SC·SUP·25·PL·2·

43
3 D
16

usum
Ignatii Passini
1750

ENCHIRIDION,
SIVE
MANVALE
CONFESSARIORVM,
ET POENITENTIVM.

COMPLECTENS PENE RESOLVTIONES
omnium dubiorum, quæ communiter in ſacris confeſſionibus occurrere ſolent.

AVCTORE MARTINO AZPILCVETA,
DOCTORE NAVARRO,

Sacri Apoſtolicique Ord. Canon. Regul. Sancti Auguſtini.

CVI NVNC PRIMVM ADDITVS EST EIVSDEM Auctoris commentarius de Vſuris.

Hac noſtra Editione diligenter ab erroribus expurgatum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

VENETIIS, M D C.

Apud Ioannem Guerilium.

S. D. N. GREGORIO XIII.
PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA
DOCTOR NAVARRVS.

In iſta mira gubernandi vigilantia perpetuam perſeuerantiam.

QVOD Enchiridion, ſiue Manuale Confeſſariorum, & pœnitentium ante annos viginti, ſermone vulgari edideram, nunc latinitate donatum editurus, tuę, quæ ſecundum diuinam prima eſt, Maieſtati, audeo nuncupare, B. Pater; non quidem quòd humilitatem Auctoris, & operis non agnoſcam; neque quòd iſtam tuam, Sacroſanctæque Sedis, cui præſides, ſublimitatem poſt Dei maximam, cui nil niſi altum offerri decuit, exploratam non habeam: ſed quod in id me moueat primũ vehemens illud deſiderium ſigno aliquo teſtandi meam erga te obſeruantiam, & pietatem, conceptum iam inde, a quo tempore miſſus in Hiſpaniam à latere Legatus, admirabilis prudentię, iuſtitiæ, conſtantiæque ſpecimen toti ei edidiſti illuſtriſſ. Deinde quod viſum eſt nonnullis, eſſe muneris, ætatis, & officij mei, vt qui iunior in alijs Regnis multis Regibus, & Principibus officinæ meæ pauperis munuſcula obtulerim, iam ſenio multis annis in tuis moratus, & ſacerrimo tuæ Pœnitentiariæ Prætorio adſcriptus, offeram iſtud humile quidem, ſed ad id, ni fallor, perutile, & longe alijs præſtantius Sanctitati tuæ, è qua & fœl. record. Pio V. quem tu tanti facis, tantoque opere præter aliorum conſuetudinem, quibus Pręceſſorum facta diſplicere ſolent, imitaris, & qua licèt exuperas, maiora beneficia, quàm vnquam ab alijs accepi. Accedit quòd eiſdem ipſis viſum eſt, vt opus in Hiſpania Hiſpano ſermone ab homine Hiſpano compoſitum Hiſpaniarum ſummæ eidemque incomparabili proreginæ Dominæ Ioannæ Auſtriacę Luſitaniæ Principi dicatum: idem in Latio ab homine iam quadantenus Latino factum Latinum Latinorum Regi, totiuſque Chriſtiani populi ſummo Patri dicetur, quo vt illud fuit ab omni-

bus illius ſubditis maximo cum plauſu ſuſceptum, ob Maieſtatem tantę Patronæ, quæ tot Auguſtorum, & Auguſtarum, tot Regum, & Reginarum vxor mater, filia, nurus, ſoror, amita, & matertera, extitit, & extat: queq; omnium virtutum heroicarum radijs, ceu ſydus irradians, earum ſe toti orbi præſtat exemplar: ita hoc à toto orbe Chriſtiano tibi ſubdito pari plauſu, & eo maiori, quo materies illius ſpirituum patri magis, quàm corporum dominis conueniat, ſuſcipiatur, te patrono velut Deo quodam tutelari: qui non ſolum dignitate, qua prodeus es: ſed etiam meritis longo interuallo omnes ſuperas: qui per ingenitas, & inditas animi, corporiſque diuini, humanique iuris præſtantiſſimarumque omnium artium exactam cognitionem tibi comparaſti; quique ab ineunte ętate concreſcentem prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, conſtantiam, modeſtiam, omneque virtutis decus coluiſti, ita vt exiſtimeris alius Fabius Maximus temperantia, Curius frugalitate, Xenocrates conſtantia, Fabricius magnanimitate, Scipio prudentia, Marcellus animo, iuſtitia Cato, Iulius dictator clementia, niſi qua parte ea fide, ſpe, ac charitate exornando eos ſuperas, per quas ab imo in ſumma per omnes muneruni gradus progreſſus, & non per flexanimas, ac potentes Cęſarum, Regumque commendationes, non per eblandita ſuffragia viam tibi ad hanc monarchiam muniuiſti, aut certè Deus ipſe muniuit, & ita quidem, vt dignus fueris, qui prima collatione intra Sacroſanctum Illuſtriſſimorum Cardinalium conclaue habita, Spiritu ſancto afflante, omnium vnanimi conſenſu in Max. Pont. deligereris. cum vnquam fortaſſis in Summo illo Senatu interregni anterioris, tanto muneri ſubeundo tot pares fuerint. Quo euenit, vt ſi vllus vnquam huic cœli vicariæ Vrbi, adeoque toti imperio Chriſtiano iucundiſſimus dies illuxit; ſi ex honore cuiquam delato ad illos, qui eum decreuerunt immortalis gloria, & ad bonos omnes incredibilis lætitia redundauit, is certe III. Idus Maias M. D. LXXII. concordibus cunctis omnium ſacri Senatus Patrum ſuffragijs, te Pont. Max. renunciato, obtigit. Quid enim factum eſt vnquam, vel ad commendationem Patrum purpuratorum illuſtrius, vel ad recreandam Rempublicam Chriſtianam morte Pientiſſimi Pontificis Pij V. cuius in locum ſuffectus es, ſummo mœrore confectam opportunius, aut ſapientius quam te Dei Vicarium delectum eſſe? Neque verò patres purpuratos ſua fefellit ſpes, nec orbem ſua expectatio; quandoquidem cerneris tecum te reputare, non tam Regem dominantem, quàm paſtorem verè Gregorium ſuper grege tuo vigilare debentem, vocatumque a Deo tanquam Aaron, non ad feſtum, non ad voluptates, aut otium, ſed ad labores, curas, & vigilias: quibus ita te totum dedis, vt nihil à te inferius ſolium modeſtè recteque moderante, nunc ſupremum moderans degeneres, & (vt Fabricij verbo vtar) difficilius a recto, quàm Sol a ſuo curſu, auertaris. Quamobrem B. P. confidenter ſupplico S. T. vt hoc munus humile humillimi filij, & ſerui, quod antea ſereno animo ſuſcepiſſes, nunc ſereniſſimo ſuſcipere digneris: ſimul benedictionem tuam Apoſtolicam impartiri etiam octogenario, quo te præeat in cœlum, in aliquo eius receſſu locandus, ex quo te olim

olim poſt multos annos ſanctiſſimè populo Chriſtiano impenſos, videre liceat, maximo dracone victo, ampliſſima eius ſede, vel alia cuiuſpiam eiuſdem ordinis, donatum. Amen.

BEATISSIME PATER.

EN Enchiridion, ſiue Manuale Confeſſariorum, quod Sanctitati tuæ octogenarius ante circiter decem annos dedicaueram, & poſtea ter in hoc decennio reuiſum, & nunc iam quantò ſetius, & accuratius, adeò pluribus in locis, quàm putabam emendatum, auctum, ordinatum, (vt cuipiam videri poſſit nouum) denuo eidem nonogenarius conſecro: ſupplicando quàm humillimè ſublimitati tuæ poſt diuinam primæ, vt ex alto humilia reſpiciens, animo de more ſereno, ac benigno ſuſcipere digneris munus pauper in paupere officina refectum, & ab Auctore paupere quidem, ſed quàm digniſſimam pro ſua tenuitate concipere poteſt, reuerentia oblatum; quo animoſius audeam eidem offerre alia omnia opuſcula mea ſimili diligentia recognita, & lucidiora, vtilioraq; facta ſimul typis excuſa: quod propediem me facturũ ſpero in gloriam D. N. Ieſu Chriſti, qui te ſuum ſummum in terris Vicarium Eccleſię ſuæ ſanctę quàm diutiſſime ſeruet incolumen. Amen.

PIO LECTORI, S.

NVNQVAM adeo noui, candide lector, illud omnibus notum, *Curæ poſteriores meliores*, vt in hac huius noſtri Enchiridij, ſiue Manualis recognitione vltima. Siquidem cum illud antehac recognouerim, emendauerim, reformauerim, atque auxerim; nihilominus nunc tot loca emendanda, reformanda, elucidanda & ordinanda inueni; quòd cogor memoria repetere illud, quod Eccleſia Catholica Spiritui ſancto illi Deo noſtro æterno, donorumque omnium largitori cantat, & pſallit; *Sine tuo numine nihil eſt in homine, nihil eſt innoxium, nihil ſincerum, nihil limpidum, nihil integrum.* Cuius opem quàm humillime implorando, & quæcunque dixerim Sacroſanctæ Eccleſiæ Romanæ quæ vna, vt ſuprema omnium eſt magiſtra, cenſuræ, & cuiuſuis alius meliùs ſentientis iudicio ſummittendo, conabor, vt hoc opus omni nationi orthodoxæ hactenus gratum, poſthac ſit longe gratius. Ob quod etiam omittimus multa, quæ ad te præfati fuimus in primis tribus editionibus, eo quorundam piorum, & prudentium conſilio, ne quę tunc ob aliquas cauſas erant opportuna, nunc eis ceſſantibus tibi videantur importuna. Omittimus etiam aſteriſcos hactenus additos, & in hac recognitione addendos; ne frequentia eorum Lectorem remoretur, & eius attentionem impediat. Nomina item eorum, ob quorum interrogata, & monita multa addidimus & addimus; quia nonnulli eorum nolunt nominari; & nonnullis aliorum nominatio diſplicet; & modeſta prudentia, quæ maxima eſt, Romana id quadantenus faſtidit. Vale in Chriſto Ieſu, qui nos omnes ſaluet. Amen.

ELENCHVS CAPITVM QVAE IN MANVALE CONTINENTVR.

MANVALE, ſeu SVMMA CONFESSARIORVM, cõtinet decẽ præludia, & 27. capita. capita uero & numeri notantur ſecundũ ueterem, & nouam editionem. in ſecundo tomo a fol. 1. vſque ad 344.

PRAELVDIVM 1. tractat de animæ noſtræ eſſentia, & dignitate.
præl. 2. de animæ potentijs, quatenus eſt vegetatiua, & ſentiens.
præl. 3. de potentijs, animæ, quatenus eſt rationalis ſiue intellectiua.
præl. 4. de fine vltimo, beatitudine, & miſeria æterna.
præl. 5. de animæ paßionibus, & habitibus.
præl. 6. de actibus animæ humanis.
præl. 7. de meritis & demeritis.
præl. 8. de peccato originali & actuali.
præl. 9. de peccato mortali & veniali.
præl. 10. de pœnitentiæ ſacramento, & eius partibus.
CAPVT 1. tractat de contritione, prima parte ſacramenti pœnitentiæ.
cap. 2. de confeßione, ſecunda parte pœnitentiæ.
cap. 3. de ſatisfactione, tertia parte pœnitentiæ.
cap. 4. de poteſtate, ſcientia, & bonitate confeſſarij.
cap. 5. de interrogationibus pœnitentis, & qua prudentia faciendæ.
cap. 6. de peccatorum circunſtantijs.
cap. 7. de conſeruanda fama proximi in confeßione.
cap. 8. de ſigillo confeßionis.
cap. 9. In quibus caſibus confeßio iteranda.
cap. 10. quomodo confeſſarius excipiet confitentem.
cap. 11. de primo præcepto decalogi de colendo Deo.
cap. 12. De ſecundo præcepto de non vane iurando.
cap. 13. de tertio præcepto ſeruandi feſta.
cap. 14. de quarto præcepto honorandi patrem, & matrem.
cap. 15. de quinto præcepto de non occidendo.
cap. 16. de ſexto præcepto de non mœchando.
cap. 17. de ſeptimo præcepto de non furando.
cap. 18. de octauo præcepto de non falſo teſtando.
cap. 19. de nono præcepto de non concupiſcendo vxorem proximi.
cap. 20. de decimo præcepto, & conſilijs Euangelicis.
cap. 21. de quinque præceptis Eccleſiæ.
cap. 22. de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ.
cap. 23. de ſuperbia, & ſeptem peccatis capitalibus.
cap. 24. de operibus miſericordiæ, & ſenſibus exterioribus.
cap. 25. de peccatis diuerſorum ſtatuum.
cap. 26. quomodo ſe gerere debeat confeſſarius erga confeſſum.
cap. 27. de cenſuris Eccleſiaſticis, irregularitate, polluta Eccleſia, caſibus reſeruatis, præſentatione confeſſariorũ, regulis confeſſariorum, conſcientia, & ſcientia, opinione deligenda.

Inſignis forma doctrina inſignior vnus.
At ſuperat ſummi cultus vtrumque Dei.

INDEX
COPIOSISSIMVS
EORVM QVAE IN HOCCE
MANVALI CONTINENTVR.

A

ABORTIENS, vel abortiendi periculum ſubiens, vel procurans.nu.14.cap.15.

Abſoluatur pœnitẽs ab omni excommunicatione maiori, & minori ſic.nu.10.cap,26.

Abſoluendus, quando quis, licet peccandi occaſionem non vitet.nu.17.c.3.

Abſoluendus non eſt miſcens ſe cœtui laſciuo. nume.24.eod.

Abſoluendus non eſt, qui comedit ad mortale peccatum incitantia.nu.25.eod.

Abſoluenda qua familiares peccantes cum cognatis & heris.nu.21.eod.

Abſoluendi qui aulici nõ ſunt Reginarum menſis praſentes.nu.23.eod.

Abſoluendi poteſtas a cenſuris, & pœnis nõ extenditur ad irregularitatem.nu.250.c.27.

Abſoluere omnes omnis ſacerdos iure diuino poteſt.nu.260.c.27.

Abſoluere quis poteſt a ſuſpenſione lata a iure, vel ab homine.nu.163.c.27.

Abſoluere ab omnibus etiam reſeruatis in articulo mortis quilibet presbyter poteſt.num.26. ſine pœnitentia exteriori conſulendo hoc. nume.33.ad petenda alia ſacramenta inducendo.nu.34.cap.26.

Abſoluere non poteſt laicus excommunicatum etiam in morte.nu.272.c.27.

Abſolui vel communicari an debeat proximus morti, vel alias loquela priuatus. nume. 27. c.26.& 268.c.27.

Abſolui non debet ſacramentaliter non confeſſus etiam non valens.nu.208.c.eod.

Abſolui quis poteſt ob impedimentum a reſeruatis Papa.nu.89.c.27.

Abſolui qui poſſunt ab Epiſcopo a can. ſi quis ſuadente 17.q.4.ob enormem percuſſionem: & qui ob mediocrem, & quòd omnes poſſunt ob leuem.nu.87.& ſeq.eod.

Abſolui quis ab hereſi per commiſſionem Papa nu.275.c.eod.

Abſolutio bulla Papa reſeruata non continetur etiam in ſua generali.nu.74.c.eod.

Abſolutio peccatorum detur in hac forma, quãuis ob ſubſtantiam eius minus ſufficit, nu.11. capit.26.

Abſolutio conditionalis non detur.nu.12. & data a peccatis, cenſuris, & irregularitatibus, ab eo qui pœnitentem poterat ab oibus quas incurriſſet, etiam oblita includit, &c. nu.13. & cum datur ab eo, qui nõ poterat quid fiet, & an abſenti dari poſſit.nu.14.c.26.

Abſolutio etiam iniuſta valet, niſi adſit defectus ſubſtantialis.nu.2.c.9.

Abſolutio a peccatis etiam iniuſta excommunicati communiter valet.nu.4.& 5.eod.

Abſolutio carentis iuriſdictione non valet.nu.6. & 7.cap.9.

Abſolutio ſacramentalis, quòd ſit actus iudicialis, eſt de fide.nu.16.c.4.

Abſolutio male abſoluentis a cenſura bulla, cur non reſeruata.nu.74.c.27.

Abſolutio per bullam, quam formam requirat; & an extra confeſſionem detur. nu.39 c.26.

Abſolutio cenſuris quid proſit mortuo.nu.32.eo.

Abſolutio excommunicationis pracedat peccatorum abſolutionem, ante illam faciat hoc, & hoc, nu.7.8.& 9.c.26.

Abſolutio excommunicationis a quo delegatur, nume.44.& 45.vide alia, verbo, excommunicatio, cap.27.

Abſoluatur pœnitens ab excommunicatione maiore, & minore ſic.nu.10.c.26.

Abſoluitur Epiſcopus non poteſtate a ſe data, nu.260.c.27.

Abſolutus ob impedimentum, vel a Papa, cum onere praſentandi ſe, faciat hoc. nume. 46. cap.27.

Accidia quid, cur ita, & pigritia dicta, filias quinque parit.nu.124.c.23.

Accipiens rem notabilem ab uſurario quando reſtituet.nu.266,c.17.

Accuſare quis, aut denunciare recuſat, quando debet, &c.nu.25.c.14.

Actio, & paſſio eiuſdem rei dantur contraria bona.& mala.nu.247.c.27.

Actionis mater obligatio.nu.23.pral.7.

Actor, aut accuſator, vt peccat mortaliter mouens, aut proſequens litem iniuſtam, aut ob malum finem, ſententia iniuſta victus, diſcedens a lite, nu. 11. aut falſo iurans, mentiens etiam pro iuſta lite, non accuſans, iurans non accuſare, nu. 32. c. 25.

Actus manens idem in genere entis nunc bonus, nunc malus. nu. 16. præl. 7.

Actus nullus ſimul bonus, & malus, etiam diuerſa ratione. nu. 17. præl. 7.

Actus bonus, & malus tripliciter, & quis bonus ſiue ordinatus ſimpliciter, & quare nullus in indiuiduo indifferens, & quis ordinatus, nu. 7. c. 23.

Actus humanus malus, & peccatum mortale idem. nu. 14. prælud. 7.

Actus humanus, & mortalis idem, & quid. nu. 1. prælud. 6.

Adoratio imaginum, quæ illicita. nu. 32. c. 11.

Adulter poteſt non credere eſſe filium ſuum. nu. 49. c. 16.

Adultera de eccleſia non extrahitur ſine debita cautione. nu. 91. c. 17.

Adulterans perdit ipſo iure ius exigendi debitum, licitè tamen petit. nu. 23. c. 22.

Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti. nu. 23. eod.

Adulterantis coniux quando religionem ingredi poteſt. nu. 24. eod.

Aduocatus, vt mortaliter peccat, neceſſaria ignorans, aut ſcienter litem iniuſtam defendens. nu. 28. Aut eſt in cauſa, quòd aduerſarius ſuam iuſtam cauſam perdat, aut ob nimias dilationes, & illicitas ſubornationes, teſtium notabiliter illi officiens, &c. aut aduerſario ſecreta ſuæ partis pandens, aut pauperi non ſubueniens. nu. 29. Aut ſtipendium immoderatum, aut ex eo, quod non debet, accipiens. Aut aduerſæ parti fauens. Aut de ſuo ſtipendio ſic, aut ſic conueniens. nu. 30. c. 25.

Aeſtimabile aurum etiam maximum, fama nõ etiam minima. nu. 91. c. 17.

Affinitas quid, & quantum reſtricta per Concilium Trid. nu. 42. c. 22.

Aliena res male retenta cui perit. nu. 26. c. 17.

Amandi proximi præceptum in malo ſtatu, vt impletur. nu. 8. 9. & 10. c. 14.

Amãs inſequens amatã, vt peccat. nu. 13. c. 16.

Amari ſe velle amore mortali mortale. num. 1. capit. 19.

Amat qui firmius aliquid, quam Deum, peccat non qui feruentius. nu. 19. c. 11.

Amat quiſnam Deum ob alia, quam ob ipſum, & quando amandus. nu. 20. eod.

Amat qui plus ſe, aut corpus quam animam ſuam. nu. 23. c. 14.

Amat qui ſeipſum, vel proximum cum offenſa mortali Dei. nu. 24. eod.

Ambitio quid. nume. 11. & quæ mortalis. nume. 15. cap. 23.

Amor proximi charitatiuus, & naturalis, qui etiam eſt duplex. nu. 6. c. 14.

Amor honeſtus inter virum, & vxorem, per quid conſeruetur. nu. 10. eod.

Amor ſui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer. nu. 14. c. 23.

Amor Dei debet eſſe firmiſſimus, & vt non intenſiſſimus. nu. 3. c. 1.

Amor Dei ſuper omnia, & obedientialis eſt, virtualis contritio. nu. 5. eod.

Ancilla, quæ dominus abutitur ſeparetur ab eo, nume. 22. c. 16.

Anima quid ſit definitur. nu. 1, præl. 1.

Aĩa potentia quid. & quotuplex. nu. 1. præl. 2.

Anima rationalis quas potentias habeat, & an ſint ipſa. nu. 2. præl. 3.

Anima, & memoria non differunt re, nec intellectus, & ratio nu. 2. eod.

Anima plura noſcit vt rationalis, quam ſenſibilis. nu. 14. eod.

Anima vt ſe, & Angelos, & vtriuſque actus noſcit. nu. 14. eod.

Anima rationalis quem in finem creata. nu. 6. prælud. 1.

Anima, & Angelus non cognoſcunt per ſe ipſos, vt Deus. nu. 15. præl. 3.

Animas cur appellatur intellectus, memoria, intellectus agens, intellectus poſſibilis, & ratio, tum ſuperior, tum inferior. nu. 4. eod.

Anima ratione appetitus, & intellectus varie appellatur. nu. 5. eod.

Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. nu. 10. præl. 1.

Anima ſola rationalis habet liberum arbitrium. nu. 9. prælud. 3.

Anima rationalis diſtinguitur a potentijs ſenſitiuis. nu. 6. præl. 2.

Anima rationalis habet vim appetitiuam animæ ſenſitiuæ. nu. 4. eod.

Aĩa ſedẽ eſſe cor, & illã in ſanguine habitare, & creſcere, vt intelligendum. nu. 14. præl. 1.

Anima proximi ſalus præferenda corporis proprij ſaluti. nu. 9. c. 24.

Animam, Deum, & Angelos putans corporeos an peccet, & ſit hæreticus. nu. 15. præl. 1.

Animam qui diceret corpoream, aut mortalem, hære-

hæretici.nume.2.eod.
Animam vnam tantum eſſe in homine, contra glo.nu.4.eod.
Animam rationalem veram formam ſubſtantialem corporis eſſe.nu.5. eod.
Animam humanam imaginari paruulis membris diſtinctam.error.nu.10.præl.1.
Animam rationalẽ non eſſe formam eſſentialem hominis dicere,hæreticum.nu.12.eod.
Animal laqueo captum inuentum cuius ſit. nu.176.c.17.
Animalia aliena qui ferit,occidit,uel includit. nu.126.& 128.c.17.
Antropophagi carne humana veſcuntur.nume. 122.cap.23.
Apes,& examina earum capiẽs. nu.129.c.17.
Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cœna.nu.58.c.27.
Appellatio ab interlocutoria in quibus cauſis criminalibus hodie ſublata.nu.15.c.25.
Appellatur ab excommunicatione durante conditione etiam poſt decendium. nu.273.c.27.
Appetendi vis rationalis diuiditur, ſicut ſenſualis.nu.8.præl.3.
Appetendi, & cognoſcendi vis intellectiua, vt differt a ſenſitiua. nu. 6.præl.3.
Aqua vt benedicenda, & vſui adhibenda tempore interdicti.nu.174.c.17.
Argumentum a contrario ſenſu quando validum.nu.71.c,17.
Arma bellica quæ, & ſunt offenſiua,& defenſiua.nu.63.c.27.
Ars magica vetita.nu.18.c.11.
Ars mechanica,licet ſit occaſio malorum vt bona.nu.43. c.14.
Ars notoria illicita,& quæ ſit illa.nu.38. c.11.
Articulus mortis quis dicitur.nu.31.c.26.
Articuli fidei qui ſint explicitè credendi. num. 220.cap.11.
Aſſaſinus quis ſit propriè, & quis impropriè. nu.135.c.27.
Aſſecuratio licita,& vtilis.nu.285. c.17.
Aſſecuratur vt ſors,& lucrum in ſocietate. nu. 254.c.17.
Aſſecuratur quo modo capitale cum lucro.num. 254.& 255.eod.
Aſtutia quid,& quod duobus miniſtris vtitur. nume.77.c.23.
Attentio ad horas ſufficiens triplex, & ſufficit virtualis.nu.105.c.25.
Attritio duplex,& quæ ſufficit ad abſoluendum pœnitentem.nu.33.c.1.
Attritio, quæ agnoſcitur non eſſe contritio, non ſufficit baptizando.nu.37.eod.
Attritio,quæ ſufficit ad Euchariſtiam non valenti confiteri, & quæ ad abſoluendum valenti confiteri.nu.24.eod.
Attritus, vt fit contritus, & non attritio contritio.nu.38. c.1.
Auaritia quid, & quæ contraria eſt iuſtitiæ, & charitati.nu.89.& 72.c.23.
Auaritia capitale vitium has ſeptem habet filias.nu.72.c.23.
Auaritia in retinendo ſuperflua, quæ mortalis. nu.74.c.23.
Augmentum,& auctum exequantur. num.61. capit. 27.
Augurijs non credendum.nu.37.c.11.
Author ob nullas occupationes, vel morbos omiſit horas, niſi bis, 70. annis, quibus recitat. nu. 101.c.25.
Authorum dicta de paſſionibus animæ,ut interpretanda.nu.8.prælud.5.

B

Baptiſmus quid, & quotuplex, & quæ illi ſubſtantialia.nu.5.c.22.
Baptiſmus a quocunq; collatus ualet. nu.7 eod.
Baptiſmus ſine concurſu materiæ,formæ, & intentionis non valet.nu.7.eod.
Baptiſmi errores Tridenti damnati. nu.6 eod.
Baptizans chriſmate veteri,uel non ſubdito, vt peccat.nu.4. eod.
Bartholomæus a Carranza Doctor doctiſs. Archiep.Tolet.nu.111.c.27.
Beatitudo quid,& quotuplex.nu. 6.prǽl.4.
Beatitudo actus eſt non habitus, nec potentia. nu.8.prælud.
Beatitudo ſine cognitione, & amore Dei eſſe non poteſt.nu.9.eod.
Beatitudo vera duplex,perfecta,& imperfecta. nu.10.eod.
Beatitudo ab omnibus intenta paucis eſt nota. nu.14.prælud.4.
Beatitudo creaturæ obiectiua increata, ſed formalis creata.nu.11.eod.
Beatitudo perfecta faciat animam cunctis cupitis,& ſunt hæc.nu.19. eod.
Beatitudo eſſentialis eſt actus intellectus S.Th. voluntatis Scoto.nu.5.prǽl.4.
Beatitudo perfecta at ſecura, & quid imperfecta nu.12. prǽl.4.
Beatitudo ſumma, & miſeria ei contraria ſunt explicitè credenda.nu.25.prǽl.4.
Beatitudinis, & miſeriæ perpetuæ notio ad pœniten-

nitentiam calcat.nu.2.pralud.4.

Beatitudinem perfectam viribus natura quari aſſerere hareſis.nu.16.eod.

Beatitudinem perfectam nõ facit cognitio Dei confuſa, neque demonſtrata, neque fidei, ſed intuitiua.nu.11.eod.

Beatitudo humana duplex perfecta, & imperfecta.nu.17. eod.

Beatitudo imperfecta qua magis ad perfectam accedat.nu.18.eod.

Beatos non videre Dei eſſentiam aſſerere hareticum.nu.11.eod.

Bellum ad iniuſtum pergens, vel in eo militãt. nu.13.c.15.

Benedicat quis veſtes ſacras, ſtola pro cingulo ſeruit.nu.84.c.25.

Benedictio nubentium quibus danda, & an pra mittenda copula.nu.83.c.22.

Beneficiarius clericus vt mortaliter peccat per ſimoniam in beneficio propriam, nume.112. vel alienã.113.beneficia ſine iuſto titulo habens, vexationem, vel penſionem male redimens. 114. per ſimoniam acceptum non reſtituens non relinquens incompatibile. 115. capiens beneficium curatum, aut dignitatẽ ante 25.annum, non ſuſcipiens presbyteriũ, intra annum poſt beneficium curatum obtẽtum, aut ſine propoſito ſumendi presbyteriũ, & quid de dubitante, & accipiente non curatum.nu.116.& 128.vxore ducta beneficium retinens, ſponſalia contrahens. 120. damnificans bona beneficij. 124. locans illa vltra triennium.nu.130.c.25.

Beneficiarius qua profanè impenſa non reſtituat.nu.94.c.17.

Beneficiarius vt peccat, neſciens neceſſaria, & qua ſunt illius, non iuuans peſte infectum, capiens beneficium in excõicatione, & irregularitate, & mortali.nu.132.non miſſans quotiens, vbi & quomodo tenetur.nu.134. c.25.

Beneficiarius ſuperflua retinens, vel profanis impendens, peccat mortaliter.nu.75. c.23.

Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, niſi quum eſt excõicatus, uel nõ recitat, & tunc cui reſtituet, & an ſibi pauperi retinere poſſit.nu.123.c.25.

Beneficiarij regularis, & ſacularis qua impenſa recta.nu.94.c.17.

Beneficiariorum malus elector, vel collator, cui reſtituet.nu.73. c.eod.

Beneficium appetendo quomodo quis peccat. nu.15.c.23.

Beneficium ſpirituale in quem ſenſum eſt uendibile a Papa.nu.108.eod.

Beneficium vendi quo ad partem temporalem, vt calix, & ſacra.nu.108.eod.

Beneficium quodlibet reſidentiam requirit, & qua ab ea excuſent.nu.121.c.25.

Beneficium vnicum ſufficiens habendum, & qua ex cauſa plura.nu.125.& ſeq. eod.

Beneficium ad retinendum, tam prodeſt conſuetudo, quam diſpenſatio nu.128. eod.

Beneficium ad nullum detur acceſſus, regreſſus, mandatum, coadiutoria.nu.139. c.25.

Beneficij collatio excommunicatio etiam ignorantis facta nulla.nu.272.c.27.

Beneficij habendi atas, curatus pradicet, & profiteatur fidem, quod requirit gradum & ordinem ſacrum.nu.135.& 136.c.25.

Beneficij collatio, vel procuratio non eſt debiti reſtitutio.nu.81.c.17.

Beneficia incõpatibilia, vel plura quorum vnũ ſufficit, non licent.nu.15.c.23.

Bigamia quid, eſt triplex, & qualibet iuris humani, delebilis a Papa, & ſimilitudinaria etiam ab Epiſcopis, qua non contrahitur a laico contrahente nulliter cum uidua. nume. 195.& 2.ſeq. c.27.

Blaſphemia quid? & eſt duplex, mentalis, & uocalis.nu.81.c.12.

Blaſphemia eſt contraria confeſſioni fidei. nu. 82.& 2.pracepto.nu.84.c.12.

Blaſphemus an ſit, qui cantilenas perſonis diuinis admiſcet.nu.87.c.12.

Blaſpemus qui iocando, aut turpiter nominando ut peccat.nu.85.c.12.

Blaſphemi abſolutio ut facienda. nu.83. c.12. & nu.252.c.27.

Bona qua nõ omittẽda ob ſcãdalũ.nu.44. c.14.

Bona qua nullius, & qua derelicta. nu.170. & 171.cap.17.

Bona facta in peccato mortali ad hac multa proſunt, a nu.267.c.27.

Bona uita, ſalutis, libertatis, & fama inaſtimabilia, qua non eſt neceſſe reddere pro aſtimabilibus, licet ſit interdum utile.nu.87.c.17.

Bona incerta qua.nu.92.c.17.

Bona in peccato mortali facta quantũ proſunt, nu.3.pralud.7.

Bona in malo ſtatu facta proſunt etiam ad prauia gratia.nu.8.c.3.

Bona honoraria quot, & qua, & appetere illa de ſe non malum, nu.9.c.23.

Bona trium ordinum, uita, fama, & pecunia multum differre.nu.8.9.c.17.

Bonis in agẽdis ne ſint mala, magna cura, adhibenda,

bibenda.nume.18.prælud.7.
Bonorum incertorum reſtitutio vt fieri poteſt a tenente ea, neque id epiſcopus vetare poteſt, niſi quatuor caſibus,nu.92.c.17.
Bonis in quinque honorarijs nocens vt peccat. nu.17.c.ead.8.
Bonum abſolute conſideratum obiectum potentia concupiſcibilis, & conſideratum, vt arduum potentia iraſcibilis.nu.4. præl.5.
Bonum ſpeciem mali habens omittendum, aut excuſandum.nu.44.c.14.
Borbonium,qui Ducem vrbem vaſtantē iuuit, quantum reſtituet.nu.20.c.27.
Bulla Pij V. de Cambijs.nume.300.& quæ poſt eam non ſint licita.nu.231.c.17.
Bulla indulgentiarum, per incuriam quibuſdā in morte non proſunt,nu.29.c.26.
Bulla quæ primo vſu expirat.nu.31.c.26.
Bulla Pij V. de confidentia cum 12. aduotationibus.nu.110.c.23.
Bulla cœnæ Domini quæ, & iterata non multiplicat cenſuras.nu.12.& ſeq.c.27.
Bulla Gregorij XIII. reductionis literarum Pij V. pro mendicantibus &c. ad terminos iuris communis,&c.nu.vlt.c.27.

C

Cambia vſitata pecunia minoris pro maiore vt liceant.nu.297.& ſeq.cap.17.
Cambium tertium per literas licet,quatuor,ſeruatis,& quod merces cambientis incertis incerta.nu.289.c.17.
Cambium tertium de vno loco ad alium valet, ſed non de tempore ad tempus, nu.290. eod.
Cambium quartum tranſlationis realis licet. nu.291.eod.
Cambium quid, & quid ſit ſiccum,& eſt ſeptuplex.nu.180.c.17.
Cambium quintum ratione intereſſe veri, ſed non falſi lucri.nu.292. c.17.
Cambium ſextum per cuſtodiam pecuniarum licet,nu.293.c.17.
Cambium ſeptimum præſentis pecunia pro abſente licet hoc ſeruato,nu.294.c.eod.
Cambium primum per officium mutuandi licet,ſed non eſt in vſu,nu.288.c.eod.
Cambium ſecundum per minutum, licet etiam priuatis, etiam in Hiſpania.nu.287.c.eod.
Cambium etiam pecunia pro pecunia vtriuſque valorem æqualem requirit.nu.287. c.eod.
Campſor capit, & reddit pecuniam dupliciter, eo,& chyrographo.nu.193.c.eod.
Charitate annona gaudens an peccet.nume.22. capit.20.
Charitatis legē violans nō reſtituit. nu.29.c.14
Carne humana veſci non licet.nu.122.c.23.
Canonicus regularis arma geſtans an excommunicatus.nu.139.c.27.
Caſtitas quibus modis ſeruatur.nu.113.c.23.
Caſtitat.ſeruāda hæc vera remedia n.195.c.17
Caſus reſeruatus quid,& quotuplex,num.239. capit.27.
Caſus reſeruatus dicitur,quia tollitur,non quia non datur.nu.259.eod.
Caſus nullus reſeruatus Papæ ſine cēſura, qua ſublata ceſſat reſeruatio, ſecus in epiſcopali. nu.267.eod.
Caſus quot, & qui reſeruantur epiſcopis. nume.262.eod.
Caſus fortuitus, quid, & idem vni caſus,alteri non.178. de quo nemo, niſi in tribus caſibus tenetur.nu.179.c.17.
Cauſa etiam remota quæ obligat reſtituere, nu. 49.cap.16.
Cauſa propinqua deformationis quid, & quotuplex,& multa illata nu.111.& ſeq.c.27.
Cauſa limitata limitatum producit effectum. nu.62.c.17.
Cauſa quæ iuſta excuſat,circa legem humanā, nu.16.prælud.9.
Cauſa propinqua deformationis nona definita. nu.219.& ſeq.c.27.
Cauſa non omnis, ſine qua non fieret actus, eſt principalis.nu.101.c.23.
Cauſæ ſunt quatuor, efficiens, formalis, materialis,& finalis.nu.219.c.27.
Cenſura quid,& eſt triplex.nu.1.c.27.
Cenſura non incurruntur per ſolum cōſenſum. nume.15.c.11.
Cenſus ut reſtituendus.nu.134.c.17.
Ceſſatio a diuinis quid, & eſt duplex, & in his differt ab interdicto.nu.188.c.27.
Ceſſatio qualis, & cur ponatur poſt interdictū, nu.189.& 190.eod.
Ceſſio qualis bonorum excuſat reſtituendo. nume.86.cap.17.
Chriſti anima quo tempore iuſta,& beata effecta.nu.8. prælud.1.
Chriſti corpus totum in tota hoſtia, & totum in qualibet eius parte.nu.11.prælud.1.
Chirurgus monachus.nu.228. c.17.
Circunſtantia alioquin neceſſario cōfitenda, quo caſu tacenda.nu.1.c.7.
Circunſtantia quid, nu.1. & quæ ſint eius ſpecies.nu.2.c.6.

Circunſtantia mutans ſpeciem neceſſario confitenda, nu.3.ibid.
Circunſtantia prohibita alia lege, quam ipſum peccatum, vt confitenda, nu.4.ibid.
Circunſtantia extenuans peccatum, quando cõfitenda, nu.5.ibid.
Circunſtantia perſonæ, & religionis quando confitenda, nu.13.eod.
Circunſtantia conſcientia contraria quando cõfitenda, nu.14.eod.
Circunſtantia numeri non eſt propriè circunſtantia, nu.15.eod.
Circunſtantia oblita poteſt confiteri peccato nõ confeſſo, nu.20.c.6.
Circunſtantia, cuius defectu omnis actus fit malus, nu.24.prælud.7.
Circunſtantia qua neceſſario confitenda, nu.6.7.& ſeq.c.6.
Clerici etiã alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati, nu.174.c.27.
Clerici percuſsio quæ excommunicat, nu.77.& quæ non à nume.80.& quis clericus quo ad hoc, nu.79.c.27.
Clericis quibus quæſita ſint quaſi caſtrenſia, nu.142.c.17.
Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur, nu.201.c.17.
Clericus vt peccat ducens vxorem, cohabitans fœmina, eam inuiſens, nu.109. Monaſteria frequentans, habitum, & tonſuram non deferens, arma geſtans, ludens, medicans, lanius, tabernarius, mercator, aut menſam nõ bene ducens, aut faciens, quæ antiquo, & nouo iure hic relato vetantur, in quibus ſunt omnia officia ſecularia, cum arte medica, nu.110.capit.25.
Clericus vt peccat alios clericos ad diuina officia admittens, nu.94.interdicta non ſeruãs, excommunicatos ſepeliens, abſoluens indebitè confeſſum, & non monens eum, nu.95.malè vota commutans, nu.96.omittens aut nolens omittere horas canonicas, aut partem earum, malè eas recitans, non attendens ad eas &c.à nu.99.vſque ad 103. Hoſtias multas conſecrans, nu.91.c.25.
Clericus, vt peccat ſacramenta in mortali miniſtrans, ſacra tangens, aut poſt notorium peccatum, etiam acta pœnitentia miſſans, nu.73.& 74.c.25.
Clyſtere qui fundens non abſoluendus, nu.26.capit.3.
Cæcitas, præcipitatio, inconſideratio, & inconſtantia quę mortiferę, nu.114.c.23.
Cognatio ſpiritualis non naſcitur ex ſolemnitate ſupplente baptiſmum, nu.39.& 40.c.22.
Cognatio ſpiritualis quid, nu.36.& ad quos Tridenti reſtricta, nu.57.c.22.
Cognatio legalis quid, quotuplex, & quouſque impedit, & dirimit, nu.44.& 45.c.22.
Cognatio ex catechiſmo non dirimit, & an reſtricta Tridenti, nu.72.c.22.
Cognatio ſpiritualis ſpontanea ut maior coacte contracta, nu.34.c.16.
Collatio beneficij puta, quod non poſsit pendere, fallit hic, nu.104.c.23.
Collatio beneficij facta irregulari nulla, nume.125.cap.27.
Collatio beneficij facta excommunicato quę valida, nu.233.c.27.
Columbariũ quod licitũ, nu.126.& 127.c.17.
Comedens, vel propinans notabiliter noxia, nu.13.13.c.15.
Comedit qui in finem ut magis luxuria delectetur, nu.14.c.16.
Commiſsio, ſicut mandatum expirat morte committentis, nu.253.c.27.
Commiſſum capitur iuſte in conſcientia, & etiam taceatur, nu.64.c.23.
Commodans ut peccat ante tempus repetens, nu.182.c.17.
Commodatarius, ut peccat non reddens, aut utens, &c. nu.183.
Commodatarius remittens per nuncium non reddentem, nu.185.eod.
Commodatum à mutuo in eius redditione longè differt, nu.186.& ſeq.eod.
Communi fieri, & communicandum longe differt, nu.71.c.17.
Communicari poteſt abſque confeſsione, inopia confeſſarij, nu.5.c.7.
Communicandum in Paſcha, aut ante, uel poſt octo dies, niſi &c. nu.45.c.21.
Communices quam citius poterit non communicans in Paſchate, nu.40.eod.
Communicans alienum parochianum peccat, niſi &c. nu.52.c.21.
Communicans uel celebrans pluries quàm ſemel in die peccat, nu.54.eod.
Communicare bene quis cenſura ligatus poteſt, nu.48.c.21.
Communicare non licet paruulis, nec alijs ſub utraque ſpecie, niſi celebrando, nu.58.eod.
Communicare quis tenetur pluries in anno, & quoties expediat, & deceat, nu.59.eod.
Communicat quis ſcienter in mortali, & ob id peccat, nu.48.c.21.

Com-

Communio confeſsionem actualem mortalium prærequirit,niſi &c.nu.49.eod.

Communio quo eſu,uel potu eodem die præſumpto,impeditur,nu.53.eod.

Communio quando ob peccatũ occultũ malè,& ob publicum rectè denegetur, nu.55. 56.eod.

Communio Chriſtianorum triplex , quam non tollit principaliter cõicatio,nu.28.c.27.

Communio,quod non requirit.confeſsionem , diſputare malum,nu.10.c.22.

Communionis omiſsio ob odium, &c. qua mortalis, nume.50.c.21.

Communionem qua copula , vel pollutio licita, vel illicita impedit,nu.51.eod.

Communionem non procurans ijs , quorum curam gerit,quando peccet,nu.57.eod.

Commutatio omnis æqualem valorem commutatorum requirit, nu.287.c.17.

Compoſitio de incertis,qua iuſta,nu.193.c.17.

Compenſatio qua ſit pro vita , & fama non facit eas æſtimabiles, nu.90.c.17.

Cõcilio nõderogatur,niſi expreſſe,n.265. c.27.

Concubinarij clerici pœnam innouat Concilium Trid. addens nouam,nu.109.c.25.

Concubinarij,vt plurimũ excõicati,nu.13.c.16.

Concubinarius verus, aut pro tali habitus , quis non debet abſolui,nu.20.& 21.eod.

Concubinarij,qui nõ poſſunt abſolui , & qui ſic, nume.19.c.3.

Cõcubinarius clericus,& fornicarius vagus, pares,nõ humãtur in ſacro,nu.77. & 78.c.25.

Concubinarius notorius quis euitandus, nu.80. capit.25.

Concupiſcentia inordinata rei notabilis mortalis eſt,nu.1.c.20.

Conditio non omnis , impleta quo ad Eccleſiam impletur,nu.66.c.22.

Conditio qua matrimonium purum reddit , nume.67.cap.22.

Conditio quid , & quotuplex in matrimonio , qua ſuſpendit , qua annihilat , qua reijcitur, & quo differt a cauſa, modo, & demonſtratione,nu.61.& 62.c.22.

Conditio ſi N. voluerit , an eo ſemel renuente , vel tacente impleatur,nu.63.eod.

Conductor partiarius non partiens domino locantis arbores,nu.199.c.17.

Conductor non ſoluens, vel damnificans , &c. nu.168.c.17.

Confeſſarij cur furi non iubent ſoluere impenſas iſtas,nu.140.c.17.

Confeſſarij dictum qui reuelat , peccat mortaliter,nu.44.c.21.

Confeſſarij caueant , ne reos animas , uel uitas perdere faciant,nu.37.c.25.

Confeſſarius confitentem paſsiones,quid monebit,nu.11.prælud.5.

Confeſſarius qui perfectus , & quis ſufficiens, nu.8.cap.4.

Confeſſarius debet habere poteſtatem , ſcientiã, & bonitatem,nu.1.c.4.

Confeſſarius doceat cõfeſſum hoc, & hoc, alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nihil dicat,nu.1.hoc præſtare faciat quinque caſibus.nu.1.facile nõ indicet eſſe mortale,quod eſt controuerſum quid tunc faciet.Non abſoluat nolentem facere neceſſaria.3. Quid faciet quando pœnitens contrarium ſuæ opinionis habet,quid,quando, vterque 4. Quid dicet ei,qui reſtituere debet, quid ei qui alia vice reſtituturũ ſe promiſit,& nõ præſtitit,n.5. quid faciet in abſolutione peccatorum reſeruatorum cum breui reſolutione,nu.6. c.26.

Confeſſarius audiens ex præcepto minori ſciẽtia indiget quam audiẽs ſpõte,nu.9.& 10.c.4.

Confeſſarius poteſt eſſe quis idoneus vni loco,& non alij,nu.11.eod.

Confeſſarius non eſt ſufficiẽs abſque iuſta ſcientia,& ſoluendi poteſtate,nu. 12. eod.

Confeſſarius imperitus quis excuſatur a culpa, nu.13.eod.

Confeſſarius audiens multos pueros ſimul , ut peccat,nu.13. c.8.

Confeſſarius an abſoluet eum,qui ſemel iuſſus non reſtituit,nu.59.c.17.

Confeſſarius quando iuſte differt debitori ſolutionem,nu.65.c.17.

Confeſſarius deponens de ſibi confeſsis,qui frangit ſigillum,nu.15.c.8.

Confeſſarius dicens in tali loco committuntur grauia peccata,male agit,nu.16. eod.

Confeſſarius quas pœnitentias imponit prudenter,nu.17.eod.

Confeſſarius ſic recipiat pœnitentem,& hæc interroget,nu.1.& 2.c.10.

Confeſſarius quæ dicet in principio , medio , & fine,nu.3.c.10.

Confeſſarius quid admonebit confeſſum non ſatis contritum,nu.4.eod.

Confeſſarius quis per bullam electus tollit irregularitatem,nu.254.c.27.

Confeſſarius quæ debet interrogare ſub pœna culpæ mortalis,nu.1.& 2.c.5.

Confeſſarius interrogando hæc tria ſeruet,nu.3. & circa peccata carnis hæc,nu.4.eod.

Confeſſarius non potens confiteri peccatum niſi

reuelando confeſſionẽ, taceat illud, nu.6.c.8.
Confeſſarius abſoluens in peccato, peccat, ſed abſolutio ualet, nu.15.c.4.
Confeſſarius quid de mapenſis beneficij indicabit, nu.94.c.17.
Confeſſarius pœnitenti abſoluto hac conſulat, nu.25.c.26.
Confeſſarius ſic admoneat pœnitentem, qui uotum uiolauit. &c. nu.33.c.12.
Confeſſarius quantum debeat interrogare circa peccata luxuria, nu.4.c.16.
Confeſſarius ut ſæpè confeſſionem detegit, nume.9.& 10.c.8.
Confeſſarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hac, nu. 10.c.26.
Confeſſarius quis prodeſſe poßit, & non obeſſe, num.7.cap.7.
Confeßarius dubius an confeſſa ſint mortalia, quid faciet, nu.21.c.15.
Confeſſarius quos reos ſe, & conſortes reuelato iubebit, nu.68.c.18.
Confeſſarius ut ſcandalizari poteſt ratione circumſtantiæ, nu.4.c.7.
Confeſſor ut iuſte negat, adulteram eſſe ſibi confeſſam adulterium, nu.10.c.8.
Confeſſor non oſtendat pauorem, nec ſinat nominare complices, nu.6.c.10.
Confeſſor pœnitentem volentem palliare peccata quid monebit, nu.7.c.10.
Confeſſor interrogando pœnitentem vnde incipiet, nu.8.cap 10.
Confeſſor poteſt dicere hæredi reſtituenda mortui, nu.23.17.
Confeßio ſimilitudinaria non inducit ſigillum, nu.18.cap.8.
Confeßio qua multis uidetur, & non eſt ſacramentalis, nu.55.c.18.
Confeßio facta vni non ſufficit, ut alter abſoluat, nu.264.cap.27.
Confeßio ſacramentalis qua lege debet eſſe integra, nu.1.cap.7.
Confeßio omnium mortalium intra annum per ſe ipſum neceſſaria, & interdum ante Quadrageſimam, uenialium vera vtilis tantum, niſi &c. nu.33.& trib.ſeq.c.21.
Confeßio talis, qualis eius finis, & quis principalis. nu. 40.eod.
Confeßio facta excommunicato, ſuſpenſo, vel interdicto. qua ualet, nu.8.9.& 10.c.9.
Confeßio facta Curato carenti omni titulo non valet, nu.11.c.9.
Confeßio facta neſcienti, aut nolenti abſoluere, ut conuenit nulla, nu.12.eod.
Confeßio ſine propoſito uitandi futura, uel non integra nu.13.eod.
Confeßio omittentis aliquid confiteri iuſta de cauſa ualet, nu.14.eod.
Confeßio ſine debita cura reminiſcendi qua nõ ualet, nu.16.eod.
Confeßio non eſt iteranda ob pœnitentiam non impletam, neque, &c. nu.17.& 18.eod.
Confeßio ſacramentalis quid, nu.1.c.2.
Confeßio non fuit inducta iure natura, ſed diuino Ieſu Chriſti D.N. nu.3.eod.
Confeßio facta laico, non eſt ſacramentalis, nume.4.eod.
Confeßio ſacramentalis exigit multa, in quibus multi errant, nu.5.& ſeq.eod.
Confeßio quo tempore facienda lege diuina, quo humana, & quo extra illa, nu.9.& 10.eod.
Confeßio ſacramentalis fuit inſtituta a Chriſto de oi mortali, & eius circũſtantijs, n.11.c.2.
Confitendo qui mentiens, vel nolens integre fateri, peccat mortaliter, nu.37.& ſeq.c.21.
Confitens, qui laico, uel qui confeßionem iterãs peccat mortaliter, nu.41.eod.
Confitens ei, cui malè confeſſus eſt, non tenetur confeſſa reconfiteri, nu.19.c.9.
Confiteri peccatum mentis ſine operis, non ſufficit; ſed contra ſic, nu.30.prel.7.
Confiteri an debeat qui negauit, & damnatur. nu.18.cap.25.
Confidentia quid, & quotuplex, nu.109.c.23.
Confidentia plus nocet, quam ſimonia etiã realis, nu.109.eod.
Confidentia inducit nouam reſeruationem, nume.109.eod.
Confidentia huius mediator excommunicatur, ſicut ſimonia, nu.109.eod.
Confidentiam hanc non facit promißio conferẽdi. nu.109.eod.
Confirmatio quid, & quod eſt uerè, & propriè ſacramentum, nu.8.c.22.
Confirmatio Patrinum requirit, & ordinem præcedit, nu.9.cap.22.
Confirmationis miniſter ordinarius Epiſcopus, & quando presbyter. nu.8.c.22.
Confirmando ſic, uel ſic peccat Epiſcopus, nume.9.cap.22.
Confirmans exiſtens in mortali, uel omittens ob contemptum, vt peccat, nu.9.eod.
Coniuges qui ſe impudicè tangentes, & extraordinarie polluentes, nu.42.c.16.
Coniux ut peccat uetando coniugi miſſam, & ieiunium, nu.19.c.14.
Coniux percutiens, uel uerbis infamans coniugem,

gem, nume.19.eodem.
Coniux notabiliter contemnens coniungem, nume.20. eod.
Coniux prouocans coniugem ad magnam iram, vel ad blaſphemandum, nu.20.eod.
Coniux cognoſcen. ſuam, ut non ſuam, ut peccat, nu.24.c.16.
Coniux recte reddit debitum male petenti interdum, non.nu.34.eod.
Coniux negans ſine iuſta cauſa coniugi debitum petitum.nu.25.& 26.c.16.
Coniux non diſcedens a coniuge adulterante, vt peccat.nu.28.eod.
Coniux conceptionem impediens, & ob id ſemen extra vas fundens.nu 33.eod.
Coniux qui fit patrinus filij per ignorantiam; vel malitiam.nu.34.eod.
Coniux cognatam nocens; vel coniugi adulterandi licentiam dans.nu.35. eod.
Conſanguinitas quid, & impedit & dirimit intra quartum gradum.nu.41.c.22.
Conſcientia quid, quotuplex, ſcrupuloſa quam mala naſcitur ex ſex cauſis.nu.280. & curatur decem medicinis.nu.281. c.27.
Conſcientia contra legem quis dicatur peccare, nu. 9. prælud.9.
Conſecrari qua monacha, non poteſt.nu.3. c.16.
Conſilium quis dicitur dare, & quod nocet danti.nu.51.c.27.
Conſilium doloſum, uel damnoſum, quod mortale.nu.11. c.24.
conſilia ſpernens, vel non implens, quādo peccat mortaliter.nu.20.c.20.
conſilia Chriſti præparatione animi ſeruanda. nu.21.eod.
conſilium contra Chriſti an peccet monachus caritate annona gaudens.nu.22. eod.
conſuetudo etiam circa ſacramentalia induci poteſt.nu.83.c.22.
conſuetudo dicendi, Dæmon te arripiat, diabolica.nu.10.c.14.
conſuetudo optima legis interpres. nu.68.c.23.
conſuetudo excuſat a pœna, licet non excuſet a culpa.nu.106.c.27.
conſulere pro lucro an liceat feſtis. nu.12.c.13.
conſulens ſua ſcientia ob hoc non multum confidat.nu.132.c.17.
conſultum a Chriſto datum, nō eſſe tam bonum ac contrarium aſſerere hæreſis. nu.21. c.20.
contemptus legis uerus quid, & quis præſumptus.nu.42.c.23.
contētio quid, n.11.& qua mortalis.n.34.c.23.
contractus per quoſdam tranſit dominium, & per quoſdam non.nu.180.c.17.
contractus magis obligat eum, cuius gratia fit. nu.179.c.17.
contractus nominati, & innominati in hoc pares.nu.194.eod.
contritio qua ſingularis requiritur de ſingulis peccatis.nu.22.& 23.c.1.
contritio ſingularis non neceſſaria de uenialibus, nu.24.c.1.
contritio dolet omne peccatum, etiam ante confeſſionem.nu.14. quę ſemper fuit neceſſaria, nō tamē ſtatim poſt peccatū, n.25.& 26.c.1.
contritio in quibus caſibus, & quando neceſſario habenda, nu.27.& 28.eod.
contritio ut habetur ſine memoria peccati nondum remiſſi, nu.29.eod.
contritio quid, nu.1. ut non eſt eſſentialiter dolor, nu.3.& 4.eod.
contritio quem, de quo, & quantum dolorem requirat, nu.6.eod.
contritio non eſt neceſſaria de futuris, ſed propoſitum ea cauendi, nu.7.eod.
contritionem eſſe dolorem, & deteſtationem ut intelligitur.nu.14.c.1.
contritio in finem uitæ dilata quoad qua dubia.nu.15.eod.
contritio carens debitis circunſtantijs non eſt cō tritio, nu.32.c.1.
contritio perficitur gratia, & ad eam mouēt ſex, nu.39.eod.
contritio, quòd non ſit pars pœnitentia, uel attritio ſit mala hæreſis, nu.41.c.1.
contritio qua ſufficit, etiam non ad abſoluendū, nu.44.& 45.eod.
contritionis effectus qui, nu.40.eod.
contritus non eſt, qui non odit peccatum pluſquam alia mala, nu.5.eod.
contritus uirtute, ut tenetur conteri actu, num. 31. eodem.
contritus ut eſt, qui cōtur eſſe contritus, & non eſt, nu.18.eod.
contumelia, conuitium, improperium, quid, nu.10.cap.18.
copula carnalis perfecta quid, & qua generat affinitatem, nu.43.c.22.
correctio iuſta qua contumelia carere debeat, nu.12.c.18.
correctio fraterna quid, & qui ad eam tenentur, nu.12.c.24.
correctio fraterna quandoque neceſſaria, nume.56.cap.18.
correctio fraterna de ſolis mortalibus facienda, nu.13.cap.24.

corre-

Correctionis fraternę ordo, & quando non ſeruandus, nu.14.c.24.
Corrigens intentione mortali, uel cum damno notabili, ut peccat, nu.15.eod.
Credens quemlibet ſaluari in ſua lege, ut peccat, nu.22.c.11.
Credens patrem in diuinis maiorem eſſe filio, ut peccat, nu.22.
Culpa quid, & quotuplex. nu.177.c.17.
Curioſitas quid, & quod ſemper eſt peccatum, & quando mortale, nu.24.c.13.
Cuſtos, apparitor, & meſſarius, ut mortaliter peccant, non accuſando inuentum, aut damnum non intimando, aut non reſtituendo hoc, & hunc, nu.34.c.25.
Cuſtos paſcui, venatus, et piſcatus, &c. nu.122. & ſeq. c.17.
Cuſtos ex officio ut plus teneatur quam alius, nu.136.ibid.

D

Damnum datum a multis diuiſis, vel unitis ſub duce, vel ſine illo, nu.130.c.17.
Damnum impedire cum periculo, qui etiam iudex non tenetur, nu.2.c.17.
Damnum proximo, etiam mediocre quando impediendum, nu.22.c.1.
Damnum proprij boni, & lucri non eſt reſtituere alienum, nu.59.c.
Damnum debitoris, & creditoris, quod differt reſtitutionem, nu.63 17.
Damnum quod formidatur reip. excuſat a reſtitutione, nu.63.c.17.
Damnum dans aliquo audādo, aut alias animans, nu.132.ibid.
Damnum qui dat minrans aliena hac faciat nu.137.ibi.
Damnum datum cum penſis, & intereſſe eſt reſtituendum, nu. b.ibid.
Damnum dandum qui impedit volentem illud impedire, & qui mit ad terrendum ioco, ſi per incuriam damnum datur, nu.140.ibi.
Damnum quod debitis eum reſtituendo excuſet, nu.59.ibi.
Dæmones bifariam inuocantur, expreſſe, & tacite, nu.25.c.11.
Dæmoni herbam, & muſicam nil reſiſtere, nume.38.ibid.
Datum ob maleficium, quo titulo retineri poteſt, nu.32.c.17.
Debitor creditori poſteriori prius petenti cur prius ſoluit, nu.53.c.17.
Debitor quoties noue peccat non reſtituendo, nu.55.c.17.
Debitor ſciens ſe talem antequam damnetur reſtituat, nu.94.c.17.
Debitor differre non poteſt ſoluendo paulatim, nu.66.c.17.
Debitor non liberatur ſpecie perempta, num.80. cap.27.
Debitor non omnis ſecurus per condonationem quo ad peccatum, nu.78.c.17.
Debitor non excuſatur licet debitum non petatur, nu.79.ibid.
Debiti remiſſio ſolutio quædam eſt, nume.45.& 46.cap.17.
Debitum facilius remittitur, dum res ſoluenda præſens non eſt, nu.46.eod.
Debitum ex contractu, uel quaſi ſoluatur ubi dictum eſt, vel petitur, nu.42.c.17.
Debitum ex delicto, aut quaſi ſoluatur ubi damnum paſſo fiat ſatis, nu.43.eod.
Debitum tantum legale recuperationem occultam iuſtificat, nu.114.c.17.
Debitum in foro animæ, non debetur adulteranti, nu.23.c.22.
Debitum condonat is, cui principaliter debetur. nu.46.c.18.
Debitum ut negatur ob menſtruum, aut locum ſacrum, nu.32.c.16.
Debitum negandi coniugi qua iuſta cauſa, nume.27.eod.
Debitum in India petitum alibi an cambijs minuendum, nu.43.c.17.
Debitum omne ſoluendum ſi poteſt, ſin minus, prius certum, quam incertum, nu.47. & 48. & prius res ſua domino, nu.49. quam illud, & illud, 50. & 57. & prius talium, & taliū contractuum, quam uſurarum, nu.53.c.17.
Debitum ex delicto, & contractu quoad quę paria, nu.58.c.17.
Debitum grauum, qui non petit, donec pluris valeat, nu.225.c.17.
Decalogus continet ſummam eorum, quę agere, & vitare tenemur, nu.3.c.11.
Decalogus etiam nunc durat, & eſt ſpeculum baptizatis, nu.2.eod.
Decimas ob retentas quis religioſus incurrat excommunicationem. nu.38.c.27.
Decimę quo ad quotam iuris humani, quoad ſuſtentationem diuini, nume.28. & ita quoad illam tollitur conſuetudine, & quo ad hanc, nu.30.c.11.
Decima triplex, prędialis, perſonalis, & miſta, nu.29.eod.

Deci-

Decimam inſolitam non imperat Papa, nume.30.eod.

Decima perſonalis in quo a prędiali differt, & non ſoluitur, nu.31.eod.

Decima ſoluenda non deducta impenſa, nec ſemine, nu.31.eod.

Decimas debens, vel impediens, ante reſtitutionem non abſoluatur, nu.32.eod.

Defendere omittens peccat, ſi conſentit & etiã, diſſentiens, ſi tenetur, etiam cum incommodo, nu.17.c.24.

Defendere vitam & bona proximi, & impedire damna, vt tenemur, nu.17.eod.

Defendere omittens, non omnis conſentit, & quis preſumitur conſentire, nu.18.eod.

Defendere omittens opitulando, peior ſimpliciter omittente, nu.29.c.24.

Defendere qui omittit conſentit, vt verum triplici opinione confutata. nu.20.c.24.

Defendere omittens quis preſumitur conſentire, & opitulari, nu.19.eod.

Defendere proximum a damno magis preceptũ, quam ſubuenire ad lucrum, num.22.c.24.

Defenſio iuſta inculpatę tutelę. nu.3.c.15.

Defenſionis ex charitate omiſſio cur impunis in foro exteriori. nu.21.c.24.

Defenſionis quę omiſſio irregularitatem, & cenſuras inducit, nu.22.eod.

Defenſionis omiſſio etiam ſine conſenſu cur peccatum, nu.20.eod.

Definitio genere, & differentia conſtare debet, nu.2.prę l.1.

Definitio hęc peccati cur eligitur, nu.8.prę l.7.

Deformare hic capitur pro occidere. uel mutilare circa irregularem ex homicidio, nu.205.& ſeq.c.27.

Delectari quis poteſt bono naſcente de alterius morte, nu.10.c.15.

Delectatio præſens de copula præterita, uel uentura, quando peccatum, nu.10.c,16.

Delectatio qua moroſa, & concurrentibus quattuor mortalis, nu.13.c.11.

Delectationi malæ reſiſtere uirtus, conſentire peccatum, nu.14.eod.

Delectatione, quam cogitando percipit, ſi lætatur, nu.10.c.16.

Deliberatio qua ad obligationem ſufficit, nume. 7.cap.18.

Delinquens non excuſatur eo, quod alius id feciſſet, nu.20.c.17.

Dæmoni herbam & muſicam nihil reſiſtere, nume.38.c.11.

Dæmones biſariam inuocantur expreſſe & tacitè, nu.25.c.11.

Denunciator, ut mortaliter peccat denunciando quod, aut quo ſine, vel modo non debet, aut non denunciando quod debet, cum exemplis, nu.33.c.25.

Denunciator ſecum, & cum alio teſte probat, nu.33.eod.

Deponens pecunias cum pacto, aut intentione lucrandi, nu.24.c.17.

Deponens pecunias in ſcriptura mutui uel depoſiti, ut peccat, nu.159.c.17.

Deponens qui apud campſorem gratis cuſtodiẽtem uſurarius, nu.293.eod.

Deponens mutuabile cum facultate utẽdi, &c. num.18.c.17.

Depoſitarius ne de dolo teneatur, pactum non valet, nu.181.eod.

Depoſitarius ut peccat non reddendo, uel utendo, nu.181.c.17.

Depoſitarius ſe offerens, non ad plus tenetur, niſi, &c. nu.181.eod.

Deriſio quid, & qua blaſphemia, & qua mortalis, nu.15.c.18.

Deſperatio filia accidiæ, qua mortalis, num.125. cap.23.

Detractio quid, & quotuplex, & qua mortalis, nu.17.& 18.c.8.

Detractor, qui ſuum crimen detegit etiam tot-tus, nu.29.c.18.

Detractor non eſt accuſator, aut alias iuſte crimen detegens, nu.30.& 31.eod.

Detractor qui inuentor libelli famoſi illum legerit, nu.34.& ſeq.eod.

Detractor quis audiens uel referens mala, uel bona tacens, nu.36.37.& 38.eod.

Detractor quis iudex inquirens, nu.38. interrogans, vel iubẽs denũciari, nu.39. vel uiſitãs, aut procurans occulta ſcire, nu.40.& 41.eo.

Detractor qui falſum imponens peccat mortaliter, nu.24 & 25.c.18.

Detractor qui ſecretum detegit peccat mortaliter, nu.26.& 27.eod.

Deus totus in toto orbe, & totus in qualibet eius parte, nu.11.præl.1.

Deus vt Deus, nullius figura, quatenus homo, gratioſiſſima, & benigniſſima, nu.291.c.27.

Dei uiſio intuitiua inſeparabilis a gaudio, & delectatione, nu.13.præl.4.

Deus eſt, quicquid in eo eſt, nu.7.præl.4.

Dijs, deabuſque gentilium, aut planetis aliquid tribuere diuinitatis impium, nu.41.c.11.

Diſcordia quid, nu.11.& qua mortalis, nu.33. cap.23.

Diſpen-

Diſpenſant, & commutant ſoli prælati, ſed quidam irritant, ſed non æque, nu.64.c.12.
Diſpenſat Papa aliter quam inferior, etiam in quo vterque poteſt. nu.74.c.25.
Diſpenſatio danda gratis cum aliqua trium cauſarum, alias non, nec cum ea in ſecundo niſi, &c. nu.87.cap.22.
Diſpenſant ſoli Prælati Eccleſiaſtici circa vota, nu.75.c.12.
Diſpenſare poteſt, ſed non ſolet Papa in irregularitate homicidij voluntarij. nu.239.c.27.
Diſpenſare, commutare, & irritare votum differunt. nu.63.c.12.
Diſpenſari poteſt ſuper voto, cur non poteſt ſuper iuramento. nu.275.c.27.
Diſpenſare nequit Epiſcopus cum irregulari ex homicidio iuſto. nu.217. & cum male ordinato ſic. nu.245.c.27.
Diſpenſat Papa aliter quam inferior, etiam in quo vterque poteſt. nu.74.c.25.
Diſpenſat vt Epiſcopus in irregularitate peccati notorij. nu.77.eod.
Diſpenſatio quæ excuſat a mortali, nume. 13. prælud.9.
Diſpenſatio alia iuſta, alia iniuſta, alia nulla, nu.14.eod.
Diſpenſatio ſine cauſa, quæ non eſt mortalis. nume.14.eod.
Diſpenſatio inferioris circa legẽ ſuperioris, quæ valet. nu.15.eod.
Diſpenſat vt Epiſcopus in irregularitate notorij criminis & in nulla cõfeſſarius. nu.25.c.27.
Diſpenſans, & diſpenſatus ſuper voto abſque iuſta cauſa, vt peccant. nu.76.c.12.
Diſpenſandi una cauſa in voto, eſt leuitas vouendi. nu.77.eod.
Diſpenſatus ſuper voto per falſam aut iniuſtã cauſam. nu.57.c.12.
Diſpenſat quis ad ordines, & cum male ordinato. nu.69.c.25.
Diſpenſatio difficilius datur in contracto ſcienter, quam ad contrahendum. nu.86.c.22.
Diſpenſans ſuper voto, vel commutans illud, quam peccat. nu.71.c.12.
Diſputare de fide laico illicitum. nu.27. c.11.
Diuertere ob quæ poteſt, & debet coniux, a coniuge. nu.22.c.22.
Doctor vel Magiſter vt peccat mortaliter, lauream immeritam, vel principaliter tam ob honorem petens, vel ſuſcipiens, docens Theologiam in peccato mortali notorio.
Admittens excommunicatos, vel malos ſcholaſticos. nu.55.
Aut admittens religioſos, vel presbyteros. numer.56.
Approbans ad lauream indignum, falſa docẽs vel inutilia, aut malo fine mortali præſertim vltimo.
Subornans auditores, procurans, ut indignus ad munera ſtudij deligatur. nu.57.
Prælegens die feſto, ſeruans nouum feſtum, ſtipendium priuatum accipiens, vel beneficium cum pacto legendi.
Caſtigans diſcipulos, aut contemnens ſimplices, nu.58. & ſeq.c.25.
Doli actio non datur ob omnem quantitatem quæ mortalem culpam facit. nu.3.c.17.
Dolia, & alia vaſa vitioſa ſciens vendens, aut locans. nu.196.c.17.
Dolor pœnitentis vt non debet eſſe nimius, nu. 20. & 21.c.1.
Dolus quid, & quotuplex. nu.177.c.17.
Dolus & fraus quid, & ſunt genus, & ſpecies, nu.77.c.23.
Dominus vt violat 4. præceptum erga ſubditos ſuos. nu.21.c.14.
Dominus, cui reſtituenda ſua res eſt, quis dicatur. nu.28.c.17.
Dominus conſumans ſuam rem interdum reſtituere tenetur. nu.62.c.17.
Dominus non fit res, quæ vſu conſumitur, eo quòd iure eam conſumat. nu.62.c.17.
Domini terrarum a Sarracenis cultarum eis doctrinantibus hoc agant. nu.17.c.25.
Domino reſtituendum, quando cuſtos eſt ſuſpectus. nu.28.c.17.
Domino ſuo reſtituenda res regulariter, ſed fallit hic. nu.29.eod.
Dominiũ directum, & vtile definitur. nu.274. cap.17.
Dominium rei quæſitæ per vſuras quærit uſurarius. nu.265.eo.
Dominiũ rei emptæ ab vſurario quærit emptor. nume.165.eod.
Dominij translatio per ſimoniam ſolo iure diuino non impeditur. nu 104.c.23.
Donatio a patre filio facta quatenus reuocanda. nu.147.c.17.
Donatio facta a patre quæ valet. nume.144. & ſeq.cap.17.
Donare licet vt reddat duplum, ſi moriatur intra tale tempus. nu.222.eod.
Donatio coniugis facta coniugi, quæ valet. nume.149.c.17.
Dos tota vxori reddenda, licet ornatus eius fuerit nimius. nu.155.c.17.

Dotem ab uſurario datam retinēdi remedium, num 272. eod.
Dotis abſolutionem dilatam, quid lucri capere liceat, nu. 213. c. 18.
Dubijs & non in claris eſſe locum coniecturis, nu. 9. prael. 5.
Dubium de fide non facit ſcrupulus nec ſubreptio, num. 21. c. 11.
Dubijs in rebus pars tutior an neceſſario eligenda. nu. 28. c. 27.
Dubius, credens, & ſciens, in hoc pares. nu. 55. cap. 22.
Dubius deponat dubium antequam iudicet, conſulat, aut operetur. nu. 288. eod.
Duella mala, uel torneamēta iniens, uel eis adſiſtens, nu. 9. c. 5.
Duella quæ inter particulares milites exercituū licent, nu. 27. eod.
Duella illicita exceptis duobus, & quæ prohibita per Conc. Trid. nu. 69. c. 11.
Duritia cordis quæ mortalis, & ut confitenda, nu. 67. c. 23.

E

E Brietatem ſcienter ſibi, uel alij procurare mortale, nu. 121. c. 23.
Eccleſia ut dicatur polluta in 6. caſibus. num. & ſeq. c. 27.
Eccleſia non punit interiora, nec exteriora ſola intentione mala, nu. 10. c. 23.
Eccleſia Rom. iura, & bona nulla taciturnitate, nec patientia perdi, nu. 73. c. 27.
Eccleſia immunitate gaudet regulariter omnis Dhriſtianus tantum, & non alij, nu. 19. cap. 25.
Eccleſia facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam etiam cum cauſa non contrahitur, nu. 70. cap. 22.
Eccleſiam non turbent ſtrepitus, deambulatio, & colloquia profana. nu. 10. c. 21.
Eleemoſyna actus miſericordiæ, cur dicatur charitatis, nu. 3. c. 24.
Eleemoſyna ſpiritualis præſtat corporali, quando utraque præcepta, nu. 5. & 8. c. 4.
Eleemoſynam in uita, potius quam poſt eam agenda, nu. 8. eod.
Eleemoſyna ſpiritualis quando cum uitæ periculo præcepta, nu. 9. & ſeq. eod.
Eleemoſynam danda egenti extremè nullum uotum excuſat. nu. 1. eod.
Eleemoſyna octo caſibus uxor largiri poteſt. nume. 153. & ſeq. c. 17.
Eleemoſyna cur neceſſario fiat, etiam inuito non egenti illo extreme, nu. 23. c. 14.
Emendatur c. non inferenda 23. q. 3. nume. 15. cap. 24.
Emens rem ab eo, quem ſuſpicari debet furem caueat ſibi, nu. 64. c. 17.
Emens triticum, uinum, aut oleum quod elegerit, nu. 227. c. 17.
Emens rem ab eo, quem credit eam non habere, & ſtatim locans, nu. 280. c. 17.
Emens uel uendens aliud pro alio, uel uilius pro precioſiore ut peccat. nu. 89. c. 22.
Emens triticum, uel uinum tempore meſſis, uel uindemiæ ut excuſetur. nu. 91. c. 23.
Emens uel uendens monopolio, uel ſolus priuilegio, ut peccat. nu. 92. eod.
Emi, obligari, ſtipulari poſſunt futura, nume. 104. cap. 23.
Emphyteuſis, quæ perditur biennio non ſoluendo. nu. 191. c. 7.
Emphyteuſis amiſſio pendet a uoluntate Domini, cui amittitur. nu. 104. c. 23.
Emptio liberi hominis alioqui perituri, licita, nume. 96. eod.
Emptio Aethiopum liberorum pro ſeruis uſitatis peccatum. nu. 95. c. 23.
Emptio, & uenditio propriè, & impropriè ſumuntur. nu. 100. eod.
Epiſcopalem iuriſdictionem habens, an in hoc æquetur Epiſcopo. nu. 75. c. 12.
Epiſcopi abſolutionem eius, qui bona incerta habet, ut reſeruare poſſunt. nu. 23. c. 17.
Epiſcopi inquirant, an clerici gabellis grauētur. num. 202. eod.
Epiſcopus ut diſpenſat in uoto continentiæ perpetuo. nu. 36. c. 12.
Epiſcopus ordinans alienum, aut ſuum ſine titulo, ut peccat, nu. 18. c. 22.
Epiſcopus intra quot menſes ſub duplici pœna cōſecrandus, nu. 117. c. 25.
Epiſtola clauſa quæ apertio mortalis, num. 53. cap. 18.
Error multiplex perſonæ, conditionis, fortunæ, & aliarum qualitatum, nu. 52. & 33. c. 22.
Error perſonæ, & conditionis dirimunt, ſed non alij. nu. 34. c. 22.
Error perſonæ, uel conditionis ſeruilis annihilat matrimonium, nu. 33. c. 22.
Euagatio mentis quæ mortalis, nu. 125. c. 23.
Eucharistia Sacramētum polynomium, et quid. num. 20. cap. 22.
Eucharistia circa Saramentum error. nu. 10. eo.
Excommunicatio conditione non trahitur retro, & ap-

& appellatur ab ea durante conditione etiam poſt decendium.nu.273.c.25.

Excommunicatio quid diuiditur in maiorē. &c. & minorem, quæ ſint illa, & quod in dubio ſignificatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & ſpecialem, & generalis in latam a iure, & latam ab homine, nu.1. quo differant. Diuiditur etiam in iuſtam, & in iniuſtam, & quid, & iuſta quid efficit, nu.2.c.27.

Excommunicatio iniuſta, quæ diuiditur in iniuſtam ualidam, & in iniuſtam nullam, iniuſta valida in duas, quæ differunt iniuſta, nulla quid operatur, nu.1.eod.

Excommunicatio iniuſta eſt nulla in his quinq; caſibus, nu.4.c.27.

Excommunicatio maior non feratur, niſi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum, &c.nu.9.c.27.

Excommunicatio quæ ſine monitione, ſententia, & clauſula iuſtificatiua eſt, nulla, nume.20. & 11.cap.27.

Excommunicatio de rebus perditis a ſolo Epiſcopo danda, & alia non, niſi in ſubſidium, nume.19.eod.

Excommunicatio annalis ſuſpectum hæreſeos facit, nu.10.eod.

Excommunicatio quibus uerbis fit, nume.12. & conditionalis uel ſine intentione legendi, an liget, nu.11.c.17.

Excommunicatio, vt tollat communionem interiorem, & exteriorem, & miſtam, nu.17. & priuat a ſacramentis, & ſuffragijs, nu 18. diuinis officijs, nu.19. & omni contento hoc uerſiculo, os, orare, &c. facit & alia undecim. nume.20. & 3.ſeq.c.27.

Excommunicatio, et abſolutio conueniunt in his. nu.37. & differunt in his. nu.38.eod.

Excommunicatio ſine cauſa parum nocet abſolutio multum prodeſt an falſa utraque annihilet, nu.38.eod.

Excommunicatio minor ſolam participationem paſsiuam ſacramentorum tollit, non miſſæ auditionem &c.nume.24. & 25. ſic incurritur, non æquatur mortali, tollitur a quouis presbytero, nume.26. non incurritur in his caſibus. num.26. & 27 c.27.

Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque cum qui ſcit, &c. nec etiā ſpecialis termino prorogato, nec tunc, &c. nu. 14. & 15.c.27.

Excommunicatio ut interpretanda, & latam in facientem, non includit regulariter conſentientem, nu.51.c.27.

Excommunicatio non obligat eum, qui clam ſua recuperat, nu.114.c.17.

Excommunicatio pura, quod non poßit pendere, fallit his.nu.104.c.23.

Excommunicatio lata a iudice in participantes excommunicato a ſe, ſine iſta monitione nulla, nu.36.cap.27.

Excommunicatio prima reſeruata Papæ extra bullam Cœnæ, in canonum tranſgreſſores, nu. 75. ſecunda in percuſſorē clerici, nu.76.c.27.

Excommunicatio prima bullæ Cœnæ in hæreticos, num.56.

Secunda, in ſchiſmaticos, nu.57.

Tertia in appellātes ad futurum Conci. nu.58.

Quarta in pyratas, nu.59.

Quinta in accipientes naufragorū bona, nu.60.

Sexta in imponentes noua pedagia, nu.61.

Septima in falſarios, nu.62.

Octaua, in deferentes arma Turcis, nu.63.

Nona in impedientes neceſſaria Romam adducentes, nu.64.

Decima in male tractantes uenientes, & recedentes a curia, nu.65.

Vndecima in male tractantes Romipetas, nume.66.

Duodecima, in iniurios Cardinalibus, nu.67.

Decimatertia in impedientes curſum cauſarum Curię, nu.67. & ſeq.

Decimaſeptima in uſurpantes fructus, &c. nume.71.

Decimanona, in laicos cognoſcentes de criminibus clericorum, nu.72.

Vigeſima, in occupantes bona Sed. Apoſt. nume.73.

Vltima, in male abſoluentes a cenſuris bullæ, quæ tamen non eſt reſeruata, nu.74.c.27.

Excommunicationes aliæ Papæ reſeruatæ extra bullam Cœnæ a nu.93. vſq; ad 111.c.27.

Excommunicatio prima nemini reſer. in ſæculares non reddentes ius eccleſiaſticis.

Secunda, in conſentientem electioni de ſe in Papam male facta.

Tertia, in eum qui ſic ſuſcipit munus adminiſtrandi partem talis epiſcopatus.

Quarta, in ſcholaſticos Bononiæ, qui ſic domos conducunt, nu.114.

Quinta, in imponentes tributa, &c. eccleſiaſticis, nu.115.

Sexta, in certos qui audiunt leges, aut medicinam, num.116.

Septima, in clericos ſuſcipientes præfecturas ſeculares.

Octaua, in ſchiſmaticos.

Nona,

Nona, in capientes bona naufragorum, nu.117.
Decima, in ſeruantes ſtatuta libertatem Eccleſiæ, nu.118.
Excommunicatio undecima, nulli reſeruata, & prima Sixti in eos quo ſecreto mittunt, &c. Cardinalis quando ſunt in Conclaui ad eligendum.
Duodecima, in dominos, &c. qui in electione Papæ non faciunt obſeruari, &c. nu.121.
Decimatertia, in eos qui moleſtia afficiunt electores, eo quòd non elegerint optatum ab eis, nume.122.
Decimaquarta, in noue uſurpantes ius cuſtodiendi aliquam eccleſiam ſede vacante. &c. num.123.
Decimaquinta, in directorem electionis monialium, qui hoc, uel illud facit, nu.124.
Decimaſexta, in eum, qui procurat ſuum conſeruatorem, &c.
Decimaſeptima, in facientes ſe metu abſolui a cenſuris.
Decimaoctaua, in fingentem aliquid quo iudex vadat ad mulierem, nu.125.
Decimanona, in compellentes ſubmittere bona eccleſiaſtica, nu.126.
Vigeſima, in inuentores nouarum religionum, num.127.
Vigeſimaprima, in exigentes ab eccleſiaſticis portoria. nu.128.
Vigeſimaſecunda, in ſic impedientes iuriſdictionem eccleſiaſticam. nu.129.
Vigeſimatertia, in dominos qui prohibent ſubditis ne vendant, neve emant a clericis, &c. num.130.
Vigeſimaquarta, in religioſos temere habitum deferentes, nu.131.
Vigeſimaquinta in religioſo ad ſtudia ſine licentia euntes, &c. nu.132.
Vigeſimaſexta in Doctores docentes leges religioſos. nu.133.
Vigeſimaſeptima in ſepelientes hæreticos, nu.134.
Vigeſimaoctaua, in iudices non auxiliantes contra hæreticos, &c. nu.135.
Vigeſimanona, in interficientes per aſſaſinos, num.136.
Trigeſima, in permittentes fœneratores. nu.136.
Trigeſimaprima, in dantes repreſalias contra eccleſiaſticos. nu.136.
Trigeſimaſecunda, in negligentes perſequi iniurias Card. nu.136. eod.
Excommunicatio non ligat extra Epiſcopatum etiam ipſo uolente, nu.273.c.27.
Excommunicatio trigeſimatertia non reſeruata, & prima clem. in frangentes ſequeſtrum, vel impedientes, &c. nu.137.
Trigeſimaquarta, in ſepelientes in loco interdicto nu.137.
Trigeſimaquinta, in religioſos qui ſibi appropriant decimas. nu.158.
Trigeſimaſexta, in religioſos adeuntes Aulas ad nocendum. nu.138.
Trigeſimaſeptima, in monachos habentes arma in monaſterio. nu.139.
Trigeſimaoctaua in impedientes uiſitationem monialium, nu.140.
Trigeſimanona, in imitantes ſtatum beguinarum, nu.140.
Quadrageſima, in contrahentes matrimonium in ſex caſibus, nu.141.
Quadrageſimaprima, in Inquiſitores pecuniam accipientes, &c. nu.142.
Quadrageſimaſecunda, in facientes ſtatuta ad ſoluendum vſus. nu.143.
Quadrageſimatertia, in mendicantes, accipientes domos. nu.144.
Quadrageſimaquarta, in religioſos diſſuadentes decimas. nu.145.
Quadrageſimaquinta, in negligentes ſuadere decimas, &c. nu.145.
Quadrageſimaſexta, in religioſos non ſeruantes interdictum. nu.146.
Quadrageſimaſeptima, in impugnantes literas Papæ electi, nu.147.
Quadrageſimaoctaua, interpretantem clementinam Exiui, nu.147.
Quadrageſimanona, in Bizochos, aut Beguinos, num.148.
Quinquageſima, in imprimentes libros ſine examine, num.148.
Quinquageſimaprima, in impedientes Nunciorum receptionem, nu.149.
Quinquageſimaſecunda, in alienantes vel locantes bona eccleſiaſtica, nu.149.
Quinquageſimatertia, in mulierũ raptores, &c.
Quinquageſimaquarta, in cogentes ad matrimonia minus libera.
Quinquageſimaquinta, in cogentes uirginẽ, &c. ingredi monaſterium, &c.
Quinquageſimaſexta, in impediens uirginum ſanct. [illegible] vel accipiendi uoluntatem, &c.
Quinquageſimaſeptima, in concedentes locũ ad duellum, &c.
Quinquageſimaoctaua, in committentes duellum, &c.
Quinquageſimanona, in dantes conſilium in cauſa duelli, & illius ſpectatores.

Sexa-

Sexageſima, in non habentēs pro authenticis libros ſacrorum bibliorum, &c.

Sexageſimaprima, in mulieres ingredie͂tes clauſtra monaſteriorum.

Sexageſimaſecunda, in male tractantes miniſtros inquiſitionis.

Sexageſimatertia in ſcientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus.

Sexageſimaquarta, in capientes fructus beneficiorum primi anni, &c.

Sexageſimaquinta, in moniales exeuntes monaſteria, &c.

Sexageſimaſexta, in capientes Chriſtianos inſernos.

Sexageſimaſeptima, in non parentes Inquiſitionis generali, nu. 150. c. 27.

Excommunicationis abſolutionem huiuſmodi ſatisfactio præcedat. nu. 47. & ſeq. c. 27.

Excommunicationem qui procurat in finem, vt proximus damnetur. nu. 24. c. 14.

Excommunicatione a minore, & maiore lata a iure, vel ab homine hic abſoluit. nume. 39. & 40. etiam ſola tonſura initiatus, licet non ſoleat fieri cum magno interdum incommodo. nu. 41. & ſeq. c. 27.

Excommunicationes iuris antiqui pauca, noui multa, nouiſſimi quamplurima. nume. 49. & 50. cap. eod.

Excōmunicationes Epiſcopo reſeruata ſunt tres, & alia duæ aliquando. nu. 112. & ſeq. eod.

Excommunicans ſine facultate, cauſa, ordine, ſcriptura, uel monitione peccat. nu. 8. c. eod.

Excōmunicare poteſt regulariter omnis qui habet iuriſdictionem eccleſiaſticā ordinariam, vel delegatam in foro exteriori. nu. 5. c. eod.

Excommunicare nequit Epiſcopus extra ſuum epiſcopatum, nec laici, nec mulieres, neq; quis ſe ipſum. nu. 6. c. eod.

Excommunicare an poſſit conſuetudo, ut excommunicatus, ſuſpenſus, aut interdictus. nume. 7. cap. eod.

Excommunicato ſpecialiter nō denunciato præſente quæ miſſa continuāda, num. 33. & ſeq. cap. eod.

Excommunicato ob iuſtum timorem participari poteſt ſic, & non ſic. nu. 36. eod.

Excōicato pro denunciato orari poteſt oratione priuata, non publicata, &c. nu. 39. eod.

Excommunicato participare veniale, nu. 29. niſi ſex caſibus. nu. 30. & ſeq. eod.

Excommunicati mortui cuius abſolutio non petenda. nu. 171. c. eod.

Excommunicari ſolum poteſt homo baptizatus & mortalis habēs ſuperiorem proinde nec diabolus, nec Papa, nec locuſta, licet poſſit adiurari. nu. 13. c. 17.

Excommunicatus eſt iumentum diaboli præter illum, & illum, nu. 18. & 19. c. 27.

Excommunicatus ut infamis. nu. 21. & vt perdat debita ſeruitia, nu. 22. & 23. c. 27.

Excommunicatus, qui dicto uel ſcripto affirmat contrarium fidei, nu. 22, c. 11.

Excommunicatus communicat cum uxore, filijs, & famulis non eſt uitandus, donec denūcietur, nu. 27. c. 27.

Excommunicatum etiam non confeſſum abſoluit ſacerdos etiam excommunicatus in morte, nu. 272. c. 27.

Excommunicatus qui clericus ſeipſum percutiens, nu. 11. c. 15.

Excommunicatus an ſit exterius faciens opus infidelitatis. nu. 27. c. 11.

Excommunicatus contrahere, & teſtari poteſt, vt cæteri, nu. 36. c. 27.

Exempla non reſtringunt legem, nu. 33. c. 17.

Exemptus hodie multo plus ſubiacet ordinario quam olim, nu. 13. c. 25.

Exequutor teſtamenti, vt mortaliter peccat, non ſoluens legata, & debita, vel nimis tarde, qui ob hoc excommunicatus. num. 65. non ſeruans rem pupilli, num. 66. eius pecuniam lucro iniuſto deputans, tranſiens ad ſecunda nota, nu. 67. cap. 25.

Extrauagantis Pij V. edita ſuper cenſibus tenor. nu. 234. & ſeq. c. 17.

Extrauagantis ad euitanda, uerus tenor, nume. 35. cap. 27.

Extrema unctio quid, & vnctio cum verbis concurrat, nu. 12. c. 22.

Extrema unctio quas partes ungat, & quibus fit verbis. nu. 13. & quare morbo, & non uiolenter morituris datur. nu. 14. eod.

Extremæ vnctionis de ſacramento multa ueritates Tridentina, nu. 15. eod.

Extremæ vnctionis contemptus, uel in mortali ſuſceptio mortalis. nu. 16. eod.

Extreme patienti ſatisfit, etiam non donando. num. 61. cap. 27.

F

FAllaciæ ſpecies doli, nu. 177. c. 17.

Falſarius cui reſtituet, qui nummos in ſubſtantia falſauit, nu. 167. Qui circūcidit, aut attenuat nummos. Qui ſcripturam, pondera menſuras, aut ſigillum, nu. 167. c. 17.

Falſarij

Falſarij bullarum qui excommunicati. nume. 169.eod.

Fma quid, vt hic accipitur, & quotuplex. num. 19.cap.18.

Fama proximi ſeruanda, quando aliter ipſe poteſt ſeruari, nu.56.eod.

Fama bonitatis ſola inæſtimabilis non alia. nu. 19.cap.17.

Fama per æquiualens nequit reſtitui ſecundum S.Tho.nu.91.eod.

Fama, vita, & libertas, & conueniunt, & æſtimari non poſſunt.nu.89. c.eod.

Fama non æſtimatur plus quam vita, licet ſic, vt illa compenſetur.nu.99.eod.

Famam mulier proba pluris, quàm libertatem æſtimat.nu 90.eod.

Famam qualis relator mali non reſtituit. num. 50.cap.18.

Famam non læſam tentans eam lædere, non reſtituat etiamſi, &c.nu.44.c.28.

Fama læſa mendacio, aliter, quàm læſa vero reſtituenda.nu.45. eod.

Famæ reſtitutio condonari etiam iuſtè poteſt, niſi &c.nu.46.eod.

Famæ dãnũ notabile quid, nu.20.22.& 23.eo.

Famæ ablatio an compenſetur ablatione reciproca.nu.46.eod.

Famæ reſtitutio excuſatur vitæ, vel ſalutis periculo.nu.47.& obliuione.num.48.& ſeq.eod.

Fœminam quis manuducens non abſoluendus. nu.27.cap.3.

Fertilitas quando augeat, vel minuat penſionẽ, nu.191.c.17.

Feſta ſanctorum non thauris, ſed his celebranda.nu.20.c.25.

Feſta vt potius relaxantur ob neceſsitatem, quã ob pietatem.nu.4.c.13.

Feſta inducunt, tollunt, & moderantur lex, & conſuetudo.nu.5.eod.

Feſta ſua omnis regio, & morantes in ea debẽt obſeruare.nu.5.eod.

Feſtos dies, quos viator ſeruare teneatur.n.5.eo.

Feſti dies omnes Chriſtianorum ſunt lege humana introducti.nu.1.eod.

Feſti obſeruatio nunc non tam ſtricta, ac olim. nu.2. eod.

Feſtis diebus præcipimur audire miſſam, & vetamur opus ſeruile facere.nu.3.eod.

Feſtis, quod licet gratis licet ob mercedem. nume.5.cap.13.

Feſtis Sanct.Cruc. Michaelis, Innocentium, & Syluestri, licitè quis laborat.nu.15.eod.

Feſtis cõtritio bona, ſed nõ neceſſaria. nu.17.eo.

Feſto die violato, quadam accuſandi conſuetudo mala.nu.16.eod.

Feſtum an violet mulio, qui in eius vigilia mittit iumenta operatura.nu.12. c.13.

Feſtum an violat, ob pietatem, vel neceſsitatem, vel ſine illa tranſcribens librum, pulſans lyram, canens, &c.nu.13.& 14.eod.

Feſtum an violat, ob neceſsitatem laborans qui ludit, ſaltat, venatur, & otioſè tota die vagatur.nu.15.eod.

Feſtum an violet qui omittit in eo opera præcepta.nu.17.c.13.

Feſtum qui violat P.M. niſi aliquod horum excenſet.nu.6.eod.

Feſtum qui violat, vi, metu, præcepto, vel coactione, vt peccat.nu.7.c.13.

Feſtum qui violat iter agendo, deferendo onera &c.nu.7.eod.

Feſtum violat, qui vendit, emit, commutat &c. nu.8.eod.

Feſtum an violat, tonſor, piſcator, molitor. nume.9.eod.

Feſtum an violat, laborans pro pauperibus. nu. 20.pontibus, & vijs.nu.31.eod.

Fidei articulos expreſsè, & in particulari non credens quando peccat.nu.22 c.11.

Fidei renunciatio cum enormi læſione vt valet. nu.152 c.17.

Filius, qui patri non obedit quoad regimen, & bonos mores.nu.12.c.14.

Filius qui parentibus in magna neceſsitate conſtitutis non ſuccurrit.nu.93.c.eo.

Filius, qui ob parentum ſubuentionẽ, non egreditur religionem.nu.14.eod.

Filius, qui non ducit uxorem, quàm pater vult, nu.18. eod.

Filius qui parentum malè parta non reſtituit, neque legata adimplet.nu.16.eod.

Filius vt peccat, qui de bonis patris eo nolente aliquid accipit, vel eo volente, vel donante vltra legitimam.nu.156.& ſeq.c.17.

Filius fruens fructibus, vel pecunia patris clam fratribus.nu.158.eod.

Filius ut peccat mortaliter odiendo parentes, aut eis malum cupiendo, aut eis amoris ſigna non monſtrando.nu.11.c.14.

Filius parentes feriens, ad iram prouocans eos accuſans, execrans, contemnens, mortem exoptans, vel non liberans carcere.nu.12. eod.

Filius, quæ alimenta ſtudij, computat in legitimam.nu.160.c.17.

Filius donatum patris intuitu nolens conferre, nec fratris impenſas ſtudij ſoluere, nec perdi-

ta ludo, vel pœnam delicti non computat in legitimam.nu.101.c.17.

Filius matrimonij putatiui quis legitimus. num. 53.cap.22.

Filius patri ſeruiens quale mixtum peculium habeat.nu.144.c.17.

Filius qui plus alijs patri ſeruit, quid plus habet.nu.148.eod.

Filius ſtudiorum impenſam a patre factam an conſtituat.nu.159.eod.

Filij legitimam non minuit ornatus ſibi a patre datus.nu.160.eod.

Filij lucra de patris pecunia facta. nume.161. & ſeq.eod.

Filij proprij ſuſceptio qua impedit matrimoniũ. nu.74.c.22.

Finis vtilis animæ, & bonis domini excuſat a furto.nu.5. c.17.

Finis malus, & bonum ex mala natum differunt.nu.32.c.12.

Finis præcepti alius ab eo non eſt in præcepto. nu.2.c.13.

Finis principalis operis boni, licèt non poſſit eſſe bonum eo minus, poteſt tamen eſſe minus principalis, modo non ſit malum culpæ. nu. 13.cap.14.

Finis quid, vltimus, & medius, & quid vterque.nu.2.præl.4.

Finis multiplex, verus, falſus, cuius, & quo, & quid ſint.nu.3.eod.

Finis vltimus, & beatitudo idem.nu.4.eod.

Finis aptus ſpiritualium nil temporale eſt. nu. 14.& 15.c.23.

Finem vltimum non ponit in creatura quis mortaliter peccat.nu.19.præl.8.

Fornicandi deſiderium, & delectatio moroſa quando peccatum.nu.9.c.16.

D.Franciſcus Toletus ſocietatis Ieſu inſigniter laudatus.nu.239. c.27.

Franciſcus Azpilcueta Xauier ſocietatis Ieſu, laudatur.nu.10.c.24.

Fraus ſpecies dol.nu.177.c.17.

Fructus pignoris quando bene capiantur. num. 217.& ſeq.eod.

Fugere quis an teneatur.nu.4.c.15.

Fundi pignorati fructus qui bene capiantur. nu. 217.cap.17.

Fur, & alij rei, etiam puniri publica pœna reſtituant damna.nu.25.c.15.

Furantem non impediens quis reſtituet, & quis non.nu.21.c.17.

Furi cui non reſtituenda furtiua. nu.29.eod.

Furatur qui aliquid ab eo, qui illud petitum deſſet, aut multa parua.nu.139.c.17.

Furtum quid, & diuiditur in mentale, & reale.nu.1.c.17.

Furtum genere ſuo mortale, ſed excuſant ab eo paruitas, & alia.nu.2.eod.

Furtum ad cauſandum mortale, quanta quantitas requiratur.nu.2.eod.

Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt.nu.2.eod.

Furtum pauperi & diuiti factum, qualiter metiendum.nu.2.eod.

Furtum propter omne mortale non fertur excõmunicatio vbique.nu.3.eod.

Furtum a mortali culpa ſeptem excuſant.num. 4.ſeq.eod.

G

GAbella rerum quas homines ad ſuam neceſſitatem ferunt.nu.202.c.17.

Gabellas ob merces debent, ſic verum pandat. nu.202.eod.

Generatio, & proceſſio in diuinis ſpiritualiſſima.nu.19. præl.3.

Generationem matrimonialis copulæ, qui impedit.nu.9.c.16.

Gloria vana quid.nu.10.quot, & quæ filiæ eius. nu.11.& 12.c.13.

Gloſſare Clementinam Exiui. de uerb. ſignific. an prohibitum.nu.137.c.27.

Gratia gratum faciens quid, & quanti valoris. nu.2. præl.7.

Gratia in diuina ſe eſſe nemo ſcit, & quis pie credit eſſe in ea.nu.47.c.21.

Gratia & operibus, & non ſola fide ſaluari homines.nu.5.præl.1.

Gratiam vel gloriam æternam arbitrio poſſe quærere præſumptio.nu.14.c.23.

Gratiam quæ taciturnitas annihilat, & quæ expreſſio.nu.86.c.28.

Gratiam gratum facientem primam nemo de condigno meretur.nu.11.præl.3.

Gratia Dei quæ ſita ſine dono perſeuerantiæ nõ perduras.nu.12. eod.

Gratiam primam nemo de condigno meretur. nu.7.præl.7.

Gratis qui debet facere, turpiter pro illo accipit. nu.34. c.17.

Gregor. XIII. fœliciter cœpit, fœliciùs proſequitur, fœliciſſimè perfecturus. num. 54. capit.27.

Gula quid, & habet quinque ſpecies, & filias quinque.nu.119.c.23.

Gula

Gula non eſt edere carnes in terra aliena, vbi id licet.nu.120.eod.

H

Habitus quid, & quotuplex. nume. 12. praelud.5.
Haeres cuius excommunicati abſolutionem quaerere non debet.nu.272. c.27.
Haereſis & haereticus quid, & vt excommunicatus.nu.22.c.11.
Haeretici credentes, fautores, & receptatores, qui.nu.59.c.27.
Hebetudo mentis qua mortalis. nume. 123. capit.23.
Homicida liberi, vel ſerui quid reſtituere habeat.nu.22.c.15.
Homicida an teneatur ſe carceri offerre. nume. 23.eod.
Homicida qui teneatur ſoluere cognatis. nume. 24.eod.
Homicida quas impenſas tenetur reſtituere. nu.23. eod.
Homicidam voluntarium exactè definitum. nume.239. & cum quo diſpenſat epiſcopus. nu.240.c.27.
Hominis liberi emptio regulariter illicita. num. 65.cap.23.
Homo imago Dei, quo ad naturam potentias, & actus.nu.18.prael.3.
Homo qua via Deum vnum, & trinum melius cognoſcit.nu.19 eod.
Homo eſt imago Dei quo ad mentem, & non quo ad corpus.nu.16. eod.
Honor quid, & qua in honorem mortalis.num. 11.cap.18.
Honorem ob tuendum, vt licet, alium percutere.nu.4.c.15.
Horaria preces ob quas cauſas iuſte omittuntur.nu.101.& ſeq.c.25.
Horas ad quas tenētur clerici ſacri, & ad quas minores.nu.108.eod.
Horas non recitans etiam penſionarius, cui reſtituet, & per extrauagan. Pij Quinti. nume.122.eod.
Hoſpita ſolens polluī cum hoſpite, quomodo poteſt abſolui. nu.20.c.3.
Hoſpitalarius vt mortaliter peccat. nume. 67. cap.25.
Humilitas ad ſui eſſentiam, nō requirit expreſſam ad Deum ſubiectionem.nu.6.c.23.

I

Iacobus Sabellus Card. multis nominibus ſuſpiciendus.nu.82.c.25.
Iactantia filia prima Vanagloria quid, & qua mortalis.nu.16.c.23.
Ieiunij die quis miniſtrans cibos peccat. nu.26. cap.21.
Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur.n.27.c.
Ieiunium frangit praeueniens horam, ſed non veſperas, aut nonam.nu.27. eod.
Ieiunet famulus, ſed nemo die Dominica. nume.27. eod.
Ieiunia determinantia ius naturae omnia iuris humani.nu.11.& 12.c.21.
Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec praeguſtatio.nu.13.eod.
Ieiunium bina comeſtio, & collatio matutina frangit.nu.14.eod.
Ieiunijs qui cibi vetiti.nu.15.eod.
Ieiunio a ſeruando triplex cauſa quos excuſet. nu.16. eod.
Ieiunio liberas bonum, etiam mercede ſic exercitum.nu.17. eod.
Ieiunium, qua peregrinatio, & cum vxore diſcordia tollit.nu.18.& 19. eod.
Ieiunio non omnis ſolutus poteſt edere carnes. nu.23.c.21.
Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat. nu.24.& 25. eod.
Ieiunium, qua cauſa tātum putatiua, & dubia tollit.nu.20.c.21.
Ieiunia circa, etiam Epiſcopus, & alij praelati ſic diſpenſant.nu.21.& 22.eod.
Ignorantia qua facit actum non eſſe humanū. nu.8.prael.6.
Ignorantia qua excuſat.nu.10.prael.9.
Ignorans cur non incurrit poenam extraordinariam.nu.274.c.27.
Ignorantia triplex, & quod vnaquaque illarū. nu.45.& 46.c.23.
Ignorantia interdum excuſat a poena legis, & ab ea.nu.47.eod.
Illegitimus capiens beneficium ſine diſpenſatione, vel penſionem.nu.117.c.25.
Imago Dei ut eſt mulier, ſicut vir.n.17. prael.3.
Impedimentum ob quod abſoluit quis a cenſura reſeruata.nu.89. c.27.
Impedimentum impotentia quid, & dirimit, quid faciet ſic impeditus.nu.59.& 60.c.22.
Impedimentum publica honeſtatis quid, & quā reſtrictum Triden.nu.57.c.22.
Impedimenta dirimentia an tollat conſuetudo, nu.85.c.22.

Impediens malo animo epi non reſtituit, & impediens metu, ſic.nu.73.c.17.
Impediens a conſequendo aliquo bono, quis impediens curſum cauſarum curiæ, vt excommunicatus.nu.63.c.27.
Impenſa omnis inordinata peccatum, ſed magis clerici, quam laici.nu.94.c.17.
Impenſa quæ, & quomodo commodatario ſoluenda.nu.186.c.17.
Impreſsio, & editio librorum vt prohibita, nu. 148. cap.27.
Incãtatio prohibita, & fide indigna.nu.31.c.11.
Inceſtus graduum cui neceſſario a confeſſo exprimendum.nu.3.c.16.
Inceſtus tam cum cognata, quam affine impedit matrimonium, ſed epiſcopus diſpenſat. num. 74.& 75.c.22.
Indignatio quæ chriſtiano mala, & quæ mortalis.nu.116.c.13.
Infante cum tenero in eodem lecto dormiens. nu.13.c.15.
Infantis hoſpitalis expoſiti expenſas quis ſoluet. nu.48.c.16.
Infidelis duplex poſitiuè, & negatiuè, hic non peccat, ille ſic.nu.21.c.11.
Inimico an quis debeat amoris ſigna oſtendere. nu.25.c.14.
Iniuria nõ omnis affectus eam remittere poteſt. nu.25.eod.
Iniuriam inferre imbecillitas, propellere virtus. nu.16.c.24.
Iniuria venìam vter offenſorum petere debeat. nu.25.c.14.
Iniuſtitia ẽ ſuo genere ſuo mortalis. nu.72.c.23.
Inobedientia quæ mortalis.nu.35.& 36.c.23.
Inquiſitores ob acceptam pecuniã quomodo excommunicat.nu.143.c.27.
Inſtrumenta ad viuendum neceſſaria quando non reſtituenda.nu.59.c.17.
Intellectus cap.de hoc, de ſimon.nu.32.c.27.
Intellectus, & inductio c.officij.de pœnit. & remiſ.nu.90.c.17.
Intellectus dicti Pauli de interiore, & exteriore homine.nu.13.præl.1.
Intellectus noui cap.quanta.de ſent. excomm. nu 21.c.24.
Intellectus l.2.§.denique.ff.de aqua pluui. arcen.nu.71.c.7.
Intellectus an potior voluntate, vel voluntas intellectu.nu.7. præl.3.
Intellectus noui cap.per veſtras.de donat. probant lucrum ſine periculo.nu.256.c.17.
Intellectus illius dicti, bona mentis eſt timere culpam vbi non eſt.nu.284.c.27.
Intellectus. l. 4. §. ſed & quod meretrici.ff. de condict.ob tur.cau nu.33.c.17.
Intẽtio virtualis ſpecialior neceſſaria ad irregularitatẽ iuſtã, quam iniuſtam.nu.213.c.27.
Intentio ſecundaria nec vſuram, nec ſimoniam facit.nu.209.c.17. I
Interdictus ingreſſu eccleſiæ, vel ipſe in chriſmate veteri vngens, poſt cibum celebrans: nu.75.non confeſſus, concubinarius notorij. nu.76.c.25.
Interdicto in loco, & etiam in eccleſia clerici recitent horas.nu.175.& 176: & vt campana pulſatio, Epiſcopi benedictio, & ſacramentalium vſus liceant, confeſſio item, & alia plurima.nu.177.& 178.c.27.
Interdictorum multorũ priuilegia an proſint: nu.186.c.27.
Interdictum iure ſuſpenditur quatuor feſtis, & an priuilegio.nu.182.c.27.
Interdictum non denunciatũ non obligat neque nullum, & quando iniuſtum, & validum violando qui laici, & moniales peccant.n.167. eod.
Interdictum hic non generaliter, ſed ſpecialiter ſumitur: quo conueniat; & differat ab excommunicatione, & ſuſpenſione. nume. 164.& 165.cap.27.
Interdictum triplex, & quid unumquodque includat.nu.166.& 167. eod.
Interdictum ciuitatis includit ſuburbia, & eccleſias, ſacella, & cæmeteria contigua. nume.167.cap.27.
Interdicit communiter qui excommunicat, & ſuſpendit, & contra.nu.168.c.27.
Interdictum fertur ob culpam alienam, ſed non ob culpam debiti.nu.168.
Et ponitur ipſo facto a iure his caſibus.n.169.
Et quæ opera prohibeat.nu.170.c.27.
Interdicta quæ priuilegia particularia relaxãt. nu.179.& duob.ſeq.c.27.
Interdicto vetantur omnia diuina, ſacramenta & ſepultura præter expreſſa.nu.171.c.27.
Intereſſe quid, quotuplex, & quod peti poteſt. nu.211.c.17.
Intereſſe lucri ceſſantis petitur ſine his conditionibus.nu.212.eod.
Interrogatus quod ſcit, qui iniuſtè negat. nu. 88.cap.12.
Inuentio nouitatum ſecunda filia vanagloriæ. quid.nu.13.& quæ mortalis.nu.18.c.23.
Inueniens aliquid vi fluminis in ſuum fundum tractum.nu.176.c.17.
Inueniens aliquid vt peccat, ſi non reſtituit, aut

non

Inuidia quid, & genere ſuo mortalis. n. 118. c. 23

Inuocatio Dæmonum tacita fit quinque modis, nu. 25. c. 11.

Ira ſæpius paſſio, & vitium capitale, nume. 115. cap. 23.

Irregularitas quid. humanum inuentum eſt tollitur manente peccato, nu. 191. & eſt quintuplex, nulla mentalis, tantum, nu. 192. c. 27.

Irregularitas ex quali defectu membri, vel viſus naſcatur. num. 198. & qua quo ad unum officium, & nō quo ad aliud, in qua ſolus Papa diſpenſat. nu. 106. & 199.

Irregularitas illegitimitatis quos notat, & a quo tollitur. num. 101. c. 27.

Irregularitas non tollitur abſque commiſſione ſpeciali, nu. 195. c. 17.

Irregularitas pœna maior, quam excommunicatio minor, nu. 252. c. 27.

Irregularitatem non duplicat celebratio. nec tollit bulla communis. nu. 144. c. 27.

Irregularitatem quis confeſſor per bullā electus tollit. nu. 250. c. 27.

Irregularis an omnis incapax beneficij, nu. 251. cap. 27.

Irregularis per deformationem illicitam eſt omnis, & ſolus ille, &c. nu. 318. c. 27.

Irregularis fit quis propter abortum procuratū. num. 13. cap. 15.

Irregularis ut fit ordinatus, aut ordine utens in cenſuris aut ab epiſcopo cenſurato, aut extra tempora, aut vtens ordine non habito, nume. 241. & 2. ſeq. c. 27.

Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere caſualis, mixta vero facit contentum in hac regula 28. Corollarijs ornata, a nu. 220. de monacho chirurgo, abortiente, vulnerāte, & non deformante, miniſtrante, arma iuuante, & hortante, accuſante ſine proteſtatione, detinēte furem, alente feram, medico, dormiente, ebro, non contradicente, conſulente, &c. denunciante, magiſtro caſtigante, ludente illicitè clerico venante, c. ordigero equitante, & de adulterante, a nu. 221. vſque ad nu. 239. c. 27.

Irregularis eſt ex defectu perfectæ lenitatis omnis, & ſolus qui, etc. nu. 206. & 307. & ita iudex accuſator, teſtis &c. qui fuerunt cauſa deformationis ſequuta. 209. & ſeq. c. 27.

Irregularis non eſt ſic dans arma, hortans, pugnans &c. contra Aluarum Pelag. nu. 215. Et qui ferens ligna, parans funes, & alia ad deformandum, nu. 216. c. 37.

Irregularis deformans ob defenſionem parentum, & patria &c. non antè denuncians, etc. nu. 213. & 214. & quid adiuuans chirurgū. num. 118. cap. 27.

Irregularis, quis minor. num. 202. ager, obſeſſus, lunaticus, furioſus, hermaphroditus, nu. 203. ſeruus, infamis, & abſtemius, nu. 204. c. 27.

Irregularis eſt bis baptizans, aut bis baptizatus. nu. 246. & 247. c. 27.

Irregularis non eſt ſimpliciter conſentiens homicidio facto, vel facienda. nu. 19. c. 24.

Irregularis quis Idiota, Neophytus, & infidelis, & quis diſpenſat. nu. 205. c. 27.

Irregularis vt fit cenſuratus celebrando, aut actum ordinis proprium agendo, nu. 244. c. 27.

Irregularis eſt occidens maritum alterius fæminæ ob ſui defenſionem, nu. 7. c. 15.

Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, ſed ſic in interiori, nu. 193. c. 27.

Irregularem ſola enormitas peccati non facit. nume. 248. quid aliud requiratur, num. 249. capit. 27.

Iudex non cogens reſtituere reip. aut priuato. nu. 136. c. 17.

Iudex qui reum de ſe, & conſortibus interrogādo & torquendo peccat, nu. 59. c. 18.

Iudex ſecularis eijciens epiſcopum a ſuo epiſcopatu, &c. excommunicatus. nu. 67. c. 27.

Iudex non auxilians contra hæreticos vt excommunicatus. nu. 135. c. 27.

Iudex vt peccat mortaliter ſuſcipiendo officium cui eſt impar. nu. 12. c. 25.

Iudex iudicans iniuſtè, aut accipiens precium pro ſententia etiam iuſta. nu. 12. eod.

Iudex vſurpans iuriſdictionem, non ſeruans ordinem iudiciarium. nu. 12. eod.

Iudex male capiens, & victum non condēnans in expenſis, peccat. nu. 13. eod.

Iudex non ſatis ſtudens, nec conſulens, affectu condemnans & miſeris non deferens vt peccat. nu. 13. eod.

Iudex appellationi non deferens, vel eam non admittens, vt peccat. nu. 14. eod.

Iudex pœnam legis augens, vel diminuens, vt peccat. nu. 14. eod.

Iudex ſententiam nullam ſuperioris exequens, vt peccat. nu. 5. eod.

Iudex non obediens eccleſiæ, non ſeruans interdicta, prehendens iudicem eccleſiaſticū qui eum excommunicauit cogēs abſoluere, libertatem Eccleſiæ minuens, res intra eccleſiam capiens, vt peccat. nu. 16. eod.

Iudex extrahens quem ab eccleſia approbans falſitatem officiarij, negans damnato cōfeſ-

ſionem vt peccat.nume.17.& ſeq.eod.

Index partibus æquales aduocatos non aſſignãs non viſitans carceres, excommunicatum admittens, clericum ſuo iudici non reddens, iudicans die feſto, iura nimia exigens, fingens, quo fœminam adeat, procedens ſine accuſatore, vt peccat.nu.24.& ſeq.eod.

Index non inquirens generaliter, interrogans, & inquirens ſpecialiter.nu.25.eod.

Iudicium temerarium quid, & crebro parit mendacium.nu.9.c.18.

Iulius Anton.Sanctorius Card.S.Seuerinæ laudatus.nu.83.c.22.

Iuramentum ſine tribus comitibus peccatum, & eſt duplex.nu.3.c.12.

Iuramentum rei paruæ an obliget ad mortale, nu.10.eod.

Iuramentum conditionale quod ligat. nu.11.& 12. & quod factum ſine animo adimplendi. nu.53. & quod factum contra conſilia.num. 15.& 16.& quod doloſum.nume.13.14. & quod factum de re vana.nu.17.eod.

Iuramentum de redeundo in carcerem, quod ligat. nume. 18. & quod factum ſecundum intentionem remotam eius cui iuratur. num. 19.cap.13.

Iuramentum de ſecreto ſeruando quod ligat. nu.22.& 23.eod.

Iuramentum quod ligat poſt, ad quod non ligat cum fit, nu.89.c.12.

Iurans falſa vt peccat.nu.8.& ſeq.c.eod.

Iurans ſoluere ludo perdita, quid faciet.nu.17. capit.20.

Iurare quid ſit.nu.1.& eſt actus latriæ, & religionis.nu.2.c.12.

Iurare nunquam licere dicere hæreticum. nume.4.eod.

Iurare per creaturas quando blaſphemia. nume.5.eod.

Iurare ſecundum ſuam intentionem, & non illius cui iuratur, vt peccatũ.nu.8. & ſeq.eod.

Iuret vt per falſum Deum ethnicus velle malum, ſed non vt iuret, licet ſciat iuraturũ per falſum Deum.nu.39.c.14.

Iurium illicitè impoſitorum exactor, vt peccat. nu.201.c.17.

Iuriſdictionem alienam vſurpare mortale. nu. 14. cap.23.

Iuſtitia diſtribuendi beneficia, & officia publica multum differt a iuſtitia diſtribuendi cõmunes pecunias communitatis ſingularibus eius.nu.72.c.17.

Iuſtitiam originalem ſibi, & poſteris perdidit Adam.nu.5.prælud.8.

Iuſtus fit nullus, niſi per merita Christi, nec per illa lege priuata, niſi, ſic & ſic communicata.prælud.1.nu.7.

L

Latro diurnus, & nocturnus in quo differant.nu.6.c.15.

Laude falſa vel aliàs inordinata gaudere non ſemper malum.nu.13.c.23.

Landemium ſoluere non tenetur donans, ſed ſic vendens.nu.65.eod.

Laus, honor, fama, & gloria, & reuerẽtia, quid. nu.9.c.23.

Legare nummos, vt de reditu miſſa dicantur, an liceat.nu.257.c.17.

Legatum a patre relictum filiæ, cui dos debetur, an compenſatur.nu.150.c.17.

Legatum pium qui malè ſoluit.nu.117. c.17.

Legati qui impedit receptionem excommunicatus.nu.149.c.7.

Legitima filiorum varia in varijs Regnis.num. 50.c.16.& 158.c.17.

Lætitia nimia quæ mortalis.nu.123.c.23.

Lege Nauarriorum & Aragonum pater filium ſine cauſa cur exhæredare queat.nu.38.c.26

Legem non arguit malam malus eius vſus, nu. 43.cap.14.

Legum duarum contrariarum, vtra potior. nu. 1.cap.7.

Leges multæ naturales ad ſolum veniale obligant.nu.51.c.23.

Legis nullum vnicum verbum originario ſignificatur ſignat mortale.nu.50. eod.

Legis rigor temperatur per æquitatem quinque modis.nu.283.c.27.

Legis obligantis ad mortale etiã recepta tranſgreſſorem quæ excuſans.nu.43.& 44.c.23.

Lex æterna quid, & quid ei contrarium. nu.6. prælud. 7.

Lex non ceſſat ceſſante fine, ſed ſic ceſſante in conuenientè legis.nu.27.c.16.

Lex ſuper mettente trahitur ad menſum, ſi eſt eadem ratio.nu.72. c.22.

Lex an vlla iuris communis ludi obliget ad mortale.nu.6. c.20.

Lex quæ humana obligat ad mortale.nume.48. capit.23.

Lex concepta verbo conſtitutiuo, & non præceptiuo, quid faciat.nu.49.c.23.

Lex in parte recepta ad eam tantum ligat. nume.63.cap.23.

Lex eccleſiaſtica verbis preceptiuis, maximè iſtis vtens, ad mortale obligat, ſecus de ſeculari, qua tamen non tollit pœnam per aliam ſtatutam.nu.59.& ſeq. eod.
Lex pure pœnalis, & miſta, vt differunt.nu.56.
Lex quod nemo vendat prædium niſi tributario valida.nu.130.c.27.
Lex quæ amiſſum in mari tribuit &c. N. iniuſta.nu.117.eod.
Liberalitas virtus inter quæ vitia media. num. 69.& 70.c,23.
Liber homo quis vendi poßit a ſe, licet non poſſit ab alio.nu.88.c.17.
Libertas eccleſiaſtica quæ, quis eum violat. nu. 119.& 120.c.27.
Libertas animi non tam minuitur blanditijs, ac metu.nu.16.c.17.
Liberum arbitrium dicere homini non ineſſe hæreſis.nu.10.præl.3.
Liberum arbitrium vt ſufficit ad cadendum. nu.11.prælud.3.
Libri qui purgandi, & qui prælegendi pueris. nu.30.c.23.
Litera Apoſtolica an dicatur ſignatura, & aliud falſare, aliud falſis vti.nu.62.c.27.
Locans domũ meretrici vt peccat. nu.15.c.16.
Locans domum in malos vſus. nu.195. vel dolium vitioſum.nu.196.c.17.
Locat qui bona eccleſiaſtica vltra tres annos an excommunicatus.nu.147.c.17.
Locare domum meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat.nu.192. c.15.
Locator non reddens penſionem pro re locata perdita.nu.187.& ſeq.c.17.
Locator quatuor caſibus poteſt auferre locatũ. nu.193.eod.
Ludens ludo vetito ſibi lege ad mortale obligante & etiam licito, ab impotente donare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat.nume.5.& 12.cap.20.
Ludens diſsimulans peritiam, fallens, & non monens, vt peccat.nu.17.c.20.
Ludens creditori iuret, non ſoluat, & tunc, &c. nu.17.cap.20.
Ludentium ſuſceptores &c. vt peccant. nume. 15.cap.20.
Ludere quis dicatur coactus.nu.13.c.20.
Ludi ſpectator clericus magis peccat, quam laicus.nu.14.c.20.
Ludo quæſita non reſtituenda, niſi &c. nu.17. & 19.cap.20.
Ludus quid, & duplex, et quis venialis, & quis mortalis.nu.2.c.20.
Ludus cauſa principali lucrandi, negociatio, & communiter mala.nu.3.eod.
Ludus omnis alea, & principaliter ob lucrum, prohibitus.nu.7.c.20.
Ludus omnis etiam induſtriæ principaliter ob lucrum, ſaltem venialis.nu.7. & 8. eod.
Ludus alea rei notabilis clerico ſacrato, & monacho mortalis.nu.9. & 10.eod.
Ludus de ſe nullus laico mortalis, & quis ei glorioſus.nu.11. c.20.
Luxuriam an ignorantia, metus, aut uis excuſent.nu.1.c.16.
Luxuria omnis reducitur ad has ſex ſpecies & an ſint plures, & admiſſa cum moniali vt eſt varia ob uarias cauſas.nu.3.eod.
Luxuria loci & perſonæ ſacræ eſt ſacrilegium, num.3.c.16.
Luxuria quid in genere, & quid in ſpecie. nu. 112.cap.23.
Luxuria vitium capitale gignit has octo filias. nu.113.eod.
Luxuria quibus modis maxime reſiſtitur. nu. 112.cap.23.

M

M*Agiſter poetas gentiles prælegens ut peccat.nu.41.c.11.*
Maledicens creaturas qui blaſphemus. nu.86. capit.12.
Maledictio ſui, vel Diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis.nu.117.c.23.
Maleficium an maleficio tolli poßit. n.29.c.11.
Mandans, uel conſulens hoc differunt, nec refert an cito, an tarde executio fiat. nu.233. & ſeq.cap.27.
Manifeſtare aliena peccata, quæ lege prohibitum.nu.1.c.7.
Maria, Ioannis, & Ieremiæ anima quando iuſta facta.nu.9.præl.1.
Maria a Mendoza laudata.nu.39.c.16.maritus cur non nocet vxori in paraphernis. ut in lucris.nu.155.c.17.
Maritus vt peccat ſi accipit ex bonis uxoris paraphernis.nu.153.c.17.
Maritus uxorem adulteram in quibus caſibus accuſare poteſt.nu.29.c.16.
Maritus ſine uxore quid poteſt, ubi omnia bona communicantur.nu.155.c.17.
Martyrio ſe ob tædium vitæ offerent, aut optans ſe non fuiſſe natum.nu.12.cap.15.
Martyrium pati quando crimen mortale. num. 40.cap.11.

Mater qua filium paruulum ſecum admittit in lecto.nu.13.c.15.

Mater qua filios non lactat proprijs vberibus vt peccat.nu.17.c.14.

Matrimonium conditionale ſolui per purum ante conditionem impletam.nu.64.c.22.

Matrimonium nolle publicare cur peccatum.nume.38.c.16.

Matrimonium cum duabus contrahens quid faciet.nu.39.eod.

Matrimonio ab erroneo qua auctoritate receditur.nu.33.c.22.

Matrimonio ſeruorum conſentiens dominus liberet eos, & an vendere poſsit eos, & arcere a debito reddendo.nu.34.c.22.

Matrimonio ſufficit conſenſus diuerſo tempore ſic datus.nu.80.eod.

Matrimonio inualido coniuncti, vt poſſunt licite cohabitare.nu.16.c.3.

Matrimonio qui occulte ante benedictionem vtitur.nu.38.c.16.

Matrimonium, qua occiſio, & quod adulterium impedit, & dirimit.nu.46.& 47.c.22.

Matrimonium contra ſimplex caſtitatis votum contrahens, vel conſumans.nu.10.c.16.

Matrimonium ficte contractum nullum coram Deo & quo validatur, & quo creditur deceptio.nu.76.c.22.

Matrimonium ſecundum contrahens, decepta quid agere debeat.nu.77.eod.

Matrimonium vel ſponſalia a parentibus contracta qua valent.nu.58.eod.

Matrimonium metu iniuſto contractum, imò & conſumatum nullum.nu.50.eod.

Matrimonium impediunt, ſed non dirimunt ſeptem delicta, & quæ ſint illa.nu.74.c.eod.

Matrimonium clandeſtinum cõtrahens ſine iuſta cauſa, & quæ ſit illa.nu 36.& 37.c.16.

Matrimonium qui cum duobus contrahit, quid faciet.nu.39.eod.

Matrimonium contrahens ante ſcitam coniugis mortem quid faciet.nu.40.& 41.eod.

Matrimonij omne ferè impedimentum humanum, & cur Papa ſemper non tollit. nume.58.eod.

Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Epiſcopus.nu.85.eod.

Matrimonium clandeſtinum de licentia Epiſcopi hodie contrahitur.nu.85.eod.

Matrimonium impedimento ſublato denuo contrahendum.nu.86.eod

Matrimonium quatenus ſacramentum quid & quale eſt apud infideles.nu.19.c.20.

Matrimonij ſacramentum conferre gratiam eſt de fide.nu.20.eod.

Matrimonij materia, & forma quę cum exemplis.nu.20. eod.

Matrimonium indiſſolubile regulariter ſic in totum, ſic in partem ſoluitur.nu.21 eod.

Matrimonium clam, vel contra interdictum ſuperioris contrahens, vt peccat.nu.68.c.22.

Matrimonia clandeſtina, quę hodie nulla cum alijs Tridentis ſtatutis.nu.69. eod.

Matrimonium & ſponſalia cõtrahendi quę ętas legitima.nu.23.eod.

Matrimonium regulariter omnis iuſtę ætatis & iudicij contrahere poteſt.nu.29.eod.

Matrimonij impedimenta quot, & qua dirimũt & qua non.nu.30.eod.

Matrimonium qua infidelitas impedit, quouſque dirimit.nu.48.eod.

Matrimonium quod inter infideles nullum, & quod annullandum.nu.49. eod.

Matrimonium contrahens cum ſecunda viuente prima clã ducta vt peccat, & quid aget fama mortis prioris audita.nu.73.& ſeq.eod.

matrimonium contrahens ſecundo putans mortuam primam, quid aget pulchre nu.54.eod.

matrimonium præſumptum ceſſat, & corã quo parocho contrahendum, ſine cuius præſentia contractum nullum.nu.144.c.25.

matrimonium contrahens religioſus, vel cognatus vt excommunicatus.nu.141.c.27.

matrimonium contractum a credente illud non valere an valeat. nu.56.c.22.

matrimonium contrahens ſeruus, an dominum vxori præferat.nu.34 eod.

matrimonij contractus, qui ob finẽ malum mortalis vel venialis.nu.79.eod.

matrimonij vſus impedit ſcientia nullitatis eius ſuperueniens.nu.82. eod.

matrimonij impedimenta non denuncians, vt peccat, & vt id facere debeat.nu.83. eod.

matrimonij cõtractus in excommunicatione, vel mortale, eſt peccatum, ſed valet.nu.81. eod.

mediator ſimoniæ, & capiens ſibi vt roget, ſimoniacus.nu.106.c.23.

medico mutuare, vt medeatur gratis an liceat.nu.223.c.17.

medicus, & chirurgus, vt mortaliter ob ignorantiam peccant.nu.60.c.25.

medicus non curans ſecundum præcepta, & negligens viſitare, vel ſcindere.eod.

medicus præbens medicinam dubiam, & deſerens ægrotum, vt peccat.eod.

medicus abſcindens membrum, minuens ſanguinem

guinem, & non admonens confeſſionem vt peccat. nu. 61. eod.
Medicus medicinas non eligens, aut curationẽ differens. nu. 61. eod.
Medicus conſulens, vel concedens animæ noxia pro ſalute corporis. nu. 62. eod.
Medicus non admonens mortem vicinã, & tali caſu nimium ſtipendium petens. nu. 63. eod.
Medicus nimias medicinas ordinans pauperi non medens, aut diuiti nolenti ſoluere, vt peccat. nu. 64. eod.
Medicus detrahẽs alijs medicis, vt pecc. n. 64. e.
Membra pudenda nuda oſtendens, vel videns. nu. 36. c. 14.
Mendacium quid, quotuplex, & quod mortale, etiam in iudicio. nu. 3. c. 18.
Mercator quis, qualis nõ eſt monaſterium aſportans terram. &c. nu. 128. c. 27.
Mercenario & famulo male ſoluens. num. 108. vſque ad nu. 114. c. 17.
Meretrix neque aliæ mulieres ſoluta coniugata, vel ſacra tenentur de præcepto ad reſtitutionem. nu. 31. & 34. c. 17.
Meretricis opera an aliquid valeat in genere entis, licet non in genere moris. nu. 35. c. 17.
Meretricum permiſſio vt licita, & domus eis, vt locanda, & an id expediat. nu. 195. eod.
Meretrices peccant accipiendo, ſed non tenẽtur reſtituere. nu. 38. eod.
Meretrici & impudicæ confeſſarij conſulant circa eis promiſſa. nu. 41. eod.
Meritum quid, & quotuplex. nu. 1. præl. 7.
Merx penes vnum cur pluris valet, quam penes alium. nu. 79. c. 23.
Metus minor iuſto attenditur, in foro conſcientia. nu. 5. c. 17.
Metus minor iuſto cogit reſtituere in foro animæ. nu. 15. eod.
Metus infamiæ, vt excuſat adulteram, vel ſupponentem partum. nu. 90. eod.
Metus iuſtus a teſtificando, denunciando, vt excuſat. nu. 134. eod.
Metu facta regulariter valere, ſed reſcindi poſſe, niſi &c. nu. 4. præl. 6.
Metus quis iuſtus nomine definitus, & declaratus. nu. 51. c. 22.
Metus qualis excuſat quo ad forum conſcientia. nu. 30. c. 17.
Metu factum reſcinditur, nõ autem blanditijs, extortum. nu. 7. præl. 6.
Miles, volens redire, ad bellum, quod credit iniuſtum non abſoluendus. nu. 38. c. 3.
Miles, & mercator non tenentur abſtinere ab arte ſua nume. 11. cap. 3.
Miniſtrum a reſtituendo non excuſat iuſſus domini. nu. 19. c. 17.
Miracula falſa, & etiam Sanctorum ficta prædicans. nu. 5. c. 18.
Miſericordiæ opera ſpiritualia ſeptem, corporalia totidem. nu. 4. c. 24.
Miſericordia quid, & eſt virtus moralis maxima. nu. 2. c. 24.
Miſericordia, quæ eſt virtus coniuncta charitati non eſt pietas. nu. 1. c. 14.
Miſericordia omnibus etiam pauperrimis communis. nu. 270. c. 27.
Miſeria quid, & quotuplex, & eius partium definitio. nu. 20. præl. 4.
Miſeriam inferni interminabilem eſſe, de fide eſt. nu. 22. eod.
Miſeriæ ſummæ quatuor gradus. nu. 23. eod.
Miſſam extra locum ſacrum celebrandi facultas non datur. nume. 81. & vt peccat ſi celebrat intra illum. nume. 82. & vt ſi in eccleſia interdicta, ſi ſuper aram fractam, ſi ante preces matutinas. nume. 83. ſine alijs neceſſarijs, etiam timore mortis. nume. 84. ſi ſine lumine, aut aqua, ſi in pane, & vino corruptis, ſi in omphacio, ſi noctu, ſi poſt meridiem. nume. 85. & 86. ſi pluries, quam ſemel eodem die, niſi bis ſeptem caſibus. nume. 87. ſi non bis aut ter in anno, ſi effundit ſanguinem, ſi reliquias corporis poſt ablutionem ſumit. nu. 89. c. 25.
Miſſa quid, non eſt dictio noue ficta, vnde deducta. nu. 111. c. 25.
Miſſa vna ſingulis hebdomadis licita in interdicto ſpeciali. nu. 173. c. 27.
Miſſa pro noua nil detur, nec merces pro alijs, ignotus non miſſet, nec quis extra ſacrum. nu. 68. c. 25.
Miſſa cui, & quomodo applicanda. nu. 92. Non dicenda ligato cenſuris. nu. 93. nec coram interdictis. nu. 94. eod.
Miſſa pro dicenda non poteſt ſtatui quid certũ. nu. 106. c. 23.
Miſſa triplicis facienda die Natiuitatis quis optimus modus. nu. 87. c. 25.
Miſſam quotidie audiat Epiſcopus, nemo eã niſi ſemel in die faciat, niſi bis ſeptẽ caſibus, nec in his vnquam ter. num. 87. nec ſemel in die Paraſceues, & ſabbatho ſancto. nu. 88. eod.
Miſſam audire ſine attentione debita non ſufficit. nu. 6. & 8. c. 21.
Miſſa ab audienda excuſatus an teneatur ſupplere &c. nu. 7. eod.

Miſſa

Miſſa ab audienda qua familia, vel menſtruoſa excuſatur.nu.9.eod.
Miſſam tangentium plurimi errores. nu.10. eo.
Miſſa,& diuinorum cantus nulla laſciua,et pro f.cua miſcenda,nu.16.eod.
Miſſam unam totam non audiens ſine ueſperis, vt peccat,nu.1.c.21.
Miſſa qua pars notabilis, & tantum feſto audienda neceſſario,nu.2.eod.
Miſſa omittenda qua cauſa iuſta, & an interdictum,nu.3.eod.
Miſſa ab audiẽda qua vidua excuſatur,uel laudatur,nu.4.& 5.eod.
Miſſa an audienda in parochia,nu.5 eod.
Miſſam concubinarij audire ut mortale, & cur melior boni quam mali,nu.78.& 79.c.25.
Miſſa triplex ualor,quis cui applicandus, quid de vna dicta pro multis,nu.121.c.25.
Miſſas conſtitutas Epiſcopatus, Generalis, & Abbas minuere poſſunt,nu.38.ead.
Miſſans pro duabus pitantijs non alendus ob miſſam.nu.111.c.25.
Miſſans cui ſanguis effunditur quid aget, nume.89.eod.
Miſſam quis irregularis iuſtè dicat, num.239. cap.25.
Miſſans poſt cibum ut peccat,nu.25.75.
Miſſans ſic ſumat reliquias calicis patena, & oris,num.90.& ſuppleat defectum vini,nume.91.cap.12.
Miſſa praecepta tempore carens,ſaltaus,&c. nume.36.cap.14.
Mohatra,qua res credito emittitur,ut ex reuenditione pecunia cogantur,nu.91.c.23.
Moniales an incurrant ſimoniam ob pacta ingredientium,nu.206.c.27.
Monitio extraiudicialis non debet eſſe neceſſario trina,nu.5.6.c.27.
Monitus ſub excommunicatione denunciare,uel reuelare,quid faciet,nu.134.c.17.
Monitus reuelare ad plus tenetur, quam monitus denunciare,nu.135.eod.
Montes pietatis liciti contra Caieta. & Sotum, nu.217.c.17.
Moriens qui non ſepeliendus,nume.15.quid admonebitur,ad quid inducetur,nume.38. 34. 35.cap.25.
Moriens ſine loquela cur non abſoluendus ſacramentaliter,nu.268.c.27.
Mortui excommunicati hares,vt debet vel poſſit petere abſolutionem,nu.272.eod.
Mors triplex ſignata per tres ſuſcitatos. num.3. pral.9.
Mors aliena pro medio defenſionis propria, an ſit licita,nu.3.c.15.
Mortem alienam deſiderans,uel ea ſe delectãs, nu.10.cap.15.
Mortem propriam iratus exoptans, aut vitam abbreuians.nu.11.eod.
Mortem ad iniuſtam pergens, uel ab eo non liberans,nu.16.& 17.eod.
Mortuus abſolui, & excommunicari an poßit, nu.272.c.27.
Mulier fingens ſe pragnantem, vt abſoluitur, nu.43.c.16.
Mulier teſtans vt poteſt iuſte ſpuriũ filium appellare,nu.48.eod.
Multiloquium quod mortale.nu.123.c.23.
Mutuans pecuniam argenteam pro aurea,vel è contrario,nu.226.c.17.
Mutuans mutuo accepta pro uſura ob illa promiſſa,nu.133.eod.
Mutuans ſub uſura pro re pauperi danda, uel pro iniuria remittenda,nu.238.c.17.
Mutuans pecuniam alicubi,quando plus recipere poteſt alibi,nu.295.c.17.
Mutuare regibus ſub uſuris ut licitum. numero 302.cap.17.
Mutuare Regi,ut officium conferat, peccatum. nu.223.c.17.
Mutuare aut uendere granum pro grano, vt liceat,nu.224:c.17.
Mutuum qui non ſoluit aque bonum, & ſtato die,vt peccat,nu.214.c.17.
Mutuum duplex verum, & palliatum, & differt a commodato,nu.206.c.17.
Mutuum,quod uis cum pacto,ut mutuans aſſecuret,uſura. nu.284.c.17.
Mutuum pecunia ab vno numerata aſſecurando eum abſque pacto,nu.285.c.17.

N

Naufragorum bona accipientes excommunicati,nu.60.etiam ante monitionem reſtituendi,nu.118.c.27.
Neceßitas extrema,qua ſit,nu.5.c.24.
Neceßitas extrema excuſat a peccato, ſed non a reſtitutione,nu.118.& 116.c.17.
Neceßitas differt, ſed non tollit reſtitutionem. nu.60.c.17.
Neceßitas extrema non tollit reſtitutionem, etiam eius,quod in ea capitur,& ea maior minus,nu.61.c.17.
Neceßitas decentis ſtatus differt reſtitutionẽ, num.62.eod.

Nemeſis

Nemeſis quid, & quã morta'is, nu. 118. *c.* 13.

Notarius ſi peccat, nu. 53. *faciens inſtrumentũ fa'ſum, reſcindens vel deleus verum, malè componens, non tradens illud, non informans ſatis reuunciantem, transſcribens die feſto, nõ ſeruiens pauperi ſi debet. nu.* 53. *c.* 25.

Notarius cum ſit qua, & quot capitula iurat, nu. 52. *c.* 25.

Notarius conficiens inſtrumentum de re illicita, ſcribens ſtatuta vſuraria, non retinens protocolla ſiue regeſtum, faciẽs teſtamentum ſuſuo, ſtipendium nimium capiens, literas ordinum carius tradens, nu. 54. *c.* 25.

Notorium quid dicatur. nu. 73. *c.* 25.

Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum, nu. 71. *c.* 22.

Nuptias prima benedicenda, ſecundę non, item, num. 83. *c.* 22.

O

Obedientia, & inobedientia ſpecialis, & generalis quid. nu. 35. *c.* 23.

Obediendum in quo non eſt ſuperiori, nu. 37. & 4. *ſeq. eod.*

Oblatio in Miſſa quando neceſſaria, nu. 19. *c.* 11.

Obligatio qua lapſu termini implendi præceptũ ſiniatur, nu. 45. *c.* 11.

Obſeruantia uirtus coniuncta iuſtitiæ. nume. 2. *cap.* 14.

Obſtetrix ignorans formam baptizandi, peccat. nu. 6. *cap.* 22.

Occaſio, quæ neceſſario uitanda pœnitenti ut abſolui poſſit. nu. 32. *c.* 12.

Occaſio quæ eſt propinqua peccandi uni, non ſemper eſt alteri. nu. 12. *c.* 5.

Occaſio peccandi propinqua, cauenda, non remota, nu. 20. *eod.*

Occaſio propinqua ſtudioſe definita, nu. 14. *eod.*

Occaſione de qua credendum, quod raro inducet ad mortale, nu. 15. *eod.*

Occaſionem dare ad ueniale, ueniale tantum eſt, nu. 34. *c.* 14.

Occaſio peccandi per actus de ſe bonos quã ſitanda, nu. 25. *c.* 14.

Occidens, feriens, procurans, & eo gaudens, niſi id faciat ſe, uel alium, uel ſua bona defendẽdo, vel ſit latro. nu. 5. *c.* 15.

Occidens caſu, & exponẽs ſe periculo mortis corporalis. nu. 6. *eod.*

Occidens, aut feriens miniſtros iuſtitiæ, etiam ſe defendendo. nu. 8. *eod.*

Occidens defendendo ſe ſine moderata tutela punietur mitius, quam aggredient, ſed reſtituet quantum ille. nu. 26. *eod.*

Occiduut iuſtè bellans iuſtè, & ſe uel alium defendens, nu. 2. *c.* 15.

Occultum & pene occultum quid, & quotuplex nu. 255. *cap.* 27

Odium Dei ut genere ſuo maximum peccatorũ, num. 17. *cap.* 11.

Odium, & rancor duplex. nu. 25. *c.* 14.

Odium, aut rancorem malum quis dicitur habere. nu. 25. *eod.*

Officium per profanum quando ſit reſtitutio. nume. 81. *c.* 17.

Officium, uel artem ſiue peritia, & ſcientia exerceus quis peccas, nu. 97. *c.* 23.

Officia diuina quã, nu. 172. & *permiſſa ut in interdicto generali, nu.* 174. *c.* 27.

Omiſſio pura quid, nu. 3. *præl.* 6.

Omiſſio pura cur dicitur factum negatiuè, nume. 6. *præl.* 7.

Opera meretricis, & aliorum delinquentium in foro Dei æqualis, num. 38. & 39. & *permiſſa in foro exteriori tantum quo ad hoc æquantur. nu.* 31. *c.* 17.

Operarius, qui non laborat iuſtè conductori, nume. 196. *cap.* 17.

Opinio communis quã, & quando alteri præiudicat, nu 285. *c.* 27.

Opinio deponat dubium antequam iudicet conſulat, operetur 288. *eod.*

Opinio quã diligenda late & reſolute, nu. 288. & *ſeq. c.* 27.

Opitulans damnum danti, qui partem, qui nihil reſtituat, nu. 10. *c.* 17.

Oratio Dominica continet ſummam petendorũ a Deo, nu. 1. *c.* 11.

Ordinando prima tonſura hæc ſunt neceſſaria, & hæc ordinando minoribus ſacris, nume. 68. *cap.* 25.

Ordinando cui capitulum, uel alius ſede uacante, non poteſt dare licentiam, nu. 68. *ead.*

Ordinandi facultas Papa quã legitima, & quã liter intelligenda, nu. 68. *eod.*

Ordinandi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda, nu. 68. *eod.*

Ordinatus ab epiſcopo titulari, uel contra Prælati uoluntatem ut peccat, nu. 18. *c.* 22.

Ordinatus non renunciet, nec alienet titulum niſi ſic &c. nu. 18. *eod.*

Ordo in genere quid, & quis eccleſiaſticus, & quid ordo ſacramentum, nu. 17. *c.* 22.

Ordo Theologis ſeptemplex, canoniſtis nouemplex, nobis octuplex, nu. 18. *eod.*

Ordinis

Ordinis circa ſacramentum errores Tridenti dānati, nu.14.eod.

Ordo ſacer cur impedit, & dirimit matrimonium, &c.nu.52.c.22.

Ordinem ſumens ut peccat, ſi eſt indignus, ſi per ſimoniam. nu.69 ſi ab Epiſcopo excommunicato, ſi exiſtens illegitimus etiam occultus, nu.70. Si extra tempora legitima, ſi ante iuſtam ætatem, ſi ſine iuſta licētia. ſi furtim, aut per ſaltum. nu.71. ſi non ſupples ſupplenda, ſi eodem die multos ordines ſumit, nume. 71. difformis, ſi energumenus, epilepticus, aut inſanus, excommunicatus, aut mortali infectus, nu.72.c.25.

Ordinem & eius uſum, quod peccatum notorium impedit. nu.73.eod.

Ornans ſe, & inſidens feneſtris cantans, audiēs aut uidens qui peccat. nu.14.c.16.

Ornans ſe, ut in coniugem appetatur, ueſtiens ueſte incongrua ſerui quis peccat, numè.22. cap.22.

Ornans ſe ornatu ad peccandum prouocante. num.34.cap.14.

Ornatus, fucus, fictio, & auctio pulchritudinis quare mortalis. nu.20.c.23.

Oſcula quæ peccata, nu.11. & 22.c.16.

Otioſum omne malum. nu.24 præl.7.

P

P*Actumne depoſitarius de dolo teneatur, nō ualet. nu.181.c.17.*

Pactum de retrouendendo quid. Quod iuſtum, & quod uſurarium, & minuit de precio, ſed fructus non adimit ementi, nume.258.& ſeq.cap.17.

Papa, & alij Prælati, ut poſſunt ſpiritualia profanare, nu.108.c.23.

Papa & Epiſcopus ut poſſunt rem ſpiritualem integram uendere, nu.107.eod.

Papa beneplacito reſeruatio nil prodeſt, antequā ei placeat, nu.107.eod.

Papa iuriſdictionem immediatè ſumit a Deo in omnes. nu.273.c.27.

Papa abſoluit ab omnibus ſibi, & alijs reſeruatis, nu.263.eod.

Papa a quo & qua poteſtate abſoluitur. nu.260. cap.27.

Papa ſolus diſpenſat ſuper uoto ſolemni, & alijs quinque. nu.75.c.12.

Papa ſimul ac electus eſt, eſt cōfirmatus a Deo, nu.47.c.17.

Paraphernalia bona quæ ſunt. nu.153.c.17.

Parochus non miniſtrans ſacramenta ſubdito ad ea non obligato remiſſiuè, nu. 131. c.25.

Parochialis eccleſia, etiam reſeruata, per concurſum conferatur, nu.130.c 25.

Paruitas rei ut excuſat, & quæ ſit illa remiſſiuè nu.12 præl.9.

Paſſio animæ quid, & nulla eſt propriè in appetitu intellectiuo, nu.1.præl.5.

Paſſiones principales quatuor, & aliæ quot, & quæ, nu 2.eod.

Paſſiones ſex in appetitu in concupiſcibili ſenſitiuo, & quinque iraſcibili, & earum ſubordinatio, nu.3.eod.

Paſſiones animi omnes eſſe morbos, falſum, nume.7.eod.

Paſſionum confeſſio ſacra qualis eſſe debeat. nume.10.eod.

Paſſionum aliæ bonæ, aliæ malæ ſuaptè natura, num.5.eod.

Pater minuere non poteſt legitimam vere donando, ſed remunerando, & faciendo pia ſic. nu.39.c.16.

Patri an ſolus ſuccedat filius, nu.147.c.17.

Pater cur non tenetur præ eligere filium digniorem, ut gubernator publicus, nu.37.c.26.

Pater circa bona filiorum peccat his modis mortaliter. nu.151.c.17.

Pater, & mater peccant non ſuccurrendo filijs, num.17.c.14.

Patres in tribus honorandi ſunt, ſed minus quā Deus, nu.4.c.14.

Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, vel xenodochiorum nu.17.c.14.

Patres qui irritant vota filiorum in quæ iam cōſenſerant, nu.17.eod.

Patres, qui dolo, aut timore filios inducunt, aut extrahunt a religione. nu.17.eod.

Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota. nu.

Patres, qui ſinunt filias ſuas amare, vel amari ob malum finem. uel iam deſponſatas habere tactus impudicos. nu.18.eod.

Patres, qui ducantur in hoc quatuor præcepta. nu.13.c.14.

Patris hæredes quod damnum datum filio reſtituent, nu.151.c.17.

Patrini ſunt ſolum hodie deſignati, & quot deſignandi. nu.36.c.22.

Patrinus an fiat omnis tangens cum nemo deſignatur. nu.39.c.22.

Paulum, & Moyſen non fecit beatos uiſio Dei tranſitoria. nu.31.præl.

Pauper pauperi reſtituendum, an poſſit ſibi reſtituere.

ſtituere num.371 cap.17.

Pauperem dici omnia pia opera, & pro ſuo ſtatu egentem.nu.43.c.17.

Pauperibus reſtituendum, vt poteſt teneri reſtitui.nu 93.c.17.

Peccare faciens qui, & quid reſtituet.num.14. cap.17.

Peccata omnia eſſe mala, quia prohibita, vt defendatur.nu.12.pral.7.

Peccata futura includit poteſtas abſoluendi.nume.80.c.12.

Peccata an ſint vrbanè dicta in peccata monentia,nu.42.c.14.

Peccata ad plangenda pracipuè qua moueant. nu.26.pral.4.

Peccata oris, cordis, & operis eiuſdem ſpeciei.nume.9 cap.16.

Peccatũ in Spiritumſanctũ ſunt deſperatio, praſumptio, impœnitentia, obſtinatio, impugnatio agnita veritatis, & inuidia fraterna gratia, & cur irremiſſibilia.nu.126.c.23.

Peccatur quibus modis circa peccati cognitionẽ, nu.25.pral.7.

Peccatur, quibus modis circa credenda de anima.nu.16.pral.1.

Peccatum quoddam ſimplex, quoddam multiplex,nu.20.pral.9.

Peccatum vt aliud in genere entis, & aliud in genere moris.nu.15.pral.7.

Peccatum originale quomodo uoluntarium.nume.10.pral.7.

Peccatum originale non eſſe reatum, & cum eo naſci omnes.nu.6.pral.8.

Peccatum originale non eſt ea multa quorum nomine appellatur.nu.7.eod,

Peccatum originale excludit omnes a vita aterna.nu.8.eod.

Peccatum mortale, & veniale ſpecie differunt. nu.7.pral.9.

Peccatum ueniale qua ratione vere peccatum. nu.11.pral.7.

Peccatum ad mortale poſſunt obligare leges humana,nu.8.pral.9.

Peccatum veniale peius omni malo pœna, & diſponit ad mortale.nu 87.c.14.

Peccatum mortale eſt contemptus conſilij diuini. nu.17.& ſalutis proximi. nu.18. pral.9.

Peccatum in Spiritumſanctum quid, et eſt ſeptuplex, et cur dicatur irremiſsibile.n.126.c.23.

Peccatum duplex originale, & actuale, & quid originale.nu.1.pral.8.

Peccatum aptius genus ad originale, quam carentia iuſtitia originalis.nu.2.eod.

Peccatum originale tollitur per baptiſmum, ſed non carentia &c.nu.3.eod.

Peccatum quod primi parentis, & transfertur in deſcendentes. nu 4 pral.8.

Peccatum actuale quid, & qua eius ſpecies noſcende confeſſario.nu.1.pral.9.

Peccatum diuiditur ſeptẽ modis, in cordis, oris, & operis,nu.2.cordis.facti, & conſuetudinis, nu.3.& in ſeptem capitalia,nu.4. In Deum proximum, & ſeipſum.nu.5.in peccatum per exceſſum, & defectum,nu.6. in peccatũ mortale & ueniale.nu.7.eod.

Peccatum licet contritum, eſt tamen confitendum.nu.10.c.1.

Peccatum rectè confeſſum ſemel,non eſt neceſſe iterum confiteri.nu.19.

Peccati numerus ut augetur iterando, continuãdo, vel interrumpendo,nu.15.17.& 18.c.6.

Peccati diuiſiones in quod proſunt confeſſarijs. nu.2.prel.9.

Peccati cauſa, qui dat arma, vel alia commodãdo.nu.38.c.14.

Peccatũ, et delictũ, in propoſito idẽ.nu.9.prel.7.

Peccatum uſurę duplex, ſed neutrum, uſura mẽtalis.nu.208.c.17.

Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cũ poſſit abſque ſuo nocumento.nu.27.c.14.

Peccatum permiuus arcere a maiori, vt bonum, nu.40.c.14.

Peccatum non eſt ad minus peccatum inducere.nu.163.c.17.

Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris verum tantum eſſe,nu.19.prel.7.peccatũ verborum ſeptuplex, & pręcipuè ex intentione iudicandum.nu.3.& 4 c.18.

Peccatum quod non eſt omne in Deum poteſt referri.nu.23.c.20.

Peccatum quando non eſt iuuare ad actum, qui peccatum eſt.nu 25.c.21.

Peccatum mortale, vt ſolùm repugnans charitatis.nu.13.prel.5.

Peccatum non eſſe reatum, licet aliquando ſic vocetur.nu.15.& 21.prel.7.

Peccatum non eſt uitium, & quibus conſtat.nume.13.eod.

Peccatum mortale quid latè.nu.5.prel.7.

Peccatum circa originale qui ſic, & ſic erant hęretici,nu.10 prel.8.

Peccatum reſeruatum cui, & quomodo confitendum, & ſoluendum.nu 6.c.25

Peccati alterius, qui eſt cauſa uiſi.etc.n.17.c.14

Peccato originali vt caruit Chriſtus, & mater eius.nu.9.prel.8.

Peccat

Peccat qui talem ad iurandum inducit, & qui ſic famul.nu.20.& 21.c.12.

Peccat qui mortaliter, Vel ſpeciem eius rei praſtat, Vt alius ita peccet.nu.28.c.14.

Peccat qui venialiter, vt aliū ſic peccare faciat, nu.29.eod.

Peccat ſuadens aliꝗ peccatum, licet nolit Vt faciat illud.nu.58.c.14.

Peccat quando petens bona ab eo, qui dando peccabit.nu.40.c.14.

Peccat mortaliter, qui proximi mortale non impedit.nu.23.c.24.

Peccat petēs quod peccatum eſt, etiam ad id parato, & alioqnin bonum.nu.39.& 40.c.14.

Peccantium miniſtri quando peccant. nume.6. cap.10.

Peculium filiorum quadruplex, nume.141. & ſeq.cap.17.

Pecunia praſens tanto plus valet abſente, quanto diſtantior.nu.294.& 296.c.17.

Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea eſt aſtimabile.nu.17.c.23.

Pecunia eadem numerata plus aliꝗ valet. num. 287.cap.17.

Pecunia ut merx eſt uendibilis, ſed non ut eſt precium, nu.191.c.17.

Pecunia cur maiori precio praſixo exponi poteſt. num.280.c.17.

Pecunia una octo de cauſis plus valet, quā alia, num.294.eod.

Pecunia precium authoritate priuata, ui mutari poteſt.nu.259.eod.

Pecunia finis peculiaris quis, & qui aliꝗ ſeptem in quos locari poteſt precio, licet non mutuari vel commendari, nu.187.c.17.

Pecunia publica cuſtos ea emendo & utendo, ut peccat, nu.94.c.23.

Pedagia noua quis poteſt imponere, vel augere, num.61.c.27.

Penſio cui quis per ſe conſentit, ſtatim tenet. nu.274.c.27.

Penſio quanta poni poßit ſuper epiſcopatu, & parochiali.nu.137.c.25.

Penſio a Papa ob paupertatem conceſſa laico licita, & quare.nu.119.eod.

Penſio emphiteoſis duplex, & qua minuitur. num.190.c.17.

Penſio beneficialis non poteſt emi, nec redimi, ſed remitti ſic, quia eſt ſpirituale dependēter. num.111.c.23.

Penſionarius ſolo lapſu termini non excommunicatur.nu.104.c.23.

Penſionis emptio ſi ſimoniaca eſt non ualet, ſed non excommunicat.num.111.eod.

Percußio enormis, mediocris, & leuis, qua dicantur, nu.91.& 92.c.27.

Periculo peccandi ſe exponens, uel agens contra conſcientiam.nu,26.c.14.

Permißio peccati nulla cum participatione lucri licita.nu.295.c.17.

Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia.nu.287.c.17.

Permutatur id quod eſt pro eo, quod nondum eſt, nu.287.c.17.

Pertinacia quid.num.11. quando mortalis. nu. 31.cap.23.

Pertinax quiſnam ſit, nu.22.c.11.

Philtra qua illicita.nu.32.c.11.

Pietas, qua eſt virtus annexa iuſtitia, nō eſt miſericordia.nu.1.c.14.

Pignorans ornamenta eccleſia vt peccat. nume. 205.cap.17.

Pignoris qualis vſus peccatum, nu.103.c.17.

Pignoris fructus quando bene capiantur, nume. 217.cap.17.

Pignoris fructus capere quando uſura. nu.203. cap.17.

Pignus cum pacto commiſſorio capere an liceat. nu.204.c.17.

Pignus uendere an liceat, & quo ordine, nume. 204.cap.17.

Pignus ab uſurario emptum reſtituendum, nu. 265, cap.17.

Pignoris Vēditio minoris, uel maioris debito, &c. nu.205.eod.

Pignoris induſtrius culti fructum retinere an vſura.nu.216.c.17.

Piſcatorum, ac diuitum eiuſmodi ſocietas Vſuraria, nu.282.& 283.c.17.

Pœna peccati temporaria in quam aternā mutatur, an per bona opera in malo ſtatu facta tollatur.nu.7.c.3.

Pœna unius correlatiui extenditur ad alterum, ſi eadem eſt ratio.nu.74.c.22.

Pœna ſumme miſerorum ſupremi gradu ſeptuplex.nu.24.pral 4.

Pœna ipſo iure incurſa quando ſoluenda in foro conſcientia.nu.118.c.25.

Pœna excluſionis a collegio ipſo iure incurſa nō tenetur quis in conſcientia.nu.63.c.23.

Pœna etiam ipſo iure impoſita non debetur in conſcientia foro niſi &c.nu.66.eod.

Pœna magna vt poteſt eſſe iuſta ſine culpa, nu. 17.& 58.cap.23.

Pœnam qualem ignorans non incurrit.nu.274. cap.27.

Pœni-

Pænitens, quod officium relinquet, nu.24.c.26.
Pænitens non tenetur credere ſe non peccaturũ in arte ſua.nu.13.c.3.
Pænitens quomodo confeſsionem inchoabit. nu-5.cap.10.
Pænitens quis debet petere facultatem confitendi alteri, nu.5.c.7.
Pænitens quando mutato habitu confitebitur. num.5.eod.
Pænitens non debet nominare perſonam, cum qua peccauit.nu.2.eod.
Pænitens uolens peccare data certa occaſione non abſoluendus.nu.19.c.1.
Pænitens poteſt unico verbo mille peccata confiteri.nu.19.c.6.
Pænitens non tenetur credere ſe mortaliter non peccaturum, nu.9.c.1.
Pænitentia quid generaliter, & aliqua ſine dolore, & aliqua cum eo, nu.1.præl.10.
Pænitentia uerbum laicũ, quid propriè, & quid impropriè ſignificat.nu.2.eod.
Pænitentia alia mala, alia bona.nu.3.eod.
Pænitenti pro ſe, & contra ſe in foro conſcientiæ creditur, nu.350.c.17.
Pænitentia ſolennis vt impedit matrimonium, num.74.c.22.
Pęnitentia ſatisfactoria alia neceſſaria culpæ delenda, & quæ earum acceptanda. nume.20. cap.26.
Pænitentia, ex cauſa diminui & mutari poteſt, nu.21.& 22.eod.
Pænitentiam per opera alias debita fieri.nu.23. & 24.cap.26.
Pænitentia iuſta eſt imponenda, alia cur falſa dicta, omnibus eadem leuis neceſſaria, et alia grauis indiſcretè ponitur.nu.15.
Pænitentia iuſta quid eã Deus ſolus nouit. nu. 16. & ſeptennis vnicuiq; peccato mortali nõ debetur in foro interiori, nu.17.eod.
Pænitentia arbitrio confeſſarij relinquitur, non ad hunc effectum, ſed ad iuſtum & imponenda ſit conueniens, quales non ſunt hæ; nume. 18. eodem.
Pęnitentia quid, & quot, & quæ partes eius, nume.11.c.22.
Pęnitentia circa ſacramentum multa definita Trid.nu.11.eod.
Pænitentiam in mortali ſumens, uel ab eo, qui eſt in illo, ut peccat.nu.11.eod.
Pęnitentiam iniunctam, qui non implens peccat mortaliter.nu.43.c.21.
Pęnitentiæ ſacramenti a Chriſto inſtituti tres actus de fide eſt, nu.4.præl.10.
Pęnitentia minor ſufficit baptizando, quam abſoluendo, nu.36.c.1.
Pęnitudo peccati eſt nolle illud admiſiſſe, nu.2. cap.1.
Pęnitudo maior de maiori peccato bona, ſed non neceſſaria, nu.31.c.1.
Polluta eccleſia pollutum eſt cæmeterium contiguum, ſed non contra, nu.257.c.27.
Pollutio, uel copula carnalis, quæ communionẽ impedit.nu.51.c.21.
Pollutio uoluntaria, & inuoluntaria uariorum caſuum.nu.6.& c.7.c.16.
Pollutionis incurrendæ periculo conſentiens, nume.6.eod.
Pollutio dormienti adueniens, &c. an poſſit placere ob finem bonum.nu.7.8.eod.
Pollutio præterita, & futura in quo differant. num.8.eod.
Potentia ſentiendi, exteriores quinque, interiores quatuor.num.2.& 3.præl.2.
Præcepta de diligendo Deum, & proximum maiora omnibus præceptis Decalogi, & quando adimplenda.nu.6.& ſeq.c.11.
Præcepta Dei non impleri poſſe in ſtatu malo, in quo ſenſu eſt de fide.nu.17.c.11.
Præcepta affirmatiua, & negatiua non æquè ligant. nu.54.c.17.
Præcepti tranſgreſſio omnis mortalis, niſi &c. num.4. cap.11.
Præcepti tranſgreſſio etiam mentalis tantum, quæ mortalis.nu.11.& 12.eod.
Præceptum de diligendo Deum ſuper omnia, proximum ſicut ſeipſum, cur nõ ſit de decem Decalogi.nu.5.c.11.
Præceptum diligendi Deum quis frangit, nume.18.eod.
Præceptum ſextum de non fornicando, uel decimum quis frangit.nu.5.c.16.
Præceptum de colendo Deum frangitur.38.modis præter participantes, a nume.26.vſque in finem c.22.
Præceptũ de diligendo proximo ad quid pro ſemper obligat.num.7.c.14.
Præceptum colendi Deum, ut differt a præcepto diligendi, & credendi, nu.2.c.11.
Præceptum credendi, & præceptum diligendi differunt, ut fides, & charitas, nu.21.c.11.
Præceptum credendi frangit, qui credit non eſſe catholicum, quod credere tenetur eſſe tale. num.22.c.11.
Præceptum diligendi proximum non eſt ex decem, & ut ex eo ſeptem naſcũtur.nu.5.c.14.
Præceptum Eccleſiæ totum an pro parte, quæ po

teſt,

teſt, ſeruandus, nu.22.c.21.
Preceptum non ſurandi, quę & quod prohibet, nu.1.c.17.
Preceptum octauum quid principaliter, & quid ſecundario prohibeat, nu.1.c.18.
Preceptum quintum vetat mortem corporis, & non animæ. nu.1.c.15.
Preceptum de non furtificando, & 10. de non cõcupiſcendo quæ uetant. nu.1.c.16.
Preceptum ſecundum Decalogi quid per nomẽ Dei comprehendat. nu.1.c.12.
Preceptum contra 7. peccat mortaliter, qui accipit alienum. nu.95.& ſeq.c.17.
Preceptorum multorum tranſgreſsio, quæ unicũ peccatum. nu.4.c.11.
Prædicans ut peccat, ſi id facit ſine facultate quam is dare poteſt, & aduertens ſe eſſe in mortali mentiens. nu.141.c.25.
Prædicans ut peccat miſcens ridicula, detrahẽs prælatis, decimare diſſuadent. nu.142. ſi religioſus ſine conſenſu Epiſcopi. nu.143. c.25.
Prædicãdum quid, quoties, quibus, & a quibus, num.143.eod.
Prælato diſsipanti quæ res eccleſiaſtica reſtituẽda. nu.29.c.17.
Prælato præcipienti audire confeſsiones quis ſubditus non paret. nu.14.c.4.
Præſcriptio quæ a reſtitutione excuſat. num.85. cap.17.
Præſentatio fratrum ad audiendas confeſsiones &c. nu.264.c.27.
Præſentatus ſemel, & admiſſus noua præſentatione indiget. nu.267. c.27.
Præſumptio quid, nu.11. quæ mortalis. num.14. cap.23.
Preuaricator eſt aduocatus, qui parti aduerſæ fauet. nu.20.c.25.
Presbytericidium, ut impedit matrimonium, num.74.cap.22.
Precium non auget, nec minuit dilata ſolutio. num.82.c.23.
Precium non augetur periculo recipientis rem creditam. nu.81.eod.
Precium auget utilitas uenditoris, ſed non utilitas, uel neceſsitas ementis. nu.83.eod.
Precium rerum iuſtum quid, & eſt triplex, nume.78.c.23.
precium minuit copia uenditorum, & auget paucitas eorum. nu.84.eod.
Precium quando taxandum, & taxatum, ut ſeruandum. num.88.eod.
Precium iuſtum triplex, imum, medium, ſummum. nu.128.c.17.
Precio maiore, vel minore dimidio, ut peccatur. nu.85.cap.25.
Precio minore iuſto emens, quis non peccat. nume.87.eod.
Primitiæ, ut decimæ ſoluendæ, nu.32.c.21.
Priuatio præſupponit habitum. nu.69.c.17.
Priuilegium remuneratorium, & per contractũ iuſta de cauſa tollitur. nu.74.c.27.
Prodigalitas quid, & quæ mortalis. nume.70. cap.23.
Prodigalitas etiam famæ regulariter nõ eſt mortalis. nu.28.c.18.
Promiſsio quæ obligat ad mortale late, nume.6. cap.18.
Promiſsio reciproca, ſiue ſcommeſſa, uel apueſta quæ licita. nu.18.c.20.
Propoſitum virtuale uitandi futura, quãdo ſat pœnitenti, & quod ſatis eſt oranti, ſacrificanti, & bona in Deum referenti. numero 13. cap.1.
Proteſtatio contrario facto inualida, & quæ nocet matrimonio. nu.78.c.22.
Proxeneta uſurarum qui peccat, nu.267.c.17.
Proxeneta uendens pluris quam ſit mandatũ. quando illud reſtituet. nu.97.& 98.c.23.
Proximus, qui deſiderat, ut aliquis mortaliter peccet, uel condemnetur. nu.24.c.14.
Proximi quonam pacto comprehendantur in quarto precepto. nu.3.eod.
Proximus, qui non diligit ſe, aut proximum cũ tenetur. nu.13.eod.
Proximus, qui alium excipit a ſuis orationibus generalibus nu.22.eod.
Proximus, qui non diligit proximum cum tenetur. nu.23.eod.
Proximus, qui facit aliquid, ob quod credit aliquem mortaliter peccaturum. nu.30.eod.
Proximus familiaris, alicuius cum ſcandalo alterius. nu.30.eod.
Proximus, qui rancorem, aut odium non remittit, ne ſibi detrahatur. nu.31.eod.
Proximus, qui ſcãdalum præbet edendo carnes, vel non inſinuans. nu.31.eod.
Proximum non honorans, quis uiolat hoc quartũ præceptum. nu.23.c.14.
Prudentia uera carnis, ſeu mundi quid, & quo differant. nu.77.c.23.
Publici conuentus in bonum finem iuſti et boni, nu.44.c.14.
Publicum quid, & quotuplex. nu.255.c.27.
Puſillanimitas filia accidiæ quæ mortalis. num. 125.cap.23.
Pyrata qui excõicatis in bulla Cœnæ. n.59.c.27.

Qualitas

Q

Qualitas iuncta verbo iuxta eius tempus intelligitur.nu.255.c.27.
Quaeſtus turpis,reliquiarum quis eſt, nume.169.c.17.

R

Rancor,& odium duplex.nu.2.cap.14.
Rancor filia accidia,qui mortalis. nume. 225.cap.23.
Raptus vt impedit matrimonium.nu.74.c.22.
Ratum habens damnum ſuo nomine datum. nume.133.
Ratificans ſuo nomine factum delictum ſemper punitur.nu.133.c.17.
Reatus quid propriè, & ad qua transfertur. nu.21.pral.7.
Reatum pro obligatione ad pœnam eſſe filiam peccati,& triplicem.nu.22.eod.
Referri poteſt in Deum quidquid non eſt peccatum.nu.7.c.16.
Religio eſt virtus annexa iuſtitia.nu.1.c.14.
Religio aliquando vocatur pietas, imò & obſeruantia.nu.2. eod.
Religionis de ingreſſu an conſulendum. nume. 49.cap.12.
Religionis habitum qui relinquit quando peccet mortaliter & eſt excõicatus.nu.432.c.27.
Religionem ſpectans tria pracepta, quatuor pietatem,& obſeruantiam.nu.2.c.14.
Religionem relaxatam ingrediens.nu.50.vel in eam alios intrudens.nu.51.c.12.
Regularis beneficiarij impẽſa qua iuſta, & qua non.nu.94. c.17.
Religioſus etiam Canonicus teſtari nequit, ſed tale memoriale facere ſic.nu.272.c.27.
Religioſus vt peccat contra votum paupertatis remiſſiuè.nu.140.c.25.
Religioſus qui teſtans non abſoluendus. nume. 270. cap.27.
Religioſus diſpenſatus per hanc ſubreptionem. nu.72.c.12.
Religioſi Doctor quis excõicatus. nu.134. c.27.
Religioſus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus.nu. 144.c.27.
Religioſus quis diſſuadens, vel non ſuadens decimas eſt excommunicatus.nu.145.c.27.
Religioſi nõ ſeruantes interdictum eccleſia matricis excommunicati.nu.146.eod.
Religioſus,adiens Regiam ad nocendum pralato,vel monaſterio.nu.139.c.27.
Reliquias,nomina,& breuia,vt geſtanda.num. 34.& 35.c.11.
Reliquijs vel miraculis falſis, vel veris in malum finem vtens.nu.169.c.17.
Remiſſio ſiue rei ſoluenda praſentia ſufficit ad reſtitutionem.nu.44.eod.
Renunciare beneficio intentione vt detur N. licet,eo non expreſſo.nu.107.c.23.
Renunciatio per ſimoniam realem facta non valet.nu.105.c.23.
Repreſalias quis concedat contra clericos, &c. nu.136.c.27.
Reſeruatio cenſura hareſeos, in quo maior alijs. nu.275. c.27.
Reſeruari non poſſe caſum contra ius diuinum eſt.nu.254.eod.
Reſidentia epiſcopo & curato iuris diuini, & qua excuſant ab ea.nu.121.c.25.
Reſtituenda rei,ſi valor incertus eſt, quid fiet. nu.27.c.27.
Reſtitutio quid,cum diffinitionis declaratione. nu.6.cap.17.
Reſtitutio duplex, formalis,& virtualis,qualis eſt remiſſio.nu.11.eod.
Reſtitutiò eſt actus iuſtitia vera.nu.6. & 7.eo.
Reſtituenda res aliena, etiam non reſtituto precio.nu.7.8.& 9.eod.
Reſtituenda ipſamet res aliena ſurrepta.nume. 10.cap.17.
Reſtituendi neceſſitas ex qua lege naſcitur.nu. 11.cap.17,
Reſtitutio ſtatim facienda niſi hac excuſent. nu.54.cap.17.
Reſtitutio qualis facienda patri ab eo,qui eius filiam deflorauit.nu.19. c.16.
Reſtitutio bonorum incertorum,ut reſeruata epiſcopo.nu.92.c.17.
Reſtitutio bonorum incertorum cui, & a quo facienda.nu.92.& 93.eod.
Reſtitutio pauperibus debita, an eccleſijs fieri poſſit.nu.28.c.26.
Reſtitutionem excuſat metus probabilis peccatorum.nu.63.c.17.
Reſtitutio facienda eo modo, quem cauſa cur debetur poſtulat.nu.44.eod.
Reſtitutionem debiti qui fauore vel conſilio impedit.nu.131.eod.
Reſtitutione a debita excuſant hac nouem. nu. 75.eod.
Reſtitutione ob qualem ignorantiam quis excuſatur.nu.82.& 83.eod.
Reſtitutio pauperibus facienda quando de pracepto.nu.30.eod.
Reſtitutio res aliena fiat vbi ſita eſt, ſi bona fide poſſidetur.nu.42.eod.

Reſtitutio rei lucriſactæ in bello iniuſto. nume. 15. cap. 15.

Reſtitutio præſupponit debitum legale. num. 69. cap. 17.

Reſtituere non obligant opera ſola intentione interiore mala. nu. 103. c. 23.

Reſtituere famam, vel alias compenſare læſor, & hæres tenentur. nu. 42. & ſeq. c. 18.

Reſtituere teſtis, aut iudex acceptum, pro teſtimonio aut ſententia. nu. 34. c. 17.

Reſtituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & conſentiens. nu. 17. & 18. c. 17.

Reſtituere quis non poſſit commode dicitur. nume. 56. cap. 17.

Reſtituet quis confeſſarius negligens. num. 22. & 23. cap. 17.

Reſtituere qui domini iubent iuntiliter. nume. 121. eod.

Reſtituatur alienum, idem ipſum & fructus, & intereſſe. nu. 24. & 25. c. eod.

Reſtitui non debent bona minoris ordinis cum damno maioris. nu. 57. c. eod.

Reſtitui cur non debeat damnum ob eleemoſynam denegatam conſecutum. nu. 7. c. 24.

Reſtituendū omne quod accipitur pro eo quod gratis tenetur dari, vel fieri. nu. 33. c. 17.

Reſtituendum quod male accipitur, ſed nō malè datur. nu. 32. & 33. c. 17.

Reſtitui non debet res familiaris cum fama propria iactura. nu. 44. c. 16.

Reſtituatur quāti æſtimatur damnum certum, aut arbitrarium. nu. 27. c. 17.

Reſtituat damnum, qui tradit filium ſuum ad partum ſupponendum. nu. 48. c. 16.

Reſtituet quis per alium quando, & per quem faciet. nu. 67. c. 17.

Reſtituere cur magis tenetur qui accipit, pro eo quod tenetur facere, quam quod accipit pro eo quod tenetur non facere. nu. 31. c. eod.

Reſtituent qui ſuffraganeis ſine votantes. nume. 74. cap. eod.

Reſtituere quis teneatur late. nume. 12. 13. & 14. cap. eod.

Reſtituere contra ordinem prædictum non ſufficit. nu. 52. eod.

Reſtituendi obligatio non contrahitur ſolo conſenſu. nu. 16. c. 11.

Reſtituendum an regulariter malè datum, & malè acceptum. nu. 30. 17.

Reſtituet quo pacto, qui proximum dannificauit in bonis animæ. nu. 45. c. 14.

Reſtituat fur, & malefactor impenſas factas ob ablata, & intereſſe. nu. 140. c. 17.

Reſtituetur quantum filio læſo ob ſpurium ignotum. nu. 50. c. 6.

Reuelatio mali proprij, & neglectus famæ quā mortalis. nu. 61. c. 18.

Retrouēdendi pactū minuit preciū. nu. 86. c. 23.

Reus negans quis non infamat accuſantem. nume. 49. cap. 18.

Reus quis crimen confitendo non peccat. nume. 57. cap. 18.

Reus qui conſortes tegere, aut detegere debet. nume. 58. eod.

Reus accuſatus, & in carcerē coniectus, vt mortaliter peccat cauſam iniuſtā defendens. nu. 35. & qui interrogatus negat veritatem. nu. 36. & non detegens tales, & tales ſocios, aut non parens literis excommunicationis ſolutis. nu. 37. & 38. aut ſe mendacijs defendēs, aut a iuſta ſententia appellans. nu. 39. c. 25.

Rex vt peccat aliena capiens, capta non reſtituens, male, vel ob malum finem gubernans. nu. 1. c. 25.

Rex ſeditiones excitans, vel ſubditos non exercens peccat. nu. 1. eod.

Rex arces non muniens, vel armentis carens vt peccat. nu. 2. & 3. eod.

Rex legem pœnalem ferens, vel vias, & lites negligens, vt peccat. nu. 4. eod.

Rex diſponens circa legem naturalem, vel ſuam vt peccat. nu. 5. eod.

Rex tollens ſubditis bona, & libertates, vt peccat. nu. 6. eod.

Rex bellans iniuſtē, vel malo fine vt peccat. nu. 6. eod.

Rex iura noua indicens, & viſitantes impediēs vt peccat. nu. 6. eod.

Rex cogens operari ſubditos, & eorum delicta non puniens vt peccat. nu. 7. & 8. eod.

Rex officia ſua vendens, & indignis conferens peccat. nu. 8. eod.

Rex matrimonium contrahere cogens, vt peccat. nu. 8. eod.

Rex beneficia indignis conferens, & malam cōſuetudinem ſeruans vt peccat. nu. 9. eod.

Rex damnans inauditum, vel auditum malè peccat. nu. 10. & 11. eod.

Regis operibus præfecti ſæpe hoc modo peccant. nu. 263. c. 27.

Roma, & ſedes Apoſtolica, vel eius Curia diuerſa. nu. 65. c. 27.

S

Sacerdos in articulo mortis ab omnibus abſoluit, & a nullis late ca. nu. 272. c. 27.

Sacerdos nō oīs pōt audire cōfeſſione. nu. 1. c. 4.

Sacerdos

Sacerdos non omnis habet iuriſdictionem actualem.nu.3.eod.

Sacerdos in articulo mortis quoslibet abſoluit.nu.4 & quem extra illum.nu.5.& 6.eod.

Sacerdotis mali ad miſſandũ inductio qua peccatum.nu.41.c.14.

Sacramentum quid, & vt gratiam ex opere operato confert.nu.1.c.22.

Sacramenta ſeptem, tria non iterabilia, quatuor autem ſic.nu.2.eod.

Sacramenta collata excommunicato regulariter valent.nu.3.c.9.

Sacramenta circa ſeptem vndecim errores Tridenti damnati.nu.2.c.22.

Sacramentis alia ſunt de eſſentia eorum, alia de præcepto.nu.2.eod.

Sacramenta non credens vt debet,ea dans, aut ſumens in mortali peccat.nu.3.eod.

Sacramenta ſumens ab excommunicato,&c.& dans vel ſumens in mortali,& mutans malum ad dandum,& inhonorans ea uerbo,aut facto,vt peccat.nu.4.c.22.

Sacramentum baptiſm.per ſe tendit in peccatũ Euchariſtia per accidens.nu.43.c.1.

Sacramẽta,quæ metu facta,valẽt.nu.5.præl.6.

Sacrilegium cur non ſit violatio dormitorij, & eccleſia ſic.nu.3.c.16.

Satisfactio quid ſit.nu.1.& eſt neceſſaria etiã poſt reſtitutionem.nu.2.c.3.

Satisfactio fit etiam opere alias debito, & cur melior impoſita.nu.4.& 5.eod.

Satisfactio ſacramentalis in mortale facta quid prodeſt.nu.6.eod.

Satisfactio vna penſat offenſam factam, altera cauet faciendam.num.9.eod.

Satisfactio triplex non eſt neceſſaria ob triplex genus peccati.nu.3.c.3.

Scandalum ob quod non omittenda præcepta, vel conſilia.nu.44.c.14.

Schiſma quid, quo differt ab hæreſi, & excommunicatur in bulla Cœnæ nu.57.c.27.

Scientia hæc ante alias diſcenda.præl.1.nu.15.

Scientia ſola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur.nu.81.c.14.

Scientia,fides,opinio,dubiũ, & ſcrupulus quid, vt differũt,& cõueniũt.nu.279.et ſeq.c.27.

Scientia licet ob eas dentur gradus & cathedra licita.nu.13.c.14.

Sciẽa malus vſus non efficit eã malã.nu.43.eo.

Scholarum gradus, & præmia Minerualia cur licita.nu.43.c.eod.

Scholaſticus vt mortaliter peccat, ob finem mortalem ſtudens, non ſeruans præcepta ſtudij, diſcens vetita,auocans auditores concurrentis,negligenter ſtudens,male inſumens viaticum, non ſoluens ſalarium, arrogans, falsè gradum.nu.59.c.25.

Scrupulos mitigat ſibi parũ, & multũ, Chriſto fidere,& eũ talem imaginari.nu.290.c.27.

Scurra,vel alius peccans cauſa nimis ridendi, bibendi,&c.nu.37.c.14.

Scurrilitas quæ mortalis.nu.123.c.23.

Secretum confeſſionis non reuelandum, etiam metu mortis,niſi uno caſu.nu.51.c.18.

Secretum quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis.nu.52.eod.

Secretum nulli noxium, etiam iudici iubenti nõ reuelandum.nu.60.eod.

Secreti promiſſi detectio peior quam nõ promiſſi.nu.62.eod.

Secreta pernicioſa reuelanda, non autem alia etiam metu.nu.54.eod.

Senſualitas vocatur vis appetens ſenſibilis, & iraſcibilis.nu.5.præl.2.

Senſus exteriores quinque, & quis eorum vſus malus,& mortalis.nu.1.c.24.

Sepeliens excommunicatũ, vel notoriè malum, vel ad ſepulturam adigẽs,&c.nu.132.c.25.

Sequeſtra infringens cur hodie excommunicatus.nu.137.c.27.

Seruilia opera quæ ſint.nu.3.c.13.

Seruilia ſeptem opera permittuntur, quinque non ſeruilia prohibentur.nu.3 eod.

Sigillum confeſſionis etiam poſt mortem durat.nu.7.cap.8.

Sigillum confeſſionis quando non violatur.nume.11.12.& 14.eod.

Sigillum confeſſionis quid ſit, & quare ita nocetur.nu.1.eod.

Sigillum ſecreti duobus modis ſumitur, & quid ſit.nu.2.eod.

Sigillum confeſſionis quæ includat.nume.3.& quos obligat.nu.4.& 7.eod.

Sigillum omne confeſſionis eſt ſigillum ſecreti non èċontrario.nu.5.eo.

Simonia omnis datis ſpiritualib. pro precio.nu.100.cap.23.

Simonia non eſt dare pecuniam pro alimento, pœna vexationis redemptione, miſſa, precibus,vel laude.nu.102.eod.

Simonia triplex mentalis,conuentionalis,& realis.nu.103.eod.

Simonia mentalis duplex,& utraque mortalis.nu.103.eod.

Simonia mentalis non obligat ad reſtitutionem, etiam ſi ſit diuinitus prohibita.nu.103.eod.

Simonia abſque re temporali formaliter inuentur.nu.100.eod.

Simonia non eſt emptio, vel venditio artis, vel conſilij.nu.100.eod.

Simonia realis quid, & in quo peior mentali. nu.105.eod.

Simonia realis omnem diſpoſitionem beneficialem annihilat.nu.105.eod.

Simonia conuentionalis non fit realis, niſi ſit vtrinque completa.nu.104.eod.

Simonia conuentionalis eſt promiſsio ſine animo ſoluendi, & quando realis.nu. 100. eod.

Simonia definitio declarata.nu.100.eod.

Simonia quadam vſitata incuria inter præſentes, & abſentes.nu.107.eod.

Simoniam nullam mentalem obligare reſtituere defenſum.nu.103.eod.

Simoniam ut non facit cauſa minus principalis.nu.101. eod.

Simoniam an faciat obligationis antidoralis remiſsio.nu.106.eod.

Simonia conuentionalis quid & peior mentali tantum.nu.104. eod.

Simoniacus nõ eſt cõferẽs ob cõſanguinitatẽ amicitiã, uel preces ẽt indigno, niſi, etc.n.107.eo.

Simoniacus ante completam utrinque celebrãs, an irregularis.nu.104.

Simoniacus quis ipſo iure ſuſpenſus, uel excommunicatus.nu.111.c.23.

Simonia omnis mortalis, qua excommunicat, qua dimittere obligat nu.111.eod.

Simoniam committit emens carius ob ſpirituale annexum, ſed non excõicatur.nu.111. eod.

Simoniam interdum Papa incurrit, pœnã eius nunquam.nu.108.eod.

Simoniam quam Papa incurrit.nu.108.c.23.

Simoniacus an ſit qui conſtituit certum ſalarium, donec conferat ei aliquod beneficium. nu.113.c.25.

Simulatio, & hypocriſis mendacia factorum, & qua mortales.nu.8. c.18.

Sodomita non eſt irregularis, ſed hodie grauiſsimè punitur.nu.249.c.27.

Somnijs, quibus non credendum.nu. 33.c.11.

Socius induſtriam adhibens, quid de ſuo impendere debeat.nu.283.c.17.

Societas in animalibus, & locatio eorum qua licita.nu.260.& 261. eod.

Societas quid, & qua licita.nu.251.& vt ineunda.nu.152.& ſeq.eod.

Sorte ſalua qui lucratur in Gallia, & Italia. nu.256.eod.

Sortes qua prohibitę, & qua licita.nu.30.c.11.

Spirituale etiam ut hic ſumitur multiplex. nume.99.cap.23.

Spirituale alterum a Deo ſolo, alterum ab eo, & homine, ſed utrunque iure diuino uendi uetatur.99.eod.

Spirituale humanum antecedens, & conſequẽs, num.99.eod.

Spirituale purum, & miſtum, & hoc ut uendi poteſt.nu.99.eod.

Spirituale pro præſtito dari conſuetum poteſt, & capi.nu.106.eod.

Sponſa Dei eſt anima uiri, ſicut & fœmina. nume.3.cap.16.

Sponſalia hac faciunt licita, qua alias nõ ſunt, nu.12.cap.16.

Sponſalia quid, & quibus modis ſoluuntur. nu. 25.& ſeq.c.22.

Sponſalia omnia ipſo iure ſoluuntur per cauſam notoriam.nu.28.eod.

Sponſalia duobus modis tranſeunt in matrimonium.nu.28.eod.

Sponſalia clandeſtina poſt Conc.Trid.complẽs, & vient matrimonio præſumpto, &c. ut peccat.nu.144.c.25.

Sponſalia inualida etiam publica, non impediũt matrimonium ullum.nu.58.c.12.

Stanislaus Hoſius Cardinalis, ſummus pœnitentiarius, laudatus.nu.276.c.27.

Status decenter cõſeruandus, uel mutãdus.nu. 7.capit.24.

Sterilitas, & fertilitas qua, & quando minuit penſionem.nu.188.& ſeq.c.17.

Sterilitas non dat remiſsionem his caſibus. nu. 189.cap.19.

Stipendium aduocati quando in pactum deduci poteſt.nu.30.c.25.

Striges, & ſagas reprobatas.nu.38.c.11.

Subditus ut uiolat quartum præceptũ erga ſuperiorem.nu.22.c.24.

Subditus an excommunicetur extra epiſcopatũ, & alia de excommmunicatione conditionali. nu.6.& 272.c.27.

Subreptio, qua excuſat.nu.11.prał.9.

Superbia quid & quotuplex, & eius etymol.nu. 5.cap.23.

Superbia ſola de ſe mortalis contemptum ſubiectionis Dei actu requirit.nu.6.eod.

Superbia quatuor ſpecies, qua potius ſunt eius effectus, & interdum hæreſes.nu.7.c.23.

Superfluum duplex natura tantum, & natura & ſtatus.nu.6.c.24.

Superſtitio eſt maximum uitiorum moralium. num.23.c.11.

Superſtitio quadruplex, & qualibet lethalis pra ter primam.nu,24.eod.

Suſpẽſio ab uno nõ eſt ab alio, & ſic a iuriſdictione non eſt ab ordine.nec cõtra. & a beneficio non eſt ab ordinibus uel iuriſdictione, nec quà ab officio eſt a beneficio nu.160.et 161.c.27.

Suſpenſio quid, an peccatũ excõmunicatio, irregularitat, uel diſpoſitio.nu.151.et 152.c.27.

Suſpenſionis tranſgreſſor quis irregularis, & ut peccat participans.nu.163.eod.

Suſpenſio uera non tollitur ſola pœnitentia, nu. 153.& eſt triplex 154 c.37.

Suſpendere, & ſuſpendi quis poteſt, requiritur monitio ſcripta, & peccatum, non certa uerba,nu.159. generalis non incurritur ab Epiſcopo, qua forma tollitur.nu.161.c.27.

Suſpenditur ipſo iure clericus notorius fornicarius, eligẽs ſalem in Epiſcopũ, ordinatus ſine licentia, uel extra tempora, vel ſine legitima ætate.nu.155.& 156. An in duello pugnãs, excõicatus ſine monitione, uel ſine ſcripto, capiens fructus vacantis eccleſiæ.nu.156. Conſeruator excedens, Iudex eccleſiaſticus malè iudicans concurrentib. quatuor admittens ad ſacramenta tempore interdicti, mendicantium Prælatus admittens ad profeſſionem ante annum Clericus ueſtem verſicolorem deferens. Religioſus ſic alienans.nu.157.ordinatus cũ pacto non petendi alimenta nu.158.c.27.

Suſurratio quid, qua mortalis, & differt a detractione, & contumelia nu.13.c.18.

Symbolum Apoſtolicum eſt ſumma Chriſtianis credendorum.nu.1.c.11.

Synagogas, Mezchitas, & idola, qui facit, aut reficit.nu.36.c.14.

T

TActus quæ peccata.nu.13.c.16.

Tactus mammillarum, & quidã alij quales occaſio peccandi.nu.42.c.14.

Taurorum agitatio Gallis, & olim Nauarris inconſueta.nu.18.c.15.

Taurorum agitatio quando Auctori viſa valde crudelis.nu.18.eod.

Taurorum agitatio per Pium V. prohibita ut intelligenda.nu.19.eod.

Taurorum agitationi duellis æquata, qui prohibentur intereſſe.nu.19.eod.

Taurorum agitatio torneamentis æquata, ut moderata licet .nu.20.eod.

Tempus decem annorum eſt longum tempus, nu.126.c.17.

Tentare Deum illicitum, etiam per martyrium, nu.40.& 41.c.11.

Teſtamentum cur a ſano, vel initio morbi, & ſtatu gratia faciendum.nu.36.c.26.

Teſtamentum uel legatum qui facit mutari tenetur reſtituere.nu.70.c.17.

Teſtans ignotum eſſe verũ ut peccat.nu.3.c.18.

Teſtans, qui poteſt ſtatim reſtituere, non ſufficit legare.nu.68.c.17.

Teſtari impediens ut peccat, & quibus cognatis pauperibus teſtabitur.nu.36.c.26.

Teſtis nocens alij tacendo uerum ut peccat. nume.134.c.17.

Teſtis mortaliter peccat aſſerens falſum, tacens uerum, dubitans, nõ reuocans ſuum dictum, nu.40.verum quod putat falſum teſtans, iurans ſe teſtem non fore, excuſans ſe illicitè, abſentãs ſe, nu.41. detegens quod non debet, nu.42.mercedem accipiẽs, nu.45.non parens edicto iubenti teſtari ſine aliqua octo excuſationum, quibus non ſe excuſat inhabilis.num. 45.& 46.c.25.

Teſtis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet.nu.43.eod.

Teſtis quis tenetur ſe offerre, & quis nõ, & quis poteſt, & non tenetur.nu.49.ſeq. eod.

Teſtes quando dicuntur deeſſe, ut admittantur inhabiles, & cogantur priuilegiati.nu.49.

Teſtis falsè teſtans non reſtituit fiſco bona, quæ renda ei, ſi verum teſtatus fuiſſet.nu.51.eo.

Teſtem ad condemnandum nemo tenetur ſe offerre.nu.17.c.15.

Theſaurus quid, & inuentus cuius ſit. nu.172. & ſeq.cap.17.

Theſaurus non eſt pecunia omnis abſcondita. nu.175.eod.

Theſaurum prędij empti non reddit emptor etiã ſciens.nu.175.c.17.

Theſauri reſtitutio, etiam ante ſententiam facienda.nu.175.eod.

Torneamenta quædam ſunt licita.nu.1.c.15.

Tributa, & iura Regia, qui non ſoluit, ut peccat. nu.200.c.17.

Tributa ſine authoritate imponens, aut exigens, vt peccat.nu.201.eod.

Tributum Meretricum tãquam fędum ab Anaſtaſio ſublatum.nu.195.c.17.

Tyrannum rogare pro iuſtitia, uel gratia non eſt peccatum.nu.41.c.14.

V

VAlor rei iuſtus eſt, quo præſenti pecunia vendi poteſt.nu.80.c.23.

Venator quis violat feſtum.nu.11.c.15.

Venatus, & piſcatus prohibitus, & an reſtitutio excuſet.nu.120.& 125.c.17.

Vendens alicui, quod reuendendũ eſt, & emens illud. nu. 241. c. 17.
Vendens equum maioris, quam ualet, licet poſtea tantum ualeat. nu. 243. c. 17.
Vendens uestia Infidelibus, vt peccat, & eſt excommunicatus. nu. 93. c. 23.
Vendens arma iniuſtè bellaturo, uel alia nociua ut peccat. nu. 90. c. 23.
Vendere pluris ob dilationem, aut minus ob anticipationem. nu. 212. & 228. c. 17.
Vendere quis tenetur minus quam emit. nume. 229. c. 17.
Vendere ut plus Maio ualebit, ſit contentus medio eius, quod toto ualebit, nu. 239. c. 17.
Vendibile per ſe, ut ſit inuendibile ratione adiũcti, nu 40. c. 17.
Verecundia non eſt iuſta cauſa adeundi extraneum confeſſarium, nu. 8. c. 7.
Verba illa, dictum, factum, & conceptum quo modo accipienda. nu. 7. præl. 7.
Veſtitus qui licitus, qui uenialis, & qui mortalis. nu. 18. & 19. c. 23.
Veſtiens ſe habitu religioſo quis mortaliter peccat. nu. 22. & 23. eod.
Vicaria ſpiritualis uenditio ſimoniaca, ſed non excommunicat. nu. 111. c. 23.
Vicaria alius iuriſdictionis ſæcularis emptio ualet. nu. 111. c. 23.
Vidua fornicata peccat fruendo re a marito relicta, ut caſtè uiuat. nu. 13.
Viduus, aut uidua, cui aliquid relinquitur quo ad caſte vixerit. nu. 65. c. 25.
Vindictam non uetans, conſentiens illi, uel morti aliquo ex nouem modis. nu. 17. c. 15.
Violentum quid & in quo a metu differt. nu. 3. præl. 6.
Violentus nullus eſt actus elicitus, ſiue interior. nu. 6, præl. 6.
Virginem qui deflorat quid reſtituet, ſi dolo, aut importunitate, &c. nu. 16. & 17. c. 16.
Virgini qui promiſit ſe eam ducturum in uxorem. nu. 18. eod.
Virgini corrupta, quæ putatur uirgo, & æquè bene nubit, ut reſtituetur, nu. 19. eod.
Virtus quid, & quomodo non repugnans peccato. nu. 14. præl. 5.
Virtus, uitium, & habitus, quid, & quotuplex. nu. 1. cap. 23.
Virtutes in medio uitiorum, ideoque illis duplo pauciores. nu. 2. c. 23.
Viſitationem monialium impediens eſt excommunicatus. 140. c. 27.
Vita proximi quando plus æſtimanda, quam res propria. nu. 15.
Vita non eſt amittenda propter famam illuſtris familiæ nu. 91. c. 17.
Vitia capitalia, è quibus non eſt ſuperbia, ſeptem hoc uerbo ſignata. nu 3. c. 33.
Vitium quid, ut non repugnat merito. num. 14. præl. 5.
Voluntas, & intellectus uario modo animam mouent. nu. 7. præl. 3.
Viuere qui vult ſemper hanc uitam peccat. nume. 20. cap. 11.
Voluntarium ſic pariter, ſecundum quid. num. 2. præl. 6.
Voluntas etiam a Deo non cogitur uiolenter. nume. 6. eod.
Voluntas non fertur in incognitũ. nu. 269. c. 27.
Vota ſæcularis per profeſſionem tolluntur. nume. 65. cap. 12.
Vota religioſorum, quæ a nutu pendent ſuperioris, nu. 65. eod.
Vota religioſorum, & minorum quomodo differant, & conueniant. nu. 69. eod.
Vota inualida ratificantur, niſi &c. nu. 72. eod.
Vota nouitij non irritat ſuperior. nu. 65. eod.
Vota defuncti qui non adimplet adiunctis exemplis, nu. 56. eod.
Vota futura includit poteſtas diſpenſandi. nume. 80. eod.
Voto res oblata, cui debetur, facta diſpenſatione. nu. 78. cap. 12.
Votum quis commutare poteſt, an poſſit diſpenſare. nu. 79. c. 12.
Voti commutatio ut Cruciata faciẽda eſt in eius utilitatem. nu. 80. c. 12.
Voti quem pœnitet, uel dubitando de uoto an ualeat, ipſum uiolat. nu. 54. c. 12.
Votum qui non adimplet per alium, quod per ſeipſum non ualet. nu. 55. c. 12.
Votum ab alio factum, & a ſe ratum nõ implet. nu. 74. c. 12.
Votum de non nubendo minus eſt uoto continẽtia. nu. 76. c. 12.
Votum irritatum non reſurgit per mortem irritantis. nu. 66. c. 12.
Votum potentium ad matrimonium quæ irritare poſſunt. nu. 70. eod.
Votum caſtitatis bis frangit, quæ nubit, & conſumat. nu. 89. eod.
Voto caſtitatis de conſenſu coniugis aſtricto coniux qui petit, uel reddit debitũ peccat: ſecus ſi abſq; coniugis conſenſu nouit. nu. 31. c. 16.
Votum ſimplex caſtitatis non dirimit matrimonium, & quatenus ſeruandum. nu. 73. c. 22.

Votum

Votum religionis impediens, uel ab illa abſtrahens, ad quid tenetur. nu. 44. c. 12.
Votum religionis ſuadens, uel ingreſſum ordinis diſſoluti &c. nu 46. eo.
Votum mariti & uxoris ſine licentia, quando ualet. nu. 60. c. 12.
Votum proprie non eſt malorum renunciatio, quæ fit in bapuſmo. nu. 32. c. 12.
Votum eſt duplex, nempe ſolemne & ſimplex, nu. 32. eod.
Votum plus obligat quam iuramentum, cum cõcordia contradicentium. nu. 32. eod.
Voti opus melius eſt, quam uoluntarium, quod ſic eſt limitandum. nu. 32. eod.
Votum ſolẽne caſtitatis impedit, & dirimit matrimonium. nu. 35. c. 22.
Votum poſt ſolemne contrahens nulliter contrahit, & excommunicatur. nu. 35. eod.
Votum quid ſit de re mala non ualet, ſed de præcepta ſic, nu. 24. c. 12.
Votum obligat ad implementum ſui ſub reatu mortalis culpa. nu. 26. c. 12.
Votum non facit propoſitum ſolum. nu. 26. c. 12.
Votum mentale quid ſit, & qualem deliberationem requirat. nu. 26. c. 12.
Votum coniugum de abſtinendo, & pactum an paria. nu. 59. & 60. c. 12.
Votum de ingreſſu religionis generale an tollat refutatio unius ſuperioris. nu. 62. c. 12.
Votum de nunquam peccando uenialiter non ualet. nu. 65. c. 12.
Votum de nunquam peccando mortaliter, ualet ſed facile ſoluitur. nu. 65. eod.
Votum de nõ peccando hoc, uel illud ueniale vt ualet. nu. 65. eod.
Votum religioſi de nõ peccando irritat ſuperior nu. 65. eod.
Votum qui ſuperior poſt approbatum irritat, nume 73. eod.
Votum uel partem eius, qui recte frangit ob cauſam. nu. 39. & 40. eod.
Votum abſque animo adimplendi quomodo obligat ad ſui complementum. nu. 26. eod.
Votũ de re neceſſario futura, & de re illicia, et de indifferenti, ut indifferens eſt, & de eo, quod eſt contra conſilium Chriſti, non valet. nu. 28. & 29. eod.
Votum in finem malum non ualet, ſed ſic in bonum ex illo exortum. nu. 30. & 31. eod.
Votũ omne tollit profeſſio religionis. nu. 38 eod.
Vouens ingredi religionem & quia non recipitur ut ipſe vult &c. nu. 46. c. 12.
Vouens intrare religionem, an teneatur extra pro iniciam. nu. 276. c. 27.
Vouens ingredi & profiteri, & poſtea exit. nume. 47. eod.
Vouens religionem ſtrictiorem, & laxiorem intrat. nu. 48. eod.
Vouens rem mortalem, uel uenialem, vt peccat. nu. 34. cap. 12.
Vouens item id quod eſt præceptum, uel contra conſilium. nu. 34. 35. & 36. eod.
Vouens ſtulta uota, ut non pectendi ſe, non lauandi. nu. 37. eod.
Vouens, quod ſciebat ſe non poſſe præſtare. nume. 38. eod.
Vouens præ timore mortis ſpiritualis, aut corporalis, uel alterius mali. nu. 52. eod.
Vouens rem dignam uoto, quæ tamen maius bonum excludit. nu. 53. eod.
Vouens non bibere uinum, & crebro id uiolat, uel facere aliquid in tempore certo, quo tranſacto id non adimplet. nu. 54. & 55. eod.
Vouens qui tenetur ſtatim implere, uel ad certũ tempus. nu. 41. eod.
Vouens ſub conditione, & ſatagens ne adimpleatur illa, nu. 42. eod.
Vouens ſi perpetrauerit illud, aut illud crimen, nu. 42. & 43. eod.
Vouens ob malum finem, vel ob bonum, quod naſcitur ex malo nu. 43. eod.
Vouens uirginitatem, & eam poſtquam uiolauit non obſeruat. nu. 43. eod.
vouens ſe uxorem ducturum, & poſtea non ducit. num. 43. eod.
Vouet qui ligatus eſt matrimonio, abſque coniugis præiudicio. nu. 61. eod.
Vouens cum licentia coniugis, uel ſine illa Terra ſancta auxilium præbere. nu. 62. eod.
Vouente religionem an ſtatim liget onera eius, num. 46. eod.
Vouere qui pertinaciter tenet eſſe malum. num. 58. eod.
Vouere põt qui põt peccare, uel mereri. n. 68. eo.
Vſura quid, duplex, vera, et palliata. n. 106. c. 17
Vſura vtraque pagina ſpeciatim uetita, eam probans hæreticus. nu. 207. eod.
vſura emere a non habente, & eidem locare. nume. 229. eod.
vſura quando emere uel locare rem minoris quã valet, &c. nu. 230. & 231. eod.
vſura eſt lucrum ob dilationem ſolutionis. nume. 210. eod.
vſura mutuare pro re pauperi danda, non pro iniuria remittenda, &c. nu. 237. eod.
Vſura dare ad lucrum ſalua ſorte, uel non negotiaturo,

tiaturo.nume.258.eodem.
Vſura non eſt marito uſus pigneris pro dote dari,&c.nu.273.& 274.eod.
Vſura centeſima qua &c.nu.208. eod.
Vſura circunſpecte definita, & declarata. nume.214.eod.
Vſura qui iudex iubet ſolui aut reſtitui, & aduocatus,procurator,& teſtis, qui ad id auxilium prębent,reſtituere tenentur.nu.175.
Vſurarius confiteatur quoties voluit fœnerari. num.214.eod.
Vſurarium inſtrumentum faciens, ut peccat, num.276.eod.
Vſurarius uſuras & fructus pignoris reſtituat, nu.278.eod.
Vſurarius quis manifeſtus, & a quo abſoluendus.nu.289.eod.
Vſurarij teſtamentum nullum, niſi hac pracedant.nu.279.eod.
Vſura an ſit mutuare rem,ut reddatur cũ pluris ualebit.nu.219.eod.
Vſurario manifeſto nullum detur ſacramẽtum niſi &c.nu.279.eod.
Vſura ut ſit mutuare,ut molatur in ſuo molendino,&c.nu.220.& ſeqq.eod.
Vſura minoris emere ob ſolutionem anticipatã, vel pluris ob dilatam.nu.228.eod.
Vſuram qui non credit eſſe peccatum mortale hareticus.nu.214.eod.
Vſurarius confiteatur quoties noluit fœnerari, num.214.eod.
Vſura quando mutuare,propoſita pœna,&c.nume.215.eod.
Vſura non eſt mutuare ob intereſſe damni, aut lucri.nu.239.eod.
Vſura quando non eſt uendere carius propter impenſas.nu.239.& 240.eod.
Vſura quando non eſt uendere uno tempore,quo ſoluitur alio.nu.241.& 242.aut precio maiore quàm praſenti ob dilationem.nu.242.eod.
Vſura in deponendo & a depoſitario accipiendo. num.242.& ſeq.eod.
Vſura ſoluere famulis alicuius, ut poſt auctarium capiat.nu.244.eod.
Vſura ſoluere ante diem ſtatutum ob lucrum. num.245.eod.
Vſuram iuratam non ſoluere quãdo peccatum, num.246.eod.
Vſura lege ciuili uetita, ſed ualde clam exercita,qua.nu.208.eod.
Vſurã qua intentio ſine facto faciat.nu.208.eo.
Vſuras nauticas eſſe nunc uetitas quo ſenſu, nume.285.eod.
Vſura non eſt aliquid pro fideiuſſione accipere. num.286.eod.
Vſuram qui ſuadet, aut ſub ea petit, ut peccat. num.262.& 263.eod.
Vſurario a non uolente reſtituere,qui accipit ſolutionem crediti in malos fines, uel impedit, ne gratis mutuetur.nu.262.& 264.eod.
Vſurario rem ut uendicat,qui dedit.nu.265.eo.
Vſurarij bona non ſunt obligata, & fiunt ementis.nu.265. eod.
Vſuras pro alio exercens,etiam famulus obligatur.nu.266.& 267.eod.
Vſurarij uxor qua peccat uiuendo de bonis ſui mariti.nu.268.& 271.eod.
Vſurariorum filij,& famuli qui peccant de bonis eorum uiuendo. nu.270.eod.
Vſusfructus nummorum legatur,& ut ſit perpetuus.nu.257.c.17.
Vſurarij gener recipiens ab eo dotem,vt peccat. nu.271.eod.
Vſurario carenti pecunia commendans illam,ut peccat.nu.40.c.14.
Vxor tollens obedientiam marito,nolens ire,quo ille vult.nu.20.c.14.
Vxor quid faciet ut non ſe infamet,& iuſto filio non noceat.nu.44.c.16.
Vxor etiam ualde dotata non poteſt donare 40. ſcuta.nu.155.c.17.
Vxor quorum iocalium domina,& quorũ uſuaria.nu.165.& ſeq.eod.
Vxor ut peccat, ſi accipit ex bonis mariti etiam ad pia,niſi octo caſibus.nu.153.& ſeq.
Vxoricidium,& mariticidium impediens matrimonium.nu.74.c.22.

F I N I S.

D. MARTINI AB AZPILCVETA

NAVARRI I. V. D.

PRAECLARISSIMI AC CELEBERRIMI,

ENCHIRIDION, SIVE MANVALE CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM.

Complectens reſolutionem omnium penè dubiorum, quæ in ſacris confeßionibus occurrere ſolent circa peccata, abſolutiones, reſtitutiones, cenſuras, & irregularitates.

QVONIAM totus hic Liber de peccatoris anima per pœnitentiam a peccato liberanda tractat, præludemus pauca, quæ conſiderata, & perpéſa, facile poſſunt nos peccátes vrgere ad agnoſcendam aliquorum noſtrorum erga Deum Optimum Maximũ ingratitudinem, imprudentiam, & impudentiam, qua maiora minoribus, immo & mala bonis, & peſſima optimis præponimus. Ea verò duximus contrahenda in decem Præludia, nihil plane, quod non ſit vtile, & neceſſarium ferè omnibus, etiam vtrumque ius callentibus, continentia.

Primum, ob oculos proponet nobis peccantibus animæ noſtræ dignitatem.

Secundum, eius vires, & potentias ſenſitiuas.

Tertium, eius vires, & potentias intellectiuas.

Quartum, finem vltimum, & beatitudinem, in quam creati, & redempti ſumus, & miſeriam æternam, quam cauere debemus.

Quintum, animæ paſſiones, & habitus, quibus in merita, vel demerita mouemur.

Sextum, animæ actus humanos, quibus in æternam beatitudinem, vel miſeriam itur.

Septimum, quæ ſint merita, & demerita.

Octauum membra demeriti in peccatum originale, & actuale.

Nonum, peccati actualis varia genera, & quid ſit peccatum mortale, & quid veniale, & quibus notis peccatum mortale à veniali diſcernatur.

Decimum, pœnitentiæ ſacramentum, & eius partes.

De eſſentia animæ rationalis.
Prælud. I.

SVMMARIVM.

1 *Anima quid ſit, definitur.*
2 *Definitio ex genere, & differentia conſtare debet.*
3 *Animam qui dixere corpoream, aut mortalem, hæretici.*
4 *Animam vnam tantum eſſe in homine contra gloſſam.*
5 *Animam rationalem veram formam ſubſtantialem corporis eſſe.*
6 *Anima rationalis quem in finem creata.*
7 *Gratia, & operibus & nō ſola fide hominem ſaluari.*
7 *Iuſtus fit nullus, niſi per merita Chriſti, nec per illa lege priuata, niſi ſic, & ſic communicata.*
8 *Gratiam primam nemo de condigno meretur.*
9 *Chriſti anima quo tempore iuſta, & beata effecta.*
10 *Animā humanam imaginari paruulis membris diſtinctam error.*
11 *Deus totus in toto orbe, & totus in qualibet parte.*
12 *Animam aſſerere non eſſe formam ſubſtantialem hominis hæreticum.*
13 *Intellectus dicti Pauli de interiore, & exteriore homine.*
14 *Animæ ſedem eſſe cor, & illam in ſanguine habitare, & creſcere, vt intelligendum.*
15 *Animam, Deum, & Angelos putans corporeos, an peccet, & ſit hæreticus.*
16 *Peccatum quibus modis circa credenda de anima, & nu. 17.*

DE præfata eſſentia animæ rationalis dicimus ſequentia. Primo, quod multi, qui corpori magis, quam animæ indulgemus, parum auſcultamus illud Pſ. 65. *Venite, audite, & narrabo omnes, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ:* quandoquidem nimium occupati in curando corpore parum de beneficijs illi a Deo collatis curamus. Ob quod ait B. Ber. in princ. Meditationum: *Multi multa ſciunt, & ſeipſos neſciunt; alios inſpiciunt, & ſeipſos deſerunt; Deum quærunt per iſta exteriora, deſerentes ſua interiora, quibus interior eſt Deus.* Et illud: *O anima Dei inſignita imagine, decorata ſimilitudine, deſponſata à fide, dotata ſpiritu, redempta ſanguine, deputata cum angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis capax, quid tibi cum carne, vnde tanta mala pateris?*

1 Secundo, q animæ noſtræ rationalis perfecta cognitio nulli nnquā ſine ſacrarum literarum, aut fidei Orthodoxæ cognitione plene patuit. Quapropter omiſſa definitione animæ, quā tradit Ariſt. lib. 3. de anima. tex. 4. & 5. quamq; explicat Angelicus, & omniſcius ille Thom. 1. par. q. 76. artic. 4. ſcilicet. *Anima rationalis eſt actus corporis, phyſici, organici, potentia vitam habentis,*

*bentes, deſiniamus eam noſtro propoſito ſic
aptius: Anima rationalis eſt ſubſtantia, per
ſe ſubſiſtens, incorporea, immortalis, creata
a Deo ex nihilo, vbi, & quando infunditur
corpori, vt ſit forma ſubſtantialis, eius, per ſe;
ad beatitudinem per gratiam, & bona opera
conſequendam apta.*

2 Dixi. Subſtantia, ne definitio careat
genere, quo & differentia debet conſtare
omnis optima definitio, quod docuit per
theoriam Ariſt. lib. 6. Topi. c. 1. & 2. & per
praxim, & vſum Iuriſc. Vlpia. in l. 1. ff. de
dolo malo. & l. 1. ff. de teſt. vbi Bart. & alij
hoc explicant. & conſtat verbum, Subſtā-
tia, eſſe genus ad animam humanam, om-
nis etenim anima humana eſt ſubſtantia.
vt probat D. Thom. 2. lib. ſent. diſt. 3. q. 1.
art. 6. non tamen èconrrario omnis ſub-
ſtantia eſt anima humana.

Dixi: Per ſe ſubſiſtens, vt differat ab
anima vegetatiua plantarum, & à ſenſiti-
ua cæterorum animalium, quæ non poſ-
ſunt per ſe ſubſiſtere, vt probat idem S.
Th. 1. par. q. 75. art. 3. & 6. & q. 76. art. 3.
3 Dixi: Incorporea, ad differentiam ſub-
ſtantiæ corporeæ, & ad damnationē Dio-
genis, & aliorum ethnicorum philoſo-
phorum, qui dixerunt animam eſſe ven-
tum, vel aerem, vt refert B. Iſid. lib. 11. ori
ginum, ſiue etymologiarum, c. 1. de homi
ne, & partibus eius, & S. Ant. par. 1. tit. 1.
cap. 4. in princip. quos appellāt hæreticos
Tertullianiſtas Iſido. vbi ſupra lib. 8. c. 5.
relatus in cap. pen. 24. q. 3.

Dixi: Immortalis, tum ad retundendā
hæreſim, quæ, vt ait Iſid. in eo. c. 5. Arabi-
corum eſt, dicētium, animam ſimul cum
corpore interire, quod hæreticum eſſe decla
rauit Conc. Latera. ſeſſ. 8. c. 1. in princ. &
antea probauit S. Th. 1. par. q. 61. art. 2. ad
4 3. & 2. 2. q. 164. art. 1. ad 1. tum ad differen
tiam aliarum animarum, quæ cū ſuis cor
poribus moriuntur, vt ait ibidem S. Tho.
& gl. cle. 1. §. porrò. verb. intellectiuæ. de
ſum. Trini. & fid. cath. quæ tamen innuit
vnum falſum (quod etiam male affirmat
Io. Brunus de ſponſ. conclu. 14. num. 4.)
quatenus loquimur de anima vegetatiua,
qua viuimus, & ſenſitiua, qua ſentimus,
ſignificat etenim in nobis eſſe tres aīas,
videlicet vegetatiuam, ſenſitiuā, & ratio-
nalem, & morientibus nobis mori duas,
quod vtrunque falſum eſt, quoniam nulla eſt in hoie

alia anima preter rationalem, vt habetur
in lib. de eccl. dogmat. c. 15. in princ. to. 3.
inter opera Aug. & latè probat Tho. in 1.
par. q. 76. ar. 3. & lib. 2. cont. Gent. c. 58. &
de anima art. 11. & quolibet. 1. q. 4. art. 1.
Et ita ipſamet eſt vegetatrix, ſiue vegeta-
tiua, & ſentiens, ſiue ſenſitiua, & intelli-
gens, ſiue intellectiua.

Dixi: Creata à Deo, ad damnandā hæ-
reſim Tertulliani, aſſerentis animas ab
Angelis creari, ut tradit B. Aug. in lib. de
hæreſib. ad Quoduultdeum, c. 86. contra
Symbolum Athanaſij, & cap. firmiter, de
ſum. Trinit. & fide cath. quibus docemur,
Deum eſſe creatorem omniū, uiſibilium
& inuiſibilium.

Dixi: Ex nihilo, ad fugiendū hæreſim
Gnoſticorum, qui, vt ait Iſidorus in d. c.
5. & refert Aug. vbi ſupra c. 6. ob altitudi-
nem ſcientiæ, quam ſibi arrogabāt, ſe ita
appellare uoluerunt, & dixerunt ex natu
ra Dei creatas animas, & non ex nihilo.
quæ hæreſis fuit etiam Manichæorum,
damnata per primum Concilium Brac-
charen. c. 5. in hæc uerba, ſi quas animas
humanas, uel Angelos ex Dei credit ſub-
ſtantia extitiſſe, ſicut Manichæus, & Pri-
ſcillianus dixerunt, anathema ſit.

Dixi: Vbi & quando infunditur corpo
ri, ad fugiendum errorem Origenianorū,
aſſerentium animas hominum iam inde
a principio mundi fuiſſe ſimul cū Angelis
creatas in cœlo, & inde poſtea mitti i cor
pora, ut ait Iſidorus ubi ſupra, & refert S.
Th. in 1. par. q. 118. art. 4. Contra item il-
los, qui aſſerunt, prius creari animas, quā
in corpora mittantur, quod vt ſenſiſſe gl.
c. ſi quis obiecerit. 1. q. 5. dum ait, animā
prius uiuere, quam ſit in corpore, quod
tn̄ hæreticum eſſe dicit glo. Io. in c. quod
uero non formatum. 32. q. 2. in hęc uerba
memoratu digniſſima, quæ decerpere po
tuit ex Magiſtro ſentent. lib. 2. diſt. 17. Fi-
des noſtra eſt, quod quotidie Deus nouas
creat animas, & infundit nouis corporib.
& infundendo creat, & creādo infundit.
Cui conſonat S. Tho. communiter rece-
ptus in dicto lib. 2. ſentent. diſt. 3. q. 1. art.
4. ad 1. diſtin. 17. q. 2. art. 2. & 1. par. q. 90.
art. 4. Ita, quod anima non creatur in cę-
lo, ſed intra corpus, & non antequam in-
fundatur, ſed cum infunditur, ut infra eo-
dem nu. 13, dicetur.

5 Dixi: Vt ſit forma ſubſtātialis eius per ſe. Primum ad declinandam hæreſim eorum, qui dixerunt animam non eſſe formam ſubſtantialem corporis. Deinde cōtra eos, qui dixerunt, non eſſe talem formam, ſaltem in quantum eſt rationalis, quos damnauit conſilium Vienneuſe in cle.1.§.porro.de ſum.Trin.& fid. cath.in hæc verba: Porrò doctrinam omnem, ſeu poſitionem, temere aſſerentem, aut vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis, ſeu intellectiuæ vere, ac per ſe humani corporis non ſit forma velut erroneā, ac veritati catholicæ inimicā fidei, prędicto ſacro approbante concilio reprobamus, & tradit S.Tho.Opuſc.24.

6 Dixi: Ad obtinendam beatitudinem, quo monſtraremus finem illum vltimū, & feliciſſimum, ad quem habendum creatæ ſunt animæ noſtræ, ac ſubinde nos ipſi, iuxta illud B.Auguſtini in Enchiridiō, c.9.citatum a Magiſtro in 2.lib.ſent.diſt. 1.Fecit Deus rationalem creaturam, quę ſummum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando poſſideret, ac poſſidendo frueretur.

7 Dixi: Per gratiam, ad excludendū errorem Pelagianorum, tradentium (vt refert B.Auguſtinus in præcitato lib.de hæreſibus ad Quodnultdeum, c.88.) poſſe nos per ſulam potētiam naturalem cum concurſu generali Dei, ſine vlla ope ſpeciali gratiæ, iuſtificari, & glorificari (quos appellat hæreticos Iſidorus in c. penult. 25.q.3.) qui damnati fuerunt olim in Cōcilio Mileuitano, cap.5.& Concil. Africano, cap.80. relatis in tribus capitibus vltimis, de conſecrat. diſtinctio.4. & nouiſſimè in Concilio Trident. ſeſſ. 6. capitulo 1.2.& 3. vt dicemus infra in prælud. tertio, nume.11.

8 Dixi: Et per bona opera, ad ſignificandum, quod licet primam gratiā, qua per baptiſmum, vel pœnitentiā iuſtificamur, nemo ſuis operibus de condigno mereri poſſit, vt definit præfatum Cōcilium Tridentinum, vbi ſupra cap.5.cano.1.& 3.& docet S.Thom.1.2. quæſtio.112. art.1. & 114.ar.2. nullus tamen adultus iudicio rationis fungens lege communi iuſtificatur, niſi præuio aliquo actu moraliter bono, libero arbitrio ſuo producto, etiam ſi fide perpolleat, iuxta illud Auguſt.in cap. omnis.de conſecr.diſt.4. Omnis, qui iam ſuæ vitæ arbiter conſtitutus eſt, cum accedit ad ſacramentum fidelium, niſi enim pœniteat veteris vitæ, nouam non poterit inchoare. ab hac pœnitentia, cum baptizantur ſoli paruuli immunes ſunt: nōdum enim vti poſſunt libero arbitrio, qđ ipſum ait in c.firmiſſimè.15. q.1. & iuxta ea, quæ tradit S.Tho.1.2.q.113.per totā. Adultus, inquā, iudicio rationis fungens, quia infantes, pueri, & adulti, carentes iam à natiuitate ratione, ob merita Ieſu Chriſti domini noſtri per baptiſmum cōmunicata eam nunc ſub lege gratiæ conſequuntur, c.maiores.de baptiſm.& olim ſub lege naturali, & ſcripta ob eadem merita applicata per circuncisionem, & alia ſacrificia, & oblationes, in id inſtituta, cōſequebantur, non tamen ex opere operato, ſicuti nunc per ſacramenta, cap. quòd
9 autem.& c.ex quo.de conſecr.diſt.4. Domini autem noſtri Ieſu Chriſti anima illa glorioſiſſima, & ſemper benedicta, lege priuata, ſine vllo eius actu, & merito præcedēte, in primo ſuæ cōceptionis inſtanti, nō ſolum fuit iuſtificata, ſed etiam beatificata, quoad beatitudinem animæ propriam, vt ante, & poſt alios declarat S.Tho.3.par.q.19.art.3.& 3.lib.ſent.diſt. 38.art.2.4.& ſeq.& opuſ.3. c.238. Eadem itē lege priuata beata, & immaculata virgo Maria, Dei mater in primo ſuæ conceptionis inſtanti, Beatus item Io. Bapt. & Ieremias antequam naſcerentur, ſine vllo ſacramento, & ſacrificio fuerunt iuſtificati, iuxta ea, quæ leguntur, & notātur, Luc.1.& Ier.1.& tradit S.Tho.in d.3.p.q. 17.art.2.& 6.& q.27.per tot.& 3.lib.ſent. diſt.3.q.1.ar.1.& 2.

10 Tertiò dicimus, quòd ex hac definitione ſic explicata infertur primo errare illos, qui imaginātur animas humanas eſſe diuiſibiles, quales ſunt animæ aliorū animalium, habereq́; capitula, ſeu parua capita, brachiola, manuſculas, & alia membra, quæ reſpondent corporis partibus, quas animant, & informant. Quoniam anima rationalis eſt res incorporea, & indiuiſibilis, neque habet vlla talia membra, immo tota eſt in toto corpore, & tota in qualibet eius parte quo ad ipſam animæ ſubſtantiam, & eſſentiam, quod docet Sanctus Thom. ab omnibus receptus

ptus

ptus in 1.par.q.8.ar.2.ad.3.& in 3.par. q. 46.art.7.& in 1.lib.ſent.diſt.8.q.5.art.3. poſt B. Auguſtinum lib.6. de Trinit.cap.

11 6. quemadmodum Deus optimus maximus eſt totus in toto mundo, & totus in qualibet eius parte, quia eſt vbiq; ſecundum Magiſtrum, & alios in dicto primo lib. ſententiarum, diſtin.37. & ſanctum Thom. in præcitata 1. par.q.8. artic.2. & 3.lib.contra gent.capitulo 68.& ſicut ſanctiſſimum Chriſti corpus in almo & admirabili Euchariſtiæ ſacramento totum, atque integrum eſt ſub tota panis, & uini ſpecie, & totum ſub altera tãtum ac qualibet eius parte, c.ſinguli, & cap. vbi pars. de conſecra.diſtin.2.& definiuit nuperrime ſacrumſanctum Conc. Trid. ſeſſ. 13. c. 3. declarando in can.3. hæreticum eum, qui negat totum Chriſti corpus contineri ſub unaquaque ſpecie, & ſub ſingulis cuiuſque ſpeciei partibus, ſeparatione facta.

12 Secundò infertur, animam non eſſe hominem, tum quia anima, vt diximus ſupra, nu.2. & 3. eſt ſubſtantia incorporea, & immortalis, capitu. firmiter. de ſum. Trin. & fide catho. & tradit ſanctus Tho. opuſ.23. tum, quia homo duabus partib. conſtat, anima nempe rationali, & corpore. Id quod tradit grauiſſimus auctor Innocen. Tertius in cap. in quadam. §. ſed aduerſus.de celebrat.miſſ. in hæc verba: Ad eſſe hominis duo principaliter exigũtur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo ſubſiſtit, quod ipſum antea docuit ſanctiſſimus ille pater noſter Auguſt. in lib. 19. de ciuit. Dei, cap.3. per totum, & in cap. Moyſes.32. quæſt.2. & latius expreſſit Diuus Thom. 1.part. quæſtione 75. articul.4. & quæſtio.79. art.1. poſt Ariſt.2. lib. de anima, text.3.

Tertio infertur, cauendũ eſſe, ne quis ex illis verbis eiuſdem Auguſtini in præcitato cap. Moyſes, Oportet primum domum compaginari, & ſic habitatorem induci, colligat id, quod utinam nemo collegerit, nempe perinde animam rationalem eſſe in corpore, ac motor nauis eſt in naui, & habitator domus in domo; quæ non ſit uera, & eſſentialis forma humani corporis, quoniam hoc eſt hæreticum, & damnatum per clem. 1. §. porro. de ſum. Trinita. & fide cathol. ut prædiximus ſupra. num.5.

13 Quarto infertur, quod Paulus cum in epiſt.2. ad Cor.c.4. appellat hominẽ interiorem partem intellectiuam, & hominẽ exteriorẽ partẽ ſenſitiuã, noluit dicere, quod aliqua illarũ pars ſeparata ſit homo, ut quidam hæreticus Tertullianus nomine inde collegit, auctore Sanc. Thom. ibid. lect.5. ſed quòd ſecundum rei veritatem pars intellectiua eſt principalior pars hominis, & ſecundũ aliquorum falſam æſtimationem pars ſenſitiua eſt pars principalior eius, & totũ ſolet interdum noīari à parte principaliori, vt declarat idem S.Th. 1.par.q.75. art.4. ad 1. & latius in d. lect.5. ſuper præfatum c. epiſto. ſecunda, ad Corinth.

14 Quintò infertur, glo. illam in cap.1. de ſacra unctio. in prin. quæ inquit, cor eſſe animæ ſedem, non eſſe ita intelligẽdam, quòd anima ſoli cordi inſideat, indeque reliquum corpus gubernet, ſed quòd licet per ſe totã immediatè oẽs eius partes animet, & informet, in corde tñ operatur quamplurima eorum, quæ ad uitam pertinent, quæ nõ operatur in alijs partibus, iuxta illud Parthenices Marianæ.

Cor prius ex illo, quoniã deſcẽdit in artus
Vitalis calor à pleno ceu flumina fonte;
Illic prima domus uiuę, poſtrema per illud
Diſcedens terris animus veſtigia ponit.

Neq; tamen ex hoc eleganti elogio colligas prius tpe cor ipſum animari, quam extera alia corporis membra, nec poſterius tempore, quàm illa deſtitui ab anima. Quoniam vno, & eodem tempore creatur à Deo ex nihilo intra corpuſculum iam ad id organice fabricatũ, & paratum, & ſimul ei toti, & cuilibet parti coniungitur tanquam forma eius ſubſtantialis, & eſſentialis, ex qua, & illo corpuſculo conſtituitur uerus homo, vt colligitur ex S. Tho. communiter recepto 1. par.q.90.art.2.3.& 4.& q.119.art.2. & ex Magiſtro Scoto, & alijs in 2. lib.ſentent. diſt.17.

Sextò infertur ad eundem item modũ intelligendum eſſe illud B. Aug. in præcitato c. Moyſes.32. q.1. anima, quia ſpiritus eſt, in ſicco habitare non poteſt, ideo in ſanguine fertur habitare. Infertur item, quòd in illo dicto B Hiero. in c.

Pec tales.de conſec. diſt.5. nec poteſt viuere anima, niſi creſcendi capax ſit, per uerbum, anima, intelligendum eſſe hominem animatum, vt ibi d.gl. intellexit per figurã Synecdochẽ, capiẽdo partem pro toto (quãuis recentior editio aptius pro aĩa habeat animal.) anima .n. humana, nec augere, nec minui poteſt: ſed ſemper manet eadem & incorruptibilis, vt ſupra dictum eſt, & probat S. Tho. 1. par. q.75. art.6. & Scotus, Bonauentura, & alij in 2. lib. ſent. diſt.17.

Septimo infert, illud Vergilij, igneus eſt ollis vigor, & cęleſtis origo quod glo. in §.fi. inſtit. de iur. na. gen. & ciu. intelligit de hominibus, eſſe quidem verum in eo ſenſu, ꝙ origo hominum quoad animam ſit immediatè à Deo per creationem ex nihilo intra corpuſculum, quod embrio dicitur, non autem in illo, quod de aliqua parte cœleſti ſit illa facta. hoc enim eſt, vt diximus, erroneum.

15 Octauò infertur, lõgè magis e re noſtra eſſe per ſe ſimpliciter ſcire prædicta, eademq; ruminare, quã alias ſcientias (ẽt iuris) cognitione fidei catholicę minime neceſſarias. tum per illud dictum Bernardi relatum ſupra initio huius præludij, tum quia hæc pertinent ad cognitionem fidei Orthodoxæ, cuius ſtudium eſſe vtilius, & melius, quàm aliarum ſcientiarũ, (etiam iuris, etiam laicis) ſingulariter definiuit Inn. receptus in c. firmiter. nu.6. de ſum. Trid. & fi. cath. tũ, quia oportet, omnes credere, ſaltem implicite, omnia, quæ ſunt catholicæ fidei. hoc eſt credere in genere eſſe vera omnia, quæ credit ſacroſancta catholica Romana Eccleſia, & etiam explicite articulos fidei ſecundum S.Th. 2.2. q.2. art.5. & 6. ſaltem eos quos illa ſolemnizat, ſecundum eundem, quo ad hoc ab omnibue receptum ibid. art.7.

Nonò infertur, quæſtionis eſſe quotidianæ, an & quantũ peccent circa prædicta errantes? immo an ſint hæretici, adeo vt incurrant cenſuras contra eos latas?

Ad q̃ quidem quæſtionem dicendum videtur primo, qđ peccant, niſi ſimplicitas, vel ignorantia iuſta eos excuſet, & ꝙ ſunt hæretici, ſi pertinaciter id teneant, arg. elem.1. de ſum. Trin. & fid. cath. §. porro. iuncta gl. in verſic. pertinaciter. de hære. & clem.1. §. penult. iuncta gloſſ. eo. ver. de vſur. & tradit S.Tho. ubi ſupra.

Secundò, quod nõ ſunt hæretici, ſi pertinaciter non errant, hoc eſt, ſi habẽt pręparationem animi actualem, vel virtualẽ reſipiſcendi, & credendi contrariũ, cum primũ nouerint, id teneri pro fide ab Eccleſia Romana, quales arbitror innumeros, qui ſimpliciter, & bona fide ſine pertinacia imaginãtur animas humanas, exutas corpore paruulas, quaſi infantes, eo ꝙ frequenter audiunt, vel legunt, animam ſancti Pauli primi eremitæ viſam fuiſſe in huiuſmodi figura à ſancto Antonio p Angelos in cœlum deferri, vt in eius uita deſcribit Diuus Hieronymus: & animam ſanctę Scholaſticę à beato Benedicto eius fratre, vt in 2. lib. Dialogorum, capit.33. ſcribit Beatus Gregorius, & alias ab alijs. Sicut & imaginantur Angelos infantulos, & (quod peius eſt) imaginantur etiam ipſum Deum patrem omnipotentem figuræ cuiuſdam viri grauis, & ſeneſcentis: & Spiritum ſanctum columbam. eo quod paſſim vident angelos pictos puerili figura in tabulis repræſentationis Natiuitatis, & Aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Aſſumptionis Deiparæ Virginis, & alibi ſæpe. & eo, quod vident Deum patrem repræſentatum in figura grauis, ſeniorisque hominis: & Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ: quas imaginationes falſas concipiũt, eo quod non ſatis docentur a parochis, & concionatoribus, animas, & angelos non eſſe corporeos, & longe minus infinite Deum ipſum optimum maximum, licet per ſpecies corporeas repræſentẽtur. & qđ huiuſmodi repræſentatio ideo fit, quia ſpiritalia, & incorporea nequeunt oculis corporeis repræſentari talia, qualia vere ſunt: & ita repræſentantur in figuris, quo ſignificetur nobis, nõ quidẽ ea eſſe talis figuræ: ſed aliquas eorum virtutes, & proprietates habere. Figura etenim infantilis aĩæ, quæ in cœlum defertur, ſignificat eius innocentiam. & quod eiuſmodi figura angeli ornantis Chriſti Natiuitatem, & Aſcenſionem, & eius Mariæ matris Aſſumptionẽ, ſignificat ſimplicẽ, & promptã deuotionẽ ad eis miniſtrandũ. Senilis vero ætas in Deo patre ſummam eius auctoritatem, & prouidentiã deſignat. Columbæ vero, quæ ſimplex

& amâs eſt figura, ſummam ſimplicitaté, & amoré Spiritus ſancti, qui eſt ſummus, & ſimplex amor Patris, & Filij eis cõſubſtantialis. Nam ſi ſatis hæc docentur, libenter deponerent huiuſmodi falſas imaginationes; crederentque firmiter, quod anima, nec angelus, & longe minus Deus ipſe pater, nec filius, qua parte eſt Deus, nec Spiritus ſanctus vllatenus viſu corporeo cerni poſſunt.

16 Tertio, quod cũ, vt plurimum, nulli orthodoxorum concipiant prędictas imaginationes cum credulitate pertinaci, quod Deus, Angeli, & animę habeãt corpora, ſiue quod ſint corporea, non ſolũ non ſunt cenſendi hæretici, immo nec regulariter peccare, ſalté mortaliter, ſi ſimpliciter, & bona fide id faciant, per id quod in ſimili ſingulariter dixit Innoc. in pręcitato capitulo firmiter. de ſumma Trinit. & fide catholica nu. 7. cui nemo hucuſque quem viderim, contradixit, & adſiſtit Panormitanus in eadem rubrica numero 4. & ſeq. cõmuniter receptus, videlicet, nõ eſſe hęreticum, immo neq; peccare eum, qui naturali ratione motus falſo opinaretur, patrem in diuinis ſeniorem, & antiquiorum eſſe filio, & Filium Spiritu ſancto, modo paratus ſit corrigi ab eccleſia, iuxta Aug. in c. dixit apoſtolus 24. q. 3. quod ipſam tenet Caſtr. lib. 1. aduerſus omnes hæreſes, c. 9. de omni alia hæreſi, quam quis ſine pertinacia credit, vel aſſerit, neſciens contrarium teneri, a ſancta catholica Romana Eccleſia.

17 Quarto, quod hoc limitandum eſt. Primo, ne procedat quoad forũ exterius, in quo pręſumentur hæretici, licet vere tales non ſint. & ideo, ut plurimum, aliqua pœna maiore pro qualitate perſonarum plectuntur qui probantur, vel confitẽtur aſſeruiſſe talia, arg. c. accuſatus, in prin. & §. 1. & 3. de hæretic. lib. 6. Secundo ne procedat quoad forum conſcientiæ quoad peccatum in ijs, qui tenẽtur ſcire, illa eſſe de fide, licet id ſua culpa ignorent, vel nõ animaduertant, nec conſiderent. Tales enim etſi coram Deo, & in foro conſcientiæ non ſint cenſendi hæretici, vt præcitati aſſerunt, nec conſequenter in illo foro incurrant cenſuras, & alias pęnas contra hæreticos ſtatutas, cenſendi ſunt tamen grauiter peccare, cum ignorantia iuris, quod quis tenetur ſcire, non excuſet. §. notandum. poſito ſub c. ſi quem pęnituerit, 1. q. 4. cum gl. & omnibus alijs ſcribentibus, & c. ignorantia, cum gl. & ei adnotatis, de reg. iu. lib. 6. & tradit S. Tho. in 1. 2. q. 76. art. 2. & 4. & q. 90. art. 4. & 2. 2. q. 53. art. 2. quod ſatis ſentit Innoc. in d. c. firmiter, de ſumma Trinit. & fide cathol. nu. 2. dum ſentit differre clericos à laicis in materia credendi fidei articulos, & clarius Panorm. vbi ſupra, quamuis nec ipſi, nec alij quod ſciam, hoc ſatis declarent. Sed probatur ratione illa irrefragabili, quod paria ſunt ſcire, vel ſcire debere, l. quod te mihi dare oportet, ff. de reb. cred. cum multis ibi à recentioribus allatis. & conſtat grauiſſime peccare illos, qui ſciẽtes, contrariũ eſſe de fide, affirmant talia. ergo ẽt qui neſciunt, ſi ſcire deberẽt, grauiter peccãt, licet illa qualis qualis ignorãtia & incogitantia cum fide implicita, & propoſito ſaltem virtuali, credendi quidquid nouerint, & aduerterint eſſe de fide, a pertinacia, cenſura, & alijs pœnis excuſet. In quod faciunt cap. hæc eſt fides. 24. q. 1. & cap. dixit apoſtolus, ead. cauſ. q. 3. & quæ latius tradit beatus Antoninus 2. parte, tit. 12. c. 5. §. 1.

Quintò, quod nullus prædictórum errorum, nec alius, ſi tantum mentalis fuerit, inducit excommunicationẽ, nec alias pœnas a iure ſtatutas, licet vere ſit hæreſis, & peccatum mortale grauiſſimum, ut dicetur infra, cap. 11. nu. 17.

Circa.

Prædicta ergo; alij peccãt mortaliter, & ſunt hæretici; alij peccant mortaliter, & non ſunt hæretici; alij non peccant, vel ſolum venialiter.

Primi ordinis eſt primo, qui ſciens, & aduertens contrarium teneri a ſancta catholica Romana Eccleſia, credit animam non eſſe ſubſtantiam, quæ per ſe ſubſiſtere poſſit, differentem a corpore, quod informat. ſupra nu. 2. 3. & 10.

Secundo, qui cum eadem ſcientia credit, eam eſſe corpoream, vel habere formam humanam in parua membra digeſtam. nu. 3. & 10.

Tertio, qui cum eadem ſcientia credit, eam ſimul cũ corpore interire. nu. 3.

Quarto, qui cum eadem ſciẽtia credit

animas creari ab angelis, vel eſſe de ſubſtantia, vel p arte Dei. nu 4.

Quinto, qui cum eadem ſcientia credit, omnes animas creari antequã infundantur corpuſculis. num.4.

Sextò qui cum eadem ſcientia credit, animam non eſſe formam ſubſtantialem humani corporis. num.5.

Septimò qui cum eadem ſcientia credit, poſſe nos ſaluari ſolis viribus naturalibus, & noſtro libero arbitrio ſine gratia ſpeciali ſupernaturali. num.7.

Secundi ordinis ſunt, qui prædicta credunt ignorantes, vel non aduertentes, cõtrarium teneri à ſancta Eccleſia catholica Romana, quod ſi ſcirent, & aduertterent, non crederẽt illa, ſed ſunt perſonæ, quę id ſcire, & aduertere debent. nume. 16. & 17.

Tertij ordinis ſunt, qui credunt prędicta neſcientes, nec neſcire debentes contrarium teneri ab Eccleſia. ibid.

De animæ potentijs, quatenus eſt vegetatrix, & ſentiens.

Prælud. II.

SVMMARIVM.

1 *Anima potentia quid, & quot potentia ſentiendi exteriores quinque, interiores quatuor.. nu.2.3.*

2 *Anima rationalis habet uim appetitiuam animæ ſenſitiuæ.*

5 *Senſualitas appellatur uis appetens, ſenſibilis, iraſcibilis, & concupiſcibilis.*

6 *Anima rationalis diſtinguitur a potentijs ſenſitiuis.*

1 DE potentijs animæ, quatenus eſt uegetatrix, & ſentiens, dicemus pauca. Primo, quod potentia, ſeu uirtus, ſiue vis animæ, de qua hic agimus, eſt proximum principium operationis eius, vt ſatis colligitur ex S.Tho. 1.par.q.78.art.1. & 4. & q.79. per totam.

Secũdò dicimus, quod diuina bonitas eã ornauit omnibus potẽtijs uirtutibus, & viribus, quas hẽt anima vegetãs, ſiue vegetatiua, qua plantæ viuunt, adeo quidẽ, qđ merito anima rationalis poſſet appellari vegetatrix, ſiue vegetatiua, vt reſolute ait Ioan. Maior. in 2.lib.ſent.d.16. q.2. Siquidem cum in homine, vt dictũ eſt ſupra, prælud. 1.nu.4. una ſola ſit anima, & videamus eum nutriri, augeri, & perfici, & nutritum, auctum, & perfectum ſimilẽ ſibi generare, conſequẽs plane eſt, eius animam habere omnes vegetatiuę animę potentias, vires, & facultates, quæ ſunt tres. Nutritiua, quæ conſeruat corpus. Augmẽtatiua, quæ auget, & perficit, illud & Generatiua, quę ſibi ſimile producit, iuxta illud Ariſ.2.lib.de anima, tex.13. *Opera animę vegetatiuæ ſunt tria generare, alimento vti, & augmentum facere*, vt declarat S. Th.1.par.q.78. art.1. & de anima art.13.

2 Tertio dicimus, quod eadem illa bonitas ornauit eam etiam potentijs, uiribus, & facultatibus omnibus animæ ſenſitiuę. adeo quidem, vt merito anima rationalis appellari poſſit ſentiens, ſiue ſenſitiua, vt rectè dicit Io.Maior in d.2.lib.ſent.d.16. q.2. Cum.n.videamus hominem mouere ſeſe efficitur eum habere potentiam motiuam animæ ſenſitiuæ. Cum item perſpiciamus, eum ſentire, & cognoſcere, conſequitur, eum habere potentiam animæ ſenſitiuæ cognoſcitiuam. quæ diuiditur in interiorem, & exteriorem. Exteriorẽ exercet per potẽtias exteriores, quę ſunt quinque, Viſus videlicet, Auditus, Odoratus, Guſtus, & Tactus, quos recenſuit ẽt gl.l.qđ meo.ff.de acq. poſſ. Interiorẽ aũt cognitionẽ ſenſitiuã exercet per potẽtias
3 ſenſitiuas interiores, quæ ſunt quatuor. Prima eſt Sẽſus cõis, cuius munus, & officium eſt recipere interius cognitiones oĩum, quę prędicti quinq; ſenſus exterius cognoſcũt, & de illis iudicare. Secũda eſt Imaginatiua, ſeu Cogitatiua, cuius, muneris eſt ſeruare omnia, quæ recipit Senſus cõis. Tertia Aeſtimatiua, ad quam ſpectat recipere intentiones, quas animal naturaliter percipit, ſed aliter, quam per ſenſus exteriores, et eſt illa, qua ouis æſtimat lupum eſſe ſuum inimicum. Quarta eſt Memoratiua, cuius officium eſt conſeruare tanquam in theſauro intentiones, quas æſtimatiua recipit, ſecundum ſanctũ Th. 1. par. q.79. art.6. in corpore q.qui in q. 78. articulo quarto, ait Auicennam addidiſſe his quintã, videlicet phantaſiam, ſed ſuperuacaneè, cum eius officium efficiat Imaginatiua.

Quarto

4 Quarto dicimus, ꝙ hæc eadem anima noſtra habet potentiam appetendi, qua pollet anima ſenſitiua, quia poteſt appetere ac renuere, quę per ſenſus prædictos cognoſcit. Quæ quidem potentia appetitiua ſenſualitas vocatur a S.Tho.1.par.q. 81.art.1.& a Io. XXII. in proœmio clemen.& ab Innoc. III. in cap.1.§.in vertice de ſacra vnctione. quæ vox, quamuis non videatur latina, ea tamen vtitur etiã Magiſter in 2.lib.ſentent.diſt.24.vbi eam definit.

5 Quinto dicimus, quod hæc ſenſualitas, ſiue potentia, ſiue vis appetitiua ſenſitiua diuiditur in concupiſcibilem, & iraſcibilem. Concupiſcibilis eſt illa, per quã anima humana, quatenus conuenit cum ſenſitiua, poteſt appetere, ſiue velle, vel renuere, ſiue nolle illa, quæ apprehendit conuenire, vel non conuenire per prædictos ſenſus, ea ratione, quod conueniant, vel non conueniant. Iraſcibilis vero eſt illa, per quã audet reſiſtere illis, per quæ impugnantur, vel per quæ impediuntur illa ea, quæ ſibi conuenire videntur. Itaque potentia iraſcibilis propugnatrix eſt potentiæ concupiſcibilis, vt dixit ſanctus Thom. in dicta q.81. art.2. qui in ſeq. art. probat, prædictas duas potentias ſubdi rationi, eique obedire, licet quoad aliquid ei repugnent, & ſubmurmurent. Quoniã dictante ratione, non eſſe expetendum, vel cupiendum, aut renuendum illud, aut illud, aut non eſſe reſiſtendum illi, aut illi, aut omnino obediunt, aut certe refrenantur. Quod experientia palam docet, quoties ira, timore, audacia, amore, vel odio perciti, aut omnino, aut ex parte ſedamur, conſiderando aliqua a nobis, vel ab alijs propoſita rationi conſentanea, ſicuti 1. Reg. cap. 25. Dauidis ardens ira extincta fuit per rationes, & preces Abigail iuſtiſſimas. Amor item effrenatus, & furens Mariæ Magdalenæ, repreſſus, & extinctus fuit per prædicationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, diuinæ, & humanæ rationi conſentaneam, Luc.cap.7.

6 Sexto, quod ſatis grauis quæſtionis eſt: An quælibet prædictarum potentiarum vegetatiuæ, ac ſenſitiuæ ſit re ipſa idem quod anima? In qua quidem quæſtione illa videtur verior, facilior, & commodior ſententia quæ habet, nullam harum potentiarum, quas habet anima rationalis humana quatenus eſt vegetatiua, vel ſenſitiua, cognoſcitiua, aut appetitiua, eſſe idem quod ipſamet anima, eo quod omnes prædictæ potentiæ conſtant, & ſunt compoſitæ ex aliqua parte corporis, & ipſamet anima, ſicut totus homo conſtat ex anima, & corpore. Et ita ſicut totus homo non eſt ſola anima ipſius, vt prædictũ eſt prælud.1.nu.11. ita partes illæ hominis, quæ ſunt potentiæ, ſenſitiuæ, & organa ſenſuum ipſius non ſunt ſola anima, ex qua, & aliquibus partibus corporis conſtant. quia eadem ratio, quæ eſt de toto ad totum, eſt de parte ad partem, l.quę de tota, ff. de rei uend. & c. paſtoralis, §. item cum totum, de offic.deleg. quod lõge dilucidius, quam alij omnes tradit Io. Maior in 2.lib.ſent.diſt.16.q.2.

Circa.

Potentias ſenſitiuas animæ humanæ nullus ferè peccat, credendo illud, aut illud, niſi qui ſcit, vel ſcire debet, vnam tãtum animam (rationalem ſcilicet) eſſe in homine, iuxta dicta ſupra in prælud. 1. nu.4.& nihilominus credit, animam rationalem non ſentire, ſed ſolum intelligere, quia conſequenter videtur confiteri plures animas eſſe in homine, quod eſt erroneum. An autem id ſentiens ſit hæreticus, vel peccet mortaliter? facile colligitur ex prælud.1.nu.16.& 17.

De potentijs animæ, quatenus eſt rationalis, ſiue intellectiua. Prælud. III.

SVMMARIVM.

1 *Anima rationalis quas potentias habeat, & an ſint ipſa.*
2 *Anima, & memoria non differunt, ſicut nec intellectus, & ratio.nu.3.*
4 *Anima, cur appellatur intellectus, memoria, intellectus agens, intellectus poſſibilis, & ratio, tum ſuperior, tum inferior.*
5 *Aĩa appetitus, et itellectus varie appellatur.*
6 *Appetendi, & noſcendi vis intellectiua, vt differunt.*
7 *Intellectus an potior voluntate.*
7 *Volũtas, & intellectus vario modo animam mouent.*

Appe-

8 *Appetendi vis diuiditur, vt ſenſualitas.*
9 *Anima ſola rationalis habet liberũ arbitriũ.*
10 *Liberum arbitrium, non eſt homini hæreſis.*
11 *Liberum arbitrium, vt ſufficit ad cadẽdum, & non ad ſurgendum.*
11 *Gratiam gratum facientem primam nemo de condigno meretur.*
12 *Gratia Dei quæſita ſine dono perſeuerantia non perdurat.*
13 *Anima plura noſcit vi rationali, quam ſenſitiua.*
14 *Anima, ut noſcit ſe, & angelos, & vtriuſque actus.*
15 *Anima, & angelus non cognoſcunt per ſuas eſſentias, ut Deus per ſuam.*
16 *Homo imago Dei eſt quoad mentem, non quoad corpus.*
17 *Imago Dei, vt eſt mulier ſicut vir.*
18 *Homo imago Dei quoad naturam, potentias, & actus.*
19 *Homo qua vtia Deum vnum & trinum melius cognoſcit.*
20 *Generatio, & proceſſio in diuinis ſpiritualiſſima.*

1 DE potentijs animæ, quatenus eſt rationalis, ſiue intellectiua dicimus ſequentia. Primo, q; Deus Opt. Max. donauit animam rationalem humanam nõ ſolũ præfatis potentijs, quibus decorauit aĩam vegetatiuam, & ſenſitiuam, ſed etiã alijs duab. lõge nobilioribus, videlicet potentia intelligendi, quã ſcholæ intellectũ appellãt, & potentia appetitiua, ſiue appetendi, quã candẽ uoluntatem nominant.

2 Secundo dicimus, quod S. Th. cum ſuis aſſeclis 1. par. q. 77. art. 1. & lib. 1. ſen. d. 3. q. 4. art. 2. & de anima. ar. 12. & alibi ſæpe ait, illas non eſſe animã, ſed ab ea, & inter ſe re ipſa differẽtes, ita ut anima ſit ſubſtãtia, intellectus uero, & uoluntas duo accidentia diuerſa inſeparabiliter ab ea emanantia. Scotus autem contra tenet in 2. lib. ſent. diſt. 16. cũ ſuis ſequacibus, & omnibus Pariſienſibus, exceptis Dominicanis, ut teſtatur ibidem Io. Maior q. 1. qui eã per multas propoſitiones dilucidius; quam alij oẽs ibi explicat, ſicut econtrario Gabriel diffuſius alijs obumbraſſe uideri poteſt. Equidem Scoto magis accedo, tum ob eius rationes, tum quia cum parum, immo nihil referat quoad ſalutẽ animæ, de qua tractamus, utram harũ teneamus, per hãc vitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum vtilitatis ingerunt. tum quia ipſemet S. Th. in

3 d. par. q. 79. ar. 7. ait, memoriam non eſſe potentiam ſeparatam ab intellectu, & ante in ead. q. art. 1. 3. & 4. affirmat, intellectum poſſibilem non ſeparari ab intellectu agente, nec ſpeculatiuum a practico ibid. ar. 11. nec rationẽ ab intellectu, nec rationem ſuperiorem ab inferiori, art. 8. & 9. Ad quæ omnia dicenda vir ſanctiſſimus, itidemq; doctiſſimus eo mouetur, quod abſq; neceſſitate non ſunt res multiplicandæ iuxta illud Ariſt. 1. Phyſic. c. 5. *Fruſtra fit per plura, quod fieri põt per pauciora*, Id quod nõ latuit gloſſam in princ. & in fi. cle. 1. de ſumma Trin. & fide cath. & æque ferè facile ſuſtineri poteſt, q; hæ duæ potentiæ, intellectus. ſ. & uoluntas ſint una, & eadem res inter ſe, & cũ anima ipſa, & quod memoria & intellectus ſint vna, & eadem potentia, tum denique, quod clariſſimus ille iuxta ac ſãctiſſimus rerum utilium doctor Iſidorus, quẽ nemo eorũ citat, in hac fuit opinione, 11. li. originum, ſiue etymologiarum c. 1. eãq; declarauit quam breuiſsime per hæc uerba. *Hæ* (videlicet potentiæ) *ita adiunctæ ſunt animæ, ut una res ſit, pro efficiẽtis enim cauſarum diuerſa nomina ſortita eſt, anima. nam & memoria mens eſt, vnde et immemores dicuntur amentes. dum ergo viuificat corpus, anima eſt, dum vult animus eſt, dum ſcit, mens eſt, dum recolit, memoria eſt, dum rectum iudicat, ratio eſt, dum ſpirat, ſpiritus eſt.* Quæ quidem verba aperte ſonant, animam pro varietate officiorum varijs appellari nominibus non quidem eo, quod illæ uires potentiæ ſint ab ea, vel inter ſe re diſtinctæ, ſed eo, quod diuerſos, & diſtinctos effectus operatur per illas. quẽadmodum Deus ipſe, cum ſit una res ſimpliciſsima, tamen quia infinitas uires habet, & infinita operatur, infinita ſortitur nomina, cum tamen nihil ſit in eo, quod non ſit ipſiuſmet ſubſtantia, iuxta c. firmiter. de ſumma Trin. & fide cath. adiuncta gl. in verb. ſimplex oino, & tradit Aquinas 1. par. q. 3. & q. 9. art. 1. & ſicut unus, & idem homo propter varia officia, varia ſortitur nomina, dicitur enim Pater, quia filium habet. Rex, quia regnum, & Comes, quia comitatum.

Tertio

4 Tertio dicimus,quod anima humana, quatenus habet vim intelligendi,varie appellatur.Nam appellatur intellectus,qua ratione intelligere poteſt; & intellectus agens, qua ratione agnoſcit, & agit cognitiones, & notitias: intellectus vero paſſibilis,quatenus recipit eas: memoria vero,quatenus eas recolit,ſecundum Ariſtot. lib.3. de anima. ratio autem dicitur ſecundum Augu.lib.3.ſuper Gene.ad litteram,c.20. quatenus aliud ex alio deducit.quod pulchre declarat S.Th.in 1.par. q.79.art.8.pars uero ſuperior rationis,ſecundum eundem Aug.ibid. c.13.eo quòd intendit æternis concupiſcendis,& conſiderandis.pars uero inferior rationis,quatenus intendit temporalibus gubernandis, quòd latius declarat idem Thom. in d.q.79. art.9. & Magiſter,& alij in 2. lib. ſententiar.diſt.24. intellectus vero ſpeculatiuus quatenus id, quod intelligit, non ordinat,ad opus:practicus autem, quatenus id,quod intelligit,ordinat ad opus,vt idem declarat in præcitata q.79.artic.11. iuxta illud Ariſtotel.3. lib.de anima,tex. 49. Intellectus ſpeculatiuus per extenſionem fit practicus.

5 Quarto dicimus, quod eadem anima uarie appellatur,quatenus habet uim uolendi,vel nolendi rationalem,appellatur enim proprie animus, vt Iſidorus ait ubi ſupra.appellatur item a vulgo uoluntas, quãuis a nullo auctore linguæ Latinæ idoneo,quem legerim,ſic appelletur.Nam ille actus uolendi, vel nolendi,qui barbare dicitur uolitio,vel nolitio, eſt Latine uoluntas,vt docet Marcus Tullius 4.lib. Tuſculanar.ibi:Appetitionem, quam Greci βουλησιν appellant,nos uoluntatem vocamus.Quod ipſum ſentit Aug.§.1.15.q.5. ibi: Voluntas eſt animi motus ad aliquid imitandum,vel nõ imitandũ. Appellatur ẽt ſpiritus a Paulo ad Galat.5. ibi: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſpiritus aũt aduerſus carnem, vbi ſpiritus ſignificat cõcupiſcentiam ſpiritualium, vt colligitur ex ſancto Tho. ibidem, lect.4. & 1. 2.q.70.ar.4.in corpor.q.Appellatur item appetitus intellectiuus vulgariter. Verũtamen,quia loquẽdum eſt,vt plures,vim, ſeu potentiam intelligendi appellabimus intellectum:vim vero,ſeu potentiam uolendi, aut nolendi uoluntatem, ut uterque,tam Scotus,quam S. Tho. appellat.

6 Quinto dicimus, quod ex ijs infertur, quod uoluntas,quæ eſt uis,& potẽtia uolẽdi,& appetendi intellectiua,longe differt a ui, ſeu potentia uolendi, ſeu appetendi ſenſitiua. tum quod illa,ut infra in 8. dicto,num.13.dicetur,ad plura extenditur. tum quod hæc appellatur ſenſualitas, ut in proxime præcedenti prælud. diximus, iuxta illa,quę tradit Ariſtot.3.de anima. quæ ſubtiliter tractat uterque. Thom.in prima par.quæſt.80.art.2.illa uero a vulgo appellatur voluntas, ſeu potẽntia,vel vis appetitiua, ſiue rationalis. tũ ob illud Pauli ad Gala.5.ſupra relatum:Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum:ſpiritus aũt aduerſus carnẽ:vbi per,carnem,ſignificatur ſenſualitas: per ſpiritum aũt uoluntas ſuperior:tum quia experimur,nos uelle aliqua per ſenſualitatẽ,a quib. abhorremus p vim appetitiu- intellectiuã,iuxta illud eiuſdem Pauli ad Rom.7.Sentio aliam legem in membris meis,repugnantem legi mentis meæ.tum quia potentia appetitiua ſenſitiua,ſiue ſenſualitas, non eſt ipſa anima,ſed pars quædam hominis cõpoſita ex anima, & materia, ſiue corpore, in qua eſt uis appetitiua ſenſitiua. Voluntas autem eſt,ſecundum opinionem, quã ſequimur,ipſa animã pura. ſecundum vero ſanctum Tho. eſt accidens quoddam inſeparabiliter ab eſſentia animę fluens,vt dictum eſt.

7 Quibus quidem omnibus addo aſſeri ab omnibus, quod alia ratione uoluntas, ſiue anima uelle potens mouet intellectum,ſiue ſeipſam intelligere potentẽ,& alia anima, quatenus eſt intellectũ, voluntatem.uoluntas enim mouet intellectum ueluti volendo, & imperando, ut agat illud,aut illud:intellectus autem mouet voluntatem præſentando, & obiectũ, & rationem qua illud velle,aut nolle debeat,ut declarat S. Tho.1. 2. q.9. art. 1.

8 Sexto dicimus, quòd ſicut ſenſualitas, & potentia appetitiua animæ humanæ ſenſitiuæ comprehendit uim iraſcibilem, & concupiſcibilem, quæ nõ re, ſed tantum ratione differunt: ſic potentia,& vis appetitiua animæ intellectiuæ continet ſub ſe iraſcibilem, & concupiſcibilem eiuſdem partis intellectiuæ, per quas nõ ſolum poteſt facere id, quòd faciunt concupiſcibilis, & iraſcibilis ſenſualitas circa ſenſi-

ſenſibilia, ſed etiam circa ea quæ tantum ſunt intelligibilia,& poteſt concupiſcere ea omnia,quæ cognouit per ſenſum, vel rationem conuenire, & renuere contraria quod eſt officiũ partis concupiſcibilis. Poteſt item renuendo reſiſtere omnibus impugnantibus, vel conueniẽtia impedientibus,quę cognoſcit eſſe talia,ſiue per ſenſum,ſiue per intellectum:quod eſt officium iraſcibilis,vt colligitur ex S.Th. in d.q.81.art.3.

9 Septimo dicimus, ꝙ licet anima humana ea ratione,qua eſt ſenſitiua,nõ habeat liberum arbitrium : habet tamen illud,qua ratione eſt intellectiua. tum per illud Eccleſ.5. Deus ab initio conſtituit hominem,& reliquit eum in manu conſilij ſui,ideſt,libertate arbitrij ſui. ſecundũ gl.eiuſdem.& S.Tho.1. par.q.21. art.2.& 2.2.q.104.art.1.tum quia libere eligit, & refutat per potentiam,ſiue vim appetendi ea, quæ ſibi repreſentantur a potẽtia, ſiue vi intelligendi, & iudicandi, ratiocinando, quod ſufiſſime docet Magiſter.2. lib.ſententiar.diſtin.24.cum alijs in eum commentanribus,& S.Thom.in d.1.par. q. 83. per quattuor articulos, tum quia hoc diſtat inter inanima, & animata ſola anima vegetatiua tantum ex vna parte, & animalia bruta ex altera, & hominem ex tertia. quod prima agunt ſine iudicio proprio : alia cum iudicio proprio, ſed naturali, non libero:homo vero ex iudicio proprio libero,potenti diuerſa eligere. Nec ideo putet,quis liberum arbitriũ eſſe actum, vel habitum naturalem infuſum, vel acquiſitum alicuius potentiæ: quia immo eſt ipſa potentia animi,vt cõcludit S.Tho.1.par.q.83.art.2. poſt Magiſtrum in 2.lib.ſentent.diſtin.24.vbi idem S.Tho.& alij idem affirmant, & cum per ſupradicta nu.8. potentiæ non diſtinguantur re ab anima, ſecundum eos, quos in hoc ſequimur,ſed ſolum ratione : conſequitur,liberum arbitrium eſſe ipſammet animam ea ratione, quod cognoſcendo aliquid, per vim intelligendi poteſt libere illud velle vel nolle per vim appetendi. & ideo nõ abs re definitur a prædictis eſſe facultas voluntatis,& rationis. quia ĩ eius exercitio oportet interuenire actũ cognoſcendi,& ratiocinandi,ſeu conſultãdi,qui pertinet ad intellectum, ſeu vim intelligendi:& actum eligendi,qui pertinet ad voluntatẽ,ſeu vim appetendi. Itaque anima eſt, & dicitur liberum arbitrium ratione præfata.

10 Cæterum circa liberum hominis arbitrium duæ ſunt hæreſes. Altera eſt Lutheranorum,vel potius antiqua Albanẽſium per impium Lutherũ renouata,quæ omnino negat ineſſe homini liberum arbitrium. Altera eſt Pelagianorũ,quæ habet (vt teſtatur beatus Auguſt. in lib.de hæreſi. ad Quod vult Deum, c.88.) tantum eſſe illi liberi arbitrij, vt per illud ſolum ſine ſpeciali gratia poſſit iuſtificatio nem mereri. Quarum prior reprobatur
11 non ſolum à ſancto Tho.vbi ſupra,& latiſſime à Caſtrenſi in lib.9.aduerſus omnes hæreſes,verbo libertas, in princ. & à quam plurimis alijs alibi: ſed etiam à ſacroſancto Concil.Trid. ſeſſ.6. de iuſtific. cano.4.5.& 6. quorum quartus ſic habet: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum,& excitatum,nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti,atque vocanti, quoad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat,ac præparet : neque poſſe diſſentire,ſi velit,ſed veluti inanime quoddam nihil omnino agere,mereque paſſiue ſe habere anathema ſit.* Quintus vero ſic inquit. *Si quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatũ amiſſum, & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo,immo titulum,ſine, figmentum denique à Sathana inuectum in eccleſiam; anathema ſit.* Sextus demum ſic: *Si quis dixerit,nõ eſſe in poteſtate hominis,vias ſuas malas facere,ſed mala opera ita, ut bona Deum operari,non permiſſiue ſolum, ſed etiam proprie,& per ſe,adeo, vt ſit proprium eius opus,non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli, anathema ſit.* Cuius rei conſideratio valde nobis profuerit, multum etenim nos ad eius gratiam petendam, & flagitandam ſubmittet reputare nobiſcũ, poſſe quidem nos mala facere per ſolum noſtrum liberum arbitrium : bona vero, quæ ſufficiant ad vitam æternam conſequendam nequaquam.Poſterior vero hæreſis prædicta Pelagianorum, damnata olim in Cõcilio Meleuitano,canone tertio,& c.4.& 5.relatis in tribus c. vltimis, de conſecrat.diſtin.4.nuper iterum damnata fuit a ſacro Cõcilio Tridentino pręcitata ſeſſ. 6. de iuſtific. per tres canones

1.2.&

1. 2. & 3. Primus ſic habet: *Si quis dixerit, hominē ſuis operibus, quę uel per legis doctrinam, fiunt abſq; diuina per Ieſum Chriſtum gratia poſſe iuſtificari coram Deo; anathema ſit.* Secundus vero ſic, *Si quis dixerit, ad hoc ſolum diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, ut facilius homo iuſte uiuere, ac uitam æternam promereri poſſit, quaſi per liberū arbitrium ſine gratia vtrūque, ſed ægre tamen, & difficulter poſſit, anathema ſit.* Canon vero tertius ſic ait, *Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, ſperare, diligere, aut pænitere poſſe, ſicut oportet, ut ei iuſtifica-*
12 *tionis gratia conferatur; anathema ſit.* Quibus addendum, quod etiam ad perſiſtendum in gratia iam quæſita, & perſeuerandum in ea ad finem vſque, egemus auxilio Dei ſpeciali, vt probat Aquinas communiter receptus 1.2.quæſt.109. & quæſtio.104.art.2. & in ſecundo lib.ſentent. quæſt.38.art.4. Immo & Concilium Tridentinum declarauit in dicta ſeſſ. 6. cap. 13. & canon.22, contrarium eſſe hęreſim. Quare ſummo ſtudio nitamur eam quærere, & quæſitam conſeruare, ne Deus noſter non minus iuſtus, quam miſericors, videns noſtram in ea quærenda oſcitantiam, & in eadem conſeruanda negligentia objiciat nobis illud Deuter.32. Abſcō dam faciem meā a uobis: generatio enim peruerſa eſtis, & infideles filij. a qua nos indignatione miſericordia eius infinita liberet. Amen.

Quæ autem gratia requiratur ad merē dum de condigno, & ſi qua, & quæ etiam bene operandum quo ad moraliter tantū dicemus infra cap..27.

13 Octauo, quod longe plura poteſt anima noſtra cognoſcere, & appetere, quatenus eſt rationalis, quam quatenus eſt ſenſitiua. Nam quatenus eſt ſenſitiua nihil aliud cognoſcere, vel appetere poteſt (vt prædiximus) quam corporea, & ſenſilia, quatenus uero eſt rationalis poteſt cognoſcere, ac appetere primū omnia ſenſibilia: etenim ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia, & ſingularia prędictę illius potentię ſe extendunt per notitias, & appetitus immateriales, ſecundum omnes: licet de modo, qui parum facit ad cō ſcientias, inter eos omnes nō conueniat, vt videre eſt per utrumque Thom. prima
14 p.q.89.art.j. Deinde poteſt etiam cognoſcere, & appetere omnia uniuerſalia inſēſibilia, incorporalia, & ſpiritualia: puta ſe ipſam, & ſuos actus interiores; angelos item, & eorum actus, immo & Deum ipſū aliquo modo, & in eius ſimpliciſſima indiuiduaque ſubſtantia. Trinitatem perſonarum (licet nō naturali lumine) iuxta illud collectę eius diei feſti. Qui dediſti famulis tuis in confeſſione ueræ fidei, æternæ Trinitatis gloriam agnoſcere, & in potētia maieſtatis adorare unitatem. Nō tamē dicimus, Deum eſſe primum, quod cognoſcimus, cum communiter per cognitionem creaturarū (quę ſunt eius ueſtigia) in illius, qui eſt cauſa earum, agnitionem ueniamus, iuxta illud Pauli, ad Ro. 1. Inuiſibilia Dei, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. uel per doctrinā ſeu prędicationem magiſtrorum ad Rom. 10. & cap. cum ex iniūcto. de hæretic. quę omnia latius fundari poſſunt per ea, quæ tradit Angelicus Doctor. 1. par. quæſt. 88. artic. 2. & 3.

Nono dicimus, quod anima noſtra cognoſcit ſe per intellectus ſui actum, ſuā naturam conſiderando. quæ conſideratio tam utilis erit ea utentibus, quam eius negligentia nocens ea non utentibus, iuxta S. Thom. in d. 1. part. q. 87. articul. 1. qui in art. 3. & 4. concludit animam noſtram per uim intellectus cognoſcere proprium actum intelligendi, iuxta illud Beati Auguſt. 6. de Trin. cap. 3. Intelligo me intelligere. Immo & proprium actum uolendi, iuxta illud eiuſdem ibidem; Intelligo me uelle, per quemmodum, etiam in ſtatu pręſenti, poſſumus intelligere angelos ſaltem imperfecte, & per ſimilitudinem, etiam affirmatiue, aliquid cognoſcere de illis, vt declarat D. Thom. 1. p. q. 84. art. 1.

15 Decimo dicimus, quod inter cognitionem Dei & cognitionem angeli, & animæ noſtræ plurimū intereſt. Deus enim ſua ſimpliciſſima eſſentia, ſine ulla alia qualitate, uel accidēte, & ſine ullo diſcurſu ſe cunctaque alia ſimul intelligit: angelus uero, & anima noſtra nihil cognoſcūt per ſuas ipſorum eſſentias, ſed per qualitates ſibi inhærentes. Si quidem omnis tā angeli, quam animæ noſtræ intelligentia notitia, & cognitio eſt quędam qualitas, & accidens reale diſtinctum ab eis, & eorum

rum potentijs, inhærens illis, quæ colliguntur ex S. Tho. vbi ſup. art. 2. & 4. & de anima art. 16. Inter angelum autem, & animam noſtram hoc intereſt, quod hæc intelligit cõponendo. & diuidendo ea, quæ actu ſimplici apprehendit, & ratiocinando, ſeu aliud ex alio ex eis deducendo, angelus vero ſine ullo diſcurſu, ſimulac quidditatem rei cognoſcit, omnia, quæ illam conſequuntur apprehendit.

16 Vndecimo dicimus, debere nos quam maximas gratia Deo agere, eo quod non ſolum dederit nobis eſſe, ut alijs creaturis ſuis inanimis, & uiuere, ut plantis, & ſentire, ut beſtijs: ſed etiam ſapere, & intelligere, vt angelis, & ita effecerit nos imagines ſui ipſius, juxta illud Geneſ. 1. Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.. quæ imago Dei non conſiſtit in naturali figura, neque in eſſe, uel ſentire, ſed in eſſe intellectuali, quo præſtat cæteris animantibus, ſecundum diuum Aug. in lib. octuagintatrium quęſtionũ, q. 51. & in ſapere, & intelligere, & aptitudine ad cognoſcendum, & amandũ eũ, vt inquit S. Th. 1. par. q. 93. ar. 2. & 4. quod quidem beneficium nullis alijs creaturis conceſſit, præterquam angelis, qui eo majorem eius imaginem, quã homo, gerũt, quo magis intellectualem naturam hẽt. Vnde neque homo, quoad alias partes, quam quo ad mentem gerit prędictã Dei imaginem, ſed ſolum ueſtigiũ ſicut & aliæ creaturę, vt declarat idem S. Th. vbi ſup. Nec obſtat l. ſi quis in metallum. C. de pęn. quatenus habet, faciem hominis non eſſe maculandam aliqua nota pœnæ, eo quod ad imaginem pulchritudinis cœleſtis eſt figurata. Quia nõ ſignificat, ut aliqui putant, imaginem Dei quæ eſt in homine, eſſe ſecundum faciem corporalem, & ideo non eſſe maculandam: ſed ſolum inſinuat, corpus hominis erecta facie longe aptius eſſe ad contemplandũ cœlũ, & ad ſignificandũ imaginẽ Dei eius in mẽte reconditam, quam cæterorum animalium, & propterea maius ueſtigium relucere in eius corpore (præſertim facie) quã in alijs, vt ait Aug. in pcitato li. 83. q̃ſtionum. q. 51. & declarat S. Tho. d. q. 93. art. 6. ad 3. & ideo non eſſe maculandam.

17 Duodecimo dicimus, quod hæc imago Dei ita eſt in muliere, ac in uiro, ut poſt, & ante alios cõcludit S. Th. vbi ſup. art. 4. quia vterq; habet animam rõnalem, & intellectualem naturã. Nec obſtat illud 1. Corin. 11. Vir eſt imago Dei, mulier uero imago (alias. gloria) viri. Nec illud Augu, lib. quæſtionum ueteris teſtamenti, q. 45. relatum in c. hęc imago. 33. q. 5. Mulier ad imaginem Dei non eſt facta. Non inquã hoc obſtat, quia nõ agit de imagine Dei principali, quæ conſiſtit in eſſentia hominis ſed de alia minus principali, quæ conſiſtit in productione, & proceſſione. Nam quo ad hanc uir dicitur ſimilis Deo, eo quod ſicut ille a nullo alio eſt, ita uir ex nullo alio homine poceſſit, mulier autẽ proceſſit a Deo aſſumẽte illam ex homine, vt ſentit S. Tho. vbi ſup.

18 Decimotertio dicimus, quod aĩa noſtra non ſolum eſt imago Dei ſecundum ſuam naturam intellectualem, ſed etiã ſecundum ſuas potentias, & actus, quia non ſolũ quatenus eſt apta ad cognoſcẽdum, & amandum Deum, eſt illi ſimilis, ſed et quatenus habet vim memorandi, intelligendi, & uolendi. Primo, quia ſicut Deus ille ſummus, habens in ſe ſimpliciſſimam ſubſtantiam poteſt meminiſſe, intelligerẽ, ac uelle ſine ulla materiali qualitate, ita & anima noſtra habens immaterialẽ ſubſtantiam, poteſt meminiſſe, intelligere, ac uelle ſine aliqua materiali qualitate, licet non ſine immateriali, ut Deus. Secundo, quòd ſicut in illa ſumma, una, diuina, & indiuidua eſſentia ſunt tres perſonę, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ita & in anima nr̃a una, & indiuidua ſunt tres potentiæ, memoria, intellectus, & uolũtas. Tertio, quòd ſicut in illa ſumma, & indiuidua ſubſtãtia eſt Pater, qui cognoſcendo ſe generat notitiam, & imaginem ſui, quæ eſt Verbum, & filius eius ei cõſubſtantialis, & rurſus Pater, & notitia illa, & Verbũ ſupremum, quod eſt filius, amando ſeſe producunt ſummum illum mutuum amorem ſui conſubſtantialem, qui eſt Spiritus ſanctus, ita in eſſentia animæ noſtræ ipſa ſeſe intelligendo per ſuum intellectum generat notitiam ſui, quæ eſt eius imago, & per illam notitiam. quæ eſt imago, & uoluntatem generat ſui amorem. Quarto, q̃ ſicut Filius genitus a Patre nõ eſt pater, neq; Spiritus ſanctus, nec Spiritus ſanctus productus a patre, & filio eſt,

pater

pater aut filius, aut vterque, ita neq; ima go illa q eſt filia quędã animę eſt ipſa ani ma, ſiue intellectus, nec amor ſui produ ctus ab ea, & a notitia ſui, qui eſt quidam filius eius, eſt ipſa, nec intellectus, nec vo luntas. Eſt tamen immenſa differentia, quia notitia illa, imago, & verbum a pa tre productum eſt ſubſtantia, & conſub ſtantialis eius imago coæterna: amor itẽ ille ſummus a patre, & filio productus eſt ſubſtantia, & conſubſtantialis coæterna vtrique: at verbũ, & imago, & notitia no ſtræ animæ, intelligendo ſe genitã eſt ac cidens, & accidentaria forma: ſimiliter, & amor a notitia, & volũtate productus eſt accidens, & nõ ſubſtantia, & receptior ea, quæ oĩa ſunt ex mente oĩum in 1. li. ſen. d. 2. & S. Tho. 1. par. q. 93. art. 7. & eiuſdem in 1. lib. ſent. diſt. 3. q. 4. art. 1. & q. 5.

19 Decimoquarto dicimus, ſemper me morandum eſſe id, quod ſentiunt B. Aug. in c. 31. Soliloquiorum, & Ber. in c. 1. Me ditationum: optimam nempe viam perue niendi in Dei cognitionẽ eſſe per cogni tionẽ exterioré vagã introire in cognitio nẽ noſtrę animę ſtabilẽ: & per eã ſatis ru minatã aſcendere ad cognitionẽ eius di uinę maieſtatis. Quibus addo, pro omniũ excellentiſſima via perueniendi ad qualẽ qualem illius ſummi ſummæ Trinitatis myſterij, & perſonarum diuinarũ emana tionis cognitionem eſt cõſideratio eorũ, quæ proxime ſuperiori Corollario conti nentur, per quam ſtolida illa, & pudenda imaginatio eorum, qui generationem fi lij Dei, & proceſſionẽ Spiritus ſancti ima ginantur veluti corporalem exploditur, & longe abigitur, qua in re, multos mul tum errare, nouimus, & in ijs quendam gente Iudęum, & profeſſione Chriſtianũ, qui ab hinc triginta plus minus annis plu rimum in hac alma vrbe valuit, & maxi mis largitionibus, & aſtutijs Officio S. In quiſitionis in Luſitaniæ regna introducẽ do fruſtra obſtitit. Is enim omnes leges, & ſectas expertus ad ſpurciſſimam Maho metis ſectam tandem transfugit, eam, quæ iudæorum eſt, eo exoſus, quod dice ret, nullum Iudæum qui ſibi vir bonus vi deretur, vnquam inueniſſe: Chriſtianam vero, quam dicebat ſibi ex omni alia par te placere, eo reſpuens, quòd firmiter do ceret, & crederet, Deum habere filium; quod ei videbatur impoſſibile, qual e pro fecto, immo impoſſibilium impoſſibiliſſi mum uideri debet ſtolide, nefande, ac hæ retice imaginanti (vt ille imaginabatur) generationem filij Dei eſſe corporalem: poſſibile verò, immo & infinita Dei omni potentia digniſſimum cõtemplanti, gene rationem illam eſſe ter ſpiritualiſſimam, ut ſancta mater catholica Eccleſia Roma na ſancte contemplatur. contemplanti,

20 inquam, & quam ſubmiſſiſſime ſuſcipien ti, & adoranti. Scio item, multos multum ſe profuturos, ſi ſæpe memoria voluerint generationẽ illã filij Dei, qua pater æter nus, vti memoria fęcunda, generat filium, qui eſt ſumma notitia, & imago eius, & productionem illam, qua Pater, & Fi lius producunt Spiritum ſanctum, ſum mum utriuſq; amorem eſſe ſpirituales, & quadantenus ſimiles generationi ſpiri tuali, qua in eſſentia animæ noſtræ me moria fęcunda generat ipſius notitiam, & imaginem, & rurſus illa, & uoluntas eiuſ dem amorem producunt.

Contra dicta errat.

Primo, qui credit non eſſe homini li berum arbitrium, nn. 10.

Secundo, qui credit liberum arbitriũ ſufficere ad benemerendum gratiam de condigno. nu. 11.

Tertio, qui credit angelos, uel animas ſe ſolis ſine accidẽtibus cognoſcere nu. 15

Quarto, qui credit, hominem eſſe im ginem Dei quoad corpus, num. 16.

Quinto, qui credit generationem in diuinis eſſe corporalem. nu. 19.

Quis autem horum

Peccet mortaliter, & ſit hæreticus, & excommunicatus, & quis tantum peccet mortaliter, & non ſit hæreticus, & quis non peccet ſaltem mortaliter, colligitur ex præludio 1. nu. 26. & 17.

De ſumma beatitudine, & ſumma mi ſeria. Prælud. IV.

SVMMARIVM.

1 *Beatitudinis & miſeria æternæ notio magnũ ad pœnitentiam calcar.*

2 *Finis quid, duplex, vltimus, & medius, & quid uterque, & num. 3.*

Finis

2 *Finis multiplex, verus, falſus, cuius, & quo, & quid ſint, & num.3.*
4 *Finis vltimus, & beatitudo idem.*
5 *Beatitudo eſſentialis eſt actus intellectus S. Thomæ, voluntatis Scoto.*
6 *Beatitudo quid ſit, & quotuplex.*
7 *Deus eſt quidquid in eo eſt.*
8 *Beatitudo eſt actus, & non habitus, neque potentia.*
9 *Beatitudo ſine cognitione, & amore Dei eſſe non poteſt.*
10 *Beatitudo vera duplex, perfecta, & imperfecta.*
11 *Beatos non uidere Dei eſſentiam aſſerere hæreticum.*
11 *Beatitudinem perfectam non facit cognitio Dei confuſa, neque demonſtrata, neque fidei, ſed intuitiua.*
12 *Beatitudo perfecta, ut ſecura, & quid imperfecta.*
12 *Paulum, & Moyſen non fecit beatos viſio Dei tranſitoria.*
13 *Dei viſio intuitiua inſeparabilis a gaudio, & dilectione.*
14 *Beatitudo ab omnibus intẽta paucis eſt nota.*
15 *Beatitudo creaturæ obiectiua increata, ſed formalis creata.*
16 *Beatitudinem perfectam viribus naturalibus quæri, aſſerere hæreticum.*
17 *Beatitudo humana duplex, perfecta, & imperfecta.*
18 *Beatitudo imperfecta, quæ magis ad perfectam accedat.*
19 *Beatitudo perfecta ſatiat animum cunctis cupitis, quæ ſunt hæc.*
20 *Miſeria quid, & quotuplex, & eius partium definitio, num.21.*
22 *Miſeriam inferni eſſe interminabilem, eſt de fide.*
23 *Miſeria ſumma quatuor gradus.*
24 *Pœna ſummę miſerorum ſupremi gradus ſeptuplex.*
25 *Beatitudo ſumma, & miſeria ei contraria ſunt explicitè credenda, nu.26.*

1 DE ſumma beatitudine, & ſumma miſeria dicimus ſequentia. Primò, quia vix aliquid aliud magis nos ad verè pœnitendum mouere poteſt, quã earum frequens conſideratio, ideo expedit eas ob oculos hoc in loco proponere. præſertim cum etiam Ethnicus Perſius carpſerit illum, qui ultimum finem, in quem eſt creatus, nõ ſibi proponit, vti ſcopum, in quem ſuas actiones dirigat, per illa verba:

Eſt ne aliquid quo tendis, & in quo dirigis arcum?
An paſſim ſequeris coruos, teſtaque, lutoque.
Securus quo pes ferat, & ex tẽpore viuis?

Cuius quidem finis & ſcopi definitio, & inquiſitio quamplurimorum philoſophorum ingenia fruſtra exercuit. Nec enim plenè ſatisfecit operoſa illa hac de re Ariſtotelis inquiſitio in lib.1. & 10. Ethic. & longe minus verboſa illa Marci Tullij in quinque lib. de finibus bonor. & malor. quæ profecto non ſunt tanti facienda, quanti ego ea olim adoleſcens faciebam, imitatus gloripetas illos, qui malũt ueritatem diſcere per ambages ex Ethnicorum philoſophia obſcura & nubila, quàm recta ex Euangelio claro & ſereno a ſacris doctoribus expoſito.

2 Secundo, quod nuper in Commentario de finibus humanorum actuum ſuper cap. cum miniſter. 23. q. 5. definiuimus ex mente Ariſt. 2. Phyſic. cap. 3. & S. Tho. & aliorum in 2. lib. ſent. diſt. 38. finem eſſe bonum, vel apparẽs, quod propter ſe appetitum facit, vt aliud propter ipſum appetatur. Cuius definitionis declaratione breuitatis ſtudio hic non repetita, ad memoriam reuocamus, quod ibi, nu. 4. diuiſimus finem in ultimum, & medium. Vltimus eſt, qui propter ſe ipſum ſolum amatur. & hic eſt duplex. Alter eſt vere vltimus, & omnium creatorum ſcopus, qui propter ſe tantum. & nõ propter aliud eſt amabilis, qualis eſt ſolus Deus, ut probat S. Th. 1. 2. q. 1. ar. 2. & q. 27. art. 1. quippe q
3 ſuper oĩa eſt diligendus, Deuter. 6. Matt. 22. Marc. 12. & Luc. 10. Alter eſt falſus, quẽ falſi homines pro ſua falſa imaginatione impudentiſſime, ſtolidiſſimeq; tacite vel expreſſe fingunt, & adorant, iuxta illud Apoſtoli ad Philip. 3. *Quorum Deus venter eſt*, qualis erat voluptas Epicureo, in quem Marcus Tullius duos libros præ dictorũ quinq; de finibus bonorũ & malorũ ferè prodegit. Finis medius eſt, qui propter ſe, & propter aliud amatur. qui ẽt eſt duplex. Alter vere medius, ille. ſ. qui uerè eſt propter ſe, ac propter aliud amabilis, quales ſunt virtutes, & honeſta oĩa,

ſecun-

ſecundum Ambroſium lib. 1. officior. Al-
ter falſe medius, ille ſcilicet, qui non po-
teſt eſſe amabilis propter ſe, qualis eſt pe-
cunia. vel non eſt amabilis propter aliud
qualis eſt Deus.

Tertio dicimus, quod etiam ibidem,
nume. 6. diuiſimus finem, in finem cuius,
& in finem quo (licet hæc nomina Cice-
ronianis parum probentur.) Finis cuius
eſt id, in quo eſt ratio boni, finis autem
quo adeptio & poſſeſſio, ſiue vſus, vel frui
tio eius. vt auari finis cuius eſt pecuniæ,
in qua eſt rõ boni, finis vero quo eſt ade-
ptio, poſſeſſio, & vſus eius, vt declarat S.
Th. 1. 2. q. 1. art. 8. & q. 11. ar. 7. & ita finis,
& ſcopus cuius totius humanæ vitæ eſt
ipſe Deus optimus maximus, ſemperque
benedictus, in quo eſt ſumma & infinita
ratio boni, finis vero quo eius adeptio, &
poſſeſſio, ſiue fruitio. Et conſequenter ali-
us eſt finis vltimus noſter cuius, & alius
finis vltimus noſter quo: & quia vltimus
finis noſter cuius, & obiectum beatitudi-
nis noſtræ ſiue beatitudo obiectiua, idem
ſũt, & finis vltimus noſter quo, & adeptio
finis cuius, ſiue beatitudo eſſentialis no-
4 ſtra, et idem ſunt, conſequitur aliud eſſe
beatitudinem noſtram eſſentialem, & ali-
ud eiuſdem obiectum, ſecundum omnes
Catholicos in locis prædictis, præſertim
S. Th. in d. 1. 2. q. 3. art. 1. vbi definit bea-
titudinem eſſentialem eſſe rem creatam,
& factam, obiectum autem eius eſſe Deũ
ipſum increatũ, & rerum oĩum creatorẽ.

Quarto dicimus, quod (vt aliorum opi
niones prætermittam) ſanctus Tho. cum
ſuis aſſeclis, & Scotus cum ſuis diuerſi-
mode definiunt beatitudinem, ſiue finem
vltimum verum quo noſtrum. quoniam
5 ſanctus Th. cenſet eam eſſentialiter eſſe
actum intellectus ſpeculatiui. Scotus aũt
eſſe actum voluntatis. Vterque tamque
ait, eam eſſe actũ potentiæ maximæ intel-
lectiuarum, & ſanctus Tho. eam putat eſ-
ſe intellectum. Scotus autẽ voluntatẽ. de
qua tamẽ differentia, quæ ſolam theoriã
reſpicit, & non praxim, quo nos animum
in hoc opere intendimus, cuiusque nihil
refert an hoc, vel illud teneamus, pa-
rum curandum cenſentes ſequimur in de
finienda beatitudine opinionem ſancti
6 Thomæ quæ receptior videtur. Quibus
addimus, quod beatitudo, & beatitas tem
pore Marci Tulli Ciceronis videbantur
nomina duriuſcula, ſed ea vſus emollinit
& generaliter ſumpta videntur ſignifica-
re omnem rei volitæ poſſeſſionem, iuxta
illud vulgo iactatum: *Beatus qui poſſidet.*
Et quia non ſolum res vere bonas, ſed et
malas, quæ aliqua ratione apparent bonę,
velle ſolemus, beatitudo diuidi poteſt
in veram, quæ definiri poteſt eſſe poſſeſ-
ſio veri boni: & in falſam, quæ communi
ter definitur eſſe poſſeſſio boni tantum
apparentis, iuxta illud Regij Prophetæ,
Pſal. 134. *Beatum dixerunt populum, cui hęc ſũt: Beatus populus cuius dominus Deus eius*
quorum quidem prius ad falſam, poſte-
rius vero ad veram pertinere ait ſanctus
Antoninus in 4. par. ti. 7. c. 4. §. 1.

Quinto dicimus, quod beatitudo vera
diuidi poteſt in ſummã, quæ eſt ſummum
bonum, ſiue vltimus finis verus, vel poſ-
ſeſſio eius, & in non ſummam, quæ eſt
poſſeſſio boni non ſummi. Beatitudo rur-
ſum ſumma in increatã, & creatam. Bea-
titudo increata eſt ipſemet Deus optimus
maximus, qua ratione eſt infinita ſui ip-
ſius cognitio, & fruitio. Cum omnis ope-
7 ratio Dei, & quidquid eſt in Deo, ſit ip-
ſemet Deus, qui ſe ipſo ſolo ſimpliciſſi-
mo cognoſcit & amat ſe, & omnia alia, vt
probat ſanctus Thom. communiter rece-
ptus 1. parte, quæſtio. 3. per totam, & de
ſimplicitate Dei, articulo quinto, & 6. &
quæſt. 14. de ſcientia Dei, artic. 4. quæſt.
20. de amore Dei, art. 1. Beatitudo vera
ſumma creata generaliter ſumpta defini-
ri poteſt iuxta mentem prædicti ſancti
Tho. eſſe cognitio intellectiua Dei cum
fruitione eiuſdem.

8 Dixi: Cognitio, pro genere, ad inſinuã-
dum, quod beatitudo eſſentialis creata eſt
operatio, ſiue actio, vel actus, & non po-
tentia, non habitus, neque alia vlla vir-
tus animæ partis intellectiuæ, vel ſenſiti-
uæ, vt probat S. Tho. 1. 2. q. 3. art. 2. aſſerẽ-
te philoſopho. 1. & 7. Ethi. fœlicitatem, ſi-
ue beatitudinem eſſe operationem ſecun
dum virtutem perfectam.

9 Dixi, intellectiua, ad inſinuandum, ꝙ
beatitudo eſt operatio præſtantiſſimæ po
tentiarium animæ, quæ eſt intellectus, ſe-
cundum ſanctum Tho. quem ſequimur,
& ad ſignificandum, quod beatitudo non
poteſt eſſe in parte ſenſitiua, vt loculen-

ter demonſtrat ibidē lib.3.contra gent.c. 33. Contrarium enim eſt hæreſis, de qua Alfonſus Caſtrenſis lib.3. aduerſus omnes hæreſes verbo, beatitudo.

Dixi: Dei, ad excludendas omnes cognitiones aliarum rerum, etiam eas, quibus diriguntur actus omnium uirtutum moralium. actus item, & cognitiones pertinentes ad prudentiam, & ad cognitionē oīum aliarum artium, in quibus non conſiſtere beatitudinem non ſolū probat, ſed & demonſtrat Angelicus Doct. ubi ſup. c.34.35.& 36. Immo neque in vlla cognitione, quamlibet ampla, omnium ſubſtantiarum ſeparatarum, ſeu angelorum, ſiue quia illa non poteſt haberi ſine Dei cognitione, vt idē Angelicus Doct. vbi ſup. & mirabiliter in lib.4.c.41. 42. & 43. demōſtrat, ſiue quia etiam ſi abſque illa haberi poſſet, tamen ſine illa non ſufficeret ad hoc, vt eſſet beatitudo, per ea, quæ idē auctor ibidem cap.44. adducit.

10 Dixi, Cum fruitione eiuſdem, quia cognitio, quæ Dei fruitione caret, non poteſt eſſe beatitudo, quæ utranque cōprehendit, vt inf. patebit, quare cognitiones illæ, quas multi theorice (ſine ulló amoris affectu) differentes cōcipiunt de Deo non ſunt beatitudo, quippe quibus nō ineſt fruitio, quæ eſt inhæſio rei per amorē propter ipſam ſolam conceptum, vt tradit S.Thom. communiter receptus 1.2. q. 11. art.1. & 3. & quæſt.12. art.2.

11 Sexto dicimus, quod beatitudo ſumma creata eſt duplex. altera perfecta, imperfecta altera. Perfecta eſt cognitio Dei intellectiua, intuitiua, perpetua cum fruitione eiuſdem, producēte ſummum gaudium ac delectationem, & ſacietatem omnium deſiderabilium.

Dixi, Cognitio Dei intellectiua, eadē ratione, qua in definitione beatitudinis in genere.

12 Dixi: Intuitiua, ſiue viſiua, tum ad confutandum errorem Armeniorum, aſſerentium beatos non intueri Dei eſſentiam. quod hæreticum eſt per ea, quæ tradit Alſonſus Caſtr.lib.3. aduerſus omnes hæreſes, verbo beatitudo. in princ. tum ad confutandum errorem Peguinorum, dicentium poſſe quem in hac uita eſſe perfecte beatum, & ab exercitio uirtutum abſolutum. qui damnatur in cle. ad noſtrū. de hære. tum quia nulla cognitio citerior illa poteſt dici beatitudo perfecta eſſentialis. Non quidem illa confuſa, & cōmunis, quæ ferè cōiter omnibus hominibus ineſt, ſiue quia Deum eſſe ſit per ſe notū, ſicut alia demonſtrationis principia, ſiue quod verius exiſtimat S.Tho. 1.par.quæſ. 2. art.1.& 2.& 1.lib.ſent.d.3.q.1.art.2. quia euidenti rōne demonſtratur, præſertim illa, qua homo videns res naturales certum ordinē ſeruare (cum ordo abſq; ordinatore non conſiſtat) percipit aliquem eſſe ordinatorem earum, vt pulchre deducit S. Thom. vbi ſupra, & lib.1. cont.gent.cap. 12. 13. & 14. Non etiam illa, quæ per demonſtrationem habetur, licet altior ſit prædicta communi. tum quia licet per eā oſtendatur Deus eſſe immortalis, æternus, incorporeus, omnino ſimplex, unicus, & alia huiuſmodi, vt præfatus author in prædicto lib. contra gent. multis capp. dilucide oſtendit, per eam tamen non peruenitur ad cognoſcendum, Deum eſſe commune bonum, poſſibile communicatu omnibus hominibus, quibus inſitum eſt beatitudinis deſiderium, neq; ad cognoſcendū multa alia prędicata de Deo. tum quia perfecta beatitudo omnem miſeriam excludit, & cognitioni prædictæ multiplex miſeria, & error adiūgi poteſt, vt palā eſt. tū per alia, quæ profundè tradit S.Tho. vbi ſup.c.37. Non item ſufficit illa cognitio, quæ per fidem habetur, licet ſit longe certior, purior, & amplior, quam prædictā, quæ per demonſtrationē contingit, tum quia beatitudo eſt perfecta humani intellectus cognitio, & cognitio fidei ex parte intellectus eſt imperfecta, quia per eā non capit perfecte id, cui credendo aſſentitur, tum quia beatitudo (cum ſit ultimus finis) tranquillat, ſiue quietat naturale deſideriū, & cognitio fidei non tranquillat, imò accendit, & inflammat eam habentem ad uidendum illud, quòd credit, & amat. cum quiſque, quod credit & optat, deſideret videre. tū per alia, quibus idem auctor id concludit vbi ſupra cap.44.

Dixi: Perpetua, quia trāſitoria, de qua qui eam habet, non eſt certus perpetuo eſſe duraturam, non ſufficit, qualis fuit illa Pauli, qua in raptu uidit Deum, 2.Cor. cap.12. vbi hoc lect.2. declarat S. Tho. &

qua

qua etiam Moyſes uidit eum, ſecundum Aug.cap.12. ſuper Gen. ad litteram. quæ non fecerunt eos beatos: immo remanſerunt viatores, vt Ioan. Maior poſt alios dixit in proœ.1. lib.ſent.q.1. Eſt enim de neceſſitate beatitudinis certitudo perpetuitatis eius, ut late probat S. Thom.1. 2. q.5.art.4. & lib.3. contra Gentiles, c.61. & 62. & 4. & cont. gent. cap.92.

13 Dixi: Producẽte ſumm.ũ gaudiũ, & delectationẽ, ad ſignificandũ, hoc eſſe inſeparabile ab illa cognitione, ſiue intuitione Dei beatifica. Nemo enim põt habere ſummum bonũ, qđ eſt intuitio Dei, abſq; ſumma delectatione, vt tradit idẽ S.Tho. 1.2.q.4.ar.1.& 2.ex viſione enim Dei cauſatur tanta delectatio, ut qui Deum videt, nulla delectatione indigere poſſit, vt ipſe ait vbi ſupra. art.1.

Dixi: Sacietatem omnium deſiderabilium, ad maiorem declarationem præfati gaudij, & delectationis, & ad ſignificandũ, quod nulli beatorum deeſt aliquod bonum deſiderandum; cum habeat ipſum bonum infinitum, quod eſt bonum omnis boni, ſecundum Aug. epiſt.56. & 13. de Trin. c.7. relatum vbi ſupra a ſancto Thom. quæſt.5. art.2.

Beatitudo vero imperfecta eſt cognitio Dei intellectiua, non intuitiua, perpetua, cum fruitione eiuſdem.

Dixi: Non intuitiua perpetua, ad differentiã perfectæ beatitudinis, quæ requirit, ut proxime dictũ fuit, illud utrunque; & quia donec ad illam perueniat, ſemper creſcere poteſt, contra alium errorem, damnatum in clem.ad noſtrum. de hære.

14 Septimo dicimus, quod iure quis mirari poteſt, ut inquit B. Auguſt.in lib.13. de Trinitate, c.4. quod cum omnes homines naturaliter deſideremus cõſequi beatitudinem illam, & fœlicitatem æternam; cumque omnes ob oculos eam habere debeamus, vti ſcopum, in quem noſtras actiones tanquam ſagittantes ſagittas in metam dirigamus, vt ait philoſophus a Catholicis receptus, in 1. Ethic. pauci tamen collatione aliorum ſatis eã explicite nouerunt, & noſcunt. Siquidem cum illa (præſertim perfecta) nequeat ſatis cognoſci, nec percipi abſque catholicæ fidei lumine, pauciſſimi gentilium, et philoſophorum, ad iuſtam, & perfectam cognitionem peruenerunt, & perueniſſe, pauci quoque Chriſtianorum collatione aliorum eam, ſaltem ſatis explicite noſcunt, & pauciores iuſtam nauant operã ad eam cognoſcendam, & ob oculos habendam perfectam, & exercendam imperfectam, per quam tandem perueniamus ad perfectam illam omnibus uotis ſemper deſiderandam.

15 Octauo dicimus, quod, licet obiectum beatitudinis, ſiue beatitudo obiectiua, & ultimus finis cuiuſuis beatitudinis, qui ipſemet Deus eſt, ſit res increata, iuxta illud Symboli Athanaſij, *Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus*, beatitudo tamen ipſa, qua quis formaliter eſt beatus, res creata eſt, ut poſt, & ante alios concludit S.Th.1. 2.q.3.art.1. & quæſt.26. art.3. eſt enim qualitas quędam creata in potentia intellectiua, qua Deus clare, & facie ad faciem cognoſcitur, ſi eſt perfecta, per ſpeculum uero in ænigmate, ſi eſt imperfecta, vt ait Paulus 1. ad Cor.13.

Nono dicimus, quod neque beatitudo formalis perfecta, neque imperfecta eſt ipſa anima, neque ulla eius potentia, neque ullus habitus, vel uirtus eius, etiam charitas, etiam cõſummata in patria, ſed neq; eſt gratia ipſa gratum faciens, (ſiue teneamus cum ſancto Thom. eſſe aliam a charitate, quod ſignificat clemen.1. §. fi.de ſum. Trin.& fide cath. ſiue cum Scoto eſſe eadẽ) ſed neque eſt aliquod aliud bonum, vel opus operatum, manens extra operantem, ſed eſt operatio, non quidem tranſiens in exteriorem materiam, qualis eſt ſectio, & uſtio, quæ non perficit agentem, vt ait philoſ.9. Metaph. ſed manens intra ipſum, qualis eſt intellectio, & (ut ita dicam) uolitio, ſeu uoluntas, quæ perficit agentem, ſm eundem.

16 Decimo dicimus, quod inter productionem beatitudinis perfectæ, & imperfectæ plurimum intereſt. Perfecta enim nullatenus poteſt produci ab intellectu creato uiribus eius naturalibus, neque gratuitis, quamlibet magnis, ſine illo admirabili gloriæ lumine, iuxta illud Pſal. 35. *In lumine tuo videbimus lumen*. quod Deus ipſe ſua infinita bonitate indit intellectui beati, quo eleuatur, & augetur virtute ad illam admirandam operationem

clare videndi Deum, immenſo lumine reſplendentem, vt probat S. Thom. ſup. cap. 55. cum Magiſtro & omnibus alijs in 4. lib. ſentent. diſtinct. 49. quin & in dicta clem. ad noſtrum. de hæret. declaratum eſt, hæreticum eſſe dicere cõtrarium; vbi gloſ. in verb. non indiget, aſſignat rationem deſumptam ad litteram ex S. Thom. vbi ſupra. Imperfecta uero poteſt produci abſque illo gloriæ lumine in gradu quidem infimo virib. naturalibus animę, quibus peruenit ad cognitionẽ, & fruitionẽ Dei confuſam, vel claram per demonſtrationem eius exiſtentiæ, & bonitatis, in altiore uero gradu addito dono fidei, & ſpei informis: in maximo autem addito dono mirabili charitatis & gratiæ ſuperna bonitate infuſę, qua aĩa fit Deo grata, & ad perfectam beatitudinem accepta. & de hac quidem imperfecta beatitudine, quæ eſt principium, vel via, vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ, intelligendæ ſunt omnes ſcripturæ utriuſque teſtamenti, appellantes aliquos uiatores beatos ſecundum mentem omnium catholicorum in locis pręcitatis. Cuius modi ſunt, Pſalm. 1. *Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorum.* 31. *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates.* 40. *Beatus qui intelligit ſuper egenũ & pauperẽ* 118. *Beati immaculati in uia, qui ambulãt in lege domini.* 127. *Beati oẽs qui timent dominum, qui ambulant in vijs eius.* & octo beatitudines euangelicæ Matth. 5. & Luc. 6. & aliæ innumeræ.

Vndecimo dicimus, quod Euangelia, & Epiſtolæ catholicæ, & Symbola appellantia beatitudinem vitam æternam, non ſignificant, illam eſſe ſubſtantiam, & eſſe viuentis, ſed prædictam beatificã, & æternam operationem uiuentis. ſola. n. beatitudo Dei eſt ipſius eſſe. Boetius item dicẽs, li. 3. de cõſol. Philoſ. proſa 2. in princ. quod beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, non definit beatitudinem per genus, ſed per effectũ, ſcilicet quod beatitudo perfecta cauſat ſtatum nullius boni egentem, ut ſentit S. Tho. 1. par. q. 26. art. 1. & 1. 2. q. 3. art. & 3. in dicta diſt. 49. q. 2.

17 Duodecimo, qđ licet beatitudo Dei ſit ipſemet Deus; quia eius eſſe, vt prædictum eſt, ſua eſt operatio, beatitudo tñ perfecta creata, ſiue angelorum, ſiue hominũ eſt operatio ab eorũ ſubſtantijs, & eſſe diſtincta, contra hæreſim, de qua Alfonſus Caſtr. vbi ſupra verbo, beatitudo. in prin. non tamen eſt interrupta, ſed ſempiterna, qua ſemper, & æternum unietur ei, ut ſupra nu. 11. eſt declaratũ, quo confutatur hæreſis Origeniana, de qua Alfonſus vbi ſupra poſt Aug. in lib. de hæreſibus ad Quoduultdeum, cap. 42. 43. & 52. de ciuit. Dei, cap. 20.

18 Decimotertio, quod humana beatitudo eſt duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta eſt, quæ ſupra eodem nu. 11. definitur: quæque nulli põt contingere in hac vita, vt declaratũ eſt per conciliũ Viennẽ. clemen. ad noſtrum. verſiculo quarto. de hæretic. Qm̃, ut ait Ariſtot. 10. Ethicor. & ultimo Metaphyſicor. non põt eſſe perpetua, & ſine interruptione, tũ eſus & potus, tũ ſomni, & aliarũ actionum neceſſariarum. Imperfecta uero eſt, qua homo in hac vita per cognitionẽ, & contemplationẽ Dei, adiũcto amore, cõiungitur eidẽ, q̃ tãto magis ad perfectã accedit, quanto minus interrũpitur. quo nomine vita contẽplatiua plurimũ ſuperat actiuã, q̃ multo magis interrumpitur, iuxta illud teſtimonium Chriſti Luc. 10. *Maria optimam partem elegit.* nulla tñ cognitio Dei, quantumlibet intenſa, & quãtalibet fide, ſpe, & charitate comitata, & cõtinuata, in hac uita poteſt dici perfecta, ut prædictũ eſt. Cui cõſonat illud Phathenices Marianæ.

Felices quicunque iſtis à Syrtibus altam
Viſuri pacem ſunt in loca tuta recepti.
Nam neque mens ullam ſecus eſt habitura quietem,
Neglectos ſenſura dies, nec dulcia ſæcla.

Et illud Iob. cap. 13. *Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs.* at nemo poteſt eſſe ſimul miſer, & beatus, vt ſupra dictum eſt.

19 Decimoquarto, quod hæc beatitudo ſumma & perfecta, quæ eſt intuitio, & uiſio Dei, implet cumulatiſſimè, etiam ante iudicium finale, (ut definit concil. Flor. ſub Eugenio Quarto, de quo per Alfonſum ubi ſupra) omne deſideriũ cuiuſlibet generis omnium bonorum hominĩ à natura inſitum, iuxta illud pſalm. 102. *Qui replet bonis deſiderium tuum.* Et illud pſal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Oĩa .n. quæ homo naturaliter deſiderat,

redu-

reducuntur ad ſcientiam, aut ad uitæ rectitudinem, aut ad honoris ſublimitatē, aut ad famæ celebritatem, aut ad ſui conſeruationem. at omnia prædicta cumulatiſſime, affluentiſſimeq́ue confert prædicta, quā credimus & ſperamus, uiſio beatifica. Siquidem, ut egregie deducit ſanctiſſimus, qui ea nunc fruitur Aquinas, in præallagato lib. 3. contra Gentiles, c. 63. confert primo omnium generum, & ſpecierum, & uirtutum, & totius ordinis uniuerſi, & omnium, quæ ſunt in rerū natura ſcientiarum. Secundo, ut in omnibus, & per omnia uoluntas ſit recta, & per omnia pars hominis inferior, parti ſuperiori ſubijciatur, & omnia ratio gubernet. Tertio, honoris ſublimitatem, quia te nus beatus, Deo ſeculorum ſummo regi unitus, ipſe quoque merito rex dicitur, iuxta illud Apoc. 20. *Regnabunt cum Christo*. Quarto nominis, & famæ celebritatem non ſolum apud homines, quorum opinio falli poteſt: ſed etiam apud ipſummet Deum, angelos, & ſanctos eius, ita ut in ſacra ſcriptura merito dicatur gloria, iux. illud pſ. 83. *Gratiam & gloriam dabit dominus*. Quinto, diuitias, iuxta illud pſal. 111. *Gloria & diuitię in domo eius*. Sexto ſummam uoluptatē, iuxta illud ps. 10. *Inebriabūtur ab ubertate domus tuæ, & de torrente uoluptatis tuę potabis eos*. Septimo ſui conſeruationē, iux. illud Iſa. 25. *Non eſuriēte, neq; ſitiēt, & nō percutiet eos æſtus, nec ſol*. & illud Apoc. 22. *Absterget Deus oēm lachrymā ab oculis eorū, & mors ultra nō erit, neq; luctus, neq; clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt*. quæ quidem oia confirmantur, eo quod (ut Iſa. c. 64. & Paulus 1. Corin. cap. 2. inquiunt) *Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec i cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe*. Qđ paulo magis explicans B. Aug. in ult. lib. de ciu. Dei c. ult. i prin. relatus a S. Ant. in 4. par. ſum. tit. 7. c. 7. §. 10. ſic ait: *Quanta illa fælicitas, ubi nullū erit malū, nullū latebit bonū: uacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnib*. & paulo poſt. *Quid eſt .n. aliud quod per Prophetā dixit: Ego ero illorū Deus, & ipſi erūt mihi plebs, niſi ego ero unde ſatietur, ego ero quæcunq; ab oībus honeſte deſiderātur, et uita, et ſalus, & uictus, et copia, et gloria, et honor, et pax, et oia bona?* & paulo inferius in fine. *Ibi uacauimus, et uidebimus, uidebimus, et amabimus, amabimus, & laudabimus*, iuxta illud (addit B. Anton.) Pſ. 83. *Beati qui habitant in domo tua, in ſæcula ſeculorum laudabunt te*. Et quamquam non oēs erunt pares in gloria, ſicut nec fuerunt pares in merito: quia alius alio clarius Deum uidebit, & Deo copioſius fruetur. iuxta illud Io. 14. *In domo patris mei manſiones multæ ſunt*: & illud Pauli: *Sicut ſtella a ſtella in claritate differt*. quo cōfutatur error Iouiniani cōtrarius, ut tradit Alphonſus Caſtr. pręcitato lib. 3. aduerſus omnes hæreſes, uerbo Beatitudo, hæreſi 7. poſt Conc. Florē. ſupra citatum, ante quod clarius S. Tho. receptus. 1. 2. q. 5. artic. 2. omnes tamen omnino omnibus cōcupitis replebuntur, ſatiabuntur, & tranquillabuntur.

20 Decimoquinto dicimus. q. ſicut malū eſt duplex, uerum, & apparens: ita miſeria eſt duplex, uera, & apparens. Vera eſt paſſio ueri mali: apparens uero paſſio mali apparentis tātum; qualis eſt paſſio uinculorum phrenetico, & fames eſurienti otioſo, quæ ipſum ad bene operandum incitat. c. non omnis. 5. q. 5.

21 Decimoſexto dicimus, quod miſeria eſt paſſio carentiæ uiſionis, & fruitionis Dei, quæ diuiditur in perfecte ſummam, & imperfecte ſummam: ſicut & beatitudo ſumma, ut ſupra diximus. Miſeria perfecte ſumma eſt miſeria carentiæ uiſionis, & fruitionis diuinæ, comitata æterno ſenſus cruciatu, & omnium malorum genere.

Dixi: Miſeria pro genere. Dixi: Carentiæ uiſionis, ac fruitionis ad differentiam aliarum mille miſeriarum, quas in hac miſera uita patimur, Dixi. Cum cruciatu, ad excludendam carentiam uiſionis Dei, quam ſæpe patimur in hac uita ſine cruciatu, immo aliquando cum uoluptate. iuxta illud Prou. 2. *Lætantur cum maleſecerint, et exultant in rebus peſſimis*. relatū in c. quam ſit graue. de exceſſ. prælar.

Dixi: Aeterno, ad excludendam miſe-
22 riam exiſtentium in Purgatorio, quorū cruciatus eſt temporarius. e. cū Marthæ. §. tertio loco. de celeb. miſſ. & c. animæ. & c. pro obeuntibus 13. q. 2. & ad damnandum errorē Origenianorum, & aliorum, aſſerentium, præfatam miſeriam aliquando terminandam. de quo poſt.

Augu. in lib. de hæreſibus ad Quod uult deum c.43. Alph ſ. Caſt.lib.aduerſus oēs hæreſes,uerb. Beatitudo, hæreſi 3.& lib. 8.uerbo, Infernus, hæreſi 2.

Dixi, ſenſus, ad excludēdam miſeriam decedentium cum ſolo peccato originali, qui pœnam quidem patiuntur damni, hoc eſt carentiæ uiſionis Dei, ſine tamen aliquo cruciatu.c.maiores. §.uerum quidem de baptiſmo. & c.firmiſſime. de conſecrat. diſt. 4. & tradit ſanctus Tho. in 3. lib.ſenten.diſt.23.q.2.art.1.quæſtiuncula 2.& in 4.diſt.45.quæſt.1.art.3.

Dixi: Omni omnium malorum, ad explicandam illam ter horrendam pœnam, quam patiuntur decedentes in peccato mortali, qui perfectè ſummam miſeriam patiuntur, & ad confutandam hæreſim quæ habet, uerũ infernum eſſe in hac uita, & nõ in alia. de qua per Alfonſum ubi ſupra, uerbo, infernus, nullus.n. cruciatus in hac uita eſt eiuſmodi, ut palam eſt.

23 Miſeria imperfectè ſumma eſt miſeria carentiæ uiſionis, & fruitionis Dei, ſine cruciatu, ſaltem ſenſus, qualis eſt miſeria decedentium cum ſolo peccato originali. qualis eſt item exiſtētium in Purgatorio, immo & illa uiuentiũ, qui nullã cognitionem Dei coniunctam cum fruitione eiuſdem habent, qui ore, uel opere ſunt de numero inſipientium, qui dicunt, in corde ſuo (ut inquit Regius Propheta Pſal.52.) non eſt Deus.

Decimoquinto dicimus, quod ex prædictis infertur, eos ſolos, qui locati ſunt in inferno illo loco, in quo, teſtante Iob capitu.10. nulla eſt redemptio, eſſe in ſupremo gradu miſeriæ perfectè ſummæ, qui uerò in loco, quem Limbum puerorum uocãt, in gradu eis proximo, qui autem in Purgatorio, in tertio, qui autem adhuc uiuentes nullam Dei optimi maximi cognitionem & fruitionem habent, in quarto. Porro miſer & infelix quiuis ſupremi gradus iure dicere potuit, cũ infectus mortifero peccato decederet, iuxta illud Iob 10. *Vadam, & nõ reuertar ad terram tenebroſam, & opertã mortis caligine, terram miſeriæ; & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.*

24 Ex quo elogio prolixe colligit beatus Antoninus in 2. par.tit.5.c.3. ſextuplicē pœnam, quarum ſumma, paucis additis, & multis detractis eſt, quod prima eſt carcer æternus; ſitus in loco infimo turpiſſimo, & obſcuriſſimo, in quem omnis fæx elementorum effundetur, quem nõ poteſt non ſumme horrere anima nobiliſſima, ad altiſſimum, idemque nitidiſſimum & ſplendidiſſimum cœli empyrei palatium creata, ut Rex delicatiſſimus carcerem ſqualore, & pædore ſordentem non poteſt nõ maxime horrere.

Secunda eſt priuatio uiſionis intuitiuæ Dei parentis omnigenam lætitiam, quam S. Chryſoſt. tanti faciebat, ut diceret, malle ſe mille alias pœnas infernales pati, quam ea æternum priuari.

Tertia, ignis ille ardentiſſimus, quo adeo infelices ardebunt, ut illi ſoli pœnæ nulla martyrum tormēta æquari poſſint, teſte Aug. in §.fin. de pœn. diſt.7.

Quarta, deſperatio, nulla umquam, dum Deus erit Deus, conſolatione, refrigerio, nec redemptione leuanda. Sicut enim ſummè perfecta beatitudo omnem excludit miſeriam, ſic ſummè perfecta miſeria nullam conſolationem admittit. Quia, quod operatur oppoſitum in oppoſito, operatur propoſitum in propoſito. capit. ſciendum.8.q. 1. & leg.ſi contra tabulas.ff.de uulg.& pup. & tradit S. Thom. de malo.q.70.art. 6.& q. 13. art.4.

Quinta, tenebræ, tum exteriores denſiſſimæ, quæ nullo ſolis radio, nulloque ſplendore ignis, qui licet, ibi plurimus ſit, eſt tamen obſcuriſſimus, attenuãtur; tum interiores, quib. adeo cœcantur, ut Deum putent iniuſtum: & ſciētia hic q̃ſita, & ꝑ mortē plurimum aucta, quæ beatis eſt ſolatio, eis ſit maiori ſupplicio, dum per eam clarius cognoſcunt, quantæ beatitudinis damnum ſua culpa patiantur, unde uermis ille ſæuè corda eorum corrodens, & lanians numquam intermoriturus oritur, Iſa.66.

Sexta, ſocietas cacodæmonum, & continua cum eis conuerſatio, quorum aſpectus adeo eſt terribilis, ut quidam uir ſanctus, teſtante beato Antonino, ubi ſupra, unius ſolius aſpectu fere exanimatus poſtea in ſe reuerſus teſtaretur, malle ſe fornacem ignis ardentem ingredi, quam iterum eum uidere.

Septima,

Septima confuſio, vt.n.habet prædictũ elogiũ, ibi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. horror, inquã, clamorũ blaſphemiarũ; lamentorum, eiulatuum, Deo ſibiipſis, & ſocijs, tam cacodæmonibus, q̃ alijs infelicibus maledicentiũ, maleq; precantiũ, quibus confunditur illud innumeris noĩbus lamentabile regnum.

25 Decimoſexto dicimus, quod omnes orthodoxi debemus ſub pęna peccatĩ mortiferi credere nõ ſolum impliciter, ſed ẽt expliciter vitam æternã, & mortem æternam. Qm̃ omnes ſub prædicta pœna tenemur explicite credere articulos fidei, ut ait S.Th.2.2.q.2.art.5.& 6.quem oẽs probant, vt minimum eos, quos ſancta catholica Romana Eccleſia ſolẽniter celebrat, ſm eundem vbi ſup.ar.7.& hunc articulũ de vita æterna, & morte æterna illi contraria non ſolum celebrat per finem ſymboli Apoſtolorum, quo illa uiitur, & Nicęni & Athanaſij, ſed ẽt per feſtum particulare omnium defunctorum, poſtridie feſti omniũ Sanctorum, & per miſſas defunctorum, & alia multa diuina officia.

26 Decimoſeptimo dicimus, expertos aſſerere, nihil ferè magis mouere hoĩes ad peccata præterita plãgenda, & alia in poſterũ non cõmittenda, q̃ frequens & intẽſa beatitudinis, & miſeriæ prædictarũ, earumq; æternitatis meditatio. quod ſatis probat illud Eccl.7. *Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Dnæ.n.illę ſunt bona pars illorũ nouiſſimorũ, & earundẽ eiuſmodi meditatio pars nõ minima exercitij cuiuſdã illuſtriſs. Religionis, quo breui eius nouitij perducunt ad iuſtũ voluptatũ, vanitatum, & cupiditatũ contẽptum, & ad pium amorẽ & cultum Dei, angelorũ ſanctorum, & ſanctarum, præſertim principis omnium illorũ glorioſiſſimæ virginis matris Mariæ, q̃ nobis ea impetret, ſemperq; conſeruet. Amen.

De paſſionibus, habitibus, virtutibus, & vitijs animæ rationalis. Prælud. V.

SVMMARIVM.

1 *Paſſio animæ quid, & nulla proprie in appetitu intellectiuo.*

2 *Paſſiones principales quatuor, & aliæ quot, & quæ.*

3 *Paſſiones ſex in appetitu concupiſcibili ſenſitiuo; & quinque in iraſcibili. & earum ſubordinatio, nu.4.*

4 *Bonum abſolute conſideratum obiectum potentiæ concupiſcibilis, & conſideratum vt arduum potentiæ iraſcibilis.*

5 *Paſſionum aliæ bonæ, aliæ malæ ſuapte natura.*

6 *Et quæ bonæ, & quæ malæ in ſe, & ſuo genere, & 7.*

7 *Paſſiones animæ oẽs eſſe morbos, falſum.*

8 *Auctorum dicta de paſſionibus animæ ut interpretanda.*

9 *Dubijs, & non claris eſſe locum coniecturis.*

10 *Paſſionum ſacra confeſſio qualis eſſe debeat.*

11 *Confeſſarius confitentem paſſiones quid monebit,*

12 *Habitus quid, & quotuplex, nu.13.*

14 *Virtus quid, & vt non repugnat peccato.*

14 *Vitium quid, & vt non repugnat merito.*

15 *Peccatum mortale vt ſolum charitati repugnat.*

1 DE paſſionibus, habitibus, virtutibus & vitijs animæ rationalis dicimus ſequentia. Primo, quod paſſio animæ eſt motus appetitiuæ virtutis ſenſibilis, in imaginatione boni, uel mali, ſm Damaſcenum lib.2.c.22. circa princ. relatum a S.Th.1.2.q.22.art.3. Ex quo infertur, qđ paſſiones proprie nõ ſunt in appetitu intellectiuo, & uoluntate ſuperiori, quatenus diſtinguitur ab appetitu ſenſitiuo, & inferiori eiuſdẽ, licet inueniantur in eo motus præuenientes deliberationẽ cõformes motibus appetitiuæ uirtutis ſenſibilis, iuxta mentẽ S.Th.in d.1.2.q.17.ar.7.

2 Secundo dicimus, quod paſſiones principales ſunt quattuor, duæ potentiæ cõcupiſcibilis, ſcilicet gaudium, & triſtitia, & duæ potentiæ iraſcibilis, ſpes ſcilicet & timor, iuxta illud Seuerini Boetij 1. de conſolat. Philoſoph. metro vltimo.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adſit;
Nubila mens eſt,
Vinctaq; frenis,
Hæc vbi regnant.

Et iuxta illud Parthenices Marianæ, li.4.

Quattuor aduerſis miſcentur vt æquora ventis.
Heoo, Zephyro, Libyco, gelidoque Aquilone.
Sic totidem noſtras ingenti turbine mẽtes
Subuerti furijs, pectusq; in prælia mitti.
Spes leuat arrectos, metus alto à vertice fluctus,
Deijcit, hinc animum pulſat furibunda voluptas:
Inde dolor, fluctus ceu fracti fluctibus altum
Clamore ingeminat, picẽis abſcõdita nimbis.
Nec radios fundit ratio, nec vela gubernat.

3 Tertio dicimus, q̃ gaudiũ eſt de bono pſenti, triſtitia de malo præſenti, ſpes de bono futuro arduo, timor de futuro malo arduo, vt exprimit S.Th.1.2.q.25.ar.4. Eſt aũt vna paſſio, q̃ non habet contrarium, niſi priuatiue, vel per ceſſationem ab ea, puta ira. iraſci.n. non eſt aliud contrariũ proprie, q̃ miteſcere, & ab ira ceſſare, ſm philoſophum, 2. Rheto.c.3. declaratum a S.Tho. vbi ſupra q.23.art.4.in cor.q.

Dixi aũt quattuor eſſe principales paſſiones ſignificãdo, eſſe alias minus principales. ſunt.n. oẽs vndecim, vt tradit S. Anton.2.par.tit.6.c.2.in princ. Sex quidẽ in potentia concupiſcibili, amor. ſ. & odiũ, deſiderium, ſeu concupiſcentia, & fuga, ſiue rectius renuitus, aut refutatio, & gaudiũ, ſiue delectatio, & triſtitia, ſiue dolor. In iraſcibili aũt quinque, ſpes. ſ. & deſperatio, timor, & audacia, & ira, cui vt paullo ſuperius diximus, nulla alia paſſio opponitur. Illæ vero ſupradictæ quattuor ea rõne dicunt̃ principales, quia ſunt fines & ſcopi aliarũ paſſionũ. quod cũ ordine, & ſufficiẽtia illorũ colligitur: præſuppoſito, quod obiectũ potentiæ appetitiuæ concupiſcibilis eſt bonũ, vel malũ abſolute conſideratũ, obiectũ vero iraſcibilis bonũ, vel malum arduum, ſiue difficile, conſideratum ſub ratione arduitatis, vel difficultatis, vt tradit S.Tho. 1.2.q.23. art. quem ſubtiliter defendit ibi Caiet. contra ſubtilem Scotum, quãuis quoad animæ ſalutẽ parum referat, vtrũ illorum ſequamur.

4 Quarto dicimus, q̃ ex prædictis colligitur præfatarũ vndecim paſſionũ ordo, & q̃ quattuor prædictæ ſunt principaliores ſic: Bonum abſolute conſideratũ cauſat in potentia appetitiua quandam complacentiam ob cõformitatem & aptitudinem, quam habet ad illam, quæ eſt amor, ſiue prima paſſio amoris, bonũ aũt, amatum, & nondũ habitum cauſat deſideriũ adipiſcendi illud, quod eſt ſecunda paſſio deſiderij, ſeu concupiſcentiæ: bonũ vero deſideratum iam adeptũ, ſiue obtentũ parit in appetitu quietem quandam ex ipſo bono adepto, q̃ eſt tertia paſſio, videlicet delectatio. Econtrario aũt malum cognitum cauſat diſplicentiam ob ineptitudinẽ, vel contrarietatem, quã habet ad appetitum, q̃ eſt paſſio quarta odij cõtraria paſſioni amoris. malum vero cognitum, & exoſum, nondum acceptum, vel (vt ita dicam) nondum ventũ, generat fugã, uel (vt clarius loquar) reſpuitionem, uel latinius renutum, ne eueniat, quæ eſt quinta paſſio contraria deſiderio. malũ aũt iam acceptum, ſiue ventũ cauſat triſtitiã, uel dolorem, quæ eſt ſexta paſſio, contraria gaudio, & lætitiæ. quæ ſunt ſex paſſiones potentiæ appetitiuæ cõcupiſcibilis. In potentia uero iraſcibili ſunt quinque: nam bonũ apprehenſum, vt arduum & difficile pp bonitatem, quæ habet aptitudinẽ, & conformitatem ad appetitum, generat ſpem, quæ eſt prima paſſio iraſcibilis: Idẽ aũt ſperatum ut quæſibilem nondũ adeptum generat fiduciam, uel audaciã, quæ eſt ſecunda paſſio iraſcibilis, & ecõtrario malum apprehenſum, ut ineuitabile generat deſperationẽ, quæ eſt tertia paſſio potentiæ iraſcibilis, cõtraria ſpei, ſm S.Th. 1.2.q.23.art.2.in cor.q. & q.40.art.4. Malum aũt futurum apprehenſum, ut euitatu difficile generat timorem, quartã iraſcibilis potentiæ paſſionẽ, contrariã fiduciæ, & audaciæ ſm eundem S.Th.d.q.35. art.1. Quinta vero paſſio potentiæ iraſcibilis eſt ira, quæ generatur frequenter ex malo iam accepto, q̃ non habet contrarium, ſm Aquinatem, præcitata 1.2.q.23. art.3. Quia bonũ arduum iam adeptum non parit paſſionẽ vllam in iraſcibili, ſed gaudiũ in potentia concupiſcibili, quia deſinit habere rationem ardui. Dixi aũt, frequenter iam naſci ex malo accepto, qm̃ frequenter naſcitur triſtitia ſola, quæ pertinet ad potentiam concupiſcibilem.

Quarto

5 Quarto dicimus, q̄ ꝓfatarũ paſſionũ ali
quot ẽt per ſe in genere conſideratę dicũ
tur bonæ & aliquot malæ. Bonæ quidẽ,
ut B. Aug. in lib. 9. de ciui. Dei, c. 5. ait, mi-
ſericordia ad virtutẽ pertinet, & miſeri-
cordia, quatenus eſt dolor, ſiue triſtitia de
aliena miſeria, ẽ paſſio, vt declarat S. Th.
2.2.q.30.ar. Ariſt. itẽ in 2. Eth. ait, verecũ
diã eſſe paſſionẽ laudabilẽ, q̄ ſpẽs q̄dã ti-
moris ẽ, vt belle declarat Angelicus doct.
6 1.2.q.42.ar.4. quia ſicut quidã actus exte
riores conſiderati in ſuo genere, ſiue ex
obiecto ſuo dicunt boni, vt dare eleemo-
ſynã, & ſubuenire proximo, c. venerabili-
bus. §. fi. de ſent. excõ. & tradit late idem
Angelic. doct. in præcit. 1.2.q.18.art.2. ita
paſſiones q̄dã, q̄ ſunt de obiecto ſuo gene
re bono, quales ſunt miſericordia, q̄ eſt
q̄dã triſtitia de malo proximi, & verecun
dia, q̄ retrahit a turpitudine, merito ĩ ſe,
& ſuo genere ſunt bonæ. Malæ aũt ſunt ĩ
ſe, & ſuo genere quædã paſsiones, illæ. ſ.
quæ ſunt de obiecto ſuo genere malo, cu-
iuſmodi eſt gaudiũ de malo alieno, & tri-
ſtitia de bono alieno. Sicut ẽt quidã actus
exteriores in ſe, & ſuo obiecto ſunt mali,
ut capere alienũ, & percutere proximũ,
iuxta doctrinã S. Th. in d. q. 18. ar. 8. Quæ
aũt ſint bonæ, & malæ, mox dicet. Neq;
obſtat opinio Stoicorũ, q̄ hẽt, oẽs paſsio-
nes eſſe malas, & aĩæ morbos, & perturba
tiones. Qm̃ illa opinio eſt falſa, aut certe
intelligẽda de paſsionibus rectę rõni diſ-
ſonantibus, aut eã preuenientibus, ut de-
clarat S. Th. in d. q. 24. ar. 2. in corpo. q.
7 Quinto dicimus, q̄ ex ijs infertur. Pri
mo, nõ oẽs paſsiones eſſe bonas, neq; oẽs
malas, ut Stoici docuerunt, ſed alias eſſe
bonas, illas. ſ. quæ rectæ rationi conſonãt,
& alias malas, illas. ſ. quæ illi diſſonãt. De
amore bono eſt illud Prouc. 29. *Qui amat
ſapientiã, lætificat patrẽ ſuũ*. De malo aũt
illud Eccle. 10. *Nihil eſt iniquius, quã ama
re pecuniam*. De deſiderio bono eſt illud.
Pſal. 118. *Cõcupiuit aĩa mea deſiderare iu-
ſtificationes tuas in omni tẽpore*. De malo
aũt illud Pſal. 111. *Deſideriũ peccatorũ pe
ribit*. De bono gaudio, ſiue lætitia illud
Matth. 25. *Intra in gaudiũ domini Dei tui*.
De malo autem illud Iob 20. *Gaudiũ hypo
critæ eſt inſtar pũcti*. De bono odio eſt il-
lud Pſal. 118. *Iniquos odio habui*. De malo
illud Pſ. 108. *Odiũ pro dilectione mea*. De
deſperatione bona eſt illud 1. Reg. 23. *De-
ſperauit Dauid poſſe euadere*. De mala aũt
illud. Eccl. 27. *Denudare amici myſteria de
ſperatio eſt aĩæ infidelis*; De triſtitia bona
eſt illud Mar. 14. *Triſtis eſt aĩa mea vſque
ad mortẽ*. De mala autem illud Eccl. 14.
Felix vir, qui nõ habuit animi triſtitiã. De
bona ſpe, ſiue fiducia eſt illud Pſ. 13. *Quo-
niã dominus ſpes eius eſt*. Et illud Prou. 3.
Habe fiduciã in domino. De mala autẽ il-
lud Prouer. 15. *Spes impiorũ peribit*. De ti-
more bono eſt illud Eccl. 1. *Initium ſapien
tiæ timor domini*. De malo illud Pſal. 13.
Illic trepidauerũt timore, vbi non erat timor.
De ira bona illud Pſal. 4. *Iraſcimini, & no
lite peccare*; De mala aũt eſt illud Pſ. 36.
Deſine ab ira, & derelinque furorem; Qui-
bus addo, quod malarũ aliæ ſunt morta-
liter malæ, illæ. ſ. quibus frangitur lex, cu
ius fractio eſt mortalis, & aliæ venialiter
tantum, illæ ſcilicet, quibus frãgitur lex,
cuius fractio eſt venialis tantum.
8 Secundo infertur, oẽs textus, tam Bi-
bliorum, q̃ canonum, & legum, oĩa item
dicta ſacrorum doctorũ, & ẽt Ethnicorũ
generatim ſignificantium, non eſſe aman
da, neque deſideranda temporalia, neque
de illis adeptis gaudendum intelligi debe
re de amore, deſiderio, & gaudio inordi-
naris, ſeu rectæ rationi diſſonis. Illa aũt,
q̄ hñt non eſſe odio habendum proximũ,
nec fugiendũ, nec de morte, alijsve malis
acceptis contriſtandum, nunq̃ iraſcendũ,
intelligenda ſunt de odio, fuga, & triſtitia
inordinatis, ſeu rectæ rationi diſſonis.
Ex quo infertur, proculdubio excuſari
poſſe à nota hæreſeos eos, q generaliter
aſſerunt, non eſſe timendum, aut non eſſe
ſperandum in homine ſine timore ſeruiẽ
do dño Deo noſtro, non eſſe timendũ dia
bolum, procurandam eſſe mentis ſecurita
tem, & id genus alia. qm̃ hæc omnia pñt
eſſe aliquo reſpectu ordinata, ſiue rectæ
rationi conſona, & conſequenter bona, &
catholica. & in dubio generale uerbum,
9 quod ad bonum ſenſum, & malum trahi
poteſt, interpretandum eſt in bonũ, l. in
ambigua. ff. de legib. c. 2. de reg. iur. c. 1. de
iure iur. li. 6. l. merito. ff. ꝓ ſoc. & l. ſi ꝓcu-
rator. ff. de cond. indeb. Dixi ſupra gñali-
ter, nullatenus declarãdo ſe loq̃ de inor-
dinato: nam, ſi id faciat, in illo ſenſu malo
ſunt accipiẽda, quia in claris nõ eſt locus
conic-

coniecturis.l.continuus. §. cum ita.ff. de verbor. obligat.

10 Tertio infertur quiddam confeſſarijs quotidianum,videlicet,quod pęnitentes multi confitentur, ſe habuiſſe p̃ſatas paſſiones, amoris, odij, ſpei, deſperationis, gaudij,triſtitiæ,timoris, & iræ, &c.& non declarãt ſatis, an habuerint eas bene, vel male ordinatas,neq; qui declarãt habuiſſe illas inordinatas,ſatis declarãt quanta fuerit earũ inordinatio,vt iudicari poſſit an peruenerint ad culpam mortiferã , & conſequenter admoneri poſſint , & debeant, vt de illis tanquam de mortalibus doleant.i. vt ita doleant,quod proponãt firmiter nunquam ſe admiſſuros ſimiles, iuxta ea,quæ infra c.1. nu.2. & c. 2.nu.5.

11 notantur.Quare pęnitens,qui ſic generatim & confuſe cõfitetur hmõi paſſiones , interrogãdus eſt, nũ oẽs illæ,vel q̃ illarũ fuerint tãtæ,vt mouiſſent eũ, ad uolendũ potius trãſgredi legẽ ad peccati mortiferi pęnã,obligantẽ,q̃ deſiſtere a proſecutione hmõi paſſionis,amoris,odij,gaudij,lętitiæ,triſtitiæ,vel ſpei,& fiduciæ,timoris, & iræ,niſi cõfeſſarius ex qualitate pſonę, vel modo confitendi tacite cõijciat paruitatem,vel magnitudinem malitiæ,vel vanitatis earum, vt frequenter coniiciunt.

12 Sexto dicimus,quod habitus animę eſt qualitas ſtabilis,inhærens eſſentiæ ipſius, vel alicui potẽtiæ eius,inclinans eã ad aliquid agẽdum. Dixi,qualitas,pro genere, quia omnis habitus eſt qualitas, non tñ econtrario omnis qualitas habitus, vt docet Ariſt. in prædicamento qualitatis.

Dixi:Stabilis,ad differẽtiam actus,qui eſt tranſitorius,vt infra præl.6.nu.1. dicetur.Dixi,Inhęrens,ad ſignificandũ,quod non eſt anima,neque aliqua ſubſtãtia per ſe ſubſiſtens,ſed quoddam accidẽs, quod poteſt ſubiecto adeſſe,& abeſſe,ſine illius corruptione,ſecundũ Porphyriũ in prædicabilibus.Per quod reprobatur opi.Magiſtri dicentis in 1.lib.ſen.d.17.& lib.2.d. 26.gratiam eſſe ipſummet Spiritum ſanctum. & hæreſis Lutherana , quæ habet gratiam non eſſe inhęrentem,contra cle. 1. §. fin.de ſum. Tri. & fin. cat.& tradita per S. Tho.communiter receptum in 1. q.110. articu.1. & eundem & Scotum, & alios omnes in d.17.& 26.& contra Concilium Trid. ſeſſ.6. can.11.

Dixi, eſſentiæ ipſius, ad includendum gratiam gratum facientem , quæ ſecundũ opinionem S.Th.inhæret eſſentiæ animę, qua regeneratur,& fit conſors diuinæ naturæ iuxta illud 2.Petr.1.*Vt ſimus conſortes diuinæ naturæ.* declaratum per eũdem S.Tho.1. 2.q.50. art.2.

Dixi,Vel alicui potentiæ,inclinans eã ad aliquid agendum ad includendum omnes habitus alios a prædicta gratia,qui ſecundum eundem non inhærent eſſentiæ animæ,ſed potentijs eius,quas diſponũt, inclinant,& impellũt ad aliquid bene uel male agẽdum , quod colligitur ex eodem S. Thom. in 1. 2. quæſt.49. artic.2. & ex Ariſt.2. Ethic.

An autẽ habitus gratiæ, & habitus charitatis diſtinguantur re,vt ait S. Th. cum ſuis aſſeclis in dicta 1.2.q.110.ar.3.in 3.p. q.7.art.1.an vero ratione tãtum,vt ſentit Magiſter, & affirmat Scotus cũ ſuis in 2. lib. ſenten. diſtin.26. & an charitas inhæreat plus animę potentię differenti re ab ea,ſed inſeparabili.vt ait Sanctus Tho.an ipſi animæ,vt alij,de quibus eſt Ioã. Maior.3.lib.ſent. d.diſ.q.1. non tracto,quoniam,quoad animæ ſalutem,nihil refert, an hoc,vel illud teneamus.

13 Septimo dicimus,quod habitus eſt duplex infuſus,& acquiſitus.Infuſus eſt,quẽ benigniſſimus Deus ſolus infundit,vt p̃batur in cle.1.§.fi. & in c.maiores,in fin. princ.de baptiſm.& tradit S.Th.communiter receptus 1.2.q.51.art.4.Acquiſitus autem eſt, qui producitur ab actibus frequentatis . ita quod actus eſt cauſa partialis habitus acquiſiti,vel aucti, & cõtrario,habitus eſt cauſa partialis producendi nouos actus ſimiles illis,per quos eſt genitus,vel auctus,vt colligitur ex S.Th.1. 2. q.51.art-4.& q.49.art.2. & 3. qui in art.4. probat neceſſitatem habituum.

Octauo , quod duplex eſt habitus acquiſitus bonus, & malus . Bonus eſt, qui producitur ab actibus bonis,malus autẽ, qui ab actibus malis .

14 Nono dicimus,quod virtus eſt habitus animæ bonus,uitium autem habitus animę malus tũ per illud Aug.li.de perf.iuſ. circa fin.4. ratiocinationis. relatum a S. Thom. 1. 2. q.71. art.1. *Virtus eſt qualitas, quæ facit bonum habentem,vitium autẽ qualitas , ſecundum quam malus eſt animus*

mus.tum quia vitium eſt contra naturam hominis quatenus hõ eſt,vt probat Angelicus doctor in præcitata q.71.ar.2.qui in ar.3.concludit, actum malum priorẽ eſſe ſimpliciter habitu malo,quamuis ſecundum quid (eo quod vitiũ eſt diuturnius) ſit peius actu malo, & vitioſo,& in art.4. concludit,actum malum, qui eſt peccatũ compati ſibi uirtutẽ,ſicut & actus bonus compatitur ſibi vitium.quamquam peccatum mortale nõ poteſt eſſe ſimul cũ charitate regina virtutũ,quæ eſt gratia gratũ faciens,vel ab ea inſeparabilis, quæq; eſt habitus oĩum longè nobiliſſimus à Deo ſupernaturaliter infuſus , licet poſsit eſſe cum fide,& ſpe informibus , ut ibidem S. Thom.tradit,& Conc.Triden. nuper definiuit,ſeſſ.6. cap.14. & num.28.

De actu humano , ſiue morali animæ humanæ. Prælud. VI.

SVMMARIVM.

1 *Actus humanus,& moralis idẽ,et quid ſint.*
2 *Voluntarium ſimpliciter,& ſecundum quid.*
3 *Omiſſio pura quid .*
4 *Violentum quid, & in quo à metu differat .*
5 *Metu facta regulariter valere , ſed reſcindi poſſe,niſi &c. num.5.*
6 *Sacramenta,quæ metu facta valent .*
7 *Violẽtus nullus eſt actus elicitus,ſiue ĩterior.*
8 *Voluntas,etiam à Deo,non cogitur violẽter .*
9 *Metu factum reſcinditur,non autem blanditijs extortum.*
10 *Ignorantia, quæ facit actum non eſſe humanum.*

1 DE actu humano , ſiue morali dicimus ſequentĩa. Primo,quod ea,quibus in beatam vitam , vel mortem æternã ab adultis mentis compotibus itur , ſunt actus humani,ſiue morales,ſecundum S. Thom.receptum in 1.2.quæſt.6. art.1. & alios in 2. lib.ſent.diſtin.25.& 26.Definitur autem actus humanus,ſiue moralis eſſe actus hominis trãſitorius,& volũtarius perfectè, ac ſimpliciter, vel omiſſio eius .

2 Dixi:Trãſitorius,ad differentiam habituũ qui ſunt qualitates ſtabiles, & permanẽtes,iuxta Ariſt.in pręd.qualit.Dixi:voluntarius , ad excludendũ actus hominis omnino violẽtos,qui ſunt illi,quorũ principium eſt ab extrinſeco, paſſo non conferente vim,ideſt,eo qui patitur,non opitulante neq; iuuante, qualis eſt is , quo homo per vim abſolutã facit, vt oblatio thuris,quę per manum violẽter ab alio ad id adactam idolo fit,c. presbyteros. 50. diſt.

3 Dixi : Perfectè,ad excludendum actus puerorũ,amentium, & ſubitò ex ſola imaginatione abſq; deliberatione,more brutorũ,agentiũ, quorum actus,& ſi ea parte ſint voluntarij, quia propter finem (ſaltẽ imperfecte cognitum) aguntur,non tamẽ ſunt perfectè voluntarij,quia non agũtur propter finem ſatis perfectè cognitũ , eo qđ nõ aguntur ob finem cognitum ꝑp rationem,& proportionẽ,quam habet finis ad id, quod propter illũ agitur, qđ ſolius iudicio, & rõne vtentis eſt, vt pulchre de more docet Angelicus doctor ĩ 1.2.q.ar.2.

Dixi. Simpliciter, ad includẽdos actus factos metu , qui licet non ſint ſm quid voluntarij , ſunt tamen ſimpliciter tales ſm eundem S.Th.in eadem q.6.ar.6. Dixi: Vel omiſſio,ad cõprehendẽdam omiſſionẽ,per quam id,quod quis poteſt,& debet agere,agit,iuxta eundẽ vbi ſupra,art. 3.ex quo,& altero Th.ibidẽ colligas,tria requiri ad hoc, vt omiſſio cuiuſpiã ſit purè voluntaria,videlicet,quod poſſit,& debeat facere,& non velit, negatiuè tantũ , ideſt quod neq; velit, neq; nolit . Nam ſi nollet agere,ideſt,haberet nolitionem,ſiue voluntatem non agendi,non eſſet tam actus omiſſionis,quàm commiſſionis .

Secundo dicimus,quod ex ijs infertur. Primo rõ decidendi principij.32.q.5. quatenus habet, nihil peccare illam cuius oĩno renitentis virginitas violatur , quia imo, vt beata Lucia , relata ibi à Gratiano,dixit eam duplicant ad coronam.

4 Infertur ſecundo , quod actus (etiam metu factus) eſt actus humanus,quia eſt voluntarius ſimpliciter,licet ſit inuoluntarius, ſecundum quid, ut ait Aquinas in 1.2. q.6. & probatur in c.merito.15.q.1. quatenus habet , eum qui metu alicuius mali facit aliquid , velle illud , licet non propter ſe,ſed propter aliud.In qua re inſignis quidam Theologus in quadam epiſtola ad me ſcripta , & inſigniſſimus Decius in l.velle,ff.de regulis iuris,lapſi fuerunt, quatenus dixerunt, metu facta non

eſſe

eſſe ſimpliciter voluntaria, ſed ſecundum
quid tantum. Ratio ſiquidem diuerſitatis
inter violenter, & metu factum', illa eſt,
quod violenter dicitur, cuius principium
eſt ab extrinſeco, paſſo non conferente
vim, ſiue non adiuuante. l. 1. ff. quòd met.
cau. quæ habet, vim eſſe rei maioris im-
petũ. cui reſiſti non poteſt, vt tradit Ange
licus doctor 2. 2. q. 175. ar. 1. ad 1. qualis eſt
thurificatio ſupradicta. quod autem metu
fit, licet ab extrinſeco impulſionem ha-
beat, paſſiuũ tñ, ideſt qui cõpellitur, con-
fert vim, & adiuuat, quia cõſentit, d. c. me
5 rito. & l. 2. ff. quod met. cau. Et ita factum
per vim purã, nec meritũ, nec peccatũ eſt,
neq; prodeſt, neq; nocet quoad vllum fo-
rum, quia non eſt actus humanus, factum
autem metu, quia eſt actus humanus, põt
aliquando eſſe meritum, & (vt plurimũ)
prodeſt, & nocet quoad utrumq: forum,
quamuis regulariter reſcindi poſſit, vt re
ſoluit gl. recepta in c. abbas. de his, quæ
vi met. niſi quoad ſacraméta characterem
imprimentia, quoad quæ non poteſt re-
ſcindi, c. maiore. §. item quæritur. de ba-
ptiſ. & eius eff. & niſi quo ad ea, quæ libe-
ram, & ſpontaneam voluntatẽ requirũt,
vt matrimonium. c. cum locum. de ſponſ.
& votum. c. 1. de ijs, quæ vi, met. quia illa
metu facta nihil valent, & ſine vlla reſciſ-
ſione ſunt inualida, ſiue nulla.

6 Infertur tertio, qđ nullus actus uolun
tarius elicitus, ſiue interior, põt eſſe vio-
lentus: nã nullus talis fit, paſſo non confe
réte vim. Voluntas enim, ſiue anima velle
potens, non poteſt abſolutè cogi, ſiue per
vim præciſam ad actũ à ſeipſa eliciendũ,
ideſt, ad volendum, aut nolendum, vt pul
chre probat S. Th. 1. 2. q. 6. art. 4. Nã, vt ibi
ad 4. ait, etiãſi moneatˉ, & cogatur à Deo
ad volédum, non patitur violentiam, quia
ipſa confert vim, & adiuuat, dũ vult, & ita
non fit, paſſo nõ conferente vim. & conſe
quenter non eſt violentũ per ſupradicta.

7 Infertur quarto, quod nullus actus, neq;
interior, neq, exterior definit eſſe inuolũ
tarius, eo quod producatur per concupi-
ſcentiã plurimũ impellentem animum ad
volédum, immo eſt magis voluntarius, ſe
cundũ S. Th. in d. q. 6. art. 7. Quę põt eſſe
recta & noua rõ, quare blanditiæ faciunt,
vt actus p eas factus reſcindi poſſit, ſicut
metus. & quod licet teſtm̃ metu factũ non
valeat. l. fi. ff. ſi quis aliquẽ. teſtamentũ tñ
vxoris blando ſermone mariti procuratũ,
valet. l. fi. C. eod. & d. l. fi. ff. ſi quis aliq.

8 Infertur quinto, q̃ actus factus p ignorã
tiam aliqñ eſt actus humanus, & aliqñ nõ
& quidẽ eſt actus humanus, regulariter,
non eſt autem humanus, qñ tria concur
runt. Quorum primum eſt ignorantia il
lius rei, quam quis non tenetur ſcire. Sẽ-
cundum, quod nõ ſit affectata, ſeu deſide
rata, uel procurata. Tertiũ, quod ſit talis,
ſine qua nõ fieret actus, quia hæc tria ef-
ficiunt inuoluntariũ. Quę pulchre deter
minat Angel. Doct. in 6. q. 6. art. 1. & pro-
batur in c. 2. de conſtit. & c. ignorantia. de
reg. iu. lib. 6. & c. fi. 37. diſt. & melius §. no
tandum. 1. q. 4. ſub cap. turbat. cum eis ad
notatis per gloſ. & doct.

Infertur deniq; ſexto, actũ humanum
non eſſe habitum, quia hic eſt ſtabilis, il-
le autem, ut dictum eſt, tranſitorius. hic
impellit eum, cui hæret, ad actus ſibi con
uenientes: ille vero nõ, vt ſatis colligitur
ex cle. 1. § fin. de ſum. Trin. & fid. catho. &
Card. Imolen. ibidem.

De actu humano, ſiue morali bono, qui eſt meritũ, & malo, qui eſt peccatum. Prælud. VII.

SVMMARIVM.

1 *Meritum quid, & quotuplex.*
2 *Gratia gratum faciens quid, & quanti ualoris, num. 3.*
3 *Bona in peccato mortali facta quantum proſunt.*
4 *Actus humanus malus, & peccatum morale idem.*
5 *Peccatum morale quid, late.*
6 *Lex æterna quid, & quid ei contrarium.*
6 *Omiſſio pura cur dicitur factum negatiuè.*
7 *Verba illa, dictum, factum, & concupitum, quomodo accipiantur.*
8 *Definitio hæc peccati cur eligitur.*
9 *Peccatum, & delictum in propoſito idem.*
10 *Peccatum originale, quomodo voluntarium.*
11 *Peccatum ueniale qua ratione uere peccatũ.*
12 *Peccata omnia eſſe mala, quia prohibita ut defendatur.*
13 *Peccatum non eſt vitium, & quibus conſtat, nume. 14.*

Pecca-

15 *Peccatum ut aliud eſt in genere entis, & aliud in genere moris.*

16 *Actus manens idem in genere entis nunc bonus, nunc malus.*

17 *Actus nullus ſimul bonus, & malus, etiam diuerſa ratione.*

18 *Bonis in agendis ne ſint mala, magna cura adhibenda.*

19 *Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum eſſe.*

20 *Confiteri peccatum mentis ſine operibus nõ ſufficit. ſed contra ſic.*

21 *Peccatum non eſſe reatum. licet aliquando ſic vocetur.*

21 *Reatus quid proprie, & ad quid transfertur.*

22 *Reatum pro obligatione ad pœnam eſſe filium peccati, & triplicem, nu. 23.*

23 *Actionis mater obligatio.*

24 *Otioſum omne malum.*

24 *Circunſtantia cuius defectu omnis actus ſit malus.*

25 *Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem.*

1 DE præfatis mẽbris actus moralis dicimus multa. Primo, ꝙ actus humanus, ſiue moralis diuiditur in bonũ, & malum, & quod bonus eſt, qui nulla lege ob ſe, neque ob ſuas circunſtantias prohibetur & appellatur meritum ſecundũ mentem ſancti Thom. communiter recepti 1.2.q.14.art.6.

2 Secundo, quod meritum eſt duplex. Alterum ſimpliciter, ſeu de condigno. Alterum ſecundum quid, ſeu de congruo. Meritum ſimplex, ſiue de condigno eſt, quod meretur gratiam, & gloriam, & vitam æternam. Quod definiri poteſt eſſe actus humanus, bonus, factus ab eo, qui habet gratiã Dei gratum facientẽ. Cuius meminit gl. in §. ſi. clc. 2. de ſum. tri. & fid. cath. verbo, omnibus. Quæ gratia gratum faciens definiri poteſt, eſſe donum Dei ſupernaturale, infuſum a Deo creaturę rationali, quo eſt illi ad vitam æternã accepta, ex mente S. Tho. 1.2.q.110. & 111. & Sco. & aliorũ in 2. lib. ſent. diſt. 26. & 27.

3 Meritum autẽ de congruo, ut S. Th. in d.q.114.art.6. & alij multi loquuntur, ſiue meritum ſecundũ quid, ut ipſemet S. Th. ibidẽ nominat, eſt actus humanus bonus, factus ab aliquo extra gratiam Dei exiſtente, cui de quadam congruitate, & ſecũ quid debetur aliqua merces ſpiritualis, vel temporalis, vt ſentit gl. c. quidam. de pœn. & remiſ. q̃ ponit illos duos ſenarios.

Quæ cum mortali bona fiunt, dant bona terræ.

Cor faciunt humile, minuunt tormenta gehennæ.

Cui eſt alias ſimilis in c. quærat. §. quod autem de pœn. diſt. 3. vbi nuper, nu. 2. addidimus aliquos fructus vltra eos, quos ſcripſimus infra, in c. 27. nu. 270. qui fructus licet magnæ ſint in ſe vtilitatis, collati tamen cum gratia gratum faciente, & gloria æterna, ei reſpõdente, adeo parui ſunt, ut in c. nihil. de conſec. diſt. 5. dicantur, nihil prodeſſe, cum tamen de fide ſit, prodeſſe ad multa, ut dictum eſt, & ſatis definit Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 7. & can. 7.

4 Tertio dicimus, quod licet verbũ, peccatum, generaliter acceptum, vt docet S. Thom. 1. par. q. 63. ar. 1. ſignificet oẽm deuiationẽ, uel declinationẽ a rectitudine operi debita, ſiue in naturalibus, ſiue moralib. iuxt. Ariſt. 2. Phyſ. vbi monſtra naturæ vocat peccata, in propoſito tñ ſolum accipitur pro deuiatione in moralibus, qualis eſt oĩs actus moralis malus, ſiue peccatũ morale. Definitur aũt peccatum morale aliter a varijs, ex oĩbus aũt definitionib. quas poſt ueteres auctores tradit Magi. cum S. Th. & alijs recentioribus in 2. lib. ſent. d. 35. & in 1.2.q.71.art.6. & alij alibi, illã eligimus, quã magnus ille Aug.
5 tradit in 2. lib. contra Fauſtum, c. 27. quæ non latuit gl. in c. ille Rex. de pœn. diſt. 3. Videlicet peccatum eſt dictum, factũ, aut concupitum contra legem Dei æternam, tum quia clarior, & uſitatior eſt, tũ quia conuertitur cũ ſuo definito. Nam cuicunque conuenit definitum, peccatum, conuenit ẽt definitio, & ẽ cõtrario. vt per infra dicenda patebit. Nã lex ęterna, ut idẽ Aug. ait in lib. 1. de libero arbitrio c. 6. & poſt eum Angel. doct. 2.2.q.91. art. 1. eſt ſumma ratio Dei, quæ iam inde ab æterno cuncta ordinauit, & poſt mundũ creatum omnia gubernat, iuxta illud Poetæ.

Quidquid habet Phlegeton, quidquid caua viſcera terræ.

Quidquid habet pelagus, quidquid ſecat aera pennis.

Feciſti ſolus, totumq; opus ipſe gubernas.

Et ita, quidquid eſt cõtra legẽ,& rationẽ
naturalem, eſt cõtra legem ęternam licet
non econtrario,quidquid eſt cõtra legem
æternã,ſit contra legem,& rationẽ natu-
ralẽ,qualia ſunt, q̃ ſuper naturalibus ob-
uiãt, & fere omnis hęreſis,blaſphemia,&
6 ſimilia, quod docet Angelicus Doctor in
d.q.91.ar.fi.& late iuxta,ac ſubtiliter enu
cleat alter Tho. ibid.

Nõ obſtat primo,quod prędicta pecca-
ti definitio non uidetur conuenire puræ
omiſſioni,quę,ut prędictũ eſt ſupra præl.
6.nu.3.ſaltẽ tribus concurrentib.eſt actus
humanus malus, & peccatum, & tamẽ nõ
eſt dictum,factum, aut concupitum.Nã li
cet illa omiſſio non ſit dictum factum,aut
concupitum affirmatiuum, eſt tamẽ nega
tiuum, eſt namque nõ dictum,quod debe
bat dici,non factũ,quod debebat fieri,vel
non cõcupitum,quod debebat cõcupiſci.
Quoniam affirmatio, & negatio reducun
tur ad idem genus, ut in hac ſpecie tradit
Aquinas in 1.2.q.71.art.6. & probatur p
l.ſi mora.ff.ſolu.mat. quę uõ factũ, quod
debebat fieri, uocat factũ, ut ibi adnota-
uit gl.Ibi enim Iuriſcõſultus appellat fa-
ctum omiſſionem traditionis dotis facien
dę mulieri. Et gl.recepta ibi p Bar.Alex.
& alios in l.2.ff.de verb.obl.ait, diuiſionẽ
illam Iuriſconſulti, qua diuidit ſtipulatio
nem de faciendo,& dando,cõprehendere
etiam ſtipulationem de non faciendo, &
non dando.

7 Nõ item obſtat ſecũdo,quod res dictæ
actę,aut concupitę nõ ſunt peccata, quia
illa uerba definitionis,dictum,factum, &
concupitum,non accipiũtur pro illis reb.
ſed pro ipſis actibus dicendi, faciẽdi, & cõ
cupiſcendi,ſeu uolendi eas,hoc eſt pro ip
ſa dictione,factione,& ut ita dixerim,cõ
cupitione, ſeu uolitione, uel latinius vo-
luntate, quod poſt alios Gabriel recte in-
tellexit in d.q.35.q.1.

8 Nõ obſtat tertio,qđ iſta definitio Aug.
relata a Gratiano 1.15.q.1 videlicet, pec
catum eſt uolũtas retinendi,uel cõſequẽ-
di,quod iuſtitia uetat,nullam facit mẽtio
nem de dicto,uel facto,cum enim mentio
nem fecerit de concupito,& volũtate,quę
radix eſt malitię dicti, ſeu dictionis,facti,
ſeu factionis,vel actionis,adeo quidem,vt
unum,tantum peccatum cõſtituatur ex il
lis,ut in præl ud.ſeq.dicemus,faciẽdo mẽ-
tionem de uoluntate, ſatis uideri poteſt
feciſſe mentionem de illis, quorum mali
tia pendet ab ea.

9 Non obſtat quarto quod ſecundũ hanc
definitionem delictum eſſet peccatum,&
tamen Aug.in quęſtionibus Leuit. ſignifi
cat,quod peccatũ eſt perpetratio mali, &
ita commiſſio. delictum autẽ deſertio bo-
ni,& ita omiſſio,quod adnotauit gl.i reg.
peccatũ.& reg.delictum de reg.iu.lib.6.&
ante illam Magiſt.in 4.lib.ſenten.diſt.42.
quia ibidem ipſemet Magiſt.dixit,indiffe-
renter apud auctores,omne peccatum no
mine delicti intelligi,& econtrario omne
delictũ nomine peccati, per cap.ille Rex.
de pœnit.diſtin.3. & c.ſi peccatũ. de pœn
diſtin. 1.

10 Non obſtat quinto, quod peccatum ori
ginale infantis, immo & nẽdum nati eſt
peccatũ,& tamen non uidetur eſſe dictũ,
factum,aut concupitum, quia licet nõ ſit
factum, aut concupitum perſonale ipſius
actuale, eſt tamen ſuæ naturæ humanæ,
iuxta dicenda in princ. præl,ſeq.

11 Quarto diximus, q ex prędictis infer-
tur primo, oẽ ueniales peccatũ eſſe pec-
catum, quia ei præfata definitio cõuenit,
tum quia illud appellat peccatum Aug.in
c.unum.§.fi.diſt.25.& Ioã.Chryſoſt. in c.
de quotidianis. de pœn. diſt.3.tum,qa S.
Tho.1.2.q.6.art.1. omnem actũ inordina
tum,& uitioſum appellat peccatũ.at inter
omnes cõuenit, omne peccatũ ueniale eſ-
ſe actum inordatum. tum,quia Mag.cum
eo S. Th. & alij in 3. lib.ſen. diſt.35.& 42.
præſupponit ueniale peccatum cõprehen
di ſub uerbo, peccatum,quod ab Aug.ubi
ſup.definitur eſſe dictum,factum,&c.Cõ-
trarium uero ait S. Bonauentura cum ali
quot alijs in d.diſt. 42. uidelicet peccatũ
ueniale nõ eſſe contra legẽ,ſed præter le-
gem.Cui cõſonat etiam Angelicus Doct.
ibi.q.1.art.4.& 1.2.q.78.ar.1.& cõtra gẽt.
c.49.dicẽs, quod diuiſio peccati in morta
le, & ueniale,nõ eſt diuiſio generis in ſpe
cies, quæ ęqualiter participãt rationẽ ge
neris,ſed eſt diuiſio analogi in ea,de qui-
bus prędicatur ſm prius,& poſterius,non
enim,inquit, eſt cõtra legẽ,ſed præter le-
gem.ubi Caiet. nihil nõ facit,quo illum a
telis Durãdi,lib.2.ſen.diſ.43.ubi noſtram
illationem tenet, defendat. Quin & ipſe
Caiet.1.2.q.72.art.5. carpit Scotũ, eo qđ

in

in diſt. 22. eiuſdem 2. libri ſent. dixiſſet, peccatum ueniale non eſſe contra legem æternam, & virtutis. Quæ quidem contentio dirimi poſſe videtur, dicendo, quod altera opinio procedit de contrarietate legis, ſufficienti ad effecutionem æternę vitæ impediendam: altera vero de contrarietate ſecundum quid, quæ ſolum ſufficit ad eam differendam.

12 Infertur ſecūdò, illud celebre elogium, quo nō omne peccatum ideo eſt malum, quia prohibitum, iuxta glo. celebrem, c. ex parte 1. de offic. de leg. intelligendum eſſe de prohibitione humana, non autem de prohibitione legis æternæ, per quam omne peccatum prohibetur, ut ex hac definitione colligitur, & adnotauit S. Tho. in d. art 6. ad 4.

13 Infertur tertiò, peccatum non eſſe vitium, quoniam peccatum eſt, dictum factum, aut concupitum, & ita actus, vt ſupra dictum eſt: vitium autem eſt habitus, ſecundum Marcum Tull. in 4. lib. Tuſcu. relatum a S. Tho. in 1. 2. q. 71. ar. 1. ad 3. q̄ etiam colligitur ex Amb. in c. ille Rex. de pœn. diſt. 3. vbi gl. Io. ſingularis.

14 Infertur quartò, peccatum conſtare ex duobus, videlicet ex ipſo actu, qui eſt quędam res naturalis, & ex tortuoſitate, & (vt ita dixerim) defectu rectitudinis, qua caret, ex eo, quod deuiat, & eſt contra legem, & regulam æternam, quæ carentia appellatur priuatio, inordinatio, tortuoſitas, & deformitas. & quod, quatenus eſt actus, & res, merito dicitur quoddam bonum naturale, iuxta illud Gen. 1. Omnia, quæ fecerat, erant valde bona. Sed quatenus eſt defectus, & priuatio boni dicitur malum, & nihil ab Aug. ſuper Io. qui verbum, nihil, poſitum in illo celebri dicto Io. 1. *Sine ipſo factum eſt nihil*, exponit de peccato. quod non eſt intelligēdū de peccato quoad ipſum actum, quatenus eſt quædā res, ſed de peccato, quatenus eſt inordinatio, & deeſt ei rectitudo, ut poſt, & ante alios declarat S. Tho. in 2. lib. ſent. diſt. 37. q. 1. ar. 3. ubi concludit, non debere dici peccatum eſſe a Deo, niſi cum illa additione, in quantum eſt actus & in quantum eſt quædam res.

15 Infertur quintò, aliud eſſe peccatum in genere naturæ, & prout eſt quoddam ens naturale, & aliud in genere moris, & prout eſt quoddam ens morale. Nam, vt in illatione præcedenti eſt dictum, peccatum eſt aliquid, & bonum, prout eſt ens naturale, & prout eſt ens morale dicitur nihil, & malum. Ex quo ſubinfertur fieri poſſe, quod actus, qui ſit vnus, & idem numero in genere entis, vel naturę, nunc ſit bonus, & paulo poſt malus in genere moris, i. quatenus eſt ens morale. Nā ambulatio qua quis uadit ad Eccleſiam, eſt vna, & eadem res in genere naturæ. at, ſi eam cupit facere ob inanem gloriam, erit mala toto tempore, quo ob eam ambulauerit, & ſi mutata voluntate continuat eā ad Dei obſequium, erit bona, dum ei de alijs requiſitis nihil deſit, vt tradit Aquinas 1. 2. q. 20. ar. 6.

16 Ex quo ſubinfertur, quòd vnus actus, qui eſt ſimplex, & idem numero ſecundum genus entis, & naturæ, poteſt eſſe duplex, & diuerſus in genere moris, puta bonus, & malus, peccatum, & meritum, id quod idem Aquinas probat vbi ſupra. Et quamuis ille de actu ſolo exteriori formet, & proſequatur quæſtionem, non tamen ob id intelligas, contrarium ſenſiſſe de actu interiore, quod ibidem adnotauit Caietan. cuius quotidianum exemplum accipe in actu uolendi comedere carnes, cōtinuatio ab hora, qua licet eas comedere vſque ad horā, qua non licet, q̄ non raro contingit apud infimates in carnis priuio, & apud ſummates paſſim in noctibus quæ præcedunt dies, quibus eſus carniū vetatur, qualis eſt dies Iouis, & quicunque præcedit quattuor Tempora, & Feſtorum Vigilias.

17 Animaduertendum tamen eſt, quod nullus actus pro eodem tempore adęquato poteſt eſſe bonus ſimul, & malus: peccatum, & meritum, etiam diuerſa ratione, quia implicat contradictionem. nam ſi eſt malus, aliqua rectitudo ad bonitatē neceſſaria ei deeſt, & ſi eſt bonus, nulla. Quia bonum conſtat ex integra cauſa, ſe-

18 cundum Dionyſium, c. 4. de diu. nom. id quod affirmat S. Th. 1. 2. q. 2. art. 6. & clarius in 2. lib. ſent. diſt. 40. q. 1. ar. 4. & Ioan. Maior ibid. q. 7. & Caiet. ſuper Matth. c. 6. Quibus (proh dolor) conſequens eſt, bonam operum aliquorum noſtrorū partem eſſe malam, minor. n. pars eſt eorū, quibus nulla deeſt rectitudo, vel obiecti,

vel

vel finis, vel alicuius circunſtantiæ. Quã
obrem magna cura, & ſtudio eſt opus, vt
quæcunque agimus, circunſpecte aga-
mus, ne bona, quæ labore magno ad be-
ne merendum perficimus, parua incuria
perdamus, vel (quod peius eſt) fiant nobis
mala, ob quæ puniamur.

19 Infertur ſextò, quod peccatũ interius,
quo quis peccat, volendo aliquid dicere,
aut facere, & dictum, & factum ipſum ex
terius ſunt quidem plura entia, & plures
res. quo ad eſſentiam rei naturalis. Siqui-
dem alia res eſt exterior actus, & alia in-
terior, ſunt tamen vnum peccatum in ge-
nere moris, quidquid voluit, & reuoluit
ſatis leniter, & inutiliter Ioan Maior in
d. diſt. 42. q. 2. Quoniam, vt eleganter de
more ait Aquinas 1. 2. q. 20. art. 3. actus in
terior & exterior, ei reſpondens, licet ſint
duo in gñe, & eſſe naturæ. in gñe tñ & eſſe
20 morali ſunt vnus. Neque tñ ex hoc infe-
ras ſufficere pœnitenti confiteri peccatũ
interius ſolũ ſine exteriori. Qm̃ oportet
confiteri oĩa peccata mortifera, c. oĩs. de
pœn. & remiſſ. & clarius in c. 5. & can. 6.
ſeſſ. 15. Cõcil. Trid. & conſtat, peccatũ ex-
terius eſſe peccatũ mortiferũ, qñ interius
eſt hmõi, & licet peccatũ interius & exte
rius ſint vnũ peccatũ in gñe moris, ſunt
tamẽ duo in gñe naturę, vt prędictum eſt.

20 Neq; obſtat, ꝙ ſufficit confiteri exterius,
quia, q confitet̃ exterius, implicite cõfite-
tur, interius, ar. l. Labeo. §. Tubero. ff. de ſu
pellect. leg. arg. itẽ c. ꝓterea, de off. deleg.
cũ ſine illo non eſſet peccatũ. Nõ aũt con
tra, qui confitetur interius, vr̃ cõfiteri ex-
terius, cum interius paſſim inueniantur
ſine exteriori, & non concludit hoc adeſ-
ſe, qđ contingit abeſſe. l. neque natales. C.
de proba. & c. in præſentia. eo. ti.

21 Infertur ſexto, peccatum eſſe aliud a re
atu peccati. tum quia peccatũ per prædi
cta eſt dictum, factum, &c. reatus aũt pec-
cati eſt obligatio nata ex peccato ad pœ-
nam ſubeundam, tum quia Magiſt. in 2. li.
ſent. diſ. 42. ait, ꝙ licet aliquando in ſcri-
pturis auctorum verbum, reatus, ſignifi-
cet culpam, & aliquãdo pœnam, id tamen
nõ cõtingit ex originaria verbi ſignifica-
tione, ſed quia, cum reatus ſit quoddã me
dium inter illa, nomẽ eius transfert̃ ad ſi-
gnificãdum extrema. tum quod verbum,
reatus, eſt verbum nouum & incognitum
Marci Tullij ætati, & a Meſſala ſub Au-
guſto Cæſare vſurpatũ, vt docet Quinti-
lianus li. 8. Inſtitutionũ, c. 3. Vſurpatũ, in-
quã, ꝓ ſtatu rei criminis. quod colligit̃ ex
l. ſi qs diutino. ff. de pęn. qđ qđ ibi reuol-
22 uat Accur. Vbi adnotauit Budæus, erro-
re nimio apud Iuriſconſultos ætatis nr̃æ
ꝓ crimine reatũ accipi. Et, q̃uis, iuxta ſen
ſum Budęi, ẽt obligatio ad pœnã nõ dicat̃
ꝓprie reatus, ſed ipſe ſtatus rei, q accuſa
tus eſt, & inter reos receptus: Gregorius
tamẽ in c. ſi peccatũ. de pę. diſt. 1. & Magi
ſter cũ Aquinate, & alijs vbi ſupra pro il-
la obligatione accipiunt. At qa duplex eſt
peccatũ: alterũ mortale, alterũ veniale, c.
vnſi. §. criminis. 25. diſt. ſic duplex eſt rea-
tus. Alter, quo qs obligat̃ ad pœnã æter-
nã. Alter, quo qs obligat̃ ad pœnã tp̃alẽ,
ſm oẽs. Itaq; peccatũ eſt mater reatus, rea
tus vero filius peccati, ſicut obligatio eſt
mater actionis. l. licet. §. ea obligatio. ff.
de procu. & actio filia eius gl. in rub de
actio. inſti. Reatus aũt, ſiue obligatio ad
23 pœnã eſt triplex, qa peccatum eo qđ tri-
plicẽ ordinẽ offendat, ad triplicẽ pœnam
obligat. Quatenus. n. offendit ordinẽ pro
prię rõnis obligat ad pœnam remorſus
cõſciẽtiæ, iuxta illud Aug. lib. 1. Confeſſ.
c. 12. *Oĩs inordinatus animus ſibi ipſi eſt pœ-
na*. quã conſcientiæ remorſum eſſe dixit
S. Th. 1. 2. q. 87. art. 2. Quatenus aũt offen-
dit ordinẽ Dei, obligat ad pęnã æternã,
vel temporariã ab eo infligẽdam. Quate
nus vero offendit legẽ humanam, obligat
ad pœnã illius legis per hoĩem ſtatutam.
Quo fit, vt, qui peccamus, cõſiderare de-
bemus, quod licet poſſimus effugere fre-
quenter hoĩs legislatoris pœnam, errata
noſtra ignorãtis, nequaquã tñ poſſumus
vitare pęnã Dei, oĩa cernẽtis, nec cõſcien
tiæ noſtræ, oĩa noſtra uidẽtis, niſi p pęni
tentiã legitimã, & peccato accommodã.

24 Infertur ſeptimo, quòd actus delibera
tus, qui nõ eſt bonus, eſt peccatum. Quo-
niam multi ſunt actus, qui iuxta ſuum ge
nus, uel ſuam ſpeciem, ideſt, ex obiecto
ſuo neque boni ſunt, neque mali, qualis
eſt deambulatio in campum & leuatio fe
ſtucæ, ut S. Tho. communiter receptus ha
bet 1. 2. q. 16. art. 8. nullus tamen inueni-
tur in indiuiduo, qui non ſit malus, ſi non
eſt bonus, quoniam nullus talis inueni-
tur, cui non deſit bonitas, vel obiecti, vel
finis

finis,vel alicuius circumſtantiæ, & quãuis olim contrarium viſum fuerit mihi, verius ſequuto Scotum in 2.lib. ſent.diſt.7. & 41. & quolib. 18. eo ꝙ videbatur dari poſſe actus indifferens ſine vlla circunſtã tia in nullum finem bonũ,vel malum ordinatus:poſtquam tñ legi Caiet. ſuper S. Th.in d.ar.8.ſequutus ſum hoc.Quia oĩs actus deliberatus otioſus eſt malus, iux. illud Matt. *Omne verbum otioſum,&c.* Sed ſedij poſtea ad eã illa firma rõne, ꝙ oĩs actio,q̃ non fit ad aliquem finẽ eſt otioſa: & ita deeſt ei circũſtantia finis, ſiue ordinatio ad bonum finem: & conſequenter eſt contra legẽ æternã;quę ad bonitatem actus exigit omnium circunſtantiarũ concurſum rationabilẽ; quæq; habet hoĩem agere propter finẽ,iuxt.Ariſt. in 2.Phyſ. c.3.relatum a S.Th.1.2.q.1.art.1.& 2.

25 Infertur octauo, quàm vane, & ſtulte errauerint multi ſuper peccato actuali. Alij quidem,vt Valerius, ꝙ peccatum nõ eſt a libero arbitrio,ſed a dæmone tantũ. Alij, vt Lutherus, ꝙ omne opus, quamlibet recte factum,eſt peccatum. Alij, vt Aetius,& Armenij,ꝙ aliqua ſunt peccata omnino irremiſſibilia. Alij,vt Vualdenſes,ꝙ nullum peccatum mortale eſt tolerandum, etiam ad vitandum maius malum. Alij,vt Iouinianus, ꝙ ſemel iuſtificatus non poteſt amplius peccare. de quibus late Caſtr.lib.11.aduerſus oẽs hæreſes,verb.peccatum, hæreſi.3. & ſeq. Alij, vt Vualdenſes, ꝙ per peccatum mortale perditur omnis poteſtas,tam laica,quàm eccleſiaſtica, ut per eundem Alphonſum vbi ſupra verb.poteſtas, hæreſi.1.

De peccati una ſpecie, quæ eſt peccatum originale. Prælu. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum duplex, originale, & actuale: & quid originale.*
2 *Peccatum aptius genus ad originale, quàm carentia iuſtitia originalis.*
3 *Peccatum originale tollitur per baptiſmum, ſed non carentia.*
4 *Peccatum quod primi parentis, & ut transfertur in deſcendentes.*
5 *Iuſtitiam originalem ſibi, & omnibus perdidit Adam.*
6 *Peccatum originale non eſt reatus, & cum eo omnes naſcimur.*
7 *Peccatum originale nõ eſt ea multa, quorum nomine appellatur.*
8 *Peccatum originale excludit omnes à vita aeterna.*
9 *Peccato originali,ut caruit Chriſtus,& mater eius.*
10 *Peccatum circa originale quid ſit, & ſic errant haretici.*

1 DE præfata peccati originalis ſpecie dicimus. Primo, ꝙ peccatum diuiditur in peccatum originale,& peccatum actuale.& ꝙ peccatum originale, attenta magis mente,quàm verbis Anſelmi de cõceptu virginali,cap.2. & 3. & Magiſtri, & aliorum in 2.lib.ſent.diſt.30.& S.Tho.1.2.q.81.& 82.& 4.par.q.77.art.1.& melius ad Ro.5. lec.2. col.3. & 2. & aliorum catholicorum alibi, præcipue trium §§. 1.2.& 3. Decreti de peccato originali. ſeſſ.5.Concil.Triden. poteſt definiri eſſe peccatum primum primi parentis, quatenus fuit naturæ, transfuſum per virtutem ſeminalem in omnes, immediate; vel mediate ab eo genitos,quo ſibi, & illis perdidit iuſtitiam originalem, quoad hoc ſęculũ, & beatitudinem æternam quoad alte-
2 rum. Dixi: Peccatum,pro genere:quia licèt Anſelmus, frequentius receptus ponat vbi ſupra pro eo,carentia iuſtitiæ originalis,& alij concupiſcentia, vel habitus improprius,vel fomes, vel lex membrorum, vel tyrannus, & alij reatus, vel pœna: aptius tamen ponitur peccatum. Tum per hæc verba circunſpectiſſima S. Thom.ad Roman.5.lect.3. colum.ſecũda. *Sicut peccatũ actuale eſt peccatum perſona, quia per uoluntatẽ perſona peccantis cõmittitur:ita peccatũ originale eſt peccatũ natura, eo quòd per volũtatẽ principij humana natura cõmiſſum eſt. Et ſicut peccatum actuale, quod eſt peccatũ perſona,trahitur ad ſingula mẽbra per aliquẽ actũ perſonalem:ita peccatum originale trahitur ad ſingulos hoĩes per actũ natura,qui eſt generatio.* Tũ per pręfatũ Cõc.Trid. quatenus vbi ſup.§.2.declarat hæreticũ eũ,qui dixerit,Adamum inquinatũ per inobedientiæ peccatũ, mortẽ, & pœnas corporis,tñ in omne genus humanum transfudiſſe,non autem,& peccatum, ꝙ mors eſt animæ. Et quatenus

§.5. definit, hæreticum eſſe negare, quòd per baptiſmũ remittatur oĩs reatus originalis peccati: aut aſſerere nõ tolli totum id, quod veram, & propriam peccati ratio
3 nem habet. At per baptiſmum non tollitur carentia originalis iuſtitiæ, nec concupiſcentia, nec habitus ille improprius, neque fomes, neque lex membrorum, neq; tyrannus, licet aliquãtum refrenetur, ſm oẽs. Ergo nullum illorũ eſt de vera, & propria ratione peccati originalis: ac conſequenter, neq; verum genus definiti, quod eſt de quidditate, & ratione ſpeciei, iuxta Porphyrium in prædicabilibus. Et quamuis reatus omnis tollatur per baptiſmũ. tamen ſecundum Magiſt. ſent. cõiter receptum, peccatum originale nõ eſt reatus, neque pœna, ſed culpa, vt infra dicemus. Ergo aptius genus eſt peccatum, quam aliquod illorum.

4 Dixi: Primum primi parentis, quoniã alia peccata, quæ ipſe fecit, vel poſteri eius faciunt, non ſunt peccata originalia, neque tranſierunt, neque tranſeunt in poſteros, vt probat S.Th. receptus in hoc ab alijs. 1.2.q.82.art.2.& melius in prçallegata lect.3. cap.5. ad Rom.

Dixi: Quatenus fuit naturæ: quia quatenus perſonale, ac ſola perſonali volũtate cõmiſſum fuit, nõ fuit, neq; eſt originale, neq; transfuſum, ſed quatenus fuit peccatum naturæ, & voluntate poſterorum eius commiſſum, ea ratione, & modo, qui ex prædictis verbis S. Tho. colligitur.

Dixi: Per virtutem ſeminalem, ad ſignificãdum quomodo, & a quo, & in quos deriuatur. Nam homo, qui in puris naturalibus crearetur miraculoſe alia de materia, quàm humana carne, nõ haberet hoc peccatum originale: quia ille non eſſet ex Adami poſteris. Immo nec ſi crearetur de carne humana ratione alia, quàm per virtutem ſeminalem, iuxta ſententiam eiuſdem S.Tho. 1.2.q.81.art.4.& 2. lib. ſent. diſt.31.q.1. art.2. & aliorum, præſertim Durandi in d.diſt. 30. q.2. & tamen careret iuſtitia originali, & fomitem ac concupiſcentiam, quam baptizati habent, haberet, vt ſatis colligitur ex eodem S. Th. quæſt.82. art.4.

5 Dixi: Quo ſibi & poſteris perdidit iuſtitiam originalem quoad hoc ſæculum, ad inſinuandum illud grande, irreparabileq; damnum, q̃ ſibi, & nobis intulit prothoplaſtus. Illa.n.iuſtitia erat quoddam donum ſupernaturale, inditum a Deo Adamo pro ipſo, & pro poſteris eius, quo uires inferiores ſubijciebat ſuperioribus, & ſuperiores Deo, armoniã quandã mirã conſtituẽs, cui per peccatũ amiſſæ ſucceſſit diſcordia, & rebellio deploranda, & potentia coucupiſcendi, tam ſenſualitatis, q̃ voluntatis ſuperioris effrenata, ſm omnes. De qua Poeta quidam celebris, poſtquã graphice conſcripſit mortem, & alia, quæ perditio hæc iuſtitiæ attulit, concludit.

Hæc fuga iuſtitiæ noſtris mala cũcta diebus Intulit, &c.

Dixi: Et beatitudinem, quoad alterum ſæculum, ad oſtendendum terribilem effectum, quem hoc peccatũ operatur, ſcilicet quod facit æternum, vita carere beata cap. firmiſſime. de conſecr. diſt.4.

6 Secundo, dicimus, quòd ex pręfata definitione infertur primo, peccatum originale non eſſe reatum, vt probat Magiſt. 2. ſent. diſt.30. quia, ut ſupra in prælud. præced. numero vigeſimo ſecundo, diximus, peccatum non eſt reatus.

Infertur ſecundo, hæreticos eſſe, qui dicunt, non naſci homines cum vero peccato, quia eſt contra prædicta, fundata in illo Apoſtoli, Ro.5. *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors; & ita in oẽs homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt*. & in illo eiuſdẽ, ad Ephe.2. *Omnes filij iræ naſcimur*. Et in definitione c. firmiſſime crede, &c. de conſecr. diſt.4. & Conc. Trid. vbi ſup. §.1.

7 Tertiò, dicimus, quod peccatum originale non eſt actus perſonalis, neq; potentia, vt palam eſt, neq; habitus, vt diſtinguitur ab actu, quia eſt peccatũ, & nulla peccata ſunt habitus, vt dictũ eſt ſupra præl. præced. nu.14. quamuis late accepto vocabulo metaphoricos dici queat, habitus, eo quod, vt ille inclinat ad ſuos actus, ita originalis peccati fomes inclinat ad ſuos, iuxta S.Tho. 1.2.q.82. art.1. ad 1. & Durandum & alios in 2. lib. ſent. diſt.30. q.2. Neque eſt vere concupiſcentia, ſeu, vt Magiſter in d. diſt.30. declarando ait, concupiſcibilitas. Neque fomes peccati, licet materia eius aliquo modo dici queat, iuxta S.Tho. in d. q.82. art.3. & licet q̃nque vocetur peccatum, nominando effectum

per

per cauſam, iuxta illud Apoſt. Ro. 6. *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore*, adiuncta expoſitione S. Tho. ibid. lect. 3. dum ait, non iubere Apoſtolum, ne peccatū, hoc eſt fomes peccati, ſit in nobis, ſed ꝙ non regnet in nobis, qui debemus, & poſſumus cum gratia Chriſti ei reſiſtere. Qm̄, vt ſup. nu. 2. dictū eſt, per Baptiſmum tollitur totum id, quod eſt de vera ratione peccati originalis, vt determinat Conc. Trid. vbi ſupra; & tñ experimur baptizati poſt baptiſmum motus iræ, amoris, & voluptatis, præuenientes rationē, qui ex fomite illo manant. Et idem eſt dicendum de carentia iuſtitiæ originalis, quæ per baptiſmum non reſtituitur.

Quarto, quòd peccatū originale proprie eſt peccatū, ſeu culpa, ſiue deformitas, & defectus rectitudinis, qua caruit ille actus primi peccati primi parētis, quatenus fuit actus voluntarius totius naturæ, omniumq; ab illo deriuandorum per virtutē ſeminalem, eo modo, quo initio huius præludij monſtratum eſt.

8 Quinto, ꝙ in uno homine non eſt niſi vnum peccatum originale, ut idem S. Th. receptus, in 1. 2. q. 82. ar. 2. docet. qui in 3. & 4. cōcludit ineſſe id omnibus hominibus, & æqualiter. Cui conſequens eſt, oēs homines mundi, natos iam, & nondum natos, mares, & fœminas, adultos, & paruos, diſcretos, & fatuos, qui manentes in originali peccato moriuntur & morientur, damnari, ſaltem pęna damni, per quā excluduntur a vita æterna beata æternū, per finem prædictæ definitionis, & c. firmiſſime. de conſecr. diſt. 4. quod Gratianus attribuit Aug. licet bonam eius partem tribuat Mag. ſent. in 2. lib. diſt. 30. lib. de Dogmatis eccleſiaſticis.

9 Sexto, ꝙ hoc peccato originali caruerunt D. N. Ieſus Chriſtus, ſm̄ Aquinatem 1. 2. q. 81. art. 3. & 3. par. q. 27. artic. 2. quia non deſcendit ab Adamo per uirtutem ſeminalem, & gloriſiſſima Virgo eius mater, ſecundum pleroſque catholicos. eo quòd fuit præſeruata priuilegio particulari: quamuis plerique grauiſſimi & ſanctiſſimi viri contra ſentiant. Vnde neutra opinio eſt damnanda, iuxta iuſſa Papæ Sixti in extrauagan. 1. de reliq. & vener. ſanct. renouata nuperrime per Concil. Trident. vbi ſupra. §. vltimo.

10 Septimo, quòd contra prædicta errat, & eſt hæreticus, qui non confitetur, Adamum, ſtatim ac peccauit, ſanctitatem, & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe, incurriſſeque iram, & indignationem Dei, atque mortem ſibi comminatam, totumq; Adamum per illam offenſam ſecundum corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe, ut habet Concil. Triden. ſeſſ. 5. c. 1.

De peccati altera ſpecie, quæ eſt peccatum actuale, & de ſpeciebus eius, præſertim mortali.

Prælud. IX.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum actuale quid, & quæ eius ſpecies noſcenda confeſſario.*

2 *Peccatum diuiditur ſeptem modis, in cordis, oris, & operis. nu. 2.*

3 *Et in facti cordis, & conſuetudinis.*

4 *Et in ſeptem capitalia.*

5 *Et in Deum, proximum, & ſeipſum.*

6 *Et in peccatum per exceſſum, & defectum.*

7 *Et in peccatum mortale, & veniale.*

2 *Peccati diuiſiones in quot proſunt cōfeſſarijs.*

3 *Mors animæ triplex, ſignata per tres ſuſcitatos.*

3 *Peccatū mortale, & veniale ſpecie differūt.*

8 *Peccatum ad mortale poſſunt obligare leges humanæ.*

9 *Conſciētia contra legem qui dicitur peccare.*

10 *Ignorantia quæ excuſat.*

11 *Subreptio quæ excuſat.*

12 *Paruitas rei ut excuſat, & quid ſit illa remiſſiue.*

13 *Diſpenſatio quæ excuſat à mortali.*

14 *Diſpenſatio alia iuſta, alia iniuſta, alia nulla.*

14 *Diſpenſatio ſine cauſa quæ non mortalis.*

15 *Diſpenſatio inferioris circa legem ſuperioris quæ valet.*

16 *Cauſa quæ iuſta excuſat circa legem humanam.*

17 *Peccatū mortale eſt contēptus cōſilij diuini,*

18 *& ſalutis proximi.*

19 *Finem ultimum non ponit in creatura quiſquis mortaliter peccat.*

20 *Peccatum quoddam duplex, quoddam ſimplex, quoddam multiplex.*

1 DE hac re dicimus primo, quod peccatum actuale definiri poteſt, eſſe peccatum, quod non eſt originale. Dixi, Peccatum pro genere, & reliquum pro differentia.

Secundò, quod quia erroneũ, & hæreticum eſt illud paradoxum M. Tullij:

Omnia peccata ſunt æqualia,

vt tradit S. Tho. receptus ab omnibus catholicis 1.2.q.72.art.2.& q.2. artic.9. de Malo. & non ſufficit pœnitenti confiteri peccata ſua in genere, neque confeſſario ea ſic audire: ſed oportet confiteri, & audire illa in ſpecie, vt infra c.2. latius tradetur, ideo peccati actualis diuiſiones ſunt conſiderandæ.

2 Prima eſt Anſelmi in lib. de ſimilit. c. 24. relati ab eodem S.Th.2.2. q.262. art. 4.& in c. ſuper tribus, de pœ. diſt.2. in peccatum cordis, oris, & operis quæ per tria verba prædictæ definitionis clare probantur. Quæ tamen diuiſio non eſt generis in ſuas ſpecies, ſed eiuſdem peccati in diuerſos gradus, vt ſupra prælud.7. nu.11. diximus. admonendo confeſſarium quiddam quotidianum.

3 Secunda diuiſio eſt Aug. in lib. de ſermone domini in monte, relat. in c. ſicut tribus. de pœn. diſt.2. in peccatum cordis, facti, & conſuetudinis: quæ etiam non eſt diuiſio peccati in mẽbra diuerſæ ſpeciei: ſed in tria membra diuerſorum graduũ eiuſdem peccati. Quod eleganter de more ait ibi Aug. ſignificari per tria genera mortuorum, quos dominus reſuſcitaſſe ait Euangeliũ, Matt.9. Luc.7. Io.11. cui c. ſicut tribus adtexuit Gl. eo. illa carmina, magna pietate, pariq; arte compoſita:

Mens mala, mors intus, malus actus, mors foris, vſus,
Tumba, puella, puer, Lazarus, iſta notant.
Hanc verbo, hunc motu, lacrymando ſuſcitat illum.
Chriſtus, & in modico naſcitur æger homo.

4 Tertia diuiſio eſt S.Greg. in li.33. Moralium. c.31. relata a Magiſtro in 2. li. ſenten. diſt.42. in ſeptem capp. Et rurſus ſeptem capitalia in quinque ſpiritualia; videlicet Inanẽ gloriã, Iram, Inuidiã, Auaritiã, & Accidiã: & in duo capitalia Luxuriam, ſ. & Gulam. Quæ eſt diuiſio peccati in membra ſpecierum diuerſarum, ſed diuerſorum generum ſubalternorũ, quia ſingula illorum ſeptem à ſe inuicem differunt ſpecie, cum eorum omnia obiecta ſpecie differãt, vt erudite declarat S.Th. in d.q.72.art.2. Id autem, quod in alia editione hoc in loco ſubiecimus de differentia confitendi aliquam circunſtantiã neceſſario confitendã non confeſſo ipſo peccato, omittimus, quia ſatis exprimitur in c.6. ſub finem, infra eo.

5 Quarta diuiſio eſt Iſidori in lib. de ſum. bo. in peccatum in Deum, & proximum, & ſeipſum, quam refert S. Th. vbi ſupra. art. 4. quæ tamen diuiſio parum eſt confeſſarijs neceſſaria.

6 Quinta diuiſio colligitur ex S. Thom. vbi ſupra. artic.8. in peccatum per exceſſum, & in peccatum per defectum. de qua idem dicendum eſt, quod de duabus proximè præcedentibus.

7 Sexta diuiſio peccati eſt in peccatum lethale, ſeu mortale, ſiue mortiferum, & in peccatum veniale. quæ diuiſio an ſit generis in ſuas ſpecies, nec ne, ſatis colligitur ex prælud.7.nu.11.

Tertio, dicimus, quod lõge vtiliſſimũ fuerit pœnitenti, confeſſarioq; noſſe notas, quibus veniale à mortali diſcernatur. quod non ſatis diſcernitur dicendo, quòd mortale ſit contra legem, veniale vero præter eam. Quia ſupra prælud.7. nu.11. probatum eſt, etiam peccatum veniale eſſe contra legem, & per infraſcripta patebit, non omnia contra legẽ facta eſſe mortalia, Notæ autem præfatæ ſatis colliguntur ex definitione infraſcripta peccati mortalis, & ſua declaratione.

Quarto, quod peccatum mortale eſt peccatum contra præceptum diuinũ, vel humanum, promulgatum, receptum, & non derogatum, æterna pęna munitum, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale ſit dubitatum, quod ignorantia, ſubreptio, vel paruitas rei, aut diſpenſatio iuſta, vel cauſa iuſta, quo ad legem humanam ab ea non excuſat, vel contra diuinum conſilium contemptum, vel contra ſalutem animæ proximi ſpretam, vel ob finem malum, vel in quo finis vltimus ponitur.

Dixi: Peccatum, pro genere, quia omne peccatum mortale eſt peccatum:

non

non tamen contra oē peccatū eſt mortale, quandoquidem innumera ſunt venialia, c. de quotidianis, de pœn. diſt. 3.

Dixi, contra præceptum, quia factum contra conſilium, etiam diuinum, regulariter non eſt peccatum, etiam veniale. §. fin. 4. diſt. & cap. pęn. 14. quæſt. 1.

8 Dixi. Contra præceptum diuinum, vel humanum, vt comprehenderē præcepta naturalia diuina, diuina poſitiua, & humana, quæ tria poſſunt obligare ad mortale. Diuina quidem, ſiue naturalia, ſiue poſitiua, iuxta illud pſal. 118. Octonario. 2. ver. 5. *Maledicti, qui declinant à mandatis tuis*. Et illud Pſ. 88. ver. 31. *Si iuſtitias meas profanauerint, & mandata mea nō cuſtodierint*. Lex verò humana iuxta c. 2. de maio. & obie. ſi modo ſit promulgata, recepta, & non derogata in totum, vel pro parte, contra quam agitur. §. legibus. 4. d. vt late trademus in Commentario prædicti cap. fraternitas. 12. q. 2.

Dixi: Aeterna pœna munitum, ad excludendum peccata, quæ fiunt cōtra præcepta legum, quæ nón infligunt pœnam æternam. Qualia ſunt ēt aliquot diuinæ, puta de non iocoſe, nec officioſe mētiendo, c. 1. 22. q. 2. & latius tradimus infra c. 23. num. 47. poſt Caie. Tomo 1. Opuſculor. Opuſc. 25. q. 1. & 1. 2. q. 7. art. 5. Qualia ſunt etiam illa, quorum auctor nō habuit animum obligandi ad illam pęnam, vt ſunt ſtatuta Dominicanorū, ſecundū S. Th. 1. 2. q. 106. art. 9. ad 1. quem ſequuntur Io. And. & alij in c. relatum. ne cle. vel mo. Qualia item ſunt ſtatuta complurium aliorum ordinum, & collegiorū, facta inſtar Dñicanorum. Qualiā itē ſunt, quæ non continent verba præcipientia, ſed tamen ordinantia, vel ſtatuentia, ut ſunt multæ leges ſeculares, vt latius traditur infra d. c. 13. nu. 43. & ſeq. & in prælegato Cōmentario, c. fraternitas, 13. q. 3.

9 Dixi: Vel cōtra aliquid pro tali habitū ad comprehendendū peccata facta cōtra conſcientias dictantes, vel dubitantes ea eſſe mortalia. quamuis non uere ſint talia, per c. per tuas. 2. de ſimo. Quibus addo, ꝙ ad hoc, quod peccatum ſit mortale, nō ſufficit, quod fiat cōtra cōſcientiam, quæ dictat, id eſſe peccatum ſimpliciter, ſed oportet, (vt dictum eſt) eſſe peccatum mortale. Vnde peccata, quæ fiunt contra conſcientiam dictantē illa eſſe uenialia; vel eſſe ſimpliciter peccata, ſolum erunt venialia, ſi ex ſe alioqui nō ſunt mortalia. Quia, vt ait Bal. l. 1. ff. de leg. in cauſato non pōt eſſe plus virtutis, quam in id potentia cauſæ infundat. Pro qua facit c. licet ex quadam, de teſt. & c. 1. §. hoc notandū. qui feu. da. poſſ. Et conſciētia, qđ aliquid ſit veniale, vel ſimpľr peccatum, nō infundit in id grauitatē lætalē, quā nō habet. Addo itē, ꝙ non ſufficit, nec requiritur ad hoc conſcientia, vel dubietas gñalis: ſed requiritur, & ſufficit ſpālis, vt poſt Tho. a Vio d. t. 10. Opuſc. Opuſ. 51. rñſione 13. ver. 7. dubiū. tradidimus, in c. ſi quis autem. nu. 61. & ſeq. de pœn. diſt. 7. verbi gratia: Si iuriſperitus dubitaret in genere, an iuriſconſultis liceat die feſto conſulere, nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die feſto hoc conſilium huic à ſe dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conſcientiæ peccatum. econtrario autem, ſi quis arbitretur licere generaliter iuriſperitis, diebus feſtis conſulere, dubitet autem, an nunc, & huic, & hoc conſilium ſibi liceat dare, peccatū eſſet ex capite dubitationis. Addo denique, quod nō ſufficit ad hoc ſcrupulus in genere, nec in particulari. Nam, ſi quis facit opus licitū, quod credit ei licere, non peccat, liceat angatur ſcrupulo generali, vel particulari in contrarium, ut late probamus in præcitato c. ſi quis autē. nu. 63.

10 Dixi: Quod ignorantia non excuſat, quoniam illa, quando eſt facti, immo & frequenter, quando eſt iuris, excuſat eo modo, quo reddit actum inuoluntarium, vt ſupra prælud. 6. nu. 9. declaratum fuit.

11 Dixi: Subreptio nō excuſat. ea enim in omni materia excuſat a peccato mortali, vt dicemus infra c. 11. nu. 4. & tradidimus in c. inter verba 11, q. 3. poſt alios ibi citatos, præſertim S. Tho. q. 88. artic. 5. & 2. 2. quæſt. 33. art. 5. & quæſt. 57. art. 3. Qualis frequēter inuenitur in Accidiæ materia, dum quis habet diſplicentias quaſdam bonorum diuinorum non ſatis deliberatas. Cui addi poteſt paruitas iudicij, qualem habent ſemidormientes, vel ſemiebrij, vel adeo turbati, quod licet ſufficiat ad veniale, non tamen ad mortale; vt pulchre determinat Ioann. Maior in 3. lib. ſent. diſt. 37. q. 14.

12 Dixi: Vel paruitas rei, quia etiam hæc in omni materia excuſat, ſecũdum S.Th. in locis proxime citatis. Quæ autem quã titas dicatur magna & notabilis ad efficiendum furtum mortale, latius, quam alij, tractauimus in Comment. capitulo fin.14.q.6.cuius ſumma inſeritur infra c. 17.poſt princ.

13 Dixi: Vel diſpenſatio iuſta, quia hæc quoq; ſemper excuſat. Per iuſtam aũt intelligo eã, quæ valet ipſo iure, licet non fuerit iuſte facta, quales multæ fiunt circa leges humanas, quamuis nulla earum, quæ circa legem diuinã, & naturalẽ ſine iuſta cauſa fiunt, inueniur talis, nulla.n. earum valet ipſo iure. Quia nullus Princeps id faciẽdi facultatẽ habet, iux.gl. ſolemnẽ c.nõ eſt, de voto.q̃ agit de diſpẽſatione ſuper voto, & gl.c.quanto.de iureiur. quæ agit de diſpẽſatione ſuper iuro. Arbitror aũt, quod licet diſpenſator peccet, tñ diſpẽſatus, ſi bona fide, nixus ſuperioris auctoritate putat, eam ſibi iuſta de cauſa eſſe datã excuſatur, donec ſatis no uerit, eã non fuiſſe ſic datam, argu. c.quid
14 culpatur.23.q.5. Tales ẽt ſunt, quæ fiunt circa legẽ diuinã, & naturalẽ iuſta de cã ab eis qui ptãtẽ habent, ſm prædictas gl. Tales itẽ ſunt, q̃ fiunt à Principibus, qui non recognoſcunt ſuperiores, circa ſuas leges, ẽt ſine iuſta cã, mõ ſine ſubreptione fiant. Nam iuſtæ dicentur quoad hoc, ẽt ſi diſpenſans, & diſpẽſatus ambo ſciãt, nõ ineſſe iuſtam cauſam. Quia licet Princeps diſpẽſans circa ſuã legẽ ſine cã peccet, iuxta mentem vtriuſq; Th.1.2.q.96. art.5.quam latius explicauimus in prædicto c.ſi quando, de reſcrip.excep.8. num. 12.& licet diſpenſatus peccet, volendo ſi ne cã ſe conformare moribus honeſtis illorum, quibus conuiuit contra e.quæ cõtra, diſt.8. non tñ peccat ob tranſgreſſionẽ legis per diſpenſationem ei relaxatæ. Quia illa diſpenſatio, & relaxatio (licet iniuſta) valida eſt ipſo iure, vt abſolutio excõicationis iniuſta, c.venerabilis.§. ſane, de ſent.excõ.lib.6. Aduertẽdum aũt. q peccatum, quod admittit ſuperior in relaxando ſine iuſta cã ſuã legẽ erga aliquem, per c.iuſtum eſt.9. diſt. & peccatũ quod diſpẽſatus committit, petendo eam ſine dicta iuſta cã, ſolum ſunt venialia, ſi ſcandalum & damnum notabile alterius ceſſant, ſecundum Caietã.1.2. quæſt.96. articulo quinto.

15 Magna tamen qõ eſt, an diſpenſatio inferioris circa legem ſuperioris, etiam in caſu, in quo ei conceditur poteſtas diſpẽſandi, ſine iuſta cauſa facta, valeat? Et verius puto non valere tũ quia diſpenſatio definitur eſſe relaxatio legis, cã cognita, iuxta gl.ſolẽnem.§. niſi rigor.1.q.7. quia ſic ſe habet inferior ad legem ſui ſuperioris principis, ſicut ille ad legem Dei, cap. cum inferior.de maior.& obedien.& cap. inferior.21. diſt. Et diſpenſatio principis ſuperioris circa legẽ Dei ſine iuſta cauſa nihil valet, nec excuſat, ut prædictũ eſt. tum quod Inno.ſingulariter dicit, in cap. dudum.2.de elec.q diſpenſatio à Legato facta, etiam auctoritate Papæ ſibi cõmiſſa, ſine iuſta cauſa non valet.

Quibus omnibus addo primo, inferiorem non cenſeri diſpenſare circa legem ſuperioris, niſi id exprimat, etiam ſi iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod ſine ipſius diſpenſatione iuſte fieri nequiret, iuxta duo dicta Innoc.relata, & concordata ab Hoſtiẽ.& Pan. in cap. diuerſis fallacijs.de cler.coniug.

Addo ſecundo, quod non creditur ei dicenti, ſe facere illam aliqua iuſta cauſa, niſi illa probetur, ſi non eſt facta cum cauſæ cognitione, per ea, quæ latius adduximus in Comment.capit.non liceat. §.4.12.quæſt.2. Immo neque ſi fiat cum illa, ſi ſciretur, cauſam eſſe falſam quoad forum conſcientiæ: quamquam diſpenſatus credens bona fide ſecũ diſpenſatum, excuſari poſſet ob ſuperioris auctoritatem.

Addo tertio, quod diſpenſatio ab inferiore circa ſuam, vel prædeceſſoris, vel inferioris ſui legem facta valet in utroque foro, etiam ſi pro ſolo voluntatis libito eam fecerit. Immo etiam arbitror, eum tacite diſpenſate circa illam, quoties prudens, & ſciens iubet, aut concedit fieri aliquid contra eam, nulla de diſpenſatione mentione facta. quæ breuitatis cauſa latius in præſentia non confirmo.

16 Dixi: Vel iuſta cauſa, quia (vt dicemus in cap.23. infra, numero 42.) cauſa rationabilis ſemper excuſat, ſaltem a mortali, tranſgreſſionem legis humanæ, ſecundũ mentem ſancti Thomæ. 1. 2. quæſtio.96. artic.

articu.6. & aliorum in dicto nume 42. citatorum. Eam uero cauſam equidem dixerim iuſtam,ob quam legiſlator,ſi adeſſet,eum pro excuſato haberet, argumen. gloſſ. ſingularis, & communiter receptæ in l.tale pactum. §. qui prouocauit.ff. de pactis.Quin & cauſa,quam quis bona fide putat iuſtam, etiam ſi oino iuſta non ſit,excuſat à mortali, licet a non veniali, vt eleganter dixit Caieta.in 2. 2. q.143. art 3. poſt alios non citatos ab eo, quos ibidem citauimus.

17 Dixi: Aut contra diuinum conſilium contemptum. nam, licet conſilia diuina non obligent, etiam ad neniale, vt prædictum eſt, tamen, qui ea per contemptũ tranſgrediuntur, uel non implent, mortaliter peccant: iuxta gloſſ. ſingularem, & receptam in capitulo quis autem. 10. diſtinctio.

18 Dixi: Vel contra ſalutem animæ proximi ſpretam. nam,qui facit aliquid, quod ex ſe nõ eſt mortale, nec forte illicitum, qualis eſt exornatio mulieris,vel uiri per contemptum ſalutis animæ proximi,quẽ credit ſpiritualiter per eam periturum, mortaliter peccat, quamuis non ita peccaret, ſi huiuſmodi contemptus abeſſet, vt late dicetur infra capitulo 13. numero vigeſimotertio.

Dixi:Vel ob finem mortalẽ, quia omnis actus in finem mortalem relatus, eſt mortalis,etiã ſi ſuo genere mortalis non ſit,cap.cum miniſter.23. q.5.vbi poſt ſanctum Tho.1.2.q.18. artic.4.id late tractauimus,num.23.

19 Dixi: Vel in quo finis vltimus conſtituitur, quia per hoc efficitur mortale, vt tradit vterque Thom.in d.1.2. quæſtion. 88.art.4.Conſtituere autem uideri poteſt quis alicui vltimũ finem in aliquo, quando ſic afficitur ei, vt malit auerti a Deo, ſiue mortaliter peccare, quod continet auerſionem ab eo, quam omittere illud, perdicta utriuſque Thom.in d.art.4. & artic.ſequen.Sed contrarium eſſe verius diximus in Commentario prædicti capituli cum miniſter, numero 21. tum, quia hoc non exprimitur a præfatis, tum quia alioqui bis peccarent omnes, qui ſemel ſcienter peccarent mortaliter,quia tranſgrederentur legem, quod eſt unum peccatum, & ponerẽt finem vltimum in eo, quod eſt alterum. tũ quod multi peccant mortaliter, cognoſcẽtes ſe minime in eo finem vltimum conſtituere.

Quinto,dicimus, quod peccatum veniale poteſt definiri eſſe peccatum actuale,quod non eſt mortale.

20 Sexto, quod poteſt addi alia diuiſio peccati in ſimplex,& multiplex. Peccatũ ſimplex eſt,quod vna ſola ratione eſt peccatum,ut furari, & fornicari ſine alio malo fine,vel alia mala circunſtantia. Multiplex autem eſt,quod multiplici ratione eſt tale,vt furari ad mœchandum, & percutere religioſum. Vnde oportet confeſſarium, & pœnitentem circunſpicere nõ ſolum, an actus ſit peccatum ratione ſui obiecti tantum, ſed etiam, an ſit tale ratione alterius mali finis,vel malę circunſtantiæ. Totuplex eſt enim peccatum, & totuplicis ſpeciei, quotuplici ratione diuerſa eſt tale. Furtum enim factum ad mœchandum eſt peccatum in ultimũ ratione obiecti, quatenus eſt contrectatio rei alienæ, & peccatum luxuriæ ratione finis, quatenus ad mœchandum, & ſi fieret in loco ſacro, eſſet ſacrilegiũ, & ſi ad emendum gladium ad occidendum hominem,diceretur homicidium.

Dixi:mali finis, & malæ circunſtantię: quia non omnes circunſtantiæ multiplicant peccatum,vel ſpeciem peccati.

Septimo, dicimus, quòd hæc diuiſio cõfirmatur eo, quòd etiam bonus actus, qui eſt contrarius peccato eſt multiplex. Simplex, qui vna ſola ratione eſt bonus. Multiplex autem, qui multiplici ratione eſt talis. Verbi gratia, ieiunium paſſum ea ſola ratione, quod eſt præceptum eſt actus bonus ſimplex, & aptus ad ſolam virtutem obedientiæ, & eius præmium quærenda: paſſum autem ad caſtigandũ corpus eſt duplex, & aptum ad quærendum etiam virtutem caſtitatis, & præmium eius: paſſum uerò ad placendum Deo eſt triplex. & aptum etiam ad quærendum charitatem, & eius præmium: paſſum autem ad ſacrificandum carnem ſuam Deo quadruplex, & aptum etiam ad quærendum latriæ,ſiue religionis virtutem, & præmium eius, & ſic de ſingulis.

De pœnitentia, & eius partibus. Prælud. X.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia, quid generaliter, & aliqua ſine dolore, & aliqua cum dolore.*
2 *Pœnitentia verbum latinum, quid proprie, & quid improprie ſignificat.*
3 *Pœnitentia alia bona, & alia mala.*
4 *Pœnitentia Sacramenti a Chriſto inſtituti tres actus de fide eſt.*

1 DE pœnitentia, & eius partibus dicimus pauca. Primo, quod pœnitere dicitur generaliter, qui nollet feciſſe aliquid iam à ſe factum. Quod dupliciter contingit. Vel ſine dolore, vt in beatis, quos ſine dolore ſuorum erratorum pęnit, & vt tradit Angelicus doctor in 4. ſen.dist. 14. q. 1. art. 3. quęſtiuncula 3. & 4. Vel cum dolore, ut in viatoribus, qui nõ ſolum nolunt, ſed etiam dolent peccaſſe, iuxta illud Aug. in c. pœnitentia. 2. de pęnit. diſt. 3. *Pœnitere eſt pœnam tenere.*

2 Secundo, quod verbum, pœnitentia, minime latinum eſſe, & utendum eſſe loco eius verbo Græco *μετάνοια* pleriſque viſum eſt, ſed eo utitur Plinius iunior in illo Epiſ. 130. *Supereſt, vt agat pœnitentiam pœnitentia ſua.* Et ſenior lib. 17. c. 12. *Nihil eſt fœdius agricolis, quam geſta rei pœnitentia.* Et quod verbo, Pœnitudo, utitur ſacra Scriptura in eadem ſignificatione, Deut. 30. & 1. Reg. & vtrunque proprie ſignificat actum pœnitendi, hoc eſt nolendi feciſſe aliquid à ſe factum. Transfertur tamen ad ſignificandum Sacramentum pœnitentiæ, ut in cap. in quod in te. de pœnit. & remiſ. & etiam ad ſignificandum pœnam a ſacerdote in ſatisfactionem impoſitam. c. falſas. de pęnit. d. 5. & proprius ad ſignificandum habitum, qui eſt uirtus inclinans ad prædictum pęnitendi actum immediate, uel mediate, iuxta S. Tho. & præfatos, diuidentes pœnitentiam in pœnitentiam Virtutem, & pœnitentiam Sacramentum. In hoc autem libro, ut plurimum, utemur eo ad ſignificandum habitum pœnitendi, quæ eſt pœnitentia uirtus, uel eius actum, vel Sacramentum pęnitentiæ, uel pœnam, quæ à Confeſſario iniungitur confeſſo.

3 Tertio dicimus, quòd uerbum Pœnitentia generaliter acceptum includit malam, qualis eſt, quæ de opere bono habetur; & bonam, qualis eſt, quæ de opere malo concipitur, de qua in propoſito agendum. Porro pœnitentia bona priori modo accepta, uidelicet pro actu, ſine habitu bene dolendi iam inde ab Adamo protoplaſto incępit, fuiſſeq; ſemper ad ſalutem neceſſaria ijs, qui peccatum mortale incurrerunt, ut declarauit nuper ſacroſanctum Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. cap. 1. Pœnitentia vero, prout eſt

4 Sacramentum, cœpit a paſſo Chriſto, qui omnia Sacramenta nouæ legis, & in ijs pœnitẽtiæ inſtituit, ut nouiſsimè clarius, quam unquam, declarauit prædictũ Concil. ſeſſ. 7. can. 1. quod in dicta ſeſſ. 14. c. 3. ait, quod, licet uis pręcipua Sacramenti pœnitentiæ ſit forma, & illa ponatur in illis miniſtri uerbis. *Ego te abſoluo, &c.* tamen quaſi materia eius ſunt illi tres pœnitentis actus; Contritio, Confeſſio, & Satisfactio. Et adeo quidem, quod in cano. 4. eiuſdem ſeſſio. declarauit hereticum, qui contradixerit per iſta uerba. *Si quis negauerit, ad integram, & perfectã peccatorum remiſsionẽ requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confeſsionem, & Satisfactionem; quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur, anathema ſit.* Et quia in ijs tribus actibus recte proponendis, iuſtificatio eius, qui gratiam baptiſmalem perdidit, pręcipuè conſiſtit, ut declarauit idẽ Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 14. ideo ab iſtis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, ſubmittendo quęcunque dixero Sanctiſs. Domini noſtri, eiuſq, Sacroſanctæ, & Catholicæ Eccleſiæ Romanæ iudicio (exoptata cuiuſuis alterius melius me ſentientis cenſura.)

Finis Præludiorum.

D. MARTINI AB AZPILCVETA

NAVARRI I. V. D.

PRAECLARISSIMI AC CELEBERRIMI,

ENCHIRIDION,

SIVE MANVALE

CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM.

Complectens reſolutionem omnium penè dubiorum, quæ in ſacris confeſſionibus occurrere ſolent circa peccata, abſolutiones, reſtitutiones, cenſuras, & irregularitates.

De Contritione prima parte Sacramenti Pœnitentiæ. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Contritio quid, & vt non eſt eſſentialiter dolor, nu.3. & nu.4.*

2 *Pœnitudo peccati eſt, nolle illud admiſiſſe.*

2 *Amor Dei debet eſſe firmiſſimus, & vt non intenſiſſimus, nu.4.*

5 *Amor Dei ſuper omnia, obedientialis, & virtualis eſt contritio.*

6 *Contritio quem, de quo, & quantum dolorem requirat, & nu.7. & 8.*

7 *Contritio non neceſſaria de futuris, ſed propoſitum ea cauendi.*

9 *Pœnitens non tenetur credere, ſe mortaliter non peccaturum.*

10 *Peccatum, licet contritum, eſt tamen confitendum.*

11 *Propoſitum virtuale vitandi futura quando ſat pœnitenti.*

12 *Contritus virtuto ut tenetur conteri actu.*

13 *Et quod ſatis eſt oranti, ſacrificanti, & bona in Deum referenti.*

15 *Cõtritio ĩ fine vita dilata quo ad quæ dubia.*

16 *Contritus non eſt, qui non odit peccatum plusquam alia mala, nu.17.*

18 *Contritus, vt eſt, qui conatur eſſe contritus, & non eſt.*

19 *Pœnitens volens peccare data certa occaſione non abſoluendus.*

20 *Dolor pœnitentis, vt non debet eſſe nimius, & nu.23.*

22 *Contritio, quam ſingularis requiritur de ſingulis peccatis, & nu.23.*

24 *Contritio ſingularis non neceſſaria de venialibus.*

Anti-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ANtiquorum, & recentiorũ quos in c.perfecta, de pęn. d. 1. citauimus, ſecuti ſententiam, definimus, q contritio eſt pęnitudo volũtaria, cum dolore maximo actuali, vel virtuali, peccati proprij, iã cõmiſſi, quatenus eſt offenſa Dei, ſuper oĩa dilecti, cũ ſpe veniæ, & propoſito nõ peccandi amplius (ſaltem mortaliter) & cõfitẽdi, & ſatisfaciendi, vt minimũ virtuali.

2 Dixi: Pœnitudo, tum pro genere. quia oĩs contritiõ eſt pœnitudo, ſumpto verb. pęnitudo, pro actu pœnitendi, vt ſup. præl ud. 10. nu. 2. & 3. diximus, non tñ contra, omnis pœnitudo eſt contritio, tum quia licet alij aſſerãt, contritionẽ eſſe dolorẽ, alij pudorem, alij aliud, ipſa tñ quoad ſuã eſſentiam proprie eſt pęnitentia, ſeu pęnitudo, & actus pœnitendi, ſeu nolendi peccaſſe, vt clarius alijs exprimit Card. ille doctiſſimos Caie. in 1. Tomo Opuſc. Opuſ. 4. q. 1. quod antea ſenſerat Palu. in 4. lib. ſen. d. 19. q. 1. & ſubtilis doctor, quẽ ipſi tacent in eo. 4. lib. ſen. d. 14. in fin. qui admodũ ſubtiliter ait, quod hæc quatuor inter ſe diſtinguuntur. Pœnitentia virtus, quæ eſt habitus, inclinans nos ad uolendum vltionem noſtri peccati, Volũtas puniẽdi, ſeu velle punire, quod ex ea oritur. Pœnitudo peccati, ſeu non uelle peccaſſe, quæ eſt pars punitionis. Et ſuſceptio, ac toleratio punitionis, quæ eſt ſatisfactio, vel pars eius. Quorũ diſcrimen ex eo cõſtat, quod ſingula illorũ ſine tribus reperiuntur, quamuis tertium ſub quarto quadantenus continetur, q̃ breuitatis gratia, quia parũ praxi ſunt vtilia, non explicamus, quod tñ ipſe Scotus vbi ſupra facit. Tertiũ autẽ horũ, ſcilicet nolle peccaſſe, eſt eſſentialiter, vt ita dixerim, contritio.

3 Dixi: Voluntaria, tum quia pęnitentia violenta, qualis eſt damnatorum, ſm Scotum in 4. lib. ſent. d. 17. art. 2. non ſufficit, neq; illa, quæ repente, ac naturaliter ſine vlla deliberatione prouenit, quia non eſt voluntaria, per ea, quæ ſup. prælud. 6. nu. 2. & ſeq. poſt Th. 1. 2. q. 6. art. 1. poſuimus. Dixi. Cum dolore, ad differẽtiam pęnitẽtiæ dolore carẽtis, qualis eſt illa beatorũ qui ſine vllo dolore meminerunt peccatorum olim admiſſorum, & nollent illa admiſiſſe, vt tradit S. Th. in 4. lib. ſent. d. 14. q. 1. art. 3. quæſtiũcula 3. qualis itẽ reperitur in eo uiatore, qui nollet peccaſſe ſine actuali cõſideratione, qđ ipſe id perpetrauit, ſine qua non naſcitur dolor, ſm Scotũ in 4. lib. ſent. d. 14. art. 3. quod ẽt Adrianus in 4. de pę. q. 1. col. 4. affirmat. Non curo hic tractare illam opinionem ſubtilẽ doctoris ſubtilis in prædicta d. 14. art. 3. quem late ſequitur Andreas a Vega in li. 14. c. 5. & c. 18. de iuſtifi. videlicet, quod pœnitentia ornata ijs, quæ in propoſita noſtra definitione cõtinẽtur: ſufficit ad delẽda peccata, ẽt ſi abſq; dolore cõtingat, vt hic dicitur contingere poſſe, quia id de rariſſime contingentibus eſt, de quibus lex parum curat, l. nã ad ea. ff. de legibus.

4 Dixi. Maximo, non quidem ideo, quod dolor ille debeat eſſe ſumme intenſus, rarus. n. aut nullus dolor eſt, qui non poſſit magis intẽdi, vt omnes ſentiunt, & expẽriẽtia (quæ rerum eſt magiſtra, cap. quam ſit. de elect. lib. 6.) docet. Neq; ideo, quod oẽs alios dolores ſuperare debeat, non. n. opus eſt, vt damnatorum dolorem excedat, qui oẽs huius ſæculi dolores facile vincit, c. ſi. de pęn. d. 7. Neque, quòd ęquari debeat illi acerbiſſimo, quem Saluator noſter Ieſus Chriſtus pro nobis miſeris patiẽs ſuſtinuit, qui fuit maior omni alio huius ſæculi dolore, ſm S. Th. 3. par. q. 46. art. 6, ad 4. & q. 48. art. 2. in cor. q. Imò nec debet eſſe intenſior quolibet alio dolore cuiuſuis mali, ſed debet eſſe maximus, quoad æſtimationem, ideſt, quod malit perpeti, perpeſſumq; fuiſſe omnia mala, quam mortifere peccaſſe ſm eundem S. Tho. in 4. lib. ſent. d. 15. q. 2. art. 3. quæſtiũcula 3. & quolib. 1. q. 5. art. 9. Sicut etiam dicimus, timorem Dei maximum eſſe debere, non quidem neceſſario quoad intenſiõnẽ, ſed quoad firmitatẽ, hoc eſt, quod dilectio eius præferenda eſt omni dilectioni cuiuſcunque creaturæ, nec propter ullam aliam deſerenda, non tamen eſt neceſſum, ut intenſior ſit ea, qua parentes noſtros, uel filios diligimus, vt diximus, ſequuti S. Tho. 1. 2. q. 109. art. 3. in add. c. quando, de conſec. diſt. 1. nu. 10.

5 Dixi: Actuali, vel uirtuali, quia ſufficit actus, qui licet nõ ſit pęnitentia talis formaliter, eſt tñ uirtualiter, ſecundum Scotum, communiter receptum in 4. lib. ſen. d. 14. q. 1. ar. 10. Qualis eſt actus peccatoris,

ris,quo amore Dei vult ſubire martyriũ ſi
bi oblatũ repẽte,ſine peccatorũ memoria.
Immo quilibet amor Dei , quo plus , quã
omnia alia diligitur, videtur virtualis pec
catorum pęnitentia,ſecũdum communẽ,
cui aſſentit Gabriel ĩ præcitato 4.lib.ſent.
diſt. 14.q.1.concl.12. & 13.& in 3.diſt. 27.
q.1.quã ſequitur ille doctiſſimus,& perſpi
cacis ingenij uir Io.Medina inCod.de pe.
q.2.Et merito,cum ille hoc intelligẽdum
eſſe exiſtimet de amore,quẽ obedientialẽ
vocauit, qui virtualiter continet volunta
tem efficacem adimplẽdi quidquid Deus
pręcipit.Veruntamẽ eruditiſſimus iuxta ,
ac pius frater Dominicus Sotus, ſoli mar
tyrio hoc tribuẽdũ eſſe exiſtimauit,lib.1.
cap. 18.de nat.& grat. Sed prior ſententia
confirmatur primo,eo ꝙ in hoc plus ope
ratur amor,quo quis martyrium patitur,
quã pęna eius ſubita,art. 1.adCorin.c.13.
Secundo,ꝙ fieri poteſt,vt quis plus amet
deſideret ve martyriũ, nõ patiendo illud ,
quam alius patiendo,præſertim momẽta
neè:Poſſet item cõtingere,vt ex duobus ,
qui ſeſe martyrio obtulerũt,alter, q plus
diligit,& deſiderat,nõ patiatur,alter vero
ſic. Tertio quod eiuſmodi amor extẽditur
ad recipiendum martyrium debitum, im-
mo & ad volendam concipiẽdamque for-
malem cõtritionẽ tempore , & loco debi-
to , ſicuti recte vbi ſupra probat Medina .
quãobrẽ apertè conſtat,quãtũ hęc ſentẽ-
tia a Lutherana diſſideat:eſt enim limitã-
da procędere tantum, quando defectus tẽ
poris,aut inculpata incõſideratio peccato
rũ fuit in cauſa, quo minus formaliter pæ
niteret,cum tamẽ Lutherus, nec actuale,
nec virtuale propoſitũ huiuſmodi requi-
rat,dicens ſufficere reſipiſcentiam, & no-
uam vitam , quod damnatum eſt a ſacro
Concilio Tridẽtino, ſeſſio.14.capitulo 4.
& cano 5.

6 Interrogatus autẽ An id , quod fertur
dixiſſe quidam inſignis doctor Academiæ
Complutẽſis,aſſumptus poſtea in Epiſco-
pum Legion.meritiſſimũ,videatur tenẽdũ
nempe contritionẽ ſuapte natura require
re formale propoſitũ de non vlterius pec
cando,ſed per accidens, temporis,vel cõſi
derationis defectu,ſufficere virtualem?re
ſpõdi affirmatiue, modo ita eum peccato
rum pœniteat.quod ſi aduerteret ad futu
ra,proponeret de nũquam iterãdo ea,nec
admittendo futura.Et ad hunc modum in
telligenda videntur ea , quæ de ſufficiẽtia
propoſiti virtualis erudite ac magnifice
nuper ſcripſit prædictus Andreas a Vega
lib.13.c.21.de iuſtifi.Et hinc cõfirmari vi-
detur illud Silueſtri,verb.Contritio.q.1.
Qui manult mori,quã peccare,contritus
eſt Et illud Paludani in 4.li. ſent. diſt.16.
q.1.conclu.5.Cui diſplicet . ꝙ huiuſmodi
formalẽ cõtritionem ſibi comparare non
poteſt,contritus eſt. de quo mox plura.

7 Dixi,Proprij iam commiſſi,ad differẽ-
tiã de pęnitente de peccato alieno,& ad ſi
gnificandum,quod nõ eſt opus,vt ſit de pec-
cato futuro,licet,vt ſtatim ſubijciã,inten-
tio,ſeu propoſitum nõ peccandi amplius,
vtrumque debeãt complecti. Præteritum
quidem adhoc,quod non repetat illud de
nuo . Futurum vero adhoc , vt illud non
admittat.

Dixi , Quatenus eſt offenſa Dei, quia
obid principaliter debet pęnitere . Nam
quẽ alio reſpectu(puta metu pœnæ, infa-
miæ,aut alio ſimili) principaliter pęnitet
vt proditorem Iudam, & Antiochum pæ-
nituit,non cõcipit eam,de qua loquimur,
pęnitudinem & cõtritionem.c.Iudas.cap.
Sceleratior.de pęnit.diſ.3.& tradit S.Tho.
in 3.par.q.86.art.1.& alij ĩ 4.lib.ſent.diſt.
14.& 16.& Adria.de pænit.q.2.col.4.Plus
enim pænitere ac dolere oportet de pec-
cato, eo quod ſit offenſa Dei,quam quod
incommodet ſibi , vt aperuit Angelicus
doctor in dicto 4.libro ſentent.diſtin.17.
quæſt.2. art.3. q.1. ad 4.

Addo,quòd ex ijs,quæ in hoc nũ.7.di-
8 ximus , & inf. num. 3. dicemus . infertur
non eſſe veram illam opinionem, quã nu
per vidimus defendi in ſelectis quibuſdã
comitijs.Videlicet,ſufficere ad cõdonatio
nem peccati per ſacramentum pęnitentię
attritionẽ,qua pęnitens dolet de peccato
etiam ſi ſciat,eam non eſſe contritionem,
nec doleat ꝓpter Deum,vel quia eum of-
fendit, ſed propter infamiã , vel alia mala
tẽporalia.Oportet enim in primis,vt pæ-
niteat ob amorẽ Dei,vel eo quod eſt eius
offenſa,ſaltẽ virtualiter, & quod videatur
ei ſufficere illa pænitentia,aut ſaltẽ quod
non videatur ei non ſufficere ad petendã
abſolutionẽ, arg.c.firmiſſime.15.q.1.& eo
rũ,quæ ſupra allata ſunt. Quãquã pęnite
re minus principaliter de peccato ob ꝓdi

ctos

ctos reſpectus nõ obuiat contritioni, modo principalius id fiat, eo ꝙ eſt Dei offenſa, ſicut & amare Deum minus principaliter ob eius in nos collata, vel cõferẽda beneficia non obuiat merito diligẽdi eum principalr ob ſemetipſum, iuxta illud pſ. 118. *Inclinaui cor meũ ad faciẽdas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionẽ*, ideſt propter repoſitam mercedẽ, quã promiſiſti his, qui tibi placuerint. quinimmo minime malum eſt pœnitere ſolum metu pœnę infamię, vel alterius mali, modo voluntatem peccandi excludat, vt luculẽter declarat Cõc. Trid. ſeſſ. 14. c. 4. §. illa vero. Cuius illa verba. *Si uolũtatem peccandi excludat*, perinde ſignificant, ac illa. Modo non ea mente pęniteat, & eis reſpectibus, quod ſi illi non intercederent, nõ pęniteret, immo peccare pergeret.

Dixi: Super omnia dilecti, qm̃ amor Dei, niſi maior ſit, quam quiuis alius cuiuſcſique rei (ſaltẽ quoad firmitatem) nõ ſufficit; immo eſt peccatũ, ſi magis aliud, q̃ Deus, vel ęquè ac ille diligitur, vt poſt Angelicum doct. 1. 2. q. 109. art. 3. iamdudum in additione c. quãdo. de cõſecr. diſt. 1. dicebamus. Qđ intelligendũ eſt de amore, quo diligitur Deus comparatiue, minus quam aliud, vel æque ac ille, nõ autẽ de amore, quo ſimpliciter diligitur Deus ſine comparatione ad aliud minus, licet amor ille vere non ſit amor ſuper omnia, vt facile colligat quis ex dicto Cõc. Trid. præcitato c. 4. ſeſſ. 24. Dixi, Cum ſpe veniæ, quia ſine illa ſaltem uirtuali non contingit venia, c. ſcelератior, de pęn. diſt. 3.

9 Dixi, Cum propoſito nõ peccandi amplius (ſaltem mortaliter:) quia ſine eo nõ ſufficit, vt ſentit Ambroſius in c. pęnitẽtia 1. de pœn. diſt. 4. & Conc. Flo. coactũ ſub Eugenio Quarto exponit. Licet enim pœnitudo non ſe extendat ad peccata nõdũ perpetrata, nõ tamẽ fiet contritio, niſi eã comitetur propoſitum uitandi in poſterũ omnia, & ſingula peccata mortifera, tã præterita, & præſentia quoad effectũ non committẽdi ea denuo, quàm futura, teſte Adriano. de pœnitentia. q. 1. col. 3. poſt Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 1. col. 5. Non tamen eſt neceſſarium, vt credat pęnitẽs ſe amplius nõ peccaturũ mortifere, quinimmo id quãdam ſuperbiã ſaperet, vt oppoſitum, humilitatẽ. quod teſtatur Inno. receptus in c. omnis. de pœn. & remiſſ. quia ſatis eſt, vt nolit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina.

10 Dixi: Cum propoſito confitẽdi, quia licet contritio dimittat peccata quoad culpam non tamen tollit obligationẽ confitẽdi ea ꝓprio ſacerdoti, iuxta illud Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti Ioan. 20. *Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorũ retinueritis, retenta ſunt*, hoc eſt, nõ ſunt remiſſa quo ad obligationem confitẽdi ea eccleſiæ, ut innuit Adrianus in 4. de cõfe. q. 1. & tradit S. Tho. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 2. ar. 1. queſtiũcula 1. in cor. q. & innuit Cõc. Trid. ſeſſ. 14. c. 1. Neque cum ratione pugnat eum, qui reſtituitur in Dei gratiã, per contritionem, teneri ad confitendum offenſam, cũ & is, cui crimẽ in foro laico ea lege condonatur, vt vnum annũ in bello militet, a die quidem cõdonationis in gratiam Regis redit, tenetur tamẽ militare illum annum. Dixi: Saltem mortaliter, quia non eſt neceſſum habere propoſitũ nunquam peccandi venialiter, arg. c. ſoepties. de pęn. diſt. 3.

11 Dixi: Et ſatisfaciẽdi, propter ea, quę inferius cap. 3. dicẽtur. Et adieci: Vt minimũ virtuali, eo ꝙ ſicut actus, qui eſt pęnitentia virtualis ſufficit, ita eadẽ ratione ſufficere videtur, quod eã comitetur id, quod eſt propoſitum virtuale confitendi, ſatisfaciendi, & amplius non peccãdi. quod Ioa. Maior in 4. lib. ſent. diſt. 14. q. 1. affirmat. Et licet Caie. in li. 1. Opuſc. Opuſc. 4. q. 1, ſentiat tale ꝓpoſitũ debere eſſe exp̃ſſum, in ſumma tamẽ verb. cõfeſſionis conditio 12. & verbo cõfeſſionis iteratio. idẽ ſentit. & merito, cũ nihil referat, qđ ex ęquipollẽtibus fiat, l. ſi. ff. mand. & c. licet ex quadã de teſtib. Et tacitũ, & expreſſum, ſiue virtuale, & formale exęquantur, l. cũ quid. ff. de reb. credit. Quod tñ intelligo ꝓcedere, qñ defectus temporis, vel quædam inculpabilis incõſideratio pęnitẽtis fuit in cã, quominus haberet formale propoſitũ.

12 Neq; obſtat, qđ quidã dicitur tenuiſſe mordicus cõtrariũ, ſ. ſemper reqri propoſitũ formale mutãdæ vitæ, & nõ peccandi de cætero. Tũ ꝑ rationes hic a nobis inſinuatas, q̃ ſi ſatis explicẽtur probãt, ſufficere propoſitũ virtuale, qñ (vt limitauimus) defectus tpis, vel inculpabilis cõſideratio pęnitẽtis eſt cauſa nõ habẽdi formale. Tũ,

quod

ꝙ & contritio virtualis ſufficit, ꝗ eſt plus, vt ſup.nu.5.diximus. Tum, quod Concil. Trid. ſeſſ.14.cap.4.requirit quidē propoſitum non peccandi de cętero in genere, & nō in ſpecie formale, & ita ſatisfit ei per virtuale, qđ eſt vna ſpecies propoſiti generaliter concepti, vt nuper ſcripſimus in glo. ſum.num.6.& cap. ecce.num.1.de pęnitē.
13 diſt.1.Tum, quod etiam ad horas canonicas recte pronūciandas requiritur propoſitum intendendi, & attēdendi: at ſufficit virtuale, vt probauimus i Enchirid.de orator. & horis cano. cap.13.num. 16. Tum quod ad conficienda ſacramenta, præſertim Euchariſtiæ, maximum propoſitum, & maxima intentio, & attētio cōficiendi ea requiruntur, at ſufficiunt propoſitum, intētio, & attentio virtualia. Ita quod licet qui cōfirmat, ungit, & abſoluit, & cōſecrat, nullum propoſitum actuale, ſiue formale, neq; vllā intentionem, neque attentionem actualē, ſiue formalem habeat, quando id facit, cōficit verum ſacramentum, modo ea virtualiter habeat, ſecundum oēs. Tum denique, quod, vt opera ſint bona, debēt in aliquem bonum finem referri, attamē ſufficit, vt virtualiter referantur. Quin, & vt ſint meritoria, oportet ea referri in Deū, at ſufficit relatio virtualis, etiam illa, quę fit tacite per gratiā habitualem, vt poſt S.Thom.2.lib. ſent.diſtin.4.quęſt.1.art.4.& 5.& alios alibi, diximus in cap.charitas.2.de pœnit.diſt. 2.num. 22.

COROLLARIA.

14 EX hac definitione ſic explicata multa inferuntur. Primo, quod communis modus loquendi probatus a concil. Florent.& Triden.ſeſſ.14.cap.4.per quem contritio definitur eſſe animi dolor, ac deteſtatio de peccato commiſſo, intelligendus eſt cauſatiue, hoc eſt, quod eſt cauſa doloris, & deteſtationis, cum per ſupradicta hoc eodem cap. num.2. conſtet, non eſſe dolorem eſſentialiter, ſed cauſam, ex qua, & alijs ad id neceſſarijs, naſcitur dolor, ſi aliunde non impediatur, ſecundum Scot. in 4. lib. diſtin. 14. & 16.

15 Secundo infertur, quod plurimum decipiuntur quidam putantes; quemlibet dolorem, & quamlibet pectoris tunſionem, & quamlibet prolationem Miſerere mei, eſſe cōtritionem, & ſufficere ad lethalium peccatorum condonationem impetrandam, cū ad id ſit neceſſaria talis pœnitentia, quālē ſuperius depinximus, nobili ac generoſo animo digna. Neque obſtat, quod quilibet peccator, quamlibet magnus, pręſumitur mori contritus, ſi qua contritionis ſigna oſtenderit, ca.a nobis de ſent.excō. puta ſi petierit confeſſionē, ſi iurauerit parere mandatis Eccleſiæ, ſi cū loqui nō poſſit, ſubleuat oculos, aut palmas in cęlū, aut tundit pectus, vt exprimit Hoſt.cōiter receptus in d.c.a nobis. Nō, inquam, hoc obſtat quoniā id ſolum procedit quo ad effectum, vt eccleſia præſumat eum habere pœnitētiam, prædictis qualitatibus ornatā ad effectum non denegandi ei eccleſiaſticam ſepulturam, nō autem ad effectū adſtruēdi quod per id impetret a Deo veniam peccatorum mortiferorum, niſi veram concipiat pęnitentiā, quā cōcepiſſe præſumitur.

Tertio infertur, quòd merito B.Augu. dubitabat in cap.ſi quis autē. & cap.fin.de pęniten.diſt.7.de ſalute illorum, quos non ante, ſed poſt ęgritudinē pęnitebat peccaſſe. Nam, vt eius dictum ibi declarātes diximus, æger preſſus ægritudine, metu mortis, & alijs curis, vix erigit animū ad deſcriptam contritionem cōcipiendam. & ita ibi Aug. dubitabat de vera ſalute, non autem de præſumpta ad concedendam abſolutionem, & eccleſiaſticam ſepulturā. quod omnes debemus animaduertere, & cōcionatores frequenter prædicare.

16 Quarto infertur, quod vt pęnitudo peccati perueniat ad gradū cōtritioni neceſſarium, oportet, pęnitentē plus odiſſe peccatum, quàm quoduis aliud malum pœnæ, odio dignum, ſimul & velle vitare idē plus, quàm quodlibet aliud malū vitatu dignū, vt ſentit S. Tho. quolib.1.art. 9. & omnes in lib. ſent.diſt.17.q.2.art.4. quæſtiuncula 1. ad 4. & in diſt.14.& 17.& recte declarauit Th.a Vio.To.1.Opuſcul. Opuſcul.4.q. 1.& Opuſcul.17.q. vnica.

17 Quinto infertur non eſſe contritum eū, qui actu, aut virtute non eſt eo animo, vt malit generatim pati quālibet pœnam, quā mortifere peccare, aut peccaſſe, quidquid Innoc.in cap.omnis, de pęnit. & remiſſ.ſenſerit. Quoniam, vt ſanctus Tho.dicto quolib. 1.artic.9.ſenſit, omnis, qui eſt cōtritus, habet charitatem, & omnis, qui charitatē habet, Deum plus quàm ſe amat, & omnis, qui Deum ita amat, mauult perdere ſe, & ſua,

ſua,quam Deum:& cum per peccatũ mortiferum perdatur ſibi Deus,cõſequens eſt vt malit(ſaltem generatim)omnia mala pati,quàm ſic peccare. Dixi autẽ,generatim, quia nemo, vt idẽ S.Tho.in d.Opuſc.1.ar. 9.ait,& ante illũ cenſuit Innoc. in præcita 20 c.omnis, de pœnit. & remiſſ. tenetur ad conferendum, ſpeciatim,reputãdo ſecum , quod malit illud, & illud mortis genus, & pęnatũ pati,quàm peccare,peccaſſeve, Immo id eſſet imprudentiæ,ſicut & imprudẽs foret confeſſarius, qui interrogat pęnitentẽ,mallet ne potius filios ſuos vel ſe mortem obijſſe,q̃ peccaſſe ? aut ſit ne paratus potius mori,perdereve filios, quam morti ferũ peccatum admittere? quoniam nimia eſt huiuſmodi tẽtatio,& vt perite ait idem Angelicus doctor d. art.9.ſicut delectabilia plus mouent animum ad delectãdum,ſi ſpeciatim recogitentur, quã ſi generatim: ita terribilia multo terrẽt,ſi ſpeciatim cogitentur,quam ſi generatim.& fieri poteſt, vt,qui generaliter malit omnia mala pati, q̃ mortifera peccata , nolit hoc aut illud malum ſpeciatim conſideratum, quo circa ſatis eſt confeſſario , vt videatur ei pęnitẽs
18 ſufficientem peccatorum pęnitudinem habere.Si vero intellexerit, eum minime eã habere , laboret quãtum poterit addere ei animum ad eam habẽdam , & ad malendũ pdere in genere alia omnia ſua bona , quã Deum, quieſt ſummum bonum eius,& omnium,ſine quo nihil eſt bonũ. Quod ſi fortẽ nõ poſſit eius animũ ad tã excelſum cõtritionis gradũ attollere, contendat eũ eleuare ſaltẽ ad hoc, ꝙ vere ipſum pœniteat, ꝙ talẽ non habeat, per ea q̃ breuiter infra c.10.nu.4.tãgunt,& hoc ſufficit,vt ſit cõtritus,vel ſaltẽ ita attritus, vt poſſit abſolui, iuxta Paludanũ in li.4.ſen.diſt.17.q.1.ar. 5.Quæ concluſio non parum conſolationis ſecum adfert, & eſt communis apud S. Bonauen. & omnes Theologos. Diximus: Saltẽ ita attritus, ut poſſit abſolui,quo tollamus ſcrupulum, quem vir quidam valde doctus , & pius ſanctiſſimæ Societatis Ieſu nobis cõtra hoc inſinuat.Eo quod penitere, ac dolere, quod aliquid nõ habeam,nõ eſt illud habere, ſicut nec dolere eo,qđ nõ communicauerim,eſt communicare,neq; perinde valet, vt probamus in c.vt quid paras,de conſec.diſt.2.poſt Ioan.Turrecrem. contra gloſ.ibid. Neque animo diſcruciari eo,qđ non ſim confeſſus, eſt cõfiteri, ſicut nec velle arborem conſcendere , eſt ipſam conſcendere,vt ait glo.in l.vendentis C.de contrahẽ.emp. Dicimus itaque re vera pænitere quẽ, eoquod non habeat contritionem , non eſſe illam habere,(ſaltem formaliter)neque pœnitere,quod non valeo pœnitere , quantum mihi expedit ad cõtritionem habendam;ſufficit ad ipſam habendã: niſi aliàs iam ipſam habeã,ſufficere tamen ad credendum, me habere iuſtam attritionem,quo poſſim a confeſſario abſolui, & a Deo veniam obtinere, media ſacramentali abſolutione . Quin & dici poſſet, eſto talis dolor non ſit contritio formalis, deſideriũ tamen habẽdi eam,adiuncto iuſto dolore , quo dolet ſe non poſſe peruenire ad cõtritionis perfectionem (ſaltem virtualiter) eſſe ipſam cõtritionẽ in volũtate partis intellectiuæ ſita , fomento Dei auxilij bona deſideria fouẽtis,etiam ſi pars ſenſitiua rẽ calcitraret . Vtilis, & deſiderata breuitas , quam liber expoſtulat , negat locum alijs replicationibus, & triplicationibus, potius ſubtilibus , quàm fructuoſis, quod etenim hucuſque dictum eſt , nobis videtur ſufficere ad ſcopum , quem propoſuimus .

19 Porrò bonum ſignũ eſt, quod pœnitens ſua ſponte affirmet, ſe malle mortuũ eſſe , aut quid aliud ſimile pati, quam peccaſſe , iuxta ſententiam doctiſ. Car. Io. a Turrecre. in ſumm. de pœn.diſt.3.qui ſecutus S. Bonauen.tenet,peccatorem, qui ſecum ſtatuit,potius peccare mortaliter, quàm mori,non eſſe abſoluendum,illi vere,qui nihil circa hoc ſecum deliberauit, etiam ſi dubitet,quod faceret, dum ſe in tali articulo cõſtitutum adſpiceret,non eſſe denegandam abſolutionẽ , dummodo habeat propoſitũ non peccãdi,& nolle offendere Deum,etiã ſi talis illi occurret occaſio.Quocirca valde deplorãdi ſunt, qui ad confeſſionẽ,& cõmunionem accedunt cum propoſito vindicãdi ſe auctoritate ſua propria de illis , qui eos alapis,aut plagis cęderent,aut fuſtibus percuterent,vel proditores,latrones, Meretrices, Iudæos, Sarracenos, Hæreticos, vel alijs huiuſmodi nominibus compellarent, aliave ſimili iniuria afficerẽt.Eodẽ itẽ modo deplorandi ſunt illi , qui ad prædicta ſacramenta accedunt antequam exuãt ſuam deprauatam voluntatem vtẽdi hac,vel illa illicita voluptate, ſi ea,vel illa occaſio eam

perci-

percipiendi eum aliqua muliere, uel uiro eis occurreret. Illi etiam, qui antequã ab animo depellant propoſitum perpetrandi quidquid rex, pater, dominus, amicus, aut ſocius ipſis præciperet, aut rogaret, etiam ſi letale crimen illud eſſet, præfata ſacramenta ſumunt. Horum profectò miſereri debemus, ipſoſque cum lacrymis compaſsionis rogare, ut attendãt, ſe in quodam diabolico ſtatu, quæ damnatio æterna eſt deliteſcere, qui tali confeſsione, & communione magis, ac magis excreſcit, arg. c. ſi propterea, & cap. ſi cui, de pœn. diſt. I.

20 Sexto infertur, dolorem ſenſus, ſingultus, plãctus, lacrymas, & id generalia non eſſe ad cõtritionem neceſſaria, quoniam ſufficit dolor voluntatis rationalis ex pęnitudine manans, tum per ſupra dicta, tum quia ut S. Tho. in 4. lib. ſenten. diſt. 15. q. 2. art. 1. q. 1. & art. 2. q. 1. & 2. art. hic dolor non eſt in manu noſtra, licet utile ſit illum habere, & deſiderare, flereque largius eo, quod peccauerit, quàm quod alia damna ei acciderint, ſecundum omnium mentem. Cui conſequens eſt illud Paludani in d. 4. lib. ſen. diſt. 19. q. 1. art. 5. approbatum a recentioribus, ſ. pęnitentem debere hoc deſiderare, non eſſe intelligendum de debito obligationis, ſed decentiæ tantum & utilitatis. Pariq; ratione non inconueniens fuerit, ut pœnitens maiore dolore ſenſus efficiatur ob mortem patris, aut alterius cognati, uel plagam propriam, quàm ob peccatum admiſſum, quod paſsim contingit: Immo neque oportet, ut is dolor uoluntatis rationalis ſit intenſior alio quouis dolore rationalis uoluntatis ob alia multa cõcepto, per dicta ſupra hoc c. nu. 4. Sufficit enim, ut pluris faciat malum peccati, & ob id perdere, uel perdidiſſe Deum, quã quoduis aliud malum generatim ad finem euitandi illud, dolendiq; non euitaſſe, iuxta Maior. in 4. lib. ſent. diſt. 13. q. 2. Quinimmo ſatis eſt, ut uelit, conetur q; ita dolere, & non poſsit, doleatq; ex animo ſe non poſſe id facere per dicta ſupra nu. 18. & nu. 19. & ſubinde quamuis intenſius præſentiat, & defleat mortem patris, quã peccatũ admiſſum, ſatisfacit tamen, ſi modo malit Deũ nõ offendere, uel offendiſſe, q̃ patrẽ ſuum uiuere.

21 Septimo infertur, quod dolor. ſenſilis ex pęnitentia naſcens, & alia corpus affligentia, qualia ſunt ieiunare, cilicia induere, humi accubare, & aliæ ſimiles auſteritates non debent adeo modum excedere, vt humani corporis habitudinem corrumpant, efficiantque pęnitentem inhabilem ad faciendum ea, quæ ſecundum ſuum ſtatũ facere tenetur. Dolor enim ille nititur amore Dei ſuper omnia dilecti, qui huiuſmodi nimietatem reijcit, c. non mediocriter. de conſec. diſt. 5. & tradit S. Tho. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 2. art. 3. & Opuſc. cap. 1. art. 9.

22 Octauo, quod licet aliqui ſentire, uideri poſſint, videlicet Ray. in ſumma & Aug. verb. contritio. §. 3. Ludolph. 1. par. vitæ Chriſti, cap. 20. de ſingulis peccatis mortalibus ſingulas pœnitudines eſſe habendas, contrarium tamen eſt tenendum cum Ioan. Maior. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 5. & Card. S. Sixti eruditiſſimo. Tom. 1. Opuſc. Opuſc. 4. q. 2. & ſuper S. Tho. q. 87. art. 1. ſcilicet ſufficere, quod peccatorum pœnitudo adeo ſit extenſa, vt ſaltem virtualiter prætendatur ad vniuerſa mortifera, tam ea, quæ meminit, quam quæ non meminit. Non enim eſt neceſſe, ut pœnitens recogitans, confitensve ſua peccata de vnoquoque peccato mortifero ſpecialem, & ſingularem eius pœnitudinem concipiat, ſed ſatis eſt, vt concipiat generalẽ eiuſmodi pęnitudinem, quæ virtute ſe extendat ad omnia mortifera, ſiue id faciat ab initio, cum incipit reuocare in memoriam peccata confitenda, ſiue inter reuocandum: ſiue quouis alio tempore, vel tẽporis momento, qualis eſt pœnitudo, qua pęniteat Deum tam mortifere offendiſſe quouis modo cum propoſito, ſaltem virtuali, confitendi, & ſatisfaciendi q̃n, & ut neceſſum fuerit, & nunquam amplius ſic offendendi, eo quod eum ſuper omnia diligit, capitalemque eiuſdem offenſam plus, quàm quiduis aliud odio dignum odit, vt ſupra hoc eodem c. nu. 19. tradidimus. De hoc intelligitur illud Ezec. c.

23 33. relatum in c. ponderet. 57. d. *In quacunque hora conuerſus fuerit, & ingemuerit peccator, &c.* Nam, vt alia omittã, ſi de ſingulis peccatis ſingulæ pœnitudines concipiendæ eſſent, contingeret caſus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia

conſe-

conſequendi ſalutem ęternam, contra expreſſa canonum ſacrorum teſtimonia in c.3.de pęn.d.7.& c.ponderet.59.d.& contra prædictum Ezechielis locũ. Nam qui mille peccata letalia commiſiſſet, & ſolã quartã horæ partem victurus ægrotaret, aut ad ſuſpendium duceretur, non poſſet viuens concipere de illis mille peccatis mille pœnitudines ad id neceſſarias, quo ſaluaretur. Nolumus tamẽ dicere, ꝙ, ſicut eiuſmodi pęnitentia generalis ſufficit ad remiſſionem omnium peccatorum obtinendam: ita etiam ſufficit ad eximendum pęnitentem ab obligatione reuocandi in memoriam, & deteſtandi tempore debito omnia genera, & ſpecies illorum, quæ peccauit, enumerando illa numero certo, vel veriſimili confeſſario.

Dixi. Genera, & ſpecies, quia non tenetur ſingulorum criminum cuiuſcunq; ſpeciei in particulari reminiſci: neque etiam in indiuiduo ſingula deteſtari. id quod etiam ſenſit Medina, vbi ſupra.

24 Nono, non eſſe neceſſariam pœnitudinem ſupra definitam ad condonationem venialium conſequendam: neque conſequenter oportet, vt pœnitudo unius uenialis ad aliud extendatur. tum quia ſufficit ad remiſſionẽ uenialis quicũq; dolor, ſiue actualis, ſiue uirtualis: quãuis non ſit tam magnum, quàm exigitur ad delenda peccata mortalia, iuxta S. Thom. receptum in 3.par.q.87.art.1.ad 1.& in 4.lib. ſen.d.16.quæſtiuncula 2. tum quia unum veniale poteſt remitti ſine alio, vt idẽ vbi ſupra tradit. Quia illa uenialia tantummodo remittuntur, ad quæ dolor ille, ſiue actualis, ſiue uirtualis extenditur, iuxta eundẽ S.Th.in d.3.par.q.87.art.4. Cæterum qui dubitat, an peccatum ſit mortale, vel veniale, debẽt ita illius pęnitere, ac ſi eſſet mortale, vel ſaltem cum conditione, Si, & Quatenus eſſet mortale, ſecũdum illud Aug.c.ſi quis autem.de pęn.d.7. *Tene certum, & relinque incertum.*

SVMMARIVM.

24 Contritio delet omne peccatum, etiam ante confeſſionem.
25 Quia ſemper fuit neceſſaria, ſed non ſtatim poſt peccatum, & num.26.
27 Contritio quando, & quibus caſibus neceſſario habenda, & num.28.
29 Contritio vt habetur ſine memoria peccati nondum remiſſi, & num.30.
31 Pœnitudo maior de maiori peccato bona, ſed non neceſſaria.
32 Contritio carens debitis circunſtantijs non eſt contritio.
33 Attritio duplex, & qua non ſufficit ad abſoluendum confitentem. & 34. & 35.
36 Pœnitentia minor ſufficit baptizando, quàm abſoluendo.
37 Attritio, qua cognoſcitur non eſſe contritio, non ſufficit baptizando.
38 Attritus vt ſit cõtritus, et nõ attritio cõtritio.
39 Contritio perficitur gratia: & ad eam mouent ſex.
40 Contritionis effectus qui ſint.
41 Contritio quod non ſit pars pœnitentia, & attritio ſit mala, hæreſis.
42 Contritio qua ſufficit, & qua non ad abſoluendum, & num.45.
43 Sacramentum baptiſmi per ſe tendit in peccatum Euchariſtia per accidens.
44 Attritio qua ſufficit ad Euchariſtiam non ualentis confiteri, & qua ad abſoluendum ualentis confiteri.

24 DEcimo infertur, verũ eſſe id, quod ferè oẽs aſſerunt, nempe frequenter per ſolam contritionem, etiam ante confeſſionem, & pęnitentiæ ſacramentũ actu ſuſceptum, condonari mortifera peccata, iuxta cap. dixi. & cap. magna. de pœn. diſt.1. & S.Tho.3. par.q.86. art.2.& in 2. lib. ſent. diſt.17. art.9. quæſtiuncula 2. à Palud. & alijs receptum, & a Panorm. in cap. Deus, qui. de pęn. & remiſſ. quod & nos in glo. ſumma, & in c. ecce.de pęnit. diſt.1. latius nuper tradidimus, licet Magiſter Gratianus in c.pen.§. quibus.præfatæ diſt.cum aliquot antiquioribus dubitaſſet.de quo tamen hodie non licet dubitare poſt declarationem Concil. Trid. ſeſſ.14.c.4. qđ tamen addit huiuſmodi cõdonationem, & reconciliationem non eſſe adſcribendã contritioni ſine ſacramenti, ideſt, confeſſionis, uoto, quod in illa includitur. Quia talis condonatio non eſt credenda fieri per ſolam pęnitudinem, & dolorẽ inde natũ, ſed potius per gratiam, quam ita pœnitenti donat Deus, quaque illa pœnitudo ſit cõtritio, iuxtã gloſſ. receptam in c.conuertimini, de pœnit.d.1.

Gratia

Gratia enim cauſa eſt formalis condonationis peccatorum, ſecundum S. Tho. 1.2. quæſt. 113. art. 8. & in 3. ſenten. diſt 1. art. 9. quæſtiuncula 1. & tradidimus latius, in cap. conuertimini, num. 5. & in dicto cap. ecce. numero quarto & quinto, de pœnit. diſt. 1.

25 Vndecimo infertur, quod ſicut nunc in lege gratiæ contingit, ſola pęnitentia peccata dimitti, ſic etiam ante eam in lege naturæ ſcripta, vera pęnitentia remittebantur. id, quod euidentiore ratione dicendum eſt. certum etenim eſt, quod tunc nondum erat ſacramentum pęnitétiæ inſtitutum, nec ſacramentalis confeſſio. Certum item, quod etiam tunc erat remiſſio peccatorum, etiam mortalium. & ita niſi per pęnitentiam, virtutis actū, & contritionem illa contigiſſet, nullatenus aliàs contingere poterat. Facit; quod licet, ut prædictum eſt, ſine ſacramento pęnitentiæ, actu ſuſcepto, contingat aliquando remiſſio peccatoris, nunquam tamen contingit ſine pęnitentia. Hæc enim pęnitentia ſemper fuit, eſt, & erit iure naturæ ad ſalutem neceſſaria, ſicuti late in glo. cum. de pęn. diſt. 1. & diſtinct. 5. probauimus, nullaq; neceſſitas excuſat ab ea. Etenim, qui poſt letale crimen admiſſum ante mortem non eſt vere contritus, licet non detur ei ſpacium ad recolendum, & deteſtandum peccata ſua, ob id potiſſimum, quod in ipſa peccati perpetratione moritur, vel ſubitanea morte corripitur, abſque dubio damnabitur, licet ille, qui confiteri ea non potuit, ſi cōtritionem habuit, excuſetur ab obligatione confitendi, vt poſt, & ante alios exprimit S. Antoninus in 3. par. tit. 14. c. 18. §. 2. Dixi, pęnitentia uera, non autem pęnitētia qualificata, modo ſupradicto: nam hæc eſt vna ex tribus ſacramenti pęnitentiæ partibus, & includit in ſe propoſitum confitendi, vt inquit S. Th. in 4. lib. ſen. d. 17. q. 1. artic. 1. quæſtiuncula 1. quod nunquam fuit neceſſarium ante legē gratiæ, nec lege naturali præcipitur plus, quam ipſa confeſſio, ſicut poſtea dicemus in c. ſeq. nu. 2. neque pluſquam ſacramentum pęnitentiæ, quod eſt legis nouæ tantum, ſecundum omnes.

26 Duodecimo infertur, quæſtionis non mediocris eſſe: An poſſit inueniri pęnitudo, cui tota hæc noſtra definitio conueniat, per quam peccata mortalia non cōdonentur? Scotus enim in 4. lib. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 2. & Card. S. Sixti, & Caietanus Tomo 1. Opuſc. Opuſc. 5. q. 4. & q. 4. aiunt poſſe. Tum quia iuxta eos pęnitudo prædicta diuiditur in eam, quæ appellatur formata, hoc eſt, quam gratia Dei iuſtificans, & condonans peccata format, & ornat, & in eam, quæ informis dicitur, hoc eſt, quam prædicta gratia non ornat. Tum quia peccator non poteſt ſibi ſuo ſolo libero arbitrio, ſine gratia gratum faciente, quærere veniam, iuxta tria poſtrema cap. de conſe. diſt. 4. & Conc. Trid. cap. 1. & can. 2. & gloſ. in cap. magna. & c. conuertimini, de pęnit. d. 1. & ſecundum prædictos poteſt præfatam pęnitudinem concipere viribus ſuis naturalibus, quib. Deum ſuper omnia diligere poſſumus, iuxta Scotum in 2. lib. ſent. diſt. 28. & in 3. diſt. 37. quæſt. 1. Tum quia eiuſmodi pęnitudo non eſt ultima, & immediata diſpoſitio ad gratiam. Quoniam alioquin ſcire poſſet, quis, ſe eſſe in ſtatu gratiæ ſine vlla reuelatione, quippe qui ſcire poſſet, ſe habere eiuſmodi pęnitudinem, quod eſt contra expreſſa Sacræ Scripturæ, & iuris teſtimonia; uidelicet Eccl. 3. & cap. fin. de purgat. cano. & Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 9. contra inanem hæreticorum fiduciam, & canon. 12.

Contrarium tamen nobis uidetur uerius, quod etiam concedit eruditiſſimus Catharinus lib. 5. adnotationū in Caiet. adnotat. de ſacramento pęnitentiæ, quia eiuſmodi pęnitudo non poteſt haberi ſine amore Dei ſuper omnia, quia ſolis viribus naturalibus ſine gratia haberi nequit poſt Adami peccatum, vt docet ſanctus Thom. declaratus ibidem à Caie. 1. 2. q. 109. art. 3. tum quia licet Scotus ubi ſupra & Gabriel, qui eum ſequitur, in dicto 3. lib. ſent. diſt. 27. q. 1. teneat, poſſe nos poſt Adæ peccatum noſtris proprijs uiribus diligere Deum ſuper omnia, addunt tamen, neminem ad eum gradum peruenire, qui gratiam Dei, non aſſequatur. Quinimò ſubijciunt, non ſolum prædictam actualem pęnitudinem, ſed ēt virtualem, quæ ex amore Dei ſuper oīa reſultat, ſufficere, eſſeque ultimam, & immediatā diſpoſitionem ad gratiam

Dei gratum facientem quærendam, ita vt nemo ad eã perueniat, quẽ miſericordioſiſſimus Deus ſua gratia nos donet.

Neque obſtat fundamentum alterius opinionis; videlicet quod hanc opinionẽ ſequitur, poſſe nos ſcire Deo eſſe gratos ſine reuelatione ſpeciali: quia negamus, nos poſſe ſcire, quòd pœnitudinem omnibus prædictis qualitatibus ornatam habeamus: tametſi frequenter iuſte id credere poſſimus.

27 Decimotertio infertur, q. licet ſic toto tempore, quo quis ſe agnoſcit letali peccato mortuum, de bono conſilio debeat curare, vt à tam graui morbo reſurgat, periculumque mortis ſubitæ, ac æternæ effugiat, iuxta illud Eccl. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem*. & iuxta S. Th. & communem in 4. lib. ſent. diſt. 17. & Caie. Quolibet 7. non tamen ad id tenetur præcepto ad nouum peccatum mortiferum obligante: niſi ea temporis parte, qua memoriæ occurrit quoad vſum, idest, cupiẽdum, vel renuendum; committendum, vel omittendum, ſecũdum communem opinionem. Immo neque tunc ob ea, per quæ id affirmauit Adrianus in 4. de Confeſſ. q. 3. & Card. ſancti Sixti Quolib. 7. & ob ea, quæ nos addimus in 3. par. glo. Sum. de pęn. diſt. 5. nu. 10. & ſeq. quidquid Catharinus vbi ſupra dicat de Caietano, qui ſecum pugnat in eo, quod facile potuit eum excuſare, ſi voluiſſet. Et hoc eſt tenendum, quoniam, ſicut alia præcepta affirmatiua de baptiſmo ſuſcipiendo, & confeſſione facienda. non obligant ſub pœna noui peccati, niſi pro tempore neceſſitatis, ita per conſequutionem præceptum affirmatiuum de ſe conuertendo non obligat ſub pęna noui peccati letalis, niſi in articulo neceſſitatis, in illo uero ſic. Quamobrem ad prædictam pœnitudinem concipiendam tenebimur imminente articulo mortis naturalis, vel uiolentæ, vel adminiſtrandi, ſuſcipiendive aliquod ſacramentum, ſecundum omnes. Immo etiam inſtante populi neceſſitate aliqua grãdi, cui abſq; orationis feruore prouideri non poſſet, ſecundum Adrianum vbi ſupra.

28 Decimoquarto infertur, quòd, licet ſalutare ac frugiferum conſilium ſit, vt toties concipiamus pœnitudinem omnium peccatorum mortalium, tam iam alias cõtritorum, quàm aliorũ, quoties ea nobis memoriæ occurrerint, non tamen eſt pręceptum, quod nos obliget ad eam habendam bis ſpeciatim de eodem. Quia Deus non iudicat bis in idipſum. Naum 1. & c. at ſi clerici. §. de adulterijs verò. de iud. tametſi teneamur, ne vnquam illud nobis placeat actu, vel uirtute. Quoniam licet illa noua (ut ita dicam) complacentia non ſuſcitet illam priorem culpã, quæ iam extincta fuit, producit tamen nouam ei ſimilem, arg. c. notum. 2. q. 1. & c. 1. de offic. dele. c. ſicut tribus. de pœn. diſt. 1. & cap. ſed penſandum 6. diſt. Vnde licet illud aliquorum conſilium, ut peccata præterita, etiam bene confeſſa, frequenter ad memoriam reuocemus, quo melius illa iterum atq; iterum deteſtemur, & veluti quędam myrrhæ manipulum .i. ſanctæ triſtitiæ de illis faciamus, vehementer probent quo ad peccata, quæ ſuapte natura triſtitiam, metum, aut terrorem incutiunt, non tamen crediderim, eos intellexiſſe de illis, quorum refricata memoria ad illicitam delectationem inſtigat. Cuiuſmodi ſunt peccata carnis, magni cuiuſdam honoris, & lucri tẽporalis, quinimmo conſultius exiſtimarem, eorũ numquam amplius in particulari meminiſſe, niſi quando opus eſt ſemel illa conſiteri cum debita contritione, vt rectè inſinuat Frater Ludouicus a Granata Dominicanus, vir vita, & doctrina concionator omnibus numeris abſolutus, in eo libro admodum ſancto & celebri, quem de oratione compoſuit, vel quando appetitus carnis ſunt probe mortificati per uehementem aliquam contemplationem, aut orationem, ſiue per eximiam quandam abſtinentiam, ſiue per morbos, aut dolores. Quoniam omne delectabile in particulari conſideratum ad ſui deſideriũ allicit, iuxta Ariſtot. 3. Ethic. & ſanctum Tho. quolib. 1. q. 5. art. 9. & dicemus infra c. 9. & hoc in ſpecie ſenſit idem S. Tho. in Opuſc. 6.

29 Decimoquinto infertur, magnæ prudentiæ, ſanctique conſilij eſſe curare, vt poſt peccatum admiſſum, quàm citiſſime nos eius pęniteat, cum per id, etiam ante confeſſionem in Dei gratiam redeamus, adeo quidem ut fieri poſſit, ut qui centies

ties mortaliter peccauit per totum anni ab vltima confeſſione ſpacium, non manſerit quattuor horis ſine Dei gratia, eo ꝙ ſtatim ac peccauit, ſingulorum peccatorum legitime pęnituerit. Quo circa multi ſimplices ſunt merito inſtituendi, exiſtimantes eos, qui mortaliter deliquerunt, ſemper eſſe in crimine quouſq; confiteantur. Nam, vt ſupra declarauimus, ad hoc, vt a peccatis reſiliant, ſatis eſt eis habere excellentem illum dolorem, ſupra definitum, quãuis remaneant obligati adhuc ad confeſſionem. cæterum, cum huiuſmodi homines raro, vt pote rudiores, doleant, vt dolere conuenit, niſi quando confeſſarium adeunt, vti nos in repet. §. in Leuitico. de pęniten. diſtinct. 1. notab. 18. nu. 5. diximus, ideo conſilium optimum, & ſanctiſſimum eſſet eos inducere ad frequenter confitendum. & ſaltem in trib. feſtis Paſchalibus, & in feſto Aſſumptionis Deiparæ virginis. Eo item reſpectu conducit maxime ſubitò poſt peccatum contritionem habere, ne videlicet bonorum operum, quæ ante confeſsioné fiunt, iacturam faciamus: quæ quidem perirent, niſi adeſſet confeſsio. Nam opera quantumcunque moraliter bona, ſi fiunt extra charitatem in ſtatu peccati mortiferi, abſq; dubio pereunt, & mortua reputantur, quantum attinent ad gratiam & gloriam promerendam, 1. ad Cor. 13. & c. nihil. de confec. diſt. 5. licet quoad alia proſint, iuxta glo. c. quod quidã; de pœn. & remiſſ. in quibus tribus locis aliás late id tradidimus, & in c. quando. de confec. diſt. 1. cum in multis locis, tum in additione. Tradit etiam poſt alios Ioan. Maior. in 4. lib. ſenten. diſt. 14. q. 2. vt inferius c. 27. nu. 269. explicatur.

30 Decimoſexto infertur, quod (quidquid dicat beatus Antoninus in 3. par. titu. 14. cap. 18. in princ.) tenendũ eſt, quod peccator, licet neque ſpeciatim, neq; particulariter meminiſſet alicuius peccati mortalis nondum condonati, poſſet tamen de illo contritionem habere, concipiendo pœnitudinem modo ſupradicto qualificatã. Aliter enim ſequeretur, eum, qui alicuius peccati mortalis nondum remiſſi recordari non poſſet, eſſe extra ſtatum ſalutis, contra cap. 1. de pęn. diſt. 7. & c. põderet 50. diſt. & quamuis reſponderi poſſet in tali caſu, amorem, quo diligitur Deus ſuper omnia, ſufficere, vt Gabriel inſinuauit in 3. lib. ſent. diſtin. 27. q. 1. replicari tamen poſſet, quod iam ſupra, nu. 5. dictum eſt, eiuſmodi amorem eſſe contritionem virtualem.

31 Decimoſeptimo infertur, quod, licet de grauiori peccato grauior requiratur pęnitentia, ſiue pęnitudo, hoc tamen eſt intelligendum de conſilio, & honeſtate, arg. c. tempora. 26. q. 7. ſecundum S. Tho. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 1. art. 1. & 2. non autem de neceſsitate, arg. c. talis. de pœn. diſt. 3. Quoniam definitio ſupra tradita nihil tale requirit. Et quia ſecundum mẽtem communem doctorum, quam explicat Ioann. Maior in præcitato 4. lib. ſent. diſtin. 14. q. 1. & diſt. 17. q. 1. pœnitudo circum amicta debitis circumſtantijs, & ſupradictis, quantumcunque ſit remiſſa, & breuiſsimo tempore, etiam in inſtanti cõcepta, ſatis eſt ad crimina diluenda quantum ad culpam, & ad commutandum pęnam æternã Inferni in temporalem Purgatorij, contra ſententiam Scoti in d. diſ. 14. q. 2. artic. 2. quæ hodie communiter non probatur.

32 Dixi: Debitis circunſtantijs, quoniam, ſi ego alienum retineo, & potens reſtituere non reſtituo, vel habeo odium mortale, quod ab animo non expello, vel non relinquo ſodalitia, & occaſiones valde propinquas peccandi mortaliter, vel non peruenio ad concipiendũ propoſitum actuale, quo mallem potius mori, quàm mortifere peccare, non habeo veram talem pœnitentiam, neque proinde conſequor remiſſionem.

33 Decimooctauo infertur, ꝙ pœnitentia de peccatis imperfecta, quam neque debitæ circunſtantiæ, neque qualitates prædictæ ornant, poterit nuncupari attritio, non aũt contritio. quæ, ſecundum Caiet. to. 1. Opu. Opuſ. 4. q. 1. & Opuſ. 5. q. 5. eſt duplex: Altera eorũ, quos pœnitet mortaliter peccaſſe, vellentque non peccaſſe, ſed non omnino ſtatuunt a peccatis ſuis abſtinere. Altera eorum, quos pœnitet quidẽ peccaſſe, & ſtatuunt amplius non peccare non concipiendo peccatum, vt iẽ ſupra oĩa deteſtabilia deteſtandum, neq; reputando ipſum vitandum ſupra oẽ vitabile. Quinimmo, et pœnitudo illa, a nobis

bis ſupra definita, quam habent illi, qui deteſtantur peccatum ſupra omne deteſtabile, ipſumq; vitare propununt ſupra omne aliud merito vitandum, eſt attritio, vt ipſe arbitror. quoadusq; Deus propter ſuam miſericordiam, gratiã ſuã impartitus fuerit, ſed eſt alterius ſpeciei, ſecundum eundem, appellaturq; contritio informis. Ad ſecundam opinionem communem, quam ſupra ſequuti ſumus, cuicunque habenti eiuſmodi pœnitentiam Deus pro ſua miſericordia ſtatim elargitur gratiam, & ſubinde non inuenitur ſine gratia.

34 Prima ſpecies prædictarum attritionũ non ſufficit, vt per eam ſolum remittatur peccatum: immo neq; per eam, & abſolutionem Sacramentalem ſimul, quinimmo peccat, qui cum ea petit, aut accipit abſolutionem. Id quod etiam eſt dicẽdum de illa pœnitudine, quam quis concipit ob id ſolum, aut ſaltẽ principaliter pp detrimentum honoris, quietis, aut vtilitatis tẽporalis, aut propter metum infamiæ, laborum, aut pœnæ temporalis, vel æternæ: quamuis talis pœnitudo non ſit peccatum, neq; malum opus, (vti quidam dixerunt) immo potius eſt laudanda, niſi quando eo animo concipitur, quod peccaret, vel a peccato non ceſſaret, niſi eiuſmodi malum, vel metus intercederet. Quoniam hoc iam eſſet nouum peccatũ adiungere, c. ſi propterea, & c. ſi cui. de pę. diſt. 1. vt ſupra diximus.

Secunda item ſpecies attritionis non ſufficit, ſecundum eundem, vt propter illam remittantur peccata, etiam abſolutione Sacramentali adiuncta, licet ſufficiat ad ipſam abſolutionem licite petendam, ac recipiendam abſque vlla culpa, & ad hoc, vt illa ſit valida. ut non teneatur reiterare confeſſionem, immo etiam ad obtinendum effectũ Sacramenti, quando pęnitens prædictam pęnitudinem fuerit conſequutus.

35 Ab hac opinione, propter ſummam eius auctoritatẽ, & quia ei a nemine contradicitur hucuſque nunquam fui auſus diſcedere, ſed nunc, ſub debita cenſura, videtur, eum, quem iure, & ex animo pœnitet, mortaliter peccaſſe, & ſtatuit in poſterum nunquam amplius peccare, ob id principaliter, quod peccatum eſt offenſa Dei. & credens ſine craſſa ignorantia, ſuũ dolorem eſſe in id ſufficientem, confitetur ſacerdoti, recipitque Sacramentalem abſolutionem, non ſolum ſatisfacere præcepto confeſſionis, ſicut ille dicit, ſed & conſequi gratiam, & miſericordiam a patre gratiarum, & miſericordiarum. Quoniam nulla Scripturæ ſacræ loca habent expreſsè, neceſſarium eſſe concipere peccatum tanquam quid maximè omnium uitabile, & deteſtabile. Solum. n. habent: *Pœnitentiam agite*. Matth. 3. Luc. 3. *Pœnitemini*. Marc. 1. & act. 3. *Facite fructus dignos pœnitentiæ*. Luc. 3. & c. conſideret. §. fin. de pœnit. diſt. 5. *In quacunque hora conuerſus fuerit peccator, iniquitatum ſuarum amplius non recordabor*. Ezech. 33. & c. ponderet. 30. d. *Conuertimini ad me*. Iohel. 2. & c. conuertimini. de pœnit. diſt. 1. *Scindite corda veſtra*. Iohel 2. & capit. ſcindite de pœniten. diſtinct. 1. *Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei*. Pſal. 31. & c. 1. de pęniten. diſt. 1. Nullum præterea concilium, neque ſummus Pontifex, neq, quiſquam ex tot ſacris Doctoribus, in Decreto citatis, eo modo interpretatus eſt, q iamdum Concil. Floren. ſub Eugenio Quarto, in decreto de Sacramentis, & denuo Tridẽtinum in ſeſſ. 14. c. 5. clarius, & explicatius dixerunt. Nempe, neceſſariũ eſſe dolere de peccatis, cũ firmo propoſito non peccandi de cætero, & cum ſpe veniæ. neque requirũt huiuſmodi reflexiones, comparationeſq; difficiles, pauciſſimis cognitas, & paucioribus uſitatas. Quinimmo B. Aug. in c. nullus §. quod quamuis. de pęnit. diſt. 7. conſtituens differentiam inter conuerſum, & uerſum, dicit, uerſum eſſe, qui timore pęnæ compulſus abſtinet a peccato: conuerſum vero, qui ſolummodo, vel ſaltem principaliter propter Dei amorẽ à peccato ſuperſedet, & quia ipſum pęnitet offendiſſe Deum. Et accedit ad hoc, quod pauci (collatione aliorum) confitentes ab inſtitutione confeſſionis in noſtra tempora fecerunt, & faciunt hoc, quod ille requirit, & pauciores confeſſarij id ſuaſerunt, & ſuadent. Immo noſtro iudicio Conc. Trid. præcitata ſeſſ. 14. c. 4. ſatis aperte hoc, quod dicimus, intelligit. Quo circa recreat nos audiuiſſe, fratrem Franciſcum à Victoria,

ria, virum profecto pijſſimum, clariſſimumq; doctorem, qui Hiſpanias rara illa ſua Theologica eruditione (Sacramentali præſertim, & morali) præ ſuis anteceſſoribus illuſtrauit, idipſum aſſeruiſſe. Quin etiam, quãtum intelligo, idẽ ſenſit Dominicus Sotus lib.2.de nat. & gra. c. 15.aſſerens illud, quod in ſequenti corollario continetur, quod hoc confirmat. Ex quibus omnibus conſtat, quam vtilis, & ſecura ſit homini pœnitenti confeſſio.

36 Decimonono infertur, ad illam magnam differentiam, quam idem Magiſter Sotus ponit inter pœnitentiam peccatorum ad ſuſcipiẽdum baptiſmum neceſſariam, & inter eam, quæ neceſſaria eſt ad Sacramẽtum pęnitentiæ: videlicet, quod ad ſuſcipiendum baptiſmum ſufficit quæcumque pęnitudo, & deteſtatio peccati cum ceſſatione a peccando, ita quod ſit extra propoſitum peccandi, & quod non placeat ei peccaſſe. id quod ait ſentire Conc. Trid.ſeſſ.6.c.6. Quinimmo addit vbi ſupra volenti baptizari ſufficere quantulamcunque attritionem, vt baptiſmi Sacramentum illi poſſit conferri, quamuis manifeſtum ſit, illam non eſſe contritionem, ad Sacramentum tamen pœnitentię requiri pœnitentiam de peccatis propter amorem Dei, & eo quod peccatum eſt eius offenſa, & quod a pœnitente putetur eſſe contritio, vel ſaltem non credatur non eſſe contritio, aitq; ſibi videri Conc. Trid. præallegata ſeſſ.14.c.4. & ſeſſ. 6. c. 14. id ſenſiſſe. per quod plurimum præcedens corollarium corroboratur.

Hæc tamen doctrina, licet ſatis bona videatur, quantum pertinet ad Sacramentum pœnitentiæ, quantum tamen pertinet ad Sacramentum baptiſmi admodum noua mihi viſa eſt, quatenus liẽt, qualemcunque pænitudinem, etiam ſi agnoſcatur non eſſe contritio, adiuncta ceſſatione a peccatis, ſatis eſſe ad baptiſmi Sacramẽtum ſuſcipiendum. Quoniam beatus Auguſt. relatus in aliquot decretis expreſſè ait hominem peccati mortalis reatu implicitum numquam Dei gratiam aſſequuturum, niſi eum veteris vitæ pœniteat. Nã in capit. firmiſſimè. 14. quæſtione prima, ait, nullum hominem vitam æternam accepturum, qui non fuerit hic a malo per pęnitentiam, fidemque conuerſus, & per Sacramentũ fidei, & pęnitentiæ, ideſt per baptiſmum liberatus, & paulo inferius: *Maioribus opus, eſt ĩquit, de malis ſuis pęnitẽtiam agere*. & loquitur de pœnitentia ante Baptiſmum. & ca. omnis, de cõſecra. diſt.4. ibi. *Niſi eum pæniteat ueteris uita nouã non poterit inchoare. ab hac pænitentia. cum baptizantur. ſoli paruuli immunes ſunt*, & in cap. ſeq. ibi: *Agant homines ante baptiſmum pænitentiam. &c.* Idipſum eiſdẽ pene verbis affirmat Ambroſius in c.1.& 2.de pœn.diſtin.3. Quin & alij omnes ĩ alijs locis aſſerere ſolẽt, his, qui poſt baptiſmum in peccatum prolapſi ſunt, neceſſariam eſſe pęnitentiam. Diuinus etiam Petrus Apoſtolus, act:2. ſic ait. *Agite pænitentiam, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum.* Vbi non videtur de quacũque pęnitudine intellexiſſe, ſed de illa, quæ concipitur propter Dei amorem, & eo quod peccatum eſt eius offenſa. & quamuis almum Concilium Tridentinum præcitata ſeſſ. ſexta, capitulo 6. & cap. 14. dicat ſufficere aliquod odium, & deteſtationem: addit tamen eſſe neceſſarium, vt talis ſit pęnitentia, qualis ante baptiſmum exigitur: non tamen explicat qualis illa ſit, & conſequenter id reliquit antiquæ interpretationi.

Quapropter equidẽ ſub debita correctione ſemper cõſulerẽ illis, qui infideles adultos aliquos baptizant, ſiue apud nos, ſiue apud Indos, vt prius illos inducãt ad pęnitudinẽ peccatorum mortiferorũ, eo quod illis offenderint Deum, quem ſuper omnia amare, & honorare debuiſſent. Nec auderẽ aſſerere, eis licere baptizare illos, quãuis videãt, nõ pęnitere eos ob amorẽ Dei, ſed ob alias cauſas. Quin affirmo, perperã agire illos, qui, ut fama eſt, baptizant Indos antequam videant eos habere pęnitudinem, quæ videatur contritio, eoquod petunt baptiſmum, eo reſpecto principaliter, quòd pileus vel alia ludrica illis donãtur, licet aliquam pœnitudinem ſuæ malæ vitæ leuem, & imbecillem conceperint ob aliquas cauſas, quæ amore Dei nequaquam nituntur. Videtur tamen nobis poſſe aliam aſſignari differentiam inter pœnitentiam ad baptiſmum ſuſcipiendũ neceſſariam, & illã, quę ad Sacramentum pęnitẽtiæ neceſſario requiritur, videlicet q. ad baptiſmum ſufficit pœnitẽtia, ſeu pęnitudo generalis omnium peccatorũ morta

lium totiuſque vitæ male tranſactæ, adducendo ad ſummum aliqua in memoriam, non deſcendendo particulariter ad omnes eorum ſpecies, qua praxi uidetur vſus fuiſſe diuinus Petrus in baptizando eos, quos primos in feſto ſancto Pentecoſtes, Act.2. legimus baptizaſſe: ad recipiẽdum vero Sacramentalem abſolutionem vltra hoc etiam opus eſt recolere omnes ſpecies peccatorum. & de illis omnibus ſpeciatim pœnitere, licet in indiuiduo non teneatur ſigillatim, ſiue particulatim de ſingulis cuiuſlibet ſpeciei pœnitere, dolereque, vt ſupra numero 20. dictum eſt.

38 Vigeſimo infertur, quòd quamuis uirtute Sacramenti attritus fiat contritus, ipſa tamen attritio non efficitur contritio, ſecundum S.Tho. in 4.lib.ſenten.diſt.17. q.2.artic.2. licet iuxta Scot. in eod.4.q.2. art.1. quem ex parte ſequitur Caiet. To. 1.Opuſc.Opuſ.4.q.1. ſuperueniente Dei gratia fiat contritio. Poſſunt tamen cõciliari, intelligendo S. Thom. de attritione, quæ non eſt contritio propter defectum intrinſecum ex parte ſubiecti, & ſcopi, qui eſſe debet Deus ipſe, vel amor eiuſdem, quia uidelicet ille dolor non concipitur ſolum, nec principaliter propter amorem Dei, eo quod peccatum eſt eius offenſa, vel iniuria, ſed ſolum, vel tãtum, aut principaliter propter damnum, quod ipſi ex eo contingit, vel timet ſibi hac in vita, vel in futura euenturum, huiuſmodi enim attritio nunquam efficitur contritio, licet ad eam ducat; Scotum uero, eiuſque ſequaces, qui contrarium opinantur, de illa pœnitudine, quæ eſt attritio, & non contritio, non ob defectum iſtum intrinſecum ex parte obiecti, ſed ob aliam cauſam extrinſecam, qualis eſt defectus gratiæ, vel propoſiti de abſtinendo.

Vigeſimoprimo infertur, non eſſe nimis firmum illud Io.Maior. in præfato 4. lib. ſent. diſt.17.q.2. uidelicet neminem eſſe adeo imprudentem, qui tempore, quo peccata ſua confeſſario confitetur, non illa deteſtetur formaliter, aut uirtualiter. Non eſſe inquam, nimis firmũ, quia inde ſequeretur, quemlibet confitentem habere iuſtam contritionem, quod eſt cõtra duo præcedentia corollaria, & dicta in principio huius capitis. Scotus autem in dicto 4.lib.ſenten. diſt.14.q.2. artic.2. non ita late loquitur circa hoc, ac quidã aiunt, immo ſecundum eum, nulla pœnitudo momentanea ſufficit ad remiſſionẽ peccati, quamuis iuxta communem, quã ſequuti ſumus ſupra, ſufficiat.

39 Vigeſimoſecundo infertur, quòd cauſa contritionis ex parte Dei eſt eius gratia, & miſericordia, ex parte uero noſtra ſunt ſex, quę ſecundum Raymundum, relatum a S.Antonino in 3.par. ti.14. c.18. §.5. diſponunt ad gratiam obtinendã. Memoria.ſ. peccati: Pudor ex peccato proueniens: Vtilitas eius: Timor iudicij diuini: Meditari, quòd per illud cœleſtem gloriam amittimus, noſtrumque Creatorem offendimus: Spes veniam conſequendi, & gratiam amiſſam recuperandi, perueniendiq; ad fœlicitatem æternam. Conducit etiam maximè ad hoc conſiderare, (vt in c.fratres.de pœn. diſt.5. nu.96. diximus,) quod qui mortaliter delinquit, in effectu Deum, a ſe proijcit; ſicq; illum tractat, ac ſi nõ eſſet vltimus finis, & ſubinde ac ſi non eſſet ſummus Deus: reputareq; ſecũ, & ruminare, quidnam faceret, vt a Rege ueniam impetraret, ſi eum negaſſet eſſe ſuum Regem, & quod, ſi ſemel Rex illi veniam concederet, quantum ſibi caueret in poſterum, ne iterum in eandem rebellionẽ prolaberetur, certo ſciẽs a Regis voluntate, & nutu pendere uitam ſuam, ſicuti noſtra pendet a Deo?

40 Vigeſimotertio infertur, quod effectus contritionis eſt, non ſolum dolere peccatum quantum ad totam culpam, vt ex ſupra dictis, numero 24. & numero 31. conſtat. per capitul. dixi. & capit. magna. de pœn. diſt. verum etiam extenditur ad remittendam aliquam pœnæ temporalis portionem, in quam æterna commutatur, ſecundum S.Tho. in 3. par.q.76. art. 4.& in 4.ſen.diſt.17.q.3.art.1. non tamen abolet, vt plurimum, totam pœnam. quod nos in extrauagante unigenitus; de pœnit.& remiſ. in tract. de indulgẽtijs ſuper §.in Leuitico, de pœn.d.1. notab.12. abunde ſatis ſuperq; collegimus, vbi de culpa, & pœna diſputauimus.

Dixi: Vt plurimum, quia nonnũquam tanta eſt contritio, vt deleat omnem culpam, & remittat omnem pœnam, iuxta gloſſ.

gloſſ.c.menſuram.de pœnit. diſt.1.glo. in c.Deus,qui.de pœnit.& remiſ. & gl.extra uag.1. de pœnit. & remiſ. & tradit ſanctus Thom.in 3.lib.ſenten.diſ.19.art.3.q.2. & in 4.diſt.14.q.2.art.2.q 3.& 17.q.2.art.1.q.1. nunquam tamen ob id tollitur obligatio confitendi peccatum,ſecundum omnium ſententiam.

41 Vigeſimoquarto infertur,quod ſanctiſſime a ſacroſancto Cōc.Trid.ſeſſ.14.c.3. & 4.definitum eſt,hæreſim eſſe dicere, pœnitudinem,ſiue pœnitentiam, nō fuiſſe quouis tempore neceſſariam ad impetrādam culpæ mortalis condonationem. Dicere item contritionem non eſſe unam ex tribus partibus, quas ſibi tanquam materiā ſubſtituit pœnitētiæ Sacramētum. Dicere item eſſe malū examinare conſcientiam ad faciendum peccatorum memoriam cū ipſorum deteſtatione,& emēdationis propoſito,quamuis ad gradum integræ contritionis non perueniat.Dicere item non eſſe de fide, contritionē non ſolum includere in ſe ceſſationē a peccato,& vitæ nouæ propoſitum, & inchoationem, ſed ueteris etiam odium continere, & propoſitum illud cōfitendi tempore debito cum ſpe obtinendi veniam, & miſericordiam, licet,ut ſupra numero 11.& 12. diximus, ſufficiat propoſitum uirtuale,quando defectus temporis,vel inculpata conſideratio pœnitentis fuit in cauſa,vt non habeatur formale.Dicere item, contritionē iuſtam non eſſe neceſſariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis poſt baptiſmū admiſſæ deletionem.

42 Vigeſimoquinto infertur, quod cuidā erudito uiſum eſt dixiſſe nos ſupra numero 36. attritionem cognitā,ideſt quæ cognoſcitur non eſſe contritio, non ſufficere ad abſolutionem. Contra, quod opponit multa,quæ alias hic ſcripſimus, cui nunc breuius reſpondemus. Primo nos id non dixiſſe ibi, licet ex eo tacite colligatur, multas eſſe attritiones, quæ non ſufficiūt ad iuſtā abſolutionem. Qualis eſt pœnitudo præteriti ſine propoſito actuali,vel virtuali vitādi futura,vel reſtituēdi male parta, per cap. pœnitentia,de pœnit. diſt.3. & c. falſas.de pœnit.diſtin.5.cum multis.quæ ibi adduximus. Fateor tamen, me ſecutū fuiſſe Sotum,quatenus ait in libro ſecundo de nat. & grat. quod ad ſuſcipiendum Sacramentum pœnitentiæ requiritur attritio, quam putet pœnitens eſſe contritionem, uel non putet non eſſe contritionem.

Secundo, quod, licet ex præfato Soti dicto videatur inferri, non ſufficere ad abſolutionem attritionem illam, quæ cognoſcitur non eſſe contritio, intelligendū tamen eſt illud neceſſario de attritione, qua putatur non eſſe contritio, nec futura talis,etiam munita calore abſolutionis ſacramentalis. Cum Sotus ſequatur opinionem S.Thomæ,communiter receptā, aientis, ſufficere ad deletionem peccati attritionem illam, quæ accedente ſacramento fit contritio.

43 Tertio,quod eius tria priora argumēta vrgent quidē contra ſententiam Gratiani in capitulo conuertimini.verſiculo leproſi.& c.omnis.de pœnit.d.1.& Ioan.Maioris,& eorum,quos ipſe ſequitur in 4.li. ſent.diſt.14.q.2.quæ habet,per ſacramentum pœnitentiæ non remitti culpam culpam,quia remittitur per contritionem præcedentem.a qua quidem ſententia nos ſemper diſceſſimus ſecuti S.Thom. communiter receptum in eodem quarto libro ſententia.diſtinctio.17.quæſt.ſecunda art.1. vt eſt videre ſupra eod. capitulo numero 36.& in Summa de pœnit. diſt.1. num.4.& 5.& latius & neruoſius in c.conuertimini.numero 5. ead. diſtin.Vrgent, inquam, eius argumenta contra præfatam opinionem, nihil tamen faciunt contra Sotum, neque contra nos; qui fatemur,quamplurimos cōfiteri cum attritione, quæ ſola non facit eos contritos, ſed acceſſione ſacramenti fiunt contriti. quorum de numero maiorem partem plebis eſſe putamus in dicto capitulo conuertimini; nu.5.

44 Quarto,quod differētia inter ſacramētum pœnitētiæ, & Euchariſtiæ quoad hoc propoſitum non conſiſtit in hoc; quod illud (vt ipſe ait) ſolis infirmis, & mortuis datur,hoc autem ſolis ſanis: ſed quod illud per ſe ordinatur ad ſanandum, & per accidens ad ſanitatem conſeruandam, & augendam, & contra hoc principaliter ad ſanitatem conſeruandam, & augendam,& per accidens ad ſanandum. Si quidem ſacramentum pœnitentiæ iuſte datur ſecundum omnes eis, qui ſola peccata ve-

nialia, uel ſola mortalia iampridem confeſſa, & remiſſa confitentur, qui creduntur eſſe ſanctorum neque uenialia, neque mortalia iam confeſſa & condonata repugnent charitati, ut tradit S.Tho. in 4.lib. ſenten.diſt.22.q.1. art.3.q.1. ad 1. & frequentiſſima praxis ſelectorum presbyterorum, præſertim monachorum, habet confiteri, quoties celebrant: quos tamen certum eſt nō ſemper confiteri mortalia noua: ſed uenialia, uel mortalia antiqua iam confeſſa. Cuius rei ratio eſt, quia oīa ſacramenta nouæ legis conferunt gratiā, vt poſt receptam ſententiam diſt.1.lib.3. ſen.definitur a Concil.Trid. ſeſſ.7. de ſacramentis in genere.can.6.7.& 8. ita frequenter auget charitatem, & non ſanat: & contra ſacramentum pœnitentiæ frequenter per accidens ſanat: cum.ſ.aliquis credens probabiliter, ſe eſſe in ſtatu gratiæ, in quo tamen non eſt, ſumit illud, ut docet S.Tho.communiter receptus in 3. par.q.79.art.7. Quinto negamus, ex præ dicto Soti dicto, ſequi, quòd tanta diſpoſitio requiratur ad ſuſcipiendum ſacramentum pœnitentiæ, quanta requiritur ad ſacramentum Euchariſtiæ. Tum quia ad ſacramentum Euchariſtiæ non ſolum requiritur cōtritio, ſed etiam confeſsio, ſecundum gloſſ. receptam in c. de homine. de celeb. miſſ. approbatam a Concil. Triden.ſeſſ.13.can. vlt. Tum quia ad Euchariſtiam oportet putare ſe eſſe in ſtatu gratiæ: ad abſolutionem autem ſufficit putare, ſe ita eſſe attritum, quòd mediante illa, fiet contritus.

Sexto negamus ſufficere ad abſolutionem Sacramentalem attritionē, ſiue pœnitudinem, qua peccator ceſſet a peccato propter ſolam pœnam inferni, quatenus pœna eſt, ſi nullus actualis, uel uirtualis Dei amor, vel odium peccati, quatenus eſt ipſius offenſa eum comitetur, per dicta ſupra, præſertim, nu.34.& 35.

De Confeſſione, ſecunda parte Sacramenti pœnitentiæ. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſio Sacramentalis, quid.*
2 *Confeſſio non fuit inducta iure natura.*
3 *Sed diuino Ieſu Chriſti Domini noſtri.*
4 *Confeſſio facta laico non eſt Sacramentalis.*
5 *Confeſſio Sacramentalis exigit multa, & 6. 7. & 8.*
6 *In quibus multi errant.*
9 *Confeſſio, quo tempore facienda, lege diuina.*
9 *Quo humana, & quo extra illa, & nu.10.*
11 *Confeſſio Sacramentalis fuit inſtituta a Chriſto, de omni mortali, & eius circunſtantijs, nu.11.*

1 SEcunda pars Sacramenti pœnitentiæ eſt Confeſsio Sacramētalis, (qualem uocalem, & auricularem appellamus, eo quòd uoce, & in aurem ſecreto fiat) quam addentes aliquid recentiorum definitioni, præſertim Gabrielis in 4.lib.ſent.diſt. 17.q.1. in hunc modum poſſumus definire: Confeſſio Sacramentalis eſt peccatoris accuſatio ſecreta, de ſuis peccatis, coram proprio ſacerdote, vt ab illis ſacramentaliter abſoluatur.

Dixi: Accuſatio, pro genere, quo & differentia debet conſtare omnis definitio, ut dictum eſt, ſupra prælud. 1. num. 2. & ad differentiam accuſationum, & confeſſionum iudicialium, uel quæ accidunt extra iudicium: quæ quidem non gratia ſeipſos accuſandi, ſed propter alios fines fieri ſolent, ut toto tit. de Confeſſis, Digeſtis, Codice, Decretalibus, & libro ſexto.

2 Dixi, Secreta: tum ad excludendum generalem illam, publicamque confeſſionem, quæ fit in principio, aut Medio Miſſæ, uel alias ſæpiſſimè; tum ad inſinuandum non eſſe neceſſarium, ut fiat publice, uel aliquo tertio audiente: quamuis etiam, alijs audientibus facta, valere poſſit. ut infra eo.nu.6.& 7.tradimus.

Dixi: De ſuis peccatis, ad reijciendum illam, qua quidam ſe de uirtutibus, quidam uero de peccatis alienis accuſant, cap. omnis. de pœniten. & remiſſio. ibi: *Peccata*, & ibi: *Sua*.

Dixi: Coram ſacerdote: ad excludendum illam, quæ fit alij: quoniam illa non eſt Sacramentalis, dicto cap. omnis. ibi: *Sacerdoti*, & clarius in Concil. Trident. ſeſſ.14. cap.6.

Dixi: Proprio, ideſt habenti iuriſdictionem in foro conſcientiæ ſupra illum, qui ſeipſum accuſat, dicto capitulo omnis.

nis,ibi: *Proprio.* Nã illa,quæ fit alij,quàm proprio ſacerdoti, non eſt Sacramentalis:ſiquidem abſolutio facta ab illo, qui non eſt ſacerdos,vel a ſacerdote,qui non eſt proprius,non eſt Sacramentalis,vt infra cap.22. nu.11. trademus.

Dixi: Vt ab illis abſoluatur,quoniam, quæ fit propter alium finem, non eſt Sacramentalis,cum eſſentia Sacramenti pœnitentiæ in abſolutione conſiſtat, vt diximus in capit. ſacrificium. de conſecratio. diſtin.2.

3 Ex qua definitione infertur primo, illam confeſsionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, Matth.11. *Confitebor tibi, pater Cœli, & terra,* & alias multas huiuſmodi confeſsiones, quarum in multis pſalmis fit mentio, non fuiſſe Sacramentales,ſed potius Dei laudes.

4 Infertur ſecundo, hanc confeſsionem Sacramentalem non fuiſſe iure naturali inductam, cum poſt aduentum Redemptoris noſtri omnia Sacramenta nouæ legis initium habuerint, iuxta ſententiam omnium in 4.lib.ſent. diſt.1. & nuper expreſſit Conc.Trid.ſeſſ.7. can.1. de Sacramentis in genere, & ita conſequenter poſt Chriſti Domini aduentum incœpit Sacramentalis confeſſio, quæ eſt una pars Sacramenti pœnitentiæ, vt prædictum eſt ſup. cap.1. nu.25. & prælud.10. nu.4.

5 Infertur tertio, quod Sacramentalis confeſſio, ut in gloſ. Summæ de pœnit. diſt.5. num.2. diximus, non fuit inuenta, neque inſtituta in Paradiſo Terreſtri, vt quidam relati ab eadem gloſſ. dixerunt! neque a Ioſue, vt alij, quos eadem gloſſ. refert, aſſeruerunt, neque a Iacobo Apoſtolo, vt alij ibidem relati affirmarunt, neque ab Eccleſiæ conſuetudine, vt ipſamet gloſſ. a Canoniſtis, ibi, & in cap.omnis.de pœnit. & remiſſ. communiter recepta uidetur innuere, ſed immediate a Chriſto domino noſtro, vt tradit Aquinas in 4.lib.ſent.diſt.16.& diſt.17.etenim ex præfata definitione colligitur, hanc confeſſionem Sacramentalem eſſe partem ſubſtantialem eius, iuxta S. Thom. in 3.par.q.60.art.2.& in d.4. lib.ſen.diſt. 2.q.1.art.1.& diſt.5.q.1.art.1.& communem opinionem in eodem 4.lib. ſentent. diſt.17. vt latius diximus in 1. par. gloſſ. Summæ,de pœnit.diſt.5.num.14.Id quod etiam explicuit Conc. Trid. vbi ſupra. & in ſeſſ.14. cap.5. & canon.3. declarans id fundari irrefragabiliter in illo Ioannis 20. *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

Infertur quarto, confeſſionem factam homini laico, non eſſe Sacramentalem, ob idque ſuo loco, & tempore repetendã eſſe, ſecundũ omnes in 4.lib.ſent. diſtinctio.17. & capitulo quem pœnitet. de pœniten. d.1. vbi nuperrime multa de confeſſione ſcripſimus.

Infertur quinto, huiuſmodi confeſſionem Sacramentalem, & auricularem, vt legitima ſit, requirere ſexdecim conditiones, quæ ijs verſibus continentur.

Sit ſimplex, humilis Confeſſio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Quæ quidem ſexdecim conditiones explicantur a San. Thom. in 4. lib. ſentent. diſtin.17.quæſtio.3.art.3.& a S.Antonino in 3. par. tit.14. cap.1.& 2. noſque etiam in cap. fratres. de pœnit. diſt.5. num.2. & ſeqq. copioſius & utilius explicauimus, dicentes in Summa, quod, Simplex inſinuat, quod ſit ſine plica generalitatis, uel diſiunctionis verborum, ſic, vt confeſſarius peccatum ita intelligat, ut poſſit diſcernere, an ſit mortale, vel veniale.

6 Circa quod multi grauiter errant, qui mortaliter peccarunt nimis comedendo, nimis bibendo, loquendo, ridendo, murmurando, irridendo, iocando, & alia ſimilia faciendo, quæ cum poſſint eſſe, immo frequenter ſint venialia, confeſſarios intelliget, illa eſſe venialia. Quare oportet diligenter explicare circunſtantias, per quas facta fuerunt mortalia, puta, quod fuerunt facta cum notabili Dei, vel Sanctorum, vel Eccleſiæ, vel Sacramentorum, aut religionum irreuerentia, aut cum notabili aliquo nocumento ſalutis ſpiritualis, aut corporalis honoris, famæ, vel alterius rei, ſiue ad proximum pertinentis, vt ita conſtet, an grauitas culpæ peruenerit ad mortalem, nec-

ne?niſi ex qualitate pſonæ,vel modo cōfi
tendi cōfeſſarius talem conijciat paruita
tem,vel grauitatē malitiæ,vt diximus ſu-
pra prælud.5.num.11.per ea quæ infra ſu
per vnoquoque præcepto ab 11.c.vſq; ad
21. & ſuper vtroq; vitio.c.23. tradentur.
7 Humilis,ideſt,cū ſignis animi ſubmiſſi,
modeſtique. Pura,ideſt ſine mixione re-
rum impertinentiū.Fidelis,ideſt ſine mē-
dacio maximè in his,quorum veritatē cō-
feſſio neceſſario requirit.Frequēs,ideſt,ꝙ
fiat ſæpe. quæ cōditio apponitur ꝓpter il
lum,qui ſæpe cadit,quæ quidem eſt ſecū-
dum cōſilium, præterquam in illis tātum
caſibus,& tēporibus,quibus ea præcipitur
fieri a iure,vel ſtatuto. Nuda,ꝙ locis.aut
alia re peccati grauitas non occultetur.
Diſcreta,quod fiat verbis honeſtis,ſitque
debitis circunſtantijs explicata. Libens,
hoc eſt,voluntaria nempè,vt fiat (ſaltem
principaliter) propter Deum, licet alio-
quin minus principaliter ex verecundia,
vel quacunque alia humana cauſa is, qui
confitetur,moueatur.Verecūda,videlicet
ne ſicuti fabula, vel hiſtoria impudenter
narretur.ſed cum pudore cordis, quē fa-
cies ipſa præſeferat.Integra.quòd nullum
crimen(ſaltē letale)cuius adhibita debita
diligētia recordatur taceat.Secreta,quod
ſignificatur primo,quod ab eodem pœni-
tente,non autem per alium faciēda ſit.de
inde,quod nullus teneatur confiteri.ter-
tio alio audiente, immo neque licet regu
lariter, ſaltem de peccatis occultis.
8 Cæterū,quia ex prædicto verbo, Regu
lariter,ītulerūt aliqui viri pij, me ſenſiſſe
hoc loco licere aliquando publicè cōfite-
ri.quod videbatur eſſe contra hanc condi
tionem ſecreti,omnibus probatā,& quod
ipſe poſt ſanctum Antoninū 2.par.titu.8.
capit.4.§.1.& poſt Caiet.2.2.q.73.ar.3. &
in cap.īter verba,11.q.3.dixi,eſſe peccatū
infamare ſeipſum cōſtituēdum eſt, quod
confiteri publicè nō eſt illicitū, eo quod
ſpeciatī id prohibuerit dominus noſter Ie
ſus Chriſtus,ſed quia regulariter nō licet
publicare propria peccata,verumtn̄,quia
nō nunquā licet publicare illa in aliquē
finē bonū,prout in d.c.inter verba,ratio-
nibus, & exemplis ſanctorū Ambroſij, &
Anſelmi probauimus,ideo etiam licet ali
quando facere dictam cōfeſſionem, audiē
tibus alijs,vt ſcite declarauit ſanctum Cō
cilium Tridentinum ſeſſio.14.capit.5.ſub
dens,quod Chriſtus non præcepit,qđ pec
cator confiteatur publicè, ſed quod non
vetuit, quin aliquis in vindictam ſuorum
ſcelerum,& ſui humilitatem, cū ob alio-
rum exemplum, tum ob Eccleſiæ offenſæ
ædificationē delicta ſua publicè confiteri
poſſit.Propter quod tollitur ſcrupulus de
valore,ac iuſtitia illarū cōfeſſionum, quæ
fiunt in mari a periclitātibus,& a peſte in
fectis,remotis a cōfeſſario,& a vulneratis
in prælijs inter medēdum, audiētibus chi
rurgis,& alijs opitulātibus. Illarum item,
quæ fiunt per interpretē ab ignorāte idio
ma confeſſarij; quia non deſinunt valere,
& eſſe legitimę, eo quod alij eas audiant.
Lacrymabilis ideſt,quę ſecum gerat cō
tritionem,ſup.c.1.nu.1. & ſeq.definitam,
vel ſaltē attritionem illam ſecūdam, quā
ſup.c.1.nu.34.& ſeq.memorauimus. Acce
lerata, ideſt vt ſimul atque peccatum cō-
miſſum eſt,fiat,quod quidem eſt conſiliū,
vt dicetur infra,nu.11.Fortis,vt præ timo
re,aut pudore, vel verecundia,vel neceſſa
rio dicēdis omittatur. Accuſans ſeipſum,
non autem carnem,mūdum aut dęmonē,
vel ſaltem nō æquè,aut ita principaliter,
ſicut ſeipſum.Parere demū parata,nempè
confeſſario, ita vt pœnitens habeat in ani
mo exſequi, quod confeſſarius ei præcepe
rit, quod quidem partim eſt de conſilio,
partim vero de præcepto, ut inferius c.ſe
quenti explicabitur.
9 Infertur ſextò,per ſolam legem diuinā
nō eſſe definitum tempus, quo homo con
fiteri teneatur, eſſe autē definitū iure ca-
nonico humano,omnes peccatores ſemel
in anno obligari ad cōfitendū.c.omnis.de
pœn. & remiſ.Religioſus autem S.Benedi
cti,& alij ſaltem de honeſta. duodecies in
anno, ſemel,ſcilicet ſingulis menſibus, ad
cōfeſſionē adſtringūtur, clem.ne in agro.
§.ſanè. iuncta gl. de ſta.mo. omnes item
ſanctimoniales, c.10.ſeſſ.25. de regu. &
monialibus Cōcil.Trid.Vnde, ſecundum
cōmunem opinionē,nō tenetur peccator
ſimul ac mortiferè peccat, ſtatim cōfiteri,
etiamſi fuerit ſacerdos,aut monachus,vel
peccatum ſit notorium,ſecundum Pan.in
præcitato cap.omnis.de pęn.& remiſ.nu.
20.& S.Thom. communiter receptum in
4.lib. ſent.diſt.17.q.3.ar.1.id quod nos ēt
in c.fratres.de pęn.diſt.5.a nu.9.copioſius
diſpu-

diſputauimus.quidquid dicat Inno. in d. c.omnis,& gl.in ſumma de pœnit.ea.d.5. in cuius tertia parte,nu.17.& ſeqq. id diximus, præterquam quando vult ſacram communem accipere,aut ſacrum facere, & habet copiam confeſſarij,iuxta gl.ſingularem in c.de homine.de celebr.miſſ. per argumentũ a contrario ſenſu omniũ calculis approbatam, & tũc denuo a ſancto Concil.Trid.ſeſſ.13.c.7 confirmatã,contra nouam Caietani opinionẽ, in 3. par. q.80.ar.4.& in c.11.epiſt.1. ad Cor. & in ſumma,verbo ; communio.vt inferius, c. 21.nu.49.dicemus. Quocirca, qui accedit ad quemcunque ordinem ſacrũ recipiendum, quoniam ſacram Euchariſtiam accipere debet, uti communi opinione receptum eſt, debet confeſſus accedere, ſm B.Thomam quolib.1.art.vel etiam quando inſtat veriſimilis mortis articulus,quẽ definit eſſe Panor. in c.paſtoralis. §. primo,nu.5. de offic.ordin. in quo homines cõmuniter moriuntur,qualem facit probabile naufragium, imminens prælium, & grauis, & acuta febris, c. cum infirmitas.de pœn.& remiſ.tempus item pariendi,arg.l.2.§.ſi non propter.ff. ſi quis cautio.vt poſt Hoſt.Panor.vbi ſupra conclu dit,ſaltem quo ad mulierẽ, quæ nunquã peperit, vel experta eſt partus difficiles.

10 Debet item cũ probabiliter credit,ſe per totũ annum non habiturum opportunitatem confitendi,vel etiam qñ conſcientia dictat,illum ad cõfeſſionem teneri, arg. c.ſi.de præſcr.quamuis ad hoc ſatis eſſet, illam deponere,ſi fuerit erronea,argu.c. inquiſitioni. de ſent. excom. vel quando vouiſſet pluries confiteri, arg. c. magnæ. de uoto,uel etiam,ſecundum aliquos,qñ ſtatim poſt confeſſionem, & communionem in Paſchate recordaretur, ſe fuiſſe oblitum alicuius culpæ mortiferæ in confeſſione,quod tamen nullus tex.nec ratio concludit neceſſario faciendũ,& ita non eſt aſſerendum,arg. c.legatur.34.q.2. niſi forte in illo, qui iã ad ſacræ Euchariſtiæ perceptionem accinctus, antequam ea ſumat, recordatur alicuius mortalis culpæ nondum confeſſæ, & ne alijs ſit ſcandalo, aut impedimẽto, aut quia eius confeſſarius non eſt præſens,communicat,proponens eam ſtatim a cõmunione confiteri, nolens in ſequentẽ annum confeſſionem illius peccati differre, quod licet ſm rigorem iuris antiqui non poſſit probari eſſe neceſſarium, ſi propoſitum illud nõ peruenit ad uotum. ſi quidem cum eo non peruenerit, non habuit uim obligandi, ſecundum Arch.in c.1.57.q.1. & ea, quæ tradimus in c.fratres.nu.19.de pę.diſt.5. videtur tamen probari de iure nouo Cõcil.Tridẽt.ſeſſ.13.c.7.quatenus præcipit, vt, qui neceſſitate urgente abſque præuia confeſſione celebrauerit, quam citiſſimè poſtea confiteatur. & uidetur, quod ſi Cõcilium interrogatum fuiſſet de laicis, qui licitè interdum communicãt abſque præuia confeſſione, ueluti in prædicto caſu, uel alijs huiuſmodi, in quibus deeſt copia confeſſarij, idem & de illis definiſſet,& ita uidetur definiſſe, iuxta glo. ſingularem, in l.tale pactum. §. fin. ff. de pact. An autẽ propter obliuionis periculum quis ante tempus ſtatutum confiteri teneatur?dicemus infr.c.21.nu.35.

11 Sexto dicimus, quod poſt primam huius libri editionem ſanctum Concilium Tridentinum,ſeſſ.14.c.5.& can.6. excommunicauit eum, qui dixerit,confeſsionẽ ſacramentalem non eſſe uel inſtitutam, uel ad ſalutem neceſſariam iure diuino ei, qui poſt baptiſmũ in culpam letalem inciderit, aut non fuiſſe a Chriſto domino inſtitutam,& præceptam. Eum item qui dixerit nos non obligari iure diuino ad confitendum omnia, & ſingula peccata mortalia,quorum memoriam cũ debita & diligenti premeditatione habemus, etiam occulta,& interna, ſolo voluntatis conſenſu abſque uerbis, & operibus conſummata,& circunſtãtias, quæ ſpeciẽ peccati ex una ſpecie in aliam mutant. Eum itẽ, qui aſſeruerit, hanc confeſſionẽ omnium peccatorum, quam Eccleſia ſeruat, eſſe impoſsibilẽ, uel illam habuiſſe originem a conſuetudine,uel ordinatione Eccleſiaſtica, uel ad eam nõ teneri omnes, & ſingulos utriuſq; ſexus Chriſti fideles. & ob id ſnadendum eſſe eis,ut non confiteantur tempore Quadrag.Vel quod nõ eſt bonum confiteri peccata uenialia. Quo fit, ut temerariũ ſit aliquorum laicorum iudicium, qui iudicant, clericos, & religioſos toties peccaſſe mortaliter, quoties vident eos confiteri, quod ſæpe prædicari deberet ad ſeruandum famam illorum,

illorum, qui frequentant confeſsionem, etiam cum eis nõ eſt neceſſaria, & ad eos in id animandum, ne tam pium. & ſalutare opus omittant. quod vidi omitti ab aliquibus, ne dicerentur, vel crederẽtur ab eis, qui viderent, eos tam frequenter confiteri, peccata mortalia confeſſos fuiſſe, & conſequenter tam frequenter peccaſſe mortaliter. Quãdo autem, aut in quibus caſibus confeſſio, quæ nulla eſt, debeat iterari, dicetur infra, c.9.nu.3.& ſeq.

De ſatisfactione, tertia parte ſacramenti pœnitentiæ. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Satiſfactio quid.*
2 *Et eſt neceſſaria etiam poſt reſtitutionem.*
3 *Satiſfactio triplex non eſt neceſſaria ob triplex genus peccati.*
4 *Satiſfactio fit opere aliàs debito.*
5 *Et cur impoſita.*
6 *Satiſfactio ſacramentalis in mortali facta, quid prodeſt.*
7 *Pœna peccati temporaria, in quam æterna mutatur, an per bona opera in malo ſtatu facta tollatur.*
8 *Bona in malo ſtatu facta proſunt etiam ad præmia gratiæ.*
9 *Satiſfactio una penſat offenſam factam, altera cauet futuram.*
10 *Occaſio peccandi propinqua cauenda, non remota.*
11 *Miles, & mercator non tenentur neceſſario abſtinere ab arte ſua.*
12 *Occaſio, quæ eſt propinqua peccandi uni, non ſemper eſt alteri.*
13 *Pœnitens non tenetur credere, ſe non peccaturum in arte ſua.*
14 *Occaſio propinqua ſtudioſè definita.*
15 *Occaſione, de qua credendum, quod raro inducet ad mortale.*
16 *Matrimonio inualido coniuncti, ut poſſunt licite cohabitare.*
17 *Abſoluendus quando quis, licet peccandi occaſionem non uitet.*
18 *Miles uolens redire ad bellum, quod credit iniuſtum non abſoluendus.*
19 *Concubinarij, qui non poſſint abſolui, & qui poſſint.*
20 *Hoſpita ſolita pollui cum hoſpite quomodo poteſt abſolui.*
21 *Abſoluenda, quæ familiares peccantes cum cognatis, & heris, & nu.22.*
23 *Abſoluendi, qui aulici non ſunt reginarum menſis præſentes, & nu.24.*
24 *Abſoluendus non eſt miſcens ſe cœtui laſciuo, & nu.26.*
25 *Abſoluendus non eſt, qui comedit ad mortale incitantia.*
26 *Clyſtere quis fundens non abſoluendus.*
27 *Fœminam quis manuducens non abſoluendus.*

1 DE ſatisfactione dicimus multa. Primò, quod ſatisfactio ſecũdum Scotum in 4.lib.ſent.diſt.15. q.1.art.1. bifariam ſumitur, large videlicet, ſiue in genere, vt in l.1.ff.qui ſatiſd.cogan.& in l.ſi rem.§.omnis.ff.de pig.actio.& ſtrictè, ſiue in ſpecie, vt in c.perfecta. de pœn.d.1. & in c.ſatisfactio.de pęn.d.3. Et large quidem accepta comprehendit reſtitutionẽ. quippe quę eſt genus ad illã, vt innuit gl. c.peccati venia. de reg. iur. lib.6. & diximus in rub.de reſtitut.ſpol. Accepta verò ſtrictè differt ab illa, quĩ reſtitutio ẽ redditio rei acceptæ, uel dãni illati cõpenſatio, ſecundum oẽs in 4.lib. ſent.diſt.15.& toto tit. de reſti. ſpol. vel repoſitio rei in eum ſtatũ, quem habuit, l. reſtituere.ff.de ver.ſig.& c.ſi quẽ.§.ſi.2.q.3.& diximus latius in d.rubr. Neq, enim eſt ſolutio ratione culpæ contra Deum commiſſæ, immo potius eſt à peccato ceſſatio, iuxta cõmunem ſententiam in d.diſt.15. quã probat c.ſæpe.de reſtit.ſpol. Satisfactio verò in ſpecie accepta, nempe pro tertia parte ſacramenti pœnitentiæ definiri põt, ut nuperrimè definiuimus in c. ſatisfactio. de pę.d.3. nu.2. paſſio voluntaria pœnæ pro peccato, ad placandum Deum, cum propoſito non offendendi eum amplius.

Dixi. Paſſio, pro genere, & non, ut in alia editione, Cõpenſatio, quia cõpẽſatio propriè non eſt ſimplex ſolutio, ſed debiti, & crediti inuicẽ inter ſe contributio. l.1.ff.de compenſ.qualis nõ uidetur propriè omnis, de qua loquimur, ſatisfactio.

Dixi. Voluntaria, quia debet eſſe actus virtutis, ut probat S. Tho. communiter receptus in 4.ſent.diſt.15.q.1.art. & omnis actus virtutis debet eſſe uoluntarius,

iuxta

ſuxta illud pſal.118.*Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.*

2 Ex qua definitione infertur id,quod catholica doctrina contra execranda Lutheranorum temeritatē nos docet,videlicet, eum,qui peccauit,non ſolū teneri ad reſtituendum damnum illatum alteri, ſi quod intulit,cap.ſi res.14.q.6.& reg.peccatū.de reg.iur. lib.6. verum etiā ad ſatisfaciēdum Deo pro offenſa, & iniuria ei per rebellē trāſgreſſionē eius præceptorum facta, ſiue alteri noceat,ſiue nō,ſicut reſolute diximus in c. ponat ſe.de pęn.diſt. 5.& in d. c.ſatisfactio.de pęnit.diſt.3. & dicemus infra.c.26.nempè fore neceſſarium pęnitenti propoſitum ſatisfaciendi Deo in hac vita per pœnitentiam , aut indulgentiam , vel in Purgatorio per pœnam. An vero teneatur ſub pœna peccati acceptare pœnitentiam a ſacerdote iniunctā, & ad habendum propoſitum ſatisfaciendi in hac vita dicemus infra , in d.c.26.nu.1. & 30. vbi contrarias opiniones referemus.

3 Secūdo dicimus,ſatisfactionem tripliciter fieri,videlicet ieiunijs, orationibus, & eleemoſynis,ſecūdum omnes in 4.lib.ſenten.diſt.16.& facit c.animæ.13.q.ad quas, omnes aliæ ſatisfactiones reducūtur.quoniam vigiliæ,peregrinationes, & alia huiuſmodi , quæ carnem affligunt , ieiunio adnumerantur, opera vero miſericordiæ corporalia eleemoſynis , ſpiritualia vero orationi ſecundum Scotum in præcitato 4.lib. ſent. diſt.15.q.1.

Tertio dicimus, non eſſe ſatis limitatū illud quod multi dicunt, ſcilicet qđ, ſicut tribus modis cōtingit peccare,corde videlicet,ore,& opere, ita tribus modis oportet ſatisfacere,nēpe corde per cōtritionē, ore per confeſſionem,& opere per ſatisfactionem.quoniam hic non agimus de cōtritione,& confeſſione,quæ ſunt aliæ partes ſacramenti pęnitentiæ, ſed ſolū de ſatisfactione, q̄ eſt tertia pars ab illis diſtincta.Et ſi reſponderis,contritionem,& confeſſionem , quatenus ſunt duo opera pœnalia poſſe nuncupari ſpecies huius tertiæ partis , licet alioqui ſint duæ partes eiuſdem ſacramenti propter diuerſas rationes replicabo eſſe multa peccata , quæ non perueniunt ad os , & plurima , quæ non perueniunt ad opus,pro quibus tamē omnibus eſt ſatisfaciendum.

4 Quarto dicimus,ꝙ hæc ſatisfactio fieri pōt ꝑ bona opera alias dubitatur ut copiosè deducit Caiet.To.1.Opuſc.Opuſ.6. q.1.dum tamen illa fiant non ſolū ad debitum perſoluēdum,verum etiā ad ſatisfaciendum pro peccato.quin etiam poteſt fieri, per ærumnas , tribulationes , & flagella a Deo nobis inflicta, & patienter tolerata, offerēdo ea in recompenſationem noſtrarum offenſarum, iuxta S.Thom. in 4.libro ſen.diſt.15.q.1.art.3. quod poſtea Conc Triden. redegit in articulum fidei, ſeſſ.14.c.8. & 9. & can.13.

5 Quinto dicimus, quòd ſatisfactio a cōfeſſario iniūcta,& a pœnitēte accepta duplici ex cauſa eſt præſtantior illa , q̄ quiſque ſpōte ſua ſuſcipit.Primo,quia eſt illa magis ſatisfactiora,nā ex definitione colligitur eſſe quid ſacramētale,quod cęteris paribus ob ſacramenti fomentū maiorem habet effectū , iuxta ea,quæ diximus in c. 1.in princ.de pœn.diſt.6.num.36.Deinde
6 quia.ſecundum omnes, ſatisfactoria eſt,licet fiat in peccato mortali, ſaltē pro tēpore , quo peccator ab eo ſurrexerit , altera vero minime,iuxta S.Tho.& alios in.4.li. ſen.diſt.16.q.1.art.1.licet nos in præcitato c.1.in princ.nu.46. opinionē magis cōmunem Scoti,& Io.Maior in d.4.lib.ſent. diſ.15.q.1. tenuerimus, dicentes,eam non ſolum valere quoad militātem eccleſiam , ſed etiam quoad triumphantem,cōtra diſtinctionem Cardinalis Caietani in d.To. 2.Opuſc. Opuſc.6.q.1.

7 Neque obſtat,quod quidam dicitur opponere,quod ſecundum S.Th.& quoſdam alios,nullū opus in ſtatu peccati mortalia factum eſt ſatisfactorium pro pœna peccato debita,ea ratione, qđ opera noſtra bona nō ſunt ſatisfactoria, niſi virtute paſſionis domini noſtri Ieſu Chriſti , & qđ illa non cōmunicatur, niſi eius amicis , ſibiq; gratis.non,inquam,hoc obſtat.Tum quia etiā ipſe affirmo in c. primo in princ.nu. 46.de pęn.diſt.6. id tenere S. Th.in 4.lib. ſent.diſ.15.q.1.art.3.Bonauēturam,Ricardum,& Durādum in eo.4.lib.ſent. diſ.15. & Caiet. ī pręcitato Tomo primo Opuſ. Opuſ.6.q. 1.quorū ſententiā appello cōmunē ibi & in eo.cap.primo.§.ſacerdos , nu.27.& ſeq. Tum quod non eſt pro communi opinione auctoritas aliqua cui neceſſario ſit ſtandū nec ratio, q̄ neceſſario

eam

eam euincat. Tum quod omnes ſentiunt, pœnitentiam a ſacerdote iniunctam, & in peccato mortali adimpletam prodeſſe pro tempore, quo peccator ad gratiā ſur rexerit. Tum quod etiam idem S. Thom. poſt Magiſtrum in 4. lib. ſent. diſtin. 45. tenet in 2. lib. ſenten. diſtin. 41. q. 1. artic. 4. q. 4. ad 5. ſuffragia facta pro defunctis ab exiſtente in peccato mortali prodeſſe illis, qui ſunt in Purgatorio, quod etiā Auguſtinus Triumphus Anconitanus aſſeruit ī ſumma de poteſtate Papæ, 1. par. q. 32. art. 2. quem retulimus in tract. de Iobæleo, notabili 23. nu. 3. & in c. fin. num. 5. de pœn. diſt. 4. Tum quod multi tenent, peccatum veniale poſſe remitti abſque mortali, quorum ſententiam validis argumentis muniuimus in præcitato §. ſacerdos, num. 24. & c. de quotidianis, nu. 1. de pœn. diſt. 3. Tum quod ipſemet Chriſtus, & Apoſtoli eius ad preces aliquorum peccatorū ſanarūt multos ægrotos, etiam
8 antequam iuſtificarentur. Tum quod rationi eorum noue reſponderi poteſt, concedendo quidem opera noſtra non eſſe ſatisfactoria pro pœna peccato debita, niſi per virtutem, quàm accipiunt ex paſſione Chriſti, vt declarat ſacrum Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 9. & 9. & cano. 13. & 14. & quod illa non communicat niſi ſuis amicis, ſibique gratis quoad gratiam, & gloriam æternam, nec conſequenter quoad remiſſionem æternæ pœnæ, vt ſenſit idem Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 8. negando tamen quod non communicetur bene operantib. quoad pœnam temporalem, in quam, remiſſa culpa, commutatur æterna, vt ſatis ſentit idem Conc. quatenus habet, eam communicari quoad præparationem neceſſariam ad conſequendam gratiam iuſtificantem, quod eſt maius, quàm remiſſio pœnæ temporalis, in quam iam commutata eſt per remiſſionem culpæ. Tum quod bona in ſtatu peccati mortiferi facta proſunt ad multa. iuxta glo. cap. quod quidā de pœn. & remiſ. & cap. quærāt. §. quod autem. de pœn. diſt. 3. & nos quoque poſt alios vtrobique tradidimus, & in hoc Enchirid. ſupra præl. 7. numer. 3. & latius infra, cap. 27. nume. 270. etiam tangentia iuſtificationem, qualis eſt præparatio ad gratiam, auxilium item ſpeciale ad illam faciendam, vt prędictum Concilium ſatis probat in dicta ſeſſ. 6. cap. 7. Tum, quod maior ratio ſuadet, vt communicetur quoad pœnam temporariam, quā quoad pœnam æternam, quæ commutata eſt in temporalem, & communicatum principali, videtur communicatum acceſſorio, argum. l. cum principalis. & l. nihil. §. cum principalis. ff. de regu. iur. & cap. acceſſorium. de regu. iur. lib. 6. Tū denique quòd communis opinio non facit ius, immo vnius ſententia meliore ratione fundata debet ei præferri. l. 2. §. ſed nec. C. de vete. iur. enuclea. vnde hoc Panor. receptus colligit. Quare non damnantes communem credimus, hanc eſſe veriorem, & eā cupimus eſſe omnibus perſuaſam ad effectum implendi pœnitentiam, & faciendi multa bona opera in malo ſtatu peccati. Cupimus autem alteram credi ad effectum magis abominandi peccata mortifera, vti horrenda monſtra, eo quod ſecundum illam, non ſolum auferunt gratiam, ſed etiam facultatem ſatisfaciendi pro pœna temporaria peccatis iam condonatis, & venialibus debita, quod etiam inſinuamus ſub finem præcitati §. ſacerdos.

9 Sextò dicimus, quod poſt primam editionem huius libri Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 8. & 9. can. 13. excommunicauit eum, qui dixerit totam pœnam ſimul cum culpa remitti ſemper a Deo, ita vt non ſit opus amplius, quàm credere Chriſtum dominum pro omnibus ſatisfeciſſe. Excommunicat item affirmantem, non ſatisfacere nos Deo pro peccatis per pęnam temporalem, in quam commutatur æterna, nec per veniam culpæ, mediantibus meritis Domini noſtri Ieſu Chriſti, nec ſufferendo mala pęnæ nobis a Deo inflicta, uel a confeſſario iniuncta, vel a nobis ſponte ſuſcepta. Excommunicauit item aſſerentem, ſatisfactiones, quibus pęnitentes per Chriſtum Ieſum peccata redimunt, non eſſe veros Dei cultus, ſed traditiones hominum, & doctrinā humanitus adinuentum, gratiſque confictam. Eſt tamen notandum, quod vt dictum Concilium in prædicto cap. 8. definit, noſtræ ſatisfactiones non habent vim, neque efficaciam, niſi nitantur meritis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eam eis tribuit.

Septimò

10 Septimò dicimus, q, cum in exordio huius capitis dicitur, q ſatisfactio hæc, quæ eſt tertia pars ſacramenti pœnitentiæ, habet duas partes, quarum vna eſt paſſio voluntaria pœnæ pro peccato, ſeu offenſa facta, & altera abſtinentia facienda, & quod hæc ſecunda pars requirit, vt B. Auguſtinus ait in c. ſatisfactio. de pœ. diſtin. 3. vt exſcindantur cauſæ peccandi, quærunt nonnulli grauiſſimi, & peritiſſimi confeſſarij grauiſſimas, & quotidianas quæſtiones, quarum deciſio pendet ex duabus generalibus. Altera eſt; An ad abſoluendum pœnitentem ſit neceſſarium, vt ille ſtatuat, ſe non vſurum amplius occaſione aliqua, quæ illum ad peccandum impulit? Altera: An ſit opus, vt ſtatuat, nunquam ſe præbiturum alteri occaſionem peccandi, quam antea præbuerit.

Ad quarum priorem reſpondebimus in hac additione: ad poſteriorem verò in ea, quam faciemus infra, ad cap. 4. nu, 30. Reſpondemus itaque primo, non teneri ſtatuere nunquam ſe viurum occaſionibus remotis. Nam alioquin, ſicut ad aliud propoſitum inquit Paulus 1. ad Corinth. 5. eſſet neceſſe migrare ab hoc mũdo: ſiquidem quidquid ferè in eo eſt poteſt eſſe occaſio peccandi, quia poteſt eſſe talis occaſio bona valetudo, & morbus, diuitiæ, & paupertas: habere, & non habere vxorem, parentes, liberos, conſanguineos, amicos: pax item, & bellũ: proſpera, & aduerſa: & quid nõ? iuxta c. de occidend. ſub fi. 23. q. 5. & ea, quæ notantur à S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 1. Nec etiam tenetur ſtatuere, ſe perpetuo abſtenturum ab occaſionibus propinquis peccati venialis, quia, cum ad ſui abſolutionem nõ ſit neceſſarium propoſitum nunquam venialiter peccandi: ita neque erit neceſſarium propoſitum nunquam vtendi occaſionibus ſic peccandi, argumento a maiori, iuxta clementinã primã, de reliq. & venerat. ſanctor. & capitulo cum in cunctis. de electio.

Reſpondemus ſecundo, neceſſarium eſſe abſtinere à propinquis, ſed quales dicuntur huiuſmodi? Reſpon. quòd mallem audire alium optime reſpondentẽ, quam reſpondere. quia nemo, quem viderim, id pro dignitate definit, & ſufficiens eius determinatio eſt difficilis.

11 Primo quidem, quia non videtur ſatisfacere illa Gregorij in cap. negotium, de pœn. diſt. 5. licet ſit omnium optima; ſcilicet q eſt illa, qua non poſſumus, aut nõ ſine magna difficultate vti ſine peccato: quoniam S. Leo in c. qualitas. in c. contrarium de pœn. diſt. 5. dicit difficile eſſe militi, & negotiatori abſtinere ſe a peccato, ſuam artem exercendo. & certum eſt, q licet ſit bonum conſilium pœnitenti militi, aut negotiatori, ne ad artem ſuam reuertatur, cap. conſideret. §. in his omnibus de pœn, diſt. 5. non tamen eſt neceſſe, vt probauimus in præcitatis cap. qualitas, & c. contrarium. de pę. diſt. 5. q illius dicta cõtinet. 12 Deinde, quia id, quod vni eſt occaſio propinqua huiuſmodi, nõ eſt alteri: nam adoleſcenti & puellæ eſt occaſio propinqua huiuſmodi degere ſolos in eadem domo, arg. gloſſ. c. abſit. 21. q. 3. qualis tamen non eſt ſeni, & puellæ, neque vetulæ, & adoleſcenti. Præterea non eſt, vt plurimum, talis occaſio cohabitatio cum matre ſua, filia, nepte, aut ſorore, c. volumus. & cap. cum omnibus. 81. diſtin. quandoque tamen ſic, c. 1. de cohabi. cleric. & mulie. Adire item conſpectum tyranni principis Turcarum eſt occaſio propinqua huiuſmodi deficiendi a fide homini puſillanimo, & inconſtanti: non tamen forti, & conſtanti, immo eſt occaſio martyrij, cap. presbyteros. 50. diſtin. Denique nulla occaſio eſt, quæ non poſſit cogere ad peccandum: quia, vt inquit Aug. in §. 1. 15. q. 1. peccatum adeo eſt voluntarium, vt nullo modo peccatum ſit, ſi non ſit voluntarium. faciunt c. tolerabilius, & c. ita ne. 32. q. 5. & tradit Aquinas 1. 2. q. 71. art. 5. & q. 73. art. 6. & alibi ſępe. & nulla occaſio eſt, quæ aliquando non faciat peccare aliquem: & quod peius eſt, nullum eſt officium, in quo qui in eo verſantur, interdum non peccent, iuxta illud cap. de occidendis. 23. q. 5. *Quid eſt in hominum vſu bono, ac licito, unde non poſſit pernicies irrogari?*

13 Reſpondemus tertiò, quòd, vt aliqua occaſio ſit huiuſmodi, non ſatis eſt, vt pœnitens & confeſſarius credant, quod niſi pœnitens ſe abſtineat ab ea, nonnunquã ob eam peccaturus eſt, etiam mortifere in ſuis officijs, neque oportet id crede-

re,

re,ut pœnitens abſoluatur, iuxta Innoc. receptum in c.omnis. de pęnit. & remiſſ. quamquam teneatur proponere nunquã ſe amplius ope diuina mortaliter peccaturum, & paucorum militum & negociatorum confeſſarij credunt, illos in poſterum non peccaturos mortaliter in illis ſuæ uitæ artibus: attamen, ut dictum eſt, non debet eis præcipere, ne ad eas redeant. cum neque beatus Ioannes Baptiſta præceperit, Luc. 3. militibus ab eo quærentibus,quid facto opus eſſet, ut ſalui fierent, deſerere militiam, neque eccleſia præcipit militi, aut negotiatori, ne perſeuerent in ſuis officijs. quamuis id conſulat,iuxta c.conſideret.§.in ijs.de pœn.diſt.5.immo numerat illa inter licita,tametſi periculoſa,cap.noli. cap.militare 23.q.1.cap.quoniam.88. diſt. & tradit ſanctus Thom.in 4.lib.ſent.diſtin.16. q.4. art.2.q.3.

14 Quartò reſpondimus, quòd occaſio propinqua huiuſmodi,à qua pœnitens neceſſario debet abſtinere, atque ſtatuere, ſe numquam ea vſurum, vt à confeſſario abſolui poſſit, eſt omnis illa, & ſola, quæ eſt peccatum mortale, aut talis occaſio peculiaris, qua credit, uel debet credere confeſſarius, uel pœnitens,nunquam, uel raro, ſe vſurum ea ſine peccato mortali, bene perpenſis eius circunſtantijs.

Dixi:Quod in ſe eſt peccatum mortale, vt includerem officium, & artem Necromantiæ,& fœnerandi,& alias artes,& officia,quæ nõ poſſunt exerceri ſine peccato mortali.

Dixi: Peculiaris,ad excludendam occaſionem generalem, quam præbet officium,ars, aut exercitium, quo poſſumus vti licite. credimus tamen nos aliquando in eo peccaturos mortaliter. hæc etenim non eſt talis occaſio:ſiquidem illum,qui dixerit, eam eſſe talem, oportet dicere, deſerenda eſſe à pęnitente omnia officia, & omnes artes, in quibus aliquando peccauit, ut poſſit abſolui, quia oĩa præbent occaſionem generalem peccandi, de qua credendum eſt,quod nonnunquã in peccatum mortale nos inducet, per proximum ſuperius dictum: cuius contrarium ibi probatum eſt.

Dixi:Confeſſarius,aut pœnitens, quia ſatis eſt, ut alter eorum credat, aut debeat credere.

Dixi. Nunquam,aut raro, ut excluderem eas, quibus frequentes utimur ſine peccato mortali,& includerem eas, quibus rariſſime utimur ſine illo.

Dixi:Perpenſis circunſtantijs: vt ſignificaré, quod hæ poſſunt eſſe cauſa, ut eadem occaſio ſit talis uni pęnitenti, & non alteri:quia poſſunt facere,ut cõfeſſarius, uel pęnitens credat, quod nunquam,aut raro per eam eſt peccaturus.

Huius autem definitionis probatio nititur eo, quòd nemo poteſt abſolui, niſi ſtatuat (ſaltem uirtualiter) nunquã ſe in poſterum mortaliter peccaturum, & conſequẽter euitaturum occaſionem,quæ ex ſe ſit mortifera, aut peculiaris huiuſmodi,quam probabiliter credit peccati mortalis cauſam ſibi fore, iuxta illud Eccl.3. *Qui amat periculum, peribit in illo*. de quo late diximus in c.ſi quis autem.nu.4.& 5. de pę.diſt.7.quippe non uitare huiuſmodi occaſionem eſt peccatum mortale: at talis eſt occaſio, qua credit, ſe fere ſemper ad ſic peccandum impulſum iri.

Ex qua definitione colligitur peculiaris reſponſio ad grauiſſimas, & quotidianas quæſtiones nobis propoſitas, Prima eſt, quod confeſſarius non debet regulariter abſoluere pęnitentem,qui non vult relinquere occaſionem, quæ fere omnes, qui ſunt ei ſimiles, facit quaſi ſemper mortaliter peccare. Quoniam confeſſarius & pœnitens debent credere,quod id, quod efficit aliqua cauſa in uno ſubiecto, efficiet alia ei ſimilis in alio ſubiecto ſimili, à pari enim cauſa in pari ſubiecto par producitur effectus, ſecũdum doctrinam Ariſtotelicam lib.3.Phyſic.

15 Dixi: Regulariter: quia bene poterit, quando tales occurrunt circunſtantiæ, quæ perſuadent,quod nunquam, aut raro peccabit propter eam, quãuis non ſe abſtineat ab ea,& re multum ruminata,Spirituiq; ſancto commẽdata, uidetur quod tunc poſſunt hoc credere confeſſarius. & pœnitens, quando quatuor concurrunt. Primum,uera pęnitudo præteritorũ. Secundum, uerum propoſitum non peccandi,eſi ſe inuenerit in ea. Tertiũ,credulitas,quod Deo iuuãte,non peccabit, cũ in ea ſe inuenerit. Quartũ,quod ſubſit ali-

qua

qua rationabilis cauſa non ſe ſeparandi ab ea.

16 Ad quod me mouet. Primo, quod occurrit mihi caſus, in quo duo, quorũ matrimonium ob certum occultum impedimentum, erat inualidum, poſt ſuſceptos liberos quattuor annis ſimul cohabitarunt in eadem domo expectantes diſpenſationem, ſeparati tantum à toro, continentes ſe à venereis, non ſecus ac frater, & ſoror. Deinde quod Papa Lucius Tertius in capitulo conſultationi, de frigi. & malef. definit, poſſe duos matrimonio iunctos viuere coniunctim, vt frater & ſoror: licet non valeat eorum matrimoniũ ob coeundi impotentiam. Cuius argumentum non tollet, qui reſponderit, quod ea impotentia eos à peccato præſeruabat, tum quia poterat alter eſſe potens, tum quod experientia conſtat, multa, eaque turpiſſima eſſe peccata inter multos, qui tametſi non ſint ad copulam apti, ſunt tñ ad ſe polluendum, & ſordidæ ac fœdæ delectationi indulgendum, & de ijs quidem loquitur prædictus Papa, ſi ſatis eius uerba expendantur. Tertio, quod non expedit nimis adſtringere pœnitentem, quia, qui nimis emungit, elicit ſanguinem, Prou. cap. 30. & c. denique, 4. diſt. Quarto, quod multum intereſt inter peccatum. & occaſionem peccandi, quippe non licet unquam ad peccatum redire, ad occaſionem autem licet ob multas cauſas, quattuor prædictis concurrentibus. Quinto, quod non eſt opus credere, nunquam in poſterum ſe mortaliter peccaturos, per dictum Inno. approbatũ, & ſuperius adductum, in c. omnis de pœn. & remiſ.

17 Secunda reſponſio, quæ ex prædicta definitione colligitur, eſt, quod rectè faciũt confeſſarij, abſoluendo multos adoleſcẽtes, qui uerſantur inter mulieres, emendo, vendendo, laborando, & conuerſando abſque cohabitatione illarum in eadẽ domo, licet non proponant, perpetuo abſtinere ab occaſione peccandi, quam id illis præbet, quamuis ſæpius peccent uoluntate, verbis, aut tactibus impudicis, & etiam copula. Quia occaſio, quæ ex hoc præbetur ad peccãdum, non eſt ex ſe peccatum mortiferum, neq; huiuſmodi, vt ſere ſemper faciat mortaliter peccare eos, qui ea utuntur, & conſequenter propoſita definitio occaſionis propinquæ non conuenit illi.

18 Tertia, quod nõ poteſt abſolui miles, qui unlt redire ad bellum, quod credit eſſe iniuſtum, neque qui vult redire ad ſuam Necromantiam, vel Superſtitionẽ, aut exercitium uſurarum, aut cambiorũ vſurariorum, aut contractuum iniuſtorũ, & alia ſimilia, quæ exerceri ſine peccato mortali non poſſunt, iuxta mẽtem S. Th. 2.2.q. 169 art. 2. ad 4. & 4. lib. ſent. diſt. 16. q. 4. art. 2. q. 3. in corpore q.

19 Quarta reſponſio, quod non poſſunt abſolui concubinarij publici, iuxta Ang. in verbo, concubinatus, neque etiam hi, de quib. id ſcitur ab aliquibus, iuxta Sylueſt. eo. ver. quia eſt occaſio. quæ in ſe eſt peccatum mortale ob ſcandalum, quod ſcientibus præbet. unde conuenit ei prima pars propoſitæ definitionis.

Quinta, quod regulariter non poſſunt abſolui concubinarij, quantumuis occulti, ut dicemus infra cap. 16. nu. 20. & ſeq. quia confeſſarius, vel pœnitens debet credere, quod nũquam, aut raro, ſi ſimul uiuant, omittent peccare mortaliter uoluntate, verbis, vel opere.

Dixi, Regulariter, quia rectè poterunt abſolui concurrentibus quattuor prædictis, quæ ſufficiunt, & ſunt neceſſaria, ut confeſſarius, & pœnitens credant nunquam, aut raro futurum relapſum per rationes in ſecunda reſponſione adductas.

Sexta, quòd non potuit abſolui quædam concubina, nolens omittere occaſionem & uoluntatem uiſitandi ſuum concubinum ægrotantem, & tenendi, aut porrigendi ei candelam in agone mortis, ſi ſciebatur eius eſſe concubina, quia eſt occaſio, quæ in ſe eſt peccatum ob ſcandalum, quod datur. imò neq; ſi neſciebatur, niſi concurrerent illa quattuor, quę diximus debere concurrere, ſupra nu. 15. quẽ concurſum equidem non crederem interuenire, niſi illa conciperet propoſitum adhortandi eum, ſaltem generatim & ſincere ad pœnitentiam peccatorum præteritorum, ut eorum memoria per præſentiam renouata ſit potius theriaca, quam aconitum. Nam tunc quia ceſſaret ratio prohibitionis, ceſſaret quoque prohibitio, c. cum ceſſante, de appell.

20 Septima, quod confeſſarius poteſt iuſtè abſoluere illam hoſpitam, quæ hoſpites excipiens, quoties quendam certum excipit, habet rem occulte cum illo, modo ſtatuat, & polliceatur nunquam in poſterum ſe recepturam eum, etiam non data alia cautione. quia nullus eſt text. neque ratio, quæ probet, aliam cautionem eſſe præſtandam. Immo, concurrentibus prædictis quatuor, poſſet eam abſoluere ſine huiuſmodi propoſito, & promiſſione, quando abſque magno detrimento, & ſcandalo non poſſet eum ab hoſpitio ſuo prohibere, modo proponeret, ac promitteret, nunquam ſe ſolam cum eo ſolo in aliquo cubiculo ſeparato verſaturam, & dicturam, ſe præteriti ex animo pœnitere, & iam confeſſam fuiſſe, propoſuiſſeq; nunquam ſe amplius cum eo peccaturam.

21 Octaua reſponſio, quod poſſunt abſolui, ſine ſeparatione, cognatæ, ancillæ, ac famulæ, quæ rem habuerunt cum ſuis cõſanguineis, dominis, vel heris, in quorum domo degunt, concurrentibus quatuor prædictis, quorum quartum, ſcilicet cauſa notabilis, eſt, quod non poſſunt ſine magno incommodo, & detrimento ſeparari.

Eſt tamen quæſtio notabilis. An poſſint abſolui prædictæ iterum abſque ſeparatione, ſi reciderint? & uidetur nobis poſſe, concurrentib. prædictis quatuor. Et idem dicendum arbitror de tertia, & quarta uice. quia non ſolum ſemel, aut bis, vel ſepties, ſed etiam ſeptuagies, ſepties eſt parcendum, Matt. 28. & Luc. 17. & cap. ſepties. de pœn. diſtinct. 3. & quia quotidie abſoluimus multos, qui quotannis recidunt, & quia recidere non eſt neceſſarium argumentum ad iudicãdum pœnitentiam præſentem, vel præteritam non fuiſſe, aut non eſſe veram, quod probat Gratianus, diſt. 3. de pœn. per totam. Veruntamen ipſe, ſi eſſem confeſſarius, non abſoluerem eos, ſi uiderem, quod vicibus præteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitiſſet, neque ſi circunſtantiæ infirmitatis, puſillanimitatis, & magna propenſio earum ad peccandum, & diffidentia, quam habent illæ de pœnitudine alterius partis mihi perſuaderent, quod niſi ſepararẽtur, nulla conſequeretur emendatio. Et facilius negarem abſolutionem famulæ, quam cognatæ, & cognatæ, quæ non eſſet in primo gradu, quã ancillæ, quia facilius poſſunt ſeparari aliæ, quam aliæ. Et ante abſolutionem præciperem eis, vt forti, & Chriſtiano animo dicerent perſonis, quibus cum degunt, & peccant, negari ſibi abſolutionem, niſi ſeparentur, obſecrareque uehementer per Deum, ut ineant rationem, qua honeſte ab illis ſeparentur, alioqui ſe confeſſario obedituras, quo pacto abſoluerem eas: quia mihi viderentur ſatis quattuor prædicta cõcurrere, & poſtea, quamuis non ſequeretur ſeparatio, ſi tamen conſequeretur notabilis emendatio, eas iterum abſoluerem ſpe maioris correctionis futuræ, cõmendata re Ieſu Chriſto domino noſtro, & vtendo prudentia, & varia ei conſpectione, quæ ob varietatem circunſtantiarum adhiberi deberet, propoſito ante oculos primum remedio ſpirituali animarum: deinde etiam honoris, & bonorum temporalium, quantum fieri poſſit, & nõnunquam uterer, erga ancillam eo remedio nouo, quod ponimus infra, capit. 16. nume. 22.

22 Nona reſponſio, quod idem dicendum eſt de illo, qui occulte rem aut impudicos tactus habet cum aliqua conſanguinea, aut alia ſibi amica in alia domo degente, ſcilicet, eum abſolui poſſe ſine propoſito nunquam ingrediendi eam. quantuis ego adigerem eum, vt proponeret, ſe nunquam ſolum cum illa ſola ſine maxima cauſa in eadem camera verſaturum, & vt admoneret eam, ſe pœnitere peccati cum ea commiſſi, & confeſſum eſſe, rogareique eam, ut idem faceret; perſuaſumque ſibi haberet, fruſtra eam cogitaturam, ſe amplius rediturum ad illud peccatum, vel ſe ſolum cum ea in aliqua ſecretiore parte conuerſaturum.

23 Decima, iuſte fuiſſe reſponſum cuidam aulico, qui adſiſtens de more curiæ Reginæ menſæ adeo blande cum quadam nobili eidem menſæ adſiſtenti colloquebatur, ut non ſolum ſe oblectaret ſermone, & cogitatione ſordidis, ſed etiam turpi ſe pollutione interdum fœdaret. Fuit enim reſponſum, ipſum non poſſe abſolui, niſi ſtatueret, nunquam ſe in poſterum ſic conuerſaturum cum ea, etiam ſi uer-

ſi verſaretur animo ducendi eam in uxorem,& pares ad id eſſent. Quoniã illa occaſio eſt in ſe peccatum mortale,& conſequenter propinqua,quæ neceſſario euitari debet per primam definitionis partem.

24 Quinimmo addo,non ſatis eſſe,ut proponat,ſe cum illa in poſterum non ſic verſaturum, quia neceſſe eſt,vt proponat, ſe non verſaturum , & alio modo ex ſe licito,de quo tamen crederet, ſuam imbecillitatem , & amorem erga illam eiuſmodi eſſe, qui quaſi ſemper eam induceret ad peccandum , quoties cum ea ſic verſaretur. Id quod etiam eſt dicendum de puellis nobilibus adſtantibus Reginarũ menſis : & de adoleſcentibus, & adoleſcentulis nobilium , & ruſticorum , qui in aliquibus partibus conueniunt , & mutuo ſeſe miſcent, & contingunt : & dum choreæ ducuntur, & alia ſpectacula fiunt, illi in illarum gremijs recumbunt, fingentes id facere quo illæ capita eorum vermiculis purgent,interdum impudice ſeſe tangentes,& amplectentes,& facientes id genus alia,digniſſima, quæ à concionatoribus publice reprehenderentur.

Vndecima,quod poſſunt abſolui,concurrentibus prædictis quattuor, qui ſunt in facie eccleſiæ coniugati, & propter legitimum aliquod occultum impedimentum non valet eorum matrimonium , expectantque diſpenſationem, vt denuo cõtrahant,& ex ſeparatione ſequeretur notabile incommodum per ſupradicta, numero 16.

25 Duodecima, quod etiam abſolui poteſt ille , qui ob eſum rerum calidarũ incidit in adeo graues carnis tentationes, vt eum aliquando impulerint ad conſentiendum pollutioni , uel fornicationi, ſine propoſito nunquam in poſterum ſic edendi, concurrentibus quattuor prædictis. Immo credo,quod in hoc caſu ſufficerent concurſus trium priorum. quia occaſio non eſt propinqua : quippe quæ non eſt in ſe peccatum mortale , neque facit quaſi ſemper mortaliter peccare illos , qui ea vtuntur. quod tñ intelligendum eſt de illo , qui non comedit ſic in hunc malum finem , nam ſi comederet in eum, illud eſſet in ſe peccatum mortale : & conſequenter eſſet neceſſe ſtatuere, nunquam ſe illa uſurum.

26 Decimatertia,quod etiam poteſt abſolui,cõcurrentibus prædictis quatuor , qui ob ſermonem,vel confabulationem, choream, vel amplexum alterius iuxta honeſtam patriæ conſuetudinem, ſæpe per delectationem moroſam,& deprauatam voluntatem peccauit,abſque propoſito nunquam ea occaſione vtendi : quo etiam in caſu credo ſufficere cõſenſum trium priorum. Quoniam hęc occaſio non eſt ex ijs, quæ ſunt in ſe mortiferæ , neque ex ijs , quæ fere ſemper ad mortifere peccandũ nos inducunt.

Decimaquarta , quòd idem eſt dicendum de uiro fundente clyſteres mulieribus , & de fœmina eoſdem fundente uiris,& de chirurgo,& medico,qui medendis pulchris fœminis in locis ſecretiorib. ſæpe peccarunt, ſaltem moroſis delectationibus,& libidinoſis ac deprauatis uoluptatibus.

Decimaquinta, quòd idem item eſt dicendum de cõfeſſario, qui , quoties audit confeſſionem certæ cuiuſdam perſonæ,peccat,& de pœnitente, qui idem facit,quoties confitetur certo cuidam confeſſario conſueto,& non poſſunt commutare ſine aliqua magna nota : poterunt etenim abſolui ſine mutatione,concurrẽtibus quatuor prædictis.

27 Decimaſexta,quòd idem eſt dicendum de perſona, quæ ex eo, quòd ducat aliam manu, aut ducatur ab alia, vel quia uidet lauantes fœminas in flumine , aut uiros natantes,aut ex adſpectu pedum, cruriũ, pectorum,cinctuum,bracharum,perizomatum,aut aliorum eiuſdem generis ſæpe peccauit. Quamquam optimum eſſet cauere ab ijs omnibus,quando ex eo non ſequeretur notabile damnum.

De poteſtate , ſapientia , & bonitate confeſſarij. Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius debet habere poteſtatem , ſcientiam,& bonitatem.*
2 *Sacerdos nõ omnis poteſt audire cõfeſſiones.*
3 *Sacerdos non omnis habet iuriſdictionem actualem.*
4 *Sacerdos in articulo mortis quoslibet abſoluit.*

5 *Et quem extra illum, nu. 6. & 7.*
8 *Confeſſarius quis perfectus, & quis ſufficiẽs.*
9 *Confeſſarius audiens ex præcepto minori ſciẽtia indiget, quàm audiens ſponte, & nume. 10.*
11 *Confeſſarius poteſt eſſe quis idoneus uni loco, & non alij.*
12 *Confeſſarius non eſt ſufficiens abſque iuſta ſcientia, & ſoluendi poteſtate.*
13 *Confeſſarius imperitus qui excuſetur à culpa.*
14 *Prælato præcipienti audire confeſsiones quis, ſubditus non paret.*
15 *Confeſſarius abſoluens in peccato peccat, ſed valet abſolutio.*
16 *Abſolutio ſacramentalis quòd ſit actus iudicialis eſt de fide.*

1 CIrca hoc caput de poteſtate, ſapientia, & bonitate confeſſarij dicimus. Primo, confeſſarium debere pollere poteſtate, c. 1. in princ. de pœn. d. 6. & quæ ibi diximus. Item ſcientia, d. c. 1. §. caueat. & quæ ibi tradidimus. Item bonitate, vt recte ſuo munere perfungatur, d. c. 1. §. labore. & §. ſacerdos. & quę ibi ſcripſimus. Et poteſtas quidem conſiſtit in hoc, quod ſic
2 presbyter habẽs iuriſdictionem actualẽ, ordinariam, uel delegatam, quæ ad peccata ſibi confeſſa extẽdatur, c. adiicimus. §. ecce. & cap. generaliter. §. ecce. 16. q. 1. & Conc. Triden. ſeſſ. 14. c. 6. & 7. tradit S. Thom. in 4. lib. ſent. d. 17. q. 3. art. 3. q. 4. & Quolib. 12. & 31. Opuſc. 19. cap. 4.
3 Quo efficitur, vt non omnis ſacerdos eo ipſo, quòd ſacerdos eſt, ad id idoneus ſit. Quia, licet per ſacerdotalem characterem accipiat poteſtatem, & iuriſdictionem habitualem ad abſoluendum, (quidquid aliqui Neoterici contra prædicta iura perperam dixerint,) actualem tamen, quæ ad id neceſſaria eſt, non recipit, puta ordinariã, vel delegatam à ſummo Pontifice, ſeu Vicario, vel à Parocho, vel ſaltem vt ratione bullarum, vel propter alias conceſſiones poſſit à pœnitente eligi tanquam proprius ſacerdos. Nam aliter neque in Quadrageſima, neque alio tempore poteſt ualide, & efficaciter abſoluere, iuxta Panorm. communiter receptum in c. omnis. de pœnit. & remiſſ. nu. 7. & Adrian. de confeſſ. dub. 8. & nos latius in c. placuit. nu. 8. de pœnit. d. 6. tradidimus: (circa quod aliqui, etiam docti, decipiuntur:) præterquam in mortis articulo, in quo quilibet ſimplex ſacerdos poteſt audire confeſſiones, & à quacunque cenſura, & quibuſcunque caſibus abſoluere, arg. c. quod de iis. de ſent. excõ. c. paſtoralis. §. præterea. de off. ordin. & c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. & ea, quę latius ſcripſimus in c. 1. nu. 73. de pœn. diſt. 6. & tradit S. Th. vbi ſupra, & nuper declaratũ eſt, & optime à Conc. Triden. ſeſſ. 14. c. 7. adiecta tamen modificatione, inferius appoſita in princ. cap. 26. nu. 4.

Ab hac etiam regula excipiuntur illi, qui non habent niſi venialia, aut mortalia, aliàs rite ac legitime confeſſa, quoꝝ quilibet ſacerdos audire põt, ſm Caieta. in ſumma, verb. abſolutio. quod quidem nõ ea de cauſa licet, quod ad id non opus ſit iuriſdictione ordinaria, vel delegata, vt ille ait, ſed propter aliam rationem, quam nos, illius confutata, dedimus in c. placuit. nu. 22. de pœni. diſt. 5.

4 Porro in primo horum duorum caſuũ, quos excipimus, puta in articulo mortis poterit etiam religioſus ſine licentia ſui ſuperioris ualide, & licite abſoluere: quoniam tunc ab ipſo Papa habet eam, ſaltẽ tacitam. At in ſecundo caſu, nempe quando non ſunt, niſi venialia, aut mortalia iã rite & legitime confeſſa, non poteſt licite abſoluere, quamuis ualeat abſolutio, ſecundum doctrinam Palud. in 4. lib. ſenten. diſt. 17. q. 3. à S. Antonino, 3. par. titu. 17. cap. 7. Angel. in verbo, conceſſio, §. 4. & alijs receptam, nempe religioſum non poſſe audire confeſſionem aliquam, niſi ad hoc à prælato ſuo fuerit tãquam idoneus expoſitus: etiamſi pœnitens aliàs ex priuilegio ſummi Põtificis poſſit quemcunque ſacerdotem, ſiue ſæcularem, ſiue regularem eligere; eo quod, religioſus non habet velle, neque nolle, ca. nullus, cap. quorundam de elec. lib. 6. Quod ſane, iudicio meo, debet intelligi de illo religioſo, cui aliquo ſtatuto ſuæ religionis, vel mandato ſui ſuperioris eſt negata facultas audiendi confeſſiones; non autem de alijs. Tum quia nullus textus, neque ratio efficax reperitur, quæ opinionem Paludani contra illos fundare valeat. Tum quia religioſus in multis habet uelle, & nolle iuxta Sanctum Tho.

com-

communiter receptum 2.2.quæſtio.104. articulo quinto, & Domin. in prodicto capitulo quorundam. Tum etiam, quia audire confeſſiones eſt opus charitatis, & quemadmodum religioſus abſque alia ſuperioris ſui licentia, dummodo ſibi præcepris non deſit, neque prohibita transgrediatur, poteſt pacem componere inter duos inimicos, & bonum conſilium dare conſulenti ipſum, ita etiam poterit, & fortiori ratione, componere pacem inter Deum, & proximum, vt ſaluetur. Tum denique, quia hoc obſeruant communiter regulares, alijque plurimi religioſi, quibus nullum eſt ſtatutum, aut præceptum contrarium.

7 Secundo dicimus, quod quamuis clerici ſæculares non poſſunt alij aliorum audire confeſſiones poſt Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 15. ſicut poterant antea. poſſunt tamen alij religioſi, qui ante illud poterant virtute ſuarum bullarum confiteri clericis ſecularibus idoneis. De quo tamen dubitat quidam vir doctiſſimus. Cuius dubium auferri poteſt ea conſideratione, quod per dictum Concilium, vt ex eius contextu facile apparet, nihil mutatur quo ad illos. Sic enim habet: *Quamuis presbyteri in ſua ordinatione a peccatis abſoluendi poteſtatem accipiant; decernit tamen Sancta Synodus, nullum, et regularem, poſſe cõfeſſiones ſæcularium, etiam ſacerdotem, audire, nec ad id idoneum reputari, niſi aut parochiale beneficium, ab Epiſcopis per examẽ, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem, quæ gratis detur obtineat; priuilegijs, & cõſuetudine quacunq; , etiam immemorabili, non obſtantibus,* Per quæ verba non prohibentur regulares audire confeſſiones: & a iure antiquo non eſt recedendum, niſi quatenus inuenitur expreſſum, l. præcipimus. C. de appellat. & cap. 2. de transla. Illa item conſideratione, quod ratio, quæ mouit mutare illud in ſæcularibus, qui regulariter ſunt in hoc diſtractiores, & negligentiores, non habet locum in religioſis, qui regulariter ſunt in eo circumſpectiores, & diligentiores, & ita ceſſant verba, & ratio, qua ſola ceſſante, lex quoque ceſſat. l. adigere. §. quamuis. ff. de patro. & capitulo cum ceſſante. de appellat. etiam ſi verba non ceſſarent: quæ tamen in hoc caſu ceſſant.

8 Tertio dicimus, quod confeſſarius, ut ſit perfectus, & vt ſolus poſſit de omnibus diſcernere, debet probe tenere atq; callere Sacramentalem, & moralem Theologiam, utriuſque iuris peritiam, & conſtitutiones ſynodales illius regionis, in qua audit confeſſiones, uti nos probauimus in d. §. caueat. nu. 9. veruntamen, ut ſit ſufficiens muneri ſuo obeundo, ſatis, & neceſſarium eſt: vt libros, ſiue Græcos, ſiue Latinos, ſiue vulgares relegens, diligenter que ſecũ conſiderans intelligat quę peccata ex ijs, quæ illi quos audit cõiter perpetrãt, ſint mortalia, quæve venialia, & quæ circunſtantiæ ſint neceſſario confitendæ, quibuſq; criminibus annexa ſit excõicatio, quæ ſint peccata reſeruata, quæq; reſtitutionem expoſtulant, uel ſaltem ſciat dubitare in ijs, quæ alij mediocriter eruditi intelligunt, ut nouerit conſulere peritiores quomodo, & quando agendum ſit id, de quo dubitat. Quod ſi auditurus ſit clericos, debet etiam ſcire illos caſus, in quibus irregulariter incurritur, aut ſaltem poſſe dubitare circa illos, vt nos probauimus in d. §. caueat. numero 27. Quæ quidem reſolutio fundatur partim in dictis S. Thom. lib. 4. ſen. d. 17. in expoſitione textus ſiue litteræ, & in c. omnis. verſ. ſacerdos. de pœniten. & remiſſ. & Caie. in ſumma. verb. confeſſori neceſſaria, & aliorum doctorum. Partim in eo, quod unuſquiſque noſſe debet id, quod illi neceſſarium eſt ad ſuum munus, & officium recte exercendum, capit. non eſt ſine culpa. de regulis iuris lib. 6. & l. illicitas. §. pen. ff. de offi præſid. cum eis adnotatis. etiã lege naturali, iuxta illud Perſij.

Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas.

Vt teneat vetitos inſcitia debilis actus.

Partim, eo quod ſcientia eminens non eſt neceſſaria, quoniã ſatis eſt illa, quæ dicitur ſufficiens, iuxta Innoc. receptum in c. cum in cunctis. de elect. Partim, quod eccleſię primitiuę presbyteri nihil amplius. quã quod dictũ eſt, ſciebãt. Partim, quod ſatis eſt in iudicio exteriori mediocrem quandam cauſarum peritiã habere, vel ſaltem aliquẽ aſſeſſorem, vt ſit iudex, lege ſi certi. C. de iud. & c. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcript. lib. 9. Partim, quod

mille ab hinc annis in tota eccleſia Chriſtiana ita communiter obſeruatum eſſe videtur.

9 Ex qua reſolutione ſequitur primum, non eſſe valde iuri conſonam illam differentiam Durandi receptam a S. Anto. in 3.par.tit.17.cap:aliiſque doctoribus, & a nobis etiam in præcitato.§.caueat.quam conſtituit inter confeſſarios, qui ex obedientia,& charitate onus confitendi aſſumunt, & inter eos, qui ſua ſponte ad id faciendum ſeſe offerunt. Videlicet,quòd ij, iuxta illos, tenentur de omnibus ſibi a pœnitente propoſitis indicare, An illud ſit mortale, nec ne? An habeat reſtitutionem, aut excommunicationem annexam? An contractus ſit licitus, uel illicitus? An impediat communionem nec ne? Ille autem, qui ex obedientia, & charitate id oneris ſuis humeris imponit, non obligatur ad amplius quàm ad id, quod dictum eſt. Quoniam hæc differentia nullo canone comprobatur: & quoniam ſi vera eſſet, pauci, aut nulli ex confeſſarijs ſæcularibus ſalui fierent: & quia obedientia non liberat a peccato illum confeſſarium qui cognoſcens ſe non intelligere, ꝙ opus eſt ad audiendũ confeſſiones, eas audit ſicut aſſerit idem diuus Anton. vbi ſupra. Solum enim excuſat illum, qui dubitat, an ipſe ſciat,quòd ſufficit,an non? arg. cap. quid culpatur. 23. q.1. Tum quia §.ſæpe l.1. ff. depoſiti ad hanc ſententiam allegatus a remotis agit, & nihil concludit. Primum, quia agit de illo, qui ſe gratis offert ad depo-
10 ſitum cuſtodiendum. Deinde,quia,quãuis dicat, huiuſmodi depoſitarium teneri ad reſarciendum damnum,quòd ſua culpa contigit, ad quod aliàs nullatenus teneretur,c.1. de depoſit. non tamen dicit (vt quidam illi falsò imponunt) teneri ad illud damnum, quod culpa ſua leuiſſima acciderit: & conſequenter debet intelligi de leui culpa, vt recte annotauit Dec.in l.contractus. col.1. ff. de reg. iur. Quibus accidit, quòd qui gratis ſe offert ad cuſtodiam depoſiti, non debet ad amplius obligari,quam ille, qui propter ſtipendium idem facit,ui ſentit Gregorius Nonus in præcitato c.1. de depoſito. Eum autem,qui ratione ſtipendij aliquid cuſtodiendum recipit, non obligat culpa leuiſſima,licet obliget leuis.d. c.1. & qui tunc huic oneri ſponte ſua offert (vt plurimum) propter aliquod ſtipendiũ quo uitam ſuam ſubſtentare valeat, facit Deniq; quod Pan. & Imolen. qui tenent cum communi ſententia depoſitariũ ſpõte ſe offerentem obligari ad culpam leuiſſimam,fundantur in eo,quòd huiuſmodi depoſitarius præſumitur accipere depoſitum propriæ tantum vtilitatis intuitu: & conſequenter videntur ſentire, ꝙ ſi conſtaret,illum ſeſe huic labori obtuliſſe intuitu illius, qui deponit, non eſſet tunc obligatus,niſi ex dolo, vel lata culpa: quòd ſi intuitu vtriuſque id fecerit, tunc teneretur ex lata culpa,& leui. Manifeſtum eſt autem, confeſſarium onus audiendæ confeſſionis aſſumere principalius, aut æque principaliter propter pœnitentem, & in eius gratiam, quàm propter ſe:& conſequenter non tenetur, eo quòd ſe obtulit ad amplius, quàm ad vitandum culpam latam,aut leuem: & id, quòd communiter eidem officio operam nauantes euitare ſolent, & ſibi cauere ab eo,quòd iuxta talis muneris naturam videntur obligari. Et hoc in toto orbe videmus communiter obſeruari.

Secundo ſequitur, quòd non quicunq; eſt idoneus ad audiendam confeſſionem alicuius certæ perſonæ, vel in aliquo certo loco, eſt idoneus ad audiendam confeſſionem quorumuis aliorum,& in quocunque loco.Pro quo facit illud Pragmaticæ ſanctionis Gallicanæ,titu. de collationibus,§.in eccleſijs. adiuncta gloſſ. in verbo mutatis.quatenus ſentit, in opidis muro cinctis habiliores rectores, ſeu parochos poni debere.id,quòd multis errãdi occaſionem tollit.

11 Tertio ſequitur,quòd qui audit cõfeſſionem in aliquo vico, aut pago ruſticorum, & ſimplicium hominum non tanta eget ſcientia; quanta ille, qui audit in ciuitate: neque qui audit in ciuitate mediterranea tanta, quanta qui in ciuitate maritima:nec qui in maritima tãta,quanta qui in vniuerſo quodã Regno, vel India: nec qui audit vbi ſunt multi viri litterati, quos poſſit conſulere, vt ubi nullus eſt talis.

12 Quarto ſequitur, quòd confeſſarius, qui neſcit diſcernere, in quibus caſibus poſſit,

poſſit,aut non poſſit abſoluere, neq; differentiam inter maiorem & minorem ex communicationem, vel ignorat peccata mortalia communia, aut ſimplicem formicationem, aut uoluntatem deliberatam ad peccandum mortaliter eſſe peccatum mortale,vel quamcunq; ſuperbiam, iram, inuidiam, aut gulam exiſtimat eſſe mortale, vel circa dubios contractus, ſaltem dubitare, minime nouit, non excuſatur à culpa, quantalibet bona uita, conſcientia, ſubtilitate, & ingenio naturali præfulgeat ad alia munera obeunda, arg. cap. non eſt putanda. 1. quæſtiun.1. Et quod ille, qui eiuſmodi confeſſarios ad audiendum confeſſiones præfecit, vel præfectos tolerat, multo grauius peccat argum.notatorum in gloſſ. capit.1. de offic. delegat. & affirmant Albertus Magiſter S.Thomæ, Bonauen. & alij in 4. lib. ſentent.diſt.17.& diſtinctius B.Antonin. 3. part. tit.17. cap.6. §.1.

13 Quinto dicimus,veram eſſe illam ſententiam S.Ant.vbi ſupra,uidelicet huiuſmodi confeſſarium imperitum in tribus caſibus excuſari poſſe.primus eſt, quando is,qui confitetur,eſt valde ſibi ipſi ſufficiens ad ſuorum peccatorum grauitatem confeſſario exponendam,& reputatur habere rectam conſcientiam. Secundus caſus eſt, quando confitentes ſunt perſonæ ſpirituales ſolitæ ſæpe confiteri, & perinde communiter non alijs, quam peccatis uenialibus tenentur. Tertius eſt, quando pœnitens eſt,in articulo mortis, & nõ adeſt alius, qui poſſit eum audire præter illum. Qua eadem ratione idem uidetur dicendum de confeſſario,qui eſt apud infideles, Sarracenos, vel Gentiles, penes quos ſunt Chriſtiani liberi, vel ſerui catenis uincti,vel ſoluti, quibus non eſt copia confeſſarij peritioris,argumen.cap.1. §.fin.ne ſed.vacan.lib.6. leg.generaliter. §.ſpurios.ff. de Decurionibus.

14 Sexto dicimus, quod etiam qui obediẽtiæ præcepto confeſſiones audit, iudicando ſe ad id non eſſe idoneum,peccat. Nã neq; prælatus,id ei debet præcipere,arg. 1.ad Timoth. c.1. & c. nihil.de elec.& c. fin.eod. titu.lib.6. neque ſubditus,ſi non eſt idoneus, debet id acceptare, cap. non eſt putãda.2.quæſt.1. At ſi dubitat de ſua ſufficientia,poterit prælati ſeſe præcepto conformare,argum.capit.quid culpatur. 23.quæſt.1. & eorum.quæ tradit diuinus Thom.2.2.q.104.art.5.& 2. lib. ſent.d. 29. art.vlt.ad 3.ſaltem ſi nouerit,prælatũ id muneris ei non iniunxiſſe ira, odio, amore,vel cupiditate permotum. Superior autem cum ſecura conſcientia poterit hoc illi præcipere, ſi iudicat illum idoneum audiendis confeſſionibus, quibus eum præficit,iuxta id, quod dictum eſt, arg.c.apoſtolicæ.de cleric.excom.miniſt. & cap. innotuit. de elect.

15 Septimo dicimus, quod bonitas cõfeſſarij ad minus debet eſſe tanta, ut ſit, vel probabiliter credat, ſe eſſe extra ſtatum letiferæ culpæ, c.1. §. laboret.de pœn. d. 6.Nam ſi in eo ſtatu audiret confeſſiones, & abſolueret, mortalis culpæ reatum incurreret. Quia omnis,qui recipit,uel adminiſtrat ſacramentum in peccato mortali,mortaliter peccat,capit.illud.95.diſ. & capitulo per Iſaiam.1.quæſt.1.& tradidimus nos poſt ſanctum Thom.3. par. q. 64.artic.6. & 4. lib.ſenten.diſtin.5.quæſt. 2.art.2. quæſtio.1 in cap.quando.de conſecr.diſtin.1,capit.6.nnmero 43.& ſeq.licet eius abſolutio communiter valeat, argum. cap.maledicam. & dicti capit.per Iſaiam.1. quæſt.1.

16 Octauo dicimus, quòd poſtquam hæc fuerunt typis excuſa, declarauit ſanctum Concil.Triden.ſeſſ.14.can.9.& 10.hæreticum eum,qui dixerit, abſolutionem ſacramentalem ſacerdotis non eſſe actum iudicialem,ſed nudum miniſterium pronunciandi,& declarandi, remiſſa eſſe peccata confitenti, modo tantum credat, ſe eſſe abſolutum, aut ſacerdos non ſerio, ſed ioco abſoluat.Eum item,qui dixerit, non requiri confeſſionem pœnitentis ut ſacerdos eum abſoluere poſſit.Eum item qui dixerit, ſacerdotem, qui in peccato mortali eſt, poteſtatem ligandi, & ſoluendi non habere, & ita abſolutionem ab eo impertitam non eſſe ualidam,vel eum,qui non eſt presbyter poſſe ſacramentum abſolutionis conferre.

De his quæ confeſſarius debet pœnitentem interrogare, & qua prudentia id facere debet.

Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius, quæ debet interrogare ſub pœnę culpa mortalis. num. 2.*
3 *Confeſſarius interrogando ſeruet hæc tria.*
4 *Et circa peccata carnis hoc.*

1 DIcturi de ijs, quæ confeſſarius tenetur pęnitentem interrogare, & qua prudentia id agere debet, præſupponimus. Primo, quod is, cui iniunctum eſt aliquod onus, debet illud rectè ſubire, c. non eſt putanda. 1. q. 1. & c. indicantem, 37. quæſtione quinta.

Secundò præſupponimus, hoc eſſe præcipuum confeſſarij munus, ideoque prudenter exercendum, ac ſubinde interrogandum pœnitentem id, quod expedit, & non amplius, iuxta illud Auguſtini relatum à Gratiano in c. 1. de pęn. d. 6. §. diligens. cõfeſſarius ſapiẽter interroget peccatorem, quod forſitan ignorat, vel verecundia vult occultare, quibus verbis B. Tho. in 4. diſt. 19. in expoſitione litteræ, confeſſarium teneri ſcrutari conſcientiam peccatoris, ſicut ſolet medicus ægritudinẽ ægroti, & iudex cauſam litigantis.

2 Ex quibus infertur. Primò, verum eſſe illud Angeli in ſumma verb. interrogationes. in princ. quod nos latius tractauimus in d. §. diligens. nempe. confeſſarium teneri ſub pœna peccati mortiferi ad interrogandum omnia, quæ ipſe videt, animaduertit, & credit eſſe neceſſaria ad hoc vt cõfeſſio ſit integra, & fructuoſa, cuiuſmodi eſt quod ipſe exiſtimat, pęnitentem uelle ſilere ob ignorantiam, inconſiderationem, aut obligationẽ, arg. c. ſic rector. 43. d. Nam hoc ad ſuum munus pertinet, cap. omnis. de pœn. & remiſ. ſed non eſt eiuſmodi, quod (ſuo iudicio) pœnitens, aut intelligit, aut aduertit, neque præ obliuione verecundiave prætermittit. tunc enim poteſt ſibi perſuadere; pęnitentem id nõ perpetraſſe, vel iam alias fuiſſe cõfeſſum. quamuis omittere aliquam interrogationem per inaduertentiam, aut obliuionẽ non videatur eſſe mortiferum, argum. d. cap. ſit rector. & eorum, quæ in prælud. 7. repe. cap. inter verba. 11. q. 3. diximus. Equidem ex confeſſionibus, quas audiui intelligo, duas interrogationes eſſe maximè neceſſarias. Alteram de numero peccatorum, cuius expreſſio eſt neceſſaria, vt dicetur infra, in c. 6. quia video paucos exprimere. Toties peccaui in hoc & toties in illo, imò ſibi ſatisfeciſſe videntur, dicẽdo. Sæpe ſæpius, aut. Infinitis uicibus, quod non ſufficit. Alteram de ſpecie particulari eius, quod generaliter confitentur, quã adeo generaliter confitentur nõnulli, ut nequeat ſatis intelligere confeſſarius, an ſit peccatum veniale, an mortale, ut declaratur ſupra, cap. 2. num. 6.

3 Infertur ſecundò; quod confeſſarius debet obſeruare illa tria, quæ nos in d. §. diligens. num. 2. & ſeq. comprobauimus. Primum eſt, vt non interroget oĩa, quæ pœnitens poterat commiſiſſe, ſed tñ illa, quæ homines eiuſdem qualitatis efficere ſolent, arg. c. de teſtibus, de teſtibus cum his, quæ in d. §. diligens, citamus. Vnde nec nobilem laicum debet interrogare illa, quæ communiter ſoli eccleſiaſtici ſolent facere. Secundum eſt, vt ſolum interroget conſueta peccata, quæ ferè omnes nouerunt, qualia ſunt tranſgreſſiones vſitatiores præceptorum Decalogi, & ſeptẽ crimina capitalia, omiſſiones circa quatuordecim articulos fidei, & circa ſeptem Eccleſiæ ſacramenta, & opera miſericordiæ, & circa cuſtodiam quinque ſenſuum, & alia hmõi. Non aũt interroget peccata occultiora, quæ perditiſſimi homines inuenerunt, uel ſi forſan de his verbum fecerit, ita caute, & diſſimulãter faciat, talibuſq; circumloquijs utatur, vt, ſi pęnitens illa commiſerit, proferat, ſin minus,
4 ea nõ ediſcat. Tertium, vt in peccatis carnalibus non deſcendat nimium ad peculiares circũſtantias, ſingulas quaſque minutatim interrogando, ne ſeipſum, aut pęnitentem ad aliquam delectationem alliciat. etenim quemadmodum docet Philoſoph. 3. Ethic. & Thom. lib. 1. quæſt. art. 9. delectabilia tanto magis mouent, quanto particularius conſiderantur. Quocirca cum de pollutione voluntaria, & extraordinaria, vel de fornicatione interrogat, nihil de modo perpetrandi diſquirat ſi

ſatis

ſatis eſt enim dicere, quoties id cōmiſerit modo id explicet, quod neceſſariū eſt ad ipſius peccati naturā, & ſpeciē dignoſcendā, citra deſcenſum ad aliquas turpes circūſtantias peccati. Quod adeo uerū, eſt vt nullatenus pœnitēti permittere debeat, nimis diſtinĉte illas exprimere, vti poſt alios in d. §. diligēs diximus, & cōſequenter ſummatim tantum debet interrogare de oſculis, amplexibus, alijſque tactibus impudicis eos, qui nō ſunt obſtricti matrimonio. illos autem, qui obſtricti ſunt, magis perfunctorie, vel nihil prorſus, vel ſolum ad intelligendum, an aliqua extraordinaria pollutio fuerit ſubſequuta, vel an illi tactus fuerint cum probabilis pollutionis periculo. Quoniam alia, aut non ſunt peccata, aut non ſunt niſi venialia, vti recte Caiet. 2. 2. q. 54. art. 1. explicuit, & inferius dicetur. Immo, & cum circa hoc aliquid confeſſarius interrogauerit, honeſtis vocabulis vti debet, neque turpiter nominet, quod eſt turpe auditu, argumento principij proœmij Decretalium.

De circunſtantijs peccati. *Cap. VI.*

SVMMARIVM.

1 *Circunſtantia quid, & qua ſint eius ſpecies. num. 2.*

3 *Circunſtantia mutans ſpeciem neceſſario confitenda.*

4 *Circunſtantia prohibita alia lege, quam ipſum peccatum, vt confitenda.*

5 *Circunſtantia extenuans peccatum quando confitenda.*

6 *Circunſtantia, qua neceſſario confitenda, nu. 7. & ſeq.*

13 *Circunſtantia perſona, & religionis quando confitenda.*

14 *Circunſtantia conſcientia contraria quando confitenda.*

15 *Circunſtantia numeri non eſt proprie circunſtantia.*

16 *Peccati numerus vt augetur iterando, continuando, & interrumpendo, numero 17. & 18.*

19 *Pœnitens poteſt vno verbo mille peccata confiteri.*

20 *Circunſtantia obligata poteſt confiteri, peccato non confeſſo.*

1 DE peccati circumſtantijs dicimus. Primo, quod peccati circumſtantiam iuxta mentem iuris, c. conſideret. de pœn. diſt. 5. l. aut facta. ff. de pęn. c. ſicut dignum. de homic. Panor. & aliorū interpretum ibidem S. Tho. 1. 2. q. 8. & in 4. lib. ſent. diſt. 16. & omnium aliorum ibidē, & Ant. 3. par. tit. 17. c. 18. §. 4. Gerſon. 2. par. ſol. 17. quos retulimus in principio dicti cap. cōſideret. & alibi, eſt quoddā accidēs actus humani, qui peccatū eſt. Dixi. Accidens, quoniā nulla circunſtantia actus eſt eiuſdem ſubſtantia. Dixi: Actus humani, qui peccatum eſt: quoniā ſæpe fit, vt actus, qui ſecūdum ſe non eſt peccatum, fit tale ob adiunctam circumſtātiam. Cum enim tunc ipſamet circumſtantia ſit illud, in quo peccatum conſiſtit, non eſt accidens peccati, ſed illius rei, quæ peccatum eſt ſicut nos in d. c. conſideret. numero 3. elucidauimus, ſequentes Alex. Halenſem, in 4. par. q. 77. artic. 2. colum. 2.

2 Secundo dicimus, quod circumſtantiæ actus moralis ſunt ſeptē, quæ cōtinentur in illo verſiculo, *Quis quid, vbi, quibus auxilijs, cur; quomodo, quādo.* relato a S. Th. in d. q. 7. art. 3. in corpore quæſt. qui magis nobis placet, quam illud Palud. in 4. diſt. 16. q. 3. art. 1. vti nos diximus in princ. d. c. conſideret, nume. 2. Quoniam in illo Palud. ponitur verbū, Quoties, quod numerum denotat, loco, Quibus auxilijs, & numerus nō eſt circumſtātia, ſed potius peccati multiplicatio, vt ibidem tradidimus.

Tertio dicimus, quod harū circumſtantiarum omnes illæ, & ſolæ in ſacramētali confeſſione neceſſario exponi debēt, quæ efficiunt opera, quorum ſunt circūſtantię peccata mortalia, vel quod illa, quę ſunt mortalia vnius ſpeciei, fiant etiā, vt ſint alterius, vel quod eſt mortale ob vnā cauſam ſit etiā propter aliā, ſiue mutāt opera ipſa ex vna in alterū ſpeciē, ſiue ſecus, iuxta cōmunem opinionē, quam copioſè ibidem, numero 5. pertractauimus. & ſolę illæ, & omnes ſunt huius generis, quæ ſecundū S. Tho. in d. diſt. 16. q. 6. art. 2. q. 3. ultra maliciā eiuſdem operis habent ſpecialem repugnātiam cum ratione. Secūdum Scotum vero illæ ſunt in confeſſione aperiendæ,

dæ, quæ diuerſis, ſpecialibusque præceptis prohibentur.

Diximus: *Specialibus*. quoniam nõ ſufficit eſſe talia, quod vnũ in altero includatur, qualia ſunt lex prohibẽs omne malũ, & prohibens homicidium, quod etiam, in dicto principio, nu 74. probauimus, & in corollarijs ſequentibus ſpeciarim explicabimus. Ante quorũ explicationem admonemus, quod poſtquam hæc fuerunt Hiſpanè excuſa, Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. & can. 7. definiuit, hæreticũ eſſe, qui dixerit, nos non teneri ad confitendum circũſtantias, quę peccati ſpeciem mutãt. quod quidem eſt intelligẽdum de circũſtantia, quæ ſpeciẽ peccati uenialis mutat in mortale, vel ſpeciẽ unius mortalis in aliud mortale, non autem de illa, quę mutat ſpeciem vnius venialis in aliud veniale, qđ non eſt neceſſario confitendũ, iuxta gl. cap. omnis de pœn. & remiſſ. receptam ibi, & in 4. lib. ſent. diſt. 17. & quamuis prædictum Cõc. non loquatur expreſsè, niſi de illa circumſtãtia, quæ mutat ſpeciem peccati, intelligendum tamẽ eſt etiam de illa, quæ opus alioquin ex ſe bonum, vel ſaltem non malum, facit mortiferum, immo etiã de illa, quæ facit, vt opus, quod ob vnũ reſpectũ eſt mortiferum, ſit tale ob alterũ, quãuis ſpecies operis, quantum ad ſuã eſſentiam minime mutetur. quoniam, circumſtãtia, ꝙ facit de bono malũ, vel de veniali mortale, vel de mortali vno reſpectu, vt ſit tale altero dici põt mutare ſpeciẽ, vt neque ita multo poſt dicetur infra, in illat. 4. nu. 5. & ſeq. Ratio enim, quæ adhoc definiẽdũ Concilium mouit, eſt, quod cõfeſſarius eſt iudex, qui in cauſa pœnitentis non poſſet æquam ferre ſentẽtiam abſque manifeſtatione circunſtantiæ, quæ mutat ſpeciem peccati, quæ quidem ratio mutat etiam in tribus prædictis circumſtantijs, quare idem iuris debet eſſe de omnibus, leg. illud. ff. ad leg. Aquil.

Ex prędictis infertur. Primo, nõ eſſe cõfitendas illas circumſtantias. ſ. eſſe peccatum cõmiſſum in ſecũda, uel tertia feria. aut in prato, vel vinea, manu dextra, vel ſiniſtra, quoniã per has nullum prędictorum trium fit, ſi quidem non fit mortale, quod ſine illis nõ eſſet tale, neque etiã fit letale alterius ſpeciei, neq; alio reſpectu.

Infertur ſecundo, quod peccãs ob fiduciam, quod poſtea per confeſſionẽ ueniã obtinebit, non teneť de neceſſitate id cõfiteri, quia non eſt circumſtantia adeo peccatum aggrauans, immo potius minuit, vt inquit Caiet. 2. 2. q. 121. art. 2. quidquid Bonauent. in Apolo g. inſinuauerit.

4 Infertur tertio, quod is, qui furatus eſt aliquid ſacrum, vel ex loco ſacro, nõ ſatiſfacit dicendo, ſe id furtũ feciſſe, ſed oportet exprimere, eſſe rem ſacrã, vel de loco ſacro ſurreptam. Nan hęc circũſtantia efficit, ut quod ẽ mortale vnius ſpeciei, aut vno reſpectu, fiat ẽt alterius, vel altero reſpectu, eo quod ſpãliter prohibeť lege particulari alia diſtincta ab illa, quæ furtum prohibet, quæ quidẽ præcipit, ne quid ſacrum aut de loco ſacro ſurripiatur, c. quiſquis. 17. q. 4. Id quod enim eſt dicendum de homicidio, & fornicatione in loco ſacro perpetratir, per hanc enim circumſtantiam fiunt mortalia alterius ſpeciei, eoquod ob alium reſpectum, quam legis diuinæ, lege ſcilicet humana ſpeciali prohibentur, c. propoſuiſti. de conſec. diſt. 1.

Infertur quarto, eum, qui cũ coniugata, vel religioſa, vel cognata rẽ habuit, nõ ſatisfacere confitẽdo, ſe cum fœmina concubuiſſe, quoniã debet exprimere, fuiſſe coniugatã, religioſam, vel conſanguineã. Nã in primo caſu eſt propriè adulterium, in ſecundo vero ſacrilegiũ: in tertio autẽ inceſtus. & cõſequenter, quod erat mortale vnius generis, efficitur alterius. Is item, qui deliberauit furari, ut poſſit rẽ habere cum religioſa, & coniugata, tenebitur confiteri furtũ, ſacrilegium, & adulterium. Nam & ſi tria hęc ſint vnus interior actus voluntatis, ille tamen ex triplici cauſa, eaque diuerſa, eſt crimen mortale. Siquidem trifariam rationi repugnat, & tribus etiam diſtinctis, & ſpecialibus legibus prohibetur.

Ex quibus facile colligas reſpõſum ad quæſtionem, nuper nobis propoſitam; An ſcilicet coniugatus, qui rem habuit cum vxore aliena, teneatur declarare non ſolum ſe eſſe coniugatum, ſed etiam illam, cum qua rẽ habuit? Reſoluenda eſt enim affirmatiue, quia eſt circumſtantia, quæ per ſe ſola murat ſpeciem peccati, & ita eſt confitenda per prædicta.

Infertur quinto, quod omnis circũſtantia finis, prohibita per aliã legẽ ſpecialem, verſam

verſam ab illa, qua principalis actus prohibetur, debet in confeſſione explicari cuiuſmodi eſt circumſtantia furantis ad fornicandum, occidendum, vel percutiendum alterum.

Infertur ſexto, eum, qui mentitur, vt alios delectet ſine alterius detrimento, (quod eſt mendacium iocoſum, & veniale tantum) hac intentione, vt etiam ſi intelligeret eſſe mortale, nihilominus mentiretur, teneri illam circumſtantiam confiteri, quoniam per illam efficitur mortale, quod ſine illa non eſſet tale.

5 Septimo, quod nõ tenetur illas circumſtantias cõfiteri, quare peccatũ extenuãt. Vnde qui peccauit cum muliere quadam ab ea prouocatus, non tenetur cõfiteri ſe ſe eſſe prouocatum ab illa. Siquidẽ id peccatũ extenuat, per c. ſignificauit. de pœn. & remiſſ. qđ in hoc dixit ſingulare Fel. in c. dilecti. de excep. & per l. ſi adulteriũ cũ inceſtu. §. Imperatores. ff. ad l. Iuliam. de adult. quẽ ad hoc aiebat ſingularẽ Iaſ. in l. vt vim. ff. de iuſtitia, & iure, aptiſſimus tamẽ ad hoc propoſitũ textus in d. c. cõſideret verb. tẽtatione. de pœn. d. t. Immo opinio cõmunis, quã ſequebamur in d. c. cõſideret, nu. 5. videlicet, quod pœnitẽs illam circunſtãtiam ſubijcere debet, quia in cõfeſſione ſe ipſum excuſare non debet, nũc diſplicet: tum quia nulla lege, aut ratione fulcitur, qua id poſſit efficaciter cõprobari, tum quia, quocunque modo illã exprimat, ſe ipſum ſufficiẽter accuſat, imputando ſibi culpam, quã habet nihil illi detrahens, neque adijciẽs. Tum quia ſecũdum Bonauẽturam, in 4. lib. ſent. diſt. 16. & communem, quã ubi ſupra ſequuti fuimus, tenetur manifeſtare illas circũſtantias extenuãtes, quæ ita extenuant, vt efficiãt non eſſe peccatum, vel ad ſummũ veniale tantum, quod alias fuerat mortale, qualis eſt circumſtantia grauis morbi, quę nullum vel veniale tantum peccatum facit eſum carnium in Quadrageſima, & etiam quando eas confeſſarius pœnitentem interrogat, vel quando ex earum occultatione occaſionem alicuius mali, idem confeſſarius apprehẽderet, arg. c. nihil. de præſc.

6 Infertur octauo, quod, quãuis ſit laudabile cõfiteri circumſtãtias, quæ ita peccatum adaugẽt, vt illud ex paruo magnum, vel ex magno maius efficiãt, opinio tamẽ communior, & probabilior habet, hoc nõ eſſe neceſſarium, quãdo augmentum illud nõ eſt in cauſa, vt veniale mortale fiat, vel alterius ſpeciei mortalis, vel alio reſpectu qđ nos vbi ſupra copioſe cõfirmauimus, & ſatis declaratũ eſt nunc per Con. Trid. ſeſ. 14. c. 4. & 5. & can. 7. a cõtratio ſenſu, licet Marſilius in lib. 4. ſent. q. 12. ar. 1. cõmunẽ iſtam ſententiam reſtringat, ne ſit ei locus in circũſtantia, quę clare, & manifeſte peccatum adauget, a quo ibi diſceſſimus ob multas variaſq; cõſiderationes. Et quãuis poſt hæc Dominicus Sotus aſſeruit idem, quod Marſilius contra communem, non tamen debemus ab ea diſcedere. Tũ quia confeſſarij tam magnam inueniunt difficultatem in perquirẽdis omnibus circumſtãtijs mutãtibus ſpeciem, etiam ſine perquiſitione nõ mutantium, ſed notabiliter aggrauãtium, ut putent quaſi impoſſibile perquirere has, & illas, & Deus nõ obligat ad impoſſibile. neq; ad nimis difficile, iuxta mentem S. Tho. in 4. lib. ſenten. diſt. 15.
7 q. 1. art. 2. Tum quia multi pœnitentes remanẽt cum magnis ſcrupulis, an confeſſi fuerint bene, aut male, vidẽtes pauca peccata eſſe vnius ſpeciei, quæ no ſint maiora, vel minora notabiliter, quã alia eiuſdẽ rõne perſonæ, loci, moræ, modi, præludiorum, aut cõſequentium, & ita fiunt importuniſſimi confeſſarijs, redeũtes ad ſe recõciliandũ, & dicentes, confeſſi fuimus. Peccauimus, Percuſſimus, Fornicati fuimus, ſed non diximus tempus, quod in eo conſumpſimus, neque qđ paulo ante, aut poſt dicimus, aut fecimus hoc, vel illud, quod augebat peccatũ. Et vix eſt vlla via alia ſedãdi, & tranquillãdi eos, quã docẽdo illas circumſtantias nõ eſſe neceſſario cõfitendas, quia nõ mutant ſpeciem ſaltẽ in genere moris. Itẽ, quia peccator nõ tenetur, vt aſſerit cõmunis, & idem Sotus in 4. diſ. 18. q. 2. ar. 4. confiteri mala verba, ſigna, & geſtus, quæ antecedũt homicidium, aut percuſſionem, ſufficit enim dicere: Interfeci: Percuſſi, neq; oſcula, & ita alia multa turpia, quę præcedunt fornicationẽ, ſufficit enim dicere: Fornicatus ſum Neq; cogitationes & volũtates apparatũ ad furãdum, vel cõmittẽdũ alia delicta, immo ſatiſfacit vltimũ actũ cõfitendo, vt dixit Sotus poſt alios in d. ar. 2. dicẽdo. Percuſſi. Interfeci, decies, Fornicatus, Furatus fui toties, &c.

Tum

Tum quia ſanctum Concil. Triden. præcitata ſeſſ. 14. capitu. 5. & can. 7. cui interfuerunt viri doctiſſimi, & ſanctiſſimi, qui de his opinionibus in ſcholis diſſeruerũt, declarauit circumſtantias, quæ mutant ſpeciem, eſſe confitendas argu. l. 1. ff. de offic. eius cui. & c. cum apoſtolica de his, quæ fiunt a prela. Tum denique, quod intereſt plurimũ ad ſalutẽ animarũ, vt amemus, & nõ horreamus cõfeſſionẽ. in quod iuuabit alleuiatio eius ab omnibus illis oneribus, & difficultatibus, a quibus poteſt leuari, iuxta eius inſtitutionẽ diuinã, & declarationẽ ſanctę Matris Eccleſię Iugũ. n. Domini ſuaue eſt, & onus eius leue, Matth. 11. Neq; obſtat, quod quidã dicitur dubitare de hac noſtra ſentẽtia, quam nobiſcũ fertur eſſe communem, allegans pro ea multos, quos nos non citamus, eo quod legit aliquos graues auctores cõtrarium tenẽtes, quos nos etiã legimus, ſed intrepide hãc partẽ elegimus. Tũ per fundamẽta, quæ hic, & in alijs locis a nobis citatis traduntur. Tum quia puto eos, qui dubitãt, cauere ſibi debere, ne fere ſemper eos poſt auditas, vel factas cõfeſſiones conſciẽtia mordeat, dictãs, ſe non ſatis inquiſiſſe vel expreſiſſe grauitatem peccatorum, quã circũſtantia intẽſionis, & extenſionis actus, aut irreuerentiæ, contẽptus temporis, loci, perſonæ, & aliæ inducunt.

8 Quibus addo, quod quãuis hæc noſtra quæ, vt diximus, communis eſt opinio, videatur facere pro alia cõcluſione prędicti Soti in dicta diſt. 18. q. 2. ar. 4. de qua nuper interrogati fuimus, nõ tamen videtur nobis vera. Illa. n. concluſio habet, nõ eſſe neceſſe confiteri virginitatis circumſtantiã. i. quod is, qui cõfitetur, eſt virgo, ſi voluntas fornicãdi non peruenit ad actum, quamuis ſecus ſit, quãdo peruenit. Nõ, inquam, videtur vera. Tũ quia peccata volũtatis, oris, & operis ſunt eiuſdẽ ſpeciei, & non differunt, niſi q̃ alia ſunt magis perfecta, quam alia, vt dicemus infr. c. 16. nu. 6. poſt S. Tho. 1. 2. q. 52. ar. 7. & conſequenter ſtuprum mentale, quod eſt volũtas habendi copulam cũ virgine, aut cũ ſit Virgo, erit eiuſdẽ ſpeciei, cuius ſtuprũ reale quod eſt ipſa copula, & ſi quis eã habuit debet confiteri illam circunſtantia. vt ipſemet ait etiam debet confiteri, qui eã voluit habere, licet nõ habuerit. Cũ alia ſpecies luxuriæ velle fornicari cum virgine, vel cum ſit Virgo, & alia velle fornicari cũ corrupto, vel corrupta, vel cũ ſit corruptus, uel corrupta. Tũ, quia Cõc. Trid. ſeſ. 14. c. 5. can. 7. declarauit circũſtantiã, quæ mutat peccati ſpeciem ex vna in aliã, neceſſario eſſe confitendã, qualis eſt hæc, de qua loquimur, ut prædictum eſt. Tũ denique, quia nõ facit pro eo prædicta opinio communis, quia loquitur de circũſtantiã non mutãte ſpeciem peccati. concluſio vero eius de circumſtantia illam mutante.

9 Videtur tamen nobis hæc communis opinio reſtringenda.

Primo, nẽ procedat in circũſtãtia, quæ ſic auget peccatũ, vt ratione ipſius fiat reſeruatũ, ſaltem ex ui conſtitutionũ ſynodaliũ, quæ ſolent aliquando furta aliqua, & damna certæ cuiuſdam quantitatis Epiſcopo reſeruare, vel addere, quod abſolutio, ſiue reſtitutio fiat certo quodã modo.

Secundo poſſet etiã reſtringi, ne procedat in ea circumſtãtia, quæ habet annexã excõmunicationem, & efficit, vt ea ſit Papalis, quemadmodũ leuis percuſſio clerici eſt Epiſcopalis, cap. peruenit. de ſenten. excommunic. vbi text. ſingularis, grauis vero eſt Papalis, cap. ſi ſuadente. 17. q. 4.

Tertio limitatur in ea circumſtantia, quam confeſſarius interrogat: & non poteſt ſileri abſque periculo alicuius ſpiritualis incommodi, vt recte aſſeruit Silu. in ſumma. verb. confeſſio. prima quæſtio. 9. Qnamuis Ioannes de Friburgo, qui fuit auctor ſummæ confeſſorum, id non dicat in loco citato ab eo, libro 3. titu. 33. q. 11. neque etiam vbi de hac materia tractat, lib. 3. tit. 34. q. 81.

10 Quarto dicimus, quod circũſtãtia diei feſti non eſt neceſſario confitẽda, quoniã nõ facit eſſe letale, quod ſine illa nõ eſſet tale, neque alterius ſpeciei talis, neq; alio reſpectu, niſi eſſet opus ſeruile in feſtis prohibitũ, quale nõ eſt peccatũ iuxta ſanctum Thom. in 3. lib. ſent. diſt. art. 5. q. 2. Quam aſſertionẽ confirmauimus in dicto c. cõſideret. nu. 17. & ſeq. multis fundamẽtis, reſpondendo totidẽ alijs oppoſitis. ſequuti in eo Cardinalẽ Caietanum. 1. 2. q. 7. & 2. 2. q. 122. art. 4. & in Quolibet 10. & in ſumma verb. dies feſtos, reſolutũq; Silueſtrum, verb. circũſtãtia. q. 3. & verb. dies Dominica, q. ſi. & i Aurea roſa caſu. 63. vbi teſtatur

teſtatur, doctiſſimos quoſque ordinis Do
minicani conueniſſe, & hanc opinionē ſu
ſcepiſſe, & Iacobum Almaynum. in 4. lib.
ſent. diſt. 17. col. 24. Quamuis cōis opinio
poſſet in duobus caſibus obſeruari, ſicut
diximus ibidem nu. 40. nempe qñ eo fine
peccatum committitur, vt in eo fiat ali-
quod opus manuale prohibitum in illo
die, & quando intentione, & propoſito
violandi feſtum, letale crimē admittitur.

11 Quinto dicimus, q̃ circunſtantia dici
ieiunio, vel orationi cōſecrati, licet uidea
tur aliquātulum augere peccatū, non eſt
de neceſſitate confitenda, niſi peccatum
perpetretur cum propoſito violandi per
illud hmōi die. Qm̄ non efficit mortale,
qd̄ aliàs non eſſet tale, nec mutat in ſpecie
mortalis, nec facit, ut nouo reſpectu ſit ta
le: quorum aliquod requiritur ad hoc, vt
circūſtantiæ confeſſio ſit neceſſaria, vt ſu
pra dictum eſt, & probauimus in princ. d.
c. conſideret. nu. 32. verſic. ad primum.

Sexto dicimus, q̃ quamuis circunſtan-
tia loci ſacri omne peccatum grauius red
dat ſin accidens, tñ non eſt neceſſario con
fitenda, niſi qñ ipſum opus peccati ſancti
tati, vel immunitati eiuſdem loci directè
contrarietur, qualis eſt humani ſangui-
nis, vel ſeminis effuſio, vel violenta abſtra
ctio eorum, qui ad loca ſacra confugiunt.
Qm̄ in his, quod erat mortale propter
vnam cauſam, fit & mortale pp alteram,
arg. c. Eccleſijs. de conſec. d. 1. & c. propoſ-
ſuiſti. de conſec. eccl. & c. 1. eo. tit. li. 6. vel
quod peccatum non erat, aut ſolum uenia
le ex genere ſuo rōne talis circunſtantiæ
fit mortale, vt eſt actus coniugalis inter vi
rum & vxorem ibidē ſine cauſa iuſta exer
citus, qui quidem in alijs locis peccatum
non eſſet.

12 Septimo, q̃ qui in eccleſia comittit pec
catum aliquod ſuperbiæ, periurij, aut gu-
læ, &c. nō tenetur neceſſario cōfiteri circū
ſtantiam loci ſacri, neq; qui exiſtens in eo
dē loco deſiderat occidere, ferire, vel for
nicari extra illū, dummodo non cupiat id
committere in eodem. Nam qui tale deſi
deriū conciperet, etiam ſi extra locum ſa
crum exiſteret, circunſtantiam ſacrilegij,
quod i eo admittit, cōfiteri teneretur, vt
in princ. d. cap. conſideret. nu. 33. diximus.

13 Octauo dicimus, q̃ quamuis circunſtā
tia propriæ perſonæ aliqū peccatum au-
geat, quia cæteris paribus, plus peccat di-
gnitate aliqua præditus, quàm priuatus
homo. 40. d. & prælatus plus, quàm ſubdi
tus. c. præcipue. 11. q. 3. & ſapiens plus, q̃
ignorās, c. ſicut dignū, de homicid. & mul
to plus ille, qui affectat ignorātiam, vt li-
berius peccet, quàm peccaret ſciēs, c. pe.
37. diſt. & bonus plus, q̃ malus, & melior,
quàm minus bonus, & licèt propterea vti
le ſit, hmōi circunſtantiam confiteri, non
tñ cōiter neceſſarium eſt. Qm̄ illa, vt plu
rimum, neq; ex veniali facit mortale, ne-
que ex mortali unius ſpeciei mortale al-
terius, neq; ex mortali vno reſpectu, mor
tale alio, propter alium finē. At uerò qñ
hoc fieret, puta cum agitur contra uotū,
vel cōtra ſtatum voto firmatū, vt cū reli-
gioſus fornicatur, circumſtantia perſonæ
confitenda eſt, qm̄ tūc aliquod ex illis tri
bus prædictis efficitur. Quod quidē non
ita fit, qñ religioſus blaſphemat, vel qđ-
uis aliud crimen, quod non eſt contra ſua
vota, vel regulā, quā eſt profeſſus, admit-
tit, vt poſt Caiet. 1. 2. q. 7. art. 1. diximus in
d. princ. c. conſideret, nu. 50. Circunſtan-
tia. n. religionis cōiter non facit eſſe mor
tale, quod ſuapte natura non erat tale, ne
que etiam facit eſſe alterius ſpeciei, q̃ ex
ſe erat alterius. Et ita patet reſponſio ad
id, quod nuper quæſitum fuit. An ſcilicet
religioſus, qui fornicatus eſt, teneatur
confiteri, ſe eſſe religioſum: nam per præ
dicta eſt palam, eum ad id teneri.

14 Nonò dicimus, quòd tunc demum, &
non alias, eſt neceſſarium confiteri cir-
cunſtantiam, quod peccauerit contra con
ſcientiam, quando opus effectum ob nul-
lam aliam legem, ſed ſolum propter con-
ſcientiam erroneum tantum fit peccatū,
tunc enim ſolummodo unam ex tribus il
lis prædictis, & non aliam efficere manife
ſtum eſt, ſicut nos vbi ſupra, nu. 58. & 65.
noue declarauimus.

Decimò, q̃ numerus peccatorū non eſt
circunſtantia, ſed additio peccati ad pec-
catum. Qm̄ frequentatio peccati non cir
cunſtat prius peccatum, ſed conſtituit no
uum, & ſeparatū à priori. Circa qđ quat-
tuor diximus in d. cap. conſideret. nu. 41.
Quorum primum eſt non eſſe ſatis dice-
re. Peccaui ſæpe in hoc genere peccati,
quoniam verbum illud, Sepe. ita uerificatū
in numero denario, imò & in binario, ſi-

cut

cut in cĕteuario , iuxtá glo.1.c.monaſteria ,de vita , & honeſt. cler.latè Geor. in princ.Clem.ſæpe.de verborũ ſignifi.quãuis Arch.in c.imitare.6.q.1. & in prin. d. c.cõſideret partẽ affirmatiuam , defendat quẽ licet Ang. verbo confeſſio.1.§.3.voluerit reprobare , meritò tñ eũ reprobauit Cardinalis Alexãdrinus i d.c.imitare.

15 Secundum, peccatorẽ teneri ad dicendum certum numerũ peccatorum,ſi eum nouerit exprimere,dicendo.Hoc peccatũ commiſi toties.quòd ſi certum numerum minime nouit,debet ſecum rationẽ ponere,quoties in die,vel hebdomada, aut mẽſe, plus minusve illud peccatum admiſerit, & exponere numerũ veriſimiliorem . Peccat.n.mortaliter, qui præ pudore,vel hypocriſi ,aliquid ex numero , cuius meminit,ſubijceret. immo etiam ſi per culpam ſuam latam fiat, quo minus recordetur , eo quòd ea de re nihil antea ſecum præcogitaret , cum tamen id facere potuiſſet, & proinde confeſſio nihil valet.

Tertiũ,ſatis eſſe abſque aliquo numero ſuũ ſtatũ ſufficienter manifeſtare,veluti ſi qua publica meretrix per decenniũ parata, & expoſita ad fornicandũ,tã cum clericis,religioſis, q̃ laicis, & coniugatis, aut ſolutis , & poſt cõuerſionẽ confitetur exprimeretque ſe toto illo tẽporis ſpatio in eo ſtatu fuiſſe.hoc,inquã,ſatis eſſet, vt poſt Cardinalem Caiet. To.1.Opuſculorũ,Opuſc.18.q.3.concluſimus in dicto c. cõſideret.põderantes illa verba. Quantũ perſeuerauerit,& defleat, qđ perſeuerãdo peccauit. Per quę prædictã ſentẽtiam ſingulariter probauimus , vt ibi diximus, & addidimus,eũ,qui annũ integrum omiſit dicere horas canonicas,ſatisfacere dicendo: Anno integro omiſi diuinũ officium .

16 Quartum,quod toties numerus peccatorũ augetur,quoties peccatũ ipſum, vel voluntas peccãdi,quę fuerat interciſa,renouatur ſecundũ Io.And.in reg.delictũ , col. pen. de regu.iur.lib.6. in Mercurial. quod planè verũ eſt in peccatis internis , quæ ſolo animo conſummant̃,vt odiũ,& hæreſis,nõ autem idẽ eſt in illis, quę opere exteriori cõſummantur.Nã illa voluntas nõ dicitur iterari , donec opere exteriori perficiatur,vel interrũpat̃, vt euenire ſolet, quando quis vadit in lõginquum ad homicidiũ perpetrãdũ,& in ipſo itinere, q̃ vno die cõficit,nunc de illo, nũc de alijs meditatur, hic enim non peccat in hoc amplius, quàm vnum peccatũ , licet multo grauius iuxta Caiet.in d. primo Tomo Opuſculorũ , Opuſcu.17.q.3.quẽ in dicto principio.num.48.ſequimur ponderantes textum ad hoc ſingularem in cap.cum pro cauſa . de ſenten. excomm.

Ex quo infertur primò, peccatũ nõ iterari, aut multiplicari etiam ſi durãte opere exteriori multoties voluntas interior interrumpatur , & renouetur,neq; etiam econtrario, ſi manente eadem uoluntate opus multiplicetur exterius,anteaquam delictum finiatur , vti copioſius in dicto princ.nume.48. comprobauimus.

Infertur ſecũdò, quod omnes actus interiores,& exteriores, qui tantummodo ſunt veluti quædã via ad vnicũ peccatum perpetrãdum, vnicũ tãtum efficiunt peccatum,etiã ſi illi actus fuerint interrupti, quales ſunt paſſus itineris , præparatio equi,lãceæ,aliorũque armorum vna cum deſiderijs,varijs,vicibus interruptis, verbo,eſu,& ſomno renouatis,eius,qui vadit ad occidendũ aliũ, triginta , vel quadraginta miliaribus diſtantem . Nã licèt illi actus in genere entis cõſiderati , ſingulatim ſint multæ,& variæ res,tamẽ conſiderati tanquam via & partes ipſius peccati , quibus totũ peccatũ eſt conſummandũ , nõ amplius,quã vnum peccatũ efficiunt , ſicut lapides columnę , ligna , reliquaq; materia vnius domus multa ſunt ſecundũ ſe ſumpta , cæterũ omnia ſimul conſiderata tanquã partes vnius domus , non amplius,q̃ vnicã domũ cõficiunt,l.cum.qui. ff.de vſuc.& l.qui vniuerſa.ff.de acq.poſſ.

17 Nunc autẽ ad ſoluẽdas ſex quæſtiones ab hinc aliquibus mẽſibus nobis propoſitas addimus primo,quod non ſolũ plures actus exteriores,tẽdentes in vnum peccatum principale, qui diuerſi ſunt in genere entis,cẽſentur cõſtituere vnum peccatum in genere moris, ſaltem quoad effectum confitendi numerum peccatorum , quando vnus eſt in aliũ uia,ſed etiã quando quis vno impetu fert̃ in illos omnes . Tum argum.præfati c.cum pro cauſa. de ſent.excõ.quatenus probat, eum,qui vno impetu pluries percutit clericum , ſemel tñ excõicari . Tum argũ aliorum iurium per quę Io.And.i dicto Merçur.c.delictũ.

de

de regu.iur.lib.6. concludit, quendam Anglicum, qui tres ictus vno impetu intulit clerico, ſemel tãtum excommunicatum fuiſſe. Tum, quod ille vnicus impetus videtur includere quandam vnitatẽ in genere moris, & efficere, ut quadantenus unus eorum ſit ad alium via, vel conſequens: licet ſuaptè natura in genere entis per ſe ſubſiſtat. Tum, quod, qui vnico impetu bis, vel ter appellat, ſemel tantum appellaſſe dicitur, c. Lotharius, adiũcta gloſſ. uerb. appellauit. 31. q. 1. & qui bis, uel ter eandem rem in teſtamento, uel codicillis legauit, videtur ſemel legaſſe l. cum quæſtio. C. de legat.

Addimus ſecundò, quod, ſicut actus præambuli ad actum principalem peccati non augent numerum peccatorum neceſſario confitendum, ita eadem ratione nec conſequẽtes, nec ſubſequẽtes actum principalem peccati, quales videntur eſſe actus, quibus quis fecit aliquod peccatum principale, & poſt ea inordinate gaudet, lætatur, triſtatur, dolet, uel loquitur de illo, uel acceſſorijs eius. Tum quod eadem ratio uidetur, & ſic idem eſt de utriſque iudicandnm, l. illud. ff. ad legẽ Aquil. cap. dudum. 2. de elect. Tum, quod, qui furatus eſt infantem, qui apud eum adoleuit, vnum furtum feciſſe dicitur. l. inficiãdo. §. infans. ff. de furtis. Tum, quod pauci, collatione aliorum, inueniuntur, qui poſt uindicatam iniuriã, poſt fornicationem in domo ſua ſecure habitam; poſt furtum, & dolum admiſſum, non velint, dicant, vel faciant aliqua inordinata, gaudendo, comedendo, bibendo, & ridendo, iuxta illud Prouerb. 2. Lætantur cum male fecerint: attamẽ nemo dicet eorum omnium numerum nominatim eſſe confitendum. Tum, quia totus Eccleſiæ Chriſtianę vſus videtur habere, quod ſicut ſufficit homicidiæ confiteri, ſe occidiſſe talem hominẽ, non confitendo numerum voluntatum, & aliorum actuum inordinatorum præambulorum illius homicidij, ita ſufficit confiteri illud, non confitendo numerum actuum conſequẽtium, quib. id ei placuit, & monſtrauit alijs verbis, vel factis placuiſſe ſibi. Et quod ſicut fornicanti ſufficit confiteri principalem actum, nõ cõfitẽdo numerum voluntatũ dictorum. & factorũ præambulorũ inordinatorum, ita ſufficit confiteri principalem actum, non confitendo numerum voluntatum dictorum, & factorũ inordinatorum conſequentium. Tum, quia licet ſinguli præfatorum actuum ſint per ſe ipſos peccata mortifere quoad iudicium Dei exactum, & licet oporteat, vt contritio, per quam ſunt remittẽda, formaliter, vel virtualiter perueniat ad omnia illa, quo ad tamen iudicium ſalutare pęnitẽtiæ, & huius vitæ, quod facere debet confeſſarius, ſatis eſt, vt numerus eorum, ſic pateſiat ei, vt ſtatus pœnitẽtis ſatis pateat confeſſario ad iudicandum qualem ei debeat exhibere medicinam, vt pulchrè declarauit Caieta. in Tomo 1. Opuſculorum, Opuſculo. 5. q. 3. Cum ergo communiter poſt, & ante actum principalẽ multa cogitata, dicta, & facta inordinata ſoleãt haberi, ſatis conſtat confeſſario quoad iudicium ſuum ſalutare ferẽdum ſtatus pœnitentis quoad illam ſpeciem peccati. Arbitramur autẽ, quòd, licet, qui rem habuit cum aliqua, non teneatur confiteri colloquia, oſcula, & alios huiuſmodi actus antecedentes, & conſequenter propinquos ad coitum: tenetur tamen, qui bis coiuit, etiamſi vnus actus ſit propinquus alteri, dicere ſe bis coiuiſſe, illa ratione diuerſitatis, quòd vnus coitus iſtorum non eſt communiter via, neque præambulum ordinatum ad alterum, neque conſequens illum, neque quis vno impetu fertur in vtrumque: colloquia uero, oſcula, & amplexus ſunt communiter præambula, & conſequentia coitum, quem præcedunt, vel conſequuntur. Non autem ſine cauſa adiecimus ſupra: Tendentes ad unum peccatum principale, quoniam ſi actus illi ſunt peccata ſeparata ſecundum ſe, vel ordinantur ad alia peccata, tot peccata committuntur, quot ſunt illi ex natura ſua, uel quot ſunt ſines deprauati, ad quos diriguntur. Nam qui pergit ad homicidium perpetraudum, & in uia furatur, rapit, peierat, blaſphemiat, uel ſuum eſum, potum, iter, & colloquia non ſolum dirigit in homicidium conceptum, uerum etiam in adulterium, infamiam, & ſacrilegia perpetranda, tot peccata diuerſa committit, quot ſunt ibi actus in ſe mali, & quot ſines diuerſi mali, in quos diriguntur

alliceret,vel opportunitati captādæ, qua ipſam alloqueretur,vel alijs officijs, quibus in illum finem peſſimum eam flecteret,quamdiu talis uoluntas & opera exterior non interrumpitur, unum tantùm peccatum erit,licet tanto grauius,quanto diuturnius. At vero,ſi opera illa exteriore, quam tunc adhibet, finita, uacat alijs negocijs,quę non ſunt uia,neq; præludia ad prędictum opus, & iterum redit ad eandem illam malam uoluntatem ſolam,vel ad aliam faciendi aliud opus exterius ſimile, vel diſſimile præcedentibus, ad prauū illum finem conſequendū, peccatum aliud committet, & tot ſubinde peccata tenebitur confiteri,quot interruptiones,aut renouationes hmôi interuenerint,præter multas alias uolūtates,ſeu volitiones abſolutas, quas habuit abſque operis conſummatione:& confitendo numerum uerisimilem eorum ſatisfaciet.

19 Decimo dicimus, ꝙ pœnitens poteſt vnico uerbo mille peccata mortalia cōfiteri:veluti dicendo : Millies blaſphemaui : Millies peieraui : Millies fornicatus ſum. Millies occidere ſtatui: Millies feci contra meum uotum,vel iuramentum: Decies conſului alicui,vt in peccato mortali perſeueraret : Illud, aut illud toties feci ad finem fornicandi. Quoniam huiuſmodi confeſſioni nihil deeſt ad ipſius integritatem,etiam ſi tot peccata paucis, ſed claris uerbis expreſſerit, ut nos in principio dicti cap.conſideret.num.110. poſt Caiet. diximus.

Vndecimo,ꝙ circunſtantia ſcandali in duobus caſibus eſt neceſſariò confitenda, ſecūdum omnes,vti nos in c.1.§. animaduerte.nu.5.de pœni.diſt.5.diximus. Quoniam in his unum ex tribus illis ſupradictis efficitur. Prior caſus eſt quando ſcandalum eſt formale, hoc eſt quando aliquid dictum, aut factum fuit,animo prouocandi alium ad peccatum mortale, & non ſolum tenetur confiteri id,quod prę dicto animo dixit,aut fecit:ſed etiam tenetur explicare illam peccati ſpeciem,ad quam prouocare intendebat,per dicta ſupra in capitulo præcedenti, numero ſecundo. Poſterior caſus eſt,cum per opus ſuo genere bonum aut indifferens, ſecundum ſpeciem tamen, & apparentiam malam præbetur occaſio peccādi mortiſere.

Super alio uero tertio caſu diuerſa eſt auctorū ſententia: uidelicet cum quis mortiferè coram alijs peccat abſque propoſito prouocandi eos ad mortiferè peccandum. Nam Adrian.in 4. de ſacram. confeſſ.quæſt.4. Ioan. Maior. in 4. diſtin.38. quæſ.2.& Syluest.in ſumma verb. ſcandalum. q.3. ſentiunt partem affirmatiuam: beatus autem Tho.2.2. quæſt.43. artic.3. negatiuam, quatenus ait,quòd, licet grauius peccet, qui peccat publice, quā qui peccat occulte: non tamen ob hoc dicitur communiter peccatum ſcandali ſpeciale. quod ipſum affirmat Caiet. in ſumma,verb.ſcandalum. Nobis idem non uidetur,quod ubi ſupra, §. animaduertere, viſum fuit; nempe quod priori opinioni ſit locus, quando eiuſmodi peccatum per eiuſmodi perſonam,vel in conſpectu eiuſmodi hominum admittitur,quòd verisimiliter id videntes, peccati occaſionē accipient,opinioni uero poſteriori ſancti Thomæ ſit locus, quando non ſit per talem perſonam,nec coram talibus, ut ibidem latius extendimus.

20 Duodecimo dicimus, notandum eſſe, eum, qui obliuiſcitur confiteri circunſtantiam neceſſario confitendā,non obligari ad iterum confitendum peccatum, quod iam eſt confeſſus,ſed ſatis eſt ei, vt ſolam circunſtantiam confiteatur: verbi gratia. Iurauit quis ſe non iniecturum manus violentas in clericum, non furaturum, non blaſphematurum: deinde percuſſit clericum, furatus eſt, blaſphemauit: poſt quod confeſſus eſt, ſe illa feciſſe, oblitus dicere, quod antea iurauerat, ſe illa non commiſſurum, non teneretur ad iterum confitendum illa:ſed ſatis eſt confiteri, quod ſemel, bis, ter, vel toties, licita iuramenta fuit tranſgreſſus:vel confiteri ſe feciſſe aliqua opera in ſe mala, quæ ſe non facturum iurauerat: quod in dicto capitulo conſideret. numero ducenteſimoquarto, latius tradidimus.

Neque obſtat, quod,vt quidam opponit, ſi ut nos approbamus, non eſt neceſſe confiteri illas circunſtantias, quæ notabiliter aggrauant non mutando ſpeciem, ſequeretur, ꝙ ſufficeret fornicāti corde & opere confiteri peccaſſe corde non exprimendo quod opere compleuerit. Et

quod qui ter ſola mente peccauit, & bis mente & opere, ſatisfaceret confitendo ſe quinquies decreuiſſe fornicari. Sequeretur item poſſe confitentem reſpondere confeſſario interroganti, an opere peccauerit, quod non, quia poteſt negare, illa, quæ non tenetur neceſſario confiteri, quia ſunt venialia, & etiam mortalia iam legitime confeſſa. Ad quæ reſpondetur negando eiuſmodi conſequentias, quia concluſio noſtra, quam ipſe quoque probat, loquitur de circunſtantia peccati, & non de peccato, neq; de ipſius perfectione, ad quæ fiunt conſequentiæ. Nam peccatum operis non eſt circunſtantia peccati mentis, ſed peccatum & perfectio peccati cordis, & à diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de mino. & c. ad audientiã. de decim. & peccata operis oportet confiteri, quia tenemur confiteri omnia peccata, c. omnis. de pę. & remiſs. vt ſup. in præ lud. 7. nu. 19. & 20. poſt S. Tho. ibi citatum declarauimus, addentes rationem, quare ſufficiat confiteri peccatũ operis ſine cõfeſſione peccati cordis, & nõ econtrario, peccatum cordis ſine peccato operis.

Quod pœnitens debeat famam proximi conſeruare, non manifeſtando complices delicti. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Manifeſtare aliena peccata qua lege prohibitum.*

1 *Confeſſio ſacramentalis qua lege debet eſſe integra.*

1 *Legum duarum contrariarum utra potior.*

2 *Pœnitens non debet nominare perſonã, cum qua peccauit.*

3 *Circunſtantia alioqui neceſſariò confitenda quo caſu tacenda.*

4 *Confeſſor vt ſcandalizari poteſt ratione circunſtantia.*

5 *Pœnitens quis debet petere facultatem confitendi alteri.*

5 *Pœnitens quando mutato habitu cõfitebitur.*

6 *Communicari poteſt abſq; confeſſione inopia confeſſarij.*

7 *Confeſſarius quis prodeſſe poſſit, & non obeſſe.*

8 *Verecundia non eſt iuſta cauſa adeundi extraneum confeſſarium.*

1 PRo fundamento dicendorum in hoc præſupponimus primo infamare alterum iniuſte, & reuelare aliena peccata ignoranti eſſe peccatum, lege diuina naturali prohibitum, ut diximus in capitulo inter verba. 11. q. 3. in cuius repetitione id pro ſexta concluſione collegimus, eamque 71. corollarijs ornauimus, & infra capitulo 18. in breue compendium contraximus.

Secundo præſupponimus, ꝙ lex præcipiens, ut confeſſio ſacramentalis ſit integra, eſt lex diuina poſitiua a Chriſto domino noſtro inſtituta, ut in glo. ſummæ, de pœn diſt. 5. & ſupra c. 2. docuimus.

Tertio præſupponimus, quod quando duæ leges contrarię in aliquo caſu cõcurrunt, in quo alterius obſeruatio eſt omittenda, tunc temporis illa, quæ maior eſt, minori debet anteferri, & hæc illi cedere, arg. cap. Iulianus, & capit. ſi dominus. 11. q. 3. & cap. ſicut. adiuncta glo. verbo, neceſſitate. de conſecr. diſt. 1. vbi late diximus, & aliquid in cap. ſacerdos. nu. 45. de pœn. diſt. 6.

2 Ex quibus infertur primo, pęnitentem non debere nominare perſonam, cũ qua peccauit, quoniam ſupradicta lex naturalis diuina hoc prohibet.

Secundo infertur, ꝙ confeſſarius præuidens pęnitentem velle nominare perſonas delicti cõſortes, uel per quas ipſe induxit, uel à quibus fuit ad peccandũ inductus, debet ſtatim ei occurrere, ipſumque admonere, ne illas nominet, ne ipſe confeſſarius pariter peccet, infamiæ peccato conſentiendo. ut ait S. Bonauent. in quarto lib. ſentent. diſtinct. 21. art. 1. quæſt. 3. & facit capitulo notum. ſecunda q. 1. & c. 1. de offic. deleg.

3 Tertio infertur, quod quamuis opinio communior, in 4. lib. ſen. diſt. 16. affirmet, quod quando circunſtantia neceſſario cõfitenda non poteſt manifeſtari abſq; reuelatione tertiæ perſonæ, tũc põt licite illa reuelari. oppoſita nihilominus eſt uerior, quã tenet Inn. in c. oĩs. de pœ. & remiſſ. & Oſtien. ibi: & nos latius aſſeruimus in d. c. ſacerdos. nume. 95. & 97. nempe quod potius debet circunſtantiam tacere, quàm pro-

proximum diffamare;quando alterum de duobus neceſſariò fieri oportet. Exemplum de pœnitente, qui commiſit inceſtum cum propria matre,vel filia, vel extitit mediator,vt ab alio committeretur: ſed quia pœnitens,vel mater,vel filia confeſſario ſunt noti, non poteſt cognationis gradum exprimere abſque mulieris infamia:in hoc enim caſu tenetur circunſtantiam tacere,& eam non infamare. Primũ quia lex de non infamando proximo, diuina naturalis eſt: Lex autem,quæ iubet confeſsionis integritatem, eſt diuina poſitiua, & ita hæc debet illi cedere per dicta in §.fina. ſexta diſtinctio. cum non ſit locus vtrique. Deinde quia ſecundum opinionem communem,pœnitens debet tacere peccatum,quod in confeſsione detectum, ſibi, vel confeſſario probabile damnum animæ, vel corporis, vel famæ adferret. Veluti ſi pœnitens confeſſarij fratrem occidiſſet, & ſi confiteretur ſe aliquem occidiſſe, ſtatim ſacerdos putaret ſuum fratrem ab illo occiſum: aut ſi cognatam ſuam, quæ filia eſſet confeſſarij, carnaliter cognouiſſet, & circunſtantiam cognationis exprimeret, cõfeſſarius ſuam eſſe filiam ſuſpicaretur. quibus caſibus pœnitens debet curare concedi ſibi facultatem confitendi alteri:& ſi impetrare non poteſt, tunc omnia alia peccata debet exponere, & unum illud tacere, cum propoſito illud eidem confitendi, quando prædictum ceſſauerit impedimentum,
4 ſecundum S.Tho.in 4.diſt.17.q.4.artic.4. & Alex.probatum a Ioan.Maiore in 4.li. ſentent.diſtin.17. quæſt.5.Denique quoniam communis habet opinio, ꝙ ſi pœnitens ob id quod fœmina eſt, velat ſui peccati enormitatem, vel propter alias cauſas probabiliter credit,ſi ſuum peccatum, vel eius circunſtantiam proderet in confeſsione,ſcandalum magnum, vel grandẽ occaſionem peccandi mortaliter confeſſario præberet, tunc nullo modo debet illã confeſſario detegere, ſecundum Adrian. in 4.de confeſſ.quæſt.4. verſi.ad argumenta quæ contra hoc:eo quòd lex,quæ ſcandalum prohibet, eſt diuina & naturalis, Matth.18. & Mar.9. & c.2. de oper. non. nunc. Quæ autẽ obligat ad confitendum omnia peccata, & omnes eorum circunſtantias,eſt quidem diuina, ſed poſitiua, vt ſupra diximus:& conſequenter patet, illam eſſe fortiorem iſta: & quando concurrunt ſimul,hæc illi cedere debet, per prædicta,nu.1. Quod quidem eſt verum, ſaltem quando ſcandalum illud paſſiuũ, quod ex tali confeſſione inferretur, ex ignorantia vel infirmitate,non autem ex malitia proueniret, vt ſentit Ioã. Maior, in 4.lib.ſent.diſt.17.q.5.

Neque obſtat,ꝙ quidam contrariã teneat ſententiam. Tum quia fundamenta noſtra longe fortiora ſunt, quàm fundamenta contrariæ: Tum, quia fundamentum principale contrariæ eſt,ꝙ communis tenet oppoſitum,quod ipſum etiã nos aſſerimus. Sed non obſtat,quia a cõmuni recedendum eſt, quando pro contraria eſt textus, vel ratio, cui non poteſt ſatis bene reſponderi, ut diximus infra c.27.nu.286.per textum,cum gl. & communi in cap.capellanus.de ferijs.& l.1.§. ſed neque.C.de vete.iur. enucl. & rationibus prædictis non poteſt bene reſponderi à communi, neq, ille ibi eis reſpondet.Tum quia præſupponunt, me eſſe auctorem huius opinionis, quod demiratus ſum,cum citauerim duos grauiſſimos auctores illius,ſcilicet Innocen.& Hoſtien. Tum quia prędictum dictum S.Th.quod in hoc allegaui, eſt communiter receptũ, nec illi illud negabunt, cum ſit eiuſdem ordinis, & ex eo efficaciter infertur opinio noſtra; a qua non eſt diſcedendum, quamuis etiam Sotus, immemor noſtrarum rationum, ſequatur communem in 4.lib.ſent.diſtin.18.quæſt.2. art.5. Tum denique quia omnium fere ſententia, ut in c.ſeq.nu.6.dicemus,habet, quod confeſſarius, qui non poteſt confiteri peccatum aliquod ſine reuelatione confeſſionis,debet tacere illud, & reliqua confiteri. Quæſitum eſt autem nuper a nobis; An qui commiſit inceſtum, teneatur cõfiteri circunſtantiam graduum cognationis & affinitatis. Cui reſpondimus teneri, quoniam aggrauat peccatum mutãdo ſpeciem. Alia enim ſpecies inceſtus ex copula cum cognata in primo gradu, & alia cum cognata in ſecundo,& alia cum cognata in tertio, & alia cum cognata in quarto, & circunſtantia, quæ mutat ſpeciem, confitenda eſt per Concil. Triden. ſeſſ.14.nu.5.& can.7.

5 Quartò infertur, ꝙ pœnitẽs in caſibus in quibus non poteſt confiteri circunſtantiam neceſſario cõfitendam ſine alterius infamia, debet ſecundum omnes doctores in 4.lib.ſenten. diſtin.17.q.3. procurare facultatem confitendi alteri, qui eũ minime noſcat:&, ſi talem non inueniat, debet mutato habitu confiteri illi, qui aliàs ipſum agnoſceret, ita, vt neque ex voce, aut alio ſigno deprahendatur, & nomen proprium, patriam, & profeſſionẽ taceat. quod licite facere poteſt: quia hęc non tenetur manifeſtare, niſi quando ex illis oritur aliqua circunſtantia neceſſario confitenda: qualis eſt eſſe coniugatum, quoad illam culpam, qua matrimonium læditur, vel eſſe religioſum, quoad culpam, qua votum religionis infringitur. Confeſſario autem ſatis eſt, ut pœnitens eum certiorem faciat, ſe poſſe ab illo audiri & abſolui. Nolumus tamen dicere, hanc ſolam cauſam ſufficere, vt pœnitens poſſit extraneo confeſſario, non habenti in hoc priuilegium, confiteri, abſque ſui parochi, vel alterius ſuperioris licentia: hoc enim non eſt verum, ſecundum Paluda. receptum in 4. lib. ſent. diſt. 16.q.3. quod & nos, in cap. ſacerdos. & in c. ſi. de pœnit. diſt. 6. tradidimus.

6 Quintò infertur, ꝙ quamuis aliqui ſentire videantur, quòd, quando nullum ex prædictis remedium inuenitur, huiuſmodi pœnitentem videri non habere copiã confeſſarij, & ſubinde poſſe ſine præuia confeſſione communicare, argu. gl. ſi. receptæ c. de homine. de celeb. miſſ. nihilominus tamẽ verius arbitramur in tali caſu debere reliqua omnia peccata confiteri, omiſſo illo, aut eius circunſtantia, quę non poteſt abſq; dicto periculo exprimi; cum propoſito tamen id confitendi, cum primum occurrerit confeſſarius, cui abſque tali periculo poſſit illud manifeſtare per prædicta ſupra, eod. num. 3. vt Maior ſenti: in 4. diſt. 17. q. 5.

7 Sextò infertur, ꝙ, quando proprius cõfeſſarius huiuſmodi eſt, ut probabile ſit, confeſſionem talis peccati, & circunſtantiæ illi factam, profuturam, & nullatenus obfuturam, poteſt & debet pœnitens illam ei confiteri. arg. c. hoc uidetur. 22. q. 5. hoc enim non eſt infamare, quia nihil contra ius reuelatur. Nã iure fieri poteſt reuelatio criminis alterius ei, quẽ ſcit profuturũ & non obfuturũ, ſm S. Aug. in d. c. hoc vẽ. dummodo prius eum per ſe corripiat, vel nulla ſit ei ſpes correctionis, per ſuam correptionem, per ea, quæ in repe. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. dicebamus.

8 Septimò infertur, nõ eſſe iuſtã cauſam adeundi extraneum confeſſarium, nõ habita facultate proprij, timorẽ, ꝙ poſt confeſſionem parochus magis ſolicite & accurate illius curã ſit habiturus, nec adeo bene, ut primum de ipſo opinaturus, ſm Silueſt. verb. confeſſio. 1. §. 6. tum quia nulla eſt lex, neq; ratio, quæ id contineat: tum quia pudor ſolus ad hoc non eſt legitima cauſa, niſi quando adeo magnus foret, ut pœnitentiam conſtitueret in periculo tacendi aliquod peccatum, vel circunſtantiam neceſſariò confitendam, ut in c. placuit, nu. 150. de pen. diſt. 6. diximus.

De ſigillo confeſſionis.
Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Sigillum confeſſionis quid, & quare ſic vocetur.*
2 *Sigillum ſecreti duobus modis ſumitur, & quid ſit.*
3 *Sigillum confeſſionis quæ includat:*
4 *& quos obliget. & 7.*
5 *Sigillum omne confeſſionis eſt ſigillum ſecreti, non è contrario.*
6 *Confeſſor non potens confiteri ſuum peccatũ, niſi reuelando confeſſum, taceat illud.*
7 *Sigillum confeſſionis etiam poſt mortem durat.*
8 *Confeſſarius ut ſæpe confeſſionem detegit. nu. 9. & 10.*
11 *Sigillum confeſſionis quando non uiolatur. nu. 12. & 14.*
13 *Confeſſor audiens multos pueros ut peccat.*
15 *Confeſſor deponens de ſibi confeſſis qui frangit ſigillum.*
16 *Confeſſor, dicens, in tali loco admittuntur grauia peccata, male facit.*
17 *Confeſſor quas pœnitentias imponit prudenter.*
18 *Cõfeſſio ſimilitudinaria non inducit ſigillũ.*
19 *Confeſſor ut iuſte negat, adulteram non eſſe ſibi confeſſam adulterium.*

Pro

1 PRo fundamento dicendorum decurrantes eã, quæ tradidimus in cap. ſacerdos.de pœnit.diſt.6.nu.36.poſt S.Th. in 4.lib.ſen.diſt.21.q.3.art.1.q.3. ad 3. & communem opinionem, vel dicimus primo, ſigillum nihil aliud eſſe, quam obligationem, vel debitũ occultandi aliquid: dicique ſigillum per metaphoram: nam ſicut ſigillum cõtinet occultam rem obſignatam in charta, vel tabula, l.1.§. fin.& l.cum ab initio. & l. ſi quis ſignatoribus. ff.quemadmo.teſt.aper.ita obligatio ſeruandi aliquod ſecretum efficit, ne illud fiat manifeſtum.

2 Secundò dicimus, ꝙ ſigillum ſecreti diuiditur in ſigillum legis diuinæ naturalis, quod eſt obligatio a iure ipſo naturali inducta ad occultandum aliquid; & in ſigillũ confeſſionis, quod nihil aliud eſt, quàm obligatio a lege diuina poſitiua ꝑ Redemptorem noſtrũ inducta, ad occultandum, quod in ſacramentali confeſſione reuelatur. qui quidem, propter multas cauſas, quas in dicto cap.ſacerdos.nu. 33. adduximus, voluit, vt, quamuis alia ſecreta regulariter obſeruanda, c.qui ambulat.5. q.5. quod cum alijs citauimus in dicto c.ſacerdos.in prin. nu.3. cum ſeqq. ſæpe poſſint, & debeant reuelari, uidelicet quando iubet ſuperior, cap. intimauit. de teſtib. cum ei annotatis per Pano. & Fel.& per Innocen. & Panor. in c.omnis.de pœn.& remiſſ.& Panor.in c.qualiter. 1.§.ſi uero.ſub finem. de accuſat. vel quando occultatio talis ſecreti nocet animæ, corpori, honori, aut rei familiari alterius, vti diximus in rep.cap. inter verba. 11.q.3. concl.6. tamen confeſſionis ſigillum nunquam eſt reſerãdum, præterquã in vno caſu; nempe quando, qui confeſſus eſt, ad id facultatem dederit quibuſdam conditionib.affectam, vt infra, num. 10.& ſeq.dicetur: quinimmo cõfeſſarius, qui directe vel indirecte confeſſionẽ detegit, ſiue abſoluat pœnitentem, ſiue nõ, ſemper peccat mortaliter, ſiue id faciat præ timore, etiam ipſius mortis, ſiue gratia vitandi ſcandalum, aut commodũ aliquod reportandi, vel propter quemcunque alium finem rectum, aut prauum. c. ſacerdos.de pœn.diſt.6.

3 Tertiò dicimus, ꝙ idem Redemptor noſter Ieſus Chriſtus voluit vt ſub illa obligatione non ſolũ includerentur peccata mortalia & venialia: verum etiã eorum circunſtantiæ neceſſario, vel voluntariæ cõfeſſæ, & quæcunq; alia; quæ licet peccata non ſint, ſunt tamen talia, per quæ detecta, detegi poteſt, directe vel indirecte, in genere, vel in ſpecie, eum qui confeſſus eſt, confeſſum fuiſſe, ſe admiſiſſe aliquod mortale, vel aliquod particulare veniale, etiam ſi leuiſſimum foret, vt diximus in c.ſacerdos, nu.68. per dictũ c. omnis. de pœn. & remiſſ. in illis verbis: *caueat ſacerdos, ne verbo, vel ſigno, vel alio quouiſmodo aliquatenus prodat peccatum.*

4 Quarto dicimus, ꝙ hoc ſigillo & obligatione ſecreti confeſſionis non ſolũ ipſe confeſſarius remanet obligatus: verum etiam, ut diximus in c. 1. in princ. nu.77. de pœn.diſt. 6. omnes illi, qui confeſſionem ſacramentalem audierunt, vel intellexerunt licite, vel illicite, mediate, vel immediate, ſiue ſint clerici, ſiue laici, ſiue viri, ſiue fœminæ, iuxta S.Thom.Palud.& omnes alios in 4.diſt.21.

5 Ex quibus infertur. Primò, ꝙ omne ſigillum confeſſionis eſt etiam ſecreti naturalis; non autẽ econtrario oẽ ſigillum ſecreti naturalis eſt ſigillũ confeſſionis.

Secundo infertur, ꝙ ſigillum confeſſionis eſt fortius altero; qm̃ alterum ſolum introductum eſt a lege diuina naturali: hoc autem, de quo in præſenti agimus, a lege diuina naturali, & poſitiua.

Tertiò infertur, ꝙ quamuis quis aliquod horum ſigillorum infregerit, peccet mortaliter: grauius tñ peccat, qui frãgit confeſſionis ſigillum, quàm qui alterius ſecreti naturalis: qm̃ ille peccat contra duas diuinas leges: hic autem contra legem naturæ tantum. Sicuti etiam grauius offendit, qui reſerat ſecretum, quod iurauit ſeruare, quàm ille qui ſolum idẽ promiſit.c.1.22.q.1.& gl.in c. iuramenti. ead.cauſ.q.5.vti copioſius in d.cap.ſacerdos.nu.36.& ſeqq.diximus.

6 Quarto infertur, ꝙ confeſſarius, qui commiſit aliquod mortale, quod non poteſt confiteri abſque confeſſionis ſibi factæ reuelatione, tenetur illud tacere, & reliqua confiteri cum propoſito illud et confitendi quando abſque prædicti ſigilli præiudicio facere poterit, ſecundum omnes in 4. ſenten. diſtinct.21. quatenus te-

nent,quod,ut dictum eſt,nó eſt niſi unus caſus,in quo illud liceat reuelare,qui quidem non eſt hic.

7 Quinto infertur, quòd ſicut in dicto c. ſacerdos, diximus, non ſolum ſacerdos, & laicus cui propter aliquam neceſſitaté ſit cófeſſio,iuxta c.1.in principio.de pę. d.6. & etiam interpres,qui partes pœnitentis,qui linguam ignorat,agit, hoc ſecretum obſeruare tenẽtur, verum ẽt qui caſu uel dolo, licite, vel illicitè alicuius confeſſionem audit: immo & is, cui cauſa conſilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur. Quoniam res cum onere ſuo tranſeunt.c.ex litteris. de pig.c. paſtoralis.de decim.l.1. & 3. C. quib. cau.pign. taci.contrahen.& trad.S.Thom.receptus à Palud.& alij in 4.lib.ſent.diſtin.21.q.3. ar.1.& 2. & confeſſio ſimul ac fit in forma ſacramentali, annexum habet obligationem ſecreti:adeo quidem,quod iudex nihil deberet agere,aut aggredi ob famam, vel indicium, quod inde oriretur.

Sexto infertur, quòd hoc ſigillum, & obligatio durat etiam poſt mortem, quoniam naſcitur ex præcepto negatiuo, cuius uis quoad ſemper, & pro ſemper obligat,ut ait S.Th.2.2.q.33.art.2. in corpore q.Panor.& alij in cap. nouit. de iudic. Archid.in princ.de pœn.diſt.5. & in cap. ſi peccauerit.2.q.1.& c.præcepta.de conſec. diſtinct..1.

8 Septimo infertur, quòd hoc ſigillum uiolauit ueluti in dicto c.ſacerdos, nu.3. diximus,quidam parochus,qui ſuo parochiano publicè cóquerenti,quod ſibi Euchariſtiæ ſacramentum denegabat, publice etiam in hunc modum reſpondit. Ne queraris,amice,quod tibi denegem ſacramentum,quia habes caſum reſeruatum, a quo ego non poſſum te abſoluere.Nam perinde eſt ac ſi diceret, ille confeſſus eſt mihi aliquod mortale: ſi quidem uenialia reſeruari non ſolent, arg. gloſſ.c.2. de pœn. & remiſ. lib.6.

9 Octauo infertur, quòd confeſſarius in hunc modum loquens: Ille mihi confeſſus eſt multa,& ualde grauia peccata,confeſſionem detegit, ut nos poſt Palud. in 4.lib.ſent.d.21.q.3.in d.c.ſacerdos. nu.54. diximus: & etiam ille, qui duarum, aut trium perſonarum cófeſſionibus auditis, de vna illarũ ſic loquitur: Hic nullũ peccatum mortale habuit, quoniam indirectè uidetur ſignificare, alios duos mortalia fuiſſe confeſſos; ſicut in dicto c. ſacerdos.nu.57.& 49. diximus, adijcientes idé facere illum,qui,confeſſione pœnitentis audita, ſtatim conſulit uirum doctũ præſentem,a quo quid agendum ſit in aliquo caſu confeſſionis quærit, & accepto conſilio illico redit,vt eum abſoluat.

Nono infertur, quòd hoc etiam ſigillum infringit ſacerdos, qui cum ipſe alteri confitetur, accuſat ſe abſoluiſſe aliquem a peccato ſimoniæ eo modo, vt alter ſciens à quo ſuiſſet in confeſſariũ electus,facilè poterat conijcere,quiſnã fuiſſet abſolutus,ut in d.c.ſacerdos.numero 58. diximus.

10 Decimo infertur, quòd grauiter errabant quidam confeſſarij, quos Hoſtienſis in ſumma, de pœn. & remiſ. §. in quo tenetur. narrat, ſe uidiſſe ridentes, & iocantes, qui ſibi inuicem confeſſiones auditas referebant,dicentes in hunc modũ. Quidam miles, vel quædam mulier uenit ad me hodie, & illud, aut illud mihi confeſſi ſunt,qui quidem quamuis illorũ nomina non exprimerent, per coniecturas tamen facilè fuerat deprehẽdere.quo in loco etiam reprehédit eos, qui dicunt: Ille confeſſus eſt admodum bene: Confeſſio illius non mihi ſatisfecit,vt in c. ſacerdos. de pœn. diſt.6. nu.59. diximus.

Neque obſtat,q Conc.Trid.ſeſſ.24. c. 8. de reforma. iuſſit, ut confeſſarij imponant pœnitentias publicas ijs, qui publice peccarunt cum ſcandalo aliorum manifeſto, ut, quos ad malum inuitarunt, eoſdem ad bonum incitent, tum quia noluit ſtatuere, vt confeſſarij hoc facerent eo modo quo ſciatur eas ab illis fuiſſe impoſitas; tum quia non loquitur de confeſſarijs, tum quia illud eſſet rumpere indirecte ſigillum illud, tum quia etiã erat ſancitum antea in c.1.de pœn.& remiſ.ut peccatis publicis imponatur publica pœnitentia:ſed illud,ut in c.ſacerdos.de pœniten.diſtinct.6. num.87. & ſeqq. probauimus, intelligitur in foro mixto exteriori, in quo poſſet intelligi hoc dictum Concilij, & non in mero interiori, quod ſignificat dictum Concilium in tribuendo poteſtatem epiſcopis mutandi pœnitentiam publicam: de qua loquitur; tum

quia

quia non eſt recedendum aa antiquo iure, quando nouum ad id nos non compellit. Itaq; credo, confeſſarium non debere palam facere indirecte, quod pęnitens ſibi confeſſus fuit aliquod peccatū publicum ſcandaloſum, imponendo ei pęnitentiam publicā ſic vt credatur ab illo fuiſſe data, quamquam bene pōt imponere ita, vt crederetur, pęnitentē a ſe illud facere ad ędificationem eorum, quos ſcandalizauit, & ēt poſſet ei ſuadere, vt hoc ſignificaret illis quos ſcandalizauit, dicendo ſe id facere, qno ſciant ſe ex animo pœnitere, percupereque nequis eius exemplo peccet.

Vndecimo infertur, ꝙ contra hoc ſigillum ēt facit, qui de cōcubinarijs, vel alijs publicis peccatorib. aſſeuerat, illos peccata illa publica fuiſſe ſibi cnfeſſos. Quamuis.n. non reuelet peccata, ſiquidem iam publica erant, ea tñ ratione uiſus eſt reuelare, quia dicit illos talia peccata in confeſſione explicuiſſe, vt in d.c.ſacerdos, nu. 62. comprobauimus. Ille item reuelat cōfeſſionem, qui dicit. Ille confeſſus eſt mihi, ſed ego eum non abſolui, conſtat enim eum qui hmōi verba audierit, coniecturū pęnitentem cōfeſſum eſſe aliquod peccatum mortale, quamuis Caiet. cuius argumentis ibid. nu. 64. reſpondimus, oppoſitum teneat. Præterea ſēm omnes ille ēt infringit ſigillum, qni dicit. Ego illum non abſolui, quia non vult reſtituere, vel relinquere concubinam, ant alia peccata.

11 Duodecimo infertur, ꝙ non frāgit hoc ſigillū parochus ille, qui accerſitus ad ſacram Euchariſtiā miniſtrandā publicis vſurarijs, vel alijs ſimilibus peccatorib. quorū confeſſionem vel ipſe, vel alius audierat, cum illis ita ſe gerit, ac ſi nihil per cōfeſſionē accepiſſet, & in hunc modū loquitur. Hi homines quantū apparet hucuſq; in peccato publico permanſerunt, & permanent, & pnblico peccatori, quouſq; ēt publice conſtet, quod deſijt eſſe talis, non dēt Euchariſtiæ ſacramentū publice miniſtrari. Nā iſtius modi verbis nō reuelatur confeſſio, neq; quidquā falsè dicitur, ſicuti poſt Pal. in 4.d.9.q.4.col.2. diximus in prin.c.1.nu.91.& 92.& in c.ſacerdos. nu. 65. de pę.d.6. At uero ſi diceret. Ego non poſſum, vel nō potui illos abſoluere, quia publicam illorum pęnitentiam nō video, iam tunc violat ſigillū, quod nos multis rōnibus cōtra Caie. in prin. d.c. ſacerdos. nu. 65. confirmauimus. Ille aūt qui dicit: Ego audiui confeſſionē Petri vel: Audiui peccata Petri, vel Petrū a ſuis peccatis abſolui, nō eſt ſigilli violator. tum quia per hoc nō aſſerit aliqua mortalia peccata generatim, vel ſpeciatim ſibi fuiſſe cōfeſſa, nec aliqua venialia in ſpecie. tum quia in ſumma nihil amplius dicit, quam ſi dixiſſet. Confeſſus eſt mihi, & ego ipſum abſolui, quibus verbis nullus confeſſionem reuelare vr̄, vt in d.c.ſacerdos num. 68. diximus, niſi quando aliquis adeo clam eſt cōfeſſus, vt nolit alium ſcire ſe tali ſacerdoti fuiſſe confeſſum, quod quidem contingit, quando vxor fratris ipſius confeſſarij contra maritum peccauit, confiteturq; alteri oīa ſua peccata, vt poſtea reliqua præter illud vnū, mariti fratri, vel cōſanguinei confiteatur, qui quidem ſi noſſet, illā alteri fuiſſe cōfeſſam, aliquid mali ſuſpicarerē.

12 Decimotertio infertur, quod non rumpit ſigillum, qui dicit. Eo ad audiendā reconciliationē Petri, qui ſuis minutiſſimis peccatis, vt ſolet caput mihi obtundet, nā hic ſolum in genere peccata venialia alterius manifeſtat. Nō eſt itē violator ſigilli, qui ſiue expreſſione cauſæ denegat alicui ſuffragiū in electione prælati, eo qđ eius peccata per cōfeſſionem cognouerat. Neque ille, qui dicit: Tale peccatū mortale in confeſſione andiui, dummodo adeo circumſpecte, & caute hoc dixerit. Vt nullo modo poſſit cognoſci perſona, quæ tale peccatum fuerat cōfeſſa, ſēm Pal. & cōem opinionem in 4.lib.ſent.d.21.& Adr. in d. dub. 10. quamuis Panor. in c. omnis. nu. 8. de pœn. & remiſ. oppoſitum ſentiat. cuius argumenta ſatis aperte, & ſufficienter in d.c.ſacerdos. nu. 78. diſſoluimus, ibi tamen nu. 81. adiecimus; ſatius eſſe talia verba nūqnam proferre, niſi propter magnā proximi vtilitatem, & quod uiri grauiſſimi raro ita loqui deberent, & rarius minus graues, & rariſſime leues, quoniam hi facilius, quam illi incidunt in ſuſpicionē criminis de uiolato ſigillo confeſſionis.

13 Decimoquarto infertur, quod ſacrilega eſt illa parechorū quorundam conſuetudo audiendi ſimul multos pueros in unū congregatos, iam rationis vſum habētes ſine ulla neceſſitate. tum quia pęnitētiæ ſacramento iniuriā faciunt, ipſo ad riſum,

& iocum abutentes,arg.g.l.Mimæ. C. de epiſ.aud.§.fi.auth.de ſanct.epiſc.& glo.c. cum decorem.de vita,& hone.cleri.Tum etiam quia ipſi pueri poſtea ſuorum ſodalium confeſſiones,alijs pueris manifeſtaut, in quo contra multa præcepta delinquit,quæ in c.omnis. de pœnite. & remiſſio. in quarta diſt.21. habentur, ut in d. cap. ſacerdos. nu.119.diximus.

14 Decimoquinto infertur,ꝙ confeſſarius interrogatus quid egeſit circa pœnitentem, quem non abſoluit, reſpondere debet ſe ſuo munere fuiſſe perfunctum, at vero ſi diceret ſe non abſoluiſſe, iam ſigillum perſtringeret. nam tunc probabilem ingerit ſuſpicionem, aliquod peccatum graue confeſſum eſſe pœnitentem,vel aliquam excommunicationem incurriſſe, vel nolle emendari, quantumuis Caieta. hoc defendere contendar,vt in præallegato cap. ſacerdos,nu.93. diximus.

Decimoſexto infertur,quod non rumpit ſigillum iſtud confeſſarius, qui circa peccatum, quod audiuit in confeſſione, conſilio alterius indigens, eo modo poſtulat illud ſibi dari,ut ex eius verbis nullo modo poſſit intelligi, quis fuerit actus ſceleris,cap.officij.de pęniten.& remiſ.& diximus ſupra, eod. cap. illar.11.

15 Decimoſeptimo infertur,quod cõfeſſarius,qui uocatus in reſtem ante iudicẽ exponit, ꝙ in confeſſione acceperat, quia alio modo idipſum intellexerat,non dicitur ſigillũ confeſſionis diſſoluere,dũmodo ita prudenter deponat,ac ſi nunquam quidpiam tale in confeſſione percepiſſet, ſecundum S.Th.in 4,lib.ſen.d.21.q.3. ar. 2. ab omnibus receptum,vt nos id etiam in d.c.ſacerdos.nu.61.diximus.Nam ſi aliquid aliud adderet ex his, quæ nouit in confeſſione ſupra id,quod ante cognouerat,ſiue rem ipſam,ſiue rei certitudinem augendo,iam ſit ſigilli violator,ſecũdum mentem omnium doctorum, quam Silueſt. ver. confeſſio.3. quæſt.5. expreſſit.

Decimooctauo infertur,qđ nec ille infringit hoc ſigillum, qui ex licentia pęnitentis libere, & ſponte,& ex iuſta cauſa ſibi conceſſa confeſſionem detegit ẜm Sau. Tho.in 4.lib.ſen.d.21.q.4.art.2.& multos alios,quorũ opinionem multis teſtibus, & rationibus comprobauimus in d.capit. ſacerdos,nu.251. & ſeq.nouam aliam rationem antiquæ definitioni reddentes.

16 Decimonono infertur,ꝙ male fecit cõfeſſarius, licet non dicatur confeſſionis reuelator,ita loquẽdo.in tali loco(expreſſo nomine loci,in quo audit cõfeſſiones) grauia crimina perpetrantur.Nam ſimplices ſcãdalizantur, exiſtimãtes his, & alijs ſimilibus verbis confeſſiones reuelari, atque ſubinde ſpeciem mali præſeferunt, &. idcirco ab illis abſtinere debemus, ſicut diximus in cap. ſacerdos. nu.54. iuxta illud Apoſt.1.ad Theſ.relatum in cap.cum ab omni.de vita,& honeſta. cleri. Ab omni ſpecie mali abſtinete uos.

17 Vigeſimo infertur, ꝙ non eſt prudentis confeſſarij iniungere pœnitenti multa ieiunia,& graues alias penitentias,quas ille teneatur ſtatim a cõfeſſione, vel paulo poſt eã perficere, qñ pœnitentiæ fuerint hmôi,vt cõmode,& ſecreto fieri non poſſint, abſq; eo,qđ ab aliquibus uideantur, qui ſubinde ſuſpicentur ꝑꝑ grauia aliqua crimina illas fuiſſe iniunctas a cõfeſſario, ſicut in præcitato c.ſacerdos,nu.103.diximus,quamuis aliqui affirment,ꝑꝑ grauiã peccata graues quoq; imponi poſſe pœnitentias,dũmodo ex eo nulla ſpecialis ſuſpicio exoriri poſsit ꝑꝑ iſta,vel alia crimina cõfeſſa fuiſſe impoſitas. cæterum,quia confeſſarius nullo modo, nec in genere, nec in ſpecie põt reuelare aliqua peccata mortalia ſibi eſſe confeſſa, hoc non eſſe ſecurum arbitramur,niſi conſenſus pœnitentis iuſta de cauſa datus id iuſtificet.

Vigeſimoprimo infertur, ꝙ non facit contra ſigillum confeſſarius, qui ex Petri confeſſione intelligens,Ioannem fuiſſe illius complicem in delicto,poſtea Ioannẽ de illo crimine interrogat,dummodo nõ exprimat, quòd rem a Petro acceperit, ẜm Angelum,verb. cõfeſsio.3. q.16.imò nec in particulari interrogando ſigillum aperit,quãdo Ioannes veriſimiliter ſuſpicari non poteſt illud expreſsiſſe Petrum in ſua confeſsiones,quia nimirum peccatum eiuſmodi erat,vt circa illud confeſſarij ſoleant interrogare.Caueat tamen,ne tunc quidquam de Petro ſciſcitetur,iuxta Silueſtr. dicta q.16.

18 Vigeſimoſecundo inferaur,ꝙ qui reuelat ſecretum reuelatũ ſibi ſub ſigillo confeſsionis, vt vulgo fit, ſine ſacramentali peccatorum ſuorum confeſsione, non frangit

frangit ſigillum confeſſionis, ſecundum Innocen. Panormit. & communem in c. omnis. de pœni. & remiſſ. quos retulimus. in c. ſacerdos. nu. 39. de pen. diſt. 1. etiam ſi genuflexo, & præuio ſigno crucis in fronte reuelauit, ut diximus in repe. capituli inter uerba. 11. q. 3. citantes in hoc Sotum, & Caietanum, quem ille non citat.

29 Ad illud vero dubium, quid faciet confeſſarius alicuius mulieris ductus in aliquod deſertum à marito eius nobili, vel a tyranno, & interrogante, an ſua uxor confeſſa fuerit ei, ſe adulteratam eſſe, intentando ei mortem, ſi veritatem non dixerit? reſpondeo, quòd poteſt abſolute dicere, & ſi opus eſt, iurare, eam ſibi non eſſe confeſſam vllum adulterium, adijciendo mente, eo modo quo dicere obligetur.

In quibus caſibus confeſſio debeat iterari. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum rectè confeſſum ſemel non eſt neceſſe iterum confiteri.*

2 *Abſolutio etiam iniuſta valet, niſi deſit defectus ſubſtantialis.*

3 *Sacramenta collata excommunicato regulariter ualent.*

4 *Abſolutio a peccatis etiam iniuſta excommunicati communiter ualet, nu. 5.*

6 *Abſolutio carentis iuriſdictione non ualet. numero 7.*

8 *Confeſſio facta excommunicato, ſuſpenſo, uel interdicto, qua ualet. numero 9. & 10.*

11 *Confeſſio facta curato carenti omni titulo in ualida.*

12 *Confeſſio facta neſcienti, aut uolenti abſolue re, ut conuenit, nulla.*

13 *Confeſſio ſine propoſito uitandi futura, uel non integra nulla.*

14 *Confeſſio omittentis aliquid confiteri iuſta de cauſa ualet. nu. 15.*

16 *Confeſſio ſine debita cura reminiſcẽdi qua non ualet.*

17 *Confeſſio non iteranda ob pœnitentiam non impletam, neque, &c. nu. 18,*

19 *Confitens ei, cui male confeſſus eſt, non tenetur confeſſa reconfiteri.*

1 Circa hoc dicimus primo, concluſionem eſſe ab omnibus Catholicis receptã in 4. diſt. 17. peccatum ſemel rite ac legitime confeſſum non eſſe neceſſario iterum confitendum, attenta ſola lege diuina, & canonica. Immo neque lex vlla humana ſanciri poteſt, quæ ad id faciendũ obliget abſque pœnitentis conſenſu, iuxta ueriorem ſententiam S. Tho. Quolib. 1. artic. 11. & aliorum complurium, ſcilicet Gerſonis, in lectio. 2. ſuper Marc. Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 5. & Iac. Almaini ibi & Dionyſ. quem Ioan. Maior, & Iacob. 2. ſequuntur, & Adrian. in 4. de ſacramen. confeſſ. q. 5. quos in c. fratres. numero 30. de pœn. diſt. 5. & in capitu. fin. nume. 112. & ſeqq. de pœn. diſt. 6. ſequuti fuimus.

2 Secundò dicimus, quod ſicut aliæ iudicum ſententiæ communiter ualent, etiam ſi ſint iniuſtæ. c. 1. 11. quæſt. 3. cap. cum inter. de re iudic. niſi quando defectus eſt ſubſtãtialis. cap. 1. eo. & l. 1. & tot. tit. C. quando prouoc. non eſt neceſſe. ita eadem omnino ratione abſolutio ſacerdotis regulariter ualet, etiam ſi fuerit iniuſta, quando ei nihil ex ſubſtantialibus deeſt, ſecundum mentem omnium in dicto 4. lib. ſenten. diſt. 17. argument. leg. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de tranſlat. prælato.

3 Tertiò dicimus, quòd quamuis peccatum ſit excommunicato miniſtrare ſacramenta, ſi tamẽ illi conferantur, uera ſunt & ualida. ut in c. 1. §. cautus. numero 27. & ſeqq. de pœn. diſt. 5. affirmauimus. ſi quidem profeſſio facta ab excommunicato, ualet. capit. cum illorum. de ſentent. excommunic. Matrimonium item ab illo contractum, capitu. ſignificaſti. de eo, qui dux. in matrimonium. Sacramenta item Euchariſtiæ, Confirmationis, & Ordinis ab eo adminiſtrata, uel ſuſcepta ualent propter rationes ubi ſupra adductas.

Quartò dicimus, quòd ex præmiſſis deducitur, primo abſolutionem a peccatis, quæ confertur, maiore aut minore excommunicatione ligato, communiter valere, quia excommunicatio non inducit defe-

defectum ſubſtantialẽ abſolutionis a peccatis, quamuis excõmunicatus, qui dat & accipit eam ſcienter, ſacrilegium cõmittat. arg. c. ſi celebrat. de cleric. excom. miniſt. & c. ſacris. de his quæ vi, met. cauſ. ſi. vt in c. fratres. nu. 40. de pœn. diſt. 5. cõtra Angelum in verb. confeſſio. 1. §. 4. & verb. cõfeſſio. 5. §. 10. probauimus. qui quidẽ in caute pro ſe adduxit Ricard. in 4. lib. ſentẽ. diſt. 28. art. 9. q. 2. quẽ cõſtat nobiſcum ſentire, & conſequenter illũ ad iterãdam confeſſionẽ non teneri. vt in pręcitato c. fratres. num. 45. probauimus, poſt Caiet. verb. abſolutionis impedimẽta. & ver. cõfeſſionis iteratio, & Caiet. Tom. 1. Opuſc. Opuſc. 5. q. 2. & facit c. apoſtolicę. de cleric. excom. miniſtr. & ea, quæ ait Card. cõſ. 40. & Fely. in c. ſicut tuis. colum. 1. de ſim. & maxime prędicta abſolutio valet, quãdo excõmunicatus neſciebat, vel non aduertebat, ſe eſſe excommunicatum, ſiue ignorãtia, aut incõſideratio fuerit iuſta, ſiue ſecus, dũmodo, quãdo abſoluebatur, neq; crederet, neq; aduerteret, ſe peccaret recipiendo abſolutionẽ, ut cũ aliquis eſt excõmunicatus. & neſciens id, vel non aduertens, ſe excõmunicatum eſſe bona fide peccata ſua confitetur, & petit abſolutionẽ. ſicut ſolẽt multi facere, qui ignorãt ſe propter percuſſionẽ clerici in minoribus conſtituti prima tonſura initiati excõmunicationem incurrere, aut etiam ignorãt, vel non aduertunt ſententiam excommunicationis generalem eſſe promulgatam contra eos, qui fructus arborũ, vel quid aliud ſurripuerint, hi etenim, quamuis remanent obligati ad impetrandam abſolutionem ab excommunicatione, non tamen tenentur iterare confeſſionem.

4 Et ſi excõmunicatio eſſet iniuſta, multo potiori iure valeret abſolutio. Quemadmodum. n. qui excõmunicatur excommunicatione inualida, ſiue nulla, poteſt iuſte abſolui, ſecundũ omnes, argu. cap. ſolet, de ſenten. excom. lib. 6. & per multa. nobis citata, in prælect. cap. cũ contingat de reſcrip. ſic etiam excommunicatus per excommunicationẽ ualidã, ſed iniuſtam in foro conſcientiæ, & corã Deo poteſt a ſuis peccatis abſolui. Quoniã in illo foro non eſt excõmunicatus, vt ſentit Richar. in 4. diſt. 18. art. 3. q. 4. Adrian. in 4. de cõfeſſ. q. 4. co. 10. expreſſit, & ex Felyn. & alijs ab eodẽ in cap. fin. de teſtib. cog. colligitur. Non obſtat, quod Silueſt. in verb. confeſſ. 1. q. 5. ſequutus Palud. tenuit contra prædicta, ſ. abſolutionem impenſam excommunicato nõ ualere, quia in c. fratres. de pœ. diſt. 5. nu. 50. admonui tenendũ eſſe circa hoc in multis cõtra Palud. ibi relatum per multas rationes efficaces Caietani, quam in cap. fratres. de pœn. diſtin. 5. nu. 50. contra Palud. ibi cito, & ſequor. Et ſi quod Manuale alicuius epiſcopatus generaliter habet, confeſſionẽ excõmunicati maiori excõmunicatione reiterandã eſſe, limitandũ eſt ad caſus ibi expreſſos & infra inſinuatos. Neque etiam obſtat, collationẽ beneficij excõmunicato factam nihil ualere, cap. poſtulaſtis. de cler. excom. miniſtran. quia ius humanũ circa ea, quæ ſunt iuris humani, ſancire potuit, quod non fecit, nec potuit facere circa ſubſtantialia ſacramentorum, quæ ſunt iuris diuini, ab ipſo Ieſu Chriſto domino noſtro inſtituta, ut apertius quam unquam Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 1. dixit.

5 Secundò, deducitur, inanẽ eſſe abſolutionem conceſſam illi excõmunicato, qui non ſolum intelligit ſe eſſe excõmunicatum, ſed etiam nouit eſſe letalẽ culpam, vel recipere, vel procurare ſibi dari abſolutionẽ a peccatis antequã ab excommunicatione abſoluatur. Quoniã huiuſmodi defectus eſt ſubſtãtialis, nõ quia abſolutio excommunicato impeditur ſcienti ſe talẽ eſſe, ſed potius quia integrã cõfeſſionẽ non facit: ſiquidem nõ confitetur peccatum illud, quod perpetrat, petẽdo ſibi abſolutionem conferri, ſciens ſe peccare petendo & accipiendo eam, & ſacerdotem impendendo. Et quãuis integra fuiſſet cõfeſſio puta ſi ipſe cõfiteretẽ illud peccatum, quod in expetenda abſolutione cõmittit, tamẽ ad hoc nihil valeret, quia deficit contritio, vel attritio debita, quæ confeſſionem comitari debuiſſet, ut conſtat ex ſupradictis, in c. 1. nu. 37. & ſeqq.

6 Tertiò deducitur, q abſolutio confeſſarij nõ habentis iuriſdictionem ordinariam, vel delegatã, nulla eſt, & debet iterari. Quoniã defectus poteſtatis eſt eſſentialis non ſolum quoad hoc, ſed etiã quoad alia omnia, ſecũdum omnes in 4. lib. ſent. diſtin. 18. & tactum fuit ſupra, in cap. 4. facit. l. fin. ff. de iuriſd. om. iud. & capit. 2. de conſtit.

cōſtit. lib. 6. & eſt expreſſum in Cōc. Tri. ſeſſ. 14. cap. 6. & 7. Nec ſufficit ratificatio facta a proprio ordinario cōfeſſario, quāuis pęnitens hac fiducia fretus confiteretur, quod id gratum & ratum ille habiturus eſſet. Quoniam nulla ratificatio efficere poteſt, ut ſit ſacramentum, quod ab initio non fuit tale, ſecundum Palud. in 4. lib. ſenten. diſt. 17. q. 3.

Nec hoc eſt contrariū ſententiæ Oſti. in ſumma. de pęnit. & remiſſ. §. cui cōfitēdum. nu. 14. verſi. octauo. dicētis ſufficere ratificationem, non .n. dicere voluit, confeſſionem extraneo cōfeſſario factā cum ſpe futuræ ratificationis a proprio faciendæ per eā fieri validā, ſed quod confeſſio facta extraneo credēti probabiliter, quod id eſt gratū de præſenti proprio, ualet, vt recte docuit Siueſtr. in verb. confeſſor. 1. §. 6. verſi. octauo ſi ſacerdos. Cuius rei exēplū ut in cap. placuit. de pœn. diſt. 6. nu. 105. diximus, inuenitur in parochianis duorum parochorum, ſeu curatorum, qui adeo ſunt familiares, & amici, quod uterque illorum tam vult, vt alteri confiteantur ac ſibi. Nam eo caſu confeſſio & abſolutio impenſę parochianis vnius, qui alteri parocho confitetur, abſque alia licētia ualidæ reputantur. non quidem ui ratificationis futuræ, ſed cuiuſdam præſentis ratificationis, & licentiæ tacite.

7 Quarto deducitur, quod, ſicut abſolutio confeſſarij poteſtate carētis ad abſoluendū pœnitentē nihil ualet, ita abſolutio illius, qui eā habet ad abſoluendū de aliquib. peccatis, & nō de alijs, eo qđ alia ſunt reſeruata, alia vero nō, vel ob aliam rōnem valet quo ad illa, quo ad quæ non eſt defectus poteſtatis, qui eſt ſubſtantialis, quoad alia vero, quo ad quæ eſt talis defectus, minime. Quamobrē pęnitēs, cū ei conſtiterit, non tenebitur omnia peccata iterū confiteri, ſed ſolum illa, a quibus eum confeſſarius non valuit abſoluere, ſecundum omnes in 4. lib. ſent. diſt. 17.

8 Quinto deducitur, quod cōfeſſio eius, qui confitetur excōmunicato, ſuſpēſo, vel interdicto, publiceq; denūciato, & declarato, nihil valet, & eſt iteranda. Quoniā eiuſmodi excōmunicatus nō habet poteſtatem ſufficientem ad ſententiā ualidam proferendam, cap. ad probādum de re iudic. & c. ueritas. de dolo & contu. id quod item eſt aſſerendū de illo, qui ita publice manus violentas in clericū iniecit, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari, etiā ſi denunciatus non fuerit, ut patet ex fine extrauag. ad euitāda ſcādala, Martini Quinti, cuius verū tenorē tranſcribimus inf. c. 27. nu. 35. & prius in c. 1. §. laboret. nu. 10. de pęn. diſ. 6. decerptū ex ſtatutis eccleſię Gallicanæ, quē S. Ant. 2. par. tit. 9. c. 10. §. 1. ver. ſextū. & Fel. in c. Rodulphus. de reſcr. & aliquot alij nō fuerūt aſſequuti quę que innouata fuit per Concil. Latera. ſub Leone X. vt infra dicetur. Quamuis maius dubiū ſit de illo, qui eſt notorie ſuſpēſus, vel interdictus, vel excommunicatus pp aliā cauſam, quā propter notoriā clerici percuſſionē: ſed idē omnino iudicādū eſſe de illo, ſicut de notorie excōicato pp clerici pcuſſionē iā in d. §. laboret. a nu. 14. multis fundamētis, & contrariorū argumentorum aptis ſolutionibus aſſeruimus, quāuis contrariū paſſim ſeruari audiamus in Germania, Gallia, & aliquot alijs Regnis, vbi catholici non vitāt eos, qui notorie ſunt hęretici, ac cōſequenter excōicati, c. excōmunicamus. de hær. & p bullā Cœnæ dñi, quæ quotannis in urbe fertur, & cōſuetudo dicitur optima legū interpres. c. cum dilectus, de cōſuetu. & l. minime. ff. de leg. quæ cōſuetudo quoniā ſcitur, & toleratur a ſummis Pōtificibus, qui eā nequeunt de facto extirpare, ſatis poteſt dici excuſare catholicos ea vtētes, quod etiā tāgitur infra c. 17. nu. 35. & poſt illa latius reſoluimus in Euchir. de orat. cap. 22. Miſcel. 2. num. 5. quòd hæretico notorio, ſi non eſt denunciatus excommunicatus, licite cōmunicatur. & ita recedimus a parificatione denunciati, & notorie excōmunicati, ſuſpęnſi, vel interdicti, quā hic antea fecimus per illa multa, quibus idē fecimus in præcitato §. laboret.

9 Sexto deducitur, quod valida eſt cōfeſſio, & abſolutio illa pœnitēti cōceſſa, qui præ ignorantia cōfeſſus eſt ſacerdoti, vinculo excōmunicationis, vel interdicti, vel ſuſpenſionis irretito, qui quidē nō eſt publice denunciatus, ſed ſolum eſt excōmunicatus, vel ſuſpenſus per ſententiā a iure vel ab homine, vel ſtatuto latam, vt patet ex dicta extrauagante Martini Quinti. Quoniā cēſurę occultæ in pręterito tēpore, & etiā aliæ in præſenti niſi fuerint,

in

in publico denũciatæ,non impediunt valorẽ actus,qui ratione publici officij exerceretur, c.ad probandum, de re iudi. ubi Pan.& Feli.cum communi ſic reſoluunt. Facit l.Barbarius, ff.de offic.præt. & cap. 13.q.7.§. verum.

10 Eſt tamen dubium, an idẽ ſit dicẽdum de cõfeſſione facta alicui excõmunicato, qui quamuis non ſit notorie talis,neq; denunciatus vt talis, tamẽ hoc ipſe pęnitẽs non ignorat.Et quamuis aliqui partẽ negatiuam amplecterẽtur, quia Calderinus affirmat in dicto c.ad probãdum,de re iudi.receptus per Panor. & communem ibidem,& alios,quos ibi col.pe.Fely.refert, omnes actus ab excommunicato, etiã occulto,rõne publici officij exercitos in fauorem illius, qui eiuſdem excõmunicati operã expoſcit,eſſe inanes,& nullius effectus:verũ tamen oppoſita eſt tenenda ſententia. Quoniã licet opinio Calderini eius ætate ante dictam extrauagan. Martini Quinti tãquam vera defenderetur, erat enim talis,poſt tñ amplius nõ eſt tenẽda, vt in c.dilectus.2.de præb.diximus, antequã legeremus Fel.in dicto c.ad probandũ,qui & ſi ſubdubitãs tenet illã deſinitionẽ nõ habere locũ poſt illius extrauagantis editionẽ, quoniam fundabatur in eo, quod, qui nouit aliquẽ miniſtrũ publicũ eſſe excõmunicatum, peccat participãdo cũ eo,& poſt illã extrauagantem nõ peccat,niſi denunciatus, vel ſit notorie excõmunicatus, quãuis excõmunicatio ſit ſpecialis ſicut nos poſt Coſmã in gl.ſtatutorũ eccleſię Gallicanæ.tit.de excõmunica. nõ vitan.verb.generaliter,defendimus in §.laboret.nu.25.de pœni.diſt.6.Verũ tamẽ eſt, ꝙ ſi confitẽs peccaret mortaliter inducẽdo hunc confeſſariũ excommunicatum ad audiendã ſuam confeſſionem, ſciens,illum tali vinculo detineri, ſe non poſſe illi confiteri abſq; reatu letalis culpæ, idq; aduertẽs tale peccatũ non confiteretur,huiuſmodi confeſſio & abſolutio nullius eſſent momẽti.non eo, quod confeſſio fieret excommunicato,vel quia abſolutio impẽderetur a tali, ſed quia cõfeſſio non eſſet integra: quippe, quod in ea non exprimeretur peccatũ in confitendo ei,& ab eo Sacramẽtalẽ abſolutionẽ accipiendo admiſſum.Vñ infertur idẽ omnino dicendũ eſſe de illo, qui cõfitetur ſacerdoti mortali peccato irretito etiã non excõmunicato, quãdo ob id,quod illum ad ſe audiendũ, & abſoluendũ inducit, peccat mortaliter, & aduertens ſe in hoc peccare,illud tamẽ peccatum non confitetur. Huiuſmodi autem inductio ſiue perſuaſio tunc eſt peccatũ mortale,quãdo abſq; vlla neceſſitate, vel debito quo alius teneretur,illũ induxit ad faciendũ ſacrum, vel miniſtrandũ aliquod Sacramentum, quem ſcit mortali crimine infectũ. Quia non ſolum qui faciunt, ſed etiã qui conſentiunt facientibus,& cap.ad Roma.1.& c notum. 2.quæſtio.1.

11 Septimo deducitur,quod confeſſio facta parocho,qui nullum titulum bonum, aut malum habuit a ſuperiori, & abſolutio ab eodem impenſa nil valent, & ideo ſunt reiterandæ ſecundum Panor.in c.nihil.de elect. col.6.& in c. dudum 2.eodẽ titu.& ſumma Roſella, verb.confeſſor.1. §.41.& Silueſt.eo.queſtio.19.verſi.ex his concluditur,& Caieta.verb.abſolutionis impedimẽta,verſi.& propterea,verb.confeſſionis iteratio verſi.memẽto tamẽ.propter poteſtatis defectũ,qui eſt eſſentialis. Non diximus fruſtra. Titulũ bonum, aut malum, quoniã abſolutio data ab eo, qui titulum habet,licet malum,a ſuperiori,& virtute eius poſſeſſionẽ accepit,nõ eſt irrita ſecundum Innocẽ.in dicto c. dudum. 2.argumen.cap.nonne 8.quæſtio.4.quem Panor. & communis ibi ſequuntur, & idem dico de abſolutione data ab eo, qui aliqua de cauſa bonum titulum,quo fruebatur amiſit, dummodo amiſſio illa non eſſet notoria.Cui quidem caſui quadrare poteſt quoddam dictum Gregorij IX. cũ ſua glo.in dicto c.dudũ. adiuncta gl.verb. deceptæ.ſecundum Pan.ibidem,col.7.Immo & ille,qui bona fide confitetur ei,qui nullum titulum,neq; bonũ, neq; malum habuit,uel illi,qui notorie amiſit eũ,quãdiu in ſua bona fide perſeuerat, ſaluabitur.Si tamen poſtea eam amiſerit,confeſſio iteranda erit, ſecũdum Pano.in dicto c.nihil. & dicto c.dudũ.2.& ſupradictos.

12 Octauo deducitur, quod cõfeſſio facta ſacerdoti,qui uel neſciuit, uel noluit uti circa abſolutionẽ forma eius ſubſtantiali ad id neceſſaria, nihil prorſus valet quoniã habet defectũ eſſentialem, argu.cap. de homine, de celebr.Miſſ.quãuis crediderim,

derim, raro aut nunquā hac ſola de cauſa confeſsionem inanem fieri. Quoniā ferè omnes nouerunt formam ſubſtantialē ab ſoluendi, de qua cū ſuis antecedentibus, & conſequētibus poſtea ſummatim infra cap. 26. agemus. & expreſsimus copioſius in prin. capit. pœnit. diſtin. 6. a nume. 7. & ſeqq. & communiter loquēdo nemini deeſt intētio, & animus abſoluendi. illud ēt addiderim, duobus modis poſſe prudentē confeſſarium dignoſcerē, quādo pœnitentis confeſsio ob id, quod imperito cōfeſſario facta fuerit, debeat iterari, videlicet, qñ ipſum, ipſiuſq; omnimodā ignorantiā nouit. & qñ ex diſcurſu confeſsionis ſibi factæ id colligit, eo quod in rebus grauibus, quas minime ignorare debuiſſet, nullū remorſum conſcientiæ, aut ſcrupulū iniecit ipſi pœnitenti. Veluti ſi ſimplicem fornicationē, vel omiſsionem ſacræ Communionis in Paſcate, vel ſemel in anno, eſſe peccata mortalia dijudicare non nouit, ex ſupradictis, in c. 5. nu. 2.

13 Nono, vt attingamus defectus, qui ex parte contritionis contingunt, deducitur ꝙ confeſſio ſine propoſito uitādi peccata mortalia in poſterū, quāuis ſecum gerat quale quale deſideriū vitādi, nihil ualet, & iteranda eſt: qualis eſt cōfeſsio illius, quē pœnitet alienū vſurpaſſe, & nō habet reſtituendi animū: qualis itē eſt cōfeſsio eius, qui dolet ſe fornicatum fuiſſe, ſed nō ſtatuit relinquere concubinam. Nā pœnitēs, qui non confitetur propoſitum nō uitandi illud, quo mortaliter offendit, nō integre cōfitetur, & ſi illud ſimul cū alijs peccatis cōfiteatur, ſeipſum inhabilē, & incapacē abſolutionis efficit, arg. c. peccati veniā. de reg. iur. lib. 6. c. legatur 24. q. 2. & c. illud. 95. diſt. & c. per Eſaiam. 1. q. 1. At vero, ſi de peccatis præteritis dolet, proponitq; futura vitare, quis nō adeo doleat, neque ita perfecte illa vitare proponat, ut perueniat ad ſufficientē contritionem neq; ad eā attritionē, quæ adiūcta Sacramēto in contritionē trāſeat, non tamē tenebitur iterare confeſsionē, ut in capitu. fratres. nu. 33. de pœnit. diſtin. 5. probauimus. Nā alioqui nemo ſciret ſe recte fuiſſe confeſſum, ſiquidem nulli conſtare poteſt, an ſit i ſtatu gratiæ, iuxta illud Eccle. 9. *Nemo ſcit, an ſit odio, uel amore dignus*: c. fin. de purg. cano. & ex cōſequenti, nemo ſcit, an fuerit cōtritus, nā ſi hoc ſcirē poſſet, poſſet ēt illud, arg. c. dixi. c. magna. de pœn. diſt. 1. & quia cōfeſsio iterari non debet eo ſolo, qđ ſit informis, qualis eſt illa per quam gratia, & charitas nō obtinetur, ſecundū S. Th. in 4. diſt. 17. q. 3. art. 4. & late tradit alter. Tho. q. 5. in materia cōfeſsionis. quāuis Gratianus in c. fi. de pœn. diſtin. 3. cū ſuo magno interprete. in glo. fin. eiuſdē c. fi. & alijs auctoribus oppoſitam ſententiam tueantur. Sed quod prædiximus, haud dubie tenendum eſt, ut in d. c. fratres. num. 30. tradidimus.

14 Decimo deducitur, ꝙ quoad effectū ex parte cōfeſsionis nihil valet cōfeſsio, quæ non eſt integra, eo quod pœnitēs prudēs, & ſciēs præ pudore, aut hypocriſi, vel alia iniuſta cauſa omiſerit confiteri aliquod peccatū mortale, vel qđ probabiliter ipſe dubitabat, an eſſet tale, vel aliquā circumſtantiam neceſſario confitendam, vel ēt eo, quod data operā, & ſtudioſe confeſſus eſt letalē culpā alicui ſacerdoti, a quo nō bene intelligebatur, uel confeſsio nō fuit aperta, & clara ob uerba obſcura, vel quia cōfeſſarius dormitabat, uel quia cōfeſsio nē diuiſit, dum uni ſacerdoti partē vnam peccatorū ſuorum, alteri uero partem alteram cōfitetur. cum omnia peccata ſiue cordis, ſiue linguæ, ſiue operis, ſiue occulta, ſiue manifeſta, uni eidemq; ſacerdoti dicenda, & confitenda ſint, quāuis ille nō poſſit ab omnibus abſoluere, & propterea neceſſarium ſit ad ſuperiorē recurrere, ſecundum S. Th. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 4. quē Scotus, & communis ſequitur, & eſt textus in c. omnis. de pœ. & remiſ. & in c. 1. §. cautus. de pœnit. diſt. 5. in Conc. Florent. in decret. Eugen. §. quartum.

15 Vndecimo, ꝙ non tenetur pœnitens iterare confeſſionem, in qua aliquid ex his omiſerit cōfiteri propter aliquā cauſam, quæ iuſta ſit, qualis eſt ueriſimiliter credere, quòd confeſſio peccati ipſum cōfeſſarium ad peccandum alliceret, uel induceret in notitiam alicuius peccati, & peccantis, quorum notitiam ipſe habuit per confeſsionem propter illa, quæ ſupra in capit. 8. nume. 6. diximus. Neque etiam tenebitur cōfeſsionem iterare, ſi omittit aliquid confiteri, neſciens illud eſſe letale. Nam quamuis ignorantia legis diuinæ aliquando non excuſet a peccato, excu-

excuſat tamen ne peccet id nõ cõfitendo ſicut poſt Io. Gerſonum, Adrianũ, & Syluе. definiuimus in c. fratres. de pęnit. diſ. 4. num. 82. nouam huius rei rationem afferentes. Et conſequenter pueri, vel puellæ, qui grandiores facti noue agnoſcunt eſſe peccatum mortale, quod alias omiſerunt cõfiteri, ignorãtes illud eſſe tale, nõ tenentur iterare confeſſionem eorum, quæ confeſſi fuerunt, ut etiam tenet Syluеſt. uerb. confeſſio. 1. quæſtio. 3. verſic. qui ex neſcientia.

16 Duodecimo deducitur, qđ qui confeſſus eſt non adhibita debita diligẽtia, qua peccata commiſſa in memoriã reuocaret, & ob id aliquod peccatum omiſit, debet confeſſionẽ repetere, quoniam patitur defectum eſſentialem ex parte confeſſionis, ſiquidem culpa ſua non extitit integra. Quãta uero debeat eſſe huiuſmodi diligẽtia, nos ĩ d. c. fratres. nu. 66. & ſeqq. radicitus pertractauimus, ubi in ſumma diximus, tantã debere eſſe ac ſufficere, quãta viro prudẽti, & æſtimatori humano videbitur neceſſaria hominibus eiuſdẽ qualitatis, & cõditionis, cuius eſt pœnitẽs ille, attẽta ſaltẽ ipſius uolũtate, qua cupit interrogari a confeſſario, & de interrogatis reſpõdere, quæ, ſicut ibidẽ, n. 80. diximus, magnam partem diligentiæ requiſitæ ſupplet. Confeſſarius autem, qui defectũ notabilẽ circa hanc debitã diligẽtiam agnoſcit in pœnitente, debet illi imperare, ut eam adhibeat, & poſtea redeat, niſi articulus mortis, vel belli, vel ſcandali, vel alia ſimilis cauſa perſuaſerit contrarium, vt ẽt ait Adr. in 4. de Sacram. Confeſſionis.

17 Decimotertio deducitur confeſſionem quoad defectum ex parte ſatisfactionis nõ eſſe neceſſario iterandam, ob id ꝙ pœnitens pęnitentiã ſibi iniunctam adimpleuerit extra ſtatum gratiæ, immo neq; ob id, quòd eam nullatenus impleuerit, neq; in bono, neque in malo ſtatu, ſiue id per obliuionem, ſiue per negligentiã, uel contemptum contigerit, ut in c. contrarium, nu. 20. & ſeqq. de pœni. diſtin. 5. abſque ſcrupulo aſſeuerauimus poſt S. Tho. qui hoc ſentit Quolib. 1. arti. 12. de quo nihil dubitat Caieta. in ſumma verb. confeſſionis iteratio. verſi. ex ſatisfactionis autem. neque Ioannes Maior in 4. lib. ſen. diſtin. 17. q. 5. neq; etiam Palud. in eod. 4. diſtin. 17. quæſt. 5. oppoſitũ dicit, ſi ſatis eius verba expendantur, quamuis aliquam errãdi anſam beato Antonino præbuerit, qui Angelũ, & Silueſt. labi fecit. Cumq; id ſæpe conſuluiſſemus, & affirmaremus nunquam Paludanũ id tenuiſſe, valde gratũ fuit poſtea vidiſſe Adrianũ in 4. de cõfeſſ. colum. penult. in fine. de concluſione noſtra, & de mente Paludani idem quod nos ſenſiſſe. quæ quidã ſententia proculdubio tenenda eſt, quidquid aliquot Confeſſionalia contineant, niſi quando pœnitenti ante abſolutionem iniungitur pœnitentia: & ille cũ imponitur ſibi cõtemnit aut iuſtam curam nõ adhibet, quo poſtea iniunctæ pœnitentiæ recordetur, ut eam poſſit adimplere. quod optime tetigit Caietan. ubi ſupra. Tunc. n. nihil ualeret, ẽt ſi poſtea eam iniuſtam exequeretur, non quia illam non adimplet, ſed quia quando illa iniungebatur, peccauit, & de illo peccato non accuſauit, atque ideo non fuit integra confeſſio.

18 Decimoquarto deducitur, quod cõfeſſio illius, qui credit, ſe nõ habere tantam uirtutem, qua de cętero a peccatis abſtineat ualida eſt, immo ẽt ſi credat ſe ante mortem peccaturum mortaliter, qm̃ hic defectus non eſt eſſentialis, neq; accidentarius, ut ſupra in cap. 1. num. 9. poſt Inn. in c. omnis. de pęnit. & remiſſ. communiter receptum affirmamus. Non ualeret tamen confeſſio illius, qui crederet ſe nõ poſſe a Deo ſufficiens auxiliũ ad non peccandum mortaliter impetrare. Siquidem hic non ſolũ nõ doleret de omnibus peccatis præteritis, uerum etiam peccatũ infidelitatis committeret, nõ credẽs, Deum cuicunque facienti quod in ſe eſt, gratiam concedere, ut recte dixit Adrian. in 4. de ſacramen. confeſſ. q. 4. col. pen. 1

19 Decimoquinto deducitur, quod quando pœnitens propter iterandam cõfeſſionem adit eundem ſacerdotem, qui meminit peccatorum, uel ſaltẽ pęnitentiæ, quã iniunxerat, non tenetur iterũ confiteri in particulari peccata iam ſemel cõfeſſa, ſed ſatis erit illi dicere in genere in hunc modũ. De omnibus peccatis, quę tibi pater alias fui confeſſus, dico Deo meam culpã & tibi &c. & deinde declarare peccatum quod ſciẽter omiſit, cum ſimulatione, fictione, & mala intentione, qua id fecit. Si

vero

uero eidem ſacerdoti non confitetur, vel confeſſarius neque peccatorum, neq; pęnitentiæ, quam ratione eorum iniunxerat, recordatur, debet tunc pœnitens repetere confeſſionem, perinde ac ſi antea non fuiſſet confeſſus, iuxta opinionem communem ſancti Antonini 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 4. & Syluest. verb. confeſſio. 1. q. 3. verſicul. ſi tamen confiteretur, qui alios citant.

Diximus, Neque recordatur pœnitentiæ, nam ſi memoriã illius haberet, ſatis eſſet, immo etiam meo iudicio ſi recordaretur ſtatus, quem habebat pœnitens, ſaltem in confuſo, quo caſu opinio Medinæ in Codice de confeſſione. fol. 75. obſeruari poſſet, qui quidem aliorum veſtigijs adhęrens abſolute tenet, prædictam memoriam neceſſariam non eſſe. At uero quando nihil ex hiſce tribus concurreret, eſſet cõfeſſio noua, & ſubinde oporteret eam eſſe integram.

De modo quo confeſſarius erga pœnitentem ſe gerere debet. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius ſi recipiat pœnitentem.*
2 *Et hac interroget.*
3 *Cõfeſſor quę dicet in principio, medio, et fine.*
4 *Confeſſor quid admonebit confeſſum non ſatis contritum.*
5 *Pœnitens quomodo confeſſionem inchoabit.*
6 *Confeſſor non oſtendat pauorem.*
6 *Nec ſinat nominare complices.*
7 *Confeſſor pœnitentem uolentem palliare peccata quid monebit.*
8 *Confeſſor interrogando pœnitentem unde incipiet.*

1 CIrca hoc dicimus primo, quod confeſſarius rogatus audire confeſſionem, primum (ſaltem de conſilio) quatenus uacauerit, debet mentem ſuam ad Deum eleuare, & formaliter, vel virtualiter, ſaltem corde, dicere illud pſal. 50. *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritũ rectum innoua in uiſceribus meis.* Id eſt, infunde mihi mentem puram, & intentionem rectam, ut ad hoc tam ſanctum negotium non me moueat, ſaltem principaliter, cupiditas gloriæ, vel lucri aut voluptatis, vel ſtudium placendi hominibus, aut res nouas diſcendi, & pro tua infinita bonitate fac, vt vterq; noſtrũ, ego quidem audiendo, hic vero dicendo, tuæ maieſtati placeamus. Amen.

Secundo debet pœnitentem ſuſcipiendo exhibere ſe talem, qualem eum eſſe debere ſignificant illi uerſus, quos retulimus in c. 1. §. quibus cognitis num. 1. de pœn. diſ. 6. relatos a ſancto Th. in 4. lib. ſent. diſt. 17. in expoſitione tex. in fine.

Confeſſor dulcis, affabilis, atque ſuauis,
Prudens, diſcretus, mitis, pius, atque benignus.

Ipſumque animare ad ſua uulnera detegenda, & ad ſpem de ipſorum uulnerum ſanitate concipiendam.

Tertio debet inducere pœnitentem, ſi nouit, ad faciendum actus exteriores confeſſioni conuenientes, qui ſunt genua flectere, ſigno crucis ſe præmunire, & cætera. & ſi ignorat, eum eos doceat, admonendo ipſum ut intelligat ſe potius Deo quam homini confiteri, ideoque cum maxima reuerentia id facere debere: iubeatque ei utrumque genu in terram deflectere, & faciẽ ad unum latus inclinare. quod ſi eum non ſatis agnouit, de eius ſtatu & conditione interroget; ut quod expedit poſſit illum rectius interrogare. Si autem ipſum ſatis nouit, ab his ſuperſedeat ut diximus in cap. conſideret. in principio, numero 60. de pœnit. diſt. 5. argu. l. 1. ff. de actio. emptio. cap. eum qui. de reg. iur. lib. 6.

2 Quarto interroget eum, an aliquo detineatur impedimento, ob quod non debeat eum abſoluere, quale eſt habere concubinam, quam nolit domo eijcere, quale eſt eſſe uſurarium, & nolit deſiſtere, quale odium capitale contra aliquẽ conceptum quod nolit ab animo expellere, ne poſtea de illo queratur dicendo. Voluiſti primum mea audire peccata, & poſtea mihi abſolutionem denegas? Eodem item modo ſe gerat erga eccleſiaſticum multis incompatibilibus beneficijs ſine iuſta diſpenſatione oneratũ, ipſumque admoneat, ut ante omnia ſibi conſulat, quo pacto habeat ſecurã conſcientiã; & deinde eius audiet cõfeſſioné. Caie. in ſumma verb.

verb. interrogaiiones confeſſionis.§.ſcito ſecundo.ver.ſecunda ſi eſt impeditus. argum.cap.nihil,de præſcrip. & cap.2.de oper. non. nunciat. Quod quidem conſilium licet hucuſque nobis placuerit, nunc tamen ualde damnoſum uidetur. Tum quia hoc eſt pertrahere pœnitentem ad ſuos defectus manifeſtandos extra confeſſionem. tum quia fieri poteſt, ut,poſtquam fuerit confeſſus,pariterque admonitus a confeſſario, nouum animũ induat exeundi a peccato, in quo prius reſidere deſtinabat. Non eſt etiam neceſſarium interrogare, an ſit excommunicatus in hunc finem, vt confeſſarius vitet excommunicationem minorem,quam incurrunt qui excommunicato communicant,quia non incurrunt illam communicando in his, quæ ad eius animæ ſalutem conducunt.cap. cum voluntate. de ſent. excom.talis autem eſt confeſſarij cum pœnitente colloquutio, & communicatio circa peccatorum confeſſionem. Neque cle. 1. de priuil. neque Innoc. poſt quem facta fuit illa, citatus male a ſumma Roſella, verb.confeſſus, 1.§.10.aliud ſenſerunt. Quoniam ſatis eſt, ut abſoluta iam confeſſione prius pęnitens ab excommunicatione,quam a peccatis abſoluatur, vt in c.præcedenti.nu.4.dictum eſt.

3 Quinto, cõſideret attente a principio uſque ad medium, & a medio uſque ad finem confeſſionis, an propter aliquam cauſam ex ſupradictis in cap.pręcedenti. nu.4.teneatur pœnitens iterare confeſſionem,vel confeſſiones alias præcedentes, & ſi inuenerit ipſum teneri ad eas repetendas, & quòd id pœnitens non aduerterat,debet ipſum admonere, vt iterum cõſcientiam examinet, ſi per tempus licuerit,maxime ſi multorum retro annorum confeſſiones repetere debeat. Si autem nulla adſit cauſa iterandi confeſſionem, roget, an debitam adhibuerit diligẽtiam ad recolẽda ſua peccata,per quam excuſatur a confeſſione oblitorum. quo caſu ſatisfacit confitendo ea,quæ occurrerint cum propoſito confitendi alia, cum ea in memoriam uenerint. Vtileque fuerit accuſare ſe ad cautelam de negligentia, Si & quatenus eam admiſerit.

4 Sexto prudenter etiam conſideret, an pœnitens debitam contritionem gerat, caueat tamen ne ipſum in tentationes damnoſas & ſuperuacaneas conijciat, ut in c.1.num.17.dictum eſt. & ſi videtur ei non habere ſufficientem contritionem, cohortetur eum ad maiorem concipiendam illis conſiderationibus in eo.cap.1. num.39.tactis,quæ ſunt priuatio gratiæ, mors animæ, amiſſio fœlicitatis æternæ, receſſus a patrocinio diuino, & acceſſus ad ſubiectionem diaboli. Deinde inducat illum ad Dei amorem, propter quẽ, dolorem, & deteſtationem de peccatis præteritis,& propoſitum firmum cauendi ſibi in futurum cõcipere debet. Quod ſi adhuc his omnibus ad dolorem non ſufficienter eum moueri conſideret, interroget,an doleat, quod non doleat tantum, quantum deberet, & an uellet huiuſmodi dolorem ſufficientem concipere. Quod ſi annuat,ſatis erit per ſupradicta in dicto c.1.nu.18. At uero ſi eius dolor non eo uſque perueniat,vel quia non proponit in poſterum ſe a peccatis abſtinere,licet id quatenus deſiderat, vel nolit reſtituere, vel concubinam relinquere, uel odium a ſe repellere, uel dicit, ſe non poſſe, uel nolle caſte uiuere, vel officio, quod ſine peccato mortali exercere non poteſt,renunciare,uel alia huiuſmodi, nullo modo eum debet abſoluere per c.quod quidam.de pœn.& remiſ. Poterit tamen ſacerdos aliquam iniungere pęnitentiam.iuxta idem c.eum tamẽ admonendo non remanere abſolutum,neque ſatisfeciſſe Eccleſiæ præcepto de cõfeſſione ſemel in anno ad minus peragenda,quidquid dicat Sylue.verb.confeſſor. 4.q.2.ver.& hoc quidem,ut ſentit Adria. in 4.de confe.q.4.§.ſed quid ſi craſſa ignorantia. & late probat Medina in Codice de confeſsio. de confeſſ.ſine pœnitentia. Nihil enim valet talis confeſsio. tum propter eſſentialem defectum ex parte contritionis,ut ſupra in c.præcedenti,nume. 13.dictum eſt. tum quia Concilium generale Romanum in c.omnis vtriuſq; de pęn.& remiſſ. & Florentinum in decreto Eugenij Quarti aperte oppoſitam ſentẽtiam expreſſerunt. Præterea debet illum admonere, ut, quotcunque bona opera poſsit facere,non omittat;quo Deus cor eius illuminare, & emollire ad agendum pœnitentiam dignetur,iuxta dictum cap.

quod quidam. & c. falſis. de pęnit. diſtin. 1. ſed non debet illi abſolutionem impendere, etiam ſi eam importune ſatagat extorquere, aliquod ſcandalum aut deſperationem præſeferens. Quoniam abſque dubio ſacrilegij peccatum committeret abſoluendo, neque talis ſcandali aliquam rationem habere debet, quoniam ipſe ſibi illud accipit, nemine ei dante, ideoque ſcandalum phariſaicum eſt, & ſubinde negligendum, argum. Matth. 15. iuxta S. Tho. 2. 2. q. 53. art. 7. ad 2. & in 3. par. quęſ. 43. art. 2. in cor. quæſt. 5. & eundem in 4. lib. ſent. d. 38. q. 2. ar. 3. q. 2. ad 1. & omnes alios dicta diſt. 38. An uero, qui tacet aliquod peccatum in confeſſione, incurrat excommunicationem ſynodalium conſtitutionum, inferius in capit. 25. numero 269. dicetur.

5 Septimo, vtile eſt, quamuis non neceſſarium, ut pœnitens iubeatur a confeſſario hoc modo ſuam confeſſionem exordiri: Confiteor Deo omnipotenti, beatæ Mariæ ſemper Virgini & ſanctis Apoſtolis Petro, & Paulo, & omnibus Sanctis cœleſtis curiæ, & tibi pater; quia peccaui nimis cogitatione, verbo, opere, &c. Deinde uero ſi pœnitens non ſtatim id facere incœperit, ipſum admoneat ut omnia peccata, quorum memoriam habet, & de quibus conſcientia magis ſtimulatur, ſtatim exponat, imputando culpam ſibi ſoli, vel potius principalius, quam cœlo, dæmoni, mundo, carni, ſodalibus, uel corporis conſtitutioni, ſiue complexioni, & circunſtantias neceſſarias declarando.

6 Cum uero aliquod graue, uel turpe peccatum ab ipſo audierit, nulla ſigna admirationis, abominationis, aut pauoris oſtendat, veluti ſpuendo, vel ſe cruce ſignando, vel ſeipſum commouendo, quin potius ac ſi nihil audiret, vſque ad finem confeſſionis diſſimulet, & tunc cum iam velit pœnitentiam imponere, peccatorũ grauitatem & deformitatem exponat, ſecundum oẽs, arg. c. 1. §. cautus. §. diligens & §. quibus. de pœnit. diſt. 6. Porro ſi viderit pœnitentem uelle aliquam perſonam nominare, etiam propter aliquam circunſtantiam neceſſario explicandam, nullatenus id patiatur, iuxta ſupradicta in cap. 7. nume. 2. Et ſi uiderit ſe ipſum excuſantem in hunc modum: Ego non occido. Alienum non rapio. Nulli male uolo, manſuete & benigne reprehendat, inſinuans locum illum non eſſe excuſationis, ſed accuſationis potius, ſubindeque verbis ſuauibus eum animet ad accuſandum ſe, timore prorſus relegato. Et ſi pœnitens per ſeipſum peccata recenſeat, patiatur pro libito ſuo ipſum dicere quantumcunque rudi & craſſa, ut dicunt, Minerua, & ſine ordine rem exponat, ſic enim agnoſcet quibus peccatis magis implicatus extiterit, & de quibus debeat eum amplius interrogare, ut diximus in dicto §. diligens. nu. 6. At qui ſe maluerit de illis interrogari, quam ſolus eadem referre, dummodo propoſitum habeat ad omnia mortalia crimina referendum, (etiã ſi de illis non interrogaretur) non eſſet ea de cauſa condemnandus, ſed potius adiuuandus. Si tamen deliberaret aliquod mortale non confiteri, niſi de illo confeſſarius interrogaret, peccaret mortaliter, & tunc confeſſarius, ſi forſan hoc intelligeret, ad deteſtandum hoc peccatum, ipſum inſtigare deberet.

7 Octauo, ſi confeſſarius uiderit pœnitentem peccata ſua occultare velle, vel probabiliter credit ea obliuiſci, vel putare, nõ eſſe peccata mortalia, debet caute & prudenter illum pertrahere ad dicendum ea; ipſumque docere illa eſſe letifera, perſuadendo ut ea de quibus dubitat, an commiſerit nec ne; confiteatur tã quam dubia, & non tanquam certa, & indubitanter commiſſa referantur; neque etiam tamquam non admiſſa relinquantur, & deniq; talem ſe ore & lingua manifeſtet exterius, qualẽ ſe in corde agnoſcit interius, in hunc modum ſe ipſum incuſans; Videor mihi in hoc, vel illud peccatum conſenſiſſe, at qui non ſum omnino certus. Id quod etiam facere debet, ſi dubitat circa aliquod peccatũ, an ſit mortale vel veniale. Cæterum ſi ambo dubitauerint, tunc pœnitens ſub conditione, peccatum in hunc modum deteſtetur; Si hoc eſt mortale, me pœnitet de illo tamquam de mortali. Similiter ſi de aliquo actu dubitaret, an bonus eſſet, aut malus, ſub eadẽ cõditione ipſum deteſtetur, ſi & quatenus eſt malus, quoniã ſi bonus eſt, nullo pacto eum deteſtari debet. Ioan. Maior in 4. lib. ſen. d. 17. q. 3. Si

uero recordatur ſe letale crimen admiſiſſe, non tamen occurrit in ſpecie, quod fuerit, tunc fateatur ſe deliquiſſe mortaliter, etiam ſi de eo in ſpecie memoriam non habet. Idem Maior ubi ſupra.

8 Nono, poſtquam pœnitens explicauit quidquid circa ſua peccata dicendum recordatur, ſi ſacerdoti viſum fuerit, illum non abſolute & perfecte illa manifeſtaſſe, ut non raro contingit, debet tunc ſacerdos ipſum interrogare circa id, quod ſibi neceſſarium uidebitur, a decem præceptis Decalogi initium faciendo.

Circa quod raro, ut puto, mortaliter peccat confeſſarius, niſi cum principaliter acceptat officium audiendi confeſſiones ob lucrum, fauorem, curioſitatem, uel carnalem uoluptatem. Dixi, Principaliter, quia, qui minus principaliter tria prædicta horum quæreret, non peccaret, etiam ſi non acceptaret illud officium niſi aliquod eorum reſpiceret tamquam cauſam, ſiue id non faceret, per ea quæ latius tradidimus in commentar. capitul. cum miniſter. 23. quæſtione quinta.

De primo præcepto Decalogi, nempe de colendo Deo, & alijs duobus præceptis, ſcilicet de diligendo Deum, & credendo in eum. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Symbolum Apoſtolorum eſt ſumma Chriſtianis credendorum.*
1 *Oratio Dominica continet ſummam a Deo petendorum.*
2 *Decalogus etiam nunc durat, & eſt ſpeculum baptizatis.*
3 *Decalogus continet ſummam eorum, quæ agere & uitare tenemur.*
4 *Præcepti träſgreſſio omnis mortalis, niſi, &c.*
4 *Præceptorum multorum tranſgreſſio qua uni cum peccatum.*
5 *Præceptum de diligendo Deum ſuper omnia, proximum ſicut ſeipſum, cur non ſit de decem Decalogi.*

1 Circa hoc dicimus primo cum Sanc. Tho. in princ. Opuſc. 4. & 2. 2. quæſt. 83. artic. 9. & Concil. Colonien. in Enchirid. Chriſtianæ inſtitutionis in princ. quòd quemadmodum ſumma omnium, quæ quilibet Chriſtianus tenetur credere in Symbolo Apoſtolorũ cõprehenditur, & in oratione Dominica omnium, quæ a Deo petenda ſunt: ita in Decalogo, quẽ Deus ꝑ manus magni illius ſerui ſui Moſis electę plebi ſuę tradidit Exodo 20. ſumma omnium, quæ facienda ſunt, exprimitur. Noluerunt tamen hi patres innuere, nihil, quod non contineatur in Symbolo, eſſe neceſſario credendum, neq; quidquam, quod non comprehendatur in Decalogo, eſſe faciendum. ſi quidem omnes tenemur credere myſterium ſanctiſſimæ Euchariſtię, c. 1. §. fi. de ſum. Trinit. & fide catho. & clem, ſi dominum. de reliq. & uener. ſane. quod tamen non continetur in Symbolo. Omnes item obligamur Deũ diligere ſuper omne aliud quod tamẽ in Decalogo non habetur, ut dicitur infra eod. cap. nu. 6.

2 Secũdo dicimus, ꝙ Decalogus, ſiue decem præcepta legis antiquæ adhuc in noua & Euangelica perſeuerant. Quͣ licet vetus illa lex quantum ad cœrimonialia & iudicialia, expirauerit, §. ho. 6. diſt. & de purific. poſt par. non tamen quoad moralia, quæ pertinent ad legem naturæ, cuiuſmodi ſunt decem præcepta, excepto tertio, quantum ad Sabbathi obſeruationem, ſecundum Gratian. in dicto §. fi. & S. Tho. 1. 2. q. 100. art. 4. & omnes alios in 3. lib. ſent. diſt. 17.

3 Tertio dicimus, quod hæc decem præcepta, vt recte dicitur in dicto Colonienſi Concilio, ſunt veluti quoddam ſpeculum, quod traditur baptizato, vt intueatur, quantum per fidẽ acceptã uitã ſuam renouauerit, & ordinauerit, vel quantum a via illa declinauerit, per quam Spiritus ſanctus in baptiſmo acceptus ipſum deducebat, & qua in re, vel quantum candidam illam ueſtem, quam ibi induerat, tranſgrediendo quod ibi promiſerat, maculauerit, & vt poſtquam maculas, & vulnera probe conſpexerit, de illis doleat, & cum integra fiducia redeat ad medicũ, qui nullum ægrotum (etiam in eundem morbum ſæpiſſime relapſum) a ſe repellit, & reijcit, Matth. 9. & 11.

4 Quartò dicimus, ꝙ quidquid eſt contra aliquod ex decẽ præceptis, regulariter

ter eſt mortale, niſi una ex tribus cauſis ipſum excuſauerit. Prima eſt defectus de liberationis, ut contingit in accidia, ſiue tædio circa ſpiritualia, ſubito nos ſurripiente. Secunda eſt paruitas, ſiue exiguitas rei in his, quæ ſunt contra ipſa præcepta, cuiuſmodi eſt paruum & exiguũ furtum, iuxta S.Tho. 1.2.q.88.arti.5. & 6. & 2.2.q.3.att.5.& q.59.artic.4. & nos latius tradidimus in repet.c. inter uerba. 11.q.3.poſt S. Antonin. 2.partic. tit.4. c.5. §. 7. & 8. & Adrian. quolib.8. communiter receptos, & ut colligitur ex quadam Auguſtini ſententia a Gratiano relata in §.fina.cap.unum.25.diſt.ibi; *Ebrietas aſſidua ſit.*& ibi: *Si plus proximum exaſperauerit.* Tertia eſt defectus iudicij ſufficiẽtis, qui contingit in ſemidormiẽtibus, aut ſemiebrijs, vel adeo perturbatis, quod, quamuis tale iudiciũ ad peccatum ueniale ſufficiat, tamẽ ad completam rationem mortalis non ſufficit, iuxta Ioan. Maiorem in 3. lib. ſent. diſt.37. q.14.

Quinto dicimus, quòd peccatum commiſſum contra plura pręcepta, quorum unum eſt generale, alterum ſpeciale in generali comprehẽſum, non eſt niſi unũ, exempli cauſa. Homicidium eſt cõtra pręceptum ſpeciale de non occidendo, & cõtra generale de obſequendo & obediendo Deo in omnibus, quæ præcipit, & contra præceptum de gratia & amore diuino conſeruandis, non eſt tamen niſi unicum peccatum, ſicut tactum eſt in diſt.6. nume 3. cum de circunſtantijs neceſſario confitendis ageremus.

Ex quo colligitur reſponſio illius quæſtionis, nuper nobis propoſitę: An qui nõ ieiunat uigiliam ſancti Matthæi, quando in quatuor tempora incidit, aut miſſam in die Dominico, cum quo concurrit aliud feſtum obſeruandum, nõ audit, aut monachus Franciſcanus, qui nõ ieiunat die Veneris, in quo aliqua uigilia incidit, ſatisfaciat confitendo, ſe non ieiunaſſe, aut non audiſſe miſſam in uno die, in quo ad id præcepto tenebatur? Reſpondẽdum enim eſt, quod non, quia dicere debet ſe eo die ad id duobus diuerſis præceptis ſpecialibus obligatum fuiſſe per dicta ſupra in prælud.9.nu.20. Quamquam qui unum peccatum ex quo alia ſequuntur committit, ut qui aliquem indignum ęligit, ex quo malæ gubernationes oriuntur, non niſi vnum peccat ſecũdum Alex. Halenſem 2.par.de accep.perſon. & ſentit S.Bonauen.in 4.lib.ſent.diſt.38. ſuper littera Magiſtri, q.2. Quòd aũt nõ ſolum peccet mortaliter qui facit opus, ſed etiã qui vult deliberate id facere, aut delectatur eo, & qui conſentit aliquo nonẽ modorum, qui explicantur infra, nu.11. traditur infra nu.12. & 15.

5 Sexto dicimus, quòd præcepta de diligendo Deum ſuper omnia, & proximum ſicut ſeipſum, non numerantur inter iſta decem, quod docuit S.Th.1.2.q.100. quoniam in Decalogo nõ fuerunt hominib. tradita prima principia, quę vnuſquiſque per ſeipſum, natura magiſtra, uel per fidem intelligit, qualia ſunt hæc, quæ fons & origo Decalogi, & decem præceptorũ in eo contentorum exiſtunt, neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea præcepta, quæ difficile, uel per maximam induſtriam ingenij ex his decerpuntur, ſed tãtum illa, quæ ab omnibus poſſunt facile deduci. Vnde infertur, præcepta de fide & charitate non contineri in Decalogo, ſed præſupponi ad illum, quod multi graues doctores adnotarunt: & præſertim S. Thom.1.2. quæſtio.100. articu.4. & 2.2. q.41.artic.4.& q.79.artic.2. Caiet.2.2.q. 64.art.8.& Anton.4.par.tit.4. c.1. §.1. & conſequenter errant qui dicunt primum Decalogi præceptum eſſe de diligendo Deo. Eſt enim contra prædicta, & contra textum ipſius Decalogi. Exod.20. Cuius primum præceptum eſt illud. *Non habebis Deos alienos coram me.* quibus uerbis ſolũ peccatum Superſtitionis & Idololatriæ, quæ ſunt contraria uirtuti Religionis & Latriæ, prohibentur. Quæ quidem virtus non eſt theologica, ſed moralis ſecundũ ſanctum Tho. receptum 2.2.q.81.art.5.& nulla ibi fit mentio de dilectione Dei & proximi, quæ pertinet ad uirtutem charitatis, 2.2.q.27. art.1. quæ theologica eſt, 1.2.q.22.& 2,2.q.23. art.6. Errant etiam qui putant præceptum de credendo in Deum eſſe primum Decalogi eadem ratione, cum fides ſit virtus theologa, & nõ moralis.

De præcepto de diligendo Deum, quod non eſt Decalogi.

SVMMARIVM.

6 *Præcepta de diligendo Deum, & proximum maiora omnibus præceptis Decalogi, & quando adimplenda, nu.7. 8. 9. 10.*
11 *Præcepti tranſgreſſio, etiam mentalis tantum, quæ mortalis. & nu.12.*
13 *Delectatio quæ moroſa, & concurrentibus quattuor mortalis.*
14 *Delectationi malæ reſiſtere uirtus, conſentire peccatum. nu.13. & 14.*
15 *Cēſura non incurruntur per ſolū cōſenſum.*
16 *Reſtituendi obligatio non contrahitur ſolo conſenſu.*
17 *Præcepta Dei non impleri poſſe in ſtatu malo, in quo ſenſus eſt de fide.*

6 SEptimo, quòd neceſſarium uidetur hic tractare de præcepto amādi Deū & credendi in eum, quę duo, hoc præceptum primum, & omnia alia Decalogi præſupponunt, ut ſatisfaciat his, qui peccata, quæ fiunt contra hæc duo pręcepta, reducunt ad primum Decalogi. Et ita primo ponemus ea, quæ pertinēt ad præceptum de amando Deum. Secundo, ea quæ pertinent ad preceptum de credendo in eum. Tertio, ea quæ pertinent ad præceptum de colendo illum, quod uere & proprie eſt primum præceptum Decalogi.

Circa quod dicimus primò, quod hoc præceptum de amando Deū non eſt quidem primum Decalogi: ſed maximum omnium præceptorum tam Decalogi, q̃ aliorum, iuxta domini noſtri Ieſu Chriſti doctrinam, Matt.22. quæ diuerſis uerbis habetur in ſcriptura. Nam in Deuteronomio capit.6. ſic habetur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota fortitudine tua:* Et in Euang.Matth.c.22. ſic: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & ex tota mente tua.* & apud Marc. c.12. ſic: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua.* Apud Luc. vero. c.10. *Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua.* Oēs th in ſenſu conueniunt, & in ſumma hoc ſibi volunt, Deum præcipere, ut eum plene & integre diligamus, non quidem quoad hanc vitam, eo modo, ut omnibus horis, & momentis id actu faciamus. hoc.n. fieri non poteſt in ea, in qua cibo, ſomno, labore, & negotijs neceſſarijs id interrumpitur: ſed ut explicat S. Thom.2.2.q.44. art.3. vt ſcilicet in omnibus totam intentionē noſtram quæ per cor exprimitur, in eius amorem & obſequium dirigamus, totumque noſtrum intellectum (qui per mentem ſignificatur) illi ſubijciamus: omneſq; appetitus (qui per animam notantur) ad normam ſuæ ſanctiſſimæ legis conponamus: & denique omnia noſtra opera exteriora: quæ nomine fortitudinis, virtutis, & uirium ſignificantur, eidem conformemus. In ſumma uero hoc totum nihil aliud ſignificat, q̃ Deum nobis præcipere, vt ſe propter ſe ipſum, & magis q̃ cætera omnia diligamus, eidemq; inſeruiamus tam interiori, quam exteriori obſequio. magis, inquam, non quoad intentionem & feruorem: ſed quoad æſtimationem & appretiationem: vt explicuimus in additione c.qñ.de conſe.diſt.1. & ſupra c.1.nu.2.poſt S.Tho.1.2.q.109.art.3.& 2.2.q.184. artic.3. & alios Neotericos, inter quos eſt Ioan. Maior. in 1. diſt. 1.q.2.& in 4. diſt.14. q.1. Caietan.2. 2. q. 49.artic.4. Hoc eſt, ut eum, eiuſque amorem pluris, quam aliquam creaturam, immo & quàm uniuerſas æſtimemus & faciamus: & propter amorē eius potius eligamus mortem oppetere, quam ipſum vel corde, vel verbo, vel opere mortaliter peccando negare.

7 Secundo dicimus, quòd hoc magnum præceptum de diligendo Deo ſuper alia omnia poſt pęccatum Adæ non poteſt, niſi in ſtatu gratiæ adimpleri, ſecundum aliquos, inter quos uidetur eſſe S. Tho.1. 2. 100.art.10.& 2.2.quæſt.40.art.1.& 6.melius q.109. art.3. Contra quod tamen facit, quòd homo ſola uirtute naturali, etiam exiſtens in peccato mortali poteſt cōcipere, imò concipit partim Deum eſſe ſuper omnia diligibilem, & finem omnium ultimum, & conſequenter eum, vt talem diligere poteſt. Deinde quod datur dilectio Dei ſuper omnia ſine gratia,

tia, ut probat Caiet. 1. Tomo Opuſculo. Opuſcul. 4. q. 1. Præterea, quòd ipſemet Tho. in 2. lib. ſenten. diſt. 28. q. 1. art. 3. affirmat, poſſe quem ſine gratia implere præceptum diligendi Deum, quoad ſubſtantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis, quoad quod poteſt intelligi prædicta prior eius opinio, quod ſatis ſentit concordia S. Thomæ 1548. quæ diſtinctio fit etiam in alijs præceptis infra hoc eod. cap.

Tertio dicimus, quòd eſt quæſtio difficilis non tam bene tractata, quàm neceſſaria, & quotidie occurrens, videlicet, quando teneamur ad hoc præceptũ actu adimplendum ſub pœna noui peccati mortalis, eo modo, quo in hac miſera uita expleri poteſt: nam perfecte non niſi in alia adimpletur, ſecundum Auguſt. in lib. de perfecta inſtit. in reſponſione ratiocina. 16. & Thom. 2. 2. quæſt. 44. art. 6. & in 3. lib. ſentent. diſtinct. 27. quæſt. 3. articu. 4. Difficultatem enim ingerit, primum, quòd ſit affirmatiuum præceptum, & conſequenter non obligat pro quocunq; tempore. Sanctus Thom. 2. 2. quæſtione 33. artic. 2. & Archid. in c. ſi peccauerit. 2. q. 1. & in ſumma de pœniten. diſtinct. 5. ab omnibus recepti: & non uidetur præfinitum tempus, quo id fieri debeat. Deinde quod dura uidetur Scoti ſententia dicto lib. 3. ſenten. diſtin. 27. quæſt. 3. a quo recedit Adrian. quæſt. 4. de confeſſ. nempe, nos omnibus feſtiuis diebus teneri ad illud: quia nullus eſt textus, nec ulla ratio, quæ id neceſſariò concludat, & ita non uidetur aſſerendum. capit. conſuluiſti. 2. quæſt. 5. §. conſideremus, Auth. de trient. & ſemiſſ. colla. 3. Nam miſſa, quã illis diebus præcipimur audire, per capit. miſſas. de conſecr. diſtinct. 1. recte audiri poteſt ſine tali amore actu concepto. vnde rari uel nulli ſe huius omiſſionis accuſant. Præterea quod nimis laxa uidetur opinio dicentium, non obligari nos ad implendum illud præceptum amplius, quàm ſemel in uita. quod meo iudicio Sotus lib. 2. de iuſt. & iure quæſtio. 3. artic. 10. & lib. de natur. & grat. cap. 19. recte confutat. Denique, quod dicta Soti non uidentur ſatisfacere. tum quia dicit aliquando non obligari nos amplius, quàm ad opus exterius in quocunq; ſtatu exhibitum; puta ad increpandum blaſphemum, & Sanctus Thom. ubi ſupra, dicit hoc præceptum non impleri niſi in ſtatu gratiæ. tum quòd idem Sotus ubi ſupra tenet obligare pro tempore baptiſmi, & idem lib. 2. de nat. & grat. capitulo 15. docuit, ad recipiendum baptiſmum non eſſe neceſſarium tantum efficere, quantum requiritur ad recipiendum pœnitentiæ ſacramentum: quoniam ad hoc non ſufficit attritio, quæ noſcitur non eſſe contritio: ad baptiſmum autem ſic, ſecundũ ipſum. tum etiam, quia idem affirmat, vnumquemque, quoties inſigne aliquod beneficium à Deo conſequitur, teneri ad illud explendum, quod tamen nulla lege, neque ratione efficaci euinci poſſe uidetur: & ita non eſt aſſerendum, iuxta dictum cap. conſuluiſti.

8 Quarto dicimus (ſaluo tamen meliori iudicio) ſanctiſſimum quidem conſilium eſſe, vt non ſolum diebus feſtiuis, verum etiam quotieſcunq; commode poterimus, nitamur implere prędictũ mandatum, præmiſſa (ſi opus fuerit) debita noſtrorum criminũ deteſtatione, ſed non præceptum, quod nos ſub reatu nouæ culpæ mortalis obliget: niſi, Primo cum ad uſum rationis peruenimus, & iam habemus, vel habere debemus cognitionem, referendi & dirigendi nos ipſos, noſtraque omnia opera in Deum ipſum, tanquam in noſtrum ultimum finem, ſaltem in confuſo, & eo modo, quo id pueri præſtare poſſunt, ut ſenſit ſubtiliter S. Thom. 1. 2. q. 89. artic. 6. quem (licet in alium finem) retulimus in Enchirid. de Oratione. cap. 2. nu. 15.

9 Secundo, cum tenemur ad habendam contritionẽ de peccatis mortalibus, iuxta dicta in cap. 1. num. 31. ut explicuit Ca-
11 ieta. in dicto art. 6. quoniam contritio ſine hoc amore haberi non poteſt, ut ibi dictum eſt. Non tamen ad id tenemur, quoties miniſtramus, vel accipimus ſacramenta: quoniam ſufficit nobis habere tunc gratiam, uel charitatem habitualem, quamuis non habeamus amorẽ præfatum actualem, quia tenemur tunc habere contritionem, quia ſufficit habuiſſe antea, & nõ perdidiſſe gratiam habitualem. Ex quo ſequitur, non eſſe neceſſarium hunc amorẽ actualem, quãdo baptiſmus eſt

ab adulto recipiendus, licet illud dicat Sotus præcitato lib. 1. de natura & grat. capitu. 32.

9 Contra quem facit, quod ipſemet d. lib. 2. de natura & grat. cap. 15. aſſeruit ad baptiſmum non eſſe neceſſariam contritionem, ſed ſatis eſſe attritionem etiam illam, quæ ſcitur, non eſſe contritio, licet id nobis non uideatur verum, per ea quæ in d. c. 5. nu. 37. diximus. Facit etiam contra eundem, quòd eadem ratione teneremur implere hoc mandatum, quotieſcumque aliquod ſacramentum recipimus, & conſequenter cum contrahimus matrimoniũ, quod falſum eſt. Satis enim eſt, ut non ſimus in peccato mortali, aut probabiliter id credamus: quamuis huiuſmodi adeo excelſum amorem actualẽ animo non concipiamus. Facit itẽ, quod nullus peccati mortalis reum diceret eſſe illum, qui octo dies ante baptiſmum rectam contritionem de peccatis concipiens, & ſe ipſum probabiliter conſtituẽs in ſtatu gratiæ, poſtea ante noui peccati mortalis admiſſionem ſine hoc amore actuali baptiſmum ſuſciperet. Quare hic tertius caſus eſt reſtringendus ad eos, qui ante baptiſmum non habuerunt contritionem.

Tertio quotieſcunque tenemur proximum ex charitate diligere, nam tunc pariter eodem amore Deum diligere tenemur: ſiquidẽ hi duo amores ſunt eiuſdem generis & naturæ, & in amore proximi amor Dei tanquam finis includitur, vt colligitur ex utroque Thom. 2. 2. q. 44. art. 2. & 2. 2. q. 26. art. ut inf. cap. 14. num. 4. dicemus.

10 Quibus addo primo, eum, qui diligit Deum, probabiliter credens ſe eſſe in ſtatu gratiæ, ſubindeque ſuum amorem eſſe amorem Dei ſuper omne aliud, quamuis in rei ueritate non ſit huiuſmodi, neque ſit in eodem ſtatu, nihilominus tamen adimplere hoc præceptũ, quoad effectum euitandi nouum peccatum, quod admitteretur ob omiſſionem implementi eius, qm̃ ſine ſpeciali reuelatione ſcire non poteſt quis, quando eſt in ſtatu gratiæ, Eccleſ. 9. & Iob 9. relati in c. fi. de purga. canoni. & tradit S. Thom. 1. 2. q. 112. art. 5. & definit Concil. Trident. ſeſſ. 6. c. 9. & can. 12. & 13. & 15. Et ita niſi hoc teneamus, nequiremus ſcire, quando hoc præceptum impleremus.

Addo ſecundo, quod poſſet (noſtro iudicio) affirmari, q̃ hoc ſupremum mandatum licet præcipue & principaliter excelſum illũ amorem à charitate profectum nobis præcipiat, minus principaliter tamẽ etiam obligat q̃n ad diligendum Deum hoc eodem amore, vel alio bono & naturali, non obligando nos ad præfatũ ſublimen charitatis, vel ſaltẽ quãuis hoc præceptum ad id non obliget, obligat tamen nos naturæ, quæ habetur in l. ueluti, ibi: *Vt patriæ, parentibuſq; pareamus.* ff. de iuſt. & iur. quæ ſatis iubet amare patriam, reges, parentes, & dominos, quin ẽt omnes proximos, in quibuſdam caſibus, & etiã Deum ipſum, tanquam Regem, parentẽ, dominum, gubernatorem, & protectorem, ſaltem aliquo bono amore naturali. & propterea, ut docuit bene prædictus Sotus ubi ſupra, quando Deum audimus blaſphemari, aut inhonorari, tunc tenemur ad actum diuinum timoris, ſaltẽ naturalis boni, quo impulſi, eum, qui in Deum blaſphemus, uel contumelioſus extiterit, increpemus. Quod quidem ita faciendum eſſe Conc. Lateranen. ſeſſ. 9. §. ad abolendam in ſpecie præcepit. Nec obſtat his dicere, quòd amor Dei debet eſſe talis, quod ille ſuper omnia diligatur, & quod, niſi talis ſit, non eſt bonus, ut uidetur ſentire S. Thom. 1. 2. q. 109. art. 3. reſpondetur etenim, quòd licet diligere Deum comparatiue minus quàm illum, vel æque ac illum ſit malum, diligere tamen eum abſolute æque, uel minus abſque ulla comparatione, non eſt malum, ut alij dicunt. quæ quidem omnia tanquam quotidiana & parum ſpecificata debitæ correctioni ſubijcimus.

11 Quinto dicimus, quòd non ſolum eſt peccatum mortale tranſgreſſio præcepti ſub eius pœna obligantis, ſed etiam propoſitum tranſgrediendi, immo & deſiderium deliberatum id faciendi, immo & (quod maius eſt) ipſe conſenſus, ipſa uoluntas uera, & expreſſa delectandi ſe illa tranſgreſſione, cogitata, licet nec faciat, nec proponat, nec deſideret facere. Qualis eſt conſenſus illius, qui de aliquo peccato mortali cogitat abſque propoſito & deſiderio id faciendi, eo tñ animo

ut ex eo naſcatur & creſcat ei aliqua dele ctatio,qua fruatur. Quinimò (quod maius eſt) conſenſus, & voluntas interpretatiua vel tacita illius ē culpa letalis. Quæ plane oīa conſonant cōi opinioni, q̄ colligitur ex B.Ang.lib.10.de Trinit.& Magiſt.ſent.in 2.diſt.24.cum ſuis commentatoribus,& ex S.Th.1.2.q.4. & B.Anto.3. par.tit.5.c.1.§.5.& Io. Maiore in 2. d.24. q.18.& Caieta.in ſumma verb. delectatio moroſa.in prin.& To.1.Opuſcul.Opuſc. 14.q.1.& ex eis, quæ nos clarius & copioſius, quam alij reſoluimus in c. cognitionis.de pę.diſt.1.& in c.ſed penſandū. d.6.
12 ubi in ſumma diximus, cōſenſum verum & expreſſum, quē Caietanus poſitiuum vocat, ipſius delectationis eſſe illū, quem ſupra docuimus. At verò tacitus conſenſus,quem alij interpretatiuum, alij moroſam delectationem dixere,Caietanus aūt negatiuum non poſitiuū appellauit,tunc demum eſt peccatum mortale, quando quattuor concurrunt. Primùm ut id, de quo ſumitur delectatio ſit letalis culpa, ut ait S.Tho.2.2.q.74. art.8.

Secundum, vt qui delectatur aduertat ſe delectari,nam ſi circa id non aduerteret,quamuis diem integrū delectatio perduraret, non peccaret mortaliter, iuxta textum mihi ſingularem,in c.ſed penſandum.diſ.6.ibi. Ex deliberatione cōſentit. Neq; ſatis eſt aduertere, niſi integre aduertat ſecundum Caiet.vbi ſupra.

Tertium, vt non obſiſtat delectationi, eam a ſe depellere contendendo,qm̄ ſi id conaretur,iam potius virtuti, quam vitio eſſet tribuendum. quamuis eam a ſe non omnino repelleret,d.c.ſed penſandum.

Quartum, vt abſque rationabili cauſa omitteret eā a ſe reijcere, etenim ſi omitteret eam depellere, quia nouit ſe ea ui, & uirtute animi pollere, vt certus ſit, ſe non ita victum,vel flexum iri ab ea,ut actum,de quo eſt,velit,neque ita ut uoluntas eius ſuperior, ſeu rationalis, velit ea ſenſuali delectatione frui, nō eſſet culpa, ſaltem letalis,dummodo expreſſe non cōſentiret in illam.Id quod item dicendum eſt,ſi ideo delectationi nō reſiſteret, eāq; a ſe nō repelleret, eo quod crederet quo magis uelit tentationi obſiſtere,& contra ipſam pugnaret eo,illa magis augeretur, quam minueretur; ſicut erga carnis illecebras contingere ſolet, quæ quidem fugiendo potius,quàm reſiſtendo ſuperantur, ſm̄ S.Tho.2.2.q.35.art.1.& Io. Gerſonum de pollutione,not.7.& alios alibi. Idem eſſet, ſi delectationem illam omiſiſſet expellere,ne ſuam occupationē honeſtam, & neceſſariam,aut utilem, derelinqueret, quale eſt ſtudium, & lectio rerum impudicarum,ad huiuſmodi delectationes prouocantium, neceſſaria ad prælegendum ſcholaſticis uel concionādum populo. Quale item audire confeſſiones de rebus impudicis,& alia huiuſmodi:argumento eorum quę ſingulariter ſcripſit Caie.in d.Opuſc.14.q.1.2. & 3. & conſequenter,ut hoc ſit mortale,oportet illū, cui eiuſmodi delectatio oritur, eſſe talē, ut ſuæ imbecillitatis & cōſuetudinis præteritæ ratione habita merito credere teneatur, ſe, niſi illam reprimeret, in ipſum opus malū,vnde naſcitur delectatio, vel ſaltem in delectationem eiuſdem operis,vere & realiter conſenſurum.

Ex qua quidem reſolutione intulimus in cap.cogitationis.de pęn.diſt.1. deciſionem multorum caſuum, qui quotidie contingunt, quos hic breuitatis gratia tacemus.

13 Infertur item ex eadē reſolutione, delectationē,q̄ moroſa nuncupatur, (a mora videlicet deducto vocabulo) non eſſe ita nominatam ratione temporaneæ durationis, ſed propter moram, quam facit ipſa ratio in ea non expellenda. Quia nimirum eam non repellit q̄ citiſſime pōt, & debet,vel(quod deterius eſt) quia eam deliberate acceptat. quod quidem uel in inſtanti fieri poteſt,ſm̄ omnes. In his autem duobus caſibus peccatū mortale cōmittitur, licet opus exterius nunquā fiat, neque adſit propoſitum faciendi. Quod quidem ueriſſimum eſt, non ſolū in peccatis carnalibus,verum etiam in reliquis, iuxta mentem omnium, quod expreſſe S. Bonauent.in 2.lib.ſent.diſt.24. in expoſitione litteræ annotauit.

Itaq; reſiſtere delectationi, q̄ naſcitur ex cogitatione alicuius peccati mortalis, virtus eſt: adſiſtere autem & aſſentiri expreſſe,letalis eſt, culpa, nō reſiſtere vero neque adſiſtere, aliquando eſt peccatum ueniale,& aliquādo mortale, ſcilicet quādo quattuor illa ſupradicta concurrunt.

Quoniam omnis uoluntas deliberata de peccato mortali, uel (proprius loquendo) omnis uoluntas deliberata ſe delectādi de actu, qui eſt peccatum mortale, eſt mortifera, c.1.§.ponderoſus.49.diſtin.& S.Th.1.2.q.74.ar.8.

14 At quoniam in huiuſmodi delectationib. maxime ſi carnales ſunt, ſemper ineſt aliquid periculi rōne naturæ humanæ corruptæ, expedit, ut qui huiuſmodi delectationes habuit, & non eſt certus, an ipſis conſenſerit, neque an ſufficiēter reſtiterit, de illis in confeſſione ſe ipſum incuſet, dicens ſe dubitare, an quātum debuit illis reſiſtere contenderit. Nam ſi credit ſe conſenſiſſe, vel non reſtitiſſe, vt eis frueretur, uel admodum negligenter ſe geſſit in eis depellendis, cum probabili conſentiendi periculo in eaſdem delectationes, uel in opera, ex quorum cogitatione illæ naſcuntur, tunc neceſſarium eſſet confiteri, quod circa hoc credit & ſenſit.

15 Sexto dicimus, quòd non ſolum peccat, qui aliquod peccatum committit, & in eo perpetrando eſt præcipuus exequutor, uerum etiam omnes alij, qui eidem culpæ cōſentiunt, iuxta illud ad Rom.1. *Non ſolum qui faciūt, ſed & qui conſentiūt facientibus.* capitulo 1.de offic.deleg. vbi gl.& omnes c.notum.2.q.1.capit.ſicut dignum, per totum de homic. conſentiunt, inquam aliquo nouem modorū contentorū in duobus ſenarijs, quos poſuit ſanctus Tho.2.2.q.62.art.7.in corp. q. & in 4.lib.ſenten.diſtin.15.q.1.art.5. quæſt.3. ſcilicet:

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,

Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

16 Quibus ſignificatur illum conſentire delicto, qui iubet, conſulit, conſentit, laudat, recipit principalem delinquentem, vel adiuuat, uel non impedit uerbo, aut opere, uel non manifeſtat, cum teneatur & poſſit. quorum modorū interpretatio, inferius c.17.nume.17. & numer.230. & ſeqq. fiet. Interim autem dicimus, peccare mortaliter eum, qui aliquo iſtorū nouem modorum, principali auctori delicti conſentit: quamuis non ſemper incurrat eaſdem cenſuras & irregularitatem, neque eandem reſtituendi obligationem, quas ille, c.cum quis.de ſen.excommuni. lib.6.& c.fœlicis.§.illud., de pœn.eo.lib. Hoſti.in ſumma de pœ.§.quibus, & Caiet. in ſumma uerb. reſtitutio.§. conſenſus.& Felyn.in tract. Quando conatus, & alij alibi.

Diximus autem in tribus ultimis modis: Cū teneretur & poſſit, nō enim poteſtas ſine obligatione ſatis eſt, ſecundum ſanctum Tho.2.2. q.44.art.4. & quæſtio. 72. arti.9.& melius.1. 2.quæſt.5.artic. 3. & utrobique Caietan. & melius in 2. 2. q.64.artic. 7. & diximus ſupra Prælud.6. numero 3.

Vnde infertur, quòd cuilibet modorū peccandi, faciendo vel volēdo facere aliquod peccatum, poſſunt adiungi alij nouem, iuxta nouem modos illi conſentiendi, quos & ſi non ſemper infra expreſſerimus aliquando tamen inſinuabimus. Illud tamen nunc admonentes, tunc aliquē conſilio ſuo, uerbis, aut operibus teneri impedire, quādo ex officio, quod habet, uel alio titulo ad id faciendum obligatur. Tunc etiam, quando proximus circa id extremam patitur indigentiam, & ipſe poteſt id ipſum præſtare, nō ſe in consimilem neceſſitatem conijciendo, etiam ſi ob id rei familiaris, aut honoris iacturā aliquam faciat: immo etiam cum proximus re illa maxime indiget, & ipſe ſine vitæ ſuæ, ſalutis, honoris, & rei familiaris detrimento poteſt commode id facere, per id, quod in capit.1.de reſtitutio. ſpoliat.& capit.24.& 25.infra, & c.inter verba.11.quæſtion.3.& profundius in Comment.cap.non in inferenda. 24.quæſt. 3. diximus.

17 Septimo diximus, ꝙ uniuerſa iſta decem præcepta, & alia omnia poſſunt impleri ab illo, qui eſt in peccato mortali, quoad ſubſtātiam actus & præcepti, & effectum euitandi nouum peccatum, quod incurreret, ſi non adimpleret illud, iuxta definitionem Aquinatis in 1.2.q.100 ar.10.& 2.2.quæſt.44.art.1.in fin. communiter recepti. quod Concil. Triden. ſeſſ. 6. cap.6.ſenſit, declarans hæreticum eſſe illum, qui dixerit, opera noſtrá ob id ſolū, quod fiāt extra ſtatum gratiæ, eſſe peccata, quidquid dixerit Dion. Carthuſianus, lib. 2. ſent. diſt. 17. quem aliquot alij ſequuti fuerunt. Eſt enim hoc unum inter

alia

alia commoda, quæ opera facta etiam in peccato mortali ſecum afferunt (de quibus gl. in c. quod quidam. de pę. & remiſ. licet ad promerendam gratiam in hac uita, & gloriam in futura nihil ualeant) implementum præcepti in illo ſtatu. capitu. nihil. de conſecrat. diſtinctione quinta ubi latius diximus, & in §. fin. de pœn. diſtin. 4. ſub qua regula includitur etiam præceptum de diligendo Deo iuxta declarationem nunc additam ſupra, num. 6. Per quod tollitur ratio, quia inſanus Lutherus inſane docuit, Deum dediſſe nobis duo præcepta, quæ in hac uita non poſſumus implere, nempe præceptum de diligendo Deo, & de non concupiſcendo; qđ efficaciſſime poſt alios confutat Caſtrenſis in lib. aduerſus omnes hæreſes, verb. præceptum, in princip. & damnauit Conc. Triden. ſeſſ. 6. cap. 11. & can. 18.

Contra præceptum maximum de diligendo Deum, quod non eſt Decalogi, vt peccatur.

SVMMARIVM.

18 *Odium Dei, ut genere ſuo maximum peccatorum.*
18 *Præceptum diligendi Deum quis frangit.*
19 *Amat qui firmius aliquid, quam Deum, peccat, non qui feruentius.*
20 *Amat quiſnam Deum ob alia, quam ob ipſum, & quando amandus.*
20 *Viuere qui vult ſemper hanc uitam, peccat.*

18 Contra hoc pręceptum de bene diligendo Deo peccat mortaliter primo qui deliberate odit Deum, quod quidem ex genere ſuo eſt maximum omnium peccatorum, ut probat S. Thomas 2. 2. quæſt. 34. artic. 2. & quæſt. 39. artic. 2. & 1. 2. quæſtion. 73. art. 4. Tum quia actus, qui opponitur actui ſumme bono ſumme malus eſt, ſecundũ Ariſt. Ethic. 8. Actus autẽ maxime bonus eſt Dei amor, cap. charitas. 2. de pęnit. diſt. 2. cui odium Dei eſt contrarium. Tum quia maximo præcepto omnium cõtrarium eſt, Matt. 22. Tũ quia directe ſeparat a Deo quod alia peccata communiter non faciunt, ſicut explicuit S. Tho. 1. 2. q. 34. art. 2. Dixi, Deliberate, quoniam ſubreptio iudicium pręueniens in quacunque materia, excuſat a mortali, ut diximus ſupra Prælud. 9. nu. 11. & eod. cap. num. 41.

Secundo peccat mortaliter, qui omittit amare Deum ſuper omne aliud amabile, quo tempore id tenetur facere, de quo ſupra num. 6. & ſeqq.

Tertio peccat mortaliter, qui omittit referre ac dirigere ſe, ſuaq; oĩa in Deum tãquam in primum principiũ, & ultimũ finem ſuum, tpe quo ad id tenetur. Qñ aũt ad id teneatur, etiam ibid. dictum eſt.

Quarto peccat mortaliter, qui amat Deum, ſed minus, vel nõ plus, quam alia comparatiue, hoc eſt actu, vel virtute, expreſſe aut tacite gerens in animo, quod tantum vel æque æſtimat, vel amat alium ac ipſum Deum, ſecus autem ſi abſolute ſine comparatione id faceret, iuxta declarationem ſuperius poſitam.

19 Quinto peccat, qui ſe ipſum, vel ſuam vxorem, filium, aut Regẽ ſuum, & dominum, vel quamcunq; aliam creaturam firmius diligit, quam ipſum Deũ. Dixi, Firmius, quia non debet peccato imputari diligere ſeipſum, vel alium intenſius, aut feruentius, quam Deum, dũmodo Deus firmius & fortius diligatur, vt in additione. c. qñ. de conſec. diſt. 1. enucleauimus, & ſup. eo. c. nũ. 6. & ſeq. etiam tetigimus.

Admonemus item indirecte diligere creaturam amplius quam Deum, non eſſe contra hoc præceptum. Quoniam quicunque peccat mortaliter, indirecte plus diligit aliud, quam Deum, in quantum aliquid vult contra eius præcepta, attamen hmõi delinquens non ideo peccat contra iſtud præceptum, quoniam directe non facit contra ipſum, neque aliquid operatur, quod ſecundum ſe, & ſuam naturam ſeparat a Deo, ſed ſecundum accidens, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 34. art. 2. & Scotum in 1. lib. ſenten. diſt. 1. quæſt. 5. ſub fi.

20 Sextò peccat mortaliter, qui diliget Deum eo ſolo, vel præcipue, & principaliter, qđ ab eo accipit, aut ſperat accipere ſpiritualia, vel tpalia bona, iuxta Franciſcũ Mayronẽ in 1. lib. ſent. d. 1. & Silueſt. verb. charitas. q. 7. vti in dicta additione poſt Th. 1. 2. q. 199. ar. 3. ſub finẽ diximus. Vnde infertur, Conc. Trid. ſeſſ. 6. can. 26. & 31. quatenus declarat eſſe hæreticum aſſe-

aſſerentem, eſſe peccatũ operari bene ob remunerationem obtinendam, eſſe intelligendũ de eo, qui tacite vel expreſſe minoris æſtimat præmium, quod ſperat, quã ipſum largitorem, vel ſaltem abſque conſideratione aliqua vnius, vel alterius, & abſque eo, quod finem vltimum & principalem conſtituat; recte operatur.

Septimo peccat mortaliter, qui eo tempore Deum amare negligit, quo ſub peccati mortalis reatu tenetur, veluti quando mortis periculum, vel neceſsitas recipiendi, vel adminiſtrandi, aliquod ſacramentum ſeſe obtulit. verb. charitas. §. 30. iuxta Ioãnem Tabienſem, & ſenſerat antea Maior. in 3. lib. ſent. diſt. 37. q. 13. niſi probabiliter crederet ſe gratiam, vel charitatem habere.

Octauo peccat mortaliter qui deliberate vult in hoc miſero ſæculo perpetuo viuere, quia bonis eiuſdem, nẽpe diuitijs, gaudijs etiam licitis, ſcientia, & alijs huiuſmodi delectatur, vel propter alias cauſas, ſecundum Adrian. in 3. de confeſſ. q. 4. ſub fin. quamuis peccatum non ſit longam uitam exoptare, etiam aduertendo, quod ob id æterna gaudia differuntur ſecundum eundem.

Nono peccat qui feſtiuis diebus omiſit producere actum de diligẽdo Deo ſuper omnia alia, ſecundum Ioã. Tab. verb. charitas §. 20. ſed oppoſitum cum Adriano, in 4. de confeſſ. q. 3. col. 2. ſub fi. verius ſupra, nu. 7. exiſtimauimus.

De præcepto de credendo in Deum quod non eſt Decalogi.

SVMMARIVM.

21 *Præceptum credendi, & præceptum diligendi differunt, vt fides, & charitas.*

21 *Infidelis duplex, poſitiue, & negatiue: hic non peccat, ille vero ſic.*

21 Circa hoc præſupponimus primò, quod præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tam differt à præcepto de diligẽdo, quod pertinet ad virtutem charitatis, quam virtus fidei, quæ inclinat ad credendum a uirtute charitatis, quæ inclinat ad diligendum, quæ longe alia & maior eſt, quã illa, 1. Corinth. 13. & cap. charitas. in 2. de pœnit. diſtin. 2. & monſtrat S. Thom. 1. 2. q. 23. art. 6.

Secundo præſupponimus, quòd licet ſanctus Thom. 2. 2. q. 16. artic. 1. à Caietano declaratus, dicat, quòd licet in multis locis veteris & noui Teſtamenti, ſupra nume. 6. citatis fuerunt data præcepta de diligendo Deo, in veteri tamen non fuerunt data de fide, quanquam certum eſt, neminem vnquam ſaluum factum eſſe, neque placuiſſe Deo ſine fide. Hebr. 11. cui conſonat principium ſymboli Athanaſij. *Quicunque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem, quã niſi quiſque integram, inuiolatamque ſeruauerit, abſque dubio in æternum peribit.* & c. firmiter. de ſumma Trinit. & fide catho. Nam infidelis poſitiue, qui eſt omnis, qui non vult credere poſt fidem ſibi ſatis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur, & infidelis negatiue, qualis eſt omnis, qui credit, eo quod non eſt ſibi ſatis notificata fides, licet nõ peccet nõ credendo, nec ob hoc damnetur, damnabitur tamen propter alia peccata, ut eleganter declarat uterque S. Th. 2. 2. quæſt. 10. art. 1.

Contra præceptum de recte credendo in Deum, quod non eſt Decalogi, vt peccatur.

SVMMARIVM.

22 † *Præceptũ credendi frangit, qui credit non eẽ catholicũ quod tenetur credere eẽ tale.*

22 † *Excommunicatur qui dicto, vel ſcripto affirmat contrarium fidei.*

22 † *Hæreſis & hæreticus quid, & ut excommunicatus.*

22 † *Pertinax quiſnam ſit.*

22 † *Dubium de fide non facit ſcrupulus, neque ſubreptio.*

22 * *Credens quemlibet ſaluari in ſua lege vt peccat.*

22 * *Fidei articulus expreſſè, & in particulari non credens quando peccat.*

22 * *Articuli fidei ſint explicite credendi.*

22 * *Credens Patrem in diuinis maiorem eſſe Filio, vt peccat.*

Contra

22 † Contra hoc præceptum peccãt mortaliter. Primo omnes infideles, quibus ſatis notificatum eſt Chriſti Euangelium, & non credunt ei: & omnes fideles, qui credunt quidem ei, ſed peruerſe intelligunt illud, vel alia loca ſacræ ſcripturæ contra ſenſum ab Eccleſia catholica definitum, vel ignorant aliquod tale, quòd explicite ſcire tenentur.

Secundò, qui pertinaciter credit aliquã hæreſim; qualis eſt, quidquid ſanctæ fidei catholicæ contrarium eſt, c. a recta. & c. hæc eſt fides, 24. q. 1. & eſt hæreticus ſm cõmunem, in rubr. de hæret. & trad. Alphonſus Caſtrenſis libro primo aduerſus omnes hæreſes, ca. 9. & nos in capite. nouit. de iudic. notab. 3. numero 4. & ſubinde ſunt excõmunicati, cap. excommunicamus. de hære. & cap. audiuimus. 24. q. 1. per bullam Cœnæ Domini, vt in ea videre eſt. Anton. 3. par. tit. 23. cap. 27. & latius infra capit. 27. nume. 55. dummodo errorem illum, uerbo, uel ſcripto, uel opere (etiam ſibi ſoli) expreſſerit: alioquin uere nõ eſt excommunicatus. Quoniam ob ſolum actum interiorem non incurritur excommunicatio, ut poſt Caie. in ſumma verb. hæreſis, diximus in cap. inter verba 12. q. 3. & nuper latius in capit. cogitationis. de pœniten. diſtin. prima. Addimus autem, Pertinaciter, quoniam ſi præ ſimplicitate uel ignorantia id credit, quia ſibi uidetur eccleſia ita tenere, & eſt paratus errorem deponere, quandocunque veritatem fuerit edoctus, ille non eſt hæreticus, neque excommunicatus, ut etiam poſt Innocen. in cap. firmiter. de ſumma Trinitate, & fide catholica communiter receptum, nos in addit. capit. quando. de conſecr. diſtin. 1. nume. 72. & ſupra Prælud. 1. numero 15. & ſeqq. diximus, addendo, quòd non peccat mortaliter quidem regulariter. Ille autem dicitur pertinax, qui credit animo non diſcedendi a ſua perſuaſione, etiam monitus, contrarium ab eccleſia teneri. argumen. gloſſ. fin. Clemen. prima. §. porro. de ſumma Trinitate, & fide catho. Immo & qui credit aliquid quod ſcit eſſe contra fidem uel contra catholicæ Eccleſiæ definitionẽ: licet affirmet, ſe eſſe paratum ad corrigẽdum ſeipſum, uti poſt Caiet. 2. 2. q. 11. art. 4. diximus in repet. c. nouit. c. de iudic. no. 3. nu. 41. & in dicto prælud. 1. num. 15. repetimus. Porro uerum eſt, quòd quamuis Eccleſia iudicaret eſſe hæreticum illum, qui aliquid credit, quod manifeſte fidei catholicæ, & articulis eiuſdem eſt contrarium (eſto quod aſſereret ſe eſſe paratum ad correctionem ſuſcipiendam) coram Deo tamen, neque hæreticus, neque excommunicatus eſt, ſi uerè ignoranter id facit: & quidquid ſancta mater Eccleſia docet, & vere & implicite credit, iuxta tradita in prædicto Prælud. 1. dicto numero 1. & ſeqq.

Tertiò peccat mortaliter, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat, cap. dubius. de hæret. At uero ſubreptitia dubietas, & non deliberata, maxime illa, quæ renitente voluntate euenire ſolet, & contra voluntatem habentis illam perdurat, vel non eſt peccatum, aut ſolum veniale, Io. Andr. receptus in dicto capitulo dubius. & multo minus ſcrupuli, qui cõtra fidem exoriri ſolent, & contra voluntatem habiti moleſte perdurant, vt poſt Ioannem Maiorem in 3. lib. ſent. diſt. 25. quæſt. 4. nos in repet. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. diximus.

22 Quartò peccat mortaliter, qui deliberate credit, quemcunque infidelem, ſi bene moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſaluari, capitulo 1. §. fin. de ſumma Trinitate, & fide catho. & princ. & fin. Symboli Athanaſij.

Quintò peccat mortaliter, qui iam diſcretione pollens negligit ſcire explicite, & in particulari eſſe vnum Deum ſolum, qui mundum vniuerſum creauit, iuſtiſſime regit, ipſumque eſſe vnicum ſolum in eſſentia, & trinum in perſonis, ſcilicet Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum in quo ineffabile ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium continetur, iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 3. art. 8. communiter recepti. Nam licet ante aduentum Chriſti redemptoris noſtri ſatis eſſet credere vnum Deũ, qui remunerat bonos, & malos punit, iuxta Apoſt. Heb. 11. poſt ſancti tamen ſui Euangelij promulgationem, non ſatis eſt illud credere: quamuis in genere, vel implicite credat quidquid ſancta mater eccleſia tenet, & credit, ſecundum eundem & communem.

Sexto

Sextò peccat mortaliter, qui prædictam diſcretionem habens, negligit ſcire explicite, & in particulari ſecundam perſonam Trinit. ſcilicet filium Dei patris, qui eſt idem Deus, qui pater, propter noſtram ſalutem factum eſſe hominem, natum & mortuum, iuxta mentem eiuſdem, ibidem ar. 7. quidquid Roſella dicat, quem iuſte Sylueſt. confutat. Immo & qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli, ſaltem quos eccleſia ſolemnizat, vt prædictos, ſecundum eundem S. Thom. ibidem, & diximus, ſuper prælu. 4. nume. 25. Quocirca omnes parochos, patrinos, parentes, & confeſſarios, (præſertim plebeiorum) & etiam concionatores obſecramus, ut fidē iſtam articulorum explicatam, & in particulari, ceterorumque, qui in Symbolo Apoſtolorum, quo ſancta Romana Eccleſia vtitur, continentur, ſæpiſſime commendare & inculcare nō deſinant. Quoniam in vniuerſa Chriſtiana republica circa hæc tanta eſt ſocordia, ut multos paſſim inuenias nihil magis in particulari & explicite de hiſce rebus credere, quā ethnicum quendam philoſophum, ſola vnius veri Dei naturali cognitione prædicum, quamuis modo nō auderem cæterorum articulorum, quos non adeo ſolemnizat Eccleſia, ignorantiam, tamquam letalem & mortiferam condemnare, dummodo ſaltem implicite & in genere credatur, quidquid ſancta mater Eccleſia Romana credendum præcipit.

Septimò peccat, qui non ediſcit, & memoriæ mandat Symbolum Apoſtolicum, & Orationem dominicam, latina, vel alia lingua, quod ſaltem eſt veniale graue, per cap. vos. de conſecr. diſtin. 4. & diximus in repet. capit. quando de conſecr. diſtinct. 1. poſt Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 5. col. 2. ut etiam inferius in c. 13. num. 137. dicemus.

2 Octauò peccat, qui circa Trinitatis miſterium credit, Patrem Filio, aut Filium Spiritu ſancto antiquiorem, vel Patrem aut Spiritum ſanctum humanam, uel aliam corpoream formam habere, vt Filius in quantum eſt homo habet, uel diuinam generationem, aut proceſſionem Spiritus ſancti eſſe inſtar generationis humanæ, uel alterius corporeæ, vt diximus ſupra prælu. 3. nume. 19. & ſeqq. niſi ignorantia, aut rudis ſimplicitas ipſum excuſent, quæ quidem ipſum excuſare poſſunt, immo & quaſi ſemper excuſant ad hoc ut non ſit hæreticus, nec excommunicatus, licet non ſemper excuſant a peccato, vt ſupra prælud 1. nume. 17. poſt Inn. & alios ibi citatos, tradidimus. Et in dicto prælud. 3. nu. 18. explicauimus, generationem Filij in diuinis eſſe inſtar productionis notitiæ ab intellectu. emanationem autem Spiritus ſancti eſſe ſimilem proceſſioni amoris ab intellectu & uoluntate: nullo autem modo per modum corporeę generationis. id quod aliqui temere ac ſtulte comminiſcuntur, vt ibi admonuimus.

Nonò peccat mortaliter, qui contra ſacrum Concil. Trid. ſeſſ. 4. in decreto de editione, & vſu ſacrorum librorū aſſerit veterem, & vulgatam editionem ſacræ ſcripturæ non eſſe pro authentica habendam, vel qui eam contra vniuerſalis Eccleſiæ Dei declarationem, & contra concordē ſanctorum patrum ſenſum, interpretatur, quamuis eius interpretatio nunquam ſit edenda.

De præcepto de colendo, ſiue honorando Deum, quod eſt primum Decalogi.

SVMMARIVM.

22 y *Præceptum colendi Deum, ut differt a præcepto diligendi, & credendi.*

23 y *Superſtitio eſt maximum uitiorum moralium.*

24 y *Superſtitio quadruplex, et qualibet præter primam letalis.*

25 y *Dæmones biſariam inuocantur, expreſſe, & tacite.*

25 y *Inuocatio Dæmonum tacita fit quinque modis.*

22 y DE præcepto de colendo, ſiue honorando Deum, quod eſt primum Decalogi, dicimus primo, quod hoc præceptum tam differt a prædictis duobus præceptis de diligendo Deum & credendo in eum, quam differt uirtus religionis quæ

quæ eſt moralis, licet omnium ſuprema, ſecundum S. Thom. receptum, 2. 2. q. 81. art. 2. & 6. a virtutibus fidei & charitatis, quæ ſunt theologicæ, & longe omnibus moralibus maiores ſecundum eundem receptum 1. 2. q. 62.

Secundo dicimus, quòd nemini debet videri præceptum hoc non fuiſſe conuenienter datum, Exod. 20. eo quòd datum fuit negatiue; & non affirmatiue, ſicut præceptum quartum de honorando parentes. Tum quia id factum fuit ea ratione, quam alte declarat S. Thom. 2. 2. q. 122. ar. 2. Tum quia, dum ibi vetatur cultus falſorum deorum, præcipitur cultus veri Dei, argumento a contrario ſenſu, quod eſt fortiſſimum. leg. 1. ff. de offic. eius, cui mand. eſt iur. & cap. cum Apoſtolica de his, quæ ſiunt à prælat. ſine conſen. capituli; præterquam quod in ſecundo præcepto directe iubentur ſabbatha ſanctificari.

Tertio dicimus, quòd ſicut virtus latriæ, ſeu veræ religionis, ad quam pertinet hoc præceptum, eſt maxima inter omnes morales virtutes; vt probat S. Thom. 2. 2. quæſtio. 81. artic. 2. receptus, ita vitium ſuperſtitionis, & falſæ religionis, quod quidem hoc primo mandato prohibetur, ex genere ſuo eſt maximum omnium peccatorum, quæ actibus virtutum moralium opponuntur. Quod S. Thom. 2. 2. quæſtio. 92. artic. 1. adiunctis, quæ ait quæſtio. 94. artic. 3. ſenſit, & nititur ea ratione, quod contraria de contrarijs dicuntur, cap. ſciendum. 8. quæſt. 1. & l. ſi contra tabulas. ff. de vulga. & pupill. Vnde quemadmodum virtus religionis & latriæ inclinat & ordinat nos ad Deum ipſum debito modo colendum & honorandum, tanquam primum principium, ſupremumque gubernatorem noſtrum, qui nos creauit, & regit. 2. 2. quæſt. 81. art. 2. & 3. ſic etiam econtrario vitium hoc ſuperſtitionis & falſæ religionis inclinat ad reddendum Deo cultum perniciosè aut ſuperfluè, vel etiam ipſi creaturę tacite, vel expreſſe, 2. 2. quæſtio. 92. artic. 1. & 2.

23 Quarto dicimus, quod quattuor ſunt falſæ religionis, uel ſuperſtitionis ſpecies, ut ex beato Auguſtino, in lib. 2. de doctr. Chriſtiana, relato in capit. illud. 26. quæſt. 2. & ab utroque Tho. 2. 2. q. 92. artic. 2. colligitur. Prima eſt, qua perniciosus uel ſuperfluus cultus exhibetur Deo. Eſt autem perniciosus cultus, qui cœremonijs mendacibus, falſitatem aliquam præſeferentibus, redditur, quales ſunt Iudaicæ cœremoniæ, ſignificant enim Meſſiam eſſe venturum, ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 93. art. 1. Superfluus vero cultus eſt, qui illis cœremonijs exhibetur, quæ neque ad Dei gloriam, neque ad ſubijciendam carnem ſpiritui, & ſpiritum Deo ipſi quidquã conferunt, iuxta S. Thom. dicta q. 92. art. 2. & facit cap. quiſquis. 41. diſtin. qualis eſt cœremonia quædam orandi ante ſolis ortum, uel audiendum ſacrum a ſacerdote, qui vocetur Ioannes, uel dicendi bis halleluia, vel Pater noſter &c. quando ſemel tantum eſt dicendum. Secunda ſpecies eſt, qua cultus diuinus alicui creaturæ redditur, gratia ipſam honorandi, & hæc dicitur Idololatria. Tertia ſpecies eſt, qua cultus diuinus redditur creaturæ ad aſſequendam aliquam ſcientiam uel inſtructionem, & hæc dicitur Diuinatio. Quarta ſpecies eſt, qua idem cultus tribuitur creaturæ, ut ab ipſa opera noſtra dirigantur.

24 Quinto dicimus, omnes iſtas ſuperſtitiones ex genere ſuo eſſe letalia crimina valde grauia, excepta prima ſpecie, qua parte continet cultum ſuperfluum, ſed non contrarium diuinæ, aut humanæ legi, ſicut ieiunare in die dominica, uel dicere Pater noſter adeo priuate, & ſibi ſoli, ac ſi non eſſet pars & membrum eccleſiæ, ſecundum Caieta. 2. 2. q. 92. articul. 1. Quarta etiam ſpecies non eſt peccatum mortale, quando bona fide, vel præ ignorantia ea aliquis vtitur anteaquam veritatem edoceatur, vt ex mente ſancti Thomæ, vbi ſupra, & S. Anto. 2. parte, titu. 12. cap. 1. §. 12. & Caieta. 2. 2. quæſt. 95. art. 2. colligitur, ſecundum quos in iſtis duobus caſibus non eſt communiter amplius, quam veniale peccatum, vt inferius explicabimus.

25 Sextò dicimus, quòd duplex eſt modus inuocandi dæmonem. Vnus eſt expreſſus, alter vero tacitus. Expreſſus eſt, quo aperte vocatur, vel inuocatur dæmon, vel fit aliquid, quod creditur ope-

ra ipſius dæmonis fore perficiendum, ſecundum mentem Sanct. Thom. quam Caietan. 2. 2. quæſtio. 95. articulo tertio, expreſſit. Nam priore modo, verbo: poſteriore autem inuocatio dæmonis toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid per cauſas, quę nec uirtute ſua naturali, neque ex diuina, aut eccleſiaſtica diſpoſitione poſſunt illud efficere, vel quando huiuſmodi cauſæ tanquam neceſſariæ adiunguntur alijs, quæ poſſunt talem effectum producere, iuxta mentem Sanct. Thom. 2. 2. quæſtio. 96. articulo primo, & in multis artic. quęſtio. 95. eiuſdem 2. 2. cuius definitionis exempla poſſunt eſſe quidam rami ab iſta radice procedentes, quos poſuit Caiet. in ſumma verb. incantatio. Quorum primus eſt uti verbis ſacris hac cōditione ut ſint ſcripta in illa, vel illa materia, vel tali tempore, aut hora, & alijs huiuſmodi, quæ neque ad diuinum cultum, neque eius honorem, neque ad rectam rationem pertinent. Secundus eſt, adiungere cauſis naturalibus aliquos characteres uim ſignificandi habentes, qui quidem ad dæmones illos probe intelligentes referuntur, uel ſunt nomina ignota, quæ ipſo quod ſunt talia tacite ad eos referuntur. Tertius eſt, uti cauſis naturalibus ad effectum ſupernaturalem, veluti ad agnoſcendas hominum arcanas cogitationes, vel ad ſubito medendum. Quartus eſt, uti uerbis ſacris ad inanem effectum, ſicut ad mouendum anulum ſupra filum, uel ad uolueudum cribrum, quæ quidem non uerba ſacra, ſed ipſe diabolus monet, ut illis uerbis honorem ſibi faciat exhiberi. Quintus eſt, miſcere falſa, veluti dicendo Chriſtum habuiſſe febres. Qua quidem in re iure quis miretur illorum hominum imprudentiam, qui his & alijs ſimilibus ſuperſtitionibus credunt, quod Deus tam frequenter impartitus fuerit uetulis quibuſdam deliris, & hominibus ignorantibus, & (vt plurimum) corruptis moribus, vitaque reprehenſibili, ea, quæ non eſt elargitus Sanctis, quibus in gradu adeo alto profunda ſuæ diuinæ ſapientiæ arcana, uirtutemque ſuæ infinitæ potentiæ, qua tot miracula fecerunt, communicauit, quamuis malis interdum concędat, quod aliquot bonis non concedit, ut infra num. 36. tangitur.

Septimo dicimus, quòd Concil. Trid. ſeſſio. 25. in decreto de inuocatione Sanctorum declarat hæreticum eum, qui dixerit a nobis Sanctos inuocandos non eſſe, aut eorū preces nobis apud Deum nō prodeſſe, aut eorum reliquias & imagines non eſſe nobis uenerandas, ſimul declarando, quòd, vt ſanctiſſimum eſt, imagines honeſtas Sanctorum, maxime domini noſtri Ieſu Chriſti, & eius matris habere & colere, ſic peccatum eſt imagines ornare & habere, quæ ſua uenuſtate, nuditate, forma, aut habitu, ad libidinem & alia uitia alliciant. In quo multos (etiam religioſos) errare uideo, veſtientes dominam noſtram, & beatam Mariam Magdalenam & alias Sanctas ornamentis profanis, & vanis, quibus etiam honeſtæ fœminæ ſeſe veſtire uererentur. Item declarauit ubi ſupra, eſſe Idololatriam credere illis aliquam diuinitatem, aut uirtutem ineſſe, præterquam ad ea, quorum ſunt imagines, repræſentanda. Item declarauit ibidem, neminem debere in eccleſia collocare, nec domi habere imagines inſolitas, & inuſitatas ſine approbatione epiſcopi.

Contra præceptum maximum de colendo Deum, quod eſt Decalogi, vt peccatur.

SVMMARIVM.

26 *Præceptum de colendo Deum frangitur triginta octo modis præter participantes a num. 26. uſque in finem cap.*
26 *Excommunicatus, an ſit exterius faciens opus infidelitatis.*
27 *Diſputare de fide laico illicitum.*
28 *Ars Magica uetita.*
29 *Maleficium an maleficio tolli poſſit.*
30 *Sortes quæ prohibita, & quæ licita.*
31 *Incantatio prohibita, & fide indigna.*
31 *Philtra quæ illicita.*
32 *Adoratio imaginum quæ illicita.*
33 *Somnijs quibus non credendum.*
34 *Reliquiæ, nomina, & breuia ut geſtanda. & num. 35. & 36.*
37 *Augurijs non credendum.*

Dæmoni

38 *Dæmoni herbam et muſicam nihil reſiſtere.*
38 *Ars notoria illicita, et qua ſit illa.*
38 *Striges, et Sagas reprobatas.*
39 *Duella illicita, exceptis duobus, & qua prohibita per Conc: Trid.*
40 *Tentare Deum illicitum, etiam per martyrium. & 41.*
40 *Martyrium pati quando crimen mortale.*
40 *Dijs Deabusve gentilium, aut planetis aliquid diuinitatis tribuere, impium.*
40 *Magiſter Poetas gentiles prælegẽs ut peccat.*

CONtra hoc præceptum de colendo Deum peccat mortaliter, primo qui ſeipſum, uel alium circuncidit uel utitur aliqua cæremonia Iudaica, vel Mahometica, quæ aliquam falſitatem noſtrę ſanctæ Catholicæque fidei contrariam ſignificat, etiam ſi minime ueram eſſe credit, per ſupradicta, nu. 22. & ſeqq.

26 Secũdo peccat mortaliter, qui expreſſe dæmonẽ, Solem, Lunam, Idolum, vel creaturã aliquam, tamquam Deum adorat, etiam ſolo cultu exteriori, ſupra nu. 19. Vel habuit dæmonem, ſeu ſpiritum, quem uocant familiarem, ut ipſum admoneret, uel ei oſtenderet, renuuciaretve, quæ in locis remotis, aut ſecretis geruntur, ſicuti copioſe probauimus in cap. nouit. de iudic. not. 1. Circa quod nullatenus excuſamus Reges, qui non puniunt eos, qui huiuſmodi dæmonibus familiaribus utuntur, ſed potius expetunt ab eis certiores fieri, de his, quæ in hoſtiũ caſtris geruntur, aut quæ aduerſarij moliuntur.

27 Tertio peccat mortaliter, qui ex metu, vel aliam ob cauſam dicit ex animo aliquid contra fidem, vel conſenſit in aliquod opus infidelitatis, exterius, etiam ſi intra ſe, & in corde ſuo oppoſitum crederet, ſicut Marcellino Papæ legimus contigiſſe c. nunc autem. 21. diſ. qui non ſolum eſt excommunicatus in foro exteriori, ſed etiam in foro conſcientię, ſecundum Caie. 2. 2. q. 64. art. 1. Sed huius oppoſitam ſententiam olim pro reſponſo dedimus interroganti de certis caſib. qui cuidã religioſo Societatis Ieſu apud Sarracenos a genti occurrerunt, erga Chriſtianos quoſdam, qui timore perculſi, & propter alias cauſas, ſe eſſe Sarracenos finxerunt, & ſequuti ſumus eum, qui Repertorium Inquiſitorum compoſuit, in uerb. hæreticus, quod nunc quoque verius arbitramur, quam quod Cai. aſſeruit. ſic enim Syluest. verb. hæreſis. q. 9. & Io. Tabienſis. verb. hæreticus. num. 2. & verb. Apoſtaſia. nu. 3. viſum eſt. & profecto etiamſi hoc nullus aſſereret, nos eãdem ſententiam teneremus. quoniam huiuſmodi homo non eſt uere hæreticus, quamuis grauiſſime peccet, ſecundum Alex. Halenſem. 2. par. tit. 53. memb. 2. id quod ex hæretici, hæreſiſque definitione, quam in repet. cap. nouit. de iudic. notab. 3. nu. 41. adduximus, comprobatur. Et excommunicatio illa iuris, quæ continetur in bulla Cœnæ Domini, ſolum fertur contra hęreticos credentes, vel cõtra fautores, & receptatores hæreticorũ, quorum de numero non eſt cenſendus is, de quo modo loquimur, niſi quando aliquod opus exterius hæreticum commiſiſſet alicui hæreſi, vel hæretico auxilium præſtando, in quo caſu, excommunicatus remaneret, non quia hæreticus, ſed quia fautor hæreticorum eſt.

Quarto peccat mortaliter, qui aliquẽ habitum, uel ſignum Iudæi, vel Sarraceni defert in loco ubi in ueſte, uel quouis alio charactere unuſquiſq; ſuæ legis profeſſionem indicat. ita Angel. verb. infidelitas. §. 9. Syluester eod. uerb. & Caie. in ſumma verb. habitus omiſſio. Id enim facere perinde eſt, ac præ timore ſe Iudæũ eſſe, aut Sarracenum conſiteri. Non autem peccaret propter ſolam omiſſionem ſigni vel habitus Chriſtianiſmi: dummodo ſigna Iudæorum, aut Sarracenorum non acciperet. ſicut recte docuit idem Caiet. 2. 2. q. art. 2.

Quinto peccat mortaliter, qui diſputat de fide, cum ſit laicus, ſciens laicis eſſe prohibitum ſub excommunicationis pœna de illa diſputare, c. quicunque. de hæret. lib. 6. & l. penul. C. de ſumma Trini. & Caiet. in ſumma verb. diſputatio.

Sexto peccat mortaliter, qui aliquas reliquias falſas, tamquam ſi uere Sanctorum eſſent, adorandas proponit, vel votiuas imagines pro miraculis falſis obtulit imagini Crucifixi, vel beatiſſimæ Virginis, aut aliorum Sanctorum, ut alij ſimili exemplo prouocati aliquid templo offerant, uel alia ſimilia ad offerendum comparent, ut inde aliquid accedat lucri.

quo-

quoniam magna diuino cultui infertur irreuerentia, mendacia circa res ſacras perſuadendo, Caiet. ubi ſupra in verb. ſuperſtitionis, & quia eſt primæ ſpeciei ſuperſtitionis per dicta ſupra, nu.23.

28 Septimo peccat mortaliter, qui dæmonem expreſſe, corde, vel verbo inuocat, quo ſibi ſit auxilio, conſilio, uel fauori. Quia eſt tertia ſpecies ſuperſtitionis, de qua ſupra, dicto nu.23.

Octauo peccat mortaliter, qui dæmonem per modum obſecrationis adiurat, vt ab eo aliquid diſcat, vel ut auxilium ab eo accipiat, c. illud, 26.q.2.& ſupra eodem dicto nu.23. Quamquam licitum ſit dæmones adiurare per modum coactionis, obſtringendo eos eccleſiaſticis exorciſmis, vel quando ſine inuocatione ipſi adſunt, ut ſolent in arreptitijs adeſſe. Nā licet tunc eos interrogare, ſine prece tamen, & ſine aliquo ſocietatis pacto ad aliquorum utilitatem; ſecundum B. Ant.2. par.12.c.1.§.5. Quin etiam colloqui cū ipſis dæmonibus corpora hominum obſidentibus, ob curioſitatem uel uanitatem tantum, non eſt pluſquam veniale, quoniam nullo pacto illis uti licet, niſi tanquam inimicis, Caie. verb. interrogatio primi præcepti.

Nono peccat mortaliter, qui Necromantiam, vel aliquam aliam magicam artem, diſcit vel ea vtitur, vel deliberato animo eam vult ediſcere, vel ea vti. Quoniam iuxta Ricard. in 2.lib. ſen. diſt. 17. non eſt ſcientia, ſed potius ſuperſtitio.l. culpa.C.de maleſ.& mat. Quod ſi libros huiuſce facultatis habet, & nolit eos comburere, non eſt abſoluendus, ſecundum Angel.verb.curioſitas.§.Nam tertia ſpecies eſt ſuperſtitionis, de qua ſupra eod. numero 23.& 24.

Decimo peccat mortaliter, qui vult dæmonis opera, uel alijs illicitis modis theſaurum inueſtigare, arg.c.illud.29 q.2.uel ſi conſulit aut conſuli ſuadet maleficos, aut eos in domum ſuā accerſit cauſa percontandi aliquid, Leuit.20. *Anima, quæ declinauerit ad magos & ariolos &c.* & l.nemo.C.de maleſ.& mat. Vel ueneficia aliqua compoſuit, ut incātationibus, aut inuocationibus dæmonum tacitis vel expreſſis noceret alicui, Exod. 22. *Maleficos nō patieris uiuere.* l.multi.C.de mal.& ma.

29 Vndecimo peccat mortaliter, qui aliquod maleficium, aut incātationem alio maleficio, aut incantatione diſſoluit, aut precatur alium, ut diſſoluat, quamuis ille eſſet ad id agendum paratus, ſecūdum S. Tho. in 4.d.34.q.1.ar.3.& Io. Maiorē, ibidem, q. 2. communiter receptos. Id quod etiam Sylueſt. uerb. maleficium, q. 8.arg.l.nullus. & l. nemo. C.de maleſ. & mat.& c.non obſeruetis. 26.q.7. comprobat, quidquid dicat Ang. uerb. ſuperſtitio. §. 13. nunquam enim eſt licitum aliū ad peccandum inducere, quamuis ille ſit ad id paratus. Quia non licet conſentire peccanti, arg.c.1.ad Ro.& cap.notum. 3.q.1.quamuis liceat alieno peccato uti, dummodo res ipſa, quæ petitur, non ſit, peccatum.c.monet, 22.q.1. Quod latius tradidimus in Repet.c. inter uerba.11.q. 3. Atqui fas eſt maleficium licitis modis diſſoluere, puta exorciſmis approbatis, aqua benedicta, Sanctorum precibus, vera pœnitentia, deuota Euchariſtiæ perceptione, ſecundum omnium doctorum ſententiam, præcipue Io. Maioris, in 4. li. ſen. diſt.35.q.2. & etiam ſine ulla inuocatione ſoluendo uinculū capillorum: vel aliarū rerū, quib. incantatio continetur.

30 Duodecimo peccat mortaliter, qui interrogat, uel uult interrogare diuinos, ſiue diuinatores circa aliquod futurum, vel quidpiam aliud ſecretum, vel idipſum ſortibus, aleis, chartis, libris, cribro, aſtrolabio tentat aliquid cognoſcere. Deut. cap.17. *Non inueniatur in te qui Pythones, ac diuinos conſulat,* dicta leg. nemo.C.de malefic.& mat.

31 Decimotertio peccat mortaliter, qui adhibuit incantationes ad animalia ſeruanda, uel inuenienda, &c. utendo verbis ſacris, aut profanis, vel aliqua alia vana obſeruatione, S.Tho.2.2.q.97. art.4.ad 2.

Decimoquarto, qui credit effectum illum, qui ex operibus magorum diuinantium & incantatorū procedit, etiamſi ad ſanitatē perueniatur, uirtute uerborum, vel rerum, quas applicant, effici, cum huiuſmodi res iuxta naturam ſuam ad ſimilem effectum producendum tali uirtute careant, quoniam talem effectum dæmon efficit per alias cauſas naturales, quas ad id ob pactum expreſſe,

vel

vel tacitè cum incantatore conuentum. applicat, ſecundum S. Tho. q. 96. art. 2. & S. Ant. 2. par. tit. 12. cap. 1. & reliquos omnes in 2. lib. ſent. diſt. 7.

Decimoquinto, qui aliquem peregrinum, quem Hiſpani Gitanum, Itali uero Cingatum, & Galli Aegyptium vulgo uocant, de fortuna ſua percontatur, animo credendi, id quod ille reſponderit, quamuis ſi ex curioſitate, vel ridendi gratia id faceret, non eſſet letalis culpa, niſi perſona talis eſſet conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauiter offenderentur, tunc enim ratione ſcandali grauius peccatum eſſet. cap. 2. de nou. oper. nunciat.

32 Decimoſexto peccat mortaliter, qui alicui philtrum. ſiue poculum amatoriũ propinat, ut ab ipſo ametur, Angel. ver. interrogatio primi præcepti.

Decimoſeptimo, qui rebus ſacris & eccleſiaſticis aliquam incantationem, aut maleficium facit, aut fieri procurat, ueluti aqua baptiſmali, oleo ſancto, ara conſecrata, verbis conſecrationis, &c. vel aliquid horum ſecum ob malum finem geſtat. Anton. par. 2. tit. 12. c. 1. §. 12. Cui caſui in plurimis diœceſibus excommunicatio ſynodalis annexa eſſe ſolet.

Decimooctauo, qui ob ſanitatem alicui reſtituendam aliquid applicat, quod nulla uirtute pollebat ad ſanandum, ueluti cingulo metiri, vimen findere, aperire arborem, urinam ſupra certam herbam emittere, lienis morbos ſecare, niſi propter ignorantiam excuſetur.

Decimonono peccat mortaliter, qui Sanctorum imagines ſolum propter ipſammet adorat, ſine ulla in ipſos Sanctos tacita, vel expreſſa relatione, & ſine reſpectu, q. repræſentent ipſos Sanctos in cœlo degentes, aut ipſum Deum, de conſecr. diſt. 3. c. prælatum, & c. venerabilis.

Item qui fingit, parat, aut habet fictas aliquas imagines ſanctorum, vel alias ita nudas, laſciuas, & honeſtas, ut probabiliter credi poſſit, motum iri aliquos per eas ad concipiendum, & uolendum turpia, ut ſupra. nu. 23. diximus.

Item qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas probroſas Virgini matri, Sanctis, ſummo Pontifici, Cardinalibus, Epiſcopis, alijsve Prælatis eccleſiaſticis, aut iniurias orthodoxæ, catholicæque fidei.

33 Vigeſimo peccat mortaliter, qui aliquid futurum vel arcanum credit ob id maxime, quia aliquid ſomniauit propter expreſſam, aut tacitam dæmonis inuocationem, uidelicet, quia propter inſomnium credidit illud, ad quod uis ſomnij extendi non poteſt, veluti ſe nunquam fore interficiendum, vel quòd theſaurum inueniet, vel ſcire quam ſit uxorem ducturus, ſecundum S. Tho. 2. 2. q. 92. art. 6. Deuter. 18. c. ſciendum. 26. q. 4. Quamuis credere aliquid, quod in ſomnijs accepit, dum exiſtimat eſſe reuelationem diuinam, vel cauſam, aut ſignum naturale ſufficiens ad ſignificandum, quod portendit, non eſt peccatum, iuxta eundem S. Tho. in d. art. 6. & Caiet. in ſumma uerb. ſomniorum obſeruatio.

Vigeſimoprimo peccat mortaliter, qui propter ea, quæ ſomniauit, omittit facere aliquid ad ſalutem animæ neceſſarium, uel operatur aliquid eiuſdem ſaluti contrarium, licet, ſi non eſt tale, ſolum venialiter peccet, vt Caiet. ibidem tradit.

34 Vigeſimoſecundo peccat mortaliter, qui certam ſpem conſtituit in deferendis aliquot nominibus ſcriptis, firmiter credens propterea fore, ut nunquam in bello vulneraretur, feriretur, vel repentina morte raperetur, aut quod neque aqua, neq; igne periret, vel quod erga principes omnia ſint illi proſpere ceſſura. Quoniam huiuſmodi nomina neque uirtute naturali, neq; ordinatione diuina, vel eccleſiaſtica ullam uim habent ad tales effectus producẽdos, & conſequẽter uana eſt eorum obſeruatio, per dicta ſupra, num. 22. Quo circa talia breuia, vel nomina ſunt reprobata, & peccãt mortaliter, qui ea confingunt, vel qui illis utuntur, vel qui conſulunt, ut alij eiſdem utantur, iuxta beatum Anton. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 13. niſi adeo ignorantes & rudes fuerint, ut eos ignorantia excuſet.

35 Vigeſimotertio peccat, qui breuia aliqua (vt vulgo uocant,) vel coniurationes, vel nomina, collo appenſa geſtant, niſi hæ quattuor conditiones concurrant. Prima eſt, quod ſint nomina cognita, & intellecta, & ſancta, veluti ex euangelio, & ſcriptura ſacra, aut aliquo uiro ſancto deſumpta. Secunda, quod in eis

nullus alius character, aut ſignum præter Chriſti crucem, aut aliud ſacrum continea tur. Tertia, q in eis nihil ſit falſi, aut uani, aut ad inuocationẽ dæmonũ partinens. Quarta, quod nullam conſtituat ſpem in modo ſcribendi, vel ligandi, neq; in eo quòd in membrana, vt vocant virgine, aut cum ſol oritur, uel quando legitur euangelium, conſcribatur, vel quòd debeant tot ſigillis ligari, & a puella virgine, aut quòd a nemine uideatur, & alia ſimilia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, uel inſtitutum deſeruiunt, ſecundum Ant. 2. par. ti. 12. c. 1. §. 13. arg. c. non licet. 26. q. 6. & Martinum ab Arles, conterraneum noſtrum, de ſuperſtitionibus. nume. 4. uol. decem Tractatuum, & ſatis colligitur ex Tho. 2. 2. quæſt. 96. artic. 4.

35 Vigeſimoquarto, qui facit, aut deſert aliquos verſus ſcriptos in die Aſcenſionis, credens minorem virtutẽ habituros, ſi ante Euangelium decantatum, vel poſt ſacra peracta, uel in alio die, in quo talia verba Euãgelij in eiuſmodi ſchedulis contenta decantari non ſolent, fuiſſent deſcripti. Roſell. verb. ſortilegium. §. 2.

Vigeſimoquinto, qui deſert aliquas reliquias ſuperſtitioſa quadam & uana obſeruatione ductus, ueluti, ſi uas ubi ſunt geſtandæ, ſit trigonum, vel rotũdum, &c. quæ nimirum & alia huiuſmodi ad diuinum cultum nihil attinẽt. Tho. 2. 2. q. 96. art. 4. neq; ad alium effectum naturalem, vel aliũ inſtitutum deſeruiunt. Verumtamen religioſum eſt cum decenti ueneratione reliquias portare, abſque aliarum uanitatum interpoſitione, iuxta eundem ſanctum Thomam, vbi ſupra.

36 Vigeſimoſexto, qui in die beati Io. Baptiſtæ herbas colligit, credens in tali die collectas maiori uirtute pollere, quam ſi in alio die, vel poſt ortum ſolis colligerentur, vel in die S. Petri, uel alterius Sancti, iumentis uenam pertundit, id utilius fore credens, nam id illicitum eſt, iuxta Martinum de Arles in d. tract. de ſuperſtitionibus, nu. 8. Quoniam quamuis peccatum non ſit herbam medicinalem colligere ſimul cum oratione dominica, vel ſymbolo, ſi ex deuotione fiat, & abſque ſuperſtitione; vel etiam eadem herba uti, arg. c. non licet. 26. q. 5. attamen ſi aliqua vanitatis ſpecies inſeritur, peccati rationem habet; licet aliquando propter ignorantiam aut ſimplicitatem, letale non ſit, per dicta ſupra, nu. 22. & ſeqq.

Quibus addo, quòd mulieres vtentes quibuſdam ſignis & benedictionibus ſine ſuperſtitione, & uanitate licitis orationibus, & exorciſmis, obteſtantes per paſſionem Chriſti, & alia huiuſmodi, non peccant mortaliter. Verumtamen, horum vſus habet illis merito interdici, quoniã ſæpiſſime multa uana, & ſuperſtitioſa intermiſcent, niſi alias ſint perſonæ honeſtæ, & prudentes, de quarum uita bona habeatur in populo exiſtimatio, niſi ex hoc alię ſimplices perſonæ anſam arriperent ad quidpiã ſimile faciendum. ſi enim ea illis præberetur occaſio, deberent huiuſmodi perſonæ honeſtæ ab his protinus abſtinere, iuxta verbum Apoſto. ad Theſſ. 5. *Ab omni ſpecie mali* (alias mala) *abſtinete uos*. c. cum ab omni. de vi. & honeſt. cleric. ut ſenſit beatus Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 11. Porro, illi, qui vulgo ſalutatores vocantur (quantumcunque alias ſint perditiſſimi homines) licite poſſunt ſuo munere perfungi, quoniam gratia illa gratis data, huiuſmodi hominibus a Deo ſolo conceditur in utilitatem aliorum. Margarita conſeſſ.

37 Vigeſimoſeptimo peccat mortaliter, qui eo qđ audit aues garrire, vlulare lupos, mugire boues, & rugire leones, & alia animalia &c. vel quia obuiauit lepori, aut mulieri grauidæ, certò credit ſibi mali quidquã imminere, c. illos. 26. q. 3. & ſeqq.

Vigeſimooctauo, qui certo credit aliquem, quia ſub tali ſidere vel conſtellatione natus fuerit, vel propter complexionem, aut phiſiognomiam, cogi ad bene vel male operandum, cap. illud. 26. quæſt. 2.

38 Vigeſimonono, qui obſeruat illũ diem potius quam illum ad exeundum domo, vel ad iter agendum, vel quo pede ſtatim a ſomno terram contingat, vel quem pedem primum calcet, uel quod domo egrediens in limine impingat, & ob id retrocedit, vel quià ſimulatque excitatur a ſomno, ſtatim ſternutauit, & ob id in lectum reuertitur, qui has & ſimiles uanitates obſeruant, ut plurimum uenialiter peccant, antequam a ſuis curatis, vel concionatoribus, vel cõfeſſarijs admoneãtur.

Poſt

Poſt admonitionem autem, ſecundum B. Ant.2.par.tit.12.& citata ſup.eo.c. num. 24. iam mortalia crimina iudicantur.

Trigeſimo, qui diſcit vel vult diſcere artem, quam notoriam uocant, quæ certis ieiunijs, & uarijs quibuſdam obſeruationibus, ſapientiam infuſam pollicetur. S. Tho.2.2. quæſt.96. art.1.

Trigeſimoprimo, qui credit herbas, vel muſicam contra dæmones quid poſſe, quamuis uerum ſit contra paſſiones & humores corporeos uim habere, quæ ſi ad quandam temperiem reducantur, non adeo poteſt vexare dæmon, Ang. verb.ſuperſtitio. §.6.

Trigeſimoſecundo, peccat mortaliter qui credit ueneficos, aut ueneficas, vel ſtriges corporaliter per aera uehi ad diuerſa loca (vt illi exiſtimant) c. epiſcopi. 26.q.5. Quamuis credere quòd aliquando, licet raro, dæmon aliquos de loco in locum Deo permittente transportet, nõ eſt peccatum, Caiet.2. 2.q.95. art.3. & experientia iudicum cõpertum eſt in Germania, uti traditur in Malleo maleficarum, 2.par.c.3.& probatur rationibus late deductis in 1. par. q.1. eiuſdem libri.

Trigeſimotertio, qui vult ſortes experiri, aut expertus eſt, ut per eas dæmon, vel cœli conſtellatio ipſum admoneret, quid facto opus eſſet, vel aliquid arcani, aut futuri reuelaret, vel ſortes iacit ad electionẽ eccleſiaſtici beneficij, nullo prius facto bonorum & idoneorum delectu. Tho.2.2.q.95.ar.8.c.1.2. & 3. de ſortileg. quãuis ſortes mittere ad rei alicuius partitionem, vel ad capiendum conſilium, ingruente neceſſitate, ſubmittendo ſe fortunæ, quatenus diuina prouidentia eſt, non eſt illicitum. Verbi gratia tempore peſtis, aut belli quinam clerici, aut monachi etiam cum periculo uitæ remanſuri ſint ad miniſterium eccleſiæ, & quinam diſceſſuri, ne omnes periclitentur, neque eccleſia deſerta relinquatur, ſecundum eundem auctorem.

39 Trigeſimoquarto, peccat mortaliter, qui alium prouocat ad duellum, vel prouocatus acceptat, quod inter ſortium ſpecies poteſt numerari, ſecundum utrumque Tho.2.2.q.95.ar.fi.c.2.de purg.vulg. c. Monomachiam. 2. q.5. duobus duntaxat caſibus exceptis. Primus eſt, quando Rex quiſpiam iniuſte impugnatus uidet ſe uiribus inferiorem alio ad deſcendendum in prælium. Secundus eſt, quando aliquis falſo accuſatus, ſe interimendum præuidet, vel iniuſte ſibi membrum aliquod amputandum, niſi duellum acceptauerit, ſecundum Caiet. ibidem, quam uis Lyranus 1. Reg.17. laxius de hoc loquatur quod idem eſt dicendum de eo, qui vult, conſulit, delectatur, copiamve ad id peragendum alijs concedit, vt in addit.c.quando.de conſecr.diſt.1. diximus. Et quamuis ex urgente aliqua cauſa rex ipſe tolerare poſſit, nullatenus tamen id concedere valet. ſecundum eundem Caietan. vbi ſupra. Nunc autem ſacroſanctum Concil.Triden.ſeſſ.25.c.19. excommunicat eos, qui in terris ſuis permittunt duellum, ſiue ſingulare certamen aliquod quamuis ſit Imperator, & priuat iuriſdictione territorij, in quo id permittit ſi illud obtinet ab eccleſia, & etiam dominio directo, ſi eſt feudum, & facientes, & eos quos uocãt patrinos, excommunicat, notat infamia, bonis priuat, & reputat homicidas morientem in eo priuat ſacra ſepultura, & eum, qui conſuluerit, aut ſpectauerit illud, excommunicat.

Trigeſimoquinto, peccat mortaliter, qui ſumit, vel cogit, aut uult ſumere, vel cogere ad ſumendum feruentem aquam, ferrum candens, vel prunas ignitas, vel in fornacem ardẽtem ingredi, vel quid aliud ſimile tentat, ut a ſuſpicione criminis, quod ſibi imponitur, ſeipſum expurget, c. fi.de purg.vulg.& c.conſuluiſti.2. q.5.Th. 2.2. q.95. art.8. ad 3.

40 Trigeſimoſexto peccat mortaliter, qui Deum tẽtat, ſe martyrio temere offerẽs, ipſoſque infideles irritans, & occaſionem illis ſuggerens ad eum occidendum ſine aliqua cauſa, quæ vi præcepti, aut conſilij ad id ipſum obliget, & dirigat, arg.c. fi.de iniur.Th.2.2.q.124. art.1. ad 3. Eſt autem martyrium in præcepto primo quantum ad animi præparationem, tenemur enim potius uelle mori, quam fidem deſerere, aut peccare mortaliter, ſecundum S. Th. communiter receptum in Quolib. 4. art. 20. Deinde quantum ad effectum, ideſt, ad ipſum actualiter perferendum, quãdo ſubire ipſum eſt neceſſarium ad fidẽ, aut bonitatẽ multorum conſeruandã, vel ad

H 2 uitan-

ultandas blaſphemias. Eſt autem ſolum in conſilio, quando ex eo nihil amplius, quam Dei gloria, vel fidei exaltatio conſequitur, ſecundum mentem eiuſdem doctoris. 2.2. q.126. artic.3. ad 1. Neque ad perferendum martyrium eſt neceſſaria perfecta charitas, quamuis huiuſmodi charitas exigatur, quo cum voluptate, & gaudio toleretur, ſecundum eundem S. Tho. in d. Quodlib.4. art.19. Quoniam etiã in ſtatu peccati mortalis poteſt ſubiri: iuxta Apoſt.1. Corint.13. & San.Tho. ſententiam in dicto Quolib.

41. Trigeſimoſeptimo peccat mortaliter, qui Deum tentat, dicendo aliquid, aut faciendo intentione expreſſa experiendi diuinam potentiam, ſapientiam, vel pietatem, tacite faciendo aliquid, quod tantum ad hanc experientiam faciendam conducit. Verbi gratia, concionatu nulla præuia meditatione (cum eam poſſet adhibere) ſecum reputãs per interiorem inſpirationem a Deo ſibi neceſſaria ſubſidia præſtitum iri ſecundum Landolphum. 4. par. vitæ Chriſti, cap.32.

Trigeſimooctauo peccat mortaliter, qui ſe probabili periculo mortis, aut mutilationis obiecit ſine neceſſitate, aut vtilitate, veluti ægrotus qui reſpuens humanum remedium, quod facile haberi poteſt, ſoli ſe diuinæ prouidentiæ committit. S. Thom.2.2. q.97. art.1. Quamuis nolle uti medicina tẽpore martyrij, vel alio propter commodum ſpirituale, puta propter carnem domandam, paſſioneſque efferueſcentes comprimendas, vel ut melius Chriſti paſſionem ſentiret perferendo vulnera, vel cauteria, morbũ ilyacum, aliaſque huiuſmodi corporum ægritudines, quæ mortis periculum ſecum non adferunt, nullum eſſet peccatum, ſed potius meritum, vt recte docuit Caiet. in d. art.1.

42. Trigeſimonono peccat mortaliter, qui credit habere aliquid diuinitatis cœli planetas, Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam. Qui item credit, cælicolas homines illos idololatras, & facinoroſos Herculẽ, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel fœminas inhoneſtas, vt Venerem, Iunonem, & id genus alias, quos, & quas Gentiles ſuis in lib. celebrant, & ſtolidiſſime extollunt.

Quadrageſimo peccant magiſtri, qui prælegentes libros & fabulas gentilium poetarum; & aduertentes, vel aduertere debentes, quod diſcipuli incipiunt credere, illos, vel illas habuiſſe, habereve aliquam diuinitatem, non monentes eos veritatem catholicam, vt ſcilicet firmiter ſibi perſuadeant, illos fuiſſe homines puros, & uitijs magis, quam uirtutibus deditos, cruciarique in inferno, cruciatumque iri æternum. Quia niſi hoc fecerint, videntur eorum errori cõſentire, & quos poſſunt ab eo non reuocare, contra c.1. Pauli ad Rom. & c.1. de off. deleg. & capit. notum.2. queſt.1. & c. qui poteſt, & multa alia, 23. quæſt.3. In quo, ut ſcio, magiſtros meos olim peccaſſe, ita credo, plurimos nunc quoque peccare, quos a concionatoribus frequenter moneri e re Chriſtiana arbitror.

Quadrageſimoprimo peccat mortaliter, qui conſentit ſupradictis aliquo ex illis nouem modis, eo. cap. nu.16. relatis.

De ſecundo præcepto Decalogi, de non aſſumendo nomen Dei in vanum. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum ſecundum Decalogi quid per nomen Dei comprehendat.*
1 *Iurare quid ſit nu.1. Et eſt actus latriæ, & religionis nu.2.*
3 *Iuramentum ſine tribus comitibus peccatum, & eſt duplex.*
4 *Iurans falſa vt peccat, & 4. nu. ſeqq.*
4 *Iurare numquam licere dicere eſt hæreticus.*
4 *Iurare per creaturas quando blaſphemia.*
8 *Iurare ſecundum ſuam intentionem, & non illius cui iuratur ut peccatum, num.9. & ſeqq.*
10 *Iuramentũ rei paruæ an obliget ad mortale.*
Iuramentum conditionale, quod ligat, nume. 11. & 13. & quod factum ſine animo adimplendi, num.12. & quod factum contra conſilia, num.15. & 16. & quod doloſum, nume. 13. 14. & quod factum de re uana, nu.17.
18 *Iuramentum de redeundo in carcerem quod ligat. & quando factum ſecundum intentionem remotam eius, cui iuratur, nu.19.*

Iura-

12 *Iuramentum de ſecreto ſeruando quando ligat. & nu. 23.*

1 PRo fundamento dicendorum, præſupponimus primo, non ſolum illum aſſumere nomen Dei in uanum, qui per eum male iurat, vel bene iuratum male adimplet, iuxta gloſſas, & opinionem communem, Exo. 20. ſed etiam eum, qui male uouet, vel male adimplet, quod bene nouit, uel qui effutit blaſphemias, aut iniurioſa verba contra Deum & Sanctos. quod recte ſenſit Conc. Colonien. in explicatione ſecundi præcepti, & alij, in quibus eſt Angelus, in verb. interrogatio ſecundi præcepti. Dicemus autem primo de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento, & mox de eodem, quatenus comprehẽdit votum. Demum de eodem, quatenus uetat blaſphemiam.

Secundo præſupponimus, quod iurare eſt affirmare, vel negare aliquid adducendo expreſſe vel tacite Deum in teſtẽ tanquam infallibilem ueritatem, iuxta ea, quæ in rubr. de iureiur. diximus, ſequentes ſenſum glo. in ſumma 22. q. 1. & mentem S. Tho. 2. 2. q. 79. art. 2. & in 3. d. 39. q. 1. & aliorum ibi. & Goff. & aliorum in rub. de iureiur. & S. Antoninum ſecunda par. tit. 30. cap. 3.

Dixi: Expreſſe. ad includendum iuramenta, quæ fiunt huiuſmodi verbis: Allegó, vel facio Deum teſtem huiuſce rei, tacite autem cum dicimus. Viuit Deus, per Deum, &c. Vel nominando aliquam creaturam, in quantũ in ea reſplendet diuina ueritas, vt qñ quis iurat per euangelia, per Sanctos, per cœlum, vel per ſalutem domini ſui, quod perinde eſt, ac ſi iuraret per Deũ, cui veritas eſt in Euangelio, vel per ueritatem, quam Sancti crediderunt, vel per Deum, a quo pendet ſalus Dñi ſui, ar. Iacob. c. 5. & c. & ſi Chriſtus. de iureiu. & gl. ſing. c. quoties. q. 7. & c. Idem facit, qui nominat creaturam aliquam a ſe dilectam, ut in ea diuina exerceatur iuſtitia, ſi uerum non ſit, quod iurat. Et qui iurat per uitam ſuam, aut patris, aut filiorum, vel iurat adiuncta execratione, niſi quod iurauerit uerum fuerit, quod appellatur iuramentum per execrationem ut ſentit S. Th. in d. q. 89. ar. 1. & Caiet. declarauit, ſingulariter interim adnotans, non committere duplex peccatum, nempe execrationis & periurij, qui aſſerẽs aliquid falſi, inſuper adiũgit: Hęc mihi faciat Deus, & hæc addat niſi uerum ſit, quod affirmo. Cum ea execratio prolata ſit ſola cauſa aduocandi Deum in teſtem, non erit amplius quam periurium. nam actus agentium non extenduntur ultra intentionem eorum, l. non omnis. ff. de reb. cred. & c. ad audientiam. de deci.

2 Ex quibus infertur primo, iurare eſſe actum ſuapte natura bonum, quia eſt actus latriæ, ſiue religionis, quo diuinum honorem illi, per quem iuratur, exhibemus, allegatur enim tanquam infallibilis teſtis, & prima ueritas, quæ Deus eſt c. a nobis. 2. de ſen. exc. ſm S. Th. 2. 2. q. 89. art. 4. & probat dictum c. & ſi Chriſtus.

Infertur ſecundo, eum, qui aliquid affirmat, vel negat, dicendo: Per fidẽ meam, vel: In fide mea, vel in veritate, nihil iurare, ſi nomine fidei, aut ueritatis nihil amplius, quam fidem, & humanam veritatem intelligat, iuxta illã loquendi normam, qua principes & nobiles communiter uti ſolent, dicentes: Per fidem meam regalem. vel. Per fidem gentilis, ſiue nobilis hominis. Neque etiam iurat, qui dicit: Deus ſcit, an ego uerum dicam. Neq; qui dicit: Hoc dixerim coram Domino ſi careat intentione iurandi. non. n. inuocat Deũ, tanquã teſtẽ eorũ quæ dicit, ſed tanquam ſpectatorem, ſecundum Caieta. 2. 2. q. 89. ar. 2, quem tamen non ſequimur in eo ꝙ aſſerit, non iurare illum, qui dixerit. Deus ſcit, me verum dicere. qui enim hm̃oi uerbis utitur, Deum vt teſtem adducit ſm ſanum & communem intellectũ.

3 Infertur tertio, ꝙ omne iuramentum ad hoc vt licitũ ſit requirit tres comites, nempe veritatem, iudicium, & iuſtitiam: hoc eſt, quod uerum ſit quod iuratur, & quod ſit iuſtum, & ꝙ cum reuerentia debita Deo fiat. Et ſi aliquod ex his tribus ei deſit, peccatum eſt, per illud Ier. 4. *Et iurabunt in ueritate, & iudicio, & iuſtitia.* relatum in c. & iurabunt, 22. q. 1. & dicto c. & ſi Chriſtus. & S. Tho. 2. 2. q. 79. art. 2. & 3. Peccatum, inquam, mortale regulariter, cum ei veritas deeſt, vel tanta iuſtitia vt ſit mortale, id quod iuramẽto cõfirmatur. Veniale uero, cũ non deeſt iudiciũ, ſiue reuerentia, vel iuſtitia leuis, vt cũ iurat quis;

quis,ſe facturum aliquid; quod ſolum eſt illicitum uenialiter, non enim erit tunc amplius, quam veniale, ſecundum communem ſententiam, a Caietano ibidem optime,& a nobis in dicto cap.& ſi Chriſtus,explicitam.

Infertur quarto, quòd duo ſunt genera iuramenti. Alterum aſſertorium,quo vel præterita vel præſentia aſſeruntur. Alterum uero promiſſorium quo futura promittuntur,ſecundum Goff.in ſumma de iureiur.ab omnibus receptum,& ideo duobus etiam modis peccari poteſt ratione iuramenti, ſcilicet, aut perperam iurando, vel male adimplendo, quod recte iuratum eſt.

4 Infertur quinto, quòd peccat mortaliter cõtra hoc præceptum, quatenus agit de iuramento. Primo, qui credit iurare ſuapte natura eſſe malum, & nunquam licitum, & non ſolum mortaliter peccat, ſed etiam eſt hæreticus, ſi pertinaciter id facit, quia ideſt contrarium contextui cap.6.Deut.& c.& ſi Chriſtus,de iureiur. S.Tho.2.2.q.89.art.2.& in 3.lib.ſentent. diſtin.39.art.2.Caſtren.lib.2.contra omnes hæreſes. verb. iuramentum.Eſt enim ex ſe,ut ſupra dictum eſt,num.2.actus latriæ,& religionis,quæ inter uirtutes morales,ſupremum obtinet principatum,ſecundum eundem S.Tho.2.2. q.89. art.4. adiunctis quæ ait,quæſt.71. art.2.

Secundo, qui iurat per dæmonem, vel Mahometum, uel per Idolum aliquod, aut Deũ falſum,c.mouet.2. 2. q.1. ſimul que blaſphemat. Quoniam id,quod Dei proprium eſt, ſcilicet, eſſe infallibilem veritatem,tribuit creaturæ,quod eſt blaſphemia,iuxta notata a S.Tho.2.2. q.13. art.1.& in 4.lib.ſen.d.14.in expoſ.litteræ.

Tertio qui iurat per aliquam creaturam,nulla habita Dei ratione, aut reſpectu tacito vel expreſſo,eam adducens tanquam teſtem infallibilem ſuæ ſententiæ, ſubindeque diuinum honorem, & reuerentiam ei tribuens, ſecundum omnium mentem, & ea quæ diximus ſupra eo. nu. 2.& per cap.clericum 22.q.1. & S.Thom. 2.2.q.89.art.6.& dicto 3.lib.ſent. diſt.36. in expoſ. litteræ.

5 Diximus: Eam adducens veluti teſtem,&c.Qm̃ iurare per creaturã abſque reſpectu tacito vel expreſſo bonitatis diuinæ in ea reſplendẽtis, & ſine tacita vel expreſſa intentione adducendi eam in teſtem infallibilem,ſed in talem,qualis ipſa eſt in ſe, & non deſignando ipſam tam quam obiectum, in quo diuina iuſtitia exerceatur, non eſſet, meo quidem iudicio, iuramentum: non enim tunc adducitur Deus tanquam teſtis. neque etiam eſſe peccatum exiſtimarem, quoniam nõ exhibetur diuinus honor creaturæ corã Deo,vt patet ex ſupradictis,numero 1.& 2. & ex mente S.Thom. d.diſtin.39. q.1. articu.1.ad 4. & ad ultim. communiter receptum.Verum eſt tamen,quod Chriſtiani, quando iurant per creaturam aliquam ſacram, uel in qua ualde notabiliter relucet bonitas diuina, qualia ſunt, Cœlum, Sol, Luna, Stellæ, Lumen, & alia id genus, per Deum ipſum, qui eorũ eſt Dominus communiter iurare uidentur,& ſaltem in foro exteriori excuſabuntur a peccato grauiſſimo deferendi honorem diuinum creaturæ, ſed iudicabuntur obſtricti uinculo iuramenti, in foro autem interiori & coram Deo peccatum grauiſſimæ ſuperſtitionis admittunt, ſi prædictas creaturas tanquam teſtes infallibiles infallibilis ueritatis alligarent, et ſi per Deiparam Virginem iurarent,attamen nullo iuramenti uinculo obligarentur, ſi neque actu, ſiue actualiter, neque uirtute, ſeu uirtualiter Deum in teſtem, ſed potius ipſam creaturam, ut talis eſt, aduocare uellent,arg. c. & ſi Chriſtus. in principio.de iureiu.c.conſideret.c. clericum.c.ſi quis per caput.22.q.1.& S. Tho. ubi ſup. Quod quidem facere uidentur, qui iurant per ſuam ueritatem, aut fidẽ, uel per fidẽ,quam ſuo generi, vel dignitati debent. Per has barbas,per has ueſtes, per hos capillos, per has paleas, & per alia uilia, in quibus nihil diuinæ bonitatis ſpeciatim relucet quos arbitror non iurare bene, neque male, neq; intentionem id faciendi habere,per ſupradicta.

6 Quarto peccat mortaliter, qui iurat falſum ſciens aut exiſtimans eſſe falſum, & aduertens ſe iurare, quod quidam docti appellare ſolent, aduertere de dicto, & iuramento,cap.animaduertendum.22. q.2.ſiue fuerit maior natu,ſiue puer, dum modo annos diſcretionis attigerit,c.1.de del.pueror.ſiue ob utilitatẽ ſuã,ſiue alienam,

nam,ſiue ex leuitate,ſiue iocandi, uel excuſandi, & ſe purgandi gratia, ſiue ob timorem mortis,ſiue ob alias quaſcunque cauſas iurauerit,quamuis id iræ furore percitus faceret, iurando non ſolum per ſacroſancta euangelia,per beatam Virginem, per Sanctos, ſed etiam per uitam propriam,& per conſcientiam, vel dicendo:Ita Deus me adiuuet.S. Bonauent. in 3.tit.ſent.diſt.39.q.3.& Gabr.ead. diſtin. Neque obſtat ſolemnis glo.c. veniens,de iureiur.quę dixit,non eſſe amplius quam veniale iurare falſum iocandi gratia, nã communiter & merito reprobatur, ut & nos eam prælegentes reprobauimus.

Quintò peccat mortaliter, qui iurat falſum, non aduertens eſſe tale, uerumtamen ita diſpoſitus iurat,ut, etiam ſi aduerteret eſſe falſum, nihilominus iuraret pp peruerſam conſuetudinem,qua tertio quoque verbo tam falſa, quam uera iuramento confirmat, quod etiam tenuit Caiet.2. 2. q.89. art.3. quoniam inconſideratio illa non fuit cauſa,ſed potius comes iuramenti. Quanquam communiter iurare falſum, conſiderando, an illud ſit falſum, vel an iuret, non eſt amplius quã veniale ſecundum S.Tho.d.art.2.& cõem opinionem. *Vide additionẽ infra poſt. c.27.*

7 Sexto,qui per ignorãtiam, quam craſſam,vel ſupinam vocant,iurat falſum,credens ſe iurare uerum,Io. Andr,in c. tua, de iureiur. Angel.& Silueſt. verb. periurium.quamuis,ſi debitam adhibet diligentiam,nihil peccat.c.homines.22.q.1. ſi tamen aliquam adhibet, ſed non quantam debet,non amplius,quam uenialiter delinquit,ſecundum eoſdem.

Septimo peccat, qui iurat ueritatem, credens eſſe falſum quod iurat, & conſiderans id quod iuramento firmat, & aduertens ſe iurare, quamuis iocandi gratia id faciat, dicto c. homines. ſecundum oẽs. Cęterum ſi,quod iurat,aduertit,non aduertendo ſe iurare illud, uel contra aduertit, ſe iurare non aduertendo quid iurat,non peccat mortaliter, licet graue ueniale peccet. Si autem neque hoc,neque illud aduertit, immo utrumque ſine deliberatione & cõſideratione facit, peccat quidem, ſed tantum ueniale leue S. Bonauent.in 3.diſt.39.q.3. art.1.niſi forſan ipſa inconſideratio ex uolũtate deliberata, & ex contempta oriretur, tunc eſſet mortale ratione contemptus. Ang. periurium,ante §.1.

Octauò peccat,qui iurat aliquid,affirmans illud eſſe uerum, neſcies an ita ſit, Aureol. in 3. d.39. Ang.verb.periurium. §.4. niſi affirmet eo ſolum modo,quo illud nouit, ad normam uidelicet illã, qua Archidiaconus reſpondet Epõ ſuper eo, qui ſacros ordines ſuſcipit, reſpondet .n. eum eſſe bonum & dignum, cum tamen id non recte percalleat, q̃m id non ſimpliciter aſſeuerat, ſed hoc interim adijciens. Quantum humana fragilitas noſſe permittit.1.de ſcrut.in ord.faci.& omnes ibi,& Ang. uerb. periurium. §.3.

8 Nonò, qui iurat id, quod eſt verum, ſecundum mentem ſuam, non autem ſecundum intentionem illius, cui iurat, cũ eſſet iuſſus iurare a iudice cõpetente ſeruato ordine juris,vel ſe offerendo ſponte ad iurandum, c.quacumq; arte.22.q.5.S. Tho.2.2.q.89.ar.7.ad 4.Dixi,iudice competente,&c.Quoniam ſi iudex iuramentum exigens talis non fuerit, uel eſto, q ſit competens, interrogat tamen contra iuris ordinem, vel eſt alius homo priuatus,qui per metum,aut importunitatem iuramentũ extorquet, tunc iurare poterit id quod ſecundum ſuam mentem eſt verum,falſum autẽ ſm mentem alterius, cui exhibet iuramentum. c. humanæ aures.22.q.5.in cuius Commen.late de hoc diſſeruimus. Sicut beatum Franciſcum feciſſe ferũt qui rogatus, qua perrexiſſet quidam homicida,qui iuxta eum tranſierat,manus per manicas immittens reſpondit,non tranſiſſe illac,intelligens non trãſiſſe per illas manicas, vt referunt Ang. de Peruſio in l. idem.§.ſi tibi. ff. de condic.ob turp.cauſam.& Io.de Ana.in c.qui cum fure.colum.fi.de fur.Quamuis idem Angel.dicat in l.quibus.§.qui ex uoluntate.ff.de fur.eum manu aurem tetigiſſe.de quo nos in c.inter uerba.11.q.3. concl.6. mentionem fecimus, addentes illud cum Adr.in 4.de conf.dub.10.col.3.& in quolib.11.littera C.quod qui ſic inique interrogatur,poteſt optime reſpondere, quod neſcit, intelligendo, non eo modo ſe ſcire,quo illud dicere teneatur. Vnde infertur,quòd quando iudex interrogat de aliquo delicto, quod notorium non eſt,ne-

neque de eo habetur ſemiplena probatio,neque eius infamia præceſſit, neque indicia approbata intercedunt, neque ex eius occultatione alteri euenit notabile præiudicium, quamuis indirectè in damnum accuſatoris redundet, non tenetur ille iudici reſpondere ſecundum eius intentionem, rei veritatem manifeſtando, ſatis enim eſt, eum, qui iurat, dicere ueritatem, iuxta intentionem ſuam,uti diximus in dicto c.inter uerba.11.q.3.conclu.7.poſt S.Th.2.2.q.70.ar.1. vbi Caiet. & Maior.in 4.diſt.25.q.18.Et conſequenter mulier, quæ ſecretum habet impedimentum, ratione cuius neque uelit, neque poſſit habitare cum viro, & propterea excommunicationis ſententiam patiatur,cum poſtea eam in articulo mortis conſtitutam oporteat iurare,ſe cum marito uitam facturam, ut poſſit abſolui, tunc temporis poteſt, & debet iurare ſe id facturam,concipiendo intra ſe conditionem illam, Si id ſine peccato fieri poſſit, & ob hoc ſi poſtea conualuerit ex infirmitate, & ad maritum nequaquam redierit,periurij rea nullatenus erit. arg. eorum quæ notat Panor. poſt Oſtien. & communem in c.litteras. nu.20. de reſt. ſpol.iuncto dicto c.humanæ aures.

10 Decimo peccat,qui iurat ſe aliquid licitum effecturum, quod poſtea nõ facit, ſecundum omnes in 3. lib. ſent. diſt. 39. & cap.ſi uero. de iureiur.quamuis ira percitus iuret,modo non eſſet tanta, quæ iurantii iudicium ad mortalem culpam ſufficiens adimeret, iuxta no.in ſimili de voto per Io. Andr. & communem in cap. dudum. de conuerſ. coniug. de quo infra eo.nume. 34. An autem idem ſit de illo,qui iurat rem leuem licitam, eſt dubium. Nam Caiet.2.2.quæſt.86.art.7.tenet,quòd ſic.Cuius ſententia aliàs magis placuit,quàm contraria, quam tenuerũt B.Ant.2.par.tit.10. cap. 4. §. 1.col. 4. & Syluest. iuramentum.1. & poſt eos Sotus li.7. q.2.art.1.& li.8.q.1.art.6.& q.2.art.3. de iuſt. & iur. Nunc autem magis placet prædicta opinio Sancti Antonini. Tum quia uidetur eſſe receptior, a qua non ſoleo recedere ſine textu, uel efficaci ratione ad id cogente,per c.de quibus. 20. diſt. & doctrinam Io. And. receptam in c.1.de conſt. Tum quia paruitas rei in omnium præceptorum materia excuſat à culpa mortali, per §. nũc autem ſub §. 25.diſt.& alia late citata ſupra c.11.nu.4. ergo ẽt in materia præcepti de implendõ iuramentũ paruitas & leuitas rei excuſabit a culpa mortali. Tum quia lex Dei de non furando, vel non iniuriando, non minus ligat,quam lex iuramenti, at paruitas furti, & iniuriæ excuſat a mortali ſecundum omnes, ut in dicto nu. 4. diximus.Tum quia qui præcepto eccleſiæ vel iuramento tenetur recitare diuinum officium, & qui ſine contemptu unum uel alterum verſiculum omittit, non peccat mortaliter,ſecundum omnes. Tum quia non obſtat cõſideratio illa Caietani, qui me aliàs in eius opinionem flexit, uidelicet, ꝗ verſiculus vnius pſalmi relatus ad totum officium, quod eſt quid magnum, quia eſt pars eius exigua, & reputatur pro modico,& nihil,idem tamen verſiculus, per ſe ab aliquo omiſſus, non eſt pars alterius magni,ſed eſt quoddam totum per ſe.Non,inquam,obſtat illa conſideratio; eo quod non omne totum eſt quid magnum,immo paruum, & cuius furtum nõ inducit culpam mortalem,nec actionem de dolo ſecundum eundem & alios omnes, quamuis ad actionem furti pro eo dandam de rigore iuris ſufficiat, iuxta glo. receptam in §.gallinarum. inſtit. de rerum diuiſ.verb.animo. Tum quia ipſemet fatetur iuramenta matrum de dando filijs plorantibus poma, uel caſtigando eos,non impleta, non facere eas reas culpæ mortalis, ſecundum communem. & difficile eſt excuſare illas alia ratione, quàm paruitatis, quamuis alias ſategimus eas fortiore ratione excuſare, quàm ipſe Caiet. Tum quia iuramentum de faciendo peccato veniali non eſt pluſquam peccatum veniale,ut ſupra dictum eſt, & fractio iuramenti de facienda re leui & parua, non uidetur eſſe peior fractione iuramenti de faciendo aliquid quod eſt peccatum veniale. Tum denique, quod par eſt credere Chriſtum miſericordiſſimum non condemnaturum morte æterna illũ, qui iurauit vni, vel alteri ſe ſalutaturum ſalute parui momenti nomine illius vnũ, vel alterum,vel dicturum aliquid minimi momenti. Quare tenẽdum videtur cum communi, peccare quidem

venia-

venialiter qui iuramentum de re parua & leui non implet: non autem mortaliter, quod ipſum de voto rei leuis dicemus, infra num. 40.

11 Ex quibus infertur reſponſio ad illam quæſtionem, nuper nobis propoſitã; An qui dixit: Deus male mihi vertat, & me non adiuuet ſi amplius luſero, ab hoc iuramento abſolui poſſit nulla alia de cauſa, quàm quod ipſe magnum ludendi deſiderium & tentationem patiatur? Reſpõderi enim debet, quòd non, quia eſt verũ iuramentum per id quod ſupra, nu. 1. & 4. dicitur, & de graui facta; & ſine iuſta cauſa a iuramento iuſto de re graui abſolui nemo poteſt, gloſſ. ſolemnis. & recepta, c. quando. de iureiuran. quamuis in rem meliorem, aut æque bonam, aut alia iuramenta commutari poſſet, quod tamen interroganti, ne faceret conſului & perſuaſi. Quia illud iuramentum de ludo illicito in magna quantitate intelligebatur, quod e republica eſt etiam è caſtris militum exulare; & non de ludo licito in parua quantitate, qui animi cauſa etiã rogatis licet, & ita nuper ſanctiſſimus D. N. Pius V. renuit in ſimili caſu diſpenſare.

Vndecimo, qui iurat aliquid facere, & poſtea id non facit, eo quòd aliquid euenit, quod ſi eueniſſet a principio, nullatenus ſe id facturum iuraſſet, aliquando peccat mortaliter: aliquando vero minime, ſicut inferius. c. 18. nu. 19. dicemus.

12 Duodecimo, qui iurat ſe non iturum, aut non tranſiturum per illum, aut illum locum, ne libidinis aut illiciti ludi occaſione teneatur, & poſt, eadem occaſione permanente, pertranſit: quamuis qui hoc iuraret abſque alicuius finis boni, & honeſti aut vtilis intuitu, non peccaret mortaliter contrafaciendo: quia iuramẽtum eſſet vanum, iuxta Caietan. in ſumma verb. periurium, & mentem Sancti Antonini vbi ſupra.

13 Decimotertio, qui iurat deliberate ſe aliquid facturum ſine animo adimplendi, cap. 1. & 2. 22. q. 2. Quoniam qui iurat aliquid, tenetur habere animũ id adimplendi ſub pœna letalis culpæ. Vnde qui iurat aliquid illicitum facere cum animo faciendi, bis peccat; ſcilicet volendo illicitum admittere: deinde iurando ſe id facturum: quoniam contra iuſtitiam iurauit. Qui vero iurat ſe aliquid illicitum perpetraturum ſine animo adimplendi, vno tantum modo peccat ſecundum mẽtem Caiet. 2. 2. q. 89. artic. 6. iuxta quem etiam rationabilis timor mortis in caſu ſimili nullatenus excuſat.

Decimoquarto peccat, qui ſophiſtice, & doloſe aliquid iurat, aliter intelligens quàm ille cui iurat intelligit, nulla intercedente cauſa, aut iuſta ratione vtendi tali duplicitate, non ſolum peccat mortaliter, (vt dictum eſt) verum etiam poſtea non adimplens illud, ſecundum ſanum & communem intellectũ illius cui præſtitit iuramentum. Quoniam quando iurans utitur dolo, alter vero minime, iuramentum adimpleri debet ſecundum ſanam & communem intentionem illius, cui iuratum eſt, c. quacunque arte. 22. q. 1. & omnes ibidem, Innoc. & communis in c. veniens. de iureiuran. quãuis quando qui iurat eſt in bona fide, alter uero vtitur dolo, debet tunc promiſſum adimpleri ſecundum intentionem iurantis. c. humanæ aures: 22. q. 5. Innoc. cum communi in dicto cap. ueniens. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 7. ad 4. Quare non peccat non adimplendo, quod iurauit, qui dolo aliquo circumuentus iurauit, ſi dolus eſt eiuſmodi, ut ſi a principio rem præuidiſſet, nullatenus iuraſſet: quoniam iuramentum non obligat extra intẽtionem illius, qui bona fide iurat, ſiue in genere, ſiue in particulari iurauerit ſe hoc vel illud facturum, quod ſibi ab alio fuerat iniunctum, c. Quintauallis, cap. ueniens. de iureiuran. Neque Deus tale iuramentum bona fide emiſſum alio modo acceptat, quam illo ſecundũ quem ex corde proceſſit, c. humanæ aures. 22. q. 5.

14 Decimoquinto peccat, qui ob metum iurat aliquid licitum facere abſq; intentione obligandi ſe ad implendum illud, vel cum intentione adimplendi, quod tamen minime facit S. Thom. 2. 2. q. 89. artic. 7. ad 3. & Anto. 2. parte titu. 10. c. 9. §. quintus caſus. Quoniam redimere propriam uel alienam uexationem uirtutis opus eſt, l. nec timorem. §. fi. & l. iſti quidem. ff. quod met. cau. & c. dilectus. 1. de ſimo. Et omne opus uirtutis iuramento promiſſum eſt faciẽdum, c. ſi uero. de iureiu-

reiuran.& cap.quamuis pactum.de pact. lib.6.ut nos in c.uerum, de iureiuran.reſpondendo cum communi illi textui, poſt Caietan.in dicto artic.7.diffuſe probauimus. Verum eſt tamen ſecundum prædictos, quod ſi quando iurauit ob metũ,habuit intentionem perficiendi quod iurauit in aliquo ſenſu uero, licet diuerſo ab illius mente,qui ipſum iurare compulit, tunc neque peccaret iurando,neq; etiam non adimplendo amplius quam ipſe intellexerit. Quoniam nõ tenetur aliquis iurare ſecundum intentionem illius qui perperam ipſum ad iurandum cogit, iuxta ea, quæ dicta ſunt ſupra.nu. 13.Qua propter qui iurat latroni, ſe centum aureos illi daturum ſua conditione intra ſe concepta,ſi forſan illi debet,non tenetur illos perſoluere, ſi alias non debet, ſecundum Syluest. uerb. iuramentum.4.q.7.verſic.ſecundum. Et quamuis hoc exemplum non placeat Caietano in dicto artic. 7. ad 3. recte tamen poteſt defendi, quoniam nihil falſi in eo iurari liquido conſtat.

15 Decimoſextò,qui iurat aliquid facere contra diuinum aliquod præceptum,puta furari aliquid notabile, aut non deponere odium, uel alteri auxilio eſſe in opere peccati mortalis, ueluti ſi cum alijs coniurauit ad defendendum uel perpetrandum aliquod ſcelus, uel agendum aliquid contra obedientiam. c. in malis. cap.qui ſacramento. & c.neceſſe.22.q.4. Diximus,in opere peccati mortalis, quoniam qui iurat aliquid facere quod non eſt amplius quam ueniale,ſolum uenialiter peccat iurando & adimplendo,ſecundum ſanctum Anto. 2. par. titu.3.cap.4. §.1.colum.4.quamuis,ea potiſſimum ratione compleret, quia uidelicet iuramentum appoſuit, ſicut recte inſinuauit Sylueſt. uerb. iuramentum.4. q. 1. Etiam ſi oppoſitum Angelus verb. iuramentum. 5.§.2.aſſeueret. Quoniam circumſtantia illa committendi ueniale ob id,quod iurauerat, potius extenuat, quam exaggerat culpam,quia in eo aliqua reuerentia ergo Deum habetur.

16 Decimoſeptimò peccat, qui iurat ſe non facturum aliquid, ad quod non tenetur, eſt tamen ſecundum ſe melius id facere, quàm nõ facere ſi forſan erat aliquid ad conſilia euangelica pertinens, ueluti ſi iuraret,ſe non mutuo daturum, aut non crediturum rem ſuam,vel collaturum eleemoſynam ei,qui grauem non pateretur indigentiam, uel non ingreſſurum religionem, vel non accepturum ſacros ordines, uel epiſcopatum, & alia ſimilia ſecundum Ang.verb.iuramentum. 5.§.3.& Syluest. verb. iuramentum.2.§. 7. Sed nobis oppoſitum magis placeat, quoniam neque S. Thom.2.2.q. 89.arti. 7.ad 1.neque S.Ant.2. par. titu. 10. cap. 6.§.tertius caſus, dicunt hoc eſſe mortale,vt aliqui exiſtimarunt. Caietanus etiã in dicto art.7.ad 6.& Io.Tabien.verb.iurare,§.10.& glo.communiter recepta.in c.1.35.diſt. ſed a nemine in hoc adducta, tenent non eſſe letale. Et ratio eſt, quoniam deterius uidetur iurare ſe aliquid facturum, uel facere omiſſurum, quod quidem factum uel omiſſum eſt ueniale, quam iurare ſe facturum aut omiſſurum, quod ex genere ſuo non eſt peccatum, licet contrarium eius ſit melius eo. Iuramentum autem peccandi venialiter, non eſt amplius quam ueniale, ut ſupra dictum eſt. quod quidem intelligendum eſt,quando non iurauit animo non adimplendi etiam in caſu, in quo id non faciẽdo peccaret mortaliter. Quoniam hoc perinde iam eſſet:ac iurare ſe ſcelus letale commiſſurum, quod quidem ſemper eſſet mortale, ut in præcedentibus di-
17 ctum eſt. Et quamuis huiuſmodi iuramenta ſine peccato obſeruari poſſunt,nihilo magis tamen ad ſui obſeruationem obligant, quoniam, ut docuit S. Thom. dicto art. 7. ad 3. huiuſmodi iuramentis Spiritui ſancto apponitur obſtaculum, cuius eſt proprium ſancta deſideria animis inſtillare.Quo circa talia iuramenta propria etiam auctoritate iurantis poſſunt infringi, iuxta Sãctum Antoninum 2.par.tit.10.c.6.§.tertius caſus, per cap. ſi aliquid. 1. & 2. 2. q. 4. quidquid Arch. in d.c.ſi aliquid.Ioan. Andr.& Panor.in c.ſi uero.de iureiur. dixerint. Quin etiã addimus fore melius frangere, quam ſeruare iuramentum de re, quæ ſuapte natura ſit otioſa, uel ad malum & bonum pariter indifferens, ut uerbi gratia, qui iuraret ſe non habiturum in ſuum miniſterium illum,aut illum,vel ſe non allo-

quutu-

quuturum aliquem de hac vel illa re: uel non aditurum alterius domum, vel non miſſurum panes coquendos ad furnum illius, vel eius apothecam non adire, ut aliquid emat, &c. niſi huiuſmodi iuramenta proximo fierent ex aliquo pacto, Ang. verb. iuramentum. 4. §. 5. vel ſoli Deo propter uitandam aliquam occaſionem peccandi, quæ inde ſibi ſubminiſtratur, ſicut ſupra, numero 12. dictum eſt.

18 Decimooctauò, qui iurat ſe in carcerem rediturum, & non reuertitur, quamuis ſciat ſe ob id mortem obiturum, eamque ſibi inferendam iniuſte, ſecundũ Caiet. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 4. licet Ioan. Tabien. in uerb. iurare. §. 10. nitatur Caietano reſpondere, uerum non ſatis ſufficienter id facit. Hoc tamen eſt intelligendum, dummodo carcer non ſit iniuriosus, qualis eſſet, ſi foret priuatus alicuius latronis, vel tyranni, Pan. in dicto c. ſi uero. glo. communiter recepta. clem. paſtoralis. de ſent. & re iud. verb. per violentiam. & Io. Andr. in ſpecie, in rub. de iureiur. vel iudicis non competentis, ſiue etiam competentis, abſque tamen iuris ordine procedentis, & quamuis cum iurat ſe rediturum, non habeat animum reuertendi, ſecundum Angelũ, verb. iuramẽtum. §. 37.

Decimononò peccat vxor, quæ marito iurat ſe adulterij crimine carere, hac ratione perſuaſa, quia uidelicet poterat id iuramento confirmare, quoniã egerat pœnitentiam, fuerãtque iam adulterium ſacerdoti confeſſa, arg. c. fin. de purg. canon. Sylueſt. uerb. iuramentum. 2. §. 8. quamuis ſi maritus eam circa hoc ad iurandum compellit, tunc, quia id iniuſte agit, poteſt illa iurare, quod ſecundum ſuam intentionem uerum eſt, falſum autem iuxta mariti mentem, ut conſtat ex ſupradictis. nume. 8. Ang. uerb. iuramentum. 4. §. 1. quod nos latius & profundius confirmamus in Commentario prædicti c. humanæ aures. 22. q. 6.

Ex quo infertur reſponſio ad interrogationem nuper factam; An qui iurat ſe non habere rem aliquam ab alio petitã, ut ab ea danda, uel commodanda ſe excuſet, peccet? Reſponderi enim debet, peccare, ſi mens eius uerbis conſonat. ſed non, ſi non tenetur ad dandam vel commodandam, neque reſpondendum iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, quod non habeat illam ad eã illi dandam, aut commodandam, per prædicta.

19 Vigeſimò peccat, qui tempore peſtis iurat uerum ad portas ciuitatis, ſed dolo ſe contra intentionem interrogantium. Sylueſt. verb. iuramentum. 3. q. 2. Quoniam ad ingrediendum ciuitatem ſua ſponte ſe offert, niſi forte cuſtodes ciuitatis crederent aliquam vrbem eſſe infectã a peſte, quæ re uera nõ erat, vel ingreſſurus rationabiliter credit, neq; ſe, neque aliquid ſuum eſſe peſte contaminatum, & ſubinde uerum iurat, ſe non tranſiſſe per talem locum ſecundum præcipuam intentionem, licet remotam ipſorum cuſtodum. eadem eſt ratio de ſcholaſticis uniuerſitatum, qui cathedrarum candidatos ſiue oppoſitores (ut uocant) extra ſcholas alloquuntur de illis rebus, quæ ad ſubornandum minime faciunt. quòd tamen ſi poſtea cum ſuffragaturi ſunt confiterentur, exinde redderẽtur inhabiles ad ſuum ſuffragium conferendum, & ea de cauſa iurati reſpondent, ſe nulli candidatorum quidquam fuiſſe loquutos, intra ſe intelligentes nihil egiſſe de illis rebus, quæ contra ſtatutorum mentem fuiſſe uidebantur.

Vigeſimoprimò, qui iurat ſe rationem habiturum boni, uel utilitatis ad aliquã communitatem pertinentis, uel ad munus, quo fungitur, quam tamen poſtea non habet, arg. c. ſi uero. c. ego. & c. ueritatis, de iureiur.

20 Vigeſimoſecundò peccat mortaliter, qui inducit ad iurandum eum, quem falſo iuraturum arbitratur, cap. ille. 22. q. 3. niſi cum inducit iuris ordinem ſequutus, ſicut iudex ad alterius partis inſtantiam, ſecundum Richardum in 3. diſt. 38. Quocirca rationi cõſonum uidetur non eſſe deferendũ iuramentum illi, de quo magna habetur præſumptio, quòd illud non obſeruabit. quod ſentit Alexander Quartus in c. clericus, de cohabit. cleri. & mulier. quatenus aſſerit ob hoc non eſſe recipiendum iuramẽtum a clericis ſe non redituros ad ſuas concubinas, vbi Pan. inquit, recte fuiſſe conſultum, ſi ſcholaſtici uniuerſitatum non obſtringerentur iuramento ſe Rectori parituros: eſſet enim

enim

enim præſtantius, ut alijs pœnis ad id agendum ſtimularentur. Vnde infertur, perperam agere confeſſarios cum pertrahunt pœnitentes ad vouendum, vel ad iurandum ſe ab aliquo carnali peccato, vel aliquod, perinde ac illud allicit, abſtenturos, Ange. verb. iuramentum. 3. §. 11. & Syluеſt. eod. verb. quæſt. 9. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. col. 3.

Diximus, inducit, quia textus de tali loquitur. Vnde uidetur inferri, quòd ſi alter ſponte ſe offert ad iurandum, adſitque rationabilis cauſa ad recipiendum iuramentum, non peccat ille qui recipit, ſecundum Sylueſt. vbi ſupra.

21 Vigeſimotertiò, qui expoſtulat, iuramentum a famulis, vel ſeruis ſuis, vel quibuſcunq; alijs, vt declarent auctorem alicuius furti ei facti, ea intentione, vt furem in omnibus caſibus prodant: quoniam id licite fieri nequit, niſi in illis, quibus alij exteri poſſent furtum reuelare: ipſe autem vult obligare ſuos ad id faciendum in omnibus caſibus: quod minime fas eſt, ut latius inferius in c. 18. dicemus. Petere tamen ab eis iuramẽtum, quo adſtringerentur vera dicere in illis caſibus, in quibus exteri etiam veritatem detegere licite poſſent, non eſſe peccatum, iuxta mentem B. Anto. 2. parte titu. 10. c. 5. §. 6. & etiam Ang. Sylueſt. & Tabienſ. verb. familia. licet paulo aliter loquantur, & diximus in c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 6. Neque etiam liceret ſimpliciter expoſcere iuramẽtum, vt verum exprimatur, etiam ſi nõ addatur, vt in quo libet caſu id faciant, vt patet ex eis, quæ nos in dicta conclu. 6. diximus.

22 Vigeſimoquartò, qui iurat facere, vel implere aliquid, credens ſe non poſſe illud præſtare, veluti ſi iurat ſe ad certum tempus perſoluturum debita, probabiliter credens non futuram ei facultatem id eo tempore faciendi, Sylueſt. verb. iuramentum. 3. q. 25. Cæterum ſi iurat credens ſe poſſe perſoluere, & facit quod in ſe eſt vt ſoluat, quamuis non ſatisfaciat, non peccat, c. querelam. de iureiuran. Si tamen tranſacto tempore ad id definito, quàm citiſſime poterit non perſoluerit, peccabit. ar. c. cum dilecti. de dolo, & contum. l. Celſus. ff. de recept. arbit.

23 Vigeſimoquinto peccat, qui iurat ſub ſigillo ſecreti, ſe aliquid habiturũ, quod in Concilio, Senatuue pertractatum eſt, vel ſuæ fideicommiſſum fuit, & non occultat, & manifeſtat caſibus, in quib. non debet argum. cap. qui ambulat. 5. quæſt. 5. idem eſt de illo, qui alterum inducit ad violandum eiuſmodi decretum, ſecundum Sanctum Antoninum 2. par. tit. 10. cap. 8. §. 3.

De precepto ſecundo, quatenus continet, non male vouendum, & votum bene adimplendum.

SVMMARIVM.

24 *Votum quod de re mala non valet, ſed de precepta ſit, & nu. 25.*
26 *Votum obligat ad implementum ſui ſub reatu mortalis culpa.*
26 *Votum non fit per propoſitum ſolum.*
26 *Votum mentale quid ſit, & qualem deliberationem requirat.*
26 *Votum abſque animo adimplendi quomodo obligat ad ſui complementum.*
27 *Votum de re neceſſario futura, & de re illicita, & de indifferenti, vt indifferens eſt.*
28 *& de eo, quod eſt contra conſilium Chriſti, non valet, nu. 29.*
30 *Votum in finem malum non valet, ſed ſic in bonum ex illo exortum, & num. 31.*
32 *Finis malus, & bonum ex malo natum differunt.*
32 *Votum proprie non eſt malorum renunciatio, qua fit in baptiſmo.*
32 *Votum eſt duplex, nempe ſolemne & ſimplex.*
32 *Votum plus obligat, quàm iuramentum cũ concordia contradicentium.*
32 *Voti opus melius, quam voluntarium quod ſic eſt limandum.*
33 *Confeſſarius ſic admoneat pœnitentem, qui uotum uiolat, &c.*

24 Eclarato iam hoc præcepto, quatenus habet non male iurandum, declaremus nunc idem, quatenus includit non male vouendum. Pro quo præſupponimus primo, quod ſecundum mentem magiſtri, S. Thomæ & aliorum in 4. lib.

lib.ſenten. diſtin.48.& Thom.2.2.q. 88. art.1.& 2.& aliorum alibi, Beati Anton. 2.par. titu. 11.cap.2.in prin. Archid.in c. qui bona 17. q.2. & Panor. & aliorum in cap.litteraturam de uoto,& communem opinionem, Votum eſt promiſſio deliberate Deo facta,de aliquo bono maiori,a ſuperiori non irritata.

Dixi, Promiſſio pro genere, & ad inſinuandum,quòd nō ſufficit deſiderium, neque propoſitum etiam ualde delibera tum faciendi, niſi ſimul adſit animus ſe ipſum obligandi,ſecundum eandem com munem ubi ſupra.

Dixi, Promiſſio in genere, ad ſignificandum,quod, ut aliqua promiſſio ſit vo tum, ſufficit ut ſolum ſit mentalis etiam ſi nihil dicatur aut ſcribatur, modo fiat animo, uel mente obligandi, ſecundum communem ubi ſupra.

Diximus,Deliberate: quoniā promiſſio ſubita,& abſque conſideratione facta non ſufficeret.Sufficit autem tanta deliberatio & conſideratio,quanta ad peccan dum mortaliter, uel merendum ſufficeret,ſecundum Palud.in 4.lib. ſenten.diſ. 38.num.1.col.2.communiter receptum. Nam, ut aic gloſſ.ſingularis in c.mulier. 22.q.2. quæ habet ſimilem 20.q.in ſumma iudicium, quod ſufficit ad obligandū diabolo,ſufficit ad obligandum Deo.Vn de infertur votum factum ex iracundia, quæ iudicium & rationem nouentis non abſorbet adeo, ut tunc poſſet mortaliter delinquere, ualidum eſſe, ut ex Io. And. & ex communi opini ne in cap.dudum de conuerſ.coniug.colligitur,etiā ſi mul ti graues auctores,Ludouicus Rom.ſing. 408. & Iaſon in l.ſi filiam. C. de inoffic. teſtam. oppoſitum ſenſerint.quod ipſum eſt dicendum de iuramento,vt tactum eſt ſupra eodem.nn.10.

25 Dixi, facta Deo, quoniam omne uotum tacite,uel expreſſe, mediate,uel immediate fit Deo, ſecundum S. Thom.in dicta q. 88. artic. 5. ad 3. Ex quo colligitur reſponſio ad quæſtionem nuper nobis propoſitam?An uoueat qui dicit alteri, Ego promitto tibi, me cum illo, aut illo amplius non luſurum? reſponderi debet,ꝙ non,quia non eſt promiſſio facta Deo, & ita illa definitio uoti ſupra poſiti non conuenit.

Dixi, de aliquo bono, ad ſignificandum, quod promiſſio de re illicita, quæ vel neniale, uel mortale peccatum eſt, non eſt uotum. cap. ſi aliquid. & cap. in malis. 22. quæſtio.4. Dixi,Maiori bono, non quidem,ut Richar.Maior, & aliquot alij in 4.lib.ſenten. diſt.38. dicunt, quia uotum neceſſario fieri debeat de his,quæ ſunt de conſilio,non autem de præcepto: ſatis enim eſt,ut ſit maius bonum,ſiue ſit de conſilio, ſiue de præcepto, ſecundum eundem S.Thom.in 2.2.quæſtio.88.artic. 2.Quamobrem,qui uouit non fornicari, neque adulterari, & non furari, per huiuſmodi uotum ita obligatur, ut, ſi fregerit illud,non ſolum cenſeatur tranſgre di præceptum de non fornicando, vel non adulterando,aut non furando: ſed etiam præceptum hoc de adimplendo voto, & ſubinde non ſufficeret tali tranſgreſſori culpam ſine huiuſmodi circunſtantia con fiteri, ut bene adnotauit S.Anton.2.par. titu.11.cap.2.§.1. & melius Caiet. in dicta quæſtio. 88.artic. 1. licet oppoſitum, ſed male teneat Ioan. Tabien. uerb. uotum.1.§.2.

Dixi etiam,De bono maiori,ad ſignificandum,quod uotum faciēdi, vel omittendi aliquid facere, cuius cōtrarium ſecundum ſe melius eſt, nihil ualet; cuiuſmodi eſſet uotum non ingrediendi religionem,non mutuandi pecuniam,& alia huiuſmodi, ſecundum Sanctum Anto.in dicto cap.2.§.1.

Dixi,A ſuperiori non irritata,quoniā uota filiorumfamilias, religioſorum, & aliorum, qui alterius poteſtati ſubduntur,legitime a ſuis parentibus, prælatis, aliiſque ſuperioribus irritata non obligant, cap.puella.& c.ſi 20.q.2.ſecundum S.Th. in d.q.88.art.9.& omnes alios.

26 Secundo præſupponimus,quòd ex hac definitione infertur. Primo omne votū ad ſui obſeruantiam obligare ſub pœna peccati mortalis, Eccleſ.5.& c.licet.c.magnæ.de uoto.S.Tho.2.2.q.88.artic. 3. & omnes in dicta diſt.38.lib.4.

Secundo infertur, ſolum propoſitū faciendi aliquid boni,abſque promiſſione, & animo ſe ipſum obligandi, non obligare communiter ſub reatu mortalis culpæ,neque uenialis: quia non obligat ſecundum S.Tho. receptum 2.2. quæſt.88. art.1.

ar.1.quem ſequimur. Arch.in c. qui bona.17.q.1.& Pano. in c.litteraturam. de voto.quidquid uideatur aſſerere gl.celebris. c.qui bona.17.q.2.

Tertio infertur, uotū fieri poſſe abſq; uerbis expreſſis, c.cum apud, de ſponſ.

Quarto, ꝙ deliberatio, quæ ſatis eſt ad obligandū nos diabolo per peccatum mortiferum, eadem ſufficit ad obligandum nos Deo per uotum ad uitam æternam conducens, ut ſupra dictum eſt, per gl.ſing.in c.mulier. 32.q.2. quæ id ante Palu.& Caie.ubi ſupra,& alios dixit.

Quintò infertur, quòd huiuſmodi deliberatio in momento temporis fieri poteſt, & ſatis eſt, qđ actu uel uirtute fiat. Quapropter illud Panor. in d.c. litteraturam. de uoto.col.2.quòd deliberatio, & propoſitum debent promiſſionem præcedere, intelligendum eſt, de præcedentia,ut philoſophi aiunt, naturæ,ſeu cauſæ,& non temporis;ideſt ꝙ non eſt opus, ut per aliquod ſpatium temporis deliberatio præcedat uotum, ſed ut ad merendum, uel peccandum mortaliter, ſufficit facta in eodē momento temporis, in quo bonum opus aut peccatum admittitur, ſic etiam vt votum ſit ualidum, ſatis eſt, vt in eodem momento temporis fiat deliberatio:quo fit uotum ipſum.Nam quāuis utrumque ſimul in eodem tempore efficiatur, ſemper tamen deliberatio præcedit uotum natura,quemadmodum ſubſtantia ſolis præcedit ſuam lucē, & ignis calorem ſuum. Eſt tamen ualde magna differentia inter uotū, quod magna præcedente deliberatione fit, & illud, quod ſubitaneo & repentino motu, vel paſſione aliqua intercedente, cuiuſmodi ſunt illa,quæ paſſim a quibuſdā,& ex quacunque leui cupiditate fiunt: qm̄ huiuſmodi uota facile diſpenſantur,commutantur, vel redimuntur.c.1.de voto. alia vero nō ſic,quod etiā Caie. ubi ſup.ar.1.probat.

Sexto infertur, quòd ſolū propoſitum ingrediendi religionem ſine promiſſione tacita, vel expreſſa, etiā ſi induat quis habitum religionis, non efficit uotum, quamuis Palu. in d.q.1.ar.1.& Ant. in d. c.2.§.1. & aliquot alij per c. conſului. de reg.oppoſitum tueantur. Quoniam in caſu illius capitis fuerat promiſſio ſaltem implicita, aut virtualis, ut declarat optime Pan.in c. litteraturam. & Caie. in d. q.88.ar.2.& alij etiam alibi.

27 Septimo infertur, quòd, qui Deo aliquid promittit,quāuis ſine animo adimplendi promittat,re uera uouet, & tenetur adimplere. ſecus autē eſſet, ſi verbotenus abſque animo ſe obligandi promitteret, vt eleganter prædictus Cardi.in d. ar.1.confirmat,vbi ſubdit, quòd quemadmodum Eccleſia, ei qui uouit, ſi poſtea dicat non habuiſſe intentionem ſeipſum obligandi,non credit, ſic etiam perperam agunt religioſorum prælati,qui ſine alijs coniecturis ſuis ſubditis iurātibus ſe non habuiſſe intentionem profitendi, cum profeſſi ſunt, facile credunt.

28 Octauo infertur,ꝙ non eſt uotum promiſſio, quæ de rebus neceſſario euenturis ſit, qualis eſt votum de moriendo, argu.l.1.ff.de cond. & demonſt.neq; etiam votum de te, quæ in ſe ſit culpa letalis, aut uenialis. Quoniam illud non eſt bonum,& multo minus erit maius bonum. Immo promiſſio facta de faciēdo aliquid quod eſt peccatū mortale, eſt mortalis, & promiſſio de faciendo veniale, eſt venialis,ut ſupra nu 15.dictū eſt de iurō.

Nono infertur, quòd promiſſio de re indifferenti,quatenus indifferens eſt uotum, quoniā res indifferens non eſt quid bonum ſecundum ſe, niſi aliqua circumſtantia apponatur, quæ rē alioqui indifferentem bonam efficiat. exempli cauſa. Votum de non nendo.uel non filando in die Sabbathi, etiam in honorem Beatiſſimæ Virginis matris, uel uotum eundi in ciuitatem Genuenſem, uel non adeundi talem domum, abſolutè & ſimpliciter emiſſum, non eſt dicendum uotum, quoniam nihil horum ſecundum ſe eſt malum, aut bonum. Neque enim in die Sabbathi nere, uel filare ex natura ſua deputari pōt inter obſequia Beatæ Virginis.Licet uotū de non nēdo die Sabbathi,ut aliquoties Virginis Roſarium recitetur, vel de ciuitate Genuenſi adeunda ob videndam, adorandamque Chriſti imaginem, quam Veronicam appellant, uel non ingrediendo talem domum, nequā perſonā impudicā inſpectet, quæ ſe ad libidinē,vel ad ludos illicitos prouocaret,ſint ualida. Quoniā per has circūſtantias, quæ alioquin erat indifferētia, fiunt

bona,

bóna,arg.c.paratus.23.q.5.c. diſciplina. & ca.qui emẽdat.45.diſt. Quamobrem, circunſtãtijs iſtis deficientibus, voti vinculum ceſſaret,ut Caiet.in d.q.88. art.2. ſingulariter definiuit.

29 Decimò infertur,quod vota de non faciendo aliqua,quæ Redẽptor noſter conſulit, ut uouere non ſeruare caſtitatem, paupertatem, & alia huiuſmodi, quãuis licite valeant obſeruari, minime tamen obligant,c.fi.§.fi.22.q.4.& Paludan.cum communi in 4.lib.ſent.diſt.38.q.1.col.4. quin potius ita vouens peccat, licet ut plurimum non grauius, quam venialiter quod ſatis diffuſe idem Caiet. in d.q. 88. ar.2.confirmat,præterquam ſi huiuſmodi uota fierent gratia diſplicendi talium conſiliorũ diuino auctori,uel animo non adimplendi talia conſilia,quamuis occurreret caſus,in quo vim pcepti obtineret.

30 Vndecimo infertur, quod votum maioris boni ob malum finem emiſſum non obligat,ſiue finis ille malus ſit finis illius boni quod uouetur, quale votum faciendi eleemoſynam ob inanem gloriam aucupandam, vel ob aliquam voluptatem illicitam,ſiue ſit finis ipſiuſmet voti,quale eſt votum, quo dux ad bellum iniuſtũ proficiſcẽs, promittit ſe alicui operi pro mille ducatos oblaturum, ut uictoriam, licet iniquam, conſequatur,ea intentione, ut illud uotum ſit medium ad talem victoriam aſſequendam,uel in gratiarum actionem victoriæ iniquæ, Quoniã omne opus,cuius finis eſt malus, ipſum quoque malum eſt.c.cum miniſter.24.q.5. in cuius Commentario latius hoc diximus, & c.non eſt putanda.1.q.1.Et conſequenter quãuis id,quod uouetur, bonum ſit, votum tamen de illo, propter malum finem,malum eſt, & ita nõ eſt conueniens materia uoti.

31 Dixi,Inique,quoniam ſi quis uoueret aliquod bonum in gratiarum actionem euentus uictoriæ abſolute ſine iniquitate & iniuſtitia conſideratæ, quatenus eſt quoddam donum Dei, ualeret uotum,ſicut ualet uotum de faciendo aliquid piũ in gratiarum actionem pro filio, quẽ dederit Deus ex concubina, attenta illa datione filij abſolute ſine iniuſtitia fornicationis, tanquã quodam Dei dono, ut mox dicetur. At uero,ſi neque finis boni quod vouet, neque eiuſdẽ uoti eſſet malus,licet cauſa, quæ impellit ad uotandũ mala eſſet, non ideo uotum definerent eſſe bonum.Exemplum de eo,qui aliquam religionem profitetur, non collimando, neque dirigendo ſuam profeſſionem, & ſua uota in finem luxuriandi, licet ad id impellatur ſpe ibi reperiẽdi occaſionem luxuriandi. Idem eſt omnino dicendum de eo,qui aliquid uouet anteaquam in duellum,ſiue ſingulare certamen deſcendat,hac intentione,ut a morte,uel uulnere liber à certamine egrediatur.Idẽ quoque de eo, qui uouet aliquid, ſi Deus illi concedat filium generare ex muliere, quæ ſua non eſt.Etenim quãuis uelle uincere, uulnerare, occidere in duello iniuſto malum ſit, uelle tamen ſine uulnere ſanum & incolumem euadere,non eſt tale.Et quamuis rem habere cum illa, quæ non eſt propria uxor,ſcelus ſit, ſuſcipere tamen filium ex illa dono Dei,nõ eſt tale.Idem dicendum de illo,qui huiuſmodi uotum fecerit,Si à Deo illa,aut illa temporalia bona per fas,aut nefas cõſequar, illud aut illud opus bonum faciam, quoniam huiuſmodi uotum non adhibetur tanquam medium ad peccatum,neq; gratiarum actio pro peccato, ſed ut gratiarũ actio pro re in ſe bona, & dono Dei data. & a fortiori ualidius erit uotum,quod ſit in ultionem proprij peccati,uerbi gratia. Aliquis uouet illam aut illam pœnitentiam uel pœnam ſubire, uel petere Hieroſolymam, uel ſummam aliquam pecuniæ erogare pijs operibus, ſi tale uel tale ſcelus admiſerit, ut ſubtiliter & late poſt alios Cardi. Caieta.in d.q.88. art.2. confirmat.

Duodecimo infertur, ꝙ abrenunciatio illa malorum,quæ fit in baptiſmo, nõ eſt proprie uotum ut dixit Palud. in 4. d.38. q.2. & neruoſe probat Caieta. in d.q.88. art.2.quamuis Magiſt. & alij multi oppoſitũ docuerint. quorum opinio uera eſt intellecta de uoto improprio.

32 Decimotertio infertur, ꝙ duplex eſt uoti genus. Alterum ſolemne. Alterum ſimplex. Votum ſolemne eſt,quod profeſſione tacita, uel expreſſa religionis approbatæ,uel ex ſacrorum ordinum ſuſceptione celebratur,c.1.de uoto.lib.6.Simplex autem eſt quodcunq; aliud, ſiue occultum

cultum ſiue publicum fuerit, Palud. communiter receptus in d.4. diſtin.38. q.2.& B.Anto.2.par.tit.in c.2. §.1. Et quamuis mortale peccatum admittat qui violauerit uotum ſimplex, & nonnũquam etiam ſcandalum præ ſe ferat, maius tamen crimen eſt, grauiuſque ſcandalum communiter ſequitur ex uoti ſolemnis trãſgreſſione, argum.cap.homo.40.diſtin. & cap. præcipue.11.q.3.

Tertio præſupponimus, uotum maiorem uim obligandi habere quam iuramentum, ſecundum S Th.2.2.q.89.art.8. quamuis Io.Maior in prædicto 4.diſt.38. q.5.oppoſitum tueatur. Cuius quidẽ opinio uera eſt, quando utrunque principaliter fit in honorem Dei, uel utrumque principaliter in utilitatem proximi. Opinio autem S.Th. cum uotum principaliter fit in honorem Dei, iuramentum aũt principaliter fit in utilitatem proximi, ut communiter fieri ſolet, quod nos in cap. quanto. de iureiur.utranque opinionem conciliantes, definiuimus, & poſtea Michael a Medina lib.5.c.22.& 23.de continentia egregie probat, quod obligatio iuramenti eſt firmior, quam uoti, licet hæc ſanctior ſit illa, cum per illam promittamus proximo, & per hanc Deo.

Quarto præſupponimus, bonum opus ex voto plus meriti habere, quam aliud non ex ui uoti factum, ſecundum S.Tho. 2.2.q.88.ar.6.& Opuſc.17.c.12.& Opuſc. 18.c.3.& Richar.& alios omnes in 4. diſt. 38.& glo. ſingularem in cle.1. de reliq. & venerat. ſanct. qui quidem oẽs ſequentes B.Anſelmum in lib. de ſimilit. aſſeuerãt, eum, qui aliquod bonum facit ex ui uoti, ſimilem eſſe illi, qui arborem cum fructu ſuo donat, eum uero, qui facit opus ſine uoto, offerenti fructum ſine arbore, quãuis opus conſilij plus meriti habeat cæteris paribus, quam opus præcepti, c. cum in officijs.de teſta. iuxta communem opinionem, quam declarat præcitatus Medina in Codice de pœn.q.43.

33 Quinto præſupponimus, confeſſarium teneri admonere pœnitentem, qui non adimpleuit uotum tempore, quo debebat, non liberari ab obligatione poſtea adimplendi illud propter pœnitentiam quam iniungit, eo quod uotũ non adimpleuit tempore debito, niſi aliqua impoſſibilitas iuris, uel facti ſuperuenerit, uel eiuſmodi erat, quod debito tempore trãſeunte eiuſdem obligatio tranſibat, iuxta mentem omnium, quam explicat Caiet. in ſumma de materia uoti.

Modi vſitatiores, quibus peccatur male vouendo, uel male uotum implendo.

SVMMARIVM.

33 *Vouens rem mortalem, vel uenialem ut peccat.*

34 *Vouens item id quod eſt preceptum, uel contra conſilium, & nu.35.& 36.*

37 *Vouens ſtulta vota. vt non pectendi ſe, non lauandi.*

38 *Vouens illud, quod ſciebat, ſe non poſſe praſtare.*

39 *Votum vel partem eius recte frangi ob cauſam, & 40.*

41 *Vouens quis tenetur ſtatim implere, vel ad certum tempus, &c.*

42 *Vouens ſub conditione, & ſatagens ne adimpleatur illa.*

42 *Vouens ſi perpetrauerit illud aut illud crimen, & 43.*

43 *Vouens ob malum finem, uel ob bonum, qui naſcitur ex malo.*

43 *Vouens virginitatem, & eam poſtquam uiolauit, non obſeruat.*

43 *Vouens ſe vxorem ducturum, & poſtea non ducit,*

44 *Votum religionis impediens, Vel ab illa abſtrahens, ad quid tenetur.*

45 *Votum religionis ſuadens, vel ingreſſum ordinis diſſoluit, &c.*

46 *Vouens religionem, & quia non recipitur vt ipſe vult, &c.*

46 *Vouentem religionem an ſtatim ligent onera eius.*

47 *Vouens ingredi & profiteri, & poſtea exit.*

48 *Vouens religionem ſtrictiorem, & intrat laxiorem, &c.*

49 *Religionis de ingreſſu ad conſulendum.*

50 *Religionem relaxatam ingrediens, uel in eã filios intrudens, nu.51.*

52 *Vouens præ timore mortis ſpiritualis, aut corporalis uel alterius mali &c.*

53 *Vouens rem dignam voto, quæ tamen maius bonum excludit.*

Vouens

53 *Vouens non bibere vinum & crebro id uiolat, uel facere aliquid in tẽpore certo, quo tranſacto illud non adimplet. nu. 54.*

54 *Voti quem pænitent, uel dubitando de voto an valeat ipſum uiolat.*

55 *Votum qui non adimplet per alium, quod per ſe ipſum non poteſt.*

56 *Vota defuncti qui non adimplet, adiunctis exemptis. & 57.*

57 *Diſpenſatus ſuper uoto per falſam, aut iniuſtam cauſam.*

58 *Vouere qui pertinaciter tenet eſſe malum.*

58 *Votum coniugum de abſtinendo, & pactum, an paria, & 60.*

66 *Votum mariti, & uxoris ſine licentia quod valet, & 61.*

68 *Votum de ingreſſu religionis generale an tollat refutatio unius ſuperioris.*

33 EX præmiſſis infertur, multos peccare contra hoc ſecũdum præceptum quatenus præcipit non male uouendum, & bene uotum recte adimplendũ. Et primo peccat, qui uouet aliquod peccatum mortale, ut occidere, & odiſſe, ſeu odio habere, &c. per ſupradicta, nu. 28.

Dixi Mortale, quoniam uotum de re, quæ in ſe ſolum eſt peccatũ ueniale, non erit pluſquam ueniale, niſi uouens ea mente uotum emitteret, vt, etiam ſi eſſet peccatum mortale, nihilominus id ſe facturum voueret.

34 Secundo, qui vouet ſe facturum id, ad quod ſub pœna mortalis culpæ tenetur, vt non fornicari, uel nõ confiteri in Quadrageſima, & non implet, peccat non ſolum quia fornicatur, uel non confitetur, ſed ẽt quia tranſgreditur votũ, quo fit, ut hmõi peccatum cum hac circunſtantia confiteri teneatur, per ſupradicta c. 6. nu. 3. & 4. quidquid dixerit Io. Tabiẽ. in ver. votum. §. 2. cuius opinio non habet locũ etiam in illo, qui uouet in genere ſe non amplius peccaturũ, quidquid Ioã. Maior in 4 lib. ſent. diſt. 30. q. 1. inſinuauerit.

35 Tertio peccat, qui id, ad quod ſolum de conſilio tenebatur, uouet ſe nõ facturum etiam ſi occurrerent caſus, ad quos ex vi præcepti obligaretur, ut qui uouet non mutuare, aut non facere eleemoſynam, etiam in caſu extremæ neceſſitatis, non ſolum quia huiuſmodi uoluntas ſecundum ſe talis erat, verum etiam quia eam uoto firmat. Idem dicendum eſt, de illo qui vouet ſe non facturum id, quod eſt de cõſilio, eo animo, ut diſpliceat Deo tantum, quantum mortalia crimina ei diſplicere ſolent. ſecus tamen eſſet, ſi uoueret Deo, ut diſpliceret ei eo gradu, quo uenialia ipſi diſplicent, tunc enim non amplius quam uenialiter delinqueret, quod ipſum leuius eſſet, quando quis uotum emitteret, non aduertens, ſe in eo diuinæ bonitati rem ingratam admittere, ut Card. Caieta. egregie docet, 2. 2. q. 88. art. 2. & tactum eſt ſup. nu. 3.

36 Quarto, qui vouet aliquid, quod ſuapte quidem natura eſt contra conſiliũ euangelicũ, aut malum, uel non ita bonum ſicut oppoſitum, uel indifferens, ſed id facit cum aliqua circũſtantia, uel reſpectu, quo fit bonum & honeſtum, & poſtea nõ adimplet, ut ſi uouet ingredi aliquod monaſterium quandiu in eo regularis obſeruãtia nõ uiget, uel uouet nõ facere eleemoſynã, uel non fide iubere, aut non mutuare aliquid illi uel illi extra tẽpus cuiuſdam eximiæ aut extremæ neceſſitatis, ne aliquam exinde occaſionem peccandi caperet. nam, ſicut multa ſunt ex genere ſuo mala, uel non adeo bona, ſicut eorũ oppoſita, uel indifferentia, qua ratione alicuius circũſtantiæ redduntur bona, vel meliora, quam eorum oppoſita, argu. tex. ſing. c. venerabilibus, §. poteſt. de ſen. excõmunicationis. lib. 5. c. ne quis, 22. q. 2. c. noli. 23. q. 1. & c. cum miniſter. 23. q. 1.

37 Quinto, qui emittit aliqua uota ſtulta uel temeraria, qualia ſunt nõ pectere capillos in die Sabbathi, non filare, non lauare caput, non edere animaliũ capita in honorẽ B. Io. Bapt. non immittere oſſa in ignem in honorẽ S. Laurentij, & alia huiuſmodi, quæ neq; ad honorem Dei, aut ſuã, proximive utilitatẽ uidenť ſpectare, & ea abſq; vlla diſpenſatione & licentia ſui confeſſarij tranſgreditur, ſecundũ Silueſt. uer. votũ. 1. q. 3. Quod uerũ eſt intelligendo de illo uouente, qui credit eiuſmodi uota ualere; uel dubitat de eorũ ualore, & ante depoſitionẽ conſcientiæ erroneæ illa tranſgreditur: non aũt de eo, qui ſcit, uel credit ea non ualere, quãuis poſſent licite obſeruari, ut Gratianus in c. ſi. 22. q. 4. docuit, qm̃ propria vouentis auctoritate poſſunt diſſolui, quippe quę ſm

S.Tho.2.q.88.art.2.ridicula ſunt,& magnam ſuperſtitionis ſpeciem præſe ferũt, ſecundum Raymundum,in ſumma huius tituli,& Albertum in 4. diſt.38.quod ipſum fere dici poteſt de illo, qui uouet ſe nudum peregrinaturum, quoniam id inhoneſtum eſt,& poſſet ualetudini corporis maxime officere,præſertim in hyeme, quamuis ſancto Anton.2. par. tit.11.c.1. §.3. uideatur huiuſmodi uotum in aliud fore commutandum.

38 Sexto peccat, qui uouet aliquid ſciens & animaduertens,ſe non poſſe illud adimplere.Ang. verb. votum,2.§.9.Dixi,Animaduertens, quia ſecus eſſet, ſi non aduerteret illam impotentiam. *Nam ream linguã nõ facit niſi rea mens*.c.hoĩes.2.q.2.

Septimò,qui uouet ſe animo obligandi & non adimplendi, ſecundum Caieta. 2.2.q.88.ar.1.& recte quidem,quia habet animũ non ſoluendi Deo, quod ei debet.

Dixi,animo ſe obligandi. quia qui vouet animo non ſe obligandi,non tenetur uoto in foro conſcientiæ. Nam id non eſt vere votum per ſupradicta,num.26. ita ꝙ ille teneatur uoto, qui uouet animo ſe obligandi,& adimplendi, vel ſaltem animo obligandi: non autem qui uouet ſine animo ſaltem ſe obligandi per prædicta ibidem, & quia actus agentium non operantur ultra intentiones eorum. Quare apte reſponſum fuit nuper, bis peccaſſe illum non implendo ſuum votum factum animo uouendi, & non implendi,primo vouendo,ſecundo non implendo.

39 Octauo peccat, qui uouet uotum licitum, ipſumque poſtea uiolat, peccat, inquam, mortaliter toties, quoties ipſum uiolat.c.licet.& c. magnæ.de uot. ſecundum oẽs: niſi id fecerit per obliuionem tolerabilem,vel ægritudinem, vel ob aliã iuſtam impotentiam, vt qui uouet templum aliquod, ſiue pauperum xenodochium ædificare, vel certam eleemoſynã facere,& poſtea fit inops,aut uouet ieiunare,& poſtea ægrotat.Ang. ver. uotum. 3.q.1. Porro ſi poſtea redit ad pinguiorem fortunam,vel ſanitati reſtituitur, totum vel partem, quam poſſit, tenebitur adimplere,ſicut illa,quæ vouet caſtitatẽ, & poſtea nupſit,cõſummauitq; matrimonium, non tenetur ad plene, perfecteque caſtitatem ſeruandam, quoniam debitũ coniugale uiro ſuo tenetur perſoluere, cum ille ab ipſa expoſtularit, tenentur tamen obſeruare ſecundam partem ſibi poſſibilem, ſcilicet ad non exigendum debitum. Quinimmo debet etiam uoluntatem habere ſeruandi caſtitatem perfecte & integre quando ſibi fuerit licitum & poſſibile, puta marito vita iam defuncto,Caie. in ſumma.de materia uoti.Vnde infertur, quod non liberatur quis a voti obligatione propter omnia illa, quæ uoto iam emiſſo ſuperueniunt, quæ ſi principio acciderent, ille qui uouit, a vouendo deſiſteret, vt inferius in cap.18.nume.9. apertius dicemus.

40 Nono, qui uouet aliquid etiam minimum,puta dicere vnum tantum Pſalterij verſiculum, vel Aue Maria, poſtea uero non dicit, vel dare poculum aquæ frigidæ amore Chriſti, & non dat, ſecundum Caiet.2.2.q.89.art.7. Cuius opinio licet alias placuerit, nunc tamen contraria,quã tenet Sotus lib.7.q.2.ar.1.de iuſt. & iu.magis placet,per ea,quæ ſup.nu.10. de iuramento rei leuis & paruæ diximus.

41 Decimo peccat, qui uouet aliquid ſe ſtatim facturum,vel intra certum tempus ſiue uotum eſſet tacitum,ſiue expreſſum. quod tamen non ſtatim,vel intra tempus præfinitum implet,ſecundum S.Th.communiter receptum.2.2.q.88.artic.9. ad 3. & in 4.lib.ſent.d.38.q.1.art.1,per textum Deu.c.23. Quod ſi certo nouit,ſe non vouiſſe animo ſtatim adimplendi,neq; tempori terminum præfiniſſe tacite uel expreſſe, intra quod uotum adimplere tenetur, non peccat mortaliter non adimplendo quandiu conſcientia non remordet, ſe eſſe in mora circa eius implementum Hoc enim eſt ſignum,ꝙ non eſt tranſactum tempus, intra quod teneatur implere illud, iuxta mentem prædicti Cardinalis 2.2.q.88.art.2.& in ſumma de materia uoti. Et ſi culpa ſua factum eſſet,vt iam non poſſet implere,iam peccauit,eo ꝙ ad uoti exequutionem ſe ipſum reddidit impotentem, vt quæ uouit uirginitatem,ſi ſe corrumpi pateretur, non ſolum teneretur obſeruare, quod ſupereſſet adimplendũ, verũetiam dignã agere pñiam, quia culpa ſua effecta ſit impotens ad integre virginitatẽ obſeruandã,arg.l. in toto iur.ff.de re.iu.& c.cõmiſſa de el. lib.6.

Vn-

42 Vndecimo, qui facit uotum adiecta tamen aliqua conditione, cuius implementum ipſe impedit, & poſtea non implet votum, ſecundum Rich. in 4. lib. ſent. diſt. 38. art. 3. q. 3. Vnde infert, non eſſe liberū ab obligatione voti, eum, qui vouit Deo aliquid cum conditione, ſi Deus ipſum ab aliquo peccato præſeruaret, poſtea vero non facit id quod feciſſet, aut deliberabat facere ad ſe præſeruandum ab illo peccato, quando promiſit, ſi non promiſiſſet, vel ſe in illud peccatum præcipitem dedit, ne ad implendum remaneret adſtrictus, quamuis Ang. verb. uotum. 1. §. 10. & alij non adeo bene ſententiam Richardi referre uideantur.

43 Duodecimo peccat mortaliter, qui uouet ingredi religionem, ſi fornicationem, vel adulterium, aliudve ſcelus admitteret hac intentione, vt huiuſmodi peccata vitaret, vel gratia imponēdi ſibi aliquam pœnitentiam, vel abſolute ſe obligat, ſi hoc vel illud ſibi accideret, qood quidem poſtea etiam completa conditione non implet. Quamuis huiuſmodi uota conditionalia ſunt, & ideo conditione adimpleta obligant, arg. l. cedere diem. ff. de verb. ſignifi. c. ſi pro te. de reſcrip. lib. 6. Quamuis ſi contentum in conditione poneretur pro fine, non valerent, vt dictum eſt ſupra nu. 30. nec facta ſub conditione obligarent ante adimpletam conditionē, niſi vouens ipſe eſſet in cauſa, quo minus adimplerentur, vt mater, quæ uouet ieiunare, ſi filius recuperet ſanitatem, non tenebitur ad ieiunium, ſi filius moriatur, Ang. verb. votum.

Præſuppoſito igitur, quod uota huiuſmodi conditionalia, etiam pœnalia, quibus quis uouet ingreſſum monaſterij, vel peregrinationem in terram ſanctam, vel Vrbem, &c. Si illud, aut illud euenerit, aut illud peccatum admiſerit. quæſitum eſt nuper, quis in eiuſmodi diſpenſet? Ad quod Sotus reſpondet lib. 7. q. 4. art. 3. de iuſt. & iur. antequam peccetur, epiſcopū poſſe, & poſtea non niſi Papam. Sed nobis uidetur diſcrimen eſſe inter caſum, quo quis uouet ingredi religionem, vel peregrinari in terram ſanctā, vel vrbē, &c. Si tale, vel tale peccatum commiſerit, & inter caſum, quę quis vouet non admittere tale peccatū ſub pœna eundi Hieroſolymam, aut ingrediēdi religionem, &c. quia in priori caſu ſolum eſt vnum votū conditionale religionis, in quo neq; ante, neque poſt adimpletam conditionem epiſcopus diſpenſare pōt, vt dicetur, inf. nu. 75. in ſecundo vero duo uota ſunt. Alterū abſolutū tale peccatū nō cōmittendi, alterū cōditionale & pœnale ingrediē di religionē, &c. Si peccauerit, &c. quorū prius eſt principale, & poſterius acceſſoriū, & certū eſt in priori voto principali eſpm diſpenſare poſſe, per notata in præfato nu. 75. cum non ſit votum perpetuæ caſtitatis, neq; religionis, neque aliud ex quinq; Papæ reſeruatis, & ita uidetur an tequā prius abſolutum uioletur, & per illius violationē poſterius cōditionale purificetur epiſcopum in vtroq; diſpenſare poſſe, tū quia acceſſoriū ſequitur principale, c. acceſſorium, de reg. iur. lib. 6. l. cum principalis. ff. eo. tum quia, ſublato priori principali per epiſcopi diſpenſationem, tollitur ſecundum conditionale, quum per uiolationem prioris, quod non eſt, non poſſit purificari.

Ex quibus infertur ſolutio quæſtionis nuper propoſitæ, An valeat iuramentum, aut uotum non ludendi, aut non ingrediendi talem domum, quę illi occaſionem peccandi pręberet, ſub pęna eundi genibus Hieroſolymam ore bufonem ferendo? Reſponderi enim debet, valere quidem quo ad ipſam profectionem, ſed non quoad circunſtantiam ferendi bufonem, quia id inhoneſtum eſt, & nullius erga Deum reuerentiæ. Neque quoad circunſtantiam eundi genibus, quia eſt impoſſibile, ſaltem moraliter, quod ſub uotum non cadit, arg. l. Nepos Proculo. ff. de ver. ſignifi. & cap. facit, 22. q. 3. Profectio vero ipſa eſt honeſta & poſſibilis, & ita merito quoad ipſam valet, licet non quoad circunſtantias, argum. c. vtile per inutile non uitiatur. de reg. iur. lib. 6. quando ſunt ſeparabilia, ut hæc.

Decimotertio peccat mortaliter, qui uouet aliquid propter malum finem, veluti ieiunare, vel eleemoſynam facere, ut conſequatur iniuſtam uindictam, vel uoluptatem illicitam, Rich. in 4. diſt. 37. q. 1. & late Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. & dictum eſt ſupra eodem, nu. 30. & ſeqq. Vbi tamē diximus, quod qui concubinam habens,

promittit Deo aliqua pia, ſi dederit ipſi
filium ex ea, non vouere propter malum
finem,& ideo teneri ad implendum illud
adimpleta conditione per rationem ibi-
dem allatam.

Decimoquarto peccat mortaliter, qui
uouet virginitatem animo perpetuo eam
ſeruandi,& poſt uotum ſemel uel pluries
uiolatum proponit non continere,ſecun
dum S. Thom.2. q.88. art.3. ad 2. com-
muniter receptum in 4. lib. ſent. diſt.38.
Secus autem eſſet,ſi eo animo eam uoue-
ret, vt ad eam ſemel amiſſam ſeruandam
non tenetur, quia actus agentium non
operantur vltra fines eorum,l.non omnis
ff.ſi cer.pet.cap.ad audientiam de decim.
Porrò, qui uouet non ducere uxorem,
nõ cenſetur vouere continentiam,& ideo
fornicando non peccaret plus,quam ſi il-
lud non uouiſſet.Roſel.verb.impedimen-
tum.4.c.12.licet qui uouet continentiam,
ducendo poſtea uxorem peccet mortali
ter,ſecundum omnes. Verum eſt item,
quod uotum abſolute ducendi vxoré non
valet: ſiquidem uxorem ducere eſt a ſtatu
perfectiori ad minus perfectum deſcende
re,ſcilicet a ſtatu continentium, ad ſtatú
coniugatorum,arg. cap. nup.32. q.1.

Dixi: Abſolute,quoniam ſi voueret ea
de cauſa, quod ſe imbecillem, & uix ſuf-
ficientem ad reſiſtendum peccato forni-
cationis agnoſceret,& quod niſi uxorem
duceret carni ſuccumberet,obligaretur,
vt recte adnotauit Caiet.2. 2. q.88. art. 1.
Quoniam illa circunſtantia de adhiben-
do remedio propriæ carnis imbecillitati
facit,vt, quod alioquin erat minus bonũ
efficiatur maius bonum. Per quod ante
tres annos reſpondimus teneri ad ducen
dum vxorem quẽdam, qui uouit vxorem
ducere,dum periculum mortis nauigan-
do incurriſſet, ut uitio carnis, quo maxi-
me laborabat,commodius reſiſteret.

44 Decimoquinto peccat mortaliter, qui
aliquem retrahit a propoſito religionis,
quod uolebat exequi oblata iam oppor-
tunitate, & alijs circunſtantijs ad id ne-
ceſſarijs,ſecundum Palud. in 4. diſtin.15.
q.2.art.2.& S.Anton.1.par.tit.2.c.1. §.1.
Ang. Silu. Tabien. & communem, verb.
reſtitut. Grauius tamen peccaret, ſi poſt
ingreſſum religionis, in qua animo ſta-
bili, perſeuerabat, egreſſum ei perſuaſit,
grauiſſime uero,ſi poſt profeſſionem, ſi-
ne iuſta diſpenſatione fecit eum apoſta-
tare,iuxta mentem prædictorum. Qui-
nimmo in tertio caſu tenetur eũdem ip-
ſum reſtituere religioni, ſi poteſt, uel ſi
non poteſt, alium ſimilem uel ſe ipſum
religioni tradere, ſecundum Scotum in
4.diſt.15.q.3.in reſpon.c.2.q.quod etiam
in præcedentibus duobus caſibus eſſe fa-
ciendum tradunt B. Anton. vbi ſupra, &
Adrian.in 4.de reſti.quæſ.3.nobis tamen
poſt Caietan. videtur ſufficere in illlis ca
ſibus ſuadere alteri æquè bono,vt ingre-
diatur religionem, & ſi hoc illi omnino
non perſuadeat, quod etiam idem Sco-
tus vbi ſupra uidetur ſentire, & ex vtro-
que Th.2.2.q.62.art.2.poteſt facile dedu
ci. Quinimmo credimus in nullo caſu te
45 neri ſe ipſum religioni tradere, quod
Ioan.Maior.in 4.diſtin.35.q.17.non exi-
guis argumentis perſuaſus,& horum con
traria diſſoluens tenet, & Sotus lib.4. q.
8.art.3.de iuſt.& iure.Illud vero cum opi
nione communi perſuaſum habemus, il-
lum qui retrahit alium ab ingrediendi,
uel profitendi religionem propoſito ali-
qua bona intentione iuſtiſque de cauſis
non peccare, neque incidere in canoné,
c.19.de reg.ſeſſ.25.Concil.Triden. cuius
tenor refertur infra cap.14.nu.17. in qui
bus iuſtis cauſis ſunt, quòd uolens ingre-
di eſt coniugatus, & ſine conſenſu coniu-
gis vult id facere, vel quia credit ipſum
nullatenus religioni conuenire; ipſique
fore utilem, vel propter ſuum ſpirituale
commodum, quod ex ipſius ingreſſuri cõ
filijs percipit, ſibi ad honeſte uiuendum
conducens. præſertim ea de cauſa, quod
in monaſterio, in quod ingredi deſtinat,
male contra diſciplinam regularem ui-
uitur. Nam inducere ad talem religioné
& eãdem ingredi, & in ea recipi, pecca-
tum eſt; ſiue ſit virorum, ſiue fęminarum,
non obſtante,quod ab eccleſia toleretur
ſecundum opinionem communem, quã
46 recte explicat Caie.2.2.q.189.art.9.Præ
terea in ea ſumus ſententia, quod etiam
ſi laude dignum ſit, aliquem ad religio-
nem inducere,ſecundum S.Tho.cit.præcita-
ta 2. 2. q. 189. art. 9. non eſt tamen ual-
de laudandus ille, qui perſuadet alteri
uouere religionis ingreſſum, quoniam,
ut recte tetigit Caiet. vbi ſupra, artic.2.
&

& idem experientia ipſa nos docet, minus alacri animo perferunt onera religionis, minuſque perſeuerant, qui uotis ipſis quaſi coacti ingrediuntur, quam qui libera, ſpontaneaq; voluntate id faciunt, etiam ſi utrunq; ex genere ſuo rectum & licitum ſit, ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 189. art. 2. Præterea hoc etiam addimus, quòd ſicut qui inducit alium ad religionem, vbi perfecta regula obſeruatur, laudabiliter facit, iuxta eundem ſanct. Tho. vbi ſupra art. 9. ſic econtrario qui alteri ſuadet ingredi religionem adeo laxatam, qualem modo dicemus, & vbi regula perperam obſeruatur, peccat. Adijcimus etiam, eum, qui uouet ingredi religionē, non ſatisfacere ingrediendo, ubi regula non ſeruatur, & ubi cum diſſolutione uiuitur, & ſi quando uouet, non intendit ingredi aliam religionem præter illam, & nulla ſit ſpes breui poſtmodum tempore, illam ſuæ priſtinæ ſinceritati reſtitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neq; aliam, quoniam eius votum quodammodo ratione euentus iam factum eſt illicitum, ut ſubtiliter adnotauit Ioannes Maior in 4. lib. ſen. d. 38. q. 20. Quod idem dicimus de illo, qui monaſterium reformatum vbi recipiatur non inuenit, quamuis inueniat aliquod quod uocatur reformatum, ſed re uera conſtat non eſſe tale, quoniam ibi unuſquiſque pro ſua uoluntate uitam agit, & fere omnes putantur eſſe malæ conſcientiæ. at vero contrariū eſſet dicendum de illo, qui inueniret monaſterium quod non diceretur reformatum, nihilominus tamen re uera in timore domini, & notorum eſſentialium obſeruantia, & ſub regimine, obedientiaque ſui prælati ibi cōiter viuitur, etiam ſi non adeo ſtricte ſicut regularis diſciplina exigit quoad ea, quæ accidentaria ſunt ibidē uiueretur. Caiet. 2. 2. quæſt. 189. art. 3.

Decimoſexto peccat, qui uouet religionem in genere & abſolutè; neque ſaltem animo ſuo uotum reſtringit ad hanc vel illam religionem, hoc vel illud monaſterium, & quia eum nolunt recipere vbi ipſe vellet, non vult intrare aliam, quę ipſum reciperet, arg. c. non eſt. & cap. magnæ. de vot.

Dixi: Non reſtringit, quia, ſi reſtringeret, ſaltem animo, ad certam aliquam religionem, vel certum monaſterium, & ibi nolunt ipſum recipere, non tenetur aliā ingredi, etiam ſi eum ibi libenter reciperent, quia limitata cauſa, limitatum producit effectum, l. non omnis. ff. ſi cert. pet. c. ſuper litteris, de reſcr. quamuis præfatus Sotus lib. 8. de iuſti. & iur. q. 2. art. 1. abſque ſufficienti fundamento dicat, debere eum prius curare ingreſſum in illam, &, ſi eum illa non receperit, teneri intrare aliam, quod tamen nullo iure, nullaq; efficaci ratione probatur, & ita non eſt tenendum, cap. conſuluiſti. 2. q. 4. §. conſideremus. auth. de trien. & ſemiſſ. collat. 3. ſicut ſtatim inf. nn. 84. dicemus.

47 Decimoſeptimò peccat, qui uouet ingredi certum aliquod monaſterium, vel certam religionem intentione ſe ipſum obligandi ad obſeruandam continentiā, etiam ſi non admittatur neque ad profeſſionem, & non vult eam, dum vixerit, ſeruare, eo quòd non fuit admiſſus.

Dixi: Vouet intentione ſe ipſum obligandi, &c. quoniā, ſi ea caruit intentione, ſed abſolutè uouet tale monaſterium, vel religionem intrare, quin etiam (quod amplius eſt) perſeuerare, vel profeſſionē emittere, ad nihil eorum erit obligatus, & poterit vxorem ducere, ſi non admittatur. Immo etiam ſi fuerit admiſſus ad habitum, ſi poſtea contraxit matrimonium, licet peccet contrahendo, non tamen obligatur ad continentiam obſeruandam, & quamdiu matrimonij vinculum durat, poterit coniugale debitum poſtulare. Nam quemadmodum, qui promiſit Deo intra annum ſacros ordines ſuſcipere, ſi eo tempore non ſuſcipiat, peccati quidem reus erit, ſed non erit adſtrictus ad diuinum officium recitandum, ad quod ordo ſacer, ſi ipſum ſuſcepiſſet, obligabat, iuxta latè tradita per nos in cap. quando. de conſec. d. 1. d. 7. nu. 2. neque ſi in peccatum fornicationis prolabatur faciet contra uotum, vel continentiā quam ordo ſacer ſibi habet annexam, ſic etiam qui uouet ingredi religionem, & in ea permanere, ſi poſtea duxit vxorem, tenebitur quidem ratione peccati non exiguam agere pœnitentiam, & etiam retinere uoluntatem adimplendi uotum, ſi aliquando potuerit, ac quandiu matrimonij uinculum durat, non tenebitur,

ad continentiam obſeruandam, vt copioſè & ſubtiliter Card. Caieta.2.2. q.189. art.4. comprobat. Cæterum ei Sotus lib. 8.q.2.ar.1.de iuſtit.& iur. contradicit circa differentiam, quam aſſignat inter illum, qui uoto ſimplici ſe obligauit ad religionem, & inter eum, qui vouet ingredi, & profiteri. Sed nobis opinio prædicti Cardin. magis arridet. Primo quia ſicut longe diſtant inter ſe uotum de ingrediendo religionem ad eam probandã, & de ingrediendo eam ad eam profitendam, eamque perpetuo retinendam. c.ad apoſtolicam. de reg. c.1. & c.non ſolum. eod. tit.lib.6. ſic etiam uotum obligandi ſe ad unum ex his duobus erit ualde diuerſum a uoto, quo ſe quis obſtringit ad alterum.

Secũdo, quia nullus iuris peritus (meo quidem iudicio) inueniretur, qui non iudicaret, diſpenſationem illam eſſe ſubrepititiam, quam qui uouit ingredi ſimul & profiteri impetraret, exprimendo tantum, quod uouit ingredi, & tacendo, quod uouit etiam profiteri. arg. c. poſtulaſti. de reſcript.

Tertiò, quòd qui vouet tantum ingredi religionem, eamque ingreditur, & poſt ingreſſum vouet profiteri, multo amplius obligabitur ad profeſſionem faciendam, quàm alter, qui poſtquam ingreditur, non emiſit votum de profitendo in ea, arg. c.1. de treug. & pac. & auth. itaque. C. communia. de ſucceſ.

Quartò, quòd ius commune nõ adeo obligat ad perſeuerandum eum, qui uouet ingredi ad probandum, ſicut obligat votum, quod quis facit perſeuerandi & profitendi, ſiue id ante ingreſſum, ſiue poſt faciat, quoniam iuri communi ſatis facit ingrediendo bona fide & ſine dolo, vt probet, vireſque ſuas experiatur, quamuis ſi talis vitæ ratio diſpliceat, poterit, ſi libeat, exire, dicto cap. ad Apoſtolicam. & d.c.non ſolum, ibi *Pro uoluntate*, & c.1. ibi, *Libere*. At uero ſi emiſit votum profitendi, nihil tale efficere licebit, niſi iuſta cauſa in id eum iuuet, arg.c. non eſt. & c.magnæ. de uoto. Quocirca mihi perſuaſum habeo, eum, qui prius horum votorum emiſerit, poſſe intra annum probationis religionem, quam elegit, relinquere eo ſolo, quod modus ille viuendi diſpliceat, non autem ille, qui poſterius emiſit, niſi poſt diſpenſationem impetratam eſt cauſa, quæ uiro prudenti uideatur iuſta, arg. dicti cap. non eſt. iuncta glo. qui autem uouit fieri religioſus nihilo alio expreſſo, ſolum ingreſſum uidetur vouere, ſecundum vtrunque Thom. 2.2.q. 189. artic.4.

48 Decimooctauò peccat, qui uouet ſtrictiorem ingredi religionem, & poſtea ingreditur laxiorem, ſecundum S.Tho.2.2. q.81.art.penul. ſed iam iam non tenebitur illam ſtrictiorem intrare, ſi profeſſionem emiſit in ea, vbi laxius uiuitur, c. qui poſt votum: de reg. lib.6. alias uerò ſic, ſecundum Archid. communiter ibi receptum. Adijcimus etiam, eum, qui uouet religionem, ſi nulla eum uelit admittere, poſſe in ſæculo remanere, & vxorem ducere, ſecundum Ang. verb. votum.3. art. 11.& Card. Caiet.2.2.q.189.art.3. quamuis Innoc. IV. in cap. porrectum. de reg. oppoſitum ſentire uideatur. At verò qui vouet aliquam intrare religionem, ſine expreſſa tamen vel tacita limitatione huius, aut illius monaſterij, ſi in finitimis & propinquis cœnobijs non admittatur, tenebitur ad remotiora, externaque proficiſci, vbi ſit aliqua ſpes, quòd eum recipient. at verò ſi ſaltem tacite ſecum intellexit de monaſterijs tantum ſuæ religionis, aut regni, vel linguæ, ſi in his non inueniat receptores, non tenebitur ad alia monaſteria tentanda, quod etiam placuit prædicto Cardinali in dicta quæſ.88.
49 art.3. Dicimus tñ, quòd quamuis S.Tho. 2.2.q.189. art.10. affirmet, non eſſe opus nimio conſilio, longaque deliberatione ad ſtatuendum propoſitum ingrediendi religionem propter rationes, & auctoritates quas ibidem adducit, & propter alias, quas nos etiam in additione c.quando, de conſecr. d.1. ſcripſimus, nihilominus tamen hoc eſſet intelligendum de illo, cui ſpecialia nõ obſtant impendimenta, puta morbus, debita, cæteraque huiuſmodi, ſicut in eodem loco exprimit, & de illo, qui adeo bene ſit ad ingreſſum religionis diſpoſitus, ita ut in Deo totam ſuam collocarit fiduciam, quòd eius auxilio quodcunque onus religionis ualebit ſuſtinere ſecundum prædictum Cardinalẽ, qui ait hoc adeo eſſe neceſſarium,

quòd,

quòd, qui huiuſmodi fiduciam nô habet, eam debet procurare multa oratione, ſacra confeſſione, ſacræ Euchariſtiæ aſſidua perceptione, & ſacræ ſcripturæ lectione. neq; prius ingrediatur, quam ſaltê ſperet huiuſmodi voluntatem, fiduciáque poſt ingreſſum ſibi a Deo præſtitum iri. quæ quidem concluſio ſingularis & quotidiana eſt. Gerſon verò in regul. moral. & Io. Maior in 4. d. 38. q. 16. ſub finem aliquid amplius videntur exigere. quibus omnibus adde quæ hac de re diximus in Comment. cap. non dicatis. 12. q. 1. nu. 2. & quod S. Tho. in dicta q. art. 4. concludit quòd uouens ingredi religionem non tenetur ad perpetuo perſeuerandum in ea, niſi ſpecialiter id intenderit. cui addit ſingulariter Caiet. quod uouens ingredi, & fieri religioſus ſunt paria, ſi expreſſe non intendatur fieri religioſus irreuocabiliter, & in eſſe perfecto.

50 Decimonono, qui ingreditur & profitetur religionem aliquam, & quia ibi regularis obſeruantia nequaquam uiget, non obſeruat illa religionis præcepta, quæ ſub reatu culpæ mortalis obligant: neq; excuſabitur, eo quòd non intendat obligare ſe ad uiuendum arctius, quam in tali monaſterio viuitur eadem ratione, qua non excuſatur a continentia obſeruanda, qui ſacros ordines ſuſcepit abſq; intentione obligandi ſe ad eam ſeruandam. Quocirca, qui huiuſmodi religionem, vel monaſterium ingreditur, & profitetur, ſi tunc non omnia, quæ ibi ſub reatu mortalis delicti obligant, præmeditatur, vel ſi ea præmeditatus non intendit ſe ad illa obligare, tenetur huiuſmodi intentionê mutare in illam qua intendat talia religionis præcepta in poſterum obſeruare, vel eam noue profiteri, ut rectè adnotauit Maior in 4. diſtinct. 38. q. 20. Quod quidem uerum eſt quoad eſſentialia uota, non autem quoad alias accidentarias obſeruationes, quæ ſunt iam ſublatæ, uel mitigatæ Apoſtolicis priuilegijs ueris, vel tempore immemoriali præſcriptis, vel ex licentia tacita, uel expreſſa proprij prælati ad hoc facultatem habentis, vel ex conſuetudine, quæ licet non ſit immemorialis, eſt tamen adeo rationabilis, & tot annorum, adeoq; vetus, & antiqua, quæ ad ita emolliendas prædictas obſeruationes ſufficeret. Quoad quas obſeruationes rectè poterit defendi opinio Panor. in c. ſuper eo. de regularib. & cap. Deus qui. de vita & honeſta. clerico. quem prædictus Io. Maior licentioſius, liberiuſque, quàm par erat, carpſit, cum côſtet etiam Cardin. Florent. in cap. cum ad monaſterium. de ſtatu monacho. & poſt eum multos alios (in quibus ſunt Fely. in c. nam concupiſcentiam. de conſti. & Aufrerius deciſ. Tholoſ. 448.) immo & S. Anton. 3. par. tit. 16. c. 1. §. 11. & 12. idem tenuiſſe. Cumque conſtet totius orbis Chriſtiani maximam partem idem obſeruare ipſo Summo Pontifice ſciente & tolerante, & conſequenter ipſum aliquatenus diſpenſante iuxta gl. ſingularem. c. qui circa. de conſang. quamuis capitulum illud, cuius eſt illa gl. non probat id ꝙ illa dicit, ſed aliud ſingularius, ut in cap. ſi quis autem. nu. 67. de pœn. diſt. 7. diximus.

51 Vigeſimò peccat, qui filios, uel filias offert monaſterijs religioſis, ubi nimia cû libertate, & licentia viuitur, & promiſſa ſecundum regulam ſuam & religionê non obſeruantur, iuxta mentem Cardin. Caiet. 2. 2. q. 189. art. 5. Quod tamen limitãdum eſt procedere, quando filiæ, uel filij traduntur monaſterijs in eiſdem educandi, inſtituendique, quo in eis fiant monachi, uel monachæ, & ibi tam licentioſe viuitur, ac ſupra eodem c. nu. 46. dictum eſt, aliàs non eſſet peccatum, ſaltem mortale, ut patet ex his, quæ ibi, & in præcedenti caſu diximus.

52 Vigeſimoprimo, qui uouet præ timore mortis animæ, uel corporalis naturali, uel caſualis concepto in periculo infirmitatis, maris, partus, naufragij, belli, hoſtium, alijsve ſimilibus, & non implet, etiam conditione, ſub qua forte uouit, completa. Quoniam timor, quo mortis animæ timetur, qui a Deo proficiſcitur, neque ille, quo timetur mors corporis naturalis, caſualis, uel accidentaria, immo neque timor mortis violentæ, qui non infertur ad extorquendum uotum, infirmat illud c. Gonſaldus. 17. quæſtio. ſecunda, capitulo ſicut nobis. de regul. niſi tantus ſit, ut hominem ab uſu rationis alienet. capitulo ſicut tenor. eodem titulo Impediret autê timor mortis uio-

lentæ,quæ dicitur inſtus,vel alterius mali ad id ſufficientis ordinati ad extorquédum votum . capit.1. de his, quæ vi . per quod id tradunt Panormita. & alij ibi,& in dicto cap. ſicut nobis , adiunctis quæ aiunt gloſſ. idem Panorm.& communis . in cap.Abbas de his,quæ vi.& Fortun. de vltimo fine,illat.21.nu.342.& nos etiam in c.verum,de iureiuran.diximus . quidquid dixerit Syluest.verb.metus,q.8.poſt Cardin. in dicto cap. Abbas : dum loco eius vitio librarij,vel impreſſoris Panormitanum allegat.

53 Vigeſimoſecūdo peccat,qui vouet ailquid dignum, quod voueatur, ſed eſt huiuſmodi naturæ , quod de ſe aliud maius bonum excludit:vt qui vouet perſeuerare ī religione aliqua de laxioribus, quod de ſe excludit aliam arctiorem , & neque hoc,neque illud adimplet:quoniam illud votum ad alterum ex duobus ſupradictis obligat : non autem ad perſeuerandum in minus bono , ſi ad alterum perfectius tranſire voluerit , iuxta ſententiam omnium,quam Ioan. Tabien. in verb.votū . 1.§.6.explicuit.

Vigeſimotertio peccat , qui vouet ſe nunquā,dum viuet,vinum, vel quid aliud ſimile bibiturum : poſtea tamen bibit , quotieſcunque id facit:etiamſi in eadem die multoties biberet . quin etiam quamuis non promittat ſe non bibiturum, niſi quodam die certo ; puta die Veneris , aut Sabbathi . nam licet Paludan. in 4. diſtinct.15.quæſtione quarta,innuere videatur, quòd tunc tantum prima vice eſt peccatum mortale, non autem ſecunda, vel vlteriori , niſi id ex contemptu faceret : oppoſitum tamen, ſcilicet quòd qualibet vice mortale peccatum admittatur, verius apparet . in quod etiam tandem ipſe Palud.ibi, & in alio loco magis perpendet,& Ioan. Maior in eadem diſt. q.6.id aſſeuerat .

54 Vigeſimoquartò, qui vouet aliquid facere aliquo certo tempore ; veluti orare , ieiunare aliquo certo die , & non facit illud præſcripto tempore , immo & ſi poſt illud non fecerit , quantocius commode poterit , Quoniam qui tenetur debitum aliquod perſoluere ſuo creditori ad præſtitutum diem , ſi eo non ſoluerit,tenetur poſtea ſoluere , l. Celſus . ff. de recept. arbit. capitulo cum dilecti. dolo & contumac. Quod tamen limitandum eſt procedere, quando qui vouet non reſpexit principaliter diem vel tempus, quo promiſit explere votum, vt communiter non reſpiciunt confeſſarij in diebus, quos imponunt ieiunandos pœnitentibus , iubentes , vt diebus Veneris & Sabbati unius menſis,vel anni ieiunēt; pœnitens enim qui aliquo illorum dierum non ieiunaret,teneretur alio poſtea ieiunare. Quo quidem caſu,ſententia Syluestri in verb.votum.2.q.4.poterit defendi : ſecus eſſet tamen, quando principaliter reſpexit tempus,rem autem,quam vouit, veluti onus , aut quid adiacens ipſius temporis ſibi præfixit. qualis eſt mens & intentio ſanctæ matris eccleſiæ circa ieiunia,quæ in honorem huius vel illius Sancti,vel alijs ſtatutis diebus anni fidelibus proponit obſeruanda:ex quibus,ſi aliqua omittimus, quamuis in eo peccemus , & ob id pœnitentiam agere teneamur , nihilominus tamen nulla deinde remanet obligatio ad totidem alijs diebus, quot omiſimus,ieiunandum,vt luculenter Cardinal.q.88.art.12.ſub finem explicuit:ſicut neque qui diuinum officium vno die dicere omittit , illud idem alio die tenetur perſoluere , ſed ſolum ad pœnitentiā agendam pro delicto tenetur,ſicut diffuſius in repet.c. quando. de conſec. diſt. 1. cap.10. nu.53. diximus .

Vigeſimoquinto , qui uouet , & pœnitudine ductus,non vult illud adimplere , arg.c.vouentibus,17.q.2.Nō tamen peccaret,ſaltem mortaliter, ob hoc tantum, quòd pœnituerit uouiſſe, modo poſtea adimpleat,& propoſitum non adimplendi non concipiat , Ang. verb. votum 3.§. 13.Syluest.uerb. votum.2. quæſtione 20. licet additio ad prædictum Ang.propoſitum teneat , præſuppońens , paria eſſe, quem pœnitere ſe vouiſſe,& nolle adimplere votum,quod falſum eſt .

Vigeſimoſexto,qui uouet aliquam abſtinentiam , aut quid aliud ſimile , & dubitans poſtea an debeat implere , nec ne abſque ſuperioris diſpenſatione , quem facile poterat adire , votum violat. Roſel. verb. votum.5.§.7.

55 Vigeſimoſeptimo , qui vouet aliquid, quod per ſe ipſum adimplere non ualet ,

nec

nec per alium curat adimpleri, illis caſibus, in quibus id agere tenetur, ſecūdum mentem Innoc. in cap. ſcripturæ. de uoto. & Panorm. in cap. licet. eodem titu. S. Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. §. Angel. verb. votum. 3. §. 7. & Syluest. verb. votum. 2. q. 12. Caſus autem, in quibus aliquis tenetur alium ſibi ſubſtituere ad complēdum votum, quando per ſe ipſum id minimè valet, ſunt qui ſequuntur. Primus, quando uotum ipſum, ſaltem tacitè, ad id uidetur extendi, vt votum opitulandi his, qui in terra Sancta pugnant, extenditur ad opem per alium ferendam. Secundus, qn̄ aliquis vouet id, quod nullatenus per ſe ipſum poterit exequutioni mandare, ſecundum eoſdem auctores, vbi ſupra. Tertius, quando ſua culpa effectus eſt impotens ad uotum implendum, ſecundū maiorem prædictorum doctorum partem. id quod ſine ſolido fundamento dicitur. quocirca oppoſitum cū Syluest. ubi ſup. verius arbitramur.

56 Vigeſimooctauò peccat hæres, qui vota realia defuncti non adimplet, ſunt autem illa, quæ ad rem familiarē illius pertinere videntur; vtpote ſi uouiſſet templum ſtruere, vel pro amore Dei eleemoſynam aliquam elargiri. Quoniam ita tenetur eiuſmodi uotis ſatisfacere, ac alia debita perſoluere, l. 2. ff. de pollici. notāt Panorm. & alij, in c. licet. de uoto. ſecus tamē eſt de perſonalibus, cuiuſmodi ſunt vota ieiunandi, macerandi corpus, continendi, & alia ſimilia, gloſſ. in dicta l. 2. ff. de pollicit. Quæ procedunt ſiue hæres ſit filius, ſiue extraneus quiſpiam alius, niſi ſponte ſua ſe ad id uoluit obligare, ſecundum Palud. communiter receptum in 4. lib. ſent. diſt. 38. q. 3. ar. 3. qui addit, quòd quando ille, qui defunctus eſt, emiſerat votum, partim reale, partim vero perſonale, & expreſſit utrumque; puta vouit pergere ad Diuum Iacobum, ibique calicem aureū offerre, uel monaſterium ædificare, & ipſum ingredi, hæres non tenebitur ad id quatenus eſt perſonale; ſed ſic quatenus eſt reale, & ita in duobus exēplis modo poſitis non tenebitur adire D. Iacobum, neq; monaſterium intrare: tenebitur tamen ipſum ædificare, & calicem offerre. At vero, quando expreſſit ſolum uotum perſonale, nō autē tenebitur ad ...le, quod erat acceſſorium, ad nihil tenebitur: uerbi gratia. Hæres illius, qui vouit adire Diuum Iacobum, nō tenebitur ipſe illuc pergere, neque tenebitur illa perſoluere, quæ defunctus eo accedens expendiſſet. Item hæres illius, qui uouit religionem, non tenetur in demortui locum ſe ipſum religioni dicare, neque monaſterio cōferre illa bona, quæ mortuus ſecum adſportaſſet, ſi eam ingreſſus fuiſſet, arg l. cum principalis. ff. de reg. iur. & cap. acceſſorium. de reg. iur. lib. 6.

57 Vigeſimonono peccat, qui ob falſam, uel iniuſtam cauſam uoti diſpēſationem impetrat, uel diſpenſat in ipſo, glo. ſing. in c. non eſt, communiter recepta, de uot. & S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 12. quoniam diſpenſatio, quæ falſæ cauſæ innititur, ſubreptitia eſt, & inanis. c. ſuper literis. & c. ad audientiam. de reſcrip. & l. & ſi legib. C. ſi contra ius uel utilit. quæ autem ſine cauſa iuſta fit, non tollit diuinæ legis obligationem, iuxta glo. communiter receptas, in cap. non eſt. de uoto. & c. quando. de iureiuran. argumen. cap. ſunt quidam, 25. q. 1. Et quamuis Adrianus. in 4. de reſti. teneat, quòd ille, cui conceditur diſpenſatio ſine cauſa, & contra legem penitus humanam, nihil peccet, licet diſpenſator ſit, oppoſitum tamen, quod tenuit Caiet. 2. 2. q. 96. art. 5. nobis uerius eſſe uidetur, uidelicet utrumque peccare, propter rationes, quas ille ibi adfert, & quas nos in cap. quæ contra mores. 8. diſtinct. adiecimus. Occurrit tamen nunc concordia prædictorum auctorum, uidelicet ponendo differentiam inter actū diſpenſandi, & inter actum utendi diſpenſatione iam impetrata ſine ſubreptione, & dicendo, quòd opinio Caietani procedat in priori: & opinio Adriani in poſteriori, quo multa dubia quotidiana ſolui poſſunt. Addo tamen, illum, qui diſpenſat, grauius peccare, quàm eum, qui petit & impetrat: nihilominus tamen neutrum eorum mortaliter: niſi quando ex tali diſpenſatione notabile aliquod ſcandalum exoritur. Addo item, quòd multo minor cauſa ſufficit ad diſpenſandū ſine peccato circa legē omnino humanā, quam circa legem naturalem & diuinam.

58 Trigeſimò peccat, qui credit pertinaciter eſſe malum uouere, etiam cum debitis

bitis circunſtantijs, ſicut aliqui hæretici tenent, ſecundum mentem S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 4. & lib. 2. contra Gent. capitu. 138. quod eſſe hæreticum latè probat Caſtren. lib. aduerſus omnes hæreſes. uerbo, votum.

59 Trigeſimoprimo peccat, qui, vel quæ ex conſenſu coniugis emittit votum continentiæ: poſtea vero debitum coniugale poſcit, ſecundum omnes. Id etiam eſt dicendum ſi debitum ſoluit ei, qui de ipſius conſenſu votum emiſit, ſecundum S. Thom. in 4. diſtinct. 38. quoniam conſentit peccato mortali, quod alter admittit coniugale debitum exigendo, & ſubinde peccat. Ad Rom. 1. & c. 1. de offic. deleg. Attamen non peccaret, ſi peteret, ſecundum Innocen. a Panorm. & alijs in c. 1. de conuer. coniu. & Syluest. verb. votum. 5. q. 2. receptum.

Trigeſimoſecũdo peccat, qui, vel quæ coniux poſtquam ambo uotum ſimplex continentiæ fecerunt, alter illorum debitum ab altero petit. cap. quod Deo. 33. q. 1. quamuis alter illorum votum ſuum violauerit fornicando, ſecundum omnes; quoniam non debet frangere ſuũ votum ob id, quod alter ſuũ uiolauerit. Verum eſt tamen, quod, ſi timeant ſibi incontinentiam, deberent a ſummo Pontifice diſpenſationem obtinere: quoniam epiſcopus id facere nequit, niſi forſan quando illud ex aliquo magno timore originem duceret, qui tamen non erat ſatis ad voti obligationem impediendam, ſecundum communem opinionem in c. venĩẽs. qui cleri. vel vouent. vbi text. ſingularis, quid quid dixerit Ioan. Maior. in 4. diſt. 32. q. 2. Cuius opinio poſſet habere locum, qñ ad ſedem Apoſtolicam non pateret recurſus, vti Syluest. verb. matrimonium. 7. §. 5. & uerb. diſpenſatio. §. 9. inſinuauit. Cuius rei radicem nos in cap. at ſi clerici. §. de adulterijs vero. de iudi. expreſſimus, ut inferius, nu. 76. dicemus.

Dixi. Poſtquam uotum fecerunt; quoniam ſi tantummodo pepigerunt inter ſe ad certum vſque tempus abſtinere, veluti vſque ad Paſcha, bene poſſunt ambo poſtea mutare ſententiam, argum. c. præterea. de ſponſ. Immo etiam ſi alterum illorum ſolum pœnituit pacti, & alter intelligit eum, quem pœnitet pepigiſſe propenſum eſſe ad incontinentiam, & facile in eam lapſurum, tunc deberet ei debitum coniugale perſoluere, ſecũdum Hugonem Cardin. 1. ad Corinth. 6. Nam, quamuis pactum præceſſerit inter eos, non tamen vouerunt, & ita ſibi inuicem poſſunt remittere pactum.

60 Eſt tamen notandum, quòd uotum alterius coniugum ſine alterius conſenſu de non ſoluendo debitum, immo etiam de non petendo, eſt illicitum, ſecundum S. Thom. in 4. lib. ſenten. diſtinct. 32. q. 2. & Palu. ibidem, quæſtione ſecunda, quoniam eſt graue onus alteri; eo quòd in eam neceſſitatem adigitur, ut pudorem petẽdi debitum ſemper ſubire cogatur. Quocirca non ſolum Epiſcopus huiuſmodi uotum poteſt diſſoluere, immo & alter coniugum poteſt omnino illud irritare; quippe quòd in ſuum præiudicium uergat. Neque duo capita, videlicet. cap. quidam. & cap. placet. de conuer. coniugat. quæ contrarium ſignificare videntur, aliquid obſtant: non enim innuunt eum, qui profeſſus eſt religionem abſque coniugis conſenſu, non poſſe petere debitum, ſed potius non poſſe exigere, hoc eſt, ad ipſum perſoluendũ compellere, l. exigere. ff de iudic. & l. ſi conſtante. ff. ſol. matrimo. cum eis adnot. At uero uotum non habendi copulam, niſi quando mos gerendus ſit alteri coniugum, licitum eſt, vimq; habet obligandi. Quoniam, qui tale uouet, ſibi ſoli, & non alteri præiudicium facit, Syluest. verb. uotum. 5. §. 2. & quia qui profitetur religionem, uouet non habere copulam carnalem, alter coniugum, qui ſine alterius conſenſu profitetur, non ſolum uouet non exigere debitum, ſed etiam neq; petere, neque ſoluere, ideo eius uotum, quamuis nihil ualeat quoad non ſoluendum & non petendum debitum coniugale, quatenus alteri coniugi præiudicat, ualet tamen quoad non exigendum & non petendum quatenus ſibi tantum præiudicat. Quo fit, ut altero mortuo, huiuſmodi coniux ad caſtitatem ſeruandam teneatur: quamuis, ſi poſtea uxorem duxerit, matrimonium ſit ualidũ, ut probe docuit Syluest. uerb. uotum. 4. q. 2.

61 Trigeſimotertio peccat, qui, uel quæ, coniux uouet rem, quæ non tendit in præiudi-

præiudicium alterius, veluti ieiunare, vel facere aliquid, ad quod etiam vi legis diuinæ, aut humanæ tenebatur, uel dare eleemoſynam ex his, quę ultra dotē poſſidet, poſtea autem illud non adimplet, ſecundum mentem omnium doctorum, quam Ang. verb. votum. 2. §. 8. & Syluest. verb. votum. 3. §. 1. expreſſit.

Dixi. Quod non vergit in præiudicium alterius, quoniam ſi aliquo modo præiudicat, nullam vim habet obligādi. Vnde mulier, quæ vouet abſtinentiā, uel peregrinationem ſine mariti licentia, nō tenetur eas adimplere, cap. manifeſtum. & cap. noluit. 33. q. 5. ſi maritus repugnauerit. Immo etiam ſi, ipſo conſentiente, talia emiſerit vota, & poſtea illa contra dixerit, vxor non adimplens votum non peccabit: maritus vero peccat, quando ſine cauſa, quod primum conceſſerat, poſtea reuocat, Richar. in 4. diſt. 32. q. 2. ar. 2. quamuis conſenſum, quem adhibuit in votum continentiæ, reuocare nō valeat, Syluest. vbi ſupra. Neque maritus in iniuriam, præiudiciumve vxoris, quātum attinet ad coniugale debitum, quidquam vouere poteſt. Nam quoad hoc æqualis conditionis eſſe iudicantur. c. gaudemus. de diuort. & cap. ſi quis vxorem. 32. q. 1. Mulier vero, quæ antequam nuberet, aliqua vota vouit, & poſtquam nupſit nō poteſt abſque mariti præiudicio ea implere, excuſabitur ab eorum executione, ſi maritus nūquam præbeat aſſenſum, quo tamen mortuo tenebitur eadem implere. cap. manifeſtum. 33. q. 4. Roſ. verb. votum. 2. §. 8.

62 Trigeſimoquartò, qui vouet terræ ſanctæ ſuccurrere ex licentia vxoris ſuæ, vel etiam abſque licentia, & poſtea non implet, cap. ex multa. de voto, quamuis conſultius eſſet nihil tale vouere, ſi uxor non poteſt virum comitari, neque etiam abſque periculo incontinentię remanere, ſecundum S. Tho. in 4. lib. ſent. diſt. 23. q. 2. ar. 4. Vxor etiam, ſecundum Oſtien. Pan. & communem in dicto cap. ex multa. poteſt huiuſmodi votum ſine licentia mariti facere, & tenebitur illud adimplere, quando ſine periculo incontinentiæ id poſſet efficere, & habere ſecum faculta-tem, quæ poſſet milites ſecum ducere, qui auxilio eſſe poſſent, quamuis S. Tho. in dicto ar. 4. & Syluest. verb. votum. 5. q. 1. oppoſitum tueantur. Sed primum verius apparet, etiā ſi nullus ipſorum abſq; alterius licentia poſſit habitum ſuum in habitū religioſorum, qnos tertij ordinis vocant, vel cuiuſcunque alterius religionis mutare, quoniam id præiudicium, ac non nihil horroris ac faſtidij affert. Adde hic dictis ſupra num. 48. quod vouens generaliter ingredi religionem, vel ſpecialirer aliquam religionem, non reſtringens ſe, ſaltem tacitè, ad eertum monaſterium, non cenſetur ſatisfacere voto, eo quod refutetur ab uno, uel altero Prælato illius religionis, licet ſit Prouincialis vel Generalis, niſi cauſa cognita iudicaret, illum eſſe ineptum religioni, ut nu per latius probauimus.

De irritatione, & ratificatione votorum.

SVMMARIVM.

63 Diſpenſare, & commutare, & irritare uotum differunt.

64 Diſpenſant & commutant ſoli Prælati, ſed quidquam irritant, ſed non æque.

65 Votum de nunquam peccando venialiter nō valet.

65 Votum de non peccando mortaliter ualet, ſed facile ſoluitur.

65 Votum de non peccando hoc, vel illud veniale, vt valet.

65 Votum religioſi de non peccando irritat ſuperior.

65 Vota nouitij non irritat ſuperior.

65 Vota ſæcularis per profeſſionem tolluntur.

66 Votum irritatum non reſurgit per mortem irritantis.

67 Vota religioſorum, quæ valida, & quæ a nutu pendent ſuperioris.

68 Vouere poteſt qui poteſt peccare, uel mereri.

69 Vota religioſorum, & minorū quomodo differant, & conueniant.

70 Votum potentium ad matrimonium quæ irritari poſſunt.

71 Vota inualida ratificantur, niſi &c.

72 Diſpenſatus ſuper voto, vel commutatus illud qui peccat.

72 Religioſus diſpenſatus per hanc ſubreptionē.

73 Votum qui ſuperior poſt approbatum irritat.

74 *Votum ab alio factum, & a ſe ratum non implet, &c.*

65 PRo luce dicẽdorum præſupponimus primo, diſpenſationem, commutationem, & irritationem, inter ſe differre. Nã irritatio non aliã cauſam expoſtulat, quã voluntatem illius, qui ad irritandum habet, facultatem. c. puella. 20. q. 2. c. manifeſtum. 33. q. 5. tradit Palu. in 4. diſt. 38. q. 4. & S. Ant. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 6. Diſpenſatio vero cauſam iuſtam & rationabilem requirit, quia, qui habet auctoritatem diſpenſandi, poterit omnino votum relaxare abſq; eo, q₃ loco voti aliquid iungat vouenti, & tunc tam vouens, quã qui diſpenſat manent in conſcientia ſecuri. Commutatio autem, vel redemptio uoti exigit, ut id, in quod uotum eſt commutandum, redimendumve, ęquè bonum ſit aut melius, quam id quod uouit. tunc autem æquè bonum exigitur. quando ex aliqua cauſa rationabili commutatur. tunc vero melius requiritur, quãdo ſine aliqua cauſa, ſed ſolũ ex mera voluntate eſt facienda commutatio, iuxta mentem omnium, quam optime Card. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. explicuit. Vnde infertur id, quod nos eundem Card. vbi ſup. ſequuti in gl. 2. c. quanto. de iureiu. diximus, nempe, eum, qui habet poteſtatem ad diſpẽſandum & commutandum, poſſe partim diſpenſando, partim vero commutando relaxare uotum ſine cauſa omnino iuſta ad uotũ ipſum omnino relaxandum, imponendo aliquid loco eiuſdem nouentis, licet minus ſit eo, quod uouit.

64 Secundo præſupponimus, prælatos tãtum eccleſiaſticos habere poteſtatem diſpenſandi, uel commutandi uota, ℥m S. Th. 2. 2. q. 88. art. 12. & alios in 4. lib. ſent. diſt. 38. & omnium ſententiam. Multi aũt alij habent poteſtatem irritandi vota, puta pater, & eo deficiente, mater quæ tutelam filiorum ſuſcepit, & ipſi tutores, uel curatores pupillorum, uel minorem. Maritus etiam poteſt uxoris uota, & dñs uota ſeruorum, & Abbas, uel alius prælatus uota religioſorum irrita facere, c. illud, 20. q. 1. c. mulier. 32. q 2. & c. puella. 20. q. 2. & c. manifeſta. & c. nolunt. 33. q. 5. cum ſuis gl. Nam, ut recte definit S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 8. Nullus, qui al.ciius ſubditur poteſtati', poteſt emittere uotum quod ualidum ſit in eis, in quibus ille ſubijcitur, abſque eius conſenſu.

Tertiò præſupponimus, non præfatos æqualem irritandi poteſtatem ſortiri. Quoniam pater, & mater, quæ deficiente patre illi ſuccedit, uel tutor poſſunt omnia uota irritare, tam realia, quę ad rem familiarem pertinent, quàm perſonalia, quæ fiunt ab illis, qui pro ætatis defectu non poſſunt matrimonium contrahere adeo, ut qui nouerunt, nũquam amplius illa uota implere teneãtur, etiãſi ipſimet, qui ea irritarunt in ea denuo cõſentirent, niſi uouens eadem uota iterum ratificaret. Idem omnino dicendum eſt de prælatis, quoad uota religioſorum, at verò neque pater, neque mater, neque curator vllo modo poſſunt irritare uota illius, qui ad iuſtam peruenit ætatem, in qua matrimonium poſſet contrahere, ſi vota ſint perſonalia, & iuri illorum non præiudicant, qualia ſunt uotum religionis, & uotum caſtitatis. argum. cap. annum. de iud. lib. 6. Poſſent tamen irritare uota realia ad rem familiarem pertinentia, & etiam perſonalia, quæ illis præiudicant. Neque quidquam ad rem facit, ut vota illa ſint pure perſonalia, uel principaliter perſonalia, & acceſſoriè realia, quale eſt uotum ingrediẽdi religionem. cap. in præſentia. de proba. auth. ingreſſi. C. de ſacroſan. eccle. cum ei adnot. Quoniam de his omnibus perinde iudicãdum eſt, ac ſi pure perſonalia eſſent. argu. cap. acceſſorium, de regul. iur. lib. 6. cum ſuis concord.

Maritus autem nullo modo poteſt, vxoris vota irritare & nulla facere, neque rurſus uxor uota mariti, niſi in quantum alter alteri præiudicium facit, quidquid dicat, & affirmet Pano. in c. ſcripturæ. de voto. ſecundum Ang. & Syluest. uerb. uotum. 5. q. 1. propter rationem S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 8. quam adduximus ſupra, præterquam in caſu quando alter coniugum notoriam fornicationem, ſiue carnalem, ſiue ſpiritualem admitteret, cap. Agathoſa. 27. q. 2. ſecundum Pano. in c. fi. de conuer. coniug. qua de cauſa alter illorum poterit nullum reddere uotum alterius, quo ſe obſtrinxerat ad numquam coniugale debitum expoſtulandum, ut conſtat

ex ſupradictis. Dominus item poteſt ſerui ſui uota, quæ in ſuum præiudiciũ vergunt, omnino abolere, reliqua uero nequaquam, ſecundum omnes.

65 Pro ſolutione autem quæſtionũ, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quòd votum nunquam uenialiter peccandi, & nunquam peccandi, non valet: quia ſunt de re homini in hac vita impoſſibili, iuxta illud Io. 1. c. 1. *Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus*. Item votum nunquam mortaliter peccandi, videtur eſſe de re tam difficili, quamuis non impoſſibili, vt non obliget, aut certe facile per ordinarium relaxari debeat. Item votum non committendi tale, vel tale peccatum veniale, valet. Credo tamen eius tranſgreſſionem non eſſe, niſi veniale communiter, ſicut nec alia tranſgreſſio uoti de re leui eſſe videtur. quia votum, quod eſt quædam lex, quàm ſibi uouens tulit, non magis eum obligare uidetur, quàm lex à Deo, & Eccleſia ei lata, cuius leuis tranſgreſſio non eſt mortifera. c. unum. §. fi. 25. diſtin. S. Thom. 2. 3. q. 88. art. 5. & alijs citatis in c. 11. nu. 4. diximus. Et uotum non committendi tale, uel tale peccatum mortale, validum eſt, eiuſq; tranſgreſſio duplex peccatum eſt, & tranſgreſſor circũſtantiam voti confiteri tenetur. Quoniam pro certa habeo opinionem, quæ aſſerit materiam eſſe ſatis conuenientem ad uouendum eã, quæ præcepta eſt, vt dictum eſt ſupra num. 45. quamuis quæ ſolum cõſilij eſt, magis propria ſit. Item ꝙ uerior mihi uidetur Soti opinio, in lib. 7. q. 3. art. 3. de iuſt. & iur. quam Caieta. 2. 2. q. 88. ſcilicet, quòd ſuperior religioſi, omnia eius vota, quamuis ſint de non peccando tali uel tali veniali peccato, aut tali uel tali mortali, irritare poteſt: quia quamuis prælatus tollere non poſſit obligationem, qua ſubditus ad illa peccata non committẽda alijs legibus tenetur, nouam tamen obligationem quam ſibi ſufficientem ad id libertatem non habens impoſuit, tollere poteſt. Item quòd ſuperior non poteſt irritare uota nouitiorum ſicut profeſſorum. quia illorum uoluntas adhuc a ſuperioris uoluntate non pendet, arg. c. 1. beneficium. de reg. lib. 6. Itẽ quod religioſus, cum eſſet ſecularis fecit, ipſo facto commutatur in uotum ſolemne religionis, ca. ſcripturæ. de uot. cum ei adnotat. Interrogatus autẽ; An maritus uota, quę ſua uxor antequam nuberet fecit, irrita & nulla facere poſſet? Reſpondi poſſe, ſi marito præiudicant, prout eſt textus ſingul. in c. noluit. 33. q. 5. quem ad hoc à paucis citari credo, in quo S. Auguſt. ait: *Et ſi adhuc innupta conceſſerat pater uota perſoluere antequam perſoluerit nupſerit, & viro eius non placuerit, non perſoluat.* Interrogatus item: An maritus omnia uota, quæ uxor ſub eius poteſtate facit, irritare poſſit? & qualia poſſit? & qualia non? Reſpondi non poſſe, niſi ea, quæ ſibi præiudicant, ut ſupra dictum eſt.

66 Quartò ſupponimus, fuiſſe opinionem Innocentij in c. ſcripturæ, de vot. quod vota eius qui habet ætatem nubendi, aut ducendi vxorem, a maritis, vel vxoribus, dominis, parentibus curatoribus irritata, ſicut obligant quoad ea, quæ non ſunt in præiudicium irritantium, iuxta communem opinionem, ita quoque incipiunt obligare, ſimulatque ipſi vouentes liberantur a ſubiectione irritantiũ. Sed profectò contrarium uerius, & rationi conformius nobis apparet, per cap. quidam. & c. placet. de conuerſ. coniugatorum, ut tenent Panor. in d. c. ſcripturæ. Angel. Sil. verb. votum. 4. q. 2. & Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. niſi quando expreſſe ſe aliquid facturos uouerunt, poſtea quam ab alterius ſubiectione ſe liberos inuenirent, ſecundum omnes.

67 Quintò, ſupponimus vota religioſorum, quorum materia neque in genere, neque in ſpecie eſt eis prohibita, & proinde ſecundum ſe ſunt ualida, non ideo nullius vigoris exiſtimari, quia ſunt irritabilia, quinimmo ad ſui obſeruantiam obligant, quouſque ab illis, qui id poſſunt facere, irritentur, etiam ſi prius ea nunquam approbaſſent. quoniam ſub ea conditione ſemper fieri videntur, ſi ſuperior non contradixerit, quæ quidem conditio ſemper impleta manet, donec ſuperior cõtradixerit. At uero uota, quæ fiunt in rebus prohibitis a ſuo ſuperiori, alioquin tamen licitis, non obligant; donec prælatus ea probauerit. quoniam ſub hac conditione ſemper fieri creduntur, ſi uidelicet ſuperior annuerit, ut

Cardin. Caiet. ubi ſupra rectè definiuit. Et hoc modo debet limitari & interpretari quoddam dictum Concilij Agathenſis.cap.monacho.20.q.4.ſ.monacho non eſſe licitum vouere.

68 Sextò,ſupponimus,quod licet qui carent ætate ſufficienti ad contrahendum matrimonium, ſi eo iudicio polleant, ut poſſint iam & mereri,& peccare,quæcunque uota,ſiue perſonalia, ſiue realia, regulariter emittere poſſunt, quibus obligentur iuxta gloſſam inſignē, ab omnib. receptam . in c.mulier.32.q.2. Pan. cum communi in c.2.de uoto.nihilominus parentes illorum vel tutores oīa illa recte poſſunt irritare.c.puella.20.q.2. & c.mulier.32.q.2.deſumptū ex c.30.Numeror.

Dixi : Regulariter, quoniam voto ſolemni religionis ſe non poſſunt obſtringere,ēt cum conſenſu patris,aut tutoris, c.1. de Regul.lib.6.bene tamen uoto ſimplici, quidquid aliud inſinuent Angelus, & Roſella,male percipiētes,quid ſibi voluerit S.Th.2.2.q.88.ar.9. ut optimè declarat Sylueſt.verb. votum.3.q.5.

69 Septimò, ſupponimus illud,quod definitum eſt de pueris, qui nondum ętatem nubendi, vel ducendi uxores attigerunt, illud ſtatuendū eſſe de religioſis, quātum attinet ad votorum irritationē, quam ipſorum ſuperiores facere poſſunt. ſ.eorū vota , quæ de rebus bonis , honeſtisque ſunt:quæ neque ſuæ regulæ,neque præceptis diuinis , neq; ſuperiorum ſtatutis repugnant, ualida eſſe, quādiu ſibi a ſuis ſuperioribus non obſiſtitur. Veruntamen illi pro mera uoluntate ſua , ſine alia ratione & cā poſſunt illa irritare , & nulla reddere,ſicut ſenſit Inn.communiter receptus, in c.ſcripturæ de vot. & S.Th.iuxta Cardin. Caiet. interpretationem.2.2.q.88.art.8. & Palud. in 4.diſt.38.q.2. & S. Anton. 2.par. tit.11.c.2.§. 6. & ſic uenit intelligendū prædlegatū illud Concilij Agathenſe in c.monacho.20. q. 4. Eſt tamen circa hoc adnotandum,ꝙ licet rectè poſſimus affirmare quoad effectū, ne monachus teneatur adimplere uotum , ſatis eſſe ꝙ ſuperior iubeat ei , ne faciat id , quod uouit , vel nolit ad id agendum facultatem concedere , eſto prius non ſit effectus certior de uoto, quoad effectum tamen , vt votum irritum , & inane fiat, non ſatis eſt hoc,ſed præterea neceſſariū eſt,ut prælatus de voto ipſo,iam præmonitus , uoluntate & auctoritate ſua illud omnino irritet, & nullū faciat,quod optimè docuit Caietan.in dicto artic.2.

70 Octauò dicimus,quòd illi quibus ſatis ætatis eſt,ut poſſint contrahere matrimonium, poſſunt etiam quæcunq; vota perſonalia facere , eademque adimplere tenentur, etiam renitentibus patribus, aut eorum curam gerentibus cuiuſmodi ſunt uota continentiæ,religionis, dicendi aliquas orationes,& alia ſimilia,dummodo regimini & gubernationi domus paternæ,aut parentum poteſtati, ſiue rei familiari , nihil nocumenti , aut iniuriæ inferant . Talia enim uota, nihil ualerēt, niſi eſſent in ſubſidium terræ ſanctæ, uel fierent ex reb.caſtrenſibus , hoc eſt in bello quaſi in bello partis, de quibus infra cap. 17. agemus , uel cum expreſſo , tacitove conſenſu parentis,ut optimè collegit Sylueſt.verb. uotum.3.q.6.At uero vota realia, quę principaliter ad rem familiarem pertinent, ſi ab illis fiant,qui poſſunt nubere , uel uxorem ducere, licet ualida ſint , poſſunt tamen penitus aboleri, aut irritari a parentibus uel curatoribus, donec ad uigeſimum quintum annum , & puellarum quæ ad duodecimum non peruenerunt , ſecundum B. Antoninum 2.

Dixi:Principaliter, quæ ad rem familiarem pertinent,quoniam vota, quæ acceſſorie illam tangunt , non poſſunt irritare , quando adiunguntur perſonalibus quæ ab eis irritari non poſſunt:cuiuſmodi eſt votum profeſſionis , quod quidem ex conſequenti bona profitentis trāsfert in monaſterium cum ipſa perſona. cap.in præſentia.de probat.

71 Nonò ſupponimus , patrem & tutorē poſſe uotum ſolemne reuocare,ſi factum fuerit ab eo,qui non habet ætatē,vt poſſit contrahere matrimonium . Irritādum eſt autem antea,quàm ad prædictam ætatem perueniret : quoniam poſt eam irritare non poteſt , cap. puella . & ibi Cardi.S.Xiſti.20. q. 5. Cuius contrarium accidit circa uotum ſimplex,quod ēt poſtq̃ ad legitimam ætatem peruenerit , poterunt irritare: dum tamen filius adhuc in illa ætate ratum nō fecerit uotum , quod egregie Caiet.2.2.q.89.art.5. adnotauit.

Decimo

Decimò ſupponimus, quod, ut aliquis votum ſuum innalidum ratificaſſe cenſeatur, non ſatis eſt credere votũ, quod emiſit, validũ fuiſſe, & ideo proponere illud adimplere, vel ratione illius in monaſterio permanere, putans profeſſionem eſſe validam, ſed oportet, ut reſciat illius nullitatẽ, & velit illud noue ualidare, ut ſingulariter tradit Caieta. vbi ſup. quem ſequimur, tum per rationẽ eius, tum quia errans non conſentit, l. ſi per errorem. ff. de iuriſdi. om. iud. tum quia etiam nouo conſenſu opus eſt ad validandum matrimonium nulliter cõtractum, ut dicemus inf. c. 22. nu. 69. & 86. quin potius neceſſarium eſt ut ita gratum habeat, ut uelit, quod uotum antea factum ab ipſa ratificatione ſit validum, etiam ſi prius non valuiſſet, quod præclare etiam idem Cardinalis vbi ſupra explicuit.

Vndecimo, q̧ hæc conſequitur peccare primo, qui carens poteſtate ad diſpenſandum, commutandũ, redimendum, uel irritandum uotum, aliquid horum fecit.

Secundo, qui habens, tantùm poteſtatem ad redimendum, uel commutandũ, qualem habent multi confeſſarij uirtute bullarum, aut Iubilæorum electi, diſpenſat ſuper voto, vel ipſum irritat, & nullũ facit, arg. c. 2. de conſt. lib. 6. & l. fin. ff. de iuriſd. omn. iud. quatenus habent male facere eum, qui extra territoriũ ſuum, vel poteſtatem ſibi conceſſam aliquid faciat. Immo & actus ab eo factus non ualet, ut ſenſit Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. quod etiam in cap. quando. de iui eiu. diximus, præſertim q̧ uti iuriſdictione, quam quis non habet, peccatum eſt letale, ſecundum S. Tho. receptum, 2. 2. q. 60. art. 6.

72 Tertiò peccat, qui ex ordine Mendicantiũ ad Canonicos regulares vult tranſire ex diſpenſatione Papæ, & quia intellexit illam obtinere non poſſe, niſi prius habitum dimiſſtat, ob id eum dimiſit, & aliquando ſęcuları ueſte indutus inceſſit, & poſtea eam diſpenſationem impetrans huiuſmodi diabolicã aſtutiam ſubticet, ut in prælect. c. ſi quando, de reſcrip. exceptio. 6. nu. 4. comprobauimus. Quocirca huiuſmodi religioſo conſulendum eſt id, quod ſępe complures admonuimus, ut uidelicet ad priſtinam illam ſuam religionem reuertatur, vel iterũ ſupplicet ſummo Pontifici, vt, ea taciturnitate non obſtante, diſpenſationem ratam & ualidam eſſe uelit.

73 Quartò, qui cum eſſet ſuperior, poteſtatemq; haberet irritandi, uel obliterandi aliquod uotũ, in ipſum cõſenſit, poſtea uero ſine rationabili cauſa, ipſum ex mera malitia, uel proprio impulſus affectu, uel fingens illud uotum in maximum uergere præiudicium, irritat, & annullat, cũ parum, aut nihil inde emanaret nocumẽti, ſm prædictum Card. Caieta. 2. 2. q. 88. art. 8. Qui tamen adijcit, ſubditos nõ peccare, ſi non adimpleant uotum, quod fuit ita perperam irritatum, ſicut etiam ſuperiores nihil peccant, dum legitime irritant ſubditorum uota ſolũ pro libera uoluntate ſua, ſine cauſa aliqua & malitia, & antequã illa approbentur, qm̃ in hoc ſuo iure utuntur, c. puella, c. illud. 20. q. 2. c. noluit, & c. manifeſtum. 33. q. 5.

74 Quinto, qui uotum à parentibus ſuis, uel alijs ab eo factum, & à ſe ratificatum, non implet: non autem ſi non ratificauit, niſi aío ſe ipſum obligandi ad nihil aliud amplius, quam ipſe uoluerit, cap. licet. cum ei adnotat. per omnes, de vot.

Qui ſuper voto diſpenſare, aut illud commutare valeat.

SVMMARIVM.

75 *Diſpẽſant ſoli Prælati Eccleſiaſtici circa uota.*
75 *Papa ſolus diſpenſat ſuper voto ſolemni, & alijs quinque.*
Epiſcopalem iuriſdictionem habens an in hoc æquetur Epiſcopo.
76 *Diſpenſans & diſpenſatus ſuper voto abſque iuſta cauſa, & peccant.*
77 *Diſpenſandi una cauſa ſuper voto eſt leuitas vouendi.*
78 *Voto res oblata cui debeatur, facta diſpenſatione.*
78 *Votum omne tollit profeſſio religionis.*
79 *Votum qui commutare poteſt an poſſit diſpenſare.*
80 *Voti commutatio ut Cruciata facienda eſt in eius utilitatem.*
80 *Votum caſtitatis bis frangit, qui nubit, & conſummat.*
80 *Vota futura includit poteſtas diſpenſandi.*
80 *Peccata futura includit poteſtas abſoluẽdi.*

Circa

75 CIrca hoc dicimus primo, quòd ſoli prælati eccleſiaſtici habent poteſtatem diſpenſandi & commutandi vota propter rationem, quam S.Thom. communiter receptus reddit. 2. 2. quæſt. 88. art. 12. per illud 2. ad Corinth. 2. *Nam & ego quod donaui &c.*

Dixi, Et commutandi, quia nõ poteſt quis auctoritate propria commutare votum, etiam in melius, niſi manifeſtum ſit, illud eſſe gratius Deo, ut pulchre declarat Caiet. in præfato art. 12. neque conſequenter confeſſarius, neque alius, cui non ſit data facultas commutandi vota.

Secundo dicimus, quod ſolus Papa, vel qui poteſtatem ab ipſo peculiarẽ habet, poteſt ſuper quinq; uotis diſpenſare, ſ. ſuper voto perpetuæ continentiæ, religionis peregrinationis in Hieruſalem vel Romam, uel ad ſanctum Iocabum Cõpoſtellæ. Etenim, quamuis nullus textus reperiatur, qui oĩa iſta vota ſoli Papæ reſeruet, præter uotum in Hieruſalem, per c. ex multa. de uoto. adiuncta gloſſ. ſing. verb. incumbit. Quinimmo neque hoc quãdo ex deuotione, & non in ſubſidium terræ ſanctæ fit, ſecundum Pan. in d. c. ex multa. quem ibi ſequitur Rauennas, iuxta tamen Romanæ curiæ ſtilum, qui ſatis colligitur ex extrauaganti Xiſti Quarti, c. & ſi domini. de pœn. & remiſſ. omnia hæc ſunt ſummo Pontifici reſeruata. Vnde ſecundum aliquos, quicunque inferior ab aliquo iſtorum quinque tentaret abſoluere, præterquã quòd peccat mortaliter, pœnam etiam excommunicationis incurreret, per dictam extrau. quod tamen non eſt verum niſi de illo, qui ex facultate, uel conceſſione eiuſdem Papæ Xiſti Quarti abſolueret, qm̃ de tali tantum ipſa loquitur, uti poſt Sylueſt. verb. excommunicatio. 7. caſu 32. & Ang. verb. excommunicatio. 6. §. 31. nos ſuper eandem extrauagantem expreſſimus. In cæteris autem votis alij prælati inferiores poterunt diſpenſare, ut epiſcopi, uel qui iuriſdictionem epiſcopalem ſortiti ſunt. quamuis Panor. c. propoſuit. de conceſſ. præb. ſolam commutandi poteſtatem illis concedat, ſed non eſt uerum propter ea, quæ ipſe in c. 1. de uoto docuit.

Tertiò, quòd prælati inferiores epiſcopis, non habentes iuriſdictionẽ quaſi epiſcopalem. nihil tale poſſunt, ſecũdum Innoc. in d. c. 1. de uoto. ab Oſtien. reliquiſque omnibus communiter receptũ, & a Panor. in dicto c. 1. explicatum, niſi ad hoc præſcriptione, uel priuilegio peculiari muniantur. Verum eſt tamen, prælatos regulares poſſe religioſorum ſuorum uota irritare, ſicut dictum eſt ſupra. nu. 63. id quod etiam Sylueſt. verb. votũ, 4. q. 3. aſſeruit. immo & diſpenſare ſi ſunt exẽpti. Quoniam eorũ iuriſdictio quaſi epiſcopalis reputatur, iuxta gloſ. ſing. & receptam, Clem. 1. de rebus eccleſ. non alienan. alias uero minime, quidquid alij ſenſiſſe uideantur.

Quartò dicimus ꝙ nullus præter ſummum Pontificem poteſt diſpenſare ſuper uoto continentiæ ſolemniter emiſſo per ſacri ordinis ſuſceptionem. iuxta cõmunem omnium doctorum ſententiam affirmantium, illum poſſe diſpenſare in uoto ſolemni per profeſſionem facto, ſi grauiſſima aliqua adſit neceſſitas, ſecundum Innoc. & glo. communiter receptã in c. cum ad monaſterium, de ſtat. monach. quam nos in c. literas. de reſt. ſpol. copioſe roborauimus.

76 Quintò dicimus, quod communis doctorum conſenſus habet, ꝙ quamuis epiſcopi nõ poſſint diſpenſare in uoto etiã ſimplici perpetuæ continentiæ, niſi ſit magnum periculum incontinentiæ, & non poſſit adiri Papa, iuxta Sylueſt. ver. votum. 4. q. 4. uti inferius dicemus, poſſent tamen diſpenſare in uoto continentiæ non perpetuo, ſed ad tempus ſeruandæ, ueluti per annum, ſecundum Palud. in 4. diſ. 38. q. 4. Immo, & ſecundum Ant. & alios. idem facere poſſent circa uotum de numquam contrahendo matrimonio, Ang. uerb. votum. 4. §. 6. & Sylueſt. quæſt. 4. in hoc vltimo tamen cõtrarium tenet Caiet. Tom. 2. Opuſculorum Opuſc. 11. quæſt. 1. Cuius opinio licet alias mihi placuerit, nunc tamen magis placet opinio Angeli & Sylueſtri. Tum quia illa ſeruatur in ſacro Pœnitentiariȩ prȩtorio. Tum quia præſuppoſita opinione communi, quam ipſe quoque Caietanus tenet, ſcilicet, materiam uoti ſufficientem eſſe opus, quod non eſt ſupererogationis, ſed præceptum, non poteſt uere dici ȩquiualere uotum de non nubendo,

bendo, & uotum caſtitatis, per quod corruit eius fundamentum, vna cum reſponſionibus ad duo argumenta neruoſa, quæ ipſe contra ſe proponit, quæ nimia ſubtilitate potius, quam æquitate niti uidētur.

Sextò dicimus, neminem ſibi perſuadere debere, ſummum Pontificem pro mera uoluntate ſua ſine iuſta cauſa poſſe diſpenſare, aut commutare uota, neq; omnem diſpenſatum ſine iuſta cauſa poſſe eſſe ſecurum, per glo. ſing. cap. non eſt, de uot. Neq; obſtat c. ueniens, de iureiur. quatenus habet, in quocumque iuramento eſſe ſuperioris ius exceptum, quod & in uotis aſſerendum eſt: quoniam illa verba non ſignificant excipi uoluntatem Papæ, vt rectè ponderauit Sanc. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 12. ſed nullo iuramenro aut uoto & iuri & auctoritati Summi Pontificis derogari aut detrahi poſſe, quominus cum rationabili cauſa in illis poſſit ſanctè diſpenſare. Quamuis in religioſorum uotis & iuramentis intelligendum ſit (ſalua ſui ſuperioris uoluntate) & ex conſequenti, ſalua uoluntate ſummi Pontificis, qui eſt ſupremus omnium Antiſtes. Non enim eſt quoad hoc Papæ tanta poteſtas ſuper alios omnes Chriſtianos, quanta eidem, & alijs religioſorum prælatis ſuper religioſis, vt explicuit optime doctiſſimus Caietanus in d. ar. 12. Eſt tamen notandum, quod quænis cauſa reddens complementum ipſius uoti malum vel inutile, vel maioris boni impedituū, eſt ſatis iuſta & rationabilis ad diſpenſandum, ſecundum omnes poſt S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. artic. 10. Immo etiam ad hoc, ut ſine diſpenſatione implementum eius omittatur, ſi manifeſtum ſit unum ex tribus ſupra explicatis efficere, ut patet ex hi quæ in ſuperioribus, num. 24. & ſeqq. poſt Sanctum Tho. 2. 2. quæſt. ar. 20. & 12. diximus.

77 Septimo dicimus, quod una ex iuſtis cauſis ad diſpenſandum eſt lenitas, uel facilitas in uouendo, ſecundum Panor. in c. 1. de uoto. per illum textum, & S. Ant. 2. par. tit. 11. c. 1. in principio. Imbecillitas item eius, qui uouit ad exequendū, quod vouit, ſcilicet, ad ieiunandum, vel peregrinandum. Habere item numeroſam familiam, quæ abſque notabili nocumento patroni abſentiam, tolerare non poteſt, & alia ſimilia, de quibus certa omnino regula afferri nō poteſt, & ſubinde arbitrio ſuperioris definiri debent. iuxta Panorm. in c. 1. de uot. iuxta quem, per finem c. ex multa, de uot. ſufficit neceſſitas, vel utilitas publica, quæ tamen non requiritur ſi cut quidam ſenſerunt, ſatis eſt enim ut ſit utilitas priuata, arg. c. 1. & 2. de uoto.

Octauo, quod ſuperior, qui uotum cōmutat, debet perpendere uouentis qualitatem, & expenſas, quas facturus eſſet in explendo uoto peregrinationis, vel aliorum ſimilium ultra illas, quas domi ſuæ facturus eſſet, illaſque omnes in alia pia opera conuertere, laborem autem itineris in ieiunia & orationes mutare, ſecundum Ang. verb. votum. 4. §. 12. iuxta quem uotum ieiunandi a paupere emiſſum minoris redimi poteſt, quam uotum diuitis ſi impedimentum ſit tēporarium, tunc ſolum dilationem aliquam temporis concedere poteſt.

78 Nono, quod, quamuis aliqui crediderint, munus uoto promiſſum dandum eſſe illi, cui promiſſum eſt, etiam conſequuta voti diſpēſatione, aut commutatione, oppoſitum tamen uerius arbitramur, iuxta mentem S. Tho. in 4. lib. ſent. diſt. 38. q. 1. art. 3. & 2. 2. q. vltima, art. 3. Angel. verb. votum. 3. §. 26. & Syluest. uerb. uotum. 4. q. 1. Id quod Caietanus efficaciter probat Tomo 2. Opuſc. 11. q. 1. de uoto non nubendi, & nos efficacius in Apolog. de reditibus eccleſiaſtic. q. 1. mon. 71. nume. 1. Poteſt enim diſpenſari in voto ſine cōſenſu eius, cui vouetur, ut ibi efficaciter probamus. Porro quemadmodum vna ex legitimis cauſis ad uotum caſtitatis commutandum eſt magna fragilitas, quam vouens in ſe ipſo experitur ad obſeruandū uotum, & ob quam ſe credit non adimpleturum, quod uouit, Ang. verb. votum 4. §. 6. ita etiam certiſſimum eſt, quodcunque aliud uotum poſſe in religioſis uotū permutari, Caietanus in ſumma, ver. uoti commutatio. etiam ſi ſit Hieroſolymitanum, cap. ſcripturæ, de uoto.

79 Decimo, dicimus, quod, licet quilibet ſimplex ſacerdos poſſit a quocunque peccato, & quacunque excommunicatione & fractione voti in articulo mortis abſoluere, non tamen poteſt aut in uotis diſpenſare, aut aliquod illorū commutare.

Etenim ſola peccatorum abſolutio, non autem uotorum diſpenſatio, vel commutatio illis conceditur, ſecundum mentem omnium doctorum, quod etiam explicuit Syluest. verb. votum. 4. §. 13. Quod quidem etiam in multis Iubileis uidemus accidere, noſque etiam in §. Leuitico. not. 27. nu. 1. & ſeqq. comprobauimus eum, qui non habet ampliorem auctoritatem, quam commutandi, non poſſe diſpenſare, & qui non habet poteſtatem niſi ad diſpenſandum, non poſſe commutare, cum iſta inter ſe ſint valde diuerſa, & poteſtas & priuilegium diſpenſandi poſſit aliquid operari, abſque eo, quod ad commutationem extendatur.

Illud aũt, quod Sotus lib. 7. q. 4. art. 3. de iuſt. & iur. aſſeruit, forte rem non adeo perpendens ſcilicet, eum, qui habet poteſtatem ad diſpenſandum, quod amplius eſt, habere etiam ad commutãdum, quod minus eſt, forſan uerum eſt in illis, qui ſunt huiuſmodi auctoritatem ſortiri iure communi, & tanquam ordinarij, non autem in his, qui priuilegiorum vi, & tanquam delegati eandem adepti ſunt, arg. cap. priuilegia. 3. d. & c. ſane. & c. porro. de priuileg. & notatur. in cap. 1. de reſcrip. vbi poſt alios reſoluit Decius, priuilegium ita interpretandum, ut aliquid operetur contra ius, ſed dato aliquo tali, in reliquis eſt reſtringendum, quia priuilegia ſunt reſtringenda, capit. porro. de priuileg.

Vndecimo, dicimus, ꝙ Papa Innocentius Septimus conceſſit confeſſarijs rite præſentatis ex Ordine fratrum Minorum ut poſſint in omnibus uotis diſpẽſare, in quibus poſſunt Epiſcopi, præterquam in uoto peregrinationis ultra duas dietas, in conceſſione 115. quod etiam commemorat Compendium priuileg. relig. Idem ẽt poſſunt confeſſarij Ordinis Dominicani, & aliorum, qui priuilegiorum Ordinis S. Franciſci ſunt participes.

Duodecimo, dicimus, quod aliqui ſimplices in eo ſunt errore, ut, ſimul atque diploma ſiue bullam acceperunt, in qua Papa concedit, ut confeſſarius poſſit certa illorum vota uel commutare, vel diſpenſare, credant ſe ſtatim a ſuis votis liberari. Etenim aliud eſt cõmittere poteſtatẽ diſpenſandi, vel commutandi, aliud vero diſpenſare & cõmutare c. gratum. & c. relatum. de off. deleg. adiuncto c. ſi cum nulla. de præb. lib. 6. & c. ſi ſuper gratiam. de offic. deleg. eodem lib. Quocirca ab ipſo confeſſario petere debent, ut ſua debita in alia opera pietatis commutet, aut diſpẽſet. Enim vero niſi confeſſarius fuerit requiſitus, imò etiam ſi fuerit niſi diſpenſauerit, aut cõmutauerit, licet alias ab omnibus peccatis abſoluat, & plenariam indulgentiam illis concedat, uota adhuc ſicut antea in ſuo uigore perſeuerant.

Decimotertiò, ꝙ etiam ſi uotum neminem alium etiam ſi ſit hęres, quam ipſum vouentem obliget quoad obligationem perſonalem, ſicut dictum eſt, neq; quoad realem ex vi voti, obligat tamen eum ex vi pacti, contractus, & promiſſionis eo modo, quo obligaret eum iuramentum alterius, c. ex parte. de cenſib. & notat̃ in c. 2. de pac. lib. 6. & in c. cum C. laicus de foro comp. & Fely. in c. cum ſit. nume. 6. eo tit. Quamobrem populus, qui nunc eſt, tenetur ad implenda uota de obſeruatione feſtorum, aut aliarum rerum eiuſdem populi, qui centum ab hinc annis præceſſit, quandoquidem eſt vnus, idemque populus. cap. denique. 7. quæſt. 1. vbi glo. & le. proponebatur. ff. de iudic. aut ex vi voti, quia eſt idem populus, aut ſaltem ex vi cõtractus, & promiſſionis, quæ in ſucceſſorem uniuerſalem pertranſit, l. 1. & 2. C. de de hæredit. action.

80 Admonemus inſuper confeſſarios, qui vota per bullas Cruciatæ commutant, ꝙ commutatio in vtilitatem ipſius Cruciatæ fieri debet in quo multi errant, cõmutantes ea in ieiunia, orationes, peregrinationes, miſſas, eleemoſynas pauperum, quia tenor bullæ habet, ut huiuſmodi cõmutatio fiat in vtilitatem Cruciatę. & idẽ dicendum eſt de his, qui commutant uirtute Iubileorum, aut aliarum gratiarum quæ præcipiunt hoc facere in vtilitatem aliquorum locorum particularium. arg. l. illud. ad l. Aquil.

Decimoquartò, quod quæſitum eſt nuper a nobis. An qui contra ſimplex caſtitatis uotum contraxit matrimonium, teneatur ingredi religionem antequam illud conſummet? cum illo modo ſuum votũ perſoluere poſſit, & non alio. Et Syluest. verb. matrimoniũ. 7. q. 5. uiſum fuit,

quòd

quòd ſic: & Sotò quod non, in 4. lib. ſent. d. 38. q. 2. art. 1. & nobis prima fronte opinio Soti uerior uiſa fuit, quia uotum ingrediendi religionem non fecit, & quia uidetur ſufficere, vt ſuum uotum non petendo debitum impleat, quamuis reddendo petitum, matrimonium conſummat. Sed poſtea, omnibus ſatis perpenſis, Sylueſtri verior viſa eſt: tum propter eius rationem: tum quia omne uotũ oblata opportunitate perſoluendum eſt, & opportunitatem in id adeſſe, negari non poteſt, antequam matrimonium conſummetur. c. commiſſum. de ſponſalibus tum quia S. Tho. & Rich. in 4. diſt. 18. tenent, quòd qui contra votum caſtitatis matrimonium contraxit, conſummando illud peccat. quod verũ non eſſet, ſi poſt contractum & non conſummatum ad ſeruãdum votum caſtitatis non teneretur, quod ſeruari ſine ingreſſu religionis nequit. Neq; obſtat, q̀ ingreſſum religionis formalem non vouit, quia ſufficit aliud illi propinquum feciſſe, ex quo & eius tranſgreſſione vna virtualis ad illud obligatio naſcitur. Tum quia idem Sotus fatetur, quòd votum religionis poſt contractum, & non dum conſummatũ, ad ſui ingreſſum obligat, & non alia ratione, quam quòd adhuc perſolui poteſt, & eadem ratio uoto caſtitatis conuenire videtur.

Ex quo ſequitur, quòd votũ religionis quoad hoc non eſt firmius, quam ſimplex caſtitatis, & quoad alios effectus infirmius eſt, quia qui religionis ingreſſum vouit, fornicando nec ante, nec poſt matrimonium contra illud peccat, & qui caſtitatem vouit, ſic. quia uotum religionis ante profeſſionem non magis ad ſeruandam caſtitatem, quam ad ieiunium, & alias cæremonias, & ſtatuta religionis ſeruanda obligat. Vnde ſequitur, q̀ qui contraxit matrimonium, & conſummauit cõtra ſolum ſimplex religionis, uotum, poſtea reddere & petere debitum ſine alia diſpenſatione põt, quamuis qui cõtraxit contra uotum caſtitatis, iuſta diſpenſatione ad id indiget, quæ eſt quotidiana & ſingularis concluſio. Quibus omnibus eſt conſequens, quòd qui caſtitatem uouit, & matrimonium contraxit, & poſtea conſummauit, duo peccata commiſit. Vnum in contrahendo, alterum in conſummando, quanquam Sotus tenet non niſi unũ cõmittere, & verum eſſet, ſi vera eſſet eius altera opinio ſuperius refutata. Quibus oĩbus adde quod Sotus lib. 7. q. 4. art. 3. de iuſt. & iure tenet, quod per Cruciatã põt quis abſolui a peccatis poſt eam conceſſam commiſſis: non tñ diſpenſari in uoto poſt eam facto. ſed non recte. Tũ quia oẽs rõnes quæ adducuntur ad probandũ Iubilea, & alia indulta ad abſoluendũ a peccatis cõceſſa, includere peccata futura, niſi excipiantur, concludunt etiam vera futura, quorum relaxandi poteſtas in eis ſit vt videri poteſt per rationes, quas nos in tractatu de indulgentijs ſuper §. in Leuit. de pœn. diſt. 1. not. 34: nu 4. aſſeruimus contra gl. extrau. 1. de pœn. diſt. ſi remiſ. quæ tenuit includere futura peccata. Tum quia facultas, quam Sancta Sedes Apoſtolica facit ſuis Legatis ad diſpenſandũ ſuper uotis, extenditur ab eis ad futura. Tum quia Commiſſarij Cruciatarum paſſim relaxant, vel cõmutant uota facta poſt illas conceſſas.

De præcepto ſecundo quoad blasfemiam.

SVMMARIVM.

81 *Blasfemia quid? & eſt duplex. mentalis, & uocalis.*
82 *Blasfemia eſt contraria confeſſioni fidei. nu. 82. & 83.*
84 *Et ſecundo præcepto. &c.*
85 *Blasfemus qui iocando, aut turpiter nominando, &c peccat.*
86 *Maledicens creaturas quis blasfemus.*
87 *Blasfemus an ſit, qui cantilenas profanas diuinis admiſcet.*
88 *Interrogatus quod ſcit qui & ut iuſte negat.*
89 *Iuramentum quod ligat poſt, ad quod non ligat cum ſit.*

81 DE blasfemia, quæ etiam per hæc ſm præceptum vetatur dicimus primo, quod ſm Ambr. in lib. de Paradiſo, Alex. Halenſem par. 3. ſummæ, q. 148. & S. Tho. 2, 2. q. 13. communiter receptos. Blasfemare eſt dicere tacite, vel expreſſe, verbo, vel ſcripto cõtra Deũ, aut eius Sanctos quidpiam contumelioſum, quod quidẽ ſit vel

tribuendo Deo quod illi non conuenit, vel auferendo quod conuenit, vel tribuẽdo creaturæ, quod ſolius Dei proprium eſt, quod ſi ſola mente dicitur, eſt blasfemia, mentalis, ſi uerbo, uocalis, ſi autem ſcripto, ſcripta.

82 Secundò diximus, quod blasfemia eſt confeſsioni fidei, & charitati diuinę contraria, & diuino honori videtur derogare; & propterea peccatũ eſt mortale grauiſsimum, ſecundum S. Th. communiter receptum. 2. 2. q. 13. art. 1. 2. & 4. Quãuis neque blasfemia exterior, neque interior ſecundum ſe tantum ſit dicenda hæreſis, aliud eſt enim credere, aliud dicere, etiam ſi ſola mente dicatur, & blasfemia in dicendo, hæreſis autem in credendo conſiſtit ſecundum utrumque S. Tho. dicta q. 13. vbi adiecit iunior tribus modis contingere aliquid dicere, ſcilicet deſiderando, præcipiendo, affirmando.

83 Tertio dicimus, ꝙ nullus blasfemus debet abſolui, etiam in foro conſcientiæ abſque eo, quod arbitrio ſeueri cuiuſdã confeſſarij grauiſſima illa pœnitentia imponatur, quod ſtatuit Concilium Lateranẽſe ultimum, ſeſſ. 9. §. ad abolendãm, ſub Leo X. quod nos in c. inter. verb. 11. q. 3. concluſ. 6. tranſtulimus, & elucidauimus.

Quartò, quod interrogatus. An teneatur quis corrigere alterum, quem blasphemantem audiuit, quamuis emẽdãtio non ſperetur? reſpondi, quòd id acriter facere tenetur, ſi ſine ſuo periculo facere poteſt, vt ſancitum eſt a præcitato Cõcilio Later.

84 Quintò, quod contra hoc ſecundum præceptum, quatenus blasfemiam vetat, peccat mortaliter, primo. qui blasfemat contra Deum, vel Sanctos, his vtens loquendi modis. Pigeat Deum, vel, Doleat Deus. Non credo in Deum, vel Denego, aut maledico Deũ, &c. vel dicens, Deum non eſſe miſericordem, non ſeruare iuſtitiam, eſſe accep tatorem perſonarum, nõ videre quæ agãtur, in mundo, aut non curare humana, aut illum iniuſte punire, vel hoc aut illud non poſſe efficere: vel tribuit homini, quod ſoli Deo conuenit: quale eſt, hominẽ beatum facere, vel poſſe ventura prænoſcere, ſecundum prædicta, quamuis iocoſe iſta diceret, ſi attẽdit quid uerba ſignificãt, & cum deliberatione illa protulit, ſecundum Bernard. de Buſto 1. par. ſermone 17. Is enim ſi tãtum iræ furore correptus, & paſſione excæcatus in ſimilia verba prorupit, vt quid diceret, quidve verba ſignificarent minimè aduerteret, tantum venialiter peccat, S. Tho. 2. 2. q. 13. art. 2. Si vero attendit eſſe verba blasfemiæ, mortaliter delinquit, etiamſi repẽtina correptus ira, verba protulerit, ipſumque ſtatim pœnituerit illa dixiſſe, ſecundũ eundem vbi ſupra. Neque quidquã ad rẽ facit, an ſubitanea illa ira ex iniuſta cauſa originem habeat, vel ex ludo, ebrietate, vel aliqua occupatione circa rem illicitam, ſecundum Angelum verb. blasfemia. §. 6. etiam ſi contrarium teneat Panor. in c. ſtatuimus. de maled. cuius dictum eſt verum, quantum attinet ad forum exterius. Neque ſatis eſt ad peccandum mortaliter, ꝙ talis inconſideratio ex deprauata quadam conſuetudine cum propriæ ſalutis contemptu coniuncta, vel ex culpa lata procedat, iuxta Sylueſt. verb. blasfemia. q. 4. dummodo illa inconſideratio prolationi talis blasfemię cauſam dederit, hoc eſt, quod ſi animaduerteret id, quod pronunciat, non pronũciaret illud, ſecundum Caiet. in ſumma uerb. blasfemia.

85 Secundo peccat mortaliter, qui Deum vel Sanctos iniuriosè nominat, pudenda ipſorum membra proprijs nominibus explicans, & aduertens quod dicit, etiam ſi iocandi gratia id faceret, Ang. interrogatione 1. præcepti. quamuis uti iſtis modis loquendi, puta. Per corpus domini, Per ſanguinem eius, ſiue iurando, ſiue cum alio contendendo, non eſt blasfemia, Caiet. ubi ſupra. Quoniã poſt Chriſti incarnationem Deus dicitur habere corpus & ſanguinem, in quantum homo non autem in quantum Deus, de quo in additione, c. quando, de conſecra. diſt. 1. copioſius diximus.

86 Tertiò, qui maledicit alicui creaturæ ratione carenti, in quantum eſt creatura Dei, eſt. n. blasfemia perinde ac maledicere Deum, ſi tamen ſimpliciter maledicit, non intendendo aliquid amplius, tũc ſolum erit verbum otioſum & vanum, ac conſequenter veniale tantum, quod etiã placuit Caietano. 2. 2. q. 13. art. 1.

87 Quartò, qui diuino cultui cantilenas ſæcula-

ſæculares, profanas, & turpes admiſcet; ſiue illa voce humana, ſiue alio organo proferantur, vel patitur, aut procurat, vt miſceâtur; quoniam in hoc cultui eccleſiaſtico, & Deo ipſi irrogatur iniuria, iuxta Caiet. 2. 2. q. 91. & in ſumma verb. organum viſus. quem nos etiam in Enchirid. de Orat. c. 16. num. 42. & 48. ſequuti ſumus (quod ipſum decreuit nunc Concil. Triden. ſeſſ. 22. in decreto de obſeruandis & euitandis in celebratione miſſæ.) vbi etiam cum eodem Caietano adiecimus, quòd, ſi aliqui præ ruſtica ſimplicitate exiſtimarent iſta licere recreandi animi gratia, quoniam vident communiter in his vſum, & conſuetudinem inualuiſſe, ſi tamen intelligerent id eſſe illicitum, & ſcelus eſſe mortale, nullatenus id facerent, excuſarentur quidem a tanto, ſed non a toto.

Nunc autem dicimus nobis non videri letale crimen, niſi cum cantilena turpis, & laſciua, vana, & profana cantatur durante diuino officio ab his, qui iã ſunt præmoniti id non licere. Idem aſſerimus de his qui in nocte Natalis Domini turpes rhythmos, vel ſcommata ſibi inuicẽ occinunt, vel execrationes quaſdam interſerunt, tempore quo dicturi lectiones petunt benedictiones, vt diximus in d. c. 16. nume. 42.

88 Rogatus autem, An ille, qui furatus aliquid interrogatur a iudice incompetente, vel alio ſine iuris ordine legitimo, vtrum tale quid ſit furatus, poſſit ſecura conſcientia reſpondere verbo abſolute, & ſimpliciter, ſe id non eſſe furatum, intelligendo intra mentem & tacite penes ſe, quod non eſt furatus illo die, menſe, vel anno, puta anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo primo, vel ſecundo &c. reſpondi affirmatiue per fundamenta ſolita, & irrefragabilia quæ pro Palu. Gabriele, & Adrian. & alijs pleriſque cõtrarium tenentibus, & affirmantibus præfato modo reſpondentem non mentiri, adduximus infra c. 25. nu. 43.

89 Rogatus item; An iuramentum de actu, qui tempore iuramenti eſt illicitus, liget iurantem pro tempore, in quo fuerit licitus; puta iuraui nunquam ingredi talem domum odio matris meæ, quæ eã inhabitat, qua mortua, incipit habitari ab alia, quæ poteſt eſſẽ mihi occaſio peccati? Reſpondi partem affirmantem eſſe veram in iuramẽto generali & apto comprehendere eundem actum, tam tempore, quo eſt illicitus, quàm quo eſt licitus: partem vero negatiuam in iuramento ſpeciali, vel reſtricto ex natura verborum, vel ex cauſa, ob quam fit, vel alijs circunſtãtijs, ad actum illicitum pro tempore quo eſt illicitus. Exemplum primi. Iurauit quis generaliter ſeruare omnia ſtatuta eccleſiæ N. Inter quæ tempore iuramenti inuenitur vnum factum contra canones ab epiſcopo & capitulo, cuius obſeruantia eſt illicita, arg. c. quod ſuper ijs, & eorum, quæ ibi citat Fely. de maiorita. & obedien. poſtea vero confirmatur illud ex certa ſcientia à S. Sede Apoſtolica; quo eius obſeruantia ſit licita, is tenebitur ſeruare illud ſtatutum poſt confirmationẽ Papæ vi iuramenti, cum comprehendatur ſub illo, & poſſit ſeruari ſine interitu, vel diſpendio ſalutis æternæ. cap. ſi vero, de iureiurand. & c. quamuis. de pact. eod. lib. Item iurauit quis generaliter, nunquam intrare talem domum nulla adiecta cauſa ſpeciali. quod per prædicta ſupra, nume. 19. & ſeqq. temerarium, ſiue vanum eſt, ſi tamẽ poſtea incipit inhabitari ab aliqua, cuius conſortium teneatur ille vitare, pro tempore inhabitationis illius ligabit eum iuramentum. quia nec ex natura verborum, neque ex cauſa, vel alia circunſtantia reſtringitur ad ſolum tẽpus, quo illicitum, vel temerarium, aut vanum eſt. Exemplum ſecundi: iurat quis nunquam intrare talem domum, donec mater eius eam inhabitauerit, vel ob cauſam finalem euitandi eius bonam conuerſationem, quod illicitum eſt, ſi poſtea alio migrauerit mater, & eam inhabitare cœperit alia, cuius conuerſatio eſſet magna peccandi occaſio tali iuranti, poterit quidem intrare illam ſine violatione iuramenti, quamquam alia de cauſa deberet id euitare; quia iuramẽtum illud fuit reſtrictum ex natura verborum, vel ex cauſa finali ad tempus, quo erat temerarium, vel illicitum, & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum, l. non omnis. ff. ſi certum pet. & c. ſi. de præben.

De obſeruatione feſtorum, quod pertinet ad tertium præceptum Decalogi Sabbatha ſanctifices. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Feſti dies omnes Chriſtianorum ſunt lege humana inducti.*

2 *Feſti obſeruatio nunc non eſt tam ſtricta ac olim.* [illegible]

2 *Feſtis diebus præcipimur audire miſſam, & vetamur opus ſeruile facere.*

2 *Finis præcepti alius ab eo non eſt in præcepto.*

2 *Seruilia opera quæ ſunt.*

3 *Seruilia ſeptem opera permittuntur, quinque non ſeruilia prohibentur.*

4 *Feſta ut potius relaxantur ob neceſſitatem, quam ob pietatem.*

5 *Feſtis quod licet gratis, licet & ob mercedem.*

5 *Feſta inducunt, tollunt, & moderantur lex & conſuetudo.*

5 *Feſta ſua omnis regio & morantes in ea debent obſeruare.*

5 *Feſtos dies quos viator ſeruare teneatur.*

1 CIrca hoc dicimus primo, omnia Chriſtianorum feſta, etiam dies dominicos, ſolo humano iure, nullo uero iure diuino naturali, aut ſupernaturali eſſe in eccleſiam introducta, ut in cap. licet, de ferijs, & in cap. 1. de conſecr. diſtinctio. 4. comprobamus. Id quod etiam ſentit Ioannes Turrecrem. in dicto cap. 1. & clarius Archidiaconus in capitu. ieiunia. ead. diſtin. 3. & S. Tho. 2. 2. q. 122. art. 4. & S. Anton. 1. par. titul. 9. capitu. 7. §. antepen. & Ioan. Maior in 3. lib. ſent. diſtinct. 27. q. 23. ſupra omnes tamen Th. Vvaldenſis, de ſacramental. capitu. 14. vbi ad hoc adducit beatum Hieronymum, & Remigium, quamuis Panorm. c. licet de ferijs, cum multis alijs, & Ang. teneant, ſaltem dies dominicos iure diuino feſtiuos eſſe. quam ſententiam Syluest. in uerb. dominica. quæſt. 1. verſ. communem eſſe aſſeruit. Veruntamèn quod modo definiuimus eſt tenendum. Etenim quamuis ius naturale, & diuinum præcipiant nobis, Deum ipſum honorare & reuereri, non tamen definiunt tempus, quo in nouo teſtamento id facere teneamur, ſolum autē ius humanum decernit, ſtatuitque certos die; in quibus ab operibus ſeruilibus ceſſare oportet, ut id faciamus. Nec obſtat c. licet, de ferijs, quo ipſi nituntur, quatenus habet, ꝙ tam veteris, quam noui teſtamenti pagina ſeptimum diem humanę quieti deputauerit. Q̄m poteſt noue, & ſingulari modo reſponderi ad ſummum probare, ꝙ in utroque tam nouo, quā veteri teſtamento inuenitur, ꝙ vnus de ſeptem diebus debet obſeruari, non tamen ꝙ hoc Deus præceperit in utroq;: nam licet id præceperit in ueteri teſtamento præcepto cęremoniali, in nouo tamen teſtamento, in quo illud ceſſauit, a principio Apoſtoli auctoritate ſua, & non lege diuina cœperunt diem Domini cum obſeruare, idemque facere fidelibus præceperunt. Vnde infertur, quanta ſit cōſuetudinis uis circa cuſtodiam & obſeruationem feſtorum, arg. c. fi. de conſuet. & l. 2. quæ ſit longa conſuetudo.

2 Secundò dicimus, quòd ius humanum Chriſtianorum non adeo ſtricte præcipit, ſuos dies feſtos obſeruari, ac ius diuinum antiquum ſuum illud Sabbathum tradidit obſeruandum, ſecundū S. Th. in dicta q. 122. art. 4. ad 4. commniter receptum. Quapropter multa nobis in diebus dominicis fieri permittuntur, vt præparare cibos, & alia huiuſmodi, quæ nullatenus in ſabbathis veteris legis fieri poterant. Vnde etiam conſequitur, vt circa prohibita in noſtris feſtis nobis ſit facilior diſpenſatio, quam in rebus prohibitis in ſabbatho illo antiquo, ſecundū eundem S. Tho. in d. art. 4.

Tertiò dicimus, quòd hoc pręcepto de colendis feſtis non præcipitur cultus diuinus interior, qui in meditando & colendo Deo conſiſtit, ſed tantum exterior qui conſiſtit in audienda miſſa, c. miſſas. de conſecr. diſtinct. 1. & in abſtinendo ab operibus ſeruilibus exterioribus. c. ieiunia, cum glo. & Archid. de conſecr. diſtin. 3. quæ miniſterio corporis ſunt exercenda, ſicut eleganter docuit Caieta. 2. 2. q. 122. art. 4. in princ. Quoniam quamuis finis huius præcepti ſit, ut homo Deo vacet, ipſoque fruatur, & in eo quieſcat, vt docuit S. Tho. ibidem, quando tamen finis pręcepti eſt aliud a re præcepta, tunc

non

non cadit ſub præceptum, ſicut idem S. Thom. communiter receptus. 12. q. 100. art. 9. aſſeruit. Verum eſt tamé, quòd ſunt neceſſaria propoſitum & attentio interiora ad rectè audiendū ſacrum, quod eſt religionis opus.

3 Quartò dicimus, in diebus feſtiuis nō omnia opera prohiberi, ſed tantum ſeruilia, quæ ſunt illa, quæ propriè ſeruientibus conueniunt, iuxta text. Leuit. 23. c. *Omne opus ſeruile non facias in eo*. Non aūt illa, quæ communia ſunt tam iis, qui ſeruiunt, quam illis, quibus ſeruitur, ſecundum eūdem S. Th. in d. q. 122. art. 4. ad 3.

Quintò dicimus, quod ex ſupradictis infertur ſeptem generum opera notata a S. Th. in d. art. in diebus feſtis licite exerceri. Prima illa, quibus in diuino cultu Deo ſeruimus. Ioan. capit. 3. Secunda, quibus ſpiritualia exercemus, quale eſt docere verbo, uel ſcripto, iuxta glo. mirabilem. c. 26. Numerorum. Tertia quæ ſunt ad ſalutem propriam neceſſaria. 1. Mach. 4 & cap. diſcipulos. de conſecr. diſtinct. 5. Quarta, quę ad ſalutem corporalem proximi ſunt neceſſaria, Prouerb. 4. *Erue illos qui ducuntur ad mortem*. c. non in inferenda. 23. q. 3. Quinta, quæ ſunt neceſſaria ad vitandum damnum ſibi, vel proximo imminens. Deuter. 22. *Non uidebis bouem fratris tui, &c.* Sexta quibus parantur cibi per conſuetudinem eccleſiæ, Septima, piſcari quandoq; per conſuetudinem eiuſdem eccleſiæ, cap. licet de ferijs.

Sextò dicimus, quòd quinq; ſunt opera non ſeruilia, quę prohibentur in feſtis iure canonico. Nam in c. 1. de ferijs: prohibentur mercatus, iudicium ciuile, vel criminale, & iuramentum: niſi pro pace, vel alia neceſſitate præſtetur, & in capit. final. de ferijs. omnis proceſſus, & ſtrepitus iudicialis, niſi pietas ſuadeat, & neceſſitas vrgeat.

4 Septimò, quòd non omnia, quæ poſſunt fieri gratia neceſſitatis, poſſunt fieri ratione pietatis. Nam propter neceſſitatem omnia opera tam ſeruilia, quàm non ſeruilia, exerceri poſſunt: ſed non omnia permittuntur cauſa pietatis, ſi per pietatem intelligamus virtutem illam, qua patriam & parentes veneramur, ſicut accepit Marcus Tullius 3. Rheto. ad Heren. & Auguſt. c. 1. 22. q. 2. Neque ſi pietatem pro miſericordia accipiamus. Etenim, quamuis opera, quæ ex natura ſua ad miſericordiam pertinent (vt veſtire nudum, alere pauperem, cap. tris. 45. d.) in omnibus diebus feſtis poſſint licite fieri, iuxta gloſſ. cap. fin. de ferijs. immo & opera iudicialia, dicto cap. fi. alia tamen opera ſeruilia, quæ ex ſola intentione operantis ad miſericordiam diriguntur, fieri nequeunt. Quamobrem qui ſub miſericordiæ & pietatis prætextu, abſque alia vrgente neceſſitate in diebus feſtiuis ædificant, vel reficiunt pontes, ſternunt vias, tota errant via, iuxta Caier. 2. 2. q. 122. artic. 4. At vero ſi per pietatem cultum Dei intelligamus, tunc dicimus, omnia illa opera, quæ ſuapte natura, & immediate tendunt in honorem Dei, veluti portare crucem, & reliquias Sanctorum, licite fieri poſſe. Immo & alia, quæ ſunt veluti præambula & præparatoria horum, quæ ſimul uel paulò ante ſolent fieri: veluti pulſare cymbala ante miſſam, vel veſperas. Diuerſa tamen ratio eſt de alijs operibus, quæ licet ſint præparatoria in ſupradicta, ante tamen feſtum ipſum commode poſſunt fieri, qualia ſunt formas (quas hoſtias uocamus) conſecrandas effingere, verrere eccleſiam, tapetibus ornare: & multo minus illa opera, quæ ſecundum ſe non deſeruiunt diuino cultui, neque ſunt præparatoria in illum; qualia ſunt arare, ſerere, & metere ad aliquod ſubſidium eccleſiæ præſtandum, quo diuinus cultus ibi fiat; nam iſta non ſunt licita, niſi iuſta intercedat neceſſitas: vt ſi eccleſia adeò eſſet tenuis & pauper, q̄ neceſſarijs ad cultum careret.

5 Octauò dicimus, q̄ tam licite ac principaliter pōt fieri in diebus feſtis ob pecuniam, quod gratis licite fieri pōt in eis, quam licite & principaliter ob eam quo uis alio tempore id fieri poteſt; & quod propoſitum & intētio lucrandi nō facit, vel opus quod aliàs ex ſuo genere nō eſt ſeruile, ob hoc fiat tale formaliter vel materialiter. Quod poſt Card. Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. & in ſumma, verb. feſtos, pagina penultima, validiſſimis rationibus in c. ieiunia. de conſecr. diſt. 3. comprobauimus, quamuis Richar. lib. 3. d. 37. & Ang. verb. feriæ. §. 9. Io. Tabien. verb. feriæ. nu. 17. & Syluest. verb. dominica. q. 4. non ſa-

tis rem perpẽdentes, contrarium teneãt. Quibus addo, quòd nouiſſime Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 12. declarauit, dies feſtos in ſuo epiſcopatu ſeruari ab epiſcopo pręcepto a religioſis quamuis exemptis ſeruandos eſſe.

Nonò dicimus, ꝙ quamuis feſta, quæ iure communi ſunt omnibus obſeruãda, ſint iam expreſſa & determinata in c. pronunciandum. de conſec. diſtin. 3. & c. conqueſtus. de ferijs & alibi, multa tamen ex eis abſtulit conſuetudo, & alia induxit: Quapropter in ſingulis regionibus illa feſta obſeruanda ſunt, quæ lex, aut conſtitutio ſynodalis recepta, & non abrogata, vel conſuetudo præſcripta, ibi præcepit obſeruari, per prædicta capitula, & c. fi. de conſuetud. quandoquidem, vt dictum eſt ſupra, eod. c. nu. 1. omnia ex lege humana inducta ſunt.

Ex quo infertur primo, quòd ſi conſuetudo præſcripta præcipit id, quod paſſim fieri uidemus, ut a media nocte vſque ad mediam noctem feſta ſeruentur, neutiquam ſeruanda ſunt a primis ueſperis vſque ad ſecundas veſperas, quamuis ius ipſum commune id præcipere videatur. capitulo primo de ferijs, & quòd ſi vſus haberet, vt ſolum ſeruentur vſque ad meridiem, vel vſque ad ſolemnia miſſarum peracta, poſtea poſſent opera ſeruilia fieri.

Infertur ſecundo, quod unaquæque prouincia, aut ciuitas obſeruare tenetur illa, eo modo, & tantum, quæ, quomodo, & quantum conſuetudo ipſius præcipit obſeruari.

Infertur tertio, ꝙ qui degit in aliquo loco, tenetur obſeruare feſta illius loci vbi tunc degit, non autem illa feſta, quæ in eius propria patria obſeruantur. arg. c. illa. adiuncta gloſſ. 12. diſt. ibi. *Dum fueris Romæ, Romano viuito more, Dum fueris alibi viuito ſicut ibi.* Vt de ieiunijs, & de facultate non edendi, vel edendi oua, lacticinia, aut animalium inteſtina in diebus veneris, ſabbathi, & alijs diebus vigiliarum, ieiuniorum, & abſtinentiarum dicetur inferius, c. 23. num. 128. poſt Card. & Panor. ibi citatos.

Infertur quarto, quod operarij, qui ad locandas operas ſuas uadunt in alias regiones, non tenentur obſeruare dies feſtos ſuorum locorum, ſed illorum, ubi id tempus commorantur.

Infertur quinto, quod perperã agunt parochi ſuis parochianis pęnitentiã, aut publicas pœnas imponentes, eo quod in feſtis illis, quæ in propria ſua parochia obſeruantur, in alijs ubi illa non conſeruabantur, operas ſuas conducti præſtiterunt.

Infertur ſexto poſſe rationabiliter teneri eos qui in feſti vigilia, & etiam ipſo die feſto, a ſuo proprio loco in alium laborandi gratia commeant vbi feſtum illud non obſeruatur, iuxta rigorem iuris nullatenus peccare. Siquidem non violant feſta, vbi obſeruari debent, dum tamen, ſi eodem die egrediantur, miſſam audiant. Quoniam dies feſtus ubi ipſum deprehendit, ad id ipſum obligauit, ut ego, iter faciens, non ſemel putaui me ad audiendam miſſam, uel faciendum obligatum, eo quod ante meridiem tranſibã. egrediebar & ingrediebar aliquem locũ ubi obſeruabatur aliquod feſtum, quod alijs in locis non erat obſeruandũ, quamuis crediderim ſolum tranſitum nõ adeo obligare.

Modi peccandi mortaliter uſitatiores contra hoc tertium præceptum de colendis feſtis.

SVMMARIVM.

6 *Feſtum, qui violat, peccat mortaliter, niſi aliquod horum excuſet.*
Feſtum, qui violat vi, metu, præcepto, vel coactione vt peccat.
7 *Feſtum qui violat iter agendo, deferendo onera &c.*
8 *Feſtum vt violat, qui vendit, emit, permutat, &c.*
9 *Feſtum an violet tonſor, piſcator, molitor.*
10 *Feſtum an violet laborans pro pauperibus, pontibus, & alijs. nu. 11.*
11 *Venator quis violat feſtum.*
12 *Feſtum an violet mulio, qui in eius vigilia mittit iumenta operatura.*
12 *Conſulere pro lucro an liceat feſtis.*
13 *Feſtum an violet ob pietatem vel neceſſitatem vel ſine illa tranſcribens librum, pulſans lyram, canens, &c. nu. 14.*

Feſtum

15 *Feſtum an violet laborans ob neceſsitatem, qui ludit, ſaltat, venatur, & otioſe tota die vagatur.*

15 *Feſtis Crucis, Michaelis, Innocentium, & S. Syluestri licite quis laborat.*

16 *Feſto de uiolato, quadam accuſandi conſuetudo mala.*

17 *Feſtis contritio bona, ſed non neceſſaria.*

18 *Feſtum an violet, qui omittit in eo opera præcepta.*

19 *Oblatio in Miſſa quando neceſſaria.*

6 CIrca hæc peccat primò, qui diebus dominicis, vel alijs feſtis ſub præcepto obſeruandis, aliquod opus ſeruile, vel ex alijs quinque prohibitis facit, niſi excuſet exiguitas, vel licita conſuetudo, vel neceſſitas aliqua ſpiritualis, vel corporalis ſalutis ſuæ, vel proximi, vel detrimentum imminens rebus ſuis, uel proximi, quod non poteſt differri, neque præueniri, ut patet ex ſupradictis, numero 3. & ex Oſtien. in ſum. de fer. §. 4. Ob quam neceſſitatem, aut conſuetudinem excuſantur, qui frumentum ex area deferunt in horrea, vel vuas ex vinea, quando imbres, & pluuiæ timentur, & quicunque alij, qui ſimilia faciunt. Sic etiam fabriferrarij, qui equos iter agentium ferrant, & macellarij, qui vendunt carnes in feſtis, eaſq; præparant ad vendendum, quando antea non potuerunt parate, & tabernarij, hoſpitumque ſuſceptores, qui in ſuis tabernis aut hoſpitijs propter euntium neceſſitatem cibos & neceſſaria vendunt, non autem, qui vt ludant, aut inebrientur, id faciunt. Ang. vbi ſupra, §. 12. Cuius tamen opinio duriuſcula nobis videtur, nec tenenda, vbi conſuetudo contrarium præſcripſit. Excuſantur etiam, qui cibos & edulia, & alia neceſſaria vendunt, puta panem, vinum, fructus, herbas, & cætera, quæ die feſto conducunt. Caiet. vbi ſupra. Excuſantur etiã Agaſones, qui iumentis oneratis diebus feſtis ſuum iter non intermittunt, non autem qui de domibus ſuis proficiſcuntur diebus feſtis, cum ſe cõtinere potuiſſent, iuxta Caietanum vbi ſupra, aut in aliud tempus differre, niſi ante, aut poſt audiant miſſam.

Diximus, Oneratis, quia conducere de onerata non eſt aliud, quam iter facere, & iter facientes excuſantur, quamuis conducant mulos onuſtos ſuis lectis, veſtibus, & viaticis, modo miſſam audiant, licet longius & toto die iter faciant. Nam aliquantulũ itineris facere, non eſt opus ſeruile, neque prohibitum in feſtis, & ſine vlla excuſatione conſuetudinis, aut neceſſitatis fas. eſt ſecundum omnes. Et idem dicendum videtur de longiori, & totius diei itinere. & licet ſecundum aliquos hoc ſub genere operis ſeruilis ponatur; conſuetudo tamen effecit, vt liceret, modo miſſa audiatur.

7 Similiter excuſantur, qui diebus feſtis excoquunt vitrum, ollas, tegulas, calcem, quorum decoctio intermitti in alium diem non poteſt. Ang. verb. feriæ. §. 19. Caieta. vbi ſupra, & tonſores, qui diebus feſtis infirmis venas aperiunt, & ſubditi & ſerui iuſſi, & compulſi a ſuis heris ad opus agendum feſtis diebus non ob contemptum feſtorum, ſed alterius rei gratia, qui niſi morem gererent, in magnum aliquod damnum perſonale, vel reale inciderent, maxime ſi ob id miſſa prætermiſſa non fuit. Idem dicendũ eſt de uxoribus & liberis, qui in poteſtate ſunt maritorum, & fratrum, & de agricolis ad id iuſto metu compulſis, qui laboris ſui mercedem accipere poſſunt. Roſel. vbi ſupra caſu 23. & 24. Sylueſtr. vbi ſupra, q. 5. vbi id quod ſupra diximus eo. c. nume. 5. Et ſi ſunt famuli ſtipendiarij finito tempore in quod ſe aſtrinxerunt, diſcedant ab eis, nec intra tempus debent parere ſuis heris, niſi aliqua de cauſa iuſta. Si quis tamen iuberetur vt operaretur in contemptum feſtorum & eccleſię, quæ ea ſanxit, non debet obedire, etiã ſi ob oculos certam ab eis propoſitam mortem uideat, ar. c. ſacri. de his quæ ui. & c. ita ne. 32. q. 5. Hoc enim iam nõ ſolum eſſet contra ius humanum, in quo neceſſitatis excuſatio communiter locum habet, ſed etiam contra diuinum & naturale, quo ſuperiorum obſeruãtia imperatur, l. veluti. ff. de iuſt. & iur. & Luc. c. 10.

8 Secundo peccat, qui uendit, aut emit die feſto, multum temporis in eo conſumendo. cap. 1. de ferijs. non tamen ſi parum, ut fieri ſolet in emendis aut vendendis candelis, & alijs ſimilibus, in quibus de precio non eſt conueniendum, quia iam æſti-

æſtimata ſunt, aut cito fit, iuxta omnium ſententiam, & præſertim Syluestr. verb. Dominica.q.3.quod temperandum videtur iuxta ſequens.

Tertio peccant, qui nundinas adit, aut in eis negotiatur, non audita miſſa, cum poſſit, aut id facit contra iuſſum epiſcopi, niſi exiguitas excuſet, aut in eiuſmodi negotio magnum ſuſciperet damnum niſi eo die tractaretur, aut alia iuſta cauſa excuſaret, Sylueſt.vbi ſupra.Nec refert an nundinæ agantur die Dominico, aut feſto maiori, aut minori, quia ſi conſuetudine præſcriptum eſt, & nulla eſt prohibitio noua eius, qui prohibere poteſt, licet, audita miſſa, negotiari eo die. Cum enim omnes die feſti lege humana conſtituti ſint, ut dictum eſt ſupra eod.nume.1. conſuetudo poterit moderati feſtum die nundinarum, quia etiam omnino tollere poſſet, ar.cap. fi.de conſuetud. Quemadmodum iam modificati ſunt, quãtum ad res, quæ in auctione venduntur, auctoritate iudicis, uel alia ſecundum Caietanum, in ſumma, verb.in feſto licita.& etiã vigiliæ ſolemnium feſtorum, quantum ad tonſuram, quam tonſores exercere poſſunt ad duas horas poſt noctis ingreſſum, ſecundum diſpenſationem Eugenij Papæ I V. Quod intelligi debet in his regionibus, in quibus cultus fit a veſpera in veſperam, ut iure communi fieri debet, c.1.de ferijs.Nam vbi cultus feſti incipit a media nocte, & ad mediam noctẽ perdurat, ut apud nos vſu receptum eſt, hoc priuilegium non eſt in vſu, quandoquidem abſque priuilegio tondere poteſt vſque ad mediam noctem.arg.l.more Romano.ff.de ferijs.

9 Addimus item cum Caiet.2. 2. q.122. ar.4.quod neque tondere barbam:neque in id conſentire uno, aut alio die feſto, eſt peccatũ mortale, ob paruitatem operis, neque etiam veniale, ſi aliqua in id adſit cauſa, licet contrarium ſenſerit Archid.in c.peruenit.de conſecr.diſt.3. cuius ſententia locum habet in tõſore, qui multis barbam detõdet, vel aliter parat. Neque peccant, qui piſcantur die feſto certum piſcium genus, quod tantum certis diebus aduenit, vel conſpicitur.& illico diſcedit, niſi tunc capiatur. Cuius generis ſunt Thunni, Halecia, & Sardæ, aliquam tamen eleemoſynam debent erogare in eccleſias viciniores, aut in pauperes, iuxta cap.licet.de ferijs. cum ei adnotat.per Panor. & alios, & per Angelum, verb.fer.§.34.& 35.Caieta.vbi ſup.Quia licet c.licet.non loquatur niſi de Halecibus, ſiue Aringuis: eadem tamen ratio idem ſuadet in reliquos nominatos piſces. Licitum etiam videtur molere molendinis fluminum, uel uentorum, quæ ſine magna occupatione molunt, maxime ſi adſit conſuetudo, & à prælatis non prohibeatur. Contrarium tamen dicendum eſt de molitura piſtrinorum, quæ magnam occupationem, & laborem requirunt, excepta magna neceſſitate. ſecundum Roſel.verb.feriæ.§.9.

10 Quarto, qui laborat etiam pro pauperibus diebus feſtis, etiam audita miſſa, principalius propter aliquod commodũ, uel amicitiam, aut cognationem, quam ob eleemoſynam, aut etiam principalius propter paupertatem, uerum non uſque adeo magnam, aut uſq; ad ultimam eius potentiam laborat, ſecundum mentem Monaldi in ſumma verb. feriæ. Neque diſcrimen ſtatuendum eſt inter dominicos, aut alios dies feſtos maiores, aut minores, ſecundum eundem, niſi quod maius feſtum maiorẽ cauſam requirit, quod ipſa vulgi conſuetudo ſernat.

11 Quinto qui laborat diebus feſtis in extruẽdis, aut reficiendis põtibus, aut vijs: quamquam ſit pietas & miſericordia erga uiatores, tamen abſq; magna, quæ urgeat neceſſitate id facit, ſecundum Caie. 1.2.q.122. art.4. & in ſumma uerb. feſtos dies.contra alios pleroſque ob dicta ſup. eodem cap.nu.4. ſecundum quem & omnes licet facere opus diebus feſtis ijs, qui aliter ſe ſuſtentare nequeunt, modo id occulte faciant, ut uitetur ſcandalum, & audiatur miſſa.

Sexto peccat mortaliter, qui uenatur feſtis diebus non audita miſſa, ſecundum omnes, non tamen ſi eam audiret, etiam ſi uenaretur quæſtus cauſa, per ſuperius dicta, nu.8.ex Caiet.in ſumma in uerb. feſtos. quia non eſt ſeruile opus, neque de numero quinque non ſeruilium prohibitorum, neque lucrandi finis efficit, ut tale ſit, quidquid dicant Roſella uerb. feriæ.§.11.& Sylueſt. uerb.Dominica.q.5.

Septimo

11 Septimo peccat, qui iumenta ſua feſto die, aut eius ueſpere mittit aliquo, ut alterius diei feſti utilitatem, in quo eſſent impedita, lucretur, ſecundum Roſellam, vbi ſupra. §. 22. Niſi mittat propter res neceſſarias eiuſdem diei, uel ſequentis, quæ antea deuehi non potuerunt, & niſi qui conducit, miſſam audiat, ac breui itinere utatur, aut conſuetudine excuſetur, per ſuperius dicta eod. cap. nu. 8. quod tamen intelligendum eſt de iumentis oueratis, nam uacua mittere poteſt, ob ſuperius dicta eod. c. nu. 6.

Octauo peccat mortaliter doctor, aut litteratus, qui dat conſilium principaliter ob quæſtum, etiam illi, qui è longinquo venit, ſecundum Syluest. ubi ſup. q. 5. conc. 3. & cõmunem ſententiam. Cuius tamen contraria eſt longe verior, tum quia conſilium non eſt opus ſeruile, neq; aliquod ex alijs quinque prohibitis, tum quia quod licitum eſt facere diebus feſtis, perinde fieri poteſt ob lucrum, ac in profeſtis, vt ſup. eo. c. nu. 5. diximus. Quare non eſt peccatum inſtruere, ſiue informare iudicem, etiam cum procuratore & aduocato, uerbo, aut ſcripto, etiam ob pecuniam, & minus prælegere aliquam facultatem honeſtam, quia eſt exercitatio operis ſpiritualis, ut late probatur a Caiet. in dicta q. 122. art. 4. & in ſumma, uer. feſtos dies.

13 Nono peccat mortaliter iudex, qui audit litigatores dieb. feſtis, c. fin. de ferijs, quamuis non ſit opus ſeruile, eſt tamen unum de quinque non ſeruilibus prohibitis, niſi ob pietatem, & miſericordiam id faciat. Quia quæ non ſunt ſeruilia, licet ſint prohibita, conceduntur fieri ob ſolam miſericordiam abſque alia neceſsitate, & ob hanc rationem licent multo magis, quam ſeruilia, ut ſupra eodem c. nu. 3. & 4. Diximus. Satiſque iuſta neceſſitas uidetur, ſi alio tempore, aut ad iudicem accedi non poteſt, aut teſtes haberi nequeſit. Caietanus ubi ſupra. Quamobrem excuſantur iudices ruſticorum, qui diebus feſtis, ſecundum conſuetudinem aliquarum regionum, ius dicunt ruſticis eo quod alijs diebus neque iudices, neque teſtes ſuppetunt, aut ne pauperes amittant ſuos dies operarios, quibus ad uitam ſuſtentandam, maxime indigent.

14 Decimo, qui transſcribit librum, aut inſtrumentum ob quæſtum, ſecundum Roſellam. uerb. feriæ. §. 12. & Angel. eo uerb. §. 31. non tamen propter rationem ab eis allatam, ſed quia quamuis ſcribere de ſe non ſit opus ſeruile, etiam ſi ob lucrum fiat, ſed ſeruile, eſt tranſcribere & tranſcribendo componere libros, ut lucretur. quia hoc mechanicum, & corporale eſt.

Ex quo ſequitur, non eſſe peccatum ſcribere literas, conſilia, neque inſtrumẽta, de ijs rebus, quæ licite fiunt diebus feſtis, etiã ſi ob lucrum fiant, per ſupradicta, eo. c. nu. 5. quod idem eſt iudicium de eo, qui pulſat organa, uel alia inſtrumenta, aut cantat die feſto, ſiue principaliter id faciat ob diuinum cultum, ſiue ob honeſtam animi recreationem, ſiue ob aliquem alium finem pium & neceſſarium. ſiue ob quæſtum, quidquid dicant Ang. & Syluest. quia non ſunt opera ſeruilia, neque talia ex fine lucrandi efficiuntur, ut ſupra eo. c. nu. 5. dictum eſt.

15 Admonemus autẽ hoc loco quatuor. Primum, quod licet epiſcopus ſub pœna excommunicationis iuberet, ut nemo diebus feſtis operaretur, qui tamẽ ex neceſsitate id faceret, eiuſmodi pœnę non eſſet reus. Quia ſententia eius generalis, iuridice interpretanda eſt, nempe quod nemo efficiat opus, niſi lege conceſſum. argum. l. ſi procurator. ff. de condict. indeb. cap. Quintaualliſ. de iureiu. ut in cap. inter verba. 15. quæſt. 3. conclu. 6. diximus. At cuilibet conceditur opus vitæ neceſſarium, cap. diſcipulos. de conſecrat. diſtinct. 5. ut ſupra dictum eſt. Et ſi in excommunicatione iuberetur, quod neque neceſsitatis cauſa, neque pietatis laboretur, contineret errorem intolerabilem contra legem, capitu. fin. de ferijs. & conſequenter irritum eſſet, argume. cap. 1. de re iud. & cap. per tuas. de ſen. excommun. Roſel. ubi ſupra. §. 27. & Sylue. ubi ſupra, q. 7.

Secundũ, quod Papa Eugenius Quartus, ut habetur in Compendio Priuilegiorum, fol. 69. cõſtituit, ut laici, qui operarentur in feſtis Sanctæ Crucis, & Sancti Michaelis menſis Septembris, & in feſtis Innocentium, & Sancti Sylue. nõ peccẽt mortaliter, niſi huiuſmodi dies dominicis

nicis incidant. Item qui audita miſſa, reliquum tempus diei feſti conſumunt in venationibus in bellorum ſimulachris, ſiue ioſtris, & torneamentis, in luſibus, in choreis, aut otioſe vagantur, non peccāt mortaliter, quia non faciunt opus ſeruile, licet ſic grauiter, ſecundum Caietanū in ſumma, verb. in feſto licita. quia tempus diuino cultui conſecratum Deo non tribuunt, & quia in huiuſmodi occupationibus multa occurrunt peccata mortalia, ſecundum Sanctum Ant. 2. par. tit. 9. c. 9. §. 5. vbi ait omnium lacrymis deflendam eſſe Chriſtianorum cœcitatem, qui grauius Deū offendunt diebus feſtis eiuſdem diuino cultui dedicatis, quàm tota hebdomada ad uitam parādam inſtituta.

6 Ex quibus infertur reſponſio ad interrogationem nuper factam; An neceſſitas ſola ſine licentia ſuperioris excuſet a peccato feſto die operantem? Reſpondeo, q̄ ſic, ſi neceſſitas eſt in dubio, adeo, vt quāuis epiſcopus præciperet, ne operaretur, poſſet operari, vt ſupra dicitur, ceſſante tamen ſcandalo, quoniam cum eo nihil agi debet, cap. nihil cum ſcandalo. de præſcript. quemadmodum etiam qui iuſtam cauſam & claram non ieiunandi habet, ſine tali facultate excuſat, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 147.

Tertium, quod reprehenſione digniſſima eſt multorum parochorum conſuetudo, qui ſuos parochianos, qui feſtum violauerunt. aut die quo præcipitur ieiunium non ieiunarunt, cogunt ad petendū publice veniam, die ſequenti inter miſſarum ſolemnia cum eorum infamia, præſertim ſi huiuſmodi tranſgreſſiones ſunt occultæ, & non niſi ex confeſſione cognoſcuntur, amentiaque maxima eſt credere illum qui ſic publice confeſſus eſt, liberum eſſe a ſecreta confeſſione eiuſdem peccati, quam confeſſario tenetur facere vt probauimus in cap. ſacerdos. num. 107. de pœnit. diſt. 6.

17 Quartum, quod quamuis contritio, aut compunctio peccatorum optima ſit in diebus feſtis, præſertim his, qui intelligunt ſe peccato mortali teneri, nō tamen præcepta eſt ſub pęna peccati, ſecundum Roſe. ver. fer. §. 2. Cai. in ſumma ver. contr. & 2. 2. q. 122. art. 4. & Sylue. ver. dominica. q. 6. nu. 4. quos in hoc ſequimur.

Vndecimo peccat mortaliter, qui diebus feſtis miſſam non audit diſtrahendo ſe ſponte ad cogitationem rerum, attentionis miſſæ debitæ impatibilium. Quia audire miſſam diebus feſtis cum mediocri attentione eſt præceptum, in c. miſſas. de conſecr. diſt. 1. ſecundum Ang. verb. feriæ. §. 4. & Caie. in ſumma verb. violatio feſtorum, & nos late diximus in repet. c. quando. de conſec. diſt. 1. c. 3. nume. 17. & cap. 2. num. 10.

18 Duodecimo peccat mortaliter, qui alijs temporibus non uacauit orationi, ad quam tenebatur ex priuata obligatione, quales ſunt preces canonicæ horariæ, & quas ſacerdos impoſuit pro pœnitentia, & a proprio prælato ſpirituali eſt iuſſa, ex communi omnium ſententia. Et idem eſt dicendum de illo, qui preces ad Deū facere prætermiſit eo tempore, in quo nullum aliud remedium ſuæ ſalutis, aut proximi eſſe videbatur. Tunc enim lex diuina naturalis ad id nos obligat, vt probauimus in d. c. quando. cap. 3. num. 13. ſequuti mentem Palud. in 4. diſt. 15. q. 1. & Syluest. ver. oratio. §. 8. vbi poſuimus exēplum de illo, qui in grauiſſimam tentationem impatientiæ, aut libidinis iniectus, iudicat nullum aliud remedium ad uictoriam ſupereſſe, præterquam ſpeciale auxilium Dei, oratione impetrandum & de illo, qui eminus intuens duos in duello conſerturos manus, exiſtimat nullum aliud eſſe remedium, niſi ſpeciale auxilium Dei oratione impetrandum, ad dirimendum illud duellum iniuſtum. In his enim caſibus id a Deo petere tenetur de quo in ſeqq.

Contra hoc opponit quidam quod, ex hoc ſequeretur teneri quem de præcepto ad orandum pro ijs, qui auctoritate iudicum comburuntur, vel ſuſpenduntur, quod eſt falſum. Cui reſpondemus negando illationem, quoniam ij iuſte occiduntur, illi iniuſte ſe occidere conantur, & ita in ijs non licet ponere obicem contra iuſtitiam, iuxta notata in l. vt vim ff. de iuſt. & iur. & latius traditur a nobis in comment. cap. non in inferenda. 23. q. 3. in illis autem ſic, iuxta prædictum. cap. non in inferenda. cum ſuis concordantibus.

19 Decimotertio peccat, q̄ nil inter miſſa-

rum ſolemnia offert die feſto, cum haberet vnde poſſet, & cum eo ex antiqua cõſuetudine offerendum eſſet, cum notabili ſcandalo, aut præbendo occaſionem, ne maior pars populi offerret, arg. c. omnis. de conſecr. diſt. 1. quia licet communi lege nemo ad offerẽdum diebus feſtis obligetur; ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 86. art. 1. & Ioã. Turrecrem. in d. c. omnis. & S. Anton. 3. par. tit. 2. & Ioan. Andr. Panormit. commun. in rub. de parochis. tenetur tamen conſuetudine, vbi a decem annis recepta eſt, ſecundum Panor. in c. ſuam. de ſimon. cui ſatisfit cõmuniter, quando maior pars populi, capituli, aut collegij offert. Neque eã infringit, qui eo quòd tunc non habeat non offert, ſatiſque eſt offerre quod libitum cuiq; fuerit. ſecundum Syluest. verb. decima. §. 1. niſi præceptum ſit, vt offeratur certa, & definita quantitas, iuxta ſententiam præcitatorũ, & Syluest. verb. dominica. §. 1.

De quarto præcepto honorandi patrem, & matrem, & amandi proximum. Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Religio eſt virtus annexa iuſtitia.*
1 *Pietas, qua eſt uirtus annexa iuſtitia, non eſt miſericordia.*
1 *Miſericordia, qua eſt uirtus coniuncta charitati, non eſt pietas.*
2 *Obſeruantia virtus coniuncta iuſtitia.*
2 *Religio quando vocatur pietas, immo & obſeruantia.*
2 *Religionem ſpectant tria præcepta; quatuor pietatem, & obſeruantiam.*
3 *Patres, qui dicantur in hoc quarto præcepto.*
3 *Proximi quonam pacto comprehendantur in quarto præcepto.*
4 *Patres in tribus honorãtur, ſed minus quàm Deus.*
5 *Præceptum diligendi proximum non eſt ex decem, & ut ex eo ſeptem naſcuntur.*
6 *Amor proximi charitatiuus, & naturalis, qui etiam eſt duplex.*
7 *Præceptum de diligendo proximo ad quid pro ſemper obligat.*
8 *Amandi proximi præceptum in malo ſtatu, vt impletur nume. 9. & 10.*
10 *Conſuetudo dicendi, Dæmon te arripiat diabolica.*
10 *Amor honeſtus inter virum & uxorem per quid conſeruatur.*

1 PRo fundamento dicendorum præſupponimus primò, quod inter uirtutes iuſtitiæ annexas, quemadmodũ eſt una, quæ nuncupatur religio, quæ iuxta Marcum Tullium in 3. Rhetoric. ad Herennium, & S. Thom. 2. 2. quæſt. 82. eſt uirtus, impellens hominem ad honorandũ, colendumque Deum, tanquam primum principium noſtrum, a quo ſumus, & in quo viuimus, ita eſt alia quæ dicitur pietas, quæ ſecundum eundem Tullium ubi ſupra, & ſanctum Tho. 2. 2. q. 101. eſt uirtus, quæ impellit homines ad colendum parẽtes, cognatos, patriam, & amicos tanquam principia quædam ſecundaria, quibus ſubſiſtimus, & cõſeruamur. Et quamuis vulgus in communi uſu loquendi pietatem & miſericordiam pro eadem re accipiat, tamen re vera diuerſa ſunt. tum quia miſericordia eſt uirtus annexa charitati, ſecundum ſanctum Tho. receptum 2. 2. q. 30. art. 1. pietas autem annexa iuſtitiæ, ſecundum eundem, 2. 2. quæſt. 102. art. 1. tum quod pietas impellit ad reuerentiam præſtandam perſonis prædictis, miſericordia autem, ut aliorum neceſſitatibus opitulemur, ut docuit Card. Caieta. in dicta q. 101. art. 1. frequenter tamen a uiris doctis alter alterius nomine nuncupatur. Quibus addimus, quòd licet prædicta uirtus pietatis præcipuè animum inclinet ad honorem exhibendum ſupradictis perſonis, tanquam principijs noſtris ſecundarijs, a quibus noſtrum eſſe accipimus, & in eo cõſeruamur, tamen ſecundario & minus principaliter, etiam inuitat parentes ad honorandum proprios filios, & maritum, & uxorem ad mutuo ſe honorandum.

2 Secũdò præſupponimus, quòd eſt alia tertia virtus, adiuncta etiam iuſtitiæ, quæ dicitur obſeruantia, quæ ſecundum Marcum Tullium 3. Rhetor. & ſanctum Tho. receptum. 2. 2. q. 102. art. 1. eſt, qua uiros in dignitate conſtitutos veneramur tanquam principia, non equidem exiſtentiæ noſtræ, ſed gubernationis, & ut religio ante-

antecellit pietatem, ita pietas obſernantiam. & quemadmodum religio ſæpiſſime pietatis nomine ſignificatur, iuxta beatum Auguſt. lib.10. de ciuitate Dei, & Sanctum Thom.2.2.q.101. artic.3. ſic etiam obſeruantia ſæpiſſime nomine pietatis exprimetur, ſecundum eundem in d.q.101. art.1. Item quemadmodum tria præcepta prima primæ tabulæ, quæ ſupra memorauimus, pertinent ad religionem, quæ eſt annexa iuſtitiæ, ſic etiam hoc, quod eſt quartum, ſecundum ordinem Decalogi, & primum inter præcepta ſecundæ tabulæ datur præcipue de operibus ſpectantibus ad pietatem, ſecundario verò de operibus obſeruantiæ. Immo, indicio meo, ad omnia opera charitatis, quæ proximo debentur, poteſt facile extendi, iuxta dictum quoddam S. Bonauenturæ, in 3. diſtinctio.37. in expoſitione litteræ, quod ſtatim in medium proferemus.

Tertiò præſupponimus, quòd pater poteſt præcepto ſuo filium obligare ad peccatum mortale, immo & re vera obligat, quoties rem alicuius magni momenti, quæ ſub eius poteſtate poſita eſt, ipſi præcipit, ut poſt Alexandr. de Ales 3. par. ſuper 4. præcepto colligunt Angel. verb. filius. §.30. & Silueſt. eod. verb. quæſtio. 22. pro quibus eſt tex. Deuteron. cap.21. & ad Epheſ. cap.6.

4 Quartò præſupponimus, quòd in hoc præcepto ſub nomine parentum, iuxta Concilium Colonienſe, quo loco de hoc agit, præcipue intelligimus eos, qui nos genuerunt, cognatos item, patriam, & amicos eius, quæ nos conſeruat. Eccleſiaſt.3. ſecũdario autem intelligimus gubernatores eccleſiaſticos. 1. ad Corint.4. & ſæculares. 4. Regum 5. & qui noſtri curam gerunt, quales ſunt tutores & curatores. ff. de auctorit. tuto. & curat. per totum titulum, magiſtri, pedagogi: immo & omnes proximi, iuxta beatum Bonauenturam in 3. diſtinct.37. in expoſitione litteræ: nam quodammodo cognati noſtri ſunt, l. vt vim. ff. de iuſt. & iure, quandoquidem omnes ab eodem parẽte Adamo originem ducimus, iuxta gloſſam dictæ l. vt vim. Quæ licet vera ſint, quatenus hoc præceptum extenditur ad actus virtutis, pietatis, & obſeruantiæ, & charitatis erga proximos. Non tamen quoad effectum confitendi neceſſariam ei circumſtantiã perſonæ offenſæ. quo ad id enim non uidentur intelligi omnes proximi, nec cognati; ſed ſolum veri parentes, & ſuperiores quoad ea, in quibus illi habẽt poteſtatem ſuper nos.

Quinto præſupponimus, quòd honor, de quo præceptum hoc loquitur, in tribus conſiſtit, videlicet in amando, obediendo, & honorando, tam corde, quàm verbo & opere. Neq; eſt contrarium illud Euãgelij, Luc.14. *Qui non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus*; nihil enim aliud ſibi vult, quam quod idem dominus dixit, Matth.10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, nõ eſt me dignus:* ideſt, quod Deus vult, ut diligamus quidem, amemus, audiamus, & honoremus parentes, non tamen plus, neque tantum, ſicut eum. & q., quando ille præceperit aliquid, quod parentum imperio repugnet, tunc ipſe præferatur.

5 Sexto, quòd præceptum illud de diligendo proximo, ſicut ſeipſum, Matt.22. non numeratur inter præcepta Decalogi, ſicut nec etiam præceptum de diligendo Deo ſuper omnia inter illa numerari diximus, ſupra eodem cap.11. nume.5. & 6. poſt Sanctum Thom. Quemadmodum enim præceptum dilectionis Dei ſuper omnia eſt origo, vnde immediatè deriuãtur tria prima præcepta Decalogi: ſic etiã hoc de diligendo proximo eſt principiũ, vnde quartum præceptũ, & ſex alia, quæ ſequuntur, originem ducunt, quæ quidẽ præcepta ſecundæ tabulæ nuncupantur, ſicut tria prima præcepta dicũtur primæ tabulæ, Exod.20. de quibus pulchre Sanctus Tho.1.2.q.122. artic.4. ad 6. & gloſſ. ſingula. cap. quid in omnibus. 32.q.7 Diximus, Immediate, quoniam mediate vel immediate, omnia præcepta ab illo primo de diligendo Deo ſuper omnia, tãquã a principio deducuntur: ab ipſo enim ſtatim pullulat præceptum de diligendo proximo ſicut ſe ipſum, iuxta declarationem Sancti Tho.2.2.q.44. art.2. ab omnibus receptam.

6 Septimò præſupponimus, quòd duæ ſunt ſpecies honeſti amoris proximi, qđ facile colligas ex vtroque Th. præcitata

2.2.q.

2.2.q.23.ar.1.& 24.ar.1.& 1.2.q.26.ar.1. ad 6. Alter naturalis & humanus. Alter ſuper naturalis & diuinus, qui charitas, vel charitatiuus appellatur. Amor naturalis, ſiue humanus ille eſt, quo Deum, vel proximũ diligimus ea ratione, quod eſt homo, cognatus, vicinus, vel quocunque alio reſpectu; qui neque Deum ipſum ſupra omnia dilectum, neque æternam fœlicitatem, neq; capacitatem ad illam in ſe continet. Amor autem humanus in duos alios amores ſubdiuiditur, iuxta eundem S.Tho.1.2. q.26.art.4.non obſtante illa ſubtilitate, quam ibi Caietanus tetigit. Alterum vocant amorẽ concupiſcentiæ, quo proximum ipſum principaliter ad aliquod bonum noſtrum voluptarium, cõmodum, vel vtile amamus. Alterum vocant amicitiæ, quo principaliter proximum ad bonum eius voluptarium, commodum, vel vtile amamus. Et vterq; eorum poteſt eſſe bonus, & honeſtus, ſi fuerit bene ordinatus:& vterq; malus & inhoneſtus, ſi fuerit male ordinatus. Alter aũt eſt amor ſupernaturalis & diuinus, ſeu charitatiuus, vel charitas infuſa qua proximũ amamus, & eſt eiuſdem generis, & naturę, cuius eſt amor Dei charitatiuus, ſeu charitas, ſecundum S.Th.2.2.q.23. art.5. Nam licet obiectum materiale amoris charitatiui proximi ſit idem proximus, obiectũ tamẽ formale, ſiue ratio, vel cauſa amoris, eſt ipſa diuina & infinita bonitas, quę nihil aliud eſt quã ipſe Deus ſuper omnia benedictus. Idẽ S. Tho. explicatus ibi a Caietano.2.2.q.25. artic. 1. Etenim neque amor ille concupiſcentiæ, quo proximum ad noſtram voluptatem, aut vtilitatem amamus, neque etiam amor amicitiæ naturalis, quo ipſum diligimus ad bonum illius; eo quod ſit cognatus, ſocius, vicinus, vel amicus, vel propter quamcunq; aliam communicationem temporalem eſt charitas, ſeu charitatiuus, ſaltem in quãtum talis eſt, iuxta mentem eorundem, quod in dicta additione, cap. quando. de conſecr. diſt.1. latius dicebamus, quod parum a multis aduertitur. Solus enim ille amor proximi eſt charitas, ſeu charitatiuus, quo ipſum diligimus, eo quod eſt capax, & aptus, ſicut nos, ad participandum nobiſcũ illam æternam beatitudinem, quam diuina bonitas nobis dare, & communicare dignatur, gratiſſima ſui viſione & gaudio æterno, & inexplicabili, & optare illam ei tanquam illius capaci. Sic etiã ad hoc, vt amor quo noſmetipſos diligimus, ſit charitatiuus, ſeu charitas, oportet vt ea nos ratione diligamus, quòd Deus propter ſuam infinitam bonitatem nos fecit capaces æternæ fœlicitatis, quæ in intuẽdo eo ſemper pariter & amando, & fruendo conſiſtit, vt ſupra in prælud.4.late diximus. Verum eſt tamen, quod quemadmodum omnis actus cuiuſcunq; virtutis poteſt fieri actus charitatis imperatus, quando fit intuitu charitatis: ſic etiam amor concupiſcentiæ vel amicitiæ honeſtus fit actus charitatis imperatus, ſi ob eam habeatur. Sicut.n. ſoluere debitum, eo ſolo, quod iuſtum eſt, eſt actus virtutis iuſtitiæ, & actus charitatis imperatus, ſi fiat etiam ob finem Deo placendi: ſic actus amandi patrem eo ſolo, quod pater eſt, eſt actus virtutis pietatis, & non charitatis, fit tamen actus charitatis imperatus, ſi habetur etiam ob finem Deo placendi. Vnde facile infertur, quam rarus, & parcus huius amoris charitatis vſus ſit inter Chriſtianos vulgares; eum licèt omnes aliquos ament, eo quod ſint cognati vicini, conterranei, placidi, iucundi, aut vtiles: rari tamen ſunt, qui (niſi raro) ament alios ea ratione, quod ſunt capaces beatitudinis æternæ, & quòd niſi culpa mortalis obſiſtat, ea ſimul fruentur, videndo & diligẽdo cum ineffabili gaudio Deũ infinite bonũ, & quẽ miſit filium ſuũ dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, vt experientia, quæ rerũ magiſtra eſt. c. quam ſit. de elec. li.6. pluſquã oportet, atteſtatur, cũ raro hoc veniat in mentem altioris ordinis hominibus erga minoris ordinis proximos: adeo quidem quòd vix reputent infimates, ſordidos, & ſqualidos tantæ rei fore ſecũ participes, & ſatis ſuperque putent facere, ſi eos aliquo amore dignentur, ſi eos non contemnant; vel ſaltẽ ſi amore aliquo naturali dignentur, parum conſiderantes quod de hoc ſupremo amore præcepit Chriſtus in illis verbis. Ioa.15. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem*, & Paul. ad Coloſ.3. in illis verbis. *Super omnia tamen mutuam charitatem habere, quæ eſt uinculum perfectionis.*

Octauò

8 Octauò præſupponimus, quòd circa hanc materiam eſt dubium, a nemine (quod ſciam) pro dignitate reſolutum, quo videlicet tempore teneamur ad præceptũ de diligendo proximum, ſicut nos ipſos; ſub pœna noni peccati mortalis, nõ adimplendo tunc illud? Ad quod breuiter (ſalua debita cenſura) reſpondeo primo, quòd nos obligat ſemper, & pro ſemper, ne unquam ab amore & dilectione, qua Deum, & proximum in genere ex charitate diligimus, vllum etiam inimicum noſtrum, uel Dei excludamus, niſi iam æternis fuerit ſupplicijs in inferno condemnatus. iuxta mentem vtriuſq; Th. 2. 2. q. 25. art. 6. 8. & 9. & q. 83. art. 8. iuxta quã quod de damnatis dixi, intelligo.

9 Reſpondeo ſecundo, quòd nos obligat, vt quotieſcunque inimicus, qui nos offendit, ueniam a nobis poſtulat, ipſum diligamus, & ſpecialia amoris ſigna illi oſtendamus, iuxta mentem eorundem in dicta q. 83. art. 8. Sed crediderim, ſatis eſſe ipſum diligere amore aliquo naturali, & huius amoris aliqua ſigna exhibere, etiam ſi amorem illum excellentem, & ſublimem charitatis, ſeu charitatiuum minime corde concipiamus, ad hoc ne in nonam aliquam culpam mortalẽ propterea incidamus, tum quia contrarium nullo iure. nec ulla efficaci ratione concluditur, tum quia licet hoc primo aſpectu contrarium uideatur ei, quod ipſi dicunt in dicta quæſt. 83. art. 8 introſpecti tamen forte hoc ſentiunt.

Reſpondeo tertiò, quod nos obligat etiam hoc præceptum, quando proximus eſt conſtitutus in extrema neceſſitate noſtri auxilij ad ſalutem animæ ſuæ, qualis eſſet infans aliquis, aut mente captus, aut etiam cordatus, qui ſine baptiſmi ſacramento iam iam eſſet moriturus, qualis eſſet etiam, qui depoſceret aliquod conſilium, vel ſolamen, vel auxilium aliquod ſpirituale a nobis, ſine quo veriſimile eſſet eum condemnatum iri.

Dixi: Quando ad ſalutem animæ noſtro indiget auxilio, quoniam putamus non peccaturum eum, qui hunc amorem charitatiuum non conciperet erga eum, qui eam pateretur extremam neceſſitatem vitæ corporeæ, ſi modo alio amore naturali inferiore diuino, quo cognatum amicum, ſocium, vel vicinum diligere ſolet, ipſum proſequendo, ei opitularetur, arg. notato in cap. paſce. 86. diſtin. & in l. necare. ff. de liber. agnoſcend. & eorum, quæ Caiet. 2. 2. q. 25. art. 1. tradidit. Nec quidquam obſtat dicere, eandem eſſe rationem illius, qui abſque amore charitatis, ſolo amore naturali impulſus, ſubuenit proximo in periculo ſpirituali conſtituto, quoniam rariſſime poterit euenire, vt huiuſmodi neceſſitati ſpirituali occurri poſſit abſque deſiderio ſpiritualis ſalutis, quod formaliter, aut virtualiter amorem charitatis includit.

Quartò, quòd ut ſupra, c. 21. num. diximus, videtur nobis peccare noue illum, qui bona fide credens ſe eſſe in ſtatu gratiæ, cum tamen non ſit, adimplet præceptum, de diligendo Deum ex charitate, quando ad id eſt obligatus, ita a fortiori ſatisfacere videtur præcepto de diligendo ex charitate, qui extra ſtatum gratiæ illum implet, putans veriſimiliter ſe in eo eſſe.

Quintò, quòd poſſet etiam defendi, numquam obligari ad implendum hoc præceptum de dilectione proximi in ſtatu gratiæ ex ſpeciali amore charitatis, niſi cum neceſſitas adminiſtrandi ſacramentum ei, qui extrema neceſsitate ſpirituali laborat, vel alia ſimilis cauſa ad id compellit, & obligat, quæ omnia tamquam quotidiana commendamus.

10 Sextò, quòd ex his infertur, quam diabolica ſit illa conſuetudo male dicendi proximo, dicendo. Diabolus arripiat. Commendo te dæmoni. & econtrario, quam angelica, quam vtilis, & conſolans illa, corde ac voce dicendi: Dominus te ſanctum faciat. Deus te perducat ad Paradiſum, &c. Vtinam illic nos aliquando conueniamus, & aliæ ſimiles, præſertim viri fœminis, & fœminæ viris. Etenim tale deſiderium verè in animo conceptum valde refrenat, cohibetque, ne amor humanus, & honeſtus degeneret in libidinem, quod frequens ait eſſe Hieronymus.

Septimò, quòd obſeruanda eſt regula, quam in Commentario c. non in inferenda. 23. q. 3. nu. 25. a nemine alio traditam ex eis, quæ ibi præmiſſa fuerunt, intulimus, & poſtea tranſtulimus infra cap. 24. nu. 17. nempe, quòd quoties quis videt proxi-

proximum in periculo patiendi aliquod notabile damnum, a quo non pōt, vel creditur non poſſe liberari, niſi ipſe illi ſubueniat, toties obligatur ad eum liberandum ſub pœna noui peccati, modo id præſtare poſſit abſque damno, quod uir prudens iudicaret ſufficere ad excuſandum.

De peccatis filiorum contra parentes circa hoc præceptum.

SVMMARIVM.

11 *Filius vt peccat mortaliter odiendo parentes, aut eis malum cupiendo, aut eis amoris ſigna non monſtrando.*

12 *Filius qui non obedit patri quoad regimen, & bonos mores.*

13 *Filius parentes feriens, ad iram prouocans, eos accuſans, execrans, contemnens, mortem exoptans, uel non liberans è carcere.*

13 *Filius, qui parentibus in magna neceſſitate conſtitutis non ſuccurrit.*

14 *Filius, qui ob parentum ſubuentionem non egreditur religionem.*

15 *Filius, qui non inducit uxorem, quam pater vult.*

16 *Filius, qui parentum male parta non reſtituit, neque legata implet.*

11 EX prædictis infertur, quod peccat contra hoc præceptum de honorando parentes primò filius, qui grauiter odit, uel aliquod graue damnum deſiderat parentibus, ſi enim graue & iniuſtum odium & deſiderium deliberatum inferendi cuiquam, etiam extraneo, aliquod damnum notabile, eſt peccatum mortale, multo magis odium iu parentes naturales grauius erit, geretque ſecum circumſtantiam neceſſario confitendam, per ſupradicta. cap. 6. nu. 3. & ſeqq.

Secundò filius, qui, eſto, quòd non odit parentes (immo potius diligit) nunquam tamen, vel raro ſigna amoris illis oſtendit, quin potius ſemper illos toruo intuetur aſpectu, & ita aſpere alloquitur, ac ſi eos odio haberet, ſecundum Ang. verb. filius. §. 30. & Syluest. verb. filius. q. 22. Tabien. verb. filij. §. 16. Quoniam tenemur eos diligere, reuereri, ipſiſq; obedire tam corde, quam uerbis, & operibus, ut ex-

poſitum eſt numero quarto, ſupra eod.

12 Tertiò peccat filius, qui in rebus pertinentibus ad regimen & gubernationem domus, & rei familiaris non vult parere parentibus, Ang. Syluest. & Ioan. Tabien. vbi ſupra, niſi quando ex incogitantia, ſiue aduertentia, abſque contemptu, & obſtinatione omittit obedire, tunc enim venialiter tantum delinquit. Si uero in alijs, quæ non pertinent ad ipſorum parentum gubernationem & curam obedire noluerit, non peccat mortaliter. Ang. & Syluest. vbi ſupra.

Quartò, filius, qui non obedit in his, quæ pertinent ad bonos mores, & ad ſalutem animæ, ut potè fugere noxia ſodalium contubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiuſmodi vitia, quibus tempus infeliciter abſumitur ſecundum auctores ſupra allegatos.

Quintò peccat filius, qui parentes etiã leuiter percutit, ſm Richar. in 3. diſt. 37. vel contumelioſis uerbis ipſos cum animi deliberatione inceſſit, ut merito illos ad iracundiam notabilē prouocet, Alex. in 3. par. de 4. præcepto, & Richar. vbi ſup.

Sextò, filius, qui ex animo ipſis male dicit, ſiue viuis, ſiue iam ſæculo defunctis. Exod. 21. & Alex. vbi ſup. ſi tamen oretenus tantum maledixit, non amplius, quam uenialiter offendit.

Septimò, filius, qui alicuius criminis eos accuſat ſecundum Richar. ubi ſupra niſi eſſet proditionis crimen in Regem, uel in Rempublicam. Nam in hoc caſu quamuis nō obligetur, ut Decius in cap. 1. num. 7. de offic. dele. aſſeruit, nihilominus liceret, arg. l. minime. ff. de relig. & ſumpt. funer. immo ſæpiſſime obligatur, vt nos in repet. c. inter verba. 11. q. 3. concluſ. 6. diximus.

Octauò filius, qui ita parentes contemnit, ut ſibi dedecori & contumeliæ futurum eſſe exiſtimaret ſe pro filio illorum haberi, Alex. vbi ſup. Diximus: Contemnit. nam ſi abſque contemptu id facit ob vitandum aliquod incommodum ſiniſtræ opinionis, vel ob aliam huiuſmodi cauſam, non peccaret mortaliter, maxime ſi parentes tacitè, vel expreſſe in eo conſentirent, ad fugiendum ſuum incommodū, quod ex incommodo filij eis proueniret. Contra tamen hæc opponit quidam,

quod licitè quis poteſt ſe inhonoratum iudicare, eo quod patre Iudeo, uel hæretico, uel perduellione ſit natus, arg. l. quiſquis. C. ad leg. Iuliam maieſta. & cap. 2. & cap. ſtatutum. & cap. cum ſecundum, de hære. lib. 6. Cui reſpondetur, non dicere nos hic peccare illum, qui ſe abiectum, vel infamem putat, eo quod ſit talibus parentibus natus, ſed longè aliud, ſcilicet peccare illum, qui adeo deſpicit parentes ſuos, ut ſe putet, &c. Ita quod ratio peccati non eſt ſita in eo, ꝙ ſe vilé putet, ſed in eo quod deſpicit indebite parentes inculpatos, quos etiam ſi ſint pauperes, & abiecti, & ipſe diues, & ſublimis tenetur honorare per hoc quartum præceptum.

Nonò peccat mortaliter filius, qui parentibus mortem deſiderat, quo citius ipſorum bona ad ſe perueniāt, vel non dat operam, quo ipſos a captiuitate liberet, vel ab inſano furore, quo ſunt mentecapti & iudicij expertes, arg. cap. 2. de conceſ. præben. & l. final. C. de pact. hac enim de cauſa poteſt exhæredari authent. ut cum de appellat. cog. §. cauſas. vel ſi forſan prohibuit, ne teſtarentur, vel a reſtituendis alienis bonis ipſorum animos auertit, arg. l. 1. C. de teſtam. & l. 2. C. ſi quis aliq. teſtari prohib.

13 Decimò peccat filius, qui parentibus magna neceſſitate oppreſſis non ſubuenit, maxime circa uictum & ueſtitum, uel grauibus morbis detentis, cum id commode facere poteſt, arg. cap. inter cætera. 22. q. 4. c. non ſatis. 86. diſt. & Angel. verb. filius. §. 30. niſi ſciat, patrem ex proprijs bonis, uel officio, quo fungitur, ſibi poſſe conſulere, tunc enim non tenetur ex bonis ſuis quidquam cōferre, niſi munus illud aut ars, quam pater callebat, ſuo ſtatui eſſet dedecori, arg. l. ſi quis a liberis. §. idē reſcripſit. ff. de lib. agnoſc. adiuncta gl.

14 Vndecimò, qui filius parentibus in extrema neceſſitate conſtitutis, eiuſque auxilio & ope indigentibus, ingreditur religionem, vel ab ea non egreditur, etiam ſi ſit profeſſus, quando uériſimile eſt egrediendo, ipſis poſſe ſubuenire, aliter uero minime. arg. c. paſce. 86. diſtin. vel quando parentes ita grauis premit neceſſitas, quæ licet non ſit extrema, eſt tamen talis, quæ filium obligat ex præcepto ad eorum inopiam ſubleuandam, alias vero minime, & eo non obſtante ingreditur religionem, S. Thom. 2. 2. quæſt. 101. art. 4. quamuis in hoc caſu, ſi iam eſt profeſſus, non teneatur exire, debet tamen pro uiribus in ſtatu ſuo perſeuerando eis ſubuenire, ſecundum Caietanum in d. ar. 4. Per quam reſolutionem duæ opiniones contraria ſentientes, videlicet S. Th. in d. art. 4. Nicolai Lyrani, Matthæi 15. & Ioan. Maioris in 4. lib. ſentent. diſtin. 38. q. 16. poſſunt ad concordiam reduci. Illud autem addimus, quod ille non tètigit, nempe, ꝙ ſi parentes ſunt in tali neceſſitate conſtituti, quando filius ingreditur religionem, tunc tenetur egredi, quando nō egrediendo tali neceſſitati ſubuenire non poſſet, egrediendo uero poſſet. quoniam huiuſmodi debitum præceſſit ipſum religionis ingreſſum, id quod optime Ioann. Maior ubi ſupra uidetur intellexiſſe, quæ quidem omnia poſt hæc ſcripſimus in tract. de pauper. ſuper cap. nullam. 18. quæſt. 1. nu. 8.

15 Duodecimò peccat filius, qui ducturus vxorem, non vult ducere in uxorem, quā pater præcepit, ut illo matrimonió inimicitiæ periculoſæ ſopiantur, uel contra præceptum paternum ſe minimé dignam uxorem ducit, arg. cap. aliter. 30. q. 5. & c. honorantur, 32. q. 1. & cap. 1. de deſpon. impub. ſecundum S. Bonauen. licet enim iuxta inſignes gloſſas c. de raptorib. 36. q. 2. & auth. ſed ſi poſt. C. de inor. teſtam. pater non poſſit filiam exhæredare eo quòd contra ipſius voluntatem maritum eligit non indignum ſe, immo neq; etiam ſi indignum, iuxta communem opinionem, quam ſequuntur Felyn. & Decius in c. eccleſia. de conſtit. & Ioan. Lupus. in repet. c. per ueſtras. de do. int. §. 9. Nihilominus tamen filia male facit, & patri iniuriam irrogat, & ex conſequenti peccat mortaliter, quando ſaltem contrauenit voluntati patrię ſine rationabili cauſa, vel tali, quæ coram Deo iuſta ei videatur, & iuxta hunc modum limitādum eſt, quod in huius caſus initio dicitur. Ex quo poteſt colligi nouus & ſingularis intellectus capit. primo, de deſponſ. impub. circa id, quatenus habet filium teneri ducere uxorem illam, de qua aſſumenda paciſcitur pater, videlicet, quòd non ſolum debet

debet de honeſtate, ſed de neceſſitate, quo ad effectum non peccandi, licet non quo ad effectum, vt ad id cogi poſſit.

16 Decimotertio, qui filius cui ex hæreditate paterna aliqua bona obueniunt, quę ſcit iniuſtè, ut per vſuras parta fuiſſe, & ea, vt par eſt, non reſtituit, c. Michael. de vſur. cum gl. & notat. ibi per omnes.

Decimoquarto, qui filius ex negligentia, vel auaritia diu differt debita patris defuncti perſoluere, vel legata teſtamenti adimplere, maxime illa, quæ ad pia opera pertinent, iuxta B. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. & cap 8. Diximus: Diu differt, quoniam exigui temporis procraſtinatio circa hæc non videtur crimen letale, argument. l. ſi debitori. ff. de iudic. Immo nec veniale, ſi ea de cauſa potiſſimum rem produxit, vt bona defuncti melius venderentur, ad copioſiores eleemoſynas erogandas, quamuis huiuſmodi intentio non ſufficeret ad diutius differendam ſecundum Sanctum Thom. quolib. ſexto artic. 14.

De peccatis parentum erga filios contra hoc præceptum.

SVMMARIVM.

17 *Pater & mater peccant non ſuccurrendo filijs.*

17 *Mater, quæ filios non lactat proprijs uberibus vt peccat.*

17 *Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorū, vel Xenodochiorum.*

17 *Patres, qui irritant vota filiorum, in quæ iam conſenſerant.*

17 *Patres, qui dolo, aut timore filios inducunt, aut extrahunt a religione.*

17 *Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota.*

18 *Patres, qui ſinūt filias ſuas amare, vel amari ob malum finem, vel iam deſponſatas habere tactus impudicos.*

17 Decimoquinto contra hoc præceptū peccant pater & mater, qui notabiliter negligunt exhibere illa quæ ad filij neceſſitatem ſpiritualem, aut corporalem pertinent, ſi nulla eſt eis excuſatio paupertatis, vel alterius rationalis cauſa, cap. duo iſta. & cap. non pntes. 23. quæſt. 4. 1. ad Timot. 3. tex. ſingul. in cap. ſi quis reliquerent. 30. diſt.

Decimoſexto peccat mater, quæ filiū proprio lacte non nutrit, vel negligit notabiliter deligere nutricem bonam, uel gerere curam circa bonam pueri educationem, vel vſque ad triennium ei non miniſtrauit neceſſaria per ea, quæ diximus in cap. ad eius. 5. diſt. & arg. cap. ſi. de conuerſ. infidel. & l. nec filium. C. de patr. pot. quamuis nolle filium proprijs vberibus lactare ſine cauſa iuſta, non ſit amplius, quam veniale, & cum cauſa neque veniale.

Diximus. Vſque ad triennium, quoniam deinceps pater ipſe tenetur omnia neceſſaria filio exhibere, niſi ſit pauper, & filio nulla ſint bona, neque ars, aut officium decens, quo poſſit ſe ipſum alere, neque ſit alias adeo ingratus & criminoſus, vt ſecundum iura exhæredari mereatur. argumen. l. necare, & l. ſi quis a liberis. ff. de lib. agnoſcē. quod recte notauit Sylueſt. verb. filij. §. 21.

Decimoſeptimo peccat mortaliter pater, qui ob auaritiā exponit filios ad hoſpitalia pauperum, uel ad ianuas ciuitatis, aut ad alia loca publica, uel priuata. l. necare. ff. de lib. agnoſcen. & cap. 1. & 2. de infant. expoſi. cum gl. & ibi adnotatis, vel non vult filias, etiam ſpurias, dotare, cum poſſit. c. cum haberet. de eo, qui duxit in matrimon. ſecundum Pan. ibidem & Vvalden. de ſucceſſ. ab inteſt. & Dec. in c. cler. de iudic.

Decimooctauo peccant parentes, qui abſque cauſa votum aliquod, ſiue peregrinationis, ſiue abſtinentiæ, quod filij cum eorum bona venia fecerant, reuocāt iuxta prædicta in c. 14. nu. 61. & 63.

Decimonono parentes, qui filium ab aliqua religione, quam fuerat ingreſſus, cum iam eſſet in ætate ad ingrediendum ſufficiente, vi, vel dolo reuocant, c. puella. 20. q. 2. vel ſi filio, uel filiæ, qui uel quæ votum continentiæ, aut religionis emiſerat, poſtquam ad ętatem deliberandi peruenerant, conſulunt, vel cogunt ad coniugium eligendum, arg. cap. 1. & ei adnotatorum. de offic. deleg.

Vigeſimo, qui parentes, dolis, ant minis, alijſque huiuſmodi medijs filiam

 cogunt

cogunt religionē intrare, arg. c.1. de his quę vi.& c.requiſiuit.de ſponſal.quod eſt quidam magnus ætatis noſtræ abuſus, & cauſa ruinæ religionibus,& vt in illis maledicantur perpetuo, qui eas in id compulerunt. Ob quod nuper S.Concil.Triden. ſeſſ.25.c.18.de regu.in hæc verba ſtatuit. *Anathemati ſancta Synodus ſubijcit omnes & ſingulas perſonas cuiuſcunque qualitatis vel conditionis fuerint, tam clericos quam laicos, ſæculares, vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, ſi quomodocunque coegerint aliquam virginē, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem inuitam, præterquam in caſibus in iure expreſsis, ad ingrediendum monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcunq; religionis, vel ad omittendam profeſsionem, quique conſilium, auxilium, vel fauorem dederint, quiq; ſcientes eam non ſponte ingredi monaſteriū, aut habitum ſuſcipere, aut profeſsionem emittere, quoquomodo eidem actui vel præſentiā, vel conſenſum, uel auctoritatem interpoſuerunt. Simils quoque anathemati ſubijcit eos, qui ſanctam virginem vel aliarum mulierū voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint.*

18 Vigeſimoprimò, qui parentes patiuntur filias ſuas habere amatores ob malū finem, uel eas a ſuſpectis ſodalitijs non ſeparant, qualia ſunt aliquarum fęminarum conſortia, quas uerisſimile eſt ipſas ad peccandum impulſuras.

Vigeſimoſecundò peccant mortaliter parentes, qui noſcunt filiam turpem vitā agere, vel vti fucis & irritamentis ad inducendum aliquem in peccatū mortale, & ipſam neque reprehendunt, neq; corrigunt, arg.c.duo iſta nomina.23.q.4. Veruntamen illa eo ſolo, quod ſe ornet cultius, quam ſtatui ſuo conueniat abſq; fine malo, ſaltem mortali, non peccat amplius quam venialiter, nec conſequenter parentes amplius, quam venialiter, peccarent, non reprehēdendo eam. Si quidem, qui conſentit in crimen alterius, nō grauius peccat communiter, quam auctor illius, c.1.de offic.deleg.

Vigeſimotertiò peccant parentes, qui conſentiunt, ut cum filia ſua ſponſa utatur ſponſus tactibus impudicis, & enormibus, ut ſentit S. Tho.2.2. q. 154. art.4. id quod eiuſdem commentator amplificat ibidem. Quamuis oſcula & amplexus videntur licita talibus ſponſis, etiam ob ſolam delectationem inde percipiendam, tanquam principium nuptiarū promiſſarum, quæ alijs eſſent illicita, & multo magis quando abſque fine delectationis ſed honeſti amoris & beneuolentiæ, & neceſſitudinis intuitu id faciunt, ita & parentes licitè eis poſſunt ea permittere, ſed quia communiter ſponſi cum ſoli abſque arbitris conuerſantur, huiuſmodi tactibus impudicis vti ſolent, non deberet eis permitti, vt ſoli ſecreto conuerſentur.

De peccatis coniugum contra hoc præceptum.

SVMMARIVM.

19 *Coniux vt peccat, vetando coniugi miſſam, & ieiunium.*
19 *Coniux percutiens, vel verbis infamans coniugem.*
20 *Vxor notabiliter tollens obedientiam marite, &c.*
20 *Vxor nolens migrare cum marito.*
20 *Coniux prouocans coniugem ad magnam iram, vel ad blasfemandum.*
20 *Coniux notabiliter contemnens coniugem.*

19 VIgeſimoquarto peccat hoc quartū præceptū coniux, qui, vel quæ abſque cauſa prohibet coniugi, ne diebus feſtis audiat miſſam, aut cogit violare aliquod præceptum diuinum, aut eccleſiaſticum, obligans ſub pœna peccati mortalis, puta ne ieiunet ieiunia præcepta iuxta mentem B.Ant.2.par.tit.6.c.10.§.2.

Vigeſimoquintò peccat, qui uel quæ coniux immoderate percutit, aut uerberat coniugem, ſiquidem neq; ſeruum ita cædere debet, l. 1. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iur.§.fi.Inſtit.eod.tit.

Vigeſimoſextò, qui cauſa conuitiandi, vel infamandi notabiliter deliberate aliquod verbum, licet ex ſuapte natura minimè iniurium, in coniugem profert, vel econtrario ſine animo diffamandi, iniuriamve arrogandi, aliquid dicit, quod ſuapte natura eſt aptum ad infamandum, & vnde infamia ſubſequitur, vel ſaltem

adeſt

adeſt periculum eius infamiæ probabile, iuxta ſententiam S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 2. Quod nos etiam in c. inter verba. 12. q. 3. concluſ. 3. comprobauimus.

Vigeſimoſeptimò, peccat mortaliter vxor, quæ marito eſt notabiliter inobediens in his, quæ ad regimen domus, & familiæ, bonoſque mores pertinent, cap. eſt ordo. & c. hæc imago. 33. q. 5. Richar. vbi ſupra, diſt. 37.

20 Vigeſimononò peccat uxor, quæ non vult ſequi maritum alio migrantem, etenim ſub reatu culpæ mortalis eum tenetur comitari, cap. vnaquæque 13. quæſt. 1. niſi pactum præceſſerit inter eos, ne maritus alio migraret, tunc enim minime teneretur, niſi uiro aliqua iuſta neceſſitas illinc diſcedendi ſuperueniret, ut morb. vel capitalis inimicitia. Neq; etiam teneretur ſequi maritum vagabundum, ſi eo tempore, quo matrimonium contraxerunt, ille nõ ſolebat uagari, vel vxor eiuſmodi mariti morem non intellexerat, glo. in d. c. vnaquæque, & c. ſi quis neceſſitate. 34. q. 1. Etenim ſi id prænouiſſet a principio, tenetur eum ſequi, quandiu ex honeſta cauſa ille uagaretur, nõ tamen ſi ob turpem cauſam id faceret, vel circunduceret, exponendo peccati, vel mortis periculo, quia tunc nullatenus ipſum ſequi teneretur. Qui enim ita uagatur, abſque dubio peccat. & proinde non eſt illi conſentiendum, arg. cap. non ſemper. 11. quæſt. 3. & Syluеſt. vxor. quæſt. 8.

Vigeſimooctauò, qui, vel quæ coniux per iram, & rixam ad blaſfemiam prouocat coniugem, & ſciens, aut ſcire debens, illum, vel illam ad blaſfemiã, vel ad aliã mortalem culpam prouocatum iri, non ſe reprimit, arg. cap. fin. de iniu.

Vigeſimononò peccat mortaliter vxor, quæ cõtemnit marito debitam ſubiectionem præſtare, vel illi aliquid notabile imperat, aut eius iuſtum præceptũ non implet, quale eſt præceptum, ut ſuperflua & vana, moreſque incompoſitos exuat, arg. cap. cum caput. 33. q. 5.

Dixi, Contemnit, quoniam, cum præceptum mariti non ſit maius, quàm eccleſiæ, arg. eorum, quæ ſupra eodem cap. nu. 12. diximus, & illud non obliget ſemper ſub mortali, ſi deſit contemptus, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 9. & late per nos in Manu. Nauar. rub. de pę. & communem opinionẽm, nõ etiam eius præceptum ſemper obligat, ſi contemptus abſit, licet aliquando ſic.

De peccatis dominorum, & ſuperiorum erga ſeruos, & famulos, & ſubditos, & econtrario.

SVMMARIVM.

21 *Dominus ut violat quartum præceptum erga ſubditos ſuos.*

21 *Subditus ut uiolat quartum præceptum erga ſuperiorem.*

21 Trigeſimo peccat dominus, uel herus, qui notabiliter negligit ea, quæ pertinent ad ſeruorum, famulorumve ſuorum conſcientiam, non curando ne aſſueſcant male iurare, uel pręcepta Dei, aut eccleſiæ violare, aut non monent eos confiteri & communicare, & miſſam audire diebus ad id ſtatutis, vel negligit notabiliter procurare illis ſacramenta Confirmationis, & Vnctionis extremæ ſuo tẽpore, & alia chriſtianæ uitæ. arg. cap. duo ſunt. 23. quæſt. 4. & 1. ad Timo. cap. 5.

Trigeſimoprimo dominus, vel herus, qui habet ſeruum neophytum, ſeu noviter ad fidem conuerſum, & non curat per ſe neq; per alium Chriſtianam doctrinã ipſum docere, & quid ſit eſſe Chriſtianum, & ſubinde qualem vitam agere teneatur.

Trigeſimoſecundo hærus, vel dominus qui notabiliter negligit noſſe peccata manifeſta ſeruorum & famulorum ſuorum, ut poſſit eos corrigere, ſecundum S. Ant. 2. par. tit. 5. c. 9. §. 2. & eum, qui ex familia ſua neque verbis, neq; alia iuſta pęna emẽdatur, debet ab ea eijcere, vel ei neceſſaria denegare; ſi veriſimiliter credit hac ratione ad bonam mentem illum reuocatũ iri, arg. reg. S. Auguſt. c. 3. At ſi ueriſimile eſt, eum a domo expulſum deteriorem fore, melius erit eum domi retinere, adhibẽdo ei remedia, quæ commode poterit, arg. cap. quantumlibet. 38. diſt.

Trigeſimotertiò peccat dominus, vel herus qui prohibuit ſeruis ſuis, maxime quos ſciebat cõcubinis alligatos, ne uxores ducerent, c. 1. & per totum titulum, de coniug. ſeruorum. Dixi, Prohibuit: quo-

quoniam non tenetur præbere conſenſum, facultatemque illis facere ad contrahendum matrimonium, ſed tamen ad non prohibendum, & nõ impediendum, eo quòd ualde diſtant præbere conſenſum, & non impedire, ut inferius, capitu. 22. de matrim. nu. 24. dicemus, quamuis neutro caſu libertatem aſſequamur, iuxta mentem gloſſ. Pan. & commun. in c. 1. de coniug. ſeru.

22 Trigeſimoquartò peccat ſubditus, qui notabiliter contemnit ſuperiores, vel illis honorem notabilem & debitum denegat, etiam ſi ſint diſcoli & mali, 1. Petri cap. 2. & ad Rom. 13. c. ſolitæ. de maiorit. cap. omnis. de cenſib.

Trigeſimoquintò peccat ſubditus, qui leges & præcepta iuſta ſuperiorum violat, eo quod putat, in hac uita neminem in alium poteſtatem habere, & non ſolũ peccat mortaliter, contra c. ad hæc 89. d. ſed etiam eſt hæreticus. Extrauag. unam ſanctam. de maiorit. & obedien. & gl. ſing. recepta in capit. generali. de elect. lib. 6.

Trigeſimoſextò peccat ſubditus, qui iuſte ſuperiorũ præcepta, aut leges omittit obſeruare, eo quòd non vult ſe illis ſubmittere, quamuis credat illos eſſe verè ſuos ſuperiores, quòd eſt proprie peccatum inobedientiæ, iuxta Sanc. Tho. quæſtio. 103. articulo primo. Etenim ſi alijs de cauſis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando uenialiter, aliquando nullo modo, iuxta cauſarum varietatem. qua de re latius in cap. 26. nume. 36. tractabimus.

Qui peccant contra quartum præceptum, quatenus extenditur ad honorandum proximum.

SVMMARIVM.

23 *Proximum nõ honorans quis uiolat hoc quartum præceptum.*
23 *Proximus qui non diligit ſe, aut proximum charitate, cum tenetur.*
23 *Proximus, qui alium excipit a ſuis orationibus generalibus.*
23 *Proximus, qui non diligit proximum, cum tenetur.*
23 *Amat qui plus ſe, aut corpus, quam animam ſuam.*
24 *Amat qui ſe ipſum vel proximum cum offenſa mortali Dei.*
24 *Proximus, qui deſiderat, vel alius mortaliter peccet, vel condemnetur.*
24 *Excommunicationem qui procurat in finem, vt proximus condemnetur.*
25 *Acuſare qui aut denunciare recuſat, quando debet, &c.*
25 *Odium, & rancor duplex.*
25 *Odium aut rancorem malum quis dicitur habere.*
25 *Inimico an quis debeat amoris ſigna oſtendere.*
25 *Iniuriam non omnis affectus ea remittere poteſt.*
25 *Iniuriæ ueniam uter offenſorum petere debeat.*
26 *Periculo peccandi ſe exponens, uel agens contra conſcientiam.*
27 *Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cum poſſit abſque ſuo nocumento.*
27 *Peccati alterius qui eſt cauſa, niſi, &c.*
28 *Peccat qui mortaliter, uel ſpeciem eius rei præſtat, ut alius ita peccet.*
29 *Peccat qui uenialiter, ut alium ſic peccare faciat, ſolum uenialiter peccat.*
30 *Proximus, qui facit aliquid, ob quod credit alium mortaliter peccaturum.*
30 *Proximus familiaris alicuius cum ſcandalo alterius.*
31 *Proximus, qui rancorem, aut odium non deponit, ne ſibi detrahatur.*
31 *Proximus, qui ſcandalum præbet edendo carnes uel non ieiunans.*
32 *Occaſio qua neceſſario uitanda pœnitenti, ut abſolui poſſit.*
33 *Finis principalis operis boni licet non poſſit eſſe bonum minus illo, poteſt tamen eſſe minus principalis, modo non ſit malum culpæ, ſeu peccatum.*
34 *Occaſionem dare ad ueniale, ueniale tantum eſt.*
35 *Occaſio peccandi per actus de ſe bonos, quæ uitanda.*
36 *Synagogas, Mezchitas, & Idola, qui facit, aut reficit.*
36 *Miſſa præcepta tempore canens, ſaltans, &c.*
36 *Mẽbra pudenda nuda oſtendens, uel uidens.*
37 *Ornans ſe ornatu ad peccandum pronocãte.*
37 *Scurra, uel alius peccans cauſa nimis ridendi, bibendi, &c.*

Pecca-

37 *Peccatum ueniale prius omni malo pœna, & diſponit ad mortale.*

38 *Peccati cauſam qui dat arma, uel alia commodando.*

38 *Peccat ſuadens alij peccatum, licet nolit ut faciat illud, & 42.*

39 *Peccat petens, quod peccatum eſt, etiam ad id parato, & aliàs qui bonum nu. 40.*

39 *Iuret ut per falſum Deum ethnicus uelle malum, ſed non ut iuret, licet ſciat iuraturum per falſum Deum.*

40 *Vſurario carenti pecunia commendans illam ut peccat.*

40 *Peccatum per minus arcere a maiori ut bonum.*

40 *Peccat quando petens bonum ab eo, qui dando peccabit.*

41 *Sacerdotis mali ad peccandum inductio qua peccatum.*

41 *Tyrannum rogare pro iuſtitia, aut gratia non eſt peccatum.*

42 *Peccata an ſint urbane dicta, in peccata mouentia.*

42 *Tactus mamillarum, & quidam alij qualis occaſio peccandi.*

43 *Scholarum gradus, & præmia Minerualia cur licita.*

43 *Ars mechanica, licet ſit occaſio malorum, ut licita.*

43 *Scientia licet ob eas dentur gradus, & cathedra licita.*

43 *Scientia malus uſus non efficit eam malam.*

43 *Legem non arguit malam malus eius uſus.*

44 *Publici conuentus in bonum finem iuſti, & boni.*

44 *Scandalum, ob quod non omittenda præcepta uel conſilia.*

44 *Bona quæ non omittenda ob ſcandalum.*

44 *Bonum ſpem mali habens omittendum, aut excuſandum.*

23 TRigeſimoſeptimò peccat, qui quando tenetur, non amat ſe, vel proximum charitate, ſine amore charitatiuo, ideſt, propter Deum, & quia ſunt capaces æternæ beatitudinis, exoptando eam ſibi ipſis, ut in addit. cap. quando. de conſecr. diſtin. 1. latius diximus, & ſupra eod. cap. 7. & 9. breuiter repetiuimus, uel amore naturali tempore, quo id facere tenetur ſub pœna mortalis peccati, & quod tempus ſit, ſupra eodem c. num. 8. in ſinuauimus.

Trigeſimooctauò, qui aliquos a participatione, & communione generalium orationum, in quibus pro alijs orare ſolet, excludit, quales ſunt illæ petitiones orationis Dominicæ: *Panem noſtrum da nobis hodie, et dimitte nobis debita noſtra, etc.* iuxta mentem S. Thom. 2. 2. quæſt. 25. artic. 4. 6. 8. & 9.

Trigeſimonono, qui habuit animũ non diligendi, vel non ſubueniendi cuipiam proximo, eo q̃ ille ſit peccator, vel eum offenderit, uel ob aliam cauſam, caſu quo illud eſſet ei ad ſalutem neceſſarium, ſecundum utrunque Tho. in d. art. 8. & 9.

Quadrageſimò peccat, qui amat aliquã aliam creaturam firmius, quam animam ſuam, vel corpus ſuum firmius, quàm animam proximi, vel honorem, aut fortunas ſuas, quam corpus proprium, aut proximi, adeo quòd omittit, vel ſtatuit non opitulari extremæ neceſſitati illius cui tunc plus deberet, ut non deſit ei cui minus deberet. Sanctus Bonauentura & Rich. in 3. d. 29. Etenim non ſatis eſt diligere, quod oportet, niſi etiam debitus diligendi ordo ſeruetur, pri[m]a primo firmius Deum, quam alia omnia. Secundo, nos ipſos quo ad animas noſtras. Tertio, animam proximi. Quarto, proprium corpus, iuxta Aug. lib. 1. de doct. Chriſtiana, & S. Thom. recēptum. 2. 2. q. 26. per totam. Dixi, Firmius, non autem intenſius, aut feruentius, quoniam non tenemur ad id, ut in dicta additione, & ſupra c. 1. nu. 4. declarauimus, vbi probauimus, ſatis eſſe, quòd firmius diligamus, hoc eſt, ut pluris faciamus & æſtimemus id, quod magis amare debemus, & eius amorem, quam id, quod minus debemus, & eius amorem.

24 Quadrageſimoprimò, qui tantum amat ſeipſum, vel filium, vel amicum, vel delitias, diuitias, honores, aut dominum ſuum temporalem, ut ſit paratus pro his animo, vel opere Deum mortaliter offendere, ſecundum Scotum & Franciſcum Mayronem. in lib. 2. ſent. diſt.

Quadrageſimoſecundò peccat, qui deſiderat, ut aliquis mortaliter delinquat, vel damnationem æternam incurrat, vel (quod grauius eſt) Deum orauit, ut aliquid horum proximo eueniat, uel ex animo maledixit, ut ille, aut ille perpetuis Inferni flammis crucietur, vel ſententiam

excommunicationis cōtra proximum facit pronnnciari hoc animo, vt, qui rem ipſi ablatam non reſtituat, animæ ſuæ iacturam faciat, vel alia huiuſmodi admittat, vt in dicta additione diximus.

Quadrageſimotertio, qui non reprehendit proximum, aut non denunciat, cum debet, vel reprehendit, aut denunciat aliter quàm debet, &c. inferius c. 24. a nu. 17. & ſeqq. dicetur.

25 Quadrageſimoquarto peccat, qui eo quòd eſt iniuria affectus, vel alia de cauſa aliquem odio, & rancore proſequitur, c. ſi quis contriſtatus. 90. diſt. cap. fin. de pœn. diſt. 5. Etenim quilibet offenſus tenetur remittere ex animo odium & rācorem malum: immo & ad non concipiendum illum contra ſuum offenſorem, quā talibet fuerit iniuria, iuxta ſententiam diui Gregorij d. c. ſi.

Dixi: Odium & rancorem malum, qui eſt una ex filiabus acidiæ; non enim obligatur ad eijciendum illum rancorem bonum; qui naſcitur ex ira, qua quis appetit, ut per iudicem caſtigetur delictum: immo aliquando tenetur illum concipere, conſeruare, & oſtendere, cap. ſi is qui. capitulo eſt iniuſta miſericordia, cap. diſplicet. 24. q. 4. Syluest. verb. charitas, q. 4. puta quando ad ſalutem ſpiritualem offenſoris, vel ad Dei obſequium, aut ad Reipub. utilitatem conducit, ſicut in dicta additione diximus. Non tenetur etiā eum alloqui, neque ei ſigna amoris oſtendere, niſi tempore neceſſitatis: ſatis eſt enim habere animum ad talia ſigna oſtendenda in prædicto tempore, iuxta S. Th. receptum, 2. 2. q. 15. art. 9. maxime quando offenſor ſatisfacere renuit, aut non vult ſufficienter id facere. immo nec tūc tenebitur ſub reatu peccati illum in ſuā conuerſationem, & amicitiam peculiarē admittere; quamuis aliquod ſignum ſpeciale amicitiæ teneatur oſtendere, ut tactum eſt ſupra eod. nu. 9. Quocirca confeſſarij aduertere debent, quando & quo modo ob hoc offenſis abſolutionem negent, vel concedant, ut docuit Caieta. in dicta q. 25. art. 9. Multo minus, item tenetur condonare ſatisfactionē iniuriæ, quæ in iudicio peti pōt, iuxta gl. ſing. in d. c. ſi quis contriſtatus. Immo aliqui ſunt, qui, etiam ſi velint, non poſſunt id facere; qu les ſunt uxor, filiusfamilias nondū emancipatus, ſeruus, & religioſus, iuxta gl. receptam in c. parochianos. de ſent. excom. Quoniam actio contra iniuriantem ad ſuperiores pertinet, ſ. ad maritum, patrem, dominum, & prælatum, ſecundum gloſſam præallegatam; Addimuſq;, quando duo ſe mutuo offendunt, & amborum offenſio eſt æquè grauis, qui prius offendit, debet prius reconciliationem petere: at vero, ſi poſterior iniuria ſit maior, poſterior debet prius eam petere, Syluest. in roſa aurea caſu 56.

26 Quadrageſimoquinto, qui periculo peccandi mortaliter ſe exponit, vt qui dubitans de aliquo, an ſit mortale nec ne, facit illud: aut omittit confiteri, arg. cap. ſi quis autem. de pœnit. diſt. 7. ut ibi nu. 57. & 81. copioſius diximus, & S. Bonauent. in 4. diſtinct. 7. & Caiet. in ſumma verb. periculo peccandi ſe exponere, tenent: & fortiori ratione letale crimen incurrit, qui agit contra conſcientiam, dum facit aliquid, aut omittit facere, quod illa in particulari, & in indiuiduo dictat eſſe peccatum mortale. Tenetur enim eam deponere, aut quod illa dictat facere, cap. per tuas. 2: de ſimon. ut in d. c. ſi quis autem. nu. 120. copioſius diximus. Dixi, In particulari: quoniam quando conſcientia generaliter dubitat, aut dictat contrarium illius, quod in particulari, & indiuiduo rectum iudicat, non eſt mortale, vt in præallegat. capit. ſi quis autem. num. 61. diximus.

27 Quadrageſimoſexto peccat mortaliter, qui, potens impedire, ne alius mortale crimen admittat, non impedit. cap. qui alios de hæret. cap. error. 83. diſt. c. negligere 2. q. 7. & alia in gloſſis eorum citata. Hanc concluſionē, quam ſignificant multi textus, nos in alia huius operis editione limitauimus, ſolum procedere in eo, qui ſine verecundia, incommodo, & dedecore id poterat impedire, ſecundum Fel. in d. c. qui alios, vt in repet. c. ſi peccauerit. 2. quæſtione prima, latius diximus, & in repet. c. inter verba, & infra c. 24. num. 29. Neque obſtat id, quod numero ſequenti dicetur, videlicet, quòd non peccat mortaliter is, qui ab uſurario mutuo pecunias expoſcit, quem credit ſine vſura & peccato non mutuo daturum.

Nec

Nec etiã qui petit a curato ſuo, vt baptizet ſibi filium, credens eum eſſe in peccato mortali, & quod abſq; contritione illius peccati baptizabit, & videtur vtrumque horum poſſe ab huiuſmodi petitione abſtinere abſque incommodo, verecũdia, & dedecore, ſaltem in caſu, quo qui petit ad vſuram non graui premeretur neceſſitate, & inuenirentur ſacerdotes, qui cum licentia proprij curati, quæ facile ſolet concedi, id baptiſma miniſtrare vellent, & certum eſt, quod illa peccata mortalia, quæ creduntur conſequutura præfatas petitiones, illis omiſſis, impedirentur. Accedit etiam, quod non peccat mortaliter ob hoc ſolum mulier, quę gloriæ vanæ, & venialis deſiderio tacta, abſque alio fine mortali ſe fucat, & ornat, licet credat aliquos, qui ipſam ſic fucatã & ornatam videbunt, in eius concupiſcentiam mortalem exarſuros, vt infra c.23. nu. 23. dicetur, attamen certum eſt, eam abſque incommodo verecundiæ, & dedecore ſuo poſſe ab huiuſmodi ornatu temperare. Addo his fundamentis, quod etiã inferius, c.27. nu.78. opponitur, eum qui omittit clericum defendere, ne ab alio percutiatur, cum poſſit ſine ſuo detrimento auxiliari, non incurrere excommunicationem, de qua in c. quantæ. de ſenten. excomm. ſaltem in foro conſcientiæ, ſi abſque dolo malo & conſenſu omiſerit defendere. Item, quod inferius. c.24. nu. 11. & ſeque. etiam definiuimus, neminem teneri alteri ſpiritualem eleemoſynam elargiri ſub reatu mortalis culpæ, niſi ei, qui eius extremam patitur indigentiam: & manifeſtum eſt, eum, qui voluntarie crimen letale committit, ſciens & aduertens illud eſſe tale, potenſque per ſe illud excuſare, non eſſe in extrema neceſſitate ſpirituali, ut ei ab alio ad id auxilium præſtetur. Sed horum (quæ ſunt egregia) dubiorum exactam ſolutionem ponemus, infra c.21. nu.15. & in c.24. nu. 16. quoniam id illi loco eſt aptius.

28 Quadrageſimoſeptimo peccat, qui cõſilio ſuo, fauore, vel ope alij eſt cauſa peccandi mortaliter, cap. noli. de pœn. diſt. 1. Nolumus autem dicere, quòd quicunq; ab alio aliquid petit, credẽs, petitionem illam futuram eſſe alteri occaſionem peccandi mortaliter, eſt cauſa illis peccati, non enim eſt quum cũ iuſta cauſa id petit, eſt autem quum ſine illa id facit. Nã qui neceſſitate oppreſſus mutuum poſcit ab uſurario: ſciens illum ſine vſura nulla tenus mutuo daturum; non peccat, quãuis peccet qui dat. Peccaret autem qui abſque neceſſitate id peteret, ut etiam in c.1. §. ſacerdos. nu.6. de pœn. diſt.6. declarauimus; iuxta Io. Maioris definitionem, in 4. lib. ſen. diſt.15. q.1. qua definit eum, qui curatum ſcelere aliquo mortali irretitum obſecrat, ut filium ſuũ baptizet, non propterea peccare, etiam ſi ſciat illum non prçuia pœnitentia peccati baptiſmatis ſacramentum puero adminiſtraturum, & per conſequens ea de cauſa reatum mortalis culpæ incurſurum, c. præter. adiuncta gl. verb. agentibus. & verb. communio. 32. diſt. quæ quidem doctrina tunc procedit, quando id quod petitur, ex ſe non eſt peccatum, vt in exemplo prædicto de adminiſtratione baptiſmatis, & in petitione mutui. Nam ſi tale eſſet, numquam liceret, vt ſi peteret dari ſibi baptiſma abſque contritione, vel mutuo dari ſibi ſub uſura, ut optime tradit Caietan. 2.2. quæſtione 78. art.4. & par.3. q.64. artic.6.

Quadrageſimooctauo peccat, qui facit aut dicit aliquid, quod de ſe non eſt mortale, cum intentione tamen alterum ad illud inducendi, vel abſque tali intentione, facit aliquid, quod præ ſe fert ſpeciem peccati mortalis, & factum in tali loco, & coram talibus eſt ſufficiens impulſus ad peccandum mortaliter arbitrio boni viri, & prudentis, ſecundum S. Thom. 2.2. quæſt.43. artic.3. & 4. & S. Anton. 2. par. tit. 7. cap.4. ante §. quod etiam poſt ipſum nos, in capitulo 6. ſupra eodem & in c.1. §. animaduertere, num.6. de pœn. diſtin.5. tradidimus.

Dixi: Quod de ſe nõ eſt mortale, quoniam ſi eſſet tale de ſe, eſſent duo peccata effectu, vel vnum cum circumſtantia ſcandali neceſſario confitenda ob ea, quæ in duobus locis prædictis tradidimus.

29 Dixi etiam. Et quia fit in tali loco, & coram talibus, quoniam quod ex ſe non eſt peccatum mortale, licet habeat ſpeciem eius, factum coram alio ſine intentione inducendi ad peccatũ non eſt mortale, immo etiam quod de ſe eſt morta-

le

le commiſſum coram alijs abſque tali in tentione,& abſq; periculo probabili impellendi alios in peccatum,non adfert ſe cum circunſtantiam neceſſariò confitendam, vt in dicto §.animaduertere. nu.8. & c.conſiderei.in principio.num.115.no ua quadam diſtinctione duas oppoſitas opiniones ad concordiam redigimus. Itē neque veniale peccatum ſit amplius quàm veniale, eo quòd fiat animo alliciendi alterum ad peccandum venialiter ſecundum omnes.

30 Quadrageſimonono, qui tā parui æſtimat ſalutem ſpiritualē proximi, vt abſque neceſſitate,vel vtilitate,ſed ex mera libertate ſuæ voluntatis aliquid agit, qđ credit proximum ad mortaliter peccandum illecturum: eſt exemplum in fœmina, quæ ſine cauſa exhibet ſe conſpiciendam illi,quem credit ſimulatque perſpexerit,peruerſum aliquod deſiderium peccandi mortaliter concepturum, etiam ſi illa non intendat ad huiuſmodi deſiderium allicere, vt in d.§.animaduertere. nume.6.poſt B.Anto.2.par.tit.7.c.4. defendimus.facit c.nihil.de pręſcr.& cap.2. de oper.no.nuncia.

Dixi: Abſque neceſſitate, vel vtilitate,ſed ex mera uoluntate:quoniā ſi alioquin non poteſt congruo quodam modo talia loca non adire,aut tunc temporis illis non adeſſe, vbi ab alio ſolet videri, quia verbi gratia. eundum eſt illi ad eccleſiam, vel alio, vel ſedere oportet ad ianuam cum vicinis & affinibus,ne inurbanitatis poſſit argui, nullatenus peccat ſecundum eundem. Hic occurrit ſcrupulus non contemnendus,qui ex alio notabili poſtea dicendo naſcitur, circa mulierem,quæ propter appetitum inanis gloriæ (in quo ſolum venialiter delinquit) fuco faciem depingit, an peccet in hoc mortaliter?ſed inferius. in c.16 num.23. ad hoc dubium reſpondebimus.illi enim loco melius quadrabit.

31 Quinquageſimo, qui abſque cauſa neceſſaria, vel vtili, alicuius mulieris ſuſpectæ conſuetudine familia vtitur, & aduertens ſe ſcandalum præbere alijs, qui de illa iudicant, tamen ab ea non diſcedit, eo quod nihil facit ſcandalum aliorum. Eodem modo peccat,qui frequenter moniales,debitam clauſuram nō obſeruantes inuiſit,& inde populus occaſionem accipit detrahendi & murmurandi etiam ſi alioquin caſte viuat, & recta intentione loca illa frequētet. Ille itē, qui ſiue habet aliquam mulierem, de qua populus ſiniſtri aliquid ſuſpicatur, ſiue ſit cognata,ſiue extranea, quam diu eam a ſe non reijcit.Io.Maior,in 4.lib.ſentent. diſt.1.q.30. Idem dico de eo, qui habitat cum fœmina, cum qua eum rem habere populus ſuſpicatur, etiam ſi alioquin,neque opere, neque cogitatione cū ea peccet, vt in c.inter verba.11.q.3.concluſ.5. etiam diximus.

32 Altera duarum quæſtionum ſupra c. 3.num.6.propoſitarum,quam remiſimus huc terminandam, eſt, An qui occaſionem peccandi alteri præbet ſine propoſito numquam amplius eam præbendi,abſolui poſſit?Ad quam reſpondi,quod occaſio faciens alterum peccare,a qua pœnitens abſtinere, & numquam amplius ſe eam daturum ſtatuere debet, quo abſolui poſſit, definiri poteſt eſſe omnis & ſola illa, quæ eſt ſcandalum actiuum mortiferum. hoc eſt,quod qui eam dat,mortaliter dando peccat. Et ſi roges,quæ eſt illa,quam qui dat mortaliter peccat?Reſpondeo, ꝙ omnis, & ſola illa quæ datur per peccatum mortale, aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad illud, aut ad id iuuando, aut contemnendo ſalutem ſpiritualem proximi, aut in id, ſaltem interpretatiue, conſentiendo,

Dixi. Per peccatum mortale, vt omnis illa occaſio, quæ per opera mortaliter mala datur,includatur in prædicta definitione. De qua occaſione agit S.Tho. 2.2.q.43.art.4.quoniam licet omne peccatum mortale, quo ſcandalizamus, non habeat circumſtantiam neceſſario confitendam,nt ſupra in c.6.nume.19.dictum eſt,cum tamen numquam liceat peccare mortaliter,clarum eſt, quod non eſt abſoluendus, qui non proponit ſe numquam daturum occaſionem peccandi per peccatum mortale, quia qui tenetur ad aliquid, tenetur ad conſequens neceſſarium,arg.l.illud.de acq.hæred.& cap.præterea.de offi.deleg.

33 Dixi. Aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad peccatum mor-

mortale, ad includendum omnes occaſiones, quæ cum hac intentione dantur, ſiue opera ex ſe bona ſint, ſiue mala, ſiue ad malum, ſiue ad bonum inuitent. Quia ſimul ac cum huiuſmodi intentione dantur, tales ſunt, iuxta Sanctum Tho. 2. 2. q. 43. artic. 2. ad 4. Nec huic obſtat, quod in c. inter verba. 51. quæſt. 3. & in cap. quando. de conſecr. diſtinct. 1. & in additione eius, & latius nuper in commentario c. cum miniſter. 23. quæſt. 5. nume. 39. dixi, ſcilicet, quod opus non deſinit eſſe bonum, ſi principaliter propter Deum fiat, aut quia eſt bonum, quamuis minus principaliter, ob aliquod bonum temporale fiat, propter quod ſi principaliter fieret, malum eſſet. Non, inquam, hoc obſtat: quia intelligendum eſt, quando quod minus principaliter intenditur, non eſt malum culpæ, ſeu peccatum, ſed res bene appetibilis, quamuis non poſſit eſſe finis principalis virtutis, quæ præſtantior ea eſt. Id autem, quod in hac definitione dixi intelligendum eſt de eo, quod eſt malum culpæ, ſeu peccatum, quod nullatenus deſiderare, nec velle, nec nobis finem principalem, nec minus principalẽ proponere poſſumus. Cuius. n. finis malus eſt, ipſum quoq; malũ eſt, d. c. cum miniſter. 23. q. 5. vbi nume. 36. diximus, hoc diſtare inter finem malum, quia eſt malũ culpę. & inter finem malum, quia eſt ineptus, eo quòd ſit medio minus bonus, ꝙ hic poteſt eſſe finis minus principalis boni operis: Ille vero non.

Dixi: Aut ad id iuuando, ad includendum eas, quibus quis dat opem ad peccandum, opem enim ferens peccat, capitulo ſicut dignum. §. illi autem. & §. hi quoque. de homicidio qualis eſt, quã præbet is, qui aliquã ſynagogam Iudæorum ædificat, aut reficit, quamuis ſine aliqua intentione mouendi ad peccandum id faciat.

Dixi: Aut contemnendum ſalutem ſpiritualem proximi, ad includendum eas, quæ dantur ob proximi ſalutis contemptum, qualis eſt, quam dat is, qui ideo tranſit per ianuam domus alterius, quem ob illum tranſitum mortaliter ira, aut amore inordinato peccaturum credit, quod nihil pendat, aut parui faciat, quod alter ad id moueatur, contemptus enim huiuſmodi efficit, ut mortale ſit, quòd alias non eſſet, Sanct. Thom. 2. 2. quæſtio. 186. art. 9. & ante illum gloſſ. c. quis autem. 10. diſtinctio. putata ſingularis a noſtris.

Dixi. Aut conſentiendo, quia conſentiens peccat, ſicut principalis, ad Rom. 1. capitu. notum. 2. quæſt. 1. capitu. de offi. delegat.

Dixi, aut ſaltem interpretatiue, ad includendum eas, quæ dantur per eum, qui aliquid facit, quod ex ſua natura & circũſtantijs, cum quibus facit, adeo ad peccatum mortale incitat, in maiorem partẽ eorum, qui ſunt eiuſdem qualitatis, cuius ſunt hi, quibus datur illa occaſio, in peccatum mortale deijcere ſoleat, aut facit aliquid, quod quamuis ex ſua natura & circumſtantijs tale non ſit, tamen credit & aduertit, ob illud certam aliquam perſonam ex ſua infirmitate; aut ignorantia mortaliter peccaturam, & antequam huic rei prouideat, id facit, aut credit & aduertit ex malitia peccaturam, ſine tamen vlla cauſa, & ſine utilitate ſua, nec aliena illud facit, aut prætermittit aliquid facere contra legẽ iuſtitię aut charitatis præceptũ, ob quod alius mortaliter peccat. Addidi tamen. Certam aliquam perſonam, quia non ſufficit credere aliquam generaliter peccaturam, vt qui ad animi recreationem aliquem ludum inſtituit, non peccat, eo quod aliquem in eo peccaturum credat, ſicut nec ille, qui credit, aliquem malũ eſſe in aliquo oppido, aut in aliquo magno conuentu, peccat, vt colligitur ex textu ſingulari capitulo Oſius. de electio. Quamuis ea de re nulla ſit præſumptio particularis, liceret peccaret, ſi crederet illum aut illum illius oppidi, vel conuentus, eſſe malum.

34 Dixi: Faciendi mortaliter peccare, quia non ſufficit illa, quæ uenialiter peccare facit; cum, vt abſoluatur, non ſit opus propoſito, numquam amplius ad veniale redeundi, quod confeſſus eſt, iuxta Sanctum Thomam tertia parte. quæſtione 87. articulo primo ſupra capitulo primo dictum fuit, & occaſionem uenialiter peccandi per opus, quod non eſt mortale, dare, ad ſummum eſt, peccatum veniale, & nihil amplius, iuxta

ta eundem Sanctum Thomam 2. 2. quæſtio.43.artic.4.

Ex qua generali, & reſoluta definitione, multorum dubiorum, quæ à nobis, poſtquam ad ſexageſimum annum peruenimus, quæſita ſæpius fuerunt, peculiaris reſponſio colligitur. Primo quidem, quod talem occaſionem dat, quiſquis coram alio mortaliter peccat, per primam partem dictæ definitionis, licet eum tali modo non dederit, vt circunſtantiæ neceſſario confitendæ cauſa eſſet. quod quãdo contingat. in cap.6. nume. 9. & ſeqq. dictum fuit.

35 Secundò, quòd talis eſt occaſio, quam dat quælibet perſona, quæ cum intentione principali inducendi ad amorem inhoneſtum & mortiferum aliquam eleemoſynam præbet, aut alloquitur, inuiſit, docet, conſulit, & a fortiori erit talis ea, quæ datur viſu, nutu, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tactibus, muneribus, aut obſequijs in hunc finem directis, quia harũ cuilibet ſecunda pars dictæ definitionis conueniat. Nec obſtat dicere, quod fortaſſis ex ea finis mortifer, qui prætendebatur. non ſequitur, cum omnis voluntas, vt alius mortaliter peccet, mortifera ſit, vt ſupra c.11. nu.12.& num.15. & 16. poſt S. Tho.1.2. q.74. & S. Anto.1.par. tit.5. c.1. §.5. & Magiſtrum. in 2.diſt.24. & Io. Maiorem dicta diſt.24. q.18.dicitur.& ſic qui aliquam harum occaſionem dedit, niſi ſtatuat nunquam amplius eam ſe taliter daturum, abſolui non debet.

36 Tertio, quod eſt talis, quam dat, qui etiam ſine alia praua intẽtione facit aut reficit Idola apud Indos, aut Synagogas apud Iudæos, aut Mezchitas apud Mahumetanos, aut Pagana templa apud Paganos, aut Hæretica apud Hæreticos, aut facit aliquid aliud, cuius principalis vſus eſt peccatum mortale, quia occaſionem ad illud dat cũ auxilio, & ſic in tertia parte dictæ definitionis comprehenditur.

Quarto, quod etiam talis eſt, quã aliqui diebus feſtis, miſſa ab ipſis audita alijs, qui eam non audierunt, præbent, canendo, pulſando, choreas ducendo, ſaltãdo, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præſentes tempore quo audire miſſam ex præcepto tenentur, detinent, eo ſolo, quod eorum ſalutem ſpiritualem paruipendunt, reſpondentes dicentibus eos occaſionem peccandi præbere, nihil ſua referre, cum ipſi eam audierint, quia eis quarta particula dictæ definitionis cõuenit. Quapropter gubernatores, qui hæc fieri publice tempore diuinorum officiorum, ſaltem præceptorum, prohibent, laude digni ſunt.

Quinto, quod eſt talis illa occaſio laſciua & inciuilis, quam præbent, qui pudenda oſtendunt, aut vident nuda, aut operta veſtibus tenuiſſimis, ſine circunſtantia iuſtificante, quamuis id ſine intentione inducendi ad culpam mortiferam facient, per primam definitionis partem. Quia talis occaſio eſt peccatum mortale cum ex ſua natura communiter ad culpã mortiferam, ſaltem voluntatis aut delectationis mortiferæ moroſæ inducit. Vnde legitur, Barnabam maledixiſſe nudis viris & mulieribus nudis. & ſine propoſito nunquam amplius ſe nudaturos non ſunt abſoluendi. Dixi. Sine circunſtantia iuſtificante, ad excludendum ex hoc numero adſpectus, & tactus, quos infirmi talium membrorum medicis, chirurgis, & clyſteriferis permittunt.

37 Sexto, quod etiam eſt talis, quam dat, qui credat aliam certam perſonam obuiam ſibi factam in concupiſcentiam, aut iram mortiferam ex ſua infirmitate, aut ignorantia caſuram, & hoc aduertens obuiam illi fit, non prouidendo eius infirmitati, aut ignorantiæ, quamuis ſine intentione vt illa peccet, id faciat. Quia illi conuenit ſexta prædictæ definitionis particula, videlicet, Conſenſus interpretatiui.

Septimo, quod talem occaſionem non dat, qui ſine intentione, & contemptu mortifero ita ſe ornat, vt credat quidem ſe ab aliqua perſona totius populi, aut circi, vel eccleſiæ odio, vel concupiſcentia mortifera habendum, ſi illo ierit, neſcit tamen a quo aut id non aduertit, neç etiam ſi ſciat quis, ſi intelligat quòd ex malitia, praua conſuetudine, & habitu quem habet, peccabit, quales ſunt hi, qui non ſolum tales occaſiones fugiunt, ſed etiam aucupantur, immo ſe de eo iactãt. Quia eiuſmodi occaſioni nec dicta ſexta particula, nec dictæ definitioni conuenit,

uenit, & per hanc & præcedentẽ deciſionẽ, id qđ Caie. dicit. 2.2. q. 186. art. 9. verſi. ad 4. & id quod Sylu. verb. ornatus, q. 4. & alij affirmant, conciliari poſſunt.

Octauo, quod nec etiam eſt talis occaſio illa, quam dant ſcurræ, & alij, qui præbent occaſionem nimiam ridendi, comedendi, bibendi, veſtiendi, aut loquendi, modo nimietas illa non perueniat ad culpæ mortalis exceſſum. Per ſeptimam enim dictæ definitionis partem, ex numero dictarum occaſionum excluditur, quia ſolum venialiter peccare facit, quanquam magnopere illis eſt conſulendum, ut ab eo abſtineant: Tum quia ob nullam omnino rem peccatum veniale committendum eſt, vt ſentit gloſſ. in cap. ſi aliquid. 22. quæſt. 4. & probat cap. 1. cum ſeq. 22. quæſt. 2. quanto minus tot ſunt committenda. Tum quia etiam unum tantum peccatum veniale diſponit ad mortale, iuxta S. Thom. 1. 2. q. 38. art. 3. Idem dicendum eſt de eo, qui dicit aliquid, aut facit, ut ad amorem vanum, aut ueniale tantum malum alliciat, qualis illa, qua quis videt, alloquitur, vel obſequio aliquam fœminam proſequitur, non quidem quo moueat eam in copulam carnalem, neque in tactus inhoneſtos, neque delectationem moroſam, ſed quo illa delectetur eius adſpectu, alloquio, pulchritudine, ac ornatu, & eam beneuole intueatur, complacentiam de bene conſtituta & culta perſona ſignificando, ſine alia delectatione, aut ſine mortiferis malis, quanquam magna circunſpectione opus eſt, ne hoc aliqua mortali culpa inficiatur.

38 Nono, quod interdum abſolui poteſt, qui occaſionem interficiendi dedit ob commodatam baliſtam abſque malo fine, licet nunquam ſe amplius ſic commodaturum non ſtatuat, & interdum nõ. Quia commodare ex ſua natura, talem occaſionem non efficit, circunſtantiæ tamen eam efficere poſſent. Proinde, ſi quis alicui, qui cum alio rixatus eſt, irato animo baliſtam petenti commodauerit eam, talem præbet occaſionem, quia interuenit auxilium, aut contemptus ſalutis ſpiritualis, aut conſenſus ſaltem interpretatiuus quod per quintam & ſextam dictæ definitionis partem ſufficit ad efficiendum, vt aliquid ſit eiuſmodi occaſio. Idem dicendum de eo, qui commodat, aut uendit lanceam, ſclopettum, enſem, aut alia arma, aut pigmenta, aut chartas luſorias talos, orbiculos, aut aliquid aliud, quod bene & male alteri tradi poteſt.

Decimo, quòd talis eſt illa occaſio quotidiana, quam dat, qui imperat, conſulit, aut rogat alium vt falſo iuret, iniuriam inferat, percutiat, fornicetur, aut aliud opus manifeſte malum faciat, ad tentandam uirtutem eius tantum, licet non intendat eum ad id inducere, immo introrſum deſideret, ne illud faciat, quia eſt peccatum mortale. Nam eſt actus ſuapte natura ad culpam mortiferam inducens ſine circunſtantia iuſtificante, & ſic illi prima dictæ definitionis pars conuenit.

39 Vndecimo, quod talem occaſionem non præbet, qui ab eo, qui ex ſua malitia eſt ad peccandum paratus, petit aliquam rem ex ſe bonam, quæ tamen eſt materia exercendi peccatum ab ipſo conceptum, quamuis talis ſit ea, quam dat ille, qui petit aliquod, quod eſt peccatum ab eo, qui ad id accinctus, ſiue paratus eſt. Ex quo colligitur ratio, quam quidam perdoctus quærebat. Cur qui mutuatur ab uſurario ad dandum ſub uſuris parato, ob neceſſitatem petit, non peccat: qui uero petit ab eodem ad uſuram peccat? Eſt enim ratio, quod qui primum petit non ab eo rem malam, quamuis materiam peccandi offerat, qui autem petit poſterius, ſic, ut recte declarauit & probauit Caiet. vbi ſupra, cui concordat Dominicus Sotus, tacito eo, de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 1. artic. 3. Pro quo facit decretum S. Auguſt. c. mouet. 22. q. 1. quo probatur, non eſſe peccatum petere ab infideli, ut ſe promiſſis ſtaturum iuret, licet illum per ſuum falſum Deum iuraturum ſciat, quanquam petere ut per illum ſuum falſum Deum iuraret, peccatum eſſet. Facit etiam ratio ſuperius tacta, ſcilicet non eſſe peccatum occaſionem peccandi ſine mala intentione cum neceſſitate, aut utilitate præbere ei, qui ex ſua malitia peccat, quanquam petere vt peccet, aut vt rẽ, quæ peccatum eſt, faciat, ſic. Facit etiam, quod ſicut illud decretum cap. mouet. 22. quæſt. 1. probat, & S. Th. dixit 2. 2. q. 78. articulo quarto, alieno peccato ſine conſenſu in illud vti licitum eſt, quemadmodum

ipſe

ipſemet Deus pro ſua bonitate noſtris peccatis in bonos fines utitur.

40 Duodecimo, quòd non eſt talis occaſio illa vſu frequentiſſima, quam aliquis dat deponendo ſuos nummos apud nummularios vſurarios, aut contractus vſurarios exercentes, qui proprios habent ad illas exercendas, vt dixit S.Tho.in d.art. 4.quia nulla particularia dictæ definitionis illi conuenit. Eſt autem talis illa, quã dat, qui deponit apud talem nummularium, qui proprios nummos non habet, quibus ſuas vſuras exerceat, ſicut idem Sanctus Th.ſentire videtur, quod verius videtur, quam quod Caietanus ſuper ipſum, in dicta quæſt.78.art.4. inſinuauit. Idemq; quod nobis uiſum fuit Soto lib. 6.q.1.ſub finem, de iuſt.& iur. Quia differentia, quam Sanctus Thom.inter illos duos ponit, non ſatis bene verificatur, intelligendo eã, vt Caietanus, quo ad peccatum veniale, quod vnus incurrit, quia ſuam pecuniam non depoſuit prudenter, eam committendo ei, quẽ credebat eam inpenſurum, cum propriam non haberet, & alius non, quia prudenter deponit apud eum, quem credit eam non impenſurum, cum propriam habeat. Nam is intellectus a mente Sancti Thom. eſt maxime alienus, quæ eſt concluſio notabilis pro mille, apud cambia uſuraria exercentes depouentibus.

Decimotertio, quod talẽ occaſionem non præbet, qui alium ad committẽdum aliquod peccatum minus inducit, uidens eum ad maius committendum deliberatum, nec valens alio modo illud ei diſſuadere, vt etiam infra c. 17.nu.253.dicemus, quamuis Caie.vbi ſupra oppoſitum tenuerit. Quia licitum & etiam ſanctum eſt precari & perſuadere ei, qui proponit interficere, aut adulterari, ut ſatis eſſe ducat percutere, aut fornicari, vt clare S. Auguſt. in c.ſi quod verius.33.q.2.dixit, & Adria.quolib.1.q.2.& etiam Sotus ſuper cap.3.ad Roman. & Caiet. in ſumma verb.tyrannus.

Decimoquarto, quod per prædicta declarari poteſt illa concluſio Soti lib.6.q. 1.arti.5.de iuſt. & iur.ſcilicet, quod non peccat, qui aliquid, quod in ſe bonum eſt, petit ab eo, qui dare aut facere bene poteſt, eo quod ſcit, alium dando, aut faciendo petitum peccaturum. Quoniam per prædicta uera uidetur, quando ſine contemptu ſalutis ſpiritualis proximi, & non præbito ad illud auxilio, nec conſenſu in illud etiam interpretatiuo, petitur & alius per malitiam, & non per ſolam ignorantiam, aut infirmitatem peccat, at quando aliquid horum concurrit, non uidetur uera.

41 Decimoquinto, quòd illa concluſio, quam poſt Sanctum Th.in 4.lib. ſentent. diſtin.24. quæſt.prima art.5.ad 3. & Sylueſt. uerb. clericus.§.8.quæſt. 1. aſſeruimus infra cap.25.nu.78. ſcilicet mortaliter peccare, qui, credens ſacerdotem eſſe in peccato mortali, & quod eius non pœnitebit ante miſſam, quam faciet, inducit ipſum ad eam celebrandam, eſt intelligenda de ſacerdote ab eccleſia per excõmunicationem, aut ſuſpenſionem notoriã pulſo, aut non præparato, nec ad miſſam obligato, aut per ignorantiam, aut infirmitatem, & non per malitiam peccante, aut eum cum mala intentione, aut cõſenſu, aut contemptu ſalutis ſpiritualis eius inducit, & non alias, vt colligitur ex prædictis, & his, quæ in c.primo.§.ſacerdos numero tertio. & ſequen. de pœniten. diſtinctio. 6. poſt utrunque Tho. in 3.par.q.64.art.6.copioſius diximus. Propter quæ omnia credo, homines rogantes ſacerdotes, vt pro illis miſſas faciant, aut ut illis ſacramenta adminiſtrent, raro ob id peccare.

Decimoſexto, quòd nec etiam eſt talis ea, quam ſubditus alicuius tyranni, qui dominium & iuriſdictionem alicuius ſtatus vſurpauit, eidem dat, petens iuſtitiæ adminiſtrationem, aut beneficii, ſeu gratiam aliquam honeſtam. Quia dicta definitio illi non conuenit, cum ipſe per malitiam peccet, & ſubditus non petat opus ex ſe malum, quamuis materiã peccandi offerat: immo ad minus peccãdum inducat. Siquidem dat operã, ut qui peccat aliquam poteſtatem uſurpando, non peccet etiam iuſtitiæ adminiſtrationem & beneficiorum, ſeu gratiarum diſtributionem prætermittendo, vt recte Caiet. in ſumma verb.tyrannus. declarauit.

42 Decimoſeptimo, quod talis fuit illa, quam quidam nobili religioſo cuidam iuueni ab eodem hoſpitio excepto dedit, in-

introducens ei in cubiculum noctu puellam ſine intentione inducendi illum, aut illam ad peccandum, ſed tantũ tentandi eius caſtitatis virtutem, quia prima dictæ definitionis pars ei cõuenire videtur, cũ illud opus peccatum ſit mortale, quippe quod ſua natura eſt inductiuũ ad culpam mortiferam, niſi illius magna religio, & puellæ magna honeſtas circumſtantiam iuſtificantem produceret. Idem item dicendum de ea, quam dedit is, qui amatorie quandam mulierem ſolicitauit nolẽs ut illa in id conſentiret, ſed ut intelligeret, quid reſponderet. Idem item dicendum de ea, quam alius dedit alteri, cum ſoli eſſent, ſtudioſe dicens ſine mala intẽtione, ut eam experiretur: Si te multum deprecarer, dormires ne mecum?

Decimooctauò, quod non erant tales, quas ſibi mutuo dederuut duo Hiſpaniæ magnates, cum alter alteram ſuper mulã ſuam retro ſe ferret, qui cum tranſirent cum ſuo comitatu per locum quendam ſecretum, abſque ſine mortali, aulicè dixit illi. Qualis locus erat hic, domina, ad uoluptati indulgendum, ſi tu alia fuiſſes. & illa reſpondit, Erat quidem valde aptus, ſi tu alius fuiſſes, eum impotentię inſimulans. Nec etiam illa, quam grauis quidam uir dedit, dicens ſine alio malo fine urbano ſermone honoratæ cuidam fœminæ, Vis ut in eodem loco nos metiamur? Quia, quamuis hæc verba per ſe ad peccatum mortale dirigantur, ex qualitate tamen perſonarum, fine, & modo dicẽdi colligebatur, circumſtantia quædam, moderans uim eorum, quam ad inducendum ad peccatũ mortale habent, de quo caſu & alijs ſimilibus, qui occurrũt inter aulicos vrbanè iocantes, ego ſatis hucuſque dubitaui.

Decimononò, ꝙ diu, multumque dubitaui, an eſſet talis illa, quam quidam ſacerdos ante triginta annos mihi confeſſus fuit, ſe dediſſe, admouẽdo, iocoſo, honeſtoque amore abſque mala intentione manus honeſtæ cuiuſdam mulieris pectori, & eiuſdem mamillas tangendo. Cuius deciſionem numquã hactenus affirmare ſum auſus, nunc autem dico mihi videri eam non eſſe talem, quin nulla pars prædictæ definitionis eam comprehendit, quando tactus ille ex ſua natura nõ tantum incitat ad peccatũ mortale, vt, qua ſi ſemper mortaliter peccare faciat perſonas, quæ ſunt eiuſmodi qualitatis, quando, ut dixi, iocoſe fit, quamuis ſi ſerio fieret, aliud dici deberet. Idem dicendum eſt de eo, qui abſq; mortali fine & intentione, aliquam fęminam per manum, aut brachium ducit, quamuis vterque ſit iuuenis. Et etiam de eo, qui manum premit, Caieta. 2.2.q.154.art.8. aut vellicat, aut brachium torquet, aut eius pedẽ ſuo contingit. Et etiam de eo, qui amplectitur, & oſculatur. vbi talis eſt conſuetudo, modo partium obſcœnarũ adſpectus & tactus abſit, de quibus iam dictum eſt, & modo non ſit alius finis, & intentio mortalis, ut ſolet fieri in choreis, iocis, ſaltationibus, & aliquibus ludis ad recreationem adhibitis, maxime inter cognatos, & familiares, in quibuſdam regionibus plus quam in alijs.

43 Vigeſimò, quod nec etiam talis occaſio, illa peccandi, quam dant Vniuerſitates, Studia, Collegia, gradus, magiſteria, doctoratus ad docendum ſcientias licitas inſtituta, licet multi propter illa peccent, docendo, diſcendo, gradus conferendo, ſuffragia ferendo, & male rem gerẽdo per ſuperbiam, ambitionem, uanamgloriam, inuidiam, auaritiam, technas, mendacia, ſubornationes, & etiam periuria. Ob quæ huius contrarium dixit ille Hæreſiarcha Vvicleffus damnatus per Cõc. Conſtantien. ſeſſ. 8. cuius articulus damnatus ibidem eſt. Vniuerſitates, Studia, Collegia, graduationes & magiſteria, in eiſdem, ſunt uana gentilitate introducta, & tantum proſunt eccleſiæ, ſicut diabolus. Sed longe verior eſt noſtra hæc reſponſio, quia præfatam occaſionem non comprehendit prædicta reſolutio. Optimum tamen eſſet, ut conſiderarent Rectores & Gubernatores ſcholarum & collegiorũ, tanta eſſe peccata quæ in illis committuntur, ut occaſionem dederint illi hæretico, & ſuis ſequacibus ad illud de ipſis affirmandum. Ideoque omnibus artibus, & uiribus nauarent operam diminuendis illis etiã ſi omnino exinanire non poſſent.

Vigeſimoprimo, quod nec etiam eſt talis occaſio, quam dant peccandi ſcientiæ licitæ Theologiæ, Legum, & Medicinæ,

ne,quamuis quidã ſcripſit, quod animæ peribant ob ſacram Theologiã ad earum ſalutem inuenta, & corpora ob Medicinam ad eorum ualetudinem inuẽtam, & bona per Leges ad eorum conſeruationem latas,quia culpa non eſt earum, nec ſuorũ auctorum, ſed eorum,qui eis abutuntur.Idem item dicẽdum de alijs ſcientijs & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa,& damnare damnatus Lutherus voluerunt, quos eorũ debellator Caſtrenſis refert in libro ſexto aduerſus omnes hæreſes,ver.ſcientia.

Vigeſimoſecundo,quod nec etiam talem occaſionem dant,qui illas artes mechanicas exercent, quarum operum vſus bonus, & malus eſſe poteſt, quamquam plures illis male venialiter vtantur,ut in c. negotium. de pœn.diſt.5.nu.5.& 19.& 27.probauimus, quia per ſeptimam particulam dictæ reſolutionis excipiuntur. Quandoquidem peccatum veniale non adimit gratiã diuinam, nec illius admiſſio ad illam conſequendam eſt neceſſaria, ſecundum Sanctum Thom. 2.par. q.87.articul. primo. & dictum fuit ſupra cap.1.nu.26.Ob quod mihi uidetur; abſolutionem non eſſe denegandam perſonis, quæ componunt pigmenta, induſia, collaria,ſudaria,mammillaria, & alia valde operoſa, quibus communiter homines male venialiter vtuntur, licet confeſſarij ab hoc eas adducere deberent, præſertim moniales, quæ cum ſint profeſſæ ſtatum perfectionis illuſtrem, a dandis & accipiendis vanitatum occaſionibus multum cauere debent, licet non ſint niſi veniales. Quia,quamuis maculam non inſpergant, tollunt tamen decoris lucem, & obſcurant, vt declarauit S.Tho.1.2.q. 87.ar.1.poſt S.Auguſt. qui in lib. de pœniten.dixit:*Peccata uenialia,ſi multiplicentur, decorem noſtrum ita exterminant, ut a cæleſtis ſponſi amplexibus nos ſeparent.*

Vigeſimotertio,quod nec etiam dat talem occaſionem,qui habet artem faciẽdi opera,quæ ex ſe ſunt talia, vt illis homines bene,& male uti poſſint, quãuis maior pars male etiam mortaliter vtatur,ut efficaciter in præcitato c. negotium. nu. 8. de pœnit. diſt. 5. probauimus, ſequuti mentem diui Thom. & Caietani, 2.2 q. 66. art.2. & præcipue per iſtam rationem quod aliqua ars, aut alia res non eſt mala, eo quod plures male etiam mortaliter ea vtantur. Bona enim eſt lex illa naturalis & diuina, de vno ſolo Deo recte colendo, quamuis maior hominũ pars, immo & nouem ex decem, qui ſunt Pagani,Iudæi,Mauri,Hęretici,& multi Catholici, male etiam mortaliter ea utantur. Bona etiam eſt lex de nõ iurando irreligioſe,ſed maxima hominum pars tecenſendo in ea Gentiles, Iudæos, Mauros, & Hæreticos, & Catholicos, quos omnes illæ obligant, iurant, aut habent voluntatem iurandi per falſos Deos, aut irreligioſe per verum.Sancta eſt item lex ſexti,& noni præcepti Decalogi, de non fornicando, nec concupiſcendo:maior tamen pars in illam mortaliter peccat, opere, ore uoluntate deliberata, aut moroſa delectatione carnali contra naturam,aut præter illam:

44 Vigeſimoquarto, quod nec etiam talem occaſionem peccandi dat, qui ad bonum finem permittit, aut inſtituit cum moderatione debita,ſupplicationes, congregationes publicas,& ſolemnes orationes.mercatus,nuptias,primas miſſas, belli ſimulachra, publica conuiuia,& exercitationes currendi, aut choreas, & tripudia faciendi. Quia prædicta reſolutio eã non comprehendit, & quia ſunt opera ſuapte natura talia,quibus homines, bene,& male uti poſſunt. Et quamuis multi ex illis occaſionem peccandi capiant. multi tamen illis bene utuntur, & ex his qui male utuntur, quãuis aliqui mortaliter peccent, maior tamen pars ſine cõparatione non peccat,amplius q̃ venialiter

Vigeſimoquinto,an occaſio peccandi, quæ ex agitatione taurorum datur, ſit talis,uel non infra in c.ſeq.num.9.dicetur.

Vigeſimoſexto,an ſit talis occaſio,q̃ ex permiſſione lupanariũ publicorũ datr̃, infra in c.decimoſeptimo, nu.195.dicetur.

Vigeſimoſeptimo; quod talis eſt occaſio,quam dat ille, qui ne ſcãdalizet aliũ, qui iniuſte offenditur, omiſit aliquid facere,quod ſub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur, puta rãcorem inimicum conceptum deponere, vel opitulari proximo extrema neceſſitate laboranti, ſecundum S.Tho.2.2.q.43.art.7.Richar.in 4.lib.ſentent.diſt.38.& tex.in cap. vtilius, de

de reg. iur. S. Ant. 3. p. tit. 9. c. 4. §. 5. Neq; ét opera, quæ non ſunt præcepti, ſed conſilij, puta dare eleemoſynam, ieiunare, & id genus alia, omittenda ſunt ob malitiã, inuidiam, vel male diſpoſitam voluntatem illorum, qui propterea ſcandalizantur. Eſt. n. ſcandalum Phariſæorum Matt. 15. & cap. inter verba. 11. q. 3. Imò nec quod ſcandalum ex ignorantia, vel infirmitate animi oritur, quod puſillorum, aut ignorantium, ſeu imbecillium nuncupatur, debent bona opera in totum relinqui, ſeu occultari, aut differri, quouſq; moneatur proximus, bonitatẽ eius, quod facit. Quod ſi poſt hmôi admonitionem adhuc ſcandalizatur, nihil eſt habendũ tale ſcandalum, tunc enim iam fit phariſaicum iuxta prçallegatos doctores, & B. Gregoriũ in dicto c. inter verba. Niſi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quæ illis redditur, aut antiqua conſuetudo, vel alia ratio, qua ipſi nituntur, perſuadet eis non eſſe iuſtam illam rationem, quæ ipſis redditur. Tunc enim, quia ſcandalum non ex malitia, ſed ex ignorantia oritur, talia opera etiam ſecundum ſe bona, cum non ſint de neceſſitate ſalutis ſpiritualis, dimittenda ſunt, ut Card. Caier. 2. 2. q. 54. art. 6. docuit. Nemo tamen ſubinde cogitet, in gratiã proximi, aut propter euitandum ſcandalum, licere alicui nec unicum peccatum veniale committere, ſecundum S. Tho. in 3. diſt. 43. art. 7. ad 5. Immo neque propter impediendam mortem alterius, mentiri ullo modo licet, ca. ſuper eo, de vſur. & c. primum 22. q. 2. facit glo. ſingularis c. ſi aliquid. 22. q. 4.

Vigeſimooctauò, quòd talis eſt occaſio, quam dat is, qui ex aliqua cauſa occulte neſcitur carnibus in diebus ab eccleſia prohibitis, vel qui ieiunijs præceptis non ieiunat, & eos, qui propter ignorantiam ſcandalizari videntur, certiores non facit, ut patet ex prædictis.

Quid reſtituet animæ proximi bona lædens.

SVMMARIVM.

45 *Reſtituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ.*

45 Circa hoc dicimus quod qui proximo nocuit in bonis animæ, eo quod ad peccandum mortaliter ipſum induxit, tenetur iuxta uires eniti, vt bonum, quod ſua opera amiſit, ipſi reſtituatur. Nam ſi rerum corporalium reſtitutio eſt neceſſaria, multo certe amplius ſpiritualium, quæ ad animam pertinens, arg. cap. cum in cunctis. de elec. & auth. multo magis. C. de ſacroſ. eccleſ. Siquidem hæc nobiliora bona ſunt illis. c. deteriores. 6. q. 1. Proinde modo, quo nocuit, reſtituere debet. inducendo eum, quem decepit ad peccandum, ad pęnitentiam, & opera meritoria conſulẽdo, exhortando, & pro eo Deum precibus tum proprijs, tũ alienis; ſi opus eſt, interpellando, eiuſq; conuerſionem impetrando, reuocare contendat, abſq; tñ peccati occulti manifeſtatione. Vnde conſtat, quantum oneris contrahet, qui alium ad peccandum inducit, quoniã uix dignam reſtitutionem facere poteſt, ſiquidem uoluntas, quæ ſemel corruit in peccatum, uix multis ẽt admonitionibus, conſilijſque ad uirtutem reſurgit, ſecundum Scot. in 4. lib. ſent. diſt. 16. q. 3. in hoc communiter ibi receptum, & Adrian. in 4. de reſtit. q. 3 t. & alios alibi. Sed hæc omnia uidentur intelligenda de illo, qui ui, dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit, vt ſi pater, dominus, aut pater familias auctoritate ſua induceret filium ſuũ, aut clientem, vt cum alio inimicitias exerceret, aut litteris præditus, aut hęreticus quiſpiam, alteri perſuaderet, illum, aut illum contractum non eſſe uſurarium, uel illam, aut illam doctrinã eſſe veram, cum contrarium eſſet verum, vel qui ſuſurrando & falſa renunciando inter duos inimicitias diſſeminat. Non eſt autem intelligendum hoc de illo, qui ad peccandũ impulit alium, qui ſcit illud eſſe peccatum, & poteſt liberare & abſque ullo timore, aut erubeſcentia illius, qui induxit illum ad peccandum, abſtinere ab illo peccato, & ab illo reſilire. Nam hic ad nullam tenetur reſtitutionem a iuſtitia præceptam, de qua hic loquimur, ſiquidem nihil commiſit contra iuſtitiam, quamquam debet illũ ex charitate, ſicut alios peccatores, & aliquando plus corrigere. id quod erudite inſinuauit, &, meo iudicio, efficaciter probauit Sotus lib. 4. q. 4. art. 3.

artic.3.de iuſt.& iure. & latius nos nuper tradidimus in cap. noli. de pœnit. diſt.1.

De quinto præcepto Decalogi. Non occides. Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum quintum uetat mortem corporis, non animæ.*
2 *Occidunt iuſte, bellant iuſte, & ſe uel alium defendens.*
3 *Mors aliena pro medio defenſionis propria an ſit licita.*
3 *Vita proximi quando plus æſtimanda, quam res propria.*
Defenſio iuſta inculpata tutela.
3 *Fugere quis an teneatur?*
4 *Honorem ob tuendũ ut licet alium percutere.*
4

1 PRo fundamento dicendorum dicimus primo, ſequentes Conc. Colonien. in declaratione huius præcepti, hoc præceptum fuiſſe interpretatum ab eodẽ, qui illud tradidit, ut patet Matth.5. ſcilicet, quod per illud non ſolum prohibetur homicidium, aut quæuis percuſſio, verum etiam uoluntas id faciendi. Etenim, vt docuit Sanctus Thom. receptus 1.2. q. 82. art.7. quem nos ſequimur in additione.c.quando.de conſec. diſt.1. & ſupra in prælud.9.nu.2.nu.2. peccata cordis, oris, & operis eiuſdem ſunt ſpeciei.

Secundo dicimus, hoc præceptum tanto melius cuſtodiri debere, quanto potiores ob fines latum fuit, quos in dicta additione congeſſimus, & quod ille infringit illud, qui ob uindictam, vel aliquẽ alium reſpectum publicum, vel priuatum iniuſtum, vult, procurat, aut operatur, aut aliquod detrimentum perſonale, aut corporale notabile proximi, non autẽ qui vult, procurat, aut operatur detrimentum animæ, ut ipſummet Concilium ſenſit.

2 Tertio, quòd ſæpe quis licite alterum occidit. Primo, ut iudex publica auctoritate, c.ille.23.q.4. Exod.22. *Maleficos non patieris uiuere ſuper terram*, ſecundum San. Thom.2.2.q.64. art.2. etiam ob furtum, iuxta alterum Thom. in dicto artic.2. quæ eſt communis opinio in 4.lib. ſent. diſtin 15. contra Scotum. Secundo in bello iuſto, quod etiam auctoritate publica geritur, c.niſi.c.noli.c. quid culpatur, & c.militare. 23.q.1. Tertio ob vitæ propriæ defenſionem, poſt Caiet. in dicta q.64. art.7. & Anton.3.par.tit.4.cap.3. ſub finem, & Syluest.verb.bellum.quæſtio.2. probauimus in c.olim.1. de reſtit.ſpol. quod opportune pro hoc facit, ubi reſpondimus ad cap.2. de homicid. quod ſecundum Panorm. ibidem contrarium probat, in illis verbis: *Te, tuaque liberando.* Reſpondimus etiam ad rationem, quæ pro illo facit, uidelicet quòd ut ſupra cap. præcedenti dictum eſt, tenemur ad magis diligendum vitam proximi, quam noſtras fortunas. Reſpondimus, inquam, quod illud eſt verum in caſu neceſſitatis, extra tamẽ illum maiorem curam habere quis debet rerum ſuarum ad ſuam, ſuorumque uitam tuendam, & ad uirtutem exercendam, quam vitæ alienæ, iuxta Sanctum Thomam receptum in dicto articulo ſeptimo. Pro quo facit, l.ut vim.ff.de iuſt. & iur. At, qui capit aliena titulo alio, quam neceſſitatis, non eſt propoſitus in illa.

Quinto, propter defenſionem proximi, gloſſ.penultim.Clem.1.de homicid. & in ſumma.15.q.8.Innoc.Panor. & Communi in cap.ſi uero.1.de ſenten.excom.Panor. in cap penul.de cler.percuſſ.quidquid dicat Fortun. præcitata l.vt vim. ff. de iur. iur.nume.24. Omnes autem hi caſus una in re conueniunt, ſcilicet, quod in omnibus eis peccat occiſor, qui ob odium, aut uindictam priuatam occidit, c.cum miniſter.23.q.3. differunt autem in alijs. Etenim in tertio caſu, qui hominem necat, neque peccat, neque eſt irregularis, in certis autem licet non peccet, fit irregularis, iuxta glo. ſing.ab omnibus fere receptam, quæ eſt penul.Clemen.1.de homic. item, qui in duobus primis caſibus, ſcilicet, iudicis auctoritate, aut in bello iuſto occidit, aut iubet occidere, poteſt quidem habere propoſitum, & animum occidendi propter bonum pacis & tranquillitatem reipub. at qui in alijs caſibus occidit, non poteſt iuſte habere animum occidendi, nec apprehendere mortem alterius tanquam medium ad ſe defendendũ, ſolum enim debet intendere defenſionem ſui, rerum ſuarum, aut proximi, licet exinde mors aggreſſoris fuerit ſubſequuta,

quũta, ut uidetur ſentire S. Tho. 2.2. q. 64. ar. 3. & expreſſit late ibi Caiet. & Car. S. Xiſti, in c. de occidendis. 23. q. 5. & Abulen. ſuper Math. cap. 5. quæſt. 46.

3 Pro quibus faciunt aliqua dicta S. Auguſtini, quorum præcipuum eſt in dicto cap. de occidendis hominibus, ne ab eis quiſquam occidatur, non mihi placet con ſilium, niſi forte ſit miles, aut publica functione fungatur. Contrarium tamen tenuimus nos in d. cap. olim. quod etiam poſtea late aſſeruit Sotus in lib. 6. q. 1. art. 8. de iuſt. & iur. Primum, quòd hæc ſubtilis limitatio uidetur noua, & nouitates, qua parte fieri poteſt, ſunt fugiendæ, cap. ex parte. de conſue. tum quia uim vi repellere licet, omnia iura clamant, ut habet prædictum cap. olim. & l. ſcientiam. §. qui cũm aliter. ff. ad l. Aquil. & l. 1. ff. de ui, & vi arma. & l. 1. C. unde vi. & ibi citata in eis per gloſſas. Tum quia licet cuiuis ferro ſe petentem occidere, l. ſed etſi quemcunque. ff. ad leg. Aquil. Tum quia, niſi Sanctus Tho. vbi ſupra hoc inſinuaſſet, nullus præfatorum id tenuiſſet, & Sanctum Thomam id noluiſſe dicere, ſatis probat Sotus ubi ſupra. Tum quia præfatum Auguſtini dictum intelligendum eſt de uolente occidere alium, quam aggreſſorem, vel aggreſſorem ſine præciſa neceſſitate, vt iura iuribus concordet. quod expedit, c. cum expediat. de elect. lib. 6. & lib. 1. C. de inoff. donat. Tum quod alioqui uix ullus unquam occideret aggreſſorem ſine peccato, quoniam omnis inuaſus, vt plurimum, concipit uoluntatem occidendi, ſi alias, ſe ſuaque tueri ne queat. Tum quod metus mortis, quæ eſt ſecundum Philoſophum, omnium terribilium maximum, non permittit, vt fragilitas humana tam æquo animo ſit, ut percutiendo aggreſſorem, ſolùm velit ſe defendere, & non occidere, & ita qui ſe defendit, etiam uibrando enſem, non peccat, ſecundum glo. Clem. 1. de homicid. etiam ſi ſpiculũ dirigat in guttur aggreſſoris, ut recte explicat Sotus. Quare non licet occidere alium antequam aggrediatur, ne occidatur ab eo habita opportunitate id faciendi, licet ſciatur id eum velle facere, quia nulla iura naturalia, nec humana hoc permittunt in alium, quam aggreſſorem, vt præfatus Auguſtinus videtur innuere. Credimus autem dici poſſe, quoad hoc illum tantum aggreſſorem, qui decreuit occidere alium, nulla mora interpoſita, qua vllo modo poſſit effugere mortem, niſi præueniat eum antequã aggrediatur, qualis uidetur eſſe vxor, quæ certo nouit ſe occidendam a marito pugione, quem ſuppoſuit ceruicali ad occidendam eam dormientem, & non poteſt fugere concluſa clave ianua. Non tamen videtur talis, qui occidit inſidiatorem ſuum, nondum aggredientem, a quo tandem certo credit ſe occidendum, niſi præueniat, de quo me quidam eruditus interrogauit, quia hoc caſu interponitur magna mora diei, menſis, vel anni, qua ſe poſſet liberare abſentando, continendo ſe domi, vel aliquo tuto loco, morte, morbo, aut pœnitentia inſidiantis. quod vt puto, eſſe verum quoad forũ interius, ita uidetur in foro exteriori excuſatum iri, ſi occiſus minatus fuit mortem occidenti, & erat conſuetus ſuas minas exequi, quod Caſtrenſis annotauit in l. 1. C. quando liceat unicuique ſine iud. ſe uendica. Item, ut quis in tribus vltimis caſibus iuſte occidat, opoitet, ut circa defenſionem obſeruet moderamen inculpatæ tutelæ, vt id ſolum faciat, ſine quo iniuria non poſſet vitari, vt in glo. ſi. dicti. cap. olim. pluſquam alij declarauimus. Proinde non liceret, ſe defendere maiori ui, quam ſit ad propulſandam iniuriam neceſſaria, per dictum c. olim. & per dictam l. 1. C. unde vi, & per tradita a S. Ant. 2. par. tit. 7. c. 8. §. 1. nec conſequenter armis ab eo, qui ſine illis inuaditur, iuxta prædictam gloſſam: niſi quando pugio inuaſoris eſt ita, aut paulo minus fortis, quam enſis inuaſi, iuxta eandem gloſſam ſingul. communiter receptam, dictæ l. 1. Idem nobis videtur, quando, niſi ſe armis defenderet, iniuriam maximam honoris, aut perſonæ pateretur, ſiquidem iuxta prædicta in 4. caſu ſupra eodem cap. num. 2. recte quis poteſt ob ſuarum rerum cuſtodiam alterum occidere, at honor pluris ualet, quam alia bona fortunæ, c. ſuã. iuncta glo. uerb. modeſtiæ, de pœnis. Pro. 22. Ariſt. 2. Ethic. & glo. extrauag. ad con ditorẽ. §. rurſus. verb. honori. de verb. ſignific. & iniuria perſonæ maior eſt, quam fortunarum. l. in ſeruorum. ff. de pœnit.

4 Ex quo, in dicto cap. olim, extra gl. cum Panor. inferebamus, q ſi ille, quem alius aggreditur, non poteſt abſq; ſuo dedecore fugere, non tenetur id facere, & ſi non pôt vitare vulnus, aut alapã, quàm ſibi alter molitur impingere, niſi ipſum occidẽdo, poterit occidere, Bal. in repet. l. 1. C. vnde vi. Contra verò, qui iam eſt vulneratus, uel quem aggreſſor iam reliquit & fugit, non poteſt abſque peccato illum occidere, quoniam iam illud eſt vindictam ſumere, & limites defenſionis tranſgredi, ſecundum Richar. in 3. lib. ſent. diſtin. 37. Quod limitandum exiſtimo, quando affectus iniuria vulneris, aut alapæ, uel alias magnam ſui honoris iacturam faceret, ſi fugientem non perſequeretur. Nam talis poſſet eum perſequi, & percutere tantũ, quãtum ad ſui honoris defenſionẽ opus eſſet. Nam licet illud non eſſet defendere perſonam, neque fortunas, eſſet tamen defendere, honorem, quem licet, vt prædictum eſt defendere, etiam occidendo, ſi eò ad id opus eſſet. Addimus item, quia multis uidetur id expedire, licet res manifeſta ſit, ſcilicet, maritum occidentem, aut cupientem occidere uxorem in adulterio deprehenſam, peccare mortaliter, capit. inter hæc. 33. quæſtio. vbi gloſ. ſing. & celebr. quamuis in foro exteriori minime puniatur.

Peccat mortaliter quis contra hoc quintum præceptum.

SVMMARIVM.

4 *Occidẽs, feriens, procurans, & eo gaudens, niſi id faciat ſe, vel alium,*

5 *vel ſua bona defendendi, vel ſit latro.*

5 *Latro diurnus et nocturnus in quo differũt.*

6 *Occidens caſu, & exponens ſe periculo mortis corporalis.*

7 *Irregularis eſt occidens maritum alicuius fœmina ob ſui defenſionem.*

8 *Occidens, aut feriẽs miniſtros iuſtitiæ, etiam ſe defendendo.*

9 *Duella mala, vel torneamenta iniens, vel eis adſiſtens.*

9 *Torneamenta quædam ſunt licita.*

10 *Mortem alienam deſiderans, vel ea de ſe delectans.*

10 *Delectari poteſt quis bono naſcente de alterius morte.*

10 *Mortem propriam iratus exoptans, aut vitam abbreuians. nu. 12.*

11 *Excommunicatus qui clericus ſe ipſum percutiens.*

12 *Martyrio ſe ob tædium vitæ ſe offerens, aut optans ſe non fuiſſe natum.*

13 *Comedens, vel propinans notabiliter noxia.*

13 *Infante cum tenero in eodem lecto dormiẽs.*

13 *Mater quæ filium ſuum tenerum admittit in lecto.*

14 *Abortiens, vel abortiendi periculum ſubiens, vel procurans.*

14 *Irregularis fit quis propter abortum procuratum.*

15 *Bellum ad iniuſtũ pergẽs, vel in eo militãs.*

15 *Reſtitutio rei lucrifactæ in bello iniuſto.*

16 *Mortem ad iniuſtam pergens, vel ab ea non liberans. nu. 17.*

17 *Vindictam non vetans, conſentiens illi, vel morti aliquo ex nouem modis.*

17 *Teſtem ad condemnandum nemo tenetur ſe offerre.*

18 *Taurorum agitatio quando auctori viſa valde crudelis.*

18 *Taurorum agitatio Gallis, & olim Nauarris inconſueta.*

19 *Taurorum agitatio per Pium V. prohibita vt intelligenda. nu. 20.*

19 *Taurorum agitationi duellis æquatæ qui prohibentur intereſſe.*

20 *Feſta Sanctorũ nõ tauris, ſed ijs exhilarãda.*

20 *Taurorum agitatio torneamentis æquata, vt moderata licet.*

1 EX præfatis infertur peccare mortaliter contra hoc quintum præceptũ. Primo, qui iniuſte occidit, aut mutilat, aut fuſte, uel aliter notabiliter ferit aliũ, aut quidpiam horum vult, procurat, aut delectatur ea feciſſe. 23. quæſtio. 4. in fine ſummæ. Id autem quod Ioan. Maior in 4. lib. ſentent. diſtinct. 17. q. 4. admonet, ut confeſſarius interroget homicidã, quid impulerit ipſum ad occidendum, & quantum temporis in propoſito perſeuerauerit, & quoties decreuerit id facere. & poſtquam perfecit, quoties meminit & factum placuit. illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorum circunſtantiam, quam numeri uocant, & non pertinet plus ad hoc peccatum, quã ad alia.

Et

Et quod dicit, toties hominem illū peccare mortaliter, quoties id noluit, debet limitari iuxta illa, quæ in c. 1. de pœn. diſtin. 5. nu. 48. & ſupra c. 6. nu. 14. & ſeqq. definita ſunt, ſcilicet, vt non procedat quando abſque interruptione operis exterioris, actus interior continuatur, vel abſque interruptione actus interioris ap paratus exteriores, & præludia maleficij multiplicantur.

Dixi ſupra: Iniuſte: quoniam, qui iuſte occidit propter iuſtam defenſionem proximi, vel ſui honoris, & rei familiaris, etiam ſi aliter propter vitam defendere poſſet, non peccat; licet irregularitatē cōtrahat, iuxta gloſſam ſingularem, quæ penultima eſt, Clem. 1. de homicidio, receptam per omnes ibi, & Syluest. verb. homicida. q. 9. Quamuis poſtquam hæc ſcripſiſſemus, contrarium tenuerit ibidē Reuerēdiſſimus Segobienſis Didacus a Leyua, ſequutus Fortunium, in l. vt vim. ff. de iuſt. & iu. eo quod eiuſmodi defenſor non peccat. quæ ratio fragilis eſt; cum iudices, aduocati, & teſtes, & alij ſine peccato cooperantes ad iuſte damnandum morte delinquentem, nō peccent, immo mereantur: attamen irregulares fiunt, ſecundum omnes, vt dicemus infra c. 27. nu. 209. & ſeruat Curiæ Rom. ſtilus, qui ius facit, c. quam grati, de crimin. falſi, & c. ex litteris. de conſtit. Quare a communi non eſt recedendum.

5 Secūdo, peccat mortaliter, qui noctu, aut diu furem interimit, cum poſſet illum apprehendere, & ſe ſuaque defenſare, nō occidendo eum, per reſolutionem communem, in c. ſi perfodiens. de homicid. & enim quamuis magna intercedat differentia, quantum attinet ad forum exterius, inter latronem diurnum & nocturnum, quòd hic præſumitur occidere velle, non autem ille: quo ad forum tamen conſcientiæ nihil eſt diſcriminis; quia occiſor ſcit veritatem, cui in hoc foro cedit præſumptio, argu. c. tua. & cap. is qui cum eis adnot. de ſpon. Tertio, qui occidit aliquem, etiam propter tuendam ſuā caſtitatem, quam adhuc ſaluo omni honore ſuo poterat bene defendere, fugiendo, vociferando, vel alio modo, iuxta communem opinionem, quam S. Anton. ſecunda par. titu. 4. cap. 8. §. 2. optime declarauit. Nec intereſt, an ſit vir, aut fœmina ſic ſe defendens.

6 Quarto, qui caſu occidit, percutitve aliquem præter intentionem: ſed in culpa fuit in non aduertendo, vel non adhibendo eam diligentiam, quam homines mediocriter prudentes in ſimilibus actibus adhibere ſolent; ne mors aliqua, vel nota perſonalis conſequatur; vt ſi deijciens tegulas ex aliquo tecto, antequam deorſum eas mitteret, non præmonuit tranſeuntes, nec vllum eius rei ſignū poſuit: aut caſtigaturus aliquē puerum, non abſtulit gladium a cingulo, quo erat eum caſtigaturus, per quē poſtea è vagina elapſum, illum occidit, aut lædit, c. ad audiētiam. c. lator. c. presbyterum. de homicid. ſi putator. ff. ad l. Aqui. Et addimus, quod ad hoc, vt homicidium caſuale ſit peccatum mortale, nec ne, parum facit, ad rē, an opus, vnde mors conſequitur, licitum ſit, vel illicitum: nam in vtroque caſu crimen erit letale, ſi præceſſit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis uitandum, & in neutro, ſi ea fuerit adhibita: quamuis quantum ad irregularitatem plurimum referat, vt Caietan. 2. 2. quæſt. 64. art. 8. ſufficienter probauit.

7 Vnde infertur, illud S. Antonini. 3. par. titu. 5. cap. 8. §. 1. qui illicite aliquid aggreditur, quod eſt cauſa, vt alium occidere propter ſui neceſſariam defenſionem, non ſolum peccat id aggrediendo, ſed etiam eſt homicida: quod eſt intelligendum, quando opus illud illicitum erat quædam via ad homicidium perpetrandum, iuxta mentem Caietani in dicto artic. 8. Vt ſi intendens tantum percutere hominem, interimit, & probatur efficaciter per c. ſi. de homic. li. 6. Per quod defendi poteſt aliud eiuſdem S. Antonini dictū, in dicto §. 1. ſcilicet, ꝙ qui ad mulierem alienam ingreditur, eiusque maritum interficit, vt ſe defenderet ab eo, qui eum inuentum cum illa volebat occidere, eſt homicida quoad irregularitatem. Talis. n. ingreſſus iure dici poteſt eſſe via ad tale homicidium, & ſubinde præuideri debuiſſe ab eo illius conſecutionem. de quo latius infra c. 27. nu. 238.

8 Sexto peccat, qui damnatus ad mortē, occidit, aut percutit miniſtrū iuſtitiæ, quo

quo ſe eripiat, quoniam, quoties uis eſt iuſta, reſiſtentia eſt iniuſta, iuxta gl.l. ut vim.ff.de iuſt.& iur. & Scotum communiter receptũ in 5.lib.ſentẽtiar.diſt.15.q.3.

Septimo, qui, ne timidus, puſillanimis aut ignauus habeatur, vel per audaciam nimiam decernit deliberate amittere, aut amittendi periculo exponere vitam, aut membrum aliquod, vel partem eius notabilem, aut inferendi notabile damnum in proximi perſonam, loco, tempore, vel modo indebito, iuxta mentem S. Thomæ 2.2.q.126.ar.1.receptam, & per Caieta. in ſumma verb.timiditas. Dixi: Deliberatè, quia ſubreptio & inconſiderario eius, quod aggrediebatur, ipſum excuſare poſſet a mortali, Caieta.ibidem; & probatur per dicta in cap. 11.ſupra eodem num.4.

Neque obſtat, quod ex hoc videtur inferri vnum falſum, ſ.latronem, qui furetur peccare bis, videlicet furando, & ſe exponendo periculo ſuſpẽſionis, quia hic agitur de illo, qui per intimiditatem, ne habeatur timidus, ſtultè & directe per ſe, ſe exponit periculo perdẽdi vitã, &c. latro autem non ſe exponit per ſe, & directe, nec per intimiditatem eiuſmodi periculo, ſed per accidens, & per quãdam conſequutionem, quod non diuerſificat, nec multiplicat ſpeciem peccati. arg.l.ſi quis ne cauſam, ff.de rebus cred.cum multis ibi citatis per recentiores, & S.Thom. 1.2.q.18.ar.11.Et ideo concedo, quòd latro, qui furaretur, ne a ſocijs iudicaretur timidus mortis, quam propter furtum incurrere poſſet, bis peccaret.

Octauò peccat, qui aliquo ioco vtitur cum periculo ſuæ vitæ probabili, puta funambulus ſuper funes in altiſſimis locis corpus volutans, iuxta Sylueſt. uerb. ars.q.8.quod, meo iudicio, non procedit quando prudentis arbitrio ille funambulus ei uiribus & velocitate pollebat, locusque ſic erat appoſitus, ut ſine periculo veriſimili talẽ iocum exercere poſſet, arg. extrauag. 2. Ioan.de torneamen.

Ex quo infertur reſponſio ad quæſtionem; An qui hauriunt, vel dant venenum ad experiendam theriacam mortaliter peccent? Et alijs quidem videtur non peccare, concurrentibus his, ſcilicet, quod qui compoſuit illam, pro homine legali habeatur, & quòd eam de conſilio inſignium medicorum ſolito de more iuxta præcepta medicinæ compoſuerit, & quòd, iam facto in aliquo bruto animali periculo, virtus eius cõprobata ſit, quodque tam qui dat, quam qui ſumit uenenum credit, theriacam eſſe talem, qualis eſſe debet prædicto modo compoſita, & nullum ſubeſſe mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum. Alijs tamen aliud uiſum eſt, quibus libenter accedo ante periculum, vel experimentũ factum, eo quod ſatis experimenti poteſt accipi in brutis, poſt tamen factum, non auderem damnare aliorum opinione uſum.

9 Nonò peccat mortaliter, qui aliquod duellum, ſiue ſingulare certamen illicitum aggreditur, uel procedit ad torneamentã, aliave huiuſmodi exercitia prohibita, vnde vt plurimum cædes, vel grauia vulnera reportantur, vel ad id alium induxit, uel non impediuit, cum poſſet, cap. monomachiam.2.q.5.c.1.& 2. de clerici. pugn. in duello, capit. primo, de torneamen.

Dixi: Vt plurimum, vnde cædes, vel grauia vulnera reportantur, quoniã multa torneamenta, haſtiludia, ludus Troianus, ſiue cannarum, vel virgarum, quibus equites tecti clypeis ludere ſolent, aliaq; huiuſmodi, quæ exercentur, eo adhibito moderamine, quo cædes & alia pericula caueantur, non ſint illicita, ſed potius permittuntur, per extrauag.1.de torneamen. quod probat Ioannes Maior, in 4. lib.ſenten.diſt.15.q.5. licet quandòque, ſed raró, mors & vulnera notabilia conſequãtur. Dixi. Duellum illicitum, quia qui iuſtum duellum ingreditur, non peccat, quale eſt illud eius, cui per ſententiam iniuſtam, uita uel membrum eripiẽdum eſt, niſi cum accuſatore in arenam, & illud duellum deſcendat, quale eſt et illud Regis, vel Ducis, qui videns ſe fouere iuſtitiam, & ab aduerſario multo maiori potentia præcelli, quo credit ſe in uniuerſali prælio ab eo ſuperandũ, & ideo eligit duellum & ſingulare certamen iuxta ſententiam Caietani 2.2.q.95. ar.8.Nuper autem Conc.Trid.ſeſſ.25.c.9.de reformat. addit multa quoad duelli materiã, quæ ſup.c.11.nu.39.poſita fuerunt.

Decimo, peccat, qui interfuit huiuſmodi

modi torneamentis, aut duellis illicitis cum magna ſui animi voluptate, conſenſuque deliberato, quòd fierent. vel tali intentione ſpectat eos, ut licet foret ſibi interdictum ſpectare illos ſub reatu mortalis culpæ, nihilominus tamen ſpectaret eos, uel eius præſentia fuit in cauſa, ut tales ludi fierent, Sylue. verb. duellum. 3. Quamuis extra hos tres caſus non erit amplius, quam veniale, niſi ratione ſcandali fiat mortale, eo quod ſpectator ſit ſacerdos, aut monachus, Ang. in interrog. 5. præcepti. Dubio autem quotidiano, quod circa hæc mouet quidam, reſpõdetur infra in fine nu. 27.

10 Vndecimò peccat, qui deliberate alicuius mortem optat, ut in eius munus, aut officium ſuccedat, uel ne reprehendatur, aut caſtigetur ab illo ſecundum omnes, uel etiam ſi quamuis mortem nemini deſideret, neque ex alterius cæde voluptatem capiat, ſed animaduertẽs deliberate delectatur cogitatione peruerſi operis homicidij, quia inde ſibi aliquod bonum uel utilitas prouenire poſſet, vt ſentiunt S. Bonauentura in ſecunda diſt. 24. in expoſi. litteræ poſt quæſtionem 4. Alexan. Alenſ. 2. par. tractatu de peccato ueniali, & Caietan. in ſumma, verb. delectatio moroſa, quamuis delectari propter bonum, vel utilitatem, quæ ex illa morte ſibi orirentur, non autem propter ipſam mortem non eſſet peccatum, propter ea, quæ in rep. cap. inter verba. 11. q. 3. & in addit. cap. quando. de conſecr. diſt. 1. diximus. Quin etiam optare licet alterius mortem, aut morbum, aut rei familiares iacturam, in finem, ut conuertatur ad dominum, vel ne tot tantaque facinora perpetret, uel in aliũ finem honeſtum & ſanctũ, iuxta Alex. in tract. de maledic. & S. Thom. 2. 2. q. 36. art. 2. ut multi ſancti deſiderant mortem Turcarum Principi, ſi nõ ſe conuertat, vt Deus Chriſtianiſmum liberet ab eius tyrannide. Immo & inimicis Chriſtianis iniuſte nos perſequentibus, quando aliud non adeſſet commodius remedium, poſſemus ob hunc finem deſiderare; eam; ut ſpeciatim tradidit Sotus lib. 5. quæſt. 12. art. 3. de iuſt. & iur.

11 Duodecimò, peccat mortaliter, qui deliberato animo ſibi mortem, aut mẽbri mutilationem præ ira, impatientia, dedecore, paupertate, aut pro quouis alio infortunio exoptat, cap. ſi non licet. 23. q. 5. iuxta beatum Augu. lib. 1. de ciui. Dei, & Sanctum Thom. receptum. 2. 2. q. 64. ar. & Oliuerium Malhart. de triplici tędio. in ſermone 8. aduentus. Quoniam nemo eſt dominus, ſaltem quo ad hoc, ſuæ uitæ, aut ſuorum membrorum, l. liber homo. ff. ad l. Aquil. cap. contingit. 1. de ſent. excomm. & ob alias rationes, quas beatus Tho. in dicto art. 5. adducit. Proinde ſi ea de cauſa, cũ eſſet clericus, aut monachus ſibi ipſi manus iniecit, excommunicationem incurrit, iuxta Io. And. Panor Fely. & alios omnes d. c. contingit. 1. de ſent. excõm. Non autem illam incurrit, qui zelo deuotionis pectus pugno, faciem palma, vel corpus ut cohiberet diſciplina percutit. Neque etiam, iudicio noſtro, ſi talis eſt percuſſio, vt ſibi licite poſſet inferre, licet non conſentire, ut ſibi ab alio inferretur, qualis eſt capillos, aut barbã uellere, ſe alapis cædere ob mortem parentum, aut amicorum, iuxta mentẽ omnium doctorum in dicto cap. contingit, quamuis nullus eorum hoc expreſſerit.

12 Decimotertio peccat, qui ſeipſum offert, vel habet animũ offerendi ſe ad martyrium principalius ob uitæ ſuæ tędium, vel alium finem indebitum, quam ob ſanctæ fidei catholicæ amorem, Sylueſt. ver. martyrium.

Decimoquarto, qui vult vitam decurtare, aut decurtat per abſtinentias, quas ſcit, & aduertit eſſe indiſcretas, etiam ſi abſque intentione abbreuiandi eam, id faciat, ſed aduertit, quod eam decurtat, iuxta ſenten. B. Hieronymi in c. non mediocriter. de conſecr. diſt. 5. & utrumque Tho. 2. 2. quæſt. 147. ar. 3. quamuis id velit, aut faciat, quo melius Deo pro peccatis ſuis ſatisfaciat.

Dixi. Quas ſcit, & aduertit eſſe indiſcretas, quia non videtur eſſe mortale, ſi ſe bonum opus facere exiſtimat, immo neque ueniale, ſi faciat id exiſtimans probabiliter eas non eſſe indiſcretas, ſecundum Iuniorem ibidem 2. 2. quæſtio. 147. artic. 2. Id quod etiam Gerſon in 4. par. in ſerm. Dominicæ 2. Quadrageſimæ, uidetur ſentire.

Decimoquinto, qui propter aliquod,

 infor-

infortunium cupit deliberate ſe nunquá
nstum fuiſſe. Alex. tit. de Accidia.

Decimoſexto, qui coniecit, aut fuit
cauſa conijciendi aliquem in carcerem
iniuſte, ſiue ſit iudex, ſiue non, c. non ſa-
ne 14.q.5. verſi. fin.l.1. C.de priu.carc. &
inſuper tenetur totum damnum, & iniu-
riam, quam intulit, compenſare.

13. Decimoſeptimo peccat, qui ægrotans,
aut ſanus concedit, aut bibit aliquid, aut
dedit alteri ſano vel ægroto comeden-
dum, aut bibendum, prope intelligens,
vel intelligere debens, ſibi uel alteri in-
de graue aliquod nocumentũ ſalutis euen
turum, Innoc. recep. in capit. tua. de ho-
mic.arg.c.fin.de iniur. & l. qui occidit.ff.
ad l. Aquil. maxime ſi illa medicus inter
dixerit; atqui, ſi damnum ſit exiguum,
non erit amplius, quam veniale, ſecun-
dum eundem.

Decimooctauo mater vel nutrix, quæ
tenellum infantem, ne eiulet, aut ne ipſa
ſurgens è lectulo frigoris intemperiem
patiatur, in ſuo lecto noctu ita collocat,
ut periculum immineat inter dormien-
dum puerum ſuffocandi, ſiue ſuffocet eũ
ſiue non arg.cap.conſuluiſti.2.q.5.& c. ſi.
de his, qui fil. occid. Atqui non peccat,
ſaltem mortaliter, ſi non eſt tale pericu-
lum veriſimile, etiam ſi caſu eum ſuffocet:
puta, quia cubile eſt amplum, & puerum
a ſe longe poſuit, neque dormiens ſubin-
de locum ſolet mutare, immo ubi ſemel
ſe collocat, ibidem ſolet ſe perſiſtere, iux-
ta mentem Pan.in d. cap.fin.& 2.2.quæſt.
64. artic.8.

14 Decimonono peccat, qui mulierem
grauidam, cum noſſet illam utero geſta-
re, ita grauiter afficit, ſiue ſit maritus, ſi-
ue alius, ut in probabile periculum
aborſus ipſam conijciat, etiã ſi poſtea nõ
abortiatur, ſicut è contrario, ſi in tale pe-
riculum probabile illam non impulit, et
ſi poſtea abortiatur, non ideo peccat mor
taliter, argum.capit. ſicut ex litterarum.
de homicid. adiunctis, quæ ibi ait Panor.
nu.6.& Anton.2.par.tit.7.c.8.§.1. quam
uis non fiat irregularis, ſi fœtus caret ani
ma rationali, cap.aliquando cum ſequen.
32.q.2.neque ea de re dubitatur, gloſſ.in
cap.ſi aliquis de homi. Fœtui autem, ſi ma
ſculinus ſit, ad diem 40. infunditur ani-
ma, ſi vero fœmininus ad diem 80. iux-
ta gloſſ.receptam in ſumma.5. diſtin. per
illum text.

Vigeſimo peccat mulier grauida, quæ
procurat aborſum, ſumendo pharmaca
in eum finem confecta, vel nimio labore
corpus defatigando, vel quocunque alio
modo, etiam ſi effectus non ſequatur. Nã
vt quis letaliter delinquat, ſatis eſt ma-
lum animum habere, vel culpam, quam
latam admittere, c.1. de præſumptio.c. ſi
quis per negligentiam.de conſecr. diſt.2.
Imò etiam ſi abſque propoſito abortien-
di facit aliquid, quod tali periculo proba
biliter ſe exponit, ut cum graui oneri hu
meros ſupponit; uel immoderatis labori
bus corpus vexat, vel tripudijs, aut cho-
reis nimijs exultat: iuxta mentem beati
Anto.2.par.tit.7.cap.8.§.1. Atqui, ſi io-
cus eſt leuis, & moderatus, & periculo
carens, non peccat mortaliter; etiam ſi
poſtea eam conſequatur aborſus, iuxta
Panorm. in cap. ſicut.

15 Vigeſimoprimo peccat, qui proficiſci-
tur, aut vult in bellum proficiſci, ſciens il-
lud eſſe iniuſtum, ſaltem ex parte illius,
cui vult opem ferre, 23. q.1. in principio.
Immo etiam ſi eo pergit ſtipendij ſolius
intuitu, nihil attendens, an iuſtum ſit uel
iniuſtum, ſiue ſit ſubditus, ſiue non, Caie.
in ſumma.verb.duellum.par.2. Quin etiã
ſi ſcit, bellum eſſe iuſtum, uadit tamen
cum intentione deprauata principaliter
inimicos occidendi, aut prædia, & rem
omnem deuaſtandi, quamuis in hoc caſu
non obligetur reſtitutioni, iuxta ſenten-
tiam Caiet.2.2.q.40. art.1. Neque etiam
in 2. caſu, ſi bellum eſt uere iuſtum, pro-
pter eandem rationem. Verum eſt tamen,
ſubditum poſſe iuſte ad bellum proficiſ-
ci (ſi imperio domini ſui admonitus per-
gat) etiam ſi non ſecum præmeditetur,
an ſit iuſtum, dum tamen credat eſſe tale,
cap.quid culpatur.23.quæſt.1. Neque ul-
la eſt differentia inter ſubditum & exter-
num, qui ante belli exordium eidem Prin
cipi inſeruiebat, ſecundum Caiet.in ſum-
ma. verb. bellum. par.2.

16 Vigeſimoſecundo, qui fert, aut vult
ferre iniuſte mortis ſententiam, aut al-
terius nocumenti corporalis contra ali-
quem, cap.omnis.45.diſt. cap.2.de re iud.
libro ſexto. Vel ſi iniuſte morti damnatũ
non liberat, cum id facere poſſit. Pro.24.

Erue

Erue eos, qui ducuntur ad mortem, vel inuaſo ab iuimicis ſuis, cum poſſit, non ſubuenit ſecundum beatum Ambr. in c. non in inferenda. 23. q. 3. Si tamen commode uerbis, aut opere, abſque ſuo periculo poteſt ſuppetias ferre, alioqui minime tenetur, niſi eſſet officiarius publicus, qui etiam armata manu debet defendere eum, quem ſibi videtur defendere poſſe, ſecundum Sanctum Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 2.

17 Vigeſimotertio, qui ſuo teſtimonio ali quem ab iniuſta morte, pœna damni, vel infamia poteſt liberare, & non vult teſtificari id, quod nouit, etiam ſi non iubeatur id facere, neque ſaltem facit, quod in ſe eſt, denuncians ueritatem ei, cui poteſt prodeſſe, arg. c. 1. de crim. fal. Sanctus Tho. 2. 2. q. 70. art. 2. Gabr. in 4. lib. ſen. diſ. 25. q. 6. art. 2. concluſ. 7. niſi per confeſſionem ſacramentalem tantum id noſſet, tunc enim tenetur tacere, & non intromittere ſe ad liberandum eum, etiam ſi ſtatim eſſet ſuſpendendus, ac ſi nihil penitus audiuiſſet, non enim nouit, an reus data opera delictum illud in ea confeſſione ſubticuerit. Io. Maior. in 4. lib. ſent. diſt. 31. q. 1. Nullus tamen ſe tenetur offerre ad teſtimonium ferendum, quo aliquis condemnetur, niſi quando iuxta iuris formam eſſet a iudice cõſtrictus; etiam ſi accuſatori exinde periculum immineret. Quia ille ſponte ſua ſe in id periculum ingeſſit, reus autem inuitus, ſecundum eundem Sanctum Tho. dicta quæſt. 70. art. 1. niſi quando accuſator, quia obligatur ad id in conſcientia, accuſat, ut in c. inter uerba. 11. quæſt. 3. copioſius diximus. Qui vero contra aliquẽ falſum protulit teſtimonium, ob quod ille eſt in periculo perdendæ vitæ, debet ſuum teſtimonium reuocare, & omnem ſuam operam adhibere, ut illum eripiat, etiam ſi ob id oporteat eum perdere vitam. Quãuis qui alium occidit, ob quod alius cum periculo uitæ ſuæ eſt in carcere, non uidetur obligatus ſe ipſum prodere, ſeque periculo propriam uitam amittendi exponere. quod Scotus uidetur inſinuare libro quarto, quæſt. 6. art. 3. de iuſtit. & iur. cuius ſententia iuri conformior videtur illa, quam habuit Medina in Codice de pœnitentia, oppoſitam præcedenti, fundans ſe magis in charitate, quam in iuſtitia.

Vigeſimoquartò, qui, cum aliqua affectus eſſet iniuria, ſciretque cognatos ſuos, uel amicos uindictam facere uelle, non uetuit eis id expreſſe. capitu. Petrus. de homicid.

Vigeſimoquintò, qui, eſto quod nihil facit, nec vult facere ex ſupradictis, tamen conſentit in eo aliquo modo ex nouem il lis ſupra a nobis in c. 11. nu. 12. expoſitis, puta imperando, conſulendo, præbendo conſenſum, laudando, malefactorem reci piendo, uel ipſum adiuuando, vel non impediendo uerbis, operibus, aut monuit, cum id poſſet & teneatur facere, vt ibidem dictum eſt.

18 Vigeſimoſextò peccat, qui agitat, vel facit agitare tauros. Circa quod interrogatus Madritij, vbi Curia Regia reſidet. An ludus agitationis taurorum ſit peccatum mortale? Reſpondi ſequentia. Primum ante ſeptuaginta annos me coram confeſſario Compluti accuſaſſe, quod cum eſſem adhuc puer, illius academiæ ſcholaſticus, taurorum agitationis ſpectaculo inter fuiſſem. Secundum, quod quia tunc uidi duos, aut tres homines, a quodam tauro feroci immaniter dilaniari, ſtatui nunquam amplius eorum agitationis ſpectaculo intereſſe, & ita nunquam amplius interfui, niſi ſemel Salmanticæ ad id coactus ui muneris decanatus & patronatus, quo in quodam uiro doctiſſimo ad doctoratum prouehendo de amore fungebar, vbi Dei gratia nul lum detrimentum acceptum fuit.

Tertium, quod ab hinc 20. & 30. annis libenter ſubſcripſiſſem, prædictam agitationem eſſe peccatum mortale. Tum quia ſic audiueram a præceptoribus meis Pariſienſibus, qui celeberrimæ illius academiæ Complutenſis fundamenta iecerunt. Tum, quod in Gallia non ſolent ſic agitari, cuius rei cauſa non eſt, quam aliqui exiſtimant, ſcilicet. quod ſint cicures & mauſueti, noſtra enim ętate, Tholoſæ quædam Vacca, quam prædiues quidam Burgenſis Hiſpanico more in amplo ſuæ domus pauimento agitare fecit, ipſummet, aſcenſis aliquot ſcalarum gradibus, interfecit. Tum, quod eiuſmodi agitationis ſpectaculum multorum peccatorum

Super-

Superbiæ, Vanægloriæ, Luxuriæ, Gulæ, Iræ, & aliarum ſpecierum occaſionem præbet. Tum, quòd, vt antea in hoc ipſo loco diximus, illiciti ſunt ludi, in quibus vt plurimum occiſiones & magna vulnera contingunt, qualia in hac agitatione contingere videntur. Tũ, quia vt ille Capitaneus Ioannes ab Azpilcueta, & Xabier (qui fuit frater illius celeberrimi Franciſci a Xabier, vnius è tredecim, qui ordini Societatis Ieſu longe illuſtri & frugifero initium fecerunt, tam fortis gladio corporali, quam ille ſpirituali) dicere ſolebat, in his taurorum agitationis ludis, viros magis ad fugiendum hoſtem, quàm ad ſpectandum ſeſe aſſuefacere, ob idque nunquam huiuſmodi ludis intererat. Tum quod torneamenta iure canonico prohibentur, cap. 1. & 2. de torneamen. adeo vt, qui in illis moritur, quamuis confeſſus, & ſacra communione munitus decedat, non ſit in ſacro loco ſepeliẽdus, & agitatio taurorum torneamentis ſimilis videtur. Ergo de ea idem erit ius l. illud. ff. ad l. Aquil.

Sed poſt ab hinc decẽ annis & citra, nõ ſum auſus id aſſerere. imò vt id facerem à multis ſeruis ſelectis opportunè & importunè rogatus, reſpondi, quod agitatio taurorum cum moderamine & debita cautela de ſe nõ eſt peccatum, ſanctiſſimam tamen fore legem, quæ illam prohiberet, quoniam raro debita cautela, & moderamine exercetur: quam legem, nunc poſtea quam ego in Vrbem appuli, fœl. rec. Pius V. Pont. Max. mira pietate, prudentia, & in viam Domini oẽs ſuas dirigendi deſiderio ardens, tulit, & promulgauit, Kalen. Nouembris anni 1567. in hæc verba.

Pius Epiſcopus Seruus ſeruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

19 **D**E *ſalute gregis Dominici noſtra cura diuina diſpenſatione crediti, prout ex debito paſtoralis officij adſtringimur, ſolicite cogitantes, fideles cunctis gregis eiuſdem ab imminentibus corporum periculis etiam animarum pernicie, perpetuo arcere ſtudemus. Sanè licet deteſtabilis duellorum vſus a diabolo introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam pernitie lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc in pleriſque ciuitatibus, & alijs locis quamplurimi ad oſtentationem virium ſuarum, & audacia in publicis priuatiſq; ſpectaculis cum tauris, & alijs ferijs beſtijs congredi non ceſſant, vnde ẽt hominum mortes, membrorum mutilationes, animarũque pericula frequenter oriuntur, &c.*

Nos igitur conſiderantes hæc ſpectacula, vbi tauri, & feræ in circo, vel foro agitantur à pietate & charitate Chriſtiana aliena eſſe, ac volentes hæc cruenta, turpiaque dæmonũ, & non hominum ſpectacula aboleri, & animarum ſaluti, quantum cum Deo poſſumus prouidere, omnibus & ſingulis Principibus Chriſtianis, quacunque tam eccleſiaſtica, quàm mundana, etiam Imperiali, Regia, vel quauis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, vel quibuſuis Communitatibus, & Rebus publicis hac perpetuo noſtra conſtitutione valitura ſub excommunicationis & anathematis pœnis ipſofacto incurrendis prohibemus, & interdicimus, ne in ſuis prouincijs, ciuitatibus, terris, oppidis, & locis huiuſmodi ſpectacula, vbi taurorum ferarumve agitationes exercentur, fieri permittant.

Militibus quoque, cæteriſque alijs perſonis, ne cum tauris, & alijs beſtijs in præfatis ſpectaculis ipſi tam pedeſtres, quàm equeſtres congredi audeant, interdicimus, quod ſi quis eorum ibi mortuus fuerit, eccleſiaſtica careat ſepultura.

20 *Clericis quoque tam regularibus, quàm ſæcularibus beneficia eccleſiaſtica obtinentibus, vel in ſacris ordinibus conſtitutis, ſub excommunicationis pœna, ne eiſdem ſpectaculis interſint, ſimiliter prohibemus: Omneſque obligationes, iuramenta & vota a quibuſuis perſonis, vniuerſitate, vel collegio de huiuſmodi taurorum agitatione, etiam vt ipſi falſo arbitrantur, in honorem Sanctorum, ſeu quarumuis eccleſiaſticarum ſolemnitatum, & feſtiuitatum, quæ diuinis laudibus, ſpiritualibus gaudijs, pijſque operibus, non huiuſmodi ludis celebrari, & honorari debent, hactenus factas, & facta, ſeu in futurum fienda, quæ & quas omnino prohibemus, caſſamus, & annullamus, ac pro caſſis, nullis, & irritis haberi perpetuo decernimus, atque declaramus.*

Manda-

Mandamus autem omnibus Principibus, Comitibus, & Baronibus S. R. E. feudatarijs ſub pœna priuationis feudorum, quæ ab ipſa Romana Eccleſia obtinent; reliquos vero principes Chriſtianos, & terrarum dominos prædictos hortamur in domino, & in virtute ſanctæ obedientiæ mandamus, vt pro diuini nominis reuerẽtia & honore præmiſſa omnia in ſuis dominijs ac terris huiuſmodi exactiſſimè ſeruari faciant, vberrimam ab ipſo Deo mercedem tam bonis operis recepturi. Ac vniuerſis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, & Epiſcopis, aliiſque locorum ordinarijs in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub obteſtatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, præcipimus, quatenus in ciuitatibus & diœceſ. proprijs præſentes noſtras litteras ſufficienter publicari faciant, & præmiſſa etiam ſub pœnis & cenſuris eccleſiaſticis obſeruari procurent. Non obſtantibus conſtitutionibus, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ 1567. Kalend. Nouembris. Pontific. noſtri anno ſecundo.

21 Huius extrauagantis definitionem limitarem, ſalua ſanctæ Sedis Apoſtolicæ cenſura, ne procederet in agitatione taurorum, vel aliarum ferarum ira moderata, ut probabiliter credi poſſit, eam non conſequutura notabilia nocumenta perſonalia; puta mortes, vulnera, oſſium rupturas, & id genus alia. Tũ quia ratio & finis, quæ mouerunt eius latorem ad eam edendam, fuit, quia frequenter ex huiuſmodi agitatione conſequebantur talia, vt colligitur ex proœmio eius, vnde ſolet cauſa finalis legis conijci, l. fina. ff. de hæredib. inſtitu. & capit. quia propter. de elect. cum eis adnotat. quę ceſſant in agitatione, vt ſupradictum eſt, ſic moderata, & ita ceſſare debet etiam eius diſpoſitio in ea, & iuxta limites rationis legis debet reſtringi, vel extendi lex. arg. l. cum pater. §. dulciſſimis. ff. de legat. 2. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. cap. ſuggeſtum. capitulo meminimus cum adnotatis eis a Panorm. ab alijs recepto. de appella. & capit. quoniam contra falſam. de probat. Tum quia, licet prohibita ſint abſolute torneamenta per capitu. primum. de torneamen. permittuntur tamen illa, quæ cũ moderatione prædicta fiunt, quia in eis ceſſat ratio illius prohibitionis abſolutæ, vt ſupra, numero nono, dictum eſt, & probatur in extrauã. 1. de torneamen. & uſus totius Chriſtiani orbis obſeruat. Tũ quia videmus vbique, etiam in Vrbe, paſſim agitari tauros, boues, & bufalos chordis longis pedes vel cornua ligatos, etiã per medios calles tranſitu hominum frequentes; quod tamen nemo, etiam poſt prædictam extrau. damnat, quamuis aliquando contingat aliquod notabile nocumentum. Immo quotannis in carniſpriuio ſolemnis curſus equorum, bufalorum, equarum, & aſinorum, brauijs præuerienti propoſitis in Vrbe celebratur, quamuis caſu inſidentium, & occurſu eorundem nonnunquam prædicta mala contingant. Tum quia multi uiri, eruditione, pietate, & religione clari, qui damnabant agitationes taurorum, eo modo, quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa domina Iſabella huius nominis Prima, Regina Catholica permittebat, cornuum cuſpidibus præciſis, & nimia agitantium temeritate coercita tutiſque refugijs opportune conſtitutis.

Ex quo infertur, quod etiam ante hanc conſtitutionem damnandum erat ſtudiũ illud, quo multi magnates Hiſpani, quærebant, & conſeruabant ferociſſimos tauros, qui ante in circis agitati aliquos occidiſſent, & iudiciũ illud crudele, quo ijdem & alij fere omnes iudicabant ſpectacula taurorum prædicta, in quibus nulli occiderentur, vel vulnerarentur, eſſe frigida, & inſipidia, & uituperio digna. quamquam agitationes, vt præfertur, moderatas non auderem damnare, etiam poſt hanc extrauagan. longe tamen melius arbitrarer, loco illarum vt alijs ludis quibus Gallia, quæ hilarior uidetur utraque Heſperia, ad hilarandum populum, & publicam lætitiam ſignificandam, tempore meo uti ſolebat, puta ſupplicationib. publicis, haſtiludijs, equitum, vel peditum pugnis vmbratilibus aduerſus dracones fictos, vel effigijs hominum armatas, quę ſe percutientes in vno brachio repercutiunt altero, exercitijs arcuum, baliſtarum, ſcloporum, pilæ, luctæ, curſus, globorum ligneorum tum manu, tum claua, vel malleo impulſorum, chorearum honeſtarum cum vulgatium,

tum

rum notæ inuentarum, & pelis & follijs Luſitanis, & alijs id genus exercitijs, quibus homines non ſolum recreantur, ſed etiam ad bella, & alia artes honeſtas habiliores redduntur. Sunt aũt pelæ puellæ paruæ ditiſſimè ornatæ, quæ virorum agilium & ſaltantium humeris inſidentes, manuum, & brachiorum ac toti corporis geſticulatione plurimum ac honeſte ſpectantes delectant. Folliæ verò ſunt manus iuuenum circa grãde tympanum ſaltantium, canentium, & ſiſtrarum ſonorarum agitatione mirè populum exhilarantium ſine vlla vllius iactura.

Ad qui teneatur qui alium occidit aut percutit.

SVMMARIVM.

22 *Homicida liberi, vel ſerui quid reſtituere debent.*
23 *Homicida quas impenſas reſtituere tenetur.*
24 *Homicida an teneatur ſe carceri offerre.*
24 *Homicida quid teneatur ſoluere cognatis.*
25 *Fur & alij rei etiam puniti publica pęna reſtituant damna.*
26 *Occidens defendendo ſe ſine moderata tutela punietur mitius, quam aggrediens, ſed reſtituet quantum ille.*
27 *Duella, quæ inter particulares milites exercituum licent.*

22 VIgeſimoſeptimo peccat mortaliter qui alium iniuſte occidit, & non vult ſatisfacere. Circa quod dicimus primo, quod Scotus in 4. lib. ſenten. diſt. 15. q. 3. cui ſatis conſonat Adrian. in 4. de reſtit. q. fin. & Io. Maior, in eod. 4. diſtin. 15. quæſt. 14. ait primo, eſſe ſtultum putare eum, qui bouem proximi necat, teneri ad reſtitutionem, non autem, qui proximũ ipſum occidit. Contra quos tamen faciũt multæ leges, videlicet l. liber homo. ff. ad l. Aquil. quæ habet, hominem liberum nullo precio æſtimari poſſe, & l. fin. de his, qui deiec. vel effud. quæ ſic habet. *Illi homini libero, qui præteriens per uiam publicam percutitur, re aliqua proiecta, aut cadente ex aliqua feneſtra, deberi medicationis impenſam, & ſtipendia, quæ ſanus lucrifeciſſet, non autem quidquam pro deformitate, aut cicatrice inde relicta, corpus enim liberum nullam recipit æſtimationem.* & l. ex hac. ff. ſi quadrup. pauper. fec. dic. quæ ſtatuit, quod quamuis contra dominum alicuius animalis, quod occidit aliquem ſeruum, vel aliud animal, eius dominus habet actionem, & ius petendi medicationis impenſas & ſtipendia, quæ alioqui lucrifeciſſet. nil tamen poteſt petere pro cicatrice & deformitate, neque etiam ſi occidatur, iuxta gloſſ. dictæ l. ex hac, & leg. qua actione. §. ſi quis. ff. ad l. Aquil. quod etiam dixit Azo in ſumma ad l. Aquil. & clarius aſſeruit Oſtien. in ſumma de iniu. Itaque ſit reſolutio, eum, qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi, vel ſeruum, teneri illi reſtituere tantum, quanti valet id, quod occidit. Immo & quanto minoris valet ob deformitatem ex vulnere relictam, & quod etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei reſtituere medicationis impenſas, & ſtipendia, quæ ſanus lucrifeciſſet tempore medicationis, & tempore totius vitæ, quatenus ob illam percuſſionem ad illa lucrifacienda inhabilis eſſet effectus, deformitatem autem ex vulnere relictam nullatenus tenebitur compenſare. Qui vero liberum hominem occidit, non tenetur ad ſoluendum quidquam pro vita, quam abſtulit, quamuis ſic pro eo, quod in ſe medicando impendit antequam obiret, & pro damno, quod filij & hæredes eius perpeſſi ſunt, vt ſtatim dicemus. Immo etiam id, quod in eius funere moderato, iuxta conſuetudinem perſonarum eiuſmodi conditionis expenſum eſt, quia cauſa fuerit eiuſmodi ſumptus, argum. capitu. fin. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. quamquam hoc vltimum nemo vſque ad nos expreſſit.

23 Secundo dicimus, quod idem Scotus ait, huiuſmodi hominem debere patienter perferre mortis pœnam ſibi iuxta legem inflictam, etiam ſi ſuis proprijs manibus non teneatur ſibi illam conſciſcere, quod quidem recte dictum eſt arg. glo. ſingul. cap. fraternitas. 12. q. 2. & eorum, quæ diximus in rubr. de pœnis. Neque etiam, iudicio meo, tenetur vinculis & carceribus, aut morti inferendæ ſe ipſum offerre, etiam ſi hoc facere ſaluti

ſuæ

ſuæ animæ ualde conduceret.

Tertiò, quod idem ait, quod ſi pœnam mortis non ſubeat, ſaltem expediret reliquum uitæ tempus contra infideles trāſigere, quod ſit hoc non placet, debet aliqua reſtitutione ad indicium boni viri homicidium compenſare ſatisfaciendo operibus ſpiritualibus, quæ tanti eſſe videantur, quanti uita hominis iuterfecti ęſtimāda erat, ſecundum æquipollentiam, ſeu æqualitatem, quæ in hac re inueniri poteſt. veruntamen hoc non arbitramur eſſe neceſſarium per ſupradicta.

24 Quartò, quod ipſemet dicit, quod ultra hæc tenetur reſarcire parentibus, filijs, aut cognatis occiſi, quamcunque iacturam, quam illi ratione necis perpeſſi ſunt, quod quidem iuſtum eſt. Vnde Pan. in c. 1. de iniur. poſt Spec. titu. de iniur. §. ſequitur. numero 26. apertius rem totam explicans dicit, tantum hæredibus defuncti reſtituendum eſſe, quantum ille uiuēs ſuo labore, aut arte lucrari poterat, quod quidem videtur iure quinquaginta aureis æſtimatum eſſe, l. 2. §. 1. ff. de ijs, qui deiec. vel effud. vt intellexit ſingulariter Oſtiē. vbi ſupra.

Quintò dicimus, quòd ex his iufertur id, quod Ioan. Maior. in 4. diſt. 15. quæſt. decimanona, in fine aſſeruit, nempe eum vinculo maioris reſtitutionis aſtringi, qui ſutorem, aut quemuis alium artificem mechanicum, quam qui nobilem aliquē occidit, etiam ſi grauius crimen admittat, qui hunc occidit, quam qui illum, arg. l. aut facta. ff. de pœnis & cap. aut facta. de pœnis diſtinct. 1.

25 Interrogatus; An homicida, latro, aut aliquis alius reus, quem iudex puniuit, ad ſoluendum damnum, quod parti intulit teneatur? Reſpondeo, quod eſt quæſtio quotidiana, & a paucis declarata, quam ter, cum tres gloſſas ſolemnes, ſcilicet regul. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & capitu. ſicut dignum. §. eos. de homic. & capit. ſi res aliena. 14. quæſt. 6. prælegeremus, tetigimus, & poſſe obſequentes uoluntati Reuerendi admodum domini, ſimul & amici mei P. Pradani Illuſtriſſimi ordinis Societatis Ieſu, determinauimus, concludentes, quod ſic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos ad reſtituendum damnum parti, antequam a iudice puniantur, & illa punitio, quæ in uindictā publicam irrogatum, eſt compenſatio iniuriæ Reipublicæ illatæ, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & c. ut famæ. de ſent. excomm. quæ non liberat a debito, quo parti tenetur. Cum qui duobus diuerſas res debet, non liberatur ſoluendo vni, quod ei debet, nec ſoluendo uni, quod alteri debet. capitulo ex te. de iureiur. capitulo ſicut dignum. §. eos. de homicidijs: & conſequenter, qui publicam pœnam paſſus, habuerit quo priuato damno id ſatisfaciat, ſoluere debebit, & hoc ſentit Innocen. ſi bene ponderetur in c. Odoardus. de ſolut. Nec obſtat quod Felyn. in cap. ad liberandam. de Iudæis. & alij multi ex gloſſis prædictis colligunt, ſcilicet, eum, qui ob delictum luit corpore, eo quod non habet in ære; ad pœnam pecuniariam non teneri, quamuis poſtea ſatis bonorum ad ſoluendam eam adquirat, quia aliud eſt dicere; quem propter pęnam corporalem a pecuniaria excuſari, quod illæ glo. probant, & aliud dicere, quem propter pœnā corporalem a ſoluendo intereſſe parti excuſari, q̄ illæ non dicunt, & nos aſſeruimus id quod etiam ſenſit Iaſon. in §. penul. nu. 45. de act. quod tamen nobis limitandum videtur, quādo pars læſa vellet, ut delinquēs per pœnam corporalem, non ſolū Reip. ſed etiam ſibi ſatisfacere, arg. l. 1. ff. qui ſatiſd. cog. & l. ſi rem. §. omnis. ff. de pig. act. Ex quo ſequitur, quod hæredes eius qui decollatus, vel ſuſpenſus eſt per ſententiam obligantur ad reſarciendum dānum, quod attulerat parti, ſicut ad ſoluēdum alia debita, l. 1. C. de delict. defun. immo & Fiſcus, ſi eius bona confiſcata fuerint, l. non poſſunt. & l. in ſumma. ff. de iure Fiſci.

26 Sextò dicimus, inter Scotum & Communem ubi ſupra conuenire, quod non ſolum homicida, ſed etiam percuſſor tenetur omnes expēſas reſtituere, quas percuſſus in ſe medicando fecit, & inſuper quidquid lucrifeciſſet ex arte uel officio ſuo, quamdiu male habuit, immo & quidquid magis in reliquo uitæ tempore ſuo labore ob id lucrifacere poterat. Vnde confeſſarius non debet eum, qui occidit, aut qui percuſſit, abſoluere, niſi prius illatum damnum compenſet, aut re uera

pro-

proponat reſtituere, iuxta omnium ſententiam, quod quidem totum intelligendum eſt de eo, qui iniuſte percutit, aut occidit. Nam qui ſecundum ius ſimile aliquid facit, nulli reſtitutioni tenetur obnoxius. Clement. 1. de homicid. capitu. olim. de reſtitutio. ſpoliator. cum eis denotat.

27 Non eſt tamen connumerandus inter eos, qui iuſte hominẽ occidunt, ille, qui debitum modum defenſionis excedit, qui nimmo (noſtro iudicio, quidquid alij opinentur) quamuis multo minus peccet, & ſubinde minorem pœnitentiam in foro interiori, & leuiorem pœnam in foro exteriori mereatur, quàm ille, qui voluntarie alterum occidit, per textus valde ſingulares, in c. ſignificauit. de pœnit. & remiſſ. & l. adulterium. §. Imperatores. ff. de adul. nihilominus tamen tantæ reſtitutioni, ac alter tenetur obnoxius, ſaltem ſi culpa letalis exiſtat, iuxta l. ſi ex plagis. §. final. ff. ad l. Aquil. Siquidem huiuſmodi mors non ſolum iniuſte eſt ex mala intentione, ſed ex ipſomet opere exteriori. Quod addimus ad excludendum reſponſum, quod noſtro argumẽto dari poterat, deſumptum ex illo dicto Caietani 2.2. quæſtio. 44. artic. 1. ſcilicet, eum, qui alterum occidit in bello iuſto, vel ex iuſto præcepto, iniquo animo & intentione, licet propter intentionem iniquam peccet, non tamen teneri ad vllam reſtitutionem.

Neque obſtat, quod quidam dicit, tenere me hic homicidam aggreſſoris, qui per inaduertentiam non ſeruauit modũ inculpatæ tutelę, & eo acceſſit, ut peccaret mortaliter, ad tantam teneri reſtitutionem, ad quantam homicida uoluntarius. Contra quod ait tenere Syluestrum in verbo reſtitutio. 3. q. 2. & pro eo facere, quod minor culpa, minorem inducit reſtitutionem. Non, inquam, hoc obſtat. Primo, quia Syluester agit de ſolutione pœnæ, & non de reſtitutione damni, & intereſſe, de quo nos loquimur. Ait enim occidentem ob ineuitabilem neceſſitatẽ ad nullam pœnam teneri, niſi det cauſam aggreſſuræ, quo caſu tenetur ad reſtitutionem arbitrio boni uiri, nos uero loquimur de reſtitutione damni dati, uel intereſſe ob illud contingentis. Secundo per incogitantiam videtur ab eo dici, q̃ minor culpa minorem reſtitutionem meretur. Videtur enim dixiſſe hoc. Minor culpa minorem pœnam meretur. Tum quia quodlibet furtum notabile obligat ad reſtitutionem, nõ autem odium Dei, quod eſt ſuo genere maximum. Tum quia culpa ſeiuncta a dolo obligat ad tantam reſtitutionem, ad quantam ei coniuncta eſt. Tum quia etiam ſine culpa interdum quis tenetur reſtituere, vt cũ animal alienius non aſſuetũ nocere, nocet alicui ſine vlla culpa domini. d. c. ſi. de iniurijs.

28 Dubium remiſſum huc ſupra nu. 9. eſt; An videatur nobis vera ſententia Caiet. in ſum. verb. duellum. 5. qua damnat milites, qui tempore belli acceptant ſingularia certamina vnius contra vnum, duorum contra duos, 10. contra 10. &c. ad quæ prouocantur ab hoſtibus, quæ dubium proponenti diſplicet, eo quod exercitus prouocantium animoſior fieret, ſi, prouocati ea non acceptarent. Pro quo ipſe cito, quod primi Reg. cap. 27. Goliæ ꝓuocatio a Dauide fuit accepta, & quod milites debent honori ſuo conſulere, iuxta ea, quæ Pano. & alij tradunt in c. olim. de reſtit. ſpoliat. quæ ſupra eo. c. num. 4. extendimus ad eum honorem, quem renuendo talia perderent. Sed arbitror vtriuſque ſententiam teneri poſſe. Caietani quidem in certaminibus, quæ offeruntur & acceptantur cauſa oſtentandarum virium, & artis pugnandi, & gloriæ vanæ quærendæ ſine reſpectu, ſaltẽ principali belli victoriæ commodandi. quod ipſius verba ſignificant, proponentis aũt ſententia, cum acceptantur principaliter ad commodandum belli victoriæ & honori, ac reputationi fortitudinis, ſiue exercitus, (quæ plurimum ad victoriam conducunt) ſeruatis ſeruandis, quod eius ratio ſignificat.

De ſexto præcepto, Non mœchaberis, vel non fornicaberis. Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum 6. de non fornicando, & 10. de non concupiſcendo quæ vetant. 2. & 3.*

Luxu-

2 *Luxuriam an ignorantia,uis, aut metus excuſent.*
3 *Luxuria omnis reducitur ad has ſex ſpecies.*
4 *& an ſint plura & admiſſa cum moniali ut eſt uaria ob uarias cauſas.*
3 *Sponſa Dei eſt anima uiri ſicut & fæmina.*
3 *Luxuria loci & perſona ſacræ eſt ſacrilegiũ.*
3 *Sacrilegium cur non ſit uiolatio dormitorij, & eccleſiæ ſic.*
3 *Conſecrari qua monacha non poteſt.*
3 *Inceſtus gradum cur neceſſaria a confeſſo exprimendum.*
4 *Confeſſarius quantum debet interrogare circa peccatum luxuriæ.*

1 PRo fundamento dignoſcendi, qui peccant mortaliter contra hoc ſextum, & decimum præceptum præſupponimus primo id, quod iam in additione c.quando. de conſecr.diſt.1.diximus, ſ.hoc præcepto nobis eſſe a domino interdictam quamcunque carnalem copulam extra legitimum matrimonium. Proinde quæcunque talis copula eſt peccatum mortale, quamuis ſit ſoluti cum ſoluta, quę ſimplex fornicatio appellatur, adeo quidem vt contrarium aſſeuerare ſit hæreſis, vt determinauit Concilium Vienienſe, clem. ad noſtrum. de hæret. Neque ignorantia ab hoc excuſat, neque etiam exiſtimare non eſſe peccatum rem habere cum publica meretrice. Eſt enim hæc ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifeſti, quæ nullatenus excuſat.1.quæſt.4.§.notandum,& cap.ignorantia,de reg.iur.lib. 6. Neque metus, aut minæ mortis, vel infamiæ, neque pudor vociferandi, neque timor infamiæ, quæ vociferationẽ conſequeretur, ab hac culpa excuſat. Sufficit .n.voluntas, aut conſenſus ẽt coactus, ut culpæ mortalis macula contrahatur, cap. merito. 15. q. 1. Nam potius debet quis vniuerſa mundi mala perpeti, quam illi cõſentire.c.ita nu.32.q.5.c.ſacris. de his quæ vi.& Ant.5.par.tit.5.c.6. ſub finem. Excuſaret tñ vis abſoluta, qua ſine vllo conſenſu cogeretur adulterari, aut fornicari, adeo quod ſi uirgo exiſteret, quæ ſemper animo huiuſmodi obſcœnæ uoluptati contradiceret, non perderet virginitatem, ſaltem quo ad Deum, vt glorioſiſſima Lucia uirgo & martyr. relata a Gratiano. 32. q.5.in ſumma, & a Sancto Thom. 2.2. quæſtio. 65. artic.3. ad 4 reſpondit Paſchaſio in hæc verba, *Si me feceris inuitã uiolari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronã*. Quod procedit etiã ſi de actu ipſo delectationem aliquam perciperet, modo neq; in ipſum actum, neque delectationem voluntate deliberata cõſentiret. Nam talis delectatio non eſſet uoluntaria, ſed naturalis, & eſt eſſe in medio ignis, & non ardere, vt dixit S. Gregorius in c. vir cum propria. 33. q.4. neque tenetur manus iratas inijcere in eum, qui uim inferre nititur, neque clamore ſe defendere. Satis eſt enim non cõſentire ad hoc, ut non peccet coram Deo mortaliter, vt ſingulariter dixi Sotus lib. 5.quæſtio.1.artic.5.de iuſt.& iur. quamuis quoad forum exterius præſumeretur conſenſiſſe (ſi contingeret id ei intra ciuitatem) quæ neque clamauit, neque petijt opem ad ſui defenſionem, cum poſſet, vt habetur Deutero.c.22.illud vero, quod idem Sotus addit, non teneri ſcilicet huiuſmodi fœminam, etiam ſuis proprijs membris reſiſtere, & quod ſatis ſit non ſe imponere, aut præparare ad obſcœnũ illum actum. dummodo animo non conſenſerit, difficile profecto poterit cõtingere. Quare credo paucas honeſtas repertum iri, quæ aliquo modo non reſiſtant, ſaltem ſine clamore, & ſine manuũ iniectione in eos, qui eas tãta iniuria afficere nituntur, quæ opinio Soti ſic limitata magis placet, quam opinio Caietani infra nu.12.tacta, dicentis debere clamare non obſtante infamia, quæ inde ſequi poſſet. Interrogatus autem, An ſentiam peccare mortaliter, quę ſaltem ſuis membris ſine clamore, & percuſſione non reſiſtit, & quid ſi ob metum aptat in id ſua membra, vel tibias aperit, vel veſtem eleuat? Reſpondi me ſenſiſſe non peccare ſolũ non reſiſtendo, ſed ſic alia in qõne contẽta faciẽdo, quæ ea faciẽs licet nõ cõſentiat ipſimet actui obſcœno, participat tamẽ cooperando ad illum quod ſufficit, vt peccet, iuxta tradita ſup c.21.nu.12.& fuſius in c.17.nu.20.quę aũt ſolũ nõ reſiſtit non cooperatur, ſed ſolũ patit.quę ẽt ſenſit Sot.ubi ſup.licet rationẽ non reddat.

2 Secundo præſupponimus ꝙ ſimul ac uetatur aliquid, cenſetur uetitum deſiderium, & propoſitũ faciendi illud, immo

&

licita. Quæ ómnia hinc ſatis perpenſa, & illinc audacia illa impudens, temeraria, & infernalis, qua quidam cum irreuerentia effrenata & diabolica, audent monachas uiolare, immo etiam de eo gloriari, quin & habere eas in ſuas cõcubinas, mouerunt admodum reuerendum, pium iuxta, ac doctum virum, Priorem Eccleſiæ. S. Mariæ del Pilar Cæſarauguſtanæ, ad exhortandum nos, ut hoc loco id execraremur, quòd adeo de ſe fœdum eſt, adeo abominabile, & execrãdum coram Deo. Opt. Max. & Angelis eius, adeoque iram Dei prouocans, quòd utinam bonitas illa, quæ immenſa eſt diuina, ob hoc, & ob diluuium tam affrenatæ luxuriæ, etiam inter cognatos adeo propinquos & affines, vt nõ audeamus exprimere, & inter coningatas, & virgines tam ſacratas, quã non ſacratas, vt non immittat in hoc horrendum diluuium aliquod tribulationũ, non ſolum corporalium quibus corpora, honores, & fortunæ pereant, ſed etiam ſpiritualium, quibus animæ noſtræ periclitentur. Amen.

Interrogatus autem. An monaſterium & dormitorium religioſorum ſint eiuſmodi loca ſacra, quæ peccatum carnis ibi commiſſum faciant eſſe ſacrilegium? Reſpondi, non eſſe, quoniã ſunt quarta ſpecies rerum ſacrarum, ſecundum Sãctum Thom. 2. 2. q. 99. art. 3, etſi ad ſacrilegium ſatis eſſet eiuſmodi peccatum committi in loco ſacro, quartæ ſpeciei ſacrilegium eſſet quodcunque in quibuslibet agris, prædijs, aut domibus eccleſiæ committeretur, quippe quæ omnia ſunt ſacra eiuſdem ſpeciei, cap. ſacrilegium, capitu. qui rapit, cap. quiſquis. 17. quæſt. 4. iuxta Sanctum Thomam ubi ſupra. Non obſtat, quod eccleſia, & cœmeteria ſunt loca ſacra, quæ faciunt, carnis peccatum eſſe ſacrilegium, quia illa ſunt tertiæ ſpeciei rerum ſacrarum, iuxta eundem Sanctum Tho.

Interrogatus item; An ſanctimonialis quæ cum eſſet ſæcularis, aut antequam profeſſionem faceret, occulte fornicata eſt, ſuæ congregationis uelum ſuſcipiens peccet? Reſpondi, peccare, niſi cum diſpẽſatione, ſaltem epiſcopi, aut cum alia honeſta cautela ſuſcipiat, vt Syluest. ver. conſecratio uirg. q. 1. perbelle declarat. Quod ipſum arbitror etiam de illa, quæ voluntarie ſeſe polluit, ut colligitur ex Sancto Tho. communiter recepto. 2. 2. q. 152. art. 1. ad 4. ob quod forſitan paucæ grandiorum, ſine cautela licite conſecrari poſſunt. Aduertendum item, quod non dixi, prædictas ſex ſpecies luxutiæ eſſe ſpecies ſpecialiſſimas, ſed potius genera ſubalterna continentia ſub ſe alias ſpecies. Nam ſub ſpecie inceſtus continetur inceſtus cognatorum diuerſorum graduum, quæ ſunt diuerſæ ſpeciei ſpecialiſſimæ, & ita non ſufficit confiteri habuiſſe rem cum cognata, ſi habuit cum cognata 1. 2. vel 3. gradus ſed oportet exprimere gradum, quia circumſtantia illa, licet nõ mutet ſpeciem generalem, ſiue genus inceſtus, mutat tamen ſpeciem ſpecialiſſimam, quod ſufficit ad hoc, ut ſit neceſſario confitenda, iuxta tradita in c. 7. ſupra nu 4. & ſeqq.

4 Quarto principaliter præſupponimus, periculoſum eſſe, tam confeſſario, quam pœnitenti immorari nimis in huius materiæ interrogationibus, proinde debet ſe quam citiſſime ab eis expedire, interrogando ſola neceſſaria, non deſcendendo nimis ad particularia & minutioria, per dicta ſupra in c. 6. & tradita a Caie.

Quinto, quod, quicquid Ang. & aliquot alij contra ſuam met rationem dicant, ſatius eſt, ut confeſſarius circa hoc præceptum percunctetur coniunctim omnia, quæ pertinẽt ad ipſum, una cum eis, quæ pertinent ad decimum, quam diuiſim alia circa illud.

Præceptum de non mœchando quis frangit.

SVMMARIVM.

5 *Præceptum ſextum de non fornicando, uel decimum quis frangit.*
6 *Pollutio uoluntaria, & inuoluntaria uariorum caſuum & 7.*
6 *Pollutionis incurrendæ periculis conſentiens.*
7 *Pollutio dormienti adueniens &c. an poſſit placere ob finem bonum. nu. 8.*
7 *Referri poteſt in Deum quidquid non eſt peccatum.*
8 *Pollutio præterita, et futura in quo differãt.*
9 *Generationem matrimonialis copulæ quæ impedit.*

9 *Fornicandi deſiderium, & delectatio moroſa quando peccatum.*

9 *Peccata cordis, oris, & operis eiuſdem ſpeciei.*

10 *Delectatione, quam cogitando percipit, ſi latatur.*

10 *Delectatio præſens de copula præterita, vel futura quando peccatum.*

11 *Oſcula quæ peccata. & 12.*

13 *Tactus qui peccata.*

14 *Ornans ſe, & inſidens feneſtris, cantans, audiens, aut videns qui peccat.*

15 *Comedit, qui in finem &c.*

15 *Amans inſequens amatam, ut peccat.*

5 HOc præceptum de non mœchando, vel non fornicando frangit. Primo qui habet copulam carnalem extra legitimum matrimonium, & tenetur dicere, quoties illam habuit, & cum qualibet perſonis, quo ſciat confeſſarius cuius ſpeciei eſt, puta ſi eſt ſimplex fornicatio, uel adulterium, inceſtus, ſtuprum, ſacrilegiũ, raptus, aut contra naturam, iuxta dicta ſupra hoc c. nu. 3. Et aduertendum, q̃ tantum quis peccat per copulam cum una, eademq; perſona decies habita, quãtum peccaret, ſi eam cum diuerſis decẽ eiuſdẽ qualitatis, haberet, quod Io. Maior in 4. diſt. 17. q. q. 4. expreſſit.

6 Secundo frangit præceptum qui procurat, ut contingat ei pollutio, aut placuit ſibi deliberate contingentia illius non procurata, aut cum poſſit, & debeat eam impedire, non impedit, aut probabili periculo, ut eueniat, ſe exponit, uoluendo intellectu turpes cogitatus, & afficiendo uoluntatem carnali delectatione, aut immiſcendo ſe conuerſationibus vel tactibus turpibus, quæ ad eam prouocãt, a quibus poteſt, & debet ſe auertere, aut in finem, ut ſibi eueniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quãuis ad exonerandũ naturam id faciat. Quod genus peccati vocatur mollicies. eſtque de genere peccatorum cõtra naturam, de quo Apoſt. 2. ad Cor. 5. ait: *Molles non poſſidebunt regnum Dei*. quod licet maius ſit, quã do cum alterius opera contingit, propter participationem in alterius peccato, non tamen ob id fit alterius ſpeciei, niſi copula ſodomitica accederet, iuxta ſententiã Caietan. 2. 2. quæſtio. 154. artic. 11. & niſi interueniret aliud, quo ea mutatio fieret proinde ſi præter id intercederet perſonæ alicuius memoria, & voluntas, ſiue deſiderium eam libidinem explendi cum illa, non ſolum eſſet mollicies, ſed etiam alia luxuriæ ſpecies, cuius eſt copula rehabita cum illa perſona puta adulteriũ, ſi eſſet nupta, inceſtus, ſi cognata: ſodomia, ſi alterius ſexus, ſecundum eundem Card. ubi ſupra.

7 Dixi: Qui procurat &c. Quoniam pollutio, quæ inuito contra voluntatem euenit, non eſt peccatũ, qualis eſt, quæ euenit dormienti, & ſeminis fluxum patienti, & violento alterius tactu ei, qui non conſentit in eo. Dixi; Cum poſſit, & debeat impedire, & non impedit. Quoniã non ſufficit potentia impellendi, niſi adſit obligatio id faciendi. Nam qui operi alicui incumbens poteſt eiuſmodi pollutionis euentũ impedire, ceſſando ab opere illo, & ſe in alia diuertendo, ſed quia non tenetur opus illud intermittere, nõ ceſſat ab eo, & ob id polluitur, non peccat; ſi nullatenus pollutioni aduenienti conſenṫit. Exemplum proponi poteſt in eis, qui ad prædicandum, docendum, diſputandum, audiendum confeſſiones, aut alloquendum fœminas ex cauſa honeſta cum ſint ipſi viri, vel contra uiros, cum ſint ipſæ fœminæ, vident, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia quæ illam prouocãt. Ij enim quamuis polluant, non ſunt tamen obligati ad omittendũ id, quod faciunt, quo pollutionis euentum impediãt. Quare ſi ea illis eueniat, non peccant, modo nullatenus, ut ſupra dictũ eſt, ei aduenienti conſentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ ſentit S. Tho. 3. par. q. 80. & expreſſe S. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 5. & Card. Ioan. de Turrecrem. in c. teſtamentum. & cap. ſed penſandum. diſtin. 6. & Card. Caie. Tomo 1. Opuſculorum, Opuſculo 14. quæſt. 1. & 3. quæſt. 16. & in ſumma verb. pollutio. Quod ipſum reſpondimus & nos cuidam veredario, ſeu curſori vtenti diplomate, qui non poterat aliter impedire, quam ab equo deſcendendo & pedibus incedendo. Quæ tamen omnia intelligenda ſunt, de illis ſolis, qui probabiliter credũt, voluntatem eorum ſuperiorem ſiue intellectiuam in huiuſmodi pollutionẽ non conſenſuram. Alij enim qui credunt

dunt contrarium, potius debent omittere confeſſiones, prædicationes, curſum mercedariorum feſtinatũ, & quiduis aliud ob ea, quæ Caiet. ubi ſupra dicit, & nos in c.ſi quis autem, de pœn. diſt. 7. tractantes illud Eccleſiaſtici. c. 3. *Qui amat periculum peribit in illo*, tradidimus. Non eſt item peccatum mortale, cupere ut ſibi dormienti contingat pollutio (quo leuetur natura) per ſolam uiam naturalem, nullam ad id cauſam præbendo. Quod ne cui uideatur durius, addimus nos in hac parte ſequi Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 5. & Sylue. ver. pollutio. & alios præſertim glorioſum illum Anto. 2. par. tit. 6. cap. 5. non tantum ob eius auctoritatem, (quamquam mihi ſemper maxima eſt) ſed etiam ob has rationes. Prima eſt, quod hæc, de qua loquimur, pollutio non eſt in ſe peccatum, ſecundum oẽs, & quidquid nõ eſt peccatum in obſequium Dei eſt referibile, iuxta omnium ſententiam, quam ſentit Caiet. 1. 2. q. 8. art. 3. & exprimit q. 100. ar. 10.

Secunda, quod ſermo eſt de deſiderio ſiue cupiditate, quæ nullatenus eſt pollutionis cauſa, quale eſt deſideriũ eius qui cupit, ne ea pollutio ei eueniat quandoque in ſomnijs eo modo, quo ſolet euenire ſudor in leuamentum naturæ.

Tertia, quod eiuſmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc. Nam etiã S. Tho. in 4. lib. ſent. diſt. 9. q. 1. Palud. in eadem diſt. q. 3. & communis aſſerũt; non eſſe peccatum, complacere ſibi de præterita pollutione ob ſanctum finem, & purum, & ab omni malo defæcatum, cum tamen peccatum propter nullum finem, euentũ, vel effectum quamlibet ſanctum, poſſit ulli iuſte placere, ut in c. inter uerba. 11. q. 1. & ſupra in cap. 13. nu. 10. & in addit. cap. quando. de conſecra. diſtin. 1. probauimus.

Quarta, quod inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla eſt, quantum ad hoc, alia differentia, quam quòd complacentia de futura poſſet eſſe cauſa illius. At nos expreſſim agimus de complacentia, quæ nullatenus ſit cauſa illius, ut etiam hi, quos ſequimur, loquuntur.

Quinta, quod docentes, qui contrariũ affirmant, intelligendi ſunt de deſiderio & cupiditate, quæ aliqua uia eſt pollutionis, uel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem, & nõ de illa, de qua nos agimus, quæ nullatenus eſt cauſa, nec quid prouocatiuum eius, neque ad malum, neque ad bonum finem.

Sexta, quod falſum eſt dicere, quod omnes, qui deſiderãt aliquid, procurẽt illud habere, & quod quidquid licet deſiderare, licet & procurare. poſſum enim deſiderare mortem propriam meam, immo & alienam in multis caſibus, immo eam rogare Deum, vt non eſt mihi licitum procurare illam opere, quod recte elucidat Sotus lib. 5. q. 12. arti. 1. de iuſt. & iure, docte, ac erudite docuit Caietan. 2. 2. quæſt. 154. artic. 5. per illa verba; *Aliud eſt uolitum, aliud uoluntarium, illud reſpicit obiectum, hoc uoluntatem. Et poteſt quis nonnunquã recta deſiderare, ut eueniat ei mors iuſſu Regis, aut Reipub. contra ſuam uoluntatem, faciens quidquid poteſt, ne illa eueniat ei, & ſe defendat ab ea.*

Septima, quod medicus poteſt deſiderare, ut ei, cui medetur contra ipſius uoluntatem, eueniat pollutio (quam credit ſaluti eius plurimum conductum iri) ſine ulla culpa ægrotantis. & ſine vlla illicita procuratione. Quas ob rationes, quibus in præſentia reſpondere, neſciremus, & ob prædictorum, quos ſequimur, auctoritatem, hanc partem ſine ulla contentione peruicaci, & præiudicio eius qui contra contenderit, ſub correctione debita tenemus.

8 Addimus, non eſſe peccatum mortale comedere nimis, aut calida edulia, ob q̃ pollutio euenit, dũmodo non comedat ea eo fine, vt ei eueniat, ſed ſolum, ut ſuæ gulæ ſatisfaciat. Ex quibus infertur, pollutionem, quę dormienti accidit, non eſſe in ſe peccatum, licet, eſſet in cauſa, iuxta gloſſ. receptam verb. rei. dicti capitu. teſtamentum, & S. Thom. 2. 2 quæſt. 154 ar. 5. & Ioa. Maiorem in 4. lib. ſent. diſt. 9. q. 2. quia non eſt uoluntaria, & quia ut in additione c. quando. de conſecr. diſt. 2. diximus, nemo, dum dormit, poteſt bene mereri, neque peccare, etiam venialiter niſi exequendo peccatum, ut ſi ſomnum accideret pro inſtrumento peccandi. S. Tho. in dicto artic. 5. & Caieta. tomo. 1. Opuſculorum, Opuſculo 14. quæſt. 1. ut

acciperet, qui ſe ſomno dederit, eo modo, vel ea corporis parte, ut ei pollutio eueniat; tunc enim eſſet peccatum, uel ſaltem executio eius eo modo, quo percuſſio facta ſagitta in peccatum, ſeu exequutio peccati quod perpetrat is, qui eam ad percutiendum emittit. Non eſt item peccatum, ſaltem mortale pollutio illa, quæ incipit euenire alicui, dum dormit, & finitur poſtquam eſt experrectus, ſi uoluntas ſuperior ſiue rationalis deliberata in illam non conſentiat, quamuis ſenſualitas ea delectetur, iuxta communem ſententiam in 4. libro ſent. diſt. 9. & Ioa. Turrec. in cap. ſed penſandum. ar. 5. diſt. 6. Immo neque ſi incipiatur, poſtea quam eſt ſemiexcitatus, ſiue experrectus, antequam plene expergiſcatur, modo abſque eã patientis conſenſu deliberato uoluntatis rationalis perficiatur poſteaquam eſſet plane experrectus, iuxta mentem Cardin. a Turrecrem. ubi ſupra. quia ad conſtituendum peccatum mortale iudicium integrum requiritur. c. omnis. de pœn. & remiſſ. & c. 1. de delict. puerorum. & c. inebriauerunt. 15. q. 1.

Tertio frangit hoc præceptum is, cui pollutio dormienti eueniens poſteaquã plene expergiſcitur, placet deliberate ob delectationẽ, quam inde cepit, præſertim ſi deſiderat, ut iterum ei ad ſe delectandum eueniat Sylue. verb. pollutio. Dixi: Ob delectationem, & c. quoniam ſi placuit prçterita, vel cupit futuram ad tentationes carnis ſedandas, non procurando, ut eueniat, non eſt peccatũ, Caie. 2. 2. q. 154. ar. 5. & Ant. 2. par. tit. 6. c. 3. Sylue. verb. pollutio, etiam ſi comedat aliquid, vnde putat eam euenturam, modo hoc in hunc finem nõ faciat, licet ad ſatisfactionem gulę id comedat. Anton. & Syluest. ubi ſupra. Facit c. de occidendis. 24. q. 5. & l. ſi quis nec cauſam. ff. de rebus credit.

9 Quarto peccat, qui habens rem cum aliqua dat operam, ne illa concipiat, procurando, ut tali modo coet, ut inde nequeat fieri conceptio, quod peccatum eſt contra naturam, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 11. & Caietan. in commen. quo ad ambos quidem, ſi ambo conſentiant, ſin autem, quo ad conſentientem tantum, qui eſt reus culpæ.

Quinto peccat, qui habet propoſitũ, vel deſiderium deliberatũ copulæ carnalis extra legitimum matrimonium, uel delectatur de illa moroſe expreſſim, vel tacite. Expreſſim quidem fruendo, vel conſentiendo expreſſe, & deliberate in delectationem, quæ ex turpi cogitatu illius naſcitur in ſenſualitate; ſiue appetitu ſenſitiuo. Tacite vero, ſi aduertens ſe illa teneri, & duci in periculum conſentiendi, non expellit, nec nititur expellere ſine iuſta cauſa, quæ ab expellendo eũ excuſat. Quod probatur per regulam ſuperius, c. 11. nu. 13. poſitam. Toties autẽ peccat, quoties habuit eiuſmodi propoſitum, aut delectationem moroſam, ſiue circa unam interrumpendo ſæpius, ſiue circa multas ſimul, aut ſeparatim, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 6. & omnes alios, ſecundum ſuperius dicta. in cap. 1 t. ſup. num. 13. & 14. Quia peccata cordis, oris, & operis eiuſdem ſunt ſpeciei, & ſolum differunt ſecundum maiorem, uel minorem perfectionem ſecundũ S. Tho. 1. 2. q. 52. ar. 8. Proinde iuxta varias circũſtantias variarum perſonarum, quas ſic concupiuit, ſunt etiam uariæ ſpecies horum malorũ propoſitorum, & deſideriorum, & peccati ſpeciem mutãt. Nam quæ ſunt erga coniugatas, ſunt adulteria, quæ erga cognatas, inceſtus, quæ erga virgines, ſtupra, de quibus ſupra dictum eſt. Et ideo circunſtantiæ neceſſario ſunt cõfitẽdæ cum numero illorum propoſitorũ & deſideriorũ, ſiue concupiſcentiarũ. Sylue. ver. luxuria. §. 3. & dicta in c. 6. ſup. eo.

Sexto peccat is, cui deliberate placet delectatio, quæ ſibi naſcitur ex cogitatione copulæ carnalis, quam habiturus eſt cum illa, quando ſibi facta fuerit uxor, aut ſi alioquin liceret, iuxta ſententiam Caiet. dicto 1. Tomo Opuſculorum. Opuſculo 14. q. 2. Quoniam quamuis licita ſit uoluntas conditionalis habendi copulam cum illa, vel illa, ſi, uel quando ſua vxor fuerit, quamuis item liceat ei gaudere de ſpe, quam concipit habendi aliquando illã, non eſt tamen licitum ei admittere deliberate delectationẽ carnalẽ quæ inde naſceretur: Nã quãuis voluntas conditionalis copulæ futuræ, nil ponat in eſſe, illa tamen delectatio, quæ inde naſcitur, non eſt conditionalis, nec futura, immo præſens, & abſoluta, quæ eſt con-

cluſio

cluſio ſingularis ratione ſingulari fulta, de qua latius ſcripſimus nuper in c. is cui nu. 1. & ſeq. de pœn. diſt. 1.

10 Septimo, qui, vel quæ coniux mortua vel mortuo coniuge meminit copulam carnalem in matrimonio tempore prætærito habitam, & delectationem carnalem ex eius memoria ortam admittit, & ea deliberate gaudet, uel aduertens ſenſualitati ſuæ eam ineſſe, ac exponi ſe periculo pollutionis incurrendæ, vel conſentiendi in eam, non expellit, nec nititur eam expellere, cogitatum ſuum in aliud per diſciplinam, vel alio modo diuertendo per regulam ſuperius c. 11. num. 14. ad dignoſcendum, quæ moroſa delectatio ſit peccatum mortale, traditam. Verum tamen eſt, uiduum, & uiduam licite poſſe meminiſſe copularum carnalium temporis præteriti, & gaudere, quod eas habuerint, & quod in eis delectati fuerint, immo & uelle illas habere, ſi qua ratione fieri poſſet. Non tamen eſt licitum illis habere nunc actu, & in præſentia delectationem, quæ ex illa recordatione, ſeu memoria naſceretur, iuxta omnium doctrinam, & mentem, quam dilucidius cæteris omnibus declarauit Caiet. in præallegato Tomo 2. Opuſculorum, Opuſculo 14. q. 1. & 2. Quod ipſum per eaſdem rationes uidetur etiam nobis de illa coniuge, cui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, aut futuræ coniugis abſentis naſcitur, atque excreſcit delectatio in ſua ſenſualitate, quantumuis nemo, quod ſciam illud exprimat, argumen. l. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de tranſlatione prælat. de quo latius nuper diximus in præallegato c. cogitationis. & c. ſi forte. de pœn. diſt. 1.

Octauo peccat, qui deliberato, & ſtabili animo vult amplecti, exoſculari, aut tãgere, aut amplectitur, exoſculatur, aut tangit fœminam, cum ſit mas, vel marem cum ſit fœmina, animo fruendi delectatione carnali, quæ ex huiuſmodi actu naſcitur (eſto quod tactus ille non ſit de ſe impudicus, eſto etiam quod tangeret perſonam, quam deſiderabat, atque ſperabat in coniugem accipere, ſi nondum accepe rit) iuxta ſententiam utriuſq; Tho. 2. 2. q. 154. art. 4. & S. Anton. 4. par. tit. 5. cap. 1. §. 7. & 9.

12 Dixi. Deliberato animo, quoniam appetitur ille, qui in ſenſualitate naſcitur, aut ex uoluntate anteaquam intellectus id animaduertat, & uoluntas ei deliberare conſentiat, aut etiam omittat eum expellere cum periculo conſentiendi, ſaltẽ in illam delectationem, non eſt peccatum mortiferum, per regulam ſupradictam, in cap. 11. nu. 13. & in hoc ipſo c. nu. 9. Dixi: Ad fruendum delectatione carnali, quoniam facere, vel velle facere, illa ad ſe delectandum honeſte, ut faciunt multi, qui tangunt, oſculantur & amplectuntur pueros, puellas, cognatos, vel cognatas, nihil peccant, ut diximus nuper in c. ſi cui. de pœn. diſt. 1. nu. 11. & ſeq.

11 Dixi item Oſculari, tangere, & amplecti, non autem dixi videre, & alloqui, quia hæc cum fiunt honeſte in finem honeſtũ, puta ad urbanitatem debitam, ad ſe recognoſcendum poſtea cum iterum conuenerint, uel ad reprehendendam illius uanitatem, vel ad de rebus honeſtis admonendum, vel ad laudãdum Deum, ꝗ adeo pulchra opera efficiat, aut ob honeſtum amorem, immo & ad ſe delectandum caſte. honeſteque amando, non eſt peccatum, imò eſt uirtutis actus, modo non faciat ea tali loco, tempore, & modo, quo ſe periculo concipiendi mali propoſiti operis, vel delectationis luxurioſæ ſe exponat. Nec eſt pluſquam veniale facere prædicta ob ſolam curioſitatem cognoſcendi, qua pulchritudine, aut quo inceſſu, aut geſtu ſit. Imò nec oblectare ſe etiam deliberate, uidendo, & alloquendo eiuſmodi creaturã formoſam, & perſpiciẽdo res eius nouas, & pompoſas, modo nulla intentio mala illam comitetur, nec alia delectatio carnalis, ſuapte natura ordinata in aliquem luxuriæ actum, ut ſubtiliter Caiet. in Tomo 2. Opuſculorum, Opuſculo 14. q. 3. probat, ponendo magnum diſcrimen inter uiſum & alloquium ex una parte, & tactum ex altera. Nec obſtat his, quòd Hier. in epiſt. ad Euſtoch. de virginitate ſcribit paulo ante, & poſt illa uerba: *Claude oſtium tuum, abſcondere. Foris uagentur uirgines ſtultæ, &c.* Nam ille hortatur ad optimã, & ad fugiendã etiam minus bona, quæ ipſis poſſunt eſſe impedimenta, qualia ſunt illa: nos uero dehortamur a malis diſcernendo illa a bonis, quo gradu ſint talia.

12 Dixi etiam. Nec deſponſati, quia illi quamuis ſponſalia tantum de futuro contraxerint, licet non liceat eis copula, ſine propoſito ſaltem antea in matrimonium conſentiendi, neque hodie poſt Concil. Trident. ſeſſ.24. in Decreto de matrimonio, cũ tali propoſito, licitè tamen poſſunt non ſolum ſe cernere, & alloqui, & frui gaudio, & uoluptate, quæ inde naſcitur, ſed etiam oſculari ſe mutuo, amplecti, & tangere ſe tactibus, qui de ſe non ſint impudici, & frui uoluptate, quæ oritur ex eis, ſine uoluntate tamen ampliori. Sponſalia enim, quæ initium matrimonij ſunt, faciunt facultatem fruendi uoluptate pręambula uoluptati matrimoniali, quæ ſingularis eſt eiuſdem Caietan. determinatio, in 2.2.q.154.art.4. Quæ tamen intelligenda uenit, quando id fit cũ cautela, ne contingat pollutio, nec periculũ probabile illius incurrendæ, aut conſentiendi in eam, vel in copulam matrimonialem, antequam expreſſe, vel tacitè matrimoniũ contrahant, licet poſt Concil. Triden. ubi ſupra, non ſufficiat tacitus contractus. Quod, quia raro contingit, cum ſoli ſecreto ſeſe oſculantur, amplectuntur, & tãgunt, plurimum expediret, ne opportunitates eiuſmodi, donec coniuges fierent, eis conſentirentur.

13 Diximus item: Tactibus, qui ſuapte natura non ſunt impudici, nã ſi tales eſſent, quales ſunt tactus uerendorum, nullatenus debent conſentiri, immo ſi ad euitandos eos eſſet neceſſarium, petendum eſſet cum clamore auxilium, non obſtante infamia, quæ alteri partium, vel vtrique inde naſceretur, ſecundum Caietan. in 2.2. quæſtio.154. articu.4. ſub fin. cui hac in re contrarius eſt Sotus, relatus ſupra eo, num.1. & ei accedimus cum moderatione, de qua ibidem.

Nono peccat, qui uadit ad aliquem locum, præſertim eccleſiam, quo uideat, & concupiſcat inordinate, letaliterque fœminas, iuxta glo. c. odi. 24. q. 2. ob intentionem mortiferam. quod idem dicendum de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, uel promittit epiſtolas, aut aliqua dona. quãlibet parua eiuſmodi cum intentione, Sylueſt. verb. donatio. §.2.

Decimò peccat, qui quærit mediatrices, aut maleficas, ad conſequendum ſuæ concupiſcentiæ effectum. Alexan. Halen. tract. de luxuria.

Vndecimò peccat, qui, vel quæ ſe in feneſtra, vel alio loco exhibet, animo ut cerneretur ab aliquo, vel aliqua, a quo, vel a qua ſcit ſe carnaliter amari, & eo cõſpectu mortaliter peccatum iri, licet in opus peccati non conſentiat, in quo toties letaliter peccat, quoties id facit, ſecundum S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §.7.

14 Duodecimo, qui ſe ueſtit, vel ornat eo animo: vt videatur alicui eius pulchritudo, ob quam carnaliter, & mortaliter ametur; non autem ſi facit illud, ut ametur honeſte, licet carnaliter in finem contrahendi matrimonium, vel alium honeſtum: immo neque ſi id facit, quò ametur inhoneſtè, ſed non mortaliter; ad luxuriam videlicet tantum uenialem.

Decimotertiò peccat. qui animo deliberato delectatur, loquẽdo, canendo, vel audiendo uerba luxuriæ turpia, etiam ſine male operandi propoſito, per ſuperius dicta in c.11. nu.8. & per alios alibi, & omnis, qui uerbo, tactu, vel ſcripto, dat cauſam alteri peccandi, licet ipſe nolit peccare, neque vt alter peccet. argum. capit. fin. de iniur.

Decimoquartò, qui nutu oculorum, verbis, muſico cantu, aut alijs ſimilibus nititur prouocare ad cõſentiendum huic luxuriæ peccato, aut curauit, ut ſe comitarentur aliqui in aliquem actum mortiferum, qualis eſt cantus muſicus, qualia haſtiludia, & alia ſimilia ad prouocandum aliquam in eiuſmodi peccatum mortale collimata, & directa. Alex. Halen. tract. de Luxuria.

Decimoquintò peccat, qui falſo gloriatur, ſe cum illo, vel illa rem habuiſſe, qui non ſolum peccat, ſed & tenetur reſtituere famam, quam per id aufert. arg. reg. peccatum, de reg. iur. lib.6.

15 Decimoſextò, qui comedit, aut bibit pluſquam oportet, aut quærit aromata, vel aliqua calida, quo magis hoc luxurię peccato delectetur, niſi ſit coniux, qui ſi faciat id ad debitum matrimoniale cõmode ſoluendum, nihil peccat, & ſi facit quo magis in eo ſoluendo delectetur, tantum ueniale admittit. Angel. in interrogat. circa gulam. §.17.

Decimoſeptimò peccat is, quem piget

impo-

impotentiæ, coeundi luxurioſe, quamuis pigete impotentiæ ad copulam matrimonialem non ſit peccatum, ſecundum omnes.

Decimooctauò, qui aliquam mulierem mala cum intentione inſequitur, quod peccatum eo grauius eſt, quo maior mora ſit in ea inſequenda: Imò ſi mulier eſt honeſta, obligatur ad ei ſarciendam iniuriam, contumeliam, aut infamiam, quæ ob hoc eam conſequitur. l. item apud Labeonem. §. appellare. ff. de iniur. modo honeſto habitu ipſa incedat, alioqui uero minime, vt in ead. l. §. ſi quis virginem. An autem ſi eam ad peccandum inducit, obligetur ad ſundendam ei pœnitentiam, dictum eſt ſupra in cap. 15. nu. 45. & latius nuper in cap. noli, de pœnit. diſt. 1.

Decimononò peccat, qui locat domũ vel aliquam eius partem alicui meretrici, quam ſcit uel probabiliter credit in ea meretricaturam, ſeu ſuo corpore turpem quæſtum facturam, is enim uidetur peccato conſentire, & ad id admittendum iuuare, conſequenter peccat, arg. cap. 1. de offic. deleg. cum ſimilib.

Quid reſtituere oporteat, qui rem habet cum uirgine.

SVMMARIVM.

16 *Virginem qui deflorat, quid reſtituat, ſi dolo, aut importunitate, &c. & 17.*

18 *Virgini qui promittit ſe eam ducturum in vxorem.*

19 *Virgini corrupta, qua putata uirgo aquè bene nubit, ut reſtituetur, & nu. 20.*

19 *Reſtitutio qualis facienda patri ab eo, qui eius filiam defloraui.*

16 Vigeſimo peccat, qui rem habet cum ea, quæ putatur eſſe uirgo, & non eſt, & non vult facere illa, quę debet. Circa quod dicendum primò, quod, qui rem habet cum ea, quæ putatur uirgo, ſine dolo, & deceptione ipſius, quia illa ſe ad id offert, uel leuiter rogata conſentit, nil tenetur reſtituere in conſcientiæ foro, etiam ſi uere uirgo eſſet. tum quia ſcienti, & ſponte conſentienti non fit iniuria, nec dolus, c. ſcienti. de reg. iur. lib. 6. tum quia lex, quæ obligat ad ſoluendum aliquid ei, quam defloranit, agit de decipiente, capit. 1. de adult. Exod. 22. Diximus, Leuiter, nam, ſi grauiter & importune fuit rogata, ſatis dicitur coacta, quò ad hunc effectum, arg. l. 1. C. de rap. uirg. & gloſſ. d. cap. ſcienti.

Secundò dicendum, quod in foro exteriori huiuſmodi deflorator iubebitur eã dotare, in vxoremque ſibi ducere, d. cap. 1. de adulter. aut dotare, & fuſtibus cædi, cap. 2. eod. tit. quamuis eam incorruptam non inueniſſet, & neget eam fuiſſe talem, nec ipſa ſe uirginem probet. ſatis enim eſt ei, quòd ipſe non probet contrarium, iura namque præſumitur illam fuiſſe tunc uirginem, & deceptam, ut aſſerunt Anton. Panor. & communis in d. c. 1. & 2. de adult. & S. Anton. receptas 2. par. tit. 5. capit. 6. §. 1.

17 Neque obſtat hoc, quod hic dicimus (nempe illum, qui uirginem deflorauit, ſi ea tam bene nupſit, ac ſi uirgo eſſet, marito corruptionem minime percipiente, ad nullam reſtitutionem teneri) non placere cuidam religioſo, eo quod contrarium aſſeruit Victoria. Quia reſpondetur primo laudare me ſupra multum præfatum Victoriam, defendereque eius eius dictum, quod ille contra me citat. Secundo, quod Victoria loquitur de ſatisfactione, ego autem de reſtitutione, quas differre ut genus, & ſpecies diximus in princip. capit. 3. ſupra eod. Et ita certum eſt, corruptorem uirginis, etiam ſi nihil damni reſtituibilis per hoc ei ueniat, teneri actione iniuriarum ad ſatisfaciendum pro illa per pœnam impoſitam, vel imponendam, licet æque bene nubat, ut recte ait Victoria per l. apud Labeonem. §. ſi quis uirginem. ff. de iniur. & per c. ſi quis tam. de pœniten. diſt. 1. ſed non ad reſtitutionem, vt ego dico, quia pœna pro iniuria imponenda, uel etiam ipſo iure impoſita non debetur in foro conſcientiæ, per c. in hac, 33. q. 2. Reſtitutio enim reſpicit damnum precio æſtimabile ablatum, uel impeditum, reddendum, etiam in foro conſcientiæ, per definitionem eius, quam tradamus infra capitu. decimoſeptimo, nu. 6. Tertiò reſpondetur, quod ad ſaluandum dictum præfati Victoriæ, quod alias certe de rigore iuris ſaluari non poteſt adiecimus, intelligendũ eſſe illud quoad

reſtitutionem in foro conſcientiæ facien dam, quando virgo corrupta, licet bene nubat, ac ſi fuiſſet incorrupta, tamen poſt nuptias, & notitiam corruptionis a marito habitam tractatur male ſignis, verbis, abſentia, & alijs factis. quod eſt magnum damnum, aut intereſſe ex illa corruptione conſequutum, & reſtituibile.

Tertiò dicendum, quod qui importunis precibus, & appellationibus, aut falſis promiſſionibus ſine pollicitatione eã ducendi decepit, in utroque foro tenetur. In exteriori quidem ad id, quod ſupra dictum eſt, in interiori uerò ad ducendam, uel ad faciendum id, quod illa maneat contenta, uel ad reſarciendum ei damnum omne, quod inde illi euenerit, ſcilicet, quanto maioris eget, quo talem adipiſcatur maritum, qualem manens uirgo adipiſceretur, iuxta boni uiri arbitrium, quod ſenſit S. Anton. ubi ſupra, & aliquid amplius, ob uerecundiam, quam tota uita ſua paſſura eſt, & ob contumelias, quas ob id a ſuo marito eſt acceptura, ut nos in d. c. 1. diximus, addentes non obligari ad eam omnino dotandam, quoniam id pœna eſt, quæ in foro interiore omnino non debetur, donec a iudice imponatur. §. in hoc. 33. q. 2. & gloſſ. ſingularis, cap. fraternitas. 12. q. 2. in cuius Comment. id latè tractamus.

18 Quartò dicendum, quod, ſi promittit ſe ducturum eam, ſiue promittat ex animo uero, ſiue ad decipiendam eam ficto, obligatur ad implenda promiſſa tam in interiori, quam exteriori foro, & multo magis ſi iuramento id firmauit, capit. 1. & cap. qualiter. de pactis. adiuncto c. quacunque arte. 22. quæſt. 5. Niſi eſſent valde inæquales genere, potentia, uel diuitijs, puta ſi ille eſſet nobilis, & illa agricolæ cuiuſpiam, vel artificis mechanici filia, eo enim caſu præſumi poteſt, illam fingere ſe deceptam, ſed non eſſe. Vel quia huic rationi præſumptionis, non eſt locus in foro conſciẽtiæ, ratio aptior fuerit, quòd illa non poteſt allegare iuſte ſe deceptam eſſe, quia non eſt decepta, uel non debuit decipi, quia paria ſunt, ſcire, uel debere ſcire. l. quod te. ff. de reb. credit. & Sanct. Anton. vbi ſupra, & Syluest. uerb. luxuria. quæſtio. 5. ob quod iudicio noſtro non obligatur ad amplius, quam ad dandum ei tantum, quantum magis opus habet ad talẽ adipiſcẽdum maritũ, qualẽ ſi non eſſet infamata adipiſceretur vel ad reponendam eam in aliquo ſtatu honeſto, in quo Dei obſequio viuat, ſecundum S. Anton. vbi ſupra ab alijs probatum, ad alterum tamen horum tenetur, quia, licet non præſumatur decepta ad effectum ducendi eam, tamen tenebitur ad reſarciendum damnum, eo quod promiſſio ducendi vim habet ſaltem precum importunarum. Idem dicendum in eo caſu, quo promiſſio fuit vera, & ex animo facta, ſed eſſet probabile, quod ex matrimonio eam conſequuturo, grande aliquod ſcandalum naſceretur, & in eo, qui promittit, & eſt ſacris initiatus, aut aliam habuit vxorem, aut pater renuit omnino illam ei tradere.

Quinto dicendum, quod vltra prædicta obligatur ad placandum illius patrẽ, & ad ſatisfaciendum ei pro iniuria illata, ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſtio. 154. artic. 6. & Caieta. ibidem, & S. Anto. vbi ſupra, & alios.

19 Sexto dicendum, quod iuſtum, & rationi conſonum videtur nobis id, quod dicitur aſſeueraſſe ille celeberrimus iuxta, ac doctiſſimus, pientiſſimusq; doctor P. Frater Franciſcus a Victoria Gymnaſta primæ functionis in ſacra Theologia reſolutiſſimus, Academiæ Salmanticenſis cum nos etiam in eadem functionis eiuſdem eſſemus in ſacris canonibus, nẽpe illum, qui virginem dolo, aut importunis precibus corrumpit, obligari ad ſatiſfaciendum ei detrimentum ex ſigilli virginitatis fractione illatum, etiamſi illa æque bene nuberet, ac ſi præfatum ſigillũ non amiſiſſet, quod facile infertur ex dicto tertio ſupra poſito, & rationib. in eo allegatis ad eos ſaltem caſus, in quib. nos ibidem reſpondimus, ſcilicet, quando defectum huiuſmodi deprehendit illius maritus, & propter hoc eam relinquens, ab eaq; diſcedens, peregrè proficiſcitur, aut eam aſpere, nimiumq; ſeuere tractat, quãuis (iudicio noſtro) illa determinatio, ſeu reſolutio limitari debet, ne procedat, locumve habeat, quando maritus eiuſmodi defectum non deprehendit, immo exiſtimat ſe illam inueniſſe virginem, quales permultos eſſe plurimis locis audimus.

Septimò

Septimò dicendum, quod is, qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, ſed pro virgine reputata, ac habita, & per hoc eam infamauit, licet in nihilum in foro conſcientiæ ob virginitatem ereptam teneatur, ob famam tamen ereptam tenetur, ſecundum Io. Maiorem in 3. lib. ſententiarum diſtinc. 73. quæſt. 33. quæ omnia ſunt intelligenda de illo, qui peruenit ad copulam carnalem.

Concubinarius quis non debet abſolui.

SVMMARIVM.

22 *Concubinarius verus, aut pro tali habitus quis non debet abſolui. & nu. 21.*

22 *Ancilla, qua dominus abutitur, ut eſt ab eo ſeparanda. nu. 22.*

23 *Concubinarij ut plurimum excommunicati.*

20 Circa hoc dicimus primo, quod concubinarius cohabitans concubinæ adeo peccat, vt non debeat abſolui antequam ab ea ſeparetur cum propoſito nũquam amplius ad eam redeundi. tũ quia non poteſt vere pœnitere, non abſcindendo occaſionem, & opportunitatem peccandi, adeo propinquam, ac eſt hæc cohabitatio; ut latius diximus in cap. ſatisfactio. de pœniten. diſtinctione tertia, poſt S. Thom. in quarto diſtinctione decimaquinta quæſtione prima, articulo primo, quæſtione tertia, a Paludano, & ab alijs ibi receptum, & a S. Anton. 3. par. tit. 14. cap. 26. & Syluest. verb. confeſſio. quæſtione 25. & ab alijs Summiſtis. tum ob ea, quæ ſupra capitulo primo diximus, eſſe ad ueram pœnitentiam neceſſaria: tum per ea, quæ profunde dicta fuerunt de peccandi occaſione, ſupra capit. 14. nume. 32. cum non poſſint ſine grandi periculo habitare in ſimul, quin alteruter, vel vterque ipſorum opere, verbis, voluntate, aut delectatione peccet. Nil tamen aliud dicimus, quid faciendum ſit eo caſu, quo poſſint ipſi abſque peccandi periculo cohabitare, quam q rariſſimè id cõtinget, & q non debent abſolui abſque propoſito deliberato nunquam conuerſandi opere, animo, aut uoluntate. Idem, quod dicimus de concubinarijs, dicendum credimus de his, quos populus credit eſſe tales, licet non ſint, donec veritas publicetur. Quoniam non ſolum ab omni malo, ſed etiam ab omni ſpecie cauendum eſt, iuxta Apoſtol. 1. ad Theſſalonicen. 5. & cap. cum ab omni. de vita, & honeſta. clericor.

21 Secundò peccat, quòd idem quod diximus de concubinario, dicendum eſt de illa perſona, quæ cuidã alteri cohabitando, non poteſt ob ſuam fragilitatem vitare, ac (ut rectius dicamus) uidetur ei, q non vitabit peccatum mortale; niſi ſeparetur ab ea: debet enim ſeparare ſe ab ea, quamuis ſit pater, mater, filius, filia, maritus, aut vxor, ob eandem rationem, etiã ſi ſit ancilla, qua dominus eius luxuriosè abutitur, ſi nequaquam poteſt ei reſiſtere, aut putat, quòd ob ſuam fragilitatem ei non reſiſtet, niſi fugiendo, quod iuſte poſſet fugere; quemadmodum vxor poteſt diſcedere a marito, qui eam ad peccandum attrahit, cap. ſi infidelis. & c. Idololatria & c. ſequen. 28. quæſtione prima. Immo, iudicio noſtro, poſſet dominum compellere, quò eam uendat alteri, qui ea non ſic abutatur: tametſi hoc nemo alius exprimat: ſiquidem ob aſperum, & crudelem corporis cruciatum, qui longè minor eſt animæ cruciatu, l. iuſtiſſime. ff. de ædili. edict. & c. præcipimus, 12. q. 1. poteſt ad illud compellere. §. ſed maior. Inſtit. de his qui ſunt ſui, uel alie. iur. cuius rei rationem, quæ fundatur in occaſione peccandi, altius, quam alij tractamus in hac poſtrema editione, ſupra. cap. 14. nume 32. & ſeqq.

Tertiò dicimus, quod concubinarij nõ ſolum peccant, ſed etiam communiter excõmunicantur per conſtitutiones ſynodales, ut in epiſcopatu Conymbricenſi, & hodie ubique gentium legitime prius moniti, ſunt excommunicandi, & concubinæ in exilium mittẽdæ, iuxta id, quod ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 8. de forma matrimonij in hæc verba. *Statuit huiuſmodi concubinarios tam ſolutos, quam uxoratos cuiuſcunque ſtatus, dignitatis, & conditionis exiſtant, ſi poſtquam ab ordinario etiã ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, ſeque ab earum conſue*

tudine

tudine non ſe iunxerit, excommunicatione ſe-riendos eſſe; à qua non abſoluantur, donec reipſa admonitioni factæ paruerint. Quod ſi ſi in concubinatu per annum cenſuris neglectis permanſerint, contra eos ab Ordinario ſeuere pro qualitate criminis procedatur. Mulieres ſiue coniugatæ, ſiue ſolutæ, quæ cum adulteris, ſeu concubinarijs publicè viuunt, ſi ter admonitæ non paruerint, ab Ordinarijs locorum nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ puniantur, & circa oppidum, vel diœceſim, ſi id eiſdem ordinarijs videbitur, inuocato, ſi opus fuerit, brachio ſeculari, eijciantur, alijs pœnis contra adulteros, & concubinarios inflictis in ſuo robore permanentibus.

De coniugum luxuriæ peccatis.

SVMMARIVM.

23 *Coniux cognoſcens ſuam, vt non ſuam, vt peccat, & 24.*

25 *Coniux negans ſine iuſta cauſa coniugi debitum petitum. & 26.*

27 *Debitum negandi coniugi quæ iuſta cauſa.*

28 *Coniux non diſcedens à coniuge adulterante, vt peccat.*

29 *Maritus vxorem adulteram quibus caſibus accuſare non poteſt.*

30 *Matrimonium contra ſimplex votum caſtitatis contrahens, vel conſumans.*

31 *Voto caſtitatis de conſenſu coniugis adſtrictus coniux qui petit, vel reddit debitum; ſecus ſi abſque coniugis conſenſu vouit.*

32 *Debitum, vt negatur ob menſtruum, aut locum ſacrum.*

33 *Coniux conceptionem impediens, & ob id ſemen extra vas fundens.*

34 *Coniux qui fit patrinus filij per ignorantiam, vel malitiam.*

34 *Coniux rectè reddit debitum male petenti, interdum non.*

34 *Cognatio ſpiritualis ſpontanea, vt maior coacte contracta.*

35 *Coniux cognatam noſcens, vel coniugi adulterandi licentiam dans.*

36 *Matrimonium clandeſtinum contrahens ſine iuſta cauſa, & quæ ſit illa & 37.*

36 *Lex non ceſſat ceſſante fine, ſed ſic ceſſante inconuenientia legis.*

38 *Matrimonium nolle publicare cur peccatũ,*

38 *Matrimonium qui occulsè ante benedictionem vtitur.*

39 *Matrimonium qui cum duabus contrahit, quid faciet.*

40 *Matrimonium contrahens ante ſcitam coniugis mortem, quid faciet. nu. 41.*

42 *Coniuges ſe impudice tangentes, & extra ordinem polluentes.*

23 CIrca hoc dicimus multa. Primo, quod quãuis peccatum mariti adulterantis, cæteris paribus, ſit maius, quàm vxoris adulteræ, ſecundum Auguſt. capit. indignantur. 32. q. 6. quia maioris vigoris ratione vtitur, & melius poteſt reſiſtere, debetque vxorem ſuam virtute vincere, & ſuo exemplo regere: attamen maius eſt peccatum vxoris, argum. gloſſ. l. illud. C. ad l. Iuliam de adult. & trad. Caieta. 2. 2. quæſtio. 154. art. 8. ea ratione, quod facit prolem de ſuo patre incertam, & maius ſcandalum generat.

Secundo dicimus, quod peccat coniux, qui, vel quæ cum coniuge eo animo rem habet, quod haberet, vel vellet habere illam, etiam ſi non eſſet ſibi coniux: aut qui, vel quæ tam velit habere cum alio, vel alia ac coniuge. cap. origo. adiuncta glo. verb. amator. 32. quæſt. ſecundum Paluda. in 4. diſt. 32. q. 3. Anto. 3. par. titu. 1. cap. 20. §. 1.

24 Tertiò, qui, vel quæ coniux ſine cauſa legitima negat coniugi debitum loco & tempore idoneis petitum, ſecundum omnes in 4. lib. ſent. diſt. 32. niſi petenti precibus contrarium ſuadeat; quæ tamen nõ debent eſſe nimium importunæ. Nec ab eo excuſat Quadrageſima, nec alius dies quamlibet feſtus, etiam Paſchatis, neque voluntas ſe a pluribus liberis habendis excuſandi, argum. cap. 7. 1. ad Corinth. c. 1. & c. 2. de coniug. lepro. Multoque plus peccat, quando ira, odio, aut malo aliquo fine id negat.

25 Dixi: Tempore & loco idoneis: quia non tenetur reddere in locis publicis, aut ſacris, nec quando probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut grauem infirmitatem, aut abortiendi periculum. qua cum moderatione ſunt intelligendi, cap. 1. & 2. de coniug. lepro. quæ iubent, vt leproſi coniuges coniuncti viuant, ut colligitur ex Palud. in diſt. 32. lib 4. quæſtio.

ſtio. 1. & Caiet. in ſumma uerb. matrimonium. par. 2. & alijs. & ſancto Ant. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 6. & alijs Rapſodis in verb. debitum.

26 Dixi. Petitum, quia non obligatur offerre, niſi petatur. verum ſufficit q; petatur uerbis, nutibus, uel operibus, arg. de quibus. ff. de legi. & c. dilecti. 3. de appellat. Proinde Auguſtinus de Ancona relatus a S. Antonino in dicto §. 6. ait, q; tribus modis debitum coniugale petit uxor, ſcilicet, uerbis, ſignis, & ſuo ingenio, ſiue conditione, per quam maritus conijcit eam id deſiderare; ſed præ verecundia diſſimulare, eo quod fœminæ naturaliter ſunt in hac re verecundiores viris. Id ipſum tamen dicendum eſt de marito illo, qui ob puſillanimitatem ſuam, vel ob vxoris duram conditionem, aut inſignem auctoritatẽ, non audet expreſſe ſine metu aliquo petere ob eandem met rationem quamuis nemo id exprimat.

27 Quartò dicimus, quòd inſtam etiam cauſam denegandi debitum habet coniux ante conſummatum matrimonium, ſi vult intrare in religionem, ad quod, & ad profeſſionem debet dari ei tempus bimeſtre, vel quod vir bonus arbitrabitur, iuxta Pan. in c. ex publico, de conuerſ. coniuga. & communem. Non eſt tamen talis cauſa ſtultitia, vel furor petẽtis, ſi ei reddi poteſt abſque periculo notabili dãni perſonæ a qua petitur. Richar. in 4. lib. ſent. diſt. 32. Et quamuis ad copulam carnalem maritus, & uxor ſint omnino pares, differnnt tamen in eo, q; illa non ſit bigama, uel irregularis ob copulam carnalem, etiam ſi ſciat eum adulteratum fuiſſe, ille uero ſic ob copulam habitam cum ea, etiam ignorans eã adulteratam fuiſſe, c. ſi cuius. 34. diſt. etiam ſi iudice iubente id ſub cenſuris, faceret nec refert; an poſſit probare nec ne, quoad forũ conſcientiæ, quo ad quod loquimur, quidquid aliqui abſque ratione, ac lege dicant, contra c. conſuluiſte. 2. q. 5.

28 Quintò peccat, qui maritus ſciẽs ſuam uxorem adulterari, non ſe ſeparat ab ea, immo petit, & ſoluit ei debitum coniugale, c. 1. & c. ſi quis. 32. q. 1. ſecundum omnes, niſi quando adulterium eſt occultum, aut illa ſe iam emendauit, aut eo fine debitum petit, quo ipſemet non incidat in adulterium, nec alijs occaſionem credendi ſe uxoris eſſe lenonem; ſecundum Paludanum ubi ſupra in 4. lib. ſentent. diſtinct. 32. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. Quamobrem vxor communiter non peccat, non reddendo ei debitum, eſto ſit publicus adulter. Tũ quia non eſt eius corrigere maritum, ut eſt mariti corrigere illam, cap. duo iſta. 23. quæſt. 4. Tum quia numquam, aut rarò putabitur a populo in mariti adulterium conſentire, ut tenet S. Anton. 3. par. tit. 1. capitu. 20. §. 9. expreſſit, poſt Palud. in dicto lib. ſentent. diſtinct. 32. & probat Caietanus Tomo 1. Opuſculorum, Opuſcul. 12. quæſtio. 13. & Opuſcul. 31. reſpon. 14.

29 Aduertendum tamen non poſſe maritum accuſare adulterij uxorem, ſi etiã ipſe adulteratus eſt, c. nihil iniquius. 32. q. 6. neque quando uxor fuit uim paſſa, cap. Ita ne. ead. cauſ. q. 5. neque quando probabiliter credebat ſuum maritũ mortem obijſſe, cap. cum per bellicum. 34. q. 1. neque ſi quis cum ea ſub mariti ſpecie rem habuiſſet, cap. in lectum, ea. cau. & q. neque ſi maritus adulterandi occaſionem ei præbet. cap. diſcretionem. de eo. qui arguit. conſang. neque ſi maritus tolerat, & paſſus eſt eam, poſteaquam ſciuit eam adulteratam fuiſſe, c. ſi quis uxorem, 32 q. 1. neque ſi ante baptiſmum id fecit, c. gaudeamus. de diuor.

30 Sexto peccat qui, vel quæ coniux uouet continentiam, aut numquam contrahere matrimonium, & poſtea contrahit, etiam ſi non conſummet: & iterum ſi poſtea conſummat prima uice & ſuam petitionem, ſecundum omnes, immo & quoties id petit ſecundum fere omnes gloſſ. cap. quodam cap. placet. cum quibus Panorm. tranſit. de conuer. coniug. & Ioan. And. & communis in capit. rurſus qui cler. vel uouen. & Palud. communis, & Ioan. Maior in 4. lib. ſentent. diſtinct. 31. Angel. verb. matrimonium 3. impedimentum. 5. §. 3. & melius Roſel. verb. impedimentum. 4. §. 7. quamuis aliqui contradicant, & minus bene, quidquid Angelus dicat, ubi ſupra. Verum tamen eſt, quod quia ſecundum omnes, qui eiuſmodi uotum amiſit, poteſt habere copulam, quando eius coniux

id

id petierit expreſſe, poterit etiam habere quoties petierit tacite, aut ſignis, aut ingenio, & conditione, ut ſupra dictum eſt eo. c. num. 25. poteſt etiam qui ſic vouet, obtinere ab epiſcopo diſpēſationem ad debitum petendum ob grāde peccandi periculum, & difficultatem continendi, quæ eſt ſimilis ei, quam habet ſitiens a potu aquæ præſentis oblatæ ſe abſtinendi, iuxta Angel. Roſel. & Maior.

Quæſiuit quidam doctiſſimus confeſſarius, cur hoc loco diximus omnes affirmare eum, qui poſt uotum ſimplex caſtitatis factum, vxorem ducit, peccare, cum Calderinus in cap. rurſus. qui cleric. vel vouen. & Ang. verb. matrimonium. 3. §. 1. in contraria ſint ſententia?

Reſpondi, me hic loquutum de illo, qui ducit uxorem animo conſummandi matrimonij, ut communiter matrimonium contrahi ſolet, in quo omnes conſentiunt, prædicti autem duo auctores, de illo qui animo ſuſcipiendæ religionis ante matrimonij conſummationē loquuntur, de quo ego hic nil fui loquutus. Nunc autem de illo dico, eum peccare, non tantum, eo quod frangit uotum, quā eo quod ſpōſam decipit, ut Sotus in 4. diſ. 38. q. 2. art. 1. recte dixit, & ante ipſum Syl. verb. matrimonium. 7. q. 5. & quia magnum damnum infert ei, quippe quæ non ita facile alij nubet, ob ſuſpicionem copulæ cum illo habitæ, credo tamen ꝙ ſi aliqua cauſa vrgeret eum ad matrimonium contrahendum cum ea ſimulato eiuſmodi propoſito, qualis eſſet notabilis mortis, aut infamiæ metus, quamuis non eſſet ſatis iuſta ad matrimonium impediendum, & dirimendum, non peccaret, modo daret operam, ne quid detrimenti ſua culpa ei eueniret, quo caſu opinio Calderini, & Angeli intelligi poſſet.

31 Septimo peccat, qui, uel quæ coniux cum alterius conſenſu vouet caſtitatem, & poſt debitum petit, ſecundum omnes, & etiam qui, vel quæ conſentit uoto, ēc ſi non uouit, reddit debitum ad petitionem eius, qui uouit, quia in eius peccatum conſentit. Non tamen eſt idem dicendum, ſi ipſemet, qui non uouit, ſed conſentit alterius voto, id petit, quia nec ipſe peccat, contrauenieudo uoto, quod non emiſit, nec alter reddendo debitū, a quo uotū quod fecit non abſoluit. Quandoquidem coniux faciens alteri facultatem vouendi, non uidetur renūtiare iuri, quod habet petendi ſecundum Ion. in c. 1. de conuerſ. coniug. communiter per Pan. & alios merito receptum. Quod ſi ambo peccant mortaliter, cap. quod Deo patri. 33. q. 5. & ſupra. c. 12. nu. 60. dictum eſt, una cum alijs quibuſdam ad coniugum uota pertinentibus. quāuis ſi ambo pacti eſſent, ne a ſe mutuo debitum peterēt, & ambo cognoſcentes, quod vterque id peteret, ſi poſſet, haberent copulam, non peccarent, ſecundum Angel. verb. matrimonium 3. impedimentum 5. §. 2. quod melius docet Roſel. verb. impedimentum 4. §. 7.

Neque obſtat, quod quidā ait, me aſſerere hic, uxorem ſi reddat debitum marito uoto caſtitatis adſtricto, peccare mortaliter, etiam ſi matrimonium ſit cōſummatum, quod ei non placet, cum eius contrarium probabiliter teneat Couarru. 2. parte de ſponſalibus ca. 3. §. primo, numero 6.

Cui reſpondeo primo, me non dicere, quod ille imponit, quia loquor de vxore, quæ reddit debitum marito adſtricto uoto de conſenſu eius, & ipſe opponit de marito adſtricto uoto, ſine ipſius conſenſu, de quo etiam Couarru. loquitur.

Secundo, quod pro noſtra parte videtur eſſe Auguſtinus in cap. quod Deo patri, 33. q. 5. in illis uerbis. *Quod te non exigi hortaret, niſi quia tibi ad hoc ipſe conſenſit*, per quæ ſignificat coniugem, de cuius cōſenſu maritus uouit caſtitatem, non poſſe iuſte reddere illi debitum.

Tertio, quod ratio cur uxor non debet reddere debitū marito ſine ipſius cōſenſu voto adſtricto, eſt, quia ſine ipſius conſenſu uouit, quæ ceſſat, cum illa conſentiente maritus id facit, & merito, quia quæ adiuuat ad uouendum, non debet iuuare ad contrarium, & ad uotum infringendum, arg. l. rem legatam, ff. de adimen. lega. & c. fi. de verb. ſignifi.

32 Octauò peccat, qui uel quæ coniux debitum petit, aut reddit tempore menſtrui, ſecūdum S. Th. in 4. lib. ſen. diſt. 32. & aliquot alios, pro quibus uidetur c. ad eius, 5. diſt. contrarium tamē aſſerēdum eſt cum Palud. in 4. diſt. 32. q. 2. nempe, quod

quòd non peccat (etiam venialiter) ſi eo fine petit, aut reddit; ne conſorti ſit odio, vel vt fornicationem eius, vel propriam euitet: mortaliter autem nunquam, etiã ſi credat ex huiuſmodi complexu monſtrum aliquod conceptum iri, ut affirmat Palud. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 5. & ante multos annos tradidimus in d. c. ad eius. & ante pancos aſſeruit vir doctiſſimus Alfonſus Caſtrenſis de lege pœnali lib. 1. cap. 52.

Nonò peccat, qui, vel quæ coniux in loco ſacro, ſiue conſecrato, ſiue tantum benedicto cum coniuge rem habuit, ſecundum Paluda. in dicta diſtinctio. 32. & Sanct. Anton. tertia parte, titulo primo, capitul. 20. §. 2. & alios, Caietan. verb. matrimonialis vſus. Ioan. Turrecrema. in §. ſed cum naturale. articu. 4. diſtinct. 5. ſiue eam habeat, vt uoluptate fruatur, ſiue ut fornicationem vitet; & ſiue ad modicum tempus exiſtat in eccleſia, ſiue ad multum, ut tempore belli, quidquid alij dicant. Ang. verb. debitum. §. 32. & relati per eum.

Nec obſtat quod quidam dicit, contrarium eſſe probabilius; quia id tenet Sotus in 4. lib. ſenten. diſtin. 32. quæſt. 1. art. 3. poſt Angelum a Clauaſio. Non, inquam, obſtat. Primo, quia S. Antoninus, Paludanus, & Caietanus, quos hic cito, & Cardinalis Turrecremata, quem etiam cum illis cito, maioris ſunt auctoritatis, quàm Angelus, & Sotus, quos ipſe citat; licet ego nullius eſſem: & ideo non deberet præfatam meam opinionem damnare, ſola eorum auctoritate, nulla alia ratione id muniendo.

Secundò, quòd Sotus non eſt contrarius huic meæ opinioni, immo conſentit ei per omnia, niſi qua parte dubitando per dictionem, Forte, limitat in copula occulta: quam tamen ait non eſſe occultam, ſi eam habeant iacentes in eodem lecto, & ideo non debere id eis permitti.

Tertiò, quòd vt ait Caietanus, non inconuenit, vt ob reuerentiam Dei, & loci ſacri teneantur multo tempore abſtinere; cum id teneantur frequenter facere, etiam ob reuerentiam Regis, cum maritus occupatur in rebus militaribus. Cui addo idem eſſe, cum occupatur in alijs negotijs ipſi regi, uel reipublicæ, uel ſui priuatis neceſſarijs.

Quartò, quia talis copula eſt illicita, eo quòd per eam polluitur eccleſia. c. fin. de conſecr. eccl. & c. 1. eod. tit. lib. 6. etiam ſi haberetur poſt multam temporis in eis manſionem, ſecundum omnes. & etiã Sotum, qui addit eam haberi poſſe in campanili, aut in aliquo alio loco eccleſiæ contiguo. Addo, quod etiam dubitatio illa Soti de copula occulta non poteſt ſuſtineri, quia licet per talem copulam non polluatur eccleſia, vt ipſe ait, & eſt uerum, dum manet occulta: incipit tamen cenſeri polluta ſimul ac fit nota, quòd fieri poteſt per confeſſionem coniugum, vel per famam, & alia iudicia poſtea oborta, vt ante circiter quinquaginta annos diximus Salmanticæ prælegendo dictum c. 1. de conſecr. eccl. vel altaris. lib. 6.

33 Decimò peccat, qui, uel quæ cõiux potionem, vel quid uis aliud aſſumpſit, uel præbet conſorti, quo prolis conceptio impediatur, uel ne ſibi fiant plures liberi, quàm quos educare poteſt, uel ob alium finem quamlibet bonum. Quod ſi ob hoc ſemen extra uas effundatur, grauius peccatum, & alterius ſpeciei; nempe contra naturam erit, ſm eundem S. Ant. 3. par. §. 20. c. 6. Sed quia coniuges non obligantur ad petendum a ſe mutuo debitum, ſecundum omnes, & licitum eſt eis deſiderare, ne ſint ſibi plures filij, quam quos alere poſſunt, vt aſſerit S. Ant. vbi ſupra, iuſte poſſunt de communi conſenſu abſtinere ſe a copula carnali, ſecundum eundem ab omnibus receptum: niſi quando alteri eſſet probabile conſortem fornicatum iri, niſi debitum petierit, ſecundum Ang. cuius determinatio tantum procedere videtur, quando alter uidet conſortem ob uerecundiam non petere verbo: ſed tacitè ſatis opere petere.

34 Vndecimò peccat, qui, uel quæ coniux fuit patrinus filij ſui, cum baptizaretur, uel confirmaretur, malitioſè, quo coniugem debito coniugali fraudaret, & ideo non reddit illud, eo enim caſu non poteſt petere, ſed tenetur reddere. Quod ſi ambo malitioſè fiant huiuſmodi patrini, non poſſunt a ſe mutuo debitum abſque peccato petere; quamuis alteri petenti alter reddere teneatur. Si autem

errore,

errore, neceſſitate, aut ignorantia facti,
vel iuris fiat huiuſmodi patrinis ius pe-
tendi debitum nullatenus perdit, quæ
omnia ſatis colliguntur ex quodam Ale
xand.III.reſponſo in c.ſi uir.de cognat.
ſpirit.& eius gloſſis ſimul adiuncta,quam
ſuper eo addidimus iampridem opinio-
num concordia,ob ea,quæ Palud. in 4.di
ſtin.32.q.2.art.3.concl.7. ſcribit.cui con
cordant Vuendelinus ibi,& Sylueſt.verb.
matrimonium.8. quæſt.7.

Interrogatus autem a quodam ſolutio
nem argumenti, quod fieri poteſt ex eo,
quod diximus ſup.cap.12.nu.59. ſcilicet,
coniugem, qui reddit debitum coniugi,
qui, uel quæ de conſenſu eius uouit con-
tinentiam,peccare ea ratione, quod con
ſentit peccato? Reſpondi argumentum
quidem eſſe neruoſum, & torſiſſe inge-
nia Oſtien.Ioan.And.Ant.Card. Panor.
& aliorum in d.c. ſi uir.alijs alia, docen-
tibus. Nec video unum,qui omnino ſol-
uerit:ſed puto ſolui poſſe negando,quòd
eadem ratio cõſenſus inueniatur in vtro
que caſu;quoniam in d.capit.ſi uir.agitur
de impedimento, quod canon inducit ci-
tra conſenſum coniugis reddere debitum
debentis: in illo autem noſtro dicto de
impedimento, quod naſcitur de conſen-
ſu coniugis debitum reddere debentis,
ſine quo non poterat naſci; & ita minus
tenetur impedimento, quod ſola lege ſi-
ne illius conſenſu inducitur, quàm impe-
dimento,quod lege, & conſenſu ſuo indu
citur, argument. capitulo primo. de
treuga. & pa. Cæterum ſanum conſilium
eſt, quod ſi ambo, vel aliter nequeunt ſe
abſtinere, petant diſpenſationem ab epi-
ſcopo. quem in hoc diſpenſare poſſe, S.
Anton.3.par.tit.1.c.15.§.3. ſub finem. &
Syluest. vbi ſupra aiunt arg. eorum, quæ
adnotant Panorm.& alij,in c. 1.de eo,qui
cogno.conſang.uxoris ſuæ,Roſella uerb.
impedimentum 6.

Interrogatus Romæ, an qui infantem
ſemeſtrem filium ſuum, quem abortiuit
amica eius, baptizauit iamiam moriturũ
abſente clerico, poſſet ducere in uxorem
ſine diſpenſatione illam amicam: Reſpõ-
di,non poſſe. Quia licet nec fiat efficax,
vt poſſit compater cum vxore ſua iam nu
pta, eademque commatre licite rem ha-
bere,ut hic dicitur, non tamen efficit ne
naſcatur compaternitas,quæ ante matri-
monium nata illud impediat, & dirimat,
per c.ad limina.iuncta gl. vlt.30.quæſt.1.
35 Duodecimò peccat, qui uel quæ con-
iux habuit rem cum coniugis cognata,vel
cognato; & poſtea debitum petit, capitu.
qui dormierit.27.quæſtion.2.quamuis ad
reddendum teneatur:& an impediat a pe
riculo debitum poſt copulam cum cogna
ta,vel cognato ſuo proprio habitam,col-
ligendum eſt ex his, quæ dicentur infra
cap.22. num.5.

Decimotertiò peccat, quæ coniux fa-
cit marito peregre proficiſcenti faculta-
tem habendi rem cum alijs mulieribus,
vel conſentit,vt ſe cum alijs domi manen
tibus miſceat, aut cum commodè poſſet
non impedit eiuſmodi commiſtionem,
ſecundum B.Anton.3.parte titu.14.cap.
9. §.1. ſub finem.
36 Decimoquarto peccat, qui, vel quæ
coniux clandeſtine matrimonium ſine iu-
ſta cauſa contrahit, c. cum inhibitio, de
clandeſt. deſpon. etiam ſi contrahat corã
parocho, & teſtibus; quia licet id ſuffi-
ciat ad hoc ut matrimonium ualeat, iux-
ta c.1.de refor.ſeſſ.24.Conc. Triden.non
tamen ad hoc, ut deſinat eſſe clandeſti-
num per alia iura, quibus præfatum Con
cilium non derogat. Iuſta autem cauſa
id faciendi uiſa eſt Caietano Tom.1.Opu
37 ſculorum, Opuſculo 12. quæſt. 2 quan-
do ceſſant omnia inconuenientia,ad quæ
vitanda iure uetantur contrahi clandeſti
na matrimonia. Contra quem facit do-
ctrina eiuſdem.2.2.quæſt.120.& 186.art.
5. nempe, quòd lex non deſinit obligare
ſubditos ad id, quod præcepit, etiam ſi
abſque illo habeat is finis,in quem id præ
cipit: eſto, quòd reſponderi poſſet, aliud
eſſe dicere, quòd lex præcipiens aliquid
ob aliqua inconuenientia, illis ceſſanti-
bus,non obligat,quod dicit Caietan. vbi
ſupra,& antea dixit Panor.in c. quoniam
contra.de proba. & aliud dicere id, quod
in aliquem bonum finem præcipitur,ceſ-
ſare, ſi finis ille alia via habeatur, quod
ipſemet in d. q.120. & in dicto art.3. ait,
& nos etiam in cap.ad hæc.de præben.tra
didimus. Iuſta proculdubio tamen eſſet
cauſa, quam ipſe ibidem exprimit; ſcili-
cet contraxiſſe antea matrimonium pu-
blicè, ſed inualide ob aliquod impedi-
men-

mentum, habita enim diſpenſatione ad id conuenienti poſſunt clanſtine contrahere, neque ob id in aliquas pœnas incidunt. quæ res quotidiana eſt, & in ſacro pœnitentiariæ prætorio probata, quatenus etiam poſt Conc. Trid. qui publice ſemel contraxerunt, tenentur denuo contrahere, ob diſpenſationem noue obtentam, quoad forum conſcientiæ tantum, iuxta ea, quæ habentur infra cap. 22. nume. 70. Iuſta item eſt cauſa minoris nubēdi clandeſtine alicui ſibi multum conuenienti, quando proſpicit ſe a ſuo curatore traditum nuptui alicui parum conuenienti. Nos quoque reſpondimus in nullas cenſuras, nec alias pœnas incidiſſe cōfeſſarium, & teſtes, qui curauerunt, ut quidam gladio grauiter ictus, & iamiam moriturus, duceret in uxorem concubinam ſuam, ex qua liberos ſuſceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad tranſeundum ex hoc ſæculo, iter melius adornaret.

38 Decimoquarto peccat, qui vel quæ cōiux matrimonio clandeſtine ſine teſtibus contracto, vtitur, quia eiuſmodi vſus, non ſolum eſt uetitus per capit. aliter. 30. q. 5. ſed etiam malus, ſecundum Card. Caiet. d. d. q. 2. quod palam verum eſt poſt præfatum Concil. Triden. poſt quod nihil valet matrimonium ſine parocho, & teſtib. contractum, ſed quod etiam hodie id ſit verum, videtur probare id, quod ſupra diximus, nempe matrimonium dici clandeſtinum etiam ſi contrahatur coram parocho, & teſtibus, extra faciē eccleſiæ: Porro præfatus Caietanus dicto Opuſculo. 22. q. 3. ait, matrimonij vſum nunquam eſſe mortiferum, eo quod benedictionē nuptialem antecedat, id quod antea dixit Angel. verb. debitum. §. 1. & Syluest. eod. verb. quæſt. 9. Caiet. in ſumma verb. matrimonij peccata. Non quia non inueniatur textus, qui hoc ſignificare uideatur, ut quidam neotoricus dixit, ſi quidē in cap. aliter. 30. q. 5. inuenitur, neque ob rationes, quas prædicti formant, ſed quia nulla fere tranſgreſſio eorum, quæ dicto capitulo aliter, prohibentur, eſt mortifera, iuxta omnium ſententiam, niſi ex contempto, uel magno cum ſcandalo ea fieret. Quamuis Ioan. Tabien. verb. matrimonium. §. 3. (pulchre monſtrans, S. Thomā non ſentire id, quod Ange. & Syluest. aiunt) abſque iuſta ratione affirmet prima vice peccare, quod ipſum ante illum prædixerat S. Anton. 3. par. tit. c. 22. quod tamen nō uidetur tenendum, quia nullo iure, vel ratione talis differentia inter primam uicem, & alias probatur. Et adde quod pro Caietano uidetur hodie textus in dicto cap. 1. de reformatio. ſeſſ. 24. Concil. Trident. verſic. præterea, quatenus hortatur, & non præcipit, ut contrahentes non cohabitent in eadem domo donec benedictionem ſacerdotalem in templo accipiant.

Interrogatus autem. An qui matrimonium clandeſtinum contrahit eo ſolo, quod non vult illud publicare, mortaliter peccet, quamuis matrimonio non vtatur? Reſpondi peccare, ſi altera pars poſcit, ut publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet, & vlla eſt iuſta cauſa, qua differatur, quia officio ſuo non ſatiſfacit. Immo etiam, licet vterque conſentiat, & nullum ſit incontinentiæ periculum, ſi ex eo, quod non publicatur, ea damna & pericula timentur, quæ ex eius vſu clandeſtino orirentur. argu. leg. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat. alias uero non, argumen. capitulo cum ceſſan. de appellat.

39 Decimoſexto peccat, qui, vel quæ coniux primum clandeſtine contrahit cum priore, & poſtea publice cum poſteriore, & habet rem cū poſteriore, etiam ſi iuſſu eccleſiæ ſub excōmunicatione præcipientis eam haberet, iuxta ſententiam communem, quidquid Magiſter ſententia. cōmuniter refutatus in quarto diſtinctione 38. dixit. Peccat etiam ſi habet rem cum priore, offendendo eos, qui putant, eam non eſſe ipſius coniugem, per dicta in §. præcedenti. Non tamen peccaret, ſi abſque ſcandalo eam haberet, tenetur autem poſteriori conniuere, eccleſia id iubente, ſi abſque periculo habendi rem cū ea, vel eo, id facere poteſt, alioquin minime, etiam ſi ob id excommunicaretur. argumento, capituli inquiſitioni. de ſententia. excommunic. Syluest. verb. debitum coniugale. quæſtio. 6. quod tamen hodie poſt cap. primo de reformat. matrimo. ſeſſio. 24. Concil. Trident. non procedit, niſi in terris, in quibus illud non eſt

receptum. Vel niſi quando matrimoniū fuiſſet coram parocho & teſtibus, clam tamen alias contractum, ſi per mortem parochi & teſtium, vel alia de cauſa probatio prioris matrimonij deeſſet.

40 Decimoſeptimo peccat, qui, vel quæ coniux antequā ſatis certior fiat de prioris coniugis morte, matrimoniū contrahit iterum, c. dominus. de ſecund. nupt. & etiam ſi poſt contractum habet rem cum poſteriori ſubſiſtente cauſa probabili ad dubitandum de morte prioris (eſto non ſit euidens, & manifeſta) debitum petit, dicto c. dominus. & d. c. inquiſitioni. Immo & ſi reddit petitum, etiam iubēte ſuperiore, antequam illam animi dubietatem deponat, ad effectum ſaltem reddendi illud. Probauimus enim in c. ſi quis autem. num. 81. de pœnit. diſt. 7. non ſolum peccare mortaliter eū, qui facit aliquid quod credit eſſe mortale; ſed etiam eum qui facit aliud, de quo dubitat, an ſit mortale nec ne. Proinde coniux probabiliter de prioris coniugis morte dubitans, anteaquam rem habeat cum poſteriore, debet expellere ab animo ſuo illam dubietatem, & credere mortem prioris, ad effectum ſaltem reddendi debitum, quamuis non credat, neque credere poſſit, nec debeat ad effectum illud petendi. quod latiſſime in d. c. ſi quis autem. a nu. 87. uſq; ad 118. monſtrauimus, aperientes iuſtum intellectum, & veram concordiam inter dicta duo celebria capit. dominus. & cap. inquiſitioni.

41 Et quod differentia inter ſcientem ex vna parte, & credentem aut probabiliter dubitantem ex altera, & inter eū, qui ex leui cauſa credit, aut dubitat ex 3. nō eſt ſita in eo, quod una peccat reddendo debitum: & alius non. Quia omnes peccant tam reddendo, quam petendo (ſi illa ſciētia, credulitate, vel dubietate durante petant vel reddant) ſed conſiſtit in eo, quod primus horum non poteſt illam ſcientiā iuſte deponere, neque ad petendum debitum, neque ad reddendum. Secundus autem poteſt deponere ſuam credulitatem, vel dubietatem, præcipiente ſaltem iudice ad effectum ſoluendi. Tertius uero poteſt ad utrunque effectum. quæ eſt ſingularis reſolutio a nobis in d. cap. ſi quis autem, ſcripta.

Decimooctauo peccat, qui uel quæ cōiux impudicis tactibus ſe polluit, aut habet tactum huiuſmodi, intendens habere pollutionem; vel cum periculo probabili habendi, iuxta ſententiam Car. Caie. ver. matrimonialis vſus. pag. pen. matrimoniū enim eiuſmodi tactus non efficit licitos.

42 Decimonono peccat, qui, vel quæ coniux habet copulam cum coniuge alia uia quam naturali extra vas naturale, vel tali modo, quo uxor non poteſt ſuſcipere ſemen, aut retinere, ſm omnes. Qui autem habet copulam intra vas naturale, ita ut uxor poſſit ſuſcipere ſemen, & retinere, non peccat mortaliter, quamuis fœdus ſit modus eam habendi, quamquam graue peccatum ueniale admittit, & dignus eſt, qui eo modo utitur, magna reprehenſione, peiorq; animali bruto, quod in eiuſmodi actu modum naturalem ſeruat.

Vigeſimo peccat qui, vel, quæ coniux nullum prædictorum facit, nec vult facere, ſed conſentit in eo aliquo modo ex illis nouem, quos ſupra, c. 11. num. 16. & in c. præcedenti. nu. 17. declarauimus; ſ. mādando, conſulendo, conſentiendo, laudādo, tacendo, auctorem receptando, participando, vel opitulando, aut non impediendo uerbis, opere, aut admonitione, cum poſſet, & deberet id facere, ut ibi diximus. Quædam alia tradentur infra cap. 25. num. 144.

De muliere fingente ſe habere filium.

SVMMARIVM.

43 *Mulier fingens ſe pregnantem, vt abſoluatur.*

44 *Vxor quid faciat, ut non ſe infamet, & iuſto filio non noceat.*

45 *Reſtitui non debet res familiaris cum fama propria iactura. & ſeqq.*

46 *Reſtituat dānum qui tradidit filium ſuum ad partum ſupponendum.*

47 *Infantis hoſpitali expoſiti impenſas quis ſoluet.*

48 *Mulier teſtans, ut iuſte poteſt ſpuriū filium appellare.*

49 *Adulter poteſt nō credere eſſe filium ſuum.*

49 *Cauſa etiam remota quæ obligat reſtituere.*

Reſtituere

50 *Reſtituere quantum iuſto filio læſo ob ſpurium ignotum.*

51 *Legitima filiorum uaria in uarijs regnis.*

43 VIgeſimoprimo dicimus peccare ꝯ. Primo mulier coniugata, quæ ſupponit ſibi partum fingendo ſe prægnantem, & parere filium alienum, quem ſecreto accepit ab illo: illa item, quæ ſuſcepit filium ex adulterio.

Secundo, quod abſolui poteſt id non reuelando; quamuis per id noceat patri putatiuo, efficiendo ut filium alienũ pro ſuo enutriat, etiam hæredi eius, quatenus filius putatiuus, & ſpurius habitus pro vero & legitimo, adiuit hæreditatem patris putatiui, aut partem eius, vt reſpondit Innocen. III. in cap. officij, de pœn. & remiſſ.

44 Tertio dicimus id, quod ſupra dictum eſt, proculdubio procedere quando maritus indubie credit eſſe ſuum filium, & ipſa timet mortem ſibi ab eo inferendam, vel mortali odio peccaturum, ſi reſciret, vt habet tex. illius c. & Panor. & communis ibi declarat. Immo ſufficit timor propriam famam perdendi ſecundum Caiet. Tom. 1. Opuſculorum, Opuſculo 32. reſpon. 14. ante quem id dixit ſubtiliſſimus doctor Scotus; in 4. diſt. 15. q. 2. poſt ar. 4. in reſponſione articuli, & S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 18. §. 8. in fine, & melius tit. 2. c. 7. §. 4. quia vt præfatus Card. 2. 2. q. 62. arti. 6. & in dicta reſponſione 14. ait, non tenetur reſtituere bona ordinis inferioris cũ iactura bonorum ordinis altioris, ſaltem cõiter, & vt diximus in rep. c. a. inter verb. 11. q. 3. Bona famæ, altioris ordinis ſunt, quam bona rei familiaris, quia *melius, eſt bonum nomen, &c.* Prouerb. c. 22. vt ẽt bona vitæ ac ſalutis, ſunt altioris; quàm bona famæ, l. in ſeruorum. ff. de pœn. Nec obſtat dicere, ꝙ Pan. in d. c. officij. & cõis videntur præſupponere, ꝙ ſi reuelare põt abſque animæ, & corporis periculo, & putaret ſibi fidem habendam, debet reuelare. Quia Inno. cuius mentem ibi omnes ſequuntur, ait eam ad id non teneri, ſi quod grande malum conſequeretur. Et quamuis poſtea ponat exemplum in malo corporis & animæ: non tamen negat, illud eſſe dicendum de malo famæ, iuxta illud prędictum Prouer. *Melius eſt bonum nomen quàm diuitiæ multæ.* quod conſtat eſſe grande malum, vt ratio prædicti Caie. probat Nec obſtat quod Io. Maior in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 17. affirmet contrarium; quia id fecit ſine iuſta ſupradictorum perpenſione.

45 Quarto dicimus; ꝙ, ſi mulier illa iam erat de adulterio infamata, & credit probabiliter abſq; periculo corporis & animæ poſſe id reuelare, & ꝙ ſibi adhibebitur fides tam a patre, quàm a filio, debet reuelare, quæ communis eſt concluſio Innocentij, in d. c. officij. & aliorum.

Quinto, ꝙ ſi crederet ipſa, filium ſuũ ſpurium, & fictum eſſe tanto uirtutis ſtudio, adeoq; matri credentem, ꝙ reuelando ei caſum ſecrete crederet, & totam hęreditatẽ alijs fratribus vterinis relinqueret, teneretur ei reuelare.

45 Sexto dicimus, ꝙ quãdo eiuſmodi mulier nõ eſt ad reuelãdũ huiuſmodi caſum obligata, aut quando per ſuam reuelationem non poteſt conſulere damno, quod ſuo marito, vel eius hæredibus iam euenit, aut eſt euenturum, obligatur ad competenter ſatisfaciendum eis confeſſarij diſcreti arbitrio, vt contextus ipſe præfati. c. officij. in fine habet. Qui confeſſarius tali mulieri ſuadere debet, ſecũdum Scotum vbi ſupra, vt ſatagat inducere filium illum ad intrandam religionem, vel vt ſacris initietur, & accipiat beneficium aliquod eccleſiaſticum, quo contentus, hæreditatem alijs renunciet. Quòd ſi hoc ei non poteſt perſuadere, debet tam marito, quam eius hæredibus reſarcire dãnum ex bonis parafernalibus, ideſt, quæ vltra dotem habeat; qualia ſi non habeat, non obligatur amplius, quàm ad ſui peccati pœnitentiam, & ad concipiendam voluntatem ſatisfaciendi quando potuerit, ſecundum Scotum vbi ſupra. Cui duo addimus. Alterum, quòd religio, cuius ingreſſus eſt ei perſuadendus, debet eſſe hæreditatis incapax (qualia nulla eſt hodie poſt Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. de Regulatib. præter Franciſcanã, Capucinorũ, & eorum, qui Minorũ de obſeruantia vocãtur) aut quòd ante ingreſſum, & profeſſioné renunciet hæreditatẽ patris putatiui: alioquin. n. nil prodeſſet huic propoſito ingreſſus ille; cũ monaſteriũ poſſet hæreditatem illi obuenientẽ adire, arg. c.

in præſentia.cum ei adnot.de prob. Alterum,quod, quando non poterit ei prædictũ ingreſſum perſuadere, nec ſatisfacere pro bonis in quę filius eſt ſucceſſurus, debet bona mariti augere, tanto plus laborando. vltra quam per matrimonium obligatur,& tanto minus expendendo in veſtitum & victum de his, quæ honeſte impendere poteſt, quod per hanc parſimoniã reſiduum fecerit,adæquetur damno per filium illato, vel inferendo. At ſi nec hoc ad id fuerit ſatis; debet donare in uita, vel relinquere in morte tantum, quantũ in id opus fuerit, filijs legitimis ex parte illa bonorum ſuorum, quæ libere, in animæ ſuæ, vel extraneorum gratiam relinquere poteſt,iuxta authen.notiſſima. & authenti. Inde ſi parens. C.de inoff.teſt. Demumque quando hæc omnia nõ fuerĩt ſatis, ſufficiet ei cõtritio, & volũtas illa, quas Scotus dixit ſufficere.

47 Septimo dicimus, quòd etiam obligatur ad reſarciendum damnum prædictum is, qui tradidit ei filium ſuum ad ſupponendum partum, & fingendum eiuſmodi figmentum. Adulter item,ex quo illũ concepit, ſi credit, aut credere debet eſſe filium ſuum,quia illius damni cauſam dedit,& qui cauſam damni dat,damnum dediſſe videtur.l.qui occidit.ff.ad l. Aquil. & vt alterius eorum reſtitutio, & reſartio vtrumque liberat, ſic altero non potente,aut nolente reſarcire alter obligatur,per ea,quæ in c.ſeq.ſcribentur: Quin etſi infans fuit expoſitus hoſpitali alicui. vt ibi nutriretur,obligati ſunt ad ſoluendas impenſas,quas in eo nutriendo fecit, ſi eos paupertas nõ excuſaret, ob id quòd hoſpitalia in pauperes ſubueniẽdos inſtituũtur, c.de xenodochijs, & per ea, quæ ibi late trad. Lupus in repe. de rel. domi.

48 Interrogatus. An mulier quæ de adulterio filium ſuſcepit, teſtari poſſit, cum id facere poſſe non videatur.niſi affirmãdo eos legitimos eſſe, quod eſt mendacium propter nullam rem dicendum?ca. primum 2. 2. q. 2. cap. ſuper eo. de vſu. Reſpondi poſſe, tum quia poteſt eos appellare filios abſque aliqua legitimi intentione, tum quia ſine mendacio poteſt legitimos appellare, intelligendo apud ſe,tales eſſe communi exiſtimatione,iuxta late per nos adnotata in c. humanæ aures. 22. q.5. tum quia plurimum intereſt legitimorum, eam teſtari quo exoneret conſcientiam, quantum plus poterit eis relinquendo,iuxta ſupra dicta.

49 Octauo dicimus, ꝙ confeſſarius nõ debet huiuſmodi reſartionem imperare, adultero non credenti nec debenti credere, eiuſmodi filium eſſe ſuum, ſiue quòd mater eſt leuis,& ſolita cum alijs adulterari, ſiue quod ipſa quoque, dubitat an ſit filius adulteri vel mariti ſui, ſiue quod reputat eam ad ſe obligandum, mentiri ſecundum S. Anto. in 2.par.tit.2.c.7.ſub fine. Nec ipſe adulter facile debet credere ſe ad id obligatũ, arg.c.dominus.de ſecun.nup.Si aũt adulter credit,eũ eſſe ſuũ filium,reſtituere debet patri putatiuo impenſas, quas in eo nutriendo fecit & etiã hoſpitali,ſi ſr apud illud expoſitus fuit. Inſuper & prefato patri reſtituere debet dotem,aut ſponſalitiam largitatẽ, ſi quã dedit ei,immo, & filius eius id, quod de patris hæreditate habuit,vt S.Anto.ubi ſupra ait,quẽ Sylue. & communis probant. Quamquã Sotus.lib.3.q.8.ar.2.de iuſt.& iur.contrariũ teneat,motus eo,quod non videtur ei cauſa propinqua illius damni. At communis opinio videtur nobis longe verior. Primũ,quod eſt communis,deinde,quod ipſemet fatetur adulteram ad id teneri, quæ tamẽ non eſt propinquior cã damni,quã adulter, quandoquidẽ non conſequitur illud immediate ex adulterio,neque ex partu,ſed ex uita eius quem peperit. Tertio quod adulter eſt cauſa ſatis propinqua, licet non proxima,& non oportet,eſſe proximã.quo de dãno teneatur,iuxta notata in c.ſi egreſſus.& c.fi.de iniur. Quarto,quod adulteriũ ſuapte natura ordinatur ad generandum, & eſt via & mediũ in illud damnum, quod genitus eo ipſo, quod genitus eſt, infert, & cũ ſit res illicita,obligat in id,quod ipſum conſequitur, tãquam effectus eius, quo caſu etiam cauſa remota nocet,c.fi.de ho.li.6.

50 Nono dicimus, quod addit idem Scotus vbi ſupra, quod filijs patris putatiui hæredibus non debet reſtitui, tantũ, quã ti valet hæreditas,nec quantum reſtituẽdum eſſet, ſi poſt adquiſitionem illa eis tolleretur,ſed multo minus,iuxta prudẽtis boni viri arbitrium, quæ ſingularis concluſio eſt, confirmariq; poteſt per id quod

quod vterque Thō. ait, 2.2.q.62. art.2. Id tamen, noſtra ſententia, limitandum eſt, tunc tantum procedere, quando reſtitutio facienda eſt filijs ſucceſſuris, antequā ſuccedant, i. quando pater, cui ſucceſſuri ſunt, viuit, & dubitatur, an filius putatiuus victurus ſit eo tempore, quo de diuidēda hæreditate paterna tractabitur. Nam poſt patris putatiui mortem, & aditā eius hæreditatem, videtur iam tractari de bonis quæſitis, & ita reſtituendum eſt illis in tantum, quantum valet id, quod filio putatiuo obuenit, arg. l. cum hæredes. ff. de acq. poſſ. quamuis Scot. (noſtro iudicio) in vtroque caſu loquatur.

51 Itaque omnia reſoluendo dicendum, q̄ ſi perſona obligata ad hoc reſtituendum, acceſſerit ad confeſſarium prius; quam pater putatiuus moriatur, debet ſe informare quantum expenderit in filio putatiuo educando, vel forſan dotem, aut ſponſalitiam largitatem ei tradendo, vel in litterarum ſtudijs ſuſtentando: & ſic quam, & quantam mercedem meruerit filius putatiuus a ſuo patre putatiuo, & habita horū ratione, præcipiat illi perſonæ, vt id reſiduum, quod patri debetur, ei reſtituat, perſuadeatq; illi, ut concipiat propoſitum reſtituendi, cui oportuerit, quod præfatus filius putatiuus de bonis patris putatiui acquiſiturus eſt, ſi ſuperuixerit illi. Quòd ſi perſona præfata pœnitens eſt mortis periculo propinqua, relinquat alijs filijs, ut dixit Scot. non tm̄ quantum deberetur eis, ſi iam hæreditatem acquiſiuiſſent, vna cum illis filius putatiuus, ſed tanto minus, quanto minoris æſtimari debent bona poſt patris putatiui mortem, illi quęrenda, ob illam dubietatem, an acquiſiturus ſit, nec ne? Idq; poterit facere meliorando, ut iuriſconſultorum vulgus loquitur, alios filios de illa bonorum parte, quam, cuicunq; uolet, libere poteſt relinquere, iuxta varias variorum Regnorum leges. In his quidem Caſtellæ de tertia, & quinta, l. 7. & 8. adiuncta l. 15. Tauri: in Regnō uero Portugalliæ de tertia, lib. 4. Ordinat. titu. 70. In illa uero Nauarræ de omnibus, excepta minima re. In illis vero terris, in quibus ius cōe ſeruatur, de ſemiſſe, aut triente, in auth. nouiſſima, & auth. vnde ſi parens. C. de inof. teſt. Si autem præfata perſona pœnitens acceſſerit ad confeſſariū priuſquā patri putatiuo ſucceſſerit, & fratribus ſuis damnum intulerit, præcipiat ei confeſſarius, vt reſtituat fratribus, quos filius putatiuus læſit, oē damnum, quod eis intulit, q̄ optimo modo poterit; quidquid & Scotus, & qui eum ſequuntur, dixerint.

De ſeptimo præcepto Decalogi. Non furtum facies. Cap. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Furtum quid, & diuiditur in mentale, & reale.*
1 *Præceptum non furandi, quæ & quot prohibet.*
2 *Furtum genere ſuo mortale; ſed excuſat ab eo paruitas, & alia.*
2 *Furtum ad cauſandum mortale, quanta quātitas requiratur.*
2 *Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt.*
2 *Furtum pauperi, & diuiti factum qualiter metiendum.*
3 *Furtum propter omne mortale non fertur excommunicatio ubique.*
3 *Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit.*
4 *Furtum mortale hæc quantitas facit,*
4 *Furtum a mortali culpa ſeptem excuſant.*
5 *Metus minor iuſto attenditur in foro conſciā.*
6 *Finis utilis animæ, & bonus domini excuſat a furto.*

1 QVia hic locus eſt opportunus, in quo ponatur ſumma Commentarij noſtri c. 6. 14. q. 6. iuxta iam aliàs promiſſa, ideo coniungendo ea, quæ hoc loco tradita fuerunt in Hiſpano, cum illis, ad quæ fiebat remiſſio, dicimus, Primo, quòd furtum definitur a iuriſconſulto in l. 1. ff. de furt. *eſſe doloſa cōtrectatio rei alienæ, inuito domino ſuo, ad proprietatem eius, aut poſſeſſionem, aut vſum acquirendum.* quæ repetitur in §. 1. inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcun.

Dixi, *Contrectatio*, per quod intelligimus etiam voluntatem contrectandi, quę eſt mentale furtum. Dixi, *Aliena*; quia ſua contrectatio, quatenus eſt, aut merito creditur ſuam eſſet, non eſt furtum, l. inter omnes. §. rectè. ff. de furt.

Dixit, *Inuito domino ſuo*, quia, quod eo uolente ſit, non eſt furtum, in eod. §. rectè. Dixit, *Doloſa*, quoniam iocoſa, & officioſa ad reddendum cautiorem dominum, non eſt furtum, ut rectè ait Maior, in 4. ſentent. diſt. 15. q. 18. Dixit; *Ad adquirendum proprietatem, aut poſſeſſionē, &c.* quia ad hoc, ut ſit furtum, ſufficit ut contrectans uelit aliquod horum adquirere, ſecundum omnes. Ex quibus ſequitur furtum eſſe duplex, reale, quod eſt contrectatio realis, & mentale, quod eſt uoluntas ſic contrectandi, quæ eſt definitio iuriſconſultorū uſui loquendi proximior, quam illa Io. Maior. vbi ſupra.

Secundò dicimus, q hoc præcepto, ut diximus in addit. ca. quando. de conſecr. diſt. 1. non ſolum prohibetur contrectatio occulta, vel uoluntas eam faciendi, quæ propriè furtum dicitur, ſed etiam omnis illa, qua aliquid ab aliquo iniuſte accipitur, & iniuſte retinetur, & omnis iniuſta damni illatio, & per conſequens uiolenta, & denique omnium rerum alienarum uſurpatio illicita, cap. pœnale. 14. q. 5. & conſequenter omnis uoluntas deliberata faciendi aliquod prædictorum. Quoniā ut ſupra diximus in Prælu. 7. nu. 19. & c. 11. nu. 11. poſt S. Thom. 1. 2. q. 72. art. 7. peccata uoluntatis, oris, & operis eiuſdem ſunt ſpeciei, immo unum, quamquam quæ ſunt ſolius uoluntatis, ad reſtitutionem non obligant, ut in dicto ca. 11. nu. 16. eſt dictum.

2 Tertiò, q omne furtum ex ſuo genere eſt mortale ſecundum Tho. 2. 2. q. 66. artic. 6. & probatur in dicto c. fin. 14. q. 6. & c. fures. cum tribus ſeqq. de furt. Excuſat autem furtum a culpa mortali, primo quidem paruitas rei, quia in omni materia peccati, & illa & alia duo excuſant a peccato mortali, ut dicimus ſupra in cap. 11. nu. 4. poſt S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 5. & 6. & 2. 2. quæſt. 3. art. 5. & q. 59. art. 4. S. Ant. 2. par. titul. 4. c. 5. §. 7. & 8. & Adria. Quolib. 8. Ex quo ſequitur, quod ſaltem in genere moris furtum paruum, quod non attingit culpam mortalem, differt ſpecie a furto magno, quod attingit illam, quia ſupra c. 6. num. 3. & ſeqq. diximus, circunſtantiam, quæ facit actum eſſe mortalem, ſine qua ille non eſſet talis, mutare ſpeciem in genere moris.

Quartò dicimus, quòd magnæ quæſtionis eſt, quæ paruitas excuſet a mortali, quia id nullo iure naturali diuino, aut humano definitum eſt, communiter tamen tenetur, & quidem recte, id boni uiri arbitrio relinqui. quoniam, quæ indefinita relinquuntur a lege, arbitrio boni uiri ſunt definienda, l. 1. ff. de iure. delib. & c. de cauſis. de offic. deleg.

Quintò dicimus, quòd ſæpe confeſſarij nos moleſtarunt, interrogātes, quæ quantitas ſit ad hoc notabilis, aut quam nos talem arbitramur? quibus conati fuimus ſatisfacere per ſequentia poſita in præfato Commentario, c. fin. 14. q. 6. Primum; quod qui parum furatur, uolens multum furari, mortaliter peccat, ut Sanct. Hier. in d. cap. fin. 14. q. 6. clare ſentit. Nam uoluntas faciendi, & ipſum factum eiuſdem ſunt malitiæ, iuxta Sanct. Tho. receptum. 1. 2. q. 20. ar. 3. Qui autem rem paruulam furatur ſine animo aliam maiorem furandi, & maius damnum proximo faciendi, quam paruula illa res ualet, furtum mortale non committit, etiam ſi ſciat dominum id moleſte laturum, ſi ei denunciaretur, neque eam a ſe petitam, daturum fuiſſe, ſecundum Caietan. 2. 2. q. 66. art. 6. quamuis S. Th. ibi de hac re aliquantum obſcure loquatur.

Secundum, quòd qui furatur aliquam paruulam rem, veluti ſubulam a ſutore; aut acum a ſartore, ob quod, & quia aliam ſubulam, uel acum non habet, a labore ceſſat, non furatur rem notabilem, quamuis ex eo notabile damnum in dominum redundet, licet contrarium ſentiat Syluest. verb. furtum. cui conſentit Sotus lib. 5. q. 2. articu. 3. de iuſt. & iur. Quia, qui paruam illam rem furatur, quamuis ob eā damnum decem ducatorum inferret, non tñ duplo, aut quadruplo illius damni condemnaretur, ſed duplo, aut quadruplo rei illius paruæ furto ſubtractæ, quatenus eſſet furtum manifeſtū, aut non manifeſtum, §. in duplū, & §. quadrupli. Inſt. de actio. Illa tamen paruæ rei ſubreptio eſſet mortalis, ſi, qui ſurripit, ſcit, aut ſcire, aut credere debet, ex furto illo paruulo eiuſmodi damnum notabile domino euenturum, non quia res illa ſubrepta notabilis ſit, vel quòd uoluntas illam ſurripiendi ſit uoluntas ſurripiendi rem nota-

notabilem, ſed quia damni notabilis cau ſam dat, & conſequenter id dare uidetur. cap. fin. de iniur. l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. quæ ſunt diuerſa, ut ex diuerſitate titulorum, de furtis, & de iniurijs: facile colligitur. Quod ipſum eſt dicẽdum de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominum magna moleſtia, & perturbatione afficiendum, quale fecit quidam famulus ſuo hero diuiti nobis noto, ſurripiendo magnum quoddam malum cydonium, quod in horto ſuo ille habebat, & magni æſtimabat, ad oſtendendum amicis, & nouerat ſuos famulos, notabili ſe moleſtia afficiendum, ſi illud furarentur. Is enim famulus non admiſit furtum notabile, quamuis ob moleſtiam notabilem, quam attulit mortaliter peccare potuiſſet, ſi quidem credebat, aut credere debebat, illa moleſtia dominum afficiendum eſſe.

Ex quibus infertur, quod aliquando qui rem paruam pauperi aufert, mortaliter peccat, non autẽ qui opulento ſimilem aufert, & aliquando econtrario, qui aliquam rem paruam aufert diuiti, peccat mortaliter, & non qui ſimilem aufert pauperi. Nam qui ſurripit fibulam ſutori, vel acum ſartori credens uel debens credere, eos non habere alias, quib. operentur, & ideo damnum notabile eis euẽturum, peccat mortaliter, non autem qui diuitibus eaſdem auferret, & econtrario qui diuiti ſurripit rem paruam ab ipſo magni æſtimatam, qualé erat pomum, de quo ſupra diximus, credens vel credere debens, eum ob id notabili moleſtia affectum iri, mortaliter peccaret, non autem qui idem faceret pauperi rem illam non maioris, quam ualet facienti. quia ille dat cauſam notabilis moleſtiæ, hic uero minime.

3 Tertium, quod licet in aliquibus epiſcopatibus per conſtitutiones Synodales declaratum ſit, ne quis excommunicetur pro re, quæ minoris centum dipondijs ualeat, & in alijs ne pro ea quæ minoris duobus regalibus, ſeu Iulijs ualeat, non tamen idcirco cenſetur definitum illam eſſe quantitatem neceſſariam, ut ſit mortale, ſiquidem quamuis non debeat, niſi pro peccato mortali excommunicatio ferri, c. nemo. & c. nullus. 11. q. 3. ut latius tradimus infra c. 27. nu. 9. non tamen pro quolibet mortali fertur ipſo iure, & ſic præfatę conſtitutiones interpretandę ſunt, quod, quamuis propter quantitatem minorem, quam duorum regalium aut pondiorum, mortaliter peccetur, nemo tamen pro minori eſt excommunicandus.

Quartum, quod aliqui collegerunt ex Soto lib. 5. q. 2. art. 3. de inſtit. & iur. ſummã duorũ, aut trium ducatorum non eſſe notabilem quantitatem, ſine conſideratione perſonæ, cui furtum fit, ſed nobis, neque uidetur prædictum Sotum id ſenſiſſe, neque eſſe verum, tum quia S. Tho. 2. 2. q. 76. art. 6. ad 3. a culpa mortali non eximit furtum, niſi quando eſt de re minima, nemini autem uidetur eſſe talis in hac regione ducatus in ſe conſideratus, tum quia idem S. Th. ſenſit, ideo furtum de re minima nõ eſſe mortale, quia præſumi poteſt id non diſpliciturum domino, ſignificans ſecus eſſe, ſi putaretur domino id diſpliciturum. Et quãuis Caietan. magno conatu & recte, noſtro iudicio, eius ſententiam extendat ad furtũ minimæ rei, etiam ſi domino diſpliceat, nullatenus tamen extendiſſet ad furtum duorum ducatorum, quippe quod longe alienum fuiſſet a mente S. Thomæ, tum quia in aliquibus epiſcopatibus, ex conſilio uirorum doctorum, & prudẽtum ſtatuitur, ut excommunicatio pro furto centum dipondiorum, & duorum regalium, ſiue iuliorum concedatur, vt prædictum eſt, & vt infra c. 26. nu. 9. dicemus. Et excommunicatio maior non niſi ob peccatum mortale ferri debet, dicto cap. nemo. & c. nullus. 11. q. 3.

Non obſtant in contrarium citata. Nõ primum, quia aliud eſt denegare actionem doli contra eum, qui citra quantitatem duorum ducatorum decipit, & aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori, decipit, quia lex actionem denegat contra emptorem & venditorem, qui in minus quam dimidio iuſti precij decipit l. 2. C. de reſcin. uendi. & cap. cum dilecti, de empt. & uend. tamen ille mortaliter peccat, ſi notabiliter decipit, iuxta doctrinam S. Thomæ, receptam 2. 2. q. 77. art. 7.

4 Quinto, quòd conſulerem confitenti

Manu. Nauar. O 3 mihi,

mihi,vel me conſulenti, vt reputaret pro notabili quantitate,quo ad effectum conſtituendi culpam mortalem. Primo,ſummam duorum regalium, vel iuliorum, immo & vnius, etiam dimidij, & quod non haberet pro tali minorem quartaꝫ parte regalis, uel iulij in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æque, atq; hæc abundaret. Nec damnarem eum, qui teneret mediam inter quartam, & dimidiam,non eſſe notabilem, ſed neque nũc quando pecunia numerata minoris pretij eſt quã numquam fuit,diſſentirem ei, qui aſſereret, non eſſe notabilem ad hoc quantitatem,qui vnum iulium, ſiue regale,aut tres partes eius non contineret,ſequutus in hoc mentem cuiuſdam ſtatuti illuſtriſſimi Ordinis Carthuſiani.

Secundò conſulerem,ꝙ pro tali haberet unum hędum,caponẽ, & etiam vnam gallinam mediocrem; etiam in regione vbi illa ſolum dimidio regali, uel iulio non ualeret, etiam duodecim ouorum ablationẽ, & idem dicerem de quarta rubij tritici, & quarta uini, tum quia una quæque iſtarum rerum communiter pro re maiori minima habetur, tum quia,licet olim in publica diſputatione, quam ſuper dicto c. fin. 25.q.7.nihil horum attingentes habuimus, defenderimus non eſſe concedendam actionem furti, nec aliam propter ablationem, aut retentionem tam exiguæ rei, quæ non pertingeret ad culpam mortalem, aſſeruimus tamen propter acceptionem,aut retentionem unius gallinæ dari poſſe, quod nobis irrefragabilis probat.§.gallinarum. Inſtit.de rerum diuiſ.

Tertiò, quod furtum minoris quantitatis dimidio regali, eſt peccatum mortale,illi qui credit, vel credere debet datum iri per illud damnum maius dimidio regali, quale eſt furtum unius acus, aut fibulæ, aut alterius inſtrumẽti factũ ab eo,qui credit,uel credere debet, quòd ob defectum eius is, a quo ſubtracta eſt, damnum maius dimidio regali patietur ex diaria mercede.Notandum tamen eſt, quod, ſi daretur excommunicatio propter ſolum furtum, quæ alia damna non comprehenderet, qui eiuſmodi furtum commiſiſſet, excommunicatus non eſſet, quia,ut ſupra diximus, aliud eſt furtum inſtrumenti tam parui precij, & aliud damnum,quod eius ablatione, aut retentione fit, quia, ſi duplo, aut quadruplo furti condemnaretur,prout manifeſtum, aut non manifeſtum eſſet,non damnum, ſed ſolum pretium ſurrepti inſtrumenti duplicaretur, vel quadruplicaretur, iuxta omnium ſententiam, in dicto §.in duplum. & §.quadrupli.Inſtit. de actio. ut ſupra dictum eſt.

Quarto, quod excommunicatio generalis contra eos,qui furantur, aut male ablatum non reſtituunt, omnes iniuſte auferentes, aut retinentes tantam quantitatem quanta ad peccandum mortaliter ſatis eſt,comprehendit,quia comprehenduntur ſub proferentis verbis,& mente, quæ eſt animas a peccato mortali abducere, & ne in illud prolabantur cauere, arg.c.1.de ſent. excommu. lib.6.de cap.2.de conſtit.eod.lib. niſi per conſtitutionẽ expreſſe ſeu per eſpatus,vel intentionẽ excõicantis, aut aliam viam excipiantur,qui ad aliam certam vſq; quantitatem maiorẽ non auferunt:qui enim exciperentur,non comprehenderẽtur; quia excõmunicatio non ligat,niſi quos, & quot qui excõicat, aut qui eam petit vult, vt infra.c.27.nu.11. diximus, Quinto,quod de illo,qui multa minima ſæpe ſuo hero, aut alij, aut multis aufert, teneret id, quod infra eodem cap.nu.139.& 140.dicetur.

5 Secundo, & tertio principaliter excuſant furta a mortali indeliberatio,ſeu ſurrepto,& defectus iudicij idonei ad culpã naturalem;quæ duo, ſicut paruitas rei in omni materia peccati, excuſant ab illa, per ſupraſcripta cap.11.nu.4.

Quarto excuſat ẽt a ueniali ignorantia probabilis,ꝙ res eſſet aliena,& extrema neceſſitas, vel adeo grauis, quę iudicio boni viri ad id ſufficiat, c.ſi quis propter neceſſitatem,de furt.ubi Pan.& alij, & etiam præſumptio probabilis dominij rei æquo animo id laturum, l.inter oẽs. §.recte. ff. de fur. non autem dubitatio, aut temeraria præſumptio,dicto §.recte. quamuis uere dominus æquo animo ferret. Nam qui facit id,de quo dubitat, an ſit mortale, uel credit eſſe tale, mortaliter peccat, per ea, quæ diximus in cap.ſi quis autem, nu.57.& ſeqq. de pœnit. diſtin. 7. quamquam in hoc caſu poſtremo

ad

ad reſtitutionem non tenetur. dicto §. recte. & Syluest.verb.furtum.quæſt.7.Neq; excuſaret præſentia, & patienria domini patientis id præ timore, aut pudore, ſecũdum Syluest. vbi ſupra, & probatur per illam concluſionem Adria. in 4. de teſtit. q.2.nerſi.ex quibus.videlicet, quòd in foro conſcientiæ tranſactio & donatio non ualent, quoties non fiunt animo libero, etiã ſi non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inualidandum illas requirit, iuxta ea, quæ leguntur & notantur in l.interpoſitas. C.de tranſact. & l.metum 1.& 2.ff. quod metus cauſa. Excuſat etiam a culpa mortali conditio iuſtificans, vt cũ quis vult ſurripere, ſi Deus id non vidiſſet, arg. c. ſi pro te de reſcrip. lib.6.l.cedere diem.ff.de uer.ſign.Caieta. ver. cogitatio.

Sexto excuſat impotentia recuperandi ſuum ſine ſcandalo, quia tunc clam capere poteſt, per glo.memorabilem.c. ius gentium. 1. diſt. & dictum ſingulare Inn. cap. olim.1. de reſt. ſpol.

Septimo excuſat propoſitum reſtituendi, quod accipit domino proprio, ut qui a fure, aut latrone uiliſſimi emit, quod ille furatus eſt, aut rapuit, ut dominio ſuo reſtituat.

6 Octauo excuſat iuſta uoluntas proficiendi domino ſpiritualiter uel temporaliter, vt cum quis occulte furatur pigmenta, aut fucos alicui mulieri eis male utenti, & alios ad peccandum prouocanti, aut gladium furioſo, ne ſe, uel alium occidat aut pecuniam, aut folia luſoria, uel aleas luſori ne ludat, modo ex hoc magnum ſcandalum non ſequatur, iuxta S. Anton. in 2.par. tit.1. c.14. §. quia nulla harum eſt contrectatio, aut acceptio fraudulenta, quæ ad furtum requiritur per prædicta ſupra eodem cap. num.1.

Reſtitutio quid.

SVMMARIVM.

6 *Reſtitutio quid cum definitionis declaratione.*
6 *Reſtitutio eſt actus iuſtitia uera. nu.7.*
7 *Reſtituenda res aliena etiam non reſtituto precio.8. & 9.*
10 *Reſtituenda ipſamet res aliena ſurrepta.*
11 *Reſtitutio duplex formalis, & uirtualis, qualis eſt remiſſio.*
11 *Reſtituendi neceſſitas ex qua lege naſcitur.*

6 QVoniam autem nõ ſolum acceptio alieni, ſed etiam reſtituendi retentio eſt cõtra hoc ſeptimum præceptum, c.ſæpe. de reſtit. ſpol. & c. ſi res. 14.q.6. neceſſarium fuerit dicere de reſt. Primo quid ſit. Secundo, quis ad eam teneatur. Tertio, quid ſit reſtituendũ. Quarto, quantum. Quanto, cui. Sexto, vbi. Septimo, quomodo. Octauo, quo ordine. Nono, quando.

Reſtitutio igitur, ut ad primum ueniamus apertius, & breuius, quam hactenus definiri poteſt eſſe actus iuſtitiæ ſpecialis commutatiuæ, quo redditur alteri, quod ſuum eſt, uel quod ei debetur lege ueræ iuſtitiæ, formaliter, uel uirtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, vel pecuniæ.

Dixi: Iuſtitiæ, quo differat ab actibus uirtutum Theologarum, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus redditur Deo cultus debitus interior: & ab actibus Prudentiæ Fortitudinis, & Temperantiæ, & aliarum uirtutum eis attributarum, ſeu potentialium, quibus animis noſtris potius, ſiue principalius, quam noſtris rebus exterioribus medemur, & proficimus, ut poſt S. Thom. diximus latius, & vtilius, infra eodem num.11.

Dixi: Specialis, quo differat ab actibus Iuſtitiæ generalis, quæ uerſatur in referendo omnium virtutum moralium actus ad bonum cõe humanum, ſicut charitas, in referendo eoſdem ad bonum cõe diuinum, quod eſt Deus, vt poſt S. Tho. in 2. 2.q.25.art.4.diximus in Apologia lib. de reditib. eccleſiaſt. quæſt.2. monito 1.

Dixi: Commutatiuæ: quia ut S. Tho. 2.2.q.61.art.1.& q.62. artic.1. receptus, ait, requiritur æqualitas inter id, quod reſtituitur ex una parte, & inter id, quod debet reſtitui ex altera: & quia non eſt actus iuſtitiæ diſtributiuæ, quæ commune priuatis diuidit.

7 Dixi: Quod ſuum eſt: ad ſignificandũ, quòd per cap. ſi res, 14.q.6. & capit.ſæpe. de reſtitu.ſpolia. & mentem omnium doctorum in illa comminiſcẽtium, & Caie.

in utroque loco ſupra citato, quiſquis rē alienam cōtra uoluntatē dñi habet. tenetur reſtituere illam, quamquam alio modo, ſi eam bona fide habuit, & retinet, & alio ſi mala. Quia ſi bona fide accepit & retinet, ſi eam amittit, aut abſque ipſius culpa perijt, ſatisfacit reſtituendo id, quo factus eſt locupletior, l. ſed etſi. §. 1. & l. item ueniunt. §. 1. ff. de peti. hær. Itaque qui bona fide emit aliquid a non domino, tenetur ſuo domino illud reſtituere, ſimul ac eius eſſe ſcierit, etiam non reddito precio pro eo dato. l. mater. & l. mancipium. C. de rei uendic. & ſi iam illud non habet, tenebitur ad id, in quo factus eſt locupletior, puta precium, quod pro
8 illo habuit, per d. l. ſed ſi poſſeſſor. §. 1. Quod ſi in nihilo factus eſt locupletior, ad nihil tenetur domino, neque alteri, cui bona fide uenderet illud eodem, uel minori precio, quo emerat, l. in creditore. & l. cum ea. ff. de euict. quia nihil amplius, quam ſuum habet, licet ſi pluris venderet, quam emiſſet, illud plus reſtituere teneretur, quia quo ad illud alienum retinet, aut aliud pro eo, ut recte dixit Caiet. 22. q. 62. art. 6. & in ſumma uer. reſtitutio. §. 2. radix. pro quo ſunt dictæ l. ſed & ſi. & l. item ueniunt.

Contra quæ facit primo, quod is bonæ fidei uenditor tenet̄ emptori de euictione. c. ſi. de emp. l. 1. & toto tit. ff. de euict. Sed reſpondetur, quod liberabitur cedendo actionem de euictione, quam contra eum, a quo bona fide emit, habet, l. in creditore. ff. de euict. quia ea factus eſt locupletior, ad quod etiam in conſcientia tenebitur.

Secūdo facit contra hæc argumentum cuiuſdam eruditi, fundantis ſe primo, ꝙ infra eodem c. nu. 167. diximus, eum, qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide receptam tertio tradit, poſtea quam id reſcierit, teneri ei reſtituere legitimam. Secundo, quod qui bona fide uendit aurichalum pro auro; poſtquam reſcierit, tenetur tantundem ueri auri reſtituere. Tertio, quod precium datum a ſe bona fide, recuperare poteſt per euictionem, & non poteſt iuſte utrumque retinere.

Sed reſponderi poteſt ad duo prima, quod non eſt eadem ratio de tradente pecuniam adulterinam, uel aurichalum pro auro, & de tradente rem alienam, ſed ueram, quia ille tradit rem intrinſecus defectuoſam, & ita falſam, & communiter eſt in aliqua culpa accipiendo, vel dando, hic autem rem intrinſecus ueram iuſti ualoris, & ita communiter non eſt in culpa accipiendo, neque dando. Et urgenti, quid ſi uterque eſſet in culpa, uel neuter in ea? concedi poſſet idem de utroque indicando, argum. cap. dudum, in ſecundo. de elect.

9 Ad tertium uero, quod ſolum concludit bonæ fidei uenditorem teneri ad cedēdum actionem de euictione, quod non negamus, & proxime conceſſimus, ſupra dicta ratione, qui ad cœnam inuitatus ex uitulo alieno edit, quamuis reſtituere teneatur id, quod mala fide comedit, ſi tamen id bona fecit, ſolum tenetur ad illud, quod ob illā cœnam domeſtico ſumptui ſubtraxit, & ſi nihil ſubtraxit, ad nihil tenetur, quia ſolum quod ſubtraxit eſt apud eum ex illo uitulo alieno. Idem dicendum eſt de uſu alienæ ueſtis, quam quis ſuam eſſe arbitratur, ſi enim ob id, quod eam geſtauit, ſuam ſeruauit, tenetur ſoluere uſum, aut quantum ob illum propriæ pepercit. Tertio facit, quod iure dubitari poteſt, an qui emit bona fide rem alienam a nō domino, de hoc certior factus, illam reddere uenditori poſſit, & ſuam pecuniam recuperare? Ad quod reſpondetur poſſe, ut reſpondet Alex. Halen. doctor irrefragabilis 4. par. q. 86. memb. 3. quem Gabriel in 4. lib. ſenten. diſt. 15. & alij ſequuntur.

Quarto, quod uidetur cooperari uenditor ad peccandum in retinendo alieno quod Medina contra tenet in eo, qui credit uenditorem nunquam reſtituturum eam Domino.

Ad quorum prius reſpondetur, negando, quòd qui rem emptam a non domino, reddit ei, ut precium datum pro eo recuperet, coo peretur ad peccandum, tum quia actus ille non domini recipiendi rē alienam a ſe uenditam non eſt de ſe peccatum, quia id non eſt de ſe accipere alienum doloſe, quia poteſt facere ſancte ad finem reſtituendi eam domino, tum quia ille tenetur reſtituere illam domino, & ita qui emptor eam reſtituit illi, uidetur iuuare

iuuare eũ ad exeundum a peccato, & non ad peccandum. Ad poſterius autem, negando illud Medinæ dictum, tum quia id nõ ſatis probat, tum quia emptor plus tenetur ſibi prouidere, quã domino rei. argum.l.ſi præſes. C.de ſeru.& aq.& cap. non licet.23.q.5. Et reddendo rem non domino recuperato precio ſibi prouidet faciendo actum iuſtum, & ſi ob id per accidens culpa non domini, & non ſua, contingat damum domino, non eſt imputandum ei, qui reponit rem penes eũ, a quo accepit, quum nulla lege iuſtitiæ obligetur ad aliud, & quod per accidens contingit, non eſt adeo attendendum, l. ſi quis nec cauſam.ff.de reb.credit.

10 Qui autem mala fide recipit, aut retinet rem alienam, tenetur reſtituere eandem rem, ſi poteſt, ſin minus, tantũ, quanto pluris valuit a tempore iniuſtæ acceptionis, uel retentionis, quamuis ſine ſua culpa perierit. Quia qui mala fide contrectat, & retinet rem alienam, ſemper eſt in mora, & ſuo damno perit.l.in re furtiua.ff.de cond.fur.cap.mora.cum ei adnota.de reg. iur. lib.6. & ille dicitur habere bonam fidem in hac materia, qui probabiliter credit rem ſuam eſſe, aut eius, qui ſibi eam dedit, aut illum qui ſibi dedit, ius habuiſſe ad eam dandam, cap.ſi uirgo 34.quæſtio.2. gloſſ. in cap. ſi diligenti. de reſcriptis.

Dixi, Vel quod ei debetur, ad includendum redditionem qualiſcunque debiti, ſiue id oriatur ex contractu, uel quaſi cõtractu, delicto, uel quaſi delicto, uel lege, ſtatuto, uel ſententia obligante ad id conſcientia, uel teſtamento, aut alia ultima uoluntate, iuxta varias leges uariorum titulorum.ff.& C.

Dixi; Lege veræ iuſtitiæ, ad excludendos actus religionis & aliarum uirtutum attributarum uel potentialium iuſtitiæ, quibus redditur quidem debitũ, ſed non lege ueræ iuſtitiæ. quæ verſatur in reddendo debitum rei exterioris ſecundum æqualitatem, cum tamen religio, & aliæ virtutes iuſtitiæ potentiales verſentur in reddendo debitum honeſtatis tantum, ut liberalitas, uel non ſecundum æqualitatem, ut religio, pietas, &c. Non obſt. quod actus reſtituendi debitum propter tranſgreſſionem legis iuſtitiæ diſtributiuæ eſt reſtitutio uera, & debita, ut dicitur infra eodem capitulo numero 96. quia iuſtitia diſtributiua uera iuſtitia eſt, & non ſimilitudinaria, eſt enim altera ſpecies iuſtitiæ, iuxta S.Thom. recep.2.2. quæſtio. 61.artic.1.

11 Dixi: Formaliter, vel virtualiter, ad includendas condonationes, & alias ſatisfactiones, quæ uirtualiter ſunt reſtitutiones, & ſolutiones, l.ſi rem. §. omnis. ff.de pign.actio.& l.1.ff. qui ſatiſdan. cogan. & gl.in uerb. reſtituatur, cap.peccatum. de regu.iur.lib.6.

Dixi: De bonis animi, &c. ad ſignificandum, quod non ſolum ad reſtitutionem tenetur, qui debet pecuniam, ſed etiã alia tria genera bonorum animæ, & corporis, & honoris, iuxta dicta in ca.14. nu. 26. & cap.15. nume.16. cum ſeq. & infra cap.18. nũ.33.

Neceſſitas autem reſtituendi naſcitur ex omni tranſgreſſione legum ueræ, & ſpecialis iuſtitiæ, per quam aliquod damnum alteri cuipiam infertur prout ſtatim dicetur, non autem inducitur ex tranſgreſſione legum charitatis, & miſericordiæ. etiam illa, qua alius damnificatur, ut affirmauit Alex.Halen.5.par.q.87. & Altiſiod.in 4.par. quos ſequitur Adrian.in 4.de reſti. q.1. §. de currentibus cum fure, quem pridem ſecuti ſuimus in repet. c.inter uerba 11.q.3.concluſ.6.& infra c. 24.nu.5. & nuper in apolog. de redditibus q.2.monit.2.& 7.quod etiam affirmat Sotus tanquam communiter receptum lib. 5.q.3.ar.4.& lib.4.q.7.art.3.col.4.& alibi ſæpe; de iu.& iure. Quod latius alijs fundat, & propugnat prædictus Adrian. qui tamen non uidetur reddere rationem diuerſitatis, quam noue putamus eſſe, quòd tranſgreſſio legum charitatis, & miſericordiæ, immo, & cæterarũ uirtutum aliarum a uera, & ſpeciali iuſtitia, non ordinatur per ſe, & directe ad ablationem alicuius rei exterioris alterius, ſed ſolum per accidens, & indirecte, quia immediate, & principaliter uerſantur circa actus interiores, ſecundum S.Th.2.2.q.58. art. 8.ad 1.& art.8. Tranſgreſſio autem legum iuſtitiæ, quæ principaliter uerſatur circa actus exteriores ſecundum eundem, per ſe & directe ordinatur ad auferendum, aliquid ab alio, quod cauſat reſtituendi

obli-

obligationem. Ob quod diximus pridem in prædicta repet. cap. inter uerba. multum refette inter teſtem obligatum ad dicendum verũ lege iuſtitiæ, & inter obligatum lege charitatis, ut etiam infr. cap. 24. numero 5. ponetur differentia inter obligatum ex cõtractu ad alendum, quæ eſt obligatio iuſtitiæ, & inter obligatum ad idem per vim eleemoſynæ, quæ eſt actus charitatis, uel miſericordiæ illius filiæ.

Quis reſtituere teneatur.

SVMMARIVM.

12 *Reſtituere quis teneatur, latè & nume.13. & 14.*

14 *Peccare faciens quis, quid reſtituat.*

15 *Metus minor iuſto cogit reſtituere in foro animæ.*

16 *Libertas animi nõ tam minuitur blanditijs, ac metu.*

17 *Reſtituere plus tenetur delinquens, quàm contrahens, & conſentiens. & 18.*

19 *Miniſtrum à reſtituendo non excuſat iuſſus domini.*

20 *Delinquens non excuſatur eo quod aliud id feciſſet.*

20 *Opitulans damnum danti qui totum, qui partem, qui nihil reſtituet.*

20 *Borbonium qui ducem urbem vaſtantem iuuit, quantum reſtituet.*

21 *Furantem non impediens quis reſtituet, & quis non.*

21 *Damnum impedire cum periculo qui etiam iudex non tenetur.*

22 *Reſtituet quis confeſſarius negligens, & numero 23.*

23 *Confeſſor poteſt dicere hæredi reſtituenda mortui.*

12 EX prædictis colligitur una regula breuis, ſcilicet. Quod omnis, & ſolus ille ad reſtitutionem tenetur, qui aliquam rem alienam tenet, vel aliquid lege iuſtitiæ ſpecialis uere debet. Quæ regula continet illas uiginti manus, ſcilicet, fœneratoriam, raptoriam, &c. quas Anton. in 2. par. titul. 2. capitu. 2. à §. 2. grauiter & late tractauit, & decem & ſeptem dicta, quæ adiunxit Syluest. verb. reſtitutio. 2. & duas regulas, aut radices Caieta. in ſumma verb. reſtitutio & 2. 2. quæſtio. 62.

Ex qua regula infertur, quòd tenetur ad reſtituendum. Primò, tenens rem alienam, de quo ſupra nume. 7. Secundò, obligatus ex contract. l. 1. ff. de pact. & capitu. 1. eodem titu. cum eis adnot. Tertiò, obligatus ex quaſi contractu, ut tutor pupillo. &c. Inſtit. de obligat. quæ ex quaſi contractu. §. 1. §. tutores. & §. hæredes. Quartò obligatus lege aliqua iuſtitiæ;
13 aut ſtatuto conſcientiam obligante: Quòd addo propter pœnas debitas multarum legum pœnalium, quæ non debentur in foro conſcientiæ, ante condemnationem iudicis, iuxta gloſſ. ſingu. cap. fraternitas. 12. quæſtio. 1. in cuius Commentario utiliter, & breuiter diximus, quæ ſint illæ, contrahendo, addendo, tollendo, ac declarando plurima, quæ prolixiſſimè ſcripſit in duobus libris de lege pœnali eruditiſſimus Alphonſ. Caſtrenſis illuſtriſſimi ordinis Franciſcani maximum decus. Quintò, obligatus ex teſtamento, uel alia ultima uoluntate, ff. &
14 C. de legit. hæred. de teſtam. de legat. & fideicommiſſ. & alijs titu. Sextò, obligatus ex ſententia iuſta, de qua in titu. de re iudic. etiam condemnante ad pœnam, iuxta S. Thom. 2. 2. quæſtio. 62. art. 3. Septimò, obligatus ex delicto damnificâre bona alienæ aĩę, qualis eſt perſuaſio uitiorum vi, dolo, uel metu facta, de quo ſupra cap. 14. num. 45. Aut bona corporis, quale eſt homicidium, vulnus, &cæt. de quo ſupra cap. 15. num. 26. Aut bona honoris, gloriæ, & famæ, quale eſt contumelia, detractio, &c. de quo infra cap. 18. nu. 33. Aut bona pecuniaria, qualia ſunt furtum, rapina, & alia, quorum quędam ſunt ſine ullo conſenſu damnificati, ut furtũ, rapina, &c. C. & ff. de furt. ui bono. rapt. unde ui, aut clam. quædam cum conſen-
15 ſu eius, ſed coacto per metum ſiue uim conditionalem. Quod uerum eſt ſecundum omnes de timore, qui iniuſte inijcitur, & eſt tam magnus, ut in conſtantem uirum cadere poſſit, quamuis ſua culpa in illum incidat, cap. ueniens. de ſponſal. non tamen de eo; qui iuſte inijcitur per iudicem, l. 3. ff. quod met. cau. aut alium, qui iure damnum, quod timebat, inferre poteſt,

poteſt, l. nec timorem. & l. ſi mulier.ff. quod met.cau. Per quod ſoluitur quæſitum; An datum ab aliquo timore, ne accuſetur, ei, qui eum iure accuſare poteſt, repeti poſſit, tamquam metus cauſa datum? Reſpondi non poſſe, per citata hic & per textum, iuncta gloſſ. & doctrina Bart. communiter recepta l. accuſationes, C. de his quæ vi. Nec etiam de metu, qui iniuſte iniicitur, ſi talis non eſt, ut in uirum conſtantem cadere poſſit, quo ad iudicium exterius, in quo paria cenſentur conſentire ſponte, & per eiuſmodi metum, qui non cadit in conſtantem uirum, l.metum.2.ff.quod met.cau. & Pan. adiuncta gloſſ. uerb. coactus de his quæ ui. non tamen quo ad forum conſcientiæ, in quo idem cenſetur, quo quis iuſto metu conſentit, vel eo minore, dũ-
16 modo coram Deo ille fuerit cauſa principalis illius conſenſus, ut recte dixit Adrian. in 4. de reſtitu.q.2. Non eſt tamen verum id, quod Caietanus his addidit in ſumma verb. reſtitutio. §. quia uerò, ſcilicet paria reputari quo ad forum conſcientię conſentire metu, aut blanditijs, quia, ut ille ait, his non minus, quam metu animi libertas adimitur, tum quia id eſt contra expreſſum l.fin. C.ſi quis ali q. teſtam. prohib. tum quia S. Thom. 1. 2.q.6.art.6.determinat, quod paſſio amoris non inducit inuoluntarium, ſicut paſſio timoris, tum quia eſt contra rationẽ, quia idem ad id mouetur, ſcilicet, quod metus conſenſum diminuit, amor uero & blanditiæ eundem auget, tum quia eſt noua doctrina nullo iure fundata, quam quam locum habere poſſet, quando precibus, & blanditijs, minæ, ſaltem tacitæ, ineſſent, quales ſolẽt ineſſe precibus non nullorum dominorum ſolitorum male tractare eos, qui precibus ſuis non parẽt, cui conſequẽs eſt, mulieres perditas non teneri ad reſtituendum ea, quæ ſuis blanditijs abſque dolo, mendacio, & fraude obtinuerunt ab amicis ſuis, qui donare, aut gratis dare poterant, ut infra dicemus. Quamquam oppoſitum Caietan. ubi ſupra ſine textu, & ratione neceſſaria tenet.

17 Octauò tenetur reſtituere obligatus ex quaſi delicto, ut iudex, qui iniquam ſententiam tulit ob ignorantiam iuris, vel imperitiam, Inſtit. de obliga.quæ ex quaſi delict.naſcun.in princ. Et is, ex cuius domo aliquid eiectum damnificauit illum.§.1.Inſtitut. eodem tit.& tabernarius, & inſtitor tabernæ, aut magiſter nauis & eius exercitor, de furto, & maleficio in naui per alium facto. Et caupo, uel ſtabularius, de re ſibi ab hoſpite commendata, §. item exercitor. Inſtitu. eodem titu.

Nono peccat, qui conſentit delinquẽti, ſiue facienti aliquo nouem modorum relatorum ſupra cap.11.nu.12. puta ſimpliciter conſentiendo, vel iubendo, conſulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, non impediendo, aut nõ manifeſtando, hi namq; omnes, & ſinguli peccant, ut delinquens, & faciens delictum, licet nulli teneantur ad reſtituendum tantum, quantum ille, quia faciens ſemper & in totum tenetur. Alij vero ſex, puta iubens, conſulens, conſentiens ſimpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non niſi ad reſtitutionem eius, ꝙ ad eos peruenit, & cuius fuerunt cauſa,
18 ſine qua delictum non fuiſſet factũ. Alij vero tres, ſcilicet, tacens, non obſtans, & non manifeſtans ſolum tenentur, quando ad id ex officio obligantur, quamuis fraudulenter, & mala uoluntate tacuiſſent, aut obſtare, uel manifeſtare prætermiſiſſent, iuxta omnium fere cõmunem opinionem. vt recte tradit Adria. in 4. de reſtit. q.1.col.12.& Sotus lib.4.q.7 art.3. de iuſtit.& iure. quamquam Ang. Richardum ſecutus contrarium teneat. & idem etiam ſentiat eruditiſſimus Card. Caieta. verbo reſtitutio.

19 Ex quibus infertur primo, quod quem admodum qui percutit, aut occidit proximum iuſſu alieno ob ſolam utilitatem præcipientis, tenetur ſatisfacere percuſſo, aut mortui hæredibus, ſic famulus vſurarij, qui domini ſui iuſſu ob eius ſolam utilitatem pecuniam ad vſuram dedit, reſtituere tenetur, ut Caietanus in ſumma, uerb. reſtitutio. & 2. 1. quæſtio. 62. articu. 7. ſingulariter 6. dixit, & infra eod. capitulo. nume. 266. declarabitur, quia ille eſt, qui facit delictum, & dominus conſentiens illi iubendo, quidquid contra innuat Paluda. in 4. lib. ſent. diſtin. 15. q. 2. Nec excuſatur, eo ꝙ ſi ille

famulus

20 famulus non dediſſet, alius eam dediſſet, ſicut nec excuſatur percuſſor, quod ſi ipſe illum non percuſſiſſet, alius percuſſiſſet, quia ſi aliquis dominus ſuis famulis diceret, ut occiderent N. & cum quiſque eorum uellet, & poſſet illum occidere, unus ante iret, non excuſaretur a reſtitutione, nec etiam ab extremo ſupplicio per ipſum iudicem infligendo, ob id, quod uel dominus id fieri præceperit, uel quod etiam ſi homicidium illud ipſe non perpetraſſet, aliud iuſſu eiuſdē, uel omnes ſimul illud erāt perpetraturi.

Secundò infertur, q; iuuans facientem delictum cooperando, qui includitur ſub verb. Participans, ex mente S. Thom. vbi ſupra, & communis, aliquando tenetur ad reſtitutionem totius damni per facientem illati, puta, quia fuit cauſa, ſine qua nihil damni fuiſſet illatum, aliquando uero non, niſi ad reſtitutionem partis; eius ſcilicet cuius eſt cauſa, ſine qua non fuiſſet illa pars damni illata, licet reliquum ſic, & aliquando non tenebitur, niſi ad reſtituendum illud, quod ad ipſum peruenit, puta, cum non fuit cauſa, ſine qua non fuiſſet totum damnum illatum: & aliquando ad nihil, puta, quando ſine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum perueniret.

Tertio infertur, iuſtè nos nuper conſuluiſſe eum, qui ita iuuerat Brbonium Ducem in capienda, & diripienda Vrbe, anno. 1527. quod ſine eius ope id non feciſſet, teneri ad reſtitutionem omnium dānorum. eum vero ſine cuius ope id factū fuiſſet, non teneri niſi ad id, quod ad ſe perueniſſet, uel eius partis, quæ ſine ipſo non fuiſſet illata; & ad nihil, ſi nihil ad eum peruenit, nec fuit cauſa, ſine qua non totius, vel partis illius. Concludimus, inquam, ſecuti ſententiam Innoc. in capitu. ſicut dignum, de homic. quam probat ibi Oſtien. & nemo contradicit, quamq; Richar. in 4. lib. ſent. diſtin. 15. & Syluest. verb. reſtitutio. 3. q. 6. cum citatis ab eo, ſequuntur, immo & Adria. grauis auctor in 4. de teſtit. §. de currentibus cum fure. tenet, auxiliatorem, & opē maleficio, & damno præſtantem, ſolum teneri ad reſtituendum id, quod ad eum peruenit, & non plus, ſi delictum factum fuiſſet, uel damnum datum, etiam ſi ille eam opem non tuliſſet, quāmque ſeptē argumentis ualidis muniuimus, reſpondendo totidem, quæ pro Caietan. & Soto contrarium tenentibus adduximus.

21 Quartò infertur, quod, ſi aliquis inueniret furem, qui a ſuo uicino furaretur, acciperetque aliquid, quo taceret, non teneretur reſtituere qđ alius furatus fuiſſet, neque quod accepit, ſi fur is erat, dummodo eſſet perſona, quæ ex officio ad clamandum, aut manifeſtandum non teneretur, qui idem addit, quod reſtituere non tenebitur, quamuis eidem uicino, cui res ſubrepta fuit, ſe interroganti, num aliquid vidiſſet? reſponderet, ſe nō uidiſſe. Secus autem, ſi ex ſuo officio ad hoc teneretur, ut iudices, & domini, qui ob id ſtipendia capiunt, ut iuſtitiam cuſtodiri faciant: & etiam, noſtro iudicio, patres, tutores, & curatores, quo ad bona filiorum ſuorum, pupillorum, aut minorum, argum. l. cum non ſolum. §. vbi autem. & alijs ſequentibus. C. de bonis. quæ lib. & cap. duo. 23. q. 4. Nolumus tamen dicere, quod iudex ſemper teneatur, non obſtante quolibet periculo mortis aut vulnerum, impedire quodlibet damnum, ſed ſolum quando id ſine temeritate facere poteſt, ut (noſtro iudicio) ſenſit S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 6. ad 3. per illa uerba: *Non multum imminet periculum.* Quia, ut recte Syluest. ait in Roſa aurea, caſu 50. non tenetur officialis cum periculo probabili ſuæ uitæ, & ſtatus ſeruare perſonam, aut ſtatum alterius particularis, quamuis ſic (noſtra ſententia) Rempub. quando ratio poſtularet, arg. l. minime, ff. de relig. & ſumpt. fun. & l. ut patri æ. ff. de iuſt. & iur.

Ex quibus ſequitur, quod in Capitulo, Conſiſtorio, aut alia Vniuerſitate, ubi maiori parti ſtatur, iuxta l. quod maior, ff. ad municip. cap. 1. de his, quæ fiunt a maiori parte cap. & ubi publice ſuffragia feruntur, & pauciores maioris partis ſententiam ſequuntur, quamuis peccet conſentiens in delicto, ſecundum Innoc. in d. cap. 1. tamen non tenetur ad reſtitutionem damni, quo illam malam ſententiam conſequitur, quia eius cauſa non fuit, cum & ſi contradixiſſet ipſe, id conſequeretur, ut Caiet. verb. reſtitutio. c. 1. par. 5. dixit, & recte, id procedere, quando

do qui ſuffragantur non data ſuffragia re uocarent. & quando qui ſuffragatur, credit propter ſuum ſuffragium maiorem partem non mutaturam, quod ſuffragijs concluſit. Nam, ſi crederet quod propter ſuam contradictionem alij ſuam ſententiam mutarent, & non contradicerent, cum id facere deberent, diceretur conſentire, & eius conſenſu cauſa illius partialis diceretur, & ita teneretur cum ex ſuo officio ad id obligaretur per prædicta.

22 Decimò infertur, quod confeſſarius, qui per ignorantiam craſſam, aut affectatam abſoluit ante reſtitutionem, uel antequam præcipiat eam confitenti ad id parato, remanet obligatus ad reſtituendum, quia fuit in cauſa, ne damnificatus, quod ſuum erat, vel ei debebatur, reciperet. Roſel. uerb. reſtitutio. 2. §. 5. Ang. verb. reſtitutio, ult. §. 5. Quod procedit in confeſſario uidente, aut credente, quod niſi reſtitutionem præciperet confeſſo, non reſtitueret, & ſi præceperet, ſic. Non autem in eo, qui ſolum credit confeſſum eſſe obligatum ad reſtituendum, & id non præcipit ob incognitantiam, aut quia exiſtimat, id ipſi confeſſo curæ fore, nam is non eſt cauſa non reſtituendi.

Nec obſtat, quod quidam contradicat. Primò, quia nullo auctore, nec ulla ratione probabili contradicit, ego autem hic cito graues auctores, ſcilicet Angelum, & Roſellam. Secundò, quod ratione friuola nititur, ſcilicet confeſſarium non teneri ex officio procurare utilitatem creditoris, ſed ſolum conſulere pœnitentes, quod uidetur dixiſſe pro conſulere pœnitenti, per id quod ſubdit. Et iuuare animam eius. quæ ratio facit contra ipſum, cum præcipere pœnitenti reſtitutionem, ad quam tenetur, ſit conſulere illi, & iuuare animam eius. Tertiò, quod ego non affirmo dictum præfatorum auctorum eſſe uniuerſaliter uerum, ſed reſtrinxi illud ad caſum, in quo negligentia præcepti de reſtitutione eſt cauſa, cur confeſſus non reſtituat, quo caſu palam eſt eum peccare cum obligatione reſtituendi, quia qui cauſam damni dat, damnũ dediſſe videtur, c. fin. de iniur.

23 & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. Addo etiam quod Ioan. Maior in 4. lib. ſenten. diſtinct. 21. q. 3. difficile eſſe cenſet, quod confeſſarius iuſte dicere poſſit hæredibus eius, cuius ipſe confeſſionem audiuit, ſibique mandauit, ut poſt eius obitum diceret eis, ut reſtituerent illud, ad quod obligatus remanebat, quia per hoc uidetur reuelare confeſſionem ſibi factam. Nec mirum eſt, eum id tenere, quia ipſe ſequitur opinionem Scoti, tenentis in ead. diſt. 21. quod confeſſarius non poteſt reuelare confeſſionem confeſſi, etiam de ipſius licentia & facultate, etiam iuſta de cauſa data. Nobis tamen, qui ſequimur & probamus opinionem contrariam San. Tho. & communem in c. ſacerdos. de pœnit. diſt. 6. nume. 116. uſque ad 120. & ſupra eod. cap. 8. non uidetur difficile, cum per tale mandatum, expreſſa, aut tacita facultas ad reuelandum iuſta de cauſa conceda tur, arg. l. 3. ff. de iuriſ. omnium iud. c. præterea. de offic. deleg.

Quæritur hic, quid debeat confeſſarius iubere pœnitenti, qui ex India diues redit? Reſponſ. idipſum quod alijs, qui ſimilia in bellis iuſtis, vel iniuſtis, in pace tyrannice, uel fortiter commiſerunt, iuxta ius naturale, & diuinum, quod nulla recta Monarchia, nec ulla tortuoſa Tyrannis euertere poteſt. Super quo quidam Noſtrates pij, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem quendam futurorum malorum præſentis, & futuræ uitæ incutiunt, digna deciſione ſummæ Poteſtatis Apoſtolicæ, audita ſumma Laica.

Quid reſtituendum.

SVMMARIVM.

24 *Reſtituatur alienum, idem ipſum, & fructus vel intereſſe. num. 25.*

26 *Aliena res male retenta cui perit.*

24 Reſtituendum aũt eſt regulariter idipſum, quod acceptũ eſt, vel debetur, ſi fieri poteſt, niſi creditor ſit alia re contentus, l. eum a quo. & l. manifeſti. C. de ſolu. ſi autem non põt, eius æſtimatio, auth. hoc niſi, eod. titu. ſi eſt æſtimabile, qualia tamen non ſunt uita, ſalus, libertas, honor,

nor,& fama.l.liber homo.ff.ad leg.Aquil. cap.contingit.de ſent. excommun. l. ſeruorum.ff.de pęn.& ideo pro eis reſtituendum eſt quod uir bonus arbitrabitur, argum. capit. de cauſis. de off. deleg. l.1. ff. de iure liberan.

25 Dixi: Regulariter, quia fallit, quando per reſtitutionem eiuſdem rei, peccator occultus manifeſtaretur, aut aliquod aliud magnum incommodum ſequeretur per infra dicenda. Et ſi res retenta iniuſte eſt fructifera, reſtituendi ſunt domino omnes fructus,& emolumenta ſcap. grani. cum ei adnotat. de reſtitu. ſpol.l. cum prætor. ff. de uerbo. ſignific. & 3. q. 1. per totam. quæ ſunt ea, quæ deductis neceſſarijs impenſis in illis acquirendis, colligendis, & conſeruandis factis ſuper ſunt.l. fructus. ff. ſol. mat. l. ſi a domino. §. fructus.& l. plane.in fi. ff. de peti. hæred.habita tamen ratione bonæ, vel malæ fidei,iuxta ſupra dicta num.7.& 8. Sed ſi res non eſt fructifera,non eſt reſtituendum quod ex eius uſu, & induſtria eius, qui occupatam eam tenet, lucri factū eſt.

Per quod ſoluitur dubium de illo, qui torquem aureum a non domino emptum ſæpius locauit, an precium locationis reſtituere teneatur? Reſpondendum enim eſt negatiue. Nam & uſurarius, & latro non tenentur reſtituere quod lucratī ſunt pecunia ad uſuram accepta,aut furtiua,negotiationi eam applicantes, immo qui illud accipere uellet,uſuram committet,capitu.plerique.& capitul fin.14. quæſt.3.ſecundum Scotum in 4.lib.ſent. diſtinct.15.quæſt.2.niſi quando acciperet pro ſuo iuſto intereſſe, aut acciperet is, cui ſurripitur pecunia, quam collectam habebat ad ſoluendum ſuo creditori, & ob eius furtum cogitur ad uſuram accipere, aut uendere ſuum prædium minoris,

26 quo ei debitum ſoluat. Quia talis accipere poſſet a latrone, & etiam hic deberet reſtituere omne illud, quod is amiſit cum omnibus impenſis, & damnis ob id acceptis. Et qui aliquam mulam, aut equum meritorium ſeu locari ſolitum, furatur, & retinet aliquanto tempore, quod in cauſa fuit ne dominus ſolitā mercedem lucraretur,non ſatiſfacit, etiam in foro conſcientiæ, reſtituendo ſolum equum, aut mulam ſiue ulla mercede,

deductis impenſis debitis & deduci ſolitis,ut ait Io.Maior. in 4. lib. ſent.diſt. 15. q.27.& 28. Quin etiam,ſi fuit ui raptus, furto ſublatus, aut retentus, & perijt in poteſtate eius,qui rapuit,ſuſtulit,aut retinuit, tenetur ſoluere quanto maioris valuit a tempore, quo male accepit, donec illum domino,loco,& tempore ad recipiendum conuenientibus obtulit, & ſi dominus legitimè oblatum noluit accipere,ſatiſfacit,reſtituendo tantum, quanti valuit tempore quo accepit.

Quantum reſtituetur.

SVMMARIVM.

27 *Reſtituatur quanti æſtimatur damnum certum,aut arbitrarium.*

27 *Reſtituenda res, ſi valor incertus eſt, quid fiet.*

27 Reſtituendum uero eſt tantum,quantum ſatis eſt ad ęqualitatem debiti, aut damni illati, ita ut, ſi quantitas debiti,aut damni eſt certa,neceſſe eſt, ut tantundem reſtituatur, ſed, ſi quantitas eſt incerta,cuiuſmodi eſt damni honoris, famæ,vulnerum,fructuum ſperatorum, ſeminum ſatorum, damni emergentis, aut lucri ceſſantis,& aliorum ſimilium, reſtituendum eſt,quantum bonus uir conſideratis omnibus,rei,temporis,loci, & perſonæ,&c. circunſtantijs arbitrabitur.l. certi conditio.ff.de reb.cred.& in princ.Inſtit.de verbo.obliga. & l. 1.C.de ſen.quæ pro eo,quod intereſt.Et vir bonus tātum arbitrari debet,quantum ad ęqualitatem requiritur, ſi poterit, ſin minus, quod propius ad eam accedat.argu.l.fideicommiſſa.§.quamquam. ff. de legat.3. & cap. Quintauallis, & cap. veniens.de iureiur. habita ratione bonæ,vel malæ fidei, iuxta poſita ſupra,nu.7.

Cui reſtituendum.

SVMMARIVM.

28 *Dominus, cui ſua res eſt reſtituenda, quis dicatur.*

Domino

28 *Domino reſtituendum quando cuſtos eſt ſuſpectus.*

29 *Domino ſuo reſtituenda res regulariter, ſed fallit.*

29 *Prelato diſsipanti qua res eccleſiaſtica reſtituenda.*

29 *Furi cui non reſtituenda res furtiua.*

29 *Metus qualis excuſat quo ad forum conſcientia.nu.29.*

30 *Reſtituendum an regulariter male datum, & male acceptum.*

30 *Reſtitutio pauperibus facienda quando de precepto.*

31 *Meretrix, nec alia mulieres ſoluta, coniugata, vel ſacra tenentur de precepto ad reſtitutionem pro maleficio aliquo, quod limitatur.nu.41.*

31 *Reſtituere cur magis tenetur qui accipit pro eo, quod tenetur facere, quam quod accipit pro eo, quod tenetur non facere.*

32 *Datum quo titulo retineri poteſt.*

32 *Intellectus c.de hoc, de ſimon.*

32 *Reſtituendum quod male accipitur, ſed non quod male datur. & 34.*

33 *Reſtituendum omne, quod accipitur pro eo, quod gratis tenetur dari. vel debet fieri. nume.33.*

33 *Exempla non reſtringunt legem.*

34 *Reſtituant teſtis, aut, iudex acceptum pro teſtimonio aut ſententia.*

34 *Gratis qui debet facere, turpiter pro illo accipit.*

34 *Intellectus l.4.§.ſed & quod meretrici.ff.de cond.ob turp.cau.*

35 *Meretricis opera an aliquid valeat in genere entis, ſed non moris.*

36 *Opera meretricis, & aliorum delinquentium in foro Dei aqualis & 39.*

37 *& permiſſa in foro exteriori tantum quoad hoc aquantur.*

38 *Meretrices peccant accipiendo, ſed non tenentur reſtituere.nũ.38.*

40 *Vendibile per ſe ut ſit inuendibile ratione admixti.*

41 *Meretrici & impudica confeſſarij conſulant circa eis promiſſa.*

HOc in loco, Chriſtiane Lector, in editione vulgari cõſideraui quinq; caſus occurrentes in hoc articulo, quo quæritur, Cui eſt reſtituẽdum? in quibus non ſine cura & ſtudio vigili diſceſſimus a communi ſententia quo ad quædam, quæ etiam nunc perplacent, licet nonnulla, q̃ ſequutus communem tenui diſpliceant. Alia igitur methodo, & clariore, ac utiliore, omnia reſoluturus ſimul ac digeſturus, ea quæ Didacus a Leyua & Couarruuias, meus olim in Academia Salmanticenſi feruẽtiſſimus auditor, ac pro doctiſſimo filio habitus, & poſtea erudítiſſimus doctor, & Gymnaſta, ac celeberrimus ſcriptor, ac demum inſignis epiſcopus Segobienſis, dignitate perilluſtris, & Reuerendiſſimus, ſcripſit in §.2.par.2. c.pecca
28 tum.de reg.iur. lib.6. quod a nobis ieiunius eidem prælectum, erudite, curioſe, ac copioſe ditauit. Proteſtatus igitur nullum vnquam ſcriptorem, nec ipſum, qui oẽs alios in hac re ſuperauit, nec me hactenus penitus in ea mihi ſatisfeciſſe, & ſperans nũc omnibus & mihi ſatisfacere, precibus glorioſiſſimæ Mariæ Magdalenæ, cui dies hic ſacer eſt, fretus, dico primo, diſtinguendum eſſe, an agatur de reſtitutione rei alienæ, male acceptæ, vel male retentæ, eo tm̃, quod eſt aliena, aut de reſtitutione damni dati, intelligendo per damnum tam iniuſtam acceptionem, quam iniuſti detrimenti illationem, ac in priori quidem membro definiendum, qđ res aliena regulariter domino eſt reſtituẽda, ſiue ſit abſolutus dominus, ſiue diſpenſator duntaxat, quales ſunt prælati eccleſiarum, c.ſi.16.q.1.& c.paſtoralis de don. vt olim copioſe probauimus. in c. 1. & c. cum ſecundum.de præ.& nuper in lib.de red.eccl.ſuper d.c.ſi.16.q.1.& in Apolog. eius, & in Cõmen. c.non liceat Papæ.12. q.2. Per dominum aũt intelligimus etiã illum, cuius cuſtodię eſt commiſſa res accepta, aut damnificata, quamuis ea ſit dominij alterius. & conſequẽter quo ad hoc cenſetur dñs pignoris creditor, & depoſiti depoſitarius, in cuius poteſtate, aut cuſtodia eſt illud, & ueſtis fingendæ ſartor, & ueſtimenti lauandi fullo, ſeu lotor, & rei cõmodatæ cõmodatarius, nam eis reſtituendum eſt, quod ab eis acceptũ fuerit, & non ijs, quorum ſunt, arg.l.cuius, & l.ſui & l.itaque fullo.in prin.§. ſed etſi res pignori.ff.de fur. Verum eſt tamen, q̃ in foro conſcientiæ ueris dominis reſtitui poſſunt, argu.dictæ l. bona fides, & no. in c.1. in litteris.de reſt.ſpol.adhibita neceſſaria cautione, ne prędicti cuſtodes dã-

no

no denno reſtituendi afficiantur, aut alia moleſtia, neve incurrant in iacturam exiſtimationis fidelitatis, diligentiæ, aut probitatis, & modo illud ſine ſcandalo, & ſine alterius iniuria fiat, maxime autem hoc fieri poteſt, quando aliquis prædictorum habetur ſuſpectus, quod non reſtituet domino, aut non ſine magna difficultate, aut damno, quia eſt fur, aut verſutus, aut opulentus, aut prodigus, aut alia ſimili praua qualitate affectus, iuxta omnium ſententiam. Immo in iſtis caſibus, domino, reſtituendum eſſe videtur, niſi timeatur aliquod damnum perſonæ, honoris, aut alia moleſtia, vt recte ſenſit Sotus. li. 4. q. 7. ar. 1. de iu. & iu. Dixi. Regulariter, quia nonnunquã alteri eſt faciẽda.

29 Primo, cum dominus eſt furioſus, prodigus, aut habet tutorem, aut curatorẽ l. pupillo. ff. de ſolu. §. furioſos. §. pupillos. Inſtit. de inut. ſtip. l. obligari. ff. de aucto. tuto.

Secundo, quando prælatus eſt diſſipator, qui diſperdit bona eccleſiæ ſecũdum Caietanum in ſumma verb. reſtitutio. c. 4. & alios recentiores, iuxta quos non eſt ei reſtituendum, ſed in utilitatem eccleſiæ conuertendum. Nobis tamen uidetur, quod ſi prælatus non eſt ſuſpenſus, nec ei coadiutor datus, & quod reſtituendum eſt, ſunt fructus & prouentus, quorum ille eſt legitimus diſpenſator, illi eſſe reſtituendum, arg. notat in ca. veritatis. de dolo. & cont. & in c. venerabili, de offic. dele. & c. fi. de accuſ. & c. peruenit de fideiuſ. Quia nullibi contrarium ſtatuitur, & etiam quando id, quod eſt reſtituẽdum ad ipſa bona eccleſiæ pertinet, quæ ipſe nõ poteſt, nec debet ſine cauſa alienare, quia non eſt textus, qui ad aliud obliget, quamuis hoc caſu melius eſſet ex eorum ſententia facere, adhibita tamen cautela, ne alia inconuenientia conſequerentur.

Tertio, quando ignoratur dominus rei reſtituendæ, adhibita debita diligentia, de qua infra eo. c. nu. 170.

Quarto, quando eſt longinquius, aut in tali loco, vt ad eum mitti non poſſit, aut non ſine magno periculo, aut ſcandalo, tunc reſtituendum eſt Ieſu Chriſto Domino noſtro, hæredi omnium incertorum vniuerſali, c. 1. ad Hebræos, c. quo iure. 8. diſt. vt diximus in c. nouit. de iud. nu. 3. & 8. diſpertiendo illud pauperibus eius, aut alijs pijs operibus, quia hoc conſentaneum legi naturali uidetur, & ſignificat, cap. cum tu. de uſur. cap. qui habetis 14. q. 5. cuius autem impenſis mittendum ſit quando poterit, ex dictis infra, numero 43. colligitur.

Quinto acceptum a fure, quamuis ipſius non ſit, reſtitui poteſt & debet eidem quo ipſe poſſit, ut debet, reſtituere illa domino cui furatus fuit, niſi ceſſantibus alijs incommodis, præſtaret domino, aut cui fur tenebitur reſtituere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 1. §. 4. pro quo l. bona fides. ff. de poſ. & Syluest. verb. reſtitutio. 4. q. 2. ut proxime diximus.

Per quod reſpondetur affirmatiue ad quæſitum. An ſatisfiat reddendo acceptũ a fure ei cui ipſe mandauit? quia paria ſunt reddere alicui, vel de eius mandato alteri, arg. l. 1. & l. inter cauſas. ff. manda.

30 Hactenus de priori mẽbro, id eſt, quo ad obligationem reſtituẽdi rem alienam. Quo ad poſterius uero membrum, id eſt obligationem reſtituendi damnum datũ dico quatuor. Primum, quod damnum datum alicui contra ſuam uoluntatem, ut datum per furtum, rapinam, vim, aut metum ſaltem reuerentialem ad id ſufficientem per aſtutiam, dolum, vel accipiẽdo, ne faceret aliquod dãnum iniuſtum, reſtitui debet damnificato per tales malos actus, ſecundum Inn. Pan. & commu. in c. quia plerique. de immunit. eccl. Per metum autem intelligo, quo ad forum conſcientiæ, non ſolum illum, quem iuriſconſulti appellant iuſtum, & cadẽtem in virũ conſtantem, in l. metum. ff. quod met. cauſ. ſed etiam minorem, talem tamen, qui ſic fuit cauſa dandi vel accipiendi, quod niſi interueniſſet, non fuiſſet datum vel acceptum. Quoniã tam canones, quàm leges requirentes prædictum iuſtũ metum, reſpiciunt forum exterius, in quo ſi daretur reſciſſio actuum ob leuem metum, omniũ ferè peteretur reſciſſio, & ita reſpub. litibus redundaret, contra intentionem iuris in l. properandum. C. de iud. & c. finem litibus. de dolo. & contu. Quæ deſumuntur ex mente Oſtie. & Io. And. ex cap. verũ. de iutei. & ex verbis Adria. in 4. de reſ. c. aggredior, ver. ea quibus omnib. & ex Soti. q. 7. de iu. & iu. li. 4.

Addidi

Addidi tamen ultra alios. Talem tamen &c. quia: eatenus tantum erit inualidus actus per metum leuem factus in foro conſcientiæ, quatenus ille fuit cauſa, ſaltem ſine qua non illius actus, arg. c. fi. & ibi no. de ini. & in c. felicis. §. illud. de pœnis lib. 6. & per gl. in uer. ſimplici fauore.

Secundo dico, quòd acceptum iniuſte de uoluntate dantis, ita quod turpitudo uerſetur ex utraque parte, non eſt reſtituendum, ſaltem regulariter ulli de præcepto, quod etiam in editione vulgari affirmauimus contra communem, quæ uſque ad illam nobis ſemper placuit, ſed tunc re altius perpenſa, ſequuti fuimus S. Anto. par. 2. c. 5. in princ. Monald. uerb. reſtitutio 2. Ang. ver reſtitutio. ver. turpe. & Sylueſt. uer. reſtitutio. 2. & ver. eleemoſyna. q. 4. Pro qua facit. Primo, quòd nulla eſt lex diuina, nec humana ſecularis, neque canonica, qua hoc iubeatur, & ita nõ eſt dicendum, l. illam. C. de colla. c. legatur, 14. quæſt. 2.

Secundo, quòd l. vbi cũ l. ſeq. ff. de condic. ob turp. can. c. in pari delicto, de reg. iur. lib. 6. l. iuriſgentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pact. & canones huius materiæ ſtatuunt quidem id, quod propter delictum datur, expeti non poſſe, neq; quod ob delictum promittitur, peti, ſed non præcipiunt acceptum ob delictum eſſe alicui reddendum.

Tertio, quod eſt regula Vercellli, recepta a Sanct. Anton. vbi ſupra, Ang. ver. reſtitutio. 1. uerſ. turpe. & Syluest. reſtitutio. 2. quæſt. 2. Et ab alijs quamplurimis, quod reſtitutio, quæ non eſt facienda alicui certe perſonæ, ſed pauperibus, non debetur ex præcepto, ſed ſolum ex conſilio, quod recte limitat Syluest. ſupra, ut procedat in eo, quod nunquam alicui perſonæ, nec alicui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari præcipitur, nec his relictum, nec donatum fuit, nec per legẽ præcipientem, nec p ſententiam ſpecialem adiudicatum. Cum igitur iuxta communem in hoc caſu reſtitutio pauperibus, & non parti facienda ſit, conſequens eſt, quod non eſt de præcepto.

Quarto quod, quãdo malum, ob quod datum fuit, non conſequitur, ut ſi datum eſt iudici, quo iniq; iudicaret, & recte iudicauit, & epiſcopo quo ordinaret, aut beneficium conferret, & nec ordinauit, nec beneficium contulit, datori & non pauperibus reſtituendum eſt, ut doctiſſimus Medina in Codice. de reſt. efficaciter probat.

31 Quinto, quod, vt mox dicemus, meretrix non tenetur de præcepto reſtituere id, quod pro mercede proſtibuli accepit, & neque aliæ mulieres ſolutæ, coniugatæ, vel ſacræ, & tamen ſaltem quo ad forũ conſcientiæ, in omnibus eis turpitudo uerſatur ex utraq; parte, ut ſtatim efficaciter probabimus, ergo &c.

Non obſtat primo argu. Adriani, quo ſic in effectu argumentatur. Qui accipit aliquid ut faciat bonum, quod præcipitur facere, tenetur ad reſtitutionem, ut iudex qui accipit aliquid, ut recte iudicet, & fur ne furetur amplius, & depoſitarius, vt reddat depoſitum, l. 2. 3. 4. & vl. ff. de condit. ob tur. cau. Ergo à fortiori qui accipit aliquid, ut faciat malum, quod tenetur non facere, argum. auth. multo magis. C. de ſacroſan. eccleſ. c. capit. cum in cunctis. de elect. Non, inquam, hoc argumentum obſtat; quia ſolui poteſt negando, maiorem eſſe neceſſitatem reſtituendi acceptum ob malum patrandum, quàm acceptum ob bonum debitum faciendum; quia non eſt etiam tanta. Tum quia, qui dat alteri, vt bene ſuo officio fungatur, non peccat, & dat quaſi coactus; quia videt, aut timet, quòd niſi dederit, accipiens non eſt bene officio ſuo functurus. At qui ob maleficium patrandum dat, peccat, & ſine ſimili timore dat, & ideo non eſt ei reſtituendum. Tum quia qui accipit, vt quod debet, faciat, accipit aliam mercedem vltra illam, quam habet ad officio ſuo fungendum, & ideo non det illud retinere tanquam indebite datum, in quo reſtitutio fit danti per prædictas leges, & l. 1. & totum tit. ff. de cond. indeb. Tum quia, qui accipit, vt quod debet faciat, non remanet in conſcientia obligatus ad aliud: qui autem accipit ob maleficium, eo ſequuto, communiter tenetur ad reſarciẽdum damnum per illud datum. Tum quia cõis fatetur, eũ, qui ob maleficium accipit, non teneri ad reſtituẽdum dãti, ſed pauperibus, & alijs pijs operibus, & ita debet fateri, quòd hæc obligatio reſtituendi degeneret a propria reſtituendi

tuendi ratione, qua res in primo ſtatu reponitur, & conſequenter debet fateri, non reperiri in hoc caſu tantam rationem reſtituendi, quantam in altero, in quo reſtitutio fit ipſi danti per prædictas leges. Tum quia idem Adrianus, ubi ſupra q. 19. ſub finem poſt Ang. verb. reſtitutio. 2. §. 4. fatetur, q ex mente S. Aug. in c. non ſane. 14. q. 5. is, qui ob maleficium accipit, ſatisfacit reſtituendo pauperibus, aut ei, qui dedit, aut maluerit, ſaltem antequam qui male dedit, facultate recipiendi in ſui peccati pœnam, priuetur; qui tamen aſſerit id, quod accipit, ut fiat quod debetur, ſoli danti eſſe reſtituendum, & per conſequens debet fateri ſtrictiorem eſſe obligationem reſtituendi acceptum ob bonum, quod debet facere, quàm obligationem reſtituendi acceptum ob maleficium patrandum, Per quæ omnia & ſingula argumentum Adriani clare diſſoluitur.

52 Non obſtat ſecundo illud, quod plurimum urgere videtur, nempe quòd titulus, quo aliuid ob maleficium datur, eſt ipſo iure, nullus, l. iuris gentium. §. ſi ob maleficiũ. ff. de pac. l. generaliter. ff. de verb. oblig. cum utrobique per gl. & doc. citatis, in c. fi. de pac. ergo qui accipit ob maleficium, ſine ullo iure tenet, & conſequẽter iniuſte, & tenetur reſtituere, ut fur vel raptor, quia tenet alienum inuito domino. arg. c. ſæpe. de reſti. ſpol. & c. ſi res. 14. q. 6. Non, inquam, hoc obſtat; tum quia licet pactũ, vel conuentio, qua quid ob maleficium datur, non ualeat in illa forma, quam partes ſolæ prætendunt facere; valet tamen, vt donatio quædam uirtualis, vel ut quidam actus habendi pro derelicto, quòd lex in pœnam male dantis interpretatur taliter male dantem habere id pro derelicto, vel pro donato ad hoc, ut ei non debeat neceſſario reddi, ut alta mẽte dixit Ant. relatus ibi à Panor. in c. quia plerique. de immu. eccl. & probatur per l. 2. 3. & 4. ff. de cond. ob turp. cau. Ex quib. colligitur non eſſe paria, quod huiuſmodi accipiens, nullo penitus titulo præcedente, accipiat, & quod accipiat prædicto quali quali, & turpi titulo præcedente. Nam in priori daretur condictio ſine cauſa, uel indebiti, uel rei uendicatio, iuxta titulos de condict. ſine cauſa, & cond. indeb. & de rei uendic. In ſecundo autem nulla condictio habet locum per præfatas leges, & per leges tit. ff. pro derelicto.

Non obſtat tertio, quòd acceptum per ſimoniam nõ poteſt iuſte retineri. cap. de hoc de ſimo. cum tamen ex utraque parte verſetur turpitudo, iuxta Extrauag. 2. de ſimo. reſponderi. n. poteſt. Primo ſecundũ aliquos, quòd illud c. non agit de vera reſtitutione rei acceptæ, quia non iubet reſtitui danti, ſed eccleſię iniuriam paſſę, vt Fely. poſt alios ibi tradit. Nec uidetur neceſſariò reſtituendum eſſe eccleſiæ. Nam S. Tho. quem ibi alij non citant, vbi ſupra determinat, ſatis eſſe quod reſtituatur pauperibus. Sed contra ſolutionem hanc faciunt verba illius c. quibus adſtruitur, non poſſe illud ſine graui ſalutis periculo retineri, & ita concludit neceſſario eſſe reſtituendum proprie, vel improprie aliquibus. Alij reſpondent, q diſpoſitio illius c. continet pœnam, quæ non debetur in foro conſcientiæ ante iudicis condẽnationem, iuxta gl. ſolemnem in c. fraternitas. 12. q. 2. Sed & hæc reſponſio eodẽ modo refellitur quo prior. Quare reſpondẽdum eſt, c. illud continere quiddam ſpeciale in illo crimine propter ea, quæ ibi notãtur, & melius colligi poſſunt ex utroque Thom. 22. q. 32. art. 7. & Medina. C. de reſtit. q. 20. & Soto lib. 4. q. 7. art. 1. de inſt. & iur. ſcilicet, quòd ibi acceptum fuit pro ſpiritualib. quæ nullam æſtimationem habent, ut ait Medina; aut quia neceſſariò gratis dari debent, ut ait Sotus. Nã etiam continet ſpeciale in eo, quod mandat reſtitui eccleſiæ iniuriam paſſæ, quamuis dicant aliter, S. Thom. & Sotus ubi ſupra. quod an fecerint per inaduertentiam, dicam infrà cap. 23. nu. 111.

53 Tertiò principaliter dico, q damnum iniuſte datum per acceptionem iniuſtam ab eo, qui iuſte dedit, ita vt turpitudo ſit ex parte accipientis tñ, reſtituendum eſt danti, ſiue damnificato, c. non ſane. 14. q. 5. Adrian. ubi ſup. quæſt. 15. col. 4. copioſe probat. De hoc numero ſunt iudex, lictor, notarius, milites, & eorum duces, & alij, qui ratione ſui muneris publici plus ſuis ſtipendijs decretis accipiunt, & omnes alij, qui ad faciendum id, quod debent, aliquid accipiunt, puta, qui accipit quò non furetur, iniuriam non inferat quò recte iudicet, aut recta teſtificetur, aut ſuũ domino

domino ſuo reddat, aut quo faciat, vel facere prætermittat alia ſimilia, ad quæ tenetur per.l.6.ff. de cond. ob turp. cau. & alia, quæ affert Adria. vbi ſupra. Hoc tamen moderatur Sotus.lib.4.q.7.art.1.de iuſt. & iur. vt ſolum procedat in his. qui accipiunt ad faciendum illa, ad quæ iuſtitiæ legibus obligantur, non autem in accipientibus ea, ad quæ legibus aliarum virtutum tenentur, qualis eſt, qui aliquid accipit quo non fornicetur, quo miſſam audiat, quando tenetur.

Sed contra moderationem hanc facit. Primo, quod uidetur eſſe noua, & quòd textu iuris, neque ulla efficaci ratione neceſſario probatur. Deinde quod l.2.de condit. ob tur.cau.habet, repeti poſſe id quod datur alicui, ne ſacrilegium faciat; & conſtat legem, quæ vetat ſacrilegium eſſe legem pertinentem ad religionem, vt Sanctus Thom. receptus docet in 2. 2. q. 99.artic.1. & 3. ſecundum quem eundem vbi ſupra, q.81.artic.4. religio eſt diuerſa virtus a virtute iuſtitiæ. Tertio, quod gl. cum qua tranſeunt omnes in l.4.eiuſdem tit. ait, repeti poſſe id, quod datur alicui ne fiat meretrix, & conſtat meretricium eſſe contra legem Caſtitatis & Temperãtiæ, & non contra leges Iuſtitiæ. Quarto quòd eadem lege §.ſi.cauetur repeti poſſe id, quod datur furi, ut indicet ſocium furem, ad quod potius uidetur teneri lege Charitatis, quam Iuſtitiæ. Quinto, ꝙ datur ab eo, qui eſt ineptus militiæ deligenti milites, ut eum excuſaret a tyrocinio, repeti poteſt, l. quod euitandi.C.de condi. ob turp. cau. & tamen delecturus milites tenetur ad bene deligendum legibus militaribus, quæ potius pertinent ad Fortitudinem, quam ad Iuſtitiam ſpecialem, ſaltem commutatiuam.

Sexto, quod eadem ratio turpitudinis videtur militare in eo, qui capit aliquid, vt faciat quod tenetur facere legib. aliarũ virtutum, ſicut in eo, qui accipit, ut faciat quod tenetur facere lege Iuſtitiæ. Turpitudo enim cõſiſtit in eo quod accipit mercedẽ pro eo, quod ſine mercede tenetur facere, quæ ratio peræque militat in omnibus qui debito legali tenentur.

34 Septimo, quod qua ratione repeti poteſt datum alicui, ne ſacrilegium faciat, eadem videtur repeti poſſe datũ alicui, ne parentes deſpiciat, ne impediat, ſiue rebellet magiſtratibus, & ſuperioribus, & ne ſit mendax, & ne vindicet ſe indebite, aut ne alia id genus delicta perpetret, cum omnia hæc ſint debita proximo legibus virtutum potentialium Iuſtitiæ, ſicut ſacrilegiũ per leges Religionis. Quare moderationem Soti arbitror ſolum tenendam in his, qui accipiunt ut faciant id, ad ꝙ tenẽtur ſolo debito honeſtatis morali, & nõ debito legali, quale eſt debitũ virtutis Liberalitatis, & virtutis Gratiæ ut plurimum. Arbitror autem eſſe verum quod prædictus Sotus ait vbi ſupra, videlicet, eum qui accipit aliquid, ne male faciat, ſiue vt faciat quod tenetur facere, non teneri ad reſtituendũ in foro conſcientiæ, donec qui dedit repetat illud, quia poteſt tenere illud ex quodam dantis conſenſu, donec repetierit ſaltẽ extra iudicium. Pro quo facit, ꝙ lex non prohibet translationẽ dominij rei datæ, ne maleficium fiat, ſed tantũ cõcedit condictionem, quę eſt actio perſonalis, quales ſunt omnes cõdictiones, vt notatur in rub.de cond.indeb.& alibi ſæpe. Per quam rationem facile reſponderi põt ẽt eis, quibus contrarium tenet Fortunius in l.iuriſgẽtium.§.ſi ob maleficium.ff.de pact. quem ſequitur prædictus Didacus vbi ſupra. Ex quibus infertur, quod teſtis reſtituere tenetur acceptum ob teſtimoniũ, quod ferre tenebatur, ſicut & iudex, qui capit, vt ferat ſententiam, vt diximus in rep. c. inter verba.11.q.3.concl.6.

Secũdo infertur, ꝙ hæc conſequentia regulariter valet: is tenetur aliquid gratis facere. Ergo turpiter accipit aliquid quo faciat illud, iuxta gl.l.4.§.ſi.ff.de cond.ob turp. cau. putata ſing.ibi a Iaſ.cui ſimilis gl.in c.qui cum fure.de fur.vbi late Ana. Eadem ratione valebit illa argumẽtatio: Is poteſt accipere pecuniã quo hoc agat in mercedem illius actionis. Ergo non tenetur id gratis facere.

Dico quarto principaliter, quod acceptum a meretrice ob turpem cauſam fornicationis, non eſt neceſſario reſtituendũ etiam in foro conſcientiæ. In qua concluſione fere omnes tam Theologi quam Canoniſtæ & Legiſtæ conueniunt, vt videre eſt apud ſcribentes in l. 4. §. ſed & quod meretrici. ff. de cond. ob turp.cau.

& Sanctum Tho.2.2.q.32. art.7.Paluda.& alios in 4.lib.ſent.diſtin.15.& ſuper gloſſ. communiter receptam in ſumma, 14.q.6. & eos, quos latius citat prædictus Reuerendiſſimus Segobienſis in d.cap. peccatum. de reg.iur.lib.6. par.2.§.2.ſed ratio nulla redditarum a prædictis ſatisfacit. Non quidem prima iuriſconſ. in l.3. §. ſed & quod meretrici. ff. de condict. ob turp. cau. quam etiam ad litteram ſequitur S.Tho.vbi ſupra.&omnes alij poſt eum,videlicet, quod meretrix, licet turpiter faciat,eo,quod ſit meretrix, non tamen turpiter accipit, cum ſit meretrix. Non, inquam, ſatisfacit illa ratio. Tum quia uidetur ſibi repugnare,cum præſupponat turpe eſſe meretricari, & non eſſe turpe mercedem pro meretricio capere. Cum l.2. eiuſdem tit. probet ideo turpiter accipere quem aliquid, ut hominem occidat, quia turpe eſt hominem occidere, & turpe eſſe accipere, ut ſacrilegium faciat, quia turpe eſt ſacrilegium facere. Et l. tertia. habet turpiter accipere iudicem, ut inique iudicet,quia turpe eſt inique iudicare. Et l.4.turpe accipere,vt ſtuprum faciat,quia turpe eſt ſtuprum facere. Cum igitur dicat eſſe turpe meretricari,cogetur etiã dicere eſſe turpe propter meretricium accipere. Nec credo iurecon. poſſe defendi, niſi per æquiuocationem, dicendo quod cum ſentit turpe eſſe meretricari, intelligit de turpitudine uera iuris naturalis, quod ipſe nouit, licet diuinum,contra quod etiã eſt,ignorauerit,ſecundum communem doctrinã gloſſ. in clem.ad noſtr.1.de hæretic.& S. Tho.2.2.q.194.art.4.& Io.Maior in 3.lib. ſent. diſtin.26.q.29. Dum autem ait non turpiter accipere,ſentit de turpitudine iuris humani, quod permittit meretricari. Quod ſi quis ita defenderit iuriſcon. vt defendendus eſt, cogetur dicere, quod iure vero naturali & diuino, ſicut turpe eſt meretricari, ita etiam erit turpe pro meretricio aliquid accipere. Et cum in foro conſcientiæ ius naturale, & diuinum ſint neceſſario ſeruanda,cap.ſeruandam. 25.q.1. cogetur cõſequenter fateri,quòd in illo foro utrunque eſt turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere & ita ratio illa non ſatisfacit quo ad forum conſcientiæ, licet ſatisfaciat quo ad forum exterius;in quo impune licet meretricari.

Secundo ideo non ſatisfacit præſata ratio, quia concludit neceſſario unum falſum, ſcilicet eſſe ueram opinionem Cyni:& Ang.in l.2.C.de cond.ob turp.cau. Anton. Pan.& communis in cap.quia plerique.de immu.eccle. Videlicet,quod acceptum ob fornicationem a mulieribus ſolutis clam fornicantibus, eſt neceſſario reſtituendum,& magis id, quod accipitur a coniugatis, & monachis ob eandem cauſam, non minus, quod accipiunt mares, præſertim clerici: & religioſi a fœminis eo quod libidini earum inſeruiunt.Quia ratio prædicta, quæ nititur permiſſione legis humanæ,ceſſat in illis omnibus,præſertim coniugatis, monachis utriuſque ſexus,& clericis. Quoniam etiam in exteriori foro hi omnes puniuntur per leges titu. ad l. Iul.de adul. ff. & C. & cap. 1.& 2.de adul. & l.unica.C. de raptu. vir. & 27.q.2.per totam.Cuius tamen contrarium eſt verum, ut tenet Henricus Boic. in c. peruenit.de adul. Cui conſonat vſus confeſſariorum,ut in editione vulgari tenuimus hic. & in d. c. peccatum. & in c.1. & 2. de adul. quibus in locis nunquam fuerunt mihi copiæ ſufficientes ad reſpõdendum huic argumento, & ita nec propoſui illud, nec reſpondi, & miror, quod cum illud grauiter propoſuiſſent Cy. Anton. Pan. & qui ſequuntur eos, nemo tamen noſtrum, qui contrarium tenemus, ei iuſte ſatisfecit, nec certe ſatisfieri poteſt, niſi alia ratio addatur rationi prædicti iuriſconſ.

35 Non etiam ſatisfacit ratio Adriani,uidelicet, quod meretrix nil accipit alienũ inuito domino. Tum quia illi tam eſt locus in omnibus alijs delictis,in quib. alicui datur ſponte aliquid, ut delinquat, quàm in meretricio.Cuius tamen contrarium tenet ipſemet Adrianus, & communis, quæ contrarium noſtri prædicti tertij dicti tenet. Tum quia Iuriſc. ſignificat hoc eſſe ſpeciale in meretricio, per illa uerba: *Noua ratione*, Ratio item Caietan. in 2.2.q.32.art.7.videlicet,quod uſus meretricis eſt materia uendibilis, & non rei ſacræ, quam Sotus, & recentiores magni facere uidentur, licet aliqua ex parte ſatisfaciat, quo ad ponendũ differentiã in-

ter

ter acceptum ratione criminis ſimoniæ, & acceptum ratione meretricij, quo ad quam aſtruendam, eam ille reddit, non tamen ſatisfacit, quo ad alia. Nam æque, imò magis vendibilis eſt opera eius, qui ſe locat ad militandum in bello iniuſto, ad duellum committendum: & ad fuſte cædendum, vel occidendum alium, quam opera meretricis ad explendum libidinẽ volentis cum ea rem habere. Nam palã, & paſſim conducuntur, vel emuntur operæ lictorum, quos vulgus Hiſpanum borreros, vel verdugos, & Italum, boia, ſiue manigoldo appellant. & l. 1. §. remouet. ff. de poſtula. edicit de locantibus operas ad pugnandum cum beſtijs, & idem facit l. in arenam. C. de inoff. teſta. At ipſemet Caiet. & prædicti, qui eum ſequuntur, negant idem eſſe in alijs delictis, in quibus ex utraque parte verſatur turpitudo; ergo illa non ſatisfacit.

Ratio vero quam prædictus Segobienſis, ſequutus aliquot alios ſentit, uidelicet, quod lex permittit, & facit iuſtam operam meretricis, non tamen alias prædictorum operas, nõ poteſt defendi, tum quia ipſimet affirmãt acceptum a mulieribus quæ non ſunt meretrices, licet ſint coniugatæ, & monachæ non eſſe reſtituẽdum, & conſtat, nulla lege etiam humana, earum in hac re operas iuſtas fieri, tũ quia lex naturalis, & diuina, quæ neceſſario eſt ſeruanda in foro conſcientię, damnat illam; nec vlla lex humana eam põt quo ad illud forum iuſtificare, argu. c. erit autem lex. 4. diſt. & c. ti. de praſc. tũ quia ſequeretur, ꝙ acceptum ob operam pugnandi aduerſus feras, cum probabili uitæ periculo, non diceretur turpiter acceptum, ſecundum leges humanas, & alias aliarum gentium, quæ id probant, aut certo permittunt, iuxta prædicta in l. 1. §. remouet. ff. de poſtul. & l. in arenam. cum ei adnotat. C. de inoff. teſta. quod tamen videtur eſſe contra mentem eorundem, ꝙ idem eſſet dicendum de opera conductorum ad duella, vbi permittũtur, & ad furta, vbi ea non puniuntur, quod tamen eſt contra l. 2. & 3. ff. de cond. ob turp. cau.

36 Quare omnibus omnium dictis rumìnatis, aſſerenda arbitror tria. Primum, ꝙ nulla eſt differẽtia quoad forum conſcientiæ, in quo lex naturalis & diuina neceſſario ſeruanda eſt, inter acceptum ob operam meretriciam ab una parte, & ob operas ad alia maleficia, in quibus utrinque turpitudo verſatur ab altera. Quia in omnibus datur, & accipitur, contemplatione maleficij damnati & punibilis in illo foro, & in omnibus æque voluntarie datur, & in omnibus æque admittitur turpitudo ab utraque parte, quo ad illud forum.

Secundum, quod ratio ſolida & uera, quare acceptum ob operam meretriciam non eſt reſtituendum, eſt, quod acceptum voluntarie ab alio, ita ut ab vtraque parte admittatur turpitudo, nulli eſt de præcepto reſtituendũ, iuxta cõcluſa ſup. in 2. dicto contra Pal. Adr. & alios multos, ꝑ D. Anto. Mona. Ang. & Sylue. ibi citatis.

Tertium, quod verus intellectus. §. ſupra ciuitati, ſed & quod meretrici. colligitur ex ſupradictis in confutatione primę rationis, videlicet, turpe eſſe meretricari iure naturæ, non tamen iure humano, ideo licet meretrix turpiter faciat, attento iure naturali, quod eſt meretrix, non tamen turpiter accipit mercedem, attento iure humano, quod permittit, eam eſſe meretricem; & ita ille §. ſolum habet locum quo ad forum, & territorium, in quibus opera meretricis eſt permiſſa, & non quo ad forum & territorium, in quo illa eſt damnata, & punitur; quale eſt forum conſcientiæ, & conſequenter meretrix quo ad forũ conſcientiæ, in quo eius ſtatus damnatur, non minus peccat accipiendo mercedem pro illa opera fœda, quam præſtat, quàm qui accipiunt mercedem pro operis locatis ad occidendum, ad (vt ita dicam) duellandum, & iniuſte bellandum, ac alia huiuſmodi, nec conſequenter in illo foro tenetur minus ad reſtituendum, quam illi. Sed, quia illi per concluſa in præfato dicto ſecundo non tenentur de præcepto, ſed de conſilio tantum reſtituere, quæ eſt concluſio communis & antiqua ſpeciali & noua ratione efficaciter fundata.

37 Ex quibus tribus dictis, ac eorum fundamentis infertur primo, quod prædictus §. ſed & quod meretrici, habet locũ non ſolum in meretrice, ſed etiam in omnibus alijs, qui operas ſuas locant, aut accommodant eis rebus, ꝙ permittuntur in

foro exteriori, licet damnentur in interiori, qualia ſunt multa, quæ permittuntur iuxtà c.denique.4. diſt. in ſpectaculis carniſpriuij, & aliorum feſtorum, & in haſtiludijs, torneamentis, choreis, &c. Quales item erant pugnæ, quas Romani permittebant cum feris, ad quas qui locabãt operas, licet fierent infames, ut ſunt meretrices, tamen permittebantur, & non puniebantur plus quam illæ, & accipiebant ſuarum operatum precium, non ſecus, quam illæ, iuxta prædictam l.t. §. remouet. cum ſeq. ff. de poſtul. & l. in arenam. C. de inof. teſta. quæ eſt concluſio quotidiana, comprehendens innumeros, qui conducunt operas ad multa ludicra, quæ ſunt ſaltem peccata uenialia, & ita damnata in foro interiori, ſed quia non ſunt damnata in exteriori; quo ad mercedem accipiendam, & retinendã, ęquantur meretricum operis.

38 Secundò infertur, opinionem doctiſſimi Ioan. a Medina in Codice de reſt. q. 20. quam prædicti Didacus & Sotus penitus carpunt, eſſe ueram, qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedẽ tanquam debitum operæ ſuæ fornicariç; tum quia accipere mercedem pro opera occidendi aliquem iniuſte, uel furandi, vel infamandi, vel aliquod aliud delictum faciendi, eſt peccatum, ſecundum omnes, & non alia ratione, quam quia occidere, & alia prædicta facere, eſt peccatum. Ergo & accipere mercedem pro fornicandi opera eſt peccatum, cum illa opera ſit talis in foro conſcientiæ, tum quia in confeſſo eſt, quod aſſaſſinus & quiuis alius locans operas ſuas ad committendum peccata, & accipiens mercedem ob eas, peccat, tum quia licet non concludat, quod opera meretricis ſit inuendibilis, eo quod eſt peccatum, & peccata nullius precij ſint, imò nihil, iuxta illud Ioan. 1. expoſitum ab Auguſtino: *Sine ipſo factum eſt nihil*, id eſt, peccatum, eo quod, ut reſpondet Sotus, licet opera illa fœda meretricis, quatenus eſt peccatum, nullius ſit precij, quatenus tamen eſt res quæda humano vſui accomodata, precio æſtimari poteſt. Licet, inquam, argumentum Medinę non concludat, operam illam de ſe & in genere entis eſſe inuendibilem, concludit tamen eſſe inuendibilem in genere moris, & actus intrinſece mali, pro quo nihil iuſte poſſe promitti, dari, uel accipi, ſancitum eſt ab omnibus iuris vtriuſq; auctoribus, ut uidere eſt in l. iuriſgentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pact. l. 1. 2. & 3. & per totum. ff. de condi. ob tur. c. & l. generaliter. ff. de uerb. oblig. & l. 1. ff. de receptat. & C. de condi. ob tur. cau. per totum tit. & c. 1. de homicid. lib. 6. & in alijs innumeris locis. Nec vſquã inuenies textum, qui ſignificet licere accipere preciũ pro opera peccandi, vel peccato cooperandi, excepta una meretricia, quoad forum exterius, quia quoad illud non peccat, nec

39 punitur, & eius opera pro impunita reputatur, tum quia non eſt bona conſequentia, qua Sotus utitur; ſcilicet opera meretricis, quatenus eſt opera, & quidã actus vſui humano accõmodus, eſt alicuius precij & æſtimabilis, ergo pro ea aliquid accipi poteſt. Quoniam omnis opera exterior, qua peccator operatur peccatum, ut plurimum eſt talis, & tamen nullus unquam Catholicorum, quod ſciam, dixit licite poſſe pro ea, ſaltem quando eſt intrinſece mala, qualis eſt opera meretricia, capi aliquam mercedem.

40 Non obſtat, q; actus peccati conſideratus in genere entis eſt quoddam ens, & conſequenter quiddam bonum a Deo, ut diximus, in prælu. 7. nu. 17. & 15. licet idẽ conſideratus in genere moris ſit nihil, & nullius precij: quia omnia iura diuina & humana reſpiciunt in eo magis id, quod eſt in genere moris, quam quod eſt de genere entis, quæ ſunt inſeparabilia, & ita uetant abſolutè, ne pro tali actu accipiatur, detur, uel promittatur aliquid, excepta, ut dixi, una fornicatione, & alijs ſimilibus actibus, qui, licet ſint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori, ut prædictum eſt. ſic in ſimili Caie. ait, in 2. 2. q. 100. art. 2. ad ſecundum dubium, quod licet actus conficiendi ſacramenta, & miniſtrandi illa ſit res temporalis, non tamen poteſt uendi, quia magis attenditur ſpirituale, quod ſine illo non poteſt eſſe, quam ſubſtantia illius. Per quod ipſum dictum Caietani ab omnibus receptum probatur licet aliquid ſit in ſe uendibile, non tamen poteſt licite uendi, cum miſcetur inuendibili. Sic ergo actus delinquendi, licet ſit in ſe uendibilis,

dibilis, coniunctus tamen peccato, quod eſt innendibile inuiſibiliter, non poteſt licite uendi.

Tertiò infertur, opinionem prædicti Medinæ non eſſe veram, qua parte ait, acceptum a meretrice in operæ ſuæ fœdæ mercedem, eſſe in foro conſcientiæ reſtituendum, quia per concluſa efficaciter ſupra in dicto ſecundo, non eſt reſtituendũ de præcepto id, quod turpiter acceptum eſt a turpiter dante: ac per prædicta, quo ad forum conſcientiæ, non ſolum datur meretrici turpiter, ſed etiam turpiter accipitur pro opera, & actu qui eſt peccatum, & non qualequale, ſed mortale ſecundum fidem catholicam, ut prędictum eſt. Ergo non eſt neceſſario reſtituendum, ſed retineri poteſt tanquam donatum, uel derelictum ab eo, qui dat, ut dixit Anton. in c. quia plerique de immun. eccleſ. ſupra in dicto ſecundo relatus, & declaratus.

Quarto infertur, neceſſario idem dicẽdum eſſe, quo ad forum conſcientiæ, de alijs fęminis, & maribus, cuiuſcunq; ordinis, qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, quod dictum eſt de meretricibus, & econtrario. Quia ſicut illarum fornicatio eſt uetita, & peccatum mortiferũ, vt plurimum in utroque foro; ſic harum fornicatio eſt uetita, & peccatum mortale in altero; ſcilicet conſcientiæ, ſecundum fidem catholicam, iuxta prædictam clem. ad noſtrum. de hæret. & eo magis, quod meretrix non ſolum peccat infringendo non ſolum præceptum ſextum, & nonum: ſed etiam ut plurimum infringendo octauum, quatenus uetat iactantiam, & actum gloriandi, & laudandi ſe de uita, de ſtatu, ueſtitu, & auribus ad alliciendum alios in malum turpibus, quod graue crimen eſſe pronunciatur, in c. quam graue. de exceſſ. prælat.

Quintò infertur, partim uerum & partim falſum eſſe, quod communiter aiunt gloſſæ a multis receptæ, in l. 4. C. de condi. ob turp. cau. & in l. 2. C. eod. & in l. affectionis. ff. de donat. quatenus tenent, promiſſionem de dando meretrici ob operam meretriciam non ualere, nec ex ea poſſe agi. Per prædicta enim conſtat id eſſe verum quo ad forum conſcientiæ: falſum autem quo ad forum exterius: & econtrario partim eſſe uerum, & partim falſum, quod ait Barto. in d. l. 4. ff. de condi. ob turp. cauſ. a multis receptus, ſcilicet promiſſionem prędictã ualere; quia verum eſt quo ad forum exterius: falſum autem quo ad forum interius.

Neque obſtant illa tria, quæ quidam hic opponit. Primum tenuiſſe me in Enchiridio Hiſpano, fœminas coniugatas, & Deo ſacratas peccare accipiendo turpe lucrum pro cauſa turpis cõcubitus. Secundum, quod nunc omiſſa priore opinione teneo, poſſe quidem illas petere, & ſibi retinere. ſed non tanquam debitum legale, ſed tanquam debitum ex animo grato. Tertium contrarium tenuiſſe Sotum, Caietanum, & Couar.

Quia reſpondetur primò: ſuperuacaneum fuiſſe notare primum, & tertium; cum ipſemet aſſeuerem ore pleno præſatam mutationem feciſſe; & diſcedere ab opinione præfati Soti, Caietani, & Couarruuiæ.

Secundò, quòd ipſe non uidetur ſatis intellexiſſe mea diligenter ſcripta, nec ego ſua negligenter notata. Quoniã confundit petitionem, & reſtitutionem; promiſſum, & acceptum; forum interius, & exterius; ius naturale male cognitum ab ethnicis, & idem bene cognitum a catholicis; & obſcurat debitum legale, & morale; & cauſam finalem, & impulſiuam. quæ omnia ego diſtinctè, & dilucidè, & fortaſſe (abſit iactantia) altius, & reſolutius, quàm alius unquam, diſtinctius declaraui, vt ex eorum contextu omnium aliorum temporum collato, facile diligens, & eruditus quiſque lector colligat.

41 Sexto infertur, confeſſarios prædictarum mulierum, & virorum impudicorũ, quibus ob impudicitiam aliquid promiſſum eſt, & nondum traditum, debere illis conſulere, quod nos conſuluimus cuidã, qui præcepto cuiuſdã Magnatis, magnis promiſſis eius illectus, accepta parte eorũ, occidit quendam, & ob id vertit ſolum in aliud Regnum, & querebatur, quod ille Magnas non ſoluit omnia promiſſa, & petebat illa. Conſuluimus enim caueret ne peteret illa tanquam ſibi debita iuſtitia legali; quia non erant talia propter promiſſionis nullitatẽ: & quia per talem petitionem approbaret peccatum, quod

ante fecerat, & ita noue peccaret mortaliter, ſed quod in litteris, quas ei ſcriberet, & mandatis, quæ ad eum daret, confiteretur primum, agnoſcere ſe nihil ſibi propter illam operam illicitam præter ipſum infernum, de iuſtitia deberi, & ita nil ſe petere ob eam, tanquam debitum legale, ſed ſupplicare illi, ut miſereretur eius neceſſitatis & indigentiæ, & dignaretur mittere illi promiſſa, in eleemoſynam, non quidem propter eius factum, quod erat abominandum, ſed propter affectum illum magnum obſequendi ei, qui fuit potens, ut præceptis Dei præferret eius præcepta. Ita, quod nullatenus placeret ei ſuum factum illicitum, nec approbaret illud dicendo, ob id eſſe ipſi aliquid debitum, ſed ſolum probaret affectum magnum, atque deſiderium obſequendi, quo in ipſum fuit, cum eius iuſſa compleuit, & erat obſequendi ei in licitis & honeſtis, quando ea ſcriberet, & mandaret. Ita quod delictum non ſit cauſa principalis petendi promiſſa, ſed cauſa impulſiua & occaſio, ſine qua non peteret. Quod ipſum mutatis mutandis debet conſulere confeſſarius ei, qui promiſit dare aliquid ob delictum, poſt quod perpetratum vult dare, quod ob id promiſit, nempe, quod perpetratio delicti non ſit cauſa finalis, ſed ſolum cauſa, ſine qua non daret, & quod det principaliter, vt neceſſitati eius ſubueniat, uel honori ſuo ſatisfaciat. Quod utiliter dixit Caieta. 2. 2. quæſt. 62. articu. 5. Sic igitur præfatæ impudicæ vtriuſque ſexus perſonæ debent coram Deo & confeſſario agnoſcere, nil ſibi deberi in foro conſcientiæ ob illa turpia facta damnata in illo foro, & ita nihil uelle, nec deſiderare, ut quidquam ob ea promiſſorum eis tanquam debitum ſoluatur, ne noue peccent ea noue approbando, ſed cupere & rogare, ut ſibi ſubueniatur ſoluendo promiſſa tanquam moraliter debita magno illi amori, quo fuerunt in promiſſionem extra operam illam illicitam, & quo ſunt quando hæc petunt, ad inſeruiendum tantum in licitis, & honeſtis, quod ipſum ſeruare debent in dando eis promiſſa, qui promiſerunt. Et arbitror, quod, ut prædictus homicida per uiam iuſtam plura obtinuit, quã obtinuiſſet per iniuſtam, ita hæ quoque perſonæ impudicæ plura conſequentur per hanc uiam Deo placidam, quam per contrariam.

Septimò infertur, omnia ſupradicta intelligenda eſſe de his, ſiue fœminis, ſiue maribus, qui ſine fraudibus notabilibus a ſuis amicis aliquid extorquent, ſed non de his, quæ cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbigratia, dicendo ſe eſſe virgines, cum non eſſent, aut non fuiſſe cognitas, niſi a magnatibus N. N. longè maiora extorſerunt. Quia eiuſmodi, ſicut alij fraudatores, ff. & C. de dolo. reſtituere tenentur, iuxta ea, quæ dicemus infra, nume. 63. poſt Gerard. & Adri. Non ſunt etiam intelligenda de his, qui accipiunt quidem ſine dolo, ſed ab his, qui non poſſunt dare, l. 2. & 3. C. de auct. præſtan. & leg. 1. & 2. C. de præd. min. capitul. ſi quis presbyterorum, de rebus eccle. non alienam.

Vbi reſtitutio facienda.

SVMMARIVM.

42 *Reſtitutio rei alienæ fiat ubi ſita eſt, ſi bona fide poſſidetur.*

43 *Debitum ex contractu, uel quaſi ſoluatur ubi dictum eſt, uel petitur.*

43 *Debitum ex delicto, aut quaſi ſoluatur ubi damnum paſſo ſiat ſatis.*

43 *Debitum in India petitum an cambijs minuendum.*

42 Reſtitutio autem facienda eſt, ubi ſolutio fieri debet, & ita, ubi eſt ſita res, quando reſtitutio eſt facienda eo ſolo quod eſt res aliena, cum qui bona fide, & ſine ſua culpa poſſidet, nihil perdere debeat, capitul. 2. de conſtitu. & l. ſi poſſeſſor. ff. de petit. hæred. Si tamen reſtitutio ex contractu, aut quaſi debetur, fieri debet in loco expreſſè, uel tacite ſolutioni deſtinato, aut ubi petitur, hac lege, vt extra locum præſtitum ſolutio nec creditori, nec debitori damno ſit, l. 1. ff. de eo quod certo loco. capit. P. & G. de offic. deleg. & capit. dilecti. de foro compet. §. præterea. Inſtitu. de actio. & ſi locus præſtitutus non fuit, reſtituendum

dum eſt ubi coram iudice competenti petetur, arg. c. fi. de foro competen. & adnotat. in iuribus prædictis. Sed, ſi reſti-
43 tutio ob delictum, aut quaſi delictum debetur, facienda eſt in loco in quo ipſa facta nullum damnum is, cui fieri debet, accipiat, ſiue reſtituatur ubi acceptum fuit, ſiue ubi eſt dominus, ſiue in alio loco, ad quem dominus tranſtuliſſet, ita ut damnificatus nulla impenſa, uel alio onere grauetur, quam ſi damnum datum non fuiſſet; quia reſtituere eſt in primo ſtatu reponere, & reddere rem integre in ſtatu eo, in quo dominus ſeruaſſet, ſi ab eo ablata non fuiſſet; l. reſtituere. 1. & 2. ff. de verb. ſignifi. & l. 1. C. de ſenten. paſſ. & reſtit. & 2. q. 3. §. fi. ſentit D. Thom. & explicat Caiet. 2. 2. q. 62. arti. 5. quamuis ſemper ſufficit reſtituere ubi creditori placet, l. 1. ff. qui ſatiſda. cogan. & per dicta ſupra eod. cap. num. 11. Ex quo colligitur cuius impenſis ſuo domino ſit ſuum mittendum.

Quæſtionis magnæ fuit nuper in Vrbe, An is, qui mutuo dedit mille in India, ea lege & conditione, vt, certo tempore lapſo, poſſet ea petere a mutuatario vbicunque terrarum inueniretur, an poſtea inuentus in Vrbe, teneatur ſoluere integra illa mille, an vero poſſit deducere cambia, quibus conſtat traductio illorum ab India in Vrbem? Et quidem videtur liberandus ſoluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deductis cambijs, quoniam l. 1. & totus titulus. ff. de eo quod certo loco, non ſolum habet locum in debitis aliarum ſpecierum, ſed etiam in pecunia numerata, textus eſt in l. 4. ff. de eo quod certo loco.

Quomodo reſtituendum.

SVMMARIVM.

44 *Reſtitutio facienda eſt eo modo, quem cauſa cur debetur poſtulat.*

44 *Remiſſio ſine rei ſoluendæ præſentia ſufficit ad reſtitutionem.*

45 *Debiti remiſſio ſolutio quædam eſt & 46.*

46 *Debitum facilius remittitur, dum res ſoluenda præſens non eſt.*

44 Reſtituendum autem eſt eo modo, quem natura contractus, delicti, aut ultimæ uoluntatis requirit, & ſufficit, quod obligatus per ſe, uel per alium reſtituat, Argum. capitu. qui per alium. de reg. iur. lib. 6. Et ſi delictum occultum eſt, etiam reſtitutio occulta debet eſſe, argum. capit. ſi peccauerit. 2. q. 1. §. non tibi dico. de pœniten. diſt. 1. Sed cauendum eſt, ne, quando per alium occulte fit, internuncius, quod reſtituendum eſt, retineat, & reſtituere debens in ſua obligatione permaneat, ut dicetur inf. eod. cap. nu. 67. Et quidquid S. Anto. 2. par. titu. 2. cap. 4. & Dionyſ. in regula peccatum de
45 reg. iur. lib. 6. & alij alibi dicant, ſufficit etiam quoad forum conſcientiæ, ut is, cui reſtitui debet, liberaliter & uoluntarie remittat, & condonet, iuxta glo. in d. ca. peccatum. uerb. reſtituatur. & Hoſt. in ſumma de uſur. §. quæ pœna, ver. quid ſi. ſiue realiter ei offeratur, & coram conſtituatur, quo accipiat, aut condonet, ſiue ſolum uerbo offeratur, ſiue abſque ulla reali, vel verbali oblatione, creditor precibus partis aut alterius alicuius internuncij, confeſſarij, aut alterius remittat & condonet, modo uere & ex animo remittat, & ea ſit talis, quæ donari poſſit, ut recte Caietan. in ſumma verb. reſtitutio. reſoluit, & Adria. in 4. de reſtit. q. 2. col. 4. ſenſit. Et credendum eſt, eum ex animo remittere, ſi ipſe id affirmat, cũ ut acriter Caietan. ubi ſupra aduertit, nemo alius ſit ſuæ uoluntatis ſe aptior teſtis. Quod uerum eſt, ſi contrarium non arguunt coniecturæ, quales reſpondimus in te ueniſſe in quodã caſu, in quo auſterus quidam dominus, qui ſuos ſubditos preci bus ſuis non obtemperantes, per ſe, aut alios vexabat, a quibus certam conditionem petijt, argu. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rer. actio nõ det. & gl. l. 1. ff. quod iuſſu. Et videtur nobis cautum, quod Caietan. ſingulariter addidit, ſ. quod pauper diuiti debens non ferat ad eum, aut oſtendat id, quod eſt ſoluendum, ſed deprecetur per ſe vel aliũ, quo ipſi condonetur, ne rei debitæ præſentia difficilior efficiatur ad condonãdum. Cum multo facilius, quod habemus, quàm quod poſſidemus, remittamus, & condonemus. l. cũ hi. ff. de tranſact. facit l. ſed & ſi ego. ff. ad

Velleian.

Velleian. Neque id obſtat condonandi liberalitati, ſed ad illiberalitatis tentationem reprimendam valet.

Quis ordo in reſtitutione ſeruandus.

SVMMARIVM.

47 *Debitum omne ſoluendum ſi poteſt, ſin minus, prius certum quam incertum & 48.*
Et prius res ſua domino, nu. 49. quã illud, & illud, nu. 50. & 51. Et prius talium, & talium contractuum, quam vſurarum, nume. 51.

52 *Reſtituere contra ordinem prædictum non ſufficit, & 53.*

53 *Debitor creditori poſteriori prius petenti cur prius ſoluit.*

47 IN reſtituendo ſeruetur ordo, quem ius diuinum, & humanum præſcribunt, ſcilicet quod nullus ordo ſeruetur quando ſuppetit vnde omnibus quod debetur ſit ſoluendum, iuxta illud S. Paul. ad Ro. 13. *Cui honorem, honorẽ, cui debitum, debitum, & cui tributum, tributum*, & §. 1. Inſti. de iuſti. & iur. & qñ non ſuppetit omnia ſoluẽda prius debita certa, quorum creditores ſciuntur, ſoluantur, quam incerta, quorũ creditores ignorantur, pp quattuor rationes S. Ant. 2. par. tit. 2. c. 7. Vnde ſequitur, vt bene adnotarunt Syluest. verb. reſtitu-
48 tio 6. q. 5. & Caiet. verb. reſtitutio. cap. 8. multos errare, qui cum non poſſunt omne debitum reſtituere, componunt ſe ſuper incertis cum prælatis eccleſiæ, vt id quod eis remittitur tanquam proprium poſſideant, certos creditores defraudando. uerum eſt tamen, quod ſi res incerta adhuc in eadẽ ſpecie permanet, puta quidam calix conſecratus, repertus, aut ablatus, & adhuc integer & non põt haberi eius dñs, nec inueniri, põt dari prius Chriſto, erogando in eius pauperes & pia opera, quia per id nulli creditori præiudicat. Siquidem debitor non tenetur ex alieno creditori ſatiſfacere, & conſtat, quod ille nunquam eius fuit, imò ſemper alienus. §. ſacræ. inſtit. de rerum diuiſione.

49 In debitis certis ſeruãdus eſt ordo Baldi communiter recepti in l. pro debito, C. de bon. auct. iud. poſſ. ſ. quod primum ſuo domino ſuum reſtituatur, ut commodatum, depoſitum, furto ſubtractum, aut raptum, quod adhuc in ſua forma, & ſpecie reperitur. Quia hoc in eius, qui reſtituere debet, bonis non numeratur, cum eius dominium nunquam ad illum tranſlatum ſit, imò ſemper penes eum, cuius erat, remanſit. Et ideo ante omnia alia illi reſtituendum eſt, l. ſi ventri, ver. ſi tñ. ff. de priui. credi. Secũdo loco venditori ſoluendũ eſt precium eius, quod vẽdidit emptori, penes quem res empta eſt. Quia q̃uis illius dominium in emptorem tranſierit l. traditionib. C. de pact. illud tñ remãſit obligatum ſolutioni quãdiu in ſua forma, & ſpecie penes emptorẽ inuenit, iuxta dictũ Bal. & eos qui eum referunt ubi ſupra. Pro quibus facit primo, l. 2. ff. quib. cau. pig. vel hypoth. tac. cont. per argũ a fortiori. Deinde, quòd hoc videtur valde æquum, & rationi conſentaneum, ſaltem ad hunc effectum, quo in hoc cæteris creditoribus præferatur, quando omniũ ſolutioni debitoris bona non ſufficiunt.

50 Et idem eadẽ ratione videtur de omni eo, quod titulo oneroſo datum fuit, verũ eſt tñ, quod, ſi res empta pluris ualeat, q̃ precium pro ea promiſſum, eo ſoluto, reſiduum cedet alijs debitis ſoluendis. Verum eſt item, quod venditor non habet hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita, nec emptor in pecunia habita ex noua eiuſdem rei uenditione, nec in eo, qđ permutatione illius habuit, quia nec precium, nec habitum per permutationẽ in ſingularibus actionibus in eius locum ſuccedit, iuxta gl. Bar. & communem in l. Labeo. ff. de verb. ſign.

Tertio loco ſeruanda ſunt ſtatuta regionis, ſi qua inueniuntur ſpecialia, ſuper ordine reſtituendi, ut dicuntur eſſe in aliquibus regionibus, de nummularijs fraudatoribus, & ſi nõ ſunt, ſeruetur ius cõe, iuxta quod ij, quibus bona fuerũt expreſſe obligata, alijs præferuntur, & poſtea in ſua dote vxor, & fiſcus alijs creditoribus, quibus non ſunt bona prius expreſſe hypothecata, quamuis tacite ſint. l. aſſiduis. C. qui potio. in pig. hab. & l. quamuis. de priuil. fiſc.

51 Quarto loco ſequunt̃ ij, quib. ſunt tacite hypothecata ſuo ordine, poſtea depoſitarij,

tarij, niſi quãdo depoſita fuit pecunia ad negotiandum, & vt ſoluerentur vſurę, aut intereſſe, l. ſi hominem. §. fin. ff. depoſit. & l. ſi ventri. ff. de priui. cred. quia tale depoſitum vim mutui habet. l. certi condictio. §. ſi. ff. de reb. cred.

Quinto loco ſubſequuntur, qui habẽt priuilegiũ perſonale, quo præferantᷣ alijs ſine obligatione reali. Poſtremum locũ tenent alij creditores, qui non habent hypothecam, nec obligationem bonorum expreſſam, nec tacitam, nec priuilegium perſonale, ſine conſideratione, quis eorũ ſit prior, aut poſterior, ita ut, quod prædictis ſatisfactis ſupererit, pro rata parte nominum inter hos diuidetur, recipiendo, & admittendo ſolidum pro libra, vt dici ſolet, deductis tamen ante omnia impenſis neceſſarijs, ſed non pompoſis, ac ſuperfluis funeris, & exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiæ teſtamenti, & alijs ad aditionem hæreditatis neceſſarijs, iuxta Palud. communiter receptum in 4. lib. ſent. diſtin. 15. q. 3. & S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 7. §. 3.

52 Aduertendum tamen, ꝙ, qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, naui, aut alia re ſimili, præfertur omnibus, qui habent hypothecam bonorum domini illius in ſolutione ex precio eius conſequẽda, l. 1. ff. qui potio. in pig. hab. Addo præterea, quod qui debitor ſoluendo hunc ordinem non ſeruat, ſuæ conſcientiæ nõ ſatisfacit, iuxta Oſtien. Monal. & Syluest. verb. reſtitutio. 6. q. 7. ſi ignorantia iuris aut facti eum non excuſat, arg. c. ea te. de iureiu. niſi quando creditor aliquis in petendis ſuis creditis in iudicio, aut extra illud, fuit alijs diligentior. Quia tunc non ſolum poteſt, ſed etiam debet prius illi, quam alijs ſoluere. l. pupillus. ff. quæ in fraud. cred. Syluest. vbi ſupra, q. 8. modo alij non ſint magis priuilegiati. Et idem, quod hic diximus de debitore ſoluente, eſt dicendum de creditore petẽte, nempe ꝙ non peccat accipiendo ſuum debitum, quod diligentius petijt, ſi alij non ſunt magis priuilegiati, alioqui ſic, violando iuſtitiam, quæ habet, vt illis priuſquã ipſi ſatisfiat per prædicta. Vnde infertur peccare generos, & nurus recipientes, aut retinentes de bonis ſocerorum, quod eis debetur, ſcientes eorum bona alijs magis priuilegiatis deberi. Aequum etiã nobis videtur, quod Caiet. verb. reſtitutio c. 8. dicit, quod vſurarius prius debet ſoluere, quod debet per contractus licitos, quibus non eſt pauperior factus, quales ſunt emptionis, & mutui, quam vſuras inique extortas; etiam ſi ante illos cõtractus fuiſſent extortæ. Per quod hic nouę quærebatur. Debet tamen prius eas ſoluere, quã quod debet per contractus gratuitos, quibus pauperior eſt factus. Non obſt. quod Medina teneat oppoſitum dicens vſuras eſſe magis iniuſtas magisque prohibitas a iure diuino, naturali, & humano, quam ſit retentio debitorum ex alijs contractibus, quia id non eſt verum. magis enim indubie debeo tibi, quod mihi mutuaſti, quam quod per uſuram tibi ademi. Cũ in mutuo nemo umquam dubitarit, & in vſuris multi, quamuis male vt colligitur ex cap. quoniam in omnibus. de vſur. & cle. 1. eodẽ. tit. Tum ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Neque obſtant illa tria, quæ quidam hic notat. Primum me dicere, quod quando bona, quæ ſunt reſtituenda, non ſufficiunt omnibus creditis perſoluendis, & creditores ſunt æquales, reſtitutio eſt facienda pro rata. Secundum teneri debitorem ad reſtituendum, quando poſterior creditor debitum ſuum exigit. Tertium vtriuſque dicti contrarium eſſe probabilius, quia, qui prior eſt tempore, potior eſt iure.

53 Cui reſpondetur primo, me nõ dicere prædicta verba, quæ ipſe dicit, ſed hæc. Si prædictis ſcilicet priuilegiatis ſatisfactis, aliquod ſupererit, pro rata parte nominum inter hos, ſcilicet, nullatenus priuilegiatos, diuidetur: niſi aliqua ſtatuta ſint contraria, vt dicit S. Anton. & eſt veriſſimum, & quotidiana praxi receptum.

Secundo, quod ego expreſſe aſſentior dicentibus quod debitor poteſt, & debet ſoluere prius creditori poſteriori prius petenti, & exigenti debitum in iudicio, vel extra illud, quam priori nullatenus priuilegiato propter diligentiam, quam in petendo adhibet, ſcilicet pupillus. ff. quæ in fraud. cre. Et ita falſum eſt, quod ille ait in ſecunda nota me dicere, ſ. debitorem teneri ad reſtitutionem priori creditori, quando poſterius prius ſuũ debitũ exigit,

exigit. quoniam expreſsè contrarium aſſero, quia vt ait lex prædicta diligentia poſterioris in petendo ſuum debitum fecit eum potiorem, ſicuti hypotheca, & aliud priuilegium.

Tertium verum eſſe non, quod ille, ait, me dicere, ſed debitorem, qui ſciens me debere nullis creditoribus chirographarijs nullatenus priuilegiatis, & ſua ſponte non coactus, neq; exactus, neque requiſitus ſoluit poſteriori fraudans priorem ex parte, quæ illum contingeret, ſi bona venirent, ſecundum communem ſententiam peccare grauiter, & teneri ad reſtitutionem, eo quod ſoluit, quod alteri debetur, iuxta c. ea te. de iureiuran. Per quod damnantur multi, qui volentes gratificari quibuſdam, & videntes ſua bona eſſe diuidenda per iudicem ob ſuam mortem, vel ob fugam, vel aliam abſentiam inter creditores non priuilegiatos, diminuenda credita pro rata, ſoluēda vult eis integra, quorū de numero ne ſit, caueat præfatus religioſus, ſi conſuluerit hoc talibus debitoribus.

Quartò, quod incogitanter videtur allegare pro ſuo propoſito c. præfatū, qui prior eſt tempore, potior eſt iure. Quia magis probat antiquiorem creditorem debere præferri poſteriori, quam ſuum propoſitum, cum palam ſit creditorem maius ius quærere ſibi credendo, quam petendo, cum ex illo, & non ex hoc naſcatur obligatio contra debitorem. Nec poteſt huic inductioni reſponderi a defendente, quod poſteriori diligentius petenti poſſit iuſte ſolui, niſi id, quod Iuriſconſultus in præcitata lege pupillus, ſentit, nempe non eſſe cætera paria, cum poſterior creditor eſt diligentior petendo. Et præfata regula, qui prior. intelligitur quando cætera ſunt paria, ut ſuper ea adnotauit gloſ. per l. quoties. vtriuſque eſt par cauſa, vnde ſumpta fuit illa regula. ff. de reg. iur.

Quando eſt reſtituendum.

SVMMARIVM.

54 *Reſtitutio ſtatim facienda.*
54 *Præcepta affirmatiua, & negatiua non æque ligans.*
55 *Debitor quoties noue peccat non reſtituendo.*
56 *Reſtituere quis non poſſe commode dicitur.*
57 *Reſtitui non debent bona minoris ordinis cū damno maioris.*
58 *Debitum ex delicto; & contractu quo ad qua paria.*
59 *Damnum proprij boni, & lucri non reſtituere alienum.*
59 *Inſtrumenta ad viuendum neceſſaria quando non reſtituenda.*
59 *Confeſſarius an abſoluat eum, qui ſemel iuſſus non reſtituit.*
60 *Neceſſitas extrema differt, ſed non tollit reſtitutionem. & 61.*
60 *Neceſſitas extrema non tollet reſtitutionem etiam eius, quod in ea capitur, & ea minor minas.*
61 *Commune fieri, & communicandum longe differre.*
61 *Extrema patienti ſatisfit etiā non donando.*
62 *Dominus non fit rei, quæ vſu conſumitur, eo quod iure illam conſumat.*
62 *Dominus conſumens ſuam rem interdum reſtituere tenetur.*
62 *Cauſa limitata limitatū producit effectum.*
62 *Neceſſitas decentis ſtatus differt reſtitutionem.*
62 *Damnum debitoris, & creditoris quod differt reſtitutionem.*
63 *Damnum quod formidatum reipublicæ excuſet a reſtitutione.*
63 *Reſtitutionem excuſat metus probabilis peccatorum.*
64 *Debitor ſciens ſe talem, antequam damnetur, reſtituat.*
65 *Confeſſarius quando iuſte differt debitori ſolutionem.*
66 *Debitor differre non poteſt ſoluendo paulatim.*
67 *Reſtituet quis per alium quādo, & per quem faciet.*
68 *Teſtantes qui poteſt ſtatim reſtituere non ſufficit legare.*

54 RESTITUTIO autem facienda eſt, ſtatim iuxta S. Thom. 1. 2. quæſtio. 62. arti. 8. una, ab omnibus receptum. Pro quo eſt cap. ſæpe. de reſtitu. ſpoliat. quatenus habet, tantum fere peccare, qui alienum retinet, quam qui accipit. Et quod præceptum reſtituendi, quamuis ſit affirmatiuum, quatenus expreſſe iubet reſtituere,

re, eſt tamen negatiuum, quatenus tacite præcipit nõ retinere alienum inuito ſuo domino. Et præcepta negatiua ſemper, & ad ſemper obligant, quamuis affirmatiua non niſi ſemper, & ad certum tẽpus, iuxta eundem S. Thom. 2. 2. quæſt. 33. art. 2. & Arch. cap. ſi peccauerit. 2. q. 1. & in ſumma de pœn. diſt. 5. Pan. & omnes in c. nouit. de iudic.

Ex quo infertur. Primò, deciſio dubij quando, & quoties quis ob retentionem alieni noue peccet? Nam omnes tenent, quod non peccat noue ſingulis momentis, & quod pluries quam ſemel peccat communiter, qui illud multo tempore retinet, & quod peccat, quoties proponit non reſtituere illud. Et etiam credo, quotieſcunque utitur alieno, quod reſtituere tenetur, quamuis de reſtitutione non cogitaret, Caie. 2. 2. q. 66. art. 3. & ſecundum aliquos, quoties commode reſtituere ualens, non reſtituit, quod tamen intelligendũ eſt, ſi id animaduertit, quamuis non ſtatuat illud non reſtituere, non autem alias, ſiquidem illud potius eſt ſtatus peccati, quam peccare.

55 Secundò infertur, quod quamuis, qui nocte in lecto, aut in eccleſia recordatur, ſe alienum habere, & poſſe commode reſtituere, ſtatim debeat proponere actualiter, uel uirtualiter, non tñ ſtatim a lecto ſurgere, aut eccleſiam egredi, quo id reſtituat, quia id non poteſt commode, & ſatis eſt id facere, quam commode poterit, boni uiri arbitrio. Ad id autem, quod hic quæritur; An hæc commoditas arbitraria referatur ad tempus, uel ad facultatem reſtituendi? Reſpondetur, quod ad utrunque: ad tempus quidem, per prædicta, ad facultatem, per ſtatim dicenda, ſeruando ea.

Tertio infertur, quòd ſicut ignorantia probabilis iuris, aut facti quandiu durat a reſtitutione excuſat: l. quod te. ff. de reb. cre. cum ei adno. ſic etiam multo magis ab ſtatim reſtituendo excuſabit. Et ut condonatio creditoris pro ſemper a reſtitutione excuſat, ſic ab ſtatim reſtituendo eius uoluntaria dilatio excuſabit. Siquidem permanente hac, inuito domino alienum non retinet, & vt perpetua reſtituendi impotentia perpetuò excuſat, ſic impotentia reſtituendi ſtatim ab ſtatim re-

56 ſtituendo excuſat. Et dicitur non poſſe, non ſolum qui eſt in extrema neceſſitate, aut nullo modo poteſt: ſed etiam qui commode non poteſt. l. Nemo Proculo. ff. de verb. ſign. c. facit. 22. q. 2. Ille autem dicitur commode non poſſe, qui non poteſt ſine damno ſuorum bonorum altioris ordinis, qualia ſunt uitæ, & ſalutis, reſpectu famæ, & rei familiaris: & qualia famæ reſpectu rei familiaris, ut ſupra dictum eſt; aut non ſine magno damno eorum, quæ ſunt eiuſdem ordinis, quod aliqua dilatio parum creditori nocens excuſare poteſt, ut acenrate S. Anton. 2. par.

57 tit. 2. c. 8. proſequitur. Et ita, qui ſtatim aliena bona fortunæ reſtituere ſine amiſſione propriorum, ſuæ uitæ, ſalutis, aut famæ non poteſt, ad ſtatim reſtituendum non tenetur. Nam quemadmodum iuxta prædicta, in c. 16. num. 44. nemo tenetur regulariter ad bona aliena inferioris ordinis reſtituenda, cum damno ſuorum altioris ordinis, ſic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis, & qualitatis, cum amiſſione priorum altioris ordinis ſtatim reſtituenda, argu. cap. cum in cunctis. de elect. & auth. multo magis. C. de ſacroſ. eccl. Sic eadem ratione qui debet centum aureos ſtatim ſoluendos, ſi non poteſt ſtatim ſoluere ſine magno damno ſuæ rei familiaris, puta non niſi domum ſuã, aut aliquod prædium multo minoris uẽdat, quam valeat, ad ſtatim reſtituendum non tenetur. Quod (noſtro iudicio) non ſolum locum habeat in debito, quod ex contractu, aut vltima voluntate, ſed etiam in eo, quod ex furto, aut alio delicto naſcitur, ut ſentit B. Ant. ubi ſupra, quidquid Caietan. ubi ſupra dicat.

58 Quia quamuis hęc duo debita quo ad ſuam originem differant (quia in unius origine peccatum eſt, & in alterius non) quo ad hunc effectum tamen, ſaltem in foro conſcientiæ, ſimilia ſunt, ſiquidem utrunque reſtituere tenetur, & in utroque totalis impotentia omnino excuſat, & ſic in utroque mediocris impotentia mediocriter excuſare debet, arg. de toto ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei uendi. & capitu. paſtoralis. §. item ſi totum. de offic. deleg.

Nec obſt. quod quidam religioſus hic ait, aſſerere me excuſari a reſtitutione

eum,

eum, qui ſi ſtatim reſtituat, amittit bona, uel ſtatum acquiſitum per vſuras, vel latrocinium, vel etiam iniuſtitiam. Cuius contrarium ait eſſe tenendum.

Cui reſpondeo primo, mirari me, quod vir alioqui pius, & religioſus imponat mihi, etiam religioſo, quamuis indigno, quod ego, nec hic, nec alibi dixi, ſcilicet excuſari quem a reſtitutione ob cõſeruandum ſtatum acquiſitum per vſuras, vel latrocinium, uel aliam iniuſtitiam. Immo in hoc ipſo loco num. 49. dico non poſſe quidem excuſari a reſtituendo aliena, eo quod per illud ſibi uideretur euenire ſibi magnum damnum. Ea ratione quod reſtitutio alienorum non eſt damnum reſtituentis, cum per id nihil proprium pereat. Et quod paulo poſt dico num. 62. eum, ſcilicet, qui non poteſt decenter uiuere ſecundum ſtatum ſuum, ſi totum, quod debet, ſtatim reſtitueret, intelligitur de ſtatu nobilitatis, vel alio iuſte quæſito.

Secundò, quod quidquid dicat Sotus, & teneat Couarruuias, vt puto pro grandi obſeruantia, qua erat in Sotum multis & irrefragabilibus argumentis probamus nos contra Sotum, & quaſdam ſuas nouas imaginationes, infra nu. 89. eſſe verã illam præcellentem doctrinam, quam explicatius alijs tradit eruditiſſimus Caiet. in locis ibi citatis, quem etiam ſatis tacite uidetur ſequi Couarruuias in reg. peccatum de reg. iur. lib. 6. par. 2. col. antep. nempe regulariter non eſſe faciendam reſtitutionem bonorum inferioris ordinis cum iactura bonorum ſuperioris, quam præfatus religioſus mordere velle uidetur, licet aperte id non faciat.

Tertiò, quod ego in nihilo recedo a Couaruuia, nec Couarruuias a me quo ad propoſitum, ſi ſerena mente omnia dicta perpendantur, quod facile, ſi uacaret, & breuitas in hoc libro affectata id permitteret, monſtrarem. Nam & ipſe Couarruuias, licet me tacito, tenet vbi ſupra col. 4. idem eſſe iudicandum de dilatione danda debitori ex delicto, & debitore ex contractu, quod ipſe dico, nu. 58.

59 Aduertendum tamen, quod non dicitur magnum damnum propriorum bonorum, eo quod ſint magnæ res alienæ reſtituendæ. Quia, ut recte Cai. verb. reſtitutio, dixit, illud non eſt ſuorum bonorũ iacturam facere, ſed aliena relinquere. Nec etiam dicitur magnũ damnum propriorum bonorum, non lucrari, eo quod reſtituturus eſt, quia ut idem dicit vbi ſupra illud non eſt amittere ſuum, vel alieno non uti. Quod (mea ſententia) non habet locum in inſtrumentis artis, quib. uictum ſibi parat, qui reſtituere tenetur, iuxta S. Anton. nec etiam damnum propriorum bonorum ab ſtatim reſtituendo excuſat, quando reſtitutionis dilatio ẽt magnum damnum, cui eſt reſtituendum infert, iuxta omnes.

Quartò infertur, quod quãuis æquum nobis uideatur dictum Caiet. uerb. reſtitutio. c. 6. quod ante ipſum S. Ant. 2. par. tit. 2. capit. ſenſit, ſcilicet quod confeſſarius non debet abſoluere eum, qui ſtatim reſtituere tenetur, niſi prius actualiter reſtituat, ſi antea a confeſſario iuſſus, reſtituere prætermiſit. Quia quamuis fides pœnitenti in his quæ pro ſe, & contra ſe dicit, habenda ſit, prouideri tamen etiam debet, ne, qui ſemel defecit, iterum deficiat, licet inquam, hoc dictum uideatur æquum, talis tamen pœnitens occurrere poſſet, & tales circumſtantiæ temporis, loci, & cauſæ, ut confeſſarius ſolo reſtituendi propoſito contentus eſſe debeat. Cum etiam Deus tunc eo (ſua benignitate) contentus ſit, arg. cap. dixi. & c. magna. de pœniten. diſtinct. 1. Quia non eſt adamplius faciendum opportunitas, argum. capit. ſi quid inueniſti. 14. q. 5. per quæ reſpondetur affirmatiue, ad nouũ quæſitum; An qui ſubtraxit decimas, aut impedit ſolutionem earum, poſſit abſolui ante realem reſtitutionem, ſi ab ea aliquo ſupradictorum modorum excuſatur legitime, non obſtante Concil. Triden. quod ſeſſio. 25. c. 12. prohibet abſolui ante ſatiſfactionem eiuſmodi ſubtrahentẽ, uel impedientem.

60 Quinto infertur, quod in neceſſitate extrema conſtitutus, non habens aliud, quam quod ad ſuam, ſuorumq; vitã eſt neceſſarium, reſtituere non tenetur, niſi creditore eadẽ neceſſitate prematur, immo neque ſi eadem prematur, argum. capitu. ſi non licet. 23. q. 5. & l. ſi præſes, C. de aqua quot. niſi dominium eius, quod reſtituendum eſt, ſemper penes creditor remanſit,

remanſit, quidquid Ioan. Tabien. uerb. re
ſtitutio. §. 4. dicat.
61 Magna tamen circa hoc quæſtio inci-
dit: An ſit vera communis opinio in 4.
lib. ſent. d. 15. quam recentiores ſequun-
tur in Armilla aurea, videlicet, eum, qui
in extrema neceſſitate quo ea ſe liberet,
aliquid accipit, ad reſtituendũ illud non
teneri, licet ad pinguiorem fortunam eua
dat. Ad quam breuiter reſpondeo, oppoſi
tum eius, quod rectiſſime Adri. ubi ſupra
q. 33. defendit, verius & iuſtius eſſe: Nam
efficaciter probamus in Apolog. libri de
redit. eccl. quæſt. 2. monit. 4. quod nemo
ſit uerus dominus rei qua eget ad libera
dum ſe ab extrema neceſſitate, licet poſ-
ſet iuſte eam accipere etiam auctoritate
propria, & ea uti, quatenus eſſet ad id ne-
ceſſaria. Tum quia cõtraria ſententia non
videtur probari ulla lege, uel efficaci ra-
tione, ſine quibus non eſt affirmãdum ali
quid contra ius regulare, cap. legatur. 24.
q. 2. §. conſideremus. in auth. de trien. &
ſemiſſ. col. 3. c. conſuluiſti 2. q. 4. & cap. 2.
de tranſla. prælat. & ius regulare habet,
id, quod eſt vnius, ſine conſenſu eius non
effici alterius, l. id quod noſtrum eſt. ff.
de regulis iuris. Tum quia lex illa cele-
bris, quæ eſt ſecunda in §. cum in eadem,
ff. ad l. Rhod. de iact. non habet, res fieri
communes per neceſſitatem, ſed eſſe com
municandas. Tum, quia non patiuntur iu
ra, ut eiuſdem rei dominium ſit penes
plures in ſolidum. l. 3. §. ex puribus, ff.
de acq. poſſ. Tum quia legi charitatis,
miſericordiæ, ad pietatis, & cuiuſcunque
alterius uirtutis ſatis fit, ſuccurrendo ne-
ceſſitatem extremam patienti ſufficien-
ter ad hoc, ut ab ea liberetur, ut palam
eſt, at frequentis ſi me ſuccurri poteſt, &
abunde quidem extrema patienti, com-
modando, uel locando ei rem illam, qua
eget, non tradendo ei dominiũ illius, ver
bi gratia: Aliquis, alioqui ſaltem alibi di
ues, in montibus Alpibus, uel Pyrenæis
niue canis, neceſſitatẽ extremã alicuius
ueſtis patitur, & aliquis alioqui pauper,
deferens veſtes precioſiſſimas, holoſeri-
cas, pellibus Herminiorum cariſſimis du-
plicatas, ſiue ſuffultas, obuiat illi, tenetur
quidem ei unam, vel duas, uel plures, &
quotquot ille ad illam neceſſitatem ſuble
uandam eget, commodare, uel locare,
ſed non dare, & transferre in illum illa-
rum dominium. Immo, cum ſe in aliquẽ
locum, vbi neceſſitas illa ceſſaret, recipe-
rent, poſſet illam, vel illas, quas commo-
dauit, repetere, quod nemo negabit, tum
quia nemo diceret, quòd, ſi quis alioqui
diues aliquo in loco fame moriens ob-
uiaret alicui piſtori, viginti mulos pani-
bus coctis onuſtos aliquo agenti, fieret
dominus omnium illorum panum, cum
tamẽ qua ratione fieret dominus vnius,
eadem quoque fieret omnium, antequã
ullo illorum ad ſedandam famem utere-
tur. Neque quiſquam diceret, piſtorem
obligatum eſſe ad dandum dominium
omnium illorum illi, neque illum aucto
ritate propria poſſe omnes eos ſibi occu
pare. Immo quilibet eruditus dicet ſatiſ-
facere piſtorem communicando illi eſu-
rienti panes neceſſarios ad illam eſuriem
ſedandam, tum quia ridiculum uidetur,
& grauitati legum contrarium dicere, ex
tremam famem patienti quæri dominiũ
omnium panum, qui in foro ueneunt,
& illico ſedata per unum panem fame,
illud ei perdi, & rurſus iterata fame fieri
eius, & propulſata ea, deſinire eſſe illius,
tum quia gloſſæ receptæ in d. §. cum in
eadem. & d. c. ſicut hi. 47. diſt. aſſerunt. ver
bum Communia in loco dicto, Neceſſi-
62 tas omnia facit communia, exponẽdum
eſſe, per Communicanda. Concludo igi-
tur, per extremam neceſſitatem proximi
obligari quidem proximos eius ad ſub-
ueniendum ei tantum, quanto eſt opus
ad liberandum eum ab ea, facereque ſibi
ius capiendi illud, etiam propria au-
ctoritate, non tamen efficere eum ipſo
iure dominum illius neceſſarij, & con-
ſequenter teneri regulariter ad reſti-
tuendum, cum ad pinguiorem fortunam
perueniet.

Dixi. regulariter, quoniam nonnum-
quam, ut infra, nu. 118. dicemus, ex par-
uitate rei, & alijs coniecturis, iuſte credi
poteſt, eum ad id teneri.

Non obſtat, quod Sotus lib. 4. q. 7. ar. 1.
de iuſt. & iur. noue diſtinxit inter eum,
qui non habet bona aliqua, ubi extrema
neceſſitate vrgetur. nec alibi. & inter eum
qui alibi ea habet, & inter illud, quod tẽ-
pore talis neceſſitatis inſumptũ fuit, qua-
les ſunt res ad eſum pertinentes & inter
illud,

illud, quod inſumptum non fuit, qualis eſt ueſtis, aut equus quo uſus eſt, & concludit, quod qui alibi bona habet, ad reſtitutionem expenſi tenetur, & etiam qui non habet ad reſtituendum id, quod inſumptum in illa neceſſitate non fuit, ſed nõ ad id, quod in ea impẽſum, & conſumptũ fuit. Non, inquã, obſtat, tum quia ipſe fatetur, ꝙ, qui bona alibi habet, teſtituere tenetur etiã inſumptũ, & cũ unius regionis bona non adimant neceſſitatem extremam, in quam in alia incidit, fateri debet, ꝙ extrema neceſſitas ſola non facit dominium rei alienæ, ut ea utatur ſine obligatione reſtituẽdi. Tum quòd præſupponit falſum, ſignificãs, ꝙ omnis, qui licite uti poteſt eo, quod uſu conſumitur, illius dominus efficitur, quia ipſemet lib. 4. q. 1. de iuſt. & iur. loquens de extrauag. ad conditorem. de uerb. ſign. tenet, quod Franciſcanus eius, quod licite comedit, & conſumit, dominus non eſt, iuxta c. exijt. de verb. ſig. lib. 6. quod nos latius confirmauimus in Apolog. prædicta. q. 1. Mon. 14. nume. 1. Tum quòd etiã præſupponit falſum, quatenus ſignificat, quod nemo qui cõſumit aliquid tanquã illius dominus, ſi eſt verus dominus illius, ad illud reſtituendũ tenetur. Nã qui conſumit panem, & uinum mutuo acceptum, tamquam dominus, & exiſtens uerus illius dominus conſumit, l. 2. §. appellata. ff. de reb. cre. tamen ſoluere illud & reſtituere tenetur. Et ita quamuis extrema neceſſitas aliquẽ dominum faceret, quo ad effectum illum ab ea liberandi, non ob id eundem ab obligatione reſtituendi liberaret. arg. c. cum ceſſante. cum ei adnot. de appel. Siquidem ad ſe liberandum ab ea, ſufficit dominium, quod per mutuum, uel alium iuſtum contractum, abſque donatione acquiritur. Tum quod neceſſitas ſolum tribuit ius ad accipiendum, & cogendum, ut illi detur, quod ſufficit, ut liberetur ab ea, & non amplius, & ad hoc ſufficit mutuo, vel commodato, uel alio contractu iuſte accipere, aut illi dare, quia limitata cauſa limitatum producit effectum. l. non omnis. ff. de reb. cred. Concludo igitur, ꝙ qui aliquid in extrema neceſſitate accipit, poſtmodum cũ potuerit ad reſtituẽdum tenebitur, ſiue alibi bona habeat, ſiue non, ſiue illud totum conſumat, ſiue non, niſi per coniecturas probabiles iuſte præſumeretur donatio, ut ſupra tactum eſt, & latius dicetur infra, nu. 118. & 119. Quoniam ultra prædicta ſequeretur ex contraria opinione, quod ſi aliquis, mille militum dux, in extrema neceſſitate mille ducatorum aureorum alimenta alicuius priuati hominis, uel uillæ comederent, ſoluere ei tenerentur, quamuis altero die direptione aliqua licite diuites euaderent, quod eſt abſurdum, & ita non dicendum. leg. nam quod abſurdum. ff. de bonis liber.

63 Infertur ſextò, eum, qui totum ſtatim reſtituendo, non poſſet decenter pro dignitate ſui ſtatus uiuere, ad illud non teneri, quamuis id facere, perfectionis eſſet, ut ait S. Ant. 2. par. tit. 21. cap. 8. col. 7. modo ei ſit animus reſtituẽdi illud, quã primum poterit, & modo curet, ne quid in alios uſus, quam neceſſarios, & decentes impendat, quo reliquate aliquid, & paulatim reſtituere poſſit.

Infertur ſeptimò, quod quando ex reſtitutione ſtatim factæ redundaret damnum corporis, aut animæ eius, cui debetur non eſt ſtatim facienda. Quia nec furioſo, nec irato enſis depoſitus, quo creditur, ſe aut alium percuſſurum, reddendus eſt, c. ne quis. 22. q. 2. Neque eadem ratione uolenti bellum facere, aut litigare iniuſte, ſua pecunia, qua id faciat, & fortiori ratione, ſi ex ea magnum damnũ reipub. obueniret, ſiquidem eius bonum priuato præponitur, c. licet, de regul. & auth. de reſtit. & ea quæ par. §. licet. colla. 5. Et conſequenter nemo debet facile condemnare Reges, alioſve Principes, qui aliqua iudicio eius, aliena retinent, credentes probabiliter ex eorum reſtitutione, ſua regna paſſura magna incommoda, & bella iniuſta, argu. l. ſi quis fumo. ff. ad leg. Aquil. Quæ tamen non procedunt, quando æqualia, uel multo maiora mala probabiliter credentur euentura ex retentione, quam ex reſtitutione. Depoſitarius. n. qui ſicut putat ex redditione gladij furentis, uel alius penes ſe depoſiti ſecuturam percuſſionem alicuius iniuſtam, ita credit ex retentione ſecutura eſſe maiora mala, puta, furentẽ, uel alium cum cognatorum, & amicorũ turba.

turba: ſe & ſuam domum cum eis, quæ in ea ſunt, incenſurum, reſtituere tenetur, arg. a ceſſante ratione iniutium prædictorum, quæ illa fundant, quod aliquando ſcimus eueniſſe. Et idem dicendum uidetur qñ probabiliter creditur, quod ex reſtitutione ſtatim facta, ſequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia reſtituenti, aut eius filijs, aut filiabus ſuaderet. Quia, vt dicit S. Ant. ubi ſupra, hæc mala ſine comparatione ſunt maiora, quam damnum, quod creditor ex dilatione ſui debiti patitur, immo ſunt bona altioris ordinis, quam fortunæ, quæ creditori debentur.

64 Infertur octauò, ꝙ multi damnantur ob non ſolutionem debitorum, nullum ſibi de ea ſcrupulum conſcientiæ incutiendo, credentes ſe antequam per ſententiam condemnentur, non teneri. Quia quoties qui alienum iniuſte retinet, & conſiderat, aut conſiderare debet, ſe illud debere, & proponit formaliter, uel uirtualiter non reſtituere ſine ulla iuſta cā, quæ eum excuſet, toties mortaliter peccat, iuxta Ioan. Maior. in 4. diſt. 16. q. 26. ut ſupra eod c. nu. 55. declarauimus. Nam quemadmodum qui concubinam retinet, non eſt pœnitens ſed pœnitentiæ illuſor, & confitendo peccatum peccato apponit, ſic qui opere, & uoluntate, ſine iuſta cauſa alienũ retinet; non eſt vere pœnitẽs, iuxta Scotũ in d. lib. ſent. diſ. 15. q. 2.

65 Infertur nonò, ꝙ confeſſarius non poteſt pœnitenti dilationem concedere, quando certo ſcit, eum ſoluere poſſe, niſi concurrat aliqua cauſa prędictarum ſupra eod. num. 62. & ſeq. quæ ab ſtatim reſtituẽdo excuſet. Quibus adnumerarem caſum, in quo uideret confeſſarius, debitorem nolle ſe reſoluere ad totũ debitũ ſtatim reſtituendum, ob aliquod emolumentum inde ſibi proueniens, & creditorem nolle concedere dilationem, parum ſibi nocuam, & numquam, aut non tam cito, nec tam utiliter, atq; dilationẽ concedendo, ſuũ recuperaturum, & ea conceſſa debitor ſuam fidem obſtringit ſe ad certum tempus ſoluturum. His enim concurrentib. confeſſarius dilationem, & abſolutionem concedere poſſet iuxta mentem Ang. in verb. reſtitutio. ult. §. 5. poſt Directorium. Tunc cum confeſſarius ueriſimiliter credere poteſt, quod credere illo contentus foret, ſi ſciret, vt ipſe ſecretum intimum conſcientiæ debitoris.

66 Infertur decimò, quod qui debet, & ſtatim totum reſtituere põt, & non uult niſi certam partem in ſingulos menſes, uel annos, quouſque ſolutionem finierit, non eſt abſoluendus, quidquid dicant Oſtien. & alij Summiſtæ, iuxta Adr. in 4. de reſ. col. 16. dicentem, quod confeſſarius, qui talem abſoluit, eum magnopere decipit, quia qui debet, & poteſt commodè reſtituere, & non reſtituit, eſt in peccato mortali, per prędicta, quod Ioannes Maior. in 4. diſt. 15. q. 18. ait non ſolum procedere in debitis ex delicto, & furto; ſed etiam in alijs mutuo, aut alio iuſto modo contractis.

67 Vndecimò, quod, qui non poteſt furtum, aut aliud damnum datum reſtituere per ſe, ſine ſui manifeſtatione, non debet per ſe, ſed per aliam perſonam ſecretam, & fidelem id facere, ad quod confeſſarius, cui reſeratum eſt peccatum, aptior alijs uidetur modo pro fideli habeatur. Caueat tamen, quia, ſi perſona media nõ reſtituere, non liberaretur debitor ab obligatione, ut exprimit S. Anto. par. 2. c. 4. q. 2. etiam quando pro fideli haberetur, ſi dominium rei reſtituendæ in eum, qui reſtituit, translatum fuit, quamuis non, quando translatum non fuit, & iuſte acceptum fuit, iuxta notata in c. ſignificante. de pig. Et idem S. Ant. addit, ne multum fidant prædicatoribus, & confeſſarijs pecuniam potius; quam ſalutem animarum quærentibus, & conſultum fuerit ſyngrapham, a creditore accipere, in qua confiteatur ſe accepiſſe tantam ſummam, per N. pro reſolutione eius, quod alius ſibi debebat, ſine nominis expreſſione, & eam pœnitenti tradere. Et in hoc caſu reſtitutio differri poteſt quouſque inueniatur perſona, per quam fideliter, & ſecreto fieri poſſit.

Infertur duodecimò, ꝙ, qui ſtatim reſtituere põt, & non reſtituit, quãuis teſtamento relinquat, ut reſtituatur, ſecurus non diſcedit ſi aliquid ex prædictis eum non excuſat niſi qñ id fecit, quia probabiliter credit, ꝙ ſuus hæres melius præſtabit, & niſi hoc pſuaſum haberet, ſtatim ipſe per ſe reſtitueret. Ang. verb. reſtitut.

3.§.2.Addo tamen, ꝙ qui non poteſt ſtatim reſtituere, debet remiſſionis ſchedam, aut dilationem a ſuo creditore petere, iuxta S.Tho.2.2.q.62.art.8. ad 2. receptum, niſi tali petitione peccatum maniſeſtaretur per ſupradicta eodem c.num. 31. aut aliquod ſcandalum ſequeretur, arg. cap. nihil. de præſcrip.

68 Quæſitum eſt autem a multis. An defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita ſoluantur? Reſoluo negatiue, iuxta S.Thom.in Quodlibet.6. art.13.& Adria. in Quodlibet.8. quia fieri poteſt, ut moriatur martyr, vel ſtatim poſt baptiſmum, quem recta ire in cęlum, docet fides catholica, c.baptiſmi uicem. de con ſec.diſt.4.c.cum Matthę, de celebra.miſſ. & c.debitum.de baptiſ.uel cum contritione ad omnem pœnam delendam ſufficienti, iuxta c.menſuram.adiuncta gl.de pœn. d.1.uel abſolutus uirtute Iubilei ad id efficacis, extrauag.1.de pœn.& rem. Nō obſt. ꝙ Ang.dixit contrarium per c.in litteris. de rap.in illis verbis. *Vt a peccatis ſuis ualeat liberari*, quia, ut olim prælegendo illud Salmanticæ, diximus, loco verbi: *Valeat*, quod refertur ad defunctum, debet legi, *Valeant*, quod referatur ad hæredes, ita quod ſignificet per reſtitutionem debitorum defuncti hæredes liberari a peccato ſuo negligentiæ, aut germanius, quod intelligatur de ope tribuenda mortuo, accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene ſatisfactorum. nam vt ait S. Thom. vbi ſupra, ſolutio debiti parum prodeſt defuncto, niſi accidentaliter, modo prædicto. Quare riſu, aut potius commiſeratione digni ſunt filij, & alij hæredes, qui miſerentes plurimum defunctis, quòd propter debita teneantur in purgatorio, non miſerentur ſibi, quòd tenentur in ſtatu infernali notabiliter eorum ſolutionem negligentes, aut differentes, quod plus ſatis frequenter contingit.

De impediente bonum alienum.

SVMMARIVM.

69 *Impediens a conſueto aliquo bono quis tenetur reſtituere.* 70. & 73.
69 *Reſtitutio praſupponit debitum legale.*
69 *Priuatio praſupponit habitum.*
70 *Teſtamentum, uel legatum qui facit mutari, tenetur reſtituere.*
71 *Intellectus l.1. §. denique. ff. de aqua plu. arcen.*
71 *Argumentum a contrario quando ualidum.*
72 *Iuſtitia diſtribuendi beneficia, & officia publica multum differt a iuſtitia deſtribuendi communes pecunias communitatis ſingularibus eius.*
73 *Beneficiorum malus elector, vel collator, cui reſtituet.*
73 *Impediens malo animo cur non reſtituit, & impediens metu ſic.*
74 *Reſtituent qui ſuffragantes, ſiue notantes.*

96 Dubitatne hic, An qui alium a conſequutione officij, beneficij, aut alterius boni impedit, reſtituere teneatur? In quo quamuis multum diſſentiant doctores, vt patet per Adria.in 4.de reſt.q.10.& quęſtio ſit difficilis, eamq; Caie.2.2.q.62. art.2.ad nubes efferat, oĩbus tñ perpenſis, nobis placet, quod Adriano nō diſplicuit, quamuis illud non aſſeruerit, ſ. quod oĩs, & ſolus ille impediēs regulariter reſtituere impedito, & damnũ paſſo tenetur, qui impedit alium a conſequendo officio, aut beneficio, aut alio bono, ita ꝗ debita, ut haberet iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re acquiſitum per diſpoſitionem inter uiuos, aut ultimam uoluntatem, collationem, confirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iuſtitia debitum. ita quod habebat acquiſitum aliquod ius imperfectum, quod appellant ad rem per iuſtam promiſſionē, emptionē, ſtipulationem, electionē, præſentationem, oppoſitionem, ſiue concurſum, expectatiuam, regreſſum, acceſſum, coadiutoriam, primogenium, legitimam, aut alium titulum, qui non dat ius perfectum, per quod acquiritur bonum, ſed quoddam imperfectum, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua, uel officium iudicis ad iure petendum, niſi impediat per modos iuſtitiæ contrarios, uidelicet vim, metum, dolum, mendacium, aut aliã fraudem, etiam ſi alias odio, vel mala intentione impediat.

Monet nos ad id primum, quia ex definitione reſtitutionis poſita, ſupra num.6. colligitur, quod, vbi non eſt debitum legale, non eſt quod reſtituatur, quod etiam

aſſirmat

affirmat Caie. in d. q. 62. art. 2. & etiam Sotus ubi ſupra. At nemini, cui nõ eſt ius in re, vel ad rem, vel officium iudicis ad petendum, eſt debitum legale, licet forte ſit debitum morale, & antidorale, vt colligitur ex glo. & alijs Inſt. de actio. in princ. & in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur. Ergo non debetur eius reſtitutio.

Secundò, quod reſtitutio, ſiue redditio præſupponit ablationem, ſecundum mentem omnium, quam Sotus ubi ſupra exprimit. At cui nihil iuris eſt, nihil iuris auſertur, quia priuatio præſupponit habitum, l. decem. ff. de uerbo. obligatio. capit. ad diſſoluendum. de deſponſ. impub. Ergo &c.

70 Tertiò, quod qui blanditijs, ſine vi, metu, mendacijs, & dolo, facit teſtamentum mutari, aut legatum in alium transferri, reſtituere non tenetur, l. fi. C. ſi quis aliq. teſt. proh. Ergo neque qui impedit, nec collator, præſentator, aut elector conferat, præſentet, aut eligat illud, aut illum, vel Rex, vel alius, qui poteſt conferre aliquod officium, vel aliud ius illi, vel illi, tenebitur illi, aut illi reſtituere, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Dixi. Qui mala intẽtione, &c. quia intentio nocendi, aut malum iniuſtum inferendi, neceſſitatem reſtituendi non inducit, quamuis in foro conſcientiæ peccatũ inducat, niſi adijciatur ei opus aliquod exterius iniurium & contrarium legibus iuſtitiæ, vt lictor mala intentione ſuſpendens iuſte damnatum, licet peccet, non tamen tenetur reſtituere quidquam, & miles in bello iuſto occidens hoſtem, vel diripiens ciuitatem malo animo, & ſine, peccat quidem, ſed non tenetur reſtituere, quia licet tranſgrediatur leges charitatis, vel aliarũ virtutum, non tamen tranſgreditur legis iuſtitiæ ſpecialis, quarum tranſgreſſio ſola eſt iniuria, & obligat ad reſtituendum, ut probamus cum communi, in Apolog. prædicta quæſt. 2. monit. 4. Qua ratione etiam Sotus, quem poſt hæc ſcripta legimus, diſcedit a Scoto, Palud. & communi in 4. q. 6. art. 3. a col. 17. quatenus aiunt, intentionem malam ſine opere iniurioſo inducere obligationem reſtituendi.

Per quę reſoluitur negatiue illud nouè quæſitum. An qui odio alicuius famulum proſequitur, & efficit, ut herus eius dimittat eum, qui non põt inuenire aliũ, qui tantum ſalarij ei ſoluat, quantum dimittens, teneatur reſtituere? Reſpondendum enim eſt, quod non niſi efficeret, vt herus contra iuſtitiæ legem ante lapſum temporis conuenti, eum dimitteret. Nõ obſt. l. Proculus. ff. de dam. infec. quam Caiet. vbi ſupra citat, quia illa, & l. fluminum. §. fi. eo. tit. pro nobis faciunt, habent enim eum, qui fodit puteum in ſuo, non teneri uicino, licet inciderit venas, per
71 quas fluebat aqua in eius puteum. Neq; obſt. l. 1. ff. de noui oper. nunc. quam citat Scotus, quia vitioſa eſt allegatio, & uidetur uoluiſſe citare l. 1. §. denique 1. ff. de aq. plu. arc. quatenus ſignificare videtur, eum, qui puteum effodit, aut aliud opus in ſuo facit unde damnum vicinus accipit, non teneri de damno, ſi non facit animo nocendi ſignificãs a contrario ſenſu, quod tenetur ſi eo animo faceret. Reſponderi enim poteſt primo, ꝙ argumentum a contrario ſenſu, licet alioqui ſit validiſſimum in iure. l. 1. ff. de offi. eius cui mãd. eſt iur. & c. Apoſtolica. de his quæ fiunt a præla. ſine conſen. c. nil tamen valet, quo ad ea, quibus contrarium exprimitur in iure, iuxta gl. celeb. & receptam, vt tradit ibi late Fel. in c. ſignificaſti. de foro compe. pro qua textus optimus in c. a nobis 2. de ſent. excommu. & ſecundum omnes communiter intẽtio mala ſine opere iniurioſo non obligat ad reſtituendum damnum, ut prædictum eſt.

Quæ ſolutio roboratur ex eo, quod Vlpianus ibi noluit innuere obligationem reſtituendi propter malum animum induci, ſed vt clarius confirmaret dictũ Marcelli, negantis eo caſu actionem de dolo dari, dixit, non eſſe locum actioni de dolo ſine malo animo, ſine quo dolus non datur. l. dolum. C. de dolo. facit pro hoc, quod ꝑdictæ leges fluminũ, & Proculus, quæ ſunt ipſiuſmet Vlpiani, neq; alia lex ponderat bonũ, uel malũ, animũ. ſed ſolũ an quis iure, vel iniuria i ſuo faciat opus, quo nocetur proximo. Non obſtat, quod etiam S. Tho. in d. q. 62. artic. 2. ſignificat actum, malo animo factum inducere reſtitutionem aliquo caſu, quo bono animo factus non induceret, tum quia S. Thom. non loquitur de actu ſolo animo

ſmalo facto,ſed malo animo iniuſte facto, & ita intelligendus eſt de actu iniurioſo alteri,vel modo iniurioſo facto,puta per vim, metum, dolum, uel fraudem, de quo ſtatim dicemus. tum quia etiam idē S. Thom. uidetur legiſſe prædictum §. denique. & quia non occurrit ſufficiens reſponſio,tentauit aliqua parū firma. De quibus vnum eſt, quod ait teneri quem aliquo caſu ad reſtitutionem, ſed non ſecundum æqualitatem, cum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ,quæ obligat ad æquale, ſecundum eundem ibidem artic. 1. Alterum,quod æquiparat in hoc collationem beneficij cum propoſito firmo conferendi, quod nullo iure, vel ratione neceſſario probari poteſt, & reprobatur ea manifeſta,quod qui propoſuit firmiter conferre alicui beneficium, ſi mutata voluntate alteri contulerit, ualet collatio, & non tenetur reſtituere, nec peccat ſi æque dignus eſt. At qui iam contulit uni, ſi murata uoluntate conferat alteri, peccaret, & non ualeret collatio, & teneretur reſtituere, etiam ſi ſecundus eſſet longe dignior. Tertio quod odium, uel malus animus ſine opere iniurioſo obligat ad reſtitutionem, quod cum ſaluare nititur Sotus,parum ſibi conſtat, vt videre eſt vbi ſupra. Quare dicta ſancti Thomæ in illa reſponſione ad 4. reducenda uidentur ad ea,quæ firma ratione probantur, & tribuenda obſeruantiæ, qua ſolet eſſe in ſacros canones, & ſacras leges adeo magna, ut nec latum unguem ab eorū verbis recedere ſit ſolitus, quod quia non aduerterunt Scotus, Paludan. Caietan. & alij, putauerunt Thomam, ſenſiſſe contrarium, in quo etiam Sotus ſe ſatis inuoluit.

72. Non obſtat etiam ratio Caiet. ubi ſupra,ſcilicet,quòd officia,& beneficia ſunt bona communia quæ ſunt ſingularibus diuidenda,& ideo,qui ea male diſtribuit, male impedit, contra iuſtitiam diſtributiuam facit,vt qui male diſtribuit,vel impedit bene diſtribuere centum aureos cōmunes ſingularibus plebis,& conſequenter quemadmodum hic reſtituere tenetur,iuxta omnes,ita & ille tenebit. Non, inquam, hæc ratio obſtat, tum quia illa ſolum militat in beneficijs, & officijs publicis, & ita quo ad alia nihil probat; tum quia non eſt eadem ratio de diſtributione centum aureorum communium facienda alicuius communitatis in ſingulos eius, & de diſtributione beneficiorum & publicorum officiorum communium eccleſiæ, uel reipublicæ in ſingulis eius. Nam vt perſpicaciter ait Sotus vbi ſupra, non ſunt beneficia munera publica communitatis ita debita ijs, inter quos ſunt diuidenda, ut centum aurei communitatis diuidendi ſingulis eius ſunt debiti eis, eo quod beneficia, & officia publica ſunt inſtituta principaliter propter ſeruitium eccleſiæ, uel reipub. & non propter eos, qui ſeruituri ſunt. Et collatores eorū non diſtribuunt, tanquam debita eis, quibus diſtribuuntur,ſed tāquam debita ſeruitio eccleſiarum, & tanquam electores miniſtrorum earum, ita quod per bonam vel malam electionem eorum, non fit principaliter commodum, vel damnum eligendis,ſed eccleſijs vel rebuſpub. quibus ſunt eligendi, ſicut præfectus ab aliquo domino ędificio alieni conſtruendo,deligendo artifices idoneos,uel minus idoneos,non facit commodum uel damnum principaliter idoneis, uel magis idoneis, quos ad illud opus deligere omittit, ſed domino, &, ſi quid damni dat, non tenetur reſtituere illis, quos omittit deligere, ſed ipſi domino,cuius ædificium eſt male,uel nō adeo bene conſtructum.

Confirmatur hæc, eo quod licet iuſtitia diſtributiua illud, aut illud officium, uel beneficium,aliquibus dare obliget, regulariter tamen nemini ius perfectum, quod appellant in re,quo ſuum fiat, concedit, nec imperfectum, quod appellant ad rē, quo debitum illi ſit,& poſſit illud iure petere,quamuis ſit dignior,nec unquam talis uſus in eccleſia, aut republica Chriſtiana fuit,etſi ſæpeſæpius diuiſor non dādo digniori,aut dādo indigno peccet. Sed qñ centum aurei communes ſunt particularibus plebis diſtribuendi, unuſquiſque eorum ius aliquod habet, ob quod illis debetur,& ſuam partem,aut ſaltem quantum debetur ex ea,petere poteſt. Dixi ſupra in concluſione non eſſe reſtitutionē faciendam impedito,quia reipub. uel alij iniuſte læſo, facienda eſſet, ut ex proxime dictis colligitur.

73. Dixi. Niſi impediat per modos iuſtitiæ con-

cōtrarios, videlicet vim, metum, dolum, mendacium, &c. quia ſi per hos modos impediret, tenetur. Vnde ſi mentiens me eſſe mortuum, aut non eſſe eius conſanguineum, aut eſſe ſpurium, aut ignarum, aut malum, aut per alias fraudes, aut per vim faceret mutari teſtamentum, aut legatum, aut collationē, aut præſentationē beneficij, officij, aut alterius boni, & commodi factam, aut iam decretam, reſtituere mihi tenetur, iuxta omnes per l. 1. & 2. C. ſi quis aliq. teſt. proh. & l. fi. ff. de hær. inſt. etiam iuxta Gerardum, relatum per Adria. vbi ſupra, licet ipſe plus cæteris in hoc ſe extendat. Ratio vero, cur mala intentio damnificandi hanc neceſſitatē reſtituendi non inducit, mendacium autē, fraus, aut comminatio, & alij modi iniuſti ſic, eſt quod intentio ſola damnificandi eſt contra charitatē, ſed non contra iuſtitiam commutatiuam, cuius actus eſt reſtitutio, & mendacium, fraus, & comminatio ſunt contra iuſtitiam, quia per hæc iuſtus modus acquirendi, qui impedito cōpetit, impeditur. Nō tamen tenetur reſtituere, quantum impedit; nec quantū ſoluere deberet, ſi eripuiſſet iam penitus acquiſitum, aut debitum, ſed quantū conſideratis circunſtantijs, iudicio boni uiri, videbitur, vt communis dicit in alijs caſibus, ſaltem iuxta æquitatem, & conſuetudinem in his ſemper ſeruari ſolitam.

74 Ex quo ſequitur, ꝙ quando beneficia, officia, & cathedræ dantur per oppoſitionem, ſeu concurſum digniori, extante ſtatuto, quod neceſſario debeant conferri candidatis tempore præſtituto concurrētibus, & competentibus, ſi ſatis ſunt in id qualificati, & aliquis impediuit, ne darentur legitimis oppoſitoribus, ſeu concurrentibus candidatis, ſed alijs, reſtituere tenetur, quia illi iam ius quoddam perfectū acquiſierant, ad petēdum, ut alicui ex ipſis darentur. Quemadmodum etiam, qui iniuſte ab opere agricolam, a ſcribendo ſcribam, &c. impedit, tenetur reſtituere, quia impedit ab eo, quod ipſi conuenit, ſcilicet, laborare, aut ſcribere.

Nec obſtat, quod Sotus vbi ſup. colu. penult. ſignificare videtur, quia non loquitur de ſcholaſticis ſuffragātibus alijs, quam candidatis, ſed de ſuffragantibus minus dignis candidatorum, de quibus etiam nos in hoc loco, antequam eum videremus, diximus eos ad reſtitutionem non teneri, quamuis peccent eo modo, quo collatores & electores beneficiorū, per ſupradicta. Sequitur etiam, ꝙ non tenebitur reſtituere, qui ſine vi, mendacio, aut fraude, mihi prohibuit profectionem ad epiſcopum, cui erat propoſitum beneficium alicui digno conferendi, ne me cognoſceret, qui ſi me cognouiſſet, mihi illud contuliſſet, quia illud beneficium adhuc non erat meum, nec mihi debebatur, ab eo per modos iuſtitiæ contrarios prohibitus fui.

Quot cauſæ non reſtituentem a peccato excuſant.

SVMMARIVM.

75 *Reſtitutione a debita excuſant hæc nouem. & ſequentib.*

78 *Debitor non omnis ſecurus per remiſſionem quo ad peccatum.*

79 *Debitor non excuſatur donec debitum petatur.*

80 *Debitor non liberatur ſpecie perempta.*

81 *Beneficij collatio vel procuratio non eſt debita reſtitutio.*

81 *Reſtitutione ob qualem ignorantiam quis excuſatur. & 83.*

84 *Emens rem ab eo, quem ſuſpicari debet furem, caueat ſibi.*

85 *Præſcriptio quæ a reſtitutione excuſat.*

86 *Ceſſio qualis bonorum excuſat a reſtituendo.*

87 *Bona vitæ, ſalutis, libertatis, & famæ eſſe æſtimabilia.*

87 *Quæ non eſt neceſſe reddere pro æſtimabilibus licet ſit interdum utile.*

88 *Liber homo quis poſſit uendi a ſe, licet non poſſit ab alio.*

89 *Bona trium ordinum vita, fama, & pecunia multum differre.*

89 *Fama, & vita, & libertas, & conueniunt, & æſtimari non poſſunt.*

90 *Compenſatio, quæ fit pro vita, & fama, non facit eas æſtimabiles.*

90 *Fama non æſtimatur plus quam vita, licet ſic, vt illa compenſetur.*

90 *Famam mulier proba pluris, quam libertatem æſtimat.*

90 *Metus infamiæ, ut excuſat adulteram, uel partum ſupponentem.*
90 *Intellectus & inductio cap. officij de pœnit. & remiſ.*
91 *Vita non eſt amittenda propter famam illuſtris familiæ.*
91 *Aeſtimabile aurum etiam maximum fama non eſt minima.*
91 *Adultera de eccleſia non extrahitur ſine debita cautione.*
91 *Fama per æquiualens nequit reſtitui ſecundum S. Thom.*
91 *Fama bonitatis ſola inæſtimabilis, non alia.*

75 Porro multa a reſtituendi obligatione excuſant. Primum, neceſſitas, de qua ſup. eo. num. 60. Secundum, remiſſio, condonatio, aut alia ſatisfactio, qua creditor fiat contentus, quæ ſi eſt perpetua, iperpetuo excuſat, & ſi temporalis, pro tempore quo durauerit, c. peccatum, adiuncta gloſſ. recepta, uerb. reſtituatur, de reg. iur. lib. 6. & l. 1. ff. qui ſatiſd. cogan. concurrentibus duobus. Prius eſt, quòd fiat per eum, qui donare poteſt, & liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem habeat. argum. cap. ueniens. de reſti. adiunctis ijs, quæ ſupra eod. capitu. num. 45. diximus. Poſterius, quod ſcienter, & ſponte fiat ſine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua.

Ex quibus infertur primò, quod non prodeſt illa quotidiana ſatisfactio, qua creditor fit cõtentus parte debiti propter diffidentiam recuperandi debitum, natã ex eo, quod ei debitor minatur, quod, ſi pro centum, quæ debet, nolit eſſe contentus quinquaginta pro integra ſolutione, nihil unquam habiturus ſit, ſecundũ Caietan. in d. art. 8. & antea Syluest. verb. reſtitutio. 7. quæſt. 1. & 2. quia deeſt ei ſecunda conditio. Secus tamen eſt de diffidentia recuperandi, quam concipit ob alias cauſas, ut recte Syluest. ubi ſupra inſinuauit.

76 Secundò infertur non eſſe opus tertia conditione, quam aliqui deſiderant in dicta reg. peccatũ. lib. 6. ſ. quod ſit parata ſolutio, nec illa quam quidam theologi relati ab Anton. 2. par. tit. 2. c. 6. ſ. quod pecunia ponatur realiter coram creditore, ſed neque ut uerbis offeratur, quod requirũt alij relati per Peruſinum in dicta regula peccatum. & Anton. vbi ſup. quia ſatis eſt, vt creditor ſcienter, & ſponte id faciat, vt ſentit gl. in d. reg. peccatum. inimo, ut bene inſinuauit Caie. 2. 2. q. 62. art. 6. quãdo reſtitutioni obnoxius eſt pauper, & creditor ita diues, ut remiſſio, uel dilatio debiti foret opus miſericordiæ, conſulendum illi eſt, ut antequam pecunia realiter, vel uerbaliter præſentetur, remiſſio 77 petatur. Quia quemadmodum actus caſtitatis liberius in abſentia fœminarum, & obiectorum venereorum exercentur, & abſtinẽtiæ in abſentia ſuauiũ epularum, ſic etiam libertatis condonandi, & remittendi debita, liberius in abſentia ſolutionis, & ante oblatam, præſentatam, & receptam pecuniam, quam poſt exercentur.

78 Tertio infertur, quod non eſt neceſſe, quod debitor habeat propoſitum debitũ ſoluendi ſi eo non remittatur, ad hoc, ut remiſſio, & condonatio creditoris valeat, quamuis ſic ad hoc, ut peccatum dimittatur.

Quarto infertur, quod debitor, qui dicit creditori; ſe ad ſoluendum quantum ſua facultas fert, paratum eſſe, & ſimul rogat, ut erga ſe utatur miſericordia, & liberalitate, cõſequuta totius, uel partis remiſſione, fiet liber a peccato, & reſtituendi neceſſitate, ſi ſoluendi uoluntatẽ habebat. eſto quod non fieret remiſſio, ſi uero talem uoluntatem non habebat, liberatur quidem a reſtituendi neceſſitate, non autem a peccato, quod peccabat nolendo ſoluere, etiam non ſequuta remiſſione, quod etiam inſinuauit Syluest. reſtitutio. 7. q. 2. Nam debitor, qui etiam poſt condonatum debitum, eo animo eſſet, quod nollet ſoluere, etiam ſi poſſet, licet non eſſet ei condonatum, manifeſte peccat voluntate inordinata interiori cõtra ſeptimum præceptum, arg. c. ſi res 14. q. 6. & c. ſæpe. de reſt. ſpolia. in quod uti nam multi, qui compoſitiones quærunt, non inciderent.

Quinto infertur, quòd ſi aliqua perſona probata tractat cũ creditore, & dicit, Ego curabo, ut N. ſoluat tibi tantum, ſi tu liberali uolũtate reliquũ remiſeris, idque faciat ſine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidẽtia nunquã debitũ recuperãdi, & debitor paratus ſit facere quidquid poteſt, ſi creditor illi remittit, immunis eſt

eſt a peccato,& reſtituendi neceſſitate.Si autem non habet voluntatem ſoluendi quantum poſſet, manet quidem a reſtitutione immunis, ſed non a peccato.

Sexto infertur, quod ſi perſona internuncia dicit remiſſionem libere eſſe factam, & non ita res ſe habet, a reſtitutione debitor immunis non fit, immo ſi de eo dubitat,de ueritate certior fieri,debet quamquam ſi internuncius eſt ſatis ad id fide dignus, eius dicto excuſatur, quoad contrarium reſcierit. Quod cum reſciuerit,ſoluere tenebitur: aut ſoluendi uoluntate propoſita, remiſſionem petere, arg. c.cum ceſſante.de appel.adiuncto c.ſignificante. de pignoribus.

79 Septimo infertur,quod non excuſatur debitor a peccato, eo quod creditor non petat ab eo debitum, ob timorem etiam reuerentialem,aut ob ignorantiam debiti ſi iudicio boni viri ſoluẽdo erat. Quia eo caſu creditor ſcienter & ſponte nõ remittit,aut dat dilationem,quamuis excuſaretur;ſi creditor ſcit ſibi deberi, & non petit ſine aliquo metu, aut ſine alio reſpectu, qui eum inuoluntarium faciat, quia probabiliter credere poteſt, ſibi ab eo dilationem dari, vt vtiliter adnotarũt Angel. verb. mora.§.1.& Syluest. eo.ver. quæſtione prima.

80 Octauo infertur, quod qui aliquid debet in genere,puta hominem,bouem,aut equum,aut tot modios frumenti,aut amphoram uini, a ſolutione, aut reſtitutione non excuſaretur. quamuis ſpecies,quas ad ſoluendum deſtinatas haberet incendio,aut alio quouis caſu fortuito perirẽt, immo neque ſi omnia eius bona diſperirent, quia debitor in genere non liberatur ſpeciei peremptione. l. incendium. C. ſi cer. pet.no.in l. quod re mihi. ff. de rebus cred. quamquam debitor ſpeciei, puta illius,vel illius hominis,bouis, equi, veſtis &c. regulariter excuſatur illius ſpeciei peremptione, ſi abſque dolo, fraude,& culpa, & ante moram perierit. Nec etiam poſt morã,ſaltem in foro conſcientię,ſi ſciretur,quod perinde peritura erat apud creditorem,ac apud eum,l. final. §. ſi.ff.l.ad Rhod. de iact. ſiue ex cõtractu,ſiue ex delicto deberetur.l.ſi.ex legati cauſa.ff.de uerb.obl.cum ei adnot. Sylu. ver. reſtitutio.7.q.5.Secus tamen ſi conſtaret, aut dubitaretur, quod antequam res periiſſet, dominus vendidiſſet, aut ea uſus fuiſſet.l.cum res.§.ſi.ff. de leg.1.& declarat Syluest.verb.reſtitutio,7.q.5. Ille autem dicitur eſſe in mora reſtituendi, qui tenetur ex delicto.l.1. ff. de cond. furt. & etiam, qui ex contractu: & non reſtituit ad diem præfixum, uel non ſtatim atque ſcit, uel ſcire debet, rem eſſe alienam. l. quod te.& arg.c.ſi. de præſcrip. idque facit ſine iuſta cauſa eam retinendi. Nam ſi eam retineret ratione aliquarum impenſarum, quas bona fide circa eam feciſſet, aut credendo iuſto errore ſuam eſſe, non cenſeretur in mora.l.illud.ff.de pet. hær. & l.is qui rem commodaſſet. ff. de fur.

81 Tertio cauſa principalis a reſtitutione excuſans ſecundum aliquos iuriſperitos eſt dediſſe, aut procuraſſe creditori aliquod beneficium eccleſiaſticum, quod falſum eſt, quia per ſpirituale non poteſt ſolui temporale c.quam Pio.1.q.2.ut probamus in cap.cum ſecundum. de præb.Et ideo neque a ſoluendo eo, quod propter obſequia debetur, id excuſat, quamuis ſi poſt datum, aut procuratum beneficium gratis, creditor ille cauſa gratitudinis debitum remiſerit,debitor a reſtitutione liber erit. Et idem per eandem rationem dicendum eſt de officijs,quę ſine ſimonia aut peccato emi & vendi non poſſunt, quamuis non de alijs,quæ licite uenduntur,& emuntur,quia horũ datio,aut procuratio impenſa debitoris facta, idonea ſolutio eſt,arg. cap. totum.1. quæſt.3.

Quæritur autem hic, An ſit locus prædictis in officijs ſecularib. quæ ſine peccato uendi non poſſunt? Reſpon. non eſſe, quum titulus eſt validus, licet in eo peccetur, quales ſunt multæ uenditiones factæ a regibus, vel alijs facultate ob id regia munitis, in quibus faciendis,ſolet nõ nunquam interuenire peccatum, ſaltem veniale. Eſſe vero, quando in eo non ſolum peccat, ſed etiam titulus eſt nullus; eadem ratione.

82 Quarta cauſa principalis eſt probabilis ignorantia facti, qui credit id, quod reſtituendum erat, ſuum eſſe, quia forte hæreditate obuenerat, aut illud non debere, quia erat debitum a patre contractum. Et ẽt ignorantia iuris obſcuri iuxta gl.in c.1.de poſtul.præl.lib.6.verb.de cætero

tero, præſertim quando uiri ſcientia, &
conſcientia præditi conſulunt ei, quod
ad reſtituendum non tenetur, arg. gl. ſin
gu. & receptæ in c. capellanus. de ferijs.
Secus tamẽ eſſet de eo, qui conſuluit eos
quos credit ſibi placita reſponſuros, &
83 niſi hoc crederet, eos non conſuleret.
Et minus qui conſuluit multos qui di-
cant illi, ipſum ad reſtituendum teneri:
& ab alijs conſulendis non deſiſtit, donec
aliquem reperiat, qui reſpondeat, ipſum
non teneri, & huic potius, quam reliquis
fidem adhibet, iuxta Adria. in 4. de reſti-
tu. quæſt. 88.

84 Dixi ſupra: Ignorantia probabilis, quia
non excuſat craſſa, & ſupina, qualis eſt il-
la, qua quis emit a milite Miſſale, aut Ca
licem, aut a famulo orbem, aut ſalinum
argenteum, aut ab aliquo iuuene panno-
ſo ſericum, aut alterius generis pannum,
quem credere, aut certe dubitare debe-
bat habuiſſe illum per furtum, rapinam,
aut bellum iniuſtum, non adhibita dili-
gentia debita ad veritatem ſciendã. Nec
etiam excuſat ignorantia iuris clari, qua-
lis eſt ea, qua ignorat iniuſtum eſſe, rem
furto ablatam emere, ut eã ſibi retineat,
arg. c. Apoſtolicæ. de cler. excom. miniſt.
& cap. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. Sylue.
ve. reſtitutio. 3. q. 7. Quamquã quia quiſ-
que ſibi arctius eſt obligatus, quam alte-
ri, poteſt illud tale uenditori reddere,
aut permutatori, & precium recuperare,
aut quod pro illo dedit, deprecatus eum
qui male accepit, & male dederat, ut il-
lud ſuo domino reſtituat, per dicta ſupra
eod. cap. nu. 9.

85 Quinta cauſa eſt canonica prę́ſcriptio
aut vſucapio, qui eſt unus modus acqui-
rendi dominium utile, aut directum ali-
cuius rei, aut exceptionem ad retinendũ
eum, quæ competit ex eo, quod eam le-
gitimo tempore, modo ad id legitimo,
bona fide poſſederit, l. 1. ff. de vſuc. & to-
to titu. de præſcr. l. 1. C. de uſucap. tranſ-
for. gl. 16. q. 3. in ſumma. Et ut nemini vi-
deamur per incuriam, præſcriptionem
immobilium bonorum vſucapionem ap-
pellaſſe, monemus, quod quamuis modus
acquirendi rem mobilem per poſſeſſio-
nem appelletur vſucapio, & modus acqui
rendi rem immobilem præſcriptio iuxta
vulgarem opinionem commentatorum
utriuſque iuris, verius tamen uidetur, q
omnis talis modus appelletur uſucapio,
& exceptio, quæ ex ea naſcitur præſcri-
ptio, ut colligit ex multis legibus. ff. de
uſuc. doctiſſimus, ac omni inga diſcipli-
narum omnium encyclopedia toti orbi
vſq; ad miraculum illuſtris Andreas Al-
ciatus in l. ut ſunt. ff. de verb. ſign. & alij
recentiores in alijs locis monſtrat.

Nec ſine cauſa diximus, quod præſcri-
ptio canonica excuſat, quia legalis iuris
ciuilis, quę ſacris canonibus non conſen-
tit, nõ excuſat. Et ideo nulla præſcriptio
quæ inchoata fuit & continuata mala fi-
de, ſeu a ſciente rem eſſe alienam, excu-
ſat, nec etiam, quæ cœpta bona fide, ſi po
ſtea, antequam finiretur, mala ſucceſſit,
c. vigilanti, c. fin. de præſc. c. poſſeſſor, de
reg. iuris. lib. 6. Vnde nec leges particula-
res Regnorum, vel ſtatuta ciuitatum, qui
bus ſtatuitur, ne poſt aliquot annorum
lapſum debitum peti poſſit, debitorem
ſcientem ſe debere, & non ſoluentem in
foro conſcientiæ excuſat, iuxta commu-
nem, quam tenet Ancharan. in cap. pecca
tum. de reg. iur. lib. 6.

86 Sexta cauſa, quæ excuſat, eſt ceſſio bo-
norum qua debitor ea relinquit credito-
ribus. ff. de ceſſ. bono. & C. de his, qui bo-
nis cedũt in foro exteriori excuſat quo-
ad ex contractibus orta, quatenus lex ci-
uilis ſtatuit, ne debitor cedens in plus te-
neatur, quam commode ſoluere poſſit de
ijs, quæ poſtea quæſierit. Quod ipſum
eſt dicendum de debitis, quæ ex delicto
naſcuntur, quo ad intereſſe priuatum par
tis, non autem quo ad intereſſe publicũ,
nam quo ad illud, qui non habet in ære,
debet luere corpore. l. 1. §. & generaliter
ff. de pœn. & gl. cap. non ſatis. 87. diſt. & c.
ſi rex. 14. q. 6. Dixi. In foro exteriori, nam
in foro conſcientiæ non excuſat, niſi qua
tenus neceſſitas eum ſine ceſſione excu-
ſaret, de qua ſupra eod. c. nu. 60. cum ſeq.
diximus. Hoc eſt, ita quod ei ſuæ artis in-
ſtrumenta, & ad uictum neceſſaria iudi-
cio boni uiri duntaxat relinquantur.

87 Septima cauſa impotentia reſtituendi
ſine uitę & ſalutis periculo, per cap. offi-
cij. de pęn. & remiſſ. cum declaratione,
quam ſuper illam Inno. I V. communiter
receptus fecit. Cuius ratio videtur eſſe,
quod uita & ſalus ſunt bona altioris,
ordinis,

ordinis, quàm bona fortunę, & pecunia æſtimari non poſſunt, arg. l. ſeruorum. §. fin. ff. de pœn. Et ideo reſtitutio, quæ eſt actus iuſtitiæ commutatiuę, vt dictum eſt ſupra eodem cap. num. 6. quæ ad æqualitatem partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inæſtimabilia pro bonis fortunæ, quæ inferioris ſunt ordinis. Qui autem bona proximo debita cum periculo uitæ & ſalutis reſtitueret, nõ male faceret ſi magna eſſent, quin laudem promereretur, ob rationes, & auctoritates, quibus pulchrè Sotus, li. 5. q. 1. art. 6. de iuſt. & iur. probat, licitum eſt uitam cordatè, & prudenter pro defenſione ſui amici, & proximi, & etiam ſuæ rei familiaris, & pro quolibet actu virtutis effundere. Vnde inferius, veram rationem huius ſeptimæ cauſæ, & excuſationis non eſſe, quòd homo ſuæ uitæ, & ſalutis dominus non ſit, l. liber homo. ff. ad legem Aquil. & c. contingit 2. de ſente. excom. cum ſaltem eius cuſtos ſit, cum poteſtate ponendi eam pro Deo, pro republica, pro amico, pro ſuis bonis, etiam pro quolibet actu uirtutis.

88 Octaua cauſa eſt impotentia reſtituendi ſine amiſſione libertatis, & ſui ipſius venditione. Quia, quamuis lex vetus, Exo. 22. ſtatueret, vt, qui furto ſublatum reddere non poſſet, venderetur, & etiam, ut debitor ſeipſum, aut ſuos filios pro debito ciuili traderet, Leu. 25. & 4. Reg. 4. & quamuis idem nunc ſanciri poſſit: nunquam tamen in Republica Romana, poſtquam Chriſtiana effecta eſt, decretũ fuit, vt aliquis pro debito ciuili ſeruus efficeretur, immo in l. ob æs alienum. & auth. ſed hodie. C. de actio. & oblig. & in c. 2. & ibi glo. de pign. ſancitum eſt, ne quiſquã ad id compellatur. Ratio huius octauæ cauſæ uidetur eſſe eadem, quæ ſeptimæ, uidelicet, ꝙ libertas ſit altioris ordinis bonum, quàm bona fortunæ, & ſua natura inæſtimabile, ſicut uita, & ſalus, l. libertas. ff. de reg. iur. & ideo non eſt danda pro bonis fortunæ, quæ ſunt inferioris ordinis, & ſui natura æſtimabilia. Quamquam non male faceret, qui pro facienda reſtitutione, ſe quaſi ſeruũ creditori traderet, aut ſe alteri uenderet: nulla enim lex diuina uetus, uel noua id uetat, immo neque ulla Romana, immo ſtatuit ne quis ad id compellatur, & quamuis l. & liberi hominis cum 2. ſeq. ff. de contrah. empt. probet emptionem liberi hominis ſcienter factam non valere, non tamen probat uendentem ſe ob grandem neceſſitatem peccare. Et l. 2. C. de patr. qui fil. diſtr. habet, poſſe patrem uendere filium etiam inuitum propter neceſſitatem, & hodie paſſim Chriſtiani in Aethiopia multos emunt, qui ſe ipſos uendunt, aut ſe uendi conſentiunt. Quod licitum, per miſſumq; eſſe etiam prædictus Sotus lib. 4. q. 2. art. 2. de iuſtitia & iur. ſcripſit. Vnde ſequitur, quòd ratio huius octauæ cauſæ excuſandi, non eſt, quòd homo liber ſuæ libertatis dominus nequaquam ſit, ſed prædicta.

89 Nona cauſa eſt impotentia reſtituendi bona ſine famæ amiſſione, ſecundum doctiſſimum Card. Caiet. 2. 2. 62. art. 2. dicentem, quòd quemadmodum bona vitę, & ſalutis ſunt altioris ordinis, quàm famæ: ſic bona famæ altioris ordinis ſunt, quàm pecuniaria: & quòd nemo ad reſtitutionem bonorum inferioris ordinis tenetur, cum iactura bonorum altioris.

Contra tamen hoc tenet Io. Maior. in 4. lib. ſent. diſtin. 15. q. 17. & Adrian. in 4. de reſtit. & poſtea prædictus Sotus reſolutionem prædictam Caietani refutat, lib. 4. q. 6. art. 3. de iuſt. & iur. & q. 7. art. 2. ſentit non eſſe horum ordinum rationem habendam, ſed potius æſtimationem famæ cum æſtimatione debiti eſſe conferendam: & quod æſtimatio famæ tantũ poſſet æſtimationem debiti ſuperare, quòd non teneatur reſtituere: & è contrario ſi debitum ſuperaret æſtimationem famæ, teneretur reſtituere cum illius iactura. Mouetur ad id primo, ꝙ doctrina Caietani uidetur ei magis Metaphyſicæ, quàm Philoſophiæ morali niti. Secundo, quamuis fama ex ſe maioris ſit æſtimationis, quàm aliqua res pecuniaria: magna tamen pecuniaria, pluris quàm exigua fama æſtimatur: ſicut quamuis precioſius ex ſe ſit aurum, quam plumbum, capitu. duo ſunt. 96. diſtinctio. tamen plumbum viginti pondo pluris æſtimatur, quàm vnum granum auri. Tertio, quod, qui læſæ maieſtatis diuinæ, uel humanæ illuſtrem aliquam familiam infamauit, reſtituere ſuo iudicio teneretur ei famam,

etiam

etiam ſi ipſi ob id mors ſubeunda foret.

His tamen non obſtantibus, Caietano eruditiſſimo hærendum cenſeo. Primò, quia eius doctrina non tam Metaphyſicæ nititur, quàm Philoſophiæ morali, quæ neminem compellit ad dandam ſuam vitam pro debito ciuili, & non alia ratione, quàm quia hæc eſt inæſtimabilis, & altioris ordinis debitum, ut dictum eſt, quæ eadem ratio militat in fama reſpectu boni pecuniarij. Siquidem etiam fama ſua natura bonum eſt inæſtimabile ſicut ſalus & uita, & ſuperat bonum pecuniarium, iuxta illud Eccl. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri pretioſi, & magni.* & Prouer. 22: *Melius eſt bonũ nomẽ, quàm diuitiæ multa.* & Ariſt. 4. Ethico. ait, Honor eſt maximum bonorum exteriorum; quem probat Sanctus Thom. 2. 2. q. 129. art. 1. Cui & alter Thom. ibi conſentit, & in q. 131. art. 1. ad 2. & q. 103. artic. 2. ad 1. & glo. cap. ſuam. de pęnis. & in Extrauag. ad conditorem. Io. 22. §. rurſus. verb. honori. de verb. ſignifi.

Nec obſtat, quòd, quando fama reſtitui non poteſt, aliqua pecunia eſt cõpenſanda. Tum quia id non fit, eo quòd fama ſuapte natura æſtimabilis ſit, ſed quia
90 alia compenſatio fieri nequit. Tum, quia etiam pro vita, & ſalute idem fieri iubetur. in l. 1. §. 1. & l. fi. ff. de his qui deie. vel effud. & l. hac. ff. ſi quadru. paup. quæ tamen ob hoc non dicuntur æſtimabilia. Tum quia id non datur pro precio famæ, quæ nullum habet, ſed pro compenſatione damni, quod ob eius iacturam obuenit, ſicut etiam mutilato aliquo membro datur aliquid non pro precio deperditæ integritatis, quæ nullum habet, ſed pro damno, quod ex eius defectu euenit, per leges pręd ictas, & ea, quę ſupra cap. 15. num. 19. citata fuerunt, quorum conſideratio ad hæc maxime facit.

Quarto, quòd Sanctus Tho. 2. 2. q. 62. artic. 2. ad 1. & 2. eodem modo loquitur de reſtitutione famæ, quo de reſtitutione uitæ, aut membri, quæ reſtitui nequeunt: nam in utroque dicit par rependi non poſſe, & in utroque dicit compenſandum eſſe. Et in reſpon. ad 2. vbi de cõpenſatione famæ loquitur, ſe remittit ad prædictum verſ. ad 1. vbi loquitur de cõpenſatione uitæ, aut membri abſciſſi, dicẽs in famæ reſtitutione idem eſſe faciendum, quod de uita ablata, & membro abſciſſo dixerat, per quod aperte ſignificat famam æſtimari non poſſe. Et quòd, id quod pro ea rependitur, non datur magis pro ſolutione, quàm quod redditur pro uita erepta, aut mẽbro abſciſſo. Et quòd altioris ordinis ſunt bona famæ, quàm pecuniaria, & quòd non poteſt conferri precium boni pecuniarij cum precio famæ, quod nullum eſt, ſed cum damno ex eius iactura ſequuto.

Quinto, quòd libertas, fama, & honor, eiuſdem ordinis eſſe videntur, &, ut dictum eſt, nemo pro ſolutione debiti ſe vendere tenetur. Ergo nec pari ratione ſe infamare, arg. l. illud, ad l. Aquil.

Sexto, quòd mulier, quæ pro honeſta habetur, potius ſeruitutem cum bona fama, quàm libertatem cum infamia eligere debet, arg. l. iſti quidem. §. fin. ff. quod metus cauſa. At pro reſtituendis bonis ſe in ſeruitutem tradere non tenetur. Ergo minus tenebitur, quando ob id pro inhoneſta haberetur.

Septimo, quod reſtitutio, vt dictum eſt ſupra eo. c. nume. 6. eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quæ æqualitatem inter accipientem, & eum, a quo accipitur, conſtituit, & reſtituere debitum cum iactura famæ, eſſet reddere debitum, & perdere famam pro ſolo debito, quæ magna inæqualitas foret.

Octauo, quòd Innocen. III. in cap. officij. de pœniten. & remiſſ. aperte dicit, quòd metus indicandi ſuum adulterium marito, uxorem a reſtituenda hæreditate excuſat, non diſtinguendo inter hæreditatem magnam, vel paruam, & inter famam magnatum, & infimatum. Nec vnquam S. Thom. neque aliquis alius claſſicus auctor iſtas diſtinctiones parum (iudicio noſtro) fundatas induxit. Ergo neque nos eas facimus, arg. l. de precio. ff de publ. in rem act. cap. ſolitæ. de maio. & obedien.

Nono, quod non poteſt dici, quod Innoc. III. in dicto capit. officij non ſenſit aperte, quòd metus amittendi bona altioris ordinis excuſet a reſtitutione bonorum inferioris ordinis; quia clare dicit, quòd metus mali maioris conſequendi

ex indicatione adulterij marito facta excuſat vxorem a reſtitutione hæreditatis, quam ſpurius pro legitimo habitus obtineret. & cum textus de metu generaliter loquatur, de quolibet iuſto intelligẽdus eſt, eumq; metus infamiæ talis ſit, d. l. iſti quidem'. cum glo. etiam de infamiæ metu intelligetur.

91 Decimo, quod durum & nouum videtur id quod prædictus Sotus ſine aliquo auctore aſſerit, ſcilicet eum qui Illuſtrem aliquam familiam infamauit, ad reſtitutionem famæ cum iactura vitæ teneri.

Vndecimo, quod ſimilitudo auri, & plumbi non cõcludit, quia vtrunque ſua natura pecunia eſt æſtimabile, & ideo maior quantitas vnius poteſt precio ſuperare minorẽ alterius, ſed fama non eſt res pecunia æſtimabilis, ſicut nec etiam vita, ſalus, & libertas.

Duodecimo, quod rariſſime continget caſus, in quo cito, aut tarde reſtitui non poſſint ſine iactura famæ, faciliori ratione, quam in caſu prædicti c. officij. in quo mulier ſuppoſuit ſibi partũ, aut ex adulterio occulto filium ſuſcepit, in qua tamen habetur, quod non tenetur id reuelare marito, ſi timet eum, eum tamen ſine metu amiſſionis uitæ ſe in monaſterium tutũ recipiens reuelare poſſet, quandoquidem eccleſia eam ſuo marito reſtitui abſque idonea cautione non permittet, arg. c. litteras ſub fin. de reſtit. ſpol. & cap. inter alia. de immun. eccleſ.

Denique facit, quod ſi contraria opinio vera eſſet, ſequeretur, nullum inter reſtitutionem debiti famæ, & pecuniæ diſcrimen fore, cum iuxta illam in utraque magnum damnum eius, qui reſtituere tenet, excuſet, & in nulla paruũ, & in utraque precium pecuniarium magnum vel paruum reperiatur. Sequeretur etiam, quod ſemper fama per æquiualens reſtitui poſſet, contra ſententiam S. Thom. 2. 2. quæſtio. 2. artic. 2. ad 2. communiter receptum. Concludimus ergo, quod reſtitutio debiti bonorum omni via poſſibili procuranda eſt. ſed ſi nõ inueniatur ad id idonea, ſine amiſſione uitæ, aut libertatis, aut famæ, non eſt neceſſario facienda. Moderamur tamen opinionem prædicti Caietan. vt ſolum procedat in fama bonitatis virtutem theologam, & moralem conſequente, & non infama ex alijs rebus præclaris parta, qualis eſt fama ingenij, ſcientiæ, virium ſolertię, artium, diuitiarum, & aliarum rerum ſimilium. In qua opinioni contrariæ ſit locus, quia fama harum non videtur inæſtimabilis, vt eſt fama bonitatis, iuxta ea, quæ ex Eccl. & Prouerb. ſupra citauimus, quas duas ſpecies famæ, & infamiæ eſſe, & in utriſq; locum eſſe detractioni, probabimus infra cap. 18. nu. 20.

De reſtitutione bonorum incertorum.

SVMMARIVM.

92 *Bona incerta quæ?*

92 *Reſtitutio bonorum incertorum, vt reſeruata epiſcopo.*

92 *Bonorum incertorum reſtitutio, vt fieri poteſt a tenente ea.*

92 *Neque id epiſcopus vetare poteſt, niſi in quatuor caſibus.*

92 *Epiſcopus abſolutionẽ eius, qui bona incerta habet, ut reſeruare poteſt.*

93 *Pauperibus reſtituendum, vt poteſt tenenti reſtitui.*

93 *Pauperem dici omnia pia opera, & pro ſuo ſtatu egentem.*

93 *Compoſitio de incertis quæ iuſta.*

92 Bona incerta, ſunt bona debita alicui homini, qui, vel quorum quantitas ignoratur, etiam poſt inquiſitionem debitam, iuxta communem ſententiam in capit. cum ſi. de Iudæis. quam ibi explicauimus. Dixi, bona, pro genere. Dixi. Alicui debita, ad excludendum ea, quæ in nullius bonis ſunt, & habita pro derelictis, quæ occupantis fiunt, l. 1. ff. de acq. rerum do. & §. nullius. Inſtit. de rer. diui. Dixi. Homini, ad excludenda ſacra & religioſa, quæ licet nullius in bonis hominis ſint, ſunt tamen Dei, non ſolum illo titulo generali quo omnia ſunt eius, pſal. 13. & c. quo iure. 8. diſt. ſed etiam alio ſpeciali humano, iuxta gl. in d. l. 1. & d. §. nullius. Dixi. Qui ignoratur, ad differentiam aliorum. quorum domini ſciuntur, vel inſta inquiſitione ſcir i poſſunt. Dixi. Vel quantitas ignoratur, ad ſignificandum dupliciter

plicitèr aliquã dici incerta, quamuis gl. c. 2. de pœn. & remiſſ. lib. 6. ſola illa, quorum quantitas ignoratur, appellet incerta.

Dixi. Etiam poſt inquiſitionem debitã quia ante illam non contingit iſta ignorãtia, c. innotuit. iuncta gloſſ. de elect. ſi per eam ſaltem hæredes cognoſci poſſent. S. Tho. recep. 2. 2. q. 62. artic. 5. Quorum reſtitutio pauperibus eſt facienda, cap. cum tu. de uſur. Et ſecundum multos epiſcopis eſt reſeruata, & per eos tantum facienda, ſecundum Oſtien. in dicto c. cum tu. & in ſumma de pœn. §. final. ſed communis contra, cuius ueritatem copioſe in Commen. dicti. cap. cum ſit probauimus. vbi concluſimus eum, qui reſtitutioni eſt obligatus, per ſe ipſum ſine epiſcopo & etiam ſine confeſſario reſtituere poſſe. Immo, quod epiſcopus contrarium iubere non poteſt, nec regulariter in eo contra uoluntatem debitoris ſe interponere ſecundum Angel. verb. reſtitutio. 2. §. 14. Roſel. eo ver. §. 2. Piſan. reſtitutio 6. Gabriel in 4. diſtin. 15. q. 1, col. 18. & Ioan. de Lign. & Cald. in d. c. cum ſit. de Iudæ. & alios quos refert Sylueſt. uerb. reſtitutio. 8. q. 5. Quod adeo quidem uerum uidetur, quod conſuetudo contraria non valeret, ſiue quia contra legem naturalẽ eſſet, ſiue quia irrationabilis, eo quod epiſcopis communiter non magnæ curæ ſunt pauperes, iuxta Sylueſtr. ubi ſupra. Quanquam conſuetudo epiſcoporum, qui ſibi ipſis reſtitutionem horum bonorum reſeruant, de qua gloſſ. c. 2. de pœn. & remiſ. lib. 6. mentionẽ fecit, defendi poſſet, intelligendo de abſolutione peccati commiſſi ob illorum non reſtitutionem & de reſtitutione, & ordine confeſſariorum, hoc eſt prohibere confeſſarijs, ne abſque conſilio epiſcopi abſoluant, aut diſtribuant, ſed non prohibere parti, ut, ſi per ſe uelit non reſtituat, nec ſuam conſcientiam prout debet exoneret. Et hac noua diſtinctione aduerſæ opiniones omnes inter ſe conciliari poſſunt, ſimul conſtitutiones ſynodales multorum epiſcopatuum defendi. Dixi ſupra. Regulariter. quia epiſcopus interponere ſe põt quattuor caſibus. Primus, cũ reſtitutioni obligatus moritur abſq; hærede & exſequutore. Secundus, cũ, qui reſtituere tenetur, non vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur. Tertius, cum, qui reſtituere debet, non recte diſtribuit. Quartus, cum huiuſmodi res ab eo, qui eſt, aut fuit manifeſtus uſurarius, poſſidentur, ſecundum communem ubi ſupra.

93 Addimus tamen, quod propter omnes rationes, ob quas confeſſarius debitorem rerum certarum non ſtatim reſtituẽtem, aut ad certum tempus abſoluere poteſt, a fortiori debitorem incertum poterit. Et quod, ſi reſtitutioni obnoxius eſt pauper, poteſt ſibi totum, aut aliquam partem capere, maxime de conſilio epiſcopi, aut confeſſarij, tanquam unus ex pauperibus, per ea, quæ infra eod. c. nu. 181. dicemus. Neque eſt, neceſſe iniungere ei onus orandi, uel alia pia faciendi pro animabus eorum, quibus reſtitutio debebatur, quæ neceſſe non eſſet alijs pauperibus iniungere, ut late diximus Apolog. lib. de redit. eccl. mon. 34. q. 1. Quia non eſt textus, nec ratio, quæ id probet, quam ad ea, quibus alij obligarentur, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil. & cap. inter cæteras. de reſcript.

Addimus etiam, quod, licet pientius eſſet, pauperiores eligere, & ex his cæteris paribus meliores, c. eſt probanda, &c. non ſatis. 86. diſtin. non tamen eſt neceſſe, quia nulla lege, aut ratione id conuincitur, vt in eadem Apolog. quæſt. 1. mon. 77. nu. 2. concludimus. Per pauperes vero intelligimus non ſolum perſonas pauperes, ſed etiam eccleſias, xenodochia, & monaſteria, ornamentis, luminaribus, ædificijs, & alijs ſimilibus indigentia, ſecũdum Io. And. communiter receptum, in cap. 1. de teſt. lib. 6. aut alia opera pia. Quia reditus eccleſiaſtici, æque aut magis quam hæc incerta pauperibus debentur; c. aurum. 12. q. 2. & c. fi. 1. Et certũ eſt illos in alia opera pia inſumi poſſe, quod latius probamus in d. Apolo. q. 1. mo. 28. num. 1. quidquid dicat Petrus Peruſinus in tract. de cano. por. epiſcop. c. 7. Cuius opinioni in legatis pauperibus factis, locus eſſe poſſet. Immo & pauperes intelliguntur non ſolum mendicantes, ſed & alij egẽtes ijs, quæ ſunt eis ad decentiam neceſſaria ut diximus in d. Apolog. q. 1. mon. 77. num. 4. & ſubtiliter Caiet. 2. 2. q. 100. art. 1. ad 7.

Per quæ reſoluo affirmatiue illud noue quæ-

quæſitum; An iuſte retineat quis illud, quod per compoſitionem factam cū Camera Apoſtolica ſuper incertis retinet; modo verè ſint incerta, iuxta definitionem datam ſupra eo. nu. 92. & modo cōpoſitio non ſit indiſcreta, vt quia 20. millia prō 3. vel 4. millibus remittuntur, ut dicit Caiet. ibidem, quia Papa habet adminiſtrationem generalem omniū, quæ debentur pauperibus, per ea, quæ tradimus in Comment. c. non liceat Papæ. 12. q. 9. nume. 2. Et ita poteſt iuſta de cauſa applicare in alia pia, ar. Clem. quia contingit. de relig. domi. & cōdonare aliqua iuſta de cauſa, qualis eſt recuperandi pro illis, quod aliàs non recuperaretur, vel tarde. Aduertant tamen procurantes huiuſmodi cōpoſitiones, quod ſunt in peccato, donec eas adipiſcantur, ſi, cum poſſint, non reſtituant ea pauperibus. Immo & poſt compoſitionem, ſi eſt eis animus non reſtituendi ſibi condonata, etiam ſi non fuiſſent condonata, ſicut fur, cui remiſſum eſt furtum, peccaret, ſi eſſet animo non reſtituendi illud, etiam ſi non eſſet remiſſum, argumen. dictorum ſupra, nume. 73.

De fructibus beneficiorum male impenſis.

SVMMARIVM.

94 *Confeſſarius quid de impenſis beneficiarij iudicabit reſolutè.*

94 *Impēſa omnis inordinata peccatum, ſed magis clerici, quàm laici.*

94 *Regularis beneficiarij impenſa, qua iuſta, & qua non.*

94 *Beneficiarij regularis, & ſæcularis, qua impenſa recta.*

94 *Beneficiarius, qua profana impenſa non reſtituet.*

94 COmmunis, & vera opinio habet, Beneficiarios impēdentes fructus ſuorum beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vſus, & ab eiſdem accipientes, non ſolum peccare; ſed etiam ad reſtituendum teneri, ut late probamus, declaramus, & limitamus in Comment. capit. fin. 16. quæſtione prima, & latius in eius Apolog. quæſtione prima, ſecunda, & tertia. Summam quorum huc ſpectantium in monito vltimo dictæ quæſtio. 3. quamplurima continentem pro paucis, quæ hoc in loco in vulgari poſueramus, in gratiam confeſſariorum de verbo ad verbum reponimus. Nempe quod admonendi ſunt confeſſarij, & conſultores beneficiorum, ne facile peccati mortalis, & reſtitutionis damnent, vel abſoluant beneficiarium confitentem malam bonorum ſuorum impenſam, immo mature conſiderent.

Primum, omnem impenſam quorumcunque bonorum a quibuſcunque, quocunque modo factam, ſi eſt inordinata, hoc eſt contra rectam rationem naturalem, diuinam, vel humanam, omnem itē retentionem inordinatam eſſe peccatum ſaltem veniale; quia illa eſt prodigalitas, hæc auaritia; hæc eſt contra uirtutē liberalitatis per defectū, illa contra eandem per exceſſum; & ita utraque mala, & peccatum ſaltem veniale, quod probat S. Thom. 2. 2. quæſt. 118. artic. 1. & 119. artic. 2. Inter impenſam autem prodigam, & retentionem auaram beneficiariorum de reditibus eccleſiaſticis ex una parte, & ſimilem de reditibus laicis ex altera, hoc diſtare, q hęc regulariter eſt venialis; illa vero mortifera, vt diximus in Apol. prædicta q. 1. monito 39. poſt S. Tho. in dicta q. 119. art. 2.

Deinde animaduertant; An ſit regularis, vel ſæcularis. Et ſi eſt regularis, eadem cenſura cenſeant impēſam factam ex alijs bonis, quoquomodo quæſitis ante vel poſt profeſſionem, ac de reditibus eccleſiaſticis; quia illa omnia ſunt eccleſiaſtica, eo quod quidquid habebat ante profeſſionem, fit per eam monaſterij, vel ordinis auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccl. c. in præſentia. de prob. & quidquid poſt eam quærit, acquirit eiſdem, cap. cum olim. 2. de priuil. & dictum eſt in dicta Apolog. q. 1. monito 10. & tribus ſequentibus, & 56. & 62. & modum reſtituendi male impenſa pono ibidem, q. 2. monito 20. Si autem eſt ſæcularis, conſideret cuius ſpeciei ſint bona illa, quæ impendit, & non cenſeat eum mortaliter peccare magis quàm laicum, ſi bona illa erant patrimonialia, per poſita in monito 22. Quorum

in-

in numero ſunt etiam ea, quæ ratione dignitatis clericalis, miſſando, prædicãdo, confeſſiones audiendo,& alia ſacra miniſtrando,quæſierit,vt ibidem, & in monito 72.probatur. Idem ſi erant eccleſiaſtica, ſed reliquata ex illa eorũ parte, quæ illi ad decentem vitam erat conueniens per monitũ 30. & duo ſequentia q.1. & monitum 77.eadem q.etiam ſi auare fuerint reliquata,ſiue reſidua facta,prędicto mon. 30. & ſeq. Idem ſi ea beneficiarius ipſe ſit commeritus ex obſequijs eccleſiæ præſtitis vltra ea., quæ tenebatur præſtare in ſeruiendo mediocriter ſuo beneficio,per poſita in q.1.mon.78.vel ſi tantundem dederit eccleſiæ ſuæ uel pauperibus ex bonis patrimonialibus,vel quaſi patrimonialibus, quãtum de reditibus eccleſiaſticis impenderit monito 77. Ita quod tantundem poteſt pro patrimonialibus habere de reditibus beneficij, quantum in eleemoſynas,& alia opera pia impenderit,poſtquam beneficium fuit adeptus, per idem monitum, quod eſt maxime notandum. Iudicet etiam bene impenſum,quod datum fuit pauperibus quibuſcunque etiam alienigenis & locis pijs extra ſuam parochiam, uel epiſcopatum ſitis,per dictum mo.77. etiam ſi non fuerint data in neceſſitatem naturæ,ſed tantum decentiæ perſonæ per mon.77. Idem faciat ſi fuerit impenſum in decentiam, aut utilitatem eccleſiæ immediatam, uel mediatam, hoſpicio ſuſcipiendo regem, proceres, & iudices eius: litteratos item, & alios amicos, & etiam aliquãdo inimicos,vt loco, & tempore opportunis proſint,vel non noceant eccleſiæ,vel iuribus eius, vel litigando pro iuribus eccleſiæ, vel pro ſua electione, vel prouiſione,per mo.77.& 78.q.1.Idem ſi fuerit impenſum in remunerationem obſequiorum a cognatis,amicis,vel famulis ei præſtitorum, per mon.81.ead.q.Idem iudicet de vere, irreuocabiliterq; donatis ad quæuis opera pia,etiã in articulo mortis,per d.mon. 81.& ſeq.diſt.q.1. Idem etiam de illo ſuperfluo beneficiarij, quod ſeruat in pia opera etiam futura, modo probabiliter ſperẽtur,per mo.77. Nec putet male impenſum, eo quod beneficiarius male viuat, & ob id perdat fructus modo aliàs canonice poſſideat per mon.79. Idem item iudicet, de quæſitis per diſtributiones quotidianas, quod de alijs reditibus, per mon.79. & de quæſitis per penſiones,per mo.80. Pro male uero impenſo iudicet retentionem ſuperfluorum ſine iuſta cauſa, & ſine propoſito impendendi pijs operibus, ſaltem futuris probabiliter ſperatis,per mon.75.Beneficiarium autem,qui fuerit confeſſus ſe impendiſſe notabilem quantitatẽ de reditibus eccleſiaſticis male,uane, aut profane extra caſus, & modos ſub prædictis comprehenſos,peccaſſe mortaliter,tenerique ad reſtituẽdum, qua parte poterit illam,pijs operibus. Iudicet item diuitem, qui gratuito contractu recipit a beneficiario aliqua, ſciens non eſſe patrimonialia,uel quaſi patrimonialia, neque ob cauſas prædictas largita, peccare mortaliter, tenerique ad procurandum, quòd donans reſtituat, & reſtituere,ſi ille id non fecerit, iuxta mon.81. q.1.De reſtitutione autem lucri, quod in ludis fit,dicetur in cap.19. & de reſtitutione famæ in cap.18.

Præceptum contra ſeptimum peccant hi.

SVMMARIVM.

95 *Præceptum contra ſeptimum peccat mortaliter qui accipit alienum.& ſeqq.*
103 *Mercenario,& famulo male ſoluens. vſq; ad nu.112.*
114 *Excommunicatio nõ obligat eum qui clam ſua recuperat.*
114 *Debitum tantum legale recuperationem occultam iuſtificat.*
117 *Legatum pium male ſoluit.*
118 *Neceſſitas extrema excuſat a peccato, ſed non a reſtitutione. & nu.119.*
120 *Venatus,& piſcatus prohibitus, & an reſtitutio excuſet.125.*
121 *Reſtituere qui domini iubent inutiliter.*
122 *Cuſtos paſcus, venatus, & piſcatus, &c. 123. & 124.*
126 *Columbarium, quod licitum.127.*
127 *Animalia aliena qui ferit, occidit, uel includit.& nu.128.*
128 *Apes & examina earum capiens.*

Peccat

95 PEccat primò contra ſeptimum præceptum,qui rem alienam notabilẽ furatur,vel vult furari,ut ſup. nu.1.

Secundò,qui rem ſuam propriam,credens eſſe alienam, accipit, quamuis quo ad forum exterius pœnam non incurrit, ſi per id nemini nocet, argumen.l. inter. §. penult. ff. de furt. neque ad forum interius ad reſtitutionem obligatur ut ibi nu.2.

Tertio, qui rem ſuam, in quã aliquod ius alius habebat, contra eius uoluntatem contrectat, ut pignus traditum, aut equum locatum, vel commodatum ſupra.nume.26.

Quartò,qui accipit, aut uult accipere aliquid,quod peius eſt, quã furari, eſt.n. rapina.c.penale.14. q. 5.& eſt alterius, & peioris ſpeciei ſecundum ſanctum Th. 2.2.q.66.ar.9.ideoque habet circunſtantiam neceſſariò confitendam, per prædicta ſupra,c.6.nu.3.& non ſolum de accepto,ſed etiam de honore, quem per iniuſtam nim abſtulit, ſatisfacere tenetur, ut alij, qui ſine rei ablatione iniuriam faciunt, iuxta ſententiam eiuſdem S.Tho. ubi ſupra & aliorum,& eadẽ uidentur dicenda de illo, qui cogit, vel eogere vult ad dandum,vel faciendum aliquid argumento totius tit. ff. quod metus cã. & de his,quæ ui, in vol.Gregoriano,& lib.6.

Quinto, qui rem ſacram ex loco ſacro, aut non ſacro, aut rem non ſacrã ex loco ſacro furatus eſt. quin & plus peccat, quam fur ſimplex; & alterius ſpeciei peccatum, nempe ſacrilegium admittit, c.quiſquis.17.q.4.Et ſi id commiſit effringendo fores, feneſtras,ſeras, tectum, aut parietem eccleſiæ, eſt excommunicatus ipſo iure, c.conqueſti.de ſent. excommu. de quo infra c.27. nu.97. quamuis nõ ob ſolam effractionem, quam furtum non ſequitur, nec non ſolum furtũ ſine effractione,licet vtrumque ſit peccatum graue, & propter iniuriam, quæ per vtrumque infertur eccleſiæ puniri debeat, ut poſt Pan.Fel.& communem in d.cap.con queſti. dix mus. Cui conſequens eſt id, quod Io.Maior in 4.diſt.15.dixit, ſ.quod qui effracto ſacrario ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum furaretur, excommunicatus eſſet. Locus autem ſacer, quoad hoc dicitur quælibet Eccleſia, xenodochium, baſilica, eremitorium auctoritate Papæ,aut epiſcopi ædificata, cap.conſtitutus.de relig.domi. aut cœmeterium per illos ſacratum, capitul.1.de conſecr. eccleſ.lib.6.

96 Sexto peccat,qui recipit aliquid notabile ut faceret quod facere tenebatur, vt iudex, pro ferenda iuſta ſententia, aut teſtis pro dicenda veritate, aut accuſator pro accuſatione iuſta, ad quam tenetur,aut vt deſiſtat ab ea iniuſte, c.non ſane.14.q.5.c.militare, 23.q.1.l.1 & 2. ff. de condit.ob turp.cau.& obligatur reſtituere, quod accepit ei, qui dedit, ut dictum eſt ſup.eo.c.nu.37. Et quamuis grauius peccet,qui capit vt faciat quod facere non debet, aut omittat quod facere debet, non tamen tenetur ex præcepto reſtituere,quod accepit, quamuis ad dãnum, quod fecit tenetur, per dicta ſupra eod.cap.num.33.

Septimò, qui alterius iuſſu aliquid emit, & dixit pluris emiſſe, quo ſibi illud plus retineret, iuxta S.Ant. niſi pro impenſis neceſſarijs acceperit, aut uenditor donauit ipſi,& non pro quo emit, ar.c.requiſiſti,de teſta.

Octauo peccat, qui diſtributor onerũ & commodorum alicuius communitatis vel alius, non diſtribuit iuſte, alijs plus oneris, quam debet imponendo, & alijs minus commodi, quam par eſt tribuendo,ſecũdum Ant.& omnes, quamuis nec odio,nec alio malo id faciat,niſi ignorantia probabilis iuris,aut facti eum excuſet, quia iuſtitiam diſtributiuam violat,& reſtituere tenetur grauato id, in quo grauauit,ſecundum omnes,præſertim Caiet.2. 2.quæſt.62.art.2.

Nonò peccat, qui prælatus, aut dominus, cui eſt ius conferendi beneficium eccleſiaſticũ, aut officium publicum, confert illud indigno, ſecundum omnes, ut c.graue.de præben.diximus, & reſtituere tenetur etiam ſi ſit Papa, ſecundum omnes non quidem digno, vel digniori, ut aliqui dicunt, ſed reipu. vel eccleſiæ cui damnũ intulit, per ſupra dicta eo. nu.72.

97 Decimo, qui impedit aliquem etiam ſine malo animo, a conſequutione alicuius boni officij, aut beneficij, in quo erat ei quæſitum ius in re,vel ad rem, vel malo animo a conſecutione alius,in quo non-

nondum erat tale ius quæſitum. Sed in priore illo caſu tenetur ad reſtitutionẽ. in hoc uero non niſi, ui, metu, mendacio, aut minis id faceret, per dicta ſupra eod. cap.num.27.

Vndecimo, qui pœnam uel multam iniuſtam imponit, uel eſt cauſa, ut alius id faciat, aut ne ſuum ius conſequatur, cũ reſtituendi obligatione iuxta omnes, argum.cap.fin. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil.

98 Duodecimo peccat, qui ſibi capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque ſunt piratarum, nec infidelium, ſiue ex mari, ſiue ex littore accipiat, cum reſtituendi obligatione, cap. excommunicationi. de raptorib. l. ſi quis. ff. de incend. rui. & nau. & l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. quamuis ea perirent niſi ille occuparet, qualia ſunt farina, ſaccarum, papirus, cum ex charitate opem ſuis proximis ferre teneatur, d.c.excommunicationi. & ſi fuerit in mora reſtituendi, etiam ante monitionẽ ipſo facto eſt excõmunicatus quo ad Deum, licet quo ad eccleſiam debeat præcedere monitio, ut ibi declarat Panorm. Quod locum habet, niſi periculo mortis etiam non adeo probabili ſe obijciat, quo ea ſeruaret, quia tunc ſibi retinere poſſet, eo quod ad opem ferendam cum tali periculo non teneatur. Quamuis etiam tunc ſi dominus iuſte ſperat ſe recuperaturum ſuum per aliud medium ſcilicet, quia mare ad litus, eijceret, aut inueniret alios, qui mercede illud periculum ſubirent, reſtituere tenetur, ſoluta ſui laboris mercede, iudicio boni uiri iuxta S.Anto.2.par.tit.1.cap.15.§.2.Angel.verb.naufragium.§.3.& Syluest.eod.
99 verb.q.2.Quamquam ſimplex, qui crederet illud accipere ſibi licitum eſſe per ſtatuta regionis, aut per aliquam aliam rationem, mortaliter non peccaret, nec ipſo iure excommunicatus eſſet, licet reſpondere teneretur, ſi iudex ſub excommunicationis pœna moneret ſcientes ad manifeſtandum. Inter omnes autem conuenit, capta omnino derelicta, vel pro derelictis habita, non eſſe reſtituenda, per ea, quæ infra eo. nu.170.de rebus inuentis dicentur. Nõ tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellam ad nauim onere leuandã iacitur, ſecũdum gl.Pan. & communem in c. cum dilecti, de accuſ. quamuis ſic illud, quod dominus deſerit, eo q. exiſtimat, q. licet recuperari ſine probabili periculo uitæ poſſet, neminem tamen illud ſubiturum, l.ſi quis merces.ff.pro dereli. Idẽ dicendũ de accipientib. ab ijs, quorũ domus, & bona igni deflagrãt, qui grauius peccant, quam qui ſimpliciter furant̃.Gab.in 4.d.15.q.3.

Neque obſtat, q. quidam ait me affirmare hic poſſe quemquam capere, & ſeruare ſibi bona Chriſtianorum piraticam exercẽtium per naufragium amiſſa. Non, inquam, obſtat, quia reſpondetur primo me neque affirmare, neque dicere illud, ſed longe aliud, ſ.quod peccat, qui capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque ſunt piratarum, nec infideliũ, &c. quod eſt aliud ab eo, quod ipſe imponit. Item quod in meo dicto nulla mentio fit de Chriſtiano exercente piraticam. Tum quod ſolum dãno capientẽ bona in mari amiſſa ſi non ſunt piratarum, & infideliũ, & hoc eſt veriſſimum. Quod autẽ idẽ ſit de bonis piratarum, & infidelium, omitto dicere, & caſus omiſſus habetur pro omiſſo, & relinquitur iuri communi, ſcilicet l.commodiſſime.ff.de lib. & poſthu.

Secundo, quod non debuit per ſubauditionem & per argumentum a contrario ſenſu corrigere meum dictum, cum huiuſmodi argumenta non debeant ſumi ad probandum id, quod eſt contrarium iuri, c.a nobis.2. de ſent. excom.& traditur in alijs mille locis, quorum aliqua referunt Pan. & Fel.in c. cum Apoſtolica. de ijs, quæ fiunt a præla.& Fel. in c.ſignificaſti.de foro comp. Et conſequenter, ſi eſt uerum iure communi, ut ipſe colligit contra me, male profecto colligit per ſubauditionem, & a contrario ſenſu.

Tertio, quod aſſeri eſſe verum etiam id, quod colligitur a contrario de infidelibus, cum quibus eſt nobis bellum iuſtũ, & quilibet pius debuit credere, non intellexiſſe me de alijs c. eſtote miſericordes.de regul.iur.

Quarto, q. nec per ſomnium unquam intellexi res a piratis raptas, non debere dominis eorum reſtitui, ſi cognoſcantur, quamuis de receptis ab hoſtibus iuſtis, & poſtea recuperatis diſtinguatur. in l. 2.& aliquot alijs, ff.de captiuis, & poſt.reuer.

Quinto,

Quintò, ꝙ non tam facile debuit damnare ſine ullo auctore id quod ego ſequutus S. Antoninum, Ang. & Syluest. æque uideor mihi dixiſſe, nempe quod, qui cepit aliquid amiſſum in mari, poteſt ſibi retinere, tribus concurrentibus.

Primum quod illud omnino erat perditum, ſi non ſaluaſſet ipſe. Secundum, quòd perdiderit ſpem recuperãdi. Tertiũ quod ſaluans illud maximo uitæ periculò ob id ſe obijceret.

Nec obſtat ratio illa generalis, quod res aliena, vbicunque reperiatur, eſt domino reſtituenda, qm̃ id non eſt perpetuo uerum. fallit enim cum iuſta cauſa contrarium ſuadet, vt in c. ne quis. 22. q. 2. Et in re uſucapta. tot. tit. ff. de uſuc. Et in re pro derelicto habita. tot. titu. ff. ne pro derelict. Et in clam accepta pro legali debito iuxta ſupradicta, c. eo. num. 115. & in ea, quam Princeps iuſta de cauſa militi concedit. l. item ſi uerberatum. ff. de rei uend. & l. Lucius. ff. de euict. & in caſu propoſito uidetur interuenire iuſta cauſa cõflata ex eo, quod dominus ſatis præſumi poteſt habuiſſe pro derelicto, & ꝙ capiens non tenebatur tam grande periculum ſubire, quod alioquin illud domino periſſet. Et quod ſicut uſucapio iuſtificat acquiſitioné rei alienæ, neq; incerta ſint rerũ dominia, l. 1. ff. de uſuc. a fortiori uidetur cãm retinendi huiuſmodi acceptum, ne omnino perierit, cum longe peius ſit rem omnino perire, qui eius dominium, penes quem incertum eſſe adiuncta præfata ſpei reuocandi omiſſione, & præſumptione derelictis, & ꝙ fortunæ, quæ eſt ipſa prouidentia diuina, inſperatam rei recuperationem ei conceſſit.

100 Decimotertio peccat, qui nõ caſu, ſed de induſtria in aliquã domum, aut locũ aut ſegetes ignem immittit, cum reſtituẽdi obligatione, peſſimã. 23. q. ult. & c. ſi quis. de ini. Et ſi locus erat ſacer puta eccle. aut cæmeteriũ, aut xenodochium, &c. ipſo facto eſt excõicatus, & quamuis antequã denũcietur, ab epiſcopo abſolui poſſit, non tamen poſtea. Pan. & communis in c. conqueſti & c. tua. de ſen. excõ. Sed ſi locus non eſt ſacer, non eſt ipſe facto excommunicatus quamquam excommunicari debeat. Et tales quando dicantur denunciari, aut non, dicetur in c. 27. nu. 94. Auctor uero incendij, aut alterius delicti manifeſti, occultus, non poteſt pęna excõmunicationis compelli ad ſe manifeſtandum, ſed ad reſtitutionem debitam faciẽdam ſic, c. quidam. 5. q. 1. & Cai. in Opuſc. lib. 17. Reſpon. 14. reſponſione.

101 Decimoquartò peccat, qui ſoluit, aut ſolui facit iniuſte, ob debita in carcerem iuſte coniectum, cum obligatione reſtituendi debitum creditum creditori, quamuis miſericordia motus id faciat, Ioa. de Platea in l. quoties. de exact. lib. 10. niſi ſit adeo pauper, ut neque per ſe, neque per aliũ probabiliter ſoluere poſſet, quia tunc, quemadmodum ipſe ſe ſoluendo, & fugiendo, non peccat, ita nec alius, qui fugæ auctor eſſet, nec reſtituere creditori tenetur, ſecundum communem, quamuis ſecundum aliquos cap. ad compenſandum damnum, quod inde carceris cuſtodi eueniet. Contra quos tenet Cai. quam ſequitur, 2. 2. q. 66. art. 4. eo ꝙ qui è carcere licite fugit, ad damna cuſtodis non teneatur, quia illud damnum per accidens ſine intentione eius, qui ſe carcere liberat, contingit.

102 Dixi: coniectũ in carceré ob debita, carceratus. n. ob delictum, morte, aut abſciſſione membri dignum, licite fugere poteſt, iuxta S. Th. 2. 2. q. 69. ar. 4. ad 2. ſiue peccatum occultum ſit, ſiue publicũ, ſiue condẽnatus ſit, ſiue non, Syl. uer. fugere. quidquid dicat Card. in clem. paſtoralis. de re iudi. ẽt effringendo, aut limãdo cõpedes, & ẽt carcerem rumpendo, mõ uim carcerũ cuſtodi nõ inferat, aut alteri iuſtitiæ miniſtro, quidquid dicat Hẽr. Quol. 9. ar. 25. & Syl. ubi ſupra, ut optime Caiet. in d. ar. 4. defendit, & a fortiori ratione, fugere põt is qui quæritur, ut capiatur iuſte aut iniuſte cũ uoluntate ſatisfaciendi tantum quantum conſcientia recta dictat. Qua eadem rõne põt qui alterius fugã ſine peccato iuuare, ut antequã capiatur a iuſtitiæ miniſtris, liberetur, qñ nec ex obligatione ſui officij, nec ex mandato Regis, nec alterius ſuperioris, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari prohibetur, & credit, ꝙ ſuo iudicio, ſine carcere, & ſine pęna temporaria reſipiſcet a peccato, ut in c. inter. uerb. 11. q. 3. conclu. 6. diximus, & infra c. 25. nu. 38. repetemus, addendo quædam Caie. in d. artic. 4.

103 Decimoquinto peccat, qui captiuus fugit, aut fuit cauſa, ut alius captiuus a ſuo domino fugeret, cum obligatione reſtituendi eundem captiuum, ſi poteſt, ſin minus æque bonum, aut preciũ, & præterea oĩa, quæ ille fugiens furatus eſt, quia quemadmodum fuit cauſa fugæ, ita & omnium, quæ fugam adornans ſurripuit ar. c. ſi. de iniur. ſm dicta ſupra in c. 11. nu. 12. quamquam Chriſtianus captiuus apud Infideles, fugiendo non peccet, nec qui ei auxiliatur arg. l. 1. C. ne Chriſtia. mancipium. ſi tempore pacis, aut iniuſti belli ex parte infidelium captus fuit, ar. c. dominus. 23. q. 2. & q. 8. c. vt pridem. Idẽ eſt ſi Chriſtianus iniuſte ab alio Chriſtiano detinetur: ſed ſi ſcaptus fuit in bello iuſto ex parte Infideliũ, quale eſſet, ſi Chriſtiani tpe induciarum, aut pace cum illis conſtituta, Infideles adorirentur, reſtituere honeſtam redemptionis mercedem tenetur: ar. c. nolit. 23. q. 1. quamuis non perſonam pp animæ periculum. Ad nullam ẽt reſtitutionem teneretur in caſu aliquo, ſi Infidelis ad circuncisionem, aut idololatriam Chriſtianum compelleret, quia ipſo facto omnino liberatur. c. nulla. 54. diſt. & ita, qui liberauit, non peccat, quin bene meretur Syluest. ver. furtum. q. 6.

104 Neq; obſtat, quod quidam air, me dicere hic, captiuum in bello captum non poſſe fugere, & ad ſuos redire, quod ea ratione damnat, quod non diſtinguo inter ſeruum emptum, & bello captum, vt Sotus diſtinguit lib. 4. q. 2. art. 2. de iuſ. iu. Nõ, inquam, hoc obſtat, quia reſpondetur primo, non dicere me id, quod mihi imponit, quia non loquor in ſpecie de captiuo fugiente ab hoſtib. ad ſuos, ſed in genere de captiuo fugiente a domino ſuo.

Secundo, quod citat glo. c. ius gentium 1. diſt. quæ ſine vlla diſtinctione definit, ſeruum in bello iuſto captum peccare fugiendo a ſuo domino.

Tertio, quod Sotus non firme aſſeuerat diſtinctionem inter ſeruum emptum & bello captum, ſed eam ſine ullo auctore allegaro facit per uerbum, reor, & paulo poſt defert iudicium iuriſprudentibus miſcendo aliqua, quæ iuſta dolabra indigẽt. In quibus eſt, quod. c. ſi quis ſeruum. 17. q. 4. non probat concluſionem præfatæ glo. in quam ipſam citat. & quod non loquitur de ſeruo fugiente, ſed de ſollicitante eum ad fugiendum. & quod poteſt intelligi de emptitio. quæ reſponſio confutatur. Tum eo quod ſi peccatum eſt ſollicitare ſeruum ad fugiendum, a fortiori peccatum erit ſeruo fugere, eum plus delinquat regulariter faciens actum, quàm conſulens illum per c. 1. cum ei adno. de offic. deleg. & per dicta ſupra eo. c. nu. 14. Tum quod ex nulla parte illius c. nec cap. præcedentis. quod ei concordat, poteſt colligi Concilium Gangrenſe, vnde fuerunt illa excepta, agere de ſeruo emptitio magis, quam de bello capto. Tũ quod nullum iuriſconſultorum reſponſum in ff. nec ulla Imperatorum conſtitutio in C. nec ullus Commentator eorum claſſicus eius nouam diſtinctionem, quod meminerim, facit. Tum quod ius gentium publicam tantam, uel maiorem auctoritatem potuit dare dominis ſuper captos in bello, quantam conſenſus priuatus, eũ auctoritas publica præſertim omniũ gentium maiorem poteſtatem habeat in perſonas hominum, quam ullus priuatus, ar. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & cap. contingit. de ſent. excom. cum adnotatis eis & alibi ſæpe. Præſertim quod cauſa publica inducendi ſeruitutem bello captorum multo iuſtior fuit, quam cauſa priuata, ob quam ſe quis vendit, quia fuit conſeruatio publica uitæ innumerorum bello captorum, & cauſa ſeruitutis per emptionem fuit priuata, & pauciſſimorum. Tum quod Couarruuias in locis per opponentem citatis, ſcilicet cap. peccatum. 2. par. §. 11. nu. 6. & lib. 1. variar. reſol. c. 2. nu. 10. lib. 1. variar. reſol. nihil de hac diſ. meminit. & expreſſe in d. c. nu. 10. approbando præfatam glo. affirmat, peccare ſeruum fugientem a domino, ſi fugerer extra limites hoſtium redeundo ad ſuos, etiam ſi ſit Chriſtianus ab Infidelibus iuſto bello captus.

Quarto, quod praxis totius fere eccleſiæ Chriſtianæ cogit ſeruos redire ad dominos ſuos. niſi ſint Chriſtiani, & inueniantur in regnis, quæ de more antiquiſſimo non ferunt, ut in illis ullus Chriſtianus ſit ſeruus, qualia ſunt regna Francorum, & patria communis Roma, quæ donat libertate Chriſtianos ſeruos ſeſe certo modo ſibi ſubdentes. A quibus tamen

men abſolnendis ſine concepto propoſi-
to redeundi ad dominos ſuos audiui ab-
ſtinuiſſe multos eruditos confeſſarios.
105 Decimoſexto, qui recipit aliquid gra
tuitum ab eo, qui donare non poterat,
niſi ignorantia probabilis excuſet, & ad
reſtitutionem tenetur Mona. in ſumma.
Donare autem non poſſunt. Abbates, re-
ligioſi, moniales, cap. non dicatis. 12. q. 1.
ſerui, & alij, qui non habeant aliquid ſuū
proprium. & filij qui ſunt in poteſtate pa-
tris. l. filiusfa. ff. de don. Licet hi cognatis
donare bene poſſint, ſi liberam admini-
ſtrationem haberent, & etiam alijs, ex
ſuis bonis caſtrenſibus, aut quaſi caſtren-
ſibus. d. l. filius cum gl. communi. Poſſunt
etiam illi omnes, cum expreſſa uel taci-
ta facultate ſuperioris donare. Quam ha
bere creduntur, qui cum eorum facultra-
te ſtudent, peregrinantur, ad largiendas
eleemoſynas pauperibus, iuxta id quod
alij ſcholaſtici ſuæ cōditionis irregulari-
ter faciunt, arg. l. ſi longius ff. de iud. gl. di
ēti c. non dicatis. & l. 2. ff. de iuriſ. omn. iu.
Et etiam in caſu extremæ neceſſitatis, &
etiam magnæ, ſi ad ſuperiorem non pa-
teat confugium, iuxta Panormitanum re
ceptum, in c. fi. ſi quis. de fur. & gl. d. c. non
dicatis. Neque etiam uxor, quæ præter
dotem non habet alia bona, quæ para-
phernalia uocantur, donare regulariter
poteſt, ſine expreſſo, aut tacito conſenſu
116 mariti, niſi quando ipſe ad id tenetur,
iuxta gloſſ. c. quod Deo parti 33. q. 5. Sub
qua limitatione includi poſſunt octo ca-
ſus, quibus uxori donare eſt licitum, quos
poſt alios in 4. diſt. 15. Syluest. ver. eleemo
ſyna. q. 5. ſcripſit, Neque furioſus, qui nō
habet certa interualla, in quibus ad men
tem redire ſolet. l. Iul. ff. de minor. Neque
pupillus abſque tutoris ſui auctoritate. l.
pupillus. ff. de acq. rer. dom. Neque pro-
digus, qui habet curatorem, aut eſt ei bo-
nis interdictum, l. is cui. ff. de ver. obli. cum
notat. per Bar. & alios. Neque minor 25.
annis, quamuis eius donatio ualebit, ſi
poſt illos eam ratam habuerit, l. fin. C. ſi
maior factus. Neque perſonæ eccleſiaſti-
cæ de reditibus eccleſiaſticis, niſi ad pia,
uel modis tactis ſupra eo. num. 95. Neque
hæretici, nec rebelles, nec alij ſimiles,
quos lex ob ſua delicta ſuis bonis ipſo fa
cto priuat, cap. urgentis de hæret. capitu.

cum ſecundum, eo tit. li. 6. l. quiſquis. C.
ad leg. Iuliam maieſt. Quamquam illi,
quibus donata ab illis ſunt, uſque ad ſen-
tentiam declaratoriam retinere poſſunt.
Ang. ver. donatio. 1. §. 4. Silue. eo. q. 1. §. 8.
Decimoſeptimo, qui recipit aliquid
notabile pro ſe, ſciens non eſſe illius a
quo accipit per contractum, ſiue onero-
ſum, ſiue gratuitum, Alex. 4. par. q. 86. cū
reſtituendi obligatione, ut dictum eſt ſu
pra eo. cap. nu. 10.
7 Decimooctauo, qui ſe ſanctum, deuo
tum, pauperē, infirmum, aut religioſum,
10 cum non eſſet, ſimulauit, ut hac ſimula-
tione eleemoſynā ab eo, qui patefacta ſi-
bi ueritate non dediſſet, obtineret, cum
obligatione reſtituendi quod datum ei
fuit, non illis a quibus accepit, quia iam
apud Deum mercedem ſuam conſequu-
ti ſunt, ſed pauperibus, iuxta Scotum cō-
muniter receptum in 4. li. ſen. diſt. 15. q.
2. & copioſius Adr. in 4. de reſ. q. 15. Sotus
tamen poſtea. li. 6. q. 8. ar. de iuſt. & iu. te-
nuit, ꝙ huiuſmodi hypocrita ad reſtitu-
tionem non tenetur, niſi eleemoſyna ma
gna eſſet, ſed communis uidetur uerior,
quia ꝙ eleemoſyna ſit magna vel parua,
non refert quo ad forum interius, de quo
agimus, quia non refert niſi quo ad præ-
ſumendum, an erogans habuerit, aut nō
habuerit animum abſolute erogādi, arg.
c. & ſi q̄ſtiones. de ſimon. & præſumptio
ceſſat in foro interiori, ubi ſola ueritas
ualet, c. tua & c. is qui de ſpon. Quam ta-
men communē limitamus, ne procedat,
quando ſimulatio nō eſt cauſa finalis, ſed
tantum impulſiua, argumen. tex. optimi
in l. 2. §. ſi de dona. qualis uidetur eſſe
ſimulatio, qua paruę eleemoſynæ acqui-
runtur. Et quoties ſic quæſitum fuerit,
reſtituendum non eſt ei, qui dedit, ut ui-
detur ſignificare Sotus, ſed pauperibus,
ut ait communis, per quos omnia ope-
ra pia intelliguntur iuxta ea, quæ citaui-
mus ſupra eodem, nu. 93. Quia cauſæ fi-
nales illius eleemoſynæ duæ fuiſſe uiden
tur, ſcilicet amor Dei, & neceſſitas pro-
ximi habiti pro ſeruo Dei, & ideo quam
uis hæc ſecunda ceſſet, & ita quo ad pau-
perem ſimulantem, erogatio non ualeat
quo ad Dum tamen ualet, quia ceſſante
una ex duabus cauſis finalibus, non ceſ-
ſat diſpoſitio §. affinitatis Inſt. de nupt.

& in ipſum Deum dominum tranſijt, eo modo, quo eius, quod diuinæ ſuæ maieſtati donetur, tranſit, arg. l. ſi quis ad declinandam iuncta gl. uerb. minui. C. de epiſ. & cler. & §. ſi quis in nomine, auth. de eccle. tit. colla. 9. & not per Inn. in c. cum ſit per. de cau. poſſeſ. & ideo impendendum eſt in ea, quę ad ipſum Deum ſpecialiter pertinent, ſed non neceſſario in ſolas pauperum perſonas.

Nec obſtat, quod quidam damnet hãc meam ſententiam, qua teneo eleemoſynam factam ſimulanti ſe pauperem, cum non eſſet, non eſſe reſtituendam facienti eam, etiamſi eſſet magna: quia Sotus contrarium tenet. Non, inquam, obſtat; quia reſpondetur primo, me allegato Soto, & perpenſa eius ratione tenuiſſe, quod nũc teneo. Tum quia ipſe fundatur in præſumptione, quæ non habet locum in foro conſcientiæ, de quo loquimur, contra veritatem, quæ in eo reſpondet. Tum, quod datum principaliter amore Dei, licet non acquiratur ei, cui datur, acquiritur tamen Deo, & operibus pijs, quę ſunt ipſius, vt antea reſpondi. Tum quod cauſa principalis eleemoſynæ, quæ legitime datur, principalior eſt Deus ipſe, quam is, cui ob eius amorem datur. Et quod cauſa finalis eſt potius attendenda, quam impulſiua. Et quod cum ſunt duæ cauſæ finales alicuius actus, ceſſante altera, non ceſſat ille, ſed conſeruatur ab altera, ut probo in contextu. Et quod opinio Soti procedit non ſolum in eleemoſyna magna: ſed etiam in parua, quando conſtat largitorem eius noluiſſe dare Deo, nec operibus pijs alijs, ſi non eſſet quærenda ei, cui datur per multa, quæ breuitas Enchiridij, & occupationes maximæ non patiuntur ſcribere.

108 Decimonono, qui mercenario diariũ ſuum ſtatim non ſoluit, contra c. 19. Leuit. *Non morabitur opus mercenarij, &c.* Vel ſoluit quidem, ſed non in ea re, quam debet, ſed alia; puta panno, aut eſculento contra eius uoluntatem, cum poſſit ſoluere in re conuenta, & ſi in ea non poterit ſoluere, id in quo ſoluet æſtimandum erit iuxta precium commune. Et ſi mercenarius eo non indigens illud uendit, & non inuenit precium, quod accepit, ad damnum tenetur, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 17. §. 8. & communem. Quod meminiſſe deberent confeſſarij, & admonere concionatores in eis terris, in quibus duces & alij miniſtri Regum ſoluunt ſtipendia militibus in pannis, quibus illi nõ indigent, quouſque longe viliori precio ſtatim vendere coguntur. Ad ſoluendũm tamen diarium tẽporis, quo ſeruus ægrotauit, non tenetur herus, gl. in fin. vno. §. cum quidam. ff. locat. Et ſi mercenarium, vel quemlibet alium famulum, qui ſuas operas locare conſueuit, nullo precio ſtatuto ſuſcepit, tenetur ei ſoluere tantum, quanti alium ſimilem conduceret. Et ſi precium ſtatuendum eſt arbitrio heri, taxandum eſt boni viri arbitrio. Fede. conſi. 18. Angel. & Syluest. verb. familia.

Huic loco congruit quæſtio illa iam pridem nobis propoſita; An qui donauit ſua, aut renunciauit beneficio ſuo, vt poſſet iuſte cooptari in aliquod collegium, in quod ſoli pauperes cooptantur, ſit habilis ad illud? Ad quam nunquã antea fui auſus reſpondere, licet ſæpe rogatus, præſertim Salmanticæ. Tunc autem adduxi multa pro utraque parte, quorum ſumma omiſſis allegationibus breuitatis gratia, eſt. Pro parte negatiua vrgere; quòd paupertas prędicta videtur culpabilis, procurata, & affectata, quæ non debet prodeſſe. Pro parte vero affirmatiua, quod is eſt uere pauper tempore cooptationis, quod ſolum ſtatuta requirunt, & quòd nõ eſt factus talis culpa ſua, & quòd nemo diceret eum inhabilem, ſi id propter amorem Dei feciſſet; & quod ſtudioſe, ſiue virtuoſe & meritorie, ac ſatis propter Deum relinquit bona, qui ea relinquit eo fine, vt adipiſcatur locum opportunũ ſtudijs, & uirtutibus, quo aptius maiore cum auctoritate Deo, eccleſiæ, & reipub. inſeruiat; quoque muniatur qualitatibus, & opinione neceſſarijs ad conſequenda loca, in quibus id præſtare ualeat. Per quæ tenuimus hanc partem, modo donatio eſſet irreuocabilis ſine ullo pacto de retrodonando, & renunciatio beneficij ſine ullo pacto, & confidentia illicita de retrocedendo; quoniam alioqui ceſſio eſſet fraudulenta, & ipſo iure nulla, per quam non uacaret beneficium, ſecundum Innoc. in cap. cum vniuerſorum. de rerum permuta. & Rot. in antiq. 7. de renunc. & pro-

& probat extrauag. 1. de ſimon. Pij IV. & melius noua extrauag. Pij V. de confidentia. relata infr. cap. 23. nu. 110.

Vigeſimo, qui non vult ſoluere famulis debitum tacite, aut expreſſe conuentũ cum illis, cũ obligatione reſtituendi per proxime dicta, vel ſoluere quidem vult precium conuentum, ſed illud eſt longe minus iuſto.

109 Vnde ſequitur primo, ꝙ maior pars magiſtrorum artium mechanicarũ, quales ſunt ſartores, ſutores, carpẽtarij, &c. qui accipiunt famulos, quos tyrones uocant, ut eos doceant ſuas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & interdum etiam pro victu, quem illis præbent, aliquid accipiunt. Et ſcholaſtici Salmanticenſes, qui accipiunt famulos ex conuentione expreſſa uel tacita, ſe illis certum tempus ad ſtudendum conceſſuros, & panẽ & duos denariolos pro obſonio, & ſingulis in ſingulos menſes, ſingula paria calceorum, & poſtea occupant eos in alijs rebus contra ipſorum voluntatem, adeo, ut non poſſint diſcere illas artes, aut ſtudere, peccant cũ magna obligatione reſtituendi damnum, quod illi accipiunt propter tempus diſcendi: & ſtudendi illis ereptum. Et ſi eos volentes occupant, tenentur illis dare quantum dediſſent alijs qui abſq; tempore ſtudendi & diſcendi ipſis ſeruiſſent.

Sequitur ſecundo, peccare cũ obligatione reſtitutionis eos, qui accipiũt famulos conuentione facta, quod non vacabũt litteris, & illis amplius ſtipendiũ non tribuunt, quã alijs, quibus facultatẽ ſtudẽdi faciunt, quia notabiliter eſt minus ea mercede, quam eorum obſequia merentur.

Sequitur tertio, quod nobiles, qui abſque conuentione expreſſa, pueros precibus parentum accipiunt, & præbent illis victum & veſtitum, quale geſtabant, quãdo eos elegantia morum, & artibus honeſtorum hominum inſtituunt quo ad uiciſſim, & tandem eos honeſte cultos dimittunt, obligationi iuſtitiæ, qua erga eos tenentur, ſatisfaciunt. Quia illis ex conuentione expreſſa, aut tacita plus nõ debetur, nec plus illa ætas, nec illud obſequij genus meretur, niſi intercederet lex, promiſſio, aut conſuetudo particularis ad plura obligans.

110 Sequitur quarto, quod, qui accipiunt œconomos, emptores, a ſecretis, architriclinos, pueros, ſatellites, a pedibus, & alios ſimiles famulos cum obligatione, vt ſint parati ad illis omnibus diebus, & horis, quibus eis placuerit, ſeruiendum: & non præbẽt illis victum nec veſtitum, ſed certam pecuniam, quæ ipſorum uictui non ſufficit, tenentur ſoluere reliquum, quod ad eorum uictum & ueſtitũ honeſtum, neceſſarium fuerit, & præterea honeſtam aliquam mercedem, pro merito obſequiorum.

Dixi: Cum obligatione, ut ſint parati ad ſeruiendum illis omnibus diebus, & horis, quia ſi non accipiunt niſi ut tres, aut quattuor menſes illis ſeruiant, non tenebuntur ad aliud, quam quod obſequia illorum menſium merebuntur, nec ſi eos accipiũt ad aliquas horas diei, quẽadmodum aliqui doctores Salmanticenſes aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur euntes ad prælegendum, & inde redeuntes, & diebus feſtis quando proficiſcuntur ad rem ſacram, aut ab eadem reuertuntur ipſi, aut ipſorum coniuges, non tenebuntur ad ſoluendum plus, quam obſequium illarum horarum cum obligatione paratos ſe præſtandi ad ſeruiendum illis horis, meretur.

111 Sequitur quinto, ꝙ magnates, qui ſuis famulis dant certam portionem ad victum & veſtitum moderatum non ſufficientem, non obligando tamen eos ad continuum obſequium, ſed ſolum, ut habitent, aut reſideant certum tempus, ubi reſederint ipſi, & compareant coram eis ſaltem ſingulo quindecimo quoque die ſemel, non tenentur ad ſoluendum plus, quam illam pecuniam, ſi illis plus, quam dictum eſt, non ſeruiant, quia nec cõuentio expreſſa, nec obſequia facta eos ad amplius obligant. Sed ſi pluribus quam conuentis eorum opera utantur, tanto plus tenebuntur, quanto plus eos ſibi ſeruiendo occupauerint, & minus temporis ad agenda ſua negotia eis relinquent. Quia illorũ meritorum iuſtitia eos ad id obligat per jus naturale, & diuinum. *Dignus eſt*, enim, *mercenarius mercede ſua*. Luc. 10. cap. 1. 13. q. 1.

Vigeſimoprimo peccat, qui clam recipit, quod ſibi deberi prætendit pro uſuris

dolo, aut alio delicto a ſe admiſſo, Licet .n. ſponte data propter delictum regulariter retineri poſſint, non tamen iuſte peti, & minus tanquã debita legalia recipi.

112 Vigeſimoſecundò, qui occulte recipit, quod ſuum eſt, vel ſibi iuſte debetur cum cõmode iure recuperare poſſet, aut qui (etſi commode iure recuperare non poſſit) ſe ob id periculo mortis, aut amiſſionis alicuius membri, qua iudex propter furtum condemnare poſſet, obijcit; & qui id facit contra conſcientiam ſibi dictantem, ꝙ ita recuperare peccatũ eſt mortale, & qui aduertit, uel aduertere debet, ꝙ ex tali occulta recuperatione redundaret magnum ſcandalum, aut damnum ei, qui habebat eam rem, quam ſic ille recuperauit penes ſe depoſitam, aut pignoratam, aut commodatã, licet ad reſtitutionem non teneatur. Gab. in 4. diſt. 15. q. 3. Non eſt tñ peccatum occulte recipere, quod ſibi uere debetur, quando alias illud recuperari non poſſet propter defectum, iniuſtitiam, ignorantiam, uel affectum iudicis alteri parti fauẽtis. Et qui, quamuis recuperare poſſit, non tamen commode propter rei paruitatem, & magnitudinem ſumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite ſimultates orirentur, aut licite ſine lite recuperare poſſet, non tamen ſine amiſſione gratiæ, & amicitiæ illius, qui debet, iuxta glo. ſing. in c. ius gentium. 2. diſt. modo in tali recuperatione ex conditiones concurrant.

113 Prima, ne aliquod ex prædictis incõuenientibus ſequatur. Secunda, ne plus debito ſuo accipiat. Tertia, ut reſtituat damnum corporale, aut ſpirituale, quod ex eo in aliquem redundaret, Gab. ubi ſupra Sylu. in Roſa aurea caſu 37. Quarta, ut res, quam accipit, nõ ſit aliena, nec furto, nec latrocinio ablata, nec inualida ab eo, qui debet acquiſita. Quinta, ut caueat, ne iterum tale debitũ ſibi ſoluatur, eo quod debitor recordatus illius debiti, uel pœnitens uoluntatis non ſoluendi illud ei ſatisfacere uelit. Cauebit autẽ ſatis, ſi quo modo honeſto debitori, aut eius hæredibus ſignificet, nihil eos illo nomine ulli debere, ſecundum Sanctum Ant. 2. par. titu. c. 15. §. 1. Sexta, ut illud vere, & de iuſtitia ſit ei debitum. Multi .n. decipiuntur, noſtro iudicio, uſurpantes ex bonis ſuorum dominorũ pro ſuorum obſequiorum ſatisfactione, quibus quãuis aliqua compenſatio remuneratoria debeatur debito gratitudinis, & antidoralis, non tamen debetur de iuſtitia vera, & legali. Obligatio .n. gratitudinis quã antidoralem appellant, non parit actionem neque ius petendi ſicut obligatio legalis, per notata a S. Th. 2. 2. q. 58. & 106. & ab alijs in l. ex hoc iure ff. de iuſ. & iur. & l. ſed & ſi. §. conſuluit. ff. de pet. hær.

114 Ad nonũ autem quæſitum hic reſpondetur affirmatiuè, ꝙ Martinus, qui rem depoſitã apud Ioannem clam accipit pro debito, quod Ioannes ei debet, tenetur reddere, uel manifeſtare oblatam excommunicationem contra id accipientem, uel ſcientem, quia nullo iure conceditur ut creditor accipiat in compenſationem rem a debitore detentam, ſi non eſt ſua, & ita eſt prohibitum per hoc ſeptimum præceptum. Credimus etiam decipi, eos qui putant ſibi licere auctoritate propria ulciſci iniurias, quas per iuſtitiæ miniſtros non poſſunt, quamuis gl. l. nullus. C. de Iudæ. (quam Paulus Caſtren. conſulendo ſequutus fuit in conſilio, mihi 203. in impreſſione antiqua, quod non licuit mihi nunc inuenire,) dixit poſſe. Et etiam qui accipiunt aliquid occulte ob pœnam, quæ illis non debetur ante condemnationem, per gl. c. fraternitatis. 12. q. 2. & alia, quæ in eius commento diximus. Notanda tamen ſunt ſequentia; Primum, ꝙ excommunicatio generalis epiſcopi, qua monitione pręmiſſa excommunicaret ſcientes, & nõ reuelantes res ſubtractas alicui neſcienti, quis eas ſubtraxit, non obligaret eum, qui ſic recuperauerit, neq; ẽt id ſciẽtes, modo pro cõperto haberent, eas pro debito legali fuiſſe ſubtractas, ſecus tamen ſi dubitarent, licet recuperans eis dicat, quod ad recuperandum ſuum, tantum quod iuſtum erat accepit, niſi tanta fide & uirtute apud eos eſſet, ut merito propter eius dictum dubietatem ab animis ſuis depellere deberent, arg. glo. ſing. in l. Titio fundus. ff. de cond. & dem. & eorum, quæ addit ei Feli. in c. cum contingat. de reſcri. Quæ procedunt etiam ſi epiſcopus iuberet reuelari eos, qui rem illam pro recuperatio
115 ne rerum ſuarum acceperint, ut recte

probat

probat Syl. verb. furtum. 1. q. 5. quidquid Roſel. dicat, quod ipſum nobis videtur, quã datur excõicatio ſpecialis ob illam rem, quidquid dicat Syl. ubi ſupra. Tum quia quamuis ſpecialis ſit quo ad rem, tamen quoad perſonas generalis eſt. Tum excõicatio maior generalis non ligat eũ, qui mortaliter non peccat, capitu. nullus. c. nemo. 11. q. 4. ut in c. inter uerb. concl. 6. 11. q. 3. dicimus. Tum quia nemo ſe, nec alium Innocentẽ tenetur prodere, præſertim ad damnum, & præiudicium, c. quis aliquando. verſ. non tibi dico. de pœn. d. 1. Tum quia, vt idem Syl. ait. ſi intentio iudicis eſt vt manifeſtaretur, quamuis accederit iniuſtam compenſationem, intolerabilem errorem contineret, & ita non ualeret. capit. 1. de re iudic. Tum quia clauſula huiuſmodi poni ſolita in litteris Apoſtolicis ſub forma, Significauit, intelligenda eſt, quãdo ſcitur non fuiſſe acceptum pro iuſta compenſatione, aut dubitatur, per dicta in c. inter verba. conc. 6. arg. l. ſi procuratör. ff. de condic. indeb. Nec refert an res ſit depoſita, uel non, quo ad forum conſcientiæ, quidquid aliqui dicant, arg. l. illud. ad l. Aquil. & c. 2. de transla. prælа. Secundo, notandum, quod ſi is, qui be-
116 ne accepit, iurare cogeretur, an ſciret quis accepiſſet, poſſet reſpondere, ſe neſcire, ſubintelligendo intra ſe aliquem, qui male accepit, arg. cap. humanæ aures 22. q. 5. & eorum, quæ in eius Comment. dixi, & etiam ſupra c. 12. nu. 8. Tertiò, q. in dubium eſt id, quod dixit doctiſſimus Medina in C. de reſt. quæſt. 11. ſcilicet, quod modo ſupra dicto recuperans contra uoluntatem debitoris parati ad ſoluendum illi peccaret, licet non teneretur reſtituere perdicta ſuprà eod. num. 112. Quarto, quod licet tertius aliquis nõ debeat regulariter accipere ẽt occulte, quod eſt eius, qui reſtituere tenetur, & nõ vult nec commode compelli poteſt, ut ſuo creditori ſatisfaciat, arg. c. ſi forte, & c. denique 14. q. 5. Vxor tñ põt de bonis mariti, qui debet & non vult ſoluere ẽt cõtra eius expreſſam voluntatẽ, quia eſt ſocia adiutrix. Gen. 1. Et hoc faciendo adiuuat eũ ad ſeruandã animã, modó ſine ſcandalo id faciat, Gab. in 4. li. ſen. d. 16. q. 1. & prouideat quo maritus intelligat ſe illi non debere, recuperata ſcheda remiſſionis ab eo, cui ſoluet, aut alio modo, per prædicta ſup. nu. 122.

116 Vigeſimotertio, qui occulte accipit, quod dubitat, an ſuum ſit, ad illius tamen reſtitutionem non tenetur, ſecundũ Me. in Cod. de reſt. fol. 66. quandiu probabiliter, an ſuum ſit dubitat, an eius qui accipit, quo ad proprietatem, certum tamen eſt, poſſeſſionem eius fuiſſe illius, qui eã antea habebat, & ſic iniuſte illam teneri ab eo, qui accipit, donec reſtituat, aut certo ſuum eſſe ſciat, & ſic tenetur ad reſtituendum, arg. c. ſæpe de reſt. ſpol. & l. 1. ff. de fur. quæ habet furtum fieri quo ad poſſeſſionem.

Vigeſimoquarto, qui non ſoluit legata pia tempore & modo debitis, cap. quia oblationes. 15. quæſ. 2. ad cuius peccati remiſſionem non ſufficit propoſitum in poſterum ſoluendi, ſi tunc ſoluere ſine magno ſui detrimento poteſt, per ſupradicta, eo. c. nu. 67. & 68. quod locum habet, quamuis talia legata fiant tantum coram duobus teſtibus. Quia iuxta canonica iura ualent, c. relatum. 1. de reſ. non obſtante contrario ſtatuto, quod tamquam præiudicans libertati eccleſiæ, non ualeret. Immo qui ſcriberent illud, & iudicarẽt ſecundum illud, excommunicati eſſent, cap. graue. de ſen. excomm. Roſel. verb. excomm. 1. 28. excom. & infra traditur. c. 27 num. 32.

118 Vigeſimoquinto, qui abſque neceſſitate extrema aliquid ad edendum, aut veſtiendum accipit, cum reſtituendi obligatione, quia illa, licet excuſet a tanto, non tamen a toto. cap. ſi quis. de fur. licet cum extrema quiſque poſſit ſine aliquo peccato accipere, non pro ſe ſolum, ſed etiam pro alio, qui eſt in eadem, ſi de ſuo non habet, nec aliter ei ſubuenire põt. c. ſicut hi. 47. diſt. & c. diſcipulos, de conſec. diſt. 5. Remanet tamen obligatus ad reſtituendum regulariter, exceptis certis caſibus, ut dictum eſt ſupra eo. c. nu. 61. quãuis oppoſitum communis dicat. Quæ procedere poteſt in re adeo parua, ut probabiliter credi poſſit, dominum eam gratis conceſſurum, & etiam in magna, quando extreme egenti conſtaret eum, a quo accipit nõ ſolum eam ipſi mutuaturũ, ſed etiam gratis, conceſſurum, ſi præſens eſſet quando eam accipit. Quæ ratio probabiliter credendi ex rei acceptæ, &

eius domini circunſtantijs colligi poteſt, ſcilicet, num ſit diues, num liberalis,
119 num cognatus & amicus eius, qui accipit, num eleemoſynas elargiri ſolitus, ut recte prædictus Medina notauit in Cod. de reſt. quæſt.3. Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra neceſſitatem extremam occulte res alterius etiam illi ſuperfluas ad ſibi, aut alteri ſubueniendum accipiunt, capit. forte. & capit. denique. 14. q,5. Tum quia erogatio ſuperfluorum non ſemper eſt debita pauperibus. Tum quia etiam quando eſt debita eis per dominos earum eſt facienda, & ad eos pertinet pauperum, & piorum electio, ut in Apolog. prædicta. quæſt. 1. mon. 97. probauimus, & conſequenter alius, nec pro ſe, nec pro alio accipere poteſt, niſi ut prædictum eſt, & tradit Sanct. Tho. Quodlib.8. articu. 12. communiter receptus. Neceſſitas autem extrema, quæ ſit, in fra cap.24. num.6. dicetur.

120 Vigeſimoſextò, qui aliquod animal demeſticum in ſuo prædio damnum inferens occidit, aut grauiter percuit, quia non eſt ei ius id faciendi, ſed ſolum expellendi ab eo, & includendi, donec de damno dato dominus eius monitus ſatiſfaciat. §. cæterum. Inſtit. de leg. Aquili. & l. Quintus Mutius. ff. eo. & gl. iuncto textu in cap. ſi læſerit. de iniur. & damno dat. niſi conſuetudo, priuilegium, vel aliquod ſtatutum contra diſponeret, argum. cap. fin. de conſuet. capit. priuilegia, 3. diſt. & l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. & trad. Ang. uerb. furtum. §.31.

Vigeſimoſeptimò, qui uenatum, aut piſcatum, cum iuſte non poſſet, prohibuit cum obligatione reſtituendi emolumentum, quod veriſimiliter impediuit. Gab. in 4. d.15. q.5. arg.2. concl.5. corol.1. in la queum. ff. de acqui. rer. do. Et non poteſt iuſte prohibere, niſi concurrentibus quinque. Primũ eſt auctoritas regia iuſta, aut cóſenſus populi liber a metu, aut præſcriptio canonica ſine ui, & metu introducta. Secundum, vt ob occaſionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, cui non procurant dolis eas e prohibito loco extrahi, vt extra illum eas capiãt, alias .n. punire poſſet, ar. c. ex tenore. de reſcr. l. itaque fullo. ff. de fur. Tertium, ut prohibeat in ſuis proprijs prædijs, quamuis noſtro iudicio, ſufficit ut domini aliorum ſua ſponte in id conſentiant, arg. c. ſcienti. de
121 reg. iur. lib.6. Quartum, ut reſtituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædijs faciunt, quorum domini in damnum eorum non conſentiunt, quamuis in aliorum damnum conſentiant. Parum tamen prodeſt quibuſdam magnatibus dicere, ſæpius ſe reſtituturos eiuſmodi damna, & nunquam reſtituunt. Quintum ut caueat prohibens ne ſubditi timentes eum & miniſtros eius, & fugientes odium, & indignationem, & minas eorum, quia eis ſæpe opus habent, ea petere non audeat, quæ peterent ab alijs ſibi paribus, quia eiuſmodi metus, etiam ſi alioqui non eſſet omnino iuſtus, inducit reſtituendi neceſſitatem, ut dictum eſt ſupra eodem. Quod etiam Margarita confeſſorum probat, ſcilicet ne uenantes in locis prohibitis occidantur, uel mutilent, ſaltem pro prima uice, quamuis id ſancitum ſit, quia eiuſmodi ſeueritas non eſt exercenda niſi in conſuetos id facere, & contumaces. Et conſuetudo ſic puniendi etiam prima uice, iniuſta uidetur, quam qui ſeruaret, peccaret mortaliter, quod aſſerit Sylueſt. verb. reſtit. 3. quæſtio. 2. §.4. & uerb. uenatio. ſub fin.

122 Vigeſimooctauò, qui ſunt iuſti cuſtodes venatus, aut piſcatus prohibiti, ut ceruorum, cuniculorum, auium, & ſiluarum cæduarum, aut paſcuorum conſtituti ab ijs quorum ſunt illa iura. Cuſtodes inquam, iurati, aut ſola fide adſtricti fideliter ea ſeruare. & non ſeruant, arg. c. 1. & c. qualiter. de pact. & cap. ſi uero, de iureiu. niſi ſcirent eos, quos contrafacientes inueniſſent, feciſſe id neceſſitate, quæ eos a peccato excuſabat, & non permittit eis plura, quam talis neceſſitas exigit. Dixi, Niſi ſcirent, &c. quia dubitatio non excuſaret: in dubio enim tutiora ſunt eligenda. c. ad audientiam. de homic. & c. ſi quis autem, de pœn. diſtin. 7. ubi late hoc diximus. Excuſarentur etiam, ſi ſciretur eos, quos in eiuſmodi locis inueniunt, eſſe conſanguineos, aut adeo domini prædictorum iurium amicos, ut probabiliter credant illi eorum uenatum placiturum. Nõ tamen ſufficit inuentos tales eſſe, qui ſi facultatem a domino peterent, obtinerent, ſed eam petere nolunt. Ex hoc ſequi-

ſequitur, peccare cum obligatione reſtituendi damnum cuſtodes, qui diſſimulant ſe uidere prędicta loca prohibita ingredientes, quo cædant, uenentur, aut piſcentur in eis propter aliqua dona, aut quia ſunt ſui amici, aut conſanguinei, quia tenentur præſeruare a damno domi num ob iuramentum præſtitum, & ob fidem datam Med. de reſt. quæſtio. 12. col. 2. quamuis non tenerentur per prædicta eodem cap. num. 33. & ſeq. reſtituere ea, quæ ob id acceperunt.

123 Vigeſimonono peccat cuſtos, qui ſe abſcondit, ne uideatur ab alijs, qui talia loca prohibita ingredi uolunt, ut ingreſſos intercipiat, aut puniri faciat ſecundũ aliquos, quorum opinio dura nobis uidetur, ſaltem quo ad eos, qui permittunt ingredi, quo ſemel deprehenſi iterum ingredi caueant, nec ſinunt eos inferre damnum notabile in locis eiuſmodi prohibitis. Tum per ea, quæ diximus in cap. inter verba. 11. q. 3. Tum quia oppoſitum omnes fere cuſtodes faciunt, idq; ab omnibus ſcitur; & ita nemo ſe deceptum dicere poteſt, arg. c. ſcienti. de reg. iur. lib. 6. Dixi ſupra, Cuſtodes, ideſt, conſtituti ab his, qui iuſte prohibent, & poſſident, quia conſtituti ab ijs, qui iniuſte, & tyrannice prohibent, ad nil tenentur, licet iurauerint ſe capturos, aut denunciatu-
124 ros, quos inuenerint, arg. cap. In malis promiſſis reſcinde fidem. 22. q. 4. & c. non eſt obligatorium, de reg. iur. lib. 6. Notandum tamen eſt iuſte prohiberi uenationem certarum ferarum certis temporibus, ſcilicet, quando pariunt, aut oua faciunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut ne illis, uel illis inſtrumentis uenatus fiat, aut ne talibus artibus uenandi quis utatur, quia eiuſmodi prohibitiones in populi utilitatem redundant. Sed qui taliũ prohibitionum tempore uenantur, reſtituere, quod venati ſunt, non tenentur, niſi poſt iudicis condemnationem, Med. ubi ſupra, & probatur per gl. receptam. c. fraternitas. 22. quæſt. 2.

Nec obſtat quod quidam ait, me dicere hic cuſtodes, qui abſcondunt ſe, & venatores, uel prohibita transportantes libere peccent, & comprehenſi multentur, peccare, & teneri ad reſtitutionem. Non, inquam, obſtat; quia reſpondetur primò, mirari me; quod uir religioſus imponat mihi etiam religioſo, licet ſe imperfectiori falſum, cum omnino contrarium aſſeram, & rationibus muniam, vt patet ex contextu.

Secundò, quod tacite inſinuat, me opinari peccare omnes, qui uetita uenantur; & paſcua prohibita paſcunt, & uetita extrahi extrahunt, per illa uerba, aut libere peccent, quod ego nuc ex primo, nec inſinuo, immo arbitror multos nihil peccare per ea, quæ ſcripſi intra capit. 23. nume. 52.

Trigeſimò, qui prohibet ſuis ſubditis ne eijciant, aut ne occidant feras, in ſuis prædijs damnum inferentes, cum intentione non reſtituendi integre damnum; aut poſtea cum eſſet notabile, non reſtituit, Gabr. in 4. lib. ſent. diſtin. 15. quæſt. 5. artic. 2. concluſ. 5.

125 Trigeſimoprimò peccat, qui ad uenandum profectus permittit, ut canes ſui noceant alienis auibus domeſticis, puta gallinis, anatibus, anſeribus, & id genus alijs, aut quod ſui equi, aut famuli notabile damnum inferant prædijs, aut ſatis per quæ tranſeunt, aut eorum fructibus & non vult reſtituere, Oſtien. in ſumma de pœnit. & remiſſ. Omnibus de venatione prædictis addo id, quod nemo hactenus attigit, & pauci confeſſarij (meo iudicio) aduertunt, uidelicet, quod Reges, & magnates prohibentes, ne feræ palantes, quæ non ſunt incluſæ, occidantur a dominis prædiorum, quibus nocent, non excuſantur a peccato per propoſitum reſtituendi damna etiam conſequuta reſtitutione, magis quam excuſatur fur, aut raptor per propoſitum reſtituendi, quod furatus fuerit, aut rapuerit, etiam ſequuta reſtitutione. Quia licet per eiuſmodi propoſitum, & reſtitutionem conſecutam excuſetur a peccato, quod admitteret non reſtituendo, nõ tamen excuſatur a peccato, quod admittit damnificãdo, aut capiendo aliena inuito domino. Aliud enim peccatum eſt damnificare, furari, uel rapere, & aliud damnum illatum furto ſubtractum; uel raptum non reſtituere, & ita excuſatus ab hoc, non excuſatur ab illo, quia a diuerſis non fit illatio, l. Papinianus. ff. de minoribus capit. ad audientiam. de eccl.

Quare

Quare qui p feras, vel aīalia domeſtica, nocet prædijs proximi eo inuito, peccat mortaliter, etiã ſi poſtea cumulatiſſime damnum reſtituat, & conſequenter non ſolum oportet eum pœnitere, & confiteri quod non ſufficienter, uel non debito tẽpore reſtituerit damnum illatum; ſed etiã quòd intulerit illud inuito domino, quod concionatores prædicare, & confeſſarij meminiſſe deberent.

126 Trigeſimoſecundo peccat, qui habet columbarium illicitum cum notabili aliorum præiudicio, arg. c. ſi bos. de iniur. & l. 1. ſi quadru. paup. fec. dic. Dixi; Illicitum, quale eſt, ſi opportunis temporibus alimentum non præbeat, nec circum illud habet agros ſatos, in quibus ſufficienter, ſaltem pro maiori parte colũbæ alantur; nec qui tenet illud eſt paratus ad reſtituendum quodlibet damnum notabile, quod illæ fecerint quando ei conſtiterit, nec vnum damnum alio compenſatur; puta, quia uicinus eius, cui ſuæ columbæ nocent, non habet totidem, quæ tantundem ei noceant. Quia concurrentibus aliquot horum tolerari poteſt, iuxta Paludan. in 4. lib. ſentent. diſtinct. 15. quæſtio. 2. Sanc. Anton. ſecunda parte tit. 2. capitul. 1. & com. non autem quando ex illis damnum notabile proximi naſcitur, ſicut naſcitur ex columbarijs aliquorum prædiuitum, qui nec ſerunt agros, nec vineas colunt, & habent columbaria columbis conferta, quæ ex ſatis ſubditorum, vel uicinorum ſuorum uiuunt, qui contradicere ob metum maioris damni non audent, ſecundum Ioan. Maior. in præcitato 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 29. Quamquam (noſtro iudicio) regulariter non peccant, qui columbaria habent, vbi non eſt lex, quæ ibi prohibeat, & eſt conſuetudo, quæ id permittat, & populus non queritur, nec damnum notabile apparet attento, ꝙ ad populi uictum pertinent, & æque fere proſunt ſtercorando, quàm noceant paſcendo, & eas Reges tolerant, & ſi non eſſent columbæ domeſticæ, eſſent palumbæ ſiluaticæ, vt ſunt cornices, & aliæ aues, quod optime Syluest. verb. reſtitutio 2. quæſt. 4. inſinuauit.

127 Trigeſimotertio peccat, qui in ſuo columbario certa ſemina ſpargit, aut aliqua arte uſus eſt, qua columbas ab alijs columbarijs ad ſuum pertraheret, cum obligatione reſtituendi, ſi paruitas eum non excuſat, Med. in Cod. de reſtit. q. 3. Quod tamen limitandum uidetur, ut procedat tantum in eo, cuius principalis finis eſt alienas ineſcare, nõ autem in eo, qui principaliter intendit ſuas paſcere, & retinere, ne alio euocentur, argum. l. ſi quis nec cauſam. ff. de reb. cred.

128 Trigeſimoquarto peccat, qui ſibi accipit, aut includit animalia aliena domeſtica etiam fugitiua, ut eorum lanam, plumas, aut oua in utilitatem ſuam conuertat, aut eis utatur, ſecundum Ioan. Maior. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 5. Quia ob fugam non deſinunt eſſe, cuius erant. §. Gallinarum. Inſt. de rer. diuiſ. Idem dicendum eſt de accipiente animalia domum redire ſolita, ut ſunt ſues, apes, pauones, columbæ, cerui qui abeunt, & redeunt. Et de illo, qui accipit, aut occidit ea priuſquam illam conſuetudinem reuertendi amiſerint. §. pauonum. & §. apium. Inſt. de rer. diuiſ. l. naturalem. §. 1. & 2. ff. de acquir. rer. domin. Quæ amiſiſſe uidentur, cum ad horas, & dies conſuetas bis redire deſinunt, poſt quæ accepta capientium fiunt, iuxta gloſſ. l. de quibus. ff. de leg. Apes tamen, aut examina antequam in aluearijs includantur. & aliæ aues ex alienis arboribus acceptæ fiunt accipientis,

129 qui per hoc furtum non committit etiã eas in alieno prædio accipiendo, priuſquam ab ingreſſu eius, aut ab aſcenſu arboris à domino prohibeatur. immo nec ſi poſtea, licet tunc iniuriarum teneretur, l. naturalem. §. pauonum. & §. ceruos. ff. de acquir. rer. dom. Prohibitus autem videtur tacite, ſi prædium eſt muro, aut ſepe cinctum.

De participantibus in damno dato.

SVMMARIVM.

130 *Damnum datum a multis diuiſis, uel vnitis ſub duce, uel ſine illo.*

131 *Reſtitutionem debiti, qui fauore, uel conſilio impedit.*

132 *Conſulens ſua ſcientia ob hoc non multum confidat.*

Dam-

132 *Damnum ad aliquid laudando, aut alias animat.*
133 *Ratum habens damnum ſuo nomine datũ.*
133 *Ratificans ſuo nomine factum delictũ ſemper punitur.*
Quia fingitur eſſe perſona delinquens.
133 *Teſtis nocens alij tacendo verum ut peccat.*
133 *Metus iuſtus a teſtificando, & denunciando ut excuſat.*
134 *Monitus ſub excommunicatione denunciare, vel reuelare quid faciet.*
135 *Monitus reuelare ad plus tenetur, quam monitus denunciare.*
136 *Cuſtos ex officio vt plus tenetur, quã alius.*
136 *Iudex nõ cogẽs reſtituere reip. aut priuato.*
137 *Damnum qui dat miniſtrans aliena hac faciat. nu.* 138.
139 *Furatur qui aliquid ab eo, qui illud dediſſet, aut multa parua.*
140 *Damnum datum cum impenſis, & intereſſe reſtituendum.*
140 *Confeſſarij cur furi non iubent ſoluere impenſas iſtas.*
140 *Damnum datum qui impedit volentes illud impedire. Et qui mittit ad terrendum loca, ſi per iniuriam damnum datur.*

130 TRigeſimoquinto peccat, qui cum multis adunatis ſub uno Duce, ſiue, ut vulgus ait, Caporali, vel ſine illo ad furandum aut damnificandum vadit, l. 1. ff. ſi famil. fur. feciſ. dic. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.

Reſtituere aũt nõ tenetur, niſi id, quod ad eum peruenit, & id cuius talis cã fuit, quod ſine ipſo illud non fuiſſet illatũ, ita quod ſi fuit cauſa totius, tenetur reſtituere totũ alijs nõ reſtituentibus, & ſi partis partem, ſm poſita ſup. nu. 17. Vnde ſi multi ſingulatim uineam aliquam ingrediantur, alij aliorum ignari, & unuſquiſque ſuum racemum capiat, etiã quoad vſq; nullus in ea relinquatur, nullus eorum mortaliter peccat, nec reſtituere tenetur & multo minus tota multitudo, quia nullus eorum dãnum notabile facit, nec eſt cauſa, quo fieret, nec in id conſentit.

131 Trigeſimoſextò peccat, qui procurat, vt rex, aut magnas, aut iudex ſuum cuiquam tollat, vel ne cui quod ſibi debetur reſtituatur, neve ad id debitor cogatur, quòd multi magnates & familiares eorũ, aduocati & procuratores ſæpe faciunt, qui non ſolum mortaliter peccãt, ſed etiã reſtituere tenentur.

132 Trigeſimoſeptimò, qui male conſulit ſcienter & doloſe, immo & ſi bona fide, ſed non adhibitis ſtudio & diligentia debitis, ad ueritatem aſſequendam. Quare, qui conſulunt, caueant ne nimium ſuæ ſcientiæ vel prudentiæ fidant.

Trigeſimooctauo, qui alicuius acumen aut fortitudinem laudat, aut ignauiam & demiſſionem uituperat, quo eum ad damnum proximo inferendum mouet, & totum damnum reſtituere tenetur, quia ad id exhortari uidetur.

133 Trigeſimononò peccat, qui audiens aliquem alteri ſuo nomine nocuiſſe illud ratum & gratum habet, quia mandare videtur, c. ratihabitioné. de reg. iur. Quod ſolum intelligitur iuxta Angel. verb. furtum. §. 20. quando, qui nocuit, nõ nocuiſſet, niſi exiſtimans eum, cuius nomine nocuit, illud ratum habiturum. Sed huic moderationi raro (noſtro iudicio) locus erit. Quia raro, aut nunquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, niſi exiſtimantem illud gratum illi fore. Quã quam, ſi eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus ſuo nomine factũ eſt, licet opus in ſe illi placeat, ad nullam reſtitutioné tenetur quãuis peccet, per cap. cum quis. de ſent. excomm. lib. 6. & cap. ratihabitionem. c. ratam. de reg. iur. lib. 6.

Nec obſtat, quod quidam ait, me dicere hic teneri ad reſtitutionem, qui nec tacite, nec expreſſe iuſſit occidi hominem, ſed pro rato habuit, quia ratihabitio æqui pollet mandato. Cuius cõtrarium aſſerit tenendum. Non, inquam obſtat; quia reſpondetur primo, me non loqui de homicidio in ſpecie, ut ipſe imponit, quamuis in genere loquar de nocente, cuius ſpecies eſt homicidium.

Secundo, quod meum dictum eſt firmum. Tum per illam regulam iuris lib. 6. *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari*, & regulam, hoc iure, §. *Deiecit, qui mandauit, uel ratum habuit*. ff. eo. Et palam mandantem delictũ teneri ad reſtitutionem, ut dictũ eſt ſup. eo. c. nu. 14. Tum qđ præfatæ regulæ non ſolũ habent locũ in cõtractibus & in iudicijs, ſed & in maleficijs, & delictis, ut hẽt glo. recepta per oẽs

in

in d. c. ratihabitionem ſaltem illis, qui alium fieri poſſunt, ut Dynus receptus ait in dicta regn. ratihabitionem, immo & in alijs, niſi quo ad effectum fruendi libidine, ut pulchre de iure probat Couarruuias in Clc. 1.3.par.§.1.nume.5.de homic. Tum quod ratihabitio non ſolum habet uim augendi peccatum, ut ait is, qui contra nos opponit, ſed etiam facien di incidere quem in pœnam. Caſus eſt in cap. cum quis. de ſent. excommu. lib. 6. quod determinat, eum qui ratificat percuſſionem clerici nomine ſuo factam incidere in pęnam excommunicationis ipſo iure. Tum quia facilius & fortius obligatur quis ad reſtituendum damnum, quam ad ſubeundum pœnam. Hanc. n. non tenetur regulariter ſubire in foro conſcientiæ, nec in exteriori antequam condamnetur, reſtituere autem ſic, ut ſupra dictum eſt. Tum quod omnis ratificans delictum ſuo nomine factum, eſt puniendus pœna, licet non ſemper, ordinaria, ut latè probat præfatus Couarrunias ubi ſupra. Tum quod ratificans rem ſuo nomine acceptam, uel iniuſtam acceptionem, fingitur accepiſſe propter ſuam ratificationem, & ita non ſolũ peccat, quia placet peccatum, ſed quia fit perſona peccantis, & accipientis, ſecundum totam utriuſq; iuris prudentiam. quod non aduertit præfatus religioſus, qui cõtra nos opponit. Per quod tollitur eius ratio, & conſequenter ille qui ratificat incendium domus alicuius, nomine ſuo factum, magis tenetur ad reſtitutionem domus incenſæ, quam ad ſubeundam pœnam a iure, uel iudice inflictam, vel infligendam.

134 Quadrageſimò, qui teſtis a iudice legitime interrogatus, an ſciret tale furtum, ſciens tacet, & ob illud damnificatus ſuum non recuperat, & reſtituere tenetur, c. 1. de crim. fal. Si non tacet propter metum alicuius periculi ſui ſtatus, aut perſonæ, aut bonorum, iuxta S. Anto. 2. par. titu. 1. c. 19. §. 7. & arg. cap. quiſquis. 11. q. 2. Sylueſt. uerb. reſtitutio. 2. q. 6. Notandum tamen eſt, quod ſi epiſcopus monuerit ſub excommunicatione, vt denuncient qui nouerint illud, is, qui metu tacuit, tenetur parere, ſed non quoadusque eum iuxta ordinem correctionis euangelicæ moneat; & inducere debet, ut parti læſæ ſatisfaciat, & ſi fur ſatisfecerit, eum denunciare non debet, nec etiam ſi non ſatisfaceret, ſi illud probare non poteſt, quia quando præcipitur, ut, qui talem rem ſcit, eam per denunciationem manifeſtet, intelligitur de eo, quod ſcit, & probare poteſt, ut diximus copioſius,
135 quam alij in rep. c. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6. Sed ſi admonitus, ſatisfacere nollet, & admonitor probare poteſt; denunciare debet, quia alias peccaret, & excommunicationem incurreret, & teneretur reſtituere damnificato, de ſuo, quod ob ſuum ſilentium recuperare omiſit, Io. de Ana. in c. qui cum fure. de fur. niſi ob iuſtum metum taceat, ut proxime dictum eſt. Per quæ reſpondetur ad nonum quæſitum, ſ. An uxor, filius aut cognatus alicuius delinquẽtis, abſcondens aliqua eius bona in aliquo monaſterio, aut alio loco, ne a iudicib. ſequeſtrentur, teneãtur ipſi, uel alij eius rei conſcij, manifeſtare illa propter excommunicationem, aut iuramentum, quibus iubentur id facere. Reſponderi. n. poteſt, quod non, ſi omnia abſcondita pertineant ad compẽſandum debitum dotis, uel aliud, alioqui autẽ ſic. Oportet aũt cauere, ne iterũ peti poſſit id ad quod abſcondita ſufficiunt inſtar illius, qui clam accipit aliquid de bonis creditoris, in ſui debiti cõpenſationem, de quo ſupra. nu. 113. Aduertendũ tamen ſupradicta procedere in monito denũciare, & nõ in monito teſtificari, uel reuelare. is. n. tenetur id facere iuxta cap. ad noſtram. 2. cum ei adnotat. per Pan. & alios de iureiur. præſertim ſi iudex poſt ſemiplenam probationem coram ipſo factam, eam ſupplendam præcipit, ut qui illud ſcit ad teſtificandum ueniat, iuxta c. fin. de iureiur. quia illi non præcipitur, ut denunciet, ſed ut teſtificetur. Ang. verb. denunciatio. §. 3. niſi ſit perſona a teſtificãdo eo caſu excuſata ob cognationem, uel aliam cauſam, de quo infra ca. 25. nu. 47. & ſequenti dicetur.

136 Quadrageſimoſeptimò peccat, qui cõſtitutus, cuſtos ciuitatis, aut agri non obſtat damno notabili, quod fieri uidebat ſaltem clamando, cum obligatione reſtituendi in ſolidũ, per dicta ſupra eo. nu. 122. Quãuis qui ad id ex officio nõ tenentur

tur, licet peccet malitioſè tacendo: reſti-
tuere tamen non tenetur, per dicta ibi-
dem. Immo nec peccaret, ſi abſque mali-
tia per negligentiam, aut modeſtiam non
ſe ingerendi negotijs alienis, id facere
omittit. Sed, ſi ex officio, aut dignitate te
netur impedire, & adminiſtrare iuſtitiã;
quia eſt princeps, aut iudex, peccat, & re-
ſtituere tenetur, iuxta mentẽ ſancti Tho.
2.2.q.62.art.7. & ſupra eodem nume. 18.
adiunctis etiam iis, quæ S. Anto. & Ang.
dicunt, & quæ noſtri ſcribunt in c.quan-
tę de ſent.excom. & nos in c.inter verba,
11.q.3.concluſ.6.diximus.

Quadrageſimoſecundò peccat, qui iu-
dex non facit parti damnum reſtitui, cũ
poſſet, ſiue ſit reipub. ſiue perſonæ parti-
cularis, cum obligatione reſtituendi, iux-
ta Scotum communiter receptum in 4.
lib. ſent. diſt. 15. q.2.

137 Quadrageſimotertio peccat, qui cu-
rator, procurator, & alienorum negotio-
rum geſtor, adminiſtrator bonorum alie-
norum, & filius, qui res ſui patris tractat,
qui nomine ſui principalis, & ob eius uti-
litatem alicui damnum notabile infert,
& ad reſtitutionem inſolidum tenetur, ſi
principales non reſtituant, & ex eorum
bonis reſtituere poteſt, ſi adhuc eorũ ad-
miniſtrationem retinet, & prudenter fa-
ciet reſtituendo, ita ut ab ipſo poſtea do-
mini repoſcere non poſſint. Et ſi iam di-
ctam adminiſtrationem non habet, & eſt
adeo inops, ut ſatisfacere non poſſit, de-
bet dicere principalibus, ſi ignorant, q
ſatisfaciant. Et ſi illi reſtituere nolue-
rint, tenetur reſtituere, ſi poteſt: occulte
tamen poterit accipere de eorum bonis
tantundem quo ſatisfaciat, obſeruatis cõ-
ditionibus ſeruandis ab ijs, qui occulte
ſua debita recuperant, quæ poſitæ fuerunt
ſupra eod.cap.nu.13.

138 Quadrageſimoquarto peccat, qui oc-
culte aliquid accipit ab eo, cui non diſpli
ceret acceptio ſibi nota, ſed occulta ſic.
is licet peccet uenialiter, non tamen mor
taliter. Quia eius acceptio, aut retentio
non eſt contra uoluntatem domini, ſed
modus ſolum accipiendi, quod ad peccan
dum mortaliter non ſufficit, ut definie-
runt bene in Adr. in 4. de reſtit. & Caiet.
in ſumma verb. furtum. Id quod ſæpe fi-
lij ob uerecundiam parentũ faciunt. Sic-
ut etiam, & famuli accipientes à ſuis do-
minis panem & fructus, quibus veſcan-
tur, credentes dominum illa conceſſu-
rum eſſe, ſi ab illo peterent, aut ſi illic
inuenirentur, quamuis nollet, ut ſe in-
ſcio acciperet.

139 Dixi. Quibus veſcantur. Nam qui ca
perent ad donandum uel uendendum al-
teri, ut ſolent aliqui panem coctum, ui-
num, aut triticum, aut alia ſimilia, morta
liter peccarent, & tenerentur reſtituere,
quia non ſolum modus, ſed ipſum factũ
inuito domino fit. Qui tamen minuta-
tim uno die quid exiguum, puta quadran
tem, ſeu quatrinum, & alijs multis diebus
ſingulis tantundem caperent, nulla uice
peccarent, niſi uenialiter, etiam ſi tota-
liter accepta ad notabilem quantitatem
creſcerent: modo iam inde a principio;
uel poſtea non habuiſſent animũ furandi
notabilem quãtitatem per illa parua fur
ta: ſiue tamen cum hoc animo, ſiue ſine
illo perueniatur ad quantitatem notabi-
lem, reſtituenda uidetur illa. Quo fit, ut
inueniri poſſint furta ſolũ uenialia, quæ
obligent ad reſtitutionem ſub pęna pec-
cati mortalis. Quæ limito procedere in
eo, qui continuato tempore ſine magnis
interuallis illam notabilem quantitatem
conflaret, non enim dicerem teneri ad
reſtituendum ſub pęna peccati mortalis
illos famulos, qui aliquot diebus menſis
aliquot eiuſmodi facerent, & poſt alium,
uel duos menſes totidem, & poſt aliquot
alios totidem &c. ita quod in fine trium
uel quattuor annorum conflarent ſum-
mam etiam duplo maiorem, quàm ſit il-
la, quæ ſemel accepta peccatum, & reſti-
tuendi neceſſitatem induceret ſub pęna
peccati mortalis, etiam poſtquam perue-
nerint ad notabilem quantitatem, ſi nun
quam percipiendo illa parua intendit per
uenire ad illam, ratione illa firma, quod
cæteris paribus magis peccat, qui capit,
quàm qui retinet c.ſæpe. de reſtit. ſpolia.
& quod qui capit illa parua ſine intentio-
ne perueniendi ad quantitatem notabi-
lem non peccat pluſquam uenialiter. Er-
go nec retinendo illa.

140 Ad dubium autem a quodam hic no-
bis propoſito, ſcilicet. An fur teneatur
reſtituere impenſas, quas furtum paſſus
fecit in quærenda re ſibi furto ſubtracta?

Reſpon-

Reſpondeo, quod ſic eas, quas vir prudens, & bonus facere debuiſſet; quia earum cauſa fuit, & non ſolum fur, ſed etiã quilibet alius malefactor tenetur ad intereſſe damni, etiam extrinſecum, l. qui tabulas. & l. is cui. §. fi. ff. de furt. & gl. recepta in l. 1. verb. caſibus, & verb. conſequenter. C. de ſent. quæ pro eo, quod int. prof. Roganti autem, cur confeſſarij non obligant eos ad illud reſtituendum? reſponderi poteſt, quia forte non eſt cõfeſſum eis tale damnum conſequutum, aut probabiliter credũt damnum paſſos contentos fore reſtituto principali: quod ſufficeret, ut cenſeatur reſtitutum, arg. l. 1. ff. qui ſatiſd. cogan.

Quadrageſimoquinto peccat, qui impedit aliquem euntem ad impediendum damnum, quod tertius inferre volebat quarto, & ad reſtitutionem tenetur, licet aliter non iuuaret tertium; quia impediendo opitulaturum, indirecte uidetur iuuare nociturum, ut recte innuit Medina in Cod. de reſti. fol. 39. Peccaret etiam cum obligatione reſtituendi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret enſibus diſtrictis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, ſi ex eo damnum ſequeretur, niſi adhibeat diligentiam debitam, ne damnum notabile fieret, argu. c. presbyterum, & cap. lator. & c ap. continebatur. de homic.

De peccatis patrum circa bona filiorum.

SVMMARIVM.

141 *Peculium filiorum quadruplex. & ſeqq.*
142 *Clericus quibus quæſita ſint quaſi caſtrenſia.*
143 *Pater an ſolus filijs ſuccedat.*
144 *Donatio facta a patre, qua valet. & duob. ſequentibus.*
144 *Filius ſeruiens patri quale mixtum peculium habeat.*
147 *Donatio a patre filio facta quatenus reuocanda.*
148 *Filius, qui plus alijs patri ſeruit, quid plus habet.*
149 *Donatio coniugis facta coniugi, qua ualet.*
150 *Legatum a patre relictum filia, cui dos debetur, vt compenſatur.*
151 *Patris hæredes quod damnum datum filio reſtituent.*
152 *Filia renunciatio cum enormi læſione, vt valet.*

141 QVadrageſimoſextò peccat mortaliter, qui pater tractat, aut dat bona filiorum ſuorum aliquo modo indebito infraſcripto, nu. 151. cũ obligatione reſtituendi, de qua ibi. Pro quorum intellectu, octo præſuppono.

Primum, quod quattuor bonorum genera, aut peculiorum filij viuentibus parentibus habere poſſunt; ſcilicet caſtrenſia, quaſi caſtrenſia, aduentitia, & profectitia.

Secundum, quòd caſtrenſe eſt, quod filius in bello acquirit, l. caſtrenſe. ff. de caſtrenſi pec. cum ei adnota. & in rubri. C. eod. & hæc bona ſolius filij ſunt, tam quo ad vſumfructum, quàm dominium, & in eis pater nihil habet, ſecundum omnes. l. fi. C. de inoff. teſt. l. 1. §. fi. ad Maced. Barto. in l. ſi forte. ff. de caſtren. pecu. in trac. de duob. fratrib.

142 Tertium, quòd quaſi caſtrenſe eſt, quod filiusfamilias acquirit per officium aliquod publicum; puta Medici, Aduocati, Scribæ, aut Magiſtri in aliqua ſeptem artium liberalium, aut quouis alio publico, propter quod ſtipendium publicum accipit, per beneficium Regis, vel Reginæ, l. cum multa. C. de bonis, quæ libe. & quod clerici ſuo officio clericali, aut ſuis beneficijs curam animarum habentibus, aut non habentibus eum adminiſtratione, aut ſine ea acquirunt; quoniam etiam quælibet alia bona clericorum, ſaltem quæ acquirunt poſt clericatum, iure communi ſunt quaſi caſtrenſia, auth. presbyteros. C. de epiſc. & cler. ſecundum Hoſt. Panor. & commu. in c. quia nos. de teſta. & c. conſtitutus. de reſtit. in inte. In quib. nil plus habet iuris pater, quam in caſtrenſibus, l. non ſolum. C. de bon. quæ libe. quod an de conſuetudine ſeruetur, infra dicetur.

143 Quartum, quòd peculium aduentitiũ eſt peculium filijfamilias non caſtrenſe, nec quaſi caſtrenſe, aliunde quam a patre, & ex bonis eius, & ob gratiam illius principaliter habitum; qualia ſunt bona illi

illi hæreditario iure a matre, aut a ſuis cognatis aut amicis, & ſuo labore, induſtria aut fauente fortuna parta, per nota-ta, vbi ſup. In his bonis, aut peculijs proprietas eſt filij, & vſusfructus patris, quam diu viuit regulariter, d. l. & non ſolum. l. cum oportet. C. de bon. quæ lib. niſi, cum qui donauit, aut reliquit filio, uetuit, ne patri quæreretur vſusfructus, auth. excipitur, eo. tit. & in caſu auth. idem, eo. tit. & cum in bonis filij ſui cum fratre ſuccedit ſm ius commune, auth. item. C. eo.

Dixi, Iure communi, nam ſecundum leges Regni Caſtellæ ſolus pater filio ſuccedit per l. 6. & 7. Tauri, & etiam ſecundum leges Luſitaniæ tit. 75. lib. 4. ordin. quamuis fratres habeat, nec ad diuidendum inter reliquos fratres tenetur, ſecundum omnes: l. fin. C. de colla. & l. cum antiquis. C. de inoff. teſt.

144 Peculium uero profectitium eſt peculium filijsfamilias habitum a patre, aut eius cauſa, & de eius bonis, nec ad bellum, nec ad officia publica pertinens, & in his tam proprietas, quam vſusfructus eſt patris. Nobis tamen uidetur eſſe aliquod mixtum, partim aduentitium, partim profectitium, ſcilicet, quod filius ſuo labore & induſtria ex bonis paternis, aut in eiſdem acquirit, quidquid dicat Sylu. Nam quamuis recte dictat, quod quidquid filius ex illis bonis acquirit, aut patri, acquirit, aut furatur, quod tamen filius ob ſuum laborem, & induſtriã promeretur, eius eſt, & tanto plus, quam cæteri fratres debet hauere de bonis paternis, quanto plus, quam illi, in eis quærendis laborauit, aut certe tantum quantum mercedis ſolui debet alij extraneo, qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, quæ de bonis, & pecunia etiam clandeſtine accepta per ſuam induſtriam lucratur, per ſingularem doctrinam Bart. in l. 1. §. nec caſtrenſe. ff. de colla. bon. quam plurimorum auctoritate fulcit Decius in l. illud. C. de colla. a nu. 10. quod intelligendum eſt concurrentibus duobus. Alterum eſt, quod filius patrem ſuſtentare non teneatur, quia habet unde alatur, l. ſi quis a liberis, §. idem. ff. de lib. agnoſ. & l. Neſennius. ff. de nego. geſt. & l. alimenta. C. eo. cum eis adno. per glo & doct. Alterum, quod expreſſe, aut tacite proteſtetur ſe eo animo ſeruire, ut pater ob ſuam operam, & laborem det ei tantum, quantum alieri extraneo dare deberet, ſi ipſe ei non ſeruiret. Meritum etiam filij prædictum attendi poteſt ad effectum, quod pater donare, aut relinquere poterit tantum plus ei quam eius fratribus, quãtum alicui extraneo ob ſimilia merita dare deberet, ita quod id non computetur in ſua legitima, iuxta mentem Bar. in l. 1. §. caſtrenſia. ff. de caſtren. pec. & l. ſi donatione. C. de collat. Et quamquam hæc duo dicta colligantur ex eo, quod ſtatim in eo. c. nu. ſeq. & nu. 148. dicetur, uiſum tamen eſt hic declarare, quia res quotidiana, & parum ab alijs reſoluta.

145 Quintum, donationem a patre factã filio qui eſt ſub ipſius poteſtate, non ualere, nec ab illo factã patri, quia pro una & eadem perſona reputantur. l. fin. C. de impub. niſi. Primo, facta a patre in dotẽ, aut matrimonium l. Pomponius. ff. famil. erciſ. & ff. de colla. dot. per totum. Secundo, mobilium facta pro bello. C. famerciſ. l. 4. Tertio, uſusfructus quem in bonis filij aduentitijs habet pater, ut in l. cum oportet, & l. non ſolum. §. fin autem. C. de bo. quæ lib. Quarto, facta pro meritis & ſeruitijs in tantum, quantum pater dare alicui extraneo ob ſimilia merita teneretur, iuxta Bar. communiter receptum. l. 2. §. caſtrenſi. ff. de caſtre. pecu. & l. ſi donatione. C. de colla. & l. frater a fratre. ff. de cõd. indeb. Et in foro conſcientiæ ſufficit ea eſſe uera, arg. not. in c. ita. & cap. is qui. de ſponſ. Sed in foro exteriori probari debet, nec ſufficit patrem dicere ea vera eſſe, iuxta eundẽ in l. ſi forte. de ca. pec.

146 Quia fides non habetur dicenti de ſe alium benemeritum eſſe, qñ id requiritur ad hoc, ut iure aliquid facere poſſit, qualis eſt hæc donatio, iuxta eundem & communem. Et cum dubitatur, an pater filio donet ob merita, uel ob merãm liberalitatem, præſumendum eſt dare ob merita ſi anteceſſerunt, & alias ob liberalitatem, iuxta gl. cõiter receptam in d. l. ſi donatione. C. de coll. Quinto, facta in omnib. caſibus, ĩ quibus donatio a marito facta vxori ſuæ, aut ab uxore facta marito ualet,

147 qui referunt̃ inf. nu. 150. Quia iuxta doctiſſimũ Azonẽ ĩ ſumma de don. donatio inter maritum, & uxorẽ, & donatio inter

patrem

pàtrem, & filium communiter æquiparantur. Notandum tamen eſt, quod donatio patris, & matris facta filio, quæ nõ eſt remuneratoria, quamlibet ualeat, aut eorum morte confirmetur, quia in uita non reuocarunt, ſi tamen excedat quantitatẽ de qua partes libere diſponere poſſunt, iuxta uarias leges diuerſorum regnorũ, quas ſtatim citabimus, & legitimæ reliquorum filiorum præiudicat, reuocanda eſt, quantum opus fuerit ad præiudiciũ eorum excuſandum. l. 1. C. de inoff. don.

148 Sextum, quod ſi unus filius patri ſuo ſeruit, & alij non, quamuis pater pro remuneratione eius meritorum dare poſſit, quanti illa merita ualent, & quantum extraneo alicui dediſſet, ſi tamen nõ dat nec filius in uita eum patre conuenit, ut merita remunerarentur, ſaltem ut extraneo, nec proteſtatur ſe ab eo, aut eo mortuo, ab eius hæredibus petiturum, a ſuis fratribus hæredibus remunerationem aliquam ratione ſuorum meritorum poſcere non poteſt. quia illud amore filiali facere cenſetur, ar. l. Neſennium. ff. de neg. geſt. l. 1. & l. alimenta. C. eo.

149 Septimum, quod donatio a marito facta uxori, aut ab uxore marito poſt contractum matrimonium de præſenti, aut ante, pro tempore, quo contractum iam fuerit, non ualet, & donator antequam moriatur cum libuerit reuocare poteſt. l. 1. de do. inter vir. & uxo. quamuis fiat per tertiam perſonam, per modum remiſſionis debiti. l. ſi ſponſus. ff. eo. excepto quãdo Imperator, aut Rex donat Imperatrici, aut Reginæ, aut illa illi, C. eod. l. pen. Et quando donatur pecunia pro reſtaurandis rebus igne abſumptis. ff. eo. l. quod ſi vir. Et quando donator pauperior ob talem donationem non efficitur, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non fit ditior, quãuis donator pauperior fiat. Et quando donatur pro tempore, in quo matrimonium perficietur, ſi ut res fiat mariti, aut uxoris, quando alter eorum morietur, l. ſed interim. ff. eo. Et quando donatio fit mortis cauſa, ut donatarius poſt mortem donatoris id habeat, ut in d. l. ſed interim. modo ſe in uita reuocandi facultate non priuet, ſecundum gl. d. l. ſed interim. Et quando uxor marito donat ad aliquem honorem, aut dignitatem conſequendam. l. quod adipiſcendæ. ff. eod. Et quando maritus extante matrimonio, vxori omnem dotem promiſſam, aut aliquam eius partem remittit. gl. ſing. & ibi Cyn. & Bal. in l. ſi conſtante. de dona. ante nup. remiſſio tamen
150 alterius debiti non valet. Et quando maritus uxori ſuæ in menſem, aut annum, aut quamdiu ſuperſtes fuerit, pro uictu ſuo, & ſuorum certum quid pro æſtimatione fructuum dotis, & non amplius deputat, ut tenet gloſſ. in l. ex animo. ff. de dona. inter uirum & uxo. per illum text.

Octauum, ꝙ pater, qui legatũ aliquod filiæ, cui debebat dotem, relinquit, uidetur relinquere in ſolutionẽ, aut in partem ſolutionis illius, ca. qui abſtulerit, 12. q. 2. quia eſt debitum, quod lege debetur.

151 Quadragemoſeptimo infertur peccare mortifere patrem, accipiendo ſibi uel alteri aliquod notabile a ſuo filio fami. ex bonis caſtrenſibus, aut fructibus eorũ cum obligatione reſtituendi. arg. c. quia abſtulerit. 12. quæſt. 2.

Quadrageſimooctauo peccat pater accipiendo ſibi, uel alteri aliquid notabile quo ad proprietatem de bonis aduẽtitijs ſui filijfamilias, vel adminiſtrando ea ita male, ut notabiliter lædatur, ſiue vſumfructum habeat, ſiue non. quo caſu alij fratres hæredes poſt obitum patris damnũ illud, cum bona inter ſe diuiſerint, reſarcire tenebuntur. Sed ſi pater vſumfructum eiuſmodi bonorum habebat, & non damnificauit proprietatem, ſed ſolum fructus illorum, nec fratres ob illud ad aliquam reſtitutionem tenentur. Ang. verb. peculium. §. 24. Syluest. eo. verb. quæſt. 15.

152 Quadrageſimonono peccat pater, qui induxit per metum ſaltem reuerentialẽ, aut dolum, & fraudem ſuum filium, vel filiam, vt ſuæ legitimæ, uel patrimonio renunciet cum iuramento ſe contentam fore dote minore legitima, obligatione reſtituendi. arg. a contrario, c. quamuis vbi Dominic. & alij de pact. lib. 6.

Dixi. Per metum, aut fraudem, quia ſi ſponte id faceret, teneretur ad ſeruandum iuramentum etiam ſi enormiter, ne etiam enormiſſime læderetur in foro conſcientiæ, quamuis non in exteriori, quia ex tali damno dolus, aut fraus præſumitur, ſecundum Petrum de Anch in conſil.

38. &

38. & in reg. acceſſorium. de reg. iur. lib. 6. & late Dec. conſ. 180. quæ tamen præſumptio in foro conſcientiæ ceſſat. iuxta no. in c. is qui, & c. tua. de ſponſ. Qua diſtinctione cõtrariæ opiniones relatæ p Dec. in d. conſ. 180. & 192. componi poſſent.

De peccatis mariti, & vxoris contra ſeptimum præceptum.

SVMMARIVM.

153 *Maritus, ut peccat accipiendo ex bonis uxoris ſua paraphernis.*
153 *Vxor, ut peccat capiens ex bonis mariti etiã ad pia niſi octo caſibus, & ſeqq.*
153 *Paraphernalia bona, quæ ſunt.*
153 *Eleemoſynam octo caſibus uxor largiri poteſt & ſeq.*
155 *Dos tota vxori reddenda, licet ornatus eius fuerit nimius.*
155 *Maritus cur non noceat uxori in paraphernis, ut in lucris.*
155 *Vxor etiam valde dotata non poteſt donare 40. ſcuta.*
155 *Maritus ſine uxore quid poteſt, ubi omnia bona communicantur.*

153 QVinquageſimo peccat mortaliter maritus, qui ſibi, aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis, quæ præter dotẽ uxor habet, quæ Græco uocabulo parapherna appellat lex vlt. C. de pact. conuen. nam alienũ contra ius uſurpat. Bona parapherna ſunt: quæ uxor ſibi reſeruat præter dotem, quam marito pro oneribus matrimonij dedit. l. ſi ergo §. do tis. ff. de iur. dor.

Quinquageſimoprimo, quæ uxor ſibi aut alteri accipit ex bonis mariti aliquid notabile contra eius uoluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus alijs cum obligatione reſtituendi, S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 1. quia nec eleemoſynam ex bonis mariti, aut communibus abſque eius licentia dare poteſt, niſi, primo extreme egenti, cauendo tamen, ne ob id maritus egeat extreme. c. paſce. 86. diſt. Secundo, ubi conſuetudo regionis haberet, q̃ uxores eleemoſynam panis, aut uini largiantur. ibi. n. credere poteſt, id placiturũ marito, quamuis expreſſe id prohibeat, quia veriſimile eſt id maritum facere, nec eleemoſynas extra modum conſuetum tribuat. Si autem crederet eum uere nolle ut etiam conſuetam, & moderatam faciat, debet ſe ab ea facienda abſtinere, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 19. §. 1. arg. cap. per tuas. 3. de ſimon. Tertio, cum facit ad euitandum aliquod damnum mariti tem
154 porarium, ut Abigail. 1. Reg. 22. fecit. Et eadem ratione immo fortiori, ſi eam facit ad ipſius damnum ſpirituale euitandum, ut cum maritus eſt malignus, & illa moderate largitur, ut Deus eum illuminet, & ad pœnitentiam conuertat, modo ſine eius ſcandalo faciat. argum. cap. nihil. de præſcr. Quartò, ſi maritus eſt amens. Quintò, ſi maritus eſt abſens, quia tunc adminiſtratio domus ad eam ſpectat, niſi per illum, aut ſuperiorẽ aliter ſtatuatur. Pal. in 4. ſ. ſent. d. 15. q. 3. art. 6. cõcl. 2. Sed quia nec eius dicta, nec ratio iure firmo nituntur, verius eſt eam in his duobus caſibus non poſſe dare ad ſummum plus, quam eius maritus mentis compos, & præſens largiri ſolebat. Sextò, cum maritus pro eius victu certum quid illi deputat, & ex eo parcius uiuendo relinquat aliqua in pauperes eroganda, iuxta eũdem vbi ſup. Septimò, ſi habet bona parapherna, de quibus ad uoluntatem uxor ſtatuere poteſt, niſi ubi conſuetudo & ſtatuta prouinciæ aliter decernerent. Octauò, ſi dedit marito dotem ad ſuſtentandum ſufficientem, & nihilominus nouit aliquam artem texendi, aut ſuendi, aut acu pingendi, vendendi, emendi, aut aliam ſimilem, qua nõ deſerendo debitam domus adminiſtrationem lucratur. Quo poſſent conciliari opiniones contrariæ gl. l. ſicut. ff. de oper. lib. & Theologorum S. Th. Richa. & Palu. vbi ſup. Siquidem ex ita lucrifactis libere impedire poteſt, ut ſentit Bar. in l. Caio. ff. de alim. & cib. l. modo (vt ſancte dixit Aſtenſis) ſua familia eo non indigeat. quia de præcepto charitatis primum domeſticis ſubueniendum eſt, capit. non ſatis. 86. diſt. ſi præſes. C. de ſer. & aqua. & modo lucra non ſint communia inter maritum & uxorem, & adminiſtratio ſit marito reſeruata, ut communiter ſunt in omnibus Hiſpaniæ Regnis.

Adnotandum tamen, quod, ſi maritus eſt prodigus, uel decoctor, poteſt licite

vxor accipere clam aliqua, vt neceſſitatis tempore, domui ſuæ prouideat, adeo quod marito etiam id imperanti, non tenetur omnia, quæ habet, illi tradere, Ang. verb. furtum.

155 Ad noue autem hic quæſitum, reſpondimus affirmatiue, quod etiã in foro conſcientiæ poteſt uxor totam dotem repetere mortuo marito, eſto, quod ille multa ſuperflua impendiſſet in eam alendo, & ornando, quia iura cum onere conſeruãdi eam vxori faciunt eum dominũ eius, l. doce ancillam. C. de rei vend. & l. in reb. C. de iure dot. & c. per ueſtras. de do. int. vir. & vx. & alia, quæ tunc attulimus.

Ad alterum hic noue quæſitum, reſpõdimus, quod maritus tenetur reſtituere vxori, non ſolũ dotem integram, ſed etiã ea, quæ bene; vel male impẽdit de eius bonis paraphernis, nõ tamen, quæ de lucris communibus. quoniam illa ſola, quæ tẽpore diuortij inueniuntur lucrifacta, cenſentur lucra, reliqua enim licet pro dimidio lucrifierent uxori, lucrifiunt tamen reuocabiliter, ita quod maritus, ad quem ſpectabat libera illorum adminiſtratio; potuit bene, vel male adminiſtrando illa, ſibi & uxori reuocare, ut tradit Io. Lup. in rub. de don. inter vir. & uxo.

Ad tertium noue quæſitum reſpondimus, quod, vxor, etiam ſi maximam dotẽ dederit marito, non poteſt abſque eius licentia dare de illa 40. aureos etiam ei, qui eam lactauit. Nec obſtant citata in contrarium de pupillo, quem aiunt non teneri ad reſtituendum ea, quæ de ſuis bonis clam tutore impendit. nec deponentem, qui de rebus a ſe depoſitis clam depoſitario idem facit, quia uterque horũ tenetur ad imputandum illud ſibi in redditione rationum, quod effectu eſt reſtituere, arg. c. veniens. 2. cum ſimilibus, de teſtib. Nec refert, an minutatim iteratis uicib. an vna eos dederit, cũ ab initio 40. dare ſtatuerit, per dicta ſup. eo. nu. 140.

Ad alia quattuor noue hic quæſita, ſie in ſumma reſpondimus. Primo, quod etiã in Portugallia, vbi ipſo iure omnia bona mariti, & uxoris communicantur, donatio mariti de mobilibus, etiam ſine vxoris conſenſu ualet, quoniam apud maritũ eſt tota adminiſtratio bonorum, & poteſt ſolus regulariter alienare mobilia, licet non immobilia, iuxta tit. 6. lib. 4. ad fin. & tit. 8. lib. 4. ord. Luſitaniæ. Secundo, quod tenetur tamen computare illa in parte in ſuam, immo, & facere, quod uxori ſuæ id innoteſcat, vt in partitione tantundem plus ſibi cedat. per prędicta. Tertio, quod donatarius qui credit, maritum non manifeſtaturum id uxori, nec in ſua parte clam illa donatum computaturum, tenetur eã eius rei admonere. Quarto, quod idem eſt dicendum de marito, qui in terris vbi lucra fiunt communia, donat aliqua clam uxore ſua, quia, licet impenſa eius prouida, vel prodiga, diminuat lucra, non tamen id facit donatio, quæ illi non permittitur ſicut illa.

De peccatis filiorum circa bona paterna.

SVMMARIVM.

156 *Filius, qui de bonis paternis, patre nolente aliquid accipit.*
157 *Vel eo nolente, vel donante ultra legitimam 158.*
158 *Filius fruens fructibus, vel pecunia patris clam fratribus. & ſeq.*
158 *Legitimam filiorum variã in varijs regnis.*
159 *Filius ſtudiorum impenſam a patre factam an &c.*
159 *Filij legitimam non minuit ornatus ſibi a patre datus.*
159 *Filius qua alimenta ſtudij computat in legitimam.*
162 *Filius donatum patris intuitu nolens conferre, nec fratris impenſas ſtudij ſoluere, nec perdita ludo, vel in pœnam delicti nõ computat in legitimam, & ſeq.*
171 *Filij lucra de patris pecunia facta, & ſeq.*
175 *Vxor quorum iocalium domina. et quorum vſuaria. & ſeq.*

156 QVinquageſimoſecundo peccat filius, qui aliquid notabile ex bonis patris contra eius voluntatẽ accipit. Quia filius nullum ius in bonis patris viuentis habet, quam quod debet uti ex eis, ſi ſuis non poteſt. l. ſi quis a liberis. §. idem. ff. de libe. agnoſcen. Et ita quod ex eis acceperit, patri, aut ſaltẽ eius hæredibus, ſingulis pro rata reſtituere debet

debet, niſi pater uiuens illud ei condona-
rit, juxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 1. etiã
ſi bona, ex quibus id accipit forẽt ſua ad-
157 uentitia, aut profectitia, per ſupra dicta
eod. c. nu. 153. Et etiam ſi accipiat ad elee-
moſynam dandam non egenti extreme, immo & ſi ad dandam egenti extreme, ſi eius neceſſitati mutuãdo ſubuenire potuiſſet per ſupradicta eod. cap. nume. 90. Poteſt etiam licite accipere quando probabiliter conijcit patrem ſuum eo contentum fore, vt cum de eius licentia peregrinatur, aut in peregrinis gymnaſijs uerſatur: tunc enim probabiliter credere poteſt, ratas habiturum patrem eleemoſynas illas, quas inſtar ſui ſimilium facit, arg. l. ſi longius. ff. de iudic. cum ei adnotat. Poteſt etiam cum bona ipſius aduenticia ad eum ſpectant, etiam quo ad vſum fructum, cuiuſmodi ſunt in caſibus relatis ſupra eo. c. nu. 143.

158 Quinquageſimotertio, qui filius accipit ſibi uel alteri ex bonis patris datis ſibi in peculium profectitium, uel ex fructibus eorum, uel ex fructibus aduentitiorum pertinentibus ad patrem, immo uel ex ipſis bonis cum præiudicio vſusfructus patris contra eius uoluntatem, uel cum eius uoluntate plus, quam pater donare poteſt, eo quod excederet ſuã legitimam, & quantitatem, quam pater cuilibet extraneo relinquere poteſt, quæ interdum iure communi ſunt duæ tertiæ partes, & interdum dimidia, aut h. de tri. & ſemiſ. colla. 3. & auth. nouiſſima. C. de inoffi. teſt. & iuxta leges Regnorum Luſitaniæ, tertia, lib. 4. ordioa. tit. 70. & Regnorum Caſtellæ quinta, li 7. & 8. adiuncta l. 15. Taur., & etiam tertia ad donandum ea, quibus alijs uolet. Et ſi mortuo patre illud plus non uult in diuiſionẽ cõferre cum ſuis fratribus, mortaliter peccat; cum obligatione reſtituẽdi per ſupra dicta iura. Idem eſt ſi ultra legitimã p donationẽ patris inualidam aliquid accipit,

Quinquageſimoquarto, qui filius accipit fructus ex aliquibus bonis ſui patris uiuentis de conſenſu eius, & poſt mortẽ eius non uult in diuiſionem cum cæteris fratribus illos conferre, niſi pater permittat, & conſentiat eos accipi ab eo animo remunerandi eius merita, intra tamen quantitatem quam ei donare põt. Bart. in trac. de duob. fratrib. núm. 1. & 2. quod ipſum etiam eſt dicendum de pecunia, quam in peculium profecticium a patre accipit, ſecũdum mentem Bar. vbi ſupra. Idem quoque dicendum de eo, quod pater nomine filij emerat, cum id labore, atque induſtria ſua alius promeritus eſſet, l. filij. ff. famil. herciſ.

159 Quinquageſimoquinto, qui filius nõ uult conferre ea, quæ pater ipſi emit, ſed uiuens non tradidit, quamuis ſint libri, arma, aut alia, quæ ſi traderẽtur viuẽte patre, bona caſtrenſia, aut quaſi caſtrẽſia fierent, quo ad proprietatem & uſumfructum, quia omnino patris remanẽt. & ſic inter fratres diuidenda ſunt, licet tempore, quo talia pater emit, filius iam eſſet doctor, aut miles, nam quo illa fierent bona caſtrenſia, aut quaſi caſtrẽſia, neceſſe, eſt ut in uita patris ea tradantur, l. 1. C. de caſtren. pecu. Bar. in d. tract. nu. 16. Et idem dicendum eſt de libris, quos pater emit, & tradidit filio, qui uerſabatur in litterarum ſtudijs, ſi doctor effectus, aut iam emancipatus non erat, quia non fuerunt facta bona quaſi caſtrenſia. Verum eſt tamen, non teneri accipere illa, ſecundum æſtimationem, qua empti fuerunt, ſi nunc minoris æſtimãtur iuxta gl. in l. illud. C. de colla. ab omnibus receptã nec etiam pluribus, ſi eorum æſtimatio creuit, iuxta Raphaelem, cuius contrarium tenet Ludo. Roma. quod uerius nobis uidetur, arg. l. ſecundum naturam. ff. de re. iur. cap. qui ſentit. eo. tit. lib. 6.

160 Ad noue hic quæſitum reſpõdimus, quod filius non tenetur cõferre illa, quæ cum eo præ cæteris pater impendit in ueſtitu, cibo, & equitatu, quia id non eſt donatio, ſaltem talis, quæ in legitima cõputari debeat, niſi cum pater donauit ei aliquam ſummam, ut pe ea pro libito diſponeret, ipſe ſuo arbitrio in prædictis impẽdit, quia conferet eam ut alias donationes iuxta l. 17. & 18. Tauri.

Adde, quod ſi pater filij nulla bona habebat, & aluit eũ in ſtudijs litterarum, non tenetur in parte ſuæ legitimæ computare alimenta, quæ ibi accepit. Sed ſic, ſi pater penes ſe peculium caſtrenſe, aut quaſi caſtrenſe filij habebat, quia pſumitur eũ aluiſſe tãquã adminiſtrator bonorũ eius. iuxta Bar. ubi ſup. art. l. 1. C. de

dot. promiſ. Quamquam in relictis cre-
ditori per ultimam uoluntatem diſtingui
tur, an debitum eſſet neceſſario, aut uo-
luntate contractum, iuxta commu. in
l. ſi cum dotem. §. ſi pater. ff. ſolu. matri.
& in §. ſciendum l. 1. C. de rei uxo. act. c.
officij. de teſtam.
161 Quinquageſimoſextò peccat, qui fi-
lius, id quod de patris pecunia lucratus
eſt, eo mortuo non vult conferre, cũ obli-
gatione reſtituendi præter partem lucri,
quam ſuo labore, & induſtria meruit, ut
quilibet extraneus meruiſſet præceden-
te proteſtatione expreſſa, uel tacita, per
prædicta eo. c. nu. 144. & ſeq & num. 148.
& 158. facit l. fin. C. de colla. & Bart. in d.
tract. nu. 23. Quia eam conferre non tene
tur per prædicta, quæ pars regulariter eſt
dimidium eius, quòd lucrifecit, ſecũdum
Bart. in l. 1. §. nec caſtrenſe. ff. de col. bon.
quem plurimorũ auctoritate fulcit Dec.
in l. illud. C. de coll. vt diximus. ſupra. nu.
162 158. Idem de filio qui uiuente patre da
tum, aut relictum aliquid ab aliquo ex-
traneo ſolius patris, & non ſui contem-
platione, mortuo patre non vult con-
ferre. Quia illud eſt peculium profecti-
tium, per ſupradicta in eo. c. nu. 144. ſecus
tñ eſſet, ſi ei datum, aut relictum ipſiuſ-
met contẽplatione fuit, aut tpe, quo iam
emancipatus erat, l. ſed ſi quid. ff. de uſu-
fr. Bar. vbi ſup. nu. 7. Quod ſi non conſtat
utrius contemplatione fuerit datum, id
conijciendum eſt ex qualitate perſona-
rũ, & modo relinquendi, & alijs ſimilibus
iuxta boni uiri arbitrium, arg. l. 1. ff. de iu-
re delibe. & c. de cauſis. de off. deleg. Idem
de filio, qui non vult pro ſua parte ſolue-
re debita honeſta, quæ ſuus frater in lit-
terarum ſtudijs uiuẽte patre, qui eum ad
ea miſerat, contraxit, cum obligatione
reſtituendi. l. ſed Iulianus. §. penult. ff. ad
Macedon. & Bar. in dicto tracta. num. 16.
& Bald. additio. eiuſdem, quamuis con-
ferre in impenſas ſtudij, in quo perſeue-
163 rare intendit, non teneatur, iuxta Bart.
& Bal. ſupra, nu. 17. Idem dicendum de fi-
lio, qui non vult cõputare in ſuam legiti-
mam, mortuo patre, ſumptus, quos ille in
ſua bona aduentitia neceſſarios fecit, aut
qui in eorum perpetuum emolumentum
redundabãt, cum pater eos animo recupe
randi feciſſet, cum obligatione reſtituẽdi

Secus tamen eſſet, ſi eos animo non repe-
tendi, cum eo vero, ſi ſunt adeo magni-
ut fructuum æſtimationem excedant. Bar.
vbi ſupra, nu. 22. Illud cõſtat, quòd ſi ſum
ptus non erant ad eadem bona neceſſa-
rij, nec in perpetuam utilitatem eorum,
ſed ſolum in fructuum, quos pater in ui-
ta percipiebat, redundabant, filius mor
tuo patre illos in legitima ſua computare
non tenetur, quia omnia onera, & ſum-
ptus in fructuum utilitatem redundan-
tes ad patrem, qui uſumfructum habet,
pertinent, iuxta Bar. text. d. nu. 22. Idem
164 dicendum de filio, qui mortuo patre
non vult computare in ſua legitima bo-
na patris, quæ inſumpſit in ludos, & uſus
malos, & uanos, in quos frequenter filij
ſcholaſtici pecunias a patre ad emendum
libros acceptas inſumunt, cum obligatio
ne reſtituendi, ſecundum mentem gl. l. il-
lud. C. de col. & communem ſuper ea ſcri
165 bentium: Idem de filio committente
aliquod delictum, ob quod pater pœnam
ſoluit compellente ad id ſtatuto regio-
nis, ſecus tamen eſſet, ſi pater ſponte nul-
lo cogente ad id ſtatuto ex pietate illam
ſoluit, arg. l. liber captus. C. de capit. Bar.
in d. tract. nu. 31. Idem etiam de filio, qui
in ſua legitima computare non vult ſum-
ptus, quos pater animo in ea computan-
di in eius nuptijs fecit, ſecus tamen ſi abſ-
que tali animo id fecit, quod in dubio præ
ſumitur, l. 3. §. ſi. ff. de mun. & hono. Bart.
vbi ſupra, nu. 30. facit. l. ex parte. §. filius.
cum glo. ff. fam. hercisc.
166 Quinquageſimoſeptimò, qui gener
veſtes precioſas & ad feſta celebranda, &
alia ornamenta ut margaritas, anulos, la-
pides precioſos data ſuæ vxori a ſocero
etiam nunc extantia, mortuo ſocero in
vxoris legitima computare non vult, cum
obligatione reſtituendi, ſi aliud in ulti-
ma voluntate nõ declarauit. d. l. ex parte.
cum gl. Bal. in add. Bar. in d. trac. de duob.
fratrib. Non enim poteſt dici eorũ dona-
tio morte ſoceri confirmata, cum non cõ
ſtet, nec præſumatur donatio, ſed conceſ-
ſio vſus eorum. arg. l. id veſtimentum. ff.
de pec. & l. mortis. in fin. ff. de dona. inter
virum, & vxo. & Bart. vbi ſupra, nu. 22. ſed
neceſſaria in uſum quotidianum non te-
netur computare, nec precioſa eo precio
quo conſtiterunt, ſed quod ualẽt tempo-
re

re collãtionis, neq; in hoc ſi opes, aut dignitas perſonarum adeo ſunt magnæ, vt illarum donatio præſumatur, l. filius. ff. de dona. Ang. uerb. peculium. §. 24. Sylue. verb. 12. Nec ueſtes lugubres, quia vxoris ſunt, 4. gl. in l. ex re domini. ff. de ſtip. ſeru. & Ang. ver. peculium. §. 12. Idem de genero, qui donata vxori ſuæ a conſanguineis eius ſibi retinet, quia, quod conſanguinei mariti ipſi offerunt, pertinet ad eum, & ad vxorem quod conſanguinei vxoris eidem dant Bar. l. ſed ſi plures. §. in arrogato. ff. de uul. & pupil.

De peccatis falſariorum.

SVMMARIVM.

167 *Falſarius, qui nummos in ſubſtantia falſauit cui reſtituet.*
167 *qui circuncidit, aut attenuat nummos.*
168 *qui ſcripturam, pondera, menſuras, aut ſigillum. 169.*
169 *Falſarij bullarum, qui excommunicati.*
169 *Reliquijs, uel miraculis falſis, uel ueris in malum finem utens.*
169 *Quæſtus turpis reliquiarum quis eſt.*

167 QVinquageſimooctauo peccat, qui nummos in ſubſtantia, pondere, aut forma falſificauit; aut falſis ſciens tales eſſe vſus eſt, iuxta mentem omnium in c. quanto. de iureiur. cum obligatione reſtituendi damnum, quod contingit, quãdo falſitas fit circa ſubſtantiam ſcilicet ſubſtituendo, aut permiſcendo vnum metallum pro altero l. Paulus. ff. de ſol. aut circa pondus minorem pro maiori cudendo. l. 1. ff. de contrah. empt. non autem ita contingit damnum, cum ſolum falſificat formam cudendo ſine poteſtate id faciendi, aut imprimendo characterem, & formam alienam abſq; conſenſu eius, cuius erat, l. ſine nomine, & l. qui nomine. ff. ad leg. Cor. de fal. Quia primis duobus modis proximum damnificauit, & nõ tertio, reſtitutio autem fiet damnum paſſo, ſi ſcitur, ſin autem pauperibus, arg. cap. cum tu. de uſur. & dictorum ſupra eo. nu. 92. & 93. Neque excuſatur, quod talem ab alio accepit, quia eius error alteri nocere non debet. Si tamen ignorabat falſum eſſe, durante ignorantia excuſatur, ſed poſtea ea excuſſa damnificato ſatisfacere tenetur, & ſaltem ſi ipſe fuit in culpa accipiendo falſum pro vero. Et nõ cui dedit ſi ipſe pro uero impenderit, & damnum erat notabile, alias non, per ſupradicta eod. cap. num. 3.

168 Quinquageſimonono peccat, qui auctoritate priuata, forficibus, aut alijs inſtrumentis circumcidit, aut aquis acrib. attenuat nummos, cum obligatione reſtituendi, iuxta glo. recep. in d. c. quanto. Dixi. Priuata, quia ſecus eſt, ſi hoc fecit publica eius, qui eos cudi iuſſit, ut iuſto maiores ad æqualitatem precij aliorum redigerentur. Dixi, Publica, quia priuata non liceret reducere ad illam æqualitatem. immo qui id faceret teneretur reſtituere id, quod corraderet ei, qui cudi iuſſit, aut monetario, qui eos cudit, ſi illud plus perit ipſi monetario, & non iubenti cudere.

169 Sexageſimo, qui aliquam ſcripturam in damnum alterius falſat, aut ea ſciens falſam eſſe utitur, aut malitioſe abſcondit, aut pecuniam dedit, aut rogauit ſcribam, vt ſibi teſtamentum, aut aliã quamlibet ſcripturam falſam faceret, tot. ti. ff. & C. ad l. Cor. de falſ. cum obligatione reſtituendi damnum, quod inde ſequetur. Et ſi ſunt litteræ Papæ eſt excõicans excõmunicatione Papæ reſeruata, iuxta c. ad falſariorũ. de crimine falſ. licet ſolum vnum apicem, qui non mutaret illarum ſententiam, demeret, iuxta cõem in c. dura. de cri. fal. Quod non credimus eſſe verũ, ſaltẽ quo ad forum conſcientiæ, vt poſt. Io. Gerſon, tradidimus in c. ad audiẽtiam. 1. de reſc. & trademus inf. c. 27. nu. 62. Vt ẽt non incurrit qui hoc fecit in litteris, quæ iam non valent, quæq; iam euanuerunt ſecundum Rich. in 4. lib. ſen. d. 18. ar. 12. q. 3.

Sexageſimoprimo, qui falſat pondera ſtateras menſuras, aut illis falſis ſcienter vtitur, cum obligatione reſtituendi. c. 1. de emptio. & uenditio. Idem de illo, qui falſat ſubſcriptionem, uel inſcriptionem aut ſigillum prælati, aut aliorum quorumlibet, cum obligatione reſtituendi damnum, ſi quod ſequatur, ſecundum Sanctum Antoninum ſecunda parte titul. 2. capitulo 18. §. 7.

Sexageſimoſecũdo qui utitur falſis re-

liquijs,aut ueris cauſa turpis quęſtus, uel ebrietatum, & commeſſationum mortalium,aut miraculis, & reliquijs nouis ab epiſcopo non approbatis,c.2. de reliq. & l.nemo.C.de ſacroſ.eccl. & clarius Concil.Trid.ſeſſ.25.de inuoc.&c. Turpis autē quęſtus dicitur, qui quæritur ex uenditione,locatione, & traditione, uel oſtenſione reliquiarum, & aliorum ſacrorum, cum pacto, uel ſine principali ob id aliquid recipiendi, non tamen, qui minus principaliter intenditur, ut cum ſit principaliter ob honorem,& reuerentiam eorum,ſicut,ut plurimum fieri ſolet,per ea, quæ latè tradidimus in repet.c.inter uerba.11.q.3.concl.4. & in Enchir. de Orat. cap.6.nu.15.& ſeq.& nuper in Commen. cap.cum miniſter.23.q.5.

De peccatis circa inuenta.

SVMMARIVM.

170 *Inueniens aurum, ut peccat, ſi non reſtituit,aut non quærit.*
170 *Bona quæ nullius,& quæ derelicta. n.176.*
171 *Pauper pauperi reſtituendum,an poſsit ſibi reſtituere.*
172 *Theſaurus quid, & inuentus cuius ſit. & nume.173.*
174 *Dominium directum,& utile definiuntur.*
175 *Theſauri reſtitutio etiam ante ſententiam facienda.*
175 *Theſaurus nō eſt omnis pecunia abſcōdita.*
175 *Theſaurum prædij empti nō reddit emptor etiam ſciens.*
176. *Inueniens aliquid ui fluminis in ſuum fundum tractum.*
176 *Animal laqueo captum inuentū cuius ſit.*

170 SExageſimotertiò peccat, qui aliquid notabile alienum inuenit, & ſibi retinet, nel quam cito, & commode poteſt nō reddit perdenti,ſi eum cognoſcit, aut ſi non fecit, quæ oportet, ut eum noſcat, iuxta Scotum receptum in quarto libro ſent.diſt.15.

Diximus.Notabile, quia minus eo nō inducit mortale, per ſupradicta in c. 11. nume.4.& ſpecialius ſupra eo. c.nume.3. Dixi. Alienum, quia non eſt peccatum etiam ueniale accipere ſibi, quod nullius eſt,cuiuſmodi ſunt aues, & feræ, & lapides precioſi litoris maris, quæ inuenientium, & capientium fiunt.§.item lapilli.Inſti.de rer.diuiſ. qualia ſunt etiam quæ aliquando fuerunt aliquorum, ſed deſierunt eſſe illorum, quorum fuerunt, nec ſunt effecta aliorum, ut theſauri, de quib. plura ſtatim. Quales item, quæ a ſuis dominis pro derelictis habentur, l. falſos.§.ſi factum.ff.de fur.& l.interdum. ff.de acquir.poſſeſ.& §. fin. Inſtit. de rerum diuiſio. Pro derelicta autem quis habere ſuam rem perditam præſumitur ex coniecturis. de quib. eſt, quod tacet & non quærit per ſe, vel per aliū, in quod allegatur Fede.de Sen.in conſ.107. ſed ipſe ibi aliquid ultra, mea ſententia, requirit, quod infra.num.176.ponitur. Aut iacit librum apertum in mare,uel fluuium, glo.in dicto §. ſi iactu. quamuis id faciat tempore tempeſtatis. Non tamen idem eſſet,ſi iaceret eum clauſum, ſaltem illo tempore. l.qui leuandæ ff.ad legem Rhod. de
171 iactu.& minus id quod ui fluminis fertur,arg.l.nauigia. C. de fur.c. excommunicationis, de rapto. Quod ſi per debitam inquiſitionem non apparet,quis perdidit uel cuius eſt,pauperibus reſtituendum eſt,arg.cap.tu.& ei adnot. de uſur.Et ſi inuentor eſt pauper, poteſt ſibi totam, aut partem illius retinere tanquam unus ex eis ſaltem ex conſilio confeſſarij, per ea, quæ diximus in Enchirid. de Orat. c. 7.num.34.& ſupra eodem cap.num.93.& in Apolog. de reditibus, quæſtio.1.num. 77.Caueat tamen, ne a ſua ipſius cupiditate falſus debitam inquiſitionem omittat,& pauperiorem, quam ſit ſe ſibi perſuadeat, arg. cap.quattuor,4.q. 3.Io.Maior.in 4.lib.ſent.diſt.15.q.8.

172 Sexageſimoquartò peccat, qui caſu theſaurum aliquem occultum in loco alieno inuenit, & dimidium domino non reddit; aut ſi data opera abſque facultate domini effodiens inuenit, & totum non reddidit, ſaltem ſui laboris mercede deducta, iuxta mentem gloſſæ dicti capitu. ſi quid.14.q.5. Pro cuius declaratione dicimus, quod theſaurus eſt pecunia ſub terram, vel alibi abſcondita uetuſtiore tempore, cuius dominus ignoratur, & de cuius occultatione nulla eſt memoria l. nunquam. §. theſaurus. ff.

de

de acquir. rerum dominio, & melius in §. theſauros. Inſt. de rerum diui. & melius in l. 1. C. de theſau. lib. 10. Qui ſecundum ius commune totus eſt eius, qui inuenit illum in eo, quod plene ſuum eſt, quo ad dominium directum, & utile, & ſi caſu inuenit in alieno, dimidium eſt eius, & dimidium domini loci, ubi eſt inuentus. Sed ſi data opera inueniat in alieno, diſtinguendum uidetur, an de conſenſu domini loci fuerit quæſitus, an ſine illo, & priore caſu totus cedit inuentori, poſteriore uero totus domino loci, ut probat prædicta l. 1. & recte reſoluit Silu. in aurea Roſa caſ. 19.

173 Ex quo ſequitur. Primo, quod creditor, qui theſaurum in domo, quam pignori habet, inuenit, & maritus, qui inuenit in terra dotali uxoris, diuidere debet eum cum debitore, aut cum uxore, & etiam, qui in agro, aut domo ad modicum tempus conductis, immo & ad longum, nempe ad uitam, aut uitas, aut in emphyteuſim perpetuam, uel ad decem annos, qui etiam longum tempus conſtituunt, ut mox dicitur. Quia nullus horum eſt integer dominus, leg. 2. ff. de ager uect. uel emphit. petat, & ſic dimidium directo domino dare debet. Et econtrario, ſi inuentor habet dominium directum, dimidium dare debet habenti utile, ut colligitur ex Barto. in leg. ſi is, §. fina. ff. de acquiren. rerum dominio, & in cauſæ. ff. de procu. & §. theſauros, inſt. de rer. diuiſ.

174 Dominium autem directum tantum dicitur habere is, qui proprietatem rei ſine uſufructu habet, ut qui in emphiteuſim perpetuam, aut ad uitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominium vero utile tantum dicitur habere, qui ſine proprietate habet ius fruendi re perpetuo, uel pro ſua uita, aut plus, aut ſaltem pro decem annis, iuxta gloſſ. clementina prima, de rebus eccleſ. non alienan. & allata per Decium conſ. 204. & alios alibi.

175 Sequitur ſecundò, eum, qui theſaurum in loco publico, aut ſacro, ſiue religioſo inuenit, partiri debere cum fiſco, aut ciuitate, aut prælato eccleſiæ, cuius eſt ille locus, ubi eſt inuentus. Dixi ſupra; Secundum ius commune, quoniam ubi aliæ ſunt de hoc leges, aut de alijs rebus inuentis, illæ ſeruandæ ſunt, ſed non eſt expectanda ſententia iudicis, ut recte monuit Caietanus ſecunda ſecundę q. 66. ar. 3. Quia, licet ille non dicat, hæc reſtitutio non fit in pęnam, cuius ſoluendæ obligatio exigat ſententiam, iuxta gl. illam ſingula. capitulo fraternitas. duodecima quæſtione ſecunda.

Sequitur tertio, quod aliquam pecuniam diſperſam per agrum, aut in ſacculo retro aliquem parietem, aut in aliquo eius foramine inueniens, reſtituere tenetur, quia non eſt theſaurus, per ſupradicta, & trad. Bal. in rubri. de rerum diuiſio. Idem eſt de illo, qui aliquam pecuniam metu belli occultatã, aut quo melius ſeruaretur, repoſitam inuenit, quia proprie non eſt theſaurus, de quo loquimur. Quare nullũ ius ſibi acquirit, qui eã inuenit, immo tenetur reſtituere illi, qui abſcondit, aut eius hæredibus, l. a tutore. ff. de rei uendic. aut pauperibus, quod ſi non facit. mortifere peccat, ut ſenſit gloſſ. dicti §. theſaurus. Inſtitu. de rerum diuiſ. ſi ex coniecturis apparet non multum temporis fluxiſſe, ex quo poſita fuit. Qui vero emit aliquod prædium, ſiue urbanum ſiue ruſticum, in quo poſtea theſaurum inuenit, nil tenetur reſtituere uenditori, d. l. a tutore, ubi ſupra, quamuis ſciens in eis theſaurum eſſe ęmerit ab eo, qui id ignorabat, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 5. quidquid Ang. dicat.

Sexageſimoquarto peccat, qui theſaurum arte magica, aut alijs diuinationibus & modis illicitis quærit, quamuis id efficiat in ſuo, & quod inuenit, fit fiſci. l. unica C. de theſa. lib. 10. Videtur tamen, eum retinere poſſe illum, quouſque condemnetur, quia pœna eſt, argum. gl. ſing. cap. fraternitas. 12. q. 1.

176 Sexageſimoquinto qui trabẽ aut aliquid aliud fluminis ui delatum inuenit, & ſibi accipit, niſi eſſet tale, ut iure præſumeretur pro derelicto eſſe habitum, argumen. l. qui leuandæ. ff. ad legem Rhodiam de iact. Gab. in 4. lib. ſententia. diſtinctio. 15. quæſtio. 8. ſub finem, & ſi in ſuo id inueniens, dominum requireret, ut illud inde auferret, aut pro derelicto haberet, aut peteret a iudice, ut conſtitueret ei terminum, intra quem illud faciat,

& dominus nil horum curet, ſatis præſumi poteſt, eum id pro derelicto habere, quo ſibi retinendo nõ peccet, arg. d. l. qui leuandæ, cum ei adnot.

Auis autem, & fera in laqueo etiam alieno inuenta, accipientis ſit, l. in laqueũ ff. de acquiren. rerum dominio. §. illud quæſitum. Inſtitut. de rerum diuiſ. niſi ubi contraria cõſuetudo ei, qui laqueum parauit, adiudicet, Ioan. Maior. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 10.

De peccatis circa contractus, & primo circa depoſitum.

SVMMARIVM.

177 *Fraus ſpecies doli.*
177 *Culpa quid, & quotuplex.*
177 *Dolus quid, & quotuplex.*
177 *Fallacia ſpecies doli.*
178 *Caſus fortuitus quid, & idem vni caſus, alteri non.*
179 *De quo nemo niſi in tribus caſibus tenetur.*
179 *Contractus magis obligat eum, cuius gratia ſit.*
180 *Contractus per quoſdam trãſit dominium, & per quoſdam non.*
180 *Deponens mutabile cum facultate vtendi, &c.*
181 *Depoſitarius, vt peccat non reddendo, vel vtendo.*
181 *Depoſitarius ſe offerens non ad plus tenetur niſi, &c.*
181 *Depoſitarius ne de dolo teneatur pactum non ualet.*

177 AD cognoſcendum peccata, quæ circa depoſita, commodata, mutuata, pignorata, & locata committuntur, præſupponimus primũ, quòd plurimum intereſt, an quid dolo, an culpa, an caſu pereat, uel peius fiat, & an culpa lata, leui, uel leuiſſima, ideoque definiendum eſſe, quid ſit unumquodque illorum. Definiuntur autem a Panormit. in capit. 1. de commod. & capit. fin. depo. poſt Bart. in l. quod Nerua, ff. depoſ. cum notat. ibi, & alibi ſæpe per noſtros Doct. S. Thom. 1. par. q. 48. artic. 5. & 6. & 1. 2. q. 21. art. 2. & 2. 2. q. 118. art. 8.

Secundo, ꝙ ex mente omnium prædictorum dici poteſt breuiter, quod culpa generaliter ſumpta eſt uoluntaria inordinatio actus, ut loquitur S. Tho. aut deuiatio a bono, ut Bar. Et quia inordinatio, ſiue deuiatio uoluntaria, aliquando fit ſtudioſe, ſine de induſtria, & aliquando inconſiderate, ideo culpa diuiditur in dolum, & culpam ſimplicem. Dolus autem eſt machinatio, ſeu circumuentio, ad decipiendum, ſeu fallendum alium adhibita, l. 1. ff. de dolo. glo. in reg. ſcienti. lib. 6. Dolus autem eſt duplex. Alter qui fit verbis, & uocatur fallacia. Alter, qui factis tantum, & uocatur fraus, ut ait Sanct. Thom. in d. art. 8. Iterum dolus diuiditur in uerum, & præſumptum, ut aiunt Bar. & Panor. Nam licet dolus non poſſit probari, niſi per confeſſionem partis, vel coniecturas, quo ad forum exterius, iuxta gloſ. c. 2. de renunc. lib. 6. & in l. dolum. C. de dolo, tamen quando ſigna ſunt manifeſta, dicimus dolum verum, quando ſecus, dicimus dolum præſumptum. Verbi gratia, librum commodatum reliquiſti noctu in platea furibus frequentata, & eſt perditus, diceris apud homines uero dolo, eo fine, ut perderetur ibi poſuiſſe, ſi autem eundem librum reliquiſti in platea interdiu, diceris dolo præſumpto reliquiſſe apud eoſdem, licet fieri poſſit, ut neutro caſu coram Deo dolo feceris, vel quod in poſteriore caſu doloſe feceris, & non in priore. Et dolum verum appellauit Bar. latiſſimam culpam dolum præſumptum latiorem culpam.

178 Ex quibus infertur. Primò, frequentiſſime fieri, ꝙ qui uere, coram Deo non eſt in dolo, præſumatur eſſe in eo coram hominibus arg. c. tua. de ſponſ. cum ei adnotat. Secundo fraudem eſſe ſpeciem doli generaliter ſumpti, iuxta l. ius gentium. §. ſed ſi fraudandi, adiuncta gloſſ. ff. de pact. Tertio quod omnis dolus eſt culpa, & ita quod promittens indemnitatem alicui de culpa commiſſa per famulum, tenetur de furto ab eo doloſe admiſſo, vt aiunt Barto. & Panormit. communiter recepti, ubi ſupra. Culpa uero ſimplex differt a dolo, quod ille ſcienter, & ſtudioſe fit, hæc uero ignoranter, vel negligenter, & ita eſt triplex, lata, leuis, & leuiſſima. Lata eſt, quàm regulariter,

omnes

omnes communiter uitāt;qualis eſt eius, qui extra domum,aut in ſcamno librum ſibi commodatum relinquit. Leuis vero, quam regulariter omnes diligentes ſuæ profeſſionis euitant, qualis eſt eius, qui librum aliquem in ſuo cubiculo, oſtio tamen aperto, relinquit. Leuiſſima, quàm homines diligentiſſimi vitare ſolent, qualis eſt eius,qui librum commodatum intra cubiculum relinquit, quod claue obſerauit; non tamen manu,an bene obſeratum eſſet tentauit,iuxta communē opinionem in prædicto ca. & caſus fortuitus eſt inopinatæ rei euentus, qui præuideri non poteſt, etiam per diligentiſſimum: Caſu autem fortuito fit, quod ſine ullo dolo,& culpa eius,de quo agitur,contingit;qualia ſunt,quæ contingunt per bellum inopinatum,furtum latronum, terræmotum,gelu, grandines, fulmina, & alia ſimilia.l.quæ fortuitis.C.de pig. act. Mouemus autem,quod alij non monent, quod aliquis euētus dici poteſt caſus fortuitus reſpectu unius, & non reſpectu alterius,ut incendiū domus reſpectu eius, qui incendit, dolo, aut culpa dicetur factū, at reſpectu paſſi damnum ſuorum bonorum,aut aliorum per illud,qui nullatenus fuit eius cōſcius, caſus fortuitus.

179 Tertio, quòd regulariter nemo tenetur de damno,quod caſu fortuito contingit,niſi in tribus caſibus.Primus,quando culpa præcedit, ut qui equum ſibi uſque ad Bononiam commodatū,duxit ad Mediolanum,& poſt Bononiæ tranſitum,incidit in latrones qui ei rapiunt illum. Secundus, cum mora præcedit, & fit deterior, aut perit aliter, quam perijſſet apud commodantem per ſupradicta a nu. 44.Tertius cum fit pactum, quod, quamuis caſu fortuito amitteretur,ei,qui recepit,pereat,d.c.1.& l. in rebus.ff.eod. & l. 1.C.eo.& l.1.§.is.ff.de act.oblig.

Quarto præſupponimus, quod quādo aliquis contractus in fauorem,& utilitatem ſolum alterius contrahentium fit,ille regulariter tenetur de dolo,& lata leui, & leuiſſima; alter autem non niſi de dolo, & lata culpa. Et ſi in fauorem, & utilitatem utriuſque fit, uterque tenetur de dolo, lata, & leui culpa, & non de leuiſſima, nec de caſu fortuito, l. contractus. ff. de regulis iuris, cum late adnotat.ibi per Decium.

180 Quinto præſupponimus, ꝗ aliqui ſunt contractus, per quos dominium rei de uno in alium non trāſfertur, & aliqui per quos transfertur. De numero non transferentium eſt contractus depoſiti, per quem ſola cuſtodia rei alteri committitur, l.1.& l.licet.ff.depo. & regulariter fit in fauorem eius, qui deponit, & commodat. Et contractus commodati, per quem conceditur uſus alicuius rei, quæ uſu non conſumitur,c.1.cum ei adno. de commod. & tot.tit.ff. commod.ut commodatio gratuita mulæ; libri, ueſtis, & id genus aliorum,& regulariter fit in fauorem accipientis,& contractus locati & conducti per quem uſus alicuius rei,quæ uſu conſumitur, precio conceditur, toto tit.ff.& C.locat.& in Decreta.eo.tit. qualis eſt conceſſio non gratuita uſus domus prædij, muli, equi & id genus aliorum. Et contractus pignoris, per quem debitor creditori aliquid in cautionem pignorat.l.1.ff.& C.de pigno. & eo.titu. in Decre. De numero uero transferentium dominium ſunt emptio, & uenditio.ff. & C.de contrahen. empt.permutatio donatio,& mutuum, per quod gratis creduntur res,quæ in numero,pondere,& menſura conſiſtunt, & uſu conſumuntur.l. 2. §. appellata ff. de rebus credito. qualia ſunt pecunia numerata,panis,uinum, & oleum.

Sexto, quod depoſitum prædictarum rerum in numero, pondere, & menſura conſiſtentium, facta facultate depoſitario,ut eis utatur,incipit eſſe mutuum,ſimul ac depoſitarius incipit eis vti.l.Quintus.ff.depoſ.& clarius in l.certi condictio. §.ſi.cum l.ſeq.ff.de reb.cred.

181 Septuageſimoſeptimò peccat,qui deponit rē in numero,pondere, uel menſura conſiſtentem,cum facultate, ut ea vtatur,pacto facto, aut intentione principali, ut aliquid lucri inde ei redeat; quia per proxime dicta in effectu mutuat, & ſperans inde principaliter lucrum, quod eſſe peccatum infra,nume. 207. patebit: Idem de depoſitario, qui depoſitum deponenti petenti reddere non uult.cap.bona fides. de depoſ. niſi cum deponens in ſuum damnum,aut alienum repeteret,vtquum furens deponens arma, ea ad ſe,

vel

vel alium lædēdum repetit. c.ne quis.22. q.2. Et niſi quando bona deponentis publicata, ſiue confiſcata ſunt; quia tunc depoſitum fiſco reddendum eſt. d.l.bona fides. Et niſi quando latro, apud eum, a quo furatus erat, deponeret. per eandē l.

Sexageſimooctauo, qui depoſitarius depoſitum amiſſum dolo, vel lata culpa eius, de quibus ſupra eod.ca.nu.177.reddere non vult.1.§.vult.ff.depoſ.quamuis non, ſi culpa leui ſit amiſſum. Quia regulariter depoſitum gratia ſolius deponentis fit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera pars de culpa leui non tenetur, per ſupradicta eod.cap. nume. præced. Vnde ſi ob cuſtodiam aliquam mercedem accipit, tenebitur ſi ſua culpa, quamuis leui amittatur: non autē ſi leuiſſima, vel caſu fortuito; niſi præceſſerit mora in reſtituendo, vel pactum ne depoſitarius de dolo teneatur; quia id materiam, & occaſionem peccandi præberet, quod non licet, c.ex parte.de conſue. & l.conuenire.ff.de pact.dot. Etiam quando gratia depoſitarij depoſitum factum eſt, tenetur de culpa leui. Et etiam quando ipſe ſe obtulit cuſtodem, ob quod qui depoſuit alteri diligentiori committere omiſit, iuxta commu. Cuius contrarium tenuimus ſupra cap.4.nu.9.& ſeq.ſequuti Decium in d.reg.contractus.niſi quando ſe ob ſuam utilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponēti, aut operam ſuam ei nauaret.

Sexageſimonono, qui depoſitarius depoſito cōtra uoluntatem deponentis utitur, ut de utente pignore.infra eod. cap. nu.23.dicemus.

De peccatis circa commodatum.

SVMMARIVM.

182 *Commodans, vt peccat ante tempus repetens.*
182 *Commodatarius, vt peccat nō reddens, aut vtens, &c. & nu.*184.
185 *Commodatarius remittēs per nuncium nō reddentem. &* 186.
186 *Commodatum à mutuo in eius redditione longe differt. & ſeq.*
186 *Impenſa, qua, & quomodo commodatario ſoluenda.*

182 SEptuageſimo peccat, qui commodās commodatum ante tempus conſtitutum a commodatario, contra eius uoluntatem, & cum eius damno notabili repetit, cum obligatione reſtituendi, l.in commodato.§.ſicut.ff.commod.& c.1.de commod. niſi commodans tantundem damni pateretur, ſi non repeteret, ſecundum Ang. verb. commodatum.§.4. quod ſaluat quo ad forum conſcientiæ Sylu.quādo commodatario alio remedio ſibi, quo illud damnum uitaret, proſpicere potuiſſet; quamuis illud commodatum ſibi non fuiſſet, ſed noſtro iudicio in utroque foro peccat, qui commodat, & ante tempus reuocat; quia textus indiſtincte loquuntur, in d.c.1.de cōmod. & in d.l. in rebus. Nec ulla ratio in uno foro potius, quam in alio concludit. Et quia licet quis (cæteris paribus) ſibi magis, quàm alteri obligetur, c.ſi non licet.23.q.5. & l. præſes. C.de ſeruit. in propoſito tamen cætera non ſunt paria. Quia commodans ſua uoluntate propriæ rei uſum alteri cōcedit, & ſuam fidem ſeruare tenetur, l. 1. ff. de pact.c.qualiter.eo. tit. Sed ſi res ad certū uſum, & ad certum tempus commodata non fuit, ſed quouſque commodanti placeret, (quod precarium uocatur) cum libuerit, repetere poteſt, niſi quando abſq; cauſa, & cum damno alterius repeteret: quia tunc dolo id facere uideretur, Sylu. uerb.precarium.q.1.

183 Septuageſimoprimo peccat, qui commodatarius ad præfinitum tempus non reddit, aut deterius factum ſua culpa, etiā leuiſſima reddit, quo commodans non fuit contentus, arg.c.1.de commod. cum ei adnot. Idem ſi commodatarius in aliū uſum, quàm conceſſum, commodato utitur; aut diutius, quam conueniſſent, cum damno notabili commodantis, & eſt obligatus ad reſtituendum illud, & rē; quamuis deterior fieret caſu fortuito; quia furtum committit, l. qui inuenta. ff.de furt. & §.placuit. Inſti.de oblig.quæ ex delict. l. ſi ut certo.ff.commo. & omnis fur eſt in mora.l.in re furtiua.ff.de cond. furt.& caſus fortuitus ei, qui eſt in mora, nocet, ut ſupra eo.c.num.179.dictum eſt. Non eſt

tamen

tamen fur, nec peccat, ſi probabiliter credit, eum, qui commodauit, contentum fore eo, quod ipſe feciſſet, & ideo illud fecit. l. qui rem. ff. de furt. Nec tenetur de damno commodatarius, ſine cuius culpa res commodata perijt, aut deterior eſt effecta ſolo vſu, ad quem commodata fuit. l. ſi commodauero. ff. commo. Inimo ſaltem in foro conſcientiæ, reſtituere non tenetur commodatum, quòd perijt; aut deterius effectum eſt alio uſu, ſi certũ eſt eodem modo periturum, aut deterius effectum iri, ſi tempore competenti commodanti reſtitutum fuiſſet, niſi id, quod commodantis ob moram interfuit. Ang. verb. commodatum. §. 14.

184 Septuageſimoſecundo, ex hoc etiam ſequitur, peccare commodatarium, qui rem ſibi commodatam, cum dominus dam nõ notabili alteri commodat, l. qui uas. §. ſi ergo. ff. de fur. Et qui commodatum ſui tantum gratia accipit, vt regulariter accipi ſolet, & ſua culpa etiam leuiſſima amittatur, reſtituere tenetur. Sed ſi accipit ob cauſam, & utilitatem eius, qui commodat, quemadmodum uxor ornamenta, & veſtes, quas maritus, aut amicus commodat, recipit, quo ornatior ad eum accedat, non niſi ad damnum, dolo, aut culpa lata datum tenentur. Et ſi utriuſq; gratia commodatur, ut commodantur uaſa argentea, & alia ſimilia ad ſplendide aliquem dominum, vel amicum communẽ excipiendum, tenetur ad damnum dolo aut lata, & leui culpa datum, ſed non ad id, quod leuiſſima datum eſt, l. contractus. de regul. iur. cap. 1. cum ei adnot. per Pan. & alios de commo. Quamquam Sotus lib. 5. quæſt. 7. art. 3. de iuſt. & iur. recentior contra omnes dicit, ſe credere commodatarium non teneri de damno dato culpa eius leui, quæ ad mortalem in foro conſcientiæ non peruenit. Sed communis tenenda eſt, quia hæc obligatio non tam deſcendit ex peccato, quam ex natura contractus.

185 Septuageſimotertio, qui miſit commodatum, pignus, depoſitum, aut locatum per nuncium non habitum pro fideli, & amittitur dolo, aut culpa eius, & non vult ſoluere, arg. cap. ſignificante. de pigno. Bar. in l. cum, qui. ff. commod. Sed non, ſi miſit per nuncium communiter pro fideli habitum, l. qui argentum. ff. cõmo. & Bart. vbi ſupra. Quia ea, quæ pereunt, regulariter ſuo domino pereunt, & quæ commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur, vt ſunt domus, beſtiæ, & ſimilia, quorum dominium non tranſijt in accipientem, manent, & ſunt eorum, qui commodant, pignorant, deponunt, aut locant, & ita quomodocunque pereant, eiſdem pereunt, niſi dolus, pactum, culpa, aut mora præcedat, quorum nihil interuenit in miſſione rei commodatæ per nuncium communiter ad il-
186 lam ferendam pro fideli habitum. Quãuis contrarium ſit dicendum de reb. mutuatis, puta pecunia numerata, pane, uino, oleo, & id genus alijs, quæ uſu conſumuntur; quia dominium eorum tranſit in accipientem; & ideo licet per nuncium fidelem, & diligentem mittantur, ſi actu non peruenirint ad eos, quibus mittuntur, & nuncius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta communem in l. incendium. C. ſi cer. pet. & l. quòd te. ff. eo. & d. cap. ſignificante.

Septuageſimoquartò, qui commodatarius rem ſibi commodatam non vult reſtituere, niſi ſolutis prius impenſis, quas ipſe iure facere tenetur, quales ſunt uictus, & curationes exigui pretij. l. in rebus. §. poſſunt. ff. commod. Bar. in l. diuortia. §. impedia. ff. ſolu. matri. quamuis pro compenſatione alterius debiti liquidi retinere poſſet, iuxta comm. arg. a contrario. l. ſi. C. de compenſat. & c. 2. de depoſ. & etiam in pignus magnarum impenſarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inueſtigationem, aut alia ſimilia factarum. d. §. poſſunt. & Bar. ubi ſupra.

De peccatis circa locata & conducta.

SVMMARIVM.

187 *Locator non reddens penſionem pro re locata perdita. & ſeq.*
188 *Sterilitas, qua & quando minuit penſionẽ. & 189.*
190 *Sterilitas non dat remiſſionem his caſibus.*
191 *Fertilitas, quando augeat, uel minuat penſionem.*

Emphi-

192 *Emphiteuſis, quæ perditur biennio non ſoluendo.*
193 *Locator quatuor caſibus poteſt auferre rem locatam. & 194.*
195 *Locans domum in malos vſus, vel dolum vitioſum. & 196.*
195 *Caſtitati ſeruandæ hæc remedia.*
195 *Meretricum permiſsio vt licita, & domus eis, vt locanda, & an id expediat.*
195 *Permiſsio peccati nulla cum participatione lucri licita.*
195 *Locare domum meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat.*
195 *Tributum meretricum tanquam fædum ab Anaſtaſio ſublatum.*
196 *Dolia & alia vaſa vitioſa, ſciens, vendens, aut locans.*
197 *Operarius, qui non laborat iuſte conductori.*
198 *Conductor non ſoluens, vel damnificans. & 199.*
200 *Conductor partiarius, non partiens domino locanti.*

187 SEptuageſimoquinto, qui locat aliquid, & penſione accepta ob crimen commiſſum ſua bona perdit, & non vult reddere penſionem ſaltem pro rata temporis conductori, qui eo non potuit, ut conuenit uti, leg. ſi fundus. ff. loca. quæ vna cum gl. & communi ſententia probat locatorem teneri ad reddendam conductori totam penſionem, uel pro rata temporis, ſiue fundus publicetur ob maleficium, ſiue detur militibus, licet, non teneatur ſoluere illi intereſſe damni emergentis, aut lucri ceſſantis, eo quod non fuit uſus toto illo tempore, ad quod conduxit. Idem de locatore, qui cõpellit ad ſoluendam integram penſionem domus locatæ conductorem eam relinquere coactũ ob peſtem, & aliam iuſtam cauſam ſuperuenientẽ ante definitũ tempus. Quia ſolum pro tẽpore, quo ea uti potuit, ſoluere tenetur, c. propter ſterilitatem. cum ei adnota. de loca. Idem de locatore, qui non vult deducere partem agricolæ debitam propter ſterilitatem fortuitam, quã nec fertilitas anni præcedentis, nec ſequẽtis compenſare poteſt, d. c. propter. de loca. l. ex conducto. §. ſi uis. ff. loca. quãuis ad id non teneatur eo ſolo, quod fructus iam percepti damnificentur, ſurripiãtur, aut pereãt, quia id ſterilitas dici non poteſt, l. damnum. C. de loca. Idem, de quolibet locatore, & conductore, qui nõ ſeruat, uel non uult ſeruare leges locationis, & conductionis expreſſas uel tacitas, quæ colliguntur ex infraſcriptis ſex notabilibus.

188 Primo, qđ iuxta leges Luſitaniæ Catholicæ fidei propagatricis cõſultiſſimas, præfatæ remiſſioni locus nõ eſt, quia per illas ad tollendas mille difficultates circa hoc occurrentes ſapienter ſtatutũ eſt, lib. 5. ordin. tit. 61. quod agricola nullam penſionem ſoluat, quando nulli fructus extiterint, & quando aliqui fuerint, quãuis pauci ſint, integram ſoluat, aut omnes fructus, domino relinquat, de illis ſemente deducta, ſi eſt prædium ab eodem ſatum, alias nihil. Diximus remiſſioni, quia compenſationi anni fertilis cum ſterili ibi etiã, ut in alijs Regnis iure cõmuni locus eſt, ut eod. tit. 61. cauetur.

Secundo, quod ſterilitas fortuita eſt, quæ contigit ex inſolito calore, frigore, tempeſtate, terræmotu, magna alluuione, locuſtis, brucis, & id genus alijs, quæ abſque aliqua culpa agricolæ eueniunt, prædicto §. ſi uis.

Et quamquam multæ ſunt opiniones circa definitionem ſterilitatis prædictæ, omnibus tamen perpenſis, ea uero propior uidetur, quæ definit eſſe illam, quã conuentio partium, aut conſuetudo, uel cõmunis opinio regionis probat, & ceſſantibus his eligatur illa Bartoli, in d. §. ſi uis. & Ioan. Andr. ſ. quæ eſt tanta, ut ex tribus partibus, quæ in cap. propter, cõmuniter colligi ſolent, uix duæ tãtũ colligantur, ut ſi ſolent colligi quindecim modij frumenti, & non colliguntur niſi decem. quo caſu ſi prædium erat conductum tribus ſcutis, duo ſoluantur. Quamquam item aliqui dicant, quod tunc ſte-
189 rilitas unius anni compenſanda eſt cũ ſterilitate alterius, cum in præcedenti anno, aut ſequenti duplo plus ſolito colligatur. Verius tamen uidetur ſufficere, ut colligatur tantum, quantũ pacto, aut conſuetudine ad id conſtitutũ eſt, aut plus ſolito tertia parte. quia ad ſterilitatem ſufficit, ut tertia parte minus ſolito colligatũ. Et in hoc nulla eſt dñia, an pẽſio ſit ſoluẽda ĩ pecunia numerata. an alia quauis re, ar. l. illud. ff. ad l. Aq. & c. 2. de trãſlat. præla.

Tertio,

190 Tertio, ꝙ hæc remiſſio locum non habet, cum locator & conductor ſunt ſocij partiarij tam lucri, quam damni, iuxta gloſſ. receptam in d. capit. propter. Nec quando ſterilitas ex uitio, aut tenuitate agri, in quo multa herba, uel zizaniæ ſementem ſuffocant, quia hoc negligentiæ agricolæ imputatur, qui eas non extirpat. Quod etiam Sylu. uerb. locatio. q. 12. recte adnotat. Neque in penſionibus rerum, quæ in longum tempus, ſcilicet in decem uel plures annos, aut in unam uel plures uitas, aut in perpetuum conducuntur, & locantur, etiam ſi maior pars rei ſic ad longum tempus locatæ, pereat etiam caſu fortuito, modo non tota, l. 1. C. de iure emphit. quod uerum eſt, quando exigua penſio exſoluitur potius ad recognitionem dominij directi, quam ad ſolutionem fructuum, ſecus autem, quādo ita fructibus reſpondet quòd tantum aut parum minus ſoluitur, quam ſi ad modicum tempus conduceretur, tunc enim prædicta remiſſio facienda eſt, quia emphiteuta, ſiue conductor non ſoluit penſionem tam ad recognitionem dominij directi, quam in fructuum compenſationem quæ communis opinio eſt, quam refert & ſequitur Iaſ. in l. 1. De iure emphi. nu. 20.

191 Quartò, quod penſio prouentus, aut merces locationis non ſunt augenda propter fertilitatem, quæ euenit ex eo, quod fructus per conductoris induſtriam excreuerint, quia ſua induſtria eidem non debet eſſe damno, nec etiam quando ex fœcunditate prædij euenit. Sed ſic quando caſu fortuito contingit, ut ſi res locata fuit molendinum, ex quo conductor communiter percipere quinquaginta ſolet, & quia reliqua molendina uicina destructa ſunt, hoc anno centum percipit, pro rata penſio augeri debet, ſicut ob ſterilitatem caſu fortuito euenientem dimi nui ſolet. Pan. in d. c. propter. & Silue. ver loca. 10. q. 14. quia contrariorum eadem eſt diſciplina, ca. hoſpitiolum. 32. diſt. l. 1. ff. de his qui ſunt ſui uel alie. iur.

192 Quintò, quod qui aliquam rem propriam eccleſiæ in emphyteoſim temporariam, aut perpetuam habet, & per duos annos penſionem ſoluere ceſſat, ipſo facto eam perdit, cap. potuit. de locat. niſi celeritate ſolutionis mora purgetur, quæ purgatur, ſi ante citationem, uel ſtatim poſt eam ſine alia dilatione ſoluit, iuxta Innoc. & Ioan. Andr. in d. capitul. potuit. & Bald. & Specu. titu. de locat. quamuis glo. & Cardinalis in d. ca. potuit, arbitrio iudicis relinquant, quod uerius uidetur. Sed ſi prædium eſt alterius perſonæ priuatæ, non amittitur ob non ſolutionem ante trium annorum lapſum, ſed moram purgare non poteſt propter maius temporis ſpatium, quod ad eam faciendam datur, l. fin. C. de iure emphi. Sed ſi dominus prædij debet emphiteutæ tãtum, quantum ſibi debetur, non perdit propter compenſationem, quæ ſolutionis uim habet, argum. c. fin. de depoſ. vbi Panorm. & alij.

193 Sextò, quod qui domum ſuam in certum tempus locauit, ante præfinitum tẽpus ab ea colonum, vel inquilinum amouere pôt in quattuor caſibus, ca. propter. §. 1. cum glo. de locat. Primus quando in longum tempus ſcilicet, in decem, aut ad minimum in quinque annos locatum fuit, & in duobus primis annis penſionem non ſoluit, aut quando in minus tempus locauit, nec celeriter ſatisfacit, l. ædẽ. C. de loca. & d. c. propter. §. Secundus, cum ad ſuam habitationem propter aliquam neceſſitatem ſuperuenientem ea opus habet, d. l. ædem. & d. capitul. propter. §. 1. ſi tamen commode aliter ſibi prouidere poteſt, non dicetur neceſſitatem habere. Quæ tamen ſuperuenire poteſt locanti, quia aliam domum non habet, quando locat, quidquid dicat Sylu. verb. locatio. q. 9. vt ſi tunc cum alio degebat, & poſtea uxorem duxit, & cum ea ſeparatim ipſi

194 uiuendum eſt; Tertius quando domus indiget refectione, qua tempore locationis non indigebat, d. capit. propter. Sed in hoc & præcedenti caſu penſionem pro rata temporis, pro qua aufertur, deducere debet, d. c. propter. §. 1. Quartus, quando conductor abutitur ea, etiam abſque damno illis, recipiendo meretrices, deſides quoſque, & lenones, & id genus hominum, & tunc nihil ei de penſione remittere tenetur, aut male ea utitur, & cum damno illius, in cubicula ſues intro ducendo, arbores cædẽdo, agrum idoneo tempore non colendo, quo caſu de penſione

ſione remittere pro rata debet, & poteſt in iudicio damna petere. Pan. & Ioan. de Imol. in d. cap. propter.

195 Septuageſimoquinto peccat, qui ſuã domum, aut aliam rem locauit ei, quem putabat ea ad peccatum mortale abuſurum, ut qui arma locat ei, quem putat interficere, aut iniuſte alium percutere velle, aut locat domum ſuam ad uſuras in ea exercendas, quia auxilium ad peccandũ mortaliter præbet, arg. cap. fin. de iniur. & cap. 1. de offic. deleg.

Ad noue hoc in loco quæſita, reſpondimus multa, quorum ſumma eſt primo, quod licet poteſtati publicæ permittere, vt in aliqua ciuitatis parte ſint meretrices, ſecundum Auguſt. in lib. de ordine. relatum a ſancto Thom. communiter recepto 2. 2. q. 10. articu. 11. dicente, quod vt Deus permittit aliqua mala, quo maiora uitentur, uel maiora bona ſequantur, ita poteſtas humana imitans eum id facere poteſt.

Reſpondimus ſecundo, quod non licet permittere lupanaria eo modo quo alicubi permittuntur, videlicet conſtituendo eis patronos, & locando domos carius, quã locarentur honeſtis, eo quod magis lucrantur, quam illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem, quia hic modus continet participationẽ lucri obuenientis ex peccato, & ut erudite dixit Caietan. ſupradicto argum. 11. nulla permiſſio peccati eſt licita, cum participatione lucri præcedentis.

Tertio, quod non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis, in qua illa non permittit eas habitare, quia legem & conſuetudinem iuſtam tranſgreditur contra capitu. quæ contra mores 8. diſtinction.

Reſpondimus, quartò, difficile defendi poſſe, quod non peccet mortaliter, qui facit uel locat domum meretrici ad meretricandum, etiam in ea parte ciuitatis, in qua permittitur habitare. Tum quia non licet locare domum uſurario ad exercendum fœnus, c. 1. de uſur. lib. 6. Tum quia nullatenus licet dare occaſionem peccandi iuuando, per ſolutionem poſitam ſupra cod. c. 14. num. 3. Tum quia quamuis poſſit poteſtas publica permittere meretrices, conſultores, & adiutores earum, & accedentes ad eas, non tamen poteſt efficere, quod ille, & hi non peccent, & negari non poteſt, eum, qui facit uel locat domum meretrici ad meretricandum, iuuare, ipſam ad illud. Tum quia fundamenta, quibus contrarium in d. c. 28. defendimus, ſoluuntur, concedendo primo, quod licet cuique vti iure rem ſuam locandi licite, non tamen illicite. Secundò, quod quamuis liceat locare domum ei, quem credit aliquo modo in ea peccaturum ad alium finem, quã peccandi, & ad exercendam artem, cuius exercitium non habet peccatum inſeparabiliter admixtum, non tamen ad finem peccandi, nec conſequenter ad exercendam artem, cuius exercitium habet in ſe peccatum admixtum, & ita quamuis liceat locare domum peccatoribus, puta concubinario, aleatori, peieranti, & id genus alijs non excommunicatis, ad uiuendum honeſte etiam ſi credantur peccaturi, non tamen ex eo conſequitur, quod liceat locare meretricando, & exercendo artem, cuius exercitium inſeparabiliter habet peccatum admixtum. Quia id nulla humana poteſtate poteſt fieri licitum, cum ſit contra legem naturalem, & diuinam capitu. ſunt quidam. 25. q. 1. licet iuſta de cauſa permitti poſſit. Contrarium tamen ſine ſcrupulo affirmat Ioan. Maior. in 4. ſent. diſtin. 15. q. 35. Pro quo facit, quod id ſeruat conſuetudo totius fere orbis Chriſtiani. Et quod prædictum dictum Auguſtini, ab omnibus receptum, uix poteſt exequi ſine domus locatione. Et quod in hac vrbe, ſciente & patiente Papa, locantur, & ſemper conſueuerunt locari domus meretricibus. Et confeſſarij abſoluunt, & ſemper abſoluerunt locatores earum ſine propoſito abſtinendi a tali locatione. Et quo ad contraria, quæ vrgentiſſima ſunt, reſponderi poteſt procedere in eis, qui locant eo fine principali, uel minus principali, ut meretricentur, non autem in eis, qui locant illis ad uiuendum tantum, cum diſplicentia coram Deo uera meretricij, & artis meretricandi. Et quod hoc ſignificare uidetur d. cap. 1. de uſur. quatenus uetat locari domos vſurarijs ad fœnus exercendum, & quatenus non uetat locari indigenis, ſed tantum alienigenis, quamuis replicari

cari poſſit, probari quidem ibi, quod permittitur locatio uſurarijs indigenis ad fœnus exercendū foro exteriori, non tamen quod liceat in interiori, de quo agimus.

Quintò, quod magis expediret nō permittere. Primò, quidem quod difficile eſt defendere, quod liceat eis facere, vel locare domos, in quibus meretricentur, ut dictum eſt, & quod raro locantur ad tam purum finem viuēdi, quòd non miſceatur aliquis finis, ſaltem minus principalis meretricandi, vel de lucro participandi. Secundò, quòd multi pueri incipiunt hac occaſione prius peccare, quàm alioquin inciperent. Tertio, quòd libido non extinguitur, nec refrenatur, immo accenditur eius vſu ſecundum Magiſtrum lib.2. diſt. 24. addito malæ īclinationis ſenſualitatis malo habitu; quia duo uincula fortiora ſunt uno. cap.1. de treu. & pac. Quartò, quòd caſtitatis habitu reſiſtendi illi malæ inclinationi refrenatus illa, & non lupanari reſiſtentiæ illi reſiſtenti. Quintò, quòd finis per eam prætenſus, putane honeſte ſollicitentur, non attingitur, viri .n. prudentes aiunt eos, qui ad eas ſollicitandas ſunt apti, non adire meretrices, imò poſtquam male ſunt eis aſſueti, tanto magis honeſtas ſollicitant, quo maiore impetu naturæ & vitij feruntur. Sextò, quòd ipſemet noui pueros caſtiſſimos uenientes ad academias ex terris, vbi non eſt eiuſmodi occaſio fornicandi, ob eam, quæ in illis ſe offerebat, animas, ſtudia, & corpora ipſa contagio infecta perdere. Septimò, q̃ meretrices ipſæ, poſteaquam deſinunt eſſe ad illud turpe lucrum aptæ, mille malorum inſtrumenta fiunt. Octauò, quòd mares maiore vigore ſunt ad reſiſtendum libidini, quàm fœminæ, c. indignantur. 23. q.6. & fœminis nuſquam hac permiſſione ſuccurritur. Nonò, q̃ verum remedium contra libidinem eſt ardens amor caſtitatis, uitatio eius perdendæ occaſionis, uigilantia ad reſiſtendum coniuncta cū abſtinentia, ſobrietate, & labore aſſiduo, & ſuper omnia gratia Diuina. quorum omnium contraria lupanaria requirunt.

Ex his ſequitur primò, peſſimam eſſe permiſsionem, qua caupones intra domos ſuas, vel in tuguriolis contiguis, permittunt meretrices, quo plures eo duertant; quia non ſit auctoritate publica, & eſt ei mixta participatio.

Secundò, eſſe peccatum mortale quærere lucrum, vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricum opera & lucro. quare non immerito Nicephorus, libro 16. capitulo 20. Hiſtor. eccleſ. huiuſmodi lucrum, & tributum appellat vectigal, & portorium impurum, deteſtabile, abſurdum, Deoque inuiſum, feris quibuſque barbaris indignum, & execrandum piaculum: ſummiſque laudibus effert Anaſtaſium, quòd imperiali magnificentia illud omnino ſuſtulit. Cuius rei me iſthæc recognoſcentem, admonuit præcellens Doctor Cæſar Coſta, non ſolum utriuſque iuris peritia, ſed & hiſtoriæ atque politioris litteraturæ cognitione præclarus, nuper à Sanctiſſimo Domino noſtro Gregorio XIII. in Referendariorū numerum cooptatus, cum antea fuiſſet Sapientiæ Romanæ Gymnaſta percelebris, & poſt hæc ſcripta, fereque dimidium huius operis typis excuſum, antequam hic locus excuderetur, ad ampliſſimum ampliſſimæ Capuæ, Vrbis olim æmulæ, ab eodem Gregorio, ut eruditiſſimo, ita in eruditiſſimos quoſque propenſiſſimo, Archiepiſcopatum euectus, quamuis id quod Nicephorus tribuit Anaſtaſio, Platina in vita Ponciani tribuat Alexandro.

196 Septuageſimoſexto peccat, qui dolia vel alia uaſa uitioſa ſcienter non patefacto uitio, locat, aut ignorans eorum uitium, pro integris uendit, ob quod uinum effuſum eſt, aut damnificatum, & dānum uini, & intereſſe ſoluere non vult, l. ſed adde. §. ſi quis. ff. loc. Quamuis ſecus ſit, ſaltem quo ad forum conſcientiæ, ſi ignorans uitiū, ſimpliciter locauit, dicens cōductori, neſcire ſe illa eſſe uitioſa, & ideo diſpliceret, ſi eſſent talia. Ang. verb. locatio. §. 24. & Sylueſtr. eodem uerb. quæſt. 18. Quod ipſum eſt dicendum de omnibus alijs uitioſis, ex quibus damnum ſequi poteſt; qualis eſt equus, qui aquam ingreſſus in eam procidit, & ueſtium iacturam adfert, Sylueſt. ubi ſupra.

197 Septuageſimoſeptimò peccat operarius, qui conductus ſalario diario, fideliter non laborat, ob quod conductor notabiliter damnificatur, cum obligatione damnū ad arbitriū boni uiri ſatisfaciēdi.

L.1.

l.1. ff. locat. Idem ſi promiſit, ſe diario, pro altero laboraturum, & dolo aut ſua culpa id non vult conductori damnum ob id acceptum ſatisfacere, cum obligatione reſtituendi, argumen. l. fin. ff. ad l. Rhod. de iact. & d. l. ſed ædes. §. cum quidam. ſecus tamen ſi eum caſus fortuitus impedit. l. ſi uno. §. cum quidam. ff. locat. & ſi eſt paratus ad præſtandum, ſed culpa conductoris non præſtat, diarium ei perſoluẽdum eſt, & etiam ſi præſtare omiſit ob caſum fortuitum ex perſona conductoris cõtingentem, quando conductus diarium alio loco, ſi ille non conduxiſſet, reperiiſſet, Sylueſtr. uerb. locatio quæſtion. 12. alias non in foro conſcientiæ, quæ tamen limitatio nobis non uidetur iure probari.

198 Septuageſimooctauo peccat, qui penſionem rei conductę eius dño non ſoluit, eo quod ea non utitur, quia non vult, aut quia ob aliquem caſum fortuitum ex parte ipſius contingentem non poteſt, cum obligatione reſtituendi gloſſ. in d. leg. ſi uno. §. item cum quidam. quod limitant Ang. uerb. loca. §. 15. & Sylueſt. vbi ſupra, procedere quando dominus, eo quod eã illi locauit, alteri locare omiſit, alias nõ, ſaltem in foro conſcientiæ. Sed nec hæc limitatio, noſtro iudicio, iure probatur, & aduertendum, quod in illa quæſtione. An merces locationis, & quælibet alia penſio ſit ſoluenda in principio, uel fine anni, reſolutio gloſſarum in §. penult. Inſtit. de inutil. ſtipul. & in leg. 1. C. quando dies leg. ced. ponitur in illis duobus uerſiculis.

Annua ſi debet, tunc inſpicies caput anni.
Anno ſi debes, in fine teneberis anni.

Circa quod uarij uarie loquuntur, ſed tenendum eſt, quod in primis conuentio partium eſt attendenda, & ea deficiente, conſuetudo regionis, & eis deficientibus regulariter ſoluenda eſt in fine anni, quando unica ſolutio eſt facienda, & tempus ponitur cauſa differendæ ſolutionis, ut reſoluit Iaſ. poſt alios in l. qui hoc anno. ff. de uerb. oblig.

Dixi: Regulariter, quia aliud eſt faciendum, quando ex cauſa, propter quam datur, & ex perſona, cui datur, & alijs circunſtantijs aliud conijcitur, vt Panormit. cum communi tenet in dict. cap. propter de locat. & ſatis in capitulo peruenit. de arbitris.

199 Septuageſimonono, qui dolo, lata culpa, uel leui, ſua, uel ſuorum, infert notabile damnum rei conductæ, & non vult illud ſatisfacere, glo. in l. ſi quis fundus. §. Celſus. & l. ſi merces. §. qui colonum. ff. locat. ſecus tamen eſt, ſi infertur ab alio, cui ipſe reſiſtere non poteſt, aut non tenetur, aut caſu fortuito, quem nec culpa, nec mora eius præceſſit, per dicta ſupra eodẽ cap. num. 179.

200 Octuageſimo peccat, qui colonus partiarius locauit alicui prædium ruſticum, aut certam eius partem, nulla arborum mentione facta, & omnes fructus earum percipit, aut eas cędit, aut alius odio exorto ipſius dolo, uel culpa, eas cædit, aut earum fructus diſſipat, & non vult reſtituere domino ſuam partem, uel damnum, iuxta l. fructus. ff. de uſufruct. d. l. ſi merces. §. culpæ. ff. locat.

De peccatis circa iura & tributa Regia & publica.

SVMMARIVM.

201 *Tributa & iura regia qui non ſoluit, vt peccat.*
202 *Tributa ſine auctoritate imponens, aut exigens ut peccat.*
203 *Iurium illicite impoſitorum exactor ut peccat.*
203 *Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur.*
203 *Epiſcopi inquirant an clerici gabellis grauentur.*
203 *Gabella rerum quas homines ad ſuam neceſſitatem ferunt.*
203 *Gabellas ob merces debens ſic uerũ pãdat.*

201 OCtuageſimoprimo peccat, qui tributa & iura iuſte auctoritate Pontificia, Regia, aut alia publica conſuetudine immemorabili impoſita, non ſoluit. cum obligatione reſtituẽdi, iuxta Hoſtiẽ. in ſumma de pœnitent. & remiſſ. & communem. quod plane procedit iuribus debitis ob prędia, aut alia ad eorum ſtatum pertinentia, aut alia uia iuſta impoſitis, cum intentione obligãte ad mortale, aut

per

per iuſtos contractus locationis aut alios cum illis initos. Et etiam quando per aliam legem vel iuſſionem iuſtam imponuntur, niſi habuerint intentionem tacitam, vel expreſſam impediendi obligationem ad pœnam æternã per impoſitionem alterius temporalis, vt infra c.23.a nume. 36.dicetur, & in tub.de pœnit.olim diximus, & nuper latius in commen.c.fraternita.12.q.2.

202 Octuageſimoſecũdo peccat, qui abſq; auctoritate Põtificia aut Regia aliquod tributũ ſubditis imponit, cũ obligatione reſtituendi: quædã enim rapina eſt, Pano. in c.ſuper quibuſdam, de verb.ſign & excommunicatur per bullam cœnæ, cuius tenor ponetur infra c.27. a nu.48. Idem de illo, qui exigit tributa aliqua apertè illicita, aut ſciens talia eſſe, cum obligatione reſtituendi, arg.c.1.ad Rom.& c.1. de offic.delegat. & per dicta ſupra ca.11. nu.12.& etiã ſi dubitat, an ſint licita vel non, & ſua ſponte iniuſſus ad id ſe offert ſecus tamen ſi iuſſu ſuperioris facit; quia obedientia in dubio excuſat, capitu. quia culpatur, 23.q.1. modo virtute obedientiæ prius dubietatem illam ex animo pellat, & licitum eſſe credat; eo quod pro tali, a ſuperiore habetur, vt in cap. ſi quis autem.de pœnit.diſtin.7.num.114. noue declaramus.

203 1 Octuageſimotertiò, peccat qui gabellas, & vectigalia licite laicis impoſita, quæ nec eccleſia, nec eccleſiaſticæ perſonæ debet, exigit ab eis, & eſt excommunicatus ipſo facto, ca. quanquam.de cenſib. lib.6.non obſtante contraria conſuetudine, niſi quando inueherent, aut emerent ad negotiandum, & mercaturam exercendam, aut haberent facultatem a Papa ad illa ab eis exigendum. Gab. in 4.lib.ſent. diſtinct.15.

1 Rogatus a multis, vt hanc deciſionem amplificem, facta mentione Gubernatorum laicorũ, qui frequẽtiſſime impoñut ſuperindicta extraordinaria ſuper pane, uino, carnibus, panno, & alijs id genus ad victum, & veſtitum ſpectantibus; quæ Itali uocant Gabellas, Hiſpani Siſſas, Galli Taltias; & Gabellas: & ea perinde petunt, aut peti iubent, vel permittunt ab eccleſiaſticis perſonis, quæ ad ea ſoluenda non obligantur, ac a laicis. Eorum item qui uectigalia, & gabellas imponunt pro facultate vehendi, exportandi, & importandi currus, mulos, & alia iumenta, vacua, uel onuſta, & perinde petunt, iubent, aut permittunt peti ab eccleſiaſticis, atque a laicis, quamuis id, quod uehunt, important, vel aſportant, ſit de eorum patrimonijs, aut prouentibus eccleſiaſticis, & in ſuos vſus conuertendum. Rogatus, inquam, hoc, plurima poſſem hic addere, quæ gratia breuitatis omitto, contentus admonere. Primò, eos grauiſſime in his peccare, Deum, immunitatemque eccleſiaſticam offendere, cenſuraſque horrendas etiam Bullæ cœnæ Domini incurrere, multos canones famoſos infringendo, in quibus ſunt, cap.bene quidem.96.diſtin.c.eccleſia.de conſtitu c.aduerſus.de immu.eccleſi.cap.nouerint. de ſent.excom.c.quanquam.de cenſi. lib.6. Secundò, quòd glo, ſing.clem.præſenti.de cenſi. dixit, quòd iudicio ſui auctoris, tota Italia ob hæc eſt interdicta, & quod de alijs prouincijs, qui eorum facta norunt, teſtificentur, quod profecto auditu horrendum eſt. Tertiò, quòd atteſtamur ſæpius à nobis, & noſtris famulis, ſatis multa huiuſmodi uectigalia in multis Regnis exacta fuiſſe. Ideoque iure uereri, ne Deus omnipotens in dies magis, & magis iratus, conſultores Principum, & Rerumpub. de prædictis canonibus parum curantes, & Principes, ac reſpub. nimium illis credentes, & exactores ſoli auaritiæ inhiantes grauiſſime tandẽ caſtiget. Quartò, demirari me, quòd cum tot has cenſuras incurrant, tam pauci tamen confeſſarij locorum, vbi hæc aguntur, eas pro dignitate æſtiment, & eas incurrentibus abſolutionem denegent, & tam pauci epiſcopi, qui excommunicatas, & interdictas perſonas, & terras, vbi hæc fiunt, iubentur, & permittuntur, denuncient, cum præceptum eis ſit à concil. Viennenſi, d. clement, præſenti. ut ſub pœna peccati mortalis id faciant, poſtquam de eo ipſis conſtiterit, quod tamen facile cõſtare poteſt, quamuis parte uocata, & audita, id fieri debeat, per gloſſ.memorabilem eiuſdem clem. verb. conſtiterit. Quanquam etiam teſtor, multos populos Italiæ & gubernatores, & exactores eorum annis, quibus ego Sacræ Pœnitentiariæ ſeruio a

Summo Pęnitentiario Sanctiſſimi D. N. petijſſe abſolutionem a cenſuris ob hæc incurſis, reſtitutione promiſſa, parata, vel facta, quos utinam aliorum Regnorum populi, & rectores imitarentur. Amen.

An autem iura illa, quæ Hiſpani uocãt cochlearia, & ſedilia, quæ ſoluũtur ex granis in forum importatis, & in aliqua eius parte ad uendendum depoſitis, & aliæ id genus Gabellæ, quæ in multis Regni Caſtellæ locis tam a clericis, q̃ laicis, ut audio, perſoluunt, licite a clericis exigãtur, ijs qui earũ conditiones melius, quam nos norũt, delegamus. Addo, quod portoria, & alia tributa regia & publica non ſunt ſoluenda de ijs, quæ quis ad ſuam, & ſuę familiæ neceſſitatem ſecũ portat, iuxta ius cõe. Nec conſuetudo contraria valet, ſm Ang. verb. pedagium. §.3. Sed contra tenet S. Ant. in 2. par. c. 14. quod verius eſt, & quotidianus vſus comprobat, & bene, quia conſuetudo poteſt inducere id omne, quod lex, c. fi. de conſue. & l. 2. C. quæ ſit longa conſuet. & certum eſt, hoc lege ſtatui poſſe, vt etiam idem S. Anton. ait.

Octuageſimoquartò peccat, qui debitor Gabellæ, cui publicanus, ſiue conductor gabellarum defert iuramentum, aut remittit eius conſcientiæ, vt veritatem precij, aut quantitatis mercium, quas defert dicat, & acceptat, & nõ plene eam manifeſtat, cum obligatione reſtituendi, Medin. de reſt. q. 23. ſub fin. quod eſt verum. ēt retenta opinione, de qua infra c. 23. a num. 36. quæ habet, quod regulariter, qui fraudat legem temporali pęna munitam, non incidit in ſpiritualem æternam. Non tenetur autem id iurare, & in onus ſuę cõſcientiæ recipere, quia ſatisfacit dicendo, ſe paratum ſoluere, quæcumque ſe debere publicanus monſtrabit.

De peccatis circa pignora.

SVMMARIVM.

204 *Pignoris qualis uſus peccatum.*
204 *Pignoris fructus capere quando uſura.*
205 *Pignus cũ pacto cõmiſſario capere an liceat.*
205 *Pignus uendere an liceat, & quo ordine.*
205 *Pignore uendito minoris, uel maioris debito, &c.*

204 Octuageſimoquintò, qui creditor utitur pignore cum notabili damno debitoris abſque eius uoluntate expreſſa, vel tacita, & nulla habens cauſam veriſimiliter credẽdi dominum, id æquo animo laturum, & eſt furtum. l. ſi pignore. ff. de fur. Panorm. in capit. 1. de depoſ. & ſi cum eius uoluntate expreſſa, aut tacita utatur, vſuram admittit, de quo infra, nume. 217. niſi ſit uſus, qui gratis inter amicos concedi ſolet, qualis eſt libri, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. ad 6. Idem de creditore, qui dolo, aut lata culpa, aut leui pignus perire, aut notabiliter damnificari conſentit; vel non vult reſarcire damnum gloſſ. in l. ſi creditor. C. de pign. act. ſecus autem, ſi culpa leuiſſima id contigit, & ſecus ſi caſu fortuito
205 modo mora nõ præcedat. Nec pactum, quo pignus quocunque modo periret, debitori periret, §. fi. Inſti. quib. mod. recontrah. oblig. & l. quæ fortuitis. C. de pigno. act. Idem de creditore paciſcente cum debitore, quod non ſoluente ad certum tẽpus, pignus ſibi cedat, aut ne poſt certum diem redimi poſſit. l. fin. C. de pact. pign. & cap. ſignificante de pigno. niſi quando non in lucrum creditoris, ſed in pœnam debitoris fit pactum. vt pro vendito iuſto precio habeatur, quod ſentit Pan. in d. c. ſignificante. & S. Anto. 2. par. titul. 1. capitul. 7. & Sylu. aurea Roſa, caſ. 28. Idem de creditore, qui expreſſe paciſcitur, vt pignus venderetur, non ſoluto intra certum tempus debito, & priuſquã venderet, debitori non notificat, l. ſi conuenerit. ff. de pign. act, Ang. verb. pignus. §. 7. niſi etiam conuenerit, ne notificatio eſſet neceſſaria, gl. in ead. l. ſi conuenerit. Et licet de pignore non vendendo pactũ ſit, trina tamen monitione facta, vt luat illud, uẽdi poteſt, modo inter monitiones, ſeu denunciationes ipſas, triduum interijciatur. Si autem nulla facta fuit mẽtio de vendendo, vel non vendendo, unica denũciatio ſufficit, quòd trãſactis duobus annis, propria auctoritate vendere poſſit. l. fin. C. de iure dom. impetran. & Ang. ubi ſupra. Sylueſt. verb. pignus. quæſtio. 10. non autem prius ſine auctoritate iudicis. Et ſi creditor bona fide pignus minoris, quam ſibi deberetur, uendit, reliquum a debitore petere poteſt, quemadmodum

etiamſi

etiamſi pluris vendit, reſtituere tenetur. Angel. vbi ſupra. §. 4. Et quandiu debitor aliquid etiam ſolum quadrantem debet, creditor totum pignus retinere poteſt, quoad ille ſolutus fuerit. l. quandiu. C. de diſtract. pignor.

Poteſt etiam creditor pignus a debitore ad tempus præfinitum non ſoluente alteri pignorare. l. 1. & 2. C. ſi pigno. det. Poteſt etiam impenſas iuſtas bona fide in pignus factas repetere, ut ſi erat ager, in eius cultum, ſi erat animal, in paſtum factas. l. ſeruos. ff. de pignor. actio. tenetur tamen ad computandum in ſortem fructus ex pignore perceptos, deductis impenſis, quas in eorum collectionem, aut conſeruationem fecit S. Anton. ſecunda par. titul. 1. cap. 15. §. 3.

Octuageſimoſextò, qui uaſa ſacra, libros, veſtimenta, & ornamenta eccleſiaſtica pignorat. l. ſancimus. C. de ſacroſan. eccl. c. 1. de pign. niſi fecerit id ex magna neceſſitate, puta redemptionis captiuorũ ſubuentionis pauperum, & aliorum operum eccleſiæ multum neceſſariorum. arg. d. cap. 1. de pign. & cap. aurum. 12. q. 2.

De peccato uſuræ circa mutua.

SVMMARIVM.

206 *Vſura quid, duplex, uera, & palliata.*
206 *Mutuum duplex uerum, & palliatum, & differt a commodato.*
207 *Vſura utraque pagina ſpeciatim uetita, eam probans hæreticus.*
208 *Peccatum vſuræ duplex, ſed neutrum uſura mentalis.*
208 *Vſura lege ciuili uetita, ſed ualde clam exercita.*
208 *Vſura centeſima qua, &c.*
208 *Vſuram qua intentio ſine facto faciat.*
209 *Intentio ſecundaria, nec uſuram, nec ſimoniam facit.*
210 *Vendere pluris ob dilationem, aut minoris ob anticipationem.*
211 *Intereſſe quid, quotuplex, & quod poteſt.*
212 *Intereſſe lucri ceſſantis petitur ſine his conditionibus.*
213 *Montes Pietatis liciti.*
213 *Dotis ob ſolutionem dilatam quid lucri capere liceat.*

DIcturus de peccato uſuræ circa mutua, huic loco ad id opportuno, iuxta promiſſionem in præfatione factam, inſeram ſummam eorum, quæ in Commen. de vſur. capit. 1. 14. quæſt. 3. ſcripſeram, ad ſcrutandum fundamenta, quibus ſoluerentur dubia quædam, quæ anno 1554. ſoluere iuſſerant mihi Vlyſſipone Sereniſſimus ille maximus Cardinalis tituli Sanctorum quattuor Coronatorum omnium uirtutum heroicarum panagyri rerum diuinarum, & humanarum eximia cognitione comitata, & inclytus Infans Portugalliæ, Henricus, tunc frater glorioſæ memoriæ Regis Ioannis eius nominis III. & poſtmodum Regni Luſitani moderator grauiſſimus patruus obſeruantiſſimus, & obſeruantiſſimus Regis Don Sebaſtiani huius nominis primi, iuuenis quidem, ſed pacis, & belli geſtis pro ætate Chriſtianiſſimi, glorioſiſſimi, & gerendorum ſpe admirabilis. De quibus nunc lacrymis obortis nihil aliud dicere licet, quam quod ipſe rex dicitur cecidiſſe fortiſſime pugnans contra Sarracenos in Africa. quamuis ſint, qui dicant adhuc eſſe in uiuis, quia corpus eius omnium, qui prælio aderant, magnitudine inſigniſſimum, nunquam inuentum eſt. Et quod Cardinalis præfatus eius patruus in regẽ aſſumptus, & Regia, Cardinalitiaque dignitate glorioſiſſimus pro regno terreno, & temporali, quod non dimittebat omnino pacatum, ſuſceptus fuit in regnum pacatiſſimum, æternumque cælorum.

206 Summa ergo illius Commentarij eſt, quòd continet vigintiduo notabilia. In quorum quattuor primis habetur, quod quamuis hoc verbum, uſura, prima ſui ſignificatione ſignificet vſum cuiuslibet rei, iuxta illud Marci Tullij pro Rabirio. *Vſuram huius lucis, &c.* tamen iuxta ſignificationem, quam in hac materia communiter habet, ſignificat lucrum prouenient ex contractu mutui, & Græcis dicitur Τόκος, ideſt, partus, quaſi a mutuo partum, & Hebræis appellatur, נשך ideſt morſus, quo mutuãs mutuatarium mordet ut quidã recẽtiores ſcripſerunt. Et quod contractus mutui differt a contractu commodati, quia per hunc non transfertur dominium rei commodatæ, per illum autem ſic rei mutuo datæ,

vt dictum eſt ſupra.nu.280.Licet conueniant in hoc, quod vterque debet eſſe gratuitus,iuxta gl. recept.in c.1.de commod. & quod mutuum uerum reperitur in ſolis rebus,quæ vſu conſumuntur,& in pondere,numero,& menſura conſiſtunt, puta,pecunia numerata,uino,oleo,pane, tritico, & id genus alijs, quæ vſu conſumuntur: Inſtitut. quibus mod. re contr. obl. in princ.

Dixi. Verum mutuum,quia velatum, ſiue palliatum,etiam in alijs rebus, & cótractibus inuenitur. Mutuum enim palliatum eſt, quod ſecundum ſuam formam apertam, & uerba contrahentium eſt alicuius contractus, quam mutui, ſecundum uero formam latentem,& mentem contrahentium ueram, vel præſumptam, eſt mutuum, quale eſt omnis contractus alius a mutuo, in quo quis minoris iuſto precio infimo, ſiue medio, quærit aliquid propter anticipatam ſolutionem, & contra, quo quis vendit alij precio maiore iuſto ſupremo propter dilatam ſolutionem,cap.in ciuitate. de uſur. & cap.ad audientiam.de empt.& cap.illo vos de pigno.cum eis adnot.qui.n. emit. 10. rem ad minus precio infimo ualenté. 12.ob anticipatam ſolutionem,in effectu uidetur mutuare precium, quod dat, & illud minus precio, quod dare deberet, accipere pro uſura, qui uero contra uendit rem valentem ad ſummum, & precio rigoroſo 10. pro 12. ob dilatam ſolutionem, uidetur mutuare precium rei, quam vendit accipiendo illud plus iuſto precio, quo res uendita ualet pro uſuris, vt prædictis iuribus probatur. Quod autem precium ſit infimum,quod medium, & quod ſupremum, traditur infra, c.23. num.78. Vnde licet omnis uſura in ſolo contractu mutui verſetur, quia tamen contractus mutui eſt duplex,uerus,& palliatus,ita duplex eſt vſura,vera,quæ in vero mutuo, & velata, ſeu palliata, quæ in palliato uerſatur.

In quinto,& ſexto notab. habetur. Primò,quòd aliud eſt peccatũ uſuræ,& aliud vſura, quia peccatum uſuræ eſt accipere, vel velle lucrum vſurarium. Vſura vero eſt lucrum pecunia æſtimabile ſuapte natura, qđ principaliter vi mutui ueri, vel palliati quæritur. Dixi. Lucrum i pro genere,& .Pecunia æſtimabile,ad differentiam lucri non æſtimabilis pecunia, quale eſt, ſpirituale meriti,& gratiæ,quod fit,quando,& quõ, & cur oportet apud Deum, iuxta illud Pſalm.3. *Beatus uir qui miſeretur,& commodat,ſiue mutuat,*& illud Euangelij Matth.19. *Centuplum accipietis, &c.* Quod proprie non eſt uſura,licet aliquãdo metaphoricos ſic dicatur,Luc.19.Sanctus Tho.2.2.quæſt.78.artic.1. Et ita mutuare quem, ut præſentetur, vel eligatur ad beneficium, uel ut illud ſibi conferatur,non eſt proprie peccatum uſurę,licet ſit peccatũ ſimoniæ,quæ eſt grauior. Dixi. Suapte natura, ad differentiam lucri quaſi ſpiritualis virtutis,& amicitię,quod mutuando quæritur,& non eſt vſura,quia ſuapte natura non eſt pecunia æſtimabile, licet multi pluris æſtimarent amicitiam,quam mutuando aliquibus quęrunt, quam pecuniam, quæ ex eo ab vſurario quæritur. Dixi: Principaliter: quia licita eſt intentio minus principalis quęrendi aliquid pecunia æſtimabile, ut infra dicitur; Dixi; Vi mutui, ad differentiam eius, quod ratione veri intereſſe lucri ceſſantis,vel damni emergentis accipitur, quia illud non eſt vſura,iuxta glo. ſing. & receptam c.conqueſtus.de uſur.facit c.2. & ſalubriter eo.tit. Dixi. Veri nel palliati; ad includendum lucrum, quod quæritur ex mutuo palliato, de quo ſupra, numero proximo.

207 Habetur ſecundo, quod uſura eſt licitum lucrum,& velle,vel accipere illam peccatum mortale,adeo,quidem ut contrarium aſſerere ſit hæreſis. clemen.1. de vſur. & non ſolum iure humano, ſed etiã naturali & diuino veteris & noui teſtamenti.c.quia & c. ſuper eo. de uſur. Nam prohibetur hoc ſeptimo præcepto Decalogi; *Non furtum facies*. Exod.20. quo omnis rei illicita vſurpatio,qualis eſt vſura,prohibetur.cap. pœnale.14.q.5. quod eſt præceptum vtriuſque teſtamenti, & quod ſpecialiter prohibetur in nouo, per illud Luc.6.*Mutuum date,nihil inde ſperantes*. contra impium Molinæum, & pium Sotum ex Vrbano in c.conſoluit.eo. titu. & Conc.Lateranẽſ.ſub Leon.X.& ex alijs per quæ etiam ratio eorum confutatur. Et quod ius Diuinum noui teſtamenti ſpecialiter prohibet non ſolum mutuationem

nem cum pacto expreſſo, aut tacito reddendi plus aliquid mutuato, ſed etiam mutuationem ſine pacto aliquo cum intentione principali, ut plus aliquid re mutuata reſtituatur, per cap.1.14.q.6.& alia in dicto Notab.6.adducta.

208 In ſeptimo notabili, & duob. ſequentibus habetur, quod, ſicut omne peccatũ aliud ab uſuræ peccato eſt duplex, mentale, tantum, quod eſt uoluntas peccandi abſque uerbo, uel opere, & mentale & reale, quod eſt uoluntas peccandi uerbo, uel opere ſequuto: ita peccatũ uſuræ eſt duplex, mentale tantum, quod eſt uoluntas lucrandi uſuram, opere non ſequuto, & mentale, & reale, quod eſt uoluntas eam lucrandi opere ſequuto. Et quod uſura mentalis differt a peccato mentali uſuræ, quia non eſt uoluntas quærendi lucrum ipſum ex mutuo dato intentione principali quærendi illud ſine ullo pacto expreſſo uel tacito, de qua intelligendi ſunt diſputantes; An uſura mentalis obliget ad reſtitutionem? Nam de peccato uſuræ mentali tantum nulla eſt dubitatio, quia ſicut nullum aliud peccatũ mentale tantum obligat ad reſtitutionẽ, ita nec peccatum uſuræ mentale tantum. Sed diſputant. An lucrum quæſitum ex mutuo intentione principali ob illud dato obliget ad illam, ita quod præter peccatum uſuræ mentale tm̃, & uſuræ mentale & reale, eſt uſura mentalis definita ſupra eſſe lucrum, &c. quæ non dicitur mentalis, quia lucrum non ſit ſequutum, ſed quia ſola intentio mẽtalis fuit cauſa principalis quærendi illud, quæ hactenus (q̃ ſciam) nullibi ſunt ita declarata. Et quod nunc etiam legibus ſæcularibus Regnum Chriſtianorum eſt expreſſe prohibita uſura, & implicite a tempore Iuſtiniani Imperatoris, ſecundũ communem, de qua Ioan. And. in Mercur. reg. peccatum. de reg. iur. lib.6. Et ita nullus Chriſtianus eã clare exercet, ſed uerendum, ne aliqui uelate, ſiue palliate maiorem, quam unquam exerceant. Nam maxima, quæ olim permittebatur, erat centeſima, quæ centum menſib. ipſam ſortẽ exæquat, ita ut quoquo menſe ſors unum pariat, & duodecim in anno, ut copioſe oſtendit Bart. Soci. in l. ſi hæres. l. item. ff. ad le. falcid. cui concordant Budæus, & Alciatus in locis ibi citatis, & alij alibi, & ea tantum in pecunia traiectitia ſortis periculum in ſe ſuſcipiente, in alia uero mercatoribus duæ partes centeſima, hoc eſt, octo pro centum in anno, & alijs non negociantibus dimidia centeſimæ, hoc eſt, ſex pro centum in anno, & nobilibus tertia pars, id eſt quattuor in anno pro centum. Et nunc aliqui uelate, ſiue palliate accipiunt tam grandes, ut interdum ſors pariat decem, & amplius pro centum ab unis nundinis in alias, quæ tamen tres, aut quattuor in anno occurrunt, & ita triginta, & amplius in anno pro centum. Item antea ex uſuris, uſuræ non capiebãtur, l. ut nullo. C. de uſur. & l. placuit. ff. eo. at nũc cambiorũ cambia corradũtur.

209 In decimo, & undecimo notabilibus habetur, q̃ intentio principalis lucrandi ex mutuo ſufficit ad conſtituendam uſuram ẽt ſine pacto expreſſo, uel tacito, cõtra impium Molinæum, nõ autem minus principalis contra Sotum lib.5.q.1.art.2. de iuſt. & iur. Tum quia id tenent gloſſ. & Inno. in d. c. cõſuluit. de uſur. a pleriſque omnibus Theologus, & canoniſtis recepti. Tum quia c. officia. 59. diſt. & ca. quid proderit. 61. diſt. cum ſuis glo. probant, licitum eſſe eccleſiæ, & prælato ſeruire cũ ſpe ſecundaria, licet non principali, aliquod beneficium obtinendi. Tum quia quamplurima ſunt, in quæ quamuis non liceat intendere principaliter, licet tamen minus principaliter. Verbi gratia non licet dicere miſſas, & diuina officia audire principaliter propter diſtributiones quotidianas, minus principaliter tamen licet, iuxta glo. ſing. & recep. in c. 1. de cle. nõ reſid. lib.6. Non licet etiam principaliter ſeruire Deo intuitu remunerationis terrenæ, ſed minus principaliter ſic, iuxta illud Pſal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciẽdas iuſtificationes tuas propter retributiones*. Adeo quod Concil. Trident. ſeſſ. 6. cano. 31. definiuit contrarium eſſe hæreticum. Tum per alia ibi latius adducta, ita quod licet nullum, neque principale, neque minus principale lucrum tanquam iure debitum ex mutuo expectari poſſit, poteſt tamen tanquam antidorale, & remuneratorium de gratia, & non de iuſtitia debitum. Ibi etiam cum communi aſſeruimus, quod tã principaliter,

quam ſecundario poſſumus ſperare lucrum amicitiæ,& gratitudinis ex mortuo & tam principaliter,quam ſecundario lucrum pecuniarium ex illa amicitia,& gratitudine, ſed non niſi minus principaliter, & ſecundario lucrum pecuniæ ratione mutui. Et conſequenter,ꝙ qui poſtquam principaliter propter lucrum mutuauit ſuum peccatum agnoſcẽs, illam in tentionem mutat in intentionem minus principaliter accipiendi, ſi poſtea gratis datum accipiat, non eſt vſurarius, ut recte dicit Ang.verb. vſura. Et ita non ſunt vſurarij oẽs,qui cum ſpe lucri mutuant, ſine qua non mutuarent, quia poteſt eſſe finis eorum principalis amicitia,vel amor Dei, & virtutis, & lucrum minus principalis. Nam,vt aliquis finis eorum principalis alicuius actus, non ſufficit, quod ille non fieret ſine illo, ſed oportet, quod pluris uel tanti æſtimetur, ac alius finis propter quem ille fit, ut late probamus in d.c.cum miniſter. a nu.37. & ſupra proxime tetigimus. Neque etiam peccat, qui non mutuat principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiendo a mutuatario, exiſtimans id ſibi amanter, & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne pecunia a ſe reperatur, vel ſibi alia uice mutuum denegetur, quamuis ſi poſtea id intelligeret, teneretur ad reſtitutionem illius,ſecundum ſanctum Anton.2.par. tit. 1.c.7.§.7.& Caiet.2.2.q.78.art.1.Contra vero,ſi,dum ſibi dabatur,exiſtimabat non dari ſibi libera uoluntate, ſed coacta,accipiendo quidem peccat, etiamſi a principio ſola charitate mutuaſſet,Laur. in c.ſalubriter.de uſur.& ſanctus Antoninus vbi ſupra.

Addidimus & ibidem, quod ex qualitate rei datæ ex lucro, vel iactura dantis, & ex eo, quod in tali caſu uirtus gratitudinis poſcit,probus pœnitens, & prudens confeſſarius conijcere poſſunt, an datum vltra ſortem dicatur datum libera,an coacta uoluntate. Diximus etiam,illum,qui, eo quod a ſuo debitore debitum recuperare commode non poteſt,mutuat illi pecuniam, vt ſibi hac uia alterum tantum, quantum ſibi debetur,recipiat, non peccare,quia nihil ab eo accipit ui mutui.Io. Maior in 4.lib.ſent.diſt.15. q.29.in princ. Adiecimus tamen, hoc caſu cauẽdum eſſe debitori per chyrographi debiti redditionem; vel per ſchedulã ſolutionis eius, ne poſtea ipſe,vel eius hæres iterum illud petant,vel accipiant ſponte ſolutum, per ea quæ dicta ſunt in ſimili ſup.eo.c. num. 113. Nõ peccat etiam,qui accipit aliquid ob iuſtam mercedem laboris ſui,vel famuli numerandi magnam pecuniæ ſummã, quia non ui mutui, ſed laboris numerandi accipit, neque qui capit aliquid pro ſumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longe abſenti. Idem Ioan. Maior ubi ſupra.

110 In duodecimo notab.& duobus ſeq.cõtinetur, quod qui uendit, permutat, aut locat minoris iuſto precio ob anticipatã ſolutionem,eſt uſurarius. Et è contrario omnis, qui uendit, permutat, aut locat maioris iuſto precio maximo, ſiue rigoroſo ob dilationem ſolutionis, per rationẽ ſupra poſitam, num.106. Et quod in hoc ſæpe uidentur peccare,qui emunt,vel locant reditus epiſcopatuum, & beneficiorum, Magiſtratuum, Prouinciarum,Dominiorum,oppidorum. tributorum,uendibilium exactiones, & alios cenſus Regum, epiſcoporum,beneficiorum,& aliorum priuatorum neceſſitate preſſorum, multo minori iuſto precio infimo ob ſolutionem anticipatam vnius anni,& minori ob duorum, & multo minori ob trium. Et contra, qui uendunt, aut locant aromata, cinnamomum, piper, &c. pannum ſericum, lanas,aulæa, libros,dupyrum, & alia ſimilia, boues,vaccas, equas, oues, & alia pecora ijs, qui eorum indigent, ad ſe ſuſtentandum vel quęrendum pręſentem pecuniam ex eis prorinus reuendendis minoris iuſto precio, Vendunt, inquam, vel locant minoris iuſto precio rigido, & ſummo propter dilationem ſolutionis & tanto plus addunt precio, quanto ſolutionis dies longior fuerit. Monemus item ibidem cauere ſibi debere eccleſiaſticos & ſæculares prædiuites. qui agros ſuos colonis ſuis pluris iuſto precio rigido locant propter dilationem ſolutionis ſuorum debitorum, aut propter mutuationem tritici ad ſerendum, & uictus, aut pecuniæ ad alia neceſſaria cum longa, ſolutionis dilatione, quibus rebus fatigant, eos ſupra modum adigentes ad

uiuen-

niuendum miſerius; quam ſi eorum eſſent mancipia, & eos etiam, qui reditus ſuos quam maximo poſſunt precio locant in auctionibus publicis, allicientes ad augenda precia pollicitarionibus, & donarijs incrementorum, quæ Hiſpani vocant Pujas, & dilationibus ſolutionum cogentes illos facere renunciationes ab omni iure alienas, quales ante noſtram ætatem pauciſſimas Hiſpania uidit, nulla habita ratione, quod per huiuſmodi ſubmiſſiones, & ad caſus fortuitos obligationes minuitur iuſtum alioqui precium conductionis, nec habita ratione, quo locantes tam exceſſiuo precio ſunt in cauſa, ut conductores utantur mendacijs, & malis artibus in uendendis eis, ut precium, quod ſoluunt, ex eis corradãt, quibus, ni utantur impoſſibile eſt illud corradere.

211 In decimoquinto habetur, quod intereſſe generaliter dicitur eſſe damnum emergens, & lucrum ceſſans, eo quod aliquid fieri ceſſatur, ſecundum gl. in verb. poſſibile. C. de ſent. quæ pro eo quod inr. prof. in qua definitione, coniunctio, Et; accipitur pro, Vel, & verbum; Fieri, pro ut comprehendit, Non fieri, eo quod non facere, l. ſi facere ſit mora. ff. ſolu. matr. & gloſſ. l. 2. recepta in princip. ff. de verb. oblig. Et quod eſt duplex, ſcilicet damni emergentis, & lucri ceſſantis, ſecundum eandem gl. d. l. 1. Exemplum damni emergentis. Habeo pecunias ad reficiendum domum, uel emendum æſtate triticum, aut fœnum, & eas mutuo tibi; quas quia ad præſtitutum diem non ſoluiſti, domus corruit, triticum duplo carius emi, pecora fame interiere, aut aliquod ſimile dãnum accepi. Exemplum intereſſe lucri ceſſantis. Sum mercator, habeo pecunias, quibus merces emere uolo ad negotiandum, eas tibi mutuo, & die præfixo non reſtituis, lucrum, quod ob id facere ceſſo, eſt meum intereſſe lucri ceſſantis.

Et quod inter omnes conuenit, utriuſque horum contingens ob mutuum peti poſſe tribus caſibus. Primò, quando, mora in ſoluendo præceſſit. glo. celebris, in capit. conqueſtus. de uſur. & alia multa ibi citata. Secundo, cum id ante, aut poſt moram contingit, mutuum tamen datum fuit per aliquam uim Regis, Ciuitatis, aut cuiuſuis alius. De quo tamen acrius tractatur infra eod. num. 302. Tertio cum a principio conuenit de ſoluendo damno, quibus tribus caſibus non ſolum licet accipere, & exigere, ſed etiam a principio conuenire de ſumma, quæ ultra ſortem ſibi rependenda eſt ex uerisimili illo intereſſe damni, aut lucri, ut late prædictus Sotus ſcripſit lib. 6. quæſt. 1. articu. 3. de iuſt. & iur. quamuis magis, quam alij, hanc materiam reſtringere ſit conatus, quod poſtremum hodie non procedit in materia cambiorum, per extrauag. Pij V. tranſcriptam infra eod. cap. nume. 299. ut ibi dicam. Et quod tota difficultas ſita eſt in caſu, quo quis ſponte, ſine ui mutuat pecunias expoſitas negotiationi, aut rerum frugiferarum emptioni, ob quarum mutuationem ceſſat a negotiatione & frugiferorum emptione, poſſit capere licite intereſſe lucri ceſſantis contingentis ante moram, & culpam. Nam Innocent. tenet, quod non, in capitul. final. de uſur. quem prædictus Sotus laudat, & ſequitur, proteſtatus tamen, quod contrariam, quæ communis eſt, opinionem non damnat, quam etiam laudandam eſſe, & firmiter tenendam in prædicto not. 15. probauimus 14. rationibus refellendo, quas ipſe pro ſua adduxit. Quæ tamen concluſio intelligenda eſt, dummodo omnis dolus, & fraus palliandi uſuras abſit, & non tanquam res acquiſita, ſed tanquam res in ſpe poſita, & quæ impediri multis modis poteſt, æſtimetur, etiam in contractibus, in quibus etiam hodie licet a principio conuenire. In cambijs enim hodie, ut proxime dixi, non licet, maxime ſi mutuetur res cum pacto de reſarciendo illo, quoniam intereſſe lucri ceſſantis nõ debetur magis, quam intereſſe extra rem damni emergentes, ſecundum Bar. & cõmu. in dicta l. 1. At hoc regulariter non debetur, niſi pacto præcedente, l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. empt. Ergo neque illud, argu. l. illud. ff. ad leg Aquil.

Et quod pecunia mercatoris negotiationi expoſita, uel alterius emptioni frugiferæ rei deſtinata, pluris ualet, quam altera tanta aliorum, & etiam ipſius illi non ita expoſita, argu. leg. 3. ſub fin. ff. de

eo, quod certo loco. & trad. Caiet. 2.2. q. 78. artic. 2. quod antea ſenſit Sco. in 4. lib. ſen. diſt. 15. q. 6. Et ita etiam triticum ſatũ vel ſationi deſtinatum, valet pluris, quam alterum tantum abſolute conſideratum. Et quod quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum ineſt, abſolute conſiderata eius precium non plus augeat, quam ſine illa, conſiderata tamen in eo, qui ſcit & vult vti ea ad iuſte lucrandum, facit vt pluris ualeat, ſicut facultas generandi, quæ eſt in tritico, abſolute conſiderata, non efficit ut plus valeat, conſiderata tamen in eo, qui illud iam ſatum habet, aut ſationi præparatum, aliud ſimile ad ſeminandum non habens facit vt pluris æſtimetur ad effectum, ut uendere, & etiam mutuare carius poſſit, & qui furto illud ſuſtulerit, plus quam alteri reſtituere tenetur.

Et quod, qui habet aliquid, quod communiter nec ſibi, nec alijs pluris, quã 10. valet, pluris illud alteri vendere non poteſt, quamuis illi multo plus ualeat, tamen ſi ſibi pluris ualet, recte id uendere poteſt eo precio, quo ſibi ualet, accipiendo pro eo tanto plus, quanto ſibi plus ualet; iuxta S. Tho. 2.2. q. 77. art. 2. & Scot. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 2. receptos. Et quod, ſicut operarius poteſt accipere preciũ operarum ſuarum, quas omiſit ad preces alterius, qui eas ſoluere promiſit, ſic & mercator lucrum, quod ad preces mutuatarij omiſit propter promiſſionem de reſarciendo intereſſe.

212 In decimoſexto notabili, & tribus ſeq. continetur, quod non ſunt neceſſariæ tot conditiones ad iuſte capiendum intereſſe lucri ceſſantis, ex mutuo, quod Conrad. in q. 4. de contract. & quidam alij alibi requirunt, licet aliquot earum ſic. Prima enim eſt, ut hic lucrandi modus non tantum ſibi placeat, quantum negotiationis, quod tenet etiam Syluest. verb. uſura. q. 19. quæ tamen non eſt neceſſaria. Nam iuſtum, & iniuſtum non in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum, ſed in rerum, & operum externorum æqualitate, & inæqualitate conſiſtit. Ariſt. 2. & 5. Ethic. N. Diuus Tho. 2.2. q. 58. art. 10. & q. 59. art. 2. Vnde & recte ait idem Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iuſt. & iur. nihil referre, an mutuans ſit rogatus; & quæſitus a mutuatario, an vltro mutuet, modo, quod ad iuſtitiam commutatiuam pertinet, ſeruetur. Secunda, quod intereſſe ſit verũ, quæ neceſſaria eſt iuxta mentem gloſſæ, & omnium; dicti cap. conqueſtus. Tertia, q̃ mutuatio uel non ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri, ſecundum omnes, qualis non eſt ſecundum Caiet. & Medinam, vbi ſupra, quando mutuans pecuniam habet aliam, qua negotietur. Quæ tñ limitatio nõ procedit, ſi aliam pecuniam ad illos fines, veluti ad fortuitas neceſſitates deſtinaſſet, neque negotiationi committere uellet, quod prudentiæ eſt. Quarta, ut dandis uſuris non ſit aſſuetus, quia ex tali cõſuetudine præſumeretur voluntas exercendi uſuram, quæ tamen conditio non procedit in foro conſcientiæ, in quo veritas præualet præſumptioni. c. tua. de ſpo. & fieri poteſt, ut quis in alijs vſurarius ſit, & in hoc non. Quinta, ut non recipiat intereſſe, priuſquam conſtet, quod ueriſimiliter lucratus fuiſſet. Quod in materia cambiorum, videtur hodie ſtatutum per extrauag. Pij V. tranſcriptam in fin. num. 290. Sexta, ut mutuatarius non egeat extreme. quæ non uidetur neceſſaria, quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis, immo ſatiſfacit mutuando, ut cum poterit ſoluat, per dicta ſupra eo. c. nu. 60. & mutuare ſine intereſſe, eſſet donare. Septima, vt mutuans ob hoc non incurrat infamiam vſurarij apud ſimplices, æſtimantes illud intereſſe eſſe uſuram ob ſimilitudinem, cum omnis ſpecies mali fugienda ſit, 1. ad Theſſ. 5. & cap. cum ab omnibus de vita. & hone. cle. quæ conditio, quãuis ad euitandum peccatum ſcandali neceſſaria ſit, non tamen ad euitandam vſuram, & obligationem reſtituendi, quæ ex ſola iniuſtitia naſcitur, per dicta ſupra eodem numero ſexto, quale non eſt peccatũ ſcandali, quod eſt contra charitatem. San. Thom. 2.2. q. 43. in princip. Octaua, quod cauſa principalis mutuandi ſit ſubſidium neceſſitatis vitæ, ſalutis, honoris, aut bonorum proximi, quæ tamen non eſt magis neceſſaria, quam prima per dicta in ea, licet ſit honeſtiſſima. Nona, ut non capiat, neque paciſcatur totum intereſſe, quod ueriſimiliter expectatur, ſed ſolum tantum, quantum ualet illa ueriſimilis expectatio, immo, quod nec hoc nunc in cam-

bijs

bijs fieri poſſit, videtur probari per prædictam extrau. vt ibi dicam. Et quod conſequenter, qui cogit ſoluere pœnam, uel intereſſe creditori ſuo eo, ꝙ mutuatarius ſuus non ſoluit ei mutuum ſtato die, licite pôt ab eo recipere illud; quod ſic ſoluit, & etiam compenſationem damni accepti ob venditionem rerum ſuarum minoris, quam ualerent, aut emptionem tritici, & vini cariori precio, eo quod ſtato die debitum ei non ſoluit. Quia non accipit ratione mutui, ſed ratione intereſſe damni emergentis, ſcḋm omnes, etiã ſi promiſſio de ſoluendo eiuſmodi damno non præceſſerit, arg. l. nummis. ff. de in lit. iur. & l. Iulianus. in princ. ff. de act. emp. Ibidẽ etiam continetur, quod non poſſint quidquam capere iuſte ratione intereſſe lucri ceſſantis ij, qui nolunt, uel nõ poſſunt negotiari; nec res frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe, neq; illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negociantur, & non maiori, & aliam quam habent ad intereſſe mutuant, neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus reliquas pro intereſſe mutuant, quia nullũ intereſſe verum prætendere poſſunt per prædicta. An aũt qui ſuas, uel aliorũ grandes pecuniarum ſummas alijs atque alijs tradunt in vnis nundinis ſoluẽdas in alijs cum aliquo lucro, aliqua ratione defendi poſſint, ꝗ dicetur infra, nu. 299.

213 In notabili vigeſimo, & duobus ſeqq. continetur, quod montes pietatis erecti modo infradicto ſunt liciti, quod contra Caietanum Tom. 2. Opuſculorum, Tractatu 6. de monte pietatis. & Sotum li. 6. de iuſt. & iur. q. 1. ar. 6. probatur efficaciſſimis argumentis, dilutis eorum rationibus. Modus vero eſt hic, Aliquis opulentus deputat aliquam quantitatem tritici, vel pecuniarum ad mutuandum quotannis pauperibus pignorib. ab eis acceptis, quo pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non ſoluerint, exiguũ aliquid ſingulis menſibus ſoluant pro victu & ſalario eorum, qui habebunt curam dictum triticum, aut pecuniam cuſtodiẽdi, mutuandi, recuperandi, & reſtituendi pignora tempore opportuno. Et quod gener licite recipit fructus pignoris fructiferi: traditi ſibi a ſocero in ſecuritatẽ ſoluendæ dotis, per c. ſalubriter. de vſur. & l. pater. ff. de dol. mal. quia non capit eos vi mutui ueri, uel palliati: ſed alia ratione, quæ a uarijs uaria redditur, ut monſtrat prædictus Couarruuias in c. 1. li. Variarum Reſolut. ſed nulla ſatisfacit per ea quibus breuiſſime confutamus ibidẽ communem; & aliam Medinæ, & aliam Soti, & aliam Fortunij, olim a nobis probatã, ſubdentes aliam genuinam fundatam in donatione tacita dotantis, & tradentis pignus, quæ colligitur ex multis in dotatione concurrentibus, quæ ibi inſinuantur.

Ex qua intulimus quatuor. Primum, quemlibet maritum, quãuis non ſit gener eius, qui tale pignus dedit, poſſe fructus eius percipere non cõputando eos in dotem promiſſam, niſi contrarium exprimatur, quamlibet longum tempus ſolutioni dotis præfigatur modo obligatio dotem ſoluendi eſſet ad præſens tempus, licet ſolutio differretur accepto pignore. Secundum poſſe maritum paciſci cũ eo qui dotem promiſit, & non ſoluit, & quo ad ſoluatur in ſingulos annos pro ſubſidio onerum matrimonij pendat tm̃, quantum aliquis mediocriter induſtrius ex illa dote, ipſa ſalua, capere poſſet. Quod Panorm. d. cap. ſalubriter, & alij multi relati per Couarru. vbi ſupra, & etiam Sotus tenẽt, quidquid Ioa. Lupus in repet. cap. per ueſtras. not. 6. de dona. inter uir. & uxo. dicat. Tertium; verũ eſſe, ꝙ inſinuauit Sot. lib. 6. q. 1. art. 1. de iuſt. & iur. maritum, ſcilicet, qui dotem recipit, & hæredes eius in caſu diuortij teneri uxori uiduę, aut ſeparatæ ad alimenta præbenda, quæ ſalua manente dote, dari poſſunt, quoad illi ea perſoluatur. Quartum, quod iuſte obſeruari poſſunt ſtatuta terrarum, vt, qui dotem promittit, quoad ſoluat, & maritus, & ipſi hæredes quoad dotem viduæ, aut ſeparatæ reddant, certum quid ex cẽtum in ſingulos annos pendant.

Qui peccant peccatum vſuræ, circa mutua.

SVMMARIVM.

214 *Mutuum qui non ſoluit æque bonum, & ſtato die ut peccat.*

Vſuram

214 *Vſuram qui credit non eſſe peccatum mortale, hæreticus.*
214 *Vſura circumſpecte definita, & declarata.*
214 *Vſurarius confiteatur quoties voluit fænerari.*
215 *Vſura quãdo mutuare, propoſita pęna, &c.*
216 *Pignoris induſtrius culti fructum retinere, an vſura.*
217 *Pignoris fructus quando bene capiantur.*
218 *Fundi pignorati fructus qui bene capiantur. & ſeqq.*
219 *Vſura an ſit mutuare rem, ut reddatur cũ pluris ualebit.*
220 *Vſura ut ſit mutuare, ut molat in ſuo molendino. & ſeqq.*
222 *Donare licet, ut reddat duplum, ſi moriatur intra tale tempus.*
223 *Medico mutuare, ut medeatur gratis, an liceat.*
224 *Mutuare, aut uendere granum pro grano, ut liceat.*
225 *Debitum granum qui non petit, donec pluris valeat.*
226 *Mutuans pecuniam argenteam pro aurea, vel ècontrario.*
227 *Emens triticum, vinum, aut oleum, quod elegerit.*
228 *Precium iuſtum triplex, imum, medium, ſummum.*
229 *Vendere quis tenetur minus quam emit.*
230 *Emens minus debita lege poſt ſoluenda. & 231.*
232 *Mutuans mutuo accepta pro vſura ob illa.*
233 *Cenſus vt reſtituendus.*
234 *Extrauagantis Pij V. edita ſuper cenſibus tenor. & ſeq.*
238 *Mutuans ſub vſura pro re pauperi danda, vel pro iniuria remittenda.*
239 *Vendere ut plus Maio valebit ſit contẽtus medio eius. quod toto ualebit. & ſeq.*
242 *Deponens pecuniam cum pacto, aut intentione lucrandi.*
242 *Vſura in deponendo, & a depoſitario accipiendo.*
243 *Vendens equum maioris, quam ualet, licet poſt tantum ualeat.*
244 *Vſura eſt ſoluere famulis alicuius, ut poſt auctarium capias.*
245 *Vſura eſt ſoluere an te diem ſtatutũ ob lucrum.*
245 *Vſurã iuratã nõ ſoluere quando peccatũ.*
246 *Actio & pactio eiuſdem rei dantur contraria, bona, & mala.*

214 OCtuageſimoſexto peccat mortaliter, qui res mutuatas non ſoluit ſtato die in rebus eiuſdem generis, & bonitatis, niſi impotentia, vel conſenſus expreſſus, vel tacitus creditoris excuſet, aut alia ſupradicta, nu. 54. Peccat præterea. qui mutuat aliquid ob lucrum notabile pecunia æſtimabile, conuentum expreſſe, aut tacite, aut principaliter ſperatum cũ obligatione reſtituendi, niſi antequam recipiat pœniteat, per dicta ſupra eodem. nume. 210. Et notandum vſurario non ſufficere, ut confiteatur, quoties ad uſuram dederit, quia oportet ut dicat, ſi ſcit, quoties ſecũ animo deliberato dare conſtituit. Et ſi diſtincte ignorat numerum verum, dicat veriſimilem, plus, minusve, vt fieri debet in omnibus peccatis mortalibus, quorum numerus certus ignoratur, vt dictum eſt in c.6. nu.15. ſup. eod. & in ſpecie Ioannes Maior in 4. lib. ſent. d. 15. q.26. Idem ſi a principio ſine ſpe principali lucri mutuauit ex ſola charitate, & poſtea illam concepit, & popoſcit illud, per ibidem dicta. Idem de illo, qui non vult proferre diem ſolutionis debiti abſque aliquo lucro, niſi pro ſuo vero intereſſe accipiat, per prædicta.

215 Octuageſimoſeptimo peccat, qui mutuat appoſita pœna, niſi intra diem ſtatã ſoluerit ei, quem iam a principio credebat ad eam diem ſoluere non poſſe, cum obligatione reſtituendi, ſecundum Scotum, & communem in 4. lib ſent. diſt. 15. Idem ſi pœnam exigit ab eo, qui ſine ſua culpa per impotentiam eam non ſoluit. quia regulariter, vbi non eſt culpa, pœna eſſe non debet. c.2. de conſtit. Idem ſi ſoluta parte debiti totam pœnam exigit, ſaltem quandò obligatio eſt diuiſibilis. cap. ſuam cul. glo. & communi de pœnis. Sed non ſi pœnam poſuit, ut timore eam incurrendi ſoluat, præſertim optando potius ſolutionem, quam pœnæ incurſionem, dicto cap. ſuam. l. ſi pacto, quo pęnã. C. de pact.

216 Octuageſimooctauo, qui creditor utitur fructu, uel uſu pignoris ſibi traditi cum pacto non computandi illum in ſortem, in quam eſt computanda omnis cõmoditas, quam ex eo percipit, deductis impenſis legitimis ut ſupra eo. ca. nu. 25. & 26. dictum eſt. Quæ deductio eſt in cau

ſa,

ſi,quod uſuram non committat,qui tantum in pignore impedit, quantum vtilitatis ex eo percipit. Nec conſequenter, qui equum paruæ utilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum. Neque qui domum egentem tanta, vel maiori impẽſa refectionis, quam penſio eius ualeat. Non tamen putamus eſſe tutum Soti lib. 5.q.1.art.2.de iuſt.& iur.quod non tenetur in partem ſolutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor non colligebat,nec colligere cogitabat. Tum quia ſufficit eſſe fructus bonorum debitoris, & eos nullo iuſto titulo a creditore retineri poſſe. Tum quia alioqui dicendum eſſet, creditorem, qui ſua ſolerti induſtria ter tantos fructus colligeret quam debitor cogitabat,eum ad reſtituẽdum quod amplius collegiſſet non teneri,quod palam eſt abſurdum.

217 Octuageſimonō, qui mutuator accipit pignus cum pacto legis commiſſoriæ ſcilicet,vt, niſi ad præfixum diem redimatur,ſit uenditum, addendo ꝙ omnes fructus, aut pars eorum, qui uſque ad eum diem caperentur,eſſent ſui, ca.ſignificante,cum ei adnotat.de pigno.Secus tamen ſi prædicti fructus manerẽt debitoris, vel in ſortem, uel intereſſe computarentur, quia pactum legis commiſſoriæ appoſitum in pœnam ſine fraude uſurarum ualet,& etiam appoſitum,ut lapſo die luendi pignus eſſet uenditum iuſto precio, l.ſi fundus.§.fin.de pign. quæ ſunt de mente Panorm.in d.capit.ſignificante. & Sancti Ant.titu.1.c.7.& Sylu.in roſa aurea, caſ. 28.Secus item eſt, ſi dominus directus in pignus accipiat prædium feudale.cap.conqueſtus.c.1.de uſur.adiuncta gl.ſi. Quod ipſum dixit de domino directo accipiente in pignus prædium emphyteuticum, Imo.in c.1.de feud.quem ſequitur, quamuis dubitet,Ioa.Anan.in cap.1.de uſur. & eiſdem Barba.in dicto cap.1.de feud. contradicat, modo tria concurrant, quæ etiã in feudo concurrere debent.

218 Primum, quod nihil aliud debitum ex contractu emphyteutico præter fructus accipiat. Secundum, vt illud prædiũ non ſit effectum melius, ſeu melioratum ab emphyteuta, iuxta Sylue. uerb. feudum.quæſtio.30. Quod uerum eſt quoad partem fructuum, qui ex melioratione capiuntur,& non quoad alios, qui ſine illa perciperentur.Tertium,quod emphyteuta dominium utile emphyteuſis gratis,aut fere gratis obtinuerit,ut communiter feudatarius ſolet obtinere. Nam,ſiue ille,ſiue feudatarius ad obtinenda ſua utilia dominia magnam ſummam pecuniæ ſoluit, non poteſt capere fructus ſibi, ſaltem quando penſio,ſiue reſponſio pro eis ſoluenda longe minor eſt fructuum valore iuxta communem, quam ſequuntur Ang verb.feudatarius.§.33. Sylueſtr. eod.§.10.Ioan.Maior in 4.lib.ſent.diſtin. 15.q.31.Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quanto minus precium iuſto,dominus vtilis directo dedit, ar.l.quæ de tota.ff.de rei vendic.c.paſtoralis.§.itẽ cum totum.de offi. deleg.

219 Nonageſimo peccat, qui mutuat triticum, aut aliquid mutuabile, eo pacto, vt ſibi reddatur tempore, quo ueriſimiliter creditur eius precium auctum iri, & ipſe uſque ad illud non erat ſeruaturus, cum obligatione reſtituendi,c.in ciuitate.c.nauiganti.de vſuris. quia lucratur aliquid ex mutuo, ſecus ſi veriſimiliter dubitabat, an tunc pluris, aut minoris eſſet valiturum. Secus item ſi ad illud uſque tempus ſeruaturus erat, & libertatem ſoluendi intra illud tempus debitori nõ adimit, Ang.uerb.vſura.1.§.36.

220 Nonageſimoprimo, qui mutuat aliquid mutuabile cum pacto, uel intentione principali, ut in ſuo molendino molat,aut in ſua taberna emat, aut ad ſuam ſcholã ueniat,in ſuo prædio laboret,iuxta mentem. Pa.in c.ſi.de uſur.& debet eũ ab illa obligatione liberare,& pro illa iudicio boni uiri ſatisfacere, Caie. in ſumma, uerb. uſura exterior, caſ.8. quamuis Sylue.verb.uſura.1.q.7.dicat,ut pauperibus tribuat. Quod procedit,etiam ſi mutuarius,nil aliud ob hoc perdat, nec mutuatori aliud cõmodum acquiratur, quã quod ille ſit obligatus in ſuo molendino molere,aut ĩ ſua taberna emere,&c. quidquid dicant Ang.Roſe. & Adr. in 4.de reſti.Gab.in 4.lib.ſent.diſt.15.q.11.art.3.in princ.Io.Maior in 4.lib.ſen.diſt.15. q.25. Quia illa obligatio molendi, aut laborãdi in tali loco eſt lucrum pecunia æſtimabile,& ideo, quamuis non teneatur quidquam ex precio,aut utilitate iuſta, quam

ob

ob illud cœpit reſtituere, tenetur tamen eum ab illa obligatione in futurum liberare, & pro precio, iudicio boni uiri, ſatisfacere. Idem dicendum eſt de mutuante cum pacto, ut ſibi uendat ſuum triti-
221 cum, uinum, aut lanam etiam iuſto precio. Dixi. Cum pacto, vel intentione principali, quia mutuare cum pacto, cum intentione minus principali, quod mutuatarius illa ex gratitudine faciet, non eſt uſura, per dicta ſupr. eod. nu. 206. & in ſpecie dixit Sylue. uerb. uſura 1. q. 7.

Nonageſimoſecundo, qui mutuat in Flandriam, aut in aliam regionem proficiſcenti, cum pacto, ut ſic dixerim, ut aſſecuraret illud per ipſum, dato ei aſſecurationis precio, etiam iuſto, cap. nauiganti. de uſur. quia ex mutuo lucratur obligationem ſecurandi eam ab ipſo, ſecundum communem in d. cap. nauiganti. Secus ſi libere mutuauit, & poſtea conuenerint, ut mutuator ſecuraret certo aliquo precio, quia id non ex mutuo, ſed ex aſſicuratione lucratur. Caieta. in ſumma, uerb. uſura exterior, capit. 12. & Ioa. Maior in d. 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 24 argum. 3. Sanctus Anto. 2. par. tit. 1. cap. 6. §. 46. qui contractus ſecuritatis eſt licitus, & reipu. utilis, ſecundum ſanctum Ant. receptum, ut dicetur infra eod. c. nu. 282.

222 Nonageſimotertiò, qui mutuat aliquid cum pacto, ut, ſi mutuatarius intra certum tempus moreretur, liber eſſet, & ſi uiueret duplum redderet. Quia ex mutuo lucratur illam obligationem ſoluendi duplum, quamuis dubitem. Sylu. uerb. vſura. prima quæſtio. 36. ſecus ſi donaret gratis abſque fraude, quo donatarius, ſi vſque ad tale tempus vixerit duplum reddat, quia nullum ibi mutuum interuenit, ſed eſt contractus innominatus, do, vt mihi dies, le. naturalis. ff. de præſcrip. verbis,

Nonageſimoquartò peccat, qui Regi, uel magnati mutuat cum pacto, uel intentione principali, ut ſibi conferat aliquod officium pecunia æſtimabile, licet id, quod tali officio lucratus eſt, reſtituere non teneatur, ſecus ſi principaliter mutuat, ut eius amicitiam ſibi comparet cum ſpe ſecundaria & minus principali, quod ſibi illud officium cõferet, per dicta ſupra eodem a nu. 215. Idem de eo, qui alicui mutuat, cum pacto, ut eum iuuet, pro ſe deprecetur, ut doceat, ut ſcribat, aut aliud quid ſimile pecunia æſti-
223 mabile faciat. Idem de eo, qui medico mutuat cum pacto, ut ſibi medeatur, ſiue ſit alius medicus, qui ſibi poſſit mederi, ſiue non, quidquid diſtinguat Med. in Cod. de reſtitu. Idem de illo, qui mutuat alteri, cum pacto, ut ille ſibi mutuet alia uice alterum tantum, ſecundum gloſ. ſing. quæ eſt ſecunda cap. 1. 14. q. 3. quid quid dicat Adria. in 4. de reſtit. niſi quando ſolum obligat per pactum ad id, ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, ſecundum aliam gloſ. quæ eſt 1. eiuſdem capitu.

224 Nonageſimoquintò peccat, qui mutuat alicui triticum uetus cum pacto, ut alterum tantum recens ſibi reſtituat, ſciẽs recẽs melius & maioris precij fore, quàm ſuum tempore mutui & ſolutionis, per ſupradicta, & per dict. Syluest. uerb. uſura. 1. q. 17. maxime ſi libertatem ſoluendi, quando libuerit, adimit, & obligationem reſtituendi recens imponit. Secus tamen ſi principaliter mutuat, ne ſuum corrumpatur, & ualet, aut ualebit tanti, vel pluris tempore mutui, uel ſolutionis, quam recens ſibi ſoluendo, ſiue quia eſt maior penuria eiuſmodi tritici, quando mutuo datur, ſiue quia ſiccius eſt recenti, & ideo ex hoc plus, quam ex altero capit menſura, ſiue, quia eius ſubſtantia eſt melior. Immo non peccaret, qui faceret pactum, vt plus tritici recentis, quã datum eſt, reddatur, modo uetus ſimiliter non valeat pluris illud plus recens reſtituendum, quam vetus, cum mutuatur, vel cum mutuans illud eſt venditurus, quia in hoc nihil lucratur ex mutuo, qui mutuat, nec qui accipit, perdit quidquam, iuxta communem, in d. capitu. nauiganti, & c. in ciuitate. de uſur. quamuis mutuator uitet damnũ, qđ ei ex corruptione tritici euenire poſſet, quod iuſte uelle poteſt abſque damno mutuatarij, vt recte Sylu. verb. uſura 1. q. 15. inſi-
225 nuat. Quia non etiam eſt vſura tpe charitatis annonæ triticum æſtimatũ precio, quo tunc venditur mutuare cũ pacto, vt tpe ſolutionis reddatur triticum precio, quo tunc valebit, quia in effectu eſt vendere triticũ, & dilationẽ ſolutionis concedere, iuxta omnium mẽtem, in d. c. in ciuita-

te.

te.de vſu.ſanctus Ant.2.par.c.7.§.13. niſi
per leges iuſtas eſſet prohibita eiuſmodi
tritici anticipata emptio, ut eſt prohibi-
ta per leges Caſtellæ tritici anticipata
emptio ad reuendendum, & etiam pro
ſua domo niſi precio, quo viginti dies an
te, viginti poſt ſacrum diem Sanctæ Ma-
riæ Septembris valebit in Metropoli lo-
ci, ubi emit, l.13.& l.14. legum Madritij
anno 1528.editarum.

Nonageſimoſexto, qui quod ſibi debe-
tur non vult recipere vſque ad tempus,
quo eius precium creſcat, cum debitor il
lud tēpus expectare non teneatur, quia
vult lucrari impēſam, quam in cuſtodien-
do faceret, & periculum amiſſionis uita-
re. Idem de illo, qui alteri mutuat cum
pacto, vt tali tempore, & non ante reſti-
tuat, aut in alio loco extra illum, in quo
iure tenetur, reddat. Ant. vbi ſupra, quia
illam obligationem, quæ pecunia æſtima
bilis eſt, vltra ſortem lucratur. Non tamē
peccat, qui non petit triticum, quod ſibi
debetur vſque ad annum, aut tempus, in
quo carius erit, niſi directe, aut indirecte
debitoris ſolutionem impediat, ut (no-
ſtro iudicio) impedit diues, qui nolens
ut pauper Auguſto anni fertilis ſoluat,
prædicit ei, ut illo tritico ad ſuam utili-
tatem utatur, & nullo pudore afficiatur,
eo quod non ſoluit. Ad quas frandes ui-
tandas prudenter ſtatutum eſt in Luſita-
nia, ut qui triticum mutuum datum an-
te diem Sanctæ Mariæ Auguſti non pe-
tierit, non poſſit petere uſque ad ſequen-
tem annum.

226 Nonageſimoſeptimo peccat, qui pe-
cuniam argenteam mutuat, ut aurea ei
ſoluatur, ſi ideo hoc faciat; ut in æſtima-
tione lucretur. Hoſtie.in ſumma de vſur.
§.an aliquo. ſub finē. quamuis bene poſ-
ſit pecuniam argenteam aurea, & auream
argentea emere & vendere, & etiam lu-
crum aliquod moderatum accipere. Cai.
in ſumma, ver.vſura.notab.2.caſ.12.quia
non lucratur in ſumma, ſed ex permuta-
tione, emptione, vel venditione, ſicut etiā
commodatione pecuniæ, ut pignori de-
tur, aut ad oſtentationem diuitiarum quo
aptius vxorem ducat, aut ob alium ſimi-
lem finem, quia ob huiuſmodi fines etiā
pecunia numerata commodari poteſt, le.
3. §.fina. & l.ſequen.ff.commod. & trad.
Scotus receptus in quarto libro ſentent.
diſtinctione 15.

227 Nonageſimooctauo, qui triticum, vi-
num, aut oleū alicuius prędij ante meſ-
ſem, vel vindemiam minoris ob anticipa
tā ſolutionem emit, quam collecta ſunt
valitura. Pano.in cap.nauiganti.nu.6.per
illum text. de vſur. ſecus tamen ſi æquo
precio, licet minori ob periculum, ſi cui
ſubijciuntur, emeret, l.ſi fiſtulas.§. frumē
ta.ff.de contrahen.empt. Nec intereſt, an
ematur definite triticum talis agri, aut
uinum talis vineæ, aut cum facultate de-
ligendi triticum talis agri, aut uinum ta-
lis vineæ, vt libuerit modo quod æquum
fuerit plus ob illam optionem ſoluat, &
ſic intelligendum eſt, quod Gabr. in 4.li-
bro ſentent. diſtinctio.15.q.11.artic.1. &
alij ſcribunt.

228 Idem de eo, qui aliquid minoris iu-
ſto precio ob anticipatam ſolutionem
emit, aut carius iuſto precio ob eandē di-
latam vendit, vt dictum eſt ſupra, nu.20.
Iuſtū precium intelligo, ſiue ſit infimum
ſiue mediū, ſiue ſupremum, quia non con
ſtat in indiuiſibile, habet enim latitudi-
nem, vt traditur infra c.23. a num.78. Vn
de quis iuſte pannum, cuius precium infi
mum eſt decem, & medium decem cum
medio, & ſupremum vndecim, emit de-
cem, ob anticipatam, vel præſentem ſolu-
tionem, qui non venderetur ei, niſi unde
cim dilata ſolutione, & contra, iuſte ven-
dit quis eundem undecim dilata ſolutio-
ne. quem libenter venderet, decem præ-
ſentibus. Qui vero emeret minoris anti-
cipata ſolutione, vel maioris venderet
dilata, peccaret cum vinculo reſtituendi
per ſupradicta, nume.206. per quæ conci-
liandi ſunt doctores, qui ſibi contrarij
uidentur.

229 Notandum tamen vnum, non ſolum
decipi exiſtimantem, ſe iuſto precio ſuas
merces vendere, quoties non pluris, quā
emit ſumptibus moderato lucro numera
tis vendit, vt recte Sotus inſinuauit libro
6.q.3. de iuſt. & iur. Quia fieri poteſt, ut
ſumptus eius ſit immoderatus, aut quod
deceptus fuerit carius emendo, aut quia
abundantia eiuſmodi mercium, quæ con
fluxerint, illarum precium diminuerit.
Quare aliquando vendere debebit mino
ris, quam emit, quamuis dilata ſolutione

vendat

vendat,ſi tūc vendere voluerit,& aliquando cum maiori lucro, quam ſolet etiam præſenti pecunia uendere poterit, quia paruum impendit, aut quia contingit emere minori precio eiuſmodi merces, vbi emit, quam quo detulit, imò ob inopiam augetur, argum.not.in leg.precia rerum. ff.ad leg.Falcid.& per Cai.2.2.q.77.ar.1.

Nonageſimonono peccat is, qui pecora,uel prædia emit ab eo, quem credit ea non habere, & ſtatim certa penſione ea eidem locat, cum obligatione reſtituendi penſionem, quam ex re, quæ non erat, ceperit, arg.l.1.& totius tit.ff.de cond.ſine cau. Secus ſi probabiliter credebat illa eum habere,& bona fide emit, nec tenetur reſtituere, etiam poſt cognitam ueritatem id quod ex ea inſumpſit bona fide, immo neque id, quod non inſumpſit & quo factus eſt ditior, ſi quādo ea emit, uolebat emere talia & emit ab illo, eo qđ ea obtulit uendenda,& ideo nō emit alia ab alio,& ita pro ſuo intereſſe poteſt retinere, iuxta dicta ſupra eo. cap.nume.211. Angel.uerb.uſura.1. §.71. Syluest. uſura 2.quæſtio.6.Ioan.Maior in 4.lib.ſenteut. diſtinctio.15.q.46.

230 Centeſimo peccat, qui centum ſoluenda a ſe, uel ab alio alteri in fine anni emit, uel redimit, ſoluendo in principio eius aliquid minus, puta 20.uel 30.ob anticipatam ſolutionem & tenetur reſtituere, Gabr.in 4.lib.ſent. diſt.15.q.11.arti.3. dub.4.Caiet.in ſumma, uerb.vſura nota. 2.& latius Ant.2.par.tit.1.c.8.§.3.& 4. niſi id faceret, eo quod debitum non eſt liquidum, aut quia labor impenſæ, aut periculum ſubeūda ſunt in eis recuperādis, uel illa, quibus emit, habet deſtinata negotiationi, aut frugiferorum emptioni, ex qua ueriſimiliter illud minus, quod alteri ſoluit, lucraretur, præſertim ſi id facit rogatu venditoris, Med.in C.de reſ. quæſtio.38.in fin.

231 Nobis tamen videtur verum id, quod Caietanus dixit verb.uſura.ſub ſi. & ante illum,& alios Inno. cui nemo ibi contradicit, in c.in ciuitate.de vſur.videlicet iuſte minoris emi poſſe debita, quæ nō ſunt ſoluenda uſque ad annum ſecundum, uel tertium, vel decennium,&c.quam ſi præſenti die ſoluenda forent. Tū quia minus eſt habere actionem, quam rem, l.minus. ff.de reg.iur.& alia, quæ congerit Dec. in reg.quæ actionem. ff.eod. Tum quia hoc non eſt mutuare, ſed emere, & non emere nummos ſibi ſoluēdos, ſed ius, eos abhinc ad aliquod tempus recuperandi. Tū quia hoc ius, quod uno anno eſt inutile, minoris ualet, quam ſi eſſet ſtatim utile. Per quod periclitatur id, quod ipſemet Caiet.dixit in d.notab.2.ſcilicet, eum, qui debet cētum aureos in fine anni, nō poſſe eorundem remiſſionem in principio anni minoris centum emere. Nam qua ratione poteſt tertius illam actionem emere, eadem poterit ipſemet, contra quem datur redimere, quidquid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen, & Caietani opinio ſaluari poteſt, intelligendo de redemptione facta minoris ob ſolam ſolutionis anticipationem, ut in principio huius caſus inſinuauimus, & ſupradicta procedunt quando ob alios præcedentes reſpectus minoris emuntur, ceſſante omni fraude uſurarum. Et ad hanc concordiam reduci debet S.Tho. ad lectorem Florentinum, relatus,& probatus a ſancto Anto.2.par. tit.1.c.8.§.4.& late Ang.uerb. uſura.1.§. 64.& latius Syl.ver.vſura 2.q.14. qui idē quod Caietanus, & Sotus ſentire videntur. quæ tanquam quotidiana, & iuridica notanda ſunt.

Non obſtat, quod hæc conſequeretur, diuitem poſſe dare alteri centum ſoluenda poſt annum cum aliquanto auctario, quia reſpondetur negando ſequelam. Tū quia, vt dictum eſt, hæc intelligūtur ceſſante fraude vſuraria, quæ in eo non ceſſat. Tum quia actio, de qua loquimur, iuſte uenditur, l.2.cum ſeq.ff.de hæred. uel actio.uenditio. qualem non habet vendēdam is, cui dies dat illa.

232 Centeſimoprimo peccat, qui centum mutuo ab aliquo pro lucro decē accipit, & eadem alteri precanti pro lucro aliorum decem ratione mutui ſoluendorum mutuat, Ioannes Maior in 4. lib.ſentent. diſt.15.q.9.ar.7.Secus tamen, ſi illa decē accipit ratione intereſſe dāni, quod alias pateretur, per ſupradicta, nu.211.

233 Centeſimoſecundo, qui emit cenſum perpetuum, uel temporarium, redimibilem, vel irredimibilem ſine cōditionibus ad id requiſitis, ſuper quarum numero,& veritate remiſimus lectorem in Hiſpano

ad

ad Not. 22. Commentarij. c. 1. 14. q. 3. Cuius ſummam ſupra, nu. 214. retulimus in hoc latino, excepto illo notabili, cuius ſumma hic ex parte relata fuit, quorum loco ſubijcimus extraua. quã ille nunquã ſatis laudatus Pius V. poſt noſtrũ in vrbẽ appulſum, in hæc uerba promulgauit.

Pius Epiſcopus Seruus ſeruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

CVm onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes cognouerimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus, qui nedum non continentur intra limites a noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos, verum etiam, quod deterius eſt, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præſeferunt, non potuimus, animarum, prout tenemur, ſaluti conſulentes, & piarum mentium petitionibus etiam ſatiſfacientes, tam graui morbo
235 *lætiferoq; veneno ſalutari antidoto non mederi. Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus cenſum, ſeu annuum reditum creari, conſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, & de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit.*

Rurſus, niſi vere in pecunia numerata, præſentibus teſtibus, ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoq; precio.

Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad caſus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non teneatur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum, nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam; quia volumus rem ipſam ſemper, & libere, ac ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſimæ, aut alterius quantitatis; vel rei, tam inter viuos, quam in ultima voluntate alienari.

Vbi autem vendenda ſit, volumus dominum cenſus alijs omnibus præferri, eique denunciari conditiones quibus vendenda ſit, etiam per menſem expectari.

236 *Pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas, medio iuramento creditoris liquidandas, aut rẽ cenſui ſubiectam ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, ſiue aliunde acquiſitam perdere, aut in aliquã pœnam cadere ex toto irrita ſint, & nulla. Imò & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem, vel alia re in fauorẽ eiuſdem, aut perſona per eum ſuppoſita pro cenſibus tẽporis, vel præteriti. vel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiã annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quẽ alias de iure, & ex natura contractus nõ ſpectarent.*

Poſtremo, cenſus omnes in futurum creandos non ſolũ re in totum, vel pro parte perẽpta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, ſed etiam poſſe pro eodem precio extingui, non obſtante longiſsimi etiam temporis, ac immemorabilis, immo centum, & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directe, aut indirecte talẽ facultatẽ auferentibus, quibuſcunq; verbis, aut clauſulis cæpta ſint.

Cum vero traditione precij reditus extinguendus erit, volumus per bimeſtre ante id denunciari cui precium dandum erit, & poſt denunciam intra annum tamen etiam ab inuito precium repeti poſſe. & vbi precium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandocunque reditum extingui poſſe, præmia tamen ſemper denunciã, de qua ſupra, & non obſtantibus his, de quibus ſupra, idque obſeruari mandamus etiam quod pluries, ac pluries denunciatum fuiſſet, nec unquam effectus ſequutus fuiſſet.

Pacta etiam continentia preciũ cenſus extra caſum prædictum, ab inuito aut ob pœnã, aut ob aliam cauſam repeti poſſe, omnino prohibemus, contractuſq; ſub alia forma poſt hac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita (illis propterea non obſtantibus) quidquid vel expreſſe, vel tacite contra hæc noſtra mandata dari, remitti aut dimitti contingat, a fiſco volumus poſſe vindicari.

237 *Hanc autem ſalutiferam ſanctionem nedum in cenſu nouiter creando, verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo poſt publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo, & in omnibus ſeruari uolumus. Declarantes precium ſemel cenſui conſtitutũ*

nun-

nunquam poſſe ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, ne queat ad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipſam ad contractus, iam celebratos non extendamus, illos tamen oẽs in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus hortamur in domino, ut ſingulos contractus cenſura bonorum religioſorum ſubijciant, & animarum ſaluti conſulant. Non obſtantibus, &c. Dat. Romæ anno 1568. 14. Kal. Febr.

Cui adnotamus aliqua in prędicto Cõmen. c. 1. 14. q. 3. noue recognito, quæ, ne Manuale nimiũ creſcat, prætermittimus.

238 Centeſimotertio, qui mutuat cum pacto, ut mutuatarius ultra ſortẽ ſibi reddẽdã det aliquid notabile alicui tertio, vel pauperibus. Quia non licet uſurã lucrari et ad redimendos captiuos, c. ſuper eod. de uſur. Secus tñ de mutuãte, ut ei remittatur iniuria, non quidem per rationem, quã S. Ant. & Sylue. uerb. uſura. q. 11. reddunt, ſ. unicuique licet ſuam uexationem redimere, c. dilectus. 2. de ſimo. Quia illud de uexatione iniuſta intelligitur, & uexatio, qua iniuria affectus iniuriantem in iudicio uexat, non eſt iniuſta, iuxta gl. ſing. receptam, c. ſi quis contriſtatus. 90. diſtin. Quare nos hic nouam addimus. ſ. quod pœna iniuriæ non debetur in foro conſciẽtiæ, iuxta gl. ſing. c. fraternitas. 12. q. 2. Et quod ſpeciale eſt, ut pacto nudo tollatur ipſo iure actio iniuriarum, l. ſi unus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. & quod nõ ſit tam quærere, quod requirit c. qm. 14. q. 4. quam a damno pœnæ, quæ nõ eſt ante ſniam, alteri in conſcientia debita, liberari. Quo fit, quod mutuare cum pacto, ut non ſolum iniuria remittatur, ſed etiã damnum, quod affectus iniuria paſſus eſt: quodq; ſibi in cõſcientia debetur, eſt peccatum uſurę. Non peccat ẽt, qui pecuniã, qua vult emere aliquid frugiferũ mutuat alteri, cũ pacto, ut ſoluat tñ quotannis, quantum fructus rei frugiferæ, quã emiſſet deductis impenſis quotannis ualerẽt, per dicta ſupra, nu. 211. Non obſtat quod quidam dicitur dixiſſe, quod illud pęnæ debitum eſt legale, quia non eſt tale ante ſententiam, & ante fit mutuum.

239 Centeſimoquarto, qui vendit triticũ, vel aliquid aliud uno menſe pro precio maiore, quo valiturum eſt alio, ad quem vſque nõ eſt ſeruaturus, tenetur ad reſtitutionem eius, quod ultrã precium tẽporis uenditionis acceperit. c. fin. de uſur. & vbi per oẽs. Ang. verb. vſur. §. 34. quãuis poſſet illud mutuare uno menſe vſque ad alium, in quo veriſimiliter plus valebit, vt reddatur eque bonum in illo, uel ante illum, vt recte Sotus adnotat. Dixi. Nõ eſt ſeruaturus, &c. alioqui. n. ſecus, tribus cõcurrentibus. Primum, ne ſummum quo illo menſe ualiturũ eſt precium accipiat, ſed mediũ. Ita quod ſi in una parte eius valuit decẽ, & in alia quindecim, & in alia viginti, non niſi quindecim capiat, iuxta Alex. in l. quod te. ff. ſi cer. pet. Secundũ, ut de precio deducat tñ, quantum ſeruandum diminutũ fuiſſet, iuxta expertorum iudiciũ. Tertiũ, ut deducat impẽſas, quas in ſeruando in illud vſq; tempus facturus erat, Maior vbi ſupra q. 32. Nec obſtat diſtinctio Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. magis difficilis, quam animabus utilis, quia, quidquid ille dicat, æquius eſt dicere, qđ capitulum finale de vſu moderatur. cap. in ciuitate. quam quòd ille aſſerit.

Male autem ex hoc loco infert quidã dicere me nõ poſſe quem uendere rigoroſo precio iuſto, ſoluendo tempore ad quod vſq; ſeruaturus erat, ſed tñ moderato, quod ipſe nullatenus ſentio, ſed longe aliud, ſ. quod qui vendit rẽ precio quo ualitura eſt aliquo tẽpore, ad quod uſq; ſeruaturus erat, puta menſe Maio nõ põt iuſte accipere precium maximum rigoroſum, quo ualebit aliquo die illius menſis, ſed medio illius, quod ualebit toto menſe, collatis precijs, quibus ualuit diuerſis diebus illius. Ita quod, ſi aliquo die ualuit decem, alio 15. alio 20. debet eſſe contentus 15. Et ſi ſeruaturus erat uſque ad certam hebdomadam, & in eius diebus naluit multis precijs, accipiet medium illorũ. Et ſi uendidit precio, quo ualeret certo die uſque ad quem ſeruaturus erat, & in eius uarijs horis ualuit uarijs precijs, accipiet medium eorum.

240 Centeſimoquinto, qui uendit aliquid dilata ſolutione in aliud tempus precio maximo, quo ualebit uſq; ad illud Hoſtia in ſumma de uſur. §. an aliquo. uerſ. quid ſi uendat. & nos copioſe ſuper c. in ciuitate. de uſur. diximus. Vbi tamen concluſimus non eſſe uſurarium pactum, ut ſibi ſoluatur precium mediũ, minimi, & maximi,

ximi, quo ab emptionis tempore, uſq; ad tp̃s,in quod ille ſeruaturus erat , ualeret, ſiue eius p̃ciũ creſceret, ſiue decreſceret.

341 Centeſimoſexto qui aliquid ei,qui pecunia indigebat, vendidit cum pacto, aut volũtate principali,vt ſtatim ſibi minoris iuſto precio reuendat iuxta tit.43. Ordinat. Florentiſſimi Regni Luſitaniæ,ſecus ſi ſimpliciter vendidit precio iuſto, quamuis ſummo,& poſtea,quia emptor vult illud reuendere, & non inuenit alium, qui emat,idem venditor iterum precio iuſto, quamuis infimo,& pio accipit.Ang. verb. uſura.§.60. De qua diuiſione preciorum, & aliquot alijs huc pertinentibus infra c. 23.nu.78. & ſeq. dicetur.Vſus tamen huius determinationis licet iuſtę lędere põt famã mercatoris, niſi fuerit cautus,& laudarem ualde mercatorẽ qui id faceret,qñ uideret neminem alium uelle dare preciũ iuſtum ẽt infimum , maxime ſi daret mediocre.Notandum ẽe,ꝙ vſuram admittir, qui ſuas merces, quo lucraturum ſe ſperabat,deportat, & dilata ſolutione pluris iuſto precio etiam ſummo vendit, eo quod aliarum aduentu,adeo precium decreuit, ꝙ non ſolum non lucraretur,ſed etiam perderet, ſi præſenti pecunia etiam ſummo precio uenderet, per ſupra dicta.

242 Centeſimoſeptimò , qui vel deponit pecuniam apud aliquem mercatorẽ , aut nummulatium, cum intentione principali,vt aliquod lucrum menſtruum, uel annuum ei ſoluatur, ſalua ſorte,tenetur acceptum reſtituere,quamuis non interueniat pactum,& quamuis appelletur depoſitum.c.conſuluit. cum ei adnot. de uſur. Nec ignorantia excuſat,gl.in d. plerique. 14.q.3.Nec periculum perdendi illam,eo quòd mercator,aut fugere,aut decoquere põt. Tum quia illud lucrum nõ ob periculum , ſed ob mutuum depoſito palliatum accipitur.Tũ quia illud periculum nõ eſt conſiderabile per notata in d.c.nauiganti & c.ſi fęneraueris.14. q.3. Secus tamen eſt,ſi abſque pacto,& intentione principali prædictis præfatum depoſitum faceret, & acciperet a depoſitario gratis donante aliquid ob gratitudinem, eo quod ex pecunia depoſita fuerit lucratus ẽt ſi libentius ſuã pecuniã penes hunc gratum, quã penes alium depoſitam habeat.Et ẽt depoſitarius illud det ſperãs quod ob hm̃õi largitionem ab ipſo pecuniam ſuam non auferet. quia oĩa hæc ſunt gratuita. Caiet.2. 2.q.78.art.2. Vſura tñ eſſet,ſi mercator illud daret,tanquã ad id ob preciũ,& vſum illius pecuniæ obligatus , & dominus ob hanc eandẽ rõnem acciperet,aut ſperaret, & ẽt ſi principaliter ob hæc deponeret .

243 Centeſimooctauò , qui equum , aut aliam rem omnium iudicio non maioris precij, quam quindecim aureorum ob dilatam ſolutionem viginti aureis uendit cum obligatione reſtituendi quinque,licet poſtea propter mortuos alios equos 20.æſtimatur,Io.Maior in 4.lib.ſen.d.15.
244 quæſtio.32. Idem de eo,qui cum Rege, vel alio , qui ſuis militibus aut famulis mercedes, & ſtipendia perſoluere intra certum tempus tenetur , intra quod ob nummorum inopiam, illis ſoluere non poteſt , paciſcitur ſe illis ſoluturum , ſi a domino ſibi plus aliquid, eo quod ſoluerit,detur, vt decem pro centum,arg. c. in ciuitate.de vſur.niſi ratione veri intereſſe excuſaretur. Quamuis Rex,vel ille alius in ſuis litteris dicat , ſe gratuitam donationem illius pluris facere . Tũ quia hoc in effectu eſt mutuare pecuniam , ut ad certum tempus eadem cum aliquo auctario ſoluatur . Tum quia illa donatio non eſt vera , cum non ex liberalitate , ſed ex neceſſitate quærendi pecuniam mutuam fiat, Med. de reſtitutione. in quibus caſibus licitum mutuanti ultra ſortem recipere,caſ.3.Idẽ etiam de Præfecto ratiociniorum, Quæſtore ærario,aut ſoluendis ſtipendijs, & mercedibus, &c. obligato,ſi aliquid ab his,quibus ſoluere debebat,accepit,ut anticipet ſolutionem,per prædicta.in §.præcedenti,niſi verum eſſet intereſſo,aut iuſta actionis emptio excuſet .

245 Centeſimononò , qui mutui accepti uſuras ſoluere iurauit , & intra diem ſtatutum non ſoluit,nec impetrauit abſolutionem a iudice , vel a parte . Nam licet promiſſio ſoluendi uſuras non valeat,iuramentum tamen ſoluendi illas obligat c. debitores. de iureiur. quamuis a iudice poteſt abſolui,cap.1. eod.tit. & ſolutas repetere d. cap. debitores .

246. Non obſtat ꝙ ſoluens uſuras uidetur peccare conſentiendo peccato uſurarij , quia non iurat , nec promittit ſoluere illas , quatenus earum acceptio eſt pecca-

-tum, ſed quatenus eſt actus de ſe indiffe-
rens, qui bono fine fieri poteſt uirtuoſus,
iuxta doctrinam S.Tho.1.2.q.18.art.7.8.
& 9. qua eadē ratione acceptio ſub vſuris
a nolente mutuare, eſt licita, nam actio
eiuſdem rei poteſt eſſe bona, & paſſio ma
la, & contra paſſio bona, & actio mala;
iuxta illud gl.c.1.de conſ.eccl. vel alt.lib.
6. verbo ſanguinis. de Chriſti paſſione;
Actio diſplicuit, paſſio grata fuit.

De vſuris in pactis de retrouendendo.

SVMMARIVM.

247 *Pactum de retrouendendo quid, quod iuſtum, & quod vſurarium, & minuit de precio, ſed fructus non adimit ementi. & 248. & 249.*

250 *Pœnitenti pro ſe, & contra ſe in foro conſcientia creditur.*

247 CEnteſimodecimò peccat mortaliter qui emit aliquid cum pacto de
retrouēdendo ſimulate animo magis mu
tuandi, quam emendi, & vſuram cōmittit.
Qui aūt minoris iuſto precio, ēt dempta
parte, qua illud pactum præfatum dimi-
nuit, peccat quidem peccatum iniuſtitiæ,
ſed non vſuræ corā Deo, licet aliqñ corā
hominibus præſumatur vſura, ſm oēs. Pro
quo notandum primò, q pactū de retro-
uendendo eſt pactū, quo emptor promit-
tit reuendere rem emptam venditori, qñ-
cunq; voluerit, vel intra certū tps, quod
licitum eſt, & diminuit de precio, c.cum
Ioannes. de fide inſtr. & l. fundi partē. ff. de
contrah.emp. & l. ſi fundum. l. ſi a te. C. de
pact. inter empt. & vend. & Leuit. 25. ſm
Inn. Hoſti. Io. And. Pan. & cōem Canoni-
ſtarū in ca. ad noſtrā. de empt. & legiſtarū
in d.l. ſi fundum. & Cæpol. de ſimul. cōtr.
caſ.2. & oēs Theologos in 4. lib. ſent. diſt.
15. Secundo, quod emptor non tenetur
reſtituere fructus interim perceptos, niſi
a tempore moræ, quā cōmittit ſimul, ac
precium illius loco, & tpe congruis obla-
tū non accipit, l.2. C. de pact. inter empt.
& vend. & glo. recept. & cap. illo vos. ver.
percepti. de pign. Tertio, q iuſte pōt etiā
ſtatim locare venditori honeſta penſione
d.l. fundi partem. ff. de contrah. empt. &
d.c. cum Ioānes. de fide inſtr. Quarto, q
ad iuſtitiā huius pacti concurrere debent
248 aliqua. Primum, ut ſimulatio, ſaltem ex
parte emptoris, abſit, ita ut emptor uere
principaliter intēdat emere. Secundum,
ne fiat pactū, ut redēptio fiat maior pre-
cio, quo emptio facta eſt, c. illo vos. de pi-
gno. Tertium, q emptor faciat illud eo
ſolo, vt placeat venditori, & quod malit,
ne redimatur, & quod non emeret, niſi pu
taret eſſe redimendum, quod tamen non
eſt iuridicū, quia nullo iure, uel ratione
probatur, tum quia ſæpe cōtingit, aliquē
poſſe vere rē aliquā emere cū pacto retro
uendendi, quod minuit preciū eius, & nō
abſq; illo. Quia non habet ſatis pecūniæ
ad eā iuſto precio emendam ſine illo pa-
cto, ſine quo pluris ualet, d.l. fundi partē.
ff. de cōtrah. empt. & d.c. cū Ioannes. cum
eis adnotat. Tū quia multi nollent res ali
quas emere, quas tamen rogatu amicorū,
quos oportet eas vēdere, emunt quidem
vere cum prædicto pacto, ſed ſperātes eas
redimendas, quas alioqui non emerent.
249 Nec etiā eſt neceſſe regulariter, quod
alij dicunt, ne pactum fiat, quod vltra cer
tum tēpus id redimi nō poſſit. Quia per-
ſpicuum eſt poſſe fieri pactū de retrouen
dendo intra ſolum vnū annū, duos, tres,
aut plures, quod in effectu eſt pactum, ne
vltra illa tempora præfinita redimatur.
Dixi, Regulariter, quia poſt extrauag.
Pij V. ſuper cenſibus relatam ſup. nu. 234.
in emptione cenſus non liceret illud, qđ
eſt nouum, & ſingulariter notandū. Nō eſt
ēt neceſſe, quod alij dicunt, emptor uſu-
ræ dare ſolitus ſit, eo quod præſumeretur
ſolitū facere, arg. l. quod ſi nolit. §. qui aſ-
ſidua. ff. de edil. edi. Quia licet ad ſic præ-
250 ſumendū in foro exteriori iuuare poſ-
ſet, non tñ in foro cōſcientiæ, in quo ceſ-
ſat oīs præſumptio. c. tua. de ſponſ. nec ēt
eſt neceſſe, ne fiat pactum, ut ante duos,
vel tres annos uēditor redimere nō poſ-
ſit, & poſtea ſic, quia hmōi pactū eſt licitū,
licet pluris valeat quod uenditur cū hoc
pacto, q̄ quod cum pacto qñ libuerit redi
mendi, q̄uis non quanti ſi abſq; aliquo pa
cto venderetur. Nec vř verū illud Io. Ma-
ior. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 43. quod vendi
tor grauat emptorē pacto qñ libuerit re-
dimēdi, niſi cōſentiat, ut emptor aliquid

capiat

capiat ratione ſui intereſſe, quia, qui ſuo iure utitur, nemini iniuriam facit, c. cum eccleſia. de elect. & l. iniuriarum. §. 1. ff. de iniur. Quamuis contra fraudatores, qui vendunt prædia non ſata, & vineas vindemiatas cum pacto redimẽdi intra annũ; ſolent redimere paulo ante meſſem, vel vindemiã, ſolutis impenſis, lege Nauarræ cautum eſt, ut qui non redemerit ante Paſcha, non poſſit redimere niſi poſt meſsẽ, vel vindemiam. Quinto, ꝙ hic nó agimus de coniecturis ad præſumendum, in foro contentioſo eiuſmodi emptorem habuiſſe intentionem magis mutuandi, quàm emendi, & eiuſmodi venditorem magis pignorãdi, quam vendendi, ſiquidem de ſolo foro cõſcientiæ tractamus, in quo pœnitenti pro ſe, & contra ſe creditur.

De vſura in ſocietate.

SVMMARIVM.

251 *Societas quid, & qua licita, & ut ineunda. nu. 252. & nu. 253.*
254 *Aſſecuratur ut ſors, & lucrũ in ſocietate.*
255 *Aſſecuratur vt capitale cum lucro.*
256 *Intellectus nouus ca. per ueſtras. de donat. probans lucrum ſine periculo.*
258 *Sorte ſalua qui lucratur ĩ Gallia, & Italia.*
257 *Legare nummos, vt de reditu miſſa dicantur, an liceat.*
257 *Vſusfructus nummorum legatur, & ut ſit perpetuus.*
258 *Vſura eſt dare ad lucrum ſalua ſorte, vel non negotiaturo.*
259 *Deponens pecunias in ſcriptura mutui, vel depoſiti peccat.*
260 *Societas in animalibus, & locatio eorum qua licita, & 261.*

251 CEnteſimoundecimò peccat mortaliter, contra hoc ſeptimum præceptum, qui accipit notabile lucrum, ex pecunia in ſocietatem iniuſtam collata, vel maius; quã debet ex collata in eam, quæ iuſta eſt, ſm oẽs. Societas aũt eſt conuentio plurium ſuam pecuniam, induſtriam, vel laborem conferentium ad lucrandũ, d. l. 1. & toto tit. ff. pro ſocio. & Inſt. & C. eo. tit. c. per ueſtras. de don. Et ratio, qua lucrũ ex pecunia ex ſocietate collata accipi põt, & non ex mutuata, eſt ſm S. Th. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad 4. ꝙ dominium rei mutuatę cũ periculo in mutuatariũ transfertur, non aũt rei in ſocietatem collatæ, immo manet periculo conferentis, ſicut induſtria, & labor periculo ea conferentium, l. ſi tibi areæ meæ. ff. de præſcr. verb.

Ad hoc aũt, ut ſocietas iuſta ſit, tria requiruntur. Primũ, vt negotiatio licita ſit. c. per veſtras. de don. inter vir. & vxor. Secundũ, vt pecunia ſubiaceat periculo eã conferentis, hoc eſt, vt ſi pereat, tota illi pereat, gl. c. plerique. 14. q. 3. Tertiũ ut in omnibus iudicio prudentis æqualitas ſeruetur. & pro quantitate partium collatarum lucrũ diuidatur, l. ſi nó fuerit. ff. pro ſocio. & poſt alios Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. hoc exẽplo declarauit, Vnus confert mille aureos, alius laborem ſuæ perſonæ eiſdem æſtimatũ, alius ſuam induſtriã quingentis æſtimatam, ut hæc ſocietas licita, & ſancta ſit, ex his oĩbus una ſumma facienda eſt, & ex lucro, & iactura pro rata eius, quod confert, quiſq; capere debet, vt, ſi iſti tres quingentos aureos lucrarentur, duo ſingulos ducentos aureos caperent, & tertius centũ. Sotus tñ, lib. 6. q. 6. ar. 1. de iuſt. & iur. dixit, non eſſe habendã rationem quantitatis pecuniæ, quã quis in ſocietatem cõfert, ſed periculi, cui exponitur. Iuſtius tñ vr̃ contrarium. Tum quia id habetur in l. ſi nõ fuerit. ff. pro ſocio. & §. de illa. Inſt. de ſoc. Tum quia hoc eſt nouum inuentum, quo adhuc nulli negotiatores vſi ſunt. Tũ quia longe clarius, & ſecurius eſt dicere, ſocietatẽ exæquandam eſſe iudicio peritorum, qui æſtiment precium pecuniæ collatæ cũ conditione expreſſa aut tacita, ut in primis cõferenti reſtituatur, ſi nulla eius iactura facta fuerit, & preciũ induſtriæ, & labores ea cõferentiũ abſq; aliqua ſpe quidquam pro illis referendi, niſi lucrũ adſit, quiq; ſimul conſiderent, nullã uſuræ, nec iniuſtitiæ ſuſpicionẽ eſſe ex eo, quod ei, qui pecuniã confert de conſenſu eius, minus lucri, ꝙ̃ par ſit, detur, ſi eſt perſona, ꝗ donare põt. Per qđ multę ſocietates iuſtificãtur, quas aliquot ꝓdiuites cum ſuis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ induſtrię cõtrahunt, quo eis fidẽ, honorẽ, & diuitias cõcilient, & conferendo in ſocietatẽ magnas ſummas pecuniæ, ſolũ ad dimidiã, aut tertiã,

marito auferri, & ita videtur voluiſſe, vt ad lucrum,& damnum mercatori traderetur,quod erat eam periculo obijcere,voluit item certũ aliquod lucrum inde prouenire, ad matrimonij onera ſuſtinenda. At hæc duo fieri non poſſunt ſine aſſecuratione,& lucri incerti pro certa redemptione. Ergo Papa tacite voluit illa fieri.

257 Facit etiam,quod in multis Galliæ locis, quando in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italiæ partibus & montibus idem ſeruari, quod Eccleſiæ, & viduæ, & pupilli more antiquo conſerebant ſuas pecunias mercatoribus,quo quattuor ſecura pro centum in ſuam ſuſtentationem lucrarentur,quæ conſuetudo defendi nullo modo poteſt, per intellectum,quem Io.And.& nonnulli alij d.c.per veſtras.aſſignant, ſcilicet q̃ in fauorem eccleſiarum, viduarum, & pupillorum, cum illo lucro mutuari poterat,quia eſſet uſura, quæ neque etiam ad redimendos captiuos admitti poteſt, c.ſuper eod.de vſur. Nec vllo alio modo defendi poteſt, quam dicendo, quod exordium cœpit ab hoc ſocietatis modo quo fit cum ſecuritate & redemptione prædictis, & continuata fuit vſque ad illud tẽpus. Ad quod conijciendum facit, quod vix tertiam partem lucri dubij veriſimilis,quod ſibi pro ſua rata regulariter obuenire poſſet,accipiebant.Nam veriſimile lucrum centum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant, niſi quatuor pro centũ,quod ſignificat, illos reliquas duas partes pro ſecuritate eiuſmodi,& redemptione dubij pro certo relinqueret. Pro quo facit etiam quod Caiet. ſcripſit in dicto To.1.Opuſc.Tract.31.reſponſ.11.Intelligimus tamen hoc,ceſſante omni fraude & ſimulatione, & vt coram Deo formaliter, aut æquiualenter prædicti tres contractus veri fiant.De quibus omnibus copioſius ſcripſimus in prædicto Cõmentario. c.1.14. q.3. reſpondendo ad quædã Soti argumenta. Equidem optarem, vt epiſcopi,vel ſaltem Pontifex Max. declararet, prædictam conſuetudinem eſſe iuſtam,eo quod præſumendum ſit, quod in terris, in quibus a tempore immemoriali illa inoleuit, habuit originem huiuſmodi licitam, & ita bona conſcientia ſeruari poſſe, monitis præſertim deponentibus, & depoſitarijs, ut tres prædictos contractus faciant, vel habeant pro factis. Pro quo facit, quod conſuetudo immemorialis facit præſumi titulum requiſitum ad eius ualorem.c. ſuper quibuſdam. de ver. ſign.& l.hoc iur.§.ductus aquę.ff.de aqua quot. & æſti. Licitum eſt etiam pactum, in quo qui pecunia aliena negotiatur, q̃d omne lucrum domino illius tradat, & ei a domino certum quid, & ab omni periculo liberum pro labore, & induſtria ſoluatur. Quia huiuſmodi contractus non eſt ſocietatis, ſed locationis,& ideo, ſi iactura, eius dolo uel culpa,aut illius miniſtrorum,contingeret,ſatisfacere,domino teneretur,quia gratia utriuſque fit,per dicta ſup.eo.c.nu.179.Ang.& Sylu.vbi ſup.

Ad quæſita hic de pecunia legata parocho, & beneficiario alicuius eccleſiæ, ut perpetuo ſingulis menſibus,tot miſſæ pro legante dicantur, quod ex lucro illius,ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. Reſpondeo,legatum eſſe licitum, qui a licet legare uſumfructum pecuniæ l.1.& 4.ff.de uſufr.ear. rer.quæ vſu conſum. & quia tale,onus licite adijcitur arg.c.ſignificatum. cum eis, quæ illi adijcimus, de præben. Et quod expediret, ut legatarij emerent ea cenſum perpetuum irredimibilem ad rationem unius pro uiginti,ſi inuenirent,& ſi irredimibilem nõ inuenirent, aliqua prædia reditus annui quinque,vel plurium pro cẽtum,& ſi nec ea, cenſum redimibilem,& ſi neque illum cõferant illam alicui mercatori in iuſtam ſocietatem, & quærant aliquem opulentũ,qui ſortem & aliquod lucrum certum quanto maius poterunt,aſſecuret eis pro parte lucri veriſimilis, & incerti ad eos ex illa ſocietate prouenturos,& non ſi inuenerint tertium, qui hoc faciat, curent id fieri ab eodem ſocio,cui illam in ſocietatem contulerunt,per tres cõtractus initos modo ſupradicto,nu.256. & dicãt tot miſſas annuas, quot dicẽdis illud ſufficiat arbitrio epiſcopi arg.c. nos quidem.de teſta.& l.legatum.ff.de admi.rer. ad ciu.pertin. & l. legatum. ff. de uſufru. leg.

258 Centeſimoduodecimo peccat,qui dat pecuniam in ſocietatem ei, quem ſcit eã non eſſe negociaturum, ut militi, uel clerico indigentibus in certum lucrum, quãuis tres prædicti cõtractus ſocietatis,

ſecuritatis, & redemptionis, concurrerēt. Quia non eſt vera, ſed ſimulata ſocietas, quæ mutuum velat, ſiue palliat.

259 Centeſimodecimotertiò, qui vere coram Deo pecuniam in ſocietatem contulit in lucrum, & damnum, ſed à ſocio publicam mutui, aut depoſiti ſcripturam accepit, quia mentitus eſt in periculū notabile ſuæ famæ, & bonorum proximi, quoniam poſſet uoluntate mutata ſuam pecuniam depoſitam, uel mutuatam repoſcere quamuis periret. Quare eiuſmodi ſcripturam, ſi lucrum participare vult reſcindere debet, quamquam reſpondimus, hoc locum non habere in eo negotiatore, qui contra intentionem pecuniam conferentis pro honore ſuo ſcripturam mutui, aut depoſiti loco ſocietatis conceſſit, modo illam conferens ſcripturam prædictam, quam cito commode poteſt, reſcindi faceret, & aliam ſocietatis, ſi uellet, capere poteſt, & etiam pignora accipere pro ſecuritate reſtituendæ ſibi ſuæ pecuniæ, niſi amittatur, & etiam paciſci, ne tali, aut tali mercimonio, nec in tali, aut tali loco, aut tempore, cum tali, aut tali homine negotietur, & ſi mercator rebus, aut loco, aut tempore, aut perſona pacto excluſis negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 38. Idem de eo, qui confert pecuniam in piſcatū nauticum, modo poſito, infra eod. c. nu. 282. & 283.

260 Centeſimodecimoquartò peccat, qui locat boues, mulas, aut alia animalia penſione iniuſta notabiliter, aut cogit agricolam ad ſoluēdam iuſtam pro tpe, quo deſinit laborare ſine culpa ſua ob culpā domini, vel caſum fortuitum contingentem circa eū, vel animalia, iuxta ea, quæ ſup. nu. 199. diximus, & gl. l. ſi uno. §. item cum quidam. ff. loca. aut cogit ad æſtimationē eorum poſt mortem, aut damnum naturale, vel fortuitum ſine dolo, aut culpa leui eius eueniens, quia hæc domini periculo ſubſunt, Gab. in 4. lib. ſentent. diſt. 15. q. 11. art. 3. dub. 2. & Roſel. verb. vſura 3. §. 13. niſi agricola paciſcatur, ut periculum quocunq; modo eueniret, eſſet commune utrique, dato ei ob hoc iuſto precio uel facta debita diminutione penſionis quæ ſine hoc pacto eſſet iuſta. Quin & abſque intentione petendi aliquid vltra debitum ab agricola, ſi abſque eius culpa damnum contingeret, ne durius boues exerceat, paciſcitur, vt dimidium damni quoquo modo contingentis ſpectet, non facta ob id aliqua penſionis diminutione, mortaliter peccat. Tum quia, qui eius uoluntatem neſciunt, ſcandalizat, ut inquit S. Bernar. in ſuis contract. Tum quia mori poteſt ſine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionem, & poſtea ipſe, aut ipſius hæredes miſerum agricolam

261 vexare. Licitum item eſt tradere animalia in ſocietatem alteri, ea lege, vt lucrum ſit commune, ſed, qui ea recipit, nil ex eo capiat, donec precium eorū domino perſoluatur, & poſtea ſint communia, modo ea, quæ ante ſortem recuperatam interierint, domino intereant, & non recipienti, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 39. qui alios contraria tenentes conciliat. Circa quę in fine illius §. ponit regulam, per quam omnes caſus deciduntur, ſcilicet, quod omnis ſocietas circa animalia, in qua ponuntur pacta, quibus alicui ſociorum, iudicio boni uiri, notabile damnum infertur, eſt illicita, & recte quidem, quia etiam omnis alia, in qua commoditatum partes non reſpondent ex æquo partibus in ſocietatem collatis, eſt illicita, per dicta ſup. eod. cap. num. 252.

De uſuræ participantibus, & eam non reſtituentibus.

SVMMARIVM.

262 *Vſuram qui ſuadet, aut ſub ea petit, ut peccat. & 263.*

264 *Vſurario non uolente reſtituere, qui accipit ſolutionem crediti in malos fines, uel impedit, ne gratis mutuetur. & nu. 264.*

265 *Peccatum non eſt ad minus peccandum inducere.*

265 *Pignus ab uſurario emptum reſtituendū.*

265 *Vſurarij bona non ſunt obligata, & ſiunt ementis.*

265 *Dominium rei quaſita per uſuras quarit uſurarius.*

265 *Dominium rei empta ab uſurario quarit emptor.*

265 *Vſurario rem datā, ut uindicat qui dedit.*

Vſuras

266 *Vſuras pro alio exercens etiam famulus obligatur.*
267 *Proxeneta uſurarum qui peccat.*
268 *Vſurarij uxor quæ peccat uiuendo de bonis ſui mariti. & 269.*
270 *Vſurariorum filij, & famuli, qui peccant de bonis eorum uiuendo.*
271 *Vſurarij gener recipiens ab eo dotem, ut peccat.*
272 *Dotem ab uſurario datã retinẽdi remediũ.*
273 *Vſura non eſt marito uſus pignoris pro dote dati & 274.*
275 *Vſuras qui iudex iubet ſolui, aut non reſtitui, & aduocatus, procurator, & teſtis, qui ad id auxiliũ præbent, reſtituere tenẽtur.*
276 *Vſurarium inſtrumentum faciens, ut peccat. & num. 277.*
278 *Vſurarius uſuras, & fructus pignoris reſtituat.*
279 *Vſurario manifeſto nullum detur ſacramentum.*
279 *Vſurarij teſtamentum nullum, niſi hæc præcedant.*
280 *Vſurarius quis manifeſtus, & a quo abſoluendus, & num. 281.*
282 *Piſcatorum, ac diuitum eiuſmodi ſocietas vſuraria. & 285.*
283 *Socius induſtriam adhibens, quid de ſuo impendere debeat.*

262 Centeſimodecimoquĩto peccat mortaliter, qui inducit aliquem, ut ſibi, aut alteri tertio det ad uſuram, quia peccato mortali conſentire peccatum mortale eſt, capit. 1. ad Rom. cap. notum. 2. quæſt. 1. quanto magis ad illud inducere. Qui autem accipit ad uſuram ab eo, qui ad id eſt paratus, aut petit ab aliquo mutuum ſimpliciter, & quia alius nõ vult gratis mutuare, accipit ſub vſuris, nõ peccat mortaliter, niſi ob finem mortalẽ accipiat, nec etiam uenialiter, ſi ob cauſam iuſtam accipit, ſed ſic ſi abſque ea accipit, aut ob finem uenialem, ſcilicet ob uanitatem, & ludos ueniales, aut ut eius negociatione diuitias accumulet, cum alias habeat vnde honeſte viuat, iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 78. ar. 4. & noſtrorum doctorum in c. ſuper eo. de uſuris. quos Caie. in ſumma verb. vſura. & 2. 2. q. 78. art. 3. explicat. Quamuis igitur accipere ad uſuram licitum ſit, nõ tamen petere, vt ſibi ad vſuram detur, quia eſt petere aliquid, quod alius ſine peccato facere non poteſt, quod nunquam licitum fuit, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 9. §. 14. & Caie. 2. 2. q. 78. artic. 4. & to. 1. Opuſ. Trac. 31. reſp. 13. ſed ſic ab eo mutuũ petere. At ſi rogatus petat uſuras ſibi promitti, nec vellet ſine illis mutuare, poteſt ſub ijs licite accipere. Conſtitutus
263 tamen in extrema neceſſitate non peccat inducendo ad mutuãdum ſibi ſub vſuris eum, qui ſine illis mutuare non vult, iuxta Inno. recept. in d. c. ſuper eo. Quia hoc non eſt proximum ad peccandum inducere, ſed conſulere, ut minus peccet; hoc eſt, potius peccatum vſuræ, quam homicidij committat, quod licitum eſt, c. ſi. quod verius. 33. q. 2. Ang. verb. vſura 2. §. 2. Sylu. eo. uer. uſur. 2. q. 1. & Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. in d. reſpon. 13. Verum etiam uidetur S. Ant. vbi ſupra, non peccaturum, qui mutuum ad uſuram ob ignorantiam, aut inconſiderationem peteret, aut quia ſcit, fruſtra ſe rogaturũ eum, vt gratis mutuet, quod tñ nobis ſecutum non vſ propter rationes, quas modo tetigimus.
264 Centeſimodecimoſexto peccat, qui ad uſuram capit aliquas merces ad res uanas, graue æs alienum cõtrahendo, & uxorem, & liberos notabiliter damnificando ut inſinuat Sotus lib. 6. q. 1. ar. 5. de iuſtit. & iur. quamuis non loquatur ille de capiente ad intereſſe, nec de emente (habita fide de precio) merces, quas præſenti pecunia vendit, quod Hiſpani Mohatram uocant, idem tamen eſt dicendum de illo. arg. l. illud. ff. ad l. Aquil. & c. dudum. 2. de elect. Et notandum, quod, qui mutũat ei, quem ſcit vſurarium, in fines malos, aut vanos, non poteſt licite capere ab eo ſolutionem, ſi, facta ea, uſuras reſtituere non poſſet; quia, qui mutuat in malos fines, nõ habẽti vnde ſua debita ſoluat, dignus eſt cui non ſoluatur, ſi alijs debitorib. non poteſt ſoluere, Gab. in 4. lib. ſentent. diſt. 15. q. 11. Sylueſt. uerb. vſura. 8. q. 7. quod ad forum conſcientiæ uidetur reſtringendũ, vel ad caſum, quòd debita eſſent æque priuilegiata, per dicta ſupra eodem capit. a nume. 52.
265 Centeſimodecimoſeptimo, peccat qui ſuadet uolenti mutuare gratis, ut non mutuet, niſi ad uſuram, aut uolenti contrahere, vt contractum uſurarium faciat; cum obligatione reſtituendi in ſolidum.

Syl.uerb. uſura.7.q.2. De emente autem pignus ab uſurario amiſſum ob non ſolutionem uſurarum, perinde iudicandum, ac de emente rem alienam, ſecundum mentem Scoti in 4.lib.ſent.diſt.15. Quia nec uſurarius uidetur quærere dominiū, nec dominus pignoris perdere illud, iuxta dicta ſupra eod. cap. a nu.203.

Alia uero quæ hoc in loco. in Hiſpano ſcripſimus, declarando, dico primo uerius eſſe, quod bona vſurarij non ſunt obligata pro uſuris extortis, quia nullo iure probatur huiuſmodi obligatio, & ita tenent Io. And. Panor. & communis in c. cum tu. & in c.tua per illum text. in ductum ibi a Pan. de vſur. contra gloſ.in utroque c.& in c.2. eo. tit. lib.6.quam ét ibi Domin. & Franc. reprobant.

Secundo, quod dominium rei per uſuras lucrifactæ tranſit in uſurarium, ſecundum glo.c.ſi quis uſuram 14.q.4.reſpondendo illi c. contrarium ſignificanti, quæ communiter ibi recipitur.

Tertio, quod dominium rei uenditæ per uſurarium tranſit in emptorem ita, quod non poteſt auferri ab eo, qui ſoluit uſuras pro earum reſtitutione, ut Panormit. cum communi Modernorum tenet in d. cap. cum tu.

Quartò, quod debitor poteſt recuperare rem, quam pro uſuris ſoluit uſurario, ſi penes eum eſt, imò & ſi penes aliū titulo gratuito, ſaltem, quum deſunt uſurario bona ad reſtituendum, per l. ſi & me, & Titium. ff. de reb. cred.

Ex quo infertur, quod qui aliquid notabile accipit gratis ab vſurario, in eadem ſpecie, qua fuit datum illi, uel etiam in alia, ſi ſciebat eius bona non ſufficere ad vſuras reſtituendas, aut probabiliter dubitabat, peccat mortaliter, ſi non vult reſtituere iis, quibus uſurarius tenebatur, iuxta S. Bernar.in ſuis contractibus.

266 Centeſimodecimooctauò peccat, qui inſtitor, negociorum geſtor, tutor, aut curator, habens poteſtatem ad negociandū, & dandum ſub vſuris, & recuperandum eas, & etiam ſi nomine ſuorum principalium dedit ad vſuras, vel recuperauit eas, cum obligatione reſtituendi, eis non reſtituentibus arg. cap. ſicut non ſuo.46. diſtinction. & cap.fin.de iniur.Syl.qui alios refert, verb, uſura.7. q.4. etiam ſi merus exequutor illius fuit, aut famulus, qui ſolum pecuniam dedit, & pignora, aut ſolutionem uſurarum accepit, quamuis nulla utilitas ex eo ipſi obueniret, per ſupradicta eo.cap.num.18.& per determinata a Caiet. in ſumma, & 2. 2. quæſtio.62. artic.7. quidquid alij dicant, & etiam Sylueſt.in d. q.4. Quod tamen eſt reſtringendum ad famulos, qui ſciunt pecuniam, quam ferunt mutuam ad uſuram mitti, & quam recipiunt pro ſolutione uſuræ recipi, & non extendendum ad alios, qui id ignoranter faciunt, quamuis ſciant ſuos principales aliquando uſuræ dare ſolitos, argum.cap.quid culpatur.24.quæſtion.5. & cap.2. de conſt.

267 Quibus addo, quod nunc interrogatus, An prædicti miniſtri teneantur reſtituere ante excuſſionem principalium? Reſpondi, quod ſic, quia non cenſentur acceſſorij, ut fideiuſſores, ſed ut principales delinquentes, & ita magis obligati, quam iubentes, per dicta ſupra eod.c. nume.17. Idem de eo, qui eſt internuncius vſuræ ex parte vſurarij principaliter, ut lucrum illi, & ſibi utilitatem comparet, quales ſunt communiter proxenetæ, quos Itali Senſales, Hiſpani Correedores uocant. Quod eſt reſtringendum ad eos, qui rogarunt, vt daretur mutuum. B. Antno.2. par. tit.1. cap.9. §.13. Dixi principaliter, ex parte uſurarij, quia, ſi principaliter interceſſit ex parte indigentis rogans uſurarium paratū ex ſe ad mutuandum ad uſuram, ut illi mutuaret, non peccaret.

268 Centeſimodecimononò. peccat uxor vſurarij, quæ ſciens maritum non habere amplius, quam ad reſtituendas uſuras extortas, uiuit ex eius bonis, cum ex ſuis, aut conſanguineorum bonis, aut ex ſuo labore honeſte uiuere poſſit, iuxta Card. in clemen.1. quæſtio.8. de uſur. & Imol. in ead. clem. num.55. quod, noſtro iudicio, reſtringendum eſt ad eam, quæ uiuit de eiſdem bonis uſura acquiſitis, quorum dominium in uſurarium non tranſijt, qualia ſunt pignora frugifera, & ad eam, quæ ſumptuoſius, quam eius ſtatum deceat, uiuit, non tamen ad eam, quæ ſolum impendit ea, quæ in eam, eo quod vxor eius eſt, & ob dotem allatam impendere tenetur maritus, quia tanto, & plus obliga-

obligatur maritus ad eam ſuſtentandam, quam ad vſuras reſtituendum, argu. l. aſſiduis. qui poti. in pigno. hab. quidquid Sylue. verb. vſura, 8. quæſt. 2. & alij dicāt. Neque ad hoc neceſſarium eſt, quamuis ſanctum, eam maritum tempore opportuno ad eas reſtituendum inducere, & Deum, vt eum conuertat, precari. Neque amplius, quam alia vxor tenetur in prædictorum bonorum cuſtodiam conſeruationem, & amplificationem incumbere.

269 Neque, vt vſurarius res incertas reſtitutioni obnoxias, retineat, & epiſcopus cum ea, vt de illis tanquam pauper viuere poſſit diſpenſet, neque vt ſit in extrema neceſſitate, quidquid Syluest. vbi ſupra, & alij dicant, quia nullo iure, neque vlla ratione, ea eſſe de neceſſitate iuſtitiæ probari poteſt, quod ipſum fere dicēdum eſt de vxore alterius cuiuslibet non habentis vltra ea, quæ tenetur ſoluere, vel reſtituere, arg. l. illud. ff. ad l. Aquil. c. dudum. 2. de elec. Idem quoque de liberis, qui aliter uiuere non poſſunt, ſed non de illis, qui, alijs inſeruiendo victum

270 quærere poſſunt, niſi ſeruitia patri facta id mereantur. quia ad hos ſuſtentandos pater non tenetur, l. ſi quis a liberis. §. ſed ſi filius. ff. de lib. agno. Idem etiam de famulis, qui ſui uictus impenſam lucrantur, & de filijs, & famulis ignorantibus bona, quibus ſuſtentantur, uſura parta fuiſſe. Et de merentibus tanta, quanta expendunt, & iuſtum ſtipendium adſerendo utilitate rei familiari, laborando effodiendo, aut aliquid domi efficiendo, aut eam adminiſtrando, modo ne eandē rem pro uſura ſolutam in ſtipendium accipiant, Gab. in 4. li. ſent. diſt. 15. q. 3. Sed non eſt idem de his, ſiue famulis, quorum opera, quamuis ſit licita, non tamen adfert tantum vtilitatis rei familiari, quantum impenſæ. Qualis eſt eorum, qui non niſi ad comitatum, aut menſam, aut alias res ſimiles ſeruiunt, iuxta S. Bernardinum. Et multo minus ſi ad res inutiles, Et ad alendos canes, accipitres &c. Ang. verb. reſtitutio 1. §. 21.

271 Centeſimouigeſimò peccat, qui capit dotem a ſocero uſurario, cuius bona ſoluendis uſuris, quas debet, nō ſufficiūt, ſciens id, aut debens ſcire, quod noſtra ſententia, intelligitur non ſolum quando res ipſæ vſura acquiſitæ in dotem dantur, & quando dos eſt extra modum, ſed etiam quando in pecunia, aut in alijs rebus, quarum dominium ad uſurarium transfertur, moderata, & neceſſaria datur, quia capit ab eo, qui nec donare, nec dotare ſine peccato poteſt, & quia vxor ſine marito illam dotem reſtituere non poteſt, ſi illa vult & maritus repugnat, maritus peccat, & non illa, modo ſtatuat mortuo marito, aut quam citius poterit reſtituere. Et ſi maritus vult, & illa non, vxor peccat & non maritus, qui tamē de tali dote participare nō debet. Et ſi inter utrunque conuenit de non reſtituendo,

272 vterq; in ſtatu damnationis verſatur ei peccatum. de reg. iur. lib. 6. Hoc tamen remedio vti poſſunt, ſi ſocer ſatis habet ad reſtituendum res certas, & multas incertas debet. Poſſunt enim petere ab epiſcopo, vt a iudice de his non habentibus, quo ſe ſuſtentent, illa bona dotalia, quæ pauperibus eſſent reſtituenda, iuxta dicta ſupra eod. nu. 92. Ange. uerb. reſtitutio. 1. §. 20. & Sylu. verb. vſura 8. q. 5. Qd autem diximus, vxorem abſque conſenſu, & licentia mariti ſui vſuras reſtituere non poſſe, intelligitur quando ex illarum reſtitutione ſcandalum ſequitur, & non quando ſecreto abſque eiuſmodi ſcandalo id faceret, per ſupradicta eod. cap. nu. 218.

273 Centeſimouigeſimoprimò peccat ſocer, qui genero ſuo, cui dederat prædium frugiferum in pignus ſoluēdæ dotis, mutuat tantum, quantum debet ei pro dote, vt ei relinquat illud ad percipiendū ex eo fructus, quos ille poteſt percipere.

274 Quia ratio, qua cap. ſalubriter. de uſur. quo hoc conceditur genero, aut alteri matrimonio coniuncto, non habet locum in eo, qui tantundem mutuat ei, eo prædio in pignus accepto, quamuis gener bene poteſt ſocero, uel alij, qui liberaliter mutuauit, omne ius, quod in pignus habet, liberaliter concedere, modo non faciat id principaliter ratione mutui, ſed alia iuſta, per dicta ſupra eod. capitu. nu. 203. & quia id nullo iure prohibetur, quod etiam Sylu. ait, verb. vſura 3. quæſtio. 4. Quæ autem ſit illa ratio, & ad quas perſonas extendatur, tradimus noue ſupra eod. c. nu. 213.

Centeſi-

275 Centeſimouigeſimoſecūdo peccat iu-
dex, qui vſurario uſuras adiudicat, aut
eum ad eas reſtituendas non cogit, arg.
c. poſt miſerabilem, & c. Michael. de uſu.
Idem de procuratore, & aduocato, qui
iuuant in hoc uſurarium, aut obuiam re-
ſtitutionem earum petenti, cum obliga-
tione reſtituendi inſolidum, per dicta ſu-
pra eod. c. numer. 17. Neque excuſantur,
quòd ſcripturæ in ſuperficie iuſtæ uide-
rentur, ſi conſcientia dictabat, eſſe factas
pro uſuris, iuxta Hoſtien. in d. c. Michael.
276 vbi hoc non ait Innoc. licet eum ad id
citet Sylu. Idem de notario publico fa-
ciente inſtrumentum ſimulatum, quod
licet formaliter licitum contractum con
tineat, uere tamen continet uſurarium;
ut cum uere res pignoretur, ſcribit quòd
uenditur, vel pro centum decem datis,
ſcripſit centum, uel è contrario, ita ut
pro contractu iniuſto, iuſtum deſcribat,
cum obligatione reſtituendi; niſi prin-
cipali reſtituat, per ſupra dicta eod. capit.
nu. 11. & 12. cum efficaciter ſocius dam-
ni inferendi fuerit. Quamuis ſi hoc in fa-
uorem eius, qui mutuum accepit, facit;
quia indigebat, & uſurarius gratis mutua
re nolebat, neque ſub vſura cum ſcriptu-
ra continente aperte illam, reſtituere nõ
teneretur; licet mortaliter peccaret, &
eſſet excommunicatus, vbi excommuni-
cantur tales contractus ſimulatos facien-
tes. Sicut nec eſſet ob ſcripturam apertã
uſurã continentẽ, quia per eam nec dam-
num intulit, nec eius cauſa ſufficiẽs fuit,
cum ea, & qui accipit, & qui mutuum de-
dit æque uti poſſint; niſi eam faciat in lo-
cis, vbi ex ſtatuto iniuſto, aut iniqua con-
ſuetudine; qui mutuum ad uſuram acci-
piunt, ad eam ſoluendam compelluntur;
quia tunc reſtituere tenetur per dicta ſu-
pra, & Sylu. uerb. vſura 7. quæſt. 7. Certũ
eſt etiam, notarium ad mercedem quam
pro labore ſcripturæ contractuum vſura
riorum accipit, reſtituendam non teneri
quamuis in eo peccet: qui ſuam merce-
dem accipiendo non peccat contra iuſti-
tiam, quæ ſolum imponit neceſſitatem
reſtituendi, per dicta ſupra eod. num. 12.
Idem de teſtibus eiuſmodi inſtrumento-
rum uſuratiorum; quia eiuſmodi contra-
ctus abſque teſtibus, non ualent, Sylu. vbi
277 ſupra. q. 9. Quæ procedunt non ſolum
in teſte, & notario ſciente contractũ eſ-
ſe uſurarium, ſed etiam in dubitante, qui
antequam dubietatem exuerit, teſtifica-
tur; uel facit inſtrumentum uſurarium,
arg. c. 3. eccl. & cap. dubius. de hæret. &
cap. ſi quis autem. de pen. diſt. 7. cum la-
te ibi à nobis traditis; quamuis aliquãto
minus peccaret, per ea, quæ ibidem num.
86. ſcripſimus. Dixi; Antequam dubieta-
tem exueret; quia ſi per opinionem alicu
ius doctoris ſolemnis fulcitam ratione, il
lam exueret, poſſet id bona conſcientia
facere, per dicta ibidem nu. 85.
278 Centeſimouigeſimotertio peccat; qui
uſurarius non reſtituit, quod ultra ſortẽ
accipit, vel fructus pignoris ei dati perce
ptos, vel quos percipere potuit. Nec ex-
cuſat eum, quòd mutuarius multum eius
pecunia lucrifaciat; contra impium Mo-
linæum; quia non ratione lucri mutua-
tarij, ſed mutui recipit, quod ſi ipſe
non reſtituerit, hæres eius tenebitur re-
ſtituere, & ſi fuerint multi, quiſque pro
ſua parte tenebitur. Et ſi quis eorum non
habet vnde reſtituat, alius ad id pro ſuæ
hæreditatis parte, quantum feret, obliga-
bitur, c. tua nos. de uſur. Immo & legata-
rij, & qui gratuito acceperunt aliqua ab
vſurario, tenebuntur reſtituere, ſi quæ
obuenerunt ad hæredes non ſufficiant,
quatenus facti ſunt locupletiores, per ſu-
pradicta. Ad reſtituendum tamen quod
ſuo nomine pecunia vſuraria emit, non
tenetur, iuxta Ioan. Maior. in 4. libro ſen-
ten. diſtin. 15. q. 38. & comm. in capit. cum
tu. de vſur.
279 Centeſimouigeſimoquartò peccat ſa
cerdos, qui vſurarij manifeſti confeſſio-
nem audit, vel eum abſoluit, uel aliquod
aliud ſacramentum ei miniſtrat, antequã
vſuras quoad poterit reſtituat, aut præ-
ſtet cautionem de reſtituẽdo cum pigno-
ribus vel fideiuſſoribus, ijs, a quibus eas
extorſit, ſi præſentes ſunt, alioqui ijs, qui
eas acquirere poſſunt. Et, ſi non ſint ta-
les, Epiſcopo, aut eius Vicario, aut ipſius
proprio parocho, coram perſonis fide di
gnis, aut aliquo notario ex ordinarij mã-
dato, ita, vt in cautione exprimat veram
ſummam debiti, ſi ſcitur; ſin autem, arbi-
trio recipientis moderando. Qui ſi ſcien
ter obligationem minorem debito rece-
perit, ad reſtituẽdum reſiduũ tenebitur.

Et

Et uſurario nolenti hoc facere, nemo de
bet eſſe teſtis in teſtamento, nec confeſ-
ſionem eius audire, nec ipſe debet in lo-
co ſacro ſepeliri, & eius teſtamentum ip-
ſo iure eſt nullum. Si vero pignora, vel fi-
deiuſſores dare non poteſt, iuret ſe dare
non poſſe. quæ omnia continet cap. quan
quam. de vſur. lib. 6. quia etiam is, qui cũ
in loco ſacro ſepeliret, niſi prius prædi-
ctis præſtitis, excommunicatur per clé. 1.
de ſepul. ut infra dicetur. Quod ſi uſura-
rius in periculo mortis eſt, & uult prædi-
cta præſtare, ſed nõ poteſt, a quolibet ſa-
cerdote eius cõfeſſio audiri poteſt, & ab-
ſolui, & obtenta ab eo facultate epiſcopo
eius promiſſionem declarabit, ut ſi con-
ualuerit, ipſum, & ſi moriatur, eius hære-
des ad reſtitutionem compellat, arg. c. ſi
280 quis ſuadente. 17. q. 4. & aſſerit Sylueſt.
verb. reſtitu. 6. q. 1. Porro uſurarius mani
feſtus dicitur, qui palã & notorie ad vſu-
ram mutuat, aut ſuas res ob dilatam ſolu
tionem carius iuſto rigido manifeſte ven
dit. Et non eſt neceſſe, ut quibuſuis petẽ-
tibus tribuat, ſicut aliqui dicũt, ſed quod
eius mutuatio quandò fit, ſit manifeſta.
Pan. & Ant. Burgos in c. ad noſtrã. de em-
pt. & vend. Neque hoc requiritur, ſed ſa-
tis eſt, vt poſtea per ſententiam, aut alias
illud palam & notorium fiat, ſecundum
281 prædictũ Ant. & citatos ab eo, quod iu-
ſtius videtur. Per ſacerdotem vero in hoc
caſu intelligimus non ſolum parochum,
ſed etiam quemlibet confeſſarium pote-
ſtatem audiendi ſacram cõfeſſionem eius
legitimam habentem, argu. cle dudum.
de ſepul. Cęterum, qui alijs acquirunt,
ſunt liberi in patris poteſtate conſtituti,
& ſerui proprij, aut bona fide poſſeſſi. §.
1. & 2. Inſt. per quas perſo. nobis acquir.
Notarius autem in hoc caſu extraneo nõ
acquirit, niſi illud mandato ordinarij fa-
ciat, ſecundum glo. d. cap. quanquam. ver.
mandatum. quod intellige, quo ad effe-
ctum ſatisfaciendi præcepto eccleſiæ in
hoc caſu. Nã quo ad alios acquireret ijs,
quibus ſtipulatur, & Peruſ. in dicto capit.
quanquam, recte declarat.
282 Cẽteſimouigeſimoquinto peccat, qui
confert aliquam pecuniam in ſocietatem
nautarũ volentium ire piſcatum in mare
longinquum, & nõ habentium commea-
tum, & alia in id neceſſaria, eo pacto ut
tantæ ſibi lucri pars obueniret quanta cui
uis alij nautarum, & vt euentus nauiga-
tionis ſit illorum periculo, & quod ex lu-
crò futuro primum prædicta pecunia ei
ſoluatur, & ſi nullum fieret, uel adeo exi
guum, vt non ſufficeret ei ſoluẽdæ, quiſ-
que pro ſua rata illam ſoluat, nautæ ve-
ro nacui manteant. arg. glo. memorabilis.
& quæ latius ibi Bal. in l. 1. C. pro ſocio.
nu. 6. quem ſequitur Iaſ. in §. ſequen. Inſt.
de act. nu. 46. & eorum, quæ ait uterque
Tho. 2. 2. q. 78. ar. 4. ad 5. Tum quia, vt ait
Bald. in d. nu. 6. ſocius, qui non eſt parti-
ceps pecuniæ in ſocietatẽ collatæ, nõ de-
bet ſoluere aliquam partem eius in nego
ciatione perditæ. Et is nõ communicauit
ſuam pecuniam nautis, cuius iacturæ par
ticipes eſſe uoluit. Tum quia vult eſſe ſo-
cius omnium lucri euentuum, at iacturæ
nõ niſi vnius. Tum quia vult, ut tota ſua
ſors principalis ſit ſibi ſalua, contra gl. re
ceptam in l. ſi fuerit, pro ſocio.
283 Credimus tamen, eum hanc conditio
nem adijcere poſſe, ut caſu, quo tota pe-
cunia, ſiue ſors ab eo collata, aut eius
pars amitteretur, nautę ſoluerent eã par
tem, quã de ea impenderent in impenſas,
quas domi facerent. Quia, quum alius in
ſocietatem ſuam pecuniam, alius ſuam in
duſtriam, & laborem confert, qui laborẽ,
& induſtriam confert, non debet de lucro
deducere totas ſui uictus impenſas, ſed
eas ſolas, quas vltra domeſticas faceret,
iuxta Bald. in d. l. 1. nume. 9. & licet con-
trarium videatur verius Saliceto, in d. l.
1. & eſſet verum quãdo tale pactum non
interueniret, non tamen eſſet, quando in
terueniret, quia pactum illud non eſt in-
iuſtũ cũ illi non obligentur ad ſortem ſol
uendam, niſi pro ea parte quã impendiſ-
ſent in impenſas, quas domi feciſſent, in
quo nulla inæqualitas in hac materia re-
probata inuenitur, arg. l. ſed & ſi §. quod
autem 2. ff. de petit. hære. & l. cum duob.
§. quidam Sagariam. ff. pro ſocio.

De vſura circa cambia.

SVMMARIVM.

284 *Mutuum quoduis cum pacto, ut mutuans aſſecuret vſura.*

Mutuum

285 *Mutuum pecunia ab uno numerata aſſecurando eum abſque pacto.*
285 *Aſſecuratio licita, & utilis.*
285 *Vſuras nauticas eſſe nunc veritas quo ſenſu.*
286 *Vſura non eſt aliquid pro fideiuſſione accipere.*
286 *Cambium quid, & quid ſit ſiccum, eſt ſeptuplex.*
286 *Pecunia eadem numerata plus alijs valet.*
287 *Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia.*
287 *Pecunia finis peculiaris quis, & qui alij ſeptem, in quos locari poteſt precio; licet non mutuari vel commodari.*
287 *Commutatio omnis æqualem valorem commutatorum requirit.*
287 *Cambium etiam pecunia pro pecunia, vtriuſque valorem æqualem requirit.*
287 *Permutatur id, quod eſt; pro eo, quod nondum eſt.*
288 *Cambium primum per officium mutuandi licet, ſed non eſt in vſu.*
288 *Cambium ſecūdum per minutum licet etiā priuatis, etiam in Hiſpania.*
288 *Pecunia cur maiori precio præfixo exponi poteſt.*
289 *Cambium tertium per litteras licet, quattuor ſeruatis, & quod merces cambientis incerta.*
290 *Cambium tertium de vno loco ad aliū valet, ſed non de tempore ad tempus.*
291 *Cambium quartū tranſlationis realis licet.*
291 *Pecunia ut merx eſt vendibilis, ſed non vt eſt precium.*
292 *Cambium quintum ratione intereſſe veri, ſed non falſi lucri.*
293 *Cambium ſextum per cuſtodiam pecuniarum licet.*
293 *Campſor capit, & reddit pecuniam dupliciter re, & chirographo.*
293 *Deponens qui apud campſorem gratis cuſtodientem vſurarius.*
294 *Cambium ſeptimum præſenti pecunia pro abſente licet, hoc ſeruata.*
294 *Contractus nominati, & innominati in hoc pares.*
294 *Pecunia una octo de cauſis plus ualet, quā alia.*
295 *Pecuniæ precium auctoritate priuata, vt mutari poteſt.*
295 *Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere poteſt alibi.*
295 *Pecunia præſens tanto plus valet abſente, quanto diſtantior. & nu. 296.*
297 *Cambia vſitata pecunia minoris pro maiore, vt liceant. nu. 298. & 299.*
300 *Bulla Pij V. de Cambijs. & 301.*
302 *Mutuare Regibus ſub vſuris, vt licitum.*

CEnteſimouigeſimoſexto peccat mortaliter contra hoc ſeptimum præceptum, qui quærit lucrum notabile ex cābijs ſiccis vel realibus contra iura naturalia, diuina, vel humana iuſta, exercitis. Pro cuius, & aliorū intellectu, inſeremus huic ad id opportuno loco ſummam Cōmentarij ca. ſi. de vſur. quod eſt vnum de quinq; prædicto Manuali adiunctis, quorum ſummam huc pertinentiū huius Latini opportunis locis inſerere in eius præfatione promiſimus.

Summa igitur prædicti Commentarij huic loco opportuno inſerenda eſt, quod in primis quinq; numeris habetur, quod principium illius capituli aliter intelligitur a gl. Hoſtien. Ioan. Andr. & alijs in illud Commentantibus aliter a Ioan. Maior. Caiet. Sylueſt. Medin. & Soto in locis ibi citatis, quos ipſemet olim ſequutus fueram, & quod eorum intellectus nullatenus quadret contextui eius, multis rationibus perſpicue monſtratur, licet ſit verus in ſe, videlicet, quod mutuare alicui pecuniam traijciendam per loca periculoſa, eo pacto, vt mutuatarius faciat eā
284 aſſecurare a mutuante, accepto in id aliquo precio, eſt precium vſuræ, quia vltra ſortem quæritur mutuanti obligatio, ut aſſecuretur ab eo precio aliquo accepto. Et quod ſecundus intellectus eſt, quod mutuans pecuniam traijciendam per loca periculoſa, ſuſcipiendo periculum in ſe ob aliquod precium, eſt cenſendus vſurarius. Cuius ſtatuendi ratio noua, & germana redditur, per quam monſtratur, nō fuiſſe Gregorio animum reprehendendi aſſecurationes, quas quotidie in magnam Reipub. vtilitatem fieri videmus, ſed neque declarare, quod mutuare cū pacto, vt mutuatarius teneatur facere aſſecurari per mutuantem, ſit vſura, quia hoc indubium erat, & indignum, vt tanta opera declararetur, neq, fuiſſe animū decernendi eſſe vere peccatū vſuræ, mutuare ſuſcipiēdo periculū in ſe, & aſſecurādo precio

iuſto

iuſto ei, qui vere vult pecuniã per loca periculoſa traijcere, & vere vult eã ſibi aſſecurari iuſto precio. Quia hoc corã Deo, & in foro conſcientiæ licitum eſt, ut ibidẽ monſtratur, ſed fuit animus obuiandi quamplurimis uſuris palliatis, quæ fiebant mutuando cum aſſecuratione, ſuſcepto pro ea precio, quamplurimis, qui volentes ſibi mutuarent, fingebant ſe vel le traijcere pecuniam in alias terras, & velle ſibi eam aſſecurari, addito precio iuſto, quo inuenirent mutuatores. Obuiauit autem inducendo præſumptionem iuris, & de iure, qua qui hoc faceret, præſumeretur uſurarius, & ita non dixit, eum, qui hoc faceret, eſſe uſurarium, ſed cenſendum, hoc eſt, præſumendum eſſe vſurarium. Quę prouiſio digna fuit ſanctitate, & eruditione Gregorij Noni. & firmatur ratione prædicta, per quam ſoluuntur argumenta, per quæ prędicti, & etiam nos olim intellectum communem reliquimus.

285 In numero ſexto, ſeptimo & octauo, habetur, quod confitenti ſe mutuaſſe pecunias alteri, earum ſecuritatem depoſcenti, quo eas mari, aut alijs periculoſis locis transferret, & ſine fraude ipſe eidem ſecuritatem præſtitit precio, quo ab alio eam accepturus erat, nulla reſtitutio eſt præcipienda a confeſſario. Et quod principio illius capit. ſolum eſt locus in mutuante pecuniam numeratam, quod multis fundamentis probatur. Et quod illud communiter receptum uſuras nauticas eſſe prohibitas per ius Pontificium prædicti capitu. intelligendum eſſe illas uetitas quo ad forum exterius, ſi ob mutuum pecuniæ numeratæ accipiantur, & etiam quo ad interius, ſi propter pecuniæ, aut alterius rei mutuationem ſumuntur, ſed non ſi, & quatenus ob ſolam ſecuritatem præſtitam recipiuntur, (nulla ratione habita ſaltem principali mutuationis certæ quantitatis) modo non accipiantur maiores, quam ab alio tertio pro eadem ſecuritate reciperentur, quæ eſt noua, & ſingularis reſolutio. Et quod errat impius Molinæus in locis ibi citatis, aſſerens licere mutuanti accipere uſuras a diuite. Quia prædictum capitul. nauiganti, habet, non licere uſuras accipere ab his, qui traijciunt pecunias in partes ultramarinas cauſa negotiandi, quod palam eſt non fieri a pauperibus. Et quod, quidquid Laurentius dubitet in loco ibi citato, fideiuſſor poteſt accipere aliquid pro fideiuſſione, l. hoc iure. §. 1. ff. de dona. ubi hoc notat Bart. receptus, quum per ſupradicta aſſecurans poſſit pro ſecuritate aliquid accipere, & fideiuſſor fit in effectu aſſecurator, & non capit ui mutui, ſed ui fideiuſſionis, modo ceſſet fraus, qualis eſſet, ſi nollem tibi mutuare, niſi mihi fideiuſſorem N. præſtes, quo cum conueni, ut pro eo certum quid accipiat inter nos partiendum, aut quod liberatus a me a fideiuſſione, illud mihi tradat, aut nolens ſine lucro mutuare, mitto te ad fratrem meum, aut alium, cui pecunias miſi, qui tibi eas mutuet cum pacto, ut ego pro te fideiubeam, & poſtea nolo fideiubere, niſi certa aliqua re mihi abs te data, quamuis teneri etiam poſſet his caſibus, non ineſſe uſurã, cum nihil ui mutui taciti, uel expreſſi accipiatur ſed ſolum ui alterius contractus longe differentis ab illo iuſte illi appoſiti.

286 In 9. & 10. continetur, quod cambium proprie eſt commutatio unius rei pro alia, & quod diuiditur in cambium pecuniæ numeratæ, & cambium aliarum rerum, quia multis de cauſis infra expreſſis, alia pecunia, plus ualet uni, quam alia alteri, & econtrario. Et quod cambium, ut a vulgo uſurpatur, eſt omnis contractus pecuniæ pro pecunia non gratuitus ſiue ſit permutatio, ſiue emptio, ſiue depoſitum, ſiue quiuis alius. Et diuiditur in reale, & ſiccum. Et quod cambium ſiccum, iuxta S. Anton. & alios Theologos, ibi citatos eſt cambium fictum, & non uerum, & ſic accipiunt in Extrauag. Pij V. infra ad verbum, nume. 299. relata. Sed Laurentius in Commentar. citatus, qui ante omnes de hoc meminit, dicit, cambium ſiccum eſſe, quo campſor prius dat quam accipiat. quod ipſum etiam Syluest. ait in verb. vſura 4. Et quia dat antequam accipiat, dicitur ſiccum. Reale vero contra, quo campſor prius accipit pecuniam quam det. Et quod aliæ diuiſiones Caietan. Medin. Soti, & aliorum nõ videntur utiles. Et quod ex mente omnium po-

teſt vtiliter dici, ſeptem eſſe genera cambiorum. Primum ratione officij mutuandi, quod non eſt in uſu. Secundum, per minutum, quo præſens pecunia pro præſenti commutatur. Tertium, per litteras. Quartum per translationem. Quintum, ob intereſſe. Sextum, pro cuſtodia. Septimum, per commutationem pecuniæ præſentis pro abſente.

287 In num. 11. & tribus ſeq. continetur, quod permutatio eſt antiquior emptione, quæ cœpit poſt inuentam pecuniam numeratam, & quod pecunia fuit inuenta, vt eſſet precium, quo neceſſaria vitæ emerentur, & ut rerum venalium eſſet menſura quædam publica. Et quod poſtea ſequuta eſt permutatio pecuniæ pro pecunia, & ars cambiandi, quæ eſt ars negociandi pecunijs vltro citroque dandis, & accipiendis, & quod licet Ariſto. non ſit viſa licita, tamen ordinata ad quærendam ſuſtentationem, vel alium finem honeſtum, etiam Chriſtianis, licet, ex mente ſancti Thom. ibi citati, & recepti. Et quod licet primus finis pecuniæ ſit emptio, & venditio, ſunt tamen alij ſeptem ſecundarij, in quos ea licite utimur, cambiando, permutando, opes oſtentando, ornando, aſpectu eius delectando, & iure, ſiue ſucco eius medicando. Et quod ex cepto mutuo, & commodato licite præbens eam poteſt capere precium pro eius vſu, qui autem mutuat, & fingit ſe locare in aliquem vſum prædictorum, in quo pro vſu eius aliquid accipiat, peccat coram Deo cordium ſerutatore. Et quod in omnibus commercijs, & contractibus iuſtitiæ commutatiuæ eſt ſeruanda æqualitas, ita quod tanti valeat acceptum, quanti datum, & econtrario, ſecundum omnes ibi citatos, præſertim Scotum in 4. li. ſent. diſt. 15. q. 2. articul. 2. Et ita ſicut in emptione iuſta tanti debet valere merx, quanti precium pro ea datum, & tanti uſus rei locatæ, quanti penſio pro ea ſoluenda, & tanti equus dandus pro multa, quanti multa pro equo danda. Et conſequenter in commutatione, & cambio pecuniæ, tanti debet ualere danda, quanti accipienda, & quod huic conſequens eſt, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, poteſt accipi aliquid ultra iuſtum valorem pecuniæ, quam dat ratione cābij, quatenus eſt permutatio, niſi adiungatur alia iuſta ratio accipiendi. Quia ſi cambium aliarū rerum, quod eſt naturalius, antiquius, & magis neceſſarium, non eſt iuſtum, niſi ſeruata æqualitate valoris utriuſque rei campſæ, a fortiori cambium pecuniæ pro pecunia non erit iuſtum, non ſeruata æqualitate ualoris vtriuſq; pecuniæ. Et quod qui dat nunc pecuniam pro alia ratione poſt vnum, vel duos, vel plures menſes reddenda, iniuſte facit per prædicta, quia vult accipere rem maioris ualoris pro re minoris, via permutationis. Immo ſecundum Hoſtien. ibi citatum admittit uſuram peſſimam, & quod nō eſt neceſſe ad iuſtitiam permutationis, quod Sylue. & Sotus ibi citati aiunt, quod res accipienda per permutationem, iam ſit in rerum natura, & in dominio eius, cum quo res alia permutatur, quia nullo iure id cauetur, neque ulla ratione probatur, immo contrarium oſtenditur, eo quod res nondum nata, emi, vendi, & promitti poteſt, per ibi citata.

288 In 16. numer. & tribus ſequentibus continetur, quod prædictum primum cābium per officium licitum eſt, nam, quid quid aliqui ibi citati dicant, poſſet conſtitui a repub. officium mutuandi egentibus cum ſalario de publico conſtituto, immo & præſtituto aliquo paruo lucro reddendo a mutuatarijs vltra ſortem pro labore officiarij inſtar montium pietatis quod ibi copioſè probatur.

In 19. & 20. num. continetur, quod iuſtum eſt ſecundum cambium, uocatum vulgo per minutum, quo quis cambit præſentem pecuniam pro præſenti, puta, nummos minoris valoris pro nummis minoris, vel contra, puta quadrantes pro Iulijs, vel Iulios pro ſcutis, aut contra, modo fiat ex eo officio a Repub. in hoc cum moderato lucro inſtituto ſecundum pleroſq; omnes. Et quod credimus etiam priuatis licere accipere aliquid exiguum, minus, quam quod campſori aſſignatur, nō ſola ratione cambij, ſed alicuius intereſſe ſingularis, laboris, tædij, impedimenti, & aliarum incommoditatum. Et quod licet legibus Hiſpaniæ vetitum ſit, ne quis officium campſoris ſibi auctoritate propria ſumat, non

eſt

eſt tamen ſpeciatim uetitum priuatis, ne cambiant priuatim, occurrente occaſione, ſine officij campſoris ſpecie, licet iuſte uetari poſſit ex cauſis ibi expreſſis. Et quod habens aliquam monetam, quæ ratione materiæ, vel alicuius ſingularis intereſſe pluris ſaltem ſibi ualeat, quam publica lege æſtimetur, poteſt illam permutare pro alia, recepto illo pluri, præſertim in foro conſcientiæ. Quia, quidquid dicat Medina, quamuis illa moneta æſtimata ſit a Republica certo precio, ad uſum ſuum principalem, qui eſt eſſe precium, & licet nemo cogi poſſit ad dandum pro illa maius precium, quam conſtitutum, propter tamen alium ſecundarium vſum; & ſingulare intereſſe, iuſte poteſt aliquid amplius accipere, quod etiam Sotus affirmat. Et quod hoc cambium eſt iniuſtum, quoties campſor plus lucri, quam ſit lege vel conſuetudine ſtatutum, recipit, & quoties pecuniam adulterinam, prauam, fractam, aut vſu non receptam compermutanti tradit, aut eum in precio decipit.

289 In nume. 21. & alijs decem ſequentibus continetur, quod tertium cambium, uocatum per litteras eſt iuſtum, & Reipubl. neceſſarium: quia per illud uirtualiter transfertur pecunia de uno loco in alium, quamlibet remotum, uirtute litterarum, quibus efficit campſor, ut tradatur tanta pecunia in alio loco, quanta ei datur, in quo ipſe dat litteras, & aliquid amplius pro iuſta mercede. Et quod dicitur cambium per litteras, quia communiter fit per eas; quamuis etiam fieri poſſit per nuncium, uel per ipſum campſorem. Et quod ad iuſtitiam requiritur. Primo, ut ſeruetur æqualitas ualoris inter pecuniam datam, & accipiendam. Quia in omnibus contractibus tam nominatis, quam innominatis, ſeruanda eſt æqualitas rerum commutatarum, iuxta prædictam omnium, præſertim Soti, ſententiam.

Secundo, quod campſor non accipiat plus iuſta mercede, & quod illa non creſcit ex eo ſolo, quod tardius fit accipienda pecunia uirtute litterarum, uel eo qđ a principio non traditur ei pecunia, vel pars eius, ſed expectar ſolutionem vſque ad tempus, quo certum fiat litteris ſatiſfactum eſſe: neq; decreſcit ex eo, quod tota pecunia ſtatim ſoluatur, uel intra breuius tempus ſolito, quia per dicta ſupra eodem .c.nu.228. propter anticipationem, vel dilationem ſolutionis, iuſtum rei precium, nec augetur, nec minuitur.

Quare, qui minoris cambiunt, accepta præſenti pecunia per litteras, quas uocant cambij, quam dilata ſolutione per litteras, quas uocant crediti, non poſſunt excuſari, ſi iuſtum ſummum precium mercedis excedant, quãuis intra latitudinem iuſti precij pluris cambire poſſint, dilata ſolutione, quam ſtatim facta, per d. eodem numero 239. & infra capitu 23. numero 78. Excuſari, inquam, non poſſunt ratione mercedis huiuſmodi cambij, licet ratione intereſſe veri aliquando forte excuſari poſſint, iuxta infra dicenda. Et ꝙ tertio requiritur, quod campſor, qui dat pecunias ſoluendas in alijs quamlibet remotis locis, ſciat, vel probabiliter credat, qđ perſona, cui eas dat habeat pecunias, uel fidem, & uoluntatem ſatiſfaciendi litteris, quas de ſoluẽdis illis ſibi tradit, quod ſatis probat prædicta Extrauag. relata infra, numero 299. Et quod alioqui uſuram iniquam admittit, & iniquiorem ſi eas tradit cum pacto, quod ſi non ſoluantur intra tres menſes ibi cãpſori ab eis, ad quos remittitur ſolutio, ſoluatur intra ſex mẽſes Romæ cum lucro cambij, quo ibi erat ſoluẽdo, & lucro recambij Romæ ſoluendo. Addo nunc quarto eſſe neceſſarium ut locus, in quo eſt ſoluẽda pecunia, longe diſtet a loco, in quo dantur litteræ. Alioqui enim eſſet cambium de tempore ad tempus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, ut ex eodem Com. nu.67. colligitur, & ſatis probatur prædicta extrauag.

290 Et quod attento ſolo iure naturali, & diuino æque iuſte poteſt fieri hoc cambium per litteras de ciuitate unius Regni ad aliam eiuſdem, ſicut ad aliam alterius Regni, quod & Sotus ſibi contrarius in locis ibi citatis tenet, quamuis in aliquot Regnis iure humano id prohibeatur ad tollendas palliatas vſuras, inducendo præſumptionem earum, quod tamen ceſſante fraude, & fictione non ligaret in foro conſcientiæ. arg. c. tua. & c. is quibus. de ſponſ. & ibi notat. modo tanto minus

lucri

quinque de mille cum redditur in numero, cuicunque reddatur, & cum per chirographum nihil. Tum quia nulla talis lex eſt. Tum quia cõtra omnia iura eſt, quod alio deponente ei teneatur ſoluere præfata quinque, quæ deponens debet ob cuſtodiam, & prædictas rationes campſorum. Quæ quidem allegatio licet eſſet iuſtiſſima, mihi tamen aliquando capienti pecuniam uirtute chirographi e longinquo remiſſam parum profuit. Et quod nulla certa merces videtur eſſe præſtituta prædictis cãpſoribus pro prædicta cuſtodia, & opera iure communi, neque particulari ſaltem Hiſpano, & ideo ceſſante conuentione, definienda eſt boni viri arbitrio penſatis penſandis. Quãquam video, quod in urbe nõ ſolum non ſoluitur propter hoc bancharijs, ſed etiam habetur, & agitur ab eis gratia deponentibus eo quod lucrantur utendo pecunia depoſita in cambiendo, & negociando. Imò in aliquibus partibus Hiſpaniarum, & Galliarum, etiam gratia refertur reddendo 6. vel 7. pro centum in anno. Licet certum ſit, hos poſtremos uſuram committere, ſi ex pacto expreſſo, uel tacito ea accipiunt, & illos primos, ſi ex pacto cuſtodiunt gratis pecunias depoſitas, & facultatem utendi pecunia, accipiunt pro ſalario cuſtodiæ ſibi alias debito, ea lege, vt parati ſint eas reddere ſimul, ac petuntur, & utroſque obligatos eſſe ſoluere iuſtam mercedem, niſi poſt cuſtoditam pecuniam gratis ea condonetur. Quia, ut dictum eſt ſupra eo. capitu. num. 180. pecunia depoſita facta facultate depoſitario illa utendi, mutuata cenſetur. Et ideo quidquid ob eius uſum ultra ſortem ex pacto expreſſo, uel tacito accipitur, vſura eſt. Dixi. Poſt cuſtodiam, quia donatio antea facta vim pacti uſurarij haberet, ut ex ſe patet.

264 In num. 41. & 11. ſeq. continetur, quod etiam eſt licitum ſeptimum cambium, quod fit per commutationem præſentis pecuniæ pro abſente, & quod nil refert quo ad hoc, an commutatio fiat per emptionem, quæ eſt contractus nominatus, aut per permutationem, uel per contractus, do, ut des, vel facio, vt des, &c. qui ſunt innominati, quia licet contractus nominati ab innominatis differant quo ad aliqua, quo ad hoc tamen nõ differunt, vt dictum eſt ſupra eo. nume. 27. Quia ſicut emptio, & uenditio redduntur iniuſtæ ex inæqualitate ualoris mercis, & precij, & ex augmento precij ob dilationem ſolutionis, & diminutionem eiuſdem propter anticipationem ſolutionis, ita etiam permutatio, & contractus do, vt des, & alij innominati. Et quod ex hoc infertur nil referre an contractus quo campſor dat, vel accipit pecuniam in vno loco, ut det, uel accipiat eandem cum lucro in alio, appelletur emptio, vel venditio, ut Caietan. ait, aut, permutatio, ut Sotus. & aliquot alij, aut do, ut des, aut do, vt facias dare, vel facio dare, ut des &c. quod iuri proprius uidetur. eandem enim menſuram iuſtitia eius, quocunque nomine appelletur, metienda eſt. Et quòd, ut dictum eſt, ſecundum Sanctum Thomam & receptam ſententiam, pecunia, etiam quatenus pecunia eſt, commutari poteſt, & ex eius commutatione negociando lucrum quæri. Et quod octo poſſunt eſſe in cauſa, quare una moneta põt ualere pluris, vel minoris, quam alia. Primum diuerſitas metalli. Secundum, diuerſitas bonitatis eiuſdem metalli. Tertium, diuerſitas formæ, & ponderis. Quartum, diuerſitas locorum. Quintum, reprobatio totalis, vel partialis. Sextum, temporis diuerſitas. Septimum, copia, vel defectus. Octauum, abſentia, vel præſentia; Et quod vna pecunia nunquam ualet pluris, uel minoris ex eo, quod citius, vel tardius danda, vel accipienda ſit, in quo grauiter multi mercatores, & mutuantes errasse uidentur. Et quod qui centum ducatos mutuat ad annum, ſi intra illud creſcat eorum ualor auctoritate publica, debent ſolui eidem totidem in fine anni, ſi eos eo uſque erat ſeruaturus, uel mutuauit cum pacto, vt redderentur ei centum alij, eiuſdẽ metalli; & formæ, ſiue maioris in fine anni ualerent, quidquid Sotus, cui reſpondetur ibi, ſcribat. Imò, & ſi non erat ſeruaturus eos, neque fecit prædictum pactum, ſed ſimpliciter mutuauit illos aureos in auro, ſecundum Bartol. communiter receptũ. Et quod ſicut quælibet alia merx plus ualet, ubi eſt magna inopia auri, & argenteus ubi eſt magna inopia argenti, quia pecunia, ut prædiximus, quædam

merx eſt. Pro quo ultra alia citamus legem in hoc ſingularem, quę 4. eſt. ff. de eo, quod certo loco.

295 In nu. 63. & 14. ſeq. continetur, quod non obſtat prędictis quod auctoritate publica conſtitutum eſt preciū monetæ publicæ, quod non poteſt mutari priuata; neq; quod aurei nō ualeāt plures Iulios, vel Regales tempore inopiæ eorum, quā copiæ, quia id eſt uerum eo reſpectu, quo eſt precium, & quo ad effectum cogendi quem ad accipiendum eos pro pluri, non tamen eo reſpectu, quo ſunt merx, & cāpſibiles, ſiue commutabiles, & quo ad effectū vendendi volenti eos quærere, præſertim data eorum penuria. quod in urbe paſſim factitatur. Nam, ut audio a fide dignis, licet precium ſcuti aurei ſtatutum expreſſe a Principe ſint undecim Iulij, & tacite per conſuetudinem aſcenderit ad undecim cum dimidiato, tamen propter penuriam ſolet commutari cum quærente ſcuta aurea in auro, additus uno duobus, uel tribus obolis, ſiue baiochis; licet nemo cogatur illo precio accipere. Et q̄d pecuniæ in nundinis augentur ob multitudinem uolentiū accipere per uiam cābij, & ob paucitatem uolentium cambire, & econtrario, minuitur ob paucitatem volentium capere, & multitudinem uolentium dare. Idem tamen limitandum eſſe ad multitudinem uolentium dare, uel accipere per viam cambij liciti; ſicuti aliarum mercium ualor creſcit per multitudinem uolentium eas iuſte emere, non autem per multitudinem uolentium eas rapere, uel furari. Et quod ducatus pluris valet in Luſitania, quam in Caſtella, & quòd Maraphetini Caſtellæ æquantur Realis Luſitaniæ, Et conſequenter, quòd mutuans centum ducatos in Luſitania iuſte capere poteſt aliquid ultra centum in Caſtella, & econtrario mutuans centum in Caſtella, iniuſte accipit centū integros in Luſitania, ſi alia ratio accipiēdi, quam mutui non interueniat. Et idem dicendū de alijs locis, in quorum altero minoris, uel pluris ualet, quam in altero. Et ſic qui mutuat centum ducatos in Hiſpania noua, non poteſt capere totidem integros in ueteri, nec in Italia, & minus in Gallia, & Flandria, & quod pecunia præſens pluris ualet ex ſe, quam abſens præſentis cęteris paribus, eo quod ex ſe requirit laborem, impenſam, & periculum in traducendo, ſecundum Calder. quod auctoritate Caieta. Syluester. & Med. & rationibus firmis contra Sotum probamus, licet per accidens contingat, ut ſine labore, & impenſa emētis poſſit deferri abſens, quia ſatis eſt quod ex ſe ſine illis fieri nō poſſit. Et conſequenter, quod recte cōſuluit Calderi. in conſi. 11. de vſur. iuſtam fuiſſe emptionem, qua quidam Genuæ centum ducatis præſentibus emit centum, & ſex exiſtentes in Alexandria. Et quod eadem ratione ſola lege naturali, & diuina attenta, poſſet quis iuſte emere centū ducatis præſentibus Medinæ, centum & vnum exiſtentes Hiſpalis, quamuis ſint ciuitates eiuſdem Regni Caſtellæ. Et quod tanto minoris poteſt emi abſens, quanto maior eſt diſtātia. Et conſequenter, quod aliquando abſentia efficit, quòd ducatus abſens ualens pluris in loco ſuo, æqualis precij ſit in loco præſenti minoris ualoris, & aliquando minoris, & aliquādo maioris, iuxta diſtantiam locorum maiorem vel minorem utriuſque. & iuxta differentiam maiorem ualoris vnius, & valoris alterius, cuius exempla ibi ponuntur. An autem ſicut abſentia pecunię minuit eius ualorem, ita & præſtatio eius abſens & futura poſt annum, vel aliud tempus maius vel minus futura minuat valorem eius ita quod præſtatio eius præſens ualeat plus, quam illa, magnæ quæſtionis videtur. Ad quam faciunt adducta ſupra ad probandum, quod debitum poſt aliquod tēpus poteſt emi iuſte precio minore præſenti ſupra eo. c. nu. 230.

296 In nu. 68. & ſeqq. & in principalibus emporijs Hiſpaniæ, Galliæ, & Belgij habentur tres vel quattuor nundinæ certis temporis interuallis diſtinctæ. Et quod ſunt aliqui, qui habent magnam quantitatem pecuniarum, quibus nullas merces emunt, ſed in fine prædictarum nundinarum tradunt eas eiſdem quibus antea, vel alijs volentibus eas accipere ſoluenda, in nundinis in alijs ciuitatibus eiuſdem, uel aliorum Regnorum proxime futuris, cū aliquo certo, vel incerto lucro, & in fine aliarum nundinarum recipiunt illam quantitatem cum illo lucro per ſe, vel per ſuos inſtitores, ſiue actores, &

ſtatim

ſtatim tradunt eas alijs, vel eiſdem ſoluẽdas in nũdinis, vel alijs terminis ſtatis alterius ciuitatis, & in fine illorum faciunt, quod in proxime præteritis. Et ita nõ ſolum conſeruant ſuam pecuniam, ſed etiã eius lucro viuunt, & ditantur. Et quod non abs re dubitatur, an hoc genus cãbij liceat. Quibus nunc addo, eſſe huic dubio ſimile illud, in cuius ſolutione ſubſtituimus ante aliquot menſes D. Emanuel a Sa. Doctor doctiſſimus iuxta, ac pijſſimus, magnum Illuſtriſſimi ordinis Societatis Ieſu ornamentum, & ego, interrogati a quodam Reuerendiſſimo animarum ſalutis ſuæ gentis ſitienti epiſcopo; An ſit licitum illud genus cambiendi, quo tota Italia hodie formaliter, & reliquum orbis uirtualiter utitur, uti dicitur? Nempe, quod multi habentes pecuniam numeratam, & nolentes, vel non potentes vti arte mercandi, nec emere prædia, quorum reditu ſe ſuſtentent, vtuntur arte campſoria in hunc modum. Quod Genuæ, vel alio in loco Italiæ dant pro ſcuto Marchæ, quod valet Lugduni 6.... ſoluendo ibi in proximis nundinis 65. vel 66. plus, vel minus prout fuerit prolixius vel breuius tempus inter dationem, & ſolutionem: nunquam tamen dant 67. quia tunc nihil lucrarentur, & accipiunt ab his, quibus dant pecuniam, litteras, ad quoſdam tertios qui illa ſcuta in illis ſoluant ſibi, vel actoribus ſuis, qui rurſus dant illa ſcuta ſibi ſoluta eiſdem, uel alijs, ſoluenda Genuæ, vel alibi in terminis ad id ſolitis, cum auctario certo, vel incerto determinando a deputatis in id,

mox illa ſcuta ſoluta cum auctario prędicto, dant eiſdem, vel alijs ſoluenda in alijs nundinis proximis Lugduni, dando, vt prædictũ 65. vel 66. &c. pro ſcuto Marchę, & ita continuo ſuo cambia renouantes ſuas pecunias augent. Vtriuſque dubij ſimilitudo colligitur ex eo: quod in vtroque genere cambij campſor dat pecuniam alibi, & alio tempore ſoluendum cum aliquo auctario certo, uel incerto. Et quia utriuſque reſolutio eſt perneceſſaria omnibus omnium fere negotiatorũ totius orbis Chriſti confeſſarijs eam faciã diuina ope, quam breuiſſimam.

Pro parte negatiua facit, quod hi uidẽtur effectu mutuare, & accipere aliquid vltra ſortem propter dilationem temporis, quod eſt uſura. c. in ciuitate. de vſuris, cum citatis ſupra eod. nu. 210.

Pro affirmatiua vero facit, quod infinitus eſt numerus Chriſtianorum honeſtorum, qui hac arte viuunt. Nam nõ ſolum mercatores, & campſores, qui eam palam exercent, ſed quamplurimi alij diuites, infimates, mediocres, & ſummates, etiam eccleſiaſtici, utuntur ea, deponendo, ſeu commendando ſuas pecunias campſoribus, vel mercatoribus prædicto modo negotiantibus, cũ pacto, uel intentione principali, ut eis cedãt partes incertæ, uel certæ lucri incerti, pro quantitatibus a ſe commendatis, qui omnes confitentur, abſoluuntur, & communicant quotannis, & temerarium uidetur, eos omnes, & eorũ confeſſarios damnare. Facit item, quod vt ait Calder. in dicto conſilio ſine huiuſmodi cambijs omnia commercia cum extraneis Regnis ceſſarẽt, & propria pauperiora fierent.

297 Pro reſolutione igitur eorum dico. Primò, non poſſe illa defendi, niſi per reductionem ad aliquam ſeptem ſpecierum cambij ſupra dictarum, & quod non poſſunt reduci ad primam, neque ad ſecundam, neq; ad quartam, neque ad ſextam, vt palam eſt id perpendere uolenti. Secũdo, quod nullatenus poſſunt illa defendi, quatenus eo maius auctariũ accipiũt, quo plus temporis interiacet inter dationem, & ſolutionem, niſi ratione ueri intereſſe, quia id lucrifit ratione dilationis tẽporis ad ſoluendum, quod nullatenus licet, ut prædictum eſt, ſupra eodem capitulo, numero 210. Tertio, dico quod poſſunt ſaluari reducendo ad tertium, & quintum, modo pecunia, quæ datur in cambijs, & alibi ſoluẽda ſit deſtinata mercaturæ, uel rebus frugiferis emendis, ita quod cauſa principalis, quare ceſſatur ab illis, ſit illius datio ad cambium: modo item ſeruentur illa, quæ in illis ſeruanda eſſe ſupra diximus, & prædicta Extrauagans requirit. Quarto, dico, quod etiam defendi poſſunt, quatenus reduci poſſunt ad ſeptimum, quo pecunia abſens maior emitur, uel commutatur præſenti minori, uel datur pro ea. Quia, ut ſupra numero 292. dictum eſt, pecunia abſens ſuapte natura minus ualet,

quam in præſens eam uendenti, commutanti, vel alias danti. Oportet aũt, quod in eis ſeruentur illa, quæ in illa ſpecie cambij ſeruanda eſſe diximus, & conſequenter aduertant, an eadem pecunia in eo loco diſtanti valeat pluris, quam in præſenti, & collato illo pluri cum minori quo propter abſentiam valet, reducant ad æqualitatem, quæ, ut prædictum eſt ſupra eodem, numero 277. in omni commutatione, quocunque nomine cenſeatur, lege ipſa naturali, & diuina requiritur. Quare, ſi eadem pecunia pluris valet Lugduni, quam Metinæ, carius debet emi Metinæ, quam eadem pecunia exiſtens Metinæ emenda eſſet Lugduni; & econtrario. Quo forte iuſtificantur cambia illa, quæ paſſim fiunt a Metina Vlyſſipponem, & Vlyſſippone Metinam: licet enim tam diſtet Vlyſſippo a Metina, quàm Metina ab Vlyſſippone, longe tamen minoris emitur Metinæ ducatus exiſtens Vlyſſippone, quam ducatus exiſtens Metinæ ematur Vlyſſippone, quia idem ducatus pluris ualet Vlyſſippone, quam Metinæ.

298 Aduertant item, quod, ſicut neceſſarium eſt ad iuſtificandam emptionem, commutationem, vel dationem, vt ſit actualiter, vel uirtualiter uera merx uenditoris, quæ ematur, vel commutetur, ut præſupponunt leg. prima, & ſecunda, ff. de contrahen. emptio. & §. precium, cum ſequen. inſt. eod. ita etiam oportet ad iuſtificationem huiuſmodi cambij per reductionem ad ſeptimum, vt accipiens pecuniam præſentem, & vendens, vel commutans pro illa abſentem, habeat illam in loco ſolutionis ſaltẽ uirtualiter, & quod dãs præſentem, vere velit illam abſentem emere uel cum illa commutare, alioqui eſſet ficta emptio, & mutuum palliatum, & conſequenter uſurarium, & illicitum per dicta ſupra eod. c. nu. 229.

299 Dixi: ſaltem virtualiter, quia ſufficit, quod habeat eam ſub credito, ita quod certo ſciat, vel ſaltẽ probabiliter credat, quod tradet eam is, ad quem deſtinantur litteræ. Aduertãt etiam, quod ſicut emẽs rem aliam abſentem minoris, quam ualeat communi æſtimatione notabiliter, etiam detracto eo quo minus ualet propter abſentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem in foro conſcientiæ illius partis notabilis, quæ ad iuſtum precium requiritur. Ita etiam campſor, qui præſenti pecunia emit abſentem, notabiliter minoris, quàm ualeat communi æſtimatione propter illam abſentiam, etiam detracto quo minoris ualeat propter abſentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem illius partis notabilis, quæ ad iuſtum precium requiritur. Et conſequenter, qui cambiens dat pecuniam minoris ualoris, pro pecunia maioris ualoris ſoluenda alio loco ei, qui nec realiter, nec credito eam ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem, quia uirtualiter uſuram committit. Nec ad excuſationem ſufficit, quod ignoret, eum illam habere, uel non habere: ſed oportet, ut ſciat, uel probabiliter credat eam habere, quia ignorantia etiam facti eius, quod oportet ſcire non excuſat. primo, quæſtione quarta. §. notandum qualis eſt hæc argumento capitu. innotuit. cum gloſſ. de electio.

Quintò, quòd tam in his duobus generibus cambiendis, quàm in alijs, debent ſeruari contenta in Extrauagante Pij V. quæ ſic habet.

Pius Epiſcopus Seruus ſeruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

300 *IN eam pro noſtro paſtorali officio curam diligenter incumbimus. & infra. Primum igitur damnamus ea omnia cambia, quæ ſicca nominantur, & ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas, ſeu ad alia loca cambia celebrare ſimulent, ad quæ loca, ij, qui pecuniam recipiunt, litteras quidẽ ſuas cãbij tradunt, ſed non mittuntur, vel ita mittuntur, ut tranſacto tempore, vnde proceſſerant, inanes referãtur, aut etiam nullis huiuſmodi litteris traditis pecunia ibi deniq; cũ intereſſe repoſcitur, vbi contractus fuerat celẽbratus: Nam inter dantes, & recipientes vſque a principio, ita conuenerat, uel certe talis intentio erat, neque quiſquam eſt, qui in nundinis, aut locis ſupradictis huiuſmodi litteris receptis ſolutionẽ faciat. Cui malo* ſimile

ſimile etiam illud eſt, cum pecunia, ſiue depoſiti, ſiue alio nomine ficti cambij traduntur; vt poſteà eodem in loco, vel alibi cum lucro reſtituantur, ſed & in ipſis cambijs, quæ realia appellantur, interdum (vt ad nos perfertur,) campſores præſtitutum ſolutionis terminum lucro ex tacita, vel expreſſa conditione recepto, ſeu etiam tantũmodo promiſſo, differunt. Quæ omnia nos vſuraria eſſe declaramus, & ne fiant diſtrictius prohibemus.

Porro, ad tollendas quoque in cãbijs, quantum cum Deo poſſumus occaſiones peccãdi, fraudeſq; fœneratorũ, ſtatuimus, ne deinceps quiſquam audeat, ſiue a principio, ſiue alias, certum, & determinatum intereſſe, etiam in caſu non ſolutionis paciſci, neque realia cambia, aliter quam pro primis nundinis, vbi illæ celebrantur. Vbi vero non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locorũ vſum exercere, abuſu illo prorſus reiecto, cambia pro ſecundis, & deinceps nundinis, ſiue terminis exercendi. Curandum autem erit, in terminis, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus ſolutio deſtinatur, ne, dum longiores præfiguntur, quam loca deſtinata ſolutionis deſiderant, fœnerandi detur occaſio. Datum Romæ, apud ſanctum Petrum anno incarnat. Dominicæ milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo primo, Kalend. Febr. Pont. noſtri anno ſexto.

301 Nota primo ex hac Extraua. id, quod dixi ſupra nu. 286. ſcilicet, ſola & omnia cambia ficta, & ſimulata hic appellari ficca, & omnia, & ſola vera realia, quod colligitur ex verb. ficca, adiuncto uerbo, & ita finguntur, & verb. realia, & toto orationis contextu, & ita non damnat omnia cambia, in quibus campſor dat prius, quã accipiat, licet omnia illa appellentur ficca, ſecundum Laurentium ſupra relatum in nume. 294.

Nota ſecundò ex verſiculo, vt contrahentes, &c. ad iuſtitiam cambij per litteras requiri illud tertiũ, & quartum, quæ ſupra, nu. 285. & 297. diximus eſſe neceſſaria, videlicet, quod campſor ſciat, uel probabiliter credat, eũ, cui dat pecunias, poſſe ſoluere vbi promittit, & quod litteræ dentur ad alium locum diſtantem.

Nota tertiò, quòd vſura nomine cambij perſonata eſt illud lucrũ, quod capiũt campſores nomine cambij, vel recambij a debitoribus propter dilationem, quam concedunt eis vſque ad proximas nundinas, quod etiam probat cap. conſuluit. de vſur. Sed non adeo clare, quod eſt limitandum ſaltem quo ad forum conſcientiæ, quando pro uero intereſſe id caperet, per proxime dicta, nume. 297. & prius ſupra eod. cap. nu. 239.

Nota quartò, quod, licet iure communi licuiſſet ante hanc Extrauag. conuenire a principio, vel poſtea ante terminum ſolutionis ſuper intereſſe veriſimili, ut certũ quid ſolueretur, adeo quod dixit Med. in C. de reſtitutio. fol. 132. ſoluendum eſſe intereſſe veriſimile, conuentũ a principio, licet in fine appareat nullum futurũ fuiſſe. Cui conſentit Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iuſti. & iur. Poſt eam tamen non licet in hac materia cambiorum, licet in alijs ſic, quum a iure antiquo non recedatur pluſquam exprimitur l. præcipimus. C. de appellat. quod tamen limitandum eſt, quoad forum conſcientiæ, quãdo certificatio eſſet æqua coram Deo, quia hæc lex, vt ex ea patet, fundatur quo ad hoc in præſumptione, cui non eſt locus in illo foro. c. tua. & cap. is qui. de ſponſ. cum eis adnotat. An autem idem ſit in mutuo, quod in cambijs, dubitari poſſet, & diſputando utraque pars defendi. Sed quia hæc lex in hoc eſt exorbitans a iure communi, iuſtior uidetur pars negatiua.

Nota quinto, quod nõ poſſunt exerceri cambia, niſi quoad proximas nũdinas, vel proximos terminos ad ſoluendũ cambia præfigi conſuetos, quod tamen arbitror limitandum eſſe, quoad effectum carius cambiendi, ad ſecundas, uel tertias nundinas, quam ad proximas. Non enim uidetur Pius prohibere, ne maior dilatio detur debitori ſine ullo maiori campſoris lucro, arg. l. quod fauore. c. de leg. & c. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6.

Nota ſexto, quod per hæc ſolui poteſt quæſtio quotidiana, quã ſæpe in vrbe fuimus interrogati, An liceat vni Hiſpano dare alteri Romæ centũ ſcuta pro centũ ſoluendis ab eo in Hiſpania cum aliquo augmento? Ad quam breuiter reſpondemus. Primo, quod non; per uiam intereſſe lucri ceſſantis, ſi non habebat illa deſtinata ad mercandum, uel ad emendum aliquid, frugiferum. quia nullum uerum tale intereſſe prætendere poteſt,

per proxime dicta, nu. 267. Secũdo, quod non poteſt etiam per viam emptionis, & commutationis rei præſentis cum re abſente, ſi ille nec formaliter, nec virtualiter habet illa in Hiſpania, per ſupradicta eo. nu. 297. Tertio, quod pôt per viam emptionis vel commutationis rei præſentis cum abſente, ſi alter vere habet illa ſcuta, quæ vendit in Hiſpania formaliter, vel virtualiter in reditibus beneficij, uel aliorum bonorum, uel in tali credito, quod probabiliter creditur per litteras eius deſtinatas ad aliquem cognatum, vel amicũ tradenda eſſe ea ibi, per ſupradicta, eod. nu. 297. Idque duplici ratione. Prima ratione abſentiæ, ob quam valet minus. Secunda ratione ualoris, quia plus ualent hic centum, quam ibi totidem. Quarto. quòd licet etiam per uiam mutui, præſuppoſito, quod eadem pecunia ualet hic plus, quã ibi, immo & ſi nõ valeret plus, facta facultate mutuatario ſoluendi in urbe, aut ſi malit in partibus cum cambio quo traductio illorũ in vrbem conſtabit, quia hoc caſu nil uidetur capi ſortem, niſi ad ſummum intereſſe damni emergentis præſertim, ſi, qui dat, eget illis, uel putatur ei opus habiturus in urbe.

Nõ obſtat deciſio illa S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 30. quòd vſuram committit, qui campſor Romæ dat alteri centum ad agẽdum ſua negotia ſoluenda Pariſijs intra octo, quem ſequitur Syluest. verb. uſur. 4. q. 13. & Gergorius Lopez l. 31. 5. par. titu. 11. Tum quia loquitur de mutuante, vel de illo qui ſola ratione dilationis datæ ad ſoluendum accipit aliquid vltra ſortẽ. quod colligitur ex dilatione octo menſium, & ex eo, quod eadem pecunia plus ualet Pariſijs, quam Romæ, quod numquam licet per c. in ciuitate. de uſur. & ca. ad noſtram audientiam. de empt. Supradicta vero procedunt in illis, qui alia ratione, quam mutui, vel dilationis accipiunt plus, puta ratione emptionis rei, quæ minus valet ob abſentiam, uel ob locum in quo eſt, vel ratione intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis.

Nota, octauo quod id, quod vulgo dicitur, ſcuta, & ducatos, quibus utuntur mercatores, & campſores in nundinis cãbiendo, eſſe maioris precij, & diuerſos ab illis quibus vtũtur in emendis rebus neceſſarijs mercibus, non eſt intelligendũ, quod ipſi mercatores augent, vel minuunt precium eorum, vel quod apud eos pluris valent, ſed quod ducatus, vel ſcutum cum auctario, quod ſoluendum eſt pro eo alio remittendo vel aliũde remiſſio valet pluris, & quod quantum debeat eſſe illud auctarium arbitrantur ipſi tamquam boni uiri, & in arte periti, attenta uaria uariorum locorum diſtantia, & maiore copia vel penuria, pecuniæ campſibilis, & merito, quia res indefinitæ arbitrio boni uiri ſunt finiendæ, l. 1. ff. de iure delibe. ca. de cauſis. de offic. delegat. Vnde non omnes ducati cum auctario ſuo, quibus utuntur in cambiẽdo, ſunt eiuſdem precij, ſed varij, & maioris, & minoris iuxta varietatẽ locorum, ad quæ, vel vnde remittuntur ſoluendi, & ita non ſunt damnandi, tanquam fictitij, ut aliqui, quos in prædicto Commentario ſequuti fuimus, damnant.

302 Defendere autem illos qui mutuant ſub vſuris Regibus, &c. aliquo modo eos cogentibus non videtur facile. Tum quia id iure naturali eſt peccatum, ut dictũ eſt ſupra, nu. 211. quale ob nulla mala uitanda admittendum eſt, cap. itane. & c. tolerabilius. 32. q. 5. Tum quia pro nulla re licet mentiri. gloſſ. iuncto textu recepto in cap. ſi aliquid. 22. q. 4. & mentiri, & ad vſuram dare pariſicari videntur in cap. ſuper eod. de vſur. Tum quia ſaltem multi eorum ratione intereſſe nõ poſſunt illas accipere, quia pecuniam, quam mutuant, non habent paratam ad exercendam mercaturam, nec ad prędia, & cenſus emendos, ut ſatis definit Sotus lib. 6. q. 1. artic. 3. de iuſt. & iure. Tum quia ratione cambij non videntur poſſe accipere, quia non eſt licitum cambire cum lucro in loco ad eundem, neque in nundinas ſecundas, vel tertias per prædicta, & Reges capiunt mutuum non ſoluendum uere in locis extra ſua dominia ſitis, licet fingãt illud in ſuis litteris, & omnia cambia ficta reprobantur. Tum quia, vt audio, capiunt illas pecunias cum promiſſione ſoluendi auctarium ad rationem 5. 8. aut 10. pro 100. in anno, quod ad nullum genus cambij liciti reducitur. Tum denique quia difficile eſt reducere huiuſmodi lucrum ad lucrum cambij ſeptimæ ſpeciei, & ad nul-

lum

lum aliud iuſtum poteſt reduci. Quare conſulendum videtur viris pecunioſis nõ exercentibus mercaturam, neque intendentibus emere prædia, vel cẽſus etiam, ſi non mutuarent, vt ſine vllo temporali auctario gratis principaliter mutuẽt ſuas pecunias prædictis Regibus pro ſpirituali virtutis,& meriti,ſperãtes minus principaliter aliquam remunerationem antidotalem, aut certe emant ab eis cenſus iuſto precio cum pacto redimendi conſtitutos ſuper reditibus publicis illarũ, vel illarum ciuitatum,vel ſtatuum, habentibus vero pecunias deſtinatas ad lucra prędicta mutuent ſub intereſſe veriſimili lucri ceſſantis.

De octauo præcepto Decalogi, Non ſis falſus teſtis. Cap. XVIII.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum octauum quid principaliter, & quid ſecundario prohibeat.*
2 *Teſtans ignotum eſſe verum, vt peccat.*
3 *Mendacium quid, quotuplex, & quod mortale, etiam in iudicio.*
3 *Peccatum verborum ſeptuplex, & præcipue ex intentione iudicandum, & nu. 4.*
5 *Miracula falſa, & vitam Sanctorum fictam prædicans.*
6 *Promiſſio, quæ obligat ad mortale, late.*
7 *Deliberatio quæ ad obligationem ſufficit.*
8 *Simulatio, & Hypocriſis mẽdacia factorum & quæ mortales.*
9 *Iudicium temerarium quid, & crebro parit mendacium.*
10 *Contumelia, conuicium, & improperium quid.*
11 *Honor quid, & quæ inhonoratio mortalis.*
12 *Correctio iuſta quæ contumelia carere debet.*
13 *Suſurratio quid, quæ mortalis, & differt a detractione, & contumelia. & nu.24.*
15 *Deriſio quid, & quæ blaſphemia, & quæ mortalis, & nu.16.*

1 PRo fundamento dicendorum in hoc cap.præſupponimus. Primo, ex mente S.Thom.recepta.2.2.q.122.art.5.ad 2. & latius Alexan.Alen.in tertia parte,q.1. quod hoc præcepto principaliter prohibetur latio falſi teſtimonij iudicialis, & veri celatio, & ſecundariò omnis ſignificatio inordinata verborum, ſignorum, & factorũ, quæ fit mentiendo, inhonorando, ſuſurrando, deridendo, maledicendo, detrahendo. De quibus omnibus, quo ordine propoſita ſunt, dicetur.

Secundo præſupponimus, quod omnis ſignificatio huiuſmodi, eſt ſaltem peccatum veniale, per tradita ſupra Prælud.7. Tum quia eſt iniuria verborum, & quæcunque talis eſt ſaltem venialis. Mortalis autem eſt omnis, & ſola illa, quæ fit animo notabiliter iniuſte nocendi in bonis ſpiritualibus, aut temporarijs, quamuis non noceat, & illa, quæ fit nocendo notabiliter, aut dando cauſam, ita nocendi ſine tali animo, aduertendo tamen, aut aduertere debendo per illam notabiliter noceri, aut cauſam notabilis nocumenti dari, alias non, quamuis iniuria grauiſſima ſit, iuxta mentem S.Tho. & vbi ſupra, & q.75. art. 2. declaratam vtrobique per Caietanum.

Primò igitur peccat mortaliter cõtra hoc præceptum teſtis, qui facit aliquid ex ſeptem poſitis infra, c.25.nu.39. Nam falſum teſtimonium ob tria eſt peccatum mortale, iux.S.Tho.2.2. q.78.art.4. quod probatur per c.1.de crimi.falſ. puta ob iuramẽti violationem, quæ fere ſemper eſt mortalis, per ſupra dicta in c.12. Ob iniuſtitiam, quæ etiam eſt mortalis, quum eſt notabilis, alias non per ſupradicta in c.11. nu.1.& ob perniciem mendacij.

2 Ad noue autem hic quæſitum. An teſtis teſtatus aliquid eſſe verum, neſciens eſſe tale, ſed credens cuipiam illud affirmanti, teneatur reſtituere illud, quod ob id condemnatus ſoluit? Reſpondeo, non teneri, (licet peccet grauiter) ſi affirmans eſſet tantæ probitatis, vt ei confitenti, communicanti, & Chriſtiane viuenti merito credi poſſit, quia iuſte credere poteſt ſe nemini iniuſtitiam feciſſe, argumẽto gl.ſingularis.l.Titio fundus. ff.de cõd. & demon.ornatæ a Fely. in c.cum contingat.de reſcrip.alioqui ſic, & etiam contrarium reſcierit, quia contrarium credere debet, quia in claris, non eſt locus coniecturis.leg. continuis. §. cum ita. ff. de verb.oblig.

Secundo peccat, qui mentitur notabiliter dicendo, iuxta illud Sap. 5. *Os, quod mẽtitur, occidit animam.* Dixi: Notabiliter: quia alioqui ſolũ venialiter peccaret per
3 ſupradicta. Mendacium autem eſt ſignificatio falſi, uel putati falſi pro uero, ſecundum Augu. in c. homines. 22. q. 2. Nam illud, quod additur in §. ille. ſub cap. beatus. ea. cauſ. & q. de animo fallendi, nõ eſt neceſſarium ad eſſentiam mendacij, ſed ad maiorem eius grauitatem ſecundum mentem eiuſdem ibidem, & omnium, & ita eſt actus contrarius uirtuti, quæ appellatur ueritas, quæ dirigit ita nos ad conformandum dicta, & facta noſtra, vt vera dicamus, & fidem ſeruemus, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 110. ar. 3. ad 5. Narratio autem fabularum Aeſopi, aut aliarum ſimilium ſignificando expreſſe, aut tacite eas non eſſe ueras, non eſt mendacium, ut recte Caietan. in dicta quæſt. 100. artic. 2. inſinuauit, quia non ſignificatur per eam falſum pro uero.

Diuiditur autem mendacium. Primo in formale tantum, quo ſignificatur uerũ putatum falſum, materiale tantum, quo ſignificatur falſum putatum uerum, & mixtum, quo ſignificatur falſum putatum falſum, vt declarat Sanct. Thom. ubi ſupra articulo primo.

Secundo diuiditur in iocoſum, quo tñ delectatio quæritur. Officioſum, quod nemini nocet, & alicui prodeſt, quæ duo non ſunt mortalia, etiam ſi a religioſo, aut ab alio cuiuſuis ſtatus perfectionis dicantur, niſi iuramento firmentur, aut cũ magno ſcandalo dicantur, aut animo non abſtinendi ab eis, quamuis eſſent mortalia, aut contra conſcientiam, quæ illa eſſe peccata mortalia dictaret ſecundum vtrunque Thõ. in ead. 2. 2. q. 100. art. 3. & 4. Pernicioſum, quod alicui in rebus ſpiritualibus, corporalibus, aut temporalijs nocet, & eſt mortale, quando dicitur cum intentione notabiliter nocendi, aut notabiliter nocet. Ad quas tres ſpecies reducuntur illæ octo, quas S. Auguſtinus poſuit in c primum. 2. 2. q. 2. quarum quælibet ſuo genere eſt mala, etiam ſecundum Ariſtoteſt. in 4. Ethic. quia eſt inordinatus actus, vt ſupra dictum eſt, & ita non poteſt dici abſque peccato, ſaltem ueniali, etiam pro uita, uel anima alicuius ſeruanda: c. ſuper eo. de vſur. & in d. cap. primum. & S. Th. vbi ſup. art. 3. qui in q 69. art. 1. ſenſit omne mendacium iudiciale, etiam leue eſſe mortale, quod verum eſſe de mendacio rei ad iudicium pertinentis, & non alterius dixit ibi Caietan. & ſenſit in dicta q. 110. ar. 4. Nos tamen aſſeruimus in cap. fratres. nu. 27. de pœn. diſt. quod mendacium de re leui, etiam pertinente ad iudicium non eſt mortale, conſentiente doctiſſimo, nec minus Chriſtiano doctore Magiſtro Fratre Martino a Ledeſma profeſſore huius noſtræ academiæ Conymbricenſis celeberrimo, qui gloria, & magnum decus eſt Illuſtriſſimi Ordinis Dominicani. quod ipſum fecimus in rep. cap. inter verba. 11. q. 3. poſtquam legimus Sotum de ratione tegendi ſecreti, vbi membro 2. q. 7. idem tenet, concludendo, nullum mendacium eſſe mortale eo ſolo, ꝙ in iudicio exteriori uel interiori dicatur, quod extra illud dictum, tale non eſſet. nec per conſequens quando non eſt notabiliter damnoſum, nec iuratum, ſed tantum eſſe ueniale, ut etiam infra capit. 25. nu. 37. repetemus. Ita quod per ſolam circunſtantiam iudicij, niſi alia concurrant, non fit mortale. Per quod ceſſat oppoſitio cuiuſdam docti fundata in alio noſtro dicto infra eodem, nu. 57. ſcilicet reũ mortaliter peccare, negando ueritatem iudici competenti iuſte interroganti, qui tamen non peccaret negando extra iudicium alteri. Quia ibi præter circunſtantiam iudicij concurrunt ſaltem duæ aliæ. Scilicet iuramentum, ſub quo reſpondet reus, & quod lex diuina, & humana obligant dicere uerum, quando iudex competens iuſte interrogat, iuxta S. Thom. receptum in 2. 2. q. 69. articulo 1. & 70. articulo. 1. & probatur titulo de interrogator. action.

4 Tertio, peccat qui mentitur in materia fidei, ſacræ ſcripturæ, vel morum, quia de ſua natura eſt notabiliter pernicioſum, iuxta S. Thom. in dicta quæſt. 110. artic. 4. quod ibi limitat Caieta. non procedere, quãdo id fit per ſolum multiloquium, uel alias ſine animo & periculo nocendi notabiliter, & perſuadendi aliquod falſum alicui. Vnde infertur, non eſſe mortale allegare falſe, in pulpito, uel in cathedra, dicendo tale quid eſſe in illo, uel

illo

illo capitul. vel legé, quod eſt in alio, aut
tribuere Augu. Hiero. Bar. vel alijs, quod
alius dicit.
5 Quartò peccat, qui, concionando, fal-
ſum miraculū, ſciens tale eſſe, narrat; aut
data opera uitam alicuius Sancti aliter
quam ſit fingit, iuxta Caieta. ubi ſupra:
quia eſt perniciosum notabiliter: quo-
niam ex parte dicentis fides & exiſtima-
tio miraculis Chriſti, & eius Sanctorum
adimitur.
6 Quintò peccat, qui promiſſionem ob-
ligantē ad mortale non adimplet eo mo-
do, quo debet, cap. in tamē. 22. quæſt. 5.
& cap. 1. de pact. quia ſpecies mendacij no
tabiliter pernicioſi eſt talem fidē, & pro-
miſſionem non adimplere.
Porrò promiſſio, quę obligat ad mor-
tale, eſt omnis uera, deliberata, & uolun-
taria, etiam nuda, rei licitæ, poſſibilis, &
notabilis, quam mutatio rerum ſtatus nō
eneruauit. Dixi: Omnis, vt non ſolū com-
prehenderet promiſſionem factam Deo:
quale eſt votum, de quo ſupra cap. 12. nu.
24. ſed etiam homini, etiam hoſti. capitu.
noli. 23. quæſt. 1. & non ſolum expreſſam:
ſed etiam tacitam, l. Labeo. & l. item quia.
Labeo. & l. item quia. ff. de pact. Dixi. Ve-
ra, ad excludendam fictam, quæ fit ani-
mo non obligandi, ut ſentit Thom. 2. 2. q.
110. art. 3. ad 5. & facit capit. humanæ. 22.
q. 5. & l. obligationum. 1. ff. de actio. Qui
uis peccet ſignificando animum, ſe obli-
gandi, quem non habet, etiam mortali-
ter, ſi alicui notabiliter noceat, vel inten
dat nocere per prædicta.
Ex quo infertur, nō obligare promiſ-
ſionem, cuius cauſa principalis non eſt ve
ra, ſi ei, qui promiſit, non erat animus ſe
obligandi abſque ea, nec refert quo ad fo
rū conſcientiæ, ut rum cauſa exprimatur
aut taceatur. Quia opinio Collect. & Pa-
norm. in cap. 1. de donat. & in c. ſi cautio.
de fide inſtr. qui expreſſionem cauſæ re-
quirunt, intelligitur in foro exteriori, in
quo abſque ea animus obligandi non præ
ſumitur, vt recte inſinuauit Syluest. verb.
pactum. quæſt. 4. non autem in foro con-
ſcientiæ, in quo ſoli veritati ſtandum eſt.
cap. humanæ aures. 22. q. 5. & capit. una. de
7 ſponſ. Dixi: Deliberata, quia facta abſq;
deliberatione ad id neceſſaria nō obligat
per ea, quæ ſupra c. 12. numero 24. & 26.
de uoto dicta ſunt. Ex quo colligi poteſt,
quòd illa deliberatio ſufficit, & requiri-
tur, quæ ſufficit, & requiritur ad uotum.
Dixi: Voluntaria, quia metu, aut dolo ex
torta non ſufficit in conſcientia, niſi adſit
iuramentum, iuxta S. Th. 2. 2. q. 89. arti. 7.
nec ēt in foro exteriori: quia quamuis re
gulariter actori actio detur, reo tñ exce-
ptio conceditur. l. 2. C. de inutil. ſtipul. &
l. ad inuidiam. C. de his quæ ui. Dixi etiā.
Nuda: quia iure naturali, diuino & cano-
nico etiam illa obligat. c. 1. de pact. & l. 1.
ff. eod. tradit Innoc. in c. nouit, de iud. &
Feli. in procœmio Gregoriano, num. 25. &
in c. quæ in eccleſiarum. de conſti. nu. 55.
poſt Barto. in extrauag. ad reprimendam.
uerbo denunciationem. Dixi: Rei licitæ:
quia illicita nōn obligat, ca. in malis. 22.
q. 4. Dixi: Poſſibilis, quia promiſſio rei im
poſſibilis non obligat. l. impoſſibilium. 8
ff. de regul. iur. cap. nemo ad impoſſibile.
eodem titulo, libro 6. Dixi: Notabilis:
quia cum furtum rei non notabilis nō ſit
peccatum mortale, licet veniale ſit, vt ſu-
pra dictum eſt. c. 27. nume. 3. a fortiori nec
violatio promiſſi rei exiguæ erit morta-
lis, quamuis venialis ſit. quæ autem res
ſit notabilis, ſupra dictum, eſt c. 17. nu. 4.
Per quod a mortali excuſantur, qui pro-
mittunt alicuius nomine ſalutem alicui
ſe dicturos, aut alia mandata parui mo-
menti ad aliquem perlaturos, & poſtea
non perferunt. Et qui precationem An-
gelicam, & alia ſimilia parua pollicētur,
etiam ſi iuramento, aut uoto ad ipſum
confirmaſſent, ſecundum eos, quos in hac
traductione ſequimur in dicto capit. 12.
num. 10. & 40.
Dixi: Quam mutatio rerum ſtatus nō
eneruauit: quia tali mutatione ſuperue-
niente, non obligat, iuxta Senecam libro
de benefic. approbatum per Sanctum Th.
ſecunda ſecundæ quæſt. 110. artic. 3. ad 5.
ut ſi is, cui promiſi enſem, inſanuerit, ca.
ne quis. 22. quæſtio. ſecunda. Vel ſi quam
promiſi ducere, fornicata fuerit. capitu-
lo quemadmodum. de iureiur. ubi gloſſ.
notab. Vel ſi quod tempore promiſſionis
erat licitum, fiat illicitum. argum. capitu.
Quintauallis. de iureiuran. Vel ſi altera
pars eam remittat, vel pro ſua parte non
impleat id, cuius cauſa promiſſio facta eſt
leg. cum proponas. 2. C. de pact. c. peruenit.

nit. 2. de iureiur. Dixi: Cuius cauſa &c.
quia, ſi alicui abſolute aliquid promiſe-
ris, ſine reſpectu rei ab eo promiſſæ: con-
tra, ille aliquid tibi promiſerit ſine reſpe-
ctu rei a te illi promiſſæ, non liberaberis
ab obligatione ex eo, quòd tibi nõ ſatisfa
ciat: nec contra, ille ex eo, quòd tu illi
non ſatisfacias, iuxta notata in d.c.perue
nit, & dicta l.cũ proponas. Quæ non ſunt
intelligenda de qualibet mutatione, ſed
de illa, quam ſi promittens præcogitaſ-
ſet, non promiſiſſet, cui fides habenda eſt
in foro conſcientiæ, iuxta ſing.c.ſignifica-
ſti.1.de homici.& etiam exteriori, ſi iudi-
cio prudentis uiri conſideratis negocij
circunſtantijs nequaquam promiſiſſet, ſi
illud præcogitaſſet. qua de re copioſius
ſuper gloſſ.dicto capitu.quemadmodum,
ſcripſimus.

8 Sexto peccat mortaliter, qui factis rẽ
aliquam falſam pro vera in damnum no-
tabile alterius ſignificat: ut qui vult ap-
parere bonus, aut facit quod appareat ta-
lis, nolens eſſe talis: quia eſt mendacium
pernicioſum. Nam mendacium dicitur
etiam in factis; qualis eſt ſimulatio, qua
ſignificamus eſſe, quod nõ eſt, & hypocri
ſis, qua ſignificatur bonus, qui non eſt ta
lis, iuxta mentem S.Auguſt. & S Iſidori
explicatam per S. Thom.2.2.q.111. aſſe-
rentem, paria eſſe factis, aut verbis men-
tiri. Facere autem aliquid, quo quis appa
reat bonus, quum non ſit ſine notabili al
terius damno, ſolum eſt ueniale: ſed face
re opera, quibus bonus appareat, cum nõ
ſit, ſine intentione oſtendendi ſe bonũ,
non eſt etiam veniale, iuxta mentem om
nium, quam recte Caietanus explicat in
Summa verb. Hyppocriſis. niſi collime-
tur aliud in aliquem finem malum; puta,
ut aliquas hæreſes doceat, aut aliquã di-
gnitatem eccleſiaſticam, aut temporariã,
qua indignus eſt, conſequatur, aut niſi in
tali ſimulatione ſuum vltimum finem cõ
ſtituat, iuxta Alexan.2.par.de Hippocri.
& Caiet. vbi ſupra. Peccat etiã, ſaltem ve-
nialiter, qui vult bonus videri, cum non
ſit, & ſi id ad ædificationem proximi re-
ferat. Quia non ſunt facienda mala, ut in
de bona eueniant, Rom.3.cap.neque.cap.
denique.14. quæſt.5. Ad noue hic quæſi-
tum, ſcilicet: An peccet qui fingit ſe ta-
lem genere, conditione, gradu &c. qua-
lem requirit optio ad collegia, vel alia
munera? Reſpondimus, quod ſic, per di-
cta ſupra, c.17.num.107.

9 Septimò, qui per leuia, & minus ido-
nea iudicia, aut ſigna, in iudicio, aut extra
illud, firmiter iudicat de ꝓximo aliquid
mali in eius damnum notabile, vel quod
peccat mortaliter, aut eſt in peccato mor
tali, quia eſt mendacium mentale perni-
cioſum contra illud 1. ad Corin.4. *Nolite
ante tempus iudicare*, ſecundum mentem
S.Thom.2.2.q.66.artic.6. Qualis eſt, qui
damnat peccati mortalis aliquem bonæ
exiſtimationis, aut incognitum, eo ſolo,
quòd videat eum cum muliere ſecreto lo
quentem, vel eo quod videt aliquem co-
medere mane, aut ſæpe in die ieiunij ex
præcepto: quia forte cauſam non ieiunan
di habet, aut eo quòd vidit aliquem, non
ita familiariter, atque ſolebat cum aliquo
verſari, aut leuem aliquam iram oſtende-
re. Quia non omne odium, & omnis indi
gnatio mortifera eſt, vt ſupra, cap.24.nu.
19. diximus, & alij ſimiles, qui firmiter fa
cile iudicant alios occidiſſe, vel fura-
tos fuiſſe.

10 Octauo peccat, qui alicuius honorem
notabiliter intendit lædere, vel lædit, aut
cauſam dat lædendi per contumeliã, con
uitium, vel improperium, ſecundum San
ctum Th.2.2.q.72.art.2. iuxta cuius men
tem contumelia eſt ſignificatio alicuius
mali culpæ facta præſenti, vt appellando
furem, pro quo facit l.1.ff.de iniur. Con-
uitium vero, ſignificatio facta pręſenti ali
cuius mali culpæ, vel pœnæ, vel defectus
naturæ, ut appellando furem uel cęcum.
l.ſi non conuiti. C.de iniur. Improperium
autem eſt ſignificatio beneficij tempore
neceſſitatis ei collati, quamuis hæc nomi
na frequenter confundantur. Quæ tria
11 ſunt contraria honori: quoniam honor
eſt exhibitio reuerentiæ, in teſtimonium
alicuius excellentiæ, maxime uirtutis, ſe-
cundum S.Th. 1.2.q.2.art.2. & melius 2.
2.q.63.art.3. de quo nos latius in d.repet.
c.inter verba, 11.q.3.concl.3.& ſeq.

Dixi: Lędere intẽdit &c. quia ſi huiuſ-
modi ſignificatio fieret cauſa iuſtæ caſti-
gationis, aut correctionis, non eſſet pec-
catum. Nam Chriſtus appellauit diſcipu-
los ſtultos, Luc.vlt.& Apoſtolus Galatas
12 inſenſatos, ad Galat.3. Dixi: Iuſte, & ita
cum

cum cauſa principalis eius eſt correctio, & non ira, quia ſi hæc eſſet cauſa principalis, graue peccatum foret, & frequenter mortale, vt ait Sylu. verb. contumelia. cui addo. Primo, Thomam dicere in eo. art. 2. quòd quamuis hoc abſque peccato fieri poſſit, ſit tamen rariſſime, vbi ait Caieta. nunquam id fieri poſſe, niſi quando ſpecialiter Spiritus ſanctus inſpirat, dicente Cicero. 1. off. *Omnis animaduerſio & caſtigatio contumelia uacare debet.* Secũdo, quod ut abſque peccato fiat, etiam propter correctionem, oportet vt ſolum ſignificetur vitium, cuius correctio prætenditur, alioqui enim eſſet mentiri, & ſic peccaretur. cap. primum. 22. q. 2. Tertio, eum, qui contumeliam alteri facit, animo eum infamãdi, præter peccatum contumeliæ, etiam detractionis committere, & non ſufficere confiteri, quod alteri dixerit contumeliã. ſed oporter confiteri, quod eam dixit, & intentione eum infamandi, ut ubi ſupra num. 456. diximus.

13 Nono peccat, qui bonam amicitiam aliquorum intendit notabiliter lædere, uel lædit, aut dat cauſam lædendi per ſuſurrationem, animaduertens, uel animaduertere debens, ſe id facere. per dicta ſupra, nu. 2. ſuſurratio autem eſt ſignificatio inordinata mali culpæ alienæ, uel pœnæ, vel defectus naturæ, alteri facta, per quam ſeritur diſcordia, vel cauſa diſcordandi inter eos, ſecundum ſanctum Thom. 2. 2. q. 74. art. 1. ſecundum quem ibidem, eo differt a contumelia, quæ lædit honorem, & a detractione, quę famam, quod hęc lędit amicitiam. Et eſt grauiſſimum peccatum ſecundum eundem ibidem, & non debet abſolui donec, quo ad eius fieri poterit, illos inter ſe reconciliet, aut ſi id præſtare non poteſt, damnis inde ſequutis iudicio boni uiri ſatisfaciat, iuxta ſummam Roſel. ver. inuidia. §. 6. noſtro tamen iudicio abſoluendus eſt, modo firmiter hoc facere proponat, per dicta ſupra capit. proximo, num. 59.

14 Dixi. Bonam amicitiam, quia ſanctum eſt (iuxta illud Matth. 10. *Non ueni mittere pacem, ſed gladium*) tollere malam, qualis eſt concubinariorum, qualis erat Iudæorum contra S. Paulum, Actor. 23. Dixi Notabiliter, quia exigua læſio nõ eſt mortalis per ſupradicta eod. num. 2. Dixi. Per ſuſurrationem, quia ſi fieret per ordinatam ſignificationem, non eſſet peccatum, per ea, quæ dicta ſunt de bona amicitia, & de tali neceſſario eſt intelligendum id quod ait Sor. libro 5. q. 5. de iuſt. & iur. dicens licitum eſſe uni minuere de amicitia duorum, quo cum eorum altero amicitiam contrahat cum quo abſque illa diminutione non poteſt: & id quod ſubdit, non eſſe ſcilicet pluſquam veniale minuere amicitiam aliquorum, nulla inter eos inimicitia inducta, neceſſario etiam eſt intelligendum de diminutione quæ non lædit notabiliter, quia neminem excuſat a mortali lædentem alium notabiliter propter vtilitatem ſuam, vel alienam, cap. forte, & cap. denique. 14. q. 5. & capit. non eſt putanda 1. quæſt. 1.

15 Decimo peccat, qui notabilem erubeſcentiam, vel animi perturbationem, per deriſionem intendit inijcere alicui, uel inijcit: aut dat cauſam illius, aduertẽs, vel aduertere debens ſe id facere, per prædicta nume. 2. Deriſio autem eſt ſignificatio inordinata mali culpæ, aut pœnæ, uel defectus naturæ ad inijciendam erubeſcentiam, ſecundum S. Tho. receptum 2. 2. q. 73. ar. 1. & 2. ſecundum quem eundem, eo maior deriſio eſt, quo maior eſt, qui deridetur, & minus debet derideri. Quare maxima eſt Dei, Sanctorũ, & rerum ei ſacrarum. Iſa. 27. ſed hęc etiã eſt blaſphemia vt ait Caie. in d. art. 2. Proxima huic eſt deriſio parentum. Prouerb. 30. Et huic proxima, bonorum & iuſtorum, Ioan. 12. Deriſio etiam aliorũ qualificata, vt ſupra, eſt
16 mortalis ſecundum omnes. In quam ſæpè Aulici incidunt qui ſine ulla miſeratione eo magis aliquem derident, quo magis erubeſcit. Dixi. Inordinata, ut iocoſa exiguo aliquo malo alterius, vt paruo rubore ſuffundarur, eſt actus uirtutis Eutrapeliæ, quem Thom. 2. 2. q. 168. art. 2. iucunditatem uertit, & inclinat ad recte utendum ludicris. Venialis autem, quando parum exceditur modus. Mortalis uero, quando inducit magnam, & notabilem perturbationem, iuxta omnium ſententiam. Differt autem ab alijs uerborum peccatis; quia eius finis eſt, vt quis turbetur & erubeſcat. ſecundum S. Thom. in d. quæſt. 75. art. 1.

Vndecimo peccat, qui maledicit, &c. ut

ſupra

ſupra in ſecundo præcepto, ca.12. nu.86. & infra cap.23.nu.118. cum ſeqq. dictum eſt, hoc addito, quod maledictio non accipitur hic pro maledicto ſed pro imprecatione mali, iuxta S. Thom. vbi ſupra, quæſtio.76.

De detractione, ſiue murmuratione.

SVMMARIVM.

17 *Bonis in quinque honorarijs nocens &t peccat.*

17 *Detractio quid, quotuplex, & qua mortalis. nu.21. & nu.18.*

19 *Fama quid, vt hic accipitur, & quotuplex.*

20 *Fama damnum leue, & notabile, & quid vnumquodque, & nu.22. & 23.*

24 *Detractor quod falſum imponēs peccat mortaliter. & 25.*

26 *Detractor, qui ſecretum detegit, peccat mortaliter. & 27.*

28 *Prodigalitas etiam famæ regulariter non eſt mortalis.*

29 *Detractor, qui ſuum crimen detegit etiam tortus.*

30 *Detractor non eſt accuſator, aut alias iuſte crimen detegens, & 31. & ſeqq.*

32 *Detrahit qui inuentor libelli famoſi illum diuulgat. nu.34. & 35.*

36 *Detractor quis audiens, vel referens mala, vel bona tacens. nu.37.*

38 *Detractor quis iudex inquirēs, interrogans, vel iubēs denūciari, vel viſitans, aut procurans occulta ſcire. nu.39.40. & 41.*

41 *Reſtituere famam, vel alias compenſare læſor & hæres tenentur. & ſeqq.*

44 *Famam non læſam tentans eam lædere non reſtituat, etiamſi &c.*

45 *Fama læſa mendacio aliter quam læſa vero reſtituenda.*

46 *Famæ reſtitutio condonari etiam iuſte poteſt, niſi &c.*

46 *Debitum condonat is, cui principaliter debetur.*

47 *Famæ ablatio an compenſetur ablatione reciproca.*

47 *Famæ debitum non tam facile tollitur, ac actio iniuriarum.*

47 *Famæ reſtitutio excuſatur nita, vel ſalutis periculo, & obliuione, nu.48. & ſeqq.*

49 *Reus negans quis non infamat accuſantem.*

50 *Famam qualis relator mali non reſtituit.*

17 DVodecimò, peccat mortaliter, qui alicuius aliquod quinque bonorum honorabilium, ſcilicet laudis, honoris, famæ, gloriæ, & reuerentiæ, quæ infr. c.23. nume.9. definientur, notabiliter intendit lædere, vel lædit, aut dat cauſam lædendi, quod quia frequenter fit per detractionem, ſecundum S. Thom. 2.2. q.73. art.2. ſecundum quem ibidem, & latius tradita per nos in repet. cap. inter verba. 11. q.3. concluſ. 6. Detractio ſiue murmuratio, vel infamatio, quæ pro eadem re hic ſumuntur, definiri, poteſt, eſſe ſignificatio alicuius mali cuiuſpiam hominis non canonizati inordinata, expreſſa, vel tacita, qua læditur, vel periclitatur, eius fama, vel gloria.

18 Dixi, ſignificatio pro genere, in quo conuenit cum mendacio, & cum omnibus alijs uerborum peccatis ſupradictis. Dixi. Alicuius mali: ad comprehendendum omne malum culpæ, pœnæ, & defectus naturæ, & etiam diminutionem boni. Dixi: Cuiuſpiam, & non alterius, per ſtatim dicenda. Dixi: Hominis non canonizati, quia infamatio famæ, & gloriæ Dei, Angelorum, & Sanctorum, imò & creaturæ irrationalis, quatenus eſt creatura Dei natura, nō eſt detractio, ſed blaſphemia, ſiue id fiat ad inhonorandum, ſiue infamandum, ſiue iocandum & deridendum, ſecundum mentem S. Tho. 2.2. q.73. art.3. & q.13. art.1. licet Angeli & canonizati noſtri proximi ſint, iuxta S. Auguſt. de Doct. Chriſtiana relatū a S. Tho. 2.2. q.25. art.10.

Dixi: Inordinata, quia non eſt mala, immo bona ſignificatio iuridica, ut dicit Sanctus Antoninus ſecunda parte, tit.8. cap.4. in princ. Dixi. Expreſſa uel tacita, ad includendum ſignificationem, qua expreſſe ſignificatur bonum, & tacite denotatur malum, qualis eſt illa, qua ſignificatur monachus eſſe robuſtus, rubicundus, pinguis, artis uenandi, & equitandi ualde peritus, per illa enim ſignificatur tacite, quod carni magis, quam ſpiritui ſeruit. Dixi. Læditur, & non Tollitur, ad includendam læſionem partis famæ. Dixi: Aut periclitatur, ad includendam ſignifi-

ſignificationem mali, qua non læditur fa-
ma, ſed eſt cauſa ſufficiens lædendi ex par
te ſignificantis; vt quum ſignificatur ma-
lum alicui nõ credenti illud propter ſuã
virtutem, vel vtilitatem dicentis, vel au-
ctoritatem fide dignioris ei contradicen
tis. Dixi. Fama, vel gloria, quia ſignifica-
tio mali, quatenus tollit honorem, non
eſt detractio, ſed cõtumelia, vt ſupra eo.
nu. 1. Non addidi tamen, ut Sancti Tho-
mas & Antoninus, & communis verbum,
Aliena, quia non ſolum eſt detractor, qui
alium, ſed etiam qui ſe ipſum infamat, ut
idem Sanctus Anton. dixit 3. par. tit. 8. c.
4. §. 1. verſic. primo modo, & ſentit Caie.
2. 2. q. 73. art. 2. dicentes, peccare eos, qui
ſe ipſos infamant, quamuis metu tormen
torum id faciant. quod tamen vbi ſupra,
& infra nu. 29. moderamur. Non etiã ad-
didi, Secreto, vt prædicti, quia quamuis
regulariter detractio in abſentia fiat, po-
teſt tamen fieri in præſentia, vt ſæpe fit.
Nam qui alteri præſenti malum ſignifi-
cat, quo eum infamet, quamuis id (vt com
munis dicit) ſit cõtumelia, quatenus tol-
lit honorem, eſt tamen etiam detractio,
quatenus famam tollit, vt idem Sanctus
Ant. vbi ſupra explicauit, & probatur per
illud Ethic. 5. *Qui furatur, ut adulteretur*.
per ſe loquẽdo, *magis adulter eſt, quã fur*.
19 Porrò fama, vt hic accipitur pro bona
tantum eſt exiſtimatio bona de aliquo,
qua putatur, bonus uel habilis in aliquem
bonum vſum. Dixi: Exiſtimatio pro gene
re, vt non ſolum comprehendat opinio-
nem communem, ſed etiã particularem,
& ſingularem vnius, vel alterius per infra
dicenda. Dixi, qua putatur, ad includen-
dam exiſtimationem, qua quis putatur
habere aliquod bonum, quod habet, uel
non tantum, quantum putatur habere.
Dixi: Bonus, propter exiſtimationẽ, qua
putatur habere virtutes Theologales, vel
Morales. Dixi. Vel habilis, &c. ad inclu-
dendum exiſtimationem, qua quis puta-
tur habere prudentiam, & alias uirtutes
intellectuales, & litteras, artes, ſagacita-
tem, induſtriam, habitudinem, vires, vel
alias dotes animi, uel corporis inditas,
vel quæſitas.
Vnde ſequitur, quod fama eſt duplex.
Altera qua quis putatur eſſe bonus mo-
raliter. Altera, qua putatur vtilis ad ali-
quẽ finem. Licet aũt, præfata quinque ho
norabilia differant inter ſe, quoad alia,
vt traditur in dicto capitul. 13. numero 9.
quoad materiam tamen pœnitendi, & con
fitendi parum differunt, & ideo quidquid
hic de lædente famam dicitur, intelligi
20 poteſt de lædente alia. Famæ vero, & alio
rum quattuor bonorum honorabilium
damnum eſt duplex. Leue, & Notabile.
Leue eſt, quod non eſt notabile: No-
tabile autem damnum, quod eſt cauſa, vt
infamato aliquod bonum notabile ani-
mæ, corporis, vel pecuniarum auferatur,
aut putetur tali bono indignus, qđ aper-
te ſentit Caietan. 2. 2. quæſt. 73. articu. 2.
quamuis non ita explicet. Bonum autem
notabile animæ, corporis, honoris, aut pe
cuniarum dicitur, quod uiro prudenti, &
bono tale uidebitur, conſideratis circun-
ſtantijs perſonæ, loci, temporis, & alijs.
arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. de cauſis. de
off. deleg. quamuis ſupra c. proximo, nu.
3. niſi fuerimus determinare quantitatem
damni notabilis pecuniarij.
21 Detractio porro diuiditur. Primò in
ſeptem ſpecies ſecundum Alex. Alen. 2.
par. q. 1. 46. memb. 1. ſub finem, & S. Th. 2.
2. quæſt. 73. artic. 3. ad 3. Et tres ſecundum
Scotum in 4. lib. ſenten. diſtinct. 15. quæ-
ſtione 4. Sed, vt vbi ſupra diximus, redu-
cuntur ad duas, quæ ſunt ſignificatio ma-
li falſi, & mali ueri ſecreti. Secundò di-
uiditur in formalem tantum, & materia-
lem tantum, & formalem, & materialem
ſimul, ut ſupra eodem numero ſecundo,
mendacium diuiſimus. Formalis tantum
eſt, qua ſignificatur bonum putatum ma-
lum. Materialis tantum eſt, qua ſignifica-
tur malum putatum bonum. Formalis ve
ro, & materialis ſimul eſt, qua ſignificatur
22 malum putatum malum. Porro quælibet
detractio ſuo genere eſt peccatum morta
le; quia longe maius bonum eſt talis fa-
ma, quàm pecunia, Prouerb. 22. & Eccleſ.
41. Et læſio pecuniæ, qualis eſt furtum, eſt
ſuo genere mortale, vt dictũ eſt ſupra eo.
nu. 2. & ſeq. ergo & detractio. Dixi: Famæ
morum; quia ſecus eſt de detractione fa-
mæ aliorum donorum, ut mox dicetur.
23 Eſt autem mortale, quoties fit animo fa-
mam proximi notabiliter lædendi; aut
abſque tali animo, eam notabiliter lædit;
aut dat cauſam eiuſmodi læſionis; ad-
uer-

uertens,aut aduertere debens probabili-
ter, ex ſuo dicto, aut facto tale damnum
inferri. Veniale tãtum eſt,quoties ſit ani-
mo lædendi parum, aut ſine malo animo
parum nocet, aut notabiliter. ſed igno-
ranter, vel ſciens, ſed inaduertenter;
quum non teneretur aduertere, argum.
cap.2. de conſt. §. notandum,1. quæſt.4.
ſub. cap. turbatur.

24 Decimotertiò peccat mortaliter, qui
peccatum falſum mortale alteri imponit:
quia per hoc bona fama morum alicuius
notabiliter læditur, niſi per aliquam cir-
cunſtantiam damnum famæ notabile, &
periculum eius probabile excuſetur. Di-
xi: Peccatum, quia detegere falſos defe-
ctus naturales:puta,quòd eſt luſcus,clau-
dus,mancus,gibboſus,ignarus,& alia hu-
iuſmodi, quæ non pertinent ad bonam fa
mam morum, non eſt ſuo genere, nec re-
gulariter mortale,ut prædictum eſt; quia
id de ſe non infert damnum notabile fa-
mæ,nec dat illi cauſam, ut ubi ſupra pro-
bamus.Dixi:Mortale, quia imponere,vel
detegere ueniale non eſt de ſe mortale:
quia de ſe non infert damnum famæ no-
tabile, per proximè dicta. Dixi: De
ſe, quia per accidens poteſt eſſe mortale,
vt cum ex impoſitione, uel detectione
venialium cuiuſpiam fama notabiliter læ-
ditur. Vnde,quidquid aliqui dicant, in-
ter impoſitionem, & detectionem uenia
lium,& mortalium hoc intereſt,quod ho
rum detectio non infert de ſe damnũ no-
tabile, illorum uero ſic:& ita nonnunquã
hæc eſt mortalis, & illa uenialis. Et conſe
quenter nõ eſt vſquequaque verum illud
S.Anto.in 2.par.tit.8.cap.4.in prin.& Syl
ueſt.verb.detractio.§.2.ſcilicet,detractio
nem, quæ generalibus uerbis ſua natura
tam mortalia,quam uenialia comprehen
dentibus ſit,non eſſe mortalem: quia im-
mo eſt,quando cum damno notabili, aut
magno eius periculo ſit,aut corã eiuſmo-
di perſonis, de quibus credi põt, eos tam
maculas mortales,quàm ueniales conce-
pturos eſſe:niſi expreſſe aut tacite nõ niſi
de ſolis uenialibus verba fieri admonean-
tur. Dixi:Falſum,quia longe rarius ex-
cuſatur a mortali, qui imponit falſum
mortale,quam qui detegit verum morta-
le,ut mox dicam.Per falſum autem intel-
ligo ét verum, putatum falſum, quæ eſt
detractio formalis tantum, quæ quoad de
tegentem eſt perinde malum, ac ſi falſum
eſſet,arg.c.homines.22.q.2. Dixi,Alteri,
quia imponere ſibi non eſt mortale regu-
lariter,& de ſe,ut infra,nu.17.dicitur.

25 Decimoquartò peccat,qui imponit pec
cata uenialia falſa, aut defectus natura-
les,vel penè falſos cum talibus circunſtan
tijs, quòd infertur damnum famæ notabi
le, ut ex proxime dictis colligitur. Noui
quendam uirum inſigniter eruditum, &
probum, ab adipiſcendo egregio quodam
munere impeditum, per culpas ueniales
vanitatis & iracundiæ falſas: & quendam
alium per defectus generis, viſus, & uiriũ
naturalium falſos, ab amicitia ualde uti-
li,& honorabili repulſum,per quod pro-
xime dicta confirmantur.

26 Decimoquinto peccat, qui peccatum
verum mortale ſecretum alterius detegit
inordinate:niſi aliqua circunſtantia excu
ſet a mortali;quia licet longe grauius pec
cet ratione falſitatis, qui falſum imponit,
quàm qui verum ſecretum detegit; ex
parte tamen nocumenti famæ pares ſunt,
quòd ſufficit ad hoc, ut detractio ſit mor-
talis,per dicta ſupra eo.cap.num.2. Dixi,
Secretum, quia detegere notoria facti,
vel iuris,vel famoſa ſine mala intentione
nocendi,non eſt peccatum ſaltem morta
le,quãuis illi,quibus deteguntur, ea igno
rent, nec in regione, ubi deteguntur,
ſcirẽtur,ut ſi quis in Luſitania diceret,il-
lum, uel illum in Caſtella fuſtibus ictum
fuiſſe, etiam ſi ille ſit in Luſitania præſens
& ab ijs, quibus dicitur cognoſcatur, ut
copioſe in d. repet. probauimus,quatuor
fundamentis, & trium contrariorum ſolu
tionibus muniuimus, & ſentit Caieta.to-
mo 2.Opuſc.Tract.34.reſpon.9.& ante il
lum Io.Maior diſt.21. q.2. Addidi;Noto-
ria iuris, quia, quæ contra ordinem iuris
diuulgata fuerunt, propter infamiam di-
uulgari non poſſunt in eo loco, ad quem
illa non peruenit.Sot.lib.5.q.10.art.2.de
iuſt.& iur. Et idem dicendum de detectio
ne illorum,quæ cito diuulganda ſunt, fa-
cta ei, qui ea cito cogniturus eſt, iuxta S.
Tho.in 4. lib.ſenten.diſt.19. q.2. art.3.ad
27 1.& 2.quem ibi retulimus. Dixi. Alte-
rius, quia detegere propria peccata uera,
& ſecreta,& iponere ſibi falſa ſuo genere,
& regulariter,nõ eſt niſi veniale, q̃uis per
illud

illud notabiliter fama lædatur, aut omni-
no amittatur, vt magiſter Sotus lib. de ra
tione tegendi, vel detegendi, memb. 1. q.
3. explicuit, & multo ante Adr. in 4. de re
ſti. q. 35. & Quolib. 11, pag. 17. ſenſit, quē
28 ille non citat. Quia prodigalitas regula-
riter non eſt peccatum mortale, vt ſentit
S. Thom. 2. 2. q. 120. art. 2. & 3. & detectio
proprij peccati, non eſt iniuſtitia, ſed pro
digalitas famæ, iuxta glo. memorabilē in
Proœm. Gregoriano, verb. prodigal. & per
alia, quæ adduximus vbi ſupra, vbi conci-
liando cum hac opinione contrariā Caie
tani diximus, illam defendi poſſe, qñ ex
ipſius infamia damnum animæ, aut uitæ
propriæ, aut alienæ, aut honoris, aut bo-
norum alienorum ſequītur. Animę pro
priæ, ut quando indigēs notabiliter fama
ad ſe honeſte cōtinendum eam prodigit.
Animæ alienæ, vt qui pro iuſto habitus
hæreſes, aut alia turpiſſima ſua delicta de
tegit, quod probabile eſt fore cauſam, ut
alij in eadem incidant. Vitæ propriæ, ut
qui crimē aliquod detegit, ob quod eiuſ-
dem, aut alicuius membri iacturam me-
reatur. Infamię alienę, vt qui monachus,
aut monialis, ſeipſum infamant peccatis,
quę ipſorum ordini, aut monaſterio nota
bilem infamiam inferunt. Bonorum alie-
norum, vt cum is, cuius opera ad ſui gu-
bernationem Reſp. indiget ob illam, ſe
facit ad id ineptum. In quibus quattuor
caſibus nemo neget, eſſe peccatum morta
le ſe ipſum infamare: quia præiudicat al-
teri, vel ſibi in his, quæ iure renunciare
non poteſt; qualis eſt ſalus animæ, & ad il
lam neceſſaria, cap. iurauit, cum ei adno-
tat. per alios, & etiam per eos, de probat.
cap. tenor. de re iud. Qualis eſt etiam vi-
ta & amiſſio membri & corporis. l. nō tan
tum. ff. de appel. l. liber homo. ff. ad legem
Aquil. ca. contingit. 1. de ſent. excom. gl.
ſing. l. pactum inter hæredem. ff. de pact.
Aliorum vero præfatorum communis &
noſtra opinio procedat regulariter extra
hos quattuor caſus. quanquam hæc con-
ciliatio omnino vtrorumque mentibus
non cōgruit. quæ omnia limitantur pro-
cedere, cum nō peieratur: quia omne per
iurium ſuo genere eſt mortale, vt dictum
eſt ſupra, cap. 12.
29 Ex quibus ſequitur a fortiori, regulari
ter nō eſſe mortale de ſe confiteri crimi-
na falſa, aut vero occulta ob metum tor-
mentorum, cum facere illud ſponte non
ſit tale. Eſt tamen mortale in quattuor ca
ſibus proxime dictis; niſi cum aliquod ta-
le detegit perſuaſus torquendum eſſe, do
nec confiteatur, aut vitam amittat, vt ſin-
gulariter & noue dixit Sotus lib. de ratio
ne teg. & deteg. mēb. 3. quæſtione finali.
Quia eo caſu, vt ille ait, non tam mortis
ſuæ dat cauſam, quam una morte multas
redimit, quem vbi ſupra ſequuti fuimus,
quamuis nunc diſpliceat; niſi quando cer
tus eſſet per alias coniecturas, quam per
minas iudicis, quod vſque ad mortē tor-
quebitur, vt quia ſolitus eſt iudex ſæuire
ita torquendo. Tum quia negare non
poſſumus, hoc eſſe cauſam ſuæ occiſioni
præbere, quod nemini licet, cap. ſi non li-
cet. 23. quæſt. 5. Tum quia ſcire non po-
teſt veram iudicis voluntatem eſſe adeo
firmatam: quamuis eam verbis iratis ex-
plicet. Interdum enim iudices fingere
ſolent.
30 Dixi: Inordinate, quia, qui iuridice id
facit, non peccat; vt qui iuſte accuſat, im-
mo meretur, alijs circunſtantijs in id ne-
ceſſarijs concurrentibus, S. Ant. 2. par. tit.
8. c. 4. ante. §. tenet, & nos vbi ſupra copio
ſe probamus, quamuis priuatæ vtilitatis
cauſa accuſet, nec ſecreta monitio præce
dat. vt ibidem probauimus poſt Adr. in 4.
de correct. frater. col. 17. ver. ad 2. & Sotū
in d. lib. de ratio. teg. memb. 2. q. 5. pag. 10.
quidquid Sylue. verb. accuſatio. q. 3. & Ca
iet. 2. 2. q. 73. artic. 7. dicant. quia iuſte de-
tegit: niſi odio, aut uindictæ immodera-
31 tæ appetitu id fiat. Idem dicendum de
eo, qui ſine accuſatione, abſque tamen
mortifera intentione, detegit peccata ve
ra aliorum ſecreta, quando, & quomodo
ſua detectio reipub. conuenit. quo ea pu-
niat, aut caueat, ne proximus damnum ſpi
rituale, aut temporarium accipiat. Vt qui
denunciat hæreticum, ne corrumpat,
proditorem, ne prodat, lepra, aut peſte la
borantem, aut alio morbo contagioſo, ne
ſuo morbo alios inficiat, inhabilem, ne
ordinetur, aut beneficium conferatur,
aut ne indignus ad hæreditatem admitta
tur, latronem, ne furetur, periurum, ne
ſuo falſo teſtimonio noceat, aut adulte-
rum, & homicidam, ut ab alijs caueantur
& alios ſimiles aſſuetos, & ad nocendum
præpa-

præparatos. De quibus vbi ſupra a num. 854.vſq; ad num.855.diximus. Quia hoc non ſit inordinate, quoniam iure conceditur, l.ſi quidem.C.de iniur. l. ſi quis. & l.cum qui. ff. eod. cum additis vbi ſupra num.848.& conſequenter poteſt quis latronem, & ſurta eius occulta detegere ad euitanda damna reipub. & priuatorum, etiam ſine correctione fraterna, ſi per eã non ſperatur correctio:alias non, niſi pręuia illa, ſi de illis ſpecialiter, & iuridice interrogatus non fuerit, iuxta Io. Maiorem in 4.lib.ſent.diſt.21.q.2.

32 Vnde non peccat, qui cauſa uitandi dãnum corporale, aut ſpirituale innocentis crimen alterius detegit. Nam Paulus ſciens, Ioannem equum furatum fuiſſe, cuius Petrus falsò accuſatur, & iniuſte condemnabitur, niſi Paulus peccatum ſecretum Ioannis detegat, ſi ob id Petrus liberãdus fuerit, detegere tenetur, S.Th. 2. 2. q artic. 1. & latius tradimus vbi ſupra.num.702.per illud Prouer. *Erue eos, qui ad mortem deducuntur.* & alia: quod poſtea tenuit Sot. lib.5.q.7.art.1. de iuſt. & iur. Sic etiam non peccat, qui vt teſtis coram ſuo iudice, & ſuperiore delicta, & defectus proximi detegit: quia hoc non detegit inordinate, vt late vbi ſupra, nume. 698.probauimus Nec qui ſua delicta, culpam, & defectus ſuo iudici, & ſuperiori cõfitetur, quando, cur, & quomodo iure diuino & humano poteſt, aut debet. Quia hoc non eſt detegere inordinate, ubi ſupra copioſe probo, multa peculiaria de hac re attingendo.

33 Dixi: Niſi aliqua circunſtãtia excuſet a mortali: tunc.n. nõ eſſet pctm̃, aut nõ niſi ueniale. Vt cũ quis peccata mortalia eius, qui ſe de illis iactare ſolet abſq; intentione eũ lædendi, detegit: quia eius fama ſaltẽ notabiliter non lęditur, ut vbi ſupra diximus: & qui abſq; intẽtione lædendi detegit perſonæ, quæ non obierit, & forte proderit; qualis eſt is, cui dicere perinde eſt, ac nulli dicere; quales etiã parẽtes, & alij, qui credũtur nullatenus nocituri, nec publicaturi.c.hoc uidetur, 22.q.5. Quare illud Caie.2.2.q.73.ar.2.detectio mali parenti facta non eſt pctm̃, limitandum eſt, niſi huiuſmodi peccatum eſſet, & eiuſmodi patens, ut detectio facta ei plus, uel æque noceret filio, quàm facta alijs.

34 Decimoſextò peccat qui inuenit ſcriptum, in quo aliquis ſua peccata ad memoriam ſuæ confeſſionis ſcripſerat, & ea diuulgat: niſi eſſent talia peccata, quorũ euulgatio parum famę noceret. Idem de illo, qui legit, etiam ſi nõ diuulget ſchedulam, in cuius principio ſcriptum erat; Memoriale meorum peccatorum, aut aliud ſimile, quo ſcire teneretur, eius auctorẽ nolle ea ab alio legi, ut in ca. ſacerdos.de pœn.diſt.7.num. 8.& 9.diximus. Quia licet forte non inueniat notabiliter lædentia: dat tamen iuſtam lædendi cauſam, quod ſufficit per prædicta.

35 Decimoſeptimò peccat, qui libellum famoſum cõponit, in illo peccata aliena falſa, aut uera occulta ſcribens, & in publicum proijcit, quod legatur, aut talem libellum inuenit, & non rupit, ſed diuulgauit.5.q.1.c.1.& 2.l.1.C.de libel.famoſ.

36 Decimooctauo, qui peccata aliena uera, uel falſa audita ab alijs aliter quã audiuit, augendo illa, uel certitudinem illorũ notabiliter alijs refert: quia perinde facit, ac ſi tanquam a ſe uiſa referret: & ita idem eſt iudicandum de utroque; arg.ca. dudum.2.de elect. Dixi: Aliter, &c. quia alioqui non peccaret, ſaltem mortaliter, ſi alias non intendit famam eius notabiliter lædere, nec lædit, nec dat cauſam iuſtam læſioni, & non affirmat illud uerum eſſe, nec ſcire, ſed ſolum audiſſe, nec aliquid aliud, quod eſſet iuſta cauſa credendi interueniat, puta auctoritas perſonæ cũ additione aliquorum rem certiorem facientium, quibus probabilis cauſa credendi audientibus præbeatur, ut in d.repet.nu.450.dictum eſt. Diximus: Abſque animo notabiliter lędendi, quia ille non ſolum hoc, ſed quodlibet aliud colloquiũ facit mortale per dicta ſupra eo. c.nume. 1.quamuis adderet ſe non credere.

37 Decimonono peccat, qui audit detrahentem mortaliter, aſſentiendo, uel non reſiſtendo, quum id facere deberet. Nam qui audit detrahentem, plus, & minus, ęque atque ille peccare poteſt, & etiã mereri. qui enim audit incitando alium, & interrogando, quo diceret, poteſt plus, quam qui dicit peccare iuxta Adri. Quo lib.11.q.2.per decretum Vrbani, cap.qui aliorum.24.quæſt.3.quod tamen non loquitur de eo, qui audit & eſt cauſa mali,

ſed

ſed de eo, qui malum non eſſe defendit, & ob id melius probant duo capitula S. Auguſt. cap. ille. cap. qui exigit. 22. q. 5. ut vbi ſupra diximus, qui autem audit, nec præbẽdo ad id cauſam, nec impediendo eo ſe delectans, tantum, quantum qui dixit, cæteris paribus, peccat, iuxta S. Tho. 2. 2. quæſtio. 73. artic. 4. Qui tamen audit ſine aſſenſu, & delectatione, quod ita detrahatur, licet non contradicat ob verecũdiam, aut aliam non prauam rationem humanam, nõ peccat mortaliter, niſi tribus caſibus iuxta S. Thom. in d. q. 73. articu. 4. Primus, ſi eſt ſuperior, puta iudex, parẽs, aut magiſter, qui reſiſtere tenentur. Secũdus, ſi aduertit ex eo magnum damnum dicenti, vel alteri euenturum ultra infamiam, & quod contradicendo uitare poterat. Tertius quando fama eius, cui detrahitur notabiliter læditur, vbi ſupra, num. 548. & 549. poſt S. Anton. & Caiet. uerb. detractio, probauimus, qui uero reſiſtit verbis, aut geſtu triſti, aut alijs ſignis ad illud idoneis, regulariter meretur, ut ibidem addimus.

Vigeſimo peccat, qui interrogatus de uita, & moribus alicuius, uel alias cum teneretur ad notificandas uirtutes illius, tacet eas cũ eius notabili damno boni quæſiti, uel quærendi per ſupradicta.

38 Vigeſimoprimò peccat, qui iudex inquirit ſpecialiter, uel p uiã inquiſitionis procedit contra aliquem, nulla præcedente infamia, quia intendit lædere famã illius, aut lædit, aut dat cauſam læſioni inordinatæ contra iura, quæ prohibent ſpecialiter procedi per uiam inquiſitionis contra aliquem, iuſta infamia non præuia, cap. ſuper his. & cap. qualiter & quando. 2. de accuſa. Nec ſufficit, quod ſciat eſſe duos, aut tres teſtes, quibus eius delictum probari poſſit per c. inquiſitionis, eod. tit. & a fortiori minus, quod ſint aliqua indicia, ut ubi ſupra euidenter probauimus, nume. 580. quod Sot. de ratio. teg. memb. 2. q. verſi. at uero & clarius paulo poſt, uerſi. tertium dubium, & Caieta. 2. 2. quæſt. 69. ar. 2. non ſatis diligenter hoc aduerterunt propter dictum quoddam San. Thom. non bene intellectum, ut ibi declarauimus. Dixi. Specialiter, quia generaliter inquirere poteſt, nulla perſona, nec ullo delicto expreſſo. l. congruit. ff. de off. præſid. & capitu. 1. de offic. ordi. Dixi etiam. Per uiam inquiſitionis, quia per uiam accuſationis legitimæ poteſt, ut ſupra dictum eſt. Sufficit autem, quod delictum ſit notorium, licet delinquens ſit occultus, ad hoc, ut quæri de eo poſſit generaliter, ſed non ut quæratur nominatim, an ille, aut ille id fecerit, ut ibi contra prædictos cum Innocent. communiter recepto diximus.

39 Vigeſimoſecundò, qui iudex interrogat reũ poſt confeſſum delictum de ſocio, aut auxilium præbẽt, ſi adhuc erat occultus extra caſus infra ſcriptos, in quibus id facere licet eadem ratione, qua ſupra. Idem eadem ratione de reo, qui ſocios occultos indicat extra caſus prædictos, ut ubi ſupra, nu. 585. diximus.

40 Vigeſimotertiò peccat, qui Prouiſor, Vicarius, aut Officialis generaliter omnibus ſubditis præcipit, ut qui uiderunt, aut audierunt talem delinquentem, denuncient, ſecundum Sotum ubi ſupra, pag. fin. ratione ſupradicta, quia id eſt contra ius, per quod ſubditi non tenẽtur denunciare delinquentem, ut eum puniat, ſed vt damnum, quod fecit reſtituat, quod poteſt reſtitui abſque eius denunciatione. Oppoſitum tamen melius uiſum fuit in d. repet. concluſ. 6. & idem nunc uidetur, tum quia talia mandata generalia intelligenda ſunt ſecundum ius. leg. ſi procurator. ff. de conditio. indeb. cap. cauſam quę de reſcript. & ita intelligenda ſunt, ſalua fraterna correctione, & conſequenter, quando ea eſt neceſſaria, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 1. ad 1. communiter receptũ, hoc eſt, ſi fur, aut læſor ſecreto admonitus noluerit reſtituere. Tum quia uſum ferendi eiuſmodi mandata recepiſſe uidetur eccleſia. Tum quia Caiet. tom. 1. Opuſculorum, Tractatu 31. reſponſ. 5. ad 1. dixit nõ peccare iudicem interrogando reũ, iam confeſſum ſuum delictum de ſocijs generaliter, quando ſunt tales, de quorum alijs poteſt interrogare, de alijs non ſi eius intentio non ſit interrogare, niſi de illis, de quibus iure poteſt, & debet. Tum, quia illic affatim eius fundamentis reſpondimus, quamuis fateamur, melius fore, ut iubeant ſola illa, quæ ſunt notoria, vel publica per famam, denunciari, iuxta capitulum qualiter, &

quando. primo, cum ei adnot. de accuſationibus.

41 Vigeſimoquarto peccat, qui Prælatus, Iudex, Viſitator, aut quiuis alius priuatus procurat, aut vult noſcere peccata ſecreta alicuius, a quo, quando, cur, & vbi non debet, aut qui compellit carcere detentũ ad ſtatim iurandum ſe dicturum verum in omnibus, de quibus interrogatus fuerit, & interrogat particulariter de omnibus, & ſingulis caſus partibus, ob quem carcere detinetur ratione ſupradicta, & hi plus peccant, quam qui audiunt ſimpliciter detractionem mortalem, cum aſſenſu. Quoniam illi ſunt tanta, vel maior cauſa detractionis, quam qui cum ſimplici aſſenſu audiunt detractionem mortalem, & ſupra dictum eſt, peccare mortaliter eum, qui cum aſſenſu detractionem mortalem audiuit.

Fama quomodo reſtituatur, aut condonetur.

42 Vigeſimoquinto peccat, qui nõ vult reſtituere damnum famæ notabile datum iniuſte a ſe, uel ab eo, cuius hæres eſt, alteri illud non condonanti, ſi nulla cauſa excuſat. Quia damnum famæ neceſſario reſtituendum eſt, ut late in repet. cap. inter uerba. 11. q. 3. concluſio. 3. probamus. Tum per textum memorab. in cap. quiſquis. q. 1. Tum quia bonum famæ maius eſt, quam bonũ pecuniarium. Prouer. 22. & Eccleſ. 41. cum alijs relatis vbi ſupra, nume. 218. & damnum boni pecuniarij neceſſario eſt reſtituendum cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. c. ſi res aliena. 14. q. 6. Ergo & damnum famæ, ut tenent S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 3. & communis, S. Tho. Richar. & alij in 4. lib. ſent. diſt. 15. & Hoſtien. in Sũma de pœnit. verſi. quid de accuſatore. Vnde licet abundãtia boni pecuniarij ei, cui debetur, interdum debitorem a reſtituendo, ſaltem ſtatim, excuſet, abundantia tamen bonæ famæ non item, immo ad reſtituendam eam magis obligat, ut recte Io. Maior in d. diſtinct. 15. quæſt. 16. probat. Quin etiam ſicut, qui notabiliter famam læſit per unum peccatum habentem alia notoria peccata mortaliter peccat, ſic ad reſtitutionem damni tenetur, ut recte Adria. Quodlib. 11. probat. & S. Thom. 2. 2. quæſtio. 73. artic. 1. ſentit, perpendente

43 id Caiet. quidquid in hoc Palud. in 4. diſtinct. 19. in fine ſenſerit. Imò, & qui ob vitæ periculum, aut alias rationes famam reſtituere non poteſt, eam cõpenſare tenetur, ut qui alium percutit, aut manum abſcindit, quã reſtituere non poteſt, iuxta legem diuinam Exod. 21. renouatam per cap. 1. de iniur. & declaratam ibi per doctores, & l. ex hac. ff. ſi quad. paup. San. Tho. 2. 2. q. 62. artic. 2. & in 4. receptus ab alijs diſt. 15. q. 1. art. 6. Nec infamans excuſatur ſaltem quando mentiendo infamauit, eo ꝙ in alijs duplo, uel triplo magis eiſdem famam augear, iuxta eundem in 4. lib. ſenten. de reſt. quæſtio. 34. vbi ſupra diximus. Nec etiam excuſatur, eo quod infamatus ſe ab infamia liberauerit ſuis optimis factis falſitatem eius, quod ſibi impoſitum fuit docẽs, aut abolita eorum apud quos infamatus fuit mala, quam ipſi conceperunt opinione, eo quod uanitatẽ detrahentis intellexiſſent, iuxta Adri. in d. q. 54. quod quamuis ubi ſupra ſequuti fuimus, nunc tamen nõ ſequimur, quia eius rationes ſolum probant teneri ad reſtituendum damnum, quod infamatus accepit, quamdiu infamatus manſit, ſed non ad famæ iam recuperatæ reſtitutionem.

Porro addo primo, quod infamatus, quando ex ſua infamia reſpublica damnũ capit, tenetur ad procurandam reſtitutionem famæ ſuæ, quando eſt perſona publica. iuxta S. Grego. Homil. 9. ſuper Ezechiel. & S. Th. 2. 2. q. 72. ar. 4. & declarationem cuiuſdam dicti S. Aug. in c. nolo. 12. q. 1. & c. non ſunt audiendi. 11. q. 3. poſitam ubi ſupra.

Addo ſecundo, quod damnum acceptũ a male infamato durante infamia non eſt integre reſtituendum, ſed tantum, quantum prudenti & bono uiro uiſum fuerit, ſecundum Sotum lib. 4. quæſtio. 7. artic. 3. de iuſt. & iur. quod noſtro iudicio intelligendum eſt de damno boni quærendi, & non de damno boni iam quæſiti, arg. cap. fin. de iniur.

44 Dixi, Damnum datum, quia uolitum, & non datum, eo quod dari non potuit, vel pœnituit, non eſt reſtituendum, quia volens nocere, noxa non ſequuta, peccat

peccat quidem, ſed non tenetur reſtitue-
re, per ſæpe dicta in cap. præced. & vbi ſu-
pra'. Vñ qui detrahit alicui apud aliquos
animo infamandi eum, etiam per inuidiā,
odium, vindictam, queſtum, aut aliam ra
tionem iniuſtā, ſi illi ob id malam opinio
nem non conceperunt, nec bonam amiſe
runt, non tenetur reſtituere famam, quia
eā nō abſtulit, licet in eo peccet, vt Adri.
Quodlib. 11. littera R. determinauit, quē
ſequimur vbi ſupra.

Addo tertio, ꝙ tenetur reſtituere, qui
immodice laudādo aliū, alterius famā no
tabiliter extenuat, ſm eundē ī d. Quodli.
col. penul. quales multos in Curijs aulis,
ſcholis, immo & religionibus reperias.

45. Addo quarto, quod qui famam alienā
mentiendo læſit, debet eā reſtituere, aſſe-
rendo ſe fuiſſe mentitū, aut ſaltem dixiſ-
ſe falſum. Immo & teſtes adducere, ſi opus
fuerit, quo eis diſſuadeat, quibus contra-
rium perſuaſit, ſecundum Sotum lib. 4. q.
6. articu. 3. de iuſt. & iur. Quorum poſtre-
mum durum videtur nobis putantibus ſa
tius eſſe iurare, ſi alias ei non crederetur.
Tum quia maiorem cauſam dat credendi
reuocationem iurando eam, quā dederat
credendi falſum, quod eis ſine iuramento
dixerat. Tum quia numquam fuit in uſu.
Tum quia teſtibus tunc demum ad ſum-
mum eſſet opus, cum eſſet ſuſpicio illum
ad reuocationem precibus vel precio, &
non conſcientia inductum.

Addo quinto, quod etiam infamās de-
tegendo delictum uerum occultum reſti
tuere tenetur, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 62.
art. 2. & in 4. lib. ſent. diſtin. 15. quæſtio. 2.
ar. 5. ad 2. communiter receptum, nō qui-
dem aſſerendo ſe falſum dixiſſe, ſed male
loquutum fuiſſe, quod non ſufficere, di-
xit Hoſtien. in dicto verſic. quid de accu-
ſatione. Et ideo Ioannes Maior in dicta
diſtin. 15. quæſtio. 17. aſſerit, oportere, &
ſatis eſſe ita dicere, quando tale delictum
de tali dixi, illud verum exiſtimabam, ſed
adhibita poſtea diligentia, inueni me pra
ue loquutum. Qui modus licet aptior ſit,
quia nullum mendacium continet, neque
ex eo tam facile atque ex communi col-
ligi poteſt verum eſſe, id quod male di-
ctum fuit, nō tamen videtur tutus quoad
uiros prudentes & doctos, apud quos præ
ſtaret reſtituere laudādo ſæpius virtutes
quas habet, eis perſuadendo, ut pro tali
habeant, nulla mētione facta mali antea
per eum detecti, licet vere, iuxta Caiet. 2.
2. q. 61. art. 3.

Addo ſexto, dicere Sotum lib. 4. q. 7. ar
tic. 3. de iuſt. & iur. eum, qui verum dicen-
do infamat, non teneri ad tantam reſtitu
tionem, ad quātam, qui mentiendo id fa-
cit. Quod non videtur nobis tutum, quia
licet plus peccet, tamen plus nocet. At re
ſtitutio, cum actus ſit iuſtitiæ, vt ſuper ca.
17. num. 6. dictum fuit, potius reſpicit no
cumentum, quam modum nocēdi; Dixi:
Ab eo, cuius hæres eſt, quia hæres detra-
ctori, nō ſolum iudicio exteriori, ſed etiā
interiori tenetur reſtituere, ſecundum
Adria. Quolib. 11. id efficaciter probante
& aſſerentem, ita mortaliter peccare hæ-
redem, qui prædictam compenſationem
pro defuncto non facit, ac ſi non ſolueret
alia debita. Dixi: Condonandi, quia obli-
46 gatio reſtituendæ famæ ab infamato con
donati poteſt, ut ſentit S. Anton. 2. par. ti.
2. c. 1. §. 3. & eū nō ferens illud exprimit
Adria. in 4. de reſti. quæſtio. 33. Quodlib.
11. & poſt hunc Sotus de ratione tegen.
uel detegen. ſecret. memb. 1. q. 3. Tū quia
poteſt quis damnum ſuorum bonorū con
donare regulariter, ſm glo. receptā uerb.
reſtituatur. capitul. peccatum. de regul.
iur. lib. 6. fama eſt de bonis noſtris. Tum
quia poteſt quis remittere, quod ſibi de-
betur in caſibus a iure non prohibitis, ex
quibus hic non eſt, capitu. ſtatutum. §. ſi
quid. adiuncta gloſ. de reſer. lib. 6. capitu.
exigit. de cenſi. eo. lib. per locum ab ſpecia
li. Contrarium tamen tenet Caiet. 2. 2. q.
73. ar. 2. & in Summa uerb. detractio Ioa.
Maior in dicta diſt. 15. q. 16. Ad quorum
fundamenta reſponderi poteſt. Primò
concedendo peccatum eſſe, ſe ipſum ſi-
ne cauſa infamare, & etiam interdum in-
famiam condonare, ſed negando ex hoc
caſu ſequi, eius remiſſionem non uale-
re, quia etiam interdum peccat qui amit
tit ſua bona, aut debitum remittit. ca-
pitulo quid dicam. 4. quæſtio. 4. Archid.
in capitul. ſicut hi. 47. diſtinctio. eius ta-
men remiſſio ualet, ſi aliud non obſtat.
Secundò, quod damnum infamiæ prin-
cipaliter tangit infamatū, & minus prin-
cipaliter bonum publicum, & ſufficit cō-
donatio eius, ad quem damnum princi-

paliter pertinet, cap. quamuis pactum iſcta gloſſ. de pact. libr. 6. & glo. l. de uno. de re iudic. cum additis ibi late per Hippo. Nã ſi mille modij tritici mihi ab aliquo comburantur, non ſolum mihi, ſed etiam ciuitati dammum ſit, & pauperibus, qui ſibi de eo prouidere emptione, aut eleemoſyna potuiſſent; ſed quia ad me ſolũ principaliter pertinet, & ad ciuitatem & pauperes minus principaliter, mea ſola condonatio comburentem illos liberat, vt copioſius ubi ſupra diximus. Opinio tamen Maioris & Caietani poſſet habere locum in illis quattuor caſibus, in quibus ſupra eo. nu. 28. dictum eſt, peccare mortaliter qui ſeſe infamat. Per quæ reſpondetur ad noue quæſitum, quod non ſolum poteſt condonari aliquando famæ reſtitutio, ad hoc vt condonatio ualeat, ſed ẽt ad hoc ut condonatio ſit iuſta, & meriroria, quando ſcilicet ſit iuſta de cauſa, & alijs circumſtantijs concurrentibus, cum quibus etiam alterius debiti remiſſio eſt meritoria, iuxta glo. cap. peccatum. de regu. iur. lib. 7. Dixi: Alteri, quia nemo tenetur eam ſibi reſtituere, niſi in prædictis quattuor caſibus, in quibus remiſſio famę nõ ualet, & detractio eſt peccatum mortale.

47 Ad primum noue hic quæſitum; An qui ſe mutuo infamarunt, per compenſationem a reſtitutione excuſentur? Reſpõdeo negatiue. Tum quia non uidetur eſſe locus in hoc compenſationi per dicta Panor. poſt alios in cap. bona fides. de depo. Tum quia damnum illi illatum, per reciprocam infamiam non tollitur, ſicut debitum unius per debitum reciprocum alterius. l. 1. ff. de compenſat. Ad ſecundum quod condonatio infamiæ ſactæ petenti generaliter ueniam omnium detractorũ excuſat reſtitutionem earum, ad quas uериſimilis intentio condonantis extenditur, & non aliarum, arg. l. cum Aquiliana ff. de tranſa. Ad tertium, quod infamatus conuerſando familiariter cum infamante uidetur quidem remittere iniuriam, leg. non ſolum. §. 1. ff. de iniu. non tamen obligationem reſtituendi ſibi famam quam abſtulit, ſicut nec alius creditor per conuerſationem cum debitore remittit debitum, l. cũ de indebito. ff. do probat. Dixi. Ceſſante cauſa, quia ſunt aliquot cauſæ ab hac reſtitutione excuſantes, è quibus eſt iuſtus timor mortis, & ſalutis, quamuis teneatur ad reſarciendum damnum alia uia. Quia quattuor ſunt bonorum ordines, videlicet, animæ, corporis, famæ, aut honoris, & pecuniæ, & bona primi ordinis ſunt potiora bonis ſecundi, & ſecundi potiora tertij, & tertij potiora quarti ut in d. repet. concl. 4. & ſeq. tractauimus, & nemo tenetur reſtituere bona inferioris ordinis cum iactura bonorum ſuperioris, quamuis ſic cum iactura bonorũ eiuſdem, aut inferioris ordinis, ut ſingulariter Cai. 2. 2. q. 62. artic. 6. ad 3. & in paruis opuſculis lib. 17. reſp. 14. reſponſ. determinauit. Cuius determinationem in hac traductione ſupra c. proximo nu. 89. & ſeq. defendimus aduerſum Sotum lib. 4. q. 6. ar. 3. de iuſt. & iur.

Ad dubium autem, quod videtur hoc conſequi eum, ſcilicet qui ſuo mendacio fuit cauſa, vt alius perderet maxima bona, excuſaretur a reſtituendo, ſi reſtitutis eis perderet locũ honoris, quẽ habebat in populo ratione diuitiarũ? r ñ. cõcedendo ſequelã, quo ad talẽ reſtitutionẽ, quæ nõ poſſet fieri ſine tãtæ falſitatis detectione, nõ aũt quo ad aliam, iuxta c. officij. de pę. & remiſ. ſupra c. 16. nu. 43. declaratum.

Porro ex eiſdem cauſis eſt tanta obliuio dictæ infamationis, ut perinde ſit, ac ſi nunquam dictum fuiſſet, ſecundum S. Ant. 2. par. tit. ca. 2. §. 3. ne pro reſtitutione famæ, reuocatio infamię fiat, quamuis mea ſententia, reſarcire deberet iudicio boni uiri, pecunia, beneficijs, aut laudibus damnum, ſi quod a tempore illatæ infamiæ uſque ad eiuſdem obliuionem fuerit paſſus. Dixi: Ac ſi nunquã dictum fuiſſet, quia, ſi qua eius memoria reſtat, reſtitui debet. Tum quia ſingulariter Caie. in 2. 2. q. 62. arti. 2. ad 2. determinauit, eum, qui adoleſcens falſo apud æquales iactauit, ſe cum tali puella rem habuiſſe, & poſtea ſenex illius peccati, & dãni, quod proximo intulit recordatus eſt, apud eoſdem mendacium reuocare teneri. Tum quia difficile eſt certo ſcire id in perpetuã obliuionem ueniſſe, cum quod quis uno die non meminit, altero die recordetur, Tum quia interdum tanto firmius credimus, quanto quis detractionẽ quam fecit poſt tot annos, & poſt tam frequentem confeſſionem ac communionem non curat re-

reuocare. Adde, quod Caieta. ſentit huic moderationi non eſſe locum, niſi in detectore veri ſecreti. Nam ſecundum ipſum impoſitor falſi, tenetur ad reſtitutionem non obſtante obliuione. Quod durum nobis videtur, deberet enim ſufficere ſaltem quærere ab eo, apud quem id impoſuit, num alicuius delicti, quod de tali dixiſſet, meminiſſet? & ſi reſponderet negatiue, eum rogare, ne ob aliquod ſuum delictum eum peioré putaret, teſtans ſine aliqua expreſſione, falſum ſibi dixiſſe.

48 Ex eiſdem eſt etiam diuulgatio eius, quod male detectum fuit, facta alia via, quamuis teneretur reſtituere damnũ interiecto tempore a tempore infamiæ vſque ad diuulgationem acceptum, vt ſingulariter ſentit Adrian. in 4. de reſt. q. 33. & nos probamus vbi ſupra à nume. 659. & a nu. 865. Dixi: *Iuſte*: ad ſignificandum, ꝙ, ſicut nullus lædens iuſte famam alterius, vel ſuam peccat: ita nec tenetur ad reſtitutionem, non autem ad ſignificandum, quòd omnis, qui detrahit iniuſte, ad id tenetur; excuſatur enim ob prædictas cauſas: & quoties non dedit iuſtam cauſam credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vel læſio fuit parua.

49 Vnde non obligatur accuſatus de vero crimine ſecreto ad reſtituẽdum famam, quam accuſator amiſit, eo quod illud nõ probauerit, ſi illud confiteri non tenebatur: quamuis negando peccaret. Nec etiam ſi confiteri tenebatur, ſi non reſpõdet accuſatorem calumniari, ſed decipi. Nec quamuis reſpondeat calumniari, ſibi non credatur, eo quod iudices, & alij credunt, accuſatorem (q̃uis intentũ probare non potuerit) contra ſuam conſcientiam non accuſaſſe, ut pulchre hæc omnia Caietan. 2. 2. quæſtione 62. articu. 2. ad 2. probauit. Et contraria communis Richardi Scoti, & aliorum, diſtinctione 15. art. 5. quæſtione prima, & Scoti, quæſtio. quarta, artic. 3. & aliorum in alijs quæſtionibus ibidem; procedere poteſt in accuſato, qui ad confitendum crimen obligatus, non ſolum illud negat, ſed etiam affirmat ſuam accuſationem calumnioſam eſſe, & id perſuadet, quidquid Caietan. vbi ſupra de hac re ſubtiliter magis, quã ſecure diſputet. Ad noue hic quæſitum, reſpondeo, eum, qui ad pœnam debita minorem a iudice damnatur, eo quod negat veritatem, quam tenebatur confiteri, non obligari in conſcientiæ foro ad ſubeundam eam, ad quam damnatus fuiſſet confeſſa veritate, quia in eo non tenetur ad pœnam donec a iudice damnetur; iuxta gloſſ. receptam in capitulo fraternitas 12. quæſtione 2. & Sanct. Tho. ſecunda ſecundæ quæſtio. 62. artic. quarto, pro quibus tex. in §. in hac. Dixi. Ad pœnam, quia debitum, & intereſſe citra condemnationem, immo & poſt iniquam abſolutionem, debetur, Innocentius cum communi. in capitulo quia plerique, de immu. eccleſiaſt.

50 Nec item obligatur, qui delicta aliena a ſe audita otioſe, abſque tamen affirmatione ſolum refert, quamuis audientes ea credant ſecundum Adria. vbi ſupra eod. tit. ſub ſi. & Sylue. ver. detractio, quæſt. 4. Quia non dat eis iuſtam cauſam credendi, niſi circũſtantia perſonæ, vel alia eam iuſtam efficeret, & niſi referẽs exiſtimet, aut exiſtimare debeat, quòd audientes ea ita credent perinde, ac ſi affirmaret, per rationes poſitas in dicta concluſio. 4. Nec qui ſtulte refert delictum ſcientibus illud, quamuis tunc de illo non cogitent. Nec quando, qui dicit, adeo leuis eſt, & qui audiunt adeo graues, ut eius dicto nihilo moueantur. Nec quando is, in quem dicitur, adeo uilis eſt, & abſque alia fama in illa materia, vt nullam notabilem iacturam faciat, iuxta Adri. in d. quoli. 11. Nec qui peccatum alienum cum tali ſui auctoris pœnitentia refert, ut abſque aliqua infamia eum honoret. Nec qui ſolã occaſionem remotam infamiæ præbuit: ut qui ioco quandam monialem interrogauit, Cur filium ſuum ad fores eccleſiæ, aut xenodochij exponi feciſſet? & illa apud Deum, & homines valde queritans, apud aliquos in prauam ſuſpicionem venit. Nec etiam iuxta Sotum libro 4. quæſtio. 6. articul. 3. de iuſtit. & iur. detractor conſpicuus, & dignitate antecedens, reſtituere tenetur famam alicuius hominis infimæ ſortis; quia, ut ipſe ait, eum excuſat precioſæ famæ amiſſio, quam in eiuſmodi reſtitutione faceret, ut a reſtituendo aliquo exiguo bono quis excuſatur ob magnam iacturam ſuorum, quam ob id faceret. Quod ut nouum, ita uidetur

durum in praxim deductu, niſi alia iuſta compenſatio fieret, aut obtineretur condonatio.

De detractione, ſiue reuelatione ſecreti.

SVMMARIVM.

51 *Secretum confeſſionis non reuelãdum, etiam metu mortis, niſi vno caſu.*
52 *Secretum quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis.*
53 *Epiſtola clauſa, quæ apertio mortalis.*
54 *Secreta pernicioſa reuelanda, non autem alia.*
55 *Confeſſio, quæ multis videtur, & non eſt ſacramentalis.*
56 *Correctio fraterna quando non neceſſaria.*
56 *Fama proximi ſeruanda quando aliter ipſe non poteſt ſeruari.*
57 *Reus qui confitendo crimen non peccat.*
58 *Reus quis cõſortes tegere, aut detegere debet.*
58 *Confeſſarius quos reos ſe, & conſortes reuelare iubebit.*
59 *Iudex, qui reum de ſe, & conſortibus interrogando, & torquendo peccat.*
60 *Secretum nulli noxium etiam iudici iubenti non reuelandum.*
61 *Reuelatio mali proprij, & neglectus famæ, quæ mortalis.*
62 *Secreti promiſſi detectio peior, quam non promiſſi.*

51 Vigeſimoſextò peccat confeſſarius, vel quiuis alius, qui detegit aliquod peccatum, quod iuſte, aut iniuſte medio confeſſionis ſacramentalis didicit (quamuis ſit veniale) abſque facultate iuſta de cauſa a pœnitente facta. Et conſequenter etiam interpres confitentis lingua confeſſario ignota. Et laicus, cui aliquis in extrema neceſſitate confitetur, & doctor, a quo conſilium de confeſſis petitur. Et, qui ſe confeſſarium finxit, quo alicuius peccata noſceret, etiã ſi tormentis adactus, & quamlibet maximo metu mortis id fecerit; Quia omnes iſti obligãtur ad ſubeundum potius mille mortes, quã id facere, ut prædictus Doctor lib. de oratione tegen. memb. 3. q. ſi. dixit, & nos ante ipſum copioſe c. ſacerdos. de pœnit. diſt. 6. a nu. 116. uſque ad nu. 163. & poſt ipſum in d. repet. concl. 6. ſcripſimus.

52 Pro cuius, & aliorum declaratione dico primo, quod ſecretum in genere definiri poteſt, eſſe id, quod a nemine, uel a tam paucis ſcitur, quod neque eſt famoſum, neque notorium, ex mente S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. & eiuſdem, & Scoti in 4. lib. ſen. diſt. 21. ibi receptorum. & Caie. 2. 2. quæſt. 11. art. 3.

Dico ſecundò, quod diuiditur in ſecretum, quod de ſe ab uno ſolo ſciri poteſt, quales ſunt ſoli, & omnes actus interiores animæ hominis, & in ſecretum, quod de ſe a plurimis ſciri poteſt, qualis eſt omnis actus exterior, qui non eſt famoſus, nec notorius, quod rurſus diuiditur in tres ſpecies. Prima, quæ de ſe ſine vlla promiſſione, ſcientem obligat ad ſe celandum regulariter, quale eſt omne occultum, cuius detectio noceret animæ, corpori, honori, vel famæ, vel fortunis alicuius. cap. ſi peccauerit. 2. q. 1. & notatur in c. qualiter & quando 1. de accuſa. Secunda eſt, cuius celatio a ſciente expreſſe, uel tacite promiſſa eſt. Tacite promittitur, cum id colligitur ex modo dicendi ſecreto, nulla dẽ celando expreſſa promiſſione facta, ut doctor Subtilis vbi ſupra ſentit. Tertia, ad quam celandam lex diuina poſitiua confeſſionis ſacramentalis obligat, de qua ſupra c. 8. nu. 2. Tale eſt omne peccatũ ſacramentali confeſſione detectum.

Dico tertio, ꝙ prima ſpẽs ſecreti præcipitur illa lege naturali generali de non nocendo proximi animæ, corpori, honori, uel famæ, aut fortunis, quæ decerpitur ex ſeptem præceptis ſecundæ tabulæ Decalogi, Exodi 20. quæ probant non eſſe nocendũ proximo aliquo modo. Secũdo vero prohibetur lege naturali de præſtandis promiſſis. l. 1. ff. de pac. Tertia uero ẽt per legem diuinam poſitiuam de ſeruando ſecreto confeſſionis, & ideo tam obligat, quam aliæ duæ, quia obligat quotquot illud directe, aut indirecte ſciunt ſub pęna peccati mortalis in omnibus caſibus, uno ſolo excepto, ſcilicet quando pœnitens iuſta de cauſa illius detegendi facultatem facit, ut in d. capitulo 8. diximus. & in d. capitu. ſacerdos a nu. 30. late probauimus. Et ſecũda magis obligat, quã prima, quia obligat in omnibus caſibus, in

in quibus prima & aliquot alijs. Quia, qui promiſit ſeruare ſecretũ, ex quo ſeruato graue damnũ alteri nõ inferi, non debet detegere illud, etiam præcipiente ſuperiore. At prima ſpecies non æque obligat, quod enim quis ſcit aliter, quam per per ſecreti commiſſionem, tenetur reuelare ſuperiore præcipiente, etiam ſi ex eo ſeruato nullus læderetur, ſecundũ S.Tho. 2.2.queſt.70.ad 2. Verum eſt tamen, quod promiſſio ſeruandi ſecreti parui momenti non obligat, niſi ad ſummum ad ueniale, ut recte Caieta. dixit in dicto artic. primo. Sicut nec ſecretum de occultis parui momenti, & uenialibus obligat ad maius. Non enim magis pecco detegendo riſum tuum immoderatum, uenialem ſecreto mihi dictum, quam ſi eundem ſecreto a te fuſum detegerem, ſecundum eundem.

Dico quarto, quod omnis detectio peccati confeſſione ſacramentali detecti, aut per eius medium ſciti, eſt peccatum mortale, excepto caſu prædicto, ſiue illud ſecretum ſit, ſiue publicum, ſiue graue, ſiue leue, ſecundum omnes. Quamuis interdum ſit mortale triplici ratione, ut cum peccatum detectum eſt occultum, & graue, quia eius celatio, eſt tacite promiſſa. Interdum duplici, vt cum eſt publicum, & leue. Interdum uero una tantum, ut cũ eſt leue per prædicta, ueluti quando peccatum confeſſum eſt parui momenti, aut publicum. tunc enim non eſt peccatũ mortale, niſi per legem diuinam, & canonicã, quamuis ſit ueniale ob eius ſecretum tacite a confeſſario promiſſum. Vnde uidetur, quòd confeſſarius, qui reuelaret peccatum graue, teneretur confiteri circunſtantiã prædicti duplicis, uel triplicis vinculi, ſi adeſſet, per prædicta ſup. cap. 6.

Dico quinto, quòd detectio ſecreti aliarum duarum ſpecierum, eſt mortalis, niſi fiat in caſu a iure permiſſo, aut res ſit tam parui ponderis, quod eius detectio, nemini notabiliter noceat, & abſque intentione notabiliter nocendi fiat, quia, quamuis id obuiet legi naturali prædictæ de nõ nocẽdo, nec reuelãdo malo ſecreto vel ſecreto commiſſo, propter tamen paruitatem damni deſinit eſſe mortalis, ſicut mendacium etiam eſt contra illam, & non eſt mortale, niſi ſit notabiliter nocens, ut dictum eſt ſupra eodem nu. 2. Et furtum paruæ rei contra legem quidem naturalem eſt l. 1. ff. de fur. non eſt tamen mortale per prędicta ſupra cap. proximo, num. 2. Ratio autem, quare detectio peccati etiam leuis confeſſi ſit mortalis, eſt, quia, licet per eam parum lædatur proximus, plurimum tamen læditur ſacramentum confeſſionis, & publica utilitas, quatenus retrahit pœnitentes a confitendo, ne confeſſa peccata publicentur, quæ colligitur ex cap. ſi diligenti. & notatis ibi de foro compet. Oportet autem, ut ſciatur ſecretum eſſe parui ponderis, ad hoc, ut eius detectio non ſit mortalis, quia, ſi probabiliter dubitetur, an ſit grauis ponderis, mortalis eſſet. argument. capit. ſi quis autem. de pœn. diſtinctio. 7. & eorum, quæ ibi late tradimus.

53 Vigeſimoſeptimo, peccat mortaliter, qui reſerta, aut legit literas obſeratas, aut ſcripturas alienas, quæ in ſecreto obſeruabantur, animo lædendi aliquem notabiliter, uel lædendo, aut aduertens, uel aduertere debens, quod inde poſſet notabile dãnum ſequi, per prædicta ſup. eo. c. nu. 2. niſi ex cõſenſu expreſſo, aut tacito eius, a quo, uel cui mittuntur, id faciat, aut de auctoritate legitima, arg. l. inſte. ff. de acqu. poſ. ut tempore belli Præfecti finitimis hoſtium locis eas reſerant. Prelatus, item, & prælata eas, quæ ſuis monachis, aut ab eis mittuntur, c. nõ dicatis. 12. q. 1. Peccat autem, ſed non niſi uenialiter, qui aperit ſine conſenſu, imprudenter, putans eas ad ſe miſſas, aut ob curioſitatem, ſine ulla intentione nocendi notabiliter, & ſine ullo nocumento notabili, aut periculo probabili eius inferendi, ſola cauſa ſciendi noua, vel captandi riſum ex barbara compoſitione, aut ex eleganti, voluptatem. Quia id nõ eſt contra charitatem Dei, & proximi neceſſario habendam, peccaret tamen mortaliter, ſi id faceret cum prædicta intentione, uel prædicto nocumento, aut periculo certo, uel probabiliter dubio nocendi, quia eſt falſarius, ut ait glo. approbata, c. cum olim, de off. dele. & quia utitur re aliena contra uoluntatem domini, & ita admittit furtũ. l. 1. ff. de fur. §. placuit. Inſt. de obl. quæ ex delic. & per alias rationes, quas ſcripſimus in d. c. ſacerdos. Nec obſt. quod hæc ratio

videtur idem cõcludere in caſu proxime præmiſſo. quia in illo paruitas,uel (ut ita dixerim)nullitas damni excuſat a mortali, ut in quacunq; alterius præcepti materia,iuxta dicta in c.11.num.7. Adde his illud quotidianum S.Ant.2.pat.tit.1. c.22. §.5.ſingulariter aſſerentis inimicum mittentis,vel eius,cui mittitur,epiſtolã abſq; aliquo peccato reſerare poſſe, ſi per illam aliquod damnum ſibi parari iuſte timet. Quod vr habere locum etiam quãdo probabiliter timetur datũ iri per eã aliquod damnum iniuſtũ alteri, & quod illud impediat ſi illã reſignat,ar.c.nõ inferẽda, & eorum,quæ ibi congerimus.23.q.3.cauendo tamen quoad eius fieri poterit, ne cui vllum damnum iniuſtum inferatur,arg.c. cum ceſſante. de appel.

54 Vigeſimooctauo, qui ſecreta in iniuſtã aliorum perniciem non uergentia ciuitatis, concilij, aut exercitus ad eorum magnum damnum reuelat,etiam ſi metu tormentorũ,aut amiſſionis vitę id faciat,per prædicta. Vnde ſequitur Hiſpanum a Gallo in bello captum, quantalibet tormentorum vi torqueatur, non poſſe,ſalua conſcientia,ſecreta iuſta exercitus Hiſpani,ad ipſius conſeruationem neceſſaria detegere,nec cõtra Gallũ Hiſpanis ſecreta exercitus Gallicani. Nec illũ,qui delictũ alienũ ſecretum violenter ſciuit, vt idẽ prædictus Doctor ſingulariter affirmat. Quãuis hoc, & quod de ſecretorum teſtium litigãtium detectione nullis tormentis faciẽda dixi,moderanda nobis uidentur,vt ſolam procedat, in damno irreparabile, ut quia mors, uel mutilatio membri ſequeretur, non aũt qñ ſola pœna pecuniaria vel alia ex illis,quæ facile a detegente reparari poteſt,timetur,ut ibidem innuimus.

Dixi. In iniuſtam aliorum perniciem non uergẽtia, nam talia reuelari poſſunt, exemplo illius prudẽtiſſimi, & fideliſſimi Chuſſai,qui conſilia Abſalonis peſſima Dauidem admonuit,2. Reg.cap.17. & Eliſei,qui iniqua ſecreta Regis Syriæ Iſraelis Regi denunciauit.4.Reg.c.16. Non.n. peccat, immo bono fungitur officio, qui denunciat,cui, quãdo,& quomodo oportet, peccatoris peccata, & ſtratagemata damnoſa reipub. aut proximo, quia hoc iure poteſt, & debet fieri,ut latius in d. c. ſacerdos.nu.14. & ſeq. probauimus per c. non in inferenda.23.q,3.& §.1. diſt.63.c. quantæ.de ſent.excomm. & cap. ipſa pietas.23.q.4.& alia,de quibus eſt cap. præterea 2. de ſponſ. quatenus habet,eum,qui ſcit aliquem rem habuiſſe cum conſanguinea eius, quam vult deducere, teneri denunciare,quo iniuſtum matrimonium, & peccata, quæ ex eo orientur,impediãtur. Quæ etiam procedunt in presbytero, poteſt enim etiam ille proditiones,homicidia, & alia delicta parata denunciare abſque periculo irregularitatis ob id incurrendæ,modo proteſtetur,ſe id ſolum facere ad cauenda mala,quæ imminent, ut ſine ſanguinis effuſionis pęna impediãtur, ut pulchre Caiet.2.2.q.33.art.7. Pro quo ſunt c.epiſcopus.ne cler.vel monach. lib. 6.& c.prælatis.de homi.eod.lib. licet. proteſtatio ſolum uideatur neceſſaria quo ad forum exterius, per dicenda infra capit. 27. Presbytero,inquam,etiam iurato ſeruare, & non detegere illa ſecreta ſecundum Innocen.recep.in capitu.qualiter.1. de accuſa.Panor.in cap.dilecta. de exceſ. præl. & alios alibi,modo illa aliter,quam per confeſſionem ſacramentalem nonerit. Per eam enim ſolam cognita in nullo mundi caſu detegi poſſunt, iuxta communem, & ueram opinionem, quam copioſe in d.c.ſacerdos,a nume.116.ad 151. probauimus, excepto uno de quo ibi, & ſupra proxime, nume.51. & c.8. num.17. diximus.

55 Dixi: Sacramentalem,quia oportet eſſe talem per quam pœnitens uere confiteatur peccata ſua, non enim ſufficit dicere, Hoc tibi dico in confeſſione, iuxta Inno.Pan. & communem in c. omnis. de pœn. & remiſ.etiam ſi genibus flexis,& ſigno crucis frõte ſignata id fiat, abſq; propoſito confitendi peccata,& abſolutionẽ accipiendi, quia talis detectio non eſt ſacramẽtalis,nec maiori ſecreti uinculo obligat,quam aliud extra confeſſionem detectum,ut recte determinat Sotus ubi ſupra membr.2. quæſtione ſeptima,art.1.& ante ipſum clarius, & firmius Caietan.2.2.quæſt.70.articulo primo,quem ille non refert, cuius rei ignorãtia multi grauiter errant, & eis, quibus detegunt, ingerunt ſcrupulos,an debeant illa detegere,dũ ſuper eis denũciandis fertur excõicatio, vel vt teſtes corã iudice ſiſtũtur, vel vrgentur

neceſſi-

neceſſitate denunciādi eò quod ſunt reip. aut proximo perniciosa.

56 Aduertendum tñ, quod detectio peccati occulti, ét aliter pernicioſi, nó licet, niſi fraterna' correctione præmiſſa, iuxta il. Matth. 18. *Si peccauerit frater tuus.* relatũ in c.ſi peccauerit.2.q.1. & in c. nouit. de iud. præſertim ſi ea ſciēs probabiliter credit ſuis precib. & admonitione ſecreta, illa impeditum iri, ſecundum S. Th.2.2. q. 33. artic.7. receptum cõiter. Diximus, Probabiliter credit, alioqui .n. poſſet, & deberet ſtatim iudici denunciare. Ex quo ſequitur in proditionibus cõtra rempub. paratis, & hæreſibus ad docendum alios directis raro fraternã admonitionem ſecretam neceſſariam eſſe: raro.n.quis probabiliter ;credere põt proditionem & hæreſim ſola monitione oino ceſſaturas. Aduertendum item, q̃ tũc demũ oportet denunciare perſonas, & delicta, qñ ad occurrendum imminentibus malis id eſſet neceſſe, quia ſi ſufficeret gñalis admonitio, q̃ aliqua mala parantur, non eſſet faciēda declaratio ſpecialis, & ſi ſufficeret ſola ſpecialis delictorũ, non eſſet facienda perſonarum, vt S.Tho. Quol.11.arc.12. determinauit, & nos latius in d.c. ſacerdos.nu. 14. & ſeq. ſcripſimus, vbi multis rationib. probauimus, ſeruandã eſſe famã proximi quoties ſine illius detrimẽto, eius animæ mederi poſſumus. Aduertendum item, q̃ ſicut benefacit, qui fraterna correctione præmiſſa, bono animo crimen occultum eccleſiæ denunciat (quia quamuis ſit qui defendar, correctionem fraternã non eſſe lege diuina ſpeciali præceptã, nemo tñ ſe rè eſt qui neget, eã lege generali charitatis præceptam,) ita qui malo animo id facit, verus coram Deo detractor eſt, ſecundum S.Tho. vbi ſupra art.2.

57 Vigeſimonono peccat, qui reus ſecundum iuris ordinem interrogatus ſua delicta ſecreta grauia non confitetur, & contra qui confitetur illa contra iuris ordinẽ interrogatus ſm mentẽ omnium. Dicitur autem interrogatus ſecundum iuris ordinem ſemper, & ſolum, quando tria concurrunt. Primum, quod iudex interrogãs ſit competens. Secundum, quod delictum ſit probatum plene, uel ſatem ſemiplene, hoc eſt ſaltem per vnum teſtem omni exceptione maiorem, uel per indicia illi æquipollentia, vel per infamiã plene probatam. Tertium, quod ſit notificata illi huiuſmodi probatio, ut ſciat in quo ſtatu eſt ut colligitur ex S.Th.2.2.q.99.ar.1. & 2. & Caie. ibidem eum pulchre declarãte, quos ubi ſupra etiam latius muniuimus per cap.quando. ver. non tibi dico, ut te prodas. de pœnitent. diſtinct.1. & c.ſi omnia.6.q.1. & c.2. de maio. & obe. & c.2. de confeſ. & alia, quibus probatur, neminem ſe debere prodere, & quemlibet ſcientẽ ſe iam proditum per ſemiplenam probationem debere iudici præcipienti, ut fateatur, parere.

58 Trigeſimo, qui reos conſortes ſuos occultos non detegit caſibus in quibus id facere debet, aut contra detegit, in quibus non debet, ſed ſolum in caſibus expreſſis, & notat. in c.1. de confeſ. l.1. C. de cuſto. & exhib. reo. l.fi. ff. ad exhib. l. latrones. l. diuus Adrianus. ff. de cuſtod. & exhib. l. prouinciarum. C. de fer. & l.4. §. mandatis. ff. ad l.Iul. pecu. de quibus eſt crimen falſæ monetæ. l.1. C. de fal. monet. & maleficij. l.fi. C. de malef. & mathe. proditionis, l.pen. & fi. C. ad l.Iul. maieſt. & hæreſis, cap. in fidei fauorem. de hær. lib.6.

Quibus addo, quod rei, qui contra ſe confeſſi ſunt, etiam non interrogati, debent declarare ſocios, quos iuſte credunt præteritorum non pęnitere, immo paratos eſſe ad noua, cum magno damno publico, aut priuato committenda, nec per euangelicã correctionem correctum iri, quales ſunt regulariter latrones, nummorum falſarij, hæretici, ſtryges, faſcinatores, & alij ſimiles per dicta in d. repe. c. inter uerba. concl.6. Quinimmo confeſſarij eiuſmodi reos monere debent, ut tales ſocios denuncient, ut particulariter dixit Sot. de ratio. tegen. membr.2.q.6. pag.17. quod ſi non fecerint, noſtra ſententia, ita peccant hi non admonendo, & abſoluendo ac illi nõ denũciando, abſoluunt.n. impedientes cõtra ius diuinũ, & humanũ c. pœnitentia.1. & 2. de pęn. diſt.1. c. peccati uenia. de reg. iu. lib.6. & c. legatur.24.q.2.

59 Trigeſimoprimo peccat iudex, qui interrogat reum de ſe ipſo, uel de conſortibus ſuis præter iuris ordinem, quia iniuſte dat cauſam notabilis infamiæ proximi, dum extra poteſtatem ſuam inquirit contra l.fi. ff. de iuriſd. omn. iudi. & c.2. de

conſt.

conſt.lib 6. Idem ſi contra omittit interrogare, cum debet, ſecundum eundem iuris ordinem: quia præiudicat notabiliter reipub. cuius intereſt delicta puniri. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & cap. ut famæ: de ſenten. excom. Quis autem ille ſit iuris ordo, ſecundum quem debet, vel non debet interrogare reum de ſe, in præcedenti modo peccandi dictum eſt. De conſortibus autem non debet interrogare, niſi in caſibus a iure expreſſis; & in illis non nominatim, an ſint illi, aut illi, ſed generatim, an ſint aliqui, & quòd doceat, reũ, ſi uidet eum neſcire, aut faciat facultatẽ ei conſulendi confeſſarium, an teneatur, & quos, reuelare: alioquin enim non auderem excuſare illum a peccato mortali, præſertim ſi id faciat perſuaſus, iuſtũ eſſe per fas, aut nefas detegere crimina, & quocunque modo ſeueri iudicis atq. executoris famam ſibi comparare, contra l. reſpiciendi. ff. de pœnis, cogendo reos ad bene, vel male detegendum omnes ſuos ſocios, etiam iam coram Deo emẽdatos, etiam ſi nulla fama, neque indiciũ ſit contra illos. Et minus excuſare auderem eũ qui tormentis cogit reos ad reuelandum ſocios, etiam in caſibus, in quibus interrogare permittitur, quando nulla fama, neque indicium, nec præſumptio legitima dictat, eos habere ſocios, ut recte Sal. in l. fin. q. 2. C. de accuſa. concludit. Neque eos, qui in Caſtella, & Italia torquent reos de ſuis delictis cõuictos teſtibus, vt confiteãtur, quod beneficium appellationis amittant, cõtra communem Theologorum, & Iuriſperitorum ſenteutiam: niſi cum adeo clarè ſunt conuicti, quòd in conſcientia tenentur confiteri, & iuſte Iudex præſumit ob ſolam malitiam differẽdi iuſtitiam eos pernegare, vt late in d. repet. c. inter verba. conclu. 6. ſcripſimus, limitando communem in hoc caſu.

60 Trigeſimoſecũdò, peccat, qui peccatũ ſibi ſecreto communicatum, quod nõ vergit in graue damnum alterius, etiam iudice competenti præcipienti, reuelat, ſecundum Sanctum Thom. ſecunda ſecundæ quæſtiõ. 69. artic. 2. Immo etiam quando vergit in damnum alterius, ſi alia uia poteſt illud excuſari. quin, & quando alia uia excuſari non poteſt, id ſolum eſt detegendum, quod remediũ eſt neceſſarium. Nam dictum S. Bonauen. qui contrarium uideri poteſt alicui ſentire, reducendum eſt ad prædicta.

61 Trigeſimotertiò peccat epiſcopus, aut alius prelatus, aut publica perſona ad aliorũ ſaluti prouidendum conſtitura, quæ ſe ipſum infamat, aut ſe notabiliter infamantibus non reſiſtit, aut modeſte ſuæ famæ reſtitutionem non petit, ſecundum S. Tho. Quolib. 10. art. 13. Licet alij religioſi, quibus ſola propriæ ſalutis cura eſt, iuſte poſſint, ferre patiẽter, quatenus eos tãgit, niſi charitas Dei, aut proximi contrarium requirat. Magis enim quandoq; prodeſt proximis alacris patientia falſæ infamiæ, quam eius cõtradictio. Nec ob id propriam famam negligunt, cum eam Deo offerant, vt ſentit S. Thom. ubi ſupra, & explicat Caiet. in ſumma, verb. famam propriam. Dixi: Niſi charitas, &c. quia ſicut quiuis religioſus licitè curam de ſua fama habere poteſt, & eam tenere: ita ſi degit inter perſonas ad ſe imitãdum paratas, ſecus faciẽdo peccaret grauiter, iuxta gloſſ. receptam, in cap. ſemel Chriſtus, de conſec. diſt. 2. per dictum cap. nolite. & c. non ſunt audiendi. 11. quæſt. 3. & a fortiori ſi ſe ipſum infamat. argum. cap. ſi non licet. 23. quæſt. 5.

Trigeſimoquartò peccat, qui interrogatus iuridice in viſitationibus de peccatis publicis, aut ſatis generaliter de peccatis nulla expreſſione facta de occultis, aut iniuſte facta expreſſione de illis, reuelat occulta, ſiue ipſi fuerint ſecretò detecta, ſiue ipſe viderit ea in ſecreto fieri, ſi non erãt præparationes ad alijs nocendũ, aut ſi denũciat, quę probare nõ poteſt, iuxta illud. Prou. 21. *Qui ambulat fraudulenter reuelat amici commiſſum*, relatum in c. qui ambulat. 5. q. 5. ſanctus Thom. 2. 2. q. 70. ar. 1. quod quattuor decretis, & alijs confirmamus in repe. c. inter verba, 11. q. 3. concl. 6. Tum, quia quamuis inter ſe dicturum, quod ſcit, vere reſpondere poteſt ſe illa neſcire abſque periurij metu, intelligendo intra ſe illud ſe non ita ſcire, vt detegere teneatur, Henric. de Gandauo. Quolibe. 9. in prin. Adria. in 4. de correct. frater §. oſtienſis. col. 9. quidquid dicãt Geneſius a Sepulueda, & Sottus: quod neruoſius poſtea confirmaui in c. humanæ aures. 22. quæſtiõ. 5. Tum, quia qui iu-

rat

rat dicere, quidquid ſcit, intelligitur iurare dicere, quod licite poteſt, & non amplius.argu.c.1.de iureiur.lib.6. & l.ſi procurator.ff.de condit.indeb.

62 Trigeſimoquintò peccat, qui ſecreto ſibi commiſſum diuulgat, aduertens, aut aduertere debens inde ſequuturum alterius notabile damnum, aut notabilem diſcordiam, licet non ſit expreſſe rogatus, nec promiſerit ſecretum, etiam ſi erat tale, quod prima facie eius detectio non uideretur nocitura, rogatus tamen, eius ſecretum promiſit, & poterat ſubeſſe aliqua ratio, ob quam illud roganti notabiliter conueniebat celari. Quamuis ſolum ſit venialis detectio ſecreti, quam conſtat nemini notabiliter nocituram, ut recte Caieta.2.2.q.70.art.1. reſoluit per ſupradicta, & in cap.ſacerdos.de pœniten. diſtinct.6.ad nu.30.

De nono præcepto, Non concupiſces vxorem proximi tui. Cap. XIX.

SVMMARIVM.

1 *Amari ſe velle amore mortali, mortale.*

1 Contra hoc præceptum eiſdem modis peccatur, quibus cõtra ſextum, quia utraque eadem explicite, vel implicite prohibentur. Quare modis peccandi contra ſextum, poſitis in cap.16.ſolum addimus, quod peccat mortaliter, qui, vel quæ deliberate cupit, uel gaudet amari amore libidinoſo mortali ab alio, vel alia quamuis non ſic amet, quia conſentit peccato mortali ſuo, vel alieno, iuxta dicta ſupra, cap.11.nu.11. vbi dictum eſt quando voluntas, vel conſenſus in proprium, vel alienum peccatum, & delectatio moroſa ſint mortales.

De decimo præcepto, Non concupiſces rem proximi tui, & de conſilijs euangelicis. Cap. XX.

SVMMARIVM.

1 *Concupiſcentia inordinata rei notabilis mortalis eſt.*

2 *Ludus quid, & duplex, & quis uenialis, & quis mortalis.*

3 *Ludus cauſa principalis lucrandi negotiatio, communiter mala, & nu.4.*

5 *Ludens ludo vetito ſibi lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente donare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat, & 12.*

6 *Lex an nulla iuris communis ludi obliget ad mortale.*

7 *Ludus omnis alea, & principaliter ob lucrũ, prohibitus.*

7 *Ludus omnis etiam induſtria principaliter ob lucrum ſaltem uenialis. & 8.*

9 *Ludus alea rei notabilis clerico ſacrato, & monacho mortalis, & 10.*

11 *Ludus de ſe nullus laico mortalis, & qui ei glorioſus.*

13 *Ludere quis dicatur coactus.*

14 *Ludi ſpectator clericus magis peccat, quam laicus.*

15 *Ludentium ſuſceptores, &c. vt peccant.*

16 *Peccantium miniſtri quando peccant.*

17 *Ludens diſſimulans peritiam fallens, & nõ monens, vt peccat.*

17 *Ludens credito ni iuret, non ſoluat, & tunc, &c.*

17 *Iurans ſoluere perdita quid faciet.*

18 *Promiſſio reciproca, ſiue ſcommeſſa, vel apueſtra qua licita.*

18 *Ludo quaſita non reſtituenda, niſi &c. & nume.19.*

1 Contra hoc decimum præceptum peccat mortaliter. Primò quicunque inordinate contra iuſtitiam concupiſcit aliquid notabile. Dixi: Inordinate, quia qui cõcupiſcit ordinate per emptionem, permutationem, hæreditatem, aut alium iuſtum titulum, non peccat. Dixi: contra iuſtitiam, & notabile, quia qui concupiſcit inordinate contra ſolam liberalitatem, vel parum contra iuſtitiam ſolum venialiter peccat per citata in addit. cap.quando.de conſecr. diſtin.1. & ſupra in cap.11.nume.4.& cap.17.nume.2.iuxta mentem S.Thom.2.2.quæſt.59.artic.4.& quæſt.168.artic.3. explicatam ibi per eius commentatorem. Et quia hic ſolum agimus de tranſgreſſione huius præcepti per ludum & iocum, quia de alijs ſupra capit. 17. actum eſt, pauca de illis præmittimus.

Primò

2 Primo, quod ludus, & iocus eſt actus principaliter factus ad recreādum animū per voluptatem, ſecundum Ariſt.4.Ethico.& S.Thom.2.2.q.168.ar.2.Dixi.Principaliter, quiam qui magis fit ob lucrum vel alium finem, quam ob animi recreationem,non eſt proprie iocus,nec ludus, ſed actus alterius uirtutis,vel vitij,qui cū fit factis appelletur ludus, cum autem verbis, iocus. Et eſt duplex. bonus & malus.Bonus eſt,qui fit ad honeſtam animi recreationem ſine ulla mala circumſtantia,ex quo frequentato generatur habitus,& conſuetudo honeſte ludendi, & iocandi,qui eſt virtus,quam Ariſt.vbi ſupra Eutrapeliā uocat.Et quia omnis virtus moralis inter duo uitia extrema exceſſus,& defectus interiacet, iuxta eundē & gl.ſing.in §.hæc quæ.de pœn.diſt.2.ſub c.charitas.3. Ita hæc interiacet inter exceſſum inordinatum ludendi, & inter defectum inordinatum ab eo abſtinendi,vt in dict.q.168.ar.2.& 3.probat S.Tho.longe tamē frequentius peccatur per exceſſum, quam defectum, quia ludo & ioco æque parce condienda eſt vita, ac ſale cibi,iuxta Cice.1.Offi.receptum.

Secundo præmittimus, quod ludus, & iocus malus eſt, qui lege uetatur, vel circumſtantia mala veſtitur,vt plurimū autem, & ſuo genere eſt uenialis. quis autē ſit mortalis infra dicetur nu.4.

3 Tertio præmittimus,quod ludus exercitus principaliter animo lucrandi potius eſt negotiatio,quam ludus,vt ex ſupradicta definitione colligitur,quæ negotiatio fere ſemper mala eſt. Tum quia per eam auſertur amicis, quibus erat dandum, ut ait Ariſt. Tum quia per eam quis aſſueſcit bonis aleæ ſubijciendis, & multum temporis terere.Tum quia eſt occaſio, ut coniuges,liberi,& famuli paruifaciant dāna bonorum,& cuſtodiam eorū,cum maritum, fratrem, aut herum uno aleæ iactu,tantam bonorum iacturam facere uideāt.Tum quia pauciſſimi, aut nulli per eam diteſcunt, immo per eandem multa mala,& uitia imbibuntur, ut Oſtien. admonet in ſumma de exceſ.præla.Dixi.Fere, quia finis prouidendi neceſſitati cum probabili credulitate lucrandi a diuite, uel preces, aut iuſſus amici, aut ſuperioris diuitis, poſſunt quandoque huiuſmodi ludum, & negotiationem honeſtarē, arg.eorum,quæ ait S.Tho. de mercatura 2.2.q.77.art.4.

Quarto præmittimus, quod ludus nō fit mortalis ex ſola circumſtantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiam notabile, ab eo, qui donare poteſt, ut probat Caiet.2.2.q.185.ar.3.& in Summa, verb.ludus.Neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu,niſi cum extenditur ad alicuius legis,quæ obligat ad mortale,violationem. Qualis eſt eorum,qui noctes in dies, & dies in noctes vertentes miſſas præceptas omittunt, aut ſubeunt periculum amiſſionis bonorum, ſine quibus nequeunt ſuſtentare uxores,liberos, ac reliquam familiam ſuſtentandam de præcepto, aut debita ſtatuto tempore ſoluere,aut putantur inepti ad munera bellica,& ciuilia reipub. eis ad illa notabiliter egentis, & timentis, ne pecuniam ad ea neceſſariam ei datam ludo perdant, ſimul & deplorantis eorum uicem, quod cum ſint alias rebus egregie agendis apti ob hanc vnam rem ad id reputantur inepti. Neque etiam ex circunſtantia loci ſacri,quia nullo id iure cauetur,niſi cum ſpecialiter talis in eo ludus prohibetur, qualis eſt comœdia rerum profanarum, cap.cum decorem.de uita,& hon. aut niſi fiat cum notabili ſcandalo, uel irreuerentia Dei,vel eccleſiæ,c.decet.§.ceſſent de immu.eccleſ.lib.6.Immo ſine ullo peccato, & cum merito poteſt quis in eo ob honeſtam cauſam ludere,puta,quo infirmus, qui illic eſt,recreetur, quo otium pellatur, aut ſolatiū capiant milites, qui eum tempore belli cuſtodiunt, quamuis ſine ulla iuſta cauſa id ibi facere ſit ſaltē ueniale,iuxta Caiet.in d.q.258.art.3. Neque ex circumſtātia perſonæ.Nā ſine ulla culpa,ēt veniali,clericus, & monachus interdum ēt talis, & chartis luſorijs ludere pōt.ob honeſtā cauſam,puta ad exercitandum,vel recreandum ſociū ægrotū ea re indigentem, modo non frangat legem ullam ad mortale obligantem,de qua infra, num.6.Neque ex circumſtantia temporis, quia quāuis peccatum ſit totū diē feſtum in ludis præſertim operoſis conſumere, quales ſunt ludus pilæ, prælij vmbratilis,& ſimiles,mortale tamē nō eſt,niſi miſſa,aut aliud diuinū officiū præceptū vel

vel votum omittatur. Neque ex eo, quod potius fortuna, & euentu, quam induſtria nitatur, niſi alioqui lege prohibeatur; quia immo ludus, qui in quantum talis ad relaxationem animi fit, tãto aptior eſt, quãto magis fortunæ, quam arti, & induſtriæ nititur, quia intentionem animi magis remittit, & ita contra vulgi opinionem, omnium ineptiſſimus eſt ludus latrunculorum, quem Itali Scacchorum, Hiſpani vero Axedrez, & Galli Eſchez vocant, quia is minus, quam alij, animũ relaxat, quamuis magis liceat, quam aliquot alij, qui lege prohibentur, iuxta gl. receptam. in authen. interdicimus, de epiſc. & cler. & glo. cap. clerici. 2. vbi Panorm. & alij, de vita, & hone. cler.

4 Secundò peccat mortaliter cõtra hoc præceptum, qui ludit cum irreuerentia notabili Dei, vel dictis, & factis in ſe mor talibus, vel mortali circũſtantia veſtitis. Dixi: Irreuerentia Dei, ob c. cum decorẽ de vita, & honeſt. cleric. & c. decet. §. ceſſent. de immu. eccleſ. lib. 6. & Conc. Trid. ſeſſ. 4. §. fin. quod grauiſſime in hæc fere verba prohibuit. Mandat, & præcipit ſancta Synodus, ne de cætero quiſquã, ullis ſacræ ſcripturæ locis vtatur ad ſcurrilia, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones, impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, ſortes, libellos ốt famoſos. Dixi: Vel dictis, &c. ad includendos ludos impudicos, & alios de ſe mortiferos, argu. cap. nec ſolo. 33. quæſt. 5. & trad. ſanctus Th. 2. 2. quæſt. 154. art. 4. Dixi: Vel mortali circunſtantia veſtitis ad includendos ludos, qui fiunt cum notabili ſcandalo, aut cum notabili alterius nocumento, vel periculo eius probabili, arg. cap. nihil. de præſcript. & c. 1. de tornea. & c. ad audientiam. de homic. & ad excludẽdos ludos, qui fiunt cum circunſtãtiis animi principaliter lucrandi, nimietatis ardoris, & auiditatis ludendi, ſacri, loci, temporis, vel perſonæ ſine prædicto ſcãdalo, & nocumento, & periculo, & tranſgreſſione alterius legis ad mortale obligantis: hi enim licet, vt plurimum, ſint mali, non tamen ſunt ob hoc mortales per proxime dicta.

5 Tertiò peccat mortaliter quicunque ludit rem notabilem ludo prohibito ſibi lege obligante ad mortale, uel ludo licito cum eo, qui donare non poteſt, uel a potente donare ad id metu coacto, uel per dolum, & fraudem decepto. Dixi: Notabilem: quia paruitas excuſat a mortali, ut ſupra dictum eſt, capitu. 11. nume. 4. & alias ſæpe. Dixi: Ludo prohibito ſibi, quia multis prohibetur aliquis ludus, qui non prohibetur alijs: nam multis interdicuntur voto, iuramento, aut ſtatutis Collegiorum, & Cœnobiorum aliqua genera ludorum, quæ alijs non ita vetantur.

6 Dixi: Lege obligante, &c. qualis an ſit ulla humana iuris communis, quæri poteſt? & reſponderi primò, lege obligante, ſaltem ad veniale, prohiberi communiter omnem ludum, qui magis nititur caſu, & fortuna, quam induſtria, & arte, quo luditur ob lucrum principaliter, c. Epiſcopus. 35. diſt. & l. 1. ff. de aleæ luſu. & aleat. & authen. alearum vſus. C. de relig. & ſump. fune. & ca. clerici. 2. de vita, & honeſt. cler. Quibus omnibus tam laicis, quam clericis interdicitur ludus aleæ in uniuerſum, per quam ſignificatur omnis ludus principalius nitens ſorte, aut caſu, quam induſtria, & arte ex mente omniũ, de quib. eſt ludus ad tabulas per d. auth. de epiſc. coll. 9. vnde illa ſumitur, qui licet multum nitatur induſtria, magis tamen fortuna, de quibus uidentur etiam eſſe ludi chartarum luſoriarum, quorum aliqui magna quidem induſtria nituntur, ſed maiori fortuna. Dixi: Quo luditur ob lucrum principaliter &c. ad excludendũ eum, quo potius cauſa honeſtæ recreationis, quam lucri paruo tempore luditur; vt quo a prandio, uel cœna luditur cauſa ſolatij nullius rei pecuniariæ lucro propoſito, uel ſolum alicuius eſculenti, uel poculenti, quod his lucrifactum ſemel ſoluatur, uel ſpirituali lucro precum aliquarum pro uincente a uicto dicendarum. Tum, quia id permittitur per leg. quod in conuiuio. ff. de aleæ luſu, & aleat. iuncta gloſſ. eius, & gloſſ. dicto capitulo primo. 35. diſtinct. & gloſſ. l. ſi tibi. §. 1. ff. quarum rerum actio non dat. Tum, quia ratio legis, quæ tales ludos uetat, eſt refrenare auaritiam, quę ceſſat in prædictis, & conſequenter ipſa lex, iuxta l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. & capitulũ ſuggeſtum. & capitulũ meminimus. de appel.

pel. & theoriam Panorm. ſuper eis poſitam receptam.

8 Secundo dico, quod ſimili lege prohibetur etiã ludus induſtria, & arte potius quam fortuna nitens, quo æque, uel principalius luditur cauſa lucrandi, quam relaxandi animum. Tum, quia eſt inordinatus lucrandi actus, cum rei in vnũ finem ordinatæ fit uſus in aliũ fere ſemper contrarium, quia ludus ad honeſtam animi recreationem inuentus, uertitur in negotiationem turpem, eandemque intendentem, & fatigantem ipſum contra c. fin. de uerborum ſign. l. legata inutiliter. ff. de alim. lega. Tum, quia dicta auth. alearum, permittens quattuor genera ludorum induſtria, & arte magis, quam fortuna nitentium, uetat ne præmium maius, quam unius ſolidi proponatur uincenti, tacite prohibens, ne principaliter auaritiæ cauſa ludatur etiam ludo permiſſo, tacite etiam limitans l. ſecunda. ff. de aleę luſu, quæ permittit ludi pecunia ſaliendo currendo, luctando, &c. qui ſunt ludi magis induſtria, quam fortuna nitentes, ad pecuniam unius tantum ſolidi.

9 Tertiò dico, quod lege, etiam ad mortale obligante, prohibentur monachi, & clerici beneficiarij, uel in ſacris ordinibus cõſtituti ludere huiuſmodi ludis aleę, ſiue fortunæ illicitis, notabilem quantitatem, præſertim de fructibus beneficiorum eccleſiaſticorum. Tum, quia prædictam iuſtam legem canonicam tranſgrediuntur. Tum, quia præfatum c. 1. 34. diſt. & c. inter dilectos de exceſ. prælat. iubent clericum ob aleæ luſum deponi ab officio, vel beneficio, quod mortalem culpam præſupponit, argumen. c. non afferamus. 24. q. 1. Et ita hoc Io. Maior. Adr. & Caiet. vbi ſupra ſignificant. Tum, quia in profanum, & malum uſum reditibus in pium dicatis utuntur, contra illa multa, quę citauimus in Apolog. lib. de redit. eccl. q. 1. monit. 27. Tum quia Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 1. de refor. præcipit ſeruari iura ante illud per Papas, & alia Concilia ſuper ludo, & luxu clericorum ſtatuta. Dixi: Præſertim de fructibus beneficiorum: quia idem puto quo ad peccatum, licet non quo ad reſtitutionem, de his, qui ludunt de bonis patrimonialibus. nam ratione ſolius ordinis, & profeſſionis interdicuntur eis huiuſmodi ludi. Canones. n.
10 prædicti ſine vlla fructuum beneficiorum mentione prohibent eis huiuſmodi luſus, ut uidere eſt in eis, fundatis in illo dicto Apoſto. *Nemo militans Deo, &c.* Dixi: Beneficiarij, uel in ſacris ordinibus conſtituti, ad ſignificandum, quod de alijs idẽ quod de laicis eſt cenſendum, per doctrinam Pan. communiter receptam in c. clerici. 1. de uita, & hon. cler. & in c. 1. & 2. de poſtul.

11 Quartò dico, quod non audeo dicere tam graui lege humana prohiberi laicis luſum, & principaliter ob lucrum, etiam magnum. Tum, quia prodigalitas eorum de ſe non eſt mortalis, vt S. Tho. receptus ait. 2. 2. q. 183. art. 7. & ſupra eo. num. 1. ſignificatum. Tum, quia non uidentur in hoc ſubmitti prædictis canonibus. Tum, quia leges prædictæ ſæculares ſuper hoc latæ non uidentur obligare ad mortale, ſiue quia intentio legiſlatorum non fuit illa, iuxta dicenda, infra cap. 23. ſiue quia quo ad hunc effectum non uidentur receptæ, cum in omnibus mundi partibus cuiuſque ordinis laico uideamus magnam pecuniarum ſummam, & maximam eorum partem principaliter propter lucrũ ludere, & a confeſſarijs ſine propoſito nũquam ita ludendi abſolui, quod facere nequirent, ſi in eo mortaliter peccarent, c. pœnitentia. 1. & 2. de pœn. diſtin. 3. ſiue quia leges illæ non tractant de materia iuſtitiæ, ſed temperantiæ, uel modeſtiæ, quæ ut plurimum ſolum ad ueniale obligant. Dixi: Lege humana, quia ſecus eſſet, quoties ratione loci, temporis, perſonæ, uel modi ludendi prohiberetur eis lege naturali, uel diuina, de reuerendo Deum, & ſacra, uel de curandis rebus publicis, vel priuatis ſui proximi, vel ſoluendis debitis, ad quæ de præcepto tenentur. Equidem, licet non auſim dicere, eos tã forti lege humana teneri, audeo tamen orare omnes, præſertim illuſtres, ut ſecũ reputẽt, ſe grauiter, ſaltem venialiter peccare, turpemque negotiationem exercere, per prædicta nume. 2. & 3. Lucrumque, quod in eis fit, turpe ab omnibus appellari, & ſæpiſſime eſſe reſtituendum, ut infra dicetur. Et eo maiorem apud uirtutis ſtudioſos infamiam incurrere, quo cum ſint maiores, maius ſcandalum præbent, cap.

præci-

præcipue.11.q.3. Ideoque ſine propoſito
ab eis perpetuo abſtinendi non poſſe ſine
graui pudore ad ſanctiſſimum Euchari-
ſtiæ Sacramentum accedere,eoque maio-
rem gloriam apud Deum, & homines ade
pturos, quo cum minore pecuniæ lucro,
ſola uel pene ſola uincendi gloria propo
ſita pro palmario in ſignum victoriæ ad
iucundam pugnam pro magnitudine ſua
amicos allicerent.

Quinto dico, ad diſcernenda prædicta
toties quem principaliter ob lucrum lude
re; quoties tanti, aut pluris lucrum facit
quã animi recreationem. Dixi, tanti,aut
pluris,quia ſufficit, vt tanti faciat illud ac
animi recreationem, per ea quæ pridem
diximus in c. inter uerb.11.q.3.in Enchi.
de orat.& hor.canonicis,c.6.nume.14. &
in addit.& nuper in Commen.capit. cum
miniſter.23.q.5. nu.73. Non autem dixi,
vt Sylu.uerb. ludus.q.2.§.5. Qui non lu-
deret,niſi lucrum proponeretur, quia, vt
aliquid ſit finis principalis alicuius actus,
non ſufficit,ut ſit cauſa, ſine qua ille non
fieret,ut ibi dixi,propoſito euidenti exẽ-
plo de clerico, qui ad preces matutinas
non ſurgeret, niſi lucrifaceret diſtributio
nes, neque miſſam faceret, niſi quam uo-
cant pitantiam ſperaret, tamen maioris
facit illa, quam quod propter illa datur.
Et ita poteſt quis ludere principaliter re-
creationis cauſa, quamuis non luderet,ni
ſi lucrum expectaret. Suam ergo quiſque
in hoc cõſcientiam conſulat Dixi: Vel lu
12 do licito cum eo,qui donare non poteſt:
quia, qui cum tali rem notabilem ludit,
ſiue ſit clericus,ſiue laicus, peccat morta-
liter, ſecundum omnes, eiuſmodi eſt ſtul
tus pure,mancipium, filius, qui adhuc in
patris poteſtate eſt, prodigus,coniux,mo
nialis,monachus, & ſimiles ſecundum Io.
Andr.Cald. & communem in d.c.clerici.
2.Iuſtum tamen uidetur id,quod Sot. lib.
4.q.5.art.1,de iuſtit. & iur.inſinuat. ſcili-
cet, filium etiam ſub patris poteſtate con
ſtitutum, qui de ipſius licentia in ſcholis
ſtudet,aut in curia verſatur,licite poſſe
ſuo commeatu quattuor, aut quinque de
centum,quæ dantur ei, ludo impendere.
Cui addo idem dicendum de religioſo,
qui ſtudet,aut negotiatur impenſis ſui Ab
batis, modo id honeſtæ recreationis cau-
ſa faciat. Quia pater & prælatus tacitam
eius rei facultatem facere uidentur,argu.
gloſſ.cle.2.de vit.& hon.uerb. conuerten-
dum,& eorum,quę late ſcripſimus in cap.
cum ad monaſterium. de ſtatut.monach.
Non placet tamen id quod ille addit, nẽ-
pe huiuſmodi filium non poſſe a colluſo-
re plura lucrari, quam colluſor ab ipſo.
Tum quia omnes cõmuniter contrarium
præſupponunt. Tum quia non eſt textus,
neque ratio,quæ concludat pauperem ali
quem honeſto loco natum, & etiam ple-
beium, & mẽdicum non poſſe amplius lu
crari a diuite, quam diues ab ipſo. Tum
quia c.ſi qua de rebus.12. q.2.& §. pupil-
lus Inſt.de inut.ſtipul. probant,cõtractum
cum pupillo aut eccleſia factum ualere
in alterius præiudicium, quamuis in eo-
rum non ualeat. Tum quia iniuriam pati
poteſt,qui eam facere nequit,l.illud.ff.de
iniur.translata in cap.illud,15.q.1. Tum
quia amiſſa facultate faciendi, & perden-
di facultas patiendi & lucrandi non amit-
titur, per d. l. illud. quamuis eius opinio
procedere poſſet in eo qui falſo dicendo
ſe facultatem habere donandi, & perden-
di,allicit aliũ ad luſum,ar.l.2. C.ſi minor
13 mai. ſe eſſe dix. Dixi: Vel a coacto, &c.
Tum quia metus, dolus, & fraus omnem
contractum quamlibet alioqui licitum,
ita inficiunt,ut ſit irritus, uel irritandus,
cap.abbas cum gloſſ.de his quæ vi, & to-
to tit.ff.quod met.cau.& de dolo,& trad.
uterque Tho.2.2.q.32.ar.7. ad 2. Per co-
actionem autem intelligo non leuem, &
conſuetam inuitationem, & inductionẽ,
ſed eam,quæ ſit iuſto metu, uel tam gran
di reuerentiali, uel cum eiuſmodi expro-
bratione, & inuitatus,& rogatus, ſi nõ lu
deret,uel a ludo diſcederet, uilis & abie-
ctus reputaretur,ſecundum mentem eo-
rundem,quos etiam Sotus lib.4.quæſt.4.
art.2.de iuſt.& iur.ſequitur, quod quoti-
dianum eſt.

14 Quarto peccat clericus, uel monachus
qui ludum mortaliter malum ſpectat. c.
clerici.1. de uita & honeſt. cleric. & auth.
interdicimus.C.de epiſc. & cler. ſi multo
tempore ſpectat, ſecus ſi paruo per dicta
ſupra cap.11. nu. 4. Idem ſi ludo delecta-
tur uenialiter malo,ita quod,etiã ſi mor-
talis eſſet,eo delectaretur.Ga.in 4. li.ſen.
diſt.15.q.11.ar.3. dub.3. quia facientes, &
cõſentiẽtes.& c.ad Ro.1. & c.1.de off.del.

Idem

Idem ſi eius præſentia eſt cauſa, quod ludo mortali lædatur, arg. gl. ſing. clem. Archiepiſcopo. de priuileg. aut ſi ex officio debeat prohibere, & non prohibet. Ang. verb. ludus. §. 6. Dixi: Clericus, &c. quia laicus qui nõ eſt cauſa ludi mortalis: nec delectatur eo, quatenus talis eſt, ſed ſolũ induſtria & arte ludentium, non peccat ſecundum mentem omnium.

15 Quintò peccat, qui eiuſmodi luſoribus ſubminiſtrat domum, menſam, candelas, aut alia in ludum neceſſaria, arg. c. error. 83. diſt. & dictorum in d. c. 11. ubi ſupra. & capit. 17. a nume. 17. per quæ probatur peccare, qui conſentit peccato, præſertim cooperando, iubendo, mandando, inuitãdo, uel inducendo, quod expreſſe, vel tacite, directè, uel indirectè facit huiuſmodi ſuſceptor. Et quia grauiter contra hoc urget quidam doctus dubitans an in cap. 18. idem tenuerim, addo, me idem etiam nunc tenere, idque confirmo per tres leges priores. ff. de alea luſu & aleatoribus quibus graues pœnæ ſtatuũtur cõtra eiuſmodi ſuſceptores. Et ad inconuenientia. quæ ipſe hinc infert, reſpõderi poteſt per ea, quæ ſupra: cap. 17. numer. 195. reſpondi pro locantibus domos meretricibus in ea parte ciuitatis, ubi permittuntur habitare, & per ea quæ Caiet. ſubtiliter diſtinguit. 2. 2. quæſtion. 174. articu. 5. ſub fin. pro dantibus cœnam pro ieiunaturis in die ieiunij, limitata infra capitu. 22. numer. 25. per illa enim defendi poteſt non
16 peccare famulum menſæ concubinariorum miniſtrantem, neque iuuantẽ concubinam ad ſe ornandum, neque miniſtrantes menſis cibariticis prælatorum, neque opifices, qui calceos, & ſandalia, uel ueſtes uendunt meretricibus, & alios ſimiles, modo id ſine vllo conſenſu in peccatũ faciant, quoniam non inducunt, neque iuuant directe ad illud, ſuſceptores autem prædicti tacitè, imò ut plurimum expreſſe inuitant, & iuuant directo, uel quaſi ad huiuſmodi ludos mortales, & conſentiũt eis. Et id, quod inſinuar, ſi nõ hunc, aliũ ſuſcepturum eos, reſpondeo per id, quod dixi ſupra, capitu. 17. a numero 18. contra miniſtrum mixtum uſurarij, & prominiſtro nudo eiuſdem, & contra ſeruum occidentem, quem alij conſciui erant occiſuri.

17 Sextò peccant, qui diſſimulando peritiam magnam, quam habent in ludendo pila, vel alio eiuſmodi ludo, attrahit aliũ longe imperitiorem ad ludẽdum, aut falſis talis, vel chartis utitur, legesue ludi cum notabili damno colluſoris trãſgreditur, quia utitur dolo, & fraude, de quibus ſupra. Idem de eo, qui ludit non appoſita pecunia cũ iuramento de ſoluẽdo, quod perdiderit, & non ſoluit, argum. c. debitores. de iureiur. ut Med. ubi ſupra late probat. Per quæ reſpondeo ad noue quæſita. Ad prima quidem tria, quod peccat mortaliter, qui ſciẽter ait. ſe habere plura pũcta, quam habeat, qui lucratur, & qui aduertit colluſorem errore calculi dicere ſe pauciora habere, quo perdit, & non monet, & qui accipit priorem locum, quem manũ appellant, quia primus decipit, ſecundus accipit quod iam alter lucratus eſt, tertius, quia ſurripit ius aptius lucrandi colluſori, quamuis non teneretur reſtituere quantum ob id lucraretur, ſed quãtum illud ius prioris loci ualet, ſicut qui lædit meſſem nõ tenetur reſtituere, quantum illa in area redderet, ſed quanti æſtimaretur in herba, Sanctus Tho. 2. 2. quæſtion. 62. artic. 4. & ſupra cap. 16. num. 27. quæ tria tunc, & tantum procedunt, cum damnum notabile infertur, per ſupradicta.

18 Ad quartum reſpondeo, quod inſpector ludi non peccat contra legem iuſtitiæ, eo quod non admonet ludentem errare computando: vel non capiendo priorem locum, ſi id non promiſit. Et ita quãuis aliquando peccaret contra legem charitatis: non tamen teneretur reſtituere: ad id enim ſola lex iuſtitiæ obligat, per citata ſupra, capitu. 17. nume. 20. & infra capitulo 24. nume. 5.

Ad quintum, quod ludens ſub fide ſua non iurata non peccat in Regnis Hiſpaniæ non ſoluẽdo, quia diuæ memoriæ Carolus V. Comitijs Mantuæ Carpentariæ, ſiue Madriti anno 1518. vetuit, ne luderetur ſub fide ſoluendi, etiam ludis licitis, qualis eſt pilæ, ſimul irritas declarãdo quaſcunque promiſſiones, obligationes, & fideiuſſiones, quæ ad id præſtarentur, Quod ipſum eſſe ſeruandum etiam in alijs regnis iure communi aſſeruit Adri. in 4. de reſtitu. quæſt. 12. quod efficaciter

videtur

videtur probare præfatus Didacus (qui, quum ſuperiora excuderentur, ſolum quidem erat Reuerendiſſimus Segobienſis, nunc autem eſt Concilij Hiſpaniarũ Maximi Præſes) in cap. peccatum. de regul. iur. lib. 6. §. 4. nume. 8. licet contra tenuerit idem Adria. ubi ſupra quæſt. 22. & Caſtren. de lege pœnali. lib. 2. cap. 2. corol. 3. Nihil tamen prædictus Præſes ait de iurante ſoluere, ſicut nos hic egeramus de ſolo promittente. Nunc autem aimus, teneri ad ſoluendum iurantem, ut prædicimus: poſſe tamen repetere ſoluta inſtar ſolum promittentis ſoluere uſuras, qui eas non tenetur ſoluere, niſi iurauerit, & tunc ſolutas repetere poteſt. capitu. debitores. de iureiuran. & quòd ut iurans ſoluere uſuras, poteſt petere abſolutionem, antequam ſoluat, qua obtenta non tenebitur ſoluere, capitu. primo, de iureiuran. ita iurans ſoluere in ludo perdita poteſt petere abſolutionem, qua obtenta nõ tenebitur ſoluere.

18. Septimò peccat, qui facit rei notabilis ſponſionem, quæ Italis Scommeſſa, Hiſpanis Apueſta, Gallis Gagement dicitur, per quam ſpondentes ſibi aliquid mutuo promittũt in aliquem euentum incertum præteritum, vel futurum, certo ſciens, a ſe aſſertum eſſe uerum, & id diſſimulat, ut alium ad ſponſionem inducat: quia dolo, de quo ſupra, in damnum notabile proximi utitur: qui enim ſine dolo eam facit, non peccat; quia talis ſponſio nulli legi iuſtitiæ eſt contraria; immo eſt conſona, l. cum ad præſens. ff. de reb. cred. & l. à Titio. ff. de uerb. oblig. per quam hoc notāt Paulus, & Alex. ibi approbati per Iaſ. & citati per eum ibi, & in d. l. cum ad præſens. licet ut plurimum obuiet liberalitati. Neque obſtat quod Ioan. Maior. in 4. libro ſenten. diſtinctio. 15. quæſt. 5. & ſequen. & Adrian. in 4. dereſtitu. q. de ludo, contrarium ſignificare uideantur. Tum quia eorum ratio ſatis examinata idem concludit. Tum quia non dicunt eos, qui ſic uolunt lucrari, mortaliter peccare: ſed abſolute peccare: quod etiam nos cum Caiet. quaſi fatemur, dicentes id ferè ſemper eſſe liberalitati contrarium, & ita lucrum ſordidum.

19 Octauò peccat, qui lucratur aliquid notabile ludo etiam licito, ab eo, qui non poteſt donare, vel a coacto & grauiter attracto, aut dolo uel fraudulenter, ut prædictum eſt, & non vult illud reſtituere ſecundum omnes. Dixi: Ab eo, &c. quia ſecundum ueriorem opinionem, quidquid dicat Panorm. in d. cap. clerici. & in c. quia plerique. de immuni. eccleſi. & Gab. ubi ſupra, nemo lucrifacta in ludo, etiam illicito, ab eo, qui donare poteſt ea, quæ perdit abſque metu, dolo, & fraude tenetur reſtituere de præcepto, etiā pauperibus, ut ſatis uterque ſenſit Thom. 2. 2. quæſt. 33. articu. 7. ad 2. & explicant Ioan. Maior. Adrian. vbi ſupra, & Caieta. in Summa, uerb. ludus. Tum quia nihil accipit contra iuſtitiam, cum non accipiat inuito domino, qui ſine ludo, & cum ludo donare ea poterat. Tum quia, neque quod ſponſionibus ſine fraude lucrifit, neque quod emptionibus & uenditionibus in diebus feſtis, aut locis ſacris, quamuis in eo mortaliter delinquatur, eſt neceſſariò reſtituendum; quia non obſtante illo peccato ualent, iuxta gloſſ. ſing. in c. decet. §. ceſſent. de immn. eccleſ. lib. 6.

Adde, quòd qui tenentur reſtituere lucrifacta in ludo ab uno, non poteſt compenſare cum perditis cum alio, nec è contrario: cum perditis uero cum uno poteſt compenſare lucrifacta ab eodem, non ſolum durante eodem ludo, ad cuius uſque finem nihil cenſetur lucrifactum, ſed etiā in diuerſis ludis, etiam ſi alij ſint liciti, & alij illiciti, ſiue uterque ſit habilis ad donandum, ſiue inhabilis, ſiue alter habilis, alter inhabilis: quamuis de rigore iuris in hoc ultimo contrarium dici poſſit, ſed ſequimur Sylueſt. verb. ludus. q. 17. hoc tenentem ex æquitate, ſaltem quo ad forũ conſcientiæ: licet arbitrer neminem, qui falſis talis, aut chartis, aut aliàs dolo & fraude lucratur ab alio, compenſare poſſe cum iuſte lucrifactis ab eodem: non enim uidetur iuſtum, ut compenſentur cum iuſte perditis, quo caſu procedat opinio cõtraria. Addo item, quod etiam miniſtri & inſpectores, quibus ludentes ex collatis in medium aliquid conferunt, tenentur reſtituere, quando lucrans ad id tenetur, alias non, Gabr. in 4. diſtin. 15. quæſtione. 13. dub. 6. in fine.

De conſilijs Euangelicis.

SVMMARIVM.

20 *Conſilia ſpernens, vel non implens quando peccat mortaliter.*
21 *Cōſilia Chriſti præparatione animi ſeruāda.*
21 *Conſultum a Chriſto ſtatum non eſſe tam bonum an contrarium aſſerere, hæreſis.*
22 *Conſilium contra Chriſti an peccet monachus charitate annonæ gaudens.*
23 *Peccatum quod non eſt omne in Deum poteſt referri.*

20 CONtra conſilia euangelica, aut canonica peccat mortaliter, qui ea per contemptum verum non implet, vel proponit non implere, etiam tempore, quo fierent præcepta, vel ait, non eſſe de ſe & abſolute meliora, quam contraria uel nō licere illa vouere, uel uota ſeruare, iuxta gloſſ. ſingul. receptam in cap. quis autem. 10. diſtinct. declaratam ibi per docto. & per Felyn. ante & poſt alios late in cap. 1. de conſtitut. Dixi: Per contemptum, quia regulariter omiſſio ſimplex implementi eorum alio tempore, quam prædicto, licet §. fi. 4. diſtin. & §. quod præcipitur. 24. q. 1. Contemnit aūt vere non omnis, qui non implet, ſed qui principaliter ideo nō implet, quia ea paruifacit: id enim eſt uerus contemptus, iuxta Sanctum Thom. 2. 2. q. 186. ar. 9. declaratum ibi bene per Caieta. & confuſe per Fely. in capitulo cum quidam de iureiur. & fere ad uerbum per Archid. in c. quicunque. 81. diſt. & clarius per nos infra cap. 23. nume. 40. Dixi: Verum, quia quo ad forum conſcientiæ non ſufficit præſumptus, cap. tua. de ſponſal. licet in multis caſibus citatis ubi ſupra per
21 Fel. præſumatur. Dixi: Proponit, &c. quia conſilia ſeruanda ſunt præparatione animi, ſecundum Aug. relatū a Gratiano in cap. paratus. 23. q. 1. & a Sancto Tho. 2. 2. q. 124. art. 3. ad 1. & alibi ſæpe, hoc eſt, propoſito actuali, uel uirtuali adimplendi ea, in quibus caſibus de neceſſitate ſalutis exiſtunt, ut ibidem de martyrio declarat. Dixi: Vel ait, &c. quia, qui affirmat, ſtatū coniugalē ex ſe eſſe æque bonum, uel præſtantiorem cœlibatu, aut ſæcularem religioſo, nō ſolum peccat, ſed eſt hæreticus per ſcripta Sancti Tho. 2. 2. quæſtion. 152. ar. 4. & q. 184. quia aduerſatur illi Matth. 19. *Si vis perfectus, &c.* Dixi: De ſe & abſolute, quia dicere ſecundum quid, & alicui conuenientiorem eſſe uitam coniugalem, quam cœlibem, & laicam, quam clericalem, non ſolum non eſt hæreſis, ſed catholicum, & probatum a Paulo, ubi Sāct. Tho. 1. ad Cor. 7.

22 Ad quæſitum hic, An religioſus, qui ad tria cōſilia Chriſti caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ ſe aſtrinxit, poſſit iuſte gaudere, quod precium creuerit modiorum tritici, quorum certus numerus a ſuo Abbate pro ſuo annuo uictu, cum facultate uendendi eos, cum placuerit, conceditur propter ſterilitatem anni uel aliam cauſam? Reſpondetur poſſe. Tum quod perinde poteſt ipſe gaudere illo augmento, ac Abbas augmento ad ſuam, & ſuorum ſuſtentationem applicatorum, argu. cap. 2. de ſtatu monach. Tum quia quoad adminiſtrationē honeſtam reditus eccleſiaſtici ſecularis, & regularis æquiparātur, iuxta dictum ſing. Card. in clem. 2. de uita & hon. cler. Tum quia de omni eo, quod nō eſt malum culpæ, poteſt quis bono aliquo fine gaudere, quia omne tale poteſt
23 in Deum referri, ut reſoluit Caieta. 1. 2. q. 100. & q. 8. art. 3. ad 3. Et caritas tritici non eſt malum culpæ, ſed pœnæ, cap. non omnis. 5. quæſtio. 5. & ita poteſt quis gaudere caritate. quatenus per eā luxuriantes uictu, ueſtitu, & uenereis refrenātur, & ſocordes Dei recordantur, & omnes ad orationem refugiunt. Tum quia poteſt quis gaudere de augmento precij, non gaudendo, immo dolendo de cauſa eius, ut gaudemus de paſſione Chriſti, quatenus nos redemit, & dolemus, quatenus eam intulerunt Iudæi: & nepos beneficiarij demortui gaudet de beneficio eius ſibi collato, dolens de morte patrui, & filius gaudet de bonis obuenientibus ei per mortem patris, plorans illam plurimum. Tum quia licite poteſt quis etiam deſiderare malum pœnæ alicui ob aliquem bonum finem, ut mortem tyranni, quo reſpubl. pace fruatur, Turcarum Principis, quo Chriſtiani tranquillentur, ut ſupra 25. numero decimo, dictum fuit poſt Alexand. Sanct. Tho. & clarius Sot. quamuis deſiderare ſimpliciter caritatem tritici,

uel

uel gaudere, quod illa euenerit, principaliter ut carius uendatur, peccatum eſt.

De quinque præceptis Eccleſiæ principalibus. Cap. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Miſſam vnam totam non audiens ſine Veſperis vt peccat.*
2 *Miſſa qua pars notabilis, & tantum feſto audienda neceſſario.*
3 *Miſſæ omittendæ qua cauſa iuſta, & an interdictum.*
4 *Miſſa ab audienda quę vidua excuſatur, vel laudatur.*
5 *Miſſa an audienda in parochia.*
6 *Miſſam audire ſine attentione debita non ſufficit. & 8.*
7 *Miſſa ab audienda excuſatus an teneatur ſupplere, &c.*
9 *Miſſa ab audienda qua familia, vel mẽſtruoſa excuſatur.*
10 *Miſſam tangentes plurimi errores.*
10 *Miſſa & diuinorum cantus nulla laſciuia, & profana miſcenda.*
10 *Eccleſiam non turbent ſtrepitus, deambulatio, & colloquia profana.*

PRęcepta principalia Eccleſię ſũt quinque. Primum, de miſſa audienda feſtis diebus. Secundum, de ieiunando certis diebus. Tertium de ſoluendis decimis. Quartum, de confitendo ſemel in anno. Quintum, de communicando ſaltem in Paſchate.

1 Contra horum primum peccat mortaliter. Primo, quicunque diſcretus miſſam integram die feſto ſine iuſta cauſa non audit. c. miſſas. & cap. omnes fideles. de conſecr. diſt. 1. etiam ſi abſq; uero contemptu per ſolam negligẽtiam id facere omittit quod recte Sylu. uerb. miſſa 3. quæſtio. 2. probat, quidquid poſt Richa. in quolib. 1. q. 19. Angel. dicat uerb. feriæ. §. 42. Dixi. Quicunque, quia quilibet cuiuſcunque ſit ætatis, ſexus, uel conditionis, puer, uel ſenex, mas, uel fœmina, laicus, aut monachus, liber, aut ſeruus, eam audire tenetur ſecundum communem, quam tenent Richar. ubi ſupra, & Card. in d. cap. miſſas. Anton. 2. par. titu. 9. capit. 10. §. 1. Dixi: Diſcretus, ad excludendum diſcretione carentem, quales ſunt infans, & ſtultus, argumen. cap. omnis. de pœnit. & remiſs. & clem. 1. de homicid. Dixi. Miſſam, quia nemo iure communi regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiam ueſperas, licet multi iure particulari uoti, iuramenti, ſtatuti, beneficij, religionis, uel conſuetudinis præſcriptæ ad id teneantur, qualis cõſuetudo uideri poteſt introducta in tota fere Gallia, Nauarra, & aliquot oppidis Caſtellæ, & Luſitaniæ licet paucis, quod arbitror fuiſſe in cauſa, cur Palud. in 4. diſt. 15. dixit teneri omnes ad audiendum ueſperas die feſto. Credo tamen, prædictas conſuetudines non obligare ad mortalem culpam; ſed ſolum ad uenialem. Tum quia longe laxius audiuntur ueſperæ, quã miſſæ. Tum quia pauci ſe accuſare uidentur de illarũ auditionis omiſſione tanquam de mortali, & pauciores confitentur eam.

Dixi etiam: Miſſam, & non Miſſas, quia nemo ad plures miſſas die feſto audiendas obligatur, etiã in die Natiuitatis Domini (licet in eo ab eodem tres dici poſſint) præter eos, qui uoto, pęnitentia, aut ſtatuto, aut pacto, ad plures audiendas tenentur, quia id nulla lege cauetur, & ideo nulli eſt imponendum, leg. illam. C. de collat. cap. conſuluiſti. 2. quæſtio. 4. Dixi: Integram; quia non ſufficit audire defe-
2 ctam aliqua parte notabili, per dictum capitulum miſſas, ibi, Totas. Notabilis autem pars definienda uidetur arbitrio prudentis, cum a iure non definiatur, argum. l. 1. ff. de iure deliber. & apparet talis ea, quæ protenditur ab Introitu uſq; ad Epiſtolam & Graduale incluſiue, ut diximus in Enchirid. de Oratio. cap. 10. nume. 43. ſimul addentes, ꝙ ex una particula principij & finis poteſt conſtitui una notabilis pars. Et quod legendo per ſe poſt miſſam partem omiſſam, ſaltem, quæ non eſſet notabilis, uel audiẽdo lectam ab alio, ſatisfaceret, iuxta auctorem Marga. Confeſſ. ut etiam ſatisfacit, qui dimidiũ unius miſſæ, & alterum dimidium omiſſum alterius audit. Ioan. Maior in 4. lib ſenten. diſt. 45. q. 2. Et quod licet nonnullis uideatur nõ ſatisfacere huic præcepto eos, qui ante benedictionem exeunt, per prædictum ca. miſſas. quod antea exire uetat:

contra tamen putamus, quo ad affectum euitandi mortalem culpam, niſi cum partem notabilem omittunt; paruitas in omni materia excuſat a mortali, iuxta citata ſupra.capitu.11.num.5. Dixi: Feſto, quia nemo vllo alio hoc præcepto tenetur, etiam clericus, vel monachus, immo neque epiſcopus: quia c.fin. de priuil.lib.6. quod maxime ipſum obligare poſſet, non dicit, eum teneri, ſed non decere, ut ullo die illam omittat. Nullo, inquam, alio etiam ieiunij & quadrageſimæ, quoniam c.ſolent.de conſ.diſtinct.1.quod maxime in contrarium vrget, ſublatum eſt diſſuetudine, aut intelligendum eſt de conſilio, ut etiam notant Roſel.verb.miſſa.§.13.& Syl.uer.miſſa.2.q.§.dicitur tertio. quamuis plurimum deceat, ut audiat eam quicunque id commode facere poteſt, tempore tam ſancto, tamque ſacris D.N.Ieſu
3 Chriſti qui in ea rea iter offertur, miſterijs dedicato. Diximus: Sine cauſa: quia cum ea licite ſecũdum omnes omittitur; qualis eſt illa, ob quam non poteſt audire abſque graui damno animæ, corporis, honoris, bonorum propriorum, vel proximi.argumen.l.Nepos Proculo.ff.de verbor.ſignifi.qualem habent etiam excommunicati & interdicti, licet abſolutionem procurare neglexerint. quamuis enim illam, quam conſequi poſſunt, negligendo procurare, peccent: non tamen peccant non audiendo miſſam, quam iure nequeunt audire.arg.cap.quia diuerſitatem. de conceſ.præben.

Nec obſtat c. fi.de ele.quatenus habet, non potentibus eligere ſine licentia, nec procurantibus eam, currere tempus electioni præfixum; quia eſt diuerſa ratio, ut ibidem ut robiq; notatur. Talem habent etiam infirmus, & eius miniſter, qui ſine ſalutis damno, eam audire nequeunt. Nutrices item, quæ ſine periculo nõ poſſunt relinquere eos, quos lactant. Illi etiam, quibus eſt impedimento aliquod graue negotium: & qui ratione ſui officij exire prohibentur; quales ſunt aliqui artium cuſtodes, & domini, & eorum conſultores, qui tempore miſſæ negotijs moram non patiẽtibus impediuntur. Iter facientes quoque, qui audiendo miſſam ſocios neceſſarios amitterent. Et pauperes, qui carẽt ueſtibus, ſine quibus abſq; notabili pudore eam audire non ualent, ſecundum communem, quam Sylu.ubi ſupra q.2.explicat; quamuis non adeo aperte. Interdictum autem generale non excuſat eum, qui iure communi, aut priuilegio ſpeciali cauſa illis tempore audire poteſt, de quibus ſunt clerici etiam primæ tonſuræ ſecundum opinionem Ioan. And.in cap.fi.de ſent.excomm. lib.6.receptam per totam Hiſpaniam, ſed non per Galliam, quæ contrarium Archidiaconi tempore noſtro ſeruabat. Vidua itẽ, quæ
3 iuxta regionis conſuetudinem poſt mortem mariti domi ſe continens eam non audit per dimidiatum, vel integrum menſem, ſed non, quæ per plures menſes, uel annum nõ audit, Sylueſt.vbi ſupra. quod ipſum tenet San c.Anton.in 2.par.titu.9. capitu.10.§.2. Sed contra ſeruat inſignis quædam Hiſpaniæ prouincia, in qua nobiliores uiduæ toto uno anno de conſuetudine domi ſe continent, & non audiunt eam.

Rogatus autem dicere, An id liceat? Dico primo difficile defendi poſſe eiuſmodi conſuetudinem non ualere, modo ad alia non egrediantur. Tum quia prædicti fatentur, valere conſuetudinem continendi ſe ſic, quindecim, vel triginta diebus, & eadem ratione cogentur probare conſuetudinem cõtinẽdi ſe per 40.50.60. & 100.dies, & conſequenter per ſex menſes & annũ totum cum lex de audiẽda ſemel in anno miſſa, aut in duobus, aut ſex menſibus, non ſit magis naturalis, vel diuina poſitiua, quam lex de audienda ſemel intra quindecim, vel triginta dies. Tũ quia negari non poteſt, poſſe ferri legem, quæ aliqua iuſta de cauſa præceptum hoc relaxaret aliquibus ad ſemeſtre, vel annũ, & conſequenter concedendum eſt idem fieri poſſe conſuetudine, cum quidquid induci poteſt humana lege poſſit & conſuetudine.l.de quibus.ff.de lega.& c. fin. de conſuetud.l. venditor.§. ſi conſtat. ff. commu. prædi. & hæc cauſa uidetur iuſta in terris, in quibus facile de viduis male præſumitur.

Secundo dico, laude dignam futuram uiduam, quæ hac conſuetudine poſthabita imitaretur nobiles illas, & glorioſas Marthã, & Magdalenam Lazari ſancti ſorores in eo, quod, ut illæ non obſtante luctu,

quo

quo fratrem recens mortuum lugebant, egreſſæ fuerunt ad excipiendum dominum Ieſum adhuc mortalem, ita ipſa exiret ad uidendum eum iam immortalem, & glorioſiſſimũ in ſacramento extantem, & exorandum, ut, ſicut Lazarum e ſepulchro eduxit, ſic ſui mariti animã a purgatorio (ſi eſt in illo) educat. Et dignior haberetur illa, quę imitaretur uiduas illarũ regionum, quæ uadunt ad eccleſiã ſingulis totius primi anni uiduitatis dieb. exoraturæ Deũ pro ſuis maritis, & in medio miſſæ panem, & ceram pro illis oblaturę. Illa itẽ quæ imitaretur altiſſimos eoſdẽ que potẽtiſſimos, & Chriſtianiſſimos Luſitaniæ Reges noſtros Ioannem huius nominis Tertium, & Catherinam huius nominis Primam, quos admirabilis cultus, & amoris erga Deũ exemplo uidimus audire publice miſſam Pontificalem, & ueſperas cum cõcione dei Ephiphaniæ anni 1554. qui erat tertius dies a lamẽtabiliſſimo illo funeris Principis, imò Principum floris, eorum unici filij, & omnium Regnorum, & Statuum ſuorum unici hæredis, recentique matrimonio coniuncti incomparabili Principi Ioannæ illius numquam ſatis laudati Caroli V. filiæ, & glorioſiſſimi Philippi II. Regis Catholici ſorori, Ioannæ, inquam, illi Principi & Dominæ noſtræ, quæ in illo lamentabili caſu, præſertim in diſſimulanda morte, quam clandeſtine nouerat, quæ ei prægnãti miris modis occultabatur, ne eſſet cauſa abortus, admirabilem & inauditam Regij animi erga Deum religionem, erga coniugẽ amorem, erga ſoceros pietatem, erga omnes magnanimitatem, prudentiã, & conſtantiam adhuc adoleſcens, totis uiginti diebus ab eius morte, ad ſuum uſque fœliciſſimum partum monſtrauit. Religionem quidem, quod ſola in cubiculo ſecretiori, diuinæ uoluntati ſuam omnino ſubijciens, ne ab orando pro tanto coniuge tanta perturbatio retraheret, præſentiæ diuinæ contemplatione illam mitigabat. Amorem uero erga coniugem, quod quocunque temporis momento vacabat, in profuſiſſimas ac inexplebiles ſoluebatur lacrymas. Pietatem erga ſoceros, quod ipſis uerbo, geſtu, & habitu, ſummum ſuum dolorem de tanti, & tam dilecti filij morte conceptum, pro maximo nepotis habendi deſiderio diſſimulantibus, ſe conformabat, diſſimulando contra omnem coniugalem affectum ſummum illum, quo excruciabatur, dolorem ex omnium dilectiſſimi morte manantem, & redundantem, & nulli, vel chariſſimæ miniſtræ illum aperiendo, & ſoceros ſimul, uel ſingulatim ad ſe conſolandum frequenter aduentantes, eiſdem vultu, & geſtibus, quos gerebant excipiendo, & ridentibus, feſtaque veſte ornatis arridendo, ſed nulla interdum de tanto Principe, tantoque coniuge apud eos, uel ullos alios facta mentione, etiam intra ſuum ſecretiſſimum cubile, intra quod clauſum nullis lacrymis, nullis ad Deum precibus parcebat, donec ſoceri moniti, quod ſe ſine ulla tamen voce querula, fere interimebat, accederent cõſolaturi eam, quæ vultu ſpem ſimulans, altum premebat cor de dolorem, quę omnia nunquã nec uiſa, nec lecta, nec audita fuiſſe arbitror ante illam, cui maximo, eodemq; diuino ſapientiæ, conſilij, fortitudinis, & pietatis dono donata fuerunt.

Tertio dico, quod epiſcopus regionis, ubi talis conſuetudo ſeruatur, rem ſe dignam faciet, ſi ſuis, ſuorumq; parochorũ cõcionibus ſuaſerit populo ſuo, vt illa penitus aboleatur, aut ſaltem ad octo, uel quindecim dies reſtringatur, uel id de illius conſenſu in ſynodo ſtatuatur. Non enim auſim aſſerere, quidquid alij dicant, poſſe ipſum ex abrupto ſuo præcepto eã iuſte laicis inuitis tollere. Caueant autem prædictæ uiduæ, ne ſuam intra domum incluſionem ob vanam mundi gloriam principaliter patiantur, cum eam in ſuorum, ſuique mariti peccatorum pœnitentiam offerre debeant non minus, immo pluſquam in eccleſia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant ultra ſuæ conditionis uiduas, arg. capit. quæ contra mores. 8. diſtinct.

Excuſatur etiam nupta, quæ ſine magno mariti ſcandalo miſſæ intereſſe non poteſt, arg. c. uoluit. 33. q. 5. Non dixi tamen: In ſua parochia, quia ſatisfacit audiẽdo extra illam, etiam in aliquo oratorio, vel ſacello, modo id non faciat ob contẽptum eius, vel parochi. capit. 2. de paroch. Ex quo ibi a contrario ſenſu Pan. ad colligit, ſiue id faciat iuſta de cauſa, puta quia

proprius parochus eſt concubinarius, excommunicatus, denunciatus, aut ſuſpenſus ab ordinibus, aut ut deuotius ibi audiat, aut ut illic ſimul audiat miſſam & concionem, aut utiliorem cõcionem, ſiue ſine illa, modo ſine contemptu prædicto. Tum per prædictum c.2. Tũ quia cõnſuetudo generalis tolerata id uidetur habere adeo quidem, quod ſecundum Sylueſ. ubi ſupra q.5. Epiſcopus ſuis ſubditis contrarium præcipere non poteſt, quia conſuetudo eſt generalis, & ut epiſcopus nõ poteſt tollere, nec reſtringere ius commune, argu. cap. inferior. 21. diſtin: ſic nec generalem totius orbis conſuetudinem, quæ uim eandem habet. l. de quibus. ff. de lega. & ita excommunicatio, quam cõtra eam ferret, eſſet nulla, argume. cap. 1. de ſent. & re iudic. ſecundum S. Ant. & Sylu. ubi ſupra quæſt. 5. Tum quia Leo Decimus in breui contento in ſuppleméto priuil. conc. 90. præter alia ſic ſtatuit. *Auctoritate Apoſtolica tenore præſentium nos facimus, omnes Chriſti fideles utriuſque ſexus, qui non contempto proprio ſacerdote parochiali, in eccleſijs fratrum ordinum Mendicantium dominicis, & alijs feſtiuis diebus miſſas audiunt, ſatisfacere præcepto eccleſiæ de miſſa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis, pœnamve propterea incurrere.*

Nec obſtat Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 4. de refor. quatenus habet, teneri quem ad audiendam concionem in parochia ſua ſi commode poteſt, quia non agit de miſſa, ſed concione. Non obſtat etiam decretũ de obſeruandis, & euitandis in celebra. miſſ. ſeſſ. 22. quatenus habet, ut epiſcopi moneant populum, ut frequenter, ſaltem Dominicis & ſolennioribus feſtis, ad ſuas parochias accedant, quia non ait, ut iubeant, neque eos teneri, ſed ſolum ut moneant, quod non inducit neceſſitatem. §. fin. 4. diſtin. & §. quod præcipitur. 14. q. 1. Obſtat tamen fortiter id, quod ibi ſubditur, poſſe ſcilicet epiſcopum auctoritate Apoſtolica iubere circa hoc opportuna, niſi reſpondeatur non uideri debere opportunum, ut ſcandalo tot laicorum, & monachorum tam generalis conſuetudo, quam etiam in urbe ſeruari uidemus, tollatur. Præſertim, quod fæl. rec. Pius V. in Bulla motus proprij lata menſe Iulio 1567. declarauit, audientes miſſas feſtis diebus in monaſterijs Mendicantium ſatisfacere huic præcepto. Cuius Bullæ tenor cum moderatione, quam ipſemet dicitur concepiſſe, ſi publicetur interea, ponetur in fi. c. 27.

6 Secundò peccat mortaliter, qui miſſam quidem die feſto audit, ſed intendit animum ijs, quæ attentioni neceſſariò debitæ repugnant in aliqua eius parte notabili colloquendo, pingendo, ſcribendo, dormiendo, & alia huiuſmodi faciendo, ſecundum mentem Angel. uerb. feria. §. 41. Sylu. uerb. miſſa, 2. q. 6. & Caie. in Summa uerbo, feſtorum uiolatio. Non tamen eſt tenendum illud S. Ant. ubi ſupra, ſcilicet eum, qui eccleſiam adit principaliter ad uidendum, aut alloquendum fœminã pulchram, aut ob aliud quoduis illicitũ, non ſatisfacere huic præcepto. Tum quia poteſt quis malo ſine eccleſiam adire, & bene in ea miſſam audire. Tum quia præſupponit opere malo præſertim mortali, non poſſe adimpleri præceptum, quod eſſe falſum late probamus in Ench. de Oratio. ca. 20. nu. 29. & tangimus ſupra. ca. 11.
7 nu. 13. Et quamuis nonnulli dicant peccare mortaliter eum, qui iuſta de cauſa die feſto ab audienda miſſa excuſatur, ſi nulla prece, ſaltem mentali, id ſupplet, qua Deum tãquam dominum, & creatorem revereatur, & ſuper omnia diligat, quod ſentit Scot. in 3. lib. ſent. diſtin. 9. & 17. q. unica, & Ang. uerb. feriæ. §. 46. moti eo quod omnis Chriſtianus iure diuino tempore aliquo ad orãdum ſub pœna peccati mortalis tenetur, ut diximus, ubi ſupra, c. 3. nu. 5. & quod hoc eccleſia fieri decreuit dominicis, & feſtis diebus, quando miſſa auditur, non tamen uidetur hoc tenendum. Tum quia iuſtum impedimentum ab obligatione præcepti de miſſa audienda nos eximit. Tum per adducta ab Adriano in 4. de ſatisfa. quæſt. quæritur. ſub fi. & ſupra a nobis, cap. 13. nu. 2. Tum quia licet dilectio Dei ſupra omnia ſit finis huiuſmodi præcepti, ut ipſi dicũt, non tamen eo præcipitur, quia finis præcepti non eſt in præcepto, ut poſt Sanct. Th. 1. 2. q. 100. articu. 9. & 10. latius tradidimus in Apologia lib. de reditibus eccleſiaſticis, q. 1. monit. 73. nu. 2.

Tertio peccat, qui audiẽs miſſam ex ꝓcepto priuatas, vel publicas preces ita re-

citat,

citat, ut miſſæ auditioni neceſſariam attētionem non adhibeat, ſecundum omnes. Nec quo ad hoc refert, an preces ſint debitæ iure commodi, uoto, pœnitentia, uel alias, an uero uoluntariæ. Nam quidquid dicaut Angel. verb. feriæ. §.42. Gab. Maior. Caiet. & alij multi quos in d. Enchirid. c.19. nume. 179. citauimus, uera reſolutio eſt, quā ibi dedimus, ſcilicet, poſſe quem eodem tempore ſatisfacere præcepto de audienda miſſa, & de dicendis horis canonicis, aut alijs uotis, iuratis, uel in pœnitentiam iniunctis, modo non adeo vni rei intendat, ut alteri neceſſariam attentionem adimat, quod fieri poteſt, cum nemo teneatur ex præcepto audire, & minus intelligere uerba ſacerdotis, quia ſatis eſt, uel ex longinquo miſſanti adeſſe, & ſurgendo, genua flectendo, uel alias actualiter, uel uirtualiter exoptare, ut ſacerdos, qui pro omnibus loquitur, oræ, & ſacrificat, a Deo exaudiatur, quod facile facere poteſt, etiam horis canonicis neceſſariam attentionem adhibendo, præſertim quando horas, & preces prædictas tunc temporis recitat, quo nec audire, nec intelligere ſacerdotem poteſt, uel quia longius abeſt, uel quia ſubmiſſe, & ſecreto ſacerdos loquitur, uel audiens ſurdus eſt, uel ob alia ſimilia. Quare contrariæ opinioni locus eſt, quo ad melius eſſe, uel quum alteri rei attentio neceſſario debita ſubtrahitur, adeo quod, ſi eam neutri rei adhiberet, neutri ſatisfaceret, iuxta illud glo. l. nemo. C. de aſſeſſ.

Qui binos lepores una ſectabitur hora,
Vno quandoque, & quãdoque carebit vtroque.

Quartò peccat dominus, pater, uel herus, qui notabiliter negligendo, uel in operas, quæ differri poterant occupando ſeruum, filium, uel famulum, eſt cauſa, ne die feſto miſſam audiat, argument. capituli duo.23. quæſtione quarta, & capituli fina. de iniur. Nec ferenda uidetur conſuetudo illa, qua nobiles puellæ nunquam ad miſſam, nec ad concionem antequam nubant egrediuntur, maxime ſi ad alia nuptiarum, uel ludorum feſta ducantur, aut feneſtræ eis permittantur. Quamuis excuſentur, ſi a parētibus prohibeantur. Angel. verb. feriæ. §.42. & Sylu. uerb. miſſa. q.2. ſed non illi, niſi ſaltem aliquot ſolemnioribus feſtis miſſas eis domi, uel foris permittunt. Quādo autem filia adoleſcens excuſatur, mater etiam, quæ ad illam cuſtodiendam domi remanet, excuſabitur, argum. capit. acceſſorium. de regul. iur. lib.6. cum ibi citatis. Ad noue hic quęſitum. Reſpond. fœminas non excuſari ab audienda miſſa feſto ob menſtrua, quæ illis cōtingunt, niſi debilitas alia in id ſufficiens eis accedat, argumen. capituli ad eius. 5. diſtinct. & capitu. 1. de purifi. poſt partum.

10. Quintò peccat mortaliter, qui dicit nō offerri in miſſa idem ſacrificium incruentum, quod in cruce fuit oblatum cruentum, ut definit Conc. Trid. ſeſſ.22. cap.1. aut in miſſa non offerri verum, & propriū ſacrificium, aut quòd offerri id ſcrificium non eſt aliud, quam nobis Chriſtum ad manducandum dari. Ibidem, canon.1. Aut Chriſtū non feciſſe ſacerdotes Apoſtolos per illa uerba: *Hoc facite &c.* can.2. Aut miſſæ ſacrificium tantum eſſe laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium. Vel ſolum prodeſſe ſumenti. Neque pro viuis, & defunctis, pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & alijs neceſſitatibus offerri debere, can.3. Aut blaſphemiam irrogari Chriſti ſacrificio in cruce peracto per miſſæ ſacrificium, aut illi per hoc derogari, can.4. Aut impoſturam eſſe miſſas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum interceſſione apud Deum obtinenda, can.5. Aut canonem miſſæ errores continere, can.6. Aut cęremonias, & veſtes miſſæ eſſe malas, canon.7. Aut miſſas, in quibus ſolus ſacerdos ſacramentaliter communicat, illicitas eſſe, can.8. Aut q̄ nihil ſubmiſſa uoce dicendum ſit in miſſa. Aut lingua tantum vulgari eam celebrari debere. Aut aquam non miſcendam eſſe vino in calice offerendo, canon.9. Aut non eſſe optimum omnium pro animabus purgatorij ſuffragium, in eodem Concil. ſeſſio.25. in princip.

Idem Concil. ſeſſi.22. in Decr. de obſer. & euit. in celeb. miſſ. iuſſit, vt iubeant epiſcopi, ne fiat vlla conuentio ſuper dicendarum miſſarum mercede, neque in miſſis nouis offeratur quicquā magis coacte, quam ſponte. Et quod nulla miſſa

dicatur extrà eccleſiam, aut oratorium, quod non ſubiacet viſitationi ordinarij. Et quod nullus presbyter notorie criminoſus eam dicat, nec diuinis officijs interſit. Et quod nulla cantio laſciua, vel profana miſceatur cantui, etiam organico, nec in ea fiant cæremoniæ inuſitatæ. nec cũ ſuperſticioſo candelarum numero. Et quod nõ fiant in eccleſia actiones, & colloquia vana, vel profana, deãbulationes, ſtrepitus, clamores. Idem Concilium ſeſſ. 24. cap. 4. de refor. iubet ordinarijs, vt moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in ſuis parochijs, quoties commode potuerint.

De ſecundo præcepto Eccleſiæ de ieiunando.

SVMMARIVM.

11 *Ieiunia determinantia ius naturale omniaiuris humani. & 12.*
13 *Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec prægustatio.*
14 *Ieiunia bina comeſtio, & collatio matutina frangunt.*
15 *Ieiunijs qui cibi vetiti.*
16 *Ieiunio à ſeruando triplex cauſa, quos excuſet.*
17 *Ieiunium liberat bonum etiam mercede ſic exercitum.*
18 *Ieiunium qua peregrinatio, & cum uxore diſcordia tollit. & 19.*
20 *Ieiunium qua cauſa tantum putatiua, & dubia tollit.*
21 *Ieiunia circa, etiam epiſcopus, & alij prælati ſic diſpenſant, & 22.*
22 *Præceptum eccleſiæ totum, aut pro parte, qua poteſt, ſeruandum.*
23 *Ieiunio non omnis ſolutus poteſt edere carnes.*
24 *Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat. & 25.*
25 *Peccatum quando non eſt inuitare ad actum qui peccatum eſt.*
26 *Ieiunij die qui miniſtrant cibos peccat.*
27 *Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur.*
27 *Ieiunium frangit præueniens horam, ſed non veſperas, aut nonam.*
27 *Ieiunet famulus, ſed nemo die Dominica.*

11 CONtra hoc ſecundum præceptũ Eccleſiæ de ieiunando peccat mortaliter. Primo, qui qualemcunque cibum, quocunque tempore ſumit, credens eius eſu, ſe deuictum iri carnis aliqua grandi tentatione, quia frangit ius naturale, quo quis tenetur tali caſu à tali cibo abſtinere, ſiue ieiunare, ex mente S. Thom. recept. 2. 2. quæſtio. 147. artic. 3. Quod caſtitatis cultores, & eius contemptores, alta mente reponant. Dixi: Deuictum iri, quia non ſufficit credere ſe tẽtatum iri, etiam grauiter, modo ſperet gratia Dei non ſe conſenſurum illi, iuxta dicta, cap. 16. nume. 7. & 8.

Secundo peccat, qui die ieiunij præcepti ab eccleſia à media nocte in mediam noctem veſcitur pluries, quam ſemel tantum cibis vetitis, ſine cauſa iuſta, vera, vel putatiua, aut diſpenſatione, quod aſſerit Sanctus Tho. vbi ſupra, & Caieta. ibidem efficaciter probat. & S. Tho. cum communi in 4. lib. ſent. diſt. 15. & Inno. cum communi in rub. de obſer. ieiu.

Nec obſtat, quod nulla lex pontificia, vel conciliaris ſtatuat, ieiunia per verba præceptiua, quia tota eccleſia id pro præcepto accepit, vt ſignificat S. Hieron. in c. vtinã. 76. diſt. & S. Apollonius in c. ieiunia. de conſ. diſt. 3. Dixi: Die ieiunij præcepti. Tum ad excludendum tantum conſultum. Tum ad ſignificandum, eſſe aliquos dies ad id deſignatos, ſcilicet; totam. Quadrageſimam, & quemlibet eius diem, & Quattuor anni Tẽpora, quæ ex tota 76. diſt. colligitur eſſe Feriam Quartam, Sextam, & Sabbathum immediate ſequentes Pentecoſten, Exaltationem Crucis, S. Luciæ, & diem Cinerum, iuxta illud vulgatum. *Poſt Pen. Cru. Lu. Ci.* (ideſt) poſt Pentecoſten, poſt Crucem, poſt Luciã, & poſt Cineres, & dies uigiliarum à iure communi, aut particulari præceptarum.

Porro Leo Decimus in quodam Breui miſſo ad Legatum Hiſpaniæ ſtatuit, ut anno, quo Vigilia Sancti Ioannis incideret in diem corporis Chriſti, pridie illius ieiunetur, ſcilicet feria quarta, & non quinta illi ſacra. An vero vouens ieiunare omni feria ſexta, vel ſabbatho, poſſit ueſci carne, & non ieiunare die Natalis Domini tali die incidente? Reſpon. quod non, per cap. fin. de obſer. ieiu.

Dixi

12 Dixi: Ab eccleſia, ad ſignificandũ, om-
nia ieiunia Chriſtianorum eſſe inſtituta
iure humano, & nulla diuino, nec natura
li, uel poſitiuo. Nam etſi Quadrageſimæ
ieiunium antiquitate, & forte præfigura-
tione præſtet, arctiusque ſit ob id ſeruan
dum, iuxta S. Thom. ubi ſupra, arti. fin. &
nonnullos, de quibus eſt ille Franciſca-
nus, uir plane pius & eloquẽs Tholoſas,
qui encomium Quadrageſimæ aduerſus
Lutheranos ſcripſit, iuris diuini illud eſ-
ſe aſſerant, uere tamen iuris humani eſt,
ſm communem, quam confirmauimus in
c. Quadrageſima. de conſecra. diſtin. 1.

Dixi. A media nocte, &c. quia ieiu-
nium eccleſiaſticum a media nocte prio-
ri in mediam ſequentem durat, iuxta de-
finitionem, l. more Romano. ff. de ferijs.
ſecundum omnium ſententiam. Nam ca.
de eſu carnium. de conſecr. diſtin. 3. quod
contrarium ſignificare uideri alicui po-
teſt, de conſilio loquitur, iuxta glo. ſuam,
ut ibidem diximus.

13 Dixi. Veſcitur, quia licet bibere ſępius
uinum, aut aquam inter ueſcendum, &
mane, & ueſpere iuxta Sanctum Th. rece
ptum in d. q. 147. artic. 6. pulchra ratione
id aſſerentem, quamuis ad ſuſtentandum
ſe & famem ſedandam biberet, quidquid
aliqui ſine textu & ratione ad id idonea
dicãt. Eſto, quod uenialiter peccaret, qui
cœpta, & nondum finita digeſtione bibe-
ret, non quidem quod ieiunium frangat,
ſed quia actum inordinatum agit, niſi iu-
ſta cauſa, puta charitatis, pacis, ſocietatis,
ſitis, aut alia ſimilis eum excuſaret, ut etiã
Caiet. ait in d. art. 6.

Dixi etiam: Veſcitur, ad excludendos
eos, qui aliquid præſumunt cauſa medici
næ, aut cauſa prægustandi cibos domino-
rum, uel infirmorum, quibus inſeruiunt,
etiam mane, & etiam ſi cibi prægustandi
ſint oua uel carnes, etiam in Quadrageſi
ma, quia non ſumunt illud in cibum, ſed
in medicinã, uel ut ex debito officio ſuis
dominis ſeruiant, propter quod nec ſol-
uunt ieiunium, nec excuſarentur ab eo.
Id quod item eſt dicendum de ijs, quos
inter comedendum legere oportet, quia
poſſunt præſumere aliquid, cęna in finẽ
lectionis dilata, ſecundum omnes. Et idẽ
de ijs, qui veſpertino ſymbolo, ſeu colla-
tione die, qua ieiunant, vtuntur comedẽ-
do aliquid ſolius fructus, uel panis, uel
utriuſq; iuxta morem regionis, modo ne
tantum ſumatur, uel ieiunium defraude
tur, non tantum, ut ait Innocen. in d. ru-
br. ne potus noceat, quod etiam nulla ex
tante conſuetudine fieri poteſt, ſed etiam
ſi ad ſuſtentandam naturam edatur, &
quamuis non bibatur, iuxta mentem In-
nocen. & Panor. & communis in d. rubri.
de obſer. ieiu. explicatam a Caie. in Sum-
ma, uerb. ieiunium, & melius 2. 2. q. 147.
art. 6. & nos probauimus in d. c. ſolent. de
conſe. diſt. 1. ea præſertim ratione, quod,
cum omnia ieiunia ſint, ut prædiximus,
iure humano inducta, poſſunt conſuetu-
dine rationabili præſcripta duriora, vel
blandiora fieri, arg. c. ſi. de conſuetu. quid
quid aliqui dicant. Non licet tamen uti
mane collatione uſitata ueſperi, & pran-
dium in veſperum differre, iuxta Caieta.
ubi ſupra. Et meritò, quia illa non fit me-
dicinæ cauſa, nec fieri poteſt ratione il-
lius, conſuetudinis: quia nullibi eſt talis,
& conſuetudo, quæ contra ius eſt, non
eſt amplificanda. c. ad audientiam. de deci
mis. & c. odia. de regu. iur. libr. 5. quamuis
cauſa medicinæ, debilitatis, complexio-
nis, uel neceſſitatis aliqua neceſſaria agẽ
di, iuſte id fieri poſſet.

14 Dixi: Pluries quam ſemel, quia unica
comeſtio eſt de eſſentia ieiunij, niſi qua-
tenus conſuetudo aliquã paruam permit
tit. Quare, qui facta cęna de menſa ſurre
xit, uoluntate amplius non comedendi,
& poſtea redit ad eam, & comedit, uide-
tur frangere ieiunium, ſecundum Archi.
in cap. non licet. de conſecr. diſtin. 1. Pro
cuius opinione faciunt ea, quæ de itera-
tione actus diximus late ſupra, ca. nu. 16.
Quod idem uidetur de illo, qui facta me-
ridie cœna, ſub noctem ſymbolo, ſeu col-
latione notabiliter immoderate utitur
(quod frequenter fit in Vigilia Natalis
Domini, præſertim in Luſitania, vbi mul-
ta ex ſaccaro confecta, & cõdita propinã-
tur, quo reuera fraudatur ieiunium,) &
admittit ueram cęnam nomine collatio-
nis tectam ſeu palliatam, argum. capit. 2.
iuncta glo. de conſuet. libr. 6. Sola autem
ſecunda comeſtio peccatum eſt, non au-
tem tertia, neq; quarta, uel ulterior, quia
illa ſola ieiunium frangit, ſecundum Du-
rand. in 4. lib. ſent. diſt. 16. quem ſequun-
tur

tur recte Ang. vbi ſupra §. 22. & Syluest. verb. ieiunium. q. 8. dicto 4. quidquid diſputet Io. Maior in d. diſt. 15. q. 6. modo in tertia, vel vlteriore, non edantur cibi vetiti, quia, quoties quis edit illos, toties mortaliter peccat, ſecundum omnes.

15 Dixi: Vel cibis vetitis, quia etiam vnica illorum comeſtione frangitur ieiuniũ, ſecundum omnes. Sunt autem cibi vetiti carnes, quales non ſunt limaces. Maior vbi ſupra. Oua item, & Lacticinia in Quadrageſima, ca. denique 4. diſt. in alijs autem temporibus ſolum carnes iure cõmuni, vt ſentit Sanctus Thom. vbi ſupra art. fin. quamuis nemo id ſatis declaret, quod in vrbe ſeruari videmus, tametſi in Hiſpania, & bona parte Galliarum omnia exæquantur. In omnibus tamen ieiunijs ſeruanda eſt conſuetudo quadraginta annorum comedẽdi oua, & lacticinia, ar. c. fi. de conſuet. & l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo, licet in Orbe nouo, & terris noue repertis, & alijs, in quibus nondum eſt talis conſuetudo, ſeruandum ſit præfatum ius commune. Dixi: Sine cauſa iuſta

16 quia illa ſecundum omnes excuſat. Omnis autem iuſta reducitur ad vnam ex tribus ſcilicet impotentiam, neceſſitatem, & maius bonum, ſecundum S. Tho. vbi ſupra ar. 4. explicatum a Caieta. in Summa verb. ieiunium. cap. 3.

Prima, ſcilicet impotentia eximit ab hac leges pueros uſque ad 21. annum ſecundum eundem Sanctum Tho. ibidem. expedit tamen eis ieiunio aſſueſcere, & ob aliquam vrgentem neceſſitatem ad id compelli poſſunt, arg. c. 3. Ionæ. Hæc eadem eximit ſenes ſexagenarios, ſecundũ communem, licet Sanctus Thom. nihil de hoc dicat, merito, quia, vt ibi ait Caietan. alij alijs citius fiunt ad id impotentes, & ideo arbitrio prudentis, aut ſuperioris id reliquendum eſt, arg. l. 1. ff. de iure delibe. c. de cauſis. de off. deleg. Equidem gratia Deo, 80. annum agens perinde poſſum ieiunare, ac cum agerem ſexageſimum, immò & quinquageſimum. Eadem etiã mulieres grauidas, & nutrices excuſat, quippe quas non ſolũ ſibi, ſed etiam alijs edere oporret, & ita una comeſtio eis non ſufficit, Gab. in 4. lib. ſent. diſt. 16. ar. 1. immo peccarent, niſi ita robuſtæ eſſent, ut vna comeſtione ſibi & infantibus ſufficere poſſent, Caiet. in d. art. 4. Eadem etiam excuſat pauperes non ualentes quærere ſibi cibum ad unicam comeſtionem ſufficientem, non tamen alios. Palu. in 4. diſt. 15. quæſt. 4. art. 2. concluſ. 3. Eadem excuſat infirmos, non ualentes, uel non debentes ſimul tantum comedere, quantum eorum ſaluti ſufficiat. Eos item, qui tam infirma ſunt complexione, vt vacuo ſtomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut tota nocte calere, vel dormire nequeant. Caiet. vbi ſupra.

Secunda cauſa, ſcilicet neceſſitas, excuſat quem a ieiunando, quoties oportet facere ipſum aliquid impatibile illi ad vitæ, aut ſui ſtatus decori conſeruationem neceſſariam, aut ad uitandum damnum aliquod notabile, aut lucrandum aliquid quod raro lucrifieri poteſt. Et omnis alia neceſſitas, quæ a feſto ſeruando excuſat, vt ubi ſupra addit Caiet. pro quo facit c. licet. de ferijs. Non tamen illa ſola, noſtro iudicio, excuſat. Excuſatur enim a ieiunio faber ferrarius, carpentarius, agricola, & quilibet alius operarius, qui aliter quam aſſiduo ſuo labore non poteſt ſe, aut ſuam familiam ſuſtentare, aut collocare ſuas filias, aut ſtudijs filiorum neceſſaria ſuppeditare, nec ſibi, nec ſuis ad cultum decentem neceſſaria comparare, ut ait idem ubi ſupra, artic. 3. qui tamen ab obſeruandis feſtis non excuſarentur.

Vnde ſequitur, illud Eugenij Quarti, non tam priuilegium eſſe, quam iuris cõmunis declarationem, opifices ſcilicet, ſuas artes exercentes, aut colonos, colendis, ſerendiſque agris, aut alijs operam dantes, ſiue ſint diuites, ſiue pauperes, ad ieiunia ſub peccato mortali non teneri, & a confeſſarijs abſolui poſſe conſulendo illis, vt in eleemoſynis, alijſq; pijs operibus occupentur Roſel. uerb. ieiunium. §. 29. Syl. eo. uerb. q. 3. Quia nullus eorum qui operi laborioſo incumbunt, ut plurimum tam diues eſt, qui ſuo labore ad aliquid ex prædictis non indigeat. Et a fortiori excuſatur, qui ieiunando, non poteſt ad ſuam, aut aliorum ſalutem ſpiritalem, uel corporalem neceſſaria efficere, ueluti concionari ex officio, aut obedientiã, uerbo, aut ſcripto docere, aut confeſſiones audire, ſecundum Caietan. ubi ſupra artic. & in Summa, uerbo. ieiunium.

cap.

c.3: Eadem cauſa excuſat eos, qui ieiunando, ſuo officio, ut par eſt, fungi nequeunt, quia, ut ieiunium opera neceſſitatis non impedit, ſic nec obligationis, & conſequẽter excuſatur magnum iter facturus, ſaltem pedes, & maritus, qui uxori ſuæ reddere debitum aliter non põt, & uxor, quę ieiunando marito ſatis placere nequit.

17 Tertia cauſa, ſcilicet maius bonum, excuſat eos, qui non poſſunt ieiunando ſanctioribus, & melioribus operibus vacare, quibus non ieiunando uacarent, arg. cap. non mediocriter. de conſec. diſt. 5. qualia ſunt opera miſericordię ſpiritualia & corporalia, quæ ſuapte natura ſunt actus miſericordiæ, quæ eſt uirtus præſtancior abſtinentia, cuius actus eſt ieiunium, iuxta Cai. vbi ſupra ar. 2. Qui tamen, & Sylu. limitant, hoc procedere in eis tm̃, qui ſine aliqua mercede ob ſolã charitatẽ faciũt, & non in alijs, qui ob mercedem faciunt abſq; alia ad id obligatione uoti, obediẽtię, aut beneficij, quod uerum eſt, cum id faciunt principaliter vt ſe a ieiunio excuſent, arg. l. & qui data opera. ff. ex quibus cau. maio. Nã ſi principaliter cauſa ſe ſuſtẽtãdi, uel miſericordiæ, uel cultus Dei, & minus principaliter propter mercedẽ id facerent, ab eo excuſarentur. qm̃ id, quod principaliter intẽditur, debet attendi, l. ſi quis nec cauſam. ff. de reb. cred. & alia, quæ ſupra, c. 17. nu. 208. adducuntur.

18 Vnde ſequitur, ſolam peregrinationẽ uoluntariam non eſſe iuſtam cauſam excuſandi, niſi cum propter perſonæ auctoritatem aliorum deuotionem auget peregrinãdo, & ieiunãdo peregrinari nequit, aut cum ardor deuotionis, ex quo procedit, efficit ut ſalubrior ſit animæ peregrinatio, quàm ieiunium, iuxta Caietanum 2. 2. quæſt. 147. arti. 3. & in Summa uerb. ieiunium, caſ. 3.

Dixi: Voluntaria: quia ſecus eſſet, qñ eſt uota, præcepta, vel iniuncta in pœnitentiam, & differri commode non poteſt eo quod tempus implendi accedit, & ſocij, qui tunc ad id ſe offerunt neceſſarij, poſtea deerunt, iuxta Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 3. art. 1. Si autem utrumq; commode facere poteſt, non excuſatur, ut recte adnotat Sylu. uerb. ieiunium. quæſt. 9. §. 2. Quod ſi quis dubitat, an opus pium, & uoluntariũ, quod intendit, excuſet ab obligatione ieiunandi, cõnſulat ſuperiorem. qui ſæcularibus eſt epiſcopus, & monachis prelatus, ſi facile poteſt adire; alioqui, pro epiſcopus, vel parochus, quorum dictis acquieſcat ſecundum Caietanum vbi ſupra.

19 Excuſatur etiam vxor a ieiunijs i voluntarie uotis, ſi maritus repugnat, c. maniſeſtum. & c. noluit 33. q. 5. nõ autem quo ad ieiunia eccleſiæ, niſi cum ex ipſius ieiunio inter ipſam, & maritum notabilis diſcordia, aut odium, aut ſcandalum, rixa, percuſſio, aut blaſphemia conſequeretur, iuxta Sylueſt. vbi ſupra: quia Deo gratius eſt conſeruare pacem, & impedire prædicta mala, quàm ieiunare, ſecundum eundem, dicentem in alia opera pia eiuſmodi ieiunia auctoritate ſuperioris commutari debere, quod magis eſſe conſilij, quàm præcepti, nobis per prædicta videtur.

20 Dixi: Sine cauſa vera, vel putatiua, quia, ſi quis bona fide credit ſibi iuſtam ad non ieiunandum cauſam eſſe, & ob id non ieiunat, non peccat, ſaltem mortaliter, ſecũdum Palud. in 4. lib. ſenten. diſt. 15. q. 4. artic. 1. S. Anton. 2. par. tit. 6. c. 2. ante §. Sylueſt. uerb. ieiunium. q. 8. & Caiet. in Summa. eo. uerb & in 22. q. 141. artic. 3. Illi tamen, qui dubitat, an ſine notabili damno ſuæ ſalutis ieiunare poſſit, confeſſarius cõſulere debet, ut experiatur: & ſi per id cognouerit eſſe ſibi notabiliter nociuum, iuſte a ieiunando ceſſare poterit: & ſi adhuc dubitauerit, ad ſuperiorem pro diſpenſatione confugiat: qui uero hoc noluerit facere, non eſt abſoluendus, quia non eſt ſatis contritus, cum uideatur nolle parere eccleſiæ, iuxta S. Anton. in deciſ. quarundam quæſt. Pro quo facit cap. ad audientiam. de homic. & c. iuuenis de ſponſ. Qui autem non poteſt ieiunare totam Quadrageſimam, ſed poteſt bis, uel ter in hebdomada, tenetur id facere, eoq; ſatisfacit præcepto, ita Caiet. in ſumma a ieiun. ex cuſ. & 2. 2. quæſt. 147. art. 6.

21 Dixi: Aut ſine diſpenſatione: quia illa excuſat ſecundum oẽs: ſolus aũt Papa circa ieiunia generalia diſpenſat abſolute, ne quis ieiunij lege teneatur vel nõ illis, aut illis diebus, arg. clem. ne Romani. de electio. c. ex inſinuatione. de appel. Singulariter tñ cum illo, aut illo iuſta de cauſa, ne illo aut illo die ieiunet, etiam eps uidetur

tur poſſe diſpenſare, immo & eo abſente parochus, & quilibet prælatus cũ ſuis religioſis, iuxta S. Tho. in 4. diſtin. 15. q. 3. art. 2. & in dicta q. 147. quem ibidem Caiet. ſequitur. Tum quia licet hoc iure expreſſo probari nequiret, ſatis tamen neceſſitatibus quotidie occurrentibus perſuadetur. Tum quia tam frequenter Sedes Apoſtolica conſuli non poteſt. Tum quia uidetur receptũ conſuetudine, quæ iuriſdictionem dare poteſt, c. cum contingat. de foro cõp. & ca. duo ſimul de oſ. or.

22 Ex quo infert Caietanus dicto artic. 4. non debere prælatos relinquere ſuæ conſcientiæ ſubditos petentes ab ipſis diſpẽſationem, ut liceat eis cœnare aliqua de cauſa in die ieiunij, aut ante horam comedere, quia potius debent eis compati, & benigne diſpenſando a ſuis ſcrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare. Notandum tamen ſecundum eundem, quod diſpenſatus, ut comedat die ieiunij pluries, quam ſemel non videtur diſpenſatus, vt carnes comedat, neque diſpenſatus vt comedendo carnes poſſit ieiunare, videtur diſpenſatus vt poſſit bis eas comedere: nec diſpẽſatus ut ante horam iuſtam prandeat, videtur a ieiunando liberatus, nec neceſſitas, aut iuſta cauſa, quæ excuſat ab integro ieiunio videtur excuſare ab omni parte illius, ieiunare enim, prout põt, tenetur quia, ut ille ait in d. q. 147. art. 7. præceptum eccleſiæ licet in totum ſeruari non poſſit ſeruandum tamen eſt quo ad illam partem, quo ad quamdam ſeruari poteſt, pro quo aptus tex. in c. cum dilecti. de dolo, & contu. cum citatis a glo. & doctoribus ibi. Notandum item, quod non excuſatur quis a ieiunio propter eleemoſynã, in quo multi abſque textu, & ratione errant, quia debitor unius rei, ſoluendo aliam non liberatur l. eum & l. manifeſti. C. de ſolu.

23 Tertio peccat mortaliter, qui iuſta de cauſa excuſatus a ieiunando, cum ſuſtentari poſſit eſcis ieiunio congruis, carne, ouis, aut lacticinijs ueſcitur, iuxt. S. Ant. receptũ 2. par. tit. 7. c. §. 7. & probatur ratione poſita ſub finem, numero proximo.

24 Quarto peccat, qui ad cœnam inuitat eum quem neſcit non eſſe a ieiunio exẽptum, & probabiliter credit, aut dubitat ob illam inuitationem ieiunium fracturum, quod alias ſeruaturus eſſet, quia dat cauſam propinquam peccandi mortaliter ſecundum Caieta. 2. 2. q. 147. art. 4. dicentem, hoc non procedere in eo qui ſcit inuitatum alibi eſſe cænaturum, quam limitationem tenuimus primum hic, & poſtea contrarium in quadam additione vulgari lingua ſcripta per multas rationes. Nunc uero, alta mente re perpenſa, credimus poſſe ſaluari eam ſecundum mentem eius in eo, qui ex cauſa iuſta inuitat paratum cœnare, puta urbanitatis, vel amicæ hoſpitalitatis ad cenandum ſecum, in quantum cœna eſt actus ſuſtentandi naturam, & de ſe bonus uel indifferens, nullatenus conſentiendo in eum, quatenus eſt fractio ieiunij. Cre-
25 dimus enim licere inuitare, & prouocare iuſta de cauſa alium, ad aliquem actum ſuo genere bonum, uel indifferentem, nullatenus conſentiendo in eum, quatenus fit male, uel eſt malus. Tum quia Deus ipſe inuitat, immo iuuat, ad agendum aliqua; quæ ſunt peccata, quatenus ſint entia, quia, quatenus ſunt talia, ſunt ab eo, per quem omnia facta ſunt, Ioan. ut dictum eſt ſupra Prælud. 7. Tum quia licet gaudere de eo, quod eſt peccatum alia ratione, quam quia eſt tale. De occiſione enim Chriſti gaudemus qua parte eſt noſtra redemptio, & dolemus, qua parte fuit grauiſſimum peccatum, iuxta illud gloſſ. c. 1. de conſecr. eccl. uel alta, lib. 6. *Actio diſplicuit, paſſio grata fuit*, & de occiſione tyranni gaudemus qua parte eſt liberatio populi, licet alia ratione ſit peccatum. Tum quia licet egenti mutuum petere ſimpliciter ab uſurario, qui ſcitur non eſſe mutuaturus ſine uſuris, immo, & accipere ſub eis non conſentiendo in dationem, quatenus, eſt mala. Tum quia licet parochiano petere, & accipere a ſuo parocho Sacramenta, in quib. dandis ille peccat, & creditur peccare, ut dictum eſt ſupra, cap. 14. num. 17. Tum quia licet locare meretrici domum, in qua creditur meretricaturam, ſitam in ea parte urbis in qua meretricari permittitur, vt dictum eſt ſupra cap. 15. nume. 195. Tum quia licet uendere, aut dare peccatoribus non excommunicatis neceſſaria, & ut illa, ad ſuſtentationem, licet illa directa ab pec-

peccandum,ut ipſi dirigunt,ſit peccatum
c.audi denique.& c. menſam.11.q.3. im-
mo, & oportere id facere, etiam excom-
municatis extreme egentibus, immo &
infidelibus volentibus infideliter uiuere
ſecundum oẽs,per c.paſce.86.diſtin.Tum
quia licet petere a Gentili, Iudæo, uel
Saraceno, vt confirmet iuramento cõtra
ctum,licet ſciatur, uel credatur ſuperſti-
tioſe,& cum peccato iuraturus, c.mouet.
22.q. 1. Tum quia Beatus Laurentius di-
xit Decio Tyranno. *Aſſatum eſt iam uer-
ſa & manduca*, cum tamen illa uerſio eſ-
ſet peccatum ex parte aſtãtis. Et multi
martyres prouocarunt tyrãnos ad ſui oc
ciſionem, quæ tamen ex parte eorũ erat
peccatum. Quin & S. Andreas Apoſtolus
pronocauit ad ſui crucifixionem, & eius
protractionem, reſiſtendo ne deponere-
tur,quum tamen utraque tam crucifixio,
quam eius protractio eſſet grande pecca-
tum. Et rationibus in contrarium addu-
ctis reſponderi poteſt,eas procedere in
eo,qui ſine iuſta cauſa inuitat,vel conſen
tit in actũ cœnandi,vel cum cauſa, quate
nus eſt peccatum, vel eſt cauſa, ob quam
ieiunium illius diei frãgitur. Per quæ om
nia declarantur dicta in d.nu.26. & 31. &
ſupra,c.19.nu.16. quæ ad hanc reſolutio
nem ſunt reducenda.

26. Quartò peccat,qui pater familias,æco
nomus, tabernarius, hoſpes, aut caupo,
mane aut veſpere diebus ieiuniorum,ſuis
filijs,famulis,aut alijs,quorũ curã gerit,
cibos miniſtrat,aut ijs,qui ſuam tabernã
aut cauponã adeunt, propinat eos cibos,
quibus illos ieiuniũ ſoluturos ſine cauſa
credit, aut ſaltem dubitat, aut dubitare
debet. Quia quãuis fortaſſis non ſit cauſa
principij peccati, eſt tñ cã actus,per quẽ
peccatũ exequitur ſecundum Cai.in 2.2.
q.147.art.4.aut continuationis illius, &
ita peccato cõſentit & cooperatur,ut Io.
Maior in 4.diſt.15.q.5.tradit, nõ aũt ſi ſa
tis apparet eos non teneri ad ieiunãdum,
eo q̃ ſunt iter facientes,adoleſcentes,ſe-
nes,infirmi,grauidę,aut nutrices,aut pro
babiliter credit habere aliquã cauſam oc
cultam legitimam non ieiunandi, & illis
occulte miniſtrat,aut ſaltem ſine ſcanda-
lo alicuius. Ad quæ reducenda ſunt,quæ
tanto apparatu,ait Gab.in 4.lib.ſent.diſt.
16.q.3.art.3. dub.6.Reſoluẽs tñ taberna-
rios,& caupones, qui parati ſunt miniſtra
re cibos in die ieiunij quibuſcunq; peten
tibus, nulla admonitione de ieiunio fa-
cta, nullaque ratione habita, an habeant
iuſtam cauſam non ieiunandi, an peccẽt,
aut non, mortaliter peccare,nõ quod ex
prædictis ſequitur.

26 Quinto peccat mortaliter, qui in die-
bus ieiuniorum cibos uetitos miniſtrat
ſine diſpenſatione legitima,nec conſuetu
dine id permittente,Gab.vbi ſupra.

Sexto peccat,qui mane comedit in die
ieiunij per talem ignorantiam, uel inco-
gitantiam,quæ a uiolando ieiunio excu-
ſat,& ob id non ieiunat, quia non obſtan
te tali eſu,perinde poterat ieiunare, ac ſi
nihil comediſſet, & hora conſueta ueſci,
Palud.in 4.diſt.15.q.4.art.5. Dixi. Talẽ.
quia ſecus eſt, ſi eſt eiuſmodi, quæ a uio-
lando non excuſaret, eo quod iam fractũ
ieiunium reparare non poteſt illo die, &
alio non tenetur ſecundum omnes, arg.
cap.2.de obſerua.ieiu. quidquid dicat Pa
lud.ubi ſupra,vt qui vno die preces hora
rias omittit,nõ tenetur altero die recita-
re, ut late diximus in Enchirid.de Orat.
cap.10.nu.32.& Ang.vbi ſupra.§.3. & 4.

Septimo peccat, qui notabiliter abſq;
iuſta cauſa horam comedendi,in loco cõ-
ſuetam præuenit,iuxta gloſſam c. unum.
§.alias.verb.ieiunantibus.25.diſt.& Palu.
in 4.diſt.15.quæſt.4.art.4.quia ieiunium
frangit,quod probat Caie. 2.2.q.147.ar.
7.quidquid dicat Angel. verb. ieiunium.
§.2.Secus ſi iuſta de cauſa id facit,vt quia
non uacabit hora conſueta comedere, ſi-
ue ob iter arripiendum, ſiue ob hoſpites,
ſiue ob aliam honeſtam cauſam,iuxta In
noc.in rub.de obſeru.ieiun.& Syluest.ubi
ſupra q.1.dicto 3.& Gab.in 4.diſtinct. 16.
q.3.articu.9.& Ange.verb.ieiunium.§. 2.
Licet autem pro libito proferre horam,
modo ſine ſuperſtitione fiat,iuxta S.Ant.
3.par.tit.6.cap.2.§.eod. ab omnibus rece
ptum. Nec frangunt ieiunium, qui ante
ueſperas Quadrageſimæ comedunt, uel
alijs ieiuniorum diebus ante nonam reci
tatam, quamuis officijs diuinis addicti id
facere ſine iuſta cauſa non debent, iuxta
S.Antonin. ubi ſupra, & Caiet.ubi ſupra
dicto articu.6.

Octauo peccat,qui compellit famulos
ad ieiunandum obligatos in diebus ieiu-

nij ad opera illi impatibilia, quæ commode in alium diem differri poſſunt. Palud. in 4.diſt.25.q.4.art.2.& Gab. ibidem q.3. artic.1. notab.4. id, quod item dicendum eſt de eo, qui ieiunat diebus Dominicis, quia ſuperſtitioſe credit, in illis ieiunandum eſſe contra conſuetudinem Chriſtianam.c. ſi quis presbyter.30. diſt. & iuxta S.Tho.in 4.diſt.15.q.3.art.3. ſecus ſi ieiunet ob ſalutem ſuam, ſtudium, domandā carnem, aut alios bonos fines, immo meretur,arg.cap.utinam.76.diſtin.quod ibi, & in capit. ſi quis presbyter. tradit uterque Cardin.

De tertio præcepto Eccleſiæ, De ſoluendis decimis.

SVMMARIVM.

28 *Decima, quo ad quotam iuris humani, quo ad ſuſtentationem diuini. & ita quoad illā tolluntur conſuetudine, & non quoad hāc nume.30.*

29 *Decima triplex, prædialis, perſonalis, & miſta.*

30 *Decimam inſolitam non imperat Papa.*

31 *Decima perſonalis, in quo a prædiali differt, & non ſoluitur.*

31 *Decima ſoluenda non deducta impenſa, nec ſemine, &c.*

32 *Decimas debens, uel impediens ante reſtitutionem non abſoluatur.*

32 *Primitia, ut decima ſoluenda.*

28 Contra hoc præceptum de ſoluendis decimis, peccat mortaliter, primo, qui decimam Eccleſiaſticam iure debitam non ſoluit integre, cui debet, ſecundum omnes, per capitu.decimæ. capitul. reuertimini.16.quæſt.1.& illa multa, quę Innocent. communiter recept. citat in rub. de deci. alias in capitu. fin. de paroch. illi proximo. pro quorum intellectu dico, primo, quod lex illa uetus Exod.22. repetita in multis locis ab Innocent. ubi ſupra, qua undecim tribus Iſrael iubebantur ſoluere duodecimæ Leuitarum diuino cultui addictæ decimam omnium fructuum, erat lex iudicialis, quoad quotam, quamuis quo ad congruam ſuſtentationem, quæ debebatur ei, eo quod erat dicata, & ſeruiebat diuino cultui, erat moralis, & naturalis deducta ex illa generali, *Dignus eſt mercenarius mercede ſua.* Luc.10.ſecundum S.Th.quolib.2.art.8.& quolib.6.art.10.& 2.2.q 87.art.1.decl.ibi pulchre per Caiet. & late probauimus in rep.cap.ius natural.1. diſt.& in c.1. de deci. lib.6. & in rep. c.ad hæc. de præb.not. 1.8.dicto, quamuis Inno.vbi ſupra,& glo. c.1. de deci.lib.6. recepti ab omnibus fere noſtris, præſertim a Petro Rauen.in fine compendij, teneant, decimas etiam quo ad quotam iure diuino deberi per cap. in aliquibus. §. ille de deci.& alia, quæ ibi allegat glo. Sed male, quia certum eſt, eam non deberi lege naturali, cum illa nullum ante Muyſem, nec poſt eum ante Chriſtū alios, quā Hebræos ligauerit, quod feciſſet, ſi eſſet lex naturalis, arg. c. ius gentiū. 1.diſt. & principio 5.diſt. & conſequenter erat iudicialis, uel ceremonialis, quas non ſolum eſt verum, ſed de fide, ceſſaſſe a paſſo Chriſto.§.fin.4.diſt.& c.1.de purif.poſt part.Vnde Io.Maior in 3.lib.ſent.diſt.37. in q.36.colum.2. ait contrarium eſſe hæreſim, licet Canoniſtæ illud tenentes non debeant cenſeri hæretici, & col. antepen. & ſeq. ſpeciatim confutat prædictum Rauennatem mordicus inſequentem Innoc. eo quòd eorum dicta conſequitur præcepta iudicialia legis ueteris non expiraſſe, quod eſt hæreſis. Nec obſtat dictus §. ille. quia intelligendus eſt, de lege, quæ diuina eſſe ſolebat, aut de lege diuina veteri, quę nouæ humanæ exemplo fuit, ſicut dixit Caie in d.art.1.& facit in ſimili c.cum eſſes, de teſta. & ad capitu. Quadrageſima, de conſecr.diſtinctio.3. apte reſpondet in colum. penul.

29 Secundo dico, triplicem eſſe decimam; Prædialē, perſonalem, & miſtā. Prædialis eſt, quę prouenit ex fructibus prędiorum; tritico.ſ. vino, oleo, &c. perſonalis eſt decima lucri ex ſola induſtria, aut labore pſonæ, quæſiti, quale eſt lucrum mercedis mercis, officij, uenationis, &c. capitulo ad Apoſtolicę.& capitulo paſtoralis.cum gloſſa, & eis adnot. miſta eſt, quæ partim ex prædijs, & partim ex induſtria capitur, qualis eſt fœtuum pecudum, & pullorum anium. Et ita hæc lex Eccleſiæ eſt generalior, quam uetus, quę ſolam decimam prędialem, aut miſtam ſoluere iubebat.

Dixi

30 Dixi:Eccleſiaſticam,ad includendã triplicem decimam ſupradictam. Dixi:Iure debitam,ad excludendam eam, quæ conſuetudine,uel cõnentione rationabili nõ debetur,quod fere tota Italia ſeruat, & bene quidẽ, quia, quum, vt prędictũ eſt, decima non debeatur quo ad quotam iure diuino,poteſt illam diminui,uel tolli, modo congrua ſuſtentatio iure naturali debita relinquatur miniſtris eccleſiaſticis,argumento cap.fi.de conſue. & l.2.C. quæ ſit longa conſuet.

Ex quibus ſequitur. Primo,quod,qui ſoluit minorem partem,quam decimam, uel decimam de unis fructibus,& de alijs non, modo ſoluat totam partem conſuetam,& de omnibus fructibus decimari cõſuetis;ſatisfacit,modo ſuam parochus cõgruam ſuſtentationẽ habeat,per prędicta etiã in duobus caſibus,de quibus Panormitan.in capitu.a nobis.de deci. quem ſequitur Angel.uerb. decima.§.2.quorum quidem prior eſt, quãdo Papa ſoluere iuberet,quia, retẽta opinione p̃dicta Theologorum,ſupra efficaci ratione comprobata, eiuſmodi iuſſus abſque noua cauſa nõ eſſet iuſtus,& ab eo ſupplicari poſſet, iuxta c.ſi quando de reſcrip. Poſterior vero eſt,quãdo miniſtri eccleſiæ neceſſitate preſſi decimas peterent, nam & in hoc caſu non eſſet ſoluenda quota decima præciſe,ſed plus, uel minus, vel tãtum prout congrua ſuſtentatio,plus,minus,vel tantum requireret, quia hoc iure naturę,cui humana conſuetudo derogare nequit, debetur,illa uero humano, cui conſuetudo derogat,capitulo fi.de conſuet.vt dictum eſt ſupra,nume.28.

31 Sequitur ſecundo,idem dicendũ de perſonalibus, quod de alijs, videlicet, quod non debentur,vbi eſt cõſuetudo legitime præſcripta non ſoluendi eas, qualis eſt ſere noſtra ætate in toto orbe Chriſtiano, exceptis ſalariorum famulorũ,& famularum aliquarum regionũ Hiſpaniæ. Inter has enim & alias hoc ſolũ intereſt, quod eæ numquam fuerunt debitæ iure diuino, etiam veteri, illæ vero ſic ab Hebræis tantum,& quod in his deducuntur impenſę, & ſolum lucrum decimatur, in alijs non item per notat.in c.ad Apoſtolicæ.capitulo non eſt.capit.ex tranſmiſſa. cap.paſtoralis.de decim. Id tamẽ eſt certum de lucro illicito,quod eſt reſtituendũ,non eſſe ſoluendam decimam perſonalem,de alio uero ſic, modo non ſit per notorium peccatum quæſitum, ex tali enim lucro non eſt accipienda, ne illud approbari videatur,iuxta glo.communiter recep.in dicto c.ex tranſmiſſa.

Secundo peccat,qui ſoluit quidem decimam iure debitam,ſed deducit prius impenſas ſationis,aut collectionis fructuum. aut ſemen ſatum,aut penſionem,quã domino prædij ſoluit.contra cap.tua nobis. & c.nõ eſt.de decim. aut decimat partem peiorem, quia, licet non debeatur optima, debetur tamen mediocris, Ioan.Maior.ubi ſupra.

Tertio peccat, qui ſoluit quidem omnes decimas debitas,ſed non vbi, quãdo, vel quibus iure,vel cõſuetudine legitima debet. arg.cap. certificari.de ſepul.& capitulo ea te. de iureiur. Niſi legitimo pacto inter eccleſiaſticos, & laicos excuſetur,capit.ſtatuimus,& c.veniens.de tranſact.cum eis adnot.

32 Quibus addo,quod Conc.Trid.in ſeſſ. 25.capitu. 12.de reform.ſic præcipit. *Qui decimas aut ſubtrahunt,aut impediunt,excõmunicentur,nec ab hoc crimine,niſi plena reſtitutione ſecuta abſoluantur.* quod intelligimus de ijs, qui reſtituere poſſent anteq̃ ſacroſanctum corpus domini ſumere debeant,aut moriãtur, arg.eorum, quæ dicta ſunt ſupra,cap.17.nu.42.& num.156. Cõdonatio vero facta ab eo,cui debẽtur ſufficere ex mente gl.ſolemnis, cap.peccatum de re.iuran.lib.6.verbo,reſtituatur. Nec refert,an diues ſit, qui debet,an pauper,vt recte ſignificat Ioan.Maior,vbi ſupra, quidquid ſentiat S.Anton. 2. parti. cu.4.capitulo 3.§. 7. niſi quod beneficiarius condonando diuiti,quod pauperibus eſt erogandum,& diues accipiendo,quod illis erat dandum,peccare poſſent, & teneri ad reſtituendum, iuxta ea, quæ diximus in Apologia de reditibus eccleſiaſticis, quæſtion. 1.monito. 73. numero 2. cit.ſupra.capitu.17.nume.94.& ſpecialius.in capit.non liceat.12.quæſt. 2.§. 15.nume.5.

Quarto peccat,qui primitias iure, vel conſuetudine legitima debitas nõ ſoluit, vbi, quando, & quibus debet, iuxta capitulo 1. & ibi notata, de deci. & tradit

Sanctus Tho.2.2.q.86. & concionator religioſius, vel cõfeſſarius, qui dehortatur, aut auertit a ſolutione decimarum, eſt etiam excommunicatus, iuxta dicta infra cap.27. nu.145.

De quarto præcepto Eccleſiæ, de ſemel in anno confitendo.

SVMMARIVM.

33 *Confeſſio omnium mortalium intra annum per ſeipſam neceſſaria, & interdum ante Quadrageſimam, venialium vero vtilis tantum, niſi &c. & ſeqq.*

37 *Confitendo qui mentiens, vel nolens integre fateri peccat mortaliter, & ſequenti.*

40 *Confeſſio talis, qualis eius finis, & quis principalis.*

41 *Confitens qui laico, vel qui confeſſionem iterans peccat mortaliter. & 42.*

43 *Pœnitentiam iniunctam qui non implens, peccat mortaliter.*

44 *Confeſſarij dictum qui reuelans, peccat mortaliter.*

33 Contra hoc præceptum de ſemel in anno confitendo, peccat mortaliter. Primo, qui non confitetur iam habens diſcretionem, & poteſt, omnia ſua peccata mortalia ſemel in anno, cui debet, capit. omnis vtriuſq; ſexus. de pen. & remiſſ. Et quamuis omittere vno anno confeſſioné non ſit, niſi vnum peccatum mortale, ut ſignificat gloſ. ſingul. in Summa de pœn. diſt.5. tamen, quoties quis proponit non confiteri, toto anno, toties peccat, iuxta omnium ſententiam. Quid autem ſit confeſſio (de qua loquimur) ſacramentalis, & quæ ſexdecim conditiones, quas requirit, cum quatuor notabilibus, dictum eſt ſupra capit.2.

Dixi, habens diſcretionem, ad excludendos eos, qui ea carent, dicto c. omnis. eam autem videtur habere puer, qui ob malefactum verecundatur, & bonum diſcernit a malo, & interrogatus, An liceat innocentem interficere? aliena inuadere? ſuperiori maledicere? & alia huiuſmodi, negatiue reſpondet. Et interrogatus: An bonum ſit eſurienti panem porrigere? adire eccleſias? affirmatiue reſpondet. Sed non omnes eodem tempore eam conſequuntur, quod diligenter conſiderare debent ij, quibus illi ſubduntur, argum. cap. duo iſta nomina.23. quæſtio.4. Porro decens eſt conſuetudo, vt vno, aut altero anno prius incipiant confiteri, quam communicent. quo maiori cum reuerentia id faciant. Maior in 4.lib. ſent. diſt.18. q.2.

34 Dixi. Poteſt, quia, ſi copiam confeſſarij non habet, aut eſt excommunicatus, & non negligit procurare abſolutionem aut ex conſilio confeſſarij in longius tempus confeſſionem differt, aut alias impeditur, non peccat, arg. cap. quia diuerſitatem. de conceſſ. præb. & tradit S. Anto.2. par. tit.9. cap.8.

Dixi, Peccata mortalia, quia hoc præceptum non includit uenialia, etiam ſi mixta ſint mortalibus, iuxta glo. in c. omnis. receptam ibi, & in 4.lib. ſent. diſt.16. per omnes, & probatam per Conci. Trid. ſeſſ.14. cano.5. niſi quando dubitatur, an ſint mortalia. arg. c. ſi quis autem. de pœnit. diſt.7. aut tãto affectu eſt in illa, quod timet ſe per ea in mortale inducendum, niſi fortiter frenet illa confitendo, iuxta S. Bonauen. in dicto 4. lib. ſenten. diſt.16. ſub fin. Quibus conſequens eſt, poſſe quẽ ſi uelit, confeſſo uno ueniali peccato, alteri tacere, Ioan. Maior, & alij, vbi ſupra. Vtile tamen eſt carenti mortali, ſæpius venialia confiteri, quia per id augetur gratia, pœna purgatorij minuitur, & propoſitum numquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus uenialiter peccandi diminuitur. Sylueſt. verbo, confeſſio.1. quæſt.4. §.3. Dixi, Semel in anno, & omnia, propter ea, quæ in dicto capit.2. dicta fuerunt.

35 Secundo peccat mortaliter, qui non confitetur, etiam extra Quadrageſimam, occurrente caſu, in quo ad id obligatur. Quinque autem caſus in dicto capitulo ſecundo numero ſexto, & duobus ſequẽt, attigimus, quibus prædictus Ioan. Maior addit alium, in quo quis nouit, ſe memoriam omnium totius anni peccatorum, in Quadrageſima minime habiturum, quod uidetur utile, ſed non neceſſarium. Tum quia fere omnes in anni decurſu toties peccamus, ut ueri numeri in Quadrageſima non meminerimus,

Tum quia nulla lege ad id obligatur, & ſi
ne lege non eſt aſſerenda obligatio.§.cō
ſideremus authen.de trien. & ſemiſſ.col.
3.& cap.conſuluiſti.2.quæſ.5. Tum quia
Concil.Florent. citatum a nobis in capi-
tulo fratres, de pœnit.diſt.5.nume.66.cui
Trid.conſentit ubi ſupra, capit.5.tantum
obligat ad confitenda peccata, quorū me
minimus, in quod tamē adhibendá eſt me
diocris diligentia, quam ibi determinaui-
mus, ſed non illa noua, quam Maior, ſine
textu, & rōe neceſſaria excogitauit, qua-
que ſcrupulis onerari poſſent pœnitētes.

Tertiò peccat, qui non iterat cōfeſſio-
nem, in quibus caſibus iteranda eſt, ſu-
pra capitulo 9.poſita, ſciens, aut ſcire
debens ſe ad illud teneri, iuxta mentem
omnium.

36 Quarto, qui cōfiteri poteſt ore proprio
per ſemetipſum, & non vult id facere, niſi
tantum per ſcriptum, uel nuncium ob ſe
gnitiem, aut pudorem capit.quem pœni-
tet.de pœnit.diſt.1.Dixi: Poteſt, quia, qui
per ſeipſum confiteri nequit, non tenetur
ad confitendū per alium, nec per ſcriptū,
nec etiam per interpretē.Si tamen id fa-
ceret, ualeret confeſſio, & abſolutio, quæ
ſcripta mitteretur, ſecundum Palud.in 4.
lib.ſent.diſt.17.quæſt.2.artic.1. & clarius
Adria.in 4.de confeſſ.quæſtio.1.quos ſe-
quuti fuimus in capitul. quem pœnitet.
& nunc etiam ſequimur, quamuis aliqui
contradicāt.Tum quia illa, quæ per inter
pretem fit, ſemper fuit, & eſt in uſu eccle-
ſiæ, & eam, quæ per ſcriptum a præſente
pœnitente fit probat glo.capit.qualis, 30.
quæſtio.5. Tum quia falſum eſt de ratio-
ne intrinſecæ cōfeſſionis eſſe, ut ſit ſecre
ta.Concil. enim Trident. in dicta ſeſſ.14.
cano.5.expreſſe ait, poſſe etiam fieri eam:
publice, licet nemo ad id teneatur.Et, ſi
id eſſet verū, confeſſio, quā tertius, inſidio
ſe audiret, nil valeret. Tum quia dictū ca-
pitulū quem pœnitet.habens non eſſe fa-
ciendam per ſcriptum, intelligi debet,
quando uerbo commode fieri poteſt, ne
cōtradicat prædicto capitulo qualis.quod
ſecundum unum intellectum gl. habet eā
per ſcripturam fieri poſſe. Tum quia hæc
opinio miſericordiam Dei, uirtutem ſa-
cramenti pœnitentiæ, & deuotionem pœ-
nitentium auget, & oppoſita retrahit a
confitendo alienæ linguæ homines, & mu-
tos ſcientes ſcribere, & ægrotos in domū
parochi ægrotantis migrare nequeūtes.
quod tetigimus in d. ca.quem pœnitet.de
pœnit.diſt.1.nu.4.

37 Quinto peccat mortaliter, qui menti-
tur in confeſſione, affirmando, aut negan
do aliquod mortale, niſi affirmaret abſq;
animo ſacerdotē decipiēdi putans ſe ſan-
cte poſſe nimis accuſare, vt diximus in d.
capitulo fratres, nume.37.Dixi.Mortale,
quia, ſi ſolum affirmaret, vel negaret falſe
tantum veniale, non peccaret mortaliter,
ſiue propoſuiſſet illud confiteri, ſiue non,
quidquid dicat Caie.2.2.q.69. ar.1.Quia
mendacium ſolo eo, quòd in iudicio inte
riori confeſſionis, aut exteriori dicatur,
non eſt mortale, quamuis ſit de re, quæ
ad iudicium, in quo illud pertineat, niſi
ſit iuratum, aut notabiliter pernicioſum,
ut diximus in capit.fratres.de pœnit.diſt.
5.nume.18.& in capit.inter uerba.nume.
735.& ſupra, capit.48.nu.7.Dixi: eo ſolo,
quia, ut ſcripſimus in dicto capitu.fratres,
nu.22.poteſt eſſe peccatum, quando quis
nullum aliud verum confiteretur, nō qui-
dem, quia eſt mendacium: ſed quia irreue
rentiam ſacramento facit, non ſubijcien-
do materiam ad illius exercitium ſufficiē
tem, qualis non eſt peccatum falſum: li-
38 cet ueniale verum ſit. Et quod dictum
eſt de veniali, eſt dicendum de mortali,
alias legitime confeſſo: cum neutrius cō
feſſio ſit neceſſaria, & utriuſque ſit ſuffi-
ciens materia ſacramenti, ſecundum
communem Catholicorum.Vnde ſequi-
tur non peccare mortaliter, ut in d.capi-
tul.2.nume.4.diximus, confitentem ne-
gantem ſe admiſiſſe peccatum mortale,
alias legitime confeſſum.

39 Sexto peccat, qui inter confitendū pro
ponit non confiteri aliquod peccatū mor
tale, ſi confeſſarius non interroget, quod
agnoſcens cōfeſſarius procurare debet, ut
eum pœniteat peccari nolendi confiteri
integre contra prædictum capitu.omnis.
& Concil.Florent. & Trident. ſeſſio. 14.
capitulo 5.

40 Septimo peccat, qui confitetur ob finē
mortaliter malum, puta, ad conſequen-
dum aditum faciendi aliquid, quod eſſet
mortale, aut ob uanam mortalem glo-
riam.quia omnis actus, cuius finis morta
lis eſt, ipſe quoque talis eſt, capitulo cum

miniſter.23.q.5.cum ijs,quæ late adiecimus ei. Dixi. Mortaliter malũ,quia confiteri ob finem venialem,non eſt mortale, quamuis enim eximius vir ille Ang. verb.vanagloria.§.1.teneat,concionari, miſſam celebrare,& alia principaliter diuino cultui dedicata facere propter honorem,aut inanem gloriam,eſſe mortale: contrariũ tamen tenendum eſt, vt latiſſime in repet. c.inter verb.11.q.3.concl. 4. demonſtrauimus. Addimus autem, quod, vt aliquis dicatur confiteri principaliter, ne notetur, aut infametur in populo,aut ob metum apparitoris,ſiue Merini, aut pęnæ, non ſatis eſt, quod alias nõ confiteretur, ſed oportet,ut id ęque, aut pluris quam confeſſionem.& abſolutionem faciat, quod pauci faciunt, quamuis multi non confiterentur, niſi aliquo reſpectu prædictorum, aut alio ſimili temporario in id mouerentur,per ea, quæ in locis ſupradictis diximus, præſertim in d.c.cum miniſter.num.43. diſputando de cauſa principali, & minus principali actus humani. Vnde ſequitur non peccare mortaliter eos, qui ne ſuam exiſtimationem honeſtam amittãt, confeſſario cuidam familiari ſuo confitentur omnia ſua peccata,etiam obſcœna,& poſtea alteri probo, & graui ſolum leuiora, quod de ſe non eſt malum,& ſi finis venialis fuerit,peccatum ueniale erit,& ſi mortalis, mortale, & ſi bonus, qualis frequenter eſt, ſanctus, & probus imò interdũ neceſſarius, quidquid dicat Syylueſt.verb. confeſſio.1. q.6.& alij,quorum dictum ad diſtinctionem dicti noſtri reduci poteſt.

41 Octauo peccat, qui confitetur laico, vel clerico nõ presbytero abſque neceſſitate,cum poſſit cõfiteri presbytero, aut cum neceſſitate, animo accipiendi ab eo abſolutionem ſacramentalem, aut detegendo peccata mortaliter ſecreta imprudenter,iuxta Scotum,& communem in 4.lib.ſent.diſtin.17.q.1.& Card. Turre.in c.quem pœnitet.de pœnit.diſtin.1. quod ſicut in cap.1.de pœnit.diſt.6.a nume.72. uſque ad 83.& in repetit.d.cap.inter verba,conclu.4.diximus, intelligendum eſt ſolum de eo,qui confitetur peccata,quibus abſque peccato mortali ſe infamare non poteſt, & de eo, qui ſcit abſolutionem ſacramentalem,datam a laico etiam in ultima neceſſitate,eſſe ſacrilegium, & eſſe graue peccatum interdum ſeipſum infamare, etiam ad veniam a Deo obtinendam, non autem de eo, qui bona fide credens (licet per ignorantiam iuris) licitum eſſe,hoc fecit, eo quod communiter id inter peritos licitum exiſtimatur, quod tamen falſum eſt,iuxta omnes in d. 4.lib.ſent.diſt.17.

Nono peccat, qui confeſſus laico tempore neceſſitatis peccata mortalia, non confitetur eadem poſtea cui debet tempore,quo confiteri tenetur, iuxta omnes in 5.diſt.17.& ca.omnis.de pœnit.& remiſſ. quia ad confitendum ea non ſecus tenetur,quã ſi nullatenus confeſſus ea fuiſſet, ut diximus in d.c.1.de pęn.diſt.6. nu. 83.

42 Decimo peccat,qui peccatorum ſemel bene factam confeſſionem iterat ſecundo,tertio,& ſæpius propter ſcrupulos,cũ periculo deſipiendi ob nimiam de re triſti cogitationem,aut cum ſcandalo notabili confeſſarij, aut notabili infamia tertij, ut diximus in d.c.inter uerba.11.q.3. nu.726.& in cap.fin.de penit.diſt.5.num. 30.& aliquid in cap.1.nume.98. & 99. de pœnit.diſt.1.Dixi. Cum periculo & ſcandalo quia non videtur pluſquam ueniale id facere ſine illis, licet ſit ueniale, quia procuranda eſt tranquillitas animæ,& cõſcientiæ, quam eiuſmodi ſcrupoloſa repetitio diminuit. Et ideo ſemel confeſſus, & abſolutus conuenienter iuxta iudiciũ docti confeſſarij,quieſcere debet, immo & credere, ſe confeſſum fuiſſe illa, quæ poſtea occurrent, quæ neſcit an fuerit cõfeſſus, vel non,ſed habet probabilẽ cauſam credendi ſe illa confeſſum, quia ob hoc nullo ſe periculo ſubijcit, eo ꝙ certo neſciat, ſe illa confeſſum non fuiſſe, morbus enim,quo laborat,excuſat eum, & facit,vt pro certo habere debeat, quod alius recte compoſitus pro dubio reputare deberet, eo quod paſſio inordinata timoris iudicij conſtantiam ei adimit, & tot dubia in phantaſia excitat,vt ad timẽdum numquam ſe bene confeſſum inducat, & non ſine magna moleſtia phantaſiæ motus ſedare poſſit, per quod multa pericula tam corporis, quam animæ incurruntur, & multa utriuſque opera bona impediuntur,vt recte poſt alios conſiderat Caieta. in ſumma verb.confeſſionis

con-

conditiones, addens, idem dicendum de iis, qui iterant confeſſiones, non quia ſunt ſcrupuloſi, ſed quia nunquam proponunt omnino integre confiteri, ut debent, quia mortaliter peccant, non quia iterant, (cum ad id teneantur) ſed quia non bene iterant, & magnam irreuerentiam tanto ſacramento faciunt, cōtra ea, quæ ait S.Tho.2.2.q.99.artic.3. Verum eſt etiam, quod, quamuis nemo ad confeſſionem peccatorum, ſemel benefactā, iterandam teneatur, ſanctum tamen eſt iterum ea confiteri, ſi deuotionis cauſa, cum quieta conſcientia, & ſine tædio confeſſariorum, & aliorum bonorum operum impedimento fiat. Quia quamuis per primam contritionem, & confeſſionem remiſſa fuerit eorum culpa, frequēter tamen non remittitur tota pœna tēporaria hic, uel in purgatorio ſubeunda in quam æterna mutata fuit, quæ per ſecundam, tertiam, & quartam confeſſionem tollitur, aut diminuitur, tam ratione verecundiæ, qua pœnitens in confeſſione afficitur, quam ratione uirtutis ſacramentalis abſolutionis, quæ non ſolum largitur, aut auget gratiam, ſed etiam diminuit, & tollit pœnam ſupradictam, iuxta illud S.Auguſt. in cap. quem pœnitet. de pœnit.diſt.1. *Quanto pluribus confitetur in ſpe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius conſequitur gratiam remiſsionis*; quē ita ibi intelligimus, & ſic intelligendus eſt iuxta Panormit.in c.at ſi.§.de adulterijs vero.de iud.

43 Vndecimo peccat, qui pœnitentiam ſibi a confeſſario impoſitam, & a ſe acceptatam in ſatiſfactionem ſpecialem ſuorum peccatorum mortalium, nō implet, cum illius meminit, & eam implere poſſit. Dixi: Acceptatam, quia non cogitur pœnitens eam acceptare, niſi ut infra c. 26.nume.20. dicetur, ſed acceptatam implere tenetur, ut latius alijs in c.1. §. ponat ſeq.de pœnit.diſt.5. nu.13. diximus. Tum quia quidquid dicat Caieta.2. q.de ſatiſfactione, maiorem uim habet ſentētia confeſſarij in foro ipſius, quam alterius iudicis in foro exteriori, quæ tamen acceptata ad implementū ſui obligat ſub pœna mortalis, capit.2.de maiorit.& obedient. Tum quia in dubio hæc eſt communis intentio confeſſariorum, & pœnitentium, & innititur illo Euāgelij: *Quorum retinueritis, &c.* Ioan.20. Dixi, Præceptant, quia conſulta tantum nec ad mortale, nec ad veniale obligat. §.fin.4. diſt. & cap.14.q.1. Dixi. In ſatiſfactionē, quia quæ imponitur in monitionem eius, ad quod tenetur; puta, ut ſingulis annis cōfiteatur, & communicetur, & quod debet reſtituat, ad nouum peccatum non obligat, quia regulariter expreſſio eius, quod tacite ineſt, nihil operatur c.ſignificaſti. de elect.& late Fely.in cap.ad audientiā; 2.de reſcript.vbi glo. nec qui declarat ſtatuit, l. hæredes palam. §. ſed & ſi notam. ff.de teſtam. Dixi: Mortalium, quia, quæ ob veniale imponitur; non obligat ad mortale communiter, niſi contemptus interuenerit.

44 Duodecimo peccat, qui poſt confeſſionem reuelat aliquid a confeſſario ſibi dictum, conſultum, uel præceptum in detrimentum notabile uitæ, ſalutis, famæ, aut bonorum eius probabiliter redundans, iuxta Palu.in 4.lib.ſent.diſt.21.q.3.art.3. colum.6. & latius Adria. in 4. de confeſſ. dub.10.colum.11.

De quinto præcepto Eccleſiæ, De communicando in Paſchate.

SVMMARIVM.

45 *Communicandum in Paſcha, aut ante, vel poſt octo dies, niſi &c.*

45 *Communicet quam citius poterit non communicans in Paſchate.*

45 *Obligatio qua lapſu termini implendi præceptum finiatur.*

46 *Communicat quis ſcienter in mortali, & ob id peccat.*

47 *Gratia in diuina ſe eſſe nemo ſcit, & quis pie credit eſſe in ea.*

48 *Communicare bene qui cenſura ligatus poteſt.*

49 *Communio confeſſionem actualem mortaliū prærequirit, niſi &c.*

49 *Communionis omiſſio ob odium quæ mortalis,*

50 *Communionem qua copula, vel pollutio, licita, vel illicita impedit.*

51 *Pollutio, vel copula carnalis, qua communionem impedit.*

52 *Communicans alienum parochianum peccat, niſi &c.*

53 *Communio quo eſu, uel potu eodem die præſumpto impeditur.*

54 *Communicans, uel celebrans pluries quam ſemel in die peccat.*

55 *Communio quando ob peccatum occultũ male, & ob publicum recte denegatur. & 56.*

57 *Communionem non procurans eis, quorum curam gerit, quam peccet.*

57 *Communicare non licet paruulis, nec alijs ſub utraque ſpecie, niſi celebrando.*

57 *Communicare qui tenentur pluries in anno, & quoties expediat, & deceat.*

45 Contra hoc præceptum quintum peccat mortaliter primo, qui non communicat in Paſcha, c. omnis. de pœniten. & remiſſ. nec ante, uel poſt octo dies, iuxta declarationem Eugenij Quarti, quam ignorauerunt Panor. & alij in d. capitulo omnis. Sanctus Anton. in 2. par. tit. 9. capi. 9. Sed eam inter alios citauit Io. Maior in 4. lib. ſent. diſtin. 17. quæſt. 2. niſi de licentia proprij ſacerdotis in aliquot plures dies differat, d. cap. omnis. & niſi ſit excõicatus, interdictus, aut ſuſpenſus a communione, & nequeat abſolui per impotentiã facti, aut iuris, aut ob aliud impedimentũ, quale eſt illud occultum, quo impeditur a faciendo, quod requirit abſolutio, vt in caſu capitu. inquiſitioni. cum ei adnotat. de ſent. excom. quo caſu patienter perferendo cenſuram, & pœnam eccleſiæ, potius meretur, modo pro viribus procuret habilitatem ad abſolutionem cenſuræ, & peccatorum; factamque communionem ſecundum omnes, quod recte explicat Gab. ſer. 22. de Euchariſtia. Vbi autem eſt conſuetudo legitima, & præſcripta ſatisfaciendi huic præcepto, communicando quolibet Quadrageſimæ die, qualis eſt ĩ noſtra Conimbrica, & multis alijs locis ſufficere cõformare ſe illi, ut diximus in capitulo cõſideret. de pœnit. diſt. 1. §. caueat. numero 8. Hortamur tamen, ne quis ſtatim a prima confeſſione in annum integrum dilata communicet, ſed expectet aliquãdiu, & poſtea denuo confeſſus ea, quæ in memoriam redierint, & interea peccauerit, mundius ad illam puriſſimam, ſanctiſſimamque menſam accedat. Et quamuis D. Anton. 2. par. tit. 9. capitu. 9. §. 3. quem Sylueſt. verb. Euchariſtia. 3. quæſtion. 15. ſequitur, & etiam Medina in Cod. de pœn. dum de confeſſione tractat, teneat, eum, qui in Paſcha Reſurrectionis nõ communicauit, non teneri ſub pœna noui peccati ad cõicandum vſque ad alterum Paſcha, quod ipſum dicunt Sanctus Anto. ubi ſupra, & Syluе. de confeſſione, contradicente in hoc Medin. ubi ſupra, nobis tamen contrarium uidetur in utroque uerius. Tum quia, ſi, ut Medina dicit, qui intra unum annum non confitetur, ante finem alterius anni confiteri tenetur, eo quod prædictum capitul. omnis. confeſſionem ſemel in anno præcipit; eadem ratione, qui non communicauit in Paſcha tenebitur ad communicandum ante finem alterius anni, cum idem capitulũ communionem ſemel in anno præcipiat. Nam prædictum capitulũ præcipiendo communicare in Paſcha, duo in effectu præcipit, ſcilicet, communicare ſemel in anno, & cõicare in Paſcha, & licet lapſo Paſcha non poſſit impleri alterum de communicando in ipſo, poteſt tamen alterum de communicando, ſemel in anno, ut in ſimili dicitur in capitulo cum dilecti. de dolo, & contum. de citato ad comparendum certo die Romæ; qui ſi non poteſt comparere illo die, tenetur comparere quanto citius poſt illum poterit. Cui cõcordat leg. Celſus. ff. de recep. arbit. cum citatis vtrobique. Tum quia licet quando tempus ad finiendam obligationem præfinitur, eo lapſo, ea finiatur, capitulo ſicut. de ſponſal. quando tamen præfinitur ad dilatandam ſolutionem, non finitur per lapſum ipſius, immo uegetior efficitur per dictum capitulũ cum dilecti. vbi hoc adnotat Panormit. numero 12. communiter receptus, at terminus Paſchæ in prædicto capitulo præſtitutus, non præfinitur ad finiendam obligationem, ſed ad dilatandam debiti ſolutionem, & declarandum eam fieri poſſe intra annum citra culpã, & pœnam. Tum quia non obſtat eorum fundamentum, quod præceptum de ieiunando illo, uel illo die, & de ſingulo quoque die recitandis horis canonicis, elapſo die, non obligat ad ieiunandum, aut recitandum alio die, quia ut ſingulariter melius, quam alij dixit Petrus de Anchar. in capitulo primo de celebrat. Miſſ.

nume-

numero 29.relatus per nos in Enchiri.de Orat.& hor. canonic. capitulo 10.nu.53. illa ieiunia, & illas horas præcipit eccleſia tanquam onus illis diebus annexum, quod in iſtis duobus præceptis Confeſſionis,& Communionis non facit,quibus determinat tempus confitendi,& communicandi,a iure diuino indeterminatum,intra quod ei ſatisfaciamus. Et ſic quamuis obligatio illo die communicandi,eodem elapſo, ceſſet, obligatio tamen communicandi intra annum non ceſſat,quin maneat, ut quantocius potuerit,ſatisfiat,cum annus tacite præfixus fuerit pro dilatione pura ſatisfactionis, & communicando in die Paſchæ pro onere illius diei.

46 Secundo,peccat mortaliter qui cómunicat credens,aut credere debens,ſe mortalis culpæ reũ.1.ad Cor.11. Idem de eo qui communicat cum propoſito non ſeruandi legem aliquam ad mortale obligantem, aut redeundi ad concubinam relictam, aut ad aliud quodpiam mortale iã confeſſum,poſt Paſcha,aut non reſtituendi alienum, aut non deponendi odium, vel rancorem mortiferum, &c.Item de illo, qui de peccato præterito mortali ob vtilitatẽ inde acceptam delectatur, quamuis ad illud redire amplius nolit, qualis eſt,qui delectatur uſura, mendacio,fraude,vel furto,eo qđ per ea, bona ſibi quæſiuit, aut fornicatione, aut adulterio, ex quibus ſuſcepit liberos, quos impenſe amat. Quia quoties hoc animo deliberato facit,mortaliter peccat,quãuis proponat numquam ad ea redire,licet ſine peccato poſſet gaudere de iis, & alijs per quodcunque peccatũ quæſitis reſtitutioni non ſubiectis,modo eum pœniteat peccatorum, aut ſaltem non placeant illa ſibi, neque quod per ea quæſita, ſic quæſita fuerint, ut in d. capitulo inter verba. 11.quæſt.3. concl.4. & in addit. capitulo quando. diximus,citando alios,quod clare ſoluit Ioan.Maior in 4.lib.ſent. diſtin.

47 14.quæſtio.2.articu. 1. Licet enim cuiuis delectari de quibuſque bonis effectis malarum cauſarum,modo eis qua parte malæ ſunt non delectetur.Ille etiam credit, aut credere debet, ſe mortalis culpæ reũ qui ex ignorantia affectata, ſiue procurata id ignorat, quia delectatur ſe neſcire illa eſſe peccata, vel ea non meminiſſe, ne ad confitendũ illa teneatur. Immo & qui id facit ex ignorantia craſſa, qua laborat qui ad id ſciendum, an ſit peccatum, uel recordandum an fuerit, non utitur diligentia, qua communiter ſuæ conditionis homines utuntur, iuxta Scotum, & communem in 4.libr.ſentent.diſtin.9.& in capitulo quotidie.de conſecr. diſt.2.Ille tamen non credit, nec credere tenetur, ſe eſſe mortalis culpæ reum, ad communicandum abſque nouo peccato, qui debita diligentia in recordando, & conſulendo doctos adhibita, nullius mortalis culpæ conſcius eſt, ſiue quia talem non meminit, ſiue quia ignorat eſſe mortalem, aut ſe non ſatis contritum eſſe. Is enim deuote ac reuerenter communicans non peccat noue,etiã ſi uere ſit culpæ mortalis reus, quin interdum uirtute tanti ſacramenti ueniam conſequitur, dum eius calore ſit de attrito contritus, ſecundum S. Thomam communiter receptũ 3. par. quæſtion. 79. articu.3. Non enim eſt neceſſe ad recte communicandum ſcire, ſe in gratia Dei eſſe. Tum quia hoc niſi reuelatione ſpeciali diuina ſciri poteſt,capitul.final. de purg. can. Tum quia ſufficit probabiliter credere ſe in illa eſſe, quod facere poteſt, qui ſe contritũ eſſe probabiliter credit, & ille ſe cõtritum eſſe probabiliter credere poteſt,qui vere Deo dicere poteſt tria,quæ ponit Ioan.Gerſ.in ſuo opere tripartito. Quorum primum eſt. Domine omnium peccatorum meorum, ſaltem mortalium, ex animo me pœnitet,& propono ad ea nunquam amplius redire, & ab alijs in poſterum cauere. Secundum: Propono ea omnia, domine, tempore congruo confiteri. Tertium. Hæc principaliter facio, & faciam tui amore, & quia tuam immenſam maieſtatem, & bonitatem offendi, debens eam honorare ſuper omnia, & amare.

48 Tertio peccat mortaliter,qui cõmunicat cõtra prohibitionẽ eccleſiæ, eo quod eſt excõmunicatus,interdictus,aut ſuſpẽſus a communione, per proxime dicta,niſi quando huiuſmodi cenſuræ in ſe nullę eſſent,per ea, quæ diximus in rep.capitulo cum contingat. de reſcrip. in 2. remedio contra executorem Apoſtolicũ, nummer.4.aut iniuſte coram Deo, & ſecreto

communicaret, aut in terris ubi id ignoratur, iuxta ea, quæ in capit. pen. de ſent. excom. poſt Feli. & alios in cap. fin. de teſtib. cogen. ſcripſimus.

49 Quartò peccat, qui habés copiam conſitendi communicat ante confeſſionem actualem omnium peccatorum mortalium, nunquam antea legitime confeſſorum, & ante eorum abſolutionem: quãuis veram de eis contritionem habeat, iuxta ſanctum Tho. 3. par. quæſt. 80. art. 4. & in 4. diſt. 17. quæſt. 3. ar. 1. quæſtio. 4. Scot. & alios in 4. diſt. 9. & gloſſ. ſingul. ab omnibus noſtris receptam in cap. de homine. de celebr. miſſ. quamuis Caiet. in Summa verb. communio, & 1. ad Corint. 11. & in d. art. 4. quem ſequitur Armilla oppoſitum teneat. Cuius opinionem & fundaméta euidenter refutauimus in gl. Summæ de pœn. diſt. 5. nu. 31. & ſeq. quãque Trid. Concil. reiecit in ſeſſ. 13. ca. 7. & can. 11. Dixi. Habens copiam, quia ſecus, ſi eam non haberet, ut illa glo. ſing dixit, quam non habet; quia ſine ſcandalo conſiteri nequit, ut qui in altari inchoata iã miſſa, alicuius peccati non confeſſi recordatur cui ſufficit contritio de illo cũ propoſito confitendi ad miſſam proſequendam. Idem de illo, qui iam uenit cũ alijs ad communionem ſuſcipiendam, & peccati alicuius non confeſſi recordatur, & non poteſt illud decenter ante illam confiteri, nec à communicando abſque ſui notaabſtinere; poteſt enim communicare cum propoſito illud confitendi, ſecundum Sco. in 4. diſtinct. 9. & Sylueſt. uerb. Euchariſtiæ. 2. q. 7.

50 Quintò peccat, qui omittit communionem, ad quã tenetur, propter odium, uel voluntatem non parcendi, aut non reſtituendi, aut non faciendi aliud, ad quod ſub mortali reatu tenetur: is enim nouè peccat; quia nemini malitia ſua debet prodeſſe. c. 1. uer. nos igitur. de poſtu. prælat. & l. itaque fullo. ff. de furt.

51 Sextò peccat, qui intra vnũ diem naturalem poſt habitam copulam carnalem, aut pollutionem illicitã, etiam contritus & confeſſus communicat, quod in ca. 1. de pœnit. diſt. 6. latè olim ſuaſimus, proteſtati nullũ eſſe textum, vel rationé neceſſariò id probantem, ꝙ multis prudentibus confeſſarijs viſum fuit durũ. Quare prætermiſſis quibuſdam, quæ hic ſuper hoc addidimus, affirmamus idem, quod in poſtrema editione affirmauimus, nempe hoc de rigore iuris non procedere, quamuis multa pro eo faciant, imnio quod vera contritione, puraq; confeſſione præcedente, & nullo contemptu, nec diſtractione notabili, nec alio quod obſtet interueniente, poteſt celebrare & communicare humiliter, ſecũdum Pal. in 4. diſ. 9. Syl. verb. Euchariſtia 3. quæſtio. 10. Minus autem procedere in eo, qui pollutionem inter dormiendum abſque peccato mortali habitam (quamuis ex cauſa mortali contingeret) communicaret aut celebraret, confeſſus illam cauſam, iuxta ea, quæ ibi poſt alios multos diximus. Et minus in eo, qui ex neceſſitate, aut ex officio proprio, aut alterius, neceſſariò ab ipſo præſtando celebrat, aut ducitur magna deuotione, iuxta ſanctum Thom. & communem in 4. lib. ſent. diſt. 9. & in 3. par. q. 80. art. 7. & nos diximus in dicto. capit. 1. Et licet coniugati intra diem, quo debito coniugali ſatisfecerint, communicare de honeſtate non deberent, non tamen peccant plus quam uenialiter, communicando, iuxta communem, quam tenet Caiet. in Summa, verb. Communio ſacramentalis. Nec etiam ſi intra diem, quo communicauerunt, debitum coniugale reddunt, ſecundum Alber. Mag. arg. cap. uir cum propria. 33. q. 4.

52 Septimo peccat, qui hanc ſanctam communionem percepit ab eo, qui non erat proprius parochus, nec ſuperior abſque eiuſdem licentia expreſſa, vel tacita, aut priuilegio, etiã extra Quadrageſimã, ant Paſcha, et in articulo mortis, iuxta Car. in clemen. 1. de priuileg. q. 11. etiam ſi ſit religioſus, per dictum Sylu. verb. excommunicatio 6. excom. 15. q. 3. contra alios, niſi ignorantia excuſetur. & qui abſque tali licentia miniſtrat, ſi eſt religioſus excommunicatus eſt, clem. 1. de priuil. de qua infra. capit. 27. nume. 201. Verumtamen Leo Decimus conceſſit cuilibet ſacerdoti Ordinis Minorum, ut quonis anni die ſacroſanctum Domini corpus ſæcularibus miniſtrare poſſit, excepto ſolo die Paſchatis, vt habetur in Supple. priuil leg. Apoſt. conceſſ. 100. & conſequenter Dominicanis, & reliquis omnibus qui

eius

eius priuilegijs utuntur. Quod etiam ſcimus, conceſſum eſſe particulariter & meritò Patribus Illuſtriſſ. Societatis Ieſu, in audiendis confeſſionibus,& communicandis confeſſis exercitatiſſimis. Et quamuis ob aliqua quibuſdam uideri poſſit, hanc exceptionem diei Paſchalis Reſurrectionis,intelligendam eſſe de omni communione,quia huic præcepto ſatisfit,nobis tamen intelligenda uidetur de ſola communione diei Paſchæ,ſiue fiat ad ſatisfaciendum præcepto, ſiue non, quia prædictus Leo Papa ſatis id declarat in prædicta conceſſione;attentis uerbis,quæ addit ſimili Nicolai V. conceſſioni 149. in monumentis Ordin. Minorum ſecundo impreſſis. Nec condemnaremus eum, qui acciperet,aut qui ſanctiſſimum ſacramentum miniſtraret, quando eiuſmodi eſſent perſonæ,tempus, & cauſa, ut iudicio boni uiri credi poſſit parochum eo contentum fore, ſi intelligeret, propter tacitam quandam facultatem,quæ exoriri uidetur,per ea, quæ in ſimili caſu dicta ſunt in cap.9. nu.5.

53 Octauo peccat, qui communicat, aut celebrat poſt cibi, aut potus ex propoſito ſumptionem eodem die, elapſa iam media nocte, cum ualet, aut ita ægrotat, ut commode poſſit differre in ſequentem diem, quamuis per modum medicinæ, aut ipſam medicinam ſumeret, cap.liquido.& capitu.ſacramenta.cum eis adnotat. de conſec.diſt.2. Dixi,Ex propoſito,quia deglutire reliquias cibi diei præcedentis dentibus inſertas, aut aliquam aquæ guttam, aut particulam alterius rei, lauando os, aut guſtando ius, uinum, aut aliud ſimile, abſque propoſito edendi, tanquam ſaliuam,non impedit communionem,nec celebrationem, quia non eſt proprie ſumere cibum,vel potum. Dixi etiam: Eodem die elapſa media nocte,quia prius ſumptum non impedit, quamuis prope mediam noctem cœnet,& poſtea non dormiat, nec digerat,iuxta communem, quã in d.capitulo liquido, confirmauimus,licet aliqui contradicant,per cap. ſi conſtiterit. de accuſat. quod tamẽ non probat, ut ibi alias diximus.Licet qui ex cœna noctis præcedentis mentem conturbatam ſentit, communicare ex conſilio non debeat,iuxta S.Thomam 3.par.q.8. artic.6. ad 5. quamuis communicando non peccet mortaliter.Dixi.Cum valet, quia infirmus, ſequentem diem expectare commode non ualens, communicare poteſt, ſed nõ celebrare, etiam ad miniſtrandum infirmo, nec ad uitandum ſcandalum, etiam iuſſu prælati inferioris Papa,iuxta communem.

54 Nono peccat, qui pluries eodem die communicat,vel celebrat,cap.ſufficit. de conſecr.diſt.1.cap. conſuluiſti. de celeb. miſſ. niſi in certis caſibus. Non peccat tamen ſacerdos, qui ob infirmitatem, uel alias non celebrando communicat ſine ſtola & ſuperpellicio, quamuis capitu. eccleſia.23.d.hoc ſignificet, ſecundum Ang. uer.ſacerdos.§.4. Vere enim id non intendit,ut recte innuit Syluest.verb.ſacerdos. q 4. quia ſolum loquitur de ſacerdote cõmunicante celebrando, loquitur enim de ſumente corpus,& ſanguinem, & qui nõ celebrando communicant,non percipiũt ſanguinem ſub ſpecie uini,ut ſenſit gloſ. recepta in capitulo comperimus.de conſecr.diſtin.2. & definit Concil. Trid.ſeſſ. 21. capit.2.

55 Decimo peccat parochus, qui communionem ſubdito,ſiue ſecreto,ſiue publice petenti, tempore, quo iure communicare tenetur, denegat propter peccatum mortale occultum, quod in confeſſione audit, a quo illum non abſoluit, eo quod non ſatis eius pœniteret. Tum quia id eſt detractio, & detectio peccati occulti. Tũ quia eſt reuelatio peccati ſibi confeſſi, ut in c.ſacerdos. de pœnit.diſt.6. num.84. & ſupra c.8. diximus. Dixi,Occultum,quia ob publicum & notorium poteſt, & debet negare. Nam meretricibus. & uſurarijs, & quibuslibet alijs peccatoribus notorijs quantumlibet ſuorum peccatorum eos pęniteat, & ſanctiſſime confiteantur, non eſt publice communio miniſtranda,(quãuis ſic in ſecreto) donec publice pœnitentiam agant, aut parochus ab ipſis facta ſibi facultate publice denunciet iam eos pœnitere, & confeſſos eſſe, aut ex ipſorum bona conuerſatione, aut alio legitimo modo de uitæ emendatione conſtet, ut qui ipſorum prauis exemplis offenſi fuere, eorundem emendatione ædificentur, iuxta ſanctum Bonauenturam, & Palud.in 4.diſt.9. quæſt.4.col.3. & 4. &

nos in cap.1.in princ.nu.9.& ſeqq.& in c.ſacerdos.num.63.& 101.de pœn.diſtin.6. Notorium appellamus,quod eſt manifeſtum per ſententiam, uel per confeſſionem in iure, uel euidentiam rei, quæ nulla tergiuerſatione celari poteſt.capit. fi.de cohab.cler.& mul.ca.fi.iuncta gloſſ. de temp.ord.& non aliud, licet duobus, tribus,aut pluribus teſtibus probari poſſit,vt in capit.ueſtra,de cohab.cleric.late trad.Anto.recept.a Panor.& alijs. Dixi.

56 Quod in cõfeſſione audiuit, quia ſi alio modo extra eam intellexit, licet denegare publice non poſſit illā tali tempore petenti, poteſt tamen eam ſecretè denegare ſecretè petenti, quamuis debito tempore petat, quia nec detrahit, nec detegit peccatum occultum,nec reuelat confeſſionem ſibi factam. Dixi tempore quo iure, &c.quia in alio non ſolum non poteſt denegare,ſed etiam debet,cū nec ipſe ad præbendum, nec ille ad petendum tenetur, iuxta ſententiam prædictorum ubi ſupra,quæ ſupra diximus.

57 Vndecimò peccat,qui pater, tutor,curator,aut herus,negligit notabiliter procurare,ut ſui,pupilli,minores, aut famuli domi ſuę uiuentes, & ad communionem obligati communiter tempore debito, maxime ſi ſciat,aut ſcire debeat illos nō communicaturos, niſi a ſe moneātur,argum.c.duo.23.q.4.Diximus. Ad id obligati, quia ſecus eſt de alijs, quales ſunt pueri, qui ſecundum honeſtam conſuetudinem aliquanto tardius communicant,quam confiteantur,ob reuerentiam tanti ſacramenti, illa enim conſuetudo pręceptum pręditi c.omnis.de pœniten. & remiſſ.quo ad hoc limitat, aut certe declarat.Quin dici etiam poteſt eandem etiam declaraſſe præceptum diuinum de communicando, iuxta illud Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnē filij hominis,non habebitis uitam in uobis*, &c. ut nec in articulo mortis teneātur communicare vſq; ad ætatem,in qua ſani tenerentur,quamquam meo conſilio tunc communicarēt, niſi ualde puerili iudicio eſſent. Quin etiam cum prædicto Card.addimus prædictos, qui aliena cura gubernantur, & eorum monitionem expectant, non peccare,donec moneantur, quamuis eorum curam gerentes tardius æquo monendo peccent, qui ſi dubitauerint, conſulere debent eorum confeſſarios,& eorum conſilium ſequi.

58 Duodecimo peccat, qui laicus,uel clericus non celebrando, communicat ſub utraque ſpecie,vt ſentit glo.2.c.comperimus.de conſec.diſtin.2.& melius Conci. Trid.ſeſſ.21.quod in c.1.& in can.1.damnat eū, qui dixerit Chriſti fideles præcepto diuino teneri ad ſanctiſſimum Eucharistiæ ſacramentum ſub utraque ſpecie panis,& uini ſumendum. Et cap.2.& can. 2. hæreticum eſſe, qui dixerit, eccleſiam erraſſe ſtatuendo,ut laici, nec clerici non conficientes ſacramentum ſub ſpecie tantum panis communicent.Et in ca.3.& cano.3.definit,hæreticū eſſe,qui dixerit totum & integrum Chriſtum ſub una tantum ſpecie non ſumi.Et in ca.4. & can.4. damnat eos,qui aſſerunt paruulos uſu rationis carentes ad hanc ſanctam communionem obligari.

59 Decimotertiò peccat monachus ſancti Benedicti, qui non cōmunicat ſemel in mēſe,ele.ne in agro.§.ſane. de ſtat.monach.& monialis cuiuſuis ordinis, quæ idem non fecerit. Concil.Trid.ſeſſ.25.c.10.de reg. Quotidie autem communicare, vel celebrare proculdubio de ſe licitum eſt, & melius eſt quam contrarium, quamuis aliqua circunſtantia fieri poſſit, ut hoc ſit melius illo per accidens, iuxta mentem S.Aug.in c.quotidie. de conſec. diſt.2.& affirmat S.Thom.in 3.par. q.50. art.10.& in 4.diſt.12. Quare, qui experitur per quotidianam celebrationem,aut communionem, deuotionis feruorem in ſe erga Deum augeri, & reuerentiā erga ſanctum Sacramentum non minui,faciat hoc quotidie, ſin minus, abſtineat aliqñ, quo deuotius, atque religioſius id faciat, iuxta eundem S.Th.in 4.lib.ſent.diſt. 11. Adde,quod olim oēs,qui intererant miſſæ,communicabant,c.peracta.de conſec. d.5. & poſtea etiam laici ſaltē ter, ſcilicet in Paſcha, Pētecoſte, Natalique domini, c.& ſi non frequentius. ead.diſt. Et diuus Aug.oēs ad cōmunicandum ſaltē ſingulis dominicis cohortatur,in d.c. Et certe honorabiliores viri, & fœminæ, ſaltem quater; ſ.tribus prædictis diebus, & in feſto oīm Sāctorū, id facere de honeſtate deberent,& horū religioſiores ſingulis menſibus

bus inſtar monachorum, & monialium prædictarum, quamquam ad ſatisfaciendum huic præcepto, ſufficit regulariter ſemel in tempore Paſchali communicare, per dictum cap. omnis. An autem ſacramentum Euchariſtiæ ſit dandum damnato ad mortem? dicetur infra capit. 23. numero 23.

De ſeptem Sacramentis Eccleſiæ in genere. Cap. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Sacramentum quid, & vt gratiam ex opere operato confert.*

2 *Sacramenta ſeptem, tria non iterabilia, quattuor autem ſic.*

2 *Sacramenta circa ſeptem vndecim errores Tridenti damnati.*

2 *Sacramentis alia ſunt de eſſentia eorum, alia de præcepto.*

3 *Sacramenta non credens, vt debet, ea dans, aut ſumens in mortali peccat.*

4 *Sacramenta ſumens ab excommunicato, &c. & dans, vel ſumens in mortali, & inuitans malum ad dandum, & inhonorans ea verbo, aut facto, vt peccat.*

1 Dicturus de ſacramentis ſola confeſſarijs, & pœnitentibus neceſſaria, præmitto primo, quod verbũ, Sacramentum, primo ſignificat ſecretum iuxta illud Thob. 12. *Sacramentum regis abſcondere bonum eſt.* Secundo, iuramentum, authen. ſacramenta puberũ. C. ſi aduer. vendit. Tertio, ſignum rei ſacræ, vt accipitur in hac materia. Sed quia duplex eſt ſignum. Vnum quod tantum ſignificat cap. ſignum. de conſecrat. diſtinct. 2. Alterum vero, quod ſignificat, & facit rem ſignificatam. quo modo acceptum, uarie definitur a Magiſt. & alijs in 4. lib. ſenten. diſt. prima. & a Ioan. Andr. & alijs in rubr. de ſacramen. non iteran. Breuiſſime vero definiri poteſt ex mente Auguſt. in capitulo ſacrificium. de conſecratio. diſtinctio. ſecunda. vt ibi diximus. quod eſt ſignum ſacræ rei. Dixi, Signum pro genere, quia omne ſacramentum eſt ſignum, non contra omne ſignum ſacramentum. Dixi itẽ, Signum, intelligendo de ſenſibili, quia quodlibet verum ſacramentum eſt aliquo quinque ſenſuum ſenſibile ex mente Auguſt. in cap. detrahe. 1. quæſt. 1. & melius in dicto cap. ſacrificium. ibi: Viſibilis forma, intelligendo item de ſigno efficaci, ſeu effectiuo, quia quodlibet illorum efficit, ſaltem inſtrumentaliter, gratiam, quam ſignificat ſecundum Sanctum Tho. 3. par. quæſtio. 62. artic. 1. licet Scotus, & alij ſequaces aliter dicant, pro Sanct. Thoma, tamen vrget Concil. Trident. cano. 8. ſeſſio. 7. Dixi. Rei ſacræ, ad differentiam aliorum ſignorum alia ſignificantium, & operantium, qualia ſunt ſigna Zodiaci. Intelligendo item, per rem ſacram, gratiam Dei ſacram & ſanctificantem, quam quodlibet ſacramentum ſignificat, & producit. Cui definitioni conſonat illa Auguſtini. *Inuiſibilis gratia viſibilis forma*, relata in dicto capit. ſacrificium, cum illa additione Magiſt. in 4. lib. ſentent. diſtinctio. prima. Cuius ſimilitudinem gerit, & cauſa exiſtit, quia perinde eſt; ac ſi dixiſſet. Signum uiſibile, ſiue ſenſibile effectuum rei ſacræ quæ eſt gratia inuiſibilis. Nam dicere, quod ſacramentum eſt uiſibilis forma, eſt dicere, quod eſt ſignum uiſibile, ſeu ſenſibile, & dicere, quod gerit ſimilitudinem gratiæ, eſt dicere, quod per quandam ſimilitudinem ſignificat illam, & dicere cuius cauſa exiſtit, eſt dicere, quod efficit eã. Itaq; interrogatus, qd eſt Sacrm? breuiter, & ſecure reſpõdere, poteſt, quod eſt rei ſacræ ſignum, intelligẽdo per rem ſacrã gratiã, & per ſignum, ſignũ ſenſibile aliquo quinq; ſenſuũ, efficiens inſtrumentaliter gratiã, quã ſignificat. Dixi, Inſtrumentaliter, quia ſolus Deus poteſt creare principaliter gratiam, iuxta Sanct. Thom. per omnes receptum. 2. 2. quæſtio. 1. artic. octauo, & ideo ipſe ſolus poteſt inſtituere ſacramentum, ut definit Conc. Triden. mox referendum. Itaque ſacramenta ab alijs operibus differunt in eo, quod ipſa conferunt gratiam ex opere operato, ut habet prædictum Concil. can. 8. alia vero tantum ex opere operantis, hoc eſt, unumquodque ſacramentum per uirtutem, & inſtitutionem diuinam, aliquam determinatam a Deo gratiam in anima ſuſcipientis, etiam iudicij expertis, & nec mereri, nec peccare ualentis inſtrumentaliter producit, modq

do mortalis peccati obicem non ponat. & ita omnibus parem gratiam ſacramentalem conferunt, quamuis præter illam Deus illud ſuſcipienti aliam maiorem, vel minorem gratiam pro maiori, uel minori merito, & affectu, ſuſcipientis conferat.

2 Secundo præſupponimus, quod ſeptē ſunt ſacramenta nouæ legis, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, extrema Vnctio, Matrimonium, & Ordo iuxta glo.ſingul.cap. veniens. de tranſact.& doctrinam communem in 4. diſtinctio.1.& in d.rub.de ſacrament. non iteran. probatam pridem per Concil. Flor. & nuper per Trid.ſeſſ.7.cano.1. Quorum tria iterari nequeunt, ideſt, nec dari, neque prodeſſe poſſunt, niſi ſemel, ſcilicet, Baptiſmus, Confirmatio, Ordo, alia vero quattuor ſic.

Tertio præſupponimus, quod Concil. Trid.ſeſſ.7.cano.1. declarauit hæreticum dicere eſſe plura aut pauciora, quam ſeptem nouæ legis Sacramēta, aut aliquod eorum non eſſe proprie Sacramentum, ibidem. Aut a ſacramentis antiquæ legis non niſi cœremonijs differre, cano.2. Aut nullum eorum aliqua ratione eſſe alio dignius, canon.3. Aut non eſſe omnia neceſſaria, ſed aliquod eorum ſuperfluum, quamuis omnia ſingulis neceſſaria non ſint, canon.4. Aut ſolum ſignificare, & non continere gratiam, aut eam rite accipientibus non ſemper ab opere operato conferre, canon.5.6.7.8. Aut quod horum tria, ſcilicet, Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo non imprimant characterem in anima, & ſignum quoddam indelebile propter quod ea iterari non poſſunt, canon. 6. Aut ab omnibus chriſtianis adminiſtrari omnibus poſſe, canon.10. Aut non requiri in conficiendis ſacramentis intentionem, ſaltem faciendi, quod facit eccleſia, cano.11. Aut quod peccato mortali miniſtri Sacramēti confectio, aut collatio fiat nulla, canon.12. Aut ritus Eccleſiæ omitti, aut mutari per quemlibet prælatum poſſe. can.13.

Quarto præſupponimus, quod quodlibet ſacramentum conſtat duobus. Quorum alterum eſt velut materia ſubſtantialis. Alterum vero velut forma ſubſtantialis, quæ ſunt de eſſentia, & neceſſitate ſacrati, ſine quibus omnino eſt nullum. Requirit etiam alia, quæ ſunt de neceſſitate præcepti, non autem de neceſſitate ſacramenti, ideſt, quod peccatur conficiendo ſine illis, ſed ſacramētum eſt validum, vt in Baptiſmo: aqua eſt materia ſubſtantialis, & inuocatio Trinitatis forma ſubſtantialis, ſine quibus nil valet, verba vero illa Ego. & Amen in forma poſita, ſunt tantū de neceſſitate præcepti, ideſt, peccatur baptizando ſine illis, ſed baptiſmus valet, capitulo primo, cum ei adnotat. de baptiſm.

3 Circa vero præfata ſacramenta in genere peccat mortaliter primo, qui credit aliquid ex damnatis per prædictum Concil. Triden. ſciens, vel debens ſcire id eſſe damnatum, & eſt hæreticus per c. ad abolendam.de hæret. & per prædictos 13.canones, & excommunicatus, ſi verbo, vel ſcripto id expreſſit, per bullam cœnæ domini, de qua infra cap.27.

Secundo peccat, qui credens, vel credere debens ſe reum mortalis culpæ miniſtrat, ſaltem ſolemniter, aliquod ſacramentum, vel ſuſcipit, niſi ita ſe credat attritum, quod, adiuncto calore ſacramenti, fiat contritus, vt diximus latius in glo. Summæ de pœnit.diſt.5.nu.33.per cap.illud.65.diſtinct.cap. per Eſaiam.1.q.1.ibi, *Tale*, & ibi, *Omnia ſacramenta*. quamuis Baptiſmus minorem attritionem, quam alia requirat, per dicta ſupra cap.1. num. 36. Nec excuſatur, ut quidam putant, ſubita miniſtrandi aut accipiendi ſacramenti neceſſitate, ueluti ſi mortifero vulnere ictus baptiſmum a ſacerdote imparato depoſcit. Quia, quamuis hoc aliquem prætextum habere poſſit iuxta opinionē eorum, qui dicunt cuique peccato mortali proprium dolorem eſſe adhibendum, quod vno momento fieri non poteſt, nullo tamen prætextu nititur, veram ſequendo opinionem, quam tenuimus ſupra capit.primo, nume.24. ſcilicet, ſufficere generalem quendam, qui omnia comprehēdat, quod puncto temporis præſtari poteſt. Quare ſacerdos adminiſtraturus ſacramentum aliquod, quantumlibet imparatus inueniatur, debitam de omnibus ſuis peccatis mortalibus contritionem habere poteſt uel attritionem, qua ſe probabiliter, contritum eſſe credat. Et, quamuis

uis ad alia ſacramenta hoc ſatis ſit, ad celebrationem tamen, aut communionem præter contritionẽ confeſſio actualis peccati requiritur, vt ſupra dictum eſt, capit. 21. nume. 49.

4 Tertio peccat, qui ſuſcipit aliquod ſacramentum a ſacerdote excommunicato interdicto, aut ab eius adminiſtratione ſuſpenſo, & denunciato pro tali, uel a notorio concubinario, excepto baptiſmo & communione tempore neceſſitatis. Quis autem ſit cõcubinarius notorius? dictum eſt ſupra cap. 21. nu. 55.

Quarto peccat, qui citra neceſſitatem inuitat ad ſacrificandum, aut ad dandum alteri ſacramentum, quem probabiliter credit exiſtere in peccato mortali occulto, aut publico, & ſine debita de eo pœnitentia illud facturum, ita, ut ſit cauſa. cur id faciat, alias non facturus, ut ſupra dictũ eſt, cap. 11. nu. 12.

Quinto, qui uerbo, aut facto notabilem irreuerentiam alicui ſacramento facit, ſecundum Sanctum Thomam. 2. 2. q. 99. artic. 3.

De Sacramento Baptiſmi.

SVMMARIVM.

5 *Baptiſmus quid. quotuplex, & qua illi ſubſtantialia.*
6 *Baptiſmi errores Tridenti damnati.*
6 *Baptiſmum miniſtrans, vel ſuſcipiens in mortali peccato.*
6 *Obſtetrix ignorans formam baptiZandi peccat.*
7 *Baptiſmus à quocunque collatus ualet.*
7 *Baptiſmus ſine concurſu materiæ, formæ, & intentionis non ualet.*
7 *BaptiZans chriſmate ueteri, uel non ſubdi-tum, ut peccat.*

5 SAcramentum Baptiſmi eſt ſacramentum aquæ naturalis, qua unus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti cum debita intentione abluitur. Dixi. Sacramentum, pró genere, reliqua pro differentia. & Aquæ naturalis, ad ſignificandum, quod hæc eſt eius eſſentialis materia, nec ſufficit alia aqua artificialis, ut roſacea, ſecundum omnes in 4. lib. ſent. diſtin. 3. quod definiuit Concil. Trident. ſeſſ. 7. canon. 2. Dixi. Qua unus ab alio abluitur, quia nemo a ſeipſo baptizari poteſt, capit. debitum. de baptiſm. Dixi. In nomine Patris, &c. qa inuocatio expreſſa totius Trinitatis eſt de neceſſitate huius ſacramenti cap. multi. de conſecr. diſtinctio. 4. Vnde forma baptiſmi in eccleſia Romana eſt hæc. *Ego te baptiZo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Amen. cap. 1. de baptiſm. quamquam illa uerba, Ego, & Amen, non ſunt de eſſentia ſacramenti, ſed de neceſſitate præcepti, ut declaratur ſupra, nu. 2. An autem contraueniat ſubſtantiæ, uel tantũ præcepto, qui baptizat ſolum dicens in nomine Trinitatis, aut Chriſti, tangit glo. in dicto cap. multi, & late tractamus in repet. c. a quodam, ead. diſtinct. Quo ſit, ut ſolus baptiſmus aquæ, ſit proprie baptiſmus, ſanguinis autem, qui ſit, per martyrium, & flaminis, qui per pœnitentiam ſine copia baptizandi ſolum metaphoricos iuxta cap. baptiſmi. de conſecrat. diſtinctio. 4. & cap. debitum. de baptiſ. & Sanctum Th. 3. par. q. 66. art. 11.

6 Porro Concil. Trid. in dicta ſeſſ. 7. per 14. can. ſuper baptiſmo confectos damnauit eum, qui dixerit, baptiſmum Ioannis fuiſſe tantæ uirtutis, quantæ Chriſti, canon. primo. Aut aquam naturalem non eſſe neceſſariam, can. 2. Aut quod eccleſia Romana non doceat veram Baptiſmi doctrinam, canon. tertio. Aut non ualere qui miniſtratur per infidelem, etiam cum intentione faciendi, quod prætendit eccleſia, canon. 4. Aut non eſſe ad ſalutem neceſſarium, can. 5. Aut non poſſe baptizatum amittere gratiam, ſi vult credere, cano. 6. Aut non obligari ad ullam aliam legem, quam credendi, cano. 7. & 8. Aut quod per eum tolluntur uota poſt ipſum emiſſa, can. 9. Aut per memoriam eius cõdonari, uel uenialia fieri peccata poſt eũ admiſſa, can. 10. Aut eſſe rebaptizandum apoſtatam ad fidẽ reuerſum, can. 11. Aut neminem baptizandum ante ætatem, qua Chriſtus fuit baptizatus. Aut paruulos non eſſe baptizandos, vel, poſtquam, adoleuerint, eſſe rebaptizandos, ca. 13. & 14.

Interrogatus autem Romæ de ultimis finibus Hiſpaniæ, An infans, qui baptizatus ſine ſolemnitate moritur antequam, illa

illa ſuppleatur, poſſit in loco ſacro ſepeliri? Reſpondi, non ſolum poſſe, ſed debere. Tum quia Oſtien. in ſumma de conſecr. ecclesi. §. & an ſir. affirmat puerum extractum de uentre matris ſepeliendum eſſe in loco ſacro. Tum quia ſtandum eſt regulæ, niſi probetur exceptio. l. 1. ff. de reg. iur. & gloſſ. in l. omnis definitio. eod. titul. & in rubr. eodem tit. lib. 6. & regula eſt, quod omnis Chriſtianus debet in loco ſacro ſepeliri, & cõſtat huiuſmodi puerum eſſe Chriſtianum charactere Chriſtianiſmi inſignitum, per cap. quemadmodum. 23. quæſtion. 7. & nullo iure ſpeciali prohibetur.

Ad aliam item quæſtionem, An debeat ſepeliri cum ſolemnitate crucis, & luminarium inſtar aliorum infantium baptizatorum ſolemniter? Reſpondeo affirmatiue ea ratione inſolubili, quod is tam Chriſtianus eſt, quam illi, & tantum gratiæ ſacramentalis habet ac illi, per dicta ſup. eo. nu. 2. quia exorciſmus & alia, quæ fiunt in baptiſmo ſolemni, non ſunt de neceſſitate ſacramenti, ſed ſolum præcepti ſecundum omnes.

Circa baptiſmũ peccat mortaliter primo, qui credit aliquid de prædictis 14. dánatis per prædictum Conc. Trid. credens, vel credere debens, ea eſſe damnata, & eſt hæreticus, immo & excommunicatus, ſi verbo, vel ſcripto id expreſſit per prædictam bullam cœnæ Domini.

Secundo, qui baptizat, aut permittit ſe baptizari bis. & eſt irregularis, capitulo qui bis, & capitulo eos, de conſecratione diſtinction. 4. de quo latius infra capitulo 37.

Tertio, qui eſt in cauſa, aut in notabili culpa, ut aliquis ſine baptiſmo moriatur, aut renuit dare baptiſmum petenti in articulo mortis, cum nullus eo aptior ipſum baptizare uelit, dicto capitulo qui cunque, & argument. capitulo paſce. 86. diſtinctione.

Quarto, qui baptizat in peccato mortali, aut baptizatur impœnitens, per dicta ſupra eod. cap. nu. 2.

Quinto, quæ obſtetricis officio fungens debitam baptizandi formam ignorat. Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 5. q. 2. & Anton. 3. par. tit. 14. cap. 13.

7 Sexto peccat, qui, cum nõ ſit presbyter baptizat abſque neceſſitate. dicto c. conſtat. immo & presbyter, qui baptizat abſque neceſſitate, dicto cap. conſtat, immo & presbyter, qui baptizat citra neceſſitatem ſine exorciſmo, & alijs ſolemnitatibus debitis, vel cum illis extra eccleſiam, preterquam principum filios, clem. 1. de baptiſ. Et clericus, qui coram presbytero baptizat ſolenniter, eſt irregularis. capit. 1, de cleric. non ord. miniſt. Non eſt autem iuſta neceſſitas recens infantis natiuitas, vt nonnulli male putant, qui infantes recens natos ſine ſolemnitate baptizari faciunt grauiter peccantes. Verũ eſt tamen, quod baptiſmus collatus a quocunque, ſiue mare, ſiue fœmina, ſiue fideli, ſiue infideli cum intentione faciendi, quod facit eccleſia, valet, cap. quicunque. cap. a quodam. cap. conſtat. capit. mulier. de conſecrat. diſtinction. 4. etiam ſi baptizans eum pro ludicro habeat, iuxta Inno. in dicto c. debitum. Peccat autem laicus, qui (etiam in neceſſitate) baptizat, præſente clerico, & clericus minor, præſente presbytero, & mulier præſente uiro, & infidelis præſente fideli, niſi aptior excõmunicatus, aut alio modo impeditus, iuxta communem in dictis capp.

Septimo peccat, qui baptizat ſine forma, & materia eſſentiali baptiſmi ſuppoſitis, aut ſine intentione actuali, aut uirtuali faciendi, quod eccleſia prætendit, nec quidquam talis baptiſmus ualet, & iterandus eſt, iuxta notat. per Innocen. & omnes. in dicto cap. primo. de baptiſ. Et idem de eo, qui durante prolatione verborum ſubſtantialium baptiſmi, non tingit aqua, ſed ſolum ante, uel poſt illam, capitu. detrahe. 1. q. 1. vbi hoc ſentiat Cardi. S. Xiſti, & S. Thom. 3. par. quæſt. 60. artic. 1. & q. 66. artic. 8. vbi id ſatis exprimit Caietan. & magis Ioann. Maior in 4. diſtin. ſecunda, quæſt. 2. argum. 4. quin & gl. dicto c. detrah. dixit, oportere ablutionem concurrere cum uerbis, aut ultimo inſtanti prolationis eorum, quod tamen non eſt verum, per rationes Caiet. Tomo 1. Opuſculorum Trac. 18. quęſt. de collatione ordinum.

Octauò peccat, qui ungit baptizatum chriſmate præcedentis anni citra caſum neceſſitatis. capit. ſi quis de oleo. de conſecrat. diſtinct. cap. quoniam. de ſentent. excom-

excōm. lib. 6. Idem de eo qui baptizat alterius parochianum, ſine facultate ſui parochi, vel Epiſcopi, aut eius Vicarij. cap. interdicimus. 16. quæſtio. prima. Non tamen ipſo facto eſt excōmunicatus, quamuis ſit religioſus, ſicut foret ob adminiſtrationem aliquorum aliorum ſacramētorum, Clement. 1. de priuil. de quo infra capit. 27. nume. 101. & ſequen. Adde quod ad hoc, vt aliquis ſit vere baptizatus, ſufficit, quod quantulacumque pars eius tangatur aqua quamlibet modica, argumen. cap. ne quemquam. de conſecrat. diſtinct. 4. cuius ratio pulchre redditur a Sancto Thoma 3. par. q. 66. artic. 7. & 68. artic. 11. diſtinct. 6. artic. 1. quæſt. 1. Et diximus nos in cap. vulgaris. nume. 3. de pœnit. diſtin. 1. Quo fit, vt recte faciant illi, qui, cum difficile mulier patit infantem, & timetur de eius morte, antequam totus exeat, procurant baptizare illum fundendo aquam in partem, quam iam pepe rit, & apparet foris.

De Sacramento Confirmationis.

SVMMARIVM.

8 *Confirmatio quid, & quod eſt verè, & propriè ſacramentum.*

8 *Confirmationis miniſter ordinarius Epiſcopus, & quando presbyter.*

9 *Confirmando ſic, vel ſic, peccat Epiſcopus.*

9 *Confirmans exiſtens in mortali peccato, vel omittens ob contemptum, vt peccat.*

9 *Confirmatio Patrinum requirit, & ordinem precedit.*

8 CONfirmatio, alias vocatur manus impoſitio. cap. 1. §. per frontis. de ſacramen. Vnctio. & ex mente Magiſtri, & omnium in 4. libr. ſentent. diſtinctio. 7. & vtriuſque Thom. 3. par. quæſtio. 72. & noſtrorum in tub. de ſacram. non iteran. definiri poteſt, eſſe ſacramentum Vnctionis chriſmatis conſecrati, quo Epiſcopus frōtem baptizati inungit, ſub certa uerborum forma.

Dixi, Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Dixi, Chriſmatis, ad deſignandum materiā eius, quæ eſt chriſma, quod conficitur ex oleo & balſamo, dicto cap. 1. de ſacrameot. Vnctio. Balſamum autem non eſt de neceſſitate ſacramenti, quod efficaciter probat Caieta. ſuper Sanctum Thom. in dicta quæſtio. 72. per cap. primum. de ſacra. non iteran. eſt tamen de neceſſitate præcepti. cap. 1. de ſacramen. Vnctio. Dixi. Conſecrati, quia licet benedictio, vel cōſecratio aquæ non ſit de neceſſitate ſacramenti baptiſmi, conſecratio tamē chriſmatis, uel olei eſt de neceſſitate ſacramenti confirmationis, per rationem Sancti Thom. recepti vbi ſupra, artic. 3. Dixi, Epiſcopus, ad deſignandum miniſtrum, qui neceſſario debet eſſe Epiſcopus, cap. Quanto, de conſuetu. & communis vbi ſupra quamuis ex diſpenſatione Apoſtolica poſſit eſſe presbyter, de qua intelligendum eſt capitu. peruenit. 95. diſtinctio. vt paucis multa reſoluens definiuit Caietan. ubi ſupra articulo octauo. Dixi, Frontem, ad differentiam baptiſmi, in quo uertex capitis inungitur. dicto capitulo primo. de ſacramen. Vnctio. Cuius diuerſitatis ratio redditur a Sancto Thom. vbi ſupra articulo nono. Dixi, Baptizati, quia character Confirmationis de neceſſitate præſupponit characterem baptiſmi, capitulo nouiſſimè. de conſecratione. diſtinctione quinta. Ille enim eſt ianua omnium ſacramentorum, capitulo veniens. de presbyter. non bapt. Sanct. Thom. receptus vbi ſupra articulo ſexto. Dixi, Certa &c. ad deſignandum formam eius, quæ eſt, Conſigno te ſigno Crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. Amen. Cum cuius formæ prolatione debet concurrere vnctio, ut ſupra eod. nume. 7. eſt dictum de baptiſmo, Cuius conuenientiam aſſignat S. Thom. ibidem. artic. 4. Hoc enim ſacramento baptizatus ſit miles Chriſti ad cōſtanter confitendum eum, & fortiter pugnandum contra eius inimicos, capit. 1. de conſecrat. diſtinct. 1. & ita ſignatur cruce quæ eſt ſignum ſui Ducis. Quorum omnium bona pars confirmatur a Concil. Trident. quod ſeſſio. 7. de confirmatio. tribus canonibus declarat, hæreticū, qui dixerit, Confirmationem non eſſe verum ſacramentum, aut nullam ei uirtutem ineſſe, aut eius ordinarium miniſtrum

ſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum, vbi pō derandum eſt, quod ait ordinarium ſigni ficans poſſe eſſe delegatum diſpenſatione Apoſtolica, vt prædictum eſt.

9 Circa hoc ſacramentū peccat mortaliter. Primò, qui non exiſtens Epiſcopus, miniſtrat illud, uel exiſtens epiſcopus vngit oleo non conſecrato, uel non confecto ex balſamo, vel non ſeruata prædicta forma per ſupradicta.

Secundò, qui ſuſcipit illud credens, vel credere debens, ſe mortalis culpæ reum eſſe, per dicta ſupra eod. nu. 6.

Tertiò, qui per contemptum non curat ſe ſuamque familiam confirmari. arg. c. 1. de conſec. diſtin. 5. Dixi, Per contemptum, quia ſola negligentia tantum eſſet venialis, cum non uideatur ulli præcepto contraria, vt ait Scot. in d. diſt. 7. Contemnere autem uidetur, qui potens ſumere commode, omittit, ſecundum Paludan. in d. diſtin. 7. quod uerum eſt quo ad præſumptionem fori exterioris, quæ in interiori ceſſat. c. tua. de ſpon. in quo ille uere contemnit, qui ideo principaliter omittit, quod paruiſacit per ea, quæ dicit Sanctus Tho. ſecunda ſecundæ, q. 186. artic. 9. vbi id pulchre explicat Caieta. & Archid. in cap. quicunque. 71. diſt. quem ſequitur Domin. in cap. nullus. 55. diſt.

Quartò peccat, qui patitur ſe ſine patrino confirmari, credens, aut credere debens, quod licet hoc non ſit de ſubſtantia ſacramenti, eſt tamen de præcepto.

Quintò peccat, qui non ſe fecit confirmari ante omnem ordinationem ca. 4. ſeſſ. 23. Conc. Trid. de reform. nullam tamen per hoc cenſuram incurri, aliquoties reſpondi. Tum quia eius omiſſionis negligentia non eſt mortalis, ut dictum eſt. Tum quia nullo iure id cauetur, nam nec prædictum Concilium addit aliam pœnam, quam quod non admittatur quis, etiam ad primam tonſuram ante Confirmationem. Tum quia, licet character ordinis de neceſſitate ſacramenti requirit characterem baptiſmi, non tamen requirat characterem confirmationis. Quin opinamur cum Soto in dicta diſtinctione 24. quæſtione prima, articulo quarto, ſub finem, peccare quidem, ſed non mortaliter, ſuſcipientem, vel miniſtrantem, etiam ſcienter ordinem ante confirmationem, modo id ſine contemptu fiat.

De Sacramento Euchariſtiæ.

SVMMARIVM.

10 *Euchariſtia ſacramentum polynomum, & quid.*

10 *Euchariſtia circa ſacramentum errores.*

10 *Communio, quod non requirat confeſſionem, diſputare malum.*

10 Sacramentum hoc Euchariſtiæ polynomum, ſiue multinomium eſt. Vocatur enim Græce Euchariſtia, hoc eſt, bona gratia, quia, ut Magiſter ait in 4. lib. ſentent. diſtin. 8. Ieſum Chriſtum, qui eſt omnis gratiæ fons, & origo, continet. Hoſtia item, Sacrificium, Communio, Sacramentum altaris, & Viaticum, ob eas rationes, quas reddit Sanctus Thom. in 3. par. q. 73. art. 4. & paulo latius nos reddimus in addit. c. quando, de conſecr. diſt. 1. nume. 131. cum ſeq. Definiri autem poteſt ex mente Magiſtri, & Sancti Thomæ, & aliorum omnium ubi ſupra, eſſe ſacramentum, quod ſub ſpecie panis, & uini, uel alterius eorum, uerum corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti continet. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. In quibus aduertendum, quod uno, eodemque modo exiſtunt corpus, & ſanguis ſub utraq; ſpecie. ſanguis enim vtrobique exiſtit intra eius glorioſi corporis uenas, & utrobique corpus ſic continens eum, quamuis ſub ſpecie panis cōtinetur corpus uirtute uerborum ſacramenti, & ſanguis per concomitantiam eius, & contra, ſub ſpecie uini continetur ſanguis uirtute uerborum ſacramenti, & corpus per concomitantiam, ſecundum S. Thom. receptum in 3. par. quæſtio. 76. artic. 1. & 2.

Circa materiam huius ſacramenti peccat mortaliter. Primò, qui non credit definita Tridenti undecim canonibus a Cōcil. ſeſſ. 13. credens, aut credere debens, ea eſſe definita ab eccleſia, & prædicto Concilio, & ſi uerbo, uel ſcripto id exprimit, eſt excommunicatus per prædictam bullam Cœnæ. Definiuit autem Concilium

lium hæreticũ eſſe dicere uerum Chriſti corpus, & ſanguinẽ eius nõ contineri realiter in hoc ſacramento, unita eius diuinitati, ſed ſolum in ſigno, & figura, can. 1. Aut aliquid ſubſtantiæ panis, aut uini, remanere in eo poſt conſecrationem, licet eorum accidentia maneãt. can. 2. Aut ſub qualibet ſpecie, tam vini, quàm panis, & qualibet parte ſeparata ab alia, non contineri totum corpus Chriſti can. 3. Aut licet qñ miniſtratur, aut ſumitur, ſit in eo, non tñ eſſe ibi pôt, nec ante ſumptionem, nec in reliquijs eius, can. 4. Aut principalem eius fructum eſſe peccatorũ cõdonationem, can. 5. Aut non eſſe adorandũ Latria, ſiue debita Deo adoratione, dũ eſt in ſacramento. can. 6. Aut nõ eſſe faciendum peculiare illius feſtum, neque deferendũ in ſupplicationibus, ſiue proceſſionibus, neq; populo proponendum adorandum, can. 7. Aut in communione non ſumi realiter Chriſtũ totum, can. 8. Aut Chriſtianos etiam diſcretos, non teneri communicare ſemel in anno, can. 9. Aut presbyterum non poſſe ſeipſum communicare, can. 10. Aut ſolam fidem ſufficere ad bene communicandum, can. 11.

Secundò peccat, & eſt excommunicatus, qui etiam diſputãdo defendit opinionem habentem licere cõtrito ante actualem confeſſionem mortalis culpæ communicare, præfato can. 11.

De Sacramento pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

11 *Pœnitentia, quid, & quot, & quæ parte eius.*

11 *Pœnitentia circa ſacramentum multa definita Tridenti.*

11 *Pœnitentiam in mortali ſumens, vel ab eo, qui eſt in illo, ut peccat.*

11 POenitere quid ſit, & an vox pœnitentia ſit latina, & quod pœnitentia eſt duplex, virtus, & ſacramentum, & alia ijs annexa, præmiſſa ſunt ſupra in prælud. 10. & ex mente ibi citatorum, Sacramentum pœnitentiæ eſt ſacramentum abſolutionis, quo ſacerdos ſibi ſubditum, & confitentem legitimè ſua peccata, cum iuſto dolore, & propoſito ſatisfaciendi abſoluit ab eis. Dixi, Sacramentum, pro genere, reliqua uero pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, ſcilicet Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ ſunt quædam eius materia, de quibus eſt dictum in dicto præl ud. generatim, & in tribus capitu. primis ſingulatim.

Circa hoc ſacramentum peccat, primo qui credit, non eſſe vera definita a Tridentin. Concilio ſeſſion. 15. Aut dubitat de ueritate eorum, credens, aut credere debens, ea eſſe ab Eccleſia, & Concilio definita, & ſi uerbo aut ſcripto id exprimit, eſt excommunicatus per Bullam cœnæ prædictã. Definita uero vbi ſupra ſunt hæc. Quòd Pœnitentia ſemper fuit neceſſaria ad ueniã peccati mortalis. Quòd ſacramentum Pœnitentiæ nunquam fuit ante aduẽtum Chriſti, nec ante mortem, & reſurrectionem eius. Quòd poſtea nil prodeſt nondum baptizato. Quod Chriſtus principaliter inſtituit illud per illa verba: *Quorum remiſeritis, &c.* per quæ eadem fuit data poteſtas reconciliandi Deo eos, qui poſt baptiſmum mortaliter peccant. Definit item, eſſe hæreticum dicere Sacramentum pœnitentiæ non eſſe uerè, ac propriè ſacramentum, inſtitutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter poſt baptiſmum, can. primo. Aut unum, & idem eſſe ſacramentum Baptiſmi, & Pœnitentiæ, & ideo pœnitentiam non recte appellari ſecundam poſt naufragium tabulam, cap. 2. & canon. 2. Quia, ut idem Concilium ſubijcit, materia, & forma eorum eſt diuerſa, & non oportet, vt miniſter Baptiſmi ſit iudex, ſicut miniſter Pœnitentiæ. Et quia ſacramentum Pœnitentiæ nil prodeſt non baptizato, nec baptiſmus relapſo poſt eum in mortale. Et contra Baptiſmus prodeſt non baptizato, & Pœnitentia lapſo poſt baptiſmum in mortale, &c. Aut uerba illa: *Quorum remiſeritis, &c.* non eſſe intelligenda de poteſtate remittendi peccata, canon. tertio. Aut ad perfectam pœnitentiam non requiri Contritionem, Confeſſionem, & Satiſfactionem, quaſi materiam, & partes eius, canon. 4. Aut dicere, alium, quam epiſcopum, uel presbyterum abſoluendi poteſtatem habere, cap. 5. & cano. 10. Aut eoſdem ſi ma

li ſunt,

li ſunt, eam deperdere. Aut non eſſe iudices ad abſoluendum confeſſum, ſed ad declarandum eum abſolutum, cap. 6. & can. 9. Admoneo lectorem non excerpere me omnia contenta in canonibus prædictæ ſeſſionis, quia ea, quæ pertinent peculiariter ad Contritionem, excepta fuerunt in cap. 1. & quæ ad Confeſſionem. cap. 2. & quæ ad Satisfactionem cap. 3.

Secundo peccat, qui abſque Contritione, uel iuſta Attritione peccatorum ſuorum, aut abſq; propoſito ab eis abſtinendi, aut reſtituendi debita, aut exiſtens excommunicatus ante abſolutionem ab excommunicatione, abſolutionem ſacramétalem procurat, aut vult abſolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato denunciato, aut ſuſpenſo, aut ſi citra neceſſitatem a parocho alieno, vel a ſuo, notorio peccatore, vel quum ſcit eſſe in mortali, & Pœnitentiam non acturum ante abſolutionem per ſupradicta in dictis tribus capp. & in cap. 9. nume. 5. cum ſeq. & in cap. 11. num. 12.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

SVMMARIVM.

12 *Extrema Vnctio quid, & unctio cum uerbis concurrat.*

13 *Extrema Vnctio quas partes tanget, & quibus fit uerbis, & quare morbo, & non uiolenter morituris datur. nu. 14.*

15 *Extremæ Vnctionis de ſacramento multa ueritates Tridentinæ.*

16 *Extremæ Vnctionis contemptus, uel in mortali ſuſceptio mortalis.*

12 Sacramentum extremæ Vnctionis eſt ſacramentum, quo presbyter ungit oleo conſecrato certas corporis partes infirmi probabiliter periclitátis oleo conſecrato, certa uerba cum debita intentione proferendo. cap. 1. de ſacra. Vnctio. adiunctis notatis ibi, & in quarto lib. ſenten. diſtinctio. 23.

Dixi: Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Dixi, Presbyter, ad deſignandum neminem alium poſſe illud miniſtrare, ut definiuit Conc. infra citandum. Dixi, Vngit, ad deſignandum actum miniſtrandi, qui conſiſtit in ungendo, & fieri debet durante prolatione uerborum neceſſariorum, non enim ſufficit ungere finita verborum prolatione, aut ante prolationis principium, ut in ſimili dictum eſt ſupra eod. de baptizante, nu. 7. & de confirmante, nu. 8. & de ordine dicetur infra, nu. 17. Dixi, Certas partes; Vnctio enim debet fieri i oculis, naribus, auribus, ore, manibus, pedibus, & renibus. Dixi, Infir-
13 mi, &c. ad deſignãdum cui ſit miniſtrandũ hoc ſacramentum. non enim ſufficit, ut ſit in quouis probabili mortis periculo, in quali eſt morte damnatus, prælium ingreſſus, mari, & tempeſtate iactatus, neque quælibet infirmitas ſufficit, ſed oportet, ut ſit talis, quæ probabile mortis periculum minetur, ſecundum omnes, cuilibet tamen eiuſmodi infirmo eſt miniſtrãdum, etiamſi iam ſit amens, & freneticus, ſi abſque irreuerentia ſacramenti id fieri poſſit, & potuerit ante peccare, & antequam inſaniret expreſſe, aut tacite petierit illud, aut ſi meminiſſet, petiturus fuiſſet, nec in peccato mortali notorio inſanierit, quamuis ſint, qui ætatem pubertatis requirant, immo, & ſi dubitatur, an ſi mortuus, adminiſtrari poteſt ſub conditione ſi non eſt mortuus: non tamen iam aperte mortuo, nec incepta miniſtratio perficienda eſt, ſi antea moriatur. Dixi, Oleo ſacro, ad deſignandum materiam, quæ eſt oleum oliuarum, per Epiſcopum cõſecratum. Dixi, certa &c. ad deſignandum eius formam, quæ iuxta Concilium Flor. eſt hæc, quando oculi infirmo unguntur: Per iſtam ſacram Vnctionem, & per ſuam pijſſimam miſericordiam indulgeat tibi dominus quidquid deliquiſti per uiſum. Quando aures, dicendum eſt, per auditum: quando nares, per odoratum: quando os, per oris uitium; quando manus, per tactum: quando pedes, per inceſſum. quando renes, per ardorem libidinis: quamuis multæ eccleſiæ vtantur iſtis uerbis: Et per ſanctiſſimam benedictionem, loco horum, Per ſuam pijſſimam miſericordiam. Nec nocet, per mox dicenda, diuerſitas uerborum, in eundem ſcopum tendentium. Quæ tere omnia probantur per illa Iacob.

cob.5. *Infirmatur quis in nobis,inducat pre
sbyteros eccleſia, & orēt ſuper eum, ungētes
eū oleo in nomine Dimini, & oratio fidei ſal-
uabit infirmum, & alleuiabit eum dominus,
&,ſi in peccatis ſit,dimittur ei.* Nā per ver-
bum,infirmatur,probantur dicta de infir
mo vngendo , & per uerbum , Presbyte-
ros , dicta de miniſtro, & per uerba, Vn-
gēt. & Oleo , dicta de vſu, & materia , &
prætera per verbum , Alleuiabit, proba-
tur hoc ſacramentum conferre ſalutem
corporis , quando ſpirituali infirmo ex-
pedit : & per illa verba , Et ſi in peccatis
ſit &c. per hoc ſacramentum peccata re-
mitti.Et quia non exprimuntur mortalia
nec uenialia , intelligenda ſunt de omni-
bus,ſi reliqua ad id neceſſaria concurrāt,
argumen.capit.ſolitæ.de maiori. & obed.
& cap.ſi Romanorum.19.diſtin. Vnde li-
cet ſecundum communē principaliter in
ſtitutum fuerit contra uenialia , tamen
etiam mortalia remitti.Quo fieri poteſt,
ut aliquis moriens abſque hoc ſacramen-
to damnaretur , & unctus eo ſaluaretur .
fieri enim poteſt , ut aliquis ſua peccata
confiteri non poſſit,aut quamuis poſſet ,
non cenſet illud neceſſarium ei , qui iam
eſt confeſſus,ſine tamen Contritione uel
Attritione ad remiſſionem ſufficienti , &
poſtea tanta attritio ei ſuperueniat , quæ
licet de ſe non ſufficiat ad remiſſionem
ſacramenti tamen calore adiuncto ſuffi-
ceret,iuxta opinionem Thom.3.par.quæ
ſtio.79.ar.1. communiter receptam ſcili-
cet,per uirtutem ſacramenti aliquem ex
attrito contritum fieri, iuxta dicta ſupra
cap.1.num.40.& 41.Quare magnæ curæ
nobis huius ſacramenti ſuſceptio eſſe de
bet , ut morientes beati ſemper uiua-
mus. Amen.

14 Porro ratio , cur morbo , uel ſenio, &
non alio morbo morienti adminiſtratur,
eſt,quia ſic morientis iudicium, & conſtā
tia ualde turbatur corporis , & ſenſuum
omnium imbecillitate,capit.nullus cum
his, quæ ibi ſcripſimus, de pen.diſtinct.7.
Quin , & dęmō acrius eſt illa hora,quam
quauis alia omnium peccatorum repre-
ſentatione, & ſpectris horrendis affligit ,
Quod uſu uenire ijs non ſolet , quibus
uita uiolenter eripitur , quia moriuntur
integro iudicio , & firmo, neque eiuſmo-
di repręſentationibus affliguntur , ideo
non ita neceſſaria eſt illis , ac huic , iſta
unctio .

15 Circa hoc ſacramentum peccat morta
liter. Primo,qui credit non eſſe uera defi
nita ſuper eo a ſacro Concil.Trid.ſeſ.14.
aut dubitat de eorum ueritate , credens
aut credere debens ea eſſe ab eccleſia , &
Concilio definita,& ſi uerbo, uel ſcripto
id exprimit,eſt excommunicatus, per ſæ-
pe dictam bullam Cœnæ . Definitū uero
eſt ibi , hæreticum eſſe dicere extremam
Vnctionem non eſſe uere , & proprie ſa-
cramētum inſtitutum ab ipſomet Domi-
no noſtro Ieſu Chriſto , & promulgatum
a Diuo Iacobo , can.1. Aut non conferre
gratiam,ſicut alia.Aut nō remittere pec-
cata,nec alleuiare infirmū . Aut iam ceſ-
ſaſſe, quaſi olim tantum fuerit gratia cu-
rationum,cano.2. Aut ritum eius,quem
obſeruat Eccleſia Romana,repugnare ſen
tētię beati Iacobi,ideoque eum poſſe iu-
ſte mutari,& contemni,can.3.Aut D. Ia-
cobum per presbyteros intellexiſſe ſenio
res populi,& nō tantum ſacerdotes,ideo-
que poſſe per alios,quam Epiſcopos,& ſa
cerdotes miniſtrari,can.4.Nemo tamē in
ferat ex his , non poſſe alias eccleſias alia
uti uerborum æquipollentium forma .
Quia licet ipſemet Dominus illud inſti-
tuerit,uerba tamē formaliter, quibus eſt
miniſtrandū,non præſcripſit.Adeo quod
D.Ambr.uerbo indicatiuo , Vngo te &c.
uteretur, quæ cōmunis eſt ſententia pro-
funde fundata a Paludan.in d.diſtinct.23.
per quod tollitur dubium è lōginquo no
bis propoſitum .

16 Secundo peccat,qui ægrotus,uel ſenex
conſtitutus in articulo mortis non petit
hoc ſacramentum per contemptum, iux-
ta omnes in 4.diſt.23.Idem ſi non petit fi
lio,ſeruo,famulo,pupillo,aut alij ſuæ cu-
ræ commiſſo, per ſupradicta in ſimili ca.
uigeſimoprimo, nume.57.argum.ca.duo.
23.quæſt.4.

Tertio peccat,qui accipit, credens aut
credere debens ſe mortalis culpæ reum
ſine co[illegible]ione, uel contritione, uel tali
attriti[illegible] , quæ calore huius ſacramenti
uim co[illegible]tritionis attingeret,per ſupra di-
cta,eod.c.nume.2.

De Sacramento Ordinis.

SVMMARIVM.

17 *Ordo in genere quid, & quis eccleſiaſticus, & quid ordo ſacramentum.*
18 *Ordo Theologis ſeptemplex, Canoniſtis nouemplex, nobis octuplex.*
18 *Ordinis circa ſacramentum errores Triden. ti damnati.*
18 *Ordinatus ſub Epiſcopo titulari, vel contra Prælati voluntatem, vt peccat.*
18 *Epiſcopus ordinans alienum, aut ſuum ſine titulo vt peccat.*
18 *Ordinatus nõ renunciet nec alienet titulum niſi ſic. &c.*

17 ORdo generaliter, & propriè ſumptus, auctore Auguſtino libr. 19. de Ciuit. Dei, cap. decimotertio, eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio, quemodo capitur in cap. ad hoc. 89. diſtin. & in rub. de ord. cogni. & ff. de decret. ab ordin. fac. & quia perſonæ præſtant rebus, ideo hominum ordo præſtantior eſt ordine rerum, l. 2. ff. de ſtatu homin. Et quia inter homines, Deo ſacri, ſiue ſpirituales præſtant alijs, cap. ſolitæ. de maior. & obedient. ideo per Antonomaſiã appellatione ordinis ſimpliciter prolati, intelligitur eccleſiaſticus ſicut appellatione iuris Ciuilis, Romanum, & Apoſtuli, Paulus. §. ius ciuile. iuncta glo. inſtitut. de iure natur. & definitur a Tho. Vvaldenſi, libro ſecundo. de Sacramen. cap. 116. eſſe ſacramenta miniſtrantium habitudo legitima, cuique ratione miniſterij ſui conueniens. Hinc dicitur ordo Prædicatorum, & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro ſacra Ordinatione, & actu, quo homines in eccleſiaſticum ordinem cooptãtur, ut colligitur ex Concil. Triden ſeſſ. vigeſimatertia. cano. 3. & potius ſecundum mentem, quam verba Magiſtri, & aliorum in quarto lib. ſenten. diſtin. 24. & glo. in Summa 32. diſtinct. poteſt definiri, eſſe ſacramentum, quo traditur character, & poteſtas conſecrandi Euchariſtiam, vel in id adminiſtrãdi. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. Porro materia ordinis eſt traditio rei ſenſibilis, ut libri, vel calicis, quæ & acceptio, ſeu tactus earum debent concurrere cum prolatione verborum formæ, ita vt durante ea fiãt, quoniam, ſi ante, vel poſt fieret, ordinatio eſſet nulla, vt late demonſtrat Caietan. in tract. 29. de Collat. ordin. & ſupra dictum eſt in ſimili de Baptiſmo nu. 7. & de Confirma. nume. 8. & de extrema Vnctione, nume. 12. Quod fundatur multis, in quibus eſt cap. fin. de Sacramen. non iteran. quod ipſum tamen in contrarium fortiter retorqueri poteſt, quatenus habet ſupplendum, & non iterandum, ſed reſpon. illud eſſe referendum ad manus impoſitionem, & non ad tactum, quorum duorum prius meminit, illa. n. non eſt de ſubſtãtia ſacramenti, ut tactus, ſeu acceptio quod rectè poſt alios declarat Sco. in d. diſt. 24. q. 1. art. 4. Forma vero eſt prolatio uerborum, quæ pro varietate ordinum ſunt varia, ſicut & res traditæ ſunt diuerſæ. Conueniunt tñ in ſignificando traditionem, & acceptionẽ ſacramento ſubſtantialem.

Dixi, Character; ad deſignandũ quod character & poteſtas, quæ traditur, non ſunt ſacramẽtum, ſed effectus eius. Vnde definitiones eorum, quæ habent hoc ſacramentum eſſe characterem, ſiue ſignaculum, & poteſtatẽ, debent cenſeri datæ per effectum, & non per genus, & differẽtiam, vt illa Auguſt. *Fides eſt, credere quod non vides.* Et illa Azon. in Rub. de appell. *Appellatio eſt reſciſſio ſententiæ. &c.*

18 Dixi: Conſecrandi, &c. ad diſtinguendum ordinem presbyterij ab alijs. Ordines autem ſunt nouem, ſecundum Canoniſtas in c. cum contingat. de ætat. & qualit. per illum tex. & per c. cleros. 21. diſt. c. perlectis. 25. diſt. quib. conſtituuntur Tõſuratus, Oſtiarius, Exorciſta, Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter & Epiſcopus. Quamuis ſecundum communem Theologorum in d. diſtinct. 24. ſolum ſint ſeptẽ dicentium, Primam tonſuram. & Epiſcopatum non eſſe ordines, ſed officia. Quorum quatuor maiores dicuntur ſacri, non quidẽ, quod omnes non ſint ſacri, ſed quia eis eſt annexum votũ ſolemne caſtitatis, non ut eſſentiale, ſed accidentarium ex ſtatuto eccleſiæ, c. nullum. 38. diſt. cap. decernimus. 23. diſtin. & cap. 1. de voto, lib. 6.

Circa hoc ſacramentum peccat mortaliter

Iterum primò, qui credit non eſſe vera definita ſuper eo a dicto Conc. Trid.ſeſſ.23. aut de eorum veritate dubitat, & ſi hoc verbo, vel ſcripto exprimat, eſt excommunicatus per bullam cœnæ ſupra ſæpe citatam. Definiuit autem Concilium, hæreticum eſſe eum, qui dixerit, non eſſe in nouo teſtamento Sacerdotiũ viſibile, vel externum, vel non eſſe poteſtatem aliquam conſecrandi, & offerẽdi verum corpus, & ſanguinem Domini, & peccata remittẽdi, & retinendi, ſed officium tantum, & nudum miniſterium prædicandi euangeliũ, vel eos, qui non prædicant, prorſus non eſſe ſacerdotes, can.1. Aut præter Sacerdotium nõ eſſe in eccleſia catholica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quoſdã in Sacerdotium tendatur, can.2. Aut Ordinem, ſiue ſacrã Ordinationem non eſſe verè, & propriè ſacramentum a Chriſto Domino noſtro inſtitutum, vel eſſe figmentum quoddam humanum excogitatum a uiris rerum eccleſiaſticarum imperitis. Aut eſſe tantum ritum quendam eligendi miniſtros verbi Dei, & ſacramentorum, canon.3. Aut per ſacram Ordinationem non dari Spiritũ ſanctum, ac proinde fruſtra Epiſcopos dicere. Accipe Spiritum ſanctum. Aut per eam non imprimi characterem, vel qui ſacerdos ſemel fuit laicum rurſus fieri poſſe, can.4. Aut ſacram Vnctionem, qua Eccleſia in ſacra Ordinatione utitur, non tãtum non requiri, ſed contemnendam, & pernicioſam eſſe, ſimiliter, & alias Ordinis cæremonias, cano.5. Aut in Eccleſia Catholica non eſſe hierarchiam diuina ordinatione inſtitutã, quæ conſtat Epiſcopis, Presbyteris, & Miniſtris, cano.6. Aut Epiſcopos non eſſe presbyteris ſuperiores, uel non habere poteſtatem confirmandi, & ordinandi, uel eam, quam habent, illis eſſe cum presbyteris communem, uel ordines ab ipſis collatos, ſine populi, uel poteſtatis ſæcularis cõſenſu, aut uocatione irritos eſſe. Aut eos, qui nec ab eccleſiaſtica poteſtate rite ordinati, miſſi ſunt, ſed aliunde ueniunt, legitimos eſſe uerbi, & ſacramenti miniſtros, can.7. Aut Epiſcopos, qui auctoritate Romani Pontificis aſſumuntur, nõ eſſe legitimos, ac ueros Epiſcopos, ſed figmẽtum humanum, can.8.

Porrò aduertendum eſt, quod prædictum Concilium non definit utra opinio Theologorum, uel Canoniſtarum de Ordinum numero ſit tenenda, quod ſperabamus, quando hæc ſcripſimus, Licet, ca. 2.3.4.& 7. Canoniſtis uideantur aliqua ex parte fauere.

Quare probabilis uidet utraque. Mea tamen ſentẽtia eſt, quattuor Ordines, ſiue Ordinationes, ſcilicet tres maiores, & Epiſcopatum, eſſe uere, & proprie ſacramentum, cui prædicta definitio cõuenit, alios autem potius eſſe ſacramentalia, Et ita quo ad Epiſcopatum recedo a communi Theologorum per c.1 iuncta gloſſ. 32.diſtinctione, & allegata in ea, quæ expreſſe ponunt quattuor ſacros Ordines, & per prædictum 7.can. quibus ego bona fide neſcirem reſpondere. Quo ad quattuor uero minores, & primam tonſuram recedo a canoniſtis. Tum per rationes Caie.in tract.de modo, & tit.ord.ſuſce. Tum quia non eſt eis adiunctum uotum caſtitatis ſolemne. Tum, quia durum uidetur dãnare omnes, qui accipiunt eos, non præmiſſa confeſſione, uel ſaltem contritione ſufficienti, quorum infinitus uidetur eſſe numerus, quod tamen neceſſe eſſet facere, ſi eſſent ſacramenta uerã gratiã conferentia ex opere operato, per dicta ſupra eodem ca.nu.2. Tum, quia conferunt eos etiam Abbates, c.quoniam 69.diſt.c. cum contingat.cum ei adnot.per Innoc.Hoſt. Ant.& alios, de ætate, & qualitate.

Secundo peccat, qui credens, uel credere debens ſe mortalis culpæ reum, Epiſcopatum, uel alium ordinem ſacrum ſuſcipit ſecundum omnes, non autem qui alios ſecundum eos, qui negant uera eſſe ſacramenta, quos ſequimur.

Tertio, qui contrauenit nouis ſtatutis Conci.Triden. quod in ſeſſ.14.capitul.2. de refor. ſtatuit, ut qui ſe procurat ordinari ab Epiſcopo titulari abſque licentia ſui Epiſcopi, etiam ſi ſit illius familiaris, & continuus commenſalis, & in loco nullius diœceſis, uel exẽpto, ſuſpenſus ſit ab executione ordinum, quouſque ſuo Prælato uiſum fuerit. Epiſcopus uero titularis ab exercitio Pontificalium per annũ. Et ſeſſio.23.cap.9.de refor mat. quod Epiſcopus ordinare poteſt eum, qui fuit familiaris eius per triennium, ſi beneficium

ſtatim re ipſa, & ſine fraude illi conferat. Et ſeſſio. 14. cap. 1. de reforma. quod nemo promoueatur ad ordines contra voluntatem ſui Prælati, etiam ſi prohibeatur promoueri, ob occultum crimen, & extraiudicialiter, & quod ei, qui a ſuis ordinibus, gradibus, aut dignitatibus eccleſiaſticis fuerit ſuſpenſus, non ſuffragetur vlla licentia de promouendo, aut ad priores ordines, gradus, aut dignitates antea conſequutas reſtitutio contra proprij Prælati voluntatem. Et ibidem cap. 3. Quod epiſcopus poteſt ſuſpendere ad tempus ſibi viſum ſuum ſubditum ordinatum quacunque auctoritate, abſq; ſuo præcedenti examine, etiam ſi cum inueniat habilem. Et ſeſſ. 21. cap. 1. de reformat. Quod Epiſcopus, aut alij ſui miniſtri pro collatione quorumcunque ordinum, aut pro litteris dimiſſorijs, aut pro ſigillo, nil quidquam etiam ſponte oblatum accipiant. Et notarij pro ſcriptura, ſi eis nullum ſalarium pro officio exercēdo ſit conſtitutum, decimam tantū vnius aurei partem accipere poſſint. Et ſeſſio. 23. cap. 3. de reformatio. quod non concedat dimiſſorias, niſi prius examinatis, & approbatis. Et ſeſſio. 21. c. 2. de reformatio. quod nemo ordinetur, niſi prius legitime conſtet eum beneficium eccleſiaſticum, ad uictum ſufficiens, pacifice poſſidere. Et quod illud beneficium reſignare nequeat, niſi facta mētione, quod ad illius beneficij titulum ſit promotus, eaq; reſignatio non admittatur, niſi conſtet aliunde poſſe commode uiuere, & aliter facta ſit nulla. Et quod patrimonium, vel penſionem obtinentes promoueri poſthac nequeant, niſi quos Epiſcopus iudicarit neceſſarios, vel utiles, conſtito prius, quod patrimonium illud, vel penſio ſatis ſunt eis ad vitam honeſte ſuſtentandam, & illa ſine licentia Epiſcopi alienare nequeāt, donec beneficium ſufficiens adipiſcantur, aut aliunde habeāt, vnde honeſte viuere valeant.

Quartò peccat, qui contrauenit illis præceptis, uel prohibitis, vel, quæ continentur infra capitulo 25. numero 68. & ſequent.

Alij modi peccandi ratione Ordinis colligi poſſunt ex his, quæ de matrimonio, infra eodem cap. nu. 52. dicentur, & de indigna perceptione, & adminiſtratione, ex cap. 25. nu. 70.

De Sacramento Matrimonij.

SVMMARIVM.

19 *Matrimonium quatenus ſacramentum quid & quale eſt apud infideles.*

20 *Matrimonij ſacramentum conferre gratiam eſt de fide.*

20 *Matrimonij materia, & forma, qua cum exemplis.*

21 *Matrimonium indiſſolubile regulariter ſic in totum, ſic in partem ſoluitur.*

22 *Diuertere ob qua poteſt, vel debet coniux a coniuge.*

23 *Adulterans perdit ipſo iure ius exigendi debitum, licite tamen petit.*

23 *Adulterans perdit ius negandi debitū adulteranti.*

23 *Debitum in foro animæ non debetur adulteranti.*

24 *Adulterantis coniux, quando religionem ingredi poteſt.*

25 *Sponſalia quid, & quibus modis ſoluuntur, & nume. ſeq. 26. & 27.*

28 *Sponſalia omnia ipſo iure ſoluuntur per cauſam notoriam.*

28 *Sponſalia duobus modis tranſeunt in matrimonium.*

29 *Matrimonij, & ſponſalia contrahendi, qua ætas legitima.*

29 *Matrimonium regulariter omnis iuſtæ ætatis, & iudicij contrahere poteſt.*

29 *Matrimonij impedimenta quot, & quæ dirimunt, & quæ non. & nu. 30.*

31 *Matrimonium circa Sacramentum errores Tridenti damnati. nu. 30.*

31 *Error perſona, vel conditionis ſeruilis annihilat matrimonium. & 32.*

32 *Matrimonium contrahens peccat ob ætatis defectum.*

19 Præſupponimus primò, quod ſacramentum, quo fit maris, & fœminæ coniunctio, indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens, vt colligitur ex leg. 1. ff. de ritu nupt. & princip. Inſtitut. de pat. poteſta. & ex Mag. & alijs in 4. libr. ſentent. diſtinctione 26. & in rubr. de ſponſalib. & matrimon. Dixi, Sacramentum, pro

pro genere. Nec obſtat, quod matrimonium eſt inter infideles non baptizatos, qui non ſunt capaces ſacramentorũ, quorum ianua eſt Baptiſmus, capitulo ueniens. de presbyt. non bapti. quia apud eos nõ eſt matrimonium quatenus eſt ſacramentum, ſed tantum quatenus eſt cõtractus, & prædicta definitione definitur ſolum ſacramẽtum matrimonij, ſiue matrimonium, quatenus eſt ſacramentũ. Dixi: Matis & fęminæ, ad differentiam ſacramenti Baptiſmi, & Pœnitentiæ, quibus fit quædam cõiunctio inter Deum, & animam metaphorice, iuxta capit. debitum. & ei adnot. de biga. Dixi, Coniunctio, intelligendo potius unionem animorum, quam corporum, vt gloſſ. declarans in iuribus ſupra dictis, & eſt textus in leg. nuptias. ff. de regul. iur. & in capitulo ſufficiat. 27. quæſt. ſecunda. Dixi, Indiuiduam, quia eſt inſolubile, hoc eſt nõ poteſt, niſi morte naturali, regulariter ſolui, nec ſic coniuncti poſſunt alijs altero uiuente cõiungi, & uterque alteri debet fidem ſeruare, & debitum coniugale reddere, & ſe mutuo adminiſtranda re familiari iuuare, & neuter eorum ſine alterius conſenſu continentiam promittere poteſt.

20 Ex quo infertur, Matrimonium Chriſtianorum gratiam cõferre ex opere operato, niſi obex pònatur, iuxta communẽ. in rubr. de ſponſa. & in 4. libr. ſenten. diſt. 26. contra gl. cap. quicquid. 1. q. 1. & nonnullos eã male approbantes, quia ex prædicta definitione patet illud eſſe ſacramẽtum, cuius proprium eſt ex opere operato gratiam conferre, ut ſupra eodem, nu. 1. dictum eſt, quod approbauit Conc. Trident ſeſſ. 7. can. 6. mox citãdum poſt quod non ſolum pro falſo, id quod ait illa glo. ſed; etiam pro hæretico habendum eſt. Quare cauenda, aut certe caute legenda ſunt ea, quæ ſcribit Magi. Cano. libr. 8. de locis Theologic. capitulo 5. Addo hic omnia, quæ dicentur in hac materia de uiris, intelligenda eſſe de fœminis, & econtrario, niſi quatenus aliquid expreſſum fuerit.

Secundo præſuppono, ꝙ quamuis diuerſi diuerſa de materia & forma huius ſacramenti ſentiant, præſertim Adr. in 4. de Matrim. quæſt. 1. planius tamẽ uidetur, quod conſenſus expreſſus, & legitimus perſonarum ad contrahendum idonearũ, ſiue expreſſius conſenſus ad coniungendũ ſit materia, & uerba, aut alia ſigna, & etiã interdum taciturnitas, quibus ille exprimitur, ſint forma quatenus exprimũt conſenſum, ut materia ſtipulationis, quæ interrogatione & reſponſione conueniente fit, eſt conſenſus, & uerba ſunt forma, leg. 1. in prin. & §. 1. ff. de uerb. oblig. cum ei annot. quamuis ad ſtipulationem neceſſaria ſunt uerba & non ſufficiunt nutus, aut ſigna, neque ſcriptura per d. l. 3. ad matrimonium autem ſic. capitu. cum apud. & cap. tuæ. de ſponſa. immo interdum auditio, & taciturnitas ſine contradictione, ut quando pater contrahit pro filia præſente, & audiente, tacente, & non cõtradicente, iuxta glo. communiter receptam in c. honoratur. 32. q. 2. pro quo aptus tex. ibi, & in c. 1. §. porrò. de deſponſa. impu. libr. 6. Illa uero uerba, & ſigna ſufficiunt, & requiruntur, quibus ſignificatur ſtatim una cum dicto, vel ſigno alterũ alteri ſui corporis poteſtatem tradere, iuxta omnium ſententiã. Qualia ſunt illa. Ego te in meã uxorem accepto. Et ego te in maritũ meũ accipio. c. ſi inter. de ſpõſa. & alia eis æquipollentia, ut conſentio in te tanquam in meum, uel meam coniugẽ, & ab hoc tempore, pro mea uxore, uel marito habebo, aut volo, vt ſis mea vxor, uel maritus. capit. ex parte. de ſponſal. nil enim refert, quid de ęquipollentibus fiat, l. fi. ff. mand. c. licet. de teſta.

21 Tertio præſuppono, quod matrimoniũ interdum diuiditur in totum etiam quo ad vinculũ, & interdum quo ad thorum, & habitationem tantum, & interdũ quo ad thorum tantum. Nam diuiditur in totum antequam ſit conſummatum copula carnali per profeſſionem ſolemnem religionis approbatæ capitul. ex publico. de conuerſ. coniuga. cap. commiſſum. de ſpõſa. quod eſſe de fide definiuit Concil. Trident. ſeſſio. 24. can. 6. Diuiditur etiam ante conſummationem per diſpenſationẽ Papæ iuſta de cauſa factam, ſecundum gl. ſingul. in dicto capitulo ex publico receptam ab omnibus puris Canoniſtis, & a Theologis canonum peritis contra puros Theologis, excepto Caiet. in Tomo primo Opuſculorum, tracta. 28. Quorum opinio adeo ſeruatur quod etiam ter, vel

quater ad petitiones conſilio meo, antequā in urbē ueniſſem oblatas fel. re. Paulus III. & Pius IV. per ſuas diſpenſationes diſſoluerunt quædam matrimonia omnino clandeſtine contracta, nondum conſummata, in remediū animarum alioquin probabiliter perituraram. Quod at teſtor, ne qui ſequutus Sotum libr. 7. de iuſt. & iur. contra Caiet. ullum ſcrupulum ingerat ijs, qui eiuſmodi ſanctiſſima gratia fruuntur, uel poſt hac fruentur. Nam & poſt eum Michael a Medina lib. 4. de ſoror. nom. continentia, Caieta. & communem eſt ſequutus.

22 Diuiditur etiam matrimonium cōtractū inter infideles, etiam poſt conſummationem, ſi altera pars eorum ad fidem catholicam conuertatur, & altera noluerit ei cohabitare ſine cōtumacia Creatoris, & ſine niſu ad peruertendam, uel inducendam eam in mortale. c. gaudeamus. de diuor. quia, ut dictum eſt, non eſt inter eos ſacramentum, ſed contractus tantum. Diuiditur autem quo ad thorum, & cohabitationē, & non quo ad uinculum, propter fornicationem, iudicis auctoritate, iuxta illud Luc. 16. *Quicunque dimiſerit uxorem, niſi ob fornicationē,* &c. relatum in cap. dixit dominus. 32. q. 1. & cap. dominus. eadem cauſ. quæſtio. 7. & etiam propter ſæuitiam cōiugis, & ob aliquas alias cauſas, notatas ſuper tex. ſingula, capitul. Litteras. §. fin. de reſtitutio. ſpoliato. Diuiditur autem quo ad thorum tantum ob fornicationem per ſolam euangelij auctoritatem, ſine alia iudicis ſententia, ſecundum communem, & glo. cap. noſſe. 32. quæſtio. 2.

Circa quæ alias hic addidi. Primò, poſſe coniungem catholicum, uel catholicam diſcedere a cohabitatione coniugis Lutherani, uel Lutheranæ ad ſuam hæreſim inducētis. in c. 2. de diuor. non tamen nouē contrahere.

Secundo, idem eſſe dicendum de coniuge, qui uel quæ a ſuo, uel ſua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale, & nō poteſt ab inducendo detrahi. Palud. in 4. lib. ſenten. diſt. 39. q. 1. colum. fin.

Tertiò, reſpondiſſe nos cuidam nuptæ poſt aliam recedere a ſuo marito adeo laxo animo, & nimium fidenti, quod inducebat in domum ſuam quoſdam amicos parum pudicos, quibus, vel aliquo eorum cum ea relictis exibat domo, & illi modo directe, modo indirecte, modo uerbis, modo tactu, inducebant eam in aliquod peccatum cordis, & in grande periculum operis, & rogatus ab ea, ne id faceret, negligebat. Tum quia eiuſmodi maritus ſaltem indirecte inducebat eam ad peccandum. Tum, quia non tenebatur ei conuiuere cum periculo mortis corporalis nolenti eam occidere, vel uenenare, ſiue intoxicare. d. c. literas. ſub ſi. ad quod reducendum eſt cap. 1. de diuor. a fortiori non tenebatur conuiuere illi ſub tanto periculo mortis ſpiritualis, quæ tanto grauior eſt corporali, quanto anima præſtat corpori. cap. ille, 22. q. 1. & c. præcipimus, 12. q. 1. Tum quia uxor poteſt diſcedere a marito fure, nolente a furando ceſſare. Palud. vbi ſupra, Tum quia non obſtat, neminem poſſe cogi ad peccandum. §. 1. 15. q. 1. quia non poteſt etiam cogi ad apoſtatandum, pōt tamen diſcedere a conſorte in apoſtaſiam inducente, per d. c. 2. de diuor. Tū quia fere caſus eſt in hoc in l. ſi lenones. C. de epiſcop. audien. & in c. diſcretionem. iuncta gloſſ. de eo, qui cogno. conſan. uxo. ſuæ.

Quartò, coniugem a coniuge recedere non poſſe propter morbum, quem alij Gallicum, alij appellant Neapolitanum, arg. c. ſi vxorem. & c. horrendus. 32. q. 5. & Alex. in l. cum dotem. 1. ſi maritus. ff. ſolu. matri. quia non poteſt etiam ob morbum lepræ, qui eſt æquè contagioſus. ca. 1. & 2. de coniug. leproſ.

Quintò, quod coniux a coniuge non poteſt ob amentiam diſcedere, niſi probabile mortis periculum induceret, per prædicta, quod dolens reſpondi cuidam amico religionem intrare uolenti, eo quod vxor furere cæperat, quia commode poterat eam a ſe offendendo arcere.

Sextò, non peccare vxorem eo, quod diſcedit a marito adultero, etiam in adulterio perſeuerāte, neque eos quòd ei reddat, uel petat debitū, etiā ſi publice adulteretur, modo id ei non placeat, (ꝙ fere ſemper contingit) & probabiliter arbitretur, eum non deſtituturum ab eo, licet ipſa ei debitum neget. Immo nec maritus peccaret, idem faciendo cum uxore adultera, ſi diſpliceret ei adulterium, & penſa-

penſatis perſonarũ loci, & temporis, alijſque circunſtantijs, fieret probabile, eam non poſſe ab adulterando arceri ſine maximo ſcandalo, & damno publico, vel priuato. Per quod limitanda ſunt, c. ſi uir. de adu. & c. 1. 32. q. 1.

23 Septimò, quod coniux adulterans non poteſt exigere debitum a conſorte innocente tamquam iure debitum, ſed poteſt petere tamquam licitum, ſiue publicum, ſiue occultum ſit adulterium. & ſiue coniux innocẽs ſciat, ſiue neſciat illud. Quia licet adulterans ipſo iure perdat ius exigendi, non tamen perdit ius rogandi, ut concedat illud ſi uoluerit, eo quod uinculum matrimonij durat non obſtante adulterio, quod eſſe de fide prædictum Concilium ubi ſupra declarauit, & facit illud licitum, cum nullo iure naturali, diuino, uel humano prohibeatur. Nam, licet dominus in euan. Matth. 5. & Luc. 16. concedat innocenti facultatem negandi debitum, non tamen negat poteſtatem reddendi illud ſi uoluerit, nec adultero facultatem petendi tamquam rem licitam, licet non debitam. Quibus eſt conſequens, poſſe coniugem innocentẽ adulteranti denegare debitum ſine ulla iudicis auctoritate, iuxta illud, *Frangenti fidem fides frangatur eidem*, l. cum proponas. C. de pact. cap. peruenit, de iureiur. quæ breuis declaratio eſt mentis Caiet. in Tomo 1. Opuſculorum, Tractatu 31. reſpon. 4.

Octauò, quod coniux innocens, etiam ſi cœpit negare debitũ adulteranti, & poſtea adulteretur, tenetur ei reddere, quia per compẽſationem tollitur, quo ad poteſtatem negandi hoc crimen, cap. intelleximus. de adul. quod confeſſarij magnopere aduertere debent ad præcipiendum multis maritis, qui recedũt a thoris uxorum propter præſumptum, uel uerum adulterium, & ſeſe copulant alijs, vt ipſæ redeant ad eos, hi enim nullatenus ſunt abſoluendi, niſi prius incipiant reddere debitum uxoribus, aut certe concipiant propoſitum efficax reddendi illud, arg. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. cum ſimilibus.

Nonò, quod non obſtant prædictis, ca. ſignificaſti. & cap. porro. de diuor. quatenus habent, non poſſe coniugem innocentem diſcedere ab adulterante ſine iudicis auctoritate, niſi adulterium ſit notorium, quia illa intelligẽda ſunt quo ad forum exterius, non autem quo ad interius, de quo agimus. Per quæ declaranda eſt glo. c. 1. 32. q. 1.

24 Decimò, quod interrogatus, An qui ante Conc. Trid. clam contraxit, & conſummauit matrimonium, & poſtea petitus in maritum coram iudice, a quo, quia negauit contractũ, & deerant teſtes, fuit abſolutus, & coniux nupſit alteri, poſſet ingredi religionem? Reſpondi, non poſſe, Tum quia nulla religionum, quæ non ſit militaris, admittet eum, ſi verum fatetur, ſine licentia debita uxoris, quam in hoc caſu illa dare nequit remanens in ſæculo, præſertim in illo malo ſtatu, ca. cum ſis, capit. ſane, cap. coniugatus. de conuer. coniug. Nec obſtat cap. Agathoſa. 27. q. 2. quatenus habet, maritum, cuius uxor fornicata eſt, poſſe religionem ingredi, quia id intelligendum eſt de illo, qui non dedit uxori cauſam ſaltem propinquã adulterandi, vt declarat Pan. communiter recept. in dicto c. diſcretionem. num. 8. qualem uidetur dediſſe conſulens. Tum quia, ſi moreretur is, cui illa nupſit, teneretur eam accipere, etiam ſi profeſſionem feciſſet, iuxta prædictum c. Agathoſa.

25 Quarto principaliter præſuppono, ꝙ ſponſalia non ſunt matrimoniũ, ſed promiſſio eius. l. 1. ff. de ſponſ. S. Tho. & omnes in 4. diſt. 28. quod intelligendum eſt de promiſſione mutua, ſiue reciproca, quia, licet alterius tantum ſufficiat ad ſe obligandum, non tamen ſufficit ad ſponſalia efficienda, niſi altera quoque pars tacite, aut expreſſe idẽ alteri promittat ſe eundem oẽs. Arræ autem, & iuramentum nõ ſunt neceſſaria. licet illis firmiora fiãt.

Porro ſponſalia non ſunt ut matrimonium inſolubilia, nam multis modis diſſoluuntur. Primo, per partium remiſſionem, etiam ſi ſint iurata, ſecundum communem. cap. præterea, 1. de ſpon. etiam ſi principaliter etiã iurata ſint propter Deũ ut cum quis iurat ſe matrimonium cõtracturum cum aliqua paupere ob amorem Dei, & eleemoſynam, iuxtà Car. ibi. Tum quia Deus recipit illud in utilitatem partis, & ideo ipſa poteſt ei renunciare, arg. c. quamuis pactum. de pact. lib. 6. Tũ quia alioqui iuramentũ in fauorẽ eius factum, poſſet ei ob uarios reſpectus præiudicare

contra l. quod fauore, C. de leg. & c. quod
ob gratiam, de reg. iur. lib. 6. licet oppoſi-
tum teneant Inno. & Panor. in d. c. præte-
rea, & Sylu. uer. ſponſalia. q. 9. Quorum
opinionis color per prædicta tollitur. Se-
26 cũdo, per alterius in religioné ingreſſum,
in dicto cap. ex publico. & c. ueniens. qui
cler. uel vouen. & cũ alia poteſt alter ſpon
ſalia contrahere, etiam antequam profeſ-
ſionem emittat. Syluestr. verb. ſponſalia.
q. 10. Cuius opinio probabilior eſt con-
traria, quam quidam tenent ea ratione,
quod Nouitiatus eſt iuſta cauſa diſceden
di ab ſponſalibus, eo quod dedit cauſam,
vt ioco & ſerio, aio irato, & pacato poſſit
improperari ei, quod fuit religioſus, & in
conſtans, & alia, quæ materiam poſſunt
præſtare ringendi coniunctis inter ſe &
cum alijs exteris. Et quod contrarium te-
nentes concedunt ſufficere Nouitiatum
aliquorum menſium abſque profeſſione.

Tertio, per alterius matrimonij verbis
de præſenti contractum, etiam copula nõ
dum ſequuta. Per ſponſalia item de futu-
ro, copula cũ affectu maritali ſequuta, ca.
ſicut ex litteris, de ſpõſ. Dixi, Affectu ma-
ritali, quia ſine hoc prima ſponſalia quo-
ad Deum non dirimuntur, quamuis ſic
quoad eccleſiam, ſecundum iura antiqua,
ſecundum quæ ſponſalia tranſibant in ma
trimonium per ſolam copulam carnalẽ.
Quod ſublatum eſt per Concil. Trident.
ut dicetur infra eodem, nu. 28. & c. 75. nu-
me. 144. Concurrente autem hoc prima
ſponſalia non dirimuntur, niſi ſecunda eſ-
ſet cognata, uel affinis primæ ex coitu lici
to intra gradum prohibitum. Dixi, niſi ſe
cunda eſſet cognata, uel affinis ex coitu li
cito intra gradum prohibitum. Nam, ſi ta
lis eſſet, neutram in uxorem ducere poſ-
ſet ſecundum dicta iura antiqua. Non qui
dem primam, propter impedimentum af-
finitatis ex illa copula ortum. Non ſecun-
dam, propter impedimentum publicæ ho
neſtatis ex primis ſponſalibus quoad ip-
ſum natum, iuxta notata in cap. is qui, de
ſponſalib. Dixi, Copula ſequuta, quia præ
cedens, etiam ſecundum iura antiqua nõ
ſufficeret. c. ueniens, 2. de ſponſalibus. vbi
Panorm. Præpoſit. & communis, quid-
quid quidam recẽtiores, leuiter dixerint.

Quarto, per alterutrius ad aliam regio
nem migrationem abſque cauſa probabi-
li, aut cum illa, ſed iudex certum tempus
redeundi præfiniuit, & intra illud non re-
dijt, quæ præfinitio eſt neceſſaria, iuxta
ius canonicum, cui eſt in hac re ſtandum,
quod tempus non præfinit, cap. de illis. de
ſponſ. non tamen iuxta ciuile, licet illud,
cui non eſt ſtandum, tempus præfiniat in
c. ſæpe. ff. de ſponſ. & l. 2. C. de repud. præ
ſcribit, quod abiens in eadem prouincia
expectetur duobus annis, & ſi in alia tri-
bus, ut trad. S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 18. §.
1. & Sylueſt. vbi ſupra q. 1. §. 4. Quod pro
cedit etiam in ſponſalibus iuratis, ſecun-
27 dum Panor. d. c. de illis. Quinto, per ſu-
peruenientem affinitatem ex eo, quod al
tera pars rem habuit cum cognato, vel co
gnata intra gradum prohibitum alterius
partis, prius quã copulã maritalem cũ ſua
ſponſa, vel ſponſo haberet, c. ueniens. de
eo, qui cogn. conſ. vx. ſuæ. Sexto, per abſo
lutionẽ factã a iudice, eo q̃d cõtraxit illa
intra pubertatis annos, & perueniẽs ad il
los antequã eis cõſentiat expreſſe, vel tacite
petit ab eis abſolui. c. a nobis, & c. de illis.
1. de deſponſ. impub. Si tamen ambo, uel
alter eorum eſſet minor ſeptẽ annis, ſpon
ſalia eſſent adeo nulla, ut ex illis nullum
impedimentum publicæ honeſtatis orire
tur, & ita alteruter eorum cum cognata,
vel cognato alterius matrimonium con-
trahere poſſet, c. litteras. de deſponſ. im-
pub. & cap. 1. eod. titu. lib. 6. Septimo, per
lapſum temporis præſtituti ad matrimo-
nium de præſenti contrahendum. Nam
per illum is, per quem non ſtetit, quomi-
nus fieret, liberatur, & alteri pœnitentia
irroganda eſt, propter fidem uiolatam, c.
ſicut ex litteris. de ſponſa. cum ei adnot.
Octauo, per ſuperuenientiam lepræ, para
lyſis, aut alius morbi contagioſi, aut amiſ-
ſionis oculi, naſi, aut notabilis deformita
tis, cap. literas. de coniug. lepr. & c. quem-
admodum. de iure iur. Nono, per ſuper-
uenientem fornicationem alterius, dict.
c. quemadmodum, ſiue uoluntariam, ſiue
coactam, iuxta gl. receptam ibidem uerb.
oculus. Alterius, inquam, nam per ſuam
nolente parte, quæ innocens eſt, non
ſunt diſſoluenda. arg. c. 2. de trãſl. e. præla.

Dixi. Superuenientem, quia per præ-
cedentem non ſunt diſſoluenda, niſi tem-
pore contractus ignoraretur, & ante ma-
trimonium contractum noſceretur, ſm
omnes

omnes, quæ proxime procedunt in fornicatione ſpirituali, quæ fit per hæreſim, aut apoſtaſiam.c.non ſolum.28.q.1.Decimo, per votum caſtitatis præcedens illa. c.rurſus,qui clerici,uel uouent.quamuis ſequens nō diſſoluat, quia alter in alterius præiudicium nouere nequit,excepto uoto religionis, quod etiam poſt contractū matrimonium facere, & implere poteſt, ut ſupra dictū eſt, quo caſu tenebitur religionem intrare,iuxta Palud.recep.in 4. diſtin.27.q.1.ar.1. qui autem promiſit alicui non ducere aliam,quam illam,non tenetur ducere illam, licet aliā licite ducere nequeat,ſecundum eundem Palud.ubi ſupra,& Adr.in 4. de matrimonio.q.2.dicentem neque communem opinionē eſſe contra hoc,neque ſequendam,ſi eſſet, quamuis eam ſequatur (ſed male, noſtra ſententia)Sylue.verb. matrimonium.2.q. 10.Undecimo,per ſuperuenientem inimicitiam capitalē,ob quam diſſolui poſſunt iuxta Hoſt.in ſumma. de ſpon.§.ſi ob rationem,in c.2.& c.requiſiuit.de ſpōſ.Duodecimo,per omiſſionem implemēti eius, quod promiſſum eſt,ſiue voluntariam, ſiue inuoluntariam,vt quum dos promiſſa non præſtatur,ſecundum Io.And.in c.de illis.de cond.appoſit.& cum ſponſa certā dotem ſponſo nō promittit, uidetur omnia ſua bona promittere, ſecundum gl.in l.mulier bona.ff. de iur. dot. receptā per citatos a Couarruuia 1.par.c.5.num.4.in Epito. adeo quod,ſi poſt ſponſalia pauperior fiat,ita vt non poſſit omnia,quæ tūc habebat,tradere,non tenetur eam ſpōſus ducere.Decimotertio,per famam impedimenti ad cōtrahendum inter eos canonice,c.cū in tua. de ſponſ. Decimoquarto, per ſuſceptionem ordinis ſacri, arg.extra uag.antiquę.de voto iuxta Anto.in Rub. de ſponſ. quem ſequitur Præpoſi.in ca.de illis.de ſponſ.quamuis per eum matrimonium de præſenti non diſſoluatur d.extra uagan. antiquæ. Decimoquinto, per ſuperuenientem cognationem legalem,de qua infra eod.cap. numero 44. Decimoſexto, per morum alterutrius contrahentium aſperitatem,ſecundum Pan.in c.ueniēs.qui cle.vel uou.Decimoſeptimò,per aliquid noue ſuperueniens, quod ſi præceſſiſſet non fuiſſent contracta,ſecundū mētem.S.Tho.in 4.lib.ſent.diſt.27.ad quem alij quinque caſus,quos Præp.in d.c.de illis,ponit,redigi poſſunt.

28 Notandum tamen eſt ſecundum Hoſt. in d.§. ſi. & Ioan.And.receptos in d.c. de illis. ſponſalia in caſibus prædictis regulariter ipſo iure non dirimi, & ideo auctoritate iudicis eccleſiaſtici dirimenda eſſe. Et ita,qui abſq; tali auctoritatē cum alia contraheret, grauiter peccare uideretur,cap.ſi duo pueri.de deſponſ.impub. & cap.ſæculares.33. q.2. & quamuis non mortaliter,iuxta Sylue.verb.ſponſalia.q. 11. §. ultimo, ſicut nec venialiter in caſibus ipſo iure diſſoluuntur,ſcilicet,quando alter eorum religionem ingreditur, aut ipſo facto cum alia uerbis de præſenti contrahit, aut notorie fornicatus eſt, & alijs caſibus, quos præſupponit in d.c. de illis.colum. fin. Quin,& generaliter dici poteſt,quod in nullo caſu, in quo cauſa diſſoluendi ſponſalia eſt manifeſta, tam quo ad ueritatem, quam quoad iuſtitiam,prædicta Eccleſiæ authoritas non requiritur, quia tales ab ipſo iure abſoluuntur.Sylue.verb.ſponſalia.q.11. Et idē quando ſponſalia ſunt calandeſtina, quia tunc ſcandalum ceſſat.

E contrario vero ſponſalia duobus modis in matrimonium de præſenti tranſeunt. Primò,per copulam carnalem ſubſequutam vxorio affectu,ideſt,cum intentione matrimoniū conſummandi, nam ſi habeatur fornicatio affectu,ideſt,ſine intentione ſe cognoſcendi tanquam maritus,& vxor,ſed tanquam ſoluti matrimonij vinculo,non eſt matrimonium coram Deo, ſed coram Eccleſia ſic, iuxta communem in cap.is qui.de ſponſa. quidquid dicat Hoſtienſ.ibidem, ſecundum antiqua iura,quæ quomodo poſt Concilium Tridentinum ceſſent,ponitur infra,c.25. nume. 144. Secundo per declarationem cōſenſus de præſenti verbis aliquo aperto ſigno factam, & non alias quantumlibet ſimul habitent, aut ſponſus eam in domum traducat, & oſcula, & amplexus interueniāt,& quamuis copula ſequetur. cap.fin. de ſponſalib. & Aretin. in conſil. 144.ex facto.

29 Quinto præſuppono, quod ætas legitima contrahendi matrimonium in maſculis eſt. 14. annorum completorum, & in fœminis duodecim, etiam completorum,

ſum, & ad ſponſalia contrahenda ſeptem in vtriſque, quamuis, ſi potentia ſupplet ætatem, contrahere prius poſſunt, quæ tamen vſque ad illam ætatem non præſumitur.cap.puberes.de deſponſ. impub. & cap.1.§.idem quoque. eodem titulo, libro ſexto, adiunctis gloſſis, & communi doctorum.

Sexto, quod omnis utriuſque ſexus ætate legitima, & iuſto iudicio præditus, poteſt matrimonium contrahere, niſi ſpecialiter prohibeatur, vel aliquod impedimentum interueniat inter contrahere volentes. capitulo cum apud. de ſponſalibus. Dixi, Iuſto iudicio, quia amens tempore amentiæ non poteſt. capit. dilectus. de ſponſ.

De impedimentis matrimonij in genere.

30 Impedimentum matrimonij ſecundũ Sanctũ Tho& .communem in 4.lib. ſent. diſt.34. eſt duplex. Alterum impediens, & dirimens. Alterum impediens tantum. Dicitur autem impediens, & dirimens, eo quod facit, ut impediti non ſolum contrahendo peccent, ſed etiã, vt ipſum matrimonium contractum non valeat, non autem eo, quod diſſoluat matrimonium legitime contractum ante illius impedimentum, quia nullum tale eſt. Impediméta vero huius generis ſunt duodecim, contenta his verſibus.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis.

31 Impedimentum vero impediens tantum dicitur, quod impedit, & non dirimit, ideſt, facit quod peccent, qui ita impediti contrahunt, ſed matrimonium contractum valet. Impedimenta vero huius generis ſunt duo.

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus, feriatum,
Impediunt fieri, permittunt, iuncta teneri,

Ad quæ quidem duo reducuntur alia omnia, licet ſpecialiter dictis uerſibus non contineantur, quæ infra tangentur.

De impedimentis dirimentibus, erroris perſonæ, & conditionis.

SVMMARIVM.

32 *Error multiplex, perſona, conditionis, fortuna, & aliarum qualitatum.* & 33.
33 *Matrimonio ab erroneo, qua auctoritate receditur.*
34 *Matrimonio ſeruorum conſentiens dominus liberat eos.*
34 *Et an uendere poßit eos, & arcere a debito reddendo.*
34 *Matrimonium contrahens ſeruus, an dominam Vxori praferet.*
34 *Error perſona, & conditionis dirimunt, ſed non alij.*

32 PRimum impedimentum dirimens matrimonium eſt error perſonæ. Eſt autem error perſonæ credere de una perſona, quod ſit alia, ut quod ſit libera cum ſit ſerua, uel quod ſit filius talis Regis, Ducis, Comitis, aut alterius, cuius non eſt. Dixi: Talis, quia, ſi credatur indeterminate, quod eſt filius Regis, aut Ducis, Nobilis, aut Diuitis, non eſt error perſonæ, ſed fortunæ, aut qualitatis. Nec etiam, ſi credatur filius talis Regis, aut Ducis, ſi talis Regis, & talis filij cognitio non habeatur. Roſ. uerb. impedimentum 2. & Sylueſt. uerb. matrimonium.8.q.1.§.5. Error etiam perſonæ eſt credere, quod ſit primogenitus alicuius, cũ non ſit, & propter ſpem, quã habet illum in paternis bonis ſucceſſurum, & nubit tanquam primogenito, iuxta Cald. in cap.2. de coniug. ſeruor. & Hoſt. in ſumma. Ang. verb. Matrimonium. impedim. 4. §. 3. niſi abſolute conſentiret in eum præſentem, quia tunc matrimonium ualeret, quamuis crederet alium eſſe, iuxta mentem S. Thom. & communis in 4.lib. ſentent. diſt.30.

Itaque primo ob hoc impedimentum peccat, qui procurat, ut matrimonium, vel

vel ſponſalia a ſe, vel ab alio per errorem contrahantur, quæ alias non contraherentur, Angel. verb. matrimonium. 3. impedimen. §. 16. & probatur per dicta San. Thom. de dolo. 2. 2. q. 55. art. 4 & matrimonium ſic contractum, nihil valet, ſi fuerit error perſonæ, vel conditionis ſeruilis, ſecus ſi ſolum fortunæ, aut alius qualitatis, cap. 1. 9. q. 1. qualis eſt credere de paupere, quod eſt diues, de plebeio, quod eſt nobilis, de infami, quod eſt bonæ famæ, de corrupta, quod eſt uirgo. cap. 1. §. error. ea. quæſt. 1.

13 Secundum impedimentum dirimens matrimonium eſt error conditionis ſeruilis, quo quis credit ſeruum eſſe liberum. Nam matrimonium contractum a libero cum ſerua, quam putabat eſſe liberam, vel è contrario contractum a libera cum ſeruo, quem putabat eſſe liberum, nihil valet, licet contractum cum libero, vel libera ab eo, vel ab ea, qui uel quæ credit eſſe ſeruum, uel ancillam ualeat. 29. quæſt. 2. §. ijs ita. ſub c. ſi quis liber. & tradit S. Thom. & communis in 4. lib. ſent. diſt. 36. art. 1. & Ang. uerb. matrimonium. impedim. 4. §. 16. & communis in cap. propoſuit. de coniug. ſeruor. & ſi matrimonium erroneum fuerit clandeſtinum propria auctoritate ſe ſeparare poteſt, quo ad thorum, & cohabitationem, ſed ſi eſt in facie eccleſiæ contractum, quo ad thorum ſe ſeparare poteſt, ſed non quoad cohabitationem, niſi per ſententiam eccleſiæ. arg. c. porro. & cap. ſignificaſti. de diuor. quod procedit etiam ſi dominus poſt matrimonium eam manomiſerit ipſo inſcio, & cum ea libera facta copulam coniugalem habuerit, quia talis copula habita eſt uirtute primi conſenſus, qui nullus fuit. Roſ. verb. Impedimentum 3. §. 2. Si tñ poſtquam reſciuit eſſe ſeruam, conſenſit in eam ſaltem per copulam uxorio affectu, matrimonium fiet ualidum ſecundum iura antiqua, licet non poſt Concil. Trid. ut dictum eſt ſupra eodem, numero 25. & 28. cap. ad noſtram. de coniug. ſeruo.. c. fœmina. & c. ſi quis ingenuus 29. q. 2. Si autem liber matrimonium ignoranter contrahit cum ſerua, & nihilominus eam vult pro uxore habere, & illa non vult, non eſt matrimonium, ſed coget illam eccleſia, ut conſentiat in illud, iuxta glo. c. ap. ſi. de coniug. ſeruor. quod eſt uerum, ſi illa nondum legitime alteri nupſerit. quæ glo. addit, quod dominus tradēs ſuam ancillam tanquam liberam libero credenti, eam eſſe talem, manumittere illam videtur. Quæ omnia ſunt intelligenda, etiam de libera contrahente cum ſeruo.

34 Et dominus, qui conſentit matrimonio ſui ſerui, aut ſeruæ conſentit, & locū ad reddendum debitū non concedit, quia, quamuis ſeruus contrahens matrimoniū inuito domino, ad ei obſequendum magis, quam ad debitum reddendum, teneatur, ſi tamen, eo conſentiente contrahit, ad illud magis, quam ad hoc, tenetur. Et, quamuis dominus poſt matrimonium, etiam ſuo conſenſu cōtractum, eū vendere poſſit, non tamen in tam remotas regiones, ut uſus matrimonij ei impediatur, iuxta communem in cap. 1. de coniug. ſeruor. & S. Tho. in 4. d. 36. Licet honeſtum eſſet, ne ad tam remotas uenderet, etiam dum contra uoluntatem eius contraheret, quamuis ad id ſub pena mortalis peccati non tenetur, iuxta communem in d. c. 1. ſaltem quando commode in uicinas uendere non poſſet.

Errores autem aliarum qualitatum, vt pote fortunarum, nobilitatis, uirginitatis fortunæ, & reliqui, non dirimunt. quia id nullo iure cauetur, immo contrarium, c. 1. 29. q. 1. & §. ijs ita. ſub c. ſi quis liber. ea. q. & diximus ſupra.

De impedimentis dirimentibus uoti, & cognationis ſpiritualis.

SVMMARIVM.

35 *Votum ſolemne caſtitatis impedit, & dirimit matrimonium.*

35 *Votum poſt ſolemne contrahens nulliter contrahit, & excommunicatur.*

36 *Cognatio ſpiritualis tam Baptiſmi, quam Cōfirmationis quid, & ad quos Tridenti reſtricta. num. 37.*

37 *Patrini ſunt ſolum hodie, qui deſignantur, & quo deſignandi, nu. 38.*

39 *Cognatio ſpiritualis non naſcitur ex ſolemnitate ſupplente baptiſmum. & 40.*

40 *Patrinus, an fiat omnis tangens, cum nemo deſignatur.*

Ter-

35 TErtium impedimentum, dirimens
matrimonium, eſt votum ſolemne
caſtitatis, quod celebratur profeſſione
expreſſa, vel tacita religionis approbatæ.
vel ſacri ordinis ſuſceptione, vt dictum
eſt ſupra, cap. 12. num. 32. Poſt quod qui
contrahit, peccat mortaliter, cap. 1. de vo-
to, lib. 6. Extrauag. 1. de voto, Ioan. 22. &
eſt excommunicatus. Clem. 1. de conſan-
guin. & affin. de voto autem ſimplici dice-
tur infra eod. c. nu. 37.

36 Quartum impedimentum, dirimens
matrimonium eſt impedimentum cogna
tionis, quæ eſt triplex, Carnalis, Spiritua-
lis, & Legalis. Cognatio ſpiritualis, quæ
matrimonium impedit, & dirimit, (nam
de non dirimente eadem, nu. 72. agemus)
eſt attinentia duarum perſonarum. quæ
ex ſtatuto Eccleſiæ oritur per Baptiſmi,
Confirmationis adminiſtrationem, vel ſu
ſceptionem baptzati, vel confirmati, iux-
ta mẽtem omnium. in rub. de cogn. ſpirit.
S. Th. & communis in 4. lib. ſent. diſt. 40.
& gl. ac cõmunis in d. c. 1. eo. tit. li. 6. Quæ
olim, ſecũdum iura antiqua, erat triplex,
paternitas, compaternitas, & fraternitas,
ſm dictam gl. recep. Paternitas, quæ eſt,
quæ contrahitur inter baptizantem, (qui
locum patris tenet, ſiue ſit clericus, ſiue
laicus, vir, aut fœmina,) & baptizatum, &
inter baptizatum, & patrinum, qui locũ
matris tenet, ſiue ſit unus, ſiue plures, ſi-
ue vir, ſiue fœmina, c. quamuis. de cogn.
ſpirit. lib. 6. Compaternitas eſt, quæ con-
trahitur inter patrem, & matrem baptiza
ti ex una parte, & ex altera inter baptizã-
tem, & patrinũ, vel patrinos, qui ex ſacro
fonte ſuſcipiunt, ſi ſunt baptizati, quãuis
ſint ſchiſmatici, aut hæretici, & alias non,
quia non ſunt eius capaces, iuxta S. Tho.
& Richar. in 4. lib. ſent. diſt. 42. art. 1. q. 3.
quidquid alij dicant, neque etiam inter
baptizantem, & patrinos baptizati. Fra-
ternitas eſt cognatio inter baptizatum, &
filios naturales baptizantis, & patrinorũ.
etiam nõ legitimos, & ẽt habitos poſt ba-
ptiſmum. Dixi, Olim ſm iura. quia hodie
ceſſat fraternitas, & aliqua ex parte cõpa-
ternitas, per Concil. Trid. ſeſſ. 24. ca. 2. de
reformat. matr. Quare loco multorum,
37 quæ hic in vulgari dixi, & nunc ceſſant,
ſubijcio tenorẽ illius cap. quod ſic habet,
*Sancta ſynodus ſtatuit, vt vnus tantum ſiue
vir, ſiue mulier, iuxta ſacrorum canonum in-
ſtituta, vel ad ſummum vnus, & vna, bapti-
zatum de baptiſmo ſuſcipiant, inter quos, ac
baptizatum ipſum, & illius patrem, & ma-
trem, nec inter baptizãtem, & baptizatum;
baptizatiq; patrem, matrẽ tantum ſpiritua-
lis cognatio contrahatur. Parochus, antequam
ad baptiſmum conferendum accedat, diligẽ-
ter ab ijs, ad quos ſpectabit, ſciſcitetur, quem,
vel quos elegerint, vt baptizatũ de ſacro fon
te ſuſcipiant, & eum, vel eos tãtum ad illum
ſuſcipiendum admittat, & in libro eorũ nomi
na deſcribat, doceatq; eos, quam cognationem
contraxerint, ne ignorantia vlla excuſari va-
leant. Quod ſi alij vltra deſignatos baptiza-
tum tetigerint, cognationem ſpiritualem nullo
pacto contrahant. Ea quoq; cognatio, qua ex
confirmatione contrahitur, confirmantem, &
confirmatũ, illiuſq; patrẽ, & matrem, ac te-
nentem non egrediatur: omnibus inter alias
perſonas huius ſpiritualis cognationis impedi
mentis omnino ſublatis.*

38 Per hoc nouum ſtatutum ceſſat quæ-
ſtio, an multi, & quot poſſint eſſe patrini
& an inter fratres baptizati, & omnes fi-
lios, vel quos patrinorum, vel baptizan-
tis ſit hoc impedimentum, & an inter ba-
ptizatum, & filios adoptiuos patrinorum
& baptizantis, &, an inter baptizatum, &
uxorem, uel concubinam, uel maritũ pa-
trini, uel matrinæ, vel baptizantis, & an
cognatio tranſeat per actionem, uel paſ-
ſionem, in coniugem, vel concubinam, an
te, vel poſt cognitam, & an omnes ſuſci-
pientes, reſpõdentes, vel tangentes bapti-
zatum, uel qui eorum ſint patrini, uel ma
trinæ, quoniam tota cognatio ſpiritualis
redacta eſt ad ſolam eã, quæ eſt inter pa-
trinum, & baptizatum, patrem, & matrẽ
baptizati, & inter baptizantem, & bapti-
39 zatum, & patrem, & matrem baptizati,
ita quod nulla eſt hodie fraternitas, aut
confraternitas, nulla item compaternitas
inter baptizantem, & patrinos, nulla
item inter baptizatum, & coniuges, &
concubinos, uel concubinas prædicto-
rum, & minus, inter ipſoſmet patrinos,
Et ideo ſine peccato poſſunt eſſe patrini
maritus, & uxor. Nulla item inter re-
ſpondentes, tangentes, & alios, niſi ſint ad
id deſignati, quãuis uideatur relinqui du-
bium. An qñ nulli deſignantur in patri-
nos per culpam Parochi vel alterius in-

neceſ-

neceſſitate baptizantis, ſoli & omnes tangētes baptizatum fiant cognati, iuxta ius antiquum, quod uetius uidetur, quum a iure antiquo nō ſit recedendum, niſi quo ad excepta in nouo, l. præcipimus. C. de appellat. & Concilium uidetur loqui, quādo deſignantur aliqui patrini:

40 Notanda tamen ſunt tria. Primum, errare illos, qui cum puer in domo baptizatūr propter neceſſitatem ſine ſolēnitāte, & poſtea cum ea in eccleſia exorcizatur, & ungitur chriſmate, credunt ex hoc poſteriori actu oriri cognationem, & non ex priori, cum contra ſe res habeat, quia poſterior actus non eſt ſacramentum; ſed ſacramentale per quod nec character imprimitur, nec confertur gratia ex opere operato, licet ſit actus catechiſmi, & exorciſmi, ex quo alia cognatio minor impediens, & non dirimens naſcitur, cap. per catechiſmum. de cognat. ſpiritual. lib. 6. de qua infra eo. c. nu. 72. Ob quod multū expediret, ut parochus non ſolum faceret ea, quæ Concilium prædictum iuſſit, ſed etiam in tali ſupplemento ſcriberet illum actum ſupplendi non fuiſſe baptiſmum, ſed tantum catechiſmum cum exorciſmo.

Secundum cognationem ſpiritualē matrimonio iam contracto ſuperuenientem non diſſoluere illud, ſed tantum exactionem debiti coniugalis impedire, ut ſupra cap. 16. nu. 34. dictum eſt.

Tertium, quod eodem modo eſt reſtricta cognatio, quæ naſcitur ex Confirmatione, quo quæ naſcitur ex Baptiſmo, per prædictum Concil. ſupra relatum, & ita totum cap. de cognat. ſpirit. lib. 6. limitatur per illud.

Interrogatus autem dudum: An pater baptizans in neceſſitate filium ſuum ſuſceptum ex fornicatione, poſſit contrahere matrimonium cum illius matre? reſpōdi non poſſe, quia regula iuris habet, cognationem ſpiritualem impedientem, & dirimentem contrahi inter baptizantem, & parentes baptizati, c. 1. de cognat. ſpir. lib. 6. a qua non excipitur, niſi baptizans filium ſuum, & coniugis ſuę, vel ſui, cum qua, vel quo iam contraxit matrimonium per capitul. ad limina. 32. quæſtione prima ea ratione, quod per actum bonum non debet præiudicari matrimonio ſancto antea contracto, quæ ceſſat in contrahendo, de quali quærebatur. Per quod uidentur ſolui argumenta quæ in contrarium adducit Sotus in 4. diſtinctione articulo primo, qui tamen non fuit auſus tenere contrarium, nec etiam Paludan.

De impedimento cognationis carnalis, & legalis.

SVMMARIVM.

41 *Conſanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum.*

42 *Affinitas quid, & quātum reſtricta per Concil. Triden.*

43 *Copula carnalis perfecta quid, & qua gignit affinitatem.*

43 *Cognatio legalis quid, quotuplex, & quouſque impedit, & dirimit.*

41 COgnatio autem carnalis ſeu conſan
guinitas eſt propinquitas duarum
perſonarum, eo quod una ex altera, uel
ambę ex eadem deſcendunt, ſecundum
glo. receptam in arbore conſanguinitatis,
lib. 6 Pater enim, & filius ſunt conſangui
nei, quia unus ab alio deſcendit, duo uē
fratres, qui ambo a tertio deſcendunt.
Affinitas uero eſt propinquitas duarum
42 perſonarum, quarum una cum conſan-
guinea alterius copulam habuit ſecun-
dum gloſſ. receptam in arbore affinitatis,
in qua re copula illicita, & licita ſunt pa-
res, c. diſcretionem de eo, qui cogn. conſ.
vxor. ſuæ. modo ſit perfecta, quæ eſt illa,
per quam ſemen uiri in uas fœminæ natu
43 rale ad generandum mittitur. c. extraor-
dinaria. 35. q. 3. & non ſufficit ſaltem corā
Deo uiolatio uirginitatis, nec quælibet
alia turpitudo, iuxta gl. recep. in d. c. extra
ordinaria. & ita non ſufficit actus ſodomi
ticus, iuxta mentem S. Tho. communem
in 4. lib. ſenten. diſt. 41. quam Palud. & S.
Ant. 3. par. tit. 1. cap. 12. explicant.

Ex quibus ſequitur primo conſanguineos, vel affines intra quartum gradum non poſſe matrimonium licite contrahere, nec contractum ualet, c. non debet. de conſang. & affinit. ſed prædictum Concilium ſeſſ. 24. c. 4. de reform. matr. limitauit

uit impedimentum affinitatis ex illicita copula natum, ad primum, & ſecundũ gradum tantum, ſtatuens in ulterioribus gradibus matrimonium poſt eam contractũ non dirimi. Et licet contextus illius non addat illud nõ impedire, ſed tantum non dirimere, & ideo potuiſſet aliquis dicere, quod licet matrimonium contractum per affines ex copula illicita 3, & 4. gradus valeat, peccare tamen contrahens ſine diſpenſatione, quia a lege ueteri non diſcedimus, niſi quatenus per nouam exprimitur, l. præcipimus. C. de appellatio. tamen Pius Quintus, Motu proprio ſuper hoc edito contrarium declarauit in extrauagan. ad Romanum, lata anno 1566. ſcilicet dictam affinitatem nec dirimere, nec impedire.

Sequitur ſecundò, huiuſmodi contrahentes non ſolũ peccare, ſed etiam excõmunicatos eſſe ſicut ſunt conſanguinei, Clem. 1. de conſan. & affin. niſi excuſet ignorantia, de quo infra, cap. 27. nu. 141. Qui uero contrahunt tantum ſponſalia intra quartum gradum peccant quidem; ſe non ſunt excommunicati, niſi copula ſequatur, & ea ſequuta ſic, iuxta communem, ſecundum iura antiqua, per quę ſpõſalia tranſibant in matrimonium per copulam carnalem ſequutam, non tamen hodie poſt Concil. Trid. vt dictum eſt ſupra nu. 25. & 28. quæ tamen ſecundum iura antiqua non procedebant quoad forũ cõſcientiæ, niſi in eo, qui uxorio affectu copulam habuerat. alias enim in illo foro non eſſet uerum matrimonium, iuxta omnes in c. is qui, de ſponſ. Ex quibus infertur, quod huiuſmodi impedimẽti contrahentes ante legitimam ætatem, non ſunt excommunicati, quia in effectu ſponſalia tãtum de futuro contrahunt. cap. 1. §. 1. de ſponſ. lib. 6. Idem de contrahentibus credentibus ſe cognatos, ſi uere non ſunt, nã peccant mortaliter, & nõ ualet matrimonium, ſi credebant illud non ualere, alias ſic, ut recte Syluest. reſoluit in uerb. matrimonium. 7. quæſtio. 13. §. 5. quod autem dictum eſt de uiro contrahente cum muliere, idem cenſetur dictum de illa contrahente cum illo.

De impedimento cognationis legalis.

SVMMARIVM.

44 *Cognatio legalis quid, quotuplex, & quouſq; impedit, & dirimit. nu. 44. & 45.*

44 Cognatio uero legalis eſt propinquitas ex adoptione alicuius in filium proueniens, ſecundum mentem prædictorum poſt gloſſ. cap. 1. de cogn. legal. & eſt triplex. Prima eſt aſcendentium, aut deſcendentium, ſcilicet adoptantis, & adoptati, & deſcendentium eius, quæ nec diſſolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur, cap. ita diligere, 30. quæſtio. 3. & §. ergo. Inſtit. de adopt. Secunda quaſi tranſuerſalis, ſcilicet inter adoptatum, & filio naturali exiſtẽte in poteſtate patris, & nõ alias. c. 1. de cog. legal. l. qui per adoptionem. ff. de adop. Tertia eſt, quædam legalis affinitas, ſcilicet inter vxorem adoptati, & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quæ durat perpetuò, ſicut prima. l. adoptiuus. ff. de rit. nupt. Porrò, quælibet harum cognationum impedit, & dirimit matrimonium, iuxta glo. & communem, in d. c. 1. & in 4. lib. ſenten. diſt. 42. licet aliqui contradicant, quo ad cognationem tranſuerſalem.

45 Ex quibus ſequitur, inter adoptantem, & adoptiui matrem hanc cognationem non contrahi, & quod adoptans aliquam in filiam ſuam nõ poteſt cum illa, nec aliqua eius deſcendente intra quartum gradum matrimonium contrahere, quia ſunt tanquam aſcendentes, & deſcendentes. Item, quod non poteſt contrahere cum vxore filij adoptiui, eo mortuo, nec filius adoptiuus cum uxore adoptantis, eo mortuo, quia eſt cognatio tertiæ ſpeciei, quã uis ſic cum eius matre, etiam filio uiuente, quia inter illos nulla cognatio interce dit. Sequitur item, quod adoptiuus cum filia naturali adoptantis hoc uiuẽte, & illa in eius poteſtate manente, matrimonium contrahere non poteſt. ſed ſic patre mortuo, aut filia emancipata, aut ſi eſt illegitima, aut ipſe eſt iam emancipatus, quia hæc cognatio his modis ſoluitur, ſecundum omnes, vbi ſupra.

Inter

Inter prædictos vero tres cognationes hoc intereſt, quod conſanguinei, ſi contrahant inter ſe matrimoniũ intra quartum gradum, non ſolum peccant, cap. nõ debet. de conſang. & affinit. ſed etiã ſunt excommunicati, Clem. 1. de conſangui. & affinit. ſicut, & de affinib. infra dicemus. Cognati autem ſpiritualiter, vel legaliter, licet peccent, non tamen ſunt excommunicati: ſicut nec cõſanguinei ſola ſponſalia de futuro contrahentes, iuxta glo. receptam in d. Clem. 1.

De impedimento criminis, aut delicti.

SVMMARIVM.

46 *Matrimonium qua occiſio, & quod adulterium impedit, & dirimit. & 47.*

46 QVintũ impedimentum eſt crimen. Pro cuius notitia notandum, duo eſſe crimina, quæ matrimonium impediunt, & dirimunt, ad quæ reducuntur illa tria S. Thom. communiter recepti vbi ſupra, & diſt. 39. Alterum eſt occiſio coniugis alicuius cauſa contrahendi cum eius coniuge, quæ facta utroque machinante perpetuo impedit, etiam ſi alter infidelis eſſet, & ad eius cõuerſionem procurandam patrata fuiſſet, cap. laudabilem. de conuer. infid. Facta vero, altero tantum machinante, nõ ſufficit, niſi adulterium interueniat. c. ſuper eo. de eo, qui dux. in matrim. iuxta Io. And. per Pano. & communem receptum ibidem. Dixi; Cauſa contrahendi: quia occiſio alio fine facta non ſufficit, dicto cap. laudabilem. neque ratihabitio occiſionis ſuo nomine factæ: quamuis ſic iuſſio, aut conſilium, iuxta gl. receptas in c. ſi quis viuente. 32. q. 1. & in cap. 1. de conuerſ. infid.

Alterum crimen eſt adulterari ſciẽter cum coniuge alterius, & contrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo. Dixi, Adulterari: quia, ſi non erat vere coniux, licet putaretur talis, non impedit c. ſignificauit. de eo, qui dux. in matr. impedit tamen ſi ſit verum, quamuis non ſit conſummatum: & quamuis ſit ſolutum quo ad thorum, vel cohabitationem, cap. ſignificaſti. & cap. ex litteris. eod. tit. Dixi etiam, Adulterari: quia nec datio fidei de contrahendo, nec contractus ſine adulterio ſufficit. d. c. ſignificauit. & c. 1. 31. q. 1. Dixi, Scienter: quia, ſi uterque probabiliter ignorat, poſſunt matrimonium contrahere, ſimulatque mortuus fuerit, qui impediebat: & ſi alter tantum ignorat, in eius arbitrio eſt, ſublato impedimẽto denuo matrimonium contrahere, uel non, c. 1. eod. tit. donec ſciens cum tertia contraxerit, & modo ignorans nõ reſciuerit ante mortem impedientis, aut poſtquam
47 reſcierit, non habuerit copulam. Notandum item, q, vt matrimonium inter ignorantem impedimentum, & facientem valere incipiat, non ſufficit ceſſatio impedimenti, & conſenſus nouus ſcientis: quia oportet, ut etiam ignorans denuo in illũ conſentiat, poſtquam ei notum fuerit interueniſſe impedimẽtum, per quod illud matrimonium non ualuit; & fiat ei iuſta libertas ad renuendum, ſi uoluerit, ſecundum Innoc. in fi. cap. 1. de eo, qui dux. in matr. & Scot. in 4. lib. ſent. diſtin. 35. Satis tamẽ uidentur hæc ei notificari, & dari libertas, quando certior fit matrimonium nil ualuiſſe, ob aliquod impedimentum in genere, & quod non cogatur ad denuo contrahendum, quãuis non exprimatur ſpeciatim impedimentũ, ob quod primum matrimonium nõ ualuerit, neq; a domo ſui mariti in maiorem libertatẽ deducatur, quin & præſtat id facere, quoties non conuenit, ut illud ſpeciatim nouerit, ſatis enim eſſet tunc dicere gratioſe, ſuſpicor te non eſſe maritum meum, aut uxorem meam aliqua de cauſa, ideo rogo te plurimũ cauſa trãquillitatis meæ conſcientiæ, & cõſolationis, vt ſi & quatenus opus fuerit denuo nos pro coniugib. habemus, ſecundum mentem Caie. 1. Tomo Opuſculorũ Tract. 12. q. 2. & in ſumma, verb. matrimonium. pag. 9.

De impedimento dirimente infidelitatis.

SVMMARIVM.

48 *Matrimonium, qua infidelitas impedit, quouſque dirimit.*

Matri-

49 *Matrimonium, quod inter infideles nullum & quod annullandum.*

48 SExtum impedimentum dirimens matrimonium eſt, infidelitas. Matrimonium etenim contractum a fideli cum infideli nondum baptizato nullum eſt, etiã ſi ſit cathecumenus: hoc eſt in fide Chriſtiana inſtructus, & velit baptizari, c. caue. vbi gl. vigeſimaoctaua, quæſt. ſecunda. Nam licet, vt ſupra dictum eſt, matrimonium inter infideles eſſe poſſit, quatenus eſt contractus, c. gaudemus. de diuort. & c. deinde. 26. diſt. non tamen, quatenus eſt ſacramentum. arg. c. ueniens. de presb. nõ bap. Nec etiam ut contractus valet, ſi contra leges eorum fiat, arg. cap. fin. de diuor. & c. de infidelibus. de conſang. & affinit. & multo minus quando contra leges naturales, vt fit, quoties cum pluribus, quam cum vna, contrahitur, d. c. gaudemus. Notandum tamen, quod matrimonium infidelium non diuiditur, eo quod alter eorũ ad fidẽ conuertatur, licet conuerſus licite ſe ſeparare poſſit quo ad cohabitationẽ a non conuerſo, nolente conuerti: quãuis melius faceret conuiuendo ei, quouſque ſpes aliqua conuerſionis eſſet: tamen, cum alia matrimonium contrahere uiuente infideli nõ poteſt, niſi cum ipſe nollet habitare cum ea abſq; contumelia creatoris, & ſine ſtudio peruertendi eam, aut in peccatum mortale inducendi. Quod proce-
49 dit etiam in infidelibus, qui contraxerũt in gradibus lege canonica prohibitis, modo ſecundum leges eorum eſſent valida, per c. gaudemus. de diuor. imò, & ſi infidelis, antequam matrimonium contrahat, conuertatur, illum recipere tenetur dicto c. quando, & dicto cap. gaudemus, ſiue dicamus per conuerſionem matrimonium dirimi, ſicut ſenſit Panorm. dicto capitu. quanto, ſiue per ſecundum, ad quod contrahendum prædicta faciunt facultatem, vt melius dixit S. Thom. in 4. lib. ſentent. diſtinct. 59. Dixi ſupra, cum infideli nondum baptizata; quia contractum cum fideli hæretica, vel ſchiſmatica ualet, licet contrahendo peccet, iuxta gloſſ. recept. in c. non oportet. 28. q. 1. & S. Tho. & alios in d. diſtin. 39. quamuis iam ſit cathecumena, vt dictum eſt ſupra.

De impedimento dirimente violentiæ, vel metus.

SVMMARIVM.

50 *Matrimonium metu iuſto contractum, immo & conſummatum, nullum.*

51 *Metus, quis iuſtus nunc definitus, & declaratus.*

50 SEptimum impedimentum dirimẽs matrimonium eſt uiolentiæ, vel metus. Pro cuius declaratione præmitto primo, quòd quamuis omnes contractus, facti per metum regulariter valeant, ſecundũ gloſſ. & communem in cap. abbas. de his, quæ ui. licet noſter Fortunius Garcia oppoſitum tenuerit de ult. fine. Illat. 21. & quamuis ſacramenta, in quibus character imprimitur, ſicut in baptiſmo, c. maiores. §. item quæritur, de bapt. etiam ualeant, contractus tamen, & ſacramentum matrimonij per metum contracti nil valet. cap. veniens. 1. e. cum locum. de ſponſ. & text. irrefragabilis in c. ſignificauit de eo, qui dux. in matri. quia ita eccleſia decreuit, ob multa, quæ Pan. & alij tradunt in d. c. cum locum. quę tamen ſola ſine ſtatuto eccleſiæ, vix ſufficerent.

51 Præmitto ſecundo, quod non quilibet metus ad hoc ſufficit, ſed requirit̃ iuſtus. qui cadat in virum conſtantem. l. metum. ff. quod met. cau. qui definitur a S. Thom. cõiter recepto, etiam a Soto ibidem in 4. lib. ſent. diſt. 29. art. 2. eſſe ille, quo minus malum maioris euitandi cauſa, eligitur, ut olim diximus in d. c. cum locum. & late trad. Couarru. in c. 4. 1. parte. c. 4. §. 1. a nu. 10. & in 2. par. c. 3. §. 4. Cõtra quam definitionem occurrerut hoc in loco in Manuali ſermone Hiſpano ſcripto quædam. Primum, quod minor timor eſt iniuſtus mulieri, quam uiro, iuxta glo. ti. & a pluri mis laudatã in d. c. cum locum, quæ nõ eſſet vera, ſi hac definitione perpenderetur.

Secundum, quòd vera, & communis ſentẽtia habet, iuſtum metum, iudicis vel prudentis arbitrio eſſe definiendum, ſecundum gloſſ. in c. cum dilectus, de his, quæ ui. & prædicta definitio ſatis concludit eſſe a iure definitum.

Tertium, quod communis, Pan. Prępo. &

& aliorum multorum habet contra Hoſtien. in c. conſultationi. de ſponſ. quod, qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque mortis conſummat, non uidetur matrimonium validum facere, & quidem ratione irrefragabili, ſcilicet quod eſſentia matrimonij eſt,ut conſenſus ſit liber. per dictũ capitu. cum locum. ſecundum omnes; & cum conſenſus directus in matrimonium,motu mortis extortus, non ſit ſatis liber, a fortiori conſenſus indirectus, & per quandam conſequutionem reſultans ex copula eodem mortis metu extorta, non erit ſatis liber;qui tamen ſecundum definitionem prædictam non poteſt dici iuſtus,quippe, quo non eligitur minus malum ad euitãdum maius, immo maius malum, ſcilicet peccatum mortale ad euitandam mortem corporalem,quę eſt malum minus eo,iuxta capitulum ita ne. cum citatis in eo.32. quæſtion.5.

Quartum, quod nihil male venialiter factum poſſet dici iuſto metu factum,quũ omnis culpa,etiam uenialis, ſit maius malum omni alio malo, quod non eſt peccatum,ſecundum Pan.in capit. ſacris.quod met.cauſ. & omnes Theologos, & Canoniſtas,& ſentit glo.in cap.ſi aliquid.22.q. 4.quod tamen etiam Sotus,qui definitionem prædictam ſequitur in d.quæſt.29.artic.3. ſatis negat.

Quintum,quod omnis rectus iudex iudicabit metum iuſtum mortis, & mutilationis eſſe iuſtum abſolute ſine conſideratione, an per illũ liberetur a maiore malo,vel minore,l.1. & 2.ff. quod met. cauſ. & etiam metum ablationis omnium bonorum,uel maioris partis eorum, ſaltem ſi magna ſunt,cap.1.de reſtit.ſpol.lib.6.& merito,quia uita quædam ſunt, iuxta gl. receptam, iuncto textu in l.aduocati. C. de aduoc.diuerſ.iud.& probatur per l.iſti quidem. cum ſuis concord. ff. quod met. cauſ.& cap.cum dilectus.adiuncta.glo. de his,quæ ui.

Sextum, quod etiam omnis rectus iudex conſiderabit in alio alius generis metu, non ſolum malum ipſum obiectum, ſed etiam circunſtantias fortitudinis, uel fragilitatis,non ſolum ſexus,ut dixit præ dicta glo.ſed etiam ætatis,innatæ magnitudinis,vel paruitatis animi,aliorumque accidentium metum paſſi. Ità,quod eiuſdem mali obiecti metu in alio iudicabit iuſtum,in alio uanum,non conſiderando an metum paſſus liberetur a maiori malo,an à minori.

Septimum,quod ad reddendum actum inefficacem coram Deo ſufficit quilibet timor,etiam minor iuſto,modo ſit cauſa, ſine qua non ſaltem principalis eius,ut dictum eſt ſup.capit.17.nu.29.poſt Adri. & alios ibi citatos, & probatur efficaciter, quia leges cõſtituentes diſcrimen inter alium metum, ſe fundant ſuper præſumptione, quia præſumunt aliũ eſſe cauſam actus,aliũ uero non,& lex fundata in præſumptione,non habet locum coram Deo, ſi ueritas ei non reſpondet.capit. is qui.& cap. tua. de ſponſ. cum eis adnot.

Octauũ,quod quoad hunc effectum neceſſario recedendum eſt a definitione S. Tho.communiter recepta,licet obſeruanda ſit plurimum quoad effectum excuſandi a culpa:facit item gloſſ.ſing.capitu.prę ſens.20.q.3.quatenus notat ex illo c. metum reuerentialem annullare uotum pueri nouentis religionem,etiam quo ad forum exterius,cui tamen non cõuenit præ dicta definitio.

Nonum,quod licet ſuſcipiens ordinem ſacrum metu iuſto,verum characterem ordinis ſuſcipiat,arg.c.maiores.§.itẽ quę ritur. de baptiſmo, non autem obligatur uoto continentiæ illi annexo,arg.c.1. de his quæ,ut tradit S. Thom.2.2. quęſt.18. & ita timor, qui non eſt iuſtus ad annullandum ſacramentum, eſt iuſtus ad annullandum uotum.Per quæ nuper reſpondimus,nõ obligari ad preces horarias, & a bellis iuſtis abſtinentiam, quæ illi ſunt annexa, filium cuiuſdam maximi Principis,qui maximo reuerentiali metu patris Infantis, & patrui Regis diaconatum accipit, iunctis quæ concurrebant circunſtantijs.Per quæ omnia dicendum eſt, definitionem præfatam iuſti timoris a nemine quod ſciam,improbatam, nec limitatam eſſe neceſſario limitandam. Quibus eſt conſequens, quod, licet metus mortis, quo teſtis falſum deponit, non dicatur iuſtus, ſecundum definitionem Sancti Thomæ, nec conſequenter excuſet a peccato; erit tamen iuſtus quo ad infirmandum eius teſtimonium, & quo-

ad excuſandum eum a pœna ſaltem ordinaria, ſecundum definitionem præd. glo. communiter recep. idque ipſum omnino dicendum de ſcriba, qui metu mortis fecit inſtrumentum, vel teſtamentum, id eſt peccare quidem, ſed inſtrumentum, uel teſtamentum eſſe reſcindendum. Idem etiam ipſum omnino dicendum eſt de eo, qui matrimonium, metu mortis contractum, metu quoque conſummat, ſcilicet peccare quidem, ſed non præſtare conſenſum ſatis libertim, quo matrimonium valeat. Porrò iuſtus metus non ſolum annihilat matrimonium eius, qui ob illum fingit ſe conſentire, ſed & eius, qui vere conſentit, ſecundum Sanctum Thomam, & communem in d.diſt.29.& d.cap.cum locum, & in cap.abbas.de his quæ vi, quidquid Cardinalis incaute ibi dicat. ſecundum quos omnes ſi pars coacta poſtea libere conſentiat, ſaltem tacite, altera in ſua voluntate perſeuerante firmatur matrimonium, quin & ad id cogi poteſt uolente parte coacta, per cap.ad id, & ibi notata de ſponſal. & ſi ſponte habeat copulam, videtur tacite conſentire quoad forum exterius, non tamen quoad interius, niſi vere conſentiat, argumen.capit. tua. de ſponſal.

De impedimento dirimente ordinis.

SVMMARIVM.

52 *Ordo ſacer cur impedit, & dirimit matrimonium &c.*

52 OCtauum impedimentum dirimens matrimonium eſt ordo ſacer. Nullus enim ſponte initiatus aliquo ex prædictis quattuor ſacris ordinibus pôt contrahere matrimonium, &, ſi contrahit, non valet, quia eis eſt annexum votum ſolemne caſtitatis, quod impedit matrimonium, & dirimit. capit.1.de cler.coniug. & cap.1.& cap.ſi quis eorum, & cap. erubeſcant. 32. diſtinct. ad quod votum eis ſuſcipiens obligatur, quamuis eius propoſitum non ſit illud ſeruare, nec ad id ſe obligare. Nec obſtat, quòd nemo cogitur vouere.cap. Integritas.32. quæſtio.1. Quia eccleſia neminem ad ordines ſacros cogit, ſed ſolum ſtatuit, vt, qui eos ſuſcipit, ſit ad matrimonium inhabilis. Et ſic, qui voluntarie ordinatur, uoluntarie illam inhabilitatem incurrit, iuxta Scot.in 4.diſt.37.q.1. &, ſi contrahat illud eſt excommunicatus.clem.1. de conſan. & affi. de qua infra t.27. & an ſit irregularis dicetur ibidem. Dixi, Sponte, quia ſecus, ſi iuſto metu initiaretur, iuxta dicta ſupra eodem nume.51.

Porrò côiugatus, qui ordinem ſacrum ſuſcipit inſcia, aut inuita ſua uxore, non ſolum peccat cum contrahit, ſed etiam poſtea cum debitum coniugale exigit, & idem ſi reddit illud, ſuſceptis ordinibus, ex illius conſenſu legitimo, Paludan. in quarto diſtinctio.37. quæſtio. 1. colnm.2. non eſt tamen legitimus, niſi ipſa religionem ingrediatur, uel niſi ſit ſenex, & caſtitatem uoueat. ca. Agathoſa.27.q.2.S.Th. receptus in 4.diſt.37.art.2.

De impedimento dirimente ſecundarum nuptiarum.

SVMMARIVM.

53 *Matrimoniũ contrahens cum ſecunda, viuente prima clã ducta, vt peccat, & quid aget, fama mortis prioris audita. & ſeq.*
54 *Matrimonium contrahens ſecundo, putans mortuam primam, quid aget pulchre.*
54 *Filius matrimonij putatiui qui legitimus.*
55 *Dubius, credens, & ſciens, in hoc pares.*
56 *Matrimonium contractum a credente illud non valere, an valeat.*

53 NOnum impedimentum dirimẽs matrimonium, eſt matrimonium præcedens, quod dirimit ſequens. Nullus enim poteſt contrahere cum alia uiuente prima, etiam nondnm cognita, & clandeſtine ducta, ita tamen, quod ualuiſſet matrimonium, & etiam ſi iam prima alteri nupſerit, & liberos ex eo ſuſceperit (quod prò dolor, frequenter contingebat, ante Côc.Trid.) & peccat, nec abſolui poteſt, ſaltem ſine firmo propoſito non cognoſcendi ſecundam, tot.tit.de ſponſ. duorũ, nec ulla regionis abſentia, nec temporis longinquitas in hoc prodeſt, niſi denuo contra-

contrahat cum illa, poſt habitam de morte illius notitiam; ad quam habendã ſufficeret fama, ſi in longinquum profectus fuit; ſecundum Anton. in capitulo in præſentia. de ſponſ. cui contradicit Pan. ibidem. ſed rectè defendit eum Sylue. verb. matrimonium. 8. quæſtio. 13. ver. 4. Aut ſi erat ſenex, aut prælium ingreſſus, non apparuit: de qua re literas accepit ab his, q eidem interfuerunt, iuxta gl. receptam in c. quoniam frequenter. vt lite non cõteſt. Quoniã ſi fama orta ex horum aliquo ad eum perueniret, poſſet denuo contrahere cum ſecunda, & ſine peccato cum ea rem habere. Porro filij ex ea ignorante primũ matrimonium ſuſcepti, legitimi forent, per c. ex tenore. iuncta gloſſ. communiter recepta, qui filij ſint legit.

54 Illa itẽ peccat, nec abſolui poteſt, quæ contrahit cum ſecundo, credẽs probabiliter ſuum primum maritum mortuum eſſe, & poſtea ob nuntium de eius uita acceptum credens, vel debens credere illum uiuere, petit debitum coniugale, aut reddit ſecundo, ſi tamen dubitat, poteſt & debet reddere, ſed non petere, iuxta communem probatã per cap. dominus. de ſecund. nup. Contra quod tamen grauiter urget, quod ſicut, qui facit aliquid, quod credit eſſe mortale, mortaliter peccat. capitulo per tuas. 2. de ſimon. capitu. fin. de præſcript. ita, qui facit aliquid, quod dubitat eſſe mortale, mortaliter peccat, argumen. cap. dubius. de hæret. vt late probamus in cap. ſi quis autem, de pęnit. diſt. 7. nu. 85. cum ſeq. & inf. nu. 81. ſuper quo multa dicit Adr. in quolibet. 2. ſed non ſatisfacit, ut ibidem demonſtramus, ubi diuina ope noue reſpondimus id, quod erudi-

55 tis in Hiſpania placuit, concedendo ſcilicet, quod non debet reddere dubitãdo, ſed credendo: & quod poteſt credere mortuum quoad effectum reddendi, & non quoad effectũ petendi, eo qđ, vt ibi copioſe demonſtramus, poteſt quis vno tempore ob quædam motiua credere aliquid ad vnum effectum, & alia ob aliud contrarium, vel dẽ eo dubitare ad alium effectũ. Et ita quando rationes dubitandi, adeo graues ſunt, ut iudicio prudentis neutrã partem credere debeat, nec petere, nec reddere debitum debet: & quando adeo leues, vt vtranque partem credere poſſit, & reddere, & petere, dubietate ſublata, poteſt: & quando ſunt mediocres, & tales, ut ob eas in præiudicium alterius non ſit credendum, ſed in ſuum ſic, reddet credendo ad hunc effectum mortuum eſſe, & non petet dubitando de illo, quo ad hunc effectum: & ſi certo intellexerit eũ uiuere, relinquere debet ſecundum, & redire ad primum, alias enim adulteraretur dicto capit. dominus. adiuncto capit. inquiſitioni. de ſentent. excommunicat. & primus eam accipere debet, niſi de eius uita certior facta, cum ſecundo rem habuerit, cap. cum per bellicam, 34. quęſt. 2. Hæc, quæ dicta ſunt de uxore nubente ſecundo, cenſeantur dicta de marito ducente ſecundam.

56 Peccat itẽ ille, ac illa, qui, vel quæ credens ſuam uxorem, uel ſuum maritum uiuere, cum re uera mortua, uel mortuus eſſet, matrimonium cum alia, uel alio cõtrahit: nec ualet matrimonium, ſi, dum contrahit, credit illud non fore ualidum, quia non conſentit legitime in matrimonium: ſecus ſi credit matrimonium ualere, licet credat cõtrahendo peccare mortaliter, ut rectè Syluest. verb. matrimonium. §. quæſtio. 13. §. 5. explicuit declarando conformes eſſe opiniones, quę cõtrariæ uidebantur.

De impedimento iuſtitiæ publicæ honeſtatis.

SVMMARIVM.

57 *Impedimentum publicæ honeſtatis quid, & quam reſtrictum Tridenti.*

58 *Matrimonium, vel ſponſalia à parentibus contracta quæ valent.*

58 *Sponſalia inualida etiam publica, non impediunt matrimonium nullum.*

57 Decimum impedimentum dirimens matrimonium eſt iuſtitiæ publicæ honeſtatis, quod definitur eſſe impedimentum ab eccleſia inductum dirimens matrimonium contractum inter ſpõſum, aut maritum, & omnes cognatos ſponſæ ſuę, aut mariti intra gradum prohibitum, iuxta mentem noſtrorum in d. cap. ad audientiam. & cap. ſponſam. & S. Th. & alios

in 4.lib.ſent.diſt.41.Sciendum eſt tamé, quòd copula carnalis ad hoc impedimentum non eſt neceſſaria, licet illa interueniente aliud impedimentũ affinitatis naſcatur, de quo infra. Nec erat neceſſe iure antiquo, vt ſpóſalia aut matrimonium iure valerent: quia ſufficiebat pnre fuiſſe contracta ſine defectu conſenſus, cap. 1. de ſponſ.lib. 6. vel ſub conditione, ſequuta illius purificatione, & impediebat vſque ad quartum gradum. Nunc autem iure nouo Concil.Triden.ſeſſ.24. cap.3. de reforma. matrimo. nulla ſponſalia inualida producunt hoc impedimentum, neque valida vltra primum gradum. Matrimonium autem etiam inualidum per verba dé præſenti contractum producere hoc impedimentum, & conſequẽter differre in hoc a ſponſalibus per verba de futuro contractis, declarauit Pius V.in Extrauag.ad Romanum.lata anno 1566. q̃uis etiam hodie, quod de ſponſalibus dr̃, dici poteſt de matrimonio contracto per verba de præſenti inter impuberes: quia illud reſoluitur in ſpóſalia de futuro per cap.1.§.2.de deſponſ.impuber.lib.6. Ex quibus ſequitur primo, quòd, qui primũ contrahit ſponſalia cum aliqua, & deinde matrimonium cum cognata eius, prioré debet accipere: quia matrimonium cum ſecunda propter impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis nullum fuit: Et ſi cum ſecunda rem habuit, neutram habere poteſt; non ſecundam, propter hoc impedimentum; non priorem, propter affinitatis impedimentum, ſecundum omnes in capit.literas de deſponſ. impub. & cap. ex litteris, de eo, qui cogn.conſang.uxor.

58 Sequitur ſecundo, quòd hoc impedimentum hodie non naſcatur ex ſponſalibus, vel matrimonijs contractis inter conſanguineos, aut affines inter gradum prohibitum, aut cum ordine ſacro initiato, aut religioſo: quia ſunt inualida, licet olim naſceretur: quia non erant inualida ex defectu conſenſus. Sed nec olim, nec hodie naſcitur ex ſponſalibus a parentibus factis, ſiue filij legitimæ ætatis ſint, ſiue non: niſi expreſſe, aut tacite conſentiant, aut niſi ſint præſentes ſine contradictione, vel niſi abſentes in id poſtquam eis innotuit, cóſenſerint, c.1.§.porrò.de ſponſ. impub.lib.6. Sequitur tertio, quòd illud Palud.in 4.diſt.27.q.1.ar.5. commendadatum a nobis hic in Manu. Hiſpano.ſcilicet ex ſponſalibus, & matrimonijs inualide, & clandeſtine contractis, non naſci hoc impedimentum quo ad forum conſcientiæ, per cap.tua.deſponſ.& cap.1.eo.tit.lib.6.cum ibi adnot.non eſſe adeo cũmendandum. Quoniam hodie, etiam ex publice contractis, ſi ſunt inualida, non naſcitur: ſed quoad matrimonium ſic, per dictam Extrauagan. Pij Quinti. Et etiam quoad ſpiritualia, quæ Concil.præceſſerunt; argum.cap.fin. de conſt. Quoniam hodie, etiam ex publice contractis, ſi ſunt inualida, non naſcitur: quamuis quo ad ea, quæ præceſſerunt Concilium, prodeſſe poſſit.

De impedimento dirimente impotentia.

SVMMARIVM.

59 *Impedimentum impotentiæ quid, & dirimit, quid faciet ſic impeditus. & 60.*

59 DVodecimum impedimentum dirimens matrimonium eſt impotentiæ coeundi. Eſt autem impotentia impediens matrimonium, impedimentum perpetuum naturale, aut accidentale ad copulam naturalem perfectã, iuxta mentem S.Thom.in 4.lib.ſent.diſtin.34. & S. Anto.3.par.tit.1.c.12. Dixi, *Perpetuum*, quia temporariũ non ſufficit c. fraternitatis.de frig.& malef. Illud autem eſt perpetuum, quod ſine miraculo, aut ſine probabili periculo animæ, aut corporis tolli nõ põt d.c.fraternitatis. Dixi. *Naturale, aut accidẽtale*, ad ſignificandũ ex duabns cauſis hoc oriri, ſcilicet, naturali, quæ ſignificatur, per verbũ frigidis poſitum in Rubr. de frig.& malef.& accidẽtali, quæ per verbum, maleficiatis, quoniam ad impedimẽtum frigiditatis reducitur omnis alius naturæ defectus, aut exceſſus, & arctatio mẽbri, quæ copulam impediunt, & ad maleficium, ſiue faſcinationem, quodlibet accidentale, quod ex abſciſſione, caſtratione, uel alio artificio naſcitur. Dixi, *Ad copulam naturalem perfectam*, quia non ſufficit impotentia generandi, quæ in ſenibus,

bus, aut alijs ſua natura, aut arte ſterilibus inuenitur, iuxta glo. receptam c. quod ſedem. de frig. & maleſic. Porro hoc impedimentum eſt impediens, & dirimens, ca. 1. & 3. de frig. & maleſ.

60 Vnde ſequitur, non eſſe uerum illud, quod dicunt Paludan. in diſtinction. 34. quæſtio. 2. & Sanct. Antonin. tertia parte, titul. 1. capitul. 12. §. 3. quòd qui potens matrimonium contrahit cum impotente, ſciens impotentem eſſe, non poteſt ſe ſeparare ab illo contra eius uoluntatem, eo quod eſt uerum matrimonium, & ſibi debet imputare contrahens cum impotente, quia fundamentum eorum falſum eſt, cum inter eos nullum verū matrimoniū ſit, annihilante illud hoc impedimento, quod eſt impediens, & dirimens, quod & inſinuat Syluest. verb. matrimonium. 9. q. 16. ſub ſi. quamuis idem in ead. quęſt. §. 2. contrarium dicat. Ex quo ſubinfertur, eū ſcientem non poſſe uti tali matrimonio ad delectationem carnalem, quamuis illi tanquam frater & ſoror conuiuere poſſint, vt ſentit Cęleſtinus, & eius gloſ. in c. laudabilem. de frig. & maleſ. licet, qui uere maritus eſt, & non poteſt habere copulam carnalem perfectam; vt quia non poteſt fundere ſemen, licite poteſt uti, & vti uxore, ad habendam eam, ſecundum Caiet. 2. 2. quæſt. 154. art. 1. col. 6. & diximus in capit. conſideret, de pęnit. diſtin. 5. nume. 48.

De impedimentis impedientibus, & non dirimentibus matrimonium in ſpecie, & primum de impedimento conditionis.

SVMMARIVM.

61 *Conditio, quid & quotuplex in matrimonio, quæ ſuſpendit, quæ annihilat, quæ reijcitur, & quo differt a cauſa, modo, & demōſtratione.* & 62.

63 *Conditio ſi N. uoluerit, an eo ſemel renuente uel tacente, impleatur?*

64 *Matrimonium conditionale ſoluitur purum, ante conditionem impletam.* & 65.

66 *Conditio non omnis impleta quo ad eccleſiā impletur.*

61 Primum impedimentum impediens, & non dirimens eſt conditio. Eſt autem conditio vt hic ſumitur ſuſpenſio alicuius diſpoſitionis, quouſque aliquid futurum fiat, ex mente gloſſ. in rub. ff. de condit. & demonſt. quidquid verba eius & verba Bartol. in l. 1. eiuſdem tit. ſonent. & denotatur per hanc coniunctionem (ſi) vel aliud ei æquipollens ex mente eorundē, veluti: Duco te, vel ducam te in uxorem, ſi illud, aut illud euenerit.

62 Conditionum autem in matrimonijs tria ſunt genera, iuxta gloſſ. recep. in cap. fin. de cond. appoſ. Primum eſt earū, quæ ſunt turpes, & contra ſubſtantiam, aut bonum matrimonij, qualis eſt illa: Si curaueris non concipere, quæ eſt contra bonum generationis: & illa, Si aliam ditiorē, aut nobiliorem non inuenero, quæ eſt contra bonum indiuiduitatis: & illa, Si victū ex adulterio quæſieris, quæ eſt contra bonum fidei. Quæ omnes annihilant matrimonium cap. aliquando, & cap. ſolet. 30. quæſt. 2. d. cap. fin.

Secundum earum, quæ ſunt turpes, aut facto impoſſibiles, ſed non contra ſubſtātiam, aut bonum matrimonij, qualis eſt illa: Si furatus fueris: Si occideris. Si cęlum digito tetigeris, quæ non annihilant, ſed pro non appoſitis in fauorem matrimoniorum habentur, & matrimonia, in quibus illæ ponſitur, cenſentur abſque aliqua conditione contracta. Tertium earum, quæ ſunt honeſtæ, qualis eſt illa: Si pater meus uoluerit; Si tanta dos detur; quæ ſi ſunt veræ conditiones, matrimonium ſuſpendunt, quouſq; impleatur. capitulo de illis. capitulo ſuper eo. & capitu. per tuas. de cond. appoſ. modo ponantur a principio, & ſuſpenſiue, ſecus enim ſi a principio reſolutiue, vel poſt contractum ſuſpēſiue, capitu. 1. de cond. appoſ. iuxta intellectum Vincen. quem Pano. & communis probant, & modo ambæ partes illis expreſſe conſentiant, aut tacite, altera eas exprimente, & altera tacente, ſecundum Adrian. in 4. matr. q. 4. col. 13. & 14. quamuis Inno. in dicto c. ſi. requirat expreſſum utriuſque partis conſenſum, abſque tamen ſufficienti fundamento.

63 Dixi: *Si ſunt uera conditiones:* quales nō ſunt de re præterita, aut præſenti, veluti illa. Si N. mortuus eſt, aut ſi uiuit, non

ſuſpendit, quia non eſt uera cõditio, imò ſtatim, ſi eſt falſa, matrimonium nullum eſt: ſin uera ſtatim ualet. l. illa inſtitutio. ff. de cond. inſtitu. l. cum ad præſens. cum ſeq. ff. ſi cert. pet. & §. conditiones. inſtitu. de verb. oblig. & eadem ratione cauſa in illo poſita non ſuſpendit, ſecundum glo. in rub. & Bart. in l. t. ff. de cond. & demõ. ut cum dicitur. Matrimonium tecum cõ traho, quia talem rem feciſti: nec modus, ut cum dicitur: Contraho tecum matrimonium, ut talem rem facias: nec demõſtratio; veluti, Matrimonium tecum contraho mercatore, aut domino talis rei. Et quamuis hęc tria; ſcilicet cauſa, modus, & demonſtratio nunquam ſuſpendant: an nihilant tamen quando ſunt contra ſubſtantiam, aut bonum matrimonij, dicto capit. fin. de cond. appoſ. aut perſonæ errorem inducunt, de quo ſupra eodem cap. num. 31. & ſeq.

63 Ex quibus ſequitur primò, quod, qui matrimonium contrahit cum cõditione: Si pater meus voluerit, non eſſe matrimonium antequam pater cõſentiat; & quod ſimulatque conſenſit, matrimonium eſſe incipit, ſi contrahentes ad eius uſque conſenſum in illa uoluntate permaneãt, cap. ſuper eo. & cap. per tuas, de cond. appoſ. & patre renuente, omnino eſſe deſinit. Magnæ tamen quæſtionis eſt: An confirmetur per conſenſum eius, poſtquã ſemel contradixerit præſtitum? pro negatiua enim parte facit, quòd primus eius actus uideatur attendendus, argumen. l. bouis. §. hoc ſermone. ff. de uerbor. ſignificat. verius tamen uidetur confirmari, ſi quouſque ille conſentiat, contrahentium conſenſus duret, aliàs non, iuxta Cardin. in dicto c. ſuper eo. Sylue. verb. Matrimonium. 3. queſt. 4. Non minoris autem quęſtionis eſt, quando pater tacet, non cõtra dicendo, nec conſentiendo expreſſe. Nobis placet opinio Syl. ubi ſupra quatenus ait, confirmari ſi per ſigna colligitur illũ tacere: eo quod ei placeat: & infirmari ſi colligitur tacere, eo quod diſpliceat, non autem quatenus aut cenſendum ideo in dubio tacere, quod placeat; quia id uidetur eſſe contra regulam. Is qui tacet non fatetur, nec negare uidetur, lib. 6. & contra aliam, quæ habet, facta non præſumi niſi probentur, cap. cum iure. de offic. deleg. quas non video quo ad hunc caſum iure limitatas. Sequitur ſecundo,

64 quòd ſi tempore quo apponitur conditio pater eſt mortuus & filius ignorat, ſtatim non valet matrimonium, quia conditio nõ poteſt impleri, cum mortuus, nec conſentire, nec diſſentire poſſit, capitu. ſi gratioſè. de reſcrip. libro 6. Si autem ſcit patrem eſſe mortuũ pro non appoſita (quia impoſſibilis) habenda eſt, & conſequenter cenſendũ matrimonium ualere, Roſ. uerb. Matrimonium. 5. §. 8. & Sylue. uerb. matrimonium 4. Tertio ſequitur, quod ſi ante conditionem impletam altera partium uoluntate mutata contrahit cum alia abſolutè, illud matrimonium ualebit, licet poſt illud contractum conditio impleatur, argumen. dicto capitul. ſuper eo, & cap. ſi pro te, de reſcri. libro ſexto. quia in his, quæ ex uoluntate ſolius diſponentis pendent, implementum conditionis non retrotrahitur ad tempus diſpoſitionis, iuxta gl. recep. in dicto capit. ſi pro te, ſed impleta conditione, antequam contrahat cum ſecunda, perfectum eſt matrimonium, & ideo cogi poteſt ab eccleſia recipere primam, dicto c. ſuper eo, in textu, & in gl. Quarto ſequitur, referre multum an quis dicat, contraho tecum matri

65 monium, ſi permiſeris coitũ, An contraham tecum matrimoniũ ſi permiſeris coitũ, ut inſinuat Sylu. poſt alios vbi ſupra, quia in priori caſu ſtatim fit matrimoniũ, ſi intelligit de fornicario coitu, quia cõditio eſt turpis, & habetur pro nõ appoſita: & ſi intelligat de uxorio, ſimul, ac coierit, eſt perfectum matrimonium quo ad Deum, & Eccleſiam, quia impleta eſt conditio, ſub qua fuit contractum. In poſteriori autem ſi intelligit de coitu fornicario, conditio habetur pro non appoſita, & ſic manent ſponſalia pura, & cõſequenter copula carnali ſubſequuta fit matrimoniũ præſumptũ quoad Eccleſiã ſm iura antiqua, ut mox dicetur; quoad Deũ aũt nõ, niſi copula eſſet vxoria: ſi aũt intelligit de coitu licito; ſunt ſponſalia conditionalia, quæ ſequuta copula purificantur, quo ad Deũ & Eccleſiam; & tranſeunt in matrimonium præſumptum quo ad eccleſiam; quo ad Deum autem fiunt de conditionalibus abſoluta, & purificata per conditionis implementum, ſed

ſed non matrimonium niſi conſenſus ma
trimonialis ſuſpendens actum, ut dictum
eſt, ab utraque parte addatur, ut eſt ad-
dendus poſt ſponſalia pura, per quæ mẽs
obſcura Sylue. declaratur, ſed, quum præ-
dicta ſponſalia non poſſint purificari, niſi
per licitum coitum, & ille non poſſit ha-
beri niſi ſit matrimonialis, neceſſe eſt cõ-
ſequenter dicere, illa non purificari per
illam copulam, aut certe per eam tranſi-
re illã in verum matrimonium coram
Deo, quod nobis uidetur uerum, & fir-
mum ſecundum iura antiqua, licet non
ſecundum nouum Tridentinum, ſecun-
dum quod non poteſt fieri matrimoniũ
niſi præſente parocho, & duobus uel tri-
bus teſtibus, ut dicetur infra eod. cap. nu.
69. & tactum eſt ſup. eod. cap. nu. 28. & di-
66 cetur infra. cap. 25. nu. 144. Quinto ſequi
tur, quod per hæc uerba (tecum contra-
ho, ſi te uirginem inuenero) intelligen-
do per inſpectionem honeſtarum fęmina
rũ, eſt matrimonium conditionale, quia
eſt uera conditio, quippe quæ eſt de re
futura, & honeſta, & intelligendo de in-
uentione per copulam carnalem, eſt pu-
rũ matrimonium quo ad Eccleſiam, quia
talis conditio eo quod ſit turpis, haben-
dã eſt pro non appoſita. Et eadem ratio-
ne, per illa uerba, (contraham tecum, ſi
te per copulam uirginem inuenero) con-
trahuntur pura ſponſalia. Et per illa, con-
traham tecum, ſi te uirginem per hone-
ſtas fęminas inuenero, contrahuntur ſpõ
ſalia conditionalia, quoad Eccleſiam,
quamquam quoad Deum in nullo caſu
matrimonium contrahitur, aut ſponſalia
ante adimpletam conditionem, ſi uere co
rãm eo fuit animus ſuſpendendi uſque
ad implementum illius, arg. capit. Tua, &
c. Is qui cum eis adnot. de ſponſal. Sexto
ſequitur demum, ꝙ matrimonium con-
tractum per illa uerba: Duco te in uxo-
rẽm, ſi cras ſol orietur, vel per alia, quæ
conditionem neceſſario euenturam im-
portent, eſſe purum, & non conditionale
apud Eccleſiam, ſecũdum S. Tho. & Bona
uen. in 4. diſt. 24. q. 3. Hoſtie. Card. & Pan.
in c. Per tuas. de conditio. appoſ. contra
gloſ. ibi, & alios illam male approbantes,
quãuis quoad Deum, & in foro conſcien-
tiæ, non ſit tale, ſi uere fuit animus ſuſpẽ-
dendi actum, vſque ad ſolis ortum.

De impedimento interdicti, & feriarum.

SVMMARIVM.

68 *Matrimonium clam, uel contra interdictum ſuperioris contrahens, ut peccat.*
69 *Matrimonia clandeſtina, quæ hodie nulla, cum aliis Tridenti ſtatutis.*
70 *Eccleſiæ facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam, et cum cauſa non contrahitur.*
71 *Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum.*

68 SEcundum impedimentum impediens,
ſed non dirimens matrimonium eſt in
terdicti, & feriarum, ut cum alicui ne con
trahat matrimonium cum aliqua ob ali-
quod impedimentum Epiſcopus, Iudex,
aut Parochus interdicit donec conſtet nõ
ſubeſſe illud impedimentum, quod op-
ponitur, per tit. de matrimo. contract. con
trã Interdict. ſecundum Palud. in quarto
diſtinct. 28. q. 2. colum. 1. quidquid dicat
Ang. vt recte defendit Syluest. verb. Ma-
trimonium, 7. quæſt. 1. Valet tamen ma-
trimonium ſic contractum, ſi uere non
ſuberat impedimentum, licet peccet con-
trahendo, ſicut & peccat, qui contrahit
matrimonium per uerba de præſenti clan
deſtine ſine iuſta cauſa, aut publice ſine
trina denunciatione prius in eccleſia fa-
cta, quo qui impedimentum inter eos eſ-
ſe ſciunt, inducent illud. c. cum inhibitio.
de clandeſt. deſponſ. & per omnes in 4. d.
28. q. 1. col. 1. & 4, & eſt excommunicatus,
non quidem iure communi, ſed Epiſco-
pali, quale in plerisque omnibus Epiſco-
patibus Hiſpaniæ eſt, & quia multa circa
hoc ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. c. 1. de Refor
mat. matrimonij, ſubſtituam hic aliqua
eius quibuſdam ſublatis, quæ in vulgari
huic loco inſerueram.

Primũ, eſt errare dicentes, quod matri-
monia clãdeſtina cõtracta ante illud Cõ-
ciliũ, nõ valent, vel quod filius non poteſt
contrahere matrimonum ſine conſenſu
parentũ, vel ꝙ parẽtes põt illud irritare.

Secundum, quod matrimonia clande-
ſtina etſi contracta valeant, contrahere
tamen illa deteſtabile eſt.

Tertium, quod ob cauſas ibi expreſſas

 ſtatuit

ſtatuit in hæc verba, *Sancta Synodus præci-
pit, Vt in poſterum antequam matrimonium
contrahatur, ter, a proprio contrahentium Pa-
rocho tribus continuis diebus feſtiuis in eccle
ſia inter miſſarum ſolemnia publice denun-
cietur inter quos matrimonium ſit contrahen
dum: quibus denunciationibus factis, ſi nul-
lum legitimum opponatur impedimentum,
ad celebrationem matrimonij in facie eccle-
ſiæ procedatur, vbi parochus viro & muliere
interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intel-
lecto, vel dicat. Ego Vos in matrimonium con
iungo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus
ſancti, vel alijs Vtatur verbis iuxta receptum
vniuſcuiuſque prouinciæ ritum. Quod ſi ali-
quando probabilis fuerit ſuſpicio matrimoniū
malitioſe impediri poſſe, ſi tot præceſſerint de-
nunciationes, tunc vel Vna tantū denuncia-
tio fiat, vel ſaltem parocho, & duobus, vel tri
bus teſtibus præſentibus matrimoniū celebre-
tur, deinde ante illius conſummationem de-
nunciationes in Eccleſia fiant, vt, ſi aliqua
ſubſint impedimenta, facilius detegantur,
niſi ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt
prædictæ denunciationes remittantur, quod
illius prudentiæ, & iudicio ſancta Synodus
relinquit. Qui aliter quam præſente Parocho,
vel alio ſacerdote, de ipſius Parochi, ſeu Ordi
narij licentia, & duobus vel tribus teſtibus
matrimonium contrahere attētabunt, eos San
cta Synodus ad ſic cōtrahendum omnino in-
habiles reddit, & huiuſmodi contractus irri-
tos, & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti
decreto irritos facit, & annullat.*

Quartum, quod, *Quicunque ſacerdos ſi-
ne licentia Parochi coniunxerit matrimonio
aliquos, etiam prætextu immemorialis conſue
tudinis, maneat ſuſpenſus, donec ab ordina-
rio eius, qui coniungere debebat, abſoluatur.*

Quintum, quod, *Parochus habeat librum
in quo coniugum, & teſtiū nomina, diemque,
& locū contracti matrimonij adſcribat, quem
diligenter apud ſe cuſtodiat.*

Sextum, quod, *Prædicta Synodus horta-
tur coniuges, Vt antequam contrahant, vel
ſaltem triduo ante matrimonij conſumma-
tionem ſua peccata diligenter confiteātur, &
ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum
pie accedant.*

Septimum, quod, *Si qua prouincia alijs
vltra prædictas laudabilibus cōſuetudinibus,
& ceremonijs hac in re vtuntur, eas omnino
retineri Sancta Synodus vehementer optat.*

Octauum, quod, *Hoc decretum in una-
quaq; parochia ſuum robur poſt triginta dies
habere incipiat a die prima publicationis,
in eadem parochia factæ numerandos.* Ad-
uertendum circa hæc primò, quod Con-
cilium non annullat omnia matrimonia
clandeſtina, ſed ſolum illa, quæ fiunt ſine
præſentia parochi, uel alius ſacerdotis fa
cultatem in id ab eo, uel ordinario ha-
bentis, & ſine duobus, uel tribus teſtibus.
Præterea, quod nil expreſſe decernit de
matrimonio, contracto in facie eccleſiæ,
ſine ſacerdotis proprij uel alius præſen-
tia. Et quod non valeat, vrget verſiculus.
Qui aliter. Et contra, quod valeat facit
quod videtur intelligendus de contrahē-
tibus clandeſtine. Aduertendum ſecūdo
quod facies Eccleſię ibi dicitur ianua Ec-
cleſiæ, ut in Luſitania, alibi ipſa Eccleſia,
vt in Belgio, alibi præſentia multorum ſe
70 cundum Maior. in 4. diſt. 27. q. 1. ut in bo-
na parte Hiſpaniæ, & vbi eſt talis conſue
tudo ad hoc ut dicatur contrahi in facie
Eccleſiæ, ſufficit præſentia cognatorum,
& vicinorum, & idoneus teſtiū numerus
iuxta Panor. communiter receptum in d.
c. cum inhibitio. Nunc autem per prædi-
ctum Concilium ſupra proxime relatum
videtur contrahi ſatis in facie Eccleſiæ, ſi
trina denunciatione præmiſſa, contraha-
tur coram Parocho, vel eius Locumtenē-
te, & duobus vel tribus teſtibus. Tertio
aduertendū, quod, ſi contraheretur corā
Parocho, & teſtibus nō præmiſſa trina de
nunciatione, uel non omiſſa legitimè, va-
leret quidē matrimonium, ſed diceretur
clandeſtinū, quo ad alios effectus, quā an
nullationis matrimonij, quia quoad alios
non vr̄ derogari iuri antiquo a quo non
eſt recedendū, vltra q̄ recedit nouū, l. Præ
cipimus. C. de appellat. Aduertendū quar
to q; hodie etiam cum iuſta cauſa non va
lebit clam ſine Parocho & teſtibus con-
tractū, licet antea iuſte potuiſſe contra-
hi dixerimus hic, ſequuti Caie. in opuſc.
tom. 1. tract. 12. q. 2. Id enim videtur ſenti
re Concilium, qua parte facit facultatem
Epiſcopo relaxandi prædictas denuncia-
tiones, quando ei videbitur conueniens
non tamen facit ei facultatem remitten-
di præſentiam Parochi & teſtium. Sed
(quod ualde notandum eſt) fœ. re. Pius
V. declarauit non eſſe illos neceſſarios,

in

in contrahendo denuo matrimonio, ab ijs, qui illud publice cum denunciatione ſufficiente contraxerunt, ſed propter aliquod impedimentum occultum, eſt nullum, quo ſublato oportet, vt denuo contrahatur, quod fieri poſſe, ſine vlla Parochi, & teſtium præſentia, antequam ad Vrbem veniremus, reſpondimus. Qua declaratione ſacrum Pœnitentiariæ Prætoriũ frequenter vtitur. Aduertendum quinto, quòd licet ſufficiens cauſa relaxandi denunciationes ſit, quod nobilis cum ignobili, diues cum paupere, ſenex cum adoleſcentula matrimonium contrahere velit, aut quod timeat conſanguineos, iuxta Palud. in 4. diſt. 28. q. 2. col. 4. S. Anto. 3. par. tit. 1. c. 16. §. 5. non tamẽ ſufficiunt ad hoc vt Epiſcopus relaxet ſolemnitatem adhibendi Parochum & teſtes, vt ſatis colligitur ex tenore Cõcilij. Aduertendum ſexto, expreſſe determinari a prædicto Concilio, Epiſcopum poſſe diſpenſare circa prædictas denunciationes, quod antea non fuimus auſi conſiteri, niſi in terris, vbi id fieri conſueuit.

71 Vigeſimotertiò, Peccat M. qui temporibus ab Eccleſia prohibitis benedictionem nuptiarũ accipit, aut in domũ ſuam ſolẽniter ſponſam traducit. c. capellanus de ferijs, & cap. cum oportet cum tribus ſeq. 33. quæſtio. 4. ſed non, ſi ſolum ſponſalia, vel matrimonium de præſenti contrahit, iuxta glo. recep. in d. cap. capellanus, per illum tex. quia ſola benedictio, & traductio ſolẽnis prohibetur, iuxta mentem S. Tho. & Palud. in 4. diſt. 32. Caieta. in ſumma verb. Nuptiarum peccata. Sylu. verb. Matrimonium 7. q. 2.

Tempora prohibita iure antiquo ſunt ab Aduentu vſque ad Epiphaniam, a Septuageſima ad Paſcha, & eius octauam, & a tribus Litaniarũ, ſiue Rogationum diebus ad ſeptimum diem Pentecoſtes, d. ca. capellanus. Concil. autem Trid. ſeſſ. 24. c. 10. de refor. matr. reſtrinxit hæc tempora, in hæc verba. *Ab Aduentu D. N. Ieſu Chriſti, vſque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta Cinerum vſque in octauam Paſchatis incluſiue, antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſeruari Sancta Synodus præcipit, In alijs vero temporibus nuptias ſolemniter celebrare permittit.* Conſummare autem matrimonium per copulam abſque ſolemnitate nuptiarum, & abſq; traductione ſolemni in domum, nullo tempore prohibetur, iuxta Caieta. in ſumma. ver. Matrimonium, quem ſequimur, quamuis Palu. in 4. diſt. 32. & Roſel. verb. Impedimentum, 13. §. 3. & S. Anto. 3. par. tit. 2. cap. 17. & quidam alij ſine ratione neceſſaria teneant peccare, ſed ſolum prima vice.

De impedimento ſponſalium, & Catechiſmi.

SVMMARIVM.

72 *Cognatio ex Catechiſmo non dirimit, & ad reſtricta Trid.*

72 *Lex ſuper mettente trahitur ad menſum, ſi eſt eadem ratio.*

72 Tertium impedimentum impediens, ſed non dirimens matrimonium, eſt quod naſcitur ex ſponſalibus antea cõtractis. Omnis, enim, qui poſt contracta ſponſalia cum vna, ſine iuſta cauſa contrahit cum alia matrimonium, aut ſponſalia peccat mort. ſecundum oẽs, & uenialiter, ſed grauiter, ſi cum iuſta cauſa id facit ante facultatem ei a iudice conceſſam, vt ſupra eo. c. nu. 27. diximus. Matrimonium tamen contractum valet, quia hoc impedimentum ſolum eſt impediens, & non dirimens, ut dictum eſt ſupra.

Quartum impedimentum eſt cognatio ſpiritualis, nata ex Catechiſmo, c. per catechiſmum. de cogn. ſpirit. lib. 6. Catechiſmus autem eſt inſtructio baptizandi ſolenniter a ſacerdote facta antequam baptizetur, de articulis noſtræ ſanctæ fidei catholicæ Romanæ credentis. c. ante baptiſmum, de conſecr. diſtinctio. 4. Ex qua inſtructione naſcitur cognatio ſpiritualis inter eaſdem perſonas, inter quas ex baptiſmo de qua ſupra eodem capitulo numero 36. ſed non eſt tanti effectus, quia hæc impedit matrimonium, & non dirimit. d. capitulo per catechiſmum, illa nero vtrunque facit.

Ad quæſtionem autem. An hæc cognatio cenſeatur reſtricta per prædictum Cõcil. ſicut illa, quæ naſcitur ex baptiſmo, & con-

& confirmatione? Reſpondeo, affirmatiue arg. glo. ſolen. in c. non debet. de conſan. & affin. quatenus habet per illud cap. fuiſſe ſublata quædã genera publicæ honeſtatis, eo quod fuerunt ſublata ſimilia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præp. vnum, quod mea ſententia, ut ibi alias dixi, non colligitur, ſed ſic aliud noſtro propoſito conuenientes, quod colligit Domin. cap. 1. de tempor. lib. 6. col. 3. verſi. ſed fallit quinto, & Francus col. 3. verſic. 4. Nempe, quod cum duo ſic ſe habent, quod alterum eſt metiens, alterum menſum, lex corrigens, vel limitans metiens, cenſetur corrigere, vel limitare mẽſum, ſi eadem ratio militat in vtroque. At conſtat, quod cognatio ſpiritualis, quæ ex baptiſmo oritur, metitur eam quæ ex cõfirmatione, & catechiſmo naſcitur, & ita Concilium limitans illam, videtur hanc quoque limitaſſe.

De impedimento uoti ſimplicis, iuramenti, & conſuetudinis.

SVMMARIVM.

73 *Votum ſimplex caſtitatis non dirimit matrimonium, & quatenus ſeruandum.*

73 Quintum impedimentum impediẽs tantum, eſt votum ſimplex caſtitatis. Omnis enim, qui poſt votum ſimplex caſtitatis emiſſum, matrimoniũ, aut ſponſalia contrahit, peccat, & ſi votũ eſſet limitatum ad tempus nondũ lapſum matrimonium tamen ualet. ca. 2. 27. diſt. etiam ſi uterque uouiſſet, ſecundum communem, & etiam gloſſ. in cap. ſi quis uotum. 27. quæſtio. 1. quidquid ei imponatur, & etiam ſi contraheret animo ingrediendi religionem poſt contractum, ſecũdum Richard. in 4 diſtin. 38. Roſel. uerb. uotum. §. 9. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 16. & Sylueſt. uerb. Matrimonium. 7. q. 5. §. 2. Debet tamen ſeruare uotum, qua parte poteſt ſine præiudicio alterius, & ita petere non poteſt debitum poſt conſummatum matrimonium, niſi ut dicitur ſupra cap. 16. nume. 30. nec reddere priuſquam conſummet, quia ante religionem intrare poteſt cap. ex publico. de conuerſ. coniug. nec matrimonium mortua prima vxore denuo contrahere poteſt, iuxta S. Thom. & communem in 4. diſtinct. 38. & Archid. in cap. de eo. 30. quæſt. 1. etiam ſi iuraſſet contrahere, quia tale iuramentũ non liberat a voto, immo per illud redditur illicitum, & non ſeruandum. cap. non eſt obligatorium. de reg. iur. lib. 6.

Peccat item, qui matrimonium cũ ea quam caſtitatem vouiſſe ſciebat, contrahit, iuxta glo. ſing. in c. non nouimus. 17. q. 2. matrimonium tamen valet.

An autem peccet, qui interrogatus ab eo, qui votum ſimplex caſtitatis emiſit, an valeret matrimonium ſi contraheret illud? reſpondit valere, dubium eſt, nam Hoſtienſ. tenet quod ſic, & aliqui alij ꝙ non, ſed conciliari poſſunt, dicendo opinionem Hoſtien. intelligi, quando tali perſonæ, & tali tempore, loco, & modo reſpondetur, vt voti violãdi occaſio detur: & contrariam, quando tali, & tali modo reſpondetur, quod nulla talis occaſio datur, quamuis eam ille ex bono reſponſo arripiat, ut rectè ſentit Syluest. verb. Matrimonium. 7. quæſt. 5. §. 9. Idem, quod dictum eſt de uoto, uidetur dicendum de iuramento, arg. c. debitores. de iureiur. & de cõſuetudine, quæ induceret ſimile impedimentum, ex mente gloſſ. cap. ſuper eo de cognitio. ſpirit. Cuius exemplum de filijs duorum compatrum antea hic poſitum omitto, quia ſublatum eſt hodie per Concilium Tridentinum relatum ſupra eodem.

De reliquis impedimentis non dirimentibus.

SVMMARIVM.

74 *Matrimonium impediunt, ſed non dirimũt, ſeptem delicta, & quæ ſint illa.*

74 *Vxoricidium, & mariticidium impediunt matrimonium.*

74 *Pœna vnius correlatiui extẽditur ad aliud, ſi eadem eſt ratio.*

74 *Raptus, vt impedit matrimonium.*

74 *Filij proprij ſuſceptio, qua impedit matrimonium.*

Presby-

74 *Preſbytericidium, vt impedit matrimoniũ.*
74 *Pœnitentia ſolemnis, vt impedit matrimonium.*
74 *Inceſtus tam cum cognata, quam affini impedit matrimonium, ſed Epiſcopus diſpenſat. & 75.*
76 *Matrimonium ficte contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur deceptio.*
77 *Matrimonium ſecundum contrahens, decepta quid agere debeat.*
78 *Proteſtatio contraria facto inualida, & quæ nocet matrimonio.*
79 *Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis, vel venialis.*
80 *Matrimonio ſufficit conſenſus diuerſo tempore ſic datus.*
81 *Matrimonij contractus in excommunicatione, vel mortali, eſt peccatum, ſed valet.*
82 *Matrimonij vſum impedit ſcientia nullitatis eius ſuperueniens.*
83 *Matrimonij impedimentum non denunciãs, vt peccat, & vt id facere debeat.*
83 *Conſuetudo etiam circa ſacramentalia induci poteſt.*
83 *Iulius Anton. Sanctorius Cardinalis S. Seuerinæ laudatus.*
83 *Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copula.*
83 *Nuptiæ primæ benedicendæ ſecundæ non item.*

74 SExtum impedimentum non dirimẽs eſt inceſtus. cap. 1. & 2. & ca. transmiſſæ. de eo, qui cogn. conſang. uxo. ſuæ, de quo latius dicetur infra nume. 75. Septimum uxoricidium. cap. admonere. 33. q. 2. & quamuis Sylue. dicat nullo iure probari idem eſſe de (ut dicam) mariticidio, ſequimur tamen Paluda. qui oppoſitum affirmat, dicta diſt. 34.

Non obſtat, quod pœna non debet extendi ultra ſuum caſum, c. pœnæ. de pœn. diſtin. 2. quoniam fallit in correlatiuis, in quibus eadẽ ratio idem ſuadet, ſecũdum Pan. proœm. Greg. & alios citatos ibi per Felyn. ita hoc reſoluentem eadem, immo maior ratio ſuadet idem in uxore, quod in marito, quod etiã Sotus in diſt. 37. tenet, licet huic argumẽto non reſpondeat. Octauum impedimentum eſt, raptus ſpõſæ alterius. c. ſtatutum. 27. q. 2. quod tamẽ per Concilium Trid. ſeſſ. 24. c. 6. factũ eſt dirimens, quandiu rapta in poteſtate raptoris manſerit, in hæc uerba. Decernit ſancta Synodus, inter raptorem, & raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Quod ſi rapta a raptore ſeparata, & in loco tuto, & libero conſtituta, illum in uirum habere conſenſerit, eam raptor in uxorem habeat, nihilominus raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxiliũ & fauorem præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; et ſi clerici fuerunt, proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierẽ raptam, ſiue eam vxorem duxerit, ſiue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare. Nonum proprij filij de fonte ſuſceptio, animo ne uxor debitum exigere a ſe poſſit: cap. eod. 30. quæſt. 1. Decimum eſt Preſbytericidium d. cap. qui preſbyterum, de pœn. & remiſ. Quamuis Panorm. ubi ſupra dicat, id locum nõ habere, quouſque in iudicio conuincatur. Vndecimum impedimentũ eſt pœnitentia ſolemnis iniũcta, & facta c. de his, c. antiq. 32. q. 2. Duodecimum matrimoniũ ſcienter cum moniali contractũ c. ſi ergo, qui. 27. q. 1. Quoniam uerò ſuper impedimento inceſtus magna fuit diſputatio in ſacro pœnitent. Prætorio, quum ei ſumma prudentia, miraque dexteritate tanquam ſummus Pœnitentiarius præſidebat Cardinalis Alciatus Illuſtriſſimus, idemque omniiuga diſciplinarum encyclopædia clariſſimus; An omnis inceſtus hoc impedimentum pareret. Hic, quæ alias hic dixi, ſubſtituo primum. Pleroſque omnes iuris diuini, & humani peritos ſtricte, ac proprie, appellare inceſtum ſolum coitum cum conſanguinea, uel affine in gradu prohibito, ut in Rub. C. de inceſt. nupt. & alijs locis infra citandis. Secundum inter omnes conuenire, ex omni inceſtu oriri impedimentum affinitatis impediens, & dirimens. Tertium inter omnes etiam conuenire ex inceſtu cum affine, durante matrimonio, admiſſo oriri impedimentum impediens matrimonium contrahendum cũ quacunq; alia, per c. 1. & 2. & c. transmiſſæ. de eo, qui cogn. conſangu. uxor. Quartum pleroſque omnes Theologos tenere ex inceſtu cum cõſanguinea oriri

quidem

quidem impedimentum affinitatis, nullum tamen aliud ſiue ante, ſiue poſt matrimonium contractũ admittatur, in quibus eſt S.Thomas in 4. diſtin.37.ar.2.ſub fin.S.Ant.3.par.c.26.§.4.tit.1.Sylu.uerb. Matrimonium 7. Impedimento ult. quos etiam ſequitur Cou. in epi. 4.c.6.in prin. nu.4. Tum quia uidetur eis nullo iure id caueri, cum prædicta tria capitula ſolum agant de inceſtu cum affine. Tum quia, ut ait Richard. non uidetur hoc inductum ob grauitatem criminis, ſed ob iniuriam, quæ fit matrimonio per coitum cum cognata coniugis.

75 Contrarium uero tenent pleriq; oẽs Canoniſtæ cum Pan.& Præp.in d.ca.t. & 2.de eo, qui cogn.conſan.uxor. quos hic ego ſequutus fui cum Ang. uerb.Inceſtu, §.5.Tum, quia, ut ibi dixi, id ſtylus curiæ ſeruat, dum diſpenſando, ut cõſanguinei, qui ſe inceſtu polluerunt, contrahant inter ſe matrimonium, apponit clauſulam, vt ſuperſtes ſine ſpe coniugij maneat. Tũ quod cap.ſi duo.35.q.6.habet conſanguineos matrimonio iunctos ſeparari debere, & poſſe cum alijs contrahere, ſi iuuenes ſunt, ſignificando, ut ait glo.indigere diſpenſatione, ſi ſcienter ſe coniunxerſit, quæ tamen propter iuuentutem dari poteſt. Tum quod, cap.fina.35.quæſtio.8.de conſanguineis concubinarijs, aut, ſi alter eorum morte præuentus fuerit, alter, quã diu uiuit grauiter pęniteat, & ſine ſpe coniugij maneat. Tum per cap.de inceſtis.35.quæſt.3.ibi inceſtuoſos nullo nomini coniugij deputandos. Tum, quia ratio, quæ ex contextu multorum. cap.35. cauſæ, colligitur, quare multo plus inſiſtitur in eis ad declarandum inceſtuoſum cum affine non debere contrahere, quam inceſtuoſum cum conſanguinea, videtur eſſe, quia de illo plus poterat dubitari, quam de hoc. Tum quia ratio prædicta Richar. eſt infirma, cum inceſtus cum affine, nullo præcedente matrimonio, idem faciat, Nam capit.ſi quis cum duabus.33. quæſtio.2.habet, quod cum duabus ſororibus fornicatus non debet contrahere etiam cum alia, niſi quædam concurrant, ob quæ diſpenſetur, ut ibi ait gloſſ. Tum per cap. ſi quis cum matre, & filia. 35.q. 3. Tum per ca. qui propinqua. ead. cau. & quæſtio. quo Papa Fabianus ait, *Qui propinquam ſanguinis uxorem ducunt, & ſe parantur, non licebit eis quãdiu uiuunt alias uxores ſibi in coniugio ſociare.*

Super hoc autẽ impedimento diſpenſare poteſt, & debet Epiſcopus, ſi timeatur incontinentia: cap.antiqui.c.in adoleſcentiã.33.q.2.& cap.ex litteris.t.de eo qui cogn.conſ.vxo.& iuxta Paluda.in 4. diſtin.34.quæſtio.1.colum.3.& S. Ant.3. part.tit.t.c.15.§.4. quos ſequimur contra Panor.& Præp.tenentes in d.c.t.Epiſcopum non diſpenſare in inceſtu cum conſanguinea, ſed cum affine. Tum quia plurimi tenent, ut diximus proxime, inceſtum cum cognata nullũ inducere impedimentum. Tum quia iuribus prædictis permittitur diſpenſatio ſimpliciter. Quin addimus quod ante ſtante conſuetudine, quod ob nullum inceſtum diſpenſatio petatur, quando incontinentia timetur, etiam Epiſcopi diſpenſationem non eſſe neceſſariam, ſecundum Paludan. S.Anton. & communem ubi ſupra, quid quid alij dicant. Immo addit Paludan. ubi ſupra column. 4. hoc conſuetudine ſeruari, cui credimus, ideo quod nunquam uidimus, neque audiuimus vllum inceſtuoſum petere diſpenſationem a Papa, vel Epiſcopo, niſi ad contrahendum cum ea, cum qua inceſtum commiſit, vel eius conſanguinea ob affinitatem inde ortã, quam ſi S. D. N. ſciret iuberet forte, ne in diſpenſationibus cum inceſtuoſis apponeretur prædicta clauſula, vt ſuperſtes, &c. An autem idem poſſit facere Epiſcopus in impedimento ex alijs delictis orto, dicitur infra nu.85.

76 De contrahente autem animo ficto, uel inordinato, uel contra cenſuras, & irreuerentiam ſacramenti, dicendum primo peccare illum, qui contrahit matrimonium, aut ſponſalia ficte ſine animo uerè contrahendi, & non efficere quo ad Deum, & forum conſcientiæ matrimonium, quamuis copula ſequatur, ſi poſtea uere in eam non conſenſit, licet quo ad Eccleſiam ſit præſumptum ſecundum iura antiqua, cap.is qui.capit.tua, de ſponſa. & communis ibi, quam Syluest. verb.matrimonium.4.quæſtion.8. declarat, ſed non ſecundum ius nouum Concilij Trident. ex quo colligitur ſponſalia non tranſire in matrimonium per ſolam

copu-

copulam, vt dictum eſt ſupra eo.c.nume.
25.& 28. Secundo dico, quod ad validan-
dum tale matrimonium fictum non ſuf-
ficeret cohabitatio cum ea tanquam pro
pria vxore, etiā ſi crederet ſufficere pro-
pter cōfeſſarij, vel alterius auctoritatem,
niſi coiret, aut cohabitaret animo denuo
contrahendi cū illa, vt recte probat Syl.
vbi ſupra q.10. Quia per talem cohabita
tionem, & copulam non vult denuo ma-
trimonium contrahere, ſed vti antea con
tracto. Quæ limitatio Syluestri, licet iu-
ridica ſit ſecundum antiqua iura prædi-
cta, non tamen ſecundum ius nouum Cō
77 cilij Trid. vt proxime dictum eſt. Tertio
quod ex hoc ſequitur, quod valeret matri
monium cum alia ſecundo contractum,
antequam primum nouo cōſenſu vtriuſ-
que confirmaretur, & conſequenter cum
ſecunda cohabitare deberet, ſi abſq; ſcan
dalo poſſet, Ang. vbi ſup. §.15. & Sylu. vbi
ſupra, q.8. tamen obligatur ſub pęna mor
talis confirmare primum, antequam cum
ſecūda contrahat. Maior. in 4 diſt. 27. q. 1.
quia tenetur verificare uerba, quibus eā
decepit, niſi tanta ſit inæqualitas, vt illa
præſumere debeat, cauſa decipiendi eam,
illum verba contractus dixiſſe. Quo caſu
tamen tenetur reſtituere damnum famæ,
honoris, vel rei familiaris, ſi quod illa ex
talibus verbis pateretur, ſecundum S.Th.
in 4. diſtinctio. 38. ubi Paluda. q.1. Pro qui
bus faciunt c.1.& 2. de adult. cum eis an-
nota. Porro, ita decepta alteri nubere nō
poteſt, niſi quando probabiliter iudicio
prudentis, & boni viri crederet, eum, qui
decepit, uerum dicere, aſſerendo ſe nō ha
buiſſe animum contrahendi cum illa, ſed
tantum decipiendi. Vir bonus autem, &
prudens id arbitrabitur, ſi ſtatim poſt con
tractum id ei declarauit, & cum alia con-
traxit, aut religionē profeſſus eſt. Et idē,
ſi non ſtatim id declaraſſet, poſtea tamen
iuramento id firmat, & eſt alioqui fide di
gnus, & ſæpe, vel ſaltem ſemel in anno
confitetur, communicat, & bonorum cō-
ſuetudine vtitur, aut, ſi ſint adeo diſpares
non ſit veriſimile illum matrimonium
cum illa vere contrahere voluiſſe, aut ſi
ſint alia eiuſmodi indicia, & ille duxerit
aliam, vel profiteatur religionem, alioqui
enim non eſt tutum ei alteri nubere, quo-
niam ſæpe diuites, & nobiles ob egregiā
formam, & honeſtatem, & alios fines ma-
trimonium cum fęminis plebeis, & te-
nuis conditionis uere contrahunt. Quæ
colliguntur ex Roſ. verb. matrimonium.
4.§.5. & Syluest. verbo matrimonium 4.
q.9. Quibus addimus ordinis ſacri ſuſce-
ptionem paris eſſe coniecturæ, quo ad
hoc, cuius eſt matrimonium ſecundum,
aut religionis profeſſio, argument. cap. 1.
de uot. libr. 6. & tradit Adrian 4. q. 4. col. 5.
de matri.
77 Sexto, dicemus, quod ſi illa cum ſecun
do contraxerit, ante ullam rationem cre
dendi ſe fuiſſe deceptam, non debet, nec
poteſt ſecundo debitum reddere, aut pe-
tere, ſi autem rationem iudicio viri boni,
& prudentis ſatis probabilem ad id credē
dum habuerit, poterit petere, & reddere.
At, ſi eiuſmodi rationem credendi nacta
fuerit, quæ non ſufficiat ad credendum in
fauorem ſuum, ſed ad euitandum præiu-
dicium mariti ſic, reddere debet, & non
exigere, argum. c. inquiſitioni. de ſent. ex-
com. & c. dominus. de ſecun. nupt. cum cō
cordia illorum noſtra relata ſupra eod. c.
num. 54. & 55.
78 Septimo, quod peccat, qui ficte contra
hit matrimonium cum aliqua legitimis
uerbis, proteſtatus prius, ſine iuſta cauſa
per nulla uerba, quæ diceret eſſe ſibi ani-
mum contrahendi cum ea, quamuis eam
carnaliter cognoſceret, & in foro exterio
ri pro matrimonio iudicaretur, iuxta gl.
recep. c. tua. de ſponſa. Quia illa proteſta
tio, quæ facto contraria eſt, nihil prodeſt
c. cum M. & ei annot. per omnes, de con-
ſtit. Dixi, ſine iuſta cauſa, quia, ſi facit iu-
ſta de cauſa puta ad ſcādalum aliquod no
tabile uitandum non peccat, neque iudi-
caretur matrimoniū in foro exteriori pro
pter defectum conſenſus, ſecundum om-
nes argument. capituli 1. de his, quæ vi,
metusve cauſ.
79 Octauo dico peccare, qui matrimoniū
ob finem mortaliter malum contrahit,
puta ad liberius adulterandum, occiden-
dum, &c. ſecundum omnes, quia, quā ma-
lus eſt finis actus, tam malus eſt ille, cap.
cum miniſter. 23. q. 5. ubi late nuper hoc
tractauimus. Et ideo nō eſt pluſquam ve
niale contrahere matrimonium ob finem
ſolum uenialiter malum. Nec cōtrahere
principaliter propter carnis delectationē
aut

aut pulchritudinem, aut diuitias, aut ob alium finem, qui de ſe non eſt mortalis, eſt mortale, eſt tamen veniale, quia illa non poſſunt eſſe finis aptus matrimonij, & omnis actus directus in finem malum, vel principaliter in finem ineptum, eſt ſaltem venialis, vt in d.c. cum miniſter, nu. 30. probauimus. Nec contra ſenſit Palud. in 3. diſt. 31. q. 3. quidquid dicat Angel. ut recte ait Sylue. verb. matrimonium. 4. q. 4. Contrahere vero minus principaliter ob aliquod trium prædictorum, vel ob aliud temporale, modo principaliter contrahatur propter Deum, vel quia eſt licitum, & honeſtum, nullum eſt peccatum, per ibidem ſcripta.

Nono dicendum, quod quando de voluntate cōtrahentium conſtat, nō refert quo ad Deum, & forum conſcientiæ, quibus verbis contrahentes utantur, quia ſi fuerit vtriuſque voluntas contrahendi de præſenti, fit matrimonium, ſi uero de futuro, ſponſalia tantum, arg. c. intelligētia. de verb. ſign. c. tua. de ſponſ. & c. humanæ aures. 22. q. 5.

Decimo, quod quamuis conueniret, vt amborum conſenſus ſimul eodem loco, & tempore concurreret, non eſt tamē neceſſarium, quidquid dicat Panor. in ca. dilectus. de ſponſ. ſufficit enim, vt altera

80 pars prius, & alio loco conſentiat, & poſtea quouis temporis interuallo interiecto, altera alibi aſſentiat, modo prior in ſuo conſenſu perduret, iuxta Hoſt. & Io. And. cap. ex literis. de ſponſ. Quo fit, ut, ſi altera ante falſe, quæ poſt 10. 20. vel plures dies, & menſes vere aſſentiret permanente altera in ſuo conſenſu, verū matrimonium fieret. Conſenſus autem prioris tam diu dicitur durare, quamdiu non recedit ab eo, Maior in 4. diſt. 27. q. 1. Dixi, *Legitimè*, quia ſi aliquod impedimentū ſubeſſet, quo conſenſus præſtitus reddere tur illegitimus, oporteret, vt, impedimento ſublato, denuo ambo conſentirent, perinde ac ſi nullo unquam tempore contraxiſſent, per dicta ſupra eodem capitulo numero 47.

81 Vndecimo dicendum peccare illū, qui excommunicatus excōmunicatione maiori, aut minori, vel infectus peccato mortali, ante illius deteſtationem matrimonium contrahit, quia omnis excommunicatus etiam minori excommunicatione, a percipiendo ſacramento prohibetur, c. ſi celebrat. de cler. excomm. miniſt. & etiā mortali peccato infectus ante pœnitentiam ca. illud 95. diſt. vt ſupra eodem cap. nume. 2. dictum eſt, Ang. verb. matrimonium. 2. §. 7. Valet tamen matrimoniū. c. ſignificaſti. de eo, qui dux. in mat. Quare, qui credit, aut probabiliter dubitat de excommunicatione, priuſquam contrahat, quærat abſolutionem. Caiet. in ſumma verb. matrimonium.

82 Duodecimo dicendum peccare illum, qui poſt contractū matrimonium, ſciens illud non ualuiſſe, habet rem cum coniuge, arg. c. per tuas. 2. de ſym. & eorum, quę latius diximus in ca. ſi quis autem, de pœnit. diſt. 7. nu. 89. cum ſeq. Si autem dubitat, perpendendæ ſunt rationes dubitandi, nam poſſunt eſſe tantæ, vt credere teneatur, & perinde ſe debeat habere ac ſciret. & tam paruæ, vt ad nullū effectū credere debeat, & tam mediocres, vt credere debeat ad effectum non exigendi, & nō ad effectum non reddendi, iuxta dicta in dicto cap. ſi quis autem. & ſupra eo. c. nu. 54. & ſequen.

Decimotertio, quod nō tenetur ad credendum ſubeſſe impedimētum, eo quod vnus teſtis etiam fide dignus, & iuratus, & amicus, & proprius parochus id ei aſſereret, quia licet dictum vnius fide digni ſufficiat, vt iuſte credere poſſit, ſecundum glo. ſing. in l. Titio fundus. ff. de condit. & demonſtr. non tamen ſufficit ad inducendum neceſſitatem credendi, ad id enim oportet eſſe duos, iuxta c. cum a nobis, de teſtibus. Minus tenetur credere coniugi etiam cum iuramento affirmanti, ſe nunquam illa conſenſiſſe, arg. cap. per tuas. de probat. quando cum illa contraxit, & preſumere poteſt mentiri nunc eum, qui ſe tunc mentitum fatetur. Si tamen leuiter credit, nec petere, nec reddere debitum poteſt, durante illa credulitate, quam tamen leuiter conceptam, leuiter deponere poteſt, reuocante coniuge ſuū dictum, vel habito illo pro mendacio, pro quali haberet eccleſia, vel ob alia iudicia, iuxta mentem Richardi in quarto diſtinctio. 27. art. 1. quæſtio. 4. Ange. verb. matrimonium. 2. §. 14. Syluestr. uerb. matrimonium. 4. quæſt. 2.

De-

83 Decimoquarto, qui iuſſus ſub pœna ex communicationis, non denunciat impedimentum, quod ſcit ſubeſſe inter volentes contrahere, argumentum capitu. 2. de maioirita. & obedientia. Modus autem denunciandi impedimentum ſaltem occultum, quod ex peccato naſcitur, eſt, vt prius de illo ſecreto impedimento moneat, vt ab illo matrimonio deſiſtat, & ſi noluerit deſiſtere, denunciet ſuperiori, aut alteri, qui impedire poteſt quamuis probare non poſſit. Quia ad impediendum matrimonium nondum contractum teſtimonium unius ſolius ſufficit. capitul. præterea. 2. de ſponſ. ut diximus in capitu. ſacerdos. nume. 17. de pœn. diſtinctio. 6. contra Maio. in 4. diſtinct. 21. ſed ſi ſatis intelligit ex ſua denunciatione magnum ſcandalum ſequuturũ, quamuis probare poſſit, ad denunciandum non tenetur, iuxta Adrian. in 1. de confeſ. q. 5. dub. 7. ut latius diximus in repe. capit. inter verba. 11. quæſt. 3.

Decimoquintò, quòd quando unus ſolus ſiue ſit proprius ſacerdos, ſiue alius quilibet, ſcit aliquos iuſte ob iuſtã ignorantiam impedimenti coniugatos, neutri parti dicere debet, etiam ſi ei fides ſit habenda. Tum quia ex eo nullum commodum ſequitur, & magnum incommodum ſequi poteſt, cũ illi non peccent, & fortaſſis alteruter eorum hoc reſcito, vellet ſe cum ſcãdalo alterius ſeparare. Tum quia nemo tenetur alium ſuum errorẽ admonere, quando eſt error facti, vel iuris humani, quod regulariter a vulgo ignoratur, & nullum tertij præiudicium redundat, argum. not. in §. notandum. 1. q 4. & in cap. Ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & eorum quę trad. Adria. in 4. de confeſ. quęſt. 5. dub. 7. col. 3. & nos in d. capitu. Si quis. de pęn. diſt. 7. a nu. 66. monſtrando veritatem intellectus Inno. contra communem cap. quia circa. de conſang. & affinit.

De Benedictione nuptiarum.

De benedictione nuptiarum dicendũ primo, peccare illum, qui benedicit ſecundas nuptias ſolenni benedictione facei dotali, quæ intra miſſam fit; vel qui incipit illam credens, uel credere debens, nõ debere benedici, per c. primũ & vlt. de ſecund. nupt. Secundo dico decet pſiſſe me quædã de hac re ex parergo notabili, quod communicauit mihi Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus Cardinalis Iulius Antonius Sanctorius, tit. S. Bartholomæi in Inſula, ſanctæ Seuerinæ vulgo nuncupatus, libertate animi, erudiione, omnigenaque uirtute, præſertim iuſtitia, conſtantia, zelo fidei, & ſanctæ Sed. Apoſtol. omnibus clariſſimus; mihi uero cum multis alijs nominibus, tum etiam quod magna pars fuerit, ut huius Enchiridij, ſiue Manualis traductionem ipſe facerem, qua ignominiæ, (quam alij nomini meo inuſſiſſent,) obuiaté, obſeruandiſſ. Quorum primum eſt, nuptias benedicendas. capit. ſponſus. 30. quæſt. 5. unde Concil. Trident. ſeſſ. 24. capit. 1. de refor. matrim. hortatur contrahentes matrimonium, ad benedictionem ſuſcipiendam ante conſummationem eius, vbi ponderandum eſt, quod hortatur, & non præcipit, per quod ſignificat id eſſe de conſilio, & ita non eſſe peccatum ante illam conſummare etiã prima uice, nec exigendo, nec reddendo, nec vbi eſt conſuetudo benedicendi, nec vbi non eſt. Tum per rationes Caie. t. Th. tract. 13. Tum per §. ſi. prædicti c. noſtrates, qui expreſſe habet id non eſſe peccatum, ſignificans nec veniale quidem eſſe, quidquid Caietan. abſque neceſſaria ratione ibi dicat, modo id fiat ſine contemptu. Omiſſio enim cum illo etiam mortalis eſſet, qualis eſt omiſſio cuiuſlibet conſilij euangelici, iuxta gl. ſing. c. quis autẽ, 10. diſt. Secundum, iure communi nullas ſecundas nuptias eſſe benedicendas. c. 1. & c. vir, de ſecun. nup. cuius ratio non eſt illa, quam dat gl. illius ſcilicet quod ſacramentum nõ debet iterari. Tum quia hæc benedictio eſt quid ſacramentale, & non ſacramentum per dicta ſupra eo. nu. 1. & 2. Tum quia ſacramenta non imprimentia characterẽ iterabilia ſunt, vt ibidẽ dr, nam & matrimonium quod vere ſacramẽtum eſt, iteratur, c. aperiant. 31. q. 1. & etiã extrema unctio, quam uerum ſacramentum definit Cõc. Trid. relatũ ſup. eod. nu. 15. in quo gl. c. quidquid. 1. q. 1. relata ſup. eo. nu. 20. & per Pan. in rub. de ſponſ. & vbiq; damnata errauit, quatenus dixit in matrimonio nõ conferri gratiam. Eſt aũt ratio ſolida, quam ſenſit Mag. poſt Amb.

in-

In d.diſt.42.§. ſi. quod eccleſia vetuit benedictionem hanc ſuper vllam perſonam reiterari, & quamuis alij alias rationes, cur id vetuerit, tradant, nobis ſolidior videtur eſſe illa, quod dedecere uidetur, vt benędictiones ſolemnies rerum & perſonarũ, quales ſunt conſecratię Eccleſiæ, altaris, virginum, catechiſmus, exorciſmus ordinum, & aliæ ſimiles iterentur, ne vilipendantur. Ex quo infertur, quod, quidquid inuoluant aliqui, nunquam iure cõmuni ſcripto, ſecundæ nuptiæ contractæ ab utraq; parte, uel altera prius benedicta, ſunt benedicendæ per tex. irrefragabiliter in d. ca.vir. Tum quia ſi benedicerentur ſecundæ, reiteraretur benedictio ſuper utranque, uel ſuper alterã. Nõ obſtat opinio S.Th. in 4.diſt.42. recepta per eius ſcholæ uiros doctiſſimos ibi, & alibi, excepto tñ Soto, qui forte ne contradiceret S.Thomæ, id ibi non tetigit, qui debet reduci ad terminos glo. prædictæ, ideſt, quod habeat locum, ubi eſt cõſuetudo. Per eam enim induci poteſt, ut non ſolum cum uirgo nubit uiduo, quo caſu ille loquitur, ſed etiam cum uirgo ducit uiduam, uel cum uidua nubit uiduo benedicatur, uel reiteretur benedictio, licet rationabilior ſit cõſuetudo in primo mẽbro, quam in ſecundo, & in ſecundo quã in tertio, quia hæc prohibitio iuris humani eſt, & ſicut per legem, ita per conſuetudinem contrarium tolli poteſt. l. de quibus, ff. de leg. c. ſi. de conſuetu. Nec obſtat dicere, quod conſuetudo in ſacramentalibus non valet, quia quidquid dubitet Roc. cum citatis ab eo in c. ſi. de conſue. contrarium eſt verum, & probatur irrefragabiliter per c. de trina. iuncta gl. de conſ. diſt. 4. imò & c. 2. de temp. or. ibi, *niſi conſuetudo antiqua*, & gl. eiuſdem, licet aliqui, tam illum, quam illam incaute pro contraria parte citent, & ſupra eo. c. nu. 15. dictum eſt conſuetudinem, qua alijs verbis alibi extrema unctio miniſtratur, eſſe ſeruandam, ſicut & alijs uerbis a Græcis, & alijs a Latinis baptiſmus miniſtratur, & alibi alijs uerbis matrimonium per ſacerdotes celebratur, & in ordinibus conferendis aliud alibi habet conſuetudo extra ſubſtantialia. Infertur etiam, quod contrahẽtes primas nuptias, & ante benedictionem ſuſceptam iterum contrahentes debent benedici, quia ratio iterationis in eis ceſſat.

Diſpenſare ſuper impedimentis matrimonij quis poſſit.

SVMMARIVM.

84 *Matrimonij omne fere impedimen tum legis humana, & cur Papa ſemper non tollit.*
85 *Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Epiſcopus.*
85 *Impedimẽta dirimẽtia an tollat conſuetudo.*
85 *Matrimonium clandeſtinum de licentia Epiſcopi hodie contrahitur.*
86 *Matrimonium impedimento ſublato denuo contrahendum.*
86 *Diſpenſatio difficilius datur in contracto ſolemniter, quam ad contrahendum.*
86 *Gratiam, qua taciturnitas annullat, & qua expreſſio.*
87 *Diſpenſatio danda gratis cum aliqua trium cauſarum, alias non, nec cum ea in 2. niſi cum Principibus.*

84 PRimo dicendũ, quod Papa in omnib. impedimẽtis matrimonij iure humano inductis diſpenſare põt arg. c. cuncta per mundũ, 9.q.3. & c. propoſuit. de conceſ. præb. qualia ſunt oĩa prędicta impedimenta, tã dirimentia, q̃ non dirimentia, excepto impedimẽto cõſanguinitatis inter aſcendentes, & deſcendentes impedimento erroris, & iudicij, quod defectum conſenſus legitimi inducit, quem ſupplere Papa non põt, quippe qui eſt iuris naturalis, & diuini, ut reſoluimus in c. literas de reſt. ſpol. poſt illũ glorioſum Martyrem, & Epm Io. Roffenſem in conſilio pro Regina Angliæ, quo defendit illã religione Chriſtiana glorioſiſſimam Angliæ Reginam D. Catherinam incomparabilẽ incomparabilis Caroli V. amitam, & poſt alios antiquos, & recẽtiores, quos ad hoc ille copioſe adducit. Tum, quia licet Leuitici 18. aliquor impedimenta lege diuina iudiciali, aut cæremoniali introducta fuerint, quia tamen illa non erat naturalis, ceſſauit a Chriſto paſſo, ad quem uſq; durabat. 6. diſtin. §. ſi. & c. 1. de purif. poſt parr. & ita ſub lege gratiæ non ligat, ut diuina, ſed ut humana renouata per ſa-

ſtros canones. Tum quia ratio naturalis, quæ inerat, ei, ob quam cōueniebat eam ſtatui, non erat tanta, quæ ſola ſine ulla conſtitutione poſitiua diuina, uel humana obligaret, & ita non conſtituebat ius naturale, ut fuſius declarauimus in rep. c. ad hæc. not. 1. de præb. in quam concluſionem oēs fere orbis Chriſtiani Academiæ conuenerunt, in caſu prędictæ Reginæ.

Verum tamen eſt, quod Papa non ſolet diſpenſare in gradibus prohibitis. d. c. 18. Leu. niſi grauiſſima de cauſa, nō quia non poteſt, ſed quia non expedit. In quā concluſionem conflandum eſt, quidquid quamplurimi in plurimis locis ordinarijs & extraordinarijs, ſcripſerunt, ut in d. c. literas demonſtrauimus. licet enim Papa diſpēſare poſſit ſuper prædictis omnibus impedimentis, ſuper matrimonio tamen legitime contracto, & conſummato non pōt, iuxta illud Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet*, relatum in c. gaudemus. de diuort. Contractum autem, & conſummatum inter infideles quomodo diuidatur, vel diuidi poſſit, dictum eſt ſupra eo. c. nu. 21. & 49. Non autem dicitur conſummatum per copulam præcedentē illud, ſed per ſubſequentem, & idcirco antequam ſequatur, religionem ingredi poteſt, cap. verum, de conuer. coniug. De
85 matrimonio autē, quod præſumebatur olim per copulam conſequutam ſponſalia, nihil dicimus, hic, quia iure nouo Cōcilij Trid. ſeſſ. 24. c. 1. de reform. per ſolam copulam non tranſeunt ſponſalia in matrimoniū, vt ſæpe dictum eſt, præſertim ſupra eo. c. num. 25. & 38. & infra dicetur ca. 25. nu. 144. Secundo dicendum, quod Epiſcopus diſpenſare pōt in impedimēto a ſe, aut ab inferiori ſuo inducto, ſi quod tale inueniretur, immo etiam in impedimento inceſtus, vt ſupra eo. num. 75. diximus. Immo & in omnibus alijs impedimentis, quæ impediunt, & non dirimunt, iuxta mentem Palud. in 4. diſtin. 28. q. 2. & S. Ant. 3. par. tit. 1. c. 16. §. 4. exceptis votis caſtitatis & religionis, in quibus etiam ipſe Papa non ſine magna difficultate, & cauſa diſpenſat. Et licet, ſtricto iure communi, contrarium defendi poſſet, eo quo inferior legem ſuperioris nec tollere, nec moderari poteſt. c. inferior. 21. diſt. clem. ne Romani. de electio. & non uidetur id conceſſum, niſi quo ad impedimentum inceſtus, ſequor tamen eos. Tum quia, ex quadam æquitate, & rationis paritate hęc conceſſio extendi poteſt ad illa. Tum quia uidetur, quod conſuetudo non tantum id habeat, ſed quod etiam nec a Papa nec ab Epiſcopo petatur diſpenſatio, quando cum illo impedimento aliud dirimens non concurrit, nondū enim adhuc in tanta ætate uidi, vel audiui id fieri. Votum de nubendo non cenſetur uotum caſtitatis, ut tenuimus ſupra ca. 12. nu. 56. & ita ſeruat ſacræ Pęnitentiariæ Prætoriū, quidquid dicat Caieta. ibi citat. & ita in eo poteſt Epiſcopus diſpenſare, ut in prædicto Prætorio aliquando reſponſum eſt.

Dubium autem, an Epiſcopus poſſit diſpenſare ſuper matrimonio clandeſtine contrahendo, quod conſuetudo fere ubique habebat, ſublatū eſt per prædictum Concilium ſupra relatum, quod expreſſe id concedit. Tertio dicendum, quod Epiſcopus non poteſt diſpenſare in aliquo impedimento, quod impedit, & dirimit ſecundum omnes, niſi quando impedimentū occultum eſt, & matrimonium publicum, & ſeparatio magno ſcandalo foret, & ad Papam, aut eius Nuncium poteſtatem ad id habentem confugi non poteſt propter magnam paupertatem aut alia legitima impedimenta, ut affirmant Ang. & Syl. Quorum dictum primi euulgauimus Salmanticæ, & propter quorum ſententiam demonſtratam ſed non approbatam, neque reprobatam a nobis nōnulli Epiſcopi aliquoties diſpenſarunt, quam tamen tandem approbauimus per argumenta neruoſa in c. at ſi. §. de adul. de iu-
86 dic. ſequuti Io. de Lig. & Pan. ibidē, Quarto dicendum, quod matrimonium, quod eſt ob aliquod impedimentū nullum non incipit ualere propter diſpenſationem, Papæ ſuperuenientem, etiam cohabitatione, & copula ſubſequente quia Papa non poteſt ſupplere conſenſum iure naturę requiſitum ut tradit Pan. poſt Io. And. per c. ex nouo. qui filij ſint leg. & ideo neceſſium eſt, vt denuo contrahatur, quod tamen clam contrahi poteſt modo tradito. ſup. eo. nu. 47. Quinto dicendum eſt, quōd licet olim facilius diſpenſabatur cū impeditis, qui iam etiam ſcienter contraxerunt, & conſummarunt matrimonium:

die tamen iure Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 5. de reformat. matrimo. difficilius diſpenſatur: Cuius ea de re uerba ſunt. Si quis intra gradus prohibitos ſcienter matrimonium contrahere præſumpſerit, ſeparetur, & ſpe diſpenſationis conſequendæ careat. Idque in eo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, ſed etiam conſummare auſus fuerit. Quod ſi ignoranter id fecerit, ſi quidem ſolemnitates requiſitas in contrahēdo matrimonio neglexerit, eiſdem ſubijciatur pœnis. & infra; ſi vero ſolemnitatibus adhibitis, impedimētum aliquod poſtea ſubeſſe cognoſcatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tūc facilius cum eo, & gratis diſpēſari poterit. Ex quibus colligitur, quòd conſummatio illiciti matrimonij, quæ olim inclinabat Papam ad diſpenſandum, hodie retrahit, quia omnis expreſſio falſi momenti Principē ad gratiam concedendam, nocet; non aūt, quælibet taciturnitas ueri idem facientis, ſed ſolum ea, quæ tacet verum, quod iura iubent exprimi, ſecundum Rot. in nou. deciſ. 32. de reſcr. nu. 5. & Bellam. deciſ. 698. & Fel. vbi ſupra, pro quo facit optime lex 2. C. de epiſc. audien. cui adde idem videri dicendum de tacente ita uerum, quod æquipollenter exprimit falſum; quia de æquipollentibus idem eſt iudicium l. ſi. ff. mand. Qua de re poſuimus exemplum in prælect. c. ſi quando, de reſcrip. excep. 4. de Monacho monito a Banchario, qđ Papa non concedet ei gratiam tranſeundi ad regulam laxiorem, niſi nouerit eum habitu omiſſo apoſtatare; qui dimiſſo eo, vno, uel altero die, ſe præſentat Bāchario, quo informet Papam de eius apoſtaſia, vt moueatur ad concedendam ei illam gratiam. Is enim, licet expreſſe non exprimat falſum tacite tamen ſic, ſubindicando, quòd non dimiſit habitum, vt impetraret illā, ſed ob alias cauſas, quibus multi temere dimittunt. Et qui impetrat diſpenſationē contrahendi cum cognata, cū qua rem habuit tacito inceſtu, uidetur æquipollenter tacite dicere, quod non commiſit illū, & ita æquipollenter exprimit falſum, & conſequenter gratia efficitur nulla.

87 Sextò dicendum, ꝙ prædictum Concilīū, ubi ſupra præter prædicta ſtatuit alia, in hæc verba, in contrahendis matrimonijs, uel nulla omnino detur diſpenſatio, vel raro, idque ex cauſa, & gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur, niſi inter magnos Principes, & ob publicam cauſam.

Septimo dicendum, ꝙ ſolas tres cauſas habet curia pro iuſtis, ad diſpēſandum ēt in quarto gradu, quæ ſunt defectus dotis cōpetentis: extinctio magnæ litis: & quod maior pars ſibi parium ſuæ ciuitatis, uel loci inſignis, quē inhabitat, ſunt ei cōſanguinei, uel affines intra quartum gradū, uel ſi eſt alius locus minor, ſi ipſa nō habeat ſufficientem dotem ad nubendū extra illum. Dubium tñ eſt, an ſufficiat defectus dotis competentis ad contrahendū cum illo, qui eam poſcit: an uero requiratur defectus ad contrahendum cū quolibet ſibi pari. & vr̄ ſufficere. Tum quia beneficium dr̄ incompetens uni, licet alijs multis ſit competens, c. cum adeo, iuncta gl. de reſcrip. Et non omnis dignus beneficio in genere, eſt dignus hoc, uel illo, vt ſentit vterque Thom. 2. 2. quæſt. 63. articulo ſecundo. Et precium, quod communiter eſt iuſtum in una prouincia, uel uno anno unius rei, non eſt iuſtum eiuſdem in aliquo particulari loco, uel menſe, eiuſdem prouinciæ, vel anni, ut dicetur infra cap. ſeq. nu. 78.

De Superbia, & ſeptem peccatis capitalibus. Cap. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Virtus, vitium, & habitus, quid, & quotuplex.*

1 *Actus bonus, & malus tripliciter, & quid bonus, ſiue ordinatus ſimpliciter, & quare nullus in indiuiduo indifferēs, & quid ordinatus.*

2 *Virtutes in medio vitiorum, ideoque illis duplo pauciores.*

3 *Vitia capitalia, è quibus non eſt ſuperbia, ſeptem hoc verbo ſignata. nu. 4.*

1 TRactaturi de ſeptem capitalibus vitij, & actibus eorum, meminerimus primò, ut ſupra in præludio quinto dictum eſt, quòd aliud eſt habitus, aliud actus, ſiue actio, & operatio, & quòd

habitus

habitus eſt qualitas mentis, mouens eam ad actus ſimiles illis, ex quibus productus eſt: & quòd eſt duplex, bonus, qui eſt uirtus, & mouet ad bonos actus: & malus, qui eſt vitium, & mouet ad malos. Et ex præludio ſexto, quòd actus eſt dupex, unus indeliberatus,& inuoluntarius,qui neque eſt bonus, neque malus: alius voluntarius, & deliberatus, qui eſt triplex, bonus, malus, & indifferens. Et quòd bonus eſt triplex,ex obiecto tantû, ut ieiunare; & circunſtantia tantum, vt loqui ad utilitatem proximi; & ex utroque,vt ieiunare ad obediêdum præcepto. Malus item triplex,ex obiecto tantum, ut mentiri ad utilitatem proximi; ex circunſtantia tantum, ut ieiunare ob vanam gloriam; ex utroque ſimul, ut mentiri ad perniciem proximi.Indifferens autem, quales ſunt innumeri, puta tacere,loqui, comedere, bibere, & ſimilia, quæ de ſe nec ſunt bona, nec mala, ſed bene, & male fieri poſſunt, & tale indifferens non reperitur in indiuiduo, iuxta doctrinam Sanct. Thom. quam in dicto prælud. defendimus ea efficaci ratione,quòd, ſi quis daretur, maxime eſſet, qui in nullum finem bonum, neque malum ordinaretur: ſed is non eſt talis, quia eſſet otioſus, & conſequenter malus, ex defectu circunſtantiæ finis, licet ex obiecto eſſet indifferens; Et quòd iuxta doctrinam Dionyſij quarto capitul. de diuinis nominibus, quam potuit excerpere ex Ariſt. bonum, ſiue actus ſimpliciter bonus,& ordinatus, ſiue meritum conſtat ex integra cauſa, id eſt ex concurſu bonitatis obiecti ſaltem iuſtificati, & circunſtantiarum tam finis, quam aliarum, perſonæ, loci, temporis, & cætera. Malum autem,ſiue malus actus ſimpliciter, & peccatum ex quocunque defectu, ſiue obiecti non iuſtificabilis,vel non iuſtificati,ſiue finis, ſiue alicuius circunſtantiæ. Dixi, *Non iuſtificabilis*, qualia ſunt fornicari & mentiri; quæ nulla circunſtantia poſſunt fieri iuſta. Dixi, *Non iuſtificati*, quia frequenter obiectum actus boni ſimpliciter eſt obiectum de ſe malum; ſed iuſtificatur per circunſtantiam,qualis eſt occiſio hominis, quæ cum ſit de ſe mala, iuſtificatur tamen per culpam occidendi,& legem id præcipientem. Itaque in toto hoc capitulo per actum bonum vtroque modo, tam ex obiecto, quàm ex circunſtantijs; qui eſt meritum de congruo,vel de condigno, & per inordinatum, omnem actum ordinato contrarium,qui eſt peccatum ſaltem ueniale. Itê per vitium,habitum malum,& per virtutem habitum bonum.

2 Secundò, quod duplo plura ſunt uitia, quàm uirtutes; quia cuique virtuti duo uitia opponuntur,alterum per exceſſum, alterum per defectum, in quorum medio virtus conſiſtit,iuxta illud Horat.deſumptum ex Ariſtot. ſecundo Ethicor.*Virtus medium uitiorum utrinque redactum*, relatum a gloſſ. capitu.charitas. §. fin.de pœnit. diſtinct.2.

3 Tertio,quod ſeptem uitia, quæ vulgus ſeptem peccata mortalia appellat,ſunt ſeptem uitia principalia, quæ Sanct. Grego.31. Moral. & alij apte docentes, capitalia appellant,non quia ſunt peiora, neque etiam quia ſemper, aut ſæpius mortalia, quia aliqua regulariter ſunt uenialia, ſicut infra dicetur, ſed quia ſunt fontes particulares, ex quibus alia multa dimanent, ex quorum numero non eſt ſuperbia, iuxta Sanct. Grego. ubi ſupra, & Sanct.Thom. ſecunda ſecundæ quæſtion. 162.articu.8.& quæſtio.132.art.1. Quinimo eſt horum ſeptem, & aliorum omnium regina, ſecundum eoſdem (quamuis vulgus contra exiſtimet) pro eorum faciliori memoria retinenda hac voce (Saligia)utens,intelligendo per litteram S, Superbiam, per A, Auaritiam, per L, Luxuriam, per I, primum, Iram, per G, Gulam, per I, ſecundum, Inuidiam, per A, ſecundum, Accidiam. Ad quod aptior eſſet uox Sualigia,octoſyllabon; per quarum primam videlicet, S, intelligitur, Superbia omnium vitiorum Regina, & per V, Vanaglpria, quæ eſt vnum ex ſeptem vitijs capitalibus, & per alias ſex, prædicta alia ſex, de quibus omnibus, & eorum execrandis filiabus, ordine quo propoſita ſunt, dicemus.

De Superbia regina omnium vitiorum.

SVMMARIVM.

5 *Superbia quid, quotuplex, & eius etymol.*
6 *Superbia ſola de ſe mortalis contemptum ſubiectionis Dei actu requirit.*
6 *Humilitas ad ſui eſſentiam, non requirit expreſſam ad Deum ſubiectionem.*
7 *Superbia quattuor ſpecies, quæ potius ſunt eius effectus, & interdum hæreſes. nu. 8.*

5 SVperbia eſt plurimũ vſitata, & parum nota, nam multi putarunt, eam eſſe omne vitium, quia illa eſt ſupergreſſio legis, quæ per omne vitium fit. Et alij ignorarunt diſcrimen inter eam ex una parte, & ambitionem, præſumptionem, & vanamgloriam ex altera, adeo quod Maior in 2. diſtinct. 42. q. 16. putauit, has eſſe ſpecies illius, quod eſt contra Augu. lib. de nat. & gratia, communiter receptum. Alij, in quibus videtur eſſe vterque Tho. communiter recept. 2. 2. quæſtio. 162. artic. 5. quos in Manuali Hiſpano ſequuti fuimus, requirunt ad eius eſſentiã actualem contemptum ſubijciendi ſe Deo, & legi eius: quod in præſentia non poſſum mihi perſuadere, cum id (gratia Deo) pauci Chriſtiani faciãt, & fere omnes aliquo modo ſuperbiamus. Quare dicendum primo, verbum, *Superbire*, deſcendere a verb. ſuper eo interpoſito, b, cauſa euphoniæ, vnde ſuperbia eſt quædam (ut ita dicam) ſuperitio, & actus, quo quis ſuperit, ſeu ſupergreditur aliqua: & ita ſuperbia in genere ſignificat omne, quod ſuperit, ſeu ſuperat, ſeu excellit alia, ſecundum glo. Iſaia. capitu. 60. vbi Superbia pro dono ſuperante, & excellente alia ponitur. Vnde licet verbum ſuperbus, ſæpius pro elato & faſtoſo, & inſolenti accipiatur, vt in illo Maronis.

Stirpis Achillææ faſtus, iuuenemque ſuperbum,

Sæpe tamen pro nobili, excellenti, vel ſublimi capitur, iuxta illud eiuſdem:

Hinc populũ late Regem, belloq; ſuperbũ,
Et illud;
Ceciditque ſuperbum Ilion.

Secundo dicendum, quod ſuperbia generaliter ſumpta diuiditur in bonãm, & malam, quod adnotauit S. Thom. vbi ſupra art. 1. Superbia vero mala in habitum ſuperbiæ, & actum eius, Superbia habitus definiri poteſt eſſe vitium mouens, ſiue inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ propriæ, quatenus eſt excellentia. Dixi, *Vitium*, pro genere, quia omnis ſuperbia habitus eſt uitium, non contra omne vitium eſt ſuperbia habitus. Eſt enim ſpeciale diſtinctum ab alijs, ut probe docet Sanct. Tho. vbi ſupra art. 2. Dixi, *Appetitum*, includendo amorem, & deſiderium excellentiæ, vel gaudium, ſiue complacentiam de ea, ad notãdum quod eſt uitium voluntatis, & non rationis, vt monſtrat idem S. Tho. ibidem art. 3. Dixi, *Inordinatum*, ad includendum omnẽ, quo appetitur excellentia de re falſa, vel vera, ſed mala, vel bona in nullum finem, vel malum, aut vanum relata, vel maior merita, & ad excludendum ordinatum, qualis eſt ſolus ille, quo appetitur excellentia de re uera, & bona, & in finem bonum directa, & non maior merita: illa. n. nõ eſt actus ſuperbiæ, ſed modeſtiæ, qualis eſt appetitus excellentiæ meritæ, ſiue debitæ ſcientiæ, uirtuti, uiribus, & arti, quibus quis ſecundum rectam rationem alteri, uult præſtare, iuxta S. Tho. ubi ſupra art. 6. Dixi, *Excellentia propria*, quia illa eſt obiectum actus eius, & non addidi, *ad ſuperandum alium*, quia id non eſt neceſſarium: ſufficit enim uelle excellentiam propriam immeritam, uel meritam modo immerito ſine actuali relatione, præferendi ſe proximo. Dixi, *Quatenus eſt excellentia*, quia appetitus eius, quod reuera eſt excellentia quædam, ſed non appetitur eo reſpectu, quo eſt talis, ſed alio, non eſt ſuperbia, ſed aliud uitium. Circa quidem honores, ambitio, circa poteſtates, præſumptio circa gloriam, uanagloria, & circa alia aliud. Hæc enim, & 6
id genus alia poſſunt conſiderari alio reſpectu, quam excellentiæ, licet in ſe ſint ueræ excellentiæ. Et ita ad eſſentiam ſuperbiæ non requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius, nec renuius ſe ſubijciendi eis, nec defectus proximi, magis quam in alijs uitijs, quæ non inclinant immediate ad illa.

Nec obſtat prædicta doctrina S. Tho. quia

quia probe ſaluari poteſt in ſuperbia, quæ de ſe eſt peccatum mortale, nō autem generaliter in omni ſuperbia. Sic nec uidetur uerum illud Caie. eum, qui propriam excellentiam inordinate amat, ſine actua li contemptu diuinæ ſubiectionis, non eſſe formaliter, & directe ſuperbum, eſt. n. formaliter ſuperbus, ſed nō illa ſuperbia quæ de ſe ſit mortalis, & ita non omnis ſuperbia directe auertit a Deo, ſed ſola ſupradicta, quam diximus, eſſe de ſe mortalem, de qua intelligitur etiam glo. pſal. 118. allegata per S. Thom. quatenus habet, ſuperbiam ex ſe maius peccatum eſſe omnibus alijs. Quæ omnia ideo tam accurate dixi, ne plurimi continua ſuperbia laborantes nos excuſemus ab hoc vitio, dicentes, nos nullam excellentiam cupere cum actuali contemptu ſubiectionis Dei, & eius legis, cum quo, certe pauciſſimi Chriſtiani eam cupiūt, & ne plurimos humiles ſua laude priuemus, qui frequentiſſime actum humilitatis faciunt, non ſe ſubijciendo expreſſe Deo, uel legi eius qualis tamen non eſſet ille, quia, cum ſit contrarius ſuperbiæ, oporteret eum circumſtari ſubiectione actuali ſuperbia ei contraria requireret expreſſum contemptum, & renutnm huiuſmodi ſubiectionis, Quare ſicuti humilitatis actus eſt ſubijcere ſua bona naturalia minora bonis naturalibus maioribus, & ſua dona minora diuina maioribus donis diuinis alterius, & ſua bona omnia naturalia diuinæ gratiæ alterius, non ſe ſubijciendo expreſſe Deo, uel legi eius, immo ſine ulla eorum memoria expreſſa, ut ſatis colligitur ex Sanct. Thom. ſecunda ſecundæ quæſtio. 162. artic. 1. licet in art. 2. aliud uideatur ſentire, ita ſuperbiæ actus eſt præponere quem ſua naturalia bona minora maioribus naturæ bonis alterius, & ſua minora dona diuina maioribus diuinis alterius, & ſua etiam bona naturæ gratiæ diuinæ alterius, licet non faciat id cum expreſſo contemptu Dei, uel legis eius. Et ſicut tenere excellentiam, quia recta ratio id dictat, ſine ulla actuali memoria Dei, eſt actus humilitatis, ita appetere excellentiam immeritam, ſine ulla actuali memoria Dei, eſt actus ſuperbiæ.

7 Tertiò dicendum, q̃ ſpecies ſuperbiæ ſunt quattuor, ſecundum S. Greg. in libr. 23. Moral. declaratum a S. Tho. ubi ſupra articu. 4. Prima eſt putare habere a ſeipſo ſola bona naturæ, qualia ſunt ingenium, intellectus, memoria, uires, pulchritudo. &c. Aut bona fortunæ, qualia ſunt diuitiæ, honor, potentia, &c. Aut bona ſpiritualia; qualia ſunt gratia, ſcientia, prophetia, facundia ad prædicandum, & legendum &c. quorum nulla habet a ſe ipſo, ſed omnia ſunt ei data a Deo. Secunda agnoſcere quidē illa à Deo ſibi data, non tamen gratis: ſed ex iuſtitia, ſ. ieiuniorum, precum, eleemoſynarū, & id genus aliorum. Tertia, arrogare ſibi bona, quæ non habet, cuiuſcunque ordinis illa ſint. Quarta, contemnere alios inordinate, aut uelle, ut ſibi ſubmittantur, quamuis eum præcedant. Aduertendum tamen huiuſmodi falſa iudicia nō eſſe immediatas ſpecies ſuperbiæ: ſed illius affectus; quia uerò in uoluntate, quæ illis infecta iudicium corrumpit, efficitque, vt falſum iudicet verum. Corrumpit, inquam, eo quòd ipſius excellentia maior eſſet, ſi ſe res haberet, maius enim eſt ex ſe habere, quā ab alio, vel ſuis, meritis, quam dono, uel magna quam parua, uel maiora, quam alij, ut probe declarauit S. Tho. ubi ſup. art. 4.

8 Circa quæ peccat mortaliter primo, qui appetit propriam excellentiam cum actuali cōtēptu diuinæ ſubiectionis, vel legis eius, aut cum voluntate ſe Deo præponendi, per dicta nu. 6.

Secundo, qui adeo amat propriam excellentiam, ut iudicet eſſe uera quattuor prædicta, quæ ſunt falſa, uel aliquod illorum deliberate, aduertenter, & in ſpecie, quia quadam tenus, licet non actualiter, videtur contemnere ſubiectionem Dei, & legis eius. Dixi, *Deliberate, & aduertenter*, quia ſecus ſi id primo motu paſſionis, vel per incogitantiam ita iudicaret, ſēm S. Th. vbi ſupra cōiter receptū. Dixi, *In ſpecie*, quia credere id in genere deliberate, & aduertenter, nō eſt actus ſuperbię, ſed infidelitatis. ſecundum S. Tho. in d. art. 4.

Tertio peccat, qui appetit inordinate excellentiam, uel de illa inordinate gaudet, aut lætatur, ſine actuali quidem contemptu ſubiectionis Dei, & eius legis: ſed cum notabili irreuerentia eius, uel

damno proximi ex eo reſultante, qnia hoc mortale eſt per ſupra ſæpius dicta.

De Vanagloria.

SVMMARIVM.

9 *Bona honoraria, quot, & qua, & appetere illa de ſe non malum.*

9 *Laus, honor, ſama, gloria, & reuerentia, quid.*

10 *Gloria uana quid, quot, & quæ filiæ eius, & 11. & 12.*

11 *Præſumptio quid, & qua mortalis. & 14.*

11 *Ambitio quid, & qua mortalis. & 15.*

11 *Pertinacia quid, & qua mortalis. & 31.*

11 *Diſcordia quid, & qua mortalis. & 33,*

12 *Contentio quid, & qua mortalis. & 34.*

13 *Laude falſa, uel alias inordinata gaudere, non ſemper malum.*

13 *Finis aptus ſpiritualium nil temporale eſt. & 15.*

14 *Iuriſdictionem alienam uſurpare mortale. Gratiam, uel gloriam æternam, ſuo arbitrio poſſe quæri, præſumptio.*

15 *Beneficia incompatibilia, uel plura, quorum unum ſufficit, non licent.*

15 *Beneficium appetendo quomodo qui peccat.*

11 *Inſtantia filia prima uanagloriæ, quid, & qua mortalis. & 16.*

11 *Inuentio nouitatum ſecunda filia uanagloria quid, & quando mortalis. & 18.*

18 *Veſtitus qui licitus, qui uenialis, & qui mortalis. & 19.*

20 *Ornatus, fucus, fictio & auctio pulchritudinis qua mortalia.*

21 *Confeſſarius dubius, an confeſſa ſint mortalia, quid faciet.*

22 *Ornans ſe, ut in coniugem appetatur, veſtiēs ueſte incongrua ſexui quis peccat.*

23 *Veſtiens ſe habitu religioſo, quis mortaliter peccat. & 23.*

24 *Curioſitas, quid, & quod ſemper eſt peccatum, & quando mortale.*

30 *Libri qui purgandi, & qui prælegendi pueris.*

9 PRimò præſuppono ſummatim quædam, quæ late tractaui in c. inter uerba. 11. quæſt. 3. concluſ. 6. & nuper in cap. cum miniſter. 23. quæſt. 5. num. 47. Quod bona honoraria ſunt quinque, ſ. Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, & quod Laus eſt ſermo elucidans magnitudinem alicuius uirtutis. num. 47. Et quod honor eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimonium alicuius excellentiæ abſolutæ. num. 48. Et quod fama eſt atteſtatio popularis de re aliqua. Et nu. 49. ꝙ gloria eſt clara cũ laude notitia. Et ꝙ reuerentia eſt animi reputatio, qua bonitas alterius magnifit. Et nu. 50. & 51. quod hæc quinq; conueniũt, primò, quod frequenter alia pro alijs accipiuntur. Secũdò, ꝙ nullũ eorum eſt virtus intellectualis, uel moralis. Tertio, ꝙ ſunt maiora bonis pecuniarijs. Quarto, ꝙ appetitus, vel contemptus horum quinque ſuapte natura, neque eſt bonus, neq; vitioſus, ſed indifferens, bonus quidem, quum eſt ordinatus, malus, quũ eſt inordinatus. Quintò, quod appetitus eorum, & inordinatus, regulariter eſt uenialis, in quinque verò caſibus mortalis, ſecundũ communem, quos ibi num. 36. reduxi ad tres, ſcilicet cum habetur de malo mortifero, uel de alio, in quo finis ultimus conſtituitur, ſaltem ad effectum frangendi legem ad mortale obligantem, vel in finem aliquem mortalem referendo. Et quod contemptus eorum inordinatus regulariter eſt uenialis, mortalis autem, cum contemnitur laus de gratia Dei gratum faciente manans, uel in eo finis vltimus conſtituitur, quod nonnulli philoſophi fecerunt, uel in finem mortaliter malum refertur.

10 Secundò præſuppono, quòd appetitus, & contemptus horum quinque ordinatus, eſt, quo appetitur aliquod horum de re vera, & de ſe bona, vel indifferenti in finem bonum directa, non nimium nec maius, quam eius bonitati debetur, nec tamquã teſtimoniũ certum, & diuinum, ſed tãquam humanum incertum. Et contra appetitus eorum inordinatus eſt ille, quo appetitur aliquod horum de re falſa, uel mala, vel indifferenti, in uanum, malum, aut nullũ finem relata, vel de bona maius quã eius bonitati debeatur, vel tanquam teſtimonium ueritatis certum, vt diuinũ, & pluſquam humanum, vt ibid. nu. 357. diximus ex mente S. Th. 2. 2. q. 141. art. 1. & de malo. q. 6. & Abulen. ſuper Matthæ. c. 6. q. 3. adiunctis eis, quæ idem S. Thom. dixit. 1. 2. quæſt. 18. art. 2. 4. & 9.

Tertio,

Tertio, præſuppono, quod uanagloria pro habitu malo, eſt uitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ, ſecundũ mentem S. Tho. communiter recep. 2. 2. q. 242. art. 4. Dixi, *Appetitum*, ea ratione, qua in definitione ſuperbiæ, ſupra nu. 5. Dixi, *Inordinatum*, quia ordinatus ad virtutem pertinet, Dixi *Gloriæ*, ad differentiam ſuperbiæ, ambitionis, præſumptionis, & aliorum uitiorum, quæ licet inclinent ad appetitum inordinatum aliquorum, quæ pariunt gloriam, non tamẽ immediate inclinant ad eius appetitum, nec ad alia, eo reſpectu, quo pariunt gloriam ſed alijs, ut ſupra dixi de ſuperbia, & mox dicã de ambitione, & præſumptione. Vanagloria uero pro actu eſt appetitus inordinatus gloriæ, per quem gloriamur, & augetur vanagloriæ habitus, ex quo uiciſſim generãtur actus ſimiles illis, ex quibus illa eſt nata.

11 Quarto, quod vanagloria eſt uitium capitale, & parens aliorum uitiorum, quę eius filiæ nuncupantur, quia illa uitia dicuntur eſſe filiæ alterius, quæ ſe ad finem illius principalem dirigunt, & ſeptem alia uitia ſunt, quæ ex ſe tendunt in manifeſtationem gloriæ, quæ eſt finis illius, ſcilicet iactantia, quæ inclinat ad declarandam inordinate uerbo propriã excellentiam. Inuentio nouitatum, inclinans ad oſtendendam inordinate eandem ueris factis laude uera, uel dignis. Hypocriſis, quæ ad idem, falſis factis inclinat. Pertinacia, ad inordinate oſtentandum iudicium inclinans. Diſcordia inclinans ad inordinate oſtendendum noſtram uolũtatem, voluntati alterius præſtare. Contẽtio inclinans ad inordinate altercandum. Inobedientia inclinans ad inordinate iuſſa, ſaltem quatenus iubentur.

Quinto, quod præſumptio & ambitio a uanagloria differunt, & non ſunt eius filiæ, ſed ſociæ magnanimitati contrariæ, ſecundum S. Tho. ubi ſupra. Præſumptio enim eſt uitium inclinans ad appetitum inordinatum eorum, quæ vires, vel merita excedant. Ambitio uero uitium inclinas ad inordinatum honoris appetitum.

12 Ex quibus infertur, quod peccat mortaliter primo, qui gloriam, laudem, aut famam appetit de re aliqua q̃ eſt peccatum mortale, puta ex duello, occiſione, mutilatione, uel percuſſione iniuſtis in finem mortaliter malum directis; aut conſtituit ultimum finem in aliqua gloria famæ, uel laude, uel pro ea adipiſcenda, vel nõ amittenda proponit frangere aliquam legem ad peccatum mortale obligantem, ut faciunt, mulier, quæ ne infametur, ſtupro conſentit, & iudex, qui ne officium perdat, uel ut aliud conſequatur, iniuſte iudicat, & concionator, qui ne pulpitum amittat, tacet uera, de præcepto dicẽda, ſecundum omnes, ut ubi ſupra num. 341. & ſeq. late dixi. Appetere autem gloriam inordinate de alijs: quæ non ſunt peccata, aut non niſi uenialia, nec directa in finẽ mortalem, aut non eſt peccatum, aut ſolum ueniale.

13 Secundo peccat, qui ſe, uel alium laudar de aliqua re, mortaliter mala, uel falſa, aut uera, & non mortaliter mala; cauſam tamen præbens probabilem & uериſimilem damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, aſſerendo ſe, uel alium, bonũ ſacerdotem, bonũ confeſſarium, bonum iudicem, bonum medicum, bonum præceptorem cum eſſet malus, aut certe non tã bonus, cum obligatione reſtituendi damni, ſi quod intulit, arg. c. ſi. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad l. Aqui. Dixi. *Damni notabilis*, quia alias tantum uenialiter peccaret, ut dixi ſupra nu. 138.

Tertio peccat, qui falsè laudatus, ſciens & aduertens inde aliquod damnum notabile inſequuturum, non contradicit, ſaltem quantum oportet, ad illi obuiandum, quamuis regulariter neque approbatio explicita, neque tacita falſæ laudis erit pluſquam uenialis, ſi fuerit de re bona, aut ſaltem non, niſi uenialiter mala. Immo non eſt peccatum, ſed uirtus audire ſine contradictione falſam laudẽ, modo ea non delectetur eo reſpectu, quo eſt falſa, uel laus, mendacium, aut adulatio: alioquin eſſet ſaltem ueniale, c. primum. 22. q. 2. & capitulo ſuper eodem. de uſur. Vnde, qui de aliqua virtute, ad ſuum ſtatum neceſſaria falſe laudatur, vt cum uxor occulte adultera, de fidelitate laudatur, eam neque approbare, neque reijcere debet, immo neque peccat falſe laudatus, eo quod, gaudeat laudari non ob falſam laudem, ſed, quia per opinionem

quam habẽt alij deuirtute ſua ſtatui neceſſaria,euitatur ſcandalum, vt vbi ſupra nu.137. diximus.

Quarto peccat,qui res principaliter inſtitutas ob honorem Dei, & cultum eius & ſalutẽ animarũ, principalius, vel æque principaliter ob uanamgloriam facit,qua le eſt concionari, miſſam celebrare, precari,& id genus alia,ſecundum Abul. ſuper Matth.cap.6.quæſt.3. & Angel. verb. uanagloria.quod poſt alios ubi ſupra nu. 347. relatos efficaciter confutauimus, & in dicto cap.cum miniſter.nu.30. dicẽtes ſolum eſſe ueniale. Nullum autem peccatum, imò meritum eſt facere illa principaliter propter Deum, uel quia ſunt honeſta, & ſancta, & ſecundario propter gloriam uel laudem humanam in finem aptum relatam,per ibi dicta poſt S. Tho. 2.2. quæſt.132.

14 Quinto,qui præſumit cum notabili irreuerentia Dei, uel damno notabili proximi ſpirituali,uel corporali, honorario, vel pecuniario,exercere officium,neſciẽs illud exercere,ut pote concionando, conſulendo, medicando, ut nos poſt S. Tho. 2.2.q.117. in d.c.inter uerba. nume.100. cum ſeq.latius tractauimus,quamuis non ſit niſi ueniale illud exercere abſque irreuerentia,& damno notabili proximi.

Sexto peccat, qui aliena iuriſdictione vtitur,aut ſua extra ſuum territorium. S. Tho.2.2.q.60.art.6. uel abſoluit a peccatis,a quibus non poteſt,aut diſpenſat,vel commutat vota ſine authoritate ad id ſufficienti,ſecundum San. Anton. in ſecunda parte titulo tertio capitulo. ſexto. §. quarto.

Septimo, qui confidit ſe gloriam æternam ſine meritis conſequuturum,aut meritis ſui liberi arbitrij,abſque gratia Dei c.placuit.cum duobus ſeq.de conſec.d.4. quamuis ſperare,ſe(etiam de condigno) gloriam ęternam cum auxilio diuinę gratiæ adepturum, eſt meritum,& actus ſpei virtutis theologicæ,ſecundum S.Tho.recep.2. 2. quæſt.17. art.1.

Octauo peccat, qui confidit gratia Dei ſe priuatum non iri, nec punitum, quantuſcunq; peccator ſit,aſſerens paradiſum hominum cauſa paratum,& nõ beſtiarum iuxta Richard. in 3. diſt.31.

Nono peccat, qui nõ abſtinet ab occaſione,qua ſemel peccauit mortaliter,aſſociando, uidendo,uel alloquendo aliquẽ, & poſtea non abſtinet ab ea,ſecundum S. Ant. vbi ſupra. Quod eſt verum, ſi propter ſuam inconſtantiam,uel fragilitatem probabiliter putat ſe ſuccubiturum,alioquin non, niſi ut plurimum uenialiter, ſi aliqua de cauſa ad id redeat, ut diximus ubi ſupra.num.433.cum ſeq.& latius ſup. cap.3.a num.5.

15 Decimo peccat, qui ambit honorem de re, quæ eſt peccatum mortale, aut ad committendum mortale, aut in eo ultimum finem ponit,aut ita appetit, ut malit mortale aliquod committere, quã eũ amittere,vel non adipiſci. Quod eſt frequens in ambientibus,præſertim per concurſum,& oppoſitionẽ, cathedras, beneficia,officia,collegia, collationes,præſentationes, nominationes ad illa, ẽmoẽs, quamuis alias,regulariter,appetitus inordinatus honoris nõ excedat metas culpæ uenialis,ut latius dixi ubi ſup. nu.340.

Vndecimo peccat,qui appetit,vel accipit plura beneficia incõpatibilia, ſine iuſta diſpenſatione,c. de multa,de pręben. aut plura compatibilia,quam quæ ad ſuã honeſtam ſuſtentationem ſufficiunt, iuxta glo.ſing.receptam.in cap.dudum.2. de elect. quæ in ius redacta uidetur per ſanctum Concil.Trid. ſeſſ.24. cap.17. de reform. Per quod uidetur ſublata moderatio Cardinalis in clem.gratiæ. de reſcrip. quatenus inquit, illam gloſ. procedere ſolum in eo,qui capit plura beneficia(quorum unum ei ſufficit) ad uiuendum faſtuoſius, uel ad theuſaurizandum, & non in eo,qui quærit illa ad faciendam largiores,eleemoſinas, & alia opera pia largiora,quem ſequuti fueramus in repet. c. ad hæc. de præben. Sed poſtea in Enchirid. de Orãt.c.22.Miſcell.15.nu.61.& 76. nouc concludi, quod prædicta opinio Car. non habet locum quoad hoc,ut quis plura beneficia (quorum unum ſufficit)poſſit obtinere ſine diſpenſatione, ſed ſic, quoad hoc, ut poſſit diſpenſari iuſte cum eo,qui non, ut faſtuoſius uiuat, vult illa, ſed ſolum ad faciendum plura opera pia, in quæ ſola impendit reditus eorũ,viuendo ex ſolo reditu beneficij ſufficientis.]

Duodecimo peccat,qui accipit beneficiũ eccleſiaſticũ ſpirituale principaliter

pro-

propter honorem, aut vtilitatem temperariam, ſecundum Sanct. Ant. 2. par. titul. 3. capit. 5. §. 4. Quod limito procedere in eo, qui eſt ea indignus ob ignorantiam, uel alium defectum, nam ſupra eo. ca. nu. 13. diximus, quod falſum eſt eſſe mortale facere ordinata ad cultum diuinum principaliter ob bona temporalia.

Decimotertiò peccat, qui quærit officium aliquod, neſciens exercere illud, ſecundum S. Anto. ubi ſupra. §. 5. & probat l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & cap. non eſt putanda. 1. quæſt. 1. Quod nō procedit in eo, qui quærit illud fide bona, & animo utendi conſilio peritorū, quando fuerit ei neceſſe, & credit ſe habiturū opportunitatem utendi illo, argum. leg. clari iuris. C. de iud. & ca. ſtatútum. §. aſſeſſorem. iuncto principio, de reſcript. libr. 6. quod frequens eſt omnibus oppidis, & pagis, quibus iudices ignari iuris præficiuntur.

16 Decimoquartò peccat, qui per iactantiam, quæ filia primogenita vanægloriæ eſt, ſe, aut ſuos laudat, cum irreuerentia notabili Dei, aut cum iniuria, uel ſcandalo proximi notabili, ut Phariſęus, qui dixit, *nō ſum ſicut cæteri homines, nec ſicut iſte Publicanus*, aut cum notabili damno proximi, puta aſſerendo falſo ſe, vel aliquem ſuorum eſſe magnum aduocatum, magnę ſanctitatis, &c. alias enim ſolum eſt uenia le, iuxta S. Th. tece. vbi ſupra, Alex. Aléſ. 2. par. tit. de iactantia.

17 Decimoquintò peccat, qui per inuentionem nouitatum, filiam ſecundam uanægloriæ adiouenit nouas epulas, nouas veſtes, noua exercitia, & ludos, aut alia noua de ſe mortalia, aut in finem mortalem directa, aut in iacturam notabilis cul tus Dei, aut boni alieni publici. uel priuati, iuxta mentem omnium. Idem de illo, qui utitur ueſtitu, aut ornatu, animo pelliciendi aliquem: ad ſui concupiſcentiam mortalem, licet ea non ſequatur, iuxta S. Thom. ſecunda ſecundę quæſtion. 199. articu. ſecundo. Quia finis mortalis eſt, & ad minimum tam malus eſt actus, quam eius finis. c. cum miniſter. 23. q. 2. & quę ibi late dixi poſt eundem S. Thom. recep. 1. 2. q. 10. artic. 4. & 6. Idem item de illo, qui ea ſe mente quouis ornatu ornat, ut nō deſiſteret ab eo, etiam ſi uetaretur aliqua lege ad mortale obligātem, ob vanam, quam de eo capit delectationem. Tum quia contra charitatem Deo debitam facit, & conſequēter peccat mortaliter, S. Thom. 2. 2. quæſt. 24. art. 10. & 11. Tum quia omne peccatum per eiuſmodi complacentiam fit mortale, de tali enim complacentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud B. Aug. relatum in c. vnum. §. criminis. 25. diſt. *Nullum peccatum, inquit, veniale eſt, quod non fiat mortale, dum placeat*. Idem de illo qui ob ornatum omittit adimplere præceptum, ut qui ob eum omittit miſſam die feſto. ca. miſſas. de conſecr. diſt. 1.

18 Nemo tamen peccat ornando ſe etiam ſplendide pro ſui ſtatus decētia, & more regionis, modo id bono fine faciat, imò meretur, licet alius, uel alia ad eius concupiſcentiam per accidens alliciatur, arg. c quiſquis. 41. diſt. c. quæ contra mores. 8. diſt. ſolumq; venialiter peccat, qui etiā ſi ſit religioſus, vel religioſa, ſe moderate ornat, ob ſolam vanam leuitatem, oſtentando ſuam pulchritudinem, & elegātem corporis habitudinem, & compoſitionem abſque alio fine, uel circunſtantia mortali, immo etiamſi notabiliter modum excedendo id faceret, vt egregie adnotauit Caieta. 2. 2. q. 169. art. 1. Et merito, quia, licet id ſit contra virtutem, non eſt tamen magis contra charitatem Dei, proximi, uel propriam, quam prodigalitas, quæ de ſe non eſt mortalis, ut infra dicetur, licet ſit contra uirtutem liberalitatis. Nec mortaliter peccat, quamuis ſic

19 venialiter, qui contra morem ſe ornat, modo id nō vetetur lege aliqua ad mortale obligāte, nec cōſuetudine illi æquipollente. Nec qui ſe ornat ſplendidius, quam ſtatus ſuus requirit, niſi id eſſet in cauſa non ſoluendi debita, uel non præbendi alimenta, cui præbere obligatur, & ſi ob id alius ad mortaliter peccandū moueatur, quia eiuſmodi actus ſuapte natura, ut plurimum ad ſolum ueniale monet, & ita, qui ob id mortaliter peccat, ſua prauitate motus ſic peccat, ex mente Caiet. in d. q. 169. art. 2. quem ſequimur. Quamuis in hoc, & nonnullis alijs, de quibus ſtatim dicetur, Sylue. verb. ornatus, & nonnulli alij contradicant, quia non ſatis, ut dixit Caiet. naturam peccati morta-

mortalis perpendunt. Neq; etiam fœminæ mortaliter peccant oſtentantes pectora nuda, quo pluchriores uideantur abſque alia mala intentione mortali, ſecundum eundem, quia id nullo iure naturali diuino, aut humano, ſaltem ad mortale obligante, uetatur. Nihil enim aliud eſt hoc, quàm pulchritudinem oſtendere, quæ, quamuis ſumma eſſet, non tamen adeo incendit, ut ea, cui ineſt, dicatur peccare, eo quod alius per eam mortaliter peccet, quod ille ibidem neruoſè probat, & deduci poteſt ex his, quæ de occaſione uitanda dicta ſunt in cap. 3. ſupra eodem. Quanquam conſuetudo hæc digna ſit, ut a locis, in quibus eſt, paulatim extirpetur. Veſtire ſe tamen adeo tenui ueſte, ut pudenda traluceant, eſt mortale tam uiro, quã fœminæ. Quia eiuſmodi nuditas per ſe ad luxuriam mortalem prouocat, quod non facit pectorum nuditas, quę per ſe ſolam pulchritudinis oſtenſionem reſpicit.

20 Non eſt tamen de ſe mortale, augere, fingere pulchritudinem maiorem, quam inſit, ornatu, & fuco, licet ſit quædam ſpecies mendacij operis, niſi ob luxuriam, vel alium finem mortalem id fiat, ſecundum S.Thom. 2.2.q.169.art.2.ad 3. quamuis ſit graue ueniale, ſicut diximus in cap. fucare. de conſ. diſt. 5. niſi fiat ad deformitatem aliquam obtegendam, iuxta eundem S.Th. Nullum item eſt peccatum crinibus, ſiue capillis alienis uti, ad commodum ornatum, ſicut nec lana aliena, aut lino terræ uti ad ſe commode veſtiendũ, quia de ſimilibus idem iudicandum. cap. dudum. 2. de ele. & l. illud. ff. ad l. Aquil. Quamuis eſſet peccatum ueniale uti eis fingendo eſſe proprios, quippe quod eſſet mendacium operis, iuxta dicta in cap. 18. ſupra nume. 5. & ut confeſſarius abſoluere debet, quem uidet, non niſi uenialiter in hoc peccare: ſic etiã abſolutionem negare non debet ei, de quo intelligere nequit, an uenialiter, an mortaliter peccet, quamuis perſuadere illi non poſſit, ut

21 ab eo temperet, quia ſe mortaliter peccare non credit. nec perſuadeat ei eſſe mortale, quod forte tale non eſt, ne poſtea id faciens, quamuis non ſit mortale, peccet mortaliter, iuxta Sanct. Anton. ſecunda parte titul. 4. capitulo tertio. Roſ. verb. ornatus. §. 7. Sylueſt. eo. uerb. quæſtion. 9. Noſtro tamen iudicio, cautius ageret reſoluendo ſe prius per ſe, vel alios, an ſit mortale, necne, & poſtea impartiretur, aut negaret abſolutionem, per ea, quæ in c. ſi quis autem. de pœnit. diſtin. 7. nu. 230. diximus peccare iudicem, qui iudicat, antequam dubietatem animi deponat, aut certe ei perſuadeat, antequam eum abſoluat, ut proponat ab illo abſtinere, ſi per uiros idonea ſcientia, & conſcientia præditos, mortale iudicetur: alioqui enim (ni eſſet ualde doctus) non haberet ſufficientem contritionem, aut attritionem.

22 Decimoſextò: peccat monialis, quæ vel inhabilis ad contrahendum cum aliquibus id ſcientibus, ſe illis conſpiciendã offert, quo ab illis in uxorem ſine iuſta diſpẽſatione expetatur, quia peccato mortali alieno conſentit. Sed quæ ad nubendum eſt idonea, licet nubere nolit, immo caſtitatem, aut religionis ingreſſum ſecreto uouerit, licite ſui conſpectum facere poteſt, & ſe ornare, & uelle, vt ab aliquibus in vxorem appetatur, quo in alijs rebus ſibi, uel ſuis faueant, aut ob alium bonum finem. Quia id nullo iure diuino nec humano prohibetur, & conſequenter non damnandum, cap. conſuluiſti. 2. q. 4. Nullatenus etiam peccat fœmina, quæ veſte uirili ſe ueſtit, nec uir, qui fœminea, iuſta de cauſa, ueluti ne ab inimicis agnoſcatur, aut quia alia veſte caret, uel ob honeſtam ſui, aut alterius oblectationem, ſecundum Sanct. Thom. 2.2. quæſtio. artic. 2. ad 3. neque pluſquam uenialiter, ſi ob leuitatem id faciat, abſque alio fine & circunſtantia mortali, iuxta Caietan. ibidem.

23 Decimoſeptimo peccat, qui ueſtit ſe habitu religionis in opprobrium illius, aut ut eo ad turpia perſonatus, ſiue laruatus, aut ſine larua utatur, arg. c. cum decorem. de uit. & hon. cler. & auth. de ſan. Epſc. §. ſi. coll. 9. ſecus tamen ſi ad ſolam leuitatem, aut ad oblectationem, abſque malo fine eo utatur, modo nullum inde opprobrium notabile religioni, uel alicui proximo contingat.

24 Porrò curioſitas, quæ ſatis cognata uidetur huic ſecundæ filiæ Vanæglorix, eſt uitium mouens ad nimis, vel immoderate ſciendum, ex mente S.Th. 2.2. q. 167.

&

& S.Anton.2.par.tit.7.c.7.§.2. & ſemper
eſt peccatum,ſaltem veniale.c.nonne.37.
diſt. ſiue quis ita ſcire uelit, per aliquem
quinque ſenſuum exteriorum; ſiue inte-
riorum,ſiue per intellectum, quia contra
ria uirtuti ſtudioſitati,de qua S. Tho.2.2.
q.166. & rationi repugnat. Mortale uero
tantum,quum aliqua circũſtantia morta-
lis ei adiungitur,ſecundum eundem, d.q.
167.art.1.& Caiet.in ſumma verb.curioſi
tas,vt quum quis ſcire cupit aliquid,trãſ-
grediendo aliquam legem ad mortale
obligantem, aut ob finem mortaliter ma
lum,ſe,uel alium obijciẽdo periculo pro-
babili perdendæ ſalutis animæ,vel corpo-
ris, uel proximum notabili damno hono-
ris, uel fortunarum, per ſupradicta,& per
dicenda c. ſeq.de quinque ſenſibus.Exem
25 pla quædam utilia, & quotidiana ſunt de
virgine, uolente curioſe noſſe, quanta ſit
copulæ carnalis delectatio, quamuis eam
experiri nollet, nã, ſi eam experiri uellet,
aliud peccatum Luxuriæ, præter curioſi-
tatem committeret.Caiet.2.2.q.167.art.2.
De illo item, qui vult ſcire alienum pec-
catum conſultando confeſſionem ſacra-
mentalem alteri factam,atq. c. omnis. de
pœnit. & remiſſ. Et de illo, qui, ut diſcat
aliquid, miſſam præceptam omittit, aut
maleficium aliquod conficit, aut diabolo
ſe commendat, aut eum in magiſtrum ad
diſcendum ſuſcipit per multa, quæ dixi-
26 mus in c.nouit. de iud.no.1.nu.12.& ſeq.
Et de illo,qui cognitionem rerum officio
ſuo neceſſariarum negligit, quo non ne-
ceſſarias cognoſcat, ut Parochus, qui ob
ſtudiũ poeſis,uel officij mechanici, igno-
rat res audiendis confeſſionibus, vel alijs
agendis officio ſuo neceſſarias. cap. ſacer
dotes.37.diſtin. vt diximus in Enchiridio
de Orat.cap.17.nu.175.& in c.nouit. not.
2.nu.14.& 15. de illo,qui vitia alterius in
quirit animo eum notabiliter infamandi.
facere enim id bono animo, quo præcla-
ra imitemur, aut praua ex. charitatis re-
gula corrigamus, ſine alia mala circunſtã
tia,uirtutis actus eſt,S.Thom.2.2.q.167.
art.2.ad 4.quia id non eſt appetitus inor-
dinatus. Exemplum item eſt de illo, qui
appetit ſcire aliqua ſecreta ab eo,qui abſ-
que peccato mortali non uiolando mor-
27 taliter legem naturalem, uel iuramen-
tum,uel promiſſionem,de ſecreto ſeruã-
do, non poteſt ea illi reuelare, per dicta
ſupra cap.12.num.22. & cap.28 num.62.
28 Et de uiro uolente uidere fœminam nu-
dam uel eius pudenda, & de fœmina uo-
lente uidere uirum nudum, uel eius pudẽ
da, credens, aut credere debens, ex illo
aſpectu tali loco & tempore habito con-
ſenſum iri actui,aut delectationi mortali,
29 aut pollutionem ſequuturam. Et de illo,
qui ut ſciat quantam in caſtitate conſtã-
tiam ipſe, & alij habeant, loquitur ſolus
cum ſola tempore & loco ſecreto,credens
aut credere debens, ſe cauſam fore, ut al-
teruter eorum alicui mortali ſaltem dele
30 ctationi moroſæ conſentiat. Et de illo
qui legit, uel audit libros amorum, & ge-
ſtorum laſciuiorum,& luxurioſorum,cre-
dens,aut credere debens,ſe uel alium con
ſenſurum ſaltem alicui delectationi mo-
roſæ, iuxta mentem S. Iſidori cap. ideo.
37.diſt.& S.Anton.2.par.tit.3.cap.7. §.2.
& certe e Republ.Chriſtiana foret, ne li-
bri Ouidij amatorij in ſcholis legerentur,
nec Martialis,Iuuenalis,Catulli,Tibulli,
Propertij,Plauti,Terentij, & alij eius ge-
neris, niſi purgati a locis libidinis incenti
31 uis. Et conſequenter etiam Cœleſtina
liber vulgo adeo plauſibilis, niſi magna
ex parte purgatus, quin & reuocarentur
in ſcholas Grammaticas hymni,& oratio-
nes quas collectas uocant, Homiliæ,au-
thores Chriſtiani egregie Latini, qui fe-
re ſoli olim in eis prælegebantur, ut late
diximus in Enchiridio de Orat. c.19. nu.
172. & ſeqq. quo pueri ſimul cum litteris
pietatem imbiberent.

32 Decimooctauo peccat, qui per Hypo-
criſim tertiam filiam uanægloriæ modo
dicto ſupra, cap.18.nu.8. uel pertinaciam
quartam filiam, inordinate ſuam opinio-
nem defendit in ijs,quæ ad fidem Catho-
licam,& mores pertinent,contra commu
nem ſenſum doctorum eccleſiæ,aut in dã
num iniuſtum proximi notabile, alias
enim pertinacia eſt uenialis, præſertim
quando ſe continet intra metas intelle-
ctus, credendo, & operando ſecundum
communem Eccleſiæ doctrinã: iuxta Ca-
ietanum in ſumma uerbo pertinacia.

33 Decimonono peccat, qui per diſcordiã
inordinatam, quintam filiam Vanæglo-
riæ, uoluntati alterius non vult ſuam
conformare circa doctrinam boni diuini,

aut

aut humani neceſſarij ad ſalutem propriam, aut alienam, animæ, vel corporis, aut honoris, vel alterius boni proximi, ſecundum mentem S. Thom. 2.ſec. quæſtio.37. artic.1. & Caieta. in ſumma, verb.diſcordia. Nam ſolum veniale eſt diſcordare ſic in alijs, etiam ſub pœna venialis tantum præcepti, neque etiam veniale in eis, in quibus etiam ſub pœna venialis concordare non tenentur, ut non concordare roganti ut ambo religionem ingrediantur, aut ieiuneut, &c. ſecundum eoſdem vbi ſupra.

34 Vigeſimo, qui per contentionem, ſextam filiam Vanægloriæ, contra perſpicuam veritatem altercatur circa pertinētia ad Sanctam fidem Catholicam, aut ad ſalutem animæ, aut corporis neceſſaria, alias enim non peccat niſi venialiter, iuxta Caiet.in ſumma.verb.contentio.

De inobedientia ſeptima filia vanægloriæ.

SVMMARIVM.

35 *Obedientia, & inobedientia ſpecialis, & generalis quid.*

36 *Inobedientia qua mortalis. & 36.*

37 *Obediendum in quo non eſt ſuperiori. & 4. ſeq.*

42 *Contemptus legis verus quid, & quis præſumptus.*

43 *Legis obligantis ad mortale etiam recepta tranſgreſſionem quæ excuſant. & 42.*

45 *Ignorantia quotuplex, & quid vnaquaque illarum & 46.*

47 *Ignorantia interdum excuſat a pœna legis, & ab ea.*

48 *Officium, vel artem ſine peritia, & ſcientia exercens quis peccat.*

49 *Lex concepta verbo conſtitutiuo, & non præceptiuo, quid faciat.*

50 *Legis nullum unicum verbum originario ſignificatu ſignat mortale.*

51 *Leges multæ naturales ad ſolum ueniale obligant.*

52 *Lex eccleſiaſtica uerbis præceptiuis, maxime iſtis utens ad mortale obligat, ſecus de ſæculari, quę tamen non tollit pœnam per aliam ſtatutam. & ſeqq.*

56 *Lex pure pœnalis, & mixta, ut differunt.*

57 *Pœna magna ut poteſt eſſe iuſta ſine culpa. & 57.*

59 *Lex in parte recepta, ad eam ligat.*

62 *Vidua fornicata peccat, ſi uendo re a marito relicta, ut caſte viuat.*

63 *Pœna excluſionis a collegio ipſo iure incurſa non tenetur quis in conſcientia.*

64 *Commiſſum capitur iuste in conſcientia, & etiam tenetur.*

65 *Laudemium ſoluere non tenetur donans, ſed ſic vendens.*

66 *Pœna etiam ipſo iure impoſita non debetur in conſcientiæ foro, niſi &c. & duob. ſeqq.*

69 *Conſuetudo optima legis interpres.*

35 De inobedientia ſeptima filia Vanægloriæ dicendum primo, quod obedientia prout eſt ſpecialis virtus, eſt virtus inclinans ad faciendum quod iubetur eo principaliter, quod iubetur. Et contra inobedientia, prout eſt ſpeciale vitium inclinans ad non faciendum, quod iubetur, eo principaliter quod iubetur. vt ſingulariter tradit Sanctus Thom. recep.2.2.quæſt.104.art.2. ita quòd ex duobus conficitur inobedientia ſpecialis, ſcilicet ex non faciendo iuſſum, & ex animo non faciēs illud, id eo principaliter quòd iubetur. Et è contrario obedientia prout eſt uirtus generalis, comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit, quod iubetur, ſiue faciendo, ſiue omittendo: & inobedientia, prout eſt generale vitium omnes actus omnium vitiorū, quibus non fit, quod iubetur ſiue faciendo, ſiue omittendo, ſecundum eundem ubi ſupra recep. Et ita non eſt inobedientia non facere conſultum: ſed ſic non facere iuſſum, etiam ſi non obliget ad pluſquam veniale, vt probat Caie.in d. art.2.

36 Eſt tamen hoc diſcrimen, quòd non facere iuſſum obligans ad mortale, eſt mortale, quamuis non omittatur, eo quod iubetur. Non facere autem quod ad ſolum veniale obligat, non niſi quando omittitur eo principaliter quod iubetur, quæ eſt inobedientia ſpecialis, ut idem ibidem ſubtiliter declarat. Dixi, *Deliberate*, quia primus motus, quo renuitur iuſſus, ſolum eſt venialis, ſecundum eundem S. Thom. 2.2.q.105.art.1.ad 2. Dixi, *Quod ſibi iubetur*, quia omittere conſultum, non eſt de ſe vllum peccatum, §. fin.3. diſtinct.& Caiet.

Caiet.in d.q.104.art.4.Dixi, *Animo eum*
37 *ad mortale obligandi*, quia aliàs nõ pecca
ret mortaliter. Dixi, *Neſciens id ſibi ab eo*
iuberi non poſſe. Tũ quia nõ oportet quod
ſciat,id ab eo iuberi poſſe: ſatis eſt,vt du-
bitet de illo,cap.quid culpatur.23.quæſt.
1. qnamuis talem dubietatem deponere
debet priuſquam faciat,credendo id poſ-
ſe ſibi iuberi propter auctoritatem eius
ne faciendo contra conſcientiam dubiã,
peccet, per ea quæ dixi in cap.ſi quis au-
tem.de pœn.diſtin.7.nu.81.cum ſeq.& ſu
pra cap.16.nume.40.& ſeq. Si tamen cre-
deret probabiliter ſuperiorem per erro-
38 rem iuſſiſſe,aut non iuſſurum fuiſſe, ſi ue
ritatem noſſet, non peccaret, non paren
do,cap.ſi quando.& cap.paſtoralis. de re-
ſcrip.Tum quia multa ſunt,ad quæ ſupe-
rior ſubditum obligare non poteſt,ſecun
dum Sanctum Thomam recept. in dicta
quæſt.104.artic.5.& in capit.13.ad Rom.
quale eſt contrarium præceptis ſuperio-
ris iubentis,ſcilicet Dei, Papæ, Eccleſiæ,
aut alteríus,cap.ſi dominus.cap. qui reſi-
ſtit.11.quæſt.3. Quale illud,ad quod iu-
bentis poteſtas non ſe extendit: ut ſunt
actus omnino interiores, quibus non eſt
opus præceptis exterioribus implendis,
ut poſt eundem ibidem dixi in cap. cogi-
tationis. de pœnitent. diſtinctio. prima,
ut etiam ſunt actus ſpirituales reſpectu
ſuperioris ſæcularis. capitul. final. de re-
bus eccleſ.capitul. eccleſia, de conſtit. &
ut actus gubernandi ciuitatem reſpectu
ducis exercitus. l. magiſterij. C. de iu-
riſd. omn. indic. Reuelatio item peccat
omnino occulti.cap.erubeſcant.32.diſtin.
& iteratio confeſſionis legitimæ reſpectu
omnium, ut dictum eſt ſupra c.proximo
39 & cap.9.nume.14.& ſeqq. Qualis etiam
iuſſus, ne iubentis ſuperiorem alloqua-
tur,quales aſperitates religionis,ad quas
nec expreſſe nec tacite regula extẽditur
cap.geſta.74.diſtin.niſi in pœnam contu-
maciæ,vel alius delicti imponantur, cap.
dilectus.2.cap.quoniã de ſimon. Qualia
item alia impertinentia ordini,& regulæ
ut ſublatio paleæ a terra,aut intuitio uo-
latus auium diu continuatus.Sylu. uerb.
religio.6.q. Non eſt tamen tale id, quod
eſt contra regulam ſuam,& ordinem, aut
legem,ad quod Prçlatus diſpenſare põt,
qa, ſi iuſta de cauſa id ei iuberet, parere
deberet,ut ſi præciperet ſubdito, ne ieiu-
naret tali die præcepto, per legem, aut
regulam, eo quod credit probabiliter, eũ
eſſe ad id impotentem,quamuis, ſi ſciret
ſuperiorem falli,non teneretur per ſupra
dicta, Sylueſt.ubi ſupra, quicquid dicat
Roſ.uerb.inobedientia.§.10. Quia magis
oportet obedire Deo,quam hominibus,
Act.5.& dicto capit.ſi dominus.11.quæſt.
3.Dixi, *Satis aperte*, quia ſufficit, ut iu-
beatur uerbis claris, ſatis id ſignificanti-
bus. Sufficit enim; ut intentio iubentis,
quod ita uoluit iubere,intelligatur. cap.
intelligentia.de uerb.ſignifi.c.rogo.11.de
quæſtio.3.c.dilectiſſimis.12.q.1.Clem.1.
de teſta. adiunctis glo.& anno. per Fel.in
c.nam.de conſtit.
40 Dicendũ ſecundò, peccare, primo qui
tranſgreditur legem humanã iuſtam,pro
mulgatam,& receptã,& non abrogatam,
obligãtem ad mortale ſine iuſta ignoran
tia id cauſante,aut alia iuſta cauſa,aut di-
ſpẽſatione ualida, elapſo tempore, quod
ad obligandum requiritur, cap.2. de ma-
iorita.& obedien.ca.1.14.quęſtio.1.Dixi,
Legem humanam,& non canonicam;quia
etiam contra ſæcularem poteſt mortali-
ter peccare, iuxta glo.recept.in cap.quæ
in eccleſiarum.de conſt.quamuis illa mi-
hi hoc non dicat. Dixi,*Iuſtam*, quia iniu-
ſta non obligat,qualis eſt facta a non ha-
bente poteſtatem,argum.cap.2.de conſt.
lib.6.& l.fi.ff.de iuriſ.omn.iud.aut princi
paliter ob utilitatẽ priuatam,non autem
publicam, ſecundum S.Thom.1.2.quæſt.
90.art.3.aut contra diuinam naturalem,
aut ſupernaturalem, c.erit aũt lex,4.diſt.
& quæ ſubditis eſt inæqualis, c.cũ oẽs.de
conſtit.& Pano. recep.in ca.1.eodem tit.
Dixi, *Promulgatam*, quoniã lex ante pro
mulgationem non obligat,cap.in iſtis.§.
leges.4.diſtinct.quod rectè defendit De-
41 cius in c.2.de conſtitut.Dixi. *Receptam*,
quia,anteqnã recipiatur, ſaltem per ma-
iorem partem uniuerſitatis,cuius pars eſt
tranſgreſſor,non ligat, quoniam promul
gari uidetur cũ conditione,ſi recipiatur,
ſaltem per maiorem partem, vt ſingulari
ter dixit Dom.in d.cap.leges, per recen-
tiores recept.ibi & in cap.2.de conſtit.&
profundius Fel. in cap.2.de treug.& pac.
a num.13.Dixi. *Non abrogatum*,quoniam
abrogata per aliam legem contrariam,
aut

aut per conſuetudinem,non obligat,cap.
1.de conſtitu. lib.6. & glo. & omnes in c.
1.eod.titul.Dixi, *Quę ad mortale obligat*,
quia tranſgrediẽs eam,quæ ſolum ad pec
catum ueniale obligat,uenialiter tantum
peccat,cap.unum.§.criminis 25. diſt. qui
autem ſolum conſultoriam, uel exhorta-
toriam,nec etiam uenialiter peccat.§. ſi.
4.diſtinct. & cap.ſi.14.quæſt.1. niſi faciat
id ex contemptu,iuxta gloſſ.ſing.ca. quis
autem,10.diſtinct.ut dictum eſt ſupra.ca.
20.nume.1.
42 Dicitur autem tranſgredi legẽ ex con-
temptu quiſquis principaliter mouetur
ad id, eo quod illam,uel illius auctorem
paruifaciat,nõ autem qui mouetur,& in-
ducitur ad id principaliter per iram,aua-
ritiam, aut aliam cauſam,etiam iniuſtã,
ſecundum utrunque Tho.2.2.q.189.art.
9.& Archid.in cap. quicunque,81.diſt. &
Dominic.in c.nullus.55.diſtin.quantum-
libet illud inuoluat Felin.in cap.cum qui
dam de iureiuran. colu.3.& 4. Nec etiam
ad id ſatis eſt conſuetudo peccandi,iuxta
S Tho.mentem.2.2.q.186.articu.9.quam
optimè,& dilucide declarat Caieta.quid-
quid dicat Richard.in quodlib. 1. quæſt.
19.quem ſequitur Ang. uerb. inobedien-
tia.§.1.& uerb.feriæ.§. 42. & alibi ſæpè,
quia, quamuis conſuetudo multum fa-
ciat,ad præſumendum prædictum contẽ-
ptũ in foro exteriori,nil tamen facit quo
ad interius, ubi ſola ueritas conſideratur,
cap.tua de ſponſ. capit.humanæ.22. q.5.
ut etiam illa glo.celebris,in c.metropoli-
tanum.2.quæſt.7.quæ dicit,eum,qui ſine
iuſta cauſa tranſgreditur, uideri contem-
nere, intelligenda eſt in foro exteriori,
non in interiori,per prædicta. Verum ta
men eſt, conſuetudinem tranſgrediendi,
aliquam legem, multum incitare ad con-
temnendam illam, ideoque ab ea cauen-
43 dum eſt.Dixi, *Sine iuſta cauſa*, quia hæc
ſemper a mortali excuſat, iuxta mentem
S.Tho.1.2.q.96.art.6 & 2.2.q.147.art.3.
& Archid.in c.utinam.76.diſtin. & Pano.
in rubr.de obſerua. ieiun. Illa uero cauſa
uidetur iuſta,propter quam legislator, ſi
præſens foret,eum excuſaret per gl.ſing.
& receptam in l.tale pactũ. §. qui prouo-
cauit.ff.de pact.& etiam cauſa, quæ bona
fide pro iuſta habetur,& ob quam, niſi ta
lem eam iudicaret,contra legem non fa-
ceret,a peccato mortali excuſat,quamuis
non a ueniali iuxta,mentem Palud. in 4.
diſtin.15.q.4.& Sylueſt.uerb.ieiunium.q.
8.quod ſingulariter explicat Caieta.2.2.
quæſt.147.art.3.Dixi, *Sine iuſta diſpenſa-*
44 *tione*,quia ſi eſt iuſta,omnino excuſat,ca.
1.de uot.& c.de multa. de præb. Immo &
ſi eſt iniuſta,eo ſolo,quod ſit data ſine iu-
ſta cauſa,modo detur abſque ſurreptione
per eum,qui ſine cauſa iuſta ualida poteſt
diſpenſare, licet ſic diſpenſando peccet,
excuſat ſaltem a mortali,ſecundum om-
nes,licet quandoque non a ueniali,iuxta
ea quæ nuper ſcripſimus in com.cap.non
liceat Papæ.22.q.2.§.4.Dixi,*Elapſo tempo*
re,quia conſtitutiones Pontificiæ, uel Im
peratoriæ non obligant,niſi poſt tempus
in ipſis præfixum,ſi quod præfigatur,alias
poſt duos menſes ab ipſarum promulga-
tione facta in Prouincia,auth.ut factæ no
uæ cõſtitutiones,colla.5. iuxta opinionẽ
communem, & ueram Anton. quam te-
nuimus in capitu.2. de conſtit. Quamuis
lex inferiorum, quæ non præfigit tem-
pus,ſimulatque promulgatur,& ſcitur,li-
get, iuxta communem(& etiam Pontifi-
cia,& Imperatoria, ſi in illa dicatur, ut
iam inde a principio obliget)quo ad pę-
nam intrinſecam irritationis actus per eã
prohibiti. Nam quo ad pœnam extrinſe-
cam,ſemper iuſta ignorantia excuſat,etiã
poſt quemcunq; temporis lapſum, licet
poſtea non ita præſumatur, ſicut antea,
cap.præſumitur.de regul.iur.libr.6.Dixi,
45 *Sine ignorãtia iuſta cauſante illud*, quia,vt
excuſet, oportet quod ſit iuſta, & cauſa
actus:Eſt enim triplex,præfat.ignorantia
nẽpe,Affectata,craſſa,ſiue ſupina,&iuſta.
Affectata ſiue optata eſt, qua quis igno-
rat,quod ſcire tenetur,quia non uult ſci-
re, quo liberius abſque ſuæ conſcientiæ
contradictione, uel alia de cauſa iniuſta
peccet,iuxta illud pſal.relat.in cap.ideo.
37.diſtinct. *noluit intelligere ut bene ageret*,
quæ adeo non excuſat,aut minuit pecca-
tum, vt etiam augeat ob circunſtantiam
mali deſiderij. Craſſa uero, ſiue ſupina
eſt, qua quis ignorat id, quod cõmuniter
omnes ſui ordinis ſciunt, quod contingit
per culpam latam, de qua ſup.cap.17.nu.
177.quæ excuſat a tanto,ſed non a toto.
Iuſta uero(quæ a Theologis inuincibilis,
& a noſtris probabilis appellatur)eſt qua
quis

46 quis ignorat, quod non oportet eum ſcire. 1. quæſt. 4. §. notandum, & quia communiter homines eiuſdem ordinis adhibita debita diligentia laborant, iuxta S. Tho. vbi ſupra quæſt. 79. art. 3. qualis eſt eius, qui petit conſiliũ a uiris habitis pro prædictis ſcientia, & conſcientia in id ſufficiẽti, qui falſe illi conſulunt, arg. cap. capellanus. iuncta gl. 2. de fer. & eorũ, quæ tradit Alex. conſil. 1. col. 4. vol. 2. & S. Anto. 1. par. tit. 3. ca. 10. §. 10. & hæc omnino excuſat, quando eſt cauſa actus, ignorantia enim interdum eſt peccati cauſa, interdũ nõ, ſed eius comes. Eſt cauſa, quãdo actus non fieret, niſi ignoraretur. Eſt ſolum comes quando peccaretur, etiam ſi ſciretur, & hæc nunquam a culpa excuſat, illa vero interdum omnino, interdum ex parte, vt prædictum eſt.

47 Ex quo ſequitur, quòd non excuſantur omnino prælati, medici, aduocati, & alij officiales, qui ſuas artes exercent ſine iuſta ſcientia, & notitia eorum, quæ ſua officia, & munera prærequirunt, cum inde notabile damnum ſpirituale, aut corporale proximis euenturũ probabiliter credi poſſit, quia eorum ignorantia non eſt iuſta, cum ſit eorum, quæ ſui ordinis homines communiter ſcire ſolent, & debent, per l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & cap. non eſt putanda. 1. q. 1.

Addo his, quod licet ignorantia communiter nequeat eſſe iuſta circa legẽ naturalem, uel diuinam, quo ad eius diſpoſitionem, & quatenus eſt talis: poteſt tamen eſſe iuſta quo ad pœnam humanitus ſtatutam, ſi illa eſt excommunicationis, ſecundum Anto. in cap. à nobis. 1. de ſent. excommun. pro quo eſt caſus in cap. 2. de ſentent. excommunicat. libro ſexto. Immo etiam ſi ſit alia quælibet communiter non ſtatuta eadem ratione, ut efficaciter defendimus in cap. 2. de conſtitut. poſt S. Anton. 5. par. tit. 24. capitu. 33. ſub final. cui conſentit Ang. verb. ignorantia. §. 4. & Sylueſt. verb. ignorantia. quæſtio. 8. & Caieta. 2. 2. quæſt. 76. art. 3. col. 2. Quod maxime procedit in foro conſciẽtiæ, quo ad quod multos pios quis conſolari poteſt, maximè in materia cenſurarum, & irregularitatum.

Quæ lex humana obligat ad mortale.

Est tamen quæſtio, quam hoc in loco optaueramus, ut definiretur a ſacroſancto Concil. Triden. quod & optarunt alij, in quibus fuerunt Caieta. 2. 2. quæſt. 186. artic. 9. colum. 4. Hent. de ſynod. 3. par. art. 1. nume. 270. Quæ lex humana obligat ad mortale.

Pro cuius aliquali explicatione, dico
48 primo iuxta doctrinam S. Tho. 1. 2. q. 69. art. 5. communiter per Theologos, & Canoniſtas approbatam in c. 1. de conſt. nõ ſolum leges diuinas, ſed etiam humanas iuſtas, etiam quatenus ſunt humanæ, tam ſæculares quàm eccleſiaſticas, poſſe obligare, etiam in foro conſcientiæ, ad peccatum veniale, immo & mortale per ca. 13. ad Roma. & alia multa, quæ nuper adduximus in commen. cap. fraternitas. 12. q. 2. addendo, mutando, & detrahendo multa ijs, quæ Caſtr. copioſè ſcripſit in duobus lib. de leg. pœn. in quorum prioris capitu. 4. latè hoc deducit. Quod ipſum etiã facere poſſunt ſtatuta ciuitatum, iuxt. gl. ſing. cap. quæ in eccleſiarum. de conſt. receptam quo ad hoc, quamuis illa id mihi non ſatis dicat. Imò & de facto obligant ad mortale illæ leges, & ſtatuta, quorum authores intendunt per illas ad mortale obligare, iuxta communem, ſaltem ſi ut tales receptæ ſunt, quod addo, propter decimum dictum infra poſitum.

49 Secundo, quod nullæ leges, quarum latores id nõ intenderunt, obligãt ad mortale. Tum quia nec ullæ diuinæ conſultoriæ, etiam ad veniale, obligant, iuxta S. Aug. c. vlt. 14. q. 1. receptum, & aliquot earum præceptiuarum tantum ad ueniale obligant, ſecundum Caieta. tom. 1. tract. 25. quæſtio. 1. Tum quia, ut dixit Sanctus Thom. 2. 2. quæſtio. 186. artic. 9. ad 1. receptus a Ioan. Andr. & alijs in capit. relatum. ne cler. vel mona. ſtatuta Dominicanorum non obligant ad mortale, nec veniale, ſed ſolum ad pœnam exteriorem, quia eorum authores hanc uim illis tribuere noluerunt. Tum quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum l. non omnis. ff. ſi cer. pet. leg. in agris. ff. de acq. rer. dom.

Tertio,

Tertio, quod non obligant ad mortale leges etiam canonicæ, quæ non habẽt verba præceptiua, uel prohibitiua, ſed ſolum ordinatiua, vel conſtitutiua, etiam ſi ſint imperatiui modi, qualia ſunt illa, facite, dicite, faciant. clem. exiui. §. & quia, de verb. ſing. & alia ſimilia, quæ iuxta communem intelligentiam non ſignificãt præceptum, nec prohibitionem, iuxta S. Tho. communiter recep. in d. art. 9. probatum a Fan. & communi in cap. nam. de conſt. licet Fel. ibi cõtra ſenſerit, col. 3. cuius opinio procedat in illis, quæ ponuntur in materia, quæ de ſe ad mortale obligat, quia fundamenta eius ad illa ſola extendi uidentur, & id ſentit glo. recep. in clem. 1. de reſtibus uerb. exhortamur. Quamuis tũc non tam obligat illa lex, quam alia, quæ eiuſmodi materiam talem fecit. Exemplum in capitu. ſtatuimus. de tranſact. in quo uerbum, ſtatuere, importat præceptum, eo quod ponitur in materia alias præcepta, ſcilicet tranſactionis iuſtæ, quę præcipitur ſeruari, per c. qualiter. de pact. & l. 1. ff. eod. Ratio huius tertij dicta eſt, quia illa uerba uidentur ſignificare, quod quãuis author eiuſmodi legis habeat animum, ut actus trãſgrediendi illam legem ſit uitioſus, licet ante illam fuiſſet indifferens, & conſequenter voluerit obligare ad ueniale, quia ut minimum tale eſt quilibet actus uitioſus, quia tamen non præcipit, nec prohibet, uidetur noluiſſe obligare ad mortale, iuxta ſing. declarationem Caieta. 1. 2. q. 69. articu. 4. & d. opuſc. 25. quæſtio. 1.

50 Quarto, quod nullum eſt verbum latinum, quod ſolum in aliqua lege poſitum ſufficienter ſignificet ſuo ſignificatu originarij, mẽtem illius latoris fuiſſe trãſgreſſorem obligare ad mortale, nec conſequẽter illa verba, *Teneatur*, *Debeat*, *Obligetur Præcipimus*, *Obligamus*, *Vetamus*, *Inhibemus*, *Mandamus*, *Prohibemus*. Tũ quia ſunt generalia, & non tam apta, ad inducendã obligationem ad culpã uenialem, quam ad mortales, argumen. cap. 1. de deſponſ. imp. & prin. regulæ S. Aug. & eorum, quæ habentur. 6. Ethic. de præcepto, quod ſit actus prudentiæ. Atque ideo in dubio intelligenda potius de culpa & pœna uenia li, quam de mortali, cum leges, quæ recte poſſunt intelligi dę pęna maiori, & minori, in dubio de minori intelligendæ ſint. leg. interpretatione. & leg. ſi præſes. ff. de pęnis. & capitu. in pęnis. de reg. iur. lib.
51 6. Tum quia multæ leges, etiam diuinæ, & naturales præceptiuæ ad ſolum ueniale obligant, vt probat Caietan. ubi ſupra, qualis eſt lex de non mentiendo iocosè, aut officioſe ſine damno alterius, qualis item lex de non furando minima, de non ridendo immoderatè, omnes enim hæ leges ſunt præceptiuæ, earum tamen tranſgreſſio eſt ſolum uenialis, ſecundum omnes catholicos. Tum quia S. Thom. agens de præceptis charitatis. 2. 2. q. 44. & prudentiæ. q. 56. & iuſtitiæ. q. 122. & fortitudinis. q. 146. & temperantiæ. q. 170. ita comprehendit ea, quæ obligant ad ueniale, ſicut quæ ad mortale, quod ſpeciatim tradit Caieta. 2. 2. quæſt. 186. attic. 9. & Caſtro tacito eo lib. 1. de leg. pœn. cap. 5. & nos nuper in cap. fraternitas. 12. quęſt. 2. Dixi,
52 *De ſe, & ſuo originario ſignificatu*. Nã de accidentali, quem uſus eccleſiaſticus, & communis interpretatio Conſiliorum, Pontificum, & aliorum Prælatorum, & Doctorum illis tribuit, omnia & ſingula uerba præceptiua, & prohibitiua poſita in l. eccleſiaſtica, ſignificant in dubio conditorem eius habere animũ obligandi ad mortale, niſi aliud in ea poſitum contrariũ indicet per d. clem. exiui. §. cum autem. de verb. ſig. quæ habet, S Franciſcum uoluiſſe obligare omnes ſuos religioſos æqualiter ad omnia, quæ ſua regula continet, eo. quod ad aliqua ex regula addidit uerbum, *præcipimus*, quod ex ui ſua ad mortale obligat, & ad aliqua non. Et quamuis reſponderi poſſet, eſſe ibi ſpeciale in hoc verbo, *Præcipio*, poſito in ore tam magni Sancti, & authoris tam ſanctæ, & arctæ regulæ, & ad ſubditos tantæ perfectionis, & aſperitatis, quãuis item forte expediret, ita reſpondere, quo obligatio multarum legum eccleſiaſticarum antiquarum ſuo priſtino ſtatui obligãdi reſtitueretur, quia
53 tamen illa clem. dicit, quod ex ſignificatione, & vi uerbi pręceptiui naſcitur eiuſmodi obligatio, tutius eſſe cenſeo, quouſque aliter interpreterẽ ſancta Sedes Apoſtolica, ſequi prædictos patres clariſſimos & conſequenter cõcedendum eſt unum, quod eſt ſatis durum populo Chriſtiano, quod intentio cuiuſlibet legiſlatoris, eccleſia-

cleſiaſtici, vtentis in ſua lege verbo præceptiuo, aut prohibitiuo, eſt obligare ad mortale, vt tenet communis in d.c. nam. niſi per aliquod aliud nerbum, aut ſignũ exprimatur contrarium, aut ſignificetur. Et a fortiori ſi ita dicat, *Arcte præcipimus*, vt in clem. dudum. de ſepul. in princip. & adhuc a fortiori ſi ita, *in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus*, glo. clem. ſi dominium. §. Ideoque. de reliq. & uener. aut, *Sub obteſtatione iudicij diuini*, clem. 1. de immu. eccleſ. Cum per huiuſmodi additiones obligationis incrementum ſignificetur. Propter quod iuſtius nobis videtur, quòd doctiſſimus Medina dicit in Codice de pœn. tract. de Ieiunio, colu. 35. quam dictum, Caſtr. in d.c. 5. ſcilicet hoc verbum (*oportet*) in lege canonica poſitum tantum obligare, quam illud (*debet*) aut (*obligatur*) quia vſus ſacrorum canonum, & ipſorum interpretum ita communiter interpretatur, iuxta gl. c. 1. de præſcrip. lib. 6. & Fort. in l. 1. ff. de iuſt. & iur. a fortiori lex, quæ continet pœnam præſupponentem peccatum mortale ad hoc obligat: quamuis verba præcipientia, & prohibentia non contineantur cum illa magis, quã ꝑdicta verba animum ad mortale obligandi ſignificẽt: nam qui vult aliquid, videtur velle illud, ſine quo id eſſe non poteſt l. illud. ff. de acqui. hære. c. præterea. de offi. deleg. Atque ideo ad mortale obligat lex, quæ præcipit, aut uetat aliquid ſub pœna excõicationis maioris, aut ſimpliciter ſub pœna excõicationis, quia de maiori intelligitur c. pen. de ſent. exc. ſiue addat, ipſo iure, ſiue nõ, Caie. in d. ar. 9. quia excõicatio maior præſupponit peccatum mortale, c. nemo, c. nullus. 11. q. 1. niſi prærequirat monitionẽ, iuxta Caie. in d. art. 9. & Caſt. vbi ſupra c. 5. Non eſt tamen idem de pœna ſuſpenſionis, interdicti, aut irregularitatis, q̃ aliquando ſine culpa adhibetur. c. ſi ciuitas. & cap. ſi ſententia. de ſemten. excom. lib. 6. & c. ſi quis uiduam, cum glo. 55. diſt. Sed ſic de æternæ indignationis Dei, & SS. Petri & Pauli, aut alia ſimili, quæ ſolum in ſtatu infælici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum eſt de lege, quæ continet has, & alias coniunctim pœnas temporarias.

54 Quintò, ex hoc quarto dicto ſequitur, quod leges ſæculares ad mortale non obligant eo ſolo, quod nerba præceptiua, & prohibitiua contineant. Tum quia nec ſignificatio, & vis eorum originaria, nec accidentaria inducta per uſum ſæcularem, talem obligationem indicant, Cum manifeſtum ſit reges, & iudices ſæculares nunquam regulariter interpretatos fuiſſe ita, vt in eiuſmodi legibus talis obligatio cõtineretur: quia principaliter pœnas temporarias (quas infligere, & tollere tranſgreſſoribus poſſunt) reſpiciunt. c. factæ. 4. diſtinct. & l. 1. ff. de iuſt. & iur. & non ſpirituales, quas nec infligere, nec tollere poſſunt, etiam miniſterialiter, vt eccleſiaſtici. c. ipſi ſacerdotes, 1. quæſt. 1. c. quem pœnitet. de pœnit. diſtinct. 1. uerſi. ipſi enim. & c. quodcunque. 24. quæſt. 1. Tum quia eadem in ratione, neque etiam leges diuinæ obligationem ad mortale inducunt eo ſolo, q̃ per uerba præceptiua ferantur, ut rectè notauit Caſtr. in d. art. 5. cum uſus iuris canonici, ſicut robur diuino non adimit. cap. ſunt quidam. 25. quæſt. 2. clem. ne Romani. de elect. ita etiam non addit, ut quatenus eſt diuinum, obliget magis, quã ante illum obligaret, arg. c. cum inferior. de maio. & obed. cap. inferior. 21. diſt. atque ideo uoluntas Dei, an fuerit obligandi nos ad mortale, uel non per ſuam legẽ, in qua ponitur verbum præcipiens, & mandans, colligenda eſt ex declaratione Prophetarum, Apoſtolorum, ſummorum Pontificum, Conciliorum, aut Doctorum ſanctorum, & ſapientum: quia ſua authoritate, aut rationib. efficacibus illa eiuſmodi eſſe perſuadent. c. ſecundum. 19. diſt. c. de libellis. 20. diſt. cle. ad noſtrum. de hæret. cum eis annot. & eorum, quæ notat S. Tho. quolib. 6. art. 14.

55 Sextò, quòd quouſque contrarium a Sancta Sede Apoſtolica declaretur, probabilius nobis uidetur, leges humanas ẽt præcipientes (præſertim ſæculares, quæ pœnam temporariam conſtituunt) in dubio ad æternam non obligare, quatenus ſunt leges eius, qui eam pœnam ſtatuit. Tum quia ſi hoc defendi iuſtè poſſet, defendi deberet, quia conueniret, ut leges humanæ, quæ ad mortale obligarẽt, paucæ eſſent. Tum quia multi catholici, in quibus ſunt Imo. in repet. c. cum contingat. de iureiu. col. 17. & Fel. in ca. 1. nu. 18. de ſponſ. Caiet. in ſumma verb. clericus,

§.verſ.,& uerb.Ieiunium. §.quo ad quartam.tenuerunt nullas leges quamuis pœnas temporarias non ſtatuant, quatenus ſunt humanæ, ad mortale tranſgreſſorem ſine contemptu,& ſcandalo obligare,licet nobis oppoſitum uideatur,ſi cōſtat legem eſſe iuſtam, & uoluntatem legislatoris fuiſſe, eius ſimplicem tranſgreſſorem ad mortale obligare. Tum quia in dubio iudicare debemus legem eſſe minus pœnalem,cap.in pœnis.de reg.iur.li.6.& l.ſi præſes.& leg. interpretatione. ff.de pœn.Tum quia qui de duobus propoſitis alterum affirmat,alterum negare uidetur.l.cum prætor.ff.de iud. & cap. nonne. de præſumpt. Et ita legislator,qui ad pœnam æternam, & temporariam poteſt obligare,hanc irrogando illam excludere uidetur, ut dixit Matthæus Matheſ.doctor doctiſſimus notab.78.Tum quia conſuetudo antiqua ita uidetur interpretata, præſertim leges ſæculares,de quarum tranſgreſſione nō conſueuit fieri ſcripulus conſciētiæ,neq; doctis,nec indoctis,neque alij cuiuſuis conditionis,ordinis,uel ſexus hominibus,niſi cum per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica infringeretur. Tum quia gentiles legumlatores de pœna æterna nil curarunt,& pauciſſimi ſæculares ex Chriſtianis reperientur, qui dicant
56 ſuam intentionem, quando eas ferunt,aliam pœnam temporariam imponendo,eſſe ad æternam obligare, ad quam diuina, vel naturalis non obligat. Tum quia ſatis ſuperque probat Caſt.lib.1.cap.9. de leg. pœn.legem pure pœnalem,hoc eſt legem, quæ conſtituit pœnam abſque aliqua prohibitione,ad aliquam culpam non obligare,quatenus eſt talis,ut dixerunt Hēr. qđ lib.3.q.22.& Ang.in ſumma uerb. Inobedientia. §.1.& non eſt magna differentia realis inter hanc,& illam,quam idem mixtam appellat,quæ prohibet, & pœnam decernit,ut ſentit Henr.& affirmat.Sylu.eodem verb.Inobedientia. §. ſi.qui profecto non erat dignus tāta reprehenſione,quanta præfatus Alfonſus Caſtr.eum reprehendit, eo qđ hanc diſtinctionem, uerbalem, & puerilem appellaſſet:quia quāuis, ſicut efficaciter ille probat, pœna non ſemper præſupponat culpam, c.1.de bigam.lib.6. c.2.§.hæretici. de hæret. eod.lib. & l.quiſquis.§.filij.C.ad legem Iuliam maieſt.& ideo licet qui conſtituit pœnam,non ſemper ad culpam obligare velle, nec præſuppponere obligationem ad illam uideatur; communiter tamen ſic, ut probauimus in capitu.ita quorundam. de Iudæ. notab.1. per illum textum, adiuncto capitu. quod olim. eodem titulo. Regulariter enim ob culpam ſtatuitur,quamuis interdū ob ſolam cauſam,c.ſine culpa, de reg.iur.li.6.& c.2.cum glo.de conſtitu.& prædicti Henr. Ang.& Syl.loquuntur de pœna conſtituta ob male commiſſum, vel male omiſſum. Et ſicut ex hac noſtra conſideratione colligit Syl.vbi ſupra,vtramque legem ad culpam obligare, quia cum altera obliget, & neutra ab altera in hoc differat, etiam altera dicetur obligare, ita nos contra colligimus, quod, cum altera non obliget, & neutra in hoc ab altera differat, etiam altera non dicetur obligare, quæ noſtra collectio eo magis eſt recipienda, quam ſua, quo mitior eſt, & magis pœnam minuit. arg.d.l.ſi præſes. ff. de pœn. & c.pœnæ.de pœn. diſtinct.1. Dixi in hoc ſexto dicto, *Pœnam temporariā, quæ nō præſupponit æternam*, ad excludendam eam, quæ imponit excommunicationem, aut aliam prædictarum,quas in 4.dicto diximus præſupponere culpā mortalem. Dixi,etiam, *In dubio*, ad excludendas illas,in quib. utraque pœna exprimitur,& eas,de quarum authoris intentione conſtat,cum ad vtramque obligare voluiſſe per aliā aliquam legem aut conſuetudinem,aut per alium modum legitimum.Dixi,*Quatenus ſunt leges eius,qui ſolam temporariam poſuit*, quia, ſi ſunt etiā leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus ſunt tales,per quod reſpondetur ad capitu.perpetuo.& c. commiſſa.de elec. lib.6. quæ pro ſingularibus citantur ad probandum oppoſitum prædictorum,ſ.quod illa exprimunt vtranque pœnam; & quod loquuntur de legibus pœnalibus, quæ pœnam temporariam imponūt ei, qui per tranſgreſſionem aliarum,æternam incurrit,ut pridem poſt Dec. in cap.nam. in 2. lectura de conſti.reſpondimus in d.capit. perpetuo. non enim intendimus dicere, unam legem,quæ pœnam temporariā imponit,tollere æternā per aliam ſtatutam, præſertim quando ſunt diuerſorum Legum latorum.

Septi-

57 Septimo, quod ſextum dictum præce-
dens locum habet etiam in legibus, quæ
ſtatuunt pœnam amiſſionis magnorũ bo-
norum, & etiam famæ, & alicuius mem-
bri, & vitæ, quia eadem ratio in iſtis, quæ
in illis militat. Nec obſtat, quod aliqui di
cunt, eum qui periculum magnę iacturæ
bonorum, aut famæ ſubit, mortaliter pec
care, id enim non eſt uerum, ut diximus
in rep. c. inter verba. 11. quæſt. 3. cum non
adeſt alia circunſtantia, quæ mortale fa-
ciat. Nec etiã obſtat, quod ſaltem eſt mor
tale, ſe periculo probabili amiſſionis ui-
tæ aut mẽbri obijcere, & qui contra hanc
legem facit, huic periculo ſe obijcit, quia
aliud eſt dicere aliquem peccare eo, quod
temere ſe tali periculo obijcit, quod eſt
quintum Decalogi præceptum uiolare,
& aliud dicere, eum peccare eo, quod fa-
cit contra legẽ, quæ talẽ pœnam ſtatuit,
nam tanta cautione quis hanc legem vio
lare poteſt, vt probabile pœnæ ab ea cõſti
tutæ periculum non incurrat. Nec obſtat
dicere, quod ex hoc ſequerẽtur, legem,
quæ talem pœnam ſtatueret, iniuſtam fo
re, eo quod adeo magnam pœnam ſtatuit
ob actum, qui non eſt peccatum mortale.
58 Tum quia ad legis iuſtitiam ſatis eſt, ut
præſumatur mortale in foro exteriori;
quamuis tale non ſit in interiori. Et legiſ-
lator præſumere poteſt, imò re vera præ-
ſumit, eum, qui ſine iuſta cauſa legem ſuã
iuſtam, uiolat, per contemptum legis, aut
ipſius authoris uiolare: iuxta glo. quæ ita
intellecta eſt vera, c. metropolitanum 2.
q. 7. & concordat communi, ꝙ certũ eſt
peccatum mortale eſſe, per glo. ſing. cap.
quis aũt. 10. diſt. arg. a fortiori. Tum quia
non eſſet iniuſta lex, in qua eius lator ex-
primeret, ſe nolle, vt illa ſui tranſgreſſo-
rem ad mortale ſine dicto contemptu, &
ſcandalo obliget, ſed uelle, ut, qui ſine iu
ſta cauſa eam tranſgreditur, præſuma-
tur per contemptum id facere, & ob id
pœnam illam incurrere, per dicta S. Tho.
& Caiet. 2. 2. q. 186. art. 9. & noſtrorum in
c. relatum, ne cle. vel mon. & conſequen-
ter etiam iuſta erit lex, quæ tacite hoc cõ
tineret, quod hoc noſtrum ſeptimum di-
ctum intendit, cũ ſolum intendat, quod
legiſlator, qui talẽ pœnam temporariam
ob contemptum præſumptum exprimit,
videtur tacite æternam excludere ab eo,
qui ſine contemptu eam uiolat. quod et
ſatis aperte ſenſit Io. Imol. in c. cum con-
tingat. col. 17. de iureiur. reſpondens ad
multa argumenta, quæ aptius per hoc,
quã per eius reſponſiones ſolui poſſunt.
Per quod etiam ſoluuntur argumẽta quę
pro contraria parte, maiore verborum
apparatu, quam neruorum robore addu-
xit ubi ſupra Caſtre. vt olim explicuimus
in rubr. de pœnit. & nuper in Vrbe in di-
cto capitulo fraternitas. Ad quæ facit,
quod aliquot exercituum ductores no-
ſtra ætate laudati ſunt, eo quod ob mini-
ma furta, quæ de ſe non erant mortalia,
aliquot milites ad diſciplinam militarẽ
conſeruandam morte affecerunt.

Octauo, quod ſeruandum eſt id, quod
antiqua conſuetudo declarauit de inten-
tione legum humanarum, quouſque a Se
de Apoſtolica aliter declaretur, quia op-
tima eſt earum interpres, l. minime ff. de
leg. & c. cum dilectus de conſue. Et credi-
59 mus, quod conſuetudo communis non
ſolum plebeiorum, & indoctorum, ſed ẽt
nobilium, & doctorum habet, non repu-
tari peccata mortalia in foro interiori
tranſgreſſiones legum pure humanarum
aliquam pœnam temporariam continen-
tiũ in foro exteriori, niſi tales, quæ pro-
ſupponant peccatum mortale, vel tranſ-
greſſiones aliarum legum diuinarum na
turalium; aut ſupernaturalium. Nec trãſ-
greſſiones aliarum legum præcipientium
non pœnalium, factas per ignorantiã non
craſſam nec affectatam, aut optatam, ſed
per incuriam, aut obliuionem leuis cul-
pæ, aut cum cauſa probabili vera, aut pro
tali habita, bona fide ſine dolo, aut cre-
dendo intentionem legiſlatoris nõ fuiſ-
ſe, ita obligare in tali caſu, quod iuri
conſonare uidetur, iuxta mentem Sanct.
Thom. in quarta diſtinctio. 15. quæſtio. 3.
& 2. 2. q. 147. artic. 3. ad 2. Collect. in cap. 1.
de conſtit. Card. in c. fi. de obſer. ieiuna.
Caiet. 2. 2. q. 147. artic. 3. quod non uide-
tur contra mentem Arch in cap. utinam.
76. diſt. nec Panorm. in rub. de obſeru. ie-
iun. column. fina. & aliorum a Fel. relato-
rum in c. 1. de conſti. ſi bene põderentur,
quia per hoc oẽs fortaſſe conciliari pñt.
60 Nono, quod ex prædictis elicienda eſt
determinatio plurimarũ. & perplexarum
quæſtionum, quas paſſim interrogantur

docti ab iis, qui importāt in regna, vel urbes, vel exportant ab eis prohibita inferri, uel extrahi, uel permiſſa, non ſoluto vectigali, & portorio, quæ Hiſpani *Alcaual, & Portazgo, & Siſa*, Itali & Galli, *Gabella*, vel *dogana*, & *Datio* uocant. Qui item piſcantur in fluminibus uetitis, aut montes, uel prata prohibita depaſcunt, aut cędunt ligna in ſyluis eis uetitis, & de aliis rebus ſimilibus, qui ſolam legem humanam eccleſiaſticam, vel ſæcularem pœnalem, vel non pœnalem violant. Per
61 quæ reſpondetur ad primum hic noue quæſitum, quod præſuppoſita opinione, quod non peccat importās vetita, peccat tamen uolendo ea defendere ui & armis, ne cuſtodes ei auferant illa, quia, qui reſiſtit iuſte aggredienti, peccat, iuxta doctrinam Bar. receptam in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. Dixi, *Vi uel armis*, quia ſecus, ſi fuga, vel blandis uerbis, aut alio modo licito, & honeſto id faceret. Ad ſecundum autem noue quæſitū, quod Prælatus imponens aliquam pœnam temporariam ipſo iure incurrendam facienti aliquid, præſumitur excludere ſpirituale per dictum 6. etiam ſi iuberet, ne confeſſarius abſolueret eum, niſi prævia ſolutione, quia ille iuſſus poteſt operari effectus alios ab iſto, & ſic non erit inutilis, arg. l. ſi quan-
62 do C. de inoff. teſt. immo etiam poteſt abſolui authoritate bullarum Papæ ante ſolutionem, arg. gl. ſing. adiuncto text. clem. 2. uerb. officij, de hæret. Ad tertium demum, quod uidua realiter fornicata, non poteſt ſana conſcientia retinere bona relicta ſibi a marito ea conditione, vt caſte uiueret, p ſupradicta. Dixi, *Realiter*, quia ſecus, ſi tantum mente, verbo, vel alio actu citra copulam laſciuo, quia non uidetur hoc intendiſſe teſtator, cuius uoluntas eſt primum attendenda, l. in conditionibus. ff. de condit. & demonſt.

Decimo, quod, ſicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat, ut paulo ante dictum eſt nu. 40. ita lex in una ſola parte recepta quo ad illam ſolum obligat, arg. l. quæ deuota. ff. de rei uendic. quo fit, ut aliquot leges obligent, quo ad ſuam diſpoſitionem principalem, & non quo ad pœnam, quia quo ad illam ſunt receptæ, & non quo ad hāc, & aliquot quo ad vnā partem pœnæ, & non quo ad aliam. Exēplum de extrauag. 1. de rebus eccleſ. quā definitione pronunciauimus olim Salmāticæ in illius diœceſi receptam eſſe quo ad ſuam diſpoſitionem, & pœnam intrinſecam annullationis locationis factæ ultra triennium, non autem quo ad extrinſecam excommunicationis, & conſequenter fieri poſſet, quod aliqua lex humana, etiam eccleſiaſtica, ligaret quo ad pœnam exteriorem, & non quoad interiorem, licet eius lator utranque imponere intendiſſet, ſi quo ad hanc non eſſet recepta, & quo ad illam ſic, ſicut & quælibet fundata in præſumptione, ligat in foro exteriori, & non interiori, quoties ueritas præſumptioni eſt contraria, iuxta c. is qui. & c. tua de ſponſ. Equidem optarem, multas leges pure humanas, ſiue pęnales, ſiue nō pęnales eſſe hoc modo, uel alio conſuetudinis, uel declarationis, ſaltem mentalis earum latorum, quo ad pęnas ſpirituales, & forum conſcientiæ derogatas: quin etiam cuperem, ut omnes legislatores in condendis legibus imitarentur authores inſtituti illuſtriſſimi ordinis Prædicatorum, quos aliis multi clariſſimi ordines imitati ſunt, quatenus earum authores ad nullam pœnam, etiam minimam animæ interiorem, & ad grauem corporis ſubditos obligant, modo etiam imitarentur eorundem in puniendis eis ſeueritatē & diligentiam in foro exteriori pęna corporali, vel alia.

63 Porro ad primum hic noue quæſitum, reſpondeo, quod collega, uel municeps tranſgrediens ſtatutum imponens pęnā excluſionis a collegio, uel municipio; ipſo iure, non tenetur in foro conſcientiæ, relinquere collegium, uel municipium, antequam iubeatur id facere, per prædi-
64 cta. Ad ſecundum, quod pęnam commiſſi, ſiue quę ipſo iure committitur, iuſte capere poteſt is, in cuius fauorem committitur, ſi iuſte fuit impoſita, c. potuit. de loc. l. 1. & 2. C. de iur. emph. ſecus, ſi iniuſte qualia ſunt, quæ in emptione cenſuum ſuper immobilibus imponitur ſub pęna cōmiſſi, ſiue rei, ſuper qua imponitur in caſum non ſolutionis per biennium dilatæ. quod iniuſte ſolebat olim poni, & nūc per multa, quæ nō oportet afferre, quia fę. re. Pius V. & aliquot alia, quæ in eiuſmodi cōtractibus fiebant, prohibuit per extrau.

Cum

Cum ennis, latam anno 1568. & relatam ad uerbum ſupra c. 17. nu. 234. & in commentario de Vſuris, nu. 84. Ad tertium, quod non tenetur quis in foro conſcientiæ maniſeſtare rem in commiſſum cecidiſſe, ar.
65 prædictorum. Ad quartum, quod uere donans emphyteuſim, non tenetur ſoluere in foro conſcientiæ laudemium. Immo nec in foro exteriori, per allata latè a Iaſ. in l. 2. C. de iur. emphyt. Vendens autem videtur teneri ad ſoluendũ illud in vtroque foro, quippe quod uidetur eſſe pars pretij, ob quod emphyteuſis fuit minori pretio conceſſa, qđ non videtur eſſe tam pęna, quam intereſſe, quod in utroque foro debetur, per l. 3. ff. de eo quod cer. lo. & l. 1. C. de ſent. quæ pro eo, quod int. prof. & gl. c. conqueſtus. de vſur.

66 Vigeſimotertiò peccat, qui iuſſus a iudice ſoluere notabilem pœnam ob legem violatam, non ſoluit, ſecundum S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 3. recept. Dixi, *Iuſſus a iudice*, quia non ſoluendo priuſquam iubeatur, non peccat, iuxta gl. ſing. in c. fraternitas. 12. q. 2. arg. c. §. in hoc. 33. q. 2. & Commu. in cap. 1. de conſt. etiam ſi pœna ipſo iure, & ipſo facto incurratur, iuxta communem recentiorum, quod tentauit tenere Felin. in c. audiuimus. de ſim. & ſenſit Anch. in c. fœlicis. col. 3. de pęn. lib. 6. & aſſerit Sil. uer. pœna. q. 25. & uer. hęreſis. q. 8. Ma. in 3. diſt. 25. quæſt. 5. in fin. & Caiet. in d. q. art. 1. in fin. Tabien. verbo excommunicatio. 5. caſu. 2. §. 1. quam ſemper ſequuti ſumus, & etiam probauimus olim copiosè in rub. de pęnis. & nuper in d. c. fraternitas. veram eſſe, quando pœna eſt talis, quæ aliquam executionem requirit, qualis eſt amiſsionis bonorum ob hæreſim, aut proditionem. cap. cum ſecundum de hæret. lib. 6. & l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſt. qualis eſt de ſoluenda tali, vel tali ſumma, & regulariter alia quæuis. Tum quia regulariter lex humana ſæcularis pęnalis ad pęnam peccati mortalis non obligat, ut dictum eſt ſupra proxime, & cap 17. num. 202. Et ſub lege gratiæ omnis lex pœnalis continens pœnam temporariam determinatam, eſt pure humana quoad illam, quamuis ſit quo ad alia diuina, aut naturalis. Tum quia non eſt credendum legislatorem, (qui præ oculis ſemper æquitatem habere debet, l. quod ſi Epheſi. ff. quod cer. loc.) velle facere partem ipſam contra ſe executricem, argu. l. nimis graue. C. de teſt. & l. humanitatis. C. de excuſ. tut. præſertim quando pœna eſt grauis corpori, honori, aut fortunis. Tum quia Clem. 2. verb. officij, de hære. adiuncta eius gl. quam didicimus ex ſolo Franci. Aretin. in l. 4. §. Cato. ff. de uer. obli. cuius nemo ex tot commentantibus meminerat, probat tranſgreſſorem legis non ſolum a peccato, ſed etiam ab excommunicatione ob illud incurſa abſolui poſſe, ante ſolutionem pænæ ob eam debitæ. Tum quia conſuetudo, quæ eſt optima legis humanę interpres, c. cum dilectus. de conſue. id habet.

67 Dixi, *Regulariter*, quia id fallit in pœna excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, irregularitatis, amiſsionis beneficij ipſo facto, & aliorum ſimilium, quæ executionem iudicis non requirunt, conſiderata mente, ſaltem tacita, legislatoris, qui voluit, vt pars ipſa contra ſe foret executrix. Quod quamuis in aliquibus pœnis ſpiritualibus, & alijs paruis temporarijs iuſte uelle poſsit, in alijs tamen grauibus (vt credimus) non poſſet, quia præberet magnam ſubdiis peccandi occaſionem, qui naturaliter recuſant fieri pænarum contra ſeipſos impoſitarum executores, contra c. ex parte, de conſtit. & l. conuenii. ff. de pact. dot. ut ſenſit Ancha. in c. poſſeſſor. nu. 21. de reg. iur. lib. 6. ut ubi ſupra dicimus reſpondendo ad fundamenta Caſtr. in lib. 2. de leg. pæn. & communis noſtrorum in d. c. 1. de conſt. quorum opinio locum habet in pæna impoſita a teſtatore, iuxta glo. in c. Raynaldus. a Pan. & communi ibi recept. de teſtam. non eo ſolo, quod ipſo iure, & facto incurritur, ſed qa potius eſt legatum conditionale, quam pęna, iuxta Caiet. ſumma verb. pæna, & ante ipſum Pan. ubi ſupra ſenſit. Eſt etiam eidem locus in pœna conuentionali, quam partes in ſuis contractibus adhibent, ſecundum Feli. in c. 1. de conſtit. num. 43. & Deci. idem, nu. 2. Quorum opinio, quamuis hactenus placuerit, nunc tamen plurimum diſplicet. Tum quia Ancha. in d. ca. poſſeſſor, cuius illos ad id authoritas mouit, non id affirmat. Tum quia nemo quàlibet iuſtus, & religioſus eam niſi coactus ſoluit. Tum quia, cum in omnibus

ferè inſtrumentis contractuum apponantur pœnæ,& frequentiſſime incurrantur, maxima mundi pars ad magnam reſtitutionem teneretur, durumq; confeſſarijs eſſet, negare abſolutionem ijs, qui reſtituendi firmum propoſitum non haberẽt, quales eſſent ferè omnes, qui huiuſmodi pęnas incurriſſent. Tum quia viros honeſtos dedecet pœnam accipere, niſi quando ob intereſſe accipitur,c.ſuam. de pęn. & d.c.fraternitas.22. q.2. quamuis de rigore iuris exigi poſſet. Tum quia uidetur non eſſe partibus eiuſmodi pœnas in ſuis contractibus conſtituentibus intentio,vt qui eas incurrerit, vltro ſolutionẽ earum offerat,vt ſolutionem debiti principalis offerre debet,ſed vt per eas ad obſeruationem contractuum cogantur, ut per pœnas ad legum obſeruationẽ. Tum denique, quod non ſolum communiter tam boni,quam mali ita concipiunt, ſed etiam conſuetudo ita interpretatur. Quare limitanda eſt eorum opinio, vt procedat in illis pœnis, quæ in ſatisfactionem intereſſe debentur,iuxta Anchar. recept. c.peccatum.de reg.iur.lib.6. nu.10. Hæc enim pęna, licet ſit pęna ex parte ſoluẽtis,non tamen eſt ex parte recipientis,ſecundum omnes,& hoc ſentit glo. recept. quæ vltima eſt d.c.peccatum. Itaque, qui eam incurrit, ad eius ſolutionem in conſcientia tenetur, aut ſaltem ad tantam eius partem,quantum eſt verum intereſſe eius,cui debetur,iuxta late tradita per textum gl.& docto.in l.1.C. de ſent. quæ pro eo,quod inter.prof.

De Auaritia ſecundo uitio capitali, & filiabus eius.

SVMMARIVM.

69 *Auaritia quid,& qua contraria eſt iuſtitia, & charitati. & 72.*

69 *Liberalitas virtus inter qua vitia media, & 70.*

70 *Prodigalitas quid,& qua mortalis.*

71 *Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea eſt aſtimabile.*

72 *Iniuſtitia omnis genere ſuo mortalis.*

73 *Auaritia in retinendo ſuperflua qua mortalis.& 74.*

75 *Beneficiarius ſuperflua retinens, vel profanis impendens,peccat mortaliter.*

72 *Auaritia capitale uitium has ſeptem habet filias.*

76 *Duritia cordis qua mortalis,& ut cõfitẽda.*

77 *Prudentia vera,& carnis,ſeu mundi quid, & quo differunt.*

77 *Aſtutia quid, & quod duobus miniſtris vtitur.*

77 *Dolus, & fraus quid, & ſunt genus, & ſpecies.*

78 *Precium rerum iuſtum quid, & eſt triplex. & 79.*

79 *Merx penes vnum cur pluris valet, quam penes alium.*

80 *Valor rei iuſtus eſt, quo praſenti pecunia vendi poteſt.*

81 *Precium non augetur periculo recipientis rem creditam.*

82 *Precium auget,nec minuit dilata ſolutio.*

83 *Precium auget utilitas uendentis,non utilitas uel neceſsitas ementis.*

84 *Precium minuit copia uenditorum,& auget paucitas eorum.*

84 *Precio maiore,vel minore dimidio, ut peccatur, & ſeq.*

86 *Retrouendendi pactum diminuit precium.*

87 *Precio minore iuſto emere quis non peccat.*

88 *Precium quando taxandum, & taxatum vt ſeruandum.*

89 *Emens, vel vendens aliud pro alio, vel vilius precioſiores,vt peccat.*

90 *Vendens arma iniuſte bellaturo,vel alia nocina,ut peccat.*

91 *Emens triticum, vel vinum tempore meſsis vel uindemia,ut excuſetur.*

92 *Emens vel vendens monopolio,uel ſolus priuilegio,vt peccat.*

93 *Vendens vetita infidelibus ut peccat, & eſt excommunicatus.*

94 *Pecunia publica cuſtos, ea & utendo, & emendo ut peccat.*

95 *Hominis liberi emptio regulariter illicita.*

96 *Emptio liberi hominis alioquis perituri, licita.*

96 *Emptio Aethyopum liberorum pro ſeruis vſitata,peccatum.*

97 *Proxeneta uendens pluris, quam ſit mandatum,qui reſtituet.& 98.*

69 PRænotandum primo, quod, *Liberalitas*,eſt vna virtutum attributarum iuſtitiæ, quæ dicitur pars eius potentialis, de qua S. Tho. 2.2. q6.117. Quæ ex eius mente,

mente, & Ariſt. 4. Eth. definiri poteſt, eſſe *uirtus inclinans ad appetitum dandi ordinatè pecuniam*. Datur autem inordinatè, cũ datur, quid, cui, vbi quomodo, & propter quod oportet.

Secundò, quod, quia quælibet uirtus conſiſtit in medio duorum uitiorum extremorum, quorum alterum opponitur per defectum, & alterũ per exceſſum, vt dictum eſt ſupra eod. c. nu. 2. Ita Liberalitas conſiſtit inter uitium auaritiæ, quod opponitur ei per defectum appetitus dandi, & uitium prodigalitatis, quod opponitur eidem per exceſſum appetitus dandi. Et conſequenter. *Auaritia definitur eſſe uitium, inclinãs ad inordinatũ appetitum pecuniæ* ex mente eiuſdem S. Th. q. 118. art. 1. & q̃d *Prodigalitas eſt uitium inclinans ad appetitum inordinatum effuſionis pecuniæ*, de qua S. Tho. ibidem q. 119. Ille uero appetitus quærendi, uel effundendi pecuniam dicitur inordinatus, cui deeſt aliqua prædictarum circunſtantiarum.

70 Tertiò notandum, quod quia prædicta inordinatio poteſt contingere in damnũ alterius, & ſine illo, fit, ut auaritia, quæ habetur ſine damno alterius, opponatur tm̃ liberalitati, & de ſe ſit uenialis tantum, & quæ fit cum alterius damno opponatur etiam iuſtitiæ, & de ſe ſit mortalis. Et eadem ratione prodigalitas, quæ fit ſine damno alterius, opponatur tãtum liberalitati, & de ſe ſit uenialis tantũ. Prodigalitas uero, quæ fit in damnum alterius, opponatur etiam iuſtitiæ, & de ſe ſit mortalis ſecundum mentem S. Thom. recep. in prædictis duabus quæſt.

71 Quartò, quod per pecuniam intelligimus hic pecuniam numeratam, & quidquid eſt ea æſtimabile, iuxta ca. totum 1. q. 3. & conſequenter, quod appetitus dandi uel retinendi pecuniam per ſe nec eſt bonus, nec malus, ſed indifferẽs. Ita quod recte ordinatus eſt bonus, & praue ordinatus eſt malus, ut ſupra eod. cap. nu. 9. diximus de appetitu gloriæ, honoris, & famę.

72 Quinto prænotandum, quod Auaritia eſt uitium capitale, ſiue cardinale, iuxta S. Greg. libr. 31. Moral. & S. Th. 2. 2. q. 118. art. 7. quia eſt fons ſeptem aliorum uitiorum, quæ ſuaptè natura tendunt in finẽ, quem auaritia prætendit. Primum eſt duritiæ cordis, quod eſt uitium a compaſſione pauperum auertens, & ſæpe ad nimiũ ſeruandum pecuniam tendit. Secundum inquietudinis mentis, quod eſt uitium animum ab ordinata quiete auertens, & frequenter naſcitur ex nimio acquirendi ſtudio. Tertium uiolẽtiæ, quod eſt vitium ad uim inferendam inclinans & frequenter in eundem tendit finem. Quartum, fallaciæ, quod inclinat ad decipiendum uerbis, & ſæpe in eundem fit finẽ. Quintum periurij, quod eſt uitium inclinans ad decipiendum uerbis iuratis, quod in eundem finem ſæpe fit. Sextum, fraudis, quod eſt uitium inclinans ad decipiendum factis, quo ad perſonas, iuxta S. Th. 2. 2. q. 118. artic. 8. Et quia ſupra actum eſt de periurio in ſecundo præcepto, in c. 12. & de uiolentia in cap. 15. de uiolentia in 17. Et de fallacia, in 18. de reliquis tribus hic agendum eſt.

73 Circa auaritiam igitur peccat mortifere primo, qui deliberate, & inordinate appetit quærere, vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius, c. pœnaſe. 11. q. 5. adiuncto cap. ſæpe. de reſtitut. ſpolia. Dixi, *Deliberate*, quia ordinate appetere eſt uirtus. Dixi. *Pecuniam*, quia appetitus aliarum rerum non eſt uere auaritia. Dixi, *In dãnum alterius notabile*, quia ſine illo ſolũ eſt ueniale, p dicta in d. c. 11. nu. 4.

Secundo peccat mortifere, qui inordinate retinet, aut prodigit pecuniam in alterius damnum, quia horum prius eſt actus auaritiæ, non ſolum qua parte opponitur liberaliti, ſed etiãm, qua opponitur iuſtitiæ, & poſterius eſt etiam actus prodigalitatis utrique contrariæ, & conſtat omnẽ in iuſtitiã ſuo genere eſſe mortalem, ut docet S. Tho. recep. 2. 2. q. 56. ar. 4. & idem de illo, qui periculo probabilis mortis corporalis, aut ſpiritualis propter appetitum pecuniæ quærendæ, uel effundendæ ſe obijcit, ſecundũ mentem utriuſque Thom. in d. quæſt. 118. artic. 4. ad 3. & 119. art. 3.

74 Tertio peccat, qui pecuniã ſuperfluam hoc eſt, maiorẽ, quam neceſſitas uel decentia ſtatus requirat, ſeruat, cupiditate inordinata delectandi ſe, illa, in dies eam augendo, & non ſubueniẽdo pauperibus, ſecundum Caiet. in d. quæſtio. 118. art. 4. ſub fi. Quod eſt certum, ſi id faciat negando opem extreme egenti, uel tranſgre-

diendo aliquam aliam legem ad mortale obligantem, per ſupradicta, & etiam ſecũdum eum ſi id faciat ad ſolum ſe delectãdum eius poſſeſſione, non erogando pauperibus occurrentibus, quia tranſgreditur legem, qua diues tenetur ſuperflua illis erogare: licet enim nullis eorũ teneatur illa ſingulis erogare, tenetur tamen erogare aliquibus, quos elegerit, ca. ſicut hi. 47. diſt. cum concord. Adeo quidem, vt ad id cogi poſſet, ſecundum gl. communniter recept. & putatam fin. in d. ca. ſicut hi. quæ tamen habet duas ſimiles. Ampliatio autem hęc non videtur tenenda. Tum quia æquiparat laicos beneficiarijs quo ad neceſſitatem faciendi eleemoſynam, contra S. Tho. & communem, ut infra inſinuabitur. Tum quia vſ noua, & nullibi gentium recepta. Tum quia conſequeretur eam quod quolibet tempore etiã affluentiæ, poſſet Iudex cogere laicos diuites ad dandum ſuperflua pauperibus, qđ videtur durum & contra præfatas gl. quæ ſignificant id ſolum fieri poſſe tempore grãdis neceſſitatis, in quo ſolo poſſet procedere hæc opinio. Dixi, *Inordinata*, quia coaceruare ad prouidendũ futuræ neceſſitati ſuæ, vel ſuorum, maxime filiorum collocandorum matrimonio, vel munere aliquo, aut gradu honeſtãdorũ, vel Reip. cuius eſt Princeps, ab inimicis defendendæ, non eſt actus vitioſus, ſed prudentiæ, imò nec ſi id faciat ad augendũ ſuum ſtatum, & ſe in altiorem ordinem promouẽdũ, quo altioribus virtutibus ſeruiat Deo, & Reip. iuxta ſapientiam, vel prudentiam a Deo immediate, vel mediate acceptam, ex mente Caietan. vbi ſup. art. t. alioquin nullus plebeius iuſtè ſuum ſtatum mutare poſſet, aut nobilis ſuum augere, quod eſt abſurdum, & ideo non dicendum, l. nã quod abſurdum. ff. de bonis libe. nec ob id dicetur habere tale ſuperfluum, quod de præcepto pauperibus teneatur erogare, iuxta dicenda in c. ſeq.

75 Quarto peccat beneficiarius eccleſiaſticus; qui non erogat ſuperflua, quæſita ex reditibus eccleſiaſticis pauperibus, vel pijs operibus, ſiue id faciat auare retinendo, ſiue prodige impendendo, iuxta mentem S. Tho. quodlib. 6. art. 12. quia ut recte inſinuat Caiet. 2. 2. q. 118. art. 4. eſt cõtrarium iuſtitiæ, non ſolum legum canonicarum, ſed etiam naturalium, quod nos latius olim probauimus in c. 1. & c. cum ſecundum. de præb. & nuper latiſſime in Apologia lib. de red. quæſtion. 1. monit. 27. & 28.

De filiabus auaritiæ, duritia cordis, & inquietudine mentis.

76 Per duritiam cordis, & inquietudinem mentis peccant, qui non ſubueniunt pauperi quoties tenentur ex præcepto obligante ad mortale, quod quando contingar, dicetur in cap. ſeq. alias enim hæc venialia tantum ſunt. Imò, & quia hæc fere nunquam ſunt mortalia, niſi coniungantur alijs actibus mortalibus, non ſunt neceſſário confitenda: quia ſatis eſt confiteri illa mortalia, quæ per prædictam duritiam, & inquietudinem admittuntur, ut rectè adnotauit Caietanus.

De emptione, & uenditione, dolo, & fraude, filijs auaritiæ factis.

77 Per aſtutiam uero, dolum, vel fraudem peccant primo, qui contrahendo, vel quaſi contrahendo afficiunt alium dãno notabili per commutationem rei minoris valoris, uel precij minoris, pro alia maioris, vel precio maiori, quia ideſt contra ſeptimum præceptum, & contra illud ad Theſ. cap. 4. *Ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum.* cap. 1. de emptio.

Pro quibus facit primo, quod prudentiæ veræ duo vitia ſunt contraria per ſimilitudinem, prudentia carnis, vel mundi, & aſtutia in malã partẽ accepta. Nam vera prudentia eſt uirtus, quæ inclinat ad quærendum uera bona per verè bona media, iuxta Ariſt. 4. Eth. & S. Th. 2. 2. q. 47. art. 1. Prudentia verò carnis, uel mundi eſt uitium inclinans ad quærendum bonũ apparens, & nõ exiſtens per bona, uel mala media. Aſtutia uero eſt uitiũ inclinans ad quęrendũ uera bona per media mala, iuxta eundẽ recep. 2. 2. q. 55. ar. 1. & 3. Cuius aſtutiæ miniſtri ſunt duo, dolus, qui eſt circũuentio mala ad decipiendũ adhibita l. 1. ff. de dol. & cõprehendit tã eã, quæ fit

uerbo

uerbo tm̃, quàm quę facto tantũ, vel vtroque modo. Frans autem quæ tantum facto ſit; ita quòd fraus eſt ſpecies doli, quod eleganter inſinuat Iuriſc. in l. iuriſgentium. §. ſed fraudandi. ff. de pact. dicens, fraudẽm ineſſe dolo, quòd ſolerter exponit Accurſ. de illa inhæſione, qua ſpecies ineſt generi; & clarius Sanct. Tho. vbi ſupra.

78 Secundò, quod precium iuſtum rei (cuius notitia maximè neceſſaria eſt plurimis vtriuſque iuris, & aliquot Theologiæ locis intelligendis) eſt precium pecuniarium, quo communiter æſtimatur res valere tunc attènta illius intrinſeca bònitate, & vendentis vtilitate, loco, tempore, & copia, uel defectu rerum illius generis, & emptotum, & uenditorem earum, & modo uendendi eam, ſtatutum a gubernatore loci, vel domino rei. Dixi, *Preciũ*, pro genere, & *Pecuniarum*, ad excludendum precium affectionis, de quo l. ſi emptione, ff. de minor. Dixi, *Communiter*, ad excludendum precium priuati affectus, quo vnus, vel alter rem ſuam æſtimat. l. precia rerum. ff. ad l. Falcid. Dixi, *Tunc*: quia præſens tantum æſtimatio, & quam haberet uendita præſenti pecunia, eſt attendenda, l. in leg. Falcid. §. ſi. ff. ad legem Falcid. Dixi, *Attenta bonitate intrinſeca*: quia ob eam una res pluris ualet, quàm altera eiuſdem ſpeciei, & quantitatis. l. ubi autem non apparet. ff. de uerb. oblig. Dixi, *Vtilitate uendentis*: quia uenditor tanto pluris uendere poteſt rem aliquam unius generis, quam alij ſimiles, quanto utilior eſt illa ei, quam aliæ illis, ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 77. artic. 1. & Scotum in 4. diſtin. 15. quæſtio. 2. communiter receptos, ſecundum quos vtilitas emptori prouentura, uel neceſſitas habendi eã, nil precium auget. Dixi, *Loco*: quia eadem res pluris ualet in vno loco, quàm alio. l. 1. & toto titu. ff. de eo quod cert. loco. Dixi, *Tempore*, eadem ratione. l. vinum. ff. de reb. cred. Dixi, *copia, uel defectu*: quia hic auget, illa minuit, ſecundum omnes. Dixi, *Emptorum uel uenditorum*: quia copia horum minuit, & defectus minuit etiam ſecundum oẽs. Dixi, *Modo uendendi*: quia minoris valet merx, quum rogatur emptor, quàm quum rogatur uenditor, iuxta illud vulgatũ, *Vltronea merces uileſcunt*; quo ſit vt idem pannus, & idem liber maioris valeant in taberna mercatoris, quã in manu proxenetæ quærentis emptorẽ, & longe minoris valeant ſpolia, quæ victor exercitus vendit ſtatim a direptis hoſtium caſtris, quam alia eiuſdem generis, quæ etiàm à proxenetis deferuntur, vendendà vrbibus pacatis. Dixi, *A Gubernatore*: quia illius eſt illud ſtatuere. l. 1. §. cura carnis. ff. de off. Pref. Vrb. Dixi, *A Domino*, quia deficiente æſtimatione cõmuni, & Gubernatoris, poteſt ipſe dominus illud ſtatuere, conſideratis induſtria, impenſa, & labore, quem illis deportandis de uno ad alium locum ſuſcepit, & periculo, quòd transferendis mercibus ſubijt: ſolicitudine item, & impenſa illas conſeruandi, Gabr. in 4. diſt. 15. q. 10.

79 Tertiò, quod, vt cum primis dixit Scotus in 4. diſt. 15. queſt. 2. precium iuſtum non conſiſtit in indiuiſibili, immo habet latitudinem, cuius extremum inferius appellatur pium, & ſuperius rigoroſum; & quòd inter illa duo interiacet medium, vel moderatum. Verbi gratia, unius ulnæ panni iuſtum precium dicentur decẽ Iulij, uno plus, vel minus: ita quod vndecim erunt rigoroſum, nouem pium & decem, & quodlibet aliud interiacens, medium, vel moderatum. Ex quibus infertur primò, nõ ſolum precium alicuius rei iuſtum eſſe illud, quo communiter in aliqua regione uenditur: ſed etiam illud, quod in hoc loco, tempore, & modo vendendi; communiter haberi poteſt. Secundo, quòd non eſt peccatum expectare tempus, locum, & caſum, in quo res vilius vendatur, vt aliqui expectant fines nundinarum, in quibus, vt plurimum, ob copiam venditorum, & defectum emptorum, merces minoris valent: & alij auctiones publicas bonorum viuorum, vel defunctorum; & alij delationes mercium proxenetarum: nam neceſſitas venditoris non facit emptionem iniuſtam, vt probat Caietan. in dicto articul. primo, & in ſumma verb. emere.

80 Quartò, quòd dictum illud commune, *Tanti ualere rem, quanti uendi poteſt*. l. 2. §. ſi hæres. ff. ad Trebel. l. quærebatur. ff. ad l. Falci. l. ſi quis uxori. §. ult. ff. de furt. intelligendum eſt de precio, quo vendi poteſt in illo loco, tempore, & modo com-

muni

muni vendendi vēditoris, præſente pecunia, arg. l. precia rerum. ff. ad le. Falc. iuxta Alex. ibi modo ceſſet omne monopoliū, fraus, & dolus, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 16. §. 2. per l. 1. C. de monopol. in quibus eſt aſtutia illa depromendi in forum multa uenalia, quo precium decreſcat, & emē di deprompta, quo precium augeatur.

81 Contra prædicta facit opinio Medin. in C. de rebus reſt. quæſt. 39. tenentis res carius vendi poſſe eredito, quam præſenti pecunia, & utilius emi ea anticipata, quia modus uendendi uidetur augere, vel minuere precium propter periculum quod contingere poteſt, eo quod debitor fieri poteſt inops, & impotens ad ſoluendum precium, vel tradēdam mercem, uel ingratus, & malignus, qui nolit id facere, ſed eam nernoſè confutat Sotus lib. 6. quæſt. 4. art. 1. de iuſt. & iur. & neruoſius confutari poteſt eo, quod eſt noua, & contra omnes alios Theologos, & Canoniſtas, & quod Eccleſia declarauit id eſſe illicitum, per capit. in ciuitate. de vſur. per quod ſoluuntur omnia eius argumenta, cum ex illo inferatur, Eccleſiam Catholicam determinare pericula illa non eſſe magis cōſiderabilia ad augendum preciū, quàm ad aliquid dandum ultra ſortē mutuanti, & lege ipſa naturali, & diuina, qua uetantur uſuræ, concluditur illa non eſſe conſiderabilia in mutuo ad augendum precium.

82 Facit ſecundo, quod præfatus Sotus tenet licitam eſſe emptionem lanarum, anticipata ſolutione minoris iuſto precio, modo illa fiat ante annum, & quod etiam mercator deferens per mare magnā mercium quantitatem, poteſt credito vendere maioris iuſto precio, quo uenderet pecunia præſenti, quæ tamē opinio non eſt tenenda. Tum quia noua eſt, & rationes eius infirmæ, & æque fere concludentes opinionem Med. quam reprobat, ac ſuā. Tum quia iuſtius poauit concedere mercatoribus aliarum mercium facultatem carius uedendi propter uerum intereſſe lucri ceſſantis, (quam tamen eis præfatus Sotus negat) quam mercatoribus lanarum, & mercium nauticarum propter reſpectus, quos tangit. Nam, quidquid ille dicat, certum eſt nobis cum communi, licere in foro conſcientiæ mercatori carius uendere propter uerum intereſſe lucri ceſſantis, monito emptore, quod uere coram Deo ceſſat lucrari propter dilatā ſolutionem, tantum quanti maiori iuſto uendit ei merces ob dilationem, & quod ſi nolit emere ea conditione, non emat. Qua ſola ratione poſſent etiam defendi ſupradicti emptores lanarum, & uenditores nauticarum mercium, ſi vere coram Deo interueniret tantum de intereſſe lucri ceſſantis, quanti ob dilatam ſolutionem uenditur. Dixi, *Foro conſcientiæ.* quia in exteriori difficile excuſaretur, attenta præſertim extrauag. Pij V. relata capit. 17. nu. 283. Quare eædem leges ſeruandæ ſunt in lanis, & nauticis mercibus vendendis, quæ in aliis.

83 Ex quibus omnibus ſequitur primo, quod non peccat, qui rem, qua magnopere opus habet, importunitate alterius ei uendit tanto pluris iuſto precio, quanto damno (ſaltem affectionis) eius uenditione afficitur. Secundo, quod peccaret, qui hoc faceret ob magnam neceſſitatem emptoris, uel magnā utilitatem, quæ inde illi proueniret, iuxta S. Thom. & Scot. ſupra citatos, licet honeſtum eſſet, ut emptor, qui ea multū lucraretur, aut ſe iuuaret plus aliquid iuſto precio uenditori daret ſecundum eoſdem. Tertio, quod licet minoris iuſto precio aliquid emere, quādo plurimi refert uenditoris eam uendere, & emptoris parui eam emere, & pietate motus emit, ut cum quis emit a paupere ſuam operam ſolo uictu, quem ei præbet, ne fame pereat, Sylu. verb. empt. q. 7. Quarto, quod etiam licet emere minoris prædium aliquod cum pacto, vt venditor, quamdiu vixerit, fructus eius percipiat, aut in tot annos, quam ſi fructus ſtatim percepturus eſſet. Maior in 4. diſt. 15. q. 40. Pro quo eſt textus in c. cum Ioānes. de fid. inſtr. Quinto, quod etiam licet uenditori uendere dilata ſolutione, tanto plus addendo precio iuſto, poſtea ſoluendo, quantum credit ſe in eo recuperando inſumpturum, modo proponat id remittere debitori, abſque impenſis ſi ſtato die ſoluerit, Maior ubi ſupra. Quod non uidetur tutum, Sylue. in Roſa Aurea caſu. 6. Quia uenditor poteſt mutare uoluntatem, aut eius obliuiſci, aut mori, & ita emptor cogitur totum ſoluere, ſed occurri

curiſ pôt omni periculo, tradente uendi tore ſchedã ſubſcriptã; qua promittat ſe tantum de precio remiſſurum,ſi ſtato die ſoluat, quantum iuſto precio adiecit, ſine cauſæ remiſſionis expreſſione, ne in foro exteriori præſumatur vſurarius. Per quæ omnia clarent uerba poſita ſupra in prędicto 6. peccandi modo. Cui addo,quod ſi deceptio fuit ultra dimidium iuſti precij,& deberet reſcindi contractus,vel preciu m ſuppleri, vel diminui in utroque foro. l.2. C. de reſc. uend. & c. cum dilecti. de empt. & uend. cum ann. eis. Immo & ſi deceptio fuit ultra quartam partem iuſti precij cum pacto de retrouendendo in regnis Luſitaniæ per ſtatuta regia lib. 4.Ordina.tit.14.§.*& ſe foſſe*. titu.28.§.1. & 2. Et ſi deceptio eſſet. in parte minore dimidio, & etiam quarta parte iuſti precij, modo eſſet notabilis,peccaretur cum obligatione reſtituendi in foro interiori iuxta S.Tho.2.2.q.77.art.1. & etiam in exteriori canonico per viam denunciationis. vt efficaciter probauimus in c.nouit. de iud. notab.6. nu.114.

85 Admonemus tamen hoc loco id, quod ibi non fecimus, nempe quod ad reſcindendum hac ratione contractum; non ſolũ oportet probare rem emptã, uel alias commutatam,tẽpore contractus tãto pluris, aut minoris ualuiſſe in illa regione, iuxta communem æſtimationem, ſed ẽt, tanto pluris, aut minoris ualuiſſe in loco & tempore, & modo uendendi, quando, vbi, & quo modo uendita fuit. Et quod etiam emptor,qui prætenderet rem non eſſe emptam precio minore iuſto, probare poterit anno illo,tempore,& loco homines laboraſſe caritate annonæ, bello, uel peſte, aut alia ſimili calamitate, ob q̃ fuit tunc abundantia uendentium res uenales eiuſdem qualitatis, cuius erat empta, & penuria pecuniarum, & emptorũ, ob quod uenditores rogabant emptores, qui ægre emebant. Quo probato,probaretur res empta multo minoris ualuiſſe, quam alio tempore,uel loco, per dicta ſupra eodem,c.a num.78. Et ẽt uenditor, qui prætenderet rẽ non eſſe uenditã precio maiore iuſto,poſſet probare prędictã contrario modo ſe habuiſſe. Et ideo non ſunt facile conſulendæ hmõi lites. Tum quia ſunt periculoſæ,tũ quia nemo facile cõdemnare debet in iudicio vel extra eos contra quos intẽduntur, præſertim ſi dãnum paſſus ſciebat ſe illud pati,& erat talis perſona, quæ illam,vel eius partem donare poterat, & ſponte abſque ui, metu, & graui neceſſitate id paſſus eſt. Quia poteſt indicari uoluiſſe illud damnum donare,ſecundum Petr.ab Anch.in c. peccatum.de reg.iu.lib.6.nu.22.arg.l.quiſquis C. de reſc. uendit. adiuncta. l.quod quis ſciens.ff. de condit. indeb.quem poſt Saly.in auth.ſed hæc.C.de uſur.q.21. defendimus in c.nouit.de iudic.not.6.num.61. Tum quia uia denunciationis euangelicæ eſt fragilis contra negantem deceptionẽ, per notata in d.c.nouit. & iudices ſæculares iam non permittunt alia uia tractari huiuſmodi lites apud iudices eccleſi.

86 Admonemus item dicta ſupra c.27. a nu.547. pactum de retrouendendo multum diminuit de precio,& conſequenter leges, quæ loquuntur de deceptione vltra dimidiam,vel quartam partem precij debere intelligi de dimidia, uel quarta precij per tale pactum diminuti.frequenter enim tale pactum quartam partem, vel ampliorem precij diminuit,arg. extr. 1.& 2.de empt.quatenus probant, annuũ cenſum duodecim emi poſſe iuſte precio 100.cum pacto de retrouendendo perpetuo,qui ſine illo ualeret 200. & amplius.

87 Secundo mortaliter peccat, qui vult deliberate emere, aut per alium contractum obtinere aliquid minoris iuſto precio pio, aut uendere, uel dare per alium contractum carius iuſto precio rigoroſo notabiliter,ſecundum omnes.Dixi.*Deliberate*.ad excuſandos iunumeros,qui ſenſualitate ad id pronocante, ſine iuſta deliberatione eiuſmodi deſideria concipiũt. Sylu.in Aur.Roſ.caſ.15.Excuſatur etiam a mortali,qui non vult emere rem minoris iuſto precio, quod ualet in loco,tempore, & modo, quo emit, ſed ſic minoris precio pio,quo uenditur in officina, aut ubi emptores rogant.Ob quod a mortali excuſantur ſcholaſtici malentes emere libros aliorum diſcedentium, aut vita functorum, minoris iuſto precio pio, quam in officina bibliopolarũ ualent apud vẽditorem,eo modo,quo eos vendit.Et qui obſeruant occaſionẽ emendi pannũ,telã aut alia in auctionibus vel a proxenecis quæ-

rẽti-

rẽtibus emptores mercium ſibi ad uendendum traditarum, quæ minoris æſtimãtur, emuntur. Qui uero per ignorantiam probabilem emit, aut uendit notabiliter iniuſte, non peccat, donec id reſciuerit, & ſatisfacere uoluerit, iuxta S.Th.2.2.q.77. art.2.& S.Anton.2.par.tit.1. c.16. §.3. & alios quos adducimus in repet.c.nouit de iud. notab.6. nu.66.

88 Tertio peccat mortaliter, qui uendit triticum, aut aliquid æſtimatũ certo precio iuſto a Repub. maiore notabiliter illo cum obligatione reſtituendi illum exceſſum, ſecundum Med. C.de reſtit. q.36. & Caſtr.leg.pẹn. lib.2. cap.12. nec a peccato excuſat pœna in edicto æſtimatorio ſtatuta, ſecundum eoſdem, nec donatio emptoris facta in emptione, quia præſumenda eſt non eſſe facta voluntate libera, ſed neceſſitate coacta. Dixi. *In emptione*, quia facta poſtea, ceſſante neceſſitate, éxcuſaret, per dicta ſupra capit.17.num.81. Qua in re quod dicitur de laicis, dicendum uidetur de clericis, quia, quamuis hi legi ſæculari non ſubijciantur, ſubiecti tamen ſunt legi naturali, & diuinæ, quæ præcipit, ne quis ſua ultra iuſtũ precium uendat. Iuſtum autem precium eſt, quod ab habente in id poteſtatem præſtituitur ſecundum omnes, quod etiam tenendum eſt in terris, vbi limitatur precium rei in eis collectæ, & non aliunde importatę, ét ſi res clericorũ æque bonæ ſunt, ac importatæ. Quia licet ipſi ita ſint exempti a iuriſdictione edicentis, ac exteri, cap. decernimus. de iudic.& cap. ſi diligenti. de for. comp.& etiam ſua quo ad aliqua cap. bene quidem.96. diſtin.& cap. eccleſia Sanctæ Mariæ de conſtit. confitendum tamen eſt, illa quo ad aliqua alia magis ſubijci illi quam extera, & quod cauſa prouidendi neceſſitati ſuæ Reipub. iuſte poteſt dari priuilegium bonis externis, vt tam ſubditi quã exteri poſſint importare illa uendenda in ſuis terris, excludendo ab eo bona ſuæ terræ, quæ ſunt exemptorum ab eo. Quamuis charitatis Chriſtianæ foret, vt Principes eccleſiæ, qui maiore miſericordia reſplendere debent, taxas. & pœnas ſæcularium, quas ob miſericordiam faciunt ſuis edictis iuuarent. Dixi, *Iuſte æſtimatum*, quia æſtimatio iniuſta non obligat, ſaltem in foro cõſcientiæ, ſecundum omnes; Arbitror autem rariſſime ponendam eſſe hanc taxam. Tum quia dat occaſionem uendendi corrupta, & fere inutilia eodem precio, quo ſincera, & utiliſſima. Tum quia, ſuperueniente maxima neceſſitate, tollitur omnino taxa, & illa non occurrente, parum eſt neceſſaria. Tum quia nemo diuitum vult mutuare, nec uendere credito res taxatas, niſi precio taxæ etiam tempore abũdantæ. Tum quia præbet occaſionem innumerorum peccatorum mortalium, mille modis taxam fraudantibus, quorum unus eſt nolle uendere rem taxatam, puta triticum, niſi ematur etiam non taxata, puta vinũ duplo, & quadruplo maiore precio, quam ualet, quem ſpeciatim reprobat Medin. vbi ſupra.

89 Quarto, qui ſciens emit uili rem precioſam ab id ignorante, puta aurum, uel equum ſanum, a putante eſſe auri chalcũ, aut contra, uendit uile pro precioſo, puta plumbum pro ſtanno, ſtannum pro argento, aurum alchimiſticum pro naturali, &c. cum obligatione reſtituendi damnum, ſecundum mentem Sancti Thomæ recept.2.2.quæſt.78.art.2.adiuncto Caieta. in ſumma uẹrb. alchimia. Idem de uenditore, qui ſciens rem uitioſam ſine declaratione uitij uendit neſcienti, & ea de re non monito, ſecundum eundem S. Tho. vbi ſupra. Nec ſatisfacit, dicendo ſe nolle teneri de aliquo eius defectu, & quod uendit eum omnibus ſuis defectibus, exprimendo mendaciter longe plures, quã habeat, etiam ſi occultum inter illos falſos exprimat, ita vt emptor moueatur ad credendum non ineſſe illi occultum uerum, cum iudicat eum mentiri in patentibus. Vt cum ait, Vendo hunc equum tibi pro claudo, cęco, mãco, mutilo, & quouis defectu laborante, mẽtiendo circa patantes defectus, ſecundum Specul. recep. de reſcin.uend. §.1. nume.7. Maior in 4. diſtinctin.15.q.40. col.4. Tum quia tenetur ſpeciatim declarare defectum, quem ipſe ſcit, & emptor ignorat. Tum quia monet emptorem ad credendum ipſum mentiri in occultis, cum in patentibus patenter mentiatur, argum. capit. ſemel malus. de reg. iur. lib.5. Dixi. *Sciens*, quia neſciens celando non peccat, licet cum reſciuerit, tenebitur ad reſarciendum damnum

num emptori. Dixi, *Occultum*, quia manifeſtum non tenetur declarare, ueluti ſi equus patenter eſt cæcus, vel claudus &c. modo non faciat, aut dicat, quo id non appareat. Nec etiam occultum, quod emptori nõ erit notabiliter damnoſum, nec tale, propter quod deſineret emere, licet ægrius eſſet empturus, modo tantum de precio detrahat, quanti ob illud uere minoris ualet, iuxta eundem Medi. vbi ſupr. Poſt venditionem tamen admonere debet emptorem illius uitij, & quod ob id minoris ei uendidit, ne ſi emptor alteri pluris uenderet, eſſet cauſa damni illius tertij, ut recte annotauit Caiet.2.2.q.77. art.3. pro quo eſt cap.fi.de iniu. Idem de vendente rem, quam ſciebat citò, corrumpendam ementi ad diu ſeruandum.l.2.C. de peri. & com.rei ven. Quæritur hic noue, an peccet mortaliter, qui uendit aliquid amiſſum ipſo iure ob hæreſim, crimen læſæ Maieſtat. aut aliam ſimilem cauſam, emptori id ignoranti, eaque de re admonito? Reſpond. quod ſic, quia per ſupradicta uendens aliquid non manifeſtando uitium occultum, illud ignoranti, peccat, & ſatis ſuperque uitioſum quod ad hoc uidetur, rem uendendã non eſſe vendentis, poſſeque ab emptore iure auferri, etiam non reddito ei precio, quo emit. eiuſmodi ſunt prædicta ipſo iure amiſſa, ſecundum Ioan. Andr. communiter recept. in capit. cum ſecundum. de hæret. lib. 6. niſi tam occulto modo fuiſſet amiſſum quod probabiliter credit uendens illud nemini detectum iri, nec cõſequenter rẽ venditam ab emptore euictum iri. Tunc enim ceſſante cauſa, ob quam peccaret, ceſſat peccatum, arg. capit. cum ceſſante. de appell. & leg. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patron.

90 Quintò peccat mortaliter, qui uendit arma ei, quem ſcit emere ad nocendum iniuſte, aut ad bellum, quod ſcit eſſe iniuſtum, ut tenet S. Anto.2.par.tit.1.c.24. §. 11. argum. cap. notum.2. q. 1. vel dubitat, non eſt ſubditus Principis, cui vult militare. Subditus enim poteſt dubietatem deponere, arg. cap. quid culpatur.23.q.1. Quid autem ſit dicendum de illo, qui vendit illa ſine vllo malo ſine ob iuſtum lucrum, licet credat ementem iturum ad bellum iniuſtum, colligendum ex reſolutione poſita ſupra c.19. nu.16. Ex quo loco colligitur item quid ſit dicendum de vendente, uel habente uenalia toxica, aconita, inutilia, chartas luſorias, taxillos, fucos, & pigmenta, & id genus alia.

91 Sexto peccat mortaliter, qui tempore meſſis, aut uindemiæ emit tam immoderate oleum, triticum, aut uinum, quo poſtea carius vendat, vt charitatem inducat, c. quicunque. 14. q. 4. Dixi, *Vt caritatem inducat*. alias enim ſecus, præſertim ad prouidendum ſuæ domui alendæ, etiam paulò plus quam egeat, & poſtea, quod ſuper fuerit precio currente vendat, vel ſi emit ad prouidendum Reip. vt Ioſeph Gene. 41. aut pauperibus egentibus, aut ne exportetur, uel diſſipatur, aut ob alios fines honeſtos, ſecundum mentem Innocen. in c.1. ne cler. vel mon. & S. Anton.2. parte tit.1. cap.24. §.16.

Ad noue autem quæſita ſuper eo, quod Hiſpani *Mohatram* uocant, nimirũ quum quis non inueniens pecuniam mutuam, emit credito argentum factum, uel pannum, aut alias merces, quo ſtatim eas minoris uendendo pecuniam cogat. Reſpondeo primo, quod uendens illa ei precio iuſto, etiam rigoroſo, non peccat, alioqui ſic, per dicta ſupra c.17.nu.228. Secundò, quod non decet eum denuo emere a ſe uendita, etiam iuſto precio minore illo, quo uendidit, ne pro iniquo mercatore, vel vſurario palliato habeatur, cuius infamiæ periculo probabili ſe exponẽdo peccaret, argum. cap. non ſunt audiendi. 11. quæſtio.3. Tertiò, quod de rigore iuris ei liceret denuo emere illa iuſto precio mediocri, uel pro minore rigoroſo, quo vendidit, quia nulli legi iuſtitiæ uidetur contrauenire, & ſi alicui legi charitatis ſcandalizando alios contrairet, peccaret quidem, ſed nõ teneretur ad reſtitutionem, ad quam ſolius legis iuſtitiæ tranſgreſſio obligat, iux. dicta cap.17.nu.11. Ad aliud etiam noue quæſitum ſuper uenditione cenſus reſpondeo, quod, quidquid alias hoc in loco dixerim non licet hodie poſt præfatam extrauagantem Pij V. emere, uel uendere cenſum noue imponendum, uel iam impoſitum pluris, uel minoris, quam in prima impoſitione fuit emptũ, vel venditum propter uitãdam fraudem, qua quis poſſet ſimulare ſe emere cẽſum

pro

pro ſe magno precio ad reuendēdum il-
lum poſtea tertio minore precio.

92 Septimo peccat mortaliter, qui facit
monopolium cum alijs mercatoribus, ne
illas, aut illas merces minore precio, quā
illo vel illo uendant, arg. l.1. C. de mo-
nop. aut a principe priuilegiū impetrat,
ne certi generis merces ab alio, quam ip-
ſo uendantur in populi damnum notabi-
le, ex mente Roſ. verb. emptio. §.23. quā
uis liceat Principi, aut Gubernatori in bo
num publicum, obligando ad id aliquos,
ſtatuere, vt ſoli ab eis talia, aut talia pre-
cio tolerabili minutátim uendant, puta
uinum, oleum, &c. iuxta Roſ. ubi ſupra.

Octauò peccat mortaliter, qui emit,
vel vendit frangendo feſta, ut ſupra. c.13.
nu.8. uel peierando, vt ſup. c.12. uel men-
tiendo, ut ſup. cap. 18.

93 Nono peccat mortaliter, qui ad terras
infidelium res uetitas exportat, veluti ar-
ma, ligna, & alia ad belum pertinentia, &
eſt excommunicatus per c. ita quorundā.
de Iudæ. & bullam cœnæ Domini, quod
late declarauimus in rep. prædicti c. The-
94 ſaurarius item, aut receptor alicuius ci-
uitatis, communitatis, aut domini, qui
emit, aut negociatur pecunia publica in
cuſtodiam recepta, per tres leges. C. de
ijs quæ ex pub. colla. lib. 10. adiuncto cap.
pęnale. 14. q. 5. Quod limitandum eſt pro
cedere ſolum in eo, qui id facit ſine ſupe
rioris conſenſu, uel non ſoluendo, quibus
debet ſtatis temporibus abſque conſenſu
eorum expreſſo, vel tacito, vel ſoluit, ſed
cum dāno notabili, quod reſtituere tene-
tur, ex mente S. Anton. ſecunda parte tit.
1. cap. 15. §.5.

Item, qui ſocietatem habet cum alio,
nolens diſcedere ab eo non reſipiſcente,
per d. cap. 17. a nu. 251.

95 Decimo peccat mortaliter, qui emit
hoīem liberū non conſtitutū in extrema
neceſſitate ſe vēdendi, vel poſſeſſum pro
ſeruo, quem credit, aut credere debet il-
lum non fuiſſe captum in bello iuſto, nec
ob crimen libertatem amiſiſſe, ſed ſurre-
ptū, aut captū a latronibus quales, vt fer-
tur, ſunt multi Aethiopes, & Indi capti a
Piratis Chriſtianis, uel latronibus ſuæ re
gionis, & poſtea uenditi exteris pro ſer-
uis, & obligatur reſtituere illum ſuæ an-
tiquæ libertati, arg. l. & liber homo, & l.
liberi hominis. ff. de contrah. empt. Dixi.
Non conſtitutum, propter eos, qui emunt
captos male per Paganos, deſtinātes eos
96 in cibum, ob idque eos impinguantes;
quod paſſim contingit Braſiliæ, ac alijs
terris, quas incolunt Anthropophagi, li-
cet enim eos emere, & illis emptioni ſuæ
conſentire. Tum quia uita precioſior eſt
libertate, l. ſeruitute, ibi, *Fere*, adiuncta
gloſ. & l. quod attinet. ff. de reg. iur. Tum
quia pater tēpore famis extremæ filium
vendere pōt. l.2. C. de pat. qui fil. diſtrax.
Tum quia id potius eſt eripere illos a
morte iniuſta, ad quod tenemur, iuxta il-
lud Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad
mortem*, relatum in c. nō in inferenda. 23.
q.3. quam emere. Tum per ea, quæ tra-
dit Imo. in l.2. ff. de pub. iud. & Saly. in d.
l.2. C. de patr. qui fil. diſtrax. Tū quia ne-
mo tenetur ad gratis ſubueniēdum egen-
ti, etiā extremè, modo commodando, vel
mutuando ſatis ei ſuccurrat, per dicta ſu-
pra c.17. a nu.60. Tum quia emptio illa tē
peratur, eo quod huiuſmodi emptis per
ſe, uel per alium ſe redimere, licet, reddi-
to precio, quo conſtiterunt, uel ſaltem
eo, quod ualerent tempore redemptio-
nis, ſi uere ſerui eſſent, etiam inuito poſ-
ſeſſore, & quod redempti fiunt liberi, &
non liberti, perinde ac ſi nunquam fuiſ-
ſent, capti inſtar filiorum a patre ob fa-
mem venditorum, iuxta prædicta l.2. de
ſumpto arg. ab æquiparatis ex gl.2. ſolen-
ni c. miramur. de ſeru. non ord. & glo. fin.
l. ſi quis ſeruo. C. de furt. Ex quo fit, vt mo
neri debeat ſecundus emptor modum,
quo ille fuit antea emptus, ut ſecundus
emptor filij a patre ob neceſſitatem uen-
diti eſt monendus, minoris enim ualet
ob priuilegium redimendi ſe inuito poſ-
ſeſſore, vt minoris valet prędium cum pa-
cto de retrouendendo emptum, iuxta ſu-
pradicta, c.17. nu.149. Non obſtat, quod
melius faceret, qui gratis illum ab extre-
ma illa neceſſitate liberaret. Tum quia id
non arguit, hoc eſſe malū, quia bono me-
lius datur. l. vbi aūt. ff. de verb. oblig. Tum
quia vtilius eſt dicere hoc, quā contrariū,
ne bona opera impediantur, quum illud
nemo, vel rarus facturus ſit. hoc vero mul
ti facient, & faciunt, quos arbitror iuſte
poſſe capere, etiam intereſſe iuſtum pre-
cij pro eis dati, argumen. l.1. cum ei an-
notat.

notat. C. de ſen. quæ pro eo, q inter. & alijs ſup. ſæpe citatis.

Quæritur autem hic noue, An peccet, cũ obligatione reſtituẽdi, emẽtes Aethiopes, Indos, vel alios delatos è ſuis terris in alias? Reſpon. quod nnn: ſi ſciunt, aut probabiliter credunt eos fuiſſe a ſ vel ab alijs cum conſenſu eorum vẽditos, vel in bello iuſto captos, alias ſecus. Is autem mala fide credit eos eſſe ſeruos, qui ſcit, aut credit eſſe famam publicam ex fide dignorum relatione ortam, quod dolo, vel vi extra bellum iuſtum fuerunt capti, vel in naues introducti, ac poſtea volẽtes nolentes abducti. quod aiunt eſſe frequentiſſimum argument. gloſſ. ſingul. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demon. & notat, per gloſſ. in cap. qualiter, & quando, 2. de accuſa. & c. illud. de cler. excom. mi. quod ſingulariter probat ſufficere iure antiquo ad aliquam vitandam famam, quod ſit excommunicatus, & quamuis iure nouo nec fama, nec ſcientia excommunicationis ad id ſufficiat, per extrauagan. ad euitanda Martin. V. relat. infra capit. 27. ſufficeret tamen fama, quod eſt denuuciatus, ut ibi dicetur.

97 Vndecimo peccat mortaliter proxeneta, vel licitator, qui aliquid ad uendendũ accipit, & ſibi partem precij notabilem retinet, cum obligatione reſtituendi, iuxta Ang. verb. emptio. §. 23. niſi pro iuſto ſui laboris ſtipendio a domino nõ ſoluto, acciperet. Et etiam ſi pro ſtipendio acciperet, ſi gratis ſe venditurum promiſit, argument. cap. non ſane. 14. q. 5. quãuis ſi accipit certo precio uendendum, retinere poteſt id, quod pluris illud uendiderit, niſi exceſſerit precium rigoroſum, talis enim exceſſus emptori eſt reſtituendus, iuxta Ang. vbi ſupra. Quod limito procedere, qñ expreſſe, aut tacite agitur, ut id ſibi retineat. Vt cum conuenit nihil ei pro ſtipẽdio dandum. Contrarium vero, quod tenent S. Anto. 3. par. tit. 8. cap. 2. §. 4. & Io. Tabien. & Iaſ. in §. actiones. Inſt. de act. & etiam Maior in 4. diſtinct. 13. quæſtio. 41. quando id non eſſet actum. Vt quum quis famulo ſuo ſtipendio conducto, vel amico gratis id facturo tradit aliquid uendendum certo precio, uel proxenetæ conuento ſtipendio, licet proxeneta, qui ſua induſtria illud precioſius reddit, cum ad id non teneatur, exceſſum ſibi retinere poſſit, Gabr. in 4. diſt. 10. quæſtio. 10. art. 3. nume. 4.

98 Duodecimo peccat mortaliter, qui ſuo ſtipendio iuſto non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa pluſquam centum dare velle, accepta poteſtate dandi illam eo precio, uendit centum & uiginti, ſibi retinens 20. Caietan. in ſumma. verb. proxeneta. cum obligatione reſtituendi.

De ſimonia, quæ per ſpeciem emptionis, & venditionis auaritiæ cognata eſt.

SVMMARIVM.

99 *Spirituale, etiam ut hic ſumitur multiplex.*
99 *Spirituale alterum a ſolo Deo, alterum ab eo, & homine, ſed vtrunque iure diuino vendi vetatur.*
99 *Spirituale humanum antecedens, & conſequens.*
99 *Spirituale purum, & mixtum, & hoc, vt vendi poteſt.*
99 *Simoniacus ante completam utrinque ſimoniam celebrans, an irregularis.*
99 *Penſionarius celebrans lapſo termino, antequam impetratur, an irregularis.*
99 *Simonia realis annullat actum, etiam renunciationis, & excommunicationis.*

Definitio rei ſpiritualis.

99 Omiſſa breuitatis cauſa inquiſitione illa inutili, cur hoc vitium ſimoniæ potius denominetur a Simone, qui uolẽdo emere ſpiritualia illud incurrit, quam a Giezi, vel Balaam, uel Iuda, qui uolendo ea vendere illud incurrerunt, cum per uẽditionem ita cõmittatur, ſicut per emptionẽ, dicendum primò, quod ut ait Io. Maior in 4. lib. ſent. diſtin. 24. q. 1. non eſt facilis definitio rei ſpiritualis. Cuius ratio, licet eam ille non aſſignet, poteſt eſſe, quod ſpirituale, ſiue ſpiritale dicatur omne, quod pertinet ad ſpiritũ. Spiritus autem dicitur proprie halitus, iuxta illud Iob 17. *Spiritus meus attenuabitur.* Improprie verò per figuram metaphoram, ſiue translationem appellatur nunc anima,

Io. 19.

Io. 19. *Tradidit ſpiritum*, nunc uentus Act. 1. *Tanquam aduenientis ſpiritus uehementis*. nunc omne incorporeũ, iuxta illud Ioan. 4. *Spiritus eſt Deus*, nunc alia, ut ait Sanct. Thom. 1. par. quæſt. 41. art. 3. ad 4. Et ideo neceſſe videtur eſſe, vt ſpirituale quoque multipliciter dicatur. Et ita in hoc propoſito nõ capitur pro habitu, neque pro re pertinente ad illum, neque pro vento, neque generaliter pro re incorporea: ſed pro re pertinẽte ad ſalutẽ animę, quæ eſt cuiuſdam generis ſpiritus impropriè accepti. Quare omiſſo ſtylo, quo in vulgari hoc in loco vſi fuimus, ſequuti Ioan. And. Pan. & communem in d. c. conſulere. de ſimon. adiunctis, quæ S. Thom. & communis ait in 4. diſtin. 25. Spirituale, vt huc pertinet, eſt donum ſupernaturale a Deo datum ad animarum ſalutem, uel aliquid aliud inſtitutum ſupernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam: vel ab Eccleſia poteſtate ſupernaturali, & gratis ſibi data ad conficiendũ illud, & gratis dandum. Quę definitio ſatis colligi poteſt ex cap. grata. & cap. qui ſtudet. 1. q. 1. & cap. quam pio quæſt. 2. & Dur. diſtin. 25. q. 1. & ex S. Thom. 2. 2. q. 100. articu. 1. 3. & 4. Dixi, *Donum* pro genere. Dixi, *ſupernaturale*, ad differentiam donorum naturalium, quę naturaliter dantur. Dixi, *Ad ſalutem, animarum*, ad excludenda inſignia, ſeu arma, dotes, & victorias, & alias huiuſmodi Regibus, & Principibus aliquot, vel alijs in alium finem, quam ſalutem animarũ ſupnaturaliter cõceſſa. Dixi, *Vel aliquid, inſtitutum ſupernaturaliter ab eodem ad eã efficiendam*. ad includendũ ſpirituale per cauſam, qualia ſunt ſacramenta, quæ ipſe ſolus inſtituit, & ſola efficiunt inſtrumentaliter gratiam, vt dictum eſt ſupra capitu. 22. nu. 1. & 2. Dixi, *Vel ab eccleſia poteſtate ſupernaturali ſibi data*, ad includẽda ſpiritualia, quæ a Ioan. And. & Pan. in c. conſulere de ſimonia, vocantur ſpiritualia ſtatuta, qualia ſunt ſacramentalia, & eis annexa ab eadem iuſtitia, quibus ſacramenta parantur, conficiuntur, & conſeruantur, ut cõſecratio & benedictio Eccleſiæ, vel altaris, vaſorũ, ornamentorum aquæ baptiſmalis, vel benedictæ, exorciſmus, catechiſmus, iuſpatronatus, beneficia, collationes, præſentationes, renũciationes, & id genus alia. Dixi, *Gratis dandum*, quia omni rei ſpirituali repugnant emptio, venditio, & omnis non gratuita donatio, triplici ratione ſecundum S. Th. recep. 2. 2. q. 100. art. 1. in cor. quæſt. ſcilicet, quia non eſt pecunia æſtimabilis, & quia nemo alius a Deo eſt uerus dominus eius, & quia origo eius procedit ex gratuita Dei voluntate.

Ex qua definitione infertur primo, quędam eſſe ſpiritualia, ut hic accipiuntur, a ſolo Deo immediate creata, vel inſtituta, ut ſunt gratia gratum faciens, ſeptem dona Spiritusſancti, & ſeptem ſacramenta, & gratiæ, quas gratis datas appellãt, & iuriſdictio Eccleſiaſtica ſupernaturaliter primum a Chriſto domino noſtro data, vt diximus in capitu. nouit. de iud. notab. 3. Alia uero miniſterio Eccleſiæ inſtituta, qualia ſunt reliqua prædicta. Nõ tamẽ ex hoc inferas, quod ſolum priorum uenditio eſt iure diuino prohibita, & cõſequenter prohibita, quia ſimoniaca, quia etiam uenditio poſteriorum eſt eiuſmodi, ut infra tangetur nu. ſeq. Non itẽ putes, quod omne ſacrum eſt ſpirituale, ut hic accipitur. Bona enim mobilia, & immobilia Eccleſiaſtica ſunt ſacra, iuxta S. Thom. recep. 2. 2. quæſt. 99. articu. 3. & probatur in cap. nulli. & ca. prædia. 12. q. 2. quæ tamen non ſunt ſpiritualia, vt hic ſumuntur, & ita eorum emptio etiam iniuſta non eſt ſimoniaca, licet ſit ſacrilega, per cap. prædicta. quia definitio eis non cõuenit. Nam, licet dedicentur ad ſuſtentationem ſpiritualium, ut ait Sanct. Thomas ubi ſupra, non tamen per benedictionem ſacri conſtitutiuam, quæ de ſola poteſtate ſupernaturali, & ſpirituali fluere poteſt, ut noue reſoluimus nuper in c. non liceat. 12. q. 2. §. 17. a nume. 7.

Secundo, quod omnia ſpiritualia inſtituta ab Eccleſia, ſunt inſtituta uirtute poteſtatis diuinitus acceptæ; & ideo merito uocantur annexa ſpiritualibus, quia ſunt ſuperaddita humanitus ſpiritualibus datis diuinitus. Quædam quidem antecedẽter, puta quæ non requirunt in habituro illa, aliud ſpirituale, quam Chriſtianiſmum, ut ius patronatus, ius ſepulturę, calix, & ſimilia. Alia dependenter, ſiue conſequenter, quę requirunt aliquid ſpirituale ultra Chriſtianiſmum: qualia ſunt beneficia, & officia eccleſ. quæ eſt doct. San. Thom.

Thom. communiter recep. 2. 2. quæſtio. 100. artic. 4.

Tertio, quod quædam ſunt ſpiritualia pura ab omni rei temporariæ mixtione, qualia ſunt gratia, & dona Spiritusſancti. Alia mixta ex ſpirituali, & temporario, & horum quædam habent plus ſpiritualis, quam temporarij, vt ſacramenta, & actus conficiendi ea, qui cōſtant ex parte pure ſpirituali, & labore temporali. Alia contra, quorum maior eſt temporalis, & minor ſpiritualis, vt calix ſacratus, & ornamenta ſacra, in quibus materia, quæ eſt maior pars, eſt res temporaria, & conſecratio & benedictio, quæ eſt ſpiritualis minor. Et quamuis neutra horum precio vendi poſſint, quo ad partem ſpiritualem, neque eius ratione debeant maioris æſtimari: tamen ea, quæ ſunt generis poſterioris vendi, & emi poſſunt ratione partis temporariæ. Ea vero, quæ ſunt prioris generis, non.

Definitio Simoniæ.

S V M M A R I V M.

100 *Simoniæ definitio declarata.*

100 *Emptio, & venditio proprie, & improprie ſumuntur.*

100 *Simonia abſque temporali formaliter inuenitur.*

100 *Simonia non eſt emptio, vel venditio artis, vel conſilij.*

100 *Simonia omnis datio ſpiritualis pro precio.*

101 *Simoniam ut non facit cauſa minus principalis.*

101 *Cauſa non omnis, ob quam nō fieret actus, eſt principalis.*

102 *Simonia non eſt dare pecuniam pro alimento, pœna, vexationis redemptione, miſſa, precibus, vel laude.*

100 SEcūdo principaliter pręmitto, quod ſimonia eſt voluntas ſtudioſa emendi, vel vendendi ſpirituale, vel ſpirituali annexum, ſecundum gl. ſolen. in ſumma. 1. q. 1. receptā ab omnibus Canoniſtis in rub. de ſimo. & a Theologis in 4. diſt. 25. & a S. Th. 2. 2. q. 100. art. 1. Dixi, *Volūtas*, ad ſignificādum, quod ſimonia mentalis, qua quis vult committere ſimoniam conuentionalem, vel realem, eſt vere peccatum mortale ſimoniæ, etiam nō ſequuta conuentionali, nec reali, quia radix malitiæ ſimoniæ, ſicut & cuiuslibet alius peccati, in actu interiori voluntatis cōſiſtit, ſm S. Th. recep. 2. 2. q. 20. iuxta illud Matthæ. 15. *Non quod intrat per os &c.* Tū quia peccata cordis, oris, & operis eiuſdē ſpeciei & malitiæ ſunt, S. Th. 2. 2. q. 72. art. 7. & dictum eſt ſupra prælu. 9. & c. 16. nu. 1. ſub fi. & conſtat admittere ſimoniam conuentionalem, vel realem eſſe peccatum mortale. c. tanta. & tot. tit. de ſimon. Tum quia talis uoluntas eſt peccatum mortale ſecundum omnes, & non niſi peccatum ſimoniæ. Ergo eſt ſimonia. Propter quod Maior in 4. diſt. 25. q. 1. male deridet glo. d. c. fi. cui concordat gl. præfati c. conſulere, putans eam dicere contrarium, quod tamen non dicit, imò expreſſe aiunt ambæ gl. eſſe peccatum, ſed nō facere quem ſimoniacum, ideſt, de numero eorū, quos iura vocant ſimoniacos, ideſt, punibiles pœnis contra eos conſtitutis, quod quia non ſatis aduerterunt aliqui, grauiter in hoc lapſi ſunt. Dixi, *Studioſa*, ad excludēdam indeliberatam. Dixi, *Emendi, vel vendendi*, ad includendum omnem uoluntatē dandi, vel accipiēdi aliquod pro ſpirituali nō gratuito, ſed in quoddam precium, vel intereſſe formaliter, uel æquipollēter temporale iure id non permittente, uel prohibente, per infra dicenda. Dixi, *Spirituale*, ad includendū omne diuinitus datum, uel inſtitutum ad ſalutem animarū, iuxta dicta ſupra nu. 66. Dixi, *Vel ſpirituali annexum*, tum ad includendum omne ſpirituale humanitus per poteſtatem diuinitus datam adhibitum ad conficiendū, & conſeruandum ſpirituale diuinitus datum, per ibidem dicta. Tum ad ſignificandum, quod in nullo alio, etiam ſacro, cōmittitur ſimonia, per prædicta nu. 99.

Ex qua definitione, & eius declaratione infertur primo, quod nunquam committitur ſimonia circa corporea, vel incorporea, q̃ ſunt naturaliter quæſibilia, quia non ſunt ſpiritualia, ut ſpirituale ſumitur in hac definitione, & conſequenter nec circa ſcientiam iuris, vel aliam, & artem, & conſilium naturaliter quæſibilia, licet contra ſenſerit glo. uiolans textum in capitulo non liceat. 11. quæſtio. 3. quatenus

habet non licere Doctori vendere conſilium, ſine ſtudij labore præſtitum, innuēs id eſſe ſimoniā. Cui conſequens eſt, quod grauiter labuntur Hoſtien. Cardin. & Panorm. & aliquot alij in capitu. quia nonnulli de mag. ſentientes committere ſimoniam illos, qui docent aliquam ſcientiam pecunia, ſi habent vnde ſe aliunde ſuſtentent, quia non vendunt quid ſpirituale, vt hic ſumitur, & grauius Panorm. ſignificans ſcientiam, vel laborem docendi eſſe tale ſpirituale, quod aliquo modo ad quandam permutationem cum beneficio ſpirituali accommodari poſſit, arg. cap. ad quæſtiones. de rer. permu. male ad hoc applicati.

Secundò, quòd duplex eſt ſimonia. Altera prohibita, quia ſimonia, ideſt iure diuino prohibita. Altera ſimonia, quia prohibita, nō quidem, quod ſolo iure humano ſit prohibita, vt ſentit glo. ca. ex parte. de offic. deleg. communiter a Canoniſtis recepta, ſed quia iure humano ab Eccleſia per poteſtatem ſupernaturaliter, & diuinitus ei traditam inſtituto, eſt prohibita. Prioris generis eſt voluntas emendi, vel vendendi vere ſpiritualia, ſiue a ſolo Deo ſint data, vel inſtituta, ſiue ab eccleſiaſtica poteſtate diuinitus accepta, iuxta dicta nu. præced. Poſterioris generis eſt voluntas faciendi collationes, renunciationes, vel recipiendi eas factas cum conditionibus, modis, vel pactis in alijs licitis, & etiam in his, niſi ab Eccleſia prohiberentur. & ita frequenter ſimonia committitur ſine interuentu pecuniæ numeratæ, vel rei ea æſtimabilis. Nam, cū quis renunciat beneficium ſuum in fauorē alicuius, vt ille, vel alius renunciet aliud in fauorē alicuius, vel alius renunciet aliud in fauorē alterius, vel ſuffragatur cuipiā in aliqua electione, vt alius ſuffragetur alteri: vel renunciat beneficium ſuum ſimpliciter, ut alius impetret ſibi aliud ab Epiſcopo, vel alio collatore, & alijs ſimilibus caſibus, non datur formaliter pecunia, neque aliquid ea æſtimabile, & tamen eſt ſimonia ſecundum Raim. quem ſequuntur Ang. in ſum. verb. ſimonia. 3. §. 3. & Sylu. verb. ſimonia. q. 13. nu. 4. Tum quia id tanquam ſimoniam prohibet Eccleſia. Tum quia id merito prohibet. Nam in his omnibus datur, uel relinquitur ius ſpirituale cum onere, vt fiat aliquid quaſi ꝑ precio rei ſpiritualis, vel cauſa principali immediata eam habendi, quod prohibetur in cap. ſicut. 3. & cap. non ſatis. de ſimon. cap. quam pio. 1. q. 2. cap. fi. de pact. & includitur ſub declaratione tertia definitionis, quæ tamen non procedunt in conditione, & modo, quæ iure inſunt, cap. ſignificaſti. cum glo. de elec. & cap. ad audientiam. 2. cum gl. de reſcr. modo exprimantur eo ſolo modo, quo inſunt, ut Felyn. & citati ab eo ibi declarant. arg. l. 3. ff. de l. Per quæ pridem defendimus collationē cuiuſdam cōmendę factam cuidam dicto modo, vt ſolueret quadraginta aureos annuos, quos ordinis ſtatuto ſoluere tenebatur quiſquis eam haberet.

Tertio, quod permutatio beneficiorū, etiam quoad titulum, eſt ſimoniaca, ſi fiat abſq; ſuperioris authoritate. c. quæſitum. & cap. pen. de rerum permu. Quoniā per eam quis vult dare, vel facere aliquid pro quærendo aliquo ſpirituali in quoddam precium, vel cauſam principalem, & immediatam quærendi illud, licet non ſit pecunia æſtimabile, ut palam eſt, quamuis licita ſit, ſi fiat authoritate ſuperioris, quia id iure permittente fit, cap. cum olim. ca. cum uniuerſorū. de rer. permu. & clarius in cap. 1. eo. tit. lib. 6. & clem. 1. eod. tit. Et quia iura ſolum permittunt permutationem beneficiorum, quæ ſunt permutantium, ideo ſimoniaca eſt permutatio, qua quis ius ad rē, quod habet per regreſſum, acceſſum, electionem, præſentationem, optionē, vel aliā nominationem, permutat cum alio ſimili iure, vel beneficio alteri iam quæſito, vel vacanti per d. c. 1. cum ei annot. præſertim per Io. And. & Frāc. Et idem de permutatione qua renunciās beneficium minoris valoris reddit pecuniam, vel cōſtituit penſionem annuam alteri permutanti maius ad æquandū illa, quia id nullo iure permittitur, quamuis quum eccleſiæ bona in æqualia habentes permutantur, quo ad proprietatē, refundi poſſit ſeparatim pecunia, qua bona illa æquentur, cap. ad quæſtiones. de rerum permut. per quod idem fieri poſſe authoritate ſuperioris in permutatione titulorum, dicit Anch. in conſil. 280. quod commendat Felyn. in cap. quia ueriſimile. de præſumpt. nu. 1.

Quarto;

102 Quarto; quod non eſt ſimonia dare, vel accipere alia ratione, quam pro precio quærendi ſpirituale, puta pro ſuſtentatione miniſtrorum; vel pro liberalitate uel eleemoſyna, vel pro ſolutione obligationis legis, vel conſuetudinis, vt ſentit S. Thom. & exprimit Caiet. ubi ſupra art. 3. & melius in ſumma uerb. ſimonia. Nam præpoſitio (pro) aliquando ſignificat precium, vel cauſam principalem immediatã in qua ſignificatione accipiendo vniuerſaliter eſt verum, nil pro ſpirituali poſſe accipi, ut probat prædictũ capitulum. ſicut. & capitul. non ſatis, de ſimon. & declarat Arch. in c. ordinationes. & c. iudices. 1. diſtin. q. 1. Nil, inquam, etiam paruum, uel minimum ſecundũ S. Tho. in d. q. 100. art. 3. Aliquando ſignificat cauſam impulſiuã, uel remotam, vel ſuſtentationem, vel aliã ex prædictis; & in hac ſignificatione verũ eſt poſſe accipi aliquid pro ſpirituali, iuxta glo. iuncto tex. in d. c. iudices. & c. Agatho. 63. diſt. vbi etiam Arch. & communis in cap. ad apoſtolicam. de ſimon.

103 Quintò, quòd licet dare, vel accipere aliquid temporale minus principaliter, & tanquam pro cauſa impulſiua, & excitatiua pro ſpiritualibus. Tum per proxime dicta. Tum per glo. c. cum eſſet. de ſimon. & cap. cum ad noſtram. de elect. quę aiunt, ſimoniam quidẽ admittere illum, qui prælato inſeruit principaliter ob beneficiũ eccleſiaſticum, præſertim interueniente pacto, non autem, qui principaliter ob aliũ iuſtum reſpectum inſeruit, licet ſecundario & minus principaliter ob illam ſpem inſeruiat. quod pulchrè de more declarat Adri. quodlib. 9. articu. 2. ſub littera L. M. N. O. Tum quia glo. illa celeberrima in c. 1. de cler. non reſid. lib. 6. ait peccare quidem eum, qui ſurgit ad matutinas preces principaliter propter diſtributiones quotidianas, non autem illum, qui ſurgit principaliter, vt Deo inſeruiat, & minus principaliter, & ſecundariò, vt eas lucretur. Tum quia Vrbanus Papa in cap. ſi officia. 59. diſt. & Cœleſt. in c. quid proderit. 61. diſt. determinarunt licere clericis ſeruire Deo in eccleſijs ob ſpem aſcendendi ad dignitates illarum. Immo Gelaſius in capitu. conſuluit 74. diſtin. dixit eos ad hunc aſcenſum ſpe maioris cõmodi compellendos. Tũ quia gl. recep. in d. c. quid proderit. dicit expreſſe per illum tex. licere clerico ſeruire in eccleſia ad quærendam aliquam dignitatem, modo principaliter ob id non ſeruiat, cui ſimilis eſt gloſ. cap. hoc ad nos. 59. diſtin. Tum denique, quod glo. cap. conſuluit. de vſur. recepta communiter, confirmata multis contra Sotum ſupra c. 16. nu. 209. habet, quod licet peccet, qui mutuat principaliter ob lucrum, non tamen qui principaliter id facit, vt iuuet proximum, quamuis minus principaliter & ſecundario id ſperet. Cauſam autem impulſiuam, & excitatiuam uoco etiam illã, ſine qua non fieret actus; modo ille fiat principalis ob aliam, quam illam, ut in hac ſpecie dixit Maior in 4. diſt. 25. q. 1. & ante illum ſenſit S. Tho. quodlib. 8. artic. 2. loquens de clerico ſurgente ad matutinas ob diſtributiones, alias non ſurrecturo. Tum quia, ut in comm. capitu. cum miniſter. 23. quæſt. 5. nu. 27. probauimus, nõ eſt bona definitio illa Bar. in leg. 2. §. fi. ff. de dona. qua definit cauſam principalem eſſe cauſam, qua ceſſante, ceſſat effectus: tum quia multis cauſis minus principalibus, ſine quibus actus non fieret, conuenit tum quia ſecũdum eam omnis cauſa, ſine qua nõ, eſſet principalis, quod eſt falſum, ſecundum omnes, & per ſupradictos text. & gloſſ. quæ habent locum etiam in his, qui non ſeruirent eccleſijs, uel prælatis, niſi ſperarent beneficia, & quia actus uirtutum licet fiant uitioſi ob finem principalem temporarium, non tamen fiunt tales ob minus principalem, per adducta in d. c. cum miniſter. poſt Adria. ibi citatum. Alioqui enim omnes fere actus noſtri eſſent vitioſi, quia pauciſſimi fiunt pure propter ſolum Deum, & ſolam uirtutem ſine aliquo reſpectu retributionis, quẽ etiam Dauid habebat in ſeruiendo Deo, Pſalm. 118. ibi, *Inclinaui cor meum &c. propter retributionem*, & ut quidam dixit, *Quis uirtutem amplectitur ipſam, præmia ſi tollas?* Itaq; vere coram Deo incurrit ſimoniam quicũque dat, vel facit aliquid temporarium etiam minimum, vel ſpirituale pro ſpirituali tanquam precium eius, uel cauſam principalem, & immediatam eius habendi; & econtrario nemo, qui alia ratione, & minus principaliter dat, uel accipit etiam temporale pro ſpirituali verè corã Deo, & in foro conſcientiæ ſimoniam committit,

tit, quamuis in foro exteriori interdum præſumatur committere. Quæ reſolutio ex prædictis,& ex Arch.& Caieta. vbi ſupra irrefragabilitet colligitur. Per quæ pridem reſpondi,non commiſiſſe ſimoniã qui mutuauit Epiſcopo nonè prouiſo bonam pecuniæ ſummam principaliter, & immediate, vt ei benefaceret,& ad ineundam amicitiam,ſperans ſecũdario ſibi, vel alij gratiam alicuius beneficij: quia non mutuauit pro precio, neq; pro cauſa principali,nec immediata,rei ſpiritualis,ſaltẽ ut hic accipitur.

102 Sextò, quod non eſt ſimonia dare,vel accipere aliquid pro ſuſtentatione miniſtri. Quod proculdubio procedit in ſuſtentatione neceſſaria quo ad vtrunq; forum, & etiam in non neceſſaria quo ad forum conſcientiæ. Quoniam licet diuites accipientes pro illa ex facto præſumi poſſint eam admittere,vere tamen nõ admittunt, ſi non accipiunt pro precio,vel cauſa principali,& immediata ſuæ actionis ſpiritualis per prædicta, & pauperibus licet ĩ vtroque foro,etiam ex pacto,accipere,vt dixit Caiet.ubi ſupra. Quæ differentia non poteſt defendi, niſi ratione diuerſitatis inter utrumque forum, & inter ueritatem, & præſumptionem.

Septimo,quod dare,vel accipere pecuniam pro impenſis,vel pęna excommunicatione,vel abſolutionis per iuriſdictionẽ ſpiritualem impoſita,non eſt ſimonia, ar. cap.venerabilibus.§.potrò. de ſenten. ex com.lib.6.etiam ſi pęna nõ erogetur pauperibus,arg.c.dilectus.de pœ.licet id eſſet melius. Ad quod reducendum eſt, quod ait S.Thom. nume.4. diſtin.25. cùm alijs quibuſdam.

Octauo,quod neque datio pecuniæ ob vexationis redemptionem eſt vere ſimonia,per text.ſing.in cap.dilectus.2.de ſim. modo qui dat iam habeat ius acquiſitum, etiam in poſſeſſione,iuxta communem ibidem. Quæ ampliatio per prædicta procedit quidẽ quo ad forum exterius,& præſumptionẽ ſimoniæ, niſi aliquid aliud eã tollat, ſed non quo ad interius, quo ad quod non eſt uere ſimonia, ſi dãs nil iuris intendit emere, neque eius dationis cauſa principalis, & immediata eſt iuris poſſeſſionis acquiſitio, licet illa ſit cauſa principalis, & immediata eſt iuris poſſeſſionis acquiſitio,licet illa ſit cauſa, ſine qua non daretur,ſed alia, vel amicitiæ cõciliandæ, vel litium, vel aliorum ſcandalorum, & damnorum vitatio, vt reſpondi de datione cuiuſdam habentis ius firmum impediti accipere poſſeſſionem per arma cuiuſdam nobilis,nil aliud iuris prætendentis, quam potentiæ, uel indignationis, & iræ duraturæ, donec aliquid temporale ei daretur. Dixi, *Modo habeat ius quaſitum*, quia antea non liceret dare aduerſarijs, etiam malitioſe impedientibus eius promotionem ſecundum S. Thom.2.2. quæſtio.100.articu.6.pro quo caſus in c.Matthæus.de ſimon.niſi impedirent uim inferendo,vel procurãdo pro indigno,vel ſolus ipſe occurreret dignus, qui eligeretur ut recte animaduertit Sot.lib.9.q.6. de iuſtit. & iur.

Nono, quod largiri eleemoſynam pauperi, uel ſacrifico pro miſſa, vel orationibus,non eſt ſimonia,niſi pro precio,& animo illa emendi daretur,quo animo dare, etiam pro uita æterna,eſſet actus ſimoniacus, quidquid aliqui dicant citantes pro ſe S.Thom.2.2.q.100.art.1.ad 3.qui hoc non dicit.Nam & illud Danielis.4 *Peccata tua eleemoſynis redime*. relatum in c.medicina. de pœn. diſt.1. non eſt intelligendum de uenditione, & redemptione propria,ſed de impropria,& metaphorica, ut idem S.Thom.ibidem & in 4.lib. ſentent. diſt.25. q.3. intelligit. Idem de dante alicui, vt excubias in domo defuncti agat, quãuis acceſſorie intelligatur illum pſalterium recitare debere. Hoſt.in ſum.de ſimo. §. qualiter uerſi. ſi clericus.

Decimo,quod eſt ſimonia dare,uel accipere aliquod munus a manu,lingua,vel obſequio,de quibus in capit.ſunt nonnulli.1.quæſtio. prima,quando obſequia,vel laudes, vel preces, q̃ ſunt munera linguæ dantur,vel accipiuntur pro precio, & cauſa principali, & immediata rei ſpiritualis, vel ei annexę.Vt dũ conuenit inter duos, alter alterum laudet apud illum, uel illũ, illo, vel illo loco,vel tempore, aut inſeruiat ſic in illo,uel illo negotio, vt ſic, uel ſic roget aliquem pro aliquo, & alter dabit ei aliquod beneficium, uel ordinem, ſecus autem ſi nõ daretur,vel acciperetur in precium, uel in cauſam principalem, & immediatam, vt dantur, & accipiuntur

cum

tum non exeunt fines ſuæ naturæ, quãuis laudes eſſent falſæ, & preces malæ, & obſe quia peruerſa, iuxta mentem S. Th. 2. 2. q. 100. artic. 5. explicatam a Caiet. ibi, & in ſum. verb. ſimonia. Quamuis glo. in cap. tuam. de ætar. & quali. cui ſatis concordãt Ant. Card. & communis, contradicat quo ad preces carnales, & pro ſe, vel pro indigno oblatas, quod tamen ſingulariter refellit ibidẽ Innoc. dicens, per eas quidem peccari, ſed non peccatum ſimoniæ. Ad quod reducendum eſt etiam id, quod idẽ S. Thom. ait ea. q. artic. 5. ad 3. de rogante pro ſe indigno beneficium. Idem dicendũ de dante aliquid cauſa dicendi miſſam, vel faciendi alia ſimilia, quæ componuntur principalius ex ſpirituali, quod eſt ipſe actus, qui fit poteſtate ſpirituali ad id cõceſſa, & minus principaliter ex temporali, quo eſt labor, qui in eis agendis ſuſcipitur. Diſtinguendum enim eſt, an det in pretium, vel cauſam principalem, an ob minus principalem, vel alias rationes ſupradictas poſt vtrumque Thom. 2. 2. q. 100. artic. 3. Qua ratione Epiſcopi, clerici, monachi, & monachæ, ſiue ſint pauperes, ſiue diuites, ſiue proprij, ſiue alieni, ſine peccato accipere poſſunt portiones, eleemoſynas, & ſtipendia, quæ pia conſuetudine, aut lege naturali diuina, aut humana iuſta ijs, qui tale, vel tale opus ſpirituale faciũt, debentur, non quidem pro pretio, & cauſa principali immediata eorum, nec laboris, qui in opere ſuſcipitur, ſed tamquam pium debitum, vel cauſa excitatiua & minus principali, per ſupradicta & per cap. ſignificatum. de præben. ubi latius diximus.

Quibus addo, quod etiam pro pretio, & cauſa principali immediata poteſt dare quis aliquod temporale pro obliggtione exercendi munus uicarij Epiſcopi, vel capellani, vel concionatoris vnum annum, menſem, aut hebdomadam, ſecundum Inno. recep. in cap. quoniam. ne præl. vic. ſu. vel ſubeundi laborem adeundi aliquem locum longinquum, vbi rogatur miſſam dicere, aut aliquem alium actum ſpiritualẽ agere: Quia huiuſmodi obligatio, uel labor non ſunt de ſe acceſſoria illis actib. vt recte declarat Caiet. & ante illum ſenſit Inno. vbi ſupra.

Vndecimo, qđ non committit ueram in foro interiori ſimoniam, qui notario Epiſcopi pro inſtrumento ordinis dat aliquid, etiam, amplius quam debet, uel etiã ipſi Epiſcopo pro paſtellis, præſertim poſt ſuſceptum ordinem ſine vllo pacto, modo non dederit pro pretio formali, uel æquipollenti ordinis, quamuis in foro exteriori poſſit præſumi contrarium, per c. 1. de ſimon. Idem arbitror de beneficiario, qui ſoluit aliquid in poſſeſſionis adeptione alijs beneficiarijs, ad quod non poteſt cogi, c. Iacobus. eodem. tit. & c. ex multis. 1. q. 3. etiam ſtante conſuetudine, ſi dandum vertitur in priuatum commodum, quale eſt prandiũ, vel ſympoſium, aut pretium eorum, ſecus ſi pro fabrica, pauperibus, vel alio pio opere, vt per Panormit. communiter recept. in d. c. Iacob. Quod confirmauit Conc. Trid. ſeſſ. 24. ca. 14. de reform. quod tamen videtur in hoc æquate ſtatutum, & conſuetudinem. & ita corrigere Panormit. & communem ubi ſup. quem ſequitur Alex. in d. c. ex multis. quatenus contra eorum ſententiam exæquat in hoc conſtitutionem conſuetudini, qđ ipſum videtur ſtatuere de marcha argenti, vel alia ſumma, quæ alicubi datur pro titulo beneficij, ne pro commodo dato poſſit accipi, etiam ſtante conſuetudine. Quin etiam puto non poſſe nũc capi pro rebus pijs, quod conſueuit capi pro commodo proprio, quia non erat conſuetudo vt pro illis caperetur, & ea, quæ pro commodo proprie accipiebatur ſublata eſt, & iure communi, etiam pro illis non debet c. d. c. ex multis. Notarium autem, qui magis accipit pro inſtrumento, quo de ordine maiori datur fides, & Prælatum, qui eo plus exigit pro titulo, quo maius eſt beneficium, arbitror eſſe plane ſimoniacos, quia uendunt temporale mixtum ſpirituali maioris quam uenderent purum, per prædicta num. 99. præterquam, quod contraueniunt prædicto Concil. Idem arbitror de dante aliquid presbytero, vel alteri, vt baptizet aliquem in neceſſitate conſtitutum, iuxta Panormit. communiter recep. in c. cum eccleſiæ. de ſimo. quid quid dicat glo. ſecum pugnans in c. baptizandis. 1. q. 1. Nam & in neceſſitate licite accipitur ab hæretico, iuxta glo. in c. præter. §. hæc. 32. diſt.

Diuiſio Simoniæ, & quid mentalis.

SVMMARIVM.

103 *Simonia triplex, mentalis, conuentionalis, realis.*
103 *Simonia mentalis duplex, & utraque mortalis.*
103 *Simonia mentalis non obligat ad reſtitutionem, etiam ſi ſit diuinitus prohibita.*
103 *Simoniam nullam mentalem obligare reſtituere defenſum.*
103 *Reſtituere non obligant opera ſola intentione interiori mala.*
103 *Eccleſia non punit interiora, nec exteriora ſola intentione mala.*

103 Tertio principaliter præmitto, quod ſimonia eſt triplex, mentalis tãtum, conuentionalis tantum, & realis. Simonia mentalis tantum eſt ſimonia mente tantum concepta, citra omnem conuentionem expreſſam, uel tacitam, ſiue res tradatur, ſiue non. Et eſt duplex. Altera, quæ neque peruenit ad dationem. Altera, quæ peruenit ad dationem citra omnem conuentionem, quarum utramque eſſe peccatum mortale ſimoniæ ſupra probatum eſt, & in prædicto commentar. capitu. fin. ubi nu. 12. probo neutram harum ſimoniarum mentalium tantum obligare ad reſtituendum per eam acceptum, ſiue id ſit ſpirituale, ſiue temporarium. Et quidem quo ad priorem, in qua realiter nil datur nec accipitur, omnes conueniunt, ſed quoad poſteriorem, qua aliquid datur, vel accipitur etiam ſine ulla conuentione expreſſa, uel tacita contrarium tenet Ioa. Maior in 4. diſt. 25. q. 1. & Adr. in quod lib. 9. & Sot. li. 9. quæſtion. 8. articu. 1. de iuſtit. & iur. eo quod uſura mentalis tantum obligat ad reſtitutionem, c. conſuluit, de uſu. & dictum eſt ſupra, cap. 17. & latius in cap. 1. 14. quæſt. tertia. Et quod eadem ratio idem debet ſuadere in ſimonia mentali, ut in c. mandato. de ſimo. Sed nobis ſemper placuit communis opinio, quam irrefragabiliter probamus in dicto commentario, a numero duodecimo.

Primo, quia illud in ſecunda parte tã manifeſte id dicit, ut nimiæ cuiuſdam audaciæ fuerit illud inficiari, adijciendo ei gloſſas omnino diſſonas.

Secundo, quod ita in hodiernum diem intellexerunt illud gloſſæ, & fere omnes doctores Theologi, & Canoniſtæ, in quibus eſt Innocent. Quartus ibi, quidquid illi imponat Sylu. tenens tamen communem uerb. ſimoniã. q. 20. Exponit enim verbum *Vtrinque*, in eo poſitum ſic, *Ideſt ex parte dantis, & accipientis beneficiũ, qui ideo ſeruit ut beneficium acciperet, & ille qui dedit beneficiũ, ideo dedit, quia ſibi ſeruiuit*, & ita intelligit illud de ſecunda ſimonia mentali, in qua datur, uel accipitur aliquid. In ijs etiam eſt S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 6. quidquid dicat Sot. vbi ſupra, quod in prædicto commentario efficaciter mõſtramus, ſibi etiam idem probamus de Hoſtien. Ioan. And. & Caietan. quos aliqui ſuſpicantur fuiſſe in contraria ſententia, nam alij omnes ſunt in noſtra cõi.

Tertio, quod illud cap. non poteſt intelligi. quomodo illud intelligit Maior in 4. diſtinct. 25. quæſt. 1. vt clare ibidem monſtramus per multa, quæ breuitatis gratia prætermittimus.

Quarto, quod illud capit. non poteſt intelligi, ſicut Adrian. quodlib. 9. ſentit quem Sotus vbi ſupra ſequitur. Tum quia, ut contextum in ſuam trahant ſententiam, iubent demi notam rubeam (quę paragraphum, & diuiſionem ſignificat) poſitam ante illa uerba, Et ad &c. & ita tacite, E, maiuſculum ſententijs, & periodis aptum, quod ſemper in prędicta connexione adhibitum eſt in dicto c. mandato. de ſimo. in e, paruum mutari iubent, contra perpetuam conſuetudinem a Gregorio Nono hucuſque ſeruatam, nullo ad id producto exemplari, ſicuti uidemus mutatum eſſe dudum in quadam Pariſiorum impreſſione. Tum per alia omni reſponſione maiora, quæ in d. Comment. aſſerimus, præſertim quod impoſſibile eſt ſecundum eorum intelligendi modũ aptare conſtructionem aliquam tolerabilem illi uerſi. *Eos &c.* ut eum conſtruere volenti palam erit.

Quinto, q̃ non obſtat fundamentũ aduerſantium, videlicet, quod non poteſt dari ratio apta diuerſitatis, cur vſura mentalis obliget ad reſtituendum, & nõ ſimonia

men-

mentalis, eo quod Pan. in d. c. fin. probat nõ eſſe idoneas ante ipſum redditas, nec approbat quas ipſa reddit, & merito, quia poſtrema, quæ videtur ei alijs pſtare, præſupponit falſum, nempe quod c. illud loquitur de illo, qui non dat, vel facit temporarium principaliter pro ſpirituali, ſed minus principaliter, & ſecundario, quod eſt falſum, quia illud cap. agit de ſimonia quæ eſt peccatum mortale, vt ſupra probatum eſt, qnale nõ eſt facere aliquid minus principale, & ſecundario pro ſpirituali, vt ſupra, num. 101. oſtenditur. Nihil, inquam obſtat prædicta eorum ratio. Tum quia debemus aſſentiri humiliter declarationi Papæ, licet rationem, qua ille motus fuit, non attingamus argum. c. ego ſolis. 9. diſtin. credentes non defuiſſe illi rationem ita declarandi. Vnde dixit Ioan. Ant. ibi, quod ratio iuſta illius deciſionis ab authore petenda erat. Tum, quia ſatis apta eſt, quam reddit Caietan. ſcilicet, quod id, quod pro vſura datur, coacte datur, quod autem pro ſimonia, ſponte, vt quod datur pro emptione, aut venditione. Nec obſtat replicatio Sot. vbi ſupra, videlicet, quod pares ſunt in hoc ſoluens vſuram, & dans aliquid pro beneficio, quia vterque mallet habere gratis, & vterque ideo dat, quia non poteſt, quod deſiderat, habere gratis. Non, inquam. obſtat hæc replicatio contra Caiet. quia ad hoc, vt conſenſus dantis impediat reſtitutionem, non ſufficit, quod mallet habere gratis, quam pretio, quoniam alioqui etiam omnis venditor teneretur reſtituere pretium ementi, ſed ſufficit conſenſus præſtitus via cõtractus approbati, & qnod datur per viam ſimoniæ datur per viam commutationis, quæ de ſe iure probatur, non autem quod datur per uiam uſuræ. Et ideo conſenſum datum per uiam ſimoniæ reputauit Grego. in d. c. fin. inſufficientem ad impediẽdam reſtitutionem. conſenſum autem dantis per viã vſuræ reputauit ad id inſufficientem Vrbanus in dicto c. conſuluit. Tum, quia etiã alia ratio diuerſitatis efficacior ſupradicta noue reddi poteſt, ſcilicet, quod vſura bene ſoluitur, & male recipitur. Nam vſuram ſoluere, non eſt peccatum, cap. debitores. de iureiuran. recipere autem ſic cap. quoniam. de vſur. & qui male recipit ab eo qui bene dat, tenetur id reſtituere danti. cap. non ſane. cum gl. 14. quæſtio. 5. At qui per ſimoniam mentalẽ accipit ab eo, qui male dat, bene ſuſcipit ob ignorantiam malæ intentionis, aut ſaltem accipit a male dante, & conſequenter nemini tenetur illud reſtituere ſaltem ſi præſtet id, propter qnod datum eſt, per regulam ſupra. cap. 17. num. 32. poſitam, ſcilicet eum, qui bene, aut male aliquid accipit ab eo, qui male dat ad illud reſtituendum ex præcepto non teneri, ſaltem ſi illud cuius cauſa datum eſt fecit, & nulla ſpeciali lege id iubeatur. Et quamuis de accepto per ſimoniã realem ſit lex ſpecialis, quæ id iubet. cap. de hoc. de ſimon. nulla tamen talis eſt de accepto per ſimoniam mentalem, immo contraria expreſſe ponitur in dicto c. fin. Concludo igitur proculdubio, quod ſimonia mentalis non obligat ad reſtituendum quæſitum per eam, ſiue illud ſit ſpirituale, ſiue tẽporarium, quod procedit etiam in ſimonia iure naturali, uel diuino prohibita. Tum, quia illud cap. generaliter eſt intelligẽdum. l. de pretio. ff. de publ. in rem act. c. ſi Romanorum. 19. diſ. Tum quia ſpeciatim agit de ſimonia, qua temporarium fuit datum pro ſtatu ſpirituali religionis, quæ iure diuino prohibetur, per dicta ſupra, num. 100. Procedit etiam quo ad vtrumque forum quidquid dicat Med. in eo. de reſt. in quæſt. de vſu. reſt. fol. 240. qui neſcio cur illa uerba, *In quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam [illegible] ſatisfacere Creatori*, non ponderarit. Procedit etiam, non ſolum quãdo altera pars ſimoniam tantum mentalem committit, ſed etiam quando vtraque, quidquid aliqui dicant. Tum, quia aperte agit tex. de quæſito ab vtraq; parte in illis uerbis, *V trinque taliter acquirutur*, & nihil facienda eſt declaratio, Maior. vbi ſupra. Tum, quia Innocen. IIII. ponit exemplum text. in duobus quorum alter ſeruiuit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro ſeruitio. Procedit etiam non ſolum in eo, qui quærit aliquod temporale, non dato ſpirituali, ſed etiam qui quærit alterum eorum, altero dato, quia uerba, & ratio textus, æque hunc caſum, ac illos, comprehendunt, per prædicta, quidquid, di-

tat Sot. Procedit etiam in datione cuiuſcunque rei temporariæ a manu, ſiue lingua, ſiue ab obſequio, de quibus ſupra, eadem ratione.

Simonia conuentionalis quid.

SVMMARIVM.

104 *Simonia conuentionalis quid, & peior mentali tantum.*
104 *Simonia conuentionalis non fit realis, niſi ſit vtrinque completa.*
104 *Emi, obligari, ſtipulari poſſunt futura.*
104 *Dominij translatio per ſimoniam ſolo iure diuino non impeditur.*
104 *Collatio beneficij pura, quod non poſſit pendere, fallit hic.*
104 *Excommunicatio pura, quod non poſſet pendere, fallit hic.*
104 *Emphyteuſis amiſſio pendet a voluntate domini, cui acquiritur.*
104 *Simoniacus celebrans ante completam vtrinque, an irregularis.*
104 *Penſionarius ſolo lapſu termini non excommunicatur.*

104 Simonia verò conuentionalis tantū, eſt ſimonia conuenta expreſſe, vel tacite, nondum tamen ab vtraque parte executa. Et eſt duplex. Altera ex neutra parte executa. Altera ex una tantū, & utraque eſt peior mentali tantū: quia etiam prior eſt mentalis, vt illa, quo ad forum interius, & etiam punibilis quo ad exterius cum ſit peccatum mortale graue. c. cum pridem. de pact. & cap. cum eſſet. de ſimo. & probabile: quia eſt exterior actus. Poſterior uero adeo quidem, quod (vt audio) grauiſſimum Rotæ prætorium propter eā commiſſam ſuper beneficio ſoleat priuare eo illam committentem: licet, quia non peruenit ad realem, non declaret eum ipſo iure illo eſſe priuatū. Quod ſatis mite eſt, quum etiā ab officio deponere poſſet de rigore iuris: quia pro crimine graui id poteſt, iuxta reſolutionem Pan. & Decij in cap. at ſi clerici. nu. 35. de iud. Tū quia obligat ad reſtituendum acceptum ei, qui dedit, & ante iudicis ſententiam, ut Caiet. adnotauit. Quod verum eſt, ſi acceptum eſt temporale: falſum autem ſi acceptum ſit tale ſpirituale, quod accipiens non poteſt reddere danti ſine renunciatione præuia, & collatione ſuperioris ſubſecuta, quale eſt beneficium eccleſiaſticum: quamuis priuare poſſet eo propter illud delictum, ut prædictum eſt: & falſius ſi acceptum eſt tale quod nullatenus auferri poteſt, qualis eſt character impreſſus per ſacramentum ordinis, qui nulla poteſtate humana eſt delebilis. ca. oſtenditur. c. qūo. de conſec. diſt. 4. & notat glo. vlt. in c. degradatio. de pœnit. lib. 6. Dixi, *Ab vtraque parte*, quia implementum ex parte promittentis tēporale non efficit, ut ſimonia deſinat eſſe conuentionalis tātū, & fiat realis. quod etiam concedit Caiet. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 6. & in ſumm. verb. ſimonia. quem ſequitur Sot. lib. 9. q. 9. ar. 1. de iuſt. & iur. quorum tamen uterq; negat idem eſſe de implemento ex parte promittentis ſpiritua le: quia ſecundum eos ſufficit illud ad cōſtituendum ſimoniam realem. Primū quidem, quia S. Tho. ait, ſimoniam eſſe, conferre beneficiū ob obſequia futura. Deinde ꝙ credito uendere, eſt uendere. Sed contrarium eſt tenēdum, donec aliud ſtatuatur, cum Caſt. in d. c. 5. de conſt. & Gomez. in reg. Cancel. de trien. q. 12. quos ille non citat, dicētibus collationem beneficij per ſimoniam conuentionalem factā valere. Tum quia, ut illi teſtantur, id obſeruat antiquus ſtylus Curiæ Roma. qui facit ius. c. ex literis, de conſt. c. quam graui. de crimi. fal. cuius in hac re notitiam per eos habitam magnifecimus olim, ut ſcripſimus in c. ſi quando, de reſcri. in exceptione 4. nu. 5. Tum quia non eſt ſufficiens ratio qua mouetur Sot. dicens, ꝙ conferre, & tradere ſtatim beneficium dilato precio, eſt ſimonia mentalis, & conuentionalis ab una parte perfecta. Nam etiam tenetur confiteri, quod dare, & tradere pecunias ſtatim pro beneficio promiſſo, & conferendo tempore, quo uacabit, eſt ſimonia mentalis, & conuentionalis ab una parte perfecta, & ita confiteri debet incurri pœnas per vtranque, vel neutram, & cum ſecundum eum non incurratur per utranque, per neutram debet incurri. Non item ſufficit dicere, quod S. Thom. ait, quod eſt ſimonia conferre beneficium ob futura obſequia, ſicut etiam

eſt venditio vendere aliquid dilato precio. Quoniã etiam dixiſſet eſſe ſimoniam dare ſtatim pecuniam pro beneficio poſtea conferendo, ſicut dixiſſet, quod eſt emptio dare pecuniam præſentem pro merce poſtea tradenda. In confeſſo eſt enim emi poſſe merces futuras, etiã nondum natas, imò & ſpecies earũ. l. nec emptio. ff. de contrah. empt. ſicut & obligare, l. quæ nondum. ff. de pigno. & promitti. l. interdum. ff. de uerbo. obligatio. & legari. §. ea quæ inſtitu. de lega. Tum quia idem Sot. fatetur, & recte, ubi ſupra. quod translatio dominij beneficij per ſimoniã collati impeditur non iure naturali, nec diuino, ſed humano tantum eccleſiaſtico. Quod ipſum eſt dicendum ex translatione precij per ſimoniam dati, quicquid ille dicat, ſecundum Panorm. in dicto cap. fina. & cap. de hoc. de ſimon. Caietan. in ſumma uerb. ſimonia, & 2.2. quæſt. 100. art. 6. Syluest. uerb. ſimonia. q. 20. & communem. Et idem a fortiori de alijs pœnis contra ſimoniacos ſtatutis, ergo eatenus eſt dicendum eas incurri, quatenus iure humano id exprimitur, & nullo tali eſt expreſſum, quod magis incurratur per ſimoniam conuentionalem completam ex parte dantis ſpirituale tantum, quam completam ex parte dantis temporale tantum. Tum denique quod extrauagan. ſecundo de ſimonia, quæ has pœnas induxit, non induxit eas contra omnes ſimoniacos, ſed tantùm contra eos, qui ſimoniam in ordine uel beneficio committunt. Nec etiam contra hos omnes, ſed ſolum contra eos, qui committũt dando, aut accipiendo, ita quod non habet locũ niſi in ſimonia, quæ ad opus dandi, aut accipiendi peruenit. At Caietan. & Sotus non poſſunt dicere dationẽ unius eorum quæ ſunt danda, ſufficere, quia uterque fatetur non ſufficere donationem precij, niſi ad dationem beneficij perueniatur. Et quum extrauagans non magis de datione vnius, quã alterius loquatur, intelligenda eſt de utraque. Multo fortiora ſunt argumenta, quæ quendam magnum Aduocatum conſiſtorialem propoſuiſſe in huius grauiſſimo Rotæ Auditor, refert prædictus Caſſador. qui ea vbi ſupra ſoluit, & multo magis quam illa obſtat unum, quod nos pridẽ propoſuimus Auditorio noſtro Conimbricę, quo ſe in inueſtiganda ſolutione exerceret, quã nunquam inuenit, ſcilicet, quod nulla collatio beneficij pure facta conditione poteſt eſſe pendens, ſed ſtatim aut ualet, aut eſt nulla. arg. c. 1. de electio. lib. 5. & late traditorum per Fel. in cap. conſtitutus. de reſcript. At ſecundũ eorum opinionem collatio pure facta cum pacto dandi centum ad finem anni pendet. ſi enim non ſoluantur, valet, ſi ſoluantur, non ualet iam inde a principio. Item excommunicatio pure lata, non poteſt eſſe pendens. capitu. ad hoc quoniã. de appellatio. At ſecundum eorum opinionem, excommunicatio lata per prędictam extrauaga. eſſet pendens, quia ſi ſoluantur illa centũ, erunt excommunicati iam inde a principio, &, ſi non ſoluantur, nunquam. Poſt autem maturã conſiderationem animaduerti, quod hæc omnia æquè obſtant Caietan. & Sot. ac Caſſa. & Gomez. & quod ad defendendum omnes eos nouiſſime reſponderi poſſet, concedendo quidẽ quod iure canonico antiquo nec collatio, nec excommunicatio poteſt eſſe pendens, ſed quod illud ius eſt humanum & non naturale, neque diuinum, & conſequenter tolli poteſt alio iure ſcripto, vel non ſcripto nouo, c. fi. ne conſuetu. & quod ius, quod colligitur ex prædicta Extrauagan. inducta modo ſupradicto, ſtylo curiæ adiuncto, eſt nouum, contrarium in hoc prædicto antiquo, & ita tollit illud tãquam poſterius. cap. 1. de conſtitut. lib. 6. Pro qua ſolutione vrget, quod amiſſio emphyteuſis ipſo iure incurſa per cap. potuit de loca. & l. 2. C. de iur. emphyt. eſt ita in pendenti, quod, ſi dominus proprietarius, antequam illam petat, vel declaret ſe uelle petere, moriatur, non cenſetur amiſſa, & ſi petatur, ſic. Et idem ſi ipſe emphyteuta moriatur antequã ab eo illa petatur, per ea multa, quæ dictus Caſſan. adducit in deciſ. 2. & 3. de locat. Facit etiam, & proprius, quod excommunicatio lata ipſo iure contra penſionarium in caſu non ſolutionis faciendæ in certo termino, eo lapſo non cenſetur incurſa, donec is, cui illa debetur, declaret, ſe uelle illam eſſe incurſam, & illo etiam poſt menſem, & annum declarante habetur pro excommunicato iam in de a ter mino lapſo, & ſi antequam

tequam declaret moriatur, uel ſoluatur pẽſio, uel fiat concordia, uel penſionarius moriatur, cenſetur nunquam incurſa, ut ſtylus habet, & prædictus Caſſ. affirmat in d. deciſ. 2. & 3. de loca. Itaque dici poteſt, quod illa extrauagans interpretata per ſtylum Curiæ antiquum Papa ſciente, & tolerante ſeruatum, probat ſingulariter, quod nullitas tituli, & excommunicatio inducta per illam ſint ita in pendenti, q᷈d non ligent, donec ab vtraque parte compleatur ſimonia, impleta vero ab utraque parte, etiam ſi longe poſtea impleatur ab altera, cenſeri eas inductas iam inde a cõtracta ſimonia. Non ignoro facilius reſponderi poſſe, dicendo, nullitatem tituli, & excommunicationem non inde ab ipſo tempore datæ tituli incurri, ſed a tẽpore ſimoniæ ab utraque parte perfectę, niſi contrarium ſeruaret ſtylus antiquus, cui ſtandum eſt. Succedit tamen quæſtio non minus quotidiana, quam grauis; An incurrat irregularitatẽ, qui celebrat poſt completam ab altera parte ſimoniam, & ante completam ab altera? in qua idem uidetur reſpondendum, quod de penſionario celebrante poſt lapſum termini ad ſoluendam penſionem ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ præſtituti. Equidem arbitror eam non incurrere, ſaltem quo ad forum conſcientiæ. Tũ quia appellans a declaratione excommunicationis, de cuius ualore dubitatur, non incurrit irregularitatem, ut pulchre declarat Felynus in capitulo Rodulphus. numero 43. de reſcrip. Tum quia appellans ante excommunicationem, & fidens appellationi celebrando non incurrit irregularitatem, etiam ſi declaretur male appellaſſe, iuxta glo. penul. communiter recep. in c. ſolet. de ſent. excommun. lib. 6. Tum quia, ut ait Pan. in c. paſtoralis. §. verum. de app. & Domin. in d. cap. ſolet. & Fel. in d. cap. Rodulphus, pœna irregularitatis ponitur ob contemptum, quem prædicti nere non habent, nec præſumuntur habere, attento, quod in caſu ſimoniæ nõ completæ non eſt incurſa excommunicatio, & in caſu non ſolutæ penſionis credere poteſt pęnſionarius ſe excuſatum iri per impotentiam, uel concordiam, uel bonitatem eius, cui debet, quod non ualet eum declarare, &c. Facit, quod Rota non iudicat irregularem eum, qui celebrat poſt intimationem, executionem, antequam declaretur, ut ſentit Felyn. in ca. ad probandum. nume. 6. de re iud. quatenus ait, Rotam ſuo tempore iudicaſſe ualidam collationem factam ab epiſcopo, excommunicato eo, quod non paruerit executorialibus intimatis ante declarationem, quæ fieri non poteſt niſi ſeruatis quattuor terminis, de quib. ibi per eum. Quare hoc uſ proculdubio tenẽdum donec aliud ſtatuatur, excepta ſimonia confidentiali, per quam ipſo iure annullari titulum, & incurri excommunicationem, & alias pœnas probant duæ nouæ extrauagan. Pij IV. & Pij V. ut infra, numero 100. notatur. An autem earum exemplo ſtatuere idem in alijs ſit è re Chriſtiana, ſcribetur in commen. prædicti capituli finalis.

Simonia realis quid.

SVMMARIVM.

105 *Simonia realis quid, & in quo peior mentali.*

105 *Simonia realis omnem diſpoſitionem beneficialem annihilat.*

105 *Renunciatio per ſimoniam realem facta non valet.*

105 Simonia realis eſt ſimonia conuenta expreſſe, uel tacite ex utraque parte completa, ſaltem quo ad aliquam partem promiſſorum utriuſque partis. Dixi, uel tacitè, quia interdum fit illa ſine uerbis, ſolis nutibus, quibus unus etiam in momento, ut ait Caieta. ſignificat ſe facere, uel dare aliquid pro ſpirituali, & alter uelle accipere aliquid pro illo, uel factis tantum, puta ſpondendo, uel faciendo Scommeſſam, ut Itali dicunt, uel (ut Hiſpani) Apueſtam, 100. uel 10000. cum epiſcopo, quod non confert beneficium tale uacans ſuo filio, uel nepoti, & epiſcopus ut lucretur illa, confert illud ei. Vel ut, quod quidam magnas facit, dicẽdo regi percupienti, ut ſucceſſor cuiuſdam epiſcopi mortui ſolueret uiginti millia ſcutorum, quæ illi debebat, ſi placet ſuæ maieſtati,

ieſtati, ego ſoluam illa omnia ex legitima parte, quæ debetur ex bonis maternis filio meo &c. qui erat dignus epiſcopatu, nihilo expreſſo de epiſcopatus præſentatione, pro qua tacite promittebat, nam ſi rex nihil alias reſpondendo præſentaſſet illum eius filium, & magnas ſoluiſſet illud debitum, cēſenda fuiſſet ſimonia realis, quippe, quæ eſſet tacite conuenta, & ab vtraq; parte completa. Dixi, ab utraque parte, quia non ſufficit, quod impleatur ab una parte tantum per ſupra late adducta. Dixi, noue ſaltem quo ad aliquā partem promiſſorum vtriuſque partis, ad includendum ſimoniam, cuius conuentionem non implent partes in totum, ſed in partem ſic, vt, cum quis promitiit 200. pro renunciatione duorum beneficiorū, & renunciatur vnum tantum, & ſoluuntur 100. tantum.

Porro hæc ſimonia realis, ut minimū, eſt æque mala, ac mentalis, & conuentionalis, quia nō ſolum eſt mortalis in foro interiori, ut mentalis, & punibilis in exteriori, ut conuentionalis, ſed etiam punitur annihilatione, ſiue nullitate, & excommunicatione, reſtituendique obligatione. Ita quod beneficiarij per eam prouiſi, non quærunt uere beneficia, nec faciunt fructus eorum ſuos, & tenentur relinquere illa, & reſtituere fructus ex illis perceptos, & ipſo iure excommunicantur & nihil valet præſentatio, electio, confirmatio, & quælibet alia diſpoſitio, & prouiſio extrauag. 2. de ſimon. quæ etiam ſatis ponderata probat, nec renunciationē ualere, quod probatur in c. cum uniuerſorum. de rer. permut. ſecundum unum intellectum, & ibi Inno. per Panor. & alios cōmuniter receptos, & Rot. 7. de renunc. in antiq. & licet ita renuncians caſtigari poſſit, & priuari beneficio, non tamen perdit ipſo iure illud, quia renūciatio eſt nulla, ut prædictum eſt.

SVMMARIVM.

106 *Miſſa pro dicenda non debet ſtatui quid certum.*

106 *Spiritualı pro præſtita dari conſuetum poteſt capi.*

106 *Simonia conuentionalis eſt promiſſio ſine animo ſoluendi, & quando realis.*

106 *Simoniam, an faciat obligationis antidoralis remiſſio.*

106 *Mediator ſimoniæ, & capiens ſibi ut roget, ſimoniacus.*

107 *Simoniacus non eſt conferens ob conſanguinitatem, amicitiam, vel preces, etiam indigno, niſi &c.*

107 *Simonia quædam vſitata in Curia inter præſentes, & abſentes.*

107 *Renunciare beneficio intentione, vt detur N. licet, eo non expreſſo.*

108 *Simoniam interdum Papa incurrit, pœnam eius nunquam.*

108 *Beneficium ſpirituale in quem ſenſum eſt vendibile a Papa.*

108 *Simoniam, quam Papa incurrit.*

108 *Papa, & alij Prælati, vt poſſunt ſpiritualia profanare.*

108 *Papa, & Epiſcopus, vt poſſunt rem ſpiritualem integram vendere.*

108 *Beneficium vendi, quo ad partem temporalem, vt calix, & ſacra.*

108 *Papæ beneplaciti reſeruatio nihil prodeſt, antequam ei placeat.*

109 *Confidentia quid, & quotuplex.*

109 *Confidentia plus nocet, quam ſimonia, etiā realis.*

109 *Confidentia inducit nouam reſeruationē.*

109 *Confidentiæ huius mediator excommunicatur ſic, vt ſimonia.*

109 *Confidentiam hanc non facit promiſſio conferendi.*

110 *Bulla Pij V. de confidentia cum 12. adnotationibus.*

111 *Penſio Beneficialis non poteſt emi, nec redimi, ſed ſic gratis remitti, quia eſt ſpiritualе dependenter.*

111 *Penſionis emptio, ſi ſimoniaca eſt, non valet, ſed non excommunicat.*

111 *Vicaria ſpiritualis venditio ſimoniaca, ſed non excommunicat.*

111 *Vicaria alius iuriſdictionis ſæcularis emptio valet.*

111 *Simoniacus, qui ipſo iure ſuſpenſus, uel excommunicatus.*

111 *Simonia omnis mortalis, quæ excommunicat, quæ dimittere obligat.*

111 *Simoniam committit emens carius ob ſpirituale annexum, ſed non excommunicatur.*

Cæterum vltra quæſita deciſa circa ſimoniam in ordine infra capit. 25. nu. 68. & in

& in beneficijs ibidem, nume. 115. & in præſentatione ibidem num.8.quæruntuꝗ multa noua.

106 Ad quotum primum reſpódeo, quòd non licet Epiſcopo iubere, vt certa pecuniæ quantitas detur pro miſſa dicenda, & nemo minorem accipiat. Tum quia miſſa non eſt pecunia æſtimabilis. cap. qui ſtudet. 1. q. 1. Tum per alia ponenda in cap. fin.præſertim illud S. Thom.2.2. quæſtio. 100. artic.3. recep. quod, quamuis conſtitui poſſit in aliqua eccleſia, ut fiat ſupplicatio in funere eius, qui tantum dederit, non tamen ne fiat pro eo, qui tantum non dederit.

Ad ſecundum, quod conſueta dari pro actibus ſpiritualibus iam præſtitis licite poſſunt accipi, antequam præſtentur, immo & interdum peti ad impediendas contentiones, & moleſtias quæ alioqui probabiliter putantur futuræ, quod determinat Caiet. in ſum. verb. ſimonia, & ſupradicta probantur.

Ad tertium, quod eſt ſimonia conuentionalis tantum promittere in inſtrumento publico. 100. ſcuta alteri, ut conferat ſibi beneficium ſine ullo animo emendi illud, nec ſoluendi illa, licet Caieta. in 2. Tom. Opuſcul. Opuſcul. 9. q. 2. de ſimo. & Sotus, qui eum ſequitur lib. 9. quæſtione quinta, articulo primo, de iuſt. & iur. contradicant, dicentes eum quidem peccare communicando ſimonæ mortali alterius. mentiendo item, & ſcandalizando, non tamen ſimoniam committendo, & ex eo inferentes non teneri relinquere beneficiū eiuſmodi dolo acquiſitum, quia ad eſſentiam ſimoniæ non eſt neceſſaria uera uoluntas emendi, quod ipſi præſupponunt, ſed ſufficit uoluntas faciendi, & dandi aliquid, quod formaliter, vel virtualiter eſt temporale pro ſpirituali conſequendo, per dicta ſupra nume. 110. quod in hoc caſu fit, cum unus eorum velit dare ſpiritua le, & alius promittere in inſtrumento publico quocunque animo id faciat. Verum autem eſt, quod inferunt nempe illum non teneri ad relinquendum beneficium ratione talis ſimoniæ, non quidem eorum argumento, ſcilicet quod non committit ſimoniam, ſed quia illa non eſt realis, ſed conuentionalis tantum, quæ, ut prædictum eſt, nec excommunicat, neque annihilat actum, neque ad reſtituendum obligat, vt dictum eſt. Quamuis poſſit dici ſimonia realis conuentio, qua conuenirent duo unus ad dandum ſpirituale, alter ad dandum inſtrumentum authēticum promiſſionis centum, ſi alter daret ſpirituale promiſſum, & alter traderet inſtrumentum eiuſmodi promiſſum, etiam ſi nunquam ſolueret, quia ex bona parte impleret promiſſum tradēdo illud, quod promiſſum fuit, & ut prædictum eſt ſufficit eam impleri ex utraque parte, quo ad partem promiſſorum. Non tamen arbitror eſſe realem illam, qua quis promitteret temporale, etiam inſtrumento publico, quod traderet, quum hoc caſu talis traditio inſtrumenti non ſit pars rei promiſſæ, ut in ſuperiori caſu, ſed ſolum probatio promiſſionis, quod eſt quotidianū, & ideo notandum. l. legaui. ff. de liber. leg.

Ad quartum, quod conferens beneficium ei, cui eſt obligatus tantum ad antidora, animo ſe ab illa obligatione liberandi, ſimoniam committit, ſecundum Innocent. in capitul. tuam. de ætate, & qualitate, quod non eſt uerum, niſi conferat pro precio formaliter, uel uirtualiter temporali per ſupradicta nume. 110. Nec tunc eſſet pluſquam ſimonia mentalis ſecunda, de qua num. 101. ſi non deduceretur in pactum illa remiſſio, quæ in effectu eſt donatio cap. veniens. de teſt. in quo ſenſu uidetur intellexiſſe Innocent. vbi ſup. Fely. in cap. ad audientiam. 2. de reſcrip. nume. 10. Sed ſi res ſatis perpendatur, nec tunc eſt ſimonia, quia nullum debitum legale, ſed ſolum antidorale remittitur, quod non habet uim precij, vt San. Thom. clarius aperit. 2. 2. quæſt. 78. artic. ad 2. & probat conſuetudo S. Sedis Apoſtolicæ, & omnium prælatorum; qui conferunt beneficia his, qui bene meriti ſunt de ſe, uel ſuis eccleſijs, uel rebuſpub. quibus ſunt obligati ſola antidorali obligatione.

Ad quintum, quod mediator ſimoniæ committit eam, & excommunicatur per extrauag. 2. de ſimon. Immo & dans mediatori, ſeu interceſſori, uel procurans ſibi collationem beneficij ſecundum Inno. in dicto cap. tuam de ætate, & qual. quem ibi Anto. Panorm. & Bellam. ſequuntur, & idem Inno. in c. tanta. de ſimon. quem

ibi

ibi Felyn.ſequitur,quia, ut ille ait, paria ſunt dare collatori,& dare tertio, ut moueat collatorem ad conferendum,niſi daretur illi,quod deceret pro labore,quem ſuſcipit in ſemel,uel frequenter adeundo collatorem,& redeundo ab eo,vel in cōpenſationem alicuius intereſſe conſiderabilis damni, vel lucri ceſſantis ipſius mediatoris,vel niſi daret principaliter ad ineundam amicitiam,& ſecundario, ut poſtea per illa moueretur ad monendum collatorem, ut conferat ei beneficiū per prædicta. Per quæ,& hoc proximum dictum, uidetur ſaluari, qui dat munera, a manu,a lingua,uel obſequio familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiam cum illo, & ſecundario ut impetret ei a Papa aliquod beneficium,cum ſe ad id occaſio obtulerit,& poſtea occaſione oblata ſine alia illicita conuentione impetrat illud ei.Secus autem eſſet ſi principaliter daret ei,ut rogaret Papam pro eo,vel ut obtineret ei beneficium,quo caſu intelligendus eſt Sot.libr.6.q.7. articulo tertio eolum. ſecunda de iuſt. & iur. & Syluest. verb.ſimonia. quæſtio.ſexta contrarium ſignificantes.

107 Ad ſextū, quod non eſt ſimonia conferre propter conſanguinitatē ſecundum S.Tho.2.2.q.100.art.5.ad 2.quidquid aliqui parum caute dicant;quia illa nec emitur,nec venditur,nec ullo contractu non gratuito quæritur,quod ad ſimoniam requiritur, per eius definitionem, quod & Sot.ubi ſupra probat; quamuis conferēs ob illam principaliter peccat ſecundum Innoc.in d.ca.tuam, non tamen incurrit cenſurā,qua ſimoniacus inuoluitur.Idem eadem ratione dicendum de conferente ob amicitiam, licet ob eam indigno conferret.Idem puto de illo,qui pro ſe indigno precatus collatorem,obtinet beneficium,niſi preces pro precio fiant,& accipiantur, quo caſu intelligendus eſt S.Th. 2.2.q.100.art.5.ad 3.Idem de hypocrita, qui ob laudem humanam ſpiritualia facit;ſed alia ratione, ſcilicet quia non dat quidquam ſpirituale propter laudem, ſecundum eundem S.Th.ubi ſupra ad quartum. nam ſi daret,vel faceret in precium laudis,ſimoniacus eſſet per prædicta.

Ad ſeptimum reſpondeo, quod ſimonia realis committitur ab eo, qui habito ab Hiſpania nuncio de aliquo beneficio uacanti,conuenit cum aliquo Papæ familiari,ut impetret illud ab eo pro ſe, & quod ipſe conſentiet certę penſioni a Papa conſtituendæ. Et poſtea familiaris impetrat illud pro eodem monitore,qui conſentit prædictę penſionis conſtitutioni.& expediunt litteras nulla mentione facta Papæ de conuentione penſionis conſtituendæ, quia eſt conuentio ſimoniaca,ab utraque parte executa,ut patet. Idem & fortius eſt dicendum de illis, qui habito ex Hiſpania nūcio de duobus beneficijs vacantibus,conueniunt, ut utrumque illorum in caput unius eorū impetretur, & inter ambos diuidatur ex ęquo utilitas eorum & impenſa facienda in ſoluendis penſionibus eis,qui ea ſibi impetrant.Et poſtea is,in cuius caput impetrata fuerunt,nulla de huiuſmodi conuentione facta mentione, renunciat alterum in fauorem alterius, qui contribuit dimidium impenſarum, quoniam eſt ſimonia ab utraque parte completa.

Ad octauum, quod ſimonia realis admiſſa fuit a duobus Hiſpanis, inter quos conuenit, ut alter exiſtens in Hiſpania moneret de uacantibus alterum reſidentem in curia,& is impetraret a Papa illa, & diuiderentur ex æquo vtilitas,& impēſę per renunciationes, permutationes, uel penſionū conſtitutiones ad id neceſſarias. Contra tamen puto de his, inter quos conuenit,ut alter moneret, & alter impetraret utrique, uel utri eorū uellet, ſine ulla obligatione ciuili alia ab antidorali,quæ naturali iuri ineſt,ut benefacienti benefaciamus,iuxta l.ſi non ſortem.§. libertus.adiuncte glo.ſingula.ff.de cond. indebita. & poſtea libere ipſe impetrat, & reſignat, uel cōſentit penſioni pro ſua libera volūtate,quia expreſſio eorū, quæ tacitè inſunt, non inducit ſimoniam, vt prædictum eſt poſt Fel. in capitulo ad audiendam.de reſcrip.numer. 10. in ſpecie hoc dicentem.

Ad nonum,quod admittit ſimoniam, qui habito nuncio de uacante beneficio in Hiſpania notum facit illud alicui familiari Papæ, qui obtinet ab eo gratiam conferendi illud cuilibet Hiſpano quem ipſe nominabit, & poſtea nominat illum monentem facto pacto, quod illi, uel illi pen-

penſioni annuente Papa conſentiet, & ad ſecuritatem eius neceſſaria faciet, & poſtea nominat illum, & ille conſentit penſioni prædictę, nulla de pacto prędicto facta mentione Papæ: quia eſt conuentio ſimoniaca, completa ab utraque parte, & non purgata authoritate eius, qui de illa nil nouit. Secus autem ſi nullo pacto præcedenti nominaret eum, & ille conſentiret: quia nulla conuentio illicita interueniret.

Ad decimum, dico primò, quòd renunciatio facta in fauorem alterius, ideſt adiecto modo, ut conferatur illi, vel illi, eſt ſimonia, iuxta gl. capitu. ex parte 1. de offic. deleg. & cap. cum pridem. de pact. Niſi fieret in manibus Papæ ſecundum ſtylum Curiæ à multis ſeculis ſeruatum: a quo tamen cœpit recedere, S.D.N. Gregorio XIII. quamuis permittit, ut vnà cum renunciatione unius, præſentetur petitio alterius, cui renuncians vellet conferri. Quibus conſequens eſt conuentionem, quę aliàs eſſet ſimoniaca, deſinere eſſe talem per clauſulam adiectam, ſi, & quatenus S. Sedi Apoſtolicæ placuerit, & non aliter, nec alio modo. Qđ receptiſſimum eſt, ſed male intellectum, & peius ſeruatum ab his, qui prius quam Sedis Apoſtolicę beneplacitum accedat eam, ſaltem ex parte exequuntur. E quibus ſunt renunciatarij, qui promittunt renunciantibus penſionem, vel aliud temporale, ſi Papæ placuerit. Et qui faciunt concordiam de dando, vel faciendo aliquid temporarium pro quærendo iure aduerſarij: & poſtea prius præſtant promiſſa, vel partem eorum, quam Sedis Apoſtolicæ beneplacitum accedat, ut ſentit Gomeſ. in reg. Cancel. de Trien. quæſt. 12.

Secundò, quòd renunciatio beneficij facta, etiam in manibus inferioris ea intentione, vt conferatur alicui cognato renunciantis, vel alij, nulla conditione, modo, uel pacto expreſſis, valet; & renūcians non admittit ſimoniam etiam mentalem ſecundum glo. ſolemnem. cap. ordinationes. 1. quæſt. 1. verbo precio, communiter receptam, & expreſſam ſententiam grauiſſimi hac in re authoris S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 4. §. 11. quamuis Panor. & Dec. & citati per eos incaute teneant eum admittere mentalē, quod palam eſt falſum: quia nullatenus conuenit ei deſinitio ſimonię ſupra poſita, num. 100. Cum emptio, vel venditio actualis, vel virtualis, nec ullus contractus non gratuitus, nec vlla voluntas faciendi aliquid horum tale, quale in proximo quæſito diximus, interueniat, ut palā eſt: & cautius loquitur idē Dec. conſi. 141. ad ſecundum. quamuis ſi uellet renunciare principaliter ob cognationem, uel ut conferatur indigno eo, peccaret; non tamen peccatum ſimoniæ, ſed aliud iniuſtitiæ, vel acceptionis perſonæ inordinate conceptæ, vel procuratæ. Pro quo facit, quod mandatum datum ad renunciandum beneficium in manibus ordinarij libere, & ad petendum ab eo poſt renunciationem liberam ut prouideat illi, vel illi, non eſt ſimoniacum, immo ualet; & renunciatio uirtute illius facta, & collatio ad petitionem mandatarij conſecuta ſunt ualidæ, ut Rota declarauit teſtante Caſſ. in deciſ. 2. de ſimon. Et negari non poteſt ex illo mādato colligi intentionem renunciantis fuiſſe, ut conferretur nominato per eum: ſed quia nō fuit id poſitum ſub pacto, modo, vel conditione, ceſſabit ſimonia. Et quod his non obſtet extrauag. Pij V. de confidentia, annotabitur infra ſuper ea. Quamuis certum, ſit quod uelle renunciare cū pacto, vel modo, vt detur illi, vel illi, eſt ſimonia mortalis, etiam ſi nulla ſubſequatur renūciatio eum pacto, uel ſine pacto per dicta ſupra num. 100.

108 Ad vndecimum de committēte ſimoniā cum Papa, dico primo, quidquid alias hoc in loco ſcripſerim, alios i alijs ſequutus, Papam peccare poſſe peccatum ſimoniæ in emptione, & venditione cuiuslibet rei ſpiritualis, ſicut quilibet alius homo, quæ ſunt uerba S. Thom. 2. 2. q. 100. ar. 1. ad 7. Ex quo infertur primo non poſſe ipſum liberare a peccato ſimoniæ alium vēdentem, uel ementem ab ipſo rem ſpiritualem, qua parte eſt ſpiritualis: nec ſeipſum poteſt ab eo excuſare.

Secundò, quod Papa non poteſt efficere, ut actus, qui eſt ſimoniacus iure naturali, uel diuino abſque adminiculo iuris humani, deſinat eſſe ſimoniacus: quia ſua Sanctitas ſubeſt illis legibus, ſaltem quoad uim directiuam, ſecundum eundem S. Tho. recep. 1. 2. q. 96. art. 5.

Tertiò,

Tertiò, quòd Papa poteſt rem, cuius ſpiritualitas iure tãtùm humano inducta eſt, frangendo, vel mutando efficere profanam, vt diximus in ca. non liceat Papæ. §. 15. nu. 10. Immo & alij Prælati ex iuſta cauſa idem facere poſſunt, arg. c. aurum. 12. quæſt. 2.

Quarto, quod Papa poteſt rem ſpiritualem, quæ conſtat ex ſpirituali, & temporali, ut calix, & ueſtes ſacræ, emere, & uendere quoad partem temporalem, etiã integram, & ſanam abſque præuia execratione, vel confractione, qua mutatur forma, ut colligitur ex S. Th. 2. 2. q. 106. art. 4. Immo & alij Prælati ad vſum eccleſiaſticum nihil plus acciplẽdo ratione ſpiritualitatis, vt ſatis colligitur, ex eod. S. Thom. lib. 4. ſent. diſt. 25. q. 3. artic. 1. & 2. Quamuis non ad vſus profanos per reg. ſemel Deo. de reg. iur. lib. 6. & cap. comperimus. de conſecr. diſt. 2.

Quintò, infertur, quod Papa, nullam pœnam temporalem ſtatutam contra ſimoniacos, etiam qui ſunt tales in rebus ſpiritualibus. etiam a Deo ſolo inſtitutis, incurrit, & quod poteſt facere ne alius eã incurrat, quia omnis talis pœna eſt inducta iure humano, cui non ſubeſt ipſe, & poteſt alios eximere per prædicta.

Sexto, quoòd authoritas eius de facto eximit à pœnis ſimoniæ omnes, qui cum eo, uel cum conſenſu eius faciunt actum, qui alias eſſet ſimoniacus, eſt quod expreſſe eos non liberet, non facta differentia inter prædictas ſimonias, quia quo ad pœnas eadem ratio militat in utraque. Et ideo quidquid dicat Pan. in rep. §. qui vero. cap. extirpãdæ. de præb. ſub fin. & Fel. eum limitans in capitu. de cætero. ſub fin. de re iud. in reb. ſpiritualibus a ſolo Deo inſtitutis commiſſa, ueritas habet, quod non eximit a culpa, ſed tantum a pœna ſimoniæ, iure tantum humano prohibitæ, tum per prædicta, tum per l. quidam conſulebat. ff. de re iud. & l. idem Vlpianus. ff. de excuſ. tut. & eorum, quæ de certa ſcientia Principis varius, & communis dicuntur ab ijs, quos late citat Fel. in c. cum inter. de excep. Tum per ſtylum Curiæ, qui hoc ſeruat, ut ſatis teſtantur Caſſador. de ciſ. 2. de ſimo.

Septimo, quod ex his eſt haurienda deciſio qõnis. An Papa vendens beneficium & emens illud committat ſimoniam? Et quidam aiunt abſolute quod nunquã. Alij, quod ſemper. Alij quod, non, ſi beneficiũ eſt ſimplex, ſi autẽ eſt curatum, ſic. E quib. eſt Pan. in c. 1. de ſimo. & in c. extirpandæ, §. qui vero, de præb. a nu. 85. Quorum primorum opinionem ſequuntur communiter Theologi, quos ſequitur Caie. 3. tom. tract. 9. q. 1. noſque ſoliti ſumus ſequi, hoc ſyllogiſmo firmo in Barbara. Omne ſpirituale, ut hic ſumitur, eſt inuendibile iure naturali, & diuino, cap. qui ſtudet. 1. q. 1. c. quam pio. ead. cauſ. q. 2. non ſolum datum vel inſtitutum immediate a ſolo Deo, ſed etiam ab eccleſiaſtica poteſtate ſupernaturaliter diuinitus ei data, per dicta ſupra eo. num. 99. & adducta per Caiet. vbi ſup. At omne beneficium eſt ius ſpirituale, vt hic ſumitur, c. dilecto. de præb. & tradit S. Th. 2. 2. q. 100. artic. 4. a quo nullus etiam Canoniſta recedit. Ergo omne beneficiũ eccleſiaſticum eſt inuendibile. Et confirmatur, ius ſpirituale clericale eſt a Deo ſolo inſtitutum, cui omnia beneficia ſunt annexa, & quidem adeo, quod vendito beneficio cenſetur uenditum ius clericale, c. ſi quis obiecerit. 1. q. 3. & ius clericale eſt inuendibile, per prædicta. Confirmatur etiam eo, quo ius patronatus eſt inuẽdibile, cap. de iure patro. & tenet S. Tho. ubi ſupra ab omnibus etiam Canoniſtis recep. quod tamen eſt minus ſpirituale, quam beneficium, quippe quod cadit in laicum tanquam ſpirituale antecedenter, non præſupponens clericatum, nec aliud ſpirituale, præter chriſtianiſmum, tum quia beneficiũ fit tale dependenter, & præſuppones clericatũ, c. cum adeo. de reſc. & c. ex litteris. de tranſ. Confirmatur item eo, quia ius decimarum eſt inuendibile, quia deputatum ab eccleſia miniſtris eius, vt ipſemet S. Th. ab omnibus recept. ibidẽ ait, & probatur in c. altare. 1. q. 3.

Octauo, infertur, quod quidquid aliqui facile detrahant, nõ arbitror vllum Papã vlla beneficia vnquam ſimpliciter vẽdidiſſe contra concluſionem prædictam: quãuis ceperit aliqua nõ via venditionis, nec permutationis, nec alius contractus non gratuiti, ſed alijs vijs iuſtis. Quæ colliguntur ex eo, quod poteſt beneficia extinguere, & alias alijs vnire, diuidere, & reditus eorum augere, & diminuere, c. ex

parte.

parte.de conſtitu.& cap.maioribus.& ca.
extirpandæ.in princ.& §.qui vero.de præ
ben.c.ſicut unire. de exceſſib.præla. cum
eis adnot.Poteſt etiam partem rediuum
eorum vacantium , & non vacantium de
conſenſu beneficiariorum,immo & ſine
illo , ex iuſta cauſa applicare alicui bello
pio,uel alijs pijs operibus,& neceſſitatib.
Sedis Apoſt.uel alterius,& in iuſtā pēſio-
nem aliquibus:ac conſequenter annatas,
vel cōpoſitiones neceſſitatib.Sedis Apo-
ſtolicæ,vel alijs pijs operibus applicare.

Nonò, quòd quamuis Theologorum
ſentētiam,quam omnium profundiſſime
confirmat Caiet.ubi ſupra ſequi ſoleam:
puto tamen nouiſſime tenendum,primo
Caiet.dicere quædam quaſi metaphyſica
in illo tractatu,quæ non ſatis probat.Se-
cundo quod Papa ſua poteſtate abſoluta
& plena poteſt uendere abſq; peccato ex
iuſta cauſa beneficiaria,quoad partē,quā
habent pecuniariam , & temporariam ſi-
cut poteſt uēdere alia ſpiritualia, quę cō
ſtant partim ex ſpirituali, & partim ex re
pecuniaria:qualia ſunt calix,veſtis,& ua-
ſa conſecrata.Tum quod eadem ratio eſt
in omnibus . Tum quia, id quod dicitur
uendentem abſolute beneficiū, vel aliam
rem,quæ conſtat ex re ſpirituali,& pecu-
nia præſumi,uel uideri uendere utrunq;
iuxta prædictum,ca.ſi quis obiecerit. eſt
verum quoad præſumptionem,& nō quo
ad veritatem,quæ tollit eam, ſi eſt ei con
traria,c.tua, de ſponſ.& ita non include-
ret illum,qui uere ſolū temporale inten
deret uēdēre:& minus illum,qui expreſ-
ſe proteſtaretur ſe ſolū intendere uende-
re illam,quoad partem temporalem. Tū
quia,oēs confitentur non ſolum Papam,
ſed ēt oēs alios Prælatos poſſe uēdere ca
licem,vel aliam rem conſecratam,etiā in
tegram eccleſiæ , vel clericis ad vſum ſpi-
ritualem,quod quotidie fit.Tum quia ne
mo negare pōt,poſſe Papam ex cauſa iu-
ſta donare,& uendere, vel permutare ali
quā rem immobilem vnius eccleſiæ pro
alia alterius eccleſię,ēt profana:& aliquā
partē reditųū unius eccleſiæ pro aliqua
re alterius eccleſiæ,vel ēt laici.quod quid
quid dicat Caiet.efficaciter probat,ca.ad
qōnes,& oēs tit.de rer.permu.Tum quia
ſic vendendo, donando, uel permutando
nihil ſpirituale uendit,donat,vel permu-
tat;ſed ſolum temporale. Tum quia nō
obſtat illud arg. quod ſuum Achillem fa-
cit Caie.ſcilicet , qđ omnia beneficia ec-
cleſiaſtica ſunt annexa iuri clericali con-
ſequēter,quia non ſunt ita annexa,ut ne
queant auctoritate Papæ ſeparari multis
modis,ut prædictū eſt.Tū quia ēt aurum,
argentū,& ſericum calicis,& veſtis conſe-
cratorum eſt annexum calici,& veſti cōſe
cratis,immo magis quam reditus benefi-
ciorū:attamē Papa pōt ex iuſta cauſa ven
dere illud aurū, argentū,& ſericū alij ec-
cleſiæ,vel clerico,ēt non mutata forma ,
ut ſupra dictum eſt.Ergo ēt ex iuſta cā po
terit uendere reditus mille ducatorū ali-
cuius epiſcopatus,vel archidiaconatus ha
bentis reditus decem milliū,ēt non ſepa-
rando illos a reditibus epiſcopatus , uel
archidiaconatus : ea lege , ut archidiaco-
nus teneatur illa quotannis ſoluere.Re-
ditus.n.beneficij non ita annexi ſunt iuri
clericali, quod nō poſſint authoritate ſal
tem apoſtolica diuidi,& uendi ſaluo exi-
ſtente, & non uendito iure clericali:ſicut
uenditur pars materiæ calicis, non uendi
ta eius tota materia, neque cōſecratione
eius.Et canoniſtæ,qui tenuerunt contra-
riam partem cōis Theologorum, nolue-
runt dicere id , quod Caiet. impouit eis
nimium notans eos , & nec per ſomnium
imaginati ſunt illa eius quaſi metaphyſi-
ca, ſed in noſtrum hunc ſenſum uidentur
dixiſſe Papam poſſe uendere beneficia,li-
cet Pan.diſtinguendo inter curata, & ſim
plicia iure reprehendi poſſit. Quia uolue
runt dicere,quod plus rei ſpiritualis ven
dere poſſit vendendo curata q̃ ſimplicia,
ſed qđ vtrunq; vendere pōt ex iuſta cā ,
quoad partem temporalem, & neutrum
quoad partē ſpiritualem quo ad ius exer
cendi curam, vel ius clericale miniſtran-
di officia diuina,cui iure naturali,& diui-
no debetur ſtipendium.Sicut poteſt ven-
dere calicem,& veſtes ſacras, quoad par-
tem temporalem,& non quoad ſpiritua-
lem,ſiue conſecrationem.Adde ijs illud,
ī quo ſæpe grauiter erratur,ſcilicet,quod
concordiæ , & aliæ diſpoſitiones ſuper
ſpiritualibus,quę ſine Papæ conſenſu fa-
ctæ,eſſent ſimoniacæ nō ſunt tales ſi fiant
cū clauſula,ſaluo vel reſeruato beneplaci
to Papæ,ſiue S.Sedis Apoſtolicæ, quæ tn̄
ſi exequuntur antequā beneplacitū eius
impe-

impetretur, ſiunt ſimoniacæ, quia fiūt ſub conditione, ſi Papa voluerit, arg. l. a teſtatore. ff. de cond. & demon. & diſpoſitio cōditionalis nihil prodeſt, donec conditio impleatur, c. ſi pro te. de reſcrip. & §. omnis. inſti. de uerb. oblig. & ideo cauendum a tali executione, quę inducit cēſuras, & annihilat actum.

109 Ad duodecimum, quod ex reſponſione 3. pcedentium quæſtionum ſequitur non eſſe ſimoniacam confidentiam illam, qua quis confidit, quod collator conferet beneficium renunciatum illi, cui renūcians volet, poſt renunciationē libere, & ſine vllo pacto, & modo, aut quod patronus præſentabit ad illud ita renunciatum, quia nullus in ea re contractus non gratuitus nec voluntas illum faciendi interuenit, nec vllo iure naturali vel diuino talis fiducia prohibetur, ſi aliud non obſtat. Et eadem ratione non eſt confidentia ſimoniaca conferre beneficium, vel procurare vt conferatur alicui ea intentione, & ſpe, ꝙ ille aliquando cedet in fauorem alterius a ſe nominādi, vel ſui ipſius cōferentis, vel procurantis, dummodo nullum pactum, nullus modus, & nulla conditio adijciatur, quod certum eſt ſolo iure antiquo attento. Et quod idem ſit attentis extrauagantibus fœl. rec. Pij Quarti, & Pij Quinti ſup cōfidentia beneficiorum editis, probatur efficaciter eo, quod illæ nihil prohibent, quod ante illas non fuiſſet prohibitum; ſolum enim diſponunt contra confidentiā illicitam beneficialem, & non omnem, ſed tantum ſimoniacā: qualis non erat omnis confidentia beneficialis. Tum quia confidētia in genere eſt certa ſpes de re aliqua, quod ita fuit, eſt, vel erit, & interdum ſonat in bonam partē, vt in illo Pſal. 10. *In Domino confido*, & interdum in malam. Pſal. 113. *Qui confidunt in eis*. & conſequenter eſt confidentia licita, & confidentia illicita. licita eſt, qua quis ordinate ſperat, illicita qua inordinate. Tum quia hoc cōſequitur, ꝙ confidentia beneficialis eſt duplex, licita, qualis eſt illa, qua quis ordinate confidit, quod collator conferet beneficium fratri ſuo cōpromis eo digno; & illicita, qualis eſt ea, qua quis inordinate confidit, qđ collator conferet beneficiū ſuo fratri eo indigno, ar. c. cū in cunctis. §. fi. de elec. Tum quia cōfidētia illicita beneficialis eſt duplex. Altera ſimoniaca, qualis illa, qua quis confidit, qđ collator conferet beneficium mediante pretio pacto, modo, vel conditione expreſſa, vel tacita digno, vel indigno. Altera non ſimoniaca, qualis eſt illa, qua quis confidit, quòd collator cōferens beneficium ob cognationem, uel amicitiam indigno, ſine tamē pretij, pacti, modi, uel conditionis interuentu. Quod aliæ extrauagantes prædictæ non ſint editæ contra omnem confidentiam beneficialē, ſed tantum contra illicitam, nec contra omnem illicitam, ſed tamen contra illicitam ſimoniacam, patet.

Primo, quòd principium extrauagantis Pij IV. ſic habet. *Sane licèt dudum, cum certā ſimoniacæ prauitatis ſpeciē quam beneficiorum confidentiam uocat* &c. Et ex principio colligitur intentio diſponentis. l. ſi. ff. de hæred. inſti.

Secundo, quod mox declarat ſe loquī de confidentia, qua qnis accepit cuſtodiā alieni beneficij cum pacto, ut poſtea cedat alteri.

Tertio, quod poſtea ter ſe reſtringit ad eam, adijciens uerb. *Confidentiam*, uerbū, *Huiuſmodi*, quod reſtringit ad prædicta. l. huiuſmodi. ff. de l. 1.

Quartò, quod Pius V. de eadem omnino confidentia diſponit, de qua Pius IV. ut tam ex proœmio, quam reliquo contextu palam colligitur. Quinto, quod declarant præteritas, de quibus agunt, confidentias fuiſſe illicitas, quod non potuiſſet iuſte fieri, niſi ante fuiſſent prohibitæ. cum lex non extendatur ad præterita. c. 2. & c. fin. de conſt. & ita quæ confidentia ante illas erat licita, etiam nunc eſt licita, & econtrario, quæ nūc eſt illicita, antea erat illicita, & quæ illicita nunc eſt ſimoniaca, antea erat ſimoniaca. & ꝙ antea non erat ſimoniaca, nec nūc eſt ſimoniaca, licet iuſte præſumi poſſit in foro exteriori per modos ad id inductos a Pio V. per extrau. cuius tenor ſequitur *Pius Epiſcopus* &c.

110 *Intolerabilis, & infra. Bene quidē, & prouidenter fœl. rec. Pius Papa IV. prædeceſſor noſter ad tollendam fiduciaria mancipationis beneficiorum eccleſiaſticorum corruptelam, ſtatuit, & decreuit, ut ipſo iure uacarent eccleſiæ, monaſteria, cæteraque beneficia eccleſiaſtica in confidētiā a quibuſcūq;*

etiam S.R.Eccl.Cardinalibus cuiuſuis perſonæ contemplatione, vel intuitu recepta, liberã illorum diſpoſitionem ſibi, & Apoſtolicæ Sedi reſeruando, nec valere ipſorum collationes ſeu conceſſiones, nec fructuum, nec pẽſionum reſeruationes, nec facultates illas transferendi, nec regrediendi, ſeu accedendi, & ingrediendi ad eccleſias, monaſteria, & beneficia ſupradicta, illaq; recipientes fructus, penſiones, & alias res eorundem indebitè perciperent. Prohibens quibuſcunque etiam ſub cenſuris eccleſiaſticis, ne quid huiuſmodi amplius auderent. Ac etiam decreuit omnes, & quaſcunque prouiſiones, præfectiones, collationes, commendas, & alias diſpoſitiones de eccleſiis, monaſteriis, & beneficiis, nec non reſeruationes fructuum, penſionum, rerum, & iurium, ac etiam transferendi, regrediendi, accedendi, & ingrediendi, aliaſque facultates, ſiue per ſe, ſiue futuros Rom. Pont. etiam motu proprio, ac conſiſtorialiter, ſiue ẽt per ordinarios collatores, etiam ad patronorum præſentationẽ, cum interuentu confidentiæ huiuſmodi, ſiue expreſſe, ſiue occultè ac de iure præſumpto, & alias cõtra prædicta pro tẽpore factas, nullius momẽti fore, nec cuiquam ſuffragari, ſed eccleſias, monaſteria, et beneficia huiuſmodi ipſo iure vacare, ac prædictę diſpoſitioni reſeruata eſſe. ſicque per quoſcunque ẽt per præſumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitrio procedẽdo (cũ alioqui confidentias huiuſmodi in lucẽ erui, et probari nõ poſſe conſtaret) iudicari, & definiri debere. Nec nõ irritum et inane quicquid ſecus contigerit attentari, quemadmodum confectis ſuper his litteris plenius continetur, & infra. Multi.n. ipſa beneficia iure retinere nequeũtes, alii ne cogantur ad ſacros ordines, & reſidentiam, ad incedendum habitu clericali, ut ad bellum proficiſcãtur, ut inimicos occidant, alii ut alieno nomine lites agant, aut defendãt, alii propter crimina incapaces, quidam ut purgato delicto, uel abſolutione conſecuta illa repetãt, eadem in alios deponũt, & in plerìſque fructus ipſorum aut eis miniſtrantur, aut quibus ipſi ſtatuũt, ſæpe laicis, & inhabilibus. Plerique uel ſenes, uel infirmi, ut beneficia in domibus ſuis perpetuẽt, illa renũciarunt, & renunciãt in alios, qui uel profanam familiam cedentiũ de fructib. eccleſiaſticis alãt, vel illa etiamnũ infantibus, aut naſcituris, aſſeruẽt, facto interdum circuitu retroceſſionis, cum reſeruatione fructuum, & aliarum rerũ, aut acceſſus, præſertim ab illis, qui præſtandorũ iuriũ Cameræ Apoſt. ſunt immunes. Alii aut in capaces, aut aliis beneficiis eccleſiaſticis onuſti, aut eccleſiaſtico ordini ſeſe mãcipare refugiẽtes, aut mere laici beneficia eccleſiaſtica aliis cõferenda procurãt, vt de illis poſtmodũ ad libitũ ſuũ diſponatur, fructus etiam percipiẽtes illorũ. Ad hec plerique ordinarii, & alii collatores, ac etiã patroni laici curant deponenda beneficia, ut fructus ſeu penſiones capiant eorundem, aliis ve faciant miniſtrari. Alia item permulta eiuſcemodi admittuntur, quibus immaculata rerũ diuinarũ puritas impiè violatur, diſciplinę eccleſiaſticæ neruus dirumpitur, & imminens patratur exitium animarum. Quare, nos, volẽtes periculoſam talium audaciã noui iuris ſubſidio cohibere, præſentium auctoritate ſtatuimus, ut, ſi quis quacunque auctoritate eccleſiã, uel monaſterium, aut aliud beneficiũ eccleſiaſticum qualecunque ex reſignatione, vel ceſſione cuiuſcunque perſonæ ſimpliciter, aut cũ circuitu retroceſſionis, cũ regreſſu, uel acceſſu, ẽt ſola dimittentis intẽtione, receperit, ut illa, uel illud ẽt in euẽtũ regreſſus, vel acceſſus, eidem dimittenti, uel alteri poſtea conferatur, aut illius fructus, uel eorum pars alii, uel aliis concedantur, vel penſiones ſoluantur ex eiſdem, hac confidentia cenſeatur. Itidem ſi ordinarius, vel alius collator contulerit antehac, aut conferat in futurum beneficium eccleſiaſticum quouis modo vacans ea conditione tacita, uel expreſſa, ut poſtea in alterum pro arbitrio collatoris, ſeu alterius cuiuſcunque contra iuris communis ordinationem diſponatur, ſiue ut de eo prouiſus, fructus illius uel partem ad utilitatem, uel libitum conferentis, vel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, ſeu penſionem illi uel illis, quem uel quos idem collator aut cedens, vel alius per ſe, vel alium ſcripto, aut verbo iuſſerit, ſeu ſignificauerit, perſoluat, & pariter ſi a patrono etiam laico, vel alteri præſentatori, ſeu electori contigerit, aut contingat id fieri. Ad hæc ſi clericus prædicta Cameræ, aut Cardinalis, aut alius a ſolutione iurium ipſius Cameræ, uel etiam Cancellariæ Apoſtolicæ exemptus poſt reſignationem, vel ceſſionem alicuius extranei de Eccleſia, monaſterio, uel alio beneficio eccleſiaſtico in ſe Apoſtolica vel alia authoritate factam & admiſſam, illam, uel illud etiam confectis litteris Apoſtolicis, & poſſeſſione apprehenſa in eundem reſignantem vel cedentem modico ſpatio

inte-

interiecto veluti duorum, aut trium menſium retroceſſerit, aut retrocedat in futurum ex illa retroceſſione fructus eccleſiæ, ſeu monaſterij, aut beneficij, vel eorum pars ſeu pẽſio, ſeu quid aliud ſuper illis reſeruatum, aut regreſſus, ſeu acceſſus, & ingreſſus ad illa, vel illud ipſi clerico, vel Cardinali, aut alio exẽpto ſit, fueritve conceſſus. Poſtremo, ſi quis, crimine aliquo abſolutus, aut cum quo ſuper irregularitate diſpenſatum eſt, denuo receperit, quacunque authoritate Eccleſiam, monaſterium, vel, aliud beneficium eccleſiaſticum, quod ante, vel poſt commiſſum delictum, aut contractam irregularitatem dimiſerit. in quouis horum caſuum confidentiæ prauitas ſit contracta, caſuſque huiuſmodi literis prædictis comprehendãtur, ac ſi illis ſpeciatim expreſſi fuiſſent, licet ipſum confidentiæ crimen alterius tantum partis conſcientia ſit admiſſum. Ad probandum uero plene confidentiarum abuſum, inter alias etiam hæ præſumptiones, & coniecturæ habeantur legitimæ, uidelicet, ſi quis poſt ceſſam ab ſe eccleſiam, vel monaſterium, aut beneficium, & publicatam reſignationem, ſeu ceſſionem, captamque à ſucceſſore poſſeſſionem, ſeſe in illa, uel illo, ſeu reb. illius per ſe, uel alium, ſeu alios de facto immiſcuerit, aut fructus perceperit, aut quicũque ſucceſſor illi, uel eius propinquis ipſos, aut partem aliquàm rem ſerit eorundem, ſi recipiens beneficium conſtituerit dimittẽtem, uel eius parentes, aut propinquos procuratores ad percipiendum, vel locandum fructus beneficij dimiſſi, & illi, uel illis de fructib. perceptis, aut percipiendis donationem fecerit, ſi uel ſola procuratoris depoſitione, vel libris rationalibus menſariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ perſonã recipiẽtis, proſecuta ſit, ſimulque expenſæ pro eo neceſſariæ ab illo factæ fuerint. Denique ſi quis pro conceſſione alicui facta, quacunque auctoritate de beneficio eccleſiaſtico per ſe, uel alium, ſeu alios interceſſerit, vel alias in negocio conceſſionis ſe ſe immiſcuerit quoquomodo, deinde aliquid de fructibus talis beneficij de facto ẽt per manus poſſeſſoris, ac et ſimplicis donationis titulo perceperit, ſeu de illo poſtmodum ad uoluntatẽ interceſſoris fuerit diſpoſitum quandocunque. Teſtes autẽ de quacunq; re ſingulares, ſingulas probare valeãt præſumptiones, & cõiecturas, pluresq; huiuſmodi præſumptiones, & coniecturæ plenam probationem faciant in prædictis, Cæterum criminoſi, & cæteri omnes, qui ad perhibendũ in caſibus ſimoniæ teſtimonium recipi poſſunt, ad prædicta omnia admittantur. Sed, ne quiſquam etiã vana fiducia fretus non intendendi contra ſe iudicij in crimine perſeueret, utque hoc malum grauioris cenſuræ ſtimulo vſquequaque prohibeatur, & omnes, & ſingulos, qui hucuſque eccleſias, monaſteria, beneficia, fructus, penſiones, aliaſue res intercedente hoc confidentiæ uitio receperunt, ac retinẽt, niſi ſtatim ad ſe reuerſi, & reſipiſcentes celeri dimiſſione ſibi proſpexerint, & quicquid tale admiſerint in futurum etiam omnibus, & ſingulis alijs monaſterijs, dignitatibus, adminiſtrationibus, officijs, & beneficijs obtentis, quæ pariter ſub dicta reſeruatione comprehẽdi volumus, nec non fructibus, penſionibus, & alijs rebus eccleſiaſticis, ac etiam Romanæ Curiæ, & alijs officijs temporalibus præſentium authoritate priuamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuris ſubſidium excommunicationis ſententia innodamus, a qua nullus in mortis articulo conſtitutus, ab alio quam a Romano Pontifice abſolutionis beneficium ualeat obtinere, & cætera. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ Milleſimo quingenteſimo ſexageſimo nono, Kalend. Iunij, Pontificatus noſtri anno quarto.

Ex qua nota primo, quòd intentio prædictorum Piorum, non fuit, ut ſupra dictũ eſt, inducere aliquam prohibitionem nouam confidentię beneficialis, ſed Pius IV. intendit renouare antiquam, & Pius V. iuuare illam inducendo modos probandi eam, quæ difficile probatur; Ita quòd non intendit aſſerere eſſe veram in foro interiori confidentiã illicitam ſimoniacam in caſibus, in quibus ſtatuit pro tali eſſe habendam, ſed quòd in exteriori eſt præſumenda talis.

Secundo nota, quod ſimonia conuentionalis confidentiæ beneficialis eſt peior alia conuentionali beneficiali, qua palam emitur, vel venditur beneficium, quia per illam non annullãtur acta, nec inducitur cenſura, antequam ab vtraque parte impleatur, vt dictum eſt ſupra num. 103. per hanc autem ſic, quia, ſimul ac quis accipit beneficium in confidentiam prædictam, antequam impleat, quod promiſit, ipſo iure eſt excommunicatus, & ipſo iure collatio ei facta eſt nulla, & tenetur

ad reſtitutionem omnium fructuũ, quos perceperit a die acceptionis.

Tertiò nota nouam, & amplam reſeruationem, qua omnia beneficia collata, & accepta, in cõfidentiam illicitam, & ſimoniacam ſunt reſeruata Sedis Apoſt. collationi, qua ratione peior eſt hæc ſimonia conuentionalis etiam ex una tantum parte completa, quam alia realis ex vtraque parte executa, quia non aufert ordinario poteſtatem cõferendi, nec reſeruat illam Papæ; hæc autem vtrunque facit. Quam ob rem caueant ſibi qui eiuſmodi beneficia accipiunt per ordinariorum collationem, vel per Papæ prouiſionem nõ facta mentione de huiuſmodi reſeruatione, ſaltem per clauſulas generales ad id ſufficiẽtes, quales tamen communiter in impetrationibus Apoſtolicis inſeruntur.

Quartò nota, quod non ſolum collationes per huiuſmodi confidentiam factę ſunt nullæ, ſed etiam omnes acceſſus, regreſſus, penſiones, & alia quæcunque etiã authoritate Apoſtol. reſeruata fiduciarijs, ſiue confidentiarijs huiuſmodi, in ceſſionibus, uel retroceſſionibus, quibus poſtea illa admittitur, quorum de numero arbitror eſſe plurimos, qui debent ſibi cauere. Salua limitatione poſita infr. eod. cap. num. 111.

Quinto nota caſum nouum, in quo fructus beneficiorum per huiuſmodi confidentiam collatorum, & penſionum confidentiarij conſtitutarum, reſeruantur Cameræ Papæ a die collationis. & conſtitutionis, quod eſt notandum ad conſulendum eis, qui hac in re peccauerunt.

Sextò, quod hæc extrau. in illis verbis, *Sola admittentis intentione*, & illis, *Conſcientia tantum unius partis*, videtur ſignificare contrarium eius, quod ſupra reſponſum eſt ad quæſitum decimum, Scilicet, quod ſola intentio abſque pacto renunciandi beneficium, ut detur alicui, non facit ſimoniam. Sed reſpondetur, quod non intendit aſſerere per illa verba, quod ſola talis intentio conſtituat in foro interiori ſimoniam, ſed quod probatio eius faciat in exteriori præſumi illam. Tum quia, ut ſupra probatum eſt, prædicti Pij nil noui prohibuerunt, & Quintus ſolum addidit quatuor modos præſumendi ſimoniã in exteriori foro. Tum quia non ait per hoc fieri confidentiam, ſed quod cenſeatur, hoc eſt, præſumatur cõfidentia, vt in ſimili habet, c. fi. de vſur. q̃ ibi põderauimus.

Septimò nota, octo coniecturas ad præſumendam ſimoniacã confidentiam in foro exteriori. Prima probatio intẽtionis, etiam tantum unius partis, quæ tangitur in ver. *Quare*. Secunda in ver. *Iidem*, ſcilicet quod collator ita conferat, uel patronus præſentet, ut poſtea de beneficio, vel fructibus eius ſic, vel ſic diſponatur. Tertia, in ver. *Ad hæc*, ſcilicet, quod exẽptus a ſolutione iurium Curiæ beneficiũ acceptum per reſignationem alicuius ẽt poſt litteras expeditas, & poſſeſſionẽ acceptam retroceſſerit in eundem, reſeruato ſibi aliquo infra ſpatium duorum aut. trium menſium. Quarta, in ver. *Poſtremo*, quod abſolutus a delicto uel irregularitate denuo accepit beneficium, quod renũciauit, ante, uel poſt delictum, uel incurſam irregularitatem. Quinta in uerſicu. *Ad probandum*, quod quis poſt ceſſum beneficium, & publicata ceſſione, & capta poſſeſſione a ceſſionario ſe in illud per ſe uel alium ingerit, & fructus, vel partem eorum accipit, aut ſucceſſor ipſi, uel propinquis eius aliquos fructus remiſerit. Sexta in illo ver. *Si recipiens beneficium, &c.* Septima, in ver. *Vel ſola probatio, &c.* Octaua, in ver. *Denique quod interceſſerit, &c.*

Nota octauò, quod ver. *Ad probandum*, & clarius uerſic. *Teſtes*. ſignificant, quod vnaquæq; harum coniecturarum ſola nõ ſufficit ad plenã probationem, quod equidem arbitror æquum. Nam durum videtur quod prima, & octaua, & aliquot aliæ per ſe ſolæ ſufficiant. Quare uidetur id arbitrio iudicis librandum. arg. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de cauſis. §. 1. de offi. deleg. Nota nono, caſum, in quo teſtes ſingulares ſufficiuut contra regulam c. bonæ. 1. de elec. quod autem ſubdit, *vt teſtes criminoſi &c. admittantur*, commune eſt omni ſimoniæ, cap. per tuas. de ſimon.

Nota decimo ex uer. *Sed ne quiſquam*, duos caſus nouos quibus duo genera beneficiariorum ipſo iure priuantur beneficijs omnibus etiam iuſte obtẽtis, & fiunt inhabiles ad illa, uel alia obtinenda. Alter eſt eorum, qui ante hanc extrauag. acceperunt beneficia per ſimoniam cõfidentialẽ, & ſtatim habita notitia, de ea non

reſipuc-

reſipuerunt, & dimiſerunt illa beneficia, & penſiones per eam obtentas. Alter eſt eorum, qui poſt eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, vel penſiones, per eiuſmodi confidentias, quæ eſt pęna terribilis, ferenda tamen, quia ſtatuta eſt. l. proſpexit. ff. qui, & a quibus. & cap. in memoriam. 22. diſt. quam tamen relaxare, uel ſaltem in ea diſpenſare iuſtæ miſericordiæ fuerit. Et an, vel quos ignorantes liget, dicemus in commen. cap. fraternitas. 12. quæſt. 2.

Adde noue undecimo, quod mediator confidentiæ netitæ a præfatis Pijs ipſo facto eſt excommunicatus, quia per præfata omnis confidentia, de qua ipſi agunt, eſt ſimonia beneficialis, & omnis mediator ſimonię in beneficio, vel ordine eſt excõicatus ipſo facto, per extra. 2. de ſimo.

Adde item noue duodecimo, quod promiſſio ſimplex conferendi, vel reſtituendi alicui beneficium, nihilo alio addito, non eſt cõfidentia in præfatis bullis damnata. Tum quia earum verba non aptantur, & cui verba legis non aptãtur, nec illa aptatur c. indemnitatibus. §. penult. de elect. libr. 6. & l. 4. toties. ff. de damno in fec. vbi Bar. & Pan. Tum quia non erat ſimoniaca ante illas bullas. Quoniam licebat olim huiuſmodi ſimplex c. accedens. de conceſſ. præben. & licet poſtea in ca. 2. eo. tit. libr. 6. fuerit ſtatutum, ne illa promiſſio obligaret, non tamẽ fuit ſtatutum ea ratione, quod eſſet ſimoniaca, quia ſi talis eſſet, non potuiſſet vnquam valere, & præfatæ bullæ non damnant confidentiam, quæ ante illas non erat ſimoniaca, per prædicta.

111 Ad duodecimum quæſitum reſpondetur, quod penſio ſolita conſtitui ſuper beneficio Eccleſiaſtico, non poteſt pecunia redimi, neque conſtitui, quod nuper neruoſe probaui coram Illuſtriſſimo, eodemque clariſſimo Cardinali Alciato, in diſputatione, quæ infereţur prędicto, commen. c. fin. de ſimo. ubi breuiter monſtro, penſionem, ut in hac materia ſumitur, a nemine ante nos iuſte definitã. Et quod non eſt beneficium, nec portio fructuum eius, ſed ius non temporarium, ſed ſpirituale, aut illi annexum non antecedenter ut iuſpatronatus, ſed depẽdenter, aut conſequenter inſtar beneficij, & ſubinde non poteſt magis, immo minus, emi, vel vendi, quam ius patronatus, & poteſt gratis remitti, etiã ſine authoritate conſtituentis, non tamen redimi anticipata ſolutione ſine authoritate Papæ. Et quod redemptio ſine illa precio facta nõ ualet, & non obſtãte illa, lapſis annis, pro quibus anticipata eſt ſolutio poteſt peti. Et denique, quod ſimonia committitur in emptione, & uenditione illius, ſed illa non inducit excommunicationẽ ipſo iure, pluſquam ſimonia, commiſſa ſuper iure patronatus. quia extrauagans 2. de ſimonia. ſolum excommunicat ſimoniacum in ordine. & beneficio, quorum neutrũ eſt pẽſio, & ideo tanquam pęnalis, & reſtringenda, non extenditur ad ſimoniã ſuper ea cõmiſſam.

Ad decimumtertium de emente, conducente, vel per alium quemlibet contractum non gratuitum quærẽte Vicarium, & quamuis iuriſdictionẽ, vel poteſtatem ſpiritualem, etiam ad tempus Epiſcopi, vel parochi, vel cuiuslibet alius beneficiarij, reſpondeo in ſumma, quod latius dixi coram eodem Illuſtriſſimo Cardinali Alciato, & inferetur prædicto comment. c. fin. de ſimon. primo quod committit ſimoniam. c. licet. de pœn. & c. ad noſtram. de ſimo. Secundo, ꝙ meretur priuari, ſed nõ eſt ipſo iure priuatus officio clericali ſecundum Hoſt. Pan. & communem, in c. 1. per illum tex. & ſequen. ne prælat. vice. ſuas. Tertio, qđ ipſo iure talis contractus eſt nullus, & conſequẽter non quærit talem uicariam, & ita tenetur eam relinquere, vt iuſte pęniteat, argum. cap. ſi res 14. q. 6. Quarto, quod non eſt ipſo iure excõmunicatus per extr. 2. de ſimo. quia non admittit ſimoniam in ordine, vel beneficio, quale non eſt talis uicaria per adducta a Fel. in c. poſtulaſti. de reſc. Quinto, quod non eſt ipſo iure inhabilis ad illam, quia nullo iure id cauetur, & ita nõ eſt dicendum gl. famoſa in c. fi. de iure patro. Sexto, quod prędicta nõ procedunt in iuriſdictione ſæculari ſecundum Pan. in cap. 1. ne prel. vi. ſu. quia circa eam non poteſt committi ſimonia, per dicta ſupra eo. nu. 100. Septimo, quod neque procedunt in uicaria perpetua, quæ eſt beneficium cle. 1. de offi. uic. & conſequenter in illa incurreretur ſimonia, & excommunicatio illi annexa.

Ad decimumquartum, de pęna ſimoniaci dico primo, omnem ſimoniacum pęna ęterna eſſe dignum, mentalem autem tantum nulla pœna temporaria etiã reſtitutionis, conuentionalem autẽ tantum, pœna temporaria ordinaria reſtitutionis accepti, ſi eſt reſtitutibile, alioquin, ſi nõ eſt reſtitutibile, extraordinaria arbitraria, per dicenda ibi, & ſupradicta. nu. 103. Secundo ſimoniacum realem in ordine tam occultum, quàm publicum eſſe ipſo iure ſuſpẽſum quo ad ſe, & alios, per tex. in hoc omnium optimum in extrauag. 2. de ſimo. & per c. tanta. eo. titu. ut hoc ibi dicit Innoc. communiter recept.

Tertio dico, quod ſimoniacus in beneficio non eſt ipſo iure ſuſpenſus, ut ibidẽ dixit Innoc. quatenus ait ſimoniacum in beneficio, acta pœnitentia, & relicto illo poſſe celebrare, quã ſequimur, quidquid uterque Tho. dicat. 2. 2. q. 100. articu. 6. & Sot. lib. 9. q. 8. artic. 1. de iuſt. & iure. quia nullo iure antiquo, nec nouo prædictę extrauagantis id cauetur.

Quartò, quod ſimoniacus realis, tam in beneficio, quàm in ordine, eſt ipſo iure excommunicatus, excommunicatione reſeruata Papæ, per dictam extrauagãtem nouam.

Quintò, quod hæc conſequitur ſimoniacum realẽ in ordine egere abſolutione ab excommunicatione, & ſuſpẽſione, ſimoniacum uero in beneficio, ab excommunicatione tantum.

Sextò dico, nullũ alium ſimoniacum, præterquam in ordine, eſſe ipſo iure ſuſpenſum, & excommunicatũ, quia, ſi quis eſſet, maxime foret ſimoniacus in beneficio; qui tamen non eſt, per tertiũ dictum.

Septimò, quòd nullus ſimoniacus, præterquam in ordine, & beneficio eſt ipſo iure excommunicatus, quod recte affirmat Syl. uerb. ſimonia. q. 19. & probatur, quia nullo iure antiquo ullus ſimoniacus ipſo iure eſt excõmunicatus per prædicta, & ius nouum prædictæ extrauagantis ſolum excommunicat ipſo iure ſimoniacum in ordine, & beneficio. Nam uerba illa ipſius. *In officijs uel eccleſiaſticis*, intelligenda ſunt tantũ de officijs, quæ ſunt beneficia, vt in c. de multa. de præb. & in c. cum acceſſiſſent. de conſt.

Octauò dico, qđ ſimoniacus ordinatus recipit quidem characterem, ſed non executionem, per rationem S. Th. ubi ſupra, & quia character eſt indelebilis cap. quomodo. c. oſtenditur. de conſec. diſt. 4. non poteſt illum relinquere.

Nonò. quod omnis præſentatio, electio, collatio, & qu uis alia diſpoſitio beneficiaria per realem ſimoniã eſt ipſo iure nulla, & conſequenter quæſitũ per illam debet relinqui etiam ante ſimoniam, quia iure naturali debẽt relinqui aliena c. ſi res. 15. q. 6. & quidem cum fructibus, ut dictum eſt ſupra c. 17. nu. 25.

Decimò dico, quod committens cum Papa ſimoniã ſuper re ſpirituali nondũ profana, incurrit quidem pœnam æternam, ſed non temporariam, per ſupradicta nume. 109.

Vndecimò, quod ſimoniacus etiam tãtum conuentionalis ob confidentiam, nil iuris quærit in beneficio per eam obtento, & ipſo iure excõmunicatur, & perdit alia beneficia bene quęſita, & fit inhabilis ad omnia An autẽ, & quos excuſet ignorãtia a prædictis pęnis, præſertim ab hac huius noui iuris, dicetur in commenta. c. fraternitas. 12. q. 2. Et quidem non auderem earum damnare illos, qui ante præfatos Pios confidentiã ẽt realem admiſiſſent tempore, quo confidentiæ, ẽt ex ſe illicitæ, adeo probabãtur in Curia, quod redderetur ius contra non reddentes beneficia in cuſtodiam, & confidentiam accepta. Tum, quia illa iure tantum humano eſt illicita, & ita permiſſione Papæ approbatoria potuit fieri, & facta fuit licita arg. c. 1. de cõſt. lib. 6. Tum quia licet ipſa iure diuino eſſet prohibita, pęnæ tamen nullitatis titulorũ, & aliæ, iure humano ſunt ſtatuæ, & ſic quo ad illos dicta permiſſione potuerũt tolli. l. qui condemnare. ff. de reg. iur. & ita iure ſtricto defendi poſſet, non fuiſſe per ipſos annihilatas renunciationes, collationes, & penſionum impoſitiones, factas antea prædicto tempore, & conſequenter non teneri ad relinquenda beneficia, aut penſiones, neque ad reſtituendos fructus ut earum perceptos, quia legitime factum pœnam non meretur. leg. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adulter. Ex quo inferretur limitatio eius, quod ſupra dictum eſt, omnem confidentiã, quæ poſt dictos Pios eſt illicita, fuiſſe

ſe talem etiam ante illos, ne procedat in ea, quam præfata permiſſio Papæ approbatoria fecit licitam.

Duodecimò dico, q̃ peccat, quia emit, aut uendit catius bona ratione iuris præſentandi ad aliquod beneficium illis annexum, aut aliquem calicẽ, aut corporalia, eo q̃ ſunt conſecrata, aut roſaria, aut alia eo, quod ſunt benedicta per dicta ſupra nu. 99. licet non incurrat excommunicationem, quia non committit ſimoniam circa ordinem, vel beneficium, per dicta ſup. nume. 100.

De Luxuria, tertio uitio capitali, & eius filiabus.

SVMMARIVM.

112 *Luxuria quid in genere, & quid in ſpecie.*
112 *Luxuria quibus modis maxime reſiſtitur.*
112 *Luxuria uitium capitale gignit has octo filias.*
113 *Caſtitas quibus modis ſeruatur.*
114 *Cæcitas, præcipitatio, inconſideratio, & incõſtantia, quã mortifera.*
114 *Amor ſui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer.*

112 DE Luxuria dicendum primo, quod luxuria, & luxuriari generaliter ſumpta ſignificant omnem nimiã diffluentiam tam, eſus, potus, & veſtitus, quam venereorum: ſed ſpecialiter, vt hic ſumitur Luxuria, eſt vitium inclinans ad inordinatum venereorum uſum, & actus, ex quo illud gignitur; & augetur, eſt inordinatus vſus venereorũ, qualis eſt oĩs excepto vſu matrimonij, quippe qui eſt prohibitus ſexto præcepto Decalogi, de quo c. 16. ſupra, & c. nemo. & c. meretrices. 32. q. 4. Et qm̃ omnis habitus, quale eſt vitium, augetur ex actibus, ex quibus gignitur, & ad eos inclinat, ut dictũ eſt ſupra præl. 7. cõſequitur vſu venereorũ augeri luxuriã, & cõſequenter illo nõ ſedari, immo accẽdi volentesq; eã ſedare debere id facere, reſiſtendo, vel fugiendo, & nullatenus eam experiẽdo: errareq; grauiſſime, qui ſecũ conſtituunt, vna vel altera uice experiri: & nunquam amplius. Tũ per illud Apoſt. ad Corin. 6. *Fugite fornicationem.* Tum per illud Caſſiani de inſt. monach. (quem S. Th. 2. 2. q. 35. art. 1. ad 4. & omnes alij ſequũtur.) *Nullo faciliori modo luxuria, quã ſuarum occaſionũ fuga uinci poteſt, illa enim experiẽtia creſcit habitus, qui quo auctior eſt, additus natura, corrupta, tanto eſt fortior ho*
113 *ſtis, fortiusque impugnat.* Quo fit, ut facilius ſeruari poſſit caſtitas uirginalis, q̃ uidualis, immo & uidualis, quã coniugalis abſente diu coniuge. Quæ magna conſolatio utentium cœlibatu eſt, vt latius diximus in capitu. qui ſanctus. de pœnit. diſtinct. 1.

Secundũ dico, quod uitiũ præter ſex, aut ſeptẽ, aut plures ſpecies, quas habet, de quibus ſupra c. 16. nu. 3. dicitur uitium principale, & capitale, eo quod ex eo naſcuntur octo filiæ infernales, iuxta S. Greg. lib. 31. Moral. & S. Thom. recept. 2. 2. q. 153. art. 5. ſcilicet Cęcitas mẽtis. Præcipitatio, Incõſideratio, Incõſtantia, Amor ſui, Amor huius mundi, Horror futuri, & Odium Dei. Quæ licet etiam ex alijs naſcantur, ex hoc tamen frequentius. Hoc enim inclinando ad delectationem uenereorum, quæ eſt omnium uehementiſſima, occupat partem animæ inferiorẽ in appetenda, & procuranda illa: & rurſus illa adeo trahit ad idem ſuperiorem ſibi valde cognatam, quaſi uim inferendo, vt nõ permittat illi circa ultimum, & alium debitum finem ſatis intẽdere, nec media in illã deligere, & impellat ad ſe, mundũq; hunc nimis amandum, futurumq; horrẽdum, tandemq; ad Deum ultorem odio habendum. Quo fit, vt eo longius cęteris abeſſe debeãt ab hoc obcęcante vitio cõtemplationi addicti, literis dediti, Gubernatores, Duces, & Iudices, quo lucidiori prudentia, ſapientia, conſilio, circumſpectione, & conſtantia indigent tam ad præfigendos fines, & ſcopos, quam ad deligendum media, quibus eos aſſequantur.

Circa quod peccatum luxuriæ, & filiæ eius peccat mortaliter primo, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum eſt ſup. cap. 16.

114 Secũdo peccat, qui per cœcitatem, vel ſocordiam mẽtis non proponit explicite pro ultimo fine Deum, & vitam æternam, per dicta in prælud. 4. nu. 11. aut per præcipitationem, & inconſiderationem,

non deligit media de præcepto deligẽda, aut per incõſtantiã deſiſtit ab eo, in quo de præcepto tenetur præſtare, aut ob amorẽ ſui præceptum aliquod tranſgreditur. Raro autẽ per has Luxuriæ filias qui peccat mortaliter alio genere peccati, quam tranſgreſſionis præceptorum Decalogi, Eccleſiæ, uel aliorum pecularium ipſum ad mortale oblígantiũ. Dixi, *Rarò*, non ratione Caiet. parum tuta, ſed quia interdum peccat exponendo ſe periculo tranſgrediendi præcepta propter præcipitationem, inconſiderationem, & alia prædicta uitia, non perueniendo ad ipſam tranſgreſſionem, iuxta prædicta, in prælud. 9.

Tertio peccat mortaliter, qui deliberatè uult ſemper, & perpetuo uiuere in hoc mũdo, ſine Dei uiſione intuitiua, per dicta ſupra cap. 11. nu. 16. Aut deliberato Deũ odio habet, quod eſt ſuo genere omnium peccatorum maximum, per ibidem dicta nume. 14.

De Ira quarto uitio capitali, & eius filiabus.

SVMMARIVM.

115 *Ira ſapius paſſio, & eſt uitium capitale.*
116 *Indignatio qua Chriſtiano mala, 118. & qua mortalis.*
117 *Maledictio ſui, uel Diaboli, uel irrationalis creatura, qua mortalis.*

115 PRæſupponendum primo, quod Ira primum accipitur pro paſſione animæ ſita in potentia iraſcibili, quæ non habet contrariam, ut aliæ paſſiones eiuſdem, quæque interdum eſt bona, & interdum mala vt dictum eſt in prælud. 5. Ira vero prout habitum uitioſum ſonat, vt hic, eſt uim animæ ad appetitũ inordinatum uindictæ inclinans, iuxta S. Tho. 2. 2. quæſtio. 158. Peccatum autem iræ eſt actus inordinatus uolendi uindictam. Quis autẽ actus dicatur inordinatus, dictum eſt ſup. eo. c. nu. 1. Hoc autẽ uitium iræ ea ratione eſt capitale, aut cardinale, quia ex eo naſcuntur alia ſeptem uitia, ſcilicet. Indignatio, Tumor, Clamor, Blaſphemia, Cõtumelia, Opprobrium, & Rixa, iuxta Sanct. Thom. in d. quæſtio. 158. artic. 7. quem copioſe defendit ibidem alter Tho. Alij addunt iſtis alias quatuor, ſcilicet Maledictionem, Seditionem, Bellum, & Vindictam, ſed maledictio ad contumeliam, ſeditio, & bellum, ad rixam rediguntur: uindicta autem eſt proprius actus iræ.

Peccat mortaliter circa iram, & filias eius primo; qui per eã tranſgreditur quintum præceptum, de quo ſupra, c. 15. & cõſequenter, qui deliberate vult uindictam notabilem immeritam, uel maiorem merita, uel meritam auctoritate propria, uel contra iuris ordinem, vel principaliter in malum proximi, & non in bonum iuſtitiæ: quia hic eſt inordinatus actus iræ per dicta, & remiſſa ſupra proxime.

116 Secundo peccat, qui cõmittit prohibitum ſub pœna mortalis, uel iuſſum ſub eadem per indignationem inordinatã, qua debita ſubtrahitur affabilitas, aut per tumorem inordinatum, quo quis nimis cogitationibus uindictæ tumet, uel clamorem inordinatum. Dixi, *Inordinatã*, quia hæc tria inordinata, non uitia, ſed virtutes ſunt, arg. notat. in d. cap. 11.

Tertio qui blaſphemat eo modo, quo dictum eſt ſupra, c. 12. nu. 83. vel maledicit creaturæ irrationali quatenus creatura eſt, iuxta dicta ibidem.

117 Quarto peccat, qui ex aĩo deliberato maledicit imprecando ſibi malũ, cui non licet conſentire, uel proximo malum notabile ſub ratione mali, iuxta illud Apoſ. 1. ad Corinth. 6. *Maledici regnum Dei non poſſidebunt.* & eo grauius, quo maiorem reuerentiam cui maledixit debet, iuxta illud Exo. 21. *Qui maledixit patri, aut matri, morte moriatur*, cap. plerumque. 2. quæſt. ſeptima. & Ge. 9. Dixi, *Ex animo deliberato*, quia indeliberate, vel ore tantũ maledicere, non eſt mortale, vt communiter maledicunt patres filijs, & coloni, & muliones bobus, & mulis. Sufficit tamen id facere ex animo deliberato, etiã momentaneo, licet illico pœniteat, ſicut ſufficit conſenſus deliberatus etiam momentaneus uoluntatis ad quodcunq; aliud peccatum mortale, ut recte declarat Caieta. 2. 2. quæſt. 96. art. 2. Dixi *Sibi malum. cui*

non pōt conſentire; quia imprecari ſibi dānum boni, quod poſſet prodigere, non eſt peius, quam eius prodigitas, quæ non eſt mortalis, per dicta ſupra eod. c. nū. 70. Dixi, *Notabile*; quia paruitas excuſat, vt ſæpe dictum eſt. Dixi, *Sub ratione mali*: quia ſub ratione boni non eſt peccatum, vt imprecari aliquod malū auerſo a Deo, ut ad eum conuertatur, iuxta dicta ſupra capitu. 15.

Quintò peccat, qui maledicit Diabolo ratione ſuæ naturæ: quia illa eſt bona, & a Deo facta, ſecus ſi ratione ſuæ culpę. Iob. 3. & tradit S. Thom. vbi ſupra art. 1. ad 4. modo nec plus, nec aliter quam mereretur, per proximè dicta nu. 116.

Qui autem maledicit ex animo, dicendo trado, uel committo te Diabolo, vel maledicit aliquam creaturam irrationalem, puta, equos, mulos, boues, & alia ſenſibilia, aut ventos, aquam, calorem, frigus, lapidem, puluerem, arenam, & alia inſenſibilia, ſi id faciat, qua ratione ſunt creaturæ Dei, blaſphemat: ſi uero qua ratione eſt res proximi, perinde eſt ac ſi ꝓximo malediceret: ſi autem neutra prædictarum rationum id faciat, ſolum venialiter peccat: quippe qui rem unam exoptat: cum neque bonum, neque malum conueniat rei rationes experti, per ſe conſideratæ: quæ reſolutio eſt Sanct. Thom. 2. 2. queſtio. 66. art. 5. Quare confeſſarius debet interrogare confitentem ſi maledixit alicui rei, an id fecerit ore tantum, aut ore & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita; quibus caſibus non eſt pluſquam ueniale: aut ex animo, ea ratione, qua eſt creatura Dei, quo caſu eſt blaſphemia; aut qua ratione eſt res proximi, quo caſu perinde peccat, uel non peccat, ac ſi malediceret proximo.

Quis uero, & quomodo peccet per rixam, uindictam, ſeditionem, & bellum, quæ ſunt quatuor filiæ iræ, dixi ſupra capitulo decimoquinto, & quis per contumeliam, & opprobrium, & alias duas eius filias in cap. 18.

De Inuidia quinto vitio capitali, & eius filiabus

SVMMARIVM.

118 *Inuidia quid, & genere ſuo mortalis.*
118 *Nemeſis quid, & qua mortalis.*

118 CIrca inuidiam eſt dicendum, quòd eſt vitium inclinans ad inordinate triſtandum de bono alieno; eò quod ſuam excellentiam minuit, iuxta Ariſtotel. 2. Rhetor. & S. Thom. 2. 2. queſtio. 36. artic. 1. quem pulchre Caiet. ibi defendit. Dixi, *Inordinatè*: ad excludendam triſtitiam, ordinatam, ad quam ſæpe charitas inclinat, iuxta illud Matth. 5. *Beati qui lugent*. Dixi, *cætera*, ad excludendam triſtitiam de bono alterius, eo, quod ſit ſuum, quæ pertinet ad odium; & eam, quæ eſt de bono alieno, quatenus eſt damnoſum ſibi, vel alteri, quæ poteſt eſſe bona, & mala; & eam, quæ naſcitur ex eo, quòd ille indignus eſt eo, quæ pertinet ad indignationem, quæ eſt mala, iuxta legem Chriſtianam; quamuis non ſecundum Ariſt. vt dicit S. Thom. ubi ſupra; & ad includēdam eam, quæ naſcitur ex eo, quod minuit excellentiam ſuam; & hæc ſola pertinet ad inuidiam, quæ ſemper eſt peccatum, & ſuo genere mortale, ſecundum S. Tho. ubi ſupra art. 3. quia eſt contra charitatem inclinantem ad gaudendum de quolibet bono proximi, quatenus eſt bonum ei. Ratio vero, cur inuidiæ vitium dicitur capitale, eſt, quia parit alia quinque, ſcilicet Odium, Suſurrationem, Detractionem, in aduerſis aliorum lętitiam, & in proſperis triſtitiam. iuxta S. Grego. 31. Moral. declaratum per Sanct. Thom. vbi ſupra art. 4.

Peccat aūt mortaliter circa inuidiam, & filias eius primò, qui deliberatè dolet de bono notabili proximi, ſcilicet ſcientia, honore, fama, diuitijs, fauore, veneratione, & id genus alijs, ea ratione, quod ſua per illud excellentia diminuitur, per proxime dicta. Dixi, *Deliberate, & notabili*: quia ſurreptio, & paruitas ſemper a mortali excuſant, ut ſæpe dictum eſt, præſertim in cap. 11. nu. 4.

Secundo peccat mortaliter, qui triſtatur eo, quod non ſunt ei tanta bona temporaria, quāta alijs, ob finem mortiferū: quia eiuſmodi finis omnem actum efficit mortalem, iuxta dicta in præl. 9. num. 16.

Triſtari

Triſtari autem de hoc ob finem veniale, eſt veniale tantum; & triſtari ob bonum, virtus, ſi cæteræ circunſtantiæ adſint, ſicut & triſtari eo, quod careat virtutibus, quas in alijs videt, ad finem eas quærendi iuxta mentem S.Tho. vbi ſupra.

Tertio, peccat qui deliberato triſtatur, eo quod Deus bona malis largitur. quod eſt verum, ſi id faciat, diuinam in diuiden do bona prouidentiam incuſando, ſecundum omnes. quod explicat Caieta. late 2.2.q.46.art.2.& in ſumma, verb. Nemeſis definiens idem de illo, qui proponit imitari malos in actibus moralibus, vt fortunarum copia ſimilis eis euadat, contra illud Pſal. 36. *Noli æmulari malignantibus.* quę omnia tradimus in cap. ſi quis ſemel. de pœnit. diſt.2.

De Gula ſexto uitio capitali, & filiabus eius.

SVMMARIVM.

119 *Gula quid, & habet quinque ſpecies, & quinque filias.*

120 *Gula non eſt edere carnes in terra aliena, vbi id licet.*

121 *Ebrietatem ſcienter ſibi, vel alij procurare, mortale.*

122 *Carne humana veſci non licet.*

122 *Antropophagi carnibus humanis veſcuntur.*

119 DE Gula dicimus primò, quòd illa ex mente vtriuſq; Tho.2.2.q.148. art.1.& 150.art.1.& eiuſdem, & aliorum in 2.lib.ſent.diſt.42. eſt vitium inclinans ad comedendũ, & bibendum inordinatè: & actus eius eſt eſus, & potus inordinatus, vel voluntas eum faciendi.

Secundò, quod quinque ſunt ſpecies gulæ, iuxta S.Gregor.30. Moral. relatum in ca. quinque, de conſec. diſt.4. contextæ in hoc verſu.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, ſtudioſè,

Declaratæ per S.Th. in d.q.148. ideſt, ante tempus, nimium, aut nimio ardore, nimia feſtinatione, nimio apparatu, & nimio ſumptu, quæ vtinam vtriuſque gladij principes ſuis ſanctis ſanctionibus arcerent ab occupandis prouincijs, quas nondum occuparunt, expellerentque ab eis, quas occupatas adeo in carnalia deſiria dimittunt, vt ad cœleſtia mentes erigere non ſinant.

Tertio dicimus, quod gula dicitur vitium capitale, ea ratione, quia quinque fœdæ filiæ ex eo naſcuntur, puta, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

Quarto dicimus, quod gula regulariter eſt venialis, etiam ſi abſque vtilitate vſque ad vomitum etiam intentum ſe ſe quis cibo, & potu ingurgitet, vt ſentit Caieta. in ſumma verb. gula. & quidquid dicant Ang. verb. Munditia. & Sylu. verb. gula. incaute dicentes S.Ant.2.par.tit.6. capit.4. §.6. affirmare hoc eſſe mortale, quod non affirmat. Dixi, *(abſque vtilitate)* quia ob illam licet ſumere ad vomendum amplius, quam par eſt de conſilio medicorum.

120 Quinto dicimus, quod eſt mortalis, cum in ea vltimus finis ponitur: cum per eam aliquod præceptum ad mortale obligans violatur, cum notabile damnum ſalutis propriæ, aut proximi infertur, aut procuratur, cum debita lege iuſtitiæ ob eam non ſoluuntur.

Sextò peccat, qui veſcitur carnibus, vel alio cibo vetito, in aliqua regione etiam eo tempore, quo liceret ei veſci in ſua, ſicut ècontrario non peccat ueſcendo eis in regione, qua tranſit, vel in qua moratur, licet in ſua id ei non liceret. Nauarrus enim, & Luſitanus veſcentes in Caſtella die Sabbatho extremis uel interioribus partibus animalium, nõ peccãt: licet in ſuis terris id eis non liceat. Caſtellanus autem idem faciens in Luſitania, uel Nauarra peccaret, per cap. illa. 12. diſtinct. per quod eius gloſſ. probat illud vulgatum.

Si fueris Romæ, Romano viuito more;
Et, ſi ſis alibi viuito ſicut ibi.

Quidquid dicat Alexandrinus ibi, & quidam alij alibi, ut ſentit Panormitan. in capitulo conſilium. de obſer. ieiun. & Cardin. in Clement. 2. quæſt. 5. de celebra. miſſ. & ibi. Imol. & Bonif. & Porcius in §. ſed & quod Principi. inſtitu. de iure nat. nu.26. & alij alibi. quod communis conſue-

conſuetudo ſeruat. Idemque ſeruandum eſt circa feſta, & ieiunia, & alia uaria variarum terrarum præcepta.

121 Septimò peccat quis, cū ſe ſciēter inebriat, aut procurat alium inebriari ſecundum S.Tho.2.2. quæſt.150.art.1. quia notabiliter vult nocere alteri, & ſibi eſſe nocumento, cui renunciare non poteſt, uolens ſe, uel alium rationis vſu priuare. Dixi, *ſcienter*: quia ſecus, ſi id fecit ignorantia qualitatis potus, uel inaduertentia nimietatis eius; quia tunc, aut nihil, aut ſolum uenialiter peccatet. Idem eſt de ſcire debēte l.quod te. ff. de cre.reb. ut quia conſueuit tali, uel tanto potu inebriari, & eum bibit, non credēdo ſe inebriatum iri: nō quod iteratio actus ex veniali mortale faciat: ſed quia cōſuetudo facit, vt ille ſcire debeat, ſe eiuſmodi potu inebriatum iri: quod ſatis eſt ſecundum Caie.ī. 2. quæſt.150.art.2.

122 Octauo peccat, qui humanis carnibus veſcitur, vel præbet eas alteri edēdas citra maximam neceſſitatem: etiam ſi neminem ob id occidat, nec occidi procuret: quia, ut rectè ait Caiet. ut ſola fœmina humana eſt ad copulam licitam apta, ita ſola caro animalis irrationalis eſt licita, qua veſcamur. Quare de more prouide patres Illuſtriſſimæ Societatis Ieſu renuunt baptizare gētiles Antropophagos cathecumenos, non proponentes abſtinere perpetuo a carnibus humanis, ēt in bello iuſto interfectorum: quia non ſunt contriti, nec ſatis attriti, & conſequenter nō baptizandi, c.firmiſſime.15. q. 1. & per dicta per nos ſup. cap.1. nu.39.

SVMMARIVM.

123 *Hebetudo mentis, qua mortalis.*
123 *Lætitia nimia, qua mortalis.*
123 *Multiloquium, quod mortale.*
123 *Scurrilitas, & ſpurcitia, qua mortalis.*

123 Circa vero præfatas quinque filias Gulæ peccat mortaliter primò, qui per mentis hebetudinem ſe terrenis miſcens, & a cœleſtibus auocans conſcientiam ſuam non diſcurit, quando, & quomouo præcepto tenetur. Ang. ver. hebetudo.

Secundò peccat mortaliter, qui ob immoderatā lætitiam, obſcœnis cantilenis, uerbis, aut geſtibus vtitur, intēdens inducere, uel credens, aut credere debens, ſe, vel alium per eam inductum iri in cōſenſum alicuius actus mortalis, cordis, oris, vel operis, ut rectè declarauit Caiet.2.2. q.184.artic.6.& probatur per c.notum. 1. q.1.& c.fi.de iniur. Idem de eo, qui ſaltat, choreas ducit, & irreuerenter pſallit, aut canit, & præſertim in eccleſijs, & cæmeterijs.arg.c, cum decorem.de vit. & honeſt. cler.& eorum, quæ diximus in rep.c. quā do.de conſec. diſt. 1. & ſupra c.18. nu.75. Maximè verò, ſi eſt ſacerdos: niſi parum, & ſeereto id faceret, argum. c. clerici. de vit. & honeſt. cler.

Tertiò peccat mortaliter, qui multiloquio in irreuerentiam Dei notabilem utitur; aut adeo eo delectatur, ut paratus ſit id præferre implemento alicuius præcepti, ſecundum S.Anton.2.parte.titul.6. cap. 4. §. 4.

Quartò, qui per ſcurrilitatē, vel ſpurcitiam ueſtes valde impudicas geſtat, aut alias intentione expreſſa, uel tacita prouocandi ad luxuriam, vel alium finē mortalem, per prædicta.

De Accidia, tertio uitio capitali, & eius filiabus.

SVMMARIVM.

124 *Accidia quid, cur ita, et pigritia dicta filias quinque parit.*
125 *Deſperatio filia accidiæ, qua mortalis.*
125 *Puſillanimitas filia accidiæ, qua mortalis.*
125 *Rancor filia accidiæ qua mortalis.*
125 *Euagatio mentis qua mortalis.*

124 De Accidia dicendum primò, quòd illa generaliter ſumpta continet omnem triſtitiam de quocunque ſpirituali bono, ſecundum S.Thom.2.2.q.32.art. 2. ſed ſumpta ſpecialiter, ut hic ſumitur, eſt contraria charitati, & definiri poteſt eſſe uitium inclinans ad triſtandum de bono ſpirituali diuino, quatenus eſt diuinum in eo, qui triſtatur, ſecundum mentem utriuſque Tho. vbi ſupra. Dixi, *De ſpirituali*, ad excludendum triſtitiam de bono temporali. Dixi, *Diuino*, ad excluden-

cludendum triſtitiam de bonis ſpirituali bus virtutum moralium. Dixi, *Quatenus eſt diuinum*, quia contriſtari de eo quatenus eſt laborioſum, uel aliorum operum impedimentum, nō eſt accidia, ut aduertit uterque Tho. vbi ſupra. Dixi *in eo qui triſtatur*, quia triſtari de eo quatenus eſt in ipſo Deo, pertinet ad odium eius, & quatenus eſt bonum diuinum in ipſo pertinet ad aceidiam, ut ſubtiliter, conciliā do S. Thom. ſibi ipſi, diſtinguit ibidem Caiet. Nam bonum ſpirituale diuinū, vt eſt in homine, conſiſtit in charitate, & amicitia inter ipſum & Deum, qua ſe cō format ei, uolendo ea, quæ ipſe vult. & gaudēdo colloquio & conſuetudine eius tanquam ueriſſimi, & ſupremi amici, & patris, reuelando ei cum delectatione uiā ſuam, iuxta Pſ. 108. *Proba me Deus, & ſcito cor meum, interroga me, & cognoſce ſemitas meas, & uide ſi uia iniquitatis in me eſt, & deduc me in uia æterna.* Cum ergo quis triſtatur, & eū tædet eiuſmodi colloquij ſermonis, & gaudij, hoc peccatum cōmittit, cognatum odio Dei, ſuo genere omnium peccatorum grauiſſimo, ſecundum S.Tho. 2.2.q.34.art.2.& q.39.art.2. ad 3. & 1.2.q.37.art.4.ad 3. in ſupra.c.11. nu. 14. dictum eſt. Quare etiam hoc peccatū tum eſt ualde graue, genereque ſuo mortale, cum deliberato, & aduertēte animo admittitur, quod raro uidetur contingere. Ex quo infertur, merito uitium hoc uocari aceidiam, quia ut accidum frigeſacit calorem, ita hoc amorē, & deſiderium boni diuini ſpiritualis ſui, in animo iam aliunde excitatum; & actus ille ſic triſtandi, ſiue triſtitia inordinata, eſt actus, ſeu peccatum accidiæ.

Ex quibus infertur; primo, quòd, qui triſtatur de bono ſpirituali aliarum virtutum moralium, ueluti de reddendo ſuum alteri, quod eſt bonum iuſtitię, aut moderato eſu, & potu, quod eſt bonum temperantiæ, & cætera, non peccat hoc peccatum, ſed uitij contrarij uirtuti, de cuius bono tractatur.

125 Secundo, quòd ratio, cur hoc uitium dicatur capitale, ſeu principale, eſt, quia ex eo ſex improbæ filiæ naſcuntur, iuxta S.Greg.31.Moral. declaratum per S. Th. 2.2.q.35.art.4. ſcilicet Deſperatio, Puſillanimitas, Torpor animæ, Rācor, & Euagatio mentis. Ratio uero cur à vulgo vitium hoc appelletur pigritia, licet in caſu ie, quia omnem ignauiam & tarditatem ſignificat, uidetur eſſe, quod facit hominem pigrum ad bonum diuinum proſequendum, ea ratione, qua, ut delectantia ad ſui proſequutionem mouent, ita contriſtantia remouent, iuxta illud Ariſtotel. 8. & 10. Ethic. *Delectatio tenet operantem in opere.*

Peccat autem mortaliter circa accidiā & filias eius primo, qui per eam omittit aliquid ſub pœna mortali præceptum, ut communionem, miſſam, uel preces horarias, non tamen inducit circunſtantiam neceſſario confitendam. ſufficit enim cōfiteri, qui omiſerit, non exprimendo, ꝙ per accidiam id fecerit. Dixi, *Præceptum*, quia omittere aliud in ſummum, eſſet veniale, ex mente Arch. & Card. S. Xiſt. in cap. qui bona. 17. quæſt. 1.

Secundo peccat mortaliter, qui per accidiam, uel pigritiam, uel aliam negligentiam uel non ediſcit, uel non credit ea, quæ de pręcepto mortifero ſecundum ſuum ſtatum tenetur. de quibus ſup. c. 11. nu. 18. & prælud. 3. nu. 19.

Tertio, qui deſperat peruenire in ultimum finem nempe beatitudinem, & uiſionem intuitiuam Dei, & vitam æternā iuxta dicta in præl. 4.

Quarto peccat, qui tranſgreditur aliquod præceptum mortiferum per puſillanimitatem, qua fugimus ardua, uel per torporē, quo fugimus mediocria, uel per rancorem quo indignamur in bene monētes, uel per malitiam, qua nos bonorū ſpiritualium tædet, uel per euagationem mentis, qua fugiendo ſancta diuertimus in illicita, quod tamen ut prædixi, nō addit peccato circunſtantiam neceſſario cō fitendam, quod ob hæc ſit tranſgreſſus.

De peccato in Spiritumſanctum.

SVMMARIVM.

126 *Peccata in Spiritumſanctum, ſunt deſperatio, præſumptio, impœnitentia, obſtinatio, impugnatio agnita ueritatis, & inuidia fraterna gratia, ut cur irremiſsibilia.*

Pecca-

326 PEccatum in Spiritumſanctum, aliquo nomine accidiæ cognatum, definiri poteſt ſecundum mentem Mag. & recentiorum cõmuniter in ſecundo lib. ſentenr. diſtinctio.43. & Sanct. Thom. ſecunda ſecundę quæſtione decimaquarta, articulo primo, & gloſſ. capit. ſi ſacerdos. ſub fin. de pœniten. diſtinctione prima, & aliorum alibi. eſſe peccatum contra bonitatem Spiritui ſancto attributam commiſſum. Sicut enim quod committitur ex infirmitate, dicitur contra patrem, cui atttribuitur potentia, & commiſſum per ignorantiam contra filium, cui attribuitur ſapientia, ita commiſſum per malitiam dicitur contra Spiritumſanctum, cui attribuitur bonitas. Peccatum autem in Spiritumſanctum eſt ſextuplex. Deſperatio, qua tollitur ſpes veniæ. Præſumptio, qua impeditur bonus timor. Impœnitentia, qua fugatnr dolor præteritorum. Obſtinario, qua omittitur cautio futurorum. Impugnatio agnitæ veritatis. Inuidia fraternæ gratiæ, qua de gratia proximi quis triſtatur. Quodlibet enim horum ſex peccatorum tollit medium veniæ a bonitate Spiritusſancti cõ ſequendæ, & dicuntur irremiſſibilia Mat thæ. 12. non quidem quia ſit ullum peccatum, quod vere contrito non condonetur, cap. quia diuinitatis de pœnitent. diſtinct. 1. & cap. nemo. de pœniten. diſt. ſeptima, ſed quod hæc ſecundum ſuam naturam repellunt media, & principia, quibus remittuntur peccata, uidelicet ſpem, timorem, dolorem, &c. vt tradit. S. Thom. vbi ſupra, artic. 3. Quamobrem merito dicuntur grauiſſima, quoties pars animę ſuperior cõſentit in eis, alias enim ſolum ſunt uenialia, quia ſubreptio in materia excuſat a mortali. capit. ſed pen. ſandum. diſt. 6. & per ſæpe dicta, præſertim cap. 11. nu. 14.

De quinque ſenſibus exterioribus, & de operibus miſericordię. *Cap. XXIV.*

SVMMARIVM.

1 *Senſus exteriores quinque, & quis eorum vſus malus, & mortalis.*

2 *Miſericordia quid, & eſt virtus moralis maxima.*

3 *Eleemoſyna actus miſericordiæ, cur dicatur charitatis.*

4 *Miſericordiæ opera ſpiritualia ſeptem, corporalia totidem.*

5 *Eleemoſyna ſpiritualis præſtat corporali, quã do utraque præcepta. & 8.*

5 *Neceſſitas extrema quæ ſit.*

6 *Superfluum duplex, natura tantum, & natura, & ſtatus.*

7 *Status decenter conſeruandus, vel mutandus.*

7 *Reſtitui cur non debeat damnum ob eleemoſynam denegatam conſecutum.*

8 *Eleemoſyna potius in uita, quam poſt eam agenda.*

9 *Eleemoſyna ſpiritualis quando cum vita periculo præcepta. nu. 10. & 11.*

9 *Anima proximi ſalus præferenda corporis proprij ſaluti.*

10 *Franciſcus Azpilcueta, & Xauierre Societatis Ieſu laudatur.*

11 *Eleemoſyna a danda egenti extreme nullũ uotum excuſat.*

11 *Conſilium doloſum, vel damnoſum, quod mortale.*

1 IN præludio ſecundo dictum eſt, quinque eſſe ſenſus exteriores, per quos veluti per quaſdam feneſtellas omnium externorum ſpecies, ſiue ſimilitudines in animos noſtros intromittuntur, uidelicet viſum, auditum, tactum, guſtum, & olfactum, cum multis alijs ad eos pertinentibus, de quibus dicendum primo, quod eorum vſus ſuo genere indifferens eſt, ordinatus quidem bonus, inordinatus vero malus. Ordinatus eſt, quem omnes circunſtantiæ ad actum bonum neceſſariæ circunſtant. Inordinatus vero contra, cui aliqua deeſt, iuxta definitionẽ actus boni poſitam in prælud. 7. numero primo. Eſt autem mortalis, cum ei conuenit definitio peccati mortalis poſita ſup. prælud. 9. Venialis autem, cum non conuenit illa ei, & deeſt aliqua circunſtantia ad bonitatem neceſſaria.

Quare per hos ſenſus ille ſolus, & oĩs peccat mortaliter; qui videt, audit, olfacit, aut guſtat aliquid, tranſgrediendo aliquod præceptũ obligans ad mortale, aut, vt aliquod horum faciat ſe, aut alium pe-

ticulo probabili mortaliter peccādi obijcit, aut infert damnum notabile animæ, ſaluti, honori, aut bonis proximi, aut animę, aut ſaluti proprię, per proxime dicta. Et ideo non videtur neceſſe interrogare aliter pœnitentem de peccatis per hos ſenſus patratis, nec vt ipſe confiteatur, tā quam facta per eos, quia non inducunt circunſtantiam neceſſario confitendam, vt dictum eſt cap. proximo de peccatis acidiæ, & filiarum eius.

2 Secundo, dicēdum, quod ex mente Augu. de ciuit. Dei, & S. Tho. 2. 2. q. 30. artic. 1. 2. & 3. miſericordia eſt virtus moralis inclinans ad miſerendum ordinate patientis aliquod malum, vel malum, vel defectum, & ei ſubueniendum. Dixi, *Virtus moralis*, quia non ſolum eſt talis, ſed maxima earum, quæ dirigunt ad proximum, vt idē ibi probat. art. 4. Dixi, *Ordinate*, quia miſereri inordinate, etiam ad ſubueniendum, vitij eſt, cap. eſt iniuſta miſericordia. 23. q. 4. Dixi, *Subueniendum*. quiam miſereri ad puniēdum, etiam ordinate, pertinet ad iuſtitiam. c. omnis & c. qui emendar. 45. diſt.

3 Tertio dicēdum, quod interdum actus & opera miſericordiæ vocātur etiam opera charitatis, capit. inter opera charitatis. de ſponſ. & cap. duæ. 45. diſtin. Quia, licet immediate, procedant a miſericordia; mediate tamen frequentiſſime procedunt a charitate, quatenus amor proximi ex ea immediate procedens, eſt cauſa miſerendi, & volendi ei ſubuenire. Vocantur etiā eleemoſyna, nam verbum eleemoſyna, vt in d. comment. interdum accipitur pro re ſpirituali, vel temporali, qua neceſſitati alicuius ſubuenitur, vt in c. duæ 45. diſt. & illo Matt. 6. *Cum facies eleemoſynam, &c.* & in Luc. 11. *Date eleemoſynā, &c.* & interdū accipitur pro actu virtutis, quo fit illa ſubuentio, ſecundum mentem S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 1. & eiuſdem, & S. Bonau. & aliorum in 4. lib. ſent. diſt. 15. & noſtrorum in d. cap. tria. & aliorum alibi. Nam verbum, eleemoſyna idem ſonat quod miſeratio. Sicut enim hoc verbum Latinum eleemoſyna deriuatur ab illo verbo Latino, miſereor, ita illud Græcū ἐλεημοσύνη ab ἐλέω verbo Græco, quod ſonat miſereor.

4 Quarto dicendum, quod, cum malorū, & defectuum alia ſint corporis, alia ſpiritus, duplicia ſunt opera, ſeu actus miſericordiæ, ſiue eleemoſynæ. Altera corporalia, contēta in illo verſu declarato per S. Tho. 1. 2. q. 32. art. 2. & per Archid. in d. c. tria. ſcilicet.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Ideſt, eſurientem paſco, ſitiētem poto, captiuum redimo, nudum operio, peregrinum hoſpitor, ægrotum uiſito, mortuum ſepelio. Altera ſpiritualia, contēta in illo altero verſu per eoſdē declarato ſcilicet.

Conſule, caſtiga, remitte, ſolare, fer, ora.

Intelligendo per cōſule, etiam doce, ideſt indigenti conſilio conſule, peccātem doce, triſtem conſolare, peccantem corrige, offenſam remitte, oneroſum porta, ora pro alio. Et quamuis inueniantur alia mala, & alij defectus ratione quorum miſerēdum ſit, ut frigus, & æſtus, non tamen ideo hæc diuiſio antiqua omittenda eſt, quod quidam nouatores faciūt. Tum quia alia poſſunt reduci ad hæc. Tum quia hæc ſunt communiora, & frequentiora.

Quinto dicendum, quōd miſericordia, ſeu eleemoſyna, ſiue ſit ſpiritualis, quæ melior eſt corporali, iuxta S. Aug. in d. c. duæ. & S. Thom. d. quæſt. 32. art. 3. ſiue ſit corporalis, eſt de conſilio, vel ſaltem non de præcepto obligante ad mortale, exceptis duobus caſibus. Alter eſt, cū quis habet ſuperflua naturæ, & occurrit, & petit ab eo aliquis egens extreme c. paſce. 86. diſtinctio. l. necare. ff. de liberis agnoſcend. Alter, cum quis habet ſuperflua naturæ, & ſtatus, & eſt alius egens neceſſarijs ad ſuum ſtatum, ut ſentit S. Auguſt. in capit. quod dicant. 14. q. 4. c. hoſpitales. 25. diſt. & S. Ambro. in cap. ſicut hi. 47. diſtinctio. & S. Thom. 2. 2. quæſt. 32. artic. 1. & quod libet. 8. artic. 12. quod probatur per adducta ab eo, & Caiet. ibi, & neruoſius in 2. 2. de præcepto eleemoſynæ, quæſt. 6. & Maio. in 4. diſtin. 15. quæſt. 5. quamuis Panorm. communiter receptus in cap. ſi uero. de iureiurand. Antonin. ſecunda par. tit. 1. capitulo. 14. & ſumma Roſ. verb. eleemoſyna, oppoſitum teneant, non recte S. Thom. in d. articulo quinto intelligentes, quorum tamen opinio eſt uera, quo ad hoc, ut non teneatur alicui occurrenti egenti, tenetur tamen illi, uel alij quem elegerit, ut clare reſoluit S. Thom. in

in d.quodlib.articul.12.In quibus tamen duobus non eſt præcepto ſubuenire donando, ſed ſatis eſt ſubuenire commodando,vel mutuando,vt diximus ſupra.c.17. num.61.& in apolog.lib.de reditibus Eccleſi1.q.2.monit.3.nu.4.

Extreme autem egere dicetur, non ſolum qui iam animam agit, vel ſpirat, ſed etiam cum indicia probabilia apparẽt eo deuenturum,niſi ei ſubueniatur, & nõ ſe offert.nec expectatur probabiliter alius, qui ei ſubueniat,iuxta S.Thom.in 4.diſt. 15.quæſt.2.art.4.quæſt.4.& declarat Caieta.in d.tract.c.2.Quo fit,vt ratione neceſſitatis extremæ non poſſit defendi opinio Soti, dicentis lib.5.q.3.art.4.de iuſt. & iur.ei,qui eſt in periculo amittendi ſuũ honorem,de præcepto eſſe ſubueniendũ. Tum quia ipſemet lib.4.q.6.art.3.vbi ſupra dicit, & bene, hominem eſſe dominũ ſui honoris, & famæ, ad condonandum communiter cum merito, ei qui ademerit. Quamuis alia ratione infra eodẽ nu. 17.defendatur.

5 Sexto quòd ſuperfluum naturę,de quo ſupra dicitur omne id, quod alicui supereſt,demptis neceſſarijs ad vitam ſuam,& ſuorum.Superfluum vero ſtatus eſt,quod ſupereſt alicui deductis neceſſarijs ad vitã ſtatumq; decentem ſuum & ſuorum,habita ratione caſuum,non omnium,qui contingere poſſunt,ſed eorum,qui probabiliter timeri,vel expectari debent, ſecũdum omnes,quibus Caieta.addit,quòd ad eundem etiam ſtatum pertinẽt ea,quæ neceſſaria ſuſtentandis filijs,filiabus,mãcipijs, famulis,hoſpitibus,conuiuijs,muneribus honeſtis, & munificentijs moderatis, ſed & ſentit S. Thom. & exprimit Caietan. vbi ſupra, & melius Sylu.verb.eleemoſyna. quæſt.1.§.3.in Roſa aur.caſ.53.quod neceſſarium ad ſtatus decentiam non conſiſtit in puncto indiuiduo, ſed habet latitudinem eo maiorem, quo maior eſt ſtatus,quia in vno erit decem plus, aut decem minus,in alio centum plus, centum minus, & in alio mille plus, mille minus,&c.arg.l.1.ff.de iur.delib.& c.de cauſis. de offi.dele.& eorum, quæ de precio iuſto,pio,mediocri,& rigoroſo dicta ſunt ſup.c.17.nu.228.

6 Septimo dicendum,quod ex hoc ſequitur,facile iudicandum non eſſe, aliquem ſęcularem plura, quam quæ ſuo ſtatui neceſſaria ſunt,habere, cum etiam ille, qui ad aliquod dominium emendum, & mutandum ſuum ſtatum in alium maiorem ad quẽ idoneus eſt,pecunias congerit,nõ habet plus,quam ſuum ſtatum deceat, ut dictum eſt cap.præced.nu.73.Dixi, *Sæcularem*, quia eccleſiaſtici nõ poſſunt in tot fines,ac illi,pecunias coaceruare, vt infra ſeq.cap.attingetur.Sequitur item Roſellam ſine iuſta ratione dixiſſe paucos diuitum confeſſarios ſaluatum iri, ſi eleemoſyna in prædictis duobus caſib. de præcepto foret,non enim tot ſunt, quot putat huiuſmodi diuites,quib. ſit ſuperfluũ ſtatus, cum nec Reges, & magni principes, qui habent theſauros ad bella,quæ probabiliter contra ſuas reſpublicas timẽt, aut quæ pro illis gerere debent, ſuperflua habere cenſeantur.

7 Octauo dicẽdum, quod nemo tenetur ad dandam eleemoſynam de ſuo ſtatu decenti neceſſario,niſi egẽti extreme, quia quiſq; debet decenter uiuere,aut ſtatum ſuum in alium mutare, ut ſingulariter S. Thom.docuit in d.quęſtion.32.articul.6. pro quo eſt c.quorum.24.q.1.& prin. ca. 1.& 2.41.diſt.

Nonò,quòd quamuis non ſoluens debitum,quãdo,ubi & quomodo debet, ad reſtituendum damnum, quod ex illa mora creditor accepit,teneatur,iuxta ſupradicta c.17.nu.15. qui tamen pauperi eleemoſynam nõ dat, etiam ſub peccato mortali debitam,non tenetur ad reſtituẽdum ei illam eleemoſynam,nec damnũ, quod inde illi proueniet. Quia vt latius in rep. cap.inter uerba.11.quæſt.3.concl.6. & in Apol.lib.de reditib.eccleſiaſt. q.2. Moni. 2.diximus, charitas non obligat ad reſtituendum illud, ad quod alicui dandum, aut faciendum,ſub pęna peccati mortalis obligat,iuxta Alexan.de Ales.3. par.quęſtio.87.& communem, quam pulchre defendit Adr.in 4.de reſt.quæſt.1.colum.9. concludendo ad reſtitutionem non teneri eum, qui cum verbis, aut factis poſſet, furtum, & damnum proximi nõ impediuit, niſi ex officio, & iuſtitia ad id tenea-
8 tur.Omittimus autem hic gratia breuitatis encomion eleemoſynæ,quam ſibi gratiſſimam eſſe Chriſtus ipſe teſtatus eſt Luc.14. & Matthæ.15.& per totam ſuam

ſacram

ſacram ſcripturam, & ſuos ſacros Doctores, quorum ſummus Auguſt. in ſerm. 45. ad fratres in Eremo, ſic dixit: *Non memini me legiſſe, aliquem male mortuum fuiſſe, qui viuens opera pietatis bene exercuerit*. Quibus adde ſi placet ea, quæ ſcripſimus in c. medicamentũ. de pœn. diſt. 1. Quare, ut alienũ eſt ab omni iuſtitia, per ſas, & ne ſas, quo iure quave iniuria, coaceruare diuitias, ita quoq; a prudentia Chriſtiana ſeruare illas, eleemoſynis dum uita manet parcendo, & ad hæredes relegãdo iuxta illud Agonis glorioſiſſimæ; eiuſdemq; patronæ noſtræ Luciæ ad matrem.

Res ſeruata perit, miſeris data porrigit alas
Ad ſuperos, ala duplices, argentea laua,
Aurea dextra, viamque datori ad ſidera pandis.
Certa prait viuos pietas, incerta ſepultos
Conſequitur, nam quod noſtri eſt dum vita ſuperſtes,
Arbitrij mox eſt alieni, vt vita receſſit.

Non eſt item benignitatis euangelicæ, imò neque humanitatis ethnicæ pauperem petentem a ſe aſperis uerbis repellere, etiam cum ad largiendum ei eleemoſynam non tenemur, licet non ſit mortale, iuxta S. Auguſt. cap. vnum. ſub finem. 25. diſtinctio. quamuis enim non debeatur eleemoſyna realis, debetur tamen benigna reſponſio, ut recte aduertit Maior. in 4. diſt. 13. q. 7.

9 Circa vero prædicta opera miſericordiæ, ſiue eleemoſynæ peccat mortaliter primo, qui habens ſuperfluum, etiam tantum naturæ, non cibat, potat, uel ueſtit egentem extreme, & occurrentem. Dixi, *Occurrentes*: quia nõ tenetur quis quærere alios, niſi id ei ex officio incumbat, per prædicta. Idem de non redimente, ſaltem mutuando, captum, quem credit alias iniuſte occiſum iri. Idem de non viſitante; non hoſpitante, non ſepeliente, cum extrema neceſſitas proximi ea exegerit, per ſupradicta. Per quod reſpondetur ad noue quæſitum, quod non tenetur ſub culpa mortali quærere eiuſmodi egentes in carceribus, hoſpitalibus, & alijs locis.

Secundo peccat mortaliter, qui grandi licet non extrema, neceſſitate preſſo, non fert opem neceſſariam, quam commode ferre poteſt, & credit, neminem alium eam ei laturum, per dicenda infra.

Tertio peccat mortaliter, qui nõ facit aliquam de ſeptẽ eleemoſynis ſpiritualibus prædictis eius extremam neceſſitatẽ. quo ad animæ ſalutem patienti, etiam, ſi id non poſſet abſque iactura uitæ corporalis facere, quia tenetur quis præferre animam proximi ſuo corpori, ut probat uterque Thom. 2. 2. queſtio. 29. articulo 5. ad 3. & quæſtio. 32. articul. 5. & 6. Raro tamen eiuſmodi neceſſitatẽ patitur Chriſtianus, ut diximus in capitu. inter uerba. 11. quæſt. 3. quum per contritionem abſque alia ope ſaluari poſſit, capitulo dixi. & capitulo magna. de pœnit. diſt. 1. Patitur tamẽ illam, qui exiſtens in culpa mortali, & proximus morti, putat ſe quauis peccatorum attritione ſaluũ fore, & ideo curat eam augere ad perfectionẽ neceſſariam, iuxta dicta capitu. 1. numero primo. tunc enim uidetur extreme indigere doctrina de vera contritione. Eandem etiam neceſſitatem patiũtur paruuli Chriſtianorum morti proximi exiſtentes apud infideles, vel apud fideles, neſcientes baptizare. Dixi, *Chriſtianorum*, quia ſecundũ ſententiam S. Thom. receptiorem. 2. 2. q. 10. art. 12. & 3. parte, q. 68. art. 10. filij infidelium adhuc expertes rationis, ſine parentum conſenſu non debent baptizari. Eandem ẽt pati dici poſſunt multi Gentilium in Indijs Braſiliæ, & Peru, morti propinqui, qui conuerterentur, ſi fide Catholica erudirentur. Qualem habuiſſe ſatis videtur arbitratus magnus ille Dei ſeruus Magiſter Franciſcus ab Azpilcueta & Xauiere, vnus ex primis vndecim Illuſtriſſimi, vtiliſſimique noſtro ſeculo ordinis Societatis Ieſu, cognatus noſter, & amiciſſimus, Gentiles cuiuſdam Inſulæ, ad quibus prædicandum per varios caſus, variaque diſcrimina rerum, cum probabili periculo uitæ profectus fuit, ut copioſius in rep. capitul. ſi peccauerit. ſecunda quæſtione prima, explicuimus, qui poſtea ibi, & alibi Euangelio magno cũ fructu prædicato, anno 1552. traiecit in ampliſſima Chinarum Regna litterarum ſtudijs, & ſæculari politia florentiſſima, Tertariaque, ut creditur conterminа, quamuis etiam licite, & heroice potuit ille eiuſmod pericula ſubire pro animarum illius gentis ſalute, licet

non

non iudicaſſet eam in extrema neceſſitate conſtitutam, nec ſe ad id de præcepto obligatum, vbi admirabili cum exemplo cruces noſtras tollẽdi, & Chriſtum Opt. Max. crucifixum ſequendi, vitam Apoſtolicam mortalem, quæ illi quoddam martyrium iam inde ab initio prædictæ Societatis fuit, cum immortali commutauit. Cuius rei altiſſimus, cui tam feruenter in ſeruiuit, multa ſigna dedit, corpus eius in dura caſa montis aſperrimi ſolitarie mortui illæſum præſeruando. Luſitanoſque aliquot caſu illuc appellentes nullo alio vinculo, quam charitatis coniunctos mouendo, vt terras ſibi uetitas intrare auſi, quærerent illud, quæſitumque ad Goam bis mille leucis, & a Luſitania quatuor millibus diſtantem tranſueherent. Mouẽdo item innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Goæ, ad excipiendum eum de naui honorificentiſſime, & reponendum in eccleſia, ſimul magna deuotione colendum, ut, & nunc colitur: exemplo ſuo adhortans nos omnes, ut Deum Opt. Max. ex animo oremus & flagitemus, quo multos tãto muneri aptos efficiat, eiſque fortem animum inſpiret commigrandi eo, vbi tanta meſſis, & tam pauci ſunt operarij, ubi etiam ipſe iam pridem uitam finijſſem, niſi ille quando Vlyſippone diſceſſit, me iam ſeneſcentem, laboribus animo ſuo conceptis imparem iudicaſſet, ſcribens, vt abſentiam patienter ferrem in terris præſentiam ſperans in cælis. Amen. Quæ prædicta conſequitur primò, eum, qui non eſt parochus nec prælatus, non teneri cum probabili periculo uitæ ſuæ corporalis, ad inuiſendum peſtilentia, aut morbo contagioſo infectum & in extrema neceſſitate vitæ corporalis conſtitutum, quamuis ſecus ſi in extrema ſpirituali verſaretur, in quod reſoluendum eſt, quod dicit Gab. in quodam ſermone.

11 Secundo, nullo ſtatu, voto, aut præcepto, humano excuſari quem, ſi alioqui poteſt, a ſubueniendo proximo in extrema neceſſitate conſtituto, adeo quidem, ut etiam clericus religioſus debeat detegere proditiones, & coniurationes contra rem pub. factas, & ſi opus fuerit in remedium etiam coniuratores ipſos, nec fieret irregularis, licet ob eas illi morte plectantur, modo id faciat proteſtatus ſe id facere, ut periculo imminenti, citra ſanguinis pœnam, obuietur, iuxta c. prælatis, de homicid. lib. 6. quod recte adnotauit Caie. 2. 2. q. 26. art. 5. relatus ſupra c. 18. nu. 54.

Tertio, ſequitur, magna laude dignos eſſe, qui, ſæuiente peſte, ægrotantibus ſpiritualia miniſtrant, licet ad id non teneantur, per ibidem dicta.

Quartò peccat mortaliter, qui conſulit mortale aliquod proximo, aut dolo, uel culpa lata aliquid notabiliter noxiũ, per prædicta c. 11. nu. 9. niſi id faceret, quo minus peccaret, iuxta S. Aug. relatum, in c. ſi quod uerius. 33. q. 2. Quædam hic antea poſita de non docente, de ignorantia conſilio, rancore, triſtitia, & oratione prætermittimus, ne ſupra opportunius dicta repetamus.

De correctione fraterna.

SVMMARIVM.

12 *Correctio fraterna quid, & qui ad eam teneantur.*

13 *Correctio fraterna de ſolis mortalibus facienda.*

14 *Correctionis fraternæ ordo, & quando non ſeruandus.*

15 *Corrigens intentione mortali, uel cum damno notabili, ut peccat.*

12 Dicendum primò, quod fraterna correctio una de ſeptem eleemoſynis ſpiritualibus, eſt monitio proximi ſecreta, aut coram teſtibus, ut ſe a peccato emendet, ar. c. nouit. de iud. & c. ſi peccauerit. 2. quæſtio. 1. ad quam præcepto naturali tenemur omnes, etiam infideles, & etiam euangelio Matthæ. 18. Omnes fideles, prælati, & ſubditi, iuſti, & peccatores, quamuis magis prælati, quam alij, & qui maioris ſunt authoritatis, quam qui minoris, modo quattuor concurrãt. Primum, quod certum ſit proximum peccare peccatum mortale, uel ueniale periculoſum. Secundũ, quod ſperetur emendatio, aut ſaltem non timeatur deterioratio. Tertium, opportunitas non ſolum perſonæ, ita quod magis ipſe, quam alij ad id teneatur, ſaltem conſiderata eorum,

ad quos id magis ſpectat, negligentia, ſed etiam temporis, quæ colliguntur ex utro que Thom. 22. q. 33. & S. Th. in 4. lib. ſen. diſt. 19. Adr. in 4. lib. ſent. diſt. 19. Adr. in 4. de correct. fraterna, Sot. lib. de rat. teg. memb. 2. q. 2. Innoc. Panor. & alijs in c. nouit. de iud. Arch. & alijs præſertim Turre crem. in c. ſi peccauerit. 2. quæſt. 1. quamuis de nonnullis horum inter illos ſit cõtrouerſia quam tollere in d. c. ſi peccauerit. niſi ſuimus. Quartum, vt ea commode fieri poſſit, ideſt abſque damno notabili ſalutis, honoris, famæ, & fortunarum cor rigentis, niſi emendandus ſit in extrema eiuſmodi correctionis neceſſitate, quod raro contingit per ſupradicta. nu. 13.

Nec (quidquid aliqui dicant) excuſatur quis ab ea facienda, eo quòd ſit in peccato mortali, cũ nemini ſua malitia prodeſſe, aut bonitas nocere debeat. c. 1. de poſt. prǣl. l. itaque fullo. ff. de fur. Cumque qui libet poſſit ope diuina (quæ nunquam facienti, quod in ſe eſt, denegatur) ſuorum peccatorum pœnitere, & eorum veniam conſequi, cap. ponderet. 60. diſt.

Secundo dicendum, quod ex his ſequitur reſponſio ad noue quæſita primo, q, non peccat quis peccato mortali omiſſionis correctionis, eo quod nõ corrigat eũ qui per ignorãtiam probabilem diei ieiunij, vel feſti non ieiunat, vel nõ audit miſſam, quia in eo nõ peccat ille mortaliter nec uenialiter periculoſè, quo ceſſante, ceſſat præceptum, de corrigendo, per prædicta.

Secundo, quod peccat: ſi non corrigit eum, qui peccat ex ignorãtia non probabili, uel fragilitate, præſertim quũ id con mode facere poteſt, iuxta poſita, & infra numero 23.

Tertio, quòd non peccat negligẽtia cor rigendi, qui tranſiens per terram hæreticorum non reprehendit eos tractantes ſacramenta, uel imagines irreuerenter, uel docentes, aut prædicantes hæreſes, ſi nulla eſt ei ſpes emendationis, imò timor au ctioris mali, quia deeſt ſecundum eorum quatuor, quæ dicta ſunt ad obligationem corrigendi requiri,

13 Ex quibus ſequitur, quod quãuis laudabile ſit corripere proximũ ne peccatis venialibus, puta riſu inordinato, ſermone otioſo, nimia audiendi curioſitate, nõ tamen eſt mortale id non facere, iuxta ſanctum Anto. ſecunda parte, titulo 16. capitulo 6. Confeſſarius autem nullatenus, nec publice, nec ſecreto debet corripere quemquam de peccatis ab eo ſibi cõfeſſis, ut recte monuit Sotus vbi ſupra mem bro ſecundo, quæſtio. prima, & probatur copioſe per ea, quæ dixi in cap. inter verba, concluſio. 6. & in capitulo ſacerdos de pœniten. diſtinctione ſexta, niſi pœnitens ſignificaret, id eſſe ſibi gratum, inducendo colloquia, uel cõſulendo ſuper eis. Sequitur item, non eſſe interdum peccatũ, immo meritum, differre correctionẽ cuiuſpiam, quouſque in maius delabatur, quo aptius correptus, emẽdetur ab utro que. Dixi, interdum, vt cum is qui debet corrigere, probabiliter credit eũ, qui pec cauit per negationem peccati, uel aliquas alias circunſtantias eius non emendatum iri, ſi tũc corrigatur, & ſi expectetur alius caſus, in quo deprehenſus corrigatur, ſic, quia hoc effectu, eſt temporis opportunitatem expectare. Qua conſideratione excuſari uidentur, qui pueris ad furtum, & alia uitia procliuibus permittunt occa ſiones in ea labendi, ut in eis comprehen ſi, utilius caſtigari queant.

14 Quarto dicendum, quod ordo corrigendi eſt; ut primum ſecreto, & fraterne peccãs corripiatur. Deinde, ſi ſe ob id non emendat, coram duobus teſtibus. Et poſtea iudici denuncietur, Matth. 18. & capitulo ſi peccauerit, ſecunda quæſtione prima, niſi damni periculum eſſet in mora, & non eſſet ei certum ſua monitione illum ab eo ceſſaturum. Si enim de hoc certus eſſet, non deberet, ſecundum Sanc. Thom. ſecunda ſecundæ quæſtio. 33. articulo ſeptimo, ab omnibus receptum in c. nouit. de iudic. & in 4. diſt. 19. & ab Adr. in quarta de correct. frat. & a Soto de ratio. tegend. membro. ſecunda quæſtio. quarta. Dixi, ſi certus eſſet, quia, ſi dubitaret, ſtatim deberet iudici denunciare. Quod conſequitur raro opus eſſe fraterna correctione ſecreta circa proditiones reipublicæ. & hæreſes fidei catholicæ, quia raro quis pro certo habere non poteſt talem proditionem, aut hæreſim penitus ceſſaturam. Non eſt item opus ſecreta admonitione, quando, peccatum publicum, non eſt, iuxta Sanct.

Sanct.Tho.receptum 2.2. q.33. art.7. Eſt autem publicum (vt paulo clarius, quàm Caie. & alij, diximus in d.c.inter uerba.) ad hunc effectum, quod eſt notorium, iure, uel euidentia facti, vel ſaltem fama, argumen.cap.final.de cohab.cleric.cap. fin. de tempor.ordi.cap.ſi fama.& cap.ſi preſbyter.2. quæſtio.5.

Quintò dicẽdum peccare mortaliter, eum, qui proximum de aliquo peccato cũ intentione mortaliter mala corripit: aut de peccato occulto coram illius ignaris, non ſeruando ordinem ſupradictum: cũ damno notabili illius famæ, aut illius probabili periculo per dicta capit.17.numero 16. Nam etiam peccat, qui reuelat illud ſuperiori, non ſeruata forma prædicta, etiam in finem, ut prouideat ne illud iteret, ut recte aſſerit Sot. vbi ſupra mẽb. 6. quæſtio. ſecunda, pagina vndecima, & ante illum Adrian. quem ille non citat, contra Richard.in 4. lib. ſenten. diſt.19. art.8. quæſt.1.

SVMMARIVM.

15 *Emendatur c.non in inferenda.23.q.3.*

16 *Iniuriam inferre, imbecillitas, propellere uirtus.*

17 *Defendere omittens peccat, ſi conſentit, & etiam diſſentiens, ſi tenetur etiam cum incommodo.*

17 *Defendere uitam, & bona proximi, & impedire damna, ut tenemur.*

18 *Defendere, qui lege iuſtitia tenentur.*

18 *Defendere omittens, non omnis conſentit, qui præſumitur conſentire.*

19 *Defendere omittens opitulando peior ſimpliciter omittente.*

19 *Defendere omittens, qui præſumitur conſentire & opitulari.*

19 *Irregularis non eſt ſimpliciter conſentiens homicidio facto, uel faciendo.*

20 *Defenſionis amiſſio, etiam, ſine conſenſu, cur peccatum.*

20 *Defendere qui omittit, conſentit, ut uerum, triplici opinione confutata.*

21 *Intellectus nouus capituli quanta. de ſent. excommun.*

21 *Scientia ſola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur.*

21 *Defenſionis ex charitate omiſſio cur impunis in foro exteriori.*

22 *Defenſionis, qua omiſſio irregularitatem, & cenſuras inducit.*

22 *Defendere proximum a damno magis præceptum, quam ſubuenire ei ad lucrum.*

22 *Damnum proximi etiam mediocre quando impediendum.*

23 *Peccat mortaliter, qui proximi mortale peccatum non impedit.*

23 *Eleemoſyna cur neceſſario fiat etiam inuito, non egenti illa extreme.*

15 HVic loco ad id opportuno, pie lector, inferam ſummam eorũ, quæ huc pertinentia continet comment. cap. non in inferenda.23. q.3. qui eſt quintus eorum, qui Manuali Hiſpano adiungebantur. Ea igitur eſt, quod ibi nu.1. admonui c. illud eſſe decerptũ ex c.36. lib. 1.de offic.S. Ambroſij, ſed uitioſe, quatenus habet, *ferenda*, pro, *inferenda*; & *imbecillis, ſiue imbellis* pro *bellica*: & poſt verbũ, *fortitudinis*: verbum, *repellere*, ſuperfluum: ita quod eſt ſic legendum;

Non in inferẽda, ſed in depellenda iniuria lex uirtutis eſt. Qui enim non repellit a ſocio iniuriam, ſi poteſt, tam eſt in uitio, quàm ille, qui facit. Vnde S. Moyſes, hinc prius orſus eſt tentamenta bellica fortitudinis. Nam cum uidiſſet Hebræum ab Aegyptio iniuriam accipiẽtem, defendit, ita ut Aegyptium proſterneret. atque in arena abſconderet. Salamon quoq; ait, Eripe eum, qui ducitur ad mortẽ.

16 In nu. autem 2.& 3. colligimus ex eo, quemuis Principem magnanimumq; uirum debere ſibi perſuadere imbecillitatem eſſe, & non fortitudinem iniuriam inferre, indignamque eis eſſe perſuaſionẽ illam, qua quidam putans ſe, vel ſuos amicos nil poſſe, aut nil facere, niſi poſſint, aut faciãt impune ea, ob quæ alij puniuntur, per multa ibi adducta. Verbum enim *virtutis* in illo cap. poſitum more caſtius loquentium, fortitudinem ſignificat, vt in illo Cicer. ad Plan. *Omnia ſumma conſequutus es uirtute duce, comite fortuna.*

In nu.4.& 5. quod peccat, qui proximũ non defendit, quod ipſe S. Ambr. ibidem comprobat exemplo Moſis Exo.2. & auctoritate Solom. Prouerb.24. & idem ait in c.paſce.85. diſt. cui concordat Aug. in c.ſi.ead.cau.& q. & Symmachus. 83. diſt. in princ. & grauius Innoc.III. c. quantæ. de ſent. excom.

27 In nu.6.7. & 8. multa dubia contra con-
cluſionem hãc adduximus. Pro quorum
reſolutione in num.9. poſuimus primam
ſex declarationum, ſcilicet eã planè pro-
cedere in eo, qui nõ defendit conſentien-
do: quia ſiue defendere poſſit, ſiue non:
ſiue ſit præſens, ſiue abſens, conſentiendo
iniuriæ peccat, & tale peccatum, quale
qui iniuriatur, iuxta illud Apoſt ad Rom.
1.relatum in c.1.de offic, deleg. *Digni ſunt
morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui
conſentiunt.* & tradit Sanc. Thom. ſpecia-
tim.1.2.quæſtio.60. artic.8. & 2. 2. quæ-
ſtio.154.art.4.

In nume.10. & 11. continetur ſecunda
declaratio, ſ. ꝙ non procedat prædicta cõ
cluſio in eo, qui ad defendendum non te-
netur, ſecundum vtrunque Thom.2.2.q.
62.artic.7. Non tenetur autem ad defen-
dendum, qui ſine damno honoris, exiſti-
mationis, aut pudoris, id facere non po-
teſt, ſecundum Fely. in c.2. de hære. & in
dicto ca. quantæ. relatum a nobis ſupra.
cap.14.num.6. cui nemo contradicit, nec
nos vnquam in cathedra contradiximus
ante prædictum commentarium: in quo
tamen id facimus ob multa, quorum ſum
mam ex præmiſſis, & ſubiectis declaratio
nibus colliges. E quibus eſt, quod in ex-
trema neceſſitate noſtræ defenſionis con
ſtituto, ſubuenire tenemur, etiam cũ dam
no omnium eorum, quæ ad conſeruandã
uitam noſtram nõ ſunt neceſſaria, & con
ſequenter honoris, pudoris, exiſtimatio-
nis, & fortunarum ſuſtentãdæ vitæ nõ ne
ceſſariatum, iuxta illud Sancti Ambroſij
relatum in capitu. non ſatis. 86. diſtin. *Si,
quum rapitur quis ad mortem, plus apud te
pecunia tua valeas, quàm vita morituri, non
eſt leue peccatum.*

In nu.12. & 13. reſoluimus, quod cha-
ritatis lege tenemur ad defendendam pro
ximi uitam, ne iniuſtè ei adimatur, etiam
cum incommodo omnium prædictorum;
ſine tamen uitæ periculo. Dixi, *Ne iniu-
ſtè ei adimatur.* quia non tenemur ad redi-
mendam uitam iuſte condemnati, etiam
ſi rex, uel lex, ſtatutum, aut ſententia, pe-
cunia redimendi facultatem facerent, &
ita limitandum eſt prædictum capit. non
ſatis. Tum quia ſanctum, & utile eſt eius
animæ, ut ea ſic ei adimatur, per doctri-
nam Scoti in quarto diſtinct. 15. quæſt.3.
§. de ſecundo: relatam ſupra capitu. 15. nu-
mero 21. Tum quia alioqui rex ipſe, uel
iudex damnatus eum, in primis peccaret,
non redimendo, quod eſt abſurdum. Poſ-
ſet autem eiuſmodi damnatus uendere ſe
in ſeruum redimenti precio redemptio-
nis, per ea, quæ dicta ſunt ſupra capit.23.
numero 96. Et quod eadem lege charita-
tis tenemur etiam ad deferenda illa eius
bona, ſine quibus uita eius ſeruati nequit
argumen. l. 2. ff. de iuriſd. omn. iudic. capit.
præterea. de offic. deleg. & etiam ad im-
pedienda eius damna externa, etiam cum
incommodo noſtro pecuniario; ſi proba-
biliter credimus, nullum alium id factu-
rum, argument. Exod.23. & Deute. vigeſi-
moſecundo, niſi damnum proximi eſſet
tam paruum, vt arbitrio boni uiri, non de
beamus nobis incommodare tantũ, quan-
tum opus eſt ad illa impedienda, argum.
l. præſes. C. de ſeruit. cap. ſi non licet. 23.
quæſtione quinta, uel niſi ſcandalum, uel
maius damnum inde ſequeretur, Dixi,
Nullum alium id facturum. Tum quia id ſi
gnificant prædicta capitul. quatenus lo-
quuntur de boue errante, & de aſino ia-
cente in via, ad quem reducendum, vel le
uandum frequenter alij non inueniũtur.
Tum quia tollitur neceſſitas, ſi eſt alius,
qui occurrat ei Dixi, *Pecuniario:* quia non
tenemur ad id cũ damno honorario: niſi
quando damnorum magnitudo, & hono-
ris paruitas aliud ſuaderent; quia, ut di-
ctum eſt, cap.18. num.47. maioris ſit ho-
nos quàm pecunia. Per quod excuſantur
multi viri graues a defenſione puerorũ,
& leuium hominum, quos alij pugnis cæ
dunt, niſi ipſi citato gradu, & cum notabi
li honoris, & exiſtimationis iactura, eis
ſuccurrãt. Dixi, *Vel niſi ſcãdalum, vel dã-
nũ inde ſequeretur:* quo excuſatur qui cla-
ra uoce non contradicit concionatori ali
cui ex pulpito grauiter detrahenti. & qui
non liberat iniuſta morte damnatũ, & ad
ſupplicium tractũ, ne ex eo tanta ſeditio
inter exequutores, & alios excitetur, &
probabiliter mortes, & vulnera innocen-
tum timeantur, vt recte tetigit Adria. in
4. de correct. frar. addẽs, non teneri quem
ad detinendum hædum aliquorum, ne ſe
de rupe præcipitet, ſi credit ſe interfe-
ctum iri ab eis ſuam intentionem bonam
ignorantibus.

In

18 In nume. 14. quod aliqui tenentur de-
fendere ſe,& alios non ſolum lege chari-
tatis,ſed etiã iuſtitiæ .Reges enim, & alij
ſuperiores lege iuſtitiæ tenentur defende
re ſe, & ſuos ſubditos, & contra, ſubditi
ſuos ſuperiores, ar. c. regũ.c.adminiſtra-
tores.28.q.5.& c.ego. de iureiur.præſer-
tim feudatarij,& eorum domini.capit.de
forma.22.q.5.& c.1.de for. fidelita.in vſi
bus feudo. Patres item,tutores,curato-
res, heri, pedagogi, parochi,cuſtodes, &
alij,ſimiles,& econtrario,eos filij,pupil-
li, minores, famuli, mancipia, parochia-
ni,& cuſtoditi, per notara a Panor.in ca.
1.de reſt.ſpo.nu.9. ar.l. ut parentibus.ff.
de iuſt.& iur.c.duo iſta nomina.23.q.4.l.
1.C.de emendatione propinq.& præcep.
4.Decalogi, quod ad eos extendi dictum
eſt ſupra c.13.nu.3.

In nu.15. eſt tertia declaratio conclu-
ſionis prædictæ,uidelicet, quòd multi ab
iniuria non defendentes, ei vere non con
ſentiunt. Vnde text.pro concluſione cita
ti,habentes, quod qui non defendit cum
poſſit,conſentit,non ſunt intelligendi de
vero conſenſu,ſed de præſumpto, & tum
demum etiam de præſumpto,quum tene
tur defendere,& commode poteſt. Quã-
uis.n.quis teneatur ad defendendum ali-
quem cum damno omnium ſuarũ facul-
tatum,præſumi tamen non debet cõſen-
tire, ſi illud non niſi cum tali damno fa-
cere poteſt. Tum quia in dubio non eſt
præſumendum delictum.1. de reg.iur. &
l.merito.ff.pro ſoc.& dubium eſt, an qui
omittit defendere cũ tanto damno omit
tat defendere ob complacẽtiam iniuriæ,
vel ob damni euitationem, & hoc poſte-
rius præſumẽdo vitatur præſumptio deli
cti. Tum quia experientia, quæ eſt re-
rum magiſtra. capit. quam ſit.de electio.
lib.6.docet; multos principum; & aliorũ
familiares minime impedire innumeras
iniurias,ad quas impediendas etiam cum
damno facultatum tenentur, non quidẽ
quod illæ eis placeant,ſed ne gratiam eo
rum,& ſpem donorum amittant. Ex qui-
bus infertur,frequentiſſime quem præſu
mi conſentire iniuriæ, qui vere non con-
ſentit,& contra non conſentire, qui vere
conſentit.

19 In nu.16.eſt quarta declaratio,ſcilicet
quòd multum intereſt inter nõ defende-
re ſolum, & non defendere & conſentirẽ
ex una parte,& inter conſentire, & auxi-
lium præbere ex altera. Tum quia prius
tantum eſt peccatum contra charitatem
aut miſericordiam, & contra præceptum
de diligendo proximo,vt recte ſenſit Sot.
lib.4.q.7.art.3.de iuſt.& iur.Poſterius ue
ro,uidelicet, conſentire & auxiliari infe-
renti,eſt contra iuſtitiam, vt ibi latè pro
batur. Tum quia prius non obligat ad re
ſtituendum,poſterius vero ſic, quia vt ſu
pra cap.17.nu.20.& in d.Apolo. lib.de re
ditib.eccl. q.2.mon.2. & in locis ibi alle-
gatis diximus, qui ſolum contra præce-
pta charitatis, & miſericordiæ peccat,
damnum inde ſequuturum reſtituere
non tenetur, qui vero contra iuſtitiam
peccat, ſic.

In num.17.eſt quinta declaratio,ſcili-
cet,quod non omnis,qui iniuriæ cõſenti
re præſumitur,iniuriam inferenti auxilia
ri,præſumitur,ſaltem auxilio, quod deli
cti participẽ eum directè faciat. Tũ quia
duæ præſumptiones ſpeciales non debẽt
circa idẽ concurrere,præſertim ad augẽn
dum delictũ l.1.C.de dot. promiſ. & no.
per Car.in c.quia circa.de conſang.quod
fieret,ſi non ſolum conſenſus, ſed etiam
auxilium præſumeretur. Tum quia com-
munis opinio, quam tenet Panorm.in c.
1.de reſti.ſpol.quamque ait communem
Dec.in c.1.de offic.delega.& in l.eg.culpa
caret.ff.de reg.iur.& Iaſ.in l.ut vim.ff. de
iuſt.& iur.tenet, non delinquere commu
niter iure ciuili,qui ſolum non defendit,
& quamuis iure canonico regulariter de
linquat, non tamen eſt puniẽdus in foro
exteriori,& ſi præſumeretur auxiliari,cõ
tra dicendũ eſſet.cum vtroque iure opem
ferentes delinquenti puniendi ſint ſecun
dum omnes in capitu. 1. de offic.delegat.
cum ei annot. Tum quia ut ſenſit gloſſ.in
capitulo ſi quis uiduam.51.diſtin. & cla-
rius Innoc. communiter recept.in capit.
Petrus. de homicid.qui non impedit ho-
micidium,quod nouit tractari,non fit ir-
regularis eo ſequuto, & præſumeretur
opem tuliſſe,cenſeretur talis. Tum quia
ut quis incurrat excommunicationem c.
ſi quis ſuadente.17.quæſt.4.non ſufficit,
ut conſentiat, etiam malitioſè clerici
percuſſioni, ſi eius nomine non fiat, nec
aliquo modo iuuet,per capitu.cum quis.

de ſent.excomm.lib.6.& ſi prçſumeretur iuuare,cenſeretur excommunicatus,per c.ſicut dignum.§.eos . de homic.

In nume. 18. eſt declaratio ſexta , qđ pręcedens declaratio fallit,cum quatuor concurrunt,ſcilicet, poteſtas impediēđi , obligatio id faciendi , commoditas eiuſdem,& notorietas delicti, hoc eſt,vt manifeſtum ſit illud eſſe delictum , & manifeſto fiat:ijs enim concurrentibus,nó ſolum præſumitur cóſenſus, ſed etiam auxilium per capitu. quantæ, de ſent.excommu.per quod ibi late oſtendimus,non ſolum probari hanc fallentiam , ſed etiam præcedentem declarationem regulariter eſſe ueram, quod ad interpretandum plurimos canones,& leges,memoriæ mandādum eſt .

20 In nume.20.Ex prædictis inferri,quod ratio,quia non defendens proximum peccat,nó eſt,quia conſentit offenſioni, ſiue defendat,ſiue non,nam conſentiendo peccat,& non peccat, ſi nó conſentit,ſiue defendat,ſiue non, ſi alia lege ad id nó tenetur.Ratio autem vera cur peccat,eſt,quia omittit facere,quod ei lege charitatis,vel iuſtitiæ præcipitur,vt faciat interdū cum damno ſuarum facultatum,& honoris,interdum ſine eo,ut prædictū eſt, quamuis cęteris paribus conſentiendo magis peccet.Et ita iura dicentia,eum,qui non defendit conſentire,non ſignificant,non cóſentiendo non peccare ſed potius nō defendenté præſumi cóſentire,quod eſt verum de illo,qui debet,& poteſt cómode , immo,& præſumi auxiliari,ſi cum his tribus concurrat euidentia iniuriæ,ut prædictum eſt .

In nu.26.dicitur, quòd ex prædictis inferuntur decem,& octo , quorum aliqua ſubijcimus . Primum, nullam trium opinionum celebrium exponentium prædicta iura,eſſe omnino verā.Non opinioné Ioannis, quam Bernardus refert in dicto capitu.quantæ.qui nimis ea extendit ad omnes,qui quomodolibet poſſunt,nō defendūt.Non etiam opinionem Bernardi, qui nimis ea reſtringit ad ſolos habentes publicā poteſtaté . nam ex multis eorum conſtat loqui etiam de priuatis. Non ité Innoc.& Panor.& communem , qui partim ampliant , & partim reſtringūt pluſquam prædicti,dicētes,ea loqui de omnibus perſonis,tā publicis,'quàm priuatis , ſed de ſolis dolo id facere omittentibus . Veritas enim habet,quoad effectum peccādi loquuntur de omnibus perſonis tam priuatis,quā publicis,& tam de omittentibus dolo,quam negligentia & deferendo, vel non deferendo opem , modo lege iuſtitiæ,vel charitatis ad id teneantur.Dixi ad effectum incurrendi cenſuras; & reſtituendi damnum ſolum comprehendūt obligatos ad illud non ſolū lege charitatis,ſed etiā iuſtitiæ,quia hi ſoli incurrunt cenſuras per adducta latius ibi,& tacta ſupra, cap.17.nu.25.& in prædicta Apol.q. 2.mon.3.

In 28.nume.& duobus ſequentibus ponitur,qđ nec gl.nec Doctores attigerunt verum ſenſum prædicti capituli quantæ . de ſent.excommun. quam tamen nos ibi damnamus nu.30.ſ. quod quicunque poteſt commode , & non defendit clericum ab iniuria manifeſta,quæ manifeſte infertur,eſt excommunicatus,vel cēſendus talis,ratio eius noua eſt , quia opitulatur , aut præſumitur aliquo modo ei opitulari,&ita legé iuſtitię violare.Dixi,*Eſt excō municatus*,ad includendum eum,qui vere omittit defenſionem ad opitulandum , Dixi,*Vel cenſendus*;ad includendum eum qui non uere omittit ad opitulādum, ſed ob timorem,pudorem,negligentiam. At quia non obuiat manifeſto delicto, manifeſtè facto , cum commode poſſit , præſumitur velle opem ferte , ut ibi latius deducitur.

In num.22.quod ratio a nemine reddita,qua niti poteſt rigida illa, ſed iuſta, deciſio Bart.in l.utrū.ff.ad l.Pomp.de parri.ſcilicet,quod quamuis regulariter nemo puniri debeat, eo qđ ſciat parari delictum,& non indicet:fallit tamen in filio , ſeruo , & ſubdito ſciente parari illud in patré,dominū aut alium ſuperiorem præſertim ſupremū. Eſt, inquam, ratio,quod alij ſolum regulariter delinquunt contra præcepta charitatis, hi uero cōtra præcepta iuſtitiæ,quæ iubet , vt ſuperiores defendāt inferiores,& contra,inferiores ſuperiores,vt ſupra tactum eſt,quam rationem Bald.ſi conſideraſſet, & qui eum ſequuntur relati a Felyn.in d.capitu. quantæ.non tam acerbe in Bar.inuectus eſſet. Qua ratione merito acrius animaduertit

in

in eos, qui magiſtratus vel miniſtros eorum non defendunt, quã qui aliquos priuatos non tuentur.

21 In nume.33.dicitur ex eiſdem colligi rationem nouã, cur regulariter, qui aliũ non defendit quamuis in eo peccet, non punitur in foro exteriori, neque canonico iuxta communẽ ſupra relatã, & in foro cõſcientiæ ſic, quod ſcilicet omiſſio defenſionis regulariter non eſt contra iuſtitiæ leges, quamuis ſit frequenter contra leges charitatis, & ideò legum iuſtitiæ pœnis puniri non debet.

22 In 34.& ſequen.dicitur, neminem incurrere cenſuras, uel irregularitates non defendendo alium, niſi lege iuſtitiæ ad id teneatur, ideoq; rectè nos reſpõdiſſe clerico cuidam inſulano, non incurriſſe irregularitatem propter homicidium ſequutũ, eo quod ipſe ſciens illud tractari non monuit occiſum, argumen.gl.cap.ſi quis uiduam.50.diſt.& doctrinæ Inno.in c.Petrus.de homicid.& Sanct.Anto.2.parti tu.28.cap.2.

In nu.39.& 40.dicitur, quòd recognoſcens Manuale Hiſpanum antea compoſitum die glorioſiſſimæ Magdalenæ ſacro, anno 1556.eius, vt puto, beneficio inueni ſolutionẽ cuiuſdam antinomię, quę me diu, multumque torſerat inter concluſionem communiter receptam, & ſupra nu. 3.poſitã, quòd nemo regulariter tenetur ad præſtãda opera miſericordiæ corporalia ſub culpa mortali, niſi egenti eis extreme, & inter illam certam, quòd quilibet tenetur bouem proximi etiam inimici errantem reducere, ſi poteſt, ad illũ: aſinum item ſub onere iacentem ſubleuare, uel ad ſubleuandũ iuuare, ſi credit probabiliter alium id non facturum, iuxta d.cap. Exod.23.& Deuter.22. quod probat idipſum faciendum eſſe de neſte, & de qualibet alia re proximi amiſſa. Quæ proculdubio locũ habent, etiam cum proximus non eget eis extreme. Solutio autem vera & noua eſt, quod illa procedit quo ad opẽ dandam egenti, & de lucro tractanti, hæc quò ad opem dandam, de damno uitando tractãti. Pro quo diſcrimine facit, quod & plus fauent iura agenti de damno uitando, quam agenti de lucro captãdo, l.2.§.portio.ff.ad legẽ Rho. de iactu. & dicta l.ſi.ff.de pericu.& comm.rei vẽd. l.ſi is cui.§.fin.ff.de fur.& l.ſi ſterilis.§.cũ per uenditorem.ff.de act.emp. Ex quo, & poſitis ſupra nume.17.infertur ad iter facientem, qui offendit mulionem egentẽ ope alterius, ad eleuandum mulum luto hærentem.nã ſi eſt iter a multis frequentatum, quos credit probabiliter ei auxiliaturos, non peccat mortaliter non opitulãdo ei alioqui ſic, vt peccaret, ſi iter eſſet a paucis frequentatum, & ad inuenientem iumenta proximi ſegetes depaſcentia, & ad videntem ædes, ſegetes, aut ſupellectilem proximi ardere, & non extinguit cũ poſſet, ignem, & ad audientem famæ proximi grauiter detrahentem, qui licet ei non credat, putat tamẽ alios credituros, ſi ipſe non reſiſtit, & alios id genus innumeros, uidẽtes notabiliter lædi proximi ſalutem mentis, vel corporis, & honorẽ vel rem familiarem.nam, ſi credunt alios non impedituros illa mala, & ipſi non impediunt, peccant mortaliter. E quibus ẽt eſſe videtur, qui videt alium ementẽ animalia, pãnos, prædia, vel alia uitioſa, uel lõge minora, vel peiora, quam putat ipſe & non monet illum.

23 In numero 41.& ſeptem ſequen.probatur, & defenditur cõcluſio huc pertinens poſita ſupra in capitu.decimoquarto, nume.36.ſcilicet, peccare mortaliter eum, qui cũ poſſit non impedit peccatum proximi. Quæ quidem concluſio probatur primo, quod per dictum cap.non in inferenda, & alia multa concluſum eſt ſupra lege charitatis obligari non omnes ad impedienda mala uitam corporalem proximo adimentia. At uita animæ pretioſior eſt, & magis diligenda, quam corporis, ſecundum S.Thomam receptum 2.2.quæſtio.26.articu.5.& probatur in capitul.ſi habes.24.q.3.Ergo magis tenemur ad impedienda mala, quæ ei uitam animæ adimunt, ſed peccatum mortale ei adimit vitam animæ, c.reſuſcitamus.&c.omnis. de pœnit.diſt.1.ergo, &c.

Tertiò, quod mortaliter peccat, qui proximum uolentem ſe præcipitare non retinet, cum poſſit, capitulo nimium.23. quæſtione quarta, & qui non extrahit, etiam inuitum è domo iam ruitura, dicto cap.ipſa pietas.

Quartò, qđ peccat mortaliter, qui, ut ſupra proxime dictum fuit, pót impedire

damnum proximi,quod credit ab alio nō impeditum iri, & non impedit. Exod. 23. & Deuteronom.22. At nullum damnum eſt maius proximo,quam mors animæ, quam peccatum mortale infert.Ergo,&cæt.

Quintò, quòd magis tenemur ad impedienda futura peccata, quam ad puniēda præterita,arg.c.præterc.2.de ſponſ.& eorum, quæ late citamus in c. inter verba.11.q.3.At conſtat,ad corrigenda præterita proximi peccata nos teneri, Matt. 18.& c.ſi peccauerit.2.q.1. A fortiori ergo tenebimur ad peccatum nondū commiſſum impediendum. Vnde ad impediēda peccata futura in oī caſu inquiri poteſt,iuxta quoddam dictum ſing.Inn.4.in c.1.de poſtu. prælat. communiter recep. non tamen ad punienda præterita, niſi certis caſibus,vt dictum eſt in c.18. & dicetur infra c.ſeq.& a laico capi poteſt,ne committat, non tamē pro commiſſis iuxta Pan.in c.3.& c.ut famæ. de ſent. excō. & c.cum non ab homine.de iudi.communiter receptum.

Sextò, quòd ad euitandum ſcandalū, quo proximus peccaret,debemus facere, aut omittere omnia etiam in Euangelio conſulta,quę ſine peccato poſſumus,cap. 2.de noui oper.nūc.ut ſunt aliquot eleemoſinæ. Ergo,&c.

Quæ concluſio procedit primo, non ſolum quando ſine damno, pudore,& de decore id facere poſſumus,ut dixit Fel.relatus, & confutatus ſupra nu.18. ſed etiā ſi oporteat ob id amittere facultates, & honorem,imò & uitam,quando eius anima in extrema noſtræ opis neceſſitate cōſtituta eſt. Procedit etiam,quando non eſt in extrema noſtræ opis neceſſitate,ob ſuam tamen imbecillitatem,uel ignorantiam craſſam,aut affectatam,aut ob alias cauſas,& occaſiones peccandi in ea eſt neceſſitate,ut,niſi nos ei opitulemur,peccatum mortale commiſſurus ſit, & ſpiritualiter moriturus,& ſi opitulemur,nō:quæ eſt ſingularis doctrina pientiſſimi,eiuſdēque doctiſſimi Adr. in 4.de correct. frat. col.12. quæ prædicto die Magdalenæ ſacro,caſu reperta, magna me liberauit animi anguſtia , ſimul affecit, quod nulla eā ratione fulciat, ſolum inferens ex ea eleemoſinā ſpiritualem arctius præcipi, quā corporalem. Pro quo tamen adduximus rationem, quam nunquam alibi audire, vel legere meminimus.videlicet,conſentire nos teneri ad impedienda mala proximi,etiam quæ ille vitare poteſt,ſi vult: modo ſint eiuſmodi,quibus iuſte non poteſt conſentire,qualia ſunt præcipitium, ſuſpendium,domus ruentis oppreſſio,de quibus prædictum c.nimium. & d. c. ipſa pietas. Quales itē cibi,vel potus,rei medicinę ad vitam neceſſarię renutus,iuxta gl.ſolen.in §.1.83.diſt.mors item,& mutilatio mēbri.l.liber homo.ff.ad l. Aquil. c.contingit.de ſent.excom.At mors animæ,quam peccatum infert,eſt eiuſmodi, ergo tenemur ad impediendam eā, etiam illi, qui non eſt in extrema noſtræ opis neceſſitate conſtitutus. Itaque inter eleemoſynam ſpiritualem, & corporalem in hoc non eſt diſcrimen vt per ſuam illationem ſignificauit Adri.quamuis ſit diſcrimen in eo,quod eleemoſynam ſpiritualē tenemur largiri conſtituto in extrema illius neceſſitate,etiam cum periculo vitę: corporalem autē non,niſi citra illud,per quod eius illatio uerificatur.

Procedit 2. præfata concluſio etiam ſi ad impediendum mortale proximi oporteat,nos nō uti iure noſtro ſpirituali, vel temporali,quo abſque peccato poſſumus non vti,argu.illius Matth.18. *Qui ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis*.& cap.2.de ope. nou.nuncia.Sanct.Thom.2.2.quęſt. 43. art.7.& 8.

Non autem procedit prædicta concluſio,niſi concurrentibus tribus,quę requiruntur,ut nos pręceptum fraternæ correctionis obliget, uidelicet certitudo quod peccatum eſt mortale, ſpes effectus impeditionis,& opportunitas tam perſonę ſcilicet quod ſit, quæ magis ad id teneatur, ſaltem ob negligentiam magis obligatorum,quam etiam temporis, vt colligitur ex rationibus S.Thom.& aliorum ubi ſupra citatorū,quibus prædicta eſſe neceſſaria, quo præceptum fraternæ correctio nis obliget monſtrauimus.

Non item procedit,quando proximus non eſt peccaturus ex ignorantia vel fragilitate, ſed ex malitia,& ad impediendū oportet, vt quis deſinat vti iure,uel bono ſuo ſpirituali, uel temporali, iuxta illud Matth.15 *Sinite illos, cæci ſunt &c.*

& alla-

& allata per San. Thom. vbi ſupra, & nota ta per noſtros in cap. qui ſcandalizauerit. de reg. iur. & d. capit. 3. de ope. nou. nuncia. Quod confirmatur eo, quod diximus ſupra, ſcilicet non teneri quem ad donandum centum (etiam ſi poſſit) ei, qui ſeſe furca ſuſpenſurum affirmat, niſi ea donentur.

Per quas declarationes facile ſoluſitur quattuor argumenta contraria. Primum, quòd nō peccat mortaliter, qui petit mutuum ab uſurario, quem credit nō niſi ad uſuram daturum. Secundum, quod nec qui a parocho petit, vt ſuum filium baptizet, credens eum peccaturum mortaliter quia credit eſſe in mortali, & antea non contritum iri. Tertium, quòd neque mulier, quæ ob uanamgloriam uenialiter ſine alio fine mortali ſe comit, quāuis credat, aliquem ob id concupiſcentiam mortalem concepturum. Quartam, quod nemo tenetur ad eleemoſynā impartiēdam ſub pœna peccati mortalis, niſi i extrema illius neceſſitate conſtituto, ut dictum eſt ſup. nu. 11. Et qui vult mortaliter peccare ſciens id eſſe tale, non eſt in extrema neceſſitate opis alienæ, cum uoluntarie id faciat. 17. q. 1. §. 1. Poſſunt etiam ſolui duo prima per duas declarationes poſtremas. Tertium vero de muliere ſe comente per adducta ſupra cap. nu. 5. & cap. 22. nume. 19. Quartum autem ſoluitur per primam, & ſecundam declarationem, quatenus habent, teneri nos ad impedienda mala proximi, quibus ille iuſte conſentire non poteſt, quamuis non ſit in extrema noſtræ opis neceſſitate conſtitutus.

De peccatis diuerſorum ſtatuum, & primum Regum. Cap. XXV.

SVMMARIVM.

1 *Rex ut peccat aliena capiens, & capta non reſtituens, male, uel ob malum finem gubernans.*
2 *Rex ſeditiones excitans, uel ſubditos nō exercens peccat.*
2 *Rex arces non muniens, uel armentis carens ut peccat.* 3.
4 *Rex legem pœnalem ferens, uel uias, & lites negligens, ut peccat.*
5 *Rex diſponens circa legem naturalem, uel ſuam ut peccat.*
6 *Rex tollens ſubditis bona ſua, & libertates, ut peccat.*
6 *Rex bellans iniuſte, uel malo fine, ut peccat.*
6 *Rex iura noua indicens, & uiſitantes impediens, ut peccat.*
7 *Rex cogens operari ſubditos, & eorum delicta non puniens, ut peccat.* & 8.
7 *Rex officia ſua uendens, & indignis cōferens peccat.* & 8.
8 *Rex matrimonium contrahere cogens, ut peccat:*
8 *Rex beneficia indignis conferens, & malam conſuetudinem ſeruans, ut peccat.* & 9.
10 *Rex damnans inauditum, uel auditum male, ut peccat.* & 11.

1 Dicendum, quod peccat mortaliter primo Rex, vel monarcha, qui aliena regna, & dominia iniuſte quærit, uel iniuſte quæſita non reſtituit, nulla iuſta cauſa ab hoc excuſante capit. quid culpatur. 23. quæſtione prima, capitu. ſi res. 14. quæſtione ſexta, adiuncto capitul. ſæpe de reſt. ſpol. uenialiter autem periculoſè quę ea, etiam iuſte quæſita gubernat principaliter ob uoluptates, uel diuitias, aut gloriam, & honorem, per ſupradicta cap. 73. nu. 73. Nam vt ſancte reſoluit S. Tho. de regim. prin. lib. 1. c. 7. & 8. finis primatus laborum eius uix tolerabilium debet eſſe ipſe Deus, cuius vices in terra gerit, & vera beatitudo, de qua ſupra, præludio quarto.

Secundo peccat, qui iuſte poſſeſſa iniuſte gubernat non reddendo ſuum cuique ius, uel excitando factiones, uel non ſedādo eas, non prouidendo annonæ, uel aliarum rerum caritati, aut præficiēdo rectores indignos, aut non ferēdo leges neceſſarias, vel conſtitutas nō exequendo, aut non communiēdo armis, artibus, & exercitijs ad ſe, & illa tuēda neceſſariis, adeo vt iudicio prudentis, ea vel partem eorum probabili amiſſionis periculo ſubijciat, iuxta mentem eiuſdem Sanct. Thom. vbi ſupra. cap. 15. & probatur per cap. administratores. 23. quæſtione quinta, & c. alius

alius. decimaquinta quæſtione ſexta.

2 Tertio peccat, qui per incuriam non habet propria armenta boum, & greges ouium, arietum, porcorum, & mares ſelectos, quo habeat carnes in obſoniũ ſuum, & ſuorum, aut non colit agros proprios, quo triticum, hordeum, & alia frumenta ſibi, ſuiſque neceſſaria colligat, aut nõ habet equitia pro ducendis equis ad bella neceſſarijs. Hæc enim ſunt mortalia, aut certe venialia periculoſa, ſecundum San. Thom. vbi ſupra lib. 2. capit. 5. & 6. Dixi, *Per incuriam*: quia iudicio noſtro nõ ſunt peccata omiſſa ad uitãdos ſumptus, & ad quærendum plus ex prædijs locatis, quã per ſe cultis, & de ſuis herbis locatis, quã per armenta ſua, & greges depaſtis, aut ad melioribus curis occupandum tempus, quod his impendendum eſt. argum. cap. non mediocriter. de conſecra. diſtinct. 5. quod miror, nec Sanctum Thomam, nec alios animaduertere, quum fere omnes reges ea facere omittant.

Quartò peccat, qui adeo negligit coaceruare diuitias artificiales, auri, argẽti, pecuniarum, & aliorum ſimilium, ut ſe, ſuumque regnum exponat probabili periculo pereundi fame, bello, & alijs malis, quę probabiliter defectu pecuniarum euenire poſſunt. E quibus eſt mutuari a ſubditis cum pudore, & periculo deſerendi iuſtitiam in eorum fauorem, vel a nũmularijs ſub vſuris, aut intereſſe, ad quæ poſtea ſoluenda nimium ſit grauaturus populum, ex mente eiuſdem ubi ſupra capitulo ſeptimo.

3 Quinto peccat, qui pecunias congerit grauando notabiliter ſubditos ob auaritiam, nullo iuſto fine propoſito, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 2. quia id eſt contrauenire præcepto de dando ſuperflua pauperibus, iux. dicta ſupra, capit. 23. nu. 73.

Sexto peccat, qui prodigis largitionibus ita indulget, ut ſe exponat probabili periculo vſurpãdi aliena, uel tributa maiora, quam par eſt, exigendi, aut debita ſtatis diebus non ſoluẽdi, aut onere grauiſſimo intereſſe, ac cambiorum ſe, ſuumq; regnum in maximam paupertatem inducendi propter rationes Ariſto. in epiſt. ad Alex. & per l. part. Caſtellæ tit. 142. par. tit. 5. & mentem S. Tho. vbi ſupra.

Septimo peccat, qui adeo negligit munire ſuas arces, ut occaſionẽ populo præbeat irreuerentiæ, uel rebellionis, aut alijs inimicis occupandi regni, aut partẽ illius, iuxta mentem eiuſdem S. Thom. ubi ſupra lib. 2. cap. 11.

4 Octauò peccat, qui negligit per incuriam imperare refectionem, & cuſtodiã viarum publicarum ſui regni, ita ut viatores notabilia ob id damna incurrãt, aut de ſuis publicis reditibus, pauperibus extreme egentibus, a ſe petentibus; non ſubuenit, iuxta eundem Sanct. Tho. vbi ſup. c. 12. & 15 Dixi, *Negligit*. quia ſecus ſi per ignorantiam, aut impotẽtiam id omittit arg. l. impoſſibilium. ff. de reg. iur. & cap. ignorantia. eodem tit. lib. 9. quamuis hoc alij non animaduertant.

Nonò peccat, qui habet cum alio Rege Chriſtiano ſuper aliquo regno, vel dominio aliquam dubiam, & antiquam controuerſiam, quæ de iure non poteſt extingui, quia non habent ſuperiorem, neque bello, quippè quorum arma adeo creuerunt, ut neuter ab altero omnino ſuperari poſſit, niſi facta per ſtrages copia Turcis inuadendi quod reliquũ eſt Chriſtiani orbis, uel bonam partem eius, & non vult in arbitros ſuſpicione carentes conuenire, nec petere, vel accipere cõditiones honeſtas, quibus pax firma fiat. quod probãuimus in repe. c. quando. de conſec. diſtin. 1. cap. 9. num. 90.

Decimò peccat, qui aliquam legem pœnalẽ conſtituit principaliter propter ſuã utilitatem priuatam, quo eius tranſgreſſione, aut diſpenſatione multas pecunias cogat. cap. erit autem lex. 4. diſt. & communis in cap. 1. de conſt.

5 Vndecimò peccat, qui diſpenſat in legibus diuinis, aut naturalibus, abſque iuſta cauſa, & qui in proprijs cum notabili damno, aut ſcandalo publico vel priuato, & qui delicta diuina lege aut naturali dãnata, ſine iuſta cauſa cõdonat, videns, aut videre debens, ſe ad alia ſimilia occaſionẽ præbere, aut lites, uel ſolutiones debitorum ſine iuſta cauſa ſuſpendit. Tum per gloſſ. ſing. capitulo non eſt de uot. capit. ex parte. de conſu. cap. ex iure. de iureiu. capitulo ſi eccleſia. 23. q. 4. capitu. regum. 23. quęſt. 5. Tum quia omnis iniuſtitia rei notabilis eſt mortalis, iuxta S. Thom. 2. 2. quæſtio. 59. articu. 4. Dixi. *Sine iuſta*

cauſa

tanſa,quia cum cauſa,& ſine ſcandalo notabili,illa licite facere poteſt,l.1.C.l.

6 Duodecimo peccat,qui non permittit populo ſuo tueri ſuas libertates, ſibi ex iure diuino,aut humano iurato debitas, aut bona populi uſurpat, & reſtituere ꝯ obligatur,arg.capitu.reges.& cap.principes.23.q.5.& l.1.C.ſi quacunq; pręd.pot. & cap.ſi res.12.quæſt.6.

Decimotertio peccat,qui minis,aut ꝓcibus importunis adigit aliquē ad donandum ſibi ſua bona, abſque iuſta cauſa, cum obligatione reſtituendi,arg.c.cōuenior.23.q.8.2.Reg.c.21. & totius tit.ff.& C.quod met.cau.& Bar.in trac.de tyran. nume.20.

Decimoquarto peccat, qui gerit bellū iniuſtum defectu authoritatis,aut iuſtę cauſæ cum obligatione reſtituendi,aut iuſtum ex ſe, ſed animo, & ſine iniuſto ſine obligatione reſtituendi, iuxta utrumque Tho.2.2.quæſt.40.art.1.

Decimoquinto peccat,qui impedit uiſitationem monialium iuridicam,cle. attendentes.de ſtat.monach. & eſt excommunicatus,ſi admonitus non deſinit,ead. clem.§. fin.

Decimoſextò peccat, qui exigit a ſuis ſubditis aliqua tributa noua,abſq; neceſſitate publica cum obligatione reſtituendi,quamuis in bonum finem ea exigat. c. militare.ſub finē.23.quæſt. Et multo magis ſi ad ſuperfluum uſum, nel ueſtitum, pompas,cōuiuia,prodigalitates,quas vulgus liberalitates appellat.Summ. confeſ. lib.2.tit.5.q.35.num.32.Dixi,*Noua*. quia ſi antiqua bene ſtatuta ita prodigit,nō tenetur reſtituere,nec mortaliter peccat,niſi aliqua circunſtantia ſinis,formæ;materiæ,aut alia mortalis interueniat,per ſupradicta.capitu.23.num.75. Dixi etiam, *Abſque neceſſitate publica*,quia cū hac exigere,& accipere poſſet,ſi ad eam ſui reditus non ſufficereut,arg. c. cnm ſecūdum. de præb. & c.1.13. q.2. & eorum, quæ ibi citantur.

Decimoſeptimo peccat,qui adigit ſubditos ſuos,ad id nō obligatos, ſibi domos ædificare,agros colere,uineas fodere,aut alia ſimilia facere ſine integra ſui laboris compenſatione,Sanc.Ant.par.3.tit.3. c.4.§.4.ſubdens,bis eum peccare,qui diebus feſtis ad hoc eos adigit.

7 Decimooctauo peccat,qui officia ſui regni uendit tam care, & talibus perſonis, ut ꝓbabiliter credat, aut credere debeat eas male illis uſuras,ut ſubditos oppreſſuras, per rationes Auth.ut iudi. ſine quo. & Auth.de mand. princ. §.2. alias ſecus, iuxta Sanct. Thom.ad Duciſſam Brabantiæ in opuſc.2. q.1.quamuis præſtaret nō vendere,Quo fit,ut dictum Pan.communiter recepti in c.1. & 2. ne præl. uic. ſu. (ſcilicet,)id.qđ domini pro officijs ſecularibus ſuæ iuriſdictionis accipiunt,lucrum ſordidum eſſe, & accipiendo mortaliter peccare, reſtringendum ſit ad perſonam, quæ ſuperiorem agnoſcit, & locum, ubi uetitum eſt lege obligādo ad mortale ꝯ, cui conſuetudo præſcripta non derogauit ſine licentia eius,qui eā dare poteſt ad uendendum honeſto precio perſonis idoneis.Et conſequenter non ſunt damnandi reges, & principes, qui ea dant pro pecunia in dotem,uel miercedem obſequiorum,neque etiam ipſi officiarij illas uendentertam honeſto precio talibus perſonis,ut probabiliter credatur,eas illis non male vſuras,quo precinm male datum peius extorqueant. Quare ob ea,quæ in curijs monarcharum fieri uidimus eorum confeſſarios,conſiliarios,&regni procuratores admonemus, uideri e republica, & animarum ſalute fore, lege aliqua circunſpecte ſtatuere cuique officio, uel muneri certum precium,vltra quod nil dari, vel accipi poſſet; declarando eum, qui plus acciperet, plus iuſto precio accipere, & addendo, ne remiſſioni locus eſſet, & tempore quo titulus cōfertur,cogerentur partes iurare de non plus dando, vel accipiendo cum in dies adeo eorum precia creſcant, ut ementes honeſte uiuere nequeant,niſi magno reip.malo,illa,quæ forte mutuo & ſub uſuris,nel intereſſe ꝯ acceperunt,recnperent.

Admouemus uero hic,fœl. rec. Piſi V. tuliſſe legem an.1571. menſe Decembri. cōtra ambientes officia iuriſdictionis adminiſtrationem habentia, in hæc verba. *Nemini de cætero liceat,mediāte pecunia,uel ſolutione,& traditione,ac promiſſione aliarū rerum,& per interpoſitas perſonas,aut alias quouis modo faciendas, aliquas dignitates, & officia, exercitium, & adminiſtrationem iuriſdictionis habentia procurare, aſſequi,*

uel

uel obtinere, ac ſi quis his præſentibus contra ueniſſe quoquomodo dici, aut cẽſeri potuerit, ipſum cõtrauenientem eo ipſo cõfiſcationis omnium bonorum, degradationis, & amiſſionis, tam priuilegij doctoratus, quam quorumcunque per eum obtentorum officiorum tam ſecularium, quam eccleſiaſticorum, ac demũ ultimi ſupplicij pœnã irremiſſibiliter icurrere uolumus, & infra. Et quod ubicunque, & quandocũque compertum fuerit per interpoſitam perſonã, aliquas pecunias, ſeu alias res traditas, ſeu promiſſas fuiſſe alicui curiali, & familiari, vel cuicumq; alteri perſona pro officijs, & dignitatibus iuriſdictionis adminiſtrationem habẽtibus, is qui officium huiuſmodi obtinuerit, ſe a præmiſſis attenta interpoſitione perſona huiuſmodi nullatenus excuſare nequeat quinimò nulla admiſſa ignorãtia excuſatione, ipſo iure præſumatur ſolutionẽ, & promiſſionem huiuſmodi de corũ, qui officia & dignitates ſimilia obtinuerũt cõſenſu, & mandato penitus eſſe facta eiſdemque propterea pœnis ſubiacere omnino intelligatur.

Decimononò peccat mortaliter, qui cogit aliquẽ ad certũ matrimonium contrahendum, vel a contrahendo impedit. S. Anto. 3. par. titu. 3. c. 4. §. 5. quod Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 9. de reformat. matri. in hæc verba confirmauit. *Præcipit S. Synodus omnibus cuiuſcunque gradus, dignitatis conditionis exiſtant, ſub anath. [illegible]tis pœna, quam ipſo facto incurrant, ne quouis modo directo, uel indirecto ſubditos ſuos, uel quoſcunque alios cogãt quo minus libere matrimonia contrahant.*

Vigeſimò peccat, qui præficit officiarios indignos, imperitos, aut malæ conſcientiæ, credens, aut credere debens eos tales eſſe, aut per iuſtam ignorantiã præfectos, poſtquam id reſciuerit, non deponit, cum poſſit abſque ſuæ uitæ periculo, & damno reipub. cum obligatione reſtituendi damna, quæ fecerunt Scot. in lib. 4. ſent. diſt. 15. q. 2. art. 4. per ea, quæ copioſè diximus in prælect. c. ſi quando. de reſc. exce. 16. nu. 3. & 4.

8 Vigeſimoprimò peccat, qui ad ſacerdotia, uel beneficia eccleſiaſtica, quorum eſt patronus præſentat perſonas nõ idoneas, ætate, ſciẽtia, vel moribus, aut inducit legatos, epiſcopos, & alios prælatos ad conferendum talibus, aut patronos ad tales præſentandum contra ca. cum in cunctis, de elect. & c. graue, de præben. & alia latè dicta exceptione 16.

Ad nouẽ autem quæſitum reſpondeo, non peccare poſſidentem uirtute bullæ Iulij Secundi aliqua bona tanquã profana, quibus pater eius impoſuit onus aliquarum miſſarum, conſtituens eũ patronum eorum, & earum, quia etiam abſque tali bulla poterat ea iuſte poſſidere, ut talia, quippe quæ nullius ſpeciei ſacrorum ſunt, vt colligitur ex S. Tho. recep. 1. 2. q. 99. art. 6. non enim ſunt bona eccleſiaſtica, licet oneri eccleſiaſtico ſint ſubiecta. arg. c. ex parte. de cenſibus.

Vigeſimoſecundò peccat, qui non cohibet ſuos ſubditos ab uſurpando alieno, per furtum, rapinas, munera, aut per alium quemuis modum illicitum, cũ obligatione reſtituendi, Rich. in 4. lib. ſenten. diſt. 15. art q. 5.

Vigeſimotertiò peccat, qui negligit abolere prauas ſuæ terræ conſuetudines, ueluti uſurarum, ludorum periculoſorũ animæ & corpori, cum ſine ſcandalo id poſſit, aut permittit falſas menſuras, aut precia iniuſta rerum venalium, cum obligatione reſtituendi, Rich. vbi ſupra arg. c. error. 83. diſt.

9 Viegſimoquartò peccat, qui per ſe uel alium condemnat aliquẽ. Præſertim ob crimen indicta cauſa, aut non conceſſa ſe defendendi facultate, aut ſine ſcientia publica per publicam probationem habita, ductus ſcientia priuata per priuatam probationem quæſita, ſecundum mentem Sanct. Tho. 2. 2. quæſt. 67. art. 2. & clarius Caieta. ibid. & ſumm. verb. homicidium. Tum quia ſententia, qui actus publicus eſt, auctoritate & ſcientia publica, & non priuata ferenda eſt. Tum quia iuris naturalis eſt, ne quis inauditus, & indefenſus damnetur. clem. paſtoralis §. cęterum. de re iud. glo. memorabilis in extrauag. 1. de dol. & contu. Quo fit ſecundum eos, grauiſſime peccare reges, & principes, & eſſe homicidas, qui aliquem etiam ſubditum, inauditum, & indefenſum veneno, aut alio mortis genere interfici iubent, vel beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bonis ad nutum non admouibilibus priuãt, ſola ſcientia priuata ducti. Eodem item modo peccare exequutores talium mandatorum, neque excuſari obedientia,

quam ſuis regibus id præcipientibus de-
bent, quoniam contra ius naturale, vel di
uinum non eſt eis obediendum, cap. ſi do-
minus. cap. qui reſiſtit. 11. quæſt. 3. & Ca-
10 iet. in dicto verb. homicidium. Contra
vero non peccare eum, qui ſecundum al-
legata, & probata iudicat, quãuis vti pri-
uatus oppoſitum iuſtum eſſe ſciat, adeo
quod eum, quem priuate ſcit innocentẽ,
iuſte condemnari poſſit probatum nolen
tem, ſaltem quando quo ad eius fieri po
tuit, omnia fecit, ut veritatem cognoſce-
ret, & ne de illo caſu iudicaret, iuxta S.
Thom. in dicta quæſtio. 67. art. 2. & alios
graues auctores, quos Caiet. ibi adducit.
Pro quibus eſt tex. in l. illicitas. §. veritas.
ff. de offic. præſid. & in cap. paſtoralis. §.
quia vero. de offic. deleg. & vtrobique cõ-
munis. Dixi, *Ad nutum non admouibilibus*,
quia alij ſecus eſt, argu. l. qui poteſt inui-
tis. ff. de regul. iur. qualia ſunt officia Ca-
ſtellæ regia, lib. 1. ordin. tit. 76. Idem, quũ
res notoria eſt, uel ex natura rei, uel actis
conſtat, nullam condemnãdo defenſionẽ
competere, c. bonæ. 1. de elect. vbi Panor.
adiuncto ca. cum olim de re iud. ubi poſt
alios Fely. col. 5. quia ſcientia reipublicæ
notoria publica eſt, & nõ priuata, ut ſen-
tit Sanct. Tho. 2. 2. quæſtio. 67. art. 2. & fa-
cit capit. ad noſtram. de iureiuran. Idem
quum aliqua magna, & iuſta de cauſa nõ
recognoſcens ſuperiorem omittit audi-
re, & uocare reum, ut probauimus in ca
pitu. 1. de cauſ. poſſ. per gloſſ. ſingul. in l.
antepenult. ff. in quibus cau. maio. lauda-
tam per Rauen. in d. capitu. & Decium in
capitu. ex parte. 2. de offic. deleg. colum.
3. & capitu. quæ in eccleſiarum. de conſti
tut. colum. 9. modo curet allegari, & pro-
bari pro parte abſente, quæcunque poſ-
ſunt. Per quod excuſauimus magnum
quendam Monarcham, qui virtute pro-
ceſſus in abſentia facti, & ſententiæ ſine
citatione latæ, fecit capite plecti quen-
dam ſuorum militum ducem, ſibi in alio
regno militantem: quia nec capi, ne ſine
metu rebellionis illius, & magnæ partis
11 exercitus, audiri poterat. Nõ autem om-
nino placet conſilium Raymũdi probati
a S. Ant. 2. par. tit. 2. c. 7. 3. §. quòd rex, aut
dominus, qui ſuis ſubditis aliqua de ſupe
rioribus cauſis reſtituere tenetur, & non
poteſt, aut certe difficile id facere, cõdo-
net eis aliquas operas, uel iura ſibi debi-
ta in perpetuum eis, ne annuam penſio-
nem perpetuam, aut temporariam in id
ſufficientem ſuper bonis regni cõſtituat,
aut aliquod Xenodochium, aliudve opus
pium de illorum conſenſu, ſi haberi poſ-
ſit, inſtituat, nõ, inquam, omnino placet.
Tum quia impotentia eũ excuſat per di-
cta ſupra in c. 17. nu. 60. Tum quia poteſt
iura regni diminuere, nec onera augere,
c. intellecto. cum ei annot. de iu. iur. Tum
quia non ſufficit dare pijs, quod debetur
alijs, ar. c. ea te. de iur. & c. cum tu. de vſu.
Tum quia conſenſus ſubditorum in eiuſ-
modi raro eſt ſpontaneus, iuxta illud,
Preces Principis iuſſa ſunt. gl. in l. 1. ff. quod
iuſſu. Quare ſecurius conſilium eſſet, ut,
ſuperflua ſui ſtatus reſecando, & parcius
viuendo, & a donis gratuitis abſtinendo,
quantum poſſet de reditu ſuo decenter
relinqueret, quo debita ſolueret, & reſti-
tueret, iuxta mentem Ariſtotelis, 4. Ethi.
& S. Thom. 2. 2. q. 118. artic. 1. & melius
q. 58. art. 1. ad 1.

Vigeſimoquintò peccat mortaliter
Rex, qui ut Iudex facit aliquid quod iudi
ci eſſet mortale. §. ſeq. dicetur.

De peccatis iudicis ſuperiorem agnoſcentis.

SVMMARIVM.

12 *Iudex ut peccat mortaliter ſuſcipiendo officium, cui eſt impar.*
12 *Iudex iudicans iniuſte, aut accipiens preciũ pro ſententia etiam iuſta, ut peccat.*
13 *Exemptus hodie multo plus ſubiacet ordinario, quàm olim.*
13 *Iudex vſurpans iuriſdictionem, nõ ſeruans ordinem iudiciarium, ut peccat.*
13 *Iudex male capiens, & victum non condemnans in expenſis peccat.*
13 *Iudex non ſatis ſtudens, nec conſulens, affectu condemnans, & miſeris non deferens, ut peccat.*
14 *Iudex appellationi non deferens, uel eã non admittens, ut peccat.*
14 *Iudex pœnam legis augens, uel diminuens, vt peccat.*
15 *Appellatio ab interlocutoria in quibus cauſis criminalibus hodie ſublata.*

Iudex

18 *Iudex nõ obediens eccleſia, nõ ſeruans inter dicta, prehendẽs Iudicem Eccleſiaſticum, qui eum excommunicauit, cogent abſolue-re, libertatem eccleſia minuẽs, res intra ec eleſiam capiens ut peccat.*

17 *Eccleſia immunitate qui gaudent, & ſeqq.*

17 *Iudex extrahens quem ab eccleſia approbãs falſitatẽ officiarij, negans damnato cõfeſ-ſionem, ut peccat & ſeq.*

19 *Eccleſia immunitate gaudet regulariter om nis Chriſtianus tãtum, & nõ alij & ſeqq:*

24 *Iudex partibus aquales aduocatos non aſſi-gnãs, non uiſitãs carcerem, excommunica tum admittẽs, clericum ſuo iudici nõ red dens iudicãs die feſto, iura nimia exigẽs, fingẽs quo fœminam adeat, procedẽs ſine accuſatore, ut peccat, & ſequentibus.*

25 *Iudex non inquirẽs generaliter, interrogans & inquirens ſpecialiter ut peccat.*

27 *Dominis terrarum cultarum a Sarracenis eis decimantibus hoc agant.*

2 DIcendum, quod peccat mortaliter primò Iudex petens, aut ſuſcipiens munus gubernandi, aut iudicandi, quo ita eſt indignus, vt ſit uериſimile inde notabile aliquod damnum proximo euenturum per c. non eſt putanda. 1. q. 1. & ea, quæ late adduximus in prælect. c. ſi quando. excepti. 12. cum trib. ſeqq & capit. inter. verba. concl. 1. ponendo exemplũ de eo, qui non noſcens ſe contra potentes ſententiam ferre non auſurum, iudex efficitur, contra c. eccleſ.

Secundo peccat, qui ſciens, aut ſcire debens ſententiam iniuſtam fert, aut iuſtã ferre negligit amore, odio, precibus, metu uel alia de cauſa, c. ſi quis dixerit. cap. quatuor. 11. q. 3. cũ obligatione reſtituẽdi non ſolũ principale, ſed omnes impenſas, damnum, & intereſſe, quæ ex eo conſequuta fuerint, c. fin. de iniur. ſiue appellet, ſiue non glo. c. paſtoralis. §. quia uero de offic. deleg. communiter recepta, niſi conſentiat in ſententiã animo remittendi debitum, de quo intelligi poteſt Medi. in C. de reſtit. q. 3. cauſ. 7. in fi. Et ſi eccleſiaſticus, & tulit etiã contra conſcientiam ipſo facto eſt ſuſpenſus, & irregularis, ſi antequam abſoluatur ab ea, celebret. c. 1. de re iud. lib. 6.

Tertiò peccat, qui pecuniam accipit vt bene, vel male iudicet, aut vt iudicare omittat, c. iubemus. cum 4. ſeqq. 1. q. 1. cũ eadẽ obligatione reſtituendi (ut dictum eſt in c. 17. num. 28. cum ſeqq.) ea, de quibus in §. præcedenti. & etiam quod accepit, ſi pro bene iudicando accepit, iuxta diſtinctionem poſitam ſupra c. 17. nu. 33. Adde extrauag. quæ incipit *Ab ipſo* Gregorij X I I I. quæ innouat extrauag. 1. de ſent. excom. inter communes, in quam late nuper commentati fuimus.

13 Quartò peccat, qui iudicat aliquid eſſe iuſtum, uel iniuſtum, etiã ſi re uera ſit tale, ſed non habet in id iuriſdictionem, eo quod reus eſt exemptus, licet aliquando contra eum ordinario concedatur ca. 1. priuileg. lib. 6. quod Conc. Trid. ſeſſ. 7. c. 14. de refor. innouauit, & ampliauit in hæc verba. *In ciuilibus cauſis mercedum, et miſerabilium perſonarum clerici ſeculares, aut regulares extra monaſterium degentes, quomodolibet exempti, etiam ſi certum iudicem a Sede apoſtolica deputatũ in partibus habeant, in alijs uero ſi ipſum iudicem nõ habuerint, corã locorum ordinarijs tanquam in hoc ab ipſa Sede delegatis conueniri, & iure medio ad ſoluendũ debitum cogi & compelli poſſint, priuilegijs, exemptionibus conſeruatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus aduerſus præmiſſa nequaquam ualituris.*

Quinto peccat, qui iudicat ẽt recte, ſine tamẽ probatione ſufficienti, ſiue quia teſte ſunt ſuſpecti, vel iniuſte torti: aut nõ vidit ſaltem mediocriter proceſſum, aut probationem legitimam non admiſit, S. Thom. 2. 2. q. 60. artic. 3. & 6. addens peccare quoque eum, qui probationem, maiorẽ neceſſaria exigit. Pro quibus omnibus ſunt c. ira. 11. q. 3. & c. 2. de proba. & c. ad noſtram. 3. iuncta gl. antepen. de iure iuran. Et qui ordinem iuris non ſeruat, procedendo ſine libello, aut ſine conteſtatione litis, vbi ſunt neceſſaria, aut ſine dilationibus neceſſarijs, aut ſuperflua cõcedendo, non admittendo iuſtas exemptiones; aut iniuſtas admittendo. cle. ſæpe. de verb. ſign. interrogãdo ea; ad quæ pars reſpondere non tenetur, glo. magna. c. 2. de cõfeſſ. lib. 6. Et qui in ſentẽtia aliqua clauſula obſcure utitur, qua condemnatus aliquo tempore ſe contra iuſtitiam defendere poſſit. Et qui appellationẽ, aut recuſationem, quã non debet; admittit, vel contra quam debet, non admittit. præſertim pro-

propter preces, aut munera, quod eſt peccatum quotidianum. S. Ant. 3. par. tit. 9. c. 14. §. 2. aut differt ſine iuſta cauſa expeditiones iudiciorum petitorum. Et qui propter pietatis famam pœnam abſque facultate id faciendi remittit totã, aut partẽ, aut eãdem auget, vt ſeuerum ſe oſtendat, S. Th. 2. 2. q. 67. articu. 4. Ale. 3. par. de leg. iudic. quantum ad perſonam iudicis. q. 4. art. 4. S. Ant. 3. par. tit. 29. c. 1. §. 7. nõ faciendo ea in ipſa ſententia, vel faciẽdo in ea, ſed ſine iuſta cauſa, & probatur per l. reſpiciendum. ff. de pœn. & l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de ijs, qui notan. infa. Deci. poſt alios in c. at ſi. § de adulterijs. de iudic. vbi latius diximus: & quamuis qui ſuperiorem non habet totam pœnam aut illius partem remittere poſſit, aut mutare corporalem in pecuniariam, ſi uidet illud in honorem Dei, aut in vtilitatem reip. ceſſurum: vt cum reus utilis eſt populo. l. ad beſtias. ff. de pœn. & Alex. ubi ſupra: & etiam ſi uidet nullum inde damnum publicum emergere, de cõſenſu partis aduerſæ, ſi tamen præuidet, vel præuidere dẽt, occaſionẽ delinquẽdi per illud præberi, q̃ vt plurimũ præbetur ignoſcendo homicidis, latronibus, iniquis iudicibus, & id genus alijs, grauiter peccat: quamuis pars aduerſa in id cõſentiat. Caieta. in ſum. verb. Iudicis peccata. Et qui ſententiam ſuperioris exequitur, ſciens eam nullam eſſe, & irritam: ſiue quia errorem contineat intolerabilẽ, ſiue manifeſtam iniuſtitiã, gl. recep. cap. paſtoralis. §. quia verò. de offic. deleg. Alexan. Alen. 3. par. tract. de quinto pręcepto. memb. 1. art. 4. circa fi. Dixi, *Sciens nullam eſſe*: quia ualidam (licet iniuſta ſit) exequi poteſt, poſtquam procurauerit ne exequutioni mandetur. per dictum §. quia vero. & ſupradicta. Et qui iubet aliquem ſine iuſta cauſa comprehendi; ſicuti ſupra dictum eſt ca. 15. nume. 14. Et qui ſine iuſta cauſa omittit cõdemnare victũ in impẽſis petitis a uictore, ca. calumniam. de pęn. l. properandum. §. ſin autem alterutra. C. de iud. Et qui ignorans ea, quæ ad iudicandũ ſunt neceſſaria, quem debet, non conſulit. Qui autem aſſeſſorem habet, & quem debet conſulit, & eius conſiliũ ſequutus male iudicat, non peccat: aſſeſſor aũt & conſultor, ſic, cũ obligatione reſtituendi. c. ſtatutũ. §. aſſeſſorẽ. de reſcrip. lib. 6. Pan. & Ant. in c. tua nos. de homi. & Dec. poſt, & ante alios in l. conſilij. ff. de reg. iur. Et qui mortali odio, malove animo, aut ſine (licet alioqui iuſte) aliquẽ dãnat morte, mutilatione, vel alia pœna, per capitu. miniſter. 22. quæſt. 5. & multa ibi per nos nuper adducta quamuis non teneatur reſtituere ſecũdum mentem vtriuſque Th. 2. 2. q. 40. art. 1.

Adde, quòd Conc. Trid. ſeſſ. 12. c. 1. de refor. ſic circa hæc ſtatuit, *In cauſis uiſitationis, & correctionis ſiue habilitatis, & inhabilitatis, nec non criminalibus ab epiſcopo, ſeu illius in ſpiritualibus vicario generali aut definitiuã ſententiã ab interloquutoria, uel alio quocunque grauamine non appelletur*: Circa quod nota primò, conſonare illud iuri antiquo quoad cauſas uiſitationis, correctionis, habilitatis, & inhabilitatis, per cap. licet. de offic. ordina. ca. reprehenſibilis. de appellatio. cum eis annot.

15 Nota 2. quod diſſonat illi, quo ad cauſas criminales, & videtur ſolum eſſe locus ei in criminalibus quæ tractãtur corã epiſcopo, & vicario generali eius, & non in eis, quæ tractantur corã inferioribus, uel delegatis a Papa, legato, vel epiſcopo. Tũ quia proœmium illius habet id ſtatui in auctoritatẽ epiſcoporum, quo libentius reſideãt in ſuis epiſcopatibus. Tum quia verba ſæpius repetita ſolum loquuntur de epiſcopis, & vicarijs eorum, & non quibuſcũque, ſed tm̃ generaliter. Tum quia eſt ius correctorium, & nouum, per quod non recedimus ab antiquo, niſi quatenus ĩ eo exprimitur. l. præcipimus. C. de app.

Nota 3. quod iura remouentia appellationem in aliquot caſibus, & admittentia regulariter in omnibus, iuxta glo. ſing. in l. qui reſtituere. ff. de rei uend. ſolum procedunt in foro exteriori, quia in interiori iudex, qui grauat, peccat nõ admittendo appellationem, uel alia via grauamen non remouendo, ſiue ſit caſus, quo liceat appellare, ſiue non argumen. l. 5. ff. de appellatio. & capitu. ad noſtram. eodem titulo. Qua in re quamplurimi litigantes, & aduocati, ac procuratores eorum paſſim grauiſſime peccant cum obligatione reſtituendi.

Nota 4. quòd hoc ut iudex peccet, non admittendo appellationem, & pars

appel-

appellando, nõ requiritur, quòd ſentẽtia
ſit iniuſta, ſecundũ acta: ſed ſufficit, quòd
credatur eſſe ipſa re iniuſta, & per agen-
da de nouo poſſit monſtrari eſſe talis, ar-
gumen. cap. per tuas de ſenten. excom. &
cap. ſolet. eod. tit. lib. 6.

Sextò peccat mortaliter, qui peregri-
nos, viduas, pupillos, & alias miſeras per-
ſonas negligit notabiliter præferre alijs
in iure ſibi reddendo, c. regum. 23. q. 5. Ri
char. in diſtin. 3. art. 15. q. 5. Et qui iudex
ſæcularis mandatis Papæ aut aliorũ præ-
latorum non paret, aut eorum excommu
nicationes, aut interdicta, ut debet, non
ſeruat. c. 2. de maio. & obe. & c. 1. 11. q. 3.

16 Septimò peccat, qui cogit aut pręcipit
tẽpore interdicti celebrare; aut ne denũ-
ciati excõicati e diuinis officijs egredian
tur; & eſt excommunicatus. cle. grauis. de
ſenten. excom. Et qui vi, metuve abſolu-
tionem exorquet; aut excommunicatio-
nem, aut interdictum reuocari facit. ca. 1.
de his quę vi, met. libr. 6. Et qui facultatẽ
facit comprehendendi, aut uexandi iudi-
ces eccleſiaſticos in perſonis, aut bonis;
eo quod contra ipſum cenſuras tulerunt,
vel ſuo iuſſu non paruerunt, cap. quicun-
que de ſenten. excommu. lib. 6. de qua in
fra cap. 27. nu. 99.

Octauò peccat, qui prohibet ſubiectis
ne vendant, vel emant ab eccleſiaſticis: &
eſt ipſo facto excommunicatus, c. eos. de
immuni. eccle. lib. 6. Et qui compellit, ut
bona immòbilia, aut iura eccleſiæ ſubij-
ciantur, laicis; aut ad eoſdem transferan-
tur c. 2. de reb. eccle. non alie. lib. 6. Et qui
iubet capi cruces, ornamenta, libros, aut
alia eccleſiæ bona, c. indigne. 12. q. 1.

17 Nonò peccat, qui extrahit, aut vult
vel iubet extrahi per uim ex loco ſacro
eos, qui ad illũ confugerunt, per c. defini-
uit. c. ſi quis contumax. & c. reum. 17. q. 4.
& multas leges regias citatas a Dõ Remi
gio a Gogni Pampilonen. libr. de im-
munita. eccle. & per leges Luſitaniæ cir-
cunſpectiſſimas. Pro cuius rei notitia di-
co quatuor.

Primum, quòd per locum ſacrum hoc
in loco intelligitur quælibet eccleſia, ca-
pella, baſilica, eremitorium, & quodlibet
aliud ſacellum, pro miſſa dicenda, epiſco
pali authoritate conſtructum; ſine qua
deſtrui non poteſt, iuxta mentem Card.
conſi. 11. & dictum Remig. ubi ſup. am-
pliat. 1. 2. & 3. Cœmeterium item, quod
eſt locus per epiſcopum ſepeliendis mor
tuis ſacratus ſiue ſit continuum, ſiue con
tiguum eccleſiæ, ſiue ab ea ſepatatum, ca.
quiſquis. 17. q. 4. Dormitorium item com
mune clericorum, & religioſorum, argu.
cap. cum pro cauſa. de ſenten. excommu.
Et ianua, & porticus eccleſiæ, aut cęmete
rio adnexa d. ca. ſi quis contumax. Panor.
in cap. penul. de immuni. eccle. Claſtrum
item, & pauimentum, licet ſpatium pluſ-
18 quam 30. paſſuum contineat, ex Remig.
ubi ſupra ab ampliat. 5. uſq; ad 15. Domus
item epiſcopalis, quamuis ab eccleſia ſe-
iuncta ſit, ca. id conſtituimus. 17. q. 3. In-
noc. & communis, in d. c. inter alia, de im
muni. eccle. Domus etiam eccleſiæ ad ha
bitationem clericorum intra 40. aut 30.
paſſus constructæ, alias non, niſi alicui ca
pellæ adnexæ eſſent, d. c. quiſquis. Spatiũ
item 40. paſſuum in circuitu eccleſiæ ma
ioris, & 30. in circuitu eccleſiarum mino
rum, cap. ſicut antiquitus, & d. c. quiſquis.
17. quæſt. 4. ut affirmauit Oldr. coſi. 35. &
Fely. in d. c. cum pro cauſa. Admonemus
tamen nullo in loco hoc ſeruari, niſi quo
ad fines cœmeterij, forum, clauſtrorum,
graduum: & ſic uidemus plus obſeruari
opinionem, quam ridet ibi Oldra. quàm
ſuam. Hoſpitale item epiſcopali authori-
tate conſtitutum, Pan. in cap. pen. col. 5.
de immuni. eccl. Et presbyter qui defert
ſanctum Sacramentum extra eccleſiam,
Hoſt. & communis in c. ſanè de cele. miſ.
& Remig. ubi ſupra ampliat. 18. Cardina-
les etiam hoc priuilegio utũtur: quod ta
men nullo iure ſcripto probatur, quãuis
fortaſſis ſic non ſcripto cõſuetudinis, An
dr. Siculus de præſc. Card. q. 9. par. 1. & a
fortiori eo utentur Imperatores, Reges,
& ipſorum Regiæ; quamuis non ipſorum
ſtatuæ, neq; domus aliorum magnatum,
niſi priuilegio donatorum, Remig. ubi
ſup. ampl. 21. In urbe tamẽ nulla eccleſia
vtitur hac immunitate aduerſus iudices
etiam ſeculares Papę; licèt domus Car-
dinalium cum certo ambitu, & legatorũ
regum, & rerum publicarum ea gaudere
uideamus.

19 Secundum, quòd hac immunitate
gaudent omnes, & ſoli Chriſtiani liberi,
qui ad prædictum locum ſacrum, ſiue ob
delicta.

delicta,ſiue ob debita confugiunt.d.c.in-
ter alia Pan.nnm.5.& Remig. ubi ſupra.
Et etiã ſerui ob delicta, quæ grauiſſime
a iure puniri poſſunt,confugiẽtes,aut ob
ſæuitiam dominorum,alias non: & ideo
ſuis dominis reddi debẽt, præſtita tamen
cautione ſaltem iuratoria,de non ſæuien
do in eos, iuxta Panor.& communem in
d.c.inter alia.

Tertiũ,quòd ex hoc infertur, hac im-
munitate gaudere excõmunicatos, inter
dictos,& ſuſpenſos, iuxta Imo.Bonif. &
communem in clem.1. de pœn.& remiſſ.
quia nõ excipiũtur a regula prædicta. Et
eadem ratione,qui de licẽtia cuſtodis car
ceris,uel ſine illa,etiam uiolato iuramen
to de non egrediendo a carcere, cõfugit:
quia licet teneamus cum gl. ſing.clem.pa
ſtoralis, uerb.per uiolentiam, de re iudic.
quod iuſtè in carcerem cõiectus exiens a
carcere, præſtito iuramento de redeũdo
teneatur redire,per uim tamen educi nõ
poteſt, Steph.deciſ.capell. Thol.422.Et
etiam qui uiolato carcere cõfugit.Et qui
cõprehenſus per locum ſacrum ducitur,
Nico.Boer.deciſ.100.col.2.& communis
contra Archi.in c.ſicut 1.16.q.4.etiam ſi
iã damnatus ad ſupplicium ducatur,quia
iam eſt intra eam receptus,& a fortiori,
qui a iuſtitiæ miniſtris fugiens in eam eſt
ingreſſus,Remig.ubi ſup.fall.31. Gaudet
etiam percutiens clericum,aut occidens;
& conſequenter omnis ſacrilegus, qui in
loco ſacro non committit, quicquid rela
ti per Remig.fall 32.& 34.dicant ſine tex
tu, & iuſta ratione cum a regula prædicta
non inueniantur excepti.Exules item,ſi-
ue banniti, etiam ita, ut impune occidi
poſſint;& obligatus ad reddendas ratio-
nes,& mercator, qui decoxit,aut fidẽ fe-
fellit,& qui trãsfugit ad hoſtes,quidquid
dicant relati a Remigio, & quos ipſe ſe-
quitur fall.37. & duab.ſeq. modo non de
linquant in eccleſia,neque alia delicta ex
cepta committant, quia non eſt textus,
nec ulla ratio firma, quæ eos a prædicta
regula excludat.

20 Quartum, quòd non gaudent hac im-
munitate iudæi,mauri,pagani,hæretici,
& alij infideles, niſi quando confugiunt,
ut uere fideles efficiãtur.l.1.cum gl.C.de
his, qui ad eccleſ.confug Nicol.Boer.de-
ciſ.100. neq; blaſphemus, iuxta Nicolaũ
Boerium in d.deciſ. 100. & alios quos re-
fert & ſequitur Remig.ubi ſupra fall. 34.
Quòd noſtro iudicio nõ probatur,per rõ
nes dicti Nicolai male digeſtas, cũ(quid-
quid ille dicat)certũ ſit,blaſphemum,qua
tenus tñ talis eſt,non eſſe hæreticum,iux
ta utrũq; Th.rece.2.2.q.13.art.1.& ſi una
cũ blaſphemia hęreſi tenetur,nõ quidem
qua parte eſt blaſphemus, ſed qua parte
eſt hæreticus, & infidelis, deſinit gaudere
hac immunitate. Non item gaudet uiarũ
graſſator,neque nocturnus ſegetũ,& alio
rum fructuũ uaſtator, c.inter alia.de im-
muni.eccleſ.Neque qui occidit,mutilat,
vel aliud graue crimen in loco ſacro ad-
mittit,c.ſi.de immu.eccl.iuxta communẽ
quam copioſè tractat prædictus Remig.
quia a prædicta regula excluduntur per
iura præcitata. Nec referr,an delinquant
cum ſpe immunitatis,an ſine illa, ſecun-
dũ Pan.in d.c.ſi. Quod quanuis ſit cõtra
cõem in theorica, eſt tamẽ in praxi rece-
pta,ſecundum Steph.in deciſ.422.capell.
Tholoſ.quod Luſitania non ſeruat,cuius
21 leges ita diſtinguere uidẽtur libr.2.ord.
tit.4.Neque qui inſidioſe occidit,aut ani-
mo occidendi percuſſit,iuxta comm.d.ca.
1.de homic.contra Pan. quam prædictus
Remig. copioſè refert. ubi ſup. fall. 1. &
duabus ſeqq.quamuis ſic, qui abſque ta-
li animo percutit,ſecundum ius cõe.Sed
iuxta leges Luſitaniæ uſu receptas,nemo
qui aliũ de propoſito, uel in duello occi-
dit,aut percuſſit, hac immunitate gaudet
lib.2.ordin.tit.4.& §.3. Nemo itẽ ea gau-
det,qui ex eccleſia alterum extra eccleſiã
exiſtentem percutit. neq; cõtra,qui exi-
ſtens extra illam, exiſtẽtem in illa percu-
tit,iuxta Panor.& communem, in d.c.ſi.
quia in eccleſia dicitur delinquere. Ne-
que qui exiſtens intra eccleſiam iuſſit ex
tra eccleſia delictũ fieri, quo ad delictũ,
quod iubẽdo committit, quia in eccleſia
patratum fuit, quamuis ſic quo ad deli-
ctum patratum ex iuſſu ſuo Remig. ubi
ſupra fall.5.Neque qui eũ,qui in eccleſia
erat,per uim extraxit,ſaltẽ per ueſtes tra
hendo,quia in eccleſia delinquit. Neque
qui extrahi eũ iuſſit,quo ad delictũ,quod
in hoc commiſit quamuis ſic quo ad deli
ctum,quod interficiendo aut percutiẽdo
poſt eum extractum committeret. Re-
mig.ubi ſupra a fall. 4. uſque ad 11. quia

hoc extra, & illud intra commiſſum eſt.
Neq; qui ſponte egreditur. iuxta Hoſt. &
communem in d.c.fi. Neque is, quem Pa-
22 pa educi iubet, c. vxor fęlicis, 16. q. 4. Ne
que perſonæ eccleſiaſticę, iuxta Pan. in d.
c.fi. uſu receptum. Quod videtur limitan
dum quo ad iudicem eccleſiaſticum, non
autem quo ad iudicem ſæcularem, quem
arbitror non poſſe extrahere ab eccleſia
clericum in minoribus conſtitutum, etiã
ob delictum, licet quo ad illud poſt Cõc.
Trid. ſeſſ. 23. cap. 6. habeat in eum iuriſdi
ctionem. Neq; qui ex eccleſia iniuſta de-
fendẽs, pugnat, quia intra eccleſiã delin-
quit. Neque qui prope eccleſiam delin-
quit, animo ad eam confugiendi, iuxta
Hoſtien. in ſum. de immu. §. inquantum.
nume. 8. & alios, quos refert, & ſequitur
Remig. ubi ſupra fall. 2. quãuis quo ad Lu
ſitaniam, nihil refert prope eccleſiã, aut
longè delinquat, ſed an caſu, aut data ope
ra id faciat. lib. 2. de ordi. tit. 4. §. 3. neque
ẽt ſecundum ius commune, noſtro iudi-
cio. Tum quia nõ eſt textus, qui ita diſtin
guat. Tum quia, ſupra proxime ſequuti
ſumus opinionem Panorm. dicentis, nil
referre, an, qui in eccleſia delinquit, id
faciat cum ſpe immunitatis eius, vel ſine
illa. Neque etiam gaudet, qui ab eccleſia
ſponte egreditur, licet ſubdolis aliquorũ
verbis deceptus, quamuis qui promittit
reddere eccleſiæ, aut eiuſmodi dolis uti-
tur, (ſiue ſit iudex, ſiue alia perſona par-
ticularis) ad fidem ſeruandam tenetur, vt
videtur, æquius iuxta relata per prædictũ
Remig. ubi ſupra fall. 25. Neque qui com
burit, aut deijcit eccleſiam: quia in ea
delinquit. capitulo final. de immunita.
eccleſ. quicquid dicant relati à Remig.
ubi ſup.

23 Decimò peccat mortaliter, qui cõſen-
tit ſuis officiarijs aliquo dolo, vel falſita-
te in notabile partiũ damnum vtentibus
quia facientes, & conſentientes &c. ca. 1.
ad Rom. cap. 1. de offic. deleg. & Cle. 2. §.
notarij, de hære. aut non ſeruat conſuetu
dines, & ſtatuta, quæ ſe ſeruaturum iura-
uit, ſi ſint licita, poſſibilia, & non deroga-
ta ſaltem per conſuetudinem contrariã.
c. 1. de iur. lib. 6.

Vndecimò peccat, qui dãnato ad mor-
tem non permittit locũ ſuſcipiendi ſacra
menti pœnitentiæ ab eo petitum, nec
contraria eum conſuetudo excuſat, Cle.
1. de pœn. & rem. idem eſſe de ſacra com-
munione tenet ibi gl. communiter recep.
quam latè Rauennas defendit in tract. in
ci. Valete, in fine alphabeti aurei, quæ ta-
men in Gallia non obſeruatur, ſecundũ
Steph. de poteſta. eccleſ. caſ. 118. & Rober
tum Gaguinum in uita Ludouici XI di-
centes negatam fuiſſe Conestabili Gal-
liæ Ludouico Lucemburgenſi, quãdo an-
no 1475. iugulatus fuit. Neque etiam in
Hiſpania; & quidem non male noſtro iu-
dicio, quamuis prædictus Raue. cum com
muni oppoſitum teneat, ut in d. Cle. pri-
dem defendimus, eo quod ita fieri expe-
dit ob multa, ne exequutio ſententiæ cri
minalis differatur pluſquam differri opor
teret, ſi ea condẽnato tribueretur. Tũ quia
irreuerentiæ eſſet ſumere ſupplicium de
aliquo eo ipſo die, quo communicauit,
cum non conſtet ſpecies ſacramenti eſſe
digeſtas. Tũ quia non eſt tanta ratio con-
cedendi hoc ſacramentum, quanta pœni-
tentiæ, cui ſuſcipiẽdæ prædicta Cle. præci
pit dari locum. Eſt tamen conſuetudo ur-
bis (ut diximus in Enchirid. de orat. c. 22.
nu. 11.) digna maxima Maximorum Pon.
prudentia, quam orbis imitari deberet, ut
damnato ad mortem denuncietur ſenten
tia poſt mediam noctem, ut liceat ei cõfi
teri, & cõmunicare ante quatuor horas,
quã ducatur ad mortem, & (ſi libuerit) ẽt
teſtari, ut iam corrupta tanto tẽporis ſpa
cio panis ſpecie, ſine ulla irreuerentia Sa-
cramenti cum magno eius fructus moria
tur ſemper victurus. Amen.

24 Duodecimo peccat, qui corã ſe litigan
tibus æquales aduocatos, & procurato-
res ex eis, qui coram ſe aduocati, aut pro
curatoris munere utuntur, non conce-
dit, cum damno notabili alterius par-
tis. leg. prouidendum. C. de poſtula. præ-
ſertim perſonis miſerabilibus, quibus in
terdum etiam non petentibus prouidere
debet. leg. nec quidquam. §. fin. ff. de offic.
proconſ. Imo & interdum ſine ſtipen-
dio, ſcilicet, quando ſoluere nequeunt, &
aduocati ſine tali ſtipendio illis patroci-
nari poſſunt. Sylu. uerb. aduocatus. quæ-
ſtion. 18.

Decimotertiò peccat mortaliter, qui
non viſitat carceres, aut non procurat, vt
in eos conicctis neceſſaria uitæ ſuppedi-
tentur.

tentur, cum illorum damno notabili, arg. l. iudices. C. de epiſc. aud. & ca. paſce. 86. diſtinct. aut in ſuo iudicio excommunicatum denunciatum admittit in actorem, aduocatum, aut teſtem, contra ſuperioris iuſſum, aut iuſtam partis requiſitionem. c. decernimus. de ſentent. excom. lib. 6. & Innoc. in c. 1. de offic. ordin. Dixi, contra &c. alias enim nō uideretur nobis pluſquam ueniale, ſi ex eo damnum notabile alteri non ſequatur.

Decimoquarto peccat index laicus, qui non reſtituit ſtatim eccleſiaſtico captum dicentem ſe eſſe clericum, ſi eum in habitu clericali inuenit, aut manifeſto conſtat eū clericum eſſe, & eſt excommunicatus. cap. ſi iudex de ſentent. excom. lib. 6. Dixi, *In habitu clericali*, alioqui enim non tenetur reddere eccleſiaſtico, donec ei de clericatu conſtet, d. cap. ſi iudex. & ibi omnes, nec tunc ſi eſt clericus coniugatus, niſi probet, quod unam ſolam, & uirginem uxorem duxerit, & habitum, & tōſuram clericalem geſtauerit, c. 1. de cler. coniug. lib. 6.

Ad nouē autem quæſitum reſpondeo, peccare iudicem laicum capientem clericum, qui vi abſtulit ab eo proceſſum, & retinentem donec illum reſtituat, ſi poſt factum delictum, vel in flagranti cū capiat, & non remittat ad iudicem eccleſiaſticū infra tempus debitum, per notata in cap. cum non ab homine. de iud. Panormita. Aret. Fel. & Dec. qui a nu. 20. dilucidius alijs hoc reſoluit.

25 Decimoquinto peccat, qui die in Dei honorem feriato teſtem iurare facit aut aliquem alium actum iuriſdictionis, qui non eſſet meræ executionis, capitul. 1. & fina. de ferijs. niſi neceſſitate excuſetur per eadem capitula, & ibi annotata. Et qui accipit pluſquam ualet cera, & labor ſigilli ſignandi, ſecundum Gabr. in 4. libr. 16. quæſtion. 6. articul. 5. dub. 5. litt. R. S. quod non ſeruatur, nec eſt uerum, ubi eſt lex, aut conſuetudo, quæ contrarium induxit, quidquid ille ſentit, argument. cap. final. de conſuet. & capit. ad apoſtolicam, de regula. quidquid ille reſpondeat.

Decimoſexto peccat, qui fingit aliquid, quo eat, aut mittat ad accipiendum teſtimonium alicuius fœminæ, & eſt excommunicatus, c. mulieres. de iudi. lib. 6. Aut ex officio ſuo procedit ſine petitione partis, ad utilitatem priuatam, aut etiam publicam, in delictis ſine accuſatore, exceptis caſibus, in quibus id ius permittit, qui ſunt multi ſecūdum multos, quos nos quaſi ad unum reduximus in d. capitulo inter uerba. concl. 6. ſcilicet quando principaliter intenditur cohibitio malorum futurorum, & materiæ illorum generaliter.

26 Decimoſeptimo peccat, qui ceſſante iuſto impedimēto omittit uiſitare, aut inquirere ad noſcendum delinquentes, & delicta ſui territorij, & illud eis expurgandi, arg. l. congruit. ff. de offic. præſid. & c. 1. de offi. ord. cum anno. Et qui in huiuſmodi uiſitatione, & inquiſitione generali interrogat, quēquam ſpeciatim an ille, vel ille, illud, aut illud delictum fecerit. Et qui generaliter edicit, aut ſpeciatim adiurat quenquam, ut notum faciat ſibi quidquid ſcit, ſiue ſit occultum, ſiue publicum quia non debet uelle, ut quidquid ſcitur, ſibi dicatur, ſed ſolum illud quod eſt notorium, uel famoſum, per dicta ſupra capitu. 18. nu. 59. Et qui procedit per uiam inquiſitionis contra aliquem particulariter, uel interrogat de ſocijs, contra ſupra dicta, c. 18. num. 58. Aut facit, uel conſulit aliquid eorum in quibus ſupra eodē, reges, & monarchas mortaliter peccare dictum eſt.

27 Ad nouē autem quæſitum reſpondeo, Dominos terrarū, in quibus prognati a Sarracenis degūt, & omnes reditus eccleſiaſticos capiunt, teneri ad dandam congruam ſuſtentationem parochis eccleſiarum, arg. c. de monachis. de præben. & ad denunciandum ſacroſanctæ Inquiſitionis officio eos, quos nouerint cæremonijs mahometicis uti, per mandata Inquiſitorumque, in hoc ſæpe fiunt.

De peccatis Aduocatorum, & Procuratorum.

SVMMARIVM.

28 Aduocatus, ut mortaliter peccat, neceſſaria ignorās, aut fouens litē iniuſtam. Aut eſt in cauſa quo aduerſarius ſuā iuſtam cau-

ſam perdat: Aut ob nimias dilationes, & illicitas ſubornationes teſtium notabiliter illi officit. &c.

26 *Aut aduerſario ſecreta ſuæ partis pãdit, aut pauperi non ſubuenit.*

26 *Aut diſpendium immoderatum; aut ex eo, quod non debet accipit, aduerſæ parti fauet, aut de ſuo ſtipẽdio ſic aut ſic cõuenit.*

29 *Prævaricator eſt aduocatus, qui parti aduerſæ fauet.*

30 *Stipendium aduocati, quale iuſtum, quando in pactum deduci poteſt.*

28 DIcendum primo, quod mortaliter peccat aduocatus, qui non exiſtens ad id idoneus patrocinatur, l. nemini. C. de aduoc. diuer. Pan. in rub. de poſt. Bart. in l. 1. ff. eo. S. Tho 2. 2. quæſt. 71. artic. 2. & ita peccat qui ſine iuris peritia id facit, niſi ob defectum iuriſperitorum id faciat ad tribunal, in quo patrocinatur mediocriter inſtructus ex libris ſermone vulgari ſcriptis, arg. l. certi. C. de iudic. & gl. c. ad audientiam, de conſuetud.

Secundo peccat, qui defendit cauſam, quam ſcit eſſe iniuſtam, cum obligatione reſtituendi damna parti aduerſæ, & etiam ſuæ, ſi eam id non admonuit, arg. c. 1. ad Rom. & c. . de offic. deleg. Et qui licet neſciat eam omnino eſſe iniuſtam, quam iuſtam. Anton. Butr. in c. breui. de iureiur. Et qui a principio credit iuſtam, & non deſiſtit, poſtquam nouit non eſſe talem, quia quamuis aduerſario id indicare non debeat, neque ſecretum detegere, a patrocinio tamen ſuæ partis deſiſtere debet ei ſuam ſententiam declarare, immo & inducere eum ad concordiam honeſtam, S. Tho. 2. 2. q. 72. art. 3. Quamuis ſi cauſa eſt dubia ob ueritatem opinionum magnorum uirorum, aut ob diuerſos intellectus legis, qua eſt decidenda, poterit ad finem uſque ſine peccato proſequi, ſi pars ſua id admonita uoluerit. Syl. uerb. aduocatus. quæſt. 10.

29 Tertio peccat, qui notabili ſua negligẽtia, aut ignorãtia, partis ſuæ cauſam iuſtã perdit, cum obligatione ad damna, & intereſſe. l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & Hoſt. in cap. calumniam, de pœn. ſi pro doctore ſe gerit, & pars eius ignorantiam ignorat, alias ſecus niſi ſit in dolo, uel lata culpa, iuxta mentem Inno. in cap. ſicut dignum, de homic. quem ad hoc applicat Syluest. ver. aduocatus. quæſt. 24.

Quartò peccat, qui facit aliquid quo cauſam iuſtam aduerſarius amittat, aut infert ei aliquod damnum notabile, petendo ſuperfluas dilationes, dando, aut ſubornando partem, aut teſtes ne uerum fateãtur. aut id genus alijs modis, cum obligatione reſtituendi omnia dãna, & intereſſe. Hoſt. in d. c. calumniam. communiter recep. Et qui facit præſentari inſtrumentum, aut teſtes falſos, allegat iura falſa, aut aſſerit aliqua quæ ſcit eſſe falſa, ſumma confeſſ. lib. 2. tit. 5. quamuis poſſit prudenter occultare, & tacere id, quod ius ſuæ partis impedire poteſt. glo. c. ne quis. 22. q. 2. & honeſte ſimulando ſuum aduerſarium fallere. gl. c. dominus. 23. quæſt. 2. abſque tamen mendacijs, argument. dict. capituli ne quis.

Quinto peccat, qui aduerſario indicauit ſecreta notabilis momenti ſuæ partis. l. 1. §. ſi is, qui. ff. ad leg. Corn. de falſ. cum obligatione reſtituendi damna. Et qui nõ ſubuenit pauperi in extrema neceſſitate ſui auxilij conſtituto, eo quod ex defenſione illius cauſæ, uita ipſius, aut ſuorum pendet, c. paſce. 86. diſtin. & alias non, per dicta ſupra c. præced. & ſentit S. Th. & declarat Caiet. 2. 2. q. 71. art. 1. Quia non tenetur magis ad faciendam eleemoſynam de ſua arte, quã diues de ſuis bonis, quid quid dicat Hoſt. de pœ. & remiſſ. §. quibus uerſ. quid de aduocatis. Ang. Roſ. & Syl. verb. aduocatus. q. 16. in ſuis ſummis.

30 Sexto peccat, qui ſtipendium exigit de eo, propter quod non debetur, uel notabiliter maius debito pro patrocinio, c. non ſane. 14. q. 5. Peccat etiã, qui parti aduerſæ publice, aut ſecreto fauet, quod eſt præuaricatorẽ agere, l. 1. ff. de præuaric. adiũcta doctrina Bar. ibidem. Stipendium uero ſiue honorarium moderandum eſt, iuxta magnitudinem, cauſæ, & laboris, & ſcientiæ, & conſuetudinis regionis. leg. 1. §. in honorarijs. ff. de uar. & extraordin. gloſſ. capitulo non liceat. 11. quæſtione 3. Conuentio autem non eſt facienda in medio litis, ſed in principio, uel fine. capitulo infames. §. præterea. 3. quæſtione 7. quamuis uere iuſta ſine ui, & ſcandalo facta, non uidetur peccatum, ſaltem in foro conſcientiæ, quia in ea

ceſſat præſumptio, qua in hoc caſu nititur forum exterius, arg. notat. in c. is qui & cap. tua de ſponſ.

Septimo peccat, qui conuenit, de quota parte litis, puta dimidia, aut tertia, aut quinta, aut decima, contra l. ſumptus. ff. de pact. l. item. C. de procur. & §. arcetur. 3. q. quibus id vetatur ne præbeatur occaſio, volendi per fas, & nefas vincere. Idem ſi paciſcatur vt dicta ea tantum ſibi ſoluatur, gl. l. ſumptus. ff. de pact. quamuis ſine peccato conuenire poteſt, vt ſibi certa quantitas iuſta pro ſuo labore ſoluatur, ſiue vincat, ſiue non. iuxta communem in dictis legibus, immo & de certo aliquo palmario ſibi dando, præter ſtipendium, ſi vicerit, iuxta Alex. in d. l. 1. ff. de var. & extraord. modo ſit moderatum, iuxta Saly. iudi. l. item.

De peccatis Accuſatoris, Denunciatoris, & Cuſtodis.

SVMMARIVM.

31 *Actor aut accuſator, vt peccat mortaliter, mouens, aut proſequens litem iniuſtam, aut ob malum ſine ſententia iniuſta utẽs, diſcedens a lite, aut falſo iurans, mentiens etiam pro iuſta lite, non accuſans, iurans non accuſare, nu. 32.*

32 *Denunciator, vt mortaliter peccat denunciando, quod, aut quo fine, vel modo non debet, aut non denunciando quod debet, cum exemplis.*

33 *Denunciator ſecum, & cum alio teſte probat.*

34 *Cuſtos apparitor, & Merinus, vt mortaliter peccat, non accuſando inuentum, aut dãnum non intimando, aut non reſtituendo hoc, & hoc.*

31 DE iis dicimus primo, quod peccat mortaliter, qui accuſat aliquem in iudicio criminis falſi, vel petit debitum falſum cum obligatione reſtituendi omnia damna inde ſequuta. cap. calumniator. 2. quæſt. 3. cap. calumniam. de pœnit. c. fin. de dol. & contum. aut ignoranter, ſed ſimul ac nouit illud eſſe falſum, non deſiſtit, arg. c. ſi quem. 2. q. 3. & qui etiam poſt definitiuam ſententiam pro ipſo latam nouit ſuam cauſam iniuſtam fuiſſe, & non reſtituit, quod per illã accepit, Innoc. in c. quia plerique. de immun. eccleſ. communiter recept.

Secundo peccat, qui accuſat aliquem veri criminis, vel petit verum debitum, animo tamen vel ſine malo mortaliter, ſed non obligatur ad reſtituendum, cap. cum miniſter. 23. quæſ. 5. cum ibi a nobis late notatis. Dixi, *mortaliter*, alias enim tantum venialiter peccaret, Angel. verb. accuſatio. §. 4.

Tertio peccat, qui poſt citatã partem non renunciata lite procurat eam ſuſpendi contra voluntatem aduerſarij, ar. c. prout. de dol. & cõtu. auth. qui ſemel. C. quomo. & quando. Aut deſerit cauſam ſpiritualem contra ius, argu. c. ſuper eo, cum gl. de cogn. ſpirit.

32 Quarto peccat, qui paciſcitur, aut trãſigit in cauſa criminali, adulterij, vel alius criminis, in qua pœna ſanguinis non eſt imponenda, l. tranſigere. C. de tranſact. iuxta communem intellectum, quamuis noſtro iudicio, ſi ex eo damnum reipub. aut proximi non ſequeretur, in foro cõſcientiæ non eſſet mortale, quia cauſa principalis, quare id vetatur, videtur eſſe damnum vel ſcandalum publicum, quod inde naſcitur, & ita ceſſante illa, vt ceſſare prohibitio. c. cum ceſſante. de appel. In omnibus autem caſibus eſſet mortale, ſi tranſactio fieret interueniente periurio, uel mendacio pernicioſo. S. Tho. vbi ſupra q. 68. art. 3. & etiam ſi ob diſceſſionem a lite iniuſta quidquam accipit cum obligatione reſtituendi, iuxta notata, in cap. dilectus. 1. de ſimon.

Quinto peccat, qui ad obtinendum in cauſa iuſta iuramentis, inſtrumentis, vel teſtimonijs falſis utitur, ſine obligatione reſtituendi, S. Th. 2. 2. q. 71. art. 3. ad 3.

33 Sexto peccat; qui omittit accuſare aliquem, cuius delictum in magnũ damnum ſpirituale, aut tẽporarium reipub. redundat, & alias id impediri non poteſt. S. Th. 2. 2. quæſt. 61, art. 1. quod plurimum commendat ibidem Caiet. Idem de eo, qui iurat, aut promittit nõ accuſare de peccato mortali nondum patrato, aut eum iniuſte accuſare. l. ſi vnus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. Dixi, *Nondum patrato*, quidẽ ſecus de patrato, dicto §. pacta. gl. cap. quẽ-

ædmodum. de iureiur. Sylu. uerb. accuſatio. quæſtio. *6*.

Septimo peccat, qui denunciat, quod non dét notabiliter nocendo, vel quando dæbet, intentione mortali. S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 2. aut omittit denunciare tractatum criminis committendi in damnum ſpirituale, aut corporale, publicum aut priuatum, ut proditionis, coniurationis, hæreſis, aut aliorum ſimilium, quamuis eſſet ſecretus, & iuraſſet ſe non denunciaturum. Inno. in cap. qualiter. 1. de accuſ. & Panorm. in cap. dilectus. de excell. prel. per adducta in d. cap. inter verba. conclu. 6. Idem ſi non denunciat alia delicta perniciosa ſoli auctori, a quibus per correctionem fraternam non reſipiſcit, modo ea probare poſſit, ut in eadem conclu. *6*. dicitur autem poſſe probare, ſi habet vnũ teſtem integrum, quia denũciator in hoc iudicio locum alterius teſtis tenet. cap. in omni. de teſtibus.

34 Octauo peccat præfectus cuſtodiæ vrbis, qui iurans ſe accuſaturum, quos poſt ſonum campanæ inuenerit, non accuſat, quia frangit iuramentum iuſtum, c. ſi uero. de iureiura. quamuis ſine obligatione reſtituendi pœnas, quas accuſati incurriſſent, iuxta S. Bernardinum, quem citauit Syluest. uerb. reſtitutio. 3. quæſtio. 5. verſicu. 7. & ex dictis in cap. 23. nume. 40. & 62. deduci poteſt, neque etiam quod recepit, ne accuſaret, tenetur ad neceſſariò reſtituẽdum, iuxta opinionem, quam ſequuti ſumus ſupra cap. 17. nu. 32. & ſeq. quamuis ſi videt aliquem aliquod damnũ facientem, & ei, qui damuum accepit non indicat, contra id, quod iurauit, aut promiſit ratione ſui officij, non ſolum peccat mortaliter, ſed etiam ad ſarciendum damnum tenetur, Syl. ubi ſupra. Idẽ uidetur dici poſſe de cuſtodibus, & de præfectis circa importandas, & exportandas merces in confinibus regnorum, prouinciarum, & ciuitatum, qui permittunt exportari, vel importari uetitas, ſcilicet peccare mortaliter, & eſſe periuros, nec abſolui poſſe, ſine firmo propoſito numquam id amplius permittendi, ſed non tenentur ad reſtituendum pœnas, quas ſoluiſſent tranſgreſſores, ſi denunciati fuiſſent, neque bona, quibus ob id priuarentur, quamuis tenerentur ad reſtituenda vectigalia, quæ importatores, uel exportatores deberẽt, quia hoc non eſt pœna, ſed intereſſe, faciunt infra dicenda, de teſte falſo, numero 40.

De peccatis Rei accuſati, & inquiſiti.

SVMMARIVM.

35 *Reus carceratus per iniuſtam cauſam ſe defendens, ut peccat.*

35 *Reus iuridice interrogatus ueritatem, eã negans, ut peccat. nu. 36.*

36 *Confeſſarij caueant ne reos uitam, aut animam perdere faciant.*

37 *Reus non detegens ſocios, aut non parens excommunicanti, ut peccat, nu. 38.*

38 *Confiteri an debeat, qui negauit, & damnatur.*

39 *Reus defendens ſe mendacijs, aut a iuſta ſententia appellans, ut peccat.*

35 Dicendum, quòd peccat mortaliter primò reus, qui ſcienter ſuſcipit defendendam aliquam litem iniuſtam, aut non deſiſtit ab eius defenſione, poſtquam ſciuerit eam iniuſtam, cum damno notabili aduerſarij, arg. cap. ſæpe. de reſt. ſpol. adiuncto cap. pœnale. 14. quæſt. 5.

Secũdo peccat mortaliter qui interro-
gatus a ſuo iudice, ſeruato iuris ordine,
non fatetur verum, etiam ſi ſit crimẽ mor
te plectendum, ſecundum S. Tho. recept.
2. 2. quæſt. *69*. artic. Gab. in 4. lib. ſenten.
diſt. 15. q. *6*. art. 2. ut latius tradimus in c.
36 inter verba. concluſ. *6*. Dixi, *Seruato iuris
ordine*, ſecundum quem tria in hoc requi-
runtur, Primum, ut delictum ſit notoriũ,
famoſum, aut ſemiprobatum, quod con-
tingit, quando eſt unus teſtis oculatus,
& omni exceptione maior, aut vnum iu-
dicium, uel plura illi æquipollẽtia, vt ſen-
tit Bart. in l. fin. nu. 7. ff. de quæſt. Secun-
dum, vt ſit reo notificata, quo videat ſe ad
obediendum mandato iudicis teneri, ſe-
cundum vtrunque Tho. 2. 2. q. *69*. art. 1. &
2. tunc autem adeo obligatur, vt a confeſ-
ſario non ſit abſoluendus, niſi proponat
illud cõfiteri. Nam, ut recte ait Sot. lib. de
ratione tegen. mẽb. 2. q. 7. talis reus in nõ
confitendo peccat, neq; eum peccati pœ-

nitet;

nitet; immo in eo perſeuerat: & conſequenter veniam non meretur, nec abſolutionem.c.peccati venia.de reg. iur. lib. 6.quæ eſt ſingularis, & quottidiana con-
37 clufio. Quare diligenter confeſſarius cõſideret, ne præcipiendo confiteri inducat reum in iacturam corporis, & in non præcipiendo, in iacturam animæ, vt vbi ſupra, & cap.18.ſupra eodem nu.58.monuimus addendo quid dicendum de illo, qui confeſſus ſuum delictũ focios occultos, etiam iuſſu iudicis detegit; & de illo cui a Prælato præcipitur, vt ſub pœna ex communicationis aliqua occulta intra cer
38 tum tempus reuelet. De fugiente autem è carcere, & non implente iuramentum de redeundo ad illum, dictum eſt ſupra cap.12.nu.18.

Ad nouẽ autem quæſitum reſpondeo; eum, qui rite interrogatus, negauit delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilo minus damnatus ducitur ad ſupplicium, non teneri ad confitendum illud; niſi notabile aliquod damnum inde alioqui probabiliter ſequeretur: quia nullo iure contrarium euinci poteſt, quum ad eius animæ ſalutem ſufficiat iuſta confeſſio cum abſolutione ſacramentali, cap. quem penitet.de pœnit.diſt.1.

39 Tertiò peccat, qui ſciens ſe iuſte condemnatum ad differendum exequutionẽ appellat, argum.l.1.ff.de appel. & c.ad noſtram.eod.tit. cum obligatione reſtituendi omnia damna, & intereſſe, S. Tho.vbi ſupra art.4.& probat cap.omnino.& cap. quicunque.2. q.6.

De peccatis teſtium.

SVMMARIVM.

40 *Teſtis vt mortaliter peccat aſſerens falſum, & tacent verum.*

40 *Teſtis dubitans, & non reuocans ſuum dictum verum, quod putat falſum.*

41 *Teſtis iurans ſe teſtem non fore, excuſans ſe, illicite abſentans ſe, vt peccat.*

42 *Teſtis detegens, quod non debet, mercedem accipiens.nu.45.non parens edicto iubenti teſtari, ſine aliqua iſto excuſationum, quibus non ſe excuſat inhabilis, vt peccat. nu.44.& 46.*

43 *Teſtis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet.*

48 *Teſtis, qui tenetur ſe offerre, & qui non, & quis poteſt, & non tenetur, nu.49. & 50.*

49 *Teſtes quando dicuntur deeſſe, vt admittantur inhabiles, & cogantur priuilegiati.*

51 *Teſtis falſe teſtans, vt non reſtituit ſi: e bona quærenda ei, ſi verum teſtaretur.*

40 Dicendum, quod peccat mortaliter primò teſtis, qui iuratus, aut iniuratus verũ eſſe in iudicio affirmat, quod ſcit eſſe verum, aut dubitat eſſe verum, aut tacet verum, in notabile alterius partis damnum, Prouerb.12. & capitu.1. de crim. falſ. cum obligatione reſtituendi, iuxta mentem S.Thom.recep.2.2. quæſt. 79.artic. 4.qui Deum, iudicem, & proximum offendit, cap.1.de crim.falſ.& quãuis timor iuſtus a non teſtificando excuſare poſſit, non tamen a teſtificãdo falſe. argum.c.ne quis.21.q.2. Dixi, *Quod ſcit*: quia ſi mediocri diligentia in reuocanda ad memoriam veritate adhibita errat, nõ peccat ſaltem mortaliter, iuxta mentem eiuſdem optime per Caie. declaratam in d.art.4. Sed ſi nouerit erraſſe, debet ſuum dictum reuocare, ſi reuocatio prodeſſe poſſit. poteſt autẽ prodeſſe ſi ſtatim poſt atteſtationem, ſe corrigat cap. præterea. de teſtib. cogen. & etiam ex interuallo, antequam ſententia feratur, ſaltem ad debilitandum ſuum primum dictum, iuxta Innocen.recept.ab omnibus, in dicto ca. præterea. adeo quod definet eſſe teſtis integer, ideſt, omni exceptione maior, iuxta Cardin.in cap.veniens.2. de teſtib. Quin interdum ſecundo teſtimonio, & non primo credetur, ſcilicet, quando conſideratis circunſtantijs perſonarum, cauſæ, & temporis, iudici videretur non reuocare ſuum dictum, per ſubornationem, ſed ſtimulo conſcientiæ, iuxta Hoſtien. recept.per Anton.& Panormita.in dicto capitu.præterea.argumen. l.3. ff.de teſti. capitu.ſi teſtes.§.teſtium.& §.ſæpe. quarta quæſtione tertia, vt quum (quod eſt exemplum Panor.in d.c.præterea.) epiſcopus probus, & diues diceret aliquid in alienius plebei lite, & poſt aliquod tempus elapſum iuratus diceret ſe per errorem, uel obliuionem, ita dixiſſe: ſed ſi per magnam negligẽtiam, uel defectu ſaltem

mediocris conſiderationis dicat falſum,
mortaliter peccat,cum obligatione reſti
tuendi, iuxta S.Tho.ubi ſupra, & S.Ant.
2.par.tit.2.c.19.§.7.
41 Secundo peccat mortaliter, qui teſta-
tur uerum,quod credit eſſe falſum,vel ſo
lo timore periurij teſtatur,per dicta in d.
ca.inter uerba.11.q.3.concl.6.nu.700.ſed
ſine obligatione reſtituendi, quia quãuis
nocere uelit, non tamen nocet,& qui iu-
rat non teſtificari etiam iubente ſuperio-
re in caſu,quo tenetur.
Tertio peccat,qui caſu,in quo ad teſti
ficandum tenetur, quo ſe ab eo excuſet,
falſo dixit partẽ aduerſam ſibi inimicam
eſſe ſciens,aut ſcire debens,ſuum teſtimo
nium ad ſeruandã iuſtitiam neceſſarium
eſſe,cum obligatione reſtituendi. Angel.
uerb.teſtis.§.17.Idem de latente,uel ab-
ſentante,ſe,ne teſtificetur,vt poſt Sotum
lib.de ratio.teg.mem.2.q.7. diximus ubi
ſup.num.74. aut ſe non offert in teſtem,
ſciens id eſſe neceſſariũ ad impediendum
aliquod notabile damnum publicum,vel
priuatum, per dicta ubi ſup.nu.702.poſt
S.Tho.2.2.q.70. art.1.etiam ſi promiſiſ-
ſet,uel iuraſſet ſeruare ſecretum. Et qui
42 alienũ peccatum ſecretum detegit,cuius
cognitio non eſt neceſſaria ad mala, & dã
na impediẽda,quamuis particulariter,de
eo interrogetur, iuxta eundem Sanctum
Thomam ſecunda, ſecundæ quæſtio.90.
art.1.maxime, ſi illud per ſolam confeſ-
ſionem ſacramentalem, conſultationem
didicit, iuxta dicta in cap.18.nu.51.Quo
fit aduocatos,cõfeſſores,medicos,& alios
ſimiles, quibus detegũtur ſecreta litium
dubiorum,& morborũ,peccare teſtifican
do de ſecretis communicatis ſecreto cum
eis,niſi aliunde illa nouerint, uel niſi ſint
43 talia, quæ non detecta in aliorũ damnũ
redundarent, nec tunc eſt detegẽdum ali
quod ultra neceſſarium,neque quantum
eſt neceſſarium, ſi maius ex eo damnum
famæ, in eum, qui detegitur, quam in
damnificatum bonorum redundat, per
multa tradita ibi ſupra nu.9.& breuius ſu
pra cap.18.num. 60.donec concurrãt tria
ſupradicta.
Porro,qui non tenetur ad teſtificãdum
debet dicere iudici ſe ad reſpondendum
interrogatis nõ teneri,quamuis ſciret, &
ſi illum cogere uelit, appellare debet, ſi
non timet iudicem in eum ſæuiturum,
& ſi hoc timet, reſpondere poteſt, ſe ni-
hil ſcire, intra ſe intelligendo, quod di-
cere teneatur,vt dictũ eſt ſupra c.18.nu.
61.diſcedendo in hoc ab eloquentiſſimo,
& doctiſſimo doctore Geneſio Sepulue-
da li.de ratio.redden.reſt.c.13.olim cõdi
ſcipulo noſtro,in artibus liberalibus,quẽ
credo non meminiſſe legere Palud. quia
dicit, vſque ad Gab.neminem hoc dixiſ-
ſe,quum tamẽ antea ille dixiſſet, quodq;
verum eſſe probauimus in c.2. de confeſſ.
in c.humanæ.22.q.5.
44 Quinto peccat mortaliter, qui ſciens
alium eſſe in extrema, ſui teſtimonij ne-
ceſſitate.quia ſine illo vitã amiſſurus eſt,
vel ea, ſine quibus uita eius, uel ſuorum
probabiliter peribit, niſi ſe ad id in teſtẽ
offerat, & non ſe offert,per dicta in dicto
c.inter verba,concl.6.D.xi,*in extrema ne
ceſſitate*. quia ob aliã,quamuis magna ſit
ſub pęna mortalis nõ tenetur,niſi eo mo
do,quo offendens bouem proximi erran
tem tenetur reſtituere, eo quod iniuſſus
non ſe offert,quia lex charitatis qua ſe te
netur offerre,non obligat reſtituere,vt di
ctum eſt ſupra cap.15.nu.25.& in Apolo.
libri de reditibus.q.2.monit.2.& in locis
ibi citatis. Secus autem ſi iuſſus non teſti
ficatur,& ob id aliquis ſuum ius amittat,
niſi timor periculi in quod incurrere poſ-
ſet,eum excuſaret, ut ſupra tactũ eſt, lex
enim iuſtitiæ,qua iuſte iuſſus tenetur te-
ſtificari, obligat reſtituere, ut ſæpe di-
ctum eſt.
45 Sexto peccat, qui mercedem accipit,
vt uerum teſtetur, cum obligatione reſti
tuendi ei,qui dedit,cap.non ſane,14.q.5.
& qui accipit, vt falſum teſtetur, ſine ta-
mẽ neceſſitate reſtituẽdi,niſi de conſilio
pauperibus, per dicta ſupra cap.17.num.
32.& ſeq. Omne tamen, quod per ſuum
falſum teſtimoniũ alterutra partium ami
ſerit,reſtituere debet.d ca.non ſane. Ac-
cipere tamen poteſt impenſas itineris fa-
ciendi ad ferendum teſtimonium,& mer-
cedẽ operariam dierum, quibus ſe occu-
pauit in eo,vna cauſa intereſſe dãni emer
gentis,& lucri ceſſantis.cap.ſi teſtes,§ vẽ
turis.4.q.3.
46 Septimo peccat,qui abſque cauſa non
paret iudici præcipienti, ut denunciet ta
lia, & talia crimina, uel debita, & eſt

excommunicatus ſi mandatū fuit ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, teneturque damna reſtituere. Dixi, Abſque cauſa, quia multa excuſare poſſunt, ut copioſius alijs dixi in d.c. inter uerba. cócl. 7. tractando de magna prudentia, qua eſt opus ad recte parendum eiuſmodi mādatis. Quorum primū eſt, quòd peccatum eſt occultum, & peccator iam emēdatus, aut ſola fraterna correctione probabiliter emendabilis, tunc enim non eſt parendum ante fraternā correctionem etiam ſi præciperet, ut fieret denunciatio, nō habita ratione fraternæ correctionis, ſecundum S. Tho. ſecunda ſecundæ quæſtione 33. articulo 7. ad 3. & B. Anton. ſecunda par. titu. 9. cap. 6. §. 4. Secundum, defectus probationis peccati denunciandi, ut dictū eſt ſupra c. 10. nu. 61. Tertium, quod a talibus, & taliter audiuit, ut ob id moueri non debeat, præſertim ſi denunciatio notaretur, aut cuius teſtimonium iudicem magis, quam conueniret, moueret, ut ibidem dictum eſt. Quartum denunciatio eius, a quo audiuit. Quintum, noſſe eum, qui furatus eſt, uel tenet, retinere in compēſationem alterius tanti, vel pluris, quod ſibi debetur. Sextum, quod per ſolam ſacramentalem confeſſionem nouit. Septimum quod per ſacramentalem confeſſionem nouit. Septimum, quod per ſolam conſultationem ſecretam, pro conſilio habendo nouit.

Ad noue autem quæſitum reſpondeo, eum, qui non denunciauit delicta intra tēpus in edicto contentum, teneri ad denūciandum poſt illud, quam cito commode poteſt, argu. cap. cum dilectus, de dolo, & contumacia cum citatis a gloſſa & doctorib. ibi.

47 Octauo peccat, qui non ſe offert in teſtem, cum ad id tenetur, uel ſe offert, cum non deberet. Eſt enim qui ſe tenetur offerre, & qui poteſt ſe offerre, & non tenetur, ſit copioſe, & utiliter tractamus ubi ſupra, & cōtractius hic in Manuali Hiſp. quorū aliqua quæ parum inſeruiunt confeſſarijs omittendo dico primò, quod offerre ſe tenetur, ſciens præparari aliqua mala notabilia, quæ ſine ſuo teſtimonio probabiliter euenirent, ſciens iam crimē de quo aliquis accuſauit, aut denūciauit alium, ob ſolā cōſcientiæ obligationem iuxta Caiet. per nos relatum in d.c. inter uerba concluſ. 6. Secundo quod regulariter non debent ſe offerre, nec oblati admitti aſcendentes contra deſcendentes, nec e contrario, & idem fere de uxore pro, uel contra maritum, & e contrario, & de liberto contra patronum, iuxta de-

48 ciſio. 3. Capell. Tholoſ. tertio, quod regulariter nemo tenetur ad ſe offerendum in teſtem, argu. eorum, quæ de operibus miſericordiæ ſupra c. præceden. diximus, & quilibet iuſſus teſtificari tenetur id facere, exceptis priuilegiatis. Quarto, qđ regulariter priuilegiati poſſunt cogi ad teſtificandū, in defectum aliorum teſtiū, etiam maritus contra uxorem, & ecōtrario, iuxta deciſio. 4. Capell. Tholoſ. quia

49 iura ſtatuentia, ut aliqui non admittantur, quia ſunt inhabiles, & alij ut non cogantur ad teſtificandum, quia ſunt honorati, aut coniuncti, intelliguntur, quando alij non deſunt, iuxta glo. cap. quanquam 14. q. 2. per illud cap. glo. receptam ab Archid. & Alexand. ibi & communiter alibi in c. ſtatuendum ſecunda quæſtione ſexta & alia ubi ſupra adducta per Fel. in rubr. & capitulo dilectorū. de teſt. cog. Quinto

50 quod excuſatur, qui probabiliter timet ſibi ex quo teſtimonio aliquod magnum damnum ſpirituale, aut temporariū, perſonæ, honoris, aut bonorum euenturum, ſecundum Bal. recep. in capitulo cum nū cius. de teſtibus. & eundem. & Fel. in d.c. dilectorum. & nos ubi ſupra aut ex eo ſcādalum oritur, ut ait Syl. uerb. denunciatio, quæſtione prima. & verb. correctio. q. 7. ſub ſi. citatus a nobis ubi ſupra. Sexto, quod quamuis ad effectum admittendi teſtes inhabiles ob defectum aliorum, nō ſufficiat nō eſſe alios idoneos, quia opus eſt, quod neque ſint, nec ſoleant, nec poſſint interuenire cōmuniter in eiuſmodi factis niſi tales perſonæ priuilegiatæ, aut in id idoneæ, ut ſenſit gl. 2. cōmuniter recept. cap. tertio loco. de probat. ut ibi ſupra diximus, ad effectum tamen compellendi priuilegiatos, ſatis eſſet iuramentū partis dicentis non adfuiſſe alios, quam priuilegiatos, & eos ſic, nulla interueniente in contrarium coniectura, arg. c. 2. §. ſi. de iuramen. calum. lib. 6. & per ea quæ ibi & in alijs locis doctores docent, niſi ex eo aliquod damnum timeatur, ut ubi ſupra

dictum

dictum eſt,addendo,quod quamuis tenetur filius a denunciandã hæreſim patris, & ad teſtificãdum de illa,ſi alij deſint,niſi ſciat,eum iam pœnituiſſe,aut certo credat,quod monitus ab ipſo,aut ab alio uere reſipiſcet.Inquiſitor tamẽ debet ei prouidere adhibendo magnum ſecretum, ne id ſciat pater,& ne illi aliquod magnum damnũ ex eo eueniat. Septimo probare nos ibi, quod inhabilitas nõ excuſat a parendo eiuſmodi mandatis, licet aliquãdo excuſet priuilegium.

51 Ad quæſitum autem e longinquo a uiro undequaque doctiſſimo reſpondeo, quod teſtis qui in iudicio legitime interrogatus ſuper crimine ob quod bona publicantur,negat ueritatem,propter quod reus abſoluitur,non tenetur ad reſtituẽdum fiſco id, quod ad eum perueniret, ſi damnaretur.Tum per dictum S.Bernard. relatum a Sylu.uerb.reſtitutio 5.uerſi.7. quem ſequimur ſupra eodem nu.34.Tũ quia pœna nõ debetur in foro animæ ante condemnationem, gl.c.fraternitas.12. q.2.Tum quia etiam intereſſe remotum, & extra non rem debentur l.ſi ſterilis. §. cũ per uenditorem.ff.de actio.empt.Tum quia leges humanę preſertim pęnales,nõ ligant potiſſimũ in foro animæ, niſi quatenus ſunt receptæ, ut traditur ſupra ca. 23.a nu.49.& ſeq. Et nullibi ulla lex damnari iubens aliquem publicatione bonorum eſt ita recepta, ut ante damnationẽ bona ad fiſcum deferantur.Tum denique quod alioqui ſequeretur omnes cuſtodes confinium regnorum deputatos ad cuſtodiendum,ne quis aliqua exportet ex illis, uel importet in illa, uel non ſaltem, niſi ſoluto uectigali,,uel portorio,ſiue gabella ſub pęna priuationis bonorum,tenerẽtur reſtituere,non ſolum iura, ſiue uectigalia debita,ſed etiã bona, quæ ob id debent fiſco applicari,quod nullus,ut arbitror,hactenus dixit.

De peccatis Notariorum, & Tabellionum.

SVMMARIVM.

52 Notarius cum fit, qua, & quot capitula iurat.

53 Notarius ut peccat faciens inſtrumentum falſum, & reſcindens,vel delens uerum.

53 Notarius,ut peccat male componens,& non tradens illud.

53 Notarius non informans ſatis renũciantem, aut tranſcribens die feſto peccat.

53 Notarius nõ ſeruiens pauperi, ut debet,peccat.

54 Notarius cõficiens inſtrumentum de re illicita,& ſcribens ſtatuta uſuraria peccat.

54 Notarius non retinens prothocollum, & faciens teſtamentum inſano peccat.

54 Notarius ſtipẽdium nimium capiẽs, litteras ordinum carius tradens, peccat.

52 Dicendum, quod peccat mortaliter primo notarius, qui non ſeruat aliquod capitulorum a ſe iuratorum, cum creatus fuit notarius,Hoſt.in capit.ſicut. ne cle.uel monachi.recep.per Ioan.And. Pano.& Cõm.ibidem & S.Ant.3.par.tit. 6.c.3.§.1.Quorum primum eſt, quod cõficiet inſtrumenta de quibus fuerit rogatus nil ueritatis tacendo,nec falſitatis miſcendo. Secundum,quod non reuelabit, quod ſecreto ipſi commiſſum fuerit, niſi iuſta de cauſa,ſecundum Panor.in d.c.ſicut. nu.19. Tertium quod non conficiet aliquod inſtrumentum ſciẽter de aliquo cõtractu uſurario, nec de alio quouis illicito. Panorm.ubi ſupra Quartum,quòd retinebit de omnibus inſtrumentis quæ dederit,prothocollum,aut regeſtũ.Quintum,quòd erit fidelis ei,a quo eſt creatus notarius,& admonebit eum ea,quæ ſciuerit in eius damnum vergere,Sextũ, quod nullo amore,odio,ſpe,vel timore officio ſuo abutetur.

53 Secundo peccat,qui inſtrumentum cõficit falſum, aut uerum, utile, & parti neceſſarium,occultat, aut rumpit,uel delet. Et qui per malitiam,aut ignorantiam notabilem male aliquod teſtamentum, aut inſtrumentum conficit,addendo aliquas clauſulas obſcuras,aut neceſſarias omittẽdo, propter quod aliquis ſuum legatum, aut debitum perdit. Et qui ſolemnitates neceſſarias dolo, aut lata culpa omittit, puta ſuum nomen, ſignum, teſtes, diem, menſem, aut annum.

Tertio peccat, qui rogatus ab aliquo, ut ſibi det aliquod inſtrumentum quod dare tenetur,non dat,ne aduerſario, aut

amicis

amicis eius diſpliceat. Et qui non informat partem ignorantem, quæ renunciatura eſt alicui iuri, qualе eſt illud ſecundum S. Anto. 3. par. tit. 6. c. 3. §. 6. Et qui die feſto, abſque neceſſitate ob auaritiam inſtrumenta conficit, cum in alium diem commode differre poſſit. Et qui rogatus a pauperibus non ualentibus ſoluere iura, non vult ipſorum inſtrumenta ſcribere, aut iam ſcripta in publica forma tradere, ſecundum eundem ubi ſupra, quæ tamen non tenetur dare gratis, per dicta ſupra eod. cap. nu. 29. & 44. & capitulo 24. num. 3. & 4.

54 Quarto, peccat, qui excipit, aut in publica forma ſcribit ſtatutum, ut ſoluantur vſuræ, aut non repetantur ſolutæ, & eſt excommunicatus, cle. 1. de uſur. Et qui excipit, aut in publicam formam ſtatuta cōtra libertatem eccleſiæ redigit, cap. graue. de ſent. excom.

Quintò peccat, qui conficit teſtamentum carentis iudicio, & ratione non utentis, cum obligatione reſtituendi ei, qui ab inteſtato ſucceſſurus erat, ar. eorum, quæ ait Bal. in l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. nu. 71. Et qui ſtipendium notabiliter maius debito accipit, etiam ſponte datum, ſi publicum ſtipendium conſtitutum illi erat, Ba in auth. ſed hodie. C. de epiſc. & cleri. Et qui aliquid accipit pro literis ordinatorū iuxta Anton. Butr. in cap. 1. not. 3. de ſimon. quamuis, ſi non datur ei ob id aliquid ex publico, licite poteſt aliquid pro ſuo labore conſiderata illius qualitate, & non ordinis, accipere, hoc eſt, ut non accipiat plus eo, quod de maiori ordine fidem faciat, per ſupradicta capitulo. 23. numero 111.

De peccatis Magiſtrorum, & Doctorum.

SVMMARIVM.

55 *Doctor, uel Magiſter, ut peccat mortaliter lauream immeritam, uel principaliter ob honorem petens, uel ſuſcipiens.*

56 *Doctor docens Teologiam in peccato mortali notorio, admittēs excommunicatos, vel malos ſcholaſticos, aut admittens religioſos, uel presbyteros, nu. 56.*

57 *Doctor approbans ad lauream indignum, ſed ſa docens, uel inutilia, aut malo fine mortali praſertim ultimo, ſubornans auditores procurans ut indignus ad munera ſtudij delegetur.*

57 *Doctor perlegens die feſto, & ſeruans nouū feſtum ut peccat.*

58 *Doctor, ut peccat ſtipendium priuatum accipiens, uel beneficium cum pacto legendi, caſtigans diſcipulos, aut contemnens ſimplices.*

55 Dicendum quod peccat mortaliter primo, qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Alua. Pelag. de planct. eccleſ. lib. 2. quorum unus eſt, petere, aut accipere lauream theologiæ, aut canonum, quam non meretur, S. Anton. 3. par. tit. 5. c. 2. §. 10. & 2. & part. tit. 3. c. 5. §. 6. Idem de accipiente lauream aliatum facultatum per dicta in d. c. inter verba. nu. 57. poſt gl. ſing. cle. 2. de mag. & per rationem S. Anton. in d. §. Et qui (licet ſit idoneus, tamen principaliter petit illam propter honorem, & utilitatem propriā, ſecundum S. Ant. vbi ſupra §. 6. Quod nō eſſe tenendum probamus poſt Sylu. uerb. doctor. quæſtio. 4. vbi ſupra. Et qui prælegit in ſcholis peccato mortali notorio in ſectus, iuxta S. Ant. vbi ſupra dicto §. 10. quod limitandum eſt, ad prælegentem ſacram ſcripturam, vt ait S. Tho. 4. diſt. 19. q. 2. art. 2. ad 4. quod non aduertit S. Ant. Ratio autem cur magis peccet legēs prædictam ſcripturam, redditur a S. Thom.

56 ubi ſupra. Peccat item qui ad ſcholas ſuas admittit excommunicatos, aut prauis moribus utentes, iuxta mentem San. Ant. in dicto §. 10. quod non uidetur uerum, quo ad excommunicatos, niſi eſſent excommunicati cum participantibus expreſſo doctore, iuxta cap. ſtatuimus c. conſtitutionem, c. præſenti. de ſent. excomm. lib. 6. nec quo ad praua exercentes, ſi doctor non habet iuriſdictionem ad eijciendos eos e ſcholis, quam communiter hodie doctores in magnis uniuerſitatibus non habent, quidquid in auth. habita. C. ne fil. pro patr. ſtatuatur, licet præcepto correctionis ad id procurandum pluſquā alij teneri poſſet, iuxta dicta in capitul. præceden.

Secundo peccat, qui profeſſor legū, aut me-

medicinæ, ad ſuam prælectionem religio
ſum, presbyterũ, aut clericum, aliqua di-
gnitate eccleſiaſtica prædirum ad ſe au-
diendum admittit, & eſt excommnnica-
tus.c.2. ne cle. vel monac. lib.6. adiũncta
gl.c.non magnopere. & cap. ſuper ſpecu-
la eod.tit. Et qui profeſſor cuiuſuis facul-
tatis etiam theologiæ, admittit aliquem
religioſum in ſuo habitu ſine licentia ſu-
perioris, aut cum licentia, ſed ſine habitu,
& eſt excommunicatus per rationem par
ticipationis in crimine, iuxta S. Anton.3.
par.tit.23.& 38.vt infra c.27.nu.134.dice
tur. Et qui prælegit, aut docet principali-
ter ad humanam gloriam, quod principa-
liter ad gloriam diuinam inſtitutum eſt,
iuxta Ang.verb. honor.§.7. cuius oppoſi
tum, ſcilicet non eſſe pluſquam veniale
per multa, & firma tenuimus, in d.c.inter
verba.conclu.6.& breuiter repetimus ſu-
pra, cap.23. nu.13.

57 Tertio peccat, qui ſtatuta a ſe iurata
nonſeruat, S. Anton.3.par. tit.5. cap.2.§.
11. Et qui exiſtens examinator indignum
laurea, ad eam probat, vel cõtra dignum
reprobat, idem ubi ſupra. §.10. aut alio
modo illicito quempiam a conſequen-
da laurea impedit, & cum obligatione
ſtituendi.

Quarro peccat, qui ſciens aut ſcire de-
bens falſa in alicuius notabile damnum
ſpirituale, vel tẽporale docet, uel ſubtilia
magis, quam utilia docẽdo auditorio no-
tabiliter nocet. Et qui docet malo fine
mortali, per ſæpe dicta, vel ponendo ulti-
mum finem in docendo, quia fruitur vten
dis contra doctrinam B. Auguſt. relatam
a Mag.lib.2.ſent. diſt.1.

Quinto peccat, qui per ſe, aut alios in
ducit auditores alterius doctoris, ut eum
non audiant, cum notabili damno profe-
ctus eorum, vel honoris doctoris cum
obligatione reſtituendi, S.Anto.2.par.tit.
2.c.2.§.1. Et qui per factiones, aut ſubor-
nationes, aut alias malas artes procurat,
vt aliquis indignus creetur Rector, aut
prælector alicuius cathedræ, iuxta men-
tem Aluari, vbi ſupra, & S.Anto.d.3.parte
tit.5.cap.2.§.11. ſentientes idem de pro-
curantibus, ut creetur notabiliter minus
dignus. Quod eſt verum ſaltem, quando
& vbi electores, aut promiſores iuramen-
to, ſtatuto, aut alio mandato ad digniſſi-
mum eligendum ſub pœnâ peccati mor-
talis tenentur, & etiam in alijs, exceptis
ad ſummum ſex caſibus, quos nuper ſcri-
pſimus in miſcellaneis de orat. nu. 76. in
miſcellan. 43. Et qui prælegit die feſto,
illis horis, aut tandiu, vt probabiliter cre
dat auditores ob id omiſſuros miſſam.
Et qui facit ſeruari feſtum non ſeruandũ
cum damno notabili auditorij non con-
ſentientis. argument. cap.fina.de iniur. &
l. 2. ff. de furt. Dixi, *Non conſentientis*,
alias enim ſecus, capitul.ſcienti. de regul.
iur. lib.6.

58 Sexto peccat mortaliter, qui habens
ſtipendium publicum, vel beneficium in
id ei collatum, exigit aliquid ab auditori
bus, argum.cap.pœnale.144. quæſt.5. Di-
xi, *Habens:* alias enim etiam a pauperibus
non egentibus extreme, exigere poteſt. l.
2.§.fin.ff.de orig.iur.iuxta prędicta ſupra
eodem num.29.& cap.præced. nu.3. & 4.
quidquid dicant Hoſt.Raym.& alij ibi ci-
tat. Et qui canonicatum, aut præbendam
aut aliud beneficium cum pacto docendi
in ſcholis ſuſcipit, & eſt ſimoniacus, per
dicta.c.23. nu. 100. Dixi, *Cum pacto.* quia
ſecus ſi cum onere tali beneficio uacanti
impoſito.c.ſignificatum.de præb.& nota.
in cap.1.ut eccleſ.benef.

Septimo peccat mortaliter, qui ſchola
ſticum crudeliter caſtigat, quia ſolum le-
uis caſtigatio eſt ei permiſſa, cap. presby-
terum.de homi. & l. præceptoris. ff. ad L.
Aquil. Et ſi caſtigatus eſt clericus, eſt ex-
communicatus, niſi excuſetur per infra
dicenda, cap.27. a nume.80. & ſeq. Et qui
ſimpliciores contemnit. S.Anton. d.§.10.
quod uidetur reſtringendum ad contem-
ptum, per quem notabile damnum hono-
ris, aut bonorum illis ex iuſtitia legali de
bitorum infertur, per dicta ſupra, c.23.

Qua quidem in re Conc.Trid. ſeſſ.5.c.
1.de refor. ſtatuit, primo, quod habens be
neficium cui eſt annexum onus prælegen
di ſacram ſcripturam, cogatur prælegere
per ſe, ſi eſt idoneus, alioqui per alium eli
gendum a nominatis ibi, & quod poſthac
non conferatur, niſi idoneo ad per ſe id
faciendum.

Secundo quod in omnibus eccleſijs ca-
thedralibus, & collegiatis exiſtentibus in
aliquo inſigni oppido, in monaſterijs quo
que monachorũ, & conuentib.mendican-

tium

tium ſacræ ſcripturæ lectio habeatur, in eccleſijs vero tenuioris prouentus ſit ſaltem magiſter, qui gratis grammaticam doceat.

Tertiò, quòd docentes ſacram theologiam, dum publice in ſcholis docuerit, & in ſcholis eam diſcentes priuilegijs omnibus de quinquennali perceptione fructuũ in abſentia a iure communi conceſſis gaudeant. Quod ipſum dicendum eſt de diſcente, aut prelegente canones, vt probat Felyn. in cap. fin. de magiſt. Cuius rationi hanc unam addo, quod nulli ſcientiæ capeſſendę tanto tempore eſt opus, ac canonicæ, vt enim quis perfectus canoniſta euadat, opus, eſt, vt canonicæ prudentiæ non mediocrem legum, & theologiæ adiũgat eruditionem. Rara itaque auis eſt perfectus canoniſta, etſi utrique foro per neceſſarius, ut qui multo tempore prędictas tres diſciplinas profeſſus eſſe debeat, arg. cap. ponderet. 50. diſt.

Quartò, quod nemo ad huiuſmodi lectionis officium admittatur, qui nõ prius ab epiſcopo loci de uita, moribus, & ſciẽtia examinatus, approbatus fuerit.

De peccatis Scholaſticorum.

SVMMARIVM.

59 Scholaſticus, ut mortaliter peccat ob finem mortalem ſtudens, non ſeruans præcepta ſtudij diſcens uetita, auocans auditores cõcurrenti, negligenter ſtudens, male inſumens uiaticum, non ſoluens ſalarium, arrogans ſibi gradum, quem non habet.

59 Dicendum, quod peccat mortaliter primò ſcholaſticus, qui ob finem mortalem ſtudet, arg. cap. cum miniſter. 23. quæſt. 5. cum ei nuper a nobis ădnot. Et qui ſtatuta præcepta academiæ iuſta, & ad mortale obligantia, non ſeruat, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. niſi iuſta de cauſa id fecerit, quam quo ad mortalis excuſationem, in propoſito putamus eſſe illam, quæ pro tali communiter in academia habetur, argum. eorum, quæ de cauſa non ieiunandi diximus, ſupra. capit. 21. nume. 14.

Secundo peccat, qui ſuffragatur, aut curat alium ſuffragari alicui indigno, vt fiat prælector, rector, beneficiarius, immo, & ſi ſit dignus, ſi tamen competitor eſſet dignior, præſertim ſi iurauit ſuffragari digniori. iuxta proxime dicta in ſimili.

Tertiò peccat, qui ſcientias vetitas, aut ſuperſtitioſas diſcit. argument. capit. non magnopere. & cap. ſuper ſpecula. ne cler. vel monach. Et qui alieni lectori adimit ſcholaſticos, aut adijcit, vt proxime de doctoribus dictum eſt. Et qui in ſtudendo notabiliter negligens fuit, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. & aliorum, quod reſtringẽdum videtur ad eum, qui impenſis alienis vel redituum ſuorũ eccleſiaſticorum, & non proprijs ſtudet, per ſupradicta de prodigalitate, capitu. 23. numero 71. & multo magis, ſi prædicta bona in compotationibus venereis, vel luſibus, & id genus alijs impẽdit, quia fratribus partem ſibi a patre datam reſtituere tenetur, iuxta communem quam bene Iaſ. defendit, in auth. quod locum. columna ſecunda, C. de collat.

Quartò peccat, qui contra ueritatem, quam ſcit, altercatur modo prædicto ſupra, c. 23. nu. 34. Et qui ſtipendium debitum præceptori, cum poſſit, non ſoluit, arg. cap. ſæpe. de reſtit. ſpol. & tradit San. Anton. vbi ſupra. Aut qui dicit habere ſe gradum, quo caret. l. reddatur. C. de profeſſ. & med. lib. 10.

De peccatis Medici, & Chirurgi.

SVMMARIVM.

60 Medicus, & Chirurgus ut mortaliter per ignorantiam peccant.
60 Medicus non curans ſecundum præcepta, & negligens uiſitare, uel ſtudere peccat.
60 Medicus præbens medicinam dubiam, & deſerens ægrotum, ut peccat.
61 Medicus abſcindens membrum, minuẽs ſanguinem, & non admonens confeſſionem, ut peccat.
61 Medicus medicinas non eligens, & curationem differens, ut peccat.
62 Medicus conſulens, uel concedens anima noxia pro ſalute corporis, ut peccat.
63 Medicus non admonens mortem uicinam, & tali

& tali caſu nimium ſtipendium petens.

64 Medicus nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, uel diuiti nolenti ſoluere, peccat.

64 Medicus detrahens alijs Medicis, ut peccat.

60 DIcendum, quod peccat primò medicus, uel chirurgus, qui abſque ſufficienti ſciētia medicatur, etiam ſi ſit laurea donatus. Et qui artem ſatis callet, ſed eius præcepta non ſequitur. Et qui notabiliter negligit ſtudere, aut infirmos uiſitare. cap. tua. de homi. & ibi Innocen. & omnes quāuis ægrotus ſanetur, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 7. c. 2. §. 1. cum obligatione reſtituendi, iuxta mentem Panorm. & omnium in d. c. tua. Et qui adhibet medicamenta morbo, antequam eum cognoſcat. Caieta. in ſum. verbo medicus. licet qui per diuturnam experientiam didicit curare aliquos morbos, puta ſcabiē, oſſium fracturam, nubeculam ocularem, fiſtulas, dolorem dentium, & molarum, aurium, & aliorum ſimilium poſſit licitè curare, quamuis regulas medicinæ ignoret, modo abſque aliquo incantamento, aut faſcino id faciat, l. 1. §. medicus. ff. de uar. & extraord. & modo ſuperueniente febri infirmo medicum adhibeat peritum, & modo ne quid, quod ignoret, intentet, argument. capitulo non eſt ſine culpa, de reg. iur. lib. 6.

Secundo peccat, qui dubitās de aliquo medicamento, an eſſet mortaliter noxium, an non, præbuit illud ut experiretur, aut lucraretur, aut non haberetur ignarus, &c. Anton. But. in d. cap. tua nos. nume. 14. & magis, qui præbet rem quam ſcit notabiliter nociuam, etiam ſi ob miſericordiam, aut ut ægroto placeret, præbeat, Pan. in d. c. tua. Et qui ægrotū dere-
61 linquit antequam debeat, ob quod mors aut prolongatio morbi euenit, cum obligatione reſtituendi damnum. Aſten. lib. 6. titu. decimoquarto, articulo octauo, q. 14. Et qui cum membrum aliquod neceſſario eſt abſcindendum, non quærit quē credebat bene abſciſſurum, aut dubitans de neceſſitate abſcindendi, iuſſit abſcindi. Et qui neſciens minuere ſanguinē, vel abſcindere membrum, alterum eorum, vel vtrunque facit, idem in c. tua. nu. 20. & Aſten. ubi ſupra. Et qui ſciens pharmacopolā medicamētis corruptis vſurum, nō eligit incorrupta. Inno. in d. c. tua. Et qui quo plus ſtipendij accipiat morbi curam differt, Anto. ubi ſupra.

Tertio peccat, qui non perſuadet infirmo confeſſionem, antequam medicinam ei applicet, cap. cum infirmitas. de pœn. & remiſſ. cui non eſt locus, quando manifeſtum eſt morbum nō eſſe periculoſum, iuxta Ang. uer. medicus. §. 6. & Roſel. ibidem. §. 3. quidquid dicat Sylu. uerb. medicus. quæſt. 3. nec etiam, quando credit eſſe periculoſum, & lethiferū, ſi iuxta conſuetudinem bonorum, & honoratorum medicorum monet eius parochum, aut qui eius curam gerunt, ut illi ſacramenta præbeant, & ipſi omittunt dicere id per ſe nō quia nolunt id facere, ſed quia putant id infirmo nociturum, iuxta Caiet. uerb. medicus. Nam ut ipſe ait, & nos in d. cap. cum infirmitas, illa cōſtitutio hoc modo recepta eſt, & obſeruata, & quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo a medico
62 relinquēdus eſt iuxta omnes. Et qui propter ſalutem corporalem, contra ſalutem animæ conſulit, ut illicite coeat, aut ſe inebriet, aut abortiat. d. cap. cum infirmitas, etiam ſi per ignorantiam id conſulat, immo & ſi non conſulat, ſed dicit, ego nō tibi conſulo, ſed ſi tale quid faceres, ſanareris. Ioann. Andr. d. c. cum infirmitas.

Quartò peccat, qui prægnanti præbet aliquid, quo abortiat, etiam ſi præbeat, ut eam a morte ſeruet, ſi credit, uel dubitat fœtum eſſe animatum, Ioan. de Neap. in 10. quodlib. probatus a S. Anto. 3. par. tit. 7. capitul. 2. §. 2. & a Sylueſtro uerbo medicus. q. 4. & communiter. Sed ſi probabiliter credit, non eſſe anima rationali animatum, in quo inueſtigando debet diligentiam maximam adhibere, licite poterit illud præbere, quo vitam matris ſeruet, cum non ſit culpa mortis alienæ, nec corporalis, nec ſpiritualis iuxta eoſdem.

Quintò peccat, qui ſine iuſta cauſa cōcedit debilibus facultatem frangendi ieiunium, aut veſcendi carnibus diebus uetitis, & qui affirmat ieiunia præcepta corpora deſtruere &c. argume. cap. fin. de iniur. & capit. conſilium. de obſeru. ieiun. cum obligatione contrarium perſuadendi, ſi poteſt, quamuis infirmus vtens facultate, quam putat ſibi iuſte datam, non peccat,

cat, ſecundum S. Anto. vbi ſup. §. 1. Et qui
63 credens infirmum moriturum; & quod eius admonitio eſt multũ illi profutura ad exuendum peccatum mortale, & ad teſtandum, quo rixæ grandes inter hæredes impediantur, & neque per ſe, neque per alium admonet ut peccatum exuat, & reſtetur. Io. Neap. quodl. 11. & B. Anto. vbi ſup. §. 8. Dixi, *Credens*, quia ſecus ſi iuſte putat ſuam admonitionem parum profuturam, quia credit eum in bono eſſe ſtatu, & de ſuis bonis teſtatum fuiſſe ſecundum eoſdem, ubi ſupra.

Sextò peccat, qui petit ſtipendium notabiliter nimium publico carens, aut accipit mediocre habens publicum; cum pacto nihil præter id accipiendi pluſquam præſcriptum, etiam ſi ultro ſibi datum, cum obligatione reſtituendi, niſi per alia obſequia, & uiſitationes tempore ualetudinis, id compenſet, S. Anto. vbi ſupra §. 3. probatus ab Ang. verb. medicus, §. 6. Sylu. eo. q. 5. Et qui exigit ſtipendium nimium, quod ægrotus propter mortis metum promittit, ſi aliunde habet uitæ neceſſaria, l.
64 medicus. ff. de var. & extra. cogn. Et qui facit, ut infirmus plura, quã opus eſt, medicamenta emat, ob conuentionem inter eum, & pharmacopolam, uel aliã cauſam iniuſtam, cum obligatione reſtituendi. Aſtenſis lib. 6. tit. 4.

Septimo peccat, qui nõ vult gratis mederi pauperi ægroto, iuxta gl. celebrem, & recep. in ſum. 83. diſt. & S. Ant. ubi ſup. & alios, verb. medicus. Quod noſtra ſententia reſtringẽdum eſt ad eum, qui credit illum probabiliter moriturum, niſi ei medeatur, & non eſt alius qui id faciat nec qui ſoluat ſalarium, & non vult mederi ſalario credito, nam neque conſtituto in extrema neceſſitate tenetur quis ſubuenire gratis, modo eum eximat ab ea mutuando, commodando, vel operas credendo per ſupradicta, cap. 17. numero 218. & cap. præced. num. 57. & ſupra eod. cap. nume. 29. Et qui non vult mederi diuiti ſoluere nolenti, iuxta eandem gloſſ. in §. 1. 83. diſt. & c. paſce. 86. diſt. quod intelligendum eſt de eo, qui vellet quidem ab eo curari, ſed ob auaritiam non quærit medicum exiſtens in magna eius neceſſitate, & ſi medeatur illi, poſt eius mortem, vel curationem exigere poteſt ſuũ ſtipendium, iuxta prædictam gl. & mentem omnium. Et qui detrahit alijs medicis idoneis, ne ad curationes, ſe omiſſo, accerſantur, per d. cap. 18.

De peccatis Exequutoris teſtamenti, Tutoris, Curatoris, & Hoſpitalarij.

SVMMARIVM.

65 *Exequutor teſtamenti, ut peccat mortaliter non ſoluens legata, & debita.*

65 *Exequutor teſtamenti nimis tardans ut peccat, & qui excommunicatus.*

66 *Rem pupilli non ſeruans, eius pecuniam lucro iniuſto deputans, ut peccat.*

66 *Viduus, aut vidua; cui aliquid relinquitur quoad caſte uixerit.*

67 *Vxor tranſiens ad ſecunda uota peccat tutela fungens.*

67 *Hoſpitalarius, ut mortaliter peccat.*

65 De ijs dicendum, quod peccat primo exequutor, qui non ſoluit debita, aut legata præſertim pia defuncti qui reliquit bona ad utraque ſufficientia. Et qui, vt ſoluat legata, non ſoluit debita, credens bona non ſufficere utriſque ſoluendis, argum. l. ſcimus. §. & ſi præfatam. adiuncta gloſſ. C. de iur. deli. l. 1. §. penultim. ff. ad trebell. Sanct. Anton. tertia parte titul. 10. capitul. 3. §. 11. Debita autem ſunt etiam uota realia defuncti per ſupradict. cap. 12. nu. 56. & 57.

Secundo, quæ vidua cui maritus reliquit uſumfructum ſuorum bonorum quoad caſte uiueret, ſtuprum committit, & perinde bonis utitur, ac ſi id non commiſiſſet, cum obligatione reſtituendi, iuxta Caietan. in ſum. verb. pœna. & ea quæ diximus in capitul. 23. nume. 62. ſecus tamen, noſtro iudicio, ſi uſumfructum reliquit quo ad nuberet. Et idem eadem ratione videtur de marito, qui relinquitur ab vxore uſufructuarius.

Tertio, qui ſoluit quidem, ſed poſt moram notabilem, ar. c. nos quidem. c. tua. & c. Io. de teſtam. & eſt excommunicatus, ſi qua conſtitutio ſynodialis excõicans non exequentem intra certum tempus eum cõprehendat. arg. c. præterea. 2. de appell.

Quar-

66 Quarto peccat, qui tutor, aut curator non conſeruat, nec defendit bona pupilli vel minoris: & qui ſine vtilitate, vel neceſſitate alienat: & qui eſt in culpa, vt actionem, vel aliud ius perdat: & qui non vendit res mobiles, quæ obſeruatæ nullã vtilitatem pariant, & precium non conuertit in bona immobilia, quæ vtilitatem parerent, ſi inueniretur emptor, cũ obligatione damna reſtituendi. l. in tutor. qui repertorium. §. 1. 2. & 3. ff. de admi. tuto. Bar. ibi, & alij. Tutor aũt dicitur, qui præficitur pupillo, hoc eſt minori 12. annorum, ſi eſt fœmina, aut 14. ſi eſt maſculus ad protegendum perſonam, & bona eius, inſti. de tute. §. 1. Curator vero qui maiori 12. vel 14. & minori 25. præficitur, aut furioſo, aut prodigo adminiſtrandis eius bonis, Inſti. de curat. in princ. & vterque iurat ſe officio ſuo recte vſurũ, glo. celeb. clem. quia cõtingit. §. vt autem. de relig. domib. quæ gloſſ. omnia hæc ponit, poſt Spec. tit. de tut. & tit. de curat. & ante Panor. in c. ex parte. de appella.

Quinto qui tutor notabiliter eſt negligens in pupillo bonis moribus imbuẽdo, & a vitijs, & peccatis ſeruando, argu. c. 12. q. 2. & 2. duo iſta. 23. q. 4.

Sexto, qui dedit ad lucrum pupilli, vel minoris pecuniã ſalua ſorte; niſi per tres contractus, de quibus ſupra. c. 17. nu. 112. & tenetur reſtituere, ſi pupillus, vel minor non reſtituat. ſed poteſt ſecreto de rebus eius accipere, quod huic rei ſatisfuerit, ſiue eorum adminiſtrationem habeat, ſiue non, ſeruatis ſupradictis in cap. 17. nu. 112. cum ſeq.

67 Septimo peccat mulier, quæ officio tutelæ fungitur poſt ſecundas nuptias. l. fin. C. qñ mul. offi. tutel fung. poteſt. vel poſt ſtuprum commiſſum per eandem legem, quam in hoc ponderat Salyc. & glo. memo. authen. ſacramenra. eod. tit.

Octauo hoſpitalarius, qui reditus hoſpitalis non inſumit in ea, in quæ ſunt deſtinati. Et qui finit eos perdi, aut in alia diſpendit, Clem. quia contingit. de relig. domib. ex mente S Ant. 3. par. tit. 12. c. §. 2. Et qui nimis tarde recuperat bona eius alienata. cap. quicunque. 12. q. 2. Et qui adeo negligit reficere ædificia, quòd ob id cadant, cum obligatione reſtituendi. gl. d. cle. quia contingit.

Porro Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 8. de refor. commendata plurimum clericis hoſpitalitate ſtatuit, quod hoſpitalarij hoſpitalium onera compleant, quæ ſi commode non poſſint, fructus illorum in aliũ pium vſum conuertant, prout ordinario cum duobus peritioribus de capitulo uidebitur. Et quòd omnes hoſpitalarij etiam ſi ſint laici, non tamen regularibus ſubiecti vbi uiget regularis obſeruãtia ad prædicta ab epiſcopis compelli poſſunt, & præterea in foro cõſcientiæ teneantur ad reſtitutionem fructuum, quos contra hoſpitalium inſtitutionem perceperint, nulla eis remiſſione profutura. Et quod adminiſtratio huiuſmodi vni, & eidem perſonæ vltra triennium non committatur, non obſtantibus etiam priuilegijs, & immemorabili conſuetudine, &c.

De peccatis Clericorum quo ad ordines.

SVMMARIVM.

68 Ordinando prima tonſura hæc ſunt neceſſaria, & hæc minoribus ſacris.

68 Ordinando cui Capitulum, vel alius ſede vacante non poteſt dare licentiam.

68 Ordinandi facultas Papa, qua legitima, & qualiter intelligenda.

68 Ordinandi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda.

68 Miſſa pro noua nil detur, nec merces pro alijs. Ignotus non miſſet, nec quis extra factum.

68 Diſpenſat quis ad ordines, & eum male ordinato.

68 Ordinem ſumens vt peccat ſi eſt indignus, ſi per ſimoniam.

69 Si ab epiſcopo excommunicato, ſi exiſtens illegitimus etiam occultus.

70 Si extra tẽpora legitima, ſi ante iuſtam ætatem, ſi ſine iuſta licentia, ſi per furtum, aut per ſaltum.

71 Si non ſupplet ſupplenda. ſi eodem die multos ordines ſumit.

71 Si deformis, ſi energumenus, epilepticus, aut inſanus, excommunicatus, aut mortali infectus.

71 Clericus, ut peccat ſacramenta in mortali miniſtrans, ſacra tangens, aut notorium peccatum,

peccatũ, & alia pęnitentia miſſans.nu.74.

73 *Ordinem, & eius vſum, quod peccatum notorium impedit.*

73 *Notorium quid dicitur.*

74 *Diſpenſat Papa aliter quam inferior, etiam in quo vterque poteſt.*

75 *Interdictus ingreſſu eccleſiæ, rebaptizans, chriſmate ueteri vngens, poſt cibum celebrans, nu.75. nõ confeſſus, concubinarius notorius. nu.76.*

77 *Diſpenſat vt epiſcopus in irregularitate peccati notorij.*

77 *Cõcubinarius clericus et fornicarius vagus, pares, non humantur in ſacro. & 78.*

78 *Miſſam concubinarij audire ut mortale, & cur melior boni quam mali, nu.79.*

80 *Concubinarius notorius qui euitandus.*

82 *Iacobus Sabetius Cardinalis multis nominibus ſuſpiciendus.*

82 *Miſſam extra locum ſacrum celebrandi facultas non datur, & vt peccat ſi celebrat intra illum.*

83 *Et vt ſi in eccleſia interdicta, ſi ſuper aram fractam, ſi ante preces matutinas.*

84 *Si ſine alijs neceſſarijs, etiam timore mortis.*

85 *Si ſine lumine, aut aqua, ſi in pane, & uino corruptis, ſi in omphacio, ſi noctu, ſi poſt meridiem. nu 86.*

87 *Si pluries quam ſemel eodem die, niſi bis ſeptem caſibus.*

87 *Si non bis, aut ter in anno, ſi effundit ſanguinem, ſi reliquias corporis poſt ablutionem ſumit.*

87 *Benedicat quis veſtes ſacras, ſtola pro cingulo ſeruit.*

87 *Miſſa triplici facienda die Natiuitatis, quis optimus modus.*

87 *Miſſam quotidie audiat Epiſcopus, nemo eã niſi ſemel in die faciat, niſi ijs ſeptem caſibus, nec in his unquam ter.*

88 *Nec ſemel die Paraſceues, & Sabbatho Sancto.*

92 *Miſſa cui, & quomodo applicanda, non dicenda a ligato cenſuris. nu.93. nec coram interdictis. nu.94.*

94 *Clericus, ut peccat alios clericos ad diuina officia admittens.*

95 *Interdicta non ſeruans, excommunicatos ſepeliens, abſoluens indebitè confeſſum, & non monens eum.*

96 *Vota male commutans, omittens aut volens omittere horas canonicas, aut partem earum, male eas recitans, non attendens ad eas &c. a nume.96. & ſeq. Hoſtias multas conſecrans. nu.91.*

90 *Miſſans ſic ſumat reliquias, calicis, patenæ, & oris, & ſuppleat defectum vini. nu.91.*

92 *Miſſæ triplex ualor, quis eius applicandus, quid de vna dicta pro multis.*

92 *Miſſans pro duabus pitbantijs non alendus ob miſſam.*

101 *Author ob nullas occupationes, uel morbos, omiſit horas, niſi bis, 70. ann. quib. recitat.*

101 *Horariæ preces ob quas cauſas iuſte omittuntur. & ſeqq.*

105 *Attẽtio ad horas ſufficiens triplex, & ſufficit uirtualis. & ſeq.*

96 *Horas ad quas tenentur clerici ſacri, & ad quas minores. nu.108.*

108 *Clericus ut peccat ducens uxorem; cohabitans fæminæ, & eam uiſitans, num.109. Monaſteria frequentans, habitum & tonſuram non deferens, arma geſtans, ludẽs, mendicans, lanius, tabernius, mercator, aut menſam non benedicens, aut faciens, quæ antiquo. & nouo iure hic relato uetantur, in quibus ſunt omnia officia ſecularia, cũ arte medica. nu.110. & 111.*

109 *Concubinarij clerici pœnam innouat Concilium Trid. addens nouam.*

68 DIcendũ, quod peccat mortaliter primo, qui ſe facit ordine inſigniri cõtra canones. Conc. Trid. quod in ſeſſ.23. c.4. de refor. ſic ſtatuit. *Nemo initietur prima tonſura, qui confirmationis ſacramentũ non ſuſcepit, & fidei rudimenta edoctus non fuerit, quiq; legere, & ſcribere neſciat, de quo probabilis coniectura non ſit eum non ſæcularis iudicij fugiendi fraude, ſed ut Deo fideliter inſeruiat hoc uitæ genus elegiſſe.* Et c.5. ſic. *Ad minores promouendos ordines bonũ a Parocho magiſtro ſchola, in qua educatus eſt teſtimoniũ habeat. Aſſumendus uero ad ſingulos maiores uno menſe ante ordinationẽ epiſcopũ adeat, qui parocho, aut alteri, cui magis expedire iudicauerit cõmittat, ut nominibus, aut deſiderio uolẽtium promoueri publice in eccleſia propoſitis, de eorum natalibus, ætate, moribus, & vita a fide dignis diligẽter inquirat, & teſtimonium quam primum ad ipſum epiſcopum tranſmittat.* Et ſeſſ.7.c.10. *Non liceat eccleſiarum capitulis, ſede vacante, infra annum a die uacationis ordinandi licẽtiam, aut literas dimiſſorias concedere alicui, qui beneficij obtenti, vel obtinendi occaſione ar-*

ctatus non fuerit. Et capitulũ contraueniens eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto, ſic vero ordinatus in minoribus conſtitutus, ſic priuilegio clericali non gaudeat. In maioribus vero ab executione ordinũ, ad beneplacitum futuri Prælati ſit ipſo iure ſuſpẽſus. quod ipſum ſtatuitur ſeſſ.23.c.8.de refor.de impetrando dimiſſorias ab alio, quam eo, qui loco capituli ſuccedit in iuriſdictionẽ epiſcopalem. Et ſeſſ.7.c.11.ſic. *Facultates de promouendo a quocunque non ſuffragentur, niſi habentibus iuſtã cauſam in litteris exprimendam, ob quam a proprijs epiſcopis nõ ordinentur, & tunc non ordinentur, niſi ab epiſcopo in ſua diœceſi reſidente, vel pro eo pontificalia exercente, idq; præuio diligenti examine.* Et ſeſſ.23.c.8.ſic. *Nemo ordinetur prætextu cuiuſuis reſcripti aut priuilegij, niſi eius probitas, & mores ordinarij teſtimonio commendentur.* Et c.11. *Ordines minores per temporũ interſtitia conferantur, niſi epiſcopo aliud expedire videbitur, idq; latinam linguã callentibus. Ordinandi vero, nõ niſi poſt annum a ſuſceptione poſtremi gradus minorum ordinum ad ſacros promoueãtur, niſi neceſſitas, aut eccleſiæ vtilitas iudicio epiſcopi aliud exigat.* Et c.12.ſic. *Nullus ad ſubdiaconatũ ante 22. ad diaconatum ante 23. ad presbyteratũ ante 25. ætatis annum promoueatur, & quod nulli ẽt regulares, niſi præuio epiſcopi examine, ordinẽtur.* Et nota, quod huic nõ obſtat bulla Pij V. quæ hoc onus, & aliquot alia prædicti Concilij abſtulit mendicãtibus ob reuocationem eius per S.D.N. Gregorium XIII. *In hæc verba.* In tanta &c. *& a capite, & tota transferetur hæc reuocatio prædicta in fine poſita, & prætermittetur ibi, & poſtea ſic. Sequitur in præfato Concil. mox ſic. A capite. In minoribus conſtituti non promoueantur ad maiores, niſi bonum habentes teſtimonium in minoribus ſint probati, & per annum in ijs ſint verſati, ſperãtes ſe Deo auſpice cõtinere poſſe.* Et mox ſic. *Deceret eos, ſaltem diebus dominicis, & ſolemnibus cum altari miniſtrarint, cõmunicare.* Et mox ſic. *Duo ſacros ordines eodem die, etiam religioſo non conſecrantur.* Et c.14. *Aſſumendi ad presbyteratum in minoribus probati ſint, ac bonum habeant teſtimonium, & anno integro diaconatum exercuerint, populoq; docendo, & adminiſtrandis ſacramentis neceſſaria ſcierint, a quibus caſtitatis, & uita bona exẽpla expectentur. Et quod cũ promotis per ſaltum, ſi non miniſtrauerint, Epiſ. opus ex cauſa diſpenſare poſſit.* Et c.16.ſic. *Nullus ordinetur, qui non aſcribatur illi eccleſiæ, aut loco pio, pro cuius neceſſitate, uel utilitate ordinatur. Et ſi eum locum epiſcopo inconſulto deſerat ei ſacrorum vſus interdicatur. Et nullus clericus peregrinus, ſine commendatitijs ordinarij ſui litteris, ad diuina officia admittatur.* Et c.17.ſic. *Epiſcopi in eccleſijs id ferre valentibus aſſignari ſtipendia minores ordines exercẽtibus procurẽt. Et quod nulli exerceãt officia minorum ordinũ, quibus carent, vt in ijs conſtitutis ſe in illis exerceãs.* Et ſeſſ. 22. Decre. de obſer. & euit. in celeb. miſſa ſic. *Vt epiſcopi omnino prohibeant, ne quid pro miſſis nouis celebrandis detur, & importunæ, ac illiberales eleemoſynarum exactiones. Et ne cui vago, ignoto ſacerdoti miſſas celebrare liceat. Et nemo publicè, ac notorie crimnoſus ſancto altari miniſtrare, aut ſacris intereſſe permittatur. Et ne ſanctum hoc ſacrificium extra eccleſiam, ac ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria a ſecularibus, aut regularibus quibuſcunque peragatur.*

Secundo peccat mortaliter, qui ſuſcipit aliquem ordinem etiã minorem per ſimoniam propriam realem ante ordinationem commiſſam, quamuis occultam, quæ eſt cauſa ordinationis, & eſt excommunicatus extrauagant. 2. de ſimon. de qua infra capitulo 27. numero 106. etiam ſi committatur dando tertio, & non ordinatori, ſecundum Innocent. in capitulo tanta. de ſimo. numero ſecundo. Dixi, *ante ordinationem*, quia datio poſt eam non efficit ſimoniam, argum. gloſſ. capit. emendari, 1. q. 1. uel certe non talem, excommunicet. Dixi, *Propriam*, quia ſi alius dat, aut promittit aliquid epiſcopo, aut alteri, ut eum ordinet ipſo inſcio, uel ſcio, ſed contradicente, non peccat, & accipit, non ſolum characterem, ſed etiam eius exequutionem, iuxta Bellam. quem ſequitur Cardinalis Alex. in c. ſtatuimus, & in cap. ſi quis. 1. q. 1. quidquid gloſſ. in c. ſi quis. & alij dicant. maxime poſt extrauag. ad euitandam. Martini V. de qua infra c.27. nec poſtea ſoluendo illud, quod ſe inſcio datum fuit ſuſpenſionem, aut excommunicationem incurrit, ſecundum Syluеſt. verb. ſimonia. quæſtio. 8. §. 5. nec peccat ſaltem in foro conſcientiæ, quid-

quid

quid ille ſentiat, ſi non habet ratam, neq; gratã illam dationẽ, quia nulla id lex vetat, quo ad illud forũ. Dixi. *Quæ eſt cauſa ordinationis* alias enim contra, per dicẽda infra nu. 113. & d. ſup. c. 23. nu. 100.

69 Tertio peccat mortaliter, qui ſcienter ab epiſcopo excommunicato denunciato ordinatur, immo & poſtea vtens ordine illo abſque diſpenſatione Papæ, quia licet characterem accipiat, non tñ illius exequutionem, quoad quam ſolus Papa diſpenſat. cap. ſi quis a ſimoniacis. 1. q. 1.

Quarto, qui non exiſtens legitimus ſine d. ſpenſatione ordinatur, capit. 1. de fil. presbyt. in antiq. & lib. 9. Ad minores autem epiſcopus diſpẽſat, c. 2. eod. tit. lib. 6. Ad ſacros uero ordines ſolus Papa, & cũ intrante religionem ius commune ad omnes ordines etiam ſacros diſpenſat. d. c. 1. de fil. presb. lib. 6. Et nil refert quo ad forum conſcientiæ, an illegitimitas (ut ita dicam) ſit ſecreta, vel publica, quidquid aliqui exiſtimauerint abſque textu, & iuſta ratione. Idem de qualibet alia irregularitate, quo ad peccatum, licet nõ quoad diſpenſationem, de qua cum alijs pertinẽtibus ad irregularitatem, infra cap. 27. nume. 191. vſque ad 250. dicimus.

70 Quinto peccat mortaliter, qui ordinatur ordine ſacro extra tempora a iure ſtatuta, aut ante legitimam ætatem, aut abſque literis dimiſſorijs, & eſt ipſo iure ſuſpenſus, & ſi ordine illo utitur fit irregularis, in quo ſolus Papa diſpenſat, per extrauag. Pij II. cum ex ſacrorum. quæ nuper fuit impreſſa, de qua meminit Villa. de irregul. col. 9. quam nos declaramus in repe. c. accepta. oppo. 8. nu. 34. de reſ. ſpol.

Dixi, *Ordine ſacro*: quia licet ſic minores capiendo peccet, non tamen eſt ipſo iure ſuſpenſus, quia iuxta cõmune ius defectu ætatis ſuſpenſio ipſo facto non incurritur. c. vel nõ eſt compos. de tempor. ord. Per quod omnes, qui prædictã extrauag. non nouerant, contrarium dixerunt, putantes non ſuſpendi quem ipſo iure, propterea quod ante legitimam ætatem ordinem ſacrum etiã presbyterij ſuſcipiat, in quibus ſunt Ant. 3. par. tit. 14. 16. & Maior in 4. diſt. 24. q. 5. nec videtur prodeſſe in hoc fratribus obſeruatiæ ſuum priuilegium, per ſupra d. nu. 98.

Sexto peccat mortaliter, qui furtim, contra prohibitionem ordinantis ordinatur, & ſi prohibitio fiat ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, eſt excommunicatus. & irregularis, in quo ſolus Papa diſpenſat, cap. innotuit. de eo, qui furt. ordin. ſuſcep.

71 Septimo peccat mortaliter, qui ſcienter per ſaltũ, id eſt, minore ordine, omiſſo maiore ordinatur, & eſt ſuſpenſus. Super facultate autem diſpenſandi ſuper hoc ſequuti fuimus hic opinionem Hoſ. in ſumma de cler. per. ſal. prom. §. 4. quam uidetur etiam elegiſſe Conc. Trid. relatum ſupra nu. 68. ſcilicet, quod epiſcopus poteſt diſpenſare antequam miniſtret. quod tamen eſt intelligendum, modo antequam utatur diſpenſatione, omiſſum ordinem ſuſcipiat, quod nos hic poſt Hoſtien. addidimus per capitulum ultimum de cleric. non ordin. miniſt.

Octauo peccat mortaliter, qui ordinatur omiſſo aliquo neceſſario neceſſitate præcepti, licet non de neceſſitate ſacramenti, & non ſuppleto defectu, eo vtitur, non tamẽ fit irregularis, Syl. verb. irregularitas. q. 12. Et qui eodem die duos ordines ſacros ſuſcipit, non ſolum peccat, ſed eſt etiam a poſteriore ſuſpenſus, in quo ſolus Papa diſpenſat. c. literas. c. dilectus. adiuncta glo. de tempor. ord. & d. c. innotuit. Et qui eodem die ordines minores, & ſubdiaconatum ſuſcipit, c. 2. de eo, qui furt. or. & magis qui duos ordines ſacros eodem die ſuſcipit, etiam ſi ſit religioſus per prædictum Conc. ſupra nu. 68. relatũ, non tamen, qui quatuor minores eodem die ſuſcipit, ſecundum gl. c. de eo. de tempo. ord. & capitu. 2. de eo, qui furt. ordin. quod etiam poſt Concil. prædictum procedere poteſt in eo, cum quo Epiſcopus diſpenſaret, ut non ſeruatis temporum in terſtitijs poſſet accipere. Quin videtur, ꝑ poſſe accipere illos, & ſubdiaconatũ eo. die, vbi eſt talis conſuetudo, quæ ualet, ſecundum S. Anto. 3. par. tit. 14. c. 16. Conc. enim eiuſmodi conſuetudinem nõ tollit.

72 Nono peccat mortaliter, qui ordinatur habens faciem, vel manus notabiliter deformes, vt ſi oculo caret, vel habet naſum & digitos abſciſſos, vel compactos vel ſuperfluos c. ſi euangelia. 55. diſtinct. non tamen fit irregularis, licet promotus celebret, Panorm. in c. ſi celebrat. de cler. ex-

communun.miniſt. Et idem de eo, qui poſtquam ſemel a dæmone obſeſſus, aut morbo caduco in terram eliſus, ordinatur. c. maritum.& c.ſeqq.33.diſtin.adiuncta glo. Et qui antequam in hos morbos incideret ordinatus, poſtea frequenter eis correptus, celebrat, iuxta gloſſ. cõem ibid.

Admoneo te pie lector, quod in manuali Hiſpano nihil dixi de uerſo in inſaniam, uel furorem, licet prædictum cap. maritum, etiam de illo agat, ne inijcerem ſcrupulos ijs, qui ante, uel poſt ordinationem alienantur a mente per ebrietatem, phreneſim, lethargiã, aut aliũ morbum, quibus adimendis nõ occurrebat tunc ratio ſufficiens, quæ poſtea in caſu cuiuſdã nobiliſſimi viri occurrit, uidelicet illud c. reſtringendum eſſe ad eos ſolos, qui alienantur mente directè, & immediatè per inordinationem organi ſenſuum, non aũt qui mediatè, & indirectè ui morbi, vulneris, iræ vel alicuius paſſionis breuis. Quæ declaratio multis uiris prudentiſſimis Illuſtriſſimi ordinis Dominicani placuit..

Decimò peccat mortaliter, qui excõicatus ordines quãuis minores ſuſcipit. c. ſi celebrat. de cler.excom.mini. & fit irregularis, ſi excommunicatio erat maior, cum quo ſolus Papa diſpenſat. Panorm.& Commu.in cap. cum illorum.de ſentent. excommun.nec Sylu.uerb.diſpenſatio.q. 10.§ 10. contrarium ſenſit, quamuis non nullis ita viſum eſt. Et qui i peccato mortali exiſtens ſuſcipit, aut aliquid ſacramẽtum miniſtrat.c.illud.93. diſt. Rich. in 4. diſt. 24.art.4.q.1.& etiam ſi res ſacras tangit, uel aliquid tanquam miniſter Eccleſię facit ſuo officio ſungens, iuxta mentẽ S.Tho.in 4.diſtin.5.& 24. & 3. parte q.6. & Syl.verb.ordo.4.q.2.ſed non, ſi eas tangit, ita ut laicus non ordinatus poſſet, vt ſi tempore neceſſitatis baptizat, è terra ſacramentum leuat, aut epiſtolam ſine manipulo cantat, iuxta S. Thom.3. parte q. 64.artic.6.per Syrueſt.uerb.baptiſmus.3. quæſt.4. bene defenſum.

73 Vodecimò peccat mortaliter, qui notatus aliquo peccato notorio depoſitione digno ſuſcipit ordines ante diſpẽſatio nem, etiam poſt actam pœnitentiam.cap. fin.de tempo.ordin. Dixi, *Notorium*, quia ad hunc effectum, non ſufficit eſſe famoſum, nec teſtibus probabile. Notorium a parte in iudicio, vel ſuper, quo eſt lata ſententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam, aut eſt adeo manifeſtum, ut nulla tergiuerſatione celari poſſit, ut eſt peccatum eius, qui tam publicam habet concubinam, ac maritus habet uxorem, & publicè filios alit. capitul. neſtra. de cohabit. cler. & mul. & cap. fina.de tempo.ordin. & etiam illud, quod ſcit euidenter maior pars populi uicinorum, aut collegij, modo in eo ſaltem ſint decem. Itaque ſcientia pauciorum quam ſex non facit rẽ notoriam, neque ſex, quando illi non ſunt maior pars illius congregationis, cuius reſpectu illud dicitur notorium, quidquid dicat Sylueſt.verb.notorium, neque ſex, quando illi non ſunt maior pars illius cõgregationis, cuius reſpectu illud dicitur notorium, quidquid dicat Sylu.uerb. notorium. q.4. §.4. & alij per ipſum citati contra communem, Anton.in d.c. veſtra. nume.31. quem Panor. ibidem, nu.16. & communis ibi, & in alijs locis ſequuntur.

Neque obſtat id, quo nititur Sylu. ſcilicet, quod ex hoc ſequeretur, nihil poſſe dici notorium in magna aliqua ciuitate, cum fere nihil agatur, quod maior pars videat. Tum quia multa fiunt tota ciuitate euidenter vidente, vt obſeruatio feſti, tormẽtorum exploſio, in ouatione publica, & id genus alia. Tum quia multa ſunt in magna urbe, quæ licet non ſint ei toti notoria, ſunt tamen talia religioni, uiciniæ, aut collegio, qđ ſatis eſt, vt aliquid notoriũ dicatur. Dixi, *Depoſitione digno*, quia ex alijs hic effectus non oritur, iuxta Card.in d.c.ſi.per exempla illius text. quæ ſunt adulterium, periurium, homicidium, & falſum teſtimonium. Dixi etiã, *Poſt actã pœnitentiam*, quia ad excuſandũ a peccato nõ ſufficit illa ſine diſpẽſatione

74 Sed dubium eſt, An epiſcopus, qui cũ eo poteſt diſpenſare, cenſeatur ipſo facto ordinando eum, diſpenſare. Ad quod reſpondet Sylu.verb.irregularitas q.28. affirmatiue, ſi talis eſt eius intentio, licet nullis uerbis utatur. Et idem de prælato, qui ſuũ ſubditum ad ſuſcipiẽdos ordines mittit. Quod quãuis fortaſſis locum habeat in foro conſcientiæ interiori, non tamen in exteriori, cum iuxta communem, & ueram opinionem, quę cõcilians Inn.in cap. veniens.de fil. presb. ſibi ipſi,

in-

In c.diuerſis fallacijs.de cleric. coniug.te
net,quod inter Papā, & Epiſcopum hoc
intereſt, quòd Papa præbens aliquid ei,
quem ſcit iure humano ad id inhabilem;
ipſo facto,ſine diſpenſationis expreſſione
cenſetur habilem facere, non autem Epi-
ſcopus.Cuius diuerſitatis ratio eſt, quòd
Epiſcopus non pōt abſque cauſa diſpenſa
re, Papa vero ſic, vt copioſe ſcripſimus
multos referendo. in c.ſi quando. de re-
ſcrip. & in comm.cap.non liceat, 12.q.2.
§.3.Nunc autem addimus ex prędicta ra
tione ſequi,limitandū eſſe, quod dictum
eſt de Epiſcopo, vt procedat, quando di-
ſpenſat circa ius commune, non autem
quando id facit circa ſuā conſtitutionem
ſynodalē,cum diſpenſatio eius circa eam
ſine cauſa facta,valeat.

75 Duodecimo peccat mortaliter,qui in-
terdictus ingreſſu Eccleſiæ diuinis offi-
cijs intereſt,& ſi celebrat eſt irregularis,
cap.is cui,de ſenten.excommu.lib.6.cum
annot.per Domin.ibi,ſed nec eſt irregu-
laris,nec peccat celebrando extra Eccle-
ſiam,ſecundum gloſ. 2.d.ca.is cui, nec in-
trans etiam peccandi cauſa tempore,quo
diuina officia non peraguntur, iuxta Ar-
ch.& communem in d.c.is cui.

Decimotertio peccat mortaliter, qui
baptizat, quē certo ſcit eſſe baptizatum,
& eſt irregularis,vt declaratur infra c.27.
nu.246 Et qui in baptiſmate vngit chriſ-
mate veteri eum,qui erat extra mortis pe
riculum.cap.ſi quis de oleo.de conſec.di-
ſtinct. quarta. Et qui celebrat aduertens
ſumpto aliquo cibo, vel potu poſt mediā
noctem,cap.liquido.de conſecra. diſt.ſe-
cunda,etiam pro medicina, iuxta S.Tho.
recep.3.par.quæſt.80.ar.8. Dixi. *Aduer-
tens*,quia ſecus ſi non aduerteret ante miſ
ſam inchoatam,licet aduerteret poſt eam
cœptam, etiam ante conſecrationem, &
eam ſine ſcandalo non poſſet imperfectā
relinquere. iuxta Ang. verb. Euchariſtia.
2.§.6. & Sylu. verb. Euchariſtia. 2. quæ-
ſtio.7.dicentes idem eſſe de illo,qui poſt
inchoatam miſſam meminit ſe ſuſpen-
ſum, excommunicatum, vel irregularem
eſſe, nec ob id nouam irregularitatem
incurrit.

76 Decimoquarto peccat mortaliter,qui
aduertens ante miſſam inchoatam,ſe eſſe
in peccato mortali,eoq; non prius con
feſſo celebrat,per dicta ſupra c.21.nu.49
Dixi, *Aduertens, &c.* quia aduertens poſt
inchoatam non debet a miſſa deſiſtere,
etiam ſi abſque ſcandalo poſſet, debet ta
men illud ante ſecretam confiteri, ſi ſine
ſcandalo facere poteſt, ſin minus, contri-
tus,miſſam perficiat, vt Syluest. reſoluit.
in d.quæſt.7.

Decimoquinto peccat mortaliter, no-
torius cōcubinarius,aut fornicarius, qui
ante pœnitentiam celebrat, & fit irregu-
laris,quia eſt ſuſpēſus ipſo iure, c.prȩter.
32.diſtinct. ſaltem donec pęnitentiam a-
gat.c.ſi qui ſunt. 81. diſtin. qui ſuſpenſus
celebrat eſt irregularis, eſt de diaconis &
ſubdiaconis.c.ſi quis 81.diſt.& d.c.prȩter.
& etiam de initiatis ſolis minoribus ordi
nibus, ſi aliquem actum ſui ordinis pro-
prium exerceant, iuxta Arch. in d.c.præ-
ter.§.hæc de malis.& Card. Turrec.in d.
§.verum. in qua irregularitate ſolus Pa-
pa diſpenſat, ſecundum eoſdem. Dixi,
Notorius.quia non ſufficit ad has pęnas in
currendas,quod ſit infamatus,vel probari
poſſit eſſe talis, quamuis mortaliter iux-
ta omnes peccet. Dixi, *Ante actam pœni-*
77 *tentiam*, quia poſt actam celebrans, aut
ſui ordinis actum exercens, quamuis pec
cet mortaliter celebrando ſine diſpenſa-
tione c.ſi.de temp.ordin. vt alij peccato-
res notorij peccatis depoſitione dignis
notati,nouam tamē irregularitatem non
incurrit, quam ante actam pœnitentiam
celebrando incurreret, ſuper qua ſolus
Papa diſpēſat,licet remaneat in antiqua,
quam peccatum notorium inducit,ſuper
qua Epiſcopus diſpēſare poteſt, vt expreſ
ſius alijs reſoluit Ioan.Imo. in c.1.col.4.
de iudic.Dixi. *Concubinarius, aut fornica-
rius*,quia quo ad effectum incurrendi ſu-
ſpenſionem a ſacramentis, & excludendi
ab officijs diuinis idem eſt de fornicatio
vago,qui cum multis ſe permiſcet, quod
de eo,qui vnam concubinam habet, Syl.
verb. concubinarius.q.1.

78 Eſt autem non mediocre dubium inter
recentiores, An qui audiunt miſſam pu-
blici concubinarij mortaliter peccent.
Ad quod reſolutorie dico tria. Primum
quod peccāt illi,quorum auditio eſt cau-
ſa, ut ille eam dicat, & ſine iuſta cauſa
eam audiunt, quia mortale peccatum
eſt prębere cauſam mortaliter peccandi,

ſine iuſta cauſa, vt dictum eſt ſupra capit. præceden.num.13. Quo fit, vt prudentiæ ſit potius commendare miſſam ſacerdoti
79 bono, quàm malo. Tum quia commendare illi eſt aliquale peccãdi periculum: commendare autem huic, nullum. Tum quia licet quo ad eſſentialia miſſæ, ſcilicet continentiam realem corporis, & ſanguinis Domini, & quo ad effectum operis operati pares ſint miſſa boni ſacerdotis, & mali. cap. intra. 1.quæſtio. quo ad tamen preces, & effectum operis operantis, multo melior, & efficacior eſt miſſa boni, quàm mali, ſecundum omnes, ut diximus in Enchirid. de orat. & hor. cano. ſuper capit. quando. de conſecr. diſt.1.c. 19.nu.59.& c.20.nu.67.

Secundum, quòd qui probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis miſſam concubinarij notorij, aut fornicarij audiar, non peccat: quia ignorantia probabili iuris poſitiui excuſatur.ca.2.de conſti.
80 Neque confeſſarius tenetur ad docendũ eam pœnitentem: immo imprudentiæ eſſet id facere, ut ait Gab. in 4. diſtin.3. q. quæſt.1.dub.4. & Roſ. verb. clericus.3.§. 2. quod noſtra ſententia intelligendum eſt, quando conſiderata qualitate pœnitentis, & clerici illa admonitio, nihil prodeſſe crederetur.

Tertium, quòd ſciẽtes, aut ſcire debentes prædictam legem, peccant mortaliter audiendo eam. Tum per c.præter.c.nullus.32.diſt.& cap.ſi qui ſunt. cum multis aliis.81.diſtin. & c.veſtra. de cohab. cler. & alia multa. Tum quia S.Tho. in quoli. 11.ar.8.cum omnib. fere antiquis hoc tenet, & Card. Turrecrem. in multis locis, præſertim in dictis ca.præter.& c.nullus. & ſi qui ſunt.addens, ſe digniſſimam ſententiam in d.c.prætet.ſcilicèt quod mortui in eiuſmodi peccato non ſunt in loco ſacro ſepeliendi. Quod notandũ eſt contra eos, quibus morientibus candelam in manu tenendam tradunt concubinæ. Tũ quia idem aſſerit Pan. cum communi, in d.c.veſtra.& alibi ſæpe, & cõmunis Theologorum in 4.diſt.9. quidquid dicat Gab. vbi ſup.& Maior in dicta diſtinct. 9. & Adria.in 4.de ſacram.Euch.col.3.cum alijs quibſdam. Nam Concil. Trident.canones antiquos ſuper hoc latos approbat adijciendo pœnas grauiores, quam illi adiecerunt in cap.14.de reform. ſeſſ.25.
81 Decimoſextò peccat mortaliter, qui ſacrificat extra locum.de conſec. diſt.1.ca. miſſarum.& quamuis ante Cõc. Trid. de licentia epiſcopi, vt in Manuali Hiſpano diximus, celebrari poterat extra illum ſuper ara ſacra portatili aliis neceſſarijs interuenientibus.c.concedimus.de cõſecr. diſt.1.poſt illud tamen, non licèt epiſcopis illud concedere per decretum eius ſupra nu.68. deſcriptum. Nec ipſe Papa eã concedit, ſaltem non epiſcopis, etiã in vrbe morantibus, neque alijs quàm Cardinalibus: licet nobis in ſingulare beneficiũ ea data ſit, cuius concedendi pars magna
82 fuit Illuſtriſſimus, & Reuer. Cardil. Iacobus Sabellus S.D.N. Vicarius, generis Sabellorum antiquitate, reconditæ prudentiæ, & immotæ in recto conſtantiæ, aliiſque nominibus Vrbi, & orbi gratiſſimus. Credimus autem, quòd ſicut de licentia d.c.concedimus. poterat ante prædictum Concilium celebrari, pp neceſſitatem ſine licentia epiſcopi, ita poſſet etiam hodie, quia non videtur quo ad hoc eſſe illi derogatum per Concilium, & conſequenter ei adhęrendum, argum. l.præcipimus. C.de appel. Quod eſt notandum pro terris, in quibus frequentiſſimæ ſupplicationes fiũt, ad aliqua parua eremitoria, præ quorum foribus ſolet dici miſſa, vt ab omnibus audiatur, & pro primitijs, ſeu primis miſſis ſacerdotum, ad quas maxima multitudo, quam eccleſia capere non poteſt, ſolet cõuenire. Multo minus autem poſſet dari licentia celebrandi in mari, vel flumine, vbi effuſio ſanguinis timeri poſſet, etiam vrgente quauis neceſſitate, S.Anto.3.par.tit.13.c.6.§.4.per quod ipſum decretum videtur ſublatum priuilegium Prædicatorum, & Minorum, in quouis loco honeſto celebrandi, allegatũ per Ang. verb. Miſſa. §.39. cuius in Manuali Hiſpano meminimus.
83 Decimoſeptimò peccat mortaliter, qui in Eccleſia interdicta celebrat, & fit irregularis. & qui in polluta ſanguine, vel ſemine, non tamen fit irregularis, c.is qui. in prin.& §.1.de ſent.excom.lib.6. Et qui ſcienter, aut per ignorantiam craſſam celebrat ſuper ara enormiter fracta, aut nõ conſecrata, aut in conſecrata, q̃ hoſtiã & calicem, quo celebrat, non capit. cap. 1. cum

cum ei annot. de conſec. eccl. Dixi, *Enormiter*, per c. quod in dubijs. eod. tit.

Decimooctauò peccat, qui ante recitatas horas matutinas celebrat, quia eſt cõtra conſuetudinẽ generalem Eccleſię, niſi incidente aliqua repentina neceſſitate ad vitandum graue aliquod damnũ, aut ſcandalum id faciat, Syl. verb. miſſa. q. 6. Ante tamen recitatam primam celebrari poteſt, niſi eſſet conſuetudo, vel conſtitutio contraria; quæ & ſi eſſet, intelligenda foret, de miſſa maiore, & recitatione in choro, & non de alia, ſecundum Ang. vbi ſup. §. 1. & Syl. vbi ſup.

Nec quidquã obeſt cibus, & potus ſumptus poſt matutinas preces, recitatas ante mediam noctem: modo poſt eam nihil ſumatur, iuxta Adr. in 4. de Euchar. col. 27. & alios, quos retulimus. in c. liquido. de conſec. diſt. 2.

84 Et qui ſine omnibus veſtib. ſacris, aut ſine corporalibus, aut ſine libro, ſaltẽ cõtinente canonem, ſcilicet, *Te igitur*. vſque ad communionem, celebrat. iuxta S. Anto. 3. par. tit. 13. capit. 6. §. 6. & Direct. lib. 1. titu. 7. §. 55. etiam ſi feſtum vrgeret, iuxta eundem ibidem; etiam ſi aliter mortem vitaret ſecundum Caie. 12. quæſtion. 66. articu. 4. (quod nobis ſatis durum uidetur) licèt ſi celebrat, non fiat irregularis. Et poteſt loco cinguli ſtolam lõgam adhibere, & loco ſtolæ manipulum longum, iuxta Palud. in 4. diſtinction. 13. quæſtion. 2. col. 5. Quinetiam cingulum non benedictum adhibere poteſt, iuxta Richar. in 4. diſtinct. 13. quæſtio. 4. arti. 3. & Scot. in 4. diſtinct. 13. quæſt. 2. quia cingulum, & calcei, ſecundum ipſos, benedici non ſolẽt. contra quos facit, quod etiã pro eis benedictio in Pontificali noſtro reperitur. Hæc autem benedictio ad epiſcopum ſpectat iure cõmuni, priuilegio autem Papæ miniſtri, & prouinciales fratrum Minorum poſſunt benedicere corporalia, & ijdem, & cuſtodes, & guardiani alia ornamenta pro ſuo ordine, & pro monialibus S. Claræ, & tertij ordinis, & non pro alijs compend. priuile. verb. benedicere.

85 Decimonono peccat mortaliter, qui ſine aqua, aut lumine celebrat. cap. fina. de celeb. miſſ. Et qui cõſecrat in pane fermẽtato, aut corrupto, ita ut ſubſtantiam panis perdat, Richar. in 4. diſtinctio. 11. articu. 2. quæſtion. 2. ad 1. & quæſtion. 5. Aut in omphacio; aut in vino adeo acido, aut adeo lymphato, vt ſubſtantiam uini amittat, & conſecratio nulla eſt. Dixi, *Subſtantiam amittat*, aliàs ſecus, idem Richardus in 4. diſt. 10. Et qui ſolum vinũ ſine aqua conſecrat, licet valeat conſecratio, capit. 1. & 2. cum glo. Archid. Cardi. & commu. de conſec. diſtinct. 2. Et qui noctu ante lucem celebrat, iuxta omnes, excepto epiſcopo, ſecundum Palud. in 4. diſtinct. 13. quæſt. 2. concluſ. 2. art. 2. poſt glo. cap. fin. de priuil. lib. 6. Quæ quamuis nulla ratio ne firma uideatur nit: (vt alias hic, & in cap. nocte ſancta, de conſecr. diſtinction. 1. dixi) quia tamen vt audio, vſu recepta eſt, defendi poſſe videtur ob epiſcopi prærogatiuas, quas gloſſ. prædicta refert, & quia etiam, vt nos vidimus Tholoſæ ab hinc ſexaginta circiter annos in Gallia Aquitanica, vbi omnes ferè quotidie audiebant miſſam, quo operarij, & filij, & famuli eam audirent, longè ante lucem incipiebant fieri miſſæ. Qđ ipſum & in Gallia Belgica etiam nunc fieri audio. Quem vſum, difficile puto relictũ iri, & poſt receptum Concil. Trid. iubens horis tãtum debitis celebrari, nam & de epiſcopi, aut alterius ſuperioris licẽtia, propter neceſſitatem communicãdi infirmũ morti proximum, & defectum Euchariſtiæ eam ante lucem dici poſſe, ait S. Anton. 3. par. titu. 13. cap. 6. §. 4. quem Angel. & Saly. & poſteriores ſequũtur, immo & noſtra ſententia in tali caſu etiam ſine licentia epiſcopi abſentis, arg. capitu. quod non eſt, de reg. iur.

Eſt etiam communiter illicitum celebrare poſt prçteritam notabiliter horam ſextam, ſecundum Ioan. And. in cap. 1. de celeb. miſſ. communiter receptum, ſed, noſtro iudicio, minus bene. Tum quia non eſt textus, neque ratio, quæ prohibeat ieiuno, ubi ſine ſcandalo poteſt, facere eam ante nonam. Tum quia eſt oblatio, & ſacrificium incruentum a ſacerdote in perſona Chriſti oblatum, & idem, quod ea hora ab ipſomet Chriſto fuit oblatum cruentum, quod quædam prima miſſa fuit, vt copioſè probaui in capit. ſolent. de conſecra. diſtinct. 1. & breuius in præfato Enchi. de orat. cap. 3. nu. 44. & fre-

quenter id feci, præſertim diebus feſtis: vt ego,& mei iter facientes, & poſt meridiem peruenietes ad loca intenta, ſatisfaceremus præcepto. Cui conſequens eſt priuilegia de dicenda miſſa circa,vel poſt meridiem,continere ius cõmune,& tantum prodeſſe ad ſedandos animos ſcrupuloſorum,qualia eſſe etiam alia multa diximus in dicto capit.quando.cap.3.num.57.c.19.num.84.

86 Nec videtur obſtare prædictum decretum ſeſſ.22.quatenus prohibet, ne ſacerdotes alijs horis, quàm debitis celebrẽt: quia id intelligẽdum eſt de horis ante lucem,vel poſt nonã, qua prædicta oblatio Chriſti conſummata fuit: nam & in quadrageſima dici debet poſt nonam, quam conſtat eſſe poſt meridiem, & horam cœnandi in die ieiunij, ut docet S.Tho.2.2. q.147.art.7.conſequenter vidẽtur ſublata priuilegia Sixti IIII. Innoc.V. & Leonis X.de dicenda miſſa ante horam legitimam, quorum tenores in Manuali Hiſpano hoc in loco relatos prætermitto.

Ad nonũ autem quæſitum de presbytero non potente finire miſſam cæptam, reſp. primò,quod poteſt relinqui imperfecta, ſi non erat facta conſecratio: quia cap.nihil. 16.q.1.quod habet officium diuinum nõ debere relinqui imperfectum, intelligitur ſine iuſta in id cauſa. Nam in cap.27.num.34. dicetur miſſam cœptam relinquendam etiã ſuperueniente excommunicato, qui nolit abeſſe.

Secundò,quòd ſi facta ſit conſecratio, eſt perficienda per alium ieiunũ, qui continuabit eam loco, in quo alter reliquit, d.cap.nihil.vel per non ieiunum, ſi deeſt ieiunus: quia maioris momenti eſt præceptum de miſſa poſt conſecrationem per alium presbyterum perficienda, quod eſt diuinum, aut diuino proximum, c.comperimus.& cap.relatum.de conſec.diſt.2. quam de communicando ieiunè,quod eſt humanum.c.liquido.ead.diſt.

Tertiò, quòd quamuis nec prædictum c.nihil.nec ei concordantia præcipiãt, vt alius presbyter eiuſmodi caſui præſens teneatur illam perficere, arbitror tamen teneri,etiam ſi non eſſet ieiunus, debereque ſe veſtire ſacras veſtes, & concipere contritionem,& confiteri,ſi opus foret,& copia id faciendi adeſſet, tum ad eu tandum ſcandalum, quod ex ea imperfecta oriri poſſet, tũ ad obſeruandum tanti ſacramenti honorem, ad quod longe magis tenemur, quam ad ſeruandas fortunas proximi,quas tamen, ſi ſunt notabiles præcipimur ſeruare,ſaltẽ quum commodè poſſumus,per citata in commen.c. non in inferenda.23.quæſtio.tertia.& redacta in ſumma capitulo præced. a numero 15.

Quartò,quod non eſt tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minorem,quia nõ poteſt, arg.c.1.§.ſi. de ſum. Trin.

87 Vigeſimò peccat mortaliter, qui plu ries quam ſemel eadem die celebrat, c. conſec.diſt.1. (per quod probatur rectè dici facere miſſam,quod moneo, ne quis mali conſulat eã phraſim, qua interdum vtor,& grauiter vtitur Illuſtriſſimus Cardinalis Sabellus,in edic.refor.clericorũ) niſi in ſeptem caſibus, iuxta Palud. in 4. diſt.15.q.2.& S.Ant.3.par. ti.13.c.6.§.4. Primus die Natiuitatis, in quo tres dici poſſunt,d.c.nocte ſancta quarum dicẽdarum optimus modus videtur, ut prima, media nocte,ſecunda, diluculo,tertia,hora tertia dicatur,quamuis etiam bene dicantur interdiu omnes tres, ſine intercapedine,aut cum ea,ſed ante lucem nõ poteſt dici rectè,niſi vna, vt poſt Ang. verb. miſſa.§.40.& Syl.verb.miſſa.1.q.6.& 7.& diximus in d.c.nocte. Secundus caſus eſt quãdo ſuperuenit dicta iam miſſa aliqua perſona notabilis,veluti epiſcopus,quem ſingulis dieb. decet eam audire,uel dicere.d.c.ſi.de priui.lib.6.Et eadem,uel maiori ratione, cum ſuperueniſſet peregrini etiam ſi non ſit tanti ſtatus,ſi præcepto illo die ad audiendam miſſam teneantur. Tertius, cum repente poſt dictam miſſam corpus defuncti occurrit ſepeliendum,& conſuetudo habet, ne ſepeliatur ſine miſſa,quando ea celebrari poteſt. Quartus, quando aliquis ita ægrotat,ut communicare neceſſariò debeat, & non eſt Eucharistia. Quintus cum quis præeſt duabus eccleſijs unitis duabus miſſis indigentibus, & non eſt alius, qui alteram dicat. Sextus, ob nuptiarum benedictionem. Septimus, cum occurrit cauſa, quæ inſta uideatur ad hoc arbitrio boni viri per d.cap.conſuluiſti.quod habet, licitum eſt

celebrare

celebrare pluries quam ſemel, urgente neceſſitate.

88 Notandum tamen, quod neque in prædictis caſibus eſt licitum, ſi ſacerdos, qui ſemel celebrauit nõ eſt ieiunus, etiam ſi nihil præter ſolitam calicis purificationem ſumpſerit, neque ſi iam eodem die duas dixit, excepto die Natiuitatis: neque ſi adſit alius ſacerdos, qui poſſit, & uelit illam miſſam neceſſariã dicere, iuxta communem prædictorum. Notandum eſt etiam omnibus diebus miſſam dici poſſe, cap. uiſum. de conſec. diſt. 1 exceptis feria ſexta, & ſabbatho hebdomadæ ſanctæ, c. ſabbatho. de conſec. diſt. 3. Nec obſtat cõſuetudo, quàm contrariam in ſabbatho ſancto uidemus, quia miſſa, quæ nunc in illo dicitur, non eſt eiuſdem diei, ſed noctis reſurrectionis, quamuis eam paulatim imbecillitas humana tãti ieiunij impatiens ad horam reliquarum retraxerit, ut ſignificat collecta, quæ incipit. *Deus qui hãc ſacratiſſimam noctem, &c.* & in prædicto Enchirid. ſiue Manuali de orat. c. 3. nume. 43. probauimus. In ſexta uero feria ſancta nec dicitur, nec dici debet, nec publicè, nec ſecreto, ſed ſolum ſuſcipitur hoſtia, quæ ex præcedenti die conſecrata remanſit. At in die Iouis ſancto, aut feria quinta eiuſdem hebdomadæ, & publicè & ſecreto dici poteſt: quia id nullo iure prohibetur, imò dictum cap. ſabbatho. bene ponderatum, permittit, licet illo die ferè omnes a celebrando abſtineant, alij ob defectum commoditatis, quia in illo die Sacriſtæ altaria denudant, alij quia falſo putant, non licere, alij ob auditionem confeſſionum.

Vigeſimoprimò peccat presbyter, qui non celebrat ſine iuſta cauſa, ſaltem ter, aut quater in principalibus feſtis anni, in quibus laici religioſiores communicare ſolent. S. Th. 3. par. q. 83. art. 10. & Rich. in 4. diſt. 13. artic. 2. vt latius tradimus in d. Enchiri. de orat. arg. c. dolentes. de celeb. miſ. etiam ſi non habeat curam animarũ, nec alia ratione, quam presbyterij ſit obligatus. Quin Concilium prædictum ſeſſ. 23. c. 14. iubet Epiſcopis curare, ut preſbyteri ſaltẽ dominicis, & feſtis ſolẽnibus ſacrificent, & qui curam habent animarũ tam crebro, vt muneri ſuo ſatisfaciãt. Per quod tamen ante præceptum epiſcoporũ non uideretur presbyter teneri pluries ad miſſandum, quã ante Cõcilium, quum id non præcipiat, ſed tantum curam ad id cogendi epiſcopis committat.

89 Vigeſimoſecũdò peccat is, cuius negligentia ſanguis in terra, aut altari effunditur, & quid ſit tunc faciẽdum ſtatuitur in c. ſi per negligentiam. de conſec. diſt. 2. in hæc uerba, *Si per negligentiã aliquid de ſanguine Domini ſtillauerit in terram, lingua lãbetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus corradetur, & igne cõſumetur, & cinis intra altare recondetur, et ſacerdos quadraginta diebus pęniteat. Si ſuper altare ſtillauerit calix, ſorbeat miniſter ſtillã, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper linteũ altaris, & aliud ſtilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Si vſque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vſq; ad quartum uiginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigerit ſtilla, tribus uicibus miniſter abluat, calice ſuppoſito, & aqua ablutionis ſumatur, et iuxta altare recondatur.* Ex quo infertur nõ debuiſſe cremare ob hoc quædam corporalia precioſa amicum cuiuſdam, qui è longinquo me ſuper hoc conſuluit.

Vigeſimotertiò peccat mortaliter, qui reliquias ſacramenti, quæ in calice, aut in patena remanẽt, quamlibet exiguas, poſt ablutionem ſumit, iuxta mentem Palud. in 4. diſtinct. 9. q. 1. in fin. & Roſ. uerb. Euchariſtia. 3. §. 13. quod eſt uerum, ſi ex interuallo id faciat. ſecus ſi incõtinenti, vt neruoſe probat Caie. 3. to. de celeb. miſ. q. 1. quia quæ incontinenti fiunt, ineſſe uidẽtur. l. lecta. ff. de reb. cred. Quare quas ex interuallo inuenerit, cuſtodire debet in alterum diem ſumendas, aut certe miniſtrare eas alicui ad communicandum diſpoſito, iuxta eoſdẽ. Porro, humor in calice remanens poſt ſumptionem ſanguinis, quoad omnino exſiccetur, magnacũ reuerentia tractandus eſt, quia ibi eſt ſanguis D. N. Ieſu Chriſti: & ideo prima ablutio facienda eſt uino, & ſumma eum reuerentia ſumẽda. cap. ex parte. de celeb.
90 miſ. & quamuis poſt ſumptionem corporis, & ſanguinis aliqua particula hoſtiæ in ore remãſerit, licite poteſt ſumi ablutio, licet ea prius deglutiatur, quin & toties poteſt ſumi, quoties opus fuerit ad hoſtiam deglutiendam: quod decentius uidetur, quã ad id digitum ori inſerere, ſe-

cundum

cundum Roſel. verb. euchariſtia.3. §.22. Syl.e.2.q.7.Et ſi ſumpto ſanguine,aliquid hoſtiæ in calice manſerit,debet eam digito ori calicis admouere, & ante miſtionẽ vini ſumere,iuxta Scot.in 4.diſtin.8.q.3. Decentius tamen uidetur,quod Ang. dicit verb.miſſa.§.20. & Sylu. uerb. euchariſtia.2.quæſt.8. quodque ego ſoleo facere, ſcilicet vt vinum infundatur, & ſimul cum particula hoſtiæ ſumatur,argum.d.l. lecta. ff. ſi cert. pet. & l. continuus. ff. de verb. oblig.

91 Præterea notandum, quod cum poſt hoſtiam ſumptam, volens ſumere ſanguinem aduerterit, nihil, uel ſolam aquam eſſe in calice,debet ſecundum Scotum in 4. diſt.8. accedere ad cornu altaris, quaſi ablutionem accepturus, & ſumpto uino & aqua,vel ſolo uino, cum aqua, quæ remanſit in calice, redire ad medium altaris,& ibi conſecrare,incipiens ab illis uerbis; *Simili modo &c.* proſequens vſque ad illa.*Vnde & memores,&c.*alijs prætermiſſis, ne populus propter moram errorem intelligat,ſanguinem Domini cum reuerentia percipere,& mox purificatione accepta,reliqua proſequi. Quæ praxis videtur præſtare praxi S. Thomæ, qui in 3. par. quæſtio.83. artic.6.cenſuit,quod deberet alteram hoſtiam non conſecratãm, cum nouo vino aqua mixto ſumere,& incipiens a verſ. *Qui pridie.* conſecrare ſub vtraque ſpecie, & miſſam in finem uſque proſequi, perinde, ac ſi alteram hoſtiam non conſecraſſet,nec ſumpſiſſet,neque aquam calicis deguſtaſſet.At ſi is,cui hoc contigit,ignorat præceptum eccleſię,quo qui celebrat tenetur ſub utraque ſpecie conſecrare,& ſumere,c. relatum. de conſec.diſtin.2.aut inopinato caſu perturbatus non ſuſcipit,nec conſecrat vinum, nõ peccat ob id mortaliter,iuxta Adri. in 4. de ſacra.euchariſtiæ.colum.23. Subnotãdum item,quod, qui multas hoſtias conſecrandas accipit,& memor tantum illius quam manibus tenet, verba cõſecratoria profert,omnes conſecrat. Quia quamuis non habeat intentionem actualẽ eas conſecrandi, habet tamen virtualem manantem ex actuali,quam habuit conſecrãdi, quando illas accepit conſecrandas. Scot. in 4. diſtinctione 12. & Angel. verb. euchariſtia.2. §.23.Panormitan.cum communi in capitu. ſacerdos. de offic. ord.

Vigeſimoquartò peccat mortaliter,qui aliquam pecuniam accipit ad per ſe, uel alium dicendas miſſas,& facit eas ab alijs dici, aliquid ſibi retinendo de pithantijs pro eis tradendis, ſecundum Maior. in 4. diſtin.45.quæſt.3.Contrarium tamen ſentit Sot.lib.5. artic.1. de iuſt. & iur. nobis vero videtur,quod opinio Maiõris procedat,quando qui pecuniam accipit,nõ habet ullum officium,ob quod lex, aut conſuetudo aliquod illi ſtipendium pro eiuſmodi cura ex quaque pithantia miſſæ cõſtituit,impenſis eorum, qui eas dicere debent,quia licet omnes ſibi commiſſas dicere faciat, non tamen quantum debet eas dicentibus perſoluit,& ſic iniuſtitiam committit. Soti uero,quando eſt perſona,quæ officium præfato modo habet, & etiam quãdo qui dat pecuniam, dat pluſquam ad ſalaria ordinaria ſufficit,cum voluntate ſaltem tacita, quod ſupereſt retineat ſibi pro cura, & induſtria, quam ei rei impẽdit,argum.capit. ſcienti, & conſentienti non fit iniuria.de regu. iu.lib.6. Ciuiſmodi videntur eſſe aliquot parochi,& ſacriſtæ,quibus conſueuerunt commendari miſſæ dicendæ,& tradi eleemoſynæ pro eis dicturorum pithantijs.

92 Vigeſimoquintò peccat mortaliter, qui obligatus ad dicẽdam miſſam pro aliquo,non applicat ei totam illam eius partem,quam tenetur ei applicare. Tũ quia, vt dicimus in Enchirid. de orat.c.20. nu. 77.& in c.uiſum.de conſec.diſt.5. & infra mediocriter.de conſecr. diſtin.5. & infra eod. num.111. vna miſſa pro multis dicta non tantum ualet cuilibet eorum; quantum ualeret dicta pro eo ſolo. Tum quia ſecundum Scot. pulchre quodlib.20.hac de re differentem, triplex eſt valor miſſæ,ſcilicet generalis,qui debetur toti eccleſiæ, iuxta intentionem illius, medius, qui ei pro quo dicitur,& ſpecialis,qui dicenti, & ita qui totum ualorem generalẽ non applicat toti Eccleſię ſecundum ordinationem eius, & qui nõ applicat totum mediũ ei pro quo dicit, peccat,quia iniuſtitiam committit,quamuis ualorem ſpecialem ſibi debitum iuſtẽ poſſit applicare ſibi, vel alicui voluerit,ſiue addat plures collectas, quam debeat, ſiue non, iuxta Maio.in 4.diſt.45.q.2.artic.4. cui conſentit

ſentit ibidem Vvẽd.in addit.ad Gabr. licet repugnare videatur i hoc vltimo Scoto vbi ſupra. Quæ tota eſt doctrina ſingularis, vſu eccleſiæ merito recepta, licet S.Thom.3. par.q. 76. art.5. & poſt ipſum Syl.verb.miſſa.1.q.9.& Caieta. in opuſc. tot.2.tract.3.de celeb.miſ. & nõnulli alij aliud tenuerint. Tum quia qui tenetur ad dicendum vnam miſſam alicui, ſiue quia liberaliter eam illi promiſit, ſiue quia pro ea dicenda pithantiam accepit, non ſatisfacit illi, eam pro alio dicendo, niſi ille tacitè, aut expreſsè conſentiat, vt vbi ſupra cum communi diximus. Tum quia, paupertas dicentis non ſufficit, ut pro vna miſſa duæ pithantiæ capiantur, quamuis Sot.lib.9.q.3.art.1.de iuſt.& iu. cõtra minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio authore fulcitur. Tum quod ipſemet ait in eod. art.quòd qui habet vnde ſuſtẽtetur, duas pithantias pro vna miſſa accipere nõ poteſt, & paupertas dicentis non tollit iuſtitiam, nec debitum alteri, argu. capitulo ex tenore.de for.comp. & c. deniq; 14.q.5.Tum quod eccleſia non inſtituit miſſas ad alendos pauperes clericos,immò ſanxit,vt nullus pauper ordinaretur. ca.non liceat.c.epiſcopus.c.tuis. & c.cum ſecundum.de præb. & qui ordinatus in paupertatem inciderit,aliqua arte, ſiue agricultura ſibi victum quærat. c.clericus victũ. 61.diſt.Tũ quod nõ obſtat illud 1. ad Corint.9.*Qui altari ſeruit,de altari viuat.* per ea,quæ ad intelligentiam illius diximus. in d.c.cũ ſecundũ, & quia quilibet ſacerdos plus in alijs, quam in dicenda miſſa eccleſiæ ſeruit, ſiquidẽ vt minimũ horas canonicas recitat.c.1.cum ei adno.de celebra.miſſ. & ideo non tenetur ei victum præbere ſolus ille, pro quo celebrat. & quia quælibet pithantia dari ſolita communiter ſufficit pani, & vino emendis, quibus ſolis,quinimmo paucioribus multi laici ẽt coniugati ſuſtentantur tota die laborantes.Ex quibus infertur reſponſio ad nonũ quæſitum, ſcilicet, quod neque parochus, neq; aliquis alius, qui tenetur dicere miſſam pro vno,ſatisfacit dicendo pro illo, & alio, niſi de cõſenſu eius, pro quo tenet expreſſo,vel tacito,qualis colligitur, ex conſuetudine ſeruata in parochia, vt parochus dicat miſſam publicam de defunctis pro parochiano defuncto ſepeliendo,vt ſentit Scot.in d.quodl.art.2.

93 Vigeſimoſexto peccat mortaliter excommunicatus,interdictus,aut ſuſpenſus ſuſpenſione maiore, qui aliquem actum particularem, & proprie, ſiue ſpecialiter ad ſuum ordinem pertinentem exercet, & fit irregularis,in quo ſolus Papa diſpẽſat.c.is cui.de ſent. excommu. lib.6. cum moderatione adhibenda infra c.27.num. 244.& ſeq. Et qui miſſam, aut alia diuina officia celebrat in loco non interdicto coram perſonis interdictis,& eſt ab ingreſſu eccleſiæ ſuſpenſus.c.epiſcoporum. de priuileg.lib.6.& ſi ſtante illa ſuſpenſione celebrat, fit irregularis.d. cap.is cui. Quod
94 quantum ad ſuſpenſionem, & irregularitatem intelligendum eſt de exempto a iuriſdictione ordinaria, & non de non exempto,quia ca.epiſcoporum. quod de hoc loquitur,non cõprehendit nõ exemptos,iuxta opinionem Archi. ibidem receptam per Domin.Peruſ. & Io. Colon. & Villadiego de irregula. col.7. & Cald. conſi.4.de ſent.excommun. quo nonnullos conſolati ſumus,quamuis S. Anto.3. par.tit.15.c.1. & aliqui Summiſtæ ſequãtur gl.eiuſdem cap. quæ oppoſitum tenet non perpẽdentes Io. And.eius authorem ſuper ead. gl. poſtea ob multas rationes tenuiſſe,quod a nobis dicitur.

95 Vigeſimoſeptimò peccat mortaliter clericus vnius eccleſiæ, qui clericos alterius eccleſiæ ad diuina officia tempore interdicti generalis admittit.iuxta opinionem Arch.in cap.alma mater.de ſent.excommu.lib.6. quam obſeruari in Gallia uidimus. Cuius tamen contrariam Io. Andr. quæ in tota Hiſpania obſeruatur, veriorem indicamus.

Vigeſimooctauò peccat mortaliter,qui interdicta generalia,aut particularia (de quibus in c.27.dicetur) non prout debet obſeruat, & qui aliquem excommunicatum,aut nominatim interdictum,aut maniſeſtum vſurarium ſepelit,& eſt excommunicatus.cle.1. de ſepul.de quo cap.27. nu.168.& ſeq.dicemus.

96 Vigeſimonono peccat mortaliter, qui non habens ad id facultatem ſcienter,aut per ignorantiam craſſam confeſſum a caſibus, & cenſuris, a quibus non poterat, excepto mortis articulo, abſoluit, ſed irregu-

irregularitâtem non incurrit, nec aliam cenſuram, tenetur tamen monere ſic abſolutum, ſi commode, & ſine ſcandalo poteſt, Syl. verb. confeſſor 3. in princ. Er qui commutat uota, aut in eis abſque authoritate diſpenſat, vt dictum eſt ſupra cap. 12. nume. 72.

97 Trigeſimò peccat mortaliter clericus ordinis ſacri, aut beneficiarius, monacha aut monachus, qui deputatus ad chorum omittit, uel uult omittere per totũ diem horas canonicas, aut aliquam partem notabilem earum, aut notabiliter male eas recitet, ſine propoſito iterum recitandi, abſque iuſtâ cauſa, aut abſque attentione neceſſaria, quia vt probamus in Euchirid. de orat. cap. 7. numer. 2. & 5. hæc tria hominum genera tenentur ad legitime recitandas omnes horas canonicas ſingulis diebus. argum. c. 1. de celebr. miſſ. & cap. fin. 92. diſtinct. adiuncta ratione forti S. Anton. qua probat, ad id teneri monachos. Dixi, *ad chorũ*, qui enim profitetur ad alia obſequia extra chorum, puta bellica, vel ad alia opera ſeruilia, non tenetur ad illas, ſed ad alias illarum loco eis ab ordine ſtatutas. Dixit, *omittit uel vult omittere*, quia toties peccat mortaliter, quoties id facit, vel deliberat id facere, argument. ſupradictorum. in cap. 11. a nume. 2. Dixi, *per totum diem*, quia licet peccet, quia eas non recitat, eriam priuatim extra, aut intra eccleſiam horis debitis ſine aliqua cauſa, (vt probamus, in d. Enchir. cap. 3. nume. 45. per clem. 1. de celebra. miſſ. & per cap. 1. eod. tit. vbi Io. And. id ſentit) non tamen peccat mortaliter, ſi ante mediam noctem eas dicat, ut poſt S. Ant. 2. par. titu. 9. c. 12. §. 3. & 5. probamus in d. Ench. nu. 97. addẽtes, primo, melius eſſe anticipare illas, quam poſtponere, quando per occupationem debitis horis dici nequeunt, quia illud prouidẽtiæ, hoc negligentiæ uideri poteſt. Secundo, non eſſe peccatum, immo meritum, propter honeſtas occupationes matutinas horas ueſpere præcedenti recirare, & mane vſq; ad nonam incluſiuè, & poſt meridiẽ reliquas ſimul, arg. c. 1. de celeb. miſſ. quia vt ipſe S. Thom. Quod. 5. artic. 28. melius eſt anticipare laudes Dei, & poſtea alium actum ſtudioſum agere, quàm unum per alterum impedire, quamuis anticipans, vt voluptuoſius manè dormiat, venialiter peccet, arg. c. clericus. 1. 91. diſt. Dixi, *partem notabilem*, quia omittere paruam, puta, vnam dictionem, aut partem verſus, et ſine uoluntate repetendi, non eſt pluſquã veniale, modo ne ob contemptum, aut cum notabili ſcandalo omittatur, per dicta in d. Ench. 10. num. 18. in fi. & numero 13. & ſup. cap. 11. a nume. 2. quidquid ſentiat S. Ant. 2. par. tit. 9. cap. 12. §. 13. Dixi, *ſine propoſito ſupplendi*, quia cum eo ne veniale quidem eſt aliquam partem notabilem cũ aliqua cauſa omittere, veluti ob tuſſim, colloquutionem, aut reſponſionem ad aliquam rem neceſſariam recitando cum alijs non expectantibus, Dixi, *aut notabiliter male recitat*. propter eos, qui toties contrahunt ſyllabas, dictiones deglutiunt, & ſuos uerſus incipiũt, anteqñ ijs quibuſcum recitant, ſuos abſoluãt, quod eſt graue peccatum, & omniũ, quæ in horis recitandis, & cantãdis admitti uidi frequentiſſimum, & propter eos, qui recitãt cum ijs, qui toties hoc faciunt, ut iudicio boni uiri fiat notabilis confuſio. ij enim mortaliter peccant, quamuis qui parum, non niſi uenialiter, per dicta in d. Ench. c. 10. nume. 11. per clem. 1. de celeb. miſſ. & c. dolenres. eodem tit. & in ſtatutis Eccleſiæ Gallican. tit. Qualiter horæ. Dixi, *ſine propoſito eas iterum recitandi*, quia qui cũ eo recitat, & poſtea iterũ eas repetit, non peccat mortaliter, ut faciebant quidam amici mei, qui moniti a nobis, quod non ſatisfaciebant recitando cum prælatis, & alis balbutientibus, & uerſus notabiliter anticipantibus, verentes eos monere, ne ſuos verſus anticiparent, excuſabant ſe, dicentes ſe ſic recitare cum propoſito iterum bene recitandi. Non etiam peccat mortaliter, qui per obliuionem, aut inaduertentiam aliquam horam, aut eius partem notabilem omittit, aut horam, quam prius recitare debet, poſterius recitat, ueluti uni prius tertiam, quam primam, aut prius aliquem pſalmum, hymnum, aut lectionem poſterius dicendam, immo nec tenetur ad iterum recitanda, neque parte omiſſa ſuppleta ad proſequendum omnia, quæ poſtea dixit: ſatis enim eſt ſupplere per obliuionem, aut inaduertentiam omiſſum, Palud. in 4. diſt. 15. quæſt. 5. artic. 2. Dixi, *ſine cauſa iuſta*,

quia

quia ſunt etiā aliquot cauſæ excuſantes.

100 Prima infirmitas eiuſmodi, ob quā directè, uel indirectè precū recitatio infirmo noceret, iuxta Inno. & Hoſt. in c. 1. de celeb. miſſ. quod uidetur intelligendum de nocumento notabili, quod ſequeretur non ſolum recitando horis debitis, ſed ēt ante uel poſt illas, vſque ad mediam noctem, & etiam recitādo cum ſocio, ſi eum haberet, & alias non, ut diximus ubi ſup. c. 11. num. 1. inferentes febrim. quæ ſtatis horis recurrit, non excuſare illum ante, uel poſt illas commodè dicere, valētem, nec conſequenter febrim quartanam, aut aliam leuem. Hoſt. in d. c. 1. de celebrat. miſſ. nec aliam, quæ non impedit colloquia grauia, & negotiorum, ac rerum grauium ordinationem, ut dixi in d. cap. 11. nume. 4. & 5. Quo fit, ut arbitter multos nimis facile ſe excuſare. Equidē non ſum auſus excuſare me ob ægritudinem a pronunciandis horis, niſi vno, vel altero die ſpatio 70. circiter annorum, quibus recito, licet quinquies conclamatus fuerim. Porrò, ut non eſt opus repetere poſt ægritudinem horas in illa omiſſas, iuxta Inn. & Hoſt. receptos. in d. cap. 1. ita non eſt opus eas ab alio recitante audire ægritudinis tempore, vt Palud. in 4. diſtin. 11. q. 5. art. 2. concl. 1. nec aliud ſentiunt Inn. & Hoſt. in d. cap. 1. quicquid dicat Gerar. de aſſiduitate orand. colum. 4. & monſtramus ubi ſupra cap. 11. nu. 3. Neque eſt neceſſe loco horarum mente Deū precari. quicquid dicat Maio. in 4. diſt. 12. quæſt. 6. poſt argumen. 10. ſine textu, aut ratione concludente.

101 Secunda cauſa a recitando excuſans, ut ubi ſupra diximus, eſt occupatio repentina, aut quæ ſine ſcandalo, aut peccato omitti non poſſit, iuxta Henr. de Gand. in Quodl. 15. q. 12. cui ſatis conſentit Maior in 4. diſt. 11. q. 6. col. 4. & ſuper Matt. c. 6. col. 12. & Silu. uerb. hora. quæſtio. fin. ut ſi neceſſe foret horas omittere ad ſedādos populi tumultus qui excitantur, aut ut ad concionem, quæ ſine ſcandalo, aut magno damno omitti non poteſt, neceſſaria pararentur. Et idē quando occurrit neceſſitas habendi prælectionem in concurſu publico, uel concluſionum defenſione, quæ recte facere plurimum non reipublicæ, vel priuatæ intereſſet, & eorum ſtudium & precum recitatiō ſe non compateretur, ut præfati ſentiunt, quanquam nos gratia Deo, ad hunc uſque diem nunquam earum recitationem ante, uel poſt eiuſmodi actus omiſimus, & ſi frequēter nobis occurrerunt, neque ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholoſæ, & Cahurci primum, deinde Salamanticæ, & Conymbricæ habuimus: nec ob quaternas toto uno anno in Gallia ſingulis diebus etiam feſtis, exceptis Virginis Matris, Dominicis, & Apoſtolorum habitas: nec facile conſuleremus alteri, qui recitando partem ante ſignatum concionandi uel prælegendi pūctum, & partem poſt cōcionem, uel lectionem, & partem inter ſtudendum ſatisfacere poteſt: attento, quòd ſine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri poſſint, iuxta illud Pauli ad Philip. 4. *Omnia poſſum in eo, qui me confortat Chriſtus*.

Tertia cauſa eſt defectus breuiarij, ſiue id ſua culpa, ſiue abſq; ea contingat: quia quamuis peccet breuiarium ſibi nō comparando: non tamen peccat non recitando, quum id præſtare nequeat, modo iuſtè pæniteat illud non comparaſſe. argu. l. impoſſibilium. ff. de reg. iur. & c. nemo ad impoſſibile eo. ti. lib. 6.

102 Quarta cauſa eſt diſpēſatio Papæ, iuxta Card. Turrecr. in c Eleutherius. 91. diſtin. neque aliud ſenſit Card. Flor. in clemen. 2. de celeb. miſſ. quamuis illi ita uiſum fuerit, ut ubi ſup. nu. 9. diximus: admonendo, quòd quamuis Papa in hoc diſpenſare poſſit, rariſſimè tamē ſolet, nec cuiquam ea (mea ſententia) expedit, expertum enim eſt benignitate Dei fieri, ut nihilominus quis proficiat in ſui muneris functione recitando eas horis animi cauſa conſumendis, quàm omittendo. Vbi ēt probamus neminem a recitando excuſari, eo quod ſtudeat, inſeruiat, uel peregrinetur, quidquid dicat Gerard. de aſſidui. orand. q. 9. & Abb. antiquus, in ca. 1. de celeb. miſſa. ut diximus in d. Enchir. copioſiſs. c. 7. nu. 18. quòd neque excommunicatio etiam denunciata a recitando ſeorſum excuſat, c. presbyterum. 28. diſt. & c. 2. & c. illud. de cler. excomm. min. Et nume. 27. quod neque tenuitas beneficij excuſat per gloſſ. ſingul. in capit. clericus victum. 91. diſtin. quidquid Sot. lib. 10. de iuſt.

ſuſt.& iur.q.6.art.3.dicat: tum quia ſolo ſuo arbitrio nititur: tum quia tituli beneficiarij acceptatio, & non quantitas reditus, ad id obligat: tum quia ſibi debet imputare, quod accepit illud, præſertim ſi permittitur dimittere, & non deſit, qui velit illud accipere.

103 Quinta eſt, quod nõ teneatur ad hoc niſi ratione beneficij, & quod eius nullos fructus, nec per ſe, nec per alium capiat, nec capere poſſit, nec in poſterum capturus ſit ob illud tẽpus, vt dixi in d.not.7. nume.28. Addo, *Nec per alium.* propter multos pueros, & alios familiares, vel amicos, quorum patres, heri, vel amici pro illis capiunt: quia iſti non minus, quàm ſi ipſi caperẽt tenentur, reg. qui per alium, lib.6. Addo, *Nullos:* quia quamuis nõ niſi diſtributiones quotidianas caperet, ad illud tenetur iuxta eoſdem. Addo, *Neque capere poſſit*: propter eos, per quos ſtat, quominus capiat, non accipiendo poſ-

104 ſeſſionem, vel nõ reſidendo. Addo. *Neq; in poſterum capturus ſit, &c.* quia ſi litigaret, & habita ſententia fructus ſequeſtratos, aut ab aduerſario perceptos obtinere deberet, teneretur ſecundum omnes: quamuis poſſeſſionem nõ accepiſſet, nec accipere poſſet, quidquid Card.S.Xiſti, & Palud.tanquam magis Theologi, quã Canoniſtæ in hoc ſenſerint: quia fructus percepti ſaltem poſt litem conteſtatam, debentur vero beneficiario, ſi vicerit: quamuis contra poſſeſſorem de proprietate litiget, tam in rebus ſpiritualibus, quã profanis, dec.Rota 24.in nouis, per notata in c.grauis. & per Innoc. in c.literis.de reſt. ſpol.l.certum.C.de rei vend.& l ex diuerſo.ff.eo. Vnde infertur, nõ excuſari eum, qui in penſionem oium fructuum cõſenſit ei, qui in ſuum fauorem beneficium renũciauit, (quod quotidie fiebat olim: nũc autem ſub S.D.N. Greg.XIII. nũquam, aut rariſſimè) quia verè beneficiarius eſt, & habet poſſeſſionem beneficij, aut per ipſum ſtat, quo minus eam habeat: & ſi vult, poteſt aliquos fructus capere: quia poteſt ſeruire, & ad mercedem ſui ſeruitij cogere eum, cui omnes fructus reſeruati ſunt: fructus enim illi ſolum intelliguntur, qui reliqui ſunt deductis onerib. l.fructus.ff.ſolu.mat.cum nota.ibi, & per Felyn. in capitu. ad noſtram. de iureiur. Oppoſitum tamen nobis ibi uiſum fuit, & hic videtur de eo, qui conſenſit, vt renuncianti omnes fructus, & omne ſeruitium, & adminiſtratio beneficij reſerua-

105 rentur: quia is nihil poteſt percipere, neque ſeruire nolente penſionario, quæ eſt concluſio quotidiana, & ſingularis. Dixi in principali concluſione, ſine neceſſaria attẽtione: quia eius defectus eſt mortalis, vt probauimus in dicto capit.13. per illud cap. & per cap. dolentes. de celebr. miſſ.& alia multa.

Porro attentio neceſſaria cõſiſtit in habẽdo a principio horam propoſito actuali, aut virtuali ad eas attendẽdi, & poſtea actualiter, aut virtualiter attendendo aliqua attẽtione ſufficienti, quę eſt triplex. Prima, uerborum, ne alia pro alijs, aut confuſe, aut irreuerenter dicantur. Secunda rerum ſignificatarum per ea. Tertia perſonarum ad quas diriguntur, puta ſanctiſſimæ Trinitatis Angelorum, ac Sanctorum eius, & rerum petitarum ab eis, puta beatitudinis, gratię, charitatis, fidei, ſpei, & aliarum virtutum, vt clarius alijs in cap.charitas.2.not.13.nu.diximus, addentes, quod harum trium attentionum ſecunda eſt melior prima, & tertia ſecunda. Item, tertiam omnibus eſſe communem, & etiam primam fere omnibus, ſed ſecundam ſolum callentibus idioma, quo horæ ſoluuntur. Non abs re autem addidi virtuali, quia ut in d.c.charitas, 2.not. 13.dicebamus, ſufficit virtuale quale ha-

106 bet, qui petit, uel accipit breuiarium animo huic obligationi ſatisfaciendi, aut eundi ob id ad eccleſiam, & alia ſimilia, ita vt interrogatus, quare petis, aut facis hæc? vere reſponderet, ad recitandi obligationi ſatisfaciẽdum, iuxta ea, quę poſt alios præſertim Maior. ſcripſimus in d. not.13.& in c.inter verba.11.q.3. nume. 306. quod tamen propoſitum actuale, aut uirtuale tollitur per propoſitum actuale, aut virtuale non attendendi, quale hẽt expreſſim, qui non vult attendere, & tacite, qui aduertit ſe euagari cogitando res a ſua precatione alienas, & ad nullam dictarum attentionum animum reuocare nititur, iuxta communem, & etiam qui deliberate ſe occupat in rebus exterioribus omnibus tribus prædictis attentionibus impatibilibus, attenta ſaltem induſtria

107 ſtria recitantis, & ita ſe occupantis. Vnde in d. not. 13. intulimus, eum qui ſcribit, aut legit aliena ab ijs, q̃ recitat, communiter peccare, etiam mortaliter, ſi deliberatè id faciat, recitando partem notabilem precum debitarum, ſaltem ſine propoſito iterandi, quia ſcribere, aut legere aliena ab eis, quæ recitantur eſt opus exterius, qnod omnib. tribus modis attentionis repugnare videt. Addidi, communiter, quia neceſſitas, vel vrbanitas reſpõdendi alicui, vel ſubſcribendi epiſtolæ, vel aliud ſimile faciendi, excuſaret eum, qui cũ alijs recitaret, & proponeret ſupplere poſtea, qu e ſocij dum ipſe ſcribit recitãt. Addidi, *deliberate, & recitando partem notabilem*, quia faciens illud nõ aduertẽdo eſſe ita contrarium recitationi, aut ſolum dum quid paruum recitatur, non peccat ſaltem mortaliter, per ſuprad. Ad primum circa hæc noue quæſitum reſp. ita licere officium matutinum diei ſequẽtis recitate, etiam ante ſolis occaſum, ſicut poſt illũ toto horarũ diei pẽſo perſoluto, ut poſt Caieta. dixi in d.c. quando.

Ad ſecundum, quod non ſatisfacit recitans per breuiarium nonum trium lectionum ſine diſpenſatione, quia ſine illa nõ eſt iuſtus modus recitandi horas canonicas, vt ex eius proœmio patet, & dixi, ubi ſup. d.c. charitatis.

Ad tertium, quod non ſatisfacit quis recitando per breuiarium cuiuſcunque diœc. niſi eſſet ordinatus ad ſolũ titulum patrimonij, & caret beneficio ſecundum directo. lib. 1. c. 8.

108 Porro ſupradictis non eſt locus in clericis minorum ordinum tantum, ſi non ſunt beneficiarij, vel monachi, vel penſionarij. Iure namque communi ad nihil determinatũ recitandum tenentur, niſi cũ promittant, vel ordinatori præcipienti, cõſentiant dicere aliquid, ut fieri ſolebat ab hinc circiter ſeptuaginta duob. annis in Celtiberia, cum primum primam tonſuram accepi, promittebat enim, uel ordinatori præcipienti conſentiebat initiatus prima tonſura recitare quotidie Miſerere mei. & initiatus aliis minoribus Canticum graduum, ſiue quindecim Pſalmos graduales, quod tamen iam pridem non fieri audio. Dixi, *vel penſionarij*, quia licet ante extrauag. Pij V. infra relatã, ad nullas preces obligarentur, poſt eam tamen obligantur ad officium minus B. Mariæ quotidie recitandum.

Ad noue autem quæſitum reſp. licere etiam hodie inſigniri prima tonſura, ſine intentione aſcẽdendi vlterius. Tum quia id nullo iure diuino, aut humano prohibetur. Tum quod illegitimus epiſcopi diſpenſatione promouetur ad minores, & ſimplex beneficium, qui tamẽ poſtea non poteſt aſcendere vltra. Tum quia Concilium Trid. ſeſſ. 23. c. 4. ſupra num. 63. relatum ſolum requirit quatuor, è quib. non eſt hoc. Idem eadem ratione videtur dicendum de quatuor minoribus.

109 Trigeſimoprimo peccat mortaliter, qui ordine ſacro inſignitus contrahit matrimonium & matrimonium nõ valet, & eſt excommunicatus, vt dictum eſt ſupra cap. 22. nume. 29. Et qui cohabitat fœminæ, qualiſcunque ſit illa cognata; vel extranea, formoſa, vel turpis, ſerua, vel libera, iuuenis, vel ſenex, credens, aut credere debẽs ſe voluntate, vel opere, vel utroque modo peccaturum, per illud Eccl. 3, *Qui amat periculum, peribit in illo*, & ea, quę ſuper eo in c. ſi quis autem. de pœnit. diſtinctio. 1. ſcripſimus, & per cap. primo de cohab. cleri. & mulie. & per adducta a Raph. Volterrano lib. 21. Antrop. Nec obſtat cap. interdixit. 32. diſtinctio. capit. uolumus. & capitulo cum omnibus. 81. diſtinct. quatenus habent licere clerico cohabitare filię, matri, ſorori, amitę, aut fratris aut extraneæ ſeni, quia procedunt quo ad forum exterius, & quando non ſunt alias ſuſpectæ, nec habent famulas iuuenes, & clericus eſt bonæ famæ, iuxta mentẽ iuris diuini, qđ ſatis ſentiunt Io. And. Panormitanus & communis in cap. 1. de cohabit. clerico. & mul. non autem procedunt quo ad forum conſcientiæ, quando uere coram Deo imminet huiuſmodi periculum, licet a multis hæc non ſatis intelligantur. Et qui ſolus domum ſolius de fornicatione ſuſpectæ adit cap. clericus. 81. diſtinctione aut ita ſibi periculoſę, ut credere debeat ſe in cõſenſum fornicationis mentalis, uel operis inductum iri, etiam ſi eſſet religioſa, uel commater, argum. proxime citatorum. Porro Concilium Tridentinum ſeſſ. 23. capitu. 14. uetat clericis, ne concubinas domi,

vel foris habeant, alioquin pœnis a ſacris canonibus impoſitis puniantur, & ſi a ſuperioribus moniti non reſipuerint, ipſo facto ſint priuati tertia parte fructuũ beneficiorum, & penſionum fabricæ eccleſię, aut alteri loco pio arbitrio epiſcopi applicanda. Si uerò, nec ſecundo moniti reſipuerint, non ſolũ eo ipſo perdant omnes fructus, & penſiones, ſed etiam a beneficiorum ac miniſtratione arbitrio epiſcopi tanquam Sedis Apoſtolicæ delegati ſuſpendantur, & ſi ita ſuſpenſi perſeuerent, beneficijs, portionibus, officijs, & penſionibus quibuslibet perpetuo priuentur, & ad illa inhabiles reddantur, donec iuſtis de cauſis cum eo fuerit diſpenſatũ. Si vero ad eas ſemel dimiſſas redierint, aliasve mulieres ſcandaloſas ſibi adiunxerint præter dictas pœnas, omni appellatione remota, excommunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos, aut Decanos, ſed ad Epiſcopos pertineat, qui valde ſummarie procedant. Clerici uerò beneficia eccleſiaſtica nô habentes pro delicti modo caſtigẽtur pęnis carceris, ſuſpenſionis ordinis, ac inhabilitatis ad beneficia &c.

110 Trigeſimoſecundò peccat mortaliter, qui monaſteria monialium ſine iuſta cauſa, & manifeſta, poſt prohibitionem ſibi factã frequentat. cap. monaſteria, de vita, & honeſta. cleric. Dixi, *qui ſine iuſta cauſa &c.* quia ſola frequentatio ſine monitione, & mala mortaliter intentione prębendi mali mortalis occaſionem, vel ſcandalum, & non videtur peccatum, ſaltem mortale.

Trigeſimotertio peccat mortaliter clericus ſacri ordinis, beneficiarius, vel monachus, qui habitum non geſtat, & tonſuram, aut comam, vel barbam nutrit, aut coronam nô radit, aut veſtes ſibi incidentes induit, aut arma offenſiua portat, ſecundum iura communiter recepta. capitulo ſi quis. & cap. clerici. 1. de vita, & honeſt. clerico. & clem. 2. eodem titu. Dixi, *ſacri ordinis beneficiarius, &c.* quia alius licitè poteſt tonſuram, & habitum omnino exuere, arma portare, & alia omnia, quæ laicus poteſt facere in ciuilibus, ſecũdum Panormita. vſu receptum, & in theorica communiter probatum. in cap. 1. & 2. de poſtul. & in prædictis. cap. ſi quis clerici. 1. de vita, & honeſt. cler. & c. 1. ne cler. vel monach. quod nullibi æque bene probatur, ac in cap. 6. de reforma. ſeſ. 14. Conc. Triden. quod etiam ad hoc notauimus in commen. c. ſtatuimus. 14. q. 3. num. 27. immo in criminalibus eadem ratione. Nec obſtat, quod irregularitatem contrahendi periculum ſubit, quia etiam illud ſubit laicus. Et cum non teneatur ſacrum ordinem, vel beneficium ſuſcipere, non uidetur teneri prædictum periculum vitare, licet putem non licere, id facere raſuram in capite deferendo, ſicut non licet cum ea veſtem partitam deferre. Alioquin. n. nulli iudices ſæculares, nec aduocati, vel procuratores coram eis cauſas criminales agentes prima tonſura inſigniti poſſent abſolui, niſi firmè proponerent nũquam id facere, vt etiam tradimus in commenr. cap. non dicaris. 12. quæſtio. 1. num. 66. dicentes indolere nos non addidiſſe iſta in hoc loco. Dixi, *omnino ex uere:* quia non licet tonſuram, & coronam deferre una cum veſte virgata, vel partita, &c. per d. cle. 2. de vita, & honeſt. cler. Dixi, *ſecundum iura communiter recepta*, nam ſecundum ius Concilij Carthag. vnde prædictũ c. clerici 1. deſumptum fuit, prohibetur radi barba, & conſuetudo Vrbis, & multæ partis orbis eam permittit, modo labium ſuperius radatur.

111 Trigeſimoquartò peccat quidem clericus non ſeruans infraſcripta decreta, ſed non mortiferè, niſi iuxta reſolutionem ſubiectam in fine huiuſmodi peccandi, nempe qui non ſeruat cap. nullus. vetans ingreſſum tabernæ, & cap. conuiuia, vetans conuiuia ſine certis legibus, & capitulum quando, vetans pluries, quam ter bibere. & cap. non liceat. 44. diſtincti. iubens benedicere menſam a principio, & in fine gratias agere, & capitulo clerici. 2. de uita, & honeſtate clericorum, ſic habens, *Clerici officia, vel cõmercia ſecularia nõ exerceãt, maxime inhoneſta. Mimis, ioculatoribus, & Hiſtrionibus non intendant, & tabernas prorſus euitent, niſi forte cauſa neceſſitatis in itinere conſtituti. Ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiuſmodi ludis interſint. Coronã, & tõſuram habeant congruẽtem, & ſe in officijs eccleſiaſt. & alijs bonis ſtudijs exerceãt diligenter. Clauſa deferant deſuper indumẽta nimia breuitate, vel longitudine, non notan-*

notanda: Pannis rubeis, aut uiridibus, necnon manicis, aut ſotularibus conſutitijs, ſrænis, ſellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam ſuperfluitatem gerentibus, nõ utantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra eccleſiam non gerant, ſed nec alibi, qui ſunt in ſacerdotio, & perſonatibus conſtituti, ni iuſta cauſa timoris exegerit habitum trãſformari. Fibulas omnino non ferant, neq; corrigias auri, uel argenti ornatum habentes, ſed neque annulos, niſi quibus competit ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & in eccleſia ſuper indumentis lineis omnes utantur, niſi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem. Pallijs deffibulatis nõ utantur in publico, ſed uel poſt collum, uel ante pectus hinc inde connexis.

Clericus verò tabernarius, & lanio, ſiue macellarius, vltra peccatum incurrit pœnam cle. 1. de vita, & hone. cler. & qui virgata, aut partita veſte, vel epithopio ſeu tabardo, vel caligis ſcacatis uiridibus vel rubeis vtitur, aliam grauem pœnam. clem. 2. eo. ti. quam innouando Cõc. Tri. ſeſ. 14. c. 6. de refor. addidit, vt beneficiarius etiam exemptus ab epiſcopo ſuo monitus habitum clericalem non geſtans ab ordinibus, & beneficijs ſuſpendatur, & ſi id non ſuffecerit, iis priuetur. E. ſeſſ. 22. cap. 1. de refor. ſic ſtatuit. *Obſeruentur, quæ de clericorum vita, honeſtate, cultu, luxu, comeſſationibus, choreis, luſibus, nec non ſecularibus negotijs fugiendis ſancita ſunt ſub pœnis ſtatutis, vel maioribus arbitrio epiſcopi imponendis, & ſi qua in deſuetudinem abierint epiſcopi ea in vſum reuocari iubeãt.* Ex quo, & c. 1. ne cler. vel monac. & c. clerici 2. de vit. & hon. cle. collige omnia ſecularia officia eſſe prohibita clericis. limitando per ſupradictam limitationem Pan. ad beneficiarios, & ordine ſacro inſignitos, & a fortiori monachos, & conſequenter artẽ chirurgicam, & medicam, & ita licet nullo iure ſpeciatim prohibeatur eis exercitium harũ duarum artium, niſi quũ fit cũ aduſtione, vel inciſione, iuxta c. ſententiã. ne cler. vel mona. quia tamen ſunt ſæcularia officia non poſſunt iuſte exerceri a prædictis, niſi cauſa pietatis erga miſerabiles, & cognatas perſonas, arg. ca. 1. & 2. de poſtul. quibus fit eis facultas poſtulandi pro eiuſmodi perſonis. Poſſent ẽt cauſa neceſſitatis, vel recreationis animi operari aliqua honeſta, puta, ut ait B. Hier. relatus in c. nunquam. de conſec. diſtin. 5. ſcribere libros, fiſcellam iunco texere, & holera & plantas in areolis ſerere, &c. & illa uendere. Non autem exercere mercaturam, & uilius emere, ut carius uendãt, licet id, quod ſibi ſupereſt de eo, quod uilius ad ſuam, & ſuorum ſuſtentationem emunt, vendere poſſint pretio iuſto tunc currenti, licet ſit carius. Poſſunt etiam negotiari aliquo modo honeſto ad ſuam, & ſuorum neceſſariam ſuſtentationẽ, præſertim per alium, vt ſentit gl. in c. perueniſt. 86. diſt. c. negotiatorem. 88. diſt. & in Pan. in cap. 1. ne cle. vel monac. & Ant. 3. par. tit. 1. c. 2. §. 2.

Adde, quod Caie. in ſumma verb. clerici peccata, ait, quod clerici non peccant mortaliter tranſgrediendo leges humanas, neque has, neque alias, niſi conſequatur graue ſcandalum, aut aliquod peccatum quod iure diuino ſit mortale. vel magna occaſio eius, vel niſi irregularitas, vel excommunicatio maior incurratur. Immò ſubdit. neq; propter illa quenquam excommunicandum eſſe ante iuſtã monitionem iudicis, licet tranſgreſſiones huiuſmodi multa peccata venialia etiam grauia contineant, quæ tamen doctrina nimis laxa uidetur, tum per reſolutionem ſupra poſitam c. 13. num. 51. ſcilicet canones, & cõſtitutiones eccleſiæ, utentes uerbo, *Præcipio*, uel ei æquipollenti, ad mortale obligare, (etiam ſine contemptu, & ſcandalo) tranſgredientes. Quod ipſum Caiet. ipſe fatetur. 2. 2. q. 185. art. 3. Videt̃ tamen poſſe procedere, quo ad eas tranſgreſſiones earum legum, & quæ non utuntur uerbo præceptiuo, & quæ communiter nec a prælatis, nec a ſubditis inter magna peccata numerantur, qualis uidetur, omiſſio benedictionis menſæ, & aliæ huiuſmodi, ſiue quod conſuetudo leges illas a principio obligantes ad mortale temperauerit, ne obligent pluſquam ad ueniale, ſiue, quod iam inde a principio ita receptæ ſunt, arg. c. 1. & ibi latè adductorum per Fel. de treug. & pac. & Dom. §. 1. leg. 4. diſt.

Trigeſimoquinto peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendam miſſam pro aliquo, non applicat valorem eius cui, debet, ut dictum eſt ſupra eod. nume. 62.

Pro cuius probatione, & multorum nūc in hic quæſitorum ſolutione dico primū, quod miſſa eſt actio, qua ex inſtitutione Chriſti in memoriam eius paſſionis panis & vinum in eiuſdē corpus, & ſanguinē tranſubſtantiantur, & illa ſub eorundem ſpecie Deo patri offeruntur. Nec dictio (miſſa) eſt nouē, ut nonnulli aiunt, ficta, ſed deducta olim a patrib. ex Hebræo, & Chaldæo miſſach, Deut. 16. quod oblationem ſpōtaneam ſignificat, ut pie, ac eruditē tradit eruditiſſimus Demochares c. 1. de ſacrif. miſſæ. Quare non impropriè dixit Fely. in c. ſufficit de conſe. diſt. 1. & Gregor. VIIII. in c. Salonitanæ. 63. diſt. & Conc. Toletan. c. nihil. 7. q. 1. facere miſſā, pro dicere, vel legere miſſam, nam, & eius pars præcipua, etiam in ordinario miſſæ, actio appellatur, & etiā apud Inno. lib. 3. c. 4. miniſterium miſſæ. Pro quo faciunt etiam ea, quæ ſubtiliter Caiet. tradit de illo Chriſti. *Hoc facite*, &c. in tract. de ſacrificio miſſæ. licet ipſe nnoc. li. 6. c. 12. immemor prædicti loci Deut. 16. originem uerbi (Miſſa) a mittendo deducat. Ob quæ omnia nos quoq; interdum gratia breuitatis vtimur uerbo miſſare, pro miſſam facere, uel dicere.

Secūdò, quod in illo articulo non minus obſcuro, quā quotidiano valoris miſſę, & eius applicationis poſt multa diu cogitata, in hæc infraſcripta digero. Primū, miſſam qua parte eſt bonus actus ex opere operantis habere vim merēdi, & ſatiſfaciendi ſicut omnes alios actus bonos, non ſolum quatenus eſt actus miſſantis, ſed etiam quatenus eſt actus eccleſiæ per illum eius nomine factus, & qua parte cōtinet orationem habere vim impetrandi, ſicut alias omnes orationes bonas, tam quatenus ſub nomine Eccleſiæ per eius miniſtrum, quā quatenus fit a miſſante. Qua parte uero continet ſacramentum, operari ex opere operato gratiam ſoli ſacrifico communicanti, & alijs circunſtantibus communicantibus. Qua parte uero eſt oblatio, & ſacrificiū incruentum corporis, & ſanguinis Domini non ſolum repræſentans illud cruentum eorundem factum in cruce, ſed exiſtens omnino idem prodeſt ex opere operato quo ad remiſſionem pęnæ offerenti, & facientibus offerri, & his pro quibus offertur. Quod ſatis ſentit Sanctus Thom. in 4. diſtin. 45. quæſt. 2. quatenus ait, miſſam etiam ſacerdotis mali eſſe ſatisfactoriam pęnæ eius, pro quo fit, quod etiam exerte affirmat Sot. lib. 9. de iuſtit. & iur. quæſt. 2. articu. 2. & implicitē Scot. quodlib. 20. & eius conterraneus Maior diſtin. 45. quæſt. 2. & Vuendel. ibidem ad 4. Gabr. Et cōſequenter, quod ut gradus gratiæ, qui per ſacramentum cōfertur, eſt limitatus, certus, ſolique Deo notus, nobis autem ignotus, ita & gradus remiſſionis pęnæ, quem operatur miſſa quatenus eſt ſacrificium, eſt limitatus, certus, ſolique Deo notus, nobis autē ignotus, qui diſtribuitur offerēti, & facienti offerri, & pro quib. offertur, nec mirum, quia licet id quod offertur ſcilicet Chriſtus totus, ſit illimitatus, & infinitus, & paſſio, & uirtus eius illimitata, & infinita, limitato tamen, & finito modo applicatur, & ita limitatum & finitum effectum operatur, ſicut & in alijs ſacramētis eadem uirtus infinita, quia limitate, & finite applicetur, per ea finitum, & limitatum effectum gratię operatur, ut pulchre B. Tho. quo ad hoc ab omnibus recep. dixit in 3. par. q. 79. art. 5. Quanta vero pars eius tribuatur offerenti, & faciētibus offerri, & quanta circunſtantibus offerētem & quanta ijs, pro quibus offertur, ſoli Deo eſt notum.

Arbitror autem, quod nō præſtituitur a Domino Deo quantitas diuidēda ęqualiter inter omnes, qui participant de hoc fructu ſatisfactionis miſſæ, ſed quod pro ſua infinita benignitate quilibet orthodoxus, deputat certam particulā, quæ nec creſcit eo, quod ſint pauciores orthodoxi, nec decreſcit eo quod ſint plures. Et ꝑter hanc deputat aliā cuilibet circunſtāti, quæ nec creſcit, nec decreſcit ob maiorem, uel minorem numerum circunſtantium, & aliam toti eccleſiæ, & ſpeciatim iuſſis nominari ab ea, ſcilicet Papæ, & Antiſtiti, & Regi, quæ etiam eſt ſtabilis, aliam facienti miſſam, & nominatis ab eo priuatim, quæ creſcit, aut decreſcit pro numero maiore, uel minore a ſe uoluntarie nominatorum, aliam porrigenti pitantiam, uel facienti eam fieri, & ei, uel eis pro quo, uel quibus fit, quæ etiam creſcit, uel decreſcit pro numero faciētium eam fieri, uel eorum, pro quibus fieri faciunt.

ciunt. Ratio autem diuerſitatis inter tres priores, & duos poſteriores ſit, quod in illis datur pluribus, ut ſingulis, in his autem pluribus vt vniuerſis. Cuius rationis ratio deſumitur ex quadam vnitate, quã habent miſſans, & volũtarie nominati ab eo, & ex alia quadam vnitate, quam habent facientes eam fieri cum his pro quibus eam faciant fieri. Ex quibus infertur poſſe quem quadruplicem partem quære re, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia circunſtans, tertiam, quia nominatus ab eccleſia, quartã, quia facit eam fieri. Miſſantem autem ſemper duas, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia oblator, & interdum tres, quum ſcilicet abſque nulla obligatione miſſat, quia tunc gerit perſonam faciẽtis eam fieri, alios vero ſemper vnam, & interdum duas, vel tres, vt combinanti patet. Quæ omnia confirmantur ea ratione, quod uinculũ multiplex plus operatur, quam ſimplex. c. 1. de treug. & pace. Credimus autem partes facienti fieri, & miſſanti deſignatas, eſſe maiores, quam alias tres, quia plus impendunt in eã faciendo, ſecundum quid tñ minores, quatenus poſſunt per communicationem cum alij decreſcere, vt prædictum eſt.

Secundò ſequitur, quod ſacerdos tenetur ad applicandum valorem miſſæ ſatiſfactorium ijs, & eo modo, quo dictum eſt, & ad hæc reducendum eſt, quod dicunt Scot. Mai. & Vuend. vbi ſup. quatenus loquuntur de applicatione valoris miſſę generali, ſpeciali, & medio modo, & quod partem ſibi obuenientem totam, uel partem eius poteſt applicare, cui, uel quibus voluerit ſecundum Mai. & Vuend. vbi ſup. quod ipſe frequenter ſoleo facere, licet Scot. aliter ſine iuſta ratione ſentiat, contra rationem legis quod fauore. C. de leg. c. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6. Ex quo ſubinfertur, eo ſibi minus de ſua parte obuentum iri, quo plures ad cõmunionem illius nominauerit.

Tertiò ſequitur eum, qui obligatur ad celebrandam unam miſſam pro aliquo, lege, ſtatuto, promiſſione, vel pro poculento, ſiue pithantia, ſ. quod verbum videtur deductum per maiores noſtros a uerbo πῖθι, quod latinis ſignificat bibe. iuxta illud vulgatum, ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι, ideſt, aut bibe, aut abi, nequaquam ſatisfacere dicendo illam pro illo, & alio, ſine illius cõſenſu. Tum quia iniuſtè partem ſatisfactionis vni debitam, alteri applicat, contra c. eam te. de iure iur. Tum quia, ut dictum eſt, miſſa non ſolum prodeſt ex opere operato, ſed etiam ex opere operantis. & ſecundum omnes ſatisfactio, quę fit ex opere operantis tãto minus prodeſt uni, quanto pro pluribus fit, ut patet de ieiunio, & eleemoſyna facta pro multis.

111 Quartò, quod paupertas dicentis non ſufficit, ut pro una miſſa duæ pithantiæ capiantur, quamuis Sot. lib. 9. quæſtio. 3. artic. 1. de iuſt. & iur. contra minus bene teneat, per fundamenta ſupra eod. cap. nume. 92. formata.

Tertiò principaliter dico, quod ſacrificus tenetur orare nominatim pro Papa, & Antiſtite ſuo, ut miſſale nouũ Pij V. ex edicto Trid. editum iubet, & etiam pro Rege ſuo. Tum quod Palud. 1. ad Timot. 2. quem in hoc allegat Innoc. III. ubi ſup. id ſatis iubet. Tum quod in omnibus fere miſſalibus ante hoc non nouum id iubetur. Tum quia licet in hoc iubeatur expreſſe de rege, iubetur tamen tacitè quatenus iubetur fieri pro Papa, qui Romanis eſt Rex.

Quartò dico presbyterum Romanum ſatisfacere nominãdo Papam, nullo alio epiſcopo, uel rege nominato, quia ipſe ſolus eſt Papa, Rex, & Antiſtes, modo extra eius imperiũ temporale, & epiſcopatum Romanum particulare, non habeat domicilium, uel beneficiũ, ſaltem reſidentiam perſonalem requirẽs. Qui uero ſubditur diuerſis ratione domicilij, originis, vel beneficij iuxta c. cum nullus. de temp. or. li. 6. videtur teneri orare pro epiſcopo, & rege domicilij, quia ſecundũ gl. magnam receptã in c. ſtatutũ. §. uero. de reſcr. li. 6. ſubiecto rõne illius maior eſt, quã originis, & beneficij. Quod nõ ſatis aduertit, qui natus in uno regno, & habẽs domiciliũ in alio, regẽ originis nominat, quãuis ſcholaſticus, peregrinus, & alius nõ habẽs conſtitutũ domiciliũ contrafacere debeat niſi beneficiũ requirat reſidentiã perſonalem, quod ſatis confert domicilium, iuxta doctrinam Bart. in l. 1. ff. ad munic. nume. 13. & ſeqq. origo enim præſtat ſimplici habitationi, argum. l. ciues. C. de incol. lib. 11.

Quintò, poſſe quidem eum iuſte, ſed non teneri orare nominatim pro alio a prædictis, & illo, uel illis, pro quib. miſſam ſpecialiter facit, vel pro illis, qui eam fieri faciunt, nam nec canon miſſæ, nec c. uiſum, & ſeq. de conſ. diſt. 1. nec alia id præcipiunt, ſed facultatem tantum faciũt nominandi alios, ut ſupra inſinuaui, quo ad partem ſuam, quæ ex opere operato ei obuenire debet.

Sextò, quod ſecurus, & breuis modus applicandi miſſam alijs a prędictis ex mẽte Scot. in d. quodlibet 20. eſt hic. *Memento Domine mei, & eorum uiuorum, quibus poſſum ſine præiudicio prædictorum ualorem huius miſſæ applicare, & humillime ſupplico tibi omnia ſcienti, ut ita eum mihi, & illis, & eo ordine feras applicatum, quo poſſem ego tuo conſilio quam optime applicare.*

Septimo, quod ſacrificio uolẽti meminiſſe illorum, quos in 2. parte canonis, ſiue primò memento, ubi licet ei nominare uiuos, & undecima parte, qui eſt locus nominandi mortuos, expedit uti pro locis imaginum ſex caſibus grammaticalibus, ut poſt, & ante alios conſuluit pius, & eruditus Gabr. in can. miſſæ, cuius conſilio iam inde a prima miſſa, quam feci, uti cæpi, qui tamen nec alius quem legerim ſatis aperit an expediat ſpeciatim nominare multos, nam a parte negatiua ſtat, quod id mentem uagam facit, & partem ſatisfactoriam ſibi debitam communicando multis, minuit, & neſcit cui quem pręponere debeat. Pro parte uero affirmatiua ſtat, quod multi, pij, & eruditi id rogant, & rogantur, & quod eccleſia iubet prima parte canonis nominari Papã, Epiſcopum, & Regem. Equidem mihi iam pridem perſuaſi non eſſe concipienda nimia propria nomina, ſiue imagines indiuiduas, ne mentem, quæ tota debet eſſe in actione illa diuina, nimium diſtrahant. Utile tamen eſſe concipere aliqua quæ affectum magis excitẽt, nec nocebit concipere quamplurimos generatim, & breuiter, quia id auget reuerentiam erga Deum, & amorem erga proximum. Quare, ut arbitror non eſſe utendum prolixis memorijs compoſitis a pio, & erudito P. Ioan. Iuſto Lanſpergio Carthuſiano, & ab alijs poſtea auctis, ita credo uti poſſe una mediocri, qua frequentiſſime utor collocãdo in nominatiuo me, & eos qui ſunt cauſa meæ miſſæ, in genitiuo genitores, & genitos, in datiuo, datores. in accuſatiuo, accuſatos, in uocatiuo uocatos ſiue inſeruientes, in ablatiuo, eos quib. obtuli preces meas, uel qui ſuas mihi obtulerunt. Interdum concipiendo propriam imaginẽ unius, uel alterius, per ſingulos caſus, interdum per aliquos tantum, interdum per nullos, ſubiecta clauſula iuſtificatiua in hanc quæ ſequitur ſententiam; *Memento Domine famulorum famularumque tuarum, in primis mei miſerrimi peccatoris, & N. qui eſt, vel qui ſunt cauſa impulſiua principalis huius miſſæ, & eorum qui me genuerunt ſpiritualiter ſacramento, vel doctrina, & in his N. & N. & eorum qui mihi benefecerunt, & in his N. aut N. & eorum; quos offendi, & in his N. aut N. & eorum, qui mihi inſeruiunt, & in his N. aut N. & eorum, quibus preces meas obtuli, & qui ſuas mihi obtulerunt, & in his N. aut N. quibus tamen hanc miſſam eo modo, & ordine volo applicatam eſſe, quo quam optime te Domine (qui omnia noſti) conſulente, applicare deberem.* Qui autem miſſat ſine obligatione extranea, tollat illa uerba (& N. qui &c.) & loco illorum ponat hęc (*etiam quatenus ſunt cauſa impulſiua miſſandi.*) Qui autẽ habet parentes corporales uiuos, addat in ſecundo caſu uerbum, (*corporaliter*) uerbo (*genuerunt*) ibi poſito. In ſecũdo uero memento, tollat in primo caſu uerbum, *mei*, quia in eo ſolum mortui nominãtur uel concipiuntur, proſequendo reliqua, ut in primo.

De peccatis clericorum quo ad beneficia.

SVMMARIVM.

112 *Beneficiarius clericus, ut mortaliter peccat per ſimoniam in beneficio propriam.*

113 *Simoniacus an ſit, qui conſtituit certum ſalarium alicui, donec cõferat ei aliquod beneficium.*

113 *Beneficiarius ut peccat per ſimoniam in beneficio alienam.*

114 *Beneficiũ ſine iuſto titulo habens, vexationem, uel pẽſionẽ male redimẽs, ut peccat.*

Bene-

115 *Beneſiciarius, vt peccat per ſimoniam acceptum non reſtituens, non relinquens incompatibile.*

116 *Beneficium curatum capiens, aut dignitatem ante 25. annum, non ſuſcipiens preſbyterium intra annum poſt beneficium curatum obtentum, aut ſine propoſito ſumẽdi presbyterium & quid de dubitante, & accipiente non curatum. nu. 118.*

120 *Beneficiarius M. peccat vxore ducta beneficium retinens, ſponſalia contrahens.*

114 *Damnificans bona beneficij, locans illa ultra triennium, vt peccat nu. 130.*

117 *Illegitimus capiens beneficium ſine diſpenſatione, vel penſionem.*

118 *Pœna ipſo iure incurſa quando ſoluenda in foro conſcientia.*

118 *Epiſcopus intra quot menſes ſub duplici pœna conſecrandu.*

119 *Penſio a Papa ob paupertatem cõceſſa laico licita, & quare.*

121 *Beneficium quodlibet reſidẽtiam requirit, & qua ab ea excuſent.*

121 *Reſidentia epiſcopo, & curato iuris diuini, & qua excuſant ab ea.*

122 *Horas non recitans etiam penſionarius, cui reſtituet, & per extrauag. Pij V.*

123 *Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, niſi quum eſt excommunicatus, uel recitat, & tunc cui reſtituet, & an ſibi pauperi retinere poßit.*

125 *Beneficium unicum ſufficiens habendum, & qua ex cauſa plura & ſeq.*

128 *Beneficium ad retinendum tam prodeſt conſuetudo quam diſpenſatio.*

131 *Parochus non miniſtrans ſacramenta ſubdito ad ea non obligato remiſsiue.*

132 *Sepeliens excommunicatum, vel notorie malum, vel ad ſepulturam adigens &c.*

133 *Beneficiarius ut peccat neſciẽs neceſſaria, & qua ſunt illa, nõ iuuans peſte infectũ.*

134 *Beneficium capiens in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, non miſſans quotidie, vbi, & quomodo tenetur.*

135 *Beneficij habendi atas, curatus prædicet, et profiteatur fidem, quod requirit gradũ, & ordinem ſacrum. nu. 136.*

137 *Penſio quanta poni poßit ſuper epiſcopatu, & parochials.*

138 *Miſſas conſtitutus epiſcopus, generalis, & abbas minuere poſſunt.*

138 *Beneficium ad nullum detur acceſſus, regreſſus, mandatum, coadiutoria.*

139 *Parochialis eccleſia, etiam reſeruata, per concurſum, conferatur.*

140 *Religioſus, vt peccat contra votum paupertatis remiſsiue.*

112 PRimo peccat mortaliter clericus quo ad beneficia, qui vult quærere illa per ſimoniã, ſiue mentalem, ſiue conuentionalem, ſiue realem, ſine tamen excommunicatione, & obligatione reſtituẽdi ſi non quærit, & etiam ſi quærit, niſi ſimonia ſit realis. Quid autem ſit ſimonia, & quotuplex, & quæ excommunicat, dictum eſt late ſup. c. 23. nu. 100.

113 Quibus addo non admittere ſimoniã epiſcopum, qui accipit aliquẽ in familiarem ſuum, conſtituta certa mercede, annua, donec ei aliquod beneficium conferat, ſecundum Hoſt. in cap. cum eſſent. de ſimo. receptum per Io. Andr. & Communem, modo nullum pactum poſt illud collatum de gratis ſeruiendo intercedat, & ita Maior in 4. diſt. 23. cui conſentit Hoſt. exiſtimans ſe contradicere illi.

Secundo peccat mortaliter, qui per ſimoniam ab alio commiſſam in fauorem eius ipſo ignorante, & non contradicente, quærit beneficiũ, in quo, uel ad quod, nullnm ius prius habebat, & reſciens id conſentit, uel illico non renunciat illud. 1. q. 5. per totam. & cap. nobis de ſimo. Dixi, *in fauorem eius, & eo non contradicente*. quia ſecus ſi ad nocendum ei, uel ad commodandum, ſed eo contradicente committeretur d. c. nobis. & c. ſicut eod. tit. Dixi, *in quo, vel ad quod, nullum ius habeat*. alias enim ſecus, ſi ipſe in eam non conſentit, d. c. ſicut. 2. eo. tit. & etiam ſi illa ſimonia aliena non fuit cauſa quærendi illud, ſiue quia commiſſa fuit cum uno ex multis electoribus, præſentatoribus, aut a collatoribus, quorum maior pars, ea non interueniente, illum elegiſſet, præſentaſſet, aut ei contuliſſet, ſiue quia is, cũ quo admiſſa fuit, non fuit ob eam principaliter motus, quãuis ob id data fuiſſet, ut reſoluimus in d. c. nobis. ſequuti primã opinionem gloſſ. in uerb. interueniente, per §. fi. 1. q. 6. quæ quamuis limitetur ab Hoſtienſi, & etiam a Pan. licet minus quam ab ipſo, & recte quidem quo ad forũ exterius, per rationem Io. And. tamen quo ad forum conſcientiæ, ꝙ ſola veritate nititur.

iur.c.tua.de ſponſ.non nocet coram Deo ſymonia,quæ vere non fuit cauſa quærēdi beneficium,quod ſine illa æque, atque cum illa quæreretur.

114 Tertium peccat mortaliter, qui ſine titulo canonico ſciēter accipit, vel tenet beneficium cum obligatione relinquendi,& fructus perceptos reſtituēdi. Et qui a principio putat titulum eſſe canonicū, ſed ſciens non eſſe talem retinet illud. c. 1.de reg.iur.lib.6.& c. cum qui, de præb. & cap. 1. de eo qui mitt.in poſſ. cauſa rei ſeruan.eod.lib.& c.dilectus.3. cum ei adnot.de præb.

Quarto peccat mortaliter, qui vexationem, vel penſionem redimit aliter, quam debet, iuxta dicta ſupra c.23. nu.103. Et qui precibus ſuis, vel alienis male quærit beneficium, quod quando fiat, dictum eſt ſup.eo.c.23. nu.101. Et qui permutat ius ad rem, cū iure in re, vt ibidem.nu.104.

Quinto peccat mortaliter. qui quæſitum per ſymoniam commiſſam in beneficio nō reſtituit eccleſiæ, cuius eſt illud, c.de hoc.de ſym. debet tamen ita illi reſtitui,ne quidquā cedat delinquenti, quod ſi ſic fieri non poteſt,reſtituat cū authoritate ſuperioris alteri eccleſiæ, vel pauperibus,arg.c.de hoc.de ſimo.vbi omnes, & S.Th.2.2.q.100.art.6.ad 4.eam tamen authoritatem non arbitror in foro conſciētiæ neceſſariam.

Sexto peccat mortaliter, qui poſt obtentum ſecundum beneficium curatum, dignitatem,aut perſonatum, & poſt habitam eius poſſeſſionem, vel poſtquam per eum,quo minus eam habeat,ſtat, non renunciat prius,vt debet,quia ipſo iure perdit illud cap.de multa.de præb. immò, & poſterius,ſi pergat retinere utrunque, & fit incapax ad quodlibet aliud, & etiam ad ordines per extrauagan. execrabilis.1. §.qui vero.eo.tit.

115 Septimo peccat mortaliter,qui beneficium curatum capit ſine diſpenſatione Papæ ante 25.annum cęptum,& collatio eſt nulla.c.cum in cunctis. §.inferiora.de elect.tenetur relinquere illud cū fructibus, niſi remediū a Papa quærat. Et idē de eo qui accipit dignitatem, aut perſonatum non curatum,excepto,quod hos cum diſpenſatione epi poſt viginti annos cōpletos obtinere poteſt.c.1.de ætat. & qualit. lib.6.quos tamen Conc.Trid.ad 22. produxit,ſeſſ.24.c.12. de refor. vt diximus in c.ſi quando.de reſcrip.excep.9.

116 Ad nonū autem quæſitum reſpōdetur quod in epiſcopatu Palentino,in quo per concurſum dantur beneficia, poteſt eſſe competitor ad presbyterale, etiam poſt Concil.Trid. licet nondum compleuerit 25.annos,& ſtat conſtitutio ſynodalis iubens,vt obtinens beneficium presbyterale intra annum fiat presbyter. Tum quia iure antiquo ſufficit attingere 25.annum ad obtinendum illud, & quodlibet curatum.c.cū in cunctis.§.inferiora. de elect. & ei nulla parte derogat Conc. Trid. Nā qua parte habet, neminem ante 25. annū ordinandum presbyterio, intelligendum eſt de anno cępto, quia licet regulariter tempus poſitum in accuſatiuo intelligatur de perfecto, ſecundum communem, quā Bald. Alex. & Iaſ. ſequuntur in l.eui. ff.de l. 1.tū cōtra tenet ibi Bar. cuius opinio ſequenda eſt, ſecundum eoſdem, quādo concurrit aliqua alia coniectura intelligēdi de cępto,puta fauoris, qualis adeſt in propoſito,& alia fortior, quod ius antiquum ſolum requirebat cęptū.cle. generalē.de ætat.& qualita.cui conciliandum eſt nouum,quum id fieri poſſit. c.cum expediat.de elect. lib.6. & alia utraque fortior,quod idē Conc.ſeſ.24.c.12.de refor. habet poſſe conferri beneficium curatum ei,qui attingit 25. annum, & eadem ætas ad illud,& ad presbyterium ſufficit ſecūdum oēs. Tum quia mens Concilij non fuit mutare annum cœptum in completum,ſed numerū.Ita quod vt antea ſufficiebat, & requirebatur ad ſubdiaconatū 18.annus,& ad diaconatum 20. & ad presbyterium 25.nunc requiratur ad ſubdiaconatum 22.ad diaconatū 23.& ad presbyterium ſicut olim, 25. & ita poteſt hodie quis fieri ſubdiaconus in 22. cępto, & diaconus in 23.cępto,& presbyter in 25. cœpto. Tum quia non obſtat dicta conſtitutio ſynodalis, quia etiam hodie poteſt quis intra annum a ſuſceptis minoribus fieri presbyter, ſi epiſcopo videatur id cōuenire.ſeſſ.23.cap.11.de refor. Videri autem debet, ut is qui per concurſum obtinuit presbyterale,ordinetur intra annū, quod ſi eps noluerit aſſentiri, excuſatur a pœna,qui obtinuit illud, quia iuſto impe

dimento

dimento ſine ſua culpa impeditur. arg. c.
licet canon, & c. commiſſa. de elect. lib. 6.
iuncta gl. memorab. uerb. iuſto.

117 Octauo peccat mortaliter illegitimus,
qui abſq; diſpẽſatione Papæ beneficium
curatum accipit, aut ſimplex ſine diſpen-
ſatione Papæ, aut Epi. c. 1. & 2. de fil. preſ-
byt. lib. 6. & acceptio eſt nulla, & tenetur
relinquere, niſi diſpenſationem obtineat.

Quibus addo, quod Conc. Trid. ſeſ. 25.
c. 15. ſtatuit, ne filij illegitimi clericorum
habeãt penſiones ſuper beneficijs. quæ pa
rentes eorum obtinuerunt, neq; etiam vl
la beneficia in eccleſijs vbi patres benefi-
cium aliquod habẽt, aut habuerunt, quod
que reciprocæ reſignationes, q̃ poſt hac a
parentibus clericis in fauorem filiorũ, aut
alias fraudulenter fient, ipſis nequaquam
ſuffragentur. Quin peccat mortaliter, &
omnis qui accipit beneficium aliquod ca
rens qualitatibus, quas illud per fundatio
nis ſuæ ſtatuta, uel alia requirit. ſeſſ. 21.
cap. 5. de refor.

118 Nono peccat mortaliter, qui poſt obtẽ
tam eccleſiam parochialem, & habitam
illius pacificam poſſeſſionem, non promo
uetur ad presbyterium intra annum, &
eo elapſo illa retinet, & non relinquit il-
lam, vel fructus poſt annum perceptos
non reſtituit, qui eam ipſo facto perdit.
c. licèt canon. de elect. lib. 6. Nec obſtat,
quod cõtinenter ſoleam tenere, & tenui
in cõm. c. fraternitas. 12. q. 2. & in rub. de
pęnis. & alias ſępe, quod pęna temporalis
etiam ipſo iure incurſa, nõ debetur in fo-
ro conſcientiæ, quia id non pręcedit cum
contrarium conſtat de mente legiſlato-
ris, vel cum non imponitur proprie ut pę-
na, ſed ut quædam conditio, uel modus
rei traditæ, vt cum teſtator relinquit ali-
quid alicui vt quippiã faciat, alias perdat
legatum, iuxta Panor. cõiter recept. ſuper
gloſſ. verb. adijciens. in c. Raynaldus. de te-
ſtam. & in propoſito conſtat ex ſtylo, mẽ
tem Pontificum ſtatuentium, ut illo uel
illo caſu uacet beneficium ipſo iure, eſſe,
ut peccet, qui illud ita perditum retinue-
rit, & fructus non reſtituerit. Et quod be-
neficia conferantur quodam modo ſub il
lo modo, uel cõditione tacitè vel expreſ-
ſe, ut tetigi. in c. non liceat. 12. quæſt. 2. &
latius trado in c. fraternitas. 12. quęſt. 2.
Poteſt autem epiſcopus ratione ſtudij di
ſpenſare, ne intra ſeptẽ annos ad presby-
terium ſuſcipiendum teneatur, modo in-
tra annum, quo presbyter fieri debebat,
ſubdiaconus fiat. c. cum ex eo. de elect. li.
6. quæ tamen diſpenſatio nil prodeſt ei,
qui ad ſtudendum non proficiſcitur, Syl.
verb. beneficium, 3. quæſt. 2. iuxta men-
tem textus, uerb. inſiſtentes, & quæ in eo
dicunt Archid. & Ioan. Andr. Adde quod
Concil. Trid. ſeſſ. 23. c. 2. de reform. iuſſit,
vt promotus in epũ intra tres menſes te-
neatur conſecrari ſub pœna perdendi fru
ctus ipſo iure, & intra alios tres, ſub pęna
ipſo iure, perdendi epiſcopatum.

Decimo peccat mortaliter, qui eccle-
ſiam parochialem accipit ſine intentione
presbyterium ſuſcipiendi, ut eius fructus
intra annum percipiat, & poſt eum illam
dimittat, cum obligatione reſtituendi fru
ctus, niſi uoluntate illa mutata presbyte-
rium eo durante ſuſcipiat, c. commiſſa. §.
cæterum. de electio. lib. 6. quod habet, nil
minus peccare, qui eam illi ſcienter con-
fert, tenetq; ad ſeruandam indemnem ec
cleſiam. Idemque dicendum eſſe de illo,
qui ſine animo aſcendendi ad presbyte-
rium quoduis aliud beneficium accipit,
ſenſit. gl. in c. relatum. de cler. non reſid.
& clarius ibi Pan. Quod & ſi prima facie
æquum uideri poteſt, contrarium tamen
iure uerius eſt, quum d. c. commiſſa, pœna
le, extra ſuum caſum non debeat exten-
di, præſertim ſine rationis (ut ita dicam)
identitate, vel maioritate, qualis hic non
eſt l. præſes. ff. de pœn. & c. pœnæ. de pœn.
diſtinct. 1. & quamuis alias idem uiſum ſit
de eo, qui a principio quidem uoluntatẽ
habuit ſuſcipiendi presbyterium, ſed po-
ſtea, ea mutata, beneficium retinuit. con-
tra tamen uidetur de rigore iuris dicen-
dum, quum longe magis peccet, qui ab ini
tio eiuſmodi contrariam intentionem ha
bens accipit, quam qui bona accipiẽs, po-
ſtea eum mala commutauit, ut patet ex
ſe, & textus ſolum agit de accipiente ma-
lo animo. Quod ipſum maiore ratione vi
detur de eo, qui non mutauit, ſed de mu-
tanda ea dubitare cæpit, & etiam de eo,
qui aliquod beneficium accipit animo il-
lud relinquendi, ſi aliud pinguius ſibi con
feratur, modo ſuæ functioni ſatisfaciat,
quamdiu primum obtinuerit, quidquid
dicant Panormitan. in d. capitu. tel itum.

Sylu.verb.beneficium.3.q.5.Gabr.in 4.d. 15.quæſt.8.art.3.ſine textu,& ratione iuſta obligantes homines ad inſolita, & nullo iure præcepta, contra cap. conſuluiſti. 2.quæſt.4.immo,& de illo,qui accipit beneficium, cui non eſt annexus ſacer ordo animo firmo ſatisfaciendi quidē eius oneribus, ſed non aſcendendi ad presbyterium,nec alium ordinem ſacrum, quia id nullo iure prohibetur. Quin etiam puto quod conſului,poſſe quem iuſte accipere beneficium animo, ut dictum eſt ſatisfaciendi, & cum propoſito, quod ſi frater eius primogenitus obierit mortem ſine liberis,aut ad cōponendam pacē,aut ad extinguendas lites, aut alia ſimilia, aut ad augendum decus ſuum, vel ſuæ familiæ, vel patriæ expediret ducere uxorem, id faceret. Videtur autem rectum,quod ait Sotus lib.10.q.5.art.6. de iuſt.& iur. peccare mortaliter beneficiarios etiam ſimplicium beneficiorum,qui abſque animo ſe initiandi ſacris incedunt ſine habitu clericali; non quidem eo quod non habeant eiuſmodi animum,ſed quia non deferunt habitum clericalem, quos tamen puto non obligari ad reſtituendos fructus

119 per prædicta. Nec tamen probo quod ait,peccare coniugales, accipiendo auctoritate Apoſtolica penſiones ſuper beneficijs,modo eas accipiāt in ſuſtentationem ſuo ſtatui neceſſariam,tum quia id non eſt contra ius diuinum, tum quia Papa poteſt applicare fructus beneficij de conſenſu beneficiarij illis pijs operibus, quibus poteſt ipſe beneficiarius, & conſtat eum poſſe applicare illos coniugatis egētibus,quod tamen Papa raro,& nūquam ſine magna cauſa uidetur facere debere, ob ſcandalum,quod inde oriretur,arg. c. nihil. de præſcript. Cui eſt conſequens, poſſe quem iuſte gaudere penſione a Papa ſibi conſtituta non ſeruiendo eccleſię, licet contra tenuerit Sot.vbi ſup.

120 Vndecimo peccat mortaliter beneficiarius minorum ordinum tantum, qui poſt matrimonium contractum per verba de præſenti, retinet beneficium. iuxta mētem glo.& communis, in c. de cler. coniug. quia ipſo iure illud amittit, adeo ut non recuperet illud. quamuis vxor ante conſummatum matrimonium religionē ingrediatur, ſecundum omnes. quod eſt verum etiam ſi matrimonium ob aliquē defectum extrinſecum, veluti conſanguinitatis, aut affinitatis non ualeat, modo conſenſus interueniat. ut declarat Pano. d.c.3.Non tamen eſt idem de contrahente ſponſalia de futuro,ſecundum omnes. Nec conſtituto in ſacris contrahente matrimonium etiam per uerba dē præſenti, quia is non perdit beneficium ipſo facto, quamuis eo priuari poſſit,ut gloſſ. in d.c. 1.communiter recepta contra Panormit. determinat.

121 Duodecimo peccat mortaliter,qui in ſuo beneficio non reſidet,nulla ipſum ab ea cauſa excuſante, quia omne beneficium,quamlibet tenue,iure communi requirit reſidentiā.c. conquerente. de cler. non reſident. & ibi communis ſententia, multiplex tamen cauſa excuſat.

Prima auditio Theologiæ ad quinquēnium, prælectio eiuſdē donec durauerit etiam ſine licentia Prælati, quia eam ius concedit.c.fi.de magiſt.& idē eſt de auditione,& prælectione iuris Pontificij,iuxta Archid.in cap.2.de priuil. lib.6. & Panor.in d.cap. fi. quod per nouas rationes defendimus in c. licet. de præb. Ad alias autem ſcientias licentia requiritur, niſi ubi contraria conſuetudo uiget,per notata in cap.tuæ de cler.non reſid.

Secunda cauſa eſt, obſequium epiſcopi quo ad duos canonicos,ac etiā alios, ſi occupentur ab eo in utilitatem eccleſiæ ſuæ uel cathedralis. non autem ſi ſolum occupentur in ſeruitio ſuo perſonali, niſi ex urgente cauſa, & eccleſia non indigente ſeruitio,c.ad audientiam.de cler. non reſid.adiunctis quæ ſcribit ibi Pan. nu.8.ad quod reducenda ſunt,c.de cætero,& cap. cum dilectus.eod.tit.

Tertia cauſa eadem uel maiori ratione eſt obſequium Papæ, per eadem iura, modo id fiat principaliter ad inſeruiendum,& non ad procurandum beneficia, ſecundum Angel.verb. clericus.7 §.Dixi, principaliter, quia minus principalis intentio nocet,per dicta ſupra capit.23.numero 100.

Quarta, licentia legitima. gloſſ.recepta cap. inter quatuor. de cler. non reſid. Voco autem legitimam eam,quam dat is, ad quem ea res pertinet, & ex cauſa boni uiri arbitrio probabili, & in ſcriptis,

quan-

quando id ius requirit. de quo & infra.

Quinta cõſuetudo honeſta, iuxta Inn. in ca. tuę, de cler. non reſid. recept. à Pan. in d. c. inter quatuor. & alios communiter, quamuis conſuetudo abſentãdi ſe ſine cauſa, nihil ualeat, iuxta eundem ibidem, & omnes, neque cum ea fraudando eccleſiam obſequio debito. In omni tamen caſu obſeruãdum, ut beneficium debito non fraudetur obſequio, & ſubditi bene gubernentur, & quamuis qui abeſt ſine cauſa probabili cum licentia, aut ſine illa peccet, non tamen uidetur teneri ad reſtituẽdos fructus quoad condemnetur, iuxta mentem Pano. in c. 1. de celeb. mi ſſ. quamuis Ang. teneat contra uer. clericus. 7. §. 5. niſi quando iure exprimitur. Quę omnia, & aliquot clarius quam vnquam explicuit Conc. Trid. Primo in ſeſ. 6. c. 1. de reform. præmittendo quales debeant in epiſcopum promoueri, monendo promotos, ut ſuum officium impleãt, innouando omnes antiquos canones de reſid. epiſcoporum, & noue ſtatuendo, ut quicunque epiſcopus, uel eo ſuperior ſex menſes à ſuo epiſcopatu ſine legitima cauſa abſuerit, perdat quartam partem omnium ſuorum redituum, & ſi per alios ſex alteram quartam, & ſi vltra, denuncietur Sedi Apoſtolicæ per eos, qui hoc facere ibi præcipiuntur, quo grauius puniãtur. Et mox in c. ſecundo iubet, ut omnes habentes inferiora beneficia requirentia reſidentiam perſonalem, cogantur facere illam, & quod priuilegium perpetuum de fructib. in abſentia percipiẽdi nullis proſit, nec temporale niſi ex cauſa rationabili per ordinarium approbanda fuerit cõceſſum, quo caſu epiſcopi tanquam delegati Sed. Apoſt. prouideant, ut per deputationem idoneorum Vicariorum, & congruæ portionis fructuum aſſignationem cura animarũ nullatenus negligatur, nemine quo ad hoc priuilegio, ſeu exẽptione quacunque ſuffragante.

Secundo prædictum Conciliũ ſeſ. 23. c. 1. de reform. adijcit omnium prædictorum, & aliorum rationem, in hæc verba. *Cum pręcepto diuino monitum ſit omnibus, quib. animarum cura commiſſa eſt, oues ſuas agnoſcere, pro his ſacrificiũ offerre, verbique diuina prædicatione, ſacramẽtorum adminiſtratione, ac bonorum omniũ operum exẽplo paſcere, pauperum aliarumque miſerabilium perſonarum curam paternam gerere, & in cętera omnia paſtoralia incumbere, quæ omnia ab ijs nequaquã præſtari, & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non inuigilant, neque aſſiſtunt, &c.* ex quo obiter notãdum, non ſolũ epiſcopos, ſed etiã parochos iure diuino teneri ad reſidendum in ſuis parochijs, & ad prædicandum populo, quæ alibi non uidentur ita expreſſa. Declarat item male colligere aliquos ex d. c. 1. ſeſſ. 6. licere epiſcopis abeſſe per quinque mẽſes, & exprimit, qđ quilibet epiſcopus, qualiſcunque, & quantuſcunque, etiam ſi ſit Cardinalis, obligatur ad prædictam reſidẽtiam perſonalem, ſubijciens tamen, quod licet abeſſe, quum Chriſtiana charitas, urgens neceſſitas, debita obedientia, ac euidens eccleſiæ, uel reipub. utilitas id poſtulat. Decernit aũt, quod cauſa huiuſmodi approbanda eſt in ſcriptis à Romano Pontifice, aut à Metropolitano, uel eo abſente, ſuffraganeo epi antiquiori reſidente qui idem Metropolitani abſentiam probare debebit, niſi cum abſentia inciderit propter aliqđ munus, & reipub. officium epiſcopatibus adiũctum, cuius quoniam cauſæ ſunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne eas quidem ſignificari Metropolitano neceſſe erit. Poterit itẽ abeſſe duos vel tres mẽſes in anno ex cauſa, cuius iuſtitia ſoli ipſius conſcientiæ relinquitur. Addit autem contrafacienti nouam pœnam ultra peccatũ mortale, & pœnas ſtatutas per canones antiquos. Et d. ſeſſ. 6. vt pro rata temporis abſentiæ non faciat fructus ſuos, & eos perceptos non poſſit tuta conſcientia tenere, immo teneatur eccleſiæ, fabricæ, vel pauperib. erogare, nõ obſtante vlla compoſitione. Ex quo obiter nota caſum, in quo non prodeſt compoſitio. Addit item in hæc verba.

Eadem omnino ẽt quo ad culpam. amiſſionẽ fructuum, & pœnas de curatis inferioribus, & in alijs quibuſcunque, qui beneficium aliquod eccleſiaſticum curam animarum habẽs obtinet, Sacroſancta ſynodus declarat, & decernit, ita tamẽ, vt, quandocunque eos, cauſa prius per epiſcopũ cognita, & probata, abeſſe cõtigerit, vicariũ idoneũ, ab ipſo ordinario approbandum, cũ debita mercedis aſſignatione, relinquant. Diſcedendi autem licentiã in ſcriptis, gratiſq; concedendam, vltra bimeſtre tẽ-

pus

pus, niſi ex graui cauſa, non obtineant. Et quamuis hæc litera in vtranque partem flecti poſſit, arbitror parochum poſſe abeſſe duos menſes abſque licentia ſcripta cum cauſa, quæ uideatur ei iuſta. Tũ quia ante Concilium id licebat, & a iure antiquo non eſt recedendum ſine iure nouo expreſſo. l. præcipimus. C. de appel. etiam per arg. a contrario ſenſu. c. a nobis. 2. de ſent. excõm. Tum quia verba Concilij habẽt eadem omnino ſeruanda quo ad hoc in curatis inferioribus, quæ in epiſcopis. Tum quia eſt pars benignior.

Ad primum autem noue queſitum reſpõd. capellanos regum perinde poſſe capere fructus in abſentia, ac capellanos Papę, ſi vtriſq; eiuſdem generis priuilegia ſunt conceſſa, immo & magis, ſi forte plus ſit eis fauore Regum conceſſum. arg. c. indultum. de reg. iur. lib. 6.

Ad ſecundum vero, quòd Caiet. non diſſentit ab his, quę ante Conc. Tri. quod poſt eum habitum eſt, ſeruanda fuiſſe ſupra diximus.

122 Decimotertio peccat mortaliter beneficiarius, qui horas canonicas non recitat. & fructus perceptos non reſtituit, iuxta Concil. Late. habitum ſub Leone X. ſeſſ. 6. §. ſtatuimus, cuius tenor eſt, *Statuimus, vt nemo beneficiũ curatũ, aut ſimplex habens, qui elapſis ſex menſibus ab eius conſequutione ſine legitimo impedimento officiũ diuinum recitare omiſerit, pro tẽpore, quo non recitauit, fructus ſuos faciat; immo eos impendere tanquam rem iniuſte captam in fabricã beneficij, aut eleemoſinas pauperũ teneatur.* Cui addo, quod fœl. rec. Pius V. cui noſtra de hac re opinio, quam hic tenueramus, placuit, declarauit hunc §. per extra uagan. ſeq.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Ad perpetuam memoriam. Ex primo Lateranenſi Concilio pia, & ſalubris ſanctio manauit, vt quicunque habens beneficium cum cura, & ſine cura, ſi poſt ſex menſes, quam illud obtinuerit, diuinũ officiũ, legitimo ceſſante impedimento, non dixerit, beneficiorũ ſuorum fructus pro rata omiſſionis, & officij, & temporis ſuos non faciat, ſed eos tanquã iniuſte perceptos in fabricas ipſorum beneficiorũ, vel pauperum eleemoſynas erogare teneatur. Veruntamen multorum animi ſuſpenſione teneãtur, cuiuſmodi rata prædicta ratio ſit habẽda. Nos huic rei euidẽtius, atq; expreſſius prouidere uolẽtes ſtatuimus: ut qui horas omnes canonicas uno vel plurib. dieb. intermiſerit, omnes beneficij, ſeu beneficiorũ ſuorum fructus, qui illi vel illis dieb. reſponderẽt, ſi quotidie diuiderentur, qui vero matutinum tantum, dimidiam, qui cæteras omnes horas aliã dimidiam, qui harum ſingulas, ſextam partẽ fructuum eiuſdem diei amittat, tametſi aliquis choro adductus non recitans omnib. horis canonicis, cũ alijs præſens adſit, fructuſq;, & diſtributiones forte aliter aſſignatas ſola præſentia iuxta ſtatuta, conſuetudinẽ, & fundationẽ. alia ſibi lucrifeciſſe prętendat, is etiã pręter fructuũ, & diſtributionũ amiſſionem. Item ſi ille primis ſex menſib. officium nõ dixerit. niſi legitimum impedimẽtum ipſum excuſauerit, graue peccatũ intelligat admiſiſſe. Declarantes præſtimoniales portiones, & qualiacũque alia beneficia, etiam nullum omnino ſeruitium habentia, obtinentes cum prædictis pariter contineri. At quicunque penſionem, fructus, aut alias res eccleſiaſticas, ut clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & penſionum, fructuũ, rerumque ipſarum, amiſſioni obnoxium.

Ex quibus nota primo reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dicentium non obligare prædictum, §. ſtatuimus.

Nota ſecundo, uerum eſſe, quod dixi declarando prædictum §. in d. c. quando. poſito in Enchirid. de orat. c. 7. nu. 32. uidelicet, quod prædicta reſtitutio non eſt neceſſario facienda fabricis eccleſiarum ubi ſunt beneficia, ſed ſatis eſt largiri eos pauperibus.

Nota tertio id, quod hinc ibi intulimus, & quo non ſemel conſolati ſumus aliquos ſcholaſticos pauperes, q ob hoc fructus ſuorum beneficiorum amiſerant, ſcilicet, quod ſatisfaceret eiuſmodi obligatus, capiendo, ſaltem de conſilio confeſſarij, eos ſibi tanquam vni de pauperi-
123 bus. Tum quia qui ad dandum aliquid pauperibus tenetur, poteſt illud ſibi accipere tanquam vnus ex eis, ſi vere talis eſt ſaltem de conſilio confeſſarij, & quo ad forum conſcientiæ, per tradita a Bald. in leg. id, quod pauperibus. quæſt. 22. C. de epiſc. & cleric. Cardinal. conſilio 30. de teſtamen. Ancharanus in conſilio 74. Do-

mina

mina Apollonia. per ea, quæ latius ſcribimus in d.c.7.nu.25.

Nota quartò, q̄ non ſufficit reſtitutionem prædictam facere fabricæ, vel pauperibus, quando reſtituẽda ſunt lucrifacta per diſtributiones quotidianas, quæ debentur ijs, qui horis illis diebus, in quib. illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accreſcunt, per capit. 1. de cler. non reſid. lib. 6. cum ei adnot. & non ſufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, arg. cap. ex te. de iureiuran. niſi, quando ignoratur quis ſit, c. cum tu. de vſur. vbi glo. cum communi.

Nota quintò, q̄ idem eadem ratione dicendum videtur de fructibus eccleſiarum, vbi eſt ſtatutum, vt fructus male percepti reſtituantur certis operibus pijs: quid illis deberet fieri prædicta reſtitutio. Quod ipſum uidetur de parte, quam corpus, ſeu groſſam canonicatuum uocant, quam canonici ita lucrantur ratione ſuorum canonicatuum, vt pars non lucrifacta ab uno accreſcat alijs, & obueniens tempore vacationis non reſeruatur ſucceſſori, qualem regulariter non habet canonicus, ſecundum gl. in c. quod ſicut. de electio. verbo conſentire. ſed diuiditur inter ſuperſtites, iuxta notata in cap. relatum. 2. de teſt. Idem eadem ratione uidetur de eo, quod canonicus perdit ob excommunicationem, ſuſpenſionẽ, aut aliã quamcunque cauſam, ſicut per hanc non recitãdi: quia de ſimilibus idem eſt iudicium. cap. dudum, 4. de electio. Non tamẽ tenetur ad reſtituendum fructus beneficij, eo quòd in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licet Ang. teneat quod ſic. verb. clericus, 8. §. Roſel. tamẽ. & Silueſt. verb. clericus, 4. q 24. idem, quod nos, tenent. Tum per prædictum §. ſtatuimus, quo id probatur irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui ſuas horas recitare omittit, non teneri ad reſtituendum, quod primis ſex menſibus a conſequutione beneficij accepit, & manifeſtum eſt illum in peccato mortali notorio fuiſſe, ſi notoriè omiſit, & occultè in occulto. De capiente autẽ parochialem, & nolente ordinari presbyterio diximus in Enchi. de orato. 21. num. 51. & ſeq.

124 Decimoquartò peccat mortaliter, qui beneficij ſui ædes, uineas, prædia, & alia bona dolo, uel negligentia deſtruit, uel damnificat, cum obligatione reficiendi, & reſtituendi, Hoſt. in ſum. de pœn. & remiſ. §. quibus. ver. t.

Decimoquintò peccat mortaliter, qui ſuſpenſus a beneficio, aut excommunicatus per canonem, aut per hominem recipit fructus, & impendit eos, perinde ac ſi non ita eſſet ligatus, quia ſuſpenſus a beneficio non poteſt de fructibus beneficij diſpendere, niſi ad ſe, & ſuos modeſte ſuſtentandos, & hoc ſi bona non habet, vnde uiuat. ſecundum gloſſas. cap. cum Vintonienſis. verb. amiſerat. de elect. clem. ut hi qui. de ætat. & qualit. cap. paſtoralis. §. fin. de appellat. receptas per Pan. & communem in locis ordinarijs. & in cap. apoſtolicæ. de except. ſed excommunicatus nihil poteſt accipere, iuxta gl. receptam. in d. cap. paſtoralis. in fine. At quia hoc intelligendum eſt de excommunicato, per quem ſtat, quominus abſoluatur, & illud de ſuſpenſo in pœnam, qui non poteſt facere ut abſoluatur, uidetur nihil differre in hoc excõmunicationem a ſuſpenſione ob contumaciam, quæ tam facile ac excõmunicatio tollitur, ut recte ſenſit Dec. in d. §. fi. Qualiter autem peccetur per diſpenſationem fructuum beneficiorum inter uiuos, uel per ultimas uoluntates, dictum eſt ſupra, cap. 17. nu. 94. Quibus addo Conc. Trid. quod ſeſſ. 25. c. 1. de refor. omnino interdicit, nedum epiſcopis, ſed & cæteris beneficiarijs etiam Cardinalibus, ne conſanguineos, familiareſve ſuos reditibus eccleſiaſticis augeant, aut illos ijs, niſi pauperes ſint, diſtribuant, eoſque monet, ut omnem humanum erga cõſanguineos, & propinquos affectum, ceu malorum ſeminarium, penitus exuant. De celebrante autem, & recitante horas principaliter propter pecuniam (quod ſimonia eſt) dictum eſt ſup. ca 23. nu. 101.

125 Decimoſexto peccat mortaliter, q̄ habet multa beneficia diuiſa in titulũ, quorũ vnũ ſuo ſtatui decenti ſufficit, uel ſine diſpenſatione, uel conſuetudine, iuxta gl. ſing. in capitulo dudum. 2. de elect. receptam à Panorm. & communi ibidem, & ab alijs, quos cito in reper. c. ad hæc. de præb. & probatur p̄ c. conquerente. de cleric. nõ reſid. & ſenſit S. Th. quodl. 8. ar. 13.

&

& quodl.9.ar.15. Dixi, diuiſa, quia ſecus
ſi legitime unita, aut annexa. c.vnio. 10.
quæſt.3.cap.cum ueniſſent. de reſt. ſpol.
cap.cam te.de ætat. & qualit. & c.extirpã
126 dæ.§.qui vero de præb.Dixi, *in titulum*,
quia licet habere vnum in titulum, & a-
liud ad tẽpus commendatum, ad ſex men
ſes tantum, ſi eſt eccleſia parochialis.cap.
nemo de elect.lib.6. Dixi, ad tẽpus, nam
de commendato in perpetuum idem di-
cendum eſt, quod de dato in titulũ, iux.
Card. Ale.in cap.cum autem. 44.diſt.Go-
meſ.in reg.de infirmis reſig.q.13.& cita-
tos per eum.Maio.in 4.diſ.24.q. 13.quod
probauimus in cap.de multa.de præb.ex
cepto qđ vacans per mortem Commen-
datarij cenſetur vacare eo modo, quo va
cabat tempore, quo fuit ei commendata,
127 quod ſtilus Rom.Cur.hodiernus palam
ſeruat. Dixi, quorum vnum ſufficit, alio-
qui ſecus, nam quamuis Concilium Tri-
dentinum ſeſſ.24.ca.17. de reform. quod
approbat tacite prædictã gloſſam, ſtatue-
rit, vt vnum tantum conferatur vni, qua-
lis, & quantuſcunq; ſit ille, adijcit tamen
quod ſi illud ei non ſuffecerit, liceat ei a-
liud ſimplex ſufficiens, dummodo vtrun-
que perſonalem reſidentiam non requi-
rat habere. Ex quo duo collige, poſſe quẽ
iuſte tenere duo beneficia ſimplicia non
requirentia reſidentiam perſonalẽ, quo-
rum alterum non ſufficiat, abſque vlla di
ſpenſatione, quæ ante hoc Conciliũ fuit
communis opinio in c. cum iam dudum.
& cap.extirpandæ.§.qui vero.de præb.Et
quod Concilium non prohibet retentio-
nem pluriũm etiam requirẽtium reſiden
tiam perſonalem, per iuſtam diſpenſatio-
nem. Dixi, *abſque diſpenſatione*, quia non
ſufficit habere iuſtam cauſam eam obti-
nendi, attento ſolo iure naturæ, & diui-
128 no ſine diſpenſatione iuris poſitiui id
prohibentis, iuxta S.Tho. in dict. quodli.
9.art.15. Dixi, *aut conſuetudine iuſta*, quia
tantum licet non plus, valeret illa, quan-
tum diſpenſatio, iuxta eundem ibidem,
quia vtraque poteſt iuri humano deroga-
re, & neutra naturali, vel diuino.c.ſi.cum
ibi late notatis, de conſuetud.

Porro, iuſta cauſa tenendi plura atten
to iure naturali, & conſequenter diſpen-
ſandi, & conſuetudinem circa id inducen
di, eſt ſecundum eundem circunſtantia,
eiuſmodi, quæ ſufficiat ad tollendam de-
formitatem, quam multitudo beneficio-
rum præ ſe fert. Plura ſiquidem beneficia
tenere, vt ille, ait, nec adeo ſuapte natu-
ra eſt malum, ut per nullam circunſtan-
tiã iuſtificari poſſit, vt fornicatio, & alia
id genus vitia, neque adeo indifferens, ut
ſine aliqua circũſtantia iuſtificãte liceat
vt habere duo prædia, vel domos, vt ſup.
cap.23.nu.1.diximus. Talis eſt circunſtan
tia, cui attenta ſuæ perſonæ qualitate nõ
ſufficit vnum beneficium ad honeſte, de-
centerque viuendum. Talis item tanta
prudentia, ſagacitas, & induſtria alicuius,
vt ſperetur plus eis, quibus præeſt, profu
turus, etiam abſens, quam communiter
alius pſens, & potius accipit propter uti-
litatem beneficiorum, aut ſubditorum,
quam propriam, iuxta Innoc. c.cum iam
dudum, nu.4. de præben. recept. Talis eſt
etiã defectus aliorum idoneorum, iuxta
Hoſtien.c.graue.col.2.eod.tit. Talis inſu
per notabilis animi virtus, nobilitas, &
ſcientia.d.c.de multa, quamuis hæc cau-
ſa uideatur includi in primo, quoniam
ideo nobili, & graduato diſpenſari poſſe
uidetur, per d.c.de multa.quia eius hone
ſta ſuſtentatio pluribus quam alterius in-
diget, vt ibi diximus. Talis etiam viſa fuit
Card.in Clem.gratiæ. de reſcript. inten-
tio tenentis plura beneficia, non ad ſplẽ-
didiorem victum, veſtitum, & famulatũ,
& alia eiuſmodi, ſed ad largius erogãdum
in pauperes, & opera pia, retento ſibi tan
tum ad vitam decentem neceſſario, & ue-
ra huius intentionis exequutione.
129 Quare confeſſarius non debet abſolue-
re habentem plura beneficia, niſi ſaltem
cõcurrat aliqua prædictarum, uel alia ſi-
milis circunſtantia, Maior ubi ſupra, argu
ment.ſexto Dico, Saltem, tum quia non
ſufficit quælibet illarum ſine diſpenſa-
tione iuris humani. Tum quia ultima
Cardinalibus licet ante prædictum Con-
cilium ſuſtentari poſſet, poſt illud tamen
non licet, cum abſolute prohibeat habe-
re plura beneficia etiam compatibilia, vl
tra id, uel ea, quæ ſufficiunt honeſtæ at-
que decenti ſuſtentationi, iuxta prædi-
ctam gloſſ.dicto capitulo dudum, ſecũda
de elect. Quoniam tamen Concilium nõ
prohibet tenere beneficia illa, quæ ante
fuerũt collata, ſed ne de cæt.conferantur
plura

plura vni, conſuluimus eum, qui ante illud plura obtinuit, poſſe nunc retinere, limitando ſe iuxta d. opinionem Cardin. quam, licet ſit contra Panorm. communem, ſemper putauimus verã ante illud. Quo fit, ut iure, quis miretur, & poſt prædictum Concil. a Pontificibus Max. conferri multa, quorum vnum ſufficit uni, & multa ſibi collata retinere nequeunt, etiam cum diſpenſatione, niſi iuſtificetur per intentionem a Cardinale requiſitam. Addo quod idem Concilium ſeſſ. 24. cap. 17. ſtatuit, ut plures parochiales eccleſias, aut vnam parochialem, & unam cathedralem obtinentes, cogantur alteram infra ſex menſes dimittere. In quo ponderauerbum, *coguntur, &c.* per quod reſpondimus neutram ipſo iure uacaſſe. Pondera item id habere locum, etiam in his, qui per iuſtam diſpenſationem tenebant plures parochiales, quamuis audiam aliquos contra dicere, argum. cap. ordinarij §. cæterum. de offic. ordi. lib. 6. quod aiunt eſſe innouatum per idem Concilium ſeſſi. 6. c. 1. de reforma. Quorum opinio licet diſputando forte defendi poſſet, conſuli tamen non debet. Tũ quia eſt contra mentem Concilij, vt ex eius contextu patet. Tum quia ſic interpretatur Curia cogens ad dimittendam alteram eccleſiarum omnes, qui ante etiam cum legitima diſpenſatione tenebant duas. Tum quia licet principium d. c. ordinarij innouetur vſq; ad §. cæterum, illẽ tamen tacetur. Hoc tamen ius nouum non extenditur ad alia incompatibilia legitime obtenta, & ita qui habet alia beneficia incompatibilia, puta plures perſonatus, vel vnam parochialem, & aliam dignitatem, vel perſonatum, quæ non ſunt eccleſiæ parochiales, non eſt cogendus relinquere vllum.

130 Decimoſeptimo peccat mortaliter, qui fructus ſui beneficij in plures, quam tres annos locat, aut in emphyteuſim dat clem. 1. de rebus eccle. non alienan. & eſt excommunicatus in terris, vbi eſt recepta extrauagans Pauli II. de qua infra cap. 27. nu. 147.

131 Decimooctauo peccat, qui parochiano petenti ſacramenta non miniſtrat, vel non dat licentiam alteri confitendi, uel intereſt matrimonio clandeſtino, ut ſupra c. 22. nu. 68. aut benedicit ſecũdas nuptias nume. 83. aut primas tempore inde bito, ibidem.

132 Decimononò peccat, qui includit aliquem ad promittendum, aut iurandum ſe accepturum ſepulturam in ſua eccleſia, aut quam iam accepiſſet, non mutaturum, c. 1. de ſepultu. lib. 6. & eſt excommunicatus excommunicatione Papæ reſeruata, clem. cupientis, §. ſanè de pœn. de quibus infra capitu. 27. nume. 137. diximus. Et qui aliquem in peccato mortali notorio mortuum in loco ſacro ſepelit. c. quibus. 13. quæſt. 2.

133 Vigeſimò peccat mortaliter, qui non diſcit ea, quæ neceſſario ſcire tenetur ratione beneficij, vel officij, neque vult illud renunciare. c. non eſt putanda. 1. q. 1. & l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. Porro ſacerdos, quatenus eſt ſolum ſacrificus, eſt obligatus ſcire legere, cantare, & cõſtruere, glo. clem. 1. de concell' præbeud. verb. reputamus, quam Cardi. Panor. & Imol. probant ibidem, & faciunt multa, quæ adduximus in prælect. c. ſi quando, excepti. 11. & 12. de reſcrip. Et quatenus ſacramẽti miniſter ſcire debet cuiuſcunque ſacramenti formam, materiam, & modum debitum adminiſtrandi. Et quatenus cõfeſſarius, & iudex fori conſcientiæ ſcire debet, quod ſupra c. 4. dictũ eſt. Quo fit primò, ut religioſis, & quibus non eſt onus curæ animarum, neque audiendi confeſſiones, ſatis ſit ſcire, quæ ſunt neceſſaria presbytero, iuxta mentem Innocent. tecep. in c. cum in cunctis. de elect. Secundò, quod qui habet prædictum onus, ignorans ad id neceſſaria, tenetur diſcere illa, aut relinquere onus, vt dictum eſt, & ita, quia licet ſit idoneus ad aliquod beneficium, ſi tamen nõ idoneus ad id, quod obtinet ratione loci, aut perſonarum ſubditarum, & non vult diſcere, quo fiat talis, non debet abſolui, arg. d. c. cum in cũctis. & eorum, quæ ibi Inno. recep. ait, & Pan. in cap. uenerabilis. de præb.

Vigeſimoprimò peccat ſacerdos, qui negligit, aut ob timorem omittit communicare proximum iam morientem, uel eius confeſſionem audire, quamuis peſtilentia laboret, ſi eſt in extrema neceſſitate ſpirituali conſtitutus, iuxtum dictũ ca. 24. num. 10.

Vigeſimoſecundò peccat mortaliter, qui

qui beneficiũ eccleſiaſticum accipit ſciẽs,
aut ſcire debens ſe irregulatem ſuſpen-
ſum, excommunicatum, aut interdictum
eſſe: & titulus eius eſt nullus,c. inter. de
elect.c.poſtulaſtis.& c.ſi celebrat.de cler.
excom. miniſt.& qui in ſolo peccato mor
tali id facit,iuxta Panor in dicto c.ſi cele
brat.quod non eſt uerum,ut probauimus
ibidem poſt Fèly.in c. dilecto. de except.
col.3.Ioan.Maior.in 2.diſtinct.44.quæſt.
fin.& in 4.diſt.18.quæſt.4.

134 Vigeſimotertio peccat mortaliter,qui
nou dicit tot,& tales miſſas,quot & qua-
les, & quo in loco tenetur, abſque iuſto
impedimento,aut quas omiſit, ut debet,
non complet,argu.c.1.de pact.& proœm.
Greg.& c.ſignificatum,de præben. Quot
autem teneatur dicere parochus inquan-
tum parochus,non videtur iure determi-
natum, nec ſufficienti ratione probari:
quia nulla ratio concludit oĩbus diebus
eum miſſam dicere,nequ e omnibus,qui-
buscommode poteſt: quamuis ſic omni-
bus feſtis de præcepto colendis; quia in-
eis populus eam tenetur audire,c.miſſas.
de conſecr. diſtin.1. Quare primò inſtitu
tio, uel conſtitutio particularis ſeruanda
eſt.Secundò quæ pro lege habetur,quan-
do lex deeſt,c.conſuetudo.1. diſtin. & ita
vbi eſt conſuetudo dicendæ miſſæ omni-
bus diebus per ſe, aut per alium non ſa-
tisfacit dicendo diebus,quibus commode
põt:quia tenetur per ſe,vel per alium quo
libet die dicere: & vbi eſt conſuetudo, ut
ſolis dominicis, & feſtis,uel certis hebdo
madæ diebus, tenetur dicere per ſe uel
alium in illis:quamuis Sot.de iuſt. & iur.
lib.9.q.3.art.1. non ſatis caute iudicet pa
rochum teneri, & ſatisfacere celebrando
quoties decenter poteſt:ſacellani autem,
ſiue capellani, tenentur dicere, quas, vbi,
& quomodo inſtitutio ſacellorum, vel eo
rum promiſſio habet, atq. dicti cap. cum
dilectus. de conſuetud. c.1. & c. qualiter.
de pact. Addo,quòd onus annexum bene
ficio, ut illud obtinens quotidie celebret
de ſancta Maria, non obligat ad miſſan-
dum omnibus diebus,neq; ad miſſam di-
cendam de illa omnibus, quibus miſſare
tenetur; ſed ſolum illis, quibus frequen-
tius,ſalua honeſtate, & deuotione debita
poteſt,d.c.ſignificatum.de præbend. onus
autem dicendi per ſe,vel per alium omni
bus diebus,de omnibus diebus intelligen-
dum eſt,vt ibidem diximus.

135 Vigeſimoquarto peccat mortaliter,
qui contrauenerit alicui ſequentium præ-
ceptorum Concilij Trid. quod ſeſſ.25. c.
c.1.de reform.præcipit,ſic. *Habens benefi-
cium cum onere legendi,legat per ſe,ſi eſt ido
neus;ſin minus,per alium;& in poſterum nõ
ualenti legere per ſe, nõ conferatur eiuſmodi
beneficium decernens collationem et factã eſ-
ſe nullam.* Cui conſequens eſt, acceptantẽ
peccare,argum.cap.cum qui.qui præben.
lib.6. Et in ſeſſ.5. c. Quòd habens benefi-
cium curatum prædicet verbum Dei ſuo
populo, ut minimum dominicis, & feſtis
ſolemnioribus, & doceat ad ſalutem ne-
ceſſaria,quod eſt tanquam nouum,& ſin-
gulare notandum. Et ſeſſ.23. c.3. Quòd
nullus obtineat beneficium ante 14. an-
num. Et quòd in minoribus conſtitutus,
niſi beneficium eccleſiaſticũ habeat, aut
in ſeminario, uel aliqua ſchola, quaſi uia
ad maiores ſuſcipiendos uerſetur, nõ gau
deat priuilegio fori. Quæ res nouiſſima
eſt.Et ſeſſ.24.cap.12. Quod archidiaconi
ſint magiſtri, aut licentiati in theologia,
aut canonibus.Nota non ſufficere quoad
hoc doctoratum,vel licentiam iuris ciui-
lis,medecinæ,uel artium,quod curia ſer-
uat,per quod ſoluitur quæſtio miſſa mihi
ex Hiſpanijs.Et quòd per archidiaconum
intelligitur ſolum is,de quo loquitur ru-
brica de offic.archid. qualem in Hiſpania
neminem ſcio, quia prædicta rubrica ſo-
lum uidetur loqui de illo, qui eſt caput
capituli,& primus poſt Pontificem,& ta-
les Hiſpania in ſæcularibus eccleſijs uo-
cat Decanos,& in regularibus Priores,&
Gallia,vt plurimum,Præpoſitos, cui allu
dit c. quamuis. de verb. ſign. Reliquæ ue-
ro dignitates non conferantur capit.1. de
ætat. & qualit. lib.6. quod præſcripſit in
hoc annum 20.Et prouiſi de beneficijs cu
ratis teneantur infra duos menſes a die
poſſeſſionis coram epiſcopo, aut eius vi-
cario profiteri fidem Catholicam, ſpon-
dentes ſe in Romanæ eccleſiæ obedientia
permanſuros.

136 Quod ipſum de canonicatibus, & di-
gnitatibus prouiſi faciant, nõ ſolum corã
epiſcopo, ſed etiam in capitulo, alioqui
non faciant fructus ſuos, nec illis ſuffrage
tur poſſeſſio. Quod etiam valde nouum
eſt,

eſt, quatenus multum addit cap. ego N. & c.nullus.de iureiur.reſpectiue. Nemo etiam obtineat dignitaté, canonicatum, aut portionem, qui non ſit ordine ſacro, quem illa requirunt, initiatus, aut in ea ætate conſtitutus, vt infra tempus ſtatutum, itiari valeat. In omnibus vero eccleſijs cathedralibus omnes canonicatus habeant annexum ordinem presbyterij, diaconatus, vel ſubdiaconatus. Hortatur etiam Concilium vt ſaltem dimidia pars canonicatuum conferatur tantum magiſtris vel doctoribus, aut etiam licentiatis in theologia, vel iure canonico. Pondera, quod poſtremum non eſt præceptum, ſed tantum exhortatio, quæ non obligat. §. fin.4. diſt. Quòdque nullius ſtatuti, aut conſuetudinis vigore liceat, ab eccleſijs vltra tres menſes quolibet anno abeſſe. Hic videtur permitti maior abſentia dignitates, & canonicatus obtinentibus, quam parochis, per c.1. ſeſſ.23. de refor. & c.13. quod ſuper fructibus epiſcopatus non excedentibus ſummam ducatorum
137 mille, aut fructibus parochialium, non excedentibus centum ducatorum, penſio
138 nes, aut fructuum reſeruationes nó aſſignentur. Hoc videtur tangere Papam, qui licet ligari non poſſit, capit. propoſuit.de conceſſ.præbend.ſeruat tamen hactenus inuiolabiliter, & vbi parochiales non ſunt diuerſæ diuidantur, & ubi non ſunt, erigantur, nó obſtantibus &c. Item ſeſſ.25.cap.4.de reform.quod epiſcopi in ſynodis, & abbates, & generales ordinum in capitulis ſuis generalibus pro ſua conſcientia diſponant de miſſis, ſi earum fuerit exorbitans numerus, uel eleemoſynæ ijs dicendis impares. Hoc videtur ius nouum quo ad Abbates, & Generales, ſed non quo ad Epiſcopos, qui poſſunt hoc facere, argumen.cap. cum acceſſiſſent. & cap. ex parte.de conſtitut. & eis adnota, etiam ſine ſynodo, iure antiquo, quod non videtur per hoc ſublatum, cum fuiſſet additum ad augendum, argumen. cap.
139 fin.de verb. ſignific. Idem cap.13. quod quarta funeralium ſolitã iam ante annos 40.perſolui eccleſiæ parochiali, ſoluatur, etiam ſi poſtea conceſſa fuerit alicui monaſterio, non obſtantibus &c. Et ſeſſ.25. capit.7.de reforma.ſtatuit, quod in poſterum acceſſus, regreſſus, aut coadiutoriæ cum futura ſucceſſione non concedantur, niſi quo ad epiſcopatum, & abbatiã, certis ad id cauſis concurrentibus. Et ſeſſio.24.cap.19.de reform.quod nec mandata de prouidendo gratiæ expectatiuæ, etiam ſub nomine indulti, nec aliæ quæcunque gratiæ ad vacatura, aut indulta ad alienas eccleſias cuiquam concedantur, & hactenus conceſſa, abrogata cenſeantur. Et cap.8. quod nulla Eccleſia parochialis, etiã ſi reſeruata fuerit, & vacet in Curia, niſi per concurſum, & oppoſitionem prævio examine, de quo ibi, confera
140 tur. Qualiter autem religioſus peccet contra votum paupertatis alius quã hactenus trado in c.non dicatis.12.q.1.

De peccatis Prædicatorum, ſiue concionatorum.

SVMMARIVM.

141 *Prædicans ut peccat, ſi facit ſine facultate, quam it dare poteſt, & aduertens ſe eſſe in mortali, vel mentiens.*

142 *Prædicans vt peccat miſcens ridicula, detrahens prælatis, decimare diſſuadens, ſi religioſus ſine conſenſu epiſcopi. nu.143.*

143 *Prædicandum quid, quoties, quibus, & a quibus.*

141 Circa hęc dicimus, quod peccat mortaliter primo concionator, qui publice concionatur abſque facultate legitima, cap. excommunicamus. §.quia vero.de hæret.qualem habet epiſcopus per totum orbem, & parochus in ſua parochia: qui poteſt dare illam alteri noto, & alias probato, quoad ſuam parochiam, ſicut epiſcopus quo ad ſuam diœceſim, & Papa quo ad omnes, vt colligitur ex Pan. & communi in cap.inter cætera.de offic. ordin.& dicto § quia vero de hæret.& ex Cardinali in clemen. dudum. de ſepulr. quia ſunt ordinarij, & ordinarius poteſt omnia, quæ ſunt iuriſdictionis delegare iure canonico, iuxta glo. recep. cap. peruenit.95.diſt.

Secundo peccat mortaliter, qui aduertens ſe eſſe in peccato mortali, ante iuſtã contritionem concionatur, ſecũdum Caie.in 3.par.q.64.art.5.& 2.2.q.187.art.2. qui

quì retractauit, quod dixerat in ſumma
verbo, prædicatorum peccata. in princ. &
tom. 2. de vſu ſpiri. q. 1. vbi oppoſitum te-
nuit, quia actus prædicandi ſaltem per le
gem humanam eſt actus peculiaris ordi-
ni Diaconatus. Et qui aduertens mẽtitur
concionãdo circa doctrinam fidei, bono
rum morum, hiſtoriarum ſanctorum. mi-
raculorum, aut prophetiarum, ad cohor-
tandum, inducendum, aut mouendum au
ditores, iuxta Caiet. in ſum. verb. prædica
torum peccata. Dixi, *circa doctrinam fi-
dei, &c.* quia mẽtiri circa alia nõ eſt pec-
catum mortale, niſi notabiliter ſcandali-
zaretur, vt de mentiente in iudicio, & cõ-
feſſione dictũ eſt ſupra c. 18. nu. 3. Et pec-
cat, qui principaliter, vel minus principa
liter ob laudem, honorem, vel pecuniam
prędicat, & quanto plus mereatur qui pu
re ob Dei gloriam id facit, colligas ex ca.
23. ſup. nu. 6. & latius ex cõm. noſtro ſu-
142 per c. cum miniſter. 23. q. 5. nu. 44. Qui
vero concioni fabulam, & facetias, aut ali
quid ridiculũ miſcet, peccat quidem, iux.
S. Ant. par. 3. tit. 10. c. 4. & Caie. 2. 2. q. 64.
art. 2. ſed cõiter nõ pluſquam venialiter,
iuxta eundem, in d. verb. prædicatorum
peccata, immo nec ſemper venialiter, vt
cum ad hilaritatem honeſtam breuiter
dicuntur, ut tradit Aug. Triump. in ſum-
ma de poteſtat. eccleſiaſt. q. 107. art. 1.

Tertiò peccat mortaliter religioſus,
qui concionando prælatis eccleſiæ, & ſa-
cerdotibus detrahit, præſertim quo lai-
cis placeat, clem. 1. §. quibus. de priuileg.
Quod intelligendum eſt, iuxta gl. ibidẽ.
verb. detrahendo. de detractione nomina
tim, expreſſe, uel æquipollenter facta, li-
cet enim generaliter prælatorum uitia re
prehendere, modo id prudenter, & abſq;
ſcandalo fiat. Et quamuis d. Clem. ſolum
loquatur de religioſis, quia ſæpius in eo
peccant, idem tamen de ſæcularibus dicẽ
dum eſt quo ad peccatum, quamuis non
quo ad pęnas ibi conſtitutas, argum. glo.
Clem. 1. de reſcrip. uerb. præſidentes. ad-
iũcto textu in l. interpretatione. ff. de pę-
nis. Quæ confirmantur per Conciliũ La-
teranenſe, quod ſub Leone X. ſeſſ. 1. ue-
tuit concionatoribus populo prædicare mi
racula falſa, incerta, aut prophetias per ſa
cram ſcripturam non approbatas, & Præ
latis eccleſiæ detrahere, addens alijs pœ-
nis excommunicationem latæ ſententiæ
reſeruatæ Papæ, quod non latuit Caieta-
num in ſumma uerb. excommunicatio. c.
18. ſub fi. Et religioſus qui concionando
diſſuadet populo decimarum ſolutionẽ,
eſt excommunicatus, Clem. cupientes. de
pœn. de quo infra c. 27.

143 Quartò, qui contrauenerit præceptis
Concil. Trid. quod ſeſſ. 5. c. 2. præcipit ſic:
*Nullus regularis prædicet in eccleſijs, ſui or-
dinis, niſi prius examinatus, & approbatus
a ſuo ſuperiore, de uita moribus, & ſcientia,
obtenta ab eo licentia, quã Epiſcopo præſentet
benedictionẽ ab eo petendo. In eccleſijs vero,
quæ ſui ordinis non ſunt, ẽt licentia epiſcopa-
lis neceſſaria erit Epiſcopi ẽt neminem regu-
larem extra clauſtra viuentem, nec ſæcula-
rem ſacerdotem prædicare ſinãt, niſi eis noti
ſint, & moribus, et doctrina probati, ẽt cuiuſ-
cunque priuilegij prætextu.* Et ſeſſ. 24. c. 4. de
refor. ſic: *Nullus ſæcularis, uel regularis etiã
in eccleſijs ſui ordinis prædicet, contradicente
Epiſcopo. Epiſcopi autem ſingulis dominicis,
& feſtis ſolẽnibus, diuinam legem per ſe in
ſuis eccleſijs annuncient, uel ſi legitime impe
diti ſint, per deputatos ab eis, in alijs uero ec-
cleſijs per parochos, uel alios, tẽpore uero Ad-
uentus, & Quadrageſima quotidie, uel ſaltẽ
tribus diebus in hebdomada, legem diuinã, et
ſacrã ſcripturã annuncient, & feſtis diebus
pueros doceant doctrinam Chriſtianã, & obe
dientiam erga Deum, & parẽtes.* Et c. 7. ſic.
*Miniſtrantes ſacramenta, etiam ſi ſint Epi-
ſcopi, ijs qui ea ſuſcipiunt, illorũ uim, & vſum
explicent, & inter miſſarum ſolẽnia, uel alia
diuina populo exponi curẽt, poſtpoſitis inutili
bus quæſtionibus quæ non ædificant. Res item
incertas, aut ſpeciem falſi habentes proponi
non permittant. & curent prædicari doctrinã
veram de purgatorio.* Et ſeſſ. 22. c. 8. ſic. *Om-
nes curam animarum gerentes per ſe, vel per
alios aliquid ex his, quæ in miſſa leguntur do
minicis, & feſtis exponant, & myſterium
ſanctiſſimi huius ſacramenti declarent.*

De peccatis coniugatorum.

SVMMARIVM.

144 *Sponſalia Clandeſtina poſt Concil. Triden.
complens, & viens matrimonio præſum-
pto &c. vt peccat.*

Matri-

144 *Matrimonium præſumptum ceſſat, & coram quo parocho contrahendum, ſine cuius præſentia contractum nullum.*

144 PEccat primò coniux modis ſupra cap. 22. num. 30. poſitis, & non complens ſponſalia clandeſtine contracta, etiam poſt Concil. Trident. quia illud ſolum matrimonium, & non illa annullat. Et qui vtitur matrimonio prǽſumpto per copulam carnalem habitam poſt prædictum Concilium, quia poſt illud ceſſant matrimonia præſumpta, per capit. is qui. de ſponſal. Et qui diſcedit a matrimonio contracto coram Parocho habitationis viri non aſſiſtat. Et qui utitur contracto publice, etiam coram toto populo, ſine præſentia Parochi, vel alterius presbyteri, cum licentia illius, vel ordinarij, quia congregatio Conc. Trid. ſub Pio V. interpretata fuit ſufficere Parochum mulieris, quando matrimonium contrahitur in parochia mulieris, ſicut eadem ſub Gregorio Decimotertio cenſuit, ſufficere Parochum viri, quando in eius parochia contrahitur, vt dictum eſt ſupra cap. 22. nume. 27.

Confeſſarius erga confeſſum vt ſe geret. Cap. XXVI.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſarius doceat confeſſum hoc, & hoc.*
1 *Cōfeſſarius alium ad aliud exhortetur, aliū laudet, alij nil dicat.*
2 *Confeſſarius hoc præſtari faciat quinque caſibus.*
3 *Confeſſarius facile non iudicet eſſe mortale, quod eſt controuerſum, & quid tunc faciet.*
3 *Confeſſarius non abſoluat nolentem facere neceſſaria.*
4 *Confeſſarius quid faciet, quando pœnitens, contrariam ſuę opinionem habet, & quid quando uterque dubitat.*
5 *Confeſſarius quid dicet ei, qui reſtituere debet, & quid ei, qui reſtituturum ſe promiſit, & non præſtitit.*
6 *Confeſſarius quid faciet in abſolutione reſeruatorum, cum breui reſolutione.*
6 *Peccatum reſeruatum cui, & quomodo confitendum, & ſoluendum.*
7 *Abſolutio excommunicationis precedat peccatorum abſolutionem, ante illam faciet hoc, & hoc, nu. 8. & 9.*
10 *Abſoluatur pœnitens ab omni excommunicatione maiore, & minore ſic.*
11 *Abſolutio peccatorum detur in hac forma, quamuis ad ſubſtantiam eius minus ſufficit.*
12 *Abſolutio conditionalis non detur, & datę a peccatis, cenſuris & irregularitatibus ab eo, qui pœnitentem poterat abſoluere ab omnibus, quæ incurriſſet, etiam oblita includit. & cap. nu. 13. & cum datur ab eo, qui non poterat, quid fiet, & an abſenti dari poſſit. nu. 14.*

1 CIrca hæc dicimus, primo, quòd confeſſarius, vt diximus in princ. cap. 1. de pœniten. diſtin. 6. nu. 50. doceat ea, in quibus pęnitentem errare animaduertit, putando peccatum eſſe, quod nō eſt, aut contra, aut eſſe mortale quod eſt ueniale, aut contra, ſaltem in his, quæ ſcire tenetur: idem faciet de cenſuris, quas falſo credit eſſe, vel non eſſe per principium. cap. 1. de pœniten. diſtin. 6. & quæ ibi tradimus, & argum. cap. omnis. §. ſacerdos. de pœnit. & remiſs.

Secundò pro varietate pœnitentium, alium arguat, alium ſoletur, alium de diligentia, & ordine memorandi, & accuſandi modeſte laudet, & ad gratias ob id agendum incitet: alijs alias virtutes magis commendet, alijs alia vitia acrius increpet. Porro, pœnitenti docto, diligenti, & ſæpe confitenti, & celebranti, aut nil dicat, aut ſolum, vt faciat, quæ nouit facienda, & cum ſit lux, & ſal aliorum, caueat, ne ſit eis oſtendiculo, vt copioſius diximus in d. c. 1. nu. 52. & ſeqq.

2 Tertiò, præmiſſis ante uel poſt prædicta interrogationibus opportunis, faciat concludi confeſſionem, dicendo ſe cōmiſiſſe illa omnia peccata, & alia multa, quę non ſatis meminit, cogitatione, uerbo, opere, & omiſsione, & perſuadeat proponere, nūquam amplius, Deo iuuante, ea, nec alia ſaltem mortalia ob eius amorem peccaturum, iuxta dicta ſupra cap. 1. nu. 12. Sed non obliget eum ad id voto, iuramento, uel alia promiſsione, quæ nouum vinculum adijciat, niſi quum ius id

præcepit, ut in excommunicato notorio
abſoluendo.cap.ex parte.de verb. ſign. &
c.ſolet. de ſentent. excom.lib.7. & in in-
cendiario.cap.peſſimam.23.queſt.8.& in
mutilatore.c.ſi quis membrum.ead.cauſ.
& quæſt. & manifeſto raptore, aut eccle-
ſiæ uiolatore; c. ſuper eo. de rapto & uſu
rario publico, c.quamquam.verb.nullus.
de vſur.lib.6. & in publice iniuriante per
ſonis eccleſiaſticis.c.quiſquis inuétus fue
rit.17.quæſt.4.

Quartò, caueat facile negare abſolutio
nem pœnitenti dicendo eſſe mortale id,
de quo ſunt contrariæ opiniones, ne eum
in futurum propter cõſcientiã illaqueat,
ſed potius conſulat libros, uel doctos, uel
certe perſuadeat ei propoſitum faciendi,
quod iure facere debet conſilio N. vel N.
quibus confidit, vel aliorum quorum iu-
dicio fidendum eſt, tale enim pęnitentis
propoſitum ſufficit, ut abſoluatur. Ang.
verb.confeſſio.4.§ 3. & Sylueſt.verb.con
feſſio.quæſtio.20.adiunctis, quæ diximus
ſup.cap.23.nu.21.

Quintò, quod nullatenus abſoluat pę-
nitentem nolentẽ abſtinere ab eo, quod
certum eſt eſſe mortale, per dicta ſup. ca-
po. nume.4.

4 Sexto, quod ſi ſint cõtrariæ doctorum
opiniones, quarum alteram confeſſarius,
& alteram pęnitens ſequitur, & confeſſa-
rius credit euidenti ſe textu, vel ratione
niti, pœnitentem autem dubia, non
debet eum abſoluere. At ſi confeſſarius
non adeo forti ratione nititur, vel pœni-
tens utitur pari, vel ferè pari, & habet ali
quem pro ſe doctorem clarum, poterit
eum abſoluere, ut poſt Adr.in 4. de con-
feſſ.quæſt.5. dub.7. tenuimus in c. ſi quis
autem.de pœn.diſt.7.num.66.non diſtin-
guentes inter proprium parochum ad au-
diendum obligatum, & alium, qui po-
teſt audire, & non tenetur, ut nec Adr.
diſtinxit, quicquid Gofr.relatus per San.
Ant.3.pas.tit.15.c.10.§.2.dicat. Quibus
5 adde, quod ſicut cum dubitur, an aliquid
ſit mortale, nec ne? ſecuriorem partẽ con
feſſarius & pœnitẽs eligere debẽt, ita quũ
dubitatur, an pœnitens hoc facere, dare,
aut pati debeat, digniorẽ opinionem con-
feſſarius eligere debet, Ang.& Sylueſ.vbi
ſupra. Dixi, *Quum dubitatur*, nam confeſ-
ſarius, vel pœnitens credens ſuam ſenten-
tiam eſſe veram, non dubitant, vt diximus
in d.cap.ſi quis autem.nu.9.& ſeqq.

Septimo, quod pęnitẽtem ad aliquam
reſtitutionem aliquorum obligatum in-
ducere debet ad propoſitũ eam faciendi,
quam cito cõmode poterit, iuxta dicta in
c.17.nu.74.admonendo eũ, ſi nimis diffe-
rat in peccatum mortale recaſurũ, & gra
tiã, quam per confeſſionẽ & abſolutionẽ
adeptus eſt, amiſſurum. Quin & eum, qui
confeſſione præterita reſtitutionem pro-
miſit, nec reſtituit, non debet abſoluere
quo ad reſtituat, niſi rarò, ut in dicto ca-
pitu.17.num.59. inſinuatum eſt.

6 Octauo, quod pœnitentem habentem
peccatum reſeruatum non debet abſolue
re ab eo ſine priuilegio, bulla, vel alia li-
centia eius, qui illa poteſt dare, ſed ut di-
xi in c.conſideret.§.cautus. nume.10. de
pœnit.diſt.5.debet abſoluere a quibus po
teſt, & pro abſolutione reſeruati mitte-
re ad eum, cui reſeruatum eſt, cui ſolum
reſeruatum confiteatur, ut ab illo abſol-
uatur, aut abſoluendus ad priorẽ confeſ-
ſarium remittatur. Quare, ut cuidam do-
ctiſſimo reſpondi, non debet dicere abſo-
lutè. Abſoluo te ab omnibus peccatis mi-
hi confeſſis, ſed cũ limitatione, exceptis
tali & tali, poſſet item pœnitẽs per ſe, vel
per alium ante vel poſt ſuam confeſſionẽ
impetrare facultatem ſecretam, uerbo
aut ſcripto, ab eo, cui reſeruatum eſt, ab-
ſoluendi a proprio confeſſario, ſed quia is
modus periculoſus eſt eo quod peccatũ
extra cõfeſſionem detegitur, tutius eſſet,
ut confeſſarius per ſe, vel alium impetra-
ret ſibi facultatem abſoluendi ab illo uel
illo peccato ei reſeruato. Superior autẽ,
cui eſt reſeruatum peccatum, non poteſt
abſoluere ab illo, antequam ipſi, uel alte
ri omnia fuerit confeſſus.

7 Nono, quod pœnitentem excommuni-
catum prius debet abſoluere ab excom-
municatione, quam a peccatis, alias mor-
tale ſacrilegium committeret, ut dixi-
mus in d.c.conſideret.§.cautus. num.24.
poſt Palud.in 4.d.17.q.1.col.4.arg.c.ſi ce
lebrat.de cler.excomm.miniſt, c.ſacris.de
his quæ vi.contra Ang. verb.confeſſio.5.
§.10.ſequẽtem Monald.pro ſe incaute ci
tãtem Richar.qui contrarium tenet, licèt
abſolutio peccatorũ ſi concederetur uale
ret, modo, quo ſupradictũ eſt c.9. num.5.

Quòd

Quod ſi facultatem abſoluendi ab excōmunicatione non habet, nullatenus a peccatis abſoluat, quouſque abſolutus ab ea, redeat, aut deferat mandatum ad abſoluēdum eum. Porrò in abſoluendo ab excommunicatione ſeruare debet formā iuris, quæ ut diximus in c. 1. in princ. de pœnit. diſt. 6, nu. 54. habet, primum, ut iurer parere ſuper eo mandatis eccleſiæ, c. ex tenore. c. de cætero, de ſenten. excomm. Secundò, quod parti ſatisfaciat, ſi offenſa, aut debitum eſt notorium. c. ex parte. de ver. ſign. & c. ſolet. de ſent. excom. lib. 6. aut impenſas, ſi cōtumacia eſt notoria, c. uenerabilibus. §. porrò. eod. tit. & lib. & hoc ſi poteſt, ſin minus præſtet ſufficientem cautionem, ideſt dando pignora, uel fideiuſſores, & ſi neque hanc poteſt, det iuratoriam. Noue autem addimus, quod quamuis diſtinctio debiti, offenſæ, aut contumaciæ notoriæ & dubiæ locum habeat in foro exteriori, in interiori tamē non habet, ſed ſolum ſi ſcit, aut neſcit ſe debere, aut offendiſſe, aut quantum, aut quomodo, aut cui ſoluere debeat, quia in hoc foro ceſſant præſumptiones, & confeſſum a pęnitente pro certo notorium habetur, iuxta omnes, argu. c. tua. c. is qui. de ſponſal. quod eſt uſu frequens, & theoriacarum. Tertiò, quod humeros nudatum cum pſal-
8 mo. *Miſerere mei Deus.* aut alio pęnitentiali, virga ſune, aut flagello cædat, & poſt *Gloria patri*, &c. Kyrie eleiſon &c. *Pater noſter. &c.* cū verſ. *Saluū fac &c.* Oremus, *Deus cui proprium eſt miſereri, & parcere, ſuſcipe deprecationem noſtram, & hūc famulū quem excōicationis ſententia ligatum tenet, miſeratio tua pietatis abſoluat, per Chriſtum D. N. Amen.* e. a nobis 2. de ſent. excom. & tradit S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. quem ſequūtur alij, & poſt abſoluat in hæc verba. Authoritate qua fungor, abſoluo te a vinculo excommunicationis, quod incurriſti ob hanc vel illam cauſam, & reſtituo te ſacramentis Eccleſiæ & communioni fidelium, In nomine patris &c. Amen. Et ſi eſt excommunicatus ob multas cauſas, exprimat eas in abſolutione, alioqui a ſolis expreſſis eſſet abſolutus, iuxta omnes. Quamuis mea ſententia ſatis eſt habere intentionem eum ab omnibus abſoluendi, & comprehendendi omnes ſuis verbis. Si uero, ob unam tantum cauſam ſæpe incurrit, ſufficit dicere, toties, quoties eam incurriſti. Et quia ſtatim dicemus expedire, vt generaliter abſoluat quemlibet pœnitentem ab omni excommunicatione, ſub conditione, ſi & quatenus eſt opus & poteſt, quamuis nō uideat eum aliqua teneri, a fortiori expediet, ut eum ſic abſoluat, quando eum abſoluit ab aliqua par-
9 ticulari, qua videt eum teneri. Quamquam autem modus prædictus regulariter ſeruandus eſt, quando commode poteſt in abſoluendo excommunicato, abſolutio tamen aliter facta ualet etiam ſolū dicendo, *Ego te abſoluo ab excommunicatione.* vel *Rebenedico te.* aut aliud æquipollens, cum intentione abſoluendi Syluest. verb. abſolutio 5. q. 2. diximus in dicto c. 1. vbi addimus, num. 55. ne faciat fœminam nudare humeros, quia nullo iure id cauetur, & a num. 60. quod quatuor prædicta non ſunt ſeruanda, quando excommunicatio non eſt certa, & ad cautelam abſoluitur Et Leonē Papam X. fratribus ordinis Minorum conceſſiſſe, ne, quando excommunicatos in foro conſcientiæ abſoluunt, teneantur eos flagellare dicendo pſalm. *Miſerere mei.* compen. priuileg. ver. abſolutio 2. quo ad ſeculares, nu. 14. Quæ omnia procedunt etiam in abſolutione a delegato facta ſimpliciter, vel additis illis ſolitis, (ſeruata in eis forma) uel ſimilibus. Secus ſi aliquid aliud delegans mandauerit obſeruari. quia priore caſu ſolum contineret monitionem, in poſteriore vero etiam nouam formam, arg. gl. eelcb. in cle. 1. de offic. dele.

10 Decimò, confeſſarius imponat pœnitētiam ante abſolutionem, glo. fin. in clem. dudum. §. ſtatuimus. verb. audire. de ſepultu. quod tamen non eſt neceſſe, quia tantum valet, & tam ſacramentalis eſt quæ poſt, quam quæ ante imponitur, ut dixi in princ. dicti cap. 1. nu. 33. poſt Gerſon. in tract. de excommu. 2. par. arg. l. lecta. ff. de rebus cred.

Vndecimo, abſoluat eum ad cautelam ab excommunicatione maiore, vel minore, ſuſpenſione, uel interdicto, in hanc ſententiam. *Si teneris aliquo uinculo excommunicationis maioris, ſuſpenſionis, uel interdicti, a quibus te poſſum abſoluere, abſoluo te, ſi & quatenus poſſum.* Et expedit, ſed non eſt neceſſe adiungere: *Reſtituo te ſacramentis*

eccleſię & cōmunioni fidelium. iuxta Gerſ.
vbi ſupra,& omnium mentem,quia eo ip
ſo,quod abſoluitur,eis reſtituitur.

Duodecimo abſoluat a peccatis præ-
mittendo Miſereatur tui, &c. Dominus
noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat. Et ego
authoritate ipſius qua fungor te abſoluo
ab omnibus peccatis tuis.In nomine Pa-
11 tris,& Filij,& Spiritus ſancti. Paſſio D.
N.Ieſu Chriſti, & merita B. Mariæ ſem-
per Virginis, & omnium Sanctorum, &
quidquid boni feceris, & mali patieris,
ſint tibi in remiſſionē peccatorum, aug-
mentum gratiæ, & præmium vitæ æter-
næ. Non ſunt tamen hæc omnia neceſſa-
ria,eſſentialia enim, & neceſſaria ſunt il-
la ſola, *Abſoluo te.*ut diximus in d. pri.nu.
9.& colligitur ex utroque Tho.2. part.q.
74. art.3.& Conc. Flor. in decreto Euge.
§.4. quia quæ abſolutionem præcedunt,
ſunt preces,& quæ ſequuntur,ſunt iniun-
ctio pœnitentiæ generalis, ut diximus in
cap.3.num.4.& in d.c.1. nu.36.52. & poſt
S. Tho. quodl.3. Alia multa verba mul-
ti adiungunt, quæ non ſolum ſunt ſuper-
flua, ſed etiam periculoſa: e quibus ſunt
illa, De quibus contritus &c. Tum quia
abſolutio non ſolum comprehendit pec-
cata contrita.ſed etiam,quæ apparent cō
trita,ad effectum, ne iterum ea pœnitens
confiteri teneatur, quin etiam attrita cer
tæ ſpeciei comprehendit quo ad effectum
remittendi,ut ſupra dictum eſt,c.1. num.
40. Tum,quia ſcrupulos gignere poſſet,
vt dixi in d.c.in prin.num.31. vbi nu.27.
etiam dixi,qualiter intelligenda ſit deter
minatio quædam Ioan. Gerſon,quo uera
12 ſit. Admonemus etiā id,quod ubi ſupra
nu.61. quod non debet abſoluere ab ex-
communicatione de futuro, & minus a
peccatis,dicendo: Ego te abſoluo ab ex-
communicatione, aut a tuis peccatis,ſub
conditione, ſi illud, aut illud feceris, aut
ſi ſatisfeceris. Tum quia abſolutio non de
bet eſſe in ſuſpenſo.ar.c.ad hæc,quoniam
de app. Tum quia licet ſortiretur effectū
poſt adimpletam conditionem, peccaret
tamen,qui eam ſic faceret,vt dixi ibi. nū.
65. Quamuis poſſet ferre ſub conditione
de præterito,quæ actum non ſuſpendit.l.
cum ad præſens.ff.ſi cert. peta. ueluti di-
cendo; Si feciſti, aut præſtitiſti talē rem,
ego te abſoluo,vt dicitur, quū de bapti-
ſmo dubitatur,ſi tu non es baptizatus,ego
te baptizo,cap.2.de baptiſ. Quod ſi ſupe
rior abſens inferiori facultatem dederit,
ut a caſibus ſibi reſeruatis abſoluat ſub
eo modo,vt iterū illi confiteatur,quando
præſens fuerit,confeſſarius tenetur illum
modum pœnitenti declarare,& ſi eū non
acceptauerit,non debet audire,ſi ante cō-
feſſionem id ſciuerit,nec a reſeruatis ab-
ſoluere, ſi poſt confeſſionem ſciuit, ſi ta-
men conſenſerit abſolutioni, adeo ualet
abſolutio,quòd quamuis poſtea pęnitens
ſuperiori non confiteatur, ualere illa nō
deſinat,peccatum tamen mortale nouum
committet. Eſt autem valde notandum,
quòd qui confitetur alicui habenti facul
tatem abſoluendi ab aliqua excommuni-
catione,vel peccato reſeruato,quibus ip-
ſe tenetur,& obliuiſcatur illa, & abſolua
tur ab omni excōmunicatione,& peccato
ſi,& quatenus potuit confeſſarius, ut ſu-
13 pra eſt dictum, abſoluitur etiam ab eis,
ita quod quamuis poſtea factus memor
eorum confiteatur illa,ut tenetur alteri,
qui talem facultatem, non habet ab illis
poſſit abſolui ab eo, quia deſierunt eſſe
reſeruata, & habet excommunicationem
adiunctam,quippe quæ per priorem ab-
ſolutionem ſublata fuerunt,& peccata re
manſerunt ſolubilia a quouis proprio ſa-
cerdote,ut dixi in c.1.§. cautus. de pœn.
diſt.5.& in c.1.in princ.nu.70.ead. diſt.al
legando locum ſpecialem,vbi id dixit Pa
lu.in 4.diſt.18.q.5.col.pe. quem nemo al-
legit, quamuis generaliter allegando eū
ſequantur S.Ant. Ang.Syl. Gab. & Adr.
in locis,quos in d. §. cautus. citamus. Et
ideo, qui cōfitenti habenti authoritatem
abſoluendi ab omnibus peccatis,& cenſu
ris per viam confeſſionalis,bullę,Iubilei,
vel aliam,prudenter facit,curando,vt mo
do ſupradicto generaliter ab omnibus ex
communicationibus,& peccatis abſolua-
tur, immo, & ſecum in irregularitatibus
diſpenſetur, ſi etiam ad eas ſe extendit
facultas, quia ſi poſtea in mentem uene-
rint,ſatisfaciet confitendo peccata, nulla
obtenta abſolutione a cenſuris, nec diſpē
ſatione ab irregularitate, quod religioſi
notare debent,qui in viſitationibus ab ir
regularitate, & alijs cenſuris generaliter
abſoluuntur a ſuperioribus, nam eſto tūc
non meminerint illa, ſublatæ cenſentur,

nec tenentur aliam abſolutionem quærere ab eis, ſed ſatisfaciunt confitendo ſimpliciter peccata ob quæ illa incurrerunt, Ang. ver. confeſſio. 1. § 12. Roſ. verb. confeſſio. 2. §. 9. Syl. verb. Cõfeſſio. 1. q. 4. Aduertendum, quod hic nihil dicitur de irregularitatibus, ut uiſum fuit Reuer. Epiſcopo Vulturarienſi in lib. de irreg. lib. 6. c. 25. nu. 6. An autem idem ſit de illis dicendum, quod hic dicitur de cẽſuris quæſtionis eſt. Et etiam dubitari poteſt, an cõfeſſarius electus uirtute c. fi. de pœn. & remiſ. poſſit diſpenſare, vt tradit Syl. verb. confeſſor. 1. uerb. 9. quæritur, nu. 9.

14. Decimotertiò, quod ſi abſoluit aliquẽ ab excommunicatione, aut a caſu reſeruato, a quibus ipſe nõ poterat, debet procurare facultatem abſoluendi eum ab illis, & poſt habitam eam abſoluere eum præſentem, ſi præſentia eius haberi poteſt, ſin minus abſentem ab excommunicatione, quando voluerit, & a peccato reſeruato, quando ille in gratia eſſe uidebitur, ſecundum Anto. qui ait multos inſignes theologos congregatos ſuper hoc in quodam Concil. quod ipſe citat ibi, & nume. 13. concluſiſſe, huiuſmodi pœnitentẽ poſſe abſolui in abſentia, etiam ſi præſentia eius haberi poſſet, ſed ſcandalum immineret, dicendo ei, quod nequaquam eſt abſolutus, & propterea oportet ipſum iterum confiteri. Quod equidem ego refellere minimè audeo, licet nonnullis cõtra videatur, & ſi prædictã facultatem habere nequit, admonere debet eũ ſi põt, vt ſe abſoluere faciat a tali caſu, aut peccato a quibus ille non potuit, vt dixi in c. ſ. in prin. de pœ. diſt. 5. nu. 60. Nõ enim ſatis placet illud directorij lib. 1. tit. 15. §. 143. ſcilicet, vt obtenta abſoluendi facultate, iterum pœnitentem accerſat, & caute fingat, ſe eum de aliquo peccato iam cõfeſſo interrogare velle, quo melius eũ erudiat de nonnullis alijs, ſi poſtea commiſit, & ab omnibus abſoluere. Tum quia raro id ſine ſcandalo fiet. Tum quia non poteſt illum ab illo peccato, & alijs abſoluere, niſi omnia peccata integre ex propoſito abſque tali fictione confiteatur. cap. omnis. de pœn. & remiſſ.

De pœnitentia imponenda.

SVMMARIVM.

15 *Pœnitentia iuſta eſt imponenda, alia omnis cur falſa dicta, omnibus leuis neceſſaria, & quæ alia voluntaria grauius indiſcretè ponitur.*

16 *Pñia iuſta quid, eam Deus ſolus nouit.*

17 *Septennis vnicuique peccato mortali non debetur in foro interiori.*

18 *Pñia arbitrio confeſſarij relinquitur, non ad hunc effectũ, ſed ad iſtũ, & quæ imponenda, ſicq; conuenientes, quales non ſunt hæ.*

19 *Confeſſarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hæc.*

20 *Pœnitentia ſatisfactoria alia neceſſaria culpa delenda, & quæ earum acceptanda.*

21 *Pœnitentia ex cauſa diminui, & mutari poteſt. nu. 22.*

23 *Pœnitentiam per opera alias debita fieri.*

24 *Pœnitens quod officium relinquet.*

25 *Confeſſarius pœnitẽti abſoluto hæc conſulat.*

15 DEcimoquartò, quod frequenter rogati ſuper quantitate pœnitẽtiæ imponendæ, tandem concluſimus octo. Primũ, quod confeſſarius debet conari imponere pñiam iuſtam pœnitenti. Tum quia ei minorem Greg. falſam appellãt. in c. falſas. de pœ. diſt. 5. non eo, quod nil proſit, vel abſolutionem irritam faciat, ſed quia pœnitentem fallere poteſt, præbendo occaſionem credendi, ſe per illam plenè ſatisfacere. Tũ quia Abul. ſuper 18. Matth. q. 49. circa finem dixit. confeſſarium imponentem pñiãm pro ſuo libito, ſine alia circunſpectione, peccare, quamuis non declaret, an mortaliter, an venialiter, niſi quando nullam ſciẽter iniungit, cui ſatis concordat Concil. Colon. de ſatisfa. §. ex prædictis. multa de hac re tãgens, & Adr. in 4. de Clauib. q. 2. col. 6. ſacerdotem nõ debere condonare offenſas contra Deum factas ſine multa prudentia, & pœnitẽtia, arg. c. ſi is, qui prælatus. 23. q. 4. & Maio. in 4. diſt. 20. col. 3. non eſſe ueri amici imponere paruam pœnitentiam, neque prudentiæ, eius paruitate lætari. Tum, quia Cõcilium Trident. ſeſſ. cap. 7. poſt hæc ſcripta declarauit, conuenientes pœnitentias eſſe a confeſſarijs imponendas, & non

leues pro grauibus iniungendas, ne participes eorum fiant. Quo fit, vt conſtáter affirmemus non rectè fungi officio ſuo cōfeſſarios, qui omnibus vnā, & eandem legem pœnitentiā obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam imponunt.

16 Secundum, illam eſſe pœnitentiam iuſtam, quæ neque eſt maior, neque minor merita, quæque exæquat, & non ſuperat pœnam peccatis confeſſis in purgatorio luendam. arg. l. iuſtitia. ff. de iuſti. & iur. & proœm. Greg.

Tertium hanc ſoli Deo eſſe cognitam, ſolus enim ille nouit quanta pœna debeatur ī purgatorio peccato mortali per contritionem, & confeſſionem condonato, quia ſolus ipſe nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem quam abſolutio ſacramentalis tollit, meritum item operis ſatisfactorij, tum ſacramentalis, tum cuiuslibet alius, quod pro magnitudine, vel paruitate gratiæ, & deuotionis magis, vel minus, ſaltem ex opere operantis ſatisfacit.

17 Quartum vulgatum eſſe, vnicuique peccato mortali, iuxta canones pœnitentiam ſeptem annorum iniungēdam eſſe, in quo allegatur Gratia. in c. hoc ipſum. §. 1. 33. q. 2. Pro quo nunquam nos textū reperire potuimus, ut dixi in dicto capit. falſas. nume. 14. quamuis ſic multas gloſſas receptas in dicto capit. hoc ipſum, & in cap. admonere. 33. quæſtio. 2. & in cap. prædicandum. 22. quæſtion. 1. & cap. ſunt plures, de pœn. diſtin. 3. quæ id dicant, & communis cum Hoſtien. in ſumma de pęniten. & remiſs. §. quæ pœna. & Palud. in 4. diſtinctio. 10. quæſtio. 2. S. Anton. 3. par. titu. 17. cap. 10. cui conſonare videtur ſtylus concedendi indulgentias. 40. vel alius numeri annorum, & dierum in pœnitentiam iniunctorum. Quare cōtrarium putamus. Tum quod id tenet S. Thom. in 4. lib. ſenten. diſtin. 20. q. 2. ante quem idem ſenſit Hieron. in cap. menſuram. de pœn. diſt. 1. Tum quia nec Gratianus dicit eccleſiam ſeptennem pęnitentiam in ſingula peccata ſtatuiſſe, ſed tantum pro grauiſſimis peccatis iniungi ſolitam fuiſſe in d. cap. hoc ipſum. §. 1. Tum quia dici poteſt, illam pęnitentiam non fuiſſe taxatā pro foro interiori: ſed exteriori, vt probamus dicto c. falſas. num. 14. Tum quia ibi oſtendimus illos. 46. canones pœnitentiales, quos Hoſt. in d. §. quā pœna. colligit, ad forum exterius pertinere. Tum quia inepte imponeretur pęnitentia ſeptennis pro vnoquoque peccato ei, qui mille confitetur.

Quintum, quantitatem, & qualitatem iuſtæ pęnitentiæ nunc, & ſemper relinqui relictamq; fuiſſe, prudentis confeſſarij arbitrio. dicto cap. menſuram. cap. Deus. de peniten. & remiſ. & cap. tempora. 26. q. 7. non quidem ut ſenſit gl. d. c. menſuram. & Pan. in d. c. Deus, qui. nu. 4. & Ant. Burgen. in cap. 2. de empt. ad effectum, ut pęnitens facta pęnitentia iniuncta magna, vel partia, ab omni pœna purgatorij liberetur, quia hoc falſum eſt; iuxta Mag. & communem in 4. diſtin. 2. & probamus in d. c. menſuram, & c. Deus qui. & in repet. §. in Leuitico. de pęn. diſt. 1. nec etiam ad effectum, vt pęnitens ad pęnitentiam impoſitam acceptandam teneatur, ſecundū aliquos, ut dicemus infra numer. 20. ſed ad effectum, ut animæ negotia, quo ad hunc mundum, & quo ad alterum mediocriter gerantur.

18 Sextum, cōfeſſarium circumſpicere debere in æſtimanda pęnitentia magnitudinem, & paruitatem peccati, & contritionis, & qualitatem perſonæ pœnitentis, an ſit robuſtus, an debilis, iuuenis, an ſenex, aſſuefactus, an non. An item uideatur magnam recuſaturus, aut quamuis acceptet, eam non impleturus, an ſit pauper, an diues, magnopereq; curare debere, ne pęnitētiam ineptam imponat, qualis eſt eleemoſyna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, auſteritas magna delicato, & in altiori loco poſito, qualis, quæ imponitur uxori, filio, ſeruo, aut famulo, in notabile obſequiorum debitorum impedimentum, uel in periculū lapſus ſpiritualis, aut directionis peccati occulti, iuxta mentem S. Anto. 3. par. tit. 17. cap. 10. §. 10. qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Hoſtien. in cap. mulier. de ſent. excom. maxime ſine ſuis maritis, uel cum illis in longinquum, cum domi manētes ſanctos inuiſere ſpiritu poſſint. Maio. in 4. diſtin. 17. q. 2. qualis panis, & aquæ, & ſolitudinis melancholico, & ſcrupuloſo, qualis multa recitatio prælectori, & ad longas preces obligato, ut dicimus in d. c. cōſideret.

ret.§.ponat.nu.4.& 8.de pœnit. di ſtin.5. & aliæ ſimiles.

19 Septimum confeſſarium pœnitenti dicere debere,iuſtam pœnitentiam, quæ ſibi imponenda erat, ſolum Deum Optimum Maximum ſcire, & timentes Deum & cupientes uitare pœnas alterius vitæ antiquitus ſeptem annorum pœnitentiam pro unoquoq; maximo peccato mortali facere ſolitos fuiſſe, iudicantes tam longam pœnam tam magnæ offenſæ purgandæ adhiberi oportere,ſed quod non intendit imponere ipſe, niſi ſponte uelit eam ſuſcipere. Et ſi reſponderit ſe uelle: & iudicat illum impoſitam impleturum,iniungat eam, quæ iuſta uidebitur, habito reſpectu ad eas,quæ prædictis canonib.pœnitentialibus præcipiútur. Nam,vt habet Concil.Colo. vbi ſupra,iam quod ſperandum non ſit, vt communiter ab hominibus iterum ſuſcipiantur pœnitentiæ antiquæ, bonum tamen eſſet, ut aliqui ad illas reuocarentur, in quod mouere poteſt etiam formula antiqua concedendi indulgẽtias per relaxationem annorum, & dierum in pœnitentiam iniunctorum, de quarum modo intelligendi paucula,quæ hoc in loco ſcripſimus, remittimus ad repet. §.in leuitico.de pœn.diſtinctio.1.not.11. a numero 12.

20 Octauum, quod pœnitenti nolenti acceptare tam magnam pœnitentiam ſatisfactoriam diminuat quantum ei placuerit, declarando ei pœnam alterius mundi,iuxta Maio.in 4.diſt.20.quæſt.1. col.3. Dixi, ſatisfactoriam,quia reſtitutoria,vel ad exeundum a peccato neceſſaria, qualis eſt alieni reſtitutio,odij mortalis depoſitio, & dimiſſio concubinæ, & officij, quod ſine peccato exercere nequit, & conuerſationis, qua ſe credit in mortale peccatũ lapſurum, neceſſario imponenda eſt. quã ſi nolit acceptare,nullatenus eſt abſoluẽdus, ut dixi in c. ſatisfactio. de pœnit. diſtinct.3.& d.§:ponat ſe,& latius ſupra capit.3.a nu.5.& c.14.a nu.31.Recte autem faciet concedendo,ut quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die præſcripto reficere poſſit alio, & vel eleemoſyna, redimere.

Decimoquinto, quod ex his poteſt ſatis inferri deciſio quæſtionis ſup.c.3.a nu. 2. tactæ, & huc remiſſæ, An pœnitens de præcepto teneatur acceptare pœnitentiã iuſtam a confeſſario præſcriptam? in qua placet ſententia ſubtilis Doctoris Scoti in 4.diſt.17.quam ſequitur Gab.diſtinct. 16.q.2.& Med.in Cod.de confeſſ. fol.75. diſerte tractans eam, ſcilicet, quod ſufficit pœnitenti habere propoſitum ſatisfaciendi Deo hic,vel in purgatorio,quibus conſonat Hoſtien.in ſumma. de pœ.§. & an ſit.ver.quid de operibus,& Panor.in c. ſignificauit num.2.eo.tit. niſi quatenus tenent, teneri ad acceptandum aliquantulam,& ſaltem vnum Pater noſter, quibus nullus Canoniſta, quod ſciam contradixit. Sed de veritate huius limitationis, inutile prorſus duco diſputare, cum nemo ſit tam ſaxeus pœnitens,qui bona fide cõfiteatur,& nolit,vel tantillam pœnitentiã acceptare.Pro qua Scoti ſententia,& cõtra eam multa hoc in loco in Manua. Hiſpano adduxi, quæ conſulto omitto, eo quod uideam in Vrbe, & in orbe receptũ ne cuiquam denegetur abſolutio,eo ſolo quod nolit acceptare pœnitentiam ſibi iniunctam, modo habeat propoſitum verũ plane ſatisfaciendi Deo uiuens per bona opera, & indulgentias, uel mortuus in purgatorio cruciatu horrendo, quamuis contra teneat Palud.in 4.diſt.17.q.2. art. 1.cum aliquot alijs.Pro quibus vrget cap. omnis.de pœnit.& rem. habens,pœnitentiam a confeſſario iniunctam a pœnitente acceptari debere.& Conc. Flor. agens de ſacramento pœnitentiæ habet, confeſſarium pœnitentiam arbitrari debere,& ꝙ omnes catholici confitentur confeſſariũ ſicut poteſtatem habet ad abſoluendum, ita ad obligandũ habere, cuius oppoſitũ eſſe hæreticum declarauit Concil. Trid. ſeſſ.14.c.8.&can.15.& Conc.Later.quod ſub Leone X.ſeſſ.9.§. ad abolendum.præcepit confeſſarijs, ne blaſphemos Dei, & ſuæ matris abſque magna pœnitentia ad arbitrium ſeueri cõfeſſarij abſoluant.Sed his reſponderi poteſt, ſolum per ea probari,qđ confeſſarius ſine iuſta cauſa non debet imponere minorem ea,quam arbitratur iuſtam,ſed cũ illa ſic.arg.l.quid ergo.§.pœna grauior.ff.de his ꝗ no. infa. & adductorum per Dec.in c.at ſi.§.de adulterijs. de iud. etiam nullam imponendo,
21 ut cum iam ſpirantem, nec pœnitentiam facere potentem, ſine ullius pœnitentiæ

impoſitione expreſſa abſoluit. Multæ au-
tem ſunt iuſtæ cauſæ minuendæ pœniten
tiæ, puta impotentia eam implendi, ut
proximè dictum eſt, magnitudo contri-
tionis, quæ ſola interdum totam pœnam
remittit, iuxta glo. ſolen. d. c. menſuram.
ſenectus, debilitas, ægritudo, timor pro-
babilis, quod iuſtam non implebit, arg.
cap. ſicut dignum. de homicid. & c. aut fa
cta. de pœn. diſt. 1. tempus iubilei, vel alia-
rum indulgentiarum, arg. cap. cum ex eo.
de pęn. & remiſ. & extrauag. 1. & 2. eodem
tit. iniunctio, & acceptatio, & directio om
nium bonorum operum totius vitæ in ſa-
tisfactionem pœnæ peccatis ſuis debitæ,
arg. c. 1. & 2. 26. q. 8. Porro, cum ualde di-
minuit iuſtam, moneat pœnitentem eius
ignarum, quam grandis eſſet imponenda
22 quanto plus prodeſt exigua præſentis vi
tæ, quàm magna futuræ, collimet, & diri-
gat omnes curas & labores in præſenti
perferendos, & mortem ipſam etiam ne-
ceſſario ſubeundam, in ſatisfactionem pę
nitentialem, quæ omnia ratione hac ſu-
ſcepta leuius feret. Addo quod etiam in
iuncta, & acceptata mutari poteſt, & di-
minui iuſta de cauſa, quia bona fide pu-
tat pœnitens, ſe eam implere non poſſe,
aut non ſine difficultate, vel periculo ſalu
tis animæ, vel corporis, quia tunc, non ſo-
lum confeſſarius, qui eam impoſuit, ſed
etiam alius ſi ipſe facile adiri non poſſit,
etiam eo inferior mutare poteſt, ſcilicet
epiſcopus impoſitam a Papa, & parochus
impoſitam ab epiſcopo, iuxta gloſſ. ſing. &
recept. capit. tempora penitudinis. 26. q.
7. vt latius poſt Dec. dicimus in d. cap. at ſi
§. 1. etiam non iterata confeſſione eorun-
dem peccatorum, ob quæ impoſita fuit:
modo impoſita fuiſſet ob peccata eiuſmo
di, a quibus, qui eam mutat, abſoluere po
tuiſſet, iuxta Monal. in ſum. de pęn. §. An
poſſit imponi a non proprio ſacerdote.
Syl. verb. confeſſio. q. 22 Roſel. verb. con-
feſſio ſacramentalis. §. 11. quamuis ſtricto
iuri conſonàtius ageret, qui eius imple-
mentum differret, quouſque poſſet eum,
qui illam impoſuit, adire, ſi ſpes breuis ad
eundi foret. Pro prædictis facit quod
23 (gratia Deo miſericordiſſimo) poſ-
ſumus ei ſatisfacere operibus bonis,
etiam alia ratione debitis, & de neceſſi-
tate etiam naturæ ſubeundis, vt poſt Ca-
ietan. de ſatisfact. quæſt. 1. probamus, in c.
1. de pęnit. diſtinct. 6. nume. 40. poſt quæ
declarauit Concil. Trident. ſeſſ. 14 capit.
9. quod pęnis, & flagellis a Deo inflictis,
& patienter toleratis ſatisfacere poſſu-
mus, & conſequenter tolerandis infirmi-
tatibus, & ipſa morte naturali, aut violen
ta ineuitabili. Quo fit vtiliſſimam eſſe il-
lam clauſulam. *Quidquid boni feceris, &c.*
quam (ſupra eo. c. nu. 20. & in princ. d. c. 1.
de pęn. diſtinc. 6. nume. 36.) diximus for-
24 mæ abſolutionis vtiliter addi, declarato
præſertim ſupradicto modo eius ualore.
Confeſſarius tamen pęnitentiam ieiunij
aliquorum dierum, aut precum impo-
nens, in dubio cēſetur imponere eorum,
ad quæ pœnitens non tenetur, & conſe-
quenter is, cui ieiunium quatuor dierum
imponeretur, non ſatisfaceret dies qua-
tuor temporum, aut uigilias, ad quas te-
netur, ieiunando, ſecundum omnes. Ad
nouè quæſitum ſcilicet. An ceſſatio a pec
cato, & emendatio vitæ poſſit in pœniten
tiam imponi? Reſp. affirmatiuè. Tum quia
licèt puta ceſſatio a peccato non ſit opus,
velle tamen ceſſare ab eo verum opus eſt
& ita non obſtat, quod aduerſarij dicunt
ſola opera eſſe in pęnitentia imponenda,
iuxta c. 3. Lucæ. Tũ quia promittens non
facere dicitur promittere factum. glo. re-
cept. in l 2 ff. de obl. per §. ſi vxor. inſt. de
nup. Tum quia licèt verius eſſe putemus,
opera aliàs debita poſſe in penitentiã im-
poni, contra Scot. Palud. & Maio. magis
vrgentem, in 4. diſtin. 16. cum S. Anton. 3.
part. tit. 4. cap. 20. referente Aegi. & Rich.
id tenuiſſe, quod & S. Tho. ſentit in ead.
diſt. 15. quæſt. 2. artic. 3. & latius diſt. 19.
q. 2. art. 1. & Gabr. quæſt. 1. pro quo urget
Concil. Triden. c. 9. ſeſſ. 14. determinando
poſſe nos ſatisfacere Deo pro peccatis
per pœnas ab ipſomet inflictas, vel alias
naturales, vel uiolentas, etiam neceſſa-
rio patiendas, ſubeundo eas patienter in
remiſſionem eorũ, quod antea tenuit vbi
ſupra S. Tho. Tum quia non ſequitur ex
hoc, quod uideretur ſtulte facere, ut Ma-
ior obijcit, qui clericis non iniungit in pę
nitentiam omnes horas canonicas dicen-
das, nec alijs alia eis præcepta: quia pru-
denter cauet ab eo faciendo, ne confeſſi
ea poſtea omittentes bis peccent, con-
tra præceptum eccleſiæ, & confeſſarij.
Tum

Tum quia omnis uirtutis actus, licèt uno reſpectu ſit delectabilis, eſt tamen alio pęnalis: ut poſt alios declarat rectè Sot. in 4.diſt. 19.q.2.art.1.& ita, qua parte eſt pęnalis, eſt ad pœnitētiam aptus. Tum quia omne opus bonum, etiam pure mentale, eſt ſatisfactorium pęnę peccati remiſſi ſecundum Scotum in dicta diſtinct.15.q.1. ar.3.communiter receptum. Tum quia, ſicut dirigens unum eundem actū in multorum præceptorum implementum, omnia illa implet, ita pęnitens, dirigens vnū, & idem opus in implementum præcepti eccleſiæ,& confeſſarij, vtrumque implet. Per quæ facilè reſpondeas argumētis Maioris ubi ſupra. Nolumus tamen dicere, quòd ſacerdos prudenter faciat iniungendo in pœnitentiā ceſſationem ab omnibus peccatis, & emendationem uitæ ſub pœna noui peccati: quia id eſſet dare occaſionem bis peccandi, ut prædictum eſt; ſed quod aliquando poteſt præcipere ceſſationem ab aliquib. peccatis alicui; quē merito credit eam ſeruaturum, & ſemper pōt eam cōſultiuè imponere: ſicut & alia omnia bona opera, quæ facturus eſt, pōt iniungere ſine noua obligatione ad illa, quam implendo, tanquam pœnitentiam cōſultiuè iniunctam, plus ſatisfaciet, quā ſine iniunctione ſatisfaceret.

25 Decimoſexto dico, quòd confeſſarius non debet cōſulere pęnitenti, ut deſerat officium alioqui licitum, in quo multum peccat, quando eſt periculum incidendi in alium ſtatum, in quo plus peccet, quod contingeret, ſi mercatori multum in decipiēdo peccāti, conſuleret relinquere mercaturam, quod futurum ſit ei magna occaſio adulterandi, furandi, uel peiora faciendi; ſufficit enim, ut firmiter proponat nunquam amplius ſe quemquam decepturū, & redditurum quod illicitè acquiſiuit, ut diximus in capitu. qualitas. de pœniten. diſtinct.5.poſt Adr.in 4.de ſacr.confeſ.q. 4. colum. 23. Dixi, *alioqui licitum*, quia ſecus eſt de illicito, quod exerceri ſine mortali non poteſt: quia præcipiendum eſt, ut relinquat: quamuis eo occaſio magis peccandi præbeatur: neque abſoluendus eſt, niſi ſe id relicturum proponat, vt diximus in capitu.negotiorum.de pœniten.diſt.5.

Decimoſeptimo, poſt abſolutionem admoneat eum, ut fugiat occaſionem peccandi non ſolum eas quas de præcepto tenetur fugere, ſed etiam alias, de quibus utriſque latè dictum eſt ſupra; de acceptis quidem capitu.3.a nume.5.& de datis.cap.14.a nume.31. Conſulat item, ut pluries quam ſemel in anno confiteatur, ut audiat conciones, bonorum precibus ſe commēdet, & eorum conuerſationem habeat, etiam ſi credat pœnitentem ſua conſilia non exequuturum, ut contra tentationem uitij, quo maximè tenetur diuinam opem imploret per preces alicuius Sancti, qui uirtute contraria plurimum enituit, ut meditetur pęnas inferni adeo magnas, & perpetuas, ut obuiet inimico ſuggerenti ſemper pęnitentiæ locum eſſe: memoria repetendo, quod paſſim mille modis ſubito abſque pœnitendi, & confitendi facultate moriamur, & aliquo initio maximo illaqueato perſuadeat, ut firmiter proponat, & interdum uoueat, ſe illam, uel illam pœnitentiam ſubiturum, ſi recidat illud: non autem ut iuret, uel uoueat, ſe id non admiſſurum, argumen.ca. clericos.de cohab.cler. & mulie.nec ſe, ſi reciderit, religionē ingreſſurum, quę res frequens eſt, frequenterque ſacram pœnitentiam uariè torquet.

SVMMARIVM.

26 *Abſoluere ab omnibus etiam reſeruatis in articulo mortis quilibet presbyter poteſt, ſine pęnitentia exteriori conſulēdo hoc, nu.33. ad petenda alia ſacramenta inducendo, num.34.*

27 *Abſolui, vel communicari, an debeat proximus mortis, vel alius loquela priuatus. num.18.*

28 *Reſtitutio pauperibus debita, an eccleſiis fieri poſſit.*

30 *Bulla indulgentiarum per incuriam quibuſdam in morte non proſunt.*

31 *Bulla qua primo uſu expirat.*

31 *Ars ulus mortis quis dicitur.*

31 *Abſolutio per bullam, quam formam requirat, & an extra confeſſionem detur.*

32 *Abſolutio a cenſuris quid proſit mortuo.*

32 *Moriens qui non ſepeliendus, quid admonebitur, ad quid inducetur. nu.33.34.et 35.*

Decimo-

26 DEcimooctauo dico, quod quilibet presbyter catholicus non præciſus ab eccleſia abſoluere poteſt quemlibet in articulo mortis a quolibet peccato etiã reſeruato, & a qualibet cenſura, ſi copia ſuperioris deſit, vt copioſe diximus in cap.1.in princ.de pœn.diſt.6. a nu.72.per illum tex.& c.quem pœnitet.de pœn.diſt. 1.c.quod ſuper ijs. de ſenten.excom.ca.ſi quis ſuadente.17.q.4.& alia multa. & nouiſſimè per Concilium Trident.14. ca.7. de caſuum reſerua.in hæc verba. *In eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, ut nulla ſit reſeruatio in articulo mortis, atque ideo omnes ſacerdotes quoslibet pænitentes a quibuſuis peccatis,& cenſuris abſoluere poſſunt.* Dixi, *Presbyter:* alius enim, etiam deficiente presbytero, non poteſt a peccatis abſoluere, iuxta glo.ſing.recep.in cap.paſtoralis.§.præterea, de offic. ordin. neque ab excommunicatione, vt probamus, & defendimus ibidem a nu. 83. cum prædicta glo.recepta ibi ab omnibus, & ab Imo.in l.1.col.3.ff.de public.iudic. contra gl.probatam ibi a Panorm.& Felyn.in cap.a nobis.2.de ſenten.excommunicatio.& contra S.Ant.3.par.tit.17.cap.4. caſ.7. Dixi, *Catholicus,& non præciſus:* quia hæreticus ſchiſmaticus,& excommunicatus excommunicatione maiori,& interdictus, ſuſpẽſus notorius, aut denunciatus nõ poteſt, quamuis alius non reperiatur, vt ibidem probamus num.87.poſt glo.in cap.præterea.§.per manus.32.diſtinctio.communiter ibi approbatam,& a Panorm. & Præpoſi.in cap.non eſt.de ſponſ.cum eius gl. Quamuis autem hæc fuerit opinio communis ante Concilium Tridentinũ, poſt illud tamen videtur verius contrariũ, ſcilicet, quod omnis ſacerdos catholicus, etiamſi ſit excommunicatus,interdictus, vel ſuſpenſus, etiam denunciatus poteſt ĩ articulo mortis abſoluere ab omni peccato,& cenſura,vt dicimus infra c.27.nu. 272.vbi ponderantur uerba Concilij ibidem relata,& idem credimus de ſchiſmatico, ſi non eſſet hæreticus, licet non de hæretico, quod etiam voluit Sotus in 4. diſt.18.q.4.art.4.

An autem, qui abſoluitur a peccato reſeruato, vel excommunicatione reſeruata in articulo mortis ab eo, qui non poterat de iure id facere,teneatur iterũ cõfiteri,uel abſolui,quæſtio quotidiana eſt. Ad quam dico breuiter,quòd non. Tum quia peccata ſemel confeſſa,& abſoluta legitime non ſunt iterum confitenda, ut dictũ eſt ſupra cap.9. Tum quia omnis reſeruatio ceſſat in articulo mortis,vt habet præfatum Concilium vbi ſupra in fine. Tum quia licet excommunicatus abſolutus in articulo mortis,teneatur parere mandatis excommunicatoris,per capitu. eos.de ſentent.excommuni.lib.6. non tamen tenetur quærere abſolutionem. Nec obſtat, quod excommunicatus reincidit in eandem excommunicationem,ſi non paruerit mandatis excommunicatoris,quam cito commode potuerit per d. c. eos. Tum quia non eſt idem de confeſſo peccata reſeruata. Tum quia aliud eſt teneri ad abſolutionem quærendam,aliud reincidere in excommunicationem,ſi non paruerit. Tum quia non videtur teneri ad parendũ iudici,ſi cum parte cõcordauerit,vel alias ſatisfecerit tantum,quantum debebat coram Deo:quia mens præfati c.eos, illa uidetur eſſe, quæ magis eſt attendenda, quàm uerba, præſertim in foro conſcientiæ.c.pe.de reg.iur.lib.6.& l.in conditionibus.ff.de cond.& demonſt.

27 Decimonono dico, quod ſacramẽtum Euchariſtiæ miniſtrari põt infirmo a iudicio mentis per phreneſim,vel alias alienato, qui antea ſigna contritionis oſtendit,tollendo manus, tundendo pectus, dicendo *Miſerere mei Deus. Deus propitius eſto mihi peccatori.* aut id genus alia, etiã ſi non petijſſet ſacramenta, & obſtinatus, multo tempore in peccato mortali manſiſſet, nec per multos annos cõfeſſus fuiſſet,quia cenſendus eſt contritus, & in ſacramẽta deuotus.c.is qui.26.q.6.& a fortiori ſacramentum extremæ vnctionis,& abſolutio a quibuſlibet cenſuris,ſi & quatenus eas incurrerit.c.a nobis.2. de ſent. excomm. indulgentia item iuxta gratias quas habuerit, ut poſt alios dixi in tract. de indulgentijs.not.30.num.31. ſed nullatenus abſolutio ſacramentalis a peccatis, quia illorum confeſſio pars quædam eſſentialis ſacramenti pœnitentiæ, ſine qua illud nec cõſtare, nec eſſe poteſt,ut ſupra dictum eſt:cap.2.& in glo.ſumm. de pœn. diſt.5.num.14. per definitionem ſacramẽti pœnitentiæ,quam poſt Maio.in 4.d.14. tradi-

tradimus in cap. pœnitentiã. diſtin. 3. &
ſingulariter determinauit Abul. cap. 16.
ſuper Matth. q. 49. colum. 8. quamuis prę-
dictum cap. is qui. in verb. pœnitentia.
contrarium inſinuet, ſed nõ probat, quia
non debet intelligi de abſolutione ſacra-
mentali, ſed de abſolutione excommuni-
cationis, de qua illud intelligi ſentit glo.
quatenus allegat d. cap. a nobis. Loquela
vero priuatus, qui per ſigna confiteretur,
abſolui poſſet, ut alius mutus, qui etiam
matrimonium per ſigna contrahit. capit.
cum apud. de ſponſ. Quare vtentes in arti
culo mortis formulis abſoluendi Manua-
lium vulgarium caueant, ne intendant ab
ſoluere ſacramentaliter eos, qui ſibi nec
nutu, vel ſigno peccata ſunt confeſſi. Pu-
blicus autem uſurarius factus amẽs ſicut
non debuiſſet ad confeſſionem, & ſepultu-
ram admitti, antequam ipſe, uel hæres e-
ius pręſtaret ea, quæ iuberi in cap. 1. ſub
finem. de vſu. li. 6. diximus ſupra c. 17. nu.
79. ita videt̃, quod neque ad communio-
nem, antequam hæres præſtet ea, quæ an
te confeſſionem eius ipſe debebat præſta-
re, ſi confiteri potuiſſet, quamuis ſigna cõ
tritionis præſeferat, arg. a maiori c. cum.
in cunctis. de elect.
28 Vigeſimò dico, quod infirmum, qui nec
ſermonem, nec iudicium amiſit, inducere
debet ad concipiendam remiſſionis ſuo-
rum peccatorum ſpem, per iuſtam de il-
lis contritionem, propoſitum ea confitẽ-
di, exemplo Dauidis 2. Reg. 12. Magdale-
næ, Luc. 7. Latronis Luc. 23. & aliorum, &
monere diligenter, ut quidquid memine
rit alicui debere ex delicto, aut quaſi deli
cto, ex contractu, aut quaſi contractu, uel
ex teſtamento, ſtatim, ſi commode poteſt
reſtituat, ſin minus, declaret ſe id debere,
& quam optimo iure poteſt prouideat,
vt quam citiſſime poſt mortem eius reſti-
tuatur, argu. cap. peccatum. de regu. iur.
lib. 6. & c. ſi res. 14. quæſtio. 6. Caueatque
ne aliena hæredibus, aut eccleſijs etiam
pro calicibus, uel ornamentis relinquat,
quin potius reddat debita certa credito-
ribus certis, & incerta pauperib. qui ſunt
eorum hæredes, cap. cum tu. de uſur. iux-
ta S. Anton. 3. part. titu. 10. c. 1. §. 2. Quã-
uis incerta reſtituenda pauperibus poſ-
ſunt reſtitui mea ſententia etiam eccle-
ſijs, aut monaſterijs pauperibus, ſaltem
quatenus talia ſunt, per citata a nobis in
Apolog. lib. de redi. eccle. quæſtio. 1. mo-
nit. 28. Quod ſi noluerit facere, non eſt
abſoluendus.
29 Vigeſimoprimò, admonemus id, quod
pridem admonuimus in dicto §. in leuiti-
co. nota. 30. num. 16. habere multos con-
feſſionalia, aut alias gratias, per quas Pa-
pa non concedit directe indulgentiam,
ſed eam concedendi poteſtatem confeſſa
rio largitur, & ſæpe, quia hoc non aduer-
titur, contingit, ut quis confiteatur, aut
moriatur bullis plenus, & uacuus indul-
gentijs. Ideoque confeſſarius curet ſci-
re, an cõfeſſus ſiue ſanus, ſiue infirmus ha-
beat talia, & habenti illa, poſtquam eum
a peccatis, abſoluerit, dicat hæc uerba, uel
talia eiuſdem ſententiæ. *Autoritate qua*
fungor, concedo tibi omnem illam indulgen-
tiam peccatorum tuorum, quam tibi concede-
re poſſum virtute, cuiuſcunque tuæ gratia, in
nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.
iuxta mentem S. Antonini 2. parte, ti. 10.
30 cap. 3. §. 5. colum. tertia. Quod autẽ vul-
go dicitur, & nos copioſe in dicto §. in le-
uitico. nota. 16. neceſſarium eſſe ſeruare
formam bullarum, ad ueniam, uel indul-
gentias conſequendas, intelligitur quo ad
eleemoſynas, ieiunia, & alia, propter quæ
conceduntur, ſed non quo ad verba abſol
uendi exemplis impreſſis inſerta. Tũ per
ea, quę in d. §. in leuitico. nota. 30. a nu. 6.
tradimus. Tum quia in originali ea, nõ po
nitur, & ſolum inſeritur in dictis exẽplis
ad docendum indoctiores quid facere de-
beant, vtendo illis, uel alijs uerbis, iuxta
mentem omnium.
31 Vigeſimoſecundò, quod uidetur dice-
re tutius, quod nemo uirtute bullarum
communiter extra confeſſionem abſolui
poteſt. Tum, quia communiter bullæ con
cedunt facultatem eligendi confeſſariũ,
qui abſoluere poſſit, &c. & ita uidetur re-
quiri, ut confeſſio concurrat cum abſolu
tione, arg. l. in delictis. §. ſi detracta. ff. de
noxal. Tum quia hæc facultas abſoluendi
a cenſuris uidetur tribui, ut quoddã præ-
ludium neceſſarium ad abſolutionẽ pec-
catorum, quam conſtat nõ poſſe dari niſi
confeſſum, ut prędictum eſt.

Vigeſimotertio dico, quod quia in hac
materia per articulum mortis nõ intelli-
gitur ſolus ille, in quo quis moritur, ſed
etiam

etiam omnis ille, in quo mori probabiliter timetur, ut dictum eſt ſupra cap. 2. numero 8. ideirco infirmus, qui iam in aliqua ſimili infirmitate vſus eſt bulla concedente aliquam facultatem in articulo mortis, non poterit uti ea in alia, quia illa per primum uſum expirauit argum. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verborum ſignificatio. niſi addatur in ea, quod, ſi non moriatur illa infirmitate, in qua infirmus ea vtatur, reſeruetur ad alia, qua moreretur, vel contineat, vt poſſit ea uti quotieſcunque articulus mortis ei occurrerit, quod vidimus inſertum aliquibus, iuxta mentem omnium.

32 Vigeſimoquarto dico, quod infirmus, qui cum ſignis contritionis moritur abſque abſolutione ab excommunicatione, poſt mortem poteſt, & debet abſolui, ſed tantum ab eo, qui eum ſanum in vita abſoluere poterat, & non a quouis ſacerdote, qui in articulo mortis abſoluere eum potuiſſet, & ſi iam eſt in loco ſacro ſepultus, non eſt extrahendus, ut flagellando abſoluatur, quia ſufficit flagellare ſepulchrum, ſecus uero ſi fuerit ſepultus in loco non ſacro, iuxta dicta ſupra eodem de viuis abſoluendis, & notata in c. a nobis. 2. de ſenten. excommunicatio. & ualet illa abſolutio ad eum in loco ſacro ſepeliẽdum, aut ad illum ab eo non extrahẽdum & ut pro eo publice oretur, Roſel. ver. abſolutio 1. §. 31.

33 Vigeſimoquinto dico, quòd non ſepeliat mortuum in loco ſacro non cõfeſſum totum unum annum a confeſſione poſtrema, neque notorium peccatorem ſubito abſque ſignis contritionis morientem, c. quibus. 13. q. 2. & c. omnis. de pœnit. & remiſ. nec confitentibus in articulo mortis imponat magnam pœnitentiam exteriorem ſaltem mox agendam, ſed moneat ad interiorem contritionem quã maximam pôt, non tam proponendo pœnas inferni, quam ſpem miſericordiæ Chriſti pro eo crucifixi, & brachia ad eum benigne ſuſcipiendum tendentis, & repræſentando gaudia paradiſi late deſcripta ſupra prælud. 4. quia in eo articulo, ut ait S. Gregorius, deſperatione magis quam præſumptione quis oppugnatur. Moneat autem ad volendum ſatiſfacere diuinæ iuſtitiæ, quatenus poterit in hoc ſæculo, ſi conualuerit, & ad offerendum ipſam mortem inſtantem in peccatorum ſuorum ſatisfactionem, & ad iubẽdum, ut de bonis ſuis ſibi fiant miſſæ, & eleemoſinæ rationabiles: Conſulat ſimul, ut roget amicos, ſi quos habet præſto, ut precibus, ieiunijs, & diſciplinis eum iuuent ad pœnitentiam quę peccatis eius debetur, agendam, mittendo eis xenia, & eleemoſinas pro conditione rogatorum, quo libentius id agant ex mente, Hoſt. in ſum. §. quando. de pœnit. & remiſſ. & Palud. in 4 diſt. 20. quæſt. 3. art. 2. quia certum eſt alium pro alio pęnitentiam agere poſſe, qui ſatisfaciat pro eius pœna in purgatorio ſoluenda, ut dixi in dicto §. in leuitico. notabili 12. numero 2. & 7.

34 Vigeſimoſexto dico, quod poſt hoc moneat eum ad Euchariſtiam, & extremam vnctionem magna cum deuotione petendam, & ſuſcipiẽdam, ſimul ut permaneat conſtans in fide catholica (contra quam acrius quam unquam in illo tranſitu oppugnabitur) & tentatus a dæmone, uel a ſe quid credat? reſpondeat id, quod Sancta mater Eccleſia credit: & retentatus, quid illa credat, quod ego credo, nec ad vlteriorem diſputationem deſcẽdat. Tentatus item, quomodo eſt poſſibilis talis, & talis articulus? reſpondeat id ad gubernatores Eccleſiæ ſpectat, non ad me, hoc ſaltem tempore, quo ſatis ſuperque mihi eſt credere ſimpliciter, atque bona fide, quod tot Apoſtoli, tot millia Martyrum, Cõfeſſorum, & Virginum crediderunt, & vitas pro illo profuderunt, quique non me in cœlo (ſi in eadem fide, amore Chriſti & eorum ornata, conſtanter diſceſſero) porrectis vlnis præſtolantur. Tẽtatus vero quo auſu tantus peccator, quantus ipſe eſt, ſperet adire locum, quem tam iuſti inhabitant? reſpondeat diffiſus mihi, & meritis meis, quatenus mea ſunt, cõfiſus autem meritis D. N. Ieſu Chriſti infinitis & magnis ſuæ glorioſiſſimæ Matris, & omnium prędictorum, qui ea mihi recte ipſis confidenti multis modis communicant, & vſque in finem ſua bona gratia communicabunt.

35 Vigeſimoſeptimo, curet confeſſarius, & qui ægrotum circumſtant, ut quam minimum fieri poteſt, de cognatis, & amicis, & de rebus temporalibus, puta de uxore,

filijs,

filijs, & opibus, &c. cogitet, & ne nimia ſalutis corporalis ſpes ei fiat: quia ſæpe ob paruam, & fallacem conſolationem, & incertam illius ſpem, in certam damnationem corruit ægrotos. Ideoque opportunum eſt ſæpe colloqui cum eo de morte, etiã ſi id turbationem & triſtitiam quandam pariat: quia præſtat, ut ſalutari triſtitia compunctus ſaluetur, quàm uana lætitia laxatus damnetur. Et quidem improbandæ conſuetudinis eſt, polliceri certam ſalutem mortis periculo probabili laboranti, contra exemplum Iſa. 38. qui ſalutari metu Regem Ezechiam ad ſalutem animę induxit dicẽdo: *Diſpone domus tuę, quia morieris & non viues*, optimi enim amici eſt, admonere tunc eum mortis periculum imminere, eſſeque tempus opportunum ſtatuendi nunquam ſe amplius ſaltem mortaliter peccaturum, & dolendi ſuper omnia, quòd Deum ita offenderit, & ſua culpa inimicus effectus fuerit eius, qui ſe condidit, redemit, ſuſtentauit: qui ſibi uitam, ſalutem, honorem, & bona conſeruauit: & qui ſe iudicaturus eſt, & per ſuam ſanctiſſimam miſericordiam regna cœleſtia daturus, ubi cum ſua ſanctiſſima Matre omnibus Angelis & Sanctis ipſum uideamus, ipſo perfruamur, ipſum glorificemus in æternum. Amen.

Admonitio pro volente teſtari.

SVMMARIVM.

36 *Teſtamentum cur a ſano, vel initio morbi: & ſtatu gratiæ faciendum.*

36 *Teſtari impediens ut peccat, & quibus cognatis pauperibus teſtabitur.*

37 *Pater cur non tenetur præeligere filium digniorem, vt Gubernator publicus.*

38 *Lege Nauarrorum, & Aragonum cur pater filium ſine cauſa exhæredare queat.*

39 *Pater minuere non poteſt legitimam Vere, donando, ſed remunerando, & faciendo pia ſic.*

39 *Donna Maria à Mendoza laudata.*

36 TEſtari volens, ſanus, uel in principio morbi id faciat, ne poſtea ſucceſſuri ab inteſtato de more uarijs modis, & in his notarios, & teſtes auertendo ab eo faciendo impediant, quominus alijs aliquid relinquat, qui tamen grauiſſime peccant, cum obligatione reſtituendi, & pœna perdendi hæreditatem, l. 1. C. ſi quis aliq. teſta. prohib. & S. Ant. 3. par. tit. 10. cap. 1. §. 2. quod intelligendum eſt, iuxta dicta ſupra c. 17. nu. 72. Precari tamen per ſe, aut per alios, ut ſibi potius, quam alijs relinquat, ſine magna importunitate, nõ eſt peccatum, iuxta Sali. in l. 5. C. eod. Debet item teſtator operam dare, ut in ſtatu gratiæ teſtamentum faciat, quia id faciens in ſtatu peccati mortalis nullam gratiã, nec gloriam meretur iubendo ſuffragia, & alia pro ſua anima fieri: quamuis poſtea in ſtatum gratiæ redeat, & in eo moriatur, ſicut nec ad illum effectum alia opera in peccato mortali facta proſunt, capitulo nihil. de conſecrat. diſtinct. 5. gloſ. capi. quod quidam. de pęnitent. & remiſ. & diximus in cap. 1. in princip. nume. 45. de pęniten. diſtinct. 6. & in dicto tractatu de Indulgen. ſuper §. in Leuitico. not. 19. num. 9. Imno nec ad ſatisfactionem pęnarum, quas in purgatorio debet, ut ſignificant magni authores in id citati a Magiſtro in 4. diſtinctio. 15. & affirmant Sanctus Thom. Bonauentura Richar. & communis diſtinct. 15. quæſtio. 1. approbatus per Gabr. & Maior. quos ſequuti fuimus in cap. 1. in princ. numero 45. de pęni. diſtinct. 6. ad effectum magnificandi miſericordiam Dei: dicentes tamen utilius eſſe, uti opinione Sancti Thom. ad animarum noſtrarum requiem. Quare conſulẽdum eſt teſtatori, ut quum probabilius exiſtimat ſe in ſtatu gratiæ (qui ut plurimum uidetur eſſe poſt confeſſionem, & communionem) teſtamentum antea factum, cum omnibus in eo contentis ratificet, & offerat Deo ad gratiam eius per remiſſionem peccatorum promerendam, iuxta mentem omnium. Quod uerò aliqui dicunt, teſtatorem, qui nec parentes, nec liberos, (qui ſunt neceſſarij hæredes,) habet, teneri ad relinquenda bona cognatis pauperibus, (niſi mali, & indigni ſint,) limitandum eſt procedere

dere

dere tantum in cognatis extreme egentibus, quibus nullus alius proximior cognatus eſt, qui eos alere poſſit, & velit, quia nulla lex naturalis, diuina, uel humana ad plus de præcepto obligat, arg. l. 1. C. de ſacroſ. eccl. & dictorum ſup. c. 24.

37 Ad primum noue quæſitum. An pater relinquens in Caſtella filio minus digno tertiam partem bonorũ, quam relinquere poteſt uni, uel pluribus filijs quem, uel quos elegerit, peccet? Reſpond. negatiue quia nullam per hoc legem uiolat. Nec obſtat, quòd Ioa. Lup. contrarium tenuerit in c. per veſtras. §. 26. de don. inter vir. & uxor. Tum quia fundamenta eius tantum comprehendunt eos, qui poteſtate publica debent eligere ad honores, & munera publica eccleſiaſtica, uel ſæcularia juxta leges iuſtitiæ diſtributiuæ, quæ dictant, ut optimi quique ad ea deligantur c. licet. 8. q. 1. c. unum. §. nunc. 25. diſt. nos autem agimus de homine priuato, qui priuata poteſtate ad ſua priuata bona delegit, quem nulla lex obligat ad eligẽdum optimum filiorum, ſed tantum eũ, quem uoluerit. Tum quia prædictus Ioan. falſo imaginatus fuit patrem diſtribuentem bona inter filios, teneri legibus iuſtitiæ diſtributiuæ, quæ ſolum ligant eos, qui publice poteſtate publica, & communia bona diſtribuunt particularibus, aliquando ſecundum merita eorum, ut quum diſtribuunt munera, & officia, aliquando ſecundum fortunas eorum, vt quum diſtribuunt pecunias, iuxta Ariſtot. ſecundo & quarto Ethic. & S. Thom. ſecũ. 2. q. 123. artic. 3.

38 Ad ſecundum reſpondeo, quod leges regnorum Nauarræ, & Aragoniæ, quibus permittitur patribus exhæredare filios, relictis ſingulis eorum quinis ſolidis, & ſingulis prædiolis, ea ratione iuſtificantur, quod per illam facultatem filij continentur in officio & obedientia paterna ne dicant, quod in Caſtella frequenter audiuimus, filius unicus ſum parentibus meis, uelint, nolint, ſuccedam in omnibus eorum bonis excepta quinta parte, uel, & ſi habeam fratres, meam legitimam mihi tollere nequeunt &c. Nec obſtat illud a multis aſſertum, legitimam partem bonorum parentum deberi filijs naturali iure, quod humano illorum regnorum tolli nequit, c. quæ contra. 8. diſtin. Non, inquam, id obſtat, quia ſolum eſt verum, quo ad filios pauperes, debiles, infirmos & inhabiles ſe ſua arte, & labore honeſte ſuſtentare non ualentes, & ad id legitima parte, uel maiore indigentes, non autem quo ad alios, ut probamus in capitulo ius naturale. 1. diſt. efficaci ratione, & per l. ſi quis a libetis. §. idem in liberis. ff. de libe. agnoſc.

39 Ad tertium reſpondeo, quod licet parentes non poſſint iuſta conſcientia minuere filijs partes bonorum ſuorum eis iure debitas per veras donationes, nec cõtractus ſimulatos, ſcilicet forma onerosos, & re gratuitos, poſſunt tamen per contractus uere onerosos, & donationes remuneratorias, per fundamenta Iaſonis in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur. & Io. Lupi ubi ſup. §. 59. quibus & omnibus citatis per eos addo poſſe, etiam donando aliquid amplius vltra merita donatarij, quia perfecta gratitudo non ſolum exigit, ut tantum, quantum accipitur tetribuatur, ſed aliquid amplius, ſecundum Ariſt. 5. Eth. & S. Thom. 2. 2. q. 106. ar. 6. quod applicauimus in Apol. prædicta q. 1. nu. 91. ad donationes remuneratorias beneficiariorum.

Ad quartum reſpõdeo, quòd pater poteſt dum uiuit largiri de ſuis bonis in ueras eleemoſinas, & opera pia, ad cultum Dei, ſalutem animæ ſuæ, & redemptionẽ pœnę peccatorum pertinentia, tum quia dare eleemoſinam, non eſt donare ſecundum Albe. in dictio. uerbo donatio, quia hoc non eſt uera donatio, ſed donatio, ob cauſam, & tantam, quæ omnes fortunas hominis ſuperat. Per quam conſiderationem bis defendimus a murmure quorundam eruditorum Illuſtriſſimam eandem pientiſſimam Donnam Mariam a Mendoza, quæ iuuandis pijs operibus, & elargiendis multis & magnis eleemoſinis cuiuſque ordinis pauperibus tam religioſis, quam ſæcularibus, ſuperare mihi uidẽtur omnes quotquot a quinque ſæculis uiderim, audierim, & legerim, etiam Reginas, optimo cum exemplo ſæcularium magnatum, & non parua reprehenſione eccleſiaſticorum, in ea re plus ſatis dormitantium, quam utinam uideant omnes ſic ſeruientem Chriſto uſque in finem

nem in terris, & ipſe ego olim regnantem ſine fine cum eo in cœlis. Amen.

De cenſuris Eccleſiæ, ſcilicet excommunicatione, ſuſpenſione, & interdicto, & de irregularitate, deque eccleſiæ pollutione, ac de caſibus reſeruatis, & de quibuſdam miſcellaneis ad confeſſarios plurimum pertinentibus.

Cap. XXVII.

SVMMARIVM.

1 *Cenſura quid, & eſt triplex.*

2 *Excommunicatio quid, diuiditur in maiorem, &c. & minorem, quæ ſint illæ, & quod in dubio ſignificatur maior. Diuiditur etiam in generalem & ſpecialem, & generalis in latam a iure, & latam ab homine, quo differant. Diuiditur etiam in iuſtam, & in iniuſtam, & iuſta quid, & quid efficit. nu. 2.*

3 *Excommunicatio iniuſta, quæ diuiditur in iniuſtam validam, & in iniuſtam nullam. Iniuſta valida in duas, quæ differunt ſic. Iniuſta nulla quid operatur.*

4 *Excõmunicatio iniuſta eſt nulla in his quinque caſibus.*

1 PRæmitto primo, verbum Cenſura ſignificare dignitatem cẽſoris, & etiã correctionem alicuius, in qua poſteriore ſignificatione hic ſumitur, & non pro qualibet correctione, ſed pro eccleſiaſtica, quæ definiri poteſt eſſe ſententia lata a capace ordinis mediante iuriſdictione eccleſiaſtica fori exterioris, qua quis priuatur communione ſacramentorum, vel hominum, vel exercitio diuinorum ſpiritualium, uel prohibentur officia diuina, uel ſacramenta, uel ſepultura. Dixi, ſententia, pro genere. Dixi, *lata a capace ordinis*, ad excludendas omnes ſententias, omnium prælatorum etiam habẽtium iuriſdictionem eccleſiaſticam, vt ſing. declarauit Panormitan. per tex. & in cap. dilecta. nume. 3. & 5. de maiorit. & obedient. Dixi, *mediante iuriſdictione eccleſiaſtica*, quia lata ſine iuriſdictione, vel cum ea, ſed temporaria, non eſt cenſura. Dixi, *fori exterioris*, quia lata mediante iuriſdictione fori tantum interioris non eſt cenſura, qualis eſt ſuſpenſio ab officio, a confeſſario facta, argum. glo. ſingul. in cap. is, qui. de ſentent. excomm. lib. 6. verb. de iure, Dixi, quas quis &c. ad denotandum triplicem eſſe cenſuram, ſcilicet excommunicationem, ſuſpenſionẽ, & interdictum, c. quærenti. de verb. ſign. Excommunicatio autẽ definitur eſſe cenſura, quæ priuat communione ſacramentorum, & hominum, & eſt duplex, minor & maior. Minor eſt priuans participatione paſſiua omnium ſacramentorum, c. ſi celebrat. de cle. excommu. miniſt. Maior vero eſt cenſura priuans participatione, tam actiua, quam paſſiua ſacramentorum & hominum, ſecundum ſententiam Pan. & communem noſtrorum in rub. de ſent. excommu. & Theologorum in 4. diſt. 18. Et quamuis diſpoſitiones pœnales in dubio intelligantur de minori pęna, c. in pęnis, de regul. inr. lib. 6. tamen cum Iudex excommunicat aliquem ſimpliciter ſine expreſſione maioris uel minoris excommunicationis, intelligitur de maiori. cap. de ſentent. excommu.

2 Duplex eſt iterum excommunicatio, ſcilicet generalis, & ſpecialis, c. a nobis. 1. de ſent. excom. c. ſtatuimus, & c. conſtitutionem. eo. tit. lib. 6. Generalis aũt rurſus eſt duplex, ſ. lata a iure, & lata ab homine. Lata a iure eſt, qua generaliter canon, cõſtitutio, aut ſtatutum excommunicat eũ, qui illud, aut illud fecerit, aut nõ fecerit, c. 2. de conſt. lib. 6. cle. 1. §. verũ de hæred. Lata vero ab homine eſt, quam iudex generaliter fert in eum, qui illud, aut illud fecerit, uel nõ fecerit, inter quas duas, ut infra nu. 40. & 41. dicetur, eſt magnum diſcrimen, nã lata ab homine moritur mortuo, aut ablato ab officio eo, qui eam tulit, iuxta gl. ſolen. in d. cap. a nobis 1. quã Hoſtien. Panorm. Felyn. & communis ſequuntur, idemque tradit Sanct. Anton. ſecunda parte titulo 23. capitulo 74. pro quibus tex. in leg. fin. ff. de pœniten. Moritur inquam quo ad eos, qui eam non currunt, antequam ille moreretur, aut priuaretur, ſecundum Panor. & communem. ibidem. At lata a iure minime, cap. fin. de offi. leg. ſecundum eoſdem in prædictis locis. Ex quo colligi poteſt, quid dicendum ſit de excommunicationibus, &

priuilegium c.quanto. de priuil.& cap.1. de conceſ.præb.lib.6.§. ex parte. Tertius quando poſt legitimam appellationẽ fertur,c.per tuas.de ſent.excom. cap. ad præſentiam.de appel. Quartus,quando excõmunicatio continet intolerabilem errorẽ quem habet illa,quæ datur contra aliquẽ eo,quòd rectè aliquid fecit,puta quia dedit eleemoſinam pauperi, aut quia non fecit aliquid illicitum,aut impoſſibile,c.venerabilibus.§.fi.de ſent.excom.lib.6.& c. qui præeſt. 11.q.3. Quintus, quando excommunicator excommunicat eos, qui participant cum excommunicato a ſe,nõ nominando eos expreſſe prçuia trina monitione, cum interuallo aliquot dierum. c.præſenti, & c. conſlitutionem de ſent. excomm.lib.6.Dixi, Cum excõmunicato a ſe, quia ſecus in excommunicatione lata contra participantes cum excommunicatis ab alio,vt dixit Peruſ. in c.peruenit. 1.de appel.reputans eſſe in id ſingulare dictum cap.præſenti.in verb.a ſe.

Non obſtat, quòd videtur derogatum conſuetudine predictis cap.quum de more non dentur literæ contra participãtes nominatim. Tũ quia in Luſitania paſſim fit. Tum quia in terris in quibus id non faciunt iudices, ſubditi etiam non ſeruãt eorum præcepta, & vt illi ſunt in poſſeſſione ferendi literas contra participantes ſine ſolẽnitate illorum iurium,ita iſti ſũt in poſſeſſione non parendi illis,& non habendi ſe pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum ſe abſtinendi a diuinis, & obtinendi abſolutionem. Et ita videtur non eſſe derogatum illis c. arg. eorum quæ notantur in c. fi.de conſue.Nec obſtat,quod conſequeretur illas literas eſſe ſuperuacaneas,quia poteſt dici, quòd proſunt ad effectum perueniendi ad interdictum & brachium ſæculare, iuxta c.1.cum ei anno.de offic. ord. Non obſtat etiam quod in aliquot regionibus eſt conſuetudo dandi denũciationem cõtra eos,qui non ſunt confeſſi ante Paſcha excommunicando vicinos participantes cum eis.Et quòd illa excommunicatio cẽſetur valida, & ligare vicinos eis participantes,quia illa non datur contra participantes cum excommunicatis ab ipſo denunciante,ſed cum excommunicatis a cõſtitutione ſynodali,denuncians enim non

excõmunicat,ſed tantum declarat.l.hęredes palam.§. ſed ſi notam. ff.de teſtam.

Quis poteſt excommunicare.

SVMMARIVM.

5 *Excommunicare poteſt regulariter omnis qui habet iuriſdictionem eccleſiaſticã,ordinariam,uel delegatam in foro exteriori.*

6 *Excommunicare nequit epiſcopus extra ſuũ epiſcopatum,nec laici,nec mulieres,neque quis ſe ipſum.*

7 *Excommunicare an poſſit conſuetudo,aut excommunicatus ſuſpenſus,aut interdictus.*

8 *Excommunicatus ſine facultate,cauſa,ordine,ſcriptura,uel monitione pereat.*

5 SEcundo præmitto,quòd cauſa efficiẽs excommunicationis poteſt eſſe Papa & omnes alij prælati, etiam ſi ſint minores epiſcopis, quales ſunt abbates, præpoſiti,& priores eccleſiarum collegiarum regularium, & ſæcularium, etiam ſi non ſint conſecrati,neque benedicti,modo ſint cõfirmati,uel prouiſi,quia hi omnes poſſunt excommunicare iure cõmuni ſuos ſubditos,c.tranſmiſſam. c. ſuffraganeis.de ele.& cap.cum ab eccleſiarum. de offic. ord. & etiam reliqui omnes,qui conſuetudine præſcripta ſibi compararſit iuriſdictionem,c.duo ſimul. de offic. ord. & cap.cum contingat.de for.comp.& non alij. Dixi ſupra,collegiatarum,quia alij qui uocantur abbates, & priores in multis regionibus eo quòd ſunt rectores eccleſiarum habentium multos beneficiarios non uiuentes collegialiter, non poſſunt excommunicare iure communi,quia nullam eo habent iuriſdictionem fori exterioris,iuxta notata.in c. licet canon. & glo.c.ſtatutum.uerb.collegiatis. de elect. lib.6.& Pan.in cap.nobis.de iur.par.Quo fit, ut capitulum ſede uacante poſſit excommunicare,c.cum olim. cum ei anno de maior.& archiepiſcopus,epiſcopus, & delegatus ſummi Pontific.cap. de ijs. 12. diſt. & etiam delegati prædictorum eos, in quos habent iuriſdictionem delegatã, c.P.& G.de offi.deleg. Fit item econtrario, quod abbates, rectores, aut parochi eccleſiarum ſimplicium parochialiũ non poſſunt excommunicare ſuos parochianos

nos iure communi,neque ſpecialiter, ne
que generaliter,quia facultas excommu
nicandi non oritur ab ordine , immo eſt
pars iuriſdictionis fori exterioris, iuxta,
glo.rece..in dicto cap.tranſmiſſam,quam
ipſi non habent,eam tamen poſſent habe
re ex conſuetudine preſcripta.argumen.
dict.cap.duo ſimul,& d.cap. cum contin-
6 gat.tunc autem tantam habebunt, quan-
tam conſuetudo dederit . Fit idem,quod
nec epiſcopus extra ſuum epiſcopatũ po-
teſt excommunicare etiam ſuos ſubditos
cap.epiſcopum.11.quæſtio.3. etiam ſi eſ-
ſet ui pulſus,niſi in loco uiciniori epiſco-
patui iuxta clem.1.de for.compet.aut ni-
ſi de conſenſu epiſcopi ubi manet , & ha-
bet domicilium.Rot.13.de conſue.in an-
tiq.aut in re adeo manifeſta, quæ non re
quirat cognitionem cauſæ,argum. capit.
cum ſit.§.fin.de appel. Videtur tamen, ꝙ
qui extra ſuum epiſcopatum non reſidẽ
tiam conſummauerint , ligantur excom-
municatione lata ab eo contra non reſi-
dentes in beneficijs ſuis , eo quod non re
ſidentiam incœperunt in epiſcopatu, uel
quia res eſt ſita intra illum,ar. eius,quod
ait Feder.conſil. 182.& Felyn.in capitulo
poſtulaſti.colum.final.de for.compet.Fit
item,quod non poſſunt excommunicare
mulieres argum.cap. fin. de pœnit. & re-
miſſ.Neque laici ſine priuilegio Apoſto-
lico,cap.præter.adiuncta glo. uerbo duci
bus.52. diſtinct. Nec quiſquam ſe ipſum
l.qui iuriſdictioni.ff.de iurid.omn. iud. &
ob id epiſcopus,qui excõmunicat genera
liter quemcunque furatus eſt,aut furabi-
tur,luſit,aut ludet, licet ipſe id faciat,aut
fecerit,non erit excommunicatus,ſecun-
dum Hoſtien.in ſumm.de ſentent.excom
mu §.quis ualeat.& Sanc.Thom.in 4.di-
ſtinct.18.quæſtion.2.ad 2.& Ioann. Andr.
in reg.cui licet. lib.6. communiter rece-
ptos,vt probat Hen.lib.de ſynodo 2.par.
artic.2. nume.26. ſed ſi epiſcopus ſolum
eſſet denunciator excõmunicationis ſum
mi Pontifi.aut excommunicationis alte-
rius epiſcopi,aut eius uicarij,aut alius, ꝗ
excommunicat, maneret excommunica-
tus ſecundum Bernar.de Buſto par.2.ſer.
37.pag.3.& mentem omniũ.Nec conſue-
tudo ſola abſque ſententia , aut conſtitu-
tione aliquem ex communicat ſecundum
Roſel.verb. excommunicatio.7.§.10.niſi
legitimè præſcripta ſit , aut approbata a
7 ſummo Pontifi. aut alio prælato quanſi
ad ſuos ſubditos , quia tunc vim haberet
ſtatuti ſecundum Angel.verb.excommu-
nicato. 1. §. 6. Neque excommunicatus
quamuis ſit occultus ſecũdum gl. in 1.ſũ.
& cap.audiuimus.25.quæſtio 1. cuius ta-
men oppoſitum eſt verius, ſcilicet , quod
ſi non eſt denunciatus poteſt excommu-
nicare , & valet excommunicato lata ab
eo,ſecundum Panorm. in cap.ab excom-
municato. nume. 5. de reſcrip. cap. cum
dilecti.de dol.& contum.ſub fin.& Fel.in
capit.ad probandum.colum. 3. de re iud.
quamuis eam ferat in fauorem eius , qui
ſcit eum excommunicatum, vt dixi in ca.
dilectus.2.præben.in reſponſione ad con
traria per extrauag. ad euitanda .de qua
8 infra nume. 36. Quibus conſequens eſt,
peccare mortaliter qui ſciens,aut qui ſci-
re debens ſe non poſſe excommunicare
excommunicat . quia vſurpat iuriſdictio-
nem alienam,aut eius vſum,quod eſt pec
catum mortale,iuxta Sanct.Thom.ſecun
da ſecundæ q. 60.articu.6. Et qui excom-
municat aliquem iniuſte , quamuis id nõ
faciat odio,inuidia, aut mala uoluntate ,
ſed per ignorantiam craſſam,aut ſupinã ,
ſecundum Rich. in 4.diſt. 18.artic.4. quæ
ſtio. 4. Et etiam qui excommunicat ſine
canonica monitione,cap.ſacro.de ſenten.
excommunica.vel ſolo verbo,aut ſcriptu
ra publica, aut priuata, niſi iuſta de cauſa
id omittat,ꝗ̃uis excõicatio liget,& excõi-
cans maneat ſuſpenſus ꝑ vnũ mẽſẽ ab in
greſſu eccleſiæ , & à diuinis officijs. c.ſa-
cro de ſentent.excom. & cap. primo.eo-
dem tit. lib. 6. intra quem ſi celebrauerit
aliquod officium diuinum alicui ordini
peculiariter addictum , erit irregularis ,
cum quo ſolus Papa diſpenſat , capitulo
primo. de ſentent. & re iudi. lib. 6. Quæ
tamen pœna ſuſpenſionis non afficit epi-
ſcopos , quia non ſit eorum particularis
mentio , quod eſt neceſſe , ut ipſi in-
currant ſuſpenſionem , capitulo quia pe-
riculoſum.eodem titu. & lib. nec præla-
tos religioſorum , quando eſt periculum
in mora , vel conſtitutiones ordinis præ-
ſcribunt aliam formam , vel propter ig-
norantiam iuris ſecundum Gabr.in 4. di-
ſtinctiõ.18.quæſtion.2.colum. 9. can. 7.
qui non ſatis vigilanter loquitur : quia
quan-

quãdo periculum eſt in mora, etiam alij omittere poſſunt ſolẽnitatem prædictã per cap. conſtitutionem. ſub fin. de ſent. excommunic. lib. 6. & conſtitutiones niſi eſſent confirmatæ a ſummo Pontifi. non poſſent derogare iure communi, c. quod ſuper ijs. de maiorit. & obedien. & ignorantia niſi eſſet iuſta eos non excuſaret, capitu. ignorantia. de regul. iur. libro ſexto, præſertim quòd prælati religioſorum cautius excommunicare debent, quam ſæcularium, propter maiorem charitatem, qua debent eſſe erga fratres, argumen. noratorum per Panor. in cap. cum cauſam quæ. de iudic.

De cauſa, & forma excommunicandi.

SVMMARIVM.

9 *Excommunicatio maior non feratur, niſi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum &c.*

10 *Excõicatio, quæ ſine monitione, ſententia, & clauſula iuſtificatiua, eſt nulla. nu. 11.*

10 *Excõicatio de rebus perditis a ſolo epiſcopo danda, & alia non niſi in ſubſidium.*

10 *Excommunicatio annalis ſuſpectum hæreſeos facit.*

12 *Excõicatio quibus verbis fit, & cõditionalis, vel ſine intẽtione ligandi, an liget. nu. 11.*

9 TErtiò præmitto circa hoc primò, ꝙ nemo debet excommunicari maiori excommunicatione, niſi ob contumaciam mortalem, qua perſiſtit in peccato mortali præterito, aut in futura inobedientia non comparendi, aut non parendi iuſto præcepto facto, præcedente mora, culpa, aut offenſa, iuxta mentẽ c. nullus. cap. nemo. 11. quæſt. 3. cap. 1. de iud. c. a nobis. 1. c. ſacro. de ſenten. excommunicat. & cap. Romana. §. caueant. eodem tit. lib. 6. Et conſequenter nemo incurrit excommunicationem impoſitam a canone generali, vel particulari, niſi peccando mortaliter: quæ eſt regula cõſolationis pleniſſima, quam tradidit Paluda. in 4. diſt. 18. quæſtio. 1. art. 2. quamque nos applicuimus multis, & in his parua furantibus in cap. inter verba. 11. q. 3. nume. 480. Et idem eadem ratione dicendum quo ad hoc de excommunicatione generali lata ab homine.

10 Secundo, quòd quæ excommunicatio fertur a canone, aut ſtatuto ita, vt qui fecerit illud, aut illud, ipſo facto ſit excommunicatus, aut ꝙ illud, aut illud non fiat ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, non requirit præcedentem canonicam monitionem, per ea quæ diximus in prælect. c. cum contingat. de reſcrip. 5. cauſa nullit. poſt Innoc. in princ. c. ſacro de ſent. excom. imò qui cõtra facit ſtatim excommunicatur. c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. c. a nobis. 1. de ſent. excom. & c. 2. de cõſtitu. lib. 6. Tertiò, ꝙ Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 3. de reforma. huic rei multa adiecit in hæc verba. *Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmiſſis ad finem reuelationis, vt aiunt, aut pro perditis, ſeu ſubtractis rebus ferri ſolent, a nemine prorſus, præterquam ab epiſcopo, decernantur, & tũc non alias, quam ex re non vulgari, cauſaq; diligenter ac magna maturitate per epiſcopum examinata, quæ eius animum moueat, nec ad eas concedendas cuiuſuis ſæcularis etiam magiſtratus authoritate adducatur, ſed totum hoc in eius arbitrio, & conſcientia ſit poſitum, quando ipſe pro re, loco perſona, aut tempore eas decernendas eſſe iudicauerit. In cauſis vero iudicialibus mandatur omnibus iudicibus eccleſiaſticis cuiuſcunq; dignitatis exiſtant, ut quandocunque executio realis, vel perſonalis in qualibet parte iudicij propria authoritate ab ipſis fieri poterit, abſtineant ſe tam in procedendo, quam definiendo a cenſuris eccleſiaſticis, ſeu interdicto, ſed liceat eis, ſi expedire videbitur, in cauſis ciuilibus ad forum eccleſiaſticum quomodolibet pertinentibus contra quoſcunque etiã laicos per mulctas pecuniarias, quæ locis pijs ibi exiſtentibus eo ipſo, quod exactæ fuerint aſſignentur, ſeu per captionem pignorum, perſonarumq; diſtrictionem, per ſuos proprios, aut alienos executores faciendam, ſiue etiam per priuationem beneficiorum, aliaq; iuris remedia procedere, & cauſas definire. Quod ſi executio realis, vel perſonalis aduerſus reos, hac ratione fieri non poterit, ſicque erga iudicem contumacia, tunc eo etiam anathematis mucrone arbitrio ſuo præter alias pœnas ferire poterit. In cauſis quoque criminalibus, vbi executio realis, vel perſonalis, vt ſupra, fieri*

poterit,erit a cenſuris abſtinendum.Sed,ſi di
cta executioni facile locus eſſe non poſsit, lice
bit iudici hoc ſpirituali gladio in delinquẽtes
vti,ſi tamen delicti qualitas, præcedente ſal-
tem bina monitione,etiam per edictum id po-
ſtulet. Nefas autem ſit ſæculari cuilibet ma-
giſtratui prohibere eccleſiaſtico iudici,ne quẽ
excommunicet, aut mandare, vt latam excõ-
municationem reuocet, ſub prætextu, quod
contenta in præſenti decreto non ſint obſerua
ta,cum non ad ſæculares, ſed ad eccleſiaſti-
cos hæc cognitio pertineat. Excommunica-
tus vero quicunque ſi poſt legitimas monitio
nes non reſipuerit,non ſolum ad ſacramenta,
& communionem fidelium,ac familiarita-
tem non recipiatur,ſed ſi obdurato animo cẽ-
ſuris annexus in illis per annũ inſorduerit,
etiam contra eum tanquam de hæreſi ſuſpe-
ctum procedi poſsit, Hæc ibi. In quibus no-
uem præcipue notanda videntur. Primũ,
quod ſolus epiſcopus poteſt ferre huiuſ-
modi excommunicationes generales. Se-
cundum, quòd in cauſis ciuilibus nullus
Iudex debet vti excommunicatione, niſi
in ſubſidium aliorum iuris remediorum,
neque in criminalibus,niſi quum execu-
tio perſonalis, vel realis fuerit valde dif-
11 ficilis. Tertium, quòd inſordeſcens in
ea per annum, habetur de hæreſi ſuſpe-
ctus. Quartum, quod ob culpam præ-
teritam nõ debet ferri niſi canonica mo-
nitione præcedente, quæ eſt trina, dicto
capitulo ſacro. cum interuallo ſaltem
duorum dierum inter vnam, & aliam mo
nitionem,aut vnam pro tribus conceden
do ſex dies pro illis: quando non eſt pe-
riculum in mora,cap.conſtitutionem. de
ſentent.excommun.lib.6.adiuncto d. ca-
pitu.ſacro, & quando tale periculum in-
teruenit diminuendum eſt tempus, quo
modo, & quantum oportuerit, & non
plus,nec minus. Quod adeo eſt verum,
quod excommunicatio eſſet omnino nul
la,ſi ferret eã prælatus, vel iudex in exe-
cutionẽ ſententiæ,vel præcepti ſine præ-
uia cognitione, & ſine clauſula iuſtificati
ua latæ circa præterita, id eſt, dato ter-
mino ad allegandas cauſas, ſi quas habue
rit contra huiuſmodi mandatum, iuxta
Innocen.in cap.propoſuit.de conceſ. præ
ben.colum.2.& in cap.1.eodem tit.lib.6.
Oldr.conſil.81. nume.2. & alios quos ci-
taui in prælect. d.cap. cum contingat. 5.
cauſ. nullit. quod eſt maximi ponderis.
Quintũ, quod qui excõmunicat ſine hac
monitione, & ſine ſcripto,in quo decla-
retur cauſa, peccat mortaliter, licet va-
leat,vt tactum eſt ſup.nu. 8. Sextũ, quod
excommunicatio lata ſub conditione,an
te implementum eius,non ligat.cap.præ-
terea.4.de appel.Septimum, quod excõ-
municatio non ligat,ſi,qui eam fert,non
habet intentionem ligandi, neque etiam
ſi is qui eam petit, non habet voluntatẽ,
vt ligetur, quia omne ſuum robur acci-
pit excommunicato a voluntate excom-
municantis, qui quum excommunicat ad
petitionem partis nõ vult magis excom-
municare, quam ipſa pars velit. Quare
illi,quos excommunicans, aut petens ex
communicari eos, qui illud, aut illud fe-
cerint,aut nõ denunciarint,intendit exi-
mere ab illa, vere eam non incurrunt, li-
cet ſe putent incurrere. Octauum,quod
12 nulla certa verba ſunt præſcripta pro for
ma ſubſtãtiali excommunicationis. Qua
propter, vt dixit bene Hoſtien. in ſum-
ma de ſentent.excommu.§. qualiter.col.
1. nihil refert an iudex dicat. Excommu-
nico te,aut ſeparo te a communione, aut
ſimilia, quibus declaret voluntatem ſuã
excommunicandi de præſenti: illa ta-
men,quæ ipſe putat ad id ſufficere, ſcili-
cet, Cognoſco,aut habeo te pro excom-
municato, dicta a iudice, non videntur
nobis ſufficere, poſt Goffr. quem ilic
refert: quidquid ipſe dicat, niſi quando
ponuntur in excommunicatione cano-
nis,aut decreti, aut in excommunicatio-
ne conditionali, quales ſunt omnes, quæ
dantur cũ monitione canonica, aut pro-
pter peccata futura,ar.c.2.de teſtib. cog.
& d.c.præterea.de appel.quo hæ duæ opi
niones inter ſe conciliari poſſunt. Nonũ,
quod non parens canoni, aut iudici iu-
benti aliquid ſub pœna excommunica-
tionis,non ſtatim erit excommunicatus,
quia verba illa non ſignificant volunta-
tem excommunicandi ipſo facto, ſed cõ-
minicationem excommunicandi eum, ſi
non paruerit,iuxta gl.celeb. in capitu.1.
de ſagitt. cui ſimilis in cap.2. de matrim.
contract. Neque etiam hæc *excommunice*
tur, ſed hæc, ſic, *ſit excommunicatus*, iux-
ta Fely.in c.Rodulphus. col.19. de reſcr.
& quos ipſe citat: niſi quando alia iura
decla-

declarant oppoſitum, quo caſu intelligenda eſt glo. cap. ſi quis ex clericis. de uit. & honeſt. cler. & cap. 2. de for. comp. Quę reſolutio licet communis videatur iure tamen proprius apparet, quod præfata uerba, *ſit excommunicatus*, non denotant ſententiam latam, ſed ferendam: niſi cũ alia iura declarãt. Tum quia plurimi canones diſt. 30. continent illa uerba, quæ tamen ſecundum gloſſ. cap. 2. de foro competen. ferendam ſententiam ſignificant. Tũ quia verbum, ſit, eſt futuri temporis, per verba, cuius nõ fertur excommunicatio ipſo iure, niſi aliquid aliud adijciatur ſecundũ gloſſ. recep. in reg. in pœnis. de regul. iur. lib. 6. Tum quia non obſtat dicere, quod verbum, ſit, eſt etiam præſentis temporis imperatiui modi, ſicut & futuri optatiui. Tũ quia in diſpoſitione dubia mitior pars eſt eligenda, præd. reg. in pœnis. & præfata uerba ſunt dubia: ergo interpretanda ſunt, ut ſignificent potius ſententiam ferendam, quàm latam. Tum quia gloſſ. c. ſi quis. 23. diſt. cui conſonat gloſſ. capit. ſi quis ex clericis. de uita, & honeſt. clericor. verb. fiat, exponit per fiat futuri temporis.

Quis poſſit excommunicari, & quis in excommunicatione non includatur.

SVMMARIVM.

13 *Excommunicari ſolum poteſt homo baptizatus, & mortalis, habens ſuperiorem: proinde nec Diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec locuſta, licet poſſit adiurari.*

14 *Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque eum qui ſcit &c. Nec etiã ſpecialis termini prorogatio, nec tũc &c. num. 15.*

16 *Excõmunicatio non ligat ignorantem eam, etiam ſuper re illicita.*

13 QVarto præmitto circa hæc primo, quod nemo excommunicari põt, niſi homo baptizatus mortalis, habens ſuperiorem, capit. Romana. §. in uniuerſitatem. de ſent. excõ. lib. 6. ubi Domi. id notat. & nos dilatamus in c. ita quorundam. de Iudæ. not. 8. nu. 7. & gloſſ. vlt.

Manu. Nauar.

num. 2. proinde non poſſunt excommunicari Diabolus, anima ſeparata a corpore collegium, aut uniuerſitas, quæ non ſunt homines, c. in quadam. de celebr. miſſa. neque iudæus, vel ethnicus, qui non ſunt baptizati, etiam ſi ſint cathecumeni, hoc eſt conuerſi nondum baptizati, per dicta in tract. de indul. ſup. §. in leuitico. nota. 31. & ar. c. veniens. de presb. nõ baptiz. quamuis indulgentias lucrari poſſint, vt ibi dixi. Neque reſuſcitatus denuo non moriturus, arg. finis ſymb. Athan. & c. firmiter. de ſum. Trinit. Nec Papa, qui nulli homini, uel legi humanæ, qua ſola fertur excõmunicatio quoad pęnam, ſubijcitur, cap. propoſuit. de conceſſ. pręb. c. cuncta per mundum. 9. q. 3. nam neque propter hæreſim incidit in excommunicationem humanam, de qua loquimur, ſed in diuinam ſecundum rationes Caiet. de author. Papæ, & Conc. cap. 10. 19. & 20. quicquid dicat S Ant. 3. par. tit. 24. c. 74 §. 1. Et quia hic tangitur ſumma Papæ maieſtas, monente, Chriſtiane lector, Typographo iã imprimente hoc cap. 27. oſtenſum fuiſſe mihi librum in Hiſpania impreſſum, cuius auctor ait dicere me alicubi non eſſe obediendum Papæ ſtatuenti aliquid in detrimentum beneficiorum patrimonialium Caſtellæ, quod tamẽ eſt falſum, nec vllibi ego unquam id ſcripſi, nec debuit ab ullo ſcribi. Tum quia ſapit hæreſim Anglicanam. Tum quia procedit ex defectu cognitionis eſſentiæ rei ſpiritualis, quam nos latius, & reſolutius, quam ullus alius, quem meminerimus eorum, qui ante nos ſcripſerunt, definiuimus ſupra in c. 23. a nu. 99. Tum quia hæc ignorantia eſt cauſa, ut aliqui nimis amplient poteſtatem laicam ad ſpiritualia, quæ nemo poteſt conſtruere, neque deſtruere, niſi Papa, qui plenitudinem poteſtatis ſpiritualis immediate accipit a Chriſto, uel alius, qui mediate, vel immediate partem eius acceperit a Papa, c. in nouo. 21. diſt. Tũ quia nullus catholicus debet ignorare oĩa beneficia eccleſiaſtica, ſiue ſint iuris patronatus, ſiue patrimonialia, ſiu epræſtimonia, ſiue commendæ, ſiue præceptoriæ, eſſe iura ſpiritualia, c. dilecto. de præben. & nullus, neque Imperator, neque ullus alius princeps habet poteſtatem erigendi, vel extinguendi ullum ex illis etiã

quam minimum, niſi habeat ad id poteſtatem immediate, vel mediate acceptam a Papa. Quæ eſt fides catholica, quam niſi quiſque firmiter crediderit, ſaluus eſſe non poterit. A quo falſo teſtimonio prius nos liberaſſemus, ſi prius id nouiſſemus. Nemo item a ſe ipſo, nec a ſuis ſtatutis excommunicari poteſt. arg. l. pen. ff. de recep. arb. nec ab inferiori. argum. c. cum inferior. de maio. & obedien. & c. inferior. 21. diſtin. Quare ſuperſtitionis eſt credere, quod poſſunt excõmunicari locuſta, bruchus, aut aliud genus vermium, & animalium irrationalium, quamquam religioſè vti poſſumus contra eã aqua benedicta, precibus, & adiurationibus ſanctis fundatis in diuina bonitate, & miſericordia, & ſuis ſanctiſſimis verbis, & inſtitutione eccleſiæ catholicæ. Quibus ſolis vtinam vterentur, qui audacter promittunt ſe eiecturos ea ab illa, aut illa regione, ſi illud, vel illud ſibi detur, quandoquidem nihil quod ſuperat vires naturales, & effectum ſacramentorum, & inſtitutionis eccleſiæ, & reuelationem particularem, poteſt promitti tam certo, atque ipſi promittũt, nec precium peti ſine ſpecie cuiuſdam ſimoniæ.

14 Secundo, quod in excommunicatione generali non includitur, quem proferẽs, vel petens illam non intendit includere, neque is, qui non poteſt parere, aut iuſta de cauſa ad id non tenetur, vt qui non poteſt reſtituere, vel denunciare furtũ, aut iuſta cauſa ab eo excuſatur, modo adhibeatur remedium quod commode adhiberi poteſt, ut ceſſante neceſſitate, aut cauſa ſatisfiat ijs, quorum remedium dedimus in c. inter verba. 11. q. 3.

15 Tertio quod excommunicatus ſub cõditione, ſi non ſoluat ad præſcriptum terminum, nõ erit excommunicatus eo prorogante illum antequam incurratur excommunicatio, iuxta communem Pano. & citatorum a Dec. in d. c. præterea 2. ſed ſi nõ ſoluat in termino prædicto, erit excommunicatus iuxta Innoc. & communẽ ibidem. Quod intelligendum eſt, quando prorogatum fuit cõſenſu iudicis, alias ſecus, vt recte ait (mea ſentẽtia) Syl. verb. excõicatio 2. mot. 1. caſ. 13. nam licèt excommunicatio lata ad petitionem partis tolli poſſit antequam incurratur de conſenſu eiuſdem, non tamen ſuſpendi, neq; differri, neque ita mutari, vt ſemel ſublata, iterum incurratur: quia id iuriſdictionis eſt, quam pars non poteſt tribuere. l. priuatorum. C. de iuriſdi. omn. iud. Adde illas ſingulares deciſiones citatas ſupra c. 23. nu. 104. quod non ſoluens pẽſionem in termino, non eſt excommunicatus, donec penſionarius id declaret.

Quarto, qui ſcit id, quod iudex iubet reuelare, ſed habet cauſam iuſtam nõ reuelandi, iuxta dicta ſupra c. 25. nu. 46.

16 Quinto, quod ignorantia facta probabilis excuſat ab excommunicatione ſm omnes, & etiã illius iuris, quo fertur excommunicatio propter aliquod opus de ſe licitum, quod ipſe ignorabat, neq; tenebatur ſcire eſſe prohibitum. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de ſe illicitum, cui adiuncta eſt excommunicatio per ſtatutum inferioris Papa, quod ignorat, niſi craſſe, aut ſupine id faciat, ſm eũdem, & omnes per c. 2. §. vlt. de conſtitut. lib. 6. ſecus tamen ſecundum eum, & omnes citatos ab eo, ſi adnexa eſſet lege Papæ, vt eſt percuſſio clerici, argu. d. c. 2. per locum ab ſpeciali, nobis tamen uidetur verius contrarium cum Sylueſt. verb. excommunicatio 2. notab. 3. & excommun. vlt. quæſtio. 3. Tum quia eadem ratio inuenitur in vtraque. Vtraq; enim eſt ignorantia iuris humani, nullumq; aliud eſt in hoc diſcrimen, quam quod ignorantia pœnarum legum Papæ non præſumitur, nec tam facile poteſt probari quo ad forum exterius, quam pœnæ ſtatutorum ordinariorum. Tum quia per dicta ſuperius cap. 23. nu. 41. ignorans pœnam legis quo ad alia ſibi nota, non incurrit eam in foro conſcientiæ. Tum per alia quę ponimus in cap. fraternitas. 12. q. 2. ubi reſpondemus ad argumenta Adriani.

Quid operatur excommunicatio maior.

SVMMARIVM.

17 Excommunicatio, vt tollat communionem interiorem, & exteriorem, & mixtam, & priuet a ſacramentis, & ſuffragijs. nu. 18. diuinis officijs. nume. 19. & omni contento hoc

hoc verſiculo, Os orare, &c. *nu.20. facit & alia vndecim. nu.20. & 3. ſeq.*
18 *Excommunicatio eſt iumentũ Diaboli, præter, & illum. nu.16.*
21 *Excommunicatus vt infamis, & vt perdat debita ſeruitia. nu.22. & 23.*

17 QVinto præmitto, quod ut dixi poſt
S.Thom. in expoſit. ſymboli in illa
par.1. Sanctorum communionẽ
triplex eſt communio. Prima omnino in
terior charitatis, & gratiæ, qua efficimur
membra eiuſdem corporis myſtici Chri-
ſti, a qua ſolum peccatum mortale nos ſe
parat, c. reſuſcitatus. de pę. diſt. 1. cũ duo-
bus ſeq. Secunda omnino exterior, qua
inter nos alij alijs communicamus come
dendo, bibendo, colloquendo. Tertia me-
dia, ſeu mixta, ſcilicet ſacramentorum, &
ſuffragiorum generalium, quæ facit, aut
præcipit fieri Eccleſia catholica. Et quod
excommunicatio nõ tollit primam com-
munionem, ſed ſupponit ſublatam eſſe. &
ita operatur primo, non quidem, ut non
nulli dicunt, excluſionem a gratia Dei,
ſed declarationem excluſionis factæ per
peccatum mortale. Secundo excludit a ſa
cramentis eccleſiæ actiue, & paſſiue, ita
quòd nec poſſit accipere, nec dare, c. En-
18 geltrudam. 3. q. 4. Tertio priuat ſuffragijs
generalibus eccleſiæ, adeo, ut nulla in re
intendat ei ſubuenire per illa, quod ma-
ximum damnum eſt. Ob quod dici ſolet
excõicatũ poſſideri a Diabolo in c. audi.
& c. oĩs, 11. q. 3. & uti eo ſicut mulio ſuo
iumento, glo. in d. c. audi. Quod tamen
non intelligitur de excommunicato ue-
re contrito procurante pro uiribus abſo-
lutionem, arg. c. dixi. & c. magna. de pœn.
diſt. 1. is. n. coram Deo eſt in ſtatu gratiæ,
& fruitur cõmunione prima, & 3. non au
tẽ 2. Idem de excõicato abſq; iuſta cauſa,
& de illo, qui non potuit ſoluere ad pre-
ſtitutũ tempus, intra quod iuſſus fuit ſub
excõicationis latæ ſentẽtiæ pęna, ij enim
quo ad Deum non ſunt excommunicati,
quia non peccarunt mortaliter, quamuis
ſint quo ad homines, ut dixi ubi ſup. poſt
Caiet. in trac. 19. 10. 1. Idem eſt de excõ-
municato ob cõtumaciam præſumptam,
ſed non ueram coram Deo ſecundũ Mai.
in 4. diſt. 18. q. 2. col. 8. Quarto, excludit a
19 diuinis officijs, & alijs precib. cum alijs
ſimul faciendis, uel audiendis, cap. quod
in te. de pœn. & remiſſ. quanquam bene
poteſt ſolus precari etiam in eccleſia, li-
cet alij precentur ſeiuncti ab eo, iuxta In
noc. recept. c. nuper. de ſenten. excomm.
Quinto, priuat omnibus contentis illo
uerſiculo, gl. c. ſtatuimus: de ſent. excom.
lib. 6. *Os orare, vale communio menſa negetur,* quem Hoſt. in ſum. de ſent. excomm.
20 §. exquiſita pęna, & omnes Theologi in
4. diſt. 18. & Canoniſtæ mille in locis atti
gerunt. Per, *Os*, intelligitur participatio
colloquendo, oſculando, amplexando, re
cipiendo, mittendo, uel dando litteras, c.
cum excommunicato. & ſeq. 11. q. 3. Per,
Orare, autem dicta participatio ſacramen
torum, & diuinorum officiorum, & quarũ
libet aliarum precũ in eccleſia infra, uel
extra eam cum alijs dicendorum, iuxta
Inno. in d. ca. nuper. & dicenda infra, nu.
36. Per, *Vale*, uero includuntur mutuæ ſa
lutationes, quæ fiunt per collocutionem,
aut literas, aut etiam aſſurgendo, operien
do caput, mouendo labia, & alia ſimilia,
quæ ſignificant ſalutationẽ ſine locutio-
ne, iuxta mentem Card. Imol. & commu
nem in clem. fin. de ſenten. excomm. quid
quid dicat Maio. in 4. diſt. 18. q. 2. & Ang.
uerb. excommunicatio 9. §. 4. quorũ opi-
nio teneri poſſet quoad forum conſcien-
tiæ, quando eiuſmodi ſigna fierent ſine in
tentione ſalutandi, intra animum dicen-
do, Deus te cõuertat, uel aliud ſimile, ar.
l. non omnis. ff. ſi cert. pet. l. in agris. ff. de
acq. rer. do. Per, *Communio,* participatio,
quæ habetur in operando, exercẽdo, aut
faciendo aliquid ſimul cum eo, ut habi-
tando in eadem domo, aut in aliqua eiuſ-
dem parte, aut conuerſando cum eo alijs
modis. Per, *menſa,* intelligitur comeden-
do in eadem menſa, dormiẽdo in eodem
lecto, quamuis domus ſit aliena, ſecundũ
S. Anto. 3. par. tit. 24. cap. 7. iuxta quem,
& Innoc. in d. cap. nuper. non poteſt quis
etiam in conuiuio alicuius tertij come-
dere cum excõmunicato, imò debet ſur-
gere ex menſa, ſi excommunicatus accu-
beret, non tenetur tamen exire domo,
imò poteſt comedere in alia domus par-
te, ſi uterq; non erat inuitatus ad idẽ cõ-
uiuium. nam ſi erant ambo inuitati, licet
duabus menſis diuerſis comederent, uide
buntur communicare in eodem cõuiuio,

& ſimul edere quantum ad hunc effectũ,
iuxta mentem illorum. Sextò, facit irre-
gularem vtentem aliquo actu ordini ſuo
peculiari, vt dictum eſt ſup. Septimò, facit
21 infamem, ſi excommunicatio eſt manife
ſta per c. infames. 6. q. 1. quod Ludo. Rom.
dixit ad hoc ſingulare in ſing. 682. limita
uit tamen ſing. 289. ut ſolum procedat in
excõicato ob cauſam afferenté infamiam
iuris, aut ob contumaciam in cauſa infa-
miam inurente. Octauò, facit collationé
beneficij eccleſiaſtici adeo nullam, vt nõ
conualeſcat per abſolutionem, niſi reuo-
cetur, c. bonæ. de ætat. & qualit. & c. poſtu
laſti. cum gl. & ei annot. de cler. excomm.
miniſt. & conſequenter tenetur relinque
re illud, & reſtituere fructùs ad id vſque
tempus perceptos. Nonò priuat facultа-
te eligendi actiua & paſſiua. c. cõſtituitus.
1. de appell. Decimo, ſuſpẽdit ab officio,
& beneficio, c. paſtoralis. §. verum. eo. tit.
Quanquam ſi habet officium publicum,
valebit quod per illud faciet ratione eius
quouſque toleratur, c. approbandum. de
re iud. Vndecimo eximit ſubditos ab one
22 re ſeruiendi ratione fidelitatis, aut ſubie
ctionis iuriſdictionalis, quandiu fuerit ex
communicatus, c. pen. & vlt. 15. q. 6. Duo-
decimò, priuat facultate ducendi vxorem
ſine peccato mortali per ſupradicta de ſa
cramentis. quanquam hic ſecundo con-
tinetur. Decimotertiò, annullat reſcri-
pta obtenta a Sum. Pont. præterquam ſu
per articulo eiuſdem excõmunicationis,
c. 1. de reſcr. lib. 6. niſi, quod de more fit,
detur abſolutio, ad effectum illorum con
ſequendum, & non inſorduerit per annũ,
vt diximus in repet. cap. ita quorundam.
de iudæ. vbi in glo. vlt. num. 16. poſuimus
tenorem regulæ Cancellariæ de inſorde
23 ſcentibus Decimoquartò, priuat alios fa
cultate pro eo orandi publice, & ſolem-
niter, quamuis poſſint priuare, vt dixi
in Enchir. ſiue Manuali de orat. & hor.
canon. ſeu repe. c. quando. de conſec. diſt.
1. c. ſiue. notab. 19. num. 67. Decimoquin
tò, repellit a iudicio, vt non poſſit eſſe
actor, neque procurator actoris, neq; rei,
poteſt tamen eſſe reus ad ſe defendendũ,
c. intelleximus. de iud. vt habet commu-
nis ibidem, & etiam conſtitui procurator
vt abſolutus procurare poſſit, vt diximus
in c. poſt ceſſionem. de proba. poſt Deci.

cõtra commu. Decimoſextò, facit vt per ſeuerans in excõicatione per vnum annũ in cauſa criminali videatur confiteri crimen, c. rurſus, & c. quicunque. 11. q. 3. per quæ male intellecta gl. fi. in c. 1. de iud. cũ alijs multis, tenuit, quod debet ẽi priuari ſuis beneficijs, quod non eſt verũ, vt copioſe ſcripſimus ſuper illã. Decimoſeptimò, priuat ſepultura loci ſacri, c. ſacris. de ſepult. Decimooctauò, obligat manẽtem in ea per aliquod tẽpus ad ſoluenda, antequã abſoluatur, pœnam conſtitutam in aliquibus epiſcopatibus, Ang. verb. excõmunicatio vlt. §. 13. & conſtitutam ẽt per leges ſæculares Caſtellæ. l. 1. tit. 5. lib. 8. ordi. & per leges Luſitaniæ aliam, poſtea quã captus fuerit. §. *Itẽ ha de auer.* tit. 53. lib. 1. ordi. & tit. 46. lib. 5. ordi. Decimonono, quod operatur, & alia multa quæ ſcribit Rebuf. in gl. concor. tit. de excom. non vitand. quædam tamen incaute.

De excommunicatione minore, & participatione cum excommunicato.

SVMMARIVM.

24 Excommunicatio minor ſolam participationem paſſiuam ſacramentorum tollit, non miſſæ auditionem &c. nu. 24. 25. ſic incurritur, non æquatur mortali, tollitur a quouis presbytero. nume. 26. non incurritur in his caſibus. nu. 26 & 27.

27 Excommunicatus communicat cum uxore, filijs, & famulis, non eſt uitandus, donec denuncietur.

28 Excommunicato participare, ueniale. nu. 29. niſi ſex caſibus. nu. 30. 31. & 32.

28 Communio Chriſtianorum triplex, quam unam tollit principaliter excommunicatio.

33 Excommunicato ſpecialiter non denunciato præſente quę miſſa continuanda, & ſecunda ſeq.

35 Extrauagantis, ad euitanda. tenor.

36 Excommunicato ob iuſtum timorem participari poteſt ſic, & non ſic.

36 Excommunicato pro denunciato orari poteſt oratione priuata non publica &c.

36 Excommunicatio lata a iudice in participantes excommunicato a ſe, ſine iſta monitione nulla.

Sexto

24 SExto præmitto circa hoc primo,quod excommunicatio minor , vt dictũ eſt ſupra eo. nu. 1. ſolum ſeparat a participatione paſſiua ſacramentorum,& ideo poteſt eligere,& vti omni iuriſdictione, quã quam non poteſt eligi,capitu. ſi celebrat. de cler. excomm. poteſt & miniſtrare ſacramenta , ſi dando non recipiat : nam miſſans ad communicandum alios, & epiſcopus miſſans ad dandum ordines non peccant,qua parte dant, ſed quia ſumunt. qui eſt verus intellectus rationis illius celebris c. ſi celebrat. quem pridem dedimus ibi,ſequuti mentem Hoſt.ibidem relicto Panor.quidquid dicant Mai.in 4.diſtin. 18. q. 2. & Adr.in 4. de clauib. q. 3. contra illum textum,eius ratione non ſatis intellecta.

Secundo,quod prædicta minor excommunicatio non facit , ut peccet audiendo miſſam , nec ſumendo pacem , quæ in ea offertur,ſecundum Dom. & Fran. contra Arch.in c.is cui.de ſent.excommu. lib. 6. nec abſoluendo ab excõmunicatione maiore,vel minore,arg.cap.duobus.de ſent. excõmmu.& d.c. ſi celebrat. & Mai. in 4. de clauibus quæſt.3.col. 2. nec abſoluendo a peccatis,quia id eſt dare, & non recipere ſacramentum,neque eadem ratione dando ſacramentũ infirmo ſine miſſe celebratione,quidquid dicant prædicti.

25 Tertio,quod hæc excõmunicatio quãquam ferri poteſt per ſententiam Iudicis , tamen communiter non fertur niſi p ius in octo caſibus,quos ponit Inno. in c. 1. de ſenten.excommu. Quorum,quia ſolum unum videmus in vſu , & quia dici ſolet in alijs non eſſe veram excommunicationem minorem, ideo eos taceo . Caſus autem vſitatus eſt,participatio cũ excommunicato maiore excommunicatione in caſibus prohibitis . Dixi maiore, qa non incurritur ea ob participationem cũ excommunicato minori. Nam non tranſit in tèrtiam perſonam excommunicatio iuxta gl.recep.in c.excellẽtiſſimus.11.q.3.

Quarto,quod poſt eam incurſam nullum ſacramentum poteſt recipere antea quam abſoluatur ab ea,non quia ęquetur peccato mortali , vt dixerunt Pan. & alij in d.c. ſi celebrat. ſiquidem in multis excedit,& in multis exceditur ab illo, ut ibidem docemus.

Quinto , quod quilibet ſacerdos ſimplex etiam ſi non ſit parochus , ſicut poteſt abſoluere a peccatis venialibus non , habentem mortalia , ſecundum Caiet. id conſtanter affirmantem , ita poteſt eundem abſoluere ab excommunicatione minori,ut efficaciter contra eundem probamus in capitu.placuit. de pœniten. diſt.6. num.25.

26 Sexto,quod regulariter participans cũ excõmunicato maiori excommunicatione incurrit mentem cap. nuper. cap.cum voluntate in princ.& §.1.de ſent.excommu. Fallit tamen in multis contentis illo verſu gloſſ.cap.cum deſideras.de ſentent. excommunicationis.

Hęc anathema quidem ſoluunt , ne poſſit obeſſe.

Vtile,lex,humile, res ignorata, neceſſe.

Per , Vtile , excluditur q participat cũ excommunicato ad utilitatem eius animę, predicando , vel admonendo , quod animæ conuenit, quamuis interponat nõ nulla alia verba , vt commodius perſuadeat.c. reſponſo. & c. cum voluntate . de ſent.excommu. vel ad vtilitatem propriã temporalem, præſertim ſibi debitam , vt petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud.c.intelleximus.de iud.aut conſilium ſpirituale pro ſe,aut pro alijs,& etiã temporale valde neceſſarium, quando nõ occurrit alius ſimilis a quo petatur . Per, lex,vxor excommunicati,quam lex coniugij ad communicandum ei obligat.Per, Humile, filij quos ſecum habet, ſerui,famuli vrbani,& ruſticani, qui ante excommunicationem erant ſubiecti illi, & ideo tenentur inſeruire.cap.quoniam multos. 11.q.3.n.ſi eorum conſilio,fauore,& auxilio perſeueret in ſua contumacia , d.cap. quoniam.c.inter alia. & c.ſi uere.de ſent. excommu.Dixi, *Ante*,quia qui poſt excõmunicationem ſcientes cœperunt viuere
27 cum eo, non excuſantur . Et quamquam iuxta glo.d.cap.quoniam.communiter recept.maritus,pater,dominus,& herus nõ poſſunt communicare,vxori,filijs, mancipijs,& famulis excommunicatis,nobis tamen verius videtur oppoſitum, quod ſentit Adr.in 4.de Clauib.q.3.col.5.quos rectius ait excludi per verbum, *utile* , quam per verbum, *Lex*, per illud enim excluditur creditor,qui poteſt ſuum debitum pe

tere

tere à debitore excommunicato, & om-
nes iſtæ perſonæ ſubiectæ ſunt debitores
mariti, patris, domini, & heri, quatenus
debent eis debitum coniugale, aut victus,
aut ſtipendium. Per uerbum, *res igno-
rata*, excipitur ignorans, dict. capit. quo-
niam. quando ignorantia eſt facti ſecun-
dum omnes, & ēt quando eſt iuris dubij
per notata in c.ignorãtia. de reg.iu.lib.6.
& §.notandum.1.q.4. Nunc autem dr̄ iu-
ſta ignorantia eius qui ignorat excommu
nicatum eſſe denunciatum per extrauag.
ad euitanda relatam infra num.35. Verũ
eſt tamen, ꝙ qui a fide dignis audiuit illũ,
uel illum denunciatũ, debet euitare.arg.
c.illud.de cler.excommu.min. ſed qui du-
bitat, nõ tenetur uitare, præſertim in præ
ſentia aliorum, quia inferret illi iniuriam
Maio.in 4. diſtinct.18. quæſt.2.col.8. Per
neceſſe, excipitur qui participat propter
magnam neceſſitatem propriam, uel ex-
communicati, ut quia alter alterius elee-
moſyna indiget, quam ab alijs commode
habere non poteſt, d.c.quoniam.

28 Septimò, quòd participatio cum excõ-
municato maiori excommunicatione nõ
eſt communiter pluſquam uenialis, etiam
habita a non exceptis ſuperius ſecundum
opinionem Hoſt.in ſum. de ſent. excom.
§.fin.& communem Ioa.And. & aliorum
in c.ſacris.de ijs quæ vi.& S.Tho. & alio-
29 rum in 4.diſ.18. quamuis dubitet Panor.
in d.c.ſacris. & aliqui teneant oppoſitum.
Dixi, *Communiter*, quia fallit in ſex parti-
cipationibus. Prima eſt participatio in ſa
30 cramentis uel diuinis officijs. Secunda, ni
mis frequens. Tertia in contemptum cla-
uium. Quarta, contra ſpeciale præceptum
iudicis. Quinta, cum excommunicato a
Papa cum participibus. Sexta in peccato
mortali, quarum ratio ſpecialitatis eſt, qđ
quælibet illarum eſt principaliter prohi-
bita, uel coniuncta cum alia malitia mor-
tali. Prima enim eſt mortalis, quia cõmu-
nio ſacramentorum, & diuinorum officio
rum eſt illi principaliter uetita. Secunda
uero eſt mortalis, quia intelligitur de fre
quentia quæ habet coniunctam malitiam
mortalem animandi ad delinquendum,
31 contra.l.conuenire.ff.de pact. dota. & c.
ex parte. de conſuet. Tertia, quia habet
coniunctam malitiam mortalẽ inobediẽ-
tiæ contra.c.13.ad Roma.& cap.ſolitæ.de
maior. quis autem dicatur contemnere, di
ctum eſt ſupra cap.23.nume.49. Quarta,
quia eſt duplex inobedientia iuris, & iudi
cis.cap.2.de maior. quod limitatur infra,
nume.36. Quinta ea ratione qua quarta,
qualem tamen excommunicationem ſo-
lus Papa poteſt ferre, per dicenda in d.
nume.36. Sexta, quia miſcetur ei malitia
mortalis ipſius peccati.

32 Octauò, quòd quidquid dicant Roſel.
verb.excommunicatio, 1.caſ.43.§.fina.&
Syl.eod.verb.dubio 1.& 3.& excommuni
catio 6.caſ.41.& prius Ancha.in c.nuper.
num.7.& Panor.de ſentent.excomm.ibi-
dem num.8.& Ioan.Tabien.verb.excom-
municatio 5.caſ.1.§.37.& 38. multum re-
fert, an quis participet cum excommuni-
cato in delicto habente annexam excom
municationem, antequam eam incurrat,
uel poſt eam incurſam, nam qui commu-
nicat ante incurſam, uel cum incurritur,
non incurrit eam, communicans uero po
ſtea ſic, modo cõcurrant ea, de quibus in-
fra num.112. per cap.nuper.& c.ſi concu-
binæ.de ſenten.excommu. quorum uerus
intellectus eſt hic. Non obſtat, quod ſæpe
conſulens, mandans, jubẽs, & iuuans ad fa
ciendum aliquid, cui eſt annexa excõica-
tio, excommunicantur, quia non excom
municantur ratione prædictæ participa-
tionis, ſed quia lex non ſolum excommu
nicat facientes, ſed etiam conſulentem,
mandantem &c. qualis eſt lex excommu
nicans percutientem Cardinalem. Quod
aũt lex excõicans ſimpliciter facientem
regulariter non comprehendat conſulen
tem, nec mandãtem, probatur inf. nu.51.

33 Nonò, quod excommunicato ingrediẽ
te eccleſiam ad orandum debẽt exire qui
ſunt intra eam, aut rogatu, uel ui eum co-
gere egredi, alioqui ceſſare ab officijs di-
uinis, etiam miſſæ cæptæ, ſi nondum in-
cæptus eſt canon, ideſt, *Te igitur, &c.* nam
ſi eſſet cœptus; perficienda eſt ad finem
vſque cum uno tantum miniſtro, ſumen-
do etiam ſacramentum, Hoſt. in ſum. de
ſenten.excomm.§.& quæ ſit pœna.uerſi.
ſed nunquid.iuxta clem. grauis, adiuncta
glo.recep.de ſent.excom.& Inno. in d.c.
nuper.S.Tho.& comm.in 4.diſt.18. Non
tamen exire tenentur, eo quod tranſeat
excommunicatus per eccleſiam, aut non
orãdo maneat in ea propter alia negotia,
per

per dicta eod.cap. nu.20. neque etiam eo quod flectat genua, & dicat aliquam orationem priuatim.

34 Decimò, quòd textus, qui declarant, quando excõicatus occultus debeat euitari occulte, & quando non procedunt ſecundum tempus antiquum,& non ſecundum hoc, in quo ſeruari debet extrauagans ad euitandũ relata male a Fely. in c. Rodulphus. de reſcrip. & S. Ant.3. part. tit.24. c.3. & bene a nobis in c.§. laboret de pœn.diſt.6.lata per Martinum V. & relata in ſtatutis Eccleſiæ Gallicanæ in tit. de excom. non uitand. & iterum renouata a Concil. Lateran. habito ſub Leo X. ſeſſio. 11. & in concordatis inter eum, & Franciſcum I. cuius tenor eſt hic.

35 *Ad euitanda multa ſcãdala, & multa pericula, & ſubueniendũ cõſcientijs timoratis, conſtituimus, ut nemo poſt hac teneatur abſtinere, & ſeparare ſe, neque euitare cõmunicationem alicuius in adminiſtrando, aut recipiẽdo ſacramenta, aut in alijs diuinis officijs, aut extra illa ratione alicuius ſententia, aut cenſura eccleſiaſtica, aut ſuſpenſionis, aut prohibitionis ab homine, aut a iure generaliter promulgata, neque ſeruare interdictum eccleſiaſticum, ſi illa talis ſententia, prohibitio, ſuſpenſio, aut cenſura non fuerit promulgata, & denunciata ſpecialiter, & expreſſe a Iudice contra certam aliquam perſonam, collegium, uniuerſitatem, eccleſiam, aut locũ, certum aut certam, neque manifeſto conſtat incurriſſe in ſententiam excommunicationis, quod nullo modo poteſt occultari, aut per aliquod remedium iuris excuſari, quia a communione huius, vult quod ſe ſeparent iuxta canonicas conſtitutiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare ſic excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, aut prohibitos.*

Nota primò, quod hæc extrauagans in verbo *generaliter*, ſignificat eam nihil prodeſſe quo ad excommunicatum ſpecialiter, ſed contra tenet gloſ. in dictis ſtatutis Gallicanis, quam ſequimur. Tum ob authoritatem eius, Tum ob uerbum, *Specialiter*, in ſecunda parte poſitum. Tum per adducta in dict.§. laboret. Tum quia vſus Vrbis, & orbis habet non uitare excõmunicatos ſpecialiter ob contumaciam non comparendi, uel non parendi, antequam declarentur, & denuncientur.

Not. ſecundò, quod hæc extrauagans nihil prodeſt excommunicato, & ſic perinde tenetur tunc, ac antea ad euitandum alios, quamuis ſit occultus.

Not. tertiò, quod hæc extrauagans nihil prodeſt quo ad excommunicatos, qui nullo modo poſſunt occultari. Quod cõſequi uidetur peccare oẽs catholicos Galliæ, & Germaniæ, qui Lutheranis manifeſtis, immo & palam confitentibus ſe tales, communicant. Tum quia ſunt manifeſti excommunicati propter hæreſim notoriam per bullam Cœnæ, de qua infra. Tũ quia non videtur prodeſſe dicere, quod ſinis reſtringendus eſt ad excommunicatum ob percuſſionem clerici notorie iniuſtam, ut habet tenor relatus a Felyn. Antoni. & a nonnullis alijs, quia, uel illa reſtrictio non fuit poſita, uel poſtea fuit ſublata in d. Conc. Later. & in dictis concordatis: ſed quia durum eſt damnare gẽtem in qua ſunt tot viri eruditiſſ. & academiæ celeberrimæ præſertim Pariſien. Toloſana, & Louanien. probabiliter dici poteſt prædictam extrauagantem eſſe uſu receptam cum ſola illa limitatione de excommunicatione manifeſta percuſſionis clerici iuxta tenorem antiquæ, uel quod multitudo hæreticorum, & neceſſitas communicandi, & negociandi facit licitum, quod alias non eſſet, iuxta reg. quod non eſt licitum. de reg. iur.

36 Vndecimo, quod qui ſemel eſt excommunicatus, & denunciatus ſemper uitari debet quouſque conſtet de abſolutione, per gl. celeb. cap. propoſuit, de cler. excõmi. niſi perſona ſit eiuſmodi, cui affirmãti ſe abſolutã eſſe probabiliter debeat credi, Ang. verb. excommunicatio. 8. §. 16. & quòd qui timore mortis alloquitur excommunicatum non peccat, neque incurrit aliquam excommunicationem ſecundum Innoc. in capit. ſi uere. de ſentent. excommu. & Mai. in 4. diſt. 18. quæſt. 4. col. 2. etiam ſi colloqueretur, & participaret in diuinis officijs, Sylueſt. verb. excommunicatio 5. q. 4. modo non participet in peccato mortali, neque cum negatione ſaltẽ tacita fidei catholicæ, quæ reſultaret a communicatione in contemptum, & vilipendium excommunicationis, quia oportet potius mori, quam ſic communicare, cum magis teneatur defendere articulum fidei de authoritate, & poteſtate eccleſiæ

ferendi

ferendi excommunicationem, & illius ualorem, quam uitam corporalem, c. preſbyteros. 50. diſt. & capitu. ita ne. 22. quæſtion. 6. & hoc modo limitandum eſt d. capitu. ſacris. de his, quæ ui. vt dixi in cap. ſicut. de conſe. diſt. 1. & ſenſerunt Maior. & Syluest. vbi ſupra.

Duodecimò, ad primum dubium hic propoſitum reſp. quod illud S. Thq. quod lib. 11. art. 9. ſcilicet eſſe peccatum mortale orare pro excommunicato, eſt intelligẽdum primo de oratione publica, quæ nomine eccleſiæ fit, & non de priuata: quia ipſemet in 4. d. 18 q. 2. arti. 1. q. 1. tenet licitum eſſe orare pro excommunicato, & pro quouis infideli oratione priuata. Secundo, quòd, ut dixi in d. c. quando. notab. 19. nume. 67. & ſeq. non procedit in excommunicato nulliter, ſeu inualide: neque in excommunicato ualide, ſed ex iniuſta cauſa, neque in excommunicato iuſte, quem credimus verè pœnitere, modo non fiat expreſſe publice pro illo, iuxta mentẽ Hoſt. in c. cũ voluntate. de ſent. excom. Immo ibidem omnibus qui ante nos ſcripſerunt addimus, poſſe quem dicere miſſam orando in ea, & applicando eius valorẽ quibus eccleſia mandat applicari eo fine, vt illud ſuum opus orandi, & applicandi ad quem, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, ut aliquis infidelis, vel excommunicatus cõuertatur. Quoniam aliud eſt applicare preces miſſæ & eius ualorem alicui, aliud applicare illud opus orandi. & applicandi, vt ibid. nu. 70. copioſius declaratur.

Ad ſecundum, quod pro excommunicato non denunciato, nec notorio poteſt orari publice per prædictam extrau. quæ poſt S. Th. lata fuit, perquam nunc nõ negatur ſepultura ijs, qui excommunicati moriuntur: niſi ſint denunciati.

Ad tertium, quòd incurrit minorẽ excommunicationẽ, qui, ut miniſter eccleſiæ, aut nomine eius orat pro excommunicato denũciato, quia ex dictis S. Th. art. 9. & in 4. diſt. 18. q. 2. art. 1. q. 1. colligitur, quod non ſolum eſt uetitũ orare cum excommunicato, ut prædictũ eſt, ſed ẽt orare pro eo oratione publica eccleſiæ nomine facta. Ad quartum, de participantibus cum excommunicato contra præceptum iuris, & iudicis, dico, quod non ſolũ peccant mortaliter, vt dictum eſt ſuprà nu. 7. ſed etiam incurrunt excõicationem maiorem, niſi quum excommunicans dat literas contra participantes cum excõicatis a ſe, ſine monitione de qua ſup. nume. 4. quia excommunicatio ſic lata eſt nulla, ut ibi dictum eſt. Ad quintum, quod illud vulgatum ſuperius poſitum, ſcilicet peccare mortaliter, qui communicat cũ excommunicato in oratione, intelligendũ eſt de oratione publica, quæ fit nomine eccleſiæ quales ſunt miſſæ, horæ canonicæ, quas cantant, uel dicunt ſui miniſtri nomine ipſius, qualis eſt conſecratio eccleſiæ, altaris, & uirginum, benedictio ſolennis epiſcopi, & aquæ benedictæ, & officia defunctorum, & ſepulturarum, nõ autem de oratione priuata, qualis eſt ſalutatio Angelica matutina, meridiana, & veſpertina, qualis eſt benedictio ſimplex menſæ, & aliæ ſimiles, quæ non ſunt prohibitæ tempore interdicti, ut dicetur infra nu. 177. immo uidetur quod neq; uenialiter peccatur in aliquibus earum. Tũ quia S. Th. in d. art. 9. ait, orantem pro excommunicato participare cum illo oratione priuata, uel priuatim dicta. Tum quia S. Anton. & omnes fatentur, quod licet dicere excommunicato cum me ſalutat, aut mitto ad eũ literas, *Deus te conuertat*. quæ eſt magna oratio, & maior illa, *Deus nos conuertat*. quod tamen ei dicere poſſumus. Tum quia poſſumus alloqui excommunicatum ſuper eis, quæ ad eius animam pertinent, capitul. cum uoluntate. de ſen. excõ. Tum quia licet legere cum excommunicato aliquam partem Euangelij, aut alicuius pſalmi, ſiquidem illud eius animæ conuenit, & conſequenter dicere, *Miſererere nobis, & leuaui oculos meos*. quæ ſunt orationes. Tum quia poſſumus audire cum eo concionem. c. reſponſo. de ſen. excõ. in cuius initio omnes frontem cruce conſignamus, dicẽtes. *Per ſignum Crucis &c.* quæ eſt egregia oratio, & ſalutamus Virginem Matrem per *Aue Maria &c.* quæ eſt oratio præcellẽs, in cuius fines omnes facimus preculas a concionatore iuſſas, dũ abſoluit, ſiue precatur dicens. *Miſereatur noſtri*.

Ad ſextum, quod actus excommunicati etiam denunciati, & in illo agendo peccantis etiam mortaliter, regulariter ualent,

lent, ut alterius non excommunicati. Tū quia excommunicatione non deſinit eſſe uerus homo, immo nec liber, nec perdit poteſtatem naturalem, & ita poteſt regulariter contrahere, ut quilibet alius, & facere omnia, quæ iuri naturali, gentium, & ciuili nituntur, argumen. c. ius naturale, & c. ius gentium. 1. diſtin. & leg. 1. §. ius naturale. & l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & conſequenter teſtari ſecundum communem, quam ſequitur Fran. in rub. de teſta. contra glo. in cap. decernimus. de ſenten. excommu. lib. 6. quod præſertim procedit in actibus, quos lex humana non poteſt annullare, quales ſunt ſacramētales. Nam baptiſma, cōfirmatio, & ordo collata excommunicato, vel ab excommunicato, ualent ſecundum omnes, immo & matrimonium, capitulo ſignificauit. de eo qui dux. in matri. fallit autem regulariter in actibus pertinentibus ad poteſtatem, & iuriſdictionem eccleſiaſticam humanam, per quam illi annullari poſſunt, quales ſunt, ad beneficia præſentatio electio, poſtulatio, confirmatio, inſtitutio, collatio prouiſio, & nominatio, capit. ſi celebrat. & capitu. poſtulaſti. de clerico excommunic. miniſtr.

De abſolutione excommunicationis, & a quo ferri poteſt.

SVMMARIVM.

37 *Excommunicatio, & abſolutio conueniunt in his, & differunt in his, nu. 38.*

38 *Excommunicatio ſine cauſa parū nocet, abſolutio multum prodeſt, an falſa utranq; annihilet.*

39 *Excommunicatione a minore, & maiore lata a iure, uel ab homine hic abſolui. nu. 40. etiam ſola tonſura initiatus, licet non ſoleat fieri cum magno interdum incōmodo. nu. 41. & 42. & ſeq.*

44 *Abſolutio excommunicationis a quo delegatur. num. 55. uide alia uerbo excommunicatio.*

46 *Abſolutus ob impedimentum, uel a Papa cū onere præſentandi ſe, faciat.*

47 *Excommunicationis abſolutionem huiuſmodi ſatisfactio præcedat. nu. 48.*

37 Septimò præmitto, circà hoc primò, quod abſolutio & excommunicatio conueniunt in multis. Tum quia neutra requirit certa uerba pro forma ſubſtantiali, ut ſupra dictum eſt nu. 9. & 12. Tum quia neutra ualet quidquam non ſeruata forma alia quam iuris, cum qua data eſt poteſtas excommunicandi, uel abſoluendi ei, qui antea non habebat, cap. Piſanis, de reſtit. ſpol. & ea quæ ibi Ant. not. 7. & Deci. poſt alios: in l. tranſact. not. 1. C. de tranſanct. trad. Quare licet abſolutio facta ab habente iure ordinario non ſeruata forma iuris ualeat, etiam ante ſatisfactionem, nihil tamen ualet facta a delegato non ſeruata forma abſoluendi ſibi data in delegatione, argumen. glo. ſubtilis, & ſing. Clem. 1. de iur. patr. uerb. inhibentes & eorum quæ ad eius declarationem refert Felyn. in capitu. ex parte colum. 4. de conſtit. Et ita abſolutio facta extra mortis articulum ab eo, qui bullas, vel alia priuilegia habet facultatem abſoluendi in eo, non ualet, neque facta ante ſatisfactionem ab eo, qui haberet facultatem abſoluendi poſt eam. Dixi, *Alia quam iuris*, quia ut pridem reſpondimus, abſolutio data virtute mandati Papæ ad abſoluendum ſecundum formam iuris valet, quamuis ea non ſeruetur, ut valeret facta ſine illa ab ordinario authoritate ordinaria, quia non fuit intentio Papæ inducere nouam formam per illa uerba, ſed admonere commiſſarium id quod ſecundum ius debet facere, quod in ſimili dixit Innoc. in capit. fin. de præſumpt. quem ſequitur gloſ. ſing. & receptiſſima, quæ magna eſt, Clem. 1. de offic. delegat. Tum quia ut excommunicatio valet regulariter, quamuis ſit iniuſta, ita abſolutio c. uenerabilibus. §. vbi. de ſentent. excommu. lib. 6. qui eſt in hoc ſingularis.

38 Secūdo, quod differunt in multis, quia excommunicatiō iniuſta ex cauſa nihil nocet quoad forum conſcientiæ, ut ſupra num. 3. dictum eſt, abſolutio uero iniuſta prodeſt, nam confeſſarius poſſet abſoluere a ſuis peccatis abſolutum iniuſte ab excommunicatione, & abſoluto iniuſte proſunt ſuffragia generalia eccleſiæ, quæ non prodeſſent nullatenus abſoluto, quę noua, & firma declaratio eſt. Tum quia excommunicatio lata metu iuſto ualeţ

etiam

etiam quo ad forum conſcientiæ, ſubſiſtente iuſta cauſa ad excommunicandũ, glo.ſing. in c.1. de his,quæ vi, ſecundum Panorm.in c,Abbas.eod.tit.col.4. & Rauen. ibidem,& alios,& abſolutio uero minimè per textum ſing.in d.c.1. Tum quia excommunicato lata ex falſa cauſa ualet & non abſolutio,iuxta gloſſ.cap.ex parte de offic.ordin.& in cap.quod ſuper ijs,de fide inſtrumen. quamuis Card,in c.ab excommunicato.de reſcript.in dicto cap.ex parte.& d.c.quod ſuper ijs.col.4.exęquat eas,dicens neutram valere,ſi neutram eſſet daturus iudex,ſi ſciret cauſam eſſe falſam,utramque vero ualere,ſi iudex haberet animum dandi vtranque,ſi ſciret vtriuſqs cauſam eſſe falſam, & quamquam illi magis dubitant de valore abſolutionis quam excommunicationis,ego vero contra puto non eſſe dubium de valore abſolutionis, etiam quantum ad forum conſcientiæ,quia illa non excedit facultatem humanam,neque continet errorem intolerabilem, ſiquidem non pertinet niſi ad iuſtitiam partium,in eo,quod poteſt male, aut bene, & adeo dubito de ualore excommunicationis datæ ex falſa cauſa, ut putem non ualere illam,quia uidetur cõtinere errorem intolerabilem, & exceſſum facultatis humanæ, eo quod vult excommunicare aliquem, ſiue peccauerit mortaliter,ſiue nõ,ex dictis ſupra eod. c. nume.4. per illud Panormitan.& Fel. in capit. 2. de teſtibus cog. ſcilicet quod excommunicatio lata per iudicem contra citatum non comparentem ex iuſto impedimento nihil ualet,quia non intendit,vt debuit excõmunicare, ſi iuſtum haberet impedimentum,& ſi intendit excommunicare, ſiue eſſet iuſte impeditus, ſiue nõ, implicaret errorem intolerabilẽ, qui annullat excõmunicationem,cap. per tuas. de ſent.excommun.c.uenerabilibus.§.fin. eod.tit.lib.6.

39 Tertio,quod excommunicatum minore excommunicatione poteſt abſoluere quilibet ſacerdos, qui põteſt abſoluere a peccatis.c.nuper.de ſent.excom.quamuis non ſit eius parochus,ſi non habet niſi uenialia,ut ſupra diximus in c.4. nu. & ca.1. placuit.de pęnit.diſt.6.nu.25. & ſeq.

Quarto, quod excõmunicatum maiori excommunicatione a iure non reſeruata alteri, poteſt abſoluere proprius prælatus,d.c. nuper.per proprium prælatum intelligo Papam, epiſcopum, & capitul ſi ſede nacante,& alium quemuis prælatum exemptum eccleſiæ regularis, aut ſæcularis, qui dicuntur habere iuriſdictionem quaſi epiſcopalem,ſecundum glo. recept. clem 1. de reb. eccle. non alien. & etiam quiuis alius non exemptus habens iuriſdictionem in foro exteriori, & etiam parochus, aut ſacerdos ſimplex, qui poteſt abſoluere a peccatis mortalibus,ſecundũ Innoc. & Hoſt. d. c. nuper. quæ eſt communis opinio S.Thom. & Bonau. & aliorum Theologorum in 4. diſt.19.& etiam Summiſtarum, quos late citat Syl. uerb. excommun. 1.not.2.quamuis oppoſitum teneat Panorm.in d.c. nuper.per gl.ſing. cap.ſi epiſcopatus,de pœnit.& remiſſ.lib. 6. quæ non dicit, quod ille, iuxta quam communem pridem conſuluimus,limitãdo illam noue, ut procedat ſolum quantum ad forum conſcientiæ,& altera quantum ad forum exterius limitando item illam cum S.Thom. ita quod prædictus ſacerdos ſimplex non poteſt hoc facere ſua authoritate,ſed ut commiſſarius deputatus a Papa d.c.nuper §. fin. qui pro hoc eſt quaſi expreſſus,& quod prælatus proprius poteſt abſoluere ab excommunicatione incurſæ iure extra ſuum epiſcopatum, & parochiam ſecundum Feder.con ſil.16.Panormit.cap.graue.col.3.de pręb. communiter recept. Dixi. *Non reſeruata*. quia is cui reſeruatur, debet eam dare ſecundum omnes.

50 Quinto, quod excommunicatum ab homine ipſe ſolus poteſt abſoluere, aut eius ſucceſſor, ſuperior, aut delegatus. c. paſtoralis.§. præterea.de offic.deleg. niſi quod delegatus Papæ,qui poteſt excõicare intra unum annum poſt ſentẽtiam diffinitiuam, eo tranſacto non poteſt abſoluere c.quærenti. de offic. deleg. quod eſt ſing. ſecundum Panorm.ibidem,qui cum communi idem dicit de quolibet alio delegato habente facultatem exequẽdi ſuã ſententiam. Et niſi incendiarius excõicatus ab epiſcopo, qui non poteſt abſolui ab eo poſt denunciationem,capitul. tua. de ſenten.excomm.quod eſt ſingul.ſecundum Card. ibidem: Et niſi excommunicans, qui poſt excommunicatur excommunica-

municatione maiori, & denunciatur, c. audiuimus. 24. q. 1. quanquam poteſt ſi ſolũ eſt excommunicatus minore, ca. duobus. de ſenten. excommu. & niſi excommunicatio ſit pronunciata ab inferiori, & confirmata a Papa ex certa ſcientia. Nam ab ea non poteſt abſoluere, qui eam tulit, ſecundum Io. And. recep. in cap. ex frequẽtibus. de inſtitut.

41 Sextò, quod ſi qui excommunicauit nõ eſt ſacerdos, non poteſt abſoluere in foro conſcientię, quamquam poteſt in exteriori, ſecundum aliquos, quos Syl. ſequutus eſt ver. abſolutio. 1. no. 4. quod reſtringendum eſt ad abſolutionem coniunctam cum peccatorum abſolutione, nam ab excõmunicatione ſola poteſt abſoluere etiam quo ad conſcientiæ forum, etiam ſola prima tonſura initiatus, vt affirmat S. Th. in 4. diſt. 18. receptus a S. Anto. 3. par. tit. 24. c. 77. & Ioan. Tabien. uerb. abſolutio ab excommunicatione, &, quamuis nemo illud affirmet, affirmandum tamẽ eſſet ob multa, quę in id adduci poſſent, cõmodius tamen videtur committere preſbytero ſecundum Mai. recep. contra quẽ facit, quod multi omittunt quærere abſolutionem a ſuis parochis, putantes illas commiſſiones iudicum eſſe abſolutiones, & quod pauci ſunt, qui poſſunt probare ſuam abſolutionem factam per hãc commiſſionem a Parocho, quia ille abſoluit

42 ſecreto ſine notario & teſtibus. Per quæ putamus vtilius fore, vt index, ſi ei vacaret, abſolueret, & daret literas abſolutorias, & cum de more committit, excommunicatus debet dare operam, vt coram notario, & teſtibus abſoluatur a Parocho quo cum oportuerit poſſit probare abſolutionem, quia ſemel excommunicatus, ſemper præſumitur talis iuxta glo. ſolen. cap. propoſuiſti, de cleri. excommunic.

43 miniſt. quamquam aliquando auſi fuimus affirmare, quod, qui oſtenderet commiſſionem, vt abſolueretur, & diceret ſe abſolutum a ſuo Parocho, præſumeretur abſolutus cum ſolo teſtimonio parochi, & etiam ſine eo, ſaltem ſi eſſet vir timens Deum, & ingrediebatur, & admittebatur ad diuina officia, habita ratione conſuetudinis receptæ abſoluendi abſque notario, & teſtibus, quod etiam verum videtur, quodq; facit ad intelligẽtiam clauſulæ cuiuſdam nouę magni momenti additæ a S. D. N. Greg. X I I. in Bulla Iubelæi dati an. 1572. ſub finẽ ibi, *Declaramus*.

44 Septimò, quod executor mandati Papę, quo iubetur excommunicare certum hominem ſine cognitione cauſæ, non poteſt abſoluere, poſtquam excommunicauit. Et ꝙ qui poteſt abſoluere ab excommunicatione lata a iure, poteſt abſoluere ab excommunicatione generaliter lata ab homine, iuxta deciſionem ſingularem Ioannis de Imola in c. graue. de præbendis col. 4. relatam per Fel. in c. paſtoralis. §. præterea de offi. dicentem nunquam ſe in alio legiſſe, quamquam idem ante Io. Imol. dixerunt Ioan. And. & Card. in d. c. graue. & reſumpſerunt in c. ex frequẽtibus. de inſti. per illum textum, quod defendimus nos in fi. d. c. graue.

45 Octauò, quod qui poſſunt abſoluere ab excõicatione virtute iuriſdictionis delegatæ a Principe, aut conceſſæ in priuilegium perpetuum ratione dignitatis, aut officij, aut virtute alterius ordinarię poteſtatis, poſſunt committere alijs, iuxta gl. receptam in cap. fin. de offic. ordina. quæ conciliat illud cum cap. fin. §. fin. de offic. deleg. dicens illud procedere in illis, quibus ſolum ſimplex miniſterium abſolutionis, ſine alia iuriſdictione conceditur. Et omnibus addimus, quòd ſimplex miniſterium abſoluendi poteſt delegari etiã a delegato ordinarij, & a ſubdelegato delegati Papę, quamuis non poſſint delegare ſuas iuriſdictiones, ratione quarum id eis competit, neque etiam aliquem articulum iuriſdictionalem, per c. ſuper quęſtionum. §. quem vero. & ſe. iuẽ. & ea quæ notat ibi Felin. nu. 4. & 19. de offic. deleg. quod quotidianum eſt.

46 Nonò, quod excõmunicati a iure, vel homine, qui ob grauem morbum, aut ob aliud iuſtum impedimentum faciunt ſe abſoluere ab eo, qui ſine illo non poterat, debent ſe præſentare ceſſante impedimẽto, quam cito commode poſſunt, ei qui eos iure poterat abſoluere, alioquin recidunt in eandem excommunicationem, c. eos. de ſen. excom. lib. 6. Idem de ijs, quos abſoluunt legati Sed. Apoſtolicę cũ onere pręſentandi ſe ſuis ordinarijs, aut alijs quibuslibet ad ſuſcipiendam pœnitentiã, aut ſatisfaciendum ei, quem iniuria affecerunt

cerunt

cerunt,ſed nō tenentur regulariter ſe pręſentare perſonaliter,ſed ſatis eſt mittere procuratores ad id idoneos, ſecundũ Caietanum in ſumma verb.excomm.cap.69. qui ait abſolutum eſſe iudicem quoad forũ conſcientiæ ad determinandum tēpus intra quod cōmode potuit ſe præſentare.

47 Decimò,quod omnia iura,quę iubent ſatisfacere ante abſolutionem in articulo mortis,intelligenda ſunt,ſi excommunicatus poteſt ſatisfacere.& ſi non poteſt, ſatis eſt quod det cautionem iuxta gloſſ. quæ eſt pen.clemen.1.§.verum.de hæret. Card.ibidem quæſt.4 & Felyn.c.paſtoralis.§.præterea.col.3.de offic.ordi.& in c. cum contingit. de offic. deleg.columm.1. quamuis Imol. teneat oppoſitum ſuper d.gl. noſtro uero iudicio cautio debet eſſe ſufficiens,i. cum pignore, vel fideiuſſore ſi eum poteſt dare, ſin minus det eam ,
48 quam poteſt ſaltem iuratoriam,per eaſdem rationes.Card.in d.Cle.& Fel. in §. præterea. ſiquidem ad impoſſibile nemo tenetur,l. impoſſibilium.ff.de regul. iur. Quin & putamus eum,qui poteſt ſatisfacere ante mortem,ſed non commode, id eſt non niſi notabiliter vilius vendendo bona ſua , ſi poteſt differri abſque magno damno alieno,non teneri ad aliud, quam ad dandam cautionem ſufficientem,quod ſatisfaciet primo quoque tempore,per dicta c.17. nu.56.57. Adde quod Sotus in 4.lib.ſen.diſt.22.q.2.art.3.col.2.tenet nō ſufficere inopiã ad hoc , vt delegatus præuia ſatisfactione abſoluat.

De excommunicationibus a iure latis. primum de reſeruatis Papæ per Bullam Cœnæ,& alia iura.

SVMMARIVM.

49 *Excommunicationes iuris antiqui pauca,noui multa,nouiſſimi quamplurima. nu.50.*

51 *Excommunicatio ut interpretanda , & lata in facientem non includit regulariter conſentientem .*

51 *Conſilium quis dicitur dare , & quod nocet danti .*

52 *Bulla Cęna Domini qua,& iterata non multiplicat cenſuras.nu.55.*

54 *Gregorius XIII.feliciter cæpit, fælicius proſequitur,fæliciſſime perfecturus.*

55 *Excommunicatio prima bulla Cœna in hæreticos. nu.56. Secunda, in ſchiſmaticos nu. 57.Tertia,in appellantes ad futurũ Conc. nu.58.Quarta,in Pyratas.num.59. Quinta, in accipientes naufragorum bona . nu. 60.Sexta in imponentes noua pedagia.nu. 61.Septimò,in falſarios.nu.62.Octaua, in deferentes arma Turcis. nu.63. Nona in impedientes neceſſaria Romã adducẽtes . nu.64. Decima,in male tractãtes Romipetas.nu.65.Vndecima,in uſurpãtes ſibi iuriſdictionẽ in urbe. nu.66. Duodecima,in iniurios Cardinalibus.nu.67. Decimatertia,in impedientes curſum cauſarũ Curię. nu.68. Decimaquarta,in uſurpantes fructus &c.nu.69.Decimaquinta,in laicos cognoſcẽtes de criminibus nu.70.Decimaſexta,in occupantes bona Sed. Apoſtolica. nu. 71.Decimaſeptima,in male abſoluentes a cenſuris bullæ , quæ tamen non eſt reſeruata.74.*

56 *Hæreticis credentes,fautores,& receptores , qui .*

57 *Schiſma quid,quo differt ab hæreſi,& excōmunicatur in bulla Cœna .*

58 *Appellans ad futurum Concilium excōmunicatus bulla Cœna.*

59 *Pyrata qui excommunicati in bulla Cœnæ.*

60 *Naufragorum bona accipientes excommunicati , etiam ante monitionem reſtituendi nume.117.*

61 *Augmentum & auctum exaquantur.*

61 *Pedagia noua quis poteſt imponere , uel augere .*

62 *Litera Apoſtolica an dicatur ſignatura , & aliud falſare,aliud falſis vti .*

63 *Arma bellica quæ,& ſunt offenſiua, & defenſiua .*

63 *Roma,& Sedes Apoſtolica , vel eius Curia diuerſa .*

67 *Iudex ſecularis eijciens epiſcopum a ſuo epiſcopatu,&c.excommunicatus .*

68 *Impediens curſum cauſarum Curię , ut excommunicatus .*

72 *Eccleſię Rom.iura, & bona nulla taciturnitate,vel patientia perdi.*

72 *Abſolutio cenſurę bullę Papę reſeruata non continetur etiam in ſua generali.*

72 *Priuilegium remuneratorium per cōtractum iuſta de cauſa tollitur .*

74 *Abſolutio male abſoluentis a cenſura bullę, cur non reſeruata .*

Præmitto

49 PRæmitto primo, quòd gloſ. magiſtra
Cle.1. de ſent.excom.colligit 50. ex-
communicationes latas ipſo facto per ſo-
las clementinas, & alia prius in cap. eos.
de ſent.excomm.lib.6.triginta duas latas
per ſolos textus Sixti, & prius congeſſit
Hoſt. in ſumm. de ſententia excomm. §.
3.in prin.triginta tres, quas ſolas indux e
runt omnia iura Decreti, & Decretalium
ad eius vſque tempora, cum vna cap. 1.de
homic.lib.6. Ex quo facile intelligas, quã
parci fuerint antiqui patres in excommu
nicando, & quam largi recentiores, quũ
ad annum vſque 1398. quo promulgatus
eſt Sextus, vix inuenirentur triginta tres
caſus, qui in pauciores, quam in 26.redi-
50 gi poſſunt. Et per ſolum Sextum indu-
cti fuerunt 32. & per ſolas Clem. 50. Po-
ſtea, per bullas Cœnæ, per extrauagantes
impreſſas, & non impreſſas, per conſtitu-
tiones ſynodales, & prouinciales, per vi-
ſitationes, & reſeruationes ſæcularium,
& religioſorum, penè innumeræ. Super
qua multitudine minuenda quidquam in
Man. Hiſpano deſideratum nunc tanquã
ſuperuacaneum omitto.

Secundo præmitto, quòd, quia alij aliũ
ordinem ſeruarunt in caſibus recenſendis
nos ſequemur eum, quem Ang.a Clauaſ.
ſeruauit verb.excomm.5.6.7. cui ex bona
parte conſonat Silue.qui primo ponit re-
ſeruatas Papæ. ſecundo, reſeruatas epiſco
po. tertio, nulli. Et vt facilius quis quam
velit inueniat, in primis ponentur anti-
quiores, prӕterquam quod inter reſerua-
tas Papæ per bullam Cœnæ erunt primæ
quia magis reſeruatæ.

51 Tertio pręmitto, quòd ad iudicandũ,
an quis ſit excommunicatus necne, iure
vel ab homine, debent perpendi diligen-
ter verba, quibus ius, vel iudex vtitur, &
perſonæ, contra quas, & opera, ob quæ ex
communicat, non enim vltra illa extendi-
tur. Vnde lex excommunicans facientem
aliquid, non comprehendit regulariter
conſentientem, etiam mandando, conſulẽ
do, fauendo, vel auxiliando, antequã fiat,
niſi ex eius tenore, uel aliarum legum id
expreſſe aut tacite colligatur, quod firmi-
ter aſſeuerat Caie.in ſum.verb.excommu
nicatio.c.47.notab.3.& Sil.ſibi cõtrarius
in ver. excõicatio 10. dubio 4.& Io. Tab.
ver.excom.5.caſ. 49. Bonif.eum commu-
ni in Clem. 2.de conſan. qđ & nos hic in
Man. Hiſpano tenuimus.& nũc tenemus.
Tum quia ſecundum omnes excom.non
debent extẽdi de vno caſu ad alium, ſecũ-
dum gl.recep.in Cle.1.de ſep.& in Cle. 1.
de conſang.eo quod pęnæ ſunt reſtringẽ-
dæ.l.pen.& c.pęnæ. de pœn.diſt.1.& præ-
dicti non ſunt proprie, & vere facientes,
nam mandatum, & conſilium præcedunt
factum, & nihil præcedere poteſt id, quod
vere ipſum eſt & frequenter hæc præce-
dunt menſe, & anno factum, immo & ple
runque poſt vitam dantis ea fiunt, & inter
dum eſt impoſſibile quòd per factum acci
pientis ea, excommunicentur dantes illa,
qui mortui antè, & forte martyres in cœ-
lo iam ſunt beati. Tũ participans cum ex-
communicato ante cõmiſſum crimen ha-
bens annexam excõmunicationẽ, vel quũ
committitur, non incurrit eam, per reſo-
lutionem ſupra nu.32.poſitam, & conſtat
omnes prædictos communicare in crimi-
ne, ante crimen commiſſum. Tum quia c.
quod in dubijs: de ſent.excom.habet par
ticipantem cum excõicato eſſe excõican-
dum, & non excommunicatum, quod Io.
relatus a gl. intellexit etiam de participan
te in crimine q licet merito carpatur ibi
a Pan.& communi quo ad participantem
in crimine, commiſſo, non tamen quo ad
participãtem ante illud commiſſum, qua
liter participant ij, de quibus loquimur.
Tum quia c.fœlicis. de pœn.lib. 6.& Cle.
ſi quis ſuadente. eod.tit.& multa c. bullæ
Cœnæ, & le.ſi quis id quod. ff.de iur.om.
iud.& alia multa, exprimunt conſulentes
mandantes, &c. quum intendunt eos in-
cludere. Tum quia c.quicunque.de ſent.
excom. lib.6. probat excommunicationẽ
latam contra dantem licentiam malefa-
ciendi, non extendi ad vtentem illa, niſi
expreſſe id exprimatur, & Cle.1.de con-
ſang.excommunicans contrahentes, non
comprehendit conſulentes, mandantes,
nec aliter conſentientes, neque lata per
Cle. 1. de ſepul.in ſepelientes excommu-
nicatum, comprehendit conſulentes, &
iuuantes, & proſequentes funus ad ſepul-
turam, qui ſuis manibus non inferunt eũ
illi, ſecundum gloſſ. ab omnibus ibi rece-
ptam. Tum quia Bar.in l.ſi is, qui pro em
ptore.ff.de vſucap.a nu.56.& melius in le.
ſed ſi vnius.§.1.ff. de ini.communiter re-

ceptus ſecundum Iaſ. in d. l. ſi is qui.col. 74.ex profeſſo tenet, eum, qui per alium facit, non verè, ſed ficte videri id facere, niſi quando illud aliud eſt inſtrumentum motum ab eo neceſſario faciens, quale eſt baculum vel gladius, inferens ex eo mandantem non vere, ſed ficte facere id quod mandatarius facit, præſertim quum mandatarius non obligetur ad id etiam poſt ſuſceptum mandatum, vt contingit in materia delictorum, de qua loquimur. Tum quia c.mulieres. de ſent. exco. non habet id quod Pan.& aliquot alij imponunt ei, ſcilicet, quod mandans percuti clericum vere percutit illum, ſed quod vere committit cui ſupplendum eſt, in legem,ideſt vere delinquit, quia mandare illud eſt verum delictum, vt reſpondit Bar. in d. §.1. quem ſequuntur vbi ſupra Rom. & Iaſ. & ita nulla ratione defendi poteſt,quod vere & proprie ſint idē mandare, vt aliquid fiat, & factum virtute mandati, quamuis frequentiſſime ficte reputētur idem,ſicut hæres, & defunctus, pater, & filius, Epiſcopus,& Vicarius,&c. Nec conſequenter Iaſ. vbi ſupra iuſte recedit a Bar. cui dixit communem adſtipulari. Dixi, niſi ex eius tenore expreſſe,&c.ob d.l.ſi quis id, quod,& prędicta cc.fęlicis. & ſi quis ſuadente,& multa bullæ Cœnæ, & alia, quæ pęnam impoſitam facienti expreſſe extendunt ad mandantem, ſignificando tacite alioqui non extenſum iri, non quidem quod mandare ſit facere, ſed quia legiſlatori placuit vtrunque ad pęnam ibi poſſitam exæqnare. Dixi, Vel ex tenore aliarum, vt ex alijs iuribus & conſuetudine eccleſię c.ſi quis ſuadente.17.q.4.loquens de inijciente manus in clericum,extendit ad mandantem, conſulentem,& iuuantē, d.c.mulieres.& c.quantæ. de ſent.excom. & c.ſicut dignum, de homic.Dixi, Tacite, propter c. ſignificauit. de Iudæ. quod habet mittentem arma Sarracenis,ita eſſe excommunicatum ac deferentem, per canonem latum contrafacientem,non quidem quod idem ſit deferre per ſe, & mittere per alium,ſed quia lex pęnalis extenditur de vno caſu ad alium, quando alio qui eſſet fruſtratoria vel quaſi, c. ſi ciuitas de ſentē.excō. quod habet interdictū ciuitatis extendi ad ſuburbia, ne fiat fruſtratorium, & gl.c.1.de vſur. lib.6.quæ c. illud loquens de teſtamento, extendit ad codicillum,ne ſit fruſtratorium. Quibus addendum, quod canon ſe extendens ad conſulentem. non comprehendit ita ſimpliciter conſulentem, conſilio adeo ſimplici, quod ſine illo tam certo, et iniquo animo fuiſſet admiſſum delictum,ac cum illo,per c.fælicis.§.illud de pæn.li.6.iuncta gloſſ.celebri verb. ſimplici. cui ſimilis gl.magna d.Cle. ſi quis ſuadente.Idem eadem ratione eſt dicendum de mandato, iuſſu,& fauore,ſine quibus perinde omnino peccatum admiſſum fuiſſet, ac cum illo,per d.ſupra c.17.a nu.17.

Adde, quod refert,an diſponens loquatur principaliter de faciente, & ſecundario de mandante, conſulente, aut principaliter de omnibus, quia priori caſu non incurrit excommunicationem conſulens aut mandans, antequam fiat opus, vnde mandans cuipiam etiam centies percutere clericum non excommunicatur,donec percuſſio ſequatur.& numquam,ſi ea nunquam ſequatur,ar.notatorum in d.c.mulieres.de ſent. excom. In poſteriore vero ſic, nam qui mandat interficere aliquem per aſſaſſinos, ſtatim quamuis non ſequatur mors, eſt excommunicatus, cap.1.de homic.li.6.quia æque principaliter excōmunicat mandantem, ac occidentem, & religioſus, qui concionatur animo retrahendi auditores a ſolutione decimarum, eſt excommunicatus, quamuis auditores non retrahantur. Clem.cupientes.§.1.de

52 pœn.Conſulere autem dicitur quicunque monet perſuadet,aut precatur, ut illud faciat, ſecundum Bart. in l.non ſolum. §. ſi mandato.ff.de iniu. immo & qui inſtruit, aut proponit vtilitatem inde ſequuturā, ſecundum Inn.recep.in c.ad audientiam. de homic.

Quarto, notandum, quod bulla, quæ noſtra ætate appellatur Cœnæ Domini, eſt bulla continens proceſſum Papæ, quo die Iouis Sancta excommunicat varium genus peccantium: dicta ſic, eo quod illa dies appellatur Cœnæ Domini propter Cœnam illam ter maximam Domini noſtri,quam vltimam fecit Hieroſolymis cū diſcipulis ſuis, de cuius antiquiſſima origine,& vario tenore,quem varijs temporibus ſub varijs Pontificibus Max. vſque ad S.D.N. Greg. XIII. habuit,nihil gra-

tia

tia breuitatis ſcribimus, quia glo. ſolem.
clem. 1. de iud. verb. ſolenniter, & eius au-
thor Io. And. in c. quod olim. de iudæ. di-
cunt ter in anno ſolere Papam facere pro
ceſſus generales contra certos delinquen
tes, ſ. die Iouis Sancta, Aſcenſionis, & De-
dicationis S. Petri, & Pauli. Car. tamen in
d. c. quod olim. quem Io. de Anan. ibi, &
nos ſequimur in c. ita quorundam not. 6.
nu. 9. de iudæ. dixit. quod ſuo tempore ſo-
lum faciebat prædicta die Iouis Sancta,
quam S. Ant. 3. par. tit. 2. c. 72. expoſuit ſe
cundum tenorem bullæ Martini V. cui
multa addiderunt, & detraxerunt poſte-
53 riores Papæ, vſque ad Iulium III. ſecun-
dum cuius bullæ tenorem nos in Manua-
li Hiſpano declarauimus. At quia ſucceſ-
ſores eius, & etiam S. D. N. Greg. XIII.
nonnulla mutarunt tam ſecundum teno-
rem bullæ ipſius, me audiente promulga-
tæ, primo ſui pontificatus anno, expoſui
in editione prima huius Manualis latini-
tate donati, nunc autem declarabo eã ſe-
cundum tenorem, ſub quo eam tulit hoc
anno eiuſdẽ pontificatus vndecimo clau
ſularum eius ordinem ſequutus. Precatus
tñ humillime prius Deum Opt. Max. vt
Sanctitatem ſuam ſummum & vnicũ ec-
cleſiæ ſuæ Vicariũ donet ſummo illo per-
ſeuerãtiæ dono, quo omnia heroica, ſum
maque ſua auctoritate, ſapientia, ac recõ-
dita eruditione, & cana prudentia digniſ-
ſima, qua fœliciter cœpit, & fęlicius pro
ſequitur, fęliciſſime perficiat. Amen.

Quinto, quod annua bullæ iteratio
non multiplicat cenſuras per eam latas,
vt diximus in dicto cap. ita quorundam
not. 2. a nu. 37. & quod excommunicatio-
nes per alia iura latæ, & in prædicta bul-
la repetitæ ſunt in effectu eædem, præter
quam quod bulla hæc addit reſeruationẽ
abſolutionis Sedi Apoſt. Prima excom-
municatio bullæ Cœnæ fertur per primã
clauſulam eius in hæc verba.

55. *Excommunicamus quoſcunque Guſitas,
Vuicleuitas, Lutheranos, Zuinglianos, Calui
niſtas Hugonottos, Anabaptiſtas, Trinitarios,
ac omnes & ſingulos alios hæreticos quocun-
que nomine nuncupentur, et cuiuſcunque Se
ctæ exiſtant, & eorum credentes, ipſorumque
receptatores, & fautores & generaliter quoſ-
libet defenſores, ac eorundem libros hæreſim
continentes, vel de religione tractantes, ſine
auctoritate noſtra, & Sedis Apoſt. ſcientes le
gentes, aut tenentes, imprimentes, ſeu quomo
dolibet defendentes ex quauis cauſa publice,
vel occulte, quouis ingenio, vel colore, necnon
ſchiſmaticos, & eos, qui ſe a noſtra, & Rom.
Pont. pro tempore exiſtentis obedientia, perti-
naciter ſubtrahunt, vel recedunt.*

Declaratio prima, quod quid ſit hære-
ſis, & quid hæreticus definitur ſupra cap.
11. n. 17. & quòd excommunicatio in hæ-
reticos videtur omnium antiquiſſima, ar.
c. Achatius. & c. audiuimus. 24. q. 1. ſed
non erat reſeruata ante bullam, ut dixi-
mus in d. c. quorundam not. 11. nn. 41.

Secunda, quod hæc excommunicatio,
non comprehendit magos, qui alias non
ſunt hæretici, argu. eorum quæ habentur
26. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. S. Tho. 2. 2. q. 65.
ar. 1. & 2. quos tamen comprehendebat
bulla Pij V. quod eſt valde notandum.

Tertia, quod verbũ Credentes, omiſſũ
in bulla Pij V. fuit expreſſum in hac po-
tius ob declarationẽ, q̃ ob neceſſitatem,
nam ẽt eo non expreſſo fuiſſent incluſi,
quippe qui vere ſunt hæretici, c. excom-
municamus. il 2. §. vlt. hæret. eo quod,
quamuis non credant explicite hæreſes,
credunt tamen implicite, credendo perti
naciter eſſe verum, quod alius hæreticus
credit, neſciẽtes quid credat in ſpecie, iux
ta Palud. in 4. diſtinctio. 23. quæſtio. 3.
concluſ. 2.

Quarta, quod fautores, receptatores,
& defenſores ſolum dicuntur ad effectum
incurrendi hanc cenſuram, qui hæc faciũt
eis eo reſpectu, quo ſunt hæretici, vt re-
cte notauit Caiet. in d. ca. 1. Tum arg. l. in
delictis. §. ſi detracta, ff. de noxa. Tũ quia
tenetur quis hęretico extreme egenti ſub
uenire, argum. c. paſce. 86. diſt. Tum quia
poteſt quis, licet non teneatur, eidem ẽt
non extreme egenti ſubuenire, quatenus
eſt homo, arg. c. duo iſta nomina. 23. q. 4.
ibi (*quia peccator eſt, corripe. quia homo, mi-
ſerere.* & ibi *Nulli hominum claudenda eſt mi-
ſericordia, ſicut nulli peccatori impunitas re-
laxanda eſt.* Tum quia alioqui omnes fe-
re catholici etiã religioſi, Germaniæ, An-
gliæ, Scotiæ, & bonæ partis Galliarum, in
ciderent in has cenſuras, quippe qui ha-
bent commertium cum hæreticis, quate-
nus ſunt homines, quod ſine aliquo fauo
re, vel auxilio eis præſtando. haberi ne-

quit. Tum quia nullo canone contrarium probatur, licet multis probari poſſit eum præſumi fauere hæretico, qui, ſciens eum eſſe talem, fauet ei ſine aliqua circumſtantia, quæ excuſare poſſet eum, etiam in foro exteriori, a tali præſumptione, quales multę occurrere poſſunt fundatę in timore, neceſſitate, cognatione, vel vtilitate, in pace, militia, & bellis, in quibus videmus & legimus Carolum Quintum & Philippum Secundum omnium Regum, quos ſua ętate terra coluit, & colit Catholiciſſimos fauiſſe donis, ducibus, & militibus Lutheranis Maieſt. ſuę militantibus. Quo ad forum autem interius, in quo ſola veritas inſpicitur. ca. tua. de ſponſ. facile eſt diſcernere fauorem datum alicui eo reſpectu, quo malus, & hæreticus eſt a dato eidem, eo quod proximus, & a Chriſto redemptus eſt, d. c. duo iſta.

56 Quinta, quod Caiet. in prædicto cap. oblitus fuit ponere id quod 2. 2. q. 2. ar. 3. & 4. & in ſum. ver. hæreſis. tenuit, & alij alijs locis, quos adducimus in c. cogitationis pœnam nemo meretur de pęni. diſt. 1. ſcilicet, hæreticos mentales tantum non incurrere hanc cenſuram, neque aliam a iure humano latam, quales tamen non ſunt ij, qui hæreſim prompſerunt verbo, ſcripto, vel nutu, & ſigno verbis æquipollenti, licet nemine id vidente, vel audiente prōpſerunt. quia ſufficit ſua natura eſſe probabile, licet contingat probari non poſſe ad hoc, vt includatur ſub poteſtate: & iuriſdictione humana, & pœnis eius, quod multis confirmaui in dicto capitulo cogitationis.

Sexta, quod in foro interiori non ſufficit hæreſis exterior ſine mentali, ob quod ſuperius contra eum, & alios diximus in c. 2. nu. 24. & 25.

Septima, quod qui habet, vel legit libros Catholicorū referentium dicta hæreticorum etiam deſumpta ad verbum ex libris eorum, non incurrit hanc excommunicationem, quia non ſunt libri hæreticorum, etiam ſi principaliter legeret illos ad ſciendum dicta, & rationes eorum ſicut non incideret audiendo eadem relata verbo per alium. Neque eadem ratione qui legit libros Catholicorum elucidatos per annotationes hæreticorum, licet iſte incidere poſſet in cenſuram indicis librorum Pij IIII. Secunda excommunicatio profertur vna cum prima contra ſchiſmaticos in hæc verba.

Nec non ſchiſmaticos, & eos, qui in animarum ſuarum periculum ſe a noſtra & Rom. Pon. pro tēpore exiſtēti obediētia pertinaciter ſubtrahere ſeu quōlibet recipere præſumunt.

57 Declar. quod hic ſignificatur hæreſim differre a ſchiſmate, & hæreticum a ſchiſmatico, & recte quidem, vt colligitur ex cap. ſchiſma. 26. q. 1. & S. Tho. 2. 2. quæſt. 36. art. 1. ad 2. loquentem in hæc verba. *Hæreſis, & ſchiſma. diſtinguūtur ſecundum ea, quibus vtrumque per ſe, & directe opponitur. Nā hæreſis per ſe opponitur fidei: ſchiſma autem per ſe opponitur vnitati eccleſiaſticæ charitatis. Et ideo ſicut fides & charitas ſunt diuerſæ virtutes, quamuis quicunque caret fide, careat charitate, ita etiam ſchiſma, & hæreſis. ſunt diuerſa vitia. quamuis quicūq; eſt hæreticus, ſit etiam ſchiſmaticus, ſed non conuertitur, & hoc eſt, quod Hieronimus dicit in epiſtola ad Titum c. 3. & refertur in ca. inter hæreſim. 24. q. 3. Inter ſchiſma, et hæreſim hoc intereſſe arbitror, quod hæreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma ab eccleſia ſeparat.* Hæc ille, ex quibus colligas, quod ſchiſma generatim ſummorū eſt peccatum, quo quis ſe ab vnitate debita ſeparat: ſpecialiter vero ſumptum eſt peccatum, quo quis ſe ſeparat ab vnitate eccleſiæ nolendo ſubeſſe ei, vel membris eius, quatenus ſunt eius, licet credat non eſſe niſi vnam eccleſiam, & vnum Vicarium ſupremum. Tertia fertur in hæc verba.

58 *Anathematizamus omnes, & ſingulas perſonas cuiuſcunque ſtatus, gradus, ſeu conditionis fuerit, & interdicimus vniuerſitates, collegia, et capitula quocunque nomine nuncupantur, ab ordinationibus ſententijs, ſeu mandatis noſtris; ac Rom. Pont. pro tempore exiſtentium ad vniuerſale futurum Concilium appellantes, nec non eos, quorum auxilio appellatum fuerit.*

Declar. prima, quod hæc excommunicatio nūc primum facta eſt bullæ Cęnæ. antea enim licet lata, & reſeruata fuiſſet per Pium II. & Iulium II. vt tradit Silueſt. verbo excommunicatio ſub ſi. nō tamen fuit hactenus inſerta bullis Cœnæ. Secunda, quod huic excommunicationi adiungitur interdictum propter vniuerſitates, in quas non fertur excommunicatio, vt

tio, vt infra dicetur. Tertia, quod conſulens, & auxilians prędicti non incurrunt donec appellatio ſubſequatur. Quarta fertur in hæc verba.

59 *Anathematizamus pyratas, latrunculos marinos, & illos præcipue, qui in mari noſtro a mōte Argentario vſque ad Tarracynā diſcurrentes eos, qui in illo nauigant deprædantur, mutilant, interficiunt, rebus ve, & bonis ſuis ſpoliant, omneſque receptatores eorundem, & eis auxilium ſcienter dantes, vel fauorem.*

Declar. prima, quod excommunicatio iſta noſtra ſententia comprehendit omnes, & ſolos eos, qui principaliter verſant in agendis prędis, percutiendis, aut interficiendis in mari occurrentibus, quia hi ſunt Pyratæ, & latrones marini, quidquid dicant Ang. verb. excommunicatio 5. caſ. 17. Silu. verb. excommunicatio. caſ. 28. & Caiet. verb. excommunicatio. caſ. 18. cuius, temporis bulla ſpeciatim includebat conſulentem, quem licet hæc ſpeciatim non includat, generatim tamen includere videtur, quia includit auxiliantes, & fauētes, & negari non poteſt, eū, qui conſulit, auxiliari, vel fauere, arg. l. quod fauore C. de l. tradit: Bar. l. l. ſi vnius. §. 2. ff. de iniur.

Secunda, quod qui gerunt ſua negotia aut mercimonia cum amicis, aut bella iuſta, vel iniuſta cum inimicis, & deprædantur aliquando incidenter, non includuntur hic, iuxta omnium ſententiam.

Tertia, quod non includit eos, qui in ſolis fluminibus faciunt hoc, quidquid ſentiat Ang.

Quarta, quod ſufficit facere hoc alicui vel aliquibus nationibus, & nō eſt neceſſe facere omnibus, vel fere omnibus, quia quum in id incumbentes principaliter Pyratæ, aut latrones maris dicantur, recte in eis verificantur verba huius clauſulæ, quidquid dicat Sil. vbi ſup. Quinta fertur in hæc verba.

60 *Anathematizamus omnes & ſingulos, qui Chriſtianorum quorumcunque nauibus tempeſtate in tranſuerſum (ut dici ſolet) iactatis naufragium paſsis, aut etiam ſubmerſis, ſiue in ipſis nauibus, ſiue ex eis dilapſa, & in mari, uel littore inuenta cuiuſcunque generis bona tam in noſtri Tyrheni, & Adriatici, quā in quibuſcunque aliis cuiuſcunque maris regionibus, & littoribus rapuerint, aut ſcienter, receperint, ita ut nec etiam ob quodcunque priuilegium, conſuetudinem aut longiſsimi & immemorabilis tēporis poſſeſsionē, ſeu alium quemcunque prætextum excuſari poſsint.*

Decla. quod hæc excommunicatio nuper facta eſt bullæ Cœnæ, nam licet antea fuiſſet lata, non tamen eius abſolutio erat reſeruata, vt videre eſt in c. excommunicationi de rapt. de quo infra nu. 117. ubi dicetur an ſufficiat acceptio, vel requiratur voluntas (vt ſic dicam) mora, & monitio, & quam iniqua ſit lex contraria. ſexta fertur per illa verba.

61 *Excommunicamus omnes, qui in terris ſuis noua pedagia, ſeu gabellas ad id poteſtatem non habentes imponunt, vel augent, aut imponi uel augeri prohibita exigunt.*

Declar. prima. quod hic ſtatuitur idem de augmentis gabellarum antiquarum, quod de nouis, quod ipſum dicendum eſſet etiam ſi, nihil fuiſſet expreſſum de augmentis, vt diximus in expoſitione alterius bullæ, vbi hoc non erat expreſſum argumento legis. ſi ex toto. in principio de legat. 1. & in l. peculium. ff. de lega. 2. tradit Ang. verb. pedagium. & Sil. verb. excommunicatio. 7 c. 19.

Secunda, quod per pedagia, & gabellas intelligi poſſunt etiam portoria, de quibus in bulla Pij V. & alia vectigalia, ob identitatem mentis legiſlatoris, & rationis legis, & latitudinem vulgarem ſignificationis eorum. Qua de re latius in c. fraternitas. 12. q. 2. tractamus.

Tertia, quod per illa verba (*Ad id poteſtatem non habentes*) includitur ſolus, & omnis qui recognoſcit ſuperiorem in tēporalibus, ad quē ab eo appellari poteſt, nullus enim talis huiuſmodi poteſtatem habet, & quilibet alius ſic, per cap. 1. quæ ſint regaliæ, in vſib. feud. & notat. in ca. ſuper quibuſdam. de verb. ſign.

Quarta, quòd per, *Exigit*, intelligitur hæres illa imponentis, publicanus, conductor, ſiue arrendator illorum iurium, & recipiens etiam famulus a non ſponte ſoluentibus, iuxta rubr. de exact. trib. lib. 11. C. quia exigere eſt extorquere a nolente ſoluere, gloſſ. iuncto text. in leg. ſoluendo. ff. de neg. geſt. gloſſa. & Card. clem. fin. de cenſibus. Dicitur autem inuitus & nolens ſoluere, etiam qui ſoluit rogatus ſoluere tanquam debitum, Caiet. vbi ſupra

pra c.39. Excuſare tamen poſſet ab hac cẽ ſura probabilis ignorãtia iuris, aut facti, arg.c.2.de conſtit.

Quinta, quod per prohibita debét intelligi ſimpliciter prohibita, ideſt, quæ a nullis, neque a laicis, neque a clericis iuſtè poſſunt exigi, & prohibita exigi a clericis, & non a laicis, non ſunt ſimpliciter, ſed ſecundum quid prohibita, & ideo petens a clericis incurrit quidem excõmunicationẽ.c.quanquam.de cenſibus, li.6. quæ non eſt reſeruata, non tamen hanc. Septima fertur in hæc verba.

62 *Excommunicamus omnes falſarios literarum Apoſtolicarum in forma Breuis, ac ſupplicationum, gratiam uel iuſtitiam concernẽtium per Rom. Pont. vel S.R.E. Vicecancellarium, ſeu gerentes vices eorum, aut de mandato eiuſdem Rom. Pont. ſeu Vicecancellarij, aut gerentium vices prædictorum ſignantes ſupplicationes eaſdem. Ac ẽt falſo fabricãtes literas Apoſtolicas, & in forma Breuis, ac ſupplicationes hmõi. Extẽdentes conſtitutionem fœ.re. Innocentij Papæ III. quæ incipit. Ad falſariorum, cum omnibus pœnis in ea contentis, ad eoſdem fabricantes, et etiam ad falſificantes, ſeu mutãtes ſupplicationes per nos, ſeu de mandato noſtro ſignatas, & datas ſine noſtra, aut Datarij noſtri licentia.*

Declaratio prima, quod per hanc clauſulam iuncto capitulo ad falſariorum. de crim. falſ. probatur appellatione literarum Apoſtolicarum in materia odioſa non includi ſupplicationes a Papa ſignatas, quas ſignaturas vocamus, alioquin ſuperflue extenderetur per hanc illud c. puniens falſantes literas Apoſtolicas ac falſantes ſignaturas.

Secunda, quod hæc excommunicatio nõ eſt reſeruata Papæ, niſi quoad ea, quæ includuntur in hac clauſula, quia quatenus continetur in illo cap. non eſt reſeruata, vt patet ex eo, & notatis a Caietan. vbi ſupra cap.27.

Tertia, quòd uidemur bene pridem reſpondiſſe, quod neque in hanc excommunicationem, neque in illam d.ca.ad falſariorum.incidit falſarius literarum Epiſcopi, vel nuncij, quia hæc propriè non ſunt literæ Apoſtolicæ, nec eadem ratione falſarios litrerarum pœnitentiariæ, quia nõ ſunt literæ Papę, ſed eius cõmiſſarij conſtituti viuæ uocis oraculo. Secus tamen de falſario breuium Papæ, iuxta Gomeſ. lib.de breuibus.pag.3.

Quarta, q; non includit eos, qui ſurreptitiè, vel obreptitiè impetrant literas Apoſtolicas, vel vtuntur illis, ut diximus in cap.ad audientiam.1.de reſcr. quia nõ ſunt literæ falſæ. Neque eos qui vtuntur literis falſis, quia ſolum loquitur de falſantibus, & aliud eſt falſare, & aliud vti falſis, ut colligitur ex d.c.ad falſariorũ quo excommunicãtur omnes falſarij, & non omnes falſis utentes, niſi ſolum laici.

Quinta, quòd ille dicetur habere literas falſas, uel uti eis, qui ſciens, uel debẽs ſcire eſſe tales, utitur eis iuxta Caietan. vbi ſupra.argu.in delictis.§.ſi detracta. de noxal.

Sexta, quòd non ſatis eſt corrigere aliquam literam, aut punctum, quod non mutat ſubſtantiam aliquam, ut faciat incidere in hanc excommunicationem, ut dictum eſt.c.17. nu.178.poſt Io. Gerſon. 2.par.Alph.32.c.quidam. fol.118.contra Hoſt. in ſum. de crim.falſ.§. porrò.uerſ. ſed hodie.& Caiet.in ſum. uerb. excommunicatio.c.26.ſaltem quoad forum cõſcientiæ, quum id facere bona mente ſine dolo, & ullo alterius damno, non uideatur mortale, nec conſequenter excommunicare, iux.dicta ſup.eod.nu.9. Octaua fertur in hæc uerba.

63 *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, filum ferri, ſtannum, chalybem, omniaq; alia metallorum genera, atque bellica inſtrumenta, lignamina, canapem, funes, tam ex ipſo canape, quam ex quacunq; alia materia, & ipſam materiam, aliaq; huiuſmodi, quibus Chriſtianos impugnant, deferunt Saracenis, Turcis, & alijs Chriſti nominis inimicis. Necnon illos qui per ſe, vel aliũ, ſeu alios de rebus Chriſtianæ Reip. ſtatum concernentibus in Chriſtianorum perniciem, & damnum ipſos Turcas, & Chriſtianæ religionis inimicos certiores faciunt, illiſq, ad id auxilium, conſilium, uel fauorem quomodolibet præſtant. Non obſtantibus quibuſcunq; priuilegijs, quibuſcunque principibus, & dominis, ſiue priuatis perſonis per nos, & Sedem prædictam hactenus conceſſis, quæ illis nolumus in aliquo ſuffragari.*

Declaratio prima, quod hanc excommunicationem præceſſit poſita in cap. ita quorundam.& cap.quod olim.ca. ſignificauit.

cauit. & cap. ad liberandam. de Iudæ. & ex trauag. 1. Io. 22. eod. tit. & extrauag. 2. eo. tit. inter communes. Hæc autem videtur omnibus illis amplior, quia licet in d. ca. quod olim. excommunicetur exercens mercimonium cum Sarracenis tempore belli, & in c. ſignificauit, treuguam magis bello quam paci æquet, & licet in dd. extrau. victualia, ſiue commeatus ad eos deferri prohibeat, quod eſt intelligendum etiam per nuncios, iuxta d. c. ſignificauit. tamen hęc non ſolum excommunicat ſpecialiter deferentes multa, ſed etiam prohibita, & ita videtur excommunicare oés illos; quos ſingula eorum excommunicarent, etiam ſi hæc non faceret.

Secunda, quòd ad reſpondendum dubijs, quæ olim paſſim interrogabamur in Luſitania, etiam ex Africa ſuper hac materia a confeſſarijs Illuſtriſſimę Societatis Ieſu, ante hoc Manuale quandam repetitioné compoſuimus in d. c. ita quorundam. dicatam inſigni collegio eiuſdem Societatis Conymbricen. ex ubi dictis apte poſſet hæc clauſula illuſtrari.

Tertia, quod per equos intelligendi ſunt etiam equi debiles, claudi vel morboſi traditi a præfatis inimicis, & opera, & arte Chriſtianorum in eorũ terris curati, & feroces effecti, quia eſt verbum generale eadem ratione includens eos, ac alios apud nos genitos.

Quarta, quod per arma, vt ibi accurate diximus. intelliguntur tantum bellica, id eſt, quę ſunt vna ſpecies armorum generatim ſumptorum in l. armorũ. ff. de verb. ſignif. principaliter ad pugnam facta, uel deſtinatione animi ad eã deſignata, quorum poſterius dico propter ligna, trabes, ferrum, & alia metalla, quæ non ſua forma artificiali, ſed praua deferentis intentione deſtinantur ad pugnam, conficiendo ex eis naues, vel alia inſtrumenta pugnæ accommoda, & conſequenter in hac clauſula continentur non ſolum offenſiua ut lãceæ, enſes, pugiones, bombardulæ, ſen ſclopi, cultri, & etiam cultelli, quia ſuapte natura ſunt ad pugnam apti, quamuis ob paruitatem aliquando pro ſubiecta materia non dicantur arma, ſicut nec lapides, alia defenſiua, vt poſt alios dixit eruditiſſimus And. Alcia. in d. l. armorum, cuius titulum commẽtarijs ob reconditam eruditionem ſuſpiciẽdis, illuſtrauit. Non inquam, ſolum offenſiua, ſed etiam defenſiua, vt caſſides, loricæ, ſcuta, peltæ, clipei & id genus alia, arg. l. 2. C. quæ res aſport. non deb. Arma vero illa, quæ per ſe non ſunt bellica, qualia ſũt lapides, & fuſtes & baculi, non includuntur pluſquã aliæ merces, niſi cum intentione deferentis deſtinantur mediate, vel immediate ad pugnã.

Quinta, quod per ferrum intelligendũ videtur factum, & infectum, arg. d. l. 2. C. quæ res aſport. non deb. nõ tamen vena ferri, vel auri, vt dixi in d. repet. cõtra Syl. verb. excommun. 7. caſ. 21. quamuis etiam illa includeretur, ſi deferretur intentione, vt ex ea fieret ferrum, & ex ferro arma pugnæ accommoda, per prædicta.

Sexta, quod per aurum, argentum, & alia metalla, etiam intelliguntur facta, & infecta. l. cum aurum, & l. Quintus Mutius. §. 1. ff. de aur. & arg. lega. Et quamuis, vt ibidem diximus in legatis eorum appellatione non continentur nummi, & pecunia ſignata, non tamen video iuſtam rationé, quare ſic magis metalla ad pugnandum inepta vetentur deferri, quam pecunia ſignata, quũ hæc aptior ſit ad arma cõparanda, quam illa, & cũ, ſi rõne mercimonij permitteretur, eadẽ ratione qua hæc & illa deberent permitti. Per bellica inſtrumenta videntur intelligi, timpana, fiſtulæ, litui, cornua, & tubę. Per lignamina intelligũtur trabes, & alia ligna nauibus, & triremibus, & alijs inſtrumentis bellicis fabricandis opportuna, quamuis in d. c. ita quorundam, reſtrictius lignamina galearum prohibeantur, vt ibi dixi. Per funes videntur intelligi non ſolum linei, & canapei, ſed etiam lanei & ſpartei, quia dictũ generaliter, generaliter eſt intelligẽdum. l. de pretio. ff. de pub. in rem. act. & c. ſolitæ. de maior. Quod autem naues, & triremes cõtineantur, probat c. ad liberãdam. de Iudæ. & illud Ariſt. *Propter quod vnumquodque tale, et illud magis.* aut multo magnis, C. de ſacroſanct. eccleſ. & lignamina prohibentur, ne inde naues fiant, ligna vero ad ignem fouendum non vetantur magis quam aliæ merces, vt vbi ſupra dixi. Per, *Turcis &c.* non videntur includi hæretici, neque Iudæi, neque gentiles, quibus cum non eſt bellum Chriſtianis, quia nec mens, neque ratio, neque verba

clauſulę, videntur eis conuenire, nec Turcæ, & Saraceni qui nos contra alios Turcas, vel Saracenos iuuarent, vt videtur cõtigiſſe, quando Carolus V. Regem Tuneti ab ea eiectum reſtituit, & cõtingere poteſt quoties populus aliquis Chriſtianus in ſuam iuſtam & neceſſariam defenſionẽ ſociaret ſibi aliquot infideles, iuxta Old. conſil. 71. probatum a Io. And. in rub. de Iudæ. An autem excuſetur princeps, dux, uel præfectus urbis, vel caſtri donans vnũ vel alterum equũm, enſem, haſtã vel ſclopum in gratiam cuiuſpiam beneficij accepti, uel ſpe accipiendi, dubitari poteſt, quia uerba eum includunt, ſed credi poteſt excuſari ex defectu non quidem uerborum, ſed mentis, argum. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure. patrona. Per illa uerba *quibus Chriſtianos impugnant*, uidetur ſignificari eſſe neceſſum ad violandã clauſulam, ut deferentes hoc malo animo deferant, quod eſt falſum, & ad hanc inductionem res ponderari poteſt, quod hæc verba potius ponuntur ad demonſtrandũ factum communiter ſolitum, quam ad ſignificandum neceſſitatem tam praui animi, nemo enim excuſaret mercatorem deferentem multas haſtas franixeas, multas caſſides ferreas & ſclopos Turcis, ſolo animo lucrandi, deſiderando, immo paciſcendo, ne vnquam eis contra Chriſtianos uterentur.

Septima, quod Chriſtiani metu mortis aut verberum remigantes in triremibus Maurorum, etiam contra Chriſtianos, nõ videntur excommunicati, ut in dicto capit. ita quorundem. notab. 2. probamus, quamuis a mortali peccato neſciamus ulterius excuſare, quod ægerrimo animo fero quum hoc conſequatur non poſſe eos vnquam abſolui, neque iuſte communicare, antequam firmiter proponant ſe nunquam ita remigaturos, etiam ſi ob id oporteat oppetere mortem, per d. ſupra. cap. 1. nu. 21. Remigantes autem etiam ſponte, vel regentes eorum naues contra alios infideles, nec excommunicantur, nec peccant, quia d. c. ad liberandã. de regentibus eorum naues contra Chriſtianos intelligendum uidetur, arg. a ceſſatione rationis, & mentis legiſlatoris. l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patron. Nona fertur in hæc fere verba.

64 *Excõmunicamus omnes impedientes, ſiue inuadẽtes eos, qui victualia, ſeu alia ad vſum Romanæ Curiæ neceſſaria adducunt. Ac ẽtiã eos, qui, ne ad Romanã Curiam adducãtur, uel afferantur, impediũt, ſeu perturbant, uel pro eis aliquid exigũt, aut ſoluere faciũt, ſeu hæc facientes defendũt per ſe, uel alium, ſeu alios, cuiuſcunq; fuerint ordinis, præeminentia, conditiones, & ſtatus, ac etiam ſi Pontificali, uel Regali, aut alia quauis eccleſiaſtica, uel mundana præfulgeant dignitate.*

Declarat. prima, quod includit omnes Chriſtianos, qui faciunt aliquod in ea contentorum.

Secundo q̃ non cõprehendit eos, qui ob utilitatem ſuæ Reip. iuſtè prohibent victui neceſſaria, aut peſte graſſante in Curia ſuis ad eam proficiſci cũ commeatu, & ſimilibus, qui nõ intendunt impedire licet ex eo per accidens id cõſequatur, ut dixit recte Caietan. vbi ſup. c. 19. verb. excommunicatio facit, l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi cert. pet. & c. non dubium. de ſen. excom. Decima fertur in hæc verba.

65 *Excommunicamus omnes ex propoſito interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, ſeu deprædãtes Romipetas, ſeu peregrinos ad vrbem cauſa deuotionis, ſeu peregrinationis, & prorſus omnes alios, ad Sed. Apoſt. accedentes, vel apud eam morantes, aut recedentes ab ipſa, & illis dantes auxilium, conſilium, uel fauorem.*

Declaratio prima, quòd hæc clauſula includit uenientes ad vrbem, uel ab ea rẽcedentes cauſa deuotionis, uel peregrinationis, quos non includebat Bulla eiuſdem D. N. quam expoſuimus in Manulatino, niſi quando in ea maneret Sedes Apoſtolica.

Secunda, quòd includit omnes uenientes ad Sed. Apoſt. & recedentes ab ea, ſiue maneant Romæ, ſiue foris, non tamen venientes Romam, ſi alia de cauſa, quam deuotionis, & peregrinationis ad eam veniant, neque venientes ad urbem, ubi extra illam fuerit Curia, ſi alio reſpectu, q̃ Sedis Apoſt. iuerint ad eam, uel receſſerint ab ea. arg. no. in c. ego N. de iureiur. verb. limina, iuxta declarationẽ Io. And. Pan. & Fel.

Tertia, quod non includit eos, qui uadunt, degunt, aut redeunt a loco, ubi eſt curia, ſi non proficiſcãtur, uerſentur, aut

reuer-

reſiſtantur ratione curiæ, ſi illa non eſt Romæ, Caiet. vbi ſupra cap. 14.

Quarta, quod ad hanc incurrendam non oportet, quod id faciens careat iuriſdictione, quod requirebat Bulla in alio Manu. expoſita, ſaltem quoad aliquos.

Quinta, quòd propoſitum percutiendi ſeu interficiendi, quod ſufficit ad peccatum mortale non ſufficit ad incurrendum hanc cẽſuram, ob percuſſionem, vel interfectionem, immo eſt neceſſe, quod concipiatur tempore animi pacati, uel tranquilli, iuxta Caiet. vbi ſupra, quamuis quam noſtra ſententia, ſatis eſt, vt concipiatur etiã tempore turbati, & irati, modo concipiatur ante rixam, & tẽpus percuſſionis uel mortis, quia per hoc ſeruatur proprietas, ſeu ſpecialitas, quam hæc clauſula ſignificat in hoc cap.

Vndecima fertur in hæc verba.

66 *Excommunicamus omnes illos, qui non habentes in eadem Curia iuriſdictionem ordinariam, vel delegatam eius in prætextu capiũt, ſpoliant, detinent morantes in eadem, vel qui talia fieri mandant.*

Duodecima fertur in hæc verba.

67 *Excommunicamus interficientes, mutilantes, verberantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hoſtiliter inſequentes S. R. E. Cardinales, ac Patriarchas, Archiepiſcopos, Sedíſque Apoſtolicæ Legatos, vel Nuncios, aut eoſdem eijcientes a ſuis diœceſibus, territorijs, terris, ſeu dominijs, eaq; mandantes, uel rata habentes, ſeu præſtantes eis auxilium, conſilium, vel fauorem.*

Declaratio prima, quod ob ſingula horum ſeptem admiſſa contra Cardinales incurritur hæc excommunicatio.

Secunda, quod quo ad capitu. fœlicis & pœnas in eo contentas exæquantur Cardinalibus Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Legati, ſeu Nuntij Sedis Apoſtol.

Tertia, quòd licet hic expreſſe non dicatur, quòd facientes prædicta contra Patriarchas, Archiepiſcopos, &c. incurrant cenſuram bullæ cum cenſura prædicti capit. fœlicis. non ſit de cenſura bullæ, de mente tamen S. D. N. videtur fuiſſe, vt cenſeretur cenſura bullæ. Tum quia intendit in hoc æquare illos Cardinalibus. Tum quia Pius Quintus in ſua bulla expreſſe excommunicauit iniuriantes eis, ſicut iniuriantes Cardinalibus.

Quarta, quod hæc cenſura includit etiam eijcientes a terris ſuis Legatos, & Nuncios Sed. Apoſtol. Patriarchas, Archiepiſcopos a ſuis diœceſibus, eaque mandantes, conſulentes, & ad id auxiliantes. Ita quod latius prouidetur ijs quo ad hoc, quam Cardinalibus, quatenus ſunt Cardinales, & non Legati, uel Epiſcopi.

Quinta, quod hic uidetur prouiſum contra illos iudices ſeculares, qui cũ Epiſcopos non parentes ſuis iuſſis non poſſunt capere, neque punire, iubent eis, ut e regno exeant, ob quod non ſolum iubẽtes, ſed & lictores iuſſa exequẽtes, & opẽ ad id ferentes, immo & conſulentes ligãtur, iubentes autem exire curiam regis, vel alium locum, qui non eſſet eorũ diœceſum, eſto male facerent, nõ tamen hac cenſura ligarentur, quia neque eius verba, nec eadem ratio eis aptantur.

Sexta, ꝙ excuſatur ab hac cenſura, qui defendẽdo ſe cum moderamine inculpatæ tutelæ, aliquid horũ facit, leg. ut uim. ff. de iuſt. & iur. & l. 1. C. vnde vi. & qui probabiliter ignorans faceret aliquid in prædictos noctu, vel etiam inter diu habitu alieno repertos, arg. c. 2. de conſt.

Septima, quod per hanc clauſulã ceſſat quo ad principalia vetita id quod in Hiſpano innueram, ſcilicet, quod clem. ſi quis ſuadente. de pœnit. largius prouidebat Epiſcopis, quàm bullæ præcedẽtium Pontificum, eo quod illa prouidet contra bannientes, quod prædictæ bullæ nõ faciebant, ceſſat inquam, quia hæc prouidet etiam contra eijcientes, quod eſt generalius, quam bannientes. Immo etiam uidetur ceſſare quo ad acceſſorias, quia tria illa uerba, ſcilicet mandantes, ſeu cõſilium uel auxilium præſtantes, includere uidentur omnia, quæ plura uerba illius clemen. continent. Nam per mandantes comprehenduntur ratum habentes. cap. ratihabitionem. de reg. iur. lib. 6. & per conſilium, & auxilium cætera, nam & defenſare. & ſocium eſſe comprehenduntur ſub auxilium præſtare.

Octaua, quod Epiſcopus dicitur qui eſt conſecratus, & nõ qui ſolum electus, præſentatus, confirmatus, inſtitutus, aut prouiſus, etiam ſi iam adeptus ſit poſſeſ-

per

per gloſſ. ſolem. in clem. dignum. de clebr. miſſa. & alia multa citata per Fel. in cap. eam te. de reſcrip. Decimatertia fertur in hæc uerba.

68 Excommunicamus illos, qui per ſe, uel alium, ſeu alios, quaſcunque perſonas eccleſiaſticas, vel ſæculares ad dictam Curiam ſuper eorum cauſis, & negotijs recurrentes, illaſque in eadem Curia proſequentes, aut procurantes, negotiorum geſtores, aduocatos, & agentes ipſorum, ſeu etiam auditores, uel iudices, ſuper dictis cauſis uel negotijs deputatos, occaſione cauſarum, vel negotiorum huiuſmodi uerberant, mutilant, occidunt, bonis ſpoliant, ſeu qui per aliũ, ſeu alios, directe uel indirecte, prædicta exequi, procurare, aut eiſdem conſilium, auxilium, uel fauorem præſtare non uerentur, cuiuſcunque præeminentiæ, & dignitatis fuerint. Ac etiam omnes tam eccleſiaſticos, quàm ſæculares cuiuſcunque dignitatis, qui prætexte friuolam quandam appellationem a grauamine, uel futura exequutione litterarum Apoſtolicarum, & in forma breuis, tam gratiã, quàm iuſtitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum, ſequeſtrorum, monitoriorum, proceſſuum exequutorialium, & aliorum decretorum, a nobis, & a ſede prædicta, ſeu Legatis, Nuncijs, Præſidentibus, Cameræ Apoſtolicæ Auditoribus, Commiſſarijs, alijſque iudicibus, & delegatis Apoſtolicis emanatorũ, & quæ pro tempore emanauerint: aut aliàs ad curias ſæculares, & laicam poteſtatem recurrũt, & ab ea inſtante etiã fiſci procuratore appellationes huiuſmodi admitti, ac litteras, citationes, inhibitiones, ſequeſtra, monitoria, & alia prædicta capi, & retineri faciunt, quive illa ſimpliciter, uel ſine illorum beneplacito, conſenſu, vel examine exequutioni demandare, aut, ne tabelliones, & notarij ſuper huiuſmodi litterarũ, & proceſſuum exequutione inſtrumẽta, uel acta conficere, aut confecta parti, cuius intereſt, tradere debeant, impediunt, uel prohibent, ac etiam partes, ſeu earum agentes, notarios, exequutores, & ſubexequutores litterarum, citationum, monitoriorum, & aliorum prędictorum capiunt, percutiunt, vulnerãt, carcerant, detinent, ex ciuitatibus, locis, regnis eijciunt, bonis ſpoliant, perterrefaciunt, concutiũt, & comminantur, per ſe, vel aliũ, ſeu alios, publicè vel occultè, ſeu capi, carcerari, detineri, vulnerari, miniſq; agitari faciunt. Quive aliàs quibuſcũque perſonis in genere, uel in ſpecie, ne pro quibuſuis eorũ negotijs proſequendis, ſeu gratijs, uel litteris impetrandis ad Romanam Curiam accedant, aut recurſum habeant, ſeu gratias ipſas, uel litteras a dicta ſede impetrent, ſeu impetratis utantur directe, vel indirecte prohibere, ſtatuere, ſeu mandare, uel eas apud ſe, aut notarios, ſeu tabelliones, uel aliàs quomolibet retinere præſumunt.

Declaratio prima, quod hæc clauſula includit primum impediẽtes curſum cauſarum ad Curiam, uel in Curia.

Secũda, impedientes executionem litterarum curiæ Sedis Apoſt.

Tertia, tractantes male perſonas illas agentes, & impedientes dari inſtrumenta ſuper his petita.

Quarta impedientes impetrationes litterarum gratiæ, vel iuſtitiæ a Sede Apoſt.

Quinta, quod non eſt neceſſe ad incidendum in cenſuras huius clauſulæ, vt prædicta impedimenta fiant authoritate iudiciaria laica; ſed ſufficit, ut fiant priuata, uel eccleſiaſtica. Tum quia id patet quoad primam & ſecundam partem, & quoad eos qui procurãt, ut ſuperiores ponant impedimenta prædicta. Tum quia nõ eſt cur excuſetur eccleſiaſticus, qui authoritate eccleſiaſtica intimantem, citantem, & alia iuſſa a Sede Apoſt. implẽtem, capit, conijcit in carcerẽ, uel necat, ne inſtrumenta ſuper exequutis a ſe præſtet. Tum quia nulla verba eius id indicant, neque ulla ratio concludit, & ita, ut eſt generalis, generaliter intelligi debet, c. ſi Romanorum. 19. diſt. in l. de precio. ff. de publ. in rem act. Tum quia id, quod contra ſentit Caiet. poteſt intelligi de contẽtis in §. ſequen.

Sexta, quòd hæc excommunicatio includit multos alios, quos non includebat Bulla prodicta in Manua. Latino expoſita, vt patet legenti.

Decimaquarta fertur in hac verba.

69 Excommunicamus omnes, & ſingulos cancellarios, uicecancellarios, & conſiliarios ordinarios, & extraordinarios, quorum-

rumcunq; Regum, & Principum, ac præſidentes cancellariarum, conſiliorum, & parlamentorum: necnõ procuratores generales eorundem, uel aliorum Principũ ſecularium, etiamſi Imperiali, Regali, Ducali, uel alia quacunque præfulgeant dignitate, quocunq; nomine nuncupētur: aliosq́, iudices tam ordinarios, quàm delegatos, necnon Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, Commendatarios, Vicarios, & officiales, qui per ſe, uel aliũ, ſeu alios, auctoritate propria, & de facto, quarumcunque exemptionum, uel aliarũ gratiarũ, & litterarum Apoſtolicarum prætextu beneficiales, & decimarum, ac alias cauſas ſpirituales annexas ab auditorib', & commiſſarijs noſtris, alijſq; iudicibus eccleſiaſticis auocant, illarumve curſum, & audientiam, ac perſonas, capitula, conuentus, collegia, cauſaſq; ipſas proſequi uolentes, impediunt, ac ſe de illarum cognitione tanquam iudices interponunt; quique partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendum citationes, uel inhibitiones, aut alias litteras ĩ eis decretas, & ad faciendum uel conſentiendum eos, cõtra quos tales inhibitiones emanarũt, a cenſuris, & pœnis in illis contentis abſolui per ſtatutum, uel aliàs compellunt, uel exequutionem litterarum Apoſtolicarum, ſeu exequutorialium, proceſſuũ, aut decretorum prædictorũ quomodolibet impediunt, uel ſuum ad id fauorem, conſilium, aut aſſenſum præſtant, etiam prætextu uiolentiæ prohibendę, uel aliarum prætenſionum, ſeu etiam donec ipſi ad nos informandos (ut dicunt) ſupplicauerint, aut ſupplicari fecerint, niſi ſupplicationes huiuſmodi coram nobis, & Sede Apoſtolica legitimè proſequantur.

Decimaquinta fertur in hac verba.

Et qui ex eorum prætenſo officio, uel ad inſtantiam partis, aut aliorum quorũcunque, perſonas eccleſiaſticas, Capitula, Conuentus, Collegia eccleſiarum quarumcunque, coram ſe ad ſuum tribunal, audientiam conciliariam, concilium, uel parlamẽtum, præter iuris canonici diſpoſitionem trahunt, uel trahi faciũt, uel procurãt directe, uel indirecte quouis quæſito colore. Necnon qui ſtatuta, ordinationes, cõſtitutiones, pragmaticas, ſeu quæuis alia decreta in genere, vel in ſpecie ex quauis cauſa, & quouis quæſito colore ac etiam prætextu litterarum Apoſtolicarũ vſu non receptarum, ſeu reuocatarum, vel cuiuſuis cõſuetudinis, aut priuilegij, vel alias quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel factis, & ordinatis uſi fuerint: unde libertas eccleſiaſtica tollitur, ſeu in aliquo læditur, uel deprimitur, aut alias quouis modo reſtringitur, ſeu noſtris, & dictæ Sedis, ac quarumcunque eccleſiarum iuribus quomodolibet directe, uel indirecte, tacite, uel expreſſe præiudicatur.

Decimaſexta fertur in hac uerba.

Necnon qui Archiepiſcopos, Epiſcopos, aliosq́, ſuperiores, uel inferiores prælatos, & omnes alios quoſcunque iudices eccleſiaſticos ordinarios quomodolibet impediunt, quominus ſua iuriſdictione eccleſiaſtica contra quoſcunque utantur, ſecundũ quod canones, & ſacræ conſtitutiones eccleſiaſticæ, & decreta Conciliorum generalium, & præſertim Tridentini ſtatuunt. Ac etiam eos, qui poſt ipſorum ordinariorum, uel etiam delegatorũ quorumcunque ſententias & decreta, aut alias fori eccleſiaſtici iudicium eludentes ad cãcellarios, & alias curias ſeculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata etiam pœnalia ordinarijs, aut delegatis prædictis decerni, & cõtra illos exequi procurant. Eos quoque, qui hæc decernunt, & exequuntur, ſeu dant auxilium, conſilium, patrocinium, & fauorem in eiſdem.

Decimaſeptima fertur in hac verba.

Et qui iuriſdictiones ſeu fructus, reditus, & prouentus ad nos, & Sedem Apoſt. & quaſcunque eccleſiaſticas perſonas ratione eccleſiarũ, monaſteriorum, & aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum pertinentes, uſurpant, vel etiam quauis occaſione, uel cauſa ſine Rom. Pont. uel eorũ ad quos de iure pertinẽt, expreſſa licentia ſequeſtrant.

Decimaoctaua fertur in hac verba.

Et qui collectas, decimas, taleas, præſtantias, & alia onera clericis, prælatis, & alijs perſonis eccleſiaſticis, ab eorum, & eccleſiarum, monaſteriorum, & aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum bonis, illorumque fructibus, reditibus, & prouentibus

tibus huiuſmodi, abſque ſimili Romani
Pont. ſpeciali,& expreſſa licentia,impo-
nunt, & diuerſis etiam exquiſitis modis
exigunt,aut ſic impoſitam etiam a ſpon-
te dantibus,& concedentibus recipiunt,
necnon qui per ſe,vel alium,ſeu alios, di
recte,uel indirecte,prædicta facere, exe-
qui,uel procurare,aut eiſdem, auxilium,
conſiliũ,uel fauorem,aut uotum,ſeu ſuf-
fragium, palam, vel occulte præſtare non
uerentur,cuiuſcunque ſint preeminentię
dignitatis, ordinis, conditionis, aut ſta-
tus, etiamſi Imperiali,aut Regali præful-
geant dignitate, ſeu Principes, Duces,
Comites,Barones, Reſpublicæ,& alij po
tentatus quicunque, etiam regnis, pro-
uincijs, ciuitatibus,& terris quoquomo-
do præſidentes, aut quauis etiam pontifi-
cali dignitate inſignitis, innouantes de-
creta ſuper his per ſacros Canones tam
in Later.nouiſſime celebrato,q̃ alijs Con
cilijs generalibus edita etiam cum cenſu
ris,& pęnis in eis contentis. Sequũtur de
clarationes harum quinque cenſurarum.

70 Declaratio prima,quod in hanc cenſu
ram non incidũt niſi qui auctoritate iudi
ciali,& laica hic uetita faciunt, vt ſub finẽ
primæ partis huius clauſulæ exprimitur.

Secunda, quod per *Prætextum uiolen-
tia*: includit impedientes exequutionem
literarum Apoſtolicarũ,iuſtitiæ, uel gra-
tiæ ſpecie tollendæ uiolentiæ, quales an
ſint ſemper,uel quando impedientes eam
poſt appellationem, uel ſupplicationem
in tempore, & forma interpoſitam; quæ-
ſtionis eſt, ut quotidianæ, ita maximæ di-
gniſſimæque,quam ſumma eccleſiæ pote
ſtas,ſumma ſæculari audita determinet:
quanquam ſatis uidetur hic determina-
ri, quo ad eos, qui propter illas nullate-
nus ad tribunal eius, ad quem ſupplica-
tur,uel appellatur,adductas, vel adducen
das impediunt. Quod etiam uideo pro
re indubitata haberi in Hiſpanijs, & Gal-
lijs poſſe regulariter Reges defendere
poſſidẽtes colorato titulo beneficia eccle
ſiaſtica,ne abſque iuſta cauſæ cognitione
deturbentur, uel ſpolientur, uirtute illa-
rum literarum ẽt Apoſtolicarum. Quod
vt vbique ferè in illis regnis ſeruatur, ita
multi iure munire conantur, an uero ſa-
tis muniant,necne,S.D.N.diffinitioni re-
mitto, licet uideatur non poſſe iure pro-
bari conſuetudinem illam quorundam re
centiorum,qui decernunt bene, uel ma-
le eſſe appellatum ab interloquutorijs
ob actus, quo iudices, a quibus facient,
vel deſinent facere poſt appellationes ab
eis interpoſitas: cum omnis ſententia in
terloquutoria, ex ſolis ante illam actis
ſit approbanda,uel reprobanda,ut no.gl.
ſi.recepta in c.cum appellationibus. §. ſi
uero.de appel.lib.6.per l.hanc.C.de tem
po. app. quo facto appellationum proſe-
quutio perinde negligitur, ac ſi a iudici-
bus ad quos appellatũ eſt tertia ſentẽtia
lata eſſet,quanquã proſequutionem appe
lationis nil innouato minime impediant.

Tertia, quod per uerba illa, *Præter iu-
ris canonici,&c.* noue addita,excludũtur,
ab hac cenſura iudices ſæculares, qui in
caſibus a iure permiſſis uocant ad ſua tri-
bunalia eccleſiaſticos.

Quarta,q̀ quarta pars huius clauſulæ
videtur nuue inſerta in fauorem iudicum
ordinariorum, & merito, cum ordinaria
iuriſdictio ſit fouenda,& fauorabilis, iux
ta gl.ſolemn.& recept.clem.2.de offic. or
din. per quam uidetur reduci ad bullam
excommunicatio,c.quoniam.de immun.
eccleſ.vt ſuper ea infra dicetur.

Quinta quod per eãdem partem inno
uatur Concilium Tridentinum ſeſſi.25.
capitulo 20. quod grauiter hortatur, Im-
peratores, Reges, & quoſcunque alios re-
gulos& dominos, vt maiores ſuos imita-
ti, Eccleſiam ſanctam,& cultum Dei, mi-
niſtroſque illius,quo a Deo proſpera re-
cipiant,obſeruent.

Sexta, quòd per illa uerba quintæ par
tis, Quiue iuriſdictiones,uel prouidet in-
demnitati fructuum eccleſiaſticorum,cui
ut ſit locus debent concurrere quinque.
Primum, quod ſint reditus eccleſiaſtici,
& non profani,etiam ſi ad eccleſiaſticum
pertineant,iuxta Caie.vbi ſup.c.27. quod
eſt intelligendum de bonis non pertinen
tibus,ad eum, quatenus eſt eccleſiaſticus,
neque ratione beneficij,arg.c. nouerint.
10.q.1. & c. cum dilectus. de iurepatron.
Secundum,quod capiantur tanquam re-
ditus eccleſiaſtici. Tertium,quod perti-
neant ad aliquem. Quartum,quod capiã
tur abſque licentia Papæ. Quintũ, quod
capiantur auctoritate,& poteſtate vſurpa
ta iuxta Caietanum ubi ſupra. Quarę la-
trones,

trones,& milites,qui rapiunt eos,ſit quæ libet alia bona, non incurrunt hanc cenſuram,neq; qui minuta portoria,ſiue pedagia exigunt a clericis, ſicut ab alijs laicis.nulla habita ratione fructuum aut bonorum eccleſiaſticorum, neq; qui capiũt eos tempore vacationis,quia nullius ſunt perſonæ ueræ ſecundum Caie.cui nõ aſſentior. Tum quia nemo dixerit,quod capientes fructus ſedis Apoſt. vacantis, non contineantur ob contenta in 16. excommunicatione, neque eadem ratione capiẽtes bona conuentuum, monaſteriorum, neque communia conuentui & prælato, quæ tamẽ ad nullam perſonam pertinẽt. Tum quia fructus uacationis tempore obuenientes pertinent ad ſucceſſorem, & durante uacatione ad commendatarium, vel œconomum,ut late dixi commenr. c. non liceat. 12.q.2.Tum denique,quia poteſt dici,quod verbo.perſonas,hic poſito, ſignificantur etiam fictæ ob paritatem æquitatis,& rationis,arg. ſolennis in c. ſi poſtquam. de electione lib.6.

Decimanona fertur in hac uerba.

71 Excommunicamus omnes, & quoſcunque magiſtratus, ſenatores,præſidentes, auditores,& alios iudices quocunque nomine vocentur,ac cancellarios,vicecãcellarios,notarios,ſcribas, ac exequutores, & ſubexequutores,& alios,quoquomodo ſe interponentes in cauſis capitalibus cõtra perſonas eccleſiaſticas,illas banniendo,capiendo,proceſſando, ſeu ſententias contra illas proferendo vel exequendo, etiam prætextu quorumcunque priuilegiorum,a Sede Apoſtol.ex quibuſuis cauſis,ac ſub quibuſcunque tenoribus,& formis in genere,& ſpecie conceſſorum quibuſcunq; Regibus,Ducibus, Principibus Rebus publicis,Monarchis, Ciuitatibus, & alijs quibuſcunque potentatibus,quocunque nomine cenſeãtur,quæ nolumus illis in aliquo ſuffragari, illa oĩa ex nunc in irritum reuocando.

Declaratio prima,quod hæc excõmunicatio fertur ad tuendam iuriſdictionem eccleſiaſticam in cauſis criminalib. ſicut ſuperior ad tuendam in ciuilibus.

Secunda quod tollit priuilegia data ẽt Regibus,per quod dubitari poſſet de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu ſiue delatione armorũ, & alijs caſibus,quos uocant priuilegiatos,equidem arbitror difficile eos ab illis abſtẽturos,ſiue quod præſupponant,priuilegia illa eſſe remuneratoria obſequiorum a ſe magnis impenſis, ſanguinis, & fortunarũ præſtitorum,ſiue quod ſint immemorialia,& ſuper criminibus lenibus, argumento.eorum,quę notat Innoc.in c.nouit de iudic.cum late additis ibi a Panor.Felyn. & Dec.ſiue alia,quæ an audiri debeant iudicio S. D. N. relinquo.

Vigeſima fertur in hac uerba.

72 Excõmunicamus omnes illos, qui per ſe,uel alium ſeu alios directe, uel indirecte, ſub quocunque titulo, uel colore de facto occupant,uel detinent, uel hoſtiliter deſtruunt uel inuadũt, aut occupare, detinere,uel deſtruere, aut inuadere hoſtiliter præſumpſerint in totũ uel in partem Almam Vrbem, regnum Siciliæ, Inſulas Sardiniæ, & Corſicæ, terras citra Pharum, patrimonium B. Petri in Tuſcia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venuſinum, Sabinenſem, Marchiæ Anconitanæ,Maſſæ Trabariæ,Romandiolæ, Cãpaniæ, & maritimas prouincias, illarũque terras,& loca,ac terras ſpecialis commiſſionis Arnulphorum ciuitateſq; noſtras Bononiam, Ceſenam, Ariminũ,Beneuentum,Peruſium, Auinionem,Ciuitatem Caſtelli,Tudertum, & alias ciuitates,terras,& loca uel iura ad ipſam Rom. Eccleſ. pertinentia, dictæq; Romanę Eccleſiæ mediate, uel immediate ſubiecta: quive ſupremam iuriſdictionem in illis nobis,& eidem Ro.Eccleſ.competentem de facto uſurpare, perturbare,retinere,& uexare uarijs modis pręſumunt,nec non adhærentes,fautores,& defenſores eorũ, ſeu illis auxilium, conſilium, uel fauorẽ quomodolibet præſtantes.

Vigeſimaprima fertur in hac uerba.

Item,omnes & ſingulos ſupellectiliũ, librorum,ſcripturarum, & bonorum Cameræ, & Palatij Apoſtolici,ex eodem palatio infirmitatis Ro.Pon.ac Sedis Apoſtol.vacationis tempore ablatores,& illorum detentores, ac quouſque alios, ad quorum manus bona prædicta quocunque titulo, & quauis cauſa ſcienter peruenerint.

Declaratio, quod includit factionem, quæ exiſtens extra aliquas ciuitates Papæ,

pæ,& ui armata irrumpit in aliquam earum,inuicta altera factione intra eam exiſtente per rationes Caietani d.c.17.

Sequitur §. *Volentes*, in quo ſtatuitur, ut hæc bulla non expiret lapſo anno, nec alio modo, donec ædatur alia noua, in hæc verba.

Volentes præſentes, ac omnia, & quæcunque his literis contenta, quouſque alij huiuſmodi proceſſus a nobis,aut Ro.Pon.pro tempore exiſtente, fiāt,aut publicētur durare,ſuoſque effectus omnino ſortiri.

Sequitur §. *Cæterum.* continens reſeruationem harum cenſurarum.

Cæterum a prædictis ſententijs nullus per alium,quam per Rom.Pon.niſi in mortis articulo conſtitutus,neque etiā tunc,niſi de ſtando eccleſiæ mandatis, & ſatisfaciendo cautione præſtita abſolui poſſit,etiam prętextu quarumuis facultatum,& indultorum quibuſcūque perſonis eccleſiaſticis,ſæcularibus,& quorumuis ordinum etiam mendicantium,& militiarum regularibus, etiā epiſcopali, uel alia maiore dignitate præditis, ipſiſque ordinibus, & eorum monaſterijs,conuentibus, & domibus,ac collegijs,confraternitatibus, congregationibus,hoſpitalibus,& locis pijs,necnon laicis etiam Imperiali,Regali,& alia mundana excellentia fungentibus,per nos & dictam Sedem,ac cuiuſuis Concilij decreta,uerbo, literis,aut alia quacunque ſcriptura,in genere et in ſpecie conceſſarum,& innouatorum,ac concedendorum,& innouandorum.

Declarat prima,quod hæ cenſuræ includūt omnes etiam Imperatores, & Reges,& uniuerſitates quibus illæ ſunt aptę & quod nulla conſuetudo etiam immemorialis, nec præſcriptio quælibet longiſſima, nec priuilegium etiam per uiam contractus, uel remunerationis conceſſum contra eas prodeſſet. Secunda,quod ſatisfactio ſufficiens, de qua loquitur, eſt intelligenda ex limitatione de qua ſupra eodem cap.nu.43.& quod priuilegium in remunerationem, uel cōtractum conceſſum,ex cauſa reuocari poteſt, quæ communis opinio eſt in cap.nouit.de iudic. & in cap.1.de probat. An autem derogetur Concilio Trident. dicitur infra eod. cap. numero 254.

Sequitur §.*Quod ſi fortè.*contra abſoluentes ab his cenſuris.

73 *Quod ſi fortè aliqui contra tenorem præſentium talibus excommunicatione, & anathemate laqueatis, uel eorū alicui abſolutionis beneficiū impendere de facto præſumpſerint, eos excōmunicationis pœna innodamus, grauius contra eos ſpiritualiter, & temporaliter,prout expedire nouerimus,proceſſuri.*

Declarat prima,quod non comprehenditur hac cenſura confeſſarius, qui obliuione, incogitantia, aut ignorantia non craſſa abſoluit, quia fertur contra præſumentem abſoluere, de quorum numero non eſt qui ſic abſoluit, per ea quæ diximus in repetit.capitu. accepta. de reſtitu. ſpoliato.oppoſit.8.nu.32.poſt Cardin.in cle.1.de priuileg.q.38.& per dicta Caie.in ſum.verb.excommunicatio.c.58.& 81.

Secūda,quòd abſolutio huius excommunicationis non eſt reſeruata Papæ, ut ex litera patet, ſicut ex bulla Martini V. quam ponit S.Anton.3.part.tit.34. c.70. quamuis contrarium viſum fuerit Fel.in c.paſtoralis.§.prætérea.col.2. de offic.or. & Caie.ubi ſupra cap.77.

Tertia,quòd ab ea poteſt abſoluere ordinarius,ſiue illa, & aliæ latæ in bulla putentur latæ a iure, ſiue ab homine, quia ſunt generales,per dicta ſup.eodem. nu. 43. Equidem latas in bulla Iulij III. quā in Man.Hiſpano expoſui,iudicaui eſſe latas ab homine,quia bulla illa nō habebat uim legis,quæ perpetuat.c.ſi. de offi. del. ſed præcepti,quod cum præcipiente finitur,ut in dicto num.43. dictum eſt,& has latas per S.D.N. potius putarem dicēdas latas a iure,quia uoluit eas non finiri ſua morte, quæ vtinam ante dies Petri non contingat. Amen.

Sequitur §.*Declarantes.*in quo abſolutio reſtringitur, & proteſtatio magna adijcitur.

74 *Declarantes, ac proteſtantes quācunq; abſolutionem etiā ſolenniter per nos faciendam prædictos excōicatos ſub præſentibus comprehenſos,niſi prius a præmiſsis, cum uero propoſito ulterius ſimilia non committendi deſtiterint,ac quoad eos,qui cōtra libertatem,ut præmittitur,ſtatuta fecerint, niſi prius ſtatuta, ordinationes,conſtitutiones, pragmaticas, & decreta huiuſmodi publice reuocauerint ex archiuijs ſeu capitularibus locis,aut libris, in quibus annotata reperiuntur deleri, caſſari, ac nos de reuocatione huiuſmodi certiores fecerint eos non comprehendere,nec eis aliter*

ſuffra-

ſuffragani. Quin etiam per huiuſmodi abſolutionem, aut quoſcunque alios actus contrarios tacitos uel expreſſos, ac etiam per patientiam & tollerantiam noſtram, uel ſucceſſorum noſtrorum quantocunque tempore continuatam, in præmiſſis omnibus, & ſingulis, ac quibuſcunque iuribus Sed. Apoſt. ac S.R. Eccl. undecunque & quomodocunque quæſitis uel quærendis, nullatenus præiudicari poſſe ſeu debere.

Nõ obſtantibus priuilegijs, indulgentijs, & literis Apoſtolicis generalibus uel ſpecialibus ſupradictis, uel eorum alicui, ſeu aliquibus, & alijs cuiuſcunque ordinis, ſtatus, uel conditionis, dignitatis, & præeminẽtiæ fuerint, ẽt ſi ut præmittitur Pontificali, Imperiali, Regali, ſeu quauis alia ẽt mundana præfulgeant dignitate, vel eorum regnis, prouincijs, ciuitatibus, ſeu locis a prædicta Sede ex quauis cauſa etiam per viam contractus, aut remunerationis, & ſub quauis alia forma, & tenore, ac cum quibuſuis clauſulis, etiam derogatoriarum derogatorijs conceſſis etiã continentibus, q excommunicari, anathematizari, uel interdici nõ poſſint per literas Apoſtolicas non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad uerbum de indulto huiuſmodi, ac de ordinibus, locis, nominibus proprijs, cognominibus & dignitatibus eorum mentionem. Necnon conſuetudinibus etiam immemorabilibus ac præſcriptionibus, quantumcunq; longiſſimis, & alijs quibuslibet obſeruãtijs, ſcriptis, vel non ſcriptis, per quæ contra hos noſtros proceſſus ac ſentẽtias, quo minus includantur in eis, ſe iuuare ualeant vel tueri: quæ omnia quoad hoc eorum omnium tenores, ac ſi de uerbo ad uerbũ nihil penitus omiſſo inſererentur præſentibus, pro expreſſis habentes, penitus tollimus, & omnino reuocamus, cæteriſq; contrarijs quibuſcunque.

Vt uerò præſentes noſtri proceſſus ad communem notitiam facilius deducantur, chartas ſeu membranas proceſſus ipſos continentes ualuis eccleſiæ S. Ioannis Lateran. & Baſilicæ Principis Apoſtolorũ de vrbe appendi faciemus, quæ proceſſus ipſos quaſi ſonoro præconio, & patulo indicio publicabunt, ut ij, quos proceſſus huiuſmodi cõtingunt, quod ad ipſos non peruenerint, aut quod ipſos ignorauerint, nullam poſſint excuſationẽ prætendere, aut ignorantiam allegare, cum non ſit ueriſimile id remanere incognitũ, quod tam patenter omnibus publicatur. Inſuper, vt proceſſus ipſi, ac præſentes literæ, ac omnia, & ſingula in eis contenta, eo fiant notoria, quo in pleriſque ciuitatibus, & locis fuerint publicata, uniuerſis & ſingulis Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & locorum ordinarijs Prælatis, & Rectoribus, ubilibet conſtitutis, per hæc ſcripta committimus, & in uirtute ſanctæ obedientiæ diſtricte præcipiendo mandamus, vt per ſe, uel alium, ſeu alios præſentes literas, poſtquam eas receperint, ſeu earum habuerint notitiam, ſemel in anno, aut, ſi expedire uiderint, etiam pluries, in eccleſijs ſuis, dum in eis maior populi multitudo ad diuina conuenerit, ſolemniter publicent, & ad Chriſti fidelium mentes reducant, nuncient, & declarent.

Cæterum hortamur eoſdẽ uniuerſos, & ſingulos Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, aliòſq; locorum ordinarios, & eccleſiarũ Prælatos, necnon Rectores, cæteroſq; curam animarum exercentes, ac presbyteros ſæculares, & quorumuis ordinum regulares, ad audiendum cõfeſſiones, quauis authoritate deputatos, vt tranſumptum harum litterarum penes ſe habere, legere, & diligenter examinare procurent.

Volentes earundem præſentium tranſumptis & impreſſis, notarij publici manuſcriptis, & ſigillo Iudicis ordinarijs Ro. Curiæ, uel alterius perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitos, eandem prorſus fidẽ in iudicio & extra illud vbique locorum adhibendam fore, quæ ipſis præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ.

Nulli ergo omnino hominũ liceat hãc paginam noſtræ excõmuncationis, anathematizationis, interdicti, declarationis proteſtationis, ſublationis, reuocationis, commiſſionis, innodationis, mandati, hortationis & uoluntatis infringere, uel ei auſu temerario contraire. Si quis aũt hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum.

trum, anno Incarnationis Dominicæ mil leſimo quingenteſimo octuageſimo tertio, pridie Nonas Aprilis, Pontificatus noſtri anno vndecimo.

De excommunicationibus reſeruatis Papæ non contentis in bulla Cœnæ.

SVMMARIVM.

75 *Excommunicatio prima reſeruata Papæ extra bullam Cœnæ in canonũ trãſgreſſores. Secunda in percuſſorem clerici. nu. 76.*

77 *Clerici percuſſio quæ excommunicat, & quæ non, a num. 80. & quis clericus quoad hoc num. 29.*

86 *Abſolui non poſſunt ab epiſcopo ab canone ſi quis ſuadente. 17. q. 4. ob enormem percuſſionem, & qui ob mediocrem, & quod omnes poſſunt ob leuem, vſque ad nu. 94.*

91 *Percuſſio enormis, mediocris, & leuis, quæ dicantur. nu. 92.*

75 PRima in c. nulli fas. 19. d. in tranſgreſſores Canonum, ſed quia reſtringitur ad eos, qui tranſgrediuntur negando Papæ poteſtatem ad condendos eos, hæc reducitur ad primam bullæ Cœnæ.

76 Secunda in c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. per hæc fere verba. *Si quis ſuadente diabolo iniecerit manus uiolentas in clericum, uel monachum, ſubiaceat excommunicationi, & a nullo epiſcopo abſoluatur, & conſpectui Apoſtolico repreſentetur, niſi in articulo mortis.*

Declaratio prima, quod illa particula ſi quis, comprehendit uiros, & fœminas, iuxta gl. eius approbatam, iuuenes, & ſenes cuiuſcunque ætatis habentes iudiciũ ad peccandum mortaliter, c. 1. cap. mulieres & c. pueris. de ſent. excommun. iuncta gl. & etiam clericos, laicos, religioſos, ca. monialibus, & c. cum illorum. eodem titu. Secunda, quod ex illis uerbis, *Suadente diabolo*, colligitur, quòd iniectio manus debet eſſe illicita, & adeo quidem, ut ſit peccatum mortale, quia nemo incurrit in excommunicationem maiorem per canonem, uel hominem generaliter latam niſi peccet mortaliter, iuxta dicta ſupra eod. cap. nu. 9. per c. nemo, & c. nullus. 11. quæſt. 3. Nec ſufficit, ut iniectio ſit mortalis, niſi fiat ſuadẽte diabolo, ut ait Car. in d. cap. ſi quis ſuadente. quæſt. 3. art. 1. licet id raro contingat. contingit tamen aliquando, ut dicitur inf. nu. 80. quidquid dicat Card. ibi in artic. 1. quia noſtro iudicio raro cõtingit caſus, in quo iniectio ſit lethale peccatũ, & non ſit ſatis animi mali ad inferendum iniuriam, per quam incurratur hæc cenſura, niſi quando percuſſor ignorat percuſſum eſſe clericum.

Tertia, quod non ſufficit conatus ad percutiendum, ſed requiritur percuſſio, iuxta gloſſ. recept. in capitu. ſi quis pulſatus. de pœn. diſtinct. 1. vbi, & in cap. ſi quis non dicam, eadem diſtinc. idem diximus. Nec requiritur, quod iniuria ſit immerita, ſed ſufficit, quòd immerito, vel iniuſto modo, uel per quem non debet, irrogetur, cap. vniuerſitatis. de ſent. excom.

Quarta, ꝙ per, *manus*, intelliguntur & pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis: quia non exprimuntur
77 manus, vt excludantur reliqua membra, ſed quia eſt inſtrumentum aptius ad percutiendum, & ita comprehenduntur omnes partes corporis, arg. gl. ſing. in cle. 1. de reſcriptis, verbo præſidentes.

Quinta decl. quòd dicitur manus violẽtas iniicere clerico, qui immediate, aut mediante inſtrumento iniicit ei, aut rei eum tangenti, & per cõſequens, qui eum percutit enſe, baculo, aut aſpergit puluere, vel aqua, ſaliua, aut alia re ſimili, iuxta glo. ſingu. in d. c. ſi quis. & etiam qui eripit è manibus, aut corpore aliquid vi, & qui capit, in carcerem coniicit, aut includit aliquo loco, unde egredi niſi cum pudore non poteſt, aut ad frænos equi manus admouet, aut abſcindit cingulũ ephippij, aut eum adeo furioſe perſequitur, ut cogat ſe dare præcipitem in flumen, uel aliud diſcrimen ad ſe liberandum, iuxta mentem tex. & Innoc. & communis, in c. nuper. de ſentent. excom. gloſſ. & aliorum in d. c. ſi quis. Palud. in d. diſt. 18. & omnium aliorum ibid. & S. Anton. 3. part. tit. 24. ſed non ſi alias fugiens cadit, & vulneretur, iuxta S. Anton. in dicto c. 1. §. 1. colum. fi. quem ſequitur Sylu. verb. excommunicatio 6. not. 3. caſ. 7. quanquam Angel. verb. excommunicatio 5. caſ. 1. §. 10. contra teneat.

78 Sexta declaratio, quòd ſufficit mandare hanc iniectionem, ſi ea cõſequatur, per

d. cap.

d.cap.mulieres.de ſenten. excommu. vel conſilium,auxiliū,vel fauorem ad id præbere,argumen.c. quantæ.de ſent. excommunic. per locum a fortiori:aut ratificare eam,ſi eius nomine facta fuit,aliàs nō. c.quum quis.de ſenten. excommu. lib.6. cum ei anno. quamuis enim prædictus canon de ſolo iniiciente loquatur, extenditur tamen ad prædictos ratione tacta ſupra eod.cap.nu.51.Idem ſi non iuſſit; ſed dixit ſuis ſe vindictam eius expetere,credens,vel credere debens, quòd ex hoc illi mouerentur ad percutiendum:quia, licet non dicat eo animo,prævidere tamen debebat eos eo animo dictum putaturos, arg.c.pe.de homic.lib.6. Item qui ex officio poſſunt,& tenentur propulſare percuſſionem,& non propulſant d. c. quãtæ, & communis ibid.Caiet.verb.excommu. ca.10. Imò quo ad forū exterius quilibet alius , qui videt facinus eſſe manifeſtum, & ſe poſſe commode obuiare,& non obuiat,per d. c.quantæ. nouè declaratū per nos in c.non in inferenda.23. q.3. & ſupra eod c.24.nu.17.Et etiam miniſtri iuſtitiæ laicæ,qui inquantū tales percutiunt eos: nam etiam ſi leuiter percuſſerint , ad Papam ſunt remittendi, iuxta Panor. in c.ſi vero.1.de ſent.excommu.& Steph.in repet.clemen. 1.de offic. ordi.regul.3.fal.3. Imò & ipſemet clericus,qui ſe iratus percutit,argumen.cap. ſi non licet.23. quæſtio.5. cum limitatione poſita ſupra c.25. nume.11.ſed conſentiens, vt ab alio percutiatur non eſt excommunicatus:quanquam poteſt excommunicari , per c.contingit.1.de ſenten.excommun.quod probat conſentientes ſe percuti excommunicandos eſſe.

79 Septima declaratio , q̃ per Clericum , intelligitur non ſolum,qui ſacro ordine, ſed etiam , qui prima tonſura eſt inſignitus,c.cleros.21.diſtin.c.perlectis.25. diſt. & cap.cum contingat . de æta. & qualit. quamuis ſit coniugatus , modo cum unica,& virgine,& geſtet habitum, & tonſuram clericalē cap.1.de cler.coniug. lib.6. & quamuis ſit excommunicatus, ſuſpenſus,irregularis,& etiam depoſitus uerbo, niſi ſit degradatus realiter , iuxta Panor. & Commu,capitu. ex parte.de cler. coniuga.vel incorrigibilis,c.cum non ab homine. de iud.

Octaua declaratio, q̃ per Monachum, intelligitur quilibet religioſus religionis approbatæ.c.cum illorum.de ſenten. excommu.& quælibet religioſa c. de monialibus. eodem titu.quilibet item conuerſus , aut nouitius alicuius religionis approbatæ,cap.non dubium . de ſenten.excommunica. capit. religioſus . eodem titul.lib.6.& etiam ij quos appellant Beguinos. & fratres tertij ordinis S.Dominici, vel S.Frãciſci.qui viuunt gregatim,& geſtant habitū religionis, ut ſentit Rot.deciſ.332. in antiq. & dixit Felyn. in cap.2. de for.comp.& in lib.quando literæ Apoſtolicæ &c.limit.4.quanquam aliud dicat Caiet.in dicto capit. 10.quod verum eſſe poſſet iuxta ius commune, ſed non iuxta priuilegia , & conſuetudinem , & ſtylum Eccleſiæ Romanæ,& etiam Eremita, iuxta glo.c.qui vere. 16.q.1. quæ uera eſt , ſi ſit ſubiectus alicui ſuperiori , vt gaudeat hoc priuilegio,Syluest.verb.eccleſia.q.9. & uerb.eremita.q.1.

Nona declaratio,quod in articulo mortis non ſolum Epiſcopus , ut hic habet , ſed etiã quilibet alius ſacerdos ſimplex , ſi epiſcopus adiri non poteſt , poteſt abſoluere ab hac excommunicatione , & a quauis alia per ſupra dicta c. 26. nu.26.& quod articulus mortis definitur ſupra capitu.2.nume.8.

Quæ manus iniectiones non excommunicant.

SVnt autem multæ manuum iniectiones in clericum ab hac cenſura exemptæ. Prima iocoſa,& ludicra , cap.1. de ſent.excommu.etiam grauis,intra tamen
80 fines ludi,vel extra, modo nō ſit doloſa , & ſubita turbati animi,iuxta mentem Richar.in 4.diſtin.18. q.5. quia id non facit ſuadente Diabolo , quod expoſcit dictus canon,ut dictum eſt,nu.76.Secunda probabili ignorantia clericatus c. ſi uero. 2. de ſent.excommu.aut quia noctu percutit, quamuis rebus illicitis daret operam quidquid dicat Sylue.verbo excommu. 6. not.4.caſ.2.abſque textu,& ratione ad id idonea. Dixi, Probabili,quia alias nō excuſaretur,ut ſi vidit tonſuram, & non credi-

dit eſſe clericum,iuxta gloſſ.d. c. ſi uero,
2.Tertia,percuſſio eius, qui ter monitus
habitum clericalem non defert,c.contin-
git 2.de ſentent.excommun. Quarta, &
quinta,eius,qui ſe immiſcēs militaribus,
vel ſæcularibus actis, ter monitus nō ab-
ſtinet etiam ſi geſtet habitum,& tonſurā
clericalem,c.in audientia.eod.tit. & cap.
fin.de vita,& hon. cler. Quæ tamen trina
monitio facienda eſt cum interuallo ali-
quorum dierum , nec ſufficeret vna pro
tribus,iuxta glo.ſing.clemen. 1. eod.titu.
& Panorm.in c.fin.eod.titu.& Ludo. Ro.
ma.ſing.719.quidquid dicat Bonif.in cle.
1.de immun.eccleſ.pag.8. Sexta,eius,qui
81 relictis habitu,& tōſura,turpibus,& enor
mibus ſe miſcet,licet,nō admonitus,iux-
ta commun.quam Steph.Auf.in rep.cle-
men.1.de offic.ord. notab.3.& reg.1.fall.
19. dixit ſe bis vidiſſe vſitari Toloſæ., etſi
Pan.& Card.teneant oppoſitum in c.per-
pendimus.de ſent.excommun. Septima
bigami c.1 de bigam.lib.6.Octaua,coniu
gati etiam cum vnica, & virgine, ſed non
geſtantis veſtem , & tonſuram clericales
c.1.de cler.coniug.lib.6. Nona degradati
realiter.Decima,depoſiti verbaliter,& in
corrigibilis. c.cum nō ab homine.de iud.
Vndecima,eius, qui priuilegium clerica-
le quoquomodo amiſit.Steph. Auf.vbi ſu
pra regu.3. fall.6. Duodecima circulato-
ris,ſiue ioculatoris,& ſcurræ per annum,
vel ſi ter monitus ante non abſtinet. cap.
1.de vita, & honeſtate clericorum . lib.6.
Decimatertia, exercentis per ſe ipſum ta
bernam,vel lanienam publice, ſi ter mo-
nitus non deſiſtit,clemen. 1.de vita, & ho
neſtate clericorum . Decimaquarta, qui
percutit principaliter,vt corrigat tanquā
magiſter,pater,herus,propinquus,ſenex,
aut ſuperior,in eccleſia,ca.1.cap. cum vo
luntate.de ſentent.excommun.cum glo.
82 opt.l.1.ff.de emend.propinquorum.mo-
do principaliter nō fiat odio, malitia, vel
ira, & percuſſio ſit moderata,ſaltem iux-
ta ſuum propoſitum , & modo caſtigatus
non habeat ordinem ſacrum , iuxta Pan.
in d.c.cū voluntate.niſi ſit magiſter, iux-
ta Angel.verb.excommunicatio.5. §.10.
vel pater,iuxta communē in dicto c.cum
voluntate. quam ſequitur Sylueſtr. verb.
excommunicatio 6.not.1. par.18. ſtricto
iure idem poſſet dici de alijs, cum d.cap.
cum voluntate non diſtinguat ; nec vlla
ratio ad id cogat.Decimaquinta,inuadē-
tis in ſuam neceſſariam defenſionem, c.ſi
vero 1.& c.ex tenore. de ſent. excommu.
cap.aut ſui honoris. quando fuga ei eſſet
ignominioſa.Panor. in ca. olim.de reſtit.
ſpol.& Caiet.in ſumm.verb. excommuni
catio,cap.10.notab.6. Decimaſexta,quæ
eſt neceſſaria ad iuſte recuperandum bo-
na , quæ iniuſte capta clericus aſportat ,
vel vi occupat , dicto cap.olim . de reſti-
tutio. ſpoliator. & qua detinetur clericus
debitor fugiens , aut fugam præmeditans
ad præſentādum ſuo prælato, iuxta Pan.
& communem in cap. cum non ab homi-
ne.de iudi. Decimaſeptima,qua magiſter
83 iuſtitiæ ſæcularis, qui capit clericum in
delicto flagranti , ut illum præſentet ſuo
prælato,iuxta Panorm.& communem in
dicto capit. cum non ab homine.vbi late
poſt Dec.nume.10. diximus , aut inuen-
tum noctu, modo præſumat probabiliter
illum aliquod ſcelus intendere , alias ſe-
cus, vt quia fert lumen , vel ſocium , uel
eſt perſona a tali ſuſpicione omnino alie
na , & modo iuſtum modum in capiendo
non excedat, puta ſi permittenti ſponte
capi , & duci quiete , de induſtria pugnos
impingit,aut calcem glo.iuncto tex. cap.
ſi clericus.de ſent. excommun. lib. 6. aut
mittit in carcerem eum , qui offert fide-
iuſſionem præſentandi ſe,quod nō poteſt
facere etiam iudex eccleſiaſticus,niſi gra-
uitas delicti , uel alia iuſta cauſa id exigat
d.capit.ſi cleros . & ibi omnes . Decima-
octaua , qua uolens delinquere arcetur ,
vel qua liberatur ab inimicis,uel alio in-
commodo,cap.ipſa pietas.23.q. 4. & cap.
cum beatus.45.diſt. Decimanona, qua in
ſuam neceſſariam defenſionem ei enſem
aufert, aut qua cogit equo deſilire , quo
84 ſuper eo fugiat.iuxta S. Anto.3. par.tit.
24.c.1.colum.4. Vigeſima, inuenti inho
neſte cum ſua uxore,matre,ſorore,aut fi-
lia legitima,vel naturali,c.ſi vero.de ſen.
excommu.etiam ſi mutilet eum,aut occi-
dat,iuxta communem ibidem, licet For-
tun.contradicat in lib.de vlt.fin. illat.11.
modo id ex continenti , & paſſione ſubita
faciat, Sylu.verb.excommu.6. nota.4.caſ.
16.Dixi, *Cum uxore, matre, vel ſorore,* quia
ſecus in coniunctis remotiori gradu, vel
cum filia adoptata ſecundum communē.

ſufficit

ſufficit autem quod inueniat amplexan-
tem, oſculantem, aut in loco ſuſpecto,
quamuis non inueniat in ipſo opere car-
nali, iuxta communem, modo fraus ab-
ſit, quæ non abeſt, quum maritus, & vxor
conueniunt, ut dolo accerſeretur ad volu
ptatem, ut afficeretur iniuria. argumen.
85 authent. ſi quis. C. de adulter. Vigeſi-
maprima, qua detinetur clericus domi
inuentus honeſte colloquendo cum uxo
re poſt monitionem, ut ab ea re abſtine-
ret, modo nihil aliud male ei faciat, quã
detinere ſpatio 20. horarum continua-
tim ad tradendum ſuo iudici, iuxta gloſſ.
d.capitu.cum non ab homine, & l. capite
quinto.ff.ad l. Iuliam. de adulter. Nam ſi
percuteret, eſſet excommunicatus, iuxt.
Ang.verbo excommun.5.§.29. quod ap-
tius videtur textui d.c.ſi uero. quam eius
oppoſitum, quod ſenſit Syluestr.verb.ex-
commun.6.caſ. 10. Vigeſimaſecunda, qua
mulier percutit clericum de ſtupro ten-
tantem defendendæ ſuæ caſtitatis cauſa,
modo tentatio fiat facto, & non ſolo ver-
bo, quia tunc non liceret ei niſi defenſio
verbalis, Angel.vbi ſupra §. 21. & Steph.
d.reg.3. fall.6. ob quod pridem reſpondi
excommunicationem incurriſſe quandã
monacham nobilem, quæ impegit alapã
clerico cuidam nobili, quod eam ex amo
re formoſam appellaſſet. Vigeſimater-
tia, tam ſubita, uel tam parua, quod il-
lata laico non eſſet mortalis, iuxta ſentẽ-
tiam omnium, quã optime explicat Ca-
ietan. vbi ſup.capitu.10. Vigeſimaquarta
qua prçlatus capit ſuum clericum per ſe,
vel alium etiam laicum, aut uerberat per
ſe, vel alium clericum in pœnam proba-
bili ſuo iudicio inſtam. Dixi, *Suum*, quia
86 ſecus ſi alienum, arg. leg.fina.ff.de iuriſd.
omn.iud.& c.2.de conſt.lib.6. Dixi, *alium clericum*: quia licet poſſit capere per lai-
cum cap.vt famæ.de ſent. excommu. lib.
6.& cap.ſi clericus.eod.titu.lib.6. non ta-
men verberare, niſi per clericum, uel mo
nachum, neque etiam per alios, ſi ipſe per
ſe commode poteſt facere d.cap.uniuerſi
tatis, de ſent.excommu. excepto Epiſco-
po, qui nõ debet uerberare ſuis manibus,
c.non liceat.86.diſt.niſi quando nõ adeſ-
ſet alius ad id faciendum, glo. ibid. Vnde
ſequitur incurrere excommunicationem
laicos, per quos iudex eccleſiaſticus tor-
quet clericos, niſi deeſſent clerici ad id
idonei, iuxta Panorm.in cap. ut famæ. &
cap. uniuerſitatis. & Sylue.uerb. excom-
munic.caſ.11. quanquam, ut dixi alias, in
d.cap.ut famæ. eccleſiaſticus, qui conſue
tudinem ſequutus torquet, aut cçdit cle
ricum per laicum, non eſt excommunica
tus, licet peccet, vt dixit Auſ. in d. regu.
3.fall.2. quia conſuetudo, etſi non excu
87 ſet a culpa, excuſat tamen a pçna, iuxta
gl.& c.cum uenerabilis.de conſu. pœna,
inquam, ſaltem ordinaria, licet forte
non ab extraordinaria, ut poſt Dec. in d.
cap.1.de conſt.diximus. Vigeſimaquinta,
qua iuſte eijcit ab eccleſia excommunica
tum, aut alium diuina officia turbantem.
cap. ueniens. de ſenten.excommu. & cle
men.grauis. iuncta gloſſ.eod.titu. Vigeſi-
maſexta, qua eijcit e Sede Apoſto.eũ, qui
ſine canonica electione Cardinalium eã
occupat, cap. ſi quis pecunia. 79.diſtinct.
Vigeſimaſeptima, qua pro munere ſibi in
iuncto includit, & continet Cardinales
conclaui ad eligendum Papã, c.ubi peri-
culum.§.præterea. de electio.lib.6. Vige-
ſimaoctaua, qua vult, & tentat ferire etiã
iaculando, & non ferit: quia errat.

Quos excommunicatos ab hoc canone abſoluit Epiſcopus.

88 PORrò multi poſſunt ab Epiſcopo ab
hac excommunicatione abſolui, pu-
ta morti propinquus per idem capitul. ſi
quis ſuadente, mulier cuiuſcũque condi-
tionis ſit, capitu.mulieris.de ſent. excom
mu.membra ſua captus, ſcilicet claudus,
cœcus, &c.iux.Com.ibidem.ægrotus per
petua, uel diuturna ægritudine nequiens
iter facere, puta tertiana, quartana, vel
podagra, per not.in dict.c.ea noſcitur. Ro
ſel.verb.abſolutio.2.§.19.qui ante puber
tatem eam incurrit, licet poſt eam ſolu-
tionem petat c.1.& fin.eo. titu. ſe nex ob
cap. ea noſcitur. & c.quamuis.cum eis an
no de ſenten. excommu. qui iudicio Epi-
ſcopi uidetur non poſſe ad Sedem Apo-
ſto. uenire, iuxta mentem Innocen. in di
cto cap. quamuis. adoleſcens cui iter eſ-
ſet diſcrimini, Ang.verb.excommu.5.caſ.
2.§.56.quòd nullo iure probat, nec Pan.
quem citat ait in d.cap.ea noſcitur. pau-

per arte (qua iter agendo uti non poteſt) uiuens, cap. quod de ijs. & cap. quamuis. de ſent. excommu. quia non tenetur mendicare ſi aliàs non eſt mendicus, alioqui ſic: niſi mendicando ſoleat ſibi, & coniugi prouidere, & iter faciendo id præſtare non poſſit, iuxta Ioann. Andr. & Panormita. in dicto cap. ea noſcitur. qui ob inimicitias, vel alia iuſta impedimenta iudicio boni viri Sedem Apoſtolicam, ſine periculo uitæ adire nequit, capit. de cętero. eodem titul. etiam ſi ſua culpa inciderit in ea, argument. not. per Bartol. in l. 1. ff. de ijs quibus, ut indign. & Felyn. in capit. cum oporteat. de accuſa. colum. 4. poſt Panormitan. ibidem, filiusfamilias, ideſt qui eſt in poteſtate patris non ualẽs ire ad Papam ſine præiudicio eius, c. mulieres. de ſentent. excommuni. & Panormit. ibi niſi pater conſentiat, uel emancipetur: ſeruus niſi dominus conſentiat eius ad Apoſtol. Sedem profectioni, uel manumittatur, cap. relatum de ſenten. excommun. quidquid dicat ibidem Panormitan. ut probat Sylueſt. verb. abſolutio in 4. in fin. dubio. 6. Dixi, *ſeruus*: quia ſecus eſt in famulo libero percuſſore: impotens, aut tam delicatus, ut nõ poſſet ſufferre iter adeũdi Romam, quòd arbitrio Epiſcopi relinquitur, iuxta glo. eiuſdem, cap. Tales enim non ſunt mittendi Romam, ſed prius conſulendus Papa, & obediendũ eius imperio, quidquid dicat glo.

89 iuxta Pan. & Felyn. in eo c. mulieres. ni fuerit periculum probabile mortis in mora; quia tunc abſoluendi ſunt, ut alij, qui fuerint in eodem periculo: ij tamen, & quilibet alij (quibus iuſtum adeſt impedimentum iudicio probi viri, quominus adeant Sedem Apoſto. vel Nuncium a latere, qui etiam poteſt abſoluere c. ad eminentiam. de ſent. excom. & c. pen. de off. deleg.) poſſunt abſolui ab Epiſcopis quãtumuis negent Inn. Anch. Card. in d. cap. quamuis. ut probat Fely. ibidem nernoſe, & Sylu. verb. abſolutio 4. dubio 3. modo pro viribus ſatisfaciant, & iurent ſublato impedimento ſe præſentaturos apud Sedi Apoſt. iuxt. c. quamuis. c. quod de hi. de ſent. excom. qui poſtea niſi ſe præſentent, quàm citius commode poterunt, recidunt in eandem excommunicationem, cap. eos, qui. de ſent. excom. lib. 6.

Reſponſio ad quæſtiones propoſitas.

AD primam verò 7. quæſtionum hic quæſitarum reſpon. q non ſolum excommunicatus ob percuſſionem cleririci, ſed etiam ob aliam quamlibet cauſam, cuius abſolutio eſt reſeruata Sedi Apoſtol. poteſt abſolui ab Epiſcopo, ſi ob iuſtum impedimentum nequeat eam adire, quia in omnibus generaliter loquũtur Fel. & Syl. ſupra citati, & in omnibus eadem ratio idem ius ſuadet.

90 Ad ſecundam, puta, quanti temporis debeat eſſe impedimentum, vnius an plurium menſium uel annorum? Reſpond. quæſtionem hãc nouam, & grauem eſſe, qua mature expenſa uidetur primò, non eſſe habendam rationem appulſus, ſed diſceſſus: alioqui omnes pene Hiſpani haberent impedimentum duorum, triumve menſium. Secundo ſufficeret impedimentum tanti temporis, quantum eſt neceſſarium a diſceſſu ad appulſum. Tum quia optat Eccleſia, ne agens id, quod in ſe eſt ob impedimentum in excommunicatione moriatur, c. qua fronte. de appella. Tũ quia non uidetur poſſe determinari tempus aptius omnibus caſibus, & cõformius canonibus. Tum quia falſo exiſtente impedimento nulla erit abſolutio, & ſi ceſſante impedimento nõ arripuit iter, recidit in eandem excommunicationem d. c. eos, per quæ duo ceſſat occaſio fingendi falſa impedimenta, & intentio matris Eccleſiæ ſeruatur.

Ad tertiam, iuſtum impedimentum eſſe habere curam animarum, & iuſte timeres eas ob ſuam abſentiam notabile damnum accepturas, niſi poſſet conſtitui idoneus Vicarius.

Ad quartam, quòd non poteſt abſolui ab Epiſcopo, qui licet ad Sedem Apoſt. ire nequeat, poteſt tamen adire legatum, uel alium eius ad id priuilegio munitum.

Ad quintam, quòd iuſtum habet impedimentum is, qui ire non poteſt, licet pro abſolutione mittere poſſit, non enim ad id ius eum obligat, ſed vult, ut ſi poſſit, uadat.

Ad ſextam, quod tale impedimentum hẽt non valens ire, niſi relinquẽdo in ne-

ceſſitate

teſſitate extrema, vel valde magna, vxorē & filios, arg. c. cæterum, & c. paſce. 86. d.

Ad ſeptimam, q̄ eiuſmodi impeditus abſolui non poterit a ſimplice ſacerdote, ēt ſi eū Nuntius, vel Epiſcopus abſoluere recuſent, non enim ad id poteſtatem habet, niſi in articulo mortis, in quo ſimplex ſacerdos fit quo ad hoc Sūmus Pontifex, arg. d. c. ſi quis ſuadēte. & pulchrè in Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 7. dicitur nullum caſum eſſe reſeruatum in mortis articulo.

91 Præterea abſolui poſſunt per Epiſcopum a percuſſione mediocri, non tamen enormi, clerici ſimul uiuētes in collegio. c. quoniā. de vit. & hon. cler. & religioſi, c. monach. de ſent. excom. ſed hi poſſunt abſolui a ſuis prælatis, clerici non, niſi a ſuo Epiſcopo, ſecundū Pan. recep. in d. c. quoniam. col. 2. Ianitor ſeu exequutor, merinus aut alius miniſter, qui vt cuſtodiat fores, aut cohibeat homines, manus infert clericis abſq; intentione lędendi, & ſi nō ſine culpa, & læſio eſt leuis, aut mediocris c. ſi uero, §. officialis, de ſent. excom. quanquā ſi eſt enormis ſolus Papa abſoluit, ab incurſa uero ob paruam, uel leuē Epiſcopus, c. peruenit. de ſent. excom. vbi tex. ſingularis. Nō intelligitur in hac materia per leuem percuſſionē illa, quæ nō peruenit ad peccatum mortale, ſiquidem ob eam, quę non eſt mortifera, non incurritur excōicatio maior, ut ſupra dictum eſt eod. c. nu. 9 ſed ea, quæ eſt quidē mortifera, at collatione aliarum magis mortiferarum eſt leuis, & non enormis, neq; ēt mediocris. Quæ vero ſit leuis declaratur per extrau. quæ incipit perlectis, quæ adſcribitur Papæ Ioan. 21. & perperam, q̄m ante eius tempus eam allegauit Hoſtien. in c. peruenit. de ſent. excommun. ſub finem. ubi tamen ait reſpondiſſe ſibi Inno. IV. ſe non feciſſe eam, inſulſius autem quidam eam tribuunt Pio II. cuius exemplū iam diu Romam adducēdum curauimus, & cuius præcipua uerba ſunt hæc, *Prælectis & c. reſpōdemus percuſſionem leuem eſſe pugni, palma manus pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam, neque ſuggillationem carnium relinquit, neque abſcindit membrum, ſine effractione dentium, ſine auulſione multorū capillorum, ſine effuſione multi ſanguinis. Nolumus tamen dicere, quod huiuſmodi percuſſio, ut pugni, aut unguis fiat atrox ob multi ſanguinis effuſionem. Ad iudicandum tamen quæ læſio ſit leuis, mediocris, aut enormis, uolumus diligenter perpendi, non ſolum factum, ſed ēt qualitatem eius, & modū percutiendi, & lædendi cū omnibus ſuis circunſtantijs loci, perſonæ, & alijs, perſonæ, ſi eſt magiſter, iudex, prælatus, pater patronus, aut dignitas, percuſſus, iniuſte a ſubdito, aut ab alio ſe ulciſci, quia ex hoc interdum cenſentur graues iniuriæ, quæ ex ſe ſunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio, ut declares quæ ſit leuis, & quę enormis iniuria, admonentes ut potius declares in dubio eſſe percuſſionem grauem, & ab ea non poſſe abſoluere, quā declarādo leuem eſſe, occaſionem prębeas lędendi ſtatum eccleſiaſticum.* hucuſque ſunt verba extrauagantis.

92 - Cui addimus primò enormem eſſe percuſſionem, qua quis interficitur, ſcinditur membrum, aut inutile, vel quaſi ad ſuum munus efficitur: & illam ob quam factam in alia parte, quam in naribus, vel alia vnde ſanguis facile erumpere ſolet, defluit multum ſanguinis, & illam quæ fit in proprium Epiſcopum, aut Abbatē, & quæ magno ſcandalo eſt populo, ut declarat, & ſentit Inn. III. in d. c. cum illorū Et quanquā idem dicat gl. eiuſdē c. verb. mutilationem. de quolibet exceſſu notorio, & idem aſſerat Syl. ver. abſolutio 4. in principio, de ea quæ infertur in foro, uel audientia publica corā iudice, aut in oculo, aut in facie, ſm glo. aut in eccleſia, aut in dormitorio, nō tamen credimus id eſſe verum, niſi quando percuſſio eſt in ſe notabilis, & gignit aliquod magnum ſcandalum. quia Lap. & Card. in locis proximè citandis declarant aliquas ex his non eſſe ēt mediocres, ſed leues. Secūdò addimus, quod iniuria mediocris eſt, quæ eſt media inter leuem, & enormem, & quia de hoc certa regula tradi non poteſt, relinquitur arbitrio Epiſcopi, & etiam cōfeſſarij, qui habet facultatem Epiſcopi, iuxta Hoſti. recept. ab omnibus, in dicto cap. peruenit, ut iudicent habita ratione circunſtantiarum, perſonarum, locorum, & temporum, cauendo ne iudicent leuem eam quæ enormis eſt, iuxta Panormitan. ibidem. Tertiò, quod Lap. in allegatio. 76. concluſit eſſe percuſſionem leuem, a

qua poſſet abſoluere Epiſcopus, colaphũ, quem impegit Capellanus quidem perpetuus Aretinæ eccleſiæ cuidam Canonico in eadem eccleſia abſque ſanguinis emiſſione, & quod Cardina. in conſi. 42. concluſit percuſſiones duorum clericorum, qui ſibi ipſis mutuo pugnos, & pedes impegerunt in itinere, eſſe leues, a quibus poſſet abſoluere Epiſcopus.

SVMMARIVM.

Excommunicatio tertia reſeruata Papa extra bullam Cęna eſt lata a delegato lapſo anno. Quarta in falſarios. Quinta lata ab Epiſcopo in habẽtes bullas falſas, &c. Sexta, in clericos admittentes excommunicatos a Papa, num. 93. Septima in incendiarios poſt denunciationem, & catera. Octaua in ſacrilegos infringentes eccleſias. nume. 94. Nona in male eligentes Senatorem Romanum. Decima in clericos ſoluentes talias. ſed reuocata fuit, nu. 95. Vndecima in inſequentes Cardinales num. 96. & 97. Duodecima in vexantes excommunicantium cognatos, & catera, nu. 88. & ſequen. Decimatertia in inquiſitores male procedentes nu. 100. Decimaquarta in religioſos abſq; facultate adminiſtrantes certa ſacramenta. n. 101. Decimaquinta continetur in bulla Cæna, numero 102. Decimaſexta in facientes eligere ſepulturas, nume. 103. Decimaſeptima in eos, qui cogunt celebrare in locis interdictis, nu. 104. Decimaoctaua in abſoluentes per confeſſionalia Sixti IV. Decimanona in exenterantes mortuos, nu. 105. Vigeſima in dantes, aut accipientes ob ingreſſum monaſterij. Vigeſimaprima in committentes ſimoniã in ordine, uel beneficio. Vigeſimaſecunda in eos, qui ab ordine mendicantium ad alium tranſeunt. Vigeſimatertia in eos, qui aſſerunt hoc de conceptione Virginis matris, numero 107. Vigeſimaquinta in delegatos, qui male auctorant alienationes eccleſiaſticas, Vigeſimaſexta in ſeptem genera perſonarum violantium monaſtica, nu. 108. & 109. Vigeſimaſeptima in peregrinantes in Ieruſalem abſque facultate Papa. Vigeſimaoctaua in eos qui appellant a Papa ad futurum conciliũ. Vigeſimanona in Cardinales, qui ſecreta manifeſtant, Trigeſima in pradicantes miracula falſa, Trigeſimaprima in Cardinales ſe de vacante ſimoniã cõmittentes. nu. 110. Conſuetudo excuſat a pœna, licet non excuſet a culpa nume. 106.

F. Bartholomæus a Carranza Doctor doctiſſimus, Archiepiſcopus Toletanus. nu. 110.

93 *Tertia excommunicatio reſeruata Papa extra bullam Cæna ponitur in ca. querenti. de offic. delega. quod habet delegatum Papę lapſo iam anno ad exequendam ſuam ſententiam definitiuam et conceſſo, non poſſe abſoluere ab excommunicatione a ſe lata ob finitam eius iuriſdictionem, & ita abſoluit eius ſuperior, qui eſt ſolus Papa, c. ſi duobus. de offi. leg. & c. ſane. de off. deleg.*

Quarta eſt in c. ad falſariorũ. de crim. fal. quod excommunicat falſarios, de quibus dictum eſt ſupra eo. c. nu. 58. qua quo ad aliquos caſus non continetur in bulla Cænę.

Quinta eſt in c. dura. de crim. falſ. quod reſeruat Papę excommunicationem latam ab epiſcopo in habentes literas falſas Papę, niſi eas intra viginti dies deſtruãt, vel reſignet.

Sexta in c. ſignificauit. de ſent. exco. quod reſeruat Papę abſolutionem excommunicationis, quam incurrunt clerici, qui ſcientes, & ſponte communicant cum excommunicatis a Papa, admittendo eos ad diuina officia.

Declar. quod ad hanc incurrendam requiruntur ſex, ſecundum Caiet. vbi ſup. c. 38. Primum, quod ſit clericus. Secundum, quod communicatio fiat cum excõicato a Papa. Tertium, quod ad diuina officia admittat. Quartũ, quod ſcienter id faciat. Quintũ, quod id faciat ſine vllo timore etiam iniuſto, qui licet nõ excuſaret a peccato mortali, excuſaret ab excõicatione ſecundum eundem, contra quem facit, qđ verbum illud, ſponte, in quo ſe fundat, nõ probat id, ꝙ ipſe ait, arg. c. ſuper hoc. de renunc. & c. ad audientiam, de ijs, quæ vi. quibus probatur ſatis ſponte fieri dici, quod ſine metu iuſto fit, etiam ſi interueniat aliquis metus leuis & non iuſtus, per quod eius noua opinio tollitur efficaciter quoad forũ exterius, quamuis in interiori ſeruari poſſet in tali metu, qui eſt cauſa ſine qua non fuiſſet communicatus, qa talis metus quo ad illud forũ exęquatur iuſto, vt dixi ſup. Sextum, quod ſit excõmunicatus a Papa iudicialiter, aut nominatim, ſecundum omnes, vltra, quod hodie

die requiritur denunciatio per extrauagan. ad euitanda. telatam ſupra eodem capitul. nume. 35.

Septima in c.tua.de ſenten.excom.quod reſeruat excommunicationem latam, & denunciatam in incendiarios.

94 Declaratio prima, quod dict.c.tua.non excommunicat, neque iubet denunciari, vt c.conqueſtus.de quo in octaua, ſed ſolum. quod denunciati non abſoluãtur niſi a Papa, & ob hoc non probat eſſe excommunicatos a iure. Secunda, quod Caieta. vbi ſupra c.22.quem pridem ſequuti fuimus in dicto c.tua.& nunc etiam ſequimur, rectè dicit nullum eſſe canonẽ, qui excommunicet incendiarios etiam eccleſiarum, licet glo.dicto cap.tua.& communis, Panormita. & aliorum ibidem, S. Anton.3.par. titu.24. capitu. 11. Stepha. clemen.1.de offic. ordina.& de poteſta.eccleſ.num. 68. contrarium teneant in incendiario eccleſiæ, ſed ſine textu, & ratione ſufficienti, quæ defendi non poteſt, niſi id haberet conſuetudo, & teneatur, ꝙ illa tolerata, & approbata a prçlatis vim habeat legis, vel ſtatuti excommunicantis per dicta ſupra eodem capitulo nu. 5.

Octaua in c. conqueſtus.de ſent.excõ.quod habet, excommunicatos eſſe ſacrilegos, qui effringunt, & ſpoliant eccleſias.

Declaratio prima, quod illud c.non excommunicat, ſed præſupponit eſſe excõmunicatos, ſiquidem iubet denũciari eos, vt tales, arg.cap. paſtoralis. §. verum, de appel. Secunda, quod duo requiruntur ad incurrendam hanc, ſcilicet perfringere, & rapere ſiue furari, Pan. in c.fin. de fur. S. Ant. vbi ſupra cap. 12. & Caiet. vbi ſupra c.21.& ob id qui effringit crucem, ſacrarium, aut perpetrat alia ſimilia nefaria ſcelera, & non furatur, non incurrit eam. Nec ſufficit quæcunque fractio, puta ſeræ, vel arcæ, ſed requiritur Eccleſiç vel forium eius. Tertia, quod per Eccleſia intelliguntur monaſteria, hoſpitalia, & reliqua ædificia pia, Pan.in d.c.tua.auctoritate Epiſcopi ad id ſacrata, & non alia ſecũdum eundem in dicto capit. conqueſtus. argu.ca.ad hæc, de relig. domibus. Quarta, quod is dicitur effringere eccleſiam, qui effringit vel effodit parietem, aut frangit fores, dirnit ſeras, & qui compellendo, vel quouis alio modo violento ingreſſum ſibi parat, Syl.verb. excommunicatio 7 caſ.8.non aũt, qui reſerat eas claues, ſiue ẽt ſurripuerit uel extorſerit, ſiue non, iuxta ſententiam omnium. Quinta, quod non ſufficit denunciatio generalis, iuxta dictam extrauag.ad euitanda.

95 *Nona, & prima lib.6.in c. fundamenta. de elect. lib.6. excõicat cum reſeruatione eligentes in Senatorem Rom. aliquem Imperatorem, Regem &c. Comitem, procerem aliquẽ potentia, aut alium dignitate perſignem, aut fratrem, aut filium eius &c. & huiuſmodi electos, qui ſine conſenſu Papa ſe intruſerunt in illud, & qui obtemperarint, & qui prabuerint auxilium &c.* De quo, quia eſt de raro contingentibus, nil amplius.

96 *Decima in cap.clericis de immunit.eccleſ. lib.6.excommunicat clericos, qui pendunt vectigalia, decimas, vel taltas ſacularibus*, ſed reuocata fuit a Clem. V. clem. 1. de immu.eccle. *Vndecima, in cap.fœlicis.de pœn. lib.6. excommunicat cum reſeruatione eum, qui inſectatus fuerit, percuſſerit, aut ceperit tanquam inimicus aliquem Cardinalem, aut comitatus fuerit eum qui hoc patrauerit, aut mandauerit, aut id ratum habuerit, aut dederit conſilium, vel fauorem, aut ſciens receperit, aut defenderit, etiam ſi ob ea non eſſet antiquiore iure excommunicatus. Principem item, & dominum, & gubernatorem quemlibet, & ſuos miniſtros, qui contra prædictos nõ obſeruauerint ſuam conſtitutionẽ intra menſem poſt quam ſciuerint.*

97 Declaratio prima, quod hæc extenditur nunc ad Archiepiſcopos, & Epiſcopos per bullam Cçnæ Domini. Secunda, qđ inſectantes, domini, Iudices, & officiales negligentes &c. qui non percutiunt, etiã ſi id maxime velint, non incidunt in dicto capit.ſi quis ſuadente, ſed in hoc ſic. Tertia, quod quidquid dicat Sylu.& quos ille refert verb.excõmunicatio 7. caſ.11. qui iubet alicui vt inſectetur Cardinalem tanquam inimicum, non incurrit niſi cõſequuta inſectatione, ſequuta uero ſic, quamuis nulla conſequatur percuſſio, licet qui iubet percutere non incurrat nõ ſequuta percuſſione, non quidem per rationes Sylu. ſed per dicta ſupra en. c. nu. 12. puta quia iuſſio percuſſionis prohibetur, ut acceſſorium illi, & ita non ſequuta illa, iuſſio non habet effectum, ſed iuſſio inſectationis eſt acceſſoria illi, & ita il

la inſequuta, etiam ſi nõ ſequatur percuſſio, impleta eſt iuſſio eius. Quarta, quod excuſantur principes, domini, & iudices ſi incipiant procedere intra menſem poſtquam ſciuerint, quamuis non fiant proceſſus, neque puniant.

98. *Duodecima, in c. quicunque. de ſentent. ex communi. lib. 6. excommunicat cum reſeruatione omnes, qui facultatem tribuerint alicui interficiendi, capiendi, aut vexandi perſonas aliquorum, aut eorum facultates, aut ſuorũ, eo quod tulerint ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti, contra Reges, &c. aut contra quoſcunque alios eorum miniſtros, aut contra alios quoslibet, aut illos, quorum ratione eiuſmodi ſententię promulgatę fuerunt, aut eos qui obſeruant, aut qui nolunt communicare cum ſic excommunicatis, niſi antequam dicta facultas exequutioni mandetur, fuerit reuocata ab eis, aut ſi eius occaſione iam ſunt occupata bona, & intrà ſeptem dies non reſtituant, aut ſatisfaciant. Excommunicat etiam eos qui vſi fuerint tali facultate, aut proprio motu fecerint aliquid ex prędictis. Et ſi duobus menſibus perſeuerauerint in dicta excommunicatione, non poſſunt abſolui, niſi a Papa.*

99. Declaratio prima, quòd ex ſola datione facultatis, non incurritur in eam, neque etiam ex eius exequutione, ſi ante exordium reuocetur, neque etiam ſi poſt exequutionem, ſi ea ſolum fiat in bonis, & illa intra ſeptem dies reſtituantur, vt recte adnotauit Caietanus vbi ſupra caſ. 36. Secunda, quod ex Syl. verb. excommunicatio 7. caſ. 12. colligitur, quod ſuo libro deerant illa verba, *Et quoslibet alios.* quia reſtringit textum ad excommunicationes latas contra ſolos prædictos dominos, & eorum miniſtros, contra verum tenorem huius textus. Tertia, quod iuſte vexando non incurritur iſta excommunicatio, argum. l. 1. ff. de appel. & c. vt debitus honor. eo. tit. iuxta Caietanum, quod noſtro iudicio locum habet etiam quando ob vindictam, & odiũ vexat, ſed non plus, & alio modo quam iuſtitia poſtulat, arg. capit. cum miniſter. 23. quæſt. 5. & quod omnes filij, famuli, aut cognati excommunicantis dicuntur ſui in hoc caſu, iuxta Ioan. Andr. & communem in dicto ca. quicunque, & etiam, noſtra ſententia, eius intimi amici, & omnes illos quorum grauamen videntur grauanti eſſe grauamen excommunicantis, & ea de cauſa id facit: ſiquidem negari non poteſt eſſe ſuũ grauamen quoad hanc conſtitutionem, & eius rationem, quæ eos omnes comprehendit, argu. l. illud. ff. ad legem Aquil. & cap. 2. de translat. prælat.

100 *Decimatertia in cle. prima in §. uerum. de hæret. cum reſeruatione excommunicat Inquiſitores, & alios deputatos officio inquiſitionis ab epiſcopo, qui odio, amore, aut lucri, vel commodi temporalis gratia contra iuſtitiam, & ſuas conſcientias omittunt procedere contra aliquem vbi fuerit procedẽdum ſuper huiuſmodi prauitate, aut ob eaſdem cauſas, & eodem modo imponẽdo hæreſim, aut impedimẽtum officij præfati præſumunt vexare aliquẽ.*

Declaratio, quod ad incurrendam hãc eſt neceſſe, vt ſit Inquiſitor, aut deputatus ad eius officium ab Epiſcopo, quia ipſe Epiſcopus ſolum incurrit ſuſpenſionẽ officij in tres annos per eundem §. uerũ, & quod non procedit quando, & quomodo debet, aut procedat vt non debet, & quod hoc faciat contra iuſtitiam & ſuam conſcientiam, ſciens illud eſſe iniuſtum, & quod hoc faciat odio, amore, fauore, aut lucro, iuxta Card. in d. §. verum. vbi textus, & Caiet. vbi ſup. caſ. 3. quia non ſatis eſſet facere ignorãtia, timore, aut ad euitandum ſcandalum, iuxta gloſſ. in dicto §. verum.

101 *Decimaquarta in clem. 1. de priuileg. excõmunicat cum reſeruatione, religioſos, qui ſine licẽtia expreſſa presbyteri parochialis, præſumũt adminiſtrare clericis, uel laycis ſacramẽtũ unctionis, aut eucharistiæ, aut benedicere nuptias, aut abſoluere excõicatos a canone, præterquam in caſibus a iure aut priuilegijs Apoſtolicis ſibi conceſſis, aut a ſententijs promulgatis a ſtatutis prouincialibus, aut ſynodalibus, aut a peccatis, a pęna, & culpa.*

Declaratio prima, qđ ad incurrendam hãc eſt neceſſe, qđ ſit religioſus, q̃uis non ſit exẽptus neq; ꝓfeſſus, iuxta Car. in dicta cle. 1. quæſt. 3. & 4. & qđ nõ ſit Rector, ſeu curatus Eccleſię parochialis iuxta mẽtem Fel. & eorũ quos citat in c. cũ quidã col. 2. de iureiur. q̃uis gl dubitet in eadem
102 cle. 1. vti pridem ſuper ea diximus, quid qd dicant ibid Card. & Imo. Secunda, qđ ſatis eſt, vt in licentia exprimatur ſacramentum cuius cauſa petitur, etiam ſi non expri-

exprimantur nomina perſonarum, iuxta glo. d. clem. 1. receptam. Tertia, quod eſt neceſſe, ut faciat aliquid ex quinque his expreſſis per præſumptionem, & nõ ſufficit facere id per ignorantiam uel credulitatem, quod parochus id æquo animo feret, ſaltem quo ad forum conſcientiæ ſecundum Cardinal. in d. clem. 1. q. 38. & ea quæ nos diximus ſupra eo. capitulo nume. 74. & latius in repet. cap. accepta. oppoſ. 8. de reſt. ſpol. num. 32. Quarta, quod nõ ſufficit ut unus religioſus adminiſtret eucharistiam alteri religioſo exempto. Tum quia non eſt ſubiectus presbytero parochiæ, quam ſubiectionẽ uidetur præſupponere textus eſſe ad hoc neceſſariã, iuxta Caiet. ubi ſupra caſ. 64. Tum quia ille non eſt clericus neque laicus, de quo textus loquitur, ſecundum Card. in d. cle. quæſtio. 7. quamuis oppoſitum, ſed non iuſte, teneat Syluestr. uerb. excommunicatio 7. caſ. 14. Quinta, quod per presbyterum parochialem intelligitur rector, quamuis nõ ſit initiatus ordine miſſæ, argumento capitulo ſuffraganeis. de elect. aut eius vicarius, & epiſcopus, iuxta glo. eiuſdem clement. uerbo. parochialibus. & eius vicarius generalis, argumento capituli de conſtitutione lib. ſexto. Sexta, quod incurritur etiam ob adminiſtrationem factam in articulo mortis, iuxta Cardinal. in dicta clementina quæſtione 12. etiam ſi faciat ob defectum parochi, iuxta Syluest. vbi ſupra dub. 3. Septima, quod non incurritur ex eo, quod adminiſtret parochiano, qui ait habere ſe facultatem cum non habeat, gloſſ. & Comment. in dicta clement. verb. non habita. neque eo quod adminiſtret ſacramentum pœnitentiæ, aut baptiſmi, ſecundum omnes ibidem, neque eo, quod abſoluat ab excommunicatione lata ab homine, iuxta gloſſ. & Comm. ibidem, verb. canonice. Octaua, quod fratres minores, & alij, qui participant eorum priuilegia poſſunt miniſtrare ſæcularibus quolibet die excepto Paſchatis, ut dictum eſt ſup. 21. nu. 52.

Decimaquinta in clemen. ſi quis ſuadẽte, de pæn. Nunc facta eſt bullæ Cœnæ per S. D. N. Greg. XIII.

103 *Decimaſexta, in clem. cupientes de pæn. §. ſi. excommunicat clericos, & religioſos, qui violant conſtitutionem illius prohibentem aliquem inducere ad uouendum, iurandũ, aut promittendum eligere ſepulturam in ſua Eccleſia, aut quod non mutabit electam.*

Declaratio prima, quod ad incurrendã hanc eſt neceſſe, quod ſit clericus, aut religioſus, & quod inducat ad iurandum, vouendum, aut promittendum de electione ſepulturam, aut non mutandam electam, & quod perſuaſus aliquid horum faciat, & quod ſepultura pertineat ad Eccleſiam eius qui perſuadet, iuxta Communem in d. §. ſi. quod temere faciat non exiſtimando probabiliter id facere poſſe, iuxta Caietan. vbi ſup. caſ. 49. Secunda, quod non ſufficit precari, aut inducere ad eligendam ſepulturam, ſi non promittit, iurat, aut vouet, iuxta S. Anto. tertia parte, tit. 24. cap. 51.

104 *Decimaſeptima, in clem. graue. de ſent. excommu. excommunicat, cum reſeruatione, nobiles, & dominos temporales, qui cogunt aliquem ad celebrãda diuina officia in locis interdictis ſiue compulſio fiat perſonæ clericorum, ſiue eorum conſanguineis. Et qui voce præconis, aut ſonitu campanæ, aut ad clangorem tubicinis, vel buccina, conuocant populũ ad audiendum miſſam in tali loco, præcipue excommunicatos, aut interdictos, & etiã qui prohibent ne excommunicati, aut interdicti ab Eccleſia eijciantur, quando peraguntur diuina officia, qui admoniti a ſacerdote nominatim nolunt exire.*

Declaratio prima, quod per tria priora ex his quatuor, ſoli & omnes domini temporales incurrunt in hanc, quãuis ſint prælati, ſi habẽt temporalem iuriſdictionem, iux. gl. Card. & Imol. in d. clem. per quartum autem omnes. Secunda, ꝙ conuocatio debet fieri aliquo modo ex prædictis, & non clam per nuncios. Et quod excommunicati ſint nominatim admoniti, Syl. verb. excõmunicatio 7. caſ. 16. §. 7.

105 *Decimaoctaua, in extrauag. & ſi dominici. de pænit. & remiſſ. excommunicat cum reſeruatione eos, qui ex priuilegio Papæ Sixti Quarti abſoluunt ab aliquo iſtorum quinque votorum, ſcilicet peregrinationis in Ieruſalem, & Romam, Compoſtellam, religionis, caſtitatis, niſi in dictis confeſſionalibus fiat mentio illorum de certa ſcientia, cum derogatione illius extrauagantis.*

Declaratio huius extrauag. nunc nihil, vel parum prodeſſe quo ad contentum in

ca

ea principaliter, quia iam confeſſionalia illa defierunt, ſed eſt notanda ad hoc, quod diſpenſatio quinque votorum in ea contentorum reſeruatur Papæ, ad quod nullus textus ante hunc in libris iuris Pontificij habebatur.

Decimanona, in extrauag. 2. de ſepult. inter comm. excommunicat cum reſeruatione eos, qui exenterãt mortuos ad eos conſeruandos, aut eos concidunt in fruſta, & ea coquunt, vt oſſa carnibus denudata deferant, & ſepeliant in alio loco, & qui hoc fieri iubent.

Declaratio prima, quod non habet locum in his, qui moriuntur in terris infidelium, vbi non eſt ſacer locus ad ſepeliendum, neque in eo, qui hoc facit, uiuo, neque etiam mortuo alio fine, quam ſepeliendi in alio loco, quamuis in vindictã, & etiam ad veſcendum id faceret. Sylue. vbi ſupra c. 41. & colligitur ex tex. Secunda, quod non incurrit, qui hoc facit cadaueri ne fœteat, aut in anatomiam, aut cadaueri regio, vt ab eius populis iuſtus honor habeatur, Caietan. vbi ſupra caſ. 70. quod in vſu habet Gallia.

Vigeſima in extrauag. 1. de ſimo. excõicat cum reſeruatione eos, qui dant, aut accipiunt aliquid ob ingreſſum in aliquod monaſteriũ.

106 Declaratio prima, quod non incurritur per acceptionẽ, uel largitionem abſque pacto, aut ob conſuetudinem, uel ob aliqua iura, aut ſine præſumptione bono animo, quia bis repetit illa verba. *Eos qui præſumunt.* Neque per acceptionem cum pacto in uictum eius, qui ingreditur ob neceſſitatem, iuxta Caietan. vbi ſupra caſ. 71. Secunda, quod Innocentius Septimus declarauit moniales non incurrere hanc, niſi ob receptionem cum pacto, aut alicuius non idoneæ, ob largitionem. Et quod S. Ant. tertia parte, tit. 24. c. 70. quæ referunt Syl. vbi ſup. caſ. 44. & Fely. in cap. quoniam, de ſimon. ait quod Martinus V. dixit ſe nolle hac teneri moniales. Tertia, quod conſuetudo cõtraria excuſaret a prædicto mortali. vt diximus in dicto cap. quoniam. arg. gl. ſing. in c. cum venerabilis. de conſuet. cap. denique 4. diſtinct. & eorum quæ Aufrer. in repet. clementina prima de offic. ordina. in regul. tertia fallen. ſecunda dicit. Quarta, quod Clemens VII. conceſſit, ut moniales nullam ſimoniæ pœnam incurrerent propter pacta, & conuentiones, quas contraherẽt in domibus monialium, in cõmodum earum uictum, ut habetur in cõpendio priuileg. verb. moniales. nu. vlt.

Vigeſimaprima, in extrauag. Pauli II. de ſimon. excommunicat cum reſeruatione committentes ſimoniam in ordine, uel beneficio, & eius mediatores.

Declaratio prima, quod non intelligitur, niſi de ſimonia, quæ committitur in ordine, & beneficio ſecundum omnes, quia de ea tantum agit, quod etiam dicit Caietanus vbi ſup. caſ. 72. Secunda, quod non habet locum in ſimonia mentali, neque etiã in ſola conuentionali, ſed in reali per prædicta, c. 23. nu. 106. & ca. 25. nu. 112. & latius in cõment. c. fi. de ſimo. Tertia, quod mandatum poſitum in ea, ut denuncient eam ſcientes, non obligat alios quam Curiales Rom. ſecundum Sylu. ubi ſupra cap. 43. neque nunc eos, neque alios, ſecundum S. Anton. vbi ſupra cap. 66. quia non eſt quoad hoc recepta, Syluestr. ubi ſupra, & Caiet. poſt caſ. 81.

Vigeſimaſecunda, in extrau. Martin. V. de regul. excõicat cum reſeruatione fratres ordinum mendicantiũ ſine ſpeciali facultate Papæ migrantes ad non mendicantes, excepto ordine Carthuſianorũ, & etiã admittentes eos. Hæc facit ad illud Io. Maior. in 4. diſt. 38. q. 11. Carthuſia religionum optima.

Vigeſimatertia, in extrauag. 1. de ſentent. excomm. quam refert Io. Andr. in c. nemo. de ſimon. excommunicat cum reſeruatione omnes eos, qui largiuntur, aut accipiunt aliquid, aut promittunt in Curia Romana ad obtinendam iuſtitiam, aut promerendam gratiã alicuius rei. Sed Palu. in 4. diſt. 18. q. 3. col. pe. & Ang. verb. excommunicatio 5. caſ. 25. & Sylu. vbi ſup. caſ. 46. & Caiet. poſt caſ. 81. aſſerunt fuiſſe reuocatam per Clementẽ V. Fuit autem innouata, & maioribus pœnis aucta per S. D. N. Gregoriũ XIII. per extrauagantem, quæ incipit. Ab ipſo promulgata die 8. Nouẽb. ann. 1574. quã ſtatim magno commentario donauimus in honorem ſanctiſſimarum, earundemq; fortiſſimarum virginum, & martyrum Luciæ, & Catherinæ, intra viginti dies, quibus feſta earum diſtant.

107 *Vigeſimaquarta, in extrau. graue. de reliq. & venera. ſanct. excommunicat eum, qui*

dixerit

dixerit peccare mortaliter eũ, qui crediderit Virginem Matrem fuiſſe conceptam in peccato originali, & ẽt econtrario eum, qui dixerit peccare mortaliter oppoſitum tenentem.

Declaratio, quod qui ſincero & ſolido animo ſine alia audacia, uel præſumptione dixerit hoc, non incurret, iuxta Caiatanum ubi ſupra caſ. 88. quia ait, *auſu temerario*, & paulo ante, *præſumerent*. & ita dolum aut certe latam culpam requirit, per ſupradicta eod. capit. num. 74. Quanquam in Concil. Baſilien. ſeſſio. 36. fuit declaratum fuiſſe conceptam ſine peccato originali. ut aſſerit D. Bartholomæus a Carranza Illuſtriſſimus nunc Archiepiſcopus Toletanus in ſum. eiuſdem Concilij, renouata eſt tamen præfata extrauag. Trid. ſeſſ. 4. ſub finem.

108 Vigeſimaquinta apud Sylueſt. verb. excommunicatio 7. caſ. 47. excommunicat cum reſeruatione, commiſſarios, & delegatos ad cognoſcendum, an illa alienatio bonorum eccleſiaſticorum ſit in utilitatẽ euidentem Eccleſiæ, uel non, qui amore, timore aut pecunia auctorant. Quamquam Caieta. hanc non poſuit, ſiue quod non haberet pro authentica, ſiue quod nõ eſſet uſu recepta, quod ipſum de alijs multis ſignificat poſt caſ. 81.

109 Vigeſimaſexta in priuilegijs ordinũ relata apud Sanctum Anton. 3. parte tit. 24. capitu. 70. & Caieta. vbi ſupra caſ. 81. excommunicat cum reſeruatione ingredientes monaſteria monialium, minorũ, & prædicatorum ſine licentia præfecti ordinis, aut generalis, aut eius, qui ab ipſis ad id habet facultatem. Et qui præſumunt proferre in lucem libellos famoſos lingua vulgari uel alia, aut cõponunt, aut habent, aut in vulgus emittunt uerſus, aut cantilenas in infamiam, & detractionem ſtatus ordinis prædicatorum, uel minorum. Et eos qui præſumunt prædicare, docere, defendere prædictos religioſos non eſſe in ſtatu perfectionis, uel non licere eis uiuere ex eleemoſynis, neque prædicare, neque audire confeſſiones cum licentia ſummi Pontif. aut aliorum prælatorum inferiorum ſine licentia Rectorum Eccleſiarum, uel preſbyteri Cardinalis. Et eos qui præſumunt inferre aliquam, quæ incommoda ſit, violentiam, locis prædictorum prędicatorũ, & minorũ. Et qui in ſuis monaſterijs uel eccleſijs detinent Apoſtatas prædictorum niſi eiecerint, poſtquam a monachis ipſorũ ordinum fuerit eis denunciatũ, ne eos retineant. Et monachos minores, qui præſumunt recipere ordinis prędicatorũ profeſſos abſque licentia ſummi Pontificis, quæ faciat expreſſam mentionem huius indulti, aut niſi prius petant, & impetrent facultatem ſuorum priorum, & qui palã, vel clam conantur expellere ex uniuerſitate Pariſiorũ prædicatores uel minores.

Declaratio prima, quod ſeptem excõmunicationes diuerſorum Pontificum in hac continentur, quas S. Ant. refert vbi ſupra. Secunda, quod primam non incurrit qui ingreditur dicta monaſteria ignorantia iuſta uel quaſi iuſta ductus ſecundum eundem, & Caietanum vbi ſupra, neque qui ingreditur ſciẽs, ſed perſuaſus iuſtam eſſe cauſam ob quam ingreditur, iuxta eũdem. Tertia, quod ſecunda non habet locum contra componẽtes prædictos libellos in ignominiam ipſorum religioſorũ, & non eorum ſtatus, per dicta ſupra capitulo 18. num. 35. Quarta, quod in ſeptimo loco, pro Pariſiorum, eſt apud Sylu. vbi ſupra caſ. 54. Peruſini, per errorem. Quinta, quod mulieres, quæ priuata intentione ingrediuntur monaſteria monialium prædictarum, poſſunt abſolui a confeſſarijs ſui ordinis per priuilegium Sixti Quarti, ut habetur in compendio uerbo. abſolutio ſecunda num. 8. Sexta, quod prælati prædictorum ordinum, & eorum qui gaudent priuilegijs Carmelitarum, poſſunt excommunicare omnes clericos & laicos, qui retinent Apoſtatas ſui ordinis, ut habetur in dicto compendio verb. Apoſtata. nume. 7. Septima qui faciunt dictam damnoſam violentiam, poſſunt abſolui a conſeruatore, & prælato ordinis in foro conſcientiæ per priuilegium Leonis decimi, ut dicitur in dicto compendio uerb. abſolutio, ſecundo quo ad ſeculares §. final.

110 *Vigeſimaſeptima apud S. Ant. & Sylue. ubi ſupra excommunicat qui peregrinantur in Ieruſalem abſque licentia Papæ.*

Vigeſimaoctaua, in extrauag. Iulij II. relata per S. Anto. ubi ſupra cap. 10. excommunicat eos qui appellant a Papa ad futurũ Concilium &c. Sed hæc hoc anno facta eſt

tertia

tertia bulla Cœnæ, per S. D. N. Gregorium X I I I.

Declaratio, quod qui conſulit, vt appellet non incurrit, ſi non appellat, ſecus de conſulente licitum eſſe appellare, iuxta Caiet. vbi ſupra. Quia priore caſu prohibetur conſilium ſecundario, poſteriore vero principaliter.

Vigeſimanona, in Concilium Later. ſub Leone X. ſeſſ. 9. excommunicat cum reſeruatione Cardinales reuelantes aliquid de ſecreto actu in conſiſtorio Papę prçceptum ſpeciatim & expreſſè ut id maneret ſecretum.

111 *Trigeſima, in eod. Conc. excõicat eos qui prędicãt miracula falſa, uel incerta, uel prophetias, quę non continentur ſacra ſcriptura.*

Sed Caie. ait verb. excommuni. in fine, quẽ ſequitur Frater Bartholomæus Carranza Nauarrus, tunc doctiſſimus & religioſiſſimus Doctor, nũc autem Illuſtriſſimus Archiepiſcopus Toletanus, in fine ſummæ Concilij Lateranenſis ſub Leone X. cenſuras huius Concilij non fuiſſe receptas.

Trigeſimaprima, in extrau. Iulij II. approbata in d. Concilio Later. ſeſſ 5. excommunicat Cardinales, qui Sed. Apoſt. uacante contrauenerint, ordinauerint, diſpoſuerint, aut aliquo modo praſumpſerint facere, uel attentare contra ordinata ab eodem Iulio II. ut ſine ſimonia eligatur Papa.

De excommunicationibus reſeruatis Epiſcopis, vel partim Papæ, partim illis, partim neutris.

112 *Excõicationes reſeruatę Epiſcopis ſunt tres, & aliç duę aliquando. nu. 3. & 2. ſeq.*

Prima, in cap. peruenit. de ſenten. exco. incurſa ob leuem percuſſionem clerici uel monachi, de qua ſup. eo. c. nu. 64. & ſeq.

Secunda, quam fert Epiſcopus per ſuum ſtatutum reſeruando ſibi abſolutionem ſecundum omnes, arg. c. nuper. de ſent. excom.

Tertia ob aliquod iuſtum impedimentum conceditur inferiori, quia illa illam dare debet Epiſcopus, & non alius inferior.

Secundum Inno. communiter receptũ in c. 1. & c. monachi, de ſent. excommun. quia quæ diſpenſatio, vel abſolutio reſeruata Papæ priuilegio iuris conceditur inferiori, uidetur concedi Epiſcopo, & non alij eo inferiori, iuxtà eundem Innocent. in cap. 2. de eo qui furt. ordin. ſuſcep. probatum per Panor. ibi, & in dict. c. monachi. & in alijs locis multis ibi per Felicitatis, qua eadem ratione excommunicatio prima harum quinque cenſetur reſeruata Epiſcopo.

Quarta partim epiſcopalis, partim nõ in c. nuper. & c. ſi concubinę, de ſen. excũ. excommunicat eum, qui ſcienter participat excommunicato in crimine, ob quod eſt excommunicatus, cum reſeruatione abſolutionis ei, cui eſſet reſeruata abſolutio excomunicationis ob crimen in quo participando eam incurrit alius.

Declaratio prima, quod ad incurrendã hanc excõmunicationem oportet, quod fiat participatio in crimine poſt illud cõmiſſum, & ob id incurſam excommunicationem ab eo, cum quo participat, vt dictum eſt ſupra Exod. nume, 33. Et quod participet cum eo ſciens illum eſſe excommunicatum. Secunda, quod licet ante extrauagantem præfatam, ad euitãda relatam num. 35. ſufficiebat & requirebatur ſcientia excommunicationis. ita poſt eam requiritur & ſufficit ſcientiá denunciationis illius, per ibi dicta. Tertia, declaratio in ſolutionẽ propoſiti dubij, quod ſicut qui percutit pluries clericum, ita vt appellentur diuerſæ percuſſiones, iuxta dicta ſupra eodem cap. 9. nume. 16. & ſeq. ſingulis vicibus incurrit excommunicationem, ſic qui participat in crimine multoties cum excommunicato, ita ut dicantur iteratæ participationes, ſingulis uicibus incurrit excommunicationem. Quarta, quod ab hac debet abſoluere idem, qui ab altera, d. c. nuper. Idcirco cui reſeruata fuit prior, eidem & hęc erit, & ſi illa nemini fuerit, neque hæc erit vlli.

113 Quinta etiam partim epiſcopalis, & partim non, in capitu. eos. de ſentent. excommunicatio. libro 6, excommunicat eum, qui ob articulum mortis, aut aliud iuſtum impedimentum abſolutus ab eo, qui aliter non potuiſſet, recuperata valetudine, vel ſublato impedimento, quam cito commode poteſt non repreſentat ſe ſuperiori, a quo debet abſolui quo obediat eius mãdatis. Et etiam qui abſolutus a Sed. Apoſt. aut eius Nuncijs pręcipientibus, vt ſe præſentẽt ordinarijs, aut alijs

indicib. quo exequatur ſua iuſſa, vel quo ſatisfaciat læſis, uel ijs ob quos fuerunt excommunicati, nō facit quām cito commodè poteſt.

Declar. prima, ꝙ prima pars huius excommunicationis habet locum in abſolutis a quibuſcunque, ut ex litera palam colligitur, & ſecunda non niſi in abſolutis a Sed. Apoſt. aut eius Nūcijs, de quibus ſolū loquitur. Itaq; non habet locum in abſoluto ab Epiſcopo, vel alio delegato, iux. Caiet. vbi ſupra caſ. 69. quamuis habeat noſtro iudicio in abſoluto a ſummo Pœnitentiario. Secunda, quod tempus intra quod quam cito commode poteſt tenetur præſentari, quoad forum exterius, relinquitur arbitrio boni viri, arg. l. 1. ff. de iur. delib. c. de cauſis. de offic. deleg. quo ad interius autem conſcientiæ abſoluti, arg. gl. c. ſignifi. 2. de homicid. Tertia, quod hæc eſt Papalis, uel Epiſcopalis ſi prima talis erat, & nemini ſi prima nō erat reſeruata, quia textus habet eandē eſſe.

De excommunicationibus nemini reſeruatis.

SVMMARIVM.

114 Excommunicatio prima nemini reſeruata, in ſeculares non reddentes ius eccleſiaſticis. Secunda, in conſentientem electioni de ſe in Papā male factæ. Tertia, in eum qui ſic ſuſcipit munus adminiſtrandi partem talis epiſcopatus. Quarta, in ſcholaſticos Bononiæ, qui ſic conducunt. Quinta in imponētes tributa, &c. eccleſiaſticis. nu. 115. Sexta, in certos clericos qui audiunt leges, aut medicinā. nu. 116. Septima in clericos ſuſcipientes præfecturas ſæculares. Octaua in ſchiſmaticos. Nona, in capientes bona naufragorum. nu. 117. Decima, in ſeruantes ſtatuta cōtra libertatē eccleſiæ. n. 118.

117 Lex quæ amiſſum in mari tribuit, &c. Nominuſta.

119 Libertas eccleſiaſtica quę, quis eam uiolat. num. 120.

114 Prima, in capit. adminiſtratores. 23. quæſt. 5. excommunicat Gubernatores, & Iudices, qui admoniti ab Epiſcopis, & alijs eccleſiaſticis, omittunt ius illis reddere, ob negligentiam, uel iniquum animum.

Secunda, in c. licet. de electio. excommunicat eum, qui non electus ſaltem a duabus partibus Cardinaliū in Papam, conſentit ſuæ electioni, & in recipientes eum in Papam. Hęc non eſt reſeruata Papæ, niſi permixtam habeat hæreſim credendi duas eſſe eccleſias, aut ſchiſma abſque illa, & tunc reſeruatur per bullam Cœnæ in clauſula prima, & ſecunda, ſup. eod. cap. nu. 56. & 57.

Tertia, in c. quoniam. de off. ord. excommunicat Epiſcopum, qui in ciuitate diuerſarum linguarum ſuſcipit gubernationem eorum, qui ſunt ſuę, priuſquam ſuſcipiatur a proprio Epiſcopo in coadiutorem ſuum.

Hanc Caieta. vbi ſup. caſ. 68. hodie eſſe parum vtilem ſignificauit, quia Papa communiter confert omnes Epiſcopatus in ſimilibus locis, qui ſi luſtraſſet epiſcopatus Caſtellæ, Nauarræ, & Galliæ, in quibus alij Vaſconicè, alij Hiſpanicè, alij Gallicè, alij Teutonicè loquuntur, id non dixiſſet.

Quarta, in capit. 1. de locat. excommunicat doctorem & ſcholaſticum vniuerſitatis Bononiæ, qui conducit domos alterius doctoris, aut ſcholaſtici ſine eius conſenſu ante finem termini. Iux. Innocent. & cōem in eo. c. contra Hoſt. hæc non habet locum extra uniuerſitatem Bononiæ & ideo nihil amplius dicimus de ea.

115 Quinta, in cap. non minus. de immu. eccleſ. excommunicat conſules, rectores & poteſtates imponētes eccleſijs uel perſonis eccleſiaſticis talias, vel vectigalia, ſi admoniti non deſiſtunt, & omnes qui prębent conſilium, fauorem, uel auxilium, & eorum ſucceſſores.

Declaratio prima, quod per poteſtatē hic intelligitur ſecularis, iuxta Io. Andr. in dict. c. non minus. & quod ſatis eſt vna admonitio, iuxta Hoſtien. ibidem. Secunda, quod nō incurrit Gubernator, qui vt debuit contradixit, etiam ſi nō relinquat officium, iuxta Panor. in c. aduerſus, eodem titu. & melius Ang. & Syluest. verb. excommunicatio 9. caſ. 5. & Ioan. Tabiē, caſ. 18. quanquam Ioan. Andr. oppoſitum teneat ibi, & Innocen. dubitet. in cap. nouerint. de ſentent. excommun. ſiquidem

non

non peccauit ſi contradixit tantum, quantum, & quemadmodum debebat, argum. cap. Epheſijs. 43. diſtin. ſine peccato mortali, non incurritur excommunicatio maior, c. nemo. & c. nullus. 11. quæſt. 3. ut dictum eſt ſupra eod. capitu. nume. 9. Tertia, quod hæc non incurritur propter tributa omnino realia, quæ clerici debent ob ſua bona, nec ob realia extraordinaria, quæ immediate ſpectant ad eorum bona, ut ad reficiendum iter, vel callem, qui eſt ante prædium, vel domum ſuam, ſed incurritur propter onera mere perſonalia, & mixta quæ imponūtur perſonis, iuxta Pan. recep. in d. cap. non minus.

116 Sexta, in cap. non magnopere, & cap. ſuper ſpecula. ne cler. uel monach. & cap. 1. eodem titul. lib. 6. excommunicat religioſos, qui exeunt a ſuis monaſterijs, ut audiant leges, vel medicinam, & audiunt, & non redeunt intra duos menſes ad illa. Et clericos, qui habent dignitatem vel perſonatum, quamuis non ſint presbyteri. Et presbyteros quamuis omnino nullam habeant dignitatem, neque Eccleſiam parochialem, qui audiunt dictis duobus menſibus.

Declar. prima, quòd hanc non incurrit religioſus, qui audit intra monaſteriū, aut extra in eadem ciuitate, degens in eadem, aut egredietur ad audiendum aliquod exordium, uel aliquam prælectionem, uel honoris, uel informationis cauſa, uel redijt ante prædictos duos menſes ad clauſtrum, iuxta mentem Panorm. cui Caieta. ubi ſup. caſ. 50. & alij recentiores conſentiunt. Secunda, quod clerici ſeculares, quamuis obtineant beneficia, etiam ſi ſint ſubdiaconi uel diaconi, modo non habeant dignitatem, vel perſonatum, non incurrunt in eam, quia non loquitur de illis, iuxta gloſſ. ſing. capitul. cum ex eod. verb. literarum. de elect. lib. 6. Tertia, ꝗ presbyteri et beneficium non habentes, & qui habent dignitatem uel perſonatū: quāuis non habeant niſi minores ordines, eam incurrunt, ſi audiunt duos menſes et ſi non egrediantur è ſuis terris, neque domibus, iux. Cōem in dictis tribus c. Quarta, quod nemo iſtorum incurrit eo quod doceat eam etiam extra domum ſuam, iux. Inno. & Pan. vbi ſupra, quidqud dicat Syluest. verbo excommunicatio 9. caſ. 6.

117 Septima, in c. cler. ne cle. uel monac. excōicat ſacerdotē qui eſt Vicarius Vicecomitis, aut alterius, præfecti ſecularis, ſi admonitus non relinquat præfecturam.

Declar. prima, quod non incurrit hanc clericus minorum ordinum iuxta Pan. in d. c. clerici. quidquid Syl. dicat vbi ſu. caſ. 7. Secunda, quod incurrunt in eā prælati, qui ſunt gubernatores vel præſidentes cācellariarū, iux. Caie. caſ. 76. Tertia ꝗ non incurrit prælatus, qui hēt eiuſmodi procurationē annexā ſuæ dignitati, aut ſuo patrimonio, iuxta omnium ſententiam.

Octaua, in c. nulli fas. 19. diſt. & c. 1. de ſchiſma. Sed hæc hodie continetur in bulla Cœnæ ſupra relata.

Nona in cap. excommunicationi. de raptor. excōmunicat eos, qui capiunt bona Chriſtianorum naufragio perdita, & non reſtituunt eis.

118 Declar. prima, quod hæc facta eſt bullæ Cœnæ per S. D. N. Greg. XIII. ut patet ſup. nu. 60. quæ tamen etiam tantū accipientes ſcienter excommunicat, quāuis non uideatur comprehendere eos, qui bono animo, aut ſaltem non malo accipiunt, donec ſint in mora reſtituendi. Secunda, quod neutra incurritur ex ſola acceptione bonorū ſine mora, & uoluntate (ut ita dicam) reſtituendi ſecundum omnes. Quod eſt verum attenta decretali, & etiam attēta bulla, niſi acceptio fuerit ſcienter patefacta, quia tunc illa ſufficit, licet ſic abſque monitione ſecundum Panor. in dicto cap. excommunicationi. & Caietan. ubi ſupra caſ. 23. quos ſequor ob rationem firmam Caiet. contra Ioan. Andr. in dicto cap. excommunicationi. licet eum ſequatur Sylu. verb. excōicatio 7. caſ. 20. Tertia, quod ex his ſequitur, qđ lex quæ ſtatuit bona naufragorum eſſe tribuēda illi vel illi, eſt iniquiſſima, quippe quæ afflicto addit afflictionem contra c. cum percuſſio. 7. quæſt. 1. & leg. Diuus. ff. de offic. præſid.

Decima, in c. nouerit. de ſent. excom. excommunicat eos, qui obſeruari faciunt ſtatuta facta, & conſuetudines inductas aduerſus libertatem eccleſiaſticam, niſi ex libris radant, & eos qui ea faciunt, & ſcribunt, & poteſtates, conſules, & gubernatores, & conſiliarios quorumlibet locorum ubi eiuſmodi ſtatuta ſeruantur, &

qui

qui iudicant ſecundum illa: & qui ea pu-
blica in forma ſcribunt.

119 Declar. prima, quod non incurrunt
hanc omnes qui violant libertatem ec-
cleſiaſticam, vt nonnulli cenſuerunt, ſed
ſolum qui eam violant per viam ſtatuto-
rum,& conſuetudinem contrariam,ut re
ćte dixit Caiet. ubi ſup.caſ.31. Secunda,
quod non ſatis eſt facere obſeruari, ſi era
dit ex libris intra duos menſes, neque nō
eradere,ſi obſeruari non facis,iuxt.gloſſ.
d.cap.grauem.de ſent.excommu.& Com
mu.in d. cap. nouerit. quanquam Sylue.
verb.excommunicatio 9.caſ. 10.contradi
cit, & Caietan. dubitat vbi ſupra. Tertia
quod quidquid dicat Caietan. dicto caſ.
31. poteſtates, conſules, gubernatores,
& conſiliarij incurrunt eam, quamuis
non obſeruent, neque obſeruari præci-
piant, ſi ſciant, & non impediant eorum
obſeruantiam, quia hæc eſt aperta ſcien-
tia textus dicti c.nouerit. Nec obſtat eius
ratio ſcilicet,quod ex omiſſione non vide
tur incurri excommunicatio, quia id fal-
ſum eſt per cle.1.§.verum.de hæret.& ip-
ſemet contra Syl.tenet in cap.72. Quar-
ta, quod qui faciunt obſeruari, vel ſcribi
eiuſmodi ſtatuta ſyncero corde.quia cre-
dunt eſſe ſalutaria,non incurrunt,iuxt.In
no.in d.c.nouerit,in fi.maxime ſi credunt
de conſilio viri eruditi,& pro idonea ſciē
tia, & conſcientia prædito habiti,argum.
notatorum in c.1.de conſtit. & glo. ſing.
quæ eſt tertia, ex qua Pan. comm. recep.
hoc ibid.colligit, c.capellanus. de ferijs.
Quinta, quod libertas eccleſiaſtica eſt,
quam habet Eccleſia vniuerſalis, quate-
nus eſt talis in ſpiritualibus,& temporali
bus conceſſam a Deo, vel Papa,vel Impe
ratore,iux.Inno.in d.c.nouerit.col.2.Sex
ta,quod qui ordinat contra hanc, vel il-
lam eccleſiam particularem,non incurrit
hanc excommunicationem,niſi illa etiam
pertineat ad eccleſiam vniuerſalem. Sep-
tima, quod nō ſufficit aliquid eſſe contra
ſocietatem humanam vt dicatur eſſe con-
tra libertatem eccleſiaſticam. vnde in ca.
fin. de immun.eccleſ. libr. 6. non dicitur
quod ſtatuere ne laici coquant, molant,
aut vendant clericis panem &c. eſſe con-
tra libertatem Eccleſię, ſed quod præſu-
mitur eſſe, quia per ſe non tangit Eccle-
ſiam quatenus eſt eccleſia, ſed quatenus
eſt congregatio hominum, vt ſunt aliæ,
quod eſt ſingulare dictum Caiet. in dicto
caſ. 31. & 37. quod alias, dicto capi. vlt.
120 addimus. Octaua, quod ad hoc vt ali-
quod ſtatutum dicatur contra libertatem
eccleſiaſticam,debet eſſe factum intentio
ne derogandi ei, aut alicui rei eiuſmodi,
quod ex ſua natura aduerſetur eidem,
quale eſt ſtatuere,ne eccleſijs vel eccleſia
ſticis dentur eleemoſynę, vel decimæ,vel
vt vectigal, gabellam ſeu ſciſſam ſoluant
de his,quę emunt ſibi,& non ad negotiā-
dum, ſeu ad cauſa lucri reuendendum.
Nona,quod non eſt huius generis ſtatue-
re ne in funeralibus,primis miſſis,vel nu-
ptijs,extra modum offeratur, neque fiant
immoderata conuiuia neque ſumptus cę
ræ,luſus & reliquæ pompæ, iux.Caiet.in
d.caſ.31.licet.Tabien.caſ.20.contradicat,
cui per prædicta reſpondeas. Quamuis
enim hoc fiat eccleſiæ,& eccleſiaſtici mi-
nus lucrentur, tamen hoc factum ſuapte
natura non eo refertur, ſed per accidens,
quod non conſideratur, arg.l. ſi quis nec
cauſam.ff.ſi cert.pet.c.quia diuerſitatem,
de conceſſ. pręb.& latè trad.per Ariſt. de
phyſico auditu,declaratum per B. Th.ibi
lec.9.Decima,quod c.vlt.de reb.eccl.qua
tenus dicit, ꝙ laici non poſſunt ſtatuere
de funeralibus,intelligendum eſt de his,
quæ ſua natura diriguntur ad Eccleſiam,
ſalutem animæ mortui, vel ad cultum di-
uinum,vt ſentit Fel.in c.Eccleſia.col.38.
de conſt. & expreſſit Caiet. vbi ſupra, &
non de alijs.Vndecima,quod hæc excom
municatio hodie eſt reſeruata Papæ, vt
patet ſupra nu.61.

Excommunicationes lib. Sexti Decretalium nulli reſeruatæ.

SVMMARIVM.

121 *Excōmunicatio Vndecima nulli reſeruata,*
& prima Sexti in eos, qui ſecreto mittunt
&c. Cardinalibus quando ſunt in concla-
us ad eligendum. Duodecima in dominos
&c. qui in electione Papæ non faciunt ob-
ſeruari, &c. Decimatertia in eos, qui mo-
leſtia afficiunt electores,eo quod non elege
rint optatum ab eis,nu.122.Decimaquar-
ta in nouè vſurpantes ius cuſtodiendi ali-

quam

quam eccleſia ſede vacante &c. nu. 123. Decimaquinta in directorem electionis monitalium, qui hoc vel illud facit, nu. 124. Decimaſexta in eum, qui procurat ſuum conſeruatorem & catera. Decimaſeptima in facientes ſe metu abſolui a cenſuris. Decimaoctaua in fingentem aliquid quo iudex uadat ad mulierem, nu. 125. Decimanona in compellentes ſubmittere bona eccleſiaſtica nu. 126. Vigeſima in inuentores nouarum religionum nu. 127. Vigeſimaprima in exigentes ab eccleſiaſticis portoria, nu. 127. Vigeſimaſecunda in ſic impedientes iuriſdictionem eccleſiaſticam. n. 129. Vigeſimatertia in dominos, qui prohibent ſubditis ne vendant, ne ve emant a clericis, &c. nu. 130. Vigeſimaquaria in religioſos temere habitum deferentes, num. 122. Vigeſimaquinta in religioſos ad ſtudia ſine licentia euntes &c. nu. 133. Vigeſimaſexta in Doctores docentes leges religioſos, nu. 133. Vigeſimaſeptima in ſepelientes hareticos. nu. 134. Vigeſimaoctaua in Iudices non auxiliantes cõtra hareticos, &c. n. 335. Vigeſimanona in interficientes per aſſaſſinos nu. 136. Trigeſima in permittentes fæneratores nu. 136. Trigeſimaprima i dantes repreſalias cõtra eccleſiaſticos. nu. 136. Trigeſimaſecunda in negligentes perſequi iniuriantes Cardinalibus, nu. 136.

126 *Tempus decem annorũ eſt longum tẽpus.*

126 *Monitio extraiudicialis non debet eſſe neceſſario trina.*

128 *Mercator quis, qualis non eſt monaſterium aſportans terram &c.*

130 *Lex, quod nemo vendat prædium niſi tributario, valida.*

132 *Religionis habitum qui relinquit, quando peccet mortaliter, & eſt excommunicatus.*

133 *D. Franciſcus a Nauarra olim prior Roncaualliſ, poſt Archiepiſcopus Valentinus, laudatus.*

134 *Religioſi Doctor qui excommunicatus.*

135 *Iudex non auxilians cõtra hæreticos ut excommunicatus.*

136 *Aſſaſsinus quis ſit proprie & quis improprie.*

136 *Repreſalias quis cõcedat cõtra clericos etc.*

121 VNdecima c. ubi periculum. de electiou. e. li. 6. §. nulli. excõicat oẽs, q mittũt literas, vel nũtiũ, vel clã loquũtur Car. incluſis conclaui ad eligendũ Papã.

Declaratio prima, quod non obligat ipſos Cardinales, qui ſunt intus. Secunda, quod quanquam Archid. in d. capi. nulli. quem ſequuntur Ioan. Andr. Dominic. & Peruſ. cum alijs, dicat, vnumquodque horum trium ſecreto faciendum eſſe ad incurrendũ, contextus tamẽ eius id de ſolo tertio ſignificat, quod ante nos dicit Cai.

Duodecima, in d. c. vbi periculũ. §. præterea. excõicat Dominos, Gubernatores & quoſlibet alios magiſtratus ſeu officiales ciuitatis, vbi creandus eſt Papa, qui diligenter obſeruari non fecerint omne id quod eo tpe faciendum eſſe ſtatuitur in illo c. Huius declarationes miſſas facimus, q a raro, & in paucis locis ſunt neceſſariæ.

122 Decimatertia, in c. ſciant cuncti. de electio. li. 6. excommunicat omnes, qui ſe uel alios præſumpſerint vexare aliquam perſonam eccleſiaſticam, vel alia loca pia eo quod rogati, ſeu alias inducti, eum pro quo rogabantur, ſeu inducebantur eligere noluerint, vel conſanguineos eorũ &c.

Declaratio prima, quod ad incurrendã hanc neceſſe eſt, vt interueniat grauamen ſpolij, vel iniuſta proſequutio, & quod id fiat, quia noluit eligere eum, pro quo fuit rogatus, vel ſuaſus, & quod perſona eligẽda ſit eccleſiaſtica, & quod grauamen, ſeu moleſtia fiat rogato, vel eius cõſaguineo vel eccleſiæ, monaſterio, vel pio loco, Ca. vbi ſupra caſ. 34. Secunda, quod ex hac, infertur nos bene reſpondiſſe cuidam domino, cum non incurriſſe hanc; quod preter miſiſſet largiri eleemoſynas cõſuetas cuidam eccleſiæ, quia non fuiſſet electus in ea is quem optaret. Tertia, quod per ſpolium intelligitur quæcunque acceptatio quorũ libet bonorũ mobilium vel immobilium occulta, vel violenta, iuxta Archi. in d. c. ſciant cuncti. Quarta, qđ in ipſum qđ dicitur de electione, dicendũ eſt de p̃ſentatione ſpectãte ad perſonam eccleſiaſticã, ſed non ad laicam, iuxta gl. fi. in d. c. ſciant, & idem de confirmatione, inſtitutione & poſtulatione iuxta Domin. rece.

123 Decimaquarta, in c. generali de electi. li. 6. excommunicat eos, qui vſurpare conantes noue ius cuſtodiendæ, & ſeruãdę alicuius eccleſiæ vacantis, præſumut capere aliqua bona illius.

Decla. prima, quod duo ſunt neceſſeria ad incurrendam eã, ſcilicet vt velint vſurpare

pare tale ius, & vt capiant bona, ita, vt alterum ſine altero non ſufficiat, Caiet. caſ. 38. & ante ipſum Domin. in d. c. conqneſtus. de for. comp. Secunda, quod qui hoc facit, eo quod ad eū pertinet ex fundatione vel antiqua conſuetudine, vel præſcriptione, non incurrit per finem illius cap. Tertia, quod noue vſurpate dicitur, qui nondum poſſedit 40. annos, iuxta gl. eiuſdem cap. verb. de nono.

124 Decimaquinta in c. indemnitatibus. §. poſtremo. de ele. lib. 6. excommunicat accerſitum in directorem electionis monialium, non temperantē a rebus ex quibus naſci, vel ali poteſt diſcordia.

Declaratio prima, quod nihil refert an is ſit religioſus, aduocatus, prudens vir vel fœmina iuxta gl. recept. in d. §. poſtremo. Secunda, quod hinc colligitur quantum errent, qui exiſtimāt moniales S. Claræ, & cuiuſcunque alius religionis, non poſſe accerſire aliquam perſonam extraneam, ſcientia, & cōſcientia ad id idonea præditam, cui fidant ad faciendam ſanctam, & canonicam electionem ſuę Abbatiſſæ, cum poſſint vocare medicos, chirurgos, latomos, fabros lignarios, & alios miniſtros ad res neceſſarias: cum canonica electio ſit maxime neceſſaria monaſterio, & recte factu difficiliſſima, in qua tāta fere offeruntur dubia, ut pauci, quamuis ſint conſummati canonum peritia, eā ſic dirigant, quin ſuper aliquo errent. Verum eſt tamen, cæteris paribus, quòd ſatius eſſet vocari in directorem eiuſdem ordinis virum, quàm extraneum. Tertia, quòd ut rectè Dominic. ibi ait, non incurrit hanc, qui intereſt electioni non accerſitus in directorem, neque qui excitat, vel alit diſcordiam, facta iam electione, iuxta Caieta. vbi ſupra caſ. 80.

125 Decimaſexta in cap. fi. de offic. deleg. lib. 6. excommunicat partem incitantem conſeruatorem ad procedendum in eis, quæ non continent apertam violentiam vel iniuriam, & quæ requirunt altiorem indaginem. Hanc non incurrit, qui non eſt pars in iudicio, neque ſi eſt & procurauit, ſed iudex nō proceſſit per dicta ſupra eod. c. nu. 51. Neque cum conſeruator datur cum clauſula, ut poſſit cognoſcere & de eo, quod requirit altiorem indaginē, vt communiter hodie cōceditur. Quę vero noue de hac re induxit Conc. Triden. videre licet ſeſſ. 14. c. 3. de reform.

Decimaſeptima in cap. 1. de his, quę vi. lib. 6. excommunicat eos, qui vi, aut metu conſequuntur abſolutionem, uel reuocationem ſententiæ excommunicationis, interdicti, uel ſuſpenſionis.

Declar. prima, quòd non ſatis eſt inijcere metum, ſi abſolutio non fuit impetrata, Archid. ibidem. Secunda, quod nil refert an ſentētia ſit iuſta vel iniuſta, gl. ibidem, neq; quod ſit lata a iure, an ab homine, Caie. vbi ſup. caſ. 41. neq; an ipſe excōicatus faciat hoc an alius, gloſſ. & Communis ibidem. Tertia, requiritur ut timor ſit iuſtus, ſicut ſentit glo. pen. in verbo, vim, eiuſdem cap. & communis ibidem: quamquam oppoſitum dicat Caie. in d. caſ. 41. quod videtur tenendum quo ad forum cōſcientiæ, per poſita cap. 17. nu. 4. & 29. & melius cap. 23. nu. 51.

Decimaoctaua, in cap. 2. de iudic. lib. 6. excommunicat eum, qui fingit caſum, vel fraudem aliquam facit, quo iudex ipſe vadat ad accipiendum teſtimonium alicuius fęminæ. Sed nil refert quod qui fingit ſit ipſemet iudex, neque quòd iudex ſit clericus, aut laicus, modo profectio perſonalis iudicis perficiatur: ſed nō erit excommunicatus, ſi ipſe non fingi fecit, iuxta communem, in capit. 2. & Caiet. vbi ſupra caſ. 59.

126 Decimanona, in cap. 2. de reb. eccl. lib. 6. excommunicat omnes, qui compellunt prælatos & alias perſonas eccleſiaſticas ad ſubmittendū perpetuo, vel in longum tempus, eccleſias, bona immobilia, aut iura earum laicis in caſibus iure prohibitis, & accepta referentes illis tanquam ſuperioribus patronis vel defenſoribus. Et qui aliquid horum habentes per aliquem cōtractum licite factum vſurpant pluſquam per illum illis eſt permiſſum, & admoniti ab eo non deſiſtunt.

Declar. prima, quod ad incurrendam hanc eſt neceſſe interuenire omnes qualitates in ea tactas, & ideo iuxta gloſ. illius c. eam non incurrit, qui hoc facit ad breue tempus, quod iuxta communem eſt illud quod eſt minus decem annis l. fi. ff. ſi ager. vectiga uel emph. & gloſſ. clem. 1. de reb. eccle. & Deci. conſil. fina. 1. par. quidquid gloſſ. dicat capit. 2. de reb. eccleſ. lib. 6. Se-

cunda, quod admonitio ſecundæ excommunicationis debet eſſe trina, iuxta gl. & Syl.verb.excommunicatio 9.caſ.19.Quã quam noſtra ſententia, vna eſt ſatis per gloſſ. celeb.clem.1.§. 1.verb. requiſierit. de hæret. & reſolutionem Pan.& Dec. in c. cum cauſa. de offic. delega. quæ habet monitionem extraiudicialem, quam non facit iudex ad excommunicandum, ſufficere vnicam, & etiam eam quæ fit in iudicio alteri quam partibus litigantibus, & hæc eſt extraiudicialis. quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, quod gloſſam decepit, ſed ad incurrendum a iure ſtatutam. Tertia, quod hic modus ſubmiſſionis appellatur in Caſtella commenda, & quibus fit, commendatarij, vt apparet ex l.1. tit.3.lib.1.ordina. Caſtellæ, quæ ſub alijs pęnis id prohibet.

127 Vigeſima, in cap.1.de relig. domib. lib. 8.excommunicat eos, qui inſtituunt nouũ ordinem religionis, aut accipiũt nouum habitum illius, & mendicantes, exceptis quatuor ordinibus, qui abſque facultate ſpeciali Papæ recipiunt aliquem ad ſuum ordinem, & qui acquirunt nouam aliquam domum, vel locum, aut vendunt ex acquiſitis.

Declar. prima, quod non incurritur hæc, eo, quod aliquis vel aliqua accipiant aliquem nouum habitum, vt per ſe ſolitarius degat in ſua domo, vel in alio loco iuxt.gl.ſing.in eo.c. verb. habitum. quam commendat Panormit.conſ.5.lib.1. modo non inſtituat ordinem viuendi in ſocietate. Secunda, quòd noſtra ſententia Caie.cap.4. prætermiſit hanc, quia viſum illi fuit eam collectam fuiſſe a doctoribus ex quadam extrauag. relata per eum ibidem, vbi hoc ſignificat, quę non extenditur ad tot.

128 Vigeſimaprima, in c.quanquã.de cenſ. lib.6. excommunicat eos, qui per ſe, vel alios ſuo nomine, vel alieno exigũt ab eccleſijs, vel eccl.perſonis portoriũ, ſiue pedagium, & ducatum per ſe, vel alios pro ſuis perſonis vel ſuis rebus, quas non deferunt cauſa negotiandi.

Declar. prima, hanc hodie contineri in bulla Cęnæ iux. Syl. verb. excommunicatio 9.caſ.21.ſed quia, vt recte declarauit, noſtro iudicio, Caie.per illa verba, *Portoria prohibita*, ibi nõ includuntur portoria, quę licitè exigũtur a laicis, ſed quæ illicite petuntur tam a laicis, quã a clericis, dictum Syl.limitandũ eſt, ut non procedat quoad ea, quæ licite exigũtur a laicis, qui non ſunt priuilegiati, quamuis illicite exigantur à clericis & laicis immunibus. Neque videtur poſſe fulciri dictũ Sylu.ad intelligendum illud generaliter, vt loquitur ſexta clauſula poſita ſupra eodem cap.nu.67.dictæ bullæ, quæ excommunicat eos, qui exegerint aliqua onera ab eccleſiaſticis etiam ſponte concedentibus: quia, noſtra ſententia, illa clauſula loquitur de oneribus impoſitis petitis, & rogatis ſaltem indirecte ratione prouentuum eccleſiaſticorum, & non de ijs, quæ petuntur vt ab alijs quibuſlibet laicis, prout ſignificatur in eadem clauſula, & in eius declaratione. Secunda, quòd ex hoc infertur, nos bene concepiſſe reſponſionem negatiuam in illo dubio. An portorij exactores, ſeu publicani, qui exigunt a clericis portorium, ſeu vectigal, ſiue gabellam, ſeu ſciſſam in caſibus prohibitis, incurrant excommunicationem Cœnæ, ſicuti hanc? quia dicendum eſt quòd non. Tertia, quod ille ſolus dicitur exercere mercaturam, qui emit, vt vẽdat abſque mutatione eius, non autem qui emit in ſuos vſus, & poſtea per accidens vendit non mutando, nec qui emit vt vendat mutatam in aliam formam, iuxta Archi, & cõem in dicto c.1.facit c.eijciens, 88.diſti. Quarta, q monaſterium, vel clericus, qui habet venã ferrariam ſuam, & exportat eam in alias terras, vt inde ferrum conficiat, & vendat, non debet vecturam, iux. Fed.conſi.207.quem ſequitur Anchar.in dicto cap.quanquam, vt nec deberet ſuos prouentus eccleſiaſticos ſi deueheret, uel ſui patrimonij, iuxta Cyn.recep.in l.omnes. C. de epiſco. & cler. per illam legem in §.priuilegia. quanquam deberet, ſi emeret ſolam venam, & aliorum miniſtrorũ manibus conficeret, iuxta Anchar. in d. ca. quanquam.nu.5.contra Feder. in hoc vltimo. Quinta, quod locatores, & agricolæ partiarij prædiorum eccleſiaſticorum, debent ſoluere pro ſua parte, iuxta Dominic.& Peruſi.in dicto capitu.quanquam. Sexta, quod qui accipiunt guidagia, ſeu ducatus, ſeu mercedem ob id, quòd

quòd ducant, & portoria a clericis & eccleſijs perſoluentibus ſua ſponte, non incurrunt hanc, iuxta omnes, ſeu pauci ſunt qui ſic ſoluant, iux. Caie. caſ. 39. qui vero recipiunt fictas tallias, vel vectigalia illis impoſita, quamuis ſponte ſoluant, incurrunt eam, quæ continetur bulla Cœnæ, de qua ſupra eod. c. nu. 61.

129 Vigeſimaſecunda, in c. quoniam. de immun. eccl. lib. 6. excommunicat impedientes iuriſdictionem, & iudices eccleſiaſticos ample. Sed quia id amplius facit bulla Cœnæ, de qua ſupra eod. nu. 69. eius rationem omittimus.

130 Vigeſimatertia, in c. fi. de immun. eccl. lib. 6. excommunicat eos, qui habent dominium temporarium, & prohibent ſubditis, ne vendant vel emant quidquam perſonis eccleſiaſticis, neque molant frumenta, neque coquant panes, neque præſtent alia officia.

Declaratio prima, quòd per dominium intelligitur temporarium, ſecundum omnes. Secunda, quod non eſt neceſſe ut de hoc ſtatuto caueant, ſed ſufficit ut imperent ſubditis, Dominic. ibidem. Tertia, quod ut ſupra dictum eſt, eod. c. num. 120. hoc ex ſe non eſt contra libertatem eccleſiaſticam, ſed contra ſocietatem vitæ humanæ: præſumitur tamen fieri contra eam, vt dicit textus ſingulariter, quia præſumitur, quod intentio eſt vexare eam, Cai. vbi ſupra caſ. 31. & 37. Quarta, quod ſtatuere, vt nemo vendat ſua prædia ei, qui non confert in communia vectigalia, non eſt ex ſe contra libertatem eccleſiaſticam, Domini. ibidem: quia intelligendum eſt, ita vt non comprehendat clericos, quanquam poſſet eſſe ob prauam intentionem, & iniuſtam extenſionem.

131 Vigeſimaquarta, in cap. 2. ne clerici vel monachi, li. 6. excommunicat religioſos, qui temere relinquunt habitũ ſui ordinis.

Declaratio prima, quòd hęc non incurritur ob honeſtam dimiſſionẽ, qualis eſt, quæ fit iuſta de cauſa. glo. c. ſi quis ex clericis. de vit. & honeſta. clerico. Secunda, quòd neque etiam incurritur ob quamlibet dimiſſionem temerariam, quia quęlibet dimiſſio abſque rationabili cauſa eſt talis: quia neceſſariò vti debet religioſus ſuo habitu in omni loco, c. vidua, 20. quæſtio. 1. c. ſanctimoniales. 23. diſtin. ſaltem de honeſtate, iuxta S. Anton. 3. par. titul. 24. ca. 53. & quælibet talis non eſt peccatum mortale, cum dimiſſio ad currendũ, vel iaculandum lapidem, non ſit talis, iux. Palud. in 4. diſtinc. 18. quæſt. 3. colum. 10. Tertia, quòd non incurritur etiã ob quãlibet dimiſſionem temerariam mortiferam: quia non incurritur ob dimiſſionẽ, vt expeditius fornicationi indulgeat, Syl. ueſt. verb. excommunicatio. 9. caſ. 2. no. 2. credens recte id, quod Palud. vbi ſupra prima facie huic contrarium dicit intelligi de eo, qui relinquit vt diſſimulatus ad fornicandum vadat. Quarta; quòd incurritur ob dimiſſionem quæ fit ad uẽdum alio ad ſcelus aliquod mortiferum, aut in tantum tempus, aut ob talem cauſam & rationem, quòd iudicio boni viri dicatur dimiſiſſe habitum, vt probat Syl. Quinta, quòd ex hoc ſequitur, quod non incurritur ob dimiſſionem, ſi non accipit alium, neque etiam ob acceptionem alterius adeo exiguo ſpatio, vt vix ſit norabile iudicio boni viri, vt dicatur reliquiſſe ſiue relinquat illum intra monaſterium, ſiue extra in aliquo hoſpitio, vel extra: ut qui reliquit hylari aliqua leuitate, vel ob lætum feſtum primæ miſſæ, vel nuptiarum, vel doctoratus, vel alterius rei ſimilis ſecundum ſententiam Car. in cle. 2. de vi. & honeſt. cler. q. 3. Sexta, quòd incurrit etiam, qui non dimittit omnino, ſed geſtat occultum, iuxta gl. ſing. in d. cle. 2. verb. extrinſecus. & ſi oppoſitum teneat Pau. in c. Deus qui de vit. & honeſt. cler. cuius opinio videtur vera, cum non adeo occultat, quin familiares cognoſcant eum eſſe religioſum, gloſſæ vero, quando abſcondit, ſic, ut non appareat talis familiaribus, vt optime innuit Caie. caſ. 61. Et eſt conſuetudo canonicis ſimplicibus regularibus in Hiſpania, qui cõiter geſtant paruum habitum ſuper ſagulis ueſte talari obtectis. Diximus *Simplices*: quia ordinum militarium quales ſunt Diui Iacobi, & Chriſti, deferunt alia inſignia in veſtimentis exterioribus, quib. internoſcuntur pro religioſis. Septima, quòd incurrit qui dimittit ẽt ad accipiendum alium alterius religionis, iux. communem, quãuis immediate ſumat illum, iuxta Sylue. uer. excommunicatio 9. caſ. 25. q. 6. Cai. vbi ſupra, licet Lapus alleg. 34. & Dominic. in

Qq 2 dict.

dict. c. 2. oppoſitum teneant, detorquentes textum a ſuo proprio ſenſu.

132 Vigeſimaquiuta, quod Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 19. de regul. ſtatuit, quod nullus regularis prætendens ſe vi, vel metu ingreſſum religionem, vel ante ætatem debitam profeſſum, aut quid ſimile, uolenſque habitum quacunque de cauſa dimittere, aut etiam cum illo ſine licentia ſuperiorum diſcedere, audiatur, niſi intra quinquennium tantum a die profeſſionis, ac nunc aliter, niſi cauſas, quas prætenderit, deduxerit coram ſuperiore ſuo, & ordinario. Quod ſi ante habitum ſponte dimiſerit, nullatenus ad allegandum quamcunque cauſam admittatur, ſed ad monaſterium redire cogatur, & nullo priuilegio ſuæ religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiuſuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neq; detur cuiquam regulari facultas occulte ferendi habitum ſuæ religionis.

Vigeſimaſexta, in d. c. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. excommunicat religioſos, qui vadunt ad aliqua ſtudia, etiam theologica ſine licentia ſui prælati, aut cum ea ſine conſilio maioris partis conuentus.

133 Declaratio prima, quòd ſolenniori licentia indiget religioſus ad adeunda ſtudia, quam alia negotia, quia ad hæc ſatis eſt licentia ſui prælati, & ad illam non ſine ſui conuentus. Secunda, ꝙ non incurrit hanc qui proficiſcitur ad aliũ locum vbi eſt conuentus ſui ordinis, & eſt ſtudiũ literarum ad ſtudendum, eo ꝙ magis dicitur mutáre co̓nuentum, quam ire ad ſtudium literarum, iuxta Caie. vbi ſupra caſ. 61. Tertia, quod non incurrit qui proficiſcitur cum ſola licentia ſuperioris prælati, a quo pendet licentia habitandi extra monaſterium, vt in ordinibus mendicantium. Quarta, quòd neque etiam incurrit abbas, vel prior ſuperior ob id quod ad literarum ſtudia proficiſcatur ſine licentia ſui ſuperioris, & conuentus, iuxta Arch. quem ſequuntur ibi Ioan. Andr. Douin. & Ang. verb. excommunicatio caſ. 27. & communis: quamuis Peruſ. ibidem dubitet, & Sylu. verb. excommunicatio 9. caſ. 25. teneat oppoſitum, quod per locum à ſpeciali probatur hic non eſſe quem excõmunicatum eo ſolo, quod exeat monaſterium ſine licentia prælati non dimiſſo habitu, licet contrarium aſſerat Rebuff. ſin. tex. in praxi. bene. de diſpen. cum reg. nu. 17. Quin & videtur expreſſum in extrau. viam. de regula. monitionem prærequiri, ut eiuſmodi exiens ſine licentia excommunicetur. quæ opinio Archid. obſeruata fuit Toloſæ erga Illuſtriſſ. D. Franc. a Nauarra, qui, cum hoc Manuale Hiſpano ſermone componebamus, erat Reuerendiſ. Epiſcopus Pacenſis, cũ antea fuiſſet prior major celeberrimi monaſterij ſimul, & Xenodochij ſeu hoſpitalis generalis Beatæ Mariæ noſtræ Roncæuallis, qui illuſtribus virtutum eximiarum literarum, & admirabilis vitæ, & conſuetudinis ornamentis, & inſignibus in illud vſque tempus ſemper ſuam regiam ſtirpem honeſtauit atq; decorauit, quemq; tunc Cæſarea Maieſtas Archiepiſcopum Valentinum deſignauit, declarans exterioris dignitatis acceſſione incrementa interiora heroicarum eius virtutum, quæ diuino munere in dies magis, ac magis illuſtriores fiebant, & ferebantur in cœlum, ubi iam a multis annis, vt par eſt credere, tam fœliciter fruitur Chriſto, quam ſancte vixit in terra, cui viuenti, vt magno tempore ſuauiſſime conuixi, utinam liceat poſt fata mea, quæ longe abeſſe nequeunt, beatè conuiuere æternum. Amẽ.

134 Vigeſimaſeptima in d. c. 2. excommunicat Doctores, qui docent leges, aut medicinam religioſos, qui reliquerunt ſuum habitum, aut detinent eos arrogánter in ſuis ſcholis.

Declaratio, quòd quatuor faciunt hãc incurrere, ſcilicet, quod auditor ſit religioſus, & audiat leges, vel medicinam, & id fiat relicto habitu: & quod doctor id ſciat, eumq; doceat, vel arroganter detineat in ſcholis, iuxta Cai. in d. caſ. 61. quãuis Archid. in d. c. 2. & Io. And. & Syluest. verb. excommunicatio, 9. caſ. 26. teneant non eſſe neceſſe, vt relinquat habitum, quia licèt auditio non relicto habitu ſufficiat, ut doctor incurrat aliam excommunicationem latam per c. nuper. & c. ſi concubinę. de ſent. excom. contra participantes cum excommunicato in crimine, ob quod eſt excommunicatus, ut participat doctor, qui prælegit leges, vel medicinam religioſo, poſtquam ob auditionem incurrit excommunicationem, non tamen ſufficit

ſicit

C

ficit ad incurrendam hanc, quæ requirit habitus dimiſſionem.

Vigeſimaoctaua in c.2. de hæretic. lib. 6. excommunicat eos, qui ſcienter præſumunt ſepelire i loco ſacro hæreticos, credētes, & eorum receptatores, defenſores, aut fautores, & prohibet abſolutionem, quouſque ſuis proprijs manibus è ſepultura extrahant, & foras mittant.

Declaratio prima, quod qui ſint hi credentes, & qui ſint implicite, & nō explicitè hæretici, dictum eſt ſupra, nu.56. Secūda, quòd tam laicus quàm clericus hanc incurrit Io.And.in d. c. 2. quem ſequitur Peruſ.cum communi.

135 Vigeſimanona, in ca. inquiſitionis. de hæret.lib.6.octo excōicationes cōplexa, excommunicat omnes habentes iuriſdictionem tēporariam non obedientes epiſcopis, & inquiſitionib. in requirēdis, prehēdendis, & cuſtodiēdis hæreticis, credenbus, defenſoribus, & fautoribus, & qui non perduxerint illos ad Curiam, & loca ad quæ requirūtur, & qui non præhenderint prædicta, poſtquam eorum brachio ſæculari fuerint traditi, ad puniendum illos ſine mora, & eos qui poſtquam prehēderunt, dimittunt ſine licentia epiſcopi, uel inquiſitoris, & eos qui aliquo modo cognoſcunt, vel iudicant de crimine hæreſis, & qui directe, vel indirecte impediunt epiſcopos, aut inquiſitores in illorū proceſſibus, & eos qui ad aliquid prædictorum præbuerint auxilium, conſilium, vel fauorem.

Declaratio prima, quod hęc non eſt reſeruata, ſed illi, contra quos datur, toties incidunt in eā, quæ eſt bullæ Cœnæ, quoties ſe faciſit fautores huius peſtiferæ gētis, Caiet.vbi ſupra caſ.2. & probatur per clauſulam primam bullæ poſitam ſupra eodem cap.num.55. & 56. Secunda, quod ſi epiſcopus iuberet unum, & inquiſitor contrarium, debet ſuperſedere, iuxta Io. And.in d.cap.vt inquiſitionis.

Vigeſimanona, in c.1. de homic. lib.6. excommunicat omnes eos, qui per aſſaſſinos interficiunt aliquem Chriſtianum, aut iubent interfici, quamuis non ſequatur mors, aut receperint, defenderint, vel celauerint.

Declar. non incurrunt hanc, qui faciūt interficere ob pecuniam, quamuis huiuſmodi interfectores vulgus Italicum appellet aſſaſſinos, quia nō ſunt proprie tales, illi.n. ſoli certi quidam pagani ditionis cuiuſdam domini, ita perſuaſi, ut putent præcellens opus eſſe interficere, quē ſuus dominus iubet, quomodocunque & quacunque de cauſa iubeat, & non eſſe id omittendum, quamuis ob id occumbere oporteat, vt gl. Io. And. & Arc. ſentiunt in d.c. & Arc. in conſil. antep. vol.16. vbi nō fuit auſus tueri contrariam opinionem.

136 Trigeſima, in c. 1. de uſu. lib.6. excommunicat clericos, qui non ſunt epiſcopi, ob vnumquodque ex quatuor, ſcilicet, quod permittunt uerſari in ſuis terris fœneratores publicos alienigenas, vel quod non expellunt eos ex illis, uel quod locant illis, vel alio prætextu concedunt domos ad uſuras exercendum.

Decl. prima, in excommunicationem duorum priorum caſuū.n incurrunt ſolum clerici, qui ſunt domini, in poſteriores quilibet, vt annotauit Cai.vbi ſup.caſ. 61. Secunda, quod per alienigenam intelligitur qui non eſt natus in illa terra, neque eſt filius orti in ea, quia dicit alienigena, & non oriundus, iuxta cōem. Tertia, qđ nihil refert an fœnerator ſit Iudæus vel Chriſtianus quo ad hoc, iux. Domin. & Peruſ.in d.c.1. Quarta, quod non ſatis eſt, dare domū in habitationē vel in hoſpitiū, niſi cōcedat ad fenerandū actualiter, vel virtualiter, iux.ſnīa cōem ibid.

Trigeſimaprima, in c. 1. de iniur. lib.6. excommunicat eos qui concedunt, vel extendunt repræſalias ad eccleſiaſticos, vel eorum bona, niſi intra menſem a conceſſione, vel extenſione reuocauerint.

Declar. prima, quod hæc locum habet tam in repræſalijs, quæ iuſte concedūtur contra gentem, vel ciuitatem, vnde eſt clericus vel eccleſia, quā in his quæ iniuſte, quia textus generaliter edicit, & eadem eſt ratio quo ad hóc. Secūda, quod concedere pertinet ad ſuperiorem, qui concedit, & extendere ad inferiorem, cui conceduntur, gl.d.c.1.verb.extendit. Tertia, quod qui concederet repræſalias contra bona alicuius clerici propter ſibi debita iudicans hoc conuenire, non incurreret hanc, iuxta Arch. quem Io.And. Domin. & Per. probant, quod validis rationibus confirmat Caiet.vbi ſup.caſ.31. Quarta,

quod propter debita clerici vnius epiſcopatus, non poſſunt concedi contra bona alterius clerici eiuſdem epiſcopatus, glo. eiuſdem c. verbo. concedi.

Trigeſimaſecunda, in c. fælicis. de pœn. li. 6. §. quapropter, excõicat omnes principes, & alios dominos, & iudices non obſeruantes tenorẽ illius ſtatuti contra percutientes, vel inſequentes hoſtiliter aliquem Cardinalem. Quæ hodie videtur facta bullæ Cœnæ, vt ſupra eo. c. num. 96.

Excommunicationes clementinarum nulli reſeruatæ.

SVMMARIVM

137 *Excommunicatio trigeſimatertia non reſeruata, & prima clementinarum, in frangentes ſequeſtrum, vel impedientes &c. Trigeſimaquarta in ſepelientes in loco interdicto nu. 137. Trigeſimaquinta, in religioſos qui ſibi appropriant decimas. nu. 138. Trigeſimaſexta, in religioſos adeuntes aulas ad nocendum nu. 138. Trigeſimaſeptima, in monachos habentes arma in monaſterio 139. Trigeſimaoctaua in impedientes viſitationem monialium, nu. 140. Trigeſimanona, in imitantes ſtatum beguinarum num. 140. Quadrageſima, in contrahẽtes matrimonium in ſex caſibus. nu. 141. Quadrageſimaprima, in inquiſitores pecuniam accipientes &c. nu, 142. Quadrageſimaſecunda, in facientes ſtatuta ad ſoluendum vſuras nu. 143. Quadrageſimatertia, in mendicantes accipientes domos, nu. 144. Quadrageſimaquarta, in religioſos ſuadentes decimas. nu. 145. Quadrageſimaquinta, in negligentes diſſuadere decimas, &c. nu. 145. Quadrageſimaſexta, in religioſos non ſeruantes interdictum, nu. 146. Quadrageſimaſeptima, in impugnantes literas Papa electi nn. 147. Quadrageſimaoctaua, in interpretantem clementiam Exiui. nu. 147. Quadrageſimanona, in bizochos aut beguinos nu. 148. Quinquageſima, in imprimentes libros ſine examine, nu. 148. Quinquageſimaprima, in impedientes nunciorum receptionẽ, nu. 146. Quinquageſimaſecunda, in alienantes vel locantes bona eccleſiaſtica. nu. 149. Quinquageſimatertia, in mulierum raptores &c. Quinquageſimaquarta in cogentes ad matrimonia minus libera. Quinquageſimaquinta, in cogentes virginẽ &c. ingredi monaſterium, &c. Quinquageſimaſexta, in impedientes Virginum ſancti veli accipiendi voluntatem &c. Quinquageſimaſeptima, in concedentes locum ad duellum. &c. Quinquageſimaoctaua in cõmittẽtes duellum, &c. Quinquageſimanona, in dantes conſilium in cauſa duelli, & illius ſectatores. Sexageſima, in non habẽtes pro authenticis libros ſacrorum Bibliorum, &c. Sexageſimaprima, in mulieres ingredientes clauſtra monaſteriorum. Sexageſimaſecunda, in male tractantes miniſtros inquiſitionis. Sexageſimatertia, in ſcientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus. Sexageſimaquarta, in capientes fructus beneficiorum primi anni &c. Sexageſimaquinta, in moniales exeuntes monaſteria &c. Sexageſimaſexta, in capientes Chriſtianos in ſeruos. Sexageſimaſeptima, in non parẽtes inquiſitioni generali. n. 150.*

137 *Sequeſtra infringens cur hodie excõicatus.*

138 *Decimas ob retentas quis religioſus incurrat excommunicationem.*

138 *Religioſus adiens Regiam ad nocendum prælato, vel monaſterio.*

136 *Canonicus regularis arma geſtans excommunicatus,*

140 *Viſitationem monialium impediens eſt excommunicatus.*

144 *Inquiſitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati.*

144 *Religioſus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus.*

145 *Religioſus quis diſſuadens, vel nõ ſuadens Decimas eſt excommunicatus.*

145 *Religioſi non ſeruantes interdictum eccleſia matricis excommunicatus.*

147 *Papa ſimul ac electus, eſt cõfirmatus a Deo.*

147 *Gloſſare clementinam exiui, de verb. ſign. an prohibitum.*

148 *Impreſſio, & editio librorum, vt prohibita.*

148 *Legati qui impedit receptionem eſt excommunicatus.*

149 *Locat qui bona eccleſiaſtica vltra tres annos an excommunicatus.*

137 TRigeſimatertia in Clem. 1. de ſequeſt. poſſeſſio. & fruct. excommunicat eos, qui capientes fructus beneficij impediunt, vel infringunt ſequeſtrum

ſtrum inductum ſuper beneficio ab ordinario ob latam in curia Romana vnam ſententiam definitiuam ſuper poſſeſſione, vel proprietate eiuſdem.

Declaratio, quod viſum fuit Caiet. vbi ſup. caſ. 43. hunc caſum raro contingere, quod aliquando mirum nobis fuit cernentibus quotidie ſequeſtra poni, & infringi, & impediri, donec aduertimus ſequeſtra huius temporis non poni ab ordinarijs, de quibus loquitur hic textus, ſed ab ipſis auditoribus Rotæ auctoritate Papæ, & ſic hodie non incurritur hæc lata a iudice, ſed alia, quam fert iudex, qui decreuit ſententiam.

Trigeſimaquarta, in Cle. 1. de ſepult. excommunicat ſepelientes aliquem in loco ſacrato interdicto in caſibus non permiſſis, aut interdictos nominatim, vel excommunicatos publicos, aut vſurarios manifeſtos.

Declaratio prima, q incurrunt hanc clerici exempti, & non exempti, layci fęminæ, glo. t. d. Cle. etiam ſi iuſſu prælati hoc faciant, Card. q. 3. ibidem. Secunda, quod incurrunt ſepelientes in eccleſia, idem q. 7. ibidem, quamuis textus non loquatur niſi de ſepelientibus in cæmeterio, non tamen de ſepultis in agris, & locis profanis, etiam ſi ſint coniuncta ſacratis, gl. 3. ibidem. Tertia, q omnes, & ſoli illi videntur hodie quo ad hunc effectum publice excommunicati, vel nominatim interdicti, qui pro talibus ſunt denunciati, per extrauag. ad euitanda. relatam ſup. eo. c. nu. 35. quanquam gl. 7. eiuſdem Cle. & doctores ſuper illa. & Pan. Fel. & alij in c. exceptionem. de exceptio. illud dicant. Quarta, quod vſurarius manifeſtus dicitur quo ad hoc, qui notorie ſine palliatione, ſiue ſimulatione intereſſe, vel aliorum contractuum fęnerat, ſecundum mentem communem, quam exprimit Caieta. caſ. 46. Quinta, quod ſolum qui ſepeliunt, & collocant corpus in ſepultura incurrunt hanc, & non qui efferunt, vel proſequuntur, aut diuina officia peragunt, iuxt. glo. eiuſdem cle. verb. ſepelire, quamuis ſolus baiulus ſepeliret, iuxta Caietanum, quod videtur defendi poſſe per adducta ſupra, quamuis glo. ſing. cum communi refragetur in eadem Cle. eo quod conſtitutio eſſet ludibrio contra c. commiſſa. de ele. li. 6. pro qua facit limitatio quædam ibi tacta, & fundata in c. ſignificauit. de iudæ. At quis audeat dicere mille proſequentes funus excommunicari vno ſolo baiulo ſepulturæ inferente, quod conſequeretur ex gl. Sexta, quod neque ſepelientes incurrunt, niſi ſcienter, & pręſumptiue id faciant, & ita qui crederent eos fuiſſe abſolutos, aut dediſſe cautionem iuſtam nō incurrerent eam, Caie. vbi ſup. Septima, quod horum abſolutio ſine debita ſatisfactione, eſt iniuſta & nulla, quia præfata Cle. habet, vt ſine illa nullatenus abſoluātur, quæ dictio nullitatem ipſo iure inducit, iuxta gl. ſing. Cle. 1. de ſequeſt. poſſeſ.

138 Trigeſimaquinta, in Clem. 1. de deci. excommunicat religioſos quoſcunque qui noualium, aut alias decimas eccleſijs debitas ad eos ex aliqua cauſa legitima non ſpectantes appropriare ſibi præſumpſerint, aut qui exquiſitis coloribus, & dolis vſurpant, & eos qui non permittunt vel prohibent ſolui decimas eccleſijs animalium ſuorum familiarium, vel paſtorum, vel aliorum quæ ſuis commiſcent, aut animalium, quæ in fraudem eccleſiarum in multis locis emunt, & tradunt venditoribus, vel alijs tenenda, aut terrarum, quas colendas alijs tribuunt, ſi requiſiti ab ijs, quorum intereſt, non deſiſtant inmenſem, aut ſi quod contra prædicta præſumpſerint vſurpare, non reſtituerunt competenter intra duos menſes eccleſijs læſis.

Declaratio prima, qđ hanc incurrunt quilibet religioſi, quamuis ſint ordinum mendicantium, ſed non laici, neque clerici ſæculares, gl. 1. eiuſdem Cle. neque religioſus tranſlatus ad eccleſiam ſęcularē, quia non eſt ſimplex religioſus, Syl. ver. excom. 9. caſ. 36. neque etiam, noſtro iudicio, incurrere ſuſpenſionem quam incurrunt alij religioſi, qui habent beneficia regularia, per dicta ſupra cod. c. nu. 101. in excommunicatione Cle. 1. de priuile. per quandam deciſionem Feli. in c. tua. t. de inreiur. Secunda, quod nemo eam incurrit eo ſolo, quod non ſoluit, niſi appropriet, vſurpet, aut prohibeat, vel non permittat, glo. recept. ibidem verbo prohibuerunt. Tertia, quod non incurrunt qui hoc faciunt credentes eas pertinere ad ſua beneficia per priuilegium vel præſcriptionem,

ptionem, quia textus habet præſumpſerunt, & ita requiritur dolus, per dicta in repe.c.accept.de reſt.ſpol.oppoſ.8.nu.32. & ſeq. Quarta, quod ſufficit vna requiſitio, glo.verb.facta. eiuſdem Cle.

139 Trigeſimaſexta, in Clem.ne in agro. §. quia vero.de ſtat.monach.excommunicat religioſos ſimplices, qui petunt aulas principum animo nocendi ſuis prælatis, aut monaſterijs.

Declaratio, quod hæc incurritur ab eo qui prædictum fecit, quamuis proficiſcatur in aulam cum facultate, ſiue licentia, glo.in verb.ipſo facto.recep.communiter in d §. quia vero.

Trigeſimaſeptima, in ea.Cle. & eo. §. excommunicat monachos, qui ſine facultate abbatis habent arma intra clauſtra monaſteriorum.

Declaratio prima, quod non incurrunt hāc canonici regulares, gl.3.recepta, eiuſdem Clem. neque qui habent lapides, & baculos, glo. 3. eiuſdem Clem. quicquid dicat Panorm.in dicta Clemen.non quia non ſint proprie arma, ſed quia non fuit legis intentio intelligere de illis, & quia per ſe non ſunt bellica, quamuis per intētionem fieri poſſint talia per ea, quæ late diximus in repe.c.ita quorundam. no.11. nume.13.de iudę. & tactum eſt ſupra, nu. 63. Incurrunt tamen qui habent caſſides, thoraces, & alia arma defenſiua, quę ex ſe ſunt talia, ſecundum communem. Secunda, quod clauſtrum eſt locus vnde exire non licet ſine facultate, Card.ibidem. Tertia, quod non incurrit qui per negligentiam, ignorantiam iuris, vel obliuionem ſine praua intentione offendendi habet huiuſmodi arma, etiam in cubiculo, Caiet. caſ. 63. neque qui habet ad reſiſtendum ſuo abbati, quem probabiliter timet ſe inuaſurum, Card. ibidem. neque qui habet in alio monaſterio, neque qui foris venit cum illis in monaſterium, niſi in eodem ſeruarit, gloſſ. in verb.tenentes eiuſdem Clem.

140 Trigeſimaoctaua, in Clem. attendentes.§.ſi.de ſta. monacho. excommunicat eos qui præſumunt impedire viſitatores monialium in eo, quod ſtatuitur a Concilio in d. Clem. ſi a viſitatoribus admoniti non ceſſant.

Declaratio, quod hæc admonitio fieri debet poſito iam impedimento, & non ſat eſt ea, quam ante nonnulli viſitatores faciunt, quanquam ſatis eſt, ut ſit generalis gl.recepta ibidem.

Trigeſimanona in clem.1. de relig.domibus excommunicat fœminas, quæ ſequuntur ſtatum beguinarum, vel de nouo inſtituunt.& religioſos, qui eas iuuant conſilio, auxilio, & fauore.

Declar. quod non includuntur hac moniales tertij ordinis S. Dominici. neque S. Franciſci, neque fœminæ, quæ ſine regula aliqua degunt in ſuis domibus, vel ſuorum patrum, vel cognatorum, vel aliorum, cœlibes inſeruientes Deo, vt ab ipſo afflatæ fuerint, iuxta Caie.vbi ſup. caſ. 6.& communem in d.clem.

141 Quadrageſima in clem. 1. de conſang. excommunicat eos, qui ſcienter in gradibus conſanguinitatis, vel affinitatis conſtitutione canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, necnon religioſos, moniales ac clericos in ſacris ordinibus cōſtitutos matrimonia contrahētes, & inter eos ſcienter eadem celebrantes.

Declaratio prima, quod hæc ligat ſeptem genera hominum, quamuis glo. 1. eiuſdem cle.recepta dicat ſex, quia omittit clericum, qui ſciens eiuſmodi celebrat contractum. Secunda, quod interpretatio Caiet. principalis, vbi ſup. caſ.47. huius cle.eſt obſcurior ipſa, & quod non incurritur ob matrimonium contractum cum Iudæa, Sarracena, vel Pagana, vel cum affine ſpirituali, vel cum qua intercedit publicæ honeſtatis impedimētum, vel aliud quodlibet, quamuis ſit tale, ut impediat valorem matrimonij, niſi in ſolis prædictis ſeptem caſibus, nec in iſtis, niſi quando ſine iuſta diſpenſatione contrahitur, iuxta dictam gloſſ. 1.& ſine conditione, ſi Papa diſpenſauerit. Couar. in epich. cap. 3.num. 7. Tertia, quod illud aduerbium, ſcienter tres priores caſus tantum reſpicit, & in ſeptimo loco eius ponitur ſciens, quia in alijs non eſt communiter locus ignorantię, vbi tamen eſſet, idem iuris foret, vt ſentit glo.verb. contrahentes, eiuſdem clem.recept.ſub fin. Quarta, quod a pęna iſtius cle. ſola ignorantia facti probabilis excuſat, ſecundum glo.verb.ſcienter, quam dixit ſingularem Præpoſitus in

cap.

cap. ex par. 1. colum. penult. de appella. contra quam tenui prælegendo illam Salmanticæ, & nuper conſulendo in ſacro Pœnitentiariæ prætorio, cum Io. Imol. & Boniſac. ſuper eadem. Tum quia dicta clem. non loquitur ſimpliciter de contrahente, ſed de contrahente ſcienter, & lex puniens facientẽ aliquid ſcienter, requirit dolum, l. ſed ſi lege. §. ſcire. ff. de pet. hæredita. a quo quælibet ignorantia etiã craſſa excuſat l. igitur. ff. de liber. cau. & l. plagij. C. ad legem Flau. de plag. ubi glo. hoc dicit, citans in id alias leges in uerbo, iuſta. Tum. quia alioqui nil referret, an lex diceret ſimpliciter cõtrahit, quod eſt contra mentem omnium. Tum, quia certum eſt, quod quacunque ignorantia quis aliquid faciat, uere non facit ſcienter, & ita uerè non continetur lege data contra facientem ſcienter, quamuis quo ad forum exterius aliud interdum præſumi poſſet, ſed hic de foro conſcientiæ agimus. Tum quia quæcunque ignorantia, quæ non eſt tantum comes, ſed ẽt cauſa ſine qua non fieret actus, diminuit de culpa illius, ſecundum Sanctum Thomam recept. prima, ſecũda quæſtione ſeptuageſimaquarta, articulo primo. Quinta, qđ non incurrunt contrahendo ſponſalia, ſiue matrimonium per verba de futuro, neque ob id quod rem habeant ante illa gl. ſingular. dicta clementina verbo contrahere. neque poſtea, ſi eam habuerunt ſine voluntate maritali, ſecus ſi cum hac habuerunt, incurrunt; in quo caſu intelligenda eſt dicta gloſſ. quæ eſt vera, ſecundum antiqua iura, non poſt Concil. Tridẽt. in locis vbi legitimè publicatum eſt, ſm quod hodie nulla ſponſalia poſſunt tranſire in matrimonium per copulam, quia nullum eſt validum niſi fiat ſaltem coram parocho, & duobus, uel tribus teſtibus, ut dictum eſt, ſupra capitulo vigeſimoquarto, numero vltimo, per præfatum Concilium explicatum in capitulo duodecimo, numero vigeſimooctauo, cui hoc addẽdum erat: ſicut, & huic loco addendum eſt. quod habetur in capitulo uigeſimoſecundo, numero quadrageſimotertio. Sexta, quòd ad incurrendam hanc nõ ſufficit, quòd ſcientia ſupradictorum impedimentorum ſuperueniat poſt contractũ, licèt ſufficiat ad peccatum, ſi non ſeparentur, ſecundum glòſ. communitẽr recept. in dicto verbo ſcientes. Septima, quòd qui præbent conſilium, auxilium, vel fauorem ad id, vel mandant, nõ incurrunt hanc, quæ contra ſolos contrahẽtes matrimonium, & clericum celebrantem datur, vt patet ex verbis: quanquam per conſtitutiones ſynodales ſolet extendi ẽt ad teſtes. Octaua, quòd qui contrahit matrimonium ob timorem, qui in alijs contractibus foret iuſtus, non incurreret per ſupradictũ capitulũ vigeſimũſecundũ, numero quinquageſimo, licèt peccaret mortifere, etiam ducendo conſanguineam in tertio, vel quarto gradu: quia talem tráſgreſſionẽ iuſtus timor non excuſat a mortali, iuxta Caie 1. 2. quæſt. 96. art. 4.

142 Quadrageſimaprima, in clem. ſecunda, de hæret. excommunicat omnes inquiſitores, & cõmiſſarios ſuos, aut epiſcopi, vel capituli Sede vacante, qui prætextu ſui officij illicitè ſumunt pecuniam aliquam, & qui ſcientes confiſcant bona eccleſiaſtica.

Decla. prima, quòd per commiſſarium poteſt intelligi uicarius epiſcopi. Caieta. in ſumm. verb. excommunicatio caſ. 4. & per pecuniam quælibet res quæ illa æſtimari poteſt, c. totum. 1. q. 3. & gl. in d cle. 2. Secunda, quod eſt caſus epiſcopalis, ſed præcedere debet ſatisfactio, & alias non valeret, quia adimit poteſtatem dicendo, quod non poſſint abſolui ſine ea, quod eſt uerum quãdo poteſt ſatisfacere ſecundum gloſſ. in verb. ſatisfecerit. in d. cle. 2. niſi in articulo mortis. Tertia, quod non eſt ſoluenda pœna ultra id quod fuit accceptum, ut ualeat abſolutio, iuxt. glo. ibid. verb. officij, quæ probat quandam concluſionem ſingularem ſupra poſitam: cap. 23. nu. 65.

143 Quadrageſimaſecunda in clem. 1. de vſur. excommunicat omnes officiales ciuitatũ vtcunq; appellentur, quia faciunt, ſcribunt, vel dictant ſtatuta, ut ſoluantur vſuræ, vel quod ſolutæ non poſſint repeti, & eos qui iudicant uſuras eſſe ſoluendas, aut non eſſe repetendas ſolutas, & qui ad id poteſtatem habentes non eradunt è libris talia ſtatuta, vel conſuetudinem vim eorum habentem.

Declaratio prima, quod duo requiruntur ad incurrendam hanc, ſcilicet, quod

ſint

ſint officiales ciuitatum, & quod faciant aliquid ex ſex prædictis in ea prohibitis, Caietan. vbi ſupra caſ. 51. & ideo qui ſententiam ſcribit, eam non incurrit, glo. recep. in d. cle. verbo iudex, quamuis in caſu c. nouerit. de ſenten. excommu. de qua ſupra eo. c. num. 119. in princ. incurrat. Secunda, quod non incurritur ſtatuendo, ut nemo accipiat pro vſura, niſi tãtum quid pro uiginti in menſem, iuxta glo. ſing. in d. cle. 1. uer. facere. per quam iam pridem defendimus quandam legem Luſitaniæ.

144 Quadrageſimatertia in cle. cupiẽtes. de pœn. excommunicat omnes religioſos mendicantes, qui accipiũt nouas domos, uel noua loca in habitatione, aut commutant, vel alienant acquiſita ante Conciliũ Lugdunen. aliquo titulo.

Declaratio prima, quod non incurrit hanc niſi qui eſt mendicans, & præſumit, facere aliquam rem ex his tribus per prædictam cle. coniunctam prædicto capit. 1. & ob id non incurrunt, qui relinquunt, vel mutuãt accepta poſt Cõcilium de quo d. cap. 1. quia illud relinquere, & mutare ad hos ſolum refertur, iuxta Anc. & Dominic. ibidem. Secunda, quod neque etiam incurrit, qui ad finem, ut ſit eremita, accipit, vel conſtruit ſibi aliquam domum remotam a populis, vt probatur ibidem ſub finem, vel ob aliam cauſam quam ad habitationem antiquam iux. Dominic. & commun. in d. c. 1. Tertia, quod Papa Iulius II. de quo in ſupplemento fol. 8. conceſſ. 27. conceſſit Minimis, vt, non obſtante hac prohibitione, poſſint recipere quaſlibet domos & ædificare baſilicas, ſiue eremitoria, & loca in ſuam habitationẽ, ſine alia facultate Apoſtolica, & per conſequens omnes, qui eiſdem priuilegijs gaudebunt, vt gaudẽt fratres minores ob ſeruantiæ per participationem. Quarta, quod etiam poſſunt miniſtri prouinciales obſeruantiæ per priuilegium Leonis X. in d. ſupplemento fol. 92. cõceſſi. 277. occurrẽte neceſſaria cauſa transferre, vel mutare eccleſias tam fratrum, quam monialium ab uno loco in alium, & conuertere priora loca ad uſus humanos, vt melius uidebitur conducere einſmodi locis, & monaſterijs, ſic vt materia ædificiorum adhibeatur ad alteram eccleſiam.

145 Quadrageſimaquarta in d. clem. cupientes. excommunicat religioſos, qui concionantur, vel alias dicunt aliquid ad auertandos audientes a ſoluendis decimis debitis eccleſijs.

Declaratio prima, quod tria requiruntur ad incurrendam hanc, Caiet. vbi ſup. caſ. 65. ſcilicet, quod ſit religioſus, quod habeat intentionem auertendi, & quod decimæ debeantur eccleſiæ. Addimus quartam, vt audientes ſint, qui eas debent, vt palam colligitur ex eodem text. Secunda, quod nullus religioſus excluditur ab hac, ſiue ſit, ſiue non ſit mẽdicans. gloſ. verb. religioſi recept. in dicta clem. & quod nulla religioſa, & nullus laicus, neque clericus ſæcularis comprehenduntur, ſecundum Guliel. receptum communiter ibi, & gloſſ. præd.

Quadrageſimaquinta in d. clem. cupiẽtes. excommunicat religioſos, qui de induſtria nullum conſcientiæ ſcrupulum in ciuiunt in confeſſionibus pœnitentibus de ſolutione decimarum, & poſtea, non expiata hac negligentia, cum commode poſſunt præſumunt concionari.

Declaratio prima, quod quinque requiruntur ad incurſionem huius. Primum, quod ſit religioſus. Secundum, quod fuerit negligens in onerando ſcrupulo conſcientiam pœnitentis in confeſſione, ut ſolueret decimas. Tertium, facere hoc ſcienter, & non purgare illam negligentiam, cum commode poſſet. Quartum concionari abſq; purgatione illius. Quintum, quod non ſit religioſus monaſterij, quod accipit decimas. Secunda, quod ad hanc non eſt neceſſe præcedere requiſitionem, quia id non colligitur ex litera, & notat Caieta. caſ. 66. quanquam Syluest. ſentiat oppoſitum uerbo excommunicatio 9. caſ. 46.

146 Quaprageſimaſexta in clement. 1. de ſent. excommun. excommunicat religioſos, qui non ſeruant interdictum, vel ceſſationem a diuinis, quam ſeruat eccleſia cathedralis, uel matrix, uel parochialis oppidi.

Declaratio prima, quod in hanc non incidunt laici, neque clerici, ſed ſolum religioſi, & hi ſic, ſiue ſint mendicantes, ſiue non, gloſſ. uerb. religioſi dicta clement. recept. ſi ſciunt obſeruationem interdicti glo. ibidem verb. ſciuerit. Secunda,

da, quòd non habet locum in interdicto, vel ceſſatione ſpeciali, ſed ſolum in generali. Tertia, quod habet locum etiam in interdicto, vel ceſſatione valida, ſiue nulla, ratione præcedentis appellationis, vel alia glo. dicta clemen. probata communiter, & ſingulariter, ſecundum Rauennatem ibidem. Quarta, quod non ſatis eſt, illud obſeruari a nonnullis canonicis, ſi portionarij, vel alij capellani non ſeruāt illud celebrant publicè. Quinta, quod quando non eſt in oppido eccleſia cathedralis, neque matrix, & ſunt multæ parochiales diuiſæ, neceſſe eſt, ab omnibus eam obſeruari ad huius incurſionem, gl. cum commun. eiuſdem clem. uerb. matricem. quamuis parochialis, intra cuius fines ſitum eſt monaſterium, obſeruet, Card. Panormitan. & Imo. contra Steph. in dicta clemen. Sexta, quod quamuis religioſi teneantur obſeruare, quod matrix obſeruat, etiam ſi nullum ſit, non tamen ſunt immunes ab obſeruatione validi, licet a matrice non ſeruetur. glo. celebra. & recept. in verb. obſeruare. & verb. obijcere. dicta clem. 1. Immo incurrerent, niſi ſeruarent pœnas per alios textus poſitas c. fin. de exceſſ. prælato, c. authoritate. cap. epiſcoporum. de priuileg. lib. 6. Septima, quod habet locum in omnibus interdictis, & ceſſationibus generalibus poſitis a iure, vel ab homine quacunque auctoritate, vt benè determinat Boniſac. in dicta clem. col. 10. contra aliquas limitationes Card. & Imo. Octaua, quod Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 12. de reg. ſtatuit, quod cenſuræ, & interdicta nedum a Sede Apoſt. manantia, ſed ab ordinarijs promulgata mandante Epiſcopo, a regularibus in eorum eccleſijs publicentur, atque ſeruentur.

147 Quadrageſima ſeptima in extrau. fina. de ſentent. excom. inter communes, quæ ibi tribuitur Clem. V. & a B. Anto. 3. parte, tit. 24. c. 68. Bened. III. & a Felyn. in c. eam te. col. 5. de reſcrip. excommunicat impugnantes literas electi Papæ, antequā coronetur, &c.

Declaratio prima, quod ratio extrauagantis eſt, quia eodem momento, quo canonicè Papa eligitur, confirmatur a Deo immediatè, & eandem habet poteſtatem quam poſt coronationem, c. in nomine 23. diſt. Secunda, quod non habet locum in eo, qui ob iuſtum timorem fuit electus per textum ſing. in d. c. in nomine, iuxta Pan. in dicto c. licet. colum. 7. & in c. cum terra, colum. 3. de elect. dicentem hoc procedere quando iniectus fuit timor in electione illius uel illius, & non quando unius ex illis, vel illis, ſed idem eſſe in hoc caſu probat Fortu. lib. de vlt. fin. illat. 22. col. 11. 310.

Quadrageſima octaua, in extrauag. Nicolai relata per S. Anto. 3. par. tit. 24. cap. 69. excommunicat commentantes clemen. exiui. de verb. ſig. quæ declarat regulam S. Franciſci.

Declarat. hæc ſuſpenſa fuit per quandam extrauag. Ioan. 22. quam S. Ant. vbi ſupra, quem ſequitur Sylue. & Tabien. aſſerit ſe vidiſſe, & quod Card. eam refert in prin. d. clem. Card. tamen non affirmat hoc, ſed quod Papa Nicolaus III. excommunicat omnes, qui quādam ſuam declarationem capit. exijt. de uerbor. ſignific. lib. 6. interpretati fuerint, niſi certo modo, vt patet, in fina. d. cap. exijt. de quo neſcio, cur nullus alius faciat mentionē, neque gloſſ. capit. eos. de ſent. excommuni. quæ colligit omnes caſus, lib. 6. & quod illam excommunicationem ſuſpendit Io. 22. & quod nemo uetuit interpretationem d. cle. Quamobrem credimus ſuſpenſionem, quam vidit S. Anton. fuiſſe excommunicationis d. capit. exijt. & non eius, quæ data fuit contra interpretantes dict. clemen.

148 Quadrageſima nona relata a Caieta. videtur eſſe eadem, quæ poſita eſt pro 39. ideo eam omitto.

Quinquageſima, in Conc. Lateran. ſub Leo. X. ſeſſ. 10. excommunicat eos. qui aliquem librum, vel quamlibet aliam ſcripturam impriment, vel facient imprimi ſine approbatione certarum perſonarū.

Declar. quod Caieta. & Fratri Bartholomæo Carranceæ videtur, neque hanc, neque reliquas cenſuras poſitas in Concil. Lateran. poſtremo obſtringere, quia non ſunt receptæ, vt dictum fuit ſupra eod. c. num. 110. quamuis pars ſolemnitatis huius ſeruetur in Hiſpania, & Concil. Trid. decreuerit ſub iiſdem pœnis dict. Concilij Lateranen. quod nemo imprimat, vel imprimi faciat librum de ſacris rebus abſq; nomine authoris, neque uendat, neque

habeat

habeat niſi examinatum per ordinarium, neque ſine facultate ſui ſuperioris ſi fuerit religioſus, & idem ſtatuit de eo, qui edit librum aliquem manu ſcriptum, & amplius quod qui habuerit, cēſebitur pro authore eius niſi det alium, & approbatio tradetur in ſcriptis idque gratis, quę reponatur in principio libri, quod neſcimus an ſit receptum, uel an recipietur, quia uidemus libros impreſſos ſine illius obſeruationis ſolennitate inſignium virorum Dom. Soti, Bartholomęi Carrancę, & Ambroſij Catharini, qui eidem Concilio interfuerunt. Quanquam nunc in recētibus editionibus cernimus impreſſos cum dicta ſolennitate. In regno tamē Caſtellæ lege regia vſu recepta requiritur, & ſufficit licētia Cōcilij Regis ſupremi, cuius authoritate examinatur prius ab aliquo viro in id deſignato, quod etiā ſeruari audio in Regno Franciæ, cum magno reipubl. fructu. In vrbe autem vicarius, aut eius vices gerens remittit videndū Magiſtro ſacri Palatij, quo decernēte poſſe imprimi, Typographus imprimit, præfixa in principio libri ſola clauſula, De licētia ſuperiorum, aut æquipollenti.

149 Quinquageſimaprima in extrauag. ſuper gentes Ioan. 22. de conſue. excommunicat omnes, qui impediunt, ne Legati, & Nuntij Papæ recipiantur, vel ne exequātur mandata ob quæ ſunt miſſi, non obſtāte quacunque conſuetudine, de non mittendo legato, niſi eo qui petitur &c.

Hæc quanquam uirtute huius extrau. non eſt reſeruata, eſt tamen quatenus includitur in bulla Cœnæ, de qua ſupra.

Quinquageſimaſecunda in extrau. Pauli II. quæ eſt prima de rebus eccleſ. non alien. excommunicat omnes, qui alienant uel locant in plures, quam tres annos bona immobilia, vel mobilia precioſa eccleſiarum extra caſus iure permiſſos, & qui prædicta bona percipiunt.

Declaratio prima, quod hæc extrauag. nō uetat alienationem in caſibus permiſſis a iure, & quod in nihilo fuit rece. iuxt. Sylu. verb. alienatio. quæſtio. 12. & quod conſuetudo ualet contra illam, iux. Roc. de Curt. in rep. cap. fina. de conſuet. ſol. 23. Secunda, quod Caieta. vbi ſupra. caſ. 55. dicit, quod in aliquibus locis ad nihil in aliquibus ad aliquid eſt recepta. Et quod in hac re confeſſarius inquirere debet de conſuetudine, ad internoſcendū
150 quem, & quanti debeat condēnare. Tertia, quod idem per eandem rationem dēt perpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi eſſe omnino acceptam, quia in nullo loco eſt uſu recepta priuatio beneficiorum, quam incurri iubet ipſo iure ab ijs, qui fuerunt minores, quam Epiſcopi, vel Abbates intra ſex menſes, ſi perſeuerāt in dicta alienatione, & quod in Luſitania non uidetūr recepta quoad locationem in ſolos tres annos, quia paſſim videmus fieri locationes in quatuor. Quarta, quod iampridem nos Salmanticæ tulimus ſententiam, qua iudicauimus ex probatis coram nobis, irritam, & nullam fuiſſe quandam locationem in plures, quam in tres annos factam. clericum autem qui eam fecit, non debuiſſe iudicari excommunicatum, iuxta antiquum ius capituli primi ne prælat. vic. ſuas. neque per conſequens irregularem, eo quod celebraſſet poſt illam locationem abſque abſolutione, & ſic credimus in paucis locis eſſe receptam quo ad pœnas extrinſecas, quāquam in multis eſt recepta quo ad diſpoſitionem principalem, & pœnam intrinſecam nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures, quā tres annos. Quinta, quod Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 11. de reform. ſtatuit, quod nullæ locationes beneficiorum anticipatis ſolutionibus factæ valeāt in præiudicium ſucceſſorum, quocunque indulto, vel priuilegio non obſtante, nec huiuſmodi locationes in Romana Curia vel extra confirmentur. Non liceat etiam iuriſdictiones eccleſiaſticas, ſeu facultates nominandi aut deputandi uicarios in ſpiritualibus locare, nec conductoribus per ſe, aut alios ea exercere. Locationes vero rerum eccleſiaſticarum etiam authoritate Apoſtolica confirmatas, S. Synodus irritas decernit, quas a 30. annis citra ad longum tempus factas Synodus prouincialis vel deputandi ab ea in damnum eccleſiæ, & contra canonicas ſanctiones cōtractas, fuiſſe iudicabunt. Per longum uero tempus intelligitur decem annorum, etſi varient gloſſ. l. codicillis. §. inſtituto. ff. de leg. ſecundo.

Quinquageſimatertia, in mulierum raptores, ac illis conſilium, auxilium, & fa-

uorem

uorem præbentes, qui etiam ſint perpetuo infames, & dignitatum incapaces. Et ſi fuerint clerici, de proprio gradu decidant, Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 16. de reformat. matri. & teneatur raptor mulierem raptam, ſiue eam duxerit, ſiue non, decenter iudicis arbitrio, dotare. ibidem.

Quinquageſimaquarta, in eos, qui quouis modo ſubditos ſuos, vel quoſcunque alios, cogunt minus libere matrimonia contrahere, Conc. Trid. vbi ſup. c. 9.

Quinquageſimaquinta, in eos qui quomodocunq; coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem, præterquam in caſibus iure expreſſis, ingredi monaſterium, vel ſuſcipere habitum, aut profiteri, quique conſilium auxilium, vel fauorem in id dederint, vel præſentes ei actui ſcienter fuerint, Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 18. de reg.

Quinquageſimaſexta, in eos, qui ſanctam uirginum, uel aliarum mulierum uoluntatem veli accipiendi, uel profitendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint. ibid.

Quinquageſimaſeptima, in concedentes locum ad monomachiam, vel duellū in terris ſuis inter Chriſtianos, & iuriſdictione ac dominio ciuitatis, & loci, in quo vel apud quem fieri permiſerint, quod ab Eccleſia obtinuerint, priuantur, & ſi feudalia ſint, directis dominis ſtatim acquiruntur, Conc. Trid. ſeſſ. 25. capitu. 19. de reform.

Quinquageſimaoctaua, in eos, qui duellum commiſerint, & eorum Patrinos, cū bonorum proſcriptione, ac perpetuæ infamiæ, ac homicidij pœna. Et, ſi in ipſo cōflictu deceſſerint, perpetuo careant eccleſiaſtica ſepultura. ibid.

Quinquageſimanona, in eos, qui conſilium in cauſa duelli dederint, vel illius ſpectatores fuerint, non obſtante quocunque priuilegio, &c. ibidem.

Poſt hæc anno proximè ſpterito 1582. nonis Decemb. S. D. N. Gregorius XIII. addidit præfato Concil. Trid. hæc verba. *Statuimus omnes illos, qui ex condicto ſtatuto tempore, & in loco conuento monomachiā commiſerint, etiamſi nulli patrini, ſocij ne ad id uocati fuerint, nec loci ſecuritas habita, nullaue procuratoria litera, aut denunciationis chartula præceſſerint cenſuris, & pœnis omnibus a dicto Concilio propoſitis teneri perinde, ac ſi publico, & conſueto abuſu ſingulare certamen miſſent. Volentes etiam locorum Dominos, ſi certamen ex condicto huiuſmodi permiſerint, aut quantum in ſe fuerit nō prohibuerint, omneſq; illud fieri mandantes, inſtigantes, auxilium conſilium, uel fauorem dantes, equos, arma pecuniam, commeatum, & alia ſubſidia ſcienter ſubminiſtrantes, aut ex compoſito ſpectatores, uel ſocios, quouis modo ſeſe præbentes eiſdem cenſuris, & pœnis ſubiacere, etiamſi illi, qui ad locum deſtinatum pugnaturi acceſſerunt impediti pugnam non commiſerint, ſi per ipſos nō ſteterit, quominus illa committatur.* Hactenus verba eius. Ex quorum illo. *Statuimus.* colligitur hanc additionem continere ius nouum arg. gl. recep. in c. ut litigantes. verb. ſtatuimus. de offi. ordina. lib. 6. & conſequenter non includere præterita. c. fin. de conſtit.

Sexageſima in non habentes pro authenticis omnes libros ſacrorum bibliorum, iuxta vulgatam editionem, exceptis 3. & 4. libris Eſdræ, aut etiam conſtitutiones apoſtolicos ſcienter contemnentes, Concilio Trident. ſeſſio. 4. decret. de canon. ſcript.

Sexageſimaprima a Pio V. lata excommunicat, cum reſeruatione, omnes mulieres etiam Duciſſas, ingredientes clauſtra monaſteriorum etiam monialium, virtute facultatum Apoſtolicarum, quas reuocat, & concedentes licentiam, comitantes & recipientes, & prælatos, ac monachos eas introducentes, vel admittentes ſuſpēdit, libro ſuarum conſtitutionum. fol. 41.

Addit his primo id, quod in commen. c. ſtatuimus. nu. 60. 19. q. 3. ſcripſimus, ſcilicet per prædictam extrau. ſolum excommunicari ingredientes monaſteria monialiū virtute licētiæ Apoſtolicæ, ſed Piū V. declaraſſe mentem ſuam fuiſſe includēdi etiam ingredientes ſine licentia.

Adde ſecundo, quod S. D. N. Gregorius XIII. anni 1575. idibus Iunij reuocauit omnes facultates ingrediendi monaſteria conceſſas quibuſcunque perſonis, etiam contemplatione Imperatoris, & c. cum omnium derogatione ampliſſima, nulla tamen mentione facta de intrantibus ſine tali facultate, ſed credendum eſt eandem mentem ei fuiſſe, quæ Pio V. & ita ſeruare ſacram pœnitentiariam.

Adde

Adde tertio, quod idē ſanctiſſimus quā do ſupra, auxit eam ad intrantes eum licentia epiſcopi, vel aliorum prælatorum, quam poſſunt dare per Concil. Trid. c. 5. ſeſſ. 15. de regularibus exceptis neceſſitatibus vrgentibus.

Adde quarto, quod idem ſanctiſſ. anno 1581. 23. Decembr. extendit eam ad Epiſcopos, & alios prælatos, quibus tributa eſt facultas ingrediendi monaſteria, ne utantur ea, niſi in caſibus neceſſarijs, & a paucis ijſdem ſenioribus, ac religioſis perſonis comitati.

Sexageſimaſecunda eiuſdem Pij excōmunicat, & punit perinde ac hæreticos, omnes quicunque ex Inquiſitoribus, aduocatis, procuratoribus, notarijs, alijſque miniſtris prædicti officij, vel epiſcoporū id munus in ſua diæceſi, aut prouincia obeuntium, ſeu accuſatorem, denunciatorē, aut teſtem in cauſa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderit, verberauerit, deiecerit, ſeu perterreſecerit, quive Eccleſias, ædes, aliasve res ſiue publicas, ſiue priuatas officij, aut miniſtrorum expugnauerit, inuaſerit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regeſta, protocolla, exempla, ſcripturas, aliave inſtrumenta, ſiue publica, ſiue priuata vbicunque poſita combuſſerit, diripuerit, ſeu interuerterit, ſeu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, ſeu qui in conflagatione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, ſiue capiendi, ſiue comburēdi, ſiue ſupprimendi cauſa fuerit, ſiue res, aut perſonas ſeruari, defendive prohibuerit, quive carcerem, aut aliam cuſtodiam, ſeu publicam, ſeu priuatam effregerit, uinctum extraxerit, ſeu emiſerit, capiendum prohibuerit, captumve eripuerit, receperit, occultauerit ſeu facultatem fugiendi dederit, ſeu iuſſerit id fieri. Qui cœtum, concurſumve fecerit, ſiue ut aliquid prædictorum fieret homines accommodauerit, ſiue alias conſilium, auxilium, aut fauorem publice, vel occulte in quolibet prædictorum ſcienter præſtiterit, licet nemo occiſus, nemo uerberatus, nemo extractus, emiſſus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, ſuccenſum, direptumve, nullum denique damnum reipſa ſit ſecutū. eo. lib. fol. 128.

Sexageſimatertia eiuſdem Pij extendit excommunicationem cap. fœlicis. de pœn. lib. 6. ad ſcientes quomodocunque crimē in Cardinales commiſſum, vel committendum, & non reuelantes illud opportune Papæ, vel ordinario, & cætera, eodem lib. fol. 150.

Sexageſimaquarta excōmunicat cum reſeruatione perſonas accipientes priuilegio, vel conſuetudine aliquid ex fructibus primi, uel ulterioris anni beneficij vacantis, & interdicit capitula, & ſuſpendit epiſcopum idem facientem, non autem includit loca pia. eod. lib. fol. 185.

Sexageſimaquinta eiuſdē Pij, excommunicat omnes abbatiſſas, & moniales exeuntes a monaſterijs, quacunque de cauſa, etiam infirmitatis, excepta magni incendij, vel ægritudinis lepræ, uel epidimiæ probatæ literis ſuperioris, & epiſcopi. eod. lib. fol. 192.

Sexageſimaſexta eiuſdem, excommunicat eos, qui chriſtianos habitātes in terris occupatis a Turcis, capiunt in ſeruos, & nolunt eos relinquere libere cum bonis ſuis, eod. lib. fol. 232.

Sexageſimaſeptima eiuſdem, excommunicat omnes dominos totius orbis nullis exceptis, non parentes Illuſtriſſimis Cardinalibus, Inquiſitoribus generalibus Romæ, in pertinentibus ad officium Sanctæ Inquiſitionis. eod. lib. fol. 336. quam, vt a viris fide dignis audio ſuo Imperatorio, & Regio exemplo confirmarunt ante paucos dies Imperator Rodulphus & Rex Catholicus Philippus II. mittēdo ad vrbē ad prædictę Inquiſitionis requiſitionem duos de crimine hæreſis impetitos, quæ vtrique Monarchæ magnæ gloriæ fuit.

De ſuſpenſione quid, & quotuplex.

SVMMARIVM.

151 Suſpenſio quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas, uel depoſitio. nu. 152.

153 Suſpenſio uera non tollitur ſola pœnitentia, & eſt triplex, nu. 154.

155 Suſpenditur ipſo iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in epiſcopum, ordinatus ſine licentia, uel extra tempora, vel ſine

ſine legitima ætate, nu. 156. An in duello pugnans, excommunicans ſine monitione, vel ſine ſcripto, capiens fructus uacantis eccleſię, nu. 146. Conſeruator excedens, Iudex eccleſiaſticus male iudicans concurrẽtibus 4. admittens ad ſacramenta tempore interdicti, mendicantium prælatus admittens ad profeſſionem ante annum. Clericus ueſtem uerſicolorem deferens. Religioſus ſic alienans num. 157. ordinatus cum pacto non petendi alimenta, nu. 158.

151 CIrca hæc dico primo, quod ſuſpenſio generaliter accepta, iuxta mentem iurium citatorum a gloſſ. & alijs in clement. cupientes. & in rub. de ſentent. excommuni. & cap. ſi aduerſus. de hæret. & etiam doctorum, præſertim Cal. de eccleſ. interd. memb. primo, eſt prohibitio vſus officij, vel facultatis alicuius, nam & appellatio dicitur ſuſpendi, capitul. venientes. de iureiuran. & petitorum per poſſeſſorium capitul. paſtorali. 1. de cauſ. poſſeſſio. ſed hic accipitur ſpecialiter pro tertia ſpecie cenſuræ eccleſiaſticæ, quę definitur eſſe cenſura, qua alicui perſonæ eccleſiaſticę prohibetur exercitium ſui officij, vel beneficij eccleſiaſtici, in totum, vel in partem, in certum tempus, vel in perpetuum quo ad partem ob ſuam culpam a iudice, uel a lege. Dixi, *cenſura* pro genere, quia omnis ſuſpenſio eſt cenſura, non contra, cap. quærenti. de verborum ſignifi. & ad ſignificandum, quod non poteſt ferri niſi ab habente ordinem, & iuriſdictionem eccleſiaſticam exteriorẽ, ad quam pertinet ferre cenſuras (ut ubi ſupra dixi eodem capitu. nume. 1. eam definiens) argum. capit. dudum. 2. de electio. Dixi, *qua prohibetur perſona eccleſiaſticę*, ad excludendas prohibitiones aliorum exercitiorum, vel ab illis factas alijs perſonis profanis, aut eccleſiaſticis alio reſpectu, quam quia ſunt eccleſiaſticæ. Dixi, *vel perpetuum quo ad partem*, quia prohibitio totius exercitij, officij, vel beneficij in perpetuum, eſt depoſitio, uel priuatio, & non ſuſpenſio, iuxta Card. in clemen. 1. §. cęterum. nume. 6. de priui. & ſenſit Panormitan. in cap. at ſi. num. 7.. de iud. & Bonif. in clemen. cupientes. de pœn. nume. 43. Dixi, *ob ſuam culpam*, quia licet ſuſpenſio ob qualemcunque culpam mortalem ferri poſſit, ſecundum Are. in cap. cum non ab homine. de iud. immo & ob uenialem, ſecundum Caietan. in ſumma. verb. ſuſpenſio. nõ poteſt tamen ſine ulla propria, cuius ſit pœna; argument. cap. 2. de conſtit. nam quæ ob ſenectutem, lepram, debilitatem, vel aliam cauſam fit, iux. capit. tua nos. & capit. de rectoribus. & cap. fina. de cler. ægro. & capit. 1. eodem titu. lib. 6. licet poſſit dici generaliter ſuſpenſio, non tamen eſt ſtricte cenſura, de qua loquimur. Vnde ſequitur primo, quod prohibitio, ſiue ſuſpenſio confeſſarij a celebrando non eſt proprie ſuſpenſio, quia non eſt facta ab habente iuriſdictionem, quæ eſt vera ratio, cur contraueniens illi non fit irregularis, ſecundum gloſſ. recept. in capit. is cui. de ſentent. excommunicatio. lib. 6. poſt Specul. de diſpen. §. iuxta. nume. 32.

152 Secũdo dico, quod quidquid fere omnes incogitanter dicant, licet prohibitio, qua mortali peccato infectus prohibetur celebrare, vocetur generaliter ſuſpenſio, in c. ſi. de cohab. cler. & c. ſi. de cler. excó. non eſt tamen talis ſtricte accepta. Tum, quia ſuſpenſio non eſt peccatum, ſed eius pœna, iuxta omnes. Tum quia peccatum mortale antiquius eſt iuribus canonicis quorum inuentum eſt ſuſpenſio. Tũ quia non eſt cenſura, qualis eſt ſuſpenſio.

Tertiò dico, quòd neque excommunicatio maior, neque minor eſt ſuſpenſio. Tum quia eſt ſpecies diuerſa cenſuræ. Tũ quia non vetat exercitium eccleſiaſticum quatenus eſt tale, ſed quatenus eſt ſpecies communicationis humanæ chriſtianæ.

Quarto dico, quod quamuis quodlibet peccatum mortale, & excõicatio minor ſuſpendant a perceptione ſacramentorũ in hoc ſenſu, quod percipiendo peccetur mortaliter, non tamen incurritur irregularitas, quia non contrauenitur ſuſpenſioni, prout eſt ſpecies cenſuræ, ſed ſolum prout eſt prohibitio reſultans ex natura illorum.

Quinto dico, quod neque irregularitas, neq; depoſitio verbalis, neque degradatio realis, eſt ſuſpenſio, licet Inno. in c. fin. de exceſ. prælat. & multi alij appellẽt eas ſuſpenſionem, quod verum eſt capiendo verbum ſuſpenſio generaliter, non ſtricte, ut hic capitur. Tum quia non ſunt cẽ-

ſuræ

ſutæ,capit. querenti.de verbo.ſignific. Tũ quia ſunt priuationes, uel inhabilitationes,quæ priuant officio, uel inhabilem faciunt omnino ad ordinem obtinendum, uel exercendum. At ſuſpenſiones ſolum ſunt impedimenta exercitij, iuxta mentem Panorm.in d.cap.at ſi.num.7.de iud. & comm.

153 Sexto dico, quòd illa diuiſio ſuſpenſorum Pan.in cap.ſi celebrat de cler. excommu.nume.4.& aliorum,ſcilicet, quod quidam ſunt quoad ſe ſolũ, alij quo ad alios ſolum, alij, & quo ad ſe, & quo ad alios, licet communis ſit,& uera,accipiendo uocabulum ſuſpenſum generaliter: non tamen accipiendo, vt hic,pro impedito per ſuſpenſionem,ſpeciem cenſuræ eccleſiaſticę,per proxime dicta de peccato mortali, & de excõicatione minore. Et quia exemplum tertij membri, quod afferunt de ſacerdote peregrino, qui deuotionis cauſa poteſt celebrare in occulto, & non publico.c.tuæ.de cler.pereg. non eſt idoneum, ſiquidem peregrinus non peccans, non incurrit ſuſpenſionem, quæ ſine peccato a iure non imponitur, ut recte dixit Caiet.ver. ſuſpenſio.

Septimo dico, quod neque ulla ſuſpenſio laici eſt ſuſpenſio, de qua hic agimus, & per conſequens, neque ſuſpenſio officji aduocandi etiam in foro eccleſiaſtico: quia non eſt proprie eccleſiaſticum, neq; ſuſpenſio facultatis dandi gradus conceſſæ per Regem, vel Imperatorem, quidquid ſentiat gl.clem.cupientes.colum.2. & Tab.verb.ſuſpenſio.in princ.

154 Octauo dico,q̃d ſuſpenſio eſt triplex officij,& beneficij ſimul, cap.tuarum. de priuil.officij tantum,vel partis eius,& beneficij,vel rei pertinentis ad illud tãtum, vt colligitur ex exemplis poſitis per gloſ. magnam,& fin.clem.cupientes.de pęnit. Eſt item duplex, lata a iure, & lata ab homine. A iure ipſo facto feruntur multæ, quas tangit prędicta gloſſ. & ante omnes Ang.verb.ſuſpenſio.a numero 2.in ordinem redegit. Quarũ (omiſſis raro contingentibus,) primam in c.nullus.c.præter. 32.diſtinct.& cap.ſciſcitantibus.15.quęſt. 8.& alijs multis capitulis ſuſpendit preſbyterum, diaconum fornicarium notorium,donec pœniteat,cap. ſi qui ſunt.81. diſtinctio.ita,quod ſicut ipſo iure tollitur per pœnitentiam,iuxta glo. recep.in d.c. de qua plura, ſupra capitul.25. nume.77. vbi dicitur, quòd huiuſmodi fornicarius vtens ordine ſuo ante pœnitentiam, fit irregularis: quia infringit cenſuram ſuſpenſionis. Et nota, quòd longe differt prohibitio, qua huiuſmodi fornicarius vtitur ordinis ſui vſu,a prohibitione qua infectus crimine magno depoſitione digno, & notorio prohibetur: quoniam hæc eſt irregularitas delebilis ab epiſcopo, cui contrauenienſ peccat, ſed non incurrit aliam irregularitatem, de qua ſupra cap. 25.nume.72.illa verò eſt ſuſpenſio, & vera cenſura, cui contraueniens incurrit irregularitatem a ſolo Papa delebilem,diſtinctam a ſuſpenſione ſic violata, de qua in d.cap.25.nu.77.

155 Secunda in cap.cum in cunctis.§. fin. de elec.ſuſpendit triennio a beneficijs clericos eligentes in epiſcopum eum, qui nõ eſt legitimus,vel legitima ætate, ſcientia,& moribus præditus.

Declara.quòd comprehendit etiã eos, qui eligunt tanquam compromiſſarij,c.ſi compromiſſarius.eod.tit.lib.6. Secunda, quòd non comprehendit eos,qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, ut Reges,& Imperatores,qui præſentãt in epiſcopos,neque Cardinales,qui eligunt Papam, argument. l. interpretatione.ff.de pœn.capitu. pœnæ,ſecundo,de pœniten. diſtinctio.1.quia ſolum loquitur de clericis eligentibus epiſcopum.

Tertia in extrau.cum ex ſacrorum.Pij II. ſuſpendit eos,qui ſine legitima facultate vel extra tempus legitimum, ordinẽ ſacrum accipere præſumpſerint,& facit irregularem ordine utentem.

Declaratio prima,quòd ob ignorantiã illius extrauag. & per cap. vel non compos.de tempo.ordin.quod non ſuſpendit ſed iubet ſuſpendi,oppoſitum dixerũt fere omnes cum glo.clemen.generalem.de ætate, & qualitate, & in dicto capitu.vel non eſt compos. Sanct. Anto.tertia parte,titu.14.capit.16. Maior, in quarto diſtinctio.24. quæſt.1. Secunda, quod non comprehendit eum ſaltem quo ad forum conſcientiæ, qui bona fide, & ſimplicitate exiſtimãs ſe legitimum, ordinatus eſt, vt latè diximus in repetitio.cap. accepta. de reſtitutione ſpoliatorum,oppoſitio.8.

a nu.

nu.32. quia textus habet, præſumpſerint, quod ſignificat dolum, ſecundum do
156 ctrinam Card. in elem. 1. q. 38. de priuil. quod idem auſi fuimus dicere ibi de eo, qui temerarie quidem ordinatus eſt, poſtea tamen bona fide, & candida ſimplicitate, per pœnitentiam purgato peccato, exercuit ordinem, exiſtimans ſibi licitum eſſe: quanquam ad illud uſq; tempus non fueramus auſi affirmare.

Quarta eſt in capitulo primo, de cler. pug. in duel. ſuſpendit clericum, qui prouocat ad duellum, vel acceptat prouocationem, & in arenam deſcendit, iuxt. Syl. verb. ſuſpenſio. ver. 11. & Tab. ibidem: ſed non eſt verũ, quia textus in d. c. 1. ſolum dicit deponendum fore.

Quintã in c. ſacro. de ſent. excommu. ſuſpendit vno menſe ab ingreſſu eccleſiæ eum, qui excommunicat abſque monitione, quæ debet eſſe talis, qualem ſupradiximus eod. c. nu. 10. & 11.

Sexta in ca. 1. de ſent. excom. lib. 6. ſuſpendit ab ingreſſu Eccleſiæ, & diuinis officijs eum, qui excommunicat, interdicit, aut ſuſpendit aliquem ſolo uerbo ſine ſcripto, aut expreſſa cauſa illius, uel non dat copiam requiſitus.

Septima in c. quia ſæpe. de elect. lib. 6. ſuſpendit a quolibet officio, & beneficio, Capitula, & ſingulares perſonas, quæ uacãte Sede Epiſcopali, uel collegiata, vſurpant ſibi aliquæ bona, quæ reliquit uita functus, collecta fuerunt tempore vacationis. Quod locum habet etiam in reditibus ſigilli, & in quolibet alio emolumẽto. clem. ſtatutum. de elect.

157 Octaua in c. præſenti. de offi. ord. lib. 6. ſuſpendit Epiſcopos, & ſuperiores eorũ ab ingreſſu Eccleſiæ, & inferiores ab officijs, & beneficijs, qui vſurpant aliquid ex reditibus dignitatum, & eccleſiarũ vacantium, & illis ſubditarum, quos reliquerũt mortui, vel collecti fuerunt durante vacatione, niſi habeant ſpeciale priuilegium, vel conſuetudinem præſcriptam ad hoc.

Nona in capitulo fin. de offic. delega. lib. 6. ſuſpendit vno anno ab officio conſeruatorem Sedis Apoſtolicæ, qui ſcienter cognoſcit cauſas, quæ non ſunt notoriæ. Quod intelligendum eſt, de his, quæ conceduntur ſine clauſula, quod poſſit cognoſcere etiam de alijs, cum qua ante Conc. Trid. concedebantur, per illud tamen ſtatutum fuit ſeſſ. 14. c. 5. vt eſſet longe reſtrictior vſus.

Decima in c. 1. de re iud. lib. 6. ſuſpendit vno anno a ſuo officio iudicem eccleſiaſticum, qui contra ius, & ſuã conſcientiam aggrauat partem gratia uel ſordibus. Sed debent concurrere quinque, ut hæc incurratur. Primũ, quod non ſit Epiſcopus, glo. ibi uerb. ordinarius. argum. cap. quam periculoſum. de ſenten. excommun. lib. 6. Secundum, quod aggrauet contra iuſtitiã. Tertium, quod faciat contra conſcientiam. Quartum, quod ſit iudex, quia non ſatis eſt, quod ſit merus executor, uel arbiter. Quintum, quod faciat precio, amore, timore, vel odio, vt ex gl. recep. colligitur.

Vndecima, in c. epiſcoporum. de priuil. lib. 6. ſuſpẽdit ab ingreſſu Eccleſiæ (quouſque ſatisfaciant) eos qui admittunt ad diuina officia, aut ſacramenta, aut eccleſiaſticam ſepulturam, excommunicatos, aut interdictos publicos. Quæ tamen, vt dictum eſt, ſupra c. 25. nu. 94. locum non habet, niſi contra exemptos, iuxta communi. contra glo. eiuſdem cap.

Duodecima in c. non ſolum. & c. conſtitutione. de reg. iur. lib. 6. ſuſpendit eos, qui admittunt aliquem ad profeſſionem ante finitum annũ probationis in aliquo ordine mendicantium.

Decimatertia in clem. 2. de vit. & honeſt. cleric. ſuſpendit in ſex menſes clericos beneficiarios qui geſtant ueſtes partitas, vel coloribus diſtinctas, & ſacro ordine initiatos, qui non ſunt beneficiarij, & minoribus inſignitos, qui cum prima tonſura geſtant tales veſtes, inhabiles efficit ad beneficia in idem tempus. Non autem incurrit illam qui ob celebrationem nuptiarum, uel doctoratus, uel alicuius alterius ſimilis feſti, aut aliam iuſtam cauſam geſtat, iuxta Card. in d. clem. q. 3.

Decimaquarta in clem. 1. de reb. eccl. non alie. ſuſpendit quoslibet religioſos, qui habent aliquam adminiſtrationẽ, & alienant aliquam rem ad eam pertinentẽ etiam ſolum præbendo alicui ad uitam abſque neceſſitate, aut abſque facultate ſui capituli ſi habet, vel ſui prælati ſi non habet capitulum. Hanc non incurrũt qui in modicũ tempus locãt fructus, per finẽ illius

illius clem. licet incurrant aliam excõicationem extrauag. 2. de rebus eccleſ. non alien. vt ſupra dictum eſt, eod. c. nu. 143.

158 Decimaquinta in c. pen. de ſimo. ſuſpendit papaliter, qui ſacris initiatur ſine patrimonio cũ pacto non petendi ab Epiſcopo victum, & qui ordinatur ad præſentationem alicuius beneficiarij, cũ pacto nihil petendi ab eo.

Declaratio prima, quod per eandẽ rationem noſtra ſententia ſuſpenditur, qui ordinatur cum patrimonio, vel alimentis promiſſis, vel donatis ab aliquo, pactus antequam ordinaretur ſe non petiturum, poſtquã ordinatus fuerit, qui caſus eſt valde quotidianus. Secunda, quod qui poſt ordinationem remittit, vel retro donat ius, aut patrimoniũ, quod illi fuit donatum, vel promiſſum ſine pacto ante ordinationẽ facto non incurreret, arg. gl. ſing. c. tuis de præb. & gl. memorabilis, c. ſi Epiſcopus. eod. lib. 6. Tertia, quod qui ordinatur cum facultate ſui Epiſcopi, impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante ordinationem renunciati, non cenſetur noſtra ſententia ordinari abſq; facultate, quo ad effectum incurrendi aliam ſuſpenſionem ſupra poſitam, nu. 35. quia talis renũciatio facta antequam ordinetur, non videtur valere, per ea quæ oẽs dicũt ĩ d. c. pe. etſi eſſet iurata, iux. Fel. & Auan. contra Panor. hanc tamen incurrit.

Decimaſexta in cõſtitutionibus Pij V. fol. 407. ſuſpendit Epiſcopum ordinantẽ abſq; titulo clericũ religioſum ordinis, in quo ſolum fit votum tẽporale religionis, quia is quo ad hoc reputatur ſecularis.

Quartò dico, ꝙ rurſus eſt duplex ſuſpẽſio, altera a diuinis, altera ab alijs, vt colligitur, ex c. 1. §. fi. de ſent. excom. lib. 6. & c. 1. de re iud. eod. lib. cũ eis anno. & quãtum differat harum altera quo ad irregularitatem transgreſſorum, dicitur infra.

Quis, cur, & quomodo poteſt ſuſpendere, & ſuſpendi, & abſolui, & quæ pœna contrauenientis.

SVMMARIVM.

159 Suſpendere & ſuſpendi quis poteſt, requiritur monitio ſcripta, & peccatum, non certa verba.

160 Generalis non incurritur ab Epiſcopo, qua forma tollitur.

160 Suſpenſio ab uno non eſt ab alio; & ſic a iuriſdictione non eſt ab ordine, nec contra. & a beneficio, non eſt ab ordinibus, vel iuriſdictione, nec quæ ab officio eſt a beneficio. nume. 161.

162 Suſpenſionis tranſgreſſor quis irregularis, & vt peccet participans. nu. 161.

163 Abſoluere quis poteſt a ſuſpenſione lata a iure, vel ab homine.

159 Circa hoc dico ſequentia. Primò, quod cõiter oẽs, & ſoli illi qui poſſunt cõicare, poſſunt etiam ſuſpendere, & quamuis omnis Chriſtianus poſſit excõicari, ſolæ tamẽ perſonę eccleſiaſticę poſſunt ſuſpendi, per definitionem ſuſpenſionis ſup. eod. c. nu. 151. poſitam. & quod ſuſpenſio ſcripto ferenda eſt, ſicut excommunicatio, cap. 1. de ſenten. excom. lib. 6. & quod debet præcedere monitio ſuſpenſionem quando ponitur ob contumaciã, quamuis non quando in pœnam, iuxta Innoc. in c. fin. de exceſ. præla. recept. per Panorm. & communem. in c. reprehenſibilis. de appel. & quod ob quodlibet peccatum mortale, immo & veniale, poteſt quis ſuſpendi, vt dictum eſt.

Secundò dico, ꝙ vt excõicatio lata poſt legitimam appellationem eſt nulla, & inualida, ſic ſuſpenſio, & vt appellatio non ſuſpendit excõmunicationem præcedentem, ſic neque ſuſpenſionem, Domi. cum communi, in cap. 1 §. hæc, de ſent. excõ. lib. 6. per c. ad hæc quoniam. de appell. & cap. is cui. §. fi. de ſent. excom. lib. 6.

160 Tertio dico, ꝙ ſuſpenſus a quibuſdam actibus, non eſt ſuſpenſus ab alijs non annexis eis. Ex quo ſequitur, quod ſuſpẽſus a iuriſdictione, non eſt ſuſpenſus ab ordine, qui eſt diuerſus ab ea, c. a qua de conſecr. eccle. vel altar. & c. tranſmiſſum. de elect. cum eis annot. neque contra, ſuſpẽſus ab ordine, eſt ſuſpenſus a iuriſdictione, neque ſuſpenſus a beneficio, eſt ſuſpẽſus ab ordine, neque a iuriſdictione, quæ ei conuenit alia ratione, quam beneficij a quo eſt ſuſpenſus. Neque ſuſpenſus ſimpliciter ab officio cenſetur eſſe a beneficio quo ad ea, quæ dantur non intereſſanti diuinis officijs, modo ſuſpenſio non ſit tã diuturna, vt tacite, vel expreſſe habeat

vim priuationis, iuxta Bonif. in d. clem. cupientes, a nu. 31. vbi hoc latiſſimè probat, quidquid dicant Card. & Imol. poſt Gaſparem, quia multa ad beneficiũ pertinentia poteſt facere ſuſpenſus ab officio clericali, qualia ſunt regere & gubernare illa, quæ ad ſe attinent, & alia quæ non ſunt diuina officia.

Per quæ nuper reſpõdi beneficiariũ ſuſpenſum, ideo quod presbyter factus fuit ante annum 25. cœptum, non perdidiſſe fructus beneficij, quia per illam trãſgreſſionem ſuſpenditur tantum ab officio.

161 Quarto dico, quod ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ tantum, poteſt excommunicare, & abſoluere, quia adhuc retinet iuriſdictionis vſum, cap. ſacro. de ſent. excommu. & quod quis eo quod ſit ſuſpenſus a beneficio, non eſt ab officio, neque ſuſpẽſus ab officio tantũ eſt a beneficio, & vt ſuſpenſus ab officio, & beneficio ſimul, eſt ab vtroque, iuxta omnes, ſic ſuſpenſus ab officio, aut beneficio diuiſim, a nullo illorum eſt, iuxta Pan. recep. contra gl. c. latores. de cler. excom. miniſt.

Quintò dico, quòd non incurrunt hãc cenſuram latam generaliter a iure Epiſcopi, niſi fiat mentio ſpecialis illorum, licet ſecus de excommunicatione, c. quã periculoſum. de ſenten. excommun. lib. 6. cum glo. & ei annot.

Sextò dico, quòd ſuſpenſio ferri, & tolli poteſt quibuslibet verbis id ſignificantibus, quia nulla ſunt præſcripta in formã ſubſtãtialem ſuæ lationis, vel ſolutionis, quamquam in abſolutione neceſſarium eſt iuſiurandum, vt in excommunicationis abſolutione, capitulo ſuper eodem capitulo venerabili. de ſent. excom. licet cõmuniter quando eſt certa ſuſpenſio, docti utantur hac forma. Abſoluo te a uinculo ſuſpẽſionis, quam incurriſti ob talem, vel talẽ cauſam, & reſtituo te priſtinæ executioni, & ſi eſt dubia hac. Si teneris aliquo vinculo ſuſpenſionis, quo te poſſum abſoluere, abſoluo te, iuxta ſententiam Syluе. verbo abſolutio 6. dub. 2. aliquantulum reformatam, & quod ſuſpenſio tã lata ab homine, quam a iure, quæ certo tempore aut facto, aut omiſſione facti alicuius terminatur, tollitur lapſo tempore uel adueniente termino ipſo facto, abſq; vlla abſolutione, ſecundum gloſſam in clem. 1. verb. donec. de decim. recepta communiter, & putata ſing. a Pan. in c. 1. de iud. notab. 6. quæ tamen habet alias ſimiles.

162 Septimò dico, quòd a ſuſpenſione lata ob contumaciam, & non in pęnam delicti abſolute ſine termino & reſeruatione, ſiue iure communi, ſiue particulari, confirmata, vel non confirmata per Papam, poteſt abſoluere Epiſcopus, & eius vicesgerens, argum. cap. nuper. de ſenten. excommun. & melius, c. ex literis. de conſtit. tradit Inno. communiter quo ad hoc receptus, in cap. 2. de ſolu. & quod a lata in pœnam alicuius delicti etiam a iure, non poteſt abſoluere Epiſcopus ſiue ſit tẽporaria, ſiue perpetua, quidquid dicant gloſſ. clem. 1. de hæret. §. penult. verb. excommunicationis. & cap. cupientes. §. cęterum. verb. ſuſpenſus. de elect. lib. 6. licet communiter recipiantur in ſuis locis, vt probat efficaciter Pano. in cap. 2. de ſolu. & cap. tam literis. de teſtibus. vbi eum ſequitur Aret. & Fely. altius ibi rem perpendens, quam in d. cap. nuper. & in cap. paſtoralis. §. præterea. de offic. ordin. vbi aliud dicit, eo quod non ſatis perpẽderat dicta Pan. recept. ab omnibus, qui ea diligenter expenderunt, quod non fecerunt aliqui, vt Sylu. verb. ſuſpenſio. q. 8. & alij, qui ſibiipſis contradicunt dum ſequuntur Panormit. tenentem contrarium eius quod ipſi. Poteſt tamen in ea diſpenſare, ſi poſita fuit ob adulterium, aut alia minora delicta ſecundum eundem Panor. in d. cap. tam literis, & cap. 2. de ſolu. iuxta notata in cap. at ſi. § de adulterijs. de iud. Dixi. A iure, quia a ſuſpenſione abſolute poſita ab homine regulariter non poteſt abſoluere, niſi qui eam tulit, aut eius ſuperior, aut ſucceſſor, argum. c. paſtoralis, §. præterea. vbi Fel. de offic. iud. dele. Male autem exceperunt a regula prædicta, quæ habet ſuſpenſos a iure ob contumaciam poſſe abſolui ab Epiſcopo, clericos, & religioſos qui adminiſtrant ſacramenta, aut ſepulturam hæreticis, aut accipiũt eleemoſynas ab illis, quia textus cap. excommunicamus. 2. §. ſi. de hæret. quo nituntur, non loquitur de ſuſpenſis ab officio, ſed de priuatis, & de ſuſpenſione irrogata in pœnam, & non ob contumaciam, & de pęna reſeruata. Male etiã excipiunt exauthoratum, ſiue degradatum, aut dé-

poſitum realiter, cum neque hic, neque depoſitus verbaliter, ſint ſuſpenſi per dicta ſupra eodem cap. nu. 152. Male etiam excipiunt ſuſpenſum ob collationem beneficij factam indignis, iuxta cap. graue. de præb. quia illa ſuſpenſio irrogatur in pœnam, & non ob contumaciam.

163 Octauo dico, q̃ omnis qui violat ſuſpẽſionẽ ſtricte acceptam pro vna ſpecie triũ cenſurarum eccleſiaſticarum peccat mortaliter, argum. cap. 2. de maio. & incurrit irregularitatem, ſi violat eam exercendo aliquem actum peculiarem alicuius ordinis, ſiue maioris, ſiue minoris, per cap. 1. de ſentent. excom. lib. 6. & c. 1. de re iud. eod. lib. & vtrobique Innoc. receptus cõmuniter dicit, quod illa duo cap. non ſolum habent quoad hoc locum in caſib. in quibus loquuntur, ſed etiam in omnibus alijs violantibus ſuſpenſionem, quia non fuit mentis eorum conditoris, qui fuit ipſemet Innoc. I V. quidquam noui inducere in illis, ſed declarare ſecundum antiquas ſanctiones canonicas, de quibus meminit textus, eam incurri. Dixi, *aliquem actum peculiarẽ ordinis*, quia ſecus ſi exerceret alium etiã eccleſiaſticum, & ad officia diuina pertinentem, qualis eſt pſallere etiam in choro cum alijs, canere reſpõſa defunctorum, vel litanias, baptizare ſine ſolẽnitatẽ, ut alius laicus, & alia id genus, quæ non ſunt peculiariter alicui ordini deputata. Illa autem dicuntur deputata alicui ordini, quorum faciendorum ſpecialis poteſtas traditur in ordinatione, ut in presbyterio poteſtas conſecrandi, baptizandi, ſolẽniter dicendi collectas in choro, in diaconatu poteſtas canendi ſolẽniter euangeliũ, in ſubdiaconatu canẽdi ſolẽniter epiſtolam, in acolitatu ferendi cereos &c. Dixi. *etiam minoris*, quia violans exercendo ſolẽniter actum deputatum ordini minori, ita incurrit ac exercens deputatum maiori, ſecundum Inno. & communem, c. fi. de exceſ. præla. Repetij ſæpe, *ſolemniter*, quia faciens aliter aliquod horum vt cantans epiſtolam, ferens cereos, vel vrceolos tãquam alius laicus, non incurrit ſecundum omnes.

Ex quo infertur primo, quod verius eſt epiſcopum celebrantem in apparatu pontificali incurrere irregularitatem, quia id eſt actus peculiaris ab alijs ordini epiſcopatus, quem eſſe verum ordinem diſtinctum ab alijs ſignificaſſe Concil. Trid. dictum eſt ſupra cap. 22.

Secũdo infertur, quod pſallere in choro non facit irregularem, quia non eſt peculiare vlli ordini vero, licet enim videatur peculiaris pſalmiſtatui, ſiue primæ tonſuræ, tamen illa non eſt verus ordo, per ibidem dicta.

Tertio infertur quod ſuſpenſus a perceptione ſacramentorum, quamuis peccet mortaliter in percipiendo ea, non tamen eſt irregularis, c. ſi celebr. de clerico. excommun. miniſtran. quia perceptio nõ eſt officium diuinum, neque opus peculiariter ordini alicui addictum.

Quarto infertur, q̃ ſuſpenſus ab eorũ collatione, dando illa non tanquam ad ſuum ordinem pertinentia, ſed ut alius quilibet laicus, non incurrit eam, iuxta Hoſt. in c. 1. de ſent. excom.

Quinto infertur, quod ſacerdos ſuſpẽſus ab officijs ſacerdotalibus adminiſtrando in ordine inferiori non peccat, neque eſt irregularis.

Sexto infertur, quod ſuſpenſus a beneficio non peccat eligendo, ſi ius eligendi non competat ei ratione illius cap. cum in cunctis. §. fi. de elect.

Septimo infertur, q̃ ſuſpenſus ab officio peccat, ſed nõ incurrit irregularitatẽ eligendo, & acceptando electionem de ſe factam, c. cum dilectus. de conſuet. iuncta gl. & excommunicando, & conferendo beneficia, c. quia diuerſitatẽ. de cõceſ. præb.

Octauo infertur, quod licet ſuſpenſus ab officio prædicãdi, celebrãdo non peccet, nec fiat irregularis, ſm Pano. & cõem in d. cle. cupientes. concionando tñ peccat, & eſt irregularis, ſm opinionem, quã ſequimur ſupra c. 25. nu. 141. quod actus prædicandi eſt lege diuina, vel humana, vel cõſuetudine actus peculiariter diaconatui deputatus; quia licet inſtitutione diuina ſit ſoli ſacerdotio peculiaris, iuxta capit. adijcimus. 16. quæſtio. 1. lege tamen, & conſuetudine humana uidetur deputatus diaconatui, ut tandem Caietan. vbi ſupra concludit, quando ſaltem ſolemniter uti ex officio ſuo tanquam ſacerdos prædicat.

Nono infertur, quod ſicut tenemur uitare excommunicatum in omnibus, per

ſupra

ſupra dicta eod.c.nu.26.& ſeq. ita ſuſpenſum in eo,a quo eſt ſuſpenſus.& non vitãdo in diuinis officijs, & in actib.deputatis ſuis ordinibus,peccamus mortaliter ſi eſt denunciatus,alias non,per extran.ad euitanda relatam ſupra nu.35.& per latius d. c.1.§.laboret.de pęn.diſt. 6.

Interdictum quid, & quotuplex.

SVMMARIVM.

164 *Interdictum hic non generaliter,ſed ſpecialiter ſumitur, quo conueniat, & differat ab excommunicatione,& ſuſpenſione,n 165,*

166 *Interdictum triplex, & quid vnumquodque includat,nu.167.*

164 CIrca hæc dico ſequentia.Primum, quod vt interdicere ſignificat prohibere,inſti.de interd. in princ. ſic interdictum generaliter dicitur quælibet prohibitio, ſed hic accipitur ſpeciatim pro vna trium cenſurarum eccleſiaſticarum, quod ut in repet.cap.dilectis.de appel.dixi, cautius definiri poteſt, quam a Calderino in trac.de eccleſ.interdic. membr.1. col.1.eſſe cenſura eccleſiaſtica, qua prohibentur diuina officia, ſacramenta, & ſepultura actiue, & paſſiue, exceptis aliquibus.Dixi,*Cenſura Eccleſiaſtica* pro genere,quo diſtinguitur a ceſſatione a diuinis, de qua in cap.irrefragabilis. de offic. ord.& c.quamuis.eod.titu.lib.6.quæ non eſt cenſura eccleſiaſtica, quia non eſt niſi ipſa omiſſio officiorum diuinorum,iuxta Panorm.in d.capitu.dilectis.nume.18.Reliqua adduntur ad differentiam inter interdictum ex vna parte, & inter excommunicationem,& ſuſpenſionem ex altera quæ tres cõueniunt in nouem, iuxta Cal. vbi ſupra colum. 2.receptum per communem Domin.& Peru. in d.capitu. 1.§. ſuperior.de ſenten.excommun.lib.6.Syl ueſt. & Tabien. verb. interdictum, & per complures alios alibi. Conueniunt enim primo, quod quælibet earum eſt cenſura eccleſiaſtica, capitu. quærenti. de verbor. ſignifi.Secundo,quod quælibet in ſcriptis debet ferri, & cum cauſa in eis expreſſa, capitu.1.de ſentent.excommu.lib.6.Tertio, quod nullam earum ſuſpendit appellatio ſubſequuta, & quamlibet annullare præcedens, capitu.is cui. §.fina.eod.titul. lib.9.& capitu.ad hæc quoniam.de appel.

65 Quarto,quod quamlibet debet præcedere monitio, cap.reprehenſibilis.de appella.cum fertur ob contumaciam, & non cũ in pęnam,capitu.2.de conſtitu.lib.6.& capit.quanquam.de cenſi.eod.lib. Quinto, quod quælibet eſt nulla, cum fertur ſine canonica monitione ab excommunicatore contra participantes excommunicatis a ſe,cap.ſtatuimus.iuncto capit.ſtatutum. de ſenten. excommun.lib.6.Sexto, quod quælibet impedit a diuinis, excepta illa ſuſpenſione,quæ non ſit ab eis.capitu.paſtoralis.§.verum.de appel. iuncto. d.capi. is cui.Septimo, quod in abſolutione omnium iuratur,cap. venerabili.& cap.ex tenore.de ſenten.excommu. Octauo,quod nulla earum contra receptos in filios ſpeciales Papæ ab ordinario ferri poteſt, ca. 1.de verb.ſig.lib.6.Nono, quod quælibet eſt à ſuperiore ſeruanda,cap.cum ab eccleſiarum. de offic. ordi.immo & a ferente quouſque eam tollat Cald.ubi ſupra membr.1. colum. 3. Differunt autem primo, quod excommunicatio directe priuat cõmunicatione quatenus eſt cõmunicatio humana. Suſpenſio priuat directè vſu facultatis eccleſiaſticæ. Interdictum uero priuat directe ſacramentis,& diuinis officijs.Dixi,*Directè*,quia indirectè & per cõſequentiam priuant etiam conſequentibus directe prohibita. Secundo, quod excommunicatio non poteſt ſuſpendi, & aliæ ſic,d.ca.ad hæc quoniam. quanquam idem eſſe de excommunicatione dixit Dec. ibi, quem per multa fundamenta ſequimur ibidem. Tertio, quod Epiſcopus non incurrit ſuſpenſionem, neq; interdictum latum a iure,niſi exprimatur in eo, excommunicatum vero ſic,c.quia periculoſum.de ſentent.excom.lib.6.cum gloſſ. Quarto, quod vniuerſitas non poteſt excommunicari,ca.Romana.§. in vniuerſitatem.de ſent.excom.lib. 6.ſuſpendi autẽ & interdici ſic,c.quia ſæpe.de elect.lib.6. cap.ſi ſententia.de ſent.excomm.eod.lib. Quinto, quod excommunicati nunquam admittũtur ad diuina officia, alij vero ſic interdum.c.ſi.de ſent. excom.eod.lib.Sexto, quod excommunicatio, & ſuſpenſio non feruntur, niſi ob culpam propriã, &

maior ob mortalem, & minor, & ſuſpenſio etiam ob venialem, interdictum tamē etiam ob alienā, d.c.ſi ſententia. Septimo quòd abſolutio excommunicationis ſemper requirit aliqua verba: ſuſpenſionis verò, & interdicti non, quādo feruntur quouſque certum quid fiat: quia ſufficit, vt illud fiat, gloſſ. putata ſingu. clemen. 1. de decim. verb. donec. quæ tamē habet alias quattuor ſimiles citatas a nobis in cap. 1. not. 6. de iudic.

166 Secundò dico, ꝙ interdictum eſt triplex, locale tantum, perſonale tantum, locale & perſonale ſimul; locale tantū eſt, quo colui interdicitur, quod rurſus eſt duplex, generale, quo interdicit̄ locus vniuerſalis, vt regnum, prouincia, epiſcopatus, ciuitas, oppidū, pagus, aut parochia. Et ſpeciale, quo interdicitur aliquis locus particularis, vt Eccleſia, & nō definit eſſe tale, eo quòd cōprehendat multa loca, modo ſint particularia, quale eſt, quod interdicit multas Eccleſias, etiamſi interdicat oēs ciuitatis, epiſcopatus, prouinciæ, regni, aut quotquot ſunt in mundo, iuxta Cald. vbi ſupra memb. ſecundo receptum per Dominic. Peruſ. & Cōmun. in cap. præſenti. de ſenten. excommunic. libro ſexto. ſingulare autem, quod addit Ang. verb. interdictum 1. §. 1. eſt ſpecies interdicti particularis minimè neceſſaria. Interdictum perſonale tantum eſt, quod interdicit perſonas tantum, quod etiam eſt duplex, ſcilicet, generale, quod interdicit aliquam vniuerſitatem hominum, vt populi, regni, prouinciæ, ciuitatis, oppidi: collegij, aut pagi, dicto cap. ſi ſententia. Et ſpeciale, ſiue particulare, quod interdicit perſonas ſingulares, vnam, aut multas, certas, aut incertas, vt quod interdicit hoc, vel illud facientem. Interdictum locale, & perſonale ſimul eſt, quod interdicit locum, & perſonas ſimul: & quod interdicit locum, & populum, & tales, vel tales perſonas; exemplum quotidianum eſt in interdicto, quod appellant ambulatorium, quo interdicitur aliqua perſona, & locus vbi eſt, vel fuerit, quandiu ibi fuerit, aut etiam certo tempore poſtquam receſſerit, de quo quatenus eſt localе, iudicandum eſt, ut de locali tantum, & quatenus eſt perſonale, vt de perſonali tantum, argumen, l. quæ de tota. ff. de rei vendicat. quibus addimus unumquodque illorum poſſe diuidi in ſimplex, & mixtum, hoc eſt generale tantum, aut particulare tantum, aut generale, & particulare ſimul. De quo quatenus eſt generale, iudicandum eſt, ut de generali, & quatenus particulare, vt de particulari, argum. d. l. quę de tota. & ca. paſtoralis. §. item cum totum. de offic. deleg.

167 Tertiò dico, quòd interdictum generale loci non includit populum, nec perſonas eius. Neque interdictum generale populi alicuius loci comprehendit eū: itaque quando eſt interdictus unus locus, qui ſunt in eo, & non fuerunt cauſa interdicti poſſunt audire, & dicere in alio loco diuina officia, & dare, & accipere ſacramenta, & alij aliorum oppidorum nō poſſunt hoc facere in illo loco interdicto, cuius illi ſunt. Et quando interdicitur ſolus populus, illi qui ſunt eius, non poſſunt audire, neque ibi, neque alibi, & exteri poſſunt audire ibi, & in eo poteſt celebrari patentibus ianuis, excluſis eius hominibus, perinde ac ſi non eſſet interdictus, dicto capit. ſi ſententia. cum ei annot. Rurſum interdictum cleri alicuius loci non comprehendit locum, neque populum, & habitatores eius laicos, neque econtrario interdictum populi comprehendit clericos, dicto capit. ſi ſententia. Cuius rei nouam rationem tradidimus, in capit. 2. de præben. poſt Dec. ibi, & in cap. Eccleſia. de conſtit. colum. 4. quamuis interdictum cleri videatur includere religioſos, & religioſas, conuerſos, & conuerſas, nouitios, & nouitias, ſecundum Domin. in d. cap. ſi ſententia. in ſi. princ. & Cald. vbi ſupra memb. 2. Item interdictum ciuitatis includit ſuburbia, & ædificia prope mœnia, capitu. ſi ciuitas. de ſentent. excommun. lib. 6. quæ uero ædificia dicenda ſint talia, relinquitur arbitrio iudicis, gloſſ. ibidem. Interdictum etiam Eccleſiæ, licet ſpeciale tantum, includit ſacella, & cœmeterium contigua, alia non, d. cap. ſi ciuitas. Interdicta vero Eccleſia, non cenſentur interdicti clerici eiuſdem, neque contra, interdictis clericis, cenſetur interdicta eorum Eccleſia, argum. cap. per exemptionem. de priuil. lib. 6.

Quis,

Quis, cur, & quomodo poteſt interdicere, & interdici.

SVMMARIVM

168 *Interdicit communiter, qui excommunicat, & ſuſpendit & contra.*

169 *Interdictum fertur ob culpam alienam, ſed non ob culpam debiti, & ponitur ipſo facto a iure his caſibus, num. 169. & qua opera prohibeat, num. 170.*

168 QVartò dico, quòd communiter, qui poteſt excommunicare, & ſuſpendere, poteſt etiam interdicere: & qui poteſt excommunicari, & ſuſpendi, poteſt etiam interdici. Et vniuerſitas, quæ non poteſt excommunicari, c. Romana. §. in vniuerſitatem. de ſentent. excom. lib.6. & locus, qui non poteſt ſuſpendi, vt ſupra dictum eſt, poteſt interdici, d.c. ſi ciuitas. & d.c. ſi ſententia. Et quanquam aliud eſt populus, vel vniuerſitas, & aliud particulares eiuſdem argu. ca.denique.7.q.1. & le. proponebatur.ff. de iud. interdicto tamen illo, cenſentur interdicti oēs eius particulares, ſontes, & inſontes, d.cap.ſi ſententia. vbi id affirmant Domin.& Peru.quia poteſt vnus interdici propter culpam alterius, licet non excommunicari, vel ſuſpendi, ut prædictum eſt: quamuis ſemper debeat interuenire culpa propria, vel aliena, vt feratur interdictum, nec ſufficit culpa non ſoluendi debitum, vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, vel delegata ſine ſpeciali Papę mandato, extraua. prouidæ. de ſenten. excommun. quamuis particulare Eccleſiæ ferri poſſet, iux. Cal. vbi ſupra memb.1.ca.4.& Domin.in cap. præſenti.de ſent.excom.lib.6.non tamen parochiæ, quamuis per incogitantiam, noſtro iudicio, contradixerit Stephan. de poteſta.eccle.caſ.10.

Interrogatus olim Salmanticæ, an infans lactens, & amens includantur interdicto? Reſpondi, includi, nec eſſe admittendos ad diuina; quia vt prædictum eſt, ſine culpa propria quis poteſt interdici.

169 Quinto dico, quòd fertur generale ipſo facto contra vniuerſitatem, quæ facit ſolui portoria illicita clericis.c. quanquā. de cenſi.lib.6. & contra eam, quæ facit, vt capiatur, percutiatur, vel in exilium mittatur ſuus Epiſcopus clemen 1.de pœn. Et cōtra eam cuius dominus impedit ingreſſum, aut negotia Nuncij Apoſt. extrauag. ſuper gentes.de conſue. Immo & in omnibus caſibus, in quibus iure fertur interdictum locale, generale, ob delictum populi, in eiſdem fertur etiam generale perſonale contra ſuum populum: quamuis non, quando fertur ob delictum ſolius domini, ſi non exprimatur, c.ſi ſententia. de ſenten.excom.lib.6.fertur etiam particulare locale Eccleſiæ in aliquot caſibus, ſ. quando vniuerſitas facit, ut capiatur, percutiatur, vel mittatur in exilium ſuus Epiſcopus, d.cle.1. de pœn. Et quando clerici, aut conuentus Eccleſiæ, nolunt reſtituere corpora, aut monumenta eorum, quos in ea ſepelierunt: & quod inducti ab eis iurauerunt ſe electuros ſepulturas, in c.1.de ſepult.lib.6.

170 Sextò dico, ꝙ interdictum perſonale particulare ſolū includit perſonas nominatas, & actus in eo expreſſos, & qui includuntur in illis. Si verò nulli exprimantur, omnes qui vetantur interdictis cēſentur incluſi. Vnde interdicto ſimpliciter Petro, omne illud quod interdictum prohibet, vetatur illi. Interdicto autem eo quo ad miniſteriū altaris, reliqua omnia poteſt facere, quo ad ingreſſum vero Eccleſiæ omnia diuina officia illi prohibentur, intra illam: quia includuntur in prohibitione ingreſſus illius, & nulla extra illā: quia poteſt facere domi, vel in tabernaculo, iux: gloſſ.c.is cui. de ſenten. exc.li.6.& Com.aut in ſacello non erecto auctoritate Epiſcoi, perinde ac ſi nulla re eſſet interdictus, iux.S.Ant.3. par.tit.29.c.2.§.2. & ante illum Cal. ſecundum quem approbatum, ab Anch. Do.& Peru.in d.c.is cui. cui eſt interdictus ingreſſus Eccleſiæ bene poteſt introire in eam, & orare quando non aguntur diuina officia, vt glo. ſingul.dicit de excommunicato, ca. qui ſtudet.1.q.1. & Inno. in c.nuper. de ſent.excommu. quamuis multi contra ſentiant, ſed male, non poteſt tamen audire diuina officia, iuxta Dom.& Com.in d. c. is cui. quidquid dicat Cal. vbi ſupra col. 16. ſed noſtra ſententia poteſt tranſire per eam, ēt quando illa fiunt, quia id non eſt audi-

re, arg. eorum, quæ ſup. eod. c. nu. 34. diximus de excommunicato. Quorum ratio eſt, quia prohibitio ingreſſus Eccleſiæ ſolum reſpicit diuina officia, ne ea faciat, vel audiat in ead. c. 15 cui. cum eis annot. & c. præſenti. 5. q. 2.

Quæ prohibeantur interdicto, & tempore interdicti.

SVMMARIVM.

171 *Interdicto vetantur omnia diuina officia, ſacramenta, & ſepultura, præter expreſſa.*

172 *Officia diuina quæ, & permiſſa quomodo in interdicto generali, nu. 174.*

173 *Miſſa vna ſingulis hebdomadis licita in interdicto ſpeciali.*

174 *Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati.*

174 *Aqua benedicta, vt benedicenda, & vſui adhibenda tempore interdicti.*

175 *Interdicto in loco, & etiam in Eccleſia, clerici recitant horas. nu. 176. & vt campana pulſatio, Epiſcopi benedictio, & ſacramentalium vſus, liceant, nu. 177. & 178.*

178 *Confeſsio item, & alia plurima.*

179 *Interdicta quæ priuilegia particularia relaxant, & duob ſeq.*

182 *Interdictum iure ſuſpenditur quattuor feſtis, & an alijs priuilegio religioſorum, & duob. ſeq.*

187 *Interdictum non denunciatum nõ obligat, neque nullum, & quando tale, & naliudum violando, qui laici, & moniales peccant.*

188 *Ceſſatio a diuinis quid, & eſt duplex, & in his differt ab interdicto.*

189 *Ceſſatio qualis, & cur ponatur poſt interdictum, nu. 190.*

171 SEptimò dico, quod per quodcunque interdictum prohibentur omnia diuina officia, ſacramenta, & eccleſiaſtica ſepultura (exceptis his quæ expreſsè, vel tacitè permittuntur) ut colligitur ex capit. non eſt de ſponſ. & cap. fin. de exceſs. præl. & c. quod in te. de pœn. & remiſs. & c. reſpõſio. de ſenten. excom. c. quoniam. & c. fi. eod. tit. lib. 6. & notatis in eis, & ex definitione interdicti ſup. nu. 164. data. Ex quo ſequitur, quod regulariter prohibentur omnia exercitia ſpecialiter deputata alicui ordini, ſiue maiori, ſiue minori, vt dicendi Epiſtolam ſolemniter cum manipulo Subdiacono, & Euangelium Diacono, offerendi vrceolos Acolito, dicendi miſſam, aut agendi hebdomadarium quando peragitur matutinum, aut aliæ horæ canonicæ presbytero, & ordinandi Epiſcopo, quia omnia talia exercitia ſunt diuina officia, quæ eſt ratio noua & firma non perpenſa ab alijs.

172 Octauò dico, quod male definierunt Angel. verb. interdictum 5. §. 4. & aliqui alij diuina officia in hac materia eſſe officia diuina in miſſali & breuiario contenta, quia neque omne in illis ordinatum eſt diuinum officium, nec omne diuinũ officium eſt in illis ordinatum, ſiquidem multa ſunt ordinata in põtificali, & multa in miſſalibus, & breuiarijs, quæ nõ ſunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis eſt benedictio menſæ, & fructuũm, qualis baculi, & ſacculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorum. Poſſunt autem rectè definiri eſſe officia ordinata in dictis tribus libris, aut in alijs legitime ad vſum ordinum, & aliorum ſacramentorum, vel ſacramentalium, aut ad horas canonicas.

173 Nonò dico, quod poteſt dici vna miſſa quaque hebdomada etiam in Eccleſia ſpecialiter interdicta, ad renouãdum ſanctum Sacramentum, quod aſſeruatur infirmis, cum moderatione verſiculi ſequẽtis, cap. permittimus. de ſent. excommu. & etiam plures quam vna, ſi neceſſitas infirmorum id poſtularet, iuxta Hoſt. ibidem. Et quod poſſunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, ſicut prius ianuis clauſis, voce ſubmiſſa, non pulſatis campanis, & excluſis excommunicatis, & interdictis, c. fi. §. adijcimus. de ſentent. excommun. lib. 6. expulſis item non habentibus priuilegiũ iuris cõmunis, aut ſpecialis, iuxta gl. d. §. adijcimus. verb. interdictis. Dixi, *In loco generaliter interdicto*, quia in interdicto ſpecialiter, non habet locum, iuxta gl. recep. in d. c. fi. verb. Eccleſia.

174 Et quamuis Ancha. dicat, quod talia officia diuina debent fieri per ſolos clericos, & monachos illius Eccleſiæ, vel monaſterij,

naſterij,& non per alios, cuius opi io ob ſeruabatur meo tempore in Gallia, vbi pauca interdicta ponun ur,ſed contrariũ, ſcilicet, quod omnes clerici maiorum, & minorum ordinum etiam primæ tonſuræ vndecunque,& cuiuſcunque Eccleſię, niſi fuerint cauſa interdicti, poſſint admit ti ad dicendum & audiendum illa, tenent Ioan.Andr.Domin.& Philip.in eo.c. fin. Feder.conſil.70. Ang. verb. interdictum 5.§.3.& Syl,ver.interdictum 5.q.1. quod ſeruatur in tota Caſtella, vbi feruntur in finita interdicta, & etiam in Luſitania, vbi feruntur pauciora,etſi plura,quam in Gallia, ſed clerici coniugati non ſunt de harum numero,quia quidquid dicat Margarita confeſſorum,non gaudent niſi duobus priuilegijs,c.1. de cler. coniug. lib.6. c.quibus nõ eſt hoc,& conſequenter quo ad hoc habentur pro laicis,ut iampridem reſpondimus Salmanticæ, quanquam ſi eſſet conſuetudo præſcripta, qualis fertur eſſe in Aragonia,valeret illis.arg.cap. fi.de conſue.etiam ſi eſſet introducta per errorem iuris,arg.eorum quæ infra num. 177. dicuntur. Et adeo quidem excluden di ſunt non habentes priuilegium,ut non ſint admittendi ad oblationem,quæ fieri ſolet in medio miſſæ, neque ſit eis porrigenda pax, neque aperienda feneſtra, neque foramen,per quæ intueri poſſint corpus D.N. iuxta clem.1. cum ſuis gloſſ. de ſenten.excõ. Neque ſacerdos poteſt bene dicere aquam abſque prædicta modificatione,neque benedicta illa inſpergere populum abſque illa ante miſſam,cum Antiphona, Aſperges, &c. ſicuti ſolet,iuxta Cal.vbi ſup.memb.6.col.14. Quanquam credimus populum poſſe ſumere aquam benedictam cum ingreditur Eccleſiam, & clericum dare ei,tãquam laicum ſine peccato,quidquid ſentiat idem Cald.vbi ſupra,quia id nullibi prohibetur. Et vox debet eſſe tam ſubmiſſa, quæ foris non audiatur,vel ſaltem proferatur ea intentione,vt non audiatur, & cum debita cautione,quia hoc excuſaret peragentes officia quamuis ab aliquibus curioſis audirẽtur contra eorum uoluntatem,ſiquidem tam clare eſt proferẽda, ut alij ab alijs poſſint audiri in choro, iuxta mentem textus, c. alma mater. & omnium doctorum. Poſſunt tamen accipere funeralia.Cald. in d. memb.6.col.20. & alias oblationes factas pro defunctis,quamuis ſepeliantur extra locum ſacrum, & illi eſſent interdicti, ſi deceſſerunt pœnitentes,ſiquidem poteſt, & debet rogari pro eis,arg.cap. de ſepult. & cap.a nobis 2.de ſent.excom.

175 Decimo dico, verum eſſe id quod Salmanticæ reſpondimus, & defendimus ſequentes mentem Hoſt.in c.quod in te. de pœn. & remiſſ.cum c.illud prælegeremus contra Villadieg. de irregul.col. 14.& ſatis Cal.d.memb.6.colum.12. & Angel. & Syl.verb.interdictum 6.q.2.ſcilicet, quod in tempore generalis interdicti non ſolũ vnus,ſed etiam duo,tres, & plures recitare poſſunt ſuas horas in cãpo, ianuis quæ non ſunt,nõ clauſis.& domi:& in cubiculo clauſis illis,& etiam non clauſis, modo non audiantur ab alijs nõ habentibus priuilegium ad audiendum,quamuis audiãt aliqui per tranſitum, & caſu. Et quod ẽt intra Eccleſiam poteſt quis ſolus nõ clauſis ianuis recitare horas ita ſubmiſſe,ut a nemine alio a ſe audiatur, & ita duo uel tres diuiſi in aliquo ſacello, aut tam ſubmiſſe, aut tam ſciuncti a populo,ut audiri nequeant,& a fortiori intra unum ſacellum clauſum, quamuis ianuæ eccleſiæ, vbi illud eſt, ſint apertæ, quidquid dicant Hoſt.Ioan. Andr. & Card.in d.cap. quod in te. quia intentio iurium, quæ permittunt diuina officia cum prædicta moderatione in Eccleſijs,non eſt excludere alia loca, vt ponderabat Villadieg.vbi ſupra, immo a fortiori includere illa, vbi regulariter non audiuntur ab alijs,permittendo ea dici in Eccleſijs, vbi ſolent audiri, & principalis ſcopus prohibendi diuina officia eſt,ne audiantur a laicis, arg.d.ca. quod in te.& d.cap.alma mater. cum non obſtante illo quiſque clericus teneatur dicere ſuum officium, gloſſ. recepta cap. 2.de cler.excommun.facit glo. ord.ca.illud eodem titulo & capitulo presbyterum.28.diſt.Dixi,Tempore interdicti generalis,nam in loco ſpecialiter interdicto non eſſet licitum quidquam horum facere,neque clauſis ianuis,neque apertis,argu.gl.d.c.alma. verb. Eccleſiæ.

176 Vndecimo, dico quod non prohibetur oratio matutina,meridiana,& veſpertina, quam vocant Aue Maria: neque benedictio menſę Cald.vbi ſupr. col.16. neque

que ea quam Epiſcopi iter facientes con cedunt. Neque prohibetur lectio, neque declaratio Pſalmorum, aut Euangeliorum, aut aliorum ſimilium, quæ in diuinis officijs dicuntur, cnm non prohibeatur prædicatio. capitulo reſponſio.de ſentent. excommn. neque oratio priuata in Eccleſia etiam illis ipſis, quornm cauſa poſitum eſt interdictum, licet illi ſint interdicti perſonaliter, iuxta Monal. recept.per Ang.verb.interdictum 6.§.14. neqne dare, neqne accipere aqnam benedictam in ingreſſu Eccleſię.neque cantus laicorum, etiamſi cantent litaniam, aut Pſalmos,& Laudes Dei, aut eius Sanctorum in ſuis confraternitatibus etiam intra Eccleſias, Cald.vbi ſupra memb.6.col. 10. neque excommunicare, neque abſoluere excommunicatum abſque ſtola & ſolennitate ſacerdotali, iuxta Innoc. in capitu.fin.de exceſſ.prælat.& Cald. vbi ſupra.neque etiam introducere puerperam in Eccleſiam ad reddendum Deo gratias in illa, etiam cum confeſſione generali abſque ſtola & ornatn ſacerdotis, Cald. ubi ſupra colum.3.neq; conſequenter co feſſio generalis quam ſolent facere laici ſacerdoti, idem ibidem column. 14.neque adoratio Crncis Veneris ſancti, idem ibidem col.15. neque recommendatio animarum defunctorum, Cald. vbi ſupra, neque alia ſimilia, quia non ſunt diuina officia. Et quamuis laici non poſſint ſepeliri in loco ſacro tali tempore, neque extra illum cum officio diuino, licet ſublato interdicto deferri debeāt ad illum, & ſi ſepeliantur in illo dnrante interdicto, non ſunt extrahendi, iuxta glo.receptam capitulo a nobis 2.verb.forma.de ſenten. excommun. Clerici tamen ſeruantes interdictum poſſunt ſepeliri in ſacro abſq; ſolennitate, quia id eis permittitur d.cap. quoq; in te.quamuis ſint coniugati, ſi cōſuetudo præſcripta habet, vt clericus con iegatus cū nnica & uirgine, perinde poſſit intereſſe dininis tempore interdicti, ac alij non coniugati, alias non, iuxta d. ſup. eod.cap.num.174.

Ad quæſitum, an dictum Cald. de litanijs habeat locum in clericis? Reſpondeo habere, quia litania cum cantu, uel ſine cantu abſque ſolēnitate conſueta Crucis leuatæ, ſuperpelliciorum, & ordinis procedendi, de quibus loquitur Calder. licēt tam clericis quam laicis, cum prædicta vero ſolennitate nentris, licet minus clericis quam laicis, quia hæ ſunt diuinum officium, ille uero nequaquam per dict. ſup.

177 Duodecimo dico, quod non poſſunt pulſari campanæ, ueque campanulæ ad horas canonicas, Cald. vbi ſup.membr.6. col.16. quamuis ſic ad alios fines, veluti ad Aue Maria prædictum, aut ad oſtendē dum reliquias, aut notificandum horas, aut prædicandum, aut ad aliud, qnod non ſit officinm diuinnm Cald. d. memor.6. col.16. receptus communiter in cap.fina. de ſentent.excommnn.lib.6. Vnde fortaſſis originem duxit Salmanticenſis conſuetudo pulſandi ad interdictum (hoc eſt ad notificandum illnd) horis quibus finienda erat pulſatio ad primam, & ad neſperas, quæ tamen etſi noſtra ſententia iā excuſet a pœna, & a peccato, ob id quod potuit ſua antiquitate effectum interdictorum quo ad hoc minuere, tamen non excuſaſſet in exordio, neq; modo excuſaret ubi primum inciperetur, quia eſſet manifeſta fraus, ut ad aliud propoſitum dixit Cald.d.memb.6.col.16. Neq; etiam poteſt Epiſcopus tempore interdicti publice benedicere ſolenniter cum baculo, & uerſu, Adiutorium noſtrum, &c. ſecundum Cald.membr.6. colnm.15. neque benedicere Abbatem, neque Abbatiſſam, neque conſecrare calices, altaria, virgines, neque benedicere, corporalia, & alia ornamenta ad dicendum miſſam, neque ne la monialium, neque ipſe, neque parochns poſſunt benedicere aquam, vt declarauit bene Feder.conſ.3.col.2.& 3.Card. vbi ſupra col.14. & 15.& ſeq. neque candelas in die Purificationis, neq; palmas, & ramos in Dominica palmarum Cald.d. colum.15. neque miſſam quam ſiccam dicunt, ſine conſecratione Sylu. verb. interdictum. q.3. quia ſunt diuina officia. Dixi, *Publicè*, quia clam ianuis clauſis &c. bene poſſunt iuxta eundē, quia non ſunt vt ille dicit, ſacramenta, ſed diuina officia ad facienda quædam ſacramētalia, & ideo etiam fieri poſſunt in feſtis, in quibus tollitur interdictum, de quibns infra eodem cap.nu.162. iuxta Fēder.in dicto conſil.3. & Cald. vbi ſupra.

178 Decimotertiò dico, quod ſola, & omnia

nia illa ſacramenta,& ſacramentalia,quę ius, aut priuilegium exprimit, aut tacite permittit, ſunt permiſſa in loco interdicto,ſiue interdictum ſit generale, ſiue ſpeciale,iuxta Cald.membr.6. col.29. quale eſt ſacramẽtum baptiſmi pro paruulis c. non eſt.de ſponſal. & etiam pro adultis. c.quoniam.de ſenten.excomm.lib.6.qualia ſunt catechiſmus,& exorciſmus, & unctio olei,& chriſma, ſiquidẽ in baptiſmo iubentur hæc fieri, c. accepiſti. de conſecra. diſt.4. quale etiam eſt ſacramentum confirmationis,cap.reſponſo.de ſent.excomm. & conſecratio chriſmatis, quæ ad id,& baptiſmum eſt neceſſaria d.cap.quoniam, & eadem ratione conſecratio olei baptizandorum. Quale eſt ſacramentum pœnitentiæ pro infirmis,dicto c. non eſt. & etiam pro ſanis,dicto cap. fin. qui non fuerint excommunicati, neque interdicti,neque fuerint cauſa interdicti ſua culpa,neque conſilium, neque fauorem, neque auxiliũ præbuerint delicto, ob quod fuit poſitum. Siquidem hi nequaquam ſunt admittendi ad ſacramentum pœnitẽtiæ,niſi ſatisfaciãt prius,ſi poſſunt,ſin minus,præbeant idoneam cautionem,iurando ſe daturos operam fideliter,vt ſatisfiat per ſe,aut per alios,d.c.fin.§.illis.Quale eſt etiam euchariſtia,ſiue viaticum d.cap. quod in te.ſolum in art.mortis,gl. d.c.ſi. recepta,& ſic non poteſt dari ſanis,quamuis ſint clerici,& religioſi,iuxta Cald. in d.membr.6.col.22.& Phil.in d.cap.fin.§. adijcimus.& §.ſeq.

179 Quod uerum eſt niſi haberent priuilegia, quibus non præiudicaret Bulla S. D. N.Greg. XIII. poſita ſupra c.25.nu. 68.licet ſecundum ius commune poſſint ſumere, quando celebrat,quale eſt celebrare ſemel in hebdomada ad renouandum ſanctiſſimum Sacramentum c. permittimus.de ſent. excom. quale etiã pulſare campanulam, quando fertur ad infirmos,& etiam oſtendere ipſum in reditu, vbi mos eſt Cald.vbi ſupra membr.6.col. 19.partim quia videtur iuſtum,& decorũ d.capit. quoniam. partim quia non eſt de actibus prohibitis per interdictum conſpectus S.Sacramenti,niſi in miſſa. Quale eſt etiam ſacramentũ matrimonij glo. d.cap.fin.etiam inter interdictos perſonaliter,& ſpecialiter,iuxta Cald.d. membr. 6.col.21. ſed non eſt talis benedictio nuptiarum,iuxta Hoſt. in d.c. non eſt receptum per Com.ibidem.& Cald.d.memb. 6.col.22. Non eſt etiam tale ſacramentũ extremæ vnctionis,d.c. quod in te. etiam quo ad clericos, quia quamuis ſint priuilegiati quo ad ſepulturam,nõ tamen quo ad extremam vnctionem,iuxta Io.Andr. d.c. quod in te.neq; religioſis poteſt dari extrema vnctio ſecundum ius commune. Neq; etiam eſt tale ordinare in loco interdicto,iuxta Inno.in d.c.non eſt.neque extra illũ ſi ordinator, uel ordinatus ſint interdicti perſonaliter,Pan.ibidem,& melius Cald. memb.2.col.22.

180 Decimoquartò dico,quod priuilegiũ audiendi diuina officia tempore interdicti cum prædicta moderatione,non valet ei,qui fuit cauſa eiuſdem, aut cuius culpa,aut fraude fuit poſitum, aut commiſſum delictum, ob quod fuit poſitum. ei autem qui hoc non commiſit, ſi eſt perſona ſingularis, valet, non ſolum pro ſe, ſed etiam pro ſuis familiaribus domeſticis, qui non ſint fraudulenter recepti ad audiendum, aut celebrandum cum illo, c.licet.§.cum conceditur.de priuileg.lib. 6. ſed ſi eſt collegium, non valet niſi collegis,dict.capitu.licet.Et quanquam in

181 alijs materijs per familiares, & domeſticos intelliguntur mulier,filij,nepotes,ſerui,& famuli illi ſubiecti,qui ratione poteſtatis paternæ,vel dominij degunt cum illo,iuxta gl.& determinationem Aret.& Fel. in c.in litteris.de teſtib. in hoc tamẽ caſu non ſumitur tam late,iuxta Anch.c. licet,& ſic,noſtro iudicio, in hoc caſu illi tantum intelligẽdi ſunt familiares domeſtici alicuius, qui eum de more comitantur. Hæc enim ampliatio huius priuilegij fit ne inutile ſit, vt poſſet eſſe, niſi ſic ampliaretur ad multos, qui ſine comitatu non poſſunt honeſtè ad eccleſiam ire, aut celebrare in ea,iuxta gloſſ.ſolen.quę pen. eſt d. capitulo licet. & commendata ad pulchram concluſionem per Dec. in cap.cum ordinem.de reſcript.col.2.Et ſic clericus qui habet vnum famulum laicũ poteſt dicere miſſam in eccleſia ſeruiente illo ſiue receperit ante interdictum, ſiue poſt,& in eius locum ſi ægrotaret, vel abeſſet,poſſet ſumere alium etiam mere laicum,Cald.ubi ſup.membr.6.Addo etiam

quod

quod priuilegia conceſſa aliquibus reli-
gioſis, vt tẽpore interdicti poſſint admit-
tere ad diuina officia ſuos confratres, in-
telliguntur de illis, qui licet ſint, & ma
neant extra monaſteria, tamen ſe addixe
runt illi ordini, mutato habitu ſeculari,
aut donarunt inter viuos ſua bona ſuo or
dini, ſeruato ſibi quamdiu vixerunt uſu-
fructu, cap. ut priuilegia. de priuileg. Eo-
dem modo qui habent priuilegia, quod
tempore interdicti poſſint admitti ad di-
uina officia, poſſunt ſepeliri in cœmite-
rio, iuxta Cald. in 6. memb. col. 24. quem
ſequitur Ang. verb. interdictum. 6. §. 35.
licet Feder. conſil. 5 in contrarium incli-
net, cuius opinio facile defendi poſſet, ſi
conſideretur ſepultura pro principali, &
officium pro acceſſorio, ſicut & opinio
Calderini conſideratione contraria, & iã
quam fauorabilior ſeruanda uidetur.
182 Decimoquinto dico, quod etiam poſ-
ſunt fieri omnia diuina officia feſtis Nati
uitatis, Paſchæ, Pentecoſtes, & Aſſum-
ptionis Dominæ noſtræ diebus ſolum, &
non óctauis, etiam ſine prædicta modifi-
catione, apertis ianuis, campanis pulſatis,
& alta uoce, excluſis excommunicatis, &
admiſſis interdictis, ita tamen, vt, quorũ
culpa tale interdictum poſitum fuit, non
accedant ad altare, quia id expreſſe per-
mittitur per c. alma mater. §. in feſtiuita-
tibus. de ſenten. excom. lib. 6. Quod idem
poſtea permiſſum fuit in feſto corporis
Chriſti, & tota octaua per Martinum V.
& Eugenium IV. in ſuis extrauag. quæ
legi ſolent intra octauam eiuſdem feſti,
& in die Conceptionis, & ſua octaua Vir-
ginis Matris in eccleſijs, in quibus dici-
tur officium ordinatum per protonota-
rium Leonardum Nogarolum, & eius
miſſa quæ incipit, Egredimini, & non in
quibus illud non dicitur, ut monuimus
in Enchirid. ſiue Manuali de oratione, &
hor. canonicis, ſiue repet. capit. quando. de
conſecrat. diſt. 1. cap. 10. nu. 86.
183 Decimoſexto dico, quod in diebus, in
quibus a iudice ſuſpenditur interdictum,
id omne, & ſolum ad quod ſuſpenditur
poteſt fieri in illis, ita quod ſi non ſuſpen
ditur ad aliud quam ad ſepeliendum ali-
quem, aut faciendam certam miſſam, aut
certum officium, aut dandum certum ſa-
cramentum, (vt ſæpe fit Salmanticæ) nõ
poteſt fieri niſi illud, & ideo cum ſuſpen-
ditur aliquod interdictum, ſcire oportet
quo ad quantum tempus, & quo ad quæ
officia illud ſuſpenditur, quod tenor ſu-
184 ſpenſionis monſtrabit. Et ſi nouerimus
interdictum eſſe ſimpliciter, ſuſpenſum
in vnum diem, vel dimidiatũ, poterimus
in eo facere omnia, quæ poſſunt fieri, ſi
nullum eſſet interdictum. Si autem noue
rimus eſſe ſuſpenſum quo ad officia diui-
na tantum, vel ad aliquot miſſas tantum
faciendas, non licebit facere alia, & ita nõ
licebit alia ſacramenta, vel ſacramentalia
dare, ſuſcipere, vel facere. In prædictis au
tem quatuor diebus ſuſpenditur a primis
veſperis illorum, arg. cap. 1. & 2. de ferijs
vſque ad completorium incluſiuè diei,
aut octauæ poſtremæ Archid. Domin. &
Peruſ. in c. fin. de ſenten. excomm. contra
gloſ. antepen. eiuſdem. Et ſuſpenditur il-
185 lis diebus, in dicto cap. fin. §. feſtiuitati-
bus. de ſenten. excomm. lib. 6. quo ad om
nes miſſas, & omnia diuina officia illorũ
feſtorum, & quæuis alia tam publica quã
peculiaria, & tam ordinaria, quam extra-
ordinaria, iuxta gl. verb. ſicut prius. recep.
per Dom. Peruſ. & Cõm. ibidem. quia tex
tus dicit generaliter miſſæ celebrentur, &
alia diuina officia dicantur ſicut prius, &
186 quia ſic vſus habet. Et conſequenter pu
blice poteſt Epiſcopus in illis conſecra-
re, Abbates, Abbatiſſas, calices, eccleſias,
virgines, corporalia, & alios apparatus al-
taris, vela, & omnia alia, quæ fieri poſſent
ſecreto prædicto tempore, de quibus ſu-
pra eod. c. nu. 177. Et quanquam alias no
bis uiſum fuit, quod dies Corporis, & Con
ceptionis, & eorum octauarum non pote
rant niſi peragi officia diuina eorum fe-
ſtorum, ponderantibus illud uerbum, Hu
iuſmodi officia, quod eſt in dicta extraua
gan. Martini V. & Eugenij IV. quia ta-
men mens authoris uidetur fuiſſe ſuſpen
dere quo ad illos dies tantum, quantum
ſuſpendebatur a iure quo ad prædictos
quatuor dies, & etiam amplius, ſiquidem
ſuſpendit quo ad octauas & quia uidetur
ſic eam interpretari conſuetudo, dicimus
permiſſum eſſe in illis omne id, quod per
mittitur in præfatis quatuor feſtiuitati-
bus, & etiam in omnibus aliorum ſancto-
rum prædictorum ordinum in Eccleſijs,
in quibus ſuſpenditur.

Deci-

187 Decimoſeptimo dico, quod nemo te-
netur noſtra ætate ſeruare interdictũ ali
quod niſi denunciatum, vt ſupra dictum
eſt, de ſuſpenſione eo. c. nu. 163. & de ex-
communicatione nu. 15. & 38. per extra-
uag. ad euitanda. cuius tenor de verbo ad
verbum refertur ſup. eo. c. nu. 35. Nec quã
do interdictum eſt in ſe nullum, & nulli-
tas eſt ſufficienter publicata, exceptis reli
gioſis, qui debent illud obſeruare, ſi eccle
ſia matrix id obſeruat, ut dictum eſt ſup.
eod. cap. nu. 146. Interdictum autem eſt,
nullum regulariter in eiſdem caſibus, in
quibus excommunicatio, de quibus ſupra
eodem cap. num. 4.

Decimooctauo dico, quod laicus non
dicitur uiolare interdictum vllum quam
uis ſit ualidum, & denunciatum, audien-
do miſſam, uel alia diuina officia in loco
interdicto etiam ab eo, qui dicẽdo ea pec
cet, & quamuis audiat cum aliquo perſo-
naliter interdicto, iuxta Caiet. verb. inter
dicti uiolatio. §. pen. exceptis quatuor ca-
ſibus, in quibus peccaret, quamuis non in
curreret irregularitatem. Primo, cum ip-
ſemet eſt interdictus perſonaliter, etiãſi
interdictum ſit generale oppidi eius quid
quid ille dicat ibidem. Secundo, cum ex-
preſſe, vel tacite eſt cauſa, quod illa dican
tur, rogando, iubendo, aut præbendo ad
id cauſam ſua præſentia, & auditione,
quia facientes, & conſentientes, &c. argu.
capitulo primo ad Ro. & capitulo primo
de offic. deleg. & facit optime gloſſ. ſing.
clem. fin. de priuil. Tertio, cum dicit talia
officia, qualia dicendo uiolarent clerici,
argumento rationis cap. paſtoralis. §. 1. de
cler. excom. miniſtr. vt ſenſit Cald. in dict.
memb. 6. col. 10. affirmans, quod tali caſu
poteſt puniri per iudicem eccleſiaſticum,
quia delictum eſt eccleſiaſticum. Quarto
cum mentiendo aſſerens ſe eſſe clericum
minorum aut habere priuilegium, intra-
ret ad audienda diuina officia uetita, vbi
dicebantur clauſis ianuis.

Decimonono dico, quod monachi, &
moniales qui nullum ordinẽ habent pec-
cãt mortaliter faciendo officia prohibita
clericis, quia merentur includi ob id in
alijs monaſterijs ſtrictioribus, quæ faciant
pœnitentiam dicto capitulo paſtoralis. &
licet non incurrant irregularitatem, ſiunt
tamen ineligibiles actiue, & paſſiue, iuxta
Cald. dicto membr. ſexto. Et a fortiori cle-
rici qui violant interdictum peccant mor
taliter, quantumlibet dubitet Caiet. ubi
ſupra, & cẽſentur violare quo ad hunc ef-
fectum quoties faciunt quod illis eſt pro-
hibitum per interdictum perſonale, aut
locale, & quo ad effectum incurrendi ir-
regularitatem, illis tantum uicibus, qui-
bus ſupradictum eſt, cap. 25. nu. 38. & 94.
188 Vigeſimo dico, quod ceſſatio a diuinis
eſt quædam deſiſtentia a diuinis officijs,
& ab adminiſtratione ſacramentorum, &
iuxta mentem Innoc. & Communem in
capitulo dilectis. de appellatio. & capitu-
lo irrefragabili, de offic. ordinar. quæ eſt
duplex, generalis quæ fit in loco uniuer-
ſale, ut ciuitate, oppido, aut parochia, &
particularis q̃ in particulari, vt in Eccle-
ſia, aut Eccleſijs. Quo fit, non eſſe certum
quod aſſerit author compendij priuileg.
verb. interdictum primo §. 17. allegans in
hoc duos Doctores Salmanticenſis, ſcili-
cet, ceſſationem a diuinis generalem, &
interdictum generale eſſe idem, contra
mentem Cald. vbi ſupra memb. 3. col. 3.
& Card. in clementina prima §. in ceſſa-
tionis, de ſent. excomm. vbi Bonif. nume-
ro quarto declarat. Tum quia ut ſupra eo
dem capitulo numero 164. dixi, ceſſatio
non eſt cenſura, & interdictum ſic. Tum
quia ſecundum Inno. in dicto capitulo ir-
refragabili, numero quarto & in dicto ca
pitulo dilectis. numero tertio receptum
ibi per Anton. Panor. Peruſ. & Præpoſit.
qui tranſgreditur ceſſationem a diuinis
etiam particularem, non eſt irregularis,
& qui tranſgreditur interdictum, quam-
uis ſit generale, ſic, quod optime probat
Bonifac. in dicta clementina prima nume
ro 60. poſt Cardinal. & Imol. licet Ioan.
Andr. in capitulo ſi canonici de offic. ord.
libro ſexto quẽ ſequutus fuit & Angelus
verbo ceſſatio. teneat contrarium, ſed ma
le, ut demonſtrauimus Salmaoticæ repe-
tentes dictum cap. dilectis. Tum quia ipſe
Ang. verb. ceſſatio. fatetur ceſſationem
particularem, non eſſe idem quod inter-
dictum particulare, neque facere ſui trãſ-
greſſorem irregularem, capitu. is qui. de
ſentent. excom. lib. 6. ob idque qui habet
priuilegium audiendi diuina officia tem-
pore interdicti, non poterit tempore ceſ-
189 ſationis arg. cap. priuilegia. 3. diſt. & ei

porrò

porrò & cap. ſanè, de priuileg. neque qui habet priuilegium audiendi tempore ceſſationis generalis, poterit tẽpore ſpecialis, quamuis uerum ſit, quòd interdictum generale, & ceſſatio generalis æquantur quo ad modificationem prædictam. d. c. alma. & quo ad rigorem prędictę cle. 1. de ſentent. excommun.

Roganti vero cur ponatur ſæpe ceſſatio poſt excommunicationem, & interdictum, quibus eſt paritum, ſi interdictum eſt fortius illa? Reſpondeo, quod hoc non ſit niſi a ſummo Pontifice, & quod ille non ponit ceſſationem generalem poſt interdictum generale, ſed aliud interdictum ſpeciale, aut ceſſationem ſpecialem, quę aufert celebrationem diuinorum officiorum etiam clauſis ianuis, &c. Cæterum quando feruntur ſimul interdictum, & ceſſatio ſpecialis, ponderandæ ſunt diligenter literæ & ſecũdum eas iudicandũ. Tum quia tranſgreſſor cenſetur irregularis ea ratione, qua eſt interdictum, & non ea qua eſt ceſſatio, per prædicta. Tum quia interdicta, & ceſſationes poſita a ſummo Pontifice non nunquam ſunt ſtrictiora, nonnunquam uero laxiora, quam communia, tantum enim & non plus obſtringunt, quantum ille vult, ſecundum omnium ſententiam. Alia de ceſſatione utilia, ſed confeſſarijs non vſque adeo neceſſaria, tradit nouiſſime uir erudiτiſſimus, & clariſſimus Alphonſus Aluarez Guerrerus Pręſes Regius in Regno Neapolitano, in ſuo laude digniſſimo Iuris Pontificij ac Cæſarei Speculo, uaria eruditione referto, c. 37. de eccleſiaſtico interdicto. Qui tamen potius referre, quam probare uideri debet Philip. Franc. in cap. ſi canonici. de offic. ordin. dicentem, ceſſationem generalem poſitam ab habente poteſtatem eam ponendi uim interdicti ad inducendam irregularitatem habere, quum paulo ante cum communi contrarium rectè teneat.

190 Porrò, vt quod ad num. vlt. huius c. ſupra retuleramus, hic opportunius expediamus, multa ſuper interdictorum ſuſpẽſione priuilegia ſunt a Sede Apoſt. conceſſa religioſis, quorum ſummam hoc in loco in vulgari ſcripſeramus, ſed quia putamus ea eſſe ſublata per cap. 12. & poſtremum de reg. ſeſſ. 27. Conc. Triden. conſulto etiam ſuper hoc S. D. N. eã prætermittimus, deſiderantes, ut Sãctitas eius faceret illis facultatem ſuſpendendi interdicta in diebus tantum, & non octauis ſanctorum ſui ordinis, modo eãdem faceret etiam parochis quo ad dies ſanctorũ ſuarum eccleſiarum patronorum, quam puto faciet, ſi humiliter petatur. Dixi, *In diebus tantum*, ne nimis eneruetur neruus cẽſuræ eccleſiaſticę. Dixi, *Modo, &c.* vt ſeruetur æqualitas & concordia, qua, ut poſt Saluſtium ait Hier. etiam paruæ res creſcunt, ut diſcordia magnæ dilabuntur. Nõ arbitror tamen eis ſublata priuilegia ſuper neceſſitate, vel modo præſentandi ordinarijs confeſſarios ſui ordinis, quia credimus quod per præfatum capit. fin. de regu. ſolum tolluntur eis priuilegia contraria iuribus communibus, quæ in cap. pręcedentibus eiuſdem tituli iubentur ſeruari, & in nullo illorum iubetur ſeruari ius commune præſentandi præfatos confeſſarios, ſicut ius cõmune de interdictis ſeruandis iubetur ſeruari, in d. c. 13. & alia in aliquibus alijs. Qua ratione idem dicendum eſt de alijs priuilegijs conceſſis eis contra alia iura cõmunia, quæ non iubentur in illis ſeruari. Et hæc quidẽ de trib. cenſurarum eccleſiaſticarum ſpeciebus, puta excommunicatione, ſuſpenſione, & interdicto dicta ſufficiant. Veniamus nũc ad irregularitatem.

De irregularitate, & de eius multiplicitate, & regulis generalibus.

SVMMARIVM

191 *Irregularitas quid, humanum inuentum eſt, tollitur manente peccato, & eſt quintuplex, nulla mentalis tantum nu. 193.*
193 *Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, ſed ſic in interiori.*
174 *Irregularitatem nõ duplicat celebratio nec tollit bulla communis.*

191 PRimò dico, quod nomen irregularitas eſt parum latinum, & generaliter acceptum ſignificat id, quod aliquẽ extra regulam ponit, quia cõponitur ab, in, pro, non, & regularis, ſecundum omnes. Sed irregularitas accepta, ut in hac

materia

materia ſumitur, definiri poteſt ex mente canonum & Innocent. in capitulo niſi, nume. 7. de renuncia. communiter recep. paulo cautius quam definiat Speculator de diſpen. §. iuxta. & Villadieg. de irreg. colum. 1. Nicol. de irregul. S. Amon. 3. part. titul. 28 capitul. 1. & Aluar. de plan. eccle. lib. 1. articu. 46. & alibi eſſe impedimentum inductum a iure canonico, directe impediens acceptionem ordinum eccleſiaſticorum, aut aliquem vſum eorum quatenus ſunt ordines, etiam poſt pœnitentiam. Dixi, *Impedimentum*, pro genere, & *inductum a iure canonico*. ad ſignificandum non eſſe inuentum iuris naturalis, neque diuini. Dixi, *directe impediens*, ad differentiam excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, & aliorum impedimentorum canonicorum, quæ quanquam ordines, & eorum vſum impediunt, quatenus ſunt communicatio, aut ſacramenta, aut officia, aut beneficia eccleſiaſtica, non tamen quatenus ſunt ordines, ſaltem directè. Dixi, *Aut aliquem vſum acceptorum*, quia aliqua irregularitas impedit acceptionem, & nō vſum acceptorum, & aliqua vnum vſum, & non alium, cap. 2. de cler. ægrot. vt ſtatim dicetur. Dixi, *poſt pœnitentiam*, ad maiorem eius naturæ declarationem, & ad ſignificandum poſſe quem abſolui a peccato, quo irregularitas incurritur, remanente ipſa, ſecundum Card. in clem. dudum. §. ac deinde. q. 8. de ſepult. quidquid innuat extrauag. 1. de priu. Ex quo ſequitur primò, quod rectè dixit Innoc. capitu. ad audientiam. de homi. omnem irregularitatem inductam eſſe a iure canonico humano, quamuis aliqua eius origo in veteri teſtamento fuiſſet, ſecundum eſiem gl. §. 1. de conſe. d. 1.

Secūdò, quod incaute Syl. & Tab. verb. irregularitas, in principio ſignificauerunt irregularitatem eſſe ſupenſionem, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non eſt cenſura eccleſiaſtica, ſuſpenſio vero ſic, c. quærent. de verb. ſig. Tum quia eſt ſpecies pœnæ multum differens ab illa.

Tertio, quod incautius Speculator in d. §. iuxta ſignificat omnem excommunicatum & ſuſpenſum, aut interdictum eſſe irregularem,

192 Quarto, quod iuxta mentem textuum omiſſis multis modis diuidendi doctorū, irregularitas diuidi poteſt in quinque ſpecies, quæ manant ex quinque defectuum generibus, ſcilicet, ſacramenti, corporis, animæ, leuitatis perfectæ, & delicti. Quanquam Aluarus Pelagius dixit eſſe innumerabiles in lib. de planctu eccleſ. lib. 1. art. 24. arg. cap. fi. 15. q. 5. quod verum eſſe poteſt accipiendo eam generaliſſime, ſed non accipiendo ſpecialiter, ut prædictum eſt, quia in ſolis caſibus iure expreſſis incurritur, c. is qui. de ſent. excom. lib. 6.

193 Quinto, quod prima regularium, quibus regulanda eſt irregularitas, quod nulla earum incurritur, ſola uoluntate faciēdi, niſi fiat id, ob quod imponitur, & ideo nulla eſt mētalis, vt infra dicitur, nu. 210.

Secundo dico, quod ut Pan. in c. ad audientiam. de homic. recept. per compluresrecentiores dixit, in foro exteriori nemo in dubio irregularis iudicandus eſt, q̄uis in interiori ſecus, aptus tex. in c. ſignificaſ. 1. de homic. Interius autē reputatur non ſolum forum pœnitentiæ, ſed ēt conſilij, ſecundum Villadieg. de irreg. col. 43. Cuius differentiæ ratio nō eſt, ut diximus in c. ſi quis autem. de pœn. diſt. 7. a nu. 35. quod in rebus dubijs non ſit accipienda pars ſecurior, ſed quod nemo poteſt facere abſq; peccato id de quo dubitat an ſit peccatum, necne, & quod nullius index debet cōdemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari necne, propter ibi allegata, monſtrando quod Inn. in d. c. ad audientiam. non dixit quod ei Panorm. & alij imponunt.

Tertiò, quod licet iregularis qui celebrat antequam obtineat diſpenſationem, peccet mortiferè; arg. c. fin. de temp. ordi. & c. inquiſitionis de accuſ. non tamen incurrit nouam irregularitatem. Tum quia Innocent. in cap. ſi celebrat. numero 3. de cler. excommu. receptus id dicit primo de irregulari ob defectum corpo-
194 ralem, aut illegitimitatis. Tum quia paulo poſt idem aſſerit de irregulari ob magni criminis notorietatem. Tum quia ratio eius ſcilicet, quod id iure non cauetur, & quod Sedes Apoſtolica, quando diſpenſat cum præfatis irregularibus qui celebrarūt, ſolum diſpenſat ſuper irregularitate, quam ante celebrationē incurrunt, militat in alijs. Tum quia firma ratio dictorum Innoc. quam nec ille, nec alius aduertit,

uertit, eſt quòd vt ſupra diximus, irregularitas non eſt vera ſuſpenſio, nec cenſura eccleſiaſtica: & ita celebrās illa irretitus, nullam violat cenſurā, nec aliquid aliud, cuius violatio nouam infligat irregularitatem, & illa non incurritur niſi cum exprimitur, ut mox dicetur.

Quarto, quòd poteſtas abſoluendi a peccatis ad diſpenſationem irregularitatis non extenditur Domi. & Alexand, per illum textum, in capitu. miror, 50. diſtinction. neque poteſtas quæ per bullas Papæ datur ad abſoluendum, vt rectè dixit Villadiegus vbi ſupra in fine, & probatur latius infra, nu. 250.

Quinto, quòd nemo fit irregularis, niſi in caſibus a iure expreſſis.

Sexto, per quam reſpondetur quæſtioni circa hæc propoſitæ videlicet, quòd irregularitas quamlibet occulta, tantū nocet quo ad forum conſcientiæ, quantum publica, & æque neceſſaria eſt diſpenſatio in vtraque. Nec obſtat, quod Caſtren. lib. 2. de leg. pœn. loquens de illegitimitate occulta contrarium teneat. Tum quia nouum, & ſine textu, & efficaci ratione dictum, contra Com. Ant. in capit. 1. de fil. presb. & contra tex. fere expreſſum c. niſi. §. perſonæ. ibi, ſi tamen culpa latet, & cauſ. de renunciat. Tum quia eſt contra omnem. vſum eccleſiæ hactenus ſeruatū. Tum quia communis efficaciter colligitur, ex cap. 6. ſeſſ. 24. Concil. Triden. cuius verba ſunt. *Liceat Epiſcopis in irregularitatibus omnibus, & ſuſpenſionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forū cōtentioſum, diſpenſare, & in quibuſcunq; occultis, etiam Sedi Apoſtolicę reſeruatis delinquentes quoſcunq; ſibi ſubditos in diœceſi ſua per ſeipſos, aut vicarium ad id ſpecialiter deputandū in foro conſcientiæ gratis abſoluere, impoſita pœnitentia ſalutari. Idē & in hæreſis crimine in eodē foro conſ. eis tantū non eorū vicarijs ſit permiſſum.*

Ad quæſitum autem circa hoc dico, eum qui tacita irregularitate ordinatur, & impetrat beneficium, debere occulte diſpenſationem impetrare, & ſi ſciēter accepit poſſeſſionem, quia per id incidit in intruſionem, quæ fecit eum inhabilem ad illud, iuxta citata per Fely. in c. in noſtra. corol. 7. de reſcr. debet facere mentionem de illa in impetratione à Papā, vel certè impetrare habilitatem ab eo, & poſtea clā collationem ab ordinario modo nō fuiſſet reſeruatum Papæ, quando obtinuit illud, quod nos nuper conſuluimus.

Septimo, colligitur ex d. c. 6. Conc. Triden. ſcilicet; quod in omni irregularitate deſcendēti ex delicto occulto, & non deducta in iudicium, excepta ea quæ deſcēdit ex homicidio voluntario, poteſt Epiſcopus diſpēſare. Ex quo eodem c. 6. nota primo, ꝙ difficilior impetratu eſt diſpēſatio ſuper irregularitate occulta homicidij, & mutilationis iuſtorum, quam iniuſtorum, non voluntariorum, quia illa a ſolo Papa poteſt haberi, ut clare colligitur ex d. c. 6. hęc vero etiam ab Epiſcopo. Secundo, notat textum expreſſum cōtra Caſtren. vbi ſupra ad hoc, quod omnis irregularitas deſcendens ex crimine quālibet occulto, indiget diſpenſatione, licet hæc dari poſſit hodie ab Epiſcopo Tertio quòd per illud non datur Epiſcopis ulla poteſtas diſpenſandi ſuper illa irregularitate occulta deſcendente aliunde, quam ex delicto, & conſequenter, neque ſuper illegitimitate, vt dicitur infra nu. 221.

De prima ſpecie irregularitatis ex bigamia.

SVMMARIVM.

195 *Bigamia quid, eſt triplex, & qualibet iuris humani, delebilis a Papa, & ſimilitudinaria et ab Epiſcopis, quæ nō cōtrahitur a laico contrahente nulliter cū vidua. & 2. ſeq.*

19 DIco primò, ꝙ bigamia eſt ſtatus cōiugati cum duabus coniugibus ſiue ante, ſiue poſt baptiſmum ductis, capitul. acutius. 26. diſtinctio. gloſſ. capit. vna. ead. diſtinct. de qua ſecundum glo. in ſumm. eiuſdem diſtinct. fuit ſtatutum, vt eſſet impedimentum ordinum ob quatuor, ſcilicet, quod bis coniugatus non poteſt aptè ſignificare unionem Ieſu Chriſti cum eccleſia unica ſua, & ſancta ſponſa, capitul. debitum. de bigam. cuius glo. recep. verb. ſacramentum. id late declarat: & quòd excellentia ſacramenti ordinis hoc meretur, dicto capit. vna. & quòd eſt ſignum incon-

incontinentiæ, cap. propoſuiſti. 82. diſt. & quòd ad perſuadendam caſtitatem aucto ritatem adimit, d. c. vna.

Secundo dico, quòd triplex eſt bigamia, ſcilicet vera, interpretatiua, & ſimilitudinaria, iuxta gl. receptam in c. 2. de bigam. quam ſequuntur ibi Anto. & alij, & dixit antea Rota deciſ. 447. in nouis, quæ in nouiſſime rubricatis eſt prima eiuſdẽ tituli. & declarauit Speculator de diſpen. §. iuxta, num. 6. Vera eſt eius, qui habuit, & cognouit duas vxores veras, alteram, mortua altera. d. cap. debitum. quamuis vtranque, vel alteram anteq̃ fuiſſet Chriſtianus habuiſſet, d. c. deinde. & cap. acutius. 26. diſt. Interpretatiua eſt, quã incurrit is, qui fingitur duas vxores habuiſſe, qualis eſt contrahens cum vna ſola, ſed vidua, aut cum corrupta per alium, c. maritum. 33. diſt. ſecus ſi per ſe, glo. recept. in d. cap. fin. de bigam. & c. 2. de cler. coniug. Idem ſi cũ virgine, quã poſt commiſſum adulterium ab ea, cognouit, c. ſi cuius. 24. diſt. quamuis per ignorantiã id contingeret, glo. recept. in d. c. ſi cuius. Pan. in c. ſi uir. de adulte. qualis eſt etiam contrahẽs cum una validum matrimoniũ, cum alia inualidum, aut cum duabus de facto, cũ neutra valide, ob aliquod impedimentũ viuentibus ambabus, aut cum una mortua altera. Similitudinaria eſt quam incurrit ordine ſacro inſignitus, vel voto ſolẽni adſtrictus cum aliqua etiam vnica contrahens, & conſummans, c. quotquot. 27. q. 1. & c. fi. de big. licet illa ſit virgo, vt ſentit Ang. verb. bigamia. §. 9. cui conſentiunt verb. bigamia, in prin. & S. Anto. 3. par. tit. 21. c. 1. Primo, per d. c. quotquot. Secundo, q̃ licet neq; de iure, neq; de facto contrahat cum duabus, vel vna corrupta valide, tamen habet affectum contrahendi cum opere ſubſequuto, poſtea quam per ordinem ſacrum, vel votum ſolẽne contraxit ſimilitudinarie cum Chriſto, Dixi, *Ordine ſacro inſignitus, vel voto ſolemni adſtrictus*, ad ſignificandum, q̃ nec laicus, nec minoribus tantũ initiatus contrahens cum vidua, ſiue corrupta inualide, ſiue nulliter propter aliquod impedimentum efficitur irregularis, vt in ſacra Pœnitentiaria nuper concluſum fuit. Tũ quia nullo iure id cauetur, & irregularitas non contrahitur, niſi in caſibus a iure expreſſis, c. is qui. de ſent. excomm. lib. 6. Non obſtat Rota deciſ. 1. de biga. quæ per c. fi. eiuſdem tit. tenuit contrarium in clerico minorum ordinum, quia non aduertit integram rationem decidendi illius c. fi. eſſe prædictam, quæ ceſſat in tali clerico. Tum quia non obſtat cap. nuper. eod. tit. quia loquitur de presbytero, & verb. *Clericus*, in eo poſito addit Innoc. conſtitutis in ſacris. Nec etiam obſtat d. c. fi. quia loquitur de ſubdiacono, nec ratio in eo expreſſa, ſcilicet, quod habuit affectum contrahendi opere ſubſecuto, quia non eſt integra, ſed integranda ſupplendo (& quia iam ſimilitudinarie cõtraxerat cum alia) quæ ſuppletio colligitur ex ipſo textu, non fruſtra loquente de ſubdiacono, cui eſt annexum votum ſolemne caſtitatis c. a multis. de ætã. & qualit.

196 Tertiò dico, quòd non incurrit quis ſiue matrimonio de iure aut facto cõtracto eo q̃ habeat concubinas etiam multas, etiamſi eas coniugatus cum una ſola virgine haberet, c. pẽn. de bigam. & c. fin. 34. diſtin. neque eo, quod cum deſponſata alteri per verbã de præſenti matrimonium contrahat, modo, adhuc illa virgo eſſet, c. debitum. de bigam. neque etiam ſi cum multis contraheret, ſi non haberet copulam, niſi cum vna tantum.

197 Quartò dico, quod qui matrimoniũ cum muliere ſcurrili, ſerua, aut cum publica fabularum actrice contrahit, nõ eſt bigamus, ſi erat virgo, quamquam, mortua illa, non debet ordinari, cap. ſi quis viduam. 2. 34. diſtinct.

Quintò dico, q̃ quidquid aliqui dicãt, pro certo habetur poſſe Papam cum bigamis diſpenſare ad ordines, vt ait Inno. in cap. 2. de bigam. & c. ad audientiam de homicid. & S. Tho. in quodlibet. 4. art. 8. quẽ ſequitur Ancha. in c. 1. de bigam. & Rota deciſ. 47. quæ in nouē rubricatis eſt prima eiuſdem tit. & Com. habet in omni bigamia poſſe Papam diſpenſare, quia omnis irregularitas ſolo iure humano introducta eſt, licet fuerit inducta a S. Paulo, cap. doctor. cum gl. 34. diſt. quamuis in vera non ſoleat, neq; poſſit ſine magna cauſa, ordinaria poteſtate diſpenſare, iuxta Rot. in prædicta deciſ. 447. In interpretatiua vero, & ſimilitudinaria ſolet, & iuſte poteſt ſaltem cum iuſta cauſa.

Sextò dico, quod nemo alius a Papa in vera, vel interpretatiua ad ordines ſacros pôt diſpenſare, iuxta oẽs, neq; ad minores, iuxta Io. Andr. Anch. & Philip. in c. 1. de bigam. lib. 6. vbi bonus textus, & ibi Dom. quamquam S. Tho. in 4. diſt. 27. & Sylu. verb. bigam. q. 6. oppoſitum dicant, & Rota in d deciſio. 447. quorum opinio admitti poſſet quo ad vſum ordinũ ſuſceptorum, arg. d. cap. lector. ſed nõ ad accipiendum nouos.

Septimo, quod ſuper ſimilirudinaria, ſi illa erat virgo, Epiſcopus diſpenſare poteſt, cap. 1. cum gloſſ. qui cler. vel vouent. quod ibi tenet Panorm. cum Card. præpoſit. & communi.

De ſecunda ſpecie irregularitatis ex defectu corporali.

SVMMARIVM.

198 *Irregularitas ex quali defectu membri, vel viſus naſcatur & quæ quo ad vnum officium, & non quo ad aliud. In qua ſolus Papa diſpenſat, nu. 199. & 200.*

201 *Irregularitas illegitimitatis, quos notat, & a quo tollitur.*

202 *Irregularis quis minor, æger, obſeſſus, lunaticus, furioſus, hermaphroditus, num. 203. ſeruus, infamus, & abſtemius, nu. 104.*

198 Dico primo, quod defectus cuiuslibet membri principalis contingẽs ob culpam inducit ſecundæ ſpeciei irregularitatem. c. 1. c. ſi euangelica. 55. diſt. q̃uis membrũ ſit occultũ, neq; facultatẽ vivẽdi ordine impediat, vt ſunt pudẽda, c. ſi quis abſciderit. & ca. ſeq. 55. diſt. q̃uis quis ſibi non abſcindat, ſed alius ſua culpa, quia iuſſit aut rogauit, aut quia rei illicitæ dãs operam id caſu perdidit, arg. c. presbyterum. c. continebatur. de homic. aut in pœnam alicuius delicti ab inimicis fuit illi abſciſſum, vt Hoſt. in ſumma, de corp. vitia. §. Et quę. & in c. ex parte. eo. tit. quem ſequuntur Io. Andr. & Com. determinauit de eo, cui maritus mulieris, cum qua fuit deprehenſus, pudenda abſcidit, & a fortiori, ſi iure a iudice abſciſſa fuere, argum. c. fi. de tempo. ord.

Secundo dico, quod etiã defectus partis membri, quam ipſe per indignationẽ abſcidit, eam inducit, cap. qui partem. 55. diſtinct. quamuis facultatem naturalem benẽ celebrandi non adimat, ſi eſt notorium, quod per indignationem, & impatientiam fecit, & alias non, iuxta Anto. & Card. in cap. fin. de corpore vitiat. quamquam de eo Villad. dubitet, vbi ſupr. col. 38. & poſſunt conciliari dicendo, quod non eſt irregularis ob defectum membri, ſed ob notorietatem peccati, quod abſcindendo commiſit, d. c. ſi.

199 Tertio dico, quod neque imbecillitas membri, neque eius defectus contingens abſque propria culpa (niſi impediat celebrationem) irregularem efficit, qualis eſt illius, cui conſilio medici, aut chirurgi propter valetudinem, aut ab infidelibus, aut ab inimicis ſine ſua culpa abſcinditur. Qualis illius qui natus fuit ſine pudendis, aut poſt per vim a parentibus, aut alijs caſtratus. Qualis claudicatio eius cui ſcipio in altari non eſt neceſſarius, gl. cap. ſi quis in infirmitate. 55. diſt. Qualis macula oculi, quæ non priuat viſu, neque notabilem deformitatẽ tribuit. c. 2. de corp. vitiat. Qualis gibbus, & nimia magnitudo alterius, aut vtriuſq; oculi ſi non ſint notabilis deformitatis.

Quarto dico, quod verũ videtur, quod iampridem reſpondi, ſcilicet, quod quãuis monoculus ſit irregularis. d. c. ſi euangelica. nõ tamen qui caret viſu oculi dextri, qui alijs videtur ſanus, & ſiniſtro quantũ ſatis eſt ad bene celebrandum cernit, licet glo. in cap. 2. de verb. ſignif. lib. 6. idem de carente oculo, & de carente eius viſu videatur cenſuiſſe, etiam ſi integer appareat; ſecundum Alex. in cap. hinc etiam. 49. diſtinct. & Vvandel. in 4. diſtinct. 25. q. 1. col. 18. quod teneri poteſt de oculo ſiniſtro, quem ſtylus Romanus oculum canonis appellat, cum eſt neceſſe videre eo, vt canonem miſſæ ſine indecora, & nimia faciei ad populũ conuerſione legere poſſit, alias ſecus, quod nuper conſuluimus ei qui viſum dextri oculi tantum valebat vt ſine tali conuerſione legere poſſet, magis enim deformitas, quam defectus viſus videtur in hoc expenſus, & ideo c. ſi euangelica. diſponens de carentia oculi, quæ graue inducit deformitatem, non eſt extendendum ad carentiam viſus, quæ eam

non facit, arg. cap. odia. de reg. iur. lib. 6.

200 Quinto dico, eſſe errorem vulgi, dicere, oportere eū, cui abſciſſa ſunt virilia, ea areſacta, aut in puluerem redacta ſecū geſtare ad celebrandum, vt ait gl. ſing. recep. in cap. eunuchus. 55. diſt. & Hoſt. in c. ſi. de corp. vitiat. dicis melius etiam fore, quod nonnulli neque virilia geſtarēt, cuius falſum dictum eſt verum, quando ob illud non eſſent irregulares.

Sextò dico, quod quilibet defectus, aut imbecillitas cuiuslibet mēbri, quæ inhabilem facit ad celebrandū, ſaltem ſine notabili horrore, deformitate, aut ſcādalo, irregularem efficit, ſiue incurratur culpa, ſiue ſine ea, c. pe. & c. ſi. de corp. vitia. quæ eſt regula Pan. in c. 2. de cler. ægrot. quam dixit ſing. Villad. de irreg. col. 39. quod ipſum de membro ſuperuacaneo, aut nimis grandi dicendum, arg. gl. d. c. qui partem. Quis autem defectus, aut deformitas ſit talis, determinabit Epiſcopus, iuxta Inn. in c. 1. de corp. vit. per c. 2. eiuſdem tituli receptum per Card. & Ant. & non confeſſarius, neque alius prælatus eius, qui eſt ordinandus, quamuis ſit religioſus. Sylu. verb. corpore vitiat. q. 1.

Septimò dico, q̃ defectus aut exceſſus membri, qui aliquē efficit inhabilem ad exercendum aliquod officium eccleſiaſticum, efficit irregularem ad illud, non autē ad aliud, ſm Pan. in c. 2. de cler. ægrot. per illum textum. Exemplum de clerico, qui eo quod mēbro aliquo captus ſit, nō poteſt miſſare, ſed ſic pęnitentes abſoluere, & aliqua alia officia exercere. Quod verum nobis videtur, quando non incurriſſet eū ſponte, aut ſua culpa, iux. Villad. vbi ſupr. col. 39. & probatur per dicta ſupra, & quoad iam ordinatos, non aūt quo ad ordinandos, arg. c. ſi. de corpo. vitiat. & notat. ibi per gl. & arg. c. 2. de cleric. ægro. & notat. ibi per Panormit. & gl. in ca. forum de verb. ſignifi. quod etiam ſenſit eru diſiſs. R. D. Symmachus in tract. de irregul. cap. 2. & alijs locis.

Octauò dico, quod in iſta irregularitate ſolus Papa diſpenſat ſecundum Inno. in c. 1. de re iud. lib 6. & in c. 2. de corpo. vitia. receptum a Io. And. & Anto. in c. ſignificauit. de corp. vitiat. licet Villadieg. col. 49. Sylu. verb. corpore vitiatus, q. ſi. & aliqui alij contrarium teneant.

201 Nonò dico, quod defectus natalium, ſiue vt ita dicam, illegitimitas, qui ad defectum corporalē redigitur, includit omne illegitimorum genus, glo. cap. niſi cum pridem. de renunciat. verb. manſeres. & c. per venerabilem. §. quod autem, qui filij ſint legit. & omnes facit irregulares, c. 1. & ſi. de fil. presb. quamuis eorū defectus occultus ſit, & publicè habeantur pro legitimis, quales ſūt multi quos coniugatę ex adulteris habuerūt, adeo, quidē vt qui ſcit aut credit per dictum matris ſe talem eſſe, legitimationem occultam debet petere, quæ facile illi concedetur, iux. Ant. in d. c. 1. poſt Hoſt. quamuis matri adulteræ credere ſi nolit, nō teneatur, iuxta eoſdem ibidem, & dicta ſupra c. 16. a nu. 45. & alia ſuper hoc vide ſupra num. 94.

Decimò dico, quod in hac irregularitate ſolus Papa ad ordinem ſacrum, dignitatem, & beneficium curatum diſpenſat, ſed ad minores, & vnum beneficium ſimplex poteſt etiam Epiſcopus cap. 1. & 2. de fil. presb. lib. 6. & profeſſio religionis ad omnes ordines c. 1. de fil. presby. non tamen, vt poſſit eſſe prælatus, aut prælata, Palu. in 4. diſ. 43. q. 3. ēt cum diſpenſatione Epi, ſecundum Villad. vbi ſupra colum. 39. & efficaciter probatur per c. 1. de fil. presby. verb. nullatenus, adiuncta gl. ſi. Cle. vt hi qui verbo nullo modo. de ætat. & qualit. quatenus habet, per verba illa, Nullo modo, tolli poteſtatē diſpenſandi Epiſcopis.

202 Vndecimo dico, quòd ætatis defectus qui etiam ad defectum corporalem reducitur dum durat, irregularem facit, iuxta Villad. vbi ſupra col. 39. facit c. fin. de tempo. ord. lib. 6. Quæ vero ętas in ordinando requiratur dictum eſt ſupra capit. 25. num. 106. Et quanquam ordinatus ante legitimam ætatem characterem accipiat (licet ſit infans, & ordinetur presbyterio iuxta Arch. in cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4.) non tamen ordinum exequutionem. neque priuilegia ad eam pertinentia, quāuis ſic ad characterem ſpectantia, qualia ſunt canonis, fori, iuxta d. c. ſi quis ſuadente. & c. 2. de foro comp. & cle. vt hi qui, de ætat. & qualit. verb. conſtitutus. iuxt. glo. Cle. ſi. de ætat. & qualit.

Duodecimo dico, quod in hoc defectu ſolus Papa diſpenſat, iuxta gl. & Car. ibi, quamuis ſit religioſus, non obſtantib. pri-

nilegijs, quæ videntur excluſa per Conc. Trid.ſeſſ.23.c.12.de refor.

Decimotertiò dico, quòd lepra, quæ etiam ad hunc defectum corporalem redigitur, irregularitatem inducit, & non ſolum ſuſceptionem ordinum, ſed vſum ſuſceptorum impedit, ca. cum percuſſio. 7.q.1.& cap. de rectoribus, & c. ex parte. de cler. ægro. quod ipſum in qualibet alia corporis infirmitate, quæ notabile ſcandalum ordinum vſui præbet, videtur dicendum, ſaltem quo ad actus, in quibus id facit, arg.l. illud. ff. ad l. Aquil. & c.2. de tranſlat. prælat. & in hæc ſolus Papa diſpenſat, arg. notat. in c. at ſi clerici. §.1. de iud. & Villad. vbi ſup. col.48.

203 Decimoquarto dico, quod qui patitur epilepſiam, quam quidam appellant epilentiam, alij morbum caducum, c. in literis 7.q.2. arreptitius item, energumenus, aut a dæmone obſeſſus, eſt irregularis, iuxta Aluar. de planct. eccl. lib.1. c.48. litera E. qui dicit epilepſiam duplicem eſſe (quod ille philoſophice declarat) & quod ſolus Papa ſuper ea diſpenſat, per notat. d.c. at ſi clerici. & Villad. vbi ſupra col.28. & ideo eſt irregularis, vt ſemel hoc morbo infectus, nunquam amplius poſſit ordinari, quãuis omnino ſanus appareat, arg.§. fi. 15.q.1. neque qui iam ordinatus eſt, ſi ſæpe decidit, neque etiã ſi raro, modo ſpumas ore vomat, celebrare poteſt, alias ſic, vt colligitur ex c. communiter. & duobus ſeq. 32. diſt. & c. illud. c. nihil. 7.q.1. & c. pe. 7.q.2. adiuncto ſocio præparato ad perficiendam miſſam incœptam, ſi forte morbo corriperetur, d.c. illud. & d. ca. nihil. exceptis ſi obſes a Dæmonibus, qui nunquam celebrare debent, ut ſentit S. Ant. 3. par. tit.28. c.5. & Villad. col.42. vbi ſupra, & quod dicitur de epilentico, idem de amente, lunatico, & furioſo, iuxta eundem ibidem, dicendum eſt.

Decimoquinto dico, quod Hermaphroditus, qui eſt vtroque ſexu præditus, non eſt capax characteris, ſi ſexu fœmineo magis quam virili præſtet, & licet ſit eius capax, ſi magis virili quam fœmineo pollet non debet tamen ordinari, arg. c. illiteratos. 36. diſt. & c. ſi. 49. diſt. ſecũdum S. Anton. vbi ſup. c.6. §.5. receptum, quia eſt monſtrum, & in hac ſolus Papa diſpẽſat per prædicta.

Decimoſexto dico, quod eſt irregularis ſeruus, ſic ut non poſſit ſine facultate ſui domini ordinari, & ſi cum illa ordinatur ſit liber, illo vero ignorante, uel cõtradicẽte manet ſeruus ſicut antea, ſi nõ initietur niſi minoribus. Et ſi initietur ſubdiaconatu, vel diaconatu ſe liberare põt, dato alio ſeruo æquali ſuo loco, aut iuſto precio ſoluto. Ad presbyterium aũt promotus manet liber dato ſuo peculio, aut redimendo ſe, ſi peculium non habet, & ſi necq; illud habet, nec hoc facere põt, ſatis faciet præſtando domino obſequia non indecẽtia presbytero, iux. S. Ant. vbi ſup. c.6. & colligitur ex c.1. & 2. & 3. & c. nulli. & c. ex antiquis. & c. frequens. 54. diſt. & toto tit. de ſer. non ordin.

204 Decimoſeptimo dico, ꝙ infamis tam facti quam iuris infamia, eſt irregularis, c. infamibus. cum gl. & notat. ei per Fran. de reg. iur. lib.6. & c.2. iuncta gl. fi. de ordi. cogni. & ca. ipſi Apoſtoli. 2.q.7. in qua, cũ naſcitur ex infamia iuris, ſolus Papa diſpenſat, iuxt. Villad. vbi ſupra, col.50. niſi quãdo Epiſcopus diſpenſat ſuper delicto, ad quod ſua facultas ſe extendit, acceſſoriè infamiam demit, iuxta gl. ſing. cap. Euphemium. §.1. 2.q.3. cui ſimilis in c. Domino. 50. diſt. & ea quæ poſt Decium dicimus in cap. at ſi. §.1. de iudic. In ea verò quæ naſcitur ex infamia facti, qualis eſt illa quæ naſcitur ex crimine graui notorio, etiam Epiſcopus diſpenſat, ut dictum eſt ſupra. Quin etiam pnia iuſta, & emendatione vitæ interdum aliqua tollitur, quia omnis res per quaſcunq; cauſas cõponitur, per eaſdem diſſoluitur, cap.1. de reg. iur. & c. teſtimonium. de teſtib. & glo. c. primum. 25. diſt. in fi.

Decimooctauò dico, ꝙ qui vinum nõ poteſt bibere, quin euomat, eſt irregularis, glo. ſing. d. cap. ipſi Apoſtoli. cum quo etiam Papa non poſſet diſpenſare, niſi teneatur eum poſſe diſpenſare, vt qui celebrat non ſumat ſub vtraque ſpecie, contra c. comperimus. de conſe. diſt.2. & cap. illiteratos. 36. diſt. c. fin. de temp. ordi. lib.6. de quo tractare hic non conuenit. non video tamen, cur is non poſſit promoueri ad ordines minores, cum non teneatur communicare ſub ſpecie vini, etiam ſi ſeruaretur c. peracta. de conſecr. diſt.2. quo gloſſa illa mouetur.

De-

De tertia ſpecie Irregularitatis ex aliquo defectu animæ.

SVMMARIVM

205 *Irregularis quis Idiota, Neophytus, & Infidelis, & quis diſpenſat.*

205 DIco primò, ꝙ idiota ſiue illiteratus, penitus ignarus literarũ, eſt irregularis, c. illiteratos. 36. diſt. de quo latè dixi in prælectione c. ſi quando. de reſcr. exceptio. 13. Nunc aũt addo Conc. Trid. ſeſſ. 2. quod cap. 4. de refor. videtur facere irregularem, etiam ad primam tonſurã, eum qui neſcit legere, & ſcribere, & ad quatuor minores, eum qui ſaltẽ Latinam linguam non intelligit.

Secũdò dico, quod raro aut nunquam in hoc defectu directè Papa diſpenſat, quamquam ſic indirectè, diſpenſando ſuper ætate neceſſaria ad diſcendum, vt dixi in d. prælec. c. ſi qñ. de reſcr. 19. de amentia uero. & defectu iudicij cõtinuo uel interpolato ſup. §. proximo meminimus.

Tertiò dico, ꝙ defectus fidei irregularem facit, ita ut qui nõ eſt baptizatus nõ eſt capax ordinis c. 1. & c. veniens. de preſby. non baptiz. quãuis ſit catechumenus, & ſanctus, quia character ordinis præſupponit characterem baptiſmi, iux. Io. And. & cõmu. in d. c. 1. Neque baptizatus ordinatur, licet capax, ſi eſt hæreticus, aut fautor hæreticorũ, quãuis ſit iam conuerſus, c. ſi quis oẽm. 1. q. 7. & ca. 2. §. hæretici. de hæret. lib. 6. neq; ẽt filius hæretici, qui talis exceſſit vſq; ad ſecundam generationẽ per lineam virilẽ, aut uſq; ad primam per fœminaem d. §. hæretici. & cap. ſtatutum 2. eod. tit. & lib. Neq; Sarracenus, Iudæus, aut Paganus, Neophytus, ſiue recenter conuerſus, aut baptizatus, cap. 1. & 2. 84. diſt. & c. conſtituit. 17. q. 4. Dixi, *Recenter conuerſus*, & non nouus Chriſtianus, quia vulgus nouos Chriſtianos appellat etiam ab hinc plus decem, viginti, triginta, & quadraginta annis conuerſos, in quibus hoc locum non habet arg. c. eam te. de reſcr. ibi Fely. nu. 2. & minus in eorum filijs quos etiam praua nonnullorum conſuetudo nouos Chriſtianos appellat, quamuis ſtatutis aliquarum eccleſiarum a Sede Apoſt. confirmatis aliud ſtatutum ſit.

Quartò dico, ꝙ in his irregularitatib. defectus animę ſolus Papa diſpenſat, arg. eorum, quæ ſupra proximo, §. dicta ſunt, & notatur in §. 1. c. at ſi. de iud. neq; ille ſatis bene poteſt in defectu iudicij continui, ut ſentit Bald. in c. cum adeo. nu. 10. de reſcrip. neq; in defectu baptiſmi, quia ea iure naturali aut diuino in eo qui eſt ordinandus requiruntur, iuxta illa, quæ adduximus in d. c. ſi quando. excep. 10.

De quarta ſpecie Irregularitatis ex homicidio iuſto ob defectum perfectæ lenitatis.

SVMMARIVM.

206 *Deformare hic capitur pro occidere uel mutilare circa irregularẽ ex homicidio, et ſeq.*
207 *Irregularis eſt ex defectu perfectæ lenitatis omnis, & ſolus qui, & 208. & ita Iudex, accuſator, teſtis, &c. qui fuerunt cauſa deformationis ſequuta nu. 209. & ſeq.*
211 *Cauſa propinqua deformationis quid, & quotuplex, & multis illata, & ſeq.*
213 *Intentio ſpiritualis ſpecialior neceſſaria ad irregularitatem iuſtam, quam iniuſtam.*
214 *Irregularis non eſt, ſic dans arma, hortans, minans, pugnans &c. contra Aluarum Pelag. Et quis ferens ligna, parans funes, & alia ad deformandum. nu. 215.*
216 *Irregularis deformans ob defenſionem parentum, & patriæ, &c. non autem denuncians, &c.*
217 *Diſpenſare nequit Epiſcopus cũ irregulari iuſto, & cum male ordinato ſic. nu. 245.*

206 DIco primò, ꝙ hæc orit̃ ex occiſione, vel mutilatione mẽbri hoĩs in caſu licito, qa viſum eſt Eccleſiæ nõ poſſe eũ ſatis referre lenitatẽ atq; manſuetudinem D. N. Ieſu Chriſti (qui ꝑꝑ nos ſuum proprium ſanguinẽ fudit, & morti ſe tradidit) eũ, qui occidit vel mutilat etiam licitè, per dicta S. Th. 2. 2. q. 40. art. 2.

Secundò dico, ꝙ illa ſola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per ſe diſtinctum habet, ut manus, pes, auris, arg. c. ſingula. 89. diſt. quare digitus nõ eſt mẽbrum, ſed pars membri, iuxta Bar. receptum in l. 2. ff. de public. iudic. quem firmiter ſequuntur contra Caiet. 2. 2. q. 95.

art. 1. licet eum ſequatur Sotus lib. 2. q. 5.
art. 1. de iuſt. & iur. Primò, quod a communi opinione præſertim recepta, nõ eſt
diſcedẽdum ſine textu aut ratione neceſſaria, iux. c. de quibus. 20. diſt. & Io. Andr.
recep. in c. 1. de conſt. quales ipſi non afferunt. Secundò, q Caiet. confitetur quod
ille, cui vnus digitus abſcinditur, ſine quo
bene celebrare poteſt, non eſt irregularis, & conſequenter non perdidit membrum, cum amiſſio membri apparentis irregularem faciat, iuxta omnium mẽtem.
Tertiò, quod in l. itẽ Offilius. ff. de ædil.
edi. habetur, q habens abſciſſum vnum
digitum, habet abſciſſam partem membri, & non ipſum membrum. Et in l. non
ſunt liberi. ff. de ſtat. hom. innuitur habẽtẽ æquo plures digitos, non habere æquo
plura membra. Quartò, q falſum eſt id
quod Caiet. pro ſe adducit, ſcilicet, quod
vt ſit membrum, non eſt neceſſe, ut habeat officium diſtinctum ab alijs membris, & ſatis eſt quod ſit ſocius, & adiutor
in illo officio faciendo, quia etiam pars
digiti manum in ſuo officio, iuuat, attamen non eſt membrum, ut ipſemet fatetur, tum quod c. 1. de corp. vitiat. ab ipſo
citatum potius pro nobis quam pro eo facit, quanquam neutram partem probat.
Quintò, quod non eſt verum id quod aſſumit, ſ. teſticulos hominis ſine parte genitali membrum per ſe facere, quia quãuis qui ſua culpa eos amiſit, non poſſit
ordinari, non tamen ex eo ſequitur eſſe
membrum. Nam non poteſt ordinari, qui
ſua culpa partem digiti amittit c. qui partem. 55. diſt. & c. 1. de corp. vitiat. quam tamen non eſſe membrum ipſemet confitetur. Sextò, quod nullus æquus iudex iudicare auderet, quod ſtatutum irrogãns magnam aliquam pœnam in abſcindentem
alteri membrum, includat digitũ abſcindentem. Nam & Fel. in d. c. cum illorum.
de ſent. excom. ponens ſex caſus in quibus digitus habetur pro membro, oppoſitum pro regula ponit. Monemus tamen
nullam eſſe gloſſam quæ hanc concluſionem Bar. expreſſe teneat, licet Soto fuerit viſum id tenere glo. clem. 1. de homi.
quæ tamen nihil tale habet. nec vllus noſtrorum eam in id citauit.

Tertiò principaliter dico, q quamuis
paria ſint quoad hoc, interficere, & membrum abſcindere, cle. 1. de homic. non tamen ſunt paria, abſcindere illud, & debilitare, etiam adeo, vt nihil eo facere poſſit,
ſecundum Card. Pano. & Præpoſit. in c. 1.
qui cleric. vel vouent. poſt Cald. ibidem,
quia ſaltem excuſat a deformitate. Cõtra
quod tamen facit, quod idem Pan. in d. c.
207 cum illorum. quem ſequuntur Angel.
Syl. & quidam alij contrarium tenuit, aſſerens quod cle. 1. de homic. quæ de hoc
loquitur, pro diuerſis ponit mutilare, &
truncare, & quod per mutilare intellexit
debilitare. Pro quo facit, quod Bonif. eadem cle. 2. col. 6. ait, quod irregularis eſt
qui facit alium irregularem, i. inhabilem
ad ſine ſcandalo celebrandum, quæ duo
aſſumpta eſſe falſa iampridẽ probauimus
Conymbricæ. Tũ quia præfata cle. 1. non
habet truncare, ſed ſolũ mutilare, vt palã
eſt. Tum quia ut ſupradictum eſt. nu. 59.
per c. is qui. de ſent. excom. lib. 6. irregularitas non contrahitur, niſi in caſibus a
iure expreſſis, e quibus nõ ſunt illi, quos
ipſi de ſuo addunt. Tum quia iura ſtatuẽtia irregularem eũ qui occidit, aut mutilat, oppoſitum de debilitante ſignificant,
ar. c. nonne de præſump. & l. cum prætor.
ff. de iudi. Tum quia generans filiũ extra
matrimonium, irregularẽ facit c. 1. de fil.
presby. nõ tñ eſt ob hoc ipſe irregularis,
& iudex furem furti damnando, facit eum
irregularem c. tantis Daniel, 81. diſt. & c.
omnipotens. de accuſ. ipſe tamen ob hoc
non eſt irregularis, Tum quia membrum
aridum vere eſt membrum c. ſicut vrgeri.
1. q. 1. ibi, ſi cuius manus arida eſt, membrum quidem eſt, licet inefficax.
208 Quartò dico, quod ad maiorem breuitatẽ utemur hoc uerbo deformare, loco illorum verborum occidere, & mutilare membrum, & non ab re, quia uterq;
poteſt dici deformator. Mutilator quidem, quia tollit formam figuræ accidentalem. Occidens autem, quia tollit formam ſubſtantialem, argu. eorum quæ habentur in c. de fabrica. de conſec. diſt. 1. &
in c. quadam. de celeb. miſſar.
209 Quintò dico, q omnis, & ſolus ille eſt
irregularis huius ſpeciei, qui iam baptizatus hominẽ deformat in caſu licito, alio
quam infirmitatis, aut dat cauſam propinquam deformandi aliquem, aut ſaltem, vt
citius deformetur, quam alias fuiſſet de-

formatus, extra neceſſitatem ineuitabilem ſuæ vitæ defendendæ. Dixi, *Iam baptiZatus*, quia per mortem iuſtam anteriorem irregularitas non incurritur per cap. ſi quis viduam. 50. diſt. ſecundum Panor. & Præpoſit. in capit. gaudemus. de diuor. & Card. in clem. 1. nume. 13. de homicid. quem ibi ſecuti ſumus cum gloſſ. in Summa 51. diſtinct. & in d. cap. ſi quis viduam. & Innoc. in d. capitu. gaudemus. & Villad. vbi ſupra col. 54. non quia infidelis ſit incapax omnis irregularitatis, eſt enim capax bigamiæ cap. acutius. 26. diſtinct. ſed quia iura ſolum cõſtituerunt hoc de actibus baptizatorum d. cap. ſi quis viduam. Per quod ſoluitur argumentum, quod ad oppoſitum tenendũ Villadie. induxit vbi ſupra col. 44. Dixi, *Deformat*, quia niſi de-

210 formatio ſequatur, nõ incurritur. Dixi, *Hominem*, ad includendum eum, qui deformat Sarracenum, aut alium infidelẽ, & excludendum eum qui ſolum corpus mortuum, aut antequam animetur deformat, ob dicenda infra nume. 217. Dixi, *In caſu licito*, quia qui in alio hoc facit, hanc irregularitatem non incurrit, ſed aliam peioris ſpeciei, ſcilicet, delicti, de qua d. nume. 218. Dixi, *Alio quam infirmitatis*, quia deformitas ob illam inducta deformatorem irregularem non facit, neque deformatum, ſi per hanc facultas recte celebrandi non adimatur, cap. ſi quis a medicis. cum tres ſeq. 55. diſtin. quorum tamen nullum loquitur de deformatore, ſed ſolum de deformato. Quod autem idem ſit dicendum de deformatore colligitur ex dicendis infra nume. 217. Dixi, *Aut eſt cauſa*, generaliter, ad includendum quatuor cauſas, ſcilicet, efficientem, materialem, formalem, & finalem. de

211 quibus infra num. 219. Dixi, *Propinqua*, quia non ſufficit eſſe remotam, argum. capit. de occidendis. 23. quæſtio. 5. & glo. ſingul. cap. de cætero. de homicidio. Cauſa vero propinqua quo ad hoc eſt dictum vel factum licitum directum ſufficienter in deformationem inde ſequutam. Dixi, *Licitum*, quia illicitum cauſat irregularitatem ſpeciei ſequentis. Dixi, *Directum*, quia oportet ut ſit tale, quod tendat in deformationem ex ſe ſiue ſuapte natura, vel intentione operantis, ut eſt ictus mortifer etiam ſine intentione occidendi, vel contra, ictus ex ſe non deformatorius cũ intentione deformandi. Dixi, *Sufficienter*, quia non ſufficit qualiſcunque, non enim ſufficit directio, qua minimus ictus ex ſe dirigitur in deformationem, neque directo per quamlibet generalem intentionem, qualem habet qui præbet arma militi ad bellum iuſtum generaliter, & qui hortatur generaliter exercitum ad prælium iuſtum, & ad victoriam, etiam iuuando ſine intentione ſpeciali deformandi. Dixi, *Saltem*, quia ſufficit ut ſit cauſa ut deformetur citius quam alias deformaretur. Dixi, *Extra neceſſitatem ineuitabilem*, quia hæc excuſat iuxta clemen. 1. de homic. quamuis ante illam oppoſitum tenuit S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 7. ad 3. eo quod nondum per illam hoc ius nouum erat inductum, ut opinatur Caietan. ibi, licet illa non contineat verba ius nouum denotãtia: ſed parui refert an nouum, an vetus contineat. Idem autem eſſe de deformante ob neceſſitatem euitandæ mutilationis dixit Card. in d. clem. 1. q. 3. Ille vero dicitur eſſe in prædicta neceſſitate, qui neque fuga, neque vllo alio modo, niſi interficiendo, aut deformando aggreſſorem, eam vitare poteſt, iuxta gl. clem. 1. & cap. ſuſcepimus. eod. tit. quia licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum uitandum, ne aggreſſorem interficiat: tenetur tamen quo ad uitandum, irregularitatem, ut recte Pano. declarauit in cap. olim. num. 17. de reſti. ſpolia. & ſenſerunt gloſſ. dicta clem. 1. verbo, non ualens. & c. ſuſcepimus. eod. titu. verb. interimetur. quia hæc ſine peccato incurritur, ut ſupra dictum eſt: nõ tamen dicitur fuga poſſe uitari, cui ipſa eſt periculoſa, ſecundum communem, quam ſequitur Fel. in dicto cap. ſuſcepimus. Dixi, *Sequutam*: quia ſine illius conſequutione alia nõ ſufficerent, etiam ſi alia pœna ſanguinis irrogaretur, iuxta dicta ſup. nume. 193. & gl. recep. in c. ſi aliquis. de homicid. Dixi, *Inde*: quia non ſufficeret aliunde; nam ſi captus a iudice contra quem ſum teſtatus, occideretur ab alio quam a iudice, vel ab eo alia de cauſa, uel non moueretur per meum dictum; quia non vidit, uel flocci pependit, non eſſem irregularis; quippe, quod ex meo dicto non fuit ſequuta mors.

212 Ex qua regula ſequitur primò, quòd eſt irregularis huius ſpeciei iudex iuſtè procedens, accuſator aut promotor fiſcalis, teſtis, & notarius qui ſententiam ſcribit, aut pronunciat, aut teſtimonia teſtiũ ſcribit, aut legit quando publicantur, ſcribens aut dictans litteras, quibus iubetur deformatio, agens aut procurans contra reum talem deformationem patientem, etiam pro reo, qui vicit cum condemnatione talionis, per quam accuſatus fuit deformatus, aſſeſſor, & quilibet alius officialis, c. aliquantos. § 1. diſt. & c. clericis, & ca. ſententiã. ne cler. vel mona. & gl. ſummæ. 25. diſt. & clem. 1. de homi. hominesenim hi deformãt, vel dant cauſam propinquã deformandi, per prædicta.

Secundò ſequitur, ꝙ nõ eſt irregularis qui alteri arma præbet, vt ſe aliàs ſe defendere non valentẽ defendat, ſi ille aggreſſorẽ deformet: quia quũ per ſe ipſum deformando non incurreret, per ſi. d. cle. a fortiori non incurreret faciendo id per alium, arg. cap. pen. de homicid.

Tertiò ſequitur, quòd è contrario qui dat arma proximo non valenti ſe ſine illis defendere, & ille occidat inuadentem, eſt irregularis; quia tota regula cõuenit ei, quũ non det illa ad neceſſariã ſuæ vitæ defenſionẽ: & a fortiori ſi nõ daret illi arma, ſed ipſemet illis occideret eiuſmodi inuadẽtẽ, vt tenet gl. ferè ab oĩb. recep. in d. cle. verb. ſuũ, ſolerter ab illa expenſum.

213 Quartò, quòd eſt irregularis qui deformat alium ob defenſionem iuſtam vitæ alterius, & patris, aut matris, etiam in bello iuſto, etiam in caſu, in quo, niſi ipſe id faceret, ciuitas obſeſſa caperetur, aut exercitus iuſtum bellum gerẽs fugaretur: & a fortiori qui ob iuſtam defenſionem ſui honoris, & honorũ, aut proximi deformat, licet id iuſtè faceret, quod fieri poſſe dictũ eſt c. 15. nu. 2. & 3. poſt alios citatos ibi, & latius in c. olim. 1. de reſt. ſpol. quia ſolus ille, qui neceſſitate incuitabili ſuæ pſonæ deformat, ab illa excuſat, d. cle. 1. cũ gl. fere. ab oĩb. recepta de homi. Caiet. 2. 2. q. 40. art. 2. Nec obſtat, ꝙ doctiſſimus Fortunius. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. col. 9. oppoſitũ tenuit, quem aliqui ſequuti ſunt, moti eo quod nõ incurrit excõicationẽ, qui clericũ ꝑꝑ defenſionem neceſſariam proximi percutit, iuxta Innoc. recept. in c. ſi vero. de ſent. excom. quod certum eſt licere, immo & interdum oportere proximum defendere, cap. dilecto. de ſentent. excommun. lib. 6. c. quantæ. eod. tit. in antiq. Non inquam hæc obſtant: quia excommunicatio generalis non incurritur ſine peccato mortali, vt ſupra eodem cap. num. 9. dictum eſt, irregularitas autem ſic, per dicta num. 206. & quia non ſufficit iuſtam eſſe deformationem quo non inducat irregularitatem; & quia ſequeretur ꝙ qui defendendi honoris, aut bonorum cauſa in caſu licito interficit, non foret irregularis, quod aſſerere eſſet mille deciſiones in theoria, & praxi receptas ſine rõne ſufficiẽti mutare cõtra textũ fere expreſſum in d. cle. vbi gl. recepta, fere per omnes hoc tenet. Dixi, *Iuſtam*, qui ob iuſtam defenſionem, aut in bello iniuſto hoc facit, non eſt irregularis huius ſpeciei, ſed ſequentis hac deterioris, & difficilioris diſpenſationis: nullam tamen illarum incurrunt, qui iudicibus denunciant proditiones, homicidia, & alia delicta cum proteſtatione ſe hoc facere ſolũ, vt impediantur ne fiant, & non ut aliqua pœna ſaltem deformante puniantur, etiã ſi ſint clerici eiuſmodi denunciãtes, ut ſupra cap. 18. & in repet. cap. inter verba. 11. q. 3. diximus: modo ea extra cõfeſſionem ſciant: quia licèt clericus qui aliũ ob alienas iniurias coram iudice etiam cum prædicta proteſtatione accuſat, irregularitatem non uitet, ſi iudex accuſatum deformet, vt ſupra dictum eſt, nõ tamen incurreret ſi ad euitanda mala, quæ imminent eos denunciet cum prædicta proteſtatione, præſertim ad id conſcientia eum perſtringente per locum a maiori. Quãquã etiam laici, qui hoc faciunt ſine prædicta proteſtatione, huius ſpeciei irregularitatem incurrunt, licèt non peccent; & clerici beneficiarij, vel ordine ſacro initiati alterius ſpeciei deterioris, quia peccant.

214 Quintò infertur, quòd eam nõ incurrunt laici, vel clerici qui deferunt ad iudicem crimen, quod non meretur deformationem, licèt captum ob illud, iniuſtè, vel ob alia aliunde ad eum delata deformet, modo non tenerentur credere id euenturum: quia non præbent prædictam cauſam propinquam, neq; ſufficit quòd interſint deformationibus, quæ per iudicis

ſenten-

ſententiam fient, glo. Panor. & Commu. in cap. ſententiam. ne clerici, uel monachi. niſi interſint authoritatem, vel auxilium præbendo, ſed tantum nil dicendo, aut faciendo quo deformatio fiat, aut anticipetur. quamuis clerici ſecundum eandem gloſſ. recept. peccent ſi eis interſint ſine cauſa rationabili, vt conſolandi, aut confitendi condemnatum, ſecundum Panorm. ibidem. Quod noſtro iudicio reſtringendum eſt ad clericos ſacrorum ordinum, & beneficiarios, per ſupra dicta cap. 25. num. 110. & Ang. verb. clericus 4. §. 1. & Syluest. verb. cler. 2. §. 4.

215 Sextò infertur, quòd clericus præſens bello iuſto etiam adhortando ad victoriã generaliter, & percutiendo multos proprijs manibus, & efficiendo, vt commilitones eius ope, & hortatu multos occidant, non fit irregularis ſi per ſe nõ deformet; quia non dat cauſam propinquã deformandi ſupra definitam, cum nõ faciat actum ſpeciatim ad deformationem directum quo ad percuſſos ab alijs: & licèt faciat talem quo ad percuſſos a ſe, illi tamẽ non ſunt deformati, ſecus ſi per ſe deformat; quia licèt neceſſitas defendendæ patriæ, parentum, cognatorũ, aut alius proximi à peccato excuſet, non tamen ab irregularitate per proximè dicta.

Septimò infertur, quòd ex hoc colligitur ratio cur interdum præbere lãceam, aut enſem, baliſtam, aut ſclopetum, non faciat aliquem irregularem, & interdum ſic. & interdum prębere ante prælium non, & in eo ſic: quia interdum datiò illa eſt cauſa propinqua, & interdum non, & ita interdum inducit irregularitatem, interdum non; non enim facit talem eum, qui non dat principaliter ad deformandum, licèt det generaliter ad bellandũ, præliandum, & vincẽdum, ut paſſim dant patres, patrui, cognati, amici, & domini eccleſiaſtici, & ſeculares, vt colligitur ex Panor. & Comm. in dicto capitu. ſententiam. & S. Anton. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. fin. & alijs ſupra citatis: neque etiam, iuxta Innoc. in dicto cap. ſententiam. qui dat baliſtã, aut ſagittas ſagittarijs, vt iaciãt in hoſtes, ſine tamen intentione ſpeciali, ut deforment, ſed generali, vt vincant: nec eadem ratione qui ſclopetum, aut globulos præbet, & a fortiori, nec qui dat lanceam, enſem, & alia arma quibus rarius quis interficitur, neque qui hortatur milites, vt animoſè, & fortiter aggrediantur prælium inſtum vt Deo, iuramento, Regi, & Imperatori ſuis ſatisfaciant, neq; ẽt qui in ipſo prælio cohortatur, & dicens præliamini, uincite, iux. Com. in d. cap. ſententiam.

216 Octauo infertur verus intellectus c. quod in dubijs de pœnit. quatenus habet ſacerdotes, qui ad præliandum incitãt in bellis eſſe irregulares, & glo. cap. ita quorundam. de iudę. dicentis irregularem eſſe, qui ad præliandum dat arma, ſi eis aliquis interfectus fuerit, & Com. in d. c. ſententiam. concludentis qui in prælio ad interficiendum incitat eſſe irregularem, quamuis bellum iuſtum ſit ex parte ſua, & illius dicti Innoc. aprobati communiter ibidem, ſcilicet, eum qui baliſtã aut ſagittas prębet ei, quem credit interfectu rum, ſi interficit, eſſe irregularem, quãuis bellum iuſtum ſit, intelligi enim debent de incitante, vel dante arma cum prædicta intẽtione ſufficienti ad conſtituendũ cauſam propinquam deformationis.

Contra hæc tamen omnia plurimũ vrget primò, quòd intentio actualis, ſiue expreſſa, & virtualis, ſiue tacita æquiparantur. in l. cum quid. ff. de reb. cred. & in c. quemadmodum. de iureiur. Et qui incitat, iuuat, aut præbet ad præliandum, & vincendum hoſtes, virtualiter uidetur velle, vt percutiant, mutilent, & occidãt eos, vel aliquem eorum, quum id non poſſit contingere mortaliter niſi ea faciendo, & qui vult conſequens, vult neceſſarium antecedens, l. 2. ff. de iuriſdi. omn. iudi. c. præterea. de offic. deleg.

Secũdò vrget, quod qui hortatur ſuos in prælio iniuſto ſecuta deformatione fit irregularis, ea ſola ratione, quod uideatur virtualiter deformare.

Tertiò vrget, ꝙ dupliciter vult quis aliquid, ſ. in ſeſe, uel cauſa ſua, & qđ ſufficit velle in cauſa homicidium ad incurrendam irregularitatem. pro quo eſt cap. presbyterum. & cap. continebatur, cum multis alijs. de homicid. Ad ſoluendum hæc, & conſtituendum definita ſupra in hoc dicto, & ſeptimo, & octauo corollario eius prædictis, quæ nullibi ſatis reſoluta legimus, adhibito multo ſtudio & diuino fauore per ſacra implorato, vigilia-

lia Sancti Matthæi anno 1556. ea occurrerunt vna cum conſideratione, quod nō omne quod ſufficit ad dandam cauſam propinquam, & habendam intentionem ſufficientem deformandi quo ad deformationem iniuſtam, vt incurratur irregularitas, ſufficit ad dandam cauſam propinquā & habendam ſufficientem intentionem occidendi quo ad occaſionem iuſtam, vt eadem incurratur: Tum quia qui iubet aliquem percuti baculo iniuſte, etiā expreſſo modo, ne interficiat, ſi iuſſus interficit, eſt irregularis. quia dat propinquam cauſam, & habet intentionem ad id ſufficientem, cap. ſi. de homicid. lib. 6. At prælatus qui ciuitati cuius iuriſdictionem temporariam habet, gubernatorem præficit, vt iuſtitiæ munera exequatur, non videtur dare cauſam propinquam, nec habere intentionem ſufficientē, vt interficiat, quāquam expreſsè id non prohibeat, cap. prę latis. de homicid. lib. 6. cum tamen certius ſit illum gubernatorem aliquem morte condemnaturum, quam iuſtum percutere, occiſurū. Tum quia opem ferens. & aſſiſtens etiam ſine armis iniuſtè præliantibus dat talem cauſam, & habet talem intentionem ſufficientem, ut poſt Inno. in c. pen. de homic. ſupra dictum eſt, qui tamen aſſiſtit iuſte præliantibus non, cap. igitur cum 3. ſeq. 23. q. 8. etiam ſi aſſiſtat armatus, c. continebatur. de cler. percuſ. etiamſi hortetur, c. 3. eod. tit. nec etiam ſi percutiat, d. c. pen. Per quam reſpondetur tribus argumentis prædictis, quòd aſſumpta in eis ſunt vera quidem regulariter, ſed fallunt in his quę ſpectant ad hāc irregularitatem. quia ſicut ſpeciale eſt, in ea, ut pro actu etiam iuſtiſſimo imponatur, ita ſpeciale eſt, vt ad id requiratur cauſa ita propinqua, & intentio adeo ſpecialis, ut dictum eſt.

217 Nonò conſequitur hæc omnia modus excuſandi ab irregularitate prælatos clericos, qui non ſolum ſolent intereſſe bellis ſacris, & pijs cum ſuis ſubditis, & militibus, ſed etiam exhortari eos ad præliandū, & uincendum, ſine tamen intentione ſpeciali ad deformandum per alios, & ſine deformatione ab ipſiſmet facta, quanquam nulla probabilis excuſandi eos ratio occurriſſet, Alnar. Pelag. de planc. eccleſ. art. 48. modus item excuſandi ab ea clericos, & fratres Luſitanos, qui magno zelo fidei Chriſtianos, & non minori animo ſuos in Indijs cōtra Sarracenos, & Paganos hortari ſolent manibus crucem geſtantes, & aciem ipſam præeuntes, qui nō irregulares, ſed regulariſſimi ſunt.

Decimò facit, quòd eſt irregularis huius ſpeciei, qui, vt conſequatur indulgentias, fert ligna quibus hæretici vratur, ſi ex eis factus cooperatus fuit ad occidendum, alias non, iux. §. Anto. 4. par. tit. 28. c. 2. §. 5. & Cō. Quæ conſequitur, ꝙ qñ antea ſtrangulantur hæretici, quam vrātur, non fieri irregulares eos, qui lignū ligna detulerunt, neq; etiam quando viui vruntur, ſi ligna iacta fuerint mortuis iā illis.

Vndecimo facit, qud ſit irregularis comitans iudicem tanquam notarius, ſatelles, aut cuſtos damnati ducti ad mortē, aut deformationē, vendens item uel commodans ſcalas, funes, enſes, ſagittas, baliſtas, aut alia inſtrā ad ſagittis configendum, ad laqueo ſuſpēdendum, iugulandū aurem, aut aliud membrum decidēdum.

Duodecimò, qui capit, aut indicat furem, aut reum, ut a iudice capiatur, & qui etiam ſuæ utilitatis cauſa tradit, aut conqueritur de aliquo apud iudicē ſine proteſtatione ne procedat ad deformationē, cap. prælatis. de homic. lib. 6. quia omnes iſti ſunt cauſa propinqua deformationis in caſu licito, & ita irregulares. Dixi: *Etiā ſua vtilitatis cauſa*, quia ſi cauſa alienæ tātum id faceret, etiam cum proteſtatione, fieret irregularis per d. capitulū prælatis. in uerb. ſuas, ſecundum commun. quam Franc. ſequitur ibi. Quod autem proteſtatio non ſulum uerbo, ſed etiam mente debeat fieri quoad forum conſcientiæ, dicetur infra num. 227.

Decimotertiò, quod etiam eſt irregularis hortās condemnatum, vt admoueat caput ad ſtipitem, aut cippum, aut aſcendat ſcalas, aut faciat aliquid aliud ex quo acceleretur deformatio. Et qui acuit gladium, aut præparat funes, aut inſtrumenta. quo citius, & minori cum dolore fiat executio, iuxta mentem S. Anto. vbi ſupra, & omnium aliorum.

An autem adiuuans chirurgum ad ſecandum iuſte membrum fiat irregularis, quæſtio noue mota eſt. Pro cuius parte affirmante facit, quod adiuuans iudicem

iuſte

iuſte iudicantem occidere, vel mutilare, ſit irregularis per prædicta. Ergo eadem ratione adiuuans chirurgum iuſte mutilã tem incurrit eam. Sed tenenda eſt pars negatiua. Tum quia rem, quæ culpa caret in damnum uocari non conuenit, capitulo ſecundo de conſtit. Et quod præfatus actus iuuandi eſt bonus, iuxta illud Apoſtoli ad Galat. 6. *Alter alterius onera portate.* Tum quia nullo iure cauetur, quod iuuans chirurgum incurrat irregularitatem abſque ſua culpa propter mortem, vel mutilationem, capitulo ad aures. de ætat. & qual. & capitul. tua. de homic. cum eis adnot. per Innocent. recept. de iuuante autem iudice ſic, capitulo ſententiam ſanguinis. ne cler. uel monach. Et ad oppoſitum, cui nullibi reſponſum memini responderetur, negando in vtroque caſuper eandem rationem idem ius dictari, quoniam iudex damnans aliquem, vt mutiletur, & is qui eum quoquo modo ad mutilandum reum iuuat, licet moueantur ad id uirtute iuſtitiæ, finis tamen eorum eſt vindicare, & actum terrorem, & horrorem incutientem facere, vel ad illum iuuare, chirurgus autem volens mutilare, & qui eum iuuat, mouentur miſericordia, & pietate ad ſanandum ægrotum, & Eccleſia induxit irregularitatem ob homicidium, & mutilationem ad aſſimilandum Chriſto miti, & manſueto miniſtros eius, quo mites eſſent, & non crudeles, neu ſimiles crudelibus, quales ſunt etiam, qui iuſte occidunt, vel mutilant, iuxta capitul. *non eſt crudelis, qui crudeles iugulat, ſed crudelis ideo uocatur, quia crudelis patientib. eſſe uidetur. Nã latro ſuſpenſus patibulo, crudelem iudicẽ putat.* 23. quæſtio. 5. chirurgus autem, & qui iuuant illum miſericordia, & pietate moti nec ſunt crudeles, nec ſimiles crudelibus, & ita longe diuerſa ratio induxit Eccleſiam ad conſtituendum iudicem, etiam iuſtè iudicantem, & iuuantem eum irregulare, quam chirurgum, & eum iuuantem. Pro quo facit primum dictum ſupra nu. 206. Ex quibus infertur idem eſſe iudicandum de medico, & iuuãte illum, quod dictum eſt de chirurgo, & eum iuuante, quoniam nec illi, nec iuuantes illos abſq; culpa incurrunt irregularitatem, cum culpa autem ſic, vt Innoc. communiter recept. ait in d. cap. ad aures. & cap. tua. arg. l. illicitas, §. ſicuti. ff. de offic. præſid.

218 Sexto principaliter dico, quòd in hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat, ſed longe facilius, & ex minore cauſa quam in ſequenti, quæ ex actu illicito naſcitur, licet poſt Conc. Trid. in illa ſi eſt occulta diſpenſet Epiſcopus, & in hac non, ut infra nu. 240. dicetur.

De quinta ſpecie irregularitatis, quæ ex homicidio iniuſto uno ex delictis unde illa naſcitur.

SVMMARIVM.

219 *Irregularis per deformationem illicitã eſt omnis, & ſolus ille, &c.*

219 *Cauſæ ſunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis.*

219 *Cauſa propinqua deformationis nõne definita. & ſeq.*

220 *Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere caſualis, mixta vero facit contentum in hac regul. 28. corollarijs ornata de monacho, chirurgo, abortiente, vulnerante, & deformante, miniſtrante arma, iuuante, & hortante, accuſante, ſine proteſtatione, detinente ſeruem, alente feram, magiſtro caſtigante, ludẽte illicite; clerico uenãte, cardigero equitante, & de adulterante, a nu. 221. uſque ad num. 236.*

233 *Mandans uel conſulens hoc differunt, nec refert, an cito an tarde executio fiat, et ſeq.*

219 DIco primo, quod quo ad hunc effectum paria ſunt occidere, & mutilare, ſiue abſcindere membrum, non tamen debilitare, vt dictum fuit ſupr. nu. 207. & ut ibi, ita hic utemur uerbo deformare pro occidere, aut mutilare, ſeu mẽbrum abſcindere.

Secundo dico, quòd deformatio eſt triplex, merè uoluntaria, merè caſualis, & mixta. Merè uoluntaria eſt deformatio intenta ſeu uolita in ſe iuſte, uel iniuſte, qualis eſt quam quis intendit facere iuſtè vel iniuſtè, per ſe, vel per alium, iubendo conſulendo, aut cooperando, vel iuuãdo teſtimonio, vel patrocinio, ferro, veneno, aut alijs modis, aut deducendo ad locum

vbi

vbi deformetur,aut procurando,vt faciat
aliquid ob quod deformetur.Merè caſua
lis eſt non intenta ſeu uolita in ſe , neque
in cauſa ad eam ſufficiēter ordinata, qua
lis eſt mors, quam infert fulmen eo loco
illi , qui ſine talis deformationis præuiſio
ne ad eum iuit,vel miſſus fuit . Illa enim
neque eſt volita in ſe,neque in cauſa ad il
lam ſufficienter ordinata . Mixta eſt quæ
non eſt intenta, uel uolita in ſe,ſed ſic in
cauſa ſufficiēter in illam ordinata, qualis
eſt facta a ſeruo iuſſo palo cędere alium
citra deformationem,teſtificatio in cauſa
ſanguinis uolentis deformationem . Illæ
enim non ſunt intentæ, ſiue uolitæ in ſe ,
ſed ſic in cauſa ſufficienter in eam ordina
ta,vt bene declarat S.Tho.22.q.64.art.8.
vbi multa Caiet. tametſi, nec ipſe,neque
alius adeo breuiter,& clare reſoluat .

Tertio dico,quod ſicut ad ſoluenda du
bia occurrentia circa irregularitatē quar
tæ ſpeciei poſuimus unam regulam , ita
nunc ad ſoluenda dubia circa hanc tradi-
mus alteram,ſcilicet,quod omnis & ſolus
ille eſt irregularis hac ſpecie irregularita
tis , qui diſcretus & baptizatus ſeipſum ,
aut alium hominē illicite deformat , aut
cauſam propinquam illicitam illius , aut
ſuæ anticipationis præbet. Dixi : Diſcre-
tus,quia infans & furioſus qui nunquã ha
buit iudicium,aut amiſit illud ante defor-
mationem. eam non incurrit,clement. 1.
de homic.Dixi,*Baptizatus*:quia prius fa-
cta non ſufficit,cap.ſi quis uiduam.60.di-
ſtinct. & per dicta ſupra.nu.107.Dixi,*De
formas* , ad includendum occidentem &
mutilantem non ſolum debilitantem , ēt
ſic,vt ſine ſcandalo non poſſit celebrare ,
ut proxime diximus. Dixi, *Seipſum*, quia
cum nemo ſit dominus ſuorum membro
rum.l.liber homo.ff.ad l.Aquil.c.contin-
git. 1.de ſent.excommunica.etiam irregu
laritatem incurrit qui ſeipſum illicite de
format,cap. ſi quis abſciderit,& c. hi qui
55. diſt. quamuis id ſancta intentione fa-
ciat ut qui ſe caſtrat , quo melius caſtita-
tem colat,d. cap. hi qui. Dixi,Aut alium
hominem , quia non ſatis eſt deformare
embrionem nōdum anima rationali ani-
matum c. ſicut ex literarum.de homic.cap.
quod uero.& c.Moyſes.32.q.2. aut cada-
uer ei deſtitutum,Archid.cap.ſi quis.15.
q.1. Dixi, Illicitè , quia qui ob morbum
conſilio chirurgi abſcindi facit, aut abſcin
dit aliquod ſuum,aut alienum membrũ ,
hanc irregularitatem non incurrit,cap.ſi
quibus a medicis, & c.ſi quis in infirmita
te.55.diſt. quamuis aliam quæ ex defectu
corporali naſcitur incurreret, ſi ob eã ſie
ret inhabilis,aut deformis ad celebrandũ
ſine ſcandalo per ſupradicta eod.cap.nu.
200.Dixi,*cauſa*,generaliter ad cōprehen-
dendum quatuor cauſas quæ ſunt efficiens ,
materialis,formalis,& finalis,iuxta Ariſ.
lib.6.Phyſic.& nos collegimus dudum ex
gloſ.1.Decret.& tradit Maria.in hoc pro
poſito,in d.c.ad audientiam. q.42. de ho-
mic.& conſequenter ad includendum eũ
qui eſt cauſa efficiens deformitatis , qua-
lis eſt qui eam facit,iubet,mandat,ratifi-
cat,vel iuuat, & eum, qui eſt cauſa mate-
rialis illius , qualis eſt qui dat arma , aut
deducit aliquem ad locum,vbi ſunt inimi
ci parati ad deformandum ipſum, & eum
qui eſt cauſa formalis , qualis eſt qui in-
ſtruit, docet, aut conſulit , & eum qui eſt
cauſa finalis,qualis eſt qui præmium,aut
receptationem deformatori pollicetur .
Dixi,*Propinquam*, quia non ſufficit,quod
ſit cauſa remota,per glo. ſing.c. de cæte-
ro.de homic.receptam per omnes,qualis
eſt de ſe omnis armorum fabricatio. Di-
xi, *Illicitam*,quia irregularitas huius ſpe-
ciei,quæ oritur ex deformatione illicita,
nunquam ſine peccato ſaltem veniali na-
220 ſcitur , ut ſtatim dicemus . Cauſa ve-
ro propinqua illicita deformitatis poteſt
definiri eſſe dictum aut factum illicitum
directum ſufficienter in deformationem
inde ſequutam , declarando partes eius ,
ut ſupra num.210.excepto quod non re-
quiritur intentio tam ſpecialis ad incur-
rēdam ex cauſa illicita,de qua ibi, ut nu-
me.211. declaratur. Dixi,*Suæ anticipatio-
nis*.ad includendum eos qui dicunt , aut
faciunt aliquid,ſine quo deformatio qui-
dem ſequeretur, ſed non tam cito , iuxta
Specula.de diſpenſ.§. iuxta,nu.12. & 13.
Panor.in c.ſententiam.ne cler. uel mona
chi. Villadieg. vbi ſupra col.22.S. Ant.3.
par tit.28.cap.2.§.5.

Ex hac regula ſic declarata infertur
primo. quod prima deformatio intenta,& vo
lita in ſe ſemper inducit irregularitatem.

Secundo infertur,quòd nulla ſecunda,
ſcilicet mere caſualis inducit illam , quia
neque

neque eſt in ſe, neque in ſua cauſa nolita.

221 Tertio infertur, quod omnis & ſola deformatio mixta ſequuta ex opere illicito lege iuſtitiæ, quod eſt cauſa propinqua eius, inducit irregularitatem huius ſpeciei, cap. tua. cap. ſuſcepimus. de homicid. & cap. fin. eodem titulo libro ſexto, quæ de opere in ſe illicito loquuntur, & cap. continebatur, & cap. presbyterum. eodẽ titulo, quæ de opere licito illicite facto agunt. Dixi, *Lege iuſtitiæ.* non enim ſufficit, quod ſit iniuſtum lege charitatis. Nã iudex, qui iuſte ſecundum legem iuſtitiæ iubet homicidam occidi, licet forte id faciat aío uindictæ priuatæ, vel quia erat clericus beneficiarius, qui licite non poterat eſſe talis iudex, neque miles, qui occidit in bello iuſto hoſtem, malo tamen animo, non eſt irregularis hac ſpecie irregularitatis, ſed tantum ſpecie præcedenti defectus leuitatis, quæ eſt facile diſpenſabilis: Dixi etiam, *Sola:* quia nulla deformatio caſualis, quæ ex opere licito licite facto naſcitur, facit quem irregularem huius ſpeciei, c. lator. c. dilectus. cap. ex litteris: 1. & 2. c. Ioannes. de homic. & c. prælatis. eod, tit. lib. 6. Non dixi, ut alias, *De opere licito illicitè facto*, quia opus licitum illicite factum illicitum eſt, c. cum miniſter. 23. q. 5. gloſ. iuncto tex. c. 1. de colluſ. deteg. Dixi, *Quod eſt cauſa propinqua eius*, quia non ſufficit, quod ſequatur ex illicito, niſi ſit cauſa eius propinqua, qualis eſt deformatio fulminis ictu facta eius, qui male iuſſus aliquo ibat, quia illa mala iuſſio, neq; de ſe, neque per intentionem directam in illam eſt cauſa propinqua ipſius per prædicta, ſicut & culpa præcedẽs caſum fortuitum non efficit, vt fortuita imputentur, contra l. ſi creditor. & l. quę fortuitis. C. de pig. act. niſi illa culpa dirigatur ſufficienter ad illum, vt in hac ipſa ſpecie ſingulariter dicunt Anch. & Fran. in glo. pen. c. fi. de homicid. lib. 6. Nam & tunc demum culpa præcedens caſum nocet commodatario, cum illa aliquatenus ordinatur ad illum, iuxta mentem omnium in d. cap. 1. de commo. & c. fin. de depoſit. Mula enim commodata periens in itinere ictu fulminis, nõ perit commodatario, licet propter eius culpam in ludendo, uel fornicando non tranſijt prius locum ubi fulminauit, quia culpa illa non fuit ſufficienter directa in illum caſum, & in cap. fin. de homic. lib. 6. ideo mandans percutere citra mortem, ſi mandatarius occidat, fit irregularis; quia percuſſio culpabiliter mandata, ſufficienter dirigitur in mortem. Quod autẽ dicatur ſufficienter directum, boni viri arbitrio terminandum eſt, arg. l. primæ. ff. de iure deliberan. c. de cauſis. de offic. deleg.

222 Quarto infertur, pro reſolutione eorum, quæ contra hæc adduci poſſent ex Soto lib. 5. q. 1. art. 9. de iuſt. & iur. & alijs infra citãdis, dicendũ eſſe, ꝙ nõ eſt aptus nec verus intellectus quem pro certo dat Sotus c. tua. de homic. ſcilicet, quòd monachus qui vtendo chirurgia ob ſolã pietatem curat vulnus, & aperit, ex quo infirmus exponẽs ſe uento cõtra præceptum eius, moritur, non eſt irregularis, & ſi ob lucrum curat ſic. Tum quia Io. And. Pan. Anan. & Fely. dicunt in utroque caſu eſſe irregularem, quamuis in altero caſu, quã in altero facilius diſpenſetur. Tum quia textus aperte dicit illũ monachum exercendo alienum officium ſibi uetitum peccaſſe, ibi, *Licet ipſe monachus multum deliquerit officium alienum uſurpando, quod ſibi minime congruebat.* & ita ex opere illicito ſufficienter ad id tendenti ſequuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis, *Si tamen &c.* palam concludit neceſſariam fuiſſe illi diſpenſationem, etiam ſi ob ſolam pietatem curaſſet.

Quintò infertur, quòd nimis audacter videtur dixiſſe idem Sot. contra omnes Canoniſtas, immo & Theologos nõ eſſe textum probantem, quod ex deformatione caſuali ex opere illicito ſequuta fiat quis irregularis. Tum quia c. dilectus. & c. ex literis. de homicid. id probant a cõtrario ſenſu, quod licet, ut ipſe ait, ſit infirmum logicis, iuriſconſultis tamẽ firmiſſimum eſt l. 1. ff. de offi. eius, cui mandata eſt iuriſdict. & c. Apoſtolica. de his quæ fi. a prælat. ſine conſ. cap. ſaltem quando deſumitur probandum illud, cuius contrarium non eſt iure expreſſum, iuxta c. a nobis 2. de ſent. excom. & glo. c. ſignificaſti. de for. compe. ut in propoſito contingit. Tum quia prędicta duo c. dilectus & ex literis. non ſolum probant id a contrario ſenſu, ſed etiam a ceſſante ratione, & cauſa, quod eſt ualidum, l. adigere, §. quamuis,

uis. de iur.pātr.c. cū ceſſante. de appella. ut palam eſt ea perpendenti. Tum denique quia plurimi ſunt textus,quibus pro regula ſtatnitur,quod qui deformat,irregularis eſt,c.miror.c.ſi quis uiduam.c.clerico capit.de his 50.diſtin.capit.continebatur, & c. presbyterum , de homicid. & adeo quidem,vt videantur includere etiā eos,qui iuſte,& ſancte directe, aut indirectè deformant,aut illius cauſa ſunt. Quin mulii,& in his S.Thom.2.2.q.64.artic.8. contra caſum clem.1,de homicid. tenuerunt eſſe irregularem etiam deformantē ob neceſſariam ſuæ uitæ defenſionem. Cū ergo a regula non ſit diſcedendum niſi in re,aut ratione id cogente, gloſſ. l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & in rub. de reg. lib.6.recept.per omnes. cumq; ius ab hac irregularitate non eximat, niſi caſu citra culpā deformantem , regula præfata probata relinquitur .

225 Sextò infertur , ꝙ deformans embrionem inanimatum , vel cadauer exanimatum , non eſt irregularis , per dicta ſupra nu.218.Nec qui propinat mulieri,aut uiro potum,quo eis generandi facultas impeditur, quia non deformat, c. ſi aliquis. de homic.neque qui prægnantem abortire facit antequam fœtus anima rationali animetur cap.ſicut ex tuarum. de homic. quæ quadrageſimo die maſculo,& octuageſimo fœminæ infunditur,iuxta gl.ſing. in prin. diſt.5. Si verò neſcitur , an fœtus abortiuus,quem abortiuit poſt diem quadrageſimum,ſit mas,an fœmina, debet ſe cenſere iregularem , qui eius cauſa fuit , arg. cap.ad audientiam.de homicid.

Septimo infertur,quòd non eſt irregularis , qui vulnerat pluries , & plurimum, et cum maxima ſanguinis effuſione,et abſcindendo aliquas partes membrorum , modo non abſcindat membrum,nec uulneratus moriatur,etiamſi maneat inhabilis ad decenter celebrandum , quia non deformat. Monemus autem quod licet auris, ſiue cartilago illa sēſum auditus exornans,non videatur eſſe membrum eius,tamen carentia videtur inducere irregularitatem,ob deformitatem,quam in parte adeo edita , & publica inducit,arg.c. qui partem.45.diſtin.& eius quod paulo ante diximus, per illud quod Spec. placuit in §. iuxta.de diſpen.

nu

Octauo infertur,quòd nō eſt irregularis qui iuſte aliquem percutit,& non occidit , licet ab alijs ſine ipſius culpa occidatur,cap.ſignificaſti.2.de homic.aut moriatur culpa medici , aut regimine , aut morbo ſuperueniente , quia illa mors nō eſt ſequuta ex eius opere illicito,ſecus tamen eſt de iniuſtè percutiente,nam etiāſi percuſſio non ſit mortifera,eſt tamen cauſa,quod alius eum interficiat , aut incidit ob illam in morbum, quo moritur etiam culpa medici , uel malo regimine , quia quoad hoc paria ſunt interficere, & iniuſtè percutere ex quo mors ſequatur , etiā ſine alia culpa percutientis , ut ſingulariter probant,cap.presbyterum.c.ad audientiam. de homicid.

224 Nonò infertur,quòd non eſt irregularis,qui non occidit, nec mutilat,licèt debiliter membrum, adeo vt nequeat celebrare per ſupradicta .

Decimò infertur , quod eſt irregularis huius ſpeciei præbens arma ad bellum iniuſtum eūtibus,ſi quis in eo deformetur , iuxta glo.cap.cap.ita quorundam. de Iudæ.fundatam in c.quod in dubijs.de pœn. & a fortiori ſi ipſemet prælietur . Immo, & quidquid dicat Spec. titu. de diſpen. §. iuxta.uerſ.56.& nonnulli alij,nos opinionem Inn.Pan.& Communem, in c. pen. de homic.certam putamus,ſ. quod qui in prælio,uel alia quacunq; rixa interſunt illis,ex quorum parte ſunt iniuſta,auxiliādo.vel fauēdo,ſunt irregulares, ſi aliquis in eis deformetur , ſiue interſint armati , ſiue inermes,ſiue deforment,ſiue non, ſiue ob id timor inimicis augeatur,ſiue nō quamuis non qui interſunt ad diſſuadendum prælium,& ſuadendam pacem, licet inde nonnihil animi ſuorum parti , & nō nihil timoris aduerſæ redderetur. Neque etiam qui interſunt ijs , qui iuſte bellum gerunt , etiam ad fauendum , modo ſuis manibus non deforment , etiamſi animo deformandi percutiant, & ex percuſſione poſtea ſequatur deformatio culpa percuſſi , vel medici , quia hoc differt iuſta percuſſio ab iniuſta . Addo etiam , quod qui ſuis manibus interficiunt in iuſto bello , non ſunt irregulares huius ſpeciei,ſed illius quæ naſcitur ex defectu perfectæ lenitatis,de qua ſupra a nu.206.ſi ſunt laici , nec ſi ſunt clerici ſi initæ ipſius pugnæ tan

ta eſt

tã eſt neceſſitas, ut excuſet à peccato, quãuis non ab irregularitate, ut contingere poteſt, ita notata per Caie. 2. 2. q. 40. art. 2. & tractatur ſup. eod. nu. 214. & 217.

225 Vndecimò infertur, quod eſt irregularis huius ſpeciei laicus, uel clericus, qui alium in iudicio iniuſte criminis merẽtis mortem, aut deformitatem accuſat, ſi ea ſequatur. Et qui inimico indicat ubi ſit, quo iter teneat, quomodo inueniet quẽ quærit ad deformandum iniuſtè, ſi illud ſequatur. Iudex item condemnans iniuſte & omnes eiuſmodi condemnationi ſcienter fauentes. Dixi, *Iniuſtè*, quia quamuis laicus, qui iuſtè accuſat, ſententiam fert, vel exequitur, cum omnibus ad id auxiliũ præbẽtibus ſit irregularis alterius ſpeciei vt dictum eſt ſup. nu. 209. non tamen huius quæ eſt deterior, & difficilioris diſpenſationis, quam illa, excepto clerico ordinis ſacri, qui hoc facit etiam iuſtè accuſando ſine proteſtatione prædicta, quia facit actum illicitum, iux. regulam S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 7. unde ſequitur deformatio.

226 Duodecimo infertur, quòd non eſt irregularis huius ſpeciei, nec alterius, qui ad recuperandum ſua detinet furem quo ad iudex ueniat, aut eidem tradat, neque qui furti ſibi facti accuſat in iudicio, quamuis ſuſpendatur, modo expreſſe proteſtetur, ſe nolle, ut Iudex illi irroget pœnam ſanguinis, capitu. prælatis. de homic. lib. 6. & alias ſic, etiam in foro conſcientiæ, licet id ei uerè diſpliceat, ut colligitur ex gloſſ. & Archid. in dict. capitul. prælatis. & affirmat Cald. probatus ibi à Peruſ. colum. 2. ſi autem uere placeat, fiet irregularis, quoad forum conſcientiæ, etiamſi ſcripto, aut uerbo proteſtetur contrarium, ſecundum Ioann. Andr. Dominic. & Peruſ. in dict. capitu. prælatis. Et ideo non ſemel cõſuluimus quibus id contigit, ut diſpenſationem obtinerent, quanquam Felyn. in capitulo poſtulaſti. de homicid. libro 6. contrarium ſignificet, allegando in id Ioan. Andr. in capitulo 2. de homicid. libro 6. qui tamen in meo libro id non dicit, neque in libris Dominic. & Peruſ. & dict. capitu. 2. qui eum pro noſtra parte allegant, & bene, quia ipſe remittit ſe ad Hoſtien. in ſumma de homicid. §. qua pœna. ver. ſi uerum. ubi copioſius quam omnes id quos nos aſſerimus tenet. Nec obſtat, quod per ſolam voluntatem, aut intentionem ſine opere exteriori irregularitas non incurritur, ut ſupra dictum fuit, nume. 193. per c. ſi. 13. q. 1. quia in propoſito cum voluntate concurrit accuſatio, aut querimonia exterior, quæ ad iudicem defertur, & deformatio illam conſequuta, & proteſtatio non eſt talis qualem ius requirit ad excuſandum ab irregularitate; ius enim non requirit proteſtationem mendacem, & fraudulentam, qualis eſt præfata: in nullo enim caſu mentiri permittitur, c. primum. 22. quæſt. 2. c. ſuper eo. de vſur. Hæc tamen irregularitas non eſt huius ſpeciei, ſed præcedentis, quæ ex defectu perfectæ lenitatis naſcitur, niſi in clerico ſacris initiato, vel beneficiario, qui peccat ſic detinendo, tradendo, aut accuſando ſine dicta proteſtatione, ut dictum eſt.

227 Decimotertio infertur, quòd eſt irregularis huius ſpeciei, qui illicitè rixatur, aut certat cum alio, ſi eius inimici ſuperuenientes eum deforment, etiam ſi abſq; aliquo eius conſenſu id faciant, iux. Ioan. And. in cap. Petrus. de homici. recept à Pan. & Fel. & Com, quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato, ſequuta eſt deformatio.

Decimoquartò infertur, ꝙ eſt irregularis huius ſpeciei, qui domi ſuæ alit, aut cuſtodit feram aliquam beſtiam, vt Leonem, Elephantem, aut Vrſum; & eſt in culpa ſoluendo, vel tenendo ſolutam, & illa aliquem deformet; ſecus ſi non eſt in culpa, ſecundum Inno. Card. & Com. in d. c. ad audientiam: quia quum eſt in culpa ex opere illicito, ſequitur deformatio: non autem, cum non eſt in ea.

228 Decimoquinto infertur, ꝙ eſt irregularis huius ſpeciei chirurgus, vel medicus, cuius dolo, ignorãtia, aut negligentia, aut audacia, omittẽdo ſuæ artis regulas, ictus vel ægrotus deformatur; aliàs ſecus, iuxt. mentem Spec. recept. vbi ſup. nu. 11. & Innocen. & omnium in c. tua. de homi. Cuſtos item infirmi, qui dolo, aut notabili culpa, aut cõtra conſilium curantis præbet, aut facit aliquid quo infirmus deformatur ſaltem citius, nõ autem ſi id faciat bona fide ſine culpa notabili, licèt in aliquo errauerit, & poteſt ſe liberare ſcrupulo conſilio doctorum, qui ſi etiam dubitant,

tant, irregularem ſe debet putare, iuxta
Specul. vbi ſupra num. 13.

229 Decimoſeptimo infertur, quòd eſt ir
regularis, ſecundum Spec. vbi ſup. rece-
ptum, qui cum non ſit medicus, neque
chirurgus, ſagittam, aut aliud telum cor-
pori infixũ percuſſo euellit, ut citius mo-
riatur, uel ſi ob id celerius moriatur quã
alias moreretur, & etiam qui ad aliã par-
tem infirmum uertit, vt citius moriatur,
& qui aliquid notum iubet, rogat, aut cõ
ſulit, & ob id citius moriatur, & alias non

230 Decimoſeptimò inſertur, quod non
eſt irregularis infans, neque dormiens, ne
que furioſus alium deformans, clem. 2. de
homicid. Infans autem quo ad hoc dici-
tur minor ſeptennio, ſecundum gloſſ. præ
dictæ clem. quod certum eſt quo ad forũ
exterius, quo ad forum autem interius,
videtur iudicandus talis maior eo, ſi iam
nactus eſt iudicium ſufficiens ad peccan-
dum: & minor eo, ſi nondum nactus eſt il
lud, ut colligitur ex Ioann. Andr. & Pa-
normitan. in capitu. 1. de delictis pueror.
Imol. & Bonif. in d. cle. ubi fuit defectus
iudicij, quod præſumitur poſt ſeptem an
nos, & non ante. Et quamuis Zenzel. re-
cept. per Card. & Ioan. Colon. & Villad.
in tract. de irregula. col. 28. & Sylu. verb.
homicidium. 3. quæſt. 4. dicat, quod eſt ir-
regularis qui ebrius iudicio carens defor-
mat, quia cauſa fuit illius, cum ſe inebria
uit, capitulo inebriauerunt. 15. quæſtio-
ne prima, nobis tamen nunquam placuit,
quo ad omnino ebrium, & extra iudi-
cium poſitum. Tum quia furioſus quam-
uis ſua culpa furat, ſiue inſaniat, non eſt
irregularis deformando, iuxta gloſ. cap. ſi
quis inſaniens. 15. quæſtio. 1. & Card. in d.
clem. 1. quæſt. 6. & Imol. in gloſſ. 2. Tum
quia multi inebriantur citra ſuam culpã.
Tum ob duodecim argumenta, quæ adhi
bet Maior in 4. diſtinct. 15. quæſt. 8. ad pro
bãdum, quod ebrius non peccat in eo, qđ
extra iudicium manens facit. Tum quia
neque qui dormiens deformat, fit talis,
etiamſi deformet quem uigilans deforma
re intendebat, ut d. cle. communis decla-
rat. Et magnopere lętatus fui, cum primũ
hoc Boniſacium tenere uidi, in d. clem.
nu. 26. quanquam communis opinio pro-
cedere poteſt in ebrio, qui iudicium om-
nino non amiſit, & quo ad forum exte-
rius, ſi tanta ebrietas non probaretur, &
etiam quo ad forum interius, in eo qui
ſciens, ſolere ſe inebriatum ſumere arma,
& alios pcutere, ſua culpa inebriatus fuit,
vt Marian. annotauit in c. audientiam. nu.
55. de homic. quia facit opus illicitum or
dinatum ad id cõſuetudine ipſius. Quod
ipſum dici poteſt de dormiente, & furio-
ſo, qui interdum ad ſe redit, ſi admoniti
ſe dormientes, aut furentes capere arma,
& percutere alios, ſunt in culpa non pro-
uidendi tempori quo dormierint, uel ſu
ruerint, ne talia faciãt, a paritate, ſiue idẽ
titate rationis. l. illud. ff. ad l. Aquil. & ca-
pit. 2. de tranſlat. prælat.

231 Decimoctauò inſertur, quòd fit irre-
gularis iniuria affectus, ſi eius amici iniu-
riantem deformant, rogati, vel iuſſi ab ip-
ſo, & etiam ſi eo ſciente, & non contradi-
cente id faciant. alias ſecus.

Decimonono infertur, quod eſt irregu
laris, qui auertit aliquem a liberando alio
ab iniuſta deformatione, argumen. cap. ſi
quis uiduam. 50. diſtin. capit. periculoſæ.
de pœnit. diſtin. 1. quia ex ipſius opere illi
cito ad eam ordinato, ſequuta eſt, quan-
quam nemo fit irregularis ex ſola com-
placentia, quod deformetur alius, quia id
non ſequitur ex ea, gloſ. recept. d. c. ſi quis
viduam. licet in eo peccet. Nec conſequẽ
ter medicus, qui non vult curare infir-
mum qui ob id moritur, nec diues non
paſcens, vel non veſtiens fame, vel frigore
morientem, nec qui cum poteſt, non de-
fendit quẽ deformauit, niſi ſit iudex, aut
qui ſuo officio ad id tenetur, iuxta S. An
ton. 3. par. tit. 28. cap. 2. quia non ſequitur
ex opere illicito iuſtitiæ lege, & omiſſio
operum charitatis ẽt obligantis ad mor-
tale, nõ obligat ad reſtitutionem damni,
nec ad pœnas irregularitatis, per d. in cã-
pitu. 24. nume. 5. & in Apolog. lib. de red.
eccleſiaſtic. quæſtio. 2. monito. 3. Ex quo
ſequi uidetur non eſſe irregularem eum,
qui omittit aliquod trium prædictorum
facere, etiamſi omittat uoluntate, & deſi-
derio mortis eius, cui ſubuenire omittit,
232 ſecundum Sanct. Anton. 3. part. tit. 28.
capitu. 2 in princ. quamuis Sylu. oppoſi-
tum teneat uerb. homicidium 1. §. 17. ſed
ſine ratione, & textu idoneo, quia capit.
quantæ. de ſentent. excom. quod Ange.
adducit, & eſt fortiſſimum fundamentum
omnium;

omnium; quæ allegari poſſunt, nõ loquitur de irregularitate, ſed de excommunicatione, & magis inducit præſumptionem quo ad forum exterius, quam veram diſpoſitionem, vt diximus ſup. cap. 24.

233 Vigeſimò infertur, quod eſt irregularis qui iubet, mandat, vel conſulit aliquẽ deformari illicitè, ſequuta deformatione, c. ſi quis viduã. 30. diſt. ſiue ſtatim, ſiue multo poſt id faciat, antequã iuſſum, vel mandatum reuocetur expreſſe, aut tacite per reſtitutionem inter eos primæ amicitiæ, ita vt in notitiam iuſſi, vel mandatarij veniat, iuxta Innoc. in cap. ad audientiam, de homic. communiter recep. ibi, & Villad. vbi ſupra, col. 32. Idẽ de iubente, mandante, uel conſulente percuſſionẽ alicuius citra deformationem, ea ſequuta c. ſi. de hom. lib. 6. & gloſſa recept. ibidem. Dixi, & repetij ſupra *Illicite*, quia ſecus ſi licitè, quidquid Sylu. verb. homicidium 1. q. 4. ſubtiliter, ſed periculosè dicat. Tum quia tunc nõ ſequitur deformatio ex opere ſuo illicito. Tum quia ex dicto Sylu. inferretur, eum qui exercitum ad præliandum, & vincendum abſq; alia intentione expreſſa, vel virtuali interficiendi cohortatur, eſſe irregularem huius ſpeciei, cũ tamen non ſit etiam ſpeciei præcedentis per probata ſupra nu. 211. Idem de ratificante deformationem ſuo nomine factã, quam antequam fieret mandare poterat, quia ratihabitio his duobus concurrentibus mandato comparatur c. ratihabitionem. iuncto c. ratum. de reg. iur. lib. 6. & c. cum quis. de ſent. excommu. eod. lib. facit gl. in c. omnes. 17. q. 4: quidquid ibi Arch. dicat, & alias non, vt ſi factum fuit alterius nomine, aut ſuo cum eſſet infans, aut furioſus, qui mandare non poſſunt, iuxta Io. And. & Pano. in c. 1. de conuerſ. infid. Hæc autem procedunt, ſiue is contra quẽ conſulitur, iubetur, uel mandatur, deformetur, ſiue conſultus, iuſſus, uel mandatarius, iuxta Pano. in d. c. ad audientiam. Inter cõſulentem aũt, & alios hoc diſtat, quod conſulens non ſatisfacit reuocando conſilium, quia tenetur perſuadere contrarium, nam conſilium datur gratia eius cui conſulitur, qui non tam cito credit ei qui contrarium priori conſilio ſuadet, q̃ iuſſus, uel mandatarius mandanti, uel iubenti. Ex quibus colligitur, fuiſſe irregularem illum clericum, qui me pridem conſuluit, dicens ſe conſuluiſſe coniugi cuiuſdã abſentis, quę facta erat prægnas, certũ modum abortiendi, quod poſtea pnĩa ductus reuocauit, ſed illa veſita maritũ regrediente, exequuta conſilium, abortiuit.

234 Vigeſimoprimò infertur, ꝙ non eſt irregularis, qui ſcit tractari de alicuius deformatione illicita, & non ſignificat illud ei, quãuis peccet mortaliter, ſi nec dicto, nec facto ad id iuuet, quidquid dicat Syl. verbo, homicidium 1. q. 10. per dicta ſuperius eod. c. nu. 232. eſt rñ, qui intereſt pugnæ iniuſtæ auxiliando, incitando, aut exhortando ſuos, aut animos cõtrarijs imminuendo, & etiam cuſtodiendo ueſtimẽta, aut ſarcinas eorum, qui ad præliandũ, aut deformandum iniuſte proficiſcitur.

235 Vigeſimoſecũdò infertur, ꝙ magiſter caſtigans diſcipulum non fit irregularis etiamſi moriatur, ſi circumſpecte faciat, aliàs ſecus, c. presbyterum. de hom. & clericus ludens cũ clerico, aut laico, qui decidẽs ſuo ſe cultello deformat, ſine alicuius notabili culpa, nõ fit irregularis, ſi licito ludo licitè ludebat, alias ſecus, c. lator & c. continebatur. de hom. Et ꝙ tecta reficiens, aut aliquos lapides in alium locum iaciens, aliquẽ deformat, eſt irregularis, ſi dicto aut ſigno debite non præmonuit, illac tranſituros, alioqui ſecus, arg. l. ſi putator. ff. ad l. Aquil. & c. ſi duo. & c. clerico. 50. diſt. Et ꝙ iaciens lapides in ſues, aut alia animalia aliquem deformat, eſt irregularis, ſi admiſit culpã non ſatis circunſpecte id faciendo, alias non, glo. d. c. clerico. & ꝙ clericus venans, aut baliſta ſe exercens, aliquẽ caſu deformat, eſt irregularis, iuxta Ange. verb. homicidium. nu. 2. §. 13. & Syl. eod. verbo q. 7. quod intelligendum eſt de venatione aut exercitio illius illicitis, non autẽ de licitis. Non enim omnis venatio, nec omne baliſtæ exercitium eſt illicitũ illi, ut illi præſupponunt. arg. glo. receptæ in c. 1. de cleric. venat. & not. in c. 1. de ſagit.

Vigeſimotertiò infertur, ꝙ clericus introducẽs meretricem per tecta in domũ ſuam, ſi decidens moriatur uel abortiat, fit irregularis; ſi vero introducat per viam planam, & idem contingat, minime, quia licèt vtrunque opus ſit illicitum, & ex vtroque ſit ſecuta deformatio caſualis,

prius tñ eſt ſufficienter ordinatum ad eã, & poſterius non. Et ꝙ circumuerſans cãpanam, cuius tintinabulum ſolutum aliquẽ deformat, non eſt irregulatis, ſi non fuit in culpa male ligandi tintinabulum, alias ſecus, vt quia erat cãpanarius ad id obligatus, c. Io. cũ eis annot. de homic.

236 Vigeſimoquartò infertur, ꝙ iocans, aut ſaltans cum grauida muliere, quæ ob id abortit, nõ eſt irregularis, ſi licite id facit, vt frater, propinquus, aut amicus honeſtus: ſecus ſi illicite, vt amator obſcænus, aut clericus, aut monachus, cui eiuſmodi ſaltatio eſſet prohibita, ca. ſicut ex tuarũ. cũ annot. ei per Pan. de homic. Et qd monachus, vel clericus beneficiarius, aut ordine ſacro initiatus videns furẽ ſurripientem vociferatur, latro, latro, ſecuta deformatione, eſt irregularis huius ſpeciei, ſi animo, vt deformaretur clamauit, aut credens, quod ſuperuenientes eũ deformaturi erant, vel ad Iudicem vt deformaretur ducturi, alias non, c. ſignificaſti. cum ei annota. de homic. Laicus autem, vel alius clericus idem faciens, eſſet irregularis præcedentis ſpeciei.

Vigeſimoquinto infertur, quod eſt irregularis, qui dormiẽdo ſuffocat infantem in eodem lecto illicitè a ſe poſitum, alias ſecus. Qñ autem id licitè fiat, & quando non, dictum eſt ſupra c. 15. nu. 13. Idem de mittẽte puerum ad puteum, aut ad flumen, vbi ſuffocatur. Et de eo, qui fugiens ictum vnius, propellit alterum, qui deformatur, & alia ſimilia, quę illicite facta inducunt irregularitatem, alias non.

237 Vigeſimoſexto infertur, ꝙ rectè dixit Sotus, aberraſſe Syluestrum dicendo irregularitatem incurri a clerico, qui cædendo alienam arborem, caſu aliquem interimit, etiam adhibita diligẽtia, quæ ipſum cædentem propriam a culpa excuſaret. Rectè etiam dixit, non fieri irregularem, monachum, eo, quod ſurſum verſus ipſo mouente campanam tempore prohibito illius tintinabulum aliquẽ occidat, ſi eã diligẽtiam adhibet, quæ ſufficeret ad excuſandũ eum a culpa, ſi tempore debito id faceret, licet enim his duobus caſibus opus ſit illicitum, culpa tamẽ nullatenus dirigitur in mortem.

Vigeſimoſeptimo infertur, ꝙ eadẽ rõne recedo ab eodem Syl. verb. homic. 3. q. 2. dicente irregularem fieri clericũ, qui uenans illicitè caſu occidit aliquẽ abſq; alia culpa in id ordinata, & ꝙ limitandus eſt Caie. dicens, ꝙ licet clericus occidẽs caſu venando, ſi tantã diligentiam quantã laicus adhibet, ne homicidiũ ſequatur, non magis peccet, q̃ ille, incurrit tñ irregularitatẽ, q̃ non ille: limitandus eſt, inquã, ne procedat in venatione, quæ ſuã natura in homicidiũ non dirigitur, qualis eſt venatio paſſerũ, & perdicũ ad aucupis cantũ, vel accipitris ſine armis, in prouincijs in quibus non eſt prohibita; licet clericus peccaret id faciẽdo ipe, quo diuinis intereſſe tenetur, neq; ſi rogatus, vt ſe venantẽ comitaretẽ, fulminis ictu periret. Dixi, *Limitãdus*, quia ſaluari põt in venatione Vrſorũ, Aprorũ, & Ceruorũ, q̃ armis exercetur, ſi mors ꝑ illa cõtingeret.

238 Vigeſimooctauo infertur, ꝙ nõ fit irregularis monachus minori peccãs equitãdo, eo, ꝙ mula manſuetiſſima qua vehitur citra ſuam aliã culpã puerum occidat; quia culpa inſeſſionis eiuſmodi mulę nullatenus dirigebatur in talẽ mortẽ, & quod adulter, qui a marito cum uxore deprehenſus ſuæ defenſionis cauſa eũ occidit, eſt irregularis, vt dixi ſup. c. 15. nu. 7. ſecutus S. Ant. 3. par. tit. 5. quia adulteriũ eſt actus illicitus, & ſufficienter directus ad mortem inferendã, attenta maritorũ procliuitate, & conſuetudine interficiẽdi adulteros, & ſuas vxores; & lege permittẽte in certis caſib. patri, & marito eos, & adulterantes occidere, arg. l. patri. l. marito. ff. ad leg. Iuliã. de adult. & l. Gracchus. C. eo. & eadẽ ratione clericus adulter fit irregularis ſi maritus ob id occidat uxorem, ſecundum meam opinionem, quam fœl. recor. Pius V. probauit, cum in ſacra Pœnitentiaria id controuerterẽtur.

De diſpenſatione Irregularitatis.

SVMMARIVM.

239 *Miſſam quis irregularis iuſtè dicat.*

239 *Diſpenſare poteſt, ſed non ſolet, Papa in irregularitate homicidij voluntarij.*

239 *Homicidium voluntarium exactè definitum, & cum quo diſpenſat Epiſcopus, & nume. 240.*

239 *D. Franciſcus Toletus Societatis Ieſu inſigniter laudatus.*

De

239 DE diſpenſatione huius irregularitatis dico primò, id quod pridem reſpondimus, ſcilicet, licere facere ſacrũ poſt debitam contritionem, & confeſſionem ante diſpenſationem ei, qui occultiſſime occidit alium, & probabiliter eſt certum, & creditum, infamatum iri eum illud feciſſe, niſi celebret: quia lex naturalis, & diuina de defendenda ſua fama præſtat legi humanæ de abſtinendo a ſacro in irregularitate, per dicta ſupra c. 7. nu. 2. & 3. & c. ſicut. de conſecr. diſt. 1. Ad quæſtionem autem, quam hic quærit quidam vir eruditus ſcilicet, an idẽ ſit dicendum de excommunicato occultiſſimo poſito in ſimili periculo infamiæ, & de moniali incidẽte occultiſſime in cenſurã Papalé, ut ante morã petendi abſolutionem poſſit cõicare, qñ aliæ ad id tenẽtur, & intereſſe choro, & alijs, a quib. ſi abſtineret, fama eius, & monaſterij pe. iclitaretẽ? Ad quod reſp. affirmatiue eadem ratione.

Secundò, ꝙ tam mala eſt quoad forum conſcientiæ hæc irregularitas occulta, q̃ publica, per dicta ſupra eod. nu. 194. vbi tranſcripſimus cap. 6. ſeſſ. 24. Conc. Trid. quo Epiſcopis nouè conceditur facultas diſpenſandi ſuper quãcunq; irregularitate deſcendente ex quocunq; delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Super diſpenſatione vero deſcendentis ex voluntario idem Concil. ſeſſ. 14. cap. 7. de reform. ſtatuit in hæc verba.

Cum etiam qui per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari auelli debeat, quia ſua uolũtate homicidium perpetrauerit, etiamſi crimen id nec ordine iudiciario probatũ, nec alia ratione publicũ, ſed occultum fuerit, nullo tempore ad ſacros ordines promoueri poſſit, nec illi aliqua eccleſiaſtica beneficia, etſi curã non habeant animarum, conferre liceat, ſed omni ordine, ac beneficio, & officio eccleſiaſtico perpetuo careat. Si vero homicidium nõ ex propoſito, ſed caſu uel uim vi repellendo, vt quis ſe a morte defenderet, fuiſſe cõmiſſum narretur, quã ob cauſam ẽt ad ſacrorum ordinum, & altaris miniſterium, & beneficia quæcunque, ac dignitates iure quodammodo diſpenſatio debeatur, cõmittatur loci ordinario, aut ex cauſa Metropolitano, ſeu viciniori Epiſcopo, qui non niſi cauſa cognita, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter, diſpenſare poſſit.

Ex quibus duobus c. nota primo, quod ante prædictum Concilium non licebat Epiſcopis diſpenſare ſuper hac irregularitate publica, neq; occulta. Ad quod probandum alias hic adduximus multa, quæ nunc tanquam ſuperuacanea omittimus.

Secundò nota ex d. c. 7. duplex homicidium voluntarium illicitum. Alterum in ſe intentum, ac volitum, ſuper quo ſtatuitur, nè diſpẽſetur. Alterum volitũ in ſe cã defenſionis. Nam verſ. ſi vero. ponit duplex genus homicidij illiciti, ſ. caſuale, & factum cauſa defenſionis, quod intelligendum eſt de intento, & volito in ſe, licet cauſa defenſionis, alioqui enim ſuperflueret, quia cõtineretur ſub caſuali altero mẽbro diſiunctiuæ. Ex quo tertiò nota, ꝙ homicidium intẽtum, & volitum in ſe cauſa defenſionis, licet ſit illicitum ob exceſſum inculpatæ tutelæ, non eſt indiſpenſabile, ꝙ eſt quotidianum in praxi: ad quod hunc canonem efficaciter in ſacra Pœnitentiaria inducentẽ iucunde audiui admodum Reuerendum Collegam in ea meum Franciſcum Toletum, excellentem ſacræ paginæ Doctorem, & acerrimum antea Gymnaſtam, ac nonnullis annis primum fœl. rec. Pij V. & nunc S. D. N. Eccleſiaſten cum primis Vrbis, & orbis ſuſpiciendum, Illuſtriſſimæq; Societatis Ieſu ſingulare ornamentum.

240 Tertiò nota, quod ex eodem cap. 7. & his, quæ alias hic, & prius in principio diſtin. 1. de conſecr. dixi, poteſt definiri homicidium voluntarium, ſuper cuius irregularitate diſpenſandi poteſtas excipitur in omnibus facultatibus diſpẽſandi ſuper irregularitate factis tam ſummo Pœnitẽtiario, quàm legatis, Cruciatarum, Commiſſarijs, & quibuſuis alijs. Definiri inquam, poteſt, eſſe homicidium illicitum, intentum, ſiue volitum in ſe ſaltem æquipollenter, alias quam vitãdæ mortis cauſa ab oratore. Dixi, *Illicitum*, ad differentiam eius, quod neque eſt licitum, quale eſt factum ab infante, vel furioſo. cap. illud 15. q̃. 1. eius item, quod eſt iuſtum, quale eſt, quod miniſtri militiæ, vel milites in bello iuſto iuſte faciunt, de quo ſupra in quarta ſpecie. Ex quo videtur inferri prædictos, & alios, quibus ſit facultas diſpenſandi ſuper omni irregularitate excepta illa, quæ naſcitur ex homicidio

voluntario, poſſe diſpenſare ſuper ea, quę naſcitur ex homicidio iuſto, cum ſolum homicidium iniuſtum dicatur voluntariū per prædictam definitionem. Dixi, *intentum, vel in ſe volitum*, quia non ſufficit, ut ſit volitum in cauſa, quale eſt omne caſuale producens irregularitatem, ſecundum Sanctum Thomam recept. 2.2. quæſtion. 62. articu. final. Dixi, *Saltem æquipollenter*, ad includendum illud, quod non eſt quidem intentum, ſeu volitum in ſe, ſed in cauſa adeo propinqua morti, vt moraliter vix ſint patibilia, velle illam cauſam, & nolle occidere. Cuiuſmodi sūt, nolle occidere, & venenum quod ſcit eſſe mortiferum propinare, vel ferire enſe pūctim circa pręcordia, vel circa caput etiā cæſim. Dixi, *Alias quam, &c.* ad excludendum intentum ad defenſionem vitandæ mortis cauſa, per d. 7. capitu. Dixi, *Ab oratore.* quia non ſufficit, vt intendatur ab alio, fit enim ſępe, quod idem homicidium fit voluntarium vni, & non alteri, quale eſt, quod facit Petrus percutiendo alium animo occidendi, mandante Ioanne, vt aliquam iniuriam leuem citra deformationem ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro eſt volūtarium, & Ioanni nō. Et contra quod famulus facit propinando potum veneno infectum animo iocandi, mandato heri perſuadentis eſſe ſolo ſale inſperſum, id enim famulo non eſſet volūtarium, & hero ſic. Quæ definitio fundatur, tum in d. c. 7. quatenus in tribus locis ſignificat omne homicidium indiſpenſabile eſſe volitum in ſe, ſcilicet, ibi, per induſtriā, vel per inſidias, & ibi, volūtate ſua, & ibi, ex propoſito. Tum quia S. Thom. receptus vbi ſupra ait voluntarium differre a caſuali, eo, quod eſt volitum in ſe, & caſuale in cauſa tātum. Tum quia longe magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quam qui non intendens illud facere, id facit. Adeo quidem quod occidens ſine animo occidendi, minus peccare dicatur, quam vulnerans animo occidendi l. 1. §. diuus. ff. de ſicar. & facit l. 1. & l. is qui. C. eod. quia hic eſt in dolo, ille in culpa, dolus pręponderat culpæ, l. item ſi obſtetrix. §. fin. ff. ad legem Aquil. Tum quia mandans vulnerare aliquem citra mortē licet mandatarius occidat, non debet pęna ordinaria mortis puniri, ſed minori, ſecundum Communem, quam poſt plurimos alios ſequitur Decius conſi. 612. & Alcia. in l. magna negligentia, ff. de verborum ſignificat. & non alia ratione, quam quia non intendebat occiſionem. Ergò, qui occidit aliquem non intendens occidere, non incurrit irregularitatem indiſpenſabilem, quam incurrit intendens occidere, quum ſecundum menſuram delicti debeat eſſe plagarum modus Deut. 25. & capitu. non afferamus. 24 quæſt. 1. Tum quia c. fin. de homicid. lib. 6. quod maxime contra hoc facit, non probat mandantem percutere citra mortem ea conſequuta, eſſe homicidam voluntarium, neque irregularem irregularitate indiſpenſabili, ſed tantum eſſe irregularem, quod & nos fatemur. Tum quia nullo iure probat Caiet. in d. artic. fin. quòd percutiens in vtero prægnantem, ſine animo cauſandi aborſum, ſi ille ſequatur, eſt homicida voluntarius. Et quod faciens ſine animo occidendi aliquid, ex quo vt plurimum ſequitur mors, illa ſequuta, eſt homicida voluntarius, quia id maxime fundat in dicto cap. fina. & in dictis S. Thom. quod autem in d. cap. fina. non probetur ſupra probatum eſt, & quod dicta S. Thom. id non probent, probatur eo, quod ait in corpore quæſtionis, omne, quod non eſt volitum in ſe, ſed in cauſa tantum, eſſe caſuale, & 2. argumen. & eius ſolutione ſentit homicidium percutientis in vtero prægnantē ſine occidendi animo eſſe caſuale, licet punibile, & non voluntarium. Tum quia d. cap. fi. ſi probaret, quod ait Caiet. probaret, quod etiam faciens id ex quo non ſequitur, vt plurimum homicidium, eſſet homicida voluntarius, quia vt plurimum nō ſequitur mors ex percuſſione nolentis occidere. nam & ex percuſſione volētis occidere pluries deſinit ſequi mors, quam ſequatur, ut experientia docet. Tū quia in cap. ſignificaſti. 2. de homic. clarè ſignificatur diſpenſandum eſſe cum clerico, qui percuſſit ſacrilegum foſſorio, ſine animo occidendi, licet ob id ab alijs fuerit occiſus. Tum denique, quòd, vt ſupra ponderatum eſt, prædictum capitulum ſeptimum probat non omne homicidium illicitum intentum, & volitum in ſe, eſſe indiſpenſabile, dicens, non eſſe tale intentum cauſa defenſionibus.

Quartò

Quartò nota, ꝙ poſt prædictum Cōc. non poteſt Epiſcopus diſpenſare cum homicida voluntario ad vllos ordines, neq; vllum beneficium ét ſimplex, vt diſponitur in d. c, quamuis cum alio poſſet diſpēſare quo ad ordines minores, iuxta notata in d.c.ad audientiam.de hom.& etiam ad beneficium, per cap.2.de cler. pugn.in duel, omnium iuris optimum, ſm Anan. ibidem, modo ſit ſimplex, iuxta Panor. ibidem, & Fely. in d. c. ad audientiam. & etiam ad retinendum curatum iam obtentum, licet non ad obtinendum, iuxta Dec.in c.at ſi.§.1.de iud.nu.16. concordantem ſic opiniones contrarias.

De Irregularitate delicti accipiendi, aut exercendi malè ordines.

SVMMARIVM

241 *Irregularis, vt ſit ordinatus, aut ordine vtens in cenſuris, aut ab Epiſcopo cenſurato, aut extra tempora, aut utens ordine non habito, & duob. ſeq.*

241 Circa hæc dico primò, quòd eſt irregularis, qui ſciens, aut ſcire debens ſe eſſe excommunicatum excommunicatione maiori aut interdictum, aut ſuſpenſum ſaltem a ſuſcipiendis ordinibus, ordinatur, c. t. de eo, qui fur.ordi.ſuſce.& c. cū illorū.de ſent.excō. Dixi, *Excommunicatione maiori*, quia minor, q̃uis ſufficiat ad peccandum, non tñ ſufficit ad irregularitatem incurrendam, ca. ſi celebrat.de cler.excom.miniſt. Dixi, *Vel debens ſcire*, quia ignorantia craſſa non excuſat, cap. Apoſtolicæ.de cler.excō. qualis eſt eius, qui ad cōſtitutum diem ſub pęna excommunicationis fuit citatus, & nō cōparuit, & poſtea celebrat neſciēs ſe a iudice fuiſſe excommunicatum, vbi de conſuetudine tales contumaces excommunicantur, iuxta Anch.in d.c. Apoſtolicæ. receptum etiam per Villad.col.4 vbi ſupra. Neque Epiſcopus in hac poteſt iure antiquo diſpenſare, niſi cum ingrediēte religionem poſt bonam aliquanti temporis conuerſationem, cap. fin.de eo, qui furt.ord. Dixi, *iure antiquo*. quia nouo Tridentino, ſeſſio.24.c 6. poteſt, ſi delictum ſic celebrā-

di eſt occultū, licet celebratio ſit publica, argu.l.in delictis, §.ſi extraneus.ff.de noxal.act. quia quamuis actus celebrandi ſit publicus, nō eſt tamen publica eius malitia, qđ in ſacra Pęnitētiaria definitū fuit.

Secundo dico, quod etiam eſt irregularis, qui quatuor ordines minores, & ſubdiaconatum uno eodemque die ſuſcipit, cap.2.eod.tit. (ſed conſuetudine excuſari poteſt, iuxta S. Anto.3.par.tit.14.cap.10. §.15. vt ſupra cap.25.nume.71.diximus) Et a fortiori, ſi duos ſacros ordines ſuſcipit, quamuis Epiſcopus poteſt concedere vſum aliorum prius ſuſceptorum, dict. c. 2. de eo, qui furt.

Tertio dico, quod eſt irregularis, qui ordinatur ab epiſcopo, qui ſe abdicauit epiſcopatu ſuo quo ad locū, & quo ad dignitatem, cap.1.de ord.ab Epiſc. qui Epiſco.renun. ſciens, aut debens ſcire eius abdicationem, quamuis de facultate ſui Epiſcopi ordinetur, iuxta omnes, c. ſecundū. 10.diſt.cap.quod quidam.§. quamuis. & §.ſciendum.1.quæſt.7.

Quartò, quòd qui ab epiſcopo excommunicato, interdicto, aut ſuſpenſo, ſimoniaco, ſchiſmatico, hęretico, aut depoſito aut degradato ordinatur, eſt irregularis; quia quamuis characterem ſuſcipiat per prædicta, & per c.gratiam, & c. ſtatuimus. 1.& 2.1.quęſt.1. non tamen exequutionē ſiquidem qui eam non habet, alteri dare non poteſt, modo ſit ſentētiatus talis, per extrauag. ad euitanda. relatam ſupra eodem, nu.35. & ad id iuſto timore non cogatur, argum.c.conſtat.7. quæſt.1. Poteſt autem Epiſcopus diſpenſare cum eo, qui ignorans denunciationem, ordinatur. argumen.cap.ſi.de ord.ab epiſcop.& capitulo ſtatuimus.& cap.ſi a ſimoniacis 1. q.1.

Quinto dico, quòd qui ordine ſacro ordinatur ante legitimam ętatem, vel extra tempora legitima, vel abſq; literis dimiſſorijs, non eſt irregularis: eſt tamen ipſo iure ſuſpenſus, & ſi antequam abſoluatur, eum exerceat, fit iregularis per extrau.cū ex ſacrorum. citatā ſup.c.25. nu. 50. & in hoc.nu.155.

242 Sexto dico, quòd quāuis qui per ſaltum ordinatur accipiendo maiorem ante minorem ordinem, verum ordinem ſuſcipiat, etiam ſi primo ſaltu ex laico presbyter fiat, iuxta glu.c.ſolicitudo, 52. diſt. &

cap. 1. de cler. per ſalt. promot. recept. cõmuniter, eſt tamen ſuſpenſus, & prætermiſſum ordinem ſine diſpenſatione accipere nequit. Poteſt tamen Epiſcopus antequam accepto vtatur diſpenſare, vt prętermiſſum ſuſcipiat, & poſtea ambobus vtatur, ſed ſi priusquam diſpenſetur, vtatur accepto, aut prætermiſſo, uidetur talis irregularis, cum quo ſolus Papa ad maiorem ordinem diſpenſat, ſi ſciens errorem id fecit, ſi autem per ignorantiam, Epiſcopus poteſt, imò & ſi ſcienter vſus fuerit ad exercendum acceptum, quãuis non ad maiorem ſuſcipiendum, argumento capituli primi, & eorũ, quæ poſt alios ibi annotat Pan. de cler. per ſalt. promot. & Sylueſt. verb. irregularitas. lib. 11.

Septimo dico, quòd eſt irregularis, qui ordine quem non habet vtitur, c. 1. de cle. non ord. miniſt. modo illo utatur ſerio, & non ioco, arg. cap. illud. 15. quæſt. 1. & tanquam ordinatus eo, & non vt laici ex conſuetudine interdum exercẽt officium minorum ordinum, iuxta S. Th. in 4. diſt. 24. & S. Ant. 3. par. tit. 28. c. 1. aut non initiatus presbyterio. ſine conſueta ſolemnitate, vt alius baptizat, aut nondum ſubdiaconus, epiſtolam cantat ex choro, aut altari etiam cum dalmatica, ſed ſiue manipulo, aut cum eo, vbi eſt talis conſuetudo, iuxta S. Ant. ubi ſupra, §. 5. & affirmat Villad. vbi ſupra, col. 42. fratribus mendicantibus eſſe conſuetudinem eam dicere etiam cum manipulo: ſecus. n. ſi ſolũ executione careret, eo quod in ordinatione aliqua ſolemnitas accidentalis de fuit. licet enim peccet utẽdo antequam illa ſuppleatur, capitulo primo de ſacra. non iteran. cum annot. ibi, non tamen ſit irregularis; Quin pridem reſpondi quod quãuis clericus primæ conſuræ, qui ſolemniter cantauit epiſtolam cũ manipulo tanquã ſubdiaconus, vbi non erat conſuetudo cãtandi eam cum illo niſi ſubdiacono, ſit irregularis, in foro tñ animæ non eſt talis, ſi noluit id facere tanquam ſubdiaconus, licet ĩ foro exteriori putaretur talis, quia præſumeretur id feciſſe, vt ſubdiaconus. Ad dubium de laico audiente ſerio confeſſionem ſacram, & abſoluente, ſimulando ſe presbyterum, rñd. ꝙ ſit irregularis per prædicta, quia ſolẽniter facit actũ appropriatũ ordini presbyterali quo caret.

243 Octauo dico, quòd eſt irregularis violans interdictum generale, aut ſpeciale, locale, aut perſonale ſepeliendo, adminiſtrando ſacramenta, aut celebrando diuina officia ſic, vt aliquod opus peculiare alicuius ordini faciat, vt dictũ eſt ſupra eod. c. nu. 190. Dixi, Clericus, quia laicus quãuis ſæpe peccet mortaliter violando interdictũ, nunq̃ tñ irregularitatẽ incurrit, vt ſup. eo. c. n. 187. dictũ eſt. Dixi, Interdictũ, qa ſecus de ceſſatione nõ mixta interdicto, vt dictũ eſt ſup. eo. c. n. 188.

Nono dico, ꝙ ſolus Papa cũ tali ad aſcẽdendum ad maiorem ordinem diſpenſat, quamuis ad vtendum accepto poſſit Epiſcopus, Pan. in c. 1. de cle. non ord. miniſt.

De Irregularitate ex delicto violando cenſuras celebrando.

SVMMARIVM.

244 *Irregularis, vt ſit cenſuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo.*

244 PRimo dico, ꝙ excommunicatus excõmunicatione maiori, interdictus, aut ſuſpenſus, qui ſciens, aut ſcire debẽs, celebrat officia diuina, faciendo ſolemniter aliquid alicui certo ordini ſuo deputatum tanq̃ ordinatus tali ordine, aut audit authorando, eſt irregularis, iux. Communem Hoſt. Io. And. Panor. & alij tenent in c. 2. de cle. excom. miniſt. Et probatur de excommunicato in c. ſi celebr. a cõtrario ſenſu, eod. tit. & de ſuſpenſo in c. 2. de re iudica. lib. 6. Dixi, *Excõmunicationi maiori*, quia minor ad hoc non ſufficit, per d. c. ſi celebrat. de cler. excom. miniſt. Dixi, *ſciens*, ad excludendum eũ, qui per ignorantiam probabilẽ hoc facit, & ad includendum eum, qui per craſſam, arg. c. Apoſtolicæ. cum ei annot. eod. tit. Dixi, *diuina officia*, quia peragendo alia puta, iudicando, viſitando, caſtigando, præſentando, eligendo, confirmando electum &c. non incurritur: quia id nullibi cauetur, & ita non eſt dicendum cap. legatur. 24. q. 2. & c. is qui. de ſent. excõ. lib. 6. Dixi, *Aliquid alicui certo ordini ſuo*: ad excludendum, iuxta doctrinam Innoc. in c. ſi. de exceſſibus præl. receptam communiter, eos qui recitãt aliquas horas, etiam canonicas, & re-

ſponſo-

ſponſoria ad ſepulchra mortuorũ cantãt, aut Pſalmos in choro, quod etiã conſueuerunt laici facere, aut ferunt cereos, aut faciũt aliquid aliud minoribus ordinibus annexum, quæ mere laici conſueuerunt facere, ut S.Th.& Ant.citati ſupra proxime dixerunt. Dixi, *Solemniter*, ad excludẽdum eum, qui dicit epiſtolam, aut euangelium ſine apparatu ſolito, vt proxime dictum eſt. Dixi, *Tanquam ordinatus tali ordine*, ad includendum hebdomadarium, qui tanquam ſacerdos capitulum dicit, & orationem in choro, & aquam ſolẽniter benedicit. Quod Sylu.declarat ver. irregularitas.q.13. Dixi, *Aut audit auctorãdo*, ad includendum prælatum, aut dñm qui ligatus aliqua cẽſura coram ſe celebrare facit aliquem, ſiue ſit ligatus ea, ſiue non, aut aliquem ligatum, licet ipſe non ſit ligatus, iuxta gl.ſing.in cle.2.de priuil.ver. celebrare. commendatum per plurimos.

245 Secundo dico, ꝙ non diſtinguimus vt alij inter ſuſpenſum quo ad ſe ſolum, & inter ſuſpẽſum quo ad ſe, & quo ad alios, quia loquimur de ſuſpenſo ſuſpenſione propria, quæ eſt ſpecies cenſuræ eccleſiaſticæ, ſup.eo.c.nu.151.definita, qualis nõ eſt ea, quam peccatum mortale, vel irregularitas facit, vt ibid.dictum eſt.

Tertio dico, ꝙ in hac irregularitate, ſolus Papa diſpenſat, Inn.& Com. in c.1.de re iud.lib.6.adiunctis, quæ dicit in c.1. de ſent.excom.eo.lib.& c.fi.de exceſſ.præla.

De Irregularitate ex delicto iterandi Baptiſmum.

SVMMARIVM.

246 *Irregularis eſt bis baptiZans, aut bis baptiZatus.nu.247.*

246 PRimum dico eſſe irregularem, qui ſciens ſe eſſe baptizatum, iterum ſe permittit baptizari, c.eos. de cõſecr.diſt. 4.& qui rebaptizat quem ſcit eſſe baptizatum, c.2. de apoſta. etiam ignoranter, c.qui bis ignoranter.de conſec.diſt.4.niſi ignorantia eſſet probabilis, iuxt. Scot.in 4 diſt.6.q.8.& Card.S.Xiſti in d.c.qui bis. quamuis gl.Archid. & citati per eum aliter ibi dicunt per illum textum, cui nos ibi nouè tñdimus, & ẽo dubium probabile excuſat, qm̃ non monſtratur eſſe iteratum, quod neſcitur eſſe factum, c. ſolẽnitates.1.de conſecr. diſt.1.& c.1.de cler. per ſaltũ promot. Ignorantia probabilis eſt ei, qui adhibita diligentia debita ſcire nõ potuit, an qui offertur, ſit baptizatus, vel non, qui baptizandus eſt ſub ea cõditione, ſi nõ es baptizatus, ego te baptizo, c.2.de bapt. Talis tñ non eſt ei, qui ſcit eũ natum ex parentibus Chriſtianis, & educatũ inter Chriſtianos, qui infantes recẽs natos baptizant, debet.n. credere eſſe baptizatũ, c.veniẽs.de presbyter. non bapr.

Secundo, ꝙ vt diximus in d. c. qui bis. parochus non debet iterato baptizare illum, quẽ obſtetrix baptizauit, donec cognoſcat ex ea, an & qũo baptizauit, & ſi cognouerit eam ſcire baptizare, & baptizaſſe rectè, debet alia oĩa ſupplere, ſed nõ baptizare, ẽt ſub conditione ſi non es baptizatus, &c. quoſdam tñ qui ſic baptizarunt bona fide, rñdi pridem nõ fuiſſe irregulares quo ad forũ exterius, licet peccauiſſent, quia vere non baptizarũt, cum conditio eſſet de præterito, vel præſenti, & talis falſa faciat ceſſare actũ, l.cũ ad præſens.ff.de reb. cred. cũ gl.& citat.in ea. Et quia intẽtio eorũ non fuit iterare baptiſmũ, & actus agentiũ non operantur vltra intentionẽ eorũ, l non omnis. ff.eodem.

267 Tertio dico, ꝙ idem eſt de iteratione reliquorum ſacramentorum, quæ characterem imprimunt, quæ ſunt cõfirmatio, & ordo, ſ̃m S.Anto.per dictum.de conſecra. diſt.5. quod agit de bis confirmatis, & cap.1. 68. diſt. quod agit de bis ordinatis, licet acerrimus Scotus, in 4. diſt.7.q. vltima, communiter receptus oppoſitum teneat, cuius opinio etſi iuri ſcripto aptior videatur, conſuetudini tamen illud interpretanti aptior eſt S.Anton. & ideo tenenda, argumen. cap. cum dilectus. & cap.fin.de conſuetud.

De Irregularitate ex delicti notorietate.

SVMMARIVM.

248 *Irregularem ſola enormitas peccati non facit, quid aliud requiratur, nu.249.*

249 *Sodomia non eſt irregularis, ſed hodie grauiſſime punitur.*
250 *Matthæus Contarellus Sanctiſ. Dom. Noſt. Datarius laudatus.*
251 *Collatio beneficij facta irregulari nulla.*
251 *Irregularis an omnis incapax beneficij.*
252 *Irregularitas pœna maior excommunicatione minore. nu. 253.*
253 *Commiſſio ſicut mandatum expirat morte committentis.*
254 *Confeſſarius quis per bullam electus tollit irregularitatem.*
255 *Occultum, & penè occultum quid, & quotuplex.*
255 *Publicum quid, & quotuplex.*
255 *Qualitas adiuncta verbo iuxta eius tēpus intelligitur.*
255 *Diſpenſat ut Epiſcopus in irregularitate notorij criminis, & in nulla Confeſſarius.*

248 DIco primo, eſſe irregularem eū qui notorio crimine, enormi, & digno depoſitione notatur, d. c. fi. de temp. ord. Dixi. *Notorio*, quia id requiritur. Quod autem ſit aliud, dictum eſt ſupra c. 25. nu. 73. de hac ipſa re tractando. Quibus eſt conſequens, non ſufficere q̄ probari poſſit, aut ſit fama de eo, aut ſit confeſſum extra iudicialiter, vt S. Ant. dixit 3. parte tit. 28. c. 6. §. 7. Dixi, *Depoſitione digno*, alias ſecus, ut dictum eſt, ubi ſupra.

Secūdo dico, q̄ crimina depoſitione digna ſunt adulteriū, & oīa alia maiora illo cōcubinatus diu continuatus, præſertim notorius, & ſtuprū virginis, & alia ſimilia, de quib. late Pano. & alij, in c. at ſi clerici. §. 1. de iudi. & Are. in c. cū nō ab hoīe. eo. tit. gl. in ſumma. 15. q. 8. & c. t. 81. diſt.

Tertio dico, q̄ quæcunq; enormitas ſine notorietate non ſufficit, quamuis contradixerint gl. in c. fi. 25. diſt. & c. ex tenore. de temp. ord. & Villad. vbi ſup. col. 35. & Ang & Syl. verb. irregularitas. q. 4. poſt S. Ant. vbi ſupra, male inijcientes magnos ſcrupulos multis eccleſiaſticis, qui delicta enormia occultiſſima commiſerunt. Tum quia contra eos eſt d. ca. ex tenore. vbi expreſsè hoc ait Inn. Tum quia Bartholom. Brixien. in additione gl. in d. c. fi. 25. diſt. tenet contra eam, inducendo capit. fin. de tempor. ordina. per quod nouè declarauit Greg. IX. nulla crimina occulta præter homicidium facere irregularē. Tum quia hoc probatur per capit. is qui. de ſenten. excommun. lib. 6. quatenus habet, nullum crimen quantumlibet graue irregularitatem inducere, niſi de quo id a iure ſpecialiter ſtatuatur, ut hunc effectum habeat, ut homicidium. Tum quia nullo ſolido fundamento nituntur contradictores: ſolum enim nituntur auctoritate Bernard. & Hoſtien. in ca. niſi. §. 1. de renun. & Spec. in titu. de diſpen. §. iuxta. nume. 17. & Ioan. in cap. vlt. 25. diſtin. quos licèt Anto. ſequatur in dicto capit. niſi. §. 1. contra tamen tenet in dicto cap. ex tenore. ſequutus ibi Innocen. Speculator etiam ultimo loco, nume. 18. refert opinionem Vincentij contrariā. Tum denique, per ea quæ adducit contra illos Aret. in d. c. cum non ab homine. col. 13. & duab. ſeq.

249 Quartò dico, quòd hæc conſequitur crimen occultum ſodomiæ, licèt nefandum, de quo interrogamur, nō inducere irregularitatem. quamuis Speculat. in dicto nu. 17. contra teneat, viſus opinioni ſupra reiectæ; tum per prædicta. Tum quia, ut dictū eſt, enormitas non ſufficit, nec requiritur ad inducendam irregularitatem, hæreſis enim mentalis enorme crimen eſt, & multo maius quàm quædam alia inducentia irregularitatem, S. Th. 2. 2. q. 11. art. 3. & etiā deſperatio, idem ibid. q. 20. art. 3. & multo enormius odiū Dei, idem ibid. q. 34. art. 2. quorum tamen nullum irregularitatem inducit, & alia multo minora eam inducunt, ca. presbyterū. c. continebatur. de homi. quin aliquando opera bona, ut ſupra nu. 206. Tum quia nunquam vidi, nec audiui diſpēſationem ſuper hoc a Sede Apoſt. Tum quia ubi ſupra Aret. ex profeſſo hæc tractans irrefragabiliter id comprobat. Nec me in contrarium mouent illa plurima, quæ diligentiſſimè tradit præfatus Illuſt. Præſes in cle. 1. de hom. 1. par. nu. 6. quia vt ipſemet fatetur, non eſt de caſibus expreſſis in iure, extra quos non incurritur irregularitas, ut dictum eſt, per d. c. is qui.

Quintò, quòd dubitari poteſt, an incurrat eam iure nouo extra. fœl. record. Pij V. cuius tenor quo ad hoc eſt.

Omnes & quoſcunq; presbyteros, & alios clericos ſæculares, & regulares cuiuſcunque gradus & dignitatis, tam dirum nefas (puta ſodo-

ſodomitæ) exercentes omni privilegio clericali, omnique officio, dignitate, & beneficio eccleſiaſtico præſentis canonis auctoritate privamus. Ita quod per iudicem eccleſiaſticum degradati poteſtati ſtatim ſeculari tradantur.

Ad quod dico primo, non inducere illam quo ad laicos, quia nil agit de illis.

Secundò dico, q̃ nec quoad clericos, ſi teneamus pœnas eius ipſo iure non incurri, quod tamen teneri non poteſt, propter illa verba, *Præſentis canonis auctoritate privamus.* quę cum ſint præſentis temporis, inducunt ipſo iure pęnam. c. excommunicamus. de hæret. & multa capitula Bullæ Cœnæ inſertæ ſup. eo. nu. 52. & tradit Fel. in c. Rodulphus. nu. 48. & melius nu. 33. de reſcrip. & ſentit gl. d. in pęnis. de regu. iur. lib. 6. communiter recep.

Tertiò dico, non includere illam quemcunque clericum ſodomitam, ſed ſolum exercentem, qd verbum dixit mihi S. D. N. Greg. XIII. de induſtria poſuiſſe in ea Illuſt. ac Reueren. eundemq. doctiſ. ac integerrimũ, nec pretio nec precibus à recto flexibilem virum Matthæum Conta-
250 rellum Datarium eiuſdem Sanctiſ. fide liſ. qui a me conſultus idipſum reſpondit. Ideoque arbitior tantum comprehẽdere eos, q quaſi ex vſu cõtinuato id exercẽt, arg. l. ſciendum. §. illud. ff. de ædil. edi. per quem Bar. in proœmio. ff. nume. vo. quem ſequitur Panor. in c. 1. num. 24. de iud. dicit artificem, vel mercatorem non dici eũ qui ſemel, aut iterum, artem uel mercaturam exercet, ſed eũ qui toties, vt vulgi opinione habeatur pro tali, ſicuti etiã erro & abigens non dicitur quis pro vno, vel altero actu, in l. q. ſit fugitiuus. §. erronem. ff. eod. & l. fi. ff. de abig. & ita temperanda videtur d. extrauag. ſaltem quoad forum conſcientiæ, ut ſolum comprehendat eum, qui ſic labitur in præfatum crimen, vt boni viri arbitrio dici poſſit exercitor eius, non autem, qui tantum cadit aliquoties, & pœnitet cecidiſſe.

Quarto dico, quod cupienti mihi, ut ſolum forũ exterius reſpiceret, item ſanctiſſimus reſpondit, etiam interius reſpicere, quũ non fundetur ſuper præſumptione, nec ponat diſcrimẽ inter vtrũq; forum.

Quinto dico, quòd etiam videtur temperanda ne comprehendat omnem exercẽtem luxuriam contra naturam, quę cõprehendit omnem pollutionem extraordinariam, ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 11. neque exercentem omnem actum ſodomiticum, qui comprehendit omnem pollutionem habitam cum alio, vel alia extra vas ordinarium, ſecundum eundem ibid. ſed ſolum habentem copulam ſodomiticam, argum. c. fin. de ſponſ. quod habet, non conſummari copulam, niſi intra uas naturale ſemen effundatur, & cap. extraordinaria. 35. q. quod habet ex tali pollutione non gigni affinitatem. Quærenti autem, an vt vidimus eam grauiter in foro exteriori receptam; ita ea in foro interiori ſit recepta? reſpõdemus quæſtionẽ eſſe facti, ad quam reſpondere non eſt iuriſconſulti, arg. l. vt reſponſum. C. de trãſ.

Sexto dico, quòd quo ad illos, quos cõprehendit inducit depoſitionem ipſo iure, quæ non eſt irregularitas, ſed prior illa per dicta ſup.

Sexto principaliter dico, quòd nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæſiti ipſo iure, q̃ videtur ſententia Inno. in c. cum noſtras. de conceſ. præben. communiter recepti ibi, & vbique præſertim a Fel. in c. inquiſitionis. de accuſ. & probatur per c. clericis. ne cler. uel monach. verb. priuetur, quod probat irregularitatem ex homicidio natam, non inducere illã, & cum illa ſit potiſſima, argu. c. miror. 50. diſ. a fortiori nõ inducẽt aliæ.

Septimo dico, quòd omnis irregularitas præcedens collationem reddit ipſam ſubſequutam nullam ipſo iure, quod probatur primo, quòd verior reſolutio illius grandis quæſtionis tractatæ a multis citatis a Fel. in c. 2. de reſcr. An collatio beneficij facta crimnoſo valeat? eſt, quod facta in eo crimine inducente irregularitatem non valet, facta verò alij ſic, arg. c. fi. de temp. ord. & aliorum citatorum, vbi ſupra per Fel. Et ita ratio, cur, valet, uel non valet, non eſt criminis magnitudo, vel paruitas, ſed quod inducit irregularitatem. quæ ratio non eſſet iuſta, niſi irregularitas impediret valorem collationis. Tum quia inhabilis ad vnum, eſt inhabilis ad ei annexum, c. tranſlato. de conſtitu. & in hac ſpecie dicit hoc glo. notab. in c. ſtudeat. 50. diſtinct. & probat capitulo poſtulaſti. de cler. excomm. miniſt. At irregularis eſt inhabilis ad ordinẽ, & vſum eius,

&be-

la perceptione conſiſtit, & ita ne textus ſibi ſit contrarius. quatenus ait peccare conferendo ſacramenta, dêt intelligi de collatione, quæ fit vna cum perceptione, ex mente Hoſt.& Anch.ibi. qualis eſt collatio eucharistiæ facta ſano a celebrante, & ordinis ab Epiſcopo miſſante, ut ibi.dixi.

Nono dico, quod ſubijcere hic in alia editione quandam reſolutionem Coſmæ gloſſatoris Prag. ſanct. quam attexuit §. & nihilominus.tit.de concubinarijs,verſi. inhabiles, quam quia intelligo non eſſe, adeo perpenſam,ac ſolent eſſe aliæ illius viri doctiſſ.omitto, & illi ſubſtituo rationem.qua non debeat D. Lector fidere illi deciſioni quotidianæ, ac periculoſæ relatæ in hac materia diſpenſationum a viro alioquin eruditiſſ. in tract. de irregularit. nuper edito lib.5.c.5.nu.6.ſcilicet, quod cum Papa diſpēſat per commiſſionem factam ordinarijs, vt de veritate precum co gnoſcatur iuxta Concil.Trid.c.5.ſeſſ. 22. de refor. cōmiſſio illa non expirat morte Papæ,etiam re integra.ad quod citat Syl. Armil. & Fe. immo & me aliqua ex parte in id voluit, quod tamen non eſt verum, quia mandatū,& cōmiſſio alteri facta expirat re integra morte mādātis. l.mādatū C.de mandat,etiam ſi ſit iudiciale,c.relatum.de offic.deleg. & ibi per omnes. Nec obſtat auctoritas eorum, quos allegat, nā Feder.quem alij ſequuntur, non loquitur
253 de mandato,vel commiſſione diſpenſandi,ſed de gratia poteſtatis factæ ad diſpenſandum,& de diſpenſatione iam facta.loquitur enim de gratia, qua Papa conceſſit cuidam Magiſtro prædicatorum poteſtatem diſpenſandi cum 100. Fratrib. ſui ordinis illegitimis, vt poſſint eſſe priores & de diſpenſatione iam facta ab illo Magiſtro, & non de mandato, & commiſſione diſpenſandi cum tali, vel tali religioſo: nos autem loquimur de commiſſione, diſpenſandi cum tali, vel tali,ſi preces eius veritate nitantur,quę non eſt gratia facta Commiſſario, ſed mandatum conditionale de gratia facienda alteri tertio expreſſo,ſicut facultas, quam facit Papa cuipiā conferendi aliqua beneficia aliquibus perſonis gratia facta illi delegato,quæ nō expirat re integra morte Papę.Facultas autem a Papa conceſſa cuipiam conferendi aliquod beneficium alicui certæ perſonæ non videtur gratia facta illi,ſed mandatum de gratia facienda ei, cui conferendum eſt beneficium, & ideo ſi Papa re integra moriatur expirat, vt expreſſe habet tex.ſing.cap.ſi cui.de præb.lib.6.& hoc eſt quod voluit dicere Dec. in d. ca.relatum. nu.5.quatenus ait id,quod Pan.conceſſionem,quæ gratiam continet, non expirare morte mandantis,c.ſi ſuper gratia. de off. deleg.lib.6.& d.ca.ſi cui. de præb.eod.intelligendum eſſe de conceſſione facta per viam gratiæ eius, cui fit conceſſio, & non de facta per viam ſimplicis commiſſionis alij tertio.qualis eſt commiſſio diſpenſandi cum aliquo expreſſo, ſi preces veritate nitantur, quia tunc non fit gratia ei, cui committitur,ſed tertio cum quo eſt diſpēſandum,in quo citat Io. And.& alios,& efficaciter probatur per prædicta.

254 Decimò dico, ꝙ cum nullo irregulari diſpenſare pōt cōfeſſarius electus per bullas Papæ, quæ ſolum habent clauſulā abſoluendi a qualicunque cenſura,quia irregularitas non eſt cenſura, neq; abſolutio eius eſt neceſſaria ad peccatorū abſolutionē, vt dictū eſt ſupra eo,c. nume. 194. poſt Dom. Alex.& Villad.ibi citatos,neq; ēt ſi habent clauſulam diſpenſandi a quibuſlibet votis,& abſoluendi a quibuſlibet cenſuris,& pœnis. Tum quia ſtylus Curiæ habet,ꝙ per eam non intelligatur data facultas diſpenſandi ſuper irregularitate, niſi exprimatur, quod colligitur ex eo quòd aliquoties eam exprimit. Tum quia quoties id exprimit dando facultatē expreſsā diſpenſandi ſuper irregularitate, ſolet excipere illā,quæ ex bigamia, & homicidio naſcitur. Et ita ex contrario cōſequeretur quòd clauſula abſoluēdi ſimpliciter ab oībus cenſuris, & pœnis, quæ paſſim in Iubileis,& bullis indulgentiarum ponitur ſine irregularitatis expreſſione maioris virtutis eſſet,quam cum ea,quia in hoc caſu ſemper excipitur irregularitas,quæ ex bigamia,& homicidio voluntario manat, & in illo non. Tum quia pari ratione poſſet abſolui a pœna pecuniaria pro illo peccato a Iudice impoſita, vel imponenda, qđ eſt palā falſum. Tum quia facultas illa abſoluendi a cenſuris, & pęnis quæ ponitur in dictis Iubileis & bullis, ſolum videtur reſpicere illas cenſuras,& pœnas quæ impediunt abſolutionem a peccatis,quia in illum

illum finē datur, vt colligitur ex illis ver-
bis. Et cū abſolutio peccatorum recte fie-
ri poſſit cū ſublatione irregularitatis, ut
ſupra eod. c. nu. 192. dictum eſt, non uide
tur eius ſublatio cōceſſa, niſi exprimatur.
quia ex fine ſumenda eſt intentio Autho
ris. l. & ſi nō ſint. §. perueniamus. ff. de aur.
& argen. legat, & l. fin. ff. de hæred. inſtitu.
Non obſtat, quòd ſecundum hoc, verba il
la, *alijs pœnis*, ſuperfluerent, quum non vi
deatur occurrere alia pœna diſtincta a cē
ſuris, cuius ſublationē præ requirat abſo
lutio ſacramentalis, & ſacra communio.
non inquam hoc obſtat, quia imò poteſt
dari aliqua, ſcilicet ſuſpenſio a cōfeſſario
ne intra certum tempus confiteatur, uel
communicet, quam non eſſe proprie cēſu
ram diximus ſupra eo. num. 152. Et etiam
illa quam ipſe pœnitens promitteret ali-
quo bono fine ſubire, vel ſoluere, ſi intra
certum tēpus illa ſacramenta ſuſciperet.
Et illa qua aliquot canones pœnitentia-
les mandant arceri quem intra aliquod
tempus a communione, capit. presbyter.
82. diſt. & c. de his vero, 33. quæſt. 2. Adde
quod fere omnes prælati omnium religio
num poſſunt diſpenſare ſuper qualibet ir
regularitate ſui monachi, excepta illa,
quæ naſcitur ex homicidio voluntario, &
bigamia; non quidem iure communi; ſed
priuilegio conceſſo ſpecialiter eis, vel ge-
neraliter communicando illis priuilegia,
omnia omnibus alijs conceſſa.

Vndecimo dico, quòd in hac materia,
& facultatis cōceſſæ ad diſpenſandū ſuper
occultis, & nō publicis, vt in c. 2. de ſorti-
leg. & c. 6. ſeſſ. 25. Concil. Trid. & alijs, ac
bullæ Sacræ Pœnitentiariæ, & aliquorum
Legatorū, circunſpectis omnibus, videtur
reſoluendū, ꝙ occultum eſt quod non eſt
255 publicum. Publicum aūt quod eſt noto
rium, manifeſtū, vel famoſum. Tum quia
ratio cur alterum cōcedatur, & alterū ne
getur, eſt, ut obuietur ſcandalo publico,
iuxta c. nihil. de præſcript. cui ſatis obuia-
tur non diſpenſando in notorijs manife-
ſtis, & famoſis. Tū quia non eſt de occulti
eſſentia, quod ſuapte natura nō ſit proba
bile, qualia ſunt ſola mētalia c. erubeſcāt.
32. diſt. Neq; quòd licèt ſuapte natura ſit
probabile, nullatenus tamen probari poſ-
ſit; quia id eſt contra §. hæc ergo. iuxta gl.
verb. ſecreta, ſub c. quis aliquando. de pœ.
diſt. 1. quatenus probāt dici occultum fa-
ctum in præſentia quinque: & contra c. 2.
de apoſtat. quatenus probat miniſterium
Acolyti iuuantis rebaptizātem poſſe eſſe
occultum. Tū quia penè occultū videtur
eſſe speciē occulti, d. c. veſtra. §. cæterum,
quatenus occultū dicit eſſe, quod tolera-
tur, etiamſi ab aliquibus ſciatur, & gl. ibi.
& c. manifeſta. 2. q. 1. cōiter recep. ait id di-
ci penè occultum, quod probari poteſt, li-
cet difficulter. Tum quia nulla irregulari-
tas contrahitur ſine facto ſua natura pro
babili, & paucæ ſunt quarū factum aliquo
modo probari non poſſit, per ſupradicta
eod. c. nu. 139. Tum quia omne, quod non
eſt publicū, poteſt dici occultū, & publicū
definitur eſſe quod patet omnibus, ſecū-
dum Bar. in l. 1. § pen. ff. de ſuſpe. tuto. Et
ita oportet eſſe ſaltem notorium, manife
ſtum, vel famoſum: ſufficit tñ eſſe tale vi-
ciniæ, collegio, uel monaſterio, licèt non
prouinciæ, ciuitati uel parochiæ. Tūc au-
tem dicetur tale alicui eorum, qñ maiori
parti eorum fuerit tale, modo ſaltem de
cem inueniantur in eo, per notata a Pan.
& citatis ab eo in d. c. veſtra. nu. 10. & 16.
& ſupra cap. 25. nu. 73. Publicum autē eſt
triplex, ſ. notorium, quod nititur ſcientia
maioris partis prædictarū cōitatum. Ma-
nifeſtū, quod nititur fama eiuſdem partis
maioris, orta a ſciētibus: & Famoſum, qđ,
nititur fama maioris partis, orta ex uno
ſciente uel ex indicijs, uel præſumptioni-
bus illi æquipollentibus, iuxta gl. d. c. ma-
nifeſta. 2. q. 1. & c. ueſtra. de cohab. cle. Oc
cultum item triplex, ſ. quod non eſt pro-
babile ſuaptè natura, qualia ſunt ſola mē
talia: & quod eſt probabile ſuaptè natura
ſed non pōt probari; quia coram nemine
factum eſt, & quod probari quidem pōt,
ſed adeo a paucis, quòd nulla inde fama
orta eſt, nec eſt in iudiciū deductū; quod
præfatæ gloſſæ penè occultum appellāt.

Duodecimo dico, quòd vt delictum di-
catur publicum, non ſufficit, vt actus qui
eſt delictum, ſit publicū, niſi etiam pu-
blice ſciatur eſſe delictū, miſſa. n. facta co
ram populo ab excommunicato occulto
actus publicus, & delictum eſt, non tamē
delictum publicum, quia neſcitur publi-
cum eſſe delictum. Tum quia qualitas
adiuncta verbo debet intelligi ſecundum
qualitatē eius, l. in delictis. §. 1. ff. de no-
xalib.

xalib. quatenus probat non dici dominũ ſerui delinquentis, qui non erat dominus ſerui cum deliquit, & ut aiunt Dialectici, non dicitur uidiſſe Papam, qui vidit eum ſolũ antequam eſſet Papa. Tnm quia teſtamentum factum ab aliquo ante militiam, non cenſetur militare, niſi in ea approbetur. l. Titius. ff. de teſtam. & Bar. ibi, & in d. §. 1. ait, quod pupillus moriens poſt mortem tutoris, per cuius ſcientiam reputabatur ſciens in uita ejus, dicitur mori ignorans, quo ad effectum. l. cum antiquioribus. C. de iur. delib.

De ſex caſibus, quibus Eccleſia pro polluta habetur, ita quòd non liceat in ea celebrare.

SVMMARIVM.

256 *Eccleſia vt dicatur polluta in ſex caſibus, & ſequent.*

257 *Polluta Eccleſia pollutum eſt cæmeteriũ contiguum, ſed non contra.*

256 PRimus caſus eſt in c. eccleſijs. 68. di. & cap. eccleſijs de conſec. diſt. 1. cap. propoſuiſti. de conſec. eccleſ. quando intra eam ſanguis humanus iniurioſe effunditur, aut cauſa naturalis eius effuſionis, aut mortis datur. Dixi, *Intra*: quia ſecus ſi extra eam etiam deſuper in tecto, vel ſubter eam in ſpecu, iuxta Arthid. in d. cap. eccleſijs. gl. in cap. 1. de conſec. eccleſ. lib. 6. Dixi, *Eccleſiam*, generaliter, ad comprehendendam eam nõdum conſecratam. c. fin. de conſecr. eccleſ. quamuis quo ad reconciliationem ſit magna differẽtia, quia recõciliatio cõſecratæ debet fieri ab Epiſcopo, & cum aqua benedicta ab ipſo, aut ab alio Epiſcopo: non cõſecratæ vero poteſt fieri a ſolo presbytero, & cum aqua a ſeipſo benedicta, capitu. aqua. de conſec. eccleſ. d. cap. fin. quam probant ibidẽ Io. Andr. Anch. Card. & Panorm. licet dubitet Anton. ibidem Dixi *Effunditur*: ad ſignificandum, quòd non ſufficit aliquarũ guttarum ſanguinis emiſſio: quia iura requirunt effuſionem quæ largitatem denotat, cap. reuertimini. 16. q. 1. & gloſſ. ſing. in hac ſpecie c. cum illorum. de ſent. excõmu. verb. effuſionem, commẽdata per Felyn. ibi, & Panorm. in dict. capitu. propoſuiſti. Dixi, *Sanguinis*: quia nõ ſufficit percuſſio quæ nõ ſit mortifera ſine eius effuſione, quantuis ſit eiuſmodi, ut carnes cõtundat, aut oſſa frangat, iuxta Spec. de dedic. eccleſ. col. 10. in rationali diuin. offic. Dixi, *Humanus*, quia nulla effuſio cęterorũ animaliũ ad id ſufficit, gl. d. c. 1. de conſec. eccleſ. verb. ſanguis. lib. 6. Dixi, *Iniurioſè*: quia non ſufficit naturalis effuſio per nares, aut per os, aut quæ caſu ſit, lapſu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, aut tegulę per ſe decidentis, gl. d. c. 1. recepta, neq; facta ob iuſtam defenſionem, Panor. in d. c. propoſuiſti. & Domin. in d. c. 1. neq; ludo, aut ioco, Specul. vbi ſupra, col. 9. quod noſtro iudicio intelligẽdum eſt de licito, & licite facto, arg. cap. continebatur, & c. lator. de homicid. Qualis raro accidere põt in eccleſia, niſi cum aliqua pia repræſentantur, arg. c. cum decorem, adiuncta gloſſ. de uit. & honeſt. cler. & cap. decet. de immun. eccl. libro 6. & per ea quę in cap. quando. de conſecr. diſt. n. 1. cap. 5. numé. 36. diximus. nec effuſio facta per furioſum, aut ſtultum, Arch. in dicto capitulo 1. aut per puerum iudicio carentem. Collectarius in d. cap. fin. argum. c. 1. de delic. puero. Dixi, *Aut datur cauſa &c.* quia ſufficiat vt vulnus infligatur intra eã, quãuis percuſſus ante egrediatur, quàm ſanguis in illam infundatur, & quàmuis teci piatur de aliquo uaſe ne in eam decidat, nec cõtra ſufficit, quòd ſanguis in illa effundatur, ſi vulnus extra inflictum eſt, gl. i d. c. cõmuniter recepta. Dixi, *Naturalis*, quia non ſufficit ut feratur ſententia condemnatoria, etiam intra illam, ſi per eius exequutionem effuſio extra illam, facta eſt. Dixi, *Aut mortis*: quia ſatis eſt ad id ſuffocare, aut alias intra illã hominẽ ſine ſanguinis effuſione interficere, gl. in d. c. propoſuiſti. facit l. qua actione. §. 1. ff. ad l. Aquil. ſufficit etiam mors, & effuſio ſanguinis ob fidem catholicã occiſi, vel vulnerati, Arch. & gl. recepta in d. c. 1. non tamen ſufficit inteficere; aut percutere aliquo telo, uel tormento miſſo ab Eccleſia in exiſtentem extra eã. quamuis ſufficiat mors, uel effuſio facta in Eccleſia per tormentum foris miſſum, ſecundum mentẽ prędictorũ. Ad quęſtionem hic propoſitam reſpondeo, quòd nec iſta, neque alia pollutio occulta impedit celebrationem in Ec-

in Eccleſia ſecundum gloſſ.recept.capitu. 1.de conſecr.eccleſ. lib.6. ex qua cum eã Salmãticæ prælegerem,intuli fieri poſſe, ut effuſio ſanguinis, uel ſeminis ſacra ab hinc octo dieb. hodie incipiat impedire, & non ante:nam facta tunc uidẽtibus duobus,& vſq; nunc tacentibus,nunc aũt publicãtibus ita vt fama gignatur,non impediet,vt ita dixerim,ex tunc, ſed ex nunc.

257 Secundus caſus eſt, quãdo in Eccleſia ſemen humanum uoluntarie effunditur. Dixi *humanum*, quia cæterorum animalium ad id non pertinet,gl.in d.c.1.verb. humanum, quia ſatis eſt, ut ſit cuiuſlibet hominis,ſiue fœminæ, uiri clerici,laici,fidelis, ſiue infidelis, & quod effundatur, iuxta,contra,aut extra curſum naturalẽ, text.in d.c.eccleſijs,verb. cuiuſq; & Spec. vbi ſupra tit.de dedica.eccleſ.col.10.Imò & per copulam coniugalem iuxta glo. notab.in d.cap.1.de conſec.& in cap. eccleſijs.68.d.& alias tres,quamuis alia oppoſitum teneat in d.c.eccleſijs.de conſ.diſt.1. quã eius additio a nobis ibi probata confutat. Dixi,*uoluntarie:*quia nõ ſufficit,quę dormiendo fit,glo.ſing.in d.cap.eccleſijs. communiter recepta, quamuis Angelus in uerb.conſecratio eccleſiæ. §.9. oppoſitum dicat,ſed abſque ſufficienti ratione, quia ex eo quòd teneatur coniugalem uiolare, non ſequitur ſufficere eius, qui dormit,cum iſta,non contineat eam irreuerentiam,quam illa erga Eccleſiam.

Tertius caſus eſt, quando in ea aliquis excommunicatus ſepelitur, c. conſuluiſti.de conſec.eccl.vel alta.

Quartus eſt,quando in illa aliquis infidelis ſepelitur,c.eccleſiam.el 1.& 2.de cõſecr.diſt.1. quanquam in hoc caſu non ſolum reconcilianda eſt eccleſia, ſed etiam parietes illius abradendi,licèt in præcedẽti reconciliatio ſufficiat, iuxta Pan. in d. cap. conſuluiſti.

258 Quintus,quando Eccleſia per Epiſcopum excommunicatum publicum conſecratur,aut benedicitur,arg.d.c. conſuluiſti. vbi notat Panormit.

Sextus,quando oẽs parietes renouantur, glo.in c. ligneis de conſec. eccle. Sed contrarium uerius uidetur, ut docuimus in d.cap.eccleſijs.nota.3.niſi quando omnes, aut maior pars eorum ſimul deijciũtur quod raro fit.Et addo, ꝙ quoties aliqua eccleſia polluitur etiam cœmeteriũ illi contiguum eſt pollutum,quamuis nõ id quod non eſt contiguum, licet ė cõtrario,polluto cœmeterio eccleſia illi contigua non polluatur,cap.1.de conſec. eccl. vel altar.lib.6.

De caſibus reſeruatis.

SVMMARIVM.

259 *Caſus reſeruatus quid,& quotuplex.*

259 *Caſus reſeruatus dicitur,quia tollitur, non quia non datur.*

260 *Abſoluere omnes omnis Sacerdos iure diuino poteſt.*

260 *Papa a quo,& qua poteſtate abſoluitur.*

260 *Abſoluitur Epiſcopus, non poteſtate a ſe data.*

262 *Caſus nullus reſeruatur Papa ſine cẽſura, qua ſublata ceſſat reſeruatio,ſecus in Epiſcopali.*

262 *Caſus quot,& qui reſeruantur Epiſcopis.*

262 *Blaſphemi abſolutio,ut facienda.*

262 *Papa iuriſdictionem immediate ſumit a Deo in omnes.*

263 *Papa abſoluit ab omnibus ſibi, & alij reſeruatis.*

263 *Regis operibus præfecti ſæpe hoc modo peccant.*

259 Circa hoc dico ſequentia. Primo,ꝙ caſus uidetur proprie deſcendere a cado,& ſignificare ruinam, iuxta illud Curtij, *Caſu rheda inopinato oppreſſus.* per tranſlationem autem ſignificare alia,ſcilicet miſeriam, per quam quis ruit a ſtatu fœliciori,iuxta illud.

Sed ſi tãtus amor caſus cognoſcere noſtros.

Et euentum inopinatum,quia cadit & deuiat a regula prudentiæ. In propoſito autem ſignificat peccatum, quo quis cadit a rectitudine uirtutis,& eſt duplex. Alter reſeruatus,alter non reſeruatus. Reſeruatus eſt cuius abſolutio adimitur alicui inferiori Sacerdoti,& eſt duplex, alter Papalis, cuius abſolutio adimitur omnibus Parochis, & etiam Epiſcopis: alter epiſcopalis, cuius abſolutio adimitur ſolis Parochis.

Secundo dico,quòd ex his infertur, caſum non dici reſeruatum eo ſolo ꝙ non conce-

concedatur poteſtas abſoluẽdi ei, qui nõ habebat eam actu, uel habitu, (ut aliqui ſentire uidentur,) ſed quia tollitur, & minuitur ei, qui eam actu, vel habitu habebat, & ita uerißimum uidetur id, quod ait Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 2 relatus a nobis in c. 1. in princ. num. 73. de pœni. diſt. 6. ſcilicet omnes ſacerdotes ſimul cum ordine ſacerdotali accipere poteſtatem ſuper verum Chriſti corpus ad conficiendum Sacramentum euchariſtiæ. & ſuper corpus Chriſti miſticum ad abſoluendum ab omnibus peccatis mortiferis, eius ſumptionem impedientibus, quod nos latius quàm alij fundauimus in ca. placuit. de pœn. diſt. 6. per illius cõtextum, & multa alia. Quibus nunc addimus primo c. adijcimus. §. ecce. & c. generaliter. §. ecce. 16. q. 1. in quibus Gratianus exerte cõcludit quod omnes ſacerdotes, ſiue regulares, ſiue ſeculares in ſua conſecratione, & ordinatione æqualem ſuſcipiunt poteſtatem baptizandi, prædicandi, & pęnitentias dandi, & peccata remittendi, &c. licet eis omnibus interdicatur exercitium illius poteſtatis, donec iure ordinario per electionem populi, uel de alius licentia concedatur.

Secundò, quòd Panormita. iam ſenex, & id animaduertens in Clemen. 1. de priuileg. reuocauit quædam, quæ in capitulo ſignificaſti. de foro compet. dixerat, quem poſtea omnes, qui eum legerunt ſunt ſequuti.

Tertio, ꝙ S. Anto. in 3. par. ſuæ ſummæ tit. 17. c. 11. pro re certa præſupponit, ſacerdotibus datam eſſe, plenariam poteſtatem abſoluendi a Chriſto, & ſacerdotem poſſe diuino iure omnia quę pertinent ad forum pœnitentiale, præter ea quæ iure humano fuerint ei adempta.

Quarto, ꝙ Gratianus in d. c. adijcimus & d. c. generaliter. §. ecce, cõcludit monachos accipere tantam poteſtatem in hoc per ſuam conſecrationem, quantam parochi, & alij ſacerdotes, quia eiſdem uerbis conſecrantur omnes, & ſubdit quod cum in conſecratione coniungantur, non debet fieri diuortiũ, ſiue diuiſio quo ad poteſtatem, ſed tantum quoad exequutionem eius.

Quinto, ꝙ Bartol. quem ſequuti ſunt oẽs, dixit in l. 1. ff. de iudic. eſſe iudices, quos uocant carthularios habẽtes iuriſdictionem in habitu, & non in actu, ſuper eos, qui ſe uoluerint illis ſubijcere, ſicut delegatus a Sede Apoſtolica contra aliquem expreſſum cũ clauſula, *& quoſdam alios*, generaliter, habet quidẽ in expreſſum iuriſdictionẽ in habitu, & actu, & in nõ expreſſum habitu tãtum, ut probatur in c. Sede Apoſtolica. de reſcript. & in c. cum in multis. eodem titu. lib. 6. Quales uidẽtur fuiſſe in primitiua Eccleſia communiter omnes ſacerdotes, donec parochiæ diuiderentur, iuxta cap. 1. 13. q. 1. & Vrbanus ſtatueret, ne quis audiret confeſſiones alienorum parochianorum in cap. placuit. de pœnit. diſt. 6.

260 Tertio principaliter dico, quod etiã ex prædictis infertur non ſatis caute dixiſſe Sotum in lib. 4. ſent. diſt. 18. q. 4. art. 2. vnum eſſe omnium conſenſum, ꝙ in ordinatione ſacerdotis, nulla iuriſdictio abſoluendi a mortalibus conferatur. Tum quia omnium conſenſu iure diuino competit eis poteſtas & iuriſdictio abſoluendi, & per nullum actum eis conceditur illa iure diuino, niſi per conſecrationẽ, ergo in ſua cõſecratione, & ordinatione accipiunt illam iuriſdictionem ſaltem in habitu. Tum quia expreſſe habetur in d. ca. adijcimus. & cap. generaliter. quod poteſtas abſoluendi datur in cõſecratione iure diuino, licet iure humano adẽpta ſit eius exequutio, donec aſſequantur eam ratione tituli, uel de alia licentia.

Quarto dico, quod etiam infertur ex eiſdem incautè ipſum dixiſſe, Papam conſtituere ſibi confeſſariũ; & dare illi iuriſdictionem ſuper ſe. Tum quia ſi confeſſarius acciperet iuriſdictionem à Papa, non poſſet eum ab ſoluere poteſtate iure diuino ſibi data, cum eam ſolum haberet ab ipſo iure humano. Tum quia non aduertit id, quod nos longe ante ipſum ſcripſimus in dict. cap. placuit ſcilicet non poſſe afferi quod ipſe dixit. Tum quia Papa nõ habet iuriſdictionem ſuper ſe, immo neque ſuper ſucceſſorem ſuũ: c. innotuit. de ele. Tum quia iure naturali vetatur quis habere iuriſdictionem ſuper ſe, ſm oẽs, l. penul. ff. de recep. arbitr. & l. ille a quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebelli. & nemo põt dare alij, quod ipſe non habet. c. quod aũt de iure patro. l. ſi uniuerſi. C. de leg.

Quinto dico, quod incautius idẽ ipſe
ſubijcit, idem prorſus eſſe in Epiſcopo,
quod in Papa, ſcilicet ꝙ in eligendo con
feſſarium, iuxta c. fin. de pœnit. & remiſ-
ſio. ipſe dat iuriſdictionem illi, quod nuſ-
quam alius dixit, cum ſecundum omnes
confeſſarius non abſoluat Epiſcopum uir
tute iuriſdictionis acceptæ ab eo, ſed uir-
tute iuriſdictionis diuinitus acceptæ per
claues, quas accipit in ordinatione, nõ ab
homine, ſed ſupernaturaliter a Deo vt ip
ſemet dixit diſt. 20. q. 1. art. 3. & ſentit art.
1. & diſtin. 18. quæſt. 4. art. 1. & 2. dum per
multas rationes nobis applaudentes con
cludit, ſolum ſacerdotem eſſe uerum
miniſtrum ſacramenti pœnitentiæ, nec
ſufficere quòd ſit ſacerdos, ſed oportere,
ut ſit proprius uel delegatus a proprio,
& quod tres ſoli dicuntur, quoad hęc pro
prij ſacerdotes, ſcilicet Papa, Epiſco-
pus, & Parochus, quos ait eſſe iure diui-
no proprios, & ita accipere a Deo diuini-
tus poteſtatem abſoluendi. Et cum per
nullum alium actum, quam per conſe-
crationem eam accipiant, & omnes eodẽ
modo, & eiſdem uerbis cõſecrentur, ut in
ſupradictis capp. adijcimus, & generaliter
habetur, conſequitur eos accipere a Deo
iuriſdictonem, ſaltem in habitu in ſua or
dinatione, & conſecratione, ut eruditiſ-
ſime, vbi ſupra dixit Panor. quem omnes
poſtea ſequuti ſunt, & dilucide Gratia-
nus vbi ſupra concludit, omnes ſacerdo-
tes accipere poteſtatem dandi pœniten-
tiam, & abſoluendi a peccatis per conſe-
crationem, licet iure humano uetatur eis
exequutio eius, donec per titulos, vel alio
modo licentiam aſſequantur.

Sextò dico, quòd ex hoc ſequitur aliud
eſſe caſum reſeruatum, aliud cenſuram,
quæ eſt pœna eius, vt eſt tactum ſupra eo
dem cap. nu. 151.

Septimo dico, quòd Concilium Trid.
c. 7. & can. 15. ſeſſ. 24. definit eſſe hæreticũ
dicentem, quod Epiſcopus non poſſit re-
ſeruare aliquem caſum quo ad forum in-
terius, ſed ſolum quo ad exterius. Et ad-
dit, quod in articulo mortis omnis caſus,
& omnis cenſura definit eſſe reſeruata, &
in c. 6. ſeſſ. 24. de refor. quod Epiſcopi ab
ſoluere poſſunt in omnibus caſibus occul
tis reſeruatis Papæ, cuius tenor refertur
ſupra eodem nu. 194. Huic §. in editioni-
bus prioribus Latinis hic poſito uidetur
cõtradicere bulla Cœnæ Domini in §. cę
terum. relato ſupra eod. nu. 70. quatenus
reſeruat abſolutionem excommunicatio
num illius bullæ, nõ obſtantibus quibuſ-
uis Concilijs. Per quæ uerba uidetur de-
rogare præfato cap. 6. ſeſſ. 24. de refor. Et
quod ut audio S. D. N. non permittit, ut
Epiſcopi abſoluãt per ſeipſos, nec ꝑ ſuos
vicarios ſpeciales hæreticos occultos, li-
cet illud concedatur eis per illud. c. 6. Et
ꝙ eadem ratione videtur eis ablata facul
tas ſoluendi ab omni excõicatione, & ca-
ſibus reſeruatis in illa bulla, niſi dicamus
quod hic §. limitat illum, ne procedat in
occultis, & habentibus complices, & ita
non ſunt contrarij. Pro quo facit, quod
lex ſpecialis non cenſetur, tolli per gene-
ralem, ſiue præcedat, ſiue ſequatur, iuxta
gloſſ. ſing. & recep. in auct. offeratur. C. de
litis conteſt. cui ſimilis in l. ſciendum. ff.
qui ſatisd. cogan. quatenus probant pręfa
tam auct. licet ſit poſterior, limitari per
præfatã l. ſciendum. licet ſit prior; & non
tolli per dict. aucten. licet ſit poſterior, &
trad. Decius in reg. 1. ff. de reg. iur.

261 Octauo dico, quod nullus eſt caſus re
ſeruatus Papæ, cui non ſit annexa aliqua
cenſura, vt teſtatur S. Anton. vbi ſupra co
lum. 1. & ſentit Caie. in verbo caſus. Quo
fit ut bulla, quæ concedit facultatem ab
ſoluendi a caſibus Papalibus, uideatur cõ
cedere poteſtatem abſoluendi a cenſuris
Papæ reſeruatis.

Nonò dico, quod ab omnibus peccatis
habentibus annexam cenſuram Papæ re
ſeruatam, poſt ſublationem eius legitimã
ſimplex parochus abſoluere poteſt, quia
per id deſinit eſſe reſeruatum, Caietan. in
ſumma verb. caſus. niſi cum reſeruatione
cenſuræ Papalis concurreret etiam Epi-
ſcopalis, qua ſibi reſeruat peccatum, ob
quod illa cenſura ponitur, argum. cap. ex
tuarum. de auth. & uſu pal: & l. ſi domus.
ff. de ſeruit. urban. pręd. quatenus habẽt
altero ex duobus impedimentis ſublato,
alterum non tolli, quod quamuis iure ni
tatur, videtur tamen vſu indiſtinctè inter
pretatum, ſublatam eſſe epiſcopalẽ reſer
uationem, & cenſuram ſublata papali. per
ea quæ diximus in c. ita quorundam. de
Iudæ. not. 11. nu. 71.

Decimo dico, quòd Epiſcopus conce-
dendo

dendo caſus ſuos ſiue ſibi reſeruatos, non
videtur concedere abſolutionem a cen-
ſuris ſibi reſeruatis, quoniam a diuerſis
non ſit illatio, leg. Papinianus ff. de min.
& ca. ad audientiam. de decim. & aliud eſt
peccatum reſeruatum Epiſcopo, aliud eſt
cenſura ei reſeruata. Nã aliqua ſunt pec-
cata annexam cenſuram non habentia, q̃
ſunt Epiſcopo reſeruata, & ẽt ſunt cenſu-
ræ aliquæ illi reſeruatæ, peccatis ob quæ
illæ dantur ei non reſeruatis. Nec etiam
cõcedendo abſolutionem, a ſuis caſibus,
& cenſuris, videtur concedere abſolutio-
nem, aut diſpenſationem votorum aut ir-
regularitatum. a quibus ipſe põt, quia nec
ſunt caſus, nec cenſuræ ipſi reſeruatæ, &
ita ex illis non infertur ad hæc, neq; ècon
trario, arg. prædictorum iurium. Ad quæ
ſtionem de Parocho habente facultatem
abſoluendi a caſibus reſeruatis Epiſcopo
ſuo, an poſſit abſoluere pœnitentem alte-
rius epiſcopatus, cũ iuſta licentia ſibi con
ceſſa, a peccatis reſeruatis ſuo Epiſcopo?
reſpõdi, poſſe. Tum quia gl. c. placuit. 16.
q. 1. & clarius per multa Panorm. in cap.
cum contingat, nume. 29. de foro compe-
ten. habent confeſſariũ legitimum vnius
parochiæ poſſe abſoluere cõfeſſum a pec
catis ubicunque commiſſis: & Epiſcopi
videntur tacitè velle debere, ut idem ſit
de peccatis eis reſeruatis, quãdo confeſ-
ſio ſit habenti facultatem abſoluendi a re
ſeruatis ſuo Epiſcopo. Tum quia id vide-
tur habere conſuetudo: nunquam enim
intellexi vllum confeſſarium legitimum,
cui eſſet præfata facultas, remiſiſſe quem
ad Epiſcopum alterius Epiſcopatus. Et
conſuetudo ampliare poteſt iuriſdictio-
nem, immo dare non habenti, cap. duo
ſimul. cum glo. de offic. ord.

Vndecimò dico, quòd Epiſcopus con-
cedendo alicui omnem ſuam facultatem,
& omnem ſuam authoritatem ad audien
dam confeſſionem, & abſoluendum audi
tos, non uidetur concedere caſus ſibi re-
ſeruatos iure communi, aut ſuo particu-
lari, aut conſuetudine generali uel ſpe-
ciali, argumen. capit. fin. de offic. vic. lib.
ſexto, & eorum quæ Ioan. Andr. citat in
cap. tua, eodem titu. quamquam oppoſi-
tum credo quando concedit omnes ſuos
caſus; quia iuxta communem loquendi
conſuetudinem, quæ attendi debet, cap.
ex litteris. de ſponſa. l. librorum. §. quod
tamen Caſſius. ff. de leg. 3. per ſuos caſus
peccata illi reſeruata intelliguntur. nec S.
Anton. 3. par. tit. 17. capit. 13. oppoſitum
tenet. Et etiam quando concedit omnem
ſuam facultatem excepto tali caſu reſer-
uato, argumen. capit. dominus. 37. quæſt.
7. & eorum quæ latè notat Dec. in reg. 1.
ff. de regul. iuris. Et etiam quoad forum
conſcientiæ quãdo apparet intentionem
Epiſcopi fuiſſe concedere reſeruatos ei,
cum omnem ſuam facultatem conceſſit,
arg. cap. intelligentia. de verb. ſignific.

262 Duodecimo dico, quòd excommuni-
cationes Epiſcopo reſeruatæ referuntur
ſupra eod. capitu. num. 111. cum ſequen.
Qui autem & quot ſint caſus ei reſerua-
ti, magna eſt inter doctores contentio, vt
colligitur ex gloſſ. cap. 2. de pœniteu. &
remiſſ. lib. 6. S. Anton. tertia parte, titulo
duodecimo: cap. 11. & Ang. verb. caſus, in
princip. & Sylu. eo. verb. q. 2. & gloſ. & do-
ctores in clem. dudum. §. ſtatuimus. de ſe
pul. in qua controuerſia communior con
cluſio eſt, eſſe quatuor, quinque, aut ſex,
Primus eſt, peccatum clerici, quod irre-
gularitatem annexam habet, ſecundũ Syl
ue. & eos quos ipſe refert ubi ſup. quæſt.
3. ſed nobis verius & uſitatius uidetur di-
ctum Card. in clem. dudum. §. ac etiam.
de ſepul. ſ. clericum qui ob aliquod pecca
tum irregularitatem incurrit, poſſe abſol
ui a cenſura, ſi qua ſubeſt, & a peccato, an
tequam cũ illo in irregularitate diſpen-
ſetur. Secundus eſt incẽdium domorum,
frugum, aut aliarum rerum ex propoſito
factum, & conſilium, & auxiliũ in id præ-
ſtitum, 23. q. 8. c. peſſimã. Tertius eſt pec-
catum. ob quod pœnitentia ſolennis im-
ponenda eſt, quæ ob ſolum notoriũ pec-
catum graue, & ſcandaloſum imponitur,
c. ſi. adiuncta gl. 26. q. 6. quę tamen non eſt
in vſu. Quartus, abſolutio blaſphemię pu
blicæ & notoriæ, per c. ſtatuimus. de ma
led. cui commun. innititur, ſed non pro-
bat: quia loquitur de foro contentioſo,
ut rectè Ang. inſinuauit vti ſupra, & quia
ius nouum. §. ad abolẽdam. ſeſſ. 7. Concil.
Lateran. ſub Leone X. oppoſitum eius,
quod cõmunis dicit, ſignificat: quatenus
vetans, ne confeſſarij blaſphemos in fo-
ro conſcientiæ, niſi cum grauiſſima pœni
tentia ad arbitrium ſeueri cõfeſſarij im-

poſita abſoluant, innuit eos poſſe cũ præ
dicta pœnitentia abſoluere. Quintus, di-
ſpenſatio votorum, & iuramentorum, ſed
hic non debet numerari inter caſus, cum
nõ ſint peccata, qualia illos eſſe diximus
ſup. eod.c.nu.254. Sextus, abſolutio ex-
cõicationis maioris, glo.d.cap.1. de pęn.
& remiſ.lib.6. ſed hic non eſt caſus reſer-
uatus: quia non eſt peccatum, ſed illius
pœna: neque intelligenda eſt de omnibus
excommunicationibus, ſed de reſeruatis
Papæ, quarum abſolutio in aliquibus caſi
bus inferiori conceditur, per quem Epi-
ſcopus intelligitur, vt dictum eſt eo.cap.
nume.11. nam ab alijs caſibus non reſer-
uatis Parochi quo ad forum conſcientiæ
iure communi abſoluere poſſunt, per di-
cta ſupra eo.nu.39. Per quæ videtur, vnũ
vel alterum tãtum ex his caſibus eſſe vſu
receptum. Alij vero caſus reſeruãtur Epi
ſcopis ipſis per conſuetudinem genera-
lem, aut quaſi generalem, quos tangit &
refert gl.extrau. inter cunctas, de priuil.
Primus eſt homicidium volũtarium aut
realis membri abſciſſio, quia mẽtalis nec
verbalis etiam perueniens ad percuſſio-
nem non comprehenditur, S.Ant.3.par.
tit.17.cap.11. in fi. Secundus, peccatum
falſitatis falſandi ſcripturas, ac dandi teſti
monium falſum, aut tacendi verum corã
Iudice iuxta not.a Panor.in c.1.de crim.
falſ.& Bar.l.1.ff. eo. & peccati admiſſi ab
Aduocatis, Procuratoribus, & Notarijs
oſtendendo ſcripturas partibus aduerſis,
iuxta l.1.§.qui depoſita. ff. eod. Tertius
violatio libertatis, aut immunitatis Ec-
cleſiæ, de qua ſupra eod.cap.num.118. &
cap.25. nu.17. per quam iniuſte perſonis
aut rebus eccleſiaſticis iniuria infertur.
Quamquam nunc ſæpe habet annexam
excommunicationẽ Cœnę, per dicta ſup.
eod.c.nu.120.in fi. & conſequenter uide-
tur ꝙ omne ſacrilegium eſt caſus Epiſco-
palis per cõſuetudinem, Syl.verb. caſus,
q.5. Quartus peccatum retinendi incerta
aliena, quem ſupra in c.17.nu.92. vtiliter
declaramus. De caſibus tamen qui per
conſuetudinem, aut conſtitutionem ſpe-
cialem epiſcopatuum reſeruãtur, certa re
gula dari non poteſt, iuxta omnes, quia
vnaquæq; prouincia ſuo ſenſu abundat,
cap.vtinam.36.diſt.

263 Decimotertiò dico, ꝙ non uidetur ſa-
tis tuta opinio cuiuſdam viri eruditi, quã
publicauit in tractatu ſuo de caſibus Sedi
Apoſtolicæ reſeruatis ſub finem, nempè
ꝙ confratres Sãctiſſimæ Trinitatis, & alij
Chriſtifideles non poſſunt abſolui a caſi
ſibus reſeruatis Epiſcopis eis inconſultis
auctoritate Bullæ S.D.N.Greg XIII per
quam facit facultatem pręfatis Chriſtifi-
delibus in hæc verba. *Et inſuper ipſi confra
tres, & alij Chriſtifideles indulgentiarum,
remiſſionum, relaxationum præfatarum Deo
propitio facilius efficiantur participes, illis,
& eorum cuilibet, ut temporibus, et diebus ſu
pradictis quoſcunque ſæculares, uel quorum-
uis ordinum etiam mendicantium regulares
presbyteros idoneos ab ordinarijs locorum ap-
probatos in ſuos poſſint eligere cõfeſſores, qui
eorũ confeſſionibus diligenter auditis, & eos,
& eorũ quemlibet ab omnibus, & ſingulis eo
rũ peccatis, criminibus, exceſſibus, & delictis
quantumcunque grauibus, & enormibus, ẽt
Sedi Apoſtolicæ reſeruatis exceptis contentis
in literis in die Cęna Domini legi conſuetis,
totiens quotiens, & ẽt a criminibus in eis lit-
teris contentis ſemel in vita tantũ, & in mor
tis articulo eadẽ auctoritate abſoluere, ac pro
cõmiſſis pænitentiã ſalutarẽ iniungere &c.*
Pręfatus enim auctor fundat ſua opinio-
nem in eo ꝙ Papa non poteſt tollere ius
diuinum, & quòd iure diuino eſt conceſſa
poteſtas Epiſcopis reſeruãdi ſibi aliquos
caſus, quæ poteſtas uideretur eis auferri,
ſi uirtute præfatæ conceſſionis poſſent
prædicti Chriſtifideles abſolui a peccatis
reſeruatis Epiſcopis. Quæ tamen opinio
non eſt uera, nec bene fundata. Tum ꝙ
Papa habet in omnes chriſtianos iuriſdi-
ctionem per extrauag. unam ſanctam. de
maior.& obed.& dictum Innoc.in c.1. de
conſt. amplificatum ibi per Fely. a nume.
2.& non ſolum qualem, qualem, ſed im-
mediatã quoad omnia ſpiritualia, ut col-
ligitur ex S.Thoma recept. in tract. con-
tra errores Græcorum, concl.65. alias ca
pit.42.conclu.33.& ſicut habet illam im-
mediate a Deo, ideo nemo alius põt eam
illi tollere, vel minuere, cap. cuncta per
mundum. & cap. per principalem. 6.q.3.
Tum quia non ſatis cautè arguit, tolli
ab Epiſcopis ius reſeruandi caſus, eo ꝙ
Papa conferat facultatem abſoluendi ab
eis aliquibus alijs in aliquot caſibus, ut in
caſu propoſito, quia effectu arguit a ſub-

latione

latione partis ad ſublationem totius, &
ſic a minori ad maius affirmatiuè contra
regulam Dialecticorum, & Bald. in leg.
conuenticulam.C.de epiſco.& cler. Tum
quia etiam omnis presbyter ſolo iure di-
uino attento poteſt abſoluere quemlibet
a quolibet peccato, vt dictũ eſt ſupra eo.
in prin.& efficaciter probauimus in cap.
placuit.de pœniten. diſtin.6.attamen plu
ribus non licèt iure humano Papæ id ue-
tante. Nec ſequitur ex hoc tolli eis pote-
ſtatem illis diuinitus datam ſicut iure di
uino naturali cuilibet licet paciſci.& con
trahere, leg.1. ff. de pactis. nihilominus
iure non ſolum Pontificio, ſed etiam Re-
gio uetantur multi ad paciſcendum, &
contrahendum, nec propterea dicitur tol
li ius naturale, & diuinum, ſed tantum ex
æquo, & bono reſtringi. Tum quia om-
nium eſt vna concluſio multa iura iure na
turali, & diuino competentia multis re-
ſtringi, & limitari poſſe a ſummo Eccleſię
Principe quoad ſpiritualia, & a ſeculari
quoad temporalia, iuxta cap.quod in du-
bijs, & c.pen.de pœnis, tam per interpre-
tationem inter ius, & æquitatem interpo
ſitam, iuxta l.1.C.de legibus quam per pę
næ impoſitionem, iuxta leg. quiſquis.C.
ad l.Iul.maieſt.& cap.cum ſecundum. de
hæret.lib.6.quam per iuſtam diſpenſatio-
nem, capit.ex multa.& tot.titul.de uoto,
& capitu. quanto.cum eis adnot. de iure
iuran. quam per rationem iuſtam natura-
lem, iuxta l.Lucius.ff.de euictio. & l.item
ſi verberatum. ff. de rei uend. & l. vendi-
tor.§.ſi conſtat.ff.comm.prædio.& copio
ſe tradunt Fel. Dec. & alij in d. cap. quę
in Eccleſiarum, & palam eſt in caſu pro
poſito ſolum ius Epiſcoporum reſtringi,
& limitari ex iuſta cauſa, ſancta, & hone-
ſta. Tum quia gloſſ. cap. omnis. de pœ-
nit.& remiſſ. damnatur ibi communiter,
quatenus dicit confeſſos religioſis haben
tibus a Papa priuilegium audiendi cõfeſ-
ſiones teneri confiteri iterum ſuis Paro-
chis, ſi abſque ipſorum licentia confeſſi
fuerint ipſis. Tum quia præfata opinio ſa
pit hæreſim, Ioa. Poliaci damnatam in ex
trau. vas electionis. de hęre. quatenus aſ-
ſeruit, quod ſtãte ſtatuto c.omnis vtriuſ-
que ſexus nõ poteſt Papa facere, vt paro
chiani non teneãtur confiteri proprio ſa
cerdoti, ſeu Parocho eccleſię. Et quod Pa
pa non poteſt dare licentiam audiendi cõ
feſſiones. quin confeſſus habenti eã tenea
tur eadem peccata iterum proprio Paro-
cho fateri. Tum quod deſtruit Cle. dudũ
de ſepul. & omnia iobelęa, cruciatas, &
confeſſionalia, quibus fit facultas eligen-
di confeſſores, & conſuetudinẽ generalẽ
totius Eccleſiæ chriſtianæ, quę contrariã
eius opinionis ſententiam vbique terrarũ
ſeruat. Tum denique quod facile diluitur
argumentum eius, concedendo quidem
Papam non poſſe tollere ius diuinum in
totum, c.ſunt quidam.24.q.1.imò & con-
cedendo poteſtatem reſeruandi ſibi ali-
quos caſus iure diuino Epiſcopis conueni
re, cap.6.de caſuum reſeru.ſeſſ.14. Conc.
Trid. negando tamen quod non poſſit Pa
pa illam ex iuſta cauſa limitare, & reſtrin
gere aliquo prædictorum modorum, ne-
gando item quod per limitationem, & re
ſtrictionem in hoc caſu factam tollatur
Epiſcopis poteſtas reſeruandi ſibi faculta
tẽ abſoluendi in aliquot caſibus per ſupra
dicta. Quin & Pan. dicit in c.fi.de cõſue-
tu.num.3.ſecutus Innocen. recep. ab om-
bus, quod per rationem naturalem poteſt
declarari, & limitari ius naturale, diuinũ,
non ſolum per legem Papæ quoad ſpiri-
tualia, per legem alterius principis quo
ad temporalia, ſed etiam per conſuetudi-
nem rationabilem, ut paſſim limitatur
præceptum de non occidendo, & de ſtan-
do duorum, vel trium teſtimonio &c. Di-
xi ſupra, *Immo, & concedendo, &c.* Tum
quia Concilium Trid. in prædicto c.7. nõ
habet præfatam poteſtatem reſeruãdi [illegible]
ri Epiſcopis iure diuino, id eſt immediate
a Deo, ſed magnopere ad Chriſtiani po-
puli diſciplinam pertinere, vt hanc pote
ſtatem habeant, ſummi quidem Pontifi-
ces in toto orbe, Epiſcopi vero in ſuis diœ
ceſibus. Quod longe aliud eſt, cum multa
iure humano conſtituta multum ad chri-
ſtiani populi diſciplinam pertineãt. Tum
quia hæc reſeruandi poteſtas nõ pertinet
ad ordinis ſubſtantiam neque ad iuriſdi-
ctionem ad abſoluẽdum neceſſariam, ſed
ad aliam extrariam Eccleſiæ chriſtianæ
gubernandæ ualde opportunam. Tum
quia nullibi probari uidetur iure diuino
competere Epiſcopis aliã iuriſdictionem,
quam illam, quæ datur eis per ordinatio
nem, & conſecrationem, quia omnis alia

conceditur eis mediate, uel immediatè a
Papa, capitulo in nouo. 21. diſt. Per quam
conſiderationem negari poſſet, quod ita
immediate ſuſcipiant Epiſcopi iuriſdictio
nem hanc reſeruandi extrariam a Deo, ſi
cut ordinis characterem; ſed a Papa per
electionem, confirmationem, vel aliam di
ſpoſitionem ordinariam, uel delegatam,
expreſſe. aut tacitè per traditionem, & cõ
ſuetudinem iam inde ab ipſo Petro in hũc
diem continuatam.

Ad primam quæſtionem hic propoſitã
rñ. quod Regis præfectus publicis operi-
bus, qui minore precio cogit ſubditos ad
importandam materiam eorum, non põt
iuſte in gratiam alicuius priuati etiã gra-
tis curare, vt importẽt ſimilem ipſius ope
ri. Ad ſecundam, quod non ſufficit ad id
conſenſus Regis, qui operas ſubditorum
non poteſt ita in utilitatem priuatam ac
in publicam imperare. Ad tertiã. ꝙ talis
priuatus non excuſatur, eo quod ipſe prę
fectus ſuę conſcientię oneri id accipit ma
gis quam Pilatus ſuſcipientibus in ſe Iu-
dæis culpam dãnationis Chriſti, nec ma-
gis quam iuuans ad furãdum eum qui to
tam culpã in ſe recipit, quia faciẽtes & cõ
ſentientes &c. ad Ro. 1. & c. 2. de off. deleg.

Miſcellaneum primum, de præſentatiõne Confeſſariorum religioſorum.

SVMMARIVM.

264 *Præſentatio fratrũ ad audiendas confeſſiones &c.*
265 *Concilio non derogatur niſi expreſſe.*
266 *Præſentatus ſemel, & admiſſus noua præſentatione non indiget.*

264 DE præſentatione fratrum confeſſa
riorum facienda ordinarijs, iuxta
clemen. dudum de ſepul. hoc in loco ſcri
pſimus in vulgari multa, & diligenter qui
dem, quæ ob iuſtas cauſas pręter hęc pau
ca in editione Latina omittimus. primũ,
quòd iuxta dictam clement. dudum. §. ſta
tuimus, & Concil. Lateranen. ſub Leo-
ne X. ſeſſ. 11. tenentur prælati fratrum pe
tere ab Epiſcopis, & ſuperioribus, vt pla-
ceat ipſis, quòd fratres ad id per ſuos præ
latos nominati, poſſint in ſuis ciuitati-
bus, & diœceſibus libere eorum ſubdito-
rum confeſſiones audire, & ſalutares pœ
nitentias imponere, & cum ſua facultate,
& bona venia abſoluere, quidquid dicat
Syluest. verb. confeſſor, 2. q. 1. allegando
Card. in d. §. ſtatuimus. quia licet ibi ſub
obſcurè loquatur, tamen in §. ac deinde.
quæſtio. 5. clarè reſoluit, teneri fratres ad
petendum prædicta. Secundum, quòd iux
ta dictum §. ac deinde. debent fratrum
Prælati eligere fratres idoneos in nume-
ro conuenienti ad tria prædicta, & eos
præſentare Epiſcopis. Dixi, *Præſentare:*
quia non ſufficit nominare, iuxta gl. ſing.
& recept. ibidem verb. præſentare, quod
dixit eſſe ſenſibus corporis exhibere. Ter
tium, quod Epiſcopo ſine iuſta cauſa no-
lente admittere, poſſunt præſentati face-
re illa perinde ac ſi fuiſſent admiſſi, dict.
clem. §. ſi verò. Nec videtur obſtare. c. 15.
de refor. ſeſſ. 23. Concil. Trid. Tum quia
huiuſmodi præſentatus, & ſine cauſa ab
Epiſcopo reiectus habetur pro approba-
to ab eo, & regularis petens licentiam
tranſeundi ad regulam ſtrictiorem nega-
ta ea ſine iuſta cauſa habetur pro licentia
donato, capit. licet. de regula. & ſicut Ab-
bas, qui petijt tertio benedictionem ab
Epiſcopo habetur pro benedicto, ſi eam
ille ſibi neget, cap. 1. de ſuppl. negli. præla.
Tum quia Concilium Trid. non uidetur
noluiſſe derogare iuri communi, & conci
liari d. Clem. dudum. §. ſi vero, neq; Con-
cilio Lateranen. ſeſſ. 11. arg. dicti ſolennis
265 Archid. in c. 1. de conſtit. lib. 6. quod re
quirit derogationem expreſſam Concilij
ad hoc, ut illi cenſeatur derogãtum, de
quo latè Fel. in cap. nonnulli. de reſcri-
pt. Tum quia expedit iura concordare, c.
cum expediat. de electio. lib. 6. & poſſu-
mus hæc iura commode concordare dicẽ
do, quòd Concilium Trid. limitetur per
alia duo prædicta ob rationem ſpecialita
tis, quæ colligitur ex eis; *Ad frenandã
aliquorum Epiſcoporum duritiem.* vt in dic.
capit. 1. de ſupp. negl. pręla. ſtatuitur, cum
etiam poſteriores leges limitentur per
priores, l. ſed & poſteriores. ff. de legib.
266 Quartum, quòd ſemel præſentatus, &
admiſſus non indiget noua præſentatio-
ne, etiam ſi aliquoties exierit diœceſim,
ad

ad quã fuit præſentatus, d. cle. §. ijdẽ. vbi Card. q. 1. Quintum, quòd præſentatus nõ debet abſoluere a caſibus Epiſcopo reſeruatis, niſi data ei ad id facultate, & minus diſpenſare in iuramentis uel uotis, iux. gl. rece. in d. §. ſi verò, quod eſt tutius, ſecundum S. Ant. 3. par. tit. 17. c. 11. licet Sylue. verb. confeſſor, q. 5. contra teneat quo ad caſus per ipſum Epiſcopum reſeruatos. Sextum, q̀ prædicti confeſſarij per priuilegium Papæ Sixti IV. poſſunt audire confeſſiones omnium, qui ad ſua loca confitendi cauſa venerint, licèt non ſint ex epiſcopatu, ad quem fuerunt præſentati, ſupplem. fol. 58. conceſs. 159. non tñ poſſunt extra loca pro quibus ſunt præſentati, niſi, &c. Septimum, q̀ Epiſcopi ſi voluerint poſſunt remittere religioſis obligationem petendi, & pręſentandi, habendo eos pro præſentatis arg. c. quod ob gratiam. de regul. iur. lib. 6. & ſentit prædicta ſeſſ. 11. Conc. Lateran. ibi, niſi eos exhiberi ſibi petierint. Octauum, q̀ prædicti Patres habẽt priuilegium Innocentii VIII. quo ſe poſſunt aliter præſentare Epiſcopis, relatum in Compendio priuil. fratrũ Minorum, verb. præſentatio fratrũ. & melius verb. abſolutio quo ad ſeculares. & habetur in monumentis primæ impreſſionis, fol. 95. & ſecundæ impreſſionis 93. & in ſupplem. fol. 9. conce. 352 Hæc tamen præſentatio non eſt tãtæ virtutis ac alia: quia nõ niſi in vnũ annũ durat, neq; facit vt ſic pſentati pro præſentatis habeãtur, iuxta formã iuris, nec cõſequẽter, ut gaudeant priuilegijs quibus præſentati gaudent, vt colligitur ex tenore cõceſſionis, q̀ quia eſt priuilegiũ, ſtringi debet, c. porro. & c. ſane. de priuileg. & eo nõ eſſe utendum conſulit Compilator præfatorũ priuilegiorum, verb. præſentatio. §. vlt.

Miſcellaneum ſecundum de quibuſdam regulis Confeſſariorum.

SVMMARIVM

267 *Bona facta in peccato mortali, ad hæc multa proſunt.*
268 *Abſolui non debet ſacramentaliter non confeſſus, etiam non valens.*
269 *Confeßio facta vni non ſufficit, vt alter abſoluat.*
269 *Voluntas non fertur in incognitum.*
270 *Religioſus qui teſtans non abſoluendus.*
272 *Excommunicati mortui cuius abſolutio non petenda.*
272 *Mortuus abſolui, et excommunicari an poſſit.*
272 *Hæres cuius excommunicati abſolutionem quærere non debet.*
272 *Excommunicatum etiam non confeſſum abſoluit ſacerdos, etiam excommunicatus in morte.*
272 *Abſoluere non poteſt laicus excommunicatum etiam in morte.*
273 *Collatio beneficij facta excõmunicato quæ valida.*
273 *Excommunicatio non ligat extra Epiſcopatum etiam ipſo nolente.*
273 *Excommunicatio conditione non trahitur retro.*
273 *Appellatur ab excommunicatione durante conditione, etiam poſt decendium.*
274 *Penſio cui quis per ſe conſentit ſtatim tenet.*
274 *Ignorans cur non incurrit pœnam extraordinariam.*
275 *Diſpenſare potens ſuper voto, cur non poteſt ſuper iuramento.*
279 *Vouens intrare religionem, an tenetur extra prouinciam.*
277 *Abſolutio excõmunicati ad cautelam quotuplex, a Confeſſario vt dare poteſt.*

267 PRo contentis in regulis Confeſſariorum, & Pœnitentium hic in vulgari poſitis, quæ excepto uno ſupra locis opportunioribus inſeruntur, ſubſtituo illud, & alia ſexdecim reſponſa totidem nouè quæſitorum. Primo, quòd ultra illa ad quæ in prælud. 7. nu. 3. diximus prodeſſe opera bona facta in peccato mortali, proſunt etiam ad implenda præcepta, & excuſandum a nouo peccato, iuxta ea quæ diximus in princ. cap. 1. de pœnit. diſtin. 6. num. 45. & ad illuſtrandam mentem peccatoris, quo ſuum malũ ſtatum agnoſcat, & eius pœniteat, cap. falſas. de pœnit. diſtin. 5. & ad quærendas virtutes morales cap. vides. 23. quæſt. 6. & ne peccatum nos ſuo pondere in aliud trahat, ſecundũ Altiſiod. in 4. par. ſummæ: & ad quærendã cordis lætitiam, iuxta illud Pauli Roma. 11.

Spe gaudentes. & ne angelus noſter tutelaris ob ingratitudinẽ nos omnino deſerat, & ne tã cito Deus nos puniat, tardius enim puniuit Achab: quia ſe humiliauit. 3.Reg.21. Id aũt quod hic diximus in vulgari de actu de ſe malo fieri bonũ ex circunſtantia, & contra, explicatum eſt ſup. c.23.nu,1.per quod ſoluitur dubium.

268 Secundo ꝙ firmiter eſt tenenda ſnĩa poſita ſup.c.26. nu.ſ.nõ debere quẽ abſoluere ſacramẽtaliter infirmũ, qui verbis, vel nutibus non fuerit ei confeſſus aliqua peccata, licet antequam obmuteſceret, iudicium amitteret, vocauerit eum, quantamlibet voluntatẽ confitendi cum ſignis contritionis oſtẽderit alij, vel alijs quam abſoluturo. Tum per rationem irrefragabilem ibidem inſinuatam. Tum ꝙ S.Th. pro contraria parte citatus in opuſcu.65. dicens poſſe talẽ vngi extremè, baptizari, & a peccatis abſolui, intelligendus eſt de abſolutione alia, quam ſacramentali, puta generali deprecatiua, vel a pęna per indulgentias ei conceſſas. S.item Anton. 3.par.tit.10.cap.2.de infirmo, pro eadem citatus, qui ſolum ait in tali caſu ſacerdotem debere præbere infirmo quidquid humanitatis poteſt abſoluendo, reconciliando, eſt ſecundum prædicta intelligendus. Medina etiam pro eadem citatus in C.de confeſſ.tract.2.de abſol. ab oblitis, potius concordat ſequendo glo. c. is qui. 26.q.6.quæ, vt ubi ſupra diximus, verbũ, pœnitentiam, in textu poſitum intelligit de alia abſolutione, quam ſacramentali. Tum quia quamuis valeat confeſſio facta ſcripto abſenti, ſaltem ex iuſta cauſa, ut dictum eſt ſup.c.21.nu.36. nõ tamen ſufficit velle ſcribere illa, niſi ſcribat, & id faciat animo confitendi ea, & non cuicun-
269 que, ſed illi presbytero, a quo vult abſolui, & ita non ſufficiet vocare confeſſarium, & dicere ſe velle confiteri, imò neque confiteri peccata coram alio, niſi ad ſummũ quum confiteretur omnia ei mãdando, vt deferret illa tanquam nuncius ad presbyterum eum abſoluturum. Tum quia contra Concil.Trid.& omnes receptas ſententias eſſe videtur dicere, quod voluntas confitendi abſque confeſſione, vel confeſſio facta vni præſertim non presbytero, vel aliter quam ſacramẽtaliter, ſufficiat, vt abſoluatur ab alio, qui eam non audiuit, & iudicialiter debet abſoluere, cum voluntas non feratur in incognitum, ſecundum Auguſtinũ in lib.9. & 13. de Trinitate.& probatur in capit.29.q.1. præſertim iudicis (qualis eſt cõfeſſarius.) l.de qua re. ff.de iudicijs. Tum quia non vendicat ſibi locum eadem ratio in hoc ſacramento, quæ in Baptiſmo, Euchariſtia, & extrema Vnctione, nam illa nõ miniſtrantur iudicialiter, & cauſa cognita, vt hoc, nec vllius eorum pars eſſentialis eſt concurſus vllius actus actualis illa ſumpturi quoad eorum miniſtrum, immo ſufficit voluntas præcedens ea ſuſcipiendi, in hoc autem non ſufficit voluntas confitendi, & accipiendi abſolutionem, imò confeſſio eſt eius pars ſubſtãtialis, ut definit Conc.Trid.ſeſſ.14. c.1.3. & 5. & cano.4. Tum denique ꝙ ſi maior cognitio peccatorum non requireretur ad abſolutionem, non cõcluderetur confeſſionem eſſe iure diuino præceptam, per illud Io. 21. *Quorum remiſeritis, &c.* vt ſubtiliter inſinuauit Medina vbi ſupra, quod eſt cõtra veritatem declaratam in Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap.5. & cap.3. & 5. de ſacramento pœnitent.

270 Tertio, quòd confeſſarius abſoluere, & ſi moriatur in ſacro ſepelire non debet vllum religioſum, etiam canonicum regularem (qui omnium laxiſſimæ regulæ ſeruit, c.quod Dei.de ſtat.monach.) teſtantem, vel teſtari uolentem, niſi a propoſito deſiſtat, & ſi quod teſtamentum fecit, reuocet illud. aut certè efficaciter reuocare proponat, arg.c.nõ dicatis.12. q.1. c.1.de teſtam.c.monachi.& c.ſuper eo. & c.cum ad.de ſtat.monach. & late tradit admodũ Reuerendus Pater Io. Trullus, eruditione, ac pietate inſignis, ſimul Prior ſanctæ Chriſtinæ canonicorum regularium Aragoniæ, de ordine ſuo optime meritus, in cap.22.lib.primi ex quatuor libris de eodem ordine canonicorum regularium piè valde ac erudite ſcriptis, in c.40. nu.11. ait cauendum eſſe cuiuis Canonico regulari. & a fortiori cuilibet alij monacho, a ſcribenda ſcheda, vel memoriali ſignificãte ſuam de vlius rebus ſuis vſibus deputatis ſic, vel ſic diſtribuendis voluntatem, vel intentionem ultimam, quod tamen ſolùm intelligendum eſt de faciente illa ea mente, ut ſint teſtamẽtum, codicillus,

donatio

donatio mortis cauſa, vel alia vltima voluntas vim ex ſua diſpoſitione trahens, non aũt de illo qui expreſſe, vel tacitè pro teſtans nolle teſtari, vel nullatenus diſponere, ſolum rogat ſuum Prælatũ, vel Conuentum, ut pro ſua libera uoluntate, illud, aut illud pietatis, aut miſericordiæ opus illi aut illi faciat, quum hoc nullatenus ſit diſponere, ſed ad pie diſponendum aliũ pie rogare aut exhortari, quod cuilibet religioſo, etiam Franciſcano, licet, q̃a miſericordia eſt uirtus omnibus, pauperrimis, communis. c. in ſingulis. 86. diſt. quæ quotidiana concluſio eſt, quam nuper paulo latius tradidimus ĩ tractatu de paupertate, ſuper c. nõ dicatis. 12. q. 1.

271 Quartò, ꝙ hæres eius, qui moritur abſolutus a peccatis, & ſuſceptis alijs ſacramentis, & in loco ſacro ſepultus, licet poſtea credat eum obijſſe excommunicatũ, non tenetur petere abſolutionem. Tum quia mortuus propriè, & quoad Deũ, nec abſolui, nec excõmunicari poteſt, quia non eſt homo mortalis, quem ſolum excõicari poſſe ſupradictum eſt. Nec obſtat c. ſi quis. de hæret. per quod gl. eius contrarium dixit per illa verba, Dicatur mortuo, anathema. quia nõ ſignificauit quod excommunicetur, ut putauit gl. cum Panor. ibid. ſed ꝙ fiat ei maledictio, qua declaretur deceſſiſſe anathematizatus, vt pulchre ait Caſtr. lib. 2. de iuſta hæret. punit. ca. 9. nec abſolui, quia ille ſolus poteſt abſolui, qui excommunicari, & econtrario, per ſupradicta. Nec obſtat prædictum c. a nobis in 2. quia ſenſus non eſt, ꝙ excommunicatus mortuus proprie, quo ad Deum abſoluatur, ſed ꝙ denũcietur Eccleſiæ deceſſiſſe quo ad Deum abſolutus ita vt liceat ei nominatim orare pro illo, ſecundum mentem Pan. & Comm. ibi, & Caſt. vbi ſupra ca. 20. Tum quia ſi quo ad Deum, & culpam per pœnitentiam fuit abſolutus, non indiget abſolutione quo ad illa, & quum excõmunicatio eſſet occulta, non indiget etiam quo ad Eccleſiã, quæ non iudicat de occultis, c. ſi omnia. 6. q. 1. & ſi per pœnitentiam non fuit abſolutus, nil prodeſt quo ad Deũ abſolutio. Tum quia ſolus denunciatus excommunicatus indiget abſolutione quo ad Eccleſiam, per d. extr. ad euitanda & hic de quo quæritur, non erat denunciatus, non inquã, tenetur, imò nec expedit petere, quia nil prodeſt animæ quo ad Deum, & nocet honori quo ad homines.

272 Quintò, ꝙ idem omnino dicendum eſt de hærede illius qui ſine abſolutione cum ſignis tantum contritionis in excommunicatione occulta moritur, arg. c. ſi. de ſepul. & c. in literis. de raptor. non autem de hærede excommunicati denunciati, quoniam is debet quærere abſolutionem ab eo, a quo viuus & ſanus erat abſoluendus, ſi nõ fuit abſolutus ſaltem ab aliquo ſacerdote ſimplici in articulo mortis, d. cap. a nobis. qui tunc poteſt abſoluere, vt clarius quam omnia alia iura antiqua definit Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 2. in hæc verba. *In articulo mortis omnis ſacerdos quoslibet pœnitentes a quibuslibet peccatis, & cenſuris abſoluere poteſt.*

Sextò, quod per hoc videtur, quòd omnis ſacerdos poteſt abſoluere ab excommunicatione in articulo mortis, etiã non confeſſum, modo ſigna contritionis præcedant, quia in tali articulo non ſolũ habet facultatem abſoluẽdi a peccatis, etiã reſeruatis, ſed etiam a cẽſuris, vt per prædicta verba patet, quod clare ſenſit Pan. in d. c. a nobis. nu. 10. dum ait, quod præſuppoſito quod laicus poſſet abſoluere a cenſura in articulo mortis, illa prodeſſet, nec iterũ oporteret eum abſolui. Et conſtat ſecundum omnes, non poſſe laicum abſoluere a peccatis: ergo a fortiori abſolutio ſacerdotis ſine abſolutione a peccatis prodeſſet. Præſuppoſitũ tamen Pan. non eſt verum, ut dictum eſt ſupra ca. 26. quod ipſum poſtea uidetur confirmaſſe prædictum Conc. Trid. per prædicta verba, quæ non habent, omnis homo, ſed omnis ſacerdos) ſignificando non poſſe id facere etiam alium clericum, etiam ſacris initiatum, quanto minus laicum?

Septimò, ꝙ per eadem uerba auſim dicere, quod ſacerdos etiam excommunicatus, & denunciatus poteſt hodie abſoluere licite conſtitutum in prædicto articulo, ſicut nõ excommunicatus. Tũ quia Conc. vniuerſaliter nullũ excipiendo loquitur. Tum quia non obſtat, ꝙ per excõicationem tollatur, uel certè ſuſpendatur iuriſdictio, quam ſaltẽ habitualem habet iure diuino, §. ecce. 16. q. 1. ſine qua non põt conſiſtere abſolutio, quia proba-

biliter credi pōt piam matrem Eccleſiam non auferie illi, nec ſuſpēdere iuriſdictionē quo ad talis articuli ipſ, licèt, vt proxime dictum eſt, non debeat credi, quod laico eandē quoad eundē articulū videatur concedere, quia quo ad eū non agitur de nō tollēda, vel nō ſuſpendēda iuriſdictione, ſed de nouo dāda, quod eſt difficilius, c. quemadmodum. de iureiur. præſertim incapaci, qualis eſt laicus, talis iuriſdictionis, c. tuam. de ord. cog. & c. 2. de iud. Auſim, inq̄, id nunc dicere. q̄uis ante prædictum Conc. Communis contra tenuerit, in c. non eſt. de ſpōſ. & S. Th. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 3. & 3. par. q. 82. ar. 7. & ad 2. quā ipſe quoque immemor prædicti Concilij ſequutus fui, ſup. c. 26. nu. 26 Cæterum iā ceſſat ſubtilis illa nouitas differētiæ quorundam inter articulum mortis, & periculum mortis, eadem. n. ſunt quoad iura facientia facultatem abſoluendi in eis, vt ſatis probat c. eos. de ſent. excom. lib. 6.

Octauò, q̄ illud dictum de collatione beneficij facta alicui excommunicato, quod ſit nulla, procedit etiam in eo qui ſe excommunicatum ignorat, ſecundum gl. Panor. & Com. in c. pen. de cler. excō. min. Nam licet ignorantia excuſet a pęna tranſgreſſionis, non tamen efficit capacitatem acquiſitionis, cuius excōmunicatus eſt incapax, cap. poſtulaſtis. eod. tit. ſufficeret tamen diſpenſatio Epiſcopi, ſi ad eum ſpectabat collatio, ſecundum omnes, non tamen ſi ad alium, quidquid dicat Panor. in d. c. poſtulaſtis, quod tū non procedit in collatione facta a Papa, vel Legato cū clauſula abſolutionis quo ad effectum præſentium conſequendum in literis eorum apponi ſolita, de qua Fely. in c. apoſtolicæ, col. 1. de except. & alij alibi.

273 Nonò, quòd non eſt tenenda opinio Bart. in l. 1. nu. 45. C. de ſum. Tri. communiter recepti a Legiſtis, vt tradit Hippol. in l. fi. ff. de iuriſ. om. iudi. nu. 142. ſcilicet quòd excōmunicatio Epiſcopi ligat extra Epiſcopatum ipſo id volente, quia irrefragabiliter confutatur per c. 2. de conſtit. lib. 6. & fortius per rationē eius ſumptam ex d. l. fi. vt rectè affirmat Pan. in c. a nobis. 1. nu. 11. de ſent. excom. Nec obſtat, l. fi. ff. de decre. ab ord fac. qua magno colore motus fuit Bar. quia eſt male traducta è græco in latinum, vt teſtatur eruditiſſimus Andr. Alciat. lib. 2. diſpunct. c. 18. ſecundum cuius translationem nihil facit pro Bar. & ſequacibus.

Decimò, quod excommunicatio conditionalis impleta conditione nō retrotrahitur, quia fictio retrotractionis non habet locum in cenſuris. Tum argu. cap. licet. de ſent. excom. lib. 6. Tum quia fictio fundatur in æquitate. leg. qui in vtero. ff. de ſtat. homin. tradit Bar. recepti in l. fi is qui pro emptore. ff. de vſucap. num. 67. & nulla æquitas ſuadet, ut qui iuſtè communicabat ante conditionem impletam, cēſeatur iniuſtè tunc cōmunicaſſe, id enim eſſet fingere impoſſibile. ſecum pugnans contra l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur.

Vndecimò, quòd ſicut excommunicatio lata ſub conditione non ligat ante eā impletam, ita poteſt quis appellare ante illam impletam, etiam poſt decendium; ita quod ſine ſcrupulo poteſt communicare, etiam ea impleta, vt ſentit gl. quam contra Panormitanum ſequitur communis, in c. præterea, c. 2. de appellat.

274 Duodecimò, quòd penſionarius qui perſonaliter conſentit conſtitutioni penſionis, non ſoluens eam die ſtato, incidit in cenſuram etiam ante intimationem literarum, ſecus ſi conſentit per procuratorem, iuxta ſtylum Curiæ, de quo teſtatur Caſſ. ad decis. 2. tit. de penſ. ſuper regul. Cancel. 12. de reſcrip.

Decimotertiò, quòd pro communi opinione, quam tenuimus ſupra nu. 16. contra gl. 1. cap. a nobis, 2. de ſent. excomm. ſcilicet, quod ignorantia probabilis excuſat ab excommunicatione ſtatuti, pro facto damnato, vltra ibi dicta facit, quod licet non requiratur conſenſus delinquentis in pœnam, ut obligetur ad eam, quia obligatio non nititur eius conſenſu, ſed poteſtate legislatoris imponentis eam; requiritur tamen conſenſus in cauſam, ob quam imponitur, vt dixit S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 8. & vt quis dicatur conſentire in cauſam alicuius, non ſufficit quod conſentiat in eo, quod eſt cauſa, ſed requiritur quod ſciat, vel ſcire debeat id eſſe cauſam, argum. l. in delictis. §. 1. ff. de noxal. & qui ſcit aliquid eſſe malum, & ignorat pœnam ob id impoſitam, ſcit quidem id quod eſt cauſæ illius, non tamen cauſam illius. Nec obſtat, quod ex eo ſe-

quere-

quæreretur quod mulier, ruſticus, & alij qui probabiliter pœnas legum ignorant, in nullam earum inciderent, reſponderi enim poteſt negando quidem ſequelam, quo ad pœnam ordinariam, & mediocrẽ proportionatam delicto, ſecundum naturam eius ſtatutam, vel prudentia cõmuni imponendam, quàm quilibet diſcretus paulò plus minus prævidere poteſt, ſaltem hallucinãdo per legẽ naturalẽ dictantem delicta mediocriter punienda l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. concedendo vero ſequelam quo ad pœnam extraordinariam, & exorbitantem, & auctam vltra naturam ſuam nudæ cõſideratam propter frequentiam, vel alias circunſtantias, perſonæ, temporis, loci, &c. ea ratione diuerſitatis, quia quicunque ſcit, vel ſcire debet aliquid eſſe malum ſcit vel debet ſcire id eſſe puniẽdum iuxta naturam eius; & ita non ſolum conſentit in eo quod eſt cauſa eius, ſed etiam in eo quod ſcit, uel debet ſcire eſſe cauſam eius, ſecus tamen eſt de pœna exorbitanti aucta, & addita vltra naturam eius, ob frequẽtiam, & alias circunſtantias, quia nec ſcit, nec ſcire debet illud malum eſſe cauſam illatum, cuius generis eſt excommunicatio, & eo magis quo ſola ratio naturalis, quæ docet pœnam debitam malo, non pertingit ad illã ſine lumine fidei. Quæ eſt ratio germana capitu. 2. de conſtitu. lib. 6. per quam extenditur ad quaſcunque alias pęnas exorbitantes, ſola natura delicti conſiderata. Per eandem rationem idem cenſeo cum Syl. verb. ignorantia. §. 8. de excommunicatione lata per legẽ communem Pont. Max. vt probo in comment. capitu. fraternitas. 12. q. 2. cum multis eruditis Curię, putantibus multas Extrauagantes cum cẽſuris grauiſſimis latas ſuper criminib. dãnatis, quarum notitia nunquam tranſijt Pyrenæum, nec Alpes, non excommunicaſſe Hiſpanos eas penitus ignorantes. Nam & percutiens clericum, aut patrem, aut dominum, & interpellans monialem, vel virginem ignorans probabiliter eorum qualitates, quas ſciens is non feciſſet, non incurrit pęnas extraordinarias pro illis additas, capit. ſi vero. 2. de ſentent. excomm. & leg. ſi quis ignorans. ff. locat. quia etſi ſciat eſſe malum id quod facit, neſcit tamen, nec ſcire debet tantam pœnam pro illo malo impoſitã, & minus peccat, qui frãgit legem grauiſſimis, & extraordinarijs pęnis munitam ignorando eas probabiliter, quam ſciendo, ſicut minus contemnit, & peccat qui ingreditur hortum leui ceſpite ſeptum cauſa furandi, quam qui alto pariete cinctum.

275 Decimoquartò, ꝙ nullus præter Papam ſine eius commiſſione ſpeciali, põt abſoluere ab hæreſi & cenſura ei annexa, et occultiſſima, quia Papa eam ſibi reſeruat in bulla Cœnæ: quamuis Concil. Triden. capitu. 6. ſeſſ. 24. de reform. concedit Epiſcopo, ut per ſemet ipſum in ſuo Epiſcopatu poſſit abſoluere ſubditos ſuos ab occulta hæreſi: quamuis item poſſit cõtendi, quòd non ſit derogatum quo ad hoc illi per bullam Cœnæ: quia S. D. N. Gregor. XIII. & Pius V. adeo id expreſsè declararunt, vt etiam ſummo Pœnitentiario negauerint illam facultatem, niſi cum certis modificationibus, ſine quibus, nec hic abſoluit ſine maxima cauſa; nec ille dum vixit abſoluebat, et cum illa. Per quod & arg. c. ſi. de offic. vic. lib. 6. & cap. in generali. de reg. iur. eod. lib. moueor ad credendum, quòd nec uirtute Iubileorum, nec bullarum Cruciatarum, in quibus non datur ſpecialis facultas abſoluendi ab hæreſi, poteſt quis abſolui ab ea licet expreſsè detur facultas abſoluendi a caſibus bullæ Cœnę, arg. cap. frater noſter. 16. q. 1. iuncto dicto S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 67. §. 1. ſcilicet, quòd facultas generalis abſoluendi ab excomm. non includit abſolutionem illius, quæ ſpecialiter non fuiſſet conceſſa.

Decimoſexto, quòd confeſſario eo ꝙ ſit munitus facultate diſpenſandi ſuper voto, non poteſt diſpenſare ſuper iuramẽto etiam eiuſdem materiæ. Tum quia iuramentum videtur continere duo vincula, promiſſionis, & iuramenti, quæ ſunt fortiora, arg. capit. 1. de treug. & pac. qua ratione S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 8. ait votum iuratum eſſe firmius non iurato. Tũ quia ſecundum eundem alia ratione ligat iuramentum, quàm uotum. Iuramẽtum enim ligat, quia, eſt ſacræ rei atteſtatio, ratione reuerentiæ, qua quis debet implere, quod per nomen eius promittit. Votum uero ratione fidelitatis, qua quis debet implere qđ Deo promiſit. Tum quia ſecundum

omnes,

omnes,votum vt votum,non eſt iuramētum,nec contra:nam diuerſitas nominū, definitionū,& titulorum de iur.in 2.Decret. & de uoto in 3.& rationum obligandi ſupra dictarum, concludit eſſe diuerſæ ſpeciei iuramentum & uotum,& facultas diſpenſandi ſuper una ſpecie, non extenditur ad aliam arg.c.cui.de non ſacerdotali:de pręb.lib.6.quatenus probat,virtute mandati,uel priuilegij de conferendo beneficio valoris maioris,non poſſe conferri beneficium minoris. Tum quòd Abbates habentes ptātem abſoluēdi a ſnīa canonis ſi quis ſuadēte, iuxta c.cum illorū. de ſent.excomm.non poſſunt abſoluere a multis alijs excommunicationibus minoris authoritatis,iuxta Fed.conſ.14.Monachus Peruſinus. quia exorbitantia a iure communi non ſunt extēdenda de alio ad aliud,reg.quæ a iure.lib.6.

276 Hoc ipſo die,quo hęc in prima editione latina excudebantur puta,pridie Idus Octob. An.1573 (quo ſui ſacræ Pęnitentiariæ Prætorij primum habuit conuentum Illuſtriſs. & Reuerendiſs. Card. Staniſlaus Hoſius poſtea quā fuit in ſummū Pęnitentiarium a S.D.N. deſignatus,magna cum laude,& gloria utriuſque, vt potè gratis & abſens, nilq; minus præuidens ob ſolam eandemq; celeberrimam pietatis,integritatis,& eruditionis famam,qua non ſolum Vrbi, ſed orbi toti christ. etiā ante purpuram fuit notiſſimus) tactum fuit,an qui Hiſpanus probabiliter ante 20.annos vouerat ingredi religionem fratrum minorum Conuentualium, qui poſtea a fel.rec.Pio V. in tota Hiſpania abrogatus fuit, teneretur quærere extra illam,vbi non eſt abrogatus,monaſterium in quo reciperetur? Et uidetur non teneri,tum per dicta ſupra capitu.12. nume.48. Tum quòd actus agentium non operantur vltra fines eorum, l. non omnis.ff.de reb.credit. Et orator non intenderat ire extra Hiſpaniam.

277 Eodem die rogatus de poteſtate abſoluendi ad cautelam confeſſarij electi per cōfeſſionalia;Iubilæa, & alias bullas Apoſto. dico tumultuarie primò, quod abſolutio excomm. ſimplex eſt abſolutio integra excom. quæ ſcitur eſſe lata, & ualida. Abſolutio uero ad cautelam eſt quæ non eſt talis, & ita eſt triplex, dimidiata, quę ad certum tempus uel actum fit,& integra,eius quę dubitatur eſſe lata,& eius quæ ſcitur eſſe lata, ſed dubitatur an ualeat. Quæ colliguntur ex cap.ſolet.de ſenten.excommun.lib.6.& ſcribentibus ibi, præſertim Inno.& cap.ueniens.in 2. iuncta gl.vlt.de teſti.& Io.Andr.& Panor.ſuper ea,& alijs alibi.

Secundo, quòd præfatus electus cōfeſſarius non poteſt dare primam harum, & ita non poteſt abſoluere cum reincidentia. Tum quod illa non eſt integra. Tum quod in effectu eſt quædam ſuſpenſio, vt ait Inno.in c.cum bonę.de æta.& qual.& Dec.conſil.145.& confeſſario huiuſmodi non eſt poteſtas dimidiandi abſolutionē, nec ſuſpendendi: Tum quia eam dare eſſet fere abſoluere pure,& excommunicare ſub cōditione,ad quod faciendum nulla eſt illi poteſtas,nec poteſt abſoluere ad certum tempus,uel actum, quia id effectu eſſet abſoluere cum reincidentia.

Tertiò dico,quod poteſt dare ſecundā quā paſſim dant confeſſarij confeſſis ignorantibus ſe eſſe excommunicatos per verba illa. Si teneris vinculo excommunicationis &c.Per quam abſoluitur ab ea, vel eis,in quas poteſtas eius extēditur, modo
278 præmiſerit ſatisfactionem, vel aliud qđ Bulla requirat, vel certe eo ſit animo, ꝗ faceret illud, ſi meminiſſet ſe eſſe excommunicatum, & faciet cum primum meminerit.Tum quia attentā ſua ignorātia,ſatis uidetur facere quod poteſt, & facienti quod poteſt non eſt neganda abſolutiō. Tum quia paſſim ita abſoluunt cōfeſſarij laudati ob hoc ab eruditis, vt etiam prædictum eſt in cap.26.

Quarto,dico, quod nō poteſt dare tertiam ſine præuia ſatisfactione, ſi cūfeſſus agnoſcit eſſe ueram offenſam, ob quā eſt excommunicatus, quia quum offenſa eſt manifeſta, non poteſt dari illa etiam cum cautela ſufficienti ſine præuia ſatisfactione,dicto capitu.ſolet.Poteſt autem dare, ſi dicat ſe non offendiſſe,ſed ſi dicat ſe dubitare de offenſa,uidetur quod non poſſit,quia commiſſa ſimpliciter abſolutione non cenſetur commiſſa abſolutio ad cautelam,iuxta gloſſ.ſing. cap. capitulum. de reſcript. Non obſtat quod ſemper tenuerim & teneam, quod delegatus, cui commiſſa eſt cauſa,poteſt partes abſoluere ad

caute-

cautelam,cum Aret. in d.capit. de teſtib. col.3. recepto frequenter a Decio, & nouis contra gloſſ.communiter recept. in d. c.ſolet. quia gl.l oquitur de commiſſione abſolutionis ab excommunicatione,quæ tractari poteſt cōmode ſine abſolutione ad cautelam,& deciſio Aret.& vſus loquitur de commiſſione cauſæ, quæ ſine abſolutione partium ad cautelam nō ſatis cō mode poſſet tractari. Adde ijs illa, quæ ſcripſimus in cap.1. in princip.a nume.6. de pœnit. diſt.6.

Quinto dico, quòd confeſſarius,cui cō mittit ſacra Pœnitentiaria, vel alius ſuperior, vt abſoluat latorem ad cautelam in foro conſcientiæ tantum,non tenetur ſeruare formam d.c.ſolet. quia illi foro non congruit citatio partis, quā illa requirit ſecundum Inno.recepr.in d.c.ſolet.ſed ſatis eſt quòd conſtet ei per confeſſionem partis: preces ueritate niti.

Sexto, ꝙ confeſſarius cui ſimpliciter vt ſimplici confeſſario,committitur abſolutio ad cautelam in utroque foro debet antea accipere cautionem ſufficientem,iuxta d.c.ſolet.licet non debeat citare partē nec audire exceptionem de manifeſta offenſa,ſaluo,ſi aliquid amplius, vel minus faciendum ei pręcipiatur,quia vno onere ſublato,non cenſetur ſublatum alterum, c. ex tuarum.de aut. & vſu pall. & ita eum abſolutio ad cautelam requirat citationē & ſufficientem cautionem,etiamſi ſit dubia offenſa,per d.c.ſolet.licet onus citandi tanquam incongruom foro pęnitentiæ tollatur,ſatisfactio tamen,uel cautio ſufficiens, quæ etiam illi foro congruit, non videtur tolli,adeo vt putem,ꝙ ſi excōicatus agnoſceret,offenſam eſſe ueram,deberet eum cogere ad prius ſatisfaciendum. Dixi,In vtroque foro:quia ſi committeretur quoad forum conſcientiæ tantum, putarem ſufficere reſeruare propoſitum firmum ſatisfaciendi debito, vel offenſo, ſi apparuerit eam valere, quum quoād illud cor magis reſpiciatur, quam manus. c.ſi quid inueniſti.14.q.5.Dixi.Niſi plus, uel minus præcipiatur,quia ſi præciperetur,ut ſine vlla cautione,vel cum ſola iuratoria,vel ſatisfacto dimidio,vel toto abſolueret,id eſſet ſeruandum,c. eum dilecta. cum not. ibi a Fel. de reſcrip.

Septimo,quòd confeſſarius,cui cōmittitur abſolutio ſpecialis alicuius ad cautelam in utroque foro, deberet abſoluere coram notario,& teſtibus,vel ſaltem teſtibus ut abſolutus poſſet probare alijs ſuam abſolutionem,quæ non præſumitur niſi probetur c. ſicut nobis. de ſent. excō. & gl.c.propoſuiſti.de cle.excom.mi.

Octauo, ꝙ excommunicato,denunciato,& abſoluto a confeſſario,ſiue ſimpliciter,ſiue ad cautelam quo ad forum conſcientiæ tantum,non tenentur communicare alij præſertim publice, neque iure poſſunt niſi probabiliter illud credentes quia limitata cauſa limitatum producit effectum,l.in agris.ff. de acq. rer. do. nec abſoluto quoad vtrunque forum, niſi legitime id oſtēdatur.vel probabiliter credatur,per dictum capit. ſicut nobis.& per d.glo.d.cap.propoſuiſti.

Miſcellaneum tertium de ſcientia,credulitate, opinione, dubitatione, & ſcrupulo.

SVMMARIVM.

279 *Scientia,fides,opinio, dubium, & ſcrupulus quid, vt differunt, & conueniunt. & ſeq.*

280 *Conſcientia quid, quotuplex, ad quid obligat,ſcrupuloſa quā mala, naſcitur ex ſex cauſis,et curatur 20. medicinis.a nu.81.*

281 *Dubijs in rebus pars tutior an neceſſario eligenda.*

283 *Legis rigor temperatur per æquitatē quinque modis.*

294 *Intellectus illius dicti.* Sanæ mentis eſt culpam timere,vbi non eſt.

279 Dicimus primo,quòd ſcientia,fides opinio, dubitatio, & ſcrupulis, in quibuſdam conueniunt, & in quibuſdam differūt,vt reſolutius alijs tradimus in c. ſi quis autem.de pœn.diſt.7.a nu.9. Quorum ſumma eſt, quòd ſcientia eſt cognitio viſiua rei,gl.ſing.in l.2.§.antepe.ff.de equa plun.arc.tam intellectus,quam ſenſus,vt prælud.2.& 3. dictum eſt. Fides eſt cognitio,qua firmiter ita eſſe iudicamus, id quod non uidemus,iuxta illud Aug. fides eſt credere quod non uides.cap.in domo.de pęn.diſt.4.iux.gloſſ.7.quæ citat illud

lud Greg. fides non habet meritum, ubi ratio humana præbet experimẽtum. Opinio eſt cognitio, qua iudicamus aliquid eſſe, vel non eſſe, quod non videmus, nec firmiter credimus ita eſſe, ſed cum formidine ne contrarium ſit uerum, facit gl. d. §. antepe. & gl. in l. ſi duo. §. pen. ff. vti poſſidet. Dubitatio eſt cognitio duarum rerum contrariarum, neutram earum iudicando veram, gloſſ. recept. l. de ſtatu. ff. de teſtamẽ. & gl. rub. de iur. & ſact. igno. quæ dubietatem appellauit titubationẽ. Scrupulus eſt cognitio argumenti apparentis contra prædicta. Ex quibus infertur, hæc quinque conuenire in hoc, quòd ſunt cognitiones, & actus potentiæ cognitiuæ, & non appetitiuæ, vt ex verbo cognitio apparet, & quòd differunt in eo, quòd ſcientia eſt firma, & euidens cognitio. Fides firma non tamen euidens, ſed obſcura, cap. firmiter. de ſumma Trinit. Opinio autem nec euidens, nec firma, quãuis ſit indicatiua. Dubitatio vero nec euidens, nec firma, nec indicatiua. Scrupulus autem eſt ſolum quoddam argumentum contra aliquam prædictarum. Et quod quatuor prima ſunt contraria, quæ non poſſunt ſimul ineſſe vni, & eidem perſonæ eo. reſpectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarum quatuor eſſe poteſt.

Miſcellaneum quartum de conſcientia.

o Conſcientia, vt definit, & diuidit S. Thom. 1. par. q. 79. art. 17. non eſt potentia, nec proprie habitus animæ, ſed actus eius indicatiuus, interdum teſtificans, quod fecimus, vel non fecimus iuxta illud Eccleſia. 7. *Scit conſcientia tua te crebro maledixiſſe, &c.* interdum accuſans, vel excuſans dictando aliquid bene, vel malè factum eſſe, iuxta illud B. Augu. *Senti de Auguſtino quidquid libet, ſola me in oculis Dei conſcientia non accuſet.* c. ſenti. 11. q. 3. & interdum dirigens dictando aliquid faciendum, vel non faciendũ eſſe. c. per tuas. 2. de ſimo. & ita hic accipitur, definirique põt eſſe ſcientia, fides, opinio aut dubitatio, de aliqua re facienda, vel non facienda, ſecundum Comm. in locis proxime citatis, & eſt duplex. Vera, quæ verè iudicat aliquid eſſe faciendum, vel non faciendum. Et erronea, quæ falsè iudicat eſſe faciendum, vel non eſſe faciendum, d. c. per tuas. c. inquiſitioni de ſent. excomm. Eſt & aliter triplex. Certa, quæ pro certo indicat. Dubia, quæ nullatenus iudicat, & ſcrupuloſa, quę contra id quod iudicat habet argumenta. Porro, qualibet conſcientia certa ligat eam habentẽ. Quatenus autem qualibet harum obliget dictum eſt prælu. 9. a nu. 9. Quibus ad

281 do, non ſemper eſſe neceſſarium partẽ tutiorẽ eligere: quia ſatis eſt quoad præcepti implementum tutam eligere, vt latè in d. cap. ſi quis autem a num. 34. probaui mus, etiam in his quæ ad fidem, & mores pertinẽt: in alijs enim nec de conſilio quis tenetur eligere tutiorem, vt ibidem probatur.

Miſcellaneum quintum de cauſis, ex quibus fit conſcientia nimis ſcrupuloſa.

282 Dico primo, quòd cõſcientia nimis ſcrupuloſa naſcitur ex vitio naturali, vel acquiſito.

Secundo dico, quòd conſcientia nimis ſcrupuloſa gignit multa mala. ſ. inconſtãtiam, augmẽtum peccatorum, animi paruitatem, nebulas intellectus, inquietudinem mentis, accidiam & id genus alia.

Tertio dico, quòd huius vitijs cauſę, ſecundum S. Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. ſunt cõplexio timida, melancholia, & mania, dæmon tranquillitatis oſor, vigiliæ, ieiunia immodica, & cõuerſatio cum ſcrupuloſis.

283 Quarto dico, quòd decem ſunt huius ægritudinis medicinæ, ſecundum S. Anto. 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. Prima Deus perſuã gratiam intus habitans, & foris benigne aſſiſtens. Secunda pharmacum contra melancholiam, maniam, & alios malos humores iudicium debilitantes. Tertia auerſio cogitatus a re ſcrupuloſa. Quarta ſubmiſſio ſui aliorum iudicio. Quinta contrauenſio ſcrupulorum. Sexta uſus epiciæ, ſiue æquitatis circa legẽ, de qua S. Tho. 2. 2. q. 120. perſuadendo ſibi non peccare, qui implet legem ſecundum mentẽ authoris, licet verba offendat S. Tho. ibi. art. 1. neque, qui eam in ſenſu benignio-

re

re ſeruat,quamuis in duriore uiolet,l. be
nignius, & ſeq.ff.de leg. neque, qui eam
non ſeruat vbi,& quando eſt impoſſibile,
vel valde difficile. S.Ant. vbi ſupra col.6.
neque qui eam non ſeruat, ut pro ſtulto
non habeatur,nec qui in rebus dubijs,ſe-
284 cundum communem bonorum vſum
ſeruat.arg.§.leges.4. diſt. & l. minimè.ff.
de leg. Septima rectus intellectus illius
vulgati,tutior pars eſt eligenda in dubio,
c.ad audientiam. de homi. c. ſi quis autẽ
de pœn.diſt.7.nempe,in eo quod eſt pro-
prie dubium,quale non eſt cum ſufficien
ti authoritate,aut ratione altera pars cre
ditur, neque cum ex multis opinionibus
vna pro vera eligitur.Octaua rectus intel
lectus illius cap.ad eius.5. diſt. bonarum
mentium eſt etiam culpas agnoſcere, vbi
culpa non eſt.cuius verus vnus ſenſus eſt,
generaliter ſe culpatum agnoſcere, licèt
non meminerit ſpecialiter culpam, iuxta
gl.d.c.ad eius, iuxta latè tradita a S. Ant.
1.par.tit.3.cap.10.col.6. Alius, qui viſus
eſt,2.par.de nat.&qualit.cóſcien.alphab.
2. Ioan. Gerſoni aptior ſignum animæ in
bonum propenſæ, timere ne ſit culpa,
quod non eſt tale, quamquam hoc non
eſt bonitas,immo ſcientiæ, aut probi iu-
dicij defectus.

Quæ opinio deligenda.

SVMMARIVM.

285 *Opinio communis, qua, & quando alteri præiudicat.*
286 *Opinio, qua deligenda latè, & reſolute. & 287.*
288 *Opinio deponat dubium, antequam iudicet, conſulat, aut operetur.*
290 *Scrupulos mitigat ſibi parum, & multum Chriſto fidere, & eum talem imaginari.*
290 *Auxilio ſine ſpeciali Dei, qua bona moraliter agi poſſunt.*
291 *Deus, ut Deus, nullius figura, vt homo, gratioſiſſima, & benigniſſima.*

285 NOna medicina eſt electio bona ex
varijs opinionibus,& quieſcere in
ea. Electio autem bona fit ſecundum
Matth.Mattheſ.lib.de elect.verior.opi.1.
vol. tract. & alios alibi eligendo primo
conſuetudine receptã l.minime.cum glo
ff.de leg.& cap.cum dilectus. de conſuet
niſi ſit contra legem naturalem,vel diui-
nam certam, contra quam conſuetudo ni
hil poteſt,cap.mala.& cap.fruſtra.8.diſt.
Dixi,*certam*, quia dubiã interpretari po-
286 teſt conſuetudo, & eius interpretatio
ſeruanda eſt,iuxta Pan.in c.1.de iudi.Se-
cũdo ceſſante conſuetudine eligendo eã,
quæ nititur alicui textui,cui contraria li-
cèt ſit communis nequit aptè reſponde-
re, etiamſi quæſtio principalis ſit vnius
iuris,& textus alterius, per citata a Phil.
Frãco in prin.c.ſi pater.de teſt.lib.6. Ter
tiò eligendo eam, quæ nititur aliquo ar-
gum.cui apte reſponderi non poteſt,cap.
capellanus.de ferijs. Quartò ceſſantibus
his eligendo communem ſi ſcitur eſſe ta-
lis,arg.c.prudentiam de offi.deleg.cap.de
quibus.20.diſt. Quintò ceſſante commu-
ni eligendo eam quæ pluribus fundamen
tis,& rationibus nititur,quamuis ſatis ap
te diſſolui queant, quia cæteris parib. fu-
niculus duplex, aut triplex difficilius ru-
287 pitur.Eccle.4.cap.1.de treug.& pac.Sex
tò ceſſantibus prædictis, eam quæ beni-
gnior,aut fauorabilior fuerit.l.ſemper in
dubijs.ff.de reg.iur. Qualis eſt,quæ iura-
mento fauet.arg.ca,quamuis.de pact.lib.
6.& ea.cum contingat. de iureiu. Et quæ
matrimonio,doti,teſtamẽto,aut liberta-
ti leg.quoties dubia.ff.de reg.iur. c.fin.de
re iud. aut alijs pijs, & religioſis rebus,l.
ſunt perſonæ.ff.de relig.& ſump.fun. aut
pupillo,viduæ,peregrino, aut alteri per-
ſonæ miſerabili,argument. totius diſtin-
ctio.85. Qualis etiam quæ priuato cõtra
fiſcum fauet,l.non puto.ff.de iur.fiſci,ſm
Mattheſi. nota. 13. cum fiſcus in delicto
priuati fundatur,aliàs ſecus l.2. C.de iu-
re fiſci, lib.10. vt rectè Decius declarauit
in l,in ambiguis pro dote.ff.de regul.iur.
aliàs ſecus. Qualis etiam eſt quæ ualo-
rem actus defendit, ſiue actus de cuius fa
uore agitur,ſit ultima uolũtas.l.quoties,
ff. de rebus dub. ſiue contractus leg. quo-
ties.ff.de verborum ſignificatio.ſiue libel-
lus,litis conteſtatio,ſententia, aut quili-
bet actus iudicialis,reſcriptum,aut priui-
legium.Matth.in dicto tracta.col.4. quia
præſumptio pro actus ualore præponde-
rat alijs l. in contrahenda. quam ad hoc
ibi ponderat Dec.nume.6. de regu.iuris,
quam-

quamuis ualor actus in actoris fauorem, & damnum rei redundet, argument. l. inter pares. ff. de reg. iur. Septimò prædictis deficientibus illam, quæ reo fauet, argu. cap. cum ſunt iura partium. de regul. iur. lib. 6. & l. fauorabiliores. ff. eodem. Octauò ſi nullo modo prædictorum alia opinio aliam ſuperat, illam quam affirmant Doctores authoritate, & ſciẽtia in materia de qua agitur præſtantiores, argum. l. ſeptimo menſe. ff. de ſtatu homin. & eorum, quæ per eam ait Dec. in cap. propoſuiſti. num. 11. de probatio. & ita, quam tenent Theologi ſi quæſtio eſt theologa, & quam Canoniſtæ, ſi pôtificia, & quam Legiſtæ ſi ciuilis, arg. d. c. propoſuiſti. cũ not. per Pan. & alios.

288 Quatuor autem nobis videtur addenda omnibus, qui hac de re tractarunt quo ad forum conſcientiæ. Primum, quòd Iudex, Conſultor, aut agens, qui in re dubia iudicaturus, cõſulturus, aut facturus eſt aliquid, antequam id faciat debet, ut non peccet, expellere ex animo illam dubietatẽ, & credere, aut certe opinari opinionem dicto modo electam eſſe veram, & ſecundum eam debere in eo caſu iudicare, quia ſi priuſquam id faceret, & dubius iudicaret, conſuleret, aut faceret, peccaret contraueniendo conſcientiæ dubiæ per dicta ſupra, num. 277. Secundum eſt, quòd in utroq; foro unus, & idem de vna, & eadem re poteſt, & debet credere aliquid eſſe verum quo ad unum effectum propter uim alicuius rationis, & contrarium quoad alterũ propter uim alterius, argumen. cap. Dominus. de ſecund. nupt. & cap. inquiſitioni. de ſenten. excommunic. & multorum, quæ pro eius vera concordia adduximus in dicto cap. ſi quis. a num. 120. Per quæ probatur unam, & eandem mulierem poſſe, & debere credere ſuum maritum eſſe illum, cui cohabitat, quod reddat debitum, & contrarium ad effectum exigendi. Tertium, quòd quamuis in foro contentioſo regulariter prædicta obſeruari debeant, in foro tamen conſcientiæ ad effectum non peccandi ſufficit eligere pro uera eius opinione, quem merito cenſemus eſſe virum idoneum ad id ſcientia, & conſcientia præditum, iuxta dicta nu. 182. quibus adde gloſ. ſecunda, ca-

289 pitu. capellanus, de ferijs, adiuncta doctrina Panormitan. Quartum, quòd non videtur vna opinio appellanda communis ad effectum præiudicandi alteri eo ſolo, quod plures eam ſequantur tanquam oues aliæ alias, quæ precedunt ſine iudicio ſequentes: velut aues, quę vnam volãtem aliæ omnes ſequũtur, ſecũdum Dec. in conſi. 494. incipiente. Quod ſup. &c. colum. ſi. Communiorem enim ad hoc exiſtimarem illam, quam ſex, vel ſeptem Authores claſſici rem ex profeſſo tractantes aſſererent, quam probatam a 50. ſola fere authoritate priorum ductis. Opinio enim communis non ex numero opinantium, ſed ex pondere authoritatis fit, vt dicit Alex. conſ. 292. lib. 7. nu. 6. relato a Ludo. Gomet. in q. 2. procemij. reg. Cancel. quin & arbitror utranque ad hoc poſſe dici cõmunem, quando utraque habet. 9. vel 10. aſſertores graues, & cum iudicio eam deligentes. Quo fit vt non ſit multum laudãda diligentia quorundam recentiorũ inquirentium utram teneant plures: doctrina enim præfata Ioan. Andr. in cap. 1. de conſtit. de ſequenda communi, intelligẽda uidetur, cum pauci reſpectu aliorum teneant contrariam.

390 Decima ſcrupuloſi medicina colligitur, conſiderando primo, q opinio, quæ videtur eſſe S. Augu. & aliorum antiquorum, (quam ſequitur Greg. Arim. 2. lib. ſenten. diſt. 21. & in quam inclinat S. Th. 1. 2. q. 109. artic. 6. & S. Bonauent. diſt. 28. quamque munit, ibi Maior 24. argumentis) tenet neminem poſſe ſolo libero arbitrio, & concurſu Dei generali, ſine auxilio eius ſpeciali etiam moraliter tanũ bene operari. Et quòd licet contrariam teneat Guil. Ocham. d. diſtin. 28. & videatur receptior apud recentiores, licet itẽ noſtra ſententia, ei ſit locus in operibus bonis, quæ ſuapte natura, & ex propinquo, ad ſolos uirtutum moralium fines attingendos ratione naturali duce diriguntur (qualia ſunt ſecundum rationem naturalem, honeſte viuere, alterum non lædere, ius ſuũ cuiq; tribuere, quale, quid liceat, quid deceat, quidve expediat, iuxta naturalem captum, & rationẽ prouidere) neceſſario tamen tenenda eſt antiquorũ ſententia in actibus moraliter bonis, quę ex propinquo ſpectant ad iuſtificationem qualia ſunt bene credere, ſperare, diligere, pœ-

re, pœnitere, qualia percupere cœleſtia,
contemnere terrena, & horrere inferna,
& id genus alia, arg. in directo ſenſu can.
3. ſeſſ. 6. Concil. Trid. in hæc verba. *Si quis
dixerit ſine præuenientis Spiritus ſancti in-
ſpiratione atque eius adiutorio hominem cre-
dere, ſperare, aut pœnitere poſſe ſicut oportet,
vt ei iuſtificationis gratia conferatur, anathe
ma ſit.* Qui ſacer canon arg. a contrario
ſenſu ſatis etiam probat opinionem re-
centiorum quoad alios actus moraliter
bonos. Secundo conſiderando, quod bona
pars ſcrupulorum naſcitur ex quadam ni
mia confidentia propriarum virium, per
quam fere quis putat ſe poſſe ſolis illis
bene pœnitere, confiteri, communicare,
bene precari, & alia id genus operari, &
videns ea non tam rectè, ac vellet facere,
pluries iterat ea non implorato, vt debe-
ret a Deo auxilio diuino, & poſtrema fa-
cit imperfectius, quàm prima, & ita nun-
quam ſibi plenè ſatisfacit, & turbatur tri
ſtitia erratorum, & timore errandorum.
Huiuſmodi ergo ſcrupuloſi medicina
fuerit conſiderare paruitatem, & infirmi
tatem ſuam, & omnium communem, ob
quam vix quis poteſt etiã moraliter tan-
tum bene agere ſine gratia gratum facien
te, vel auxilio ſpeciali Dei, & ita reputa-
re ſua opera qua parte ſua ſunt, non poſſe
fieri tam perfectè, vt ſint digna tanta ma-
ieſtate, & conſequenter diffidere ſibi, &
fidere infinitę bonitati eius, qui pronior
eſt ad miſerendum, quàm vlciſcendum.
Et quòd vt eſt auſterus in eos, qui nimiũ
ſibi fidentes, & ſine illo ei bene ſeruire
poſſe putãtes, & ſic non ſatis de ipſius au
xilio curãtes, omnia perfectè ſuis uiribus
facere nituntur, & nõ faciunt; ita eſt cle-
mentiſſimus erga eos, qui memores ſuæ
imbecillitatis, & ipſius auxilij neceſſita-
tis, ſine quo ei placere non poſſunt illi ſe
totos ſubijciunt, & pro naturalibus ſui li
beri arbitrij viriculis, ac pro auxilio ab
eo ſuperaddito, bona fide obſeruantiæ le
gum eius, & Eccleſiæ ſuæ ſtudent, ſperan-
tes eum boni æquiq; conſulturum eam,
quę mediocris fuerit, etiam ſi non ſit exa
cta: Qui enim hæc pio animo ſecum vol-
uerit, contentus erit, quòd vel mediocri
ter obligationi ſuæ ſatisfecerit, & gratias
aget Deo, quòd ad id ita ſua diuina boni
tate eum iuuerit, deſiderans, ſperansque
fore, ut in dies maiore ope auctus, melius
id faciet, ſcrupulos abiget, animumque
191 ſerenabit. Et quia Deus, vt Deus nullã
figuram, & ita neque vultum ſeuerum,
neq; gratioſum niſi metaphorice habet
quippe qui longe, immo infinite ſimpli-
cior eſt, quam anima, & Angelus, pluri-
mum ſcrupuloſo conducet imaginari vul
tum illum ſpecioſiſſimum, & benigniſſi-
mum Reuerendiſſimæ, & benedictiſſimæ
humanitatis D. N. Ieſu Chriſti, qualem
Sancti contemplantur eum cum olim do
ceret, concionaretur, & conuerſaretur,
exhibere ſolitum, nempe ſerenum, ſub-
hilarem, in ſui amorem rapientem, con-
ſolantem, & lætificantem, immo & pro-
mittentem ſe a nobis fragilibus, & humi
libus noſtræ paruitati parum fidentibus,
eiuſque magnificentiæ plurimum confi-
dentibus, & bona fide ſibi ſeruientibus,
non exacturum adeo ſeueram rationem,
qua nos condemnet, ſed adeo beneuo-
lam, qua ſaluet. Amen.

Quoniam vero in c. 21. nu. 5. promiſi-
mus inſerere hic tenorem cuiuſdam Bul-
læ fœl. rec. Pij V. & moderationis eorum,
de quibus in ſubiecta Greg. XIII. Bulla,
ſi exiret interea, quæ quia non exiuit, ſo-
lam hanc illius ſummam ſubijcimus,

F I N I S.

V E N E T I I S,
Apud Ioannem Guerilium. M D C.

D. MARTINI AB AZPILCVETA

NAVARRI I. V. D.

PRAECLARISSIMI AC CELEBERRIMI,

COMMENTARIVS RESOLVTORIVS DE VSVRIS

In capitulum Si fœnerraueris. 14. quæſt. 3.

IAMPRIDEM SERMONE HISPANO COMPOSITVS & nunc ab eodem Latinitate donatus, defœcatus, & auctus.

Aug. ſuper Pſalmo 36. concione 3.

SI fœneraueris homini, ideſt, ſi mutuo dederis pecuniam tuam, à quo plus, quàm dediſti expectes, non pecuniam ſolam; ſed aliquid plus, quàm dediſti: ſiue illud triticum ſit, ſiue vinum, ſiue oleum, ſiue quodlibet aliud; ſi plus, quàm dediſti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

SVMMARIVM.

1 *Vſurarius eſt, qui plus, quàm dederit ex mutuo ſperat.*
1 *Vſurarij ſunt quidam creditores in ædes debitorum diuerſantes.*
2 *Vſura verbum quid ſignificet.*
2 *Doctor Sotus laudatus.*
3 *Creditum duplex, & vtrumque gratuitum.*
3 *Vſura aperta in cuiuſmodi credito reperiatur.*
4 *Vſura palliata inueniri poteſt in omni contractu, in quo ſolutio anticipatur, vel differtur, cum exemplis.*
5 *Precium rei iuſtum non conſiſtit in indiuiſibili; immo habet latitudinem ſummi, infimi, & medij.*

1 PRIMO noto ex hoc capite, id quod præcipue D. Aug. per illud intēdit, ſiue ſummam eius, quæ ſm maximū illum Magiſtrum Gratianum, huius magni voluminis, quod Decretum appellatur auctorē, eſt hæc; *Qui plus, quam dederit accipit, vſuras expetit.* quæ parum contextui eius congruit, ob multa, quæ non expedit referre, & videtur aptior iſta. *Qui aliquid vltra id quod mutuo dat, expetit, quidquid illud ſit, vſurarius eſt.* Quod ipſum confirmat Hiero. in c. ſeq. ex cōmentarijs eius ſuper Ezechielē deſumpto lib. 6. c. 1. in illis verbis. *Vſura appellatur, quidquid illud eſt, ſi ab eo, quod dederint, plus acceperint.* Et id ipſum affirmat S. Ambr. in c. 3. inf. ead. q. deſumpto ex cōmentarijs eius in Thobiā, per illa verba. *Neque, inquit, vſuram eſcarum accipies, neq; omnium rerum. Item eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcunq; accedit ſorti, vſura eſt. Itē ſi quis inſtaurandum conuiuium putat, ad negotiatorem mittit, ut abſynthiaci cupellam deferat ſibi gratis: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinum, aut Tyriacum requirat, ad lanium, vt hyllam ſibi procuret, ad alium, vt ſibi poma adornet.* Hæc ibi, pro verbo *hyllam* vr̄ habuiſſe in ſuo lib. Archidiaconus *vuluā*, vel *vber*, vel *kyliam*, ſed caſtigatior vr̄ littera hæc, habens *hyllam*, quæ eſt inteſtinū fartum, quod lanij ſolent in delicias, & xenia parare. Idipſum cōfirmat Conc. Agathenſe in c. vlt. inf. ead. q. quibus conſentiunt multi canones, & leges, quæ in titulis de vſuris Codicis, & Digeſtorū, Decretal. Sexti, & Clem. & hac ead. cauſa, q. ſeq. & alibi ſæpe, licet. n. non oēs vſuram dānent, lucrum tn̄ illud vltra ſortem vſurā appellāt.* Ex hoc not. modo prædicto cōfirmato facilè colligi pōt, rectè nos reſpōdiſſe in Luſitania, vſuræ peccatum admiſiſſe quoſdā, qui morantes in ciuitatibus mutuabāt tenuioribus multis pagos, & vicos colentibus quaſdā paruas pecuniarū ſummas, quas non exigebant vſq; ad meſſem, nec in ea fuerat copioſa, ſed quaſi beneficiū eis largiētes differebant exactionē, dicentes, nolumus vobis nunc incommodare, & interim euntes, & redeuntes frequenter ad ſua negotia in eorū domibus cū ſuis equis gratis prandendo, cœnādo, & cubando, nunc in horum, nunc in illorum domibus, & poſtea adueniente meſſe ita exigua, vt eſſet veriſimile grana Maio ſequenti futura cara, exigebant debita, ob quæ miſeri agricolæ non habentes aliud, quod ſoluerent, dabant frumēta, & alia grana eis in ſolutum duplici nomine grauati, nēpe q̧ multis diebus eos hoſpitio gratis ſuſcepiſſent, & q̧ cogebantur ſoluere, quando non poterant, niſi granum, quo multum egebant, dando in ſolutū cū prius cōmodius ſoluere potuiſſent, ſi fuiſſent exacti, argumento eorū, q̄ diximus in Man. Conſ. c. 17. nu. 225.*

2 Secūdo noto, quod quāuis hoc verbū, *Vſura*, originaria ſignificatione vſum cuiuslibet rei ſignificet, iuxta illud Cic. pro Rabirio: *Vſuram huius lucis, &c.* tn̄ iuxta ſignificationem, quam hic, & in alijs iuribus & Doctoribus tam Theologis, quam Canoniſtis communiter habet, ſignificat lucrū proueniens ex contractu mutui, & Græcis dicitur τόκος, i. partus, quia eum mutuū parit, & Hæbreis appellatur morſus, quo mutuans mutuatarium mordet. Ex quo quidam recentiores intulerunt, quoddam falſum * poſt quos, & ēt nos, latius ſcripſit de hac eadē re Dominic. Soto illuſtriſſimi ordinis Domicanorū clariſſimū decus, lib. 1. q. 1. ar. 2. de iuſt. & iu. Cuius dicta magis erudita, q̄ praxi, & vſui accōmoda gratia breuitatis prætermitto.

3 Tertio noto, oīa mutua gratuita eſſe debere, quia omne creditum, quod vulgus Hiſpanū appellant *preſtando*, eſt tantum duplex. Alterum, quod latinè dicimus commodatum, per quod rei creditæ dominium nō tranſit in cōmodatarium, immo eadē res in ſpecie, vt Iuriſc. loquūtur, ſiue in indiuiduo, vt Logici, eſt cōmodanti reddenda, cuiuſmodi eſt conceſſio mulæ ad deambulandum, de quo quidem mutuo dictum eſt in prædicto Man. c. 17. nu. 282. & debet eſſe gratuitum, iuxta gl. c. 1. de commod. & tot. tit. ff. commod. Alterum eſt mutuum, per quod dominium rei creditæ tranſit mutuatarium, quod non eſt reddendum in re eadem ſpecie, & indiuiduo, ſed in eodem genere, ut colligitur ex tex. & gloſſ. leg. 2. in princip. & §. 1. ff. de rebus credi. & ideo, hoc creditum dicitur proprie mutuum, quia per illud meum, fit tuum, vt ait Vlpia. in l. 2. §. appel-

§.appellata.ff.eodem,& debet eſſe gratuitum,ſicut commodatum,iuxta gl.recept. in cap.1.de commod.

Quartò noto,ex illis verbis, *Mutuum dederis,&c.*quod clara,& aperta vſura nõ committitur,niſi in credito ſecundi generis prædictorum,ſcilicet mutuo, & conſequenter, quod ſicut clarum mutuum nõ contrahitur,niſi in rebus, quæ vſu conſumuntur,& in pondere,numero,aut menſura conſiſtunt,puta,pecunia numerata, vino,oleo, tritico, & id genus alijs, quæ vſu conſumuntur,inſt.quibus mod. recõtrah.obliga.in princ. ita clara vſura nõ niſi in huiuſmodi rerum contractibus inuenitur.Et conſequenter,quòd quemadmodum mutuum palliatum, ſiue occultum in omnium rerum contractibus inueniri poteſt,ſic etiam vſura palliata,& occulta in illis omnibus inueniri poteſt,quin etiã reperitur in omnibus illis, in quibus ob ſolutionis tempus dilatũ plus iuſto precio rigido,& ſummo accipitur, aut ob anticipatam ſolutionem datur minus iuſto precio,pio,& infimo,c.conſuluit. & c. in ciuitate.de vſu.& c.ad noſtram. de empt. Exemplum primi,uendo tibi domum,cuius iuſtum precium ſummum, & rigoroſum ſunt centum,& quia do tibi unum annum ad ſolutionẽ eorum faciendã,vendo tibi eam centum,& decẽ, in hoc caſu, vt mutuum palliatum contrahitur, ita & vſura palliata inuenitur.perinde.n.eſt,ac ſi mihi mutuo dares centum aureos numeratos, quos rurſum tibi ad annum crederem,vt eo tranſacto centum, & decem redderes. Exemplum ſecundi,conduco, vel emo a te fructus, aut prouẽtus tui beneficij, aut primigenij, aut alicuius oppidi,pagi, aut alicuius dominij, cuius iuſtum precium,pium,& infimum ſunt mille aurei,& ob anticipatam ſolutionẽ anni vnius conduco,vel emo noningentis,perinde .n. eſt,ac ſi ante annum mutuarem 900.vt in fine illius redderes mille. Non autem otioſè in exẽplo primi uerbis illis *iuſto precio*,addimus uerbum infimum,*&* *pium*,quia ſicut ẽt diximus in Man.Cõf. c.17.nu.228.& c.33.n.79.dare minus precio iuſto,ſummo,& rigoroſo ob anticipatam ſolutionem,non eſt vſura.nec peccatum,modo detur iuſtum,medium,vel infimũ, ſiue pium, neq; accipere plus iuſto precio infimo, ſiue pio, vel medio propter dilatã ſolutionẽ,modo non accipiat plus ſummo,ſiue rigoroſo. Pro cuius rei
5 clariori intelligentia memorandum eſt id, quod etiam poſuimus in præfato Manua.c.23.nu.79.& cum primis dicat Sco. in 4.d.15.q.2. precium nempe iuſtum nõ conſiſtere in indiuiſibili, immo habere latitudinẽ, cuius extremum inferius appellatur piũ;& ſuperius rigoroſum, & quod illa duo interiacet medium, vel moderatum,verbi gratia, vnius vlnæ panni iuſtũ precium dicentur decem Iulij, vno plus, vel minus. ita quod vndecim erũt rigoroſum,nouem pium:& decem, & quodlibet aliud interiacens medium,vel moderatũ. Præfatorum quatuor not. ſumma inſeritur præfato Man.cap.17.num.206.

SVMMARIVM. *5.& 6.notab.*

6 *Vſura quid,cum ſua definitione exacta.*
6 *Peccatum uſura quid.*
6 *Vſura non eſt lucrum ſpirituale, aut quaſi ſpirituale amicitia,&c.*
7 *Vſuram eſſe illicitam, & peccatum mortale eſt de fide.*
8 *Vſura prohibita etiam in noua lege, etiam in ſpecie,etiam mentalis.*
9 *S. Th. intellectu angelico donatus.*
10 *Caroli Molinæi erroris primus proditor ubi fuit auctor. &* 11.
12 *Vſura realis,& mẽtalis,& cur ita dicãtur.*
13 *Simonia mentalis ad reſtitutionem non obligat.*
13 *Peccatum mentale uſura, ut differt ab uſura mentali.*
14 *Vſura nũc magis, quàm unquam antea uerbis execrata, ut uero magis quam unquã opere exerceatur palliata.*

6 QVintò noto,ex mẽte huius c. quod aliud eſt vſura, aliud peccatum vſuræ.Peccatũ.n. vſuræ eſt ipſe appetitus,vel acceptio lucri illiciti ex mutuo ſiue propoſitũ accipiendi illud qđ in hac materia, vt prædictũ eſt,appellaĩ vſura. Vſura uero eſt ipſum lucrũ illicitũ,quod appetitur,vel accipitur.Et quãuis a multis diuerſis modis,iuxta præfatã ſignificationẽ definiatur,apertius tamen, & accõmodatius verbs huius c. & aliorũ multorũ huius cauſſæ,& quæſtionis 2.3. & 4,&

c.quoniã.c.in hoc.c.quid dicam. ea.cauſ.
& c.conſuluit.& aliorũ de vſuris,& gloſ-
ſarum,& DD. tam Theologorum,quam
Canoniſtarum,Goffredi,Hoſt.& aliorum
in ſummis, & in lib.4. ſent. diſt.15. & in
rub. de vſuris definiri poteſt ſic.

*Vſura eſt lucrum pecunia æſtimabile ſua-
ptè natura,principaliter, vi mutui veri, vel
palliati quæſitum vel ſperatum.* Dixi,*lucrũ*,
pro genere. Dixi,*pecunia æſtimabile ſuaptè
natura*, ad differentiã lucri nõ æſtimabilis
ſuaptè natura pecunia, tam ad includen-
dum beneficium Eccleſiaſticum,quod li-
cet non ſit iure æſtimabile,eſt tamen ſua
natura tale,vt mox dicetur,tum ad exclu-
dendum lucrum rei ſpiritualis meriti, &
gratiæ,quod mutuãs in ſtatu gratiæ, quã
do,& quomodo, & cur oportet, quærit
apud Deum,iuxta illud Pſalm.*Beatus vir
qui miſeretur,& commodat,ſiue mutuat.* Et
illud Euangelij in Mat.19.*Centuplum ac-
cipietis &c.*quod propriè non eſt vſura, li
cet aliqñ metaphoricos, ſic dicatur, Lu.
19.vt ait S. Tho. recep.in 2. 2. quæſt.78.
art.1.ad primum. Quale eſt ſecundo om
ne lucrum quaſi ſpirituale, vel ſimile ſpi-
rituali,virtutis,& amicitiæ, qđ mutuan-
do quæritur,& non eſt vſura,quia ſuapte
natura non eſt pecunia æſtimabile, licet
multi pluris æſtiment amicitiam, quam
mutuando quærũt,quam pecuniam, quã
ab uſurario quærerent,propter ſimilis pe
cuniæ mutuũ. Dixi,*vi mutui*,ad differẽtiã
eius, qđ ratione ueri intereſſe lucri ceſ-
ſantis,vel dãni emergentis accipitur,quia
illud non eſt vſura,iux.gl.ſing.& recep.in
c.conqueſtus. de vſur.facit c.2.& cap.ſalu
briter.de uſu. Dixi *veri vel palliati*, ad in-
cludendum lucrum,quod de mutuo pal-
liato quæritur.

7 Sextò noto ex illis verbis, *in hoc impro-
bandus*,ꝙ lucrũ vſuræ eſt illicitum,& eius
appetitus ſuo genere peccatum mortale:
adeo ut contrarium aſſerere ſit hæreſis.
clem.1.de vſur.& uetitum non ſolum iu-
re humano, ſed etiam naturali,& diuino
veteris,& noui teſtamenti. Tum quia id
ſenſit Conc.Lateranenſe in c.quia in om
nib.de vſur.& Alex. III. in c. ſuper eod.
ti.quidquid Alex.Imol.in conſ.1.lib.2.&
alij citati ab eo dicant, tum quia prohibe
tur ſeptimo præcepto Decalogi,*Non fur-
tũ facies*,lato Exo.20. quo omnis rei illi-
cita vſurpatio,qualis eſt vſura, prohibe-
tur,c.pœnale.14.q.5. Tũ quia iuſtitiæ na-
turali aduerſatũ,quatenus capitur, ut fru-
ctus rei,quæ nõ eſt capientis ratione do
minij directi, nec vtilis, nec vſusfructus,
neq; vſus, neq; alterius iuris, vel ſeruitu
tis.nam vſurarius, quærit illud ex re mu
tuata,quam mutuo dedit,q̃ per mutuum
deſinit eſſe omnino mutuãtis, & ſit oĩno
alterius, l.2. §. appellata. ff. de reb. cred.
Inſt.quib.mod.re contr.ob. in prin. Tum
8 quia in multis locis veteris teſt.Deut.23.
Ezec.18.& pſ.43.& 71. ſpecialiter eſt pro
hibita,& cũ illa prohibitio nõ eſſet cere-
monialis, neq; iudicialis, ſed moralis,&
in nouo permanet,§.ſi.d.6.vbi gl.nota.&
colligitur ex S.Th.1.2.q.94.ar.5. adiũcta
q.100.art.1.& 103. art.3.104.art.3. Tum
quia etiam in Euangelio Luc.6. per illud
Mutuum date,nihil inde ſperantes,ſpeciali-
ter prohibita eſt,vt præfatũ Conc. Late-
ranenſe,& præfatus Alex. III. vbi ſupra,
ſignificauerunt,quatenus aiũt eã vtriuſq;
teſtamenti pagina dãnari, & ſatis cõſtat
eos nõ intellexiſſe de generali dãnatio-
ne ſeptimi præcepti, *Non furtum facies*.
Tum quia Papa Vrbanus id affirmauit in
d.c.conſuluit. eo.tit. allegando illud Lu.
c.6.*Mutuum date, nihil inde ſperantes*. Tũ
quia non obſtat,ꝙ Car.Molin.impius de
commercijs nu.11. & Sot.pius lib.6. q.1.
de iuſt. & iur. dicant præfatũ illud Lucæ.
Mutuum date, nihil inde ſperantes, (quod
Vrbanus ad id adduxit,) id nõ probare, di
centes,ꝙ ſolum conſulit,& non præcipit
ſine vſura mutuare.Primò quidem,quod
quamuis prior pars eius,ſcilicet,*Mutuum
date*,cõmuniter contineat conſilium, po-
ſterior vero,ſcilicet,Nihil inde ſperãtes,
ſemper continet præceptum,ne qui mu-
tuat aliquid amplius expectet, & prædi-
ctum Conc.& Alex.III.ſanxerunt,& Vr-
banus expreſſit, & S.Th.ita declarauit 2.
2.q.78.art.1.ad 4.in prima reſponſione.

Secundo, quod alioqui dicendũ eſſet,
Papam Vrbanum erraſſe,aut certe inco-
gitanter reſpõdiſſe adducendo illud Lu-
9 cæ. & conſequenter,Gregorium Nonum
dormitaſſe reponendo eius reſponſum in
Decretalib.adeo authentico,& D.Th.an
gelico intellectu donatũ torpuiſſe decla-
rando,ut prædictũ eſt,præfatum elogium
Lucæ. nã Vrbanus nõ ſolum aſſerit quod

colli-

colligitur, ſed etiam quod apertè colligitur ex illo Luc. peccare eum, qui ad vſuram mutuat, & nō ſolum peccare, qui mutuat cū pacto ſed etiam qui cū ſola intentione accipiēdi aliquid amplius. Et quòd is non ſolum peccat, ſed etiam tenetur ad reſtituendum illud plus acceptum.

Tertio quòd aliud Conciliū recentius Lateranenſe ſeſſ. 10. in bulla, quam approbante Concilio, Leo X. tulit ſuper approbatione montium pietatis, expreſſe ait, illud Luc. continere apertum præceptum vſuram prohibens.

Quartò, quod niſi auctoritas illa ſic intelligeretur, poſſet quis tueri, nō eſſe peccatum mutuare cum tali intentione, ſine pacto expreſſo, aut tacito, ſicut non eſt ſimonia renunciare beneficium cum principali intētione, vt ſuo nepoti detur, cui, niſi crederet illi collatum iri, nō renūciaret, modo non adſit pactum expreſſum, aut tacitum iuxta glo. ſingul. cap. ordinationes. 1. q. 1. Panorm. in cap. dilecto. de præbend. Felin. capitu. ad audientiam. 2. colum. 4. de reſcript. S. Anto. 2. part. tit. 1. c. 5. §. 11. quod etiam Syl. & alij dixerūt. * & tradimus latius in Man. Confeſ. c. 23. num. 107. Quod aſſi id ſequeretur, ex eo colligitur, quod nullo alio loco iuris diuini videtur probari: quod autem hoc nō ſit tenendum, conſtat ex omni catholicorum ſententia expreſſa, vel tacita. *

10 Quinto quia niſi illud Lucæ intelligeretur ita, vt ab Vrbano declaratur, aliqui tenerent, quod licet peccet cum tali intētione mutuando, ad reſtituendum tamen acceptum non teneretur, vt parum quidē pudenter, & nimium pertinaciter prædictus Carol. Molinæ. vbi ſupra nume. 7. & 11. auſus fuit tenere, exiſtimans ſe prædicta reſponſione definitionem dicti Vrbani in dict. cap. conſuluit eneruare, citans in id aliquos, qui aut id non dicunt, aut facile in noſtram ſnīam exponi pñt. tam periculoſum eſt incipere mutare per noſtras præcoces imaginationes id quod ſanctiſſima Sedes Apoſtolica matura deliberatione conſtituit. Quare ſuſcipientes, & reuerentes præfata duo Cōcilia, & præfatos duos Pontifices Maximos, concludimus, vſuram eſſe prohibitam ſpecialiter iure diuino Euangelico, non ſolum admiſſam cum pacto expreſſo, aut tacito recipiendi aliquid amplius, ſed etiam ſine vllo pacto cum ſpe, & intentione principali aliquid amplius accipiendi, quod huius capituli cōtextus duobus locis ſenſit, in quibus verbum *expectes* ponitur. Siue aſſeramus leges Romanas ciuiles vetare vſuras ſaltim implicite, ut communis opinio aſſerit, iuxta late tradita a Io. And. in Mercur. regu. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & à Pan. & alijs, in c. cū ſit generale. de for. cōp. ſiue aſſeramus, eas pmittere cum moderamine, l. eos. C. de vſur.

11 Quare non video quomodo ab hæreſi, aut ab eius ſuſpitione excuſari poſſit Carol. Molinæ. vbi ſupra a nume. 7. nu. 11. & nu. 515. ibi, *frement omnes licet, ego ſolus Veritatis, &c.* qui cum magna laude impij Philippi Melant. & maiori cum grauiſſimorum Auctorum irreuerentia, & nimia ſui iudicij confidentia auſus fuit affirmare, licitas eſſe vſuras moderatas per illam l. eos, hoc textu, & toto iure canonico nō obſtante, * cuius impudentiæ, & erroris damnatores, proditoresq; nos fuiſſe primos in celeberrimis Hiſpaniarum Academijs credimus, & gaudemus. quamuis, quia nondū erat tunc eius impietas adeo manifeſta, modeſtius, quam ipſe merebatur, eum notauerimus. *

12 Septimo noto ex illo verbo, *expectes*, bis iterato, adiunctis cap. debitores. de iureiu. & c. fi. de vſur. & alijs multis, vſuram diuidi in vſuram realem, & mentalem. Realis eſt uſura, quæ ex pacto tacito, aut expreſſo recipitur. Vſura vero mētalis eſt vſura, quæ accipitur ſine pacto expreſſo, nec tacito ex mutuo facto intētione principali recipiendi eam, iuxta mentem omnium, in cap. conſuluit. de uſur. & c. fi. de ſimon. Vnde ſequitur, vſuram mentalem non dici mentalem ob eādem rationem qua alia peccata mentalia cōmuniter dicuntur mentalia. Alia enim dicuntur mētalia, eo quod ſint actus interioris uoluntatis, ſine uerbo, & opere conſecuto, ut homicidium mentale dicitur uoluntas occidendi mente, non conſecuto opere, cap. periculosè. cap. homicidiorum. cap. noli. de pœnitent. diſt. 1. & furtum mentale uoluntas furandi non ſecuto furto, c. ſi propterea. & c. ſi cui. de pœnit. diſt. 1. Mentale uero, & reale dr, quādo vtrunq; concurrit, & conſequenter vſura mētalis

communiter non appellatur mentalis,eo
quod ſit uoluntas committendi uſuras ſi-
ne opere conſecuto,ſed eo,quod capitur
ſine pacto expreſſo, aut tacito ex ſola mẽ
tis intentione, qua mutuans mutuat, ut
aliquid amplius ſibi reddatur.Vnde infer
tur,ꝙ aliud eſt peccatum uſuræ mẽtale,
& aliud uſura mentalis. uſura quippe mẽ
talis eſt illa,quę ſupra proximè definitur.
Peccatum autem mentale uſuræ eſt uolũ
tas exercendi,uel recipiendi uſuras rece-
ptione non ſecuta,neque opere conſecu-
to. Nam ſicut omne illud peccatũ quod
opere perficitur,diuiditur in mentale tã-
tum, quod eſt uoluntas peccandi abſque
uerbo, uel opere: & mentale, & reale,
quod eſt uoluntas peccãdi uerbo,uel ope
re conſecuto: ita & peccatum uſuræ eſt
duplex mentale tantum, quod eſt uolun-
tas quærendi uſuram,opere non ſecuto:
& mentale,& reale,quod eſt uolũtas eam
quærendi opere ſubſecuto. Sciendum au
tem eſt nullum peccatum uſuræ menta-
le,quantumuis mentale ſit illud, ſi nihil
accipiatur, ad reſtitutionem obligare; &
contra omnem uſuram receptam,quam-
uis ſolum ſit mentalis, ideſt recepta ſine
13 pacto tacito,nec expreſſo, cum intentio
ne principali recipiẽdi eam, obligare ad
reſtituendum, licèt ſimonia mentalis, ad
id nõ obliget,ut probamus in cõm.reſol.
c.fi.de ſimo.3.not. quem recognoſcendo
Manu. Conſ. ſermone Hiſpano una cum
hoc compoſuimus, & nunc latinitate do
natus ſuo loco ponitur.

Ex quo infertur, quòd cum Doctores
diſputant de uſura mentali;an obliget ad
reſtituendum, non quærunt de peccato
mentali uſuræ, certum enim eſt, illud nõ
obligare,ſicut nec ullum aliud peccatum
mentale tantum ad reſtitutionem,ſed di
ſputant,an uſura mentalis,ſiue lucrũ quæ
ſitum ex mutuo ſine pacto cum intentio
ne principali ob illud facto, obliget ad il
lud. Infertur etiã,quòd inuenitur,& fre-
quenter, peccatum mentale tantum uſu-
ræ mẽtalis.quippe multi ſunt,qui uolunt
mutuare mente,ac intentione principali
recipiendi aliquid amplius, ſine ullo pa-
cto,& tamen non mutuant.Per quod qui
dem apparet, quantũ differat uſura men-
talis,a peccato mẽtali uſuræ, cum illa ſit
frequenter obiectum huius. quæ planè
hactenus, quod ſciam, nullibi fuerunt ſic
declarata.

14 Octauò noto ex hoc cap. & eius peſſi-
ma obſeruatione,mirandum eſſe, ꝙ cum
totus orbis Chriſtianus nunc magis quã
unquam uſuram damnet, & dicentem eã
licere,hæreticum iudicet,maiores tamen
ſaltem palliatas diſſimulat, quàm lex ci-
uilis olim permittebat,per l. eos. §. 1. C.
de uſur.maxima enim uſurarũ,quas male
permittit eſt centeſima, ꝗ 100.menſibus
ipſam ſortẽ exæquat. Quod diligenter,&
copioſè oſtẽdit Barth. Soci.in l.ſi hæres.
§ item.ff.ad leg.falcid. cui concordat Bu
dæus de aſſe,lib.1. fol.24. & Alciat. lib.5.
diſpunct. c.1. & alij recentiores alibi. Ita
ꝙ ſors pariat unum in unoquoque mẽſe,
& duodecim in anno, & eã nõ permittit,
niſi in pecunia traiectitia, ſortis periculũ
in ſe ſuſcipienti: alijs mercatoribus duas
partes centeſimæ concedit, hoc eſt octo
pro centũ in anno,& alijs hominib.vulga
ribus dimidiã centeſimæ, hoc eſt ſex pro
centum in anno,& nobilibus tertiam par
tem.quæ ſunt quatuor pro centum. Nũc
tamen permittuntur ſaltem palliatę,tam
graudes,ut interdum ſors pariat decẽ, &
amplius pro centum ab unis nundinis in
alias,quę tamẽ tres,aut quatuor in anno
occurrunt, & ita centum pariant trigin-
ta,& amplius in anno. Item antea ex uſu
ris uſuræ non capiebantur,l. ut nullo.C.
de uſur.& l.placuit. ff.eod. at nunc de cã-
bijs recambia exiguntur. * Neq, obſtat,
quod multi reſpondebunt, non recipere
ſe iſta pro uſuris,ſed pro intereſſe, aut cã
bijs,quia non omnes, qui mutant nomẽ,
rem ipſam mutaut. Quia quidem de re in
commentario reſolutorio de cambijs, ſu
per c.fin.de uſur.altius tractamus, atque
ueritate coacti addemus quędam,quæ fa
cile terreãt multos in cambiorum lucra
ineffrænate,intrepideq; anhelantes.

SVMMARIVM.

15 *Vſura qua definitio aptior.*
16 *Vſura,etiam mortifera, capere quidquam pro bono opere mutuandi, licet non capiatur pro vſu rei mutuata.*
17 *Vſura ſimoniaca mutuare ob beneficium.*
18 *Vſura,ut inuenitur ſine pacto, & uoluntate paciſcendi.*

Vſura

19 *Vſura non eſt mutuare cum intentione minus principali lucri contra quoſdam, mutuare autem cum intentione principali lucri ſic, contra alios.*

20 *Finis minus principalis eſſe poteſt id, quod nequit eſſe principalis.*

15 NOnò nota, ꝙ non abs re diximus
ſup. not.5. nu.6. definitionē vſuræ
ibi datam clariorem, iuribuſq; aptiorem
eſſe, quam ſint quędam aliæ. Illa.n. quam
Io. Maior dedit in 4. lib. ſen. diſt. q.13. col.
1. ſ. ꝙ eſt *Volitio, ſeu voluntas accipiendi lucrum vi mutui*, nō eſt ſatis apta, quoniam
non definit vſuram, ſed peccatum vſuræ,
inter quæ magnam eſſe differentiam præ
diximus ſup. nu.13. Illa item noua, quam
poſt nos dedit præfatus celebris Doctor
Sotus lib.6. q.1. de iuſt. & iur. quamq; po
tuit decerpere ex quodam d. S. Thom. 2.
16 2. quæſt.78. art.2. Vſura nempe eſt pre-
cium vſus rei mutuatæ, non videtur eſſe
apta. Tum quia datur verbis in hac mate
ria inuſitatis, & rē ipſam obſcurantibus,
vocabulum.n. preciū, in hac materia pa-
rū vſitatum eſt, tum quia ſequeretur, qđ
non eſſet vſura mutuo tibi dare centū au
reos; vt in fine anni reddas mihi centum
& decem, non propter vſum eorum, qui
per mutuū facti ſunt tui, ſed propter bo-
num mutuādi opus, quod meum eſt, quia
nihil reddis pro precio vſus rei mutuo
datæ, ſed in præmium operis mei boni.
quod tñ eſt cōtra mentem omnium poſt
& ante S. Th. 2.2. q.78. art.1. Tum quod
mutuare ad obtinendum aliquod benefi-
cium eccleſiaſticum eſt dare ad vſurā, ut
mox dicetur, beneficium tñ nō eſt preciū
nec iure precio æſtimabile, iux. gl. cele. c.
coram. de of. dele. vbi eam commēdat Pa-
nor. & Lud. ſing.513. licet ſuapte natura
ſit æſtimabile, vt infra dicetur. Et quāuis
ad hoc reſpōderi poſſit, ſæpe preciū pro
pręmio vſurpari, iuxta illud Teren. in An
dr *Ego ob ſtultitiam precium fero.* replicari
tamen poteſt, quod ratio, cui definitio il-
la nititur, concludit illud pro precio vſus
aſſumi. Præterea noto, quod quamuis
mutuare communiter ſit conſilij, ſaltem
qñ extrema neceſſitas non adeſt, nihil ta
men ſperare principaliter vltra rem mu-
tuatam præcepti eſt, quāuis non ſit mor-
tiferum, quando quod ſperatur exiguum
eſt, quemadmodum nec furtum rei exi-
guæ nō eſt niſi veniale, iuxta doctr. S. Th.
2.2. q.66. art.6. quam in Man. c.17. nu.2.
17 & in Comm. c. ſi. 14. q.4. latius declara-
mus. Colligitur item mutuare principa-
liter ob beneficiū Eccleſiaſticum obtinē-
dum eſſe vſuram, quia licet tale beneficiū
nō ſit iure pecunia æſtimabile, ſm gl. ce-
leb. d. cap. coram. eſt tamen ſuaptè natura
tale, cum ſit ius percipiēdi fructus, & pro
uētus aliquos, ſm Cald. recep. in c. in no
ſtra. de reſcr. latius declaratum à nobis in
rub. de præb. Et ad hoc, vt vſura commit
tatur, ſufficit, vt accipiatur, vel ſperetur
principaliter lucrū rei ſuaptè natura pe-
cunia ęſtimabilis, licet à commercio rerū
æſtimabilium a iure ſeparetur. Quemad
modum etiam omnes res conſecratæ, li-
cet dicantur iure inæſtimabiles, eo quod
eas lex à commercio hoīum remoneat. l.
inter ſtipulantem, §. ſacram. ff. de ver. ob.
§. ſacræ. inſt. de rer. diu. ſuapte natura tñ
ſunt æſtimabiles, & qui mutuaret ob eas
quærēdas, vſurarius eſſet. Neq; plane ob-
ſtat, ꝙ hoc peccatū ſit ſimonia, argumēto
definitionis ſimonię, datæ à gl. ſummę 1.
q.1. latius declaratę p nos in Man. Conf.
c.23. n.100. quia eo, ꝙ ſit ſimonia, nō defi
nit eſſe vſura, immo eſt vſura ſimoniaca,
vel ſimonia vſuraria, & conſequēter erit
ipſa duplex peccatum, aut vnum cum cir
cumſtantia neceſſario confitenda, iuxta
ea, quæ poſt alios diximus in pręd. Manu.
18 cap.6. Colligitur etiam, peccatum vſuræ
reperiri poſſe ſine pacto expreſſo, aut ta-
cito accipiendi aliquid vltra rem mutua
tā, immo, & ſine vlla voluntate paciſcēdi,
mutuando ſcilicet, cum ſola intentione
principali recipiendi ob id aliquid vltra
rem mutuatam, per prædicta, quod indu-
cit etiam obligationem reſtituendi, vt
Papa Vrbanus declarauit in d. cap. conſu-
luit. de vſur. cuius quidem ſanctam decla-
rationem non fuit veneratus, vt debuit
immodeſtus Carol. Molinæ. de commer-
cijs, num.11.
19 Decimo noto ex textu, & ꝓdictis, vſu-
ram requirere pactū expreſſum, aut taci-
tū, aut intētionem principalem lucrandi
aliquid ex mutuo. Nam minus principa-
lis, & ſecūdaria intētio lucrandi nō ſuffi-
cit ad conſtituendam vſuram, licet noue
tenuerit oppoſitum Domin. Sot. lib.6. q.

1.de iuſt.& iu.dicens vtramq; intentionẽ vſurã cõſtituere,qđ minus benè dictũ eſt. Primò quidem,ꝙ cõtrarium tenet glo.& Innoc.in d.c.conſuluit, de vſur. ab oĩbus ferè Theol.& Canoniſt.recep.diſtinguẽtibus inter intẽtionẽ principalẽ, ſiue primariam;& minus principalẽ,ſiue ſecũdariam,excepto Molinæo vbi ſup. qui alterum extremũ amplexus, ait, neutrã,nec principalẽ,nec minus principalẽ obligationẽ reſtituẽdi vſurã ſine pacto.ĩducere. Secundo, qđ Caiet.Tom.3.q.3. de vſuris (cuius quandam ſñiam per eam ſuum dictũ firmando Sot.laudat)ſtatim in q.ſeq. quæ quarta eſt, expreſsè id, quod glo. & cõis tenet ; imo,& in illa ipſa q.3.vbi ponit ſñiam, qua ſe iuuat Sotus, concordat cõi,in illis verbis: *Oculus ſiniſter, ſeu ſpes ſecundaria, poteſt dirigi circa aliquam remunerationem* , quin & ſi ſatis perpendatur , ſignificat nũquã de hoc D.Th. dubitaſſe. Tertio, ꝙ id ſatis probant cap.ſi officia. 59.diſt. & cap.quid prodeſt. 61.diſt. cum ſuis gl.per quę cõis id affirmat,quatenus ſignificant, id quod eorum gloſſ. expreſsè habent,ſ.licere ſeruire Eccleſiæ , & Prælato cum ſpe minus principali , ſiue ſecundaria obtinendi aliquod beneficium, licet non cum principali, & primaria .

20 Quarto,ꝙ quam plurima ſunt,quæ quãuis non poſſint eſſe fines principales , & primarij operis , poſſunt tamen eſſe minus principales,& ſecundarij : verbi gratia.Non licet dicere miſſas, & diuina officia audire principaliter propter diſtributiones quotidianas,minus tñ principaliter ſic';iux.gl.ſing.recep.c.1.de cler.not. reſid.lib.6. Non licet item amare Deum principaliter propter aliud; quia eſt vltimus finis , & ideo ꝑꝑ ſeipſum tm̃ amabilis,vt poſt S.Tho.2.2.q.27.art.1.diximus in cap.cum miniſter.23.q.5. nume.4. nec conſequenter licet ei ſeruire principaliter propter aliud , quia id eſſet facere de vltimo fine medium , licet tamen amare Deũ minus principaliter propter aliud , vt ſeruire illi minus principaliter propter remunerationẽ, iuxta illud Pſ.118. *Inclinaui cor meum ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas propter retributionem.* Adeo ꝙ Concil.Trid. ſeſſ.6. c.31. anathematizat eum, qui dixerit peccare iuſtũ , qui Deo intuitu præmij ſeruit,qm̃ tam merces temporaria,quam æterna aſſumi poteſt in finem minus principalem,& ſecundarium, modo in principalem,& primarium,vltimumque finem præfigatur ipſe Deus ſolus digniſſimus , qui ſuo ipſius ſolius intuitu ametur. & colatur.

Quinto, ꝙ pulchra,& firme fulta concluſio Adriani quolibet.10.col.4. (quem ſequimur in repe. c.inter uerba concl.5. nu.12.& 13.)habet omnẽ actũ cuiuſcunque virtutis,cuius totus finis,aut partialis principalis eſt bonũ aliquod temporarium, eſſe vitioſum, & nuper probauimus in c.cũ miniſter. 23.q.5.nu.39.Et patet paucos eſſe collatione aliorum,qui ex ſuis honeſtis actionib.aliqđ bonũ tpariũ honoris,famæ,gloriæ,ſalutis,rei familiaris,victus ſui,aut aliorum in minus principalem non præſtituant, quos nemo catholicorum peccare dicit. Noto ẽt,quod nullum, nec principale,nec minns principale lucrum,tanquam iure debitũ ex mutuo expectari poteſt, ſed ſic tanquã antidorale , & remuneratorium de gratia, & non de iuſtitia debitum. Vnde & cũ communi aſſerimus,ꝙ tã principaliter,quàm ſecundario lucrum amicitiæ , & gratitudinis ex mutuo ſperare poſſumus.

SVMMARIVM.

21 *Vſura mentalis vt deſinit eſſe vſura.*

22 *Vſura non eſt lucrum ex amicitia principaliter ſperatum.*

23 *Spes principalis non omnis illa,ſine qua non mutuaretur.*

24 *Vſura eſt acceptum ſine libera dantis voluntate.*

25 *Sed non receptum pro ſolutione debiti , aut pro labore numerandi, aut mittendi.*

21 VNdecimò noto ex prædictis , quod qui poſteaqnam principaliter ꝑꝑ lucrum mutuauit , ſuum peccatum agnoſcens illam intentionẽ mutat in intentionẽ minus principalem accipiendi,& poſtea gratis datum accipit, peccat quidem mutuando,ſed nõ peccat accipiẽdo,neq; acceptum tenetur reſtituere.quia nõ recipit principaliter, eo ꝙ mutuat,vt ritè dicit Ricard.in 4.diſt.15.art.5.quẽ ſequitur Ang.verb.vſura.1.§.1. adijciendo in.§.2. ꝙ licitũ eſt mutuare ẽt principaliter;ſicut

dictum

dictum eſt, ad comparandum amicitiam,
& gratiam mutuatarij, quia huiuſmodi
gratia non eſt ſua natura pecunia æſtima
bilis, etiam expectando aliquod lucrum
pecunia æſtimabile principaliter ex illa
amicitia, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2.
ad 3. pulchre declarat Caiet. ibi. & in par
uis opuſculis tom. 3. q. 3. & 4. de vſur. &
Sotus. li. 6. q. 1. art. 2. de iuſt. & iure.* Qua
quidē concluſione, & alijs præcedentib.
ſcio quoſdam frequenter conſolatos eſſe,
& alios quotidie conſolari poſſe, ideoq;
omnia eſſe memoranda maxime confeſ-
22 ſarijs.* Ex quibus colligitur non eſſe pec
catum expectare lucrum aliquod ex mu-
tuo mediante amicitia, & gratitudine, tā-
quam quid gratuitum ex libera eius qui
recipit voluntate prouentum. Colligitur
23 item, quod non eſt vſurarius, qui mutuat
cum ſpe, quod aliquid plus ſibi reddetur,
quam dedit, ſi eo animo id faciat, quod
non deſineret id facere, quamuis nihilo
plus quam mutuauit ſibi reddendum fo-
ret, cum talis ſpes ſecundaria ſit, & non
principalis. Sed nec etiam, qui cum tali
ſpe lucri mutuat, quod ſine illa non mu-
tuaret, ſi modo finis principalis mutuādi
non eſſet illa ſpes ſed amicitia, vel amor
Dei, vel virtus; & lucrum, minus principa
lis. Tū quia merces tā temporaria: quam
æterna aſſumi pót in finem minus princi
palē, tam amoris quā obſequij Dei. Tum
quia, vt aliquis finis ſit principalis actus
nō ſufficit ut ſit cauſſa, ſine qua non fieret
actus, ſed oportet, quod pluris, vel tanti,
æſtimetur, ac alius finis, propter quem il
le ſit, ut latè probamus in d. c. cum mini-
ſter. & tangitur ſupra nu. 20. Exemplo ſint
illi qui principaliter celebrant, aut ad di-
uina officia uadunt propter Deum, & mi
nus principaliter propter pitātias, vt vul
go dicunt, & diſtributiones, ſine quarum
tamen lucrandarum ſpe ſecundaria non
24 celebrarent, vel non irent. Nec etiā pec-
cat mutuans, qui non mutuat principali-
ter ob lucrū, accipiendo a mutuario ali-
quid bona fide, exiſtimans id ſibi amāter
& gratis ab eo dari, licet mutuarius, id
non ſibi det, tam ob gratitudinem, quam
ob timorem, ne niſi det, pecunia a ſe repe
tatur, vel ſibi alia uice mutuum denege-
tur, quāuis ſi poſtea id reſciret, teneretur
ad reſtitutionē illius, vt rectè ait S. Ant.
2. par. ti. 1. c. 7. §. 6. & conſonat ei id, quod
ait Syl. verb. vſura 6. q. 3. & 4. Caiet. 2. 2. q.
78. art. 1. Contra vero ſi dum ſibi dabatur
exiſtimabat non dari libera voluntate,
ſed coacta, peccaret accipiendo, etiamſi a
principio ſola charitate mutuaſſet, Laur.
in c. ſalubriter. de vſur. & Syl. vbi ſup. Si
quis autem roget, quomodo mutuans ſci
re poteſt, an mutuatarius libera volunta-
te, an coacta moueatur ad dandum illud
plus? reſpondeo, quod ex qualitate rei da
tæ in lucrum, & ex iactura, vel lucro, qđ
mutuarius fecit, & ex conditione natu-
rali, & virtute liberalitatis mutuatarij,
probus pœnitens, & prudens confeſſarius
id conijcere poteſt, animus. n. ex cōiectu-
ris conijcitur, c. eum qui. de renun. lib. 6.
l. dolum. C. de dolo. & c. etſi quæſtiones.
25 de ſimon. Colligitur etiam, quod qui de-
bitori ſuo, a quo debitum recuperare cō-
mode non poteſt, mutuat pecuniā, vt ſibi
hac via alterum tantum, quantum ei de-
bet refundat, non peccat. nihil quippe ab
eo accipit ob mutuum principaliter, ſed
vt ſibi debitum recuperet, Maior in 4. d.
15. q. 29. in prin. Adijcimus tamen cauen
dum eſſe debitori, per chirographum, vel
alium modum, per quē de ſolutione con
ſtet, ne poſtea ipſe, vel eius hæredes iterū
illud petant, vel accipiant ſponte ſolu-
tum, per ea, quæ diximus in ſimili in Ma-
nual. Confeſſ. c. 17. nu. 113. Neque etiam
peccat, qui accipit aliquid in iuſtā merce
dem laboris numerandi magnam ſum-
mam a ſe vel a ſuis familiaribus ſuſcepti,
quia non ui mutui, ſed ob laborem nume
randi accipit, neque qui capit aliquid pro
ſumptu, & labore mittendi pecuniam
mutuatam longe abſenti, vt inquit Maior
vbi ſupra.

SVMMARIVM.

26 *Vſura eſt quidquid amplius accipitur ob ſo-
lutionis dilationem, aut datur minus ob
anticipationem, in omni contractu etiam
innominato, cum multis exemplis.*
26 *Redituum venditores, & emptores in auctio-
nibus, qui multum videntur peccare.*
26 *Fortuitorum caſuum renunciatio minuere
deberet redituum pretium, quod apud
paucos facit.*
30 *Doctor Monte maior laudatus.*

Ca-

30 *Carolus V. Imperator, & Rex Philip. Secundus, & eorum conſiliarii laude ob hoc digniſſimi.*
31 *Lex de non emendo reditus granorum ſancta vt fraudatur.*

26 DVodecimo nota, quod ex eodẽ textu, & prædictis colligitur eum, qui emit, aut conducit aliquid minoris iuſto pretio, infimo ob anticipatam ſolutionẽ committere vſuram, & ècontrario, eum qui vendit, aut locat maioris iuſto pretio ſummo, ſiue rigoroſo, ob dilatã ſolutionem, quia omnes prædicti accipiunt aut volunt accipere aliquod lucrum pecunia æſtimabile vltra ſortem, principaliter ratione mutui palliati, & occulti, & ita tota definitio uſuræ poſita ſupra, nu. 6. conuenit huic lucro, ut & ipſis tota definitio vſurariorum. *Idem eadem ratione eſt dicendum de omnibus, qui per permutationem, uel quemcunque alium contractum innominatum, do, ut des, facio, vt facias, & c. de quibus in l. naturalis. ff. de præſcr. volunt recipere, uel recipiunt aliquid maioris ualoris, eo quod dederint, uel dent aliud minoris ualoris aliquanto tempore ante quam recipiant rem maioris valoris. Et conſequenter, qui in hyeme dant mercenariis ante tempora meſſis, uel putationis, vel foſſionis uinearũ aliqua, quæ non ſunt tanti ualoris, quãti operæ, quæ promittuntur præſtandæ in illis, vſuram committũt, ſicut ècontrario omnes mercenarij, qui carius ſuas operas præſtant tempore, quo illæ ſunt præſtandæ, eo ꝙ ſolutio mercedis in hyemem ſequentem eſt facienda. Quod non uidentur ſatis animaduertere, qui militibus egentibus, pannum, & ueſtes, corium, & calceos, immo & aliquando panem, & uinum, & carnes maioris iuſto pretio maximo, ſiue rigoroſo uendunt (eo quod ſolutio differtur in tempus, quo eis ſtipendia ſunt ſoluenda) quam uenderent præſenti pecunia. Neque ècontrario ſatis hoc perpendunt milites, qui præſenti pecunia emũt omnia prædicta minoris iuſto pretio, in-
27 fimo, uel pio, eo quod longe poſtea ſint ea recepturi. * Colligitur item quod obnixe rogandus eſt Deus, ut de more pius inſpiret etiam pœnitentiam cum uoluntate reſtituendi coniunctã plurimis emptoribus, ſiue cõductoribus, qui redituũ epiſcopatuum, & aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum, præſertim ſummorum Magiſtratuum illorum Hiſpaniæ ordinũ militiarum, commendarum eorundem, Dominatuum, item ciuitatum, oppidorum & uectigalium, & cẽſuum regalium, & aliorum publicorum, uel priuatorum emunt, ſiue conducunt a neceſſitate oppreſſis, multo minori iuſto pretio infimo, ob ſolutionem anticipatam unius anni, & minori ob duorum, & adhuc minori ob trium. Orandus itẽm, ut idem inſpiret his, qui ècontrario uendunt, uel locant ſpecies, cinamonum, piper, & crocum, pannum ſericum, lanas, aulæa, libros, papyrum, & alia ſimilia, boues, uaccas, equas, oues, & alia pecora his, qui eis indigent, ad ſe ſuſtentandum, uel ad quærendum præſentem numeratam pecuniam, reuendendo protinus, ea minoris iuſto pretio. Vendunt, inquam, uel locant maioris iuſto pretio ſummo, uel rigoroſo, propter dilatam ſolutionem. Colligitur etiam orandum eſſe Deum, ut parcat hominibus illis eccleſiaſticis, & ſecularibus, præſertim prædiuitibus, qui agros ſuos locãt colonis ſuis pluris iuſto pretio, ſummo, uel rigoroſo, eo quod ampliant terminum ſolutionis ſibi debitorum, uel mutuant a principio triticum ad ſerendum, & uictum, uel pecunias ad emenda quædam alia in agrorum culturam neceſſaria, data eis ad ſoluendum dilatione longa, quibus quidem actib. eos adeo fatigant, ut cogantur miſerius uiuere, quam ſi eſſent ueri ſerui, & uera mancipia. Orãdus item, ut etiam parcat illis, qui reditus ſuos quam maximo poſſunt pretio locant in auctionibus publicis allicientes ad augenda pretia pollicitatio-
28 nibus, & donariis incrementorum, (quæ Hiſpani, uocant, *Puias*,) & dilationibus ſolutionum, & adigentes conductores facere renunciationes iurium caſuum fortuitorum maiores, & rigidiores, quam ante noſtram ætatem Hiſpania uiderit, nulla ratione habita, an pretium, quod eis promittitur, ſuperet iuſtum, an non, neque quod diminuit pretium iuſtum adiectio earum renunciationum, cum prouentus illi minoris ualeant cum onere præfatarum renũciationum,

uum, quam ſine illo. Nulla item habita ratione, quòd hmôi prouentus non tanti valent illi, qui eos chriſtiane colligit, & iuſte vendit, quam illi, qui per fas, & nefas, quo iure, quave iniuria eos colligit, & exigit, & poſtea vendit eoſdem multis mendacijs, & ſimulationibus adhibitis, lógiſq; dilationibus ad ſoluendum conceſſis, illiſq; durantibus frequenter vtendo gratis debitorum hoſpitijs, & non pauca muniſcula coacta potius quam libera volútate ſibi oblata ſuſcipiendo, pauperũ ſanguinem tanquam ſanguiſugæ inſenſiliter exſugendo. Colligitur ẽt, non abs re, Doctorem illum Montemaiorem (quem ita fulgentem gloria in cęlo mihi videre vi-
29 deor, ac in terra virtute ſplendentem cognoui, cuius magno ſucceſſori in primæ functionis Cathedra ipſe indignus ſucceſſi,) & me ambos, ſed ſolos quodam anno in celeberrimę Salmaticẽ. Academiæ Senatu in ea ſententia fuiſſe, ne reditus Academiæ, qui ex decimarum fructibus redeunt modo ſolito venderẽtur, ſiue locarentur, puta bis de illis auctionem faciendo ſemel quidẽ menſe Februario, & iterũ menſe Iunio adiudicando eos plus offerenti, & omnibus caſibus fortuitis renuncianti, & alijs multis clauſulis ſe onceranti, & quibuſcunq; qui pretium eorum augerent certa dona promittendo. Tum, quia adeo care vendebanť, ſeu locabanť, vt menſura tritici, (q̃ vocant Fanecam) quę tempore meſſis vix valeret quinque, & vix ſeptem veriſimiliter cum ab Academia vendendus eſſet, ſi reditus eius non locarentur in pręfatis auctionibus, emebatur pluris quam decem, cum tñ labores, & impenſæ in colligendo, & ſeruãdo eos, & periculum, quod per præfatas renunciationes ſubitur, aliquid de pretio diminuere deberent. Tum, quia timere debebamus, ne adeo care vendendo, ſiue locãdo daremus occaſionẽ propinquam emptoribus, ſiue conductoribus reuendẽdi poſtea tenuioribus pluris iuſto pretio, dando longas dilationes, vtendo multis artibus, mendacijs, & fraudibus, ſine quibus vendendo non poſſent quidquam lucrari, immo nec tantum pecuniæ numeratæ ex eorum diſtractione colligere, quantum pro eis ſoluere promiſerunt. Tum, quia debebamus conſiderare, quod illi, qui per hmôi emptiones, & conductiones, (quas artendationes Hiſpani, & Itali ad affictum acceptiones vocant,) ſe, ſuaſque domos ſuſtentant, vt plurimum, quaſi coguntur ea quouis pretio ẽr cariſſimo conducere, ne decoquant, ſiue, vt vulgus ait, fallant, quoniam oportet eos ex fructibus noue, vt ita dicam, arrendatis ſiue ad affictum acceptis ſoluere debita, quæ debent pro acceptis anno præcedenti. Tum, quia non debebamus diſſimulare, quod ſciebamus, & cernebamus huiuſmodi conductores ferè oẽs in tantam paupertatem tandem redigi, vt cogerentur decoquere, & relicta ſua miſera familia ſolum vertere, aut confugere in Eccleſias, quæ ſunt ſibi aſylum, & refugium, quod in vrbe franquigiam vocant, & ſic dabamus multorum malorũ occaſiones, ita vt vix poteramus effugere nomẽ damnificantium, iuxta cap. ſi. de iniur. In hac inquam ſententia præfat. illuſtr. Doctor, & ego fuimus, ſed adeo illa pleriſque omnibus diſplicuit, vt quod ad aliud propoſitum grauius Pſaltes ait, riſerunt nos, & mouerunt capita ſua. Rideant tñ nunc, & ſubſannent quamlibet libeat, hi reditiuum Dñi, ſiue ſint perſonæ ſingulares, ſiue capitula, & vniuerſitates, ſiue clerici, & laici, ſiue ſummates, ſiue infimates, ſiue Prælati, & Duces, ſiue Reguli, & Reges, quibus nimia cura eſt quoquo modo augendi reditus ſuos quot annis, & minima, vel nulla obuiandi malis, quæ inde ſequuntur Reipublicæ, & conductoribus, quiq; nulla iuſta ratione habita valoris redituum ſuorum, & quãtum valere poſſunt conductori diligenter, & Chriſtiane res colligenti, & diſtrahenti, locant eos quam cariſſimè poſſunt viris auatis lucrum, & diuitias quadamtenus pro Deo colentibus, vel ijs, qui ne tam cito decoquant vel fugiant, vel in carcerem conijciantur, coguňť quamlibet magno pretio emere, ſiue cõducere, quos probabile eſt nihil non tentaturos, vt iure, vel iniuria, fas, vel nefas ſponte, vi, vel metu vendendo, vel exigendo exigenda, vel non exigẽda corradant non ſolum pretium, quod promiſerũt, cum illis renũciationibus iuris, & cum obligatiõne, vt aiunt, in forma Cameræ exequenda, ſed etiam, quo ſe, ſuaſque pompoſas domos ſuſtentent, & dite-

diteſcant. Rideant,inquam nunc,& ſub-
ſannent ſpiritu auaritiæ inſpirāte, quam
largiter volent,veniet tamen dies ille vl-
timus horrendæ mortis, quæ nec Regib.
nec Principibus parcit,in qua qui morti-
ferè in his peccauerunt,& non ſatis pęni
tuerunt, vel reſtitutionem neceſſariam
neglexerunt, dicent, quid profuit nobis
reditus noſtros nimia,& inordinata cupi
ditate contra fas,iusq́; naturale,cuius pę
nis ſubijcimur, etiam ſi ab his, quæ ſunt
humani liberi ſimus,augere ? exponendo
noſtras animas tanto æternæ damnatio-
nis periculo, non ſatis curantes, an eſſe-
mus in cauſa,& culpa,vt noſtrorum redi
tuum auctores,& arrandatores,ſuas ani-
mas perderent opprimendo noſtros po-
pulos, ſubditos,vel alios decimarum, &
tributorum, & gabellarum debitores, &
negligentes conſiderare,quod eramus in
cauſa,vt debitores noſtri,quibus reditus
noſtros vendebamus dure, ac crudeliter
à prædictis conductoribus exacti perdi-
derint ēt ſuas, nunc negando veritatem,
& peierando,nūc fraudibus iniquis vten-
do, nunc deſperando, nunc nobis detra-
hendo,& mala impiè precando ? Veniet
inquam dies ille, in quo hæc ſunt dictu-
ri,immo,& addituri,Cur non potius exi
ſtimauimus nos fuiſſe eorum fratres, &
quod fratrum eſt, vt ait Paul. 1. ad Theſ-
ſalonicenſ.capitulo non circumuenire
fratrem in negotio,& conſequenter, non
dare cauſam culpæ coniunctam circum-
ueniendi. Cur non etiam nos exiſtimaui
mus quadantenus patres aliquot eorum,
& quod patris eſt theſaurizare filijs, &
non ad iracūdiam prouocare ? & ita eos
tractare,vt potius amarēt,quam timerēt,
& odio habeant ? & quod non eſt danda
occaſio præſertim propinqua peccandi,
nec vllatenus conſentiendum peccanti,
maxime mortifere, eo quod ſecundum
Apoſtol.cap.1.ad Rom.ab æterno iudice
non ſolum facientes, ſed etiam conſen-
tientes in æternum punientur, iuxta de-
clarationem gloſſ. & aliorum omnium
cap. 1. de offic. deleg. & noſtram reſolu-
tionem in Manual. Confeſſ. capitul. 11.
nume. 12. Et cur non potius aliquanto
minoris locauimus noſtros reditus viris
Deum timentibus, & nos reuerentibus,
proximosq́ue amantibus, quos probabi-
liter credebamus,& nobis ſine fraude ſo-
luturos,& à debitoribus ſine iniuria debi
ta exacturos ?

30 Tertiodecimo noto ex textu,& prędi-
ctis colligi mille bonas precationes ſiue
benedictiones deberi Cæſareæ Maieſtati
Caroli V. Imperat. & Regiæ Catholicæ
eius filij Regis Philippi II. dominorum
noſtrorum,ipſorumque proceribus ob il
lam pragmaticam ſanctionem, ne quis
emat,aut conducat reditus prouenientes
ex tritico,hordeo,vel alijs granis,ex qui-
bus conficitur panis, quæ non parua ſa-
lus fuit ſuis regnis, nec paruum frenum
multis vſuris palliatis,ſaltem paruis,quæ
in tenuiorum oppreſſiones exercebātur.
video tamē aperiri oſtium, per quod niſi
claudatur virtus præfatæ pragmaticæ ela
betur, nam cum prouide contineat pœ-
nam arbitrariam,cuius tertia pars appli-
31 cetur iudici, vt libentius audeat inquire-
re tranſgreſſores eius ēt eorum odium in
currendo, cumq; liceat condemnatis bis
appellare,iuxta rub. C.ne cui lice.tertio
prouo.poſteriores iudices aliqua ex par-
te ſatagunt,ita reformare ſentētias prio-
rum, vt ad eos pertineat executio earum
reformationum,iuxta gl.c.cum Eccleſia,
de appellat. & conſequenter pœnæ in eis
contētæ ſibi applicantur, & priores nihil
lucrantur. Qui videntes hoc, nulla, vel
parua pęna multant pręfatos tranſgreſſo
res,ne ab eis appelletur,& ſine ſuo lucro
odium tranſgreſſorum incurrāt,ægre ferē
tes, quod poſteriores ſuorum laborum
præmia tollant,& ita trāſgreſſores nulla,
vel parua pęna caſtigati parum verentur
eam tranſgredi.* Quare rogo etiam,atq;
ēt Prælatos, concionatores, & confeſſa-
rios, qui aſſiſtunt Regiæ Maieſtati, eiuſ-
q́ue proceribus, vt eos hæc admoneant,
(quorum aliquot, etiam ipſe admonui,)
ſimulq́; eiſdem perſuadeant, vt ob amo-
rem Dei,& vtilitatē publicam,& in pau-
peres miſericordiam, inueniant aliquam
rationem, qua primi iudices, qui odium
tranſgreſſorum incurrunt inquirendo,&
curando, vt coram ipſis accuſentur, ſua
mercede fruantur: neque ſua fraudentur
poſtremi,qui ſunt iudices appellationum
confirmantes,vel infirmantes ſententias
priorum.Et quidem vna,ſalua eorum ſa-
niore ſententia, poſſet eſſe, vt poſtremi
iudices

iudices accipiant omnem illam pœnam, quam primorum pœnæ adiecerint, & ſi nihil adijciant, vel eam minuerint, remittant ſententiam exequẽdam primis, quibus earum pęnę cedant. Admoneo etiam religioſos, qui præfatos iudices deprecātur, ne huiuſmodi tranſgreſſores, vlla, vel ſolum parua pœna puniant ſub boni ſpecie male facere, cum illud ſit vti miſericordia iniuſta, de qua in capitulo eſt iniuſta miſericordia. 23. quæſt. 4. dum enim paucos nocentes à pœna iuſta liberant, plurimos innocentes grauibus ærumnis inuoluunt.

SVMMARIVM.

32 *Vſura non eſt ſemper lucrum ſocietatis ſalua ſorte remanente, & quomodo id fieri poteſt per tres contractus, &c.*

33 *Intellectus nouus cap. per veſtras, de donat. inter virum & vxo.*

34 *Vſurariam non eſſe conſuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum, ſalua ſorte, qua ratione defendi videtur.*

34 *Conſuetudo immemorialis habet vim conſtituti.*

35 *Mutuum non facit ſola ſecuritas pecunia data.*

36 *Dominium rei non facit tranſire in alium ſola periculi receptio.*

37 *Dominus non omnis de ſuo vtlibet, diſponit.*

38 *Obligatio debitoris non tollitur ſecuritate adiecta.*

32 DEcimoquarto noto, quod ex tex. & prædictis colligitur, magnę quęſtionis eſſe, an aliqui poſſint inter ſe ſocietatem ita contrahere, vt alter, ſalua ſorte principali, aliquid vltra illam ſine vſura capiat? Cui reſpondimus affirmatiue in Manual. Confeſſ. cap. 17. num. 254. quod ipſum Vlyſſiponæ antea conſulueramus, monſtrando in primis quendam modum ad id Maieſtati Regiæ, à quibuſdam iuris doctoribus oblatum, non fuiſſe vllatenus admittendum. Quem modum colligimus a Ioan. Maio. in 4. diſtinct. 15. q. 49. Silueſtr. in verbo, ſocietas. quæſt. 2. & ex Caiet. in lib. 17. reſpon. reſponſ. 11.* quæ nunc habetur in opuſculis ſuis tomo primo, tract. 31. reſponſione 11. qui tamen mercatoribus parum placuit, eo quod parum lucri ſibi allaturus viſus fuit, quamuis pro ſua in religionem Chriſtianam obſeruantia ab alio abſtinuiſſent. Modus autem præfatus quem ipſe Regiæ Maieſtati obtuli, conſiſtit in faciendo tres contractus, quorum primus ſit ſocietatis, quo alter conferat pecuniam, & alter operam, & induſtriam ad commune lucrum, & damnum. Secundus, quo qui operam & induſtriam confert, aſſecuret alteri ſortem principalem iuſto in id precio ſibi ab eo conſtituto, aut altero tanto ex lucro remiſſo. Tertius, vt ad tollendas moleſtias, & ſuſpitiones malas rationum reddendarum de lucris, & damnis earundem conueniant, vt qui ſortem aſſecurat, etiam aſſecuret alteri lucrum certum, pro incerto, iuſto ẽt in id precio conſtituto, aut altero tanto ex lucro remiſſo. Quem inquam modum dicimus eſſe licitum, ceſſante omni fraude vſuraria, & ſimulatione, & infamiæ periculo. Cuius iuſtitia efficaciter probatur, eo quod omnes fatentur, hos tres contractus iuſte cum tribus diuerſis hominibus fieri poſſe, & quod nullo textu, nec vlla ratione probari poteſt, cur cum vno, & eodem fieri non poſſint ceſſante omni fraude, & vſura, & doloſa ſimulatione, ita quod lucrum illud certũ, quod pro dubio, ſed veriſimili aſſecuratur, ſperetur ex iuſta negociatione ſocietatis, & non alia illicita. Addimus præterea in dicto Manual. Confeſſ. cap. 17. num. 255. ſecuti præfatum Io. Maior. vbi ſupra, prædictos tres contractus vno, & eodem tempore ita fieri poſſe, ac tribus diuerſis, cum eadem ratio id perſuadeat, argumento l. illud, ad Leg. Aquil. modo, vt diximus, fiant ceſſante omni fraude vſuraria, & iniuſta ſimulatione. Addimus item, quod qua ratione fieri poteſt per tres contractus formales, & expreſſos, ita fieri poteſt per tres tacitos, & æquiualentes, quia regulariter eadem eſt virtus taciti, quæ expreſſi, l. cum quid, ff. de rebus cred. & capitulo ſecundo, de reſcrip. & duorum æquipollentium l. finali, ff. mandati.

Poſt hæc ſcripta cum pręfatum Manu. Confeſſ. latinitate donaremus, poſuimus exẽplum faciendi hoc per contractus tacitos, & æquipollentes, cum ſumma probatic.

bationum,quos olim Vlyſſiponę adduxe
ramus nempe,Si quis negotiator publice
proteſtaretur,ſe paratum ad accipiēdam
pecuniam à quocunq; volente illi confer
re illam in ſocietatem cum pacto de aſſe-
curatione ſortis ad rationem 4.pro cen-
tū, & lucri certi quatuor pro duodecim
incerti lucri, ita quod ex lucro incerto
veriſimili duodecim ex centum accipiat
quatuor pro aſſecuratione ſortis,& qua-
tuor pro certificando lucro 12. & conſe-
quēter non teneař reddere niſi quatuor,
& poſtea alius ſciens hanc proteſtationē
confert ei cētum,dicēs, ego confero tibi
centum in ſocietatem negotiationis cū
ſecuritate ſortis, & redemptione lucri in
certi iuxta proteſtationē tuam. Pro quo
pręter prædicta vrget c.per veſtras,de do
nat. inter virū & vxor. ſic noue inductū:
33 Ibi Papa iubet,vt marito vergente ad in
opiam,dos deponatur apud aliquem mer
catorem,quo ex parte lucri honeſti,one
ra matrimonij ſuſtentet, & ita intentio
eius fuit,vt dos ſalua ſeruaretur, ſiquidē
ob hoc iubebat illam à marito auferri,
& ita vř noluiſſe, vt ad lucrum, & damnū
mercatori traderetur,quod erat eam pe-
riculo obijcere. Voluit item certum ali-
quod lucrū inde prouenire ad matrimo-
nij onera ſuſtentāda, at hæc duo fieri nó
poſſunt ſine aſſecuratione capitalis, & ſi-
ne redemptione lucri incerti pro certo,
ergo Papa tacite voluit illa fieri. Vrget
item,quod in multis Galliæ partibus,qñ
in ea prælegebamus,audiuimus, & nunc
audimus in aliquot Italiæ partibus, &
montibus idem ſeruari,quod eccleſiæ, &
viduæ,& pupilli more immemoriali anti-
quo conferebant ſuas pecunias mercato-
ribus,quo quatuor ſecura pro centum in
ſuam ſuſtentationem lucrarentur.
34 Quæ plane conſuetudo defendi nullo
modo poteſt per intellectum, quem Io.
Andr. & nonnulli alij in dicto c. per tuas.
aſſignant,ſcilicet,quod in fauorem eccle
ſiarum,viduarum,& pupillorum, cum il-
lo lucro mutuari poterat, quia eſſet vſu-
ra, quæ neque etiam ad redimendos ca-
ptiuos admitti poteſt, cap.ſuper eodem,
de vſuris. Vrget item, quod nullo alio
modo defendi poteſt, quam dicendo,
quod exordium cœpit ab hoc ſocietatis
modo, qui fit cum ſecuritate, & redem-
ptione prędictis,& continuata fuit vſque
ad illud tempus. Ad quod conijciendum,
vrget etiam,quod vix tertiam partem lu-
cri dubij veriſimilis, quod ſibi pro ſua
rata regulariter obuenire poſſet,accipie-
bant,& accipiunt,nam veriſimile lucrum
centum ad minus erat 12. vel 15. & non
recipiebant niſi quatuor pro centum,
quod ſignificat,illos reliquas duas partes
pro ſecuritate eiuſmodi, & redemptione
dubij pro certo relinquere. * Vrget
etiam, quod conſuetudo immemorialis
habet vim conſtituti, & per eam proba-
tur titulus, vel priuilegium quod allega-
tur pro eo, l.hoc iure. §.ductus aquæ, ff.
de aqua quot.& æſti.& cap.ſuper quibuſ-
dam.§.præterea,de verbor.ſign. Et quod
prædicta conſuetudo erat immemorialis,
vt poteſt allegari, quod habuit originem
à modo contrahendi ſocietatem, adiecta
præfata duplici aſſecuratione. Præterea
vrget etiam quod præfata Regna cum
primis omnium ſemper floruerunt pie-
tate,ſanctitate, & eruditione, & quod in
initio præfatæ conſuetudinis homines eo
rum,(vt par eſt credere) non erant peio-
res, ſed multo meliores, quam nunc ſu-
mus, & ideo non permiſiſſent conſuetu-
dinem huiuſmodi vſurariam tanto tem-
pore coaleſcere,niſi aliqua ratione iuſti-
ficari potuiſſet. Obſtare tamen ijs vide-
tur,primo,quod Caietan.quem pro no-
bis citamus, in dicto reſpon. 11. videtur
eſſe contrarius. Secundo quod expreſſe
damnat contractum quendam ſocietatis
allatum ex Germania,quo quis dabat in
ſocietatem centum alicui mercatori ſal-
uo capitali, eo pacto, vt ſibi redderentur
ſecura quinque in anno pro ſua parte lu-
cri ex eis quærendi. Tertio, quod etiam
expreſſe aſſerit ipſe,quod contractus ſo-
cietatis, quo ſaluo capitali reddantur
quinq; pro centum pro parte lucri, non
poteſt iuſtificari, per præfatos tres con-
tractus ſubintellectos, quia ex natura
contractus ipſius ſocietatis non ſubin-
telliguntur. Quarto, quod etiam aſſe-
rit, non licere contrahere ſocietatem
cum aliquo mercatore, eo pacto, vt
ipſe teneatur aſſecurare capitale, & ali-
quam partem lucri. Quinto, quod ex
hac opinione ſequeretur, licere nobili-
bus mutuare ad vſuram,quatuor pro cen

tum

tum iux. l.eos. C. de vſuris. Sexto, quod ex eadem videtur aperiri via exercendi vſuras, ad rationem quatuor, vel quinque pro centum.

Sed hæc nullatenus obſtāt. ad primum enim reſpondetur, negando, ꝙ Caiet. ſit contrarius, quia imò in 2. art. præfatæ reſponſ. expreſſe dicit, quod licitè pōt fieri, per tres contractus prædictos, vt in contractu ſocietatis ſaluom maneat capitale.

Ad 2. reſpondetur cōcedendo id, quod ipſe ait, nempe, quòd contractus ſimplex dandi in ſocietatem centum, ſaluo capitali, & quòd quinque reddantur pro parte lucri, eſt illicitus, ſi formaliter, vel æquipollenter non fiant præfati tres contractus, ſed non, ſi fiant illi, quod ipſemet concedit. Et quòd non dicimus nos valere, vel eſſe licitam cōſuetodinem aliquarum partium Italiæ, & Galliæ, qua orphani, & viduæ dent mercatori centum in ſocietatem, vt ſaluo capitali reddantur illis quatuor in anno, ſed quòd illa conſuetudo potuit habere iuſtam originem a contractibus initis, cum prædicta duplici aſſecuratione, & quòd ſi poſſet ſatis conſtare hoc, & quod intentio eorum, qui eam introduxerunt vſque ad tempora noſtra, fuit tacite, & ęquipollēter facere id, quod a principio fiebat, poſſet iodicari licita, & quod ad conijciendum hoc multum faciunt præfatum capitulum per veſtras, & alia ſupradicta.

Ad 3. concedimus etiam, quod non licet contrahere ſocietatem eo pacto, vt alter teneatur aſſecurare aliquod lucrum, & capitale, quod ipſe ait, ſed negamus, ꝙ contracta prius tempore, vel natura ſocietate, non poſſint de vtriuſque libera voluntate aſſecurationes illæ fieri, quod nos aſſerimus, & ipſe Caiet. fatetur.

Ad 4. concedimus, quòd contractus ſocietatis, vt ſaluo capitali, aliquod certum lucrum reddatur conferenti pecuniam, non poteſt iuſtificari per prædictos contractus ſubintellectos, ex ſola natura contractus, quia non ſubintelliguntur ex ſola illa, ſed negamus quod non poſſit iuſtificari per eos formaliter, ſiue expreſſe, vel æquipollenter, ſiue tacitè additus, vt prædictum eſt.

Ad 5. negamus ex hac opinione ſequi, quod liceat nobilib. mutuare ad vſuram 4. pro 100. ſed ſolum licere nobilibus, & quibuſque alijs inire ſocietatem cum pacto, quod capitale, & aliquod lucrum, ſint ſalua, & ſecura conferenti pecuniam, ſoluendo pro aſſecuratione, quod iuſtū fuerit, quod longe diuerſum eſt.

35 Ad 6. negamus per hoc aperiri viam exercendi uſuram ad quatuor pro centum, quia vſura non quæritur niſi ex mutuo uero, vel palliato, & ex hac opinione ſolum ſequitur, quod poteſt quæri lucrum quatuor pro centum ex contractu ſocietatis, & prædictis aſſecurationibus, quæ ſunt longe diuerſa, & a diuerſis non fit illatio, l. Papinianus. ff. de minoribus. Intelligenda ſunt autem hæc omnia, vt prędiximus, ceſſante omni fraude, & ſimulatione, ita ut coram Deo formaliter, aut æquipollenter prædicti tres contractus fiant, quia niſi ceſſantibus his, nec duo, nec vnus quidem fieri poſſet. Poſteaquā hæc ſcripſimus præfatus Sot. vir alioquin doctiſſimus libro ſexto, quæſtio. 6. art. 1. de Iuſt. & iur. tria de hac re reſcripſit. Primum nihil intereſſe an huiuſmodi contractus eodem tempore vel diuerſo fiant, quod rectè dictum videtur, quo ad Deū, & forum conſcientiæ, licet multum intereſſe poſſet quo ad homines, & forum exterius, ad peius pręſumendum quum eodem tempore, quam cum diuerſis fiūt, argumento cap. ad noſtram. de emptio. & vend. & cap. cum illo vos cum eis annotat. de pignor. Secundum licere inire prædictos tres contractus cum tribus diuerſis hominibus, immo etiam, ſi primus ſcilicet ſocietatis, & ſecundus ſcilicet lucri certi pro incerto cum uno fierent, & tertius ſcilicet ſecuritatis cum alio, quod etiam communiter approbatur. Tertium non eſſe licitum, primum ſcilicet ſocietatis, & tertium ſcilicet ſecuritatis capitalis, cum eodem facere, neque eodem tempore, neque diuerſis, per nonam quandam, ſed parum perpenſam rationem, nempe quod pecuniam in ſocietatē conferre ſecuritate a ſocio præſtita, aut etiā collatam ſic aſſecurare, re vera ſit mutuare, aut mutuum facere, quia conferens ita pecuniam, uel incipiens ſic collatam habere, eius dominium in recipientem trāſfert, cum eius periculo maneat, & conſequenter pro ſuo libito perinde illa uti

poſſit,

poſſit, ac ſi mutuo data fuiſſet, negotiando, & prędia, vel cenſus emẽdo, aut alias diſtrahendo, eo quòd ſi pereat, eius damno pereat, etſi ſeruetur, eius commodo ſeruetur, quod nõ contingit quando cum uno ſit primus contractus ſocietatis, & ſecundus lucri, tertius autem de ſecuritate cum alio, tunc enim is, cui pecunia traditur, non tenetur reſtituere, & ei qui ad id tenetur, pecunia non datur, & ſic nullum mutuũ inuenitur. Quæ certe ratio, etſi primo aſpectu cuipiam tardo, veri ſpeciem præ ſe ferre videatur, nullatenus tamen eſt firma.

36 Primò quidem, quòd aperto iuri contrarium eſt dicere, dominium rei eo ſolo in alium tranſire, quòd periculum in ſe recipiat, tum quia expreſſe Gregor. Nonus in cap. 1. de commodat. definit, iuxta l. 1. C. eod. id quod ceditur alicui certi vſus gratia cum pacto, ut totum periculum ſit penes recipientem (etiam ſi caſu fortuito pereat) eſſe commodatum, & conſtat dominium rei commodatæ in commodatarium non tranſire, ſecundum gl. ab omnibus recep. in d. cap. 1. de commod. tum quod idem Gregor. in c. final. de depoſito iuxta l. 1. §. ſi conueniat. ff. eod. definit, commendatum alicui cuſtodiendum cum pacto, vt cuſtodientis periculo maneat, eſſe depoſitum, & conſtat depoſiti dominium non tranſire in depoſitarium, l. 1. & l. licet. ff. depoſiti. Tũ quia culpa, & mora regulariter transferunt periculum in debentem, ut idem Gregor. vtrobique præſupponit, & tamen noto notius eſt culpam, & moram non eſſe titulos transferendi dominij.

37 Secundò, quòd etiam eſt iuri contrarium dicere, ꝙ quis poſſit diſponere pro libito ſuo de omni re, quæ ſuo periculo, vel commodo ſtat, aut perit, quia omne commodatum, & depoſitum cum pacto, vt periculo commodatarij, & depoſitarij maneat, quoad reſtituatur, & omne aliud quod eſt penes aliquem, qui eſt in mora reſtituendi, manet, vel perit eius periculo, & tamen certi iuris eſt, non poſſe illos iuſte eis vti in alios vſus, quã in quos acceperunt, vel habent, adeo quidem, quod ſi in alios vſus vtatur contra voluntatem commodantis, deponentis, vel alias tradentis, furti conueniri poterit, & dupli, vel quadrupli damnari, §. placuit. inſt. de oblig. quæ ex delict. naſcun. l. qui vas. §. uetare. ff. eod. l. fin. §. ſed ſi quidem. C. de iure domin. impetran. auth. præſenti. C. de fideiuſ. Tertio, quòd etiam iuri repugnat dicere, quòd ſocius apud quem pecuniam conſtitui, ad reſtitutionẽ non teneatur, eo quòd aliquis tertius ſecuritatẽ præſtiterit, quia perinde tenetur ac ſi nullam ſecuritatem præſtitiſſet. Nullo enim iure, nec vlla ratione probari poteſt eximi quem ab obligatione, eo quod alius illius debita aſſecuret, nam nec fideiuſſio neque pignora eam tollunt, aut diminuũt, quia hæc omnia adduntur ad augendam, & non ad diminuendam obligationẽ, & inducta ad augendam non operantur diminutionem, nec ècontrario, l. legata inutiliter. ff. de adimendis legat. & c. fin. de verb. ſignific. quia inducta in vnum finem non debent contrarium operari. c. ad noſtram. de appel. l. 1. ff. eod. Quartò quia ſocius meus non poteſt vti pecunia, quam ego in certam negotiationem illi trado, in aliam, & ita non poteſt uti pecunia, quam ad mercaturam faciendam dedi, in emendos cenſus, quamlibet ſalua mihi maneant lucrum, & ſors, id enim eſſet uti re mea in alios vſus, quam in quos eam tradidi, quod ſpecies furti, & peccatum eſt, l. ſi conuenerit. ff. pro ſocio. & argumento prædicti. §. placuit. & l. qui uas. §. vetare. & clemen. quia contingit. de religio. domi. & eorum quæ ibi pulchre tradidit Card. Quintò, quod etiam contra ius eſt dicere, quemlibet, in quem dominium rei tranſit, de ea pro ſua voluntate diſponere poſſe. id enim locum non habet, quando cum aliqua reſeruatione, & onere utendi ea in certum finem, uel modum tranſijt, ut dominium rerum, quas primus maritus uxori ſuæ dedit, transfertur in illam. l. fęminæ. C. de ſecund. nupt. & ut dominium Primigeniorum, & multarum rerum tranſit in eos, qui ad ea vocantur. Et cõſequenter quamuis pecuniæ dominium ad ſocium transferretur, quia tamen transfertur cum ea reſeruatione, & onere, ut ea utatur in talẽ negociationem, aut in tractandas merces, nõ poteſt in alias res, quam in deſtinatas expendi, l. 1. l. legatum. ff. de adminiſt. rer. ad ciuit. pert. l. legatum. de vſufruct. leg. & dicta

clem.

ſelem.quia contingit. Cum igitur domi-
nium rerum in accipientem non transfe
ratur eo ſolo, quod eas recipit, cū pacto,
vt omne periculum caſuum fortuitorum
ad ſe ſpectet per primum argumentum; &
hoc ſolum faciat aſſecuratio, cumque ne-
mo eo ſolo, quòd rem periculo ſuo reci-
piat uti poſſit ea in alios uſus, quam in
quos recipit, per ſecundum argumentū:
cumque nemo, in quem tranſit rei alicu-
ius dominium, reſeruato aliquo iure, vel
onere, poſſit ea iuſte uti, niſi ſaluo iure,
vel onere per tertium argumentū. cum-
38 que denique ſecuritas a tertio præſtita
obligationē ſortem reſtituendi ſocio nec
adimat, nec diminuat per quartum argu-
mentum; perſpicuum profectò eſt, præ-
dictam Soti rationem quatuor de cauſis
corruere, ideoque nihil cōcludere, & no
ſtram concluſionē manere firmam. quam
etiam confirmat ea conſideratio, quæ ex
præfatis infertur, quòd ſocius tradēs pe-
cuniam, cum his conuenientibus, cogere
poteſt ſocium negotiantem, ut eam in il-
lam ſolam negotiationem, in quam tradi
dit, impendat, & etiam ab eius ſocietate
diſcedere ſi contrarium faciat, l. ſi conue
nerit. & l. ſi ſocius. ff. pro ſocio. non obſtan
39 te aſſecuratione, & lucri certi pro incer
to uēditione, aut ei auferre ſuā pecuniā,
& alteri dare, quatenus ius & pacta patiū
tur, quin alia pacta addere poteſt, quibus
ſocietas clariſſima efficiatur, & exprime-
re id, qđ iure tacite ineſt, ſcilicet ſe nol-
le, ut ea pecunia in alias negotiationes,
quam in illas, aut illas, vtatur, nec aliud
lucrum certum, vel incertum ſperare
quā quod illa, vel illa negotiatione com-
parabitur, immo & addere pœnas contra
ctui ſoluendas, ſi aliter, quam cōuenerit,
vel tacite iure intelligitur, negotietur.
Quod non ideo aſſerimus, ut cupiamus
homines ab antiquioribus modis lucran
di ad hos nouiores adducere, nec quod
credamus, multos iam exiguo lucro con-
tentos fore, ſed quia uis ueritatis, & iu-
ris in id nos adigit, & quod magnopere
deſideramus auidos homines ad magna
lucra illicitis modis facienda, ad hæc par
ua modo licito quærēda allicere, qui for-
re nulla uia licite quærenda propoſita ab
illis nō diſcederent, & quidem credimus
non eſſe hoc vſuræ tam finitimum, quam
ſunt cēſus perſonales, quos prędictus Sot.
concedit. quos tamen infra Notab. 22. im-
pugnauimus.

SVMMARIVM.

40 *Intereſſe quid, & quotuplex.*
41 *Intereſſe damni, & lucri quid.*
42 *Intereſſe ex mutuo capitur tribus caſibus ſe cundum omnes.*
43 *Intereſſe regulariter non debetur.*
44 *Vſuram, nec diſpenſatio, nec uis facit licitam.*
44 *Intereſſe, & vſura differunt iuxta leges Romanas. & 46.*
45 *Et ita non debetur inteseſſe eo ſolo quod vſura debeatur.*
46 *Pecunia plus ualet apud negotiatorem; quàm apud alios, ut triticum ſeminale apud uolentem ſeminare, & non habentem aliud ſimile.*
47 *Preciū rei non augetur per furtum, aut uim.*
47 *Vēdere quis ſuum poteſt precio, quo ſibi ualet, quamuis alijs non tantundem valeat.*
48 *Pecunia duplex potentia ad lucrandum.*
48 *Virtuti magis, quam vitio fauendum.*
49 *Papa commentantis non creditur, vt legem ferentis.*
50 *Intereſſe damni, & lucri, vt differunt.*
51 *Vendere ut licet ſpe lucri.*
52 *Amor an dicatur cogere ut timor.*

DEcimoquinto noto ex text. & præ-
dictis, licitum eſſe mutuanti acci-
pere aliquid ultra ſortem nomine inte-
reſſe, tam lucri ceſſantis, quam damni
40 emergētis. Et quia multi percupierūt vt
explicaremus, quid in noſtro Manu. Con
feſ. c. 17. num. 211. appelletur intereſſe, &
quotuplex ſit, & an utrunque capi poſſit,
& peti a mutuāte, tam pro illo loco, quā
pro iſto dicimus, prætermiſſis ſubtilitati-
bus tam definitionis intereſſe, quam mē-
brorum diuidentium, & ſubdiuidentium
ipſum. de quibus late Bar. Bal. Sali. & alij
nouiores in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo,
quòd inter. (quibus ex parte materia ob-
ſcuratur.) Dicimus inquam primo id, qđ
tranſtulimus in Manual. Confeſſ. cap. 17.
nu. 211. quod intereſſe in genere eſt dam-
nū emergens, & lucrum ceſſans, eo quòd
aliquid fieri ceſſatur, ſecundum gl. in uer
bo, poſſibile. C. de ſent. q̄ pro eo quod.

In qua definitione coniunctio, *&*, accipitur pro, *vel*, & verbum *fieri*, prout comprehendit, *non fieri*, eo quòd non facere, ſit facere, l. ſi mora. ff. ſolut. matr. & gl. recept. l. 2. in prin. ff. de verb. oblig. & ita in propoſito intereſſe id dicitur, quod mutuans perdit de ſuis rebus, aut deſinit lucrari eo quod mutuat, aut eo quod ad p̄ſtitutum diem non ſoluitur. Et ſic duplex eſt intereſſe, alterum damni emergentis, alterum lucri ceſſantis, glo. 4. d. l. 1. cuius
41 §. fin. id probat. Exemplum damni emergentis; habeo pecunias quibus reficiā domum, ne corruat, aut quibus æſtate uolo triticum emere in totius anni alimenta, aut fœnum pecoribus, aut ſepta, ſiue aggeres aquę molendinorum reſtituere, aut mea debita ſoluere: quas mutuo tibi. & quia eas ad præſtitutum diem non ſolui ſti, domus cōcidit, triticum duplo carius emi, pecora fame interierunt, molendina non molunt, aut intereſſe debitorib. meis ſoluo, aut res meas vilius uendo, quo illis ſatisfaciam, damnum ex hoc mihi ſubſecutum dicitur intereſſe damni emergentis. Exemplum intereſſe lucri ceſſantis: ſum mercator. habeo pecunias, quib. merces emere uolo ad negotiandum, eas tibi mutuo: & die præfixo non reſtituis; lucrum quod ob id facere ceſſo, eſt meum intereſſe lucri ceſſantis.

42 Secundo dicimus, quòd inter omnes conuenit, vtrunque horum cōtingens ob mutuum peti poſſe in duob. caſibus. Prior eſt cum culpa, aut mora in ſolutione præceſſit, gl. celeb. c. conqueſtus. de uſur. per c. dilecti. de fo. comp. c. peruenit. & c. conſtitutus. de fideiuſſ. & l. 2. ſub finem. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. prob. opti. tex. in l. 3. §. fin. ff. de eo quod certo loco. Poſterior autem caſus cum ante, aut poſt moram contingit, mutuum tamen datum fuit per aliquam vim regis, ciuitatis, aut cuiuſuis alius.

Tertio, inter oēs ēt conuenit, intereſſe dāni exigi poſſe ēt ſi nec vis, nec mora aliqua interueniat: modo mutuatarius admonitus fuiſſet tempore mutui, damnū quod euenire poterat, & fuiſſet contentus illud vnà cum ſorte mutuata ſoluere, vt expreſſe determinat D. T. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad primum. In quibus tribus caſibus nō ſolum licet accipere, & exigere, ſed etiam a principio conuenire de ſumma, quæ vltra ſortem ſibi rependenda eſt, ex veriſimili illo intereſſe damni, aut lucri, ut late prædictus Sot. ſubſcripſit lib. 6. p. 1. ar. 3. de iuſtitia, & iure. quamuis magis, quàm alij hanc materiam reſtringere ſit conatus.

Quarto, quòd ſolum dubitatur de caſu, in quo quis ſpōte, ſine vi mutuat pecunias expoſitas negotiationi, aut rerū frugiferarū emptioni, & ceſſat a negotiatione, ac frugiferorum emptione, poſſit capere licite intereſſe lucri ceſſantis contingentis ante moram & culpam? Nam Innoc. tenet, quòd non, in cap. fi. de uſur. quem præd. Sot. laudat, & ſequitur, quamuis dicat ſe contrariam opinionem minime dānate, & pro ſua opinione, adducit primo prædictum Innocen. in d. cap. fin. qui hoc affirmat. Deinde S. Th. 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum, qui uidetur ei ponere hanc differentiam intereſſe damni, & intereſſe lucri, & Duran. & Sco. quos dicit eſſe ſecutos S. Th. Tertio, ꝙ nullus tex. uidetur reperiri, qui cōcedat hoc intereſſe lucri ceſſantis accipi ab eo, qui culpa caruit, nec moram in ſolutione adhibuit. Quarto, ꝙ uidetur ei nullum antiquum Doctorem aperte oppoſitum tenuiſſe. & quòd immo Scot. in 4 d. 15. q 2. & Durand. in 3. d. 37. q. 2. S. Thom. ſequuntur.

Pro contraria tamen ſententia, quę receptior eſt, facit primo, quòd ut etiam ille dicit, eam tenent Conrad. de contrac. q. 30. Silueſt. verb. vſura, quæſt. 19. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 4. & Adria. in 4. de reſtit. q. de uſura. Addimus nos, quòd etiam idem tenent P. norm. in cap. fina. de uſur. & ante illum Hoſt. & S. Anton. in cap. ſalubriter, eod. & Ioann. Andr. in dict. cap. final. quatenus dicit, dictum Hoſtien. habere locum, quando debitor ſolutionem diſtulit, quia alias quiſque voluntatem negotiādi fingeret, & poſtea pecuniam ad intereſſe daret. Quæ ratio ſolum includit, noſtræ opinioni locum non eſſe, quando re vera, coram Deo mutuans negotiari non vult, ſed fingit ſe uelle, quod omnes fatemur, & conſequenter Ioan. And. fateri debet, aut nihil ſuam rationem ualere, aut noſtram opinionem eſſe veram. Et etiam Ioan. de Lignano grauiſſimus Doctor, & Lauren. de Rodul. in dict. cap. ſalubriter, tenet

tenet idem;quod Hoſt. & etiam S. Anto-
ni.2.par.titul.1.c.7.§.15.tres rationes ad
id adducens, quamuis dicat melius eſſe,
vt huiuſmodi contractus diſſuaderentur,
quod nos etiam fatemur, niſi quando cõ
ſtaret maius obſequium Deo per eorum
exercitium præſtitum iri.quod toties vſu
venit,quoties proximus liberaretur a ma
gno dãno mutuata ſibi pecunia iam mer
caturæ parata pro exigno lucro intereſſe
lucri ceſſantis. Præcipuarum rationũ,qui
bus ad id mouemur,prima eſt,quod ipſe-
met Sot. fatetur,intereſſe dãni unius do-
mus ex mutuatione proueniẽs iuſte poſ-
ſe accipi,& conſtat,id eſſe intereſſe,quod
extra rem dicitur ſecundum Bar. & alios
in l.1.C.de eo quod intereſt,& quòd tale
non magis debetur, quam intereſſe lucri
ceſſantis,l.ſi ſterilis.§.cum per venditorẽ
de acti. emp. Ergo ſi illud iuſte accipi po-
teſt abſque eo,quod culpa,aut mora præ
cedat, poterit & hoc, argumento l. illud
ff. ad l. Aquiliam.

Secunda,quod idẽ Sotus fatetur,quòd
intereſſe lucri ceſſantis,culpa & mora nõ
præcedentibus,accipi poteſt ab eo,qui ui
44 aliqua mutuat. At vis non poteſt vſuram
licitam facere,cum illa iure naturali,& di
uino prohibita ſit,ut dictum eſt ſupra eo.
Comm.nu.7. & ipſe latius probat, igitur
ob interuentum uis huiuſmodi intereſſe
lucri accipere non licebit,aut quamuis il
la non interueniat,licebit.

Tertia, quod Alexand. III. expreſſe
determinauit in c. ſuper eo.de vſur. non
poſſe diſpenſari ſuper prohibitione diui-
na uſurarum,& quòd ut nullatenus men-
tiri licèt,ita nec ad vſuram dare, & conſe
quenter, quòd ſicut nulla vi fieri poteſt,
ut quis licite mentiatur,ita nulla ui fieri
poteſt,vt ad vſuram licite detur. Cum er-
go Sotus fateatur nõ eſſe vſuram accipe-
re intereſſe lucri ceſſantis ob mutuatas
aliqua ui pecunias ad negotiandum para
tas,confiteri debet, quod nec accipere il-
lud ob eaſdem ſpõte mutuatas,ſit uſura.

Quarta, quod aliud eſt accipere in-
tereſſe lucri ceſſantis,& aliud vſuram, ut
ſingulariter, & aperte dicit Scæuola, in
l. 3. §. final. ff. de eo quod certo loco,
quatenus aſſerit,quòd debitor ob non ſo
lutionem debiti interdum tenetur ad ſol
uendum intereſſe lucri, quamuis ſum-
mam uſurarum permiſſarum ſuperet.

45 Quinta, quod idem Scæuola clare ſi-
gnificat,non omnes creditores licite poſ-
ſe recipere intereſſe lucri, eo quod debi-
tores ſua illis debita non ſoluant tempo-
re pſtito, quia mercatores accipere poſ-
ſunt, & alij non, & conſequenter ſignifi-
cat plus deberi mercatori ob pecuniam,
qua negotiatur,quam alteri,qui non ne-
gotiatur. Cui conſequens uidetur vnam,
& eandem pecuniæ ſummam plus ualere
apud mercatorem paratum ad negotian-
dum cum ea, quam apud alium, qui non
eſt cum ea negotiaturus,& ideo ſi plus ali
quid recipit quam alius,non recipit plus,
quam habebat,& dedit.

46 Sexta,quòd vt proxime dictum eſt,pre
fatus Scæuola ſignificat, quod pecunia,
quam habet mercator paratam ad ſtatim
negotiandum plus valet,quam tanta alte
ra, quam habet alius non paratam ad ne-
gotiandum,imo plus quàm altera tanta,
quam ipſemet habet a negotiatione ſepa-
ratã, ob quod,qui ei eam furaretur, plus
reſtituere tenetur, quam ſi alteri fura-
tus fuiſſet, ut qui habet triticum ſemina-
re ad ſtatim ſeminandum,aliud ſimile ad
idem non habens, plus ualet ei,quã aliud
tantundem alteri non ſeminaturo, & qui
furaretur illud ei teneretur reſtituere
plus quam ſi aliud tantundem furaretur
alij, qui ſeminare nolebat, aut idem ipſi
aliud ſimile ad ſerendum habenti, iuxta
omnium mentem,quam late Caie.2.2. q.
78. art.2. explicat.

Septima, quòd contra ius eſt dicere,
quòd ex ſola culpa debitoris,aut mora ſo
lutionis intereſſe lucri ceſſantis debea-
tur,eſt enim contra diſtin.l. 3. Ibi,*quod ſi
merces ſolebat comparare,puto,& lucri habẽ
dam rationem*.Ex quibus verbis clare colli
gitur, quòd licèt leges Romanæ uſuras
conſtitutas ſolui iubeant propter ſolam
ſolutionis moram in quibuſdam contra-
ctibus,l.mora §.in bonæ fidei.ff. de uſur.
& l.ult.ff. de peri.& commo.rei vend.l.fru
ctus.C.de action.empt.non tamen iubent
ſolui intereſſe lucri ceſſantis, niſi quan-
do ſaltem cum mora debitoris facultas,&
uoluntas propinqua & ueriſimilitudo lu
cri faciendi in creditore concurrit, per d.
l.3.§.fi. Et communis opinio in d.l.1. C.
de ſen.quæ pro eo.contra gl. eius,& alias

ei ſimiles tenet, nihil eſſe immutatū per illam legem,quo ad hoc, ut ſoluatur intereſſe,quod ante illam ſolui non debebat. Et ita longe alia eſt ratio ſoluendi intereſſe lucri ceſſantis, a ratione ſoluendi vſuram, & conſequenter non infertur illud eſſe illicitum,eo quòd vſura ſit illicita,cum a ſeparatis non fiat illatio,l.Papinianus.ff. de minoribus.

Octaua,quod ex his omnibus ſequitur, quòd quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum ineſt,abſolute conſiderata nō augeat eius preciū, nec faciat valere pluris, quam ſine illa, conſiderata tamen ea prout eſt perſonę,quę illa ſcit & vult vti, facit,vt pluris valeat,vt facultas generādi quæ ineſt tritico abſolute conſiderata nō efficit, quòd plus ualeat, conſiderata tamen,quod eſt eius, qui illud iam ſatum habet,aut ſatui præparatum, aliud ſimile ad ſeminandum non habens, facit,vt pluris valeat,ad effectum,vt vendere, & mutuare carius poſſit,& qui furto illud ſuſtulerit,plus ei,quam alteri reſtituere teneatur.Et ita,qui mercator mutuat aliquam pecuniam negotiationi paratam accipiēdo aliquod lucrum ultra ſimilem quantitatem, quamuis accipiat pluſquam ualebat quantitas mutuata, conſiderando eā abſolute, non tamen capit pluſquam mutuauit, conſiderando eam cum illa qualitate quòd erat parata a ſe ipſo ad negotiandum, & conſequenter non accipit vſuram.

47 Nona,quòd nullo iure, nec ulla ratione probari poteſt,quòd precium alicuius rei creſcat,eo quod ſubtrahatur furto manifeſto,aut non manifeſto, vi, aut metu, quamuis enim ratione pœnæ,aut iniuriæ reus cogi poſſet ad aliquid plus eo ſoluendum in pœnam delicti commiſſi,iuxta titulos. ff. de furtis,vi bono. rapto. qđ metus cauſa.& Inſtitut.de obligatio.quæ ex delict.naſcun.& de vi bono.raptorum, non tamen ideo, quod precium eius creſcat, eo quod furto ſubtractum, aut vi, aut metu extortum fuerit. Vnde,qui ſic deliquit, non tenetur reſtituere in foro cōſcientiæ,amplius quidquam,quam ſimplex ablatum ſine aliquo incremēto,iuxta gloſ.ſingul.& recepr.capit.fraternitas. 12. quæſtion. 2. & honorem, ſi aliquem ademerit. Fatentur tamen omnes, quod ſi quis ab alio furto,aut vi,metu,auferret pecuniam ad negotiandum paratam, aut triticum ſationi præparatum, & non habenti aliud ſimile,tenetur plus reſtituere illi,etiam in foro conſcientię,quam ſi abſtuliſſet ab alio, qui non habuiſſet illa ſic parata. Ergo neceſſario confitendum eſt, illam pecuniam,& triticum plus valere illi,qui ſeminare, & negotiari vult, & poteſt,quā alijs id facere nolentibus,& conſequenter ſi mutuat poteſt accipere aliquid amplius ratione intereſſe pecuniæ.

48 Decima, quod licet, qui habet aliquid, quod communiter,nec ſibi nec alijs pluris quā decē valet, plus alteri vēdere nō poſſit(quamuis ementi multo pluris ualeat)tamen ſi pluris ſibi valeat,rectè id vēdere poteſt eo precio, quo ſibi valet accipiendo pro eo tanto plus, quāto ſibi plus ualet,iuxta S.Th.2.2.q.77. art.1.& Scotū in 4.diſ.15.q.2.receptos.At ut dictum, & probatum eſt centū ſcuta plus ualēt mercatori illis ſtatim negotiari uolēti,aut alteri prædia fructifera occurrētia ſibi emere cupienti, quam alij,quibus id faciendi animus non eſt, ergo illud amplius ſine uſura recipere poterit.

Vndecima quòd hoc intereſſe non accipitur propter mutuatam pecuniam,neque etiam propter facultatem generalē, & obſeruatam,quæ ad lucrandum eidem ineſt,ſed propter facultatem ſpecialem lucrandi,quam habet,ob id quod eſt ad negotiandum parata, & conſequenter non erit uſura illud percipere,argumento eorum,quę de uſuræ definitione ſupradicta fuerunt nu. 5. cum non recipiat illud ratione mutui, ſed ratione illius facultatis ſpecialis maioris, quam habet apud illū, quàm apud alios.

Duodecima, quod uirtuti potius, quā uitio fauendum eſt,c.1.de poſtula.præla. c. quando.2. q.5. mutuare autem coacte non eſt actus uirtutis, mutuare uero ex amore,& charitate ſic.Cū ergo,qui coactus aliqua vi mutuat,capere hoc intereſſe poſſit, & ſecundum Sotum, ut ſupra dictum eſt, a fortiore poterit idem facere,qui ex amore,& charitate mutuat.

Decimatertia,q ipſe Sotus ubi ſupra fatetur intereſſe lucri ceſſantis deberi a mutuatario,& poſſe a mutuante accipi,ſi cū tali pacto mutuū accepiſſet, quod eli-

cit,

eſt, & quidem rectè, ex S. Tho. 2. 2. q. 78.
articu. 2. ad primum.
49 Non obſtant illa argumẽta quibus mo
uetur Sot. * Ad primum enim reſponde-
tur concedendo, quòd Innoc. Quartus,
quem pro ſe adducit in cap. fin. de vſur. te
net illam ſententiam, vt Doctor commini
ſcendo in illud. cap. nõ autem vt Papa ſta
tuendo illud; & ita non tenemur eam ma
gis ſequi, quàm aliam, quæ in commini-
ſcendo in alijs locis tenuit; adeo ꝙ Hoſt.
quem communis ſequitur in c. 1. de con-
ceſ. præben. lib. 6. diſceſſit a quadam eius
opinione, quam tenuit interpretando, ut
Doctor illud capitu. a ſemetipſo, vt Papa
conſtitutum.
50 Ad ſecundum reſpondetur conceden-
do, quod S. Thom. quem pro ſe citat in d.
q. 78. art. 2. ad primum, ponit quidem dif-
ferentiam inter intereſſe damni emergẽ
tis, & intereſſe lucri ceſſantis, quoad hoc,
vt intereſſe lucri non accipiatur, tan-
quam res iam quæſita & perdita, vt inter-
eſſe damni recipitur; non autem quoad
hoc, vt nihil recipi poſſit. Tum quia ra-
tio, quam ille reddit, ſcilicet quòd nõ po-
teſt vẽdere, quod nondum habet, & mul-
tis modis impediri poteſt, oppoſitum cõ-
cludit. Concludit enim non poſſe recipi
intereſſe lucri tanquam rem iam quęſitã,
ſignificando, quòd poteſt recipi tanquam
res ſperata, quæ poteſt multis modis im-
pediri. Tum quia ipſemet ead. 2. 2. quęſt.
62. artic. 4. dicit, quòd qui alteri in ſemi-
ne ſato nocet, aut in alia re, quæ nondum
eſt acquiſita, ſed ſperatur acquiri, quãuis
non teneatur reſtituere quãtum collectu
rus eſſet impedimentis ceſſantibus; ad iu-
ſtam tamen, & probabilem quandam cõ-
penſationem tenetur. Itaque dictum Di-
ui Thomæ noſtræ concluſioni non aduer-
ſatur, quamuis eam moderetur, ut dica-
mus, ꝙ qui mutuat non tantum intereſſe
debet accipere, quantum alius ſui ſimilis,
51 & æqualis altera tanta pecunia lucrifa-
cit, impedimentis ceſſantibus, ſed quan-
tum meretur illa facultas, & ſpes lucri
veriſimilis, quam pecunia illa in mutuan
te habet, conſideratis modis, quibus im-
pediri poteſt. Quemadmodum qui ha-
bet prædium aliquod ſatũ, non debet tan
ti vendere fructus ſperatos, quanti uale-
rent, ſi eſſent collecti proſpere, ceſſantib.
impedimentis: ſed quanti ualet illa ſpes
colligendi, conſideratis modis, quibus eo
rum collectio proſpera impediri poteſt.

Nec plus obſtat, quod de Durando ad
ducit in 3. diſt. 37. quia idem ait, quod S.
Tho. & per ead. verba; nec, quod de Scot.
adducit in 4. diſtin. 15. q. 2. quia licet alia
pulchra in hac materia dicat, vbi ab eo ci
tatur, ſicut in alijs ſolidis ſolet: tamen
hanc diſtinctionem Diui Thomæ non ad
fert. Immo expreſſe dicit in ead. diſt. col.
6. quod qui habet pecuniam negotiatio-
ni expoſitam, eam mutuare poteſt conſti
tuta pęna certæ rei ſibi ſoluendæ, niſi ab
eo reſtituatur, vt ſe indẽnem ſeruet; & ita
ſentit, cum poſſe damnum in mutuatio-
ne, & lucri ceſſatione acceptũ recipere. *

Ad tertium reſpondeo, ꝙ ſi præfatus
Sotus, ſatis meminiſſet præfatam l. 3. §. fi
nal. de eo, quod certo loco, & perpendiſ-
ſet pręfatas duodecim rationes, non fuiſ-
ſet viſum ei, hanc ſententiam firma ra-
tione carere.

Ad quartum reſpondetur negando, ꝙ
nullus antiquorum doctorum hanc ſen-
tentiã tenuerit; quia ſupra citauimus Ho
ſtien. Ioan. And. Panor. S. Anton. & alios
multos eam tenuiſſe; immo, & in octaua
ratione monſtrauimus, Iuriſconſul. Scæ-
uolam eam ſenſiſſe. * Neque obſtant etiã
alia duo argumenta omnibus alijs fortio
ra. Alterum eſt, quòd qui uoluntate ſpon
tanea mutuat, non facit id coactus; & qui
coactus non mutuat, non videtur dicere
poſſe, quòd per aliũ impediatur lucrari,
donec mora, aut culpa ſolutionis adſit, &
conſequenter, qui ſine vi mutuat non vi-
detur poſſe accipere quidquam lucri, cũ
illud ei ante culpam, aut moram ab alio
non impediatur. Alterum eſt illud, quod
Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum, licet
noſtram opinionem tueatur, adfert; ſci-
licet, quòd quamuis aliqua res, dum eſt
in particulari potentia lucrandi, pluris
ualeat, quam alia eiuſdẽ ſpeciei, & boni-
tatis ab illa potentia ſeparata, ſed non ſi
ſponte ab illa extrahatur. Quemadmodũ
triticum ſeminatum, aut ad ſeminandum
paratum pluris ualet, & uendi pluris po
teſt, quam aliud eiuſdem ſpeciei, & boni
tatis a tali potentia ſeparatum: ſi tamen
ſponte ab illa potentia, quæ lucrum con
tinet, ſepararetur, non poſſet pluris,

quàm aliud eiuſdem bonitatis vendi, & hic videtur, quòd quamuis pecunia, quæ negotiationi expoſita eſt, aut eidem ſtatim exponenda pluris, quàm alia ſimilis ualeat, ſed ſimul ac ſponte mutuo datur ſponte ab illa lucrandi potentia extrahitur,& ita nō pluris, quàm alia valet, neq; ob eam plus quam ob aliam peti poteſt:

52 Ad hæc duo argumēta Caie. rñdet mul tis verbis, quorū ſumma eſt, ꝙ qui amore,& charitate mutuat; quo proximū paruo dāno,a maiori liberet,non dicitur mutuare ſponte,ſecundum mentem D.Tho. 2.2 quæſ.78.art.2. ad primum,ſed aliquo modo coactus. Pro quo facit,quòd qui è naui ſeruandi ſui cauſa merces in mare iacit,etiam ſponte l.1.& toto titu.ff.ad leg. Rhod.de iact.cap.maiores.§.item quæritur.de baptiſ. non facit uoluntate abſolute ſpontanea, ſed conditionaliter vitādi maioris mali gratia. Aduerſus tamen hāc reſponſionē Caietani fortiſſime facit primo, quòd iuſtum aut iniuſtum non conſiſtit in bonitate,aut prauitate animorum, & intentionum: ſed in rerum, & operum externorum æqualitate,& inæqualitate, iux.doctrinam Ariſtote.2.& quinto Ethicorum,& D. Thomæ recepti ſecunda ſecundæ quæſt.58.art.10.& quæſt.28.art.2. Secundo quòd nihil refert, an mutuatio fiat ob miſericordiam, charitatem, amorem,aut odium, vel crudelitatem ad hoc vt mutuum dicatur iuſtum, vel iniuſtum; vel ad hoc, ut iuſte aliquid ratione illius deſideretur,aut capiatur,ad inducendum reſtituendi neceſſitatem, vel ad liberandum ab ea. Tertio,quòd quamuis mutuatio poſſit eſſe bonū opus charitatis, aut malum ei repugnans,eo quòd fiat animo iuuandi,vel lædendi proximum: non tamen ob hoc dicetur iuſta, aut iniuſta ad hoc vt neceſſitatem reſtituendi inducat, aut ab eadem liberet.quia,ut in Manual. Confeſſ.cap.24.num.5.diximus,ſola peccata contra iuſtitiam ſpecialem inducunt reſtituendi neceſſitatem. Quarto,quod uidetur doctrina noua,& contraria l.vlt. C.ſi quis teſtar.aliquem prohibuer.& cōcluſioni S.Thomæ,quę fundatur in ea, 1. 2.q.6.art.6.quam in Manual. cap.17. nu. 15.& 6. ad aliud propoſitum accommodauimus: puta, quod neque miſericordia, vel pietas,neque amor, vel preces blandæ ſine mendacio, & fraude adhibitæ inducunt neceſſitatem, aut uim ſufficientem, ad hoc, vt quis dicatur coacte feciſſe aliquid ad effectum, ut poſſit reſtitutionem petere,aut ab ea liberari. Quare ad prius argumentum reſpondeo,concedendo quidem, quòd qui mutuat motus charitate,& miſericordia ad opitulandum proximo,non dicitur mutuare compulſus coactione, quæ reſtitutionem inducat,aut tollat.Concedendo etiā, quòd qui ſponte mutuat, non dicitur impediri a lucro quærendo,per alium,ita ut ille teneatur ei reſtituere illud,eo ſolo,quòd impediuit eum, ſed negando, quod qui ſponte a lucrando ceſſat, ut ſubueniat alij, non poſſit iuſte accipere tantum, quanti res mutuata ſibi ualebat,& quanti ſpes lucrādi iuſte poteſt æſtimari;nam & carpentarius, latomus, aut alius operarius, qui ceſſat a ſuo lucro, & officio, meis precibus, vt me comitetur aliquo proficiſcentem ſponte quidem deſiſtit a lucrando; ſancte tamen a me exigere poſſet, id quod probabiliter lucrifeciſſet. Qui etiam ſponte vicino modium tritici ſeminalis ad ſeminandum parati mutuat,iuſte exigere poteſt ab eo tantum quantum ſibi tempore, quo dedit, ualebat,licet alijs non tantundem valeret,per ea,quæ paulo ante num.54. diximus. Qui etiam ſponte dat cuipiam triticum ſatum iuſte poteſt accipere pro eo tantum, quātum illud cum ſpe veriſimilis fructus valet.Eadem igitur ratione nullam iniuſtitiam committit,qui ſpōte omittit emere prædia, vel merces,vt pecunias, quas ad id paratas,aut expoſitas habet,mutuet alteri petens lucrum, quod illius cauſa omittit,aut quantum illa pecunia, cū illa commoditate ualet, nec eſt ulla ui opus ad id excuſandū,nec eſt uſura, quia nihil accipit vt mutui, ſed ratione lucri, quod propter mutuatarium non facit,& in effectu ſunt duo cōtractus,alter mutui, alter facio, vt des, hoc eſt lucrari ceſſo, ut tibi mutuem,& illud rependas, iuxta reg. naturalis.ff.de præſcrip.verb.aut eſt venditio iſtius lucri veriſimilis, iuxta mentem Sanct.Thom.2.2.quæſt.78.art.1.ad 1. Ad poſterius argumentum reſpondeo, quòd & dictum Caietani aſſumptum in eo, ſolum intelligitur de illo, qui ſuam pecu-

niam

niam quam habet ad lucrãdum paratam
ſimpliciter ab illo fine tollit, non dando
eam alteri ad iuuandum eum; & poſtea
tantum pro illa vult, quanti cum illa cõ-
moditate lucrandi valet, noſtra vero cõ-
cluſio intelligitur de illo, qui pecuniam
cum lucrandi commoditate coniunctam
dat alteri. Concludamus itaq; licitum eſ-
ſe mutuãti aliquid amplius accipere, nõ
ſolum ratione intereſſe dãni emergẽtis,
ſed etiam lucri ceſſantis, neque ſolum ra
tione eius, quòd moram, aut culpã in ſo-
lutione commiſſam ſubſequitur, ſed etiã
eius, quod ante euenit. Quæ tamen con-
cluſio intelligenda eſt, dummodo dolus,
& fraus palliandi vſuras abſit, & modo,
non tanquam res acquiſita, ſed tanquam
in ſpe poſita, & quæ impediri multis mo
dis poteſt, æſtimetur, maxime ſi mutua-
tur cum pacto de reſarciendo illud inte-
reſſe, nam etiam Sot. in dicta quæſt. 1. ar.
3. lib. 6. pro indubitato ponit, quod inte-
reſſe lucri ceſſantis accipi, & peti poteſt,
quando à principio mutuationis promiſ-
ſum fuit illud.

SVMMARIVM.

53 *Intereſſe capi non poteſt ſecundum aliquos,*
niſi concurrant ſeptem, quæ tamen omnia
non ſunt neceſſaria.
54 *Intereſſe ante tempus, quo lucri fieret, capi*
non poteſt.

53 DEcimoſexto noto ex prædictis, quod
non ſunt neceſſariæ tot cõditiones
ad iuſte capiendum intereſſe lucri ceſſan
tis ex mutuo, quot Conradus in q. 30. de
contract. & quidam alij alibi requirunt,
ſed aliquot ſic. Prima enim eſt, vt hic lu
crandi modus non tantum ſibi placeat,
quãtum negotiationis, quod tenet etiam
Syl. verb. vſura. q. 19. quæ tamen non uide
tur neceſſaria. Tum, quia nulla lege vel
ratione probatur; quod unus modus lu-
crãdi de ſe iuſtus fiat iniuſtus ex ſola vo-
luntate æque libenter vtendi eo, atque
alio quãuis ille eſſet melior.* Quod poſt
hæc noſtra ſcripta tradidit Sotus lib. 6. q.
1. ar. 2. de iuſt. & iure, & addit, & quidem
recte eo lib. q. 1. ar. 3. de iuſt. & iure, nihil
referre an mutuans ſit rogatus, & quæſi-
tus à mutuatario, an ultro mutuet. modo
id quod ad iuſtitiam commutatiuam per
tinet, ſeruetur. Nam, vt ſupra dictum eſt,
iuſtum & iniuſtum non in bonitate, aut
prauitate animorum, & intentionum, ſed
in rerum, & operum externorum æquali-
tate & inæqualitate conſiſtit, ſecundum
Ariſtotelem 2. & 5. Ethicor. & D. Thom.
receptum 2. 2. q. 58. art. 10. & q. 59. art. 2.
Secunda conditio eſt, quod intereſſe ſit
verum, quæ neceſſaria eſt iuxta mentem
gloſſæ, & omnium d. c. conqueſtus. Sa-
tis tamen eſt, vt tempore mutui lucrum
pactum ſit veriſimile, quamuis poſtea nõ
ſubſequatur, ut recte Medina dixit in C.
de reſtit. fol. 132.*
54 Aduertendum tamen eſt, quod per ex-
trauag. Pij V. editam ſuper cambijs, & re-
latam à nobis in Manu. Confeſ. c. 17. nu.
300. (& referendam, Deo propitio, in
Commentario cap. vlt. de vſuris. in quo
de cambijs agetur) vetitum eſt, ne poſt il
lam campſores poſſint ab initio conueni
re de certo intereſſe, quam tamen ad mu
tuantes extra materiam cambiorum nõ
extendi ſuper eadem extrauagante anno-
tauimus.* Tertia, quòd mutuatio, vel nõ
ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri, ſecundũ
omnes, qualis non eſt, ſecundum Caie. &
Med. vbi ſupra, quando mutuans aliã pe-
cuniam habet, qua negotietur, quãto mi
nus erit ſi mutuator non erat negotiatu-
rus, nec frugifera empturus, etiamſi non
mutuaſſet argumento auth. multo magis.
C. de ſacroſanct. eccle. Quod valde pon-
derandum eſt circa illos campſores, qui
non negotiarentur, etiamſi non cãbirent,
attamẽ dicunt ſe pro intereſſe capere ali-
quid vltra ſortem, quam mutuãt. §. Quæ
tamen limitatio Caieta. non procedit, ſi
aliã pecuniam ad alios fines, veluti ad for
tuitas neceſſitates deſtinaſſet, neque ne-
gotiationi committere uellet, quod pru-
dentiæ eſt. Quarta, ut mutuans nõ ſit dã-
dis vſuris aſſuetus, quæ tamen non proce
dit in foro cõſcientiæ, in quo veritas præ-
ualet præſumptioni, cap. tua. de ſponſ. &
fieri poteſt, ut quis in alijs uſurarius ſit,
& in hoc nõ. Quinta, ut nõ recipiat inte-
reſſe, priuſquam labatur tempus, intra quod
illud ueriſimiliter lucri facti fuiſſet, quia
ſubrogatum ſubire decet naturã, ſeu cõ-
ditionem eius, cui ſubrogatur l. cũ qui,
§. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. & c. ec-

cleſia.vt lite pend. nihil inno. & id quod
accipitur pro intereſſe ſubrogatur ipſi in
tereſſe, quod tamen nō percipitur ab ini
tio mercium, vel prædiorum emptorum,
ſed poſtea tempore meſſis vl uindemiæ,
vel nundinarū, vel alio tempore, in quo
merces venduntur. Per conſiderationes
tamen Medinæ vbi ſupra, intereſſe lucri
veriſimilis a principio cōuentum, poteſt
capi etiamſi in fine, dum recipit, conſtet,
nullum lucrum factum fuiſſe, arguméto
c. in ciuitate. de vſuris. Sexta, ut mutuata
rius non egeat extreme, quæ etiam non
videtur neceſſaria, quia non tenetur ex
præcepto ſubuenire illi gratis, immo ſa-
tisfacit mutuando, vt cum poterit ſoluat.
per ea, quæ diximus in Manua. Confeſ. c.
27. nu. 60. & mutuare ſine intereſſe eſſet
donare. Septima, vt mutuās ob hoc nō in
currat infamiam vſurarij apud ſimplices,
æſtimātes illud intereſſe, eſſe vſuram ob
ſimilitudinem, cū omnis ſpecies mali fu-
gienda ſit, 1. Theſſ. 5. & c. cum ab omni.
de vita & hon. cler. quæ conditio, quam-
uis ad euitandum peccatum ſcandali ne-
ceſſaria ſit, non tamen ad euitandam vſu-
ram, & obligationem reſtituendi, quæ ex
ſola iniuſtitia naſcitur, per tradita in præ
fato Manua. Confeſ. cap. 17. num. 6. qualē
non eſt peccatum ſcandali, quod eſt con-
tra charitatem, S. Tho. 2. 2. q. 43. in princ.
Octaua, quod cauſa principalis mutuādi
ſit ſubſidium neceſſitatis uitæ, ſalutis, ho
noris, aut bonorū proximi, quæ tñ eſt nō
neceſſaria, licet ſit honeſtiſſima, per dicta
in prima cōditione. Nona, vt non capiat
neq; paciſcat totū intereſſe, quod veriſi-
militer expectatur ceſſantib. impedimē-
tis caſualibus, ſed ſolum tñ, quantū va-
let illa veriſimilis expectatio, cōſideratis
impedimētis præfatis: nā qui prædium ſa
tū vendit, non pōt tanti uendere, quanti
valet triticū, quod ueriſimiliter colligen-
dū ſperat, ceſſantibus pdictis impedimen
tis; ſed quanti valet veriſimiliter illa ſpes
ſubiecta illis, quib. impediri poteſt, ut di-
ctum eſt poſt S. Tho. in præced. notab.

Credimus tamē, quod qui mutuat pe-
cunias negotiationi, aut rei frugiferæ e-
mendæ deſtinatas ea lege, vt ei ſoluatur
pro intereſſe tantum, ſiue ſit multū, ſiue
parum, ſiue nihil, quantum alij eiuſdem
artis altera tanta pecunia lucri fecerint,
aut quantū fructus rei frugiferę, quā eme
re volebat, impenſis deductis, valebunt.
quia hoc intereſſe nō tanquam iam lucri
factum, ſed in ſpe lucri poſitum exigitur.

SVMMARIVM.

55 *Mutuans licite capit id, quod ſoluit, quia nō eſt ei ſolutum.*

56 *Mutuanti an liceat capere intereſſe non promiſſum.*

57 *Vſura non eſt capere quantum reddidiſſet prædium; quod ob mutuum non fuit emptum, quamuis non tantum fuiſſet mutuo datum &c.*

58 *Vſura eſt lucrū, quod capit mercator pro intereſſe pecuniæ mutuatæ, qua non erat negotiaturus, nec frugifera empturus.*

55 DEcimoſeptimo noto ex textu, & pre
dictis, quod qui cogitur ſoluere in
tereſſe, vel vſuras creditori ſuo; eo quod
mutuatarius non ſoluit ei mutuum ſtato
die, licite pōt ab eo recipere illud, quod
ſic ſoluit, ſecundum Innocent. recept. in
cap. 1. de vſur. quem commendat Iaſon
in l. nummis. ff. de indit. iurād. & etiam
compenſationem iacturæ, quam fecit uē-
dendo res ſuas minoris, quam ualerent,
aut emendo triticum, aut vinum maioris
eo quod ſtato die debitor ei non ſoluit,
quia id non accepit vi mutui, ſed ratione
intereſſe damni emergentis, quod debe-
tur, dummodo ſecundum aliquos concur
rant duo; nēpe quod monuerit debitorē
damnum emerſurum, & quod quæſierit
mutuum gratuitum ſufficiens ad vitandū
illud; & non potuerit inuenire, quorū ta-
men poſterius non uidetur neceſſarium,
quoniā nulla lege, nec vlla efficaci ratio-
ne probatur, creditorem mutuātem tene
ri ad mutuum gratuitum quærendum,
quo liberet mutuatarium à damno, quod
ob non ſolutionem incurreret. Sed neq;
prius videtur neceſſarium. tum quia inte
reſſe intrinſecum, ſiue in rem, quale eſt
incremētum precij vini, tritici mutuati,
ſine alia vllā monitione, mora facta, debe
tur, argu. l. vinum. ff. ſi certum pet. & l. 3.
§. fin. ff. de eo quod certo loco. tum quia
etiam intereſſe extrinſecum, quod ap-
pellat Bart. communiter receptus. extra
rem, in l. 1. C. de ſentē. quæ pro eo quod
num.

num. 12. frequenter debetur ſine alia promiſſione, vt cum in re, quæ debetur nõ inuenitur intereſſe intrinſecũ, qualis eſt pecunia numerata, l. nummis. ff. de in lit. iuran. & declarat Bart. ubi ſupra, num. 21. licet quando in re debita poteſt cõſiderari intereſſe intrinſecum regulariter non veniat extrinſecum, per l. ſi ſterilis. §. cũ per venditorem. ff. de actio. emptio. ſaltem in emptione, & venditione, vt ſentit Alciat. in dicta l. 1. C. de ſent. quæ pro eo, & c. vlti. & tunc non ſufficeret admonitio, quia requireretur ſolutionis promiſſio, ſaltẽ, quo ad exigendum, licet non quoad ſponte oblatum accipiendum.

56 Decimooctauo noto ex textu, & prędictis, quod volens emere aliquod prędium aut domum, quæ ſibi aliquid annuatim redderet, pecuniam, qua id, vel eam empturus erat, mutuat alteri præſertim promittenti recompenſationem, poteſt accipere, & petere ab eo prouentum, quem ex illa, vel illo facturus erat quoad pecunia reddita fuerit, ſecundum S. Antoninum 2. par. tit. c. 7. §. 15. quem communis ſequitur, tũ quia is æquatur mercatori mutuanti pecunias ad emendas merces paratas ſitum quia illud accipit ratione intereſſe lucri ceſſantis, ſicut mercator, tũ quia, qui vendit aliquod prædium, & tradit il-

15 lud emptori, qui non ſoluit, poteſt accipere loco intereſſe tantum, quantum reddit illud, etiam ſi pretium ſoluendum deponeret, l. 2. C. de uſur. ubi gl. ſecuta Azõ. & recepta per alios ait, id etiam iure canonico procedere, quod tamen uideri poteſt limitandum ſaltem in foro conſcientiæ, quando illæ pecuniæ pro quibus prędium dabatur, iuſtum illius pretium eſſent, quia ſi prædium mille aureis ualet, & propter neceſſitatẽ, aut alias rationes, quæ donationem non contineant, 500. illi dentur, non poſſet accipere plus, quam dimidium prouentus illius, per ea, quæ ad aliud propoſitum in c. nouit. de iudic. non. 6. à num. 24. ſcripſimus ſi quidem in foro conſcientię illa pecunia, niſi dimidium illius cenſus emi non poterat. Addimus tamen, quod ſi tu omnibus illis pecuniis nõ indiges, ſed ſeptingentis, quibus tamen à me mutuo tibi datis prædium, aut merces, quas expediret, emere non poſſem, & omnibus ſic; & ut tibi mutuarem a lucro ceſſaui, accipere potero intereſſe mille aureorum, ut recte Medina conſiderauit in codice de reb. reſtitu.

58 Decimonono noto ex textu, & prędictis, quòd non poſſunt quidquam capere iuſte ratione intereſſe lucri ceſſantis hi, qui nolunt, vel nõ poſſunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuãt ad intereſſe. Neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur, & non maiori, & aliam quam habent, mutuãt ad intereſſe. Neque hi, qui multas pecunias in nundinas importãt, & ẽptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus reliquas pro intereſſe mutuant. Neque, qui ab aliis ſumũt grãdes pecuniarum ſummas, quas aliis, atque aliis, ad intereſſe tribuant, nolẽtes illis negotiari, nec cenſus, vel alia frugifera emere, quamuis alias ad negotiationem habeant, quia clarum eſt, nullos pręfatorum poſſe prætendere ullum intereſſe verum, vel uериſimile lucri ceſſantis, ſed ſolum fictum & inane. An autem ratione cambij, vel alia iuſta capere poſſint aliqui, dicetur in commentario c. fin. de uſur. ubi de cambijs agitur.

SVMMARIVM.

59 *Mons Pietatis; & alia ſimilia qualia ſint.*

60 *Mons pietatis approbatur per Concilium, & Papam Leonem ex certa ſcientia, & modo ſpecialiſſimo.*

61 *Cuſtodia rei conuenit ei, ad quẽ eius emolumentũ principaliter pertinet, & cui perit.*

62 *Mons Pietatis non accipit a pauperib. propter mutuationem, ſed propter cuſtodiam.*

63 *Montes Pietatis communiter inſtituti, non deſinunt eſſe liciti, eo quod poſſent melius inſtitui.*

59 Vigeſimo noto ex textu, & prædictis, quòd non ſine magnò colore uiſũ eſt aliquibus uſurarium id, quod Montibus pietatis, & aliquot alijs ſimilibus operibus exercetur ad ſubueniẽdum pauperibus in Italia, & alijs terris inſtitutis, quod magnis uiribus nititur probare Caietanus in opuſculo, de monte Pietatis, quem ſequitur Sot. lib. 6. quæſti. art. 6. de iuſt. & iure, quia inſtituuntur hoc modo. Prælatus aliquis, aut Dominus, aut opulẽtus homo, aut Ciuitas donat, aut relinquit

linquit aliquam quantitatem tritici, vel
pecuniæ numeratæ alicui loco vel reipu.
ea lege, vt mutuo dentur pauperibus, pi-
gnoribus acceptis, vt exiguū aliquod ſol-
uant ſingulis menſibus pro quātitate ac-
cepta, & pro tempore, quo eam non ſol-
uerint pro victu, & ſalario miniſtrorum,
qui ſunt habituri curam cuſtodiēdi dictū
triticum, aut pecuniam mutuādi, & recu-
perandi, ſeruandi, & reſtituendi pignora
tēpore opportuno, ita quòd aliquid am-
plius vltra ſortem mutuo datam ſingulis
menſibus capitur ad prædicta onera ſuſtē
tanda. quod, vt dixi, viſum eſt vſurarium
aliquibus, pręſertim Caietano, & Soto
in locis prædictis. Primo quidē, quia mu-
60 tuans palam capit aliquid vltra ſortem
mutuo datam. Secundo, quia alioqui lice
ret cuilibet homini pio, & priuato depu-
tare aliquam pecuniam, aut triticum ad
mutuandum pauperibus, ea lege, vt cape
ret aliquid vltra ſortem pro ſalario, labo
re, cura cuſtodiendi, mutuādi, pignora ca
piēdi, & reſtituendi ea tempore opportu
no, quia eadem in vtroque ratio militat,
quod tamē ſecundum omnes eſt falſum.
Tertio, quòd nō videntur pauperes tene-
ri cuſtodiri magis pecuniam, aut triticū,
quod ſibi de illo monte pietatis mutuo
dandum eſt, quam triticum, & pecuniam
præfati hominis, quia non eſt ſuum, argu
mento l. 1. & l. neceſſario. ff. de peric. & cō
mod. rei vend. & l. incendium. C. ſi cer-
tum pet. §. is cui. inſt. quib. mod. re con-
trah. obl. nec eſt futurum ſuum, quo ad
vſq. mutuo acceperit. Quæ licet ſimul cū
auctoritate Caiet. fuerint in cauſa, cur ne
que in cathedra prælegēdo, neque extra
illam reſpondendo ſuper hoc cōtrariam
ſententiam aſſeruerim, nunc tamen eam
aſſero. Primo quidem, quod Leo Papa X.
in Concil. Lateran. ſeſſ. 10. (cuius tēporē
etiā doctiſ. Ioan. Medina refert fol. 113.)
per bullam patentem approbauit prædi-
ctos Mōtes, & declarauit, eos eſſe licitos
& ſanctos, affirmās idem feciſſe ſuos pręę
deceſſiores Paulum. II. Sixtū IIII. Inno-
cen. VIII. & Iulium II. & non vtcumq;
& in forma cōmuni approbauit, vt aliqui
cenſent, ſed ex certa ſciētia. De quarum
approbationum differentia late tradunt
Panorm. & Dec. in rub. & cap. 1. & capit.
venerabilis. de confir. vtil. vel inut. & alij
alibi neque vtcunque approbauit, & de-
clarauit ex certa ſcientia, ſed recenſendo
argumenta vtriuſque partis, & laudando
multum Montium huiuſmodi inſtituto-
res, & concionatores; qui eos perſuaſe-
runt, & Pontifices Maximos, qui magnas
indulgentias eorum amplificatoribus cō-
ceſſerunt.

Secundo, quòd reſpōſio, qua Caie. prę
fato Concilio reſpondet parum modeſta
videtur, & qualem magnus ille, idemq. in
Concilia œcumenica, & Maxi. Pōtifices
maxima obſeruantia D. Th. Aquinas nō
dediſſet, & quę a doctiſſ. Medina ſatis cō-
futatur, & ego minus auderem dicere id,
quod præfatus Sot. vbi ſupra dixit, nem-
pe omnia illius Concilij minime recepta
fuiſſe. Tum quia ſignificat, præfatam ap-
probationem parū nos obligare. tū quia
licet illa reſponſio vtcunque aliud valere
poſſet, quo ad declarationes legū huma-
narum, quas Concilium fecit, cuiuſmodi
eſt exēplum, quod ibi ille ponit, nihil ta-
men valet quo ad declarationes legū di-
uinarum, quæ ob id, quod non ſuſcipian
tur, non deſinunt eſſe veræ, nec obligare.
Non enim quiſquam dicere poteſt Cōci-
lium in iſta declaratione errare potuiſſe,
cum hæc declaratio pertineat ad legem
diuinam, & ad materiam definiendi, an
aliquid ſit peccatū mortiferum, nec ne,
in qua Concilium nō poteſt errare, c. ma
iores. 24. quæſtio. 1. cum alijs citatis ibi-
dem a glo. immo neque Papa, quatenus
eſt Papa, vt habet recentior ſententia S.
Thom. 2. 2. quæſ. 11. art. 2. pro qua facit c.
hęc eſt. & c. quoniam vetus. 24. q. 1. quę la
tius retulimus in c. nouit. de iudi. not. 3.
nu. 45. & ſeq.
61 Tertio, q inter omnes tam illos, quā
nos conuenit, iuſtum eſſe, vt miniſtri, qui
bus iniunctum eſt onus cuſtodiendi, mu-
tuandi, & recuperādi mutuo datū, aut re
cipiendi, ſeruandi, reſtituēdi pignora pau
peribus, ſuam mercedem honeſtam ha-
beant, & hanc illos habere debere ab eo,
qui ad illud tenetur, & diuerſitas in eo cō
ſiſtit, quod Caiet. & eius ſequaces dicūt,
quod ipſi Montes, aut Ciuitates, quę ip-
ſos ſuſcipiūt, eam ſoluere tenentur, & nō
pauperes. Nos autem dicimus, quod pau
peres ad quos emolumentum illorum
Montium peruenit, tenentur, & non ipſi
Montes,

Montes, aut Ciuitates, in quibus ipſi con ſtituuntur, quia id palam ſenſit Conc. in dicta ſeſſ. 10. dum pro ratione ſuæ deciſionis ſubijcit illa verba. *Qui commodum ſentit, onus quoque ſentire debet*. quæ eſt vna pars illius regulæ iuris, lib. 6. Qui ſentit onus, debet ſentire commodum, & è contra. Et patet prædictas pecunias, & præſatum triticum, non eſſe data, vel relicta Ciuitatibus, vel ciuibus ad commodum eorum, quatenus ſunt tales, ſed ad cōmodū pauperum, etſi perirent, aut imminuerentur illis ſolis perirent, aut diminuerētur, & non alijs, & ſecundum ius ad illū pertinet cuſtodia rei ad cuius commodū & utilitatem cuſtoditur, & cui perit, aut lucri fit, l. 1. & leg. neceſſario. ff. de peri. & commo.

Quartò, quia iuſtum, & firmum eſſet legatum, aut donatiò, quibus aliquid pauperibus cum aliquo onere relinqueretur aut donaretur, argumento l. id quod pauperibus. C. de epiſco. & cleri. & le. ſi quis ad declinandam. eod. tit. & conſequenter iuſte illis donari, & relinqui decem milia aureorum, cum onere, vt illa ſemper ſeruentur in archa, aut chirographis aſſecuratis iuſtis pignoribus, ut eis in uſus ſuos utantur accipientes mutuo pignoribus datis, & ſtatis temporibus ſoluendo, & nunc alijs, nunc vero alijs ſint uſui, & utilitati. Et cum illorum ſolum commodis ſeruiant, ad illos ſolos etiam pertinebit illorum cuſtodia, & conſequenter illi debent contribuere, & conferre id, quod fuerit neceſſarium ad ſoluendam iuſtam mercedem miniſtris, qui datis idoneis fideiuſſoribus, curam, & laborē cuſtodiendi, & mutuandi pecuniam, vel triticum, chirographos, & pignora recipiendi, & cuſtodiendi, ſolutiones recuperandi, & pignora reſtituendi. At nulla æquabilior, neque iuſtior contributio, & collatio, ſine collecta fieri poſſe videtur, quàm inſtituendo, vt ab uno quoque pro ſingulis menſibus, quibus mutuum durauerit, certum quid tribuatur, quod ita exiguum ſit vt veriſimiliter non excedat iuſtam præfatorum miniſtrorum mercedem.

62 Non obſtant in contrarium adducta. Ad primum enim reſpondeo, quòd pauperes mutuum accipientes nihil ſoluunt ratione mutui: ſed ratione cuſtodiæ, & adminiſtrationis Montis, qui eorum commodis cuſtoditur & regitur, nā & Sotus confitetur, poſſe quem accipere aliquid a mutuarijs pro officio, & obligatione, qua teneretur ad mutuandum eis, quod ipſum ante illū dixit ſingulariter Scotus in 4. diſt. 15. q. 2.

Ad ſecundum reſpondeo, magnum diſcrimē eſſe inter hominem pium, de quo in argumento, & Montem pietatis, quia illius pecunia ſua eſt. & ſi nollet mutuare, nō poſſet ad id cogi, dominium autem pecuniæ Montis pietatis penes communitatem pauperum eſt, aut penes aliā, ea lege, ut tota eius vtilitas pauperibus cedat. Per quod in effectu fit ſua, & adminiſtrator Montis habet officium, & obligationem mutuandi, & ad id cogi poteſt.

Ad tertium reſpondeo negando cuſtodiam illius Mōtis, ad alios quam ad pauperes principaliter pertinere, cum ſaltē principaliter ſola ipſorum vtilitas in eo reſpiciatur, quod præfatum Conc. in præfata ſeſſio. exprimit illis verbis, *Cum pauperes commodum ſentiāt, etiā impēſam, quæ parua eſt, ſentire debent*. Quare nihil videmus, quod in re tam ſancta, & per tātum Conc. approbata, damnandum ſit. Cōtra uerò uidemus multa laudanda, quorum laudibus, alij ad alia ſimilia pia incitētur. Non obſtat, quod melius eſſet conſtituere aliquem reditum annuum, quo ſine

63 onere aliquo pauperib. mutuaret. Tum quia hoc eſſe melius illo non arguit illud eſſe malū, cum bono trino detur melius l. vbi autem non apparet. ff. de verb. obliga. & virginitas, quæ melior eſt matrimonio, c. virginitas. 32. q. 1. non arguit, illud eſſe malum, cum ſit unum de ſeptē ſacramentis Eccleſiæ Chriſtianæ, iuxta glo. e. veniēs. de tranſact. redactum in canonem in ſeſſ. 24 Con. Trid. Tum quia ſatis eſt, quod Conc. Lateran. indicauit, præfatū modum conſtituendi Montem eſſe bonum. Tum, quia pecunia, qua conſtituendus eſſet annuus reditus in ſtipendium pro adminiſtratione adimeretur Monti, & diminueret illum. Tum quia ex illa ſola pecunia, qua præfatus reditus conſtaret, poſſet conſtitui Mons alius paruus alicui populo ſatis aptus.

SVM-

SVMMARIVM.

64 Vſura non eſt accipere fructus pignoris pro ſoluenda dote dati, noua ratione, ſex alijs reiectis, etiamſi maritus non ſit gener.

65 Bona omnia ſunt communia inter maritũ, & vxorem in Luſitania.

66 Dotem qui promittit, & non ſoluit videtur promittere emolumentum, quod mediocriter ex illo quæri poteſt.

67 Vſura non eſt accipere certum quid pro dote promiſſa ſingulis annis.

68 Quod etiam vidua capere poteſt, &c. & talia ſtatuta valent.

64 VIgeſimoprimò noto ex textu, & ſupradictis, quòd gener licitè poteſt accipere fructus pignoris fructiferi traditi ſibi à ſocero in cautionẽ dotis ſoluendæ, ut eſt caſus c.ſalubriter.de vſuris.& l.pater.ff.de doli mal.excepti. quia non capit eos vi mutui veri, vel palliati, ſed alia ratione, quæ a varijs varia redditur, ut in capitu.1.lib.1.variarum reſolutionum, refert diligentiſſime doctiſſimus doctor Didac.a Leyua, & Conarru.qui iã pridem multis annis auditor noſter fuit ſtudioſiſſi.in hac Academia Salmanticenſi, eo maiore hanc noſtram diutinam peregrinationẽ honorans, quo id candidius in ſuis præclaris operibus teſtatur: nunc autem in magnum ſuarum litterarum, & uirtutum teſtimonium Epiſcopus factus eſt Reuerendiſſ. quique poſtea euectus in illuſtriſſimum totius Caſtellæ Præſidem, cum omniũ magno deſiderio, hãc miſeram uitam, ante vnum circiter annum, in alteram, vt meritò creditur, felicem commutauit, quæ tamen ratio ſatis iuſta nobis adhuc non uidetur inuenta, nam illa, quæ eſt communis (ſcilicet quòd illos accipit ratione damni emergẽtis, aut lucri ceſſantis) non conuenit. tũ quia non quadrat textui, tum quia ſi conueniens eſſet, concluderet, nullum eſſe diſcrimen inter dotis, & alterius rei debitum, quod abſurdum eſt. tum quia quãdo certum eſſet, aut veriſimile, maritum nullum damnum ſuarũ facultatum paſſurũ ob dotẽ non ſolutam, neq; lucrum facturum ob illam ſolutam, prædictos fructus accipere non poſſet. tum quia etiam quãdo ob id aliquod damnum pateretur, vel aliquod lucrum, veriſimiliter faceret, nequiret capere fructus, niſi poſita ratione inter illud damnum, uel lucrum, & valorem fructuũ, & niſi damnum vel lucrum exæquaret valorem fructuũ, quod repugnat antiquiſſimæ conſuetudini, quæ nunquam eiuſmodi rationes, & calculum admiſit, cũ tamen conſuetudo ſit optima legum interpres, capitulo cum dilectus.de conſuet. Minus conuenit ſecunda ratio, quam reddit Io.ab Ana.in d.capit.ſalubriter.nu.8.cui nonnulli conſentiunt, ſcilicet, quod accipit eos ratione dãni emergẽtis, quod patitur in ſuſtentãda vxore, quia vxorem ſuſtentare nõ eſt pati damnum, ſed debitum officium præſtare. Non ſatisfacit etiã tertia, eademque noua ratio Medinæ in Codi.de reſtitut.quæſt.1.de vſuris.puta, quòd ſocer videtur donare illos fructus pignoris, quia præfatum c.ſalubriter.nulli donationi innititur. Non enim ſatiat quarta, eadẽque nouiſſima Soti, quam reddit lib.6. quæſt. 3.art.2.de iuſt.& iu. nẽpè, quod maritus tenetur ad onera matrimonij ſuſtẽtanda, quorum unũ eſt dotis cuſtodia. Tũ quia contextus nõ ſe fundat in cuſtodia dotis.

65 Tum quia ſequeretur, quod in Luſitania, & in alijs terris, vbi omnia bona inter cõiuges fiunt cõmunia, non haberet locum præfatum c.ſalubriter. quod cõtra omnẽ morem, & conſuetudinem eſt, tum quia nullus vnquam alius vſq; ad ipſum dixit cuſtodiam dotis eſſe onus matrimonij, quin potius ipſius cuſtodia, & rectus eius vſus, ſunt leuamen, & adiutorium, ſicut & e contrario perditio eius, & ſumptus, quos in alendo ſe, ſuaq; vxore, ac domo facit, ſunt onera eius. Neque etiam eſt idonea illa ſexta doctiſſimi Fortunij, quã reddit in illatione 6.de vlti.fin. imis. quẽ olim ſequuti ſuimus in hac ipſa Academia celeberrima, dum prælegeremus tit. de vſuris.& præfatum cap.ſalubriter.nẽpè, quòd pater tenetur ad alendam, & ſuſtentandam filiam ſuam, & ita fructus pignoris videtur donare pro alimẽtis eius, donec dotem ſoluat. non inquam hęc eſt idonea. tũ quia ſequeretur, quod illi textui non eſſet locus, niſi in genero recipiẽte pignus pro dote filiæ dotantis, quòd etiã ipſemet fatetur, ſed minus bene, qa is intellectus nimis reſtringit illũ textũ:

ſemper

ſemper enim ſeruatus eſt in omuibus fru
giſeris pignoribus pro ſoluenda dote ac-
ceptis, ſiue dentur pro dote filiæ, ſiue ſo-
roris, vel neptis, ſiue cuiuslibet alius ex-
traneæ, quod palam ſentit lex Luſitana
lib.4.ti.14.§.e pacto. tum quia ratio, quã
inſinuat peræque oẽs videtur includere.
Quare videtur reddenda ſeptima ratio,
quæ nobis videtur conuenientiſſima, qđ
attento, quod dos traditur in uxoris pa-
trimonium ad ſuſtentationem onerũ ma
trimonij, l. Pomponius. ff. famil. erciſcun.
& quod intentionis dantis dotem eſt, vt
illa ſeruetur, & non conſumatur, l. vbi ad
huc. C. de iure dotium, & quod oneribus
matrimonij inſeruiat, cap. per veſtras. de
donatio. inter vir. & vxor. attentis item
alijs multis priuilegijs dotis, de quibus
ampliſſime per Bil. Nouel. de dote, qui eã
66 dat, aut promittit, non ſolum illam dotẽ
expreſſe promittit, ſed etiam præſumitur
tacite promittere pro prædictis oneribus
tantum emolumentum, quantum ex do-
te illa ſoluta ſalua exiſtente poteſt face-
re, ſiue decerpere aliquid homo medio-
cri prudentia, & diligentia præditus ab il
lo tempore, quo illa eſt ſoluenda, & ab eo
quo incipit maritus prædicta onera ſuſti
nere vſque ad ſolutionem, nulla habita
ratione alterius damni, vel lucri ceſſantis
mariti, & ita dans, & accipiens dotem da-
to, & accepto pignore frugifero pro ſecu-
ritate dotis promiſſæ, videntur tacite pa
ciſci, vt omnes, & ſoli fructus illi pignoris
capiantur pro ſolutione illius emolumẽ-
ti tacite promiſſi. Ad quod nos monent
primo prædictæ attentiones, & conſidera
tiones, q̃ colligũtur ex d. c. per veſtras. &
c. fi. de diuor. & d. l. vbi adhuc. & l. ꝓ one-
rib. C. de iure dotium. & d. l. Pomponius.

Secundo, quòd qui promittit centum
clericis alicuius eccleſiæ cum onere dicẽ-
di vnam miſſam in qualibet hebdomada,
& quòd illa maneant ſemper ſalua, & ꝙ
incipiant dicere miſſas a tempore pro-
miſſionis, & non ſoluit illa ſtatim, ſatis
profecto videtur promittere ſe ſoluturũ
reditus illorum centum pro miſſis, quæ
dicentur vſque ad illorum traditionem,
qui enim promittit aliquid, videtur pro-
mittere id, ſine quo promiſſum conſiſte-
re non poteſt. arg. l. 2. ff. de iur. om. iu. cap.
præterea. de offic. deleg.

Tertio, ꝙ huic noſtræ ſententiæ gene-
ralis conſuetudo conſentit, & ꝙ con. ex.
d. c. ſalubriter. inſinuat in illis verbis, *Cũ
frequenter dotis fructus non ſufficiant ad one
ra matrimonij ſuſtinenda*. illa enim verba
videntur ſignificare, eum, qui aliquã do-
tem promittit, obligari ad ſoluendũ tan-
tum fructum ſiue redituum pro illa dote,
quouſque ſoluatur ad ſuſtentandum one
ra matrimonij, quantum aliquis homo
mediocris prudentię, & diligentiæ ex illa
dote, ſalua ea manente, colligere poteſt.
Per hanc decidendi rationem ſine vllo
ſcrupulo reſpondimus cõtra id, quod an-
tea tenuimus in d. c. ſalubriter. cum illud
vt dictum eſt interpretaremur hic Salmã
ticæ ſecuti Fortu. in præd. nempe quemli
bet maritum, quamuis nõ ſit gener eius,
qui tale pignus dedit, poſſe fructus eius
percipere nõ computando eos in dotem
promiſſam in quamlibet longum tẽpus
ſolutio dotis differatur, modo obligatio
dotem ſoluendi eſſet ad præſens tempus,
niſi contrarium expreſſe actum fuerit, ſ.
vt computentur in partem dotis fructus
pignoris, quia quælibet diſpoſitio in du-
bio intelligitur facta ſm ius, & conſuetu-
dinem, c. cum dilectus. de conſuet. & cap.
cauſam quæ. de reſcri. c. cum M. de cõſt. l.
fin. C. de fideiuſ. cum multis additis per
Fel. in d. c. cauſam quæ, & per alios alibi.
67 Per eandem rationem decidendi conclu-
dimus, maritum poſſe paciſci cum eo, qui
dotem promiſit, & non ſoluit, ut quoad
vſque ſoluatur in ſingulos annos, ad ſuſtẽ
tandum onera matrimonij, tantum, pau-
lũ plus, vel minus ſoluat, quãtum aliquis
mediocriter induſtrius ex illa dote, ipſa
ſalua, capere poſſet, quod Panor. d. c. ſalu-
briter, & alij multi relati a præfato D. Di
daco vbi ſupra, & etiam Sot. tenent, quã-
uis contrariũ viſum fuerit receptius Ioã-
ni Lupo in repe. c. per veſtras. not. 6. Per
hanc eandem rationẽ defendi poteſt id,
quod inſinuat Sotus lib. 6. q. 1. ar. 2. de iu-
ſtit. & iure, puta maritũ, qui dotem rece-
pit, & hæredes eius in cauſa diuortij, te-
neri uxori uiduæ, aut ſeparatæ ad alimẽ-
ta præbenda, q̃ de reditu dotis, ſalua ma-
nente illa, dari poſſunt, quoad vſq; illi ea
perſoluatur, quia quemadmodum, qui
eam promiſit, uiſus fuit in dubio ad id
obligati, & quoad ſolueret, ſic videtur,
quod

quod in dubio tacitè, qui eã recepir viſus
eſt ad idem obligari quoad vſque illã re-
ſtituat ei, quia correlatiuorum eadem eſt
diſciplina, quando eadem ratio, idem in
vtroq; ſuadet l.vnica.C.de cupreſſ.lib.11.
& traditur late per docto. præſertim per
Fel. in ſupraſcriptione proęmi Gregoria
ni. Nec uxor vidua, vel ſeparata peccat ac
cipiendo illud incrementum dotis, ea ſal
ua, quia non recipit illud, vt vſurã ex mu
tuo palliato, ſed vt quoddã onus promiſ-
ſum à donante pro conſeruatione dotis
acceptatũ, tam contra ſe, quam pro ſe ab
accipiente illã, quod onus tanquam rea-
le comitatur illam quo ad vſque deſinat
eſſe dos, arg.c.ex litteris.de pignoribus.&
præf.c.per veſtras.de dona.inter virum &
uxor.& l.vbi adhuc, & l. pro oneribus.C.
de iure dot.& aliorum, quæ ad hoc ſupra
citamus. Per hanc eandem rationem poſ-
68 ſunt defendi ſtatuta illa terrarũ, quibus
cauetur, ut qui dotem promittit, & hære-
des eius, quouſque illam ſoluant, & mari-
tus qui recipit eam, & hæredes eius, quo-
uſque illam reſtituant uxori uiduæ, aut
ſeparatæ certũ quid ex centũ ſingulis an-
nis ſoluãt, quia, ſicut dictum eſt, non iu-
bent illud ſolui, ut uſurã mutui ueri, aut
palliati, ſed ut quoddam debitum certũ
ſubrogatũ loco debiti incerti, quod pro
conſeruatione dotis tacite promiſit, qui
eam dedit, & etiam tacite repromiſit eã-
dem accipiens, iuxta ſupra dicta, quæ om-
nia videntur eſſe memorabilia.

SVMMARIVM.

69 *Cenſus perpetuus licite emitur.*
70 *Quamuis recenter conſtituatur.*
71 *Et an qui in vita, aut decem, aut plures annos.*
72 *Et etiam qui pro voluntate venditoris conſtitui poſſit.*
72 *Licet is ſimilior vſuræ, quam alij ſit.* & 74.
73 *Bartholomæus à Caranza laudatur.*
73 *Cenſus redimibilis quot cõditiones requirat.*
74 *qua oẽs, an probentur quibuſdam extraua.*
75 *Cẽſus realis in perſona libera cõſtitui nequit*
76 *Nec perſonalis, nec ius pignoris.*
76 *præſertim quoad forum exterius.* & 78.
77 *Venditor nihil perdit re empta pereunte.*
78 *Emptio cum pacto de retrouendendo, et in minori precio quando præſumitur vſuraria.*
79 *Emptio animalium, quæ non ſunt, vt vſuraria.*
80 *Cenſus realis pro rebus non neceſſarijs reip. pernicioſa.*
80 *Et perſonalis pernicioſior,* & *ſeq.*
81 *Homo liber non datur in pignus, neque in ſeruitutem ob debitum ciuile.*
82 *Et vt venditio eius valet.*
82 *Exhortatio ad perſonales cenſus diſſuadendos.* 82. & 83.

69 VIgeſimoſecũdo noto, quod ex tex.
& prędictis colligitur, magnę quę
ſtionis eſſe, an & quando emptio, & uen-
ditio cenſus ſit, & cenſeri debeat uſura-
ria; de qua ſæpe in pręlectionibus publi-
cis, & conſilijs, atq; reſponſis ad interro-
gata datis locuti ſumus, & tandem in Ma
nu. Conf. Hiſpano, in c.17.nu.232. paulo
latius ſcripſimus, quę in hoc cõmen. dila
tauimus, pro quibus poſtea in eo. Manu.
latinitate donatio ſolũ inſeruimus extra-
uag.fęl.recor. Pij V. infra relatam, remit-
tendo nos ad hunc locũ. Dicimus itaque
primum, cenſum eſſe ius quoddã recipiẽ-
di aliquam penſionem pecunię, aut alte-
rius rei utilis in annũ, menſem, aut aliud
tempus, argu.c.peruenit.de cenſibus.& c.
pręterea.de iu.pat. Secundum, ꝙ antiqui
dubitarunt, ut refert Inn.in c. in ciuitate.
de vſur. an licita eſſet emptio hmõi cen-
ſus etiam perpetui, & antiqui, & irredimi-
bilis, quia paria eſſe uidentur mutuare cẽ
tum in uiginti annos eo pacto, ut ſingulis
annis mutuatarius reddat mutuãri quin-
que pro lucro, & emere cenſum annuum
quinq; pro centum. at illud palam eſt uſu
ra per definitionem uſurę ſupra not.7. da
tam, ergo & hoc, ar.l.illud. ff. ad l. Aquil.
Sed cõtrarium ipſemet tenet Inn. recep.
ibidem per omnes, quia cenſus antiquus
eſt res uendibilis, & cõſequenter iuſto pre
cio emi poteſt, Inſt.de emp.in prin. & §.j.
70 ſimilior tamen eſt uſurę quã emptio ali
cuius prędij, ſm Petr. Anch. in diſput. illa
ſolemni, quę incipit, Antiquis, & moder
nis tpibus quã late refert Io. Anania in d.
c. in ciuitate. Tertium, ꝙ aliqui dixerũt,
ꝙ non licet emere cenſum noue cõſtituẽ
dũ a cenſuario, quia non vr̃ emi iure an-
tequam ſit, & quia uidetur uere fieri mu
tuũ, & fingi vẽditio contra tit. plus ualere
quod agitur. Sed communis tenet cõtra,

Tum

Tum quia nondum nata poſſint vendi, l.
nec emptio.ff.de contrah.empt.& legati,
l.cũ Titius.ff.de tritico, vino,oleo, lega.
& ſtipulari,l.interdum.ff.de verb.obl. Tũ
quia,in dubio nemo prӕſumitur fingere,
& peccare,c.2.de reg. iur. Tum quia,qua
ratione aliquis poteſt donare alteri redi-
tuum annuum duorum,vel trium aureo-
rum ſuper aliquo prædio ſuo, eadem po-
terit & vendere illum ei,vel alteri. argu-
mento cap.dudum.il 2.de electio.quӕ eſt
ratio Conra. de contract.q.79. & aliorũ.
quӕ tamen parum valet,quia in conſtitu
tione cenſus per donationem non poteſt
eſſe vlla fraudis vſuræ ſuſpicio, & in ea,
quæ fit per pecuniam ſic,quod à præfatis
non animaduertitur, ſed omiſſa ratione
illa probant alia præmiſſa concluſionem
communem,quamuis emptio cenſus no-
uè conſtituendi ſimilior ſit uſuræ, quam
71 emptio cenſus antiqui. Quartum, quod
licita ẽt eſt emptio cenſus in vitam em-
ptoris,aut venditoris, aut vtriuſque cum
pacto,vt ſua morte finiatur etiam obliga
tio reſtituendi precium,quo cõſtitit,iux.
Inno.& communem in d.c.in ciuitate. &
late Panorm.in diſput.5. quamuis viſum
fuerit alicui,Philippum Deciũ cõſil.125.
contrarium ſenſiſſe,ſed ſi ſatis perpenda-
tur, longe aliud eſt, quod dicit, & multæ
aliæ coniecturæ occurrebãt in caſu ei pro
poſito. Plus tamen obſtat extrau. illa no-
ua fӕl.rec.Pij V.infra relata nu.98.in cu-
ius.18.glo.hoc tangemus. Quintum lici-
tam ẽt eſſe emptionẽ cẽſus in certos an-
nos,vt in ſex,decem, quindecim, aut vi-
ginti,quod perſpicuum eſt quando pẽſio
omnium illorum annorum nõ eſt maior,
quam preciũ,quod pro illa accipitur, ſed
ſi maior ſit,verbi gratia, ſi pro pẽſione de
cem in ſingulos annos centum aurei in
quindecim annos darentur, ſuſpicio ma-
ior ineſſet, ſemper tamen ſi precium fuit
iuſtum,iuxta arbitrium boni viri,emptio
licita foret,nec cenſeretur facta ad palliã
das uſuras,ut declarauit Cõrad. vbi ſup.
q.79.& 8. de hoc tamen idem uidetur di-
cendum, quod de proximo dictum eſt,
per prædi.extrau.Pij V.& gl.18. illi adie-
72 ctam. Hæc tamen emptio ſimilior eſt vſu
ræ,quam aliæ prædictæ. Sextum licitam
eſſe emptionem cenſus perpetui redimi-
bilis,ideſt,quem venditor tollere,ſiue re-
dimere pro ſua voluntate põt, quod duo
Pontifices in duabus extrau. ſuis declara
runt,ſ.Mart.V.in extrau.2.de emp.& Ca
lixt.in extrau.2.eiuſd.tit. Notandum ta-
men eſt,prædictos Pontifices expreſſe nõ
declaraſſe omnẽ emptionem cenſus, qui
redimi põt, licitam eſſe, & pro tali habẽ-
dam,quia ſolum declarant tales eſſe,quӕ
in ſuis extrau.referũtur,& cum certis mo
dis,& conditionibus erant factæ. Quarũ
prima eſt,quod uenditor certum prӕdiũ,
in quo cenſus conſtitueretur aſſignabat.
Secunda, ꝙ illud ſolum illius ſolutioni
obligatum remanebat,& non ipſe,neque
alia ſua bona. Tertia,quòd preciũ iuſtum
ſoluebatur. Quarta,quod ſtatim illud to-
tum tradebatur. Quinta,quòd uenditori
optio dabatur totum,aut partem, quan-
do,& quomodo melius ſibi uideretur re-
dimendi. Sexta, ꝙ venditor ad redimen-
dum cẽſum nõ obligatur. Septima,quod
prædicto prædio pereunte,cẽſus periret.
Octaua, ꝙ prædium, in quo cenſus con-
ſtituebatur,redderet ſaltem tantũ,quan-
tum cenſus venditus valeret. Quas condi
tiones iamdiu in hac Salmanticenſi Aca-
demia præd.extrau.prælegendo,nos col-
legimus,ſed poſtea celeberrimus Doctor
73 pater Bart. Caran. magnum Dominica-
norum decus conterraneus noſter præfa
tas octo cõditiones redegit in ſex,in ſum
ma Cõciliorum pag.618.in his,quæ ſunt
paruæ formæ,& in alijs, quæ ſunt medio-
cris pag.387. vbi poſtquã de Martino V.
& Calixto III. tractauit, retulit præfatas
eorum extrauagantes.* Septimum, quòd
aliqui,de quibus nunc eſt Sotus li.6.q.5.
art.1. de iuſt. & iure, dicunt, in illis non
probari ſecundam, & ſeptimam conditio
nem prædictarum,ſcilicet,quod ſolũ præ
dium ſuper quo cenſus cõſtituitur, illius
ſolutioni obligatũ maneat, & quod illo
perdito etiam cenſus perdatur. dicunt.n.
contextum illarum extrauagantium nõ
habere,quòd cenſus non poſſit a uendito
ribus exigi, ſi prædiũ cenſui addictum pe
riret, ſed ſolum habere precium pro cen
ſu datum exigi non poſſe,& ꝙ ſi auctores
earum ſenſiſſent, ꝙ nec cenſus exigi pote
rat,etiam id expreſſiſſent, qui tamen no-
ſtro iudicio male illas interpretantur.

74 Primò quidem, quòd non ideo id ex-
primere omiſerunt, quod aliud ſentirẽt,
ſed

ſed eo quod de illo non dubitarent, ui-
ſum quippè fuit eis, quod ſicut ſublato ce
mento paries ei nitens corruit, ſic pereũ-
te prædio cui cenſus inhæret, ipſe quoq;
cenſus, perit, quia ſublato fundamento,
neceſſe eſt corruere fundatum, c. cũ Pau-
lus. 1. q. 1. & ideo ſolum dubitabatur, an
qui precia recepiſſent ad eorum reſtitu-
tionem tenerentur, cum cenſus ob quos
data fuerunt pereuntibus prędijs perirẽt,
arg. c. cum ceſſante cauſa, ceſſat effectus.
de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de
iur. patr. & ad hoc dubium Pontifices re-
ſpondent, quod non.

Secundo, quòd præfatæ extrana. tam-
quam rem multum dubiam declararunt,
quòd venditores cenſuum, pereuntibus
prædijs, ſuper quibus fuerãt impoſiti, nõ
tenebantur ad reſtituendum precia pro
eis accepta, at non fuiſſet res ualde, neq;
vllatenus dubia, ſi pereuntibus prædijs re
ſtaſſent obligati ad ſoluẽdum cenſus, qui
acceperunt precia eorum. nam quamuis
illa non perijſſent, nõ tenebantur illi ad
reſtituenda precia, nec ad redimendum
cenſus, ut ex illarũ tenore conſtat. Octa-
uum, quod in prima, & ſecunda editione
Manu. Conf. nobis, ſicut, & alijs multis vi
ſum fuit, prædictas extrauag. non proba-
re, illicitas eſſe emptiones redimibiles cẽ
ſuum, quæ fiunt abſq; omnibus cõditio-
nibus, cum quibus factæ fuerunt illæ, de
quibus ipſæ loquuntur, quia ſolum pro-
bant illas ſufficere, vt illæ iuſtæ ſint, non
autem probare, illas requiri, cum longe
aliud ſit aliquid requiri, & ſufficere, iuxta
glo. ſingul. cap. ſtatutum. in princ. verb. ca
nonicis. de reſcript. libro 6. Propterea in
prædictis editionibus diximus, aliquas ex
prædictis conditionibus non eſſe neceſ-
ſarias, & poſthac prædictus Sotus dixit in
ſumma in lib. 6. quęſt. 5. art. 1. de inſt. & iu
re. nullam prædictarum conditionũ eſſe
neceſſariam præter illam iuſti precij, & il
lam, vt venditor ad redimendum cenſum
non teneatur. Nonum, quod poſt ſeriam
meditationem viſum eſt nobis primam
octo prędictarum cõditionum eſſe neceſ-
ſariam. tum quia prædictæ extrauag. am-
75 bæ id ſignificant. tum quia in ea ſumus
ſententia, ut cenſus in perſona libera cõ-
ſtitui non poſſit, ſaltẽ ſine vſuræ præſum
ptione, vt mox in dicto ſequenti proba-
uimus. tum quia hic de cenſu reali, qui ſ
in bonis conſtituitur diſputamus. tum
quia accidens ſine ſubiecto conſiſtere nõ
poteſt, l. ſi ſeruum. §. 1. ff. de actio. empt.
Bal. in l. 2. C. de bonor. poſſeſſ. contrata-
bul. & cenſus reſpectu prædiorum, in qui
bus conſtituitur, eſt tanquam accidens.
denique quia in nulla parte iuris agitur
de cenſu reali, qui ſuper re aliqua certa
non eſſet conſtitutus.

Admonemus autem nunc lectorẽ præ-
fa. D. Barth. a Caranza, virum alioquin vi
gilãtiſſimum, aut certe correctorem ſuæ
ſummæ per nonnullam incogitantiam di
xiſſe, vbi ſupra, primam conditionem eſ-
ſe, vt vendens deſignet, & exprimat rem
aliquam, quam uendat, & alius emat. tũ,
quia non habent extrau. præfatæ, ut is,
qui uendit cenſum, uendat prædium, ſu-
per quo ille imponitur. tũ quia, alioquin
vendens cenſum, venderet etiam prędiũ,
quod contra ius, & omnem morem eſt.
alioquin enim cenſus conſtitueretur ſu-
per re, & prædio ementis, & non uenden
tis. Mens autem eius fuit dicere, quod vẽ
dens debet deſignare rem aliquam ſuper
qua imponat cenſum, & alius emat illum
illi rei impoſitum.

76 Secunda etiam conditio, ſcilicet, quod
res illa ſola, ſuper qua cenſus imponitur,
obligetur, ad id neceſſaria videtur. tum
quia prædictæ extrauaga. id ſignificant,
vt dictum eſt in ſexto dicto. tum quia, ſi
perſona uenditoris cenſus, & alia bona
ipſius ad eius ſolutionem obligata mane
rent, non cenſeretur emptio cẽſus realis,
de quo agimus, ſed perſonalis, de quo nũc
non loquimur. aut eſſet conſtitutio pi-
gnoris, & obligatio ſecuritatis precij acce
pti, & ſolutionis cenſus, quod uſura eſſet
palliata, quia contra naturam eſt uendi-
tionis, & emptionis, ut uẽditor ſe, & ſua
bona ad perpetuam ſecuritatem rei uẽdi
tæ obliget, cum res empta periẽs poſt tra
ditionem emptori pereat, & nõ uendito-
ri. toto tit. ff. & C. de peri. & commod. rei
77 vend. Tum quia licet venditor cenſus iu
ſte ſe, ſuaq; obligare poſſet, ad aſſecuran-
dum, quod prædiũ ſuper quo imponitur
cenſus, eſt ſuum, & poteſt ſuper illo impo
nere illũ cenſum, quia iure ad id tenetur
ratione euictionis, tot. tit. ff. & C. de eui-
ctionibus, & capit. ſi. de emp. non tamen

Ex eo ſequitur, φ ſe debeat obligare ad ſoluendum cenſum illi prædio impoſitū, quamuis illud pereat; cum id iniuſtum ſit:ſicut venditor prædij tenetur quidem ad præſtandam cautionem de illius euictione;non tñ tenetur præſtare cautionē de ſoluendis fructibus eius, quamuis illud pereat,cum id iniuſtū ſit,& repugnãs omni rationi iuris diuini,& humani.

78 Tertia cōditio, ſcilicet quòd precium ſit iuſtum, quamuis non ſit neceſſaria ad hoc, vt emptio cenſus ſine illo facta in foro conſcientiæ dicatur vſuraria, ſi verè venditor habuit animum vendendi cenſum,& emptor emēdi eum:ſed ſic quoad hoc,vt non ſit iniuſta inducens obligationem ad reſtituendum,per ea quæ latè diximus in c.nouit.de iud.notab.6.nu.70.& ſeq.& ad hoc,vt in foro exteriori non cēſeatur vſuraria, ſi quidem paruitas precij cum pacto de retrouendendo, præſumptionem vſuræ interdum inducit, vt in Manual.Confeſſ.cap.17. nu.149. dictum eſt, præſertim in contractu emptionis, & venditionis cenſus,qui ſimilior eſt aliquo modo contractibus vſurarijs, quàm aliarum rerum emptiones, vt ſupra eod. commen.nu.77.& 78.dictum eſt.

Quarta,ſcilicet, vt totum precium ſtatim ſoluatur,etiam neceſſaria videtur, & in foro conſcientiæ, quia emptor nō debet credere,quòd venditor ſponte dat dilationem ad ſoluēdum precium(licet ipſe dicat) ſi quidem præſenti neceſſitate impulſus in ſuo prædio cenſus cōſtituit, quemadmodum nec credere debet,eum, qui mutuum accipit, ſponte ſibi vſuras promittere,quamuis id ille affirmet,iuxta omnes poſt S.Th.2.2.q.78.art.1. ad 7. qui dicunt,eum per quandam vim neceſſitatis promittere. Neceſſaria etiam videtur in foro exteriori, tum quia illa dilatio partis precij data ab homine cōpulſo neceſſitate ad vendendum cēſum,quãdam ſimilitudinem mutui vſurarij ſignificare videtur propter ſimilitudinem maiorem,quam habet emptio cenſus,quàm aliarum rerum emptiones, per prædicta in ſex prioribus dictis. Tum quia videtur minus iuſto precio dare, qui ſtatim non ſoluit, ei qui neceſſitate ductus cenſum vendit,arg.c.1.de plus petitio. §.plus autem.inſti.de actionibus.

Quinta,vt ſcilicet, in totū,vel in partes redimi poſſit etiam neceſſaria dici poteſt ad effectū, quòd eſſet iniuſta emptio cenſus,niſi plus pro eo daretur, interueniente pacto,ne per partes redimi poſſit, quàm cum facultate redimendi per partes.Immo, & ad effectum ne vſuraria cēſeatur, niſi plus detur cum pacto de non redimendo per partes, quam cum cōtrario,quia minus iuſto precio datur, ꝓpter quod, & facultatem redimendi, quæ ex pacto de retrouendendo deſcendit, poſſet fieri, ut interdum vſuraria putaretur, vt ſupra tactum eſt.

Sexta, ſcilicet, quòd uendens non tenebatur redimere, ſecundum omnes eſt neceſſaria.

79 Septima,ſcilicet, quòd perempta re cēſuaria perit cenſus, ex ſecunda ſequitur, & per eam probatur eſſe neceſſaria.

Octaua, ſ. vt prædij reditus æquet, aut ſuperet cenſum in eo conſtitutum: nonnullis nō videtur neceſſaria, quia magis emptori cenſus, quam venditori fauet,ſi quidem venditor liberatur relinquendo prædium cum ſuo cenſu emptori, per ſecundam conditionem. Tum quia illa ex prædictis extrau. non videtur colligi, neque nos quando eas Salmanticæ prælegebamus,eam collegimus, ſed nō eſt verū. Tum quia nemo emit cenſum ſuper prædio aliquo quod ſciat nō reddere tantū. tum quia pro conſtituto habetur,vt diximus in Manua.Conf.c.17 nu.219.(ſecuti Ang.verb.vſura 1.§.7.& Maior in 4. diſt. 15.q.46.& Silu.verb. vſura 2.q.6.) eum, qui emit prædia, aut pecora, ab his, qui non habent,aut plura,quam habēt, & ea eiſdem locat,vſurarium eſſe, cui ſatis ſimilis eſt is, qui emit cenſum ſuper prædio,quod non eſt,aut non tantos prouentus affert,quantus eſt cenſus. Decimum quòd per dicta concludimus tenendum eſſe, omnes prædictas octo conditiones reſpectibus prædictis neceſſarias eſſe.

Primo per rationes ad earum probationes adductas.

Secundo, quia ſicut ſupra inſinuatum eſt eodem commentario a nu. 76. & 79. omnis emptio cenſus,etiam antiqui, aliquam ſimilitudinē cum vſuraria habet, & multo maiorem emptio noui, qui per eam conſtituitur,quamuis ſit perpetuus,

& ſine pacto facultatis redimendi, & tollendi, & longè maiorem emptio cenſus, cum pacto facultatis tollendi, & adimendi. quæ adeo magna eſt, vt in prædictis extrau. dicatur quod etiam facta cum prędictis conditionibus, quæ vſuræ præſumptionem, & iniuſtitiam diminuunt, pro vſurarijs à multis habebantur, & pro talibus diſſoluebantur, quouſque per eas declaratum fuit, eas, quæ cum illis factæ eſſent, licitas eſſe, ſignificando, reliquas, non eſſe pro talibus habendas.

Tertio, quia pactum, quod de retrouẽdendo appellatur in qualibet cuiuſcunq; rei emptione adeo magnam vſuræ ſuſpitionem affert, vt ipſum, & defectus iuſti precij, pro vſuraria haberi eã faciat, iuxta gl. ſingul. c. cõqueſtus. de vſur. communiter recept. ſecundum Anto. Burgen. c. ad noſtram. de empt. & Decium conſil. 167. Et conſtitutio noui cenſus ad habendam per eã pecuniam ſine prædictis conditionibus, videtur tantam, aut maiorem vſuræ ſuſpitionem inducere, quàm precij paruitas. Ergo illa cum pacto facultatis redimendi (quod in effectu eſt de retrouendendo) pro vſuraria cenſeri debet, ſi fiat ſine prædictis conditionibus, quę hãc præſumptionem tollant.

Quarto, quòd quamuis hæc ſententia neceſſario probari non poſſet contra eum, qui mordicus contrariam defenderet, tenenda tamen eſt, quia neque contraria probari poſſet contra eum, qui hãc tueretur. Et hęc eo maiore fauore digna eſt, quo magis facultatẽ dandi, & accipiẽ-
80 di cenſum reprimit, quoque magis conuenit vtilitati animarum, & conſeruationi rerum priuatarum, immo, & publicarum: ſunt enim plurimi, qui ſua bona huiuſmodi cenſibus onerant ad quædam minime neceſſaria, & ad quædam ſuperflua, immo & mala, qualia ſunt profana, vana, & interdum noxia, vel turpia, quo fit, vt dum nec cenſus conſtitutos ſoluere poſſunt, nec licentioſe viuendi conſuetudinem ſuſtentare, facile fidem fallant, & decoquant, & relictis uxoribus & liberis, cũ magno publicæ, priuatæque rei detrimẽto ſolum vertãt, & peregre in longinqua proficiſcantur, quæ materia delinquendi eſt amputanda, cap. ex parte. de conſuetudin. l. conueniri. ff. de pactis dot. & reſp. fouenda, c. ſi diligenti. de foro compet. etiam in his, quæ mediate tantum illam contingunt, l. 1. ff. ſolut. matrim. Confirmantur prædicta, eo quòd Innoc. IV. grauiſſimus auctor, quàuis fuerit in primis eorum, qui dixerunt, licitam eſſe hãc emptionem cenſuum nouorum: addit tamẽ, omnes Chriſtianos ſe ab illa debere abſtinere, in quo nemo illi aduerſatus eſt. Ex quibus omnibus iuſtum eſſe intelligitur ſtatutũ quoddam ſanctæ Mariæ Guadalupæ, cum eo, quod in eius copioſo cõmentario dicitur. Vndecimum, quòd ex his ſequitur, non eſſe tenendum id, quod
81 prędictus Sot. tenuit lib. 6. q. 5. art. 1. de iuſt. & iu. & Couarr. lib. 3. cap. 7. variar. reſolut. nempe licere alicui cenſum conſtituere ſuper ſua ſola perſona, ſine deſignatione aliquorũ bonorum, quod etiã ante tenuit Conrad. de contractibus quęſtione 74. & 75. Contra quos faciunt primo concluſio precedens, & omnia eius fundamenta.

Secundo, quòd contrarium eius, quod Sotus dicit, affirmant Innocen. Hoſtien. Io. Andr. Anchar. Anto. & Card. Panor. & Io. Anania in c. ciuitate. de vſur. & Panorm. in diſputat. 5. colum. penult. & Angel. in ſumma verb. vſura. §. 78. Barthol. Caſſa. in Catal. glor. mun. par. 12. cõcluſ. 99. Lau. Rodul. in c. ſalubriter. de vſur. 2. par. quęſt. 11. S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 8. & ferè omnes.

Tertio, quia eſt inuentio noua, qua nũquam Reſpublic. Romana, ſaltem poſtea quã Chriſtiana facta fuit, vſa eſt, nec paſſa, ut cenſus, & penſio in perſona libera conſtituerentur, quomodo in prędio aliquo conſtituitur. Quare tanquam res inſolens, & noua, malique exempli ablegãda eſt, cap. ex parte. de conſuet. & c. quis neſciat. 11. diſt.

Quarto, quia eiuſdem Reipub. Romanę legibus cautum eſt, ne liber homo pignori detur, c. 2. de pigno. l. ob ęs alienũ. C. de obligationibus, & actionibus. & l. 2. C. quę res pignori obligari poſſint. neq; in eo ius reale, quod ius pignoris dicitur, conſtituatur: adeo, vt creditor, qui tale pignus accipit pęnã incurrat, au h. immo. C. de obligationibus, & actionib. §. quia vero. auth. vt nulli iud. coll. 9. & certũ eſt, ius cẽſus maius onus, quam ius pignoris eſſe,

eſſe, quia per pignus nihil aliud dat debitor, quàm debiti ſecuritatem, & per cenſum ſic, vt colligitur ex l. 1. ff. de pignor. c. 2. de vſu. adiunct. cap. conſtitutus. de religio. domibus, & ob id qui pecunias habet mauult emere cenſum, quam eas pro pignore dare.

Quinto, quòd quamuis, ſecundum leges Reipubl. ſeu veteris teſtamenti Hebræorum, poterat ſe debitor, filioſq; ſuos in quandam ſeruitutem tradere, vt ſacra ſcriptura ſignificat Leuit. cap. 25. & 4. Regul. 4. licet non eſſet vera omnino ſeruitus, ut dicit S. Thom. 1. 2. quæſt. 105. ar. 4. quamuis item tempore, quo leges duodecim Tabul. inſtitutæ fuerunt Romæ, quo tempore adhuc Reſpubl. inculta, & minus humana, & minus morata erat, debitor, qui vnde ſoluere non habebat, ſe ad tempus creditori in ſeruitutem dabat, ut Bud. in annotationibus ad Pandect. tit. de in diem addict. & alij declarant, ex illa tamen duritia multa mala, & magnum periculum Reipu. Romanæ eueniſſe, narrat Titus Liuius lib. 1. ab vrbe condi. qui lib. 7. ſcribit, iuſſum fuiſſe, ne quis fœneraretur. Et lib. 8. ait ob quandam crudelitatem, & turpitudinem, quam quidam creditor in adoleſcentem quendam ſuum debitorẽ exercuit, omnes debitores ab obligatione corporum Senatum liberaſſe, ſanciendo, vt bona debitorum, & non corpora accipi poſſent. Et Solon videns, ꝙ homines propter facilitatem conſtituendi pignoris in ſuis perſonis inueniebãt, qui ſibi mutuo ad vſuras darent, & ſe illis onerabãt, ſtatuit, ut nemo pignori ſuum corpus ob mutuũ acceptum dare poſſet, vt refert Plut. lib. de vitanda vſur. quanto magis ſanxiſſet, ne cenſus cõſtitueretur, cum (ſicut dictum eſt) cenſus ſit grauius onus pignore.

Sexto, quia facultatem conſtituendi cenſus in ſolis perſonis inducere, eſſet, nos ipſos ad illam duritiam antiquã magnorum malorum fontem reducere.

82 Septimo, quòd quamuis teneremus, poſſe aliquem ſe vendere, aut ſe alicui ad tempus, aut perpetuo in ſeruum tradere, eo quòd licitum ſit, ſecundum ius naturale, & diuinum, & non prohibitum humano, tamen non ideo licitum eſſet in ſe manente libero ius cenſus conſtituere, quia lex humana iuſta vetat, ne in perſona libera ius pignoris poſſit conſtitui, libera ea manente, & cõſequenter nec ius cenſus quod maius, quàm pignoris eſt. Neque dubium eſſe poteſt, quin interrogatus legiſlator idem de cenſu, quod de pignore reſpondiſſet, & ita habendũ pro lege, iuxta gl. ſing. l. tale pactũ. §. qui prouocauit. ff. de pact.

Octauo, quòd quamuis rationes partis aduerſæ probarent, hunc cenſum redimibilem in ſola perſona abſq; alia bonorũ deſignatione coram Deo licitè conſtitui poſſe, apud homines tamen cenſeretur conſtitui ad palliandas uſuras. Nam ſi alicuius prædij emptio cum pacto facultatis redimendi dũ libuerit ſæpè uſuraria cenſetur, cap. ſignificante. & cap. illos uos. de pignor. & ſi aliquot grauiſſimi doctores tenuerunt emptionem cẽſus noui, etiam perpetui, & ſuper prædijs abſque perſonæ obligatione conſtituti uſurariam habendam eſſe, etſi alij multi tenuerunt, ſaltem emptionem cenſuum redimibilium talem exiſtimandam eſſe, etiam cum prædictis octo conditionibus, hinc præſumptionem minuentibus fieret, & ſi adeo magnum dubium fuit, ut a duobus ſummis Pontificibus oportuiſſet reſolui in præfatis extrauagant. 1. & 2. de emptione, quòd eſſet licita illa, quæ cum prædictis conditionibus fieret: quis dicere audeat, cenſum in perſona ſola conſtitutum cum facultate redimendi nõ eſſe cenſendum vſurarium?

Nono, quòd contraria opinio præcludit uiam mutui gratuiti petitioni, eo ꝙ quiuis pecunia egens erubeſcet petere gratuito ab alio, cum reſponderi ei poſſit, conſtituat iuſtum cenſum pecuniæ, quam petit, quod per uiam emptionis, & non mutui recipiat, cum ſupra ſuam perſonam tam facile illud conſtituere poſſit, quàm facilè poteſt eã ſolutioni eius obligare. Et ita quadantenus ianuam charitati claudit, & cupiditati aperit; pauci enim gratis mutuarent, cum mallent in pretium cenſum tradere, oſtiumque uſuris palliatis aperire. *

83 Multa denique alia inconuenientia inferri ex cõtraria opinione mõſtrabã hoc in loco ſermone Hiſpano, quo a Chriſtiana Repub. exploderetur, & nemini arride-

ret, ob quæ ſcio in prætorijs Hiſpaniæ tam ſæcularibus præſertim ſupremis, quã Eccleſiaſticis decretum fuiſſe, huiuſmodi cenſum perſonalem uerè, uel præſumpti uè ſaltem vſurarium eſſe iudicandum. In quorum omnium locũ ſubijcio extraua. illius opinionis expultricem, quam fœl. rec. Pius V. poſt noſtrũ in vrbem appulſum edidit, auditis ſatis, & perpenſis, quæ nos in hoc 22. no. notabiliter ſcripſimus, ſuggerente illa ei eruditiſſimo probatiſſimoq; viro Doctore Corneio, ſiue Cornelio Luſitano, vtriuſque ſignaturæ reſerendario, qui noſter olim fuit auditor ar dentiſſimus, & ob id minerualibus inſignibus magno cum gaudio à nobis ibidem donatus, quẽ tandem egregiam laudem in vrbe meritum, ad præmia æterna, ut pie creditur, a ſummo Rege gloriæ Chriſto vocatum, non ſine magno, ſed pio dolore in eadem extulimus.

SVMMARIVM.

84 *Extrauagans Pij Quinti de modo conſtituẽdi cenſus.*
85 *Cenſu in conſtituendo ſeruanda octo etiam olim ſeruata.*
85 *Immo & alia totidem.*
86 *Cenſus ut non põt poni ſuper omnibus bonis.*
87 *Cenſu ſuper cenſu poni poſſe.*
88 *Cenſus precij ſolutio præſens, ut fraudatur.*
88 *Et quod non ſufficiat teſtatio Notarij de confeſſione receptionis.*
89 *Solutio anticipata ut ualet hic minus.*
89 *Compenſationi cur non eſt hic locus.*
90 *Fortuiti caſus renunciatio in hoc caſu non valet, & optatur, nè etiam in alijs contra ius ordinarium renunciaretur.*
91 *Cenſuariam rem uendi potius emptori, quã alij ſubdurum. & 92.*
93 *Laudemium ob rem cenſuariam venditam vt debetur.*
94 *Cenſus precium nequit eſſe debitum, nec debendum.*
95 *Cenſus contractus, & emphyteuticus in hoc differunt.*
96 *Cenſum redimendi facultatem nec immemorialis tollit.*
97 *Præſcriptio immemorialis, ut fortior centenaria.*
98 *Forma contra, vel præter datam facta non valent.*
98 *Cenſus qui contra formam extrauagantis conſtituti valent.*
98 *Cenſus perpetuos quales non includit hæc Extrauagans.*

PIVS EPISCOPVS ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

84 CVM *onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes cognouerimus, innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus; qui ne dum nõn continentur intra limites a noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos; verũ etiam, quod deterius eſt, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præſeferunt: non potuimus, animarum, pro ut tenemur, ſaluti conſulentes, & piarum mentium petitionibus etiam ſatisfacientes, tam graui morbo, lethiferoque veneno ſalutari antidoto non mederi. Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum, ſeu annuum redditum creari, conſtituiue nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de ſua natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit. Rurſum, niſi vt re in pecunia numerata, præſentibus teſtibus, ac Notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoque precio. Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad caſus fortuitos*

eum

tum, qui alias ex natura contractus nõ tenetur, nullo modo valere volumus: quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam; quia volumus rem ipſam ſemper, & libere, aut ſine ſolutione laudemij; ſeu quinquageſimæ aut alterius quantitatis, uel rei, tam inter viuos, quàm in vltima voluntate alienari. Vbi autem uendenda ſit, uolumus Dominum cenſus alijs omnibus præferri, eique denunciari conditiones, quibus uendenda ſit, etiam per menſem expectari. Pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius eodem contractu, ſiue aliunde acquiſitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita ſint, & nulla. Immo & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem, uel alia re, in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ pro cenſibus temporis, uel præteriti, vel futuri omninò prohibemus: Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Poſtremò cenſus omnes in futurum creandos, non ſolum re in totum, uel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, uel pro parte effecta, uolumus ad ratam perire; ſed etiam poſſe pro eodem precio extingui: non obſtante etiam longiſſimi temporis, ac immemorabili, immo centum & plurium annorum præſcriptione; non obſtantibus aliquibus pactis directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus quibuſcunque uerbis, aut clauſulis concepta ſint. Cum uero traditione precij reditus extinguendus erit, uolumus per bimeſtre ante id denunciari cui precium dandum erit; & poſt denunciam, intra annum tamen, etiam ab inuito precium repeti poſſe: & vbi precium, nec uolens intra bimeſtre ſoluat, nec ab initio intra annum exigatur, volumus nihilominus quandocunque reditum extingui poſſe, præuia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra: & non obſtantibus his, de quibus ſupra, idque obſeruari mandamus, etiam quod pluries ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam effectus ſecutus fuiſſet. Pacta etiam continentia precium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omninò prohibemus, contractuſque ſub alia forma poſthac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita illis propterea non obſtantibus, quid quid uel expreſſe, uel tacite, contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, a fiſco uolumus poſſe uendicari. Hanc autem ſalutiferam ſanctionem, nedum in cenſu nouiter creando, verum etiam, quod in creato quocunque tempore alienando, modo poſt publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo & in omnibus ſeruari uolumus. Declarantes precium ſemel cenſui conſtitutum, numquam poſſe ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quoad vltimo contrahentes minui, uel augeri. Et licet legem ipſam ad contractus tam celebratos non extendamus, illos tamen omnes, in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus, hortamur in Domino, vt ſingulos contractus cenſuræ bonorum religioſorum

*ſubijciant, & animarum ſaluti conſu-
lant. Non obſtantibus, &c. Dat. Romæ
Anno* 1568.14.Kal.*Feb.*

85 QVoniam quidem in Manu. Confeſſ.
c.17.nu.234. diximus nos huic ex-
trauagãti hoc in loco additutos
eſſe aliqua: quoniam item quidam amici
illuſtriſſimi ordinis Societatis Ieſu, viri
egregia pietate,& eruditione, attulerunt
ad me multa circa præfatam extrauagan
tẽ dubia, quæ ſibi, & alijs ſui ordinis poſt
eam editam occurrerunt, paulo maiorẽ,
quàm putaram commentarium in eam fa
ciam. Addendo primo 17.gl. Deinde quæ
rendo,& breuiter decidendo multa, quæ
ad hanc Extrauagantẽ propius attinent.

Prima igitur gl. fuerit, quod per eam
probatur ſeruandas eſſe, in cuiuſq; cen-
ſus conſtitutione, omnes octo conditio-
nes, quas ſup. a num.73. diximus ſeruatas
fuiſſe in conſtitutionibus cenſuũ, de quo-
rum iuſtitia, vel iniuſtitia, interrogati re-
ſponderunt Martin. V. & Calixtus III.
in præfatis extrauag. 1.& 2. de empt.

Prima quidem, ꝙ cenſus debet conſti-
tui ſuper re certa, probatur ĩ illis verbis,
niſi in re immobili &c.

Secunda, ꝙ illa ſola res remaneat illi
cenſui ſubiecta, ibi, *rem cenſus ſuppoſitam.*

Tertia, ꝙ precium iuſtum detur. ibi,
iuſtoque precio.

Quarta, ꝙ totum precium ſimul ſol-
uatur, ibi, *non prius, &c.*

Quinta, ꝙ venditor poterat redimere
totum vel partem. ibi, *extingui poſſe.*

Sexta, ꝙ venditor non obligetur ad re-
dimendum. ibi, *ab initio.*

Septima, quòd re cenſuali pereunte,
cenſus pereat. ibi, *re in totum, vel in parte
perempta.*

Octaua, ꝙ res cenſualis reddat tantũ,
quantus eſt cenſus. ibi, *frugifera*, quam-
uis enim nõ dicatur expreſſe, quãtæ fru-
gis debeat eſſe, ſatis tamẽ ſignificatur, ꝙ
debeat eſſe tãtæ, quantus eſt cenſus, alio
qui nõ ſatis apte diceretur *frugifera*, iux-
ta materiam ſubiectam, iuxta quam uer-
ba ſunt intelligenda, l. ſi uno. §.1. ff. loca-
ti. & c. intelligentia, de verb. ſign.

Gloſſ. 2. quòd hęc extrauag. probat, ꝙ
non ſolum non poteſt conſtitui cẽſus ſu-
per ſola perſona conſtituentis iuxta con-
ditionem primam, ut ſupra eodem, num.
75. contra Sotum probauimus: ſed neque
ſuper aliqua re corporali, vel ſpirituali,
niſi ſit res immobilis, aut quę pro immo-
bili habeatur, ſitque frugifera, & finibus
certis deſignata, quod colligitur ex illis
verbis *Statuimus, &c.*

86 Ex quo infertur, non ualere cenſum,
quem quis ponit generaliter ſuper bonis
ſuis, nec vniuerſaliter ſuper omnibus bo
nis ſuis, nullo certo prædio cum ſuis limi
tibus ſiue confrontationibus deſignato,
immo neque aliquo prædio deſignato,
quod pridem vidi Legione Hiſpaniæ pra
cticari. Tum quia hæc extrauagans claro
habet, nõ poſſe conſtitui, niſi in re immo-
bili deſignata, at per illum modum con-
ſtituebatur nõ ſolum in re deſignata, ſed
etiam in omnibus alijs bonis conſtituen
tis illum. Tum quia ratio, qua Pius Quin
tus fuit motus ad ſtatuendum, debere rẽ
eſſe certis finibus deſignatam, fuit, ut per
dita, vel pereunte illa, periret & cenſus,
etſi ſuper ea, & alijs bonis non deſigna-
tis conſtitueretur, non periret, quod in-
fra paulo latius repetitur, donec alia
quoque perirent.

87 Secundo, ſequitur poſſe cenſum cõſti-
tui ſuper annuo redditu, quia licet ille nõ
ſit proprie res immobilis, habetur tamen
pro re immobili per tex. iuris optimum,
clement. exiui. §. cumque annui redditus
de verb. ſign. cui concordat. c.1. adiuncta
gl. recepta in verbo iura, de reb. eccl. nõ
alienã. li.6. & conſequenter poſſet conſti-
tui cenſus ſuper cenſu maiore, vel æquali
iam antea cõſtituto, per quod reſoluitur
vnum de prædictorum Patrum dubijs.

88 Glo. 3. quòd hæc extrauag. addit duas
alias nouas cõditiones ad cenſus cõſtitu
tionem requiſitas vltra prædictas octo,
nempe, quòd precium cenſus ſoluatur in
pecunia numerata, & coram notario, & te
ſtibus, qui videant illã realiter tradi, quæ
forma nouiſſima eſt, cui tamen audio fie
ri fraudem duobus modis. Altero mon-
ſtrando quandam quantitatem pecuniæ,
quam non numeratam tradit venditori
cenſus, qui cenſeatur recipere integrum
precium cenſus a ſe conſtituti, per quod
non vr̃ fieri ſatis contextui huius extra-
uagantis, quæ ſic habet, *Rurſus niſi vere*

in

in pecunia numerata præſentibus teſtibus, ac Notario, & in actu celebrationis inſtrumē ti, non autem prius recepto, integro, iuſtoque precio. Per quæ ſignificatur, ꝙ notarius, & teſtes debent videre ſolui precium integrum in pecunia numerata, ad quod nō videtur ſufficere oſtenſio, & traditio partis pecuniæ, etiam cum confeſſione uendentis cenſum, quòd recipit totam, argu. l.1.& vltimæ. C.de dote cauta non num. quatenus probat, maius eſſe probare ſolutionem factam numerando pecuniā realiter, quam probare, ꝙ pars fuit confeſſa eam recepiſſe. Videtur etiam, quòd non poteſt pars remittere ſaltem in præiudicium fiſci, ne teneatur emptor ſoluere totum precium in numerata pecunia adnumeratum, vt vocāt, per verſiculum, & ita. Altero modo fit, quòd emens monſtrat totum precium, & tradit illud totum numerando, ita ꝙ notarius, & teſtes poſſunt ferre teſtimoniū de numeratione totius precij, ſed poſtea per conuentionem antea ſecreto initam illico in abſentia eorū reſtituit vendens partem pecuniæ, quam prius ab emente receperat, & debebat. Harum autem cautelarum prior uidetur parum tuta in foro exteriori, eo ꝙ non probatur per eā realis numeratio totius. precij, quam extrauagans requirit. Altera vèro tutior eſt, niſi probari poſſet, ꝙ ante traditionem totius precij fuit conuentum, vt accipiens illud redderet ſtatim illam partem, quæ debebatur emptori cenſus, quoniam qui ſic ſoluit, vt ſtatim reddatur ei ſolutum, non liberatur, l. qui ſic ſoluit. ff de ſolut.

Eſt tamen quæſtio quotidiana, & magni ponderis. An præſuppoſito, quòd vendens cenſum debet emptori centum antea ob aliquas cauſas recepta, & poſtea recipit illa centum in partem precij, per alteram præfatarum cautelarum, an emēs tuto in foro conſcientiæ poſſit recipere cēſum ita conſtitutum, & ſolutum? Et videtur quòd ſic: tū quia vere coram Deo totum precium ſoluit; tum quia magis prodeſt uendenti cenſum, qui antequam conſtituat illum temporibus opportunis, tradit partem precij eius, & expectat ſolutionem aliquando ſeſqui anno, & aliquādo anno, vel biennio ſine vllo lucro, quam qui ſoluit totum in ipſa conſtitutione cenſus, incipiendo ſtatim lucrari, argumento.cap.1.de plus peti.& §.ſi quis agens. Inſtitut. de actio. Tum quia lex fundata in præſumptione non habet locum in foro conſcientiæ, quando veritas eſt contraria, c.15 qui.c.tua.cum eis annotatis de ſponſ. At is rigor ſoluendi totum precium in conſtitutione cenſus in pecunia videtur inductus à Pio ad præcludendam viam malis dolis, & cautelis, quibus ementes cenſus male ſoluebant precium in pannis, & alijs mercibus antea, vel tūc traditis, vel in pecunia numerata ad ludē dum, aut in alios fines vanos, vel malos, & ita nō videtur includere quoad forum conſcientiæ illos, qui bona fide vtilius, vel æquè vtiliter anticipauerunt ſolutionem totius, vel partis cenſus, ac ſi in ipſa conſtitutione ſoluerent.

89 Gloſ.4.quòd hic eſt caſus, in quo, qui dat ante tempus, non uidetur dare plus, immo minus, cum tamen regula contrarium habeat, iux.prædictum c. primum. de plus petit.& §. ſi quis agens. Inſtit.de actio.eſt item caſus, in quo non fit compenſatio etiam de liquido ad liquidum contra regulam, l.ult. C.de compenſat. licet enim Ioannes conſtituturus, & venditurus cenſum Petro debeat ei mille quingenta; non poteſt tñ Petrus paciſci cum Ioanne, vt illa, quæ debet, uel eorum aliquam partem accipiat in ſolutionem alicuius partis mille quingentorum ſibi pro cenſu ſoluendorum. Ratio harum fallentiarum, videtur eſſe præcluſio viæ fraudis uſurariæ ſupra tactæ: ſicut & ratio, ꝙ contra petentem depoſitum non admittitur compenſatio, eſt exuberantia illa bonæ fidei, quæ ſeruanda eſt in depoſiti redditione, iuxta cap. fi. de depoſit.& per alia iura per eius gl. citata.

90 Gl.5.quòd alia conditio, & ita vndecima requiritur in cenſuum cōſtitutione, ne ſcilicet derogetur vlli exceptioni caſus fortuiti, niſi ei, qui naturæ contractus conueniat, & conſequenter nota caſum, in quo renūciatio caſuum fortuitorum, non valet contra regulam legis, ſed & ſi. §.quæſitum.ff.ſi quis caut.quatenus probat ſecundum communem intelligendi modum, quòd licet generalis renūciatio nō obſtet excipiēti de caſu fortuito, nocet tñ ſpecialis, imò & generalis, quoad caſus

c 4 ſimi-

ſimiles, alijs ſpecialiter renunciantis, argument.cap. qui ad agendum de procur. lib.6. quod vtinam omnes Monarchæ in ſuis Monarchijs idem ſtatuerent, etiam in alijs materijs: quandoquidem quamplurimi partim ignorantia, partim incogitantia, partim deſiderio adipiſcendi aliquid ex timore ne illud alias eis negetur faciunt renunciationes à iure exorbitantiſſimas, & Notariorum ſtylo ad formam obligationum Cameræ, quæ tot ſacris canonibus & legibus derogat, ampliatiſſimas, & poſtea per eas omnia ſua bona, quibus ſe, ſuosque ſuſtentabant, perdunt, decoquunt, & fugiunt, aut carceribus incluſi, fame pereunt. quibus renunciationibus nullis, quod ſciam, legibus, tam obuiatum eſt, quàm Luſitanis.

91 Glo.6. ꝙ duodecima conditio æquiſſima ſeruanda eſt in conſtitutione cenſus, nempe, quòd cũ conſtituens, non ſe obliget, ad non alienandum rẽ cenſui ſubiectam; propter quam memini pridem reſpondere cuidã viro doctiſſimo, qui multos cenſus emerat, & ſuſpicabatur eorum inſtrumenta non ſatis licite dictata, vt faceret tolli, vel remitti aliquot conditiones, quas tabellio inſtrumẽto inſeruerat, quarum vna grauiſſima erat, ꝙ dominus prædij cenſui ſuppoſiti, non poſſet illud vendere: immo caderet illud in commiſſum, ſi venderet illud ſine cõſenſu ipſius; quod profectò nullatenus contractui cẽſuali conueniebat, ſed ſolum contractui emphyteutico, cuius natura longe aliena eſt a contractu cenſuali, per ea, quæ habentur in l.1. & 2. C. de iur. emph. & in c. cum dilectus. de reli. domi. & alibi ſæpe.

92 Glo.7. quòd additur decimatertia conditio, quæ eſt in fauorem ementium cenſus, ſcilicet, quòd præferantur alijs in emptione rei cenſuariæ, & adeò quidem, vt venditurus eam, teneatur denunciare ante menſem domino cenſus conditiones, & precium, quæ ſibi offeruntur, quo poſſit eam, ſi voluerit, emere, offerẽdo eadẽ: quæ profectò conditio, mea ſententia, iuſte potuiſſet omitti. Tum quia nullo iure alio illa probatur. Tum quia hoc fuit facere quadantenus de contractu cenſuali contractum emphyteuticum contra notata in d.c. cum dilectus. de relig. domib. tum quia domino emphyteuſis debetur illa prærogatiua ratione directi dominij, quod habet in re emphyteutica, iuxta, l. 1. ff. ſi ager vectigal. vel emphyt. petatur. & §. adeo. Inſtit. de locato. quale emptor cenſus non habet, nec vnquam forſan habuit in re ſuo cenſui ſubiecta, ſed ſeruanda eſt hæc conditio, quia ea placuit principi, argu. l.1. ff. de conſtitut. princip. & l. proſpexit. ff. qui, & a quib. nec uideo vllam rationem, quæ magis iuſtificet huius oneris impoſitionem, quàm quòd ipſa minuit facilitatem imponendi cenſum prædijs, quæ multorum eſt occaſio malorũ, licet etiam multorum ſit cauſa bonorum, vt prædictum eſt.

93 Glo.8. quòd aliqui parum caute colligunt ex hac extrauaganti, quòd ex nulla venditione rei cenſui ſuppoſitæ debetur laudemium, quod ad ſummũ eſt quinquageſima pars precij, iuxt. l.3. C. de iur. emphyt. non enim fuit intentio legiſlatoris, liberare a laudemio prædia, quod alia ratione, quàm cenſuum in eis poſitorum debetur, ſed quod dominus rei cenſuariæ poteſt vendere illam non ſoluendo laudemium ei, qui habet cenſum in ea, niſi alia ratione teneatur ei. Conſtitutio enim Principis intelligenda eſt ſine præiudicio tertij, c. ſuper eo. de offic. deleg. & l.2. §. ſi quis à principe. ff. ne quid in loc. pub. fiat.

Glo. 9. quòd hæc extrauagans inducit multa ſpecialia in ſolutione cenſus. Primum, quod propter moram ſoluendi illũ nõ incurritur vlla pęna amiſſionis rei cẽſuariæ, vel partis eius, etiam ſi conuentio de illa incurrenda præcederet cõtra regulã. c. ſuam. de pęnis, & l. ſtipulatio iſta. §. alteri. de verb. oblig.

Secundo, quòd non incurritur etiam obligatio ad intereſſe lucri ceſſantis, etiã ſi conuentio de illa incurrenda præcederet contra regulam. l.3. ff. de eo quod certo loc. & c. conqueſtus, iuncta gl. de vſur.

Tertium, quod non incurritur etiam obligatio ſoluendi certas impenſas, & certa ſalaria, & impenſas iuramento partis liquidandas contra regulam c.1. de pact. & l.1. & l. iuriſgentium. & l. legitima. ff. de pactis.

An autem idem ſit dicendum de obligatione damni emergentis? Et videtur, quòd non: tum quia de illo nullam facit men-

mentionem,tum quia nõ obſtant illa verba, quibus annullantur conuentiones de ſoluendis certis expẽſis,& certis ſalarijs, & expẽſis iuramento eius qui fecit,liquidandis;quoniam ſolum videtur reſpicere conuentiones illas duras, quæ ſolebant imponi ab ementibus cenſus, vt ſi die præſtituto non ſoluerit,cenſuarius teneretur ad ſoluendum certum, idemque nimium ſalarium,& certas,eaſdemque nimias expenſas nuncio mittendo ad recipiendum cenſum, quia illæ nimiæ coram Deo non debentur.Tum quia iure naturali debentur creditori a moroſo debitore impenſę moderatæ.& ſalarium iuſtum,iuxta illud Pauli ad Rom.13.*Reddite omnibus debita*, & infra.*Nemini quidquam debeatis.* & iuxta illud Luc. 10. *Dignus eſt mercenarius mercede ſua.*Et qui cauſam dãni dat,damnum dediſſe vſ, c. fi. de iniur. l. qui occidit.ff.ad l.Aquil.in quibus fundatur damni emergentis obligatio. Quare iuſte poteſt petere emptor cenſus non ſolum illum,ſed etiam damna,quæ paſſus eſt propter moram ſoluendi,mittẽdo nuncios, faciendo impenſas moderatas, non quidẽ ratione conuentionis de ſoluendo tantũ, aut tantũ pro ſalario,& impenſis, ſed ratione legis naturalis diuinæ , & humanæ, qua præcipimur ſoluere proximis debita iuſta , & damna eis a nobis iniuſte illata , aut quorum fuimus cauſa .

94 Glo. 10. quòd etiam alia conditio,quæ erit 14. neceſſaria eſt ad conſtituendum cenſum, nẽpe, quòd non cõſtituatur pro cenſibus iam decurſis , & debitis, vel decurrendis,ob quos nec augeri poteſt cenſus antea poſitus , nec imponi nouus ſup eadẽ re,& neque ſuper alia emptori prio ri cenſus, licet dici poſſet hanc conditionem contineri ſub illa , quæ requirit , ut totum precium ſoluatur tempore conſtitutionis cenſus,& quod nullum debitum accipiatur in ſolutione totius precij, vel partis eius . Eſt aduertendum,quòd non probatur hic illud,quod aliqui putarunt, nempe , quòd conſtituens cenſum in aliqua re,non poteſt augere illum cenſum , vel põnere nouum emptori prioris, quia ſolum ſtatuitur, ut non poſſit id fieri pro cenſibus decurſis,uel decurrendis.Quare ob pecuniam noue dandam recte poteſt augeri,uel nouus imponi.

Gloſſ.11. quòd etiam eſt alia conditio quę erit 15.in cõſtitutione cenſus neceſſaria,nempe,quòd conſtituens nõ ſe obliget ad ſubeunda alia onera , quæ alias iure ſubire non debet,præter quàm ad ſoluendum cenſum;puta,ut ſuſcipiat hoſpitio familiares eius,cui debetur cenſus,do nec illa redimatur,pro quo faciũt per cõtrarium tres leges tituli C. ſine cenſu, el reliq. fundum comparari non poſſe .

95 Gloſſ.12. quòd cenſus creati,& creandi poſt hanc Extrauagantem poſſunt redimi in totum, & pro parte, & quòd non ſolum pereunt perempta re,cui ſunt impoſiti, ſed etiam pars eorum pro rata partis peremptæ.Et quòd paria ſunt,rem perire,uel infrugiferam fieri , quia ita perit cenſus ob hoc,ut ob illud, quæ nuſquam alibi ſic declarata ſunt . Et ex his, adiuncta.l.1.C.de iur.emph.colligitur una grãdis differentia inter cenſum emphyteuticum,& inter alios cenſus annuos alio modo comparatos .

Glo.13. quòd duo alia noua inducuntur alterum in fauorem ementium,nempe quòd venditor uolens redimere illũ, debet emptori denunciare ante duos mẽſes,quàm redimat,& illis lapſis, poteſt cogi intra annum ad redimendum illum,alterum in fauorem debentium cenſus , videlicet,quòd denuncians velle redimere, ſi non redimat illũ uoluntarie in fine duorum menſium , nec cogatur intra annum redimere , non poteſt poſtea cogi ad redimendum , nec poteſt repelli a redemptione eo,quòd ſemel, aut pluries denunciauerit,ſe uelle redimere,ſi intra annum a renunciatione non cogatur id facere,& conſequenter colligitur hinc una exceptio illius regulæ, quod ſemel placuit.de reg.iur.lib.6.Caue tamen ne damnes obiter contextum huius legis propter verbum,denunciam,bis poſitum,pro verbo, denunciationem,quia de negligentia correctoris,& non barbarè dictantis cõtigiſſe uidetur .

96 Gl. 14. quòd hic ſit declaratio utiliſſima debentibus cenſum, nempe, quòd facultas redimendi,quandocunque uolunt, facta præfata denunciatione, non poteſt tolli ab eis pacto , nec præſcriptione etiã immemoriali,nec centum annorum , per quam declarationem ceſſat illa grandis dif-

difficultas,an facultas redimendi cenſum vlla temporis præſcriptione tollatur.

97 Gloſſ.15. quòd alia eſt immemorialis præſcripiio,& alia centum annorũ,quod eſt verum ſecundum omnes in c.cum nobis.de præſcrip. & in c.1. eod. lib.6. Nota etiam, quòd conıextus ſignificat,præſcriptionem centum annorum eſſe maioris uirtutis,quam immemorialem, dictio enim,immo,eſt implicatiua, iux. gloſſam receptam in l.iuriſgentium.§.quinimmo. ff.de pac.ſicut & dictio.etiam,& implicat caſum dubitatiorem,iux.l.etiam.ff.de minor.& ita dum textus ait; *non obſtante præſcriptione immemoriali,immo nec centum annorum*, ſignificat hanc eſſe maioris uirtutis,quam immemorialem, ſed cõtrarium eſt verius. Maioris quippe uirtutis eſt immemorialis,quam cẽtum annorum, quia hæc prodeſt ſine titulo ad præſcribendũ ea,in quibus præſumptio iuris eſt contra præſcribentem, illa uero ſic, per textum iuncta gloſſa,& eis annotatis in cap.1. de præſcript. lib.6. quia habet vim tituli capit.ſuper quibuſdam.§. præterea.de uerbor.ſign.& l.hoc iure.§.ductus aquę.ff.de aqua quot. & æſt.quam non habet ſpaciũ centum annorum,ſecundum omnes in dictis locis .;Ideoque dicendum eſt verbum illud,immo,huius extrauagantis,implicare quidem alium caſum,& ita probare id, quod prænotatum eſt , nempe aliam eſſe præſcriptionem immemorialem , & aliã centenariam,ſed non implicare caſum vere dubitatiorem, ſed qui poſſet apparere dubitatior alicui, qui crederet pſcriptionem centenariam eſſe maioris uirtutis , quàm immemorialem , eo , quòd opinio gloſ.Panormit.& communis in capit.cũ uobis.de præſcript. habet , quòd probata præſcriptione immemoriali,non eſt probata centenaria.Contra quam tamẽ præfatus Couarruuias ualidis argumentis tenet in cap.poſſeſſor.de reg.iur.li.6.2.par. §.3. nu.9. ſecutus Cardin. in c. ſi diligenti. eod.tit.

Circa quod uidentur tria dicenda. Primum , quòd proculdubio immemorialis eſt maioris virtutis, quam centenaria , vt prædictum eſt.Secundum, quod ex præfata cõmuni opinione,non infertur contrarium huius,vt palam eſt . Tertium, quòd mea ſententia , facile conciliari poſſunt pręfata cõmunis opinio,& contraria Cardin. & Couar. dicendo, quòd illa intelligatur de uera probatione , hæc vero de præſumpta,inter quas quoad hanc materiam preſcriptionis,eſt illa magna differẽtia,quòd præſcriptio immemorialis iudicãda eſt inualida,ſi probetur, vere cũ mala fide illa fuiſſe continuata,non aũt ſi ſolũ præſumptiuè fuerit mala fides probata , vt colligitur ex citatis per præfatum Couarru. 2. part. §. 8.

Gloſſ.16. quòd nullo pacto ſtatui poteſt,vt preciũ a conſtituẽte cenſum inuito repeti poſſit ob pęnam,vel aliam cauſam,niſi quando denunciauit uelle ſe redimere,quia tunc intra annum cogi poteſt ad reddendum precium , vt prædictũ eſt, nu.95.* Ex quibus infertur,quòd opinio illa Inn.in c.ciuitate.de vſu.ſcilicet quòd poteſt conſtitui cenſus redimibilis , ita ut cõſtituens teneatur redimere illum poſt tres,vel quinque, vel decem annos , non eſt nunc tenenda, vt inſinuatum eſt ſupr. num.78. *

98 Gl.17,quòd conſtitutio cẽſus facta ſub alia forma, quàm contenta in hac extrauaganti cenſenda eſt fęneratitia.Pro quo facit principium c.prudẽtiam.de off. del. quatenus habet , non ſolum facta contra formam eſſe nulla , ſed etiam facta citra formam,quòd ibi Panorm.Fel.& alij utiliter declarant.Aduertendũ tamen,quòd contextus loquitur de cõtractibus tantũ, & ita non uidetur damnare cõſtitutiones cẽſuum etiam redimibilium, per viam legati,fideicommiſſi, vel aliam vltimam voluntatem in alia forma, quàm iſta factas, arg.l.cum prætor.ff.de iud.& c.nonne.de præſumpt.immo nec factas per omnes contractus, quia nõ includit factas per donationes , & alios contractus gratuitos,quãuis donatio inter uiuos ſit contractus,ſecundum oẽs,etiam nominatus, ſecũdum verius loquentes poſt gl.in l.legitima. ff. de pact.& in l.ſi quis argentum.§.fi.C.de don. Idipſum uidetur dicendum de conſtitutione cenſus per viã dotis, vel ſpõſalitiæ largitatis,ſeu donationis propter nuptias,vel donationis alicuius eccleſiæ,vel capellæ ad aliqua diuina officia faciẽda, licet nõ ſit contractus gratuiti,arg.l. pro onerib.C de iur.dot.c. p veſtras. de don. inter uir.& ux.& c.1. de cenſib.& c.ſignifica-

ficatum de præb. immo videntur excludi omnes conſtitutiones cenſuum quæ non fiunt per emptionem, & venditionem, vel aliunı contractum ſibi æquipollentem, per quem quis conſtituit alteri cenſum in re ſua ob aliquod precium. Tum quia ſolum diſponit de ijs, quæ precio accepto conſtituuntur, vt colligitur ex verſi. Rurſum. Tum quia ratio præſumptionis fraudis uſurarum, in qua fraudatur, ceſſat in illis, & conſequenter ipſa ceſſabit, arg. c. cum ceſſante. de appell. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat.

Gl. 18. quòd hæc extrauagans non ſolũ videtur includere cẽſus redimibiles poſt eam conſtituendos, ſed etiam irredimibiles. Tum quòd generaliter ſine vlla diſtinctione de omni cenſus conſtitutione, & conditione loquitur, & ita generaliter eſt intelligenda, argumento l. de precio. ff. de publicia. in rem. actio. & c. ſolitę. ſub finẽ, de maiorit. & obed. Tum quòd etiam cenſus irredimibilis poteſt in fraudẽ uſurarũ cõſtitui, & vẽdi, & ita ratio edendi hãc extrau. videtur habere locum in illo, & conſequenter ipſa, arg. l. illud. ff. ad l. Aq. Dixi, poſt eam conſtituendos, quia conſtitutos antea non includit, etiam ſi ſint redimibiles, ut habet finis eius. Hanc autẽ ampliationem, ſiue declarationẽ reſtringo ad cenſus irredimibiles tẽporales, vel perpetuos, qui eodem ferè precio, quo redimiles conſtituuntur, qui tamen uix iuſte poſſunt ſic conſtitui, & ita nunquam, uel rariſſimẽ huic extrauag. erit locus in cenſu perpetuo irredimibile iuſte conſtituto, non enim uidetur hæc extrau. includere illos perpetuos irredimibiles, qui lõge maiore precio, & quaſi duplo quàm redimibiles, conſtituuntur, eo quod nulla penitus facultas redimendi fiat venditori: quoniam in illis uidetur ceſſãte ratio præſumendi mutuum uſurarium, cũ ceſſet facultas redimendi, & paruitas precij, quod illa facultas minuit, argumẽto cap. cum ceſſante cauſa, cum concord. de appell. Hactenus de gloſſis. nunc autem de quæſtionibus.

SVMMARIVM.

99 Cenſus qualis contra formam imponitur per ſententiam.
100 Cenſus per ſententiam creatus an pro parte redimatur.
101 Creditor regulariter an teneatur accipere debiti partem.
102 Obligatio dandi natura, & effectu diuidua.
103 Solutio partis debiti qua incommoda.
104 Cenſus an ſolius pecunia numerata liceat.

99 PRima quæſtio eſt, vtrum cẽſus annuus poſſit conſtitui per ſententiam iudicis condemnantem alteram partem ad ſoluendum mille, vel cenſum annuũ, donec illa ſoluantur. Et pro parte affirmante, facit primo, quòd huiuſmodi ſententiæ frequenter in Hiſpania feruntur, & exequuntur, quo uerbo nunc utimur in paſſiua ſignificatione, ſicut Vlp. in l. qui pro tribunali. iuncta gl. verbo exequentur. ff. de re iud.

Secundo, quòd licita eſt obligatio, qua quis obligatur ad aliquid faciendum ſub pęna, tam iure canonico, c. dilecti. de arb. & capit. ſuam de pęn. quam ciuili. l. qui fidem. ff. de tranſact. & l. cum proponas. C. de dolo, & non ſolum per contractum, vt in dictis legibus, ſed etiam per ultimam uoluntatem, l. 1. C. de his quæ pęn. nom. & in §. fin. Inſtit. de legat. Et quòd etiam per ſententiam iudicis de iure canonico, caſus eſt in d. cap. ſuam.

100 Tertiò, quòd debitor non ſolum tenetur ſoluere ſortem, ſed etiam intereſſe, quod paſſus eſt creditor, l. 1. C. de ſen. quę pro eo quod inter. profer. ergo iudex poteſt condemnare debitorem ad ſoluendũ debitum, & intereſſe, at per ſententiam præfatam iudex illud prætendit: ergo poteſt id facere.

Quarto, quòd cui licet, quod eſt plus, licet quod eſt minus, c. cui plus. cum ibi citat. de reg. iur. lib. 6. At minus & utilius debitori eſt, quòd condemnentur alternatiue ad ſoluendum mille, vel cenſum eorum, donec illa ſoluerit, quàm ſimpliciter ad ſoluendum mille, ergo ſi poteſt condemnare ſimpliciter ad ſoluendũ mille, poterit etiam condemnare ad ſoluendum mille, vel cenſum eorũ annuum, donec illa ſoluerit.

Pro parte autem negante facit primò, ꝙ cenſus non poteſt conſtitui licitè alio modo, quã quo ꝑdicta extrauagãs determinat

minat,& hic modus conſtitnendi per ſententiam eſt longe alius ab eo .

Secundo, quòd per contrariam opinionem daretur via facilis ad conſtituendas vſuras,qui enim uellet mutuare centum, mille , vel plura ſub uſuris , & qui vellet ea ſic mutuari, facile poſſent conuenire , vt mutuaturus tradat illa mutuatario , & vocet eum ad iudicium, ad ſoluendum illa ei,& mutuatarius confiteatur ſe debere illa; ſed non poſſe ſoluere : & quòd eſt contentus, vt condemnetur ad ſoluendũ ea,vel cenſum eorum annuum, donec ea ſoluerit .

Tertio,quòd non licet dare alteri aliquid conſiſtens in numero, pondere, vel menſura,ſiue mutuare cum pacto pęnali quòd ſi non ſoluerit ad certum terminũ , ſoluat aliquã pęnã,quia id eſt dare tacite ad vſuram,vt ſentiunt Bar.& Salic.in l.cũ proponas.C.de dolo, & ante ipſos Inno. communiter receptus in d. c. ſuam. & latius Lud. Rom. in conſ.510. nu.13.

Pro concordia ab utraque parte allegatorum , uidetur diſtinguendum: an lis fuerit mota ſuper rebus conſiſtentibus in numero, pondere, & menſura , an ſuper alijs;quod priore caſu nõ valet,poſteriore vero ſic. Ratio diuerſitatis colligitũ ex ipſiſmet argumentis ſupra formatis, nẽpe, quòd pęna pecuniaria impoſita contra debitorem rerum mutuabilium præſumitur impoſita in fraudem vſurarum . impoſita autem ſuper alijs minime , niſi ſaltem fuerit impoſita a conſueto fœnerari, iuxt.gl.in l.pęnam. ff.de uſur. Vnde ad argumentum primum,pro parte negante formatum reſpondetur, quòd hæc extrauagans non habet locum,niſi in conſtitutione cenſus per contractum,vt in gl.17. dictum eſt, & quæſtio mouetur ſuper cenſu per ſententiam conſtituto .

Nec obſtat,quod per ſententiam quaſi cõtrahitur,l.3.§.idem ſcribit.ff.de pecul. & quòd a contractu ad ſententiam arguitur,l.ſi procurator.ff.de proc. Tum,quia id regulariter non uidetur uerum,l.inter ſtipulantem.§.1. ff.de verb. obl. nec ullo caſu, in quo ratio diuerſa. diuerſum ſuadet , & in propoſito noſtro eſt diuerſa ratio, quia in conſtitutione cenſus per contractum præſumi poteſt fraus uſuraria, q̃ in ſententia iudicis non præſumitur, niſi ferret illam ſuper rebus mutuabilibus , qualem diximus non debere cenſeri ualidam,ſaltem in foro exteriori .

Per quod ipſum reſpondetur ad alia duo argumenta pro parte negante facta. Ad argumenta uero pro parte affirmãte facta,reſpondetur,illa ſolum probare cẽſum poſſe conſtitui per ſententiam latã ſuper alijs rebus , quam mutuabilibus. quod noſtra concordia concedit .

Quæ tamen diſtinctio,& concordia videtur ſeruanda in foro exteriori,non aũt in foro conſcientiæ,quia ſi verè coram Deo,iudicis& partis victricis animus fuit vt altera pars condemnaretur in aliqua ſumma , & obligare illam ad ſoluendum cenſum annuum pro uſu illius pecuniæ, in qua eum condemnauit , in neutro foro eſſet ſeruanda ſententia coram Deo , & in foro conſcientiæ. ſi autem fuit animus condemnandi debitorem in illa ſumma,& ad ſoluendum annuum cenſum,donec eam ſoluat,tanquam intereſſe,vel pęnam contumaciæ, in utroque foro ualebit, ſi in utroque caſu intereſſe , vel contumacia inueniatur , per illam rationem firmam , quòd lex vel diſpoſitio fundata ſuper præſumptione , non habet locum , quando rei veritas habet contrarium,c.is qui ſidem.& c. tua. de ſponſalib. cum eis annotatis .

Neque obſtat dictum Inn.in c.ſuam.de pęn. quatenus habet adiectionem pœnæ non cenſeri in fraudem uſurarum factã , niſi cum creditor erat aſſuetus fœnerari , quia id eſt verũ in alijs cõtractibus quã mutuo,in mutuo enim ſemper præſumitur adiecta in fraudem uſurarum,iuxt.gl. in l.rogaſti.§.ſi tibi.ff.ſi cert.pet.communiter recepta a Bar.& alijs .

101 Secunda quæſtio,an condemnatus ſoluere mille,vel cenſum eorum,donec illa ſoluerit,ſuper alijs rebus,quàm mutuabilibus , ſuper quibus talẽ condemnationẽ fieri poſſe in prima quęſtione dictum eſt, poſſit ſoluere particulatim,& cogere creditorem ad recipiendam ſolutionem particulatim .

Pro cuius parte negante,facit primo . l.tutor.§.Luc.ff.de vſur.quatenus habet, debitorem centum per obligationem , & conſignationẽ quinquaginta nõ liberari a ſolutione vſurarũ , quas dẽt pro centũ .

Se-

Secundo facit l. plane. ff. fam. ercis. quatenus habet particularem ſolutionem incommoditatem afferre.

Tertio, quòd creditor non poteſt petere partem ſummæ debitæ coram iudice, qui de tota ſumma cognoſcere poteſt, debitore id opponente, ut tradit Bart. communiter receptus in l. incõmodati. §. duabus. ff. commod. qui habet commodanté duas res, poſſe petere unam ex ills ſeparatam a commodatario, commodantem autem unam, nõ poſſe petere parté eius.

Quarto, quòd cõmunis opinio tenet hanc concluſionem cum gl. l. quidam exiſtimauerunt. ff. de reb. cred.

Pro parte vero affirmãte, vrget primò hæc extrauagans, quæ determinat quemlibet cenſuarium poſſe ſoluere particulatim pecuniam in precium cẽſus acceptã ad liberandum ſe a ſolutione cenſus pro rata. Nec obſtat, quòd iuxta vltimã gloſſam, huic extrauaganti non eſt locus in cenſibus, qui per aliũ modum, quam per emptionem & vẽditionem, aut alium cõtractum ei non æquipollentem conſtituitur, quia id uerum eſt quatenus continet formam contrahendi cenſum, non autem quatenus continet formam diſſoluẽdi, & tollendi illum propter rationem diuerſitatis, eo, quòd in ſublatione cenſus, non timetur fraus uſuraria, ſicut in eius cõſtitutione, & ita hęc extranagãs videtur niti iure humano antiquo, & cõi, quatenus diſponit poſſe redimi cenſum per partes, præſupponendo quòd debitum quantitatis poteſt ſolui per partes.

Secundo vrget prædicta l. quidam exiſtimauerunt. quatenus ſine vlla reſtrictione generaliter habet, Prætoré humanius facturum, ſi coegerit creditorem ad accipiendam debiti partem, quæ offertur ei. Nec obſtat reſponſio gloſſæ, & communis, quæ reſtringit legem illam ad debitorem, qui confitetur partem debiti, parté vero negat; quoniam ex nullis uerbis legis, nec alius totius iuris colligitur illa limitatio. cũ nulla talia ſint, quæ de tali cõfeſſione, vel negatione loquantur.

Tertio facit, quòd debitor Reipublicæ poteſt ſoluere particulatim ei debitum, l. ultima. C. de apoch. publ. lib. 10. quæ habet, receptores Reipublicæ confitendo ſe recepiſſe partem rei debitæ Reipublicæ, adeo liberare debitorem quoad illam, ut exceptio nõ numeratæ pecuniæ nequeat ei opponi. At idem eſt caſus in l. placuit. C. de collat. fund. patrim. quatenus hẽt rationales, ſiue receptores publicos teneri ad recipiẽdam debiti reſolutionem tributorum Reipublicæ debitorum particulariter factam, modo tribus uicibus ſoluatur totum, ergo a fortiori debitor priuatæ perſonæ poterit id facere, arg. authen. multo magis. C. de ſacroſ. eccl. & c. cum in cunctis. de elect.

102 Quarto urget, quòd obligatio de dando quantitatem eſt diuidua natura, & effectu, ita quòd pręſtatio partis liberet debitorem a ſolutione illius quoad illam partem l. 2. & §. & harum. ff. de verb. oblig. ex quo Bart. ibi. nu. 2. cõmuniter receptus id colligit, & obligatio de qua loquimur, eſt de dando quantitatem: ergo eſt diuidua.

Quinto urget. l. ſi ſtipulatus ſum. §. qui decem. ff. de ſolu. vbi ſine vlla exceptione habentur hæc verba, *Qui decem debet, partem ſoluendo liberatur.*

Sexto, quòd nihil obſtat his duobus proximis argumẽtis dicere, quòd illa procedunt in ſolutione partis facta creditori eo uolente. tum quia nulla eſt lex, neque canon, qui hoc ſic limitet. tum quia præfatus §. & harum. ponit differẽtiam inter obligationé de dando quantitatem, & de dando hominẽ, & ait Iuriſcõſultus, quòd hæc eſt indiuidua effectu, id eſt, quòd nõ liberat ſolutio partis quoad partem, illa vero ſic. at cõſtat quòd etiam debitor generis liberatur quad parté uolẽte id creditore, arg. l. ſatisfactio. ff. de ſol. & l. ſi ré §. omnis. ff. de pign. act. & l. 1. ff. qui ſatiſd. cog. ibi, *Satiſfacere alicui dicimur, cum eius deſideriũ adimplemus*: ergo in obligatione dandi quantitatem ſolutio partis, etiam nolente creditore, liberat quoad parté. Equidem hoc argumentum adiunctum duobus proximis irrefragabiliter probat hanc concluſionem, quam exerte affirmauit eruditiſſimus Alciat. in d. l. quidã exiſtimauerũt. nu. 12. faciens regulam, quòd regulariter poteſt cogi creditor ad capiẽdam ſolutionem partis oblatæ, niſi cum nimis minutatim offertur.

Septimò facit ratio, qua tam Paul. Iuriſconſultus, in d. §. & harum, quàm commiriſcentes in illum ponunt differentiã inter

inter ſtipulationem dandi quantitatē ab vna parte, & inter ſtipulationem facti, vel dandi hominem ex altera, quoad hoc, ut illa dicatur regulariter diuidua, hæc autē regulariter indiuidua, eſt enim illa ratio, quod raro cōtingit, ut ſolutio partis quātitatis, quoad illam ſit notabiliter incommodior, quam ſolutio totius quantitatis quoad totam quantitatem. Per quam rationem tollitur conſideratio illa magnæ incommoditatis, qua ſe munit contraria opinio ad dicendum, quòd particularis ſolutio multas incōmoditates adfert, quia id non eſt regulariter verū, cum debetur quantitas.

Octauò facit cōſideratio Philippi Decij, & Alciati in d. l. quidam exiſtimauerunt. ſ. ꝙ ratio illius legis, nempe, ut diminuantur lites, æque habet locum in debitore confitente totum debitum, ac in cōfitente partem tantum, quoniam per acceptionem partis oblatæ in utroque caſu minuitur lis quoad illā partem. Cum ergo omnes fateantur cogendum eſſe creditorem recipere partem confeſſam, quādo alia pars negatur, etiam cogetur, quando nihil negatur, præſertim, quòd abſurdum videtur, vt melioris conditionis ſit negās & contumax, quàm confitens, & obediēs, cum magis fauendum ſit obedientiæ, quā contumaciç, c. quanto. 2. q. 4. c. 1. §. nos igitur. de poſtul. præl.

Nonò facit illud argumentum Alciati, quòd niſi hanc partē teneamus, cogemur dicere legem duodecim Tabularum. quæ debitum defuncti diuidit inter hæredes proportionibus hæreditarijs, iux. l. 2. C. de hæred. act. fuiſſe iniquam creditorib. nam per illam hæredes poſſunt pro parte debitum ſoluere: quod tamen non potuiſſet defunctus facere ſecundum contrariam opinionem, & tamen tam ipſa, quam noſtra confiteri cogitur conditionem creditoris nō debere fieri peiorem ex perſona hæredum l. 2. §. ex his. ff. de verbor. oblig.

103 Decimo facit, quòd licet omnes hæredes debitoris teneantur defendere ſe per vnum procuratorē, ne cōditio creditoris fiat peior per multiplicationē perſonarū hæredum, hæredes tamen creditoris non tenentur petere ſuas partes debiti per vnū. l. iam tamen. ff. iudicat. ſolui. cuius ratio nulla alia dari poteſt, quàm quòd ſolutio partis debitæ quantitatis, nō inducit incōmoditatem ſaltē notabilē creditori.

Ad primum oppoſitorum, quod eſt cōtrariç opinionis Achilles, ſcilicet in l. tutor. §. Lucius. ff. de vſur. reſpondet Philip. Dec. in d. l. quidam exiſtimauerunt. ſecutus Fulgoſium, qui ſequitur tertiam ſolutionē gloſſæ illius legis, uidelicet, quòd loquitur in debito vſurario, ſiue quòd debetur ſub uſuris. Ratio ſpecialitatis eſt, ꝙ vſurç ſunt quaſi pęna, quç non excuſatur per reſolutionem partis. l. in executione. §. pro parte. ff. de verb. oblig. & quaſi debitum ſub conditione, & quodam euentu, quod non tollitur niſi conditione in totum adimpleta, & euentu in totum ſecuto, l. cui fundus. ff. de cond. & demonſt.

Ad ſecundum reſpondent Decius, & Alciatus, quòd particularis ſolutio tunc eſt incommoda notabiliter, quādo multiplicantur perſonæ, a quibus exigendum eſt debitum: & ideo boni iudicis eſt, ut in iudicio familiæ erciſcundæ debita, & nomina defuncti diuidat inter hæredes, ut quçdam illorum integra adiudicet vni hçredi, & quædam alij, ſic ut non cogantur omnes hæredes petere ſuas portiones ab omnibus creditoribus. quod eſſet valde graue, quodque nullatenus contingit in propoſita quæſtione.

Ad tertium reſpondetur, ꝙ ille §. duabus. loquitur de toto ſpeciei, & eius parte integrali, non autem de toto quantitatis, & eius parte quantitatiua, & ita dictum Bar. de creditore quantitatis, quòd non poteſt petere partem eius, non probatur ibi, & contra eum tenēt multi Doctores, quos additio ipſius ibi citat, & etiam Iaſon, quē illa non citat in l. ſcire debemus. ff. de verb. obl. nu. 12. ſignificat communiter teneri cōtra Bar. quòd creditor petēs quinquaginta a debitore, probando, quòd debentur centum, debet obtinere ſententiam in quinquaginta.

Ad quartum reſpondetur, quòd cōmunis opinio ideo tenuit partem contrariā. quia non ſatis perpēdit prædicta, quæ efficaciter illam reprobant: & quoties unus melius, quā multitudo ſentit, eius eſt ſententia ſequenda, l. 1. §. ſed neque. C. de vet. iur. enucl. & argumen. cap. capellanus. de ferijs. & c. Nicæna. 31. diſtin. licet regulariter ſit tenenda communis ſecundum Io. And.

And. in c. 1. de cõſt. quẽ & alios citat, & ſequitur ibidẽ Fel. nu. 54. & nõ vnus tñ, ſed multi, & in his Decius, & And. Alciat. qui pro ſuo acumine, & profunda eruditione multis æquipollent, eã defendunt, & mea ſententia, quam etiam in Manuali Cõfeſ. c. 27. nu. 286. inſeruimus, quoties utraque opinio claſſicos auctores habet pro ſe, parum eſt tribuendum numero, & multum rationibus & fundamentis.

104 Tertia quæſtio, an per hanc extrauagãtem vetetur conſtitui cẽſus in alia re, quã in pecunia numerata. Ad quam quæſtionem reſpondeo, quòd non. Tum, quia ex nulla eius parte poteſt id colligi. Tũ quia hoc tenet Inno. cõmuniter receptus in c. in ciuitate. de vſur. & ita nõ ſolum poteſt conſtitui, & emi annuus cenſus pecuniæ numeratæ, ſed etiam uini, frumenti, & cuiuſcunque alius rei, quamuis in nonnullis Regnis Hiſpaniæ ante aliquot annos ſtatutum fuerit, ut non conſtitueretur niſi in pecunia numerata, imò & legibus cautum fuit, quantum deberet eſſe precium eius. Vnde in Aragonia debẽt ſolui viginti pro vno. ſiue ad rationem 5. pro 100. & in Regno Nauarræ ad rationem 6. pro 100. & in Regno Caſtellæ ad rationẽ 7. pro 96. imò & cenſus antea conſtitutos in alij rebus redegerunt in cenſus pecuniæ numeratæ ad rationem prædictam. Pius autem Quintus in hac extrauaganti, neq; determinauit, vt cenſus conſtituatur in ſola pecunia numerata, neque quãtum precium debeat pro eo ſolui. Vnde quamuis in vrbe cõiter ſoluatur ad rationem 7. pro centum, audiui tñ aliquos ſoluere, aut ſoluiſſe octo pro cẽtum. Audio item Regem Catholicum Philippum II. nunc in Regno Neapolitano erigere Mõtem in quo ſoluuntur nouem annua pro centum, ſcio etiam in aliquibus partibus Galliæ couſtitui cenſus ad rationem 10. pro 100. nec mirum, quia precium rerũ pro varietatis gẽtis, terrarum, & temporum, & pro copia, vel penuria ementium, vel uendentium, aut mercium, vel pecuniæ numeratæ variantur, iuxt. l. precia rerum. ff. ad leg. Falcid. & annot. ei per Doctores, & tacta etiam per nos in Manuali Confeſſ. cap. 23. num. 86. & apud omnes cõſtat, cenſum eſſe mercedem quandam emibilem & vendibilem.

SVMMARIVM.

105 *Ius diuinum an humanum continet hac extrauagans.*

105 *Ius quod eſt naturale vel diuinũ, & quod humanum.*

106 *Cenſus conſtituendi forma Papa, an vbique ſit ſeruanda.*

106 *Lex, qua Papa ligat Reges omnes, & eis ſubditos.*

107 *Ius contentum in hac extrauaganti eſſe varia ſpecies.*

108 *Extrauagantem hanc, qua parte conſuetudo, aut non vſus tollet.*

105 Qvarta quæſtio, cuius deciſione prędicta extrauagans rectè intelligi, & in praxim deduci poſſit, fuerit, an hæc extrauagans ſit naturalis, & diuini iuris declaratoria, an humani tantũ inductoria? quod enim ſit iuris naturalis, & diuini declaratoria, facit procemium eius, quatenus habet, auctorem eius motum fuiſſe ad tollendos contractus cenſuales, qui fiebant in diuinarum legum cõtemptum, cum magno animarum periculo, & quatenus poſtea ſub finem iudicat, omnes contractus cenſuales ſub alia forma, quàm ab ea præſcripta eſſe fæneraticios, & conſequenter contra naturale, diuinumque ius factos, cum omne fœnus vtroq; illo iure damnetur, vt copioſe probatum eſt ſupra notabili 7. nu. 8.

Quòd autem humani tantũ iuris ſit inductoria facit, quòd ſub ſinẽ declarat nõ extendi eam ad præterita, & conſtat conſtitutionem iuris naturalis, vel diuini declaratoriam extendi ad præterita, ut tradit Panor. in cap. fin. de præſcript. & Fel. in c. fi. de conſt. ſal. 2. & probatur ea firma ratione, quod omnis conſtitutio declaratoria iuris antiqui extenditur ad pręterita, c. ex antiquis. 54. d. cum ei annot. per Dominicum, & in auth. de æquali. dotis, collat. 2. §. 5. & palam eſt ius naturale eſſe antiquius, cũ ab exordio rationalis creaturæ cæperit eſſe, 5. diſt. in princ. & etiam diuinum poſitiuum antiquius omni Pontificio humano, arg. c. ſunt quidam. 27. q. 1.

Pro reſolutione igitur huius quæſtionis, dicẽdum primò, multa in ea contineri, q̃ ſunt iuris naturalis, & diuini, & multa quæ iuris humani. Nã iuris naturalis, & di-

& diuini eſt, contractum fœneratitium eſſe reprobum per dicta ſup. notab. 7. quòd ex hac conſtitutione colligitur, eiuſdem iuris uidetur etiam eſſe, quòd cenſus non conſtituatur in re, quæ non ſit frugifera, cum contra naturam rei ſit, cenſum, qui eſt quidam fructus, capi de re infrugifera, nam eadem ratione Doctores concldũt, vſuram eſſe contra ius naturale, cum illa ſit quidam fructus, & capiatur ex pecunia, quæ eſt res infrugifera.

Eiuſdem iuris uidetur etiã eſſe, quòd cenſus non conſtituatur, niſi in re immobili, cũ res mobilis ſine ſui totius, vel partis conſumptione non poſſit reddere fructum, & cenſus eſt quidam fructus, qui de aliqua re ſine ipſius peremptione colligitur. Iuris autem humani eſt, quòd preciũ ſoluatur in ſola pecunia numerata, & corã Notario, & teſtibus, & ꝙ uenditio rei cenſuariæ, cũ contigerit fieri, ante bimeſtre denuncietur cenſuario, & quòd ille præferatur alijs emptoribus, & multa id genus alia, quæ ex ſolo iure naturali, & diuino non poſſunt per bonam conſeqnẽtiam educi, & quæcunque non ſunt talia, quamlibet rationabilia ſint, non cenſentur eſſe iuris naturalis, & diuini, ſed humani. argumento c. ius naturale. 1. diſt. in. ubi hoc latius reſoluimus. Ex quibus infertur quod iuris humani eſt illa grandis particula, *Contractuſque ſub alia forma poſt hac celebrandos fœneratitios iudicamus.* Tum, qnia non extenditur ad prius celebratos, ad quos extendenda erat: ſi tota forma contrahendi per eam inducta eſſet iuris naturalis, & diuini per prædicta. Tum, quia ſolo iure naturali, & diuino attento poſſet conſtitui iuſte coram Deo cenſus, ſoluto precio eius in alia re, quàm pecunia numerata, ſi illa coram ipſius diuina Maieſtate eſſet æque utilis, aut vtilior uenditori quàm pecunia numerata.

106 Quinta quæſtio, an prædicta extrauagans ſit ſeruanda etiam in Regnis, quoad temporalia temporali dominio Eccleſiæ non ſubiectis? Et quidem pro parte negãte facit c. nouit. de iud. cum multis alijs a nobis in eius 3. not. citatis, quatenus probant Maximis Pontificibus non eſſe mentem turbandi iuriſdictionem Regum quoad temporale dominium ſibi non ſubiectorum. & quod leges Pon. Max. quæ non continent leges naturales, neq; diuinas, non debent neceſſario ſeruari extra ſtatum, & forum eccleſiaſticum, c. 2. de arbit. lib. 6. adiuncta ſua gl. & gl. c. cum contingat. de iureiur. cum eis annotatis.

Pro parte vero affirmante facit idem c. nouit. quatenus multis modis a nobis in eius 6. notab. inductum probat, ad Pontificem Maximum pertinere declarationẽ dubiorum de peccatis, an ſint peccata, & an ſint lætalia, nec ne?

Omiſſa tamen, qnæ altior fieri poſſet, diſputatione, reſoluendo eã breuiter dico primò, proculdubio eã eſſe ſeruãdam in oĩb. Regnis, quæ non ſunt de tpali dominio Eccleſiæ, quatenus eſt iuris naturalis, & diuini declaratoria, quia quatenus talis nihil noui inducit, ſed ſolum quid actum ſit, monet, l. hæredes palam. §. 1. ff. de teſtam. & cõſtat ius naturale, & diuinũ eſſe vbiq; ſeruandum, c. quod iure. 8. d. Et conſequenter quatenus expreſſe, vel tacite decreuit, peccatum vſuræ eſſe contra ius naturale, & diuinum; ita quòd ubique gentium credendum eſt eſſe peccatum vſurariũ, vel aliud id, quod in hac extrauaganti declaratur eſſe tale, ſolo iure naturali, vel diuino attento.

Secundò, ꝙ dubitari poteſt de ijs quæ præter ius naturale, & diuinũ noue inducit propter rationes in principio quæſtionis pro utraq; parte inſinuatas, & quod videtur reſoluẽdum ẽt ſeruanda illa, quæ inducuntur ad præſumendum contractũ cenſualem eſſe uſurarium. Tum quia leges Pon. Max. latæ circa ea, in quibus uertitur periculũ animæ, ẽt ſi non contineãt leges naturales, neq; diuinas debent ſeruari apud omnes Chriſtianos in utroque fero, & vbiq; gentium, iuxta gl. celebrẽ & receptam in c. 2. de reg. iur. lib. 6. pro qua eſt illud capitulum, & c. fin. de præſcript. & c. cum contingat. de iurei. & c. pe. & vlt. de ſecund. nupt. & communis opinio in illis omnibus c. & in c. cum ſit generale. de foro compet. & hæc extrauagans lata eſt circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, vt palam eſt. Tum quia lex Papæ lata circa ſpiritualia, ſeruanda eſt in vtroq; foro, c. vt inquiſitionis. §. fi. & c. pen. & vlt. de hæret. lib. 6. quales ſunt latæ circa matrimonium, c. pe. & vlt. de ſecund. nupt. ẽt ſi ſolum inducat modum præſumẽdi matrimo-

trimonium, c. is qui. de ſponſa. quod vbique ſeruatum fuit vſq; ad Concil. Trid. Tum quia in utroq; foro uidetur ſeruandum id quod præfatus Pius V. in extrauaganti, cuius caput eſt, Intolerabilis. relata a nobis in Manuali Confeſſ. capit. 23. nu. 110. ſtatuit, ſcilicet, q́ ad probandã confidentiam illicitã & ſimoniacã, ſufficiant teſtes ſingulares, & quædam aliæ præſumptiones, quæ nec iure naturali, neq; diuino ante illius conſtitutionem ſufficiebãt. Tum quia gloſſa pręfati c. 2. de arbit. & ei ſimiles, quæ probant leges canonicas in foro canonico eſſe obſeruãdas, & leges ciuiles, in foro ciuili, intelligẽda ſunt, quando lex canonica non fertur circa ſpirituale, neq; circa ea, in quibus vertitur periculũ animæ, nec ſpectantia ad religionẽ Chriſtianam; ſed fertur circa alia profana vtrique foro ſubiecta. At hæc extrauagãs lata eſt circa ſpirituale dubiũ, ſcilicet, an conſtitutio cẽſus ſit peccatum, cuius deciſio reſeruatur Papæ. d. cap. nouit. & tangit periculum animarum, vt palam eſt. Neque obligat gl. celebris cle. diſpendioſam. de iud. in verb. vſuris. quatenus habet illa clementina, quæ inducunt formam ſuper vſuris repetendis, non eſſe locũ in foro ſęculari, in quo illę repeterentur; quia illa clementina non declarat hunc, vel illum contractum eſſe uſurarium, vel præſumendum vſurarium, ſed ſolum inducit formam procedendi ſuper uſuris, quæ nihil attinet ad peccatum. Nos autem agimus de conſtitutione, quæ declarat, contractus aliquos cenſuarios eſſe vere peccata, vel præſumenda eſſe talia.

Tertio, q́ his uidetur eſſe conſequens, q́ non ligat eos, qui Regibus laicis ſubijciuntur, illa clauſula, q́ cenſuarius pręferatur in emptione rei ſibi per cenſum ſubiectæ, nec illa quod redempturus cenſum debet ante bimeſtre denunciare illã redimendi uoluntatẽ cenſuario, quia per illas clauſulas non declaratur aliquid eſſe peccatum, nec præſumi eſſe tale, ſed quod contenta in illis uiſa ſunt iuſta, & æqua eius latori.

Quarto, q́ nemo eſt iudicandus uſurarius in foro conſcientiæ propter pręſumptiones per hanc extrauagantẽ inductas, ſi contrarium coram Deo eſt verum, quia nulla lex fundata ſuper præſumptione ligat aliquem in foro conſcientię, ſeu Dei ſi contrarium eius, quod præſumitur, eſt coram Deo verum, c. tua de ſpon. & c. humanæ aures. 22. q. 5. & c. is qui, cum eis anno. de ſponſ.

107 Sexta quæſtio, an oĩa contenta in hac extrauaganti ſint iuris eiuſdem ſpeciei? Ad quod reſpondeo, quòd non, quædam enim ſunt in ea expreſſa ꝑſuppoſita, vel inſinuata, quæ ſunt iuris naturalis & diuini, quæ certum eſt ligare omnes etiã laicos Regnorum non ſubiectorum quoad temporale dominium Papæ, ut primum dictum quæſtionis proximæ habet. Quædam vero ſunt, quæ nõ ſunt iuris naturalis, neque diuini, ſed humani noui per extrauagantes 1. & 2. de empti. & per hãc clarius noue inductam ad præſumendũ aliquos contractus cenſuales eſſe vſurarios, quæ probabiliter dici poteſt ligare uniuerſos etiam laicos, etiam quo ad tẽporalia Papæ minime ſubiectos. Quædã tandem ſunt, quæ nec continent ius naturale diuinum, neque modum pręſumendi cenſum eſſe vſurarium, ſed æqua, & digna quæ in eo ſeruentur, qualis eſt prælatio, quæ datur cenſuario in emptione rei cenſui ſubiectæ, qualis item denũciatio, quã redempturus cenſum debere facere ante bimeſtre, & illa, qua tenetur denũcians velit, nolit redimere cẽſum infra annũ poſt denunciationem, hæc enim non declarãt aliquid eſſe peccatum, nec præſumi eſſe tale, niſi dicas mentem Pij fuiſſe, ut cenſus præſumatur vſurarius, ſi hæc oĩa non ſeruentur, quod tamen non videtur rationabile, cum cenſus ante decem annos cõtractos ſeruatis ſeruandis, & toto illo tẽpore iudicatus iuſtus, nulla ratione poſſit iudicari vſurarius, eo ſolo, quòd redempturus illum non denunciauerit ante bimeſtre, vel poſt denũciationem ante annum lapſum non redemerit.

108 Septima quæſtio, an hæc extrauagans poſſit in totum, vel partem tolli per contrarium vſum uel non vſum eius, ſicut & aliæ leges eneruantur, ac tolluntur? c. in iſtis. §. leges 4. diſt. & per gl. ſolẽnem capit. 1. de treug. & pace. & per late deducta ibi per Feli. Ad quam quidem quæſtionem reſpondeo primo, quod non poteſt tolli, quatenus eſt ſolũ declaratoria iuris naturalis, & diuini, ſiue quo ad ea,

quæ expreſſe, vel tacite deſinit eſſe iura
naturalia, vel diuina, c. quo iure. 8. diſt. &
cap. fin. de conſuetud.

Secundo, quòd poteſt tolli per contra
rium vſum, vel non vſum eius quoad alia
omnia noue inducta, etiam quoad præſu
mendam uſurariam prauitatem, quia illa
ſunt iura humana, & omnia iura humana
per non vſum, vel conſuetudinem contra
riam tolli poſſunt, ſaltim Papa ſciente, &
non contradicente, d. §. leges. & d. cap. fi.
de conſuetud.

Tertio, quod iuſte poſſet omitti eius
obſeruantia extra terras Papę ſubiectas
quoad ea, quę nõ ſunt iuris naturalis, nec
diuini, neq; humani inducti ad præſumẽ
dam uſurariam prauitatem, ſed ſolum tã
gũt iniuſtitiã conſtitutionis cenſus, quo-
niam illa non tangunt ſpiritualia, nec cõ
tinent vitationem periculi animarũ pluſ-
quam aliæ leges factæ ſuper emptione, &
uenditione aliarum mercium, quia cẽſus
eſt merx, & res temporalis, & de ſe profa-
na, & conſtitutio eius non eſt res magis
ſpiritualis, quam emptio, & uenditio alia
rum mercium, cum vere ſit uenditio ex
parte conſtituentis, & emptio ex parte il
lius cui conſtituitur ſecundum omnes, &
ita lex ſuper iuſtitia uel iniuſtitia illius
lata, eſt lata ſuper materia temporali, &
communi, tam iuriſdictioni Regum, quã
Papæ, & conſequenter ſicut lex lata ab
vno Rege ſuper iuſtitia, vel iniuſtitia eius
ſi nõ continet ius naturale, vel diuinum,
non ligabit alios ſibi non ſubditos, ſic lex
Papæ facta ſuper ea, ſi non cõtinet ius na
turale, vel diuinum, vel non inducit præ
ſumptionem, qua præſumatur tale, non
ligabit Reges, & Regna temporalia Eccle
ſiæ dominio non ſubiecta.

SVMMARIVM.

109 *Cenſus debitor ſatisfacit credẽdo in dubio, quod debet illum ex contractu cenſitico, & non emphyteutico.*
109 *Obligatio cẽſitici mitior, quã emphyteutici.*
110 *Contractus cenſiticus vt differt ab emphyteutico.*
110 *Pœna exacta ob non ſolutionem cenſus an reſtituenda.*
112 *Cenſus an uẽdi poſſit maioris, vel minoris, quam ſit creatus.*
111 *Precium cẽſus per quæ creſcit, & decreſcit?*
112 *Cenſus ſuper cenſu conſtitui poteſt.*
113 *Frugifera eſt res apta fructum ferre, licet non ferat.*
113 *Cenſus unus ſuper pluribus rebus conſtitui poteſt.*

109 OCtaua quæſtio, an qui ſoluit ali-
quem cenſum, ob aliquod præ-
dium, & neſcit, an eum debeat ex con-
tractu emphyteutico, ãn cenſuali, vtrum
eorum potius in foro conſcientiæ crede
re debeat, cum plurimum referat, vtrum
illorum credat? nam ſi credat, cẽſum illũ
ſe debere ex cõtractu emphiteutico, tene
bitur credere, ſe perdidiſſe prædium in
ſoluendo cenſum intra duos annos ſi de-
bet Eccleſiæ, c. potuit. de locat. vel intra
tres ſi debet perſonæ laicæ, l. ſecunda, C.
de iur. emphite. Ad quod dubium uide-
tur dicẽdum, primo, quod eodem modo
videtur reſoluendum quoad forum exte
rius, ac quo ad interius. cum non aga-
tur de interpretanda lege fundata in præ
ſumptione, iux. not in cap. is qui. & c. tua.
de ſponſal.

Secundo, quod non tenetur credere in
dubio, ſe debere illum ex contractu em-
phiteutico, ſed ſatis eſt credere, ſe debere
illum eſt contractu cenſitico, arg. cap. ex
parte, de cenſi. & notatorum ibi per Pan.
nu 4, notab. l. ſemper in ſtipulationibus. ff.
de verb. obl. & ff. de reg. iur. c. in obſcuris.
de reg. iur lib. 6. cum alijs ſimilibus, qua-
tenus probant obſcura, & dubia, ita inter
pretanda eſſe, vt quã minimam obligatio
nem inducãt, & prædictum cap. ex parte
probat de cenſu debito ex voto, quod vo
tum ſoluendi ſextarium frumenti eſt in-
telligendũ de ſextario minore, ſi duo ſint
ſextaria. Et conſtat, mitiorem eſſe obliga
tionem debendi cenſum ex contractu cẽ
ſitico, quam ex emphiteutico, cum, ut ſu-
pra tactum eſt, debens ex illo non perdit
prędium non ſoluendo cenſum, c. cum di
lectus, cũ gl. & Inn. recep. de religioſ. do.
debens autem ex emphiteutico ſic d. c. po
tuit. de loca. & d. l. 2. C. de iur. emph.

110 Nona quæſtio, an liceat poſt prædictã
extrauagantẽ tradere alicui prædiũ valo-
ris mille ducatorũ, reſeruato ſibi annuo
cẽſu, adiecta pęna vt ceſſante illo ſoluere
ꝑ trienniũ, poſſit recipere prædiũ traditũ?

Ad

Ad qùod reſpondeo, quòd ſic. Tum, quia
extrauagans diſponit de cẽſu, quem quis
imponit, & uendit ſuper re ſua, & non de
illo, qui tradit rem ſuam alteri, vt ſibi ali
quid annuum ſoluat, & a diuerſis non fit
illatio. l. Papinianus. ff. de minor. Tũ quia
non fuit intẽtionis Pij V. prohibere loca-
tiones ad longum tempus, nec conſequẽ
ter cõtractus emphyteuticos, ut ſupra di
ctum eſt, & præfata traditio dicẽda eſt lo
catio ad longum tempus, vel certe cõtra
ctus emphyteuticus, qui ſimilis eſt illi, §.
adeo. Inſt. de locato. vt colligitur ex diffe
rentijs, quas ponit gl. 1. in l. 1. C. de iu. em
phyt. & tradunt Doctores, maxime Iaſon
ſuper illa. Tum quia, vt cõtractus dicatur
emphyteuticus, vel locatio ad longũ tem
pus, nõ eſt neceſſarium, ut id expreſſe di
catur, ſed ſatis eſt, ut colligatur tacite, ex
his, quæ aguntur, adeo quod aliquãdo, cõ
tingit, ut in inſtrumento dicatur dari ali
quid in emphyteuſim, attamen cõtractus
non ſit emphyteuticus, ſed cenſiticus, ut
poſt Imol in c. ad audiẽtiam. de reb. Eccl.
non alien. tradit Iaſ. in d. l. 1. nu. 48. & ſeq.
ponẽs exemplũ de illo, qui diceret, trade
re ſe aliquod prædium in emphyteuſim
pro certo annuo cenſu, ita q̃ oẽ ius quod
haberet in eo, transferret in illum. Cum
enim per contractum emphyteuticũ non
transferatur dominium directum, ſed tan
tum utile, ſecundum omnes, cumq; ſimul
ac quis transfert, omne ius quod habet in
re uideatur trãsferre dominium directũ,
videtur nolle facere contractum emphy
teuticum, ſed cenſiticum, vel tradere pro
annuo cenſu, ne diſpoſitio ſecum pugnet
contra l. vbi repugnãtia. ff. de reg. iu. c. ſo
licitudinem. de appellat. Tum denique
quod prædicta extrauagans nihil diſponit
de cenſu præſeruato in traditione alicu-
ius iuris, vel aliquorum iuriũ, de quo eſt
tex. cum glo. ſolenni in dicto c. cum dile-
ctus. de religioſis domibus. ſed tantum de
noue conſtituto, uel conſtituendo ſuper
re, quæ retinetur a uendente illam, & nõ
eſt eadem ratio de vtroque, quia in illo
nulla cadit fraudis vſurarum ſuſpicio, in
hoc autem magna, ut palam eſt.

111 Decima quæſtio, an qui exegit pœnam
ob non ſolutum cenſum per nouam cõſti
tutionẽ debitum, tempore præſtituto, te-
neatur reſtituere illam in foro cõſciẽtię.
Reſpondeo, quod ſic, ſi fuit conſtitutus
poſt præfatã extrauagantem per dicta ſu-
pra in gl. 9. Si autem fuit ante illam cõſti
tutus, diſtinguendum eſt, an ſit talis, & tã
moderata, & tam abſq; mente fænerandi
facta, ut iuſte potuiſſet poni quo ad forũ
conſcientiæ, an non. Priore caſu non te-
nebitur reſtituere, poſteriore vero ſic, ar
gumento l. ſi pacto quo pęnam. C. de pac.
& l. nuda. C. de contra. vel commit. ſtipu-
lat. leg. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verb.
obliga. §. alteri. inſtit. de inutil. ſtipulat. c.
ſuam. de pęnis. c. ſi ſæculi leges. & ſequen
ti. 12. q. 2.

112 Vndecima quæſtio, an liceat ei, cui de
betur cenſus, vendere illum in certũ tẽ-
pus, vel ad uitam ipſius, vel emptoris? Re
ſpondeo, quòd non, per dicta ſupra in gl.
16. an aũt vẽdere poſſit cẽſum ipſum ſim
pliciter. Reſpondeo, q̃ ſic, modo eodem
precio vendat, & nõ maiori, neq; minori,
quã fuit emptus, vt hæc extrauagãs expri
mit. quod quia videtur ſtatutum fuiſſe ad
euitandã fraudẽ vſurariam, fit, vt arbitrer
licere in foro conſcientiæ habenti cẽſum
ſeptem aureorum emptum cẽtum aureis
ſi egeret, & nõ inueniret, qui vellet totidẽ
emere, ſed aliquanto minoris, poſſe uẽde
re minoris, ſaltem quo ad forum conſciẽ
tiæ, modo nulla fraus uſurarum interue-
niat, ſed ſolum diminutio ualoris, aut ex
eo quod uenditor, quærit, & rogat empto
rem, & merces vltroneæ uileſcunt, aut,
quia multi ſunt uenditores talium cen-
ſuum, pauci emptores, pp quę valor rerũ
vendendarum minui ſolet, vt dicimus in
Manuali Conf. c. 23. nu. 78. Arbitror ẽt q̃
e cõtrario, ſi multum rogaretur is, cui de
betur cenſus vt venderet illum, & ille nol
let, & adeſſent multi emptores, & pauci
venditores, poſſet uendere aliquanto ma
ioris, quã centum, ſaltem quo ad forũ cõ
ſcientiæ. Tum quia iuſtum precium cen-
ſuum non videtur in precio indiuiſibili
conſtitutum, ſicut nec cæterarum mer-
cium, vt diximus ſup. not. 4. numer. 5. & la
tius poſt alios in dict. Manua. c. 23. nu. 79.
& uidetur licere intra illam latitudinem
pluris, vel minoris vendere, aut emere.
Tum quia multitudo volentium uende-
re, & raritas uolentium emere poteſt mi-
nuere preciũ, & cõtra multitudo volẽtiũ
emere, & raritas uolentium uendere põt

illud augere,ſecūdum omnes . Tum quia paſſim uidemus in urbe eos qui habēt cēſus emptos in montibus Pietatis, & alijs vendere maiore precio eo,quo emerunt, ſi rogantur a multis vēdere, & contra minoris quam emerunt, ſi quærunt, & rogant emptores, & multi inueniuntur venditores,& rari emptores. Dixi ſupra bis, ſaltem quoad forum conſcientię,quia nō tam facile poteſt id aſſeri, quoad forum exterius,ob hanc extrau.quæ expreſſe vetat illum uendi carius, vel utilius, quam ſit conſtitutus,nihilominus tamen ex bono, & æquo idem poſſet dici, quoad forū exterius limitando eandem extrauagantem,per rationes præmiſſas ne procedat, quando precium cenſus creuit,uel decreuit poſt illius conſtitutionem, ſed ſolum quando precium non fuit auctum,nec diminutum. Quod quia quotidianū eſt,memorabile eſſe duco maxime confeſſarijs.

Duodecima q.an ſuper cenſus,vel alio iure capiendi aliquos reditus,ualeat conſtitui nouus cenſus? Reſpondeo,poſſe, ut dictum fuit in prima gl.quoniam annuus reditus pro re immobili habetur,per tex. ſingul.in clem.exiui.§.cumque annui reditus:de verb. ſign. ibid. citatum.

113 Decimatertia queſtio,an quælibet res immobilis,quę pro precio æquante cenſum ad humanos vſus locari ualet,cenſeatur fructifera licèt locari nūquam ſoleat, quales ſunt aliquot turres non conſuetæ locari? Reſpondeo,quod ſic. Tum quia non ſolum prædium, quod actu fert fructum,dicitur fructiferum, ſed ēt id,quod de ſe aptum,natum eſt ferre illum.arg.c. quid per nouale.de verbo.ſign. & l. ſylua cedua.ff. de ver.ſign.Tum quia modus locandi pene omnium, qui ſeruandus eſt l. Labeo.ff.de ſupel.lega.& l.librorum.§. quod tamen Caſſius.de lega.3. id habet. Tum quia ſpolians tenetur reſtituere fructus, quos ſpoliatus percipere potuit, licet actu non perceperit:tex.& ibi glo.recep. in c. grauis. de reſt. ſpoliat.

Decimaquarta quæſtio, an uendens cēſum poſſit partem precij pro eo accepti dare alicui,ea lege,vt partem cenſus,quę illi reſpondet,ſoluat eius emptori? Reſpōdeo,quod non,quia id effectu eſt mutuare pecuniam,vt aliquid lucretur,& ita ad vſuram dare, quod omni iure uetitū eſt, iuxta dicta in notabil.6. numero octauo.

Decimaquinta quæſtio,an liceat emere cenſum cōſtitutum ſuper diuerſis prędijs ſeparatis, expreſſis tamen finibus eorum? Reſpondeo,quod ſic.Tum quia hæc extrauagans, quatenus ait, quòd cenſus non pōt conſtitui niſi ſuper re immobili, non intendit excludere pluralitatem rerum immobilium,ſed res mobiles. Tum quia diſpoſitio loquens de uno habet locum in pluribus,quando eadem ratio militat in illis,ut colligitur ex text.adiunc. gl.prima communiter recepta,c. ſi cōpromiſſarius.de elect. lib. 6. vbi hoc adnotat Domin.communiter receptus.Tum quia a iure antiquo non eſt recedendum, niſi quatenus dictat nouum,l.præcipimus.C. de appel.& ante hāc extrauag. licebat cōſtituere unum cenſum ſuper pluribus rebus,& hæc non vetat illud.

SVMMARIVM.

114 *Cenſuarius poteſt pluribus uendere rem cēſualem.*
114 *Cenſus totus ſoluendus a poſſeſſore partis rei cenſuaria.*
115 *Cenſuarius non tenetur pacto redimendi cenſum,caſu quo partem rei alienet.*
115 *Cenſus ante hanc extrauagantem creatus an pereat parte rei perempta.*
116 *Cenſuarius,an poſſit obligari in forma Cameræ.*
116 *Cenſuarius uendita re cenſuali liberatur.*
117 *Prædium non fit ex parte infrugiferum, eo quod reddat minus.*
117 *Prædium reddens minus non ſit ex parte infrugiferum.*
117 *Cenſus non perit refacta ſterili.*
118 *Cenſuarius detinens rem ut tenetur.*
118 *Cenſum ponens ſuper re aliena ut tenetur.*

114 Decimaſexta quæſtio, an liceat diuidere rem, ſuper qua eſt conſtitutus cenſus, & vendere diuerſis diuerſas partes? Reſpondeo, quòd ſic, quoniam hęc extrauagans vetat,vt nec per pactum libertas alienādi rem cenſuariam, quam habet conſtituens & uendens cenſum tollatur, vel reſtringatur. Cum ergo ante conſtitutum cenſum poſſet diuidere, & rem cenſui ſubiectam in diuerſas partes, & eas vel aliquas earum diuerſis vendere,

dere, poterit facere poſt illum conſtitutũ.

Decimaſeptima quæſtio, an uenditor; qui vendit aliquas partes fundi cenſualis ipſe ſolus teneatur ſoluere totum cenſum, an etiam illi, qui eas emerunt? Reſpondeo quòd is, cui debetur cenſus poterit illum totum petere a quolibet illorũ. Tum quia conditio creditoris non debet fieri deterior ex hæredum multiplicatione, l. 2. §. ex his. ff. de verb. oblig. & l. plane ff. famil. ercis. ergo eadem, immo fortiori ratione, non debet fieri peior ex uenditione partium fundi uectigalis. Tũ quia per fundi uectigalis diuiſionem nõ diuiditur vectigal in præiudicium illius, cui debetur, immo põt petere a quolibet poſſeſſore illius uel partis eius, l. communi diuidundo. ff. comm. diuidun. Tum quia gl. illius l. recepta habet, mortuo emphyteuta, relictis duobus heredibus, neutrum illorum ſoluendo partem penſionis, quæ illum cõtingit, liberari a pena caducitatis ſine perditionis partis emphyteuſis in quam ſucceſſit, immo altero illorum nõ ſoluente ſuam partem totam, emphyteuſim perdi ab vtroque, ut late poſt multos alios a ſe citatos tradidit Iaſon in l. 2. nu. 57. C. de iure emphiteu.

115 Decimaoctaua qõ, an ab initio cõſtituti cenſus liceat paciſci, qđ caſu quo uẽditor cenſus uẽdiderit fundũ vel partẽ eius teneatur redimere cenſum? Reſpondeo, quod non, quia hęc extrau. in verſi. pacta. etiam uetat, ne in uenditione cenſus poſſit apponi pactum, per quod a uendente cenſum inuito precium poſſit exigi, cui conſequens eſt, nõ poſſe apponi pactum, quo uendens redimere cogatur.

Decimanona quæſtio, an quicunq; cenſus etiam ante hanc conſtitutionem creatus ſuper re certa, ea perẽpta, uel pro parte infructifera effecta in totũ uel pro parte ceſſet; Reſpondeo, quod cenſus ante hanc conſtitutionem creatus non perditur in totum, nec in partem, ex eo ſolo, quod pars prædii vectigalis cenſui ſuppoſiti perdatur, quia id nullo iure uidetur caueri, nec ulla efficaci ratione probari, cum is, qui debet illum, relicta parte, quæ ſupereſt cenſuario, cui debetur cenſus, liberetur. nam ut probatum fuit notab. 22. cenſus et ante hãc extrauag. non poterat conſtitui in perſona, ſed tantum in re ipſa, qua perempta, vel derelicta, liberaretur uenditor.

Vigeſima quæſtio, an cenſus ſuper certis, definitiſq; rebus conſtitutus, & ſuper omnib. uendentis facultatibus, pereat in part, parte illorum perempta? Reſpondetur, quod non, ſi cenſus fuit creatus ante hanc extrau. per reſponſum, ad q̃ præceden. Et quod poſt hanc extrauagantem non poteſt creari cenſus ſuper omnibus bonis inde ſignatis, ſed tantum ſuper deſignatis ſuis finibus, & de tali idem dicendum eſt, quod dictum eſt ſup. q. 27. de cenſu ſuper duabus reb. deſignatis cõſtituto.

116 Vigeſimaprima quæſtio, vtrum hanc extrauagantem tranſgrediatur, qui vẽdit cenſum obligando ſe ad ſolutionẽ in forma Cameræ? Reſpondeo, quod ſic. Tum quia conſtituit, & uendit cenſum, in alia forma quam poſita in illa. Tum quia obligat ſe ad penas & incommoda, quæ incurrunt per obligationem in forma Cameræ, & hæc extrauag. irritat omnia pacta & conuentiones, ad quæ uenditor iure communi non tenetur.

Vigeſimaſecunda quæſtio, an uenditor cenſus deſinat eſſe obligatus ad ſoluendũ illum uendendo, & diſtrahendo rem cenſui ſubiectam? Reſpondeo, quod ſic, modo requiſito cenſuario illam uẽdat. Tum quia onus reale tranſit cum ipſa re, c. ex litteris. de pigno. Tum quia ceſſante cauſa ceſſat effectus, c. cum ceſſante. de app. & cauſa cur debitor cenſus tenetur ſoluere illum, eſt dominium, vel poſſeſſio, quod; vel quã habet in re ſuper qua conſtituit cenſum, & deſinit illa habere per uẽditionem, & traditionẽ eius, toto ti. ff. de peric. & commod. rei vend. Tũ deniq; quia cenſus nõ conſtituitur, nec cõſtitui põt ſuper pſona, vt late probatũ fuit ſu. in not. 22.

117 Vigeſimatertia quęſtio, an res cenſui ſuppoſita deſinat eſſe in parte frugifera eo ſolo, ꝙ non reddit tantum quantum tẽpore conſtitutionis, & uenditionis eius reddebat. Reſpondeo, quòd non. Tũ quia nullo iure uidetur probari, quòd aliquod prædiũ dicatur in totũ, vel in parte perẽptũ eo ſolo, ꝙ deſinat ferre tm̃ fructus, q̃tum antea ferebat, & ita nõ eſt dicendũ, arg. c. conſuluiſti. 2. q. 4. Tum quia non obſtat dicere, quod de æquipollẽtib. idẽ eſt cenſendũ, l. fi. ff. man. c. licet ex quadã.

de teſtibus,& quòd paria,& æquipollentia videntur,partem prędij perimi,& partem fructuũ non ferre. Non inquam hoc obſtat,quia negari poteſt illa eſſe paria,& æquipollentia ſimpliciter, licet ſecundũ quid ſint talia.

Vigeſimaquarta quæſtio,an pp ſterilitatem fundi multorum annorum extinguatur cẽſus?Rñdeo,quod non. Tũ,quia nullo iure id cauetur.Tum quia debitori cenſus relinquendo prædiũ illud cenſui ſubiectũ pro derelicto liberatur ab onere illum ſoluendi,ut prædictum eſt.

118 Vigeſimaquinta quæſtio,an caſu,quo molẽdinum ſuper quo eſt conſtitutus cẽſus deſtrueretur a domino,eo quòd aqua mutauerat curſum, & ædificauit aliud ex materia prioris molendini,an cenſus debeatur ex ſecundo molẽdino?Reſpõdeo, quòd ſecundum molendinum nõ erit ſubiectũ cenſui, quia non fuit impoſitum illi, & certum eſt illud eſſe aliud a priori. Tum quia nauis conſtructa ex materia alterius nauis penitus diſſolutæ, eſt alia a priori,l.inter ſtipulantẽ.§.ſacram. uer.& nauis.ff.de ver. obli. Tum quia etiam domus, ſi vſque ad areã deſtruatur, licet ex eadem materia reſtituatur etiam in eodẽ loco,alia domus dicitur,l.quid tamen.§.1.ff.quibus mod.vſuſ.amitt.& d.§.ſacrã. Tum,quia ædificium conſtructum in vno loco, ex materia ædificij deſtructi in alte ro, non ſolum eſt aliud ab eo,ſed etiam frequenter eſt alterius domini,vt colligitu ex §.cum in ſito.inſt.de rer.diuiſ.Secũdo dico,quòd cenſuarius quia deſtruxit molendinum, tenebitur ei cui debebatur cenſus conſtitutus in eo actione de dolo; vel alia,iux.tex.in hoc aptum in l.repeti. adiun.mag.gl.ff. quib.mo. vſuf.amit.& c. ſi.cum ei adnot.de iniur.aut ad minus cogetur reddere precium,quod pro cẽſu accepit,aut conſtituere illũ ſuper nouũ molendinum, vel aliam rem ſuã immobilẽ.

Vigeſimaſexta quæſtio,an qui emit cẽſum ſuper alia re nõ libera,uel ſuper qua non poterat uenditor eum conſtituere, quod tamen emptor ignorabat,poſſit emptor exigere illum abſq; peccato?Reſpõdeo,quod ſic,pro tempore quo id probabiliter ignorauit. Tum quia ſic ignorans debet excuſari a damno,c.2.de conſtit.& ſua fraus,& dolus nemini debent prodeſſe c.ſedes.de reſc.l.itaque fullo. ff.de fur. & conſequenter emptor prefatus innocens non debet perdere cenſum,nec uenditor doloſus excuſari ab eo ſoluendo. Tum,quia uenditor celans uitia, & defectus rei uenditæ,tenetur emptori ad intereſſe,l. Iulianus. ff. de act. emp.

Vigeſimaſeptima quæſtio,an in caſu pcedenti quęſtionis poſſit emptor compellere uenditorem ad reſtituẽdum preciũ? Reſpõdeo,quòd ſic. Tum quia datum ob cauſam,ea non ſecuta,redire debet ad dãtem,toto ti.de cond.cau.da.cau.nõ ſecu. & C.de cond.ob cauſ.& prefatus emptor dedit precium ob cenſum ſuper re libera conſtituendum, quod non fuit ſecutum. Tum quia venditor prædij ſeruituti ſubiecti tenetur emptori id ignoranti exẽpto actione,l.1. ff. de act.emp.& ad intereſſe ſi ſciens vitium, aut ad quantum minoris, ſi ignorauit; iuxta diſtinctionem poſitam in l. Iulianus ff. eod.

Vigeſimaoctaua quæſtio,an ab initio cõſtitutionis cenſus poſſet fieri pactio,vt vẽdens teneatur ſoluere cenſum,donec precium reddat,caſu quo res non eſſet libera vel eſſet alij cenſui ſubiecta. Reſpondeo, quòd non. Tum quia cenſus cum huiuſmodi pacto conſtitutus videtur eſſe contra formam præfatæ extrauagantis. Tum quia aperiretur magnum oſtium exercẽdis uſuris,nam uolentes ſub eis mutuari, conſtituere poſſent cenſus ſuper alienis prædijs, & uolentes mutuare ſub uſuris emerent illos cũ huiuſmodi pacto, per qđ ſecure acciperẽt vſurã nomine cenſus, & hmõi oſtium nullatenus eſt aperiendum, arg.l.cõueniri.ff.de pac.dot.& c. ex parte de cõſ. Tũ qa nõ obſtat, ꝙ expreſſio eius qđ iure ineſt,nihil nocet.l.3.ff.de l.1.c.ſignificaſti.de ele. ſi tñ eo modo quo ineſt exprimaẽ iux.gl.& trad.ibi utiliter a Fel, in c.ad audientiã.3. de reſc.& quod contentum in ipſo pacto vł tacite ineſſe per allegata in quæſtione præcedenti. Non inquam hoc obſtat ,quia licet tacito iure inſit,ꝙ cõſtituens,& uendens cenſum ſuper re aliqua,uel nõ libera,teneatur reddere preciũ, & ad intereſſe ut prædictum eſt, non tamen iure, ut teneatur ſoluere cenſum male cõſtitutum donec reddatur preciũ, quia hoc eſſet vere præſumptiue vſurarium.arg.eorũ,quę ſupradicta ſunt.

SVM-

SVMMARIVM.

119 *Cenſus in re aliena, vel non libera creatus, an debeat, & exigi poſſit.*

119 *Cenſus poſitus in alia re, quam pecunia numerata, an ad eam reduci debeat.*

120 *Cenſus creatus alio precio, quam nummis, ut luatur.*

121 *Cenſus cum quo pacto perimendi conſtitui poſſit.*

122 *Cenſus an ualeat cum pacto repetendi precium, recipiendo in partem ſolutionis eius cenſus antea ſolutos.*

122 *Cenſus redimi poteſt etiam ſine numerata pecunia.*

123 *Cenſus pro redemptione quale amplius liceat accipere.*

124 *Cenſus, ut redimitur per compenſationem.*

119 VIgeſimanona queſtio, an iuſtè poſſit accipere cenſum emptor, qui nouit rem, ſuper qua conſtituitur ſibi cenſus, eſſe alienam, vel non liberam, & ſimulat ſe id ignorare, vt poſſit, quando voluerit, cogere venditorem, ad reddendum ſibi precium, ea ratione ꝙ eum conſtituit ſuper re, quæ non erat ſua, vel non erat libera, & apta ad conſtituendum illũ? Reſpondetur, ꝙ non. Tũ quia illa ſimulatio doloſa non debet ei prodeſſe, argu. a contrario ſenſu c. vtilem. iunct. gl. 22. q. 2. & arg. tot. ti. C. plus ualere quod agitur, quam quod ſimul concip. Tum quia ſimulatio doloſa eſt peccatum, ut probat S. Th. recep. 2. 2. q. 111. art. 1. quibus eſt cõſequens, non poſſe ipſum bona conſcientia recipere cenſum illum ſic impoſitum, & ꝙ ſi reciperet, teneretur eum reſtituere, vel computare in partem ſolutionis precij, quod pro eo dedit, & hoc in foro interiori conſcientiæ. In foro autem exteriori, ſi non confiteatur, nec probetur, obtineret, quia in illo foro de non exiſtẽtibus & nõ apparẽtib. idẽ iudicatur, l. duo ſunt Titij. ff. de teſtut. & gl. c. ſi ſacerdos. de of. ord. ſed ſi probaretur, poſſet puniri pęna uſurariorum ultra id, ad quod in foro cõſciẽtiæ obligatur, eo quòd uſuram palliatã admiſit per ſupradicta in nota. 1. nu. 4.

120 Trigeſima quæſtio, an cenſus conſtitutus in alia re, quam in numerata pecunia puta in tot modijs frumenti, vel tot amphoris uini, vel cadis olei debeat reduci ad pecuniam numeratã, quæ iuſte reſpondeat precio pro eo dato, ſi preciũ frumẽti. vini, vel olei adeo creuerit, vt excedat preciũ pro eo datũ, licet cum daretur eſſet iuſtum? Ad quam quæſtionem reſpondeo, primò, quod pro parte negãte facit, quia non debet augeri, vel minui preciũ rei uẽditæ, quod erat iuſtũ tẽpore uenditionis, eo quod preciũ illius poſtea creuerit, alioquin omnium ferè rerũ immobiliũ uenditionũ precia eſſent augẽda, cũ fere ubique longè maiori pecunia numerata ualeãt hodie, quam tpe uenditionis valebant, quod eſſet abſurdum, & ita nõ dicendum, l. nã quod abſurdum. ff. de bo. li.

Secundo, quia iuſtitia precij ad mercẽ eſt aſſumenda ſm tempus uenditionis, & non ſecundum tempus futurum vel præteritum, iux. l. precia rerum. ff. ad l. Fel.

Tertio, quòd ſi precium frumenti, vini vel olei eſſet valde diminutum, non propterea vendẽs eſſet cogendus ad reſtituẽdum aliquid de precio, quod erat iuſte tẽpore venditionis accepto, ergo nec emen ti cenſum debet diminui quantitas eius, quod fuerit auctum preciũ eius, quia qđ operatur oppoſitũ in oppoſito, operatur propoſitum in propoſito, l. etſi contra tabulas. ff. de vul. & c. ſciendum. 8. q. 1.

Pro parte aũt affirmante facit primo, quod in multis Hiſpaniæ Regnis, ut prædictũ eſt in q. 3. facta eſt præfata reductio. Secũdo, quod cum emitur cenſus alterius rei, quã numeratæ pecuniæ, maior reſpectus habetur ad preciũ eius, quã ad ipſam rem, & ita magis videtur poni cenſus in numerata pecunia, quam in ipſa re, quę illa æſtimatur. ſicut cum datur aliqua ſpecies æſtimata in dotem, videtur potius data pecunia qua æſtimatur, quã ipſa, l. æſtimatæ. ff. ſol. mat.

Pro reſolutione huius quæſtionis, & cõcordia pro utraq; parte citatorũ dico primo, quod iuſte poteſt ſtatui a legiſlatore non recognoſcẽte ſuperiorẽ, vt ſ dicta reductio fieret, ob rationẽ ſecundã pro parte affirmante formatam. Dico ſecundo, quod antequam præfata reductio fieret per regem, ſoluendus eſſet cenſus in re, qua conſtituta eſt, ſiue precium eius ſit auctum, vel diminutum, ſiue nõ, propter rationes pro parte negante adductas.

121 Trigeſimaprima qõ, an tutus ſit in cõ-

 ſcien-

ſcientia emptor cenſus, ſi uere iuſtũ precĩu ſoluit, ſed non in præſentia notarij, & teſtium, nec in pecunia numerata, ſed per liquidi, & iuſti precij recõpenſationẽ, vel ſine fraude in mercib. quas venditor cen ſus emere uolebat, & quę pro iuſto precio taxatæ fuerunt? Reſpondeo, quod ſic, vt dixi ſupr. in gl. 3. nu. 88.

Trigeſimaſecunda quæſtio, quid ſi non pro iuſto precio fuerunt æſtimatę, & par tem precij in mercib. partem in pecunia accipere fuit coactus, an tunc emptor cẽ ſus teneatur ad damnum emergens, & lucrum ceſſans, an tm̃ ad ſupplendum iuſtũ preciũ? Rñdeo, quod præfatus emptor tenebitur ad ſupplendum iuſtũ precium, & inſuper ad totũ intereſſe tam lucri ceſſan tis, quam damni emergẽtis. Tum quia tenetur offerre, & ſoluere totũ precium, l. Iulianus. §. offerr. ff. de ac. emp. Tum quia vẽditor tenetur ſoluere intereſſe emptori per principiũ pręcitatę l. Iulianus. & l. ſi ſterilis. §. cũ per venditorẽ. ff. de ac. emp.

122 Trigeſimatertia quæſtio, an poſſit dari iuſta venditio cum pacto exigẽdi preciũ a venditore aliquo caſu? Reſpondeo, qđ non, niſi ſit caſus in quo iure cõmuni pre cium exigi poſſit, vt quia fuit ignorãter emptus ſuper re non libera, vel inepta cẽ ſui ſoluendo, vel quando venditor denun ciauit emptori, ſe velle cenſum redimere, tunc enim intra vnum annum poteſt cogi ad redimendum, vt habet hęc extrau. ver. cum uero.

Trigeſimaquarta qõ, an per adiectionem pacti, de qua in quæſtione pręcedenti, emptio cẽſus fieret, aut præſumeretur vſuraria? Reſpondeo, quod ſic per eandẽ extra. ver. contractuſque in alia forma.

Trigeſimaquinta quæſtio, an a principio poſſit fieri pactum, ut emptor preciũ repetat quandocunque volet, computatis in eo omnibus cẽſibus antea receptis? Reſpondeo, qnod non. Tum per eandem extra. ver. contractuſque ſub alia. Tũ quia p huiuſmodi pactum aperiretur uia fraudẽdi leges vetantes uſuras, quod non eſt faciendum, arg. c. ea parte. de conſuet.

Trigeſimaſexta queſtio, an clauſula huius extrauag. quod cenſus redimatur eodẽ precio, quo fuit conſtitutus, reſtringatur ad ſolum cenſum redimibilem tantum. Reſpondeo, quod nõ, quoniam habet locum in caſu perpetuo irredimibili conſtituto eodem precio, quo cõſtituitur redimibilis, iuxta declarationem poſitam ſupra in gloſſa 18. licẽt uix iuſte ſic poſſit conſtitui, ut ibi dixi.

123 Trigeſimaſeptima quæſtio, an venditori cenſus liceat precium redemptionis, ſiue caſſationis ſoluere in alijs rebus, quã pecunia numerata? Reſpondeo, quod ſic. Tum quia regulariter quoties ſit contentus debitor de precio ſibi debito, cenſetur ſibi ſolutũ, l. ſatisfactio. ff. de ſolutio. adiũcta. l. 1. qui ſatiſdare cogan. l. ſi rem. §. omnis, ff. de pignorat. actio. & is caſus non uidetur exceptus ab illa regula, & ita manet ſub ea, argumento gl. ſolẽ. in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. quæ habet ſimilẽ in rub. eod. tit. lib. 6. Tum quia hæc extrauagans exorbitat a iure communi, quatenus ſtatuit, vt precium cenſus non poſſit ſolui eius uenditori etiam uolenti, niſi in pecunia numerata, & ita eſt reſtringẽda, cap. quæ a iure. de reg. iur. lib. 6. & conſequenter cum ſolum ſtatuat de precio ſoluendo venditori precium cenſus conſtituenti non debet extendi ad precium ſoluendum emptori pro eo redimendo, ſiue caſſando. Tum quia mens, & ratio Authoris extrauag. fuerunt obuiare fraudibus uſurarum, & iuuare conſtituẽtes cenſus, ne urgẽte neceſſitate, acciperent pro precio, vel parte precij aliqua ſibi parum cõmoda, vel maioris, quam iuſtum eſſet, ęſtimata, quæ mens, & ratio ceſſant in precio ſoluendo emptori pro redemptione, ſiue caſſatione illius, & ita ipſa extrauag. ceſſabit in illo, arg. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. & cap. cum ceſſante. de appel.

124 Trigeſimaoctaua quæſtio, an liceat accipere p eius redẽptione ſiue caſſatione, aliquid ultra id, quod datum fuit, ſi ſolutio fuit in pluribus terminis, puta ſoluendo illud intra ſpacium triũ, vel quattuor annorum? Reſpondeo, quod non, ſi illud plus accipiatur tanquã precium, vel pars precij, ſed ſic ſi accipiatur tanquã ſolutio alicuius partis cenſus iam decurſi. Verbi gratia, emit quis in Aragonia cenſum 15. ſcutorum trecentis ſcutis, iuxta legem illius Regni, qua ſtatuitur, ut iuſtum preciũ cenſus unius anni ſint uiginti, & venditor vult redimere, vel caſſare totum cenſum unica ſolutione, non poteſt emptor quidquam

quàm amplius, quàm trecenta iuſtè accipere, imò nec ſi pluribus ſolutionibus, ex interuallo etiã magno factis redimat, poteſt capere aliquid amplius, tanquam precium, ſed ſic tanquam ſolutionem cenſus decurſi. Si enim venditor tribus annis redimat cẽſum illorum quindecim, poterit vltra 300. capere quindecim pro cẽſu quidem ſequentis anni primam ſolutionem decem, & pro cenſu anni ſequentis primã ſolutionem quinque, per ſolutionẽ enim tertiæ partis precij nõ redimitur niſi tertia pars cẽſus, nec per ſolutionẽ duarum partium precij, niſi duæ partes cenſus, & ita ſoluta prima tertiæ partis precij currunt duæ partes cenſus, & ſolutis duabus partibus precij, currit tertia pars cenſus, vt palam eſt rem ſatis perpendenti.

Trigeſimanona qõ, an cenſus redimi poſſit per compenſationẽ debiti liquidi? Ad quod reſpondeo, ꝙ ſic, eo modo quo dr̃ in q. ſeq. Tum quia omnis actio ipſo iure tollitur pro compenſatione debiti liquidi, l. fi. C. de compenſ. Tum quia debitor cenſus poterit proponere coram iudice cõpetenti, quod is, cui debet cenſus, debet ſibi liquide tm̃, quantum fuit preciũ acceptum, & petere ab eo, ut iubeat ei habere cenſum pro redempto. Poſſet item extraiudicialiter conuenire cenſuarium, & monere, vt ex tunc habeat cenſum pro redempto, proteſtans, ſe non eſſe obligatũ ad ſoluendum illum amplius, nec velle, vt duret vltra, imò velle, vt extinguatur per compenſationem, arg. l. vlt. cum ei adnotatis. ff. de compenſ. & quod curſus vſurarum ceſſet, quoad concurrentem quantitatem à tempore, quo cœpit vſurarius illam debere, l. cum alter. ff. de compenſ.

SVMMARIVM.

125 *Cenſum ſoluere vtilius interdum eſt, quã compenſare.*
126 *Cenſuario quouis tempore fit denunciatio redemptionis.*
126 *Cenſus, an totus ſoluendus cum redimitur ante terminum.*
127 *Cenſuarij prælatione ut poteſt præiudicari.*
127 *Cenſuarij prælatio, an obſit cognatis, vel ſocijs.*
128 *Cenſus cẽtum pro mille donatus ad uitam an valeat.*
129 *Cenſus non poteſt poni hodie ſimul ſuper vna re deſignata, & generaliter ſuper omnibus alijs bonis non deſignatis.*

125 Quadrageſima quæſtio, an compenſatio iſta fiat ipſo facto, vt cenſuarius non poſſit accipere quidquã ratione cenſus, tempore, quo incipit debere liquido tantum ei, qui debet cenſum, quantum dedit pro illo eo, quod videatur ipſo facto extinctus? Et pro parte quidem affirmante facit, quòd compenſatio fit ipſo iure. l. fina. C. de compenſ. Sed contrarium puto verius. Tum quia ſecundum Azonem in ſumma tit. de compenſ. nu. 7. compenſatio quidem fit ipſo iure, ſed, parte opponente illam, argu. §. compenſationes. Inſtit. de actio. Tum quia in noſtro caſu non concurrit debitum vnius partis cum debito alterius, quia qui vendidit cenſum, obligatur quidẽ ſoluere illum cenſuario tpe ad id ſtatuto, ſed non debet ei precium eius, niſi redemerit, & ita donec declaret, & moneat cenſuariũ, quod vult redimere cenſum, & ꝙ id quod ſibi debet accipiat in compenſationẽ precij redemptionis, non videtur redemptus cenſus. Tum quia multis de cauſis magis conuenire poteſt debenti cenſum, ut ſoluatur ſibi, quod debet ei cenſuarius, quã redimere cenſum. per quas rationes ſoluuntur in contrarium adducta.

126 Quadrageſimaprima qõ, an denunciatio facienda per debitorem cenſuario ante bimeſtre, qđ vult redimere cenſum, poſſit fieri qualibet parte anni? Rñdeo, ꝙ ſic. Tum quia hæc extrau. nullum tempus ad id præfigit. Tum quia per illa verba, quibus ſtatuit eam fieri poſſe, cũ cenſus extinguendus erit, ſignificat eam fieri poſſe quocunque tẽpore cenſus extingui poteſt. At ex eadem extrauag. colligitur id quolibet tempore fieri poſſet. Tũ quia ſubiicit, ꝙ ſi poſt denunciationẽ non redemerit in fine bimeſtris, nec coactus fuerit redimere intra annum, poterit quandocunque redimi, præuia tamen denunciatione prædicta.

Quadrageſimaſecunda qõ, an ſi redemptio fiat ante finem anni, quãdo debet ſolui cenſus, ſit ſoluẽdus totus cenſus illius anni, an pro rata temporis? Reſpõdeo, ꝙ tãtum pro rata temporis; quoniam alioquin

quin non poſſet liberè quandocunq, vellet redimere, cum incepto anno non poſſit id ſine pœna, vel dãno facere, & is dr libere aliquid facere, qui ſine vllo dãno poteſt, c.1.de regular.lib.6. vbi hoc annotauerunt Dom.& Franc.& facit gl.in clem. dudum.verb.liberè. de ſepult.

127 Quadrageſimatertia quæſtio, an prælationi, quam per hanc extrau.habet cenſuarius in emptione rei cenſui ſubiectæ, præiudicare poſſit is, qui debet cenſum, redimendo prius illum, & poſtea vendendo cui placuerit? Reſpondeo, ꝙ ſic: quia cenſuario non datur ius prælationis, niſi pro tempore, quo eſt cenſuarius, & ſimul ac redimitur cẽſus, deſinit eſſe talis, & redemptio poteſt fieri quocunq; tempore, per eandem extrauag. vt prædictum eſt.

Quadrageſimaquarta quæſtio, an cognato, vel ſocio habente ius prælationis in re cognati, vel cõi ſocij, cenſuarius ſit præferendus? Reſpondeo, quòd non. Tũ quia princeps concedendo vni gratiam, non uidetur velle præiudicare alij, l.2.§. ſi quis a principe, ff. ne quid in loco pub. & c.ſuper eo.de offic. deleg. & ita præfatus Pius V. cócedendo cenſuario gratiã, vt præferatur in emptione rei ſibi cẽſualis alijs emptoribus, non cenſetur præiudicare cognatis, vel ſocijs venditoris, qui conſuetudine, vel ſtatuto aliquo habent ius prælationis in emptione rerũ ſui cognati, vel ſocij. Tum quia alioqui pateret via facilis fraudandi eos ſuo iure æquiſſimo prælationis, cum facillime poſſet venditor cognatus, vel ſocius conſtituere aliquantulũ cenſus alteri emptori ſuper re, quam vellet transferre in eum per uenditionem: cui rei, quia eſt una de malitijs hominum, obuiãdum eſt, l.in fundo.ff.de rei vend.c.ſedes.de reſcrip.

128 Quadrageſimaquinta quæſtio, an ſit licitus contractus, quem nuper fecerunt duo, quorum alter donauit irrefragabiliter alteri mille obliganti ſe ad donandũ, vel dandum donatori centum quolibet anno, dum viueret, ita ꝙ poſt mortẽ eius nihil deberetur ſibi, nec hæredibus eius? Reſpondeo, quòd pro parte negante facit hæc extraua. quatenus habet, nullum cẽſum poſſe conſtitui, & vendi, niſi ſeruata forma in ea ſcripta, quæ tamen in hoc caſu non fuit ſeruata: pars vero affirmãs eſt tenenda. Tum quod eſt licita donatio ſub modo licitè facta, toto tit. de donat. quæ ſub modo. & præfata donatio eſt eiuſmodi, nullum enim continet modum iniuſtum. Tũ quòd ſubijtio periculi eſt iuſta cauſa accipiendi aliquid ultra id, quod datur, leg.1.& 2.C.de naut.fœnor. & no.in c.ſi.de vſur. & tradit Decius conſi.123.& in caſu propoſito donator ſubijt periculum perdendi omnia mille, uel magnam partem illorum, quæ donat: nam ſi paucis, vel nullis annis vixerit, longe minus, quàm donauit, vel nihil accipiet. Tum quòd is contractus nullatenus eſt mutuatio, etiamſi non ſit uera donatio, ſed donatio ſub modo, aut contractus nominatus, do, vt des, vt diximus in Manu. Conf. c.17.nu.222. Tum quod, vt ibidem diximus, licitum eſt, donare alteri aliquid cũ pacto, quòd ſi vixerit certos annos reddatur ei duplum, & alioqui nihil. Tum denique, quod non obſtat hæc extrauag. pro parte negãte adducta: quia loquitur de cenſu conſtituto per viam emptionis, vel alterius contractus ei æquipollentis, vt diximus ſuper ea gl.17. in caſu autem propoſito agitur de cenſu conſtituto per viam donationis ſub modo factæ: & ita non videtur ad ipſum extendi, cũ quiſq; poſſit rei ſuæ traditioni modum imponere, l.in traditionibus.ff.de pact.c.verum. de condit.appoſit.

129 Quadrageſimaſexta quæſtio, an cenſus conſtitutus Romæ anno 1570. ſuper vna re immobili, & ſuis limitibus deſignata, & ſimul generaliter ſuper alijs omnib. rebus mobilibus, & immobilibus nõ deſignatis fuiſſet iuſte cõſtitutus? Reſpõdeo, quòd hæc quæſtio fuit data in dubium ante aliquot dies in celeberrimo Rotæ prætorio, & ei ad nos delatæ reſpondimus, quòd non. Tum per illa, quæ quidam patronus cauſſarum doctiſſimus adducebat. Tum per hanc extraua. quæ ædita fuit anno 1568. in ipſa vrbe Roma, in qua eadẽ fuit conſtitutus cenſus anno 1570. & ita duobus ſaltem annis poſtea. Tum quòd eã breuiter decideramus ante paucos mẽſes in gl.2.commenti eius; quod huic cõmentario adiecimus. Tum ꝙ multis probauimus olim communem ſententiã in hoc commentario nota.22.nu.90.contra Sot.& Couarru.ſupra citatos, quod cen-

ſus

ſus non poteſt conſtitui ſuper ſola perſona (& ſm noſtram ſñiam, vt ſupra dictũ eſt, iudicatur in Hiſpania) & conſtituere cẽſum ſuper omnibus bonis generaliter, vel ſuper vna re deſignata, & generaliter ſuper alijs omnibus eſt effectus quadantenus conſtituere illum ſuper perſona, & tenere contrarium eſſet eneruare mentem huius extrauag. ſi ſatis res perpendatur.

SVMMARIVM.

130 *Cenſus non imponitur hodie ſuper omnibus bonis: etiam aliquo deſignato.*
131 *Cenſum, vt imponit quis in re aliena, vel ſua & aliena.*
132 *Venditor regalia iura ſoluere debet.*
133 *Cenſus emptor vane ſit procurator ad exigendum.*
134 *Cenſus ſoluendo finis ſemeſtris pōt ſtatui.*
135 *Cenſus venditor obligari poteſt pro euictione.*
136 *Venditor cenſus non poteſt obligari ad pœnam dupli.*
137 *Venditor cenſus vane conſtituit ſe poſſeſſorem precario.*
138 *Venditor cenſus non pōt dare facultatem capiendi poſſeſſionem, nec renũciare foro, nec dare contractui paratam executionẽ.*
139 *Cenſus inſtrumento quale, &c. non inſeritur.*
140 *Cenſui, emendo an vllum precium præfixum.*

130 QVoniam poſt hæc ſcripta breui reſpondimus, decẽ, & octo quæſtionibus reſultantibus ex duobus contractibus duorum cenſuum in Regno Neapolitano cuidam honorabili uiro cõſtitutorum, in gratiam & obſequium admodum Illuſtris, Reuerendiſs.q; Domini Petri a Lunel. Caiet. Epiſcopi, multis nominibus mihi ſuſpiciendi, quadrageſimaſeptima quæſtio cõtinebit ſex prima reſponſa in ſumma redacta.

Primum erit, ꝙ nõ potuerũt prædicti cenſus conſtitui poſt hanc extrauagantẽ ſuper omnibus bonis, nullo immobili ſpecialiter ſuis finibus deſignato, vt ſupra diximus in eius gl.2.nu.89. & q.46.nu.129.

Secundum, quòd nõ potuerunt etiam imponi ſuper omnibus bonis generaliter ẽt quodam immobili ſpeciali expreſſo, & finib. eius deſignato, quia eſt contra formam huius extrauagantis, & eius rationẽ in dicta gl.2.nu.86. tactam, & in q.46. paululum dilatatam.

Tertium, ꝙ impoſitio cenſus ante hãc extrauagantem facta ſuper omnibus bonis vendentis licuit, ſi tamẽ imponens bona capacia tanti cenſus habuit, quoniam nullo iure antiquiore illa videtur ſtatutum, ne quis poſſet vendere cenſum generaliter ſuper omnibus bonis ſuis.

131 Quartum, ꝙ duo poſſunt imponere unum cenſum ſuper duabus rebus immobilibus ſuis terminis deſignatis, quarum vna ſit vnius imponẽtis, & altera alterius. Nullo enim iure antiquo, neq; nouo huius Extrauagãtis videtur hoc prohibitũ, & ita nec dicendum, arg. cap. legatur.24. q.2.& §.conſideremus.auth. de trient. & ſemiſſ.coll.3.

Quintum, quòd quis poteſt uendere, & imponere cenſum ſuper re immobili aliena, conſentiente domino, quia venditio rei alienæ valet, l. rem alienam. ff. de contrahen.empt.& ſi fiat, cõſentiente domino, eſt efficax, quia non pōt illi cõtrauenire, c.quod ſemel. de reg. iur. lib.6. Et quia dominus fundi, qui poteſt cẽſum imponere, poteſt alteri imponenti conſentire. ff. de reg. iur. licet aliud ſit uendere, & aliud uendenti cõſentire, l. aliud. ff. eo. & tradita ibi per Dec.

132 Sextum, quòd venditor cenſus, & nõ emptor tenetur ſoluere iura regalia, quæ ratione prædij cenſuarij Fiſco debentur. Tum quia dominus prædij vẽdens ſuper eo cenſum, non poteſt præiudicare Fiſco, neque alteri tertio, ar. l.1.& tot.tit. C.de reb.alien. Tum quia non valet pactum factum inter uenditorem, & emptorem, ne poſſeſſor prædij venditi teneatur ſoluere iura fiſcalia, l.2.C.ſine cenſu, & reliq.

Quadrageſimanona quæſtio cõtinebit ſeptimum, & alia quinque de prædictis decem & octo reſponſis.

Septimum, ꝙ ad inſtam cenſus impoſitionẽ non ſufficit, vt uenditor cenſus cõfiteatur, ſibi eſſe ſolutum preciũ, ſeq; eſſe de ſolutione contentum poſt hanc extrauagantem, ut eius contextus expreſſe cõtinet, quãuis ante illam id ſufficieſſet, qm ſolutum dicitur creditori quomodocunque ei ſatisfactum ſit, l.2. ff. qui ſatiſd. cogan.

cogan.& l.ſi rem.§.omnis.ff.de pign.act.
& l.ſatisfactio.ff.de ſolut.

133 Octauum,quod ſuperuacanea, & ina-
nis eſt conſtitutio, qua venditor cenſus
conſtituit emptorem procuratorem in rē
propriam ad illum recipiendum, vel exi-
gendum. Tum quia emptor eſt dominus
cenſus,& non venditor poſt traditionem
illius ſufficientem, iuxta l.traditionibus.
C.de pact.& ita non indiget mādato pro
curatorio vēditoris ad recipiendum , vel
exigendum illum , neq; illud ei quidquā
prodeſt.Tum quia etiā nihil prodeſt em-
ptori ad cogendum venditorem ad tra-
dendum ei cenſum venditum , quoniam
non debet eum ad id cogere nomine vē-
ditoris,ſed ſuo proprio, quia vendit illū,
& precium ſoluit,iuxta l.Iulianus.§.offer
ri.ff.de action.empt.

134 Nonum,& quod iuſte poteſt conueni
ri,vt dimidium cenſus ſoluatur in fine ſe
meſtris,& alterum in fine anni, vel quod
tertia pars in fine cuiuſq; quadrimeſtris.
Primum,quia nullo iure antiquo,nec no
uo huius extrauagantis ſtatuitur contra-
rium.Deinde quia iure cōmuni pēſio ali-
cuius rei conductæ debet ſolui in termi-
no a partibus ſtato,ſi quē expreſſe ſtatue
rūt, iuxta gl. communiter receptam in l.
ædem.C.de locat.Et ideo conſtitutio tē-
poris ad ſoluendū cenſum nihil aliud eſ-
ſe videtur, quam ſublatio dubij,quod iu-
ra permittunt,& approbant,& ſic eſt quæ
dam expreſſio eius,quod quadantenus ta
cite ineſt,quæ quidem expreſſio nihil no
cet,l.3.de lega.1.c.ſignificaſti. de elect.

135 Decimum,q promiſſio,qua venditor
cenſus ſe obligat ad defendendum cēſum
venditum emptori, & de euictione, vide-
tur permiſſa etiam poſt hanc extrauagā-
tem . Tum quia non videtur illa tollere
ea,quæ ſunt naturalis contractus emptio
nis,& venditionis, qualia ſunt obligatio ,
& cautio de euictione rei uenditæ, iuxta
l.ſi fundus.& tot.tit.ff.de euictionibus,&
l.pacta conuenta.iunct.gl.ff. de contrah.
emptio .Tum quia eorum,quæ tacite in
ſunt,expreſſio nihil nocet,vt dictum eſt ,
& per iura prædicta tacite ineſt uenditio
ni prædicta obligatio , vt etiam diximus
ſupra q.26. & ſeq.

136 Vndecimum, quòd promiſſio de ſol-
uendo cenſum ſub pœna dupli nō poteſt
fieri poſt hanc extrauagantem , quamuis
ante illam fieri potuiſſet. Hæc enim ex-
trauagans prohibet fieri omnia huiuſmo
di pacta pœnalia , quæ tamen ante illam
non videbantur prohibita.

137 Duodecimum,q clauſula,qua vendi-
tor cenſus conſtituit ſe poſſeſſorem no-
mine precarij, videtur eſſe inepta, & tam
iure antiquo, quā nouo reprobāda, quia
venditor cenſus non vendit rem cenſua-
riam, nec minus poſſidet eam poſt vendi
tum cenſum,quam antea . & cenſum quē
vendidit , nullo modo poſſidet ipſe , ſed
emptor vt palam eſt.

138 Quinquageſima quæſtio continebit
decimumtertium, & reliqua quinque re-
ſponſa prædictis decem & octo in ſum-
mam,vt diximus,redacta.

Decimumtertium,quod clauſula, qua
venditor cenſus facit copiā emptori eius
capiendi auctoritate propria rem cenſua
riam ob ceſſationem ſolutionis pēſionis,
eſt iniqua,& omni iuri, non ſolum nouo
huius extrauagantis , ſed etiam antiquo
cōtraria.Tum quia ſequeretur,quod pro
pter ceſſationē a ſoluendo cenſum vnius
aurei perderetur fundus valoris mille au
reorum, & ita perderetur , vt emptor cē-
ſus poſſet illum auctoritate propria cape
re.Tum ob alia quæ de pactis,quibus da-
tur facultas auctoritate propria rem ali-
quā capiendi,multis in locis traduntur.

Decimumquartum , quod pactum , q
venditor cenſus renūciat foro ſuo, & alio
ſe ſubijcit , eſt contrarium iuri nouo hu-
ius extrauagantis,quia per eam uetantur
conditiones omnes grauantes cenſus vē-
ditorem, vltra quam cenſus natura requi
rit,non tamen videtur contrariū iuri an-
tiquo, quia nullo tali videtur prohibitū .

Decimumquintum , quod conuentio,
qua venditor cenſus ſe obligat ad ſoluen
dum quolibet die dimidium ducati pro-
curatori,ſiue nūcio emptoris,ad recipiē-
dum cenſum poſt terminum lapſum miſ-
ſo,eſt contraria huic extrauaganti,ut ex-
preſſe habetur in ea, quāuis iure antiquo
non vř reprobata,modo illud , quod ſol-
uendum erat pro qualibet die procurato,
ri,ſeu nūcio non eſſet notabiliter nimiū.

Decimumſextum,quod cōuentio,qua
partes cōueniunt,vt inſtrumentū , quod
continet cēſus emptionem, habeat execu
tionem

tionem paratam, eſt contraria huic extra uagāti, ut ex illius contextu facile colligitur, niſi lege Regia, vel conſuetudine præſcripta caueatur, quod in Regno Neapolitano inſtrumenta publica habeāt executionem paratam, ſiue quod ſint guarentigia. ſi hoc enim illis caueretur, poſſet apponi, q̄m hoc non eſſet aliud quam exprimere illud, quod tacite ineſt, cuius expreſſio vt ſupra diximus, nihil obeſt.

139 Decimumſeptimum, quod clauſula illa, *Cum omnibus alijs clauſulis, &c.* non poteſt apponi poſt hanc extrauagantem, ſi conſuetudo notariorum publicorum illius Regni habet, quod ratione illius clauſulæ poſſint in inſtrumēto apponi aliquæ obligationes, vel renunciationes contrariæ huic extrauaganti, ut ex ea colligitur.

140 Decimumoctauum, quod licet videri poſſet alicui præfatos cēſus iudicari poſſe iniuſte impoſitos ratione precij, quia imponuntur ad rationem decem pro cētum, nō tamen eſt firmum. Tum quia, vt nos ſupraſcripſimus, nullo iure nouo, neque antiquo videtur expreſſe ſtatutum, quod precium dicatur iuſtum cenſus cōſtituendi. Tum quia pro varietate Regionum, vt ſupra etiā admonuimus nu. 104. varium ſoluitur precium cenſus redimibilis. In Aragonia enim ſoluitur ad rationem quinque pro centum. in Nauarra ad rationem ſex pro centum. in Caſtella ad rationem ſeptem, & aliquantulum plus pro centum, & in aliquot partibus Galliæ ad rationem decem pro centum, quod etiam in Germania ſolitum fuiſſe, ſignificant extrauagantes Martini, & Calixti poſitæ in tit. de empt. inter extrauagantes communes quatenus probant, licitos fuiſſe quoſdam cenſus impoſitos ad rationes decem pro centum. Et quod etiam in Vrbe vidimus aliquos impoſitos ad rationem nouem pro centum, & octo pro centum, quamuis nunc vt plurimum imponantur ad rationem ſeptem pro centum.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM
In Commentarium de Vſuris.

A

AMor an dicatur cogerent timor.n.52

B

Bartholomaus a Caräza laudatus. nume.73.

Bona omnia ſunt communia inter virum, & vxorem in Luſitania.nu.65.

C

Carolus V. Imperator, & Rex Philippus II. & eorũ cõſiliarij laude ob hoc digniſsimi.nu.30.

Caroli Molinæi erroris primus proditur vbi fuit auctor.nu.11.& 14.

Cenſuariam rem vendi potius emptori, quã alij ſubditum.nu.91.& 92.

Cẽſuarius põt plurib. vẽdere rẽ cẽſualẽ.nu.114.

Cenſuarius non tenetur pacto redimendi cẽſum caſu, quo partem rei alienet.nu.115.

Cenſuarius an poſsit obligari in forma Cameræ.nume.115.

Cẽſuarius, vẽdita re cẽſuali, liberatur.nu.116.

Cenſuarius detinens rem, vt tenetur.nu.116.

Cẽſuarij prælationi vt põt præiudicari.nu.118.

Cenſuarij prælatio, an obſit cognatis, vel focijs. nume.127.

Cenſuario quouis tempore fit denũciatio redemptionis.nu.126.

Cenſus perpetuus licite emitur; quamuis recenter conſtituatur.nu.69.& 70.

Cẽſus redimibilis quot cõditiones requirat.n.72

Cenſus realis in perſona conſtitui nequit, nec perſonalis, nec pignoris præſertim quoad forum exterius.nu.78.

Cenſus realis pro rebus non neceſſarijs reipub. pernitioſus.nu.80.

Cẽſus ut nõ põt poni ſuper omnibus bonis.n.86.

Cẽſus qualis contra formam imponitur per ſententiam.nu.99.

Cenſus per ſententiam creatus, an pro parte redimatur.nu.100.

Cẽſus, an ſolius pecunia numerata liceat.n.104

Cenſus an vendi poſsit pluris, vel minoris, quã ſit creatus.nu.111.

Cenſus ſuper cenſu conſtitui poteſt.nu.111.

Cenſus vnus ſuper plurib. cõſtitui põt.nu.113.

Cenſus totus ſoluendus a poſſeſſore partis rei cenſuariæ.nu.114.

Cenſus ante hanc extrauagantem creatus, an pereat parte rei perempta.nu.115.

Cenſus non perit, re facta ſterili.nu.117.

Cenſus in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, & exigi poſsit.nu.119.

Cenſus poſitus in re alia, quam pecunia numerata, an ad eam reduci debeat.nu.119.

Cenſus creatus alio precio, quam nummis, ut licitus.nu.120.

Cẽſus cũ quo pacto permutẽdi cõſtitui poſsit.n.121

Cenſus, an valeat cum pacto repetẽdi precium, recipiendo in partem ſolutionis eius cenſus antea ſolutos.nu.121.

Cẽſus redimi põt ẽt ſine numerata pecu.n.122.

Cenſus ut redimitur per cõpenſationẽ.nu.124.

Cẽſus precij ſolutio præſens ut fraudatur.n.88.

Cẽſus preciũ nequit eẽ debitũ, nec debẽdũ.n.94

Cenſus contractus, & emphyteuticus in hoc differunt.nu.95.

Cenſus conſtituendi forma Papæ an ubique ſit ſeruanda.nu.106.

Cenſus debitor ſati. facit credẽdo in dubio, quod debet illum ex contractu cenſitico, & nõ emphyteutico.nu.109.

Cenſus an totus ſoluendus cum redimitur ante terminum.nu.126.

Cenſus centum pro mille donatus ad vitam an valeat.nu.128.

Cenſus non poteſt poni hodie ſimul ſuper vna re deſignata, & generaliter ſuper omnibus alijs bonis non deſignatis.nu.129.

Cenſus non imponitur hodie ſuper omnibus bonis etiam aliquo deſignato.nu.130.

Cenſus pro redemptione quale amplius liceat accipere.nu.123.

Cẽſus vẽditor regalia iura ſoluere dẽt.nu.132.

Cenſus emptor nunc ſit procurator ad agendũ. nume.133.

Cẽſus vẽditor obligari põt pro euictione.n.135.

Cẽſus inſtrumẽto quale, &c. nõ inſeritur.n.139

Cẽſus ſoluẽdi finis ſemeſtris põt ſtatui.n.134.

Cenſui emẽdo, an vllũ preciũ præfixũ.nu.140.

Cenſum ſuper cenſu poni poſſe.nu.87.

Cenſum redimendi facultatem nec immemorialis tollit.nu.96.

Cẽſum ponẽs ſuper re aliena ut tenetur.n.118.

Cenſum ſoluere vtilius interdum, eſt quam cõpenſare.nu.125.

Cenſum, vt imponit quis in re aliena, vel ſua, & aliena.nu.131.

Cenſu in conſtituendo ſeruanda octo etiam olim ſeruata.nu.85.

Cenſus qui cõtra extrauag. cõſtituti ualẽt.n.98

Cenſus perpetuos quales non includit hæc extrauagans.nu.98.

Compen-

Compenſationis cur non eſt hic locus.nu.89.
Conſuetudo immemorialis habet vim conſtituti.nu.34.
contractus cenſiticus ut differt ab emphyteutico.nume.110.
Creditor regulariter, an teneatur accipere debiti partem.nu.101.
Creditū duplex, & utrunq; gratuitum.nu.3.
Cuſtodia rei cōuenit ei, ad quē eius emolumētū principaliter pertinet,& cui pereat. nu.61.

D

Doctor Sotus laudatus.nu.2.
Doctor Montemaior laudatus.nu.29.
Dominium rei non facit tranſire in alium ſola periculi receptio.nu.36.
Dominus nō oīs de ſuo,vt libet,diſponit. nu.37.
Dotem,qui promiſit,& non ſoluit,videtur promittere emolumentum; quod mediocriter ex illa quæri poteſt.nu.66.

E

Emptio cū pacto de retrouendēdo, & in minori precio quando præſumitur vſuraria.nu.78.
Emptio ai.deū.quæ nō ſunt,ut uſuraria.nu.79.
Exhortatio ad perſonales cenſus diſſuadendos. nume.82.
Extrauagans Pij V.de modo conſtituendi cenſus.nume.84.
Extrauagantem hanc qua parte cōſuetudo, aut non vſus tollet.nu.108.

F

Finis minus principalis eſſe poteſt id, quod nequid eſſe principalis.nu.20.
Formam contra,vel præter datam facta non valent.nu.98.
Fortuiti caſus renunciatio in hoc caſu non valet, & optare ne etiam in alijs contra ius ordinarium renunciaretur.nu.90.
Fortuitorum caſuum renunciatio minuere deberet redituum precium, quod apud paucos facit. nume.28.
Frugifera eſt res apta fructum ferre, licet non ferat.nume.112.

H

Homo liber non datur in pignus,neque in ſeruitutem ob debitum ciuile.nu.81.

I

Intellectus noui cap.per ueſtras de donationibus inter virum,& vxorem.nu.33.
Intereſt quid,& quotuplex.nu.40.
Intereſſe damni,& lucri quid.nu.41.
Intereſſe ex mutuo capitur tribus caſibus ſecundum omnes.nu.42.
Intereſſe extra re regulariter nō debetur.n.43.
Intereſſe,& vſura differunt iuxta leges Romanas.nu.44.
Intereſſe damni,& lucri,ut differunt. nu.50.
Intereſſe capi non poteſt,ſecundum aliquos,niſi concurrant ſeptem, quæ tamen omnia non ſunt neceſſaria.nu.53.
Intereſſe ante tempus, quo lucrifieret capi non poteſt.nu.54.
Ius diuinum, an humanum contineat hæc extrauagans.nu.105.
Ius quod eſt naturale,vel diuinum,& quod humanum.nu.105.
Ius contentum in hac extrauaganti eſſe varia ſpeciei.nu.107.

L

Laudemium ob rem cenſuariam venditam, vt debetur.nu.93.
Lex de non emendo reditus grauorum ſancta, vt fraudatur.nu.31.
Lex, quæ Papa ligat Reges omnes, & eis ſubditos. nu.106.

M

Mōs Pietatis,et alia ſimilia qualia ſint.nu.79.
Mons Pietatis approbatur per Concilium,& Papam Leonem ex certa ſcientia, & modo ſpecialiſsimo.nu.60.
Mons Pietatis non accipit a pauperibus, propter mutuationem.ſed propter cuſtodiam. nu.62.
Montes pietatis cōiter inſtituti nō deſinunt eſſe liciti,eo quod poſſent melius inſtitui. nu.63.
Mutuans licite capit id,quod ſoluitur, quia non eſt ei ſolutum.nu.55.
Mutuanti an liceat capere intereſſe non promiſſum. nu.56.
Mutuum non facit ſola ſecuritas pecuniæ data. nume.35.

O

Obligatio dandi natura, & effectu diuidua. nume.102.
Obligatio debitoris non tollitur ſecuritate adiecta.nu.38.
Obligatio cenſitici mitior quam emphyteutici. nume.109.

P

Papa commentanti non creditur,vt legem ferenti.nume.49.
Peccatum mentale vſura, vt differt ab vſura mentali.nu.13.
Peccatum vſuræ quid.nu.6.
Pecunia plus valet apud negotiatorē, quā apud alios, vt triticū ſeminale apud volentē ſeminare,& non habentem aliud ſimile.nu.46.
Pecunia duplex potētia ad lucrandum. nu.47.

Pœna exacta ob non ſolutionem cenſus, an reſtituenda. nu. 110.

Præſcriptio immemorialis, vt fortior centenaria. nume. 97.

Precium rei iuſtum non conſiſtit in indiuiſibili: immo habet latitudinem ſummi, infimi, & medij. nu. 5.

Precium rei non augetur per furtum, aut vim. nume. 47.

[illegible]cium cenſus per quæ creſcit, & decreſcit. nume. 111.

Prædium non fit ex parte infrugiferum eo quod reddat minus. nu. 117.

Prædium reddens minus non fit ex parte infrugiferum. nu. 117.

R

Redituum venditores, & emptores in auctionibus, qui multum videntur peccare. nu. 27.

S

Sanctus Thomas intellectu angelico donatus. nume. 6.

Spes principalis non omnis illa, ſine qua non mutuaretur. nu. 23.

Simonia mentalis ad reſtitutionem non obligat. nume. 13.

Solutio anticipata, vt valet hic minus. nu. 89.

Solutio partis debiti quæ incommoda. nu. 103.

V

Vendere quis ſuum poteſt precio, quo ſibi valet; quãuis alijs non tantundem valeatis. nu. 48.

Vendere, vt licet ſpe lucri. nu. 51.

Venditor nihil perdit re empta pereũte. nu. 77.

Venditor regalia iura ſoluere debet. nu. 132.

Venditor cenſus non poteſt obligari ad pœnam dupli. nu. 136.

Venditor cenſus vane conſtituit ſe poſſeſſorem precario. nu. 137.

Venditor cenſus non poteſt dare facultatem capiendi poſſeſſionem, nec renunciare foro; nec dare contractus paratam executionẽ. n. 128.

Virtuti magis, quam vitio fauendum. nu. 48.

Vſurarius eſt qui plus, quam dedit ex mutuo ſperat. nu. 1.

Vſurarij ſunt quidam creditores in ædes debitorum diuerſantes. nu. 1.

Vſura verbum quid ſignificet. nu. 2.

Vſura aperta in cuiuſmodi credito reperiatur. nume. 3.

Vſura quid cum ſua definitione exacta. nu. 3.

Vſura palliata inueniri poteſt in omni contractu, in quo ſolutio anticipatur, vel differtur cum exemplis. nu. 4.

Vſura non eſt lucrum ſpirituale, aut quaſi ſpirituale amicitia, &c. nu. 6.

Vſuram eſſe illicitam, & peccatum mortale eſt de fide. num. 7.

Vſura prohibita etiam in noua lege; etiam in ſpecie, etiam mentalis. nu. 8.

Vſura realis, & mentalis, & cur, ita dicantur. nume. 12.

Vſura nunc magis, quam vnquam antea verbis execrata, vt vero magis quam vnquam opere exerceatur palliata. nu. 14.

Vſuræ quæ definitio aptior. nu. 15.

Vſura etiam mortifera capere quidquam pro bono opere mutuandi; licet non capiatur pro vſu rei mutuatæ. nu. 16.

Vſura ſimoniaca mutuare ob beneficium. n. 17.

Vſura, vt inuenitur ſine pacto, & voluntate paciſcendi. nu. 18.

Vſura non eſt mutuare cum intentione minus principali lucri, contra quoſdam: mutuare autem cum intentione principali lucri ſic; contra alios. nu. 19.

Vſura mentalis, vt deſinit eſſe vſura. nu. 21.

Vſura non eſt lucrum ex amicitia principaliter ſperatum. nu. 22.

Vſura eſt acceptum ſine libera dantis voluntate. nume. 24.

Vſura eſt quidquid amplius accipitur ob ſolutionis dilationem, aut datur minus ob anticipationem; in omni contractu etiam innominato, cum multis exemplis. nu. 26.

Vſura non eſt ſemper lucrum ſocietatis, ſalua ſorte remanente, & quomodo id fieri poteſt per tres contractus, &c. nu. 32.

Vſurariam non eſſe conſuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum ſalua ſorte, qua ratione defendi videtur. nu. 34.

Vſura nõ eſt capere quantũ reddidiſſet prædiũ, quod ob mutuum non fuit emptum; quamuis non tantum fuiſſet mutuo datum, &c. n. 57.

Vſura eſt lucrum, quod capit mercator pro intereſſe pecuniæ mutuatæ, quæ non erat negotiaturus, nec frugifera empturus. nu. 58.

Vſura non eſt accipere fructus pignoris pro ſoluẽda dote dati, noua ratione ſex alijs reiectis, etiam ſi maritus non ſit gener. nu. 64.

Vſura non eſt accipere certum quid pro dote promiſſa ſingulis annis. nu. 67.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE